

Biblioteca Comunale
Vol. A
Pag. 36
Cassa 106

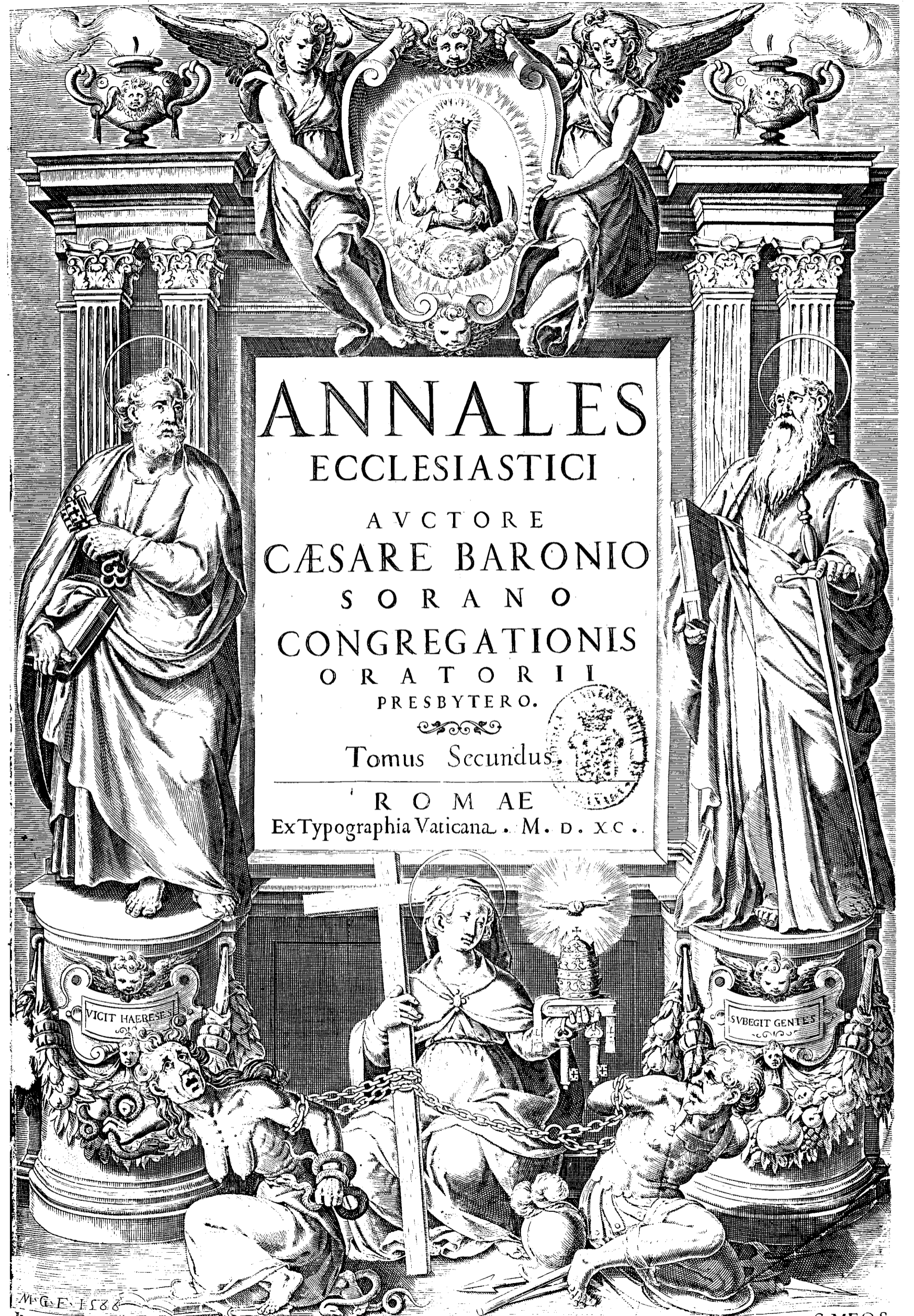
4-360

MADE IN SWITZERLAND

i 16904187

R-11902

ANNALES
ECCLESIASTICI

AVCTORE
CÆSARE BARONIO
SORANO
CONGREGATIONIS
ORATORII
PRESBYTERO.

Tomus Secundus.

ROMAE
Ex Typographia Vaticana. M. D. XC.

VIGIT HAERES

SVBEGIT GENTES

IMPETRA EXALTAVIT ME. ET NVNC EXALTAVIT CAPVT MEVM SVPER INIMICOS MEOS

SANCTISSIMO

AC BEATISSIMO

P A T R I

ET D. N. SIXTO QUINTO

PONTIFICI MAXIMO.

CAESAR BARONIVS CONGREGATIONIS

Oratorij Presbyter sempiternam felicitatem.

ANTIQUISSIMAE ac nobilissimæ Gen-
tes tanti momenti esse intellexerunt;
BEATISSIME PATER, maiorum
res gestas perpetuæ memoriæ com-
mendare, vt ad huiusmodi opus, ve-
luti sacrosanctum, non omnes passim
quantumlibet eruditos ac probos, sed
præstantiores duntaxat & sacros viros admiserint. Ete-
nim apud Aegyptios atque Chaldæos (vt Iosephus au-
ctor est) ex longissimis olim temporibus eiusmodi cir-
ca conscriptiones rerum gestarum diligentia fuit, vt
id muneris sacerdotibus tantum iniunxerint: Id quoque
non minori verumetiam potiori industria ab antiquiori-
bus Iudæis idem tradit esse curatum, apud quos eandem
conscribendæ historiæ functionem Pontifices solummo-
do atque Prophetæ explere solebant: Sed & Romani
ab ipso Urbis exordio id ipsum accuratissime præstite-
runt: nam scribendorum Annalium facultatem penes
se Pontifices retinebant: Vt plane appareat, non nisi

*Ioseph contra
Apionem lib. 2.*

*Vopisc. in Tac-
cito.*

impellente numine, tot Gentes adeo inter se diuersas, locorumq. interuallo distantes, perinde ac populum vnum, vni subditum Domino, eidem veluti præscriptæ sibi diuinitus legi obtemperantem, in vnam eandemq. ea de re sententiam conuenisse. Quod igitur a tot Gentibus solertissima fuerat procuratum industria: in Ecclesia Christi nequaquam fuit oscitanter a maioribus prætermisum atque neglectum: nam ab ipsis propemodum Ecclesiæ Romanæ cunabulis, summus Christianæ religionis Antistes Sanctus Clemens septem elegit Notarios, qui in idem opus strenue ac diligenter incumberent: quibus postea totidem additi sunt Subdiaconi cognitores: Quæ omnia diligentissime scripta atque recognita, a Romano Pontifice singula pariter exactissime disquirente in publicis Ecclesiæ Tabularijs condebantur. Sed hæc ipsa tam accurato studio comparata, fide publica obsignata, summaq. diligentia custodita, pro dolor! in sæuissimo atque vastissimo illo Christiani Orbis incendio, facte publica, Diocletiani Imperatoris edicto vbique promulgato, summa iactura, maximoq. totius Ecclesiæ detrimento, impie nimis absque delectu vna cum sacris Diuinæ Scripturæ libris concremata fuere; adeo vt vix pauca quædam, veluti tenues ex busto reliquæ, superfuerint. Ad hæc igitur colligenda, aliaq. ruinis alijs immensa pene aggerum mole obruta, & alta obliuione sepulta, e ruderibus in lucem denuo vendicanda, omnis semper nostra solertia (longa iam in opus ætate contrita) summo studio atque industria laborauit: Hæc inquam Sanctitas tua satis sibi cognita atque probata, Vaticanis quoque excudenda fore prælis, apposito sacro chirographo, sua auctoritate mandauit: Editus itaque iam primus Annalium Tomus, tua benedictione insignitè roboratus, summaq. tua gratia præclare admodum illustratus, atque litteris Apostolicis egregie communitus: mirificò eruditorum applausu vbique susceptus est; quod ad gra-

tulantes

tulantes non pauci suis humanissime datis ad me sæpe litteris significarunt. Sed ecce quem tua pariter benedictione feliciter auspicati sumus secundum Annalium Tomum: idem diuina gratia absolutus Beatitudini tuæ itidem se offert benedicendus: vt sic (quod in diuinis benedictionibus est) sit benedictus egrediens & ingrediens, domiq. ac foris benedictionibus repleatur. Noui plane, SANCTISSIME PATER (liceat quod verum est libere profiteri) noui inquam, quanta vis Apostolicis benedictionibus insit: quippe quibus mox diuinus fauor aspiret; earundemq. virtute (quod in me sum expertus) quæ arida terra est, aquis exundet, & quæ sterilis, frugum vbertate lætetur: adeo vt ex diuinæ illius quoque benedictionis præscripto, apprehendat tritura vindemiam, & vindemia occupet summa vbertate sementem. Nam nec dum quidem absoluto primo Annalium Tomo, in editione secundi fuit laborandum; eodemq. nec penitus consummato, tertius Tomus importune se manibus ingerit exscribendus, elimandus, pariter & excudendus. Quare cum nulla prorsus a laboribus sibi inuicem succedentibus, immo & sese arctantibus ac comprimantibus detur respirandi locus: excusatione, veniaq. dignum me existimet Sanctitas tua, si quod pridem pollicitus eram, singulis annis singulos Tomos edere, præscriptum terminum excedere videar. Non enim temporis, æque ac sumptuum, quos ad perficiendum opus, satis esse sciebam, ratio recte subduci potuit: Siquidem, quod comperitum satis habui, res maximi ponderis haud possunt curricula velocitate moueri, vel trochleæ vnius volubilitate sustolli; sed (quod vidimus in obeliscis tuo iussu nuper erectis) permultis opus est machinis, vt vel lento moueri gradu, ac sensim erigi, superq. bases valeant recta linea collocari. Dabo tamen operam, vt pollicitum tempus haud longius prætergrediar: nam nec si vellem, differre liceret, viris eruditis litterarum me sua-

rum stimulis vndique impellentibus; sed & ipsa ætas ad senium vergens, opus maturare magnopere persuadet. Succumberent plane oneri grauissimo vires impares; sed videlicet tantam fiduciam de Apostolica benedictione concipio: quam licet indignus, submisso tamen animo vehementer exposco: Qua copiose a tua Beatitudine impertita: idem qui cœpit in nobis opus bonum, ipse perficiet, confirmabit, solidabitq. Vale **BEATISSIME PATER.** Deus autem pacis conterat satanam velociter sub pedibus tuis.

Philip. 1.
1. Petri 5.
Rom. 16.

FEDE-

FEDERICO BORROMÆO

S. R. E. DIACONO CARDINALI

AMPLISSIMO.

CAESAR BARONIVS

FELICITATEM.

MAGNO quidem & graui damno tunc (Cardinalis amplissime) affecta est Ecclesia Dei, cum Carolus Borromæus Cardinalis S. Praxedis (cuius pia dignaq. memoria in benedictione est) non tam immatura sibi, quàm bonis omnibus acerba morte ex hoc exilio ærumnoso ad cælestem patriam commigravit. In eo enim adeo diuinæ gratiæ splendor eluxit, vt ipsum omnes alterum Ambrosium non immerito prædicarent. At qui sublimium suarum virtutum summa potentia omnium animos sibi deuinxit, me ipsum arctioribus charitatis vinculis obligauit, vt eum omni genere obseruantia, studij atque officij, colere, celebrare, ac frequentare statuerim, destinauerimq. has meas lucubrationes, licet tenues, si quando darentur in lucem, eidem in primis offerre; magnum inde fulgorem consequuturas, si illustratæ eius nominis gloria ederentur: Id præterea vt facerem, compellebat, & quasi iure debitum exigebat immensus eius amor, quo me, collegasq. fratres meos prosequeretur, resq. nostras auctoritate, & patrocinio confouebat. Eo autem ad æterna præmia, vt pie credimus, euocato: fane dolebam, quasi abrupto filo, spem mei desiderij concidisse: sed Dei prouidentia, qui grauiora damna sarcire, & dolorem bonorum non parum lenire, atque demortui semen in fratre superstiti excitare statuit: te nobis dedit, & ipsum in te reddidit; sic meam iacturam duplici emolumento compensans; cum liceat hæc nostra eius iam viuentis in cælis clariori atque celebriori memoria insignire, nec non tuo tanto nomine consignare. Siquidem ratio videtur exigere, vt quæ illi elaborata erant, tibi iure optimo persoluantur, qui illius etsi minus mortalium & caducorum bonorum, quæ iam pridem cum æternis, aucto senore, commutauerat, virtutum tamen relictus es locupletissimus heres; id quidem moribus tuis veluti testamenti viuis tabulis aperte testantibus. Non assentor, Deus scit, taceremq. libentius, nisi hæc tibi iam currenti vrgentia fore calcaria iudicarem; sciremq. Deo rem gratam facturum: nam prophetico oraculo declaratur, eos illi placere, qui timentes Dominum laudibus celebrant. Ex sententia plane ei accidit, vt summo labore atque industria, diuina aspirante gra-

Deuteron. 25.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Psal. 147.

PIO AC VERITATIS STUDIO

L E C T O R I.

CAESAR BARONIVS. S.

ARGUMENTI quidem ratio postulare, pie Lector, vt aggressurum te secundi Tomi Annalium lectionem, de nostro instituto pluribus moneremus: nisi æquum esset existimare, te eandem haud imparatum, atque adeo obiter auspicaturum; sed potius (quod rerum ordo ac temporum à te exigit) decurso eorundem Annalium primo Tomo, quæ in eius exordio præfati sumus, tibi perspecta, eadem ad reliquorum cognitionem satis esse. Non enim ista in plures Tomos facta partitio, est argumenti diuersitatis indicium, sed temporum potius discriminatio quædam, & vnus Operis opportuna facta in plura volumina sectio. Cum igitur vnum idemq. librorum omnium sit argumentum: vnum satis fuerit in ipsius primi Tomi Annalium fronte, totius structuræ præposuisse tibi semel exemplar, vt non sit necesse eadem cum fastidio sæpe repetere, & cum molestia crebrius inculcare. Ceterum his à te recte percognitis, illius tamen nostri instituti te oportet frequentius meminisse: Nos haud esse pollicitos (quod rudis fortasse Lector optasset) simplicem tantum rerum gestarum absque aliqua exquisita indagatione veritatis (quam historica narratio potissimum efflagitare videtur) cursu recto ac sine vorticibus quæstionum placideq. fluentem orationem: sed quod certo sciremus eruditissimos viros vehementer expetere, spondisse pro viribus elucidationem locorum difficilium, quibus Ecclesiastica abundat historia, enodationem quoque perplexitatum, quibus eadem omni ex parte implicata, passimq. obuoluta conspicitur: Quo quidem nomine deuinximus iam nobis animos disertissimorum virorum, qui datis ad nos litteris, id ingenue professi sunt. Sed & exigente nostri sæculi statu infelicissimo, quo vnum illud omniumq. maximum in eo apparuit studium hæreticorum et cura propensior, vt antiquos terminos à sanctis Apostolis eorumq. successoribus constitutos omnino conuellerent: oportuit nos Apostolicas traditiones, perinde ac bases quasdam Ecclesiasticarum rerum gestarum firmiter collocasse, ac solidius stabilijisse. Quibus semel iactis quasi totius ædificij ab initio fundamentis, quæ super ea imposita moles exurgit, gratiorem atque iucundioram iam tibi sui representabit aspectum. De cuius quoque structura, dum legendo confectaris nostra vestigia, tecum interdum familiarissime colloqui, & pro vt se occasio obtulerit, de pluribus admonere, haud molestum erit. Illud demum tibi in omnibus persuadeas, nos tuos progressus magnopere desiderare; & quo magis magisque proficias, in hoc consilium omne nostrum inuigilare, excubare industriam, atque laborare ingenium, certo scias. Quinetiam tibi & eruditorum fratrum nostrorum studium solertissimum pollicemur: qui eosdem nostros Annales redigent in Epitomen, ex iisdemq. seorsum Vitas Romanorum Pontificum in tui gratiam atque commodum iam iam colligere parant. Vale.

te gratia, partas diuitias spiritalis in te transferret, atque secundo germine feliciter propagaret: Id nanque semper fuerat meditat-
 tus (quod & sedulo curabat officio) vt te puerum instar purissimæ
 cere suis compositum manibus formaret in virum omni ex parte per-
 fectum. Sed dum ad absolutum omnibus numeris virtutis exem-
 plar te studuit conformare, suam in te expressit imaginem: quam
 quidem cum ex iisdem lineamentis eandem ferme esse omnes in-
 telligant, gaudent ipsum in te conspiciere reuiuuum, & in tua ado-
 lescentia reflorescere: Hanc attentius proxime spectans Sanctif-
 simus Dominus Noster SIXTVS QVINTVS Pontifex Maximus,
 vt eandem ipsissimam in omnibus redderet, qui tantum deesse
 videbantur, colores apposuit; cum te exornans purpura, creauit
 S. R. E. Diaconum Cardinalem: id summis votis expetente po-
 pulo Christiano, idq. diuino Spiritu (libere dixerim) imperan-
 te. Quam felix, quam faustum nomen Cardinalis Borromæi fi-
 delium auribus tunc restitutum insonuit; cum tu qui ille ipse mo-
 ribus videbaris, dignitatis etiam gradu idem esses, ac nomine pa-
 riter dicereris? Quamobrem ad summam illam spem concipien-
 dam omnium te intuentium animos erigis, vt qui instar Elisæi in
 Eliæ pallio, amplissimæ illius dignitatis es insignia consequutus, du-
 plicis quoque eius Spiritus heres fias. Id vt feliciter assequaris,
 cum omnes exoptent, ego in primis summo expeto desiderio: qui
 cum illum in te maxime veneror, te in ipso plurimum diligo; dumq.
 eum in te contemplor, te complector, & magnopere colo, cum ip-
 sum recolo. Sic igitur oppignoratas illius summæ virtutis me-
 ritis has meas lucubrationes iure tibi rependo, easq. offero, quibus
 scio te plurimum delectari. Accubanti namque tibi mensæ illi, quam
 opipare diuina Sapiencia præparauit; voratisq. iam auido pectore
 Theologicæ disciplinæ Scholasticis facultatibus, haustoq. cratere,
 quem Hebraicis miscuit tibi laticibus: adhuc auidius esurienti ea-
 dem apparatu regio noua infert fercula ex occisis tauris illis atque
 altilibus Euangelicis. Præstat enim hæc præfens Tomus secundus
 Annalium, quo excitatæ ab Imperatoribus ethnicis immanes perse-
 cutiones in Ecclesiam continentur, martyrumq. cædes, immo vi-
 ctoriæ, atque triumphus gloriosissimi describuntur: sed & innumera
 hæreticorum certamina, deq. illorum superata perfidia trophæa
 præclara narrantur. Ex quibus etiam eadem Sapiencia sic ludens in
 Orbe terrarum, cum leones ouibus superat, & columbis serpentes
 exagitat: periucunda tibi nobili dignoq. conuiuæ exhibet acroama-
 ta. His fruere & delectare. Vale, viueq. feliciter semper Catho-
 licæ Ecclesiæ profuturus.

4. Reg. 1.

Proverb. 9.

Matth. 22.

Proverb. 8.

APPENDIX AD LECTOREM
extra Catholicam Ecclesiam positum.

At nec te despiciamus qui à Catholica religione procul abhorres, neque infectamur iurgijs, conuicijs laceessimus, vel appetimus contumelijs: nulla enim animi perturbatione commoti sumus in homines, cum mendacia infectamur. Sed humanissime tecum agimus, vt plane rem tibi potius, ipsam inquam veritatem intelligas aduersari, quam hominem. Agemus inquam tecum liberalissime, vsque adeo vt omni indulgentia & animi demissione non vereamur te ipsum, si tamen veritatis tantum es cupidus, accurate isthæc nostra legentem æquum arbitrum constituere: Iustæ namque causæ confisi, tantum tibi concedimus, vt non dedignemur tuum quoque de rerum veritate in re tanta tunc subire iudicium, cum (quod æquissimum Iudicem decet) tranquilla ratio mente integra atque sincera, omni animi perturbatione semota, depositisq. priuatis affectibus, in neutram partem inclinans, sublimiori throno in medium collocato confideat. Si talem te Iudicem præstas: te ipsum mente turbatum ad te ipsum puro mentis obtutu cuncta exactius disquirentem libentissime prouocamus. Ingens sane vis humanæ infidet rationi, si tamen nullis astricta compedi- bus, in omnibus libera libere agere permittatur. Hac quidem ex causa maiores nostri summa freti fiducia veritatis, vbi aduersus obstinatissimos hæreticos agendi sese occasio obtulit, cum illi omne iudicium Ecclesiasticum declinarent atque contemnerent, eo indulgentiæ adacti sunt, vt non recusarent Gentilium quoque hominum experiri iudicium, eorundemq. sententiam expectare: Hisce Iudicibus Iudæi de Samaritis pugnacissime altercantibus tandem victoriam retulere: Ethnico quoque Philosopho arbitro ex consensu delicto, cuius standum esset iudicio, Origenes quinque perditissimos hæreticos superauit, ipsumq. Iudicem ad fidem Christianam capeffendam induxit: Sed & sanctissimus Episcopus in Mesopotamia Archelaus coram Gentilibus adhibitis ex consensu Iudicibus, Manetem hæresiarcham nefandissimum confutauit: sunt & alia de his exempla, quibus appareat, eos qui veritate pollerent, nullius recusasse iudicium, vel refugisse sententiam, nec eorum quidem, qui Domini auctoritate viderentur esse damnati, ipso dicente. Qui non credit, iam iudicatus est] Sed & nos liberalius videmur tecum agere, qui te ipsum, cum ad rectæ rationis compositus fueris ordinem, arbitrum non refugimus: certissimi plane redditi atque securi, adiudicaturum te nobis causam, atque nobiscum pariter consensurum, si amantissima æqui ratio libenter audiat veritatem: quod cupimus, nobis laborum sit præmium, vt te ipsum tandem sic a te ipso recte iudicante iustissime condemnatum, absolutum erroribus videamus. Faxit Deus, vt aliquando tibi recte sentienti hilares occurrentes, amplectamur, exosculemurq. te iam fratrem nostrum suggentem vbera matris nostræ. At vero cum modo, summo cordis dolore, non liceat te, prohibente Apostolo, salutare, nec dicere saltem, Aue: nemo tamen prohibet, quia tibi salutem plurimam cupientes, eam vt Deus impertiat, enixis precibus contendamus.

DE TRANSLATIONE
ANNALIVM
IN LINGVAM GERMANICAM.

ADMODVM REVER. D. CAESARI BARONIO
CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERO
AMICO CHARISSIMO. S. P.

AB OREM meum in vertendo primo Tomo tuorum Annalium in linguam paternam tibi probari, perlibenter ex tua accepi Epistola xv. Kalend. Decembris ad me data: quem sane laborem inter multas occupationes, quibus quotidie premor, non laudis aut ambitionis ergo, quarum numquam fui cupidus, in me suscepi, sed propter communem Reipublica Christiana utilitatem. Expertus enim sum, multa in Ecclesia nostra Catholica Romana à multis improbari, quorum fundamenta & prima principia si haberent cognita, proculdubio æquiores se nobis Iudices exhiberent. Cum ergo in primum Tomum tuorum Annalium incidissem: statim intellexi me id inuenturum, quod tantopere desiderabam; nempe veram & solidam narrationem rerum Ecclesiasticarum, ex qua prima principia & incrementa multis possent innotescere. Nam licet multi historias scripserint Ecclesiasticas: animaduerti tamen multos erroribus implicitos minus dextre, aliquos autem negligentiores in chronographia minus vere, aliquos vero ita obscure scripsisse, vt quid velint, à paucis intelligatur. In tuis autem Annalibus nihil horum inuenitur: omnia sunt dextre, & maxima obseruatione temporum vere & dilucide scripta, vt nihil amplius in illis desiderari possit. Qua re ita sum permotus, & in eam spem erectus, quod dubitare non ausim, me magnam utilitatem multis, qui præter patriam linguam nullam callent, allaturum ad antiquitatem Ecclesiasticam cognoscendam. Aggressus igitur sum animo magno primum Tomum interpretari, in eoq. hætenus laboravi sedulo: Sed hic labor meus plane erit irritus, si tu manum tuam non porrexeris. Nam ex præfixa Epistola Summi Pontificis in editionem primi Tomi, satis intellexi, nemini licere tuos Annalium Tomos alieno idiomate in lucem emittere absque tuo permissu. Peto igitur vt pro tua humanitate studium ac beneuolentiam tuam mihi hac in parte deferas, concedasq. vt GERMANIA nostra virtutibus ac labori-

Joseph Antiq.
lib. 13. c. 6.
Origen. Dialog.

Epiphani. hæ-
ref. 66.

Ioan. 3.

Cant. 8.
Ioan. 2.

commodum iam in colligenda
Vale. V. m. sigillo. n. c. m. i. m. b. o. n. o. r. e.

laboribus tuis per me fruatur & gaudeat. Ego Deum Optimum Ma-
ximum precabor, ut tibi & aetatem, & gratiam largiatur, quo omnes
Tomos, sicut incepisti perficias. Magnum enim Respublica Christiana
acciperet detrimentum, si tantum opus permaneret imperfectum: mea ve-
ro imbecillitati opem ferat, ut unum aut alterum tomum (si anni plures
non permiserint) cum utilitate multorum perficiam. Bene vale.
Augusta 16. die Decembr. Anno Domini M. D. LXXIX.

Tuus addictissimus

Marcus Fuggerus.

ADMODVM ILLVSTRI
AC GENEROSO DOMINO.

D. MARCO FUGGERO BARONI
IN KIRCHBERG ET VVEISSENHORN,

RODVLPHO CAES. AVGVSTO
A CONSILIIIS. S. P.

VMMO, vir Clarissime, fuerat mihi pretio redimen-
dum, ut amplitudo tua dignaretur accipere, quod aman-
tissimis litteris à me sibi postulat impertiri. Quid enim gra-
tius atque iucundius, quidue honorificentius accipere potuis-
set, quam ut nostri Annales Ecclesiastici in Germanicam
linguam germane atque fideliter verterentur à tali tantoq. potissimum vi-
ro, cuius pura atque sincera omnibusq. spectata religio esset (nam tuo vigi-
lantissimo studio & conspicuo vita exemplo Catholici in officio continentur,
& in hereses lapsi ad Ecclesiam reuocantur) cuius quoque munificentia
eruditi quique proficiunt, & bona littera penes Catholicos in Germania
coalescunt, quorum lucubrationibus ab eisdem tibi dicatis Bibliotheca illa
tua, amula Philadelphia illustratur. Talia igitur de Annalibus à me editis
& edendis à te praestari, ne dum sperare, sed ne mente quidem concipere
mibi fas esse videbatur: ut plane intelligam id te diuino aggressum esse
consilio. Quis enim ducat in animum, hominem curis innumeris pressum,
laboribus assiduis fatigatum, ac senio insuper praeuatum, adeo laborio-
sam provinciam suscepisse: nisi diuinus Spiritus suassisset, imperasset, ac
vehementiori quoque impetu compulisset? Etenim vel legisse tantum An-
nalsium tomos, haud mediocri laboris videri poterat esse negotium: eos ve-
ro saepius attente perlegere, accuratius atque solertius perscrutari, & in
aliud insuper idioma transferre; neque tantum sententias ex sententijs, sed
dum licet, verba etiam verbis reddere: opus quidem eiusdem esse Spiritus,
cuius quoque muneris est interpretari sermones, omnes intelligent. Studue-
ram (probe nosti) susceptum laborem aliqua saltem ex parte minue-
re, cum superioribus meis datis ad te litteris suaderem, ut praetermissis
quibusdam prolixioribus quaestionibus, licet ad historicam facultatem ac
veritatem maxime pertinentibus, alijsq. nonnullis quae rudis Lector esset
haud facile percepturus, ex eis Epitomen potius Germanica lingua confi-
ceres: sed redditis ad me litteris id facere renuisti, ac plane exhorruisti;
perinde quasi religio esset, ex illis vel apicem unum excidere, sic in omni-
bus

1. Cor. 12.
& 14.

ADMO-

SIXTVS PAPA V.

Dilecto Filio Cæsari Baronio Sorano Presbytero
Congregationis Oratorij nuncupatæ.

DILECTE Fili Salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum dilectus filius noster Antonius st. SS. Ioannis, & Pauli Presbyter Cardinalis Carafa nuncupatus Bibliothecarius Apostolicus nobis retulerit, a te primum Annalium Ecclesiasticorum volumen editum, aliaq. propediem edenda esse, opus non minus docte, quam fideliter a te scriptum, & ad totius antiquitatis Ecclesiastica notitiam comparandam valde utile: quibus nimirum non tantum res gesta exacte per annos singulos recensentur, & que de his oborta sunt controuersia elucidantur: sed etiam ipsi Apostolicarum Traditionum fontes purissimi aperiuntur, atque hereticorum mendacia confutantur: Nos qui eruditorum omnium fouere solemus ingenia: cum tuam in primis industriam, & egregiam pro Catholica Ecclesia nauatam operam magnopere in Domino commendamus: Cupientes ut ydem a te editi, VEL EDENDI ANNALES ECCLESIASTICI ad integram rerum veritatem custodiendam seruentur penitus incorrupti, & quam diligentissime fieri potest typis excudantur: ac demum ne a quoquam seu negligentia, seu malitia mendis deformari, aut aliter etiam forsantitudo mutato vel forma, mutari, corrumpi, vel deprauari possint. Motu proprio, & certa nostra scientia omnibus, & singulis Christi fidelibus, praesertim librorum Impressoribus, ac bibliopolis, quouis nomine nuncupatis, tam in Vrbe, & illius districtu, ac statu, & ditione temporali nobis & S. R. E. mediate, vel immediate subiecta, sub quingentorum ducatorum auri Camera Apostolica eo ipso applicandorum, necnon amissionis librorum atque typorum: quam etiam per totam Italiam & extra eam vbiuis gentium, & locorum constitutis, sub Excommunicationis maioris late sententiae pœnis eo ipso absque alia declaratione incurrendis: Auctoritate Apostolica, tenore praesentium interdiciamus & inhibemus, ne per decem annos a data praesentium computandos, primum Tomum Annalium, a te editum, ET ALIOS SINGULOS A TE EDENDOS totidem annorum spatio ab vniuscuiusque eorum editione numerando, absque tua licentia imprimere, alioque titulo, vel forma, quouis praetextu mutatos, vel alio quocumque idiomate versos edere, vel sic editos vendere, seu venales tenere audeant, vel praesumant. Mandantes vniuersis, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & alijs locorum ordinarijs, eorumq. Vicarijs, seu officialibus in spiritualibus, generalibus, ac in dicto nostro statu Ecclesiastico Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus Potestatibus, & alijs Officialibus: ut quando, & quoties per te vel tuo nomine fuerint requisiti, praemissa contra inobedientes exequantur, & obseruari faciant, inuocato, ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis quibusuis personis quomodolibet concessis, & confirmatis. Quibus omnibus illorum tenores, ac si ad verbum insererentur praesentibus, pro sufficienter expressis habentes, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem ut praesentium litterarum exemplis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem vbiq. fides habeatur, quae ipsis praesentibus haberetur si forent exhibita, vel ostensa. Datum Roma apud sanctum Marcum sub annulo Piscatoris Die xxvj. Iunij M. D. LXXXVII. Pontificatus nostri. Anno Quarto.

Tho. Thom. Gualterutius.

bus fidelis et accurati munere perfuncturus interpretis. Quo quidem officio illustratum olim Marci nomen in eo qui Euangelista & Petri pariter praedicatur Interpres, ut in te quoque feliciter propagetur, sancte pieq. emulatus esse videris: Dum enim res a Petro, Petriq. successoribus, eiusdemq. Petri nomine in Ecclesia Catholica gestas potissimum interpretaris: quodam modo & tu Petro accessisse putaris Interpres. Sed & de te illud Pauli de Marco ad Timotheum vsurpare liceat: Assume Marcum, & adduc tecum, est mihi utilis in ministerio] hac Paulus cum esset Roma (ut ait) solus cum Luca Apostolorum Acta scribente; non satis sibi esse Lucam existimans sine Marco, sed tunc bene consultum, si Marcum sibi Lucaeq. coniungat: Opportune sane Luca in sacra historia laboranti Marcus inhaesit, eidem profuturus ac Paulo. Perutilis plane Apostolo in ministerio Marcus noster, qui eius exemplo ingemiscens, ac deplorans assidue cladem suorum gentilium, astuansq. pro illorum salute immenso charitatis ardore, omnia peruestigat, seduloq. semper studio collaborat, nihil prorsus omni ex parte intentatum relinquit, ut immanissime ex heresi inflicta cladi prospicere valeat, atque mederi. Desideriorum sane vir, qui Danielis instar, inter captiuos liber, & in obscurissimis tenebris fulgore Catholicae religionis elucens, populi tui acerbissime perferens captiuitatem, in pristinam eum libertatem vendicare desideras, & in antiquum patrium solum, in Catholicam inquam Ecclesiam, postliminio restituere. Annuat votis Deus, ut merearis instar Abrahae, pater dicere recte credentium, & occinat tibi Propheticum illud: Quiescat vox tua a ploratu & oculi tui a lacrymis, quia est merces operi tuo & spes nouissimis tuis: reuertentur filij ad terminos suos] Has demum, optime Marce, quas exposcis a me, accipe litteras, concessionis testes, amoris pignus, & mei erga te studij indices: quae in secundo hoc Annalium Tomo excusa, veluti publico in Archivo reposita, perspicuae omnibus, tibiq. integra conseruentur. Vale, tibiq. strenue laboranti pro fide Catholica, & pro Germanis tuis egregiam operam nauanti praesto sit Deus: cuius potentia ad subeundos labores renouetur ut aquila iuuentus tua.

2. Tim. 4.

Dan. 9.

Jerem. 31.

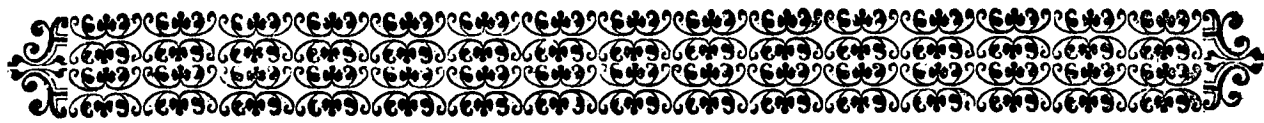
Admodum illustris D. tuæ

Seruus obsequentissimus

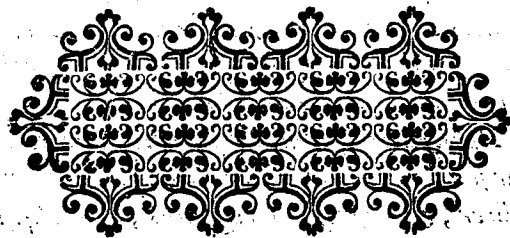
Cæsar Baronius

SIXTVS

ANNALES ECCLESIASTICI.

Secundus Annalium Tomus incipit ab exordio
Traiani Imperatoris, & perducitur vsque ad
Imperium Constantini: complectitur annos
ducentos quinque, sextum ex parte tantum
attingit.

A **G**REGIENTIBVS nobis rursus Annalium Ecclesiasticorum difficillimam scriptionem, plurima occurrunt, e quibus plane, quam sit hoc opus arduum, & nostris viribus, quæ sunt imbecillæ, longe impar, intelligamus. Vere namque difficillima cognitu Sapiens^a definiuit, viam nauis in medio maris, gressusq. colubri super *petram*. At vero instar nauis in vastissimo pelago fluctuantis Ecclesia est, cuius varios, duos, & asperos casus, atque horrenda pericula quis oratione se assequiturum esse confidat? illa præsertim, quæ hoc Annalium secundo tomo complexuri sumus, nimirum ingruentes vndique Gentilium furore procellas, altissimosq. fluctus ad eam obruendam motu prauorum spirituum excitatos: quos sicut dinumerare est impossibile, ita vel saltem dicendo adumbrare, nemo **B** puto sufficiet. Rursus vero alia ex parte, quis sinuosos, ac multiplices quasi colubri latenter humi repentis hæresum gressus, diuersosq. & obliquos fraudum ac doli in Ecclesiæ damnum anfractus, se vel mente complecti, ne dum scriptis prosequi posse præsumat? Quis denique ad rectam veritatis lineam tot tortuosas diuersorum sententias ingenij sui norma deducere, atque multiplicium difficultatum insolubiles pene nexus soluere posse, in animum inducat? Horum omnium oratio optime conscia, cunctans hæret in salebris, nec gressum soluere in incertum audet, nisi prius diuinum fauorem sibi aspirasse senserit. Etenim in re tanta Deum Patrem luminum ducem quærit, Deiq. Filium, qui est veritas, comitem cupit, atque Spiritum veritatis sibi inhærentem, seduloq. assistentem, atque claro suæ lucis radio collucentem exoptat: quorum tanto sulata præsidio læta procedat, iamq. tuta, & alacris cursum capeffat. Vt autem nos **C** immeriti tot tantaq. consequi valeamus; Dei genitrix sanctissima Virgo Maria, per quam veritas æterna e cælo delapsa latissime se in terras effudit, hac summa eius gratia, atque potentia a Deo precibus nobis impetret, largiterq. condonet. Sed nihil est, quod amplius diffidamus, aut vltius differamus: ex innumeris enim donis per eam acceptis ingens concepta fiducia roboratur, securaq. redditur, quod susceptum semel, eadē auspice, illustrandæ veritatis officium, optatum exitum consequatur. Quocirca ipsa iam dante signum, atque faustis vocibus acclamante, velut e carceribus oratio læta profiliens, hilaris ad cursum habenas laxat.

IESV CHRISTI
ANNVS

CLEMENTIS PAPÆ
ANNVS

TRAIANI IMP.
ANNVS

D 100.

8.

1.

ENTESIMVS Iesu Christi Redemptoris nostri annus, Nerua Aug. quartum, & Traiano Cæs. secundum Coss. feliciter incipit^b, quo eodem Nerua Imp. sexto kalendas Februarij morte sublato, Nerua Traianus ab eodem adoptatus, & Cæsar dictus, successit in imperium, tenuitq. annos decem, & nouem, menses sex, & dies quindecim. Fuit natione Hispanus^c, patria Italicensis, non Tudertinus ex Umbria, vt aliquis^d existimauit, deceptus nimirum auctoritate Aurelij Victoris^e, dicentis Traianum fuisse ex Vrbe Tudertina, qui & ipse errore lapsus est, quod cum apud maiores in confesso esset Vlpium Traianum natum esse

Ann. Eccl. To. 2.

A

tum esse

^b Dio in Traiano.

^c Eutrop. lib. 8.
^d Euseb. in Chron.
^e Panuin. de Rom. princ. lib. 8.
^f Aurel. Viß. in epitom.

tum esse Italicæ, quæ ciuitas est Turditanæ prouinciæ in Hispania, cuius meminit A Strabo^a, similitudine nominum, irrepsit error, vt Tuderti, quæ est in Italia vrbs, genitus putaretur. Sed admiratione res digna, hominem nulla auita nobilitate præclarum, vt olim Vespasianus, & Titus, ad culmen Imperij esse prouectum. At sicut illi ob bellatos, ac penitus profligatos Iudæos, vna cum eorum primaria ciuitate, templo, atque prouincia, quasi pro munere, Deo id agente, sunt regimen Imperij consecuti; ita pariter Traianus, qui sub iisdem in eadem expeditione contra Iudæos egregiam nauauit operam, quippe qui decimæ legionis (vt Iosephus^b est auctor) ductor erat: & ipse quod perinde ac illi rem gratissimam numini diuino præstiterit, totius orbis Imperium est adeptus: vt plane appareat, adeo fuisse graue Iudæorum scelus atque delictum, vt tantis habiti sint digni muneribus, qui in eos tam immaniter sæuierunt.

TRAIANVS QVID IN IV. DE OS.

b Ioseph. de bello Iud. lib. 3. c. 22. 16. 17.

STATVS ECCL. ESIAE.

ep. de uerit. d.

c Plin. lib. 10. epist. 97. in fin.

ORACVLA REDDITA MVTA.

d Inuenal. Satyr. 6.

e Enchiridion. c. 10.

Sed antequam res gestas Ecclesiasticas per singulos Traiani Imperatoris annos recensere aggrediamur: ipsum Ecclesiæ huius temporis statum in primis ob oculos ponere, & velut in tabula quadam coloribus expressam imaginem representare, operæpretium existimamus: quod totum id Dei opus esse, & non humanæ industriæ artem, per facile intelligatur, si tot Iudæorum, atque Gentilium vexata procellis, atque hæreticorum insidijs exagitata, siq. philosophorum ventilata ludibrio, atque magorum delusa præstigijs, Dei Ecclesiæ nouella germina non fuerint in suo cespite penitus arefacta, vel vna cum radice omnino conuulsa, sed magis magisq. fecundiori propagine latissime propagata, & vberimo fetu aucta, & copiosissima prole tam breui temporis spatio creuerit fecundata. E contra vero Gentilium superstitione, ipso veritatis aspectu, velut quodam fulmine cælitus demisso, sic concussa fuerit & quassata, vt magna ex parte collapsa, in perpetuum iam penitus extinguendam se fore monstraret. Cuius rei grauissimi, iisdemq. probatissimi testes sunt ipsi scriptores Gentiles, qui inter eos præcipui fuisse videntur, & his ipsis temporibus claruere. Plinius^c enim cum in Asia proconsulem ageret, iussuq. Traiani (vt paulo inferius suo loco fusius dicturi sumus) sæuissima persecutione Christianos exagitaret, plane testatur, Christianam religionem longe lateq. esse diffusam, nec tantum ciuitates repleffe Christi cultoribus, sed (vt ait) vicis, & agros: et e contrario iam propemodum desolata remansisse templa deorum, eòq. rem hoc exordio Traiani Imperij iacturæ deuenisse, vt rarissimus victimarum emptor inueniretur: hæc, inquam, ipse ad eundem Traianum Imperatorem scribens, egregie profitetur; sed eas litteras suo loco integras describemus.

At ipsa etiam deorum oracula, quæ in Græcia maxime vocalia erant, his temporibus iam prope omnino exoleuiffe, & magna ex parte nedum rauca, sed muta penitus reddita esse, Plutarchus locuples testis est, qui eo argumento commentarium edidit, ea inscriptione notatū: Cur oracula edi desierunt, vbi hæc inter alia: Quin tu, inquam, Cleombrote, de oraculo nobis enarra, Ammonis scilicet: antiqua enim fama multum ei diuinitatis tribuit, nunc quidem videtur emarcescere. Tacente Cleombrote, & oculos in terram conijciente, Demetrius: Nihil, inquit, attinet de isto percuntari oraculo, & causam quærere: cum videamus oracula, quæ in his sunt locis, obsoleuiffe; atque adeo duobus vel tribus exceptis, omnia defecisse. Id potius indagandum est, quibusnam causis extincta sint. Nam, vt alia taceam, Boetiam, quæ superioribus temporibus ob oraculorum multitudinem, vocalis admodum fuit, nunc prorsus destituerunt oracula, tamquam amnes siccati, ingensq. diuinationis quasi æstu quodam abolitæ penuria regionem occupauit. Neque enim alibi hodie, quam apud Lebadiam Boetia haustum vaticinationis responsa desiderantibus præbet: reliqua partim silent oracula, partim vastata prorsus desertaq. iacent.] hucusque Plutarchus. Quod autem spectat ad Iouis Ammonis oracula, ea cessasse ijs ipsis diebus, apparet: nam Iuuenalis^d, quando sub Domitiano scribit, Ammonis oraculum fuisse vocale demonstrat, dum ait:

quidquid
Dixerit Astrologus, credent a fonte relatum
Ammonis, quoniam Delphis oracula cessant:
Et genus humanum damnat caligo futuri.

Cur autem tam clamorosa oracula penitus obmutuerint, Plutarchus, vt veræ causæ inscius, alias hinc inde venari conatus, vel ridendas prorsus, ac contemnendas, verisimiles alias, alias vero aliqua saltem ex parte veras attulit. Siquidem, cum in primis eam statuat

A statuat firmetq. conclusionem; non fuisse deos, qui oracula ederent e simulachris, sed qui minores dijs haberentur: Genios eos vel omnino esse desijffe (posse enim Genios mori etiam exemplo confirmat) vel inde aufugisse & alio commigrasse, & nisi reuersi iterum essent, simulachra seu pythiadas veluti sine flatu organa siluiffe.

Sed quoniam Geniorum alios bonos, malos alios ex sententia maiorum affirmat, cuiusnam generis ij essent, qui pythiadas afflare solerent: non tantum Paulus Apostolus^a Philippis in Macedonia declarauit, cum spiritum Phytionis a Phytiade muliere exire coegit: sed idem ipse Plutarchus egregio plane exemplo declarat, sic dicens^b: Cum enim quidam sciscitatum oraculum peregre venissent, fertur ad primas libationes victima immobilis mansisse, neque passa quidquam, tandem instantibus certatim libando sacerdotibus, velut imbre rigata & madefacta, contremuisse aliquantum. Quid ergo Pythiadi vsu venit? Descendit in opertum oraculi inuita, vt aiunt, & animo minime alacri. Statim autem in primis responsonibus apparuit ex asperitate vocis eam instar nauis vento impulsæ non sustinere vim spiritus, adeoq. repletam esse spiritu maligno, & muto. Tandem prorsus exagitata cum terribili clamore ad exitum contendit, ibiq. se se proiecit: ita vt non tantum consultores fugerint, sed & Nicander vates, & quotquot aderant Osiorum, idest Sanctorum (sic enim vatum sodales appellantur) paulo post tamen ingressi, sustulerunt eam mente captam, ac superuixit paucos dies: hæc ipse de Genijs cum simulachra, tum Pythiadas afflare solitis. Cum ergo sua etiam ipsius sententia, hos constet prauos fuisse demones, quos malos Genios, & malignos spiritus nominat, quisnam eos silere coegerit, vel inde exire compulerit, in confesso est. Christus enim, qui in hunc venit mundum (vt ait Ioannes Apostolus^c) vt dissolueret opera diaboli, non tantum viuens perpetuum aduersus eum certamen iniens, pene innumeros cacodæmones ab obsessis corporibus expulit, sed & suis diuinam quandam vim atque virtutem id ipsum præstandi tribuit, qua & loquacissima illa oracula sunt penitus silere compulsa.

a Act. 16.

b Plutarch. de oracul. defect. in sine. EX MALO DEMONE ORACVLA.

c 1. Ioan. 3.

Cum igitur eo tempore eiusmodi esset rerum nostrarum status, nempe florentissimus, indiesq. magis noua credentium propagine illustrior atque præclarior redderetur: Gentilium omnium, prouocatur inuidia, atque odium concitatur: præsertim ipsius Imperatoris, qui cum Gentilium superstitioni addictissimus esset, eo magis sæuit in Christianos, quo deorum cultui in omnibus cupiebat esse consultum atque prospectum. Quamobrem sæuam nimis in Christianos persecutionem commouit, sed quo potissimum anno eius Imperij, est accuratius explorandum. Non enim assentimur Eusebio, qui anno decimo Traiani Imperatoris excitatam esse in Christianos persecutionem affirmat: Plinij enim secundi, qui his ipsis temporibus claruit, auctoritas refragatur, ipse cum de persecutione aduersus Christianos ad ipsum Traianum^d scribit epistolam anno eius Imperij quinto (vt suo loco dicemus) plane significat longe ante ab Eusebio præscriptum tempus, eam inchoatam: immo cum ibidem dicat; Christianorum, qui a fide desciuerant, alios ante triennium, alios vero ante plures annos, plures etiam ante viginti ad facinus perpetrandum adductos fuisse; signasse visus est tres in eam diem persecutiones in Christianos indictas: nimirum primam sub Nerone ante annos viginti, & amplius excitatam: sub Domitiano autem eam, quam ante annos plures permotam dicit: ante triennium vero tertiam sub Traiano, quæ ipso propemodum Traiani Imperij exordio cœperit. Sed antequam de ipsa agere aggrediamur, pauca quædam de eiusdem Imperij primordijs præfari, operæpretium ducimus.

TRAIANI PERSECVTIO QVANDO.

D Traianus igitur in expeditione Germanica apud Coloniam Agrippinam^e delatum a Nerua suscepit Imperium, agens annum ætatis (vt Dio^f auctor est) quadragesimum secundum. Verum etsi non nisi post mortem Neruæ liberæ Imperij rexit habenas: tamen Plinij^g testimonio exploratum habetur, quod ipso die, quo a Nerua Augusto est adoptatus, simul etiam creatus est Cæsar, ac mox Imperator, cum tribunitia potestate, idemq. ob præclaras victorias in Germania partas, Germanicus est pariter appellatus. At licet Nerua pater defunctus esset, tamen hoc ipso anno, cum secundum gereret Consulatum, foris egit in expeditione inter barbaros constitutus^h egregium in omnibus optimi principis specimen edens. Quippe qui (inquit Dioⁱ) vbi primum Imperium assumpsit, edicta quædam ad senatum misit, atque illud in primis: Numquam suo iussu bonum virum occisum iri, aut ignominia notandum: id quod non solum in præsens sacramento confirmauit, sed per totum Imperij tempus inuiolatum seruauit.] hæc Dio.

d Plin. lib. 10. epist. 97.

e Auvel. Vist. in Traian. & Europ. lib. 8. f Dio in Traian. g Plin. in panegyric.

h Plin. ibid. i Dio in Traian. TRAIANI IMP. EX ORDINUM.

Atque vtinam sicut lex bona ac æquissima visa est; ita pariter, qui boni & optimi viri essent, maiori delectu habito, prudentius exquisisset: non eo erroris certe prolapsus esset, vt Christianos vita innocentissimos ac moribus æque sanctissimos, quod deos non colerent, vt impios atque sacrilegos condemnasset: eoq. nomine, quo magis ipse erat superstitionis Gentilium affectator ac numinum cultor, eo acrius in Christianos eorum contemptores sæuire, sibi æquissimum videretur. Quamobrem inter cetera edicta, quæ hoc suo primo Imperij anno Traianus Romam absens ad senatum misit; illud de religione patria conseruanda, visus est primum omnium ingessisse: nam cum (vt auctor est Plinius) ipsi Ioui adeptum imperium insperato acceptum ferret; nihil anti-quius habuit, quàm auitæ superstitioni prospicere, in omnibusq. consulere; summam pietatem existimans, de eadem benemereri, sicq. deorum gratiam promereri.

At licet nullum a principe promulgatum inueniamus edictum, quo Christiani necari iuberentur expresse; tamen alio quodam prætextu, vt reos, a præsidibus prouinciarum iure esse plectendos, edita lege consuluit. Caut enim in primis edicto, ne collegia, seu sodalitia essent: qua ratione & Christianos simul coire, conuentus facere, alijsq. quàm Imperatoris legibus gubernari, vetitum pariter videretur. Cuius vigore legis satis amplam præsidibus superstitie facultatem, ad infligendas poenas Christianam religionem profitentibus, Plinius^a cum Proconsulem ageret in Bithynia, ad Traianum scribens, aperte significat; dum testatur se eo promulgato edicto, Christianorum conuētus vetuisse, eoq. nomine supplicia irrogasse: nam ait in fine: Ipsos conuentus facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram.] At quid per hetærias Plinius significare voluerit, ignoratione eius vocis, textum esse deprauatum complures existimarunt: verum a Græca voce *ἑταῖρῆ*, qua (vt auctor est Suidas^b) Plato & ceteri philosophi germanos eiusdem eruditionis amatores, sodales vocabant; hetærias Plinius vocat sodalitia; quo sensu etiam ipse Traianus^c eandem vocem vsurpat, cum aliàs rescripsit ad Plinium. Sic igitur non noua edicta proponendo, sed illo de hetærijs ab Imperatore olim lato, in prouincia promulgando, acerbam satis persecutionem in Christianos Plinium excitasse, suæ ipsius litteræ ad Traianum scriptæ significant. Ita etiam ceteros prouinciarum præsidēs factitasse, nullus iure poterit dubitare, cum illorum omnium comparatione Plinius visus sit optimus: quippe qui exhorrescens tot hominum Christum profitentium carnificinam, vt in re maximi momenti, non sponte agere, immaniterq. sæuire, sed consulendum sibi putauit Imperatorem: qui eius permotus litteris, etsi omnino non abstulit, persecutionem tamen magna ex parte, dato rescripto, cohibuit: sed de his suo loco agemus inferius.

Cum igitur eiusmodi Imperatoris edictum vna cum ceteris ab eo dignis optimo principe datis legibus promulgatum pariter & peruulgatum fuisset: qui magistratus Romæ gerebant, nihil sollicitius curantes, quàm vt ipsa prima noui Augusti statuta a cunctis honore haberentur & seruari edicta: oculis lustrantes Urbem, illos potissimū Traiani legibus comprehendere, ac perurgeri fenserunt, qui maximum omnium contraxisse sodalitiū visi, Christiani nomine dicti essent: quippe qui non tantū in Vrbe sub vno colligi solerent antistite, sed longe lateq. vbique terrarum, qui eiusdem religionis reperirentur homines, quorum (vt nuper dictum est) erat innumera multitudo, eiusdem regerentur pontificia potestate. Sed quod deterius videbatur, quod non colerent numina, & in deos iisdem iurasse viderentur: sicut impij, ita & omnium scelestissimi habebantur: quamobrem summa pietas summaq. visa est esse religio, hos vrgere, vexare, ac penitus profligare. His omnibus Gentiles omnes facile persuasi, quamlibet alioqui in eos occasionē captantes, sponte illam edicto Imperatoris oblatam, dignissimam & æquissimam sibi visam arripientes, Christianos Romæ agentes in primis exagitare cœperunt; & inter eos illum potissimum, qui adeo copiosi sodalitiij princeps esse videretur & caput. Erat is Clemens totius Christianæ religionis summus antistes, in pontificatu iam agens annum octauum: qui a Petro Apostolorum principe olim electus, post Linum & Cletum, libens volensq. illis cedens, maximam omnium subierat præfecturam; qua sub Domitiano Imperatore Ecclesiam persequente, & sub Nerua Augusto pacem reddente, nauiter functus, ad grauiora subeunda certamina sub Traiano videbatur esse seruatus.

At licet Romanorum plurimi in Clementē Christianæ religionis Pontificem paribus studijs furerent, atque ad necem peterent: eorundem numerosa etiā multitudo eidem vt

viro

A viro innocentissimo, atque sanctissimo, deq. omnibus optime merito omni plane fauebant officio. Sed aduersarijs se instantius ingentibus, vt Clemens coram Urbis præfecto Mamertino sifteretur causam dicturus, obtinuerunt. Compulsus ille de Clemente cognoscere (inuitus enim ad eiusmodi trahebatur officium) quid de eo esset agendum, per litteras Traianum absentem consuluit. Qui cum audisset Clementem religionis patriæ desertorem, & numinum contemptorem, licet in eum more maiorum animaduertendum esse censeret; tamen quod etiam in fontes ac criminosos plectendos, se humanum atque benignum exhibere studeret; ne ve primordia sui imperij Romano sanguine macularet, in hunc modum de Clemente rescripsit: Oportere vel consentire sacrificantem, aut vltra mare Pontum in desertam ciuitatem Chersonam relegari, locum (vt in Notationibus ad Romanum Martyrologium^a additis explicauimus) trans mare Euxinum, apud Cimmeriū Bosphorum, in Taurica Chersoneso. Ea ab Imperatore oblata Clementi optione, absque vlla mora durissimū exilium impietati præposuit.

Sic igitur ab inuito licet Urbis præfecto, ex Traiani sententia, Clemens continuo ad locum exilij amandatur: vbi cum plures Christianorum eadem poena multatos, eodemq. ærumnis afflictatos nactus esset, illud solatij illis præstitit, vt diuina ope implorata, vberimum aquæ fontem ad potum necessarium (nam illa insuper molestia vgebantur, vt humeris aquam sex millibus passuum, procul positam iugiter ferrent) e terra in loco diuinitus agni signo monstrato fecit erumpere: quo miraculo edito, Christi fidem loci accolis annunciantem Clemente, mirifice Christiana fuit religio propagata; adeo vt idololatria, quæ in ea regione ante vigeat, extincta propemodum fuerit. Tum Iberos quoque populos in eadem orbis plaga positos, Euangelium suscepisse, vt credamus, Irenæus^b persuadet, qui his temporibus proximus inter alias remotiores Christi Ecclesias, eas recenset, quæ in Iberis essent. Mansit eo in loco S. Clemens ad biennium, vbi tandem glorioso martyrio, de quo suo loco dicemus, diem clausit extremum. Hæc de Clemente accepta sunt ex Actis eius tam Latine quàm Græce^c conscriptis, licet haud illa ipsa esse existimemus, quæ per notarios Romanæ Ecclesiæ conscripta putantur: nam magistratus ille Comitum officiorum, cuius illic habetur mentio, nondum fuisse videtur illis temporibus institutus: sed potius quæ ex antiquioribus illis in hominum memoria conseruatis (nam illa ipsa vna cum ceteris a Diocletiano Imperatore iussa sunt comburi) scriptis fuerunt postea consignata.

His Romæ aduersus Clementem Christianæ religionis Summum Pontificem gestis, magna proculdubio facta est reliquorum Christianorum concussio: conuentibus enim semel Imperatoris edicto sublatis, nulla dabatur facultas, vt mutui congressus solatio, mœrorem ex pastoris absentia susceptum lenirent. Tunc accidit, vt qui a Domitiano proscripsi, & in insulâ relegati Flauia Domitilla virgo, de qua suo loco pluribus actum est, & eius eunuchi Nereus, & Achilleus vna cum pluribus eiusdem familiæ fuerint coronati martyrio, facti omnes impietatis rei. Traditi tunc sunt Nereus, & Achilleus Memmio Rufo Consulari, a quo sunt affecti supplicio Tarracinæ, quo fuerant amandari: pari poena affecti alij eius domestici Eutyches, Victorinus, & Maro diuersis apud Urbem locis, licet Victorinus in agro Reatino ad aquas Cutilias necari sit iussus: demum ipsa Flauia Domitilla vna cum Euphrosyna, & Theodora, cum a Christi religione diuelli nullatenus possent, incenso cubiculo, feliciter martyrium consummarunt: cum paulo ante, eandem ob causam Sulpitius & Seruilianus capite truncati fuerint. Hæc omnia habent Acta sanctorum Nerei & Achillei, quibus astipulantur antiqua Martyrologia, in quibus horum omnium dies natalis anniuersaria commemoratione consignatus habetur. Passus item Romæ est eodem ferme tempore eadem ex causa Hyacinthus^d, id agente Luxurio, cuius opera, & hi quos recensuimus martyres male affecti sunt. Ceterum hos paucos ex multis recensuisse sufficiat, cum haud dubium sit, quamplurimos alios non tantum Romæ, sed vbique locorum, Christianæ fidei causa hoc eodem anno, glorioso occubuisse martyrio. Nam (vt testatur Eusebius^e) per singulas Romani imperij ciuitates in Christianos concitata sunt turbæ. ait enim: Post Nerone, & Domitianum sigillatim in vna quaque ciuitate sub Traiani imperio ex seditione populi excitata, grauem contra Christianos persecutionis tempestatē commotam, fama & sermone percrebescit.] hæc Eusebius. Porro de reliquis, qui sub eodem Imperatore sunt passi, agemus singulis annis, quo eiusmodi certamen iniisse reperiuntur.

Ann. Eccl. Tom. 2.

A 3 Sic

TRAIANI RE-
SCRIPTVM DE
CLEMENTE.a Die 23. No-
uemb. 6.CLEMENS
IN EXILIO
RES GESTÆ.

b Iren. lib. 1. c. 3.

c Metaphrast.
23. Nouemb.
ex quo Lipom.
& sur. s. scri-
pti codices.FLAVIÆ DO-
MITILLÆ ET
ALIORVM
MARTYRIA.d Rom. Mar-
tyrol. 26. Iul.e Euseb. lib. 3.
c. 26.VETITA SO-
DALITIA.b Plin. lib. 10.
epist. 97.b Suid. in hi-
storic.
c Apud Plin.
lib. 10. epist. 43.PERSECUTIO
IN CHRIS-
TIAN. RO-
MÆ.

Sic igitur tum ex his, quæ dicta sunt, tum etiam quæ dicturi sumus, videas hominem omnium antiquorum calculo optimum principem existimatum, ac immensis laudibus prædicatum, tantum in Christianos veluti infensissimos hostes, non secus ac Nero & Domitianus, sævisse. Quod fortasse mirabitur, qui rei causas minus sollicitè perquisierit. At indignabitur fortasse aliquis, si quem communi suffragio maiores non tantum bonum virum, sed optimum, solemnibus acclamationibus, ac publicis votis, iteratisq. præconijs celebrarunt; an hoc ipsum verum fuerit, post tot sæcula videamur in controuersiam non minus inuidiosè, quàm calumniosè velle deducere: cum præsertim in mortuum obloqui, licet Nero sit ille, nec Epicurus^a philosophus patiat, nec soleant (quod ait Plinius)^b cum mortuis nisi laruæ luctari. Verum omni nos culpa vacabimus, si nullum recenter a nobis excogitatum commentum, nec aliud aliquod ex Aristarchi schola deductum argumentum adducemus in medium, sed quæ ipsæ laudatores ipsius, suis commentarijs egregie testata reliquerunt. Dio Cassius^c suorum temporum scriptorum facile princeps, cum multa de viro laude dignissima prædicet, hæc tandem: Nihilq. omnino erat, quod optime non exerceret. Vini dumtaxat appetens, & in adulescentulos pronus citra calumniam habitus est. Vtpote qui numquam ex eo turpe, aut mali quidquam effecit. Nam qui vinum vsque ad satietatem biberet, sobrius tamen erat, neque in crimen, prægrauante vino, propulsus est. Et in masculorum amoribus ita sibi temperauit, vt nihil per vim, dum voluptati obsequitur, moliretur.

Egregiam plane laudem, si volentes tantum (proh pudor) pueros habuit in delicijs, quasi reperiri posset, qui non in omnibus assentiretur Imperatori: quis non absque culpa vel poena præstare putaret, quod tam bonus peteret Imperator? sed prouoco ipsos, qui eum laudant, ad suas ipsorum leges. Quid ipsorum poeta,^d qui his temporibus vixit?

*Quòd si vexantur leges, ac iura: citari
Ante omnes debet Scantinia.*

Qualis ergo habendus sit Imperator, cuius comparatione hac saltem ex parte Domitianus omnium scelestissimus, sanctissimus habeatur; quippe qui eos, cuiusvis conditionis essent, statutis a lege poenis mulctabat, qui eiusmodi grauissimi sceleris rei dicti fuissent, quisque consideret: nam Suetonius^e hæc de ipso testatur: Quosdam ex utroque ordine lege Scantinia condemnauit. Sed quàm eidem poenæ præ ceteris Traianus fuisset obnoxius, qui nec in sua explenda libidine nepoti pepercit? scribit enim Ælius Spartianus hæc de Hadriano filio consobrini Traiani: Fuitq. in amore Traiani, nec tamen ei per pædagogos puerorum, quos Traianus impensius diligebat, Gallo fauente, defuit. Inter optimos ne vel saltem bonos censendus ille videri potest, qui scriptorum ethnicorum testimonio omnium turpissimus est habendus, quem & Iulianus^f ex persona Sileni fugillat, quòd a turpi, & sædissima voluptate victus esset, licet inter deos videretur esse receptus?

At si hæc clarioribus solis radijs, si inquam fulgore Euangelicæ veritatis inspiciantur, constat sententia Pauli^g ad Romanos ipsos ea de re scribentis, plane omnium scelestissimos Dei sententia iudicatos, atque a Deo penitus derelictos, qui aliorum pondere scelerum in eiusmodi imum turpitudinis cænum sinantur præcipites ferris ait enim: Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie: nam femine eorum immutauerunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam; similiter & masculi, relicto naturali vsu femine, exarserunt in desiderijs suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportet, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, pleni omni malignitate, malitia.] Ecce Dei sententia, & Pauli testimonio, quàm omnium scelestissimi habendi sint, patet, qui ita effecti essent omnium impurissimi: sic in eos numine vlciscente peccatum impietatis, ex qua omnium fordium, velut e fonte, vberimi fluant riui. At quàm ceteris excellentius isthæc Traianus præstiterit, cum multa alia, tum quæ hoc ipso anno gessit, manifeste declarant. Nam eius opera augetur Romanum Imperium nouo deo: siquidem Neruam Augustum, cui acceptum ferebat Imperium, hoc ipso sui Imperij exordio retulit inter deos. Plinius^h enim dum eius celebrat laudes, hæc habet: Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum ciuium, non ad contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc, cum sit ab ijs, qui se deos putant. sed licet illum

TRAIANVS TVRPISSIMVS.

^a Lucian. in Nerone. ^b Plin. in præfat. ad Vespas. Imp.

^c Dio in Traian.

^d Iuuenal. Saty. 2.

TRAIANVS IN QVIBVS DOMITIANO DETERIOR.

^e Suet. in Domit. c. 8.

^f Iulian. Cass.

^g I. Rom. I.

TRAIANVS IMPIVS.

^h Plin. in Pæneg. Traian.

A

B

C

D

E

aris, puluinaribus, & Flamine colas, non alio magis tamen Deum facis, & probas, quàm quòd ipse talis es.] hæc Plinius homini adulatus, qui seipsum esse iridem Deum existimaret: gloriæ enim eum fuisse cupidissimū, etiam Dio^a testatur. Ex quibus omnibus videas, qua morum integritate, qua vitæ innocentia Traianus præditus fuerit, qui in Christianos persecutionem commouit. Refellemus, & pluribus suo loco inanem illam opinionem, quæ apud aliquos rem haud diligentius perquirentes fidem sibi conciliat, de Traiani anima S. Gregorij Papæ precibus ab inferis liberata: nec patiemur hac leuitate Christianæ religionis maiestatem amplius traduci, hominemq. impurissimum dici inter sanctos in cælo vna cum Deo in æternam beatitudinem cooptatum, quem Iulianus^b Apostata nec sub ipsa lunæ concauitate, in deorum conuiuium admitti voluit, nisi ab intemperanti animo prius custoditus fuisset, cui admodum timebatur, Ganymedes: Cum Traianum (inquit) conspicatus Silenus, quamuis submissa voce loqueretur, intelligi tamen volens, hæc verba protulit: Hoc tempore maxime summa cura & diligentia est adhibenda domino Ioui, quo illi custodiatur Ganymedes.] Patietur quis, in summum cælum Traianum esse receptum, quem nec quidem in infimum, nisi saluo Ganymede, placuit in conuiuium suorum deorum admitti? Sed de his alias.

Sed & aliæ insuper suppetunt causæ, vt quantumlibet optimi viderentur Imperatores, tamen (vt sibi videbatur) iustis de causis in Christianos commouerentur: nam cum ex Iudæis, qui omnium hominum contemptissimi, ac nequissimi haberentur, eiusmodi secta videretur prodijisse, plane erat eo nomine infamata. Rursus vero quòd ijdem essent Romanorum, ac aliarum omnium gentium numinum contemptores, ab omnibus pariter impij censebantur. Accedebat his etiam, quòd vano in vulgus rumore sparsò, Christianos omnes magos esse, atque magicis artibus, admiranda, quæ ederent, operari: licet in ceteris vita ipsorum ab omnibus innocentissima probaretur, tamen ex eo tantummodo quòd Christiani essent, infamabantur. Vnde Tertullianus^c ex ipsorum verbis: Bonus vir Caius Seius, sed malus tantum, quòd Christianus. Item alius: Ego Lucium sapientem virum repente factum Christianum defero.] nomen igitur tantum condemnationi fuisse subiectum, idem auctor pluribus monstrat. Sed hæc modo satis sit leuiter attigisse. Quo modo autem hæreticorum scelera redundarēt in Christianos fide sinceros, & aliorum facinoribus ijdem innocentes periclitarentur, alias dicturi sumus, cum de alijs calumnijs, quibus ab ijdem assiduo exagitabantur, diffusius differemus.

Eodem anno Abilius tertius episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos tredecim, laudabiliter digneq. pastorali cura perfunctus, ex hac vita migravit, in cuius locum successit Cerdo, qui sedit annos vndecim] hæc Eusebius. Porro ne quis nominis eiusdem occasione errore labatur, quòd ad Cerdonem pertinet episcopum Alexandrinum, longe hic est diuersus ab illo Cerdone fordidarum hæresum inuatore, qui vixit sub Antonino Pio, nec episcopus fuit, neque in Ægypto versatus aliquando, sed e Syria^e progressus, Romam se contulit, vbi, & sub Hygino conatus est ad sua peruersa dogmata pellicere homines: sed de eo agemus suo loco.

IESV CHRISTI ANNVS 101.

CLEMENT. PAPÆ ANNVS 9.

TRAIANI IMP. ANNVS 2.

Annus Christi centesimus primus consignatur in Consularibus Fastis C. Sosio Senecione & A. Cornelio Palma Coss. Hic ille Sosius Senecio, ad quem Plutarchus sua inscripsit Symposiaca: Cornelius vero Palma, bello Arabico feliciter confecto, clarissimus redditus est. Laudatur a Plinio Traianus, quòd oblatum præsentis anni Consulatum accipere recusauit, sic dicentem, cum ingreditur recensere res ab eo gestas anno secundo eius Imperij: Secundum Consulatum recepisti, quia princeps, & pater deferebat. At postquam ad te Imperij summa, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem diu tradiderint, tertium Consulatum recusasti, cum agere tam bonum consulem posset.] & post alia: Contigit ergo priuatis aperire annum, Fastosq. referare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quòd Consul alius quàm Cæsar esset.] Quo ipso anno idem Traianus in Urbem se contulit, cuius ingressum idem^g auctor pluribus narrat, additq.

^a Dio in Traian.

TRAIANVS NEC INTER DEOS PVDCVS.

^b Iulian. Cass.

CHRISTIANI CVRA IVSTIS PRINCIPIBVS VEXATI.

^c Tertul. in Apolog. c. 3.

ABILIVS EPISC. ALEXAND.

^d Euseb. histor. lib. 3. c. 16. & in Chronic.

^e Epiphan. hæres. 4.

^f Plin. in Pæneg.

TRAIANI ADVENTVS ROMAM. ^g Plin. ibid.

rat; additq. ipsum candidatum interfuisse comitijs tertij consulatus, quem auspicatus est anno sequenti. Romā igitur regressus (inquit Dio^a) multa in emendationē negotiorum publicorum, & beneficium bonorum, quos vehementer complexabatur, constituit. In puerorū alimenta in Italia dumtaxat multa largitus est.] sed hæc pluribus^b Plinius.

Hoc ipso anno, qui numeratur a passione Domini sexagesimo octauus, S. Ioannes Apostolus & Euangelista (vt auctor est Hieronymus^c) Ephesi moritur, & iuxta eandem urbem sepultus est. Ad hunc ipsum annum secundum Traiani Ioannem peruenisse, pariter testatur Eusebius^d ex Irenæo. Polycrates^e quoque Theologorum antiquissimus scribens ad Victorem Romanum Pontificem, hæc habet de eiusdem Ioannis obitu: His accedit Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit: quiq. cum esset sacerdos τρι-

ταλον gestauit: qui denique martyr, & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormiuit.] hæc ipse, quæ Eusebius recitat: magnum sane testimonium eiusdem loci Episcopi sanctitate & doctrina celebris, quem haud potui latuisse, quæ de Ioannis exitu vera essent, cui merito omnes de Ioannis obitu debeant auscultare, cum præsertim id ipsum Tertullianus^f testatum expresse reliquerit, cum ait: Translatus est Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet: ceterum morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant. Obijt & Ioannes, quem in aduentu Domini remansurum frustra fuerat spes.] hæc idcirco Tertullianus, quod viuente adhuc Ioanne, multi qui sententia Domini de eo dicentis ad Petrum: Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? quando & exijt sermo ille inter fratres, quod discipulus ille non moritur.] in eum sensum acceperunt, vt putarent, Ioannem vsque ad Domini aduentum fore superstitem: nec satis fuit, Ioannem eos illa suspitione liberasse, cum scripsit dicens: Et non dixit Iesus non moritur.] significans nimirum, noluisse illis verbis: Sic eum volo manere donec veniā] vt non esset vsque ad illud tempus moriturus intelligere.

Semel igitur illapso in discipulos Domini de immortalitate Ioannis errore, licet ab ipso Ioanne videri potuisset esse omnino sublatus, sic tamen in nonnullos fuit postea propagatus, vt constanter etiam affirmarint, Ioannem adhuc viuere, eundemq. venturum cum Enoch & Elia secundi aduentus Domini præcursoribus. Porro qui primus opinionis huius reperitur assertor, habetur Hippolytus Portuensis, qui in breui illa tractatione de mundi consummatione, sic ait: Prior ipsius aduentus præcursores habuit Ioannem Baptistam: posterior vero, quo venturus est in gloria, Enoch & Eliam, & Ioannem Theologum exhibebit.] An non hæc refelluntur satis ab ipso Ioanne, dum in

Apocalypsi^g non nisi duos fore Christi aduentus præcursores, & testes aperte demonstrat? Quid ergo tertium addunt, eundemq. volunt esse Ioannem, cum ipse duos tantum futuros affirmet? At vero Ioannem (sicut est fors omnium hominum) certo certius esse defunctum, non tantum quæ nuper sunt a nobis adducta significant, sed & aliorum antiquorum testimonia. Siquidem Eusebius^h dum agit de Papia, & Ioanne presbytero: Dixerunt, inquit, duos eodem nomine nuncupatos in Asia fuisse Ioannes, duoq. illorum, nempe Ioannis Apostoli, & Ioannis discipuli, dixerunt Ephesi esse sepulchra, & vtrumque ad hanc vsque ætatem Ioannis nomine appellari.] Si ergo Eusebij tempore, qui claruit sub Constantino Magno, duo illa Ephesi ostendebantur sepulchra, quis de morte poterit dubitare? Certe non nisi mortuorum solent esse sepulchra: meminit eiusdem quoque sepulchri Ioannis Euangelistæ Chrysostronus, i dicitq. illud sicut aliorum Apostolorum esse manifestum: qui et^k alibi de eodem ait, post mortem tamquam viuum, Ephesum curare. At non potuit hæc ipse ignorasse, qui Ephesi versatus est: quippe qui illic præfuit Synodo septuaginta episcoporum, in qua amotus est gradu episcopus Ephesinus, idq. hi qui res ab eo gestas sunt profecuti, testantur Socrates, i Sozomenus, Palladius, & alij. Ad illud ipsum Ephesi manens sepulchrum Ioannis Euangelistæ allusisse visus est Cælestinus Romanus Pontifex illis litteris, quas dedit ad Concilium Ephesinum, dum ait, reliquias eiusdem Ioannis Ephesi in honore haberi: idem habet synodica Orientalium Epheso missa ad Senatū Constantinopolitanum, quæ omnes intextæ habentur in Actis. S. S. m Synodi Ephesinæ. Sed prætermittimus hic de eadem veritate innumera pene recentiorum scriptorum testimonia, ac eorum præcipue, qui in ipsum Ioannem Euangelistam commentarios edidere, cum satis superq. ex his historica veritati videatur esse consultum.

Ceterum qui eum adhuc viuere testati sunt, nec (quod patens esset) quæ dicta sunt de eius

A eius sepulchro negare possent, eo (dicam ne?) dementiae prouenerunt, vt dicerent eundem intra sepulchrum illud adhuc viuere. Augustinus^a enim de his agens hæc ait: Sed cui placet, adhuc resistat, & dicat & asserat, Apostolum Ioannem viuere, atque in illo sepulchro eius, quod est apud Ephesum, dormire eum potius, quàm mortuum iacere contendat. Assumat in argumentum, quod illic terra sensim scateret, & quasi ebullire perhibetur: atque hoc eius anhelitu fieri, siue constanter, siue pertinaciter asseueret. Non enim possunt deesse qui credant, si non desunt, qui etiam Moysem asserant viuere: quia scriptum est, eius sepulchrū non inueniri, & apparuit cum Domino in monte, vbi & Elias fuit, quem legimus non esse mortuum, sed raptum.] et post aliqua: Tradunt etiā, quod in quibusdam scripturis, quamuis apocryphis, reperitur, quando sibi fieri iussit sepulchrum, incolumem fuisse præsentem, eoq. effosso & diligentissime præparato, ibi se tamquam in lectulo collocasse, statimq. eum esse defunctum: vt autem isti putant, qui hæc verba Domini sic intelligunt, non defunctum, sed defuncto similem cubuisse: & cum mortuus putaretur, sepultum fuisse dormientem, & donec Christus veniat, sic manere, suamq. vitam scaturigine pulueris indicare: qui puluis creditur, vt ab imo ad superficiem tumuli ascendat, flatu quiescentis impelli.]

Hæc de quorundam opinione recitans Augustinus, quidnam ipse de ea re senserit, ex eius verbis intelligamus; sic enim ait: Huic opinioni superuacaneum existimo reluctari. Viderint enim, qui hunc locum sciunt, vtrum hoc ibi faciat, vel patiat terra, quod dicitur: quia & reuera non a leuibus hominibus id audiuius] ac demum: Si autem (quod magis creditur) ideo S. Ioannes ait, non dixisse Dominum: Non moritur.] ne illis verbis, quæ dixit, hoc voluisse intelligi putaretur: corpusq. eius in sepulchro eius exanime sicut aliorum mortuorum iacet: restat vt si vere ibi sit, quod sparsit fama de terra, quæ subinde ablata succrescit: aut ideo fiat, vt eo modo commendetur pretiosa mors eius; quoniam non eam commendat martyrium (non enim eum pro fide Christi persecutor occidit) aut propter aliquid aliud, quod nos latet.] hæc de his Augustinus. Ex ijs autem, qui eum reuera vita functum dixerunt, nonnulli adiecerunt, eiusdem corpus, resosso sepulchro, cum non fuisset inuentum, illud opinandi dedisse occasionem, quod e mortuis resurrexerit, ac pariter sicut Dei Genitrix in cælum Ioannes assumptus fuerit. Porro rem gestam Nicephorus^b in hæc verba describit:

Cum enim dudum transitionem suam ad Deum, diemq. & horam eius præuidisset, præbyteris ministrisq. Ecclesiæ, & præterea quicumque essent flagranti fide fratribus assumptis, extra Ephesiorum urbem progreditur: & cum eis in vicinum quendam tumulum, quo frequenter ire precationi operam daturus solebat, conscendit. Vbi vehementius orans, Ecclesiis Deo commendat: mox sarculis quibusdam & ligonibus celeriter sepulchrum sibi fodi præcipit: deinde eos, qui tum aderant, arcanis de Deo verbis, & præceptis optimis de fide, spe, & potissimum dilectione (quippe dilectus erat) erudit.] At quænam esse solerent eius argumenti verba Ioannis, Hieronymus^c docet his verbis: Beatus Ioannes Euangelista, cum Ephesi moraretur vsque ad vltimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad Ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba contexere: nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc: Filioli alterutrum diligite. Tandem discipuli & fratres, qui aderant, tædio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Ioanne sententiam: Quia præceptum Domini est; et si solum fiat, sufficit.] hæc Hieronymus, sed ad Nicephorum redeamus.

Post hæc corda eorum confirmans, Saluatori verbo commendat: postremoq. illis in Domino saluere & valere iussis; vbi se crucis signo communisset, in monumentū descendit: operculumq. ei imponere, & id firmiter communi, denique reuertere eos postea, sepulchrum aperire, diligenterq. prospicere mandat. Hoc modo cum ille, vt vestibibus sepulchralibus amictus erat, in fossam descendisset, seq. ad obitum composuisset; statim eo, qui iustis debetur, capitur somno: cum quidem ad vltimam senectutem, post passionem Saluatoris Christi sexagesimo octauo anno, peruenisset. Et Ioannes quidem ita diem suum obiit. Dei autem ineffabilis & inuestigabilis gloria, ea quam ipse solus nouit hora illucescens, corpus eius terrenum & corruptibile, in immortale & incorruptibile (o miraculum ingens!) transmutauit, & in diuinum paradysum itidem vt omnibus

laudibus

^a Dio in Traian.

^b Plin. in Paneg.

^c Hier. de script. eccles. in Io.

^d Euseb. in Cronica.

^e Apud Euseb. lib. 3. c. 25.

S. IOANNIS APOST. ET EVANG. OBLITVS. = EVANG.

^f Tertul. lib. de anim. c. 50.

ERROR DE IOANNIS IMMORTALITATE.

^g Apocalyp. 11.

ERROR DE IOANNIS IMMORTALITATE.

^h Euseb. lib. 3. c. 33. & Hieron. de script. eccles. in Ioan.

ⁱ Chrysostr. homil. 26. in epist. ad Hebr.

^k Chrysostr. homil. in laud. 12. Apoſt.

^l Socr. lib. 6. c. 10. Sozom. lib. 8 cap. 6. Pallad. in Dialog. Metaphrast. in vita eius.

^m Ath. Ephes. Concil. edit. Pelit. tom. 2. c. 14. & 16m. 3. c. 6.

^a Aug. in Ioan. traſt. 124.

DE IOANNIS SEPULCHRO FABVLA.

^b Niceph. lib. 2. c. 42.

OPINIO DE ASSUMPTO IOANNE IN CÆLVM.

^c Hieron. in epist. ad Galat. lib. 3. c. 6.

laudibus celebrandam Dei Genitricem, quæ per gratiam mater eius fuit, recepit. Decēbat quippe, & ipsum, qui matris loco incorruptam semperq. Virginem habuisset, & dilectus in primis mirifice Christo fuisset, fraterq. adeo immortalitatis promptuarij extitisset, paulatim quodam modo immortalitatis participem fieri. Porro die sequenti, quibus id commissum fuerat, ita ut præceptum acceperant, ad monumentum venerunt, operculoq. auulso, nihil ibi aliud, quam sepulchralia lintea reppererunt.] huc usque Nicephorus.

Cum vero illud de Ioanne testatum habeatur, hoc ipso tempore, anno nimirum sexagesimo octavo a passione Christi, ex hac vita migrasse: quot nam annos tunc natus esset, antiquorum neminem inuenimus affirmare. Beda^a autem (quod vnde acceperit minime tradit) obiisse diem ait annos agentem nonagesimum octauum: post ipsum Vsuardus^b ponit nonagesimum nonum. Sed hæc quidem maiores latuisse, certum est, ac proinde, qui hæc scripsere, coniectura aliqua sibi probata dixisse potius, quam certa aliqua antiquorum assertione firmasse, quod nimirum (ut nuper dictum est) Hieronymi testimonio constaret, ad vltimam peruenisse senectutem. Ceterum quo modo præscriptum annorum numerum ex Hieronymi verbis existimant colligendum, si idem ipse Hieronymus^c agens contra Iouinianum affirmat, Ioannem pene puerum esse electum a Domino: cum alioqui si dixerimus eum peruenisse ad dictum ætatis suæ annum nonagesimum octauum, oportuit eum tempore, quo vocatus est, fuisse natum annos vigintiseptem, tempore vero Christi passionis tricenarium fuisse, quibus si addas sexaginta octo annos, quibus vixisse constat post Dominicam passionem, impletur dictus a Beda notatus Ioannis ætatis numerus annorum nonaginta octo. Quamobrem ipsum a Hieronymo dissentire certum est, cuius hæc sunt verba: Sed cur (inquit) non Ioannes electus est virgo, primus Apostolorum? Aetati delatum est: quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens, & pene puer, progressæ ætatis hominibus præferretur.] & paulo inferior: Vt autem sciamus Ioannem tunc fuisse puerum, manifestissime docent Ecclesiastica historia, quod usque ad Traiani vixerit Imperium, idest post passionem Domini sexagesimo octavo anno dormierit.] hæc ipse, a Beda (ut apparet) opinione dissentiens. Certe quidem antiquorum omnium assertione, & Ecclesiæ traditione, eum a Domino adolescentem fuisse electum, certissimum est: quod & expriment antiquiores musuo opere expressæ eiusdem Ioannis imagines, ex quibus non leue Ioannis ætatis deducitur argumentum: Nam antiquiores Christianos, qui præsertim ex Gentibus credidissent, Christi, & Apostolorum, vel aliorum a quibus ingens aliquod beneficium consecuti essent, consueuisse honoris causa imagines coloribus expressas apud se retinere, testatur Eusebius.^d

Ceterum eum non adolescentulum putamus a Domino electum fuisse, ut pueritiæ confinis esset: sed (quod assequimur coniectura) a Domino vocatum esse annu agentem vigesimum secundum, ac tribus ferme mansisse cum Domino, sicq. tempore passionis eius natu annos viginti quinque initiatu fuisse sacerdotio: nam ab ea ætate diuina lege^e Leuitis concessum erat ministrare in tabernaculo federis, secundu editionem Septuaginta, quæ (ut sæpe diximus) hoc tempore penes Hebræos erat frequentiori vsu recepta: secundum vero Hebraicam triginta annorum numerum fuisse præscriptum, Hieronymus^f tradit. Verum secundum Septuaginta interpretes, Hebræos ijs temporibus admittere solitos ex præscripto legis ætatem annorum viginti quinque ad functionem Leuiticam, tradit Philo in eo libro, cuius est titulus: De eo quod deterius potiori insidiari soleat. Certè quidem ex legali instituto tum Dominum, tum etiam Apostolos multa esse mutuatos, sæpe superius dictum est. Non ergo ætate minorem fuisse Ioannem, cum tempore nouissimæ cenæ sacerdotio initiatus est, nec maiorem, adductæ a nobis rationes facile persuadent. Ex his igitur omnibus, secundum initam a nobis de ætate Ioannis rationem, dicendum esset, eum annos natum nonagintatres ex hac vita migrasse. Huic nostræ sententiæ Epiphanius^g fauisse videtur, dum ait: Ioannem scripsisse Euangelium post annos nonaginta vitæ suæ, cum Ephesum reuersus est: quod contingit triennio ante obitum. Sic itaque cum sit apud omnes pariter in confesso, Ioannem hoc anno secundo Traiani Imperij esse mortuum, impossibile esse patet, ut ad annum nonagesimum octauum perueniret, neque quod Cedrenus^h ait, diem obierit annos natus sex supra centesimum. At vero sic vita functus est, sed non quidem martyrio, ut aliqui existi-

^a Beda de sex. atat. ETAS IOANNIS. ^b Vsuard. Mar. tyrolog. die 27. Decemb.

^c Hieron. in Iouinian. lib. 1.

^d Euseb. histor. lib. 7. c. 14.

^e Num. 8.

IOANNIS SACERDOTIUM.

^f Hieron. in Ezechiel. lib. 3. cap. 11.

^g Epiphanius. heres. 51.

^h Cedren. in Compend.

A existimarunt, quod dixisset Dominus: Calicem meum bibetis] non enim voluit dicere (ut interpretatus est S. Ioannes Chrysostomus^a) martyrij corona potiemini, & violenta morte, sicut & ego, a vita decedetis: nam, & calicem bibisse dicitur, quod Romæ in dolium feruentis olei (ut suo loco dictum est) ut moreretur, immixtus est, consummassetq. semel coeptum martyrium, nisi aliud de eo statuisset diuinum consilium: quamobrem a maioribus martyr est etiam appellatus, sic enim eum nominat Polycrates^b Ephesiorum Episcopus, cuius sententiæ superius recitata hæc sunt verba: Ioannes, qui supra pectus Domini in cena recubuit, qui cum esset sacerdos πένταλον gestauit, qui denique martyr, & doctor fuit, Ephesi etiam obdormiuit.] Vltimus omnium Apostolorum ad annum hunc vsque Ioannes mansit in vita, ceteris iam ante diuersis in locis, martyrio vita functis. Hinc est quod Epiphanius^c ait: Præterijt generatio Apostolorum, a Petro inquam vsque ad Paulum, & Ioannem, qui etiam diu fuit in mundo, vsque ad Traiani tempora.] Discipulorum autem Domini aliqui visi sunt remansisse superstites, ut inter alios Symeon Hierosolymorum episcopus, de quo suo loco dicturi sumus.

Ioanne igitur in hunc modum morte sublato, Onesimus Pauli discipulus eiusdem loci factus Episcopus, his Traiani temporibus eandem curauit Ecclesiam, pro ut Ignatius^d, qui sub eodem Imperatore glorioso martyrio vita functus est ad ipsos Ephesios scribens affirmat, cum ait: Excepi numerosam vestram multitudinem in Onesimo, viro numquam satis ob charitatem prædicando, vestro autem episcopo.] & inferius: Onesimus supra modum laudat vestrum decentem compositumq. ordinem, quodq. omnes secundum veritatem viuatis, & quod inter vos nullus sit hæresi locus, sed nec audiat nomen illius] hæc & alia huiusmodi Ignatius de laudibus Ecclesiæ Ephesinæ, de qua superius pluribus actum est, florentissimæ sane, quam Paulus, Ioannes, atque olim Timotheus vitæ sanctitate atque doctrina pariter illustrassent: quod non prætermisit ad laudem eorum idem Ignatius eadem ad eos scripta epistola, his potissimum verbis: Faxit Deus ut assequar, ut inueniar in sortem Ephesiorum Christianorum, qui & cum Apostolis in virtute Iesu Christi semper conuersati sunt, cum Paulo, & Ioanne, & fidelissimo Timotheo.] hæc ipse, qui & eadem epistola complures memorat Ephesios nobiliores inter ceteros Christianos, haud dubium Ioannis, Timothei, atque Pauli discipulos: meminit & de Polycarpo eiusdem Ioannis alumno. At de Ioanne satis, qui nouissimus omnium Apostolorum diem obiisse creditur.

D IESV CHRISTI ANNVS 102. CLEMENT. PAPÆ ANNVS 10. TRAIAN. IMP. ANNVS 3.

A Nno Redemptoris nostri centesimo secundo, adscribitur Fastis tertius Traiani Consulatus, in quo habuit collegam Frontonem, & ipsum tertio Consulatum: meminitq. eiusdem Consulatus Martialis^e in epigrammate, quo pro ipso precatur numina. Sed pluribus Plinius^f, ut cum de Traiano ait: Recepit tertium Consulatum, ut daret, nouerat moderationem hominum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertio Consules esse nisi cum ter Consule.] Quo anno, nono Kal. Decembris. S. Clemens Romanus Pontifex in Chersoneso, quod fuerat relegatus, martyrio coronatur, cum sedisset annis nouem, mensibus sex, & diebus totidem, numerando ab vltima vacationis sedis Cletidæ.] Quod autem ad tempus spectat, non tantum citatus sæpius liber de Romanis Pontificibus, sed & Eusebius, ^g atque Hieronymus^h æque affirmant obiisse diem tertio anno Traiani. Ait enim Hieronymus de ipso agens: Obijt tertio Traiani anno, & nominis eius memoriam vsque hodie Romæ extracta custodit ecclesia.] Quod vero pertinet ad eius martyrium, & admiranda quædam ab eo gesta in Chersoneso trans Pontum, tam apud Latinos quam Græcos vetus extat scriptio, quam fusius descriptam græce habes in epitome recognitionum eiusdem Clementis, ibiq. ab antiquo scriptore positam appendicem: habeas eam a Perionio latinitate donatam. Eadem quoque Metaphrastesⁱ ex antiquioribus monumentis vna cum ceteris ab se descriptis vitis Sanctorum edidit: & ne quis existimet eam esse recens inuentam, habet eius historiae assertorem Gregorium Turonensem, ^k qui ante mille propemodum annos ex ea scribebat. Sed quod Traianus hominem, quem in adeo remotas orbis partes relegasset, iterum ve-

IOANNES QVO MODO MARTYR. ^a Chrysost. in Matt. hom. 66.

^b Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 25.

^c Epiphanius. heres. 66.

^d Ignat. epist. 14.

ONESIMVS EPISCOPVS EPHESINVS.

MARTIALIS.

^e Martialis. lib. 12. ^f Plin. in Paneg.

CLEMENTIS PAPÆ MARTYRIUM.

^g Euseb. hist. lib. 3. c. 28. ^h Hieron. de script. Eccles. in Clement.

ⁱ Metaph. die 23. Nouemb.

^k Greg. Turon. de Glor. marty. cap. 35. & 36.

rum vexaret, nonnisi illa causa præcessit, quòd Clemens (vt citata nuper de eius martyrio Acta testantur) cum virtute præclarissimi miraculi ibi editi, tum etiam Euangelica prædicatione omnem fere illam prouinciam ad Christi religionem perduxit, quorum opera & Gentilium deorum sunt simulacra contracta, & septuaginta diuersis in locis ecclesiæ excitatæ. Non enim potuerunt hæc latere Traianum: quid autem egerit, cum illa accepisset, eadem Acta his verbis significant.

Cum ergo odiosa narratio peruenit ad Traianum Imp. quòd illic ad innumerabilem multitudinem auctus esset populus Christianorum: missus ab eo fuit Præses Aufidianus, qui plurimos Christianos diuersis tormentis sustulit. Videns omnes ad martyrium cum gaudio accedentes, cessit multitudini, solum autem sanctum Clementem cogens sacrificare. Sed videns eum tam esse firmum ac stabilem in Domino, & nolle omnino a sua dimoueri sententia, dicit licitoribus: Accipite eum, & ducite in medium maris, & proijcite in profundum, ne possint Christiani tollere eius corpus, & pro deo eum colere. Cum ergo factum esset, vniuersa multitudo Christianorum adstans flebat in littore. Post hæc autem dixerunt Cornelius & Phœbus eius discipuli: Omnes oremus vnanimis, vt ostendat nobis Dominus martyris sui reliquias. Orante autem populo, retrocessit mare in sinum suum ad tria fere milliaria: per siccum autem egressi populi, inueniunt in figura templi marmorei paratum a Deo habitaculum, & illic situm corpus S. Clementis & anchoram; cum qua fuit proiectus, prope ipsum iacentem. Reuelatum vero fuit eius discipulis, ne reliquias e loco tollerent: quibus etiam hoc fuit responsum, quòd singulis annis in die suæ decertationis cessurum sit mare venientibus, septem dies siccum eis iter præbens.] hæc & alia multa de miraculis illic edi solitis: sed habetur illud celebrius, quod oratione eiusdem loci Episcopi S. Ephrem martyris est memoriæ perpetuæ commendatum.

Narrant eadem quoque ex Græcis Nicephorus, ac Latini pariter, quæ quidem omnia in passione Clementis antiquitus in Ecclesia legi solita, æque fuisse descripta, idem qui supra Gregorius Turonensis testatur sic dicens: Clemens martyr (vt in passione eius legitur) anchora collo suspensa, in mare præcipitatus est. Nunc autem in die solemnitatis eius recedit mare per tria millia, siccumq. gradientibus iter præbens ad sepulchrum martyris peruenitur: ibiq. vota reddentes, orantes populi regrediuntur ad littus.] Subdit narrare illud insigne miraculum de puero illic incuria parentum relicto, ac post annum viuo ibidem inuento: cui veritati (vt apparet) cum tam Latini, quàm Græci pariter adstipulentur, eademq. ex descriptione antiquissima noscantur accepta, de his dubitandi nullus videtur locus esse iure relicto, nisi illis tantummodo, qui cælum palmo metiri contendunt, illis inquam, qui admiranda Dei opera humanæ audent infirmitati subijcere. Quoniam autem tempore inde corpus S. Clementis translatum sit Romam, suo loco dicturi sumus. De loco autem Clementis exilij atque mortis, quòd ab alijs in Chersoneso Lyciæ, vel vt habet liber de Romanis Pontificibus, in Græcia habetur esse sepultus: consule a nobis notata in Romano Martyrologio.

Quòd autem ad ceteras a Clemente res gestas pertinet, hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur: Hic fecit ordinationes per mensem Decembrem: creauitq. presbyteros decem, diaconos duos, & episcopos per diuersa loca vndecim.] At quòd spectat ad ea, quæ ab eodem esse scripta feruntur: scripsit, inquit Hieronymus, ex persona Romanæ Ecclesiæ ad Ecclesiam Corinthiorum valde vtilem epistolam, quæ & in nonnullis locis etiam publice legitur,] sed de ea satis tomo primo actum est. deinde subdit: Fertur & secunda eius nomine epistola, quæ a veteribus reprobatur, & disputatio Petri & Apionis longo sermone conscripta, quam Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticæ volumine coarguit.] hæc Hieronymus; qui agens contra Iouinianum, alias plures ab eodem Clemente affirmat scriptas esse epistolas, easdemq. de virginitate sermonibus textas. Testatur & Epiphanius Clementem Rom. Pont. suis litteris encyclicis (sic enim eas appellat, quòd omnibus ecclesijs communes essent, & per manus traditæ singulis, vniuersum Christianum orbem circumirent) virginitatem egregie prædicasse, quæ cum suo tempore extarent integræ; in sanctis, vt ait, ecclesijs legebantur. At de his iterum superius, cum de oborto schysmate Corinthiorum, Domitiani tempore actum est, opportune meminimus. Cum igitur tam Hieronymi, quàm etiam Epiphani, qui eas probe norunt, testimonio, cuius nam argumenti fuerint epistolæ a Clemente

SEPULCHRVM CLEMENTIS.

MIRACVLVM INGENS.

Rom. Martyrolog. die 23. No uemb.

Hiero. de scri pt. eccles. in Cle ment.

SCRIPTA CLEMENTIS.

Hiero. contra Iouin. lib. 1.

Epiphani. ha- res. 30.

Epiphani. ha- res. 45. & 70.

A Clemente conscriptæ, satis superq. exploratum habeatur: diuersi plane generis esse eas, quæ Clemētis nomine editæ habentur, nemo non videt, cum in illis nulla sit de virginitate instituta narratio: quamobrem illas ab Epiphanio atque Hieronymo citatas, magno Ecclesiæ damno periisse dolendum est. Sed & mirandum quo modo accidisse potuerit, vt Encyclicæ illæ per totius orbis Ecclesias circumlatæ ac circumlectæ epistolæ, quarum complura exscripta essent exemplaria, omnino perierint: & quæ ad certas personas missæ essent, manserint integræ, & illibatæ; duæ nimirum illæ, quæ ad Iacobum datæ habentur, & quæ ad Iulium & Iulianum est scripta, ac demum quarta ad Hierosolymitanos missa: quæ autem reliqua est ad omnes Episcopos inscripta, æque Encyclica dici potest, non tamen ex illis, in quibus de virginitate in texta tractatio erat. Sed quòd duæ ex ijs a Ruffino Aquileiensi translatae dicantur, valde dubito: nam Gennadius a de Ruffino agens, in cunctis a se Græco editis versionibus, præfationem præponere consueuisset testatur: adeo vt quæ sine prologo reperiuntur esse translata, non Ruffini sed alterius esse opus, assermet. Cuius autem fidei sint ac firmitatis quinque illæ, quæ eiusdem Clementis titulo notatæ habentur, in his non laboro: tu consule quæ tum ab alijs, tum vero a P. Francisco Turriano locupletius sunt disputata.

Sed mirati sumus, Ecclesiæ hostes omnem admouisse arietem, atque adeo laborasse, vt primas illas decretales epistolas Romanorum Pontificum fide minuerent, atque irritas prorsus redderent, perinde ac si his fundamentis tota Ecclesiæ ædificatio inniteretur, quibus conuulsis esset protinus collapsura. Absit vt Dei Ecclesia, columna & firmamentum veritatis, tanta veritatis testandæ labore inopia, vt si ex illis petitæ probationes deessent, causa caderet: cum tam in his quæ spectant ad sincera dogmata statuenda, quàm in ijs quæ pertinent ad rectam disciplinam ecclesiasticam declarandam, referta habeat locupletissima promptuaria probatissimæ veritatis, cuius nulla prorsus possit vnquam de impostura esse suspitio. Quamobrem consulto quidem, cum agendum est nobis cum ijs de ecclesiasticis controuersijs, ab earundem epistolarum citatione interdum abstinemus, ne vnus his armis indigere credamur, quorum acies ipsorum obiectionibus retusa videri possit. cum ad faciendam vindictam in nationibus & increpationes in populis (quod habet Psalmus) ex sanctæ Ecclesiæ armamentario validiora arma suppetant ac fortiora: ipsa namque est turris Dauid, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium; vbi inter alia arma gladius ille (eiusdem Dauid sententia) æstimatur validior, quo aliquando vsus esset etiam hostis. sed ad scripta Clementis redeamus; quæ si nos diutius detinebunt, lector ignoscat.

D Multa quidem nomine Clementis scripta fuisse supposita, nemo iure poterit dubitare. Nam eius titulo insignita ferebatur disputatio longo (vt inquit Hieronymus) sermone conscripta, quam Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticæ volumine coarguit; sunt enim hæc eius verba: Iam vero quidam alia item opera, verbosa illa quidem & prolixa, heri prope & nudius tertius perinde quasi illius essent, introduxerunt: quæ quidem disputationes Petri & Apionis continent, quorum apud veteres nulla omnino fit mentio; nam puram illam & sinceram Apostolicæ Orthodoxæq. doctrinæ notam minime retinent.] hæc Eusebius. Porro eius fingendi operis inde suppeditatum videri poterat argumentum, quòd Apio Alexandrinus eodem plane tempore, quo Philo (vt vidimus) Legatus pro Alexandrinis Romam se contulit, ac sicut Philoni tunc Petrus innotuit, quo & familiaris sime vsus est, ita etiam eius aduersario Apioni notus fuerit: & quem constaret Iudæorum fuisse infensissimum hostem, quos scripto commentario maledictis impetisset, & contumelijs aspersisset, cum Petro etiam Iudæorum omnium spectatissimo fingeretur certamen iniisse. Nisi potius dicere velimus, de alio Apione ea fuisse conficta; illo nimirum Plistonicensi, diuerso ab illo Alexandrino, de quo superius prolixius actum est: illum nempe socium fuisse Simonis Magi, & altercatum esse cum Petro, in libro decimo Recognitionum Clementis habetur expressum. sed missa isthæc faciamus.

Ab eodem Clemente scriptæ traduntur Constitutiones Apostolorum, quas non ignorauit antiquitas: nam Athanasius eas Doctrinam Apostolorum Clementinam appellat, ea nimirum ex causa, quòd sit operis eius exordium: Audite doctrinam sacram, &c.] Agnouit eas Epiphanius: vsi sunt iisdem, qui his antiquiores, atque recentiores in Ecclesia claruerunt celebres scriptores Ecclesiastici, quorum seriem qui pro eodē commentario scripserunt apologias texuerunt: sed ita tamen vt a nemine inter libros canonicos sint.

DE CLEMEN- TIS PAP. EPI- STOLIS.

Gennad. de- vir. illustr. c. 17.

Turrian. ad- uers. Magde- burg. lib. 2.

Psal. 149. d. Cantic. 4. e. 1. Reg. 21.

Hieron. de scri pt. eccles. in Cle ment.

Euseb. histor. lib. 3. cap. 32.

NOMINE CLEMENTIS SCRIPTA.

Athanas. de- synops. & ex no- na epist. i. Epiphani. ha- res. 45. & 70.

recepta, sed inter apocrypha sint ab omnibus adnumerata. In illorum sane classem adleguntur ab Athanasio ^a & alijs: sed non sic quidem (quod de multis accidit) ut penitus improbentur: nam quæ de ijs esset patrum sententia, Epiphanius ^b declarat his verbis, cum aduersus Audianos agit: Ceterum ad hoc afferunt falso iisdem Audiani Apostolorum Constitutionem (eo enim nomine commentarium ipsum appellat) quæ apud multos in ambiguo est, sed non reprobata. Omnis enim regularis ordo in ipsa habetur, & nihil a fide adulteratum, neque a confessione, neque ab Ecclesiastica gubernatione & regula. At vero dictum a quo accipiunt de Paschate, prædicti male interpretantur, & per ignorantiam aliter intelligunt &c.] hæc ipse. Verum sicut aliqua, quæ in eis sunt, hæretici sunt perperam interpretati, ita etiam ab iisdem multa fuisse corrupta, canon ^c nomine Sextæ synodi testari videtur: aliqua insuper in eas ex Græcorum fontibus effluxisse, mihi facile persuadeo; ut quod de ieiunio sabbati penitus interdicto in ipsis ^d habetur expressum: sane quidem haud alia scripta esse a Clemente Romano Pontifice, quàm quæ Romanæ Ecclesiæ Petrus & Paulus Apostolorum principes tradidissent; aut eandem Ecclesiam aliam accepisse traditionem ab ea, quam ex Apostolica institutione eorum Pontifex confirmasset, par est existimare. At de ieiunio sabbati primo Annalium tomo est fusius disputatum.

^a Athanas. in Synops.
^b Epiphani. hæres. 70.

^e Sex. Synod. c. 2. apud Theod. Bals.
^d Const. Apost. lib. 5. c. ult. & lib. 7. c. 42.

^f Concil. Rom. de lib. apocryph. CANONES APOSTOL.

^g Cassiod. de diuin. lect. c. 23.
^h Sixt. bibliot. lib. 2.
ⁱ Cassiodor. ubi sup. c. 23.

^k Damasc. de f. l. orthod. lib. 4. cap. 18.

^l Athanas. ex nona episto. & sup. in Synopsi.

^m Damasc. de f. l. orthod. lib. 4. cap. 18.

Rursum vero post octauum librum Apostolicarum Constitutionum, ab eodem Clemente appendicem esse additam titulo *περι συνταξις*, de compositione rerum Ecclesiasticarum canones, Photius ^e tradit: sicq. quod in codice Constitutionum Apostolicarum, quæ a Clemente dicerentur conscriptæ, iisdem Apostolici canones essent apppositi, ab eodem auctore illos esse editos nonnulli existimarunt, cum alioqui complures codices absque Clementis titulo illos habeant. Inde fortasse accidit, ut absque Clementis nomine Gelasij censura ^f liber Canonum Apostolorum adnumeretur inter apocrypha. At licet in Græcis codicibus eo modo, quo diximus titulus Clementis esset inscriptus: tamen quod certa ratio, ac perspicua demonstratio afferri non posset, eos ab ipsis Apostolis esse statutos, Dionysius Exiguus summæ suorum temporum æstimationis vir, ut qui a doctissimo viro Cassiodoro ^g mirifice prædicetur, cum e Græco eos in Latinum verteret, rogatus non a Stephano Papa, ut opinatus est Sixtus ^h, sed ut habet ⁱ Cassiodorus, a Stephano Episcopo Salonitano, eiusmodi operi præposuit inscriptionem: Incipiunt Ecclesiasticæ regulæ sanctorum Apostolorum, prolatae per Clementem Ecclesiæ Romanæ Pontificem: quæ ex Græcis exemplaribus in ordine primo ponuntur, quibus quamplurimi quidem consensum non præbuere faciles; & tamen postea quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta videntur.] hæc Dionysius apud Cresconianam collectionem. habet eadem verba idem auctor in ipsa epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum scripta, quam editioni ipsorum canonum Apostolicorum præfixit: quæ hic descripsisse volumus, ne quis adeo miretur, si Gelasius qui eadem ferme vixit ætate, eundem commentarium notet apocryphum: siquidem si in omnibus certum exploratumq. esset, ea ipsa omnia ab Apostolis fuisse statuta, plane inter hagiographa, inter ipsosq. canonicos diuinæ scripturæ libros recensenda fuissent; quod inconsulte nimis fecisse reprehenditur Damascenus, ^k dum recensendo libros canonicos, post librum Apocalypsis mox subdit: Canones denique sanctorum Apostolorum per Clementem concinnati.]

Quod ergo inter canonicos libros non sunt adnumerati, ea ex parte quod auctoritate careant, ab Apostolis esse omnino sancitos, apocryphi dici meruerunt: qua etiam ratione Athanasius ^l eiusdem Clementis scripta inter apocrypha illa connumerat, quæ ab antiquo scripturarum canone essent aliena postea vero recepta, ut Esther, Iudith, Tobia, & aliorum. Sic igitur ea ratione, quod cum Apostolorum nomine censerentur, nec essent in canone librorum noui Testamenti, merito sunt apocryphorum censura signati: quod vero a sanctis patribus priuatim, & a sacris Synodis publice sunt recepti, merito authentici dici debent. Qua habita consideratione, Isidorus (non ille sanctus Episcopus Hispalensis, ut multi nomine decepti sunt opinati, sed ille dictus cognomento Mercator, ut suo loco dicemus) in præfatione suæ collectionis hæc habet: Denique propter eorum auctoritatem ceteris Concilijs præposuimus canones, qui dicuntur Apostolorum (licet a quibusdam apocryphi dicantur) quoniam plures eos recipiunt, & sancti patres eorum sententias Synodali auctoritate roborauerunt, & inter canonicas posuerunt constitutio-

A constitutiones,] hæc Isidorus, quæ descripsimus ex vetustissimo codice, nulli quidem (audacter dico) antiquitate secundo, quem penes nos habemus in nostra bibliotheca: quam esse veram germanamq. lectionem, atque illi præstare, quæ in Hispano codice habetur scripta, & a Gratiano ^a descripta, quisque poterit facile iudicare: nam quid est, quod habet: Nec sancti Patres illis assensum præbuere, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur?] Vnde ista manifesta probatio, quod ab hæreticis traditi fuerint? quis vmquam talia reperitur dixisse? & quæ conuentio lucis ad tenebras, cum nihil in illis quinquaginta, nisi quod Catholicam Apostolicamq. doctrinam, & sanctissimam morum redoleat disciplinam, sit inuenire? Et quomodo rursus non mendacissime dictum est, sanctos Patres non esse illis assensos, cum vix sit reperiri Catholicum scriptorem Ecclesiasticum, vel sacrum conuentum Episcoporum, penes quem aliquis ex canonibus illis non inueniatur pari consensione probatus? Explosa igitur falsa Isidori lectione, illa prorsus verior atque probatior esse cognoscitur, quam idem Gratianus ^b paulo inferius ex legitimo atque germano textu reddidit.

At licet ea ex parte qua diximus, iisdem canones censeantur apocryphi, quod sit incertum ab ipsis Apostolis esse conscriptos (neque enim qui pro illis fortissimam scripsit defensionem R. P. Turrianus ^c hoc contendit, quod ab Apostolis scripti fuerint, sed si ne scripto traditos, a Clemente scriptorum memoria consignatos) tamen quod non nisi ex traditione Apostolica eos manasse, sanctissimi Patres exploratum haberent; ea de causa in primis factum est, ut qui omnium disertissimi habentur Romani Pontifices, Innocentius, Leo, Gelasius, atque Gregorius, sic ex illis videantur petiisse auctoritatem, ut tamen Apostolorum nomine speciatim citare canones temperauerint; ut

C ex locis ab eodem auctore ^d collectis, quos breuitatis causa prætermittimus recensere, facile potest intelligi: quod & nos in Gregorio demonstramus, qui scribens ^e ad Romanum Defensorem, dum admonet ne permittatur Episcopus cum mulieribus habitare, hæc habet in fine: Hoc tantummodo adiecto, ut sicut canonica decreuit auctoritas, vxores, quas caste debent regere, non relinquunt.] Quæ quidem ex Apostolico canone citata esse, nulli potest esse dubium, dum & summam illius canonis a Dionysio, qui eos in Latinum vertit, eidem præfixam, Gregorius recitauit. Est autem huiusmodi in collectione Cresconiana, vbi singula a Dionysio posita verba descripta habentur: Ut Episcopus aut presbyter vxorem suam, quam debet caste regere, non relinquat. Sequitur ibi canon sextus: Episcopus aut presbyter &c.] Eadem quoque ratione vetera sacra Concilia siue Oecumenica, siue prouincialia, quorum catalogum idem qui supra auctor ^f suo

D intexuit commentario, cum eisdem Apostolicos canones citare, recensere, vel restituere, vel quoquo modo commemorare oportuit; potius ipsorum sententiam quam verba, & generatim antiquitatis nomine, quam speciali attestatione canonum Apostolorum, descripserunt. At quid hoc, nisi (quod dictum est) nomen incertum, & ob id apocryphum, veritas autem & firmitas rei esset in omnibus explorata? sane quidem quidquid ex veneranda antiquitate in S. Dei Ecclesia ad posteros dimanauit, id non aliunde fluxisse quam ex fontibus Apostolicis, Patres omnes, quorum summa fuit in Ecclesia cum sanctitate coniuncta eruditio, sæpius testati sunt; quorum sententias cum de traditionibus Apostolicis egimus, superius recitauimus, ut non sit opus in re tam solida, firmitate & certissime probata diutius immorari.

Sed cum qui a Gelasio inter apocrypha recensiti sint canones Apostolici, a quibusdam vero qui post aliqua sæcula vixere Romanis Pontificibus probati videantur, & Concilij Oecumenici testimonio rati firmitate habeantur: quo modo id accipiendum sit, operæpretium est intelligere. Est igitur Leonis Papæ quarti epistola ^g ad Episcopos Britannia, in qua hæc inter alia leguntur: Quibus autem in omnibus ecclesiasticis vtimur iudicijs, sunt canones Apostolorum, aliter, qui dicuntur Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, &c.] testatur & Rhemensis ^h Episcopus sanctam Romanam Ecclesiam Apostolicos canones custodire, eosdemq. custodiendos esse, per Hadrianum Papam mandasse. Verum quod ad Hadrianum spectat, nihil huiusmodi ab eo statutum reperitur: sed auctor respectum habuisse videtur, quasi idem Pontifex receperit Sextam Synodum ac eius canones; in cuius canone secundo de octogintaquinque Apostolorum canonibus recipiendis est constitutio promulgata: extat enim epistola Hadriani ad Tharasium, ex qua fragmentum male citatur a Gratiano: non enim, ut po-

^a Dist. 26. c. 2.

^b Dist. 26. c. 4.

^c Turrian. aduers. Magdeburg. lib. 1. c. 20.

^d Idem eod. lib. 2. c. 23.
^e Gregor. lib. 7. epist. 39.

CANONES APOST. QVO MODO RECEPTI.

^f Turrian. aduers. Magdeburg. lib. 1. c. 12. 23. 24.

^g Dist. 20. c. 1.

^h Hingmar. d. var. c. eccl. c. 18.

ⁱ Dist. 26. c. 5.

^a Ex Act. 2. ^f prima Synodi. nit, dixerat Hadrianus: sextam Synodum^a sanctam recipio cum omnibus canonibus suis.] Sed vt habet germana versio Anastasij in hunc modum, secundum ea quæ præposita fuerant a Tharasio: Quare easdem sanctas sex Synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ iure ac diuinitus ab ipsis sunt promulgatæ] sed de canonibus Sextæ synodi suo loco fusius agendum est; longiorem namque ea res exposcit indaginem. Sane hæc & alia, quæ de auctoritate canonum Apostolorum a recentioribus nonnullis scripta habentur, non sunt huiusmodi, vt his quæ a Gelasio vel alijs dicta superius recitauimus, contraria videantur. Nam nec sic quidem ab aliquo Romanorum Pontificum, vel Concilio œcumenico probantur ijdem canones, vt vere sint Apostolorum, ac proinde in diuinæ scripturæ canonem inferendi. Sed quod quæ in eis decreta esse noscuntur, ab omnibus æque recepta esse videantur, a qua quidem sententia minime Gelasius discrepat; quippe qui ex eis, quæ in illis habentur, sæpe videatur mutuatus testimonium & auctoritatem, vt ex compluribus locis a Turriano^b collectis facile est peruidere. Quis enim non recipiat vt authenticos, quos a patribus, & sanctis Synodis nouerit esse in firmam auctoritatem acceptos, ac vna cum alijs simulintextos?

^b Turrian. aduers. Magdeburg. lib. 1. c. 15. Sed iam de numero ipsorum agendum, nam Apostolicorum canonum nomine tam præclaro, vt honestissimo velamento, error irrepsisse cognoscitur, quod perspicue demonstrabimus. Scimus in primis Zepherini^c Papæ citari solitam epistolam de sexaginta vel septuaginta (duplex enim est lectio) sententijs ab Apostolis, & alijs quamplurimis Episcopis præfixis ac traditis obseruandis. Certe quidem qui primus e

^c Zepher. epist. 1. Græco sermone canones Apostolicos in Latinum vertit, accuratissimus atque fidelissimus interpres Dionysius Græcus auctor & inter Latinos magna cum laude diu versatus, quinquaginta tantum reperit: quamobrem opinati sunt nonnulli sexaginta illas sententias quinquaginta ijs canonibus a Dionysio translatis contineri. Sed quidquid sit, quinquaginta tantum canones, eosdemq. a Dionysio in Latinum translatos nouit antiquitas, qui in noua editione quadragintanouem numero continentur, ita vt vltimus habeatur ille, quo agitur de trina in baptisate mersione. Equidem qui his supersunt vsque ad numerum octogesimumquintum, quos habet canon ille, qui dicitur Sextæ synodi, postea emanarunt. Magnam vero imposturæ faciunt suspicionem tum canon ille sexagesimusquintus, qui apud Theodorum^d est sexagesimus sextus, tum qui de libris canonicis omnium postremus habetur: priori enim cum excommunicatione plectendus statuatur laicus, & depositione clericus, qui sabbato ieiunauerint: quo modo quæso tot tanquam disertos antiquos patres, qui de ieiunio sabbati instituerunt disputationem, canon ille præterijt, vt a nemine citatus reperiat?

^d Theod. Bals. in Nomoch. Vel quonam pacto, obsecro (quod & superius diximus) Romana Ecclesia contra omnium Apostolorum canonem sabbati ieiunium suscepisset, vel eorum episcopus Clemens id fieri permisisset, qui quod statuisset Apostoli & ipse scripsisset, perquam optime sciret? Vel quo modo ex traditione Petri & Pauli Apostolorum principum eiusmodi diei sabbati ieiunij sibi vendicare est solita eadem Ecclesia obseruantiam, quam Apostolorum canoni penitus aduersari nosset? Sed de ieiunio sabbati satis superq. actum superius primo tomo. Rursum vero quod ad nouissimum illum canonem spectat, quo libri canonici recensentur: ecquis vnquam antiquorum Latinorum atque Græcorum adnumerare inter canonicos libros præsumpsisset Apocalypsim, quam scisset in Apostolorum canone prætermittam, qui vel saltem causam aliquam eiusmodi silentij non adduxisset? certe quidem Hieronymo auctore superius demonstratum est, a Latinis omnibus & antiquioribus Græcis æque fuisse receptam: vel quid est quod cum de his frequens inter patres oborta sit controuersia, nemo penitus reperiat, qui eiusmodi Apostolorum canonis, vel saltem obiter meminerit?

At omnino inutilis & inanis est tergiuersatio illa, quod cum Ioannes nouissime omnium scripserit, nimirum Domitiani tempore, quo ceteros Apostolos iam ex hac vita migrasse ferunt, illos latuit liber Apocalypsis, sicq. nulla ab illis de eo facta sit mentio. Certe hac ratione, nec eiusdem Ioannis Euangelij, quod post Apocalypsim, vel eodem ferme tempore scriptum fuit, eosdem oportuit meminisse; sicut nec aliquarum canonicarum epistolarum, quas nouissime ab earum auctoribus fuisse scriptas, ostendimus. Sed quoniam ea a Clemente oportuit esse addita, nulla

A nulla subest ratio, vt Clementem Romanum Pontificem latuerit Apocalypsis. At quis non videat hæc esse facta ex sententia Græcorum, a quibus Apocalypsim non esse receptam, tum Hieronymi auctoritate, tum etiam exemplis compluribus demonstrauimus? verum de his plura superius. Quod item ad eundem spurium canonem spectat, taceo in præsentiarum dicere de sacris libris veteris Testamenti, vt Esdræ, Iudith, Tobix, Sapientix, & Ecclesiastici, qui omnes in eo canone omittuntur. Ceterum quis æquo animo ferat, vt eodem canone inter canonicos libros octo libri Constitutionum Clementis, & duæ eius epistolæ recensitæ habeantur? Quis vnquam tam Græcorum quàm Latinorum scriptorum, aut quanam ex sacris Synodis tam in Oriente quàm in Occidente antiquitus celebratis, quæ texuerunt catalogum canonicorum librorum, inter eos adnumeravit Constitutiones Clementis? Nouerunt eas quidem, & complures easdem sunt venerati, sed nequaquam eius æstimationis esse quisquam illorum putauit, vt inter canonicas eas scripturas adnumeraret: præterijissentne, si Apostolorum hoc monuisset auctoritas, & Clementis vniuersalis Ecclesiæ Episcopi chirographum consignasset? At qui nomine Sextæ Synodi fertur canon^a (quod nosceretur magni esse periculi, omnes canones illos octogintaquinque æque probari) sic se illos probare dicit, vt tamen inter libros canonicos non recipiendas tradat Constitutiones Clementis, quod ab hæreticis fuerint adulteratæ.

B His igitur de auctoritate & numero canonum Apostolicorum discussis: illi nobis ex Apostolicis fontibus canones fluxisse iure videri possunt, qui vel a Patribus inter alios sacros Conciliorum canones sunt recepti, vel Romanorum Pontificum auctoritate firmati, aut in communem vsum Ecclesiasticæ disciplinæ transisse noscuntur. Quæ enim ab Apostolis tradita essent, & ad posteros temporum successione dilapsa, ea summorum Pontificum auctoritate, conciliorum decretis, & vniuersalis Ecclesiæ consuetudine roborata, ac penitus stabilita esse, vt nefas sit his aduersari, quis poterit dubitare? His includi quinquaginta illa capitula a Dionysio e Græco translata, certissimum est: alia superaddita, duobus illis exceptis, sic alijs in locis posita esse noscuntur, vt in dubium æque reuocari possit, an inde accepta fuerint, vel in ea translata: sed utcumque acciderit, quod sancta Ecclesia ea probasse noscatur, siue quod ab Apostolis fuerint instituta, siue quod conciliorum decretis fuerint confirmata, merito iureq. authentici habeantur.

C Ceterum quod pertinet ad Apostolos (ne & hoc dicere prætermittamus) consueuissent ipsos obortas controuersias communi consensu atque consensu statutis quibusdam regulis definire, quæ facta sunt Hierosolymis, cum de legalium vsu agitata est controuersia, satis aperte significant. sed de his superius actum est fusius. Sane quidem non tantum de legalibus actum esse in eo Hierosolymorum conuentu, sed & de alijs rebus ad Ecclesiæ regimen pertinentibus Apostolos per dies quindecim pertractasse, appendix ad epistolam Apostolorum apud Clementem^c his verbis declarat: Atque epistolam quidem misimus: nos vero per aliquot dies mansimus Hierosolymis simul deliberantes quæ ad communem vtilitatem & ad corrigendas res pertinebant.] At Sophronius^d tunc eos canones putauit fuisse statutos, cum Paulus Hierosolymam veniens (vt ipse scribit ad Galatas^e) mansit apud Petrum diebus quindecim: quod nobis haud quaquam probatur; nondum enim primo illo Ecclesiæ ortu eas obortas esse causas apparet, vt necesse fuerit tot sancitis legibus opportunitati Ecclesiæ consuleret: cum liqueat Apostolos non nisi nouis emergentibus causis, nouas regulas instituisse.

D Tradunt alij Antiochiæ ab Apostolis ad sedandas controuersias illic exortas, habitam esse Synodum: idq. auctoritate Pamphili martyris, cuius fragmenta recitat Turrianus^f, sibi vendicant, qui & canones illos in compendium redactos recenset. Certe quidem Innocentius Romanus Pontifex in epistola, & ad Alexandrum Episcopum Antiochenum, eiusmodi Synodi Apostolicæ meminisse videtur, g his verbis agens de Ecclesia Antiochena: Vbi (inquit) & nomen accepit religio Christiana, & quæ conuentum Apostolorum apud se celeberrimum meruit: quæq. Urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa per transitum meruit, ista apud se susceptum, consummatumq. gaudet] hæc ipse. Sed quinam hi canones fuerint, ab eodem auctore summatim descriptos hic intexere, haud erit otiosum. Est

Ex Act. 2. prima Synodi.

Ex Act. 2. prima Synodi.

CANONES APOST. QVI AUTHENTICI.

ACT. 15.

Clem. const. lib. 6. cap. 12.

Sophr. homil. de agon. Petri & Pauli.

Galat. 1.

SYNODVS ANTI OCHENA APOSTOL. Turrian. aduers. Magdeburg. lib. 1. c. 25. Innoc. epist. 18.

A enim canon primus ordine, vt credentes in Dominum Iesum, quos illius temporis homines (vt habent Acta^a) appellabant Discipulos, dicerentur Christiani. Secundus, ne baptizatus, Iudaico more circumcideretur. Tertius, vt omni nationi ad Ecclesiam aditus pateret, nec quisquam a Christiana religione excluderetur. Quartus de vitanda auaritia, & quæstibus iniquis. Huic iunctus est canon quintus ordine, de vitio gulæ coercendo, curiositateq. vitanda ludorum, qui in theatris exhiberi soliti essent, deq. abstinendo a iuramento. Sextus ordine de vitanda scurrilitate & moribus Gentium. Quæ omnia, quod desiderari videantur in canonibus Apostolicis, ea videtur esse causa, ob quam recensita habeantur in Constitutionibus^b eiusdem Clementis, illo excepto, qui septicimus ponitur ordine, ex Græco in hæc verba redditus: Ne decipiantur saluati ob idola: Sed pingant ex opposito diuinam humanamq. manufactam, impermixtam effigiem Dei veri ac Saluatoris nostri Iesu Christi, ipsiusq. seruorum contra idola & Iudæos: neque errent in idolis, neque similes fiant Iudæis:] hucusque verba canonis. At ne imposturam suspiceris, habes hunc ipsum canonem citatum in Concilio Nicæno secundo^c a Gregorio Pessinuntis Episcopo, in hæc verba in epitomen redactum: In Antiochena Synodo sanctorum Apostolorum dictum est: Saluatos non debere amplius ob idola aberrare, sed certandum esse ante Iconem. Dei hominisq. Iesu Christi Domini nostri.] hæc ibi concise & perperam translata, vt ex Græca editione, quam idem qui supra describit auctor, perfacile colligi potest. Fuisse quidem in ipsa primitiua Ecclesia, tempore Apostolorum, cultum venerabilium imaginum, superius tomo primo demonstrauimus. Vltimus vero ille recensetur canon, de non admittendo Iudaicorum delictu ciborum. Hactenus de Synodo Antiochena, & canonibus Apostolorum.

C Inter alia scriptorum eiusdem Clemētis monumenta recensentur Circuitus Petri, qui ab alijs interdum, Itinerarium Clementis, ac rursus, Recognitionum Clementis nomine, libri illi decem sunt appellati. Reuera a Clemente eius argumenti libros esse conscriptos, nulla fuit apud antiquos dubitatio: sed eos, adhuc ipso Clemente viuente, ab Ebionæis hæreticis fuisse deprauatos, Epiphanius^d testatur, sic dicens: Vtuntur, Ebionæi scilicet, & alijs libris, nimirum Circuituibus Petri appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes, veluti ipse Clemens per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit Encyclicas] & paulo post: Itaque in Circuituibus in totum se ipsos transfulerunt, mentientes contra Petrum multis modis, quasi ipse quotidie se in aquam merferit purificationis gratia, vt ipsi faciunt: ab animatis item, & a carnibus ipsum abstinuiffe, & ab omni edulio ex carnibus facto dicunt, veluti etiam ipsi faciunt & cet.] Ab Eunomianis quoque eisdem esse corruptos, Ruffinus^e affirmat.

D Merito igitur iureq. Gelasius in Romano Concilio recensuit eundem commentarium inter apocrypha, sic dicens: Itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur, S. Clementis libri decem, apocryphum.] citantur iisdem libri, vt a Beda, ^f nomine historiarum Clementis, quod fortasse exhorrerent lectores nomen apocryphum, prout fecisse visus est, qui Recognitionum nomen indidit; translati enim eodem titulo habentur à Ruffino Aquileienti, vt ipse in præfatione illis præfixa, a se scripta ad Gaudentium, profitetur, de quo non est qui dubitare debeat, cum Gennadius ^g hoc ipsum de Ruffino testetur. Feruntur eorundem librorum Epitomes, sed quæ interdum aliquid habeant amplius ab his, quæ in ipsis Recognitionum libris narrantur. Verum eodem vtique nomine iisdem ceteri debent: nam Recognitionum duo fuisse volumina in aliquibus inter se diuersa, idem Ruffinus in sua ad Gaudentium præfatione testatur. Sed quam habet appendicem de ipsius Clementis martyrio, esse alterius, qui ea ex Actis passionis eius mutuatus est, manifeste satis apparet. Temperasse quidem patres ab eorundem librorum vsu, nemo est, qui antiquorum libris assuetus non intelligat. Clemens Alexandrinus aliquando, & Origenes interdum eos citasse reperiuntur: de alijs vero neminem facile puto testimonium reperire, vel raro admodum. Quamobrem consultius nobis visum ab iisdem in nostris Annalibus abstinere, insulsis enim fabulis eisdem esse re-fertos, prudentes omnes, qui eos accurate perlegerint, puto cognoscent.

E Traditio est insuper, Clementem Romanum Pontificem, quem acceperat a S. Petro ritum offerendi sacrificium, Missam nempe ipsam, Romanæ Ecclesiæ scriptis consignatum reliquisse: cui quidem traditioni Proclus^h adstipulatur his verbis: Multi quidem, & alijs diuini pastores, qui Apostolis successerunt, ac Ecclesiæ rectores sacrorum illius diuinæ Missæ

^b Clement. con. lib. 7. c. 25.

^c Concil. Nicæ. Act. 1.

CLEMENTIS ITINERARIUM

^d Epiph. hæres. 80.

^e Ruffin. in præf. ad Gauden.

^f Beda de rat. comp. c. 3. & in Act. c. 5.

^g Gennad. de script. Eccles. & de vir. illustr. cap. 17.

^h Habetur ed. eius 10. 4. bibliothec. sanctæ.

A næ Missæ mysteriorum rationem explicantes, scriptis mandatam Ecclesiæ tradiderunt. In quibus primi & clarissimi sunt beatus Clemens, summi illius Apostolorum principis discipulus & successor: qui sacrosancta illa mysteria a sanctis Apostolis sibi reuelata, in lucem edidit] hæc de Clemente Proclus Episcopus Constantinopolitanus, cui & alij Græcorum, qui de sacris ritibus commentarios scripsere, pariter assenserunt: licet nonnulli putarint, per Lyturgiam Clementis intelligi, quæ de eodem sacratissimo sacrificio ab eodem scripta habentur in Constitutionum^a libris, septimo & octauo. Ceterum quæ Latinis, vniuersæq. Occidentali Ecclesiæ præscripta est sacræ Missæ forma, quibusdam exceptis, quæ sunt addita, vel mutata, non tantum ab ipso Clemente, sed ab ipso Apostolorum principe Petro sibi vendicat antiqua traditio; cum eius institutionis nullum aliud sit principium & originem demonstrare. At de scriptis Clementis iam factis. Fuisse quidem Clementem omni scientia egregie imbutum, cum alij, tum S. Eucherius^b eiusmodi de eo scripto elogio declarauit, sic dicens: Clemens vetusta profapia Senatorum, atque ex stirpe Cæsarum, omni scientia refertus, omniumq. liberalium artium peritissimus ad hanc Iustorum viam transijt: itaque etiam in ea excellenter effloruit, vt principi quoque Apostolorum successor extiterit.

B Clemente igitur martyrio vita functo, cessasse episcopatum eius diebus viginti vno amplius, habet liber, qui dicitur Damasi de Romanis Pontificibus. Verum si successoris electio Romæ (vt creditur) facta est, longiori tempore sedem vacasse, dicendum est: ante enim quàm Chersoneso trans Pontum posito de Clementis martyrio certum nunciium Romam deferri posset, vt de successore eligendo possent haberi comitia: complures alios dies, immo & menses ante electionem eius, qui in locum ipsius surrogandus esset, interlapfos quisque sibi facile persuadet: reuera autem cessasse sedem Pontificiam vsque ad mensem Aprilis anni sequentis, quæ dicturi sumus in Anacleto facile declarabunt. Ceterum nequaquam morte Clementis persecutio in Christianos excitata quieuit: nam cum alij martyres, tum successor Clementis Anacletus sub eiusdem Traiani Imperio (vt suo loco dicemus) martyrio coronatus est. Licet enim Traianus bellis, quæ aduersus Barbaros parabat, euocaretur ab Vrbe; qui tamen præfecturam Vrbanam gerebant (quod moris sit, magistratus gerentes obsecundare animis principum) haud se-gniter rem gesserunt. In reliquis autem quod ad politicum regimen spectat, hoc præsertim anno, quo idem Imperator Consulatum tertium gessit, adeo se æquum præbuit, vt (quod scribit^c Plinius) abiturus e Consulatu iuraret, nihil se contra legem fecisse: quippe qui licet Christianos sit iniquissime persecutus, tamen quod legibus Romanorum pere-

C grina religio vetaretur, in Christianos lege agere, qui non tantum peregrinam, sed et nouam superinducerent, qui & ipsos Romanorum deos detestarentur, sanctum piumpq. censeret. Hoc item ipso anno, cum Traianus tertium gereret Consulatum, & quartum Consul iam designatus esset, mense Octobri allectos sequentis anni designat Consules C. Plinium iuniorem & Cornutum Tertullum eius collegam. hæc ex eiusdem Plinij panegyrico, de quo pluribus anno sequenti delegit hos Traianus prudētissimos viros, quos consularibus honoribus exornaret. Qualisnam Plinius esset, manifestum omnibus erat, & de Cornuto Tertullo ipsius Plinij consule testimonium in epistola, quam de eo ad Pontium^d scripsit.

D IESV CHRISTI ANNVS 103. ANACLETI PAPÆ ANNVS 1. TRAIANI IMP. ANNVS 4.

E SEQUITVR annus Domini centesimustertius, quo Traianus Imp. quartum gessit Consulatum vna cum Sext. Articuleio, aliter, Arunculeio, sic eum nominat Spartianus in Hadriano. Meminit Plinius^e de quarto Consulatu Traiani mox post tertium subsecuto: quem cum gerere recusaret, Senatus rogauit, immo & iussit: sunt enim hæc Plinij verba: Quo iustius Senatus, vt susciperes quartum Consulatum, & rogauit, & iussit.] Quo item anno (vt nuper in fine anni superioris est dictum) C. Plinius iunior & Cornutus Tertullus honorarium Consulatum gesserunt, designati anno superiori atque allecti. Certe quidem eundem C. Plinium & collegam Cornutum Tertullum, non ordinarium sed allectum Consulatum hoc anno gessisse, argumento

MISSA CLEMENTIS.

^a Clemens. Constit. lib. 7. c. 25. 26. 27. & lib. 8. c. 15. cum sequen.

^b Eucher. epist. ad Valer.

PERSECVTIO PERSEVERAT.

^c Plin. in Panegyric.

^d Plin. lib. 5. epist. Stol. 15.

^e Plin. in Panegyric. dist. in suo Consul.

argumento sunt quæ idem Plinius ait in Panegyrico pro gratiarum actione Traiano dicto, superiori anno, cum tertium Consul esset; ut inter alia dum ait: Ergo non alia nos pagina, quam te Consulem accipiet; & nostra quoque nomina addentur Fastis, quibus ipse perscriberis.] significans nimirum, ipso Traiano hoc anno quartum Consule addendum quoque Fastis tam suum quam collegæ nomen, eodem sane modo, quo de Frontone oratore ab Augusto successore Consule creato Aufonius scribit, quærendum fuisse, quibus Consulibus gesserit consulatum: ea nempe ratione quod Consules ordinarij nomen darent anno, successi vero sic adderetur Fastis honoris causa, ut sub ordinarijs Consulibus honorarium dicerentur gerere Consulatum. Sed de his alias: hæc autem pro certa ratione temporum consignanda breuiter attigisse voluimus, quod magni interest ex Consulatu Plinij pariter intelligere, quando idem Proconsulem egerit in prouincia.

Hoc eodem anno tertia die mensis Aprilis Anacletus natione Græcus, patre Antiocho, creatur Christianæ religionis summus Pontifex, seditq. (ut habet liber de Romanis Pontificibus ac pariter indices Vaticanæ) annos nouem, menses tres, & dies decem: ex die nempe obitus eius, qui ponitur decimustertius Iulij, dies pariter ordinationis eius facile colligi posse videtur, habita simul ratione annorum sedis eius. Ceterum quod eodem textu ab his diuersa penitus chronologia designetur per Consules ab alio aliquo superadditos, ut hæc confutata cognoscas, consule quæ superius primo tomo Annalium in ipso limine successionis Romanorum Pontificum, nempe in Lino Petri successore sunt dicta.

Quod vero ad res externas seu profanas pertinet, in hunc usque annum Traianum Romæ commoratum esse, ex his, quæ habet idem Plinius in Panegyrico, facile potest intelligi: huius quoque anni exordio Vrbe profectum esse aduersus Decebalum Regem Dacorum, tum ex his quæ scribit Dio^a, tum alijs antiquis monumentis, satis perspicue demonstratur. Antehac Vrbe non recessisse, sæpe citatus Plinij Panegyricus fides facit. Prima igitur hæc profectio fuit aduersus Decebalum Regem: nam ut vidimus supra, anno secundo sui Imperij Romam se contulit, vbi tantisper (inquit Dio) commoratus est, dum expeditionem in Dacos parauit, nempe toto tertio suo Consulatu: quarto vero, nempe hoc anno cum exercitu profectus, cum hoste confligit, quem obtinuit ingenti edita cæde. Tunc cum vulneribus ligamenta suis deessent, propriæ vesti non pepercit, quam in laciniâ conscissam fauciatis partitus est. Militibus qui in ea pugna ceciderant, aras constitui & annua parentalia peragi voluit.] hæc & alia Dio de parta ab eo de superbissimo Rege victoria: etenim quem Domitiani ignauia reddiderat ferocissimum, eundem humi procumbentem & se adorantem excepit, & perdifficiles pacis condiciones subire coegit; rebusq. compositis in Italiam rediens cum triumpho, Dacici est cognomentum adeptus: quæ omnia Dio. Hæc autem facta sunt Consulatu ipsius quarto, hoc videlicet anno: quod & vetus inscriptio docet his verbis^b.

IMP. CÆSAR. DIVI. NERVÆ. F. NERVA. TRAIANVS. AVGVSTVS. GERMANICVS. DACICVS. PONTIF. MAXIMVS. TRIB. POT. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO.

Difficillimi belli res præclarissime gestæ vix apud vnum Dionem breui compendio perfrictæ inueniuntur: quamobrem multa esse silentio inuoluta omnes existimant. Sed quæ apud nostros antiquitus de quodam nobilissimo exercitus duce sub Traiano scriptis mandata, & alijs monumentis consignata reperimus, prætermisisse nolumus. In rebus gestis sanctorum Eustathij & sociorum, in eorum narrationis exordio Traiani exercitus dux magnopere commendatur Placidus nomine, sed a Græcis Placidus dictus, idemq. ipse postea Christianus, Eustathius nominatus; qui sub armis egregiam Romano Imperio aduersus hostes nauarit operam, domi militiæq. spectatus. Cumq. mente recolimus Placidum illum virum clarissimum eiusdem Traiani olim in bello Iudaico commilitonem, qui agebat Magistrum equitum, cum Traianus ipse ductor esset (ut superius dictum est) legionis decimæ, cumq. egregia virtus eius in rebus bellicis a Iosepho^c magnopere commendetur: in eam facile adducimur opinionem, ut eiusmodi ex tempore, nomine, & rerum studijs comparata coniectura, eundem ipsum esse putemus, qui in his a Traiano aduersus Barbaros paratis bellis, primum militiæ ordinem duxit, ac deinde ad religionem Christianam capeffendam diuinitus (ut eius habent Acta) vocatus, tandem vna cum suis sub Hadriano (ut suo loco dicturi sumus) martyrium

meo. necno. a
2. del. 9. 11. 15.
2. del. 9. 11. 15.
2. del. 9. 11. 15.

ANACLETVS
CREATVR.

Di. in Tra.
ian.

DECEBALVS
VICTVS.

b Panuin. lib.
2. Fast. hoc an-
no.

DE PLACIDO
DVCE.

e Ioseph. de bel
lo Iud. lib. 3. c. 3
4. & lib. 4. c. 2.
lib. 5. c. 3. & in
vita sua.

A tyrium gloriosissime consummauit. Verum quod coniectura res agitur, quæ probabilibus admodum nitatur indicijs, quid de his prudens lector opinari velit, liberum esto.

IESV CHRISTI

A N N V S

104.

ANACLETI PAPÆ

A N N V S

1.

TRAIAN. IMP.

A N N V S

4.

A NNO sequenti, qui numeratur Domini centesimusquartus, Coss. Sura bis et Seruiano iterum, C. Plinius Secundus post functionem superioris anni consulatus, more maiorum prouinciam suscepit administrandam: tributa autem est illi Bitynia, ut ipse suis ad Traianum de aduentu suo in prouinciam litteris datis affirmat.

B Quod vero Romanæ consuetudinis esset (ut docet Varro^b) de rebus diuinis primum, ac subinde agere de humanis: Proconsulis quoque munus erat, cum prouinciam ingrederetur, ædes sacras^c & opera publica circumire; sicq. ne quid detrimenti religio pateret, attendere; cum alioqui apud Plinium nihil religione esset antiquius, quippe qui inter alios magistratus ab eodem Imperatore Auguratū acceperat: id ipsum egregie præstitisse, litteræ ab eo ad Traianum scriptæ declarant; ut cum de transferenda vetustissima æde matris deorum in locum decentiorem, ipsum consuluit. Sed quod magis magisq. illi displicuit in prouincia inuenisse, illud fuit; religionem Christianam adeo coalitam & propagatam, ut iam templa viderentur esse deserta, perrariq. inuenirentur, qui dijs sacrificia immolarent. Huic enim prouinciæ olim Petrus Apostolus, ut dictum est superius, Euangelium prædicauerat, & in ea credentes scriptis litteris stabilierat.

C Neque tantum vero Bityniam, sed & illi confinem Pontum repletum fuisse hoc sæculo Christianis, qui Gentilium deorum superstitionem execrarentur, apud Lucianum in Pseudomante testatum habes. Immensa igitur Christianorum multitudine, quos in prouincia inuenerat, permotus Plinius, quod in omnes animaduertere durum admodum videret, quid agendum foret, scripta epistola^f in hæc verba Traianum consuluit.

Solemne mihi est, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri, nihil a robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desijisse non profit: nomen ipsum etiam si flagitijs careat, an flagitia coherentia nomini puniantur. Interim in ijs, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset quod faterentur; pertinaciam certe & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alij similis amentia, quos quia ciues Romani erant, annotavi in Urbem mittendos. Mox in ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens: qui negant se esse Christianos aut fuisse, cum præsentem me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt reuera Christiani: ergo dimittendos putavi. Alij ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negauerunt: fuisse quidem, sed desijisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque omnes & imaginem tuam & deorum simulacra venerati sunt; ij & Christo maledixerunt. Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem conuenire, carmenq. Christo quasi Deo dicere secum inuicem: seq. sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis, morem sibi discedendi fuisse; rursusq. coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium: quod ipsum facere desijisse post edictum meum, quo secundum mandata tua heterias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri, & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inueni, quam superstitionem prauam & immodicam. Ideoq. dilata cognitione, ad

a Spartian. in
Hadriano. Plin.
lib. 10. epist. 28.

b Varr. de ling.
lar.
c l. 7. ff. de offic.
proconf.

d Plin. lib. 10.
epist. 8.

e Plin. lib. 10.
epist. 58. 59.

PLINIUS PRO-
CONS. IN BI-
TYNIA.

f Plin. lib. 10.
epist. 97.

PLINII EPI-
STOLA.

ne, ad consulendum te decucurri. Vifa est mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, vtriusque sexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim ciuitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio peruagata est, quæ videtur fitti & corrigi posse. Certe satis constat, prope iam desolata templa capisse celebrari, et, sacra sollempnia diu intermissa repeti, passim venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inueniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit poenitentiae locus.] huc vsque Plinij epistola ad Traianum.

Quod igitur ait, quosdam Christianorum ante triennium, quosdam vero ante plures annos; ac rursus nonnullos etiam ante viginti annos a Christiana religione desciuisse; ad tria hæc tempora (quod superius dictum est, hic quoque repetere non erit inutile) alluisse videtur, nimirum cum ante triennium per Traianum excitata est persecutio, vel cum ante plures annos Domitianus eos persecutus est, ac denique cum longe ante, Nero est aggressus persequi Christianos. Quod vero se sacramento dicit obstringere Christianos non ad scelus, sed ne quidquam perperam facerent: non puto de sacramento iuramentum esse intelligendum, cum nulla vetus consuetudo fuisse in Ecclesia ostendi possit, qua ne peccarent, iuramento promittere Christiani adigerentur. Vnde in eam potius adducimur sententiam, vt existimemus idem esse apud Plinium sacramentum, quod sacrum ritum, verbisq. Christianorum locutum; ipsam sacræ Eucharistiæ sumptionem sacramentum appellasse, quod eam quidem non alijs impartirentur, quàm ijs qui mundi essent, & vitæ prauæ abdicationem sponderent in futurum. Gentiles quidem mutuum illam inter Christianos fieri solitam sacræ Eucharistiæ communicationem, in deteriorem partem accipere consueuissent, perinde ac symbolum esset aliquod inter se initæ coniurationis (sicut Catilina poculo sanguinis sibi deuinxisse a traditur sceleris socios) docet Minutius Felix in Octauio, & alij qui olim pro Christianis scripserunt aduersus Gentiles apologias. Sed hac ex parte Plinius Christianos excusat, quod non ad scelus parandum eo se obstringerent sacramento, sed ad peccatum omne vitandum. Quod vero his peractis potestas fieret recedendi, ita tamen vt rursus conuenirent ad capiendum cibum promiscuum, Christianorum Agapen significare voluisse, secundum ea quæ a nobis superius dicta sunt, mihi facile persuadeo. Ceterum quod spectat ad conuentus antelucanos, non Traiani tantum edicto, quo (vt ait) hetæria, hoc est ipsa sodalitia, vetita erant; sed quod lege duodecim tabularum nocturnæ coitiones essent prohibitæ: ipsi videbantur Christiani iure plectendi: & ob illud maxime quod nouam ac peregrinam, Romanæ superstitioni contrariam religionem inducerent. Quid vero ad Plinij consultationem Traianus redditis litteris responderit, videamus; b sunt autem huiusmodi:

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerunt, secutus es. Neque enim in vniuersum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt. Ita tamen, vt qui negauerit se Christianum esse: idq. re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dijs nostris, quamuis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent: nam & pessimi exempli, nec nostri sæculi est.] hæc Traianus.

At quod ad libellos accusatorios sine auctore propositos attinet: iure quidem eos notatos esse oportere Consule & die, atque iudicis nomine, insuper & nomine accusatoris inscriptos, Iurisconsultus c admonuit. Ceterum quod Christianos inquiri vetuit, Tertullianus d cum meminit de huiusmodi Imperatoris rescripto, hæc ait: Atqui inuenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus cum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus: ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit Traianum Imperatorem: allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm coetus antelucanos ad canendum & Christo & Deo, & ad conferendam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cetera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit: hoc genus inquirendum quidem non esse, oblatos vero puniri oportere. O sententiam necessitate confusam! negat inquirendos, vt innocentes: mandat puniri vt nocentes: parcat, & sæuit: dissimulat, & animaduertit. Quid semetipsum censura circumuenis? si damnas, cur non & inquisis? si non & inquisis, cur non

LOCORVM
EPIST. PLIN.
ELVCIDATIO.

a Salust. in Ca
sil.

b Apud Plin.
lib. 10. epist. 98.

TRAIANVS
AD PLINIVM.

c l. libellorum.
ff. de accusat. &
inscript.

d Tertull. in
Apolog. cap. 2.

TRAIANI RE-
SCRIPTVM
VACILLAT

A cur non & absoluis?] Eusebius a quoque pluribus meminit de eiusmodi Traiani rescripto, ac demum subdit: Hoc vbi factum esset, & si feruor persecutionis acerbæ in nos intentatæ quodam modo extinctus fuit; tamen his qui nobis mali aliquid ingerere cupiebant, non minor relicta videbatur occasio: dum hic quidem populus; illic autem, cuiusque generis magistratus parabat insidias. Sic vt quamuis palam et aperte non persequerentur: sigillatim tamen in quacumque prouincia suam in nos redintegrarent crudelitatem, & complures fideles pro Christo decertantes varijs martyrij generibus obtruncarentur.] hæc Eusebius. Sed quod apud eum eiusmodi Plinij & Traiani litteræ ponuntur anno vndecimo eiusdem Imperatoris, ex his quæ superius dicta sunt de professione Plinij in prouinciam, cuius magistratus exordio eadem datæ videntur, erroris redargui iure posse videtur.

B Quod vero ad persecutionem pertinet, haudquaquam, quod vetarentur inquiri, eam scire desuisse, vel tepuisse dixerimus: nam quod accusationi atque delationi locus esset, satis amplius aditus ad eos persequendos cunctis patefactus videbatur: etenim quos nam temperasse putandū ab accusatione illorum, si secundum quod prædixerat Dominus b, tradendi essent a parentibus, fratribus, cognatis, atque amicis? Si insuper (quod suis locis vberius dicturi sumus) cessantibus etiam Imperatorum edictis, Gentilis populus sua sponte vbique locorū in Christianos, vt in deorum hostes, solerent insurgere, acerbissimamq. ea de causa in eos persecutionem excitare: quo modo eos ab accusatione Christianorum temperasse dixerimus? Sed hæc ex ijs quæ sequentibus singulis fere annis dicturi sumus, manifestiora reddentur. Verum & illud ex eisdem Plinij litteris obseruandum est, Proconsules sic animaduertere solitos in Christianos quoslibet, vt tamen quos

C nouissent Romana ciuitate donatos, Romam more maiorum transmitterent iudicandos. Ex quibus possumus intelligere, immensum plane fuisse numerum martyrum, qui Romæ sunt passi: quippe quoniam non ex ijs tantum qui Romæ agerent Christiani, quorum innumera erat propemodum multitudo, ob confessionem nominis Christi vltimo supplicio adigebantur; sed nobiliores qui essent toto orbe Romano Christiani, ad subeundum Romæ iudicium capitis, amandari solerent: vt factum scimus eiusdem Traiani temporibus de S. Ignatio Episcopo Antiocheno, Onesimo Episcopo Ephesino, & alijs. Ceterum tantum abfuit, vt Plinius fuerit assequutus, quod spe vana conceperat fieri posse, si Christianis poenitentiae (quod ait) locus daretur; quod profitebantur, esse desinerent, ac proinde Christiana religio extingueretur: quin potius adeo in immensum creuerit multitudo Christianorum in Asia, in qua & Bithynia erat, vt vnus tantummodo ciuitatis populus frequens, qui conferto agmine, vt pro Christo mortem oppeteret, liberaliter se offerret; Arium Antoninum tunc in Asia proconsulem (quod scribit Tertullianus c) in stuporem magnum adduxerit: sed de his suo loco vberius est dicendum. Quinam autem fuerint martyres, quos fortes in confessione persistentes Plinius (vt ipse scribit) duci iussit; nullam apud Græcos vel Latinos mentionem inueni: vt vel hoc vno exemplo plane intelligas, innumeros esse propemodum martyres, quorū non tantū Acta obliuioni data sunt, sed & omnis memoria ab Ecclesiasticis tabulis penitus exciderit.

IESV CHRISTI
ANNVS
105.

ANACLETI PAPÆ
ANNVS
3.

TRAIANI IMP.
ANNVS
6.

E CHRISTI Redemptoris nostri qui sequitur annus centesimus quintus adscribitur Fastis Consularibus, Traiano quintum & Appio Maximo Coss. Quo rebellante Decebalo, Traianus iterum comparato exercitu, facto ponte in Istro, eum debellauit, Daciamq. redegit in prouinciam. hæc pluribus Dio d: alia quæ his addit Eusebius e, non hoc anno, sed sequentibus esse gesta, quæ ibidem scribit Dio demonstrant.

His temporibus persecutione (vt vidimus) in Christianos instante, scelestissimus pseudopropheta, Elxai nomine ex Iudæis, qui & se Offenis coniunxit, Ebionæis, & Nazoreis, prodijt, de quo hæc Epiphanius f: Coniunctus est his postea Elxai appellatus, temporibus Traiani Regis, qui fuit pseudopropheta. Conscripsit autem hic librum, secundum prophetam videlicet, aut velut secundum diuinitus inspiratam sapientiam. Tradunt etiam de alio quodam Iexco, huius fratre. Fuit autem hic homo erroneus moribus, fraudu-

a Euseb. hist.
lib. 3. c. 27.

b Luc. 21.

PERSECVTIO
PERSEVERAT.

c Tertull. ad
sca. ul. c. 5.

d Dio r Traian.
e Euseb. i chron.
ann. 105. 106.

f Epiph. hares.
19. lib. 1. c. ha-
res. 30.
PSEUDOPRO-
PHETA INFE-
STAT ECCLIE-
SIAM.

fraudentæ mentis, a Iudæis oriundus, & cum Iudæis sentiens non secundum legem conuersans: verum alia pro alijs obiter introduxit. Salem, & aquam, & terram, & panem, & cælum, & æthera, & ventum, iusiurandū ipsis in diuinum cultum præfinit ac tradidit. Aliquando vero rursus alios septem testes præscripsit: cælum inquam, & aquam, & spiritus, & sanctos (velut ait) Angelos orationis, & oleum, & sal, & terram.] Cuius stultitiam vt eluderet Ioannes Euangelista, eiusmodi hæresim fortasse odoratus; nam (vt vidimus) sub eodem Imp. diem obiit, illud præmonuerat, dicens: Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: & tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt.] Pergit Epiphanius: Aduersatur autem virginitati, & odio habet continentiam, & cogit ad nuptias. Imaginaria vero quædam velut ex reuelatione introducit: hyprocritas autem docet, dicens non esse peccatum, et si simulacra ipsos adorare contingat persecutionis tempore instante, si solum conscientia non adorent: & si quid etiam confiteantur, ore non autem corde. Atque huius rei testem adducere fraudulenter ille impostor non erubescit Phinees sacerdotem quendam de genere Leui & Aaron & patris Phinees, quod in Babylone tempore captiuitatis adorauerit Dianam, & in Susis effugerit perniciem mortis coram Dario Rege. Quare omnia ipsius falsa sunt & vana.] & post multa: Sed & rursus Christum confitetur nomine, dum dicit: Christus magnus ille Rex. non autem ex dolosa & adulterata tractatione nugacissimi libri eius comprehendit, an de Domino nostro Iesu Christo narravit; neque enim hoc determinat, verum Christum simpliciter dicit. Prohibet etiam orare ad Orientem, asserens non oportere sic intendere, verum faciem Hierosolymam conuertere ex omnibus partibus: ita vt hi qui in Oriente sunt, in Occasum Hierosolymis intendant.] et post alia de eodem: Describit Christum esse quandam virtutem, cuius etiam mensuras significat, vigintiquatuor schænorum in longitudinem, hoc est milliariorum nonaginta sex, latitudinem vero schænorum sex, id est milliariorum vigintiquatuor, & crassitudinem similiter emetitur, & pedes, & reliqua fabulamenta. Esse autem & sanctum Spiritum, & ipsum feminei sexus similem Christo, instar statuæ super nubes, et in medio duorum montium stantem: & reliqua silentio præteribo, vt ne legentium aures ad fabulas concitem.] hæc Epiphanius: qui addit versutum hominem prohibuisse interpretationem suorum scriptorum: tradit idem auctor Helcesæos, qui se ab Elxai descendere gloriarentur, tanti existimasse duas mulieres, quæ ex femine eius dicerentur descendisse, vt eas adorarent veluti deas, videlicet Marthus alteram, alteram vero Marthanam nuncupatam, quæ vixerunt ipsius Epiphaniij tempore. has igitur propter Elxai sic colebant, vt (quod idem tradit auctor) iidem Elxai gregales ipsarum sputa & reliquas sordes corporis auferrent, eademque vt res sacras adhiberent in auxilium morborum, cum nullam tamen ex eis salutem consequerentur. At de his satis, quæ non oportuit prætermisisse; vt quibus telis studuerit diabolus puritatem Catholicæ fidei omni tempore labefactare, omnibus innotescat, vt merito de S. Ecclesia dictum esse appareat: Sicut lilium inter spinas; sic amica mea inter filias: eo quippe, visu pulchrior facies Ecclesiæ redditur, quo magis inter tot mendaciorum portenta, velut lux in tenebris nitenti veritatis fulgore coruscat.

IESV CHRISTI ANNVS 106. ANACLETI PAPÆ ANNVS 4. TRAIANI IMP. ANNVS 7.

ANNO Domini centesimosexto, Coss. Surano atque Marcello, Traianus Dacico bello confecto, Romam redijt: quem (inquit Dio) Romam repetentem plurimæ Barbararum gentium legationes, atque etiam Indorū legati adiere.] addit, bibliothecas extruxisse, & columnam ingentem statuisse in foro, quod dictum est Traianum, ceterorum omnium celeberrimum: ipsum enim præ ceteris Urbis nobilissimis structuris in admirationem habuisse Constantium Imp. cum Romam venit, tradit Ammianus his verbis: Verum cum ad Traiani forum venisset, singularem sub omni cælo structuram (vt opinamur) etiam numinum assensione mirabilem, hærebat attonitus, per gigantes contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos, &c.] hæc ipse, significans nimirum columnam cochlidem in medio foro sitam, opus plane

1. Ioan. 5.

PORTENTA HERETICORVM.

Epiphanius heres. 33.

Cantic. 2.

Dio in Traian.

Ann. Mar. cel. lib. 26.

COLUMNA TRAIANA.

A

B

C

D

E

A plane admirabile, nec antea visum: qua in hanc usque diem diuina prouidentia, ceteris fere omnibus nobilibus Urbis antiquis monumentis barbarica manu vel terræmotu dirutis atque prostratis vel saltem quassatis, integra permanente: hoc ipso anno, quo hæc nostra prælo mox subiicienda describimus, Sixtus Quintus Pontifex Maximus, super eius verticem, præclarissimum Christianæ religionis monumentum, Principis Apostolorum Petri ingentem æneam magna impensa studioque conflata statuam, inauratamque sacris ritibus sollempniter collocavit.

At antequam Traiani columna confurgeret, erant Petri trophæa Romæ conspicua, eiusdem namque memoria nobilis in Vaticano fulgebat. Anacletus enim (vt antiquæ Ecclesiasticæ tabulæ habet) cum adhuc presbyter esset, construxit atque composuit de super eius corpus, velut trophæa victoriæ, insignem claramque memoriam: quam quidem (quod admirationem omnem superat) non valuit turbo persecutionis aliquo modo prosternere; sed & perseuerasse in posterum, maioribusque in dies accessionibus gloriæ actam, affirmare videtur Caius antiquus Theologus, qui eodem sæculo claruit, nempe Zepherini Papæ temporibus: immo non Petro tantum erectam memoriam fuisse celebrem, sed & Paulo tradit, easque trophæa Apostolorum appellat, sic dicens: Ego Apostolorum trophæa perspicue possum ostendere. Nam si lubet in Vaticanum proficisci, aut in viam quæ Ostiensis dicitur, te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabilierunt, inuenies.] hæc Caius. Quod igitur habet liber de Romanis Pontificibus in Anacleto: Hic B. Petri memoriam construxit atque composuit.] per memoriam non nisi ædificij structuram designari constat, quam olim antiquitas vsitatius dicere Ecclesiā consuevit; nam & Augustinus: Nos (inquit) martyribus nostris non templa sicut dijs, sed Memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus.] quas merito Caius trophæa appellat, quippe quæ victorias sanctorum de subactis hostibus repræsentent. Ceterum columnam hoc anno construi cœptam, non nisi ad sextum eius Consulatum fuisse absolutam, inscriptio in ea incisa declarat.

IESV CHRISTI ANNVS 107. ANACLETI PAPÆ ANNVS 5. TRAIAN. IMP. ANNVS 8.

Centesimusseptimus Christi annus Candido & Quadrato secundum Coss. adscribitur Fastis, quo Traianus ab Vrbe recedens Armenis ac Parthis, alijsque finitimis populis bellum intulit, quorum alios in deditioem recepit, alios vero bello subegit.] hæc Dio pluribus. Tunc quoque accidit, quod Suidas meminit, vt Abagarus Rex Edessæ (puto hunc ab illo seniore Abagaro, qui Christi temporibus vixit, de quo suo loco superius facta est mentio, esse progenitum) Traiano munera miserit. Ceterum constat Ecclesiam Edessenam Traiani persecutione diu vexatam; præerat tunc illi Barsimæus Episcopus, qui cum Gentiles plurimos conuertisset ad fidem; eosdemque ad subeundum martyrium exhortatus, ipse demum eandem quoque martyrij coronam promeruit. agitur eius natalis anniuersaria celebritas trigesima Ianuarij: illustre item inter alia fuit tunc martyrium Sarbelij, & Barbeæ sororis eius, qui ambo a Barsimæo Episcopo fuerant baptizati. Ceterum Sarbelius, quod sacerdos idolorum fuisset, grauiora tormenta coactus est experi: quibus omnibus Dei gratia superior factus, tandem inter duo ligna ligatus, sectus est: soror autem eius truncato capite, martyrium consummauit. Agitur de omnibus his quoque commemoratio, celebritate anniuersaria in Ecclesia repeti solita.

IESV CHRISTI ANNVS 108. ANACLETI PAPÆ ANNVS 6. TRAIANI IMP. ANNVS 9.

SEQUENTI Christi anno centesimo octauo. Coss. Commodus Vero ac Cereale Traianus Imp. in Orientali expeditione perseuerans, Hiberos, Sauromatas, Hosdroenos, Arabas, Bosphoranos, Choleos in foedus accepit; Seleuciam, Ctesiphontem, Babylonem occupauit & tenuit. Tunc more maiorum lustrans exercitum, inuentos in eo vndecim mille Christianos, qui sacra dijs facere recusassent, a ceteris segregatos in Armeniam relegauit: ea nimirum spe, vt ea ignominia notati, Christiani

Lib. Pont. in Anacles.

PETRI TROPHÆA ET PAVLI.

Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 24.

August. de Ciuit. Dei. lib. 22. cap. 10.

Dio in Traian. Suid. in hist. ABAGARVS REX EDESSÆ.

Rom. Martyrol. 29. Ianuar.

Rom. Martyrol. 30. Ianuar.

Cuspin. de Consulib.

MILITES CHRISTIANI MARTYRES.

Christiani esse desinerent. Cum vero Romulus V. C. Imperatoris domus praepositus eum admoneret ut de re haud prudenter gesta; professus se quoque esse Christianum, verberibus primum iussu eius affectus, demum capite truncatus est: cuius tam gloriose sumptum martyrium Orientalis & Occidentalis Ecclesia certa die, nempe quinta Septembris, annua celebritate recolere consuevit. a de eo autem non tantum Graecorum Menologium, sed & Metaphrastes b ex antiquioribus monumentis accepta acta breui compendio narrant. De militibus vero relegatis quid factum sit, licet auctor ibi non narret; Menologium tamen agens de Romulo, mox addit: Christianos plurimos in exilium misit, & in fidei confessione perstantes supplicio mortis subiecit.] Quamobrem coniectura ducimur, ut existimemus hos illos ipsos esse decem mille praestantissimos martyres, qui in siluis montis Ararat in Armenia sunt crucifixi: & licet sub Hadriano habeant ipsorum Acta, eos esse passos; tamen nisi velimus vsque ad Hadriani Imperium esse reseruatos; cum certum sit ipsum Traiani nepotem, cui et successit in Imperium, in militaribus expeditionibus sequutum esse Traianum, & apud eum locum principem obtinuisse, nihil est quod veritati historiae, cuius diuersa extant exemplaria, derogat; sicut & alia quaedam minima quae scriptorum incuria irrepserunt. Tu velim consulas quae de his notauimus in Romano Martyrologio vigesima secunda Iunij, qua tam apud Graecos, quam Latinos eorundem annua celebritas agitur; cum eam a quorundam calumnijs vendicauimus. Eodem quoque tempore passum putamus Hyacinthum, qui eidem Traiano erat a cubiculo, qui cum Christum adorare deprehensus esset, & Caesareae in Cappodocia varijs tormentis affectus, superari non posset; inclusus in carcere, fame confectus est. agitur de eo dies anniuersaria quinto nonas Iulij.

a Martyrolog. Rom. die 5. Septemb. b Metaph. die 5. Septembr.

IESV CHRISTI ANNVS 109. ANACLETI PAPAE ANNVS 7. TRAIANI IMP. ANNVS 10.

CHRISTI Domini anno centesimonono, Senecione & Sura Coff. cum Traianus ageret in Imperio annos decem, Symeon frater Domini dictus, filius Cleophae, Hierosolymitanus Episcopus, gloriosa pro Christi nomine confessione, crucis supplicio martyrium subiit. Haec autem cum consignata habeat Eusebius c in chronico, in historia d ex Hegesippo rem gestam fusius narrat, sed primam praefatur haec verba: Hegesippus, cum de quibusdam, qui erant ex septem Iudaeorum sectis verba facit, perspicue adiungit, Symeonem quem diximus, propterea quod Christianus erat, ab illis eodem tempore calide & malitiose in crimen vocatum. Qui cum dies complures grauitate esset verberibus caesus: iudicemque ipsum, & eos qui in consilio aderant, sua tolerantia in primis obstupescisset, tandem non dissimilem vitae exitum a Domini passione subiit. Verum multo commodius est mea quidem sententia, ipsum scriptorem haec eadem isto modo ad verbum explanantem, ad verbum audire: Ab eodem scilicet sectarum numero quidam Symeonem Cleophae filium non modo ex Dauidis stirpe editum, verum etiam ut Christianum, in iudicium adduxerunt, atque ita cum annos centum & viginti compleuisset, coram Traiano Caesare, & Attico Consulari fidem Christi constanter professus est. Est porro apud eundem auctorem; accusatores Symeonis, cum Iudaei ex regia tribu Dauidis prognati diligenter conquirerentur, forte fortuna ex eadem stirpe manifesto deprehensus fuisse. Quod si quis Symeonem cum oculis Dominum conspexisset, tum auribus eius sermonem accepisse dixerit: ratione certe id quidem potest, non solum longinquitate temporis, quo vixerit, sed Euangeliorum testimonio, quod Mariae Cleophae meminerit, ubi citatur Maria Cleophae, pro argumento vtens, cuius filius (vt supra posuimus) fuit Symeon.

c Euseb. Chron. an. 10. Traian. d Euseb. lib. 3. cap. 26.

SYMEONIS MARTYRIUM.

Rurfus idem scriptor alios etiam ex genere Iudae ortos (Iudas autem fuit vnus ex illis, qui Saluatoris fratres dicebantur) post testimonium illud iam antea demonstratum, quod coram Domitiano pro fide Christi dixisset, ad huius Traiani Imperium vitam protraxisse narrat. Scribit enim in hunc modum: Veniunt, & praesunt vniuersae Ecclesiae, vt martyres, & vt genere Saluatoris & Domini nostri sati, & pace tranquilla in tota Ecclesia vigente, ad Traiani quoque Caesaris tempora permanent: ad quae quidem Symeon filius Cleophae, quem supra monstrauius, vitam producens, a sectis Iudaeorum, quod ex diuina Domini progenie genus ducebat, per calumniam similiter vocatur in iudicium, & eius nomen ea de re ad Atticum virum Consularem defertur: qui cum multis diebus acerbis plagas pateretur, testimonium

Ann. Eccl. Tom. 2.

Ann. Eccl. Tom. 2.

Ann. Eccl. Tom. 2.

Ann. Eccl. Tom. 2.

A testimonium fidei Christi fortiter perhibuit: adeo vt cum omnes, tum ipse Consularis supra modum miraretur; quo pacto cum esset centum & viginti annos natus, talem & tam acerbum plagarum cruciatum sustinuerit. Quibus rebus confectis, ad extremum mandatum erat, vt in crucem ageretur.] hucusque de Symeonis martyrio Hegesippus in cuius locum, reiecto Thebule quodam, de quo paulo inferius dicemus, successus est Iustus, qui tenuit eum annos tres. Sed pergit Eusebius.

a Euseb. & Chron. nic.

Deinceps idem auctor a nobis citatus ea quae temporibus nostro sermone modo percurtis gesta sunt, addit: Nempe quod ad illa vsque tempora (quandoquidem si qui erant qui salubrem & sinceram salutaris praedicationis regulam deprauare & corrumpere studebant, in obscuris tenebrarum latebris delituerunt) Ecclesia integra & incorrupta permanerat. Ceterum postquam sacer Apostolorum chorus varium vitae exitum, & diuersa mortis genera pertulerat, praeterieratque illorum aetas, quibus a Christo donatum erat, vt auribus diuinam ipsius sapientiam coram acciperent: tunc certe falsa, & veteratoria impij erroris conspiratio exordium coepit; idque illorum fraude & astutia, qui doctrinam a veritate penitus alienam disseminare laborarent: quique cum nemini Apostolorum amplius vita suppeteret, de cetero iam nudo capite (vt aiunt) sincero veritatis sermone falsam & commentitiam doctrinam ex aduerso opponere pro viribus niterentur. Hegesippus quidem de his rebus haec oratione complexus, sic fere memorat.] hucusque de his Eusebius, plane significans, haereticos, etsi etiam Apostolorum temporibus praua dogmata disseminare nunquam cessarint; tamen quod tam certis testibus aperte redargui possent, haud adeo procaciter & perfrecta fronte aduersus Catholicam Ecclesiam sincera dogmata aperto Marte conflagere praesumpsisse; vt postea, illis ex hac vita sublatis, facere aggressi sunt. Quinam autem hi fuerint, idem Hegesippus b narrat

HAERESIS INVALESCUNT

b Apud Euseb. lib. 4. c. 21.

C his verbis, dum de eodem Symeone haec repetit, dicens: Postquam Iacobus cognomento Iustus pro veritatis defensione, sicut & Dominus ipse trucidatus fuit, Symeon filius Cleophae, qui auunculus Christi fuit, Episcopus creatus est: quem omnes discipuli, quoniam Domini consobrini erant, secundo loco suffragijs illi administrationi praefecerunt. Et quoniam Ecclesia nondum erat falsa peruersae haereticorum doctrinae immunitate corrupta, idcirco virgo appellata fuit. At Thebulis, propterea quod in petitione Episcopatus repulsam tulerat, eam erroris labe ex occulto inficere exorsus est: qui quidem vnus erat ex eorum numero, qui ex septem sectis in populo Iudaico profeminatis oriebantur: Ex quibus sectis originem erroris duxit Simon, vnde Simoniani, et Cleobius vnde Cleobiani, & Dositheus vnde Dositheani, & Gortheus vnde Gortheani, & Masbotheus vnde Masbotheani. Atque ex istorum fontibus profluxerunt Menandrianistae, &c.] prosequitur recensere sectas ad sua vsque tempora obortas: sed de eis nos alibi.

† al. Cleobolus.

Eodem quoque decimo Traiani anno, ob Christi nominis confessionem S. Ignatius Episcopus Antiochenus vinculis abducitur Antiochia Romam, tradendus bestiis. Quod autem ad tempus spectat, cum epistola ab eo data ad Romanos Smyrnae scripta appareat ante nonum Kalendas Septembris, dicere opus est, eum aetatis tempore vincitum Antiochia eductum, iter ingressum. Sed cum passus ipse sit Kalendis Februarij (vt Romanum habet Martyrologium) idque factum scribant Eusebius c & Hieronymus d anno vndecimo Traiani Imperatoris: merito hoc anno eius abductio & iter, sequenti vero martyrium ponitur. Quod autem Ignatius Romam ad dicendam causam, & ad supplicium mittitur, inde accidisse putamus; quod non eos tantum, sicut ex litteris Plinij vidimus, qui inter Christianos nobiliores essent, vt qui fuissent Romana ciuitate donati, prouinciarum praesides Romam mittere consueuerant, sed eos etiam qui inter delinquentes praeter ceteris infamati, factiosorum viderentur auctores, vt Iosephus pluribus declarat exemplis, & alij rerum Romanarum scriptores: cuius certe aetimationis apud Gentiles erat Ignatius; quippe qui inter ceteros Orientales Episcopos primus merito haberetur, qui non tantum sedis praerogatiua, sed & vitae meritis, & Euangelica praedicatione omnes facile antecelleret. Qualis enim quantusve fuerit in Ecclesia S. Ignatius, qui non vni Ecclesiae Antiochena, vel vni prouinciae Syriae praefectus Episcopus videretur, sed toti penitus Orienti: epistola illa, quas cum Romam vincitum a militibus duceretur, obiter in transitu ad diuersas ecclesias scripsit, manifeste declarant: ipsae enim velut excellens quaedam pictura viam ipsius imaginem representant. Sed relegamus eius itinera, vt vbinam loci quaque earum sit scripta, videamus.

IGNATIUS ROMAM MITTITUR.

c Euseb. in Chron. nic. d Hieronym. de Script. Eccles. in Ignatio.

Ann. Eccl. Tom. 2.

STATVS EC-
CLESIAE AN-
TIOCHENAE.a Ignat. epist.
12.

b Ignat. epist. 9.

c Act. 27.

d Ignat. epist.
15.MILITES CV-
STODES IGNA-
TII QVALES.

e Ignat. epist. 7.

f Ignat. epist. 9.

IGNATIUS
VENIT SMYR-
NAM.g Chrysof. orat.
de transf. sancti
Ignatii.h Ignat. epist.
14.

Sed in primis, quod pertinet ad Ecclesiam Antiochenam: priusquam Ignatius Romam mittendus, inde abduceretur, grauissima est persecutione vexata; sed eius abduktione visa est conuiescere: aestimantibus nimirum persecutoribus, ne in singulos Christianos, quorum in tota ciuitate atque prouincia immensus pene erat numerus, ac prope modum infinitus, cogerentur animaduertere, quod impossibile videbatur: satis esse; si qui erat omnium princeps ac ductor, in quem omnes intueri, & cui auscultare omnes in omnibus consueuerant, inde abductus, ad sumendas, ut in postor quidam, poenas, Romam amandaretur. Quamobrem factum est, ut ipso in itinere constituto, Antiochena Ecclesia ex insperato pacem sit consecuta. Quod sane idem ipse testatur Ignatius, scribens, dum esset in via, ad ipsos Antiochenos a his verbis: Leuia minusq. graua vincula mea Dominus fecit, ubi didicissem vos pacem habere, & in omni concordia, & corporali & spiritali degere] & ad Philadelphenos b: Per orationem vestram, & viscera, quae habetis in Domino Iesu, nunciatum est mihi, pacem habere Ecclesiam Antiochenam, quae est in Syria] Et ad Smyrneses: Precationes vestrae (inquit) appropinquarunt ad Ecclesiam Antiochenam, & pacem habet. Vnde vincus omnes saluto: qui non sum dignus, cum extremus eorum sum, qui ibi sunt.] haec ipse & alia huiusmodi. Ex quibus sane, quam florens esset tunc Ecclesia Antiochena; adeo ut sub tali admonitore, qui in ea erat Christianae fidei professores, praestantissimi essent; aperte satis demonstrat: ac etiam ex ijs, quae scribit ad Ephesios, inquit: Orate pro Ecclesia Antiochena, quae est in Syria, vnde vincus Romam adducor, nouissimus fidelium eorum, qui ibi sunt,] Sed de ea rursus inferius, & de pace eiusdem Ecclesiae scribit ad Polycarpum. Vincus porro catenis Ignatius decem militibus traditur custodiendus, qui eum Romam perducerent; delectos ad opus non humanitate aliqua viros praeditos, qualis fuit Iulius ille Centurio, qui Paulum Apostolum Romam vincus perduxit, de quo Lucas c ait, quod humaniter tractabat Paulum: sed inhumanos prorsus ac feros fuisse, idem scribens ad Romanos d, docet his verbis: A Syria Romam vsque terra mariq. cum bestijs depugno, noctu diuq. alligatus decem leopardis, quae est militaris custodia, qui & beneficio affecti peiores sunt. At ego eorum iniurijs magis erudior] & ad Tarsenses e in eandem sententiam: A Syria Romam vsque cum bestijs pugno: non quod a bestijs feris deuorer: haec namque, ut nostis, Deo volente, pepercerunt Danieli, sed a feris humanam gerentibus formam, in quibus immitis illa fera cubat, quae me quotidie pungit & vulnerat. Verum nihilipendo supplicia haec, dummodo Christum videam Saluatorem meum & Deum, qui pro me mortuus est.] Hisce igitur militibus traditus, aetiuo tempore abducitur Antiochia, & mense Augusto peruenit Smyrnam, maritimam Ioniae ciuitatem terra mariq. illud confecisse iter, citatus nuper locus epistolae ad Romanos indicat.

Itineris autem comites se Ignatio adiunxerunt e Syria Gauia & Agathopos, e Cilicia Philo diaconus, quorum meminit scribens ad Philadelphenos f, sic dicens: De Philone diacono viro a Cilicia testimonium habente; qui & mihi in sermone ministrat vna cum Gauia & Agathopode viro electo, qui a Syria me comitatur, vitae renunciates.] Quanta autem charitate Christiani esse solent erga vincus: quod & corruptis pecunia custodibus, vna cum eis in carcere pernoctare consueuerant, satis abunde dictum est primo Annalium tomo, cum egimus de Peregrino. Smyrnam igitur cum peruenissent, qui ducebant Ignatium, aliquantisper ibidem constituerunt: an ne ut opportunum tempus nauigandi expectarent, an vero alia ex causa, incertum est. Praerat tunc Smyrnesi Ecclesiae sanctissimus Polycarpus, qui eum omnibus, quibus licuit (ut par est credere) officijs profecutus est. S. Ioannes g Chrysofomus de eiusmodi Ignatii itinere agens, haec ait: Ciuitates quae erant in via, vndique concurrentes, pugilem excipiebant, & cum magno comitatu dimittebant, precibus & legationibus ipsum adiuuantes. Et ipsi non vulgarem consolationem ex ipso percipiebant, cernentes martyrem tanta cum alacritate ad mortem currere, utpote qui ad regna caelorum proficisceretur.] Cum igitur sanctissimi viri fama in toto Oriente omnium celeberrimi vincula Asiae Ecclesijs innotuissent, & quae propinquiores erant, de eius aduentu Smyrnam fuissent redditae certiores: continuo vnaquaque ex illis legatos, qui debita saluationis officia impenderent, ad eum misissent; immo & ipsi illarum Ecclesiarum Episcopi vna cum alijs eodem functi munere, ad eundem Smyrnae agentem quantocius accurrerunt. Ephesij enim ad eum miserunt Onesimum suum ipso- rum Episcopum vna cum alijs: testatur id ipse Ignatius h ad eos cum scribit, his verbis:

A bis: Postquam itaque numerosam vestram multitudinem in Onesimo viro nunquam satis ob charitatem praedicando, vestro autem Episcopo, exceperim.] et paulo post: Crocus autem & Deo & vobis dignus, quem veluti exemplar vestrae charitatis accepimus, per omnia me recreauit, & illum catenae meae non puduit; quo modo & ipsum refrigeret Pater Iesu Christi vna cum Onesimo, Byrrho, Euploe, & Frontone, per quos omnes vos quo ad charitatem vidi.] & in fine: Vtinam meam pro vestra liceat commutare animam, & pro his quos ad honorem Dei misistis Smyrnam.] Meminit eiusdem quoque Croci in epistola ad Romanos dicens: Est vna mecum cum alijs multis, exoptatissimum mihi nomen, Crocus. Tralliani quoque id ipsum praestiterunt per Episcopum suum Polybium, de quo idem Ignatius a ad eosdem scribens ait: Inculpatam sine omni simulatione mentem in patientia cognoui habere vos, non perfunctorie ea vtentes, sed solide possidentes, quemadmodum significauit nobis Episcopus vester Polybius, qui Smyrnae affuit per voluntatem Dei Patris & Domini Iesu Christi filij eius, & cooperante Spiritu, ut vniuersam multitudinem vestram in eo contemplatus sim.] E Magnesia quoque ciuitate Ioniae ad Meandrum fluuium Demas Episcopus vna cum presbyteris & diaconis affuit. de quibus idem ad ipsos scribens b: Dignus (inquit) fui videre vos per Demam Episcopum vestrum Deo dignum, & Deo dignos presbyteros Bassum & Apollonium, & contubernalem meum Sotionem diaconum.]

Dum igitur Smyrnae ageret S. Ignatius, ea bene usus est mora; ad easdem Ecclesias, a quibus honestissimas legationes acceperat, litteras scribens: easdem ad pietatem retinendam, Ecclesiasticamque disciplinam conseruandam, vehementer impulit. Smyrna enim insignem illam epistolam ad Ephesios dedit, & ad Trallianos huic non imparem, nec non ad Magnesianos aliam, ut ex iisdem apparet. Nam ad Ephesios: Vtinam, inquit, meam pro vestra liceat commutare animam, & pro his quos ad honorem Dei misistis Smyrnam, vnde haec & scribo] & ad Trallianos: Saluto vos e Smyrna vna cum Ecclesijs Dei, quae mecum sunt: quarum praefecti prorsus refocillauerunt me, & carne, & spiritu] & prope finem: Salutatur vos charitas Smyrnaeorum, & Ephesiorum] & ad Magnesianos: Salutatur vos Ephesij & Smyrna, vnde haec scribo.] sed cum Ephesiorum meminit haud dubium illos intelligere, quos Epheso legatos venientes Smyrnae susceperat. Sed & cum comperisset Christianos quosdam Ephesios Romam recta venturos: eisdem ad Romanos celeberrimam omnium dedit epistolam, ut ipse ad finem eiusdem testatur, sic dicens: Scribo autem vobis haec a Smyrna per Ephesios merito beatissimos] ac demum quota die scripserit, docet his verbis: Scripsi vobis haec ante nonum Kalendas Septembris.]

Dignum equidem esset, ut omnes sanctissimi viri, catena martyrij nobilitatae epistolae, hic pariter, velut nobilissima quaedam intexerentur emblemata: sed cum illae in omnium manibus versentur, haud placuit eis legendis remorari lectorem. Sed ex ipsis saltem perpauca quaedam, quae tum sublimis illius animi summisionem, qua licet omnium Praefes, se cunctis subiicit: tum e contra eiusdem submissi animi sublimitatem, qua licet vincus, super omnes desiderio martyrij subeundi se fortissime erigit; adeo ut mira quadam connexionem summis ima coniungat: nequaquam praetermississe volumus, quae lectoris animum admiratione ac delectatione simul afficiant. Quam enim humiliter de se sentiret, ostendit haec ad Trallianos scribens: Vincus sum (inquit) propter Christum, sed necdum Christo sum dignus: si vero consummatus fuero, fortasse dignus ero] & ad Magnesianos: Tametsi vincus sum: comparandus tamen vni vestrum solutorum non sum.] Rursus ad Romanos cum de pastoribus agit. Me (inquit) pudet de illorum numero dici: non enim dignus sum, cum nouissimus eorum sum, & abortiuum quidpiam.] Et ad Ephesios: Non praecipio vobis quasi sim aliquid; quamuis vincus sum propter nomen eius: nec dum tamen perfectus sum in Christo Iesu; nunc incipio discipulus esse, & alloquor vos, ut conseruus] & in fine: Romam vincus abducor nouissimus fidelium eorum, qui ibi sunt, qui ad honorem Dei has gestare catenas dignus habitus sum] ibidem haec de suorum gloria vinculorum: Hic enim spes mea, hic mea gloriatio, hic meae indeficientes diuitiae, in quo a Syria Romam vsque haec vincula circumfero, spirituales margaritas, in quibus contingat mihi consummari precibus vestris] sed & superius ad eosdem: Audistis me vincus a Syria abduci, idq. pro Christo communi spe nostra, confisum vestris precibus me consecuturum,

a Ignat. epist.
5.
DIVERSORVM
LEGATIONES
AD IGNA-
TIVM.

b Ignat. epist. 6.

IGNATIUS
SCRIBIT AD
DIVERSAS
ECCLESIAS.EPISTOLA
AD ROMANOS
DE MARTYRIO
IGNATIIIGNATIUS
MAGNANIMITAS
ET HUMILITAS.

vt Romæ aduersus bestias pugnem, quo per martyrium discipulus esse possim illius, qui pro nobis se ipsum obtulit Deo patri.]

FLAGRANS MARTYRII DESIDERIUM.

At in ea, quæ ad Romanos, hæc de martyrij quo totus flagrabat ardentissimo desiderio: Ego omnibus Ecclesijs scribo quod voluntarius morior, si modo vos non prohiberitis. Obsecro vos, ne intempestiua beneuolentia me complectamini. Sinite me ferarum escam fieri, per quas licebit Deum adipisci. Frumentum sum Dei, dentibus ferarum molar, vt mundus Dei panis inueniar.] Recitantur hæc vltima verba Ignatij ab Irenæo libro quinto aduersus hæreses, dicens: Quidam de nostris dixit propter martyrium Dei adiudicatus ad bestias: Quoniam frumentum sum Christi, & per dentes bestiarum molar, vt panis mundus Dei inueniar.] sed & post multa hæc Ignatius subdit: Fruar bestijs mihi paratis, quas opto truculentiores mihi inueniri: quas & blanditijs demulcebo, vt crudelius me deuorent; non vt quosdam metuentes non attigerunt: Et illæ si sponte nolint, ego illas vi adigam. Ignoscite mihi: quid mihi vtile sit, ego noui. Nunc incipio discipulus Christi esse, cum nihil expetam aut visibilibus aut inuisibilibus, vt Iesum Christum assequar. Ignes, cruces, ferarum concursus, sectiones, laniena, ossium discerptiones, membrorum concisiones, totius corporis solutio, diaboli tormenta in me veniant; tantummodo vt Christum nanciscar. Nihil me iuuabunt fines mundi, nec regna huius sæculi: melius est mihi emori propter Iesum Christum, quàm imperare finibus terræ.]

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

habet alia plura id genus Ignatius in epistola ad Tarsenses, sed de ea suo loco inferius. At de his hæc tenet. Quibus autem titulis atque præconijs, ad Romanos scribens, ipsam Romanam Ecclesiam exornet, dicere non prætermittam; ipso enim eius exordio hæc habet: Ignatius, qui & Theophorus, misericordiæ consecutæ in magnificentia altissimi Dei patris, & Iesu Christi vnigeniti Filij eius, Ecclesiæ sanctificatæ & illuminatæ per voluntatem Dei operantis omnia, quæ pertinent ad fidem, & charitatem Iesu Christi & Dei Saluatoris nostri, quæ præsidet in loco Romanæ regionis, Deo digna, decentissima, beatificanda, laudanda, digna qua quis potiatur, castissima, & eximia charitatis Christi & Patris nomen ferens, Spirituq. plena, quam et saluto in nomine Patris omnipotētis &c.] Hæc igitur non oportuit prætermisisse, vt cum scriptorum inopia res Romanæ Ecclesiæ huius temporis subobscuræ remanserint, eam florentissimam fuisse, ex ea Ignatij ad ipsam data epistola, facile intelligi possit.

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

Smyrna tandem abductus S. Ignatius, Troadem delatus est: vbi & aliquantisper permixtus agere, alias ad diuersos scripsit epistolas: tunc enim Ecclesiæ Philadelphie Episcopus (vt alij fecerant Smyrnæ) Ignatium Troade conuenit; quod ad eos scribens testatur sic dicens: Conspetto Episcopo vestro, cognoui quod non a se ipso, neque per homines ad dignitatem euectus est &c.] Quod autem Troade ad eos scripserit, ipse in fine epistolæ declarat sic dicens: Salutem vos charitas fratrum, qui sunt in Troade, vnde hæc scribo vobis per Burgum, qui missus est ab Ephesijs & Smyrnenfibus honoris causa.]

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

Admiratione equidem digna res est, hominem vinctum, ferali militum custodia septum, ad bestias damnatum, vel Romæ damnandum; perinde ac si non ad pœnas, sed ad triumphum duceretur; omnium Ecclesiarum per quas transiret, & quæ de illo audissent omnibus omnium acceptum officijs & honoribus cumulatum. Quæ quidem, vt sibi liceret in sanctissimum virum conferre: quemque ipsorum a truculentis militibus eius custodibus ingenti redemisse pecunia (vt ab alijs fieri solitum esse, alibi diximus) certissimum existimamus: hasq. moras in diuersis locis vario prætextu dilatas, auarorum custodum fuisse nundinas, in quibus tali occasione corraderent quantas vellent pecunias: cum tamen (vt idem ait Ignatius) beneficijs affecti, redderentur crudeliores; nimirum vt eo charius venderent, quod nulli parcetes impensæ Christianos auctione eiusmodi pietatis officia libenter redimere intelligerent. Sed redeamus ad Ignatium.

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

Troade cum adhuc esset, eidem nuncio, Burgo scilicet, dedit litteras ad Smyrnenfes; nam in fine ipsarum: Salutem vos, inquit, charitas fratrum vestrorum, quæ est Troade, vnde & scribo vobis per Burgum, quem misistis mecum vna cum Ephesijs confratribus vestris.] scripsit tunc & ad Polycarpum ipsorum Episcopum: scripsisset quoque ad reliquas Asiæ Ecclesias, sed iussus ex improviso nauem conscendere, quod conceperat animo, perficere minus potuit: nam in ea ad Polycarpum data epistola hæc ait: Quoniam vero omnibus Ecclesijs scribere nequiuimus, quod repente iussus sum a Troade nauigare Neapolim, scribes Ecclesijs anteriori loco positis &c.] hæc ad Po-

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

ad Polycarpum scribit, cum commendauit ei Ecclesiam Antiochenam. Sic igitur naui impositus vinctus Ignatius Neapolim, primam quæ ad mare sita occurrit in Macedonia ciuitatem, tum Philippos inde perducitur: vbi cum esset nihil antiquius habuit, quàm vt ad suos Antiochenos scriberet: nam in fine eius epistolæ hæc ait: Salutem vos Philo & Agathopus diaconi, qui vna me comitati sunt: Salutate inuicem in osculo sancto. Hæc a Philippis scribo vobis.] Inde etiam tunc scripsit ad Heronem eiusdem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum virtute clarissimum, ad quem in fine: Salutem te Episcopi, Onesimus, Bitus, Demas, Polybius, & omnes qui sunt Philippis in Christo, vnde & hæc vobis scripsi.] & post pauca futura vaticinatur, fore nimirum, vt sibi in Ecclesia Antiochena succederet, nam ait: Credo enim in Patrem Domini Iesu Christi, & in vnigenitum eius filium, quod ostendit mihi Deus, Heronem super thronum meum.] & post nonnulla: Saluta populum Domini nominatim a paruo vsque ad magnum, quos commendo tibi, vt Moyse ipsi Iosue duci exercitus. Nec graue tibi videatur aut insolens, quod a nobis dictum est: etsi enim non sumus tales, quales illi, verum optamus tales fieri, quandoquidem & Abraæ filij sumus. Esto itaque robustus o Hero; virili & heroico animo esto. Tu enim introduces, & educes posthac populum Domini, qui est Antiochiæ: & non erit grex Domini velut oues, quibus non est pastor.] Hæc de Herone futuro successore se diuino spiritu prænouisse, scribens ad ipsos Antiochenos, testatus est, tacito tamen ipsius nomine, cum ait: Saluto sanctos diaconos, & optabile illud nomen eius, quem video in spiritu locum meum tenere, vbi Christum nactus fuero, pro cuius anima meam libenter commutauero.] Philippis etiam scripsit ad Tarsensem Ecclesiam: quod ipse in fine datæ ad ipsam epistolæ, his verbis significat: Salutem vos Ecclesiæ Philippensium, vnde & scribo hæc.] at in eius exordio, quàm ardenti esset animo ad subeundum mortis supplicium, demonstrat cum ait: Verum nihil pendo supplicia hæc, neque tanti facio vitam meam, vt eam plus amem quàm Dominum: quare paratum me offero igni, ferris, gladijs, cruci, dummodo Christum videam Saluatorem meum, qui propter me mortuus est. Obsecro vos ego vinctus Iesu Christi, qui terra mariq. exagitor, stete in fide.] Post hæc autem Philippis recedens, per Macedoniam terrestri itinere Dalmatiam versus a custodia militari perducitur: cum ad Philippenses, quos reliquerat, dedit epistolam: nam in eius exordio ait: Memor charitatis vestræ & propensæ in Christo erga nos animi, quæ declarastis; decere existimabam, vt scriberem ad charitatem vestram &c.] sic igitur nouissima hæc omnium Ignatij epistolarum fuisse videtur.

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

Porro vt omnes tunc in via scriptæ ab Ignatio epistolæ ad diuersas Ecclesias atque personas in vnum colligerentur, atque integræ seruariantur; opus fuit sanctissimi Polycarpi Smyrnenfium Episcopi: nam ex his quæ ipse scripsit hoc eodem tempore post discessionem Ignatij e Macedonia, ad Philippenses, id facile potest intelligi, ait enim: Epistolas sane Ignatij, quæ transmissæ sunt vobis, habeo, & alias quantascumque apud nos habuimus, transmisimus vobis, secundum quod mandastis, quæ sunt huic subiectæ epistolæ: ex omnibus enim vobis magnus erit profectus; continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.] hucusque Polycarpus de scriptis ab Ignatio epistolis. Sed pergit: Et de ipso Ignatio, & de ipsis, qui cum eo sunt, quod certius agnoueritis, significate.] his enim satis perspicue declarat, haud multos post dies a discessione Ignatij Philippis, a se scriptam esse epistolam ad Philippenses, cuius meminit Eusebius: & ne de ea, quæ nam fuerit, dubitare quis possit, recitans duo fragmenta; eam ipsam esse, quam nos citauimus, perspicue demonstrat. Eandem in Asiæ Ecclesia legi solitam, Hieronymus tradidit.

IGNATIUS MARTYR TROADEM.

Ceterum, quod ad Ignatij epistolas pertinet, de illis agens Eusebius, illarum tantum meminit, quæ datæ sunt Smyrnæ primum, ac deinde Troade: sic & Hieronymus eandem recenset, omnes numero septem, videlicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Tralenses, ad Romanos, postea quæ datæ sunt Troade ad Philadelphos, ad Smyrnenfes, & Polycarpum: omnes scilicet, quas prius quam ex Asia proficisceretur, conscripsit. Quæ autem ab eo sunt scriptæ Philippis in Macedonia, ad Antiochenos, & ad Heronem eius Ecclesiæ diaconum, quæ ad Tarsenses, eos præterijisse videntur, sicut & quæ nouissime scripta ab eo sunt ad Philippenses; quas Ignatij esse germanas, eademq. sincerissimas, nemo iure poterit dubitare: sicut & quæ data est ad Mariam Cassobolitem, de qua

ad Polycarpum scribit, cum commendauit ei Ecclesiam Antiochenam.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

Sic igitur naui impositus vinctus Ignatius Neapolim, primam quæ ad mare sita occurrit in Macedonia ciuitatem, tum Philippos inde perducitur: vbi cum esset nihil antiquius habuit, quàm vt ad suos Antiochenos scriberet: nam in fine eius epistolæ hæc ait: Salutem vos Philo & Agathopus diaconi, qui vna me comitati sunt: Salutate inuicem in osculo sancto. Hæc a Philippis scribo vobis.] Inde etiam tunc scripsit ad Heronem eiusdem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum virtute clarissimum, ad quem in fine: Salutem te Episcopi, Onesimus, Bitus, Demas, Polybius, & omnes qui sunt Philippis in Christo, vnde & hæc vobis scripsi.] & post pauca futura vaticinatur, fore nimirum, vt sibi in Ecclesia Antiochena succederet, nam ait: Credo enim in Patrem Domini Iesu Christi, & in vnigenitum eius filium, quod ostendit mihi Deus, Heronem super thronum meum.] & post nonnulla: Saluta populum Domini nominatim a paruo vsque ad magnum, quos commendo tibi, vt Moyse ipsi Iosue duci exercitus. Nec graue tibi videatur aut insolens, quod a nobis dictum est: etsi enim non sumus tales, quales illi, verum optamus tales fieri, quandoquidem & Abraæ filij sumus. Esto itaque robustus o Hero; virili & heroico animo esto. Tu enim introduces, & educes posthac populum Domini, qui est Antiochiæ: & non erit grex Domini velut oues, quibus non est pastor.] Hæc de Herone futuro successore se diuino spiritu prænouisse, scribens ad ipsos Antiochenos, testatus est, tacito tamen ipsius nomine, cum ait: Saluto sanctos diaconos, & optabile illud nomen eius, quem video in spiritu locum meum tenere, vbi Christum nactus fuero, pro cuius anima meam libenter commutauero.] Philippis etiam scripsit ad Tarsensem Ecclesiam: quod ipse in fine datæ ad ipsam epistolæ, his verbis significat: Salutem vos Ecclesiæ Philippensium, vnde & scribo hæc.] at in eius exordio, quàm ardenti esset animo ad subeundum mortis supplicium, demonstrat cum ait: Verum nihil pendo supplicia hæc, neque tanti facio vitam meam, vt eam plus amem quàm Dominum: quare paratum me offero igni, ferris, gladijs, cruci, dummodo Christum videam Saluatorem meum, qui propter me mortuus est. Obsecro vos ego vinctus Iesu Christi, qui terra mariq. exagitor, stete in fide.] Post hæc autem Philippis recedens, per Macedoniam terrestri itinere Dalmatiam versus a custodia militari perducitur: cum ad Philippenses, quos reliquerat, dedit epistolam: nam in eius exordio ait: Memor charitatis vestræ & propensæ in Christo erga nos animi, quæ declarastis; decere existimabam, vt scriberem ad charitatem vestram &c.] sic igitur nouissima hæc omnium Ignatij epistolarum fuisse videtur.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

Porro vt omnes tunc in via scriptæ ab Ignatio epistolæ ad diuersas Ecclesias atque personas in vnum colligerentur, atque integræ seruariantur; opus fuit sanctissimi Polycarpi Smyrnenfium Episcopi: nam ex his quæ ipse scripsit hoc eodem tempore post discessionem Ignatij e Macedonia, ad Philippenses, id facile potest intelligi, ait enim: Epistolas sane Ignatij, quæ transmissæ sunt vobis, habeo, & alias quantascumque apud nos habuimus, transmisimus vobis, secundum quod mandastis, quæ sunt huic subiectæ epistolæ: ex omnibus enim vobis magnus erit profectus; continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.] hucusque Polycarpus de scriptis ab Ignatio epistolis. Sed pergit: Et de ipso Ignatio, & de ipsis, qui cum eo sunt, quod certius agnoueritis, significate.] his enim satis perspicue declarat, haud multos post dies a discessione Ignatij Philippis, a se scriptam esse epistolam ad Philippenses, cuius meminit Eusebius: & ne de ea, quæ nam fuerit, dubitare quis possit, recitans duo fragmenta; eam ipsam esse, quam nos citauimus, perspicue demonstrat. Eandem in Asiæ Ecclesia legi solitam, Hieronymus tradidit.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

Ceterum, quod ad Ignatij epistolas pertinet, de illis agens Eusebius, illarum tantum meminit, quæ datæ sunt Smyrnæ primum, ac deinde Troade: sic & Hieronymus eandem recenset, omnes numero septem, videlicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Tralenses, ad Romanos, postea quæ datæ sunt Troade ad Philadelphos, ad Smyrnenfes, & Polycarpum: omnes scilicet, quas prius quam ex Asia proficisceretur, conscripsit. Quæ autem ab eo sunt scriptæ Philippis in Macedonia, ad Antiochenos, & ad Heronem eius Ecclesiæ diaconum, quæ ad Tarsenses, eos præterijisse videntur, sicut & quæ nouissime scripta ab eo sunt ad Philippenses; quas Ignatij esse germanas, eademq. sincerissimas, nemo iure poterit dubitare: sicut & quæ data est ad Mariam Cassobolitem, de qua

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

IGNATIUS PHILIPPUS PERDVICITVR.

A de qua superius actum est: de quarum fide parum est, vt citem vetustissimos Græcos codices, qui non in Vrbe tantum in diuersis bibliothecis habentur, sed & alijs vbique locorum; vel Photium in testem adducam: quandoquidem iudicio omnium eruditorum, stylo, caractere, alijsq. compluribus notis, verborum, sententiarum, ac rerum, ex septem illis omnium auctoritate probatis epistolis certam sibi vendicant fidem: adeo vt nulla manifestior vel vehementior de earum integritate possit afferri probatio, quam ex reliquis epistolis eiusdem Ignatij, contestatione. & connexionione quadam sibi inuicem omnibus cohærentibus, vt nulla prorsus de impostura possit oriri suspicio. Quod igitur septem illæ seorsum positæ haberentur: Fuit illa prima collectio facta a Polycarpo: qui (secundum Eusebij lectionem, eandemq. legitimam, & antiquioribus Græcis codicibus magis consentientem) non tantum ad se missas, sed & alias in vnum collegit, quæ ad Asiæ nominatas Ecclesias scriptæ fuissent, quas (vt testatur) misit ad Philippenses. Hi vero ijs a Polycarpo acceptis, quattuor alias volumini addiderunt, tres nimirum Philippis apud se datas, ad Antiochenos, Tarsenses, & Heronem diaconum, quarum exempla apud se remansissent; quartam vero ad seipsos post recessum Philippis ab eodem Ignatio scriptam: hancq. ipsam posteriorem collectionem Philippensium non Græcis tantum sed & Latinis postea innotuisse constat.

Magna quidem in primis Dei prouidentia factum est, vt numeratæ omnes epistolæ ab Ignatio scriberentur: sed admirando plane diuino consilio procuratum est, vt inter tot tantaq. naufragia scripturarum, eadem ad nostram ætatem incorruptæ atque integræ seruariantur. In illis quippe eius temporis Orientalis Ecclesiæ facies propemodum viua redditur: atque adeo vt non tantum res tunc gestæ, sed & Ecclesiastica disciplina, & mores, Apostolicæ ipsæ traditiones Apostolicarum Ecclesiarum, velut in tabula quadam eruditæ manus penicillo habeantur expressæ. Quæ enim Petrus & Paulus docuerant Antiochenos: quæ iidem atque Ioannes tradiderant Asiæ Ecclesijs, quas ad pietatem instituerant: quæ eadem Ecclesiæ tradita susceperant atque seruarant; hæc eadem suis epistolis Ignatius memorans & inculcans, illis custodienda præscribit. Certum quidem esse, & per omnia exploratū haberi debet, ea sua prædicatione Apostolos alumnas Ecclesias docuisse, quæ his temporibus ipsæ seruisse reperiuntur; quæ & Ignatius ne præteriret admonuit: nam & Eusebius^a ait, nihil aliud conatum esse Ignatium suis epistolis, nisi vt Apostolicas traditiones illis consignatas relinqueret. ait enim: Deinde hortatus est, vt Apostolorum traditioni mordicus inhærescerent: quam quidem assue-ranter testificatus, quo tutius posteritati seruariantur, necessario scriptis mandanda existimauit] hæc Eusebius. Quæ igitur ipsi Apostoli, vel Apostolorum discipuli docuerunt Ecclesias: illa esse germana atque legitima, ab omnibusq. seruanda, nemo iure poterit dubitare. Quamobrem eiusmodi fortissimo argumentandi genere aduersus hæreticos vsus est Tertullianus^b, dum eos prouocans ad Ecclesias Apostolicas, id ratum firmumq. esse habendum ostendit, quod Ecclesiæ ab Apostolis institutæ seruariantur: sed eo fortius atque validius redditur argumentum, quo a propinquieribus Apostolorum temporibus petuntur exempla. Cum igitur vsque ad Traiani tempora omnium testimonio vixissent Apostoli; cuius anno tertio, vt vidimus, Ioannes Euangelista eas, ad quas Ignatius scribit, curauit Ecclesias: necesse est, vt pariter dicamus, quæ ab illis seruari laudat Ignatius, & quæ vt retineant atque custodiant, idem admonuit; eadem esse Apostolicam traditionem, ac proinde Catholicam disciplinam. Sed age iam, quod pertinet ad res gestas, qui esset status Ecclesiæ Orientalis huius temporis, videamus: ac deinde quæ in ea vigerent instituta, omnia compendio perstringentes addamus.

Præter illam, de qua diximus, quæ foris erat Ecclesiæ persecutio, Imperatoris arbitrio in orbe Romano (vt vidimus) grassans; qua & Ignatius Antiochia Romam vinc-tus abducebatur: vexabat quoque haud mediocriter Dei Ecclesiam perfidia hæreticorum; quos cauendos, in singulis ad diuersos datis epistolis idē Ignatius vehemēter admonuit. At de his eo ordine, quo scriptæ, & a nobis sunt recensitæ, ex eius agamus epistolis: Ad Ephesios scribens: Nonnulli (inquit) improbissimi solent dolo malo nomen quidem circumferre, sed patrant quædam indigna Deo, & sentiunt ea, quæ pugnant cum Dei doctrina, in exitium proprium, & eorum qui illis credunt: quos oportet vos, vt feras euitare] & post multa: Noui nonnullos per vos transeuntes habere peruersam doctrinam: peregrini & maligni spiritus: quibus negastis transitum ad spargendum zizaniam, obturatis

A obturatis auribus, ne reciperetis errorem, quem docent.] hæc de hæreticis vagantibus Ignatius: quos eo quod vitassent Ephesij Christiani, ea de causa appellat Ephesiorum Ecclesiam purissimam et celeberrimam, omnibus laudandam sæculis. At licet quinam hi fuerint hæretici, non nominet; in ea tamen, quam tunc item ad Trallianos dedit, epistola nominatim recenset, quos admonet fugiendos; vt Simonis hæresim habentes, Menandrum, & Basilidem, & eorundem sectatores Nicolaitas, Theodotum, & Cleobolum, de quibus superius: Sunt enim, inquit, nonnulli vaniloqui et seductores non Christiani, sed Christum temporari, Christi lucriones, quiq. ex nomine Christi quæstum faciant, fraude circumferentes illius nomen, & adulterantes verbum Euangelij. &c.]

Quænam autem fuerint horum hæreses, superius cum de eorum origine tomo primo Annalium egimus, dictum est. Ad Magnesianos vero scribens: Non patiamini (inquit) vos seduci alijs opinionibus, nec fabulis, nec genealogijs numquam finiendis, nec fastui Iudæorum attendatis &c.] pluribus enim monet cauere eos, qui vna cum Euangelio Legem quoque dicerent esse seruandam: hæc Chærintū & alios docuisse, suo loco diximus. In ea item quam scripsit Troade ad Philadelphos (sic eos Plinius) non tantū Simonianos, & Nicolaitas, vt vitent admonet, sed & Ebionem hæresiarcham cauendum inculcat. Insuper & quorundam taxat improbam assertionem, dicentium: nihil, penitus esse credendum, nisi quæ descripta haberentur in Euangelio posito in Archiuis. in quos hæc ipse: Audiui quosdam dicentes: Nisi Euangelium inuenero in Archiuis, non credo. Talibus ego dico, quod Iesus mihi pro Archiuis est.] & paulo post: Nec enim spiritui debent Archiua præferri. Durum est contra stimulum calcitrare, durum est Christo nolere credere, durum est prædicationem Apostolorum rejicere.] hæc Ignatius, quibus plane insinuat, fidem Catholicam ea etiam quæ sine scripto traderentur, debere complecti, ac proinde traditionibus contineri. Ad Smyrnenes inde scribens, eos in primis cauendos monet hæreticos, qui Christi incarnationis œconomiam subuerterent. Ac demum in ea, quam scripsit ad Philippenses, in his fere totus est, vt eos vitent hæreticos, qui Christi crucem negabant: qui inquam dicerent Christum nequaquam fuisse crucifixum nisi per imaginem quandam. Qui hæc sentirent post Simonem Magum, alias diximus. Has igitur his temporibus vagantes hæreses cum in citatis nuper epistolis cauendas admoneret; simul & aduersus venena antidotum parans: quid pure atque sincere in Catholica Ecclesia credendum esset, edocuit; testatamq. locupletissime in omnibus Apostolicam fidem, eandemq. Catholicam posteris tradidit.

Sed & de ijs quæ spectant ad Ecclesiæ ritus, mores, traditiones, & disciplinam, quæ illi ab Apostolis, qui eos ad pietatem instituerant, accepissent; dum vt ea omnia seruent, atque custodiant, ad eosdem scribens, vehementer inculcat: quænam illa fuerint, certo certius, eadem sæpius repetendo, significat, vt in primis de conuentu Ecclesiastico, ipsa sacra synaxi, atque vsu diuinorum sacramentorum. Ecce tibi ad Ephesios scribens, de conuentu Ecclesiastico, & Eucharistia in eo exhiberi solita: Omnes (inquit) nominatim congregamini] & infra: Obedientes Episcopo, & presbyterio, mente indiuisa, frangentes panem vnum, quod immortalitatis pharmacum est, mortis antidotum, vitam in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.] sed & superius: Nemo erret: nisi quis intra altaris septa sit, priuatur pane Dei] & ad Magnesianos: Omnes ad orandum in idem loci conuenite, sit vna communis precatio, vna mens, vna spes in charitate, & fide inculcata in Christum Iesum, quo nihil est præstantius. Omnes velut vnus quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad vnum altare, ad vnum Iesum Christum summum Sacerdotem Dei ingeni.] & ad Romanos de Eucharistia sic: Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus huius vitæ: panem Dei volo, panem cælestem, quæ est caro Christi filij Dei, qui factus est posterioribus temporibus ex semine Dauid & Abraham: & potum volo sanguinem illius, quæ est charitas incorruptibilis, & vita æterna.] hæc ex epistolis Smyrnæ datis. Ex illis autem quas scripsit Troade, ac primum ad Philadelphos: Obsecro vos, vt vna fide, vna prædicatione, vna Eucharistia vtamini: Vna enim est caro Domini nostri Iesu Christi, & vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est: & vnus calix, qui pro omnibus nobis distributus est: vnus panis, qui omnibus fractus est, vnum altare omni Ecclesiæ.] & ad Smyrnenes secundum Theodoretū^a lectionem: Eucharistias, & oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ

TRADITIO SINE SCRIPTO.

IGNATIUS EPI-
STOLÆ PROM-
PTVARIVM
TRADITIO-
NUM.Theodoretus
imp. dial. 3.Theodoretus
imp. dial. 3.

quæ

MAGNI POND-
ERIS IGNA-
TII EPISTOLÆ.^a Euseb. hist. lib. 3. c. 30.^b Tertul. de pra script. cap. 30.QUINAM HÆ-
RETICI TEM-
PORE IGNA-
TII.

quæ pro nostris peccatis passa est, quam Pater sua benignitate suscitauit.] hæc ille, A
cum hæreticos his aduersantes redarguit.

QVID IGNA-
TIVS DE OR-
DINIBVS EC-
CLESIAST.

Rursum vero de his quæ spectant ad ordines Ecclesiasticos hæc ad Ephesios: Enitimi-
ni, charissimi, subiecti esse Episcopo & presbyteris & diaconis. Qui enim his obedit,
obedit Christo, qui hos constituit: Qui his reluctatur, reluctatur Christo Iesu.] Ad
Trallianos in hunc modum: Episcopo subiecti estis velut Domino.] & paulo post: Sed
& presbyteris subiecti estis, vt Christi Apostolis] & post multa: Quid enim aliud est
Episcopus quàm is qui omni principatu & potestate superior est? & quoad homini licet,
pro viribus imitator Christi Dei factus. Quid vero sacerdotium aliud est, quàm facer-
coetus, consiliarij, & assessores Episcopo? Quid diaconi quàm imitatores Angelicarum
virtutum, qui purum & inculpatum ministerium exhibent, vt S. Stephanus beato la-
cobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro? Qui igitur his non B
obedit: atheos & impurus est, & Christum contemnit, & constitutionem eius immi-
nuit] De obedientia item præstanda Episcopo plura inculcat, scribens ad Magnesia-
nos. Nec non ad Philadelphenos, hacq. gradatione hierarchiam in Ecclesia docet, sic di-
cens: Principes obediunt Cæsari, milites principibus, diaconi presbyteris sacrorum
præfectis, presbyteri, diaconi, & reliquus clerus vna cum populo vniuerso, militibus,
principibus, & Cæsare ipsi Episcopo pareant, Episcopus Christo, & Christus Patri] &
post multa: Exclamaui voce magna inter eos, quibus locutus sum: Non est meus ser-
mo, sed Dei: Episcopo attendite, presbyteris, & diaconis &c.] Spiritus enim sancti
de eiusmodi in Ecclesia ordine testimonium certum adducit. Et ad Smyrnenes: Omnes
Episcopum sequimini, vt Christus Patrem, & presbyterorum collegium, vt Apostolos:
Diaconos reueramini, vt ex præcepto Dei ministrantes: sine Episcopo nemo quidquam C
faciat eorum, quæ ad Ecclesiam spectant: rara Eucharistia habeatur, quæ sub Episcopo
fuerit, vel cui ipse concesserit] & paulo post: Non licet sine Episcopo baptizare, vel
offerre, neque sacrificium immolare] ac demum: Laici diaconis subijciantur, diaconi
presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, vt ipse Patri.]

DE ARTIBVS
ORATORIA

De reliquis item Ecclesiæ ministris sic ad Antiochenos: Saluto hypodiaconos, lecto-
res, cantores, ianitores, laborantes, exorcistas, confessores: Saluto custodes sacrorum
vestibulorum diaconissas] & ad Heronem quoque de munere sacerdotum & diaconorum:
Nihil sine Episcopis facito: sacerdotes enim sunt: tu vero sacerdotum minister. Bapti-
zant, ministrant, eligunt, manus imponunt; tu vero illis ministras, vt sanctus ille Ste-
phanus Iacobo.] & ad Trallenses: Presbyteri subiecti estote Episcopo, diaconi presby-
teris, populus presbyteris & diaconis. Qui hunc ordinem seruauerint, pro eorum ani- D
mabus ego libens animam meam commutauero, & Dominus sit cum ipsis perpetuo.]
& ad Polycarpum: Meam animam libenter commutauero cum animabus eorum, qui
Episcopo parent, presbyteris, & diaconis: faxit Deus, vt mihi portio cum illis contin-
gat a Deo] idem quoque ad Philipenses, dicens: Subiecti estote Episcopo, presbyte-
ris, & diaconis.] Sicq. in omnibus vnam semper prædicat esse Christi Ecclesiam, in
eaq. pacem & vnitatem esse sitam, si vni omnes Episcopo pareant; a quo ordine
aberrare idem esse, quod cum schismaticis, & hæreticis in castris hostium profiteri. vt
non mirandum sit, si in his crebro versetur, ac totus in his esse penitus videatur. Quæ
singula recitasse, non otiosum existimamus, quod debitores simus etiam insipientibus, il-
lis inquam, qui in tam apertissima luce cæcutiunt. Ignoscat interea Catholicus lector
si in adeo notis videamur diutius immorari: magni quippe interesse putamus, si Apo- E
stolica constituta per Ignatiū, veluti canalem quendam in Ecclesiam Catholicam semel
deriuata monstremus, quod & nostro instituto est maxime consentaneum. sed ad rem.

IDEM DE
VIRGINI-
BVS.

Florentissimam præterea, his ipsis temporibus, Dei Ecclesiam fuisse germine sancta-
rum virginum, & continentia viduarum, itidem iisdem litteris sæpe citatis insinuat.
Qui ad Philadelphenos in primis præstare virgines nuptis docens, sic ait: Vxores mari-
tis subditæ sint in timore Dei, virgines Christo in puritate, non abominantes nuptias;
sed id quod præstantius est amplectentes, non in calumniam matrimonij, sed vt liberio-
ribus animis diuinæ legis meditationi vacetis] plura inferius habet de institutione virgi-
num, & viduarum. Et ad Smyrnenes scribens, salutari mandat virgines, quæ in per-
petua degunt virginitate, & viduas. Scribens item ad Polycarpum de virginibus, et
continentibus ait: Si quis potest in castitate permanere, ad honorem carnis Dominicæ,
vitet

A vitet iactantiam. Si gloriatus fuerit, perijt: & si id ipsum statuat sine Episcopo, cor-
ruptum est.] non enim sponte eiusmodi, sed per Episcopum Deo dicabantur, de quibus
idem ad Antiochenos: Virgines agnoscant cui se ipsas consecrarunt.] & de iisdem ad
Heronem eiusdem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Virgines serua, vt pretiosa Christi
monilia] & ad Tarsenses: Eas quæ in virginitate degunt, in precio habete, veluti Chri-
sti sacerdotes: Viduas in pudicitia permanentes, vt altare Dei] Sed & ad Philipenses:
Saluto, inquit, collegium virginum, & coetum viduarum] post continentiam vero virginum
& viduarum vt primo loco nuptiæ habebantur, admonet: illæ tamen, quæ (vt scribit ad
Polycarpum) secundum Domini præceptum, arbitrio Episcopi contrahuntur, nimirum
vt in facie Ecclesiæ celebrarentur, & sacerdotis benedictione pariter sanctificarentur.

IDEM DE
VIRGINIT. ET
CÆLIBATV.

Hæc & alia complura de Ecclesiæ eius temporis ritibus, ac moribus: vt de ieiu-
nio Quadragesimæ, necnon quartæ, & sextæ feriæ, de obseruatione diei Dominicæ,
Paschatis die, & alijs festiuitatibus, non tamen Iudæorum more celebrandis, idem
scribit ad Magnesianos, & ad Philipenses. Ex his igitur, quantum licuit, paucis
nec admodum longis epistolis, quales essent Ecclesiæ ab Apostolis institutæ; quibusve
moribus, ritibus, & institutionibus compositæ, Ignatius dum in iisdem eas confir-
mare atque stabilire studet, egregie magna ex parte repræsentat archetypum: ad
cuius antiquitatis exemplar Catholicam Ecclesiam, eandemq. Apostolicam, quæ
nam sit, & penes quos habeatur, per facile est demonstrare: ac proinde nullo negotio
liceat iudicare; non Ecclesiam, sed Synagogam satanæ esse dicendam, quæ prototypi
lineamentis ab Ignatio sic deductis reperitur in omnibus esse difformis: nam (quod sæpe
diximus) non aliter Ignatium, quàm Apostolos, nec aliud Apostolos easdem Asiæ Eccle-
sias quàm quod Ignatius, docuisse; certum & exploratum omnibus esse debet. Et ne
vlla vmquam de his dubitatio vel leuis oriri possit (quod in ore duorum vel trium stet-
omne verbum) eadem de presbyteris, et diaconis, virginibus, atque viduis (quantum
breui epistola licuit) confirmata habes a Polycarpo Smyrneni Episcopo, epistola hoc
anno (vt diximus) scripta ad Philipenses: quam maiores omnes, vt authenticam, con-
tradiciente nemine, venerati sunt. Ad istiusmodi igitur viuum exemplar Catholicæ &
Apostolicæ Ecclesiæ ab Ignatio in vinculis constituto affabre exsculptum, ac demum
glorioso martyrio consignatum, omnes prouoco Nouantes hæreticos, cuius vel vno
dumtaxat aspectu facile valeant intelligere, quàm longe dispar Ecclesiæ pulchra sit fa-
cies a turpissimo simulacro, quod ipsimet sibi effinxerunt, portentosissimi monstri; dum
pro captu ingenij sui nouam quotidie Ecclesiam formant.

ECCLESIAE AR-
CHETYPVS.

D Sed quod ad easdem Ignatij epistolas spectat, præterijisse nolumus, quod alibi alia dixi-
mus occasione: consueuisse S. Ignatium in singulis suis epistolis ad calcem illa appone-
re, tamquam speciale quoddam signum epistolarum, Apostolico more: A M E N.
G R A T I A. quo etiam caractere, eius successores vsi fuere, vt Gregorius Papa^a scri-
bens ad Anastasium Episcopum Antiochenū, testatur his verbis: A M E N. G R A T I A:
Quæ videlicet verba de scriptis vestris accepta, idcirco in meis epistolis pono, vt de
S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat: quia non solum vester, sed etiam noster. Sicut
enim magistrum eius Apostolorum principem habemus communem, ita quoque eius-
dem principis discipulum nullus nostrum habeat priuatum.] hæc Gregorius. Ceterum
nescio qua incuria aut oscitantia librariorum factum sit, vt non nisi in epistola ad Ephesios,
& in ea quæ est ad Polycarpum scripta, eadem verba vltimo loco post salutationem posi-
ta habeantur. Quamuis autem superius duodecim numerauerimus Ignatij germanas
epistolas ad diuersos: plures tamen ab eo fuisse conscriptas, ex eius verbis ad Romanos,
facile conijci potest, quibus ait: Ego omnibus Ecclesijs scribo, quod voluntarius mo-
rior, si modo vos non prohibueritis] sane quidem nisi ad hyperbolen eiusmodi verba
referantur, multo plures oportuit eum scripsisse epistolas: cum alioqui plurimas ab eo
ante vincula diuersis occasionibus scriptas fuisse; neminem puto dubitare, cum id præ-
sertim postulare munus episcopale. Hæc idcirco dixerimus, quod leguntur eiusdem
Ignatij titulo tres epistolæ, quarum priores duæ ad S. Ioannem Apostolum & Euangeli-
stam, tertia vero ad sanctissimam Deiparam datæ habentur: cui nouissimæ loco positæ
iuncta est epistola sanctissimæ Mariæ virginis ad ipsum reddita: quæ cuius fidei sint, iu-
diciū esto penes prudentem piūq. lectorem. Scimus tamen eas. S. Bernardum^b ci-
tasse aliquando, earumq. meminisse alios recentiores.

SIGNVM EPI-
STOLARVM
IGNATII.

^a Gregor. lib. 4.
epist. 37.

^b Bernard. in
Psal. 90. Serm. 1

Ceterum quod ad genus scribendi attinet, eodem vsus est, ad omnes pareneticas scribens epistolas, quod personarum ad quas scriberet & temporis ratio postularer, verum seipsum cohibens, cum alioqui hoc itinere abundantiori spiritus gratia perfunderetur; vnde scribens ad Trallianos: An (inquit) nolebam abstrusiora vobis scribere? At ne paruulis vobis obsum metuo (id mihi ignoscite) ne vim mysteriorum minime capientes strangulemini. Etenim & ego, non quatenus vincus sum, etiam caelestia intelligere possum, angelicos ordines Archangelorum, militiarum caelestium discrimina, Virtutum, Dominationumq. differentias, Thronorum, Potestatumq. diuersitates, Principatum magnificentias, Cherubim, Seraphimq. excellentias, & Spiritus sublimitatem, & Domini regnum, & incomparabilem Dei Patris omnipotentis diuinitatem. Hac cum nouerim, non continuo perfectus prorsus sum, aut discipulus, qualis Paulus & Petrus: multa enim desunt, ne a Deo derelinquar] hucusque ipse, atque primus in Ecclesia, qui

a Greg. homil. 34. b Dionys. de diuin. nom. c Polycarp. ad Philippen. d Iren. lib. 5. e Athanas. lib. de synod. f Euseb. histor. lib. 3. cap. 30. g Hieronym. de script. eccl. in Ignat. & in Matth. h Theodoret. in libris dialog.

MARTYRES PHILIPPEN SES.

i Euseb. lib. 3. cap. 33.

k Metaph. ca. dic.

DE DIONYSIO AREOPAG.

l Metaph. in Dionys. die 9. Octob. m Hild. in Areopagit. n Apud. Sur. 10. 5. die 9. Octob. o Metaph. in vita Ioan. Euang. apud Lipom. tom. 1.

Scripturae locis, vt S. Gregorius a docet, inueniantur. Nam Dionysius, qui de caelesti hierarchia plura conscripsit, cum in suis commentarijs Ignatium citet b, post ipsum scripsit se aequum esse existimare, de quo plura inferius. At de S. Ignatij epistolis haec tenet, quarum vt vidimus, meminit Polycarpus c, citant Dionysius, Irenaeus, d Athanasius, e Eusebius, f saepe Hieronymus, g crebrius Theodoretus, h & alij Latinorum atque Graecorum complures. Ignatius itaque transiens per Epirum, Adriaticum mare primum, inde Mediterraneum nauigans, Puteolos tandem appulit, vbi vna cum militibus custodibus a Christianis ibi agentibus hospitio susceptus est, ac demum Romam perductus. haec de itinere Ignatij recitat Metaphrastes, dum ex antiquis monumentis Acta eius recenset. Reliqua autem de eo, cum Romae consummauit martyrium; quoniam Eusebium, & Hieronymum sequimur, qui id accidisse tradunt anno vndecimo Traiani Imperatoris, dicemus anno sequenti.

Certauerunt hoc eodem anno pro confessione nominis Christiani Philippis in Macedonia Zozimus & Rufus, quorum meminit Polycarpus in epistola ad Philippenses, sic dicens: Rogo igitur omnes vos insistere verbo iustitiae, & patientiae, quam oculata fide vidistis non solum in beatissimis illis, Ignatio scilicet, Zozimo, & Rufo, sed & in alijs, qui ex vobis sunt: nam in ipso Paulo, & in ceteris Apostolis considerantes, quod hi omnes non in vacuum cucurrerunt &c.] recitat eundem locum Eusebius. i Porro scriptam fuisse eam epistolam a Polycarpo, ante Ignatij martyrium, quod diximus, ipse in eius sine demonstrat. Agitur anniuersaria dies horum martyrum decimoctaua Decembris. Sub eodem Traiano Imp. (sed quo anno incertum est) Passus habetur item Philippis in Macedonia Parmenas, vnus ex septem primis diaconis, cuius natalis dies consignatus habetur in tabulis Ecclesiasticis vigesima tertia Ianuarij. Zozimus miles quoque martyrium subiit sub eodem Traiano Imp. damnatus a Domitiano praeside in Pisdia, de quo Graeci pariter ac Latini memoriam celebrant decimonono mensis Iunij: extant eius Acta fufius scripta k.

At quoniam nuper mentio facta est de Dionysio, qui ex epistola ad Romanos locum & nomen Ignatij citauit in libro quem scripsit de Diuinis nominibus, dicentis: Amor meus crucifixus est] hic necessario de perdifficili historiae veritate agendum est: num scilicet ille ipse habendus sit Dionysius Areopagita, vt praefert titulus commentarij. De his acturi ante omnia meminisse debemus, quae in tomo primo Annalium praefati sumus in fine anni Domini nonagesimoctauo, quo diximus Dionysium Areopagitam a Clemente Rom. Pont. esse missum in Gallias, cum interim Ecclesiae Atheniensi loco ipsius sufficeretur Publius, & post eum Quadratus vsque ad tempora Hadriani successoris Traiani; quo & ipse Dionysius martyrio est coronatus. Sed haec tunc paucis perstricta, hic sunt fufius explicanda: & illud primo inuestigandum, quonam tempore Dionysium Areopagitam mortuum esse, verius asseratur. Qui dixerunt eum sub Domitiano Imperatore consummasse martyrium, sibi ipsis contraria scribere certum est: fuerunt qui haec opinati sunt ex Graecis Metaphrastes l; ex Latinis Hilduinus m & Hingmarus n Rhemensis Episcopus. Si enim germana est epistola Dionysij Areopagitae ad Ioannem Euangelistam scripta cum adhuc esset exul in Pathmo (probant iidem omnes eam vt legitimam, & ipse praecipue Metaphrastes o) cum in ea dicat Dionysius, sibi diuinitus reuelatum, breui illum fore ab ea relegatione, soluendum,

A soluendum, ac mutuo fruituros esse congressu: si dixerimus Dionysium sub Domitiano suscepisse martyrium: ipsum ea de mutuo congressu esse mentitum, & vana illusione deceptum (quod nefas est dicere) necesse esset affirmare: nam omnium testimonio (quod dictum est) Ioannem Euangelistam nonnisi post obitum Domitiani, sub Nerua esse solutum exilio, exploratissimum est. Sed reddamus eadem hic verba Dionysij: Post paululum vero (dicam etsi audax dictu videatur) tibi charissima societate iungemur. Ero autem prorsus dignior, cui fides habeatur, si quae tibi praecognita sunt, quae ex Deo didici, haec loquar: quod scilicet ex Pathmi custodia dimittendus es liber, & in Asiaticam terram reuersurus] haec ipse. Cum igitur nonnisi post necem Domitiani sub Nerua Ioannes sit liberatus, & reuersus in Asiam, quando Dionysium illum adijisse oportuit: certe manifestum redditur, ipsum post Domitianum fuisse superstitem. Rursum vero cum iidem eius recipiant scripta, idemq. Dionysius in citato superius loco de Diuinis nominibus, Ignatij epistolae ad Romanos scriptae verba illa adduxerit in testimonium: plane certum redditur, eum post obitum Domitiani, & Neruae successoris, complures sub Traiano vixisse annos. Nulla itaque prorsus veritate nituntur, qui eum sub Domitiano ex humanis decessisse contendunt. Denique quo modo sub Domitiano passus Dionysius dici potest: si idem qui supra Hingmarus, eodem tempore, quo Clemens Romanus, eum, paucis interpositis diebus, martyrio vita functum affirmat: cum constet ex his quae a nobis superius dicta sunt, Clementem tertio Traiani Imp. anno martyrem obiisse?

His igitur confutatis, quid alij de tempore martyrij Dionysij scripserint, inuestigemus. Michael Syngellus a presbyter Hierosolymorum, qui (vt profitetur, & de eo testatur Suidas b) tum ex ijs, quae a maioribus scripta essent, tum ex traditione accepisset, res gestas Dionysij est profecutus; eius obitum ad extremum Traiani Imperium contigisse scribit: licet in eo allucinatus videatur (nisi vt accidit saepe, in notam numeri irrepsit error) dum numerat annos tantum septuaginta aetatis eius; longe enim hac aetate maiorem, martyrem obiisse, suo loco inferius dicturi sumus. Rursum vero antiqua martyrologia, quorum maior est fides, Bedae c, Adonis, & alia antiquitus scripta sub Hadriano Imp. Dionysium Areopagitam martyrium subiisse testantur his verbis: Natale S. Dionysij Areopagitae, qui ab Apostolo Paulo instructus, credidit Christo, & primus Athenis ab eodem Apostolo Episcopus est ordinatus, & sub Hadriano principe post clarissimam confessionem fidei, post grauissima tormentorum genera glorioso martyrio coronatur.] Addita post haec habentur apud Adonem: D Vt Aristides Atheniensis vir fide sapientiaq. mirabilis testis est in eo opere, quod de Christiana religione composuit] meminit non solum eiusdem Aristidis, sed & commentarij ab eo scripti Hieronymus d, eumq. suo tempore extitisse significat, qui tamen penitus excidisse videtur: claruit ipse Hadriani temporibus, quo & Dionysius dicitur ab eodem Imp. necatus esse. Quamobrem sicut non credimus Adonem falsa citasse, ita nec Aristidem de Dionysij martyrij tempore mentitum esse putandum.

His itaque de tempore martyrij Dionysij stabilitis, nimirum nullo modo contingere potuisse, vt sub Domitiano martyrium consummarit, sed ex sententia clarissimorum virorum, Traiani Imp. postremo tempore, vel sub Hadriano: apud Nonnullos in dubium reuocatum est, an idem Areopagita sit ille Dionysius Parisiorum Episcopus. Beda e diuersis diebus duos ponit Dionysios, videlicet Areopagitam quinto Nonas Octobris; Parisiensem vero Episcopum septimo Idus eiusdem: quem secutus Ado, id ipsum asseruit. Ceterum antiquissimum Bedae Martyrologium, quod extat apud nos scriptum, itidem & Romanum dictum, acceptum olim (quod alibi diximus) ex reliquijs monasterij S. Cyriaci, vnum tantum habet Dionysium Parisiensem, scilicet septimo Idus Octobris: vnde non a Beda posita, sed ad Bedam ea de Dionysio Areopagita addita esse oportuit, ex Graecorum videlicet Menologio; nam eo die tertia Octobris iidem agunt de Dionysio Areopagita. Verum Bedae tempore ea de Dionysio Areopagita, quod vnus idemq. esset cum Dionysio Parisiorum Episcopo, adeo visa sunt explorata, vt postea temporibus Ludouici Pij Imperatoris (ad quem Hilduinus commentarium ab eo rogatus conscripsit, qui extat f) absque aliqua dubitatione accepta fuerint, eademq. visa atque recognita, inuenta fuerint in omnibus illis consentientia, quae ex antiquis Graecorum Archiuis, fide publica obfignata, sunt missa Parisios. His

PRO GREG. OIA. XE. T. O. 1716

a Mihe. Syng. in encom. de Dionys. apud Lipom. tom. 4. b Suid. in histor. in Dionys. Areopag.

c Beda & Ado die 3. Octob. DIONYSII MARTYRII TEMPVS.

d Hieron. de script. Eccles. in Aristid.

IDEM PARISIORVM EPISCOPVS.

e Beda in Martyrolog.

f Habet Surius tom. 5. die 9. Octob.

Martyrologia; necesse est affirmare, ipsum suæ ætatis anno decimo supra centesimum obijisse: nam secundum chronographiam a nobis assertam, anno Christi centesimodecimonono ponitur ingressus Hadriani Imperatoris. Quod haud adeo mirandum videri debet, si quis consideret, diuina prouidentia factum, vt complures Apostolorum discipuli longiorem ætatem vixerint, vt Apostolicarum institutionum essent viua quædam monumenta; velut Ignatius de quo egimus, qui Dominum in carne viderat: & Quadratus, qui temporibus eiusdem Traiani rexit Ecclesiam Atheniensem, complures se vidisse tradit, qui tempore Christi in Iudæa varijs oppressi languoribus sanati essent, ac eos qui a mortuis resurrexissent, quod ex suis ipsius scriptis narrat S. Hieronymus. * Adde his Hermam Pauli discipulum, cuius & fuisse dicitur liber ille, Pastor ^b inscriptus; hunc vsque ad Antonini Pij tempora, qui successit Hadriano, constat peruenisse, quippe qui sub Pio Romano Pontifice librum illum conscripsit. ^c sed ante hos omnes in exemplum adducendus fuisset Symeon Hierosolymorum Episcopus, quem annum agentem centesimum atque vicesimum, hoc anno martyrio vita functum esse diximus: At nec (quod ad hanc rem spectat) præterijisse oportuit Polycarpum Ioannis Euangelistæ discipulum, præfectum hoc tempore Ecclesiæ Smyrneorum, quem tamen constat sub Marco Antonino & Lucio Vero, qui successerunt Antonino Pio, martyrium consummasse. Sed de his, quæ ad longæuam ætatem hominum spectant, lectorem prouoco ad ea, quæ tomo primo Annalium ex tabulis Romani census sunt superius recitata.

Iam vero difficilior remanet de Dionysio enodanda quæstio: num illa ipsa quæ Dionysij Areopagitæ nomine feruntur scripta, vere ipsius sint. Sane quidem in re ante annos septingentos communi Græcorum omnium ac Latinorum consensione firmata, haud putamus æquum dignūq. sic agere, perinde ac si re integra, nunc primum hi commentarij prodijissent in lucem, & quid de his censendum foret, rogarentur eruditorum sententiæ. Sed cum ante tot sæcula eadem scripta fuerint vt Dionysij Areopagitæ cognita, examinata, probata, ac totius Catholicæ Ecclesiæ vsu, atque auctoritate recepta, & iam (vt ita dicamus) præscripta penitus videantur: in re adeo probata atque confessâ erubescit oratio sic versari, vt in quæstione recenter oborta, ad vtrumlibet quid ipsa sentiret, liberas laxare habenas eloquij debeat. Ceterum quod iura veritatis sint, ampliora omni antiquitate, quippe quæ nulla plurimorum sæculorum valeant præscriptione lædi, nec innumera testium multitudine obrui atque labefactari: sic de his agendū nobis proponimus, vt rei dignitati ac veritati sit omni pariter ex parte consultum; cum alioqui nullus sit reliquus fidei locus, nisi ipsi in omnibus veritas suffragetur. Quamobrem nostræ narrationis argumentum illud erit, accuratius peruestigare; num quæ ab ijs obijciuntur, qui contrariam sententiam nituntur astruere, eiusmodi sint, quæ a maiorum sententia discedere prorsus cogant: quandoquidem haud æquanimitèr pati possumus, quæ sunt tot tantisq. testibus obsignata, leuibus quibusdam coniecturis conuelli, & non nisi certis firmisq. atque adeo verissimis rationibus irrita reddi. At quoniam probe scimus pro defensione nominis auctoris a compluribus eruditis viris conscriptas esse apologias, quas numerat Syxtus, ^d & a recentioribus alias additas esse: haud nostri ratio patitur institui, omnia hic aduersantium hæreticorum ^e vel curiosorum argumenta retexere; sed insulsa quædam ac leuissima prætermittere, fortiora tantum, quæ ipsis videantur penitus insolubilia, pro virili dissoluere.

Quod igitur in primis obijcitur: ritus, cærimonias Ecclesiasticas, ac monasticas institutiones ab auctore assertas ac sæpius inculcatas, non fuisse in Ecclesia Dionysij Areopagitæ temporibus; quàm falsum sit, consulat prudens lector, quæ primo Annalium tomo dicta sunt, vbi de diuersis Ecclesiasticis ritibus egimus, & cum de Essenis fusius pertractata est controuersia: inueniet satis perspicue demonstratum, Ecclesiasticas cærimonias ex Apostolorum fontibus in Ecclesiam dimanasse, vitamq. monasticam in Essenis (quos fuisse Christianos aperte docuimus) prodijisse, sed primitus in Ioanne exordium sumpsisse: adeo vt non sit opus in his diutius immorari. Rursū vero quod Dionysius de Diuinis nominibus citet Clementem Philosophum: calumniantur ipsum intellexisse Clementem Alexandrinum, qui ea testatus sit de exëplaribus libro octauo Stromatū: in quo cum nihil huiusmodi prorsus inueniatur, manifestæ calumniæ arguuntur, dū Christiano homini de Ideis Platonis opinionē impingunt. Ceterum cum auctor citans Clementem, non sicut in alijs solet, cum Christianos allegat auctores, aliquo digno ac excellenti honestare

* Hieron. de script. eccles. in Quadrato.
b Hieron. cod. lib. in Hermam.
c Lib. de Rom. Pontif. in Pio.

DE SCRIPTIS DIONYSII.

d Syxt. Senens. biblioth. lib. 2. in Dionysio.
e Matth. Galen. in Areopag. & alij sparsim.

DILVNTVR OBIECTIONES

A honestare titulo, sed tantum dicat: Philosophus Clemens &c.] plane demonstrat, se haud quempiam Christianæ religionis hominem intelligere, sed Ethnicum philosophum aliquem: cum enim citat Ignatium: Diuinus (ait) Ignatius] de Hierotheo: Eximius Hierotheus, diuinus Bartholomæus, & alia id genus. cum vero quempiam Gẽtilem nominat, absque aliquo honoris titulo, cuius sit professionis tantum indicat, vt cum nominat Apollophanem, sophistam appellat. At quisnam fuerit Clemens ille Platonius philosophus, quem citat Dionysius, est paulo accuratius peruestigandum.

Scimus Hilduinum ^a non legisse, Clemens, sed Clymis. sed demus licet, citari Clementem philosophum: Claruit his ipsis temporibus Dionysij Platonius philosophus, nomine Actius Clemens, ad quem extat Plinij Iunioris epistola, ^b qua eum hortatur vt inhæreat Euphrati itidem Platonico philosopho omnium celeberrimo, Romæ tum agenti, vt suorum studiorum ab illo extremam manum accipiat: fuerit ne hic ille a Dionysio citatus, certo affirmare non audeam. Sed quis negabit, eius nominis antiquiorem reperiri philosophum; nisi qui se legisse iactet ex Græcis Antigonum, Carystium, Satyrum, & Aristoxenum; ex Latinis vero Varronem, Santram, Nepotem, Hyginum, atque Tranquillum ^c qui omnes (vt tradit Hieronymus ^c) Scriptorum Gentilium texuere catalogos, quorum vix nomina, eaq. paucis nota, tantummodo remanserunt: quiq. si nulum eius nominis inter philosophos numeratos Clementem reperisset; etsi non penitus conuincere, in suspicionem tamen de impostura auctorem adducere potuisset.

Inanis quoque prorsus redditur & illa ipsorum argumētatio, qua dicunt: Cum auctor citet Ignatium, & Dionysius sit sub Domitiano defunctus longe antequam Ignatius eam ad Romanos citatam epistolam scriberet: certum esse, alium a Dionysio esse operis illius auctorem. Sed hæc omnia euanescent ex his, quæ a nobis superius dicta sunt, nempe Dionysium ad vltima saltem Traiani tempora peruenisse, immo & sub Hadriano martyrium consummasse.

Verum maior inde suboritur difficultas: quo modo auctor libros illos inscripserit ad Timotheum, quem sententia Ignatij constat iam antequam ipse scriberet eam epistolam ad Romanos, fuisse defunctū? testatur enim id ipse in epistola ad Philadelphenos: sed & cum ad Ephesios scribens tradat, ei tunc Ecclesiæ præfectum esse Onesimum; satis aperte significat Timotheum, qui eis præerat Episcopus, iam vita functum esse. Primus enim illi Ecclesiæ a Paulo Apostolo præfectus est Timotheus, cui subrogatus est Onesimus; Ioannes autem Euangelista, non Ephesinæ, vt priuatim eius Episcopus præesset, Ecclesiæ, sed vt Paulus ibi olim & Petrus, Asiæ omnes curabat ecclesias, vt superius fu-

D sius demonstrauius. Quando autem Timotheus martyrio viuendi finem fecerit, vt ei Onesimus fuerit substitutus, ex Ignatij epistola ad Ephesios colligi posse videtur: nam cum de ipso agens hæc addat: Benedictus Deus, qui donauit vobis, qui tales estis, talem habere Episcopum] haud pridem eum creatum Episcopum Ephesinum significat. Porro ea epistola hoc ipso anno scripta est, vt superius demonstrauius: neque enim assentimur Metaphraستي, ^d vel cuius alij, qui eum secutus affirmet Timotheum sub Domitiano consummasse martyrium: nam ipse sibi pugnancia scribit, nimirum dum ibidem tradit Timotheum vita functum postquam Ioannes Euangelium scripsit: alibi vero cum agit de Ioanne, ^e ipsum ait non sub Domitiano, sed postquam ex Pathmo Ephesum redijt, quod sub Nerua factum est, Euangelium conscripsisse. Si igitur post Euangelium a Ioanne scriptum Timotheus necatus est, certe non sub Domitiano, neque sub Nerua, sub quo permissa erat Christiana religio, sed Traiani temporibus id contigisse oportuit, eumq. perseuerasse in eadem Ecclesia Episcopum ad hunc propemodum annum; verumtamen certum esse Timotheum ante Ignatium martyrio coronatum esse. Quod vero Dionysius scribens ad Timotheum de Diuinis nominibus commentarium illum citet Ignatij epistolam post Timothei obitum scriptam: haud insulsa videtur illa responsio, qua dicitur, ab auctore ea verba Ignatij postea esse addita: quis enim dubitet, quemlibet tractatorem ad extremum vsque suæ vitæ diem suas lucubrationes aliquid addendo, minuendo, vel immutando solitum expolire? immo & sæpe accidere, quæ prius sunt scripta penitus abolere, & noua meliori iudicio cudere, vt de se ipso S. Hieronymus in præfatione in Abdiam prophetā testatur, & S. Augustinus sæpius profitetur.

Ceterum quis nos compellit, vt affirmemus auctorem ea scripsisse ad Timotheum, Pauli discipulum Episcopum Ephesiorum? nam germana, & ab auctore illa operi-

a Hilduin. in passion. Dionysij.

b Plin. lib. 2. epist. 10. DE CLEMENTE PHILOSOPHO.

c Hier. de script. eccles. in præfat.

DE TIMOTHEO OBIECTIO.

d Metaph. 22 Ianuar.

e Metaph. die 27. Decemb.

TIMOTHEI
FLVRES.

de Ecclesiastica hierarchia præposita est inscriptio: Compresbytero Timotheo Dionysius presbyter] sicut & in titulo commentarij de Mystica theologia: quæ autem præfixa est libro de Diuinis nominibus, in hæc verba: Sancti Dionysij Areopagitæ Atheniensis Episcopi ad Timotheum Episcopum Ephesinum liber de Diuinis nominibus] a librarijs esse appositam, omnes iure consentiunt. Verum quod auctor ipso in exordio commentarij de Ecclesiastica hierarchia dicat: Sacerdotij quidem nostri functionem, sanctissime fili Timothee] alium quempiam iuniorem Timotheum signare visus est, cum alioqui ætate maiorem Dionysium Areopagitam fuisse Timotheo, ex his quæ dicta sunt facile colligi possit: consueuisse autem fideles Apostolorum nominibus, ipsorum amore, filios suos nominare, auctor est Dionysius^a Alexandrinus Episcopus, ac proinde plures inter fideles eodẽ quo illi, fuisse nomine insignitos, par est credere; constat tunc quoque vixisse filium Pudentis Romani nobilissimi Senatoris Timotheũ eundemq. Petri, & Pauli discipulũ, atque presbyterũ, de quo mentio habetur in Actis Sanctarũ Pudẽtiana & Praxedis, necnon in Romano Martyrologio^b cum agitur de Nouato eiusdẽ Pudẽtis filio.

Verum si velimus ea ad Timotheum Ephesiorum Episcopum esse conscripta, non eo quidem consilio (vt alij cauillantur) ad ipsum scripsit, vt quem iam Paulus instituerat, theologis imbueret facultatibus: nam ipse aliquando hæc ad eum: ^c Mihi igitur ipse quoque, o amice, perfectioris intelligentiæ consortium trade, meisq. ostende luminibus quascumque videre potueris decentiores, vniusq. illius sacratissimæ effigiei præferentes venustates.] sed potius, quod ait Paulus: ^d Sapientiam loquimur inter perfectos] nam idem quoque Apostolus inferius conqueritur dicens: Ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed tamquam carnalibus: tamquã paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam: nondũ enim poteratis, sed nec potestis] ac rursũ in eundem sensum ad eosdem: ^e Siue mente excedimus, Deo; siue sobrii sumus, vobis] Sicq. magna Dei prouidentia factum videtur, vt quæ esset sapientia illa perfectioribus communicanda, solidusq. ille cibus ætate grandioribus impartendus, abdita sanctioribus reuelada; quid item altissimas illas sedes Angelis tantum peruias dono spiritus penetrare, ac denique quid esset hominũ loqui linguis et Angelorũ; Dionysius egregijs tradiderit exemplaribus, ac formis expresserit. Indignum plane, ac nefas est existimare, tam sublimem ac excellentem & mente diuinitus illustratum theologum, cæli cardines perambulantes, choros angelicos peruestigantes, diuinitatis thronum adeuntes, & secreta rimantes; ipsum, inquam, tamquam ludionem in scena, superinducta larua, ludere, aliumq. ab eo qui esset, voluisse mædacier fingere, alias mentiri personas, multaq. falsa componere ac simulare, quæ vt vera certa q. vellet ab omnibus accipi: idq. magno suæ gloriæ detrimento; nam immortalẽ illam quam sibi ex suis ipsius diuinis plane scripturibus gloriã comparasset, proprio occultato nomine, & alieno superinducto, inaniter prodigere visus esset: quam si (quod decet sapientem) dixerimus contempsisse, certe multa mentiri, sapientis non fuit, eius præsertim, qui cælestia ac diuina pertractans, a leuissima quaque opinione mædacij procul debeat abhorre. Cessat igitur plane omnis de nominũ impostura suspicio: pariterq. ex his quæ dicta sunt, exploratum habetur (quod præstare polliciti sumus) nihil obstare quæ obiecta sunt, quo minus illum ipsum (vt præsertim titulus) germanum illorum operum, legitimumq. auctorem fuisse dicamus Dionysium Areopagitam.

Sed quod reliquum est, videamus: cur ij qui de scriptoribus Ecclesiasticis catalogum antiquitus conscripserunt, vt Eusebius sparsim, & Hieronymus vna simul ordine temporum deducta ferie, scripto de ea re commentario, de Dionysio Areopagita nec verbum quidem fecisse noscantur? Quod ad Eusebium spectat, suspectum quidem nec testimonio dignum eius videtur esse silentium; quippe qui Arianorum patronus, ac sectæ illius uexillarius (sic enim appellat eum Hieronymus) haud edere sibi suisq. opportunum visus, quæ ipso solo aspectu Arianorum dogmata potuissent infringere: nam ex nobilissima illa Cæsariensi libris omnibus refertissima bibliotheca Pamphili martyris, quæ fuerat Origenis, haud ea omnino prodidit maiorum monumenta, quæ Arianam heresim labefactare, ac confutare penitus potuissent: ac proinde agens in historia quam scripsit de scriptoribus Ecclesiasticis, nequaquam fecit omnium mentionem. Et vt omittamus de alijs dicere: nonne dolo malo Theognosti theologorũ celeberrimi nomen atque scripta silentio obuoluta reliquit, quod consubstantialis nominis esset assertor? At

DE SILENTIO
EUSEBII AT-
QUE HIERO-
NYMI.

is non

A is non præterijt S. Athanasium, qui cum sæpius citat, vt cum ait: ^a Discite nunc Christi rebelles Ariani, Theognostum virum disertum non abhorruisse a vocabulo substantiæ: scribens enim de filio Dei in secundo Hypotyposeon ita locutus est, &c.] recitat ibidem grauissimam disertissimi viri sententiam de vna eademq. filij Dei cum Patre substantia. Itemq. alibi: ^b Prisci igitur homines inter quos & Origenes vir omnium disciplinarum, & multum industrius, & Theognostus ille admirandus, & perquam studiosus (horum enim opera legebam cum tuam epistolam acciperem) tradunt nobis &c.] Haud sane putandum theologorum celeberrimum Athanasio probe notum, Eusebium præterijisse; quin potius dolo malo eum prætermisisse, ac penitus suppressisse. Non ego primus, sed iam olim. S. Maximus monachus, strenuus pro veritate Catholica aduersus Monothelitas propugnator Eusebij silentium impietatis nota sugillauit. Ceterum Dionysij opera potentissima arma continuasse ad expugnandam Arianam impietatem, citatus iam ante a nobis Michael Syngellus in illis apprime uersatus plenissimã fidem facit: quamobrem si quid in ijs subtilis inspector offenderit, quod aliter se habere interdum sibi videatur; boni consulat, & aliunde illud irrepsisse non dubitet. Quod vero ad Hieronymum spectat, cum eius fides sincerissima nulla prorsus suspitionis labe conspersa habeatur, & nullus omnino in eo dolus subesse possit; aliunde eius silentij ratio petenda est, nimirum ab eius scribendi operis instituto: quo videlicet in præfatione ad Dexterum, eos se colligere profitetur antiquos scriptores Ecclesiasticos, quos inuenisset ab Eusebio recensitos: quod & præstitisse certum est, illis tantum superadditis, qui post Eusebij obitum vsque ad sua tempora in Ecclesia floruerunt; ceteros vero Sophronium addidisse, omnes intelligunt: nec fuit eius ratio instituti, si quæ ab Eusebio fuissent prætermissa, perquirere, ipsumq. propterea vel oscitantia, vel doli mali arguere.

Quando autem eadem opera in lucem prodierint; & an omnia simul, incertum est: sed sicut alia complura eiusdem auctoris desiderantur, quorum ipse meminit, nec dum ab alijs hæcenus visa; ita neque omnia simul reperta putamus: siquidem Athanasio notum tantum videtur fuisse liber, qui tractationem continet de Cælesti hierarchia, quem tantummodo citasse^c reperitur: quod est mirum, si verum est quod scribit idem qui supra Maximus, Dionysium Alexandrinum nouisse opera Dionysij Areopagitæ, eademq. scholijs illustrasse; adducens in eius rei testimonium Anastasium Episcopum Antiochenum in eo commentario, cuius est titulus *ἰν τῷ ὁδῷ*. Innotuisse eadem Ioanni Chrysofomo, qui eum ob sublimem theologiam appellauit *περίονος ἑρπῆς*, hoc est, volucrum cœli, auctor est Anastasius Bibliothecarius in epistola ad Carolum Caluũ Imperatorẽ. Cyrillum quoque Alexandrinũ Episcopum nouisse scripta Dionysij Areopagitæ, eaq. citasse in libris quos scripsit aduersus Dioscorum, & Theodorum, & in libro de Incarnatione Verbi, fidem facit Liberatus diaconus in Breuiario, ^d quod de causa Nestoriana & Eutythiana conscripsit: sed nescio qua iniuria, vel fraude ea exciderint. Est & apud Origenem ^e sermo, & licet Origenis non sit, antiqui tamen auctoris est tractatio pugnantis aduersus Arianos, in quo idem Dionysius Areopagita citatur.

Ex his itaque haud recte sensisse noscuntur, qui putarunt Dionysij Areopagitæ lucubrations, antiquiores patres, quos recensuimus, omnino præterijisse, vt Constantinus cognomento Philosophus, qui solebat deplorare maiorum infelicia tempora, quod patres his Dionysij caruerint commentarijs, quibus potuissent Arii, Eunomij, Nestorij, Eutythetis, & aliorum errores facile confutare. Ceteri autem Græcorum, qui postea claruere, vt Anastasius Sinaita, Anastasius Nicænus, Maximus Monachus, Photius, Damascenus, Andreas Cretenis, Suidas, & alij denique omnes, nemine aduersante, non solum nouerunt Dionysij Areopagitæ scripta, eisq. sunt vsi; sed & eadem eius esse auctoris, pugnaciter defenderunt. A Rom. Pontificibus, quorũ in his summa est auctoritas, citantur in primis a S. Gregorio ^f Magno liber de Cælesti hierarchia, & a Martino Papa & martyre, atque in Romana Synodo ab Agatone Papa in epistola ad Heracliuũ & Tiberium Imperatores, quæ recitata est in Sexta synodo, Actione quarta: Hadrianus ^g Papa in epistola ad Carolum Magnum Imp. citat eiusdem Dionysij epistolam ad Ioannem Euangelistam conscriptam: Nicolaus Papa item allegat, scribens ad Michaelẽ Imp. epistolam Dionysij Areopagitæ ad Demophilum. His addendi essent & alij complures recentiores, sed de Dionysio hæcenus. Quod autem ad martyrium eius spectat, consule quæ a nobis sunt in Martyrologio Romano adnotata.

^a Athan. de Synod. Nicæn. decret. contr. Arian. heres.^b Athan. de peccat. in Spiritu sancto ad Serapionem.^c Athan. lib. quæst. 4.QUIBUS NOTA
DIONYSII
SCRIPTA.^d Liberat. in Breuiario. c. 10.^e Orig. homil. de diuersis. 2.^f Gregor. in Euang. homil. 34.
^g Hadr. epist. ad Carol. c. 30.

vide in fine huius libri.

IESV CHRISTI
ANNVS
110.

ANACLETI PAPÆ
ANNVS
8.

TRAIAN. IMP.
ANNVS
11.

A NNVS sequens, qui numeratur Domini centesimusdecimus, adscribitur Fastis Gallo & Bradua Consulibus; cum Traianus vndecimum annum ageret in Imperio: quo (vt auctor est Eusebius, ^a & Hieronymus ^b) S. Ignatius Episcopus Antiochenus; qui, vt vidimus, anno superiori, vincus Antiochia Syria ductus est Romam, martyrium feliciter consummauit. Quoniam autem genere mortis plane accidit, quod optarat, vt leonum dentibus dilaniatus, gloriosam martyrij coronam fuerit consecutus. rem gestam paucis Eusebius ^c absoluit, his scilicet verbis: Ignatius item, qui ad nostram vsque memoriam multorum ore & sermone predicatur, post Petrum successione secundus Episcopatum Antiochia nactus est. Fertur porro hunc ex Syria ad Urbem Romam amandatam, bestiis pradam, & laniatum, ob testimonium quod Christo perhibuisset, esse proiectum] hæc tantum ipse. Ceterum Metaphrastes ^d ex vetustioribus tabulis post alia multa hæc de eius aduentu Romam, atque martyrio: Venit Romam, & sistitur ante Præfectum Urbis. Is cum Theophorum vidisset Ignatium, & litteras accepisset Imperatoris; dies autem aduenisset opportunus, quando erat dies festus, & celebris Romanorum, ducit eum in medium theatrum, sicut iubebat improbum edictum Imperatoris. Cum ergo vniuersa ciuitas federet in teatro, cum ardenti spiritu & oculis iam spectaculum amantibus, vt pote quod iam fama vbique annunciaisset Syria Episcopum cum feris esse pugnaturum: conuersus ille ad populum quodam generoso, & inflexibili animo, vt qui gloriaretur, & sibi placeret propter eam, quæ pro Christo suscipi cernebatur, ignominiam: Viri (inquit) Romani, & presentes huius certaminis spectatores; non hæc mihi fiunt, vt luam poenas alicuius maleficij (maleficos enim, quod sæpe diximus, Gentiles dicebant esse Christianos, atque vt maleficos esse damnandos, aut sceleratæ alicuius actionis auctores) sed vt Deum assequar, cuius quidem teneor desiderio, & quem cupio infatigabiliter. Sum enim eius frumentum, & molor per dentes bestiarum, vt fiam eius purus panis. hæc dixit; & dimissi leones, eum statim lacerauerunt, & deuorauerunt a solis asperioribus illius ossibus abstinentes: & reuera impletis votis, vt bestia essent eius sepulcrum] hæc ille de Ignatij martyrio.

Eadem de Ignatij contestatione ad populum facta apud Adonem ^e leguntur, licet ab eo multa alia Ignatius Romæ passus tradatur, nimirum quod ait: Piliis plumbeis scapulæ eius primum contusæ, deinde vngulis latera eius dilaniata, & lapidibus asperis confricata: manus eius inde igne fuisse repletas, & papyro oleo infuso latera eius adusta, iussumq. super carbones ardentes insistere, rursumq. inflammatum lateribus, & vngulis laceratum, ac testis crustis perfricatum.] hæc & alia vnde acceperit, non inuenimus, & certane sint fidei dubitamus. Dissentit quoque Ado a citato nuper auctore, dum carnes eius intactas a leonibus remansisse tradit. Verum cum hæc scribat acta coram Traiano Imperatore, haud probantur, cum constet eum in Oriente egisse his temporibus cum exercitu: sed nec veritati consentientia sunt, quæ ait accidisse hoc anno vndecimo Traiani, Attico & Marcello Consulibus: Marcelli enim Consulatus sed cum Surano tunc accidit, cum Traianus ageret in Imperio annum septimum. Scimus alioqui martyrium Ignatij ab alijs poni alijs ac diuersis Traiani Imperij annis: sed præstat antiquioribus, nempe Eusebio & Hieronymo fidem præstare.

Quid vero S. Ioannes Chrysofomus ^f de Ignatio Romæ passo? At illi (inquit) qui Romæ habitabant, cum illic magna vigeret impietas, maiore auxilio indigebant. Ideo Petrus, & Paulus, & Ignatius post illos ibi fuerunt immolati, vt ciuitatem illam idolorum cruoribus pollutam proprio sanguine abluerent; & operibus ipsis resurrectionis Iesu Christi crucifixi testimonium afferrent, demonstratis ijs qui Romæ debebant, se præsentem vitam tanta cum voluptate nunquam fuisse despecturos, nisi sibi omnino persuassissent, quod ad Crucifixum Iesum essent ascensuri] & post nonnulla: Vt autem illi, qui Romam incolebant, hæc esse vera re ipsa cognoscerent, permisit Deus eum sanctum virum illic morte affici. Quod autem hæc sit causa, ex genere ipsius mortis conabor ostendere. Neque vt extra muros in barathro, aut in carcere, aut in an-

A gulo aliquo occideretur, damnatus est; sed in medio teatro, vniuersa ciuitate seorsum confidente & spectante, bestiis in ipsum immixtis & concitatis, martyrium pertulit: vt sub omnium oculis aduersus diabolum trophæum erigeret, cunctosq. suorum certaminum imitatores efficeret; cum non modo fortiter, sed etiam cum lætitia mortem oppeteret, ferasq. cum omni voluptate spectaret, non quasi raperetur e vita, sed tamquam ad vitam meliorem ac præstantiorem vocaretur. Vnde hoc fit perspicuum? ex verbis, quæ moriturus loquebatur. Cum enim id genus supplicij sibi esse subeundum intellexisset: Ego (inquit) feras illas adiuuarem] hæc Chrysofomus, alludens puto, ad ea quæ ipse scripserat ad Romanos. Post necem sanctissimi viri Syros, qui eum comitati sunt Romam, susceptis eius sacris reliquijs, Antiochiam ouantes magno gaudio retulisse, idem auctor sic scribens testatur, suos alloquens Antiochenos: Exiguum **B** ad tempus eum uobis ademit Deus, sed maiore cum gratia restituit. Et quemadmodum pecuniam mutuantes cum fenore ea reddunt, quæ acceperunt: sic etiam Deus pretiosum hunc thesaurum paulisper suscipiens, vt ostenderet Romæ; maiore cum gloria illum uobis retulit. Emisit eum Episcopum, & martyrem recepistis: Emisit cum precibus, & cum coronis suscepistis: Nec vero vos soli, sed cunctæ quæ interiectæ sunt ciuitates. Quomodo enim eas affectas existimatis, cum reportatas reliquias cererent? quem voluptatis fructum percipere? quanta lætitia gestire? quàm faustis vndique acclamationibus coronatū amplecti? Quemadmodū pugilem generosum, qui omnes deuicerit aduersarios, spectatores e cauea cum plausu confurgentes sublimem statim excipiunt, nec terram attingere patiuntur; sed humeris sublatum innumerabilibus laudibus exornantes, domum reportant: sic quoque sanctū illum omnes ex ordine ciuitates ab Vrbe relatum suspicientes, humerisq. gestantes, Antiochiam vsque sunt comitæ, martyrem coronatum celebrantes, diabolum deridentes, quod e contrario illi verus successisset. Et tunc quidem cunctis illis ciuitatibus profuit, documentoq. fuit, & patriam hanc vsque in præsentem diem locupletauit] huc vsque Chrysofomus de ipsius reliquiarum tunc facta translatione. Positas eas fuisse in suburbij Antiochia, ad portam Daphniticam, auctor est Hieronymus ^g: quando autem intra ciuitatem perlata fuerunt, suo loco dicemus. agitur huius translationis anniuerfaria celebritas decima septima mensis Decembris.

Sed quod ait Chrysofomus, eam sic sollempniter omnium plausu, concursu, & accursu esse factam: cum constet antiquo iure Romanorum reliquias defunctorum prohibitas esse transferri scribatq. Plinius ^h his temporibus ad Traianum pro ea re impetranda, collegium Pontificum adiri solitum: dicendum est, Christianos eiusmodi licentiam, nulli parcentes impensæ, ingenti pecunia redemisse. Distrahere pecunia consueuisse Gentiles reliquias martyrum, notauimus in Romano Martyrologio. At sicut qui nuper licet vinculis alligatus cum duceretur ad bestias, magno honore (vt vidimus) a ciuitatibus per quas transiret, fuit affectus: ita Deo sic disponente, cum ab iisdem, qui eum Romam ad martyrium fuerant comitati, Antiochiam reduceretur, factum est vt eadem loca, & ciuitates eidem occurrentes, quem vincitum magno fuerant honore prosequuti, eundem corona martyrij redimitum exultantes vbique susciperent. Suspensos enim omnes fuisse animo, anxie expectantes, quid Ignatio Romæ accidisset, sed hæc auidius S. Polycarpum scire optasse, ipse in fine epistolæ, quam scripsit ad Philippenfes, declarat. Perlatas S. Ignatij Antiochiam reliquias, ac in suburbio (vt dictum est) in cœmeterio collocatas, permultis magnisq. coruscasse miraculis; idem Ioannes Chrysofomus testatur his verbis: Non aliter quàm thesaurus quidam perpetuus, qui quotidie exhauritur, & nunquam deficit: sic etiam beatus hic Ignatius cunctis ad se accedentibus benedicens, fiducia, & strenua alacritate magnaq. fortitudine plenos remittit domum. Itaque non hodie tantum, sed quotidie confluiamus, spirituales ex eo fructus percipientes. Quisquis enim cum fide ad illum accedit, magnis afficitur beneficijs. Sanctorum enim non modo corpora, sed ipsi loculi, & monumenta spiritali gratia conferta sunt] hæc & alia multa Chrysofomus de cultu reliquiarum sanctissimi viri. Videas itaque ex his, quæ fecerint Christiani huius temporis (omnes haud dubium Apostolorum discipuli) reliquias sanctorum martyrum; dum scæuente licet persecutione, nihil veriti inuidiam, scæuitiamq. Gentilium, nec uiarum pertæsi difficultates & longitudinem, Roma Antiochiam vsque eas magna ueneratione & lætitia retulerunt, & loco honestissimo collocarunt.

Subrogatus

^a Euseb. in Chronic.
^b Hieron. de script. eccl. in Ignat.

^c Euseb. histor. lib. 3. cap. 30.
IGNATHI MARTYRIUM.

^d Metaph. apud Sur. 1. Februar.

^e Martyrolog. Adon. die 1. Februar.
QUANTA PASSVS IGNATIVS.

^f Io. Chrysof. Ser. de S. Ignat. tom. 5. in ff.

CVR ROMÆ PASSVS.

IGNATHI RELIQUIÆ ANTOCHIAM ALIATAE.

IGNATHI RELIQUIÆ ANTOCHIAM ALIATAE.

IGNATHI RELIQUIÆ ANTOCHIAM ALIATAE.

^g Hieron. de script. eccl. in Ignat.

^h Plin. lib. 10. Epist. 73.

IGNATHI RELIQUIÆ ANTOCHIAM ALIATAE.

A Subrogatus fuit ab Antiochenis in locum Ignatij (quod ipse prædixerat) Hero eiusdem Ecclesiæ diaconus, ad quem extat ipsius Ignatij hæc præmonentis epistola, seditq. annos viginti, a legimus in codice Vaticano post sancti Ignatij epistolas huius Heronis ad ipsum iam martyrio coronatum precationem his verbis latine redditam:

B Sacerdos, & assertor sapientissimi Dei Ignati, immaculata stola indute, perenni fonte saturate, cum Angelis laudem canens, primogeniti certe amice, a peccatis liberate, a diabolo separate: agonista constitutus in stadio veritatis, acquisisti pretiosam salutem, confudisti Traianum, & Senatum Romæ, prudentiam nunc non habentem: domesticus nunc factus es Christi in dilectione, fide, & vita. Memor esto mei, filij tui Heronis: vt & ego ex hac vita exiens, sanctis connumerer, vt dignum nomen merear adipisci; & de iniusta statione, atque a Deo aliena extraneus inueniar. Ter quaterq. beate, qui ad talia peruenisti, pater Ignati, currus Israel, & auriga eius. Euasisti mortem, fugiendo, & de terrenis ad cælestia euolasti. coronam deificam, & magnam meruisti, & in amabili Dei agone vicisti. Memento eius, quem nutriuisti, beate martyr, & præsta mihi colloquiū, sicut prius faciebas.] huc vsque Heronis precatio ad Ignatiū.

At non solum Ignatius, sed & alij Episcopi ex suis ipsorum sedibus abstracti æque petebantur ad necem: quod Ioannes Chrysofomus^b testatur his verbis: Neque vero id solum diabolus, sed & aliud non minus graue machinabatur: Nam cum vrbium præfectos ad trucidandos Episcopos impellebat; tum etiam operam dabat, vt in externas ciuitates abstracti, de medio tollerentur. Id autem agebat, simul vt necessarijs rebus spoliarentur, simul vt itineris labore confecti redderentur imbecilliores.] hæc Chrysofomus. quod quidem non tantum in Ignatio factum vidimus, sed & id ipsum postea contigisse Onesimo Pauli discipulo Ephesiorum Episcopo; qui dudum Ignatium in itinere constitutum, Smyrnam conuenit. Hic, inquam, ab Asiæ Proconsule teneri ac vinciri iussus, Epheso abductus Romam; ibi lapidibus obrutus, martyrium egregie consummauit; hæc quidem de eo antiquæ Ecclesiasticæ tabulæ^c, in quibus eius martyrij memoria annis singulis repetenda, notata olim fuerat, his verbis scripta habent: Hic vincus Romam perductus pro fide Christi lapidatus, primo ibidem sepultus fuit, inde ad locum vbi fuerat Episcopus ordinatus (nempe Ephesum) corpus eius delatum est.]

C Sed de eo allucinatum constat esse Nicephorum^d, dum ipsum sub Domitiano tradit occubuisse martyrio: nam quem certum est superuixisse Ignatio, qui sub Traiano martyr factus est, quo modo ante Ignatium sub Domitiano martyr potuit ex hac vita migrasse? In Macedonia etiam Dyrrachij S. Astius (aliter Antistius) eius ciuitatis Episcopus supplicio crucis martyrium magna cum gloria consummauit, quem cum sic pendentem in cruce vidissent septem Christiani, qui eadem vrgente persecutione ex Italia illuc confugerant: tanto permoti exemplo, magno animi ardore Christianos esse profitescentes, se obtulere martyrio; qui omnes iussu præsidis in mare demersi sunt. agitur horum anniuersaria commemoratio tum a Græcis tum etiam a Latinis.^e

D Hoc eodem anno vndecimo Traiani Imperatoris, Cerdo Episcopus Alexandrinus, cum ageret in sede annum vndecimum, ex hac vita decessit; subrogatusq. est in locum eius Primus, qui tenuit eandem sedem annos duodecim. hæc omnia Eusebius in Chronico. Quod vero spectat ad electionem Episcoporum Alexandrinorum, Hieronymus scribens ad Euagriū, hæc ait: Alexandria a Marco Euangelista vsque ad Heraclæam, & Dionysium Episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum, in excellentiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quo modo si exercitus Imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se quem industriū nouerint, & Archidiaconum vocent.] hæc Hieronymus. Quam vero ingentem calamitatem in vltionem sceleris in Ignatium perpetrati passa sit ciuitas Antiochena, dicemus anno sequenti, quo contigit, vlciscente numine viri sanctissimi necem.

IESV CHRISTI
ANNVS
111.

ANACLETI PAPÆ
ANNVS
9.

TRAIANI IMP.
ANNVS
12.

S E Q U E N T I anno ab Ignatij martyrio, qui numeratur Domini centesimus undecimus, Traiani vero duodecimus, Messala & Pedone Conf. Ciuitas Antiochena, cum in ea

A in ea esset Imperator in hybernis, diro terræmotu concutitur, atque prostermitur. Sed antequam chronographiæ a nobis posita, quæ ab alijs discrepat, rationem reddamus, rem gestam prout se habuit enarremus, quam Dio^a his verbis præclare admodū describit.

B Dum vero Antiochiæ Traianus ageret, atrox & funestus motus terræ accidit, vicinis vrbibus atque populis cladem etiam afferens: quamquam ipsa Antiochia insigni, & publica clade vastata fuit. Hiemabat in ea forte Traianus, atque illuc milites frequenter, & priuati complures conuenerant, alij præterea vt iura acciperent, quosdam legationis officium, merces, & priuata compendia traxerant: quamplurimi videndi Imperatoris, & spectandorum ludorum gratia confluerant. Ita vix vlla natio, aut ciuitas a detrimento, & clade immunis extitit, vt plane vniuersus terrarum orbis, & populi qui Romano parebant Imperio calamitatem ingentem acceperint. Motum terræ fulmina primum antecesserunt, tum venti insoliti & peregrini vehementius spirauere: quibus monstris atque prodigijs, quæ grauia & horrenda videbantur, nemo tamen quæ male secuta sunt extimuit. Tum magno & repentino oborto fragore, maria feruescere, fluctus intumescere, adhuc æstus vehementius & violentius insurgere, terra omnis succuti, domus, ædificia contrario ictu quassari, dissilire alia, & superne assultantia tecta concidere, crepitus audiebatur ingens & horribilis. Moenia contrario pulsu, modo huc, modo illuc nutantia, confringi, & ruere: mare ipsum turbine contorquebatur: terra autem vbi ædificia non erant maxima compulsâ motu assultabat.

C Tetra omnia erāt, simul contrita ligna, collisa vasa fictilia, & saxa aceruatim magno cum stridore proruebant. Puluis densus atque concretus excitari, tantaq. obducta caligo cunctos opprefferat; vt alterum videre, alloqui, & audire minime cuiquam; immo ne spirare quidem, ingruente vento ac puluere, liceret. Multi mortales extra domum vitæ periculum adiere, præcipites tectis erumpebant, & velut agmine fugientes in acervos cogebantur: qui omnes ceu e præcipiti loco deiecti, collisi sunt: non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arbores radicitus conuulsæ procubuerunt. Ingentem turbam prostrata tecta, & subuersi muri obruere: primo impetu densi alius super alium incidentes extinguebantur. Si qui vero lacerò corpore, vel lapide, vel ligno conuerberati cessissent; hi profecto omnium miserissimi erant, vtpote quibus aut viuere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades: siquidem de tantorum mortalium numero vix sine noxa vnus, vel alter euasit. Videre erat hunc confracto humero, illum amissis brachijs fugere: complures capite adempto iacebant: quidam eliso pectore sanguinem euomebant; inter quos Pedito Consul, qui tamen haud multo post animam emisit: Atque, vt semel omnia complectar, nullum non calamitatis & miseræ genus mortales illi sustinere. Sed diutius noctu, & interdium, id agente fato, terra contremuit. Tunc vitæ dubij & pauore consternati miseri, tanto malo remedium & effugium inuenire non poterant: oblæsi tectorum casu, passim moriebantur, & quamquam fornices, & concamerata atque vacua loca, prout casus adegerat, tum peristylia, pensilesq. hori intercedente ligno, a morte quosdam seruassent: hi tamen omnes durante motu, fame, & inedia, priusquam opem quis ferre posset, confecti fuere.

E Desinente tremore, quidam ruinas ascenderunt: Tunc mulieris vox, & infantis vagitus auditus est; matrem & filium ruinæ opprefferant: mirandumq. fuit quo pacto alendo puero lac sufficere potuerit. Sed & mater, & filius e terra incolumes educti sunt. Dum vero accurratius per trita cadauera, & collapsas domos rimarentur, alter infans inuentus est, qui matris mortuæ hubera adhuc sugeret. Omnibus autem, qui ab excidio & a clade superfuerant, salus ingrata & vita molesta extitit, cum luctuosum vbique casum, totq. obrutos mortales cernerent. Hac communi ac miseranda populorum strage miserima & infelicissima tunc Antiochia afflicta fuit. Traianus vero a tam fædo diroq. periculo, per fenestram domus, quam habitabat, vix ablatu est: accedens enim forte quidam humana maior effigie, illum inter exiguos tectorum lapsus incolumem subtraxit. Sed tanta deinceps Cæsarem formido tenuit, vt cum iam aliquot dies tremor quiescisset, in hippodromo sub diuo, & in publicis tabernaculis vitâ ageret. Mons Casius ita concussus est, vt nutante cacumine, quasi conuulsus in subiectas vrbes labi existimaretur: subsedere & alij montes, qui etiam aquarū fontes non ante visi emicuere, fluuij quoque defecerunt.] huc vsque Dio, licet causam immanissimæ cladis, nempe necē Ignatij, non intellexerit, vel fortasse dissimulauerit. Auulsa enim ab ea semel ingenti illa & animata columna,

Euseb. Chron.

HERO EPI-
SCOP. ANTIO-
CHEN.

ΠΡΑΞΕΙΣ
ΑΝΤΙΟΧΕΝΩΝ
ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

*Chrysof. de
S. Ignat. serm.
tom. 5.*

ONESIMI MAR-
TYRIUM ET
ANTISTII.

*Martyrolog.
Rom. 16. Febr.
& alia.*

*Niceph. lib. 3.
cap. 12.*

*Martyrolog.
Rom. 7. Iulij.
CERDO EPI-
SCOP. ALEX-
ANDR.*

*a Dio in Tra-
ian.*

TERRÆMOTVS
INGENS AN-
TIOCHIE.

DE COMARTE
DE COMARTE
DE COMARTE

ΑΝΑ ΒΥΤΙΝΟ
ΙΤΕΡΟ

columna, cuius virtuti, inuisibili quodā modo, innitebatur vrbs illa, ipsam in terrā profertni, omniq. ex parte corruī necesse fuit: hīcē namque cladibus Deum vlcisci solitum neces sanctorum, complura exempla declarant, de quibus agitur suis locis. Quod vero ad Christianos Ecclesiæ Antiochenæ spectat, nequaquam putamus, iisdem cum Gentilibus affectos malis esse: Etenim si ex his quæ post multa sæcula sub Leone Imp. eidem ciuitati terræmotu iterum prostratæ horribilia contigerunt, argumentum sumendum est, hæc obuentura mala Christianos minime latuisse putandum. Sed sicut ea tunc fuerunt antea diuinitus reuelata; ita etiam ne cum impijs perirent pariter iusti (quod non esse Dei volūtatis contestatus est Abraham^a) iam ante, vt alias fecit Deus, suos præmonuisse fideles, credendum est: nam si Traiano, ne periret, occulto Dei iudicio quomodo-cumque acciderit consultum fuit, sane quidem metuentibus se (quod est^b in psalmis) dedisse significationem, vt fugerent a facie arcus, & liberarentur dilecti sui, æquum est existimare. Certe magnum illum Heronem eius ciuitatis Episcopum his malis superuixisse, & multis annis eam Ecclesiam administrasse, certissimum est: licet quæ tum ab eo, vel alijs Christianis gesta sint, scriptorum inopia, vel potius scripturarum naufragio, remanserint silentio consepulta.

a Genes. 18.

b Psal. 59.

c Panuin. in Fast.

DE CONSULATU PEDONIS ERRORES. d Enagr. lib. 2. cap. 12.

e Dio in Traian.

Quonam autem potissimum anno hæc contigerint, ex Consulatu Pedonis, qui eodem terræmotu interiit, liceret facile demonstrare, si sedes Consulatus eius certa subsisteret, & non (quod his Traiani temporibus potissimum accidit) Fasti consulares haberentur inuersi ac plane corrupti: nam quo pacto quæso ab alijs^c ponitur eius Consulatus vltimis Traiani temporibus, nempe decimo octauo anno eius Imperij, cum ipse Dio testetur, hæc Antiochiæ accidisse antequam ipse Imperator trans Euphratem positas regiones bello tentaret? Dio enim post cladem illam narratam hæc mox subdit. Ceterum Traianus apparente iam vere, hostilem terram aggreditur; sed regio quæ Euphratem attingit. &c.] quare Cassiodori Chronicon eo verius comprobatur, quod Pedonis Consulatum ponit anno decimo quarto eiusdem Imperatoris. Sed ex his quæ scribit Euagrius^d Scholasticus, dum agit de alio terræmotu, qui eandem ciuitatem afflixit anno secundo Leonis Imp. hæc nostra certiora redduntur: etenim cum exacte numeret annos interlapsos ab hoc terræmotu, qui contigit sub Traiano, vsque ad illum sub Leone, dicatq. inter ytrumque tercentū quadraginta septē annos intercurrisse; cumq. annus ille secundus Leonis Imperatoris ponatur annus Domini quadringentesimus quinquagesimus octauus; hic vero numeretur centesimus vndecimus, hac habita numeri ratione, Consulatum Pedonis, & cladem Antiochenam ponendam esse hoc anno Domini centesimo vndecimo, & Traiani duodecimo, nemo non videt. Ex his & Eusebij Chronicon erroris arguitur, quo ponitur eiusmodi terræmotus Antiochenus anno decimo sexto Traiani: sicut & certo certius errasse conuincitur, dum anno quinto eiusdem ab eodem Traiano expugnatas ponit inter alias barbaras ciuitates Ctesiphontem, & Babylonem: nam non nisi post terræmotum Antiochenum, trans Euphratem ipsum duxisse exercitum, Dio^e aperte testatur. At hæc de his satis.

IESV CHRISTI ANNVS 112.

EVARISTI PAPÆ ANNVS 1.

TRAIANI IMP. ANNVS 13.

ANNVS sequens, qui ponitur Christi centesimus duodecimus, Traiani vero decimustertius, a diuersis chronographis diuersis Consulibus consignatur: nam Cassiodorus habet Pisonem & Hastam, alij Crispinū & Orfitum. sed in his modo non laborandū quod Imperatoris annis vera certa q. temporis ratio constituatur, nec de Consulibus aliquid certi valeat definiri. Hoc igitur anno Anacletus Papa cum sedisset annos nouem menses tres & dies decem, martyrio coronatur decimatertia die mensis Iulij, qua tabula Ecclesiasticæ^f anniuersariā eius memoriæ celebritatem antiquitus notatam habent. Res ab eo geste, quas plane fuisse mirificas, multis argumentis assequi licet, cōmuni naufragio scripturarum remanserunt plane obscuræ; nam hæc tantum in libro de Romanis Pontificibus de eo scripta habentur: Hic Memoriam beati Petri construxit & composuit dum presbyter factus fuisset a beato Petro, seu alia loca vbi Episcopi reconderentur sepultura; vbi autem & ipse sepultus est in pace iuxta corpus beati Petri, tertio idus Iulij. Hic

OBITU ANACLETI.

f Rom. Martyr. volog. 13. Iulij.

A Iij. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creauitq. presbyteros quinque, diaconos tres, Episcopos per diuersa loca numero sex: & cessauit Episcopatus eius dies tredecim] hæc ibi.

Leguntur eius titulo epistolæ tres; in quarum vltima, quod trium sedium Patriarchalium series ponatur, tum nomen Patriarcharum, tum res ipsa displicet Nouantibus. Nomen quidem antiquissimum est, tum a Iudæis, tum etiam a Gentilibus vsurpatum, quod sicut alia multa in Ecclesiam feliciter transijt: non tantum enim Iudæi, sed & Ægyptij vtebantur eo nomine atque primaria dignitate: nā Herodotus cum agit de sacris Ægyptiorum, Patriarchas illos nominat, qui principem locum in sacris tenent. Insuper vsus est eo nomine Hadrianus^a Imperator Traiani successor in epistola ad Seruanum Consulem de Ægyptiorum inconstantia, vbi hæc verba: Ille ipse patriarcha cum Ægyptum venerit, ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christum] sed de ea re suo loco inferius, vbi quod de Serapide loquitur, calumniam esse aperte monstrabimus. Ceterum de sedium prærogatiua a Petro primum instituta, de q. ipsarum ordinis ratione diximus primo Annalium tomo: hæc eadem habentur in Romanis Concilijs sæpe repetita; nimirum primum sub Damaso, quod continet Cresconiana collectio, deinde sub Gelasio: ^b censentur enim hæc tres sedes vna, vnus nimirum Petri nomine & auctoritate firmata, nam ea ratione Gregorius^c ad Eulogium scribens, hæc ait: Cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum principis sedes in auctoritate conualuit, quæ in tribus locis vnus est. Ipse enim sublimauit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decorauit sedem, in quam Euangelistam discipulum misit. Ipse firmauit sedem, in qua septem annis, quamuis discessurus sedit. Cum ergo vnus atque vna sit sedes, cui ex auctoritate diuina tres nunc Episcopi præsentent: quidquid ergo de vobis boni audio, mihi imputo] hæc Gregorius consentientia omnibus quæ in dictis Concilijs sub Damaso atque Gelasio acta sunt. At de his sedibus sæpe inferius. sed nunc ad res Romæ gestas redeamus.

PATRIARCHÆ NOMEN.

a Flauius Vopisc. in Saturnino.

b Habetur. tom. 2. concil. c Gregor. lib. 6. epist. 37.

EVARISTVS PAPA.

Cum (vt dictum est) post Anacleti martyrium sedes vacasset diebus tredecim, in locum eius est successus Euaristus, & ipse natione Græcus, ex patre Iudæo, nomine Iuda Bethlehemitico, qui sedit annos nouem, & menses tres. hæc ex libro de Romanis Pontificibus, in quo (vt alias sæpe diximus) Consules sunt perperam superadditi. Meminerunt Euaristi Irenæus, ^d Optatus, ^e Epiphanius^f & Augustinus^g. Cum autem in citato superius libro mox subditur: Hic titulos in Vrbe Roma diuisit presbyteris] quid per titulos intelligi debeat, est accuratius peruestigandum. Haud dubium per titulos accipi domos diuino cultui mancipatas, in quibus Christiani sinaxes agere consueuerant, est de his exemplum in breuioribus illis sed plane aureis Pij Papæ^h epistolis ad Iustum Episcopum Viennensem, in quarum priori, hæc de nuper erecto titulo: Ante quàm Roma exiisses, soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus] & posteriori: Presbyter Pastor titulum condidit.] sic igitur quod dicatur Euaristus titulos diuisisse presbyteris, de illis plane intelligendum est qui recenter essent instituti: sicut enim Christiana religio indies maioribus augebatur incrementis, ita pariter nouos adijcere titulos opus erat: prout & posterioribus temporibus esse factum apparet. Sed vnde acciderit, vt domus fidelium in sacrum vsu conuersæ, quas nos Ecclesias dicimus, a maioribus Tituli dicerentur, paucis aperiendum. A rebus Fiscalibus videtur accepta esse nomenclatura: tituli namque impositione, rem aliquam sibi Fiscus solitus erat vendicare, atque Principi consecrare: vt cum ait Imperator: ⁱ Tituli vero, quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda substantijs, non nisi publica testificatione proponantur.

ORIGENE QUVM DIXIT

d Iren. lib. 2. cap. 3. e Optat. contra Parmen. lib. 2. DE TITVLO. f Epiphani. hæres. 27.

g August. epist. 105. h Habetur tomo 2. bibl. sanct.

i I. quando. C. de bon. vacant. lib. 11.

Fuisse huiusmodi titulos vela quædam, quæ regiam repræsentarent potestatem vel imaginibus Imperatorū, vel nominis ipsorum inscriptione insignita; multa sunt quæ poterunt demonstrare, sed nos breuiter tantū rem attingemus. Eiusmodi vela cortinas regias S. Ambrosius nominat, dū scribens ad Marcellinā de Valentiniano Imperatore agit, quī

TITVLI QVÆ LES.

cortinarū illatione intra basilicam, illā sibi eo modo studuit vendicare, sed eisdē a pueris A scissis, omnia irrita sunt reddita. Porro titulos litteris notari solitos S. Augustinus a his verbis demonstrat: Ne domum ipsius inuadat aliquis potens ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, & frontē domus suæ de titulo alieno muniri, vt cū titulus fuerit lectus, conterritus quis potentia nominis, abstineat ab inuasionē.] Vetuit Gregorius b huiusmodi titulos imponi Ecclesiasticis rebus: quippe qui sciret titulos Ecclesiasticos lōge a Fiscalibus diuersos esse debere. Fuisse autem titulū, quo domus aliqua cultui diuino manciparetur, vexillum crucis, ex ijs possumus intelligere, quæ Theodosij Imp. edicto præcepit, c vt delubra Gentilium Christianæ religionis cultui manciparētur, collocato in eis (vt ait) venerandæ Christianæ religionis signo: eaq. ratione quod titulo crucis censerentur res dicatæ esse religioni, Leo Imperator, d ne signum crucis inferretur in loca publica, quæ gratia popularis voluptatis essent erecta, lege vetuit, cum sic ait: De B cernimus vt posthac neque monachi, aut quicūque alij cuiusque status atque fortunæ in ædes publicas, vel in quęcumque loca populi voluptatibus fabricata venerabilē crucem, & sanctorum martyru reliquias illicite inferre conētur, vel occupare audeant ea quæ ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta extructa sunt.] ad hæc insuper, alia sunt cōplura exempla, & auctoritates, quibus crucis vexillo illato, velut præfixo titulo, res cense retur Deo dicata, quæ collegimus in nostris Notis in Romanū Martyrologium e editis, vt non sit opus eadē hic denuo repetere. Cum igitur domus aliqua publico religioso Chri stianorum vsui manciparetur, crucis titulo insignita, ex eo & nomen accipiēs, Titulus dicebatur. ex his & allusio facta est apud Ambrosium, f cum dicitur: Domum salutat: tam enim deuota fuisse videtur, vt omnis domus eius signo titulata esset crucis] Alia quoque ratione dici potest, Ecclesiam dictam esse Titulum, quod qui illi presbyter adscriberetur, C ab ea nomen titulumq. acciperet, vt eius loci presbyter diceretur.

a Aug. in psal. 21. exp. 2.
b Gregor. lib. 5. epist. 44.
c l. ult. de paganis Cod. Theod.
d l. decernimus. C. de episc. & cleric. TITVLVS CRVX.
e Die 26. Iulij f
f Apud Ambr. in epist. ad Colos. c. 4. in fin.

Post hæc de titulis diuuis presbyteris, hæc mox de diaconorum munere ibidem adduntur: Et septem diaconos ordinauit, qui custodirent Episcopum prædicantem, propter stylum veritatis] quæ non sic accipias, vt ab Euaristo primum in Romana Ecclesia fuerint diaconi ordinati: nam S. Ignatij testimonio superius vidimus, Linum Paulo, Clementē & Cletum Petro ministrasse diaconos: sed Euaristi opus fuisse videtur, vt diaconis munus iniungeret assistendi Episcopo prædicanti. Instar enim cælestis illius præstantissimæ hierarchiæ Ecclesiasticam pariter esse compositam, certissimum est. In illa namque septem spiritus in circuitu throni Deo assistere visi sunt, g ostensumq. est diuinitus Zachariæ h in lapide illo septē infixos esse oculos: alia quoque de iisdem septem Angelis ante thronum Dei assistentibus sunt symbolice demonstrata: qua ratione sicut Angeli, qui admini D stratorij spiritus ab Apostolo dicti sunt, & olim a propheta: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem: Deo astant; ita pariter & diaconi qui ministri Ecclesiæ sunt, non tantum Episcopo assistant (quod ab ipsa primitus ipsorum institutione factum est) sacrificium offerenti, sed etiam eidem Euangelium annuncian ti præsto sint.

De eiusmodi cōformatione Ecclesiasticæ cū cælesti hierarchia in his quæ ad diaconos spectant, hæc S. Ignatius i scribens ad Trallianos: Quid vero diaconi, quàm imitatores Angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent, vt S. Stephanus beato Iacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro] eiusdē quoque Ignatij testimonio exploratum habetur, in verbo etiam diaconos ministrare consueuisse Episcopo: nam hæc habet ad Philadelphenos: De Philone diacono viro a Cilicia testimoniū habente, qui mihi in sermone ministrat vna cum Gauia, & Agathopode E viro electo] erat pariter & Agathopos diaconus, vt in alijs epistolis k idem ipse testatur: putatur eiusdem quoque fuisse ordinis Gauia, eo nomine vir dictus, Ignatij studiosissimus. Sic igitur Episcopum Euangelium prædicantem septem vallabant diaconi, ob muneris maiestatem & functionis amplitudinem: hocq. significare constat quod subdit: Propter stylum veritatis] gaudet quippe multorum testimonio veritas. Non enim puto, quod ait auctor, diaconos iussos esse Episcopum prædicantem custodire (vt aliqui sunt interpretati) vt ab irruentibus Christianæ fidei hostibus eum tuerentur: nullum certe extat exemplum, vt diaconi, more Prætorianorum militum pro defensione Imperatoris, pro tuendo suo ipsorum Episcopo aduersus persecutores vel leuiter obnisi fuerint, aut fuisse aliquando consuetudinis, Ecclesiam Dei castrorum more tueri.

DIACONORVM MVNVS.
g Apoc. 1. 3.
h Zachar. 3.
i Psal. 103. a
k Ignat. ad Tral. lianos. epist. 5.
l Ignat. epist. 7. 8. 12.

Perse-

A Perseuerauit per multa sæcula, vt more illius primitus factæ ab Apostolis diaconoru ordinationis, septem tantum in Ecclesia Romana diaconi ministrarent. quam autē ratione fuerit diaconorum auctus numerus, suo loco dicemus. Ceterum sicut Euaristus id illis iniunxit muneris, vt etiam Episcopo Euangelium prædicanti assisterent: ita & Fabianus a addidit, vt ijdem quattuordecim Vrbis regionibus præessent, singulis binas assignans, vt pauperum in eis degentium curam gererent, vnde est nomen ex munere inditum, nempe vt ijdem diaconi Regionarij dicerentur, qui etiam in Concilio Romano sub Siluestro b nominati reperiuntur diaconi Cardinales, quod licet diuersis in locis agerent, vnus tamē Ecclesiæ eiusdemq. primariæ, cardine continerentur: cū alioqui non deessent aliarū Ecclesiarum in Vrbe existentiu diaconi, in singulis saltem duo, vt eiusdē Siluestri Papæ in Romano Concilio c institutio edita ostendit. Ceterum quantæ æstimationis & reuerentiæ diaconi in Ecclesia esse apud omnes deberent; ex eo potest facile perspicui, quod sicut Apostolica institutione & auctoritate monet Timotheum Paulus d ne aduersus presbyterum accusationem absque testibus recipiat, ne videlicet detrahendi atque calūniandi improbis pateret aditus: ita pariter S. Ignatius terribili contestatione, ne quis diaconos accuset, exteret; dum ait scribens ad Trallianos de diaconis: Cauendum itaque non secus atque sicut ignem ardentem fugitis, ne quis eos accuset] vt non mirum videatur, si de Episcopis, ne quis eos accuset, tum in epistolis Romanorum Pontificum, tum etiam in sacris Concilijs sæpius statutum legatur. at de his hæc tenus.

Hoc eodem anno decimotertio Traiani Imperatoris Pantheon Romæ templum celeberrimum ictum fulmine conflagrasse, auctor est Eusebius in Chronico. Quod erat Iouis vltoris e delubrum, iuste numine viciscente, de cælo tactum incenditur, cum vera religio Romanorum persecutione vexatur. Non enim Anacleti sanguine exsatiata est persequentium rabies, sed alijs ad pœnam quæsitis, maiori aucta furore, in quoslibet reperiret Christiani nominis sæuiebat: nam Maronem, Euthychen, Sulpiciū, Seruilianū, Hiacynthum & Cæsarium diaconum sustulit, quorum anniuersaria commemoratio tabulis Ecclesiasticis est adscripta: additi sunt his complures; quorum, exustione librorum facta tempore Diocletiani, nomina exciderunt.

IESV CHRISTI ANNVS 113. EVARISTI PAPÆ ANNVS 1. TRAIAN. IMP. ANNVS 14.

D ANNO Domini centesimo decimotertio, Coss. Calpurnio Pisone & Rustico Bolano, Iustus Hierosolymitanus Episcopus ex hac vita subtractus est, qui successorem habuit Zachem, post quem Tobias, in cuius locum successus est Benjamin, qui successorem accepit Ioannem, cui est subrogatus Matthias, cui successit Benjamin. Omnes hi sex intra annos tredecim, nimirum vsque ad octauum Hadriani annum (vt Eusebius ponit in Chronico) consumpti sunt: adeo vt hac coniectura facile sit colligere, Hierosolymitanā Ecclesiam dira fuisse persecutione vexatam. Certe quidem cum Traianum non in Christianos tantum, sed & in Iudæos infensissimo fuisse animo, Dio qui res ab eo gestas memoria commendauit, affirmet: ardentiori furore in eos sæuisse visus est, qui & genere Iudæi essent, & religione Christiani. Sed valde dolemus excidisse nobilissimæ Ecclesiæ, & præclarissimorum virorum egregia monumenta.

E IESV CHRISTI ANNVS 114. EVARISTI PAPÆ ANNVS 2. TRAIAN. IMP. ANNVS 15.

SEQUENTI anno Domini centesimo decimoquarto, Traiano Aug. sextum & Africano Coss. cum idem Traianus ante biennium, transmissio Euphrate, Assyrios atque Persas debellasset, aliasq. finitimas nationes, ac munitissimas ciuitates, vt Babylonem inter alias, Arabiam quoque postea absque certamine in potestatem redegit. hæc pluribus Dio, qui & addit: Iactabat se vltra, quàm Alexāder penetrasset, progressurum: id quod Senaui per epistolam significauit, subiungens ægre se posse eas gentes, quas deuicisset, in fide, & officio continere, aut a vi, & iniuria defendere: quanquā non cessaret quotidie Orientis populos armis agitare, & debellare. Nomina præterea victarum a se Gentium Senatui recitauit: quarum numerus tantus erat, vt vix recenseri aut numerari possent. His Romanam

a Rom. Pontif. in Fabian.
b Concil. Rom. 2. cap. 7. DIACONI CARDINALES
c Eod. Concil. 2. cap. 6.
d 1. Tim. 5.
PANTHEON ICTVM FVL-MINE.
e Plin. lib. 36. cap. 15.
EPISCOPI HIEROSOLYMITANI.
TRAIANI PROSPERE GESTA.

mam allatis litteris, & in Senatu lectis, Triumphalis tunc arcus (idem inquit auctor) præter alia multa, quæ in honorem eius decreta, & facta sunt, in illius foro substructus est. Iamq. ciues se ornabant, vt illi in patriam reuertenti, læti & plaudentes occurrerent. sed languescente corpore, deficientibus viribus, neque Romam redire, neque quidquam superiore vita, & rebus ante gestis dignum efficere valuit. Immo vero præ tædio bellorum, & magnitudine curarum coactus aliqua ex parte gentes quas subegisset, liberarum facere.] huc vsque Dio. Cuius etiam auctoritate, & alijs vetustioribus monumentis satis exploratum habetur, hoc anno cum sextum gereret Consulatum, appellatum esse Parthicum.

Magna profecto tentatio Christianis, qui fide nutarent eiusmodi Traiani immensa felicitas fuit: cuius quidem rei exemplum perspicuum satis apud Lucianum extat in dialogo illo, qui inscriptus est, Philopater, in quo cum multa insumpsisset verba Triephon quidam, vt Critiam redderet Christianum: ad extremum perlatum est nuncium eiusmodi a Cleolao de rebus bene gestis a Romano Imp. aduersus hostes, quod ab auctore his describitur versibus:

*Cecidit supercilium illud olim Persidis
Fama celebratum, atque Susa vrbs inçlyta,
Cadet autem & omnis terra nobilis Arabum
Valida imperantis dextera, & vi roboris.*

Quod cum accepisset Triephon ille; de Christiana fide nihil loqui ausus est amplius, sed factus plane desertor, ad Ignotum Deum Athenis, quem Critiæ cordi fuisse, auctor superius demonstrauerat, quasi ad tutum religionis portum se contulit: Nos (inquiens) illum Athenis Ignotum inuentum adorantes, & manus in cælum tendentes, gratias illi agamus, vt qui digni facti fuerimus huiusmodi potestati atque virtuti subiecti esse. Reliquos autem istos (nempe Christianos) nugari sinamus: contenti pro ipsis dicere notum illud, quod prouerbio dici solet. Non est curæ Hippoclidis] quod ab illis vsurpatur, qui nec perperam facta curant, sed plane negligunt. hæc quidem Triephon, indigne ferens quod a Critia relatum acceperat de Christianis quibusdam assidue psallentibus, & ieiunantibus, qui rerum mutationem in malum, & Romani exercitus cladem venturam pronuntiabant: sed cum omnino contraria ijs, quæ ab ipsis fuerant prædicta, tunc Romæ sibi per Cleolaum familiarem essent nunciata; Christianos ipse vna cum Critia sic derisit, atque despexit.

Ceterum haud falsa fuisse illa Christianorum vaticinia, probauit euentus: nam, teste Dione, non tantum Traianus nihil posthac rebus gestis, & superiori vita dignum efficere potuit, sed rebellantibus prouincijs, quas subegerat, eadem Romanos milites, qui fines tuebantur partim eiecere, partim interfecere. Itemq. rebellantibus in Arabia Agarenis, tantum abfuit, vt ad eos accedens Traianus domare potuerit, vt pene periclitatus, prohibente numine, recedere coactus fuerit. Quænam vero prodigia tunc acciderint memoria plane digna, idem auctor sic subdit: Prodigia inibi multa sunt facta, tonitrua atque fulgetra, arcus ingens in cælo visus est, tempestas & grandines immensæ: præterea (quod monstro simile existimatum est) quoties Romanus cum hoste manus confereret, ictu fulminis auertebatur. Orta subito muscarum vis edulijs, & poculis insidens, fœdo contactu cuncta Romano grauiam, & molesta faciebat. Digrediens inde Traianus, morbo primum tentatur. &c.] sed leuia sunt hæc comparatione eorum, quæ a Iudæis Romani sunt passi; quæ nos inferius, eo anno, quo ab Eusebio gesta ponuntur, ordine temporum recensebimus. Sic igitur secundum vaticinia Christianorum omnia ab eo tempore tetra ac infelicia Romano Imperio acciderunt. Quod autem ad Iulium Africanum spectat, qui hoc anno (vt vidimus) Consulatum gessit, illum existimamus fuisse Africanum, qui Ponti prouinciam administrans, vt de superstitione Gentilium benemereretur, inter alios illustrissimum fama virum S. Phocam Synopidis Episcopum, multis antea affectum supplicijs, martyrio coronauit. ^a Res gestæ ipsius in antiquis tabulis Ecclesiasticis cum apud Græcos, tum Latinos anniuersaria dies commemorationis eius summatim collectæ habentur: sed & Asterius Episcopus Amasæ in Ponto eandem encomiastica oratione recensuit: tu consule quæ de eo a nobis in Martyrologio Romano notata sunt. Sed cum in multis, tum in his non assentimur dicenti ^b eum triduo ante Traiani obitum (nam multa sunt quæ repugnant) esse passum.

TENTATIO
CHRISTIANO:
RVM.

HORREMAS
IUVENIENSIS

CHRISTIANO-
RVM VATICI-
NIA VERA.

^a Beda Martyr
rolog. 14. Iulij.
& alij.

^b Petr. in entia
log. lib. 6. c. 98.

IESV

A IESV CHRISTI
ANNVS
115.

EVARISTI PAPÆ
ANNVS
4.

TRAIAN. IMP.
ANNVS
16.

ANNVS Domini centesimus decimusquintus Consulatu Publij Celsi & Clodij Crispini adscribitur in Fastis, licet ab alijs ponantur alij Consules. Quod autem hoc anno decimosexto Traiani Imp. recensetur ab Eusebio terræmotus ille admirandus Antiochenus, errore temporis lapsus esse, tum Dionis, tum Euagrij certa auctoritate monstrauimus. Ceterum rebellionem Gentium domitarum fuit annus hic Romano Imperio plane funestus.

B IESV CHRISTI
ANNVS
116.

EVARISTI PAPÆ
ANNVS
5.

TRAIANI IMP.
ANNVS
17.

SEQUENTI vero anno Domini centesimo decimosexto, Coss. Ninnio Hasta & Manilio Vopisco, agente Traiano in Imperio annum decimumseptimum, Iudæos ab Imperio Romano rebellasse tradit Eusebius in Chronico; qua vero audacia & feritate, ex Dione accepimus, qui ait: Per idem sane tempus Iudæi, qui circa Cyrenem incolabant, Andrea duce constituto, Romanos & Græcos sine discrimine statim obruncant: nec cæde contenti, humanis carnibus vesci cœpere: horum intestinis, stillante adhuc sanguine cincti, tum pellibus obuoluti, multos per medium vsque ad verticem securre, plures bestijs dilaniandos obiecere, alios inter se digladiari coegere, vt ducenta et amplius hominum millia eo furore, & armis Iudæorum interierint. Nec minore clade Cyprij affecti fuere: siquidem in ea insula duce Artemione, conspirantes Iudæi circiter ducenta & quadraginta capitum millia trucidarunt. Qua facti atrocitate Iudæus de cetero legibus & pœnis Cyprum attingere prohibetur. Si vel vi tempestatis, vel per errorem illuc delatus fuerit, ceu capite damnatus, statim morte mulctatur. Sed inulta clades non mansit: nam Traianus missis cum exercitu Lucio cum antecedentibus alijs ducibus, Iudæos, qui per vniuersum terrarum orbem tantum cædis ediderant, profligauit.] huc vsque Dio. De rebellionem autem a Iudæis factam in Mesopotamia Eusebius in Chronico agit anno sequenti, decimo octauo Traiani, quo hæc omnia accidisse, in historia ^a affirmare videtur.

Ceterum quod ad Iudæorum effusam rabiem spectat, quod non Romanis tantum, sed & Christianis essent infestissimi, ab horum nece haud se temperasse, putandum est. Quo modo autem iidem a Romanis compressi sint, auctore Eusebio, anno sequenti dicemus.

IESV CHRISTI
ANNVS
117.

EVARISTI PAPÆ
ANNVS
6.

TRAIANI IMP.
ANNVS
18.

ANNVS Christi centesimo decimosextimo, Hadriano & Salinatore Coss. (hi enim a Cassiodoro ponuntur in Fastis) Iudæis in Mesopotamia rebellantibus præcepit (inquit Eusebius ^b) Imperator Traianus Lucio Quietum, vt eos prouincia exterminaret: aduersus quos Quietus aciem instruens, infinita millia eorum interfecit, & ob hoc Procurator Iudææ ab Imperatore decernitur] hæc ibi; idemq. ea de Iudæis fusius prosequutus, hæc alibi: ^c Quemadmodum Saluatoris nostri doctrina, & Ecclesiæ status magno pere iam tum florebat, & indies maiores amplioresq. faciebat progressus: sic Iudæorum calamitates, malis alio post aliud importatis, magis magisque accrescebant. Nam cum Imperator ad annum decimum octauum regni sui peruenisset, ingens Iudæorum multitudo, nouo tumultu de integro concitato, e medio sublata est. Siquidem non Alexandria solum, & in reliquis Ægypti partibus, verum apud Cyrenem etiam complures veluti crudeli aliquo & seditioso spiritu exagitati contra Gentes, quæ vna cum illis habitabant, seditionem conflare cœperunt. Atque seditionem mirum in modum exardescente, sequenti anno (Lupo id temporis vniuersæ Ægypti præfecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem, & leue mouerunt.

Ann. Eccl. Tom. 2.

E 3 At in

IUDÆI REBEL-
LANT.

^a Euseb. histor.
lib. 4. cap. 2.

^b Euseb. in
Chron. an. 18.
Traian.

^c Euseb. histor.
lib. 4. cap. 2.
IUDÆORVM
CLADES IM-
MENSÆ.

At in prima dimicatione illi a Gentibus victoriam forte consecuti sunt. Ac propterea A Gentes a Alexandriam propere confugientes; Iudæos qui in ea ciuitate commorabantur subito captos oppressosq. interfecerunt. Iudæi ergo, qui tum incolebant Cyrenen, sociorum auxilio, qui habitabant Alexandria, penitus iam destituti, duce Lucua, Ægyptum depopulari, prædas agere, agros illius vastare aggressi sunt. Aduersus quos Imperator Marcium Turbonem cum pedestribus, equestribus, & naualibus copijs misit. Hic multis prælijs commissis, belloq. contra eos non exiguo tempore continuato, infinitas copias Iudæorum non solum, qui a Cyrene, sed etiam qui ab Ægypto ad auxilium ipsorum duci Lucua ferendum se contulerant, trucidauit. Imperator igitur admodum veritus, ne Iudæi qui erant in Mesopotamia in Gentes eam regionem incolentes, per insidias impetum facerent; Q. Lucio in mandatis dedit, vt illos e prouincia funditus tollerent, deleretq. Qui quidem facta illuc expeditione, immensam Iudæorum multitudinem, qui ibi domicilia rerum suarum collocauerant, occidit. Cuius rei causa tam prospere gestæ, Præfectus Iudææ ab Imperatore declaratus est. Ista etiam Gentiles scriptores, qui illorum temporum res gestas litteris mandauerunt, iisdem fere verbis posteris prodiderunt] huc vsque Eusebius. Quo modo autem Hadrianus Traiani successor eosdem acerbissima clade affecerit, dicemus suo loco inferius.

IESV CHRISTI
ANNVS
118.EVARISTI PAPÆ
ANNVS
7.TRAIAN. IMP.
ANNVS
19.

CENTESIMO decimo octauo Christi anno, Æliano & Vetere, vel secundum Casiodorum, Hadriano secundum & Rustico Coss. Cum Traianus Imp. nullum vnquam persequendi Christianos finem faceret; quid demum addiderit, cum redijt Antiochiam, Nicephorus a rem prodigiosam narrat his verbis: Multos Christianorum interim, in quibus & quinque virgines fidem palam profitentes comburit; & ossibus earum ad summum combustis, cineribusq. æri commistis, ænea quædam, & alia vasa fieri curat: eaq. publico lauacro, quod ipse magnificentissime construxerat, dicat. Verum enimvero quicumque eo lauatum ingrediebantur, quamprimum calidas attigissent aquas, caligine simul & vertigine correpti, cum impetu inde procurrebant, et concidebant. Causa autem eius mali cognita: Traianus vt alia ex ære puro vasa balneo pararentur, mandat: priora autem illa in fornacibus conflata, in quinque transformant statuas, easq. virginum combustarum forma & habitu pro balneo collocat] huc vsque Nicephorus: qui cum dicat hæc accidisse, cum post debellatos Persas Traianus redijt Antiochiam; & ex his quæ scribit Dio, ipsum non nisi vltimo Imperij tempore, in diuersas Orientis prouincias ad Oceanum peragrassæ, & in Syriam redijssæ, constat; hæc his temporibus facta esse, dicere opus est: nam etsi (vt vidimus) iam antea Antiochiam venerat; tamen tunc temporis nondum attigisse populum trans Euphratem positum, aperte Dio testatur. Quamobrem, quod tradit Suidas a Traiano promulgatum esse edictum de persecutionis cessatione; vltimo eius Imperij tempore contigisse oportuit, sed quibus tandem permotus Traianus sero sapiens hæc pro Christianis decreuerit; Suidas b docet his verbis: Tiberianus, qui primæ Palæstinorum genti præerat, ad Traianum retulit, se non parem esse Christianis occidendis; qui vltro supplicia appeterent. Vnde Traianus omnibus Præfectis suis mandauit, ne supplicijs eos afficerent.] hæc ipse.

Iisdem temporibus vltimis Traiani Imperatoris error ille irrepsit in nonnullos fideles, auctore Papiæ Episcopo Hieropolitano: de millenario; qui tamen non eo vsque progressus est, vt transiret in hæresim, nisi postquam in Apollinare, qui eum pertinacius propugnabat, a Damaso Papa (vt suo loco dicemus) damnatus est. Papias quidem magna in Ecclesia auctoritatis Episcopus Ioannis auditor, quod esset in Apocalypsi: c regnatos fideles cum Christo mille annis, ex perperam facta verborum illorum interpretatione, de regno terreno putauit intelligendum; quem ob magnam hominis æstimationem complures magni nominis viri sunt sequuti, vt inter alios Irenæus, Iustinus martyr, & alij, de quibus singulis suo loco dicturi sumus. Sed quid de Papiæ Eusebius d habeat, referamus: Polycarpi (inquit) ætate, Papias Ecclesiæ, quæ est Hierapoli, Episcopus magna fama & celebritate fuit; vir plane cum omnium aliarum artium scientia disertissimus,

NICOPH. LIB. 3.
CAP. 23.QUINQUE
VIRGINES
MARTYRES.Suid. in histo-
ria. verb. Tra-
ian. Imp.ERROR DE
MILLENNARIO.

Apo. 20.

Euseb. lib. 3.
cap. 30.
DE PAPIA.

A disertissimus, tum cognitionis sacrarum litterarum non ignarus,] & inferius: a Papiæ item libros quinque esse aiunt, qui Expositio sermonum Domini inscribuntur, quorum tanquam ab eo solo scriptorum, Irenæus sic mentionem facit: Ista Papias Ioannis auditor, Polycarpi familiaris, vir antiquus in quarto libro operis sui testata reliquit. Sunt enim quinque ab eo libri confecti. hæc Irenæus. Idem ipse Papias in exordio sui operis declarat se minime quidem sanctorum Apostolorum vel auditorē fuisse, vel eisdem oculis suis conspexisse: sed ea quæ ad fidem pertinent ab illis, qui iisdem noti & familiares erant, se accepisse, docet his verbis: Non grauabor tua causa, illa quæ a presbyteris commode perdiscebam, & accurate mandabam memoriæ, cum explicationibus eorundem contexere, quo veritatem ab illis traditam pro viribus corroborare queam. Non enim (vt vulgus hominum solet) ijs qui multa dicunt, sed qui vera docent oblector: neque enim ex illis qui aliena & noua mandata commemorant, sed ex his quæ recordatione renouant ea, quæ sunt a Domino per fidem tradita, & ab ipsa veritate profecta, voluptatem capio. Si quis presbyter mihi forte occurrebat, qui cum Apostolis versatus fuisset, dicta Apostolorum ab eo diligenter sciscitabar: nempe quid Andreas dixisset, quidve Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid Ioannes, quid Matthæus, aut quis alius discipulus Domini, quæ denique Aristion, & Ioannes presbyter, qui in numero discipulorum Domini habebantur, locuti fuissent. Neque enim ea quæ ex libris petebantur, tantum mihi subsidij allaturum existimaui, quantum ea quæ acceperam ex hominum voce & sermone, qui adhuc in vita manebant] hæc Eusebius ex Papiæ, quibus sacrarum traditionum excellentia mirifice commendatur: dum illum pluris fecisse constat, quæ ex aliorum Apostolicorum virorum traditione, quam quæ ex scriptis ipsorum accepisset. sed subdit:

Quinetiam Papias, quem modo posuimus, Apostolorum dicta ab his, qui cum illis versati essent, fatetur se excepisse: Aristionis, & Ioannis presbyteri se fuisse auditorem: nam sæpenumero illorum memoriam vsurpat nominatim, & traditiones illorum in sua scripta illigat. Atque ista a nobis non incommodè ad legentium vtilitatem explanata sint. Neque sane erit ab instituto alienum, si Papiæ testimonijs, quæ supra inculcauimus, alia quoque eius verba, quibus mirabilia quædam tanquam ex traditione ad ipsum delata commemorat, adiungamus: Philippum Apostolum cum filiabus Hierapoli commoratum superiore nostro sermone monstrauius. Verum quemadmodum Papias, qui temporibus iisdem vixit, historiam permiram a Philippi filiabus se excepisse asserat, in præsentia exponendum videtur. Mortuum enim suo tempore narrat excitatum. Aliud etiam, quod non minus habet admirationis, Iusto cognomento Barsabæ contigisse: nimirum vbi venenum mortiferum ebiberat, eum propter gratiam ipsi a Domino tributam, molestiæ nihil aut incommodi pertulisse.] & paulo inferius: Alia præterea idem auctor quasi traditione non scripta ad se peruenisse monstrat, quæ peregrinas quasdam Saluatoris parabolas, & nouas eius doctrinas, aliaq. nonnulla commenticijs fabulis referta continent. In quibus asserit: Regnum Christi, post vniuersæ carnis a mortuis resurrectionem, mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum, & stabilitum fore: quæ quidem dogmata credo eum propterea excepisse, quod Apostolicas interpretationes, quæ ab illis essent arcanis figuris, & parabolis subobscuris expositæ, male intellexisset: nam homo erat, sicut ex eius scriptis facile licet coniecturam capere, ingenij pertenuis. Ceterum plerisque Ecclesiasticis viris, qui hominis antiquitatem pro suarum partium defensione citabant, persimilis erroris auctor extitit, vt Irenæo, etsi quisquam alius eadem cum illo sentire videbatur] hæc de eo Eusebius: ex quibus facile intelligas, in traditionibus habendum esse delectum; vt non mox, vt quis se aliquid ex maiorum traditione accepisse tradit, vt de Papiæ accidit, fidem illi omnes adhibeant; sed illam esse traditionem tenendam & amplectendam, quæ ab Ecclesia Catholica sibi auctoritatem vendicat.

Quod vero dicat Eusebius, eam de mille annis opinionem Papiam ex traditione non scripta accepisse, sic (quod etiam Eusebius ipse innuit) accipienda putamus, quod ex perperam facta ab alijs Ioannis Apocalypsis interpretatione, in eam ipse inductus fuerit opinionem. Alia præterea de eodem auctore narrat Eusebius, nempe de Marci in Euangelio conscribendo consilio, deq. Matthæi item Euangelio, de prima Ioannis, ac Petri similiter priori epistola, nec non de Euangelio secundum Hebræos: quorum omnium

Euseb. lib. 3.
cap. 33.EX SCRIPTIS
PAPIÆ.

nium a nobis superius mentio facta est . Quòd igitur Papiæ opera penitus deperierint , haud otiosum fuisse putauimus pauca illa , quæ ab Eusebio sunt recitata fragmenta, hic intexuisse . Ceterum ipsum sanctitate spectatum vitæ finem clausisse , certissimum est : nam Dei Ecclesia eius natalis diem anniuersariam celebrare iugiter consuevit : ^a irrepfit tamen error , vt qui dicendus est Ioannis senioris auditor , dicatur Ioanis Apostoli: quod quæ nuper sunt dicta, facile manifestant . Sub eiusdem Traiani Imperio passus est in Gallijs Crescens, de quo plura superius , eius quoque natalis dies anniuersaria memoria ^b celebratur. Immo & qui ei successit in sede Viennensi Zacharias, sub eodẽ Traiano martyrium consummasse traditur . ^c Sed & in Apulia Maurus Episcopus cum socijs sub eodem Traiano martyrio defunctus ^d est, quorum omnium & aliorũ memoria in Ecclesia viget.

^a Martyrolog. Rom. 22. Febr. CRESCENS MARTYR ET ALII.
^b Martyrolog. Rom. 27. Iulij.
^c Martyrolog. Rom. 26. Maij.
^d Martyrolog. Rom. 27. Iulij.

IESV CHRISTI. EVARISTI PAPÆ. TRAIAN. IMP. B
ANNVS ANNVS ANNVS
119. 8. 20.

ANNVS Domini centesimus decimus nonus Consules habuit Nigrum & Apronianum : alios Cassiodorus habet, nempe Catilium & Fuluum, vel vt tradit Spartianus in Hadriano: Ipse Hadrianus fauore Plotinæ secundo factus est Consul, & statim adoptatus, Imperium post Traiani obitum hereditate suscepit: cum Traianus Augustus Romam reuersurus, apud Selinuntem Ciliciæ ciuitatem, quæ postea cognominata est Traianopolis, siue morbo, siue veneno (quod etiam ferebatur) extinctus est, cum imperasset annos vnde viginti, menses sex, & dies quindecim] hæc Dio; ^e anno vero suæ ætatis sexagesimo primo, & mensibus, & diebus modo enumeratis : nam (vt idem testatur auctor) annum erat agens quadragesimum secundum, cum imperare cœpit . Sed Aurelius Victor annos tribuit eius ætati sexaginta quattuor : Exusti autem corporis cineres Romæ esse perlatos, & sub eius columna positos, & imaginem eius superpositam tradit. Sed ossa trãslata fuisse, Dio testatur. Dissetit ab his, quòd ad annos ætatis eius pertinet, Eutropius, ^f illi tribuens vitæ annos sexaginta duos, menses nouem, & dies quattuor; qui hæc addit :

^e Dio in Traian.
^f Eutrop. lib. 8.

Inter diuos relatus est : solus omnium intra Urbem sepultus, ossa collata in vrbem auream, in foro quod ædificauit, sub columna sita sunt, cuius altitudo centum quadraginta pedes habet . Huius tantum memoriæ delatum est, vt vsque ad nostram ætatem, non aliud in Senatu principibus acclametur; nisi: Felicior Augusto: Melior Traiano] hæc Eutropius . sed de moribus satis superius . Porro quòd de Traiani probitate a nonnullis recentioribus illud recitetur exemplum : quòd proficiscens ad bellum, equo desilierit, vt viduæ causam de occiso filio conquerentis cognosceret: addantq. alij eidem filium suum oppignerasse, & vsque ad reditum reliquisse obsidem: quo etiam exemplo tradunt commotum fuisse S. Gregorium, vt pro eius anima Deum deprecaretur : hæc cum nulla antiquorum scriptorum fulciantur testificatione, apertissima quoque ratione mendacij arguuntur : quòd constet maiorum omnium auctoritate, nullum fuisse illi filium, nec adoptiuum quidem. Hadrianus autem antiquum genus ex Hadria Picentum ciuitate, ac recentius ex Italica Hispaniæ vrbe ducebat, natus Romæ Ælio Hadriano, Traiani consobrino parente, Coss. Vespasiano septies & Tito quinquies, hoc anno legatum agens in Syria, quinto Idus Augusti adoptionis tabulas a Traiano in extremis posito accipiens, eo defuncto tertio Idus eiusdem, nunciato sibi eius obitu, capessit Imperium . hæc omnia pluribus Spartianus: ^g licet Dio nunquam eum a Traiano adoptatum fuisse tradat: sed ea omnia commentam esse Plotinam Augustam, quòd filia fororis Traiani illi nupsisset: addatq. Hadrianum non ex Hadria, sed ex Africa genus duxisse .

HADRIANVS IMPERAT.

^g Spartian. in Hadrian.

IESV CHRISTI. EVARISTI PAPÆ. HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
120. 9. 1.

SEQVENS annus a Cassiodoro notatur Coss. Vero & Augure: in alijs vero Fastis, Hadriano tertium & Salinatore, licet mendose alij legerint Hadriano secũdum: nam (vt ex Spartiano diximus) viuentem adhuc Traiano Hadrianus secundum gessit Consulatum.

Alatum; tertium vero hoc anno, quo reuersus est in Urbem, cum antea res Orientales summo studio ac diligentia composuisset . sub tertio namque suo Consulatu ipsum hoc anno venisse Romam, descriptio in antiquo nummo ^a declarat, quæ est huiusmodi :

HADRIANVS AVG. COS. III. ADVENTVI AVG. ITALIÆ.

Romam igitur cum peruenisset, nihil antiquius habuit, quàm exemplo Traiani de Republica bene mereri: nam quòd eius sæuitia suspecta esset, iurauit numquam Senatorem aliquem, nisi ex Senatus consulto se puniturum: præstitit & illud, quòd mox per edictum donauit omnia debita, siue ea pertinerent ad Imperatorem, siue ad Ærarium; & decennium præscripsit, a quo tempore quisquam desineret . hæc cum Dio scribat facta mox vt Romam aduenit; vetus quoque inscriptio, qua & summa est expressa, demonstrat contigisse ipso Hadriano tertium Consule: vt plane intelligas, hoc anno (vt dictum est) ipsum tertium Consulatum gessisse: inscriptio ^b autem est huiusmodi :

IMP. CÆSAR TRAIANVS HADRIANVS AVG. P. M. TR. P. COS. III. RELIQA VETERA H—S. NOVIES MILL. ABOLITA

S. C. vigintiduas myriadas auri cum dimidia Hadrianus ciuibus Romanis dimisit, syngraphis in foro Romano combustis . Sic itaque multis officijs & beneficijs tum publice tum priuatim sæpe collatis, animos sibi omnium conciliauit: sed eo magis, quòd quæ a Traiano fuissent optime constituta, integra eadem & a se aucta custodiuit atque seruauit . Hæc quidem de eo, & alia multa summa laude digna tum a Dione, tum etiam a Spartiano narrantur, quæ vt parum ad res nostras facientia prætermittimus .

Cum igitur Hadrianus Traiani in politicis omnibus sectari vestigia, illumq. si posset, gloria antecellere conaretur: tantum abest vt persecutionem in Christianos iam a Traiano excitatã Romæ compefceret, vt acrius atque acerbius instaurarit: quippe qui cum nihil charius se habere monstraret, quàm patriam superstitionem tueri; vt ei esset omni ex parte consultum, aduersantem ei in omnibus Christianam religionem immenso est odio profecutus . Sed noua insuper additur causa: quæ enim nuper sub Traiano acciderat rebellio Iudæorum, & immanis eorum in Romanos sæuitia, quòd Christiana religio videretur Iudæorum esse cognata, & ab illis scirent hos esse prognatos, quos etiam Iudæorum interdum nomine nuncuparent, summam in Christianos Gentilium omnium concitauit inuidiam . Sic igitur Hadrianus sæuijt in Christianos .

Seuerus ^c persecutionem quartam ordine ponit, quæ est ab eodem Imperatore conflata, licet alij aliam in persecutionibus numerandis rationem inijsse noscantur . At licet nullum in Christianos edictum ab Hadriano promulgatum appareat, quod & testatur Tertullianus, ^d tamen (quod alias dictum est) satis erant antiqua Romanorum iura, quibus noua & peregrina vetabatur religio, vt quilibet magistratus in eisdem posset lege agere: quod & faciendum esse, vetus Traiani exemplum non tantum admonebat, sed propemodum compellebat: siquidem quæ ab ipso facta essent, sancta vtique, & pia, atque omni ex parte iustissima censerentur . At licet edictum ipse aduersus Christianos non promulgarit: tamen illud satis esse poterat, quòd (vt scribit Dio in fine) ad vindictam eorum, quos haberet infensos, satis esse putaret, si ad eorum ciuitates scriberet, quòd sibi non placerent: cognito enim semel animo Imperatoris, quales putas in nostros fuisse Gentiles? Certe quidem quæ a Christianis philosophis Aristide, & Quadrato apologiæ pro Christiana religione luculentissime scriptæ sunt, de quibus suo loco dicendum, magnæ ab eo in Christianos concitatae persecutionis sunt indices .

E Hadrianus igitur ipso in Imperium ingressu, etsi erga omnes Romano subiectos Imperio optimum principem, tamen in Christianos exhibuit se Phalaridem: eo nimirum consilio, vt poenarum atrocitate, atque sæuitia a pietatis cultu, & religione quam susceperant, abstinerent: quamobrem Romam reuersus, Eustachium, qui Placidus olim dictus erat, diuturna militia spectatissimum, & præclaris victorijs celeberrimum (de quo superius locuti sumus) certo iam signo Christianum detectum, explorata tũ ipsius, tum coniugis Theopistæ, Traianæ olim dictæ, & filiorum fide: cum ab instituto eos diuelli non posse cognosceret, leonibus tradi iubet: qui cum contra naturalem ferociam non modo illis parcerent, sed etiam adblandirentur; maiori excandescens ira tunc princeps, bouem æneum parari iussit, intra quem igne candentem immissi martyres, gloriosum martyrium consummarunt duodecimo Kalendas Octobris, quo die tam Græci quàm Latini pari consensione eorundem anniuersariam celebritatem agunt . Porro tam

^a Apud Adolph. Oecon. de numismat. HADRIANI STVDIA ERGA POP. RO.

^b Apud Pannin. in Fast. et Adolph. de numismat.

HADRIAN. PERSEQVITVR CHRISTIANOS.

^c Seuer. histor. lib. 2.

^d Tertul. in Apoleget. c. 3.

EVSTACHII ET SVORVM MARTYRIVM.

tam nobilis martyrij memoria Romæ egregijs illustrata est monumentis; at de ipsis A
plura notauimus in Romano Martyrologio. Hunc autem ob miram quandam in tole-
randis quamplurimis aduersis patientiam, Nicephorus ^a alterum Iob appellat, cuius
^a Niceph. lib. 3
^{cap. 29.}
^b Damasc. de
imag. lib. 3.
acta citantur a Ioanne Damasceno, ^b ex quibus aduersus Iconoclastas mutuatur exem-
plum: putamus tamen eis multa superaddita esse.

At non eiusmodi tantum acerbissima persecutione vexabatur Ecclesia: sed & (quod
gravius videbatur) hæreticorum prauis dogmatibus impugnabatur: erant ^c hi, qui ad-
^c Apud Euseb.
lib. 4. c. 21.
huc viuentem S. Ignatio, coeperant sinceræ fidei integritatem hæresum labe conspergere,
Basilides nempe, Saturninus, atque omnium sordidissimus Carpocras: hi enim etsi iã
ante sua monstra conceperant; tamen quoad vixerunt Apostoli, vel discipuli Domini,
qui Traiani temporibus esse penitus desiere: haud tam procaciter, vt postea fecerunt,
in Ecclesiam grassantes irrumpere conati sunt: quamobrem, vt superius dictum est, He-
gesippo auctore, Ecclesia eius temporis virgo antonomastice dicta erat. quæ licet num-
quam quouis hæreticorum excrecente diluuiò, quod semel fuit, incorrupta ac illibata
esse desierit: tamen quòd huiuscemodi hæreson foridibus forinfecus aspergeretur; facies
eius haud decora, vt prius, intuentibus videri poterat: perinde ac si sol densis nubibus
obtegatur; licet semper perseueret esse quod erat; tamen spectantibus haud apparet,
qualis ante fulgebat. De his agens Clemens Alexandrinus ^d hæc ait: Inferius circa
^d Clem. Alex.
Strom. lib. 7.
tempora Hadriani fuerunt, qui hæreses excogitarunt, & peruenerunt vsque ad ætatem
Antonini maioris, vt Basilides, etiam si Glauciam sibi adscribat magistrum (vt ipsi glo-
riantur) qui fuit interpres Petri] addit & alios, qui postea emerferunt, sic dicens: Simi-
liter quoque Valentinum dicunt audiuisse Theodatum, is autem fuit Pauli familiaris.
Marcion enim cum natus esset eadem qua ipsi ætate, versabatur vt cum senibus iunior
postquam Simon Petrum audiuit paululum prædicantem. Quæ cum ita sint, clarum
est, ex antiquissima & verissima Ecclesia has recentiores, & quæ his sunt adhuc inferio-
res tempore, fuisse innouatas adulterinæ notæ hæreses. Ex his quæ dicta sunt, mani-
festum esse existimo, vnam esse veram Ecclesiam, eam quæ vere est antiqua, in cuius
catalogum referuntur hi, qui sunt iusti secundum propositum, cum vnus sit Deus, &
vnus Dominus: propterea id etiam, quod est summe venerabile, laudatur ex vnione,
& ex eo quod sit solum, vt quod sit imitatio principij, quod est vnum. In vnus ergo
naturæ sortem cooptatur Ecclesia, quæ vna est; quam conantur hæreses in multas di-
scindere] huc vsque Clemens de præsentis temporis Ecclesiæ statu.

Eusebius ^e etiam his consentientia de S. Ecclesiæ sub Hadriano Imp. statu hæc scribit:
Iam vero cum Ecclesiæ, tanquam clarissima quædam lumina suum splendorem per-
totum terrarum orbem diffudissent, & fides in Saluatorem & Dominum nostrum Ie-
sum Christum in vniuerso hominum genere magnopere vigeret: diabolus osor probita-
tis, veritatis inimicus, ac humanæ salutis semper hostis infestissimus, omnes suas ma-
chinas & fallacias contra totam Ecclesiam versans; sicut iam pridem externis persecu-
tionum procellis, & imperu aduersus eam dimicauerat: sic tum quidem ab illis vijs in-
terclusus; viris perditis & plenis præstigijs, tanquam quibusdam instrumentis ad
perniciem animorum, atque adeo ministris ad interitum comparatis vsus; alio insidia-
rum genere oppugnare, omnesq. vias excogitare studuit, quibus hi præstigiatores &
homines fraudulentis, illam ipsam nostræ religionis appellationem callide prætexen-
tes, non modo fideles, quos forte laqueis suis irretirent, in profundam internecionis vo-
raginem vna secum præcipitent, sed etiam fidei ignaros rudesq. perditis illis conati-
bus pariter ab auditu, qui ad salutare Dei verbum patebat, penitus auerterent. Nam
vires quoddam erroris subdolum & biceps instar serpentis cuiusdam ex Menandro (quæ
iam dudum Simonis successorem fuisse monstrauius) quasi ex pestifero fonte erum-
pens, duos duarum sectarum inter se discrepantium auctores & duces edidit, Saturni-
num genere Antiochenum, & Basilidem Alexandrinum, quorum ille in Syria, hic ve-
ro in Ægypto scholas errorum Deo & pietati repugnantium instituit. Saturninum
autem magna ex parte eadem cum Menandro falso confinxisse declarat Irenæus: Basili-
dem vero secretiorum quorundam mysteriorum simulatione, dum sibi ipsi portento-
sas fabulas, easq. plenissimas impij erroris comminisceretur conatus suos in immen-
sum intendisse.] hæc tenus Eusebius.

Sed quibus artibus Basilides primo Ecclesiam Dei impugnare aggressus sit, eundem
auctorem

A auctorem scribentem, audiamus. Ex plerisque igitur Ecclesiasticis viris, qui id temporis
veritatis patrociniū suscipiebant, & solertiore ratione, ac prudentia Apostolicam
Ecclesiasticamq. fidem, & opinionem propugnabant: nonnulli iam etiam libros, quos
litteris prodiderunt, tamquam præsidia ad errorum impetus, quos supra posuimus, de-
pellendos, posteris reliquerunt. Ex quorum numero Refutatio Castoris Agrippæ scripto-
ris eo tempore præstantissimi, valentissima illa quidem, quam contra Basilidem com-
posuit, ad nos peruenit: quæ quidem subtile præstigijs & captionum viri illius acu-
men apertissime detexit, patefecitq. Ac dum occulta illius & nefanda manifesto prodit
mysteria, asserit etiam illum quattuor & viginti libros in Euangelium scripsisse: & non
modo novos prophetas ad errorem suum nobilitandum excogitasse, eosq. Barrabam &
Barchoph apellasse nouis nominibus; verum etiam Angelos, qui nunquam extitissent
B sibi ipsi confinxisse, barbaraq. illis imposuisse nomina, quo hi qui huiusmodi res vehe-
menter suspicerent, in multo maiorem traducerentur admirationem. Docuisseq. præ-
terea, quòd hostias idolis immolatas comedere, & persecutionum tempore fidem auda-
cter & libere eiurare, res essent indifferentes: ac denique Pythagoræorum more, institu-
toq. ijs, qui se in ipsius disciplinam tradebant, quinquennij silentiū præcepisse. Ista aliaq.
eius generis simul atque Agrippa, quem dixi, de Basilide enumerauit, veteratorias frau-
des illius erroris, quem commemorauimus, suis quasi tegumentis pulchre euoluens, in
oculis atque in conspectu omnium defigit.] huc vsque Eusebius de Basilide.

Sed quæ fuerint scelestissimi nebulonis dogmata recenseamus: illa enim in primis pe-
perisse monstra videtur, quæ S. Ignatius primus omnium cõfutauit, aliaq. insuper postea
addidisse, quæ ille non nouit. Scribens ipse ad Trallianos, vt fugiant Simonis, Menandri,
atque Basilidis impietates admonet: nimirum quòd sic Christum loquantur, non vt Chri-
stum annuncient, sed damnent atque reiciant, quem a Deo patre alienum prædicent,
partum virginis calumnientur, passionem negent, nec resurrectionem credant, Deum
ignotum introducant, & Christum ingenitum censeant, Spiritum sanctum nec esse con-
fiteantur: licet ex his aliqui vnam esse personam Patris & Filij & Spiritus Sancti com-
menti sint, omniaq. a Deo creata, sed non per Christum, sed per alienam potestatem
affirment. hæc de Basilide, & ijs e quibus Basilides ducebat originem scribit atque egre-
gie confutat S. Ignatius. Agens Irenæus ^a de Basilide nominatim hæc ait: Basilides autē,
vt altius aliquid & verisimilius adinuenisse videatur, in immensum extendit sententiam
doctrinæ suæ: ostendens, Nun primo ab innato natum patre, ab hoc autem natum Lo-
gon, deinde a Logo Pronesim, a Pronesi Sophian & Dynamis, a Dynamis autem & So-
phia Virtutes & Principes & Angelos, quos & primos vocat, & ab ijs primum cælum
factū. Dehinc ab horum deriuatione alios item factos, aliud cælum simile priori fecisse,
& simili modo ex eorum deriuatione alij facti essent, antitypi eis qui super eos essent:
aliud tertium deformasse cælum, & a tertio deorsum descendentium quartū, & deinceps
secundum eum modum alteros & alteros Principes & Angelos factos esse dicunt, & cæ-
los tercentos sexagintaquinque, quapropter & tot dies habere annum secundum nu-
merum cælorum. Eos autem, qui posterius continent cælum Angelos, qui etiam a no-
bis videntur, constituisse ea, quæ sunt in mundo omnia, & partes sibi fecisse terræ, & ea-
rum quæ super eam sunt gentium. Esse autem principem ipsorum eū, qui Iudæorum pu-
tatur esse Deus: & quoniam hic suis hominibus idest Iudæis voluit subigere reliquas gē-
tes, reliquos omnes principes contra stetisse ei, & contra egisse: quapropter & reliquæ
resiluerunt gentes eius genti. Innatum autem, & innominatum Patrem videntem per-
ditionem ipsorum misisse primogenitum Nun suum, & hunc esse, qui dicitur Christus, in
libertatem credentium ei a potestate eorum, qui mundum fabricauerunt. In gentibus
ipsorum autem apparuisse eum in terra hominem, & virtutes perfecisse. Quapropter
neque passum eum esse, sed Simonem quendam Cyrenæum angariatum portasse crucē
eius pro eo, & hunc secundum ignorantiam & errorem crucifixum transfiguratum ab
eo, vt putaretur ipse esse Iesus, & ipsum autem Iesum Simonis accepisse formam, & stan-
tem irrississe eos. Quoniam enim virtus incorporalis erat æterna innati Patris, transfigu-
ratum quemadmodum vellet, & sic ascendisse ad eum, qui misit eum, deridentem eos,
cum teneri non posset, & inuisibilis esset omnibus.] hæc Irenæus de hæresi totam Chri-
sti œconomiam dissolvente.

Ad quas autem hæc principia conclusiones ille deduceret, mox subdit sic dicens: Li-
beratos

beratos igitur eos, qui hæc sciunt a mundi fabricatoribus principibus, non oportere confiteri eum, qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma venerit, et putatus sit crucifixus, et vocatus sit Iesus, missus a Patre ut per dispositionem hanc opera mundi fabricatorum dissolueret. Si quis igitur, ait, confitetur crucifixum: adhuc hic feruus est, & sub potestate eorum, qui corpora fecerunt. Qui autem negauerit, liberatus est quidem ab ijs: cognoscit autem dispositionem innati Patris, animæ autem folius esse salutem, &c.] Versutum plane diaboli commentum, ut qui (quod scribit Ignatius) crucis potentia vitus esset, eam negando, crucifixum etiam negandum esse contenderet: hæc dicentes, ut Christi crucis inimici, ventri inseruendum, vesci idolothytis, & vniuersa vtendum esse libidine facile suis persuadebant; illamq. eos sententiam docuisse: Tu omnes cognosce: te autem nemo cognoscat. Quapropter parati sunt, ait, ad negandum, qui sunt tales, euentq. ne quid ea de causa patiantur. ac ne in operto essent exercenda sua ipsorum mysteria, ea suos effari prohibuit. Addit ad hæc omnia, eos uti solitos imaginibus, & incantationibus, & inuocationibus: idemq. tradit Irenæus.

Non erant certe eiusmodi quibus Basilidis sectatores utebantur (quod Nouantes stulte fingunt) imagines Christi Redemptoris: nam quo modo quæso, cum ille credi volebat Christum esse corporeum ac crucifixum? Sed potius id genus illas fuisse, quibus ad suas perficiendas artes incantatores uti solerent. Recenset eadē Basilidis dogmata Tertullianus, a qui addit; resurrectionem carnis a Basilide vehementer impugnatam, negante salutem corporibus esse promissam.] Sed & Clemens Alexandrinus b insuper addit, dixisse Basilidē non omnia a Deo dimitti peccata, sed tantū inuoluntaria, quæ per ignorantiam facta essent. qui multis disputat aduersus Basilidem et Basilidianos, quos et redarguit, c quod dicerent animam prius peccasse in alia vita, hic autē pati supplicium. tradit hæc de eo Clemens libro quarto Stromatum: ac rursus de eiusdem sectatoribus, qui affirmarent fidem esse naturalem, in homine habitare exercitum spirituum, qui essent, passiones per quas vnusquisque mouetur: dicerentq. non pugnandum aduersus naturales insurgentes passiones, sed eis esse assentiendum, ac proinde libidinibus inquinari licitum atque concessum esse: quos nimirum talia perpetrantes Christiano superinducto nomine, magnam infamiae notam ceteris fidelibus irrogasse, penes quos nihil esset antiquius, quàm mentis & corporis castitatem excolere, eamq. nuncupato voto, ut selectissimum donum Deo pie offerre, de qua ait: d Est ergo continentia, corporis despicientia, conuenienter pactis conuentis cum Deo initis: non solum enim in rebus veneris, sed etiam in alijs, quæ anima perperam concupiscit non contenta necessarijs, versatur continentia: Est autem & in lingua, & in acquirendo, & in vtendo, & in concupiscendo continentia. Non docet autem ea solummodo esse temperantes, siquidem præbet nobis Deus temperantiam, ut quæ sit diuina potestas, & gratia. Dicendum est ergo quidnam nostris videatur de eo, quod est propositum: Nos quidem castitatem, & eos quibus hoc a Deo datum est, beatos dicimus] hæc Clemens de S. Ecclesiae moribus.

Sed ab Basilidem redeamus. Eo superbiæ & fastus hominem peruenisse, Epiphanius e tradit, ut se ac suos solos diceret esse homines, ceteros omnes fues, & canes: ob idq. non propalanda esse alijs f sua mysteria, quod præceptum sit: Nolite projicere margaritas ante porcos. hæc & alia de Basilide idem recitat atque refellit. Ausum porro fuisse Basilidem scribere Euangelium, & suo ipsius inscribere nomine, auctor est ante Ambrosium Origenes, qui & alibi hæc de eodem s: Quid aliud sunt nisi pestilentiae Basilidis quoque sermones detrahentes quidem eis, qui vsque ad mortem certant pro veritate, ut confiteantur coram hominibus Iesum: indifferenter autem agere docentes ad negandum, & ad sacrificandum dijs alienis: non minus peste afficiunt, & corrumpunt audientes se, qui in iisdem sermonibus docent non esse alias peccatorum poenas, nisi transcorporationem animarum post mortem.] h hæc Origenes. Quod insuper negaret ille carnis Christi veritatem, ea falsa assumptione sacratissimam quoque Eucharistiam, damnasse, ex S. Ignatio ad Smyrnenes recitat Theodoretus. i Mortuus est autem Basilides (inquit Hieronymus de scriptoribus Ecclesiasticis in Agrippa) in Alexandria temporibus Hadriani: qua tempestate Chochibus dux Iudaicæ factionis Christianos varijs supplicijs enecauit] hæc ipse, sed Barchochebas, loco Chochibus, restituendum est.

Fuisse Basilidi filium Isidorū nomine, paternæ impietatis heredē & propugnatorem, auctor est Clemens Alexandrinus, k qui ab eo Moralia esse scripta testatur, quæ tamen essent

a Tertul. de præscript. c. 46.
b Clem. Alex. Strom. lib. 4.

c Clem. Alex. Strom. lib. 2. 3.

d Clem. Strom. lib. 3.
VERA CONTINENTIA.

e Epiph. hæres. 24.

f Theod. lib. 3. dialog.

g Orig. in Luc. hom. 1.

h Orig. in Mat. th. tract. 28.

i Theod. lib. 3. dialog.

k Clem. Alex. Strom. lib. 2. c. 3.

A essent omnium impuritatū cloaca: aliud eiusdem citat opus de Adnata anima. Aduersus hos pro catholica veritate scripsisse constat Agrippam Castorem, Iustinū Martyrem, Irenæum, qui omnes hæreses, quæ ante se extiterunt deserto eloquio confutarunt: his addit Theodoretus Clementem Alexandrinum & Origenem, quibus adnumerandus quoque est Epiphanius, & alij recentiores scriptores.

Sed quorsum, dicit aliquis, quæ profundo perpetuoq. fuissent sepeliendæ silentio, huiusmodi fordes, suo putore aerem ipsum corrumpentes, hinc inde ex industria veluti scopa collectæ, produntur in lucē? Ratione id quidem multipliciter suadente: Absolutissimi enim historici muneris esse nouimus, non tantum bella externa scriptis prosequi, sed & ciuilia, cum acciderent: eiusmodi quippe esse censemus, quæ ab his, qui Christiano nomine in catholicam Ecclesiam insurgentes, ciuile bellum conflant, longe

B periculosius illis, quæ ab ijs qui foris sunt inferuntur: sane quidem hæc præterijisse, maximæ tribueretur oscitantæ. Magnam rursus ex his quisque vtilitatem capessere potest: sicut enim Apostoli a sententia: Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant] ita opus est hæreses propalari, ut quæ qualisve sit Ecclesia catholica, pariter innotescat; & plane omnes intelligant, qui continentiam impugnant, Christi crucē negant, & martyrium ab Ecclesia auferūt, & alia id genus nefandissima perpetrant, hos in Basilidianorū classem esse reiectos, & a Catholicis separatos. At quis insuper negarit, hæc spectanda proponere, nihil aliud esse, quàm pulcherrima trophæa Ecclesiae, victoria ex hostium spolijs comparata, sursum erigere: & in singulis veluti quibusdam notis insculptis & signis præfixis Dei gloriam de Ecclesiae patrocinio prædicare? sed proposita persequamur.

Saturninum, quem alij Saturnillum dicunt, post Basilidem ordine recensemus (licet nonnullis qui de ijs agunt, de Saturnino primum mentionem instituerint) ea nimirum ratione nos persuasi, quod cum hic (ut superius dictum est) fuerit patria Antiochenus, & in Syria scholæ erroris aperuerit: & S. Ignatius sicut multos hæresiarchas, ita Basilidem nominatim expresse, Saturnini vero Antiocheni ipse Episcopus Antiochenus & totius Syriæ, Orientisq. magister, nullam prorsus habuerit mentionem, præsertim ea epistola, quam ad suos scripsit Antiochenos, vel ad Heronem dedit eiusdem Ecclesiae diaconum & inspectorem: in eam facile adducimur sententiam, ut existimemus post mortem Ignatii emeruisse impudentem hæreticum, quo viuentē tātæ lucis fulgore perculsus, ut noctua quædam in tenebris delituerit: & quidni clamasset in Saturninum domesticum furem Ignatius, qui Basilidem in Ægypto agentem, Christi crucem negatē, tot iaculis ferijt?

Sed quæ essent dogmata Saturnini, ab Irenæo b veluti antiquiore petamus. hic Menandro inhærens, sic Deum Patrem omnium dixit esse creatorem, ut tamen mundum a septem Angelis creatum, hominemq. voluerit Angelorum esse facturam. Rursus Iudæorum Deum vnum ex Angelis esse dixerit, quodq. aduersus Patrem rebellasset, in eius destructionem missum esse Christum, & in salutem credentium, eundemq. ignotum, & incorporalem, & sine figura, putatiue tamen visum esse hominem. Duo insuper hominū genera ab Angelis esse facta tradebat, alterum quidem nequā, alterū vero bonū: & quod hoc dæmones pessimos adiuuaret, missum esse Saluatorem ad perditionē malorum, in salutem vero bonorū. Addidit insuper illam blasphemiam, ut nubere & generare a fatana esse diceret: complures vero eius sectatores, sic colere abstinentiam, ut ab animatis abstinerēt, qua quidē virtutis specie veluti sanctitatis imposita larua multos seducerent. Rursus quasdam prophetias ab Angelis, quasdam vero a fatana tradebat esse reuelatas] hæc de Saturnino Irenæus. Addit his Tertullianus, Saturninū negasse resurrectionē futuram. eadē de Saturnino, qui de hæresibus tractatus edidit; nimirū Epiphanius, Theodoretus, & alij ex Græcis; ex Latinis S. Philastrius, S. Augustinus, & alij recētiore.

Eodem plane tempore, quo Basilides & Saturninus, Carpocras fæx omnium hæreticorum, & fæx totius incontinentiæ vixit, ut ex Irenæo tradit Eusebius. c Sed horret animus de eo narrationem aggredi, ut quæ Christianis auribus prorsus indigna, portentosa nimium & horribilia videantur: Sed quæ de eo a Patribus scripta reperimus, audire, licet auerso vultu, omnes æquanimiter ferant. Satis autem verecundiæ putamus esse consultum, si in cœnoso gurgite eorum impolluta vestigia affectantes, quæ de ijs ab illis sunt memoriæ commendata, ipsorum verbis adducamus in medium. Alexandrinum patriam hunc fuisse, tradit Clemens Alexandrinus d gentilis eius. In nonnullis consensisse Basilidi, sed illo longe deteriorem esse constat effectum: mundum quidem (ut ille) ab

CVR HÆRESIS
RECENSEAN-
TVR.

a 1. Cor. 11.

DE SATURNI-
NO.

b Iren. libro 1.
cap. 22.

DOGMA IM-
PIETATIS.

c Euseb. histor.
lib. 4. cap. 7.
DE CARPO-
CRATE.

d Clem. Alex.
Strom. lib. 3.

Angelis factum dixit: Iesum vero Redemptorem ex Ioseph natum, vt ceteri homines, probitate tantum præstasse alijs, sed se suosq. illi similes esse, & ex eis nonnullos illo fortiores: Artes magicas operari, dæmones alligatos habere, gloriantes se ea arte illos habere subiectos. Transmigrationem animarum Carpocratis schola docebat. Omne delictum non solum apud eos vetitum sed imperatum, vsque adeo vt poena dignus esse duceretur, qui suæ ipsius quæcunque cupienti aduersaretur voluntati; vsurpans illud Euan-
a *Matth. 5.*
Luc. 12.
 HORRENDA
 CARPOCRATIS
 gelicum: ^a Consentens esto aduersario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris.] ac proinde, qui suæ aduersaretur concupiscentiæ, transanimatione fore plectendum, ac rursum alia, nisi ea omnia, quæ mundi, & concupiscentiæ sunt opera praua expleuerint: quibus iam consummatis fore, vt tunc libere proficiscantur ad illum Deum, qui est supra Angelos mundi fabricatores. Scripturæ igitur ille superinduces velamen turpitudini, quasi ex legis
B præscripto hæc esse facienda docebat. hæc etiam de Carpocrate Irenæus, ^b qui adeo auditu horrenda de huiusmodi sectæ hominibus se accepisse tradit, vt non induci possit ad credendum talia. Addit Tertullianus, ^c ipsum tum Christi, tum ceterorum mortalium carnis resurrectionem negasse. Eadem de Carpocrate, ac suis sectarijs, eorumq. turpitudine Epiphanius ^d narrat, & alij qui commentarios de hæresibus conscripserunt; insuper hos in velamen obscenitatum multarum perpulchrum sibi ipsis nomen indidisse, vt Gnostici dicerentur, ita suos appellandos esse, Carpocratem docuisse, tradunt: licet S. Hieronymus ^e velit a Basilide Gnosticos esse nominatos, sicut & Eusebius in Chronico. Sed sicut venena, ita nomina inter se istos communicasse, dici posse videtur: nam eadem ratione, qui ex Nicolaitis prodierunt, æque Gnosticos esse dictos, Epiphanius ^f affirmat.
 Quoniam vero Epiphanius, licet renitens admodum, stylum tandem immittit ad Gnosticorum turpitudines describendas, nos sua ipsius verba hic reddemus, quod sciamus ea conducere ad veritatem historicam dignoscendam: nam quæ hi agebant in occulto, palam facta, Gentiles in omnes eque conuertebant Christianos. Sed audiamus ipsum loquentem ^g, cum agit de eorum turpitudine: Qualem (inquit) actionem ^h dicere rursus timeo, vt ne sterquilini canalium occultati reuelem, & quibusdam videar pestilentis graueolentiæ inductionem operari. Attamen quandoquidem ex veritate depedemus, me ipsum cogam, vt impostorum illorum facta reuelans, & castius loquar, & a veritate ipsa minime excedam. Quid vero aliud quàm omnem nefandam ac scelestam actionem, quam nec fas ore referre, hi perpetrantur? Et omnem speciem virilis coitus, ac libidinosa ad mulieres consuetudinis in singulis corporis membris, incantationesq. ac veneficia ac idololatrias perficientes: & hoc dicunt esse rationem redditionis debitorum in corpore, vt non amplius accusetur, nec aliud opus ab ipsis exigatur &c.] Superiori autem tractatu, quo de Gnosticis fusius agit, hæc habet: ^h Ipsam enim suam synaxin ac communionem turpitudine multiplicis coitus polluunt, comedentes ac contingentes tum humanas carnes, tum immundicias, vt ne audeam quidem totum loqui, nisi sane cogerer propter excellentem animi mei dolorem, ab his quæ vane ab ipsis fiunt, stupore perculsus: Ad qualem magnitudinem ac profunditatem malorum hostis hominum diabolus ducit sibi credentes, vt polluant & mentem & cor & manus & ora & corpora & animas eorum, qui ab ipsis in tanta cæcitate eruditi sunt. Timeo autem ne forte magnum hoc venenum totum reuelem, veluti cuiusdam basilici serpentis faciem ad perniciem magis legentium, quàm ad correctionem. Polluit enim reuera aures magnæ huius audaciæ blasphema collectio, & hæc turpitudinis coaceruatio ac enarratio & fraudulentæ huius turpis operationis
E cœnosa maleolentia] & post multa: Primo quidem communes vxores habent: etsi peregrinus accesserit de ipsorum dogmate; signum est apud ipsos virorum ad feminas, & feminarum ad viros in extendendo manum, ad salutationem videlicet, subter palmam contrectationem quandam titillationis, per hoc se indicare ostendentes, quod eiusdem religionis sit, qui accessit. Hinc igitur mutua cognitione accepta, statim ad epulationem conuertuntur: larga vero & opipera edulia, carnis esum & vini potum apponunt, etiam si pauperes fuerint. Ex hoc autem vbi compotauerunt, & venas (vt ita dicam) satietate impleuerunt: Et vir quidem concedens vxorem alteri, ad ipsam dicit. Surge fac dilectionem cum fratre.

Ephef. 5.

Miseri autem illi vbi inter se mixti fuerunt, & reuera erubescere dicere, quæ apud ipsos fiunt, iuxta Apostoli illius sancti dictum: Quæ apud ipsos fiunt, turpe est etiam dicere
 Attamen

A Attamen non erubescam dicere, quæ ipsi facere non erubescunt, vt omnibus modis horrorem incutiant audientibus turpia, quæ ab ipsis perpetrantur facinoræ. Postquam enim inter se permixti fuerunt per scortationis affectum, insuper blasphemiam suam in cælum extendunt, & suscipit quidem muliercula itemq. vir fluxum a masculo in proprias suas manus, & stant in cælum intuentes, & immunditiam in manibus habentes, & dicunt: Offerimus tibi hoc donum, Corpus Christi, & sic ipsum edunt, assumentes suas ipsorum immunditias, & dicunt: hoc est Corpus Christi, & hoc est Pascha: Ideo patiuntur corpora nostra, & coguntur confiteri passionem Christi. Eodem vero modo etiam de femina, vbi contigerit ipsam in sanguinis fluxu esse, menstruum collectum de ipsa, immundicie sanguinem acceptum in communi edunt, & hic est (inquiunt) Sanguis Christi. Quapropter etiam cum in Apocrypho ^a legerint: Vidi arborem ferentem duodecim fructus in anno, & dixit mihi: hoc est lignum vitæ: ipsi figurate interpretantur fluxum muliebrem singulis mensibus fluentem. Porro vbi inuicem coeunt, liberorum generationem auersantur, & interdicitur] & paulo post: Si præter sententiam acciderit, vt prægnans facta fuerit mulier, quid grauius, & horribilius designent tales, audi: Detractum enim fetum, quocumque tandem tempore id aggressi fuerint; accipiunt, & in mortario quodam pistillo tundunt, & admixto melle & pipere & alijs quibusdam aromatibus ac vnguentis ad auertendam nauseam, sic congregati omnes porcorum, ac canum horum sodales participes fiunt contusi pueri: atque sic humanæ carnis esu peracto, deinde preces fundunt ad Deum; & hoc perfectum Pascha dicunt. Sed et alia horrenda ipsi audent. Cum enim rursus insaniam in se ipsis conceperint, imbutis manibus turpitudinis suæ surgunt, & manus suas inquinatas habentes, nudi toto corpore precantur, tanquam per huiusmodi operationem inueniant dicendi apud Deum libertatem. Corpora autem sua tum muliebria, tum virilia noctu ac diu curant vnguentis, balneis, epulationibus, & ebrietatibus vacantes. Detestantur ieiunantem, dicentes quod non oportet ieiunare: principis enim qui fecit sæculum, est ieiunium: verum oportere nutriri, vt corpora sint robusta, quo possint fructum reddere in tempore suo] huc vsque de eorum turpitudine & execrandis mysterijs Epiphanius, qui hæc omnia exploratissima habuit, cum in Ægypto esset, ab ijs qui eiusdem sectæ erant, vt ipse testatur de iisdem agens in fine.

Apocal. 22.

Hæc ergo cum hi omnium scelestissimi operarentur, quæ nec quæuis gentes barbaræ, quæ ignorant Deum, ausæ fuerint meditari, tamen non tantum se Gnosticos, sed & Christianos nominabant, hæc omnia illis suggerente diabolo, vt horum nefandis sceleribus
D posset sancta ac pura Christiana religio infamari; vnde idem auctor hæc habet inferius: ^b Indiderunt enim sibi cognomen Christianorum, ad hoc vt Gentes per ipsos offendantur, & sanctæ Ecclesiæ Dei vtilitatem & veram prædicationem propter illorum nefaria facta & incomparabilem improbitatem auersarentur; & ipsorum assiduo nefaria opera considerantes, putent etiam sanctas Dei Ecclesias tales esse, & auertant (velut dixi) aures a Dei & veritatis doctrina] hæc ipse, sed & longe ante ipsum sic Irenæus: Ipsi ad detractionem diuini nominis & Ecclesiæ, quemadmodum & Gentes, a satana præmissi sunt, vti secundum alium modum quæ sunt illorum audientes homines, & putantes omnes nos tales esse, auertant aures suas a præconio veritatis: Aut videntes quæ sunt illorum, omnes nos blasphemant, in nullo eis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in quotidiana conuersatione] hæc Irenæus. ^c Porro Iudæorum
E opera Christianis semper aduersantium has esse calumnias aduersus eos toto orbe diulgatas Origenes ^d agens contra Celsum testatur sic dicens: Apparet sane nil secus egisse ac Iudæi in ipso Christianæ religionis & veræ disciplinæ primordijs factitabant, qui ad nostræ doctrinæ notam & infamiam illud disseminarent, quod Christianis puerum aliquem immolandi mos esset, cuius & carnem singuli degustarent. Insuper & id mendacio effingebant, quemadmodum qui ex Christiana essent hac disciplina, cum ea quæ in operto fiunt, facere velent, extinctis luminibus, ei quam quisque nactus esset admitterentur. Quæ infamia olim temere edita plurimos occupabat, qui essent a fide hac alieni, persuasum haberent istiusmodi iam esse Christianos: & ad id temporis sic fallit nonnullos præsumpta hæc & praua opinio, vt ea de causa Christianos auersentur, ne vel simplicia cum eis ineant verba.] hæc Origenes.

*Epiph. ha-
ref. 27.*
CONSILIVM
DIABOLI DE
GNOSTICIS.*Iren. libro 1.
cap. 24.**Orig. contra
Cels. lib. 6.**Euseb. lib. 4.
cap. 7.*

His igitur diabolus (inquit Eusebius ^e) qui ex maleficijs capit lætitiâ, tamquam
 Annal. Eccl. To. 2. F 2 sua

CALVMNIAE
IN CHRISTIA-
NOS.

suæ nequitiaë ministris forte vsus est : quo qui fidem receperant , illorum suafu A
non solum in fraudem induciti ad acerbum adeo & miserabilem interitum quasi con-
stricti arriperentur , verum etiam Gentibus , quæ erant a fide alienæ copiam , et
tanquam ansam præberent sacrosancto Dei verbo petulanter impieq. obtrectandi : eo
plane consilio , vt fama de istorum flagitiosæ vitæ ratione passim dissipata , turpem
ignominiaë notam vniuersæ Christianorum multitudini inurerent . Vnde certe acci-
dit , vt nefaria quædam opinio de nobis concitata , eaq. ab omni ratione alienissima
per infidelium animos longe lateq. peruaderet : quòd videlicet tum nefando concu-
bitu matres , & sorores violare , tum etiam scelerato quodam alimenti genere
vti non vereremur . Verum ista mala ad prolixius temporis spatium diabolo ex sen-
tentia non processerunt : quòd ipsa veritas suum extulit caput , & progrediente tem-
pore claro quasi lumine resplenduit : Etenim fraudulentum aduersariorum conatus eius B
vi refutati & oppressi confestim euanuerunt . Quippe alij ex alijs noui & inauditi
errores euanescentes , & priores pedetentim ad nihilum prolabentes , obsolescere cœ-
perunt : inq. multiplices , ac non in vniusmodi sectas & formas dirempti , ad extre-
mum funditus excisi sunt . Ceterum insignis veræ & catholicæ Ecclesiæ splendor ,
perpetuo eodem modo , & eisdem virtutum vestigijs incedens , mirandum in modum
propterea creuit , & dilatatus est , quòd veneranda , sincera , libera , modesta , pura
diuinæ viuendi rationis , Christianæq. pietatis institutio per vniuersum , cum Græco-
rum , tum Barbarorum genus claritate quadam eximia & decora enituit : vtq. etiam
deformis infamiaë labe , quæ a maleuolis nostræ religioni aspersa fuerat , simul cum
tempore deleta , protinus ad nihilum recidit . Nostra igitur sola permansit discipli-
na , vtpote quæ tum propter grauitatem & modestiam , tum propter diuinæ sapien-
tiaë præcepta institutaq. sola esset apud omnes & auctoritate posita , & summa ampli-
tudine præstare iudicata : sicut nemo ex illo tempore hætenus turpem aliquam dede-
coris maculam fidei nostræ auderet inferre , nec vllam talem ignominiam importare ,
quali illis , qui contra vos iam pridem nefarie coniurassent , vt i volupe fuisset] huc vs-
que Eusebius . qui tamen quòd ait eiusmodi errores citius euanuisse , non sic accipien-
dum est , vt protinus Gnostici esse desierint , sed quòd ijs omnibus veritas superenituit ,
nec eius lux potuit hisce temporibus obscurari . Ceterum Epiphano^a constat aucto-
re , sua quoque ætate perseuerasse Gnosticos turpissimos in Ægypto , e quorum illece-
bris , quibus illectus erat , ne in errorem laberetur , se fuisse diuinitus liberatum , gratias
Deo egit .

^a Epiph. hæres.
ad. prope fin.APOLOGIA
PRO CHRIS-
TIANIS.^b Iustin. in ora.
ad Anto. Pium.

Ceterum vix dici potest , quantum laborauerint , qui in Ecclesia erant sanctissimi ac D
eruditissimi viri , vt eiusmodi calumnias dictorum occasione hæreticorum in omnes
Christianos a Gentilibus iactari solitas omnino diluerent , & ab eorum animis pror-
sus abluerent . Testes sunt eius rei grauissimæ ac disertissimæ ab iisdem pro Christia-
na religione scriptæ diuersis temporibus apologiæ . Ac in primis quod Iustinus Mar-
tyr^b in sua ad Antoninum Pium Augustum apologia his verbis habet , cum de hæ-
reticis agit , quorum occasione infamaretur Christiana religio : Omnes qui ab his pro-
deunt , quemadmodum dixi , Christiani vocantur : haud aliter atque philosophi , cum
eis non sint communia dogmata ; quod tamen a philosophia dicitur , commune est om-
nibus nomen . An vero etiam hi infamia illa & fabulosis in vulgus sparsa sermoni-
bus facinora in se admittunt , lucernæ euerfionem , & promiscuos concubitus , & hu-
manarum carniū viscerationes , nescimus : persequutione quidem eos non expeti , E
neque occidi a vobis , ob ipsa etiam dogmata sua scimus . Est autem nobis liber con-
tra hæreses & sectas omnes compositus , quem si legere volueritis , dabimus ,] & post
multa , hæc de moribus vere Christianorum : Quin omnino vel matrimonium
non aliter contrahimus , nisi liberorum creandorum , atque educandorum gratia :
vel coniugium detrectantes , perpetuo nos continemus . Et iam nostrorum iuue-
num quidam , vt vobis persuaderet , non esse nobis mysterium promiscuam et
propatulam mixtionem , libellum obtulit Alexandriaë Felici præsidis : medico per-
mitti postulans , vt testes sibi absunderet (nam sine permisso præsidis id facere ,
loci eius medici interdictum esse dicebant) Felice prorsus petitioni huiusmodi sub-
scribere nolente , perseuerans in proposito suo adolescens , in sua tandem , et
corum qui idem secum sentiebant , conscientia acquieuit] huc vsque Iustinus .

CASTITAS
CHRISTIANO-
RVM.

Athenago-

A Athenagoras^a itidem Christianus philosophus pro Christianis & ipse scribens defen-
sionem , illatam vulgi rumore in Christianos calumniam refert , atque refellit , sic di-
cens : Tria nobis rumoribus impingunt crimina , nullorum deorum pietatem , ce-
nas Thyestæas , & Oedipodis concubitus . Enimuero si vera sunt ista , nulli parcite
generi : animaduertite in huiusmodi facinora : vna cum coniugibus & liberis ra-
dicitus nos extirpate & occidite , siquidem mortalium quisquam ad instar ferarum vi-
uit] hæc ipse & alia addit pro veritatis defensione . Sed & Theophilus^b Episcopus An-
tiochenus , qui sextus post Petrum eidem Ecclesiæ præfuit , hæc de iisdem post recitatas
leges , quibus viuerent Christiani : Nunc (inquit) vide an hi , qui talia docentur ,
taliaq. discunt , possint more brutorum animalium viuere , & pollui nefarijs commix-
tionibus , aut possint (quod quidem omnium immanissimum est) carnes humanas at-
tingere , præsertim cum etiam monomachias spectare nobis interdictum sit , ne videli-
cet participes huiusmodi cædium reddamur : nec cetera spectacula spectare audemus ,
ne oculi nostri inquinentur , & aures nostræ hauriant prophana , quæ ibi decantantur
carmina : nempe dum Thyestis tragica facinora commemorant , & Terei liberos deu-
ratos recitant . Nec fas nobis est audire adulteria deorum hominumq. , quæ suau-
verborum modulantur mercede , & præmijs inducti celebrant . Verum absit ,
absit (inquam) a Christianis , penes quos modestia & temperantia florent , con-
tinentia viget , vnius vxoris matrimonium legitimum seruatur , castitas colitur , in-
iustitia expellitur , peccatum eradicatur : Iustitia exercetur , lex regnat diuina , reli-
gio tractatur vera , quos veritas gubernat , gratia seruat , pax protegit , diuinum
verbum ducit , sapientia docet , Christus qui vera est via , regit , Deusq. solus im-
perio temperat : absit , inquam , vt talia facinora vel cogitemus , nedum faciamus]
huc vsque Theophilus .

^a Athenag. ora.
pro Christianis.^b Theoph. ad
Autolic. lib. 3.MORES CHRIS-
TIANORVM.

At non tantum hæc scriptis , sed coram Iudicibus pro veritate certantes proprij di-
spendio sanguinis , cum de his quæstio haberetur , Christiani libere professi sunt :
quod vetus illa ac nobilis scriptio , epistola inquam Viennensis ac Lugdunensis Ec-
clesiæ ad Christianos , qui in Phrygia & reliqua Asia essent , conscripta , quam
Eusebius^c recitat , demonstrat his verbis : Quidam etiam Ethnicis nostrorum serui
vna capiebantur (siquidem præses omnes nos passim requiri præceperat) qui tor-
menta quæ sanctos tolerare cernebant , reformidantes , contra nos , militibus sa-
tanæ impulsu , illos in hoc idem incitantibus , Thyestæas cenas , & incestus Oedi-
podis falso commenti sunt , & alia quæ nobis nec eloqui , nec cogitare fas qui-
dem esse iudicatur : quin tale facinus aliquando inter homines admissum fuisse ,
nec credi quidem propemodum debet . Quæ sane cum essent fama & sermone ho-
minum passim dissipata , omnes velut immanes belluæ contra nos furere cœperunt :
ita vt si qui antea propter necessitudinem moderate se erga nos gessissent , tunc veluti
rabie quadam incitati dentibus frendere , insanireq. prope viderentur] hæc ibi : quan-
ta autem constantia sancti martyres tam viri quam feminaë pro veritate aduersus
obiecta mendacia steterint , suo loco fusius dicendum erit . De his etiam Orige-
nes^d disputans contra Celsum , vt turpis Epicuræi retundat dicacitatem , hæc ait :
Nostris vero per Celsum ex imperitia abiectiores quidam , & stolidi , & seruales
iam vocitati , si vel parum per se Deo crediderint , suscepta Iesu iam disciplina ,
tantum absunt a flagitio & immunditia & quauis concubitus foeditate , vt haud
secus ac perfectiores sacerdotes nonnulli quemuis coitum auerfentur , ita vt vel in
cælibatu ex his quidam omnino permaneant , ne dixerim , vt a quouis venereo
congressu abstineant .] hæc & alia plura id genus Origenes de his qui non ex ne-
cessitate , sed volentes erant continentes , atque virgines , vt purius Deo vacarent .
Sed & Tertullianus^e in ipso pene limine defensionis , quæ primo obijci calum-
nia soleret , profert ac diluit : Dicimur (inquit) sceleratissimi de sacramento in-
fanticidij , & pabulo inde , & post conuiuium incesto : quòd euerfores luminum
canes , lenones scilicet tenebrarum & libidinum impiarum inuerecundia procu-
rent .] hæc itaque a Gentilibus in Christianos iactari solita , ipse quam accurra-
tissime diluit .

^c Euseb. histor.
lib. 5. cap. 1.MVMIDAM
IDVTAVO
AVEARY^d Orig. contra
Celsum. lib. 7.e Tertul. in A-
polog. cap. 7.

Sed audiamus hæc ipsorum Ethnicorum verbis narrata , quæ in ipso disputatio-
nis ingressu Cæcilius obijcit in Octauium apud Minutium^f Felicem , in hunc scilicet

^f Minut. Felix
in Oñ.

modum : Iam de initiandis tyrunculis fabula tam detestanda , quàm nota est . A
Infans farre contectus , vt decipiat incautos apponitur ei , qui sacris imbuitur .
Is infans a tyrunculo farris superficie quasi ad innoxios ictus prouocato cæcis oc-
cultisq. vulneribus occiditur . Huius pro nefas sitienter sanguinem lambunt , hu-
ius certatim membra dispertiunt . hac foederantur hostia : hac conscientia sceleris ad fi-
lentium mutuam pignorantur . hæc sacra sacrilegijs omnibus tetriora . Et de conuiuio
notum est : passim omnes loquuntur ; id etiam Cirtenfis nostri testatur oratio . Ad epu-
las sollempni die coeunt cum omnibus liberis , sororibus , matribus , sexus omnis homi-
nes , & omnis ætatis . Illic post multas epulas , vbi conuiuium caluit , & incestæ libi-
dinis ebrietate feruor exarsit , canis qui candelabro nexus est , iactu offulæ vltra spatium
lineæ , qua vinculus est , ad impetum & saltum prouocatur : sic euerso , & extincto con-
scio lumine , impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis inuoluunt per incertum B
fortis : etsi non omnes opera , conscientia tamen pariter incesti , quoniam voto vniuer-
forum appetitur , quidquid accidere potest in actu singulorum] hæc Cæcilius . At dum
hæc refellunt , tum Tertullianus , tum etiam ibi Octavius , hosce omnes manifestæ ca-
lumniæ redarguunt ; pariterq. declarant multis , apud Christianos nihil esse antiquius ,
quàm castitatem tueri , nempe eos vel vnus nuptijs esse contentos , vel ex animo excolere
virginitatem : adeoq. esse casta eorum coniugia , vt interdum inter coniuges , mutuo
conspirante consensu , perpetua seruetur continentia .

Hæc igitur occasione Gnosticorum in Christianos sæpissime obiecta , quæstionibus
examinata , tormentis peruestigata , nec inuenta , certissimis rationibus confutata , tum
verbis , tum scriptis a Christianis diluta penitus remanserunt : vt magno plane miracu-
lo acciderit , quod religioni tam vehementer infamata , & tot calumnijs non tantum C
vulgi ore traducta , sed etiam eruditorum stylo notata , tam ingens toto terrarum
orbe credentium accessio facta est , vt plane perspicuum omnibus redditum sit , eam non
hominum sapientia , sed diuino esse consilio gubernatam . Sed quæ reliqua sunt Carpo-
cratis , audiamus .

*a Iren. lib. 1. c.
25. in fin.*

RELIQVA DE
CARPOCRATE

Tradit Irenæus , ^a & alij post eum , consueuisse Carpocratis discipulos dexteræ au-
ris posteriorem partem perforare , vt eo signo ab alijs secerni atque dignosci possent .
Habere solitos insuper imagines quasdam vel depictas vel aliter compositas , ex eis
aliam Christi , quam dicerent a Pilato factam , Pythagoræ aliam , itemq. alias Plato-
nis , & Aristotelis & aliorum ; eas venerantes , sicut Gentes idola , colere consueuerunt .
Alexandrum Imp. easdem quoque habuisse in suo larario , suo loco dicemus . Per-
magni quidem interest in imaginibus conlandis , effingendis , & conseruandis , quo D
quis hæc intuitu faciat , num scilicet ob memoriam beneficiorum acceptorum , vt
Emoroissam fecisse constat , quæ ob eam causam magnam consecuta est laudem : an vero
Gentilium more , vt quis ea simulacra perinde atque Gentiles colat idola , quod fecit
se Carpocratem tradunt . Priore enim modo a S. Ecclesia semper receptus , conserua-
tus , atque laudatus est vsus , quo quis in composita imagine acceptum mente recolit
beneficium , ac in illa eum , qui contulit , legitime veneratur : a reliquo vero imaginum
ac signorum vsu , quod sapiat idololatriam , semper abhorruit . Sed de his alias pluribus .
Quomodo autem Marcellina alumna Carpocratis ausa fuerit eiusmodi portenta sub
Aniceto Papa Romam inferre , suo loco dicemus .

IMAGINVM
CVLTVS DI
VERSVS.

*b Clem. Alex.
Strom. lib. 3. c.
Epiph. hares. 32.*

DE FILIO
CARPOCRATIS

Vt autem de omnibus , quæ ad Carpocratem spectant , notitia plenior habeatur ; de
filio , quem reliquit impietatis heredem , ex Clemente Alexandrino ^b pauca dicenda E
sunt : sic enim ait : Qui vero a Carpocrate descendunt & Epiphane , censent vxores
oportere esse communes , a quibus in nomen Christianum scilicet , maximum ema-
nauit probrum . Hic autem Epiphanes cuius etiam scripta feruntur , filius erat
Carpocratis & matris Alexandræ nomine , ex patre quidem Alexandrinus , ex
matre vero Cephaleneus . Vixit autem solum septemdecim annis , & Samæ , quæ
est Vrbs Cephaleniæ , vt deus est honore affectus : quo in loco templum ex ingen-
tibus lapidibus , altaria , delubra , musæum ædificatum est & consecratum ; et
cum est noua luna , conuenientes Cephaleni , natalem in deos relationem Epi-
phani sacrificant , libantq. & conuiuantur , & hymnos canunt . A patre enim di-
dicit & orbem disciplinarum & Platonis philosophiam . Fuit autem auctor , et
princeps Monadicæ cognitionis , a quo etiam proflixit hæresis eorum , qui nunc sunt
Carpocra-

A Carpocratianorum] hæc Clemens , qui tum ipsius , tum parentis hæresim confutat : &
præsertim in libro , quem inscripserat , de Iustitia . Accidit enim ijs quod de philosophis
tradit Origenes ^a : qui cum suam ipsorum , quam sectabantur , philosophiam introduce-
re in Ecclesiam conati essent , polluerēt ipsam non habentem maculam neque rugam :
vt merito dixerit Tertullianus ^b , philosophos extitisse patriarchas hæreticorum . Nam
de Carpocrate , & Epiphane , idem tradit Clemens Alexandrinus ; quod hi cum legissent
in Repub. Platonis , eius instituto vxores debere esse communes , hæc ipsa suos docuerunt
obseruare . sed quod de his , qui semel errore labuntur scriptum est ^c : Et qui in sordibus est
forDESCAT adhuc] lineam veritatis semel transgressi , per abrupta præcipitia se dederunt .
Quod igitur Gnostici abuterentur Platonis sententijs , ea de causa Plotinus ^d Platonico-
rum facile princeps aduersus Gnosticos edidit commentarium , quo cum destruat ipso-
rum insanias , eorumdemq. incantationes & magicos susurros , quibus se cælestia moue-
re posse profiterentur fugillat , moribusq. longe deteriores Epicuræis esse confirmat .
Addit Porphyrius ^e Plotini discipulus suo tempore Gnosticos Romæ vulgasse libros
quosdam , quos Zoroastis reuelationes appellabant .

Ceterum prauum genus Carpocratis latius est propagatum : nam eiusdem stirpis
fuit Prodicus nefandissimus , qui Adamitarum auctor extitit , qui nihilo fecius eadem ,
quæ Carpocratiani ac Gnosticorum reliqui turpissima perpetrabant : indiderunt sibi &
ipsi nomen , vt Gnostici dicerentur , quod Theodoretus ^f testatur . De his plura Epipha-
nius , ^g qui horum Ecclesias lupanaria fuisse tradit , vbi non nisi nudos commorari lice-
ret , quas Paradisum nominabant . Addidit his Prodicus alias insanias , ac noua dog-
mata : nam quattuor elementa deos esse dicebat ^h , deinde solem & lunam . Porro
idem Epiphanius tradit Gnosticos ⁱ diuersis nominibus appellatos , nimirum Barboria-
nos , Coddianos , Stratonicos , Phibionitas , Barbelitas , & Zacchæos : Naasianos etiam
esse dictos tradit , Theodoretus . Addit de eo Clemens Alexandrinus , ^k ipsum suosq. af-
firmare , se esse liberos , nec vlla lege teneri , nec etiam esse orandum : aduersus hæc
idem auctor pluribus disputat , atque egregie confutat . Fuisse illi communem cum ce-
teris Gnosticis sententiam illam , qua diceret , non esse palam confitendum Christum ,
nec pro eo subeundum martyrium , tradit Tertullianus . ^l Addit vbi supra Clemens aliam
Gnosticorum sobolem , Antitactas dictos , qui enormiter dicerent , peccatum non esse
malum , sed præmio dignum . Verum hac ex parte , quod pertinet ad corporis volupta-
tem explendam , idem sensisse Basilidianos , Carpocratianos , Valentinianos , Secun-
dianos , & Epiphanis sectatores , Epiphanius tradit , cum ait : Necessario vero has appo-
sui voces ad hos redarguendos , cum non recte viuant nec Basilidiani , nec Carpocra-
tiani , nec Valentini , aut Epiphanis sectatores , cui sane Epiphani coniuinctus est prædi-
ctus Secundus : inter se enim connexi , ita vt aut hic illi tradiderit , aut ille huic errorem
impertierit , etiam si aliqua parte inter se differant ; tamen in vna hæresi se ipsos collo-
carunt : quare etiam potestatem habere peccandi docuerunt , cum propter perfectionem
omniū naturalia sint seruanda : & si peccent , propter naturaliter insitam electionē id fa-
ciant .] at de Valentino , & Secundo inferius . Hæc iam de Carpocrate & Gnosticis fatis .

IESV CHRISTI
ANNVS
121.

ALEXANDRI PAPÆ
ANNVS
1.

HADRIANI IMP.
ANNVS
2.

E CHRISTI Redemptoris annus centesimus vigesimus primus , qui est secundus Ha-
driani Imp. a Cassiodoro notatur Consf. Auiola & Pantia : in alijs vero Fastis ^m ter-
tius Hadriani ponitur Consulatus cum Rustico ; sed repugnant hæc Spartiano , qui se-
cundum Consulatum Hadriani (vt anno superiori diximus) adhuc Traiano viuente con-
tigisse tradit , tertius vero ponitur (vt vidimus) anno primo eius Imperij . Hoc igitur
anno Euaristus Papa cum sedisset annos nouem & menses tres , vigesima sexta Octobris
martyrio coronatus est ; ea enim die in tabulis Ecclesiasticis ⁿ natalis eius consignatus
habetur . Tribuit Eusebius ^o Euaristi sedi annos nouem tantum , quod non consueuerit
ipse menses & dies , quibus superuixissent Romani Pontifices addere . Quod vero omnes
annos eius sub Traiano recenset , inde accidit , quod Cletum vna cum Anacleto con-
flans , vnum prætermisit Romanum Pontificem , in quo ipsum , & qui eum secuti sunt ,
errasse

*a Orig. in Iosue
homil. 7.*

EX PHILO-
SOPHIS HÆ-
RESSES.

*b Tertull. ad-
uersus Hermog.
c Apoc. 22.*

*d Plotin. contra
Gnostic.*

*e Porphyri. in vi-
ta Plotini.*

PRODICVS
AVCTOR AD-
AMITARVM.

*f Theod. lib. 1.
hæretic. fab.
g Epiph. hares.
52.*

*h Epiph. in com-
pend.*

*i Epiph. hares.
26.*

*k Clem. Alex.
Strom. lib. 3. c.
lib. 7.*

*l Tertull. in
Scorpiaco.*

ANTITACTÆ
HÆRETICI.

*m Panuin. in
Fast.*

EVARISTVS
MARTYR CO-
RONATVR
*n Martyrolog.
Rom. 26. Octob.
o Euseb. in Cre-
nic.*

CHRONOGRA-
PHIA ROM.
PONTIF.

errasse certum est. Statuta enim semel chronographia Romanorum Pontificum superius ex sede Clementis, quem antiquorum omnium sententia peruenisse vsque ad Traiani annum tertium constat, addendo annos nouem & menses sedis Anacleti, ac totidem Euaristi: inspectisq. ipsorum diebus natalibus, vt antiquitus in Martyrologio Romano descripti habentur; annos, menses, & dies, vt supra posuimus, esse ponendos, ratio persuadet. Cur autem interdum chronographiam annorum Romanorum Pontificum in libro de Romanis Pontificibus Consulibus adnotatam, vt mendacem, & ab eodem ipso auctore penitus discrepantem prætermittamus, superius reddidimus rationem tomo primo Annalium in Lino. Index Romanorum Pontificum ab Honorio Papa tertio collectus, quem exscripsimus ex Vaticana bibliotheca, hoc anno centesimo vigesimoprimum Alexandri Papæ ponit ingressum.

122. 123. 124.

125. 126. 127.

128. 129. 130.

131. 132. 133.

134. 135. 136.

137. 138. 139.

140. 141. 142.

143. 144. 145.

146. 147. 148.

Rursus vero in sæpius citato libro de Romanis Pontificibus hæc leguntur post alia superius recensita de Euaristo: Hic fecit ordinationes quattuor per mensem Decembrem, presbyteros decem & septem, diaconos duos, & Episcopos per diuersa loca quindecim] in quibus describendis, quod numeri lectio varia habeatur, eam posuimus, quam antiquioribus codicibus inuenimus comprobata. Sed post hæc: Sepultus est iuxta corpus beati Petri in Vaticano v. l. aliter vii. Calendas Nouembris, & cessauit Episcopatus eius dies decem & octo] hæc ibi. Porro titulo Euaristi duæ leguntur epistolæ.

Successit Euaristo Alexander Romanus, patre Alexandro natus, de regione Caputauri.] Sed quod ait auctor: E regione Capitistauri cum nulla apud antiquos e quatuordecim regionibus eo nomine dicta habeatur, facile inducor vt existimem, locum illum circumscriptum esse iuxta Palatium, quem Suetonius a in Octauio nominat, Capita bubula; vbi natum fuisse Octauium tradit.

a Sueton. in
Octau. c. 5.

ALEXANDER PAPA.

Hoc eodem anno secundo Hadriani Imp. cum Iudæi captata occasione absentia principis, qui superiori anno (vt vidimus) ex Syria Romam venit, iterum rebellassent: rursus domiti sunt. hæc enim Eusebius b hoc anno contigisse tradit. At quoniam non semel, sed iterum ab eodem Imp. Iudæi in Palestina afflicti sunt, ne quis hæc confundendo, errore labatur, distinguenda est altera ab altera clade, & quid prius, quidue posterius factum sit, diligentius exquirendum. Priorem hanc factam esse sub Hadriano Iudæorum debellatone sub Tinio Rufo, testatur Hieronymus c: huncq. in eiusdem administratione prouincia perseuerasse vsque ad annum decimum sextum eiusdem Imp. Eusebius d auctor est.

b Euseb. in Chro-
nic.

HADRIANVS
IN IUDÆOS.

c Hieronym. in
Daniel. c. 9. in
fin.

d Euseb. in Chro-
nic.

e Dio in Ha-
drian.

f Spartian. in
Hadrian.

g Hieronym. in
Daniel. c. 9. in
fin.

h Epiph. lib. de
mensur.

Posterior Iudæorū vexatio accidit sub Iulio Seuero, homine strenuissimo, quem (vt tradit Dio e) ea de causa ex Britannia Hadrianus in Syriam euocauit: hanc autem contigisse postquam idem Imp. in Orientem reuersus est, tum Dio, tum Spartianus f testantur, qui prioris, nempe huius quam hoc anno accidisse tradit Eusebius, nullam penitus habuerunt mentionem, quod respectu posterioris, quam Eusebius in Chronico anno decimosexto Hadriani Imperij factam fuisse tradit, leuissima visa sit. Quamobrem haud satis videtur posse firmari, quod S. Hieronymus g de his agens ait: Tres autem anni & sex menses sub Hadriano supputantur, quando Hierusalem omnino subuersa est, & Iudæorum gens cateruatim caesa, ita vt Iudæi quoque finibus pellerentur] nam hæc tum Eusebij, tum etiam Dionis & Spartiani testimonio refelluntur. S. Epiphanius h cum hæc iure facta dicat post reditum Hadriani Antiochiam, quando Hierosolymam quoque petijt: tamen cum numeret a clade illata sub Tito vsque ad vltimam, quæ facta est sub Hadriano, annos tantum quadragintaseptem, ad ipsum potius Imperium Hadriani, quod eo ipso anno coeptum est, quam ad certum annum eius Imperij, quo ea accidit, respexisse videtur. His igitur de tempore vtriusque cladis elucidatis, cetera quæ in posteriori atque nouissima acciderunt, suo loco pluribus dicturi sumus.

IESV CHRISTI. ALEXANDRI PAPÆ. HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
122. 2. 3.

ANNO Christi Centesimo vigesimosecundo Paternus (vt habet Cassiodorus) & Torquatus creati sunt Coss. vel vt ex alijs Fastis alij posuerunt, Catilius Seuerus & Aurelius Antoninus, qui postea dictus est Pius: meminit huius Consulatus Spartianus in An-

123. 124. 125.

126. 127. 128.

129. 130. 131.

132. 133. 134.

A in Antonino Pio. Hoc igitur anno, qui numeratur tertius Hadriani, in Ecclesia Alexandrina defuncto Primo Episcopo, surrogatus est in locum ipsius Iustus, qui sedit annos vndecim] hæc Eusebius a. Quo tempore Hadrianus Imp. cum res Vrbanas composuisset atque firmasset, peregrinationem per vniuersas Romani orbis prouincias instituit: & (vt habet Spartianus b) primo in Galliam atque Germaniã transijt, inde in Britannia transmissurus. Ita circumiēs prouincias, vniuscuiusque prospiciebat securitati atque utilitati. Quamobrē cusus est nūmus huiusmodi inscriptione c. LOCUPLETTORI ORBIS TERRARVM. in quo Imperator sedēs est in suggestu, & ante eum alia quædã imago e sinu effundēs pecunias, quas aliæ duæ inferius existentes sinu excipiunt. In ea item peregrinatione, inquit Spartianus: Procuratores & præfides earum pro factis supplicio affecit ita seuerē, vt accusatores per se crederetur immittere] & inferius: De iudicibus omnibus semper cuncta scrutando tandiu requisit, quandiu verum inueniret] sed & superius: Cum iudicaret, in concilio habuit non amicos suos aut comites solum, sed Iurisconsultos, & præcipue Iulium Celsum, Saluum Iulianum, Neratium Priscum aliosq. quos tamen Senatus omnis probasset] hæc Spartianus: qui cum de eodē scribar, quod sacra Romana diligentissime curauit, peregrina vero contempsit: quod sciret Christianam religionem peregrinam, & Romanorum superstitioni penitus aduersantem, in eam quo coeperat animo infensissimo sæuire non desijt.

IVSTVS EPISC.
ALEXAND.

a Euseb. in Chro-
nic.

b Spartian. in
Hadrian.

c Adolph. lib.
numismat.

Nam cum ituro in Gallias, Italicus præses, qui Rhetias curabat prouincias, ad Abduã fluuium illi occurrisset, inter alia de Christianis suggestit, quod obstinatissime deos auerfarentur: impetratoq. ab eo rescripto, vt qui deos venerari nollent, diuersis affectos supplicijs neci traderet, Faustinum presbyterum, & Iouitam diaconum Brixia assumpsit in quæstionem. Cumq. eos Hadrianus audire voluisset, nec blanditijs illos, vt Solis simulacrum venerarentur adducere potuisset, condemnat ad bestias; quæ cum illis parceret, eo miraculo Calocerus & alij complures ex familia Principis, necnon Afra præsidis vxor, Christianam religionem prædicare, ac etiam profiteri coeperunt: quos primum tentatos, sed in sententia stabiles inuentos Imperator capite truncari mandauit. Calocerus vero vna cum Faustino atque Iouita Mediolanum perductus diris subijcitur quæstionibus, ac tandem morte multatus est: reliqui duo Romam missi sunt, vbi per Pontifices diu tentati, demum Brixiam remissi, mortis sententiam acceperunt: notatus fuit singulorum natalis dies in tabulis Ecclesiasticis, vt ex instituto Ecclesiæ, annis singulis eorumdem memoria ageretur, pro vt in Romano Martyrologio scriptum legitur. Nec præterimus, in eorumdem martyrum Actis d notatum haberi, Romanū Pontificem, qui

MARTYRES
BRIXIANI.

D his temporibus præerat Dei Ecclesiæ, vna cum multis in catacumbis, persecutionis causa, latuisse; atque Calimerum Episcopum ordinatum Mediolanum misisse. Passi etiam his Hadriani temporibus Romæ complures alij martyres reperiuntur, vt Seraphia e virgo Antiochena, & Sabina f nobilis femina Romana, Sophia g cum tribus filiabus ad pietatem egregie institutis, & alij, de quibus inferius.

d Apud Sur.
tom. 1. die 16.
Februar.

e Martyrolog.
Rom. 3. Septeb.
f Ibidem. 29.
Aug.

g Ibidem. 1.
Aug.

IESV CHRISTI. ALEXANDRI PAPÆ. HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
123. 3. 4.

E CENTESIMVS vigesimustertius Christi annus Glabrimonem & Torquatam (secundum Cassiodori Chronicon) habuit Consules; vel, vt alij, Annum Verum & Augustum, quo Hadrianus Britanniam petens (inquit Spartianus h) multa correxit, murumq. per octoginta millia passuum primus duxit, qui Barbaros, Romanosq. diuideret] & inferius: Compositis in Britannia rebus, transgressus in Galliã, Alexandrina seditione turbatus, quæ nata est ob Apim: qui cum repertus esset post multos annos, turbas inter populos creauit: apud quē deberet collocari, omnibus studiose certantibus] hæc Spartianus.

h Spartian. in
Traian.

Magna Dei prouidentia factum est, vt quo tempore Hadrianus Christianam religionem insectabatur, quales essent dij Gentium, fierent manifesti. Apim enim non Ægyptios tantum coluisse, sed eiusdem cultum transisse ad Romanos, Minutius Felix eis exprobrat in Octauio, cum ait: Non ne, & Apim bouem cum Ægyptijs adoratis & pascitis? Erat Apis (inquit Herodotus i) idemq. Epaphus, e vacca genitus, quæ nullū alium potest concipere fetum: quam Ægyptij aiunt fulgure istā concipere ex eo Apim. Habet

i Herodot. in
Thalia.

Habet autem hic vitulus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos] hæc Herodotus, dum de Cambyse Rege recenset historiam, qui educto mucrone femur Apis percussit, cachinnansq. sacerdotibus, dixit: O capita nequæ, huiusmodi dii existunt sanguine atque carne præditi, & ferrum sentientes? dignus nimirum Ægyptijs hic deus &c.] Idem testatur consueuisse eiusmodi animal raro videri, cum autem appareret, Ægyptios omnes præ lætitia pulcherrima ferre vestimenta. quod cum accidisset in reditu Cambyfis ex Æthiopia, multis de exercitu amissis, putans lætari Ægyptios suis ipsius infortunijs, quamplurimos ex eis necari iussit, immo omnes qui a feriatiōe Apis non destitissent. Iudæos qui olim in Ægypto assueuerant, secundū suā ipsoꝝ superstitionē in deserto conflasse Apim, iuxta illud Psalmi^a: Mutauerunt gloriam suam in similitudinē vituli comedentis fenum] pro vt & in Exodo^b scriptum est: Fecerunt sibi vitulum conflatilem] certa sententia est plurium auctoritate firmata. Iusto etiam Dei iudicio factum est, vt Ægyptij illi qui hæctenus in suo cæco errore mansissent, huius apparitione ipsoꝝ dei, mutuo concertarint seq. confecerint. Sed de Api, & alijs Ægyptioꝝ dijs plura ex antiquis collegit Eusebius^c.

^a Psal. 105.
^b Exod. 32.

^c Euseb. de præpar. Euang. lib. 2. cap. 1.
ARRIUS ANTONINVS.

^d Spartian. in Antonino Pio.

^e Plin. lib. 4. epist. 3.

^f Idem lib. 4. epist. 18. & lib. 5. epist. 20.

^g Tertul. ad Scap. pul. cap. ult.

INGENS MARTYRII ARDOR.

Hoc eodem anno Aurelius Antoninus, idemq. (vt auctor est Spartianus in Hadriano) ab auo materno dictus Arrius Antoninus, qui & postea Augustus cognominatus est Pius, cum superiori anno (vt dictum est) Consulatum cum Catilio Seuero gessisset, more maiorum prouinciam accipiens administrandam, Proconsul in Asiam missus est. Meminit eius Proconsulatus in Asia, vbi omen futuri accepit Imperij, Spartianus^d dum res ab eo gestas describit. Ad hunc ipsum Proconsulatum agentem in Asia extant litteræ Plinij Iunioris^e, quibus eundem cum in multis laudet, illud etiam in eo est admiratus, quod Romanus homo cum esset, adeo litteris Græcis esset excultus, vt eos qui nati essent Athenis superaret: quod & alijs ad eum litteris datis inculcat. Hic ille Arrius Antoninus, quem dum prouinciam administraret, & de Christianis quæstiones haberet in vna Asiæ prouinciæ ciuitate, quæ Christianam religionem fuerat amplexata, omnes qui in ea erant fideles pro tribunali sedentem adire, palam se Christianos esse profitentes, eaq. de causa omnes se libenter mortem oppeturos: cum is rei magnitudine & nouitate perterritus, paucis ex illis damnatis; in reliquos, vt præcipitia atque suspendia, si mori optarent, sibi sponte deligerent exclamauit. Recitat hæc Tertullianus ad Scapulam^g sic dicens: Arrius Antoninus in Asia, cū persequeretur instanter: omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia eius, se manu facta obtulerunt. Cum ille paucis duci iussis, reliquis ait: *ὦ δειλὸν εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν κριμῆδες, ἢ βρόχος ἔχετε*] hoc est: O miseri si cupitis perire, præcipitia & restes habetis.] hæc Arrius Antoninus: qui (vt dictum est) postea succedens in Imperium, Pius est dictus: licet autem fuerit & alius Arrius Antoninus, qui claruit temporibus Commodi Imperatoris, sub quo & fuit occisus: (meminit de eo Lampridius in Commodio, sic dicens: Insidijs Cleandri Arrius Antoninus fictis criminibus in Attali gratiam, quem in Proconsulatu Asiæ damnauerat, fuit occisus) verum quoniam nulla sub Commodio fuit persecutio in Christianos excitata, merito ad seniores Arrium Antoninum ea putamus referenda. Ex his igitur palam fit, magnam sub Hadriano in Christianos persecutionem concitatam fuisse: nam si qui omnium æquissimi habebantur præsidēs prouinciarum, vt Antoninus, instanter (vt ait Tertullianus) Christianos persequebantur, quid alios fecisse credendum? Videas ex his pariter flagrantem in Christianis amorem pro Christi nomine martyrij subeundi.

IESV CHRISTI ALEXANDRI PAPÆ HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
124. 4. 5.

QVI ordine sequitur annus Domini Centesimus vigesimusquartus, qui est Hadriani Imperij quintus: notatur a Cassiodoro Coss. Asiatico & Quinto, ab alijs^b Auio la & Panfa: quo anno (inquit Eusebiusⁱ) Hadrianus Imperator in Libyam, quæ a ludæis vastata fuerat, colonias duxit. Accidit autem eiusmodi clades (vt supra meminimus) sub Traiano. Hoc item anno Hadrianum Hispanias peragrassè, secundum ea, quæ a Spartiano^k scribuntur: & quod Eusebius tradit, anno sexto eius Imperij, eundē in Acha-

^b Panuin. & alij eū sequuti.
ⁱ Euseb. in Cronico.

^k Spartian. in Hadrian.

A in Achaïam venisse, & Athenis commoratum esse, habita exacta temporis ratione, dicere opus est. Quæ autem ab eo in peregrinatione sint gesta, quod ad res Ecclesiasticas minus pertinere noscantur, prætermittimus: habent Dionem, & Spartianum quos consulant, qui ista cupiunt. hæc autem quæ dicta sunt, ad rectam temporum constituendam Chronographiam, prætermisisse minus oportuit.

IESV CHRISTI ALEXANDRI PAPÆ HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
125. 5. 6.

A NNO Domini Centesimo vigesimoquinto Coss. Vero & Ambiguo, ^a vel secundum alios^b Arrio Petino & Aproniano, Hadrianus Imperator ex Hispania recta nauigans, in Achaïam venit; Athenasq. abiens, exemplo Herculis, & Philippi sacra Eleusinia suscepit, multaq. in Athenienses contulit] hæc Spartianus.^c Recenset Dio^d alia plura, quæ eidem est impartitus. sed & addit Cassiodorus: ^e Sub iisdem Consulibus, Atheniensibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis & Solonis reliquis libris composuit] eadem ante ipsum Eusebius in Chronico, hoc item anno. Ceterum quantumlibet Athenæ Areopagitarum collegio probatissimo, omnium ciuitatum optimis legibus excultarum præstantissimæ haberentur; quamuis & antiquatis legibus rursus restitutis ab Hadriano, egregie excultæ essent: nihil est tamen quod ea respublica comparari potuisset Christi Ecclesiæ, quæ Athenis erat his temporibus florentissima, illustrata, nimirum Publij Episcopi & post eum Quadrati & Aristidis Christianorum philosophorum, qui tunc viuebant singulari doctrina pariter & eximia sanctitate nobiles.

Hinc Origenes Athenis diu versatus, & in alijs præcipuis Romani Imperij ciuitatibus, comparans Christi Ecclesias cum Gentilium optimis moribus ac legibus institutis ciuitatibus ac præstantissimis magistratibus, contra Celsum agens, hæc ait: ^f Ceterum Ecclesiæ Dei pereruditæ, collatæ ad vulgares coetus hominum, plane mundi sunt lumina. Quis enim non fateatur deteriorem Ecclesiæ nostræ partem collatam cum vulgariibus concionibus longe præstantiorem esse? nam Ecclesia Dei quæ Athenis est, verbi gratia, mansueta est & quieta, quippe quæ vni Deo se approbare cupiat: Atheniensis autem populi concio seditiosa, nec vilo modo conferenda cum eius vrbis Ecclesiæ Dei. idem dicendum de Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, & concione populi Corinthiorum, quam ipsi etiam sua lingua vocant Ecclesiam: similiter de Ecclesiæ Dei quæ est Alexandria, exempli gratia, & concione Alexandrini populi. Quæ si quis candidus & veritatis studiosus audiens examinet, res mira videbitur: conatum hoc aliquem, atque etiam effecisse, vt per ciuitates intra eadem mœnia cohabitarent Ecclesiæ Dei cum profanis populis suas conciones celebrantibus. Sic etiam Senatuum Ecclesiasticum si componas ad Senatus singularum ciuitatum, inuenies quosdam Senatores Ecclesiasticos dignos vbiuis gentium administrare diuinitus constitutam rempublicam: Senatores vero istos, qui passim reperiuntur, nihil in moribus habere eximium præ plebeijs hominibus. Eodem modo magistratus Ecclesiastici cum vrbis magistratibus conferendi: vt intelligas magistratus Ecclesiæ, etiam qui inter collegas paulo frigidius versantur in officio, tamen in morum & virtutum ratione vulgaribus Senatoribus atque magistratibus præcellere.] huc vsque Origenes. sed ad Hadrianum reuertamur.

E Existimauit Eusebius, Hadrianum non hoc primo Athenas aduentu, sacris Eleusinijs initiatum, sed post annos duos, cum (vt tradit Spartianus) iterum est reuersus illuc: Verum qui vtrumque eius Athenas aduentum Spartianus scribit, id in eius primo aduentu factum affirmat. Porro quidnam esset Eleusinijs initiari, & Eleusinia sacra quam turpia & obscena, omnes fere non tantum ex scriptis Gentilium norunt, sed Christianorum, qui pro Christiana religione scribentes Apologias, Gentilium deorum sacra abominanda ex eorum penetralibus abducta, palam ludibrio exposuerunt: & inter alios Tertullianus^g libro aduersus Valentinianos, de ritibus, quibus sacris Eleusinijs quis initiabatur, pluribus agit; sed & Arnobius^h quoque ea est fusius prosequutus. Quo igitur ardentius Hadrianus colere visus est superstitionis gentiliciæ deos, eo vehementius Christianam religionem infectatum esse, nemo poterit dubitare: ipsamq. Athenarum Ecclesiam ab eodem vehementer exagitata, quæ scribit Eusebiusⁱ atque Hieronymus^k

^a Cassiodor. in Chronic.
^b Panuin. in Fast.
^c Spartian. in Hadrian.
^d Dio in Hadr.
^e Cassiodor. in Chronic.

ECCLESIA
ATHENIENSIS

^f Orig. contra Cels. lib. 3.

^g Tertul. aduers. Valent. c. 2
^h Arnob. aduers. Gent. lib. 5.
ⁱ Euseb. lib. 4. cap. 3.
^k Hier. de serm. pr. Eccles.

mus

QUADRATUS
EPISCOPVS
ATHENIENSIS

mus in Quadrato, facile monstrant. Hic enim (inquit Hieronymus) Apostolorum discipulus Publio Athenarum Episcopo ob Christi fidem martyrio coronato in locum eius substituitur, & Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat] De apologia, quam pro Christianae religionis defensione Hadriano dedit, quod in secundo eius Athenas aduentu factum esse tradit Eusebius, suo loco dicemus. hoc enim primo Hadriani aduentu contigisse Publij Episcopi martyrium, & post Hadriani discessionem anno sequenti creatum esse Quadratum, verius arbitramur.

IESV CHRISTI ALEXANDRI PAPÆ HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
126. 6. 7.

SEQUENTI anno Christi Centesimo vigesimo sexto Gallicanus & Titianus a Casiodoro ponuntur Consules: e Graecis autem Fastis promuntur Glabrio atque Torquatus, quos sic sequemur in chronologia Consulium, vt tamen nequaquam eis in omnibus deferamus, sed cum ratio postulat, illi vel alijs potius haereamus: inuersos plane esse Consulares Fastos annorum Traiani atque Hadriani Imperatorum, cum superius egimus de Consulatu Pedonis, perspicue est demonstratum: sed id absque prauiudicio sit rectae Chronographiae, quae ex annis Imperatorum exacte disponitur. Hoc ipso anno Hadrianus transacta (inquit Eusebius) Athenis hieme, inde recessit. rediit tum Romam, & inde in Africam traiecit, vt omnes Romano Imperio subiectas prouincias visitaret, auctor est Spartianus, qui addit, Hadrianum multa beneficia in Africanas prouincias contulisse, vt merito hac inscriptione inueniantur signata numismata: R E S T I T V T O R I A F R I C A E] in eisq. Africae typus inest cum capite Elephantis vel proboscide. De africana Ecclesia quid sub Hadriano sit passa, perire vetera monumenta rerum indices, quae haec potuissent demonstrare.

Euseb. in Chron.

Spartian. in Hadrian.

Adol. Occ. lib. numismat.

IESV CHRISTI ALEXANDRI PAPÆ HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
127. 7. 8.

ANNVS Domini Centesimus vigesimus septimus Scipionem & Aquilinum Consules habet, quo Hadrianus (vt tradit Spartianus) ex Africa Romam reuersus est. quo item anno (inquit Eusebius) post Philippum Hierosolymorum Episcopum constituitur Seneca, post quem Iustus, cui successit Leui, post quem Ephren, inde demum Iudas. hi omnes vsque ad euersionem, quam ab Hadriano perpeffa est Hierusalem, ex circuncisione Episcopi praefuerunt] nempe vsque ad annum decimum nonum eius Imperij. Frequens haec Hierosolymorum Episcoporum successio (quod alias dictum est) tam breui tempore, eius Ecclesiae grauem persecutionem arguit: quantum autem quisque horum sederit, licet recentiores ediderint, cum id non scribat Eusebius, qui solet aliorum numerare sedis annos, hoc sibi fuisse obscurum significat: at quod ipse eius prouinciae Episcopus non nouit, nos ignorare fateri malumus, quam diuinare. Ceterum quod spectat ad persecutionem in Christianos commotam, ea indies magis magisque saeuiebat, eoq. iam peruenerat, vt non amplius de illis legitima exercerentur iudicia, velut in causis etiam criminoforum fieri consuevit, sed clamore vulgi fideles delati, tanquam de crimine conuicti, neci darentur. Quae quidem adeo inhumana atque ferocia vnus ex Proconsulibus animum exterrere, indigne ferentem, innocentissimos homines rumoredumtaxat vulgi in mortem damnari: fuit hic Serenius Granianus, qui cum ageret Proconsulem Asiae, de his e prouincia discessurus, ad Hadrianum scripsit: quid autem ipse ad eius successorem Minutium Fundanum rescripserit, anno sequenti, suo loco dicemus.

Euseb. in Chron.

EPISC. HIEROSOLYMITANI.

IESV CHRISTI ALEXANDRI PAPÆ HADRIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
128. 8. 9.

CENTESIMO vigesimo octauo Christi anno. Coss. Vero & Bibulo (habent alij Celsum & Marcellinum) Hadrianus Imperator, cum praeterito anno ex Africa Romam venisset,

A qui eam deuicisset illustrandum, Aelia appellata est.] haec de bello Iudaico sub Hadriano Eusebius: quae autem de Marco subdit, suo loco dicemus. Sed nec illud dicere praetermittamus: cur super portam (quod ait Eusebius) qua egrediebantur Bethlehem, porcum in marmore sculptum Adrianus voluit collocari? Num ad designandum Iudaeos esse omnium hominum scelestissimos: quippe quod eiusmodi simulacrum esse foret hieroglyphicum hominum veritatem spernentium, prophanorum, perniciosorumque: atque eorum denique qui a Deo penitus essent auersi? An potius quod porcus videretur ob infractum in bello robur esse Romanorum insigne? nam & tradit Festus quintum signum militare fuisse porci imagine effigiatum, quod & belli finis, vt tradit, symbolum esset: porcorum imagines in militaribus signis etiam Diocletiani temporibus, immo & Honorij Imperatoris visas esse satis liquet. An potius quod vt dicemus, eadem via in Bethlehem fuerit ab Hadriano erectum templum Adonidi, quem Aper occidit? Cum alioqui sciamus Plutarchum cultum Adonidis, itidemq. Bacchi Iudaeis impingere. Ceterum constat erigere voluisse Hadrianum eiusmodi simulacrum in porta, tanquam titulum quendam, quo significaretur, Iudaeos propria ciuitate patrioq. solo esse penitus interdictos: eiusmodi enim animalium genus ex Iosepho alibi diximus Iudaeis fuisse nefandum atque visu etiam execrandum; quamobrem ne isthaec signa militaria viserentur in regione Iudaeorum, principes ipsorum olim a Vitellio in Arabes profecturo deprecati sunt transitum. Haec autem licet ab hoste, tamen non nisi diuino numine suadente, atque in Iudaeos vlciscente, facta esse quisque prudens intelliget. Qui olim ex diuinae legis praescripto super portarum postes verba Dei scribere iussi sunt: spreto salutari Verbo in salutem ipsorum a Deo missio, ac proinde ab eo reiectis eiusmodi tam insignem ignominiae notam pati coguntur: vt loco diuini oraculi, deformis porci simulacrum in postibus positum cerneretur.

Horus in hieroglyph. & Pier. hieroglyph. lib. 9
Fest. in verbo porcus.

Idem Pier. eod. lib. 9.

Plut. in Symposiach. libro 4. quast. 5.

Ioseph. de bello Iudaico lib. 5 cap. 1.

Idem Antiquit. lib. 8. c. 7.

Deut. 11.

Sic itaque vltus est Hadrianus (inquit Orosius) Christianos, quos Barchochebas dux illorum, quod sibi aduersus Romanos non assentirentur, excruciebat.] de eadem clade Iudaeorum S. Hieronymus haec addit: Legamus veteres historias, & traditiones plangentium Iudaeorum, quod in tabernaculo Abrahamae, vbi nunc per singulos annos mercatus celeberrimus exercetur, post vltimam euersionem, quam sustinuerunt ab Hadriano, multa millia hominum venundata sint, & quae vendi non potuerint, translata in Aegyptum, & tam naufragio & fame, quam Gentium caede truncata: isti ergo victores, & Domini vltiores, qui occidebant, & non dolebant, vendebant pecora, atque dicebant: Benedictus Dominus: diuites facti sumus; hanc habebant sententiam: Propter peccata sua offendere Iudaei, ideo eos oppressimus, & ex precio eorum diuites facti sumus] haec Hieronymus. Porro Celsus Epicureus cum Iudaeorum, tum etiam Christianorum hostis infensissimus, quod illi nec domum vel terrae vestigium amplius possiderent, & Christiani vbique terrarum peterentur ad necem, exprobrans haec ait: Non enim dicturus es, quod Romani a te persuasi, relictis carimonijs ritibusq. patrijs, tuum Altissimum (aut quomodocunq. appellandus est) inuocaturi sint, vt descendens pugnet pro eis, nec opus sit alijs viribus. Idem enim Deus iam antea tum hoc ipsum, tum alia maiora suis pollicitus, vt vos ipsi fatemini: videtis quantum vel illis vel vobis profuerit. Cum illis pro sperato terrarum dominio ne gleba quidem, aut domicilium factum sit reliquum. Vos vbique per latebras erratis, quaerimini ad supplicium] haec Celsus, quem erudite fortiterq. in ijs quae ad Christianos pertinent, Origenes redarguit. Sed reuertamur ad Hadrianum, & ipsum quidem non tantum in Iudaeos sed etiam Christianos infensum.

Oros. libro 7. cap. 13.

Hieronym. in Zach. c. 11.

IUDAEORVM GLADES.

Apud Origen. contr. Cels. lib. 8. prope finem.

Non solum enim (quod scribit Dio) in contumeliam Iudaeorum ex aduerso templi aedem Ioui excitauit; sed in odium Christianorum ibi degentium, quae sanctissima habebantur loca aequo polluit simulacris: nam de his haec tradit S. Paulinus in epistola ad Seuerum: Hadrianus existimans se fidem Christianam loci iniuria perempturum, in loco passionis simulacrum Iouis consecrauit, & Bethlehem Adonis fano profanata est: vt quasi radix & fundamentum Ecclesiae tolleretur, si in ijs locis idola colerentur, in quibus Christus natus est, vt pateretur: passus est vt resurgeret: surrexit, vt regnaret: iudicatus est, vt iudicaret. Me miserum; etiam ista pro me Dominus omnipotens perpeti non recusauit: vt vbi pro salute generis humani crucifixus pependerat, ibi hominum sacrilegio sperneretur; & super crucem, ad quam orbe concusso, & sole re-

Dio in Hadr.

Paulin. epistola. 11.

HADRIAN. LOCA SANCTA PROFANATA.

fugo, & diffilientibus mortuorum excitatione monumentis, rerum natura nutauerat, stabat simulacrum dæmonis, & in ara simulacri pecudum busta fumabant, & Dei nomen deferebatur statuis mortuorum; cum ipse viuorum Deus, qui & resurrectio mortuorum est, non solum mortui, sed crucifixi hominis blasphemaretur opprobrio. In Bethlehem quoque, ubi agnouerat bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: ibi Principes hominum inficiati Saluatorem Deum infames hominum amores, mortesque coluerunt. Proditæ nouo fidere Regis æterni ubi cunabula supplices cum suis opibus adorauerunt Chaldæi: ibi barbaras libidines sacrauerunt Romani. Vbi natum Saluatorem cum exercitu Angelorum concinnantes cælesti gaudio salutauerunt illustrata nocte pastores; ibi Veneris amasium mixtæ semiuiris planxere meretrices. Pro dolor! quæ pietas hominum hanc impietatem compensare poterit? ubi sacra nati Saluatoris infantia vagiebat, illic Veneris lamenta fingentium lasciuis luctibus infamis ritus ululabat: & ubi Virgo peperit, adulteri colebantur. Mansit hoc sæculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini] huc vsque Paulinus, ad quem hæc Hieronymus: ^a Ab Hadriani temporibus vsque ad Imperium Constantini per annos circiter centum octoginta in loco resurrectionis simulacrum Iouis, in crucis rupe statua ex marmore Veneris a Gentibus posita colebatur, existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola polluisent. Bethlehem nunc nostram, & angustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit: Veritas de terra orta est, lucus inumbrabat Thamuz idest Adonidis: & in specu, ubi quondam Christus paruulus vagijt amasius Veneris plangebatur] Seuerus ^b etiam meminit simulacri dæmonum in loco passionis Dominicæ constituti. & S. Ambrosius in Psalmum quadragesimum tertium plane significat locum passionis, quem Caluarie dicimus, mutato nomine, fuisse Venerarium nominatum a Veneris ibi posito simulacro. Sed quod ad Bethlehem pertinet, Origenes ^c, qui longe ante quàm a Constantino loca illa expurgarentur, claruit; cum agens contra Celsum, Bethlehem meminit, nihil tale de eo loco attingit, quem fama celebrem etiam Gentilibus fuisse tradit, cum ait: In Bethlehem speluncâ offendi, ubi ille sit natus: quod vtique & in illis locis percelebre est, vel apud eos quidem, qui a fide sunt alieni, fama & nomine circumfertur: eadem & in spelunca Iesum quendam, quem Christiani adorant: & demirentur genitum esse] hæc ipse, quibus apparet nequaquam valuisse Hadrianum suis artibus Christi cunabulorum memoriam obliterare, quin apud Gentiles quoque essent illustra.

Quod autem ad extructionem Æliæ pertinet, Epiphanius ^d id aggressum esse Hadrianum testatur, postquam ex Ægypto in Palæstinam aduenit, quod non nisi his temporibus post debellatos Iudæos potuit accidisse, licet Dio (quod dictum est) id prius factum velit. Rem vero gestam, occasione Aquilæ Pontici sacrorum librorum interpretis, his verbis enarrat: Reperit Hadrianus ciuitatem totam solo æquatam, et templum Dei conculcatum, exceptis paucis domibus, & Ecclesia Dei, quæ parua erat eo loco, ubi reuersi discipuli, quando Saluator assumptus est ab Oliueto, ascenderunt in cenaculum: illic enim ædificatum fuerat, hoc est in parte Sion, quæ a deuastatione relicta erat, & partes domiciliorum circa ipsam Sion, & septem synagogæ, quæ solæ in Sion stabant velut tuguria: ex quibus vna relicta fuit vsque ad tempus Maximonæ Episcopi & Constantini Regis, veluti tentorium, vt scriptum est. Itaque animo versat Hadrianus extruere urbem, non tamen templum. Et adeptus Aquilam hunc prædictum interpretem, qui Græcus erat, & socium ipsius a Sinope Ponti oriundum, constituit ipsum illic operarum extruendæ urbis præfectum. Imposuit autem vrbi proprium suum nomen & regij nominis appellationem: sicut enim ipse Ælius Hadrianus nominatus erat, sic etiam ciuitatem Æliam nominauit. Itaque cum Aquila degeret in Hierusalem, & videret discipulos discipulorum ipsorum Apostolorum florentes fide, & magna signa operantes sanationum & aliorum miraculorum (erant enim reuersi ab vrbe Pella in Hierusalem, isthicq. docebant: nam cum vrbs Hierosolymorum capienda esset, præmoniti fuerunt omnes discipuli ab Angelo, vt migrarent ab vrbe funditus perdenda. Hi itaque transmigrarunt, & habitauerunt in dicta vrbe Pella ultra Iordanem, quæ ex decem vrbiū numero esse dicitur: at post deuastationem Hierusalem reuersi, velut dixi, multa signa perficiebant) Aquila igitur mente compunctus, Christianismo

credidit:

- A** credidit: & cum petijset progressu temporis signaculum in Christo, id ipsum affectus est. Cum autem a pristino suo habitu non discederet, a credendo videlicet vanæ astrologiæ, quam exacte edoctus erat: sed quotidie positionem natiuitatis suæ spectaret, redargutusque a doctoribus & increpatus ea gratia, se non corrigeret sed potius contentiose opponeret, & non consentientia confirmaret, fatum videlicet & narrationes de ipso: expulsus est rursus ab Ecclesia, veluti inutilis ad salutem. Ex quo facto amarulentiam veluti ignominia affectus mente concepit, & ad æmulationem elatus est; & abnegato Christianismo, ipsiusque vita, profelytus fit, & circumciditur Iudæus: atque tunc laborioso studio tradidit seipsum ad discendum Hebræorum linguam, et ipsorum elementa. Vbi vero hanc summe didicisset, interpretatus est, non recta ratione vsus, sed quo aliqua ex receptis libris peruerteret, irruens in Septuaginta duorum interpretationem, vt testimonia de Christo in scripturis probata aliter ederet &c.] hæc de Aquila Epiphanius. Verum ab eo non nihil discrepat S. Hieronymus, ^a dum ante Christi tempora eum claruisse tradit quorundam opinione, qui eum fuisse discipulum Achibæ antiqui sectæ Phariseorum post Sammai & Hillel principis existimarunt. Verior tamen sententia illa putatur, quod sub Hadriano Augusto vixerit: quam & reliqui scriptores recepisse videntur. Quod vero ad eius interpretationem pertinet, sicut ab Epiphano haud probatur, ita a Hieronymo interdum reijcitur, atque damnatur, vocante eum, Iudaizantem hæreticum, licet ipse eam in aliquibus probet. Sed quod queritur Epiphanius Aquilam deprauare studuisse translationem septuaginta duorum interpretum, fortasse eadem causa queritur Iustinus Martyr in dialogo cum Triphone, cum Iudæorum calumnias in eam translationem redarguit. Sed nec illud modo de Aquila prætermiserimus, affirmare S. Hieronymum ^b duas ab Aquila elaboratas esse diuinæ scripturæ interpretationes, posterioremque priore fidelioem.

IESV CHRISTI
ANNVS
138.

SIXTI PAPÆ
ANNVS
7.

HADRIANI IMP.
ANNVS
19.

- A** NNO Domini centesimo trigesimo octauo Coss. Commodo Vero & Pompeiano: **A** omni penitus Iudæis occluso aditu Hierosolymam veniendi, deficientibus omnibus, qui ex circumcisione vsque in hunc annum eidem Ecclesiæ præfuerunt Episcopi, primus ex Gentibus ordinatus est Episcopus Marcus.] hæc Eusebius in Chronico, eademque alibi. ^c Verum vsque ad præsentem annum, quousque ex Iudæis eam Ecclesiam rexerunt Episcopi, perseverasse in ea legalium cultum, Seuerus ^d testatur; dicens etiam Iudæis illis, qui in Christianam religionem transissent, æque ac alijs fuisse vetitum eius ingressum urbis, nam ait: Et quia Christiani ex Iudæis potissimum putabantur (namque tum Hierosolymæ non nisi ex circumcisione habebat Ecclesia sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare iussit, quæ Iudæos omnes Hierosolymæ aditu arceret. Quod quidem Christianæ religioni proficiebat: quia tum pene omnes Christum Deum sub legis obseruatione credebant: nimirum id Domino ordinante dispositum, vt legis seruitus a libertate fidei atque Ecclesiæ tolleretur. Ita primum Marcus ex Gentibus apud Hierosolymam Episcopus fuit] huc vsque Seuerus.
- E** Ceterum quod ait, Christianos eius Ecclesiæ in hanc diem seruasse legalia: haud quaquam putandum id eos fecisse more Cherinti & quorundam aliorum hæreticorum, qui in omnibus legi consultum esse volebant, adeo vt etiam circumcisionem acciperent: nec enim eos recessisse ab Apostolorum concilio ibidem habito, cui & Iacobus eius Ecclesiæ Episcopus præsto fuit, dignum est existimare: sed potius leuia quædam, vt scimus temporibus Apostolorum esse factum, pro occasione & tempore, arbitrio potius quàm necessitate seruasse. Omnes enim illos rectæ fuisse fidei, Eusebius ^e cum in historia singulos numerat, tradit: Cur vero non ponat singulorum sedis annos, rationem ipse reddit sic dicens: Episcoporum autem tempora, qui Ecclesiam Hierosolymitanam rexere, quoniam (vt fertur) vitam ad breue admodum tempus propagabant, nunquam scriptorum monumentis seruata reperio: tantum tamen ex quorundam scriptis animaduerto Episcopos numero quindecim ad obsidionem Hadriano regnante factitatum, gradatim succeden-

Annal. Eccl. T. 2.

H 2

succeden-

AQUILÆ INTERPRETATIO QUALIS.

^a Hieronymus in Isa. cap. 8.

^b Hieronymus in Zach. c. 3. 4. & de quaest. Hebr.

^c Eusebius in histor. lib. 4. c. 6. ^d Seuerus in histor. lib. 2.

MARCUS EPISCO. HIROS. PRIMVS EX GENTIB.

^e Eusebius in lib. 4. cap. 5.

LEGALIVM VSVS QUALIS ET QVANDIV.

Isa. 2. 4

Isa. 2. 4

Isa. 2. 4

Isa. 2. 4

Seuerus in histor. lib. 2.

Origenes in Const. Cel. lib. 1.

Epiphanius in lib. de mensur.

DE ÆLIA VRB. SVM.

DE AQUILA PONTICO.

succedendo, illic fuisse, quos vniuersos antiqua Iudæorum stirpe (totam namque Ecclesiam illam ex Hebræis fidelibus coaluisse constat) satos memorant, atque adeo Christi cognitionem ingenue vereq. amplexatos: ita vt ab illis, qui iam Episcopatu digni iudicarentur, qui quidem ab Apostolorum tempore ad eam vsque obsidionem, in qua Iudæi iterum a Romano Imperio desciscientes, non exiguis prælijs afflicti, serie suæ successionis continuata, eam Ecclesiam rexerunt.] hæc Eusebius, qui singulos numerat, quos superius nos eodem auctore recensuimus. Numerat & Epiphanius^a in Panario omnes Episcopos Hierosolymitanos ad sua vsque tempora: verum menda aliqua, quæ ex Eusebio possunt corrigi, in eam seriem irreperunt.

^a Epiph. in Panario. hares. 66.

HADRIANVS ADOPTAT FILIOS.

Eodem tempore Iudaicis rebus compositis, totoq. Oriente sedato, Hadrianus Imperator Romam (peragrato iam toto Romano orbe) se contulit, itemq. vt tradit Spartianus, in Aelio Vero Commodum Verum adoptauit futurum heredem Imperij, qui Consulatum auspicaturus, cum proximis Kalendis Ianuarij diem obiisset: adoptauit deinde Arrium Antoninum, qui postea Pius dictus est: sed ea demum lege, vt ille sibi duos adoptaret L. Annium Verum, & M. Antoninum: hi sunt, duo pariter Augusti, qui simul primum Rempublicam gubernarunt. Erat Marcus Antoninus fratris vxoris suæ filius, & Lucius Verus Aelij Veri, qui ab Hadriano fuerat adoptatus.] hæc Spartianus. ^b Porro hæc de Antonini Pij adoptione, cum qua (vt scribit Iulius Capitolinus in Antonino) accepit & Tribunitiam potestatem, post obitum Aelij Veri contigerunt.

^b Spartian. in Hadr. & Iulius Capitol. in Antonin. Pio.

Hadriano interim Romæ agente, rursus Christiani deferuntur, vt deorum contemptores: inter alios enim Getulius Christianorum hospes & monitor, & frater eius Amantius Tribunus, & Cerealis qui agebat Vicariam præfecturam, qui ab ijs ad fidem Christianam conuersus, a S. Sixto Papa in cryptis arenarijs cum suis latitante, est baptizatus, tenti sunt. Familia Cerealium Romæ nobilissima erat, præfecturis frequentibus & consulatibus illustrata, quorum extant quamplurima monumenta. De his omnibus rescripsit Hadrianus, vt nisi immolarent, ignibus traderentur, quod factum est.

GETVLIUS ET SOCIJ MARTYRES.

Sublatū viri sui Getulij corpus, quod flāma non combusserat, Symphorosa in arenario sui prædij sepeliuit, vbi frequenter vna cū Exuperantio presbytero & septem filijs, quos eodē Getulio patre genuerat, frequenter vigilias celebrabat. Sed tandē ipsa tenta simulq. eius filij post acerbissimas quæstiones, diuerso mortis genere extincti sunt. Nomina filiorum sunt hæc: Crescens, Iulianus, Nemesius, Primitiuus, Iustinus, Stauctus & Eugenius. de quibus iam martyrio consummatis hæc apud Bedam: Altera autem die Hadrianus præcepit corpora eorum in foueam altam proijci: & pontifices templorum posuerunt nomen loci illius: Ad septem biothanatos] vox Græca in Latinitatem transijt a *βίαθη θανάτω*, idest violenta morte, qua voce vtitur Lampridius in Heliogabalo, cum ait: Et prædictum eidem erat a sacerdotibus Syris, biothanatum se futurum] sed & Tertullianus^c iterum, vt primo cum ait: Aut pessimum, secundum biothanatos, vt ipsis etiam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonant] & paulo inferius: Itaque inuocantur quidem a hori & biothanati] hæc de hac voce volumus elucidasse, quod in nonnullis sanctorum martyrum Actis appareat, Christianos ab ethnicis ignominia causa, quod violentæ mortis sententiæ obnoxij essent, Biothanatos nominari consueuisse: secundum illud Apostoli:^d Puto enim, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos] Extant horum omnium acta, aliaq. vetera monumenta a nobis citata in Romano Martyrologio, vbi omnium natalitia celebritate anniuersaria repetenda, certis habentur notata diebus. Tyburtini genere erant, & præclarissimæ confessionis specimen ob oculos Hadriani, qui in villa Tyburtina, quam omnium sumptuosissimam extruxerat, edidit. Aedificauerat enim mire (inquit Spartianus^e) villam, ita vt in ea, & prouinciarum, & locorum celeberrima nomina inscriberet, veluti Lycæum, Academiam, Prytanium, Canopum, Pœcilen, Tempe vocaret: & vt nihil prætermitteret, etiam inferos finxit] Sed quæ deliciarum causa extructa erat, doloris ac mæroris coepit esse exordium: nam in ea villa (idem ait) profluuium sanguinis pene ad exitum venit] non cessauit morbus, donec lenta tabe corpus paulatim deflueret: cum timens Imperio, in eius affectatores sæuire coepit, vsque adeo vt nec Seruiano seni nonagenario parceret: sed sub ipsum mortis tempus id contigisse, Spartianus tradit. Sabinam quoque Augustam coniugem æque vt voluntariam subiret mortem coegit, quæ

^c Tertul. de Anim. c. 57.

^d 2. Corint. 4.

^e Spartian. in Hadrian. HADRIANVS DAT POENAS.

CHRISTI

138.

Annales

SIXTI PAP. 7.

HADR. IMP. 19.

A palam testata est se studiose conatam, ne ex eo humani generis perniciēs grauidaretur:] hæc Aurelius Victor in Hadriano. Tunc accidit, vt defuncto, quem diximus, Commodus adoptato (vt Dio tradit) Antoninum futurum heredem Imperij adoptaret: quæ autem post hæc sequuta sint, suo loco dicemus.

Ad hunc vsque annum, quo incipit numerari Olympias ducentesima vigesima nona, Phlegon Chonographus Olympiadas supputauit, atque res gestas in eis breuiter attigit potius quam tractauit, vt Philostorgius tradit, quem citat Suidas, qui de Phlegonte hæc habet: Phlegon Trallianus libertus Augusti Cæsaris (quidam Hadriani dicunt) historicus, scripsit Olympiadas libris sexdecim: sunt autem vsque ad Olympiadem ducentesimam vigesimanonam res vbique gestæ. Eisdem libris octo exposuit; descriptionem Siciliae, de Longæuis & mirabilibus rebus, de Romanis festis libros tres, de Romæ locis & vnde cognomenta habeant, Epitomen Olympioniarum libris duobus, & alia. Huius Phlegontis, vt Philostorgius ait, quantum ad res Iudaicas attinet, historiae copiosius exponendæ sunt, cum Phlegon, & Dio breuiter eas attigerint, & obiter commemorarint: nam religionem & reliquas virtutes, ne tantillum quidem eos constat curasse, sicut nec illas: contra vero Iosephus reformidanti similis est & cauenti ne offendat Græcos] hucusque Suidas: quem miramur admittere dubitationem, num Augusti, seu Hadriani Phlegon libertus fuerit: nam quem numerasse ait Olympiadem ducentesimam & vigesimanonam, quæ hoc anno inchoatur, quomodo potuit sub Augusto vixisse? Porro Phlegontis licet scriptoris ethnici meminisse volumus, quod ab Origene sæpe, vt diximus, Eusebio, & alijs Ecclesiasticis tractatoribus citatus esse reperiatur, cum præsertim de admirando illo solis deliquio, quod tempore passionis Domini accidit, agunt. Extabant nomine quoque Phlegontis de Hadriani vita libri, sed de ijs suo loco agemus inferius: hæc modo de eo satis.

SVPPUTATIO PHLEGONTIS.

IESV CHRISTI
ANNVS
139.

SIXTI PAPÆ
ANNVS
8.

HADRIANI IMP.
ANNVS
20.

CHRISTI anno centesimo trigessimono, Aelius Verus vna cum Vibullio Pio adscribitur Consularibus Fastis: licet, vt dictum est, Consul designatus secundo, antequam adierit, morte sublatus fuerit, quando Antoninus Pius adoptatur ab Hadriano quinto Kalendas Martias. Eo tempore cum Hadrianus Imperator, qui numinis vltione ex nimio fluxu sanguinis pthisi grauiter laborabat, ingrauescente morbo in hydropin incidit, diu multumq. medicorum arte, magicisq. incantationibus curatus, cum in dies magis magisque tabes grauior atque molestior redderetur, viuendi tædio affectus, mori vehementer expetijt ac procurauit: id quidem Dio^a in primis tradit his verbis: Ceterum Hadrianus magicis artibus & incantamentis quibusdam aqua omnem intercutem eduxit, qua tamen rursus & celeriter repletus fuit. Postquam igitur morbus auctus est, & vt cunque adhibitis remedijs, indies deficiebat, mori decreuit. Sæpe aut venenum, aut gladium postulabat, & frustra quidem: nullus enim porrigebat. Posteaquam autem promissa pecunia, & data venia nemo ei obtemperabat; accersit quendam barbarum Mastorem nomine, genere Iazygem, quo homine propter robur & audaciam plebique in venationibus vltus fuerat. Hunc partim minis, partim magnis pollicitationibus impulit, atque coegit, vt cædem sibi inferret: circumscripsitq. locum sub mammilla, quem Hermogenes medicus demonstraauerat, quo letaliter percusso, statim sine dolore expiraret. Sed vbi hoc ei non successit. (nam Mastor tanto facinore perterritus atque attonitus aufugit) multum in graui morbo de se conquerebatur, quod nullam potestatem haberet, nec sibi mortem consciscere posset, maxime quando etiam multa super alios posset.] huc vsque Dio. Porro non solum medicamentis, & incantationibus, sed & quibusdam fictionibus illi prorogare vitam, qui eius curam agebant, callide studere; agentes nimirum, vt nouis inuentis cum spe viuendi alerent; & ab inferendi sibi mortem desiderio penitus distraherent.

^a Dio in Hadr. HADRIANVS MORTIS CVPIVS.

Quæ vero essent hæc commenta & tanquam in scæna actiones, Spartianus^b his verbis describit: Post testamentum quidem iterum se est conatus occidere, subtracto pugione. Annal. Eccl. Toz. H 3 ne sæ-

^b Spartian. in Hadrian.

AFFECTATA ET FALSA MIRACULA.

ne, sauior factus est, petijt & venenum a medico; qui se ipse ne daret, occidit. Ea tempe- state superuenit quaedam mulier, quae diceret somnio se monitam, vt insinuaret Hadria- no, ne se occideret, quod esset bene valiturus, quod cum non fecisset, esse ceccatam. Iussam tamen iterum Hadriano eadem dicere, atque genua eius osculari, recepturam visum, si id fecisset. Quod cum infomniū impleffet, oculos recepit, cum aqua, quae in fano erat, ex quo venerat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus caecus ad febrientē Hadrianum, eumq. contigit: quo facto & ipse oculos recepit, & Hadrianum febris reliquit. Quamuis Marius Maximus haec per simulationem facta commemoret.] haecenus Spartianus. Sic igitur varijs diuersisq. artibus Hadrianus distentus, in sequentem annū vitam cogitur propagare. Ceterum cum multi disputent causam, cur Antoninus, quem adoptauerat, & Imperij heredem reliquerat, Pius cognomento sit appellatus: alijsq. aliā afferant mihi certe ea probatur, quod tam diu Hadrianum viuere coegit, cum natura filij etiam soleant parentum, quo summa rerum potiantur, optare mortem.

ANTONINVS CVR PIVS DICTVS. a Iulius Capitol. in Antonino Pio.

Hac tam dira passum esse Hadrianum, numine vlciscente, quod Seruianū virum optimum necarit, opinati sunt Dio & Spartianus Gentiles historici, quod nullam aliam potiore offensi ab eo numinis causam cognoscerent: quippe qui Christiani nominis inimici, nullam putarent rationem esse habendam de Christianorum occisione, cuius rei causa illum gratia dignum potius quam vindicta ducerent, quod pium dijs obsequium impendisse videretur. Verum qui haec aequiori lance expenderit, proculdubio intelliget, ob plurimorum innocentium Christianorum caedem saepius perpetrata, haec ipsum commeruisse.

Ceterum quod ad illa miracula spectat, quae ex Marij Maximi nobilissimi historici sententia fuisse conficta, Spartianus affirmat; eademq. omnia concinnata arte Antonini, qui quod tantopere prorogare studuerit vitam parentis, Pij meruerit cognomentum: opportuna se offert occasio, vt de alijs quibusdam miraculis commenticijs agamus, quae eiusdem Antonini temporibus esse edita, publica monumenta testantur: quae vel ipsius Antonini commento, vt quemadmodum ea inuentione erga parentem pius, ita erga deos pientissimus videretur, seu impostura sacerdotum, vel ijsdem omnibus coniuuentibus, vt collabentem deorum cultum falsorum miraculorum editione fulcirent, contigisse certum est. Quod enim Christianam religionem dijs aduersariam virtute miraculorum mirifice auctam, stabilitamq. conspicerent; ijsdemq. maiorem accessionem ad eam Indies fieri intelligerent: vt eadem quoque ratione suos in religionis officio continerent; quaedam ab Aesculapio facta esse miracula confinxerunt; eademq. publica memoria consignarunt: Extat de his antiqua tabula marmorea, licet non integra, Romae in aedibus Massæorum maiusculis litteris exarata, quam hic diuerso tamen caractere reddidimus.

FALSA MIRACULA GENITILIVM.

Αὐτὰς τὰς ἡμέρας Γαίῳ πνὶ τυφλῷ ἐρχημάπεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ προσκυῖσαι εἰς τὸ τοῦ δεξιῶ ἱερῶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν καὶ θείναι τοὺς πέντε δακτύλους ἐπάνω τοῦ βήματος & ἀγὰ πλὴ χεῖρα καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμοὺς καὶ ὀρθῶν ἀέβλαστῶν τοῦ δήμου παρεσῶτος καὶ συχαρμοδύε ὅτι ζῶσαι ἀρετὰ ἐγγύοντο ἐπὶ τοῦ σεβαστῆ ἱερῶ Ἀγίωνείου.

Eandem quoque tabulā ex archetypo exemplari, quod est Romae in Bibliotheca Farnesiana, mira diligentia descriptam, editamq. vidimus a viro insigni Iusto Lipsio Antiqu. descript. orb. 2. fol. 29. ex typo gr. Plantiniana ann. 1588.

Λουκίῳ πλὴρῆπικῶ καὶ ἀφιλιππισμῶ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἐρχημάπεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ βιβῶμου ἀγὰ τέφραν καὶ μετόνιου ἀναφυράσαι καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τὸ πλὴρὸν καὶ ἐσῶθη καὶ δημοσία ἠνχαρίσθησεν τῶ θεῶ καὶ ὁ δήμος συνεχάρη αὐτῶ.

Αἶμα ἀναφέροντι Ἰουλιανῶ ἀφιλιππισμῶ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἐρχημάπεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ βιβῶμου ἀγὰ κόκκους σροβίλου καὶ φάσιν μὲ μέλιτος ὅτι ζῶσαι ἀρετὰ ἐγγύοντο ἐπὶ τοῦ σεβαστῆ ἱερῶ Ἀγίωνείου.

Οὐαλερίῳ Ἀπρω στραπῶτι τυφλῷ ἐρχημάπεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν & λαβεῖν ἄμα ἐξ ἀλεξυόνος λουκῶ μὲ μέλιτος & κολλυρίσιν συχαρίσαι καὶ ἐπὶ ζῶσαι ἀρετὰ ἐγγύοντο ἐπὶ τοῦ σεβαστῆ ἱερῶ Ἀγίωνείου.

Οὐαλερίῳ Ἀπρω στραπῶτι τυφλῷ ἐρχημάπεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν & λαβεῖν ἄμα ἐξ ἀλεξυόνος λουκῶ μὲ μέλιτος & κολλυρίσιν συχαρίσαι καὶ ἐπὶ ζῶσαι ἀρετὰ ἐγγύοντο ἐπὶ τοῦ σεβαστῆ ἱερῶ Ἀγίωνείου.

Hac

Hac Benedictus Aegius Spoletinus, verbum verbo reddens, sic Latine vertit.

Hisc diebus, Caio cuidam caeco oraculum edidit. Veniret ad sacrum altare: & genua flecteret; a parte dextra veniret ad lauam, & poneret quinque digitos super altare; & eleuaret manum, & poneret super proprios oculos. Et recte vidit, populo presente; & congratulante, quod grandia miracula fierent sub Imperatore nostro Antonino.

Lucio affecto lateris dolore, & desperato ab omnibus hominibus, oraculum reddidit Deus. Veniret, & ex tribomo tolleret cinerem & una cum vino commisceret, & poneret supra latus. Et conualuit; & publice gratias egit Deo; & populus congratulatus est illi.

Sanguinem reuolenti Iuliano, desperato ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit Deus. Veniret; & ex tribomo caperet nucleos pini, & comederet una cum melle per tres dies. Et conualuit; & veniens publice gratias egit, presente populo.

Valerio Apro militi caeco oraculum reddidit Deus. Veniret, & acciperet sanguinem ex gallo albo, admiscens mel; & collyrium conficeret, & tribus diebus vteretur supra oculos. Et vidit; & venit; & gratias egit publice, Deo.

Porro hanc tabulam e rudibus templi Aesculapij, quod Romae celebre erat in insula Tiberina, vbi solitae erant inscribi de remedijs morborum tabellae, esse erutam, omnes intelligunt: pariterq. consentiunt, qui accurate haec peruestigant, eadem miracula eiusdem generis esse cum illis, quae olim a Vespasiano, ac nuper ab Hadriano facta esse dicuntur: sed de illis superius satis. Sane quidem Arnobius a disputans aduersus Gentiles, cum de Aesculapio Romam sub specie serpentis aduecto, & in Tiberina insula collocato longiorem texuit orationem, pluribus ac manifestis rationibus docet, nullam vnquam ab Aesculapio Romanos vtilitatem consequutos esse. Ceterum consueuisse Gentiles in numinum suorum gratiam miracula atque oracula fingere, exemplum quoque de Theoteco Antiocheno, qui eadem Maximini Imperatoris temporibus praestitit (quod Eusebius b narrat) fidem facit. Sed quam solers esse soleret impostorum industria sagaxq. calliditas ad eiusmodi de Aesculapio mira arte concinnanda commenta, quae scribit Lucianus in Pseudomate de eodem Aesculapio in colubri forma, hoc eodem prope modum tempore in Ponto iterum apparente, satis aperte declarant. Sed de ea re in Marco Pij successore agemus.

a Arnob. lib. 7.

b Euseb. lib. 9. cap. 2.

IESV CHRISTI. ANNVS 140. SIXTI PAPAE. ANNVS 9. ANTONINI PII IMP. ANNVS 1.

Centesimo itaque ac quadragesimo Christi anno, Camerino & Magno Coss. Hadrianus Imperator Antoninum Pium adoptatum auget tribunitia potestate: quam hoc anno auspiciatum esse, non superiori, manifesta probatio est ex nummis antiquis, in quibus Consulatus eius secundus, qui accidit sequenti anno, simul iungitur cum tribunitia potestate secundo accepta. Singulis enim annis Imperatores tribunitiam potestatem accipere solitos, certum est. Hoc ipso anno idem Hadrianus Imperator agens annos aetatis sexagintaduos, menses quinque & dies sex, Imperij vero annos viginti & menses vndecim, cum mortem voluntariam diutius exoptatam sibi asciscere non daretur; tandem consilio medicorum cibo & potu abstinens, finem viuendi fecit] haec Dio c. Mortuus est apud Baias sexto Idus Iulias, sepultusq. ad tempus in villa Ciceroniana Puteolis d: inde vero translatus est corpus eius Romam, locatumq. in mole, quam ab eo denominatam e trans pontem construxit postea Antoninus. Auctor est Spartianus ipsum iam morientem haec occinuisse carmina suorum malorum praenuncia: Animu-

HADRIANI MORS.

c Dio in Hadrian. d Spartian. in Hadrian. e Dio in Hadrian. & Iul. Capitolin. in Anton. Pio.

*Animula, vagula, blandula,
Hospes, comesq. corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigidula, nudula,
Nec ut soles, dabis iocos.*

In eum mortuum a multis multa sunt dicta: Acta eius irrita fieri Senatus volebat: nec appellatus esset Diuus, nisi Antoninus rogasset. Templum denique ei pro sepulcro apud Puteolos constituit, & quinquennale certamen, & flamines, & sodales, & multa alia, quæ ad honorem numinis pertinerent. Quare (vt superius dictum est) multi putant Antoninum, Pium dictum] huc vsque Spartianus: in quem errorem irrepsisse putamus, dum eum imperasse tradit, annos vigintiunum & menses vndecim: cetera ab eo gesta, & vitæ mores tum Dio, tum ipse sunt pluribus profecuti; qui addit: Famæ celebris Hadrianus tam cupidus fuit, vt libros vitæ suæ scriptos a se libertis suis litteratis dederit, iu-
bens, vt eos suis nominibus publicarent: Nam Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur]

DE PHLEGONTE.

a Orig. contra Cels. lib. 2.

Sed quod ad Phlegontē spectat; inter alia ipsum scripsisse Annales, auctor est Origenes^a, qui eum citat, sic dicens: Phlegon in decimotertio vel decimoquarto (vt arbitror) Annalium libro, futurorum quorundam prænotionem detulit Christo, cum de Petro confusus pleraque & de Christo edisserit: & plane testificatur pro huius prædictionibus res occurrisse: cum alioqui ex his, quæ ex præscientia successere (& id quidem inuitus) diuinæ esse potentiæ definiuit] hæc Origenes, qui & de tempore passionis Christi ex eodem Phlegonte^b recitat testimonium, necnon de tempore Hierosolymitanæ cladis^c. Laudat eundem Eusebius^d quoque: & de eo superius satis.

b Orig. contra Cels. lib. 2. & in Matt. tract. 35.

c Orig. in Matt. tract. 29.

d Euseb. in Chron.

e Epiph. lib. de Mensur.

f Dio in Hadriano.

g Tertul. in Apolog. cap. 5.

Sed quod pertinet ad Hadriani scripta, quorū occasione ad hæc de Phlegonte digressi sumus, auctor est Epiphanius^e, ipsum scripsisse in medicos epistolam exprobratricem, artem ipsorum culpantem: sed & eum morientem illud vulgatum in populo dixisse: f Turba medicorū interfecit Regem. Magiam calluisse Hadrianum, Dio & Spartianus testantur. Fuisse quoque matheseos peritū Marius Maximus vsque adeo demonstrat, vt eū dicat cuncta de se scisse, sic vt omnium dierum vsque ad horam mortis futuros actus ante præscriperit] hæc apud Spartianum in Aelio Vero. His puto de causis Tertullianus^g vocat Hadrianum omnium curiositatum exploratorem. Illud præterea de Hadriano non excidat, quod Aurelius Victor dum de ipso agit, in fine sic subdit: Officia sane publica, & palatina, necnon militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per Constantinum mutatis hodie perseverant] nempe vsque ad Theodosium Imperatorem. Hæc meminisse oportuit ob nonnullas soluendas ambages de magistratibus. At de Hadriano hæcenus. D

OFFICIA PER HADRIANVM MUTATA.

Reperiuntur complures alij martyres præter illos, quos recensuimus sub eadem Hadriani persecutione passos esse, quorum certi dies passionis sunt in Ecclesiasticis tabulis pro ipsorum anniuersaria commemoratione conscripti, videlicet Terentianus Episcopus Tudertinus vna cum Flacco: Eleutherius Episcopus Illyrici ab Anacleto Papa non Aniceto (vt habet Nicephorus) educatus, atque vna simul Anthia mater, Chorebus præfectus, Euppsychius in Cappadocia, Ariadna in Phrygia, Exuperius, Zoes, Cyriacus, & Theodolus: Maria ancilla, Theodorus, & Paulippus: Thamelus cum socijs, Philletus, Lydia, Macedonius, Theoprepidus dux, & Chronidas commentariensis, de quibus singulis in Romano Martyrologio habetur mentio: sed sunt & alij complures, quorum nomina exciderunt.

MARTYRES SVB HADRIANO.

Hadriano extincto, Antoninus Pius, quem ille adoptauerat, Romanum Imperium moderatur, qui paternum genus e Gallia transalpina Nemauso ciuitate ducebat, vt tradit Iulius Capitolinus^h, qui & eius cognationem describit. Imperare cœpit annos natus quinquagintatres, quippe (vt idem affirmat) natus est Domitiano duodecies & Cornelio Dolabella Coss. Ipso primo regni initio cum nouisset Senatum Hadriano fuisse infensum, conariq. eius acta rescindere ob nobilium cædes, quas fecerat, his verbis vsus: Igitur nec ipse princeps vester ero, si ille improbus, inimicusq. vobis atque hostis fuit: nimirum enim omnia acta eius, in quibus est adoptio mea rescindetis] Senatum placauit, & Hadriani corpore Romam translato, & ad hortos Domitiæ collocato, ingens illi sepulchrum structum, quod postea Moles est Hadriani nuncupata, diuinos illi honores impendit, inter diuos retulit, sacerdotes instituit, ac templum erexit: hæc omnia Spartianusⁱ, Iulius Capitolinus^k, & alij. Ferunt quoque ea de causa ipso Imperij initio Piū esse

h Iul. Capitol. in Anton. Pio. ANTONINVS IMPERAT.

i Spartian. in Hadrian.

k Iul. Capitol. in Anton. Pio.

l Aurcl. Victor.

ab om-

ab omnibus nominatum, quod multis tunc reis factis, postulatisq. nonnullis ad supplicium, neminem puniuit: Non oportere, inquit, ab his rebus principatus exordium ducere: qua de re cunctis laudabilis extitit, vt pote animi tranquillitate Numæ Pompilio comparatus. De his agens idem Capitolinus: Vsque adeo (inquit) sub eo nullus percussus est Senator, vt etiam parricida confessus, in insula deserta poneretur, quia viuere illi naturæ legibus non licebat.]

ANTONINI PIETAS.

Qualisnam autem esset Christianæ religionis status his temporibus, ex ijs quæ scribit Iustinus Philosophus, qui eodem Antonino Imp. in Vrbe claruit, possumus intelligere. Ac primum illud, quàm longe lateq. in toto terrarum orbe Christiana religio fuerit propagata, idem auctor in dialogo cum Tryphone^a his verbis demonstrat: At qui nunc vnum quidem est genus mortalium, siue Barbarorum, siue Græcorum, siue etiam aliorum omnium quocunq. appellentur nomine, vel Amaxobiorum, vel Nomadum domo carentium, vel in tentorijs viuientium (scenitarum) & pecoribus vitam tolerantium, inter quos per nomen Crucifixi Iesu, supplicationes, & gratiarum actiones Patri fabricatori rerum omnium non fiant.] hæc Iustinus. His consentientia scribit Irenæus^b qui hoc ipso etiam sæculo claruit, cum ait: Etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæc quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæc quæ in Hyberis sunt, neque hæc quæ in Celtis, neque hæc quæ in Oriente, neque hæc quæ in Aegypto, neque hæc quæ in Libya, neque hæc quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen & prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad veritatis cognitionem venire. Et neque qui valde prævalent in sermone, ex his, qui præsumunt Ecclesijs alia quàm hæc sunt dicent; nemo enim super magistrum est: neque infimus in dicendo deminorabit traditionem.] hæc Irenæus dum de vna fide vigente in omnibus Ecclesijs, & vna omnium traditione differit.

a Iust. in dialog. cum Tryph. ex versio. Lamgi.

FELIX ECCLÆ SIAE STATVS.

b Iren. lib. 2. cap. 3.

Sed & Tertullianus^c, qui in fine sæculi huius floruit, hæc in Gentes: Si enim & hostes exertos, non tantum vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? plures nimirum Mauri, & Marcomani, ipsiq. Parthi, vel quantæcunq. vnus tamen loci, & suorum finium gentes, quàm totius orbis? externi sumus, & vstra omnia impleuimus, vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum; sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuisset, etiam impares copijs, qui tam libenter trucidamur? si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quàm occidere. Potuimus & inermes, nec rebelles: sed tantummodo discordes solius diuortij inuidia aduersus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abruptissemus a vobis, suffudisset vtique dominationem vestram tot qualiumcunq. amissio ciuium: immo etiam & ipsa destitutione punisset: procul dubio expauissetis ad solitudinem vestrâ, ad silentium rerum, & stuporem quendam, quasi mortuæ Vrbs quæissetis, quibus in ea imperassetis] hæc in Gentes; idemq. hæc aduersus Iudæos: d In quem enim alium vniuersæ Gentes crediderunt, nisi in Christum, qui iam venit? cui enim aliæ Gentes crediderunt? Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiâ, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphyliam, immorantes Ægyptum, & regionem Africæ, quæ est trans Cyrenem, Romani, & incolæ, tunc & in Hierusalem Iudæi, & Gentes ceteræ, vt iam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diuersæ nationes, & Britannorum inaccessa loca Romanis, Christo vero subdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum Gentium, & Prouinciarum, & Insularum multarum vobis ignotarum, & quæ enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui iam venit, regnat, vt pote ante quem omnium ciuitatum portæ sunt apertæ, & cui nullæ sunt clausæ; ante quem feræ ferreæ sunt comminutæ, & valuæ æreæ sunt apertæ: quamquam & ista spiritualiter sint intelligenda, quo præcordia singulorū varijs modis a diabolo obsessa fide Christi sint referata: attamen perspicue sūt adimpleta, vt pote in quibus omnibus locis populus nominis Christi inhabitet] hæc ipse.

c Tertul. in Apologet. c. 37.

d Tertul. aduers. Iud. c. 7. 8.

Idem Tertullianus, pluribus monstrat, nullum hæcenus fuisse regnum, nullam rempublicam, quæ vi armorum adeo dilatare suos vnquam potuerit fines, perinde ac populus

CHRISTI REGNUM IN GENTES VBIQUE.

populus Christianus fecerit, idq. absque vi armorū atque tumultu, sic dicens: Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei filius, qui omnibus in æternum Gentibus regnaturus nunciabatur? Nam si Salomon regnavit, sed in finibus Iudæ tantum, a Bersabee vsque ad Dan termini regni eius signantur. Si vero Babylonij & Parthis regnavit Darius, non habuit potestatem ulterius ultra fines regni sui: non habuit in omnibus Gentibus potestatem. Si Aegyptijs Pharaon, vel quisque ei in hereditatem regni successit: illic tantum potitus est regni sui dominio. Si Nabuchodonosor cum suis Regulis ab India vsque Aethiopiam habuit regni sui terminos: Si Alexander Macedo nunquam Asiam vniuersam & ceteras regiones, postea quam deuicerat, tenuit: Si Germani, adhuc vsque limites transgredi non sinuntur: Britannia intra Oceani ambitum conclusa sunt: Maurorum gens, & Getulorum barbaries a Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam? qui de legionum suarum præsidij Imperium suum muniunt, nec trans ipsas Gentes porrigere regni sui vires possunt. Christi autem regnum & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus Gentibus supra numeratis colitur, vbique regnat, vbique adoratur.] huc vsque de Ecclesiæ huius sæculi fecundissima propagatione Ecclesiastici tractatores, qui cum vel aduersus hæreticos, vel Gentiles, vel Iudæos eius temporis locuti sint, a quibus facile potuissent mendacij redargui; quæ essent omnibus explorata locutos esse, nullus poterit iure dubitare.

Ceterum quo magis res Christianorum amplioribus spatijs dilatabantur, & numerosiore populo augebantur, eo maior Gentilium in eos concitabatur inuidia & persecutio: & quantumlibet nullo alio speciali edicto (vt de Antonino certum est, id testante Tertulliano^a) vetaretur Christiana religio, nihilominus mille circumuenti calumnijs Christiani frequenter a Iudicibus extremo supplicio damnabantur: non desunt de his sub eodem Antonino Pio certa exempla, de quibus suis locis inferius agemus.

IESV CHRISTI ANNVS 141. SIXTI PAPÆ ANNVS 10. ANTONINI PII IMP. ANNVS 2.

SEQUENTI anno Domini centesimo quadragesimoprimo Antoninus Aug. secundum vna cum Bruttio Præsente adiit Consulatum. Quo tempore iam sublato Hadriano, qui Iudæos sæpe rebellantes compresserat, ac patrio solo multis cladibus affectos expulerat; eosdem iterum rebellantes, aliosq. populos nouarum rerum cupidos tumultuantes Antoninus per Legatos ac prouinciarum Præsides bellum agens subiecit; alios vero repressit, ac continuit in officio. De rebus gestis aduersus Iudæos (quod perierint vetera monumenta) nulla est penitus mentio, nisi quæ apud Iulium Capitolinum,^b qui gesta ab Antonino breuiori summa perstrinxit, his verbis habentur scripta: Per Legatos suos plurima bella gessit. Nam & Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, alio muro cespitio, summotis Barbaris, ducto. Mauros ad pacem postulandam coegit; Et Germanos, & Dacos, & multas Gentes, atque Iudæos rebellantes contudit per Præsides, & Legatos. In Achaia etiam atque Aegypto rebelliones repressit: Alanos molientes sæpe refrenauit] hæc Capitolinus vna ferme sententia multorum annorum, immo & totius Antonini Imperij res gestas inuoluens potius quàm explicans tradit.

IESV CHRISTI ANNVS 142. TELESPHORI PAPÆ ANNVS 1. ANTONINI PII IMP. ANNVS 3.

ANNO Christi centesimo quadragesimosecundo, idem Antoninus Augustus tertium iniit Consulatum, collegamq. sibi asciuit M. Aurelium Antoninum, de cuius Consulatu hoc ipso tertio Antonini anno Marco delato, meminit Iulius Capitolinus, ac primum de obitu Faustinae Augustæ, his verbis: Tertio anno Imperij sui Faustina vxorem perdidit, quæ a Senatu consecrata est, delatis Circensibus, atque templo, & Flamminicis, & staturis aureis atque argenteis: cum etiam ipse hoc concesserit, vt imago eius cunctis Circensibus poneretur: statuam auream delatam a Senatu positam

A sitam suscepit: M. Antonium Quæstorem, Consulem, petente Senatu, creauit] hæc ipse. Sed qua impostura impietatem ornarent, vt mendacium veritas crederetur: audi quid ad eundem Antoninum Iustinus Christiana sit libertate locutus: Porro cur moriētes apud vos Imperatores semper immortalitati consecrare dignamini, producentes quempiam qui iureiurando confirmet vidisse se e rogo ascendere in cælum ardentem Cæsarem?] Quibus putandū est risibus Christianos homines his temporibus infectatos esse Gentiles, qui singulis fere annis noua templa, noua sacerdotia nouis, quos illi fecissent, dijs erigere atque statuere viderent? immo potius tantam ipsorum insaniam commiseratos esse. Iam superiori anno Hadrianum Principem: hoc vero feminam coniugem Imperatoris, quos nouissent omnes, inter deos cernebant esse relatos, & perinde ac dijs templa & sacrificia instituta. Porro hæc ipsorum deliria Christianæ religionis propagationi mirum in modum conducebant. Qui enim nobilioris essent ingenij, & cultus veri numinis amatores, isthæc spectantes ac præ oculis semper habentes, abiectam nimis ac humi reptantem esse Gentiū theologiam cognoscebant; quippe quæ mortales, arbitrio Senatus & Principis, soleret habere deos: quod Christianis præsertim inculcantibus, Gentiles, qui animæ quiores essent, perspicue intelligentes, Christianā religionem, quam signis atque virtutibus toto orbe viderent effulgere, contemplati, admirati, ac perscrutati cum essent; eidem dedisse nomina, & toto animo amplexatos esse; magnamq. ex his rebus nostris esse factam accessionem, nemo iure poterit dubitare. Cum e contra ipse Antoninus Augustus, cum dilabentes ad externum ac plane contrarium religionis cultum sentiret homines, quo reliquos Principis exemplo in officio contineret, dijs assidue sacrificabat; nec (quod tradit Capitolinus^a) vllum sacrificium per Vicarium

C fecit, nisi cum æger fuit. Hoc eodem anno Sixtus Papa, cum sedisset annos decem, vno minus mense & viginti duobus diebus, octauo Idus Aprilis martyrio coronatur. Tam Græci vt Eusebius & alij eum secuti, quàm Latini, vt liber de Ro. Pontific. consentiunt de Sixto, quod federit annos decem: quamobrem habita temporis ratione, quo desijt, qui eum præcessit Alexander, & dierum, quibus sedes vacasse ponitur, insuper & natalis diei Sixti martyrij, vt in tabulis Ecclesiasticis legitur, hoc ipso anno, eaq. die Sixtum desijisse, opus est dicere: cui de Sixto chronographiæ haud longe dissonant indices Vaticani, atque Cresconij: nisi quod in quibusdam impletum decennium, tribus additis mensibus, Sixti sedi tribuitur. Qui sequuti sunt Eusebium vnum ex Romanis Pontificibus prætermittentē, nempe Cletum, sub Hadriano Sixti obitum ponunt: sed æque falli eos putamus, qui in annis Romanorū Pontificū additios nec sibi constantes in libro de Romanis Pontificibus positos sequuti sunt Consules. Leguntur titulo Sixti Papæ epistolæ duæ: sed quod in altera ipsarum Sixtus Vniuersalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus inscriptus habeatur, miramur adeo offendisse Nouantes, perinde ac si fuerit humanum inuentum, vt Petrus & qui ei in sede succedunt, & in Petro totius ouilis Domini curam a Domino susceperunt, Vniuersalis Ecclesiæ inscribantur Episcopi. Porro eiusmodi titulus, vt Vniuersalis Ecclesiæ dicatur Episcopus, idemq. & Pontifex Maximus, qui in sede Petri succedit Romanæ Ecclesiæ Episcopus, non recens est in Ecclesiam introductus, sed antiquitus vsitatus: quod parū est, vt ex Sixti epistola, quæ ab eis ducitur in controuersiam, demonstramus; quandoquidē, & qui aliquando recta sentiens, sed a fide Catholica refuga, in ipsam Romanam Ecclesiam insaniens, eamq. dente canino dilacerās Tertullianus^b recitans & impugnans Victoris Romani Pontificis edicti verba, ait: Audio etiam edictum propositum, & quidem peremptorium: PONTIFEX scilicet MAXIMVS, EPISCOPVS EPISCOPORVM (erat hæc inscriptio decreti) dicit: Ego & mæchis, & fornicationis delicta poenitentia functis dimitto] Verum non nisi secundum veterem nomenclaturam ea posita a Victore, vel (si velimus esse verba Tertulliani) secundum vsitatam verborum consuetudinem ab ipso dicta, & inculcata, nemo in dubium iure poterit reuocare. sed de his alias.

Quod item ad scripta Sixti Romani Pontificis spectat: non prætermittendum, a Ruffino presbytero Aquileiensi tentatum, vt Sixti philosophi Pythagorici commentarium in latinum a se translatum, nomine Sixti Papæ vulgaret: Detexit S. Hieronymus^c imposturam, scribensq. ad Ctesiphontem, ait: Illam autem temeritatem, immo insaniam quis digne poterit explicare sermone, quod librum Sixti Pytha-

INCREMENTVM CHRISTIANÆ RELIGIONIS VNDE.

a Idem Capitol. ubi supra.

SIXTI PAPÆ MARTYRIVM.

ROM. PONTIF. ANTIQVVS TITVLVS.

b Tertul. lib. de pudicit. c. 1.

SIXTO PAPÆ LIBER FALSO ASCRIPTVS.

c Hieronym. aduers. Pelagian.

a Tertul. in Apolog. c. 3.

b Iul. Capitol. in Antonin. Pio.

c Idem Capitol. in Ant. Pio.

Pythagoræi hominis absque Christo, atque ethnici, immutato nomine Sixti martyris, & Romanæ Ecclesiæ Episcopi prænotavit, in quo iuxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de eius dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur: ut qui volumen philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis: denique in ipso volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apostolorum, nulla sit Christi mentio, ut Episcopum & martyrem sine fide Christi fuisse contendat.] hæc Hieronymus, qui alias ea de causa in eundem exclamans ait: ^a Miserrabilis Grunnius, qui ad calumniandos sanctos viros aperuit os suum, linguamq. suam docuit mendacium: Sixti Pythagoræi hominis Gentilissimi vnum librum interpretatus est in latinum, diuisitq. in duo volumina, & sub nomine sancti Sixti vrbis Romæ Episcopi ausus est edere, in quibus nulla Christi, nulla Spiritus sancti, nulla Dei Patris, nulla Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fit mentio: & hunc librum solita temeritate & insania, Anulum nominavit: qui per multas prouincias legitur, & maxime ab his, qui *ἀπαθείων* & impeccantiam prædicant.] Inuehitur rursus ^b in eundem, eadem ex causa alibi: Legitur eiusdem Sixti ^c Papæ decretum, ne sacra vasa ab alijs quam a sacris ministris tangerentur. Si enim in ijs, quæ futurorum erant umbra, tanta Dei monitu inerat obseruantia, ut sacra vasa filijs ^d Caath non nisi tecta portare liceret: quo modo non ea sanctissima haberentur, & religiosiori essent cultu seruanda, quibus sacrificium omnium præstantissimum exhiberetur: sed de sacris vasis alibi pluribus. Rursus de rebus a Sixto decretis: Hic insuper (habet liber de Romanis Pontificibus) constituit, ut quicumque Episcopus euocatus fuerit ad sedem Romanam Apostolicam, rediens ad parochiam suam, non suscipiatur nisi cum Formatis salutationis ad plebem a sede Apostolica.

^a Hieronym. in Hier. c. 22.
^b Hier. in Ezechiel. c. 18.
^c Lib. de Rom. Pontific. in Sixto.
^d Num. 4.

^e Hieronym. in Ezechiel. c. 18.
^f Lib. de Rom. Pontific. in Sixto.
^g Num. 4.

SIXTI DECRETUM DE FORMATIS.

^h Oprat. lib. 2. contra Perme- nian.

ⁱ August. epist. 463.

^j Nicæn. Concil. cap. 18.

^k Tom. 2. Conc. post Concil. Chalcedonen. LITTERARVM ECCLESIASTICARVM DI- VERSA GENERA.

^l Concil. Chalced. cap. 11.
^m In Concil. Chalced. c. 11.

ⁿ Concil. Chalced. cap. 13.

^o 2. Cor. 3.

^p Plin. lib. 10. epist. 121. 122. o lib. 8. cap. 6. Cod. Theod. p In Lexic. Iur. verb. tractatoris: & apud Cuiac. tit. de Tract.

Eiusmodi commercio Formatarum vnius Ecclesiæ catholicæ seruari, ac proinde probari solitam vnitatem, tradit Opratus Mileuitanus ^e, qui texens catalogum Romanorum Pontificum a Petro vsque ad Siricium, de eo ait: Cum quo nobis totus orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordat] & Augustinus ad Eleusium & socios ^f: Hic primo asserere (inquit) conatus est vbique terrarum esse communionem suam. Quærebam vtrum epistolas communicatorias, quas Formatas dicimus, possent quo vellent, dare: & affirmabam, quod manifestum erat omnibus, hoc modo illam facillime terminari posse quæstionem] hæc Augustinus. Antiquissimus itaque fuit eius rei vsus, ut per communicatorias litteras vnitatis Ecclesiæ monstraretur: in Concilio enim Nicæno ^g forma quædam eiusmodi litterarum, ne fraus irreperet, est instituta, non autem recenter res ipsa est introducta.

Quæ autem dicebantur Formatae, seu communicatoriæ litteræ, eadem (ut auctor est Atticus ^h) Canonicae epistolæ dicebantur: Quinetiâ Theophilus Episcopus Alexandrinus in epistola prima Paschali in fine, quas dicimus communicatorias, easdem & Pacificas nominatas esse demonstrat: quas etiam idem auctor in tertia Paschali epistola in fine appellat Ecclesiasticas. In Concilio autem Chalcedonensi ⁱ nuncupatae reperiuntur Pacificæ: solitas quoque Pacificas a recenter ordinato Episcopo ad collegas dari, tradit Theodorus in Photij Nomocanone. ^k Concedebantur etiam Pacificæ, nempe communicatoriæ pauperibus peregrinantibus, quibus eorum fides Catholica probaretur. Diuersas autem ab ijs fuisse litteras commendatitias ab Episcopis dari solitas, Canon idem Chalcedonensis Concilij admonet: ait enim, commendatitias litteras dari solitas tantum ijs, qui essent in Ecclesia opere clariores: & ab Episcopis dari solitas suis clericis peregrinantibus, alius canon eiusdem quoque Concilij ^l docet, sed aliter legit Theodorus: dabantur etiâ litteræ commendatitiæ personis, quæ fuissent suspectæ: de quibus & Paulus meminit ad Corinthios, cum ait ^m: Numquid egemus, sicut quidam, commendatitijs epistolis ad vos, aut ex vobis? epistola nostra vos estis.] Qui enim commendatitijs litteris peregrinabantur, quocumque pergerent, apud Christianos erant illæ pro viatico, de quo Lucianus in Peregrino: Suscepta secunda peregrinatione egreditur vagaturus, satis sibi viatici in Christianis repositum esse existimans] his similes erant apud Gentiles diplomata, quorum meminit Plinius ⁿ Junior scribens ad Traianum, quæ postea Tractoriæ sunt appellatae: est titulus de Tractorijs & ^o Statiuis. Extat hæcenus earundem formatarum litterarum, quæ ab Imperatore dabantur: erant & aliæ eiusdem nominis ab Episcopis dari solitæ, de quibus dicemus inferius.

C

D

E

Erant

A venisset, atque ut tradit Spartianus ^a, in Orientem profectus esset, Athenas repetijt, vbi opera, quæ apud Athenienses cœperat, dedicauit, ut Iouis Olympij ædem, & aram sibi.

^a Spartian. in Hadrian.

Tunc Quadratus discipulus Apostolorum (inquit Eusebius ^b) & Aristides Atheniensis noster philosophus libros pro Christiana religione Hadriano dedere cōpositos] hæc ipse hoc anno nono Imperij Hadriani. At quod ad Quadratum pertinet, non tantum librum dedisse, sed coram ipso ea de re orationem habuisse, idem Eusebius ^c alibi his verbis testatur: Hunc Hadrianum scilicet Quadratus oratione coram habita compellat: & apologiâ, quam pro nostræ religionis defensione propterea contexerat, quod nonnulli nequam & perditii homines nostris molestiam faceffere conarentur, ei offert: Quod quidem opus cum apud multos fratres ad hoc vsque tempus, tum apud nos habetur in manibus: ex quo præclaræ mentis intelligentiæ & Apostolicæ veritatis excutiendæ regulæ indicia, quæ in illo viro elucebant, facile licet peruidere. Idem porro auctor suam ipsius ostendit antiquitatem, scribens in hunc modum: Saluatoris nostri res gestæ semper hucusque ante hominum oculos versatæ sunt, & veræ etiam sunt. Nam nonnulli ab eo ad sanitatem restituti, alij a mortuis excitati, tum id quidem temporis cum essent morbis liberati, visi sunt; postea etiam semper hæcenus vna nobiscum commorati: propterea quod non solum cum Saluator apud nos versabatur, sed etiam post eius decessionem ad longinquum tempus fuere superstites, adeo ut ad nostra vsque tempora non pauci eorum vitam perducerent. Verum de Quadrato ista accepimus] huc vsque de eo Eusebius; qui & de Aristide hæc subdit: Aristides etiam scriptor fidelis & institutis nostræ religionis imbutus apologiam pro fide nostra scriptis post se reliquit: quam quidem Hadriano dedicauit, ut Quadratus antea suam, qui eius liber adhuc a plerisque custoditur] eadem de ijsdem scribit Hieronymus ^d cum agit de scriptoribus Ecclesiasticis, & in epistola ad Magnum oratorem ^e, vbi quantum in primis Quadratus profecerit apud Imperatorem, ut concitatum eius in Christiano animum cohibuerit, hæc ait: Quadratus Apostolorum discipulus & Atheniensis pontifex Ecclesiæ nonne Hadriano principi Eleusinae sacra inuisenti librum pro nostra religione tradidit? & tantæ admirationis omnibus fuit, ut persecutionem grauissimam illius excellens sedaret ingenium. Aristides philosophus vir eloquentissimus eidem principi Apologeticum pro Christianis obtulit contextum philosophorum sententijs.] hæc de ijs S. Hieronymus.

^b Euseb. in Chronic.

^c Euseb. hist. lib. 4. cap. 3.

QUADRATI ATAS.

B Sed Hadrianum mitiorem redditum insuper ad concedendam pacem Ecclesijs impulerunt litteræ Serenij Graniani antea redditæ. Nam Eusebius eodẽ hoc anno nono Hadriani hæc scribit in Chronico: Et Serenius Granianus legatus, vir apprime nobilis, litteras ad Imperatorem mittit: iniquissimũ esse dicens, clamoribus vulgi innocentissimum hominum sanguinem concedi, & sine villo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit: sine obiectu criminum Christianos non condemnandos; cuius epistolæ vsque ad nostram memoriam durat exemplum] hæc ibi. Porro etsi epistola Serenij Graniani non extet, epistolam tamen Hadriani ad Minutium Fundanum a S. Iustino Martyre in apologia ad Antoninum Pium descriptam, hac præfatione ab eo præmissa, Eusebius ^f recitat in hæc verba: Huius epistolæ exemplar Latino sermone (ut erat) seruatum Iustinus in Apologia sua ponit. Ante cuius initiũ ista ad ipsum præfatur: Etsi ex epistola Hadriani patris tui Cæsaris, maximi & illustrissimi principis possumus iure repetere, ut iudicia de Christianis (sicut postulauimus) mandes ex æquitate fieri: illud tamen non tam postulauimus, quod ab Adriano præceptum sit, quam quod pro certo intelligimus, illud ipsum quod a nobis postulatum est, iustum æquumq. existere. At quo certius cognoscas hoc nos vere commemorare, epistolæ Hadriani exemplar subiunximus, quod quidem ita se habet:

^d Hieronym. de Script. Eccles. e Hieronym. epist. 84.

SERENIVS QVID PRO CHRISTIANIS.

C Minutio Fundano. S.] Epistolam a Serenio ^{*} Graniano viro præstantissimo, in cuius locum tu ipse surrogatus es, scriptam accepi. Atque mihi sane videtur res causaq. non sine accurata inquisitione prætermittenda, ne tum homines Christiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus sceleris in eos admittendi facultas præbeatur. Quod si homines prouinciales pro sua postulatione quidquam vere ac manifesto asserere, affirmareq. contra Christianos poterunt, quo pro tribunali iusto iudicio conuincantur: eo se solum conuertant, eo spectent. Verum ut multitudinis solum petitionibus clamoribusq. morte mulctentur, nullo modo permitto. Immo vero multo magis par est, si quis cuiquam crimen velit intendere,

^f Euseb. lib. 4. cap. 8. 9.

* aliter. Serennio.

HADRIANI RESCRIPTVM PRO CHRISTIANIS.

D ad Imperatorem mittit: iniquissimũ esse dicens, clamoribus vulgi innocentissimum hominum sanguinem concedi, & sine villo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit: sine obiectu criminum Christianos non condemnandos; cuius epistolæ vsque ad nostram memoriam durat exemplum] hæc ibi. Porro etsi epistola Serenij Graniani non extet, epistolam tamen Hadriani ad Minutium Fundanum a S. Iustino Martyre in apologia ad Antoninum Pium descriptam, hac præfatione ab eo præmissa, Eusebius ^f recitat in hæc verba: Huius epistolæ exemplar Latino sermone (ut erat) seruatum Iustinus in Apologia sua ponit. Ante cuius initiũ ista ad ipsum præfatur: Etsi ex epistola Hadriani patris tui Cæsaris, maximi & illustrissimi principis possumus iure repetere, ut iudicia de Christianis (sicut postulauimus) mandes ex æquitate fieri: illud tamen non tam postulauimus, quod ab Adriano præceptum sit, quam quod pro certo intelligimus, illud ipsum quod a nobis postulatum est, iustum æquumq. existere. At quo certius cognoscas hoc nos vere commemorare, epistolæ Hadriani exemplar subiunximus, quod quidem ita se habet:

E ab Adriano præceptum sit, quam quod pro certo intelligimus, illud ipsum quod a nobis postulatum est, iustum æquumq. existere. At quo certius cognoscas hoc nos vere commemorare, epistolæ Hadriani exemplar subiunximus, quod quidem ita se habet: Minutio Fundano. S.] Epistolam a Serenio ^{*} Graniano viro præstantissimo, in cuius locum tu ipse surrogatus es, scriptam accepi. Atque mihi sane videtur res causaq. non sine accurata inquisitione prætermittenda, ne tum homines Christiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus sceleris in eos admittendi facultas præbeatur. Quod si homines prouinciales pro sua postulatione quidquam vere ac manifesto asserere, affirmareq. contra Christianos poterunt, quo pro tribunali iusto iudicio conuincantur: eo se solum conuertant, eo spectent. Verum ut multitudinis solum petitionibus clamoribusq. morte mulctentur, nullo modo permitto. Immo vero multo magis par est, si quis cuiquam crimen velit intendere,

vt tu de illo diligenter decernas: & si a quoquam Christiani homines in iudicium vo-

a Plin. lib. 4. epist. 5. & lib. 6. epist. 6.

Hunc Fundanum esse putamus, ad quem duæ extant Plinij Iunioris a scriptæ epistolæ, & qui in Plutarchi dialogo de ira cohibenda interloquitur vt vir optimus; quem & in libro de tranquillitate animi laudat. Porro non solum ad Asiæ Proconsulem hæc rescripsit Hadrianus, sed ad alios etiam prouinciarum Præsides, vt testatur Melito Sarden-

b Euseb. hist. lib. 4. cap. 25.

Quod autem ad reliquam Hadriani Imp. Orientalem peregrinationem spectat, vt ex ea (quantum licet) temporum chronographia possit certior consignari, quod Dio c dicit, inde Hadrianum per Iudæam in Ægyptum venisse: non sic putamus accipiendum, vt continuato itinere eodem anno peruenerit in Ægyptum: nam testatur Spartianus C ipsum totam minorem Asiam, antea quam in Iudæam veniret, peragrassè, & postea in Arabiam concessisse, sicq. demum venisse in Ægyptum: idq. post annos tres ab hac de qua agimus commoratione Atheniensi contigisse, confirmare videtur Eusebij Chronographia, dum anno decimotertio eiusdem Imperatoris, Antinoi ponit obitum, qui accidit eo anno, quo idem Augustus in Ægyptum venit.

c Dio in Hadrian.

IESV CHRISTI. ALEXANDRI PAPÆ. HADRIANI IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 129. 9. 10.

SYMBAE

CHRISTI Domini nostri anno centesimouigesimonono Coss. Gallicano & Ticio d, Hadrianus Imperator Asiam peragravit, multa componens, templa sibi erecta consecrans, prouinciarum Præsides, & procuratores earum, qui in administratione deliquissent, seuerè pro factis supplicio affecit] hæc Spartianus e.

d Panvin. in Fast.

e Spartian. in Hadrian.

IESV CHRISTI ALEXANDRI PAPÆ HADRIANI IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 130. 10. 11.

SEQUENTI anno Domini trigesimo supra centesimum Coss. Torquato atque Libone, Hadrianus Imperator ex Asia in Syriam venit, quando (inquit Spartianus) Antiochenes ita odio habuit, vt Syriam a Phoenice separare voluerit, ne tot ciuitatū Antiochia Metropolis diceretur. Mouerunt ea tempestate & Iudæi bellū, quod vetabantur mutilare genitalia] hæc Spartianus. Dio autē belli Iudaici aliā affert causam, sic dicēs f: Interea Hierosolymia pridem euerfa rursus habitari iussit, atque urbem Æliam Capitolinam appellauit. Ioui item ex aduerso templi ædem excitauit. Bellum hinc & graue & diutinum natum est. Magno enim dolore afficiebantur Iudæi atque indignabantur, peregrinos solum in ciuitate habitare: & illud quoque etiam grauius ferebant, externa sacra fieri, & externorum deorum imagines in ipsa constitui. Quieuerè tamen ab armis & cædibus Hadrianum veriti, qui eo tempore vicinis in locis constiterat. Nihilò tamen secius inter se ea studiose fabricare non cessabant; quibus quoties belli necessitas posceret, vti possent. Postquam vero longius Hadrianus abfuit, palam in arma vertuntur, quamquam aperta acie cum Romanis congredi non ausi sint: auxilia

HIEROSOLYMA DICTA ÆLIA.

f Dio in Hadr.

HADRIANVS CONTRA IV. D. 5.

Auxilia autem sumebant muro & cauernis subterraneis, specus fodientes, atque cuniculis omnia munientes, vt quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus, inuicem quoque subter terram clanculum commearè: specus & subterraneas vias superne quibusdam in locis hiantes ad ventos & lucem excipiendam perforauerunt.]

Hæc quæ scribit Dio de Iudæorum subter terram vijs fabricatis, illam ipsam speciem repræsentant, quæ etiam Romæ fuerunt a Christianis in Arenarijs cryptis constructa cœmeteria; quorū vsus non modo inferuiebat humanis defunctorū corporibus, ex quo & nomen est inditum, sed & persecutionis tempore ad latebras Christianorū. Mirabile dictu, vidimus, sæpiusq. Iustitiam cœmeteriū haud pridem inuētum atque refoffum via Salaria tertio ab Vrbe lapide, quod nullo magis proprio vocabulo dixerimus præ eius amplitudine, multisq. atque diuersis eiusdem vijs, quàm subterraneam ciuitatem; quippe quod ipsius ingressu primaria via ceteris amplior pateat, quæ hinc inde vias diuersas habeat, easdemq. frequentes, quæ rursus in diuersos viculos diuidantur, & angiportus. Rursus, vt in ciuitatibus, stans locis velut fora quædam, ampliora sint spatia ad conuentus sacros agendos, eademq. Sanctorum imaginibus exornata, nec desint, licet nunc obstructa, ad lumen recipiendum desuper excisa foramina. Obstupuit Vrbs, cum in suis suburbijs abditas se nouit habere ciuitates, Christianorū tempore persecutionis olim colonias, modo autem sepulchris tantū refertas; & quod legebat in chartis, vel videbat ex alijs cœmeterijs aliqua solū ex parte reclusis, tunc plenius intellexit: quæ enim de iisdem apud S. Hieronymum a, vel Prudentium b legerat, suis ipsius oculis intuens, vehemētè admirabunda spectauit. Sed de cœmeterijs dicturi sumus alias locupletius, satis hæc modo occasione Iudaicarum latebrarum, quæ ad insultus & impetus Romanorum vitandos ab illis institutæ fuerunt, quemadmodū & a Christianis Romæ, alijsve in regionibus vbi loci natura concederet, ad furorem Gentilium euitandum eiusmodi sunt loca composita. Sed ad rebellantes Iudæos redeamus.

COEMETERIA ROMÆ QVA. LIA.

a Hieronym. in Ezech. cap. 40. b Prudent. peristeph. in Hippolyt.

Prosequitur Dio institutam de his semel orationē his verbis: Impetus eorum Romani primum contēpsere: verum postquam vniuersa prouincia tumultuata est, & qui vbi-que gentium erant, cum eis conspirauerunt; tunc cognouere & intellexerunt quàm graue & periculosum bellum exortum foret: Multa enim mala in Romanos, partim clam, partim aperte edebant. Asciscere multos etiam externorū prædæ & lucri cupiditate; & fere (vt ita dixerim) vniuersus terrarum orbis ex motu Iudæorum concussus est.] Porro (inquit Eusebius c) cum defectio Iudæorum longius indies serperet, Rufus Præfectus Iudææ auxiliarijs copijs ab Imperatore sibi ad eam rem missis, illorum amentiam

REBELLIO IVDÆORVM MAGNI MOMENTI. c Euseb. hist. lib. 4. cap. 6.

D tanquam ansam oblatam ad exitium arripiens, acerbè & crudeliter eos exagitat: virorum ac mulierum vna cum liberis infinita prope millia confertim concidit: belli iure illorum agros Populo Romano adiudicat. Quo quidem tempore Iudæorū dux erat Barchochebas, quod nomen, si lubet interpretari, astrum significat (nam quod scriptum esset in Oraculis d: Orietur stella ex Iacob: se diuinitus missum pronuntiabat) vir quamquam reliqua vitæ ratione cruentus ac prædo nefarius, ipsa tamen appellatione, tanquam fidus aliquod de cælo delapsus, se illis, qui velut homines ex mancipiorū numero graui seruitutis iugo oppressi, atque miserijs ærumnosis afflicti, affectiq. erant, lucem ac spem salutis allaturum, falso commentus est] & alibi e de eodem: Barchochebas dux factionis Iudæorum nolentes sibi Christianos aduersus Romanum militē ferre subsidium omnimodis cruciatibus enecat] Iustinus f Martyr ad Antoninum Pium eiusdē itidē meminit, dicens: Sunt libri illi apud omnes vbiq. Iudæos, qui eos legentes non intelligunt: sed pro inimicis & hostibus nos habentes, itidem cum possunt, occidūt & excruciant: quemadmodum vel ex eo persuaderi potestis: proximo namque bello Iudaico Barchochebas defectiois Iudæorum dux & princeps solos Christianos ad graua supplicia, nisi Christum abnegarent, & maledictis incesserent, protrahi iussit] hæc Iustinus, qui genere Samarita hæc oculis spectasse potuit, quippe qui ad hæc vsque tempora Samariæ egit, & eiusdem belli Iudaici occasione alio migrare compulsus est. Hæc sub Rufo Iudææ Præsede primitus facta, & ad multos annos pugnis leuioribus sunt protracta. Quo modo autem ad bellum Iudaicum conficiendum, eo ingrauescente, opus fuerit Hadriano, strenuissimum ducem Iulium Seuerum e Britannia euocare; & quàm ingentes ab eo clades Iudæis illatæ fuerint, suo loco dicemus: ad vltimos enim vsque Hadriani Imperatoris annos cum Iudæis dimicatum constat.

IVDÆORVM DVX BARCHOCHEBAS. d Num. 24.

e Euseb. in Chron. an. 17. Hadrian. f Iustin. Mart. in orat. ad Ant. Pium. & apud Euseb. lib. 4. cap. 8.

Euseb. lib. 4. cap. 8.

IUSTINVS PHILOSOPH. QUANDO CHRISTIANVS.

IUSTINI AD FIDEM VOCATIO.

Interea de Iustino agamus, qui hoc tempore (vt ex eius scriptis Eusebius^a colligit) non temere quidem & inconsulto, sed considerate ac magno iudicio, ex Græcorum philosophiæ studio ad veram pietatem se ipsum transtulit. Sed quonam pacto id agente numine contigerit; ex his quæ ipsemet scribit in dialogo, quem habuit cum Tryphone Iudæo; qui & ipse ex eodem Iudaico bello profugus patrium solum verterat, perspicue intelligemus. Quo modo autem ardenti veræ philosophiæ desiderio omnibus pene philosophorum sectis inhæserit, ac primum Stoicis, his verbis enarrat: Cum ipse quoque primum vitam cum his agere cuperem, vni eorū me Stoico cuidam dedi, atque cum hoc longo versatus tempore, quia nihil amplius de Deo didicerā: nam nec ipse quidem sciebat, neque disciplinam hanc adeo necessariā esse dicebat, ab eo desciui, & ad alium me contuli Peripateticum vocitatum, hominem (vt ipsemet existimabat) acutum. Hic me primis diebus secum esse passus: postea mercedē a me sibi designari petijt, ne infructuosa mihi cum eo esset consuetudo. Ego vero illum hanc ipsam ob causam reliqui, ne philosophum quidem omnino hunc esse opinatus. Porro cum impensius adhuc animus meus audire quod philosophiæ proprium atque præcipuum est expeteret, ad Pythagoricum quendam magni nominis, multiq. in sapientia supercilij virum accessi, & cum eo, auditor eius & familiaris esse volens, egi ibi: Quid (inquit ille) versatus ne es in musica & astronomia & geometria? an existimas quidquam te perspicere eorum posse, quæ ad beatitudinem conducunt, nisi hæc prius cognoueris, quæ animum a sensibilibus ad intelligibilia perspicienda aptum commodumq. reddūt; vt ipsum quoque pulchrū & quod bonū est, contēplari queas? Et cum studia ea magnopere laudasset, necessariaq. esse dixisset, me ita a se dimisit: nam me nescire confessus sum. Ægre igitur hoc tuli, sicut par erat, quod spe excidissem: idq. eo magis, quod scire illū aliquid putarē. Ac rursus tempus ipsum mecum considerans, quod in disciplinis ijs conterendum erat, rem longius differre non sustinui.

In huiusmodi ergo consilij inopia, placitū mihi est cum Platonis quoque conuersari. Itaque in vrbe nostra cum viro prudente atque inter Platonicos eccellente, qui non ita pridē eo venerat, plurimum fui, promoui, & maxime quidē creui. Valde me delectabat incorporateorū notio, & idæarū contemplatio mentem meam quasi alis quibusdā altius euehebat: atque intra breue tēpus sapientē me esse factum rebar, illicoq. Deum perspeturū esse, per stultā persuasionē sperabā: nam hic Platonis philosophiæ finis est. In hunc modū affecto mihi, visum aliquando est, solitudine prolixius vti & vitare hominum vestigia. Proinde locum quendam mari proximum petij: a quo cum non multum abesset, vt solus ipse mecum agerem: vetulus quidā senex, a spectu minime contemnendus, lenes simul & graues præferens mores, modico me interuallo affectabatur: atque vbi conuersus substiti, & hominē sum acrius intuitus; ille: Nosti me? ait: Negauit ego. Quid ergo (inquit ille) me ita contemplaris? Miror (inquam) te hic vna mecum esse: non enim in expectatione mihi fuit, vt hoc loco virum quempiā conspicerē. Ibi ille: Cura me, ait, de quibusdā familiaribus meis, qui peregre sunt profecti exercet: quapropter & ipse de eis inuestigaturus, si alicunde forsā appareant, huc venio. Tu vero quid rerum hic? At ego: Deambulationibus (inquam) eiusmodi gaudeo, cum nihil intercedit solitarijs meis colloctionibus impediendi, nihil videlicet diuersi afferentibus: ad rationis & sermonis excolendi studium perficiendum plurimū loca talia conferunt. Sermonis ergo amator quispiam (inquit) tu es; operis amator autem haud quaquam, neque veri studiosus: neque etiam potius operosus, quā sophista verbosus esse contendis?]

Sic igitur inuicē de vera philosophia disceptantibus, cum illi senex ostendisset impossibile esse, vt quod tam anxie quæreret, penes philosophos reperiret: vltimis verbis non nisi in schola Christi id fas esse reperiri, hæc affatus ait: At tu votis & precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta: neque enim ab aliquibus perspicuntur aut intelliguntur, præterquam si Deus & Christus eis concesserint intelligentiā. Hæc atque his longe plura aliā cū ille differuisset, & persequi ea iussisset, quæ nunc cōmemorare tēpus non est, abiit, eumq. postea non vidi. Confestim vero in animo meo ardor excitatus est, & amor me inuasit prophetarum & virorum illorum, qui Christo chari sunt & amici: ac reuoluens ipse mecum disputationē illius, hanc ipsam solā comperi esse certā atque vtilē philosophiā: atque ad hunc modū & per hæc ipsa ego philosophus prodij: peruelim profecto omnes eandem mecum ineuntes animi rationē non alienos esse a Saluatoris doctrina, &c.]

Pergit Iustinus enarrare, quo modo pedetentim mente diuinitus illustratus, veram philosophiam

EXCELLENTIA PHILOSOPHIAE CHRISTIANAE.

A philosophiam, quæ ex Christi doctrina est, didicerit; ac proinde perfecte philosophus esse coeperit: quo in genere præstare externis philosophis omnibus, qui veræ fidei sectatores apud Christianos essent, manuarios artifices, idiotas, ac rudes, ipse in oratione ad Gentiles habita docet: vbi & paulo inferius de his, quæ calumniose (vt superius dictū est) paterentur Christiani, hæc subdit: Nam & ego ipse Platonis disciplinæ sectator, cum calumniose audirem Christianos deferri; intrepide autem ad mortem & alia, quæ terribilia censentur omnia, adire conspicerem: statui ipse mecum fieri haud quaquam posse, vt illi in vitiorum prauitate & voluptatum amore viuerent. Quis enim voluptatum sectator, aut per animi impotentiam intemperans, in humanarum carniū dapes, pro bono ducens, mortem libenter amplecti queat, vt bonis suis se ipsum priuet; ac non potius modis omnibus, vt hanc sibi perpetuo vitam agere, & celare principes, & magistratus fallere liceat, operam nauet, ne dum per denunciationem & indicium se ipsum cædi offerat? & inferius: Et ego obtentum adulterinum ad absterrendos alios homines a peruersis dæmonibus Christianorum diuinis doctrinis callide, vt earum veritatem in suspicionem falsi adducerent, iniectum esse intelligens: cum prætextum ipsum & multitudinis opinionem risi, tum vt Christianus inuenirer, me & votis omnibus optasse, & omni contentione decertasse profiteor: Non quidem quod alienæ sint a Christo Platonis doctrinæ, sed quod sibi ipsis non omnino constent, sicuti neque aliorum, Stoicorum videlicet & poetarum & historicorum] hæc de se ipso, suiq. animi in capeffenda Christiana religione consilio Iustinus, de quo plura suis locis dicturi sumus. Ex his videas, non simplices tantum & rudes (vt Celsus Epicuræus & alij in Christianam religionem falso iactabant) Christo nomen dedisse, sed omnes propemodum, qui veræ philosophiæ studiosi essent ac veritatis cupidi. Vnde contra eundem Celsum hæc Origenes^a: Sic igitur quandoquidem elegans & præcipuum aliquid esse mortalibus visa est Christiana esse religio: non modo ad Celsi opinionem seruales quidam & imperiti, sed Græcorū plerique eloquentiæ eruditi & peritissimi viri necessario hanc subiere, nec tamen per seditionem, & contentiosas hæreses, sed quia philosophi omnes studerent, vt earum rerum cognitionem assequerentur, quibus Christiana religio niteretur. Vnde & subsecutum est, vt cum omnes diuinam hanc esse disciplinam admitterent, hæreses & sectæ oborirentur, quæ ab his & nomen sibi fumerent, qui eius quidem doctrinæ principium admirati, vtcumque postmodum, vt ab inuicem dissentirent, suasionibus quibusdā inducebantur] hæc Origenes, ad illos alludens, qui sic persuasi sunt omnium nobilissimam Christianam esse religionem, vt tamen sua cum ea miscere dogmata studentes, hæreses nouas statuerint, aduersus quos in libro de præscriptionibus Tertullianus, pluribus differit.

Orig. contra Celsum. lib. 3.

VNDE HÆRESSES.

IESV CHRISTI.	ALEXANDRI PAPÆ.	HADRIANI IMP.
ANNVS	ANNVS	ANNVS
131.	11.	12.

CHRISTI Domini nostri anno Centesimo trigessimoprime Coss. Celsō & Balbo, Heros Episcopus Antiochenus pro grege sibi commisso Christi martyr occubuit, decima septima mensis Octobris, qua die in tabulis Ecclesiasticis eius natalis annua celebriate repetendus, conscriptus habetur. Successit eodē anno (vt habet Eusebius^b) Cornelius Episcopus, qui eidem sedi præfuit annis tredecim. Porro infensum magnopere Antiochenis Hadrianū Imperatorem (vt vidimus anno superiori) Spartianus affirmat: & licet causam non afferat; commouisse tamen animum eius ciuium erga Christianam religionem vehemens studium, par est credere: Florentissimam enim fuisse Antiochenā Ecclesiam; quippe quæ a sanctissimis Apostolicis viris exulta esset, quæ superius de ea dicta sunt, facile demonstrant. Quo item anno, quantum ex Spartiano colligere fas est, Hadrianus ex Syria in Arabiam, res Imperij Romani vbique compositurus, profectus est, ac sequenti, vt ex Eusebio constat, in Ægyptum descendit.

HEROS EPISCOPVS ANTIOCHENVS MARTYR. b Euseb. in Chronic.

IESV CHRISTI.	SIXTI PAPÆ.	HADRIANI IMP.
ANNVS	ANNVS	ANNVS
132.	1.	13.

SEQUENTI anno Domini Centesimo trigesimo secundo, Catullino & Apro Coss. Quinto nonas Maij Alexander Papa vna cum socijs Euentio ac Theodulo presbyteris

ALEXANDER PAPA ET MARTYR.

sub Aureliano iudice post dira tormenta martyrio coronatus est, qua die anniuersaria A memoria eorum celebrata in Ecclesia antiquitus reperitur. Sedit (vt habet Eusebius) annos decem: addit liber de Romanis Pontificibus menses septem & dies duos. Sed qui creatus reperitur post cessationem sedis Euaristi, qui obiit vigesima sexta Octobris, diebus decem & octo, ipsa die decimatertia Nouembris, mortuus vero habetur tertia Maij, sedisse eum oportuit vltra decennium menses quinque & dies viginti. Extant Acta^a Alexandri Papæ & sociorum, sed (quod in multis alijs accidit) nimia antiquitate mendosa.

Quantum autem ad horum martyriū spectat, etsi Hadriani ad Fundanum rescripto, videri posset persecutio in Christianos aliqua ex parte sedata: tamen quoniam illud datum fuit ad Proconsulem Asiæ tantum, nec veluti sanctio atque edictum Principis vniuerso Romano Imperio fuerit intimatum; Romæ ne id ipsum seruandum esse statuerit, quis poterit iure dubitare. Sed vtcunque acciderit; ferendum non esse, visum est B summis superstitionis Gētiliciæ Pontificibus ac ceteris magistratibus, Alexandrū (quod habent acta) complures Senatores & Præfectum Urbis Hermetem vna cum omni familia aliosq. Romanos ciues ad Christi religionem perduxisse: quare eam ob causam inuidiam passus est, & in carcerem detrudi iussus. Sed cum per eum Deus multa miracula edidisset, & Quirinum Tribunum, apud quem Hermes Præfectus custodiebatur in carcere, eiusq. filiam Balbinam virginem sanitati redditam cathenarum, quibus vinctus erat, contactu, ad Christi fidem adduxisset: multis dirisq. cruciatibus affectus, creberrimis punctis confossus, est iussus occidi. Sed quod in libro de Romanis Pontificibus capite truncatus legatur, vtrumque facile potuit accidisse. Insuper Euentius & Theodulus decollari sunt iussi, Hermesq. Præfectus cum suis, Quirinusq. Tribunus cum ijs, qui detinebantur in carcere Christianis, diuersis mortis generibus affici: quorum omnium natalitia diuersis diebus, quibus sunt passi, per Notarios scriptores rerum a Martyribus gestarum in Ecclesiastica monumenta relata sunt, annua celebritate sollempnia.

In libro de Romanis Pontificibus de eodem Alexandro Papa hæc leguntur: Hic passionem Domini miscuit in precatione Sacerdotum] & paulo post: Hic constituit aquam asperisionis cum sale benedicti in habitaculis hominum] Quod pertinet ad memoriam passionis, hæc sane iam pridem Apostolica institutione tradita, ab Alexandro potius scriptis mandata, quam recens statuta dici debet. Nam Domini verbis mandatum fuit A apostolis, vt quotiescunque facerent, hoc est, sacrificarent (id enim vocem illam importare, alibi diximus) in eius memoriam agere deberent; b nec aliud significasse Paulus voluit, cum ad Corinthios scribens dixit: c Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat] Et de aqua benedictione sanctificanda, præter id quod apud S. Clementem d est Matthæi nomine Apostolica institutio: nonne Paulus ad Timotheum e scribens tradit omnem creaturam per verbum Dei & orationem sanctificari? Sic igitur non tantum aquæ, sed & olei, aliarumq. rerum hominum vsui inferuentium, benedictionem ex Apostolica traditione iure sibi Ecclesia vindicat, exemplo Christi, qui panem turbæ daturus, antea (inquit Lucas f) illis benedixit, ac postea fregit, & distribuit discipulis suis.]

Huius quidem rei vsus semper & vbique viguit in Ecclesia catholica tam apud Orientales, quam etiam Occidentales, diuino vtique in miraculorū virtute suffragio comprobatus: & tantum abest, vt (quod Nouantes oblatrant) species sit quædam incantationis atque magiæ; vt potius ad eas dissoluendas, aliasq. diaboli artes auertendas, ea solita sit adhiberi; ad hæc namque (quod S. Epiphanius g scribit) ea vsus est Iosephus Comes tempore Constantini; & quod optauit, feliciter est consecutus. Aquæ haud communis sed quoquo modo sanctificatæ itidem asperisione S. Hilarion, eodem ferme tempore, Gentilis aurigæ magias (vt de eo S. Hieronymus h scribit) penitus dissipauit. Sed & S. Marcellus Episcopus Apameæ omnem diaboli conatum ne Iouis Apameni famosum delubrum combureretur obnitentis, aquæ signo crucis benedictæ vsu penitus superauit: scribit rem gestam fufius Theodoretus i. Macharium itidem aquæ benedictæ virtute magicam imposturam & dæmonum præstigias effugasse, Palladius k fide certa memoriæ commendauit, S. Germanus l Episcopus Antisiodori concitatos diaboli opera tumentes maris fluctus, aquæ in nomine sanctissimæ Trinitatis sanctificatæ asperisione compefcuit. Sed quid in his immoror? sexcenta propemodum de his adducenda essent exempla petita ex diuersis Sanctorum actis fideliter scriptis, quibus magicas incantationes aliasq.

A aliasq. prauorum dæmonum molitiones, aquæ benedictæ asperisione constat esse fugatas. Certe ex sententia Domini a eandem calumniam passi, quod in principe dæmoniorum eijceret dæmonia, dicentis: Si satanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius?] Si aqua benedicta vires dæmonis infringuntur: diuinam plane in ea operari virtutem, quis poterit dubitare? Prætermittimus alios innumeros referre casus, quibus sanitarum operationem, aliaq. diuersi generis mirabilia, eiusdem virtute sibi diuinitus insita, per cuncta sæcula in præsens vsque peracta sunt: sed hæc satis ex instituto ad mores Ecclesiæ insinuandos, cum de his sæpe agendi, cunctis sæculis ex historia Ecclesiastica abunde suppetat argumentum: sed tum ex ea, tum etiam ex alijs diuersorum auctorum scriptis R.D. Marsilius Columna Episcopus Salernitanus vir eruditus exempla collecta in sua, quam nuper scripsit, Hydrologia contexit.

B Aquam igitur benedicendi ad quemcunque vsum, antiquam esse traditionem ex Apostolicis fontibus manantem, non modo quæ sunt dicta demonstrant, sed vt in re comperta, ingenue professus est S. Basilius, b cum agit de aqua baptismatis solita benedictione ante sanctificari, de quo Ecclesiastico ritu longe ante meminerunt Cyprianus, c S. Cyrillus d Hierosolymitanus Episcopus, S. Ambrosius, e S. Augustinus, f & alij. Sed si quis dicat Gentiles etiam habuisse in vsu aquam lustralem: quid tum? Audiat is Cyrillum g dicentem. Vt illa, quæ in aris offeruntur, cum natura sint pura, inuocatione dæmonum impura efficiuntur: Sic contra aqua simplex per sancti Spiritus, Christi, & Patris inuocationem, accepta virtute, sanctitatem consequitur.] Quomodo autem in Ecclesia vsuenerit, vt aqua ad domesticum vsum sanctificata, ipso ingressu Ecclesiæ ad leuium fordium expiationem sit exposita, consule quæ primo tomo Annalium eo

C argumento a nobis pluribus dicta sunt.

Habentur epistolæ tres eiusdem Alexandri titulo inscriptæ: in quarum primam iniuria quidem calumniam inferunt ea ratione Nouantes, quod in ea tam distincte Trinitatis vnitas prædicetur; quasi nouum hoc fuerit in Ecclesia: cum antiquitus in catechizandis fidelibus mysterium Sanctissimæ Trinitatis (quantum homini licet) Catechistas insinuare curasse, etiam Gentiles scriptores, vt impius Lucianus in Philopatre, testes sint. Aduersus quoque hæreticos Christi diuinitatem negantes opus fuit sanctis orthodoxis Episcopis, ac ipsi potissimum Romano Pontifici, Christi diuinitatem & eandem ipsius cum Patre substantiam exacte populum erudire. Vnde S. Athanasius scribens ad Episcopos Africanos, hæc ait: Prisci Episcopi abhinc annis centum & triginta, qui tum Romæ, tum in nostra ciuitate episcopatum gesserunt, accusauerunt eos, D qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum consubstantialem Patri] & licet de duobus intelligat Dionysijs, Romano, & Alexandrino Episcopis, qui hoc ipsum egregie præstiterunt: tamen non nisi maiorum exemplo, traditione, atque doctrina eos hæc operatos, nemo iure poterit dubitare.

Sed & illud insuper, vt vinum aqua mixtum in sacrificio offeratur, non fuit primum ab Alexandro statutum, sed quod traditione acceptum a Catholicis seruabatur; ne quæ hæreticorum fraude consuetudo irreperet in contrarium, ab eo dicendum est fuisse scriptura firmatum. Cyprianus h enim eodem argumento scribens epistolam ad Cæciliam, id non ex Apostolica tantum, sed & Dominica traditione per Apostolos in Ecclesiam deriuatum sibi legitime vendicat: Et S. Iustinus Martyr in Apologia ad Antoninum Pium, cum de incruento sacrificio agit, vinum simul & aquam vna cum pane E adhiberi solitum cum tradit, non vt de re instituta recens loquitur, sed quæ semper ab omnibus fuerit obseruata. Atque vt tandem rebus Alexandri vltimam manum imponamus, hæc de eo postremo loco in libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, Episcopos per diuersa loca quinque. Qui sepultus est via Nomentana, vbi decollatus est, ab Vrbe Roma non longe, milliario septimo, quinto nonas Maij: cessauit Episcopatus eius dies vigintiquinque] ac subrogatus est in locum ipsius Sixtus natione Romanus, ex patre Pastore, de regione Vialata:] hæc ibi.

SIXTVS PAPA.

Meminit cuiusdam Iunij Pastoris, cuius causam susceperat defendendam Plinius i scribens ad Tranquillum. Quod vero pertinet ad annos sedis Sixti, inferius cum de obitu erit sermo, fufius agemus.

Hoc

a Apud Sur. to. 2. die 3. Maij.

ALEXANDRI PAPA INSTITVTVA.

b Luc. 22.

c 1. Cor. 11.

d Clement. Constit. lib. 8. c. 35.

e 1. Timot. 4.

f Luc. 9.

BENEDICTIO DIVERSARVM SPECIERVM.

g Epiphanius. hæres. 30.

h Hieronymus in Hilarion.

i Theod. histor. lib. 5. c. 21.

k Palladius in Lausiaco. c. 6.

l Bed. de gest. Angl. lib. 1. c. 17.

DE AQVA BENEDICTA.

b Basil. de Spirit. sanct. c. 27.

c Cypri. epist. 70 edit. Pam.

d Cyril. Catech. 3.

e Ambros. de Sacrament. lib. 2. cap. 5.

f August. in Iulian. lib. 6. c. 8.

g Cyril. Catech. 3.

DE SS. TRINITATE ANTIQVORVM DOCTRINA.

h Cypri. epist. 63. edit. Pam.

i Plin. lib. 2. epist. 104. 180.

Hoc eodem anno Hadriani Imperij decimotertio, cum idem Augustus ex Arabia in **A** Ægyptum^a venisset, Antinuum eximia pulchritudinis puerum, quem habebat in delicijs, sepultum retulit inter deos; in cuius honorem eius nomine aram, templum, festa dicauit, eiusq. nomine ciuitatem extruxit: quæ quidem hoc ipso anno facta esse, Eusebius in Chronico Spartiano consentiens tradit; qui sic habet: Peragrata Arabia, Pelusium venit (ciuitas est in Ægypto) & Pompeij tumulum magnificentius extruxit. Antinuum suum, dum per Nilum nauigat, perdidit: quem muliebriter fleuit. De quo varia fama est, alijs eum deuotum pro Hadriano asserentibus: alijs, quod & forma eius ostentat & nimia voluptas Hadriani. Et Græci quidem, volente Hadriano, eum consecrauerunt: oracula per eum dari asserentes, quæ Hadrianus ipse composuisse iactatur] hæc Spartianus. Sed & Dio^b secundum diuersas diuersorum de ea re sententias hæc scribit: Protinus in Ægyptum veniens, urbem quam Antinoi nominauit, condidit de nomine Antinoi pueri eximia pulchritudinis: qui ex Bithyniæ vrbe Cithynide, quam Claudiopolum vocant, ortus; & in delicijs habitus, in Ægypto moritur: siue in Nilum ceciderit (vt Hadrianus scribit) siue immolatus, vt veritas habet, fuerit ob magiam scilicet: Alioqui enim curiosissimus harum rerum (vt supra diximus) Hadrianus fuit: quippe diuinationibus atque magicis sacris crebro vtens. Quare seu ob amorem, siue quod voluntariam mortem appetierit (indigebat enim ad ea quæ parabat, anima eius hominis, qui sponte occubisset) illum in primis coluit. Quo enim loco is oppetijt, urbem conditam ab eo denominauit: eius statuas per vniuersum orbem terrarum, atque etiam effigies erexit. Stellam denique a se visam aiebat, quæ Antinoi foret] huc vsque Dio. In octauo itidem Sibyllinorum oraculorum libro, quo venturæ Urbis clades referuntur, hæc de eodem Hadriano & Antinoo prædicta leguntur.

Mysteria cuncta tenebit

*Arcana magici: puerum monstrabit, & ipsum
Esse deum. Tollet sancte quæcumque coluntur.*

Extant eiusdem impietatis indices antiqua numismata, tam Græcis, quam Latinis litteris, diuersisq. signis Antinoi diuinitatem testantia.

Hæc igitur ex Gentilibus historicis adeo comprobata retulimus, ne quæ de eadem re a nostris sunt scripta, in controuersiam deduci queant: Etenim qui his temporibus vivebant scriptores Ecclesiastici, & postea floruerunt, cum aduersus deos Gentilium scriberent inuectiuas, vt hac ex parte Christianæ religionis veritati magis consultum esset, Hadriani exemplum in Deum referentis & colere iubentis Antinuum, quales ceteri ipsorum deorum fuissent, adducere solebant in medium: vt inter alios Hegesippus, qui sub eodem Imperatore claruit nobilis scriptor Ecclesiasticus, de quo inferius dicturi sumus, hæc quæ Eusebius^c recitat, scribit in ipso sui operis exordio, vbi de his, qui ab initio idola erigere statuere: Quo illis (inquit) plus haberetur honoris, sepulchra, monumentaq. vacua, atque adeo templa exædificauerunt, sicut & adhuc faciunt: in quorum numerum refertur Antinous seruus atriensis Hadriani Cæsaris, ad cuius honorem celebrantur certamina, quæ Antinoia dicuntur, quæ etiam hac nostra ætate fiunt] hæc apud Eusebium, qui & ex Iustino philosopho & martyre ea de re fragmentum recitat, addit: Iste in apologia pro Christiana religione ad Antoninum de tempore illo ita scribit: Non alienum a ratione putamus, si hoc sermone etiam Antinoi, qui modo pene vixerit, mentionem fecerimus: quem omnes vt deum, propter metum ab Imperatore illis incussum, venerari coacti sunt: idq. cum pro certo cognoscerent, quisnam esset, vnde & quo loco natus] Theophilus^d Episcopus Antiochenus, qui abhinc annos post duodequadraginta sedit, eadem de Antinoo exprobrans, ait: Silentio transmittito Antinoi lucos, & reliquos, qui ceteris dijs dedicati sunt: etenim cum sint isthæc litterarum monumentis prodita, & legantur, profecto fieri non potest, quin intelligenti lectori risum moueant] & Athenagoras Christianus philosophus hæc in Gentes: Quid Antinous? maiorum vestrorum erga homines sibi subiectos humanitate & beneuolentia deus habitus est: qui hos secuti sunt principes, nulla de eo præcedente exploratione, & ipsi hominem in numero deorum habuerunt] hæc Athenagoras. Eadem pluribus inculcat Origenes^e agens contra Celsum, qui his vivebat temporibus, de quo & proxime dicturi sumus. Epiphanius^f itidem: Sed & Hieronymus^g cum de vitijs Gentium, quæ Deum ignorabāt agit, & quomodo coruscans Christiana religio ea omnia exsiccauerit, dum lo-

cum

A cum Isaiæ: ^a Et pueris alienis adhæserunt] explicat, hæc ait: In tantum Græci & Romani pæderastiæ quondam vitio laborauerunt, vt & clarissimi philosophorum Græciæ haberent publice concubinos: & Hadrianus philosophiæ artibus eruditus Antinuum consecrauit in deum, templumq. ei & victimas & sacerdotes instituit, & ex eo Ægypti ciuitas & regio nomen accepit. Inter scorta quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publicæ libidini expositi: donec sub Constantino Imperatore Christi Euāgelio coruscante, & infidelitas Gentium vniuersarum & turpitudine deleta est] huc vsque Hieronymus. Sed & Prudentius in Symmachum Consularem superstitionis Gentilitiæ acerrimum defensorem hæc eadem de Antinoo nouo deo exprobrat, dicens:

Quid loquar Antinuum caelesti sede locatum?

illum delicias tunc diui Principis: illum

Purpureo in gremio spoliatum sorte virili,

Hadrianiq. dei Ganimedem, &c.

B Chrysofomus^b item hæc sæpe refricat.

Quod autem Christiani, qui in Ægypto erant, hæc de Antinoo in deum consecrato publice deriderēt, & alij Ægyptij in Hadrianum, cum recessisset, parum grato visi essent animo: ipse postea scribens ad Seruianum Ægypti præfecturam administrantem, multa in Ægyptios Gentiles, Christianos, atque Iudæos nulla pene illorum habita religionis differentia, turbato animo omnia miscens atque confundens eiusmodi dedit epistolam, quam ex Phlegontis liberi Hadriani libris acceptam Flavius Vopiscus, & ipse flagrans odio in Christianos, recitat in Saturnino. est autem huiusmodi:

Hadrianus Augustus Seruiano Cof. S. Ægyptum quam mihi laudabas, Seruiane charissime, totam didici leuem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem:

C illi qui Serapim colunt, Christiani sunt, & deuoti sunt Serapi, qui se Christi Episcopos dicunt. Nemo illic archisyagogus Iudæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter non mathematicus, non aruspex, non aliptes: ipse ille patriarcha cum in Ægyptum venerit, ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, iniuriosissimum: Ciuitas opulenta, diues, fecunda, in qua nemo viuat otiosus. Alij vitrum conflant: ab alijs charta conficitur: omnes certe lymphiones cuiuscunque artis & videntur & habentur: podagrosi quod agant, habent: cæci quod agant, habent: ceteri* quod faciant: nec chiragrici quidem apud eos otiosi viuunt. Vnus illis Deus est, hunc Christiani, hunc Iudæi, hunc omnes venerantur & Gentes, & vtinam melior esset morata ciuitas: digna profecto sui profunditate, quæ pro sui magnitudine totius Ægypti teneat principatum. Huic ergo cuncta concessi, vetera priuilegia reddidi, noua sic addidi, vt præsentis gratias agerent. Denique vt primum inde discessi, & in filium meum Verum multa dixerunt, & de Antinoo quæ dixerunt, comperisse te credo: nihil illis opto, nisi vt suis pullis alantur, quos quemadmodum fecundant, pudet dicere] huc vsque de his Hadriani epistola: qua de Christianis mira inconstantia modo quod cum Ægyptijs colerent Serapim, modo Christum, modo Deum vnum cum Iudæis & Gentibus eos venerari dicat: sed & illis mathesim & aruspicinam & alia id genus cū tribuat; si velimus hæc ipsum haud calumniose loquutum; certum est de illis Christianis intellexisse, qui erant ex schola Basilidis, atque Carpocratis, quos fuisse Alexandrinos, omniumq. turpitudinum ibi aperuisse gymnasium, nec in confessione nominis Christi solidos constantesq. perstitisse, sed absque culpa posse negare & deos venerari, suos docuisse, superius diximus: quos certe suis coloribus Hadrianus graphice descripsisse videtur. Sed cum postremo de Christianis, quod vnum Deum colerent, meminit; ad orthodoxos, quibus (vt dictum est) Alexandria mirifice florebat Ecclesia, respectum habuit.

D Ceterum in odium Christianorum noui atque turpissimi dei cultum adeo subsannantium, Antinopoli vbi idolum recens erectum erat, factam esse constat de Christianis carnificinam: nam cum aliunde, tum etiam Alexandria illuc ad supplicium Christiani mittebantur. Quocirca in Romano Martyrologio perinde ac in Græcorū Menologio, vigesima secūda Septembris hæc scripta habentur: Antinopoli in Ægypto Sanctæ Iraidis virginis Alexandrinæ & sociorum martyrum: quæ ad hauriendam ex proximo fonte aquam egressa, cum vidisset nauim confessoribus Christi onustam, relicta hydra, se protinus illis adiunxit, ac simul cum eis in urbem ducta, prima omnium post multa supplicia, capite cæsa est; deinde presbyteri & diaconi & virgines alijq.

E omnes

^b Chrysof. homil. 27. in 2. ad Corinth. c. 66. ad pop. Antioch.

HADRIANI ETI
STOLA.

* Al. cæci.

* Al. Antonino.

ANTINOPOLI
TANI MARTY-
RES.

omnes eodem mortis genere consumpti sunt] hæc ibi .

Cum autem temporibus Hadriani, vt dictum est, complures viri eruditione & vitæ moribus insignes, iidemq. Christiana religione, nobiles aduersus Gentiles pro Christiana religione defensiones scripsissent, vt Quadratus, Aristides, & Hegesippus; non defuit, qui e contra aduersus eam pugnans vehementissimã ediderit inuectiuã: qua ipsam omni ex parte oppugnans, penitus (si posset) labefactaret atque destrueret. Fuit hic Celsus quidam, de quo, ne quis forte nominis errore labatur, eum quisnam fuerit, digito Origenes^a demonstrans, ait: Enimvero duos quosdam accepimus fuisse id Celsi nomen fortitos, alterum & priorem Neronis temporibus, alterum Hadriani, qui & posterior fuit, & in Christianam religionem inuectus est] qui (alibi ait) ex alijs scriptis suis deprehenditur esse Epicuræus]. Ceterum addendus his esset tertius Celsus, qui et ipse itidem sub Hadriano vixit, atque clarissimus fuit, nimirum Iulius Celsus iure consultissimus, quem Imperator in iudicando præcipuum inter alios (vt de eo scribit Spartianus) habuit assessorem. Rursum vero eiusdem Hadriani tempore alius quoque Celsus Consularis obiisse potius quàm vixisse dicendus est: quippe qui infestus olim Hadriano, Traiani tempore, ab eo cum creatus est Imperator (vt Dio & Spartianus testantur) est iussus occidi. Celsus igitur de quo est sermo, quem constat ex Origene, secta fuisse Epicuræum, ille ipse Celsus est philosophus Epicuræus, cui Lucianus eiusdem quoque sectæ professor Pseudomantem librum dicauit, quem inter Epicuræos excelluisse, Lucianus ipse in fine operis, eius laudibus recensitis, ostendit. Hic itaque Celsus Epicuræus scripsit aduersus Christianam simulq. Iudaicam religionem commentarium, quem nobili titulo illustrauit, & inscripsit: Veri sermo; quo primum tam in Christianos, quàm etiam in Iudæos inuehitur,^b quippe qui videns ex Iudæis progenitos Christianos, ratus, hos non posse subsistere, si illos destruat, in Moysem multa mendacia congerit: postea vero Iudæum hominem cum Christo acerrime disputantem introducit, qui complura ex his quæ in Euangelio sunt scripta sugillet, ac blasphemijs impetatur. Rursum vero Iudæos, qui Christo credidissent, auctor ipse eadem Iudæi superinducta persona, vehementer exagitat,^c quod patrijs relictis legibus per Iesum illecti, ridicule admodum fuissent illusi, in aliam nuncupationem & vitam transeuntes. Post hæc vero ipse vtpote ethnicus altercationem eiusmodi inter Iudæos & Christianos, vt rem futilem ac nullius plane momenti deridens atque subfannans,^d tam Christianam, quàm Iudaicam religionem validissime vrget: quippe qui testetur^e se cum Christianis vixisse, & nostræ religionis commentarios perlegisse, nihilq. se fugere, sed omnia nosse.

Incredibile pene dictu quanta dicacitate ac petulantia calumnias dolose concinatas, mendacia artificiose velata, omni argumentorum genere Christianam religionem iste Celsus adortus fuerit, vt plane videri posset, fidei Christianæ structura omni ex parte validissimis concussa machinis penitus collapsura; nisi ipsam sapientissimus architectus, idemq. structor & fundamentum, supra firmam petram fundasset, ac diuinæ protectionis compagine immobiliter solidasset. Tot enim Christiana fides probata casibus, semperq. aduersis omnibus visa superior, euidens plane specimen dedit, non humanum esse inuentum, vel arte excogitatum commentum, sed stabilitum diuinitus firmamentum, quod Origenes aduersus eundem Celsum agens, hac sententia egregie profitetur: ^f De Christianis (inquit) quid erit dicendum, quorum doctrinam, vel Romanorum Senatus, Imperatoresq. vt quisque successerat, & milites ipsi, & populus, & credentium necessarij impugnando tam acriter interpellarent, vt proinde victa istorum forte succubisset insidijs, ni diuina virtute emergens, superior adeo euasisset, vt terrarum orbem etsi insidias molientem peruicerit?] Hæc enim adeo fortia atque formidanda, quæ a Celso in Christianam religionem obiecta fuerunt, ijs qui tunc temporis erant (vt ait Origenes) fide Christiana imbuti plane leuia, inania, atque adeo nullius plane visa sunt esse momenti, vt quantumlibet non deessent viri eruditi, qui ea protinus refellere ac confutare penitus valuissent, nihilominus vt sagittas infantium contempserunt: adeo vt nullus omnino Celsi vel meminisse legatur ad Origenis vsque tempora: quando ipse, ne ex illis pusilli (vt in præfatione tradit) scandalum aliquod paterentur, eam suscepit prouinciam, vt octo eruditissimis libris Celsi vesaniam strenue confutaret. At de Celso Epicuræo hæc tenus: quem licet (vt vidimus) his Hadriani temporibus vixisse, idem Origenes testetur, tamen quod Marcionis, Valentini, & quorundam

A

B

C

D

E

A aliorum hæreticorum meminit, qui prodire tempore Antonini, successoris Hadriani, post illorum peruulgatas hæreses conscripsisse, certissimum est. Sed ad res gestas sequentis anni stylum conuertamus.

IESV CHRISTI
ANNVS
133.

SIXTI PAPÆ
ANNVS
2.

HADRIANI IMP.
ANNVS
14.

CHRISTI Domini anno centesimo trigesimalotertio Coss. Pontiano & Ruffino, defuncto Iusto Episcopo Alexandrino, in locum eius successit Eumenes, qui se-

^a Euseb. in
Chronico.

B IESV CHRISTI ANNVS 134. SIXTI PAPÆ ANNVS 3. HADRIANI IMP. ANNVS 15.

ANNO Christi centesimo trigesimoquarto, a Cassiodoro ponuntur Consules Pompeianus secundum & Commodus, a Græcis Augurinus & Seuerianus. Quod vero ad Commodum spectat, hunc Hadrianus in filium adoptauit & Imperatorem designauit, sed morbo correptus interijt, vt de eo Dio tradit: quod accidisse ait Spartianus cum secundo Consul designatus esset, ipsis Kalendis Ianuarijs. Quod vero Eusebius hoc anno decimoquinto Imperij Hadriani recenset eiusdem Athenas reditum, nisi adhuc tertio illuc accesserit, ex his quæ ex Spartiano superius dicta sunt, manifesti erroris conuincitur.

Eodem quoque anno (inquit Eusebius) Saluius Iulianus perpetuum composuit edictum] meminit Saluiani edicti Iustinianus ea sanctione, qua agit de vetere iure enucleando, vbi ait Saluij Iuliani scripturam statuisse illud in primis, debere omnes ciuitates consuetudinem Romanæ Urbis sequi ac leges, non ipsam quæ esset aliarum ciuitatum: Cum enim olim Prætores suo arbitratu edicta proponerent, ea annua erant, & (quod ait Cicero^b in Verrem) a Kalendis Ianuarij incipiebant, eademq. die verso anno finiebant: Sed per Hadrianum Imperatorem factum est, vt idem Saluius Iulianus vniuersale edictum scriberet, quo omnes in posterum Prætores vterentur, eaq. de causa perpetuum est appellatum: meminit eiusdem edicti Eutropius,^c & alij. Proposuit & Hadrianus edictum de vigesima parte hereditatis Fisco applicanda, cuius occasione putamus accidisse, vt idem primus (quod ait Spartianus) Fisci aduocatum instituerit. porro Hadriani edictum a Iustiniano Imperatore^d fuit abrogatum.

EDICTVM SAL
VIANVM.

^b Cicer. in Ver-
lib. 5.

^c Eutrop. lib. 9.

^d I. 3. C. de edi-
cto Iulij Hadr.
tollendo.

IESV CHRISTI
ANNVS
135.

SIXTI PAPÆ
ANNVS
4.

HADRIANI IMP.
ANNVS
16.

SEQUITVR Christi annus centesimus trigessimus quintus, Coss. Hybero & Silano. Cum bellum Iudaicum multis annis a Rufo Iudææ Præsidi (vt dictum est superius) administratum, non modo non confectum esset, sed difficiliter indies instauraretur: maiores animos absentia principis Iudæi sumentes, prouinciam Palæstinam depopulantur: de his enim Eusebius hoc anno decimosexto Hadriani Imperatoris hæc ait in Chronico: Iudæi in arma versi Palæstinam depopulati sunt, tenente Prouinciam Tinius Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus misit exercitum] immo & novos duces. Tunc enim Hadrianus (inquit Dio^e) minime cunctatus, præcipuos Romanorum duces aduersus eos misit: Quorum primus Iulius Seuerus in Iudæam ex Britannia vocatus. Hic minime ausus est prælium committere; nam & multitudine longe impar erat ad decertandum, & hi de salute desperauerant. Igitur diuisos adortus, carptim vt quosque poterat, comprehendens, pro multitudine militum, atque tribunorum, tum ab alimentis & com meatu interclusos, tardius quidem, sed minore cum periculo penitus oppressit: pauci admodum euasere atque a cæde superfuerunt. Arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ sunt, vici ad nongentos & octoginta quinque, qui sane frequentes & nominatissimi

BELLVM IVD-
DAICVM IN-
STAVRATVR.

Iudæi in arma
versi.

^e Dio in Hadr.

GELYS EPI-
CVRVS IN
CHRISTIANOS
^a Orig. contra
Cels. lib. 1.

^b Orig. ibidem
lib. 1.

^c Orig. ibidem.
lib. 2.

^d Orig. ibidem.
lib. 3.

^e Orig. ibidem.
lib. 6. & supra
lib. 1.

ECCLESIAE RO-
BVR INFRAS-
TVTVM.

^f Orig. ibidem.
lib. 1.

CLADES IV-
DEORVM VL-
TIMA SVB HA-
DRIANO.

Euseb. Chron-
ic. & hist. lib. 4
cap. 6.

fini erant, direpti & mox igne consumpti sunt: viri in excursionibus & praelijs ipsis ad quinquaginta millia caesi fuere, fame & morbis & igne ingens multitudo absumpta est. sic fere omnis Iudaea desolata est: quam cladem etiam ante bellum multa ipsis denunciauerant: nam Salomonis sepulchrum, quod illi in supremo cultu & reuerentia habent, sponte & nullo impellente discussum corruit: lupi & hyenae passim per vrbes incedentes vlulabant. Non fuit incruenta victoria Romanis: siquidem multi eorum occubere. Quare Hadrianus ad Senatum scribens, eo minime vsus est principio: Si vos & filij vestri valent, bene est: ego & exercitus valemus. Seuerum dein debellatis Iudaeis in Bithyniam misit.] huc vsque Dio de Iudaici belli exitu: quod finem accepisse tradit Eusebius, a anno decimo octauo Hadriani Imperij, qua ratione nec ad illud vsque tempus cum Romam rediisse, ex litteris tunc ad Senatum scriptis colligi potest: quae autem post haec facta sint, suo loco dicenda erunt.

IESV CHRISTI ANNVS 136. SIXTI PAPAE ANNVS 5. HADR. IMP. ANNVS 17.

QUADRAGESI-
MALE IEIV-
NIVM QUAN-
DO INSTITV-
TVM.

IAS INVTOR
LVKA

Quadragesimale

Euseb. lib. 4

CHRISTI annus centesimus trigessimus sextus Coss. Seruiano & Vero, anno decimo septimo Imperij Hadriani, ab Eusebio in Chronico ponitur ieiunium Quadragesimale, Romani Pontificis auctoritate institutum atque praecipuum. Quod si hoc anno de eo promulgatum est decretum pontificium, non Telesphoro, vt ponit, sed Sixto adscribendum est: eo enim errore semel lapsis Graecis, dum duos Romanos Pontifices, Cletum & Anacletum in vnum constant, accidit vt confusis temporibus, confusae sint pariter actiones. Ceterum non imus incipias ab omnibus eiusmodi Ecclesiasticam sanctionem non Sixto, sed Telesphoro adscribi: non quod ipse Quadragesimae ieiunium seruandum recens instituerit, quod olim constat in Ecclesia ex Apostolica traditione esse seruatum: nam (vt modo de Clemente atque Dionysio taceamus) de seruando Quadragesimali ieiunio est admonitio S. Ignatij scribentis ad Philippenses. quod ergo vsu quodam, ac pia traditione in Ecclesia seruabatur, placuit decreto edito stabiliri. Sed de Quadragesimali ieiunio tomo primo Annalium fusius dictum est.

IESV CHRISTI ANNVS 137. SIXTI PAPAE ANNVS 6. HADR. IMP. ANNVS 18.

Euseb. histor.
lib. 4. cap. 6.
IUDAEI PROHI-
BITI INGRES-
SV ET ASPE-
CTV PATERNI
SOLI.

SEQUENTI anno Domini centesimo trigesimo septimo Coss. Pompeiano & Aeliano, decimo octauo Imperij Hadriani anno, inquit Eusebius in Chronico: Bellum Iudaicum, quod in Palaestina gerebatur, finem accepit, rebus Iudaeorum penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata, primum Dei nutu (sicut Prophetae vaticinati sunt) deinde Romanis interdictionibus] Idemq. auctor in Chronico itidem post sequentem annum haec habet: Aelia ab Aelio Hadriano condita, & in fronte eius portae, qua Bethlehem egredimur, sus sculptus in marmore, significans Romanae potestati subiaccere Iudaeos.] haec Eusebius: sed haec de Aelia aedificata atque sue in superliminari posito Cassiodorus sequenti anno recenset. Quae autem hoc ipso anno contigerint, idem Eusebius b in historia sic describit: Iam vero cum decimo octauo anno Imperij Hadriani bellum iuxta urbem Bethlehem nuncupatam (quae erat omnium rerum praesidijs munitissima, neque adeo longe a ciuitate Hierosolymorum sita) vehementius accenderetur: cumq. extra vrbis moenia longinquiore temporis spatio continuaretur obsidio, & rerum nouandarum auctores fame & siti essent ad extremam prope perniciem detrusi, & caput illius temeritatis debitas poenas perfoluisset: Aristo Pellaeus narrat, vniuersae genti ex illo tempore prorsus interdictum, ne pedem in agrum Hierosolymitanum aliquando inferrent, & legis decreto institutisq. Hadriani (ille plane sic in mandatis dederat) ne vel ex edito loco paternum solum oculis aliquando aspicerent. Hierusalem ergo cum ita esset Iudaeorum gente orbata, & veteribus incolis prorsus destituta, genereq. frequentata externorum hominum, deinceps cum esset a Romanis occupata, nomen commutauit: & in honorem Aelii Hadriani Imperatoris, qui

quae 5.

A Erant & Dimissoriae litterae, quas ibidem Theodorus illas esse tradit, cum clericus demonstratur voluntate sibi praelati Antistitis esse profectus: sine his enim non licebat extra dioecesim peregrinari: his quoque indigebant Episcopi, qui profecturi essent ad Comitatum. Erant insuper litterae, quae dicebantur Memoriales, seu Commonitoriae, quibus legati quid in suscepta legatione deberent agere, per singula admonebantur: extant de his complura exempla, quae suis locis ponentur inferius. Erant etiam & litterae dictae Synodicae, quae ad diuersos dabantur a Synodo. Si vero scriptae essent ad omnes Christi fideles, siue a Synodo, vel a summo Pontifice, vel alijs alia darentur occasione, dicebantur Encyclicae, hoc est Circulares. Rursum vero eadem epistolae dicebantur Catholicae, non ea ratione, quod fidem Catholicam continerent, sed quod ad vniuersam Ecclesiam datae essent: hinc Apollonius apud Eusebium a, haec de Themistone: Audebat Apostolum imitando, Catholicam ad omnes Ecclesias epistolam contexere. Insuper de Dionysio Corinthiorum Episcopo tradit Eusebius, Catholicas ad Ecclesias scripsisse epistolas.

B Decretales vero dicebantur Romanorum Pontificum epistolae, quibus vel ad diuersorum consultationes respondere solerent, vel cum quid seruandum, vitandumve esset, edicerent: De quibus Gelasius b: Decretales epistolas, quas beatissimi Papae diuersis temporibus ab Vrbe Romana pro diuersorum Patrum consultatione (sic legendum, non consolatione) dederunt, venerabiliter recipiendas.] Pastorales vero, quae pro instructione darentur, quales sunt illae, quae ad diuersas Ecclesias a S. Ignatio scriptae habentur.

C Erat quoque olim tempore persecutionis Ecclesiae genus litterarum, quae dicebantur Confessoriae, quae a Christianis, qui pro Christi nomine detinerentur in carcere pro commendatione lapsorum ad Episcopos dari solebant: erat frequens harum vsus tempore persecutionis, vt ex multis S. Cypriani litteris constat: est earundem mentio in Concilio c Eliberitano & Arelatenso d primo. Quae autem pro redemptione captiuorum ab Episcopis dari consueuerant, litterae Captiuorum appellantur in Concilio Lugdunensi.

D Insuper quoque habentur litterae dictae Apostolicae, quae Apostolica auctoritate a Romanis Episcopis dari consueuerunt, quarum diuersa sunt genera: frequentiores illae, quae Breues, dicuntur: sed ea vox penes antiquos diuersa reperitur esse significationis: nam apud Optatum f Milcuitanum, Breuis dicitur charta illa, in qua conscripta essent bona Ecclesiastica, quam nos vsitatus dicere solemus Inuentarium, alio nomine idem Optatus vocat Commemoratorium: eandem vocem in eundem sensum vsurpat. S. Augustinus contra Cresconium g & Gregorius h Papa, sed Cassiodorus pro regijs iussionibus: nam Theodoricus i ad Gemellum scribens, ait: Admonitio nostra non de-

E erit, vt instructior reddaris: dum infra scriptis Breuibus definita susceperis.] Verum apud Lampridium k eadem vox pro matricula, seu catalogo, in quo nomina scriberentur, accipitur, sicut & in Codice l Iustiniano, & citatis alijs locis superius. Quae vero, sede vacante, a clero scribi solerent epistolae eadem, Clericae litterae dicebantur: sic enim eas nominat Cyprianus. m

Numeranda quoque inter Ecclesiasticas litteras epistola, quae Tractoria a S. Augustino saepius nominatur: Scribens enim ad Victorinum, n illam Tractoriam nominat epistolam, qua Episcopi vocarentur ad Synodum. & cum alibi o sic inquit: A primate suo per Tractoriam sunt vocati] sic dictae, vt puto, quod vocatis his litteris causa publica Episcopis quocunque irent, viaticum praestaretur, exemplo earum, quae ab Imperatoribus concedi solerent. Sed diuersa plane erat epistola Tractoria a Tractatoria, quae quid de aliqua re gestum esset, Episcopi alios redderent certiores: meminit eiusdem generis litterarum idem etiam Augustinus p. Quae autem a Catholicis Episcopis ad haereticos, vel schismaticos, aut etiam Paganos litterae scriberentur, quod in eis nulla liceret communicationis symbola, vt pacis, salutis, & benedictionis apponeretur: Priuatas epistolas dici solitas, idem S. Augustinus scribens ad Glorium q & alios Episcopos Donatistas, affirmat, cum haec ait: Vnde factum est, vt etiam ad nonnullos Donatistarum primarios scriberemus, non Communicatorias litteras, quas iam olim propter suam peruersitatem ab vnitae Catholica, quae toto orbe diffusa est, non accipiunt: sed Priuatas, qualibus nobis vti etiam ad Paganos licet.] Porro non sic dicebantur priuatae, quasi publicae illae non essent.

Euseb. libro 5
cap. 17.

Gelas. in Com-
cil. Ro. c. de lib.
authent.

Concil. Elibe-
ritan. c. 25.
d. Concil. Arelat.
1. cap. 9.
e. Concil. Lugd.
2. cap. 2.

f. Optat. contra
Parmen. lib. 1.

g. Aug. contra
Cresc. lib. 3. c. 29
h. Greg. libro 6.
epist. 202.

i. Cassiod. lib. 4.
epist. 21.

k. Lamprid. in
Alexandr.

l. l. inter Obar-
rulas. de couen-
fisci debitor. lib.
10. Cod.
m. Cypr. epist. 4.
edit. Pamel.
n. Aug. epi. 217
o. Idem in lib.
contra Donatist.
post collat. c. 24.

p. Idem in Psal.
36. conuicton. 2.

q. Idem epist. 168.

sent, quas ita scribebat Augustinus ad Donatistas, vt publicæ illis forent, & ab omnibus legerentur, sed quod carerent publicæ communicationis titulo, alijsq. publicis notis, quæ communicatorijs litteris præfigi solerent. Solitos quoque Episcopos suas, quas publice darent litteras, anulo signatorio communire, cum Augustinus in superius citata epistola ad Victorinum^a in fine indicat, tum in Concilio Aurelianensi^b habetur expressum. Consuevisse eos scribere litteras in tabellis eburneis, vel in chartis, raro vero, nec nisi chartæ inopia, in membranis, argumento sunt quæ idem Augustinus habet scribens ad Romanianum.^c At de litteris Ecclesiasticis hætenus. iam ad ceteras a Sixto res gestas redeamus.

^a Idem epist. 217.
^b Concil. Aurel. 1. in præfat. Clodovici.
^c August. epist. 113.
RELIQVA DE SIXTO.

^d Clemt. Constit. lib. 8. c. 16.

^e Martyrolog. Rom. die 16. Maij.

Habet hæc idem qui supra liber de Romanis Pontificibus: Constituit vt Missarū actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.] quæ enim fuisse in vsu etiam temporibus Apostolorum, testimonio Constitutionum Clementis^d demonstrantur, a Sixto, vt sanctius ab vnoquoque custodirentur, litteris sunt apostolica auctoritate firmata. sed subdit: Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros vndecim, diaconos tres, Episcopos per diuersa loca quattuor] ex his vnus fuit S. Peregrinus Episcopus creatus Antisiodorensis; de eo enim hæc in antiquis Ecclesiasticis tabulis scripta^e habentur: Antisiodori passio S. Peregrini Episcopi, qui a beato Sixto Papa in Gallias cum alijs clericis missus, Euangelicæ prædicationis munere impleto, capitali sententia damnatus, coronam meruit sempiternam] Mortuus demum Sixtus (vt dictum est) octauo Idus Aprilis, iuxta corpus beati Petri sepultus est in Vaticano: cessauitq. episcopatus eius dies duos. in cuius locum successit Telesphorus, natione Græcus, ex Anachoreta: hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta habentur.

TELESPHORVS PAPA.

Hoc eodem anno tertio Antonini Imperatoris (inquit Eusebius^f) Iustinus Philosophus librum pro nostra religione conscriptum Antonino tradidit] Cassiodorus autem id sequenti anno factum esse, in Chronico profitetur. Verum de tempore, quo illū commentarium scripsit, nulli magis quàm ipsi Iustino credendum esse, omnes facile assentientur. Porro ipse in eadem apologia hæc de annis Christi habet^g: Ante annos centum quinquaginta nos asseuerare Christum sub Cyrenio natum esse: docuisse autem, quæ docuit posterius sub Pontio Pilato] hæc cum scribat Iustinus, non nisi post annos octo eum scripsisse librum oportuit. Certe quidem cum in ea apologia doctrinam Marcionis hæresiarchæ vulgatā dicat; constetq. non nisi Antonini tēpore eū docere coepisse, (vt suo loco dicemus) plane perspicue constat, Iustinum serius elaborasse illam ad Antoninum apologiam. Præterea si (quod omnes affirmant) haud longe post acceptam Iustini apologiam Antoninus pro Christianis rescripsit: cum illud constet ex eius inscriptione datum esse rescriptum anno decimoquinto sui Imperij; nam Tribunitia potestas iuxta numerum annorum Imperij multiplicari solita, quindecies in eo numerata habetur; necesse est dicere, illa prope tempora Iustinum suam, quam diximus, ad Antoninum dedisse apologiam, de qua suo loco dicemus.

^f Euseb. in Chron. die.

^g Iustin. Orat. ad Antonin. ex Version. Lang.

IUSTIN. QVAN DO SCRIPSIT APOLOG.

Ceterum quod ad res Christianorum pertinet, etsi certum exploratumq. sit, nullum aduersus eos ab Imperatore esse promulgatum edictum, tamen vel inuidia magistratum, quod Christianam religionem mirifice propagatam viderent, indiesq. maioribus accessionibus crescere ac dilatari, vel calumnijs contradicētium non nihil esse vexatam, tum cædes Sixti papæ & aliorum, qui Romæ, eodem Antonino Imperante, sunt passi; tum quæ de iisdem temporibus ab eodem Iustino sunt memoriæ prodita, certam, exploratamq. fidem faciunt. sed de his anno sequenti.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS

143.

2.

4.

ANNO Domini centesimo quadagesimotertio, Priscino & Seuero Coss. cum Antoninus in Imperio ageret annum quartū, Cornelius Episcopus Antiochenus vita functus

A functus successorem habuit Heronem eius nominis secundum, qui sedit annos vigintiseptem: hæc ex Eusebij Chronico. Inter hæc autem cum Pio Imperatori, qui ab omnibus indulgentissimus ac clementissimus prædicatur, nequaquam (vt alij fecerant, & ipse olim Proconsul in Asia) in Christianos gladio agendum videretur, rato nimirum sua æstimatione indignum, in infantes sæuire: tamen quo auitæ superstitioni paulatim deficienti prospectum foret, quod intelligeret occasione Sibyllinorum carminum & aliorum Gentilium vatum ac Prophetarum, qui multa de Christo prædixisse visi essent, complures a patria superstitione deficere, & ad religionem Christianam confluere: eiusmodi librorum lectionem penitus vetuit, apposita poena mortis. De quo quidem edicto nō nisi odio hostis humani generis promulgato, Iustinus Christianus Philosophus^a apud eundem Imperatorem scriptis agens, grauius conqueritur dicens: Opera autem & B instinctu malorum dæmonum, mortis supplicium aduersus librorum Hydaspis, aut Sibyllæ, aut Prophetarum lectores constitutum est: vt per timorem homines ab illis, quominus scripta ea legentes rerum bonarum notitiam percipiant, sed in seruitute eorum retineantur, absterrentur: Quod certe quidem efficere, & ad finem suum perducere nequiverunt. Non enim absque timore tantum huiusmodi scripta legimus: verum vobis ad inspiciendum, quæ in eis traduntur (vt videtis) offerimus: grata acceptaq. omnibus fore scientes. Atque hoc etiam si paucis persuaferimus, maximum tamen inde feremus lucrum: nam vt boni agricolæ amplam a Domino capiemus mercedem] hæc Iustinus constanti animo ab eo legenda conscripsit.

HERO SECVNDVS EPISCOP. ANTIOCH.

^a Iustin. in Apolog. ad Antonin. Version. Lang.

ANTONINVS VETAT LECTIONEM LIBRORVM FACTIDIC.

Insuper & magna animi constantia ad Gentiles cohortatoriam scribens orationem, cum pluribus ad eos persuadendos vtatur argumentis, carmina Sibyllina ex certis illorum scriptis accepta, quibus tum idolorum inanis superstitio, tum verus Christianæ religionis cultus aperte demonstraretur (quod dixit) iisdem Gentilibus aperta luce inspicienda proposuit. Extat adhuc eo titulo conscripta oratio, in qua inter alia hæc de Christiana disciplina antiquæ Sibyllæ carmina referauit.

IUSTINI CONSTANTIA.

Felices oras anima telluris habebunt

Laude Deum prius ingentem, quàm corpora curent:

Insigni quæ confisse pietate beabunt.

Cunctaq. despicient templorum tecta, negantes

Aras surdorum nihili monumenta deorum,

Cadibus & spurco pecudum polluta cruore

Vniusq. Dei sacris pia turba litabit]

D Hæc & pleraque alia ex eorum Sibylla Iustinus: qui & ad conuincendam deorum cultus superstitionem, hæc eadē oratione conscripsit de his quæ haud diu ante accidissent: Consulente enim quodam (sicut vos ipsi narratis) oraculum vestrum: quinam vnquam extiterint vere pij & religiosi homines, tale responsum id edidisse, dicitis:

Solus Chaldeus sapit, & Iudæus apella

Per seipsum genitum Regemq. Deumq. colentes.]

Per Chaldæos intelligens omnes, qui ex femine Abrahamæ Chaldæi hominis descendunt, ac proinde non Iudæos tantum, sed Christianos, quippe cum ille ab Apostolo dictus sit Pater credentium.

GENTILES SVIS IPSORVM SCRIPTIS ADMONITI.

Rom. 4.

At quod ad ipsos Gentiles pertinet: non tantum (quod dictum est) suis ipsorum propheticis libris ad Christianam religionem sectandam iisdem impellebantur; sed vt ab auita superstitione recederent, ac penitus abhorrerent, quæ de dijs ac deorum oraculis ab eo qui inter Latinos eruditionis principem locum tenere videretur, vehementer admonebantur. Erant hi Ciceronis commentarij de Diuinatione, atque de Natura deorum, de quibus hæc Arnobius:^b Ante omnes Tullius Romani disertissimus generis nullam veritus impietatis inuidiam, ingenue, constanter, & libere quid super tali opinionatione sentiret, pietate cum maiore monstrauit: a quo si res sumere iudicij veritate conscriptas, non verborum luculentias pergeretis, perorata esset hæc causa, nec secundas (vt dicitur) actiones nobis ab infantibus postularet. Sed quid aucupia verborum, splendoremq. sermonis peti ab hoc dicam, cum sciam esse non paucos, qui auerterentur & fugiant libros de hoc eius; nec in aurem velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincentem? Cumq. alios audiam mussitare indignanter, & dicere: Oportere statui per Senatum, vt aboleantur hæc scripta, quibus Christiana

^b Arnob. aduers. Gent. lib. 8.

Christiana religio comprobetur, & vetustatis opprimatur auctoritas? Quinimmo si fidi- tis, exploratum vos dicere quidquam de dijs vestris: erroris conuincite Ciceronem temeraria & impia dictare: refellitote, redarguite, reprobate. Nam intercipere scri- pra, & publicatam velle submergere lectionem, non est deos defendere, sed veritatis te- stificationem timere] hucusque Arnobius. Admiratione quidem digna res est, cur ho- rum lectionem, sicut & aliorum, hi quibus curæ hæc erant; & auctoritate pollerent, non omnino proscripserint; cum a nemine excellentius, quàm ab eodem auctore, Gentilitia superstitionis falsitatis posse redargui videretur. Sed ipsis inuitis, voluit Deus, vt tam aperta testimonia vanitatem deorum testantia semper essent vbique loquen- tia, quo inolita superstitionis non modo nostrorum scriptis, verum etiam suorum olim editis commentarijs, radicitus conuelli posset.

CALVMNIA IN CHRISTIA- NOS.

Sed qui Christianis infensi erant Gentiles homines, quo minus ratione valerent, eo vehementius aduersus eos calumnijs nisi sunt agere: nam quæcumque erant Gnostico- rum portenta, vel aliorum hæreticorum turpitudines; omnia Christianis omnibus adscribebant, nimirum infames illos conuentus, infanticidia, humanarum carnum esum, lucernarum euerfiones, promiscuos concubitus, aliaq. abominanda atque ne- fanda, quarum quidem rerum rumor vsque adeo increbuerat, totaq. Vrbe & Orbe fa- ma dissipata erat, vt satis esse putarent Iudices ipsum duntaxat nomen ad suppliciũ, si quod Christianus quis esset, tantummodo accusaretur. Hæc omnia ita se ijs sub Anto- nino temporibus habuisse, Iustinus philosophus in ea, quam ad ipsum Imperatorem scripsit, apologia, de his omnibus conquestus, firmiter asseuerat, vbi præclara est hæc in Iudices perperam iudicantes apostrophe: Non legitimo examine iudicia exercetis, sed affectu præter rationem in transfuersum acti, & malignorum geniorum flagris (quasi furij) incitati, causa non iudicata, supplicia infertis nihil pensi habentes.] Quinam his temporibus publicorum iudiciorum subsellijs insidebant Iurisperiti, quorum opera Antoninus utebatur, recenset Iulius Capitolinus a, nimirum Vinidium Verum, Sal- uium Valentem, Volufium Metianum, Vlpium Marcellum, & Iabolenum: Quo modo tandem ob iniqua iudicia compulsus sit Iustinus de his conqueri apud Impera- torem, & in Senatu declamare, suo loco dicemus.

Iul. Capitol. in Antonin.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 144. 3. 5.

MARCVS IV NIOR.

Qui sequitur annus Christi quadragesimusquartus supra centesimum, Consules habuit Ruffinum & Quadratum, quo Eusebius in Chronico tradit; Marcum eius nominis secundum, esse iussitum in sedem Alexandrinam Eumeni, sedisseq. an- nos decem: sed cum vsque ad successorem, quem ponit anno duodecimo Antonini, nonnisi septem anni numerentur: mendum in notam numeri irrepsisse oportuit.

CHRISTIANI MORTUUM IN A. CIVLIV. 1724

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 145. 4. 6.

DE VALENTI- NO HÆRETI- CO.

b Tertull. de Praescrip. c. 30. c Iren. lib. 2. cap. 4. d Theodoret. lib. 1. hæretic. fabul. e Tertull. de Praescrip. c. 30. f Tertull. contra Valentin. c. 4.

CHRISTI anno centesimo quadragesimoquinto, Torquato & Attico Herode Coss. nouum monstrum apparuit, Valentinus hæresiarcha, vt Eusebius tradit in Chronico: eum namque sub Antonino Pio prodijisse, Tertullianus, b & æque omnes affirmant, nimirum Irenæus, c Theodoretus, d & alij. tradit idem e Tertullianus, hunc fuisse philosophum secta Platonicum. Quo modo autem sit lapsus in hæresim, idem auctor f his verbis enarrat: Sperauerat (inquit) Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat & eloquio: sed alium ex martyrij prærogatiua loci potitum in- dignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abruptit (vt solent animi pro prioratu exciti præsumptione vltionis accendi) ad expugnandam conuersus veritatem, & cuiusdam veteris opinionis femini actu colubroso viam deliniauit] hæc Tertullianus: fuisse autem natione Ægyptium, patria Phœbonitem, quæ est ciuitas maritima, calluisse Græcas litteras, imitatumq. esse Hesiodum de Theogonia triginta deorum, Epiphanius g tradit; additq.

g Epiph. hæres. 21.

additq. hæc de prædicatione ipsius: in Ægypto prædicasse Catholicam fidem, itemq. in Ecclesia Romana, sed eundem in Cyprum venientem passum esse fidei naufragiũ. De eo autem quod primo Romæ Catholicam doctrinam secutus fuerit, etiã Tertullianus a affirmat.

a Tertul. de præscrip. c. 30.

Hic igitur sicut ab Hesiodi Theogonia triginta deos, ita a Platone mutuatus est Idæas: hæc q. simul miscens cum Euangelio Ioannis, quo tantum utebatur: monstrum horrendum conflauit tricipiti Cerbero longe deformius. Triginta enim deos cum fin- gat, quos Sæcula nominat, eorum quindecim masculos, ac totidem numerat femi- nas, eorundemq. permixtione alios generari, ex ijs Saluatorem omnium, veluti Pan- doram Hesiodi ex omnium vult deorum munere esse perfectum. Vnde egregie Ter- tullianus b: Igitur ex ære collatio (quod aiunt) in honorem & gloriam Patris, pul- cherrimum Pleromatis fidus, fructumq. perfectum compingunt, Iesum eum cognomi- nant, Soterem Christum, & Sermonem, de patuitis, & omnia iam ex omnium de- floratione constructum, graculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Accij Patinam, Nesto- ris Cocetum, Miscellaneam Ptolemæi. Quam proprius fuit de Atticis historijs, Pan- carpiam vocari a tam otiosis auctoribus nominum] hæc Tertullianus. Porro trigin- ta Æonum, hoc est sæculorum Valentini nomina, captu difficilia, simul posita & inter- pretata, atque magno labore distincta ac figurata ab erudito viro Pamelio apud Ter- tullianum habes, quem consulas, vt prodigiosa hæreticorum deliria cernens obstupescas, de quibus & Epiphanius c: Si comparans (inquit) his, quæ apud Hesiodum & Stesicho- rum & alios Græcos poetas sunt, apponat: inueniet sane ex comparatione, quod ea- dem sint, & nihil aliud: & ex eo cognoscet, quod nihil aliud admirandum, quàm confi- ctam Græcorum poeticam fabulosam Gentium erroris ac doctrinæ expressit, nulla mutatio- ne facta, quàm adulterata apud ipsos barbaricæ nominum effictionis] vnde & merito ait Tertullianus d: Quidius Metamorphoseis suas deleuisset, si hodie maiorem cognouisset.]

MONSTRVM VALENTINI.

b Tertul. ad- uers. Valentin. cap. 12.

c Epiph. hæres. 32.

d Tertul. ad- uers. Valer. c. 12

Quod autem ad Valentini cetera dogmata & mores pertinet, docuit impie D. Iesum Christum sic natum de Virgine, vt ex ea nihil acceperit, sed per ipsam velut per cana- lem transferit, carnemq. e cælo secum deuexerit e. Negauit & resurrectionem eiusdem carnis, sed aliud esse ex alio corpus componendum: immo nec omnium esse resurrectio- nem. Tria enim constituit genera hominum, carnale, animale, & spirituale, cuius generis se suosq. esse dicebat. Spiritualibus aiebat non esse necessarias operationes, sed phycicis, hoc est animalibus hominibus; horumq. vt spirituales effici possent, debere esse abstin- tiam atque martyria & alia huiusmodi, quibus se iam esse solutos asserabant, quod iam perfecti euassissent:] hæc pluribus Tertullianus, f qui & in Scorpiaco aduersus Valentinia- nos martyrium subeundum esse negantes plura: quippe qui experimento nouisset, ho- rum sermonibus magnam credentibus inferri solitam esse iacturam, cum Christianos persecutio vrgeret: nam ait inter alia: Hoc apud Christianos persecutio est. Cum igitur fides æstuat, & Ecclesia exurit de figura rubi, tunc Gnostici erumpunt: tunc Valentiniani proserpunt; tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt. callentes & ipsi offendere, figere, occidere] & paulo post, quibus niterentur verbis, subdit, quod quærerent, pati innocentes, male tractari sectam nemini molestam, perireq. homines sine causa: Addunt insuper (inquit) vanitatem esse atque dementiam, pro Deo mo- ri] hæc q. inculcare: Semel Christus pro nobis obiit, semel occisus est, ne occide- mur. si vicem repetit: num & ille salutem de mea nece expectat? An Deus hominum sanguinem flagitat? maxime si taurorum & hircorum recusat? certe peccatoris pœni- tentiam mauult, quàm mortem.] hæc & alia plura id genus ab ijs iactari solita, tradit Tertullianus g. Magna profecto hæc erat tentatio in Ecclesia: quamobrem idem auctor lib. um illum aduersus Gnosticos, quo nomine etiam Valentiniani dici voluerunt, De bono martyrij, inscribi voluit.

e Tertul. ad- uers. Valer. c. 27 & lib. de carne Christi. CETERA VA- LENTINI DOG- MATA.

f Tertul. ad- uers. Valer. c. 29 & 30.

ADVERSANTES MARTYRIO.

g Tertul. in Scorpiac. c. 10

Ad hæc is super, tertium genus dicebant hominum, quos Carnales appellabant, ho- rumq. esse deteriorem conditionem: nimirum, quod licet bonis niterentur operibus, nullatenus tamen consequi possent salutem. Rursum Valentiniani seipfos saluandos anima & corpore, animales per bona opera, sed tantum anima, easq. Angelis nuptui tradendas esse fabulabantur. Quales autem fuerint horum mores, qui se nullis bonis operibus teneri obligatos dicerent: facile quisque poterit existimare. Cumq. ijdem collegio Gnosticorum fuerint associati, quales fuerint ipsorum turpitudi- nes, iam semel dixisse sufficiat. Sed satis modo putamus hic breuiter recitare,

Annal. Eccl. To. 2. 1 3 que

quæ S. Irenæus ^a de ijs narrat in hæc verba : Idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab ijs putantes : & in omnem diem festum ethnicorum pro voluntate in honore eorum factum primi conueniunt, vt in nihilo quidem abstineant, quod est apud Deum & apud homines otiosum muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem & carnis voluptatibus infatigabiliter inseruientes, carnalia carnalibus, spiritalia spiritalibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clam eas mulieres, quæ discunt ab eis doctrinam hanc, corrumpunt : quemadmodum multæ sæpe ab ijs suasæ, post conuersæ mulieres ad Ecclesiam Dei, cum reliquo errore & hoc confessæ sunt. Alij vero & manifeste, ne quidem erubescerent quasunque adamauerint mulieres, has a viris suis abstrahentes, suas nuptas fecerunt. Alij vero valde modeste initio, quasi cum sororibus fingentes habitare, procedente tempore manifestati sunt, grauida sorore a fratre facta, & alia multa odiosa & irreligiosa. Nos quidem qui timorem Dei timeamus etiam vsque in mentibus nostris & sermonibus peccare, arguunt quasi idiotas & nihil scientes : se ipsos extollunt, perfectos vocantes & semina electionis : nos enim in vsu gratiam accipere dicunt : quapropter & a nobis auferri : semetipsos autem proprie possidere.] hætenus Irenæus.

Hinc quoque est, quod ait Tertullianus ^b, consueuisse Valentinianos appellare Catholicos, Simpliciter : aduersus quos ipse agens, satis commendat in Ecclesia simplicitatem atque sine fuce sinceram veritatem, & sine malitiæ tinctura candorem innocentiae ; sed & in ipso ædificio, quo fideles conueniunt, quam Ecclesiam dicimus, elucere simplicitatem ; nam ait : Nostræ columbæ domus simplex, etiã in editis semper & apertis & ad lucem amat figuram Spiritus sancti, Orientem, Christi figuram] atque e contrario Valentinianos in suis ipsorum ritibus imitari ait ^c secreta Eleusinia, quippe qui nihil magis studeant (inquit) quam occultare quod prædicant : ac secrete agentes, multæ apud ipsos essent fores multisq. obductæ velis, & silentium perpetuo custoditum. Hinc quoque accidisse putamus, vt Romæ, vbi Valentinus diu versatus est, nequaquam ipsa sacra (vt mos est in Oriente) velis interagendum obductis, operirentur : sed patentibus omnibus non tantum clara diei luce, sed luminaribus incensis fierent vbique clara atque perspicua : siquidem nihil veritas erubescat, nisi solummodo abscondi, ac proinde ne panis velis occultata sacrificia sacris illorum viderentur esse similia ; omnia aperta omnibusq. patentia consulto Romana Ecclesia sacra mysteria esse voluit.

Rursum vero quod ad Valentini dogmata pertinet : tradidit in homine inesse habitantes iniquos spiritus, qui eum ad omne malum impellant. De his enim agens, hæc recitat Clemens Alexandrinus ^d : Valentinus scribens ad aliquos his verbis scribit de appendicibus : Est autem vnus bonus, cuius fiducia est ea, quæ fit per filium manifestatio ; & per eum solum potest cor fieri mundum, ex corde extruso omni maligno spiritu : multi enim in eo habitantes spiritus id mundum esse non sinunt : vnusquisque autem eorum propria efficit opera, sæpe non conuenientibus insultans cupiditatibus] idem Clemens ^e de alia eiusdem Valentini hæresi sic : Valentinus in epistola ad Agathopodemum : Cum omnia (inquit) sustinuisset, erat continens, diuinitatem operabatur Iesus : edebat, & bibebat proprie, non reddens cibos : tanta ei inerat vis continentiae, vt etiam nutrimentum in eo non interierit, quoniam ipse non habuit interitum] hæc erat Valentini opinio de incorruptibili.

Præter epistolas, quas citant Clemens & Epiphanius, scripsisse Valentinum Euangelium tradit Tertullianus ^f : Euangelium, inquit, habet suum præter hæc nostra] continuisse illud infantiam Saluatoris, ex ijs quæ Irenæus ^g scribit, facile intelligi potest : qui etiam ait, inenarrabilem multitudinem apocryphorum ab eo fuisse collectam, quibus ad suas præstigijs illustrandas vti soleret. At non eius tantum Euangelij meminit Tertullianus ^h, sed etiam Psalmorum, & commentarij cuius, Sophia, titulus esset. Porro quod pertinet ad mysteria initiandorum credentium, tot fuisse apud eos ritus, quot antistites, Irenæus ⁱ affirmat, qui sex modos ab eis seruatos refert, quos breuitatis causa recensere prætermittimus. Quinam vero fuerint Valentini præcipui sectatores, qui ad eius cloacam alias quamplurimas egresserunt fordes, narrat Tertullianus ^k his verbis : Eam viam postmodum Ptolomæus intrauit, nominibus & numeris Aeonum distinctis in personales substantias, sed extra Deum determinatas, quas Valentinus in ipsa summa diuinitatis, vt sensus & affectus motus incluserat. Deduxit

& He-

^a Iren. lib. 1. cap. 1.

VALENTINIANORVM M. O. RES.

^b Tertul. aduers. Valentin. cap. 2. 3.

^c Eod. lib. c. 1. OCCVLTATA MYSTERIA HÆRETICORVM.

^d Clem. Strom. lib. 2. ALIA DOGMA TA VALENTINI.

^e Clem. Strom. lib. 3.

^f Tertul. de præscript. cap. 49. ^g Iren. libro 1. cap. 17. VALENTINI SCRIPTA.

^h Tertul. de Carne Christi. c. 20. & aduers. Valentin. cap. 2. ⁱ Iren. libro 1. cap. 28. SECTATORES VALENTINI. ^k Tertul. aduers. Valentin. c. 4.

A & Heracleon inde tramites quosdam, & Secundus, & magus Marcus : multum circa imagines legis Theotimus operatus est. Ita nusquam iam Valentinus : & tamen Valentiniani, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integra custodia regularum eius consolatur] hucusque Tertullianus, qui rursum ^a alibi : Talia, inquit, ingenia fructificant apud illos ex materni sermonis redundantia. Atque ita insolescentes doctrinæ Valentinianorum, in filuas iam exoleuerunt Gnosticorum.] at de Valentini sectarijs agemus inferius.

Qui vero scripserint aduersus Valentinianos, idem auctor ^b docet his verbis : Nec vndique dicemur ipsi nobis finxisse materias, quas tot iam viri sanctitate & præstantia insignes, nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus & prodierunt, & retulerunt, vt Iustinus Philosophus & Martyr, & Miltiades Ecclesiarum Sophista, vt Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus nostræ virginis senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas, quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto optamus assequi] In isto, dicit Tertullianus, quoniam & ipse aduersus eosdem Valentinianos hæreticos strenue laborauit : etenim non vnum tantum aduersus Valentinianos edidit commentarium, sed (vt diximus) in eo quem, Scorpiacum inscripsit, Valentini oppugnat hæresim ; & in alio quem elaborauit de Carne Christi, eiusdem ea de re confutat errorem. His addit Theodoretus Theophilum Antiochenum, Philippum Gortynæ Episcopos, Modestum, Origenem, Rhododotem, Hippolytum, & Eusebium Emisenum : ijs iungendi quoque fuissent Clemens Alexandrinus & Epiphanius. Sed mira fuit Valentinianorum procacitas, de quibus ait Tertullianus : Conuinci possunt, sed suaderi non possunt] fuisseq. veluti lubricos angues spiris inflexos, vndique latebras captantes : Nam inquit Irenæus ^c : Cum enim ex scripturis arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate, & quia varie sint dictæ, & quia non possit in his inueniri veritas ab his, qui nesciant traditionem.] & paulo post : Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos : aduersantur traditioni ; dicentes se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram inuenisse veritatem : Apostolos autem admiscuisse ea quæ sunt legalia Saluatoris verbis : & non solum Apostolos, sed ipsum Dominum modo quidem a Demiurgo, modo autem a medietate, interdum autem a summitate fecisse sermones : se vero indubitate & incontaminate & sincere absconditum scire mysterium : quod quidem impudentissime est blasphemare suum factorem. Euenit itaque, neque scripturis iam, neque traditioni consentire eos.] hucusque Irenæus.

Qui tamen, quod sibi visum est potentius telum, ex legitima Apostolorum traditione in Romana Ecclesia fideliter conseruata, ad omnem illorum pertinaciam infringendam comparatum, validissime intorquet, sic dicens : ^d Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum numerare successiones, maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præter quam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter sui potentioris principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt vndique fideles : in qua semper ab his qui sunt vndique conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.] Tantum abest igitur, vt Romana Ecclesia (quod impudentissime garriunt Nouantes hæretici) prædicatione Valentini, Marcionis, & aliorum qui Romæ hæresim publice professi sunt, fuerit violata ; vt Irenæus & alij aduersus eos nihil fortius nec vehementius obiecerint, quam Ecclesiæ Romanæ ex Apostolica traditione in ea illibata & incorrupta conseruata doctrina. At de Valentino hætenus.

Quod vero ad eius discipulos spectat, ex Valentini schola, quæ & Gnosticorum dicta fuit, progressa est hæresis Ophitarum : qui (inquit Irenæus ^e) Sapientiam serpentem factam dicunt, & agnitionem hominibus immisisse. huius hæresis auctorem fuisse Euphratem quendam, tradit Origenes contra ^f Celsum. Detestabatur Ophitæ, qui serpentem (a quo & nomen acceperunt) vt Dei sapientiam colebant, Deum omnium creatorem,

^a Tertull. aduers. Valentin. in fin.

^b Idem lib. eod. cap. 5.

QUI IMPVGNARVNT VALENTINVM

^c Iren. lib. 3. cap. 2.

VALENTINIANORVM PROCACIA

^d Iren. lib. 3. cap. 3.

ARMA POTISSI MA ADVERSVS HÆRETICOS.

^e Iren. lib. 1. cap. 34. in fin. ^f Orig. contra Cels. lib. 6. OPHITARVM HÆRESIS

rem, quem humano generi invidentem dicerent esse Deum Iudæorum. Porro horum originem antiquam adeo fuisse, vt Valentino haud posteriores fuerint, ex eo cognosci facile potest, quod Celsus qui vixit temporibus Hadriani (vt idem Origenes testatur) haud dubium & Antonini, eorum dogmata callens, contumeliæ causa, quasi Christianis omnibus essent communia, eadem Catholicis obijcere solitus erat, de quibus idem Origenes aduersus eum: Tantum (inquit) abest, vt hi Christi sint sectatores, vt non minus quàm Celsus hic Iesum incusent; nec eorum quispiam in concilium prodeat, nisi execrationes, & maledicta in Iesum prius congeserint. Aduerte autem quàm temere in his egerit Celsus, quæ aduersus Christianos oblatrat: quandoquidem cum nostræ religionis hominibus Ophianos istos contulerit, qui ne Iesu quidem velint nomen audire] de his agens Tertullianus, ^a Nicolaitis eos accessisse tradit: Qui (inquit) serpentem magnificant in tantum, vt illum etiam ipsi Christo præferant] & paulo post: Ipsum intro-

^a Tertul. de
prescript. c. 47.

^b August. de
hæres. ad Quod-
multiduum.

^c Epiph. hæres.
37.
OPHITARVM
SACRA NEFAN-
DA.

^d Theod. hæres.
fabul. lib. 1.

^e Origen. con-
tra Cels. lib. 6.

DIABOLVS
RVSVS IN
FORMA SER-
PENTIS.

^f Lucian. in
Pseudomant.

ALEXANDER
IMPOSTOR.

ducunt ad benedicenda eucharistica sua.]
Quomodo autem hæc facerent, S. Augustinus ^b his verbis describit: Habent vnum colubrum, quem nutriunt, & venerantur: qui & incantante sacerdote egreditur de cauerna, & ascendit super altare innixum speluncæ, & oblationes eorum lambit, & inuoluens se circa eas, regreditur ad speluncam, & ita confringunt oblationes in Eucharistiam, quasi a serpente Christo (vt illi putant) sanctificatas.] hæc Augustinus, ex Epiphano ^c (vt apparet) qui de Ophitis agens, post eadem recensita hæc addit: Non solum frangunt panes, in quibus serpens inuolutus est, & accipientibus tradunt: sed vnusquisque salutatur serpentem, & osculatur ex ore, siue per præstigias quasdam serpente ad mâfuetudinem incantato, siue ex alia diaboli operatione ad hos decipiendos, ipso animalculo blandiente: adorant hunc, & gratiarum actiones dicunt.] hæc & alia complura de Ophitis Epiphanius. Quod vero ait Augustinus, Ophitas dixisse Christum illum fuisse serpentem, qui decepit Euam: Theodoretus ^d addit ex Ophitis quosdam affirmasse, Christum in serpentis speciem transmutatum. Nec repugnant hæc ijs quæ recitauimus ex Origene; hos scilicet cum serpentem adorant, Christum Iesum blasphemij impetere solitos: nam ingens & execranda blasphemia erat, serpentem illum Christum dicere. Ceterum licet antiquam, tamen obscurissimam hanc dicit fuisse hæresim Origenes ^e, quippe quoniam suo tempore Ophitæ nusquam appaerent, & vel penitus desissent, vel pauci admodum reliqui essent. At de Ophitis plura Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Isidorus, Ioannes Damascenus, & alij, qui hæreticorum catalogum texuere: & licet alij eorum a Valentino (vt diximus) alij a Nicolaitis, alij vero a Carpocrate originem eos duxisse dicant, tamen hos omnes æque Gnosticos ^D fuisse, vnoq. nomine dictos, superius demonsttrauimus.

Videas ex his plane diabolium Christi crucis virtute percussum, ex idolis fugatum, & penitus profligatum, inopia sane consilij, pristinam illam, quam olim decipiens primos parentes induerat formam, noua hæresi excogitata repetere, & diuinum in ea sibi cultum, prout posset, arripere: quippe qui (quod vtique obseruatione dignum est) iisdem plane temporibus non ab hæreticis tantum, sed ab Ethnicis per impostorem quendam curauit sibi honorem diuinum impendi.

His namque Antonini temporibus accidit, quod Lucianus ^f in Alexandrum impostorem declamat, hominem ex eorum numero, qui magiam & incantationes profiterentur: erat ex schola Apollonij Tyanei atque ex falsis, confictisq. Sibyllinis oraculis Æsculapium in Bithynia appariturum prænuncians, serpentem palam adorandum exposuit: illumq. Æsculapium esse, falso commentus, magnam ob responsa, quæ a se conficta dare solebat, corrasit ex confluentium oblatione pecuniã. Aperuit enim huius dementiæ officinam Aboni in Ponto, illucq. Ponticis, Paphlagonibus, Bithynis, Ionibus, Galatis, Cilicibus & alijs Asiæ populis confluentibus, magnū nomen consecutus est vsque adeo, vt ab ipsa Vrbe Roma atque tota pene Italia ad nouum oraculum cunctis vocale, concurrerent, & inter alios, qui Romano præerat exercitui Rutilianus, qui eo vsus est familiarissime, sed & qui cum exercitu erat in Armenia Seuerianus ad idem consulendum oraculū misit, sed falso est responso eius elusus. Quæ omnia pluribus Lucianus, qui tam insignem hominis imposturam, tanquam in scæna tragediam egregie repræsentat, qui etiam ait, confinxisse impostorem, numen, quod in serpente colebant, præ ceteris esse Christianis infensum: quippe qui perspicue intelligentes impij nebulonis commen-

ta, con-

A ta, conficto deo detrahare non desinerent, ob idq. Christianos, quibus Pontus abundabat, lapidibus prouincia pellendos esse dictabat. Simulabatq. Epicuræos quoque, quod deos negarent, a numine odio haberi.

Quæ autem dum suos initiaret impostor ille præfari soleret sacerdos, idem quoque ijs recitat verbis: Primo quidem die, Atheniensium ritu, denunciatio fiebat huiusmodi: Si quis impius, aut Christianus, aut Epicuræus mysteriorum explorator accessit, discedat. Ceterum qui deo credunt, & parent, sacris feliciter inicientur: sub hæc protinus exigebatur illo præeunte, dicenteq. Foras pellantur Christiani] perdurasse vero ait eiusmodi fabulam multis annis, eliciente illo ex eo serpente singulis annis octoginta vel saltem septuaginta dragmarum millia: demum ipsum strophæ artificem Alexandrum, pede scatentibus vermibus putrefacto, annos propemodū septuaginta natum miserando consumptum interitu desijisse, idem auctor affirmat. Quo modo autem Marcum Imperatorem, qui Pio successit, falso responso vna cum exercitu in maximum discrimen adduxerit, suo loco dicemus. Sed nec illud prætermittendum, quod Dio scribit in Hadriano; nuper eundem Imperatorem in templo Iouis Olympij, quod Athenis sumptuosissime crexerat, posuisse pro numine draconem ex India deportatum. Quod igitur iam muta (vt dictum est superius) reddita essent oracula, quo Gentiles quoquo modo in officio contineret, curauit humani generis hostis per imposturam saltem in serpente esse vocalis. Hæc fuerunt horum temporum commenta, quibus tum hæreticos, tum Gentiles in serpente delusit diabolus. At de his satis: susceptam modo de Valentini sobole narrationem ordine prosequamur.

Valentini feturam fuisse Caianos hæreticos, Irenæus ^a in primis affirmat. Verum non ex Valentino tantum, sed etiam a Nicolao, Carpocrate, & Gnosticis omnibus hos mutuatos esse venenum ac turpitudinem, Epiphanius ^b tradit. Totus plane horreo, tam istorum quàm aliorum execrandas recensere blasphemias: sed compellit necessitas argumenti: Eo enim impietatis atque dementiæ creuit horum hæreticorum nequitia, vt rerum ordinem & qualitatem penitus inuertetes, quod malum, bonum, & qui ab eo denominati essent mali omnes, hos sanctos dicerent atque perfectos, nempe Cain, Chore, Sodomitas, & alios id genus homines, & summum omnium Iudam Ischariothem, hosq. magna ex virtute esse progenitos. Nec saluari aiebant quempiam, nisi (quod dicebat Carpocrates) per omnes turpitudines eat, & omnia peccata consummet, addentes cuique perficiendo peccato angelum esse præfectum. hæc de his pluribus Irenæus, qui eosdem ait vfos esse pseudo euangelio, quod Iudæ dicebant. Sed Tertullianus ^c hæc de Caianis pluribus complexus est & explicatius his ferme verbis: Ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute conceptum; quæ operata sit in ipso. Nam Abel ex inferiori virtute conceptum, procreatum, & ideo inferiorem repertum. Hi qui hoc asserunt, etiam Iudam proditorem defendunt, admirabilem illum & magnum esse memorantes, propter vtilitates quas humano generi intulisse iactantur. Quidam enim ipsorum gratiarum actionem Iudæ propter hanc causam reddendam putant. Animaduertens enim (inquiunt) Iudas, quod Christus vellet veritatem subuertere, tradidit illum, ne subuerti veritas posset. Et alij sic contra disputant, & dicunt: quia potestates huius mundi nolebant pati Christum, ne humano generi per mortem ipsius salus pararetur, saluti consulens generi humano tradidit Christum: vt salus quæ impediabatur per Virtutes, quæ obsistebant ne pateretur Christus, impedi omnino non posset, & ideo per passionem Christi non posset salus humani generis retardari] hæc Tertullianus. His omnibus consentientia Epiphanius ^d scribit, additq. hos dixisse, Angelos esse oppressores bonorum, adiutores vero malorum, & vnum ex his Moysem excæcasse: Confinxisse insuper addit librum nomine Pauli, quem vocarent, Ascensum Pauli. Testantur eadem de his Philastrius, Augustinus, & alij his recentiores (quos præ multitudine piget enumerare) qui de hæresibus commentarios conscripserunt.

Sed ijs aduersi Sethiani a Seth filio Abel nominati hæretici ex eodem Valentino aliqua ex parte descenderunt; dum sicut ille, nouam esse in Seth generationem hominum dicerent; horum meminit Irenæus, ^e sed ij alijs additis fictionibus, a Valentino longius recesserunt; quorum dogma summatim his verbis Tertullianus ^f complexus est: Huius peruersitatis doctrina hæc est, duos homines ab Angelis constitutos, Cain & Abel:

^a Iren. lib. 1.
cap. 35.

^b Epiph. hæres.
38.

DE CAIANIS
HÆRETICIS.

^c Tertull. de
prescript. c. 47.

^d Epiph. hæres.
38.

^e Iren. lib. 1.
cap. 7. 24. 34.

^f Tertull. de
prescript. c. 47.

SETHIANI HÆRETICI. Abel : & propter hos magnas inter angelos contentiones & discordias extitisse: ob hanc causam illam virtutem, quæ super omnes virtutes esset, quam matrē pronunciant, dum Abel interfectum dicerent, voluisse concipi & nasci hunc Seth loco Abelis: vt euacuantur angeli illi, qui duos priores illos homines condidissent, dum hoc semen mundū oritur & nascitur. Permixtiones enim dicunt angelorum & hominum iniquas fuisse: ob quam causam illam virtutem, quam (sicut diximus) pronunciant matrem, ad vindictam etiam cataclysmum inducere, vt & illud permixtionis semen tolleretur: & hoc solum semen, quod esset purum, integrum custodiretur. Sedenim illos, qui feminis illos prioris instituisse, occulte & latenter & ignorante illa matre virtute, cum illis octo animabus in arcam misisse etiam semen Cain, quo semen malitiæ non periret, sed cum ceteris conseruatum, & post cataclysmum terris redditum, exemplo ceterorum excresceret, & effunderetur, & totum orbem impleret & occuparet. De Christo autem sic sentiunt, vt dicant illum tantummodo Seth, & pro ipso Seth ipsum fuisse] huc vsque de his Tertullianus. Addit Epiphanius^a hæc dilucidius explicans, hos conscripsisse libros quosdam nomine magnorum virorum: nempe ex nomine quidem Seth septem libros, alios vero libros Alienigenas (sic enim vocant) alium autem ex nomine Abraham, quem & Reuelationem esse dicunt, omni malitia refertum: alios item ex nomine Moysis, & alios aliorum.] Meminerunt de Sethianis iidem qui supra scriptores Ecclesiastici. De reliquis autem discipulis Valentini, quoniam non nisi cum Valentini defecit, docere cœperunt, temporibus nimirum Irenæi (quod ipse tradit) opportunus suo loco inferius agemus. Hæc autem de Caianis & Sethianis, quod illorum ortus certum tempus inexploratum sit, sub Valentino, ex quo deduxere principium, sunt collocata: licet a Tertulliano ante Valentinum ponantur, ab Epiphano autem & alijs postea.

^a Epiphanius. lib. 1. cap. 28.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
146. 5. 7.

DE MARCIONE HAERESI-ARCHA. Centesimo ac quadragesimosexto Christi anno, Auito & Maximo Coss. Marcion Ponticus, nouum portentū ex improviso recens emerit hæresiarcha. Cum autē sub Antonino Pio eum docere cœpisse, omnium sit eadem sententia: quoto anno eius Imperij nefarium aggressus sit opus, licet Tertullianus^b se minus curasse inuestigare dicat: tamen ex his, quæ mox subinfert, certus annus initij Marcionis hæresis consignari posse videtur. nam ait: Quoto quidem anno Antonini maioris de Ponto suo exhalauerit, aura canicularis, non curauit inuestigare. De quo tamen constat, Antoninianus hæreticus est, & sub Pio impius. A Tiberio autem vsque ad Antoninum anni fere centum, quindecim & dimidium anni cum dimidio mensis: tantundem temporis ponunt inter Christum & Marcionē.] hæc cum scribat Tertullianus, numerans a Christi exitu vsque ad Marcionem spatium centum & quindecim annorum cum dimidio, mensisq. dimidio: cumq. eiusdem Tertulliani ea sententia de Christi annis fuerit (vt superius est fufius demonstratum) anno ætatis suæ trigesimo sub Consulatu Rufi atque Rubellij Geminorum esse passum: si quis ab eo tempore deducat præscriptum annorum numerum, qui ab eo tempore vsque ad Marcionis exordium excurrerunt; plane inueniet, hoc anno Domini centesimo quadragesimosexto, Marcionem cœpisse docere. hæc quod ad tempus spectat.

^b Tertullianus. aduersus Marcionem. lib. 1. c. 29.

^c Tertullianus. de præscriptis. c. 12.

DE CERDONE MARCIONIS MAGISTRO.

^d Irenæus. libro 1. cap. 28.

At quoniam (vt idem auctor est Tertullianus^c) Cerdonis Marcion discipulus fuit: quæ ipse primum de Cerdone scribit, in medium adducamus; ait enim: Accedit his Cerdon quidam: hic introduxit initia duo, idest duos deos, vnum bonum, & alterum sæuum; bonum superiorem, sæuum hunc mundi creatorem. Hic Prophetas & legem repudiat, Deo creatori renunciat, superioris Dei filium Christum venisse tractat: hunc in substantia carnis negat, in phantasmate solo fuisse pronunciat: nec omnino passum, sed quasi passum: nec ex Virgine natum, sed omnino nec natum. Resurrectionem animæ tantummodo probat, corporis negat, solum Euangelium Luca, nec tamen totum recipit. Post hunc discipulus ipsius emerit Marcion quidam nomine &c.] hæc de Cerdone Tertullianus. De quo item meminit Irenæus, ^d qui dum ait Cerdonem venisse Romam

A Romam sub Hygino Papa, plane declarat, eundem licet Marcionis magistrum, eodem tamen tempore docuisse: licet alibi^a eum ante Marcionem fuisse dicat. Hyginum enim tempore Antonini Pij Romanā Ecclesiam curasse, certum est. Quod vero idem Irenæus numeret eundem Hyginum modo octauū, modo nonum Romanæ Sedis Episcopum, inde accidit, vt (quod alias dictum est) ipsum Cletū, vt alij plerique, cum Anacleto conflauerit: & cum eum ponit octauo in ordine loco, manifestū est incipere numerare ab eo, qui Petro successit, Lino: cum vero eum superius^b loco nono ponit, ab ipso Petro certum est numerasse. At de Cerdonis inconstantia, qui veniens Romam sub Hygino palinodiam recantauit, & iterum lapsus est in errorem, hæc idem Irenæus: ^c Cerdo autem, qui ante Marcionem, & hic sub Hygino, qui fuit octauus Episcopus, sæpe in Ecclesiam veniens, & exomologesin faciens, sic consummauit, modo quidem latenter docens, modo vero **B** ab aliquibus traductus in his quæ docebat male, & abstentus est a religioforum hominum conuentu] hæc Irenæus de Cerdone. Eum autem non solum a Simone Mago, sed & a Saturnino accepisse quam propalauit hæresim, auctor est Epiphanius, ^d qui eum primo docuisse tradit in Syria, ac demum se contulisse Romam. Quod vero pertinet ad Marcionem Cerdonis discipulum, quem hoc anno hæreses docere cœpisse, Tertulliani testimonio diximus: prodijt hic primo ex Stoicorum schola philosophus, sicut Valentinus (quod diximus) a Platone. Vnde Tertullianus^e: Vbi tunc Marcion Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? vbi tunc Valentinus Platonice sectator?] Ex philosophorum officina prodijisse hæreses horum temporum, idem Tertullianus docet, cum ait: Ipsæ denique hæreses a philosophia subornantur. Inde Æones & formæ nescio quæ & trinitas hominis apud Valentinum, Platonice fuerat. Inde **C** Marcionis deus melior de tranquillitate, a Stoicis venerat. Et vt anima interire dicitur, ab Epicuræis obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur, de vna omnium philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est: & vbi aliquid de igneo deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eadem materiæ apud hæreticos & philosophos voluntantur, iidem retractatus implicantur.] hæc Tertullianus, sed de ijs superius alias.

^a Irenæus. lib. 2. c. 4.

CVR HYGINVS MODO OCTAVVS MODO NONVS R.O. PONATUR EPISCOPVS.

^b Irenæus. lib. 1. cap. 28.

^c Idem lib. 2. cap. 4.

^d Epiphanius. hæreses. 42.

MARCIONIS HAERES.

^e Tertullianus. de præscriptis. cap. 30.

^f Idem vbi supra cap. 7.

MARCIONIS MORES.

^g Epiphanius. hæreses. 42.

Quod vero ad genus & vitæ mores Marcionis spectat: Hic (inquit Epiphanius^g) Ponticus genere, ex vrbe Synope: qui prima vita sua virginitatem exercuit; solitarius enim vixit, & Episcopi sanctæ nostræ Ecclesiæ Catholicæ filius fuit. Progressu vero temporis circa virginem quandam corrumpitur, & decepta virgine, se ipsum atque illam a spe detraxit. Et cum illam corrupisset, a proprio patre ex Ecclesia eicitur. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, & veritatis insigniter studiosus, in episcopatus ministerio honeste viuens perseuerabat. Marcion autem multum supplicans, ac veniam precatus, eam a patre non impetrauit: dolor enim vexabat venerandum senem ac Episcopum, quod non solum lapsus esset ille, sed quod etiam ipsi dedecus afferret. Cum autem asscutus non esset ab ipso per blanditias, quæ petebat; non ferens multorum ludibrium, ab vrbe sua aufugit, & venit Romam, cum mortuus esset Hyginus Episcopus Romanus (hic autem nonus erat a Petro & Paulo Apostolis) & cum senibus adhuc superstitibus a discipulis Apostolorum congressus, petebat vt in congregationem reciperetur, & nemo id ipsi permittebat. Æmulatione igitur elatus, vbi non accepit præsentiam & Ecclesiæ ingressum, excogitat sibi ipsi consilium, & ad impostoris Cerdonis sectam confugit] & post alia: Hoc igitur clare ipsis dicebat: Cur non voluistis me suscipere? cum autem illi dicerent: Non possumus hoc sine permissu patris tui facere: Vna est enim fides & vna concordia: & non possumus aduersari bono comministro nostro, patri autem tuo: æmulatione igitur commotus, & ad magnam indignationem ac superbiam elatus, fissuram effecit sibi ipsi, hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestram, & mittam fissuram in ipsam in æternum] hæc & alia de Marcione Epiphanius.

MARCIONIS IN VRBEM ADVENTVS QUANDO.

^h Epiphanius. vbi supra.

Verum non propter stupri illati crimen & excommunicationem fuisse ab Ecclesia Romana reiectum, sed propter hæresim, quam antequam Romam venisset, fuerat confectatus, ex multis probatur. Sed prius de tempore eius in Urbem aduentus, & quid de ea re alij scripserint peruestigandum. Cum enim (vt vidimus) Epiphanius tradat post Hygini mortem, nempe sub Pio, qui illi successit, Marcionem Romam se contulisse: idem ipse inferius, ^h post tempora Aniceti, quem nonum dicit Urbis Episcopum, illuc venisse,

venisse, confirmat, ac proinde sub eius successore Sotere, insinuare videtur. Ceterum Irenæus^a cum ante Anicetū, vel sub eo Romam venisse demonstrat; cum ait S. Polycarpū Romam venientem sub Aniceto, complures ex ijs, qui fuerant decepti a Marcione, ad Catholicam Ecclesiam reuocasse: hæc q. de congressu Polycarpi cum Marcione addit: Ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi, ac dicenti: Cognoscis nos? Respondit: Cognosco te primogenitum satanæ. Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem.] Recitat eadem Eusebius.^b Porro Tertullianus^c sub Eleuthero Romano Pontifice Marcionem lapsū, & ab Ecclesia eiectum, affirmare videtur, dum ait agens de Valentino ac Marcione: Constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu. Et in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem: donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel & iterum eieci] hæc Tertullianus.

Verum hæc sunt intelligenda, cum postremo ab Eleuthero Marcion damnatus est: alias sibi ipsi auctor contrarius esset: quippe qui si (quod sæpius profitetur) Marcionis hæresis sub Antonino Pio exorta est, quo modo sub Eleuthero coepisse potuit, cum omnium sententia constet, longe post Antonini obitum Eleutherum Romæ sedisse? cum alioqui idem ipse Tertullianus^d in priori commētario, quem aduersus Marcionem metro conscripsit, sub Aniceto Papa ipsum Romam venisse testetur. Hæc igitur adeo inter se diuersa, sic in vnam simul consentient veritatem; si dixerimus, quod exploratum est, eundem Marcionem sæpe Romæ palinodiam recantasse, eundemq. eadem ex causa sæpius venisse Romā: neque Romæ primum, sed in Oriente, sub Antonino Pio hæreses docere coepisse hoc ipso anno, vt eiusdem Tertulliani auctoritate superius dictum est.

Immo si Origeni credimus, qui tradit Celsū Epicuræum sub Hadriano Imperatore scripsisse aduersus Christianos commentarios suos, in quibus sæpe mentionem habuit hæresis Marcionis: necesse est dicere, iam ante Antonini tempora sub Hadriano esse Marcionis hæreses peruulgatas. Philastrius^e eum primo in Asia errores docuisse; ibiq. a Ioannis Apostoli discipulis potius, quàm ab ipso Ioanne conuictum, Romam venisse tradit. Sicq. quod dixit Tertullianus, Marcionem Catholicam se doctrinam sectari, Romæ significasse; ex eo accidit, quòd idem auctor^f ait; ipsum vt reciperetur, scriptis Catholicam fidem esse professum. Sed quo modo inconstans animo, nec perstans in sententia, semel ac iterum ab Ecclesia eiectus fuerit, suo loco eodem auctore dicemus.

Sed vt ad eius recensendas hæreses tandem deueniamus. Illud in primis conatus est, vt Cerdonis dogma de duobus principijs stabiliret, ascita, vt sibi videbatur, accommodata ad eam rem probandam Euangelij sententia: quænam hæc fuerit, Tertullianus^h declarat his verbis a principio rem exordians: Marcion quidam nomine, Ponticus genere, Episcopi filius, propter stuprum cuiusdam virginis ab Ecclesiæ communicatione abiectus: hic ex occasione, qua dictum sit: ⁱ Omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem malos. hæresim Cerdonis approbare conatus est eadē dicere, quæ ille superior hæreticus ante dixerat.] Agens de Marcionis hæresis principio Epiphanius, ^k illam item Domini de non insuendo pannum ^l nouum veteri, ipsum ait vsurpasse parabolam, atque huic coniunctam alteram de non mittendo vinum ^m nouum in vtres veteres, perinde ac si Dominus his significare voluisset, legem veterem se respuere, tamquam malam.

Hiscæ iactis impietatis fundamentis, in primis, vt Cerdo, duos posuit deos sibi contrarios, quorum alter bonus, malus vero esset alter, alter legis veteris auctor, alter autem nouæ: proq. his stabiliendis, Antitheses scripsit, nimirum contrarietates, quibus lex noua veteri aduersatur, vt non ab vno Deo vetus & nouum Testamentum prouenisse, sed plane contrarijs demonstraret: ab illoq. malo mundum esse creatum, a bono autem restitutum atque redemptum; huncq. fuisse Iesum soluentem legem atque Prophetas a Deo Patre missum. Putarunt alij tres deos a Marcione poni, quos Epiphaniusⁿ recensens ait: Addidisse rursus Cerdoni aliud quoddam principium, tria q. esse: Vnum quidem supremum & innominatum & inuisibile, quod etiam bonum dicere vult, quod nihil ex his quæ in mundo sunt creauit: Visibile alium & opificem, huncq. esse Deum Iudæorum: diabolū vero, tertium.] Origenes^o autē in hunc modum numerat tres deos Marcionis, nimirum Deum Iudæorum, Deum Christianorum, tertium vero Gentilium. Immo Tertullianus, ^p qui eorū, qui extant Marcionis hæreses ceteris accuratius disquisiuit,

^a Iren. lib. 3. cap. 3.
^b Euseb. lib. 4. cap. 13.
^c Tertull. de præscrip. c. 30.

^d Tertull. lib. 3. in fin.

^e Origen. contra Cels. lib. 2. c. 6.
^f Philastr. de hæres. cap. 46.

^g Tertull. contra Marcion. lib. 4. c. 4. & de carne Christi. cap. 2.

^h Tertull. aduers. hæres. præscrip. c. 51.
MARCIONIS HÆRESSES.
ⁱ Luc. 6.

^k Epiphani. hæres. 42.
^l Matt. 9.
^m Matt. 9.

ⁿ Epiphani. ubi supr.

^o Orig. dialog. contra Marcion. lib. 1.
^p Tertull. contra Marcion. lib. 1. cap. 15.

A fuit, conuincit ipsum nouem posuisse Deos, nempe, vt ait, in superioribus tres substantias diuinitatis, Deum bonum, Deum malum, & Mundum superiorem; in inferioribus quattuor, Factorem, Locum, Materiam, & Malum, quæ omnia innata vult atque infecta esse, & Deo coæterna: insuper & duos Christos, quorum alter apparuerit Tiberij tempore, alter vero a Creatore promittatur; cum alioqui non nisi duos se Deos ponere profiteretur, bonorum auctorem alterum, alterum vero malorum. Sed apud Eusebium^a testatur Rhodon Asiaticus, non Marcionem, sed quosdam ex Marcione descendentes tres naturas, atque principia rerum statuisse.

Respuit Marcion Vetus Testamentum, tanquam a malo Deo prolatum, Nouum vero ex animi sui sententia mutilauit: quippe qui cum Christi carnem negaret, quæ Euangelistæ de ea egregie testati essent, nempe Matthæi Euangelium, & partem Lucæ reiecit: ac demum omnia (inquit Irenæus^b) quæ sunt de generatione Domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum Domini, in quibus manifestissime conditorem huius vniuersitatis suum patrem confitens, Dominus conscriptus est. Semetipsum esse veraciorem, quàm sunt hi, qui Euangelium tradiderunt Apostoli, suasit discipulis suis, non Euangelium, sed particulam Euangelij tradens eis. Similiter autem & Pauli Apostoli epistolas abscedit, auferens quæcunque manifeste dicta sunt ab Apostolo de eo Deo qui mundum fecit, quoniam hic pater Domini nostri Iesu Christi, & quæcunque ex Prophetis memorans Apostolus docuit prænunciantibus aduentum Dei] hæc Irenæus, eadem & ceteri, qui de eius hæresi conscripserunt, sed & ceteris copiosius Tertullianus.

Idemq. cum carnem a Malo principio dixerit esse exortam, eius omnino negauit resurrectionem; vetuitq. eius propagationem: sicq. ea ex causa virginitatem prædicans, coniugia respuit, atque damnauit. Quamobrem a salute coniugatos penitus excludebat: nam (quod tradit Tertullianus^c) nolebat baptizare coniugatos: Non tingitur, inquit, apud illum caro, nisi virgo, nisi vidua, nisi cælebs, nisi diuortio baptisma mercata.] Animarum autem earum tantum esse salutem, quæ eius doctrinam didicissent; earundēq. itidem non vnam, sed variam atque diuersam esse naturam Marcionem docuisse, Origenes^d affirmat. Adiecit his omnibus horrendam blasphemiam (inquit idē qui supra Irenæus^e) vt diceret: Christo ad inferos descendente, esse saluatos Cain, Sodomitas, Ægyptios, & alios omnium nequissimos; Abel autem, & Enoch, & Noe, & reliquos iustos, eo quòd non occurrissent ei, nullam participasse salutem: quippe qui amici fuissent Dei Hebræorum, quem Malum, diceret.

D Animatorum quoque esum damnasse tradunt: immo & omnes simul execrari solitos creaturas Marcionitas, Theodoretus^f exemplo declarat, sic dicens: Noui eorum senem quendam nonagenarium, qui mane surgens, sputi sui excremento faciem suam lauabat, & causam rogatus, dixit: se opus nolle habere creatore, nec aquam, quæ ex illius operibus est, accipere. cum autem præsentibus dixissent: Quomodo ergo comedis, quomodo bibis, vestiris, & dormis, & quæ constituta sunt mysteria peragis? dixit, se necessitate ductum hoc facere, quòd non posset aliter viuere, vel mysteria peragere: & confessus est infanus, vel inuitus, nihil habere eum ab illo, qui vocatur Bonus, sed omnibus bonis frui & operibus Creatoris, quem Malum Deum putant] hucusque Theodoretus. In suis itidem sacrificijs & arcanis mysterijs, aqua eos vti solitos, Epiphanius^g tradit: Insuper & sabbato ieiunare in odium Dei creatoris omnium: cum alio-

E qui Occidentales longe ante Marcionis tempora (vt superius dictum est) alia, atque ab ea longe diuersa ratione diei sabbati ieiunium suscepissent religiose seruandum. Addit his idem auctor per Marcionem non modo anabaptismum introductum fuisse, sed eum & tertium quoque ad peccata diluenda concessisse baptismum, feminasq. apud eos solitas baptizare. Quin etiam auctor est Chrysostomus^h, consueuisse Marcionitas mortuos baptizare, cuius fabulæ idem ponit catastrophem. Ad hæc addimus, Marcionitas, quòd carnem detestarentur, tanquam ex Malo principio procreatam: quodam furore percitos in eam insanientes, vt eam perderent, se sponte martyrio obtulisse: de his namque loquitur Clemens Alexandrinus, dum ait: Sunt enim quidam non nostri, sed tantum nominis participes, qui quidem magno studio seipfos morti contendunt tradere: propter odium in Creatorem miseri mortem cupientes] hæc Clemens. Inde q. accidit, vt ex Marcionitis plures passi reperiantur pseudomartyres.

^a Euseb. histor. lib. 5. c. 12.

^b Iren. libro 1. cap. 29.

^c Tertull. aduers. Marc. lib. 2. cap. 29.

^d Orig. in epist. ad Rom. c. 2. e Iren. libro 1. cap. 29.

^f Theodoret. lib. 1. hæres. fabul.

^g Epiphani. hæres. 42.

^h Chrysostomus in 1. ad Corin. hom. 40.

ⁱ Clemens Alex. Strom. lib. 4.

a Tertull. aduers. Marcion. lib. 1. Pamela. ibi schol. 2.

MARCIONIS SCRIPTA.

b Tertull. aduers. Marcion. lib. 1. c. 1.

c Iustin. Martyr. in Apolog. ad Antonin.

D A M N A M ARCIONE ILLATA.

d Epiphani. haeres. 42.

e Habetur in fine secundi tomi oper. Theodoret.

QUI SCRIPSERINT IN MARCIONEM.

f Iren. lib. 5. aduers. haeres.

g Hieronym. de script. Eccles. in Iustin.

h Tertull. aduers. Marcion. lib. 1. c. 1.

i Euseb. histor. lib. 5. c. 13.

k Theodoret. libro 1. haeretic. fabul.

l Apud Euseb. histor. lib. 5. c. 3.

MARCIONIS DISCIPULI.

m Tertull. de praescrip. c. 51.

Ad hæc & alia id genus, quæ ex falsis positionibus consequuntur, conualidanda, ipsa complures scripsisse libros, tradit Tertullianus, ^a nimirum Euangelium, Epistolam, Antitheses, & Apostolicum instrumentum. hæc nequissimus hominum commentus est, ut merito aduersus eum agens Tertullianus, dicat ^b Nihil tam barbarum ac triste apud Pontum, quam quod illic Marcion natus est, Scythia tetrior, Hamazobio instabilior, Massageta inhumanior, Amazone audacior, nubilo obscurior, hieme frigidior, gelu fragilior, Istro fallacior, Caucafo abruptior. quid ni? penes quem verus Prometheus Deus omnipotens blasphemij lancinatur: iam & bestijs illius Barbariæ importunior Marcion] hæc & alia plura Tertullianus in eum.

Quantum autem intulerit hic detrimenti Ecclesiæ: vix eloquens quispiam consequi verbis posset. Nam Iustinus Martyr, ^c qui hæc spectauit oculis: Marcioni, inquit, per multi credentes, quasi soli vera scienti, nos derident, nullam illi habentes eorum, quæ asserunt probationem: sed præter rationem, perinde atque a lupis igni rapti esca impiorum & a Deo alienorum dogmatum, atque ipsorum demonum fiunt] hæc ipse. Atqui non vno in loco, sed in diuersis orbis partibus Marcion vexillum impietatis erexit: nec ut aliæ hæreses cito, ita eius dogmata extincta sunt: quandoquidem Epiphanius, ^d qui scripsit temporibus Theodosij, aduersus eum agens, hæc habet: Eius hæresis adhuc etiam nunc est Romæ & in Italia, in Aegyptoq. & Palæstina, & in Arabia, ac Syria, in Cypro item, atque in Thebaide, quin & in Perside, & alijs locis reperitur] sed & Theodoretus sua quoque ætate ingentem in Syria fuisse Marcionitarum numerum, quos se magna ex parte ad Catholicam perduxisse Ecclesiam, scribens ^e ad S. Leonem Romanum Pontificem tradit.

Ceterum non defuerunt, qui statim aduersus Marcionis venena pararent antidotum: præstitit id quidem primus omnium Iustinus Martyr, qui iisdem cum Marcione temporibus claruit, & in Apologia ad Antoninum Pium, eiusdem cum meminit, ait: Marcion vero Ponticus hodie etiam discipulos suos docet] & paulo post: Est nobis liber contra hæreses & sectas omnes compositus, quem si legere volueritis, dabimus] sed priuatim idem Iustinus aduersus Marcionem (ut auctor est Irenæus) ^f insignia volumina scripsit: meminit eorundem Hieronymus. ^g Paulo post verò Tertullianus ætate iunior aduersus eundem scribens, ingenij sui primitias consecrauit: sed quod præcox nimis sibi visum esset opusculum, elaborata pleniore compositione, rescidit: immo ut ait, ^h & de secundo tertium emendatū edidit quinque distinctum libris. Extat nuperq. editum opusculum illud, quod se rescidisse testatur, quinque libellis aduersus eundem Marcionem versus conscriptum. Irenæus etiam Marcionem scriptis suis exagitauit. Rhodon quoque Tatiani auditor (ut Eusebius ⁱ docet) scriptis acriter impugnauit hæresim Marcionis. Itemq. ut testatur Theodoretus, ^k Theophilus Antiochenus Episcopus, Philippus Gortynæ, Modestus, Hippolytus insuper, Clemens Alexandrinus, Origenes, Philastrius, Cyrillus Hierosolymitanus, Eusebius Emisenus, Augustinus, Ioannes Chrysostomus pluribus in locis, Theodoretus, & alij recentiores complures, qui de hæresibus concrisperunt. Cetera autem de Marcione inferius suo loco dicemus.

Numerantur complures Marcionis discipuli famosissimi, ut Potinus, & Basiliscus, & alij de quibus hæc Rhodon: ^l Verum alij (sicut Marcion ipse) duo inducunt principia, inter quos Potinus & Basiliscus numerantur. Isti Ponticum Lycum imitati, cum nullam rerum distinctionem (sicut nec ille) reperire possent, ad vulgarem quandam & facilem viam se conuerterunt: duoq. principia exiliter & ieiune, nulla demonstratione adhibita, esse affirmarunt. Alij rursus ab illis in deteriores erroris scopulos, tanquam procella delati, non duas solum, sed tres naturas constituerunt, quorum quidem (sicut eius disciplinæ propugnatores memorant) dux & princeps fuit Syneros] hæc Rhodon. Porro quem ipse Lycum Ponticum dicit, eum fuisse existimamus, quem Tertullianus ^m Lucanum appellat, cum ait: Extitit post hunc Lucanus quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus: & hic per eadem vadens blasphemij genera, eadem docet, quæ Marcion & Cerdon docuerant.]

Post hos (subdit) subsequitur Apelles discipulus Marcionis, qui posteaquam in carnem suam lapsus est, a Marcione segregatus est. Hic introducit vnum Deum infinitis superioribus partibus: hunc potestates multas, Angelosq. fecisse, propterea & aliã Virtutem quam dicit, Dominū dicit, sed Angelum ponit. Hoc vult videri, mundū institutum ad

A ad imitationem mundi superioris, cui mundo permisuisse poenitentiam, quia non illum tam perfecte fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset: Legem & Prophetas repudiat: Christum neque in phantasmate dicit fuisse, sicut Marcion, neque in substantia veri corporis, ut Euangelium docet, sed in eo quod e superioribus partibus descenderat, ipso descensu, fideream sibi carnem & aeream contexuisse: hunc in resurrectione singulis quibusque elementis, quæ in descensu suo mutata fuissent, in ascensu reddidisse, & sic dispersis quibusque corporis sui partibus, in cælo spiritum tantum reddidisse. Hic carnis resurrectionem negat: solo vtitur & Apostolo, sed Marcionis, idest non toto. Animarum solarum dicit salutem. Habet præterea priuatas, sed extraordinarias lectiones suas, quas appellant Phaneroeis, Philumenes cuiusdam puellæ, quam quasi prophetissam sequitur: habet præterea suos libros, quos inscripsit Sylogismorum, in quibus probare vult, quod omnia quæcunque Moyse de Deo scripserit, vera non sint, sed falsa sint] hucusque de Apelle Tertullianus ^a, qui superius eius erroris fuisse auctricem puellam quandam, Philumenen nomine, testatur sic dicens: Prouiderat iam tunc Spiritus sanctus futurum in virgine quadam Philumene angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lucis, cuius signis & præstigijs Apelles inductus, nouam hæresim induxit] Testatur id ipsum Rhodon ^b cum ait: Apelles vnus ex eorum grege vitæ instituto, & prouectæ ætatis, ratione valde seuerus, & grauis, vnum principium fatetur ille quidem: sed prophetias nostras ex spiritu contrario, & sibi repugnante editas constanter asseuerat: argutæ et subtili sententiæ virginis nomine, Philumene, dæmonio quodam agitata obsecutus.]

Porro idem qui supra Tertullianus ^c fuisse Philumenen Apelli in delicijs, sic scribens testatur: Si & Apellis stemma retractandum est, tam non vetus & ipse, quam Marcion institutor & præformator eius: sed lapsus in feminam, desertor continentiæ Marcionensis, ab oculis sanctissimi magistri Alexandriam secessit. Inde post annos regressus, non melior, nisi tantum, quod iam non Marcionites: in alteram feminam impegit, illam virginem Philumenen (quam supra edidimus) postea vero immane prostibulum & ipsam, cuius esset energemate circumuentus, quæ ab ea didicit, Phaneroeis scripsit. Adhuc in sæculo superstans, qui meminerint eorum, etiam proprij discipulos, & successores ipsorum, ne posteriores negare possint] hæc Tertullianus. Immo & Rhodon ^d se cum Apelle locutum fuisse testatur, sic dicens: Senex Apelles, quoniam nobiscum congressus, multa nequiter & improbe dixisse conuincebatur, coactus est fateri, non rationem fidei omnino quærere oportere, sed quemque in ea fide perstare debere, quam professus fuisset. Eos enim, qui in Christum crucifixum spem coniecissent, saluos fore, dummodo in bonis operibus sedulo versari reperirentur] hæc Rhodon: plane declarans fuisse in confesso in Ecclesia catholica, ad salutem consequendam, vna cum recta fide opera esse necessaria ad salutem. Idemq. Rhodon meminit de Philumene a dæmone femina agitata, cui Apelles omnem fidem præstaret. Verum de ea fufius agens Augustinus ^e hæc addit: Hic præterea Philumenen quandam puellam dicebat inspiratam diuinitus ad prænuncianda futura: ad quam somnia atque æstus sui animi referens, diuinationibus, seu præstigijs eius secretim erat solitus præmoneri, eodem phantasmate eidem Philumene pueri habitu se demonstrante, qui puer apparens, Christum se aliquando, aliquando esse assereret Paulum, a quo phantasmate sciscitans, ea soleret respondere, quæ se audientibus diceret.

Nonnulla quoque illam miracula operari solitam: inter quæ illud præcipuum, quod in angustiissimi oris ampullam vitream panem grandem mitteret, eumq. extremis digitulis leuare soleret illæsum, eoq. solo, quasi diuinitus sibi cibo dato, fuisset contenta] hucusque de elusionibus Philumenes Augustinus.

Meminit eiusdem Hieronymus, ^f dum aduersus Pelagianos agens, qui præsidio nobilium quoque mulierum vallabantur: atque diligenti habita peruestigatione considerans, nullam prope fuisse hæresim, quæ non habuerit feminam adiutricem (quod videmus hodie in Regina Angliæ Caluinistarum patrona) ait: Simon magus hæresim condidit, Helenæ meretricis adiutus auxilio: Nicolaus Antiochenus omnium immundiciarum repertor choros duxit femineos: Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet: Apelles Philumenen suarum comitem habuit doctrinarum: Montanus immundi spiritus prædicator multas Ecclesias per

APELLES HÆRESIARCHA.

a Tertull. ubi sup. c. 6.

b Apud Euseb. lib. 5. c. 13. DE PHILUMENE APELLIS FEMINA.

c Tertull. de praescrip. c. 30.

d Apud Euseb. histor. lib. 5. c. 13.

e Aug. de haeres. lib. c. 24.

f Hieronym. ad Cresiphont. aduers. Pelag.

NUVLA HÆRESIS SINE FEMINA ADIUTRICE.

Priscam & Maximillam nobiles & opulentas feminas primum auro corrumpit, deinde hæresi polluit. Dimittam vetera, ad viciniora transcendam. Arrius ut orbem deciperet, sororem Principis ante decepit. Donatus per Africam ut infelices quosque fætentibus pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foueam, successoremq. sui Priscillianum habuit. Zoroastis magi studiosissimum, & ex mago Episcopum, cui iuncta Galla non gente, sed nomine, germanam huc illucq. currentem alterius & vicinæ hæreseos reliquit. heredem] hæc ex multis Hieronymus exempli causa pauca collegit; nosq. Philumenæ occasione voluimus recitare. At tam de ipsa, quàm de Apelle fati. Numerat præter superius recensitos, alios quoque Marcionis discipulos Theodoretus^a, nimirum Blaßum, Præponem & Pithonem.

Tot igitur tantisq. Ecclesia catholica vexata pressuris, longeq. molestius atque periculofius horum circumuenta dogmatibus, quàm Gentilium persequentium exagitata cladibus, plane diruta atque funditus conuulsa fuisset: nisi super firmam petram fundata, & in Petro Christi promissionibus (quod diximus) stabilita, omnibus hostium & aduersantium potestatum icibus fortior atque solidior semper inconcussa mansisset. Nihil unquam aduersus veritatem sibi mendacium valuit usurpare, quin protinus eius fulgore percussum, ceu tenebræ ortu solis, sui mox senserit detrimentum atque defectum. Qui igitur pro veritate tuenda aduersus tantam impostorum colluuiem, egregiam nauarunt operam, etsi compluribus alijs ad eos conuincendos vsi sunt argumentis, nullum tamen eo visum est esse præstantius, quàm ad Ecclesiam catholicam prouocare: nimirum ut cum quæ in ea ab Apostolorum temporibus tradita essent, perspicue demonstrarent, hoc vno omnes illorum infringerent impetus, atque conatus eluderent. His (ut diximus) Irenæus^b, prouocans ad omnium antiquarum Ecclesiarum, ac Romanæ potissimum ab Apostolis manantem traditionem, ad omnes hæreses prosternendas vsus est armis. Hoc sicut nihil validius, ita nec fuit antiquius apud omnes: cum vetus illa vbique in Ecclesia consuetudo vsusq. semper vigerit, ut ad dignoscendas hæreses a fide sincera, sicq. admixta metalla discriminarentur ab auro, ad lapidem lydium, ad Catholicam ipsam Ecclesiam vtrisque perlatis, quid adulterinum, quidve purum esset; facile appareret.

In quam sententiam hæc in primis Tertullianus^c: Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed acceptam a Christo doctrinam fideliter nationibus assignauerunt] & post multa^d repetens a principio, quo vim certæ argumentationis inculcet ait: Primo per Iudæam contestata fide in Iesum Christum, & Ecclesijs institutis, dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam eiusdem fidei nationibus promulgauerunt, & proinde Ecclesias apud vnamquamque ciuitatem condiderunt: a quibus traducere fidei & semina doctrinæ ceteræ exinde Ecclesiæ mutuata sunt, & quotidie mutantur, ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur, necesse est. Itaque tot & tantæ Ecclesiæ, vna est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes: sic omnes primæ, & omnes Apostolicæ, dum vnam omnes probant vnitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contestatio hospitalitatis, quæ iura non alia ratio regit, quàm eiusdem sacramenti vna traditio] ac paulo post: Si hæc ita sunt: constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesijs Apostolicis, matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam; id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiæ, & Apostolorum, & Christi, & Dei.] Rursum in eisdem post multa eodem argumento fortius inculcata, hæc ait^e de ijs, qui se æque Apostolicam prædicare doctrinam dolose iactarent: Ceterum si quæ audent interfere se ætati Apostolicæ, ut ideo videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt: possimus dicere. Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseverauerint, habuerit auctorem, & antecessorem. Hoc enim

^a Theodoret. hæc ver. fabul. lib. 1.

^b Iren. lib. 3. c. 3. VERA A FALSIS QVOMODO DIGNOSCAN- TVR DOGMATA.

^c Tertul. de præscript. c. 6. ^d Tertul. eod. lib. c. 20. 21.

PROVOCATIO AD ECCLESIAS APOSTOLICAS.

^e Tertul. eod. lib. c. 32.

DOGMATVM VERITAS QVOMODO EXQVIRENDA.

A enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, sicut Smyrneorum Ecclesia habens Polycarpum ab Ioanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit: proinde utique & ceteræ exhibeant, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habent. Confringant tale quid hæretici,] hæc ipse & alia plura id genus; ac demum in eisdem: ^a Age iam, qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurrere Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsententur: apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorū recitantur sonantes vocem, & repræsentantes faciem vniuscuiusque. Proinde est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses: si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præsto est. Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, &c.] Sic igitur (idem^b alibi inquit) soleo in præscriptione aduersus hæreseis omnes de testimonio temporum compendium figere, priorem vindicans regulam nostram omni hæretica posteritate.] hæc ipse.

Consueuerunt & ceteri eadem ratione (ut dictum est) disquirere fidei veritatem: nam & Irenæus: ^c Traditionem (inquit) Apostolorum toto mundo manifestam in Ecclesia adest perspicere omnibus, qui vera velint audire, & habemus numerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesijs, & successores earum vsque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab his deliratur] hæc & alia plura eodem argumento, quæ superius recitauimus idem inculcat. Eandem quoque firmam certamq. rectæ fidei explorandæ regulam quicumque fuerunt in Ecclesia catholici no-

C uerunt atque sequuti sunt, de qua & Augustinus^d aduersus Manichæos agens hæc ait: In catholica enim Ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, ut eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: ceteram quippe turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium: Tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata: Tenet ipsa in sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremo ipsum Catholicæ nomen; quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis carissima vincula recte hominem tenent credentem in catholica Ecclesia; etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissime ostendat. Apud vos autem nihil horum est, quod me inuitet, & teneat, sola perfonat veritatis pollicitatio.] hucusque Augustinus: atque hæcenus de antidoto aduersus omnium hæreticorum venena, vna omnium Patrum sententia præparato, & ex Catholico nomine comparato: Quod ad dignoscendos religiosos ab impijs, orthodoxos ab hæreticis, esse in Ecclesia introductum, & ut tesseram quandam ac symbolum positum, Pacianus^e declarat his verbis: Sub Apostolis (inquit) nemo Catholicus vocabatur. Esto, sic fuerit. Vel illud indulge cum post Apostolos hæreses extitissent, diuersisq. nominibus columbam Dei atque reginam lacerare per partes & scindere niterentur: nonne cognomen suum Ecclesia postulabat, quæ incorrupti populi distingueret vnitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? nonne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populofam urbem hodie, cum Marcionitas, cum Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & ceteros eiusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent: quo cognomine congregationem meam plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur?] & paulo post: Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores] sed Apostolos, & qui ab eis sunt successores.

Quod vero his potissimum Hadriani & Antonini temporibus tot quas recensuimus, hæreses obortæ iuerint, earundemq. professores Christianorum nomine censerentur:

^a Tertull. eod. lib. cap. 36.

DOGMATVM VERITAS QVOMODO EXQVIRENDA.

^b Tertull. lib. 5. cõtra Marcion. cap. 19.

^c Iren. lib. 3. cap. 3.

^d August. cõtra epist. Manich. cap. 5.

^e Pacian. ad Symphron. de Cathol. nom. CATHOLICVM NOMEN CVR INVENTVM.

GENTILIVM
OBTRECTA-
TIO.a Apud Orig.
contra Celsum.
lib.3.

b Orig. ibid.

HÆRESES
APVD OMNES.

c 1. Cor. II.

d Isidor. lib. 2.
epist. 90.CVR PLVRES
HÆRESES.

data est anfa quærentibus ethnicis, in religionem Christianam inuehi ac declamare, quod nulla ex parte sibi constaret, cuius cultores inter se adeo dissentirent, & pugnaciter altercarentur. Hinc ille Christianorum implacabilis hostis Celsus Epicuræus, qui iisdem viuebat temporibus, hæc in Christianos oblatrans aiebat: Postquam late sparsi sunt, Christiani videlicet, iterum atque iterum scissos esse, singulis suas factiones sibi parantibus, & in multitudine dissona alijs alios arguentibus: nec iam quidquam præter nomen eis commune superesse, si tamen vel hoc præ pudore commune relinquatur: reliqua vero aliorum alia instituta esse.] hæc Celsus, quem Origenes redarguens^b ait:

Etiam ad hoc respondebimus: nullam vnquam extitisse rem magnæ existimationis & communi vitæ vtilem, quæ non in varias sectas discissa sit. Medicinæ namque quod ea sit utilis ac necessaria humano generi, multasque quæstiones habeat de modo curandi corpora: apud Græcos ex professo plures sectæ inveniuntur, & sicut opinor, etiam apud Barbaros qui medicinam profitentur. Rursum philosophia veritatis cognitionem, recteq. viuendi rationem pollicetur, conaturque nos res vtilissimas docere in multas quæstiones diductas: ideo sectas habet plurimas, quasdam magis, quasdam minus insignes. Nec non Iudaismus sectarum materiam præbuit, alijs aliter Moyfis atque Prophetarum sermones accipientibus. Eodem modo quia Christiana religio magnum quiddam ac venerabile visa est hominibus, non tantum seruili ingenio præditis, sicut Celsus videtur, verumetiam multis Græcorum eruditis: necessario exortæ sunt sectæ, non contentionis sed inquirendæ Christianæ veritatis studio, dum omnes admirantur ac venerantur diuinas scripturas; sed varij harum intellectus auctores suos habent, vt quisque aliqua probabili ratione ad interpretandum motus est. At neque medicinam sanæ mentis homo fugiat propter sectarum differentias: & parum honeste faciat si quis simili de causa abhorreat a philosophia: sicut neque propter Iudaicas sectas damnanda sunt Moyfis atque Prophetarum sacra volumina. Quod si hæc non absurde a nobis dicta sunt: an non pari modo etiam Christianorum sectas excusare licet? de quibus mihi miranda videtur Pauli sententia dicentis^c: Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant inter vos. Nam quemadmodum medicus is demum probatus est, qui varijs medicorum sectis examinatis, probé sese in earum plerisque exercuit: & is in philosophia profecisse intelligitur, qui variarum opinionum disceptationibus exercitatus, potiores ex eis rationes sequitur: sic ausim affirmare illum esse inter Christianos sapientissimum, qui Iudæorum atque Christianorum sectas intropexit diligentissime. Qui vero nostram doctrinam propter sectas eius vituperat, damnabit etiam Socraticam, quod eius philosophiæ disputationibus ortæ sint diuersæ scholæ aliquot. Damnabit & Platonis decreta propter dissentientem ab ijs Aristotelem, & nouis indulgentem opinionibus, qua de re iam a nobis ante dictum est. Celsus autem videtur mihi nouisse quasdam hæreses, quibus ne nomen quidem Iesu nobiscum est commune: fortassis enim audiuit de Ophianis qui vocantur, & Cainanis, & si quæ alia similis est sententia modis omnibus a doctrina Iesu discrepans: verum ista nihil ad inculpatisimæ religionis Christianæ vituperationem attinent.] hætenus Origenes.

Ceterum & huius quæstionis scopum visus est attigisse Isidorus^d Pelusiota, dum Apollonio Episcopo hæc roganti scribit his verbis:

Et apud Gentiles, quamuis etiam eos in potestate ac ditione sua habens, ac pro libito suo agens ac ferens, & apud Iudæos, tametsi etiam eos velut rabido quodam furore percitos ad idolorum cultum atque homicidia impulisset, multas hæreses diabolus procreauit. Quod si apud Christianos quoque multo plures peperit: nemini mirum istud videatur. Nam cum ante carnalem Christi aduentum ac præsentiam omnes vitij tumulencia laborare, nec vllum, vt ita dicam, pure atque integre sobrium esse conspiceret: idcirco pauca contentionis semina iniiciebat. Posteaquam autem salutare Verbum cælitus venit, nobis quidem cælestis vitæ generis documenta ferens; diabolo autem per eas minas, quas in peccatores intendebat, poenam quæ ipsum manebat prænuncians, dicebat enim: Ite in ignem qui paratus est diabolo & angelis eius: Tum vero communis ille omnium hostis, tum quod genus nostrum sensim ac paulatim vitium excutere ac virtutem admittere, atque impietatem ablegare ac pietatem amplecti perspiceret; tum quod condemnationis suæ decretum audisset: acrius aduersus nos flauit, atque hæreses in

A reses in lucem protulit. Nam cum pietati iam oblectari nequeat: in id omni animi contentione incumbit, vt per ipsius nomen plerosque ad impietatem ducat: atque pietatis specie atque obtentu veritatem euertere conatur, eosque qui optimæ vitæ laude persæpe excelluerunt, per corrupta dogmata obterit. Etenim vnicum hoc illi opus vnicumque studium est, vt omnes ad vnum siue per vim, siue per adulterina dogmata in exitij pelagus secum præcipites agat. Hæc igitur hæresum principes cogitantes, aduersus veritatem semina iacere desinant: illud secum reputantes, quod ipsi præ ceteris in summo periculo versantur: desinant etiam illorum auditores anticipatæ dumtaxat opinioni seruire, atque aduersus veritatem impetum facere, ne alioqui magnum omniq. sermone præstantius Saluatoris facinus, quantum quidem in ipsis est, inane atque infrugiferum reddant: Desinant item ij qui rectis quidem dogmatibus gloriantur, verum per vitæ se-

B gnitiem ea facere conuincuntur, quæ eos nothos ac spurios pietatis discipulos esse cogunt; atque ad rectam fidem optimam vitæ rationem adiungant. Sic enim futurum est, vt omnes Dominicam vocem laudem nostram prædicantem audiamus.] hæc ad Apollonium Isidorus.

Porro non sine magno emolumento permittit Deus Catholicam fidem ab hæresibus sæpe sæpius agitari: Nam (inquit Augustinus^a) si doctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus hæreticorum dogmatum cingeretur, non poterat tam clara & tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam Catholicam contradicentium obsidet impugatio, vt fides nostra non otio torpescat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter hoc denique & Apostolus^b dicebat: Oportet autem hæreses esse, vt

C probati quique manifesti fiant inter vos. hoc est dicere: Oportet hæreticorum thuribus altare circumdari, vt certa & manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides Catholica velut aurum coeperit fulgere, & prædicatio eius vt argentum igne probatum intuentibus resplenduerit: tunc maiori cum turpitudine & dedecore hæreticorum voces obscuri æramenti vilitate sordebunt.] idem alibi in eadem verba Apostoli^d: Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis] addit: Vnde etiam scriptum est: Filius eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro vtetur. Multa quippe ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitantur; vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur: & ab aduersario mota quæstio, discendi extitit occasio.] hæc quàm vera sint, nos certe in Ecclesiasticæ historiæ controuersijs experti sumus. Quid in his amplius Lactantius^e egregie philosophetur, audiamus:

D Sed quoniam (inquit) multæ hæreses extiterunt, & instinctibus dæmonū populus Dei scissus est: determinanda nobis breuiter veritas, ac in suo proprio domicilio collocanda; vt si quis aquam vitæ cupit haurire, non ad detritos lacus deferatur, qui non habent venam; sed vberimum Dei fontem nouerit, quo irrigatus perenni luce potiatur. Ante omnia scire nos conuenit, & ipsum & legatos eius prædixisse, quod plurimæ sectæ, & hæreses haberent existere, quæ concordiam sancti corporis rumperent: ac nouissime summa prudentia caueremus, ne quando in laqueos & fraudes illius aduersarij nostri, cum quo luctari Deus nos voluit, incideremus: tum dedisse certa mandata, quæ in perpetuū custodire deberemus: quorum plerique imitatores, deserto itinere cælesti, vias sibi deuias per anfractus & præcipitia condiderunt, per quam partem plebem incautā, & simplicem ad tenebras mortemque deducerent. Quod quatenus acciderit, exponam.

E Fuerunt quidam nostrorum vel minus stabilita fide, vel minus docti, vel minus cauti, qui dissidium facerent vnitatis, & Ecclesiam dissiparent. Sed ij, quorum fides lubrica fuit, cum Deum nosse se, & colere simularent, augendis opibus & honori studentes, affectabant maximum sacerdotium, & a potioribus victi, cadere se cum suffragatoribus suis maluerunt, quàm eos facere præpositos, quibus concupierant ipsi ante præponi. Quidam vero non satis cælestibus litteris eruditi, cum veritatis accusatoribus respondere non possent obijcientibus, vel impossibile, vel incongruens esse, vt Deus in vterum se mulieris includeret, nec cælestem illam maiestatem ad tantam infirmitatem potuisse deduci, vt hominibus contemptui, derisui, contumeliæ, & ludibrio esset, postremo etiam cruciamenta perferret, atque execrabili patibulo figeretur: quæ omnia cum neque ingenio, nec doctrina defendere, ac refutare possent (nec enim vim rationeq. penitus peruidebant) deprauati sunt ab itinere recto, & cælestes litteras corruperunt, vt nouam

QVID FACIENDVM SINGVLIS.

a Aug. de Tempore Serm. 98.

b 1. Cor. II.

c Aug. de Ciu. Dei. lib. 10. cap. 2.

d 1. Cor. II.

e Lactant. lib. 4. cap. vlt. VBI VERITAS DOGMATVM.

VNDE HÆRESSES.

* al. ferre.

vt nouam sibi doctrinam sine vlla radice ac stabilitate componerent. Nonnulli autem falsorum Prophetarum vaticinio illecti, de quibus & veri Prophetæ & ipse prædixerat, exciderunt a doctrina Dei, & traditionem veram reliquerunt. Sed illi omnes dæmoniâ fraudibus irretiti, quas prospicere & cauere debuerant, diuinum nomen & cultum per imprudentiam perdidit. Cum enim Phryges, aut Nouatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Anthropiani, aut Arriani, seu quilibet alij nominantur, Christiani esse desierunt ij, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt. Sola igitur catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei: quò si quis non intrauerit, vel a quo si quis exiuerit, a spe vitæ ac salutis æternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita & salute: cui nisi caute & diligenter consulatur, amissa & extincta erit. Sed tamen quia singuli quique coetus hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putant: sciendum est illam esse veram, in qua est religio, confessio, & pœnitentia, quæ peccata & vulnera, quibus est subiecta imbecillitas carnis, salubriter curat. Hæc interim paucis admonendi gratia retuli, ne quis errorem fugere cupiens, maiori implicetur errore, dum penetrare veritatis ignorat. Postea plenius & verius contra omnium mendaciorum sectas proprio separatoq. opere pugnabimus. Sequitur vt quoniam satis de religione vera & sapientia locuti sumus, in proximo libro de Iustitia differamus.] At de his hæcenus.

VBI VERA ECCLESIA.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
147. 6. 8.

ANNO Christi centesimo quadragesimo septimo Antoninus Pius Augustus quartum inijt Consulatum, collegamq. sibi adsciuit M. Aurelium Cæsarem secundo Consullem: a Cassiodoro autem ponuntur Orfitus & Priscus.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
148. 7. 9.

SEQUENTI vero anno centesimo quadragesimo octauo Erucius Clarus & Claudius Seuerus Consules creati sunt. Habentur ijdem Consules in antiqua Græca inscriptione positi, quæ est huiusmodi:

ΙΕΡΑ ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΑΝΙΣΤΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΡΩΜΗ ΔΙΟΣ ΗΛΙΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΕΡΑΠΙΔΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΝ
ΣΕΒΑΣΤΩΝ ΕΤΕΙΜΗΣΑΝ ΕΜΒΗΝ
ΠΡΟΦΗΤΗΝ. ΠΑΤΕΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟ-
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΩΤΟ-
ΜΗΜΑΡΜΑΡΙΝΗ. Η. ΑΝΑΤΕΘΕΙΣΑ
ΕΝ ΤΩ ΟΙΚΩ ΤΩΝ ΠΑΙΑ-
ΝΙΣΤΩΝ ΤΗ Α. ΝΩΝΩΝ
ΜΑΙΩΝ. Η. ΕΣΤΙΝ ΚΑΤΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΣ. ΠΑΧΩΝΙΑ
ΕΠΙΚΟΥΤΑΤΟΡΟΣ ΜΕΤΕΙΛΙΟΥ
ΑΜΠΑΙΑΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΣΕΕΤΩ ΕΡΟΤΚΙΩ ΚΛΑΡΩ
Β. ΓΝΕΩ ΚΛΑΥΔΙΩ
ΣΕΒΗΡΩ ΚΩΣ.

Latine ita ad verbum.

Extat Romæ apud Ecclesiam S. Mariæ in Vialata, sed litteris obfcuris & ineptis. Habet eandem inscriptione Lipsius fol. 41. in script. 2.

Sacer

Sacer ordo Paanistarum
Romæ dei Solis
Magni Serapidis & deorum
Augustorum honorarunt Emben
Prophetam, patrem præ-
scripti ordinis stemmate
marmoreo, quod positum est
in domo Paanistarum, pridie Nonarum
Maij, quæ est secundum
Alexandrinus Pachonia
Sub Curatore Meteilio
Ampliato presbytero
Sexto Erucio Claro
I. Gneo Claudio
Seuero COS

Hæc tum ad recte consignanda tempora, tum etiam ad statum Romanorum Gentilium insinuandum posuimus. Constat quidem Romanos, qui post prædicationem Euangelij adhuc in auitæ superstitionis tenebris obstinato animo remanserunt, longe deteriores suis maioribus esse factos: cum nimirum sprete Christianæ religionis veritate, deorum omnium externorum, quos patres ipsorum fuerant auersati, cultum in Urbem cupide adsciuerunt: & inter alia numina, Serapidem, cuius in hac inscriptione mentio habetur; aliosq. Ægyptiorum deos, eorumq. sacra summo studio excoluerunt. Nutabant olim illata in Urbem sacra Ægyptiorum, Senatu & Imperatoribus eisdem aduersantibus: nam, auctor est Dio, anno septingentesimo ab Vrbe condita ex Senatus consulto factum esse decretum, vt fana Serapidis atque Isidis, quæ priuatim nonnulli sibi construxerant demolirentur: quòd (vt ait) eos non magnopere inter numina numerabant. Postea autem vbi ea in Senatu sententia obtinuit, vt publice colerentur: extra Pomerium eos deos collocauerunt.

Rursum vero anno ab Vrbe septingentesimo septimo, vt idem affirmat, iusserunt Aruspices omnia templa Isidis atque Serapidis demoliri: sed post quinquennium Lepido & Planco Coss. Serapidi Isidiq. templum decretum est. Anno autem ab Vrbe septingentesimo sexto, Augusti Consulatu sexto, idem Dio affirmat vetuisse Imperatorem, ne intra Pomerium dijs Ægyptijs sacra fierent: quæ cum se in Urbem iterum insinuarent, Agrippa tunc curans Urbem, anno ab Vrbe septingentesimo trigesimo tertio, repressit, edicto: statuens ne quis ea in suburbano intra quingentos passus ageret. Sed & postea Silano & Norbano Coss. anno ab Vrbe septingentesimo septuagesimo secundo Tiberius anno sui Imperij vigesimo præscripsit Ægyptiorum sacra: immo actis in crucem Ægyptijs sacerdotibus, Isidis templum demoliri iussit, eiusq. statuam in Tiberim mergi: testantur hæc Tacitus, Suetonius atque Iosephus. At quid postea? Spreta ab iisdem (vt dictum est) veritate, sacrum illud de eis est impletum oraculum: Qui in foribus est, fordescat adhuc] Non tantum enim ex Senatus consulto recepta sunt intra

Urbem Ægyptiorum deorum sacra, iisdemq. templa erecta, sed ipsi Imperatores (quod de Commodò scribitur) & Consulares homines sacris Isidis turpiter initiabantur: vt non mirum sit, Emben prophetam, (quod habet inscriptio superius recitata) insigni munere, nempe marmoreo simulacro honoratum fuisse: dicebantur autem apud veteres Gentiles (vt habet Festus) illi prophetæ, qui essent sanorum antistites, oraculorumq. interpretes. At de his pluribus inferius ad tempora Commodiana dicturi sumus. Sic igitur de Romanis Gentilibus in deterius lapsis illud iure tunc occini potuit, quod de Iudæis olim a via aberrantibus dictum est: Noui recentesq. venerunt, quos non coluerunt patres eorum] vel si coluerunt, facti sæpe poenitentes, eosdem sapius abiecerunt. sed has aliasq. omnes fordes abluuit martyrum sanguis.

a Dio hist. Ro. lib. 40.
b Dio hist. Ro. lib. 42.
c Dio hist. Ro. lib. 47.
d Dio hist. Ro. lib. 53.
e Dio hist. Ro. lib. 54.
f Tacit. Annal. lib. 2.
g Suet. in Tiber. c. 36.
h Ios. antiquit. lib. 18. c. 4.
i Apoc. 22.
k Deuter. 32.

IESV

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
149. 8. 10.

CENTESIMO quadragesimonono Christi anno, quo a Cassiodoro Gordianus ac Maximus Consules ponuntur, ab alijs ex Græcis Fastis duo Valerij, Largus & Messalinus, cum ageret Antoninus in Imperio annum decimum.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
150. 9. 11.

ANNO Christi centesimoquingagesimo, secundum Græcos Fastos, Torquato & Iuliano secundum vel ex Chronico Cassiodori, Romulo & Glabrione Coss. Iustinus Martyr iterum pro Christianis scribens apologeticam orationem, obtulit eam Imperatori. Cum enim ipse numeret annos centum & quinquaginta a Christi natiuitate usque ad illud tempus, quo eam scribebat orationem, nullus de his dubitandi scrupulus relictus esse videtur. Sed de his pluribus superius actum est, dum Eusebij & Cassiodori refellimus sententiam, alio tempore eam fuisse scriptam affirmantium. Præfixit autem ipse suæ orationi Christiano philosopho dignam huiusmodi inscriptionem.

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

APOLOGIA IUSTINI TITV LVS

Imperatori Tito Ælio Hadriano Antonino Pio Augusto Cæsari, & Verissimo filio philosopho, & Lucio philosopho Lucij quidem Cæsaris natiuo, Pij autem adoptiuo filio, eruditionis amatoribus, sacroq. Senatui & Populo Romano vniuerso. Pro his, qui ex omni hominum genere iniuste odijs iniquis, & violentæ vexationi sunt obnoxij. Iustinus Prisci Bacchij filius Flauiae Neapoli Syriae Palæstinæ ortus, ex illis vnus, hanc orationem atque deprecationem conscripsi.]

Quam vero libere ac intrepide ipso eius exordio eos compellet, hæc accipe: Qui vere Pij & philosophi sunt, eos solam veritatē in pretio habere, & colere debere, ratio dicat] & paulo post: At vos quidē Pij, & philosophi, et iustitiæ custodes, & eruditionis amatores, quod sic vocemini, vbique auditis: an vero etiā sitis, res ipsa demonstrabit. Siquidem non adulaturi vos hoc scripto, neque ad gratiam quidquam dicturi, sed vt iuxta exactam & exquisitam rationem iudicium feratis, postulaturi accessimus: ne videlicet sententiæ domo allatæ præsumptione, neque superstitiosa hominibus placendi affectione, neque præter rationem concepto impetu, & inueterata longo tempore fama mala præoccupati, contra vos ipsos calculum feratis. Nostra quidem ratio est, a nemine nos quidquam mali pati posse, si non aut malefici coarguamur, aut prauis, causa cognita, iudicemur esse. Vos autem occidere quidem potestis, nocere non potestis] hæc dicens, multa exprobrat de iniquissimis in Christianos iudicijs: quippe qui solo nomine, quod Christiani sint, nulla habita rerum peruestigatione, vt facinorosissimi omnium, morte damnentur. Quamobrem calumnijs obiecta singula purgat, ipsorumq. innocentiam multis demonstrat: quippe qui non sint illi, vt vulgo dicebantur athei, quod deos non colant, qui verū Deum norint, & officijs illi congruis prosequantur: nec eos expectare humanum regnum (quod ipsi suspicabantur, ac proinde defectionem atque rebellionem timebant) sed cæleste ac plane diuinum: eaq. ex causa libentissimo animo huius vitæ dispendium eos pati, quod nequaquam accideret, si in mundo regnandi cupiditate aliqua tenerentur obstricti: diluit ac plane confutat de Crucifixi hominis cultu in Christianos iactatas a quocunque blasphemias, qui crucis mysterium ignoraret: monstratq. pluribus deos colentium inanem ac turpem esse superstitionem: deq. Christi diuinitate, eiusq. de carnis assumptione œconomia erudite copioseq. differit, & de crucis mysterio multa referat, atque Christianorum fidei veritatem multis certisq. argumentis testatam relinquit: eorundemq. vitæ innoxie disciplinam, exactissimum castitatis cultum, patientiam, obedientiam, pacis custodiam, benignitatem, in hostes quoque dilectionem, & alia plura id genus insinuat.

LIBERA IUSTINI ORATIO

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

IUSTINI APOLOGIA SVM-PLA.

Justin. in orat. ad Antonin. vers. lang. b. Supr. anno. 142. in fin.

Insuper & sacrorum mysteriorum ritus, nempe baptismi, & eucharistiæ, alioqui secretos,

A secretos, voluit illis esse perspicuos: ea nimirum ex causa, quod vehemens ore omnium dissipata esset in Christianos calumnia: eos in sacris necare solitos puerum, illiusq. carnibus vesci, extinctisq. luminibus promiscue turpiterq. misceri: quæ enim (vt dictum est superius) agerentur a Gnosticis, qui & Christiano nomine censebantur, ea omnia Catholicis atque innocentissimæ vitæ Christianis crimini vertebantur potius quàm illis, quos instar Protei ad libitum mutare formas, idola colere, ceteraq. quæ Gentilium essent ritus agere, ac sic latitare, sua ipsorum hæresis docuisset. Potuit & ea de humanarum carnis esu calumnia non tam ex Gnosticorum facinoribus esse conflata, sed ex veritate mysterij male accepti perspicue comparata: nimirum quod in confesso apud Catholicos omnes esset, se in sacris carnem Christi Domini nostri esu, & sanguinem potu æque participare. Quomocunq. autē id acciderit, ad eluendam inolitam de sacramento calumniam, Iustinus (licet vetitum lege sit, sanctum dare carnibus, & ante porcos projicere margaritas) sacra suis scriptis Christianorum mysteria perspicuo intuenda atque cognoscenda proponit. Essent hic ea singula ad sacros Ecclesiasticos antiquos ritus & mores insinuandos, eius verbis scribenda: sed quod alias superius, vbi ex instituto de Ecclesiasticis traditionibus actum est, eorum meminimus, iterum ea repetere, superuacaneum esse ducimus.

DE ESU CARNIS HVMANÆ CALVMNIA

Quali autem, quantave animi libertate isthæc omnia ipse tractarit: præter illa, quæ sunt superius recitata, inuictiua illa potissimum declarat, qua ait: Sedenim metuere videmini, ne vniuersi quæ iusta sunt, faciant: & vos quos puniatis non habeatis. Carnificum vero hoc fuerit, non Principum bonorum opus. Persuasum autem vobis est, malignorum dæmonum opera hæc fieri, pro vt diximus: qui etiam ab eis, qui præter rationem vitam degunt, hostias & cultum flagitant. Ceterum vos qui pietatem & philosophiam consecramini, contra rationem quidquam agere, non arbitramur. Sin vos etiam æque ac dementes homines veritatem post consuetudinem habetis: facite sane quod potestis. Tantum quippe principes opinionem veritati præferentes valent, quantum in solitarijs locis prædones] denique perorans hæc addit: Hæc si quidem vobis rationi & veritati consentanea esse videntur, in pretio ea habete: sin pro nugis ducitis, tanquam deliramenta contemnite: atque ita contra eos, qui nihil per iniuriam iniqui admiserunt, perinde ac aduersus hostes, supplicium capitis statuite. Illud autem vobis prædicimus: vos minime euasuros esse futurum iudicium Dei, si in hac iniquitate perduraueritis. Et nos clamabimus: Quod Deo gratum placitumq. est, id ipsum obtineat & fiat] hæc locutus subiunxit libello appendicem, Hadriani Imperatoris quod superius est recitatū, ad Minutium Fundanum pro Christianis rescriptum editum, quo vetuit Christianos, circumueniri calumnijs, atque ex solo nomine, nullo probato crimine, tumultuarie condemnari.

Mat. 7.

IUSTINI LIBERTAS IN SCRIBENDO

Annuerit ne Iustini libello Imperator, non constat: nam post hæc Romæ religionis causa patratas esse Christianorum cædes, vt Thelesphori Romani Pontificis & aliorum, suo loco dicemus: neque enim assentiri possumus affirmantibus Antoninum Pium Augustum Iustini oratione persuasum, mox illud, quod extat in fine eius pro Christianis Apologiæ, dedisse rescriptum: nam illud Asiæ populis post triennium datum fuisse apparet, nimirū eius Imperij anno decimoquinto: Cum enim ibi Tribunitiæ potestatis inscriptio notata habeatur deciesquinquies, totidem eum annos tunc egisse in Imperio, certum est: nam auctore Dione constat, pro numero annorum Imperij, multiplicari vices Tribunitiæ potestatis: adeo vt quoto quis Imperator auctus reperiatur numero Tribunitiæ potestatis: totidem eum annos agere in Imperio necesse sit pariter affirmare: quamobrem anno decimoquinto eius Imperij ea oportuit Antoninum pro Christianis rescripsisse. Meminit huius a se scriptæ Apologiæ ipse Iustinus in dialogo cum Triphone, cum agit de Simone Mago: vt appareat commentariū illū post hæc tempora ab eo scriptum: vbi & de Christianorum persecutione verba faciens, quanta illi essent animi alacritate ad subeunda supplicia, monstrat his verbis: Dum cædimur, lætamur, persuasum habentes, quod excitaturus nos sit Deus per Christum suum] & post multa, quo modo persecutione sæuiente, maior ad Ecclesiam adijceretur credentium numerus, testatur sic dicens: Non esse autem qui exterreat, & in seruitutem redigat nos, qui Iesu nomina per fidem dedimus, per terram omnem manifestum est. Quod nāque dum gladio percutimur, & in crucem agimur, & bestijs obijcitur, & vinculis, & igne, & tormentis

Dio. hist. Ro. lib. 53.

RECTA CHRONOLOGIA.

tormentis alijs omnibus plectimur, & excruciamur; a professione nostra non discedamus, satis constat. Et quanto magis eiusmodi tormenta quadam in nos expediuntur, tanto alij plures fideles & veræ religionis per nomen Iesu fiunt cultores. Quem admodum enim, si quis vitis excidat fructificantes partes; vt palmites, qui alios floridi & frugiferi profundant ramos, illa proferat, facit: ita in nobis quoque accidit. Plantata namque est a Deo & Salvatore vitis & vinea, populus eius] hæc ipse. Porro non hæc Romæ tantum pati Christianos consueuisse, sed vbique gentium demonstrat, paulo post sic dicens: Non solum ex possessionibus suis Christianorum quisque exigitur: verum etiam in mundo toto nemini eorum viuere permittitur] vt ex his appareat, non leuem, etiam sine edicto, his temporibus persecutionem in Christianos grafatam esse: nisi ad tempora Marci & Lucij successorum Antonini, ea referenda esse velimus: at de his hæc tenus.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
151. 10. 12.

CELADION E-
RISC. ALEXAN.
CHRISTI Domini anno centesimo quinquagesimo primo, Orfito & Prisco Coss. sed secundum Cassiodorum Præsente & Rufo, Antonini Imperatoris anno duodecimo post Marcum Iuniorum subrogatur in Ecclesia Alexandrina Celadion Episcopus, qui sedit annos quattuordecim. hæc Eusebius in Chronico & Historia^a.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP. C
ANNVS ANNVS ANNVS
152. 11. 13.

SEQUENTI anno Domini centesimo quinquagesimo secundo, Gallicanus & Vetus notati habentur Consules: apud Cassiodorum vero Commodus & Lateranus habentur conscripti.

IESV CHRISTI TELESPHORI PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
153. 12. 14.

QVI vero post sequitur annus Domini centesimus quinquagesimus tertius Gordiani & Maximi Consulatu in fastis adscribitur, sed a Cassiodoro, Vero & Sabino Consulibus consignatur: Verum ij omnes rerum Ecclesiasticarum notitia steriles.

IESV CHRISTI HYGINII PAPÆ ANTONINI PII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
154. 1. 15.

ANNO Christi centesimo quinquagesimo quarto, Glabrione & Veriano Coss. die quinta Ianuarij Telephorus Papa, cum sedisset annos vndecim, menses nouem minus diebus tribus, martyrio coronatur. Tribuit eidem Eusebius^b annos vndecim exactos, itidemq. indices Cresconiani. Verum quod Eusebius ipse primo Antonini Imperij anno eum decessisse dicat, errore lapsus ex eo intelligitur, quod in serie Romanorum Pontificum Cletum numerare prætermiserit. Porro cum alij Telephorum sedisse velint annos vndecim, menses tres & dies vigintiunum: haud rationem visi sunt habuisse temporis creationis eius, quæ (vt vidimus) contigit octaua Aprilis, & obitus, qui apud omnia Martyrologia positus habetur, quinta Ianuarij. Martyrio coronatum fuisse Telephorum, auctor est etiam Irenæus,^c qui ait: Gloriosissime martyrium fecit] Tertullianus^d id etiam de eodem his verbis:

Post expleta sui, qui lustrati tempora, tradit

Telephoro: excellens hic erat, martyriq. fidelis]

hæc Tertullianus in poemate contra Marcionem a se cum esset iunior scripto, quod imperfectum,

A perfectum, in emendatum, atque metricis numeris minus attemperatum reliquit; sed de eo inferius suo loco dicemus. Rursum vero de martyrio eiusdem mentio habetur in eodem nuper citato libro de Romanis Pontificibus: vbi & hæc itidem de Telephoro: Hic constituit vt septem hebdomadas ante Pascha ieiunium celebraretur] eadem leguntur apud Eusebium^a. Verum Quadragesimale ieiunium ex Apostolica institutione manasse, superius primo Annalium tomo demonstrauimus: quamobrem non recens a Telephoro illud fuit in Ecclesia decretum, sed potius quod traditione fideles seruarent, at de his diuersa esset consuetudo Ecclesiarum, edita constitutione, scripto illud fuerit perpetuo stabilitum.

Sed & ibidem subditur: Hic fecit vt in Natali Domini nostri Iesu Christi, noctu Missæ celebrarentur: cum omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum, nullus præsumeret B Missas celebrare: quia ea hora Dominus noster Iesus Christus ascendit in crucem] Verum sunt hæc accipienda de his, quæ frequentiori vsu in Ecclesia seruarentur; cum alioqui multis constet exemplis, in sacris vigilijs noctu sacrificium offerri consueuisse. Sed post hæc additur: statuissse Telephorum, vt ante sacrificium diceretur Angelicus hymnus: Gloria in excelsis Deo] Demum hæc in fine: Hic fecit ordinationes quattuor per mensem Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos octo, Episcopos per diuersa loca tredecim.] Recensentur in singulis Romanis Pontificibus non solum ordinationes clericorum, qui Ecclesiæ Romanæ vsui essent, sed & Episcoporum qui in diuersas orbis prouincias mitterentur: vt ex his etiam perspicuum reddatur, fuisse muneris Romanorum Pontificum, non solum Vrbs sed & Orbis totius Ecclesiæ consulere. His de Telephoro dictis, de sepultura eius mox subditur: Sepultus est iuxta corpus beati Petri in Vaticano, Nonis Ianuarij, & cessauit Episcopatus eius dies septē] sicq. decimatertia eiusdem mensis Ianuarij susceptus est in locum eius Hyginus Græcus, Atheniensis ex Philosopho.

H Y G I N I V S P A P A .

Telephoro iam nece sublato, cuius inferioris ordinis Christiano Gentiles pepercisse putandum est? sæuijt acerbè nimis his temporibus eorum in Christianos furor: nam præter illos quorum memoria excidit, ac eos quorum superius facta est mentio: reperiuntur itidem Romæ alij martyrio coronati. Passus est tunc etiam Alexander Episcopus^b Via Claudia, vigesimo ab Vrbe milliario, cuius natalis dies in tabulis Ecclesiasticis descriptus habetur: sed cuius ciuitatis Episcopus fuerit, ignoratur. Martyr quoque effectus est Spoleti Pontianus, & alij plures in Italia. In Oriente etiam complures reperiuntur sub eodem Antonino nobilitati martyrio, nimirum Pergami in Asia Agathodorus & Carpus, alia vero die Agathonice: Pergæ in Pamphilia Theodorus, eiusq. mater Philippa & alij plures: Heracleæ Glycerium: Apameæ Alexander: Damasci Victor & Corona: apud Comanos in Ponto Hermias miles: Marcianopoli Melitina: Augustoduni in Gallia Flocellus & alij: in Sardinia Potitus, quorum omnium in Romano Martyrologio certa passionis dies adscripta habetur. Porro longe maiorem esse numerum eorum, quorum iniuria temporum & naufragio scripturarum memoria perijt, nemo est qui ex his quæ sunt recitata, non possit facile opinari.

Porro Sanctorum suorum vindex Deus, haud alia de causa, totum plane Imperij Romani orbem diuersis cladibus afflictauit, quàm vt manifestis declararet signis atque prodigijs, esse Gentilibus diuinum numen infensum. Quænam vero hæc fuerint; Iulius Capitolinus^c his verbis recenset: Aduersa huius temporis hæc prouenerunt: fames; de qua diximus, Circi ruina, terræmotus, quo Rhodiorum & Asiæ oppida conciderunt, quæ mirifice omnia instaurauit; & Romæ incendium, quod trecentas quadraginta insulas vel domos absumpsit: Narbonensis ciuitas, Antiochense oppidum, & Carthaginense forum arsit: fuit & Tiberis inundatio] hæc ipse. Ceterum magnū hæc cunctis incussisse timorem, & ipsum Imperatorem pariter commouisse: ex eo facile opinari licet, quod ipse hoc anno, his prodigijs numine perterrente, Gentiles a Christianorum persecutione dato rescripto cohibuit: quod hoc anno decimo quinto sui imperij rescriptisse ex Tribunitia potestate: annis singulis repeti solita, ibi iam quindecies repetita, vt dictum est, facile intelligi potest. Erat autem rescriptum huiusmodi:^d

Imperator Cæsar Titus Ælius Hadrianus Antoninus, Augustus, Pius, Pontifex Maximus, Tribunitiæ potestatis decimum quintum, Consul tertium (aliter quartum) VESII Annal. Eccl. To. 2. L Pater

^a Euseb. lib. 4. cap. 10. TELESPHORI MARTYRIUM

^c Iren. lib. 3. c. 3. d' Tervul. in car. cont. Marc. lib. 3. in fin.

^a Apud Euseb. in Chron. TELESPHORI DECRETA.

^b Martyrol. Ro. die. 21. Octob. MARTYRES PASSI SVB ANTONINO PIO.

^c Iulius Capitolinus in Antonino.

^d Apud Iustin. marty. in fin. orat. ad Antonin. ex version. Lang.

RESIPTVM ANTONINI PRO CHR. STIANIS. Pater patriæ, populis Asiæ salutem] Titulus est ex Iustini commentarijs desumptus : A nam qui habetur apud Eusebium, noscitur deprauatus; quippe qui loco Antonini Pij habeat Marcum Aurelium. Cetera autem quæ sequuntur, ipsum nempe rescriptum, ex Eusebio^a hic subscribimus.

^a Euseb. lib. 4. c. 22. Noui quidem dijs curæ esse, ne tales homines impuniti in obscuro lateant: nam illi ipsi, sat scio, de ijs qui ipsis cultum tribuere recusant, sunt multo acerbius supplicium sumpturi, quàm nos. Ac quibus hominibus iam ipsi grauem exhibetis molestiam, & tanquam impios atque a deorum cultu auersos infimulatis: eorum plane, quam habent, magnopere confirmatis religionem. Illis enim magis in optatis est, vt in crimen adducti, mortem pro Deo suo oppetant, quàm vt vita fruantur. Vnde sua ipsorum vita hoc pacto prodita, multo maiorem, clarioremq. reportant victoriam, quàm si imperata, quæ vos ab ipsis fieri postulatis, obirent. Ceterum de terræmotibus, qui B vel præterierunt, vel iam sunt, non alienum a ratione videtur, vos commonefacere: quandoquidem etiam cum adsint, animos dimittitis, & infelices vestri omnium casus in illorum religionem, tanquam eorumdem causam transfertis. At illi cum tale quid eueniat: constantius, firmissq. Deo fidunt. Vos autem toto illo tempore Deum penitus ignorare, resq. sacras prorsus contemnere, & non solum cultus qui soli Deo debetur, inscij esse & expertes, verum etiam eos qui illum obseruant & venerantur, grauiter exagitare, & ad mortem vsque insectari videmini. Pro quibus omnibus multi qui nostris præfuerunt prouincijs, iam ante diuinijsimo, sanctissimoq. nostro patri litteras scripserunt. Ad quos quidem ille rescripsit: nihil eiusmodi viris negotij faceendum, nisi forte aliquid maleficijs contra Romanum Imperium designare moliantur. Ad me etiam eorum causa scribere multi: quibus per litteras patris C mei sententiæ & voluntati assentiens, responsum dedi. Quod si quispiam igitur cuiquam Christiano, quia Christianus sit, pergat molestiæ quidquam, aut criminis inferre: ille cui crimen illatum fuerit, etiam re ipsa Christianus deprehensus sit, absoluitur: qui autem illum accusauerit, iustum debitumq. supplicium subeat] hæc ipse rescriptum. Addit Eusebius^b: Hoc edictum Ephesi in communi totius Asiæ concilio diuulgatum fuit. Atque ita ista accidisse, Melito Sardensis Ecclesiæ Episcopus, qui eodem tempore, hominum fama celebris fuit, testatur perspicue suis ipsius verbis, quæ sunt posita in Apologia, vtilissima illa quidem, quam pro nostræ fidei & religionis defensione contexit, eamq. Imperatori Vero dicauit] hæc ipse.

Apparet autem ex dictis eiusmodi Antonini rescripti verbis, non solum Proconsulem Asiæ, sed & alios complures præsides de Christiana religione eidem Imperatori dedisse litteras: rursumq. eundem Augustum non ad Asiæ populos tantum, sed & ad alias quoque prouincias: interpellatum eius generis dedisse rescripta: quod aperte testatur Melito Sardensis in ea Apologia ad Verum, quem recitat Eusebius, sic^c dicentem: Tuus item pater, qui cum vna tu summam rerum eo tempore administrabas, tum ad alias ciuitates generatim, tum ad Larissæos, Thessalonicenses, ad Athenienses, & ad omnes denique Græcos nominatim per litteras mandata delegauit, ne quid nouarum rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur] hæc Melito. Illud etiam eiusdem principis rescripti verbis manifesto declaratur exemplo: consueuisse Gentiles Christianorum hostes, quæcumque diuinitus missæ essent clades, & accidissent infortunia, Christianis crimini dare, ac culpæ illorum adscribere, secundum ea quæ & alibi recitauimus ex Tertulliano, ^d qui ait: Aduersus sanguinem innocentium conclamant: prætexentes sane ad odij defensionem illam quoque vanitatem, quod existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. si Tiberis ascendit in moenia: si Nilus non ascendit in arua: si cælum stetit: si terra mouit: si fames, si lues; statim Christianos ad leonem] hæc ipse. Quod autem ad statum Romanæ Ecclesiæ pertinet, etsi vt aliæ foris posita Ecclesiæ a Gentilium persecutione (id Antonini rescripto iubente) quieuerit: haud tamen tranquilla frui pace permiffa est; quippe quæ hæreticorum se in Urbem obtrudentium fuerit vehementer exagitata molestijs: quinam vero hi fuerint, dicturi sumus anno sequenti.

^b Euseb. ubi supra.

^c Euseb. lib. 4. cap. 25.

^d Tertull. in Apologia. c. 40.

CHRISTI Domini nostri annus centesimus quinquagesimus quintus Consulibus adnotatur Præfente & Rufino: Quo Hyginio Romano Pontifice annum secundum suæ sedis auspicante, Valentinus & Cerdo nefandissimi hæresiarchæ cum venissent in Urbem, turbas in Ecclesia concitauere non modicas: quænam fuerint horum hæreses, satis dictum est suo loco superius. Docuerat Valentinus in Ægypto, cumq. a pluribus suam concinnationem ex Platone, alijsq. philosophis, atque poetis, simulq. diuina scriptura contextam accipi cognouisset; angusta sibi visa Ægypto, longe lateq. in B Christiano Orbe hæresim propagare conatus, sub Hyginio Romano Pontifice (vt auctor est Irenæus^a) Romam se contulit, nec quidem cito discessurus, sed Hyginij tempora, & eius in sede successoris Pij illic expleuit, permansitq. vsque ad Anicetum, vt idem tradit his verbis: Valentinus venit Romam sub Hyginio, creuit vero sub Pio, & prorogauit tempus vsque ad Anicetum.] hæc ipse. Immo vero vsque ad Eleutheri Papæ tempora mansisse eum Romæ, ac primo se Catholicum prætulisse, Tertullianus^b testatur, tam de Valentino, quàm Marcione agens his verbis: Vbi tunc Marcion Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? Vbi tunc Valentinus Platonice sectator? Nam constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel & iterum eiecti.] C Admiratione quidem digna res est, procacissimum hæresiarcham Romam aduenientem, adeo maiestate eius Ecclesiæ perculsum esse, vt non ausus fuerit palam suas blasphemias effundere, sed fidem Catholicam mentiendo, se æque Catholicum profiteri, nec nisi clanculum, disputationis captata occasione, hæreses propinare.

Quod ad Cerdonem pertinet, ipsum quoque sub Hyginio in Urbem se contulisse, Irenæus^c tradit, atque Tertullianus^d his versibus, de Hyginio qui successit Telephoro, intelligens:

*Post illum socius legis, certusq. magister.
Quum vestri sceleris socius, præcursor, & auctor
Aduenit Romam Cerdo, noua vulnera gestans:
Detectus, quoniam voces & verba veneni
Spargebat furtim, quapropter ab agmine pulsus.
Sacriligum genus hoc genuit, spirante dracone.
Constabat pietate vigens Ecclesia Romæ,
Composita a Petro, cuius successor, & ipse
Iamq. loco nono cathedram suscepit Hyginus.]*

At ipse Cerdo, quantumlibet in Oriente, publice, palamq. hæreses professus esset, Romam tamen cum venisset, licet impudens ac petulans, reueritus tamen Ecclesiæ Apostolicæ Apostolico ore testatam fidem, ac eorum sanguine consignatam: erubuit turpitudinem suam, simulauitq. delicti pœnitentiam, & exomologesis pallio se studuit operire, desperans nimirum se non nisi Catholici nominis tegmine, inter fideles Catholica fide coruscos versari posse: sicq. audacissimus homo pertimuit, & loquacissimus obmutuit; effectusq. militiæ, cuius dux erat, desertor: in castris Ecclesiæ videri voluit, facta sæpe exomologesi, profiteri. Quod quidem Irenæus^e testatur his verbis: Cerdonem autem, qui ante Marcionem, & hic sub Hyginio, qui fuit octauus* Episcopus, sæpe in Ecclesiam veniens, & exomologesin faciens, sic consummauit: modo quidem latenter docens; modo vero exomologesin faciens, modo vero ab aliquibus traductus in his, quæ docebat male, & abstentus est a religiosorum hominum conuentu.] Ceterum tantum abest, vt vel minimum per hos, vel alios huius temporis hæreticos labefactata fuerit puritas atque sinceritas Romanæ atque Apostolicæ fidei, vt (quod alias diximus) ad eos fortius conuincendos, idem ipse Irenæus & Tertullianus ad Ecclesiæ Romanæ prouocent integritatem: in qua nimirum Apostolicæ traditiones vigerent. Non alij quidem Cerdoni nisi leuissimi homines adhæserunt, qui palæarū instar in Ecclesia haberentur, & circumferrètur omni vento doctrinæ, de quibus hæc Epiphanius^f: Cerdon

HÆRESIAR-
CHÆ SE IN
VRBEM CON-
FERVNT.

^a Iren. lib. 3. c. 4. & apud Euseb. lib. 4. c. 10.

^b Tertull. de rescriptis. c. 30.

^c Iren. lib. 1. c. 28.
^d Tertull. in earm. contr. Marc. lib. 3. in fin.

CERDONIS
EXOMOLOGE-
SES SIMVLA-
TÆ.

^e Iren. lib. 3. c. 4.
^{*} al. nonus.

^f Epiphani. hæres. 41.

HÆRESIAR CHÆ DEFE- RVNT ROMA- NAE ECCLE- SIÆ. a Syria digressus, & Romam profectus, corruptor & sui ipsius & credentium, ipsi ipsi A miserrimus visus est. Misera est enim hominum natura, cum relicta Dei via errat, & ubi seipsam a Dei vocatione separavit: contigit enim his proverbum canis, qui umbræ intentus, non continuit, quod habebat in ore] hæc & alia de Cerdone & eius sectato- ribus Epiphanius.

Sed observatione illud magnopere dignum est: curiosos atque putentes hæresiarchas nō eo vsque dementiæ peruenisse, vt Apostolicæ sedis culmen omnino contēperint, apud quam, submissa ceruice ferrea, sæpe facerent exomologesin; plane profitentes non aliunde sibi licere nomen Catholicum vel specie tenus præferre, quam ex Romanæ Ecclesiæ communicatione quoquo modo surrepta. At non modo Valētinus & Cerdon, sed & Marcion & alij complures hæresiarchæ, de quibus singulis suo loco dicēdum, fiste vel vere palinodiam recantaturi, non apud aliquam aliam sedem, quam Romanam, ne- B que apud quempiam alium summæ æstimationis Episcopum, quam Romanum id sibi le- gitime faciendum putarunt: quod in confesso esset non solum apud Catholicos, sed etiā hæreticos Ecclesiæ catholicæ perduelles, eam esse Ecclesiæ totius metropolim, & omniū ecclesiarū gerere principatum, vtpote cuius esset fidē probare, atque perfidiā condēnare.

IESV CHRISTI ANNVS 156.
HYGINII PAPÆ ANNVS 3.
ANTONINI PII IMP. ANNVS 17.

SEQVENS annus Christi centesimus quinquagesimus sextus notatur in vulgatori- bus Fastis Consulibus Lucio Ælio Commodo & Sextilio Laterano, sed a Cassio- doro Tertullo, ac Sacerdote: quem vt memoria rerum Ecclesiasticarum ieiunum, scri- C ptorum penuria sic præterimus.

IESV CHRISTI ANNVS 157.
HYGINII PAPÆ ANNVS 4.
ANTONINI PII IMP. ANNVS 18.

ANNO sequenti centesimo quinquagesimo septimo, Seuerus atque Sabinus, aliter, Sabinianus, Consules habētur; sed a Cassiodoro ponuntur Quintillus ac Priscus: in tanta enim Consulū varietate, haud propterea quis suspicari debet rectam chronologiā interuerti: nam cum de annis constet Imperatorum, ijs certa ratio temporis stabili- tur. Hoc igitur anno decimo octauo Antonini Imperatoris Eusebius a, cum (vt profitetur) sic sibi explorata esset Hierosolymitanæ Episcoporū sedis successio, vt tamen quot quis- que sedisset annos, haberet incertum: hos in vnum recenset post eos, qui superius D numerati sunt, Hierosolymitanos Episcopos, dicens: Cassianus decimus septimus Hierosolymæ Episcopatum post Marcum suscepit: post quem decimus octauus Publius, cui successit decimus nonus Maximus: vigesimus Iulianus: vigesimus primus Gaianus: vi- gesimus secundus Symmachus: Vigesimus tertius Caius: vigesimus quartus Iulianus: vi- gesimus quintus Capito] hos ponit vsque ad annum Commodi Imperatoris quintum.

IESV CHRISTI ANNVS 158.
PII PAPÆ ANNVS 1.
ANTONINI PII IMP. ANNVS 19.

CHRESTI anno centesimo quinquagesimo octauo, Siluano & Augurino Coss. vndeci- ma Ianuarij Hyginus Romanus Pōtifex cū sedisset annos quattuor duobus minus diebus (vt colligitur ex tēpore ingressus eius, vsque ad diem, qui natalitio eius adscriptus est in Romano Martyrologio) moritur martyr. Quod vero pertinet ad numerum anno- rum sedis eius, æque consentiunt Latini atque Græci, eum sedisse annos quattuor: quod quidem liber de Romanis Pontificibus, collectio Cresconiana, alijq. Vaticani indices tes- tantur: affirmat id ipsum Eusebius b. Ceterū in perquirēdis annis Hyginij, si quis Con- sules perperā positos, immo errore illapsos in librū de Romanis Pontificibus subsequatur in Hyginio, duodecim saltē annos eū sedisse, dicere opus esset: quod tandē intelligens is c qui vsque ad ipsum Hyginiū per Consules in eis positos numeravit annos Romanorum Pontificum, licet sero errorē sentiens, iā in ceteris paulo cautius egit. Rursum vero, quod Irenæus, Tertullianus, Epiphanius in locis citatis superius numerant a Petro Hyginiū nonum

a Euseb. in Chronico.
b Euseb. lib. 4. cap. 10. & in Chronico.
c Panuin. in Fast.

EPISCOPI HIEROSOLYMITANI.

HYGINIVS MORITVR.

A nonum ordinē Romanum Episcopum, quod & alij fecisse reperiuntur, vt Cyprianus a in epistola ad Pompeium: id inde accidit, quod ipsorum alij Cletum, alij vero (quod sæpe superius dictum est) Anacletum prætermittunt, ex his duobus vnum constantes.

Quod ad res ab Hyginio gestas spectat: remanserunt, sicut & aliorum quorum- dam antiquorum Rom. Pontificum prorsus obscuræ, cum hæc tantum, in citato superius libro de Romanis Pontificibus habeantur memoria commendata, videlicet: Hic clerum composuit, & distribuit gradus] Porro quoad gradus cuiusque ordinis in Ecclesia, quo Ecclesiastica habetur composita hierarchia, iam a temporibus Apostolorum hæc facta esse, Ignatio auctore & alijs, tomo primo Annalium demonstraui- mus: verum aliqua antiquæ formæ ab Hyginio fuisse addita, vel eadē illustrata, æquum est existimare. Legūtur Hyginij titulo epistolæ duæ: recitatur & a Gratiano plura b eiusdem decreta, quæ referre omittimus. Demum hæc de eo postremo loco ponuntur: Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros quindecim, diaconos quin- que, Episcopos per diuersa loca sex. Qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri in Va- ticano, tertio Idus Ianuarij, cessauit Episcopatus eius dies tres] sicq. decima quinta Ianua- rij die Pius Papa creatur, de quo hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta le- gūtur: Pius natione Italus, ex patre Ruffino, fratre Pastoris de ciuitate Aquileia, sedit an- nos nouemdecim, mēses quattuor, dies tres] hæc ibi: sed de tēpore sedis eius plura inferius.

PIVS PAPA.

Verum antequam vterius progrediatur de Pio Papa, Hyginio succedente narratio: sciendum est, de successore Hyginij diuersam reperiri antiquorum sententiam, dum alij C non Pium, sed Anicetum, Pium vero illi successum dixerunt: alij vero (vt positum est) primo loco Pium, ac post eum numerant Anicetum: vtriusque sententiæ haud vul- gares assertores habentur, liquidem priorem locum tribuunt Aniceto, posteriorem vero Pio Optatus Mileuitanus c & Augustinus, d dum Romanorum Pontificum catalogum texunt: eidem quoque sententiæ ad stipulari videtur Hieronymus e, dum post Petrum decimo loco numerat Anicetum: non desunt præterea complures antiqui indices, in quibus itidem Pius postponitur Aniceto. Verior tamen ac magis recepta contraria huic videtur esse sententia, qua prior locus Pio tribuitur: id enim profitetur in primis Hege- sippus, qui sub eodem Aniceto Romam venit: hic enim dum post Anicetum, non Pium sed Eleutherium ponit f, plane declarat primo Pium, ac post eum sedisse Anicetum: Idip- sum Irenæus g, qui iisdem etiam vixit temporibus, tradit: & huic fere æqualis Tertullia- nus h: Eusebius itidem i, Epiphanius k, duo Nicephori l, ac demum tam Latini, quam Græci recentiores omnes: vt iam plane stultitia habeatur ijs non acquiescere, qui eodem tempore, quo iisdem Pontifices, in Ecclesia claruere, vt Hege sippus & Irenæus, qui- bus proxime accedit Tertullianus.

IESV CHRISTI ANNVS 159.
PII PAPÆ ANNVS 2.
ANTONINI PII IMP. ANNVS 20.

CHRESTI anno centesimo quinquagesimo nono, Coss. Barbato & Regulo, Pius agens in Pontificatu annum secundum, decretum edidit de celebrando Paschate die Dominico, quod tradit Eusebius m. Verum licet ipse Pius auctor dicatur Ecclesiasticæ sanctionis: tamen quod iam antea ab Apostolis esset traditum, ipse tantum, ad corrigendas iudaizantes Ecclesias, quæ hæcenus Iudæorum more quartadecima luna Pascha age- re solerent, voluit decreto firmasse. Sane quidem (inquit Socrates n) qui Romam & alias partes Occidentis incolunt, Petrum & Paulum Apostolos consuetudinem, quam illi tenent, ipsis reliquisse affirmant. Verum nemo istorum omnium de his rebus scri- ptis proditum proferre potest] hæc Socrates Nouatianus, cum Iudæis ipse quoque ce- lebrans Pascha decima quarta luna, cuius institutionis Ioannem Euangelistam fuisse auctorem, calumniatur: quem potius id, sicut alia multa, in illa tunc nuper exorta & coalescente primitiua Ecclesia tolerasse, putandum est. Ceterum non nisi ex Apo- stolica traditione, qui de his egerunt sanctissimi Patres, Victoris tempore, vt die Do- minico Pascha celebraretur, sibi vindicasse, docet Eusebius o.

Ann. Eccl. To. 2.

L 3 Hæc

a Cypr. epist. 74. edit. Pam.
b Habentur col- lecta tom. 1. Con- cil. in Hygin.
c Optat. Mile- uit contr. Parm. lib. 2.
d August. epist. 165.
e Hieronym. de scriptor. Eccles. in Hege sipp.
f Apud Euseb. lib. 4. c. 21.
g Iren. lib. 3. c. 3. & c. 4.
h Tertul. cont. Marcion. lib. 3. c. 2. in fin.
i Euseb. in Chro- nic. & hist. lib. 4. cap. 10.
k Epiphani. hæ- res. 27.
l Niceph. epist. Constant. in Chron. Niceph. Cal. lib. 3. c. 25.
m Euseb. in Chronico.
n Socrat. histor. lib. 5. cap. 21.
o Euseb. histor. lib. 5. c. 22.

Hæc Petrum Apostolum Romæ docuisse, & eadem ab eo accepta S. Marcum Ægyptijs tradidisse, testatur S. Protherius^a Episcopus Alexandrinus, scribens ad S. Leonem Romanum Pontificem. Quod si de his antiquius testimonium scriptis proditum, quis requirat, habet Ignatium, qui vixit temporibus Apostolorum, & sedem Apostolicam Antiochenam, quam Petrus fundarat & Paulus docuerat, administravit: quem profecto alia docuisse atque scripsisse, quàm ab ipsiis Apostolis accepisset, nefas est dicere: hic, inquam, scribens^b ad Magnesianos Asiæ populos, celebrandum ait diem Dominicum, vt dierum principem, resurrectioni Domini consecratum. & ad Philipenses, c de non celebrando Paschate more Iudaico, hæc contestatus inculcat: Si quis cum Iudæis celebrat Pascha, aut symbola festiuitatis eorum recipit, particeps est eorum, qui Dominum occiderunt & Apostolos eius] Immo & ipsiusmet Ioannis Apostoli testimonio rata haberi videtur celebratio Paschæ die Dominico: nam cum in Apocalypsi^d eius diei meminerit tanquam celebris in Ecclesia ac nominati: quænam quæso potuit esse ratio diei Dominici in Ecclesia celebrandi, nisi quod esset resurrectioni Dominicæ consecratus, nempe quod ea die Christiani sacramentum resurrectionis Domini religiosè studijs, votisq. recolerent? Ceterum si more Iudaico decimaquarta luna eius memoria in Ecclesia ageretur, quod incerta dies eius esset, vt pote, quæ singulis annis mutaretur, omnis diei Dominicæ (quæ prima erat) celebrandi ratio cassâ reddita, videri potuisset. Quod si quolibet octauo die, nempe Dominico, resurrectionis memoria sollempnibus ritibus Apostolica traditione repeti consuevit: quorsum alia die ipsam anniuersariam Paschatis celebritatem oportuit celebrari? Hæc autem quantumlibet optimo iure dici posse videantur: Polycrates^e tamen de Ioanne secus affirmat, necnon Irenæus, testimonio (vt ait) Polycarpi: quibus si assenserimus, nutaret ipse liber Apocalypsis, & alterius potius auctoris esse quàm Ioannis Apostoli, dicere oporteret: quod horret piorum auditus.

Pius igitur, ne ob altercantium studia conuelleretur, quæ ab Apostolis de celebrando Paschate die Dominico traditio in Ecclesia statuta esset, eam decreto edito stabilendam curauit. Cui accessisse diuinum quoque suffragium, Angeli ministerio collatum, idem qui supra liber de Romanis Pontificibus in Pio his verbis testatur: Sub huius Episcopatu frater ipsius Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu pastoris, vt sanctum Paschate die Dominica celebraretur] hæc ibi. Hunc illum fuisse Hermen, quem Paulus ad Romanos scribens, salutare mandat, dicens: Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen] testantur Origenes^f, Eusebius^g, Hieronymus^h, atque alij. Porro liber Hermæ seu Hermetis, qui inscriptus est, Pastor, quibusdam antiquis optime notus atque probatus fuit: de eo enim Eusebiusⁱ testimonium affert Irenæi, cum ait: Librum item Pastoris non modo legendo cognouit, sed etiam approbatione confirmauit: Præclare (inquit) loquitur liber (cum librum Pastoris intelligit) qui sic loquitur: Primum omnium vnum Deum esse credito. & c.] nouit eum, atque frequenter citat Origenes^k, qui tamen eum a nonnullis contemni tradit, vt plane appareat haud integram, solidamq. fidem apud omnes meruisse. Vfus est eo commentario ante eum Clemens Alexandrinus^l, ac etiam Tertullianus^m ex eo testimonium petijt. De quo olim cum primum scriberet contra Marcionem, hæc ait: ⁿ

*Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater,
Angelicus Pastor, quia tradita verba locutus]* & c.

Athanasius^o aduersus Arianos agens, eum citans, vtilissimum librum appellat. Sed quantæ æstimationis apud Græcos fuerit Hieronymus^p post Eusebium^q declarat his verbis: Afferunt auctorem hunc esse libri, qui appellatur Pastor, & apud quasdam Græciæ Ecclesias etiam publice legitur. Reuera vtilis liber: multiq. de eo Scriptorum veterum vsurpauerunt testimonia: sed apud Latinos pene ignotus est] hæc ipse.

Quod autem ad Latinos pertinet, sic eis liber innotuit, vt tamen eum inter eorum apocryphorum genera adnumerarint, quæ legi in Ecclesia possint, non tamen citari debere ad fidem Catholicam astruendam: hac enim censura a maioribus fuisse notatum, Tertullianus^r affirmat: ipse autem eum postea omnino respuit, quod reciperet moechi poenitentiam contra pseudoparacleti doctrinam, ait enim: Sed crederem tibi, si scriptura Pastoris, quæ sola moechos amat, diuino Instrumento meruisset incidi: si non ab omni

Concilio

A Concilio Ecclesiarum etiam vestrarum inter apocrypha & falsa iudicaretur, adultera & ipsa, & inde patrona sociorum] hæc Tertullianus, plane significans Pastorem librum extra classẽ diuinorum librorum esse reiectum: quod plus æquo quidam illi fauissent: qui etiam eundem commentarium Petri auctoritate confirmare nitentur, dum insigni titulo, nempe, Iudicium Petri, opus inscripserant. At (ne id prætereamus) ex ijs, quæ ex Tertulliano recitauimus, plane declaratur, non recens fuisse iudicium in Ecclesia, de scriptis editis, quæ agiographa, quæve apocrypha essent, accurate decernere, sed perantiquum, quo (vt dictum est) Pastoris librum dictæ censuræ maiores subiecerant: a quorum sententia recentiores nequaquam recesserunt, nam de eodem Ruffinus^a agens hæc ait: In nouo vero Testamento libellus, qui dicitur Pastoris, siue Hermatis, qui appellatur, Duæ viæ, vel, Iudicium Petri (tot enim nominibus a diuersis nominari consuevit) quæ omnia legi quidem in ecclesijs voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam] hæc Ruffinus. Eadem quoque ratione idem liber a S. Prospero aduersus Collatorem agente, qui eius auctoritate errorem suum tueri conatus fuit, nullius plane auctoritatis est iudicatus: sed & a Gelasio æque inter apocrypha recensetur: vfos eo quoque esse Arianos ad suam ipsorum hæresim confirmandam, testatur S. Athanasius^b. Certe quidem ante Gelasium atque Prosperum, vt apocryphum, non absque trepidatione citari solitum, ipse item Hieronymus^c significat. Quod vero alij Hermam, Hermen, vel Hermetem eum appellent, quod vtriusque nominis meminerit Paulus, haud magni momenti quæstio est: frequentiori autem vsu Hermam inuenimus nominatum cognomento Pastorem.

Sed quod me magnopere reddit ambiguum, illud est: Cum in citato libro de Romanis Pontificibus dicatur, tempore Episcopatus Pij Papæ ab Hermete scriptum esse librum, quo Angeli pastoris habitu apparentis mandatum de celebrando Paschate die Dominico contineretur: tamen in commentario illo, qui Herma Pastoris inscribitur, & citatus a Patribus reperitur, nulla prorsus de celebrando Paschate habetur mentio: qui etiam longe ante hæc tempora scriptus apparet, nempe sub Clemente, cui duos illos libellos dandos, & in exteris ciuitates mittendos (qui locus iisdem verbis ab Origene quoque citatur in Periarcho^d) Herma scriptor admonitus est: vt plane ex his dicere necesse sit (si velimus vnum, eundemq. esse auctorem) diuersos hos inter se fuisse commentarios, diuersis temporibus scriptos, quorum prior vsu celebrior Græcis in primis habitus sit: posterior autem tam Latinis, quàm Græcis obscurior, cuius nulla prorsus mentio ab aliquo antiquorum facta inueniatur.

D Porro Hermæ quoque Pastoris nomine censetur libellus ille, quo res gestæ sanctæ Praxedis virginis & fratrum ipsius Nouati atque Timothei descriptæ habentur: eiusdem enim auctoris titulo in antiquis codicibus ipsorum acta descripta leguntur. erant hi quattuor fratres Pudente Senatore & Priscilla clarissima femina geniti, quos omnes Apostolorum prædicatione eruditos, se suaq. Christianorum obsequio mancipasse constat. quorum in Viminali posita erat domus amplissima, coniunctaq. illi thermæ, quæ interdum Nouati, interdum vero Timothinæ, ab eiusdem Pudentis filijs superius nominatis, dictæ reperiuntur. Primum ibi ac præcipuum fuisse apud eos hospitium Christianorum, primo Annalium tomo diximus, simulq. in nostris ad Romanum Martyrologium Notis: apud eosdẽ quoque diuersatum esse Iustinum Philosophum, suo loco dicemus, cum agemus de eius pro fide Christiana suscepto martyrio. Certe quidem peregrinos qui ex Oriente Romam veniebant, hospitari solitos in Viminali colle, vel in Exquilij eidem proximis, Iuuenalis^e his versibus perspicue ostendit:

*Hic alta Sicyone, ast hic Amidone relicta,
Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis
Exquilias, dictumq. petunt a vimine collem,
Viscera magnarum domuum, dominiq. futuri.]*

Ex his vna erat nobilissima Christianis patens Pudentis Senatoris domus, apud quam & Nouati thermæ, super quas erectus est titulus Pastoris dictus. Quando autem id contigerit, suo loco inferius dicemus. Cur autem Hermæ inditum sit cognomentum Pastoris, an quia ei Angelus (vt dictum est) in habitu pastoris apparuit: an vero quod cognomen esset Romæ familiæ Senatoriæ, (anno enim tertio M. Aurelij Imperatoris Consulatum gessisse reperitur Iunius Pastor vna cum Papyrio Æliano) sed illud verius creditur.

IESV

a Apud Bed. de
rat. temp. c. 42.

b Ignat. epist. 6.

c Ignat. epist. 8.

d Apocal. 1.
QVID IOAN-
NES DE PA-
SCHATE.

e apud Euseb.
lib. 5. cap. 23.
lib. 5. c. 24.

f Orig. in epist.
ad Rom. c. 16.

g Euseb. lib. 3.
cap. 3.

h Hieron. de
script. Eccles. in
Herm.

i Euseb. lib. 5.
cap. 9.

k Orig. periar-
chon. lib. 4. c. 2.

l Clem. Alex.
strom. lib. 1. et 6.

m Tertull. de
orat. cap. 12.

DE LIBRO
HERMÆ QUI
ET PASTOR,

n Tertull. con-
tra Marcion.
lib. 3. c. arm. in
fin.

o Athanas. de
incarn. Verbi

p Hieron. de
script. Eccles.

q Euseb. lib. 3.
cap. 3.

r Tertull. de
pudic. cap. 20.

a Ruffin. expo-
sit. Symb. Apost.

b Athanas. epist.
ad Afros. apud
Theodoret. histo.
lib. 1. c. 8.
c Hieronym. in
Amos. c. 7.

d Orig. libro 4.
cap. 2.

DOMVS PV-
DENTIS SENA-
TORIS.

e Iuuenal. Sa-
tyra. 3.

IESV CHRISTI ANNVS 160. PII PAPÆ ANNVS 3. ANTONINI PII IMP. ANNVS 21. A

CHRISTI anno centesimo sexagesimo, Tertullus & Sacerdos creati sunt Consules: numeratur idem annus vigesimus primus Antonini Pij Imperatoris, quo perperam ponitur a Cassiodoro Consulatus Antonini quintus: cum nonnisi quartus notatus eius Consulatus habeatur ultimo sui Imperij anno, quo vigesima quarta eius potestas Tribunitia annuatim collata, posita reperitur in antiquis monumentis siue nummorum, siue aliarum inscriptionum, vt inter alias illa, quæ in eius sepulchro in mole Hadriani sic posita legitur.

IMP. CÆSARI T. ÆLIO HADRIANO ANTONINO AVG. P. P. qua etiam inscriptione arguuntur erroris, qui hoc anno (vt Cassiodorus) vel sequenti, vt alij, obitum ipsius Antonini Pij Imp. referunt.

IESV CHRISTI ANNVS 161. PII PAPÆ ANNVS 4. ANTONINI PII IMP. ANNVS 22.

CHRISTI Redemptoris anno centesimo sexagesimo primo Quintillo, & Prisco Coss. cum ageret Antoninus Imperij annum vigesimum secundum, Eusebius notat in Chronico, plures exterarum gentes aequitate eius permotas, depositis armis, se eius voluntati subdidisse. Hos autem fuisse Baetros, Hyrcanos & Indos, Aurelius Victor^a testatur, qui multis eum celebrat laudibus, sicut Iulius Capitolinus & alij, qui res ab eo gestas fusius sunt prosequuti. Laudat & S. Augustinus^b æquissimam ab eo latam legem: ne maritus adulterij accusare possit uxorem, si ipse impudice vixerit. Reddam verba ipsius, simulq. legis ex Gregoriano Codice acceptæ: Sed isti quibus displicet, vt inter virum & uxorem par pudicitiae forma feruetur, & potius eligunt, maxime in hac causa, mundi legibus subditi esse quam Christi; quoniam iura forensia non iisdem, quibus feminas, pudicitiae nexibus viros videntur constringere: legant quid Imperator Antoninus, non utique Christianus, de hac re constituerit, vbi maritus uxorem de adulterij crimine accusare non sinitur, cui moribus suis non præbuit castitatis exemplum, ita vt ambo damnentur, si ambos pariter impudicos confictus ipse conuicerit. Nam supradicti Imperatoris hæc verba sunt, quæ in Codice Gregoriano leguntur: Sane (inquit) meæ litteræ nulla parte causæ præiudicabunt: neque enim si penes te culpa fuit, vt matrimonium solueretur, & secundum legem Iuliam Eupasia vxor tua nuberet: propter hoc rescriptum meum adulterij damnata erit, nisi constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere: an cum tu pudice viueres, illi quoque bonos mores colendi, auctor fuisti. Periniquum enim mihi videtur, vt pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibet: quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter vtrumque componere, vel causam facti tollere. Si hæc obseruanda sunt propter decus terrenæ ciuitatis: quanto castiores querunt cælestis patria & societas Angelorum?] hæc Augustinus. Eiusdem plane legis sententiam Vlpianus^c in secundo de adulterijs libro descripsit. Eiusmodi quoque Antonini lege reddita est cassa illa Ælij^d Veri Cæsaris, quem Hadrianus, vt in Imperium succederet, adoptauerat, in uxorem suam de extraneis voluptatibus conquerentem dicta sententia: Vxorem dignitatis nomen esse non voluptatis: Perinde ac si ad voluptatem liceret viris se alijs admiscere: sed longe illo æquior Antoninus, qui legem Iuliam in viros quoque impudicos armavit.

IESV CHRISTI ANNVS 162. PII PAPÆ ANNVS 5. ANTONINI PII IMP. ANNVS 23.

SEQUENTI anno Domini centesimo sexagesimo secundo, Vibius Barus & Annius Bradua creati sunt Consules, quibus a nonnullis obitus ponitur Antonini: sed nos anno

ANTONINVS TVS LAVDATVS.

^a Aurel. Vict. in Anton. Pio.

^b August. de adulteri. con. iug. lib. 2. c. 8.

ANTONINI LEX A QVIS-SIMA.

^c 1. milos. 5. iudex. ff. ad leg. Iul. de adult. d. Sparrian. in Ælio Vero.

A anno sequenti. Hoc ipso anno, biennio nimirum ante persecutionem Marci Aurelij & L. Veri Imperatorum, in thermis Nouati Romæ erectus est titulus, qui Pastoris dictus est: qua autem occasione id factum sit, litteræ eiusdem Pastoris ad Timotheum Nouati, Pudentianæ, atque Praxedis germanum significant, quas facta collatione exemplarium hic expressimus. sunt huiusmodi:

Pastor presbyter Timotheo compresbytero in Domino salutem.

Venerabilis virgo Praxedes afflictæ erat propter transitum germanæ suæ Pudentianæ: multi nobiles Christiani, ad eam veniebant, & consolabantur eam vna cum Episcopo Pio, venitq. ad eam germanus vester Nouatus, qui est frater noster in Domino, & consolatus est eam: & multos Christianos pauperes donis suis refecit, & ministravit omnibus de facultatibus suis, rogans ab ea, vt orationibus eius indulgentiam a Domino mereretur: idemq. vos frequenter cum beatissimo Pio Episcopo ad altare Domini commemorabat. Post mensem vero & dies vigintiocto ægritudine detentus est Nouatus, postquam abscesserat a conspectu virginis Praxedis. Pio autem Episcopo cogitante de omnibus Christianis vna cum virgine Praxede, requiritur Nouatus vir Dei: & cum auditum fuisset, quod ægritudine detinebatur, contristati sunt omnes. Beata autem Praxedes dixit ad S. Pium Episcopum: Iubeat sanctimonium vestrum, vt eamus ad eum, & visitatione tua cum orationibus saluabit eum Dominus. Et facta constitutione, noctu vna cum Pio Episcopo & virgine Domini Praxede perreximus ad virum Dei Nouatū. At cum audisset idem vir Dei Nouatus omnes nos congregatos ad se venisse, gratias cepit agere Deo, quia meruit a S. Episcopo Pio & virgine Domini vna cum nostra visitatione confortari: & fuimus in domo eius diebus ac noctibus octo. His autem diebus cum ibi essemus, hoc placuit ei, vt vobis vna cum beata Praxede omnem substantiam suam relinqueret. Inde vero tertio decimo die transiit ad Dominum. De quo facto nos litteras huius textus ad vos direximus vna cum beato Pio Episcopo sedis Apostolicæ & virgine Praxede, vt quid tibi placuerit de substantia germani tui Nouati, facias nos certiores, vt tua ordinatio in omnibus custodiat.] missa per Eusebium subdiaconum sanctæ Romanæ Ecclesiæ: ibidem quid Timotheus rescripserit, his verbis ponitur:

Timotheus confratri presbytero Pastori & sanctissima sorori Praxedi in Domino salutem.

Nos famulatū in omnibus præuenientes, oramus sanctimonium vestrum, vt nos commendare dignemini memoriæ sanctorum Apostolorum, & sancto Pio Episcopo sanctæ Sedis Apostolicæ præfuli, & omnibus Sanctis. Ego humilis seruus vester plenius gaudio repletus sum, audiens quod mihi scribere dignati estis. Mea siquidem vobis semper votiua fuit & est conscientia. Vnde agnoscat sanctitas vestra, quia quod germano suo Nouato placuit, & nobis famulis vestris placet: vt in arbitrio sanctæ Virginis sit quod mihi dereliquit, & quod vobis, & sanctæ virgini placuerit ex eo faciendi plenam per omnia habeatis potestatem] Sequitur Pastor. Accepta igitur hac epistola, gaudio repleti sumus, & tradidimus eam legendam sancto Pio Episcopo. Tunc beatus Pius Episcopus gratias egit Deo patri omnipotenti. Eodem tempore virgo Domini Praxedes accepta potestate, rogauit beatum Pium Episcopum, vt in thermis Nouati, quæ iam in vsu non erant, Ecclesiam dedicaret, quia in eis ædificium magnum, & spatiosum videbatur esse: quod & placuit Pio Episcopo, & dedicauit Ecclesiam in thermis Nouati, in Vrbe, in loco qui appellatur Vicus latericiorum, vbi & constituit Titulum Romanum, in quo & baptisterium consecrauit quarto Idus Maias.] hæcenus de Tituli erectione. Quæ autem contigerunt sub persecutione post annos duos excitata sub M. Aurelio & Lucio Vero, describentur suo loco. Porro natalis dies Nouati in tabulis Ecclesiasticis notatus habetur: ipsum vero Titulum Pastoris iam vetustate collabentem hoc ipso anno decentissime restitutum vidimus ab eiusdem tituli presbytero Cardinale Illustriss. ac Reuerendiss. D. Henrico Caetano. S. R. E. Camerario: vbi coalescit recens reddita obseruantia Cisterciensium monachorum.

TITVLVS PASTORIS.

PASTORIS LITTERÆ.

RESPONSIO TIMOTHEI.

^a Mart. Rom. die 20. Iunij.

IESV CHRISTI ANNVS 163. PII PAPÆ ANNVS 6. ANTONINI PII IMP. ANNVS 24.

ANNO Christi centesimo sexagesimo tertio, Marco Aurelio tertium & Lucio vero secundum Coss. septima die Martij, Antoninus Pius cum imperasset annis viginti duobus,

DE TEMPORE QVO IMPERAVIT ANT. PIVS

Apud Pann. in Fast. coment. & Adolph. Occ. de Numism.

Tertul. in Apolog. c. 25.

ITINERARIUM ET L. VERVS IMP.

M. AVRELIVS ET L. VERVS IMP.

Iul. Capitol. in Pio. Dio in Hadr.

Iustin. Mart. in Apolog. ad Antonin. exord. Spartian. in Hadriano.

DE NOMINIBVS MARCI ET LVCII.

duobus, mensibus septem & diebus vigintifex, moritur. At quoniam veritas annorum, quibus imperavit, inexplorata quam pluribus fuit, occasio data est nonnullis, temporis ordinem peruertendi. Quamobrem haud ociosum putamus ad veritatem rerum gestarum exquirendam, eam certa firmaque temporis chronologia stabilire. Meminisse ergo in primis debemus ipsum Tribunitiam potestatem primo anno Imperij accepisse, Hadriano adhuc viuente, anno (vt diximus) centesimo quadagesimo: cumque in monumentis antiquis eius nominis inscriptio notata habeatur Tribunitia potestate vigesima-quarta, necesse est ipsum ad hunc usque annum peruenisse: quamobrem ea ratione se collegisse ex Dione Xiphilinus tradit, imperasse Antoninum annos vigintiquattuor; sic & Eutropius, qui eundem Antonino tribuit annorum numerum: tot enim annos eum regnasse putarunt, quot repetita in eo Tribunitia potestas reperiretur. Verum ex ijs vigintiduos tantum expleffe patet, duos autem tantummodo inchoasse: nam cum eo anno Domini centesimo quadagesimo, die decima Iulij, quo mortuus est Hadrianus solus coeperit imperare, deseritque (vt dicemus) hoc anno septima die Martij, reliquum est, vt affirmemus ipsum imperasse vigintiduos annis expletis, mensibus septem & diebus vigintifex: quamobrem Theophilus Episcopus Antiochenus, qui hoc tempore claruit (nam sub Marco Aurelio & Lucio Vero Antonini Pij successoribus sedit) cum ait Antoninum regnasse annos vigintiduos, menses septem & dies sex: in numerum dierum irrepsisse errorem, dicendum est, nempe vt loco dierum vigintifex, tantum sex positi habeantur: nam ea ratione colligeretur ipsum obiisse decimasexta die Februarij. Porro ex ijs quae idem Theophilus ait, dum consignat tempus Imperij M. Aurelij, quem Verum appellat successorem Antonini, quem ex Tertulliano, & alijs constat obiisse diem decimasexta Martij: eum imperasse annos decem & nouem ac dies decem: necesse erit affirmare Antoninum Pium, cui ille successit, clausisse diem extremum septima die Martij.

Mortuus est apud Lorium villam, domesticis etiam rebus compositis, ac de familiaribus, & alijs optime meritis: quem Senatus retulit inter diuos: Meruit & Flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antoninianos: solusque omnium prope principum prorsus sine ciuili sanguine, & hostili (quantum ad seipsum pertinuit) vixit, & qui rite comparetur Numae, cuius felicitatem, pietatemque & securitatem, caeremoniasque semper obtinuit.] haec Capitolinus. Matura quoque senectute eum vita functum esse constat: quippe qui cum natus sit (vt idem tradit auctor) decimanona Septembris Consulibus Domitiano duodecimum & Dolabella, anno Domini (vt posuimus) octogesimo octauo, decesseritque vt dictum est hoc anno, septima die Martij: colligitur eum vixisse annos septuagintaquattuor, menses quinque & dies sexdecim. tumulatus est in sepulchro, quem super Tiberim ipse crexerat (vt demonstratum est) Hadriano, hoc elogio. IMP. CAESARI. T. AELIO. HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII. IMP. II. COS. III. P. P.

Antonino Pio defuncto, Marcus Aurelius Antoninus cognomento Philosophus, & Lucius Aelius Verus Antoninus, quos viuente ac iubente Hadriano adoptauerat, capessunt Imperium. Quoniam vero horum Imperatorum diuersa reperitur apud antiquos nomenclatura, quod nonnullis erroris causam praebuit, de his dicere necessarium ducimus: ac primum quidem quo nomine dicti essent, antequam ab Antonino adoptarentur. Marcus Aurelius Antoninus filius fuit fratris uxoris Hadriani, Annij Veri. Hic (inquit Capitolinus) principio aui sui nomen habuit, nempe vt tradit Dio, Marcus Annus Verus, quem inquit, prius Catilium nominauerant, nimirum, vt idem ait Capitolinus, a Catilio Seuero materno proauo: qui addit: Post excessum vero patris, ab Hadriano Annus Verissimus vocatus est, post virilem togam, vt olim, Annus Verus.] haec ipse. Porro Iustinus Martyr eum appellat Verissimum.

His sic se habentibus, errore lapsus videtur Spartianus, dum ait: Antoninum Pium iussu Hadriani sibi adoptasse Annium Verum & Marcum Antoninum, aperte significans, Annium Verum diuersum ab Antonino, ipsumque esse, quem dicimus Lucium Verum: nam & Theophilus Antiochenus, qui (vt diximus) his diebus viuebat, Marcum Antoninum, Verum appellat, quem ait imperasse annos decem & nouem, ac dies decem, quae de Lucio Vero dici non possunt. Porro Veri nomen Lucio adhaesisse postquam Marcus eum in collegam Imperij adsciuit, idem Capitolinus testatur: nam (vt ait) Marcus nomen Antonini

tonini sibi sumpsit, Lucio autem, Veri, tribuit. Idem ait Galenus, qui hoc ipso tempore Romae claruit, sed in eius textum mendum irrepsisse certum est, dum apud eum Seuerus, pro Vero legitur, sic enim ait: Decesserat paulo ante de vita Antoninus, qui Hadriano in Imperio successerat: regnabat autem Seuerus, qui se ipsum mutato nomine Antoninum appellauit: Lucium vero, quem Imperij fecit participem, Seuerum nominauit.] vt restituendus sit locus: Regnabat autem Verus, qui se ipsum mutato nomine, Antoninum appellauit: Lucium vero, quem Imperij fecit participem, Verum nominauit. Sic igitur vides nomen Veri ante Imperium fuisse Marci, post Imperium autem communicatum Lucio. haec ex Capitolino.

Ex his itaque patet, Marcum Antoninum Philosophum, primo dictum esse Catilium Annium Verum, postea Marcum Annium Verum, inde Verissimum, postea, vt olim, M. Annium Verum. Sed (quod praetermittit Capitolinus) adoptatus ab Hadriano Aelij cognomen accepit, & ex Annio dictus est Aurelius: nam in Consulatu ipsius, quem gessit cum Pio tertio Consule, scriptus habetur in nummis & alijs antiquis monumentis. M. AELIVS AVRELIVS: factus autem Imperator, omisso Aelio, M. Aurelius Verus Antoninus est dictus, licet in antiquis monumentis, Veri nomen, quod Lucio tribuerat, in Marco praetermissum appareat: & frequentius Marcus Aurelius Antoninus poni consueuerit, & interdum Marcus Antoninus tantummodo scriptus habeatur. Porro Aurelij cognomentum non a suis maioribus accepit, sed a parente qui eum adoptauit, Antonino Pio ex familia Aureliorum progenito, vt apparet ex Iulio Capitolino in Pio: quo etiam cognomine appellatum fuisse quoque Lucium Verum, cum post expletum septennium ab eodem Pio adoptatus est, idem Capitolinus tradit in Vero. Sed quod ad Lucium spectat, natus est ipse Lucio Aurelio Ceionio Commodo, qui adoptatus ab Hadriano dictus est Aelius Verus, vt auctor est Spartianus qui fufius res ab eo gestas est prosequutus: cuius filius Lucius, de quo est sermo, & ipse dictus est Lucius Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus, vt idem Capitolinus auctor est: sicque Aelius ab Hadriano, ab Antonino Pio Aurelius, Antoninus & Verus ex coniunctione Marci est appellatus. Quamobrem cum vterque Aelius atque Aurelius, itidem ambo simul Verus & Antoninus sint dicti, proprio tantum nomine discriminantur ab inuicem, vt alter Marcus, alter vero Lucius nominetur. Porro frequenter cum Verus tantum nominatus reperitur, Marcus intelligi solet: communi enim quodam vsu tunc receptum erat, vt per Verum intelligeretur Marcus, vt ex Theophilo & Galeno illorum temporum & aetatis hominibus patet.

Cum igitur ex Senatusconsulto nonnisi Marcus Aurelius declaratus esset Imperator, idem communicato Lucio nomine Veri, collegam sibi eum adsciuit Imperij: sicque nunc primum duo simul regnare visi sunt Imperatores, qui & Diui fratres sunt appellati, eo quod ambo voluntate Hadriani ab Antonino Pio fuissent adoptati: quot autem annis eorum quisque imperauerit, in cuiusque ipsorum obitu dicemus. Licet autem essent ambo fratres ab eodem parente Antonino Pio adoptati: tamen Marcus vt grandior natu & fama praestantior, quique solus a Senatu Imperator delectus esset, vt parentem erga Lucium se gerebat, qua de causa, vt dictum est, ipsum etiam Verum voluit nominari: quem & desponsata illi filia, suum generum fecit.

Hunc Marcus ad bellum Parthicum perdifficile destinauit: quod (ait Dio) Vologesus Parthorum Rex prior intulerat, quo omnem exercitum Romanum collocatum a Seueriano ad Elegiam, quae est in Armenia, atque inclusum vndique vna cum ipsis ducibus telis confecerat, atque perdidit, ob eamque causam ciuitatibus Syriae formidolosus erat.] Deceptus namque fuerat Seuerianus falso oraculo Aesculapij recens a parentis, in Ponto arte subdola impostoris Alexandri, de quo multa superius dicta sunt. Haec enim Lucianus ea de re scribit: Itaque quod Seueriano redditum est, responsum scilicet, super expeditione in Armeniam suscipienda, ex Autophonis erat. Adhortatus enim illum ad incursum eius regionis, sic ait:

Parthis, Armenisq. citato Marte subactis,
Romam urbem repetes, & claras Tiberidis undas,
Vertice fersa gerens radijs distincta serenis.] Addit Lucianus:

Denique posteaquam vecors ille Gallus persuasus, incurfionem fecisset, euenissetque vt vna cum exercitu caederetur ab Othryade: hoc oraculum a monumentis sustulit, atque aliud in eius locum substituit huiusmodi:

a Galen. contr. eos qui de typis scripserunt.

b Iul. Capitol. in Vero.

LVCIVS CVM MARCO IMPERAT.

c Dio in Antonino.

d Lucian. in Pseudomant. ROM. EXERCITVS DECEPTVS EX FALSISS RESPONDIS.

*Agmen in Armenios ne duc: neque enim expedit isthuc;
Ne tibi femineis vir amicibus vestibus, arcu
Exitium immittat, utaq. ac lumine priuet.]* idem hæc subdit Lucianus:

Siquidē & hoc interim callidissime fuerat commentus, vt posterioribus, substitutitijsq. responsis, ea quæ perperam, maleq. euenissent, sarciret ac mederetur] hæc de Seueriano, & Romano exercitu impostoris commento & malis artibus profligato Lucianus.

Ante igitur quàm Lucius Verus mitteretur a Marco Aurelio cum expeditione in Orientem: filiam suam Lucillam, vt dictum est, illi spondit, quem eo sibi vinculo artius deuinciret. Scribit enim hæc Iulius Capitolinus^a his verbis: Antonini mox ipse nomen recepit, & quasi pater Lucij Commodi esset, & Verum eum appellauit, addito Antonini nomine: filiamq. suam Lucillam fratri despondit: Ob quam coniunctionem pueros & puellas nouorū hominū frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt.] hæc ipse cum scribat Capitolinus de frumentaria largitione erga pueros & puellas nouorum hominum: quosnā per novos homines significasse voluit, haud captu facilis est sententia.

Ad hæc autem elucidanda illud præmonuisse oportuit: excidisse commentarios Marij Maximi nobilissimi historici, quibus horum potissimum temporum res gestæ fuerant scriptorum monumentis egregie consignatæ. Porro Iulius Capitolinus & huic æqualis Aelius Spartianus, claruerunt ambo temporibus Diocletiani, & in gratiam ipsius & ad ipsum scripserunt vitas quorundam Imperatorum, vt ex suis ipsorum scriptis apparet: quamobrem cum scirent ipsum Diocletianum immenso odio in Christianos flagrare: & ipsi eadē in eos inuidia, quæ de Christianis scripta memoria digna reperissent, ex composito prætermiserunt: adeo vt acerbissimæ in eos per Imperatores M.

Antoninum & Lucium Verum excitatæ persecutionis, de qua proxime dicturi sumus, nec verbum quidem fecerint: sicut & multa alia ab ijs obuoluta silentio relicta habentur, quæ toto Romano orbi perspicua, publicis etiam testata monumentis habentur: hæc autem certo certius explorata haberi, suis locis inferius demonstrabimus. Sed & Dio ipse, qui claruit sub Seuero, ijs haud liberiolem se exhibuit, dum quæ de Christianis Imperatorum edictum publice testatum esset: ipse Christianorum inuidens gloriæ, tribuit Aegyptijs Magis. Sed de his inferius. Quod ergo ad rem propositam spectat: quos Iulius Capitolinus novos homines appellat, quorum pueris & puellis frumentum diuidi iussit: haud alios opinor intelligere per novos homines voluisse, quàm nouæ religionis, nempe Christianæ cultores: quibus ob præclaram ab vno ipsorum, Abercio nomine, rem gestam, ter mille modios frumenti in perpetuum præstandos esse, rescripsit: hæc autem quo modo se habuerint, eo quo sunt gesta ordine recitabimus.

Ab ouo itaque (vt aiunt) narrationem auspicantes: Nata est Marco Aurelio filia, Lucilla dicta, eo anno, quo (vt Capitolinus^b ait) auctus est ab Antonino Pio Tribunitia potestate: quam illi collatā esse vna cum secundo Consulatu, quem gessit cum Antonino quartum ab eo inito, nummorum declarant inscriptiones ab Adolpho^c erudito viro simul congestæ. Ipsa igitur hoc primo Imperij exordio cum impleisset ætatis annos sexdecim, Lucio despondetur: sed retardatæ sunt nuptiæ, quod cum Vologesus^d Parthorum Rex aduersus Romanos bellum mouisset, & exercitum Romanum vna cum ducibus in Armenia confecisset: missus est a Marco Aurelio aduersus eum ipse Lucius Verus hoc ipso Imperij anno primo, prout ex Iulio Capitolino atque Eusebio colligitur: ille enim cum dicat Lucij Parthici belli causa in Syria quinquennium fuisse ab Vrbe absentē; addatq. Eusebius^e, anno sexto Imperij Romæ de Parthis triumphū egisse: affirmare opus est, primo Imperij exordio Lucium ad bellum Parthicum fuisse profectum, quod per legatos gerens, ipse constitit Antiochiæ. Porro conditum fuerat inter Marcum & Lucium, vt Lucilla sponfa Ephesum mitteretur, quo ipse Lucius ad nuptias illic agendas accurreret. hæc cum scribat Iulius Capitolinus, f Acta etiam Abercij ijsdem adstipulantur his verbis: Inter eos autem conuenerat, vt statim die Lucius quidem ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Ephesum: & in templo quod ibi erat Dianæ, Antoninus, dea teste traderet puellam, Lucius vero acciperet.] Sed nouus incidens casus in annum sequentem coegit differri nuptias. Arripitur enim a prauo demone Lucilla: nec medicorum, vel aruspicum ex Ethruria petitorum arte curari valuit, contestantē demone se non nisi ad Episcopo Hierapolitano, quem habebat infensissimum, fore pelendum. hæc cum innotuissent Marco parenti, his euocandum litteris ad Præsidentem pro-

LUCILLA AR-
REPTITIA.

A

B

C

D

E

A uincia datis Abercium curauit, quæ ijsdem Actis habentur intextæ his verbis.

Antoninus Imp. Augusti. Euxeniano Poplioni salutem. Ego tui ingenij solertiam, re ipsa expertus, & maxime ijs, quæ iussu nostræ potentia nuper fecisti Smyrnæ, leuata Smyrnenfibus calamitate, quæ eis ex terræmotu euenerat, vt par erat sum lætatus, & tuam in rebus gerendis laudauit diligentiam: omnia enim accurate didici, perinde ac si adfuissem. Nam a te est missa relatio, & qui eam reddidit Cæcilius procurator noster, omnia mihi aperte narrauit. In præsentia autem cum sit potentia nostræ significatum Abercium quendam Episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeo pium in Christiana religione, vt medeatur dæmoniis, & alios morbos curet facillime: eo cum nos necessario opus habeamus; Valerium & Basianum * Magisterianos diuinorum nostrorum Officiorum misimus, vt eum cum omni honore & reuerentia ad nos adducant: Tuæ ergo iubemus præstantiæ, vt ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate, sciens non paruam tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.]

Fuisse quidem penes Gentiles, ac Romæ præsertim, eorum qui a dæmone arriperentur, multitudinem, Tertullianus^a his verbis declarat: Quis autem vos (nimirum si recederemus) ab illis occultis & vsquequaque vastantibus mentes & valitudines vestras hostibus raperet? a dæmoniorum incurfibus dico, quæ de vobis sine præmio, sine mercede depellimus: suffecisset hoc solum nostræ vltioni, quod vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret.] hæc Tertullianus, plane significans Gentiles magnopere opus habuisse Christianorum ministerio ad prauos spiritus propulsandos, & e corporibus expellendos. De Smyrnenfi vero clade, quæ sub eodem M. Aurelio accidit, & munificentia Imperatoris in eadem vrbe restituenda; cuius mentio in hac epistola habetur,

meminit^b Dio his verbis: Pecuniam multis ciuitatibus largitus est, in quarum numero fuit Smyrna: quæ ingenti terræmotu conquassata fuerat, eamq. Senatori & Prætorio viro, vt reficeret mandauit.] Quod vero missos a se dicat Marcus Imp. Magisterianos: dicebantur ij alio nomine Agentes in rebus, quibus cum alia, tum etiā euectiones publici cursus commissæ erant: Sane quidem non recens, & a Constantino primum (vt aliquis existimauit) institutus est hic magistratus, sicut nec Magister Scribij, cuius meminit Lampridius in Alexandro, & Eusebius^c sub Diocletiano de Aduco Magistro officiorum. Officia enim Palatina innouata esse ab Hadriano, dictum est suo loco superius.

Ceterum vt ad Abercium redeamus: Romam venit: moxq. obsessam virginem a dæmone liberauit: Quod donum per Abercium Marcus Antoninus & Faustina consecuti: cum ijs muneribus regia munificentia dignis donatum voluerunt, quæ ipse rogauit: nem-

pe vt Hierapolitanæ Ecclesiæ mendicis (tota enim Ciuitas acceperat Euangelium) donarentur ter mille modij frumenti; balneaq. calidarum aquarum, quæ nuper eruperant, ædificari iuberet: quæ omnia Marcus Imperator liberalissime præstitit: cuius largitionis annis singulis repetendæ, accepto diplomate regio, reuersus est in patriam, ac sancto sine, sibi successore delecto, quieuit: quo etiam citius sublato, eruditissimus vir Apollinaris, de quo suo loco plura dicturi sumus, eius Ecclesiæ administrationem capessuit, regnante adhuc eodem Marco Aurelio Antonino. Porro quamlibet increbescens compluribus persecutionibus in Ecclesiam, nunquam tamen cessasse constat eiusmodi frumenti annuam pensionem vsque ad tempora Iuliani Apostatæ, qui eam penitus sustulit, vt eadem quoque Acta testantur. At necessitate quidem adactus, præterq. institutum eiusmodi Marcus ab Abercio requisitum de pellendo prauo dæmone ab obsessa filia officium: nam expulsores dæmonum nullam præstandam esse fidem, se a monitore didicisse, testatur, cum ait^d: A Diogneto studium in res inanes non conferre, fidem abrogare ijs quæ de incantationibus, dæmonūq. profligationibus, ac id genus alijs rebus, præstigiatores & impostores referunt.] hæc ipse. At de Abercio fusius agitur in citatis nuper Actis, quæ apud Metaphrasten^e descripta habentur nos summa breuitate contracta narrauimus, cum multa in ea irrepsisse noscantur, quæ haud nobis omnino probentur. Hæc autem quæ ex ijsdem huc intulimus, quantum licuit etiam ex Christianæ religionis hostibus, aliqua saltem ex parte probauimus. Sic igitur, quod ait Iulius Capitolinus de nuptijs Lucillæ: Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt.] de frumento pauperibus erogando ab Abercio, singulisq. annis præstando, intelligendum esse existimamus.

Doluimus vehementer e manibus nostris clapsam (nescimus quo modo) epistolam illam,

ABERCIVS A
MARCO AVR
LIO ROMAM
VOCATVR.

* al. Magistros

^a Tertullianus
polog. c. 37.

^b Dio in Mar.
60.

^c Euseb. lib. 8.
cap. 23.

DE FRUMENTO
DONATO
HIERAPOLITANIS.

^d M. Antonin.
in Vita sua lib.
2.

^e Metaphrast.
die 22. Octob.

DE ABERCII
EPISTOLA AD
M. ANT. IMP.

illam, quam ab Abercio ad Marcum scriptam, piæ memoriæ Illustrissimus ac Reuerendissimus Dominus Guillelmus Cardinalis Syrletus, pro magno munere nobis concesserat: quod si rursus in manus nostras deueniet, et si qui forte describendam accepit, reddiderit: ponemus in appendice, vel editione secunda. At de his fatis: cetera autem, quæ ad Ecclesiæ huius temporis statum pertinent, dicemus anno sequenti.

IESV CHRISTI. PII PAPÆ. M. AVR. ET L. VER. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
164. 7. 2.

CHRISTI Domini anno centesimo sexagesimoquarto, Iunio Rustico & Vectio Aquilino Coss. grauis in Christianos persecutio est excitata, quæ a Seuerus^a quinta ordine ponitur: sed quoniam multa sunt, quæ aduersari videntur, hæc diligentius exquiramus. Tertullianus^b in primis nullam aduersus Christianos a Vero datam esse legem, affirmat. Per Verum (quoniam Imperatores optimos quosque recenset) non Lucium, sed Marcum esse accipiendum, quæ ex Theophilo Antiocheno, & Galeno & alijs dicta sunt, facile demonstrant: Sed quod tam antiquitus scripti codices duobus exceptis, quàm typis olim excussi habent: Nullus Verus] Pamelius^c in textu legendum posuerit: Nullus Seuerus] non probo: nam etsi quando priuatum aliquod rescriptum a Marco ad Proconsulem aliquem datum aduersus Christianos reperitur; nullum tamen publicum edictum: nam ob eam causam quod illud non extaret: idcirco eum Proconsules consulere, ipsumque ad eos de Christianis rescripsisse oportuit: Præterea ut Verus, & non Seuerus legatur, manifeste docet Eusebius^d, qui Tertulliani verba reddens, Verum legit, non Seuerum.

Sic igitur cum nullam a Vero aduersus Christianos promulgatam fuisse legem dicat Tertullianus: quo modo acciderit, ut sub iisdem Imperatoribus ingens persecutio Christianos vexauerit, declarat Eusebius^e: quippe qui dicat vexationem illam non principis edicto, sed temerario populi impetu fuisse commotam. Sed reddamus eius verba: In cuius locum, Soteris scilicet, Eleutherus duodecimus ab Apostolis successit. Ad decimumseptimum annum Imperij Antonini Veri, grauis & acerba in nonnullis terræ partibus persecutionis procella ex temerario populi impetu per singulas vrbes excitata, contra nos ingrauescere coepit.] Verum de ea suo loco inferius. Sed ex his, quæ ex Eusebio recitauimus, illud obseruandum est, ob plurimum locorum elucidationem (quod & nuper dictum est) cum ipse referat ingressum Eleutheri ad annum decimumseptimum Antonini Veri, eo nomine Veri, intelligere Marcum Aurelium, liquido constare: nam Lucius Verus nequaquam ad eum numerum annorum peruenit: sicque appellatione Veri, intelligere Marcum; nomine autem Antonini, Lucium interdum significare solitum. sicut cum ait: Antonini fratrem Marcum Aurelium &c.] Est frequens apud Vulcatium & alios, ut Veri nomine Marcum intellexerint, sicut & Theophilus ad Autolicum atque Galenus. sed de his quoque superius: ad rem igitur.

Rursus vero nequaquam Marcum Aurelium de Christianis sumpsisse supplicia, illud satis persuadere posse videtur, quod Gentiles historici eum fuisse natura clementissimum, exemplis compluribus docent: siquidem Cassium Imperij perduellem sæpius improbrasse nimiam Marci Aurelij clementiam, testatur Vulcatius^g. additque ipsum non tantum eiusdem Cassij arripientis tyrannidem nunciata necem luxisse, sed & obsecrasse Senatam, ne de his qui Cassium sequuti essent, poenas fumeret; vetuissetque ne quis Senatorum puniretur, nec vilius nobilis viri sanguis funderetur. Eadem plane Iulius Capitolinus, qui & testatur eius assertione, sine sanguine Senatorio Imperium transgisse. Quod enim in philosophia Stoicos sectatus esset, sic se vultu animoque compositum esse monstrat, ut nec tristibus & aduersis doleret, nec iucundis ac prosperis lætaretur. De eodem quoque hæc idem ait Capitolinus: Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quàm legibus plecti solent, puniret.]

Ceterum etsi (quod ait Tertullianus) nulla a Vero, ab ipso (ut diximus.) Marco Aurelio aduersus Christianos lex est promulgata: tamen cum in alijs locis, tum Asia constat Christianos diuersis fuisse exagitatos edictis a Proconsulibus prouincias

A cias administrantibus latis; quorum alias diximus eandem fuisse auctoritatem in ijs, quæ ad religionem spectarent, quæ erat Romæ Pontificum. Quod quidem Meliton Sardinensis Episcopus in eo libro, quem pro Christianis ad Imperatorem Antoninum scripsit, testatur his verbis^a: Iam, quod nunquam antea accidit, totum genus piorum hominum, qui se diuino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur, & nouis edictis per vniuersam Asiam exagitur: Nam impudentes & proterui calumniatores, atque adeo alienarum rerum appetentes, his edictis occasionem nacti, palam noctu & interdum furantur, eosque expilant, qui nihil cuiquam omnino intulerint iniuriæ] hæc Meliton. cetera suo loco. Insuper testis est Iulius Capitolinus^b Marcum Aurelium curasse potius ius vetus restituere, quàm nouum sancire. sed cum antiquo iure Romanorum peregrina religio vetita esset, ac grauius supplicia statuta aduersus nouorum numinum cultores (quod alias dictum est) satis ex his suppetere videbatur iusta causa contra Christianos agendi, licet nullum aduersus eos nouum promulgaretur edictum. Sed & alia excogitata atque aperta est ad persecutionem via: nam in Actis sanctorum martyrum Victoris^c atque Coronæ, quæ noscuntur esse fidelia, datum ab Imperatore edictum dicitur, quo iubebantur omnes dijs sacrificare: qui recusarent, supplicio afficerentur. hæc eadem in Actis Abercij superius citatis etiam expressa habentur: fuisse nimirum promulgatum edictum, ut omnes dijs publice offerrent libamina & sacrificia: id etiam manifestum apparet ex Actis S. Iustini martyris & sociorum, de quibus inferius sermo erit. De eodem quoque edicto, de immolando dijs, ab ipso lato, mentio quoque habetur in Actis^d S. Glyceriæ martyris.

C Insuper cum omnium sententia Christiani impij haberentur, quod deos contemnerent: plane constat apud Romanos omnium immanissimum scelus fuisse in deos delinquere, hocque longe excedere crimen maiestatis. Vlpianus^e enim ait: Proximum sacrilegio crimen est, quod maiestatis dicitur] quamobrem in Christianos apud eos impietatis reos inuigilasse iura ac magistratus, quisque facile existimare poterit. Rursus vero ex Actis martyrum Ecclesiarum^f Viennensis ac Lugdunensis, quæ recensentur in epistola ab ipsis scripta ad Asianos, quam Eusebius recitat, plane apparet, ipsum Imperatorem consultum a Præsede Galliarum, quid de Attalo & alijs Christianis ageret quos detinebat in carcere, rescripsisse: ut qui Christum confiterentur, durissime torquerentur; qui vero negarent, liberi dimitterentur: adeo ut certo certius appareat, Marcum Aurelium Imperatorem aduersus Christianos priuata saltem mandata dedisse. Constat quidem id præcipue il-

D li curæ fuisse, ut antiquæ religioni Romanorum prospiceret, quam hebetatam ac prope derelictam videbat ob ingentem Christianorum multitudinem: Si enim iam Traiani temporibus eam adeo collapsam fuisse, testatur Plinius^g scribens (ut dictum est) ad ipsum Imperatorem, ut vix reperiri posset, qui sacrificium dijs offerret: quid putandum, maioribus in dies accessionibus aucta Christiana religione, accidisse? Ut igitur collabenti penitus deorum cultui suppetias ferret, de immolando dijs eiusmodi per orbem promulgasse videtur edictum. Quid ni id fecerit M. Aurelius? qui cum constet fuisse eum auitæ superstitionis obseruantissimum, ac præ alijs ferme omnibus Imperatoribus tenacissimum, non potuit non odisse vehementius (ut dictum est) Christianos qui eam spernebant, deridebant, atque penitus falsam esse non modo verbis, sed sanguine etiam, vitæque dispendio contestabantur. Iam enim ipse a teneris plane annis deorum superstitionem imbiberat: quippe qui (ait Capitolinus) octauo suæ ætatis anno ab Hadriano in Saliorum collegium relatus est, & in Saliatu functus est sacerdotio, & præsul, & vates, & magister, & nonnullos inaugurauit, & exaugurauit, nemine præeunte, quod ipse carmina didicisset] hæc ille.

Affectabat hoc ipse vehementer, similemque se præstare Numæ Pompilio satagebat: cū præsertim eum ab eodem Numæ traxisse originem, Marium Maximum nobilissimum antiquum historicum testari, idem Iulius Capitolinus affirmet. Tantam ergo ea de causa de deorum patrocinio fiduciam conceperat, ut cum Faustina Augusta (quod scribit Vulcatius^h) de vindicando in eos qui cum Cassio Tyranno conspirassent, ad eum scripsisset; Marcus inter alia hæc rescripserit: Esto igitur secura, dii me tuentur: dijs pietas nostra cordi est] Sic igitur cum in hunc modum erga deos affectus esset, haud potuit non odisse eos, qui deos contemnerent, eosque prauos demones esse iactante,

^a Sever. histor. sacr. lib. 2.

^b Tertul. in Apolog. c. 5. in fi.

^c Pamel. ibid. num. 71.

^d Euseb. lib. 5. c. 5. in fin.

^e Idem lib. 5. cap. 1.

^f Idem libro 5. cap. 5.

^g Vulcat. in Auidio Cassio. MARCI CLEMENTIA.

^h Iul. Capitol. in Marco.

^a Apud Euseb. lib. 4. c. 25.

^b Iul. Capitol. in Marco.

MARCUS IMP. PERSEQUITUR CHRISTIANOS

^c Apud Metaphrast. & Sur. die 14. Maij.

^d Apud Sur. to. 3. die 10. Maij.

^e l. x. ff. ad leg. Iul. maiest.

^f Euseb. lib. 4. cap. 1.

^g Plin. lib. 10. epist. 97.

QUIBUS MARCVS IN CHRISTIANOS PERMOTVS SIT.

^h Vulcatius in Auidio Cassio.

rent, ac quos possent ab eorum cultu homines auocarent. Sed quod Stoicorum philosophorum proprium est ex virtutis specie comparatam aucupari iactantiam: satis suae existimationi videbatur esse consultum, si extrinsecam quandam ipse Stoicæ disciplinæ professor clementiam ostentans, magistratus in Christianos sæuientes diffimularet; immo id sibi esse gratissimum, etsi non iubendo interdum, tamen non coercendo monstraret: licet aduersus eos quoque rescriptis, sit superius demonstratum. Sane quidem etsi se alias indulgentissimum præferret: tamen aduersus manifestos & grauium criminum reos inexorabilem permansisse, Iulius Capitolinus^a testatur: quamobrem quod Christiani non impietatis modo quod deos non colerent, sed etiam nefandorum criminum rei deferrentur, & calumnijs aduersantium circumuenirentur, publica ipsi ac seuera animaduersione digni videri poterant.

^a Iul. Capitol. in Marco.

M. IMP. PHILOSOPHVS PHILOSOPHOS RO MÆ NVTRIT.

Rursum vero quod Christiani rumore vulgi dicerentur perturbatores publicæ priuatæque quietis; quod scilicet communi illorum superstitioni ac moribus aduersarentur: ope ræpretium se faciurum existimauit, si eiusmodi genus hominū penitus tolleret, si posset, vel saltem diris supplicijs coerceret. Ad hæc opinor idem qui supra Iulius Capitolinus respectum habuit, dum inter cetera, quæ recenset ab eodem Imperatore emendata in Vrbe, atque correctæ, demum hæc ait: Fama fuit sane, quod sub philosophorum specie quidam Rempublicam vexarent & priuatos: quod ille purgauit] hæc quidem non de alijs quàm de Christianis dicta ab eo esse putamus, quippe qui sanctitudine morum veram sectari philosophiam præseferbant. Certe quidem de ijs qui Romæ inanem philosophiam eo tempore ostentabant, haud potuit intellexisse & vera dixisse: nam eos Marcus Aurelius & ipse gloriosus cognomento Philosophi magno in pretio habuit: de quibus egregie Tatianus^b contra Græcos his verbis: Atqui tantum ab hoc studio philosophi vestri absunt, vt nonnulli sexcentos in annum aureos ab Imperatore Romano ad nullum vtilem finem accipiant, ne scilicet vel barbam frustra prolixam alant.] Porro Tatianus his verbis non tantum videtur sugillasse Crescentem Cynicum, in quem vehementer inuehitur, sed & alios Romæ agentes philosophos. Tenebat inter eos omnes principem locum Apollonius Chalcedonius: quem Marcus Aurelius factus etiam Imperator discendi causa domi conuenire solet, vt Iulius Capitolinus^c testatur: qui commendans affectum & studium Principis erga philosophos, quos audierat, hæc ait: Tantum autem honoris magistris suis detulit, vt imagines eorum aureas in larario haberet, & sepulchra eorum aditu, hostijs, & floribus semper honoraret.]

^b Tatian. aduers. Græc. orat.

^c Iul. Capitol. in Marco.

MARCVS IMP. ODI O PROSEQVTVS EST IVSTINVM.

Ceterum etsi ad omnes æque Christianos (vt dictum est) quæ de philosophis coercendis sunt ab Imperatore decreta, spectare posse videantur: tamen præcipue occasione Iustini philosophi olim Academici, postea Christiani, ea etiam imperata fuisse non dubium est: non solum enim principibus notus erat ob grauem fortemque Apologiam illam Pio ipsiq. Cæsaribus traditam; sed recens eius factum quod narraturum sumus, eum fecerat notiore. Cum enim Christiana religio Romæ tum petulantium philosophorum calumnijs atque diuerijs proscinderetur, tum iniquorum iudicum fideles ob Christi nomen passim iniuste duci iubentium grauiissime vexaretur: Iustinus ex philosopho Christianus, ac proinde veræ sapientiæ amantissimus, cum Romæ ageret, tum priuatim, tum publice in primis Crescentem philosophum Cynicum Christianam fidem grauius infestantem, & in eam obscœnius obloquentem sæpe conuenit atque conuicit. Parceret ne Christianis eiusmodi genus hominum, qui proci libertate dicendi, in magistratus quosque amplissimos, ac in ipsos denique Imperatores temere inuehi consueuerit? horum sordidos mores, effrenemque petulantiam, tum Dio Chrysostomus^d, tum Lucianus^e & alij suis ipsorum scriptis, & ex nostratibus Gregorius Nazianzenus^f pluribus reliquere testatam. Qui enim faces erant philosophorum, Cynici & Epicuræi, hos præ ceteris infestos sensit Christiana religio: cuius rei his temporibus specimen edidit Celsus Epicuræus, cuius superius facta est mentio, & Crescens Cynicus, de quo in præsentiarum est sermo. Sed quibus hic vitæ moribus fuerit imbutus, primo dicendum est.

^d Dio Chryso. in Alexandrin.

^e Lucian. in Peregri.

^f Greg. Nazian. orat. in Maxim.

^g Habetur eo. 8. biblior. sanct.

Tatianus eiusdem Iustini discipulus atque ex philosopho itidē Christianus, in ea oratione quæ habuit contra Græcos^g, hæc de Crescente: Crescens denique ille Megalopoli nidulatus, maxime omnium puerorum incerto amoris deditus, & pecuniæ studio addictissimus erat: mortem

A mortem vero cum ceteris contemnendam suaderet, ipse tam male de ea sentiebat, vt Iustinum sicut & me, tanquam extremo malo morti traderet, eo quod ille veritatem prædicans, voluptuosos & impostores philosophos argueret] & de eodem post multa: Vidi quendam sæpenumero, & visum admiratus, postea contempsi: vtpote qui aliter in animo sentit, foris autem quod non est mentitur, perquam delicate gloriantem, & varijs modis luxuriantem, dum partim oculis micat, partim manibus gesticulatur, lutofo vultu insaniens, nunc Veneri, nunc Apollini similis, vnus omnium deorum accusator, superstitionis epitome, præclararum actionum calumniator, hypocrita, cædium adulterijque promotor, insanæ auaritiæ commendator, cynedorum doctor, condemnatorum auctor: talem inquam vidi, qui interim a nemine non laudabatur. Ego vero mendacissimum hominem, & impietatem eius & studia abominatus sum] hucusque de Crescente Tatianus. Ac denique in reliquos Cynicos: Quid (inquit) magnum, & admirandum agunt philosophi vestri? incedunt enim altero ex humeris neglecto, capillitium demittunt copiosum, barbam alunt, vngues ferinos gerunt: & cum nihil se desiderare dicant, indigent tamen secundum Proteum coriario propter peram, textore propter tunicam, lignario propter baculum, diuitibus denique & coquo propter gulam. Qui Deum ignoras, canem colis; & hominem sine ratione tibi imitandum putas. Tu vero Cynice cum grauitate clamans publice, te ipsum vlcisceris, & nisi aliquid acceperis, conuictum dicis] Ecce tibi quales erant philosophi, qui Christianis negotium facebant, quaque arte Gentilium sibi gratiam conciliabant.

DE CRESCENTE CYNICO HOSTE CHRISTIANORVM.

Quod rursus ad Crescentem spectat, cuius gratia eiusmodi est instituta narratio, Iustinus eius petulantiam, licet collato sæpe cum eo sermone conuictam, cohibere tamen minime potuit: id ipse testatur^a ea defensione quam habuit oblato libello, quo de Christianorum pressuris conquestus est; asseuerans se pariter expectare martyrium, sic dicens: Ego quidem insidias & sustuarium, crucisve supplicium a quopiam expecto, qui aliquo sit numero & nomine, vel ab ipso etiam Crescente philosopho & philocompo, hoc est strepitus popularis & insolentis arrogantis amatore: indignus namque est, qui philosophus & sapientiæ amator dicatur, propterea quod publice de rebus quas ignorat, videlicet quod Christiani sint athei, prorsusque sine Deo & impij sint, asseuerat; ad gratiam & libidinem eorum qui ab eo sunt in errorem seducti, id faciens.

^a Iustin. orat. ad Senat. Rom.

IVSTINVS QVID CVM CRESCENTE.

Si enim doctrinam Christi non attigit, & eam reprehendendo proscindit, improbissimus est, idiotis & indoctis hominibus multo deterior, qui sæpe de rebus, quas ignorant, loqui & falso testificari superfedent: Sin Christianam professionem legit: aut certe amplitudinem eius non intellexit: aut intellexit ille quidem; ne vero in suspicionem, Christianum eum esse perueniat, id facit, & nos criminatur: longe adhuc est importunior, nihil ingenui & liberalis ingenij habens, vtpote inepta & absurda opinione vir, timorijque fordido obnoxius. Sane scire volo, me quæstiones huius generis quasdam illi proposuerim, cognouisse, atque argumentis etiam euicisse, nihil hominem certo vereque scire. Quod ipse autem hæc ita veraciter loquar: si ad vos colloquia disputationum huiusmodi relata non sunt; paratus sum adhuc cum eo, ad fidem faciendam, apud vos de eis denuo sermonem conferre: & esset profecto id quoque imperio dignum opus: Sin cognitæ vobis sunt interrogationes meæ, atque illius responsiones; satis apud vos testatum perspicuumque fuerit, nihil eum scire: aut certe si scit, propter auditores suos eloqui non audere, quo minus exemplum Socratis imitetur. Quæ quidem res illum (sicut antea dixi) non philosophum & sapientiæ amatorem, sed philodoxum & gloriæ aucupatorem esse declarat: qui nimirum Socraticum illud omni comprobatione dignum non obseruet: Nullum esse veritati præferendum virum. Sed impossibile est homini Cynico, qui finem promiscuum, nullo adhibito rerum vitæque certo delectu, est amplexus: bonum aliud nosse quàm adia phoriæ & inordinatæ huiusmodi confusionis & indifferentiæ] hucusque de Crescente Iustinus: recitat eadem Eusebius^b.

^b Euseb. lib. 4. cap. 15.

Cum igitur per Crescentem Cynicum & alios eius similes impeteretur, ac indes magis magisque calumnijs vrgeretur Christiana religio; ob eamque causam Christiani cum redderentur omnibus infensissimi, apud eos qui iura reddebant, male audirent, foedorumque criminum rei ex nomine tantummodo crederentur, & grauia admodum paterentur: noua oborta occasione, idem Iustinus pro iisdem scripsit Apologiam, non ad Senatum Romanum

*a Euseb. lib. 4.
cap. 15.*

IVSTINI APO-
LOGIA SECVN-
DA PRO CHRIS-
TIANIS.

*b Hieron. de
script. Eccles. in
Iustino.*

*c Euseb. lib. 4.
cap. 10.*

OCCASIO SCRIBENDÆ APO-
LOGIÆ.

manum tantum (vt habet inscriptio) sed reuera & ad ipsos Imperatores Marcū Aureliū A & Lucium Verum, prout clare demonstrat Eusebius, dum ait: Temporibus iisdem Iustinus, de quo paulo ante mentio facta est, vbi secundum librum, quem pro religionis nostræ defensione dedit, Imperatoribus supra citatis dedicauerat.] & paulo post, quemnam per secundum illum librum significare voluerit, declarat his verbis: Quod quidem ipse, qui veritatis semper studiosissimus fuit, in Apologia sua quam dudum commemorauimus probe sicut erat de eo futurum, mente & cogitatione percipiens, his verbis satis perspicue declarat: Equidem expecto &c.] hæc quidem cū eadem ipsa sint, quæ ex eius oratione ad Senatum inscripta, modo a nobis recitata sunt: luce clarius apparet, secundā illam a Iustino scriptam Apologiam ad dictos Imperatores Marcum Antoninum & Lucium Verum, illam ipsam esse, quæ præpostero ordine ante Apologiam ad Antoninū datā, ad Senatum Romanum tantūmodo habetur inscripta: cum vt testatur Eusebius ad dictos Imperatores, sed vt puto, ad Senatum quoque scripta fuerit. Iniusta igitur est eorum querela, qui dicunt Apologiam ad dictos Imperatores a Iustino conscriptam, esse deperditam: cum quænam illa fuerit, ab Eusebio velut digito perspicue indicetur. Quæ cum scripta fuisse dicatur ad dictos Imperatores Marcum Aureliū & Lucium Verum: ne quis miretur, si apud Hieronymum^b Lucio sit superadditū nomen Commodi; nec quis hunc Lucium Aurelium Commodum putet filium Marci, qui nec nisi decimosexto eius Imperij anno cœpit regnare cum patre: longe enim ante S. Iustinus subierat martyrium: nam Lucium Verum, Commodum quoque dictum fuisse, quod filius Lucij Commodi esset, quem Hadrianus in filium adoptauerat, superius dictum est.

Quænam autem scribendæ huius secundæ Apologiæ causa præcesserit: idem suæ orationis exordio his ipsis verbis significat: Quæ heri & proximis diebus in Vrbe vestra, o C Romani, sub Vrbicio accidere, & quæ vbi que locorum similiter citra rationem omnem a Præsidibus fiunt: necessitatem hanc mihi imposuere, vt pro nobis, qui iisdem vobiscum affectionibus, propensionibusq. obnoxij, & fratres (quamuis id ignoretis, & propter earum quæ habentur dignitatum splendorem nolitis) vestri sumus: orationem hanc componerem] ac paulo post: Maligni dæmones infensi nobis, atque huiusmodi iudices sub ditione sua habentes, sibiq. sub religionis nomine feruientes, per eos ipsos tamquam dæmonijs agitados principes occidi nos procurant. Vt autem causa tota, quæ sub Vrbicio facta est, manifesta sit, rem ipsam exponam] quæ vero sequenti narratione ponentur, ex Eusebio^c eius verbis rem gestam narrante, mutuati sumus: quod par sit credere, eum sicut in antiquiora, ita in fideliora quoque exemplaria incidisse, ait enim:

Mulier quædam cuidam viro magna lasciuia defluenti in matrimonium data fuit: D quæ quamquam iam antea eodem intemperantiæ vitio contaminata erat: tamen simul ac Christi doctrina ac præceptis erat erudita, non solum ipsa cœpit valde moderate & temperanter se gerere, sed viro etiam persuadere, vt similiter se temperantiæ & vitæ modestæ dederet: doctrinæ præcepta, quæ didicerat ei referre, commonstrareq. supplicium, his qui neque temperate neque recta ratione vitam degunt, perpetuo & æterno igne infligendum. At ille eiusdem libidinis vestigijs insistens, suorum improbe factorum turpitudine vxoris animum ab se penitus abalienauit: Nam hæc cum in eodem lecto cum viro, qui contra naturæ legem, atque adeo contra ius fasq. omne, toto pectore (vt dicitur) omnes omnino voluptatis vias instare pergebat, de reliquo cubare nefas duceret: cupiebat lege coniugij rupta, ab illo separari. At postquam ab amicis, qui consilium dederunt, vt adhuc cum eo perseueraret, perinde ac vir, E iam spem quandam suæ vitæ commutandæ ostentaret; dissuasa deq. sententia depulsa est; & inuita seipsam comprimens, ad tempus commorata. Ceterum vbi vir eius Alexandriam profectus, se maioribus sceleribus obstringere nunciabatur: illa ne scelerum & flagitiorum ab eo impie admissorum, si in coniugio perstaret, particeps & socia fieret; præsertim cum non victus solum esset, sed tori etiam confors: dato ei libello repudij (sic enim appellamus) penitus ab illo discessit. Honestus ille scilicet & bonus eius maritus, quæ plane magnam lætitiā eo capere oportuerat, quod non modo eius vxor suā prauæ facta, quæ olim ebrietate & quouis vitiorum genere effuse exultans, cum seruis & mercenarijs consueuisset alacri animo & prompto consciscere, omnino exuisset; sed etiam eum eadem molientem vehementer esset hortata, vt prorsus desisteret: honestus ille inquam maritus, cum eius repudiaisset consilium, eam discedere cupientem grauitè

A grauitè apud tuam maiestatem accusauit, & Christianam esse asseruit. Vnde illa quidem tibi, qui nostri imperium geris, querelæ libellum obtulit: primum obtestata, vt suæ sibi rei familiaris dispensandæ potestas permitteretur: qua quidē ordine semel disposita, pollicita est se deinceps crimini obiecto responsuram. Quod quidem ei facere concessisti.

Ille autem qui eius aliquando maritus fuisset, cum nihil posset amplius contra eam in præsentia dicere, in Ptolomæum quendam eius in sacris litteris magistrum, quem Vrbicus Præfectus graui afficiebat supplicio, omnem suam malevolentiam transfudit: idq. hac arte & fallacia Centurioni amico suo persuasit, vt Ptolomæum seorsum prehensum, vel hoc vnum interrogaret, vtrum esset Christianus, nec ne: Atque Ptolomæum vt pote veritatis fautorem, qui animum neque fraude neque mendacijs aliquando inquinauisset, cum se Christianum ingenue esset confessus: Centurio in carcerem denuo B compegit, & longo temporis spatio in ea custodia illum grauitè & acerbè afflictauit. Tandem verò cum Ptolomæus ad Vrbicum adduceretur, & similiter illud solum rogaretur ab eo: esset ne Christianus, an non: ipse rectè factorum conscientia fretus, ob amorem, quo Christi doctrinā complectebatur, eximium diuinæ religionis, quam profitebatur, mysterium libere denuo confessus est. Qui enim negat se esse, quem se profiteatur esse: aut certe negat, quia professionem ipsam improbat: aut certe eam confiteri recusat, quia sibi conscius sit, se vitam indignam illa professione & ab eius institutis longe alienam traduxisse: quorum neutrum in vere Christianum aliquando poterit incidere.

Vrbicum autem, cum illum ad supplicium adduci præcepisset: Lucius quidam, qui etiam Christianus erat, cum iudicium adeo temere & inconsiderate factum intelligeret, sic compellat: Quid causæ est, cur hominem qui neque adulterium neque stuprum cuiquam intulerit, neque homicida, neque fur, neque expilator sit, neque quidquam denique sceleris consciuisse deprehensus fuerit, sed solum Christiani nomen aperte confessus, tanta pœna multare statueris? Crede mihi Vrbici, neque Imperatori pio decora & conuenientia, neque Philosopho Cæsaris filio digna, neque sacro Senatui congrua decernis. Tum ille nullo alio dato responso, sic Lucium alloquitur: Tu etiam vt mihi videris, ex eo numero es. Quod cum Lucius constanter asseuerasset: illum itidem in cruciatum abripi mandauit. Iste permagnam se ei debere gratiam fatebatur: nam ita se non iniquis solum & improbis eiusmodi dominis liberatum fore dixit; sed etiam ad bonum patrem & clementem Regem Deum recta profecturum. Alius præterea tertius his interueniens, ad idem supplicium subeundum adiudicatus est] hucusque de re tunc gesta Iustinus. Facta sunt hæc Romæ decimonono mensis Octobris, quo eodem D rumdem martyrum natalis dies anniuersaria memoria celebrandus Ecclesiasticis tabulis consignatus est.

At quoniam eiusmodi Christianorum obrudentium se neci flagrans subeundi martyrij desiderium, speciem quandam reddebat spectaculi illius, quod in Asia sub Antonino Pio tunc Proconsule contigit (de quo suo loco superius dictum est) quando sponte se multitudine ad necem offerente, ipse Proconsul exclamans, dixit: ^a O miseri si cupitis perire: præcipitia, aut restes habetis.] Iustinus his (vt apparet) alludens, hæc subdit: ^b Ne vero quispiam dicat: Omnes vos igitur vobis ipsis afferte manus, atque ad Deum iam nunc ite: neque nobis negotium faceffite: Causam cur hoc non faciamus, & quamobrem cum inquirimur, intrepide profiteamur, exponam] profecturum pluribus horum omnium reddere rationem, quæ nos causa breuitatis omittimus. pluribus enim E differit de Christianorum in martyrio subeundo constantia.

Exprobrat post hæc Iustinus iudicium immanem scæuitiam; qui vt de illatis de promiscuo concubitu atque esu carniū humanarum calumnijs, leue aliquod possent testimonium aucupari, vel confessionem extorquere, diris infirmam ætatem & sexum subijcerent quæstionibus. ait enim: Ad sycophanticam aduersus nos calumniam nonnullos necantes, ad tormenta protraxerunt nostrorum seruos, aut pueros, aut mulierculas: vt per cruciatus horrendos & formidabiles, eorum quæ sermonibus vanis & fabulosis feruntur, flagitiorum extorquerent confessionem, quæ flagitia ipsi manifesto faciunt. Nos autem quoniam nihil ad nos pertinet, propterea non curamus, Deum ingenitum & ineffabilem testem cogitationum & factorum habentes] ac paulo post: Vtinam vero nunc etiam aliquis existeret, qui superiore quopiam e loco voce tragica exclamaret: Vereamini, Vereamini, quæ manifeste ipsi perpetratis, ea in innoxios referre,

PTOLOMÆVS
MARTYR.

LVCII CON-
FESSIO.

*a Tertull. ad
Scapul. in fin.
b Iustin. orat.
ad Senat. ex
uersion. lang.*

ferre : & quæ vobis ipsis & vestris insunt dijs, ea illis tribuere, in quos ne tantilla quidem cadit pars scelerum tantorum. Mutamini, conuertimini, resipiscite] hæc & alia plura in eos Iustinus.

Tandem vero quid contenderet ab illis, in fine libelli declarat his verbis: Quapropter vos rogamus, vt Senatusconsulto (pro ut vobis visum fuerit) scripto, libellus hic præmittatur: vnde ab alijs etiam res nostræ cognosci, atque illi ipsi Christiani suspicione falsa liberari queant; qui præter suam ipsorum culpam supplicij obnoxij fiunt; atque vt ad notitiam hominum ista perueniant, propterea quod in hominum natura notio honestatis & turpitudinis inest: tum autem nostra etiam causa, quos illi tales ignorant, quales ipsi dicunt, damnare foeditates: atque ob id etiam, quod valedixerimus dijs, qui eius generis flagitia admiserunt, atque etiam nunc similia ab hominibus exposcunt. Atque illi vtique se ipsos ipsi calculis suis condemnant, dum nos quasi talia designantes, ad mortem, aut vincula, aut aliam eiusmodi poenam damnant, ita vt iam non alijs eis opus sit quæstoribus. Ego vero etiam impiam atque erroneam in gente mea Simonianam despexi disciplinam. Quod si vos hanc, edicto proposito, petitionem publicaueritis: nostrum fuerit rem omnem omnibus clarius exponere, & declarare: vt illi, quo ad eius fieri possit, resipiscant, & mutati meliores reddantur, cuius vnus rei gratia tantum, libellum hunc composuimus. Non sunt autem doctrinæ & præcepta nostra (si sanum accedat iudicium) turpia, sed omni humana sapientia longe superiora: sin minus, Sotadijs certe quidem, & Philænidijs, & Saltatorijs, & Epicuræis, alijsq. id genus poeticis institutionibus non similia: quarum & qui antea scripti sunt, & qui nunc eduntur, libellos legere omnibus est permixtum. Ac desinemus iam verba facere, connisi quantum in nobis fuit, votisq. omnibus precati, vt omnes vbique homines, qui ad veritatis perueniant agnitionem, reperiantur digni] hæc ex ipsius secunda Apologia Iustinus, cuius idem qui supra Eusebius^a alibi meminit sic dicens: Alter est autem qui secundam pro fide nostra continet defensionem, quem eius Imperatoris, quem diximus, successori & gentili Antonino Vero (cuius in præsentia prosequimur tempora) obtulit] hæc Eusebius. Verum hæc omnia pro Christianis a Iustino tunc scripta, in deteriore partem accepta sunt, quippe qui visus esset Rempublicam perturbare: quo malo, cum dicat Iulius Capitolinus^b eam Marcum ipsum purgasse: plane significat, eius sententia Iustinum in carcerem trudi iussum esse: eumq. demum martyrium consummasse, de quo sequenti anno dicturi sumus.

Hoc etiam persecutionis exordium, aliquos ex Romano Clero nobilitatos esse martyrio, Acta S. Praxedis, quæ a S. Pastore habentur conscripta, docent his verbis: Post annos duos & dies decem & octo, facta est persecutio magna Christianorum, vt traherentur ad idolorum culturam, & multi martyrio coronati sunt. Virgo Domini Praxedes feruens Spiritu sancto, multos Christianos occultabat in eodem Titulo, quos cibo pascebat, & verbis hortabatur Spiritus sancti. Tunc vulgatum est Antonino Imperatori, quod conuentus fieret in domo Praxedis: qui misit & tenuit multos, inter quos Symitrium presbyterum cum alijs viginti duobus, quos sine interrogatione gladio puniri præcepit in eodem Titulo. Quorum corpora noctu beata Praxedes collegit, & sepeliuit in cæmeterio Priscillæ septimo Idus Iunias. Tunc afflictione contristata beata Praxedes ingemuit, & orauit ad Dominum, vt transfret ex hac vita: cuius orationes & lacrymæ ad Dominum Iesum Christum peruenerunt. Itaque post dies triginta quatuor, post prædictorum martyrium migravit ad Dominum Virgo sacrata, duodecimo Kalendas Augusti: cuius corpus ego Pastor presbyter sepeliui iuxta patrem suum in cæmeterio Priscillæ, Via Salaria, vbi florent hodie orationes Sanctorum] hucusque Pastor: qui & ipse post varias ærumnas multosq. labores persecutionis tempore exantlatos, in Domino quieuit vigesima sexta Iulij: idemq. natalis dies commemoratione annua repetendus, fuit in Ecclesiasticis tabulis descriptus.

IESV CHRISTI.

PII PAPÆ.

M.AVR.ET LVC.VER.

ANNVS
165.ANNVS
8.ANNVS
3.

CENTESIMO sexagesimo quinto Christi Redemptoris anno, Papirius Ælianus & Iunius Pastor Consulatum adierunt. Quo tempore ingrauescente nuper excitata

(vt

A (vt dictum est) in Christianos persecutione, furente populo, magistratibus conspirantibus; cum (vt supra memorauimus) ad eam compescendam Iustinus philosophus scripsisset pro Christiana religione egregiam orationem ad eosdem Imperatores: promeruit pro mercede martyrium. quod quidem non modo Latinorum, sed & Græcorum antiquis monumentis Ecclesiasticis consignatum reperitur: in horum enim Menologio kalendis Iunij recensetur eius martyrium sub Rustico Præfecto vna cum socijs Caritone, Caritina, Euelpisto, Hierace, Peone, & Valeriano, seu Liberiano. Extant horum Acta atque illa ipsa (vt apparet) quæ a Notarijs exceptoribus publicæ sunt commendata memoriæ: quæ Epiphanius^a visus est cognouisse, dum (vt in eisdem Actis etiam legitur) sub Rustico Urbis Præfecto eum subiisse martyrium tradit: licet apud eundem auctorem error irreperit, dum Iustini martyrium sub Hadriano ponitur. Haud enim potuit in ijs errasse Epiphanius, quem non latuit, eundem Iustinum ad Antoninum Pium Hadriani successorem scripsisse pro Christianis defensionem. Cum igitur magno Dei beneficio eadem celeberrimi viri & sociorum Acta martyrij fuerint in hanc diem integre conseruata: quod breuia sint ac proinde fideliora, hic ea intexere operæpretium duximus. Sunt autem huiusmodi, ommissa apposita præfatione ab auctore qui ea descripsit:

Comprehensi^b Iustinus & qui cum illo erant, adducti sunt ad Urbis Præfectum Rusticum nomine. Quibus ante tribunal constitutis, Rusticus Præses dixit Iustino: Age esto dijs obediens & Imperatoris edictis. Illi autem Iustinus respondit: Nemo vnquam reprehendi, aut condemnari poterit, qui Saluatoris nostri Iesu Christi præceptis obedierit. Tum Rusticus Præfectus: In cuiusnam (inquit) eruditionis ac disciplinarum genere versaris? Cui Iustinus: Omnium disciplinarum genus discere conatus sum, omnemq. eruditionem expertus: postremo vero Christianorum disciplinæ adhæsi, quamuis illa non placeat ijs, qui falsæ opinionis errore ducuntur.] profitetur hæc ipsa idem Iustinus in exordio sui cum Tryphone dialogi. Tum Rusticus dixit: Illa ne, miserrime, eruditione delectaris? Maxime (inquit Iustinus) quoniam recto cum dogmate Christianos ipsos sequor. At Præfectus: Quale nam est istud dogma? Respondit Iustinus. Rectum dogma, quod Christiani homines cum pietate seruamus, hoc est: Vt vnum Deum existimemus factorem, atque creatorem omnium quæ videntur, quæq. corporeis oculis non cernuntur, & Dominum nostrum Iesum Christum Dei filium confiteamur, olim a Prophetis prænunciatum, qui & humani generis Iudex venturus est, Saluator, præco, & magister ijs, qui ab illo bene didicerint. Ego quidem vt homo, imbecillis sum & longe minor, quam vt de infinita illius deitate aliquid magnum dicere possim: Prophetarum hoc munus esse fateor: illi enim huius ipsius quem filium Dei dixi, in orbem terrarum aduentum multis antea sæculis diuinitus prædixerunt.

Quæsiuit Præfectus: quem in locum Christiani conuenirent. Cui respondit Iustinus: eo vnumquemque conuenire, quo vellet ac posset: An (inquit) existimas omnes nos in eundem locum conuenire solitos? Minime res ita se habet: quoniam Christianorum Deus loco non circumscribitur: sed cum inuisibilis sit, cælum & terram implet, atque vbique a fidelibus adoratur, & eius gloria collaudatur. Tunc Præfectus: Age (inquit) dicas: quem in locum conueniatis, & discipulos tuos congreges. Respondit Iustinus: Ego prope domum Martij cuiusdam, ad balneum cognomento Timothinum hætenus mansi. Veni autem in Urbem Romam secundo, neque alium quempiam locum, nisi quem dixi, cognosco. Ac si quis ad me venire voluit, communicauit cum illo veritatis doctrinam] hæc ipse. Porro Timothinæ Thermæ eadem & Nouati dictæ reperiuntur, positæ a S. Ruso & P. Victore in Viminali: Timotheus & Nouatus, vt dictum est, germani erant Pudentis Senatoris filij: extantq. vsque hodie earundem thermarum vestigia, superq. Titulus Pastoris (de quo superius loquuti sumus) erectus permanet. Patebat Pudentis Senatoris domus (vt alias meminimus) ab initio Petri Romam aduentus hospitio Christianorum. Cum igitur se in Urbem iterum venientem semper ad Balneum Timothinum diuertisse Iustinus tradit, plane significat se exceptum hospitio a Nouato, atque Timotheo fratribus, eorumq. fororibus Pudentiana atque Praxede, nobili reuera atque præcipua in Vrbe Christiana familia: quippe qui omnes se, suaq. pietatis officijs manciparant. Porro Timotheum his prope diebus ex humanis fuisse sublatum: litteræ Pij Papæ ad Iustum Episcopum Viennensem, de quibus dicimus anno sequenti, significant.

Sed

EUSEBII
HISTORIAEuseb. lib. 4.
627.Inl. Capitol.
in Marco.PERSECUTIO
INCALESCEBAT.PRAXEDIS OF-
FICIA ERGA
CHRISTIANOS
ET OBITU.IUSTINI MAR-
TYRIVM ET SO-
CIVM.Epiphanius
lib. 46.Apud Me-
taphrast. die 1. Iu-
nij Lipom: Et
Sur. eodem die.ACTA IUSTINI
MARTYRIS ET
SOCIVM.THERMÆ TI-
MOTHINÆ.

Sed ad initam a Præfecto cum Iustino quæstionem redeamus: Ergo Christianus es tu? **A** inquit Rusticus. At Iustinus: Maxime, Christianus ego sum. Tunc Præfectus dixit Charitoni: An & tu Christianus es? Cui Chariton: Christianus ego sum, Deo ipso iuante. Quæsiuit Rusticus a Charitina muliere: num & ipsa Christi fidem sequeretur; cui respondit illa: se quoque, Deo dante, Christianam esse. Tunc Rusticus dixit Euelpisto: Tu vero quisnam es? Qui respondit: Seruus quidem Cæsaris sum, sed Christianus, a Christo ipso libertate donatus, & illius beneficio atque gratia eiusdem spei cuius & isti sunt quos vides, particeps factus. Post hæc Præfectus quæsiuit ab Hierace, num & ipse Christianus esset. Cui Hierax dixit: Certe Christianus & ego sum: eundem enim Deum colo & adoro. At (inquit Præfectus) Christianos vos fecit Iustinus? Ego (inquit Hierax) fui, & ero Christianus. Stans autem & Pæon dixit: Ego quoque sum Christianus. Et quisnam (inquit Præfectus) te docuit? Respondit ille: A parentibus bonam hanc confessionem ego accepi. Post hunc Euelpistus dixit: Et ego quidem Iustini sermones magna cum voluptate audiebam: sed a parentibus tamen & ipse Christianus esse didici. Tunc Præfectus: Vbinam parentes tui sunt? In Cappadocia, inquit Euelpistus. Quæsiuit Præfectus & ab Hierace, vbinam gentium essent parentes eius. Cui respondit Hierax: Verus pater noster Christus est, & mater fides, qua in ipsum credimus: terreni vero parentes mei mortui sunt. Ceterū ego ab Iconio Phrygiæ: * abstractus huc veni. Quæsiuit Præfectus a Liberiano: quidnam & ipse diceret: num Christianus esset, atque in deos impius? Cui Liberianus: Et ego (inquit) Christianus sum: colo enim & adoro solum Deum verum.

Tunc Præfectus conuersus ad Iustinum, dixit: Audi tu qui eloquens esse diceris, & putas te veram disciplinam tenere: si a capite per totum corpus flagellis cæsus fueris; **C** persuasum ne habes fore, vt in cælum ascendas? Cui Iustinus: Spero (inquit) me habiturum quod habent qui Christi dogmata seruauerint, si hæc ipsa, quæ dicis, perpessus fuero. Scio enim omnibus, qui sic vixerint, diuinam gratiam conseruari, quoad totus mundus consummetur. Ad hæc Præfectus Rusticus: Ergo futurum opinaris, vt in cælum ascendas mercedem aliquam recepturus? Non opinor (inquit Iustinus) sed scio, & hoc tam certum habeo, vt nihil dubitem. Rusticus dixit: Veniamus deinceps ad id quod propositum est, & nos vrget. Conuenite simul & vno eodemq. animo dijs sacrificare. Ad hæc Iustinus: Nemo (inquit) qui recta sentiat, pietatem deserit, vt in errorem atque impietatem dilabatur. Præfectus Rusticus dixit: Nisi iussis nostris parere volueritis, cruciatus sine vlla misericordia patiemini. Iustinus autem: Maxime nos in votis habemus, propter Dominum nostrum Iesum Christum cruciatus perpeti, ac **D** saluari: hoc enim nobis salutem & fiduciam conciliabit ante eiusdem Domini & Saluatoris nostri terribile illud tribunal, cui totus mundus diuino iussu assistet. Idem & reliqui martyres dixerunt, hoc addentes: Fac cito quod vis: Nos enim Christiani sumus, & Idolis non sacrificamus.

Hæc audiens Præfectus, talem sententiam pronunciauit: Qui dijs sacrificare, & Imperatoris edicto parere noluerunt, flagello cæsi ad capitalem pœnam adducantur: quemadmodum leges præcipiunt. Itaque sancti Martyres Deum collaudantes ad consuetum locum producti, post verbera securi percussi sunt, & in Saluatoris confessione martyrium consummarunt. Post hæc quidam fideles clam illorum corpora sustulerunt, & in loco idoneo illa condiderunt] hætenus Acta Iustini & sociorum quàm emendatissime ex Græco codice reddita. At licet Iustini natalis diuerso die a Græcis, quàm a Latinis adscriptus tabulis Ecclesiasticis habeatur (quod plurimis ex causis accidere in alijs multis, diximus in Notationibus nostris ad Romanum Martyrologium) tamen si non aliunde, ex nomine saltem Præfecti ab Epiphano æque prodito, vnum eundemq. esse, nullus iure poterit dubitare: quòd si is qui ambiguam de ijs tulit sententiam, citatum Epiphaniij locum exploratum habuisset, nulla mentem eius dubitatio penitus incesisset. De eius martyrio idem Epiphanius^a agens, ait eum subiisse martyrium in consistente ac matura ætate, cum esset annorum triginta: sed suspicor in numerum mendum irrepsisse: nam ex ijs, quæ ipse Iustinus scribit in dialogo cum Tryphone, hæc eum ætate maiorem fuisse, conijci posse videtur.

Quod vero pertinet ad nobilis ingenij lucubrationes, eas recenset Eusebius, ^b sic dicens: Hic Iustinus multa sanæ & præclara sui ingenij sacrarum litterarum cognitione accurate

A accurate informati, & in iisdem valde diligenter exercitati, monumenta nobis reliquit; eaq. certe plena vtilitatis & commodi cuiusque generis. Ad quæ mittemus studiosos quosque: simulatq. ex illis ea tantummodo quæ ad nostram notitiam peruenerunt, ad legentium vtilitatem percensuerimus. Est vnus quidem illius liber Antonino cognomento Pio, liberis eius & Senatui Romano dicatus, qui nostræ religionis & institutorum propugnationem complectitur: alter autem qui secundam pro fide nostra continet Apologiam, quem eius Imperatoris quem diximus successori & gentili Antonino Vero, cuius tempora in præsentia prosequimur, obtulit: alter item liber contra Gentiles ab eo editus, in quo vbi de multis rebus, quæ tum apud nos, tum apud Gentiles philosophos quæri solebant, longum sermonem habuit, tandem de dæmonum natura differit, quæ iam oratione explicare non opus est. Aliud præterea eius opus contra Gentiles scriptum in manus nostras peruenit, quod Elenchum inscripsit. Et præter ista est aliud de Dei monarchia, quam non solum testimonijs ex sacris litteris quæ apud nos sunt, sed etiam ex Gentilium libris petitis firme comprobatur. Aliud cuius inscriptionem fecit, Psaltem: Alius porro de Anima commentarius, in quo varijs positis quæstionibus de argumento quod instituit, Græcorum philosophorum opiniones citat: quibus tum se respondurum, tum seram ipsius sententiam alio libro separatim in idem argumentum scripto, explanaturum pollicetur. Disputationem præterea aduersus Iudæos contexuit, quam in Vrbe Epheso cum Tryphone Hebræorum id temporis facile præstantissimo habuerat: in qua non solum qua ratione diuina gratia ipsum ad veræ fidei doctrinam impulisset, sed etiam quàm ardenti studio antea in philosophorum disciplinas se insinuasset, & quantū denique studium operamq. in veritate accuratissime peruestiganda posuisset, perspicue docet. In eodem etiam libro narrat de Iudæis, quopactō insidias ad Christi doctrinam oppugnandam comparauissent] & paulo post: Scribit in eo præterea, quo modo ad sua ipsius vsque tempora dona prophetiæ in Ecclesia elucerent. Meminit item Ioannis Apocalypseos, eamq. Apostoli esse fere affirmat] ait denique: Eius scripta tanti æstimabantur a veteribus, tamq. videbantur probata, vt Irenæus eius libenter citet testimonia] nimirum ex libro ab eo scripto contra Marcionem.] Hæc cum recenset Eusebius scripta Iustini, addendus his est commentarius ille contra omnes hæreses, quem se scripsisse, ipse in oratione ad Antoninum auctor testatur: cuius tamen idem Eusebius^a alibi & Hieronymus^b meminerunt. Feruntur eiusdem auctoris alij quoque commentarij, nempe ille, cuius est titulus: Euersio quorundam dogmatum Aristotelicorum; alius, cuius hæc est inscriptio: Christianarum ad Græcos quæstionum & Græcarum responsionum, earumq. confutatio; & alius qui de recta fide & sancta consubstantiali Trinitate tractatum habet. Insuper epistola parenetica ad Zenam & Serenum de vita Christiana: tradunt^c eum etiam in Apocalypsim scripsisse volumen. Quæ vero ex his, quæ nec Eusebius nouit, legitima sint; quæ ve spuria vel ambigua: haud est præsentis negotij prolixas nimis hic aceruare quæstiones. Quòd ad Iustini purgationem spectat de millenarij opinione: ne eadem cogamur sæpe repetere, consule quæ dicta sunt superius, cum actum est de Papia.

Sed illud a Iustino dictum, quod Nouantes in calumniam vertunt, non possumus dissimulare: Cum enim in epistola ad Zenam & Serenum de vita Christiana, ipso sui exordio hæc dicat: De quorundam, pro vt eorum fert præsumptio, institutione & disciplina, sed præter rationem suscepta illa & inutili, iuxta traditionem hominum, **E** quasi hereditario ab eis iure occupata, persimilia Pharisiæ facientibus & sententibus: in epistola ad Papam, perquam diligenter & accurate differui, & c.] Cum inquam, dicat Iustinus se scripsisse ad Papam de ijs, qui corrupissent disciplinam Ecclesiasticam, traditionibus hominum intendentes: mox velut opportuna quadam nacta occasione Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perduelles, abutentes tanti martyris sententia, phanatrice absque vlla penitus ratione conclamant illud Phariseorum infelix elogium: Quid adhuc egemus testibus? vos audistis blasphemiam] nimirum scripsisse Iustinum ad Papam, nempe ad ipsum Romanum Pontificem, de corrupta Romanæ Ecclesiæ disciplina, conuulsis iam in ea traditionibus Apostolicis; hominumq. statutis subinductis. Siste quæso, continete clamores; & a plausu paululum abstinete manus: amice rogo res agatur sine fuce & fallacijs more Christianorum. Vnde, dicatis velim, vobis innotuit: si Papæ nomen olim commune erat omnibus Episcopis, vt abunde notauimus

IUSTINI ET SOCIORVM CONFESSIO.

* al. Pifidiz.

SENTENTIA IUDICIS IN IUSTINVM AC SOCIOS.

SENTENTIA IUDICIS IN IUSTINVM AC SOCIOS.

* Epiphanius. h. 46.

b Euseb. lib. 4. c. 17.

LIBRI A IUSTINO SCRIPTI.

ALII IUSTINI LIBRI.

a Euseb. lib. 4. cap. 10. b Hieron. de script. Eccles. in Iustino.

c Xyst. in Biblioth.

CALVMNIA NOVANTVM EX IUSTINI VERBIS.

tauimus in Romano Martyrologio, ad quæ vos prouoco, quod Iustinus ad Papam scribens, ad Romanum Episcopum potius, quàm ad alios epistolam illam scripserit? cum præsertim & Papæ nomen penes Græcos interdum contigerit esse proprium viri alicuius & non dignitatis: nam celebrant illi nobilem martyrem in Lycaonia Papam nomine, qui ex Menologio relatus est nuper in Romanum Martyrologium. Sed esto (quod contenditis) ad ipsum Romanum Pontificem scripserit eam Iustinus epistolam: non tamen probare potestis, eam prauitatem in Ecclesiam Romanam irrepsisse: nam quòd eius muneris esset non tantum Ecclesiæ Romanæ prospicere, sed omnibus vbique positis: quæ alibi a recto traditionum tramite declinassent, eius vigilantia & potestatis erat in pristinum restituere. Sed etsi (vt hoc quoque liberaliter concedamus) velimus cum intellexisse de his, quæ Romæ agerentur: cum ex his quæ dicta sunt atque dicuntur, constet diuersarum sectarum hæreticos in Urbem aduentasse: quid quæso tam nouum mirumque esset, Iustinum litteris admonuisse Pontificem, vt eos caueret, & saluti gregis sui consulere?

At vero non patitur veritas se sinuosis hisce circumduci ambagibus: quare de fide ac tutela Apostolicarum traditionum in Ecclesia Romana obseruantia atque custodia, sincerissimus ac dignissimus testis S. Irenæus accedat, qui cū in suis scriptis Eleutheri Papæ meminerit: constat certe post obitum Iustini martyris illum commentarium conscripsisse. Ipse enim quid de Romanæ Ecclesiæ semper seruata integritate, his verbis alias occasione sæpius recitatis, & nunc necessario repetendis testetur, audiamus. Agens siquidem de Apostolorum traditionibus in omnes ab eis institutas Ecclesias, per successiones Episcoporum delapsis ad posteros, hæc ait: Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes: confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præter quàm oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter principalem auctoritatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt vbique fideles: in qua semper ab his, qui sunt vndique conseruata est ea, quæ ab Apostolis est traditio] hæc Irenæus; qui & inferius appellat eam, Diues depositorium Apostolicarum traditionum. His igitur clara luce tam patenti testimonio & irrefragabili auctoritate monstratis: erubescat necesse est cæca præsumptio, dum quamcumque captans occasionem, nodum in scirpo quærit, vt Romanam Ecclesiam calumniose dilaceret, ac contumeliose profcindat. At iam quæ reliqua sunt de Iustino prosequamur.

Reliquit inter alios disciplinæ suæ alumnos Iustinus Tatianum fide Christiana & eruditione præclarum, qui Romæ agens egregiam præstantis ingenij feturam edidit, librum nimirum aduersus Græcos, nempe Gentiles, & alia scriptorum monumenta, de quo hæc Eusebius: Tatianus vir plane cum primo ætatis suæ tempore Græcis disciplinis deditus, tum in iisdem postea non exiguam gloriæ amplitudinem affecutus, qui quidem plurima monumenta scriptis prodita post se reliquit in libro, quem contra Gentiles componebat, hæc fere commemorat &c.] De eodem quoque volumine hæc magna cum laude Hieronymus: Tatianus infinita scripsit volumina, e quibus vnus contra Gentes florentissimus extat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis] Extat is, cuius hoc est exordium: Non decet nos, o Græci, odio tanto prosequi Barbaros, & ipsorum placitis inuidere: quod enim apud vos studium non a Barbaris traxit originem? &c.] Meminit Origenes eiusdem Tatiani lucubrationis his verbis: Extat Tatiani iunioris oratio apud Græcos etiam habita, in qua scite admodum & abunde historici omnes explicantur, qui de Iudæorum & Moyfi antiquitate conscripserunt.] Quo modo autem ipse Christianam fidem sit affecutus, eodem commentario declarat: cumque tamen primo, cur auersatus esset Gentiliū superstitionem, rationem exactissime reddidisset; hæc demum ait: Cum diligenter circumspicerem: in libros quosdam Barbaros incidere mihi contigit, antiquiores multo quàm Græcorum philosophia, si spectes ætatem, & augustiores, si illorum errores. His ergo fidem adhibui, quòd stylus non est phaleratus, nec vlla scriptorum affectatio, & sermo nusquam obscurus, futurorum

ECCLESIA
ROM. IVGIS
INTEGRITAS.Iren. lib. 3.
cap. 2.4.Euseb. lib. 4.
cap. 15.
DE TATIANO
IVSTINI DISCIPULO.Orig. contr.
Gels. lib. 1.

forum item euentuum prænotione, & magnitudine promissionum, & quòd vnum vniuersorum monarcham statuerent, impulsus. Itaque mente mea diuinitus edocta, intellexi &c.] & post multa de sua peregrinatione ante Christianam fidem suscepta: Hæc quidem non aliunde audita narraui, qui magnam terræ partem peragraui, & vestra studia professus sum, tum artes & inuentiones multas exercui, & tandem Romæ versatus varias a vobis illuc delatas statuas aspexi. Ne quis me putet (quod plerique solent) alienis opinionibus niti: verum omnia illa, quorum oculatus testis sum, conscribere instituo. Vale igitur dixi Romanorum iactantia, Atheniensium frigido sermone, & dissentientibus illorum studijs; & barbaricam nostram philosophiam complexus sum] ac demum sic perorat: Hæc vobis, o Græci, Tatianus ego barbaræ philosophiæ sectator composui, natus apud Assyrios, & vestris primum studijs imbutus, deinde vero illis quæ fouere me profiteor. In posterum vero, quoniam Deum & opera eius agnosco: firma mihi & nunquam neganda remanente diuina institutione, paratum me vobis ad examinanda mea dogmata præbeo.] hucusque Tatianus felicissimus in hanc diem: at postquam Iustinus, quem non vt magistrum modo ac monitorem, sed vt patrem reuerbatur, martyrio vitam finiuit: miser pennis inanis elationis subuectus, e summo fastigio in imum impietatis barathrum se se præcipitem dedit, adeo vt auctor fuerit hæresis Encratarum: quam intra parietes domesticos coalescentem, innotuisse tandem anno duodecimo eiusdem Imperatoris M. Aurelij, tradit Eusebius in Chronico: sed agemus de ea suo loco. Hoc eodem anno cum Celadion Episcopus Alexandrinus sedisset annos quattuordecim, ex hac vita migrans, successorem habuit Agrippam, qui eidem sedi præfuit annis duodecim.] hæc Eusebius in historia, licet in Chronico numerus annorum eius vltra annos quattuor lapsus esse legatur.

AGRIPPA EPIS.
ALEXAND.Euseb. lib. 4.
cap. 18.

IESV CHRISTI. PII PAPÆ. M. AVR. ET L. VER. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
166. 9. 4.

ANNO Redemptoris nostri centesimo sexagesimo sexto, Iulius Macrinus & Cornelius Celsus Consules creati sunt, cum Pius Papa annum in sede sua ageret nonum, qui postremum præcedit; quo ipse priorem hanc perbreuem epistolam scripsit ad Iustum postea Episcopum Viennensem, his scilicet verbis. ^b
Pius Episcopus Romanus fratri Iusto Episcopo. * Antequam Roma exiisses, soror nostra Euprepia (si bene recordaris) Titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus. De te autem, superbe, postquam ad Senatoriam Urbem Viennensem perrexisti, quid factum sit, nosse cupimus; & vt sementem Euangelij iam sparseris, audire multum desideramus. Presbyteri illi, qui ab Apostolis educati vsque ad nos peruenerunt, cum quibus simul verbum fidei partiti sumus: a Domino vocati in cubilibus æternis clausi tenentur. Sanctus Timotheus & Marcus per bonum certamen transferunt. Vide frater, vt illos imiteris sequendo, ne vinculis mundi illigeris. Festina palmam perseuerabilem cum sanctis Apostolis tenere, quam per multas passiones Paulus suscepit, & Petrus, cui crux charitatem Christi tollere non potuit. Salutante Soter & Eleutherus digni presbyteri. Saluta fratres qui tecum viuunt in Domino. Cherintus primarcha satanæ multos auertit a fide. Gratia Christi habitet in corde tuo.] hucusque prior ad Iustum Pij epistola.

Extat tom. 1.
biblioth. sanct.
* Presbytero.
EPISTOLA PII
PAPÆ AD IVSTVM.

Porro Timotheum, cuius nunciat exitum, quem vna cum alijs Apostolis versatum esse tradit, illum ipsum putamus Timotheum germanum Nouati, fratrem Pudentianæ & Praxedis, filium vero Pudentis Senatoris atque Priscillæ, de quo superius sæpe facta est mentio. Quem cum dicat passum esse cum Marco, haud dubium est illos eosdem esse, quorum in antiquis Ecclesiasticis tabulis adscriptus habetur natalis dies vigesima quarta Martij, his verbis: Romæ natalis Sanctorum martyrum Marci & Timothei, qui sub Antonino Imperatore martyrio coronati sunt] Porro Marcum Aurelium dictum quoque esse Antoninum, ex ijs quæ nu-

TIMOTHEVS
ET MARCVS
MARTYRES.

per diximus fatis liquet, Cherintum vero, quem primarcham satanæ nominat, A quemq. Apostolorum temporibus innotuisse diximus, haud quis mirari debet, in hanc usque diem fuisse superstitem. Nam & Polycarpus Smyrnæ Episcopus, quem familiaritate & notitia coniunctum Apostolis tradit Eusebius, a adhuc his temporibus superstes erat: quinimmo & viribus validus sub Aniceto Pij successore (vt suo loco dicemus) Romam se contulit. Vixisse etiam Hermam Pauli discipulum his diebus, superius dictum est: vt non adeo prodigiosum videri debeat si Cherintus adhuc in humanis esset: quod vtique firmiter erit, si consenserimus B

a Euseb. lib. 3.
cap. 30.

b Iren. lib. 1.
cap. 25.
c Tertul. de pra
scrip. cap. 48.

Sed describamus & hic eiusdem Pij posteriorem epistolam, ad eundem Iustum Viennensem iam factum Episcopum: quam sequenti anno, paulo ante suum obitum datam esse, ex ipsa apparet, quæ est huiusmodi:

SECUNDA PII
AD IUSTVM
EPISTOLA.

Pius Episcopus Romanus fratri Iusto Episcopo. S. Attalus epistolas martyrum portans ad nos venit, gaudium nobis inestimabile faciens de triumpho eorum: qui dixit nobis, sanctum Verum collegam nostrum victorem de mundi principe triumphasse. Tu vero apud Senatoriam Urbem Viennensem eius loco a fratribus constitutus, & colobio Episcoporum vestitus, vide vt ministerium quod accepisti, in Domino impleas. Cura autem sanctorum martyrum corpora, sicut membra Dei, quemadmodum curauerunt Apostoli Stephanum. Carceres sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. C martyria sancta Spiritu sancto proba. Vt perseuerent in fide, eis incitator insiste. Presbyteri & Diaconi non vt maiorem, sed vt ministrum Christi te obseruent. Plebs vniuersa sanctitate tua protegatur. Fratres nostri, quos per Attalum recognoscas, de tyranni scuitia iam liberati requiescunt in Domino. Presbyter Pastor titulum condidit, & digne in Domino obiit. Reuelatum mihi esse scias, collega beatissime, citius me finem huius vitæ esse facturum. Vnum flagitabo: In communionem sta, & mei ne obliuiscaris. Salutat te Senatus pauper Christi apud Romam constitutus. Saluto omne collegium fratrum qui tecum sunt in Domino.] hæc Pius.

REPERITUR
EX
D.

VERVS EPI-
SCOPVS.

Appellat autem Senatum pauperem, Sacrum collegium ministrorum, presbyteros, ac ceteros Romanæ Ecclesiæ clericos. Fuit porro Verus, cuius meminit, primus Viennensis Ecclesiæ Episcopus, Apostolorum discipulus, qui Traiani tempore Episcopatum D eius Ecclesiæ accepit, & ad hæc usque tempora illi præfuit. Attalum vero, cuius hic Pius mentionem facit, illum ipsum esse existimo, cuius agonem cum ceteris postea egregie toleratum, litteræ d eiusdem Ecclesiæ Viennensis, ac Lugdunensis ad Asianos scriptæ testantur: quem genere fuisse Pergamenum, sed Romana ciuitate donatum, ac magni nominis virum tradunt: quas quidem litteras datas idem Eusebius e dicit, cum iam Montanus ac socij in Phrygia se prophetiæ spiritu imbutos omnibus demonstrassent: quod idem ait contigisse anno vndecimo Marci Aurelij & Lucij Imperatorum. sed de his suo loco. Porro has ambas perbreues epistolas ex Viennensi archiuo proditas, f germanas atque legitimas esse, cum rerum argumentum & admirabilis quædam cum alijs horum temporum rebus gestis contesseratio, tum simplicissimus ille antiquitatis candor quem in omnibus præferre noscuntur, facile persuadent quemuis quantum E

ATTALVS
QVIS.

d Apud Euseb.
lib. 5. cap. 2.

e Idem lib. 5.
cap. 3.

f Extant to. 1.
Biblioth. sanct.

IUSTVS EPI-
SCOPVS.

libet scrupulosi ingenij virum eruditum. Ceterum quod ad Iustum spectat, ad quem datae sunt litteræ: ipsum eadem persecutione post longum exilium martirium subiisse: Ado eiusdem Viennensis Ecclesiæ Episcopus in breui quod scripsit Chronico, tradit. Leguntur duæ aliæ Pij Papæ epistolæ, de quibus alij differuerunt: insuper & complura eiusdem decreta, quæ a Gratiano diuersis in locis apposite relata sunt, pro vt cuiusque argumenti ratio postulabat: ea hic non laboramus describere, quod in vnum collecta post eandem Pij citatas epistolas habeantur.

A CHRISTI Domini anno centesimo sexagesimo septimo, Arrio Pudente & Gabino Orfito Coss. vndecima Iulij Pius Papa cum sedisset annos nouem & menses sex, tribus minus diebus, martyrio coronatur: ea enim die natalis eius martyrio illustratus in Ecclesiasticis tabulis notatus antiquitus reperitur. Porro quo ad annos sedis eius, in librum de Romanis Pontificibus qui fertur nomine Damasi, error irrepsisse videtur, dum loco nouem annorum, decem & nouem & menses aliquot positi leguntur: sane quidem Eusebius in Chronico cum annos quattuor tantum (vt dictum est) tribuat Hyginio qui præcessit Pium, postea usque ad Anicetum Pij successorem decem tantum numerat annos, quibus Pium sedisse oportuit: cui hæc dicenti potius assentimur, quàm cum alibi a ait, sedisse Pium annos quindecim: priori enim sententiæ B de annis Pij propius accedit Cresconiana collectio, eademq. vetustissima.

PIVS PAPA
MARTYRIO
CORONATVR.

a Euseb. lib. 4.
c. 10.

Quod vero pertinet ad res a Pio gestas, præter illa quæ sunt superius recensita, hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus perstricta paucis habentur: Hic constituit hæreticum venientem ex Iudæorum hæresi suscipi & baptizari] Quod speciale hoc de ijs constitutum sit hæreticis, vtpote baptismi præscriptam in Ecclesia regulam non seruantibus: de alijs hæreticis qui licet extra Ecclesiam essent, tamen in baptismi forma cum Ecclesia consentirent, diuersam fuisse consuetudinem & traditionem insinuat: quam Stephanus Papa (vt suo loco memorabimus) aduersus eos qui negarent vllum esse hæreticorum baptismum, sæpe citauit; seruandamq. a Patribus traditam disciplinam, aduersus omnes altercantes sapius inculcauit. Porro per Hebræorum hæresim significare voluisse Cherinti sectam, quæ præ ceteris (vt vidimus) studebat Hebraicis ritibus, mihi facile persuadeo: quippe quos circumcisionem legis admittentes ac propugnantes, & Christi diuinitatem negantes, atque (vt docet Irenæus) b Christum a Iesu seiungentes, diuersam quoque ab Ecclesia baptismi formam induxisse, facile est existimare. Sed subditur: Et constitutum de Ecclesia fecit, nempe decretum: ne prædia diuinis vsibus tradita, humanis inferuiat] c idq. in secunda epistola habetur expressum. Nō est autē quod quis refragetur, & ante Principes Christianos Ecclesiā non possedisse bona stabilia dicat: nam id superius primo Annalium d tomo manifesta veritate ostendimus. Ad postremum de factis ab eo sacrorum ministrorum ordinationibus, hæc ibidem leguntur: Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diaconos D viginti vnum, Episcopos per diuersa loca duodecim. Qui etiā sepultus est iuxta corpus beati Petri in Vaticano, quinto Idus Iulij: & cessauit Episcopatus eius dies quattuordecim] hæc ibi. Sed puto in diaconorum numerum mendum irrepsisse.

ACTA PII
PAPAE.

b Iren. lib. 2.
cap. 25.

c Pij epist. 2.

d Primo to. Ann.
nal. an. 57.

ANICETVS PAPA.

Eodem igitur anno, vigesima quinta die Iulij, decimo quarto nempe die ab obitu Pij creatur Papa Anicetus natione Syrus: quot autem annis sederit, in obitu eius dicemus. Quo tempore naeta occasione vrgentis persecutionis, famosissimi quidam hæretici se intruserunt in Urbem: vt si quo modo possent, nobilissimæ Apostolicæ Ecclesiæ sinceritatem labefactarent. Fuit inter alios, qui id præsumperunt, procax femina, Marcellina nomine, sectatrix nefandissimæ sectæ Gnosticorum, de quibus satis superius dictum est: Hæc enim (inquit Irenæus) e Marcellina quæ Romam sub Aniceto venit, cum esset huius doctrinæ, multos exterminauit] eadem de ea Epiphanius f & alij. Ceterum illud plane videtur fuisse consilium prauis dæmonis inferendi in Urbem Gnosticos hæreticos: vt non tantum, si posset, impijs dogmatibus fideles seduceret, sed & suis ipsorum turpissimis ac nefandissimis actionibus, quas titulo Christianitatis patrarent, ceteris fidelibus illic agentibus, ac pure, sancteq. viuentibus, summæ infamiæ notas inureret. In Catholicos enim omnia ab ipsis commissa scelera redundabant: nam cum Gnostici (vt dictum est) pro arbi-

ANICETVS PII
SVBSTITVTVR.

e Iren. lib. 1.
cap. 24.

f Epiphani. hæ-
res. 27.
HÆRESIAR-
CHÆ SE RO-
MAM CONFES-
BUNT.

trio colere idola, & cuncta facere, quæ ethnici vellent, parati essent; ac proinde inter eos, æque ut ipsi Gentiles haberentur: ijs qui firmiter atque constanter se Christianos profiterentur, omnia illa turpia ac pudenda de promiscuo concubitu, & cenis Thyestæis, quæ Gnostici perpetrarent, crimini vertebantur; ac propterea ea sic de illis sparsa calumnia, omnium in se ciuium animos iisdem concitabant.

Contulit se quoque in Urbem eiusdem Aniceti Papæ tempore ille omnium scelestissimus hæresiarcha Marcion Ponticus: testantur id Irenæus, ^a sed & Tertullianus ^b in carmine aduersus Marcionem sic habens:

*Atque Pio suscepit Anicetus ordine sortem,
Sub quo Marcion hic veniens, noua Pontica pestis
Nondum secretum facinus suo corde reclusum
Passim vulgo loquens latebrosa perfidus arte:
Sed postquam cepit mortis proferre sagittas,
Abiectus merito tam seui criminis auctor
A sanctis reprobis: patuit mirabile monstrum]*

Hæc Tertullianus; licet Epiphanius ^c velit eum Romam venisse post mortem Hyginij, nempe sub Pio, quando (ut ait) petens ut in Ecclesiam reciperetur, repulsum passus est. Valentinum quoque hæresiarcham, qui se Romam contulerat sub Hyginio, mansisse ibi vsque ad Anicetum, Irenæus ^d affirmat: Venerat (ut vidimus) & sub eodem Hyginio Romam Cerdon nouarum hæresum ^e auctor. Porro tantum abest (quod & alias dictum est) ut Romana Ecclesia horum sordibus fuerit inquinata, ut Irenæus, qui iisdem temporibus vixit, ad hos omnes errores redarguendos Romanæ Ecclesiæ in medium adducat fidei, quam ab Apostolis acceperat, integram puritatem ac solidam firmitatem.

Ceterum tam Valentinus, quam Marcion Romæ cum essent (quod fecerat, ut vidimus, itidem Cerdon) fidem Catholicam simulantes in Ecclesiam sunt recepti: sed detecti tandem & reiecti, ac rursus ad poenitentiam admissi, demum sub Eleuthero ab Ecclesia penitus sunt proscripsi: hæc quidem Tertullianus, ^f qui & ipse his temporibus vixit, narrat verbis huiusmodi de Marcione ac Valentino verba faciens: Constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel, & iterum eieci; Marcion quidem cum ducentis festertijs suis, quæ Ecclesiæ intulerat: nouissime in perpetuum dissidium relegati, venena doctrinarum suarum disseminarunt. Postmodum Marcion poenitentiam confessus, cum conditioni datæ sibi occurrit: ita pacem recepturus, si ceteros quoque, quos perditioni erudisset, Ecclesiæ restitueret, morte præuentus est] hæc Tertullianus. Ex quibus videas hæresiarchas licet impudentissimos, e Ponto alterum, alterum ex Ægypto se in Urbem conferre, illiusque Ecclesiæ communicationem quærere; etsi non possent aliter, dolo tamen suffurari, eamque adeo affectare, ut semel licet expulsi, iterum recantantes palinodiam, eidem se insinuare studerent: quippe qui scirent communicantes cum Romana Ecclesia, ab omnibus Christiani orbis Ecclesijs recipi; ab illa vero reiectos, ab omnibus æque respui. Videas & qua arte Marcion eius communionem consequi conatus sit: quippe qui ut se ex animo illi coniungi, ac penitus inhærere significaret: suam quoque non leuem pecuniæ summam in eam contulit, nempe ducenta festertia, quæ pendunt quinque aureorum millia: quæ eidem rursus eiecto mox reddita fuerunt.

Verum ex his licet existimare Dei Ecclesiam (sicut etiam Hierosolymis Apostolorum tempore) ex fidelium oblatione fuisse locupletem: nam si peregrinus homo a pariete domo pulsus, ac vndique pene profugus tanta contulit in Ecclesiam: quid putandum fecisse ciues, eosdemque plurimos, diuitijs & nobilitate præstantes? Est illud quoque ad pristinos Ecclesiæ mores insinuandos, obseruatione dignissimum: ea demum conditione fuisse pollicitum Marcioni reditum in Ecclesiam, si quos seduxerat, eosdem Ecclesiæ restitueret; nimirum ea adhibita satisfactione, ut publice contraria ijs, quæ dixerat, prædicaret. At nec illud de Marcione prætermittendum, quod ex Irenæo Eusebius ^g recitat: nimirum cum

^a Iren. lib. 3. cap. 4.
^b Tertul. lib. 3. in fin.

^c Epiphanius. hæres. ref. 42.

^d Iren. lib. 3. cap. 4.
^e Iren. lib. 1. cap. 28.

^f Tertul. de præscrip. 6. 30.

CVR HÆRESIARCHAE AF-
FECTABANT COMMUNIONEM ROMANÆ ECCLESIAE.

SATISFACTIO IN VNCTA POENITENTIAE.

^g Euseb. lib. 4. cap. 13.

A cum S. Polycarpus Smyrnæ Episcopus Romam hoc tempore sub eodem Pontifice Aniceto venisset, Marcioni in eius conspectum venienti, dicentiq. ac roganti: Nosce nos amabo, respondisse: Noui equidem primogenitum satanæ. Porro plurimum profuit opportunus Polycarpi Romam aduentus; quippe qui cum Apostolis versatus fuisset, magnamque ex eo apud omnes existimationem consecutus; quam obrem complures eorum (ut idem auctor ait) quos Valentinus ac Marcion seduxerant: ad Ecclesiam, veramque religionem reduxit: illoque quod in Marcionem dixerat, experimento docuit, quantum quisque auersari debeat hæreticos, si nec verbo tenus, quod & Ioannes fecisse narrabat, communicare voluisset.] Qua vero occasione Romam venerit Polycarpus, idem Eusebius ^b ex Irenæo commemorat, nimirum ut dissidia, quæ de tempore celebrandi paschatis essent oborta, componeret.

B Quam benigne autem ab Aniceto susceptus fuerit, & de controuersijs quid demum transactum sit inter eos: ex eodem Irenæo hæc alibi idem Eusebius ^c recitat, dicens: Cum beatus Polycarpus, Aniceto Episcopatum administrante, Romam aduentaret: cumque ille & Anicetus de alijs rebus, de quibus inter se discrepabant, pauca contulissent; confestim pax inter eos fuit conciliata: quin pro hoc festo obseruando, quod controuersia caput videbatur, charitatis vincula nequaquam rupe- runt. Neque tamen Anicetus Polycarpo poterat persuadere, ut suum obseruandi morem deponeret, neque contra Polycarpus Aniceto persuasit, ut consuetudinem Asiaticam (quippe qui morem presbyterorum, qui illum erant antegressi, debere sedulo retinere assereret) vlllo modo obseruaret. Quæ cum ita essent constituta, communicabant inter se mutuo, & in Ecclesia Anicetus ritus qui in Eucharistia agi solent, Polycarpo, ob reuerentiam videlicet quam erga illum habebat, obeundi potestatem concessit: atque tandem cum pace alter decessit ab altero: & omnes Ecclesiæ, tum eorum qui decimoquarto die festum Paschatis obseruabant, tum eorum qui secus, placida pace & tranquilla inter se fruebantur] hucusque de his Eusebius ex Irenæo. Sed meminisse oportet, quod alias diximus, sic statuisse olim Apostolos celebrandum Pascha die Dominico, ut tamen (sicut in multis alijs) iudaizantes adhuc complures Christianos, eos nimirum qui essent ex circumcissione, quorum ingens erat in Asia numerus, æquanimiter tolerarent. Cetera autem, quæ ad Polycarpi martyrium spectant, suo loco dicemus. Quod vero apud Hieronymum ^d legatur: Polycarpum Romam venisse ad Anicetum temporibus Antonini Pij, Chronicon ipse videtur sequutus Eusebij, qui sub Antonino Pio ponit Anicetum: D verum ipsum errasse certum est, cum in serie Romanorum Pontificum Cletum numerare prætermiserit: vel accidit potius, ut (quod superius dictum est) Hieronymus, sicut Optatus, & Augustinus post Hyginum posuerit Anicetum, & non Pium, ut ceteri.

Idem S. Hieronymus ^e tradit de Hegesippo ex ipsius scriptis, venisse Romam sub Aniceto, & ibi permanisse vsque ad Eleutherum: Eusebius ^f autem aliter legisse videtur, dum ait eundem Romæ egisse vsque ad tempora Aniceti, de cuius in Urbem peregrinatione hæc idem ex eiusdem commentarijs prodit: Hegesippus quinque libris qui ad nos peruenerunt, accuratissimam plenissimamque suæ sententiæ & opinionis de fide declarationem post se reliquit: in quibus ostendit se in itinere Romam versus suscepto, multis cum Episcopis sermonem contulisse, & vnam eandemque accepisse ab omnibus doctrinæ formam & institutionem. Atque illum quidem post alia, quæ de Clementis ad Corinthios epistola disseruit; ista quæ sequuntur, narrantem audire licet: Ecclesia Corinthiorum in vera rectaque doctrina constanter persistabat vsque ad Primum, qui ibidem gessit Episcopatum: quocum ipse, dum Romam versus nauigabam, de religione nostra communicavi, & Corinthi non paucis diebus commoratus sum; in quibus dum inter nos de doctrina Catholica multa conferebamus, non parum vterque ab alterius consuetudine coepit oblectationis. Cum essem Romæ, mansi ibi vsque ad Aniceti tempora, cuius tum quidem Eleutherus munus Episcopale capessit. Nulla Episcoporum sedes, successione ab Apostolis ducta, nulla ciuitas, in qua non ita seruata essent omnia, ut lex præscriperat, docuerant Prophetæ, & Dominus ipse prædicauerat] hæc de statu omnium, ut ait, Ecclesiarum cum Hegesippus testetur; magnum

POLICARPI ROMAM ADVENTVS.
^a Iren. lib. 3. cap. 3.

^b Euseb. lib. 4. cap. 13.

^c Idem lib. 5. cap. 24.
QVID EGERIT POLICARPVSVS CVM ANICETO.

^d Hieron. de script. Eccles. in Polycarpo.

^e Idem eod. lib. in Hegesippo.
^f Euseb. lib. 4. cap. 21.
DE HEGESIPPO ROMAM VENIENTE.

ECCLESIA-
RVM MIRA
CONSENSIO.

plane extat testimonium ad declarandam, atque insinuandam Catholicam veritatem. A Nam si illa legitima erat Christi doctrina, certa q. traditio Apostolorum, quas in hanc diem omnes vbiq. seruaissent Ecclesiae: plane conuincitur, a Catholica veritate illos omnes desciuisse, qui aliam ab his diuersam reperiuntur docuisse fidei normam, vel mores aliter instituisse: ac proinde qui virginitatem damnant, ieiunia contemnunt, Sanctorum cultum reiiciunt, hierarchicum in Ecclesia ordinem confundunt, sacramenta respuunt, ritusq. Ecclesiasticos despiciunt, & alia id genus multa agunt contra ea quae in Ecclesia obseruata sunt (vt vidimus) vsque ad Eleutherum Papam, sub quo Hegesippum ea scripsisse apparet, manifestissimi erroris redargui; ac desertores veritatis esse conuinci.

EX QVO QVIS HÆRETICVS DEMONSTRATUR.

Cum vero post hæc multa ex eodem Hegesippo de sectis dicta recensent, de eodem demum hæc addit: Nonnulla item cum de Euangelio, quod secundum Hebræos, quodq. Syriacum dicitur, cum separatim de Hebraicæ linguæ proprietate disputat: B seq. narrat, tametsi erat Hebræorum stirpe ortus, ab eorum tamen religione & institutis ad fidem Christi venisse: alia item tanquam a Iudaica traditione sine scripto accepta commemorat. Porro autem non hic solus, sed Irenæus & tota veterum turba, prouerbia Salomonis librum esse præclara eximiaq. sapientia refertum affirmabant.

ad. 1. 1. 1.

ad. 1. 1. 1.

ad. 1. 1. 1.

SCRIPTA HEGESIPPI.

Quin etiam dum de sacræ scripturæ libris, qui inter apocrypha numerantur, disserit: quosdam ex illis suo ipsius tempore a quibusdam hæreticis falso confictos esse narrat.] hucusque ex Hegesippo hic Eusebius: qui alibi a de scriptis ab eo libris hæc ait: Hegesippus, vir propter doctrinæ præstantiam in luce atque hominum notitia versatus, cuius testimonium iam antea, dum res nonnullas Apostolorum temporibus gestas, ab eoq. scriptis traditas commemoramus, sæpius vsi sumus. Iste enim sinceram & minime fucatam Apostolicæ prædicationis traditionem quinque libris, illo quidem scribendi genere maxime simplici ac summissio litteris prosequi aggrediens, tempore quo ipse floruit, aperte indicat] Recitat ex eis fragmentum, quo auctor de Antinoo meminit Hadriani seruo, ab eodem inter deos relato. Commendat & S. Hieronymus eius in historia conscribenda simplicem stylum, cum ait: Omnes a passione Domini vsque ad suam ætatem Ecclesiasticorum Actuum texens historias, multaq. ad vtilitatem legentium hinc inde congregans, quinque libros composuit sermone simplici, vt quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret caractere.]

HISTORIA SCRIBENDI RATIO.

Lucian. lib. quomodo histor. scrib. sit.

ad. 1. 1. 1.

ad. 1. 1. 1.

ad. 1. 1. 1.

At cum tam Eusebius, quam Hieronymus laudent Hegesippi in historia Ecclesiastica conscribenda simplicitatem: nemo putet hac ex parte ipsum recte scribendæ historiæ numeros minus explese: errant, mea sententia, qui putant illum scribendæ historiæ partes implere, qui res gestas eloquentiæ phaleris exornat, & quæ sunt oratoris apponit: atqui longe diuersam esse vtriusque tractandi generis facultatem, cum alij sparsim diuersis in locis meminerint, Lucianus b eodem argumento scribens commentarium pluribus docet, ac plane deridet historiam illam, quæ se se pennis eloquentiæ sursum efferens in encomium conuertitur: affirmans plane decipi illos, qui duo requirant in historia, iucundum, & vtile; adulterinam hanc diuisionem nominans, atque ait: Vnum enim opus est historiæ & vnus finis, vtilitas, quæ ex sola veritate conciliatur. Iucundum vero si & ipsum sequatur, melius quidem, hoc perinde vt si forma, seu pulchritudo athletam: sin minus, nihil vetat ab Hercule prognatum esse Nicostратum Isidoti filium; generosus cum sit, & vtroque colluctatore suo fortior, etiam si ipse quidem, quod ad faciem attinet, turpissimus videatur] hæc & alia plura ipse in eandem sententiam: laudatq. proinde dictionem humi incedentem, & cum pulchritudine & magnitudine simul eorum quæ dicuntur, elatam. Sed & Plinius c ad Capitonem: Orationi (inquit) & carmini adest pauca gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoquo modo scripta delectat] & post nonnulla: Habent quidem oratio & historia multa communia, sed plura diuersa in his ipsis, quæ communia videntur. Narrat sane illa: narrat hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & sordida & ex medio petita: illi omnia recondita, splendida, & excelsa conueniunt: Hanc sæpius ossa, musculi, nerui: illam tori quidam & quasi iubæ decent: Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia: illa tractu & suauitate atque etiam dulcedine placet: postremo alia verba, alius sonus, alia constructio: Nam plurimum refert (vt Thucydides ait) ἡθημα sit, an ἀγένημα: quorum alterum oratio, alterum historia est] hucusque Plinius. Cum igitur Hegesippi historia ad hos fuerit modos omnes attemperata: ipsum a ceteris imitandum, qui res Ec-

C

D

E

clesiasticas

A clesiasticas sunt memoria comendaturi: quis poterit dubitare? nam & hæc ibidem Plinius ait: Inuenio autem apud sapientes honestissimum esse, maiorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint] eiusmodi quidem scribendi genus maiores nostros esse sectatos, cum plurima alia exempla declarant, tum S. Basilius oratione in Gordium martyrem demonstrat his verbis: Sanctorum memorias orationis & eloquentiæ fuco profectus, non fas erat illi &c.] & paulo post: Illorum enim qui in fide claruerunt historia simplex, velut lucem quandam Dei cultoribus ad virtutis iter ostendit] ac rursus: Quod si reliquorum facta virorum eloquentiæ floribus ornantur: Sanctis tantum ad ea quæ maxima gessere demonstranda, sat fuerit oratio simplex] hæc Basilius. At de his obiter dictis hætenus: in quæ, occasione historiæ ab Hegesippo conscriptæ, casu velut incidimus. Porro illa magno damno deperdita cum sit, per paucis eius fragmentis perfrui ab Eusebio recitatis. Denique eiusdem Hegesippi sanctissime vita perfuncti in Domino requiescentis anniuersaria memoria a in sacris tabulis scripta, meruit consecrari. Feruntur Hegesippi nomine commentarius de exitio Hierosolymitano, & ad ipsum apposita Anacephaleosis: sed alterius plane auctoris est opus, qui (vt alias diximus) post tempora Constantini floruerit.

Martyrolog. Rom. 7. April.

IESV CHRISTI ANNVS 168.

ANICETI PAPÆ ANNVS 2.

M. AVR. ET L. VER. IMPP. ANNVS 6.

C ANNO Domini centesimo sexagesimo octauo, Seruilius Pudens & Sufidius Pollio Consules creati sunt: claruisse namque his temporibus Romæ Pudentium familiam, ex duobus iunctis Consulatus eius facile possumus intelligere; eiusdemq. familiæ fuisse Pudentem Senatorem Christianum, de quo sæpe superius dictum, æquum est existimare: meminit & Tertullianus b eiusdem nominis Proconsulis, cuius laudat in Christianos iudicando modestiam, cum ait: Pudens etiam missum ad se Christianum in elogio concussione eius intellecta, dimisit, scisso eodem elogio sine accusatore: se negans auditorum hominem, secundum mandatum.]

Tertul. ad Scapul. c. 4. TRIUMPHVS DE BELLO PARTHICO.

Eodem anno c Parthico bello post quinquennium absoluto, L. Verus vna cum M. Aurelio triumphauit: tot enim annis durasse illud, tradit Iulius Capitolinus, hocq. anno sexto de Parthis superatis actum esse triumphum, Eusebius d habet. At Parthico bello confecto, parari coeptam expeditionem Marcomannicam, quam diu ante idem Marcus Imperator fuerat meditatus, sed suspendisse eam vsque ad Parthicum bellum perfectum, scribit Capitolinus e. Porro cum idem alibi f tradat, Lucium ipsum aliquandiu Urbis delitijs esse detentum; constetq. fuisse pestem sub eo post sequentem annum: colligitur eosdem Imperatores non nisi post duos annos ad bellum esse profectos, quod ex ijs, quæ dicemus inferius, euidentius apparebit. Hæc autem ad exactam temporum chronologiam insinuandam prætermisisse minime oportuit.

Euseb. in Chron.

Idem in Chron.

Iul. Capitol. in Marco. f Idem in Lucio.

IESV CHRISTI ANNVS 169.

ANICETI PAPÆ ANNVS 3.

M. AVR. ET L. VER. IMPP. ANNVS 7.

E CENTESIMO sexagesimonono Christi anno, Coss. M. Aurelio tertium & Vindio Quadrato, persecutio in Christianos iam olim excitata acrius recrudescit, atque ferocius sæuit. Quo enim se erga deos studiosiorem M. Aurelius præbuit, eo in illorum hostes, ac quos diceret impios Christianos, se inhumaniorem exhibuit. Hoc siquidem anno, cum magnus metus ex Marcomannico bello immineret, idem Imperator totus fuit in concilianda sibi numinum gratia: siquidem ait Capitolinus g: Tantus timor belli Marcomannici fuit, vt vndique sacerdotes Antoninus acciuerit, peregrinos ritus impleuerit, Romam omni genere lustrauerit, retardatusq. a bellica profectioe sit: celebrauit & Romano ritu lectisternia per septem dies] hæc ipse. At si (vti moris erat) ijs temporibus quærebantur a dijs responsa; eadem si non vera, saltem conficta omnia pariter in necem Christianorum conspirasse, & quasi prætextu placandorum numinum, illorum hostes esse tollendos respondisse, par est existimare. Quamobrem qui

PERSECVTIO ACRIVS SÆVIT.

Iul. Capitol. in Marco.

qui inter Christianos erant omnium spectatissimi, eos ad necem petendos ante alios, A consilium fuisse videtur. Quapropter S. Polycarpus vsque in hanc diem post tot tantasq. persecutiones ipsis etiam Gentilibus reuerendus, post alios ad necem tandem vulgi clamore quaeritur hoc ipso anno septimo M. Aur. Antonini, vt de eo scribit Eusebius. Porro res gesta ab eodem Eusebio a ex litteris Smyrnenſis Ecclesiae in hunc modum describitur: Eodem tempore Polycarpus, cum Asia maximis persecutionum procellis turbaretur, martyrio supremum vitae diem egit. Cuius quidem vitae exitum litterarum monumentis adhuc conseruatum in hac nostra historia memoriae proderet, in primis necessarium arbitror. Est autem epistola ex persona Ecclesiae Smyrnenſis, cui praefuit Polycarpus, Ecclesijs Ponti scripta, quae ad eius martyrium spectantia, perspicue docet his verbis:

Ecclesia Dei quae Smyrnam incolit, Ecclesiae quae est Philomilij, & alijs omnibus B sanctis & Catholicis Ecclesijs quae vbique gentium sunt, misericordia, pax, & charitas Dei Patris & Domini nostri Iesu Christi affatim impleatur. Scripsimus vobis, fratres, quae videbantur pertinere cum ad alios martyres, tum ad beatum Polycarpum: qui quidem persecutionis flammam contra Ecclesiam incensam sanguine suo copiose per martyrium effuso, penitus restinxit. Istis deinceps, antequam in martyrij Polycarpi explicationem ingrediantur, ea quae spectant ad ceteros martyres ordine narrant, & qualem quamq. celsam erectamq. animorum firmitatem ad dolorum morsus tolerandos ostenderit, scite describunt. Nam vt epistola loquitur, qui vndique circumſitebant, cum coram cernerent illos partim flagris ad intimas vsque venas & arterias dilaceratos, sic vt iam viscera, aliaq. occultiora membra intimis corporis recessibus abdita, oculis omnium subijcerentur, partim buccinorum testis e mari deportatis & lapillis quibusdam praecutis substratis afflictos, & per quodque suppliciorum & tormentorum genus raptatos, & bestijs denique immanibus ad dilaniandum traditos: cum coram (inquam) cernerent, illos haec omnia tam toleranter sustinuisse, incredibili prope admiratione obstupuerunt.

Inter quos Germanicum quendam, qui diuina gratia roboratus, imbecillitatem animi naturaliter insitam, quae efficit vt corporis mortem vehementer extimescamus, crexit, recreauitq. propter eximiam & singularem eius constantiam, facile primas tulisse memorant. Nam cum Proconsul illi persuadere conaretur, proponeret aetatem, & magnopere flagitaret, vt cum iam adolescens esset, & in ipso aetatis flore constitutus, sui ipsius misericordiam caperet: eum illa minime curasse, sed abiecta cunctatione, feram parato animo attraxisse ad se, & prope eam in corporis sui laniatum impulisse, D quo celerius ab hac iniusta & impia vita liberaretur. Verum quanquam vniuersa multitudo tum diuini & caelestis huius martyris fortitudinem & constantiam, propter egregiam & generosam mortem magnopere admirabatur, tum vniuersam vniuersi generis Christianorum virtutem vehementer suspiciebat: tamen subito vna hoc pacto omnes coepisse conclamare: Tolle impios: Quaeratur Polycarpus. Quin etiam cum per magna turba istis populi clamoribus de Christianis conquirendis facta esset: Phrygem quendam nomine Quintum, qui nuper e Phrygia aduenerat, simul ac immanes feras & terribiles praeterea cruciatus perspexerat, molli ac fracto animo obstupuisse; & tandem salute prodita, manus praestigia dedisse. Declarat quidem eadem quam modo citauimus epistola, illum non prudenti animi prouisione & consilio adductum, sed temere, & quasi repentino vento incitatum cum alijs ad tribunal iudicis iuisse: qui E simulatq. deprehensus tenebatur, illustre & euidentem exemplum omnibus proposuisse, ne inconsiderate & imprudenter huiusmodi rebus se aliquando obijcerent. Sed isto modo de illorum martyrum exitu a nobis expositum sit.

Polycarpum autem, qui maximam omnibus admirationem sui excitabat, primum vt ista de martyribus audierat: pacato & tranquillo animo perstitisse, & vultum omnemq. mentis statum constantem & immobilem conseruasse. Et quamuis in animo haberet, illa in ciuitate manere; tamen familiaribus petentibus, obsecrantibusq. vt se inde subduceret; demum morem gessisse, ad villam non longe ab vrbe distantem progressum esse; ibiq. cum paucis amicorum commoratum: & dies noctesq. nihil aliud molitum, quam preces obnixae atque instanter ad Dominum fundere: quibus quidem supplex efflagitabat (hoc enim erat illi semper in more positum) vt pax tranquilla concederetur

A cederetur Ecclesijs. Ac triduo antequam prehenderetur, cum in precibus attente positus, somno oppressus esset: nocte in visione secundum quietem vidisse dicitur, ceruical flamma accensum de repente consumi, conficiq. Qua quidem re e somno excitatum, statim visum suum ijs qui vna aderant, exposuisse: & quod futurum erat, mente fere praefagientem, aperte suis praedixisse necessarijs: se flammaram incendijs corpori circumiectis, vitam pro Christo profundere oportere. Tandem igitur cum illi, qui eum omni cura & diligentia conquirebant, instarent: iterum incredibili studio & amore erga fratres compulsus, in aliam villam se transtulisse ferunt: quo quidem non longo tempore post, qui illum inſequebantur, recta peruenisse: duosq. illius loci pueros comprehendisse, atque alterius illorum indicio, vbi verberibus eum caeciderant, ad Polycarpi diuersorium accessisse.

B Qui sub crepusculum aduentantes, certiores fiebant, eum in superiori conclau affidere. Ex quo loco licet per facile in aliam domum se recipere potuisset, noluisse tamen, sed dixisse: Fiat voluntas Domini. Quem sereno ac placido vultu collocutum esse, vt qui visum antea ignorassent, cum oculos in canam eius & ingrauescentem aetatem, in venerandam quoque & constantem vultus moderationem coniecissent, viderentur sibi rem permiram videre; rogarentq. ab se ipsi mutuo: Tantane, quaeſo, festinatio in tali se neprehendendo suscipi debuisset? Istum autem abiecta cunctatione, primum mensam illi actutum apponi iussisse, deinde orasse, vt cibum large & affatim sumerent, vnamq. horam, quo libere orationi vacaret, postulasse: qua ei concessa, surrexisset, & gratia Domini cumulate repletum, adeo ardentem precatum esse, vt qui praesto illum audirent orantem, admiratione prope obstupescerent: compluresq. illorum tam spectatum, C tamq. eximia & diuina virtute praeditum senem morte affici, vehementer condoleſcerent. Post ista, reliqua illius historia est ad verbum in eadem epistola explicata.

Vt primum finem precandi fecerat, & memoria repetierat omnia quaecumque illi in vita aliquando contigissent, siue magna illa fuissent, siue exigua, siue gloriosa, siue in gloria, & totam denique Ecclesiam catholicam per vniuersum orbem dispersam precibus Deo commendauerat: cum iam hora abeundi instaret, satellites eum aſino impositum, versus vrbem die festo magni sabbati adduxerunt. Herodes, qui Praefectus pacis dicebatur, & pater illius Nicetes illi obuiam prodire: qui vbi illum ad se in rheda transtulerunt, prope eum affidentes, ei persuadere conati sunt ad hunc modum: Quid mali est, istud dicere: Domine Caesar, & illi sacrificare, & sic tandem saluum euadere & incolumem? Polycarpus vero nullum dedit responsum: sed illis magis instantibus, sic tandem locutus est: Non facturus sum aliquando, quod mihi consulitis. Isti igitur spe illius in suam sententiam pertrahendi deiecti: contumeliosa verba in eum iaciunt, & tanta cum celeritate de curru praecipitant, vt inde delapsus, tibiam magnopere laceraret, laederetq. At ille ea de re minime laborans, quasi nihil mali fuisset perpeſsus, lubeti animo a satellitibus ductatus, satis incitato gradu ad stadiū proficiscitur.]

Quod vero Smyrnenſium epistola meminerit de Herode pacis Praefecto: num hic ille fortasse Herodes Atticus, qui his temporibus sub M. Aurelio floruit inter Graecos clarissimus orator, cuius meminerunt Iulius Capitolinus a & Gellius b: qui & Praefectus pacis sit dictus, eo quod munus illud obierit, vt tumultus vbique locorum inter ciues, Gentiles & Christianos (quos dictum est magnopere increbuisse) aliquo modo componeret? sed ad Polycarpum redeamus. in eadem Smyrnenſium epistola haec sequuntur:

E Polycarpo igitur in stadium ingredienti vox e caelo demissa dixit: Fortis esto Polycarpe, & excelso animo rem gere. Eum a quo esset vox profecta, vidit nemo: vocem autem multi e nostris audierunt, sed propter tumultum in stadio concitatum, multitudo omnino eam audire non potuit. Illo igitur ad Iudicem deducto, simulatque intellectum erat, Polycarpum fuisse comprehensum, ingens tumultus ciebatur. Ex quo Proconsul, vbi accessit, sciscitatus est: Tu es Polycarpus? Polycarpus se eundem esse fatebatur. Tum suadere Proconsul, vt Christum negaret, sic locutus: Reuerere aetatem tuam: & alia his similia, quae ab huiusmodi viris dici solent. Iura per Caesaris fortunam: Respice, dic: Tolle impios. Polycarpus graui & constanti vultu in vniuersam multitudinem, quae erat in stadio intuens, & manus versus eos tendens, cum gemitu oculis in caelum sublatis dixit: Tolle impios. Praesidi, vt amplius instaret, diceretq. Iurato: conuicij Christi afficito: & te dimittam. Respondit Polycarpus: Octogintaſex annos illi iam

Euseb. lib. 4. cap. 14. POLYCARPI MARTYRIUM.

EPISTOLA SMYRNENSIS ECCLESIAE.

GERMANICI CERTAMEN.

POLYCARPI RECESSVS.

POLYCARPVS INVENTVS.

PERDVCTVS SMYRNAE.

HERODES ATTICVS.

a Iul. Capitol. in Marco. b Gell. lib. 1. cap. 2.

POLYCARPVS IN STADIO.

iam inseruiui, & nullo me haecenus affecit incommodo: quomodo igitur Regem meum, A
qui me ad hoc usque tempus seruauit incolumem, contumeliosis verbis possum affice-
re? Proconsule denuo urgente, ac dicente: Iura per Caesaris fortunam. Polycarpus: Si,
inquit, ad inanem ostentationem requiris, ut per Caesaris fortunam iurem (sic enim
vocas) & me qui sum, ignorare praefers, sic (ut libere & ingenue loquar) accipito:
Christianus sum. Quod si placet Christiani professionem cognoscere: da mihi diem, &
audies.] Quod tantopere Proconsul extorquere conaretur a Polycarpo, ut iuraret per
fortunam Caesaris, eam puto adduci posse rationem, quod inualuisset penes Gentiles
(ut testatur^a Tertullianus & alij qui pro illis scripserunt Apologias) opinio, Christia-
nos de regno assidue loquentes & Christo venturo, esse Imperij perduelles, & moliri
ab Imperatore defectionem. Quamobrem ab eis iuramentum, quod subiecti Regibus
praestare solerent, Praesides prouinciarum in hunc modum exigere consueuerunt. Porro
sic iurabant Christiani principibus, ut tamen a deorum nominibus (ut idem Tertullia-
nus ait^b) abstinerent. Sed de his alias inferius pluribus. Pergit deinceps quae subsequuta
sunt in hunc modum epistola recensere.

^a Tertul. in A-
polog. Iustin.
ad Anton. Arno-
bium & alij.

^b Tertul. in A-
polog. c. 32.

Tum Proconsul: Istud (inquit) persuade populo. Tibi equidem, inquit Polycarpus,
rationem & sententiam meam aperire non grauabor: magistratibus enim & potestatibus
a Deo constitutis eum honorem, qui nostrarum animarum saluti, nostraque religioni ni-
hil affert detrimenti, pro dignitate tribuere docemur: sed illos non satis dignos existi-
mo, quibus de fide nostra per responsum satisfaciam. Et Proconsul: Bestias, inquit,
habeo in promptu: istis te obijciam laniandum, nisi te mature poenituerit. Accerse, in-
quit, nam nobis rata & decreta stat sententia: & multum ab eo absumus, ut aliquan-
do animo mutato nos meliorum poeniteat, & deteriora sequamur. A saeuitia &
crudelitate ad aequitatem & modestiam traduci, est pulchra sane mutatio. Ad quem
rursus Proconsul: Te, inquit, ardentibus flammis incendijs domitum & mansue-
tum reddam, si bestiarum laniatus contempnas, & non respicias ocios. Tum Polycar-
pus: Ignem (inquit) mihi minitaris, qui ad tempus exardescit ille quidem, sed paulo
post penitus extinguitur: verum ignem illum futuri iudicij ad perpetuum impiorum
supplicium & cruciatum reseruatum omnino ignoras. Sed quid cunctaris? profer be-
stias, aut aliud quod lubet.

POLYCARPVS
QVIV CVM
PROCONSULE.

Ista & alia complura locutus, tanto vultus decore & gratia imbutus est, tantaq.
an-
mi fidentia & alacritate expletus, ut his quae ei essent tam minaciter obiectata, non mo-
do non conturbatus succumberet, sed contra certe illum ipsum Proconsulem admirabi-
li sua constantia & grauitate prorsus obstupesceret. Proconsul praconem mittit, qui
in medio stadio istud ter praedicaret: Polycarpus professus est, se Christianum esse.]
Per praconem namque solitum interloqui iudicem, leges^c antiquae declarant. Sed
sequitur: Quae vox cum a pracone esset emissa, vniuersa tum gentium, tum Iudaeorum
multitudo, qui Smyrnam incolebant, animi impetu & bile effrenata exardescens, alta
voce clamare: Iste est Asiae doctor: Iste Christianorum pater: Iste nostrorum deorum
euerfor: Iste denique est, qui adeo multos perdocuit, ut neque dijs sacrificent, neque
eos adorent. Quae cum essent locuti; vociferari, & rogare Philippum manerarium, ut
leonem, qui Polycarpum discerneret, emitteret. Hic vero respondere, non esse sibi
integrum: quoniam ferarum iam certamina confecta erant. Tunc illis visum est, vno
consensu clamando instare, ut Polycarpus viuus in rogam conijceretur. Ita enim fa-
ctum oportuerat, ut visio quae de cervicali illi apparuisset, compleretur. (quod qui-
dem cum ardens videret, Deum precatus paululum, ad fideles tandem qui cum eo
erant se conuertit: & mente, prophetico more, futura praeficiens dixit: Me viuum
oportet cremari.) Ista igitur erant tanta cum celeritate suscepta, ut dicto pene citius
propterea geri viderentur: quod cum frequens hominum turba & ex officinis & ex bal-
neis ligna sarmenta q. actutum coaceruabat: tum maxime Iudaei hoc facinus (sic enim
illorum mos in eiusmodi negotio erat) operam propenso animo conferebant.

^c I. Iustibus. C.
ex quib. caus.
insam. irrog.

TA 2808E
1701

Ab ipso. In
1708M
1708M
1708M

22 1708M
1708M

POLYCARPI
PER IGNEM
MARTYRIUM.

Verum vbi rogam exstructus & paratus erat, Polycarpus soluto cingulo & omnibus
vestibus exutis, calceos etiam sibi extrahere coepit: quod quidem antea non aliquando
facere consueuerat, propterea quod singuli fideles magno studio inter se contendebant,
quis primum ei in eo munere inseruiens, corpus illius posset contrectare: nam in toto
aetatis curriculo etiam ante caniciam propter vitam honeste actam probeq. moratam,

magnopere

A magnopere colebatur. Paulo post igitur instrumenta, quibus in rogo firmus tenere-
tur, apprata corpori illius circumijciuntur: & cum illum clavis vellent affigere, dixit:
Sinite me hoc modo: nam qui mihi patientiam ad ignis flammam sustinendas pro sua
clementia largitur, largietur etiam, ut sine commissuris clauorum quibus me affige-
re statuistis, constans absque vlla corporis commotione ego adharescam. Idcirco il-
lum non clavis, sed solum vinculis colligarunt. Qui manibus a tergo circumplica-
tis, constrictisq. tanquam aries insignis ex immenso grege delectus, ut holocaustum
gratum & acceptum fieret Deo omnipotenti, sic locutus est: Pater dilecti & benedicti
filij tui Iesu Christi, per quem tui cognitionem accepimus, Deus Angelorum & Pote-
statum, Deus totius creaturae & iustorum cuiusque generis, qui viuunt in conspectu
tuo, tibi gratias ago, quod me huius diei & horae celebritate donasti, in qua cum in-
B martyrum numero, tum in calice passionis Christi tui tormentorum particeps fiam, in
resurrectionem vitae aeternae, tam animam, quam corporis per immortalem Spiritus san-
cti virtutem: inter quos, quae, martyres hodie in conspectu tuo pro hostia pingui & ac-
cepta admittar, sicut praeparasti, praesignificasti, & iam tandem compleuisti, qui Deus
verus es, & omnis mendacij expertus. Ac propterea praeter ceteris omnibus te laudo, te be-
nedico, te glorifico per Iesum Christum dilectum filium tuum Pontificem aeternum, per
quem tibi cum Spiritu sancto gloria nunc & in futura saecula saeculorum. Amen.

Hanc vocem, Amen, vbi emiserat, & orandi finem fecerat: carnifices, quibus ignis in-
struendi cura imponebatur, rogam incenderunt: qui vbi ardentem flammam effude-
rat, miraculum ingens ijs quibus idem videre a Deo concessum fuit, quique ad ea quae
gerebantur, ceteris fidelibus in posterum enarranda, erant reseruati, visum est. Ignis
C enim fornicis speciem gerens tanquam velum nauigij ventorum flatibus turgescens, cor-
pus martyris vndique obuallabat: Ille in medio constitit non tanquam caro exusta,
sed tanquam aurum & argentum in camino ignis ardore probatum. Quinetiam tan-
tum & tam fragrantem odorem inde hauriebamus, ut idem velut ex thure odorifero,
aut alio quouis pretioso aromate efflatus videretur. Ad extremum igitur cum nefarij
& impij homines eius corpus ab igne minime posse consumi viderent: carnifici manda-
ta dederunt, ut propius ad rogam progressus, illum ense stricto confoderet. Qua re con-
fecta, tanta cruoris copia effluxit, ut ignem prorsus extingueret: & vniuersa multitu-
do quaereret secum magna cum admiratione, vtrum tantum esset discriminis inter in-
fideles & electos: ex quorum numero iste Polycarpus vnus erat, vir nostris temporibus
omnium facile praestantissimus, Catholicae Smyrnenis Ecclesiae Episcopus, doctor,
D Apostolicus, & propheta pius. Nam quodcunque verbum ex eius ore exhibat, idem vel
iam expletum erat, vel postea pro certo explendum.

Inuidus igitur, odiosus, & iustorum hominum generi semper infestus diabolus, cum
martyrij eius amplitudinem, cumq. incorruptam & integram usque a teneris vngu-
culis viuendi rationem, immortalitatis corona remuneratam, cumq. ipsum propterea
stabili & certo praemio vitae aeterno donatum cerneret: omni cura & cogitatione eo in-
cubuit, ne corpus eius a nobis inde auferretur: idq. adeo ut permulti e nostris perma-
gna cupiditate ducerentur, & eius rei efficienda, & sanctae illibatae q. carnis perfruenda.
Nam certi homines Nicetem patrem Herodis, Dalca fratrem submonebant, ut Praesi-
dem exoraret, ne corpus eius cuiquam daret: ne Christiani, inquiunt, Crucifixo illo
relicto, hunc venerari incipiant: atque haec Iudaeis submonentibus, obnixeq. instanti-
E bus, aggressi sunt. Iudaei autem nos quibus in animo erat illum ex igne eximere,
accurate obseruabant. At illud miseri penitus ignorabant, nimirum nos non aliquan-
do in animum posse inducere, ut vel Christum deseramus, qui pro salute omnium, qui
in mundo salui futuri sunt, crucis tormenta perpeffus sit, vel alium quempiam aliquan-
do colamus ut Deum. Illum enim, qui vere Dei filius est, adoramus: martyres vero,
ut discipulos & imitatores Domini, propter incredibilem eorum beneuolentiam quam
in proprium Regem & magistrum declarauerunt, merito amplexamur, quorum cum
in pietate discipulos, tum consortes in gloria fore optamus.

Centurio autem, cum videret Iudaeos instare contentius, corpus martyris in medio
poni, & (ut Gentium mos fert) igne comburi iubet. Sic nos postea ossa eius lapillis pre-
tiosis, auroq. puriora ex cineribus selecta eo loco reposuimus, qui illis erat decorus, con-
sentaneusq. Vbi sane nobis aliquando in vnum coactis, Dominus praestabit, ut celebrem
eius

ORATIO PO-
LYCARPI.

MIRACULA IN
MARTYRIO
POLYCARPI.

PIORVM STV-
DIVM ERGA
SANCTORVM
RELIQUIAS.

RECONDITAE
POLYCARPI
RELIQUIAE.

eius martyrij diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio, quantum fieri potest, A
maximo recolamus: idq. cum ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen con-
fecerunt, tum ad eorum exercitationem, mentisq. ad talem constantiam præparatio-
nem, qui postea eo genere mortis Christum ingenue confessuri sunt] hæc epistola
Smyrnenſium Eccleſiæ apud Eusebium ex versione Christophorſoni, a qua translatio
Ruffini^a in his præfertim, quæ ad finem sunt posita reperitur aliquantum diuerſa, ut po-
te (quod existimandum est) ex diuerso textu Eusebij comparata: nam hæc postrema
ipse sic vertit: Ambusta ossa pretiosissimis gemmis chariora & omni auro probabiliora
per ignem facta collegimus, & sicut conueniebat, ex more, condidimus. Quo in lo-
co etiam nunc, præstante Domino, sollempnes agimus celebresq. conuentus: maxime
quidem in die passionis eius. Sed & cum eo eorum memorias qui prius passi fuerant
celebramus, ut sequentium animi ad præcessorum viam exemplis insignibus fusciten-
tur] hæc Ruffini versio. Sed ex vtraque antiquus mos Eccleſiæ tum in condendis ac
venerandis sacris sanctorum martyrum reliquijs egregie commendatur, tum etiam de
celebrandis diebus festis natalium eorumdem vetus traditio testata ac in omnibus ex-
plorata redditur. Sed prosequamur cetera: subdit enim mox Eusebius^b hæc ipsa.

^a Euseb. lib. 4.
c. 15. vers. Ruff.

CELEBRATIO
DIERVM NATA-
LIVM SS. MAR-
TYRVM.

^b Euseb. lib. 4.
cap. 14. vers. Christophor.

^c Greg. Turon.
de Gloria mar-
tyr. c. 89.
SCRIPTA PO-
LYCARPI.

^d Hieronym. de
Script. eccl. in
Polycarp.

^e Euseb. lib. 5.
cap. 19.
IRENAEVS ET
FLORINVS AV-
DITORES PO-
LYCARPI.

Ista de beato Polycarpo, qui Smyrnæ martyrium obiit, cum alijs duodecim ex
Philadelpia profectis qui idem genus mortis lubenter pertulerunt, litteris mandata
sunt. Qui solus præ ceteris multo maxima nominis celebritate apud omnes floruit,
vsque adeo ut ipsis Gentibus vbique locorum frequens in ore & sermone versetur. Ta-
lem quidem exitum res ab admirabili & Apostolico Polycarpo gesta tandem consecu-
tae sunt, cuius historiam in ea, quam declarauimus, epistola fratrum Eccleſiæ Smyrnen-
sis, accurate narrantur] hucusque ipse de rebus Polycarpi ex dicta epistola Smyrnenſis
Eccleſiæ, quæ quidem Acta publice legi consueuisse in Ecclesia, ut quæ fidelissime ac sin-
cerissime scripta essent, testatur Gregorius Turonensis in libro de Gloria Martyrum.

His igitur de Polycarpi martyrio enarratis, reliquum est, ut de ijs quæ ab eo scripto-
rum monumentis tradita sunt, pauca dicamus. Iam superius mentio habita est de epi-
stola ab eo scripta ad Philippenſes, quam etiam legi publice in Ecclesia, antiquum vsum
fuisse, tradit S. Hieronymus^d. Ad hæc addimus, affirmare Suidam, datam fuisse ab eo-
dem Polycarpo epistolam ad Dionysium Areopagitam, quæ non extat. haud dubium
putamus inter tam insignes eruditione ac pietate viros intercessisse magnam animorum
coniunctionem, ac proinde inter eos (quod commune est amicorum omnium) viguisse
litterarum consuetudinem: nec intermissam fuisse, etiam si idem Dionysius, ut dictum
est superius, fuerit amandatus in Gallias: Vfus quidem ille amicitiae inter Asianos
Christianos ac Gallos, qui ex epistola Eccleſiarum Viennensis ac Lugdunensis ad eos
qui in Asia sunt Christianos conscripta optime declaratur (recitaturi sumus eam pau-
lo inferius) facile ut hæc opinemur, inducit. Rursum vero non vnas illas tantum ad
Philippenſes, vel alteras ad Dionysium litteras scriptas fuisse a sanctissimo viro Poly-
carpo, sed quod vigilans esset eius erga omnes Orientis Eccleſias vel alias studium, ut
credamus impellit, complures ab eo ad diuersas Eccleſias datas fuisse epistolas.

Id quidem & S. Irenæus Episcopus Lugdunensis, qui ab ipso Polycarpo fuit sacris
litteris imbutus, testatur in ea quam ad Florinum, qui olim vna secum docentem audie-
rat Polycarpum, conscripsit epistolam: cuius quidem partem ab Eusebio^e recitatam,
hic describere operæpretium existimamus. ait enim: Ista dogmata, Florine, ut tecum
agam humanitas, sanæ doctrinæ & sententiæ non sunt: ista dogmata sunt Eccleſiæ re-
pugnantia, utpote quæ eos qui illis obsequuntur, in maximam impietatem deiiciant:
ista dogmata ne hæretici quidem qui erant ab Ecclesia exturbati, vnquam affirmare
audebant: ista dogmata presbyteri qui ante nos fuerunt, quiq. erant ipsorum Apoſto-
lorum discipuli, minime tibi tradiderunt. Vidi enim te, cum adhuc puer essem, in in-
feriore Asia apud Polycarpum, cum & in aula Imperatoris splendide lauteq. vitam de-
gebas, & sedulo te Polycarpo probare nitebaris: Nam ea quæ tum gerebantur multo
firmius insident, quàm quæ nuper præterierunt: cognitio enim, quam a puero com-
bibimus, vna cum ætate accrescit simul, & quasi vinculo cum ipso animo penitus co-
pulatur, adeo ut & locum in quo affidebat beatus Polycarpus cum dissereret, illius eo
aduentum, & introitum, & formam, & modum vitæ, corporis effigiem, discepta-
tiones, ac sermones, quos ad multitudinem habebat, & ut necessitudinem & vitæ
vsu

A vsu cum Ioanne & reliquis, qui ipsum Dominum vidissent, se habuisse narraret, et
quo pacto memoraret eorum sermones, quin etiam quæ ab illis de Domino audiuis-
set, quo modo de miraculis eius ac virtutibus & de doctrina denique, sicut ab illis qui
fuisſent suis oculis Verbum vitæ conspicati, scripturis vere consentientia narraret, videar
mihi posse rite percensere. Hæc eo tempore per Dei misericordiam quam erga me
ostendebat, studiose & attente audiebam, atque non chartæ & litteris, sed interiori men-
tis cogitationi mandabam; & perpetuo, Dei iuuante gratia, ingenue & exquisite recorda-
tione renouo. Atque coram certe iam Deū contestari possum, illum beatum & Apostoli-
cum senem Polycarpum, si huiusmodi dogmata forte audisset: continuo exclamaturū,
& aures obturaturum, ac de more suo dicturum fuisse: O bone Deus in quæ me tempo-
ra referuisti, ut ista patiar? atque ex eo loco, quo vel sedens, vel stans ea audiuisſet, ex-
templo plane aufugiturum. Itemq. ex epistolis, quas cum ad vicinas Eccleſias, quo eas
confirmaret, tum ad quosdam fratres, quo eos tum admoneret, tum cohortaretur, mi-
sit, ista ita se habere, manifesto cognosci poterit.] hæc ex Irenæo Eusebius. At de
Florini erroribus dicendum pluribus suo loco.

Quod autem ad discipulos Polycarpi pertinet, præter Irenæum, de quo facta est ex suis
ipsius scriptis mentio, & post Florinum qui in impietatis foueam lapsus est: in antiquis
tabulis Ecclesiasticis memoriæ proditur^a, Andochium presbyterum, Tyrsum diaconū,
& Felicem eiusdem Polycarpi discipulos ab ipso in Gallias esse missos, eosdemq. apud
Augustodunum fuisse martyrio coronatos. Benignus quoque presbyter qui martyriū su-
bijt^b apud Diuionem, eiusdem Polycarpi fuit discipulus, ab eodemq. cū ceteris in Gallias
est amandatus, vbi tunc videtur consummasse martyrium, cū M. Aurelius ob expeditio-
nē Germanicā in Gallijs ageret. Mutuam quandam inter Asianos Christianos & Gallos
intercessisse amoris & consuetudinis coniunctionem, tum Polycarpi de eis adeo beneme-
rentis declarat studiū, tum Lugdunensium & Viennensium ad Asianos de rebus gestis mar-
tyrum litteræ scriptæ aperte indicant, de quibus inferius dicturi sumus. Ex amicitiae nã-
que vsu inter Dionysium, qui dictus est Galliarū Apostolus, & Polycarpū, eiusmodi inter
Asianos & Gallos amicitiae foederis occasionem (quod dictum est) prouenisse putandum.
Fortasse etiam accidit, ut cum Polycarpus ad Anicetum Romam se contulit, hos secum
ex Asia duxerit: qui inde prædicandi Euangelij gratia in Gallias fuerint ablegati.

Post hæc autem de Polycarpo ab Eusebio recitata, idem hæc subdit: Alia etiam aliorū
martyria Smyrnæ eodem tēporis momento, quo Polycarpus martyrium perpetiebatur,
factitata, in eam de eo conscriptam epistolam congesta sunt: inter quos Metrodorus pres-
byter, qui erroris a Marcione inuenti fautor esse putabatur, in ignem iniectus migravit e
vita. Ex martyribus item, qui eo temporis obierunt, vnus erat Pionius, fama peruaga-
ta & multorum præconijs eximius, cuius confessiones sigillatim habitas, cuius inge-
nuam sermonis libertatem, cuius apologias pro fide corā populo & magistratibus reci-
tatas, cuius conciones ad docēdum accommodatas, cuius benigna his qui persecutionis
acerbitate animis omnino cecidissent, humanitatis officia tributa, cuius iucundas & gra-
tas consolationes, quas in carcere fratribus, qui ad eū ingrediebantur, adhibuit; quæ præ-
terea tormenta sustinuerit, quos in eisdem dolores tolerauerit, quàm acerbè clauorum
confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinem ostenderit, qualem denique
& quam insignem mortem præter alias omnes res ab eo tanta cum admiratione gestas
subiuerit: eos quibus libitum est cognoscere, ad libellum a nobis de veterum Sanctorum
E martyrij in vnum redactis editum, qui quidem omnia facta illius plenissime comple-
ctitur, amandamus.] hæc ex Eusebio.

At hæc ipsa sic ab eo summatim cōplexa Acta Pionij eo ordine, quo ab ipso hic posita
sunt, fusius narrata habentur^d: quæ quidem esse illa ipsa quæ ab Eusebio hisce lineamentis
sunt adūbrata, nulla est apud me dubitatio: sed cū sincera atque legitima esse noicantur,
eaq. tum ex publicis Actis Proconsularibus accepta, tum ab ijs qui aderant simpliciter
abique fūco (quod rarum est apud Græcos inuenire) conscripta, eademq. consignata cer-
to die & Consulibus habeantur: pateat autem ex eis, Smyrnæ Decij Imperatoris tēpore esse
acta: dubitationem non leuem afferunt, quo modo ab Eusebio ea ad Polycarpi marty-
rij tempora referantur. Qua in re quid existimem, meam paucis aperiam senten-
tiam. Cum Græci omnes in Menologio æque profiteantur, Pionium passum esse
sub Decio: ut credam adducor, aliter apud eos legi textum Eusebij (ei enim as-
serenti passum Pionium Smyrnæ tempore, quo passus est Polycarpus, minus ausos
esse

^a Martyrolog.
Rom. c. alij 24.
Septembr.
DISCIPVLI PO-
LYCARPI.
^b Martyrolog.
Rom. 1. Nouēbr.

^c Euseb. lib. 4.
c. 14. prope fin.

PIONII MAR-
TYRIS ACTA.

^d Metaphrast.
die 1. Febr.

DE TEMPORE
MARTYRII
PIONII.

esse aduersari putandū) voluisseq. potius Eusebium significare, in libello illo de Smyrnen- sibus martyribus descriptum quoque fuisse Pionij martyrium, quod ibidē loci, atque etiā eodem anni tempore, non autem quod sub eodē Imperatore passus sit. Certe quidē quod in iisdem Actis mentio habeatur de Cataphryga hæretico, & de Metrodoro Marcioni- ta tum martyrium subeunte: ea ad hoc ipsum tēpus martyrij Polycarpi haudquaquā re- ferri posse videntur: nam nondum Cataphrygæ cogniti, atque vt hæretici damnati erāt, & ipse Marcion suæ adhuc sententiæ inconstans asseritor, Romæ (vt diximus) exomologe- ses agebat. Quamobrem veluti ex necessaria quadam assumptione Pionij martyrium re- ferimus ad ea tempora Decij, quæ Consulibus in eius Actis positus adnotatur: cum ex ijs quæ dicta sunt, impossibile esse appareat, vt his Marci Imp. temporibus aptari possit. Ip- sa igitur quæ diximus Acta Pionij ab Eusebio adeo commendata, eademq. germana, suo loco inferius intexemus.

^a Euseb. lib. 4. cap. 14. ^b Metaphrast. die 23. April. Addit hæc postremo Eusebius: ^a Sequuntur, inquit, deinceps in eadem epistola facta memoratu digna aliorum martyrum, qui Pergami, quæ est vrbs Asiæ, mortem oppeti- uerunt, Carpi, Papyli, & mulieris Agathonicæ: qui post multas & eximias fidei & reli- gionis nostræ confessiones, martyrio gloriosam mortem assecuti sunt] hucusque ex li- bello Smyrnenfis Ecclesiæ Eusebius. Porro horum quoque martyrum Acta recensita in- ueniuntur ^b, in quibus cum legatur, hos etiam passos tempore Decij, eadem nostræ sen- tentiæ fauere noscuntur, quod scilicet in eodem libello Smyrnenfis Ecclesiæ plures di- uersis temporibus passi martyres scripti essent. At de his satis.

Quàm male autē Romano Imperio a Marco Imperatore consultū fuerit, vt auctis deo- rum sacris, & persecutione in Christianos vehementius instaurata, sic belli iacerētur Mar- comānici fundamēta, atque his auspicijs eius expeditio pararetur: dicitur anno sequēti.

IESV CHRISTI ANICETI PAPÆ M. AVR. ET L. VER. IMPP. ANNVS ANNVS ANNVS 170. 4. 8.

CHRISTI anno centesimo septuagesimo Coff. Vettio Paulo & Iunio Montano: Agente in Imperio M. Aurelio cum collega Lucio Vero annū octauū: lues magna, inquit Eusebius ^c, prouincias occupauit, Roma ex parte magna vexata] Iulius Capitolinus ^d etiam tempore apparatus expeditionis Marcomānicæ, cum M. Aurelius totus esset in concilianda sibi deorum gratia, immanem eiusmodi pestilentiam exortam tradit, cū post recensitos varios deorū cultus, mox subdit: Tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis ^e cadauera sint exportata, sarracisq. Tunc autē Antonini leges sepeliendi, sepulchrorumq. asperrimas sanxerunt: quandoquidē cauerunt, vt siquis vellet, fabricaret sepulchrū, quod hodieq. seruetur. Et multa quidem millia pestilentia consumpsit, multosq. ex proceribus: quorum amplissimis Antoninus statuas collocauit: tanta quidem clementia fuit, vt sum- ptu publico vulgaria funera iuberet efferi] hæc ipse breuiter admodum & subobsure. Eiusmodi de sepulchris lata a Marco leges perijsse videntur: cuius tantū ab Vlpiano hoc citatur rescriptum ^e: Diuus tamen Marcus rescripsit, nullam pœnam meruisse eos, qui corpus defuncti in itinere per vicos, aut oppida transuexerūt: quamuis talia fieri sine per- missu eorum, quibus permittendi ius est, non debeant.] De eadē quoque pestilentia, eiusq. origine idem Capitolinus hæc alibi ^f, cum agit de Lucio Vero: Fuit eius fati, vt in eas prouincias, per quas redijt, Romam vsque luem secum deferre videretur. Et nata fertur ^g pestilentia in Babylonia: vbi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte in- ciderat, spiritus pestilens euasit, atque inde Parthos, orbemq. complepsit.] Quàm iusto Dei consilio factum est, vt ab eo, ex quo Æsculapium haberent deum pestis propulsato- rem, pestis egressa Romanum Imperium deustarit? sed hæc omnia ceciderunt in vli- tionem sanguinis Christiani.

Meminit eiisdē quoque pestis Galenus, qui tūc Romæ agēs, eius vitadæ causā, fuga si- bi consuluit, in patriā ^h rediens: agens enim de ea, maximā appellat ^h pestilentiam, eāq. longissimam fuisse ⁱ tradit, persimilēq. ei fuisse scribit, quam Thucydides narrat ^k. Adeo enim sæuijt lues ipsa, vt cum depasta esset innumerā Romanorum multitudinem: ad fu- turum bellum Marcomannicum, oportuerit seruos & alios præter vsum armare. Rur- sum vero restituisse numinum cultum quàm diligentissime Imperatorem, vt ingruen- tem indies magis pestem propulsaret, tradit idem qui supra Capitolinus ^l, cum ait: In- stante

^c Euseb. in Chron. d. Iul. Capitol. in M. Aurel. ^e l. 3. §. Diuus. ff. de sepul. viol. ^f Iul. Capitol. in L. Vero. ^g Idem in vita Gal. ^h Gal. de pra. sag. ex puls. lib. 3. cap. 3. ⁱ Idē de morb. vulg. li. 3. agris. ^k Idem lib. 6. 20. ^l Idem simpl. medicament. lib. 9. ^m Iul. Capitol. in Marco.

Astante adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissime restituit, & seruos, quemad- modum bello Punico factum fuerat, ad militiam parauit, quos Voluntarios, exemplo Volonum appellauit: armauit etiam gladiatores, quos Obsequentes appellauit, latro- nes etiam Dalmatiæ atque Dardaniæ milites fecit, armauit & Diocmitas, emit & Ger- manorum auxilia contra Germanos] hæc ipse. Sed hæc in secunda expeditione facta esse post mortem Lucij, idem auctor affirmat: quo item tempore, filium eius septen- nem oborto sub aure tubere, ea vi morbi sublatum esse tradit.

B Alijs adhuc cladibus Vrbem ipsam atque Romanum Imperium fuisse exagitatū do- cet his verbis: Interpellauit istam felicitatem & securitatem Imperatorum prima Tibe- ris inundatio, quæ sub illis grauissima fuit, quæ res & multa Vrbis ædificia vexauit, & plurimum animalium interemit, & famem grauissimam peperit: quæ omnia mala Marcus & Verus sua cura & præsentia temperarunt.] verum hæc de excrefcente Tibe- ri, ipso Imperij exordio contigisse videntur.

C Ceterum tantum abest, vt his cladibus Gentiles afflictati, a Christianorū persecutione cessarint: vt potius quod sibi persuaderent, hæc omnia mala ob spretum a Christianis deorum cultum, ab illis immitti: idcirco in eos sæuius insanire, acerbius insilire, & quasi auctores malorum omnium iūctis animis conspirare studuerint: nam ad hæc respexisse quoque tēpora videtur Tertullianus ^a cum ait: Aduersus sanguinem innocentium concla- mant, prætexentes sane ad odij defensionem illam quoque vanitatem, quod existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. Si Tiberis ascēdit in moenia, si Nilus non ascēdit in arua, si cælū stetit, si terra mouit, si fames, si lues, statim: Christianos ad leonem. Tantos ad vnum?] sicut etiam ad hæc eadem tempora alluisse visus est, cum superius ^b ait: Si enim hostes exertos, non tantum vindices ocul- tos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum? plures nimirum Mauri, & Marcoman- ni, ipsiq. Parthi, vel quātcunq. vnus tamen loci & suorū finium Gentes, quàm totius orbis?] quos enim populos nominauit, sub horum Imperio aduersus Romanos arma mo- uisse certum est, de Parthis & Marcomanniam dictū est: de Mauris idem affirmat Iulius Capitolinus ^c, inualuisse, ac deustasse Hispanias: quod bellum per legatos confectū ait.

D Perseuerarunt hæc quandiu Gentiles fuere, qui in Christianos hanc calumniā frequē- ter vt quoddam telum potissimum intorquentes, obiectare consueuerant: cuius rei cau- sa permotus Arnobius (vt ipse testatur) aduersus Gētes libros septem conscripsit, in quo- rum exordio hæc præfatur: Quoniam comperi nonnullos qui se plurimum sapere suis persuasionibus credunt, insanire, bacchari, & velut quiddam promptum ex oraculo dice- re: postquam esse in mundo Christiana gens coepit, terrarū orbem perijsse, multiformis malis affectum esse genus humanū; ipsos etiam cælites derelictis curis sollempnibus, qui- bus quondam solebant inuisere res nostras, terrarum ab regionibus exterminatos: statui pro captu ac mediocritate sermonis cōtraire inuidiæ, & calumniosas dissoluere crimina- tiones: ne aut illi sibi videantur, popularia dum verba depromunt, magnum aliquid dice- re; aut si nos talibus continuerimus a litibus, obtinuisse sese causam putent, victam sui vi- tio, non asserorum silentio destitutam. Non enim negauerim validissimam esse accusa- tionem istam &c.] Refellit eandem Tertullianus tum in Apologetico, tum scribens ad Scapulam. Cyprianus itidem agēs aduersus Demetrianum, & in commentario illo quē de Idolorum vanitate edidit. Sed & alij complures Ecclesiastici tractatores eandem ca- lumniam potentissime confutarunt. At non hæc tantum Gentiles sub ethnicis Impera- toribus Christianorum hostibus in nos iaculari; sed etiam sub Christianis Principibus eadem procaciter obiectare non desierunt: quorum causa, vt suo loco fuisius dicemus, Orosius scripsit historias, & S. Augustinus eruditissimos illos de Ciuitate Dei commen- tarios ingenti studio atque solertia elaborauit.

E Hoc eodem anno octauo Imperatorum, post Heronem Antiochenum Episcopū qui vigintifex annos in Episcopali functione expleuit, eligitur Theophilus vir perquam eruditus, cuius excellentis ingenij ac pietatis complura Eusebij tempore (vt ipse tradit ^d) extabant opera. Sedisse hunc annos ^e octo, idem auctor affirmat: verum cum ex eius commentarijs ad Autolicum ^f constet ipsum superuixisse M. Aurelio Imperatori, di- cendum profecto est, dictum annorum numerum excessisse: quamobrem Nicephori Chronologiæ de Theophili annis æquius est assentiri, qui sedisse eum tradit annos tredecim. De eius lucubrationibus Eusebius ^g agens, hæc habet: Theophili vero, quem

EXPEDITIO MARCOMAN- NICA. CHRISTIANI M. A. L. O. R. V. M. OMNIUM CAU- SA CREDITI. ^a Tertul. Apo- log. cap. 40. ^b Ibid. c. 37. ^c Iul. Capitol. in Marco. ^d Euseb. in Chro- nico. ^e Idem lib. 4. c. 19. ^f Theophil. ad Autolic. lib. 3. ^g Euseb. lib. 4. cap. 23.

THEOPHILI SCRIPTA. ADIM

quem Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum fuisse, supra monstrauius, tres libri extant, quos religionis elementa & quasi seminaria complectentes, Autolico dedicauit: aliud ite opusculum edidit, cuius inscriptio est: contra Hermogenis hæresim, in quo testimonijs sumptis ex Apocalypsi Ioannis vtitur: alij sunt eius libri, qui ad primam Christiani in fide institutionem spectant. Cum vero hæretici tanquam zizania etiam id temporis non minus quàm antea, sincera doctrinæ semina hominum mentibus mandata labefactare niterentur: Ecclesiarum pastores vndique illos tanquam immanes & agrestes bestias a Christi ouibus arcere, & a præda depellere laborabant, interdum fratres admonendo, cohortandoq. non raro ipsos hæreticos aperto Marte adoriendo, & coram absque scripto tum differendo cum illis, tum eorum errores refutando: nonnunquam quibusdam commentarijs, quos diligenter scripserant, opiniones ab illis inuentas accuratissime cogruendo. Theophilum autem cum alijs nonnullis contra eos viriliter dimicasse, ex libello quodam summa industria ab eo contra Marcionem elaborato, qui quidem cum alijs eius libris, quos diximus, est ad hoc vsque tempus seruatus, satis perspicuum est.] hæc Eusebius.

THEOPHILVS QVOTVS EPI- SC. ANTIOCH.

S. Hieronymus eius scripta relegens, addit: Legi sub nomine eius in Euangelium, & in Prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum voluminum elegantia & phrasi non videntur congruere.] idem alibi ad Algasiam scribens, hæc de eodem habet: Theophilus Antiochenus septimus post Petrum Episcopus, qui quattuor Euangelistarum in vnum opus dicta compingens, ingenij sui nobis monumenta reliquit, hæc super hac parabola in suis commentarijs est locutus &c.] Verum cum septimum numeret Antiochenum Episcopum Theophilum post Petrum, Eusebius & alij sextum ponunt, nempe post Petrum primo loco Euodium (licet alij Ignatium recenseant) secundo loco Ignatium, tertio Heronem seniore, quarto Cornelium, quinto Heronem iuniorem, sexto vero Theophilum, de quo agimus, collocant. Rursus idem in præfatione in Euangelium Matthæi testatur se legisse eiusdem Theophili commentarios in Matthæum. In fine autem commentariorum in quattuor Euangelia, de symbolicis in Ecclesia formulis hæc eleganter idem Theophilus ait: Hortus Domini est Ecclesia catholica, in qua sunt rosæ martyr, lilia virginum, violæ viduarum, hædera coniugum: nam illa quæ aestimabat eum hortulanum, significabat scilicet, eum plantantem diuersis virtutibus credentium vitam.] hæc ipse distinguens iisdem cuiusque status in Ecclesia ordinem & prærogatiuam.

THEOPHILVS QVOTVS EPI- SC. ANTIOCH.

Idem vero Theophilus scribens ad Autolicum, in primis Catholicam veritatem, ad quam velut ad tutum portum confugiendum admonuit, ac rursus ipsas hæreses, quas scriptis exagitauit, eiusmodi venusta similitudine præsignando: quo modo quis eas posset effugere, demonstrauit sic dicens: Quemadmodum in mari insulæ quædam prominent habitabiles, frugiferæ, & quibus est aqua salubris, necnon naualia & portus commodi, quibus se naufragi recipient: sic Deus dedit mundo, qui peccatorum tempestatibus & naufragijs iactatur, synagogas quas Ecclesias nominamus, in quibus veritatis doctrina feruet, ad quas confugiunt veritatis studiosi omnes quotquot saluari, Dei iudiciu & iram vitare volunt.] Sed quod hic Theophilus non ad vnâ, sed ad omnes quas velit, confugiendum monet ecclesias: plane declarat, quod diximus ex Hegesippo, omnes Ecclesias, siue ab Apostolis, siue ab eorum successoribus fundatas in ciuitatibus tam Orientis quàm Occidentis, semper persistisse in eam diem in fide Catholica: ac proinde hæreticos nullas in eis habuisse his temporibus fundatas vel specie tenus ecclesias, sed instar ferarum extra per lustra vagatos esse, de quibus idem hæc subdit: Vt vero aliæ sunt insulæ saxosæ, aqua potabili vacuæ, steriles, efferatæ, inhabitabiles, quæq. plurimum damni tum nauigantibus, tum naufragis afferunt: in his etiam naues atteruntur, & quotquot ad eas appellant, extrema pericula subeunt: ita sunt doctrinæ errores, dico hæreses, quæ suos sectatores perdunt: non enim a præuia veritate ducuntur, verum quemadmodum piratæ, vbi impleuerunt naues suas, penetrant ad prædicta loca, vt exitium apportent: sic accidit ijs, qui relicta veritate, in hæreses abeunt, a quibus tandem perduntur.] hæc ipse.

TYPVS ECCLIE SIARVM.

HAERESVM SYMBOLVM.

AVTOLICVS HOSTIS CHRISTIANORVM.

At scribens ad Autolicum libros illos ea fuit impulsus occasione, quod ipse Autolicus inter Gentiles cum primis disertus, non secus ac Celsus Epicuræus, aduersus Christianam religionem ad ipsum Theophilum commentarium conscripisset, quo Græcorum cultum, nempe Gentilicium superstitionem exaltans, laudibus celebraret; & ipsam Christianam religionem, & qui illi addictus esset, Theophilum subsannaret. Ad quæ ipse respondens, ac confutans, hæc eum in primis verbis compellat: Tu me, o amice, tantum non obruisti sermonibus tuis, quibus

bus declaras te multum gloriari, & superbire propter deos tuos lapideos, ligneos, sculptos, fusos, fictos, & pictos, qui neque cernunt, neque audiunt. Præterea mihi crimini vertis, quod sim Christianus, & insigne præclarumq. hoc nomen geram. At ego quidem libenter confiteor, me Christianum esse, gaudeoq. hoc nomine quod Deo gratum & acceptum est appellari, & nihil æque in votis habeo, quàm vt sim εὐχρηστος, id est bonus erga Deum, siue vt me bonum Deo exhibeam. Non enim, vt tibi videtur, odiosum & molestum nomen est. Verum enimvero tu fortassis ita sentis de Deo, quod εὐχρηστος, id est malus erga Deum &c.] tribus enim libris tum veritatem religionis Christianæ demonstrat, tum etiam falsitatem ipsorum Gentilium superstitionis redarguit.

Ceterum quod tam Eusebius, quàm etiam Hieronymus tradant, scriptum fuisse a Theophilo Antiocheno librum aduersus Hermogenem hæresiarcham: falli eos necesse est affirmare, qui eius hæresim post hæc tempora dixerunt in Ecclesia erupisse: quæ obrem vt de eo hic agamus, temporis ratio a nobis exigit. Quisnam igitur qualisve fuerit Hermogenes, hic opportuno loco dicamus. Docuit in Africa, picturæq. studiosus, ex Christianis transijt ad philosophos Stoicos, ex quibus inferre conatus est in Ecclesiam de materia ingenta opinionem, & ab alijs turpitudinem morum: haud dubium hanc hæresim sugillauit Tertullianus in libro de Præscriptionibus, cum ait: Et vbi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est.] Fortasse vt adularetur Imperatori Stoicam disciplinam profitenti, ex schola Stoicorum Hermogenes ingentiam materiam in Christi Ecclesiam inuehere conatus est. De eo idem Tertullianus in commentario, quem in ipsum scribit, multa in medium prodiit: ac primum quod nouellus esset hæreticus, quippe qui adhuc cum scriberet in eum, viueret; nam ait: Hermogenis autem doctrina tam nouella est, denique ad hodiernum homo in sæculo, & natura quoque hæreticus etiam turbulentus, qui loquacitatem facundiam existimet, & impudentiam constantiam deputet; & maledicere singulis, officium bonæ conscientie iudicet.] subdit & de eius arte pingendi: Præterea pingit licite, nubis assidue, legem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit, bis falsarius & cauterio & stylo, totus adulter, & prædicationis & carnis.] & paulo post: A Christianis enim conuersus ad philosophos, de Ecclesia ad Academiam & Porticum, vnde sumpsit a Stoicis materiam cum Domino ponere, quæ & ipsa semper fuerit, neque nata, neque facta, nec initium habens omnino, vel finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit: Hanc primam umbram plane sine lumine pessimus pictor illis argumentationibus colorauit.] Rursum vero malum a materia prodijisse, ipsum docuisse tradit.

Adhæsisse Hermogeni sodalem Nigidium quendam, idem alibi testatur, cum ait: Ceterum & Nigidius nescio qui & Hermogenes adhuc ambulantes peruertentes vias Dei. Cupio ostendant mihi ex qua auctoritate prodierunt.] Addit Philastrius hæc de Hermogene: Is dicebat corpus Domini in sole esse repositum, diabolus autem & demones esse in materiam refundendos. Porro ex Hermogenis hæresi Manichæorum esse deductam hæresim, Gregorius Nissenus docet. Aduersus vero Hermogenem non tantum, quos diximus, Theophilus & Tertullianus, sed & Origenes in Periarcho, Eusebius, & alij qui in Hexaameron commentarios ediderunt. Ex Hermogene prognatos esse non solum Manichæos (quod diximus) sed & Sabellianos, auctor est Philastrius, qui addit, Galatas homines Seleucum & Hermiam, eandem de materia Deo congenita opinionem sectatos aliaq. addidisse, nempe quod subdit: Paradisum visibile appellat ex Platone, animas hominum de igne & spiritu esse existimantes: isto baptismo non vtuntur, propter verbum hoc quod dixit Ioannes: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne. Isti Angelos dicunt creatores esse animarum nostrarum, non Christum Saluatorem. Mundum autem istum infernum esse asserunt, & resurrectionem in filiorum procreatione hanc esse prædicant, quæ fit in humano genere quotidie, non illam immortalitatis futuram & gloriosam annunciant expectantes.] qui ab his descenderant, Hermiotitas dictos, alios quoque tradit errores quos recenset, cum ulasse: hos omnes Hermianos ab Hermia, vel Seleucianos a Seleuco nominat Augustinus. Quod vero tam Philastrius, quàm Augustinus non nisi cum agunt de Sabellianis, de Hermogene meminerunt: accepta est a quibusdam erroris occasio, vt putarint post Sabellium vixisse Hermogenem. Porro Hermogenis sectatores, ab hæresi, quam assererent, Materiarij nuncupati sunt ab eodem Tertulliano, quos æque omnes Hermogenianos dictos Lactantius confutat.

hominum de igne & spiritu esse existimantes: isto baptismo non vtuntur, propter verbum hoc quod dixit Ioannes: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne. Isti Angelos dicunt creatores esse animarum nostrarum, non Christum Saluatorem. Mundum autem istum infernum esse asserunt, & resurrectionem in filiorum procreatione hanc esse prædicant, quæ fit in humano genere quotidie, non illam immortalitatis futuram & gloriosam annunciant expectantes.] qui ab his descenderant, Hermiotitas dictos, alios quoque tradit errores quos recenset, cum ulasse: hos omnes Hermianos ab Hermia, vel Seleucianos a Seleuco nominat Augustinus. Quod vero tam Philastrius, quàm Augustinus non nisi cum agunt de Sabellianis, de Hermogene meminerunt: accepta est a quibusdam erroris occasio, vt putarint post Sabellium vixisse Hermogenem. Porro Hermogenis sectatores, ab hæresi, quam assererent, Materiarij nuncupati sunt ab eodem Tertulliano, quos æque omnes Hermogenianos dictos Lactantius confutat.

IESV CHRISTI ANICETI PAPÆ M. AVR. ET L. VER. IMPP. A
 A N N V S A N N V S A N N V S
 171. 5. 9.

BELLVM MARCOMANNICVM.

* Capitol. in Marco.
 * Al. Sarmatis.

OBITVS LVCII IMP.

...
 ...

...
 ...

b Dio hist. Ro. lib. 53.

e Galen. de pracog. ad Posthum. cap. 9.

GALENVS QVID CVM MARCO IMP.

...
 ...

SEQUENTI anno centesimo septuagesimo primo, Sosio Prisco & Cælio Apollinare Coss. Marcomanicum bellum coeptum est, ipsis Imperatoribus ad bellum proficiscentibus. de quorum profectioe ac obitu Lucij Veri hæc scribit Capitolinus: Profecti tamen sunt paludati ambo Imperatores, Parthis * & Marcomannis cuncta turbantibus, alijs etiam gentibus, quæ pulsæ a superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam vsque venissent: nam plerique Reges cum populis suis se retraxerunt, & tumultus auctores interemerunt. Quadi autem amisso Rege suo, non prius se confirmaturos eum qui erat creatus, dicebant, quàm id nostris placuisset Imperatoribus. Lucius autem inuitus profectus est. Cum plerique ad Legatos Imperatorum mitterent, defectionis veniam postulantes: & Lucius quid em, quod amissus esset Præfectus prætorio Furius Victorinus, atque pars exercitus interijisset, redeundum esse censebat. Marcus autem fingere Barbaros existimans & fugam & cetera, quæ securitatem bellicam ostenderent: ob hoc ne tanti apparatus mole premerentur, instandum esse dicebat. Denique transcensis Alpibus, longius processerunt; composueruntq. omnia, quæ ad munimen Italiae atque Illyrici pertinebant. Placuit autem, vrgente Lucio, vt præmissis ad Senatum litteris, Lucius Romam rediret. Via quoque postea iter ingressi sunt: sedens cum fratre in vehiculo Lucius apoplexi arreptus perijt] & post multa addit, corpus Lucij Romam aduentum illatumq. maiorum sepulchro, ac inter diuos ipsum Lucium a Senatu esse relatum.

CIn eius sepulchro ad Hadriani molè posito inscriptio legitur, qua erroris redarguitur ipse Iulius Capitolinus & Aurelius Victor, qui dixerunt eum imperasse annos vndecim eum nouem tantum reperiatur in Imperio vixisse, quod eius sepulchri eiusmodi docet elogium his verbis exaratum. IMP. CÆSARI. L. AVRELIO. VERO. MED. PARTIC. PONTIF. TRIBVNIC. POT. IX. IMP. V. COS. III. P. P. quot enim vicibus repetitus habetur numerus Tribunitiæ potestatis, tot annis eum vixisse in Imperio dicendum est. Nam (vt ex nummis constat) ea primum cum Imperio semel adepta, annisq. singulis iterata, certum eius Imperij numerum annorum constituit. Ex numero igitur Tribunitiæ potestatis certam ac firmam stabiliri chronographiam annorum cuiusque Imperatoris, superius quoque auctore Dione notasse meminimus. Quod vt exploratius cuique sit, eiusdem Dionis hic reddam verba; quod maximi ponderis sit, nam de his frequenter ob dubium annorum numerum cuiusque ferme Imperatoris, oportuit meminisse: ait itaque Dio: Gerere quidem Tribunatum plebis, nefas ducunt Imperatores, cū vtique ipsi Patricij sint: omnē vero Tribunitiam potestatem, quantum vnquam maxima fuit, accipiunt. Et quia quot annis eam cū Tribunis plebiseius anni renouant: annorum Imperij ipsorum hinc summa concipi solet] hæc Dio. ex quibus tempus exordij Marcomannici belli & obitus Lucij perspicue demonstratur.

ECeterum M. Aurelius qui funus Lucij curaturus Romam aduenit, haud passus est se illic diutius retineri: sed inde mox recedens, susceptum Marcomanicum bellum est profectus, eoq. diu detentus fuit: quod quidem Galenus c narrat his verbis: Dum Aquileiæ hibernarent, exercitum colligere & instruere decreuissent; nuncios ad me miserunt, quibus vt ad se venire iubebar. Ceterum Lucio media hieme ad superos concedente, vt cadauer Romam retulit, & quæ consueta sunt, fieri peregit: iter in Germanos suscepit, atque vt se subsequeretur mandauit. Verum cum bonus & humanus esset, ipsi, sicut scis, persuadere valui, vt me in Vrbe relinqueret, præsertim cum breui rediturus esset.] & post nonnulla: Præter opinionem igitur cum Imperator diutius bello Germanico detentus fuisset, omne id ocium ad scribendum contuli.] hæc ipse. Quod vero Capitolinus post Lucij obitum, Cassium rebellasse tradit: non id continuo accidit, sed post acceptam de Barbaris victoriam contigisse, inferius tradit.

Tempore eiusdem Marcomannici belli martyrio coronatos Geruasium & Protasium, quæ S. Ambrosij d nomine conscripta habentur, eorum Acta testantur. Expetiuisse enim sacerdotes idolorum ab Astasio duce, vt si vincere Barbaros, & ad Imperatores victor reuerti cuperet, & de dijs benemereri: Geruasium & Protasium

Chri-

A Christianos supplicio afficeret: quod ille impigre faciendum curauit. Scimus tamen alios ad alia tempora eorum referre martyrium, sed de his in Notationibus ad Romanum Martyrologium satis egimus.

B At quo modo falso oraculo, opera Alexandri impostoris (de quo superius fusius actum est) tanquam ab Aesculapio qui recenter apparuisset, prodito, Marcus Imperator illi fidem præstans, insigniter deceptus, ipseq. Romanus exercitus ingenti clade affectus sit: Lucianus a rem gestam in hunc modum describens: Accipe (inquit) iam facinus quoddam hominis scelestissimi, vnum inter omnia multo impudentissimum. Quum iam non mediocrem in regiam aditum sibi patefecisset, inq. aulam Cæsaream, præsertim Rutilano rem adiuuante atque approbante: cum bellum quod in Germania gerebatur, maxime flagraret, Diuo Marco cum Marcomannis & Quadis conferente, oraculum diuulgauit; quo iubebat, vti duos leones viuos in Danubium immitterent varijs cum odoribus ac sacris quibusdam magnificis. Sed præstat oraculum ipsum, referre:

*Gurgitibus fluuij turgentis ab imbribus Istri
 Immisisse duos Cybeles edico ministros,
 Monte seras alitas. tum quantum alit Indicus aer
 Florum atque herbarum beneolentum: moxq. futura est
 Et victoria, pax & amabilis, & decus ingens.*

CHæc cum facta essent quemadmodum ille præscriperat: leones quidem simulatque in hostium regionem enataissent, Barbari, canes quospiam aut lupos esse rati, fustibus arcebant. At nostrorum protinus maxima strages consecuta est, viginti ferme millibus simul extinctis. His similia sunt ea, quæ in Aquileia contigerunt, quum parum abfuerit quin vrbs ea caperetur. At is ad id quod euenerat, Delphicam illam responsum, Cræsoq. redditum oraculum frigide sane detorsit: dicens deum quidem prædixisse victoriam; haud tamen explicuisse, vtrum Romanorum futura esset, an hostium] hucusque de oraculo impostoris famosissimi Lucianus. Ex his videas Imperatorem dijs fidem, & Christianos odio prosequentem in extremum discrimen adduxisse Romanum exercitum. Sed quod in eo militaret plurimi Christianorum, haud funditus deleri potuisse: horum namque præstantia ac pietate postmodum non ipse tantum Romanus exercitus diuinitus est liberatus, sed & hostes penitus profligati: hæc autem, quo modo facta sint, suo loco vberius dicturi sumus. vid. infra huius loci.

D IESV CHRISTI ANICETI PAPÆ M. AVR. ET L. VER. IMPP. A N N V S A N N V S A N N V S
 172. 6. 10.

CENTESIMO septuagesimo secundo Christi anno, Seuro Cethego & Iulio Claro Coss. M. Aurelij Imperatoris anno decimo, Melito b Sardensis in Asia Episcopus pro Christianis sæua persecutione exagitatis, eidem M. Aurelio Antonino Imperatori Apologeticum obtulit. Quam neruosus fuerit liber ille & Christiano Episcopo dignus, pauca quædam quæ ex eo accepta Eusebius c recitat, facile monstrant: sunt enim hæc: Iam quod nunquam antea accidit, totum genus piorum hominum qui se diuino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur, & nouis edictis promulgatis per vniuersam Asiam exagitur. Nam impudentes & proterui calumniatores, atque adeo alienarum rerum appetentes ex his edictis occasionem nacti, palam noctu atque interdium furantur, eosq. expilant, qui nihil cuiquam omnino intulerunt iniuriæ.] & paulo post: Quod si te præcipiente hoc fit (iustus enim Imperator & Rex non iniusti quidquam aliquando consilio statuit) sit sane recte factum, atque eiusmodi mortis præmium lubenti animo perpetimur. Istam autem vnam tibi supplices petitionem offerimus, vt tu ipse auctores talis contentionis & dissidij despiciendos cures: denique recto iudicio decidas, mortem ne ac supplicium, an salutem & securitatem sint promeriti. Sin vero istud consilium hocq. nouum decretum tua auctoritate minime sancitum est, quod plane ne contra crudeles quidem & Barbaros hostes statuere æquum est: multo magis te obsecramus, ne tam aperto latrocinio nos expoliari permittas.]

a Lucian. in Pseudom.

FALSO ORACULO DECIPI TVR IMP

b Eusebius in Chron. hoc an.

c Idem histor. lib. 4. cap. 25.

MELITO EPIS. QVID PRO CHRISTIANIS.

His

His item subdit: Diuina, quam nos excolimus, religio antea inter barbaros insigniter A
viguit; quæ cum apud gentes tuas, præclaro & eximio Augusti regno a quo paternum
duxisti genus, floreret: ipsi Imperio quo tu potiris, cum primis fausto ac felici præsidio
fuit. Nam ex eo tempore Romani Imperij fines magna cum amplitudine & splendore
dilatati sunt: cui tu non modo iam successor fortunatus es, sed etiam cum filio futurus es,
modo diuinam illam religionem tuearis, quæ simul cum Augusti regno apud vos, cum
inecepta, tum vna cum imperio enutrita accreuit: quam plane maiores tui, præter alia-
rum religionum ritus quos obseruabant, magnopere coluerunt. Atque quod nostra
religio Imperio tam præclare cœpto maximo plane adiumento & commodo fuerit, il-
lud certissimo argumento esse poterit: nempe quod ab Augusti regno hæcenus nihil re-
rum aduersarum inuectum est, sed contra, omnia summo cum splendore & amplitu-
dine prospere, & ex animi cuiusque sententia processerunt. Et quanquam Nero & B
Domitianus, soli inter omnes Imperatores, inuidorum quorundam & maleuolorum
hominum suasu adducti, nostram religionem ignominia & obrectationi exponere,
studebant, quorum perditio conatu falsa ista & malitiosa criminatio contra Christianos
ad aures hominum illapsa est, & temeraria ac vesana consuetudine continuata: illo-
rum tamen incertiam & amentiam pij & religiosi tui patres maioresq. coarguentes,
sæpe eos qui contra istos pia religionis & doctrinae professores aliquid noui moliri au-
debant, modeste & prudenter per edicta correxerunt. In quorum numero & Hadria-
nus auus tuus, quem cum alijs multis, tum Fundano Proconsuli Asiaeq. Præfecto litte-
ras in Christianorum gratiam scripsisse constat: Tuus item pater, quocum vna tu sum-
mam rerum administrabas, tum ad alias ciuitates gregatim, tum ad Larissæos & ad C
Thessalonicenses, ad Athenienses & ad omnes denique Græcos nominatim mandata
per litteras delegauit, ne quid nouarum rerum contra nos Christianos aliquando edere
molirentur. Te igitur multo potius omnia facturum, quæ a tua benignitate postula-
mus, pro certo sumus persuasi: quippe cum de his hominibus non eandem solum cum
maioribus sententiam & mentem, sed etiam multo humaniorem & diuinæ sapientia
studio magis deditam teneas.] hucusque ex Apologetico Melitonis Eusebius, qui te-
xens eiusdem auctoris scriptorum catalogum, ait. ^a

^a Euseb. lib. 4.
cap. 25. in princ.
MELITONIS
SCRIPTA.

Primum Melitonis duo de Paschate libri, alius de recta vitæ Christianæ institutione,
de Prophetis alius, liber item de Ecclesia, alter de die Dominico; est præterea eiusdem
liber de natura hominis, de eius creatione, de obedientia fidei, de sensuum sedibus; istis
accedit liber de anima & corpore: inter quos est etiam liber de lauacro regenerationis,
de veritate, de fide, de generatione Christi, liber etiam eiusdem de prophetia, de ho- D
spitalitate, vnus item qui Clauis inscribitur, alius etiam de diabolo, alius de Apoca-
lypsi Ioannis, de Deo incarnato, postremo ad Antoninum scriptus. In libris quos de
Paschate confecit, quo tempore illos scripserit, in ipso illorum exordio his verbis refert:
Cum Seruilius Paulus esset Asiae Proconsul, quo quidem tempore Sagaris martyrij cor-
ona donatus est, magna apud Laodicæam orta est controuersia de Paschate: quod qui-
dem festum, forte eodem temporis articulo, quo oriebatur controuersia, incidit; atque
illis ipsis diebus etiam a me ista de festo illo fuere perscripta. & in fine: Idem auctor præ-
terea in proemio operis sui, quod breues & selectas sententias ex scripturis depromptas
continet, librorum veteris Testamenti, qui sunt omnium consentiente auctoritate pro-
bati, catalogum citat; quem quidem isto loco ad verbum percensere necessarium
duximus.

mi videtur
cum quod uerbal

mi videtur
cum quod uerbal

mi videtur
cum quod uerbal

Melito Onesimo fratri S. Quoniam sæpenumero incredibili studio erga verbum Dei
incensus, a me vehementer flagitasti, vt quasdam breues & selectas sententias ex Lege
& Prophetis, & Saluatore & vniuersa fide nostra exceptas tibi contexerem: & item
librorum veteris Testamenti accurate cognoscendorum cupiditate incitatus, quot nume-
ro sint, & quo ordine collocati, magnopere scire expetiisti: cum studium tuum erga
fidem, & cognoscendi auiditatem erga verbum Dei pro certo intelligerem: & quod
pro æternæ salutis corona strenue instar athletæ decertans, istas res ob desiderium illud
quo erga Deum exardescis, maxime omnium præferre videare: illud plane cum tale,
& tam fructuosum cernerem, cumulate quoad poteram, perficere laboraui. Proinde,
in Orientem iter suscipiens, & eo vsque loci proficiscens, vbi hæc & prædicata & gesta
fuerunt: cum accurate a quibusdam de veteris Testamenti libris didicissem, illorum no-
mina

A mina hic subscripta ad te misi, quæ sunt hæc. Moyses quinque, Genesis, Exodus, Le-
uiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesus Naue, Iudices, Ruth, Regum seu Regno-
rum libri quattuor, Paralipomenon duo, Psalmi Dauidis, Salomonis Prouerbia, Sa-
pientia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Iob, Prophetarum libri, Isaia, Ieremia,
& duodecim Prophetarum, scripta in vno libro separatim contenta, Daniel, Ezechiel,
Esdras. Ex quibus breues & selectas sententias excerpimus, easq. in sex libros disper-
tuumus. Tot libri dicuntur esse Melitonis.] hæc Eusebius. Sed quod ait de sua profes-
sione ad Orientem, ad locum vbi diuina scriptura prædicatione est vulgata: haud dubium
de Hierosolyma est intelligendum, vbi agens, ex canone Hebræorum tantum, quos
recitat, libros recensuit. Cum igitur Melitonis lucubrationes tum ab Eusebio, tum
etiam a S. Hieronymo adeo exacte sint enumerata: plane constat librū illum de Tran-
situ Virginis, Melitonis nomine decoratum, alterius potius esse auctoris; nec vel Melito-
nis continere apicem, eruditus quisque per facile iudicabit: sed enim illum recens emer-
sisse, & antiquos omnes latuisse certum est, ac proinde apocryphum iure censendum.

Quod vero in libro de Paschate Melitonem meminisse ait de Sagaris martyre: fuisse
hunc Laodicææ Episcopum, ac illustri martyrij obiisse certamen, testatur Polycrates ^a
Episcopus Ephesiorum, qui & de Melitonis exitu meminit, dicens: Quid attinet dicere
de Sagaris Episcopo & martyre, qui Laodicææ mortem oppetit? Quid porro beatum
Papirium, & Melitonem eunuchum recenseam, qui Spiritus sancti instinctu afflatus
totum vitæ suæ tempus pie sancteq. exegit, qui Sardis tumulo conditus est, expectans
Christi e cælo ad vniuersam carnem visitandam aduentum, ex quo ex mortuis resurget.
Isti omnes diem Paschatis decimoquarto die Lunæ ex Euangelij præscripto obserua-
runt, &c.] Huius (inquit Hieronymus) ^b elegans & declamatorium ingenium laudans
Tertullianus in septem libris, quos scripsit aduersus Ecclesiam pro Montano, dicit eum
a plerisque nostrorum Prophetam putari] sed de his superius, vbi toleratam eam de Pa-
schate celebrando sententiam tunc fuisse, diximus: quam obrem Sagaris & aliorum
nomina publica attestatone sunt in Ecclesiasticis tabulis merito recensita, certusq. sin-
gulis tributus dies, quo anniuersaria eorum memoria celebretur.

^a Apud Euseb.
lib. 5. cap. 23.
SAGARIS MAR-
TYR.

^b Hieronym. de
script. Eccles. in
Melitone.

At non Melitonem solum, sed & Apollinarem Hierapolitanæ Ecclesiæ Episcopum,
fama conspicuum scripsisse librum his temporibus pro fidei Christianæ defensione, idem
testatur Eusebius, ^c qui & ceterorum eius scriptorum his verbis seriem texuit: ^d Ex mul-
tis Apollinaris scriptis, quæ apud multos integra seruantur, ista sunt quæ ad nos per-
uenerunt: liber ad Imperatorem, de quo ante diximus, scriptus: quinque libri contra
D Gentiles: de veritate duo: contra Iudæos duo: & alij quos deinceps scripsit contra Ca-
taphrygarum hæresim: quæ id quidem temporis (quandoquidem iam tum Montanus
cum suis pseudoprophetis peruersæ suæ opinionis fundamenta iaciebat) tanquam na-
sci cœpit: atque etiam non longo tempore post de integro renouata, multo scripsit lon-
gius.] hæc de Apollinari Eusebius.

^c Euseb. lib. 4.
cap. 25.
^d Idem ibid.
cap. 26.
APOLLINARIS
HIEROPOLIT.
EPISCOPVS.

Alios item complures tunc claruisse in Ecclesia viros sanctitate & doctrina egregie ex-
cultos ^e testatur, inquiens: Philippus porro, quem Dionysij testimonijs Ecclesiæ Gorty-
nensis Episcopum fuisse cognouimus, longe accuratissimum opus contra Marcionem
contexuit: idem ab Irenæo factitatum est. Modestus quoque egregie præter ceteros,
viri illius errorem conspicatus, omnium oculis subiecit ad contemplandum. Alij item
complures scriptores extiterunt, quorum lucubrationes adhuc in permultorum fratrum

^e Ibidem c. 24.

SCRIPTO RES
ECCLES. HV-
IVS TEMPO-
RIS.

E manibus integræ custodiuntur.] Inter alios vero est de Musano apud eundem memoria no-
bilis, cum ait: ^f Musani autem, quem inter eos qui supra demonstrati sunt numera-
mus, extat quidam liber elegantissimus ab eo scriptus aduersus quosdam fratres, qui
videbantur inclinare in hæresim eorum qui Encratitæ dicuntur] Meminit horum om-
niū S. Hieronymus. Recenset quoque inter hos Eusebius ^g Pinytum Episcopum Creten-
sem, de quo idem Hieronymus ^h ait: Pinytus Cretensis Gnosia Urbis Episcopus scripsit
ad Dionysium Corinthiorum Episcopum valde elegantem epistolam, in qua docet,
non semper lacte populos nutriendos, ne quasi paruuli ab vltimo occupentur die; sed
quasi solido vesci debere cibo, vt in spiritualement proficiant senectutem.] sunt & alij qui
his temporibus claruerunt Catholici scriptores Ecclesiastici, de quibus alias opportu-
nius. Vides ex his & plane intueris diuinam erga Ecclesiam prouidentiam, quæ scili-
cet perditissimis hisce temporibus, quibus dictæ hæreses inualescebant, quæ ex diuersis
scholis

^f Ibid. cap. 27.

^g Ibid. supra
cap. 20.
^h Hieronym. de
script. Eccles. in
Pinyto.

scholis philosophorum prodierant, eruditissimos, omniq. disciplinarum genere excultissimos dederit viros, qui non eorum modo procaciam infringerent, petulantiam reprimere, omnesq. conatus frustrarentur; sed & eruditissimis commentarijs, Gentilium etiam in Christianos vt impios oblatrantium impetum retunderent, atque audaciam coercerent.

IESV CHRISTI.
ANNVS
173.ANIC. PAPÆ.
ANNVS
7.M. AVR. ET L. VER. IMP.
ANNVS
II.DE MONTANI
HAERESI.a Euseb. in
Chron. hoc an.
b Epiphani. ha-
res. 48.
c Apud Euseb.
lib. 5. cap. 25.d Idem lib. 4.
cap. 26.e Idem lib. 5.
cap. 3.TRIA TEMPO-
RA MONTANI.f Tertul. de pra-
scrip. cap. 52.g Philastr. de
haeres. c. 50.h Epiphani. ha-
res. 48.i Theodor. ha-
retic. fab. lib. 3.

CHRISTI Domini nostri anno centesimo septuagesimotertio, Seucro & Hereniano Coss. M. Aurelij Imperatoris anno vndecimo, Pseudopropheta, quæ iuxta Phrygas nominatur, accepit exordium, auctoribus Montano, Priscilla, & Maximilla infans vatibus.] hæc Eusebius. ^a Verum Epiphanius ^b aduersus eosdē agens hæc ait: Hi fuerunt circa annum decimumnonum Antonini Pij post Hadrianum.] Rursum autem scribit Apollinaris, ^c qui eodem quo Montanus vixit tempore, sub Grato Asiæ Proconsule Montanum ad fidem venisse, ac mox coepisse se efferre superbia. Mentio de Grato Consule apud Cassiodorum habetur anno quarto Antonini Pij Imperatoris, quæ si velimus, more maiorum post Consulatum, Proconsulatum Asiæ accepisse: ad ea tēpora eius sunt primordia referenda. At possumus hæc ex sententia eiusdē Eusebij ^d de Apollinare hæc scribentis simul conciliare: Scripsit, inquit, contra Cataphrygarum hæresim; quæ id quidem temporis (quandoquidem iam tum Montanus cum suis pseudopphetissis peruersæ suæ opinionis fundamenta iaciebat) tanquam nasci coepit: atque etiam non longo tempore post deintegro renouata, multo scripsit longius] Duo igitur tempora, immo & tria Montani ac sociorum consideranda putamus: primum cum ijdem in Ecclesia prophetare coeperunt, & in admiratione sunt habiti, sed nondum detecti hæretici; quippe qui ouinis pellibus lupos induentes, vitam optimis compositam moribus, abstinentia præsertim excultam, extrinsecus præferrent: insuperq. & miraculorum sibi virtutem arrogantes, nec dum quidquam Catholicis dogmatibus contrarium loquentes; iam toti orbi facti conspicui, & in admiratione habiti, ab omnibus propemodum præconijs tolli, & laudibus prædicari coeperunt.

Secundum vero tempus fuit, cum res in controuersiam deduci coepit primis M. Aurelij Antonini temporibus, cum in Gallijs ingens persecutio vigeret: quæ duo tempora Eusebius ^e simul oratione coniungens, ait: Cum Montanus & Alcibiades & Theodotus in Phrygia iam prophetandi opinionem apud complures adepti fuissent: permulta enim diuina gratia largiente, miracula & opera stupenda ad illud vsque tempus per varias Ecclesias edita, fidem multis faciebant, illos etiam donum prophetiæ fuisse consecutos. Cumq. de istis hominibus controuersia orta esset: fratres rursus qui in Gallia habitabant, priuatum iudicium idq. prudens & rectum cum primis de iisdem epistola quam diximus, subiunxerunt:] hæc de illis cum scribat Eusebius, plane significare videtur, eos aliquando recta ambulasse, & diuina gratia illustratos signa & miracula edidisse; sed ea de re aduersas his fuisse postmodum nonnullorum sententias sanctorum virorum.

Tertium vero tempus illud fuit, cum ijdem iam palam facti quales essent, ab Ecclesia Catholica penitus eiectioni sunt: quod quidem non fuit parui negotij opus: tantam enim sibi apud plurimos æstimationē & gloriam comparauerant, vt nec iam detecti exciderint ab opinione multorum: immo & qui de eis aliquando recta sensissent, atque damnassent; postea fraude pellekti eorundem facti fuerint acerrimi defensores, vt Tertullianus plane infelix, qui in calce ^f lucubratiissimi operis, quod aduersus hæreticos conscripsit de Præscriptione, secundum Phrygas hæreses notat, atque condemnat: post vero ijdem, omnibus intensis neruis, patrocinatus est. Magna certe Montani fraus tentatio in Ecclesia fuit, cum non hic vel ille inanis homo & facilis ad credendum ab eiuscemodi composita larua deceptus sit; sed & qui magna præditi videbatur sanctitate atque doctrina. Enituit tūc temporis quæ de sede Petri impolluta seruanda viguit semper vigilans diuina prouidentia: nam cum illi totis viribus nisi essent primaria Ecclesiæ communicationem suffurari, quo sic ab vniuersa catholica Ecclesia viderentur esse res

cepti,

A cepti, atque probati: dum res apud Romanum Pontificem ageretur, idemq. de impari-tiendā illis communicatione litteras dedisset, continuo reuocauit, cum adueniens Praxeas Catholice religionis tunc homo, multa de illis, quæ hætenus præterijissent ipsum Romanum Pontificem, eidem significasset, inculcassetq.

Testatur id quidē Tertullianus ^a cum ait: Nam idem Paxeas tunc Episcopum Romanū agnoscentem iam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ & ex ea agnitione pacem Ecclesijs Asiæ & Phrygiæ inferentem: falsa de ipsis prophetis, & Ecclesijs eorum ad-seuerando, & præcessorum eius auctoritatem defendendo, coegit & litteras pacis re-uocare iam missas, & a proposito recipiendorum charismatum concessare] hæc Tertul-lianus, quem licet velimus non mentitum esse (periculosum enim alioqui est hæreticis de suis dogmatibus quæcunque dicentibus fidem præstare) quid magnum est falsis af-

B fertionibus surreptam, pacificis scriptis litteris, communicationem dare Romanum Pontificem? Accidit id quidem alias sæpe; & inter alia plura exempla illud est perspi-cuum, quod in præsentiarum menti occurrit: Eustatius Sebastenus ^b hæreticus Romam veniens cum suis ad Liberium Papam, fidei Catholice sinceram professionem edens, dolose communionem furripuit: rediensq. gloriose de Romanæ Ecclesiæ communica-tione se extulit: sed reclamantibus Orientalibus, & qualis adhuc esset Eustatius declaran-tibus, rursus sic cognitus, ab Ecclesia pulsus est atque damnatus, vt suo loco dicemus: Qui nouit, nunquam a Romano Pontifice atque etiam alijs consueuisse dari litteras

C communicatorias, quas & pacificas dicimus, absque fidei Catholice præmissa prius con-fessione; nec rursus illam profitentibus, ac eas petentibus litteras, potuisse negari: haud profecto mirabitur, Papā per litteras impertitum fuisse pacem Ecclesijs Phrygiæ atque Asiæ, quarum fidem Catholicam, edita ex more rectæ fidei professione, iam explora-tam habuisset: hoc est namque quod ait Tertullianus, ipsum Romanum Pontificem, agnoscentem prophetias Montani & sociorum, ex ea (quod addit) agnitione, pacem Ecclesijs Asiæ & Phrygiæ per litteras concessisse: perinde ac si diceret, cognita ab eis edita fide Catholica, nec ab ea illorum prophetias dissentire cognoscens (haud dubium, eos, quæ in illis erant hæreses, oculuuisse) ad dictas Ecclesias litteras pacificas dedit: Nam quid est per Praxeam alijs significatis, reuocasse quas dederat pacificas litteras; nisi prodita illorum hæresi, eos auersatum fuisse: vt appareat in omnibus viguisse simul eiusdem Romani Pontificis sinceritatem ac pariter potestatem.

Sic igitur tribus his temporibus consideratis, nulli sane crimini dari potuit, si ipso initio, vel medio tempore, cum primum illorum prophetiæ iunctæ miraculis veris vel

D apparentibus ederentur; vel cum postea de ijs dubitatione exorta, diuersæ essent diuer-sorum sententiæ, quis iisdem cōmunicasset: sed tantūmodo crimen erat, cum patefacta, atque a catholica Ecclesia improbata ipsorum hæresi; id sciens quis prudensq. fecisset. Fuisse namque semper a temporibus Apostolorum in Ecclesia, ac perseuerasse in posterum spiritum prophetiæ: absque controuersia apud omnes est, de quo & Iu-stinus Martyr ^c hæc ait: Apud nos enim hucusque prophetica extant dona: vnde

E & vos intelligere debetis, quæ olim in genere vestro (de Iudæis intelligit) fue-re, ea esse in nos translata. At quemadmodum apud vos, Sanctorum prophe-tarum tempore, etiam pseudopphetæ erant: ita & apud nos permulti sunt falsi docto-res, quos cauendos esse Dominus noster præmonuit] & post multa: Est (inquit) apud nos videre, & feminas & masculos dona a Spiritu Dei habentes] equidem ex veteri quo-

que prophetia, iure sibi S. Ecclesia nouas vindicat prophetias, ^d Ioelis nempe oraculo di-cente: Effundam Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filia vestra] idq. sibi per Christum ^e concessū est, diuino Spiritu ex mensura fidei (quod ait Apostolus) ^f his & alijs charismata singula diuidente.

Ceterum quod spectat ad Montanum & socios eius, perfacile fuit ab eis decipi: quip-pe qui in omnibus speciem pietatis præferebant: nam vt docent Philastrus, ^g Epipha-nius, ^h Theodoretus, ⁱ & alij, scripturas omnes cum Catholicis, tam veteris, quam noui Testamenti recipiebant: de Patre, Filio, & Spiritu sancto paria cum Ecclesia sentie-bant: dona Spiritus esse pariter in Ecclesia, ac fidelibus etiam impertita affirmabant: disciplinam insuper Ecclesiasticam se arctissime seruare profitebantur; ieiunia, marty-ria, & cuncta alia, quæcumque in pretio essent in Ecclesia catholica excolere diligen-tissime curabant; nec id quidem verbis duntaxat, sed re ipsa præstare videbantur: ma-gnam

a Tertul. ad-
uers. Praxeam
cap. 1.ROM. ECCLE-
SIA MONTA-
NUM RE-
SPVIT.b Socrat. lib. 4.
cap. 11.LITTERAE
COMMUNICA-
TORIAE QVI-
BUS DARI SO-
LITAE.c Iustin. in dia-
log. cū Tryphon.
PROPHETIA
SEMPER IN
ECCLESIA.

d Ioel 2.

e Ephes. 4.

f Rom. 12.

g Philastr. de
haeres. c. 50.
h Epiphani. ha-
res. 48.i Theodor. ha-
retic. fab. lib. 3.

gnam itaque hæc omnia apud vnumquemque durioris licet ingenij hominem vim ha- A
buisse, quis dubitet?

DIABOLI AR-
TES VARIÆ.

Ceterum quis hæc accurate considerans, non afficiatur magna animi admiratione
atque stupore; perspicuus diaboli callidam artem atque in decipiendo versutiam; no-
uo semper certamine, quo minus suarum technæ insidiarum proditæ euitentur, Dei
Ecclesiam oppugnantis? Ecce tibi, qui non ita pridem, nempe hoc ipso sæculo, Gno-
sticorum & aliorum, quos retulimus, turpitudines commentus erat, vt ignominiam
irrogaret Ecclesie, eamq. penitus labefactaret: iam detectus, & vna cum suis sectarijs
omni execratione dignus habitus, atque proscribitus immutans speciem, omnesq. exuës
prioris habitus impuritates, sordes, ac turpitudines; superinducta summæ atque admi-
randæ sanctitudinis composita larua progreditur, non nisi ieiunia, continentiam, & mar-
tyria prædicans; ostentansq. in suis prophetiæ spiritum, & summa illa a Christo olim B
promissa fidelibus charismatum dona: multa q. alia superaddens, quæ ad sectam esse pos-
sent illecebræ; maximo omnium fuit Ecclesie detrimento.

a Hieronym.
epist. 54.

Quod vero ad Montanū ipsū spectat: S. Hieronymus^a ad Marcellā scribens, in primis
cum abscissum & semiuirum appellat, ac proinde eunuchum fuisse declarat: qui nuper
baptizatus, propriæq. excellentiæ gloria elatus malo arreptus spiritu, prophetam pro-
fiteri coepit, magnamq. inde sibi existimationem comparauit, nactus ad eam rem duas
quas seduxit nobiles feminas, Priscam videlicet, quam nonnulli Priscillam nominant,
& Maximillam: eisdemq. eodem afflatis spiritu docuit prophetare; quarum ope in-
numeros pene seduxit: nam Hieronymus scribens contra Pelagianos ad Ctesiphontem
de ijs hæc ait: Montanus immundi spiritus prædicator, multas Ecclesias per Priscam
& Maximillam nobiles & opulentas mulieres, primum auro corrumpit, deinde hæresi C
polluit.] hæc ipse.

MONTANVS,
PRISCILLA ET
MAXIMILLA.

At quod ad rerum ab eo gestarum historiam pertinet, a nullo fidelius atque certius,
quàm ab eius temporis homine, qui aduersus eum cominus decertauit, assequi licet. Is
fuit nobilis eruditione atque virtutibus præstans Apollinaris Hierapolitanus Episco-
pus, qui ab ipso rerum exordio narrationem instituens, ad Auircium Marcellum scri-
bens, in hunc modum præfatur: Quamquam longo iam & prolixo temporis spatio,
Auirci Marcelle charissime, a te vt aliquid contra Cataphrygarum hæresim scriberem
incitatus sum: tamen hæcenus me ab illo instituto continui; non tam quod dubitarem,
falsa errorum commenta me posse conuincere, & firmis testimonijs ac veritate corro-
borare, quàm quod tum metuerem, tum sedulo præcauerem, ne Euangelico noui Te-
stamenti verbo, cui neque apponere, neque detrahere quidquam licet, & præsertim, D
qui secundum Euangelium vitam degere instituerit, quibusdam viderer meo quasi mar-
te aliquid vel addere, vel statuere, quod non in eo omnino comprehensum sit.]

b Apud Euseb.
lib. 5. cap. 25.

En quanta modestia, animiq. demissione antiqui Patres, quantumlibet eruditissimi
atque sanctissimi, ad diuinas scripturas tractandas, etiã si ex eis oppugnaturi forent hære-
ticos, se conferebant: sed profecit deinde inchoatã de Montano narrationē, sic dicens:
Verum cum nuper essem Ancyræ Galatiæ vrbe, & Ecclesiam quæ est in Ponto conten-
tionum procellis ab ista noua & inusitata non (vt illi dicunt) prophetia, sed potius (vt
demonstrabitur) pseudopropheta concitatis iactatam offenderem: quantum poteram,
iuuante Deo, de his ipsis eorum erroribus qui iam passim vagantur, & de ijs quæ ab
illis proponebantur, multis diebus in Ecclesia assidue disceptabam; adeo vt ea non so-
lum permagna efferretur lætitia, sed ad veritatem vehementer roboraretur: & qui E
contrarias partes tuebantur, eodē temporis momento a me refutati, animos deijcerent,
& omnes veritatis aduersarij summo dolore angerentur. Ac cum presbyteri, qui in
eo loco erant, præsentē Zotico Otreno postularent, vt de ijs quæ fuissent contra veri-
tatis aduersarios eo sermone disputata, commentarium aliquem relinqueremus: istud
quidem minime ibi præstitimus, sed constanter illis sumus polliciti, Domino nobis
gratiam largiente, nos illū scriptis hoc loco mandaturos, & absque cunctatione ad eos
missuros. Ista aliaq. deinceps verba in exordio libri præfatus, & in sermone progressus
paululū, auctore erroris, de quo loquuti sumus, hoc modo commemorat.] & paulo post:

a Apollinaris

APOLLINARIS
DISPUTATIO
ADVERSUS
MONTANVM.EXORDIA
MONTANI.

Pagus esse dicitur in Mysia Phrygiæ, quæ nuncupatur Ardabam: ibi ferunt quendam
nomine Montanum qui nuper ad fidem venerat, Grato tum Proconsule Asiæ; primum
insatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incensum; simulatq. aditum
diabolo

A diabolo aduersario ad se patefecerat, spiritu quodam maligno abripi, & repente
furore & mentis insania exagitatum bacchari: atque mox non temere solum gar-
rire, sed peregrinas quasdam voces fundere, & contra quàm Ecclesie consuetudo
cum traditione, tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eousque de-
riuata postulabat, prophetare scilicet occœpisse. Ex illis qui eo temporis articulo ad-
umbratas eas & adulterinas voces auditione acceperant, nonnulli contra illum;
tanquam infano spiritu præditum, dæmonio agitatam, falsi erroris quasi vento pul-
sum, & hominum denique multitudinem magnopere conturbantem, acriter incre-
pabant; & Domini tum distinctionis, qua spiritus erroris innotescerent, tum mina-
rum, quibus perterrefacti, vigilanter pseudoprophetarum aduentum præcauerant,
recordati, ne ita deinceps garriret, prohibuerunt. Alij autem Dominicæ distinctio-
nis penitus obliti, de eo, velut Spiritu sancto & dono prophetiæ imbuto, sese glorio-
se extulerunt, atque insolenter intumuerunt: a quo decepti, inq. fraudem adducti,
spiritum illum vesanum fallaciter blandientem, & populum in errorem astute
inducentem, vehementer sollicitarunt, vt se a loquendo non amplius prohiberi
permitteret.

Diabolus igitur cum arte quadam, immo eiusmodi falsæ & fraudulentæ astutiæ præ-
stigijs, perniciem contra istos qui ita se Deo opposuissent, machinatus esset: & ab eis-
dem contra atque meruerat, magno honore affectus, illorum mentem a fide, quæ est
secundum veritatem, lapsam, errorisq. somno consopitam excitauit, incenditq. vt
duas meretrices in illud ipsum scelus impellerent, spirituq. complerent adulterino, quo
non aliter quàm Montanus, quem diximus, furiose, inepte, ac nouo & peregrino mo-
do garrirent; vsque adeo vt spiritus ille veteratorius eos, qui tum in eo se oblectarent,
tum effuse gloriarentur, interdum beare, & promissionum magnitudine admodum
inflatos reddere videretur: interdum coniecturis & rationibus probabilibus nixus, aper-
te eorum peccata coram redargueret, vt putaretur etiam corrector vitiorum. Quam-
quam pauci ex Phrygijs erant, qui eius erroris tenebris inuoluebantur: præfractus
tamen ille & arrogans spiritus ad Catholicã & vniuersam sub cælo Ecclesiam contume-
lijs onerandam eos propterea perdocuit, quod idem ille pseudopropheticus eius spiritus
neque aditum ad illam sibi patentem habere, neque honorem in illa acquirere potue-
rat. Nam vbi fideles qui Asiam incolebant, sæpenumero & multis in locis eiusdem in
vnum conuenerant, & doctrinam recens inductam explorarent; & eam profanam, ac
detestabilem ostenderant, & errorem ipsum improbarant: sic tandem isti tum ab Eccle-
sia extrusi, tum a communionem penitus depulsi fuerunt] hæc Apollinaris: reliqua vero,
quæ ab eodem scripta sunt de fine ipsorum, inferius suo loco dicemus.

MONTANI OO
NATVS.

Quæ autem ab Apollonio egregio eiusdem sæculi scriptore de iisdem sint memoria
commendata, hic intexere operæpretium existimamus. ait enim: ^a Atqui quis sit hic re-
cens & nouitius doctor, facta illius & doctrina satis declarant. Iste est, qui nuptiarum di-
uortia perdocet: qui nouas ieiunij leges sancit: qui Pepuzam & Tymium (istæ enim sunt
paruæ ciuitates Phrygiæ) cupiens omnes vndique eo conuocare, Hierusalem nuncupat:
qui pecuniarum exactores constituit: qui oblationum nomine munera accipienda præ-
textit: qui denique sui verbi prædicatoribus, vt eiusdem verbi doctrina sordido ventris
abdomine & ingluuie roboretur, salaria suppeditabat. hæc de Montano: de cuius pro-
phetissis sermone aliquanto longius producto, sic scribit. ^b

A P O L L O N I V S
Q V I D D E M O N
T A N O .a Apud Euseb.
lib. 5. cap. 27.MONTANI AR-
TES.

b eod. c. 27.

E Intelligendum est, istas primas Montani prophetissas, vt primum spiritu illo reple-
tæ erant, maritos deseruisse. Quàm falso igitur mentiti sunt hi, qui Priscam virgi-
nem appellabant? deinde subiungit: An non vniuersa scriptura videtur prophetam
vetare, ne munera & pecuniam accipiat? Quando ego igitur forte video prophetissam
aurum, argentum & vestes pretiosas cupide accipientem: quid est cur illam non pro-
phetissarum numero excludam? Iterum sermone longius prouecto, de quodam il-
lorum quos Confessores nominabant, hæc disserit: Themison etiam totus reuera
auaritiæ sordibus inuolutus, qui non toleranter crucem afflictionis (quæ est veri con-
fessoris nota) gestabat, sed pecuniarum multitudine se e vinculis eripiebat; cum
oportuisset illum ob istud peccatum humili submissiq. animo se gessisse: marty-
rem & testem Christi se esse gloriatus, audebat Apostolum imitando catholicam
ad omnes Ecclesias epistolam contexere, ac tum illos qui plane multo melius cre-
debant,

THEMISONIS
PROCACIA.

debant, quàm ille, fide & religione instruere, tum suæ doctrinæ confirmare ineptias; A tum denique in Dominum, in Apostolos, & in sanctam Ecclesiam conuicia petulanter iacere. De alio item eorum, quos tanquam martyres apud se, honore & obseruantia decorabant, sic tradit.

Vt non de pluribus verba faciamus: dicat nobis ipsa prophetissa de Alexandri facinoribus, qui se martyrem prædicat, & quem ipsa conuiuio excipit familiariter, quem etiam alij complures adorant: cuius latrocinia & alia flagitiorum genera, pro quibus debitas poenas perfoluerit, nihil nostra interest commemorare, præsertim cum in ipsas tabulas publicas satis accurate relata sint. Igitur quisnam istorum alterius condonabit peccata? Prophetissa ne martyri latrocinia, an martyr prophetissæ auaritiam? Cum enim Dominus dixerit: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas: isti omnia contra, in rerum vetitarum possessione magnopere deliquerunt. Nam illos, B qui ab istis prophetæ & martyres dicuntur: non a diuitibus solum, sed a pauperibus etiam, ab orphanis & viduis pecunias exegisse, perspicue ostendemus. Quod si in hac re sibi confidant: prodeant in medium, & de his nobiscum vna disceptent, vt si forte conuincantur, desinant de cetero peccare. Oportet enim fructus prophetæ exacte explorari: nam arbor a fructu rite internoscitur.

Vt vero Alexandri flagitia cuique ea cognoscere cupienti dilucide aperiantur, hoc pacto ostendemus. Ephesi ab Æmilio Frontino Proconsule non propter nomen Christi, sed propter latrocinia (erat enim maleficus) quæ turpiter admiserat, in iudicio condemnatus est. Verum postea cum se ob nomen Christi persecutionem passum fuisse apud fideles, quos callide hac astutia deludebat, falso prætexisset: illis Proconsulem rogantibus pro eo, dimissus est. Attamen propria ac sua, vnde erat, Ecclesia eum, quia latro C erat, recipere nolebat. Ceterum qui plura de rebus gestis illius (cuius vitæ rationem hæc prophetissa, licet cum illa multis iam annis commoratus sit, ignorare præfert) penitus agnoscere cupiant: Asiæ tabulas publicas habent, vnde discant. Istius igitur mores depingendo, in iisdem tanquam in tabula, propriam etiam & veram prophetissæ effigiem scite depinximus. Similem etiam inscitiam in multis eorum possumus declarare. Quod si sibi suisq. ingenijs præfidant, veniant quæso in quæstionem, iudiciumq. subeant.

Alio etiam loco eiusdem libri de prophetis, de quibus se ita iactitant, ista adnectit: Si inficias eant, ipsorum prophetas munera accepisse: hoc pro confesso statuant, si se munera accepisse manifesto conuincantur, non omnino esse prophetas. De quibus rebus infinita pene eaq. certissima argumenta proferemus: quin omnes prophetæ fructus examinare necessum est. Dic mihi: Propheta ne comam coloribus tingit? Propheta ne oculos sibi oblinat? Propheta ne sumptuose & vestitu splendido ornatus incedit? Propheta ne tabulis & tesseriis ludat? Propheta ne fenus exercet? Ista vero mihi fateantur, & dicant vtrum liceat vsurpare, an contra? Ego certe hæc apud illos factitata, per facile ostendam. Idem iste Appollonius in eodem libro commemorat, quod quadragesimus iam annus, in quo quidem ad hoc opus scribendum se contulit, agebatur, ex quo Montanus illam confictam & commentitiam prophetiam inceperit. Atque rursus dicit, Zoticum cuius superius scriptor meminerat, cum Pepuzam aduentasset, ibi iam Maximilla prophetare se simulante, insanum in illa spiritu coarguere conatum esse: verum ab illis qui Maximillæ partibus fauebant, ab instituto prohibito. Porro Thraseæ cuiusdam ex numero martyrum, qui tum erat, meminit] hæc E ex Apollonio Eusebius, qui nobilis inter scriptores Ecclesiasticos aduersus Cataphrygas, ad eorum auctores confutandos librum separatim conscripsit.

Qui vero decimo quarto anno a morte Maximillæ, alterius ex prophetissis Montani, aduersus eisdem commentarium scripsit Miltiades, hæc in eisdem habet: quæ ex multis idem Eusebius ^a recitat his verbis: Hic pseudopropheta Montanus, quem impudentia & audacia sequuntur vt comites, cum esset furore correptus, ex inscitia quadam voluntaria ordiens, in insaniam animi non voluntariam, sicuti ante diximus, præceptis tandem dilabebatur. At vero neque quemquam veteris Testamenti prophetam, neque quemquam Noui ostendere potuerunt, qui insano spiritu in hunc modum fuerint aliquando exagitati: neque de Agabo, neque de Iuda, neque de Sila, neque de Philippi filio, neque de Ammia ex Philadelphia, neque de Quadrato, neque de alijs quibusuis præterea,

A præterea, quod vesano ipso more vlla ex parte aliquando prophetauerint; omnino gloriari poterunt. Rursus ista memorat paulo post: Quod si post Quadratum & Ammiam ex Philadelphia, mulieres illæ Montani, sicut prædicant, in prophetiæ munus proxime succedebant: proferant etiã eos, qui post Montani & mulierum illarum mortem (nam donum prophetiæ in catholica Ecclesia ad postremum vsque Christi aduentum debere versari affirmat Apostolus) in idem munus successerint. Verum decem & quattuor annis, qui iam a Maximillæ morte hætenus intercesserunt, ne vnum quidem prophetam comonstrare poterunt] hætenus ex Miltiade Eusebius, qui subdit ab eodem auctore editum quoque librum fuisse contra Gentiles, & alium contra Iudæos: Apologiam quoque pro Christiana religione ad illius temporis Imperatores scripsisse tradit. Quæ cum omnia magno detrimento deperisse noscantur; fragmentum saltem ex eo ab Eusebio recitatum, tanquam perillustri antiqui theologi monumentum, vt eius quoque sicut aliorum memoria viuat in chartis nostris, hic volumus recitare.

De ipsorum vero pseudoprophetarum damnatione ab Episcopis Asiæ & alijs facta, hæc Serapion ^a eiusdem quoque sæculi clarus inter scriptores Ecclesiasticos, in Epistola ad Coricum & Ponticum habet: Vt vero istud intelligatis: omnem in Christo fraternitatem, quæ per vniuersum orbem terrarum diffusa est, ab hac noua & peregrina prophetia tam falsis præstigij instituta, reapse abhorre: litteras Claudij Apollinaris beatissimi, qui Hierapoli Asiæ ciuitati Episcopus præfuit, ad vos misi. In hac Serapionis epistola extant diuersorum Episcoporum subscriptiones, quorum vnus sic fere subscribit: Aurelius Cyrenius testis Christi, vobis salutem & prosperam valetudinem opto. Alter isto modo: Ælius Publius Iulius ex Debelto Colonia Thraciæ Episcopus: Viuit Deus in cælis, quod Sotas in Anchialo voluit Priscillæ dæmonem eijcere; sed veteratores illi hypocritæ neququam permiserunt. Sunt etiam in iisdem litteris permultorum aliorum Episcoporum subscriptiones sua ipsorum manu exaratæ, qui eidem sententiæ suffragati sunt.]

At nõ in Asia solū, sed & in Græcia hoc sæculo pleraque acta fuisse Concilia, in quibus de iisdem dignoscendis habitum fuisse tractatum putamus; nam Tertullianus ^b ait: Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia ex vniuersis Ecclesijs: per quæ & altiora quædam in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur] Ex Apostolorum namque traditione eiusmodi dimanauit in Ecclesiam consuetudo, vt contentionibus de fide exortis, vel cum aliis perdifficilia tractanda essent, Ecclesiarum Episcopi in condictum omnes locum conuenirent. At quidpiam de iisdem definire, haud fuisse liberum absque Romano Pontifice (neque enim soliti erant,) vel si quid definissent, illius auctoritate probari, sollempne semper in Ecclesia fuit, vt innumera propemodum declarant exempla, suis quibusque locis ponenda. Ad hæc spectat, quod cum Asiæ Episcopi de celebrando Paschate luna decima quarta agerent, Polycarpus Romam ad Anicetum (vt dictum est) ad eius ea de re explorandam sententiam venit; qui inolitæ Asiæ Ecclesiæ consuetudini noluit refragari. Festinasse itaque ea item ex causa Montanum, atque falsa relatione subripuisse litteras pacificas a Romano Pontifice, diximus.

Sed iam quis fuerit Montani & prophetissarum exitus, a Claudio Apollinare Hierapolitano Episcopo audiamus: In secundo libro (inquit) Eusebius ^c ista de morte illorum, quos supra persecuti sumus, commemorat: Quin nos ideo prophetarum interfectores appellarunt, quod garrulos in primis & loquaces illorum prophetas minime admiserimus (hos enim prædicant esse, quos Dominus pollicebatur, se populo missurum) nobis iam quæso respondeant: Et quis amabo, o optimi, illorum, qui Montani & mulierum illarum disciplina eruditi, garrire cœperunt, qui vel a Iudæis sit persecutionem perpeffus, vel a nefarijs & facinorosis Gentibus neci traditus? Nemo certe: neque quisquam illorum prehensus aliquando pro Christi nomine cruci affixus est: neque in Iudæorum synagogis mulier vlla inter eos aliquando flagris cæsa, aut lapidibus vsquam obruta. Et quod ad Montanum ipsum & Maximillam spectat, illi alio quodam & longe diuerso mortis genere occubuisse, dicuntur. Nam istos ferunt spiritus vesani & perditum impulsu commotos, sibi laqueo mortem conscuuisse: non tamen simul, credo, & eodem momento (ipso temporis puncto quo alteruter obierit, multus sermo de illis inter homines versabatur) sed ita occubuisse,

ALEXANDER
PSEVDOMAR-
TIR.ALEXANDER
PSEVDOMAR-
TIR.PSEVDOPRO-
PHETA QVA-
LES.ALEXANDER
PSEVDOMAR-
TIR.Euseb. lib. 5.
cap. 16.
MILTIADES
QVID DE MON-
TANO.a Apud Euseb.
lib. 5. cap. 28.
MONTANVS
ET SOCIJDAM
NATI.b Tertul. de ie-
iun. aduer. Pj-
chic. cap. 23.
CONCILIA IN
GRÆCIA.c Euseb. lib. 5.
cap. 15.
EXITVS MON-
TANI ET PRO-
PHETISSA-
RVM.

buiffe, vt diximus, & eundem cū Iuda proditore vitæ exitū adeptos, constans est fama. A
Est etiam pari ratione de admirabili illo Theodoto, qui primus illius commentitiæ prophetiæ quasi procurationem susceperat, valde creber sermo, quo modo e mentis potestate deturbatus, fraudulentō spiritui se ipsum concrediderit, a quo sublimem aliquando in aerem sublatus, ac derepente præcipitem deiectum, misere ac perditē interijisse ferunt. At illi: Rumor est, inquit, istud ita gestum esse. Nosne, o beate, nosne eiusmodi quidquam pro certo nos scire censebimus, cum oculis ipsi minime conspeximus? Montanus namque, Theodotus & mulier illa quæ supra commemorata est, fortasse sic, fortasse secus mortem oppetiuerunt.

Rursus eodem in libro dicit: sanctos & pios Episcopos id temporis conatos esse Maximillæ spiritum redarguere, reprimereq. sed ab alijs qui videlicet spiritui illi patrocinio esse studebant, impeditos esse. sic enim scribit: Ne amplius loquar Maximillæ B
spiritus, sicut Asterius Vrbanus in libro suo illam loquentem inducit: Omnium insectatione vrgeor, & tanquam lupus ab ouibus repellor: non sum lupus, verbum equidem sum, spiritus & virtus. Sed virtutem, quæso, in spiritu euidenter declaret, ostendatq. Atque adeo Zoticum ex vico qui dicitur Comana, & Iulianum ex Apamea, cum viros probatos, tum Episcopos, qui id temporis ad eam explorandam, & cū ipso garriente spiritu differendū aduentauerant (quorū ora Themison cum suis obturabat, neque vllō modo patiebantur, mendacem illum & subdolum spiritum ab illis redargui, refelliq.) cogat fateri, si poterit, illum ipsius spiritum, verum & ingenuum esse. In eodem libro iterum paucis verbis interpositis, quæ ad commentitias illas Maximillæ prophetias conuincendas accommodantur, tum tempus, quo ista ipse scripserit, ostendit, tum vaticiniorum illius meminit, quibus ante augurabatur bella & seditiones futuras, quarum C
commenta isto modo redarguit: Qui fieri potest, vt istud illius mendacium iam non satis omnibus exploratum sit? Nam ex eo tempore, quo illa mulier abijt e vita, in hunc vsque diem plures quàm tredecim anni intercesserunt, & neque bellum in aliqua regione separatim, neque passim in toto orbe terrarum gestum hæctenus accepimus: quin Christianis etiam, Dei misericordia largiente, pax secura & stabilis permanfit.] Hæc cum scribat Apollinaris ab obitu Maximillæ tredecim annos & vltra, Romanum Imperium omni ex parte bello vacasse; satis potest intelligi ipsam defunctam esse vltimo M. Aurelij tempore, & Apollinarem scripsisse vltimo tempore Commodi Imperatoris: nam anni tredecim illius Imperij, pacifici absque bello transierunt: antea vero & postea vel externum vel ciuile bellum viguit, vt dicemus suis quibusque locis. Sed rursus ex Apollinari Eusebius. D

Ex tertio libro item pauca quædam proferam, quibus Montani æmulos, qui inani ostentatione complures ex suis martyres fuisse iactauit, impugnat in hunc modum: Cum iam omnia illorum argumenta, quæ supra posuimus, sint penitus confutata, & nihil habeant quod dicant amplius: ad martyres confugiunt, seq. affirmant complures habere martyres; atque hoc certum argumentum esse virtutis & potentiae, quæ est in prophético illo spiritu abdita. Ceterum istud, vt videtur, omnino a veritate alienissimum est: Etenim non pauci aliarum hæreseon propugnatores, permultos venditant se habere martyres: non tamen propterea cum illis consentiemus, neque illos veritatem penes se retinere fatebimur. Qui primi ex Marcionis hæresi Marcionistæ vocati sunt, permultis se Christi martyribus abundare prædicant; sed tamen Christum ipsum, vti veritas postulat, minime profitentur. Non multo post hæc subdit: Simulatque E
viri vere Ecclesiastici & Catholici persecutionis temporibus, ad testimonium fidei, quæ est ex veritate, vna cum quibusdam Cataphrygarum hæresi cæcatis, quos illi hæretici pro martyribus habebant, essent forte vocati, ab illis plane dissenserunt plurimum: & ne cum vesano ac dementi Montani & mulierum sibi in societatem ascitarum spiritu, vlla ex parte consentire viderentur, cum illis communicare ad extremum vsque spiritū prorsus recusarunt. Atque hoc verum esse, & nostris temporibus Apameæ, quæ iuxta Mæandrum sita est, gestum, Gaius & Alexāder Eumeniæ prognati, qui tunc martyrium subibant, satis perspicue declararunt] hucusque ex Apollinari Eusebius.

Quod autem ad Montani dogmata pertinet, quæ ab alijs de his dicta sunt, recensebimus. Aiunt ergo illum primum eius & maximū fuisse errorē, a quo, vt e fonte, fluxerunt ceteri; quod diceret se esse Paracletū illum spiritū veritatis, quem Pater pollicitus erat se daturum

PRÆDICTIO-
NES PSEUDO-
PROPHETA-
RVM.

PRÆDICTIO-
NES PSEUDO-
PROPHETA-
RVM.

TEMPVS OBI-
TVS MAXI-
MILLÆ.

PSEVDOMAR-
TYRES HÆRE-
TICORVM.

MONTANI HÆ-
RESES QUÆ.

A daturum Apostolis: eo etiam nomine eum sæpe citat Tertullianus: a ac proinde ipsum negasse, Apostolos accepisse Spiritum Paracletum. Rursum quod spectat ad doctrinam fidei de sanctissima Trinitate, docuisse Montanistas, quæ postea Sabellius prædicauit, testatur S. Hieronymus, b cum ad Marcellam scribens: Primum, inquit, in fidei regula discrepamus: Nos Patrem & Filium & Spiritum sanctum in sua vnumquemque persona ponimus, licet substantia copulemus: illi (nempe affectæ Montani) Sabellij dogma sectantes, Trinitatem in vnus personæ angustias cogunt] inde quoque potuit accidisse, vt qui se Paracletū diceret, idem quoque se esse Deum Patrem, impudentissime affirmaret: vt ait his verbis Epiphanius: c Insuper apponit idem Montanus sic dicens: Ego Dominus Deus omnipotens, conuersans in homine:] ac subdit post nonnulla: Montanus autem se ipsum solum glorificat, & dicit esse Patrem omnipotentem, & in homine inhabitare: vt vndequaque ostēdatur, quod non ipse sit ab illo missus, neque qui ab illo accepit.] ac paulo post: Deinde rursus inquit miserrimus homuncio Montanus, neque Angelus, neque Legatus, sed ego Dominus Deus Pater veni. Hæc autem cum dicat, deprehenditur alienus esse, vt qui Christum non glorificet] nam de Spiritu Paracleto dictum ab eo fuerat: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.]

Hæc cum dicant de Montano Epiphanius atque Hieronymus: falsum esse oportet, quod idem Epiphanius necnon ante ipsum Philastrius, Theodoretus & alij dixerunt, Montanum de Patre, Filio, & Spiritu sancto eadem sensisse, quæ Ecclesia catholica. Verum hæc omnia arbitror iactata potius a Montanistis quàm a Montano: nam Tertullianus, qui eum nominat Paracletum, & omnia ab eo dicta eidem Paracleto fert accepta, ac subinde eadem vt diuinitus tradita pro viribus propugnare non desistit, nihil huiusmodi de Trinitate eum sensisse demonstrat. Rursum vero si tam horrendas palam blasphemias Montanus effutisset, quorsum de eo dubitare: propheta ne, an pseudo-propheta fuerit, opus erat? quid tamdiu de eo altercatum atque consultatum? in re enim tam patente, nulla prorsus opus erat consultatione: nam ipso primo auditu blasphemiam, eam cuiuscumque licet impij aures exhorruissent.

Hæc vt existimem, adducor etiam, quod nullus antiquorum scriptorum qui eodem seculo cum illo vixerunt, & aduersus eum scripserunt, hæc obijciat: cum multa in eum inferant; & quæ longe minora his erant (vt vidimus) magnopere exaggerent. Nec tam immania quæ ante omnia obijcienda, ac refellenda fuissent, putandum eos obuoluta silentio reliquisse, si reuera ab ipso dicta fuissent. Et quod de Sabellianismo Montanistarum tradit Hieronymus: nequaquam id sensisse Montanum, nec Montanistas quidem D
omnes: sed ex eis aliquos affirmat Theodoretus, d nempe ex illis, quos Tertullianus e vocat secundum Æschinem. Nec item credimus, licet dixisset se esse Paracletum, vt Theodoretus affirmat, atque Tertullianus qui hoc nomine eum appellat, significare voluisse, Paracletum humanam assumpsisse carnem, & illum ipsum se esse Montanum; vel absque carne se Spiritum tantum, & negasse se esse hominem: nam nullus plane est qui id aliquando dixerit de Montano, dum vel ei aduersans, ab eo proditas impugnat, hæreses; vel eas pugnaciter, vt Tertullianus, defendit. Quamobrem sic existimamus ipsum a Tertulliano vel alijs dictū esse Paracletū, quod se illum diceret accepisse Spiritū Paracletum, quem Christus pollicitus fuerat a Patre mittendum: ipsumq. f se maiori plenitudine, quàm fecissent Apostoli, alijs impertiri: quod illum maiori abundantia quàm Apostoli, accepisset: quippe qui diceret illos (vt de se quoque testatur Paulus g cum ait: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus) nondum quod perfectum erat accepisse, sed in se ac suos plenitudinem illam Spiritus, immo ipsum Paracletū descendisse, ac proinde (quod de ipso Spiritu a Christo dictum erat: Ipse docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia) se suosq. plenissimam rerum scientiam assecutos esse.

Ea quippe ratione secundas nuptias, quas non reijcit Apostolus, ipse tanquam maiori scientia præditus, vt fornicationem damnauit. Insuper, quod nec ipse Christus, nec Apostolus admisisset, nupriarum docuit solutionem. Ad hæc etiam ieiunia quædam noua, & penitus inusitata in Ecclesiam conatus est introducere, de quibus Hieronymus h ad Marcellam: Nos (inquit) vnam Quadragesimā secundum traditionē Apostolorum, toto anni tempore nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores] non quod diceret Montanus se tertio quadragesimale ieiuniū repetere, quod tres passi reuera essent Saluatores: cum vna tantum ea ratione in Ecclesia

a Tertul. de fug. in persecut. cap. 1.

b Hier. epist. 54.

c Epiphanius. hæres. 48.

MONTANVS
QVOMODO
DICTVS PA-
RACLETVS.

d Theodor. hæres. fabul. lib. 3.
e Tertul. de præscrip. cap. 52.

f Philastr. de hæres. cap. 50.

g 1. Cor. 13.

QVÆ MONTANVS DOCVIT.

h Hier. epist. 54.

*a Tertul. ad
nerf. Psych. c. 13.*

*b Hieronym. ad
Marcel. epist. 54.
IEIUNIA MON-
TANI QVALIA.*

*c Tertul. ad
nerf. Psych. c. 13.*

d Rom. 13.

*e Hieron. com-
men. in epist. ad
Ephes. lib. 2. c. 3.
QVID DE FV-
GA IN PER-
SECVTIONE
MONTANVS.
f Tertul. de
fug. in perfec.
g Apud Euseb.
lib. 5. cap. 17.*

*h Tertul. de
anima c. 9.*

*QVID DE ANI-
MÆ QVALITA-
TE MONTANI-
STÆ.*

ex traditione Apostolorum, post Christi passionem, sit solita celebrari: sed aliam ab hac diuersam prætexebat ieiuniorum causam Montanus, quam refert Tertullianus, cum ait: Spiritus sanctus cum in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex prouidentia imminentium siue ecclesiasticarum tentationum, siue mundialium plagarum, qua Paracletus, idest aduocatus, ad exorandum iudicem, huiusmodi officiorum remedia mandabat, puta nunc ad exercendam sobrietatis & abstinentiæ disciplinam: hunc qui recipimus, necessario etiam quæ tunc constituit obseruamus] hæc ipse: Sed quàm falsus vates extiterit, pax Ecclesiæ, quæ secuta tunc est (vt ex Apollinare diximus) perspicue declarauit.

At subdit Hieronymus: non ob id Ecclesiam non amare ieiunia, quòd respuat illa Montani; nam ait: Non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat, sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre] hæc cum dicat Hieronymus, plane significat Montanum tanquam totius Ecclesiæ præfulem lege sancta ad hæc sua seruanda ieiunia, vniuersam voluisse Ecclesiam obligare: quod non obscure declarat Tertullianus, cum sæpissime in Catholicos inuehatur, quòd a Paraclete tradita ieiunia non seruarent. Ex ijs apparet quàm calumniose agant, qui sanctos Monachos, aliosq. regulares damnant, quos & seruantes plura in anno ieiunia ac Quadragesimas, Montanizare dicunt, & non nisi a Montani spiritu afflatis iactant eas de ieiunijs leges esse statutas: Nam hi non vt Montanus eiusmodi leges vniuersæ præscriperunt Ecclesiæ, vt ob id qui eas non seruarent esse damnandos dicerent; sed eos tantum, qui arctiori vinculo disciplinæ sua sponte se voto ad ea & alia seruanda obligassent, teneri voluerunt; nec eos semper, sed cum idoneæ vires suppeterent.

Quòd vero ad Ecclesiã eius temporis spectat (vt paucis Tertulliano isthæc in Catholicos inclamanti satisfaciamus) consulto quidem atque prudenter ea penitus Catholici reiecerunt: primo quidē, quòd si ob aliquam imminentē cladem erant indicenda ieiunia: hoc non Montani erat, sed Episcoporum munus: id enim cōsuetudine iam in Ecclesia receptum fuisse, idem ipse testatur cum ait: Bene autem quòd Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, vt vestræ capturæ est, sed interdum ex aliqua sollicitudinis Ecclesiasticæ causâ] Præterea si quæ a Montano statuta essent ieiunia Ecclesia recepisset: spiritum illius comprobasse penitus visa esset. At quantumlibet existimasset, ipsum diuino afflatum spiritu illa loquutum: adhuc tamen quòd sciret, quæ a Deo sunt (secundum Apostolum) ordinata esse: non erat illius partium illa edicere, adijcereq. ea seruandi necessitatem.

Sed ad cetera recensenda Montani dogmata redeamus. Idem alibi addit Hieronymus, dixisse Montanum prophetas in extasi esse loquutos, adeo vt nec ipsi scirent quid dicerent. Præter alia complura mendacia atque deceptiones Pseudoparacletus Montani illud superaddidit, vt assereret: Nequaquam martyrij tempore fugiendum, sed loco sistendum, & martyriū expectandū; immo nec quauis occasione id redimere licere: quæ ex eiusdē Paracleti auctoritate pluribus Tertullianus scripto de ea re commentario disputauit: cum tamen ex Apollonio superius sit recitatum, ex eiusdem Montani sectæ virum eorum opinione celebrem, ingenti collata pecunia, se ne subiret martyrium, redemisse. Et in hoc quidem subdolum diaboli plane fuisse consilium declaratur: nimirum quòd cerneret nihil profecisse per Gnosticos & alios quos diximus negasse subeundum esse pro Christo martyrium; cum nihilominus fideles quotidie magnæ constantiæ inperferendis pro Christo tormentis specimen ederent: mox contrariam huic struens aciē, Christianos sua sponte ad martyrium properantes, quodam velut impulsu in præcep-
E eos agi contendit: eo nempe consilio, vt omni seclusa fuga, & intercepto euadendi remedio, omnes se neci dederent, sicq. infimul omnes absumerentur, atque Ecclesia Christi omnino deficeret.

Præter hæc etiam: animã esse corpoream & anthropomorphitam, quandã ex Montani prophetissis docuisse, Tertullianus qui omnes est illorum errores sectatus, declarat his verbis: Est hodie soror apud nos reuelationum charismata sortita, quas in Ecclesia, inter Dominica sollempnia per extasin in spiritu patitur, conuersatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda dignoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Iam vero, prout scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut adlocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur: ita inde

materia

A materia visionibus subministrantur. Forte nescio quid de anima differueramus, cum ea soror in spiritu esset. Post transacta sollempnia dimissa plebe, quo vsu solet nobis renunciare, quæ viderit (nam & diligentissime digeruntur vt etiam probentur) inter cetera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuæ qualitatis; immo quæ etiam teneri repromitteret, tenera & lucida & aerij coloris, & forma per omnia humana. hæc est visio. Deus testis & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor] hucusque infelix Tertullianus, qui licet eruditissimus ac prudentissimus videretur, hisce tamen muliercularum commentis traduci, atque seduci passus est: hæc autem & alia plura didicit in schola Montani, quæ ab erudito viro ac pio Pamelio habes adnotata in Paradoxis Tertulliani in vnum collectis.

Rursum hæc de Montanistis S. Hieronymus: Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent: apud eos Episcopus tertius est. Habent enim primos de Pepuza Phrygiæ Patriarchas, secundos quos appellant Cenones: atque ita in tertium idest pene vltimum locum Episcopi deuoluuntur: quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est, apud illos nouissimum sit. Illi ad omne pene delictum, Ecclesiæ obserant fores] & subdit: Rigidi autem sunt, non quo & ipsi peiora non peccent: Sed hoc inter nos & illos interest, quòd illi erubescunt confiteri peccata quasi iusti: nos dum poenitentiam agimus, facilius veniam promeremur: prætermitto scelerata mysteria, quæ dicuntur de lactente puero & de victuro martyre confarrata. Malo, inquam, non credere, sit falsum omne, quod sanguinis est] hæc de sanguine Hieronymus; sed quod innuit solum, Epiphanius his explicat verbis: In hac vero hæresi, aut in cognata eius Quintilianorum, seu Priscillianorum & Pepuzianorum appellata, horrendum ac nefarium

C quoddam facinus fieri dicunt. Puerum enim quendam valde infantem in festiuitate quadam per totum corpus æreis aciculis compungentes, sanguinem ipsius sibi ipsis comparant, ad apparatus videlicet sacrificij] hæc Epiphanius, qui tamen hæc de puero tribuit Quintilianis ex Montano prognatis. Hæc eadem de eorum mysterijs Paschatis festo fieri solitis, tradunt Philastrius etiã & Augustinus: Verū Theodoretus hæc ait: De mysterijs autem nonnulla quidam iactitant, sed illi non fatentur, & sui accusationem calumniam appellat.] Certe quidem hæc a Montano facta esse non credimus: nullus enim antiquorum in eum eiusmodi scelus intulisse, certum est: at hæc ipsa his temporibus a Gnosticis perpetrari solita, diximus, dum de eorum origine superius sermonem habuimus. Num vero qui a Montano prouenerunt hæretici, talia factitarint, vt in diuinis mysterijs imitati sint Gnosticos, aliorum sit iudicium: laborasse quidem eos hac diu infamia certum est: licet tamen quæ de his scribuntur, diuersa sint ab ijs quæ de Gnosticis dicta sunt: ait enim S. Augustinus: Post sanguinem e puncturis infantis emunctum, si ille ex eo mortuus fuerit, apud illos celebrari pro martyre: si autem vixerit, pro magno sacerdote.]

Addit Philastrius eosdē Cataphrygas consueuisse mortuos baptizare. Hieronymus rursum hæc de ipsorum dogmatibus: Aperta est conuincenda blasphemiam dicentium; Deū primū se in veteri Testamēto voluisse per Moysen & Prophetas saluare mundū: sed quia non potuerit explere, corpus sumpsisse de Virgine, & in Christo sub specie filij prædicantē, mortem obijisse pro nobis: & quia per duos gradus mundum saluare nequiverit, ad extremum per Spiritum sanctum in Montanum, Priscam & Maximillam insanas feminas descendisse, quem Paulus non habuerit &c.] ac demum: Hæc sunt (inquit) quæ cogitatione non indigent: perfidiam eorum exposuisse, superasse est] Digna plane tanto doctore sententia: nam sicut est in Geometricis assertionibus: Rectum est mensura sui & obliqui: ita confutatione non indiget, quod collatione recti, cunctis recte intuentibus esse demonstratur obliquum; ac proinde certum exploratumq. reddi quod ait: Perfidiam hæreticorum exposuisse, superasse est.] qua ratione & nobis satis hæreses recensuisse, cum hoc ipsum sit confutasse.

Ceterum quòd spectat ad Mōtanistas: non ipsa tantum infania dogmatum redarguit eos mendaces & impostores; sed ex suis ipsorum falsis editis vaticinijs, quæ ex contrario euentu vana prorsus sunt reddita: se esse pseudopphetas certo certius ostēderunt. Nam præter illa quæ superius dicta sunt, hæc addit Epiphanius de falso Maximillæ vaticinio: Dicit enim Maximilla ab ipsis appellata prophetissa: Post me prophetissa non amplius erit, sed consummatio. Ecce quo modo vndique apparet spiritus erroris: Quæcumque

*a Hieron. epist.
54.*

*MONTANISTA
RVM RIGOR.*

*b Epiphani. ha-
res. 48.*

*NEFANDA EO-
RVM MYSTE-
RIA.*

*c Philastr. de
hares. c. 50.
d August. de
hares. c. 24.
e Theodorct. ha-
res. fabul. lib. 3.*

*f August. de
hares. c. 24.*

*g Philastr. de
hares. c. 50.
h Hieronym. e-
pist. 54.*

*i Epiphani. ha-
res. 48.
PSEVDOPRO-
PHETIA MAXI-
MILLÆ.*

cumque enim Prophetæ dixerunt, & cum intelligentia consequenter locuti sunt, & perfecta sunt, quæ ab ipsis dicta sunt, & adhuc implentur. Hæc vero dixit: post ipsam esse consummationem. & nondum consummata sunt, maxime cum tot Reges postea fuerint, & tantum tempus transferit. Anni enim iam sunt ab eo tempore plus minus ducenti nonaginta vsque ad nostrum tempus duodecimi anni Valentiniani, Valentis & Gratiani Regni, & nondum est consummatio iuxta illam, quæ seipsam nominavit prophetissam, cum ne diem quidem obitus sui nouerit] hæc Epiphanius.

a Quod vero omnibus hæreticis commune est (eo quod non sit solum a filia Chaldæorum) stabilitatem nescire, nec in proposito firmitate consistere, sed inconstantia nutare, ac in deterius prolabi: idem & ipsis euenisse conspicitur: ipso nimirum sectæ Montani exordio, sectarios eius inter se diffidio separari, ac quemque ex suo nomine sectam conficere. Nam Tertullianus^b, cum sanioris mentis esset, scribens eruditum illum commentarium de Præscriptione aduersus hæreticos, in fine cum de hæresi secundum Phrygas agit, hæc habet: Accesserunt alij hæretici, qui dicuntur secundum Phrygas: sed horum non vna doctrina est. Sunt enim qui Kata Proclum dicuntur: sunt qui secundum Æschinem pronunciantur. Hi habent aliam communem blasphemiam, aliam blasphemiam non communem, sed peculiarem & suam. Et communem quidem illam, quod in Apostolis quidem dicant Spiritum sanctum fuisse, Paracletum non fuisse: & qua dicant, Paracletum plura in Montano dixisse, quam Christum in Euangelium protulisse. nec tantum plura, sed meliora atque maiora. Priuatam autem blasphemiam illi, qui sunt Kata Æschinem hanc habent, qua adijciunt etiam hoc, vt dicant Christum ipsum esse Filium & Patrem] hucusque Tertullianus, de Catholicis dogmatibus in eam diem sane optime meritis. Quando autem mente motus, infano delirio coeperit agitari, suo loco opportunius dicturi sumus: tunc enim quem hic hæresis signiferum nominat Proclum, mirifice laudauit, & inter nobilissimos scriptores Ecclesiasticos adnumerans, hæc ait: Non solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus & prodiderunt & retulerunt, vt Iustinus Philosophus & Martyr, vt Miltiades Ecclesiarum Sophista, vt Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus (idem est quod Proclus) virginis nostræ senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas, &c.] quem enim sui compos inculat hæresiarcham, postea in transfuersum actus adnumerat inter summos oppugnatores hæresiarcharum.

b Aduersus hunc Proclum egregiam conscriptam fuisse disputationem a Caio nobili inter illius ætatis Theologos, tradunt Eusebius^d atque S. Hieronymus^e. Ceterum cum eloquentiæ nomine Proculus a Tertulliano laudetur: non leuis est apud me coniectura, hunc illum fuisse Proculum Siccensem ex Africa insignem Grammaticum, quo inter alios Latinos vsu esse magistro M. Aurelium Imperatorē, ac eum vsque ad Proconsularem dignitatem prouexisse, auctor est Capitolinus^f. Sed & his temporibus vixit alius Proculus Lycius Plutarchi auditor Platonicus philosophus: Cum vero commentarios ab eo scriptos recenset Suidas, post alios enumeratos, hæc ait: Scripsit argumenta contra Christianos decem & octo. Hic est Proclus ille, qui alter a Porphyrio impuram & contumeliosam contra Christianos linguam exacuit. Sed Ioannes Philoponus præclarissime decem & octo eius propositiones refutauit, eumq. Græcis etiam, quibus efferebatur, rudem atque indoctum esse ostendit] hæc Suidas. Sed ad Montani hæresim redeamus.

c Rursum vero constat eandem hæresim alia diuersa atque deformia peperisse portenta, quæ suos fetus alijs nominibus appellarunt, de quibus hæc Epiphanius^g: Quod vero nihil relinquamus ex ijs, quæ ad nomen pertinent vniuscuiusque sectæ a nobis præiudicata, etiam de Trascodrugitarum nominis appellatione rursus dicemus. Est enim hoc nomen, aut in hac ipsa (nempe Cataphrygarum) aut in sequenti Quintillianorum appellata: ab ipsis enim & hoc nomen proficiscitur. Vocantur autem Trascodrugitæ ob hanc causam: trascus enim apud ipsos pertica appellatur, drusus vero nasus siue rostrum, & ab eo quod imponunt digitum suum indicem appellatum in nasum dum orant, tristitiæ nimirum & vltronæ iustitiæ gratia: ab aliquibus Trascodrugitæ appellati sunt, hoc est Perticonasati. &c.] Quod enim nasus esset iudicij signum, & digitus hieroglyphicum dimensionis (vt est apud Orum Apollinem) digito nasum tangere, idem significare videbatur, quod recto iudicio cuncta metiri ac iudicare.

d Addit insuper Epiphanius alios, qui ex Montano descenderunt, dictos esse Quintillianos

e Alianos a Quintilla, Pepuzianos a vico in Phrygia sic dicto, & Priscillianos a Priscilla seu Prisca pseudoprophetissa Montani. Harum alteram finxisse Christum ad se venisse in mulieris forma, & sapientiam sibi communicasse, idem tradit, cum de his agit^a: subditq. in Ecclesiam ingredienti secum ferre incensas lampadas, septemq. virgines secum ducere, quæ populo vaticinarentur, itemq. Episcopos ac presbyteros apud eos esse feminas. Adhuc insuper alios Montanistas ait fuisse Artotyritas, sic dictos eo quod in mysterijs suis apponerent panem & caseum, & sic mysteria sua facerent: ex his etiam prognatos esse Tessaredecatitas, quos dicimus Quartadecimanos, idem affirmat, sic dictos, quod quartadecima luna celebrandum esse Pascha contenderent. Sed horum puto aliam esse rationem, de quibus inferius dicturi sumus.

f Occupasse hos hæreticos vsque ad tempora Epiphaniij Phrygiam, Cappadociam atque Galatiam, viguisse plurimum in Cilicia atque Constantinopoli, ipse^b testatur: S. Hieronymus^c hæc ipsa & alia his cognata monstra suo tempore in Galatia exitisse, tradit his verbis: Scit mecum, qui vidit Ancyram Galatiæ ciuitatem, quod nunc usque schismaticis dilacerata sit, quod dogmatum varietatibus construprata. Omitto Cataphrygas, Ophitas, Barboritas, Manichæos: nota enim hæc humanæ calamitatis vocabula sunt. quis vnquam^{*} Passalorinchitas, & Tascodrogos (sic legendū puto pro Ascodrogos) Artotyritas, & cetera magis portenta quam nomina, in aliqua parte Romani orbis audiuit?] de iisdem etiam in Imperatorum Rescriptis^d habetur mentio, sed de Pattalorinchitis hæc S. Augustinus^e. Pattalorinchitæ (sic enim eos nominat) intantum silentio student, vt naribus & labijs suis digitum opponant, ne vel ipsam taciturnitatem voce præripiant, quando tacendum sibi esse arbitrantur, vnde etiam illis nomen inditum, πάτταλος enim Græce dicitur palus, & ρήγος nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus hoc nomen compositum est, nescio, cum Græce dicatur digitus δάκτυλος, & possint vtique Dactylorinchitæ multo euidentius nuncupari] hæc Augustinus ex Philastrio^f vt apparet. Puto autem (quod nuper dictum est) digitum, quod dimensionis hieroglyphicum esset, per palum significatum esse. Addit Philastrius, conatos eiusmodi hæreticos imitari Prophetam dicentem^g: Pone Domine custodiâ ori meo, & osium circumstantiæ labijs meis,] addit: Et quia ieiunij beati Prophetæ vacantes, silentium sæpius commodabant, inde vsurpantes isti æstimant obseruandū, Pythagoricam vanitatem potius, quam prophetarum cælestem vitam & sapientiam sequi properantes] agit idem^h de Ascodrogitis, qui Montani Paracleto plenos se esse iactantes, insanis mentibus instar bacchantium furentes agebantur. Sed de Montani, & ex eo orta sobole satis. Aduersus Montanum autem ac suas prophetissas ipso principio constat scripsisse, quos diximus, Claudium, Apollinarem, Miltiadem, Apollonium & Caium celebrem illorum temporum scriptorem aduersus Proclum Montani primogenitum commentarium edidisse, post alios Theodoretusⁱ affirmat.

g IESV CHRISTI ANNICI PAPÆ M. AVRELII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 174. 8. 12.

SEQVITVR annus Domini centesimus septuagesimus quartus, Maximo & Orfito Coss. duodecimo M. Aurelij Imperij anno: quo (inquit Eusebius) Tatianus hæreticus agnoscitur, a quo Enkratitæ. Ex his & alijs superius de eo narratis, corrigendus est textus Epiphaniij^k, quo dicitur, post obitū Iustini sub Antonino Pio Tatianum ab Vrbe recessisse; emendanda quoque est Philastrij^l lectio, qua dicitur Tatianus post Decij tēpora vixisse. Hic quidē natione Syrus ex philosopho Platónico Christianus (vt dictum est) viuentē S. Iustino Philosopho, quem in fide habuit Catechistam, florentissimus in Ecclesia fuit, Romæq. viuens docuit, ac scripsit pro Christianis aduersus Gentes egregium volumen, cum adhuc sibi constaret. Quo modo autem infelix in errores sit lapsus, factusq. sit hæresis auctor: Irenæum^m eodem cum illo viuentem tempore audiamus, qui ait: ipsum, cum esset Iustini auditor, quandiu ille vixit, nec latum vnguem aberrasse, sed eximia pietatis specimen edidisse. Illo autem per martyrium sublato de medio, cum profiteretur se aliorum magistrum, elatus, in Valentini dogma dilapsus, ab illo errores didicit, & Marcionis & Saturnini amplexatus continentiam, detestatus est nuptias: de Adam

a Isai. 47. SECTAE DIVERSARUM MONTANISTARVM.

b Tertul. de praescript. cap. 52.

ADIMIANUS MONTANUS

DE PROCLUSO.

c Tertul. aduers. Valentian. cap. 52.

d Euseb. lib. 3. cap. 25. e Hieron. de scrip. eccl. in Caio.

f Iul. Capitol. in Marco.

g Epiphanius heres. 48.

PORTENTOSA NOMINA HAERETICORVM.

ALIA GENERA CATAPHRYG. a Epiph. heres. 49. & 50.

b Apud eundem heres. 48. c Hieron. in praefation. lib. 2. in epist. ad Galat.

* al. Pattalorinchitas.

d l. 65. de heretic. Cod. Theod. e Aug. de heres. cap. 63.

AFFECTATVM SILENTIVM HAERETICORVM.

f Philastr. de heres. cap. 77.

g Psal. 140.

h Idem. c. 76.

i Theodoret. haeret. fabul. lib. 3.

k Epiphanius heres. 40. DE TATIANO HAERESIARCHA. l Philastr. c. 49.

m Iren. lib. 1. c. 3. & Apud Euseb. lib. 4. c. 27.

A lianos a Quintilla, Pepuzianos a vico in Phrygia sic dicto, & Priscillianos a Priscilla seu Prisca pseudoprophetissa Montani. Harum alteram finxisse Christum ad se venisse in mulieris forma, & sapientiam sibi communicasse, idem tradit, cum de his agit^a: subditq. in Ecclesiam ingredienti secum ferre incensas lampadas, septemq. virgines secum ducere, quæ populo vaticinarentur, itemq. Episcopos ac presbyteros apud eos esse feminas. Adhuc insuper alios Montanistas ait fuisse Artotyritas, sic dictos eo quod in mysterijs suis apponerent panem & caseum, & sic mysteria sua facerent: ex his etiam prognatos esse Tessaredecatitas, quos dicimus Quartadecimanos, idem affirmat, sic dictos, quod quartadecima luna celebrandum esse Pascha contenderent. Sed horum puto aliam esse rationem, de quibus inferius dicturi sumus.

B Occupasse hos hæreticos vsque ad tempora Epiphaniij Phrygiam, Cappadociam atque Galatiam, viguisse plurimum in Cilicia atque Constantinopoli, ipse^b testatur: S. Hieronymus^c hæc ipsa & alia his cognata monstra suo tempore in Galatia exitisse, tradit his verbis: Scit mecum, qui vidit Ancyram Galatiæ ciuitatem, quod nunc usque schismaticis dilacerata sit, quod dogmatum varietatibus construprata. Omitto Cataphrygas, Ophitas, Barboritas, Manichæos: nota enim hæc humanæ calamitatis vocabula sunt. quis vnquam^{*} Passalorinchitas, & Tascodrogos (sic legendū puto pro Ascodrogos) Artotyritas, & cetera magis portenta quam nomina, in aliqua parte Romani orbis audiuit?] de iisdem etiam in Imperatorum Rescriptis^d habetur mentio, sed de Pattalorinchitis hæc S. Augustinus^e. Pattalorinchitæ (sic enim eos nominat) intantum silentio student, vt naribus & labijs suis digitum opponant, ne vel ipsam taciturnitatem voce præripiant, quando tacendum sibi esse arbitrantur, vnde etiam illis nomen inditum, πάτταλος enim Græce dicitur palus, & ρήγος nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus hoc nomen compositum est, nescio, cum Græce dicatur digitus δάκτυλος, & possint vtique Dactylorinchitæ multo euidentius nuncupari] hæc Augustinus ex Philastrio^f vt apparet. Puto autem (quod nuper dictum est) digitum, quod dimensionis hieroglyphicum esset, per palum significatum esse. Addit Philastrius, conatos eiusmodi hæreticos imitari Prophetam dicentem^g: Pone Domine custodiâ ori meo, & osium circumstantiæ labijs meis,] addit: Et quia ieiunij beati Prophetæ vacantes, silentium sæpius commodabant, inde vsurpantes isti æstimant obseruandū, Pythagoricam vanitatem potius, quam prophetarum cælestem vitam & sapientiam sequi properantes] agit idem^h de Ascodrogitis, qui Montani Paracleto plenos se esse iactantes, insanis mentibus instar bacchantium furentes agebantur. Sed de Montani, & ex eo orta sobole satis. Aduersus Montanum autem ac suas prophetissas ipso principio constat scripsisse, quos diximus, Claudium, Apollinarem, Miltiadem, Apollonium & Caium celebrem illorum temporum scriptorem aduersus Proclum Montani primogenitum commentarium edidisse, post alios Theodoretusⁱ affirmat.

C IESV CHRISTI ANNICI PAPÆ M. AVRELII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 174. 8. 12.

D ex eo orta sobole satis. Aduersus Montanum autem ac suas prophetissas ipso principio constat scripsisse, quos diximus, Claudium, Apollinarem, Miltiadem, Apollonium & Caium celebrem illorum temporum scriptorem aduersus Proclum Montani primogenitum commentarium edidisse, post alios Theodoretusⁱ affirmat.

IESV CHRISTI ANNICI PAPÆ M. AVRELII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 174. 8. 12.

SEQVITVR annus Domini centesimus septuagesimus quartus, Maximo & Orfito Coss. duodecimo M. Aurelij Imperij anno: quo (inquit Eusebius) Tatianus hæreticus agnoscitur, a quo Enkratitæ. Ex his & alijs superius de eo narratis, corrigendus est textus Epiphaniij^k, quo dicitur, post obitū Iustini sub Antonino Pio Tatianum ab Vrbe recessisse; emendanda quoque est Philastrij^l lectio, qua dicitur Tatianus post Decij tēpora vixisse. Hic quidē natione Syrus ex philosopho Platónico Christianus (vt dictum est) viuentē S. Iustino Philosopho, quem in fide habuit Catechistam, florentissimus in Ecclesia fuit, Romæq. viuens docuit, ac scripsit pro Christianis aduersus Gentes egregium volumen, cum adhuc sibi constaret. Quo modo autem infelix in errores sit lapsus, factusq. sit hæresis auctor: Irenæum^m eodem cum illo viuentem tempore audiamus, qui ait: ipsum, cum esset Iustini auditor, quandiu ille vixit, nec latum vnguem aberrasse, sed eximia pietatis specimen edidisse. Illo autem per martyrium sublato de medio, cum profiteretur se aliorum magistrum, elatus, in Valentini dogma dilapsus, ab illo errores didicit, & Marcionis & Saturnini amplexatus continentiam, detestatus est nuptias: de Adam

ALIA GENERA CATAPHRYG. a Epiph. heres. 49. & 50.

b Apud eundem heres. 48. c Hieron. in praefation. lib. 2. in epist. ad Galat.

* al. Pattalorinchitas.

d l. 65. de heretic. Cod. Theod. e Aug. de heres. cap. 63.

AFFECTATVM SILENTIVM HAERETICORVM.

f Philastr. de heres. cap. 77.

g Psal. 140.

h Idem. c. 76.

i Theodoret. haeret. fabul. lib. 3.

k Epiphanius heres. 40. DE TATIANO HAERESIARCHA. l Philastr. c. 49.

m Iren. lib. 1. c. 3. & Apud Euseb. lib. 4. c. 27.

*a Tertul. de
praescript. c. 52.
b Euseb. lib. 5.
cap. 13.*

Adam illud edicens, ipsum minus consequutum esse salutē. eadem de eo habet Tertullianus^a illi æqualis. Tantæ is fuit æstimationis, ut venerit ad eū Romæ profitentem audientem Rhodon ab Oriente, de quo hæc Eusebius^b postquam ab eo elaboratas lucubrationes recensuit: Idem Rhodon in eodem libro (illum autem Callistioni dedicabat) se Romæ a Tatiano & doctrina & litteris institutum asserit. Ait vero a Tatiano elaboratum librum quendam quæstionum, quibus cum Tatianus polliceretur, se sacras litteras inuolutas & obscuras demonstraturum: idem Rhodon contra, se easdem quæstiones in libro separato perspicue soluturum promittit] hucusque Eusebius.

*TATIANVS
QUANDO A FI-
DE DESCIVIT.*

Porro quandiu Romæ fuit, veritus fortasse multos oculos se inspicientes, ipsiusque Romanæ Ecclesiæ, quam Apostoli instituisent, sincerissimam puritatem; stetisse in fide, nec quidquam docuisse, quod Catholicæ fidei aduersaretur; sed cum in Orientem profectus est, ipsum a recto fidei tramite deuiasse, & alios in errorem induxisse, Epiphanius^c testatur, cum ait: Cum Roma post mortem S. Iustini digressus ad Orientis partes, & illic conuersatus, in malam opinionem incidit, & sæcula quædam & fabulas Valentini, & principatus quosdam ac emissiones etiam ipse introduxit: maximam vero prædicationis suæ partem in Antiochia ad Daphen sita fecit, & in Cilicum partibus, multum autem in Pisidia valuit. Ab hoc enim per successionem qui Encratitæ, idest continentes, appellantur, venenum transumpserunt] & paulo post eius relegens impia dogmata, hæc ait: Hic quidem asserit non saluari Adam ipsum. Continentiam vero hic prædicat, nuptias autem scortationem & corruptionem putat, asserens nihil differre matrimonium a scortatione, sed idem esse. Vnde in prætextu continentiarum & continentium morum, nequitiosam vitam duxit, velut lupus rapax ouilla pelle indutus, & temperantiæ prætextu deceptos seducens. Mysterijs autem similiter vsus est ad imitationem Sanctæ Ecclesiæ, verum aqua solum vsus est in iisdem mysterijs] hæc Epiphanius.

*Volunt. de
... ..*

... ..

*d Euseb. lib. 4.
cap. 27.*

Aquarios S. Augustinus hos nominat hæreticos, qui aquam tantū in sacrificio offerrent. Docuisse etiam Tatianum ab animantibus abstinentiam, ex Irenæo tradit Eusebius.^d Addit Clemens Alexandrinus a Tatiano etiam illud dictum: alterius Dei esse legem, alterius Evangelium, & duplex genus hominum statuisse, vetus & nouum, non tamen eo sensu, quo a Catholicis, hæc ab eo dici consueuerunt, nam addit: Tatianus separat veterem quoque hominem & nouum, sed non ut nos dicimus; veterem quidē virum, Legem, nouum autem, Evangelium: ei assentimur nos quoque dicentes, sed non eo modo, quo ille vult, dissoluens Legem ut alterius Dei &c.] hæc etiam a Marcione ipsum esse mutuum apparet, ut auctorem Legis Deum diceret aduersarium esse Evangelij conditoris: disputat idem pluribus aduersus eius hæresim vini vsum prohibentem, in libro cuius titulus est Pædagogus^f. Ad hæc Eusebius^g: Hunc autem aiunt nonnullas Pauli Apostoli voces utpote qui dictionis, & loquendi compositionem in illis corrigere moliretur, audaciter & temere commutasse.] ab eodem elaboratum esse opus, quod *Διθεωσασαν* appellauit, quo vnum ex quattuor Evangelium contexuisset, idem^h affirmat. Laudabilis plane fuisset hac ex parte Tatianus, nisi dolose sic compingens vnum ex quattuor multa reliquisset, quæ de Christi carne in eis ab Evangelistis sunt prodita; quippe qui Marcionis semel male imbutus tinctura, quæcunque valuit, pro eius dogmatibus facere non prætermisit.

*f Idem in Pa-
dag. lib. 2. c. 2. in
fin.*

*g Euseb. lib. 4. c.
27. in fin.*

h Euseb. ibid.

*i Theodoret. ha-
ret. fabul. lib. 2.
TATIANI DIA-
THESSARON.*

De eodem opere agēs Theodoretusⁱ, hæc ait: Is autem composuit etiam Evangelium, quod dicitur, Ex quattuor, amputatis genealogijs & alijs, quæcunque ostendunt Dominum natum esse ex Dauid secundum carnem. Eo autem vsi sunt non solum hi, qui sunt illius sectæ, sed ij etiam qui dogmata Apostolica sequuntur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simplicius eo tanquam libro compendioso vtentes. Ego quoque inueni plusquam ducentos eiusmodi libros, qui in honore habebantur in nostris Ecclesijs: quos cum omnes simul coegissem, deposui; & in loco eorum reposui quattuor Evangelistarum Euangelia] hæc Theodoretus. quæ quidem latuisse oportuit Victorem Capuanum, dum quodnam esset Tatiani opus, & quod Ammonij Alexandrini eodem argumento conscriptum, dubitasse se dicit: At, quod deterius est, post longam de ea re habitam discussionem, quod Ammonij erat opus, Tatiano tribuit; & Diatheffaron Tatiani adscripsit Ammonio. Existimo enim, hæresiarchæ opus absque auctoris titulo, ob sectæ infamiam, fuisse descriptum.

... ..

... ..

Sed præstat, quæ ipse præfatur in Harmoniam Ammonij (hic nempe erat titulus libri)

A libri) quam adscribit Tatiano, hic ut cuncta certiora habeantur, exscribere. Est autem eiusmodi eius ad opus præfatio^a: Dum fortuito in manus meas incideret vnum ex quattuor Euangelium compositum, & absente titulo, non inuenirem nomen auctoris, diligenter inquirens, quis gesta vel dicta Domini & Saluatoris nostri Evangelica lectione discreta, in ordinem quo se consequi videbantur, non minimo studij labore redegerit: reperti Ammonium quendam Alexandrinum, qui Canonum quoque Evangelij fertur inuentor, Matthæi Evangelio reliquorum trium excerpta iunxisse, ac in vnam seriem Euangelium nexuisse; sicut Eusebius Episcopus Carpiano cuidam scribens, in præfatione editionis suæ, qua Canones memorati Evangelij edidit, supradicti viri imitatus studium, refert in hunc modum: Ammonius quidam Alexandrinus, multum ut arbitror laboris & studij impendens, vnum ex quattuor nobis reliquit Euangelium. Ex historia quoque eius comperi, quod Tatianus vir eruditissimus & orator illius temporis clarissimus vnum ex quattuor compaginauerit Euangelium, cui titulum Diapente imposuit. Hic beati Iustini Philosophi & Martyris dum adiuueret, discipulus fuit: quo migrante ad Dominum palma martyrij, magistri sancti deserens disciplinam, & doctrinæ supercilio elatus, lapsus in Encratitarum hæresim, Marcionis potius amplexus errorem, quam Iustini Christi Philosophi veritatem, suæ vitæ perniciosus extitit: asserens inter alia, nuptias & supra pari crimini subiacere. Sed & dictis Apostolicis manus profanæ emendationis, vel (ut dicam verius) corruptionis dicitur intulisse. Sed quia & hominum perfidorum (Christi nostri operante potentia) confessione vel opere sæpe triumphat gloria veritatis (nam & demones^b Christum fatebantur, & filij Sceuæ in Actibus Apostolorum^c in nomine Iesu, quem Paulus prædicaret, demonia fugabant) Tatianus quoque licet profanis implicitus erroribus non inutile tamen exhibens studiosis exemplum, hoc Euangelium (ut mihi videtur) solerti compaginatione disposuit: & forsitan adhuc beati Iustini adherens lateri, illius eruditionis merito, hoc opus explicuit. Arbitror enim propterea non Ammonij; sed huius esse editionē memorati voluminis, quod Ammonius Matthæi fertur relationi, Euangelistarum reliquorum relatione discretos annexuisse sermones: hic vero S. Lucæ principia sunt assumpta, licet ex maxima parte Evangelij sancti Matthæi reliquorum trium dicta coniunxerit, ut iure ambigi possit, vtrum Ammonij, an Tatiani inuentio eius operis debeat æstimari. Verumtamen vel si iam hæresiarches huius editionis auctor extitit Tatianus, verba Domini mei cognoscens, libenter amplector interpretationem: si fuisset eius propria, procul abijcerem.] hucusque de his Victor, qui post præfationem eiusmodi ponit operis titulum: Sancta quattuor Euangeliorum Harmonia, Tatiano* Alexandrino auctore.]

*a Extat tom. 2.
Biblioth. sanct.*

*REDARGVI
TVR ERROR
VICTORIS.*

*b Mat. 8.
c Act. 19.*

** Al. Ammo-
nio.
AMMONII
HARMONIA
TATIANO
TRIBVTA.*

D Ceterum ipso tantum Tatiani sublato & restituto Ammonij nomine, omnia se recte habent: nam quod ponitur, Alexandrinus, Ammonio conuenit, qui fuit Alexandrinus, non Tatiano qui Syrus: & Harmoniæ nomen non operis Tatiani, sed Ammonij titulus fuit: hæc ita se habere ipse contextus, qui sequitur quattuor Euangelistarum plane declarat, in quo nihil ponitur auctoris, sed ipsa tantum, ut se habent in codicibus, quattuor Euangelistarum verba, nec quidquam ab eo prætermisum, quod illi dixissent: quod quidem nequaquam factum esse a Tatiano, Theodoretus est firmissimus testis: nā ait ab eo prætermisum esse genealogias & alia, quæ ad insinuandam Christi generationem secundum carnem spectarent: quæ quidem omnia exacte (ut habent verba Euangelistarum) in ea Harmonia Ammonij, a Victore Tatiano tributa, habentur recitata.

E Rursum vero quæ post eam posita habetur alia Euangelistarum concordia, quæ Ammonij titulo censetur: illam ipsam esse Tatiani, nulla penitus esse posse videtur dubitatio: nam ad numeros Theodreti in omnibus disposita videtur: nulla enim in ea de genealogijs a Matthæo vel Luca descriptis mentio prorsus habetur: immo more Tatiani, qui simplicem Apostolorum locutionem carpebat, non Euangelistarum verba posuit, sed sententijs ex illorum scriptis summatim collectas. Hæc igitur tam accurate animaduertisse oportuit, ne titulo falso appposito, imprudenter quis deciperetur, alteri tribuēs, quod alterius foret. Nec quidquam refert, quod ait Victor: Ammonium reliquos tres Evangelistas associasse Matthæo, si concordia illa, quam primo loco ponit, a Luca incipiat: nam necessitate historiæ, illa quæ a Luca scripta essent de sacerdotio Zachariæ, erant primo loco ponenda: Cum in reliquis, quæ in contextu operis continentur (ut idem ipse Victor fatetur) maxima ex parte ex Matthæi Evangelio sint descriptæ.

*TATIANI CON-
CORDIA TRI-
BUTA AMMO-
NIO.*

a Clem. Alex. Strom. lib. 3. ALIA SCRIPTA TATIANI

b Theodoret. haeretic. fabul. li. 1. c Epiphani. haer. ref. 47.

ENCRATITAE HAERETICI IDEM TATIANI.

IVDPADEP APOAETHY ATRIOCTOY

d Euseb. lib. 4. cap. 27.

e Aug. de haer. ref. c. 24. SEVERIANI HAERETICI.

scorum A. I. A. * I I O M M A A I I O M M A H O X A I T A T A T V I A I T

f Clem. Alex. Strom. lib. 3. IULIUS CASSIANVS ENCRATITA.

MODI MATTA IHT AIDROD OMMATAVE g Theodoret. haeretic. fab. lib. 3. DE RHODONE

h Euseb. lib. 5. cap. 13.

Quod denique ad eiusdem Tatiani commentarios pertinet: auctor est Clemens Alexandrinus^a, ab ipso scriptum librum hoc titulo praenotatum, De perfectione secundum Salvatorem, sed refertur blasphemius, cum in eo totus fuerit auctor in condemnatione nuptiarum & eius auctoris, nempe Dei qui eas primus instituit: nam ex paucis quae idem Clemens recitat ex eo, facile est de ceteris coniectari. At quoniam Theodoretus de Tatiano agens, ait: Hunc habent ducem, qui dicuntur Hydroparastatae, & Encratitae] quinam hi fuerint suscepta narratio de Tatiano, ut dicamus, postulat. Nominati^b sunt autem Hydroparastatae, qui Tatianum sectabantur, eo quod aquam in sacrificio loco vini offerrent. Porro Tatianos cum Encratitis coniungit Epiphanius^c, adeo ut appareat vnius monstri ex diuersis actibus duo fuisse nomina.

Encratitas igitur ex Tatiano prognatos, non modo omnia ab ipso accepta sectatos, sed & in deteriora esse prolapsos, Epiphanius docet: quippe quia sicut illi, abominarentur nuptias, abstinerent ab animatis & vino, & alia sectarentur quae Tatiani essent: aliaque etiam eos addidisse tradit. nam ait: Afferunt etiam hi, principatus quosdam esse, & qui diaboli est, aduersus Dei opera oppositum esse, & Deo non subiectum, sed robustum & facientem velut ex propria potestate, & non velut, qui aberret] additque eos ad suorum ipsorum dogmatum adstipulationem aucupatos esse scripturas quasdam apocryphas, nimirum Acta quaedam quae dicerentur Andreae, Ioannis alia, alia vero Thomae & aliorum. Insuper admittere feminas ad sacra mysteria, inter quas & viuunt: adeo ut qui nomine Continentes sunt dicti, re ipsa turpes essent: horumque non exiguum numerum sua adhuc aetate vixisse in Phrygia, Galatia, Pamphilia, Cilicia, atque Syria.

Auxisse autem Tatiani dogmata Seuerum quendam, qui Seuerianis haereticis nomen dedit, tradit Eusebius^d, cum ait: Non longo tempore post Seuerus quidam nomine haeresim modo a nobis commemoratam mordicus tuebatur, atque illis qui ex eo, tanquam ex erroris fonte dimanarunt, auctor extitit, ut Seueriani, appellatione ab eo deriuata, nominarentur.] Meminerunt eiusdem Hieronymus ac Theodoretus: S. Augustinus^e autem de iisdem Seuerianis haec addit: Vinum (inquit) non bibunt, eo quod fabulosa vanitate de satana & terra germinasse asserunt vitem. Etiam ipsi non sanam doctrinam suam, quibus volunt, inflant nominibus principum: carnis resurrectionem cum veteri Testamento respicientes. Hic praeterea Philumenam quandam puellam dicebat inspiratam diuinitus ad pronuntianda futura: ad quam somnia atque aestus animi sui referens, diuinationibus seu praesagijs eius secretim erat solitus praemoneri, eodem phantasmate eisdem Philumenae pueri habitu se demonstrante: qui puer apparens, Christum se aliquando, aliquando esse assereret Paulum; a quo phantasmate sciscitans, ea soleret respondere, quae se audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari solitam, inter quae illud praecipuum, quod in angustissimi oris ampullam vitream panem gradem immitteret, eumque extremis digitulis leuare soleret illa sum, eoque solo, quasi diuinitus sibi cibo dato fuisset contenta] haec Augustinus. Veruntamen Philumenam (ut dictum est superius) alij tribuunt Apelli haeresiarchae, sed fortasse haec alia ab illa, quae hinc nugis atque praestigijs magnam sibi aestimationem a vecordibus comparauerat.

Quod item ad Tatiani fautores spectat: addit Clemens Alexandrinus^f, Iulium Cassianum Valentini haeresiarchae discipulum in eandem sententiam conspirasse cum Tatiano, fuisseque hunc principem haeresis Docitarum, qui dicerent Christum corpus sumplisse phantasticum; sed & ad roborandum Tatiani dogma scripsisse librum de continentia vel castitate; & ex pseudoeuangelio, Secundum Aegyptios dicto, mutuatum esse testimonium de Christo loquente cum Salome, ac matrimonium detestante: eundemque perperam interpretatum esse Genesim, cum per lignum vetitum diceret significatum esse coniugium, & per pelliceas tunicas humanam carnem. haec & alia ex eo recitat Clemens, quem haec detestantem vtinam Origenes eius discipulus auscultasset.

Scripsisse aduersus Tatianum & Encratitas Musanum veritatis patronum, tradit Theodoretus^g, cui & alios annumerat, nempe Apollinarem Hierapolis in Phrygia Episcopum, Clementem Alexandrinum, & Origenem: Rhodone quoque Tatiano aduersatum esse, Eusebius non obscure significat: qui licet illius discipulus fuerit, tamen magnam sibi laudem ex fide Catholica ob certamina aduersus diuersos haereticos inita propagauit. de quo haec Eusebius^h breui narratione commemorat: Eodem tempore Rhodon Asiatico genere procreatus, & Romae (ut narrat ipse) de litteris & doctrina a Tatiano,

A Tatiano, qui ex superiori nostro sermone satis cognosci potest institutus, varijs libris exquisite compositis, strenue cum reliquis fidei nostrae patronis impugnavit Marcionis haeresim, eamque etiam sua aetate in varias & discrepantes distractam sententias explanat: ac non modo diffidij & dissensionis describit auctores, sed falsa cuiusque illorum commenta, quae callide excogitauerant, accurate coarguit.] Ex ijs namque vnum fuisse Tatianum, quem Marcionis sectatum vestigia diximus, satis potest intelligi. Demum lucubrationes ab eo editas recensens; ab eo elaboratum tradit commentarium in sex dies creationis rerum omnium, quo errores Apellis & eius blasphemias egregie confutauit: alia vero eius ingenij monumenta, superius recitata, hic iterum enumerare praetermittimus: quae singula Hieronymus^a ex Eusebio recenset.

His igitur alijsque ab haereticis ad demoliendam Ecclesiam compositis arietibus, cum & adhuc gladius persecutionis saeuiret, quo sublatum etiam sequenti anno Anicetum Papam dicemus: satis certum exploratumque proditum est experimentum, ipsam supra solidum fundamentum esse constructam; super ipsam nimirum immobilem petram Christum, ut nulla aduersaria obnitente potestate aliquando disijci posset ac dirui: quin potius sicuti clauus, quo maioribus ac frequentioribus mallei ictibus percuitur, eo pressius atque altius figitur, ac firmiter solidatur; ita Dei Ecclesiam ingruentibus maiorum persecutionum insultibus, magis visa est firmari, atque solidius stabiliri. Ut plane iuge miraculum cognoscatur: cum assidue emergentibus ab inferis aduersarijs legionibus: indeque erumpentibus quotidie in eius incendium flammaram globis: ipsa nihilominus omnia sibi aduersantia superet, referatque triumphum, in genti illo gloriae titulo praenotatum: PORTAE INFERI NON PRAEVALEBUNT ADVERSVS EAM.

IESV CHRISTI ANNVS 175.

ANICETI PAPAE ANNVS 9.

M. AVRELI II IMP. ANNVS 13.

ANNO Christi Domini nostri centesimo septuagesimo quinto, Aurelius Seuerus secundum & Claudius Pompeianus declarati sunt Consules. Hunc Claudium M. Aurelius post obitum Lucij fratris profecturus ad bellum, data ei Lucilla filia, quae fuerat Lucij, in coniugem, asciuit sibi generum, quae postea bis Consulem fecit quod tradit Capitolinus in Marco. Hunc etiam in eadem expeditione praefectum fuisse exercitui: editum ab ipso Marco datum pro Christianis, de quo suo loco agemus, significat. Quod vero gener Imperatoris in Consularibus Fastis non priori loco, sed posteriori ponatur (na Seuerus secundo Consul primitus adscriptus habetur) illud plane tunc accidit, quod S. Gregorius^b Papa tradit his verbis: Fertur apud veteres moris fuisse, ut quisquis Consul existeret, iuxta ordinem temporum honoris sui locum teneret: & si quis posterius ad Consulatum veniens, Consul non semel, sed bis fortasse, aut tertio fieret: etiam illos laude & honore transcenderet, qui non plus, quam semel Consules extitissent] haec Gregorius, sed ex Dione, ut superius diximus.

Hoc ipso anno Anicetus Papa cum sedisset annos nouem, minus mensibus tribus, ac diebus septem, die decima septima^c Aprilis, martyrio clarus migravit ad Dominum. Quod pertinet ad annos sedis Aniceti, scimus variam atque diuersam esse asserptionem, cum alij decem, vnde alij eidem tribuerint annos: sed qui praetermisit.

E Cletum Romanum Pontificem Eusebius, anno octauo Marci Imp. successorem Aniceti Soterem ponit. Ceterum quam in multis sequimur, Cresconiana series nouem tantum annos tribuit Aniceto & tres menses: verum si ratio habeatur diei, quo Pius qui eum antegressus est obiit, & quo Anicetus decessisse reperitur; qui quidem dies tabulis Ecclesiasticis antiquitus adscripti habentur: praescriptum tempus sedis Aniceti ratum firmumque haberi debet: cum praesertim Indices Vaticani, qui descripti habentur in codice, qui dicitur liber Censuum, ingressum Soteris successoris Aniceti hoc anno Domini ponant. Cur autem minus sequamur Consules in libro de Pontificibus Romanis appositos: alias superius tomo primo Annalium reddidimus rationem. In eodem nuper citato libro haec etiam de Aniceto scripta habentur: Hic constituit, ut clericus comam non nutriret, secundum praecipuum Apostoli.] At de tonsura clericorum assatum dictum est

Ann. Eccl. To. 2.

Q codem

a Hieron. de Script. eccles. in Tatiano.

PRAEROGATIUA CONSULATVM.

b Greg. hom. 9. in Euangel.

c Martyrolog. Rom. ea die.

DE ANNIS ANICETI.

1. Cor. II.

eodem primo Annalium tomo . Subditur ibidem : Hic fecit ordinationes quinque A per mensem Decembre , presbyteros decem & septem, diaconos quattuor, Episco- pos per diuersa loca nouem : qui obiit martyr , & sepultus est in coemeterio Callisti Via Appia decimoquinto Kalendas Maias .] Quod habetur de coemeterio Callisti, sic acci- pias : ipsum in eo arenario sepultum fuisse, quod postea Callistus coemeterium fecit . Le- gitur ibidem, sedem vacasse diebus decem & septem : qua ratione dicendum , Soterem eius successorem sedere coepisse die quarta Maij : qui (vt idem liber de Romanis Pon- tificibus habet) natus est Fundis in Campania ex patre Concordio .

S O T E R P A P A .

FELICITAS ET SEPTEM FILII MARTYRES.

a Greg. hom. 3. in Euang.

b Petrus Chry- solog. serm. 134.

SYMPHOROSÆ NOMEN.

3. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

c Apud Sur. ro. 4. die 20. Julij.

Passi sunt, eadem persecutione vrgente sub Marco, Romæ alij complures martyres, B & inter alios illustris illa septem martyrum mater S. Felicitas, quæ cum antea (vt di- ctum est) filios præmississet martyrio coronatos ad gloriam, ipsa demum digna pal- ma martyrij, sequuta est ad triumphum, de qua hæc S. Gregorius a in homilia quam ad populum habuit in eiusdem S. Felicitatis basilica Romæ posita, in die natali ipsius, qui in tabulis Ecclesiasticis positus legitur vigesimustertius mensis Nouembris : Adest (inquit) beata Felicitas, cuius hodie natalitia celebramus: quæ credendo ex- titit ancilla Christi, & prædicando facta est mater Christi: septem quippe filios, sicut in gestis eius emendationibus legitur, sic post se timuit viuos in carne relinquere, si- cut carnales parentes solent metuere, ne mortuos præmittant. In persecutionis enim labore depræhensa, filiorum corda in amore supernæ patriæ prædicando roborauit: & parturiuit spiritu quos carne pepererat; vt prædicatione pareret Deo, quos car- C ne pepererat mundo. Considerate, fratres charissimi in femineo corpore virile pectus: ad mortem stetit imperterrita: amittere se in filijs lumen veritatis timuit, si non fuisset orbata. Nunquid ergo hanc feminam martyrem dixerim? sed plusquam martyrem] hæc & alia plura de ea Gregorius, quam & S. Petrus Chrysologus b Rauennatis Eccle- siæ Episcopus pro concione laudibus celebravit. Nomina autem filiorum quæ deci- ma Iulij recensita habentur in Romano Martyrologio, sunt hæc: Ianuarius, Felix, Philippus, Siluanus, Alexander, Vitalis, & Martialis: quos sub Publio Vrbi Præfecto hæc passi supplicia ponuntur. Ianuarius post verbera virgarum ac carceris mace- rationem plumbatis occisus: Felix & Philippus fustibus macerati: Siluanus præ- cipitio interemptus: Alexander & Vitalis & Martialis capitali sententia puniti sunt.] D

Ob magnam quandam similitudinem, quæ inter Sanctam Felicitatem & Sanctam Symphorosam intercedit, dubitasse scio virum eruditum familiarem meum, num vna eademq. esset femina, quod eorundem nominum eadem ferme significatio esset: nem- pe quod interdum συμφορὰ idem sit, quod bonus euentus, seu fortuna prospera; sicq. probono euentu, vel fortuna, Felicitas, esset Latine redditum, quod nomen magis conue- niat feminae: ceterum eius vocis ambigua diuersa reperitur interpretatio. Verum σύμφε- ros: a συμφέρω, quod est prodesse, idem est quod vtilis, vel commodus; σύμφορος item qui simul versatur, affecla, vel comes dictus reperitur. Quamobrem æquius est vt existimemus Symphorosæ nomen deductum a σύμφορος, quod est, vtilis, vel commo- dus, quam a συμφορὰ, voce ambigua, quæ interdum bonum euentum, interdum vero infortunium aduersamq. fortunam significet: quamobrem vt in bonam partem ea vox acciperetur, maiores aliquid aliud addere consueuerunt, vt habet Suidas ex Simonide, quod ille dicat: πίνε πίνε ἐπὶ συμφοραῖσιν ἀγαθαῖς. quod est: Bibe bibe in bonum euentum] Sed quæ nomine discrepant, longius rebus esse distinctas ac plane diuersas, res cu- iusque ipsarum euidentius manifestant: nam illa Tiburtina, sub Hadriano, Tibureq. martyrio coronata est: hæc Romana, sub M. Antonino passa est & Romæ: nomina quoque septem filiorum cuiuslibet ipsarum diuersa prorsus esse reperiuntur: insuper & martyriorum genera hos ab illis omnino discriminant atque distingunt. Extant enim tum illorum, quorum superius facta est mentio, Acta, tum horum quæ ex anti- quioribus Ecclesiasticis monumentis edita habentur c ac sanè fidelia.]

Tunc etiam Iulianus illustris martyr passus est Soræ, Spoleti Concordius presbyter & Pon-

A & Pontianus, Perusiæ Constantius eius ciuitatis Episcopus, quorum omnium Acta in suis Ecclesijs quibus coluntur, extant, aliaq. eorundem certaminum monumenta, diesq. anniuersariæ eorū natalitijs consecratae in Romano sunt Martyrologio annotata, quod Notationibus auximus: sicut & aliorum complurium martyrum, qui in diuersis orbis regionibus hac eadem persecutione sunt palmam martyrij consecuti: inter quos memorabilis enituit Victoris & Coronæ virtus, qui in Syria acerbissimum martyrium subierunt, vt eorum Acta a legitima quidem demonstrat. Inter alios quoque nobilissimum certamē subiit Heracleæ Glyceria, cui in corona associatus est carceris cus- tos Laodicius: celebre fuit namq. in toto plane Oriente eiusdem martyris nomen, ob liquorem medicum ad infirmitates curandas ex membris eius iugiter effluentem; quam rem pluribus testibus in iisdem Notationibus testatam reliquimus. In Ponto quoque B mirabile illud accidit in confessione Hermiæ martyris, qui innumeris ac sæuissimis af- fectus tormentis, torquentem se carnificem conuertit ad Christum, & post se martyrij reliquit hæredem. Horum omnium certa dies natalis in Romano Martyrologio adscri- pta habetur: quod si cupit lector consulat, simulq. notationes appositas, si hæc auidius scire optat. Ceterum immensa est illorum multitudo, quorum memoria excidit, qui hac eadem persecutione martyrium sunt feliciter consequuti.

At quid Soter Romanus Pontifex his temporibus? Imitatus certe maiores suos ante- gressos Romanos Pontifices, longe positas Ecclesias eadem persecutione vexatas non litteris modo consolabatur, sed & pecuniarum subsidio collato, eisdem præsto erat. Hu- ius quidem Soteris officij, aliorumq. Romanorum Pontificum in his præstandis incom- parabilis sollicitudinis testes sunt litteræ S. Dionysij Corinthiorum Episcopi, celebris C nominis in Ecclesia, de quibus hæc Eusebius b tradit: Extat etiam alia Dionysij ad Ro- manos epistola, Episcopo Soteri qui tum illam Ecclesiam gubernauit, dicata: cuius quidem verba in medium proferre, non erit ab instituto alienum: nam Romanorum consuetudinem, quæ assidue ad hanc persecutionem nostra ætate grassantem seruata est, magnopere approbans, ista scribit: Apud vos is mos iam inueterauit, vt omnes fratres varijs afficeretis beneficijs, & Ecclesijs permultis quæ in quaque ciuitate sunt, vitæ mitteretis subsidia. Sic plane non solum egentium subleuatis inopiam, verum etiam fratribus qui sunt ad metalla damnati, opem fertis. Sicq. per ea beneficentiæ subsidia, quæ iam a primis Ecclesiæ vestrae iactis fundamentis passim mittere consueui- stis: cum sitis Romani, Romanorum consuetudinem a patribus traditam sedulo obser- uatis: quam quidem certe beatus Soter vester Episcopus & hætenus custodiuit diligen- ter, & mirum in modum suo propenso studio adauxit: idq. non modo opes in Sanctos reficiendos delegatas benigne subministrando; verum etiam fratres ad ipsum aduen- tantes, tanquam pater indulgens & clemens in liberos, beato ac pio sermone ad virtu- tem cohortando.]

Hæc de munificentia Romanorum Pontificum ab exordio Romanæ nascentis Ec- clesiæ erga ceteras Ecclesias longe lateq. positas, cum fidelissimus testis Dionysius affir- mat, tum ipse testatur Eusebius, eadem liberalitatis officia perseuerasse vsque ad vlti- mam Ecclesiæ persecutionem sua ipsius ætate grassatam. Res quidem magna admi- ratione atque obseruatione digna est: Ecclesiæ omnium principi tantum opum abun- dantiam Dominum contulisse, quæ non tantum, qualibet licet durissima persecutione vrgente, sufficere possent ad fideles pauperes, qui Romæ essent, vbertim alendos; sed E quæ nec prædantium manibus auidis potuerint exhauriri, atque consumi (haud enim putandum se temperasse a bonorum rapina, qui etiam in ipsorū corpora immaniter sæ- uiebant) immo & talis & tanta ei suppeditaretur bonorum copia, vt in Christianos ad metalla damnatos, quorū ingens numerus esset, soleret iugiter stipem conferre, & Eccle- sias permultas penuria afflictatas sua largitate leuare. Diuina quidem prouidentia, quæ eam matrem omnium Ecclesiarum, Petri beneficio, constituerat: admirabili quodam modo, quo cunctis vbique egentibus prospiceret, ac matris instar eos plenis lactaret vberibus, incredibili quadam diuitiarum affluentia eandem semper donauit, & auxit; vt plane in hoc expletum appareat Isaïæ oraculum c hæc de Ecclesia prædicentis: Su- ges lac Gentium, & mammilla Regum lactaberis: & scies quia ego Dominus saluans te. Pro are afferam aurum, pro ferro argentum, & pro lignis æs, & pro lapidibus

MARTYRES SVB MARCO AVRELIO IMP.

a Apud eundē rom. 3. die 14. Maij.

b Euseb. lib. 4. cap. 23.

SOTERIS PA- PAE MVNIFI- CENTIA ERGA EGENTES E C- CLESIAS.

ECCLESIA ROMANA PRAEDIVES OLIM.

c Isa. 60.

ferrum, & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos iustitiam] his nempe significans magnis diuitijs Ecclesiam locupletandam, ac immensa fore fortitudine roborandam.

At laudatissimam eiusmodi Romanæ Ecclesiæ, sui ortu, congenitam consuetudinem, non tantum perseverasse vsque ad ultimam Eusebij tempore excitatam persecutionem, sed semper viguisse: quæ suis quibusque locis dicentur, demonstrabunt exempla. Insigne quidem ac nobile eius officij specimen editum vidimus diebus nostris a Sanctissimo Domino nostro Gregorio decimotertio Romano Pontifice (hæc modo libere effari liceat, cum iam ipso defuncto, nulla possit esse adulationis suspicio) cuius incomparabile plane studium in iuuandis pauperibus, non solum (vt de mendicis taceam) omnibus honesto præsertim loco natis, Romæ agentibus, sed & longe positis, iisdemq. causa pietatis extorribus, toto plane Christiano orbe spectatum fuit: adeo vt nulla provincia fuerit, quam eius effusa largitas non peruaserit, quæ etiam & ad Antipodas penetrarit: cuius memorabilis munificentia ex publicis rationibus accurate summa collecta, meruit ex Senatusconsulto, præclaro gloriæ monumento, in Capitolio vna cum statua omnium votis publice consecrari digno plane omnium Patris atque Pastoris elogio, quod inter alia hæc verba in marmore habet incisa: SESTERTIVM OCTINGENTIES SINGVLARI BENEFICENTIA IN EGENOS DISTRIBVTVM. est horum summa, vicies centena millia aureorum. At ad hæc occasione Soteris & aliorum Romanorum Pontificum consuetæ in egenos liberalitatis præstantiæ obiter digressi sumus.

Sed ad Dionysium reuertamur, ex cuius epistola Eusebius hæc quoque subdit: In hac eadem epistola etiam Clementis ad Corinthios epistolæ mentionem facit, declaratq. ex pristino more ab antiquis temporibus repetito eam in Ecclesia legi solere. sic enim loquitur: Hodie sacrum diem Dominicum celebrauimus, in quo vestram epistolam, quo nos ad studium pietatis cohortaremur, legimus: quam semper, sicut etiam priorem nobis a Clemente missam, ad nostram institutionem legere solemus] Tanti enim faciebant veteres ab Apostolica sede scriptas epistolas, vt eas perinde ac si Apostolum Petrum in ipsis loquentem audirent in Ecclesia festis diebus populo recitarent. hæcenus de epistola Dionysij ad Romanos conscripta.

Huius quidem viri adeo magna erat tum ob insignem eruditionem, tum etiam ob egregiam omnibus spectatam vitæ sanctimoniam apud omnes existimatio, vt cum epistolæ eius ad diuersas Ecclesias scriptæ maximi esse ponderis viderentur: hæretici, adhuc ipso auctore viuentem, conati fuerint deprauare, quo tantum virum, per calumniam licet, facerent suarum ipsorum hæresum assertorem. Id quidem ab ipso alijs ea de re scriptis litteris contestatum esse, idem Eusebius tradit sic dicens: Præterea idem auctor ista de suis ipsius epistolis, tanquam a quibusdam deprauatis & de industria corruptis loquitur: Epistolas rogatu quorundam fratrum, qui me ad scribendum compellebant, conscripsi. Atque eas ministri diaboli zizanij refererunt: nam quædam pro suo arbitratu exemerunt, alia adiecerunt: quibus plane, væ, in extremum iudicium repositum est. Nec mirum certe, si quidam Dominicas scripturas dedita opera deprauare aggressi sunt: cum has meas quæ non sunt certe eius generis, adulterare studuerint] Plurimum enim eiusmodi genere lucubrationum Dionysium Ecclesijs profuisse, idem Eusebius testatur, qui easdem relegens, ipso exordio, sic præfatur.

Verum ad alios pios viros sermonem transferamus, & primum dicamus de Dionysio, tum quod Corinthiorum Ecclesiæ Episcopalem sedem adeptus sit, tum quod suas præclaras & diuinas vigilias non solum ijs quibus præfuit, sed alijs etiam aliarum Ecclesiarum incolis affatim impertierit: & sane Catholicis suis epistolis quas ad ecclesias exarauit, omnibus permultum vtilitatis attulerit. Quarum vna est ad Lacedæmonios, quæ illos tum in orthodoxa & recta fide erudiat, tum de pace & vnitæ commonefaciat. Altera ad Athenienses missa, quæ illos & ad veram fidem & ad vitam ex Euangelij præscripto pie degendam excitet, qua spreta & contempta, eos vehementer reprehendit, quod a verbo Dei penitus fere desciscere cœpissent, quo Publius qui illis præfuit, martyrium ob persecutionum tempestates tum quidem ingruentes, forte perpeffus est. De Quadrato etiam, qui illorum Ecclesiæ post Publium martyrio defun-

GRÆGORII
XIII. PAPAE
MUNIFICENTIA.

a Euseb. lib. 4.
cap. 22.

EPISTOLAE
ROM. PONTIFICI
CVM QVAN-
TAE AESTI-
MATIONIS.

b Euseb. lib. 4.
cap. 22. in fi.

HAERETICI
DEPRAVANT
SCRIPTA
DIONYSII VI-
VENTIS.

c Eod. e. in prin.

SCRIPTA DIO-
NYSII EPISC.
CORINTH.

A rio defunctum creabatur Episcopus, in eadem epistola mentionem facit, attestatus quod in labore & industria tum ad Ecclesiam reducti essent, tum ardorem fidei prope in ipsis restinctum denuo recuperassent. Declarat præterea Dionysium Arcopagitam a Paulo Apostolo ad fidem conuersum (sic enim Acta Apostolorum referunt) primum Atheniensis Ecclesiæ Episcopatum administrasse] hæc quæ de epistola ab eo ad Athenienses conscripta tradit Eusebius, magno fuisse illi Ecclesiæ adiumento (quippe quæ posthac egregie floruerit) tum Athenagoræ scripta postea pro Christianis Apologia declarat, tum etiam Origenis testimonium, dum eandem Ecclesiam in exemplum adducit, certam de ea re fidem facit.

Quid deinde Eusebius de reliquis a Dionysio scriptis epistolis tradat, inspiciamus: Alia, inquit, quædam eius extat epistola ad Nicomedenses, in qua Marcionis hæresim acriter impugnans, veritatis regulæ egregie patrocinator. Ad Ecclesiam item quæ est Gortynæ simul cum reliquis Cretensibus Ecclesijs scripsit epistolas, in quibus Philip-pum Episcopum eò magnopere collaudat, quod Ecclesia quam regebat, propter multas & generosas virtutes quibus erat imbuta, testificatione omnium plurimum esset approbata: eamq. sedulo commonefacit, vt nefariam hæreticorum peruersitatem omni cura & cogitatione declinet. Aliam epistolam Ecclesiæ quæ Amastrim obrinet vna cum alijs Ponti Ecclesijs misit, in qua Bacchylidis & Elpisti mentionem facit, vtpote qui illum ad scribendum fuissent hortati: in qua etiam nonnulla loca scripturæ sacræ explicat, eorumq. Episcopum Palmam nominatim citat. Multa de nuptijs & castitate illos hortatur: & eos qui quocumque casu siue grauis alicuius peccati noxa, siue hæretico pestiferoq. errore Ecclesia excidissent: denuo in Ecclesiam, modo se totos conuerterent, clementer recipiendos præcipit. His porro alia ad Gnosios annumeratur epistola, in qua Pinytum Ecclesiæ illius Episcopum admonet, ne graue onus castitatis fratribus ex necessitate imponat, sed multitudinis accurate consideret imbecillitatem.

Ad quam Pinytus rescribens, quamquam Dionysium propter epistolam veneratur ac laudat: illum tamen e contrario obsecrat, vt iam aliquando cibum illis impertiat, solidiorem, & perfectiore doctrina populum eius procuratori commissum educet: ne vmbatili cuidam institutioni & molli instar lactis perpetuo assuefacti, puerili quadam disciplina nec opinantes consenscant. In qua quidem epistola non modo recta Pinyti de fide opinio & cura de plebis vtilitate sibi subiectæ suscepta, verum etiam eloquentia & litterarum diuinarum intelligentia, tanquam in viuâ quadam & expressa effigie liquidò patefit.] Hæc quidem de venia peccantibus præstanda, & de castitatis onere non omnibus imponendo a Dionysio prudenter fuisse scripta existimamus; ne fideles aliqua leui saltem ex parte hæreticis tunc emergentibus similes forent. Iam dictum est, Cataphrygas fuisse in delinquentes seuerissimos, & Encratitas eodem quo illi hoc tempore progredientes, nuptias perinde ac fornicationem damnasse. Denique post epistolam Dionysij ad Romanos ab Eusebio recensitam, de qua superius loquuti sumus, hæc habet in fine de alia eiusdem auctoris epistola: Est etiam præter istam alia quædam Dionysij epistola ad Chrysophoram sororem fidelissimam missa, cui dum ea quæ sunt eius institutioni valde consentanea prescribit, alia etiam tanquam alimenta rationi & menti instituendæ accommodata impertit. Hæc a Dionysio scripta accepimus.] hucusque Eusebius: quod ergo epistolæ omnes citatæ perierint, saltem fragmenta oportuit collegisse.

E Idem quoque alios eiusdem temporis scriptores Ecclesiasticos, quibus præfens sæculum abundauit, postea recensuit, quorum nos superius opportunioribus locis meminimus: ac demum, de Bardesane Syro, magni nominis viro, sed qui extra classem Catholicorum positus aberrauit, hæc scribit: Regnante isto Imperatore (nempe M. Aurelio Antonino) cum hæreses in dies multitudine crescerent: in Mesopotamia Bardesanes vir quidem cum in omni doctrinæ genere exquisitissimus, tum in lingua Syriaca disertissimus, non modo contra eos quierant Marcionis æmuli & imitatores, verum etiam contra alios quosdam qui varias errorum sectas defendebant, dialogos composuit, quos cum plerisque alijs eius scriptis lingua sua & patrio sermone diuulgauit. Quos etiam discipuli eius (complures enim, quia tantum dicendo valeret, eius scholam frequentabant) ex Syriaco sermone in Græcum conuerterunt: in quorum numero est dialogus de Fato ad Antoninum scriptus accuratissime. Et alia item

a Act. 17.

b Orig. contra
Cels. lib. 3.

c Euseb. lib. 4.
cap. 22.

ALIAE EPISTOLAE
DIONYSII.

d Euseb. lib. 4.
cap. ult.
BARDESANES
SYRVS.

sunt, quæ occasione ex persecutionis calamitate id temporis longe lateq. manante arrepta, eum scripsisse ferunt. Hic primum in Valentini schola educatus est, cuius cum coarguisset errorem, multasq. & commentitias Valentini fabulas reprehendisset, videbatur sibi quodammodo se ad meliorem recentioremq. sententiam transfuisse. Ceterum veteris erroris fordes non penitus profecto eluerat.] hæc de Bardesane Eusebius, significans eum sub Sotere vixisse. De eodem quoque & in Chronico, sed superiori anno, nempe duodecimo Antonini: Bardesanes (ait) alterius hæreseos princeps, notus efficitur.] Admiratus est S. Hieronymus eum librum de Fato ad M. Antoninum Imperatorem & alia ab eodem de persecutione in Christianos conscripta, aitq. Si tanta vis est & fulgor in interpretatione, quantam putamus in sermone proprio?]

Epiphanius^a de ipso agens, eius sententiæ fuisse videtur, vt ille primo quæ recta sunt dogmata fuerit consecutus, ac complures libros cum sanæ mentis esset conscripserit; deum vero impegit in hæresim Valentini. nam ait: Hic vir magnopere ornatus erat, donec in errorem sectæ suæ incidit: factus instar pulcherrimæ nauis, cui incomparabile onus immittitur, & quæ iuxta ripas portus tracta est, & totum mercimonium perdidit, & alij qui nauem conscenderunt, mortem induxit: corrumpitur enim hic per Valentinianos.] Docuisse hunc, cum sui compos esset Edessæ, eoq. familiarissime vsu esse Abagarum Principem Edessenorum, immo & eius auditorem fuisse, virumq. sanctissimum, idem qui supra auctor testatur. Mentio autem est eiusdem Abagari apud Iulium Capitolinum in Antonino Pio. Omnes namque eius prouinciæ Reges nominatos Abagaros, contextus Gentilium historicorum demonstrat: Durauit hic (inquit Epiphanius) Bardesanes post Abagari mortem vsque ad tempora Antonini Cæsaris, non Pij appellati, sed Veri, & multa in Adibam astronomum contra Fatum differens collegit.]

Memorable illud quoque de Bardesane fuit, quod cum eius fama celebris Romæ innotuisset: Apollonius Chalcedonius inter Stoicos illius sæculi philosophos facile princeps, magister M. Aurelij Imperatoris, qui eum adeo coluisse, scribit Capitolinus^b, vt licet adscitus esset ad Imperatoriam dignitatem, tamen ad eiusdem Apollonij domum discendi causa veniret: hic, inquam, Apollonius conatus fuerit eundem Bardesane tam insignis eruditionis virum a Christianorum religione auocare. Sed renuit ipse, & pro religione quam colebat, egregiam defensionem instituit: quod quidem paucis his verbis Epiphanius^c complexus narrat: Apollonio vero Antonini amico contradicebat, commonenti vt negaret seipsum Christianum dicere. Hic autem ferme in confessionis loco constitutus erat, sermonesq. prudentes respondit, pro pietate viriliter defensionem suscipiens: mortem se non formidare dicens, quam necesse sit affore, etiam si regi non contradiceret.] hæc de eo Epiphanius, qui miserabilem casum eius iuste deplorans: amplexum eum dicit dogmata Valentini, atque insuper negasse resurrectionem mortuorum. Hæc & multa alia de Bardesanis erroribus feruntur: verum ex illis multos adscribendos illius sectarijs qui post ipsum fuerunt, & ab eo Bardesani stæ sunt dicti potius quàm ipsi existimarem. Huic fuisse filium Armonium nomine, Athenis Græcis litteris excultum, multaq. scripsisse, tradit Theodoretus^d, additq. vtriusque errores S. Ephren eiusdem Ecclesiæ Edessæ diaconum egregie confutasse. Apud S. Augustinum^e de Bardesane agentem, post lapsum eius in Valentini hæresim hæc leguntur: Addens de suo, vt Fato adscriberet conuersationes hominum,] sed hæc cum non in omnibus exemplaribus æque legantur; additamentum potius ad Augustinum alicuius imperiti, quàm Augustini esse putamus: cum id falsum esse omnino constet: nihil enim validius a Bardesane impugnatum esse atque Fatum, cum omnes affirmant, tum ipsius de Fato dialogus quem scripsit, in ijs quæ ex eo ab eodem Eusebio recitantur, aperte declarat.]

Sed operæpretium me facturum existimo, si quæ ex eodem tam celebri ac omnium ore laudato commentario a Bardesane scripto de Fato Eusebius^f in libro de Euangelica præparatione ad verbum recitat, aliqua saltem ex parte hic intexam. Auctor postquam multa de Fato differuit, moresq. diuersarum nationum non ex natura, sed voluntate esse percensuit, hæc statim subdit: Sed & exponam vobis, quod omnes facile ad hanc veritatem adducere potest: Omnes Iudæi Mosayca lege in octaua die pueros circumcidunt, nec alicuius stellæ vi coguntur, nec regionis tempore impelluntur, nec alienis moribus vt aliter faciant inducuntur. Nam siue apud Syros,

A. 186

B. 186

a Epiphanius hæresis 36.

b Iul. Capitolinus in Marco Aurelio.

c Epiphanius hæresis 36. BARDESANES ALIQVANDO CONFESSOR.

d Theodoretus hæresis 36. fabul. lib. 1.

e Aug. de hæresis 34.

f Eusebius de præparatione Euangelicæ lib. 6. cap. 8. BARDESANES DISPVTAT CONTRA FATVM.

A siue apud Galatas, siue in Italia, siue in Græciâ, siue in Parthia, vbicumque sint, legem suam seruant; quod necessitate natiuitatis fieri nullo modo potest. Non enim possibile est eandem habere natiuitatem omnes Iudæos. Præterea vnam semper septimanarum dierum, vbicumque fuerint, ob omni opere cessant, nec iter agunt, nec igne vtuntur: nec genethliaca quædam ratio coercescet Iudæum ædificare, vel diruere domum, vendere, aut emere illa die, atque multi eorum eodem die nascuntur, multi ægrotant, atque sanantur, multi denique eo die moriuntur: hæc enim liberi arbitrij non sunt. In Syria & Osroene sunt etiam Galli, & in Phrygia Matri deorum multi abscindebantur: deinde Rex Abagarus omnium quoque manus, qui id agebant, abscindi iussit: nec quisquam postea in Osroene virilia sibi amputauit. Quid autem dicemus de Christianorum secta, qui in omni parte orbis, immo vero in omni ciuitate inueniuntur? nec multas Parthi Christiani ducunt vxores, nec canibus mortuos obijciunt Medi, nec Persæ filias ducunt, nec Bactriani & Galli matrimonia corrumpunt, nec Aegyptij Apin aut canem, aut hircum, aut selem colunt: sed vbicumque sunt, alienis legibus viuere nec cogi possunt, nec genethliaca ratione, aut sua, aut principis alicuius impelluntur vnquam, vt quæ nefanda magister eorum dixit, facienda putent: sed paupertatem, labores, ignominiam, cruciatus intolerabiles sufferunt. Nam quemadmodum libertas nostra cogi non potest, sic corpus nostrum non facile potest pericula effugere: & certe si omnia potestatis essent nostræ, nos essemus vniuersa; si vero nihil possemus, aliorum essemus organa, nihil nostra voluntate producentes. Deo autem volente nihil impediri potest; illius enim potestati cuncta subiiciuntur, qui vnicuique naturæ præcipuum aliquid largitus est: homini autem illud dedit eximium, vt libertate voluntatis atque iudicio vteretur. hæc Syrus ille] & hucusque ex eo Eusebius: quæ si cui perpauca videri possunt; integrum caput illud ex Bardesane acceptum legat, & veram certamq. argumentationem eius aduersus Genethliacos esse cognoscet. Sed quod de ijs ad rem nostram pertinet illud plane obseruatione dignissimum: non fuisse hoc tempore in orbe prouinciam, immo nec ciuitatem, in qua non essent Christiani: itemq. adeo potentem fuisse Euangelicam prædicationem, vt in diuersum ac plane contrarium habitum naturam hominum transformeret, vt siue Persæ, siue Medi, aut Parthi, Aegyptijve, vel aliæ barbaræ nationes essent, quæ reciperent Euangelium: mox inolitas illas apud gentiles suos turpes consuetudines feralesq. atque nefandos mores penitus antiquarent, eosdemq. longius abdicarent. hæc de Bardesane satis.

At quoniam de primario discipulo Valentini Bardesane opportuna semel est suscepta narratio: argumenti ratio postulat, vt reliquos eiusdem portenti partus, qui his ipsis temporibus turbarunt Ecclesiam, hic breuiter recenseamus. Ponitur primo loco Ptolomæus, quem Irenæus^a nominat Flosculum Valentini: huic Tertullianus^b adiungit Secundum, de quibus hæc ait: Post hunc extiterunt Ptolomæus & Secundus hæretici: qui cum Valentino per omnia consentiunt; in illo solo differunt: nam cum Valentinus Aeonas tantum triginta finxisset; isti addiderunt alios complures: quattuor enim primum, deinde alios quattuor aggregauerunt.] Porro secundum Epiphanium^c Ptolomæus infans duas Deo tribuebat vxores, Intelligentiam & Voluntatem, ex quibus alios generare deos dicebat, recitatq. idem auctor eiusdem Ptolomæi ad Florum quendam scriptam epistolam omni refertam impietate atque blasphemia. Viuebat idem his temporibus, cum S. Irenæus^d innotescere cœpit, qui de eo hæc ait: Quibus magis oportet credi? his ne talibus nempe Apostolis, an Ptolomæo qui Apostolos numquam vidit, vestigium autē Apostoli ne in somnis quidem affecutus est? idem^e meminit & Secundi, differens pluribus, in quibus nā ipse a Valentino discrepet in Aeonibus. Eadem Epiphanius, qui eundem Secundum tandem (quod aiunt, de calcaria in carbonariam) se coniunxisse Epiphani Carpocratis filio tradit: qui inquit ita inter se connexi sunt, vt aut hic illi tradiderit, aut ille huic errorem impertierit, etiam si aliqua parte inter se differant] sed & Isidorum his adiungit: verum an ex eadem schola prouenerit, non affirmat. Post hos autem prodijisse Heracleonem, testatur Tertullianus, dum ait: Exitit præterea Heracleon alter hæreticus, qui cum Valentino paria sentit, sed nouitate quadam pronuntiationis vult videri alia sentire: introducit enim in primis illud fuisse, quod pronuntiat; & deinde ex illa monade duo, ac deinde reliquos Aeonas, deinde introducit totum Valentinum] meminit eiusdem tanquam socij Ptolomæi Irenæus, sed pluribus Epipha-

CHRISTIANI IDEM APVD OMNES.

VIS CHRISTIANÆ RELIGIONIS.

VALENTINI DISCIPVLLI.

a Iren. lib. 1. in præfatione. b Tertul. de præscrip. c. 49.

c Epiphanius hæresis 33.

d Iren. lib. 2. cap. 40.

e Idem lib. 1. cap. 5.

f Epiphanius hæresis 32.

g Tertul. de præscrip. c. 49.

h Iren. lib. 2. cap. 4.

^a Epiphanius, ^a qui eum successisse Colarbasio ponit. Verum Tertullianus post ipsum Heracleonem ponit Marcum quendam & Colarbasium nouam hæresim ex Græcorum alphabeto componentes, quod negarent veritatem sine illis litteris posse inueniri, sed totam plenitudinem & perfectionem veritatis in ijs litteris esse dispositam, ob idq. Christum A. & Ω. esse pronunciatum in diuinis litteris. At de Heracleone eiusq. sectatoribus ait Epiphanius, consueuisse inuocatis super morientes quorundam principatum nominibus, vngere defunctos oleo & aqua, interdum balsamo, vt (quod somniabant) incomprehensibiles fierent, & inuisibiles supernis principatibus: aliasq. tradit eos fabulas iactasse, & docuisse commenta, quæ narrat.

MARCUS EXE-
CRANDVS HÆ-
RETICVS.

^b Iren. lib. 1.
cap. 9.

PSEVDOPRO-
PHETIA
MARGI.

SCELERA IM-
POSTORIS
MARGI.

* Al. verecunda

Sed nemo ex ijs omnibus alijsq. Valentini discipulis nequior Marco, nec qui maiorem cladem intulerit Catholicæ fidei professoribus: quippe qui addens hæresi adhuc magiam, & multa faciens quæ esse miracula viderentur, his artibus circumiens Christianum orbem, seduxit plurimos, quorum non solum mentes imbuit hæresi, sed & corpora affecit ignominia. Quibus autem præstigijs viros pariter ac mulieres traduceret, hosq. a sana mente dimoueret, & ad omne scelus impelleret; præstat vt ab Irenæo audiamus: ipse enim hoc ipso tempore impostorem grassantem, sed iam detectum scriptis acrius exagitauit, ac penitus confutauit. Quæ igitur a nugace impostore fieri solita essent, idem sic enarrat: ^b Alius vero quidam ex ijs qui sunt apud eos, magistri emendatorem se esse glorians, Marcus autem est illi nomen, magicæ imposturæ peritissimus, per quam & viros multos & non paucas feminas seducens, ad se conuertit velut ad scientissimum & perfectissimum, & virtutem maximam ab inuisibilibus & ab inenarrabilibus locis habentem fecit, præcursor quasi vere existens Antichristi: Anaxilai enim ludicra, cum nequitia eorum qui dicuntur magi commiscens, per hæc virtutes perficere putatur apud eos, qui sensum non habent, & a mente sua excefferunt. Pro calice enim vino mixto fingens se gratias agere, & in multum extendens sermonem inuocationis: purpureum & rubicundum apparere facit, vt putetur ea gratia ab ijs quæ sunt super omnia, suum sanguinem stillare in illius calicem per inuocationem eius: & valde concupiscere præsentem ex illo gustare poculo, vt & in eo stillet quæ per magum hunc vocatur gratia. Rursum mulieribus dans calices mixtos, ipsas gratias agere iubet præsentem se: & vbi hoc factum est, ipse alium calicem multo maiorem quàm est ille, in quo illa seducta Eucharistiam facit, proferens & transfundens a minori, qui est a muliere Eucharistia factus, in illum qui est ab eo allatus multo maiorem, statim dicens ita: Illa quæ est ante omnia inexcogitabilis & inenarrabilis gratia adimpleat tuum intus hominem, multiplicet in te agnitionem suam, infeminans granum sinapis in bonam terram: & alia quædam dicens, & in insaniam mittens illam infelicem, admirabilia faciens apparuit, quando maior calix adimpletus est de minori calice, vt & supereffunderet ex eo: & alia quædam his similia faciens, exterminauit multos, & abstraxit post se.

Datur autem intelligi, eum & dæmonem quendam paredrum habere, per quem ipse quoque prophetare videtur: & quotquot dignos putat fieri participes suæ gratiæ, prophetare facit: Maxime autem circa mulieres vacat: & hoc circa eas quæ sunt honestæ & circumpurpuratæ & ditissimæ; quas sæpe adducere tentans, dicit blandiens eis: Participare te volo ex mea gratia, quoniam Pater omnem Angelum tuum semper videt ante faciem suam: locus autem tuæ magnitudinis in nobis est; oportet nos in vnum conuenire: fume primum a me, & per me gratiam; adaptare vt sponsa sustinens sponsum suum, vt sis quod ego, & ego quod tu: constitue in thalamo tuo semen luminis: fume a me sponsum, & cape eum, & capere in eo. Ecce gratia ascendit in te: & aperi os tuum, & propheta. Cum autem mulier responderit: Nunquam prophetaui: nescio prophetare: inuocationes quasdam faciens denuo ad stuporem eius quæ seducitur, dicit ei: Aperi os tuum, & loquere quæcumque, & prophetabis. Illa autem seducta & elata ab ijs, quæ prædicta sunt, concalescens animam a suspitione, quod incipiat prophetare, cum cor eius multo plus quàm oporteat palpitet; audet & loquitur deliriosa, & quæcumque euenerint, omnia vacue & audaciter: quippe calefacta spiritu, sicut meliora nobis de talibus prophetis exequitur, eo quod audax & inuerecunda anima quasi vacuo aere excalescens est, & exinde prophetidem seipsam putat, & gratias agit Marco, qui participauit ei suam gratiam: & remunerare eum gestit non solum secundum substantiæ suæ dationem, vnde diuitiarum copiam magnam collegit, sed & secundum

A dum corporis copulationem, & secundum omnia vnire ei cupit, vt cum eo descendat in vnum. Pro pudor! Pro dolor! Tam scelestæ atque deformia nefandissimi impostores, iidemq. Christiano nomine insigniti circueuntes orbem his temporibus perpetrantes, factore quodam immenso ac pestilenti habitu Christianam religionem corrumpabant: vt non mirum sit, si Christianum nomen his infectum adeo apud Gentiles male oleret, pessimeq. audiret: Vt nisi exundasset diuini illius odoris fragrantia, de quo scriptum est: ^a Oleum effusum nomen tuum iam actum de Christiana religione videri posset. Sed quod virtus est ex Deo (ne quis gloriatur) sic quadam vi nominis Christi pertractæ, in odorem vnguentorum eius vndique accurrerent omnes Gentes. Sed quid post hæc Irenæus?

B Iam vero, inquit, quædam ex fidelissimis mulieribus, quæ habent timorem Dei, & non sunt seducibiles; quas similiter vt reliquas affectauit seducere, iubens eas prophetare: exsufflantes & anathematizantes eum, separauerunt se ab huiusmodi infano, qui se diuinum spirare simulabat, pro certo scientes, quod prophetare non a Marco mago inditur hominibus, sed quibuscumque Deus desuper immiserit gratiam suam, hi ab eo traditam habent prophetiam; & tunc loquuntur, vbi ea quando Deus vult; sed non quando Marcus iubet] & paulo post de seductis: Hæ sæpissime conuersæ ad Ecclesiã Dei cõfessæ sunt: & secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, & inflammatas valde illum se dilexisse: vt & diaconus quidam eorum qui sunt in Asia, suscipiens eum in domum suam, incidit in huiusmodi calamitatem: nam cum esset vxor eius speciosa; & sententia & corpore corrupta est a mago isto, & secuta eum esset multo tempore. Post deinde cum magno labore fratres eam conuertissent: omne tempus in exhomologesi consummauit, plangens ac lamentans ob hanc: quam passa est ab hoc mago corruptelã.

C Et discipuli autem eius quidem circumobuersati in iisdem, seducens mulierculas multas corruperunt, perfectos semetipsos vocantes, quasi nemo possit exæquari magnitudini agnitionis ipsorum, nec si Paulum, aut Petrum dicas, vel alterum quendam Apostolorum: sed plus omnibus se cognouisse, & magnitudinem agnitionis illius quæ est inenarrabilis virtutis, solos ebibisse: esse autem se in altitudine super omnem virtutem. Quapropter & libere omnia agere, nullum in nullo timorem habentes] subdit, post hæc quædam verba delira, quæ ab eis dicerentur, cum a superiori vellent redimi potestate: ac demum hæc habet in fine: Talia autem dicentes, & operantes; & in ijs quoque quæ sunt secundum nos regiones, Rhodanenses multas seduxerunt mulieres, quæ cauteriatas conscientias habentes; quædam quidem & iam in manifesto exhomologesin faciunt: Quædam autem reuerentes, hoc ipsum in silentio, sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei. Quædam quidem in totum abscesserunt. Quædam autem inter vtrumque dubitantes (quod est prouerbiū) passæ sunt, neque intus neque foris existentes, hunc fructum habentes seminis filiorum agnitionis] hucusque de his Irenæus.

D Infelix plane harum conditio; quæ his temporibus magno vitæ periculo, persecutiōne vbiq. vigente, deos Gentilium reliquissent, atque Christo nomen dedissent: in hunc & alios his similibus impostores impegerint: a quibus sic fallaciter deciperentur, vt perspicue appareat, grauiorem S. Dei Ecclesiam passam esse iacturam ab eiusmodi nebulonibus, quàm a persecutoribus ipsis: cum præsertim ad sectam erant illecebræ, quod & Valentiniani omnes (vt scribit Tertullianus) ^b non esse confitendum Christum, nec subeundum martyrium prædicarent. Adeo vt qui eius sectæ erant, in persecutiōne tutissime agerent: e contra vero qui Catholici essent, vndique a persecutoribus exagitantur, ac crudeliter necarentur. Quis inter tot spinas ac vepres semen fidei positum, videns, non prorsus suffocandum esse putasset, ac coalescere posse penitus desperasset? At vt ne mente quidem quis concipere potuisset: ipsum sic compressum persecutiōne Gentilium, & oppressum impijs dogmatibus, ac proculcatum operibus hæreticorum, vi quadam diuinitus insita ex illis erumpere, & super illas emergere, superare, atque in arborem crescere valuisse. Vt in his illud sit plane cauendum: Manus Domini fecit hæc omnia: & est mirabile in oculis nostris.

E Sed iam ad ceteros Valentini discipulos, quorum gratia suscepta narratio est, indicandos conuertatur oratio. Coniungit Irenæus ^c Marco Colarbasium quendam, cuius (vt diximus) etiam Tertullianus ^d meminit; idemq. apud Philastrium Bassus dictus reperitur. Sed agit de eodem pluribus Epiphanius, ^e eiusdemq. dogmata fusius explicat: ostendens

^a Cant. 1.

A MARCO RE-
CEDVNT POE-
NITENTES FE-
MINÆ.

MARCI DISCI-
PVLORVM SV-
PERBIA.

DEI ECCLE-
SIÆ FIRMITAS

^b Tertul. in cor-
piac. c. ult.

^c Iren. lib. 1.
cap. 10.

^d Tertul. de pra-
scrip. cap. 50.

^e Epiphanius
lib. 33.

*a Theodor. ha-
ret. fabul. lib. 1.
HÆRETICI
SACRAMEN-
TARII.*

*HERODIAM
NOTIUM
MARTIUM*

*b Epiphani. ha-
ret. 40.
ALIA DISCI-
PULORVM VA-
LENTINI POR-
TENTA.*

*c Tertul. ad-
uers. Valen. c. 4.*

*d Idem aduer-
Prax. c. 3. in fi-
ibi not. 37.
e Idem in cor-
pian. c. ult.*

*DE PRODICO
ITERVM.*

*f Idem aduers.
Valentin. c. 5.*

*PRODICI ER-
BORES.*

*g Iren. in pra-
fas lib. 2.*

*IRENEI CON-
TESTATIO.*

dens eundem primo de hæresi Valentini sensisse cum Marco, sed postea ab eo diuisum, A
deteriora, quæ refert, coagmentasse deliria. Porro Theodoretus^a adiungit Marcolij, ijs
scilicet qui ex Marco quem diximus, sic denominati sunt, Ascodytas hæreticos atque
Archonticos: qui penitus abijcerent diuina Sacramenta, dicentes non oportere esse diui-
na mysteria, quæ sunt inuisibilium signa, nec incorporalia per visibilia atque corporalia
communicanda.] En uides lector in quorum classem reijcias Nouantes nostri temporis,
abijcentes procul Ecclesiæ Sacramenta. Dicebant iidem, repositam esse redemptio-
nem perfectam in cognitione, vocabantq. redemptionem vniuersorum cognitionem:
quamobrem baptismum etiam prorsus abijciebant. Archonticos item addidisse tra-
dunt confictos quosdam libellos, quos appellarent, Reuelationes Prophetarum, alium
autem nominarent Symphoniam: hos etiam vngere consueuisse mortuos oleo & aqua
(vt de alijs superius dictum est) tradit, insuper & Dominum Sabaoth blasphemare, quod B
dicerent ipsum in septimo cælo exercere tyrannidem, ab eodemq. genitum esse diabolū,
ex quo per Euam Cain & Abel sint prognati: negasse hos quoque mortuorum corporum
resurrectionem, Epiphanius^b tradit, nouosq. prophetas finxisse Martiadem & Martia-
num, eosq. raptos in cælum, ac post triduum descendisse. Porro hos ceteris ad alios fallen-
dos constat fuisse astutiores, quod solitarie agentes, renunciationem omnium præfer-
rent. eosq. ad sua tempora in Palæstina coaluisse, idem auctor testatur, quos pie sancteq.
(vt suo loco dicitur) fuerit insequutus. Addit his omnibus Valentiniani discipulis Ter-
tullianus^c Theotimum, qui multum (inquit) circa imagines legis operatus est.] At li-
cet hi omnes a Valentino descenderint, longe tamen ab illius assertionibus recesserunt: ob
idq. addit: Ita nusquam iam Valentinus, & tamen Valentiniani, qui per Valentinum:
solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integra custodia regu-
larum eius consolatur: alioquin tantum se huic hæresi suadere permissum est, quantum
lupæ feminae formam quotidie supparare sollemne est] hæc Tertullianus de Valentinia-
nis quotidie formam nouam adducentibus, ac fucis etiam componentibus.

His Valentini discipulis enumeratis, haud placet inter eos ab alijs recenseri Prodicū,
quod Tertullianus^d aduersus Praxeam agens, æque adnumeret Valentinus & Prodi-
cos plures deos introducentes: nam ante Valentinum vixisse Prodicum Adamitarum
hæresis fautorem, superius dictum est. Iure igitur idem Tertullianus^e agens aduersus
Gnosticos martyrium negantes, primo loco Prodicum recensuit ac subinde Valentinū,
sic dicens: Quod si iam tunc Prodicus, & Valentinus assisteret, suggerens: non in terris
esse confitendum apud homines, quod nec Deus humanum sanguinem sitiatur.] Qui au-
tem aduersus Valentinianos scripserint, eo ordine quo ab eis id factum est, idem Ter-
tullianus^f recensens, hæc ait: Nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcha-
rum contemporales instructissimis voluminibus & prodiderunt & retuderunt, vt Iusti-
nus Philosophus ac martyr, ac Miltiades Ecclesiarum sophista, vt Irenæus omnium do-
ctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus nostræ virginis senectæ & Christianæ
eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optauerim affe-
qui] Fuisse hunc Proculum Montani sectatorem, superius dictum est, qui quod adeo præ-
dicaret martyrium, vt nec fugiendum esse persecutionis tempore, nec aliter eum redi-
mendum diceret, merito in Valentinianos stylum armavit, qui negabant esse coram
hominibus confitendum, & martyrium subeundum.

Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum il-
lis se habuisse testatur, sic dicens: Cum legerim commentarios ipsorum (quemadmo-
dum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus,
& apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi dilectissime portentosissima,
& altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt &c.] Porro citans ipse Iustinum
Martyrem, se commentarios eius de hac re optime nouisse demonstrat. Idemq.
vt potuit, cauens vt quàm fidelissime ab antiquarijs idem commentarius describeretur,
hanc apposuit obtestationem: Adiuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum
Iesum Christum & per gloriosum eius aduentum, quo iudicaturus est viuos & mortuos:
vt conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, vnde scripsisti, di-
ligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, vt inuenisti in exem-
plari] In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Ioannem, ex cuius schola
prouenerat: nam eius discipuli Polycarpi auditor fuit: ipse namque Ioannes ad librum
Apoca-

A Apocalypsis^a contestationem, sed alterius generis, nempe feueriorem adiecit. Porro
cum Irenæus recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam vsque
ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat, se ea aduersus hæreticos eius-
dem sedis tempore lucubrasse.

IESV CHRISTI
ANNVS
176.

SOTERIS PAPÆ
ANNVS
2.

M. AVREL. IMP.
ANNVS
14.

CENTESIMO & septuagesimosexto Christi anno, Gallo & Flacco Coss. Roma-
nus exercitus aduersus Marcomannos, Quados, & alias complures barbaras na-
tiones, iam quadriennio difficili bello in expeditione positus, in maximumq. discrimen
B adductus, ope tandem Christianorum militum, precibus ad Deum fufis, non solum ab
infestis casibus, quibus vrgebatur, eripitur, sed victoria diuinitus parta potitur. Hæc
autem adeo admiranda, vt in omnibus perspicua, ac penitus elucidata scriptorum me-
moriam relinquamus: in primis, quod ad tempus spectat; hoc ipso anno gesta esse, ex eo
euidenter apparet; quod in litteris Marci Aurelij Imperatoris ad Senatum tunc datis,
inscripta habeatur eius Tribunitia potestas vigesima octaua; quarū primā cœptam esse
constat (vt ex Iulio Capitolino colligitur & ex nummis) post annū sequentem a secundo
Marci Consulatu, anno Domini (vt a nobis ponitur) centesimo quadragesimonono.
Quod & ex eo certius demonstratur, quod eo anno quo Marcus tertium Consulatum
gessit & Imperium cœpit post Pium; in nummis & alijs inscriptionibus Tribunitia eius
potestas numeratur decima quinta, qua per singulos annos, ex more aucta, hoc ipso anno
C decimoquarto eius Imperij, vigesima octaua iure connumeratur: quo anno idem Impe-
rator victis hostibus, septimum iam Imperator ab exercitu est appellatus, prout etiam
in iisdem litteris hæctenus habetur inscriptus.

Tantam Christianorum gloriam iniquo animo ferentes scriptores ethnici: quod con-
tigit prægrande miraculum aut magiæ tribuerunt, aut M. Aurelij Imperatoris precibus
ac meritis adscripserunt. Quam autem parum exacti ac diligentes, parumq. veritatis
amantis ijdē historici munere sint perfuncti in ea historia conscribenda: ex eo primum po-
test plane cognosci, quod tam longi temporis bellū, in quo multa memoratu digna acci-
disse oportuit, silentio pene obrutum reliquerint. Erubuerunt fortasse casum illum acer-
bum & luctuosum referre, quo falsis oraculis Imperatore decepto (quod recitauimus su-
perius ex Luciano) exercitu Romanorum ab hostibus profligato, desiderata sunt viginti
D millia militum. At non magis in illis oscitantia, quàm priuata quædam ipsorum affe-
ctio ac studium erga res patrias auitamq. superstitionem, quibus verax historicus carere
debet, in crimen adducenda videntur. Cum enim de rebus gestis, de quibus est sermo,
scripserunt: ipsas longe aliter atque publicis litteris Imperatoris non tantum in Senatu
publice recitatis, sed instar edicti in foro Traiano affixis, essent scriptæ, narrarūt: vt certo
certius conuincantur nō nisi dolo malo in re tã perspicua ac nota omnibus esse mentiti.

Sed vt rem ipsam ab exordio reperamus. Cum primo contra Sarmatas ac Marco-
mannos bellum fuerat exorditum, complures aliæ barbarorum provinciæ aduersus Ro-
manum Imperium conspirantes, iisdem postea adhæserunt, vsque adeo vt perdifficile
ac formidabile bellum, quod leue antea videbatur, plane reddiderint. Quinam vero
fuerint hi populi, Iulius Capitolinus^b his verbis describit: Gentes omnes ab Illyrici li-
mite vsque ad Galliam conspirauerant, vt Marcomanni, Narisci, Hermunduri, &
E Quadi, Sueui, Sarmatæ, Latringes, & Buri: hi aliq. cum Vectoualis, Sosibes, Sicobotes,
Rhoxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci] hæc ipse: qui tam insignem hi-
storiam, in qua tantam victoriam quã Imperator & Romanus exercitus est consecutus,
his paucis descripsit, sic dicēs cum obiter eam tractat, & eiusdē Imperatoris virtutes enu-
merat: Æquitatem etiam circa captos hostes custodiuit: Infinitos ex gentilibus in Ro-
mano solo collocauit: Fulmen de cælo precibus suis contra hostium machinamentum
intorsit, suis pluuia impetrata, cum siti laborarent: voluit Marcomanniam provin-
ciam, voluit etiam Sarmatiam facere, & fecisset, nisi Auidius Cassius rebellasset in
Oriente] hucusque Capitolinus.

Sed ex Dione^c audiamus rem gestam paulo accuratius explicatam, vtinam sic etiam
in omnibus verius, qui ait: Igitur Marcus multis magnisq. prælijs in Germania factis,
aditisq.

a Apocal. c. ult.

*TEMPVS MAR-
CI IMP. DE
MARCOMAN-
NIS VICTO-
RIA.*

*ETHNICORVM
HISTORICOR-
VM AFFE-
CTIO PRIVA-
TA.*

*b Iul. Capitol.
in Marco.
DIFFICILE
BELLVM CVM
BARBARIS.*

*c Dio in Marco
Aurel.*

DEI OPE OB-
TENTA VI-
CTORIA DE
BARBARIS.SAM. EV.
P. I. M.
-NAM O.
-OTO IV.e Pruden. ad-
uers. Symmach.
lib. 1.M. I. O. P.
-O. P. I. O.
-I. E. A. I.
-A. V. I. A. I.LEGIO FVLMI-
NATRIX.

BIBLAE

Suid. in verbo
Julian. 2.

aditisq. periculis, Marcomannos & Iazygas subegit: post hæc bellum acre præliumq. A magnum, cum ijs qui Quadi appellantur fuit: quo ex bello victoria præter spem, vel potius Dei beneficio consecuta est: propterea quod Romani cum essent in prælio, atque in maximum periculum venissent, mirabiliter sane ac diuinitus conseruati sunt. Cum enim interclusi a Quadis in locis opportunis conferti pugnarent fortiter, atque interim Barbari differrent prælium, sperantes eos calore & siti perituros: quos circumoccupatis locis omnibus sic concluderant (erant enim multo plures) vt aquam habere nullo pacto possent, atque Romani in tantas difficultates incurrissent, vt morbo, vulneribus, ardore solis, ac siti vexarentur; nec ob eas res pugnare possent, aut alio secedere, sed in acie stantes, atque in locis constitutis arderent: Nubes derepente ita coactæ sunt, vt maximus imber aquæ ceciderit, non sine Dei beneficio. Fama est Arnuphin magum Ægyptium, qui vna cum Marco erat, Mercurium illum, qui est in aere, aliosq. dæmo- B nes quibusdam magicis artibus inuocauisse, ac per eos pluuiam extorsisse] hæc de Mercurio per magum aduocato Dio tradit, quod eiusmodi deus princeps magiæ esset ac doctor, de quo Prudentius:

Nec non Thessalica doctissimus ille magiæ. ^a Quamobrem artis magicæ professores Mercurij fuerunt studiosissimi, vt inter alios Iulianus apostata. Sed prosequitur Dio cœptâ narrationem, sic dicens: Cum autem primum pluuia cadere cœpit; Romani in cælū suspicientes, eam in ora recipiebant, deinde scutis galeisq. subiectis, inde largiter absorberunt, equis quoque aqua refectis. Cumq. Barbari in ipsos imperum facerent bibentes simul pugnabant, & complures faucij sanguinem infusum in galeas simul cum aqua absorberunt. Cum autem vrgentibus hostibus graua damna propterea quod magna ex parte in bibendo erant occupati, acciperent: vehemens grando compluraq. C fulmina in hostes ceciderunt. Itaque licebat videre in eodem loco aquam, ignemq. simul de cælo cadere, atque ob eam causam valere alij, & bibere; exuri alij, ac prorsus interire videbantur: non enim ignis Romanos attingebat; quod si forte cum eis interdum misceretur, extinguebatur subito: neque imber iuuabat Barbaros, sed non secus ac oleum inflammabat, ita vt aquam requirerent pluuia perfusi, infligerentq. sibi vulnera, quo sanguine ignem restinguerent: pars autem confugiebat ad Romanos, quasi illius tantummodo aqua salutaris esset: sed eorum Marcus misertus est: eoq. facto a militibus septimum Imperator appellatus est: quod etsi admittere non consuevit priusquam esset decretum a Senatu; tamen non repudiavit, quasi id diuinitus acciperet, de quo etiam facto ad Senatum scripsit] hucusque de his Dio.

Sed quid ad Dionem addiderit Xiphilinus, apponamus: Hæc, inquit, quidem de mago Ægyptio a Dione dicuntur, sed is mihi mentiri videtur (volens, an inuitus, nescio, volentem magis arbitror) cum non ignoret legionem militum quæ *Ἡραυνοβόλος*, appellatur proprio nomine (eius enim mentionem facit in catalogo ceterorum militum) nulla alia causa (neque enim alia circumfertur) quam ex ea, quæ in bello accidit; id nomen accepisse: quæ causa etiam tum Romanis salutis, Barbaris exitio fuit. Non enim Arnuphis magus erat, cum nusquam memoriæ proditum sit, Marcum magorum societate aut præstigijs fuisse delectatum. Quod igitur in hac re dico, tale est: Quum Marcus legionem vnam haberet ex militibus Melitenis (hi omnes Christum colunt) ad eum Præfectus prætorianorum venit: nescientem quid in illo prælio consilij caperet, timentemq. toti exercitui, eiq. fertur dixisse: Nihil esse, quod ij, qui Christiani nominantur, precibus impetrare non possint, esseq. legionem vnam in exercitu hominum huius generis. Qua re cognita, Marcum ab eo petiisse, vt Deo suo supplicarent. Quod cum fecissent: Deum exaudisse subito, percussisseq. hostes fulmine, ac Romanos pluuia recreasse. His rebus Marcum vehementer obstupefactum, edicto Christianos honore affecisse, ipsamq. legionem *Ἡραυνοβόλον* Fulminatricem appellasse. Atque de ijs rebus epistola Marci extare dicitur. Græci autem sciunt eam legionem, Fulminatricem appellari, eiusq. rei testes sunt: causam vero cur ita appellata sit, non dicunt.] hucusque Xiphilinus apud Dionem.

Quod vero Dio tribuit Arnuphi mago, alij tribuerunt cuidam Iuliano itidem mago, qui vixit his ipsis temporibus Marci, cuius Suidas ^b meminit. Rursus autem quod ad Dionem pertinet: puto equidem quod sicut quæ hic de mago scripsit, apertissimi mendacij redarguitur; ita eiusdem quoque criminis vehementer suspectus redditur, dum rem-

huic

A huic per similem gestam in Africa, Coss. Germanico & Saturnino, primo anno Claudij Imperatoris, Christi vero quadragesimotertio, narrat his verbis: ^a Gneus Sidius Geta post Suetonium Paulinum expeditione facta, recta aduersus Salabum ducem eorū contendit, eumq. semel atque iterum vicit. Qui cum relictis quibusdam ad limites, qui insequentibus arcerent, ad arenosa confugeret: ausus est Sidius insectari eum; ac parte exercitus posita in subsidijs, processit, aqua secum quantum potuit portata. Verum ea absumpta, cum nulla alia suppeteret, in summa hæsit difficultate, Barbaris durantibus, eo quod sitim diutissime tolerare assueuissent, ac peritia locorum aquam inuenirent. Romanis vero neque progredi, neque regredi integrum erat: cum quidam indigenarum confœderatorum Sidio auctor fuit, vt incantationibus & magica arte vteretur: affirmans sapius se eo modo aquam elicuisse. Cum paruisset, confestim aquæ vis cælitus fluxit, vt B & sitim exercitus restingueret, & hostes perterrefaceret, diuinum auxilium Romanis adesse opinantes: itaque vltro pacis condiciones acceperunt] hæc ipse. Sed mea sententia quod (vt alias superius dictum est) a Gentilibus Christiani, Magi consueuerint appellari: Christiani hominis fidei potius, quam magiæ id ascribendum putarem. Si enim tantam vim Romani in magis hominibus esse sentirent, vt cum vellent e cælo pluuiam impetrarēt, & in hostes fulmina intorquerēt: cur quæso non omnibus prælijs magos, qui talia præstarent, semper adhibuerunt; vt eadem magica arte, fulmine disiectis hostibus, certum semper triumphum referrent ex hostibus? Sed miracula hæc fuerunt, iustorum piorumq. precibus diuinitus impetrata, vt iure gloriatur Tertullianus ^b sic dicens: Quādo non genculationibus & ieiunationibus nostris etiam siccitates non sunt depulsæ?] Rursum vero quod ad scriptores Gentiles pertinet, Claudianus ^c & ipse Gentilis, quæ

C apud suos historicos legerat, his carminibus cecinit:

*Non tantis patriæ studijs ad templa vocatus
Clemens Marce redis: cum gentibus vndique cinctam
Exiit Hesperiam paribus Fortuna periculis.
Laus ibi nulla ducum: Nam flammeus imber in hostem
Decidit: Hunc dorso trepidum flammante ferebat
Ambustus sonipes: Hic tabescente solutus
Subsedit galea: liquefactaq. fulgure cuspis
Canduit: & subitis fluxere vaporibus enses.
Tunc contenta polo, mortalis nescia teli,
Pugna fuit. Chaldaea mago, seu carmina * ritu
Armauere deos: Seu (quod reor) omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri]*

D

At cum Gentiles & Christiani scriptores de re gesta æque consentiāt: discrepent tamē ab inuicem, cum illi aut magiæ, aut precibus ac moribus M. Aurelij tribuerunt: quorum fidem præstet, iudicium omnium recte sentientium, qui nec affectione moueantur libenter appellarem, si in re dubia & non omnino certa, Marciq. Imp. litteris publicis declarata quæstio versaretur. Sed antequam eadē recitemus: qui his tēporibus proximi vixere scriptores Ecclesiastici, quid de ea re scripserint, audiamus. Id quidem factū Christianorum precibus, aperte testati sunt, cum agerent scriptis suis aduersus Gētes, qui his ipsis temporibus magna laude in Ecclesia claruere, Latinus, itemq. Græcus auctor, Tertullianus nimirum & Apollinaris Episcopus Hierapolitanus in Phrygia.

E Et vt de Tertulliani testimonio in præsentiarū agamus: id quidem ipse non semel, sed iterū professus est, nec clam in angulo, vt inter domesticos parietes eiusmodi a se scripta continerētur, sed quorū alia ad Romanos Antistites, alia ad Scapulam Asiæ Proconsulē legenda darētur, ipso exordio persecutionis Seueri abhinc paucos post annos: nec id quidē leui quadā opinione permotus, aut rumore vulgi, sed attestatione facta ex litteris Imperatorijs; eis nimirū, quas tunc M. Aurelius (vt tradit Dio) ad Senatum ex more, misit: Potest ne quis suspicari in re tā memorabili, cuius adhuc testes viuerēt, atque corā redarguere possent, immo & corā illis qui Christianos alioqui leui ex causa deridere, ac iurgijs insectari solerent, Tertullianū mentiri potuisse? cū præsertim grauissimā ageret causam, nempe fidei Christianæ defensionē, & Christianorū vitā innoxiam commonstraret, ac ab omni prorsus crimine alienam: cum a causa penitus se cadere intelligeret, si vel leuioris mēdacij ab illis argui potuisset. Cum alioqui in maximum fraudis crimen incurrisset, si

Ann. Eccl. To. 2.

R

quæ

a Dio Rom.
hist. lib. 60.AQVA EX IN-
SPERATO RO-
MANIS DATA.b Tertul. ad
Scapul. c. 4.c Claudian. in
sexto Honor. cō-
sultatu lib. 1.

* numina

HISTORIÆ VE-
RITAS CERTA.

Sed huic aliam subijcimus inscriptionem, qua pariter demonstratur Duodecimam A legionem dictam esse Fulminatricem. ^a

^a Extat Romæ in Auentino in Ecclesia S. Alcxij. edidit Lipf. pag. 90. inscriptione 15.

C. VETTIO. C. F.
COL. NIGRO
DOMO ANTIOCHIA
SYRIA VETERANO
LEG. XII. FVLMINAT
MILIT. ANN. XXVI
VIXIT ANN. LVII
EX. TESTAMENTO

Rurfus vero ad omnem dubitationem tollendam de Fulminatricis legionis nomine, B antè hæc Marci tempora extitisse: aliam subijcimus inscriptionem, quæ de Traiani temporibus fidem facit; est huiusmodi. ^b

^b Extat Terge ftæ in vico Riburghi edidit idem Lipf. fol. 194. inscrip. 9.

Q. PETRONIVS. C. F. PVB
MODESTVS P. P. BIS
LEG. XII. FVLM. ET LEG. I. ADIVT
VICTR. TRIB. MIL. COTT. V. PR. PR
DIVI NERVAE. ET IMP. CAES.
NERVAE TRAIANI. AVG. GERM
PROVINC. HISPANIAE. CITER. ASTVRIAE
ET GALECIARVM. FLAMEN. DIVI
CLAVDI. DEDIT. IDEMQUE. DEDICAVIT

^c Dio. hist. Rom. lib. 55.

^d Euseb. lib. 5. cap. 5.

Ex ijs igitur cum satis perspicuum sit, Fulminatricem legionem longe ante hæc tempora extitisse, eandemq. Duodecimam nuncupatam: proculdubio ab hac diuersa illa fuit, quæ ob tā insigne miraculū meruit adeo nobilè gloriæ titulum. Verū cū ex eiusdem Marci Imperatoris litteris constet: eo tēpore non nisi quattuor legiones apud se habuisse alijs aliō amandatis, quarum & recenset nomina, nempe Primam, Gemellam, Decimā, atque Fretensem: oportuit ex ijs vnam nomen illud esse consequutam; & quemadmodū olim Duodecimæ, sic modo vni exijs idē nomen accesserit. Sed quod Dio ^c qui tēporibus Seueri Imperatoris scripsit historiā, cū recenset omnes Romani Imperij legiones, nō nisi vnus Fulminatricis dictæ Duodecimæ habuerit mentionem: meminisse oportuit, eundem Dionem ibidem restari, ab Imperatoribus exhaustas bello militibus legiones simul D alijs admisceri, duasq. in vnā redigi solitas. Vnde potuit accidisse: vt ex duabus Fulminatricibus legionibus Seueri tempore vna confecta fuerit. At cū Marcus Aurelius Imperator suis ad Senatum litteris rei gestæ breuiter retexens historiā, non dicat legionem integram fuisse militum Christianorum; sed tantum in eo exercitu repertam esse magnā Christianorum militum multitudinem, quorum precibus tunc inflexum fuerit cæleste numen, vt fulmina iacularetur in hostes: par est credere ipsum eosdem ob tam egregium atque mirandū facinus Fulminatiū nomine nobilitasse, ac eosdem simul eiusdē nominis legioni pariter aggregasse, sicq. immortale gloriæ nomen eosdē in posteros propagasse. Porro haud ab ijs Eusebius ^d discrepat, cum eandem legionem Melitinam appellat: nam eosdem milites eiusdem ciuitatis quæ fuisse testantur, quam quidem legionem Duodecimam Fulminatricem in Cappadocia solitam agere Dio testatur: at de his hætenus. E

^e Descriptæ etiam Panuin. lib. 2. Fast.

^f Descriptæ etiam Panuin. lib. 2. Fast.

Sed præstat iam ipsas Marci Aurelij litteras ad Senatum tunc scriptas, hic recitare: descriptæ quidē illæ reperiuntur ad calcem Iustini Apologiæ ad Antoninum Piū, eodemq. loco vna cum ipsius Iustini operibus typis excusæ. Sed sicut paulum diuersa earūdē reperiuntur vetustiora exemplaria, pro vt a diuersis auctoribus in Græcū sermonem primo, ac deinde in Latinum translata: ita licet eadem ferme sit in sententijs, in verbis tamen aliqua videtur inesse varietas lectionis: quæ etsi momenti nullius plane esse videatur, tamen eam ponemus in margine. Est igitur huiusmodi ex codice Vaticano ^e eius editio.

IMP. CAESAR. M. AVRELIVS. ANTONINVS. AVGVSTVS. PARTHICVS. GERMANICVS. SARMAŒIQVS. PONTIFEX. MAXIMVS. TRIBVNITIAE. POTESTATIS. XXVIII. IMP. VII. COS. III. PATER. PATRIAE. PRO. COS. S. P. Q. R. S. D.

Certiores

A Certiores vos feci de consilij propositiq. mei magnitudine, & quæ in Germania mihi in discrimine atque obsidione, alia ex alijs acciderunt, quum in eius medio, labore atque æstu confectus fuisset. Sane dum Carnuti * essem, speculatores nobis indicarunt septuagintaquattuor hostium dracones † prope nos nouem millibus adesse: idemq. Pompeianus, quem bello ducem præfecimus, quod nos quoque videbamus, renunciauit. Cumq. in nostrorum militum exercitu haberemus tantum legiones Primam, Decimam, Geminam, * & Fretensem: bellum vero * nongentorum & septuaginta septem millias measq. ipsius copias cum ingenti Barbarorum atque hostium exercitu comparassem, deos patrios votis susceptis rogavi. Sed cum ab eis negligerer; meq. ab hostibus premi animaduertentem; copiarum mearum paucitatem contemplatus, eos qui apud nos Christiani dicuntur, accersui ac rogavi: inueniq. magnam eorum multitudinem: illosq. minis compuli, quod minime decuerat, propterea quod postea illorum vim ac potestatem cognoui. Itaque non ad telorum præparationem, non ad armorum, neque ad tubarum vsum se contulerunt: hoc enim illis facere Dei causa & nomine, quem in conscientia gestant, gratum * non est. Aequum igitur est, vt quos impios esse & a Deo alienos opinabamur: eos existimemus Deo munitos esse. Cum enim se humi proiecissent, non solum precati sunt pro me, sed etiam pro toto hoc exercitu, vt famis, ac sitis, qua vrgebamur, remedium aliquod afferretur: quinque enim diebus aquam non sumpseramus, quod ea non suppeteret. Erasmus enim in media Germania montibus vndique conclusi. Simul autem atque sese humi abiecerunt, ac Deum illum precati sunt, quem ego ignorabam: statim e cælo pluuia delapsa est in nos quidem frigidissima, in Romanorū vero hostes grando, ignis specie ac similitudine, & fulmina: eorumq. orationibus ac precibus statim præsto Deus fuit, qui neque vinci, neque expugnari potest. Quamobrem illinc exorsi, concedamus talibus, vt sint Christiani, ne qua arma eius generis contra nos pe- rant, & impetrent. Censeo autem neminem, quod Christianus sit, esse in crimen & in iudicium vocandum. Quod si quis inuentus fuerit, crimini dare cuiquam, quod Christianus sit, ei quidem qui in crimen vocatur, manifestum fieri volo, si nihil aliud obiectum est, quàm quod Christianus tantū, dimitti: eum autem qui Christianum accusauit, viuū exuri: illum vero, qui Christianum se esse professus fuerit, periculo omni quod ob eam rē ei intendebatur, liberatū: Is cui prouincia commissa est, nequaquam ad poenitentiam adigat, aut libertatem ei adimat. Hæc autem S. C. etiam sanciri volo; atque hoc meum edictum in foro Diui Traiani proponi, vt legi possit. Curæ autem erit Vetrasio Pollioni Præfecto Vrbi, vt ad omnes prouincias hæc constitutio mittatur: neque quisquam, qui eam exscribere, vel ipsa vti voluerit, prohibeatur. Valete.] Meminit (vt diximus) harum litterarum Tertullianus, ^a quarum exemplaria suo tempore complura extitisse tradit Orosius ^b. Porro Pompeianus, cuius in litteris Marci mentio habetur, gener vt dictum est, Marci fuit, cui Lucillam viduam nuptui tradidit.

* al. Cotini, Carnutij.
† Signa erant militaria barbarorum.

* Gemellam.
* Ferentiariorum
* Conuentorū septuaginta septem millia] quæ magis placet.

Confectam.

B Extat hætenus tā egregij miraculi Christi virtute editi, quàm præclarum atque egregium monumētum in nobilissima illa Antonini columna cochlide insigniter insculptū vna cum alijs eiusdem Marci Aurelij Imperatoris in bello Marcomannico facinoribus fortiter gestis: quam iure dixerimus egregiū Christianæ victoriæ trophæum æterna memoria consecratum: quippe quæ celebre illud factum contineat, cum (quod est in ^d psal. d Psal. 17. mis) intonuit de cælo Dominus, & altissimus dedit vocem suam, grando & carbones ignis: misit sagittas suas & dissipauit eos, fulgura multiplicauit & conturbauit eos.] Romanis vero: Apparuerunt fontes aquarum] & quod ^e alibi dicitur: Fulgura in pluiam fecit.] Visitur adhuc in ea imago expressa rei tam insigniter gestæ: sed ijs plane signis, vt Iouis imbres dantis & illis fulgura admiscens repræsentet effigiem, quam ex ea graphice incisam, hic ærea forma exprimendam curauimus.

C Viguisse idem Marci Imp. edictum Romæ etiā temporibus Commodi eius filij & in Imperiū successoris, ex eo quod scribit Eusebius ^c Romæ actum aduersus seruum, qui Apollonium Senatorem Christianitatis reum fecerat, liquido apparet. ait enim: Ceterum huic misero ac perditio intempestiue & incommode in iudicium ad Christianū accusandum ingredienti: actutum (quoniam indices qui Christianorum nomina solū, quod Christiani essent, deferebant, Imperatoris edictum neci dare mandauerat) crura confringebantur, Perennio Iudice talem sententiam contra eum pronunciante.] hæc Eusebius:

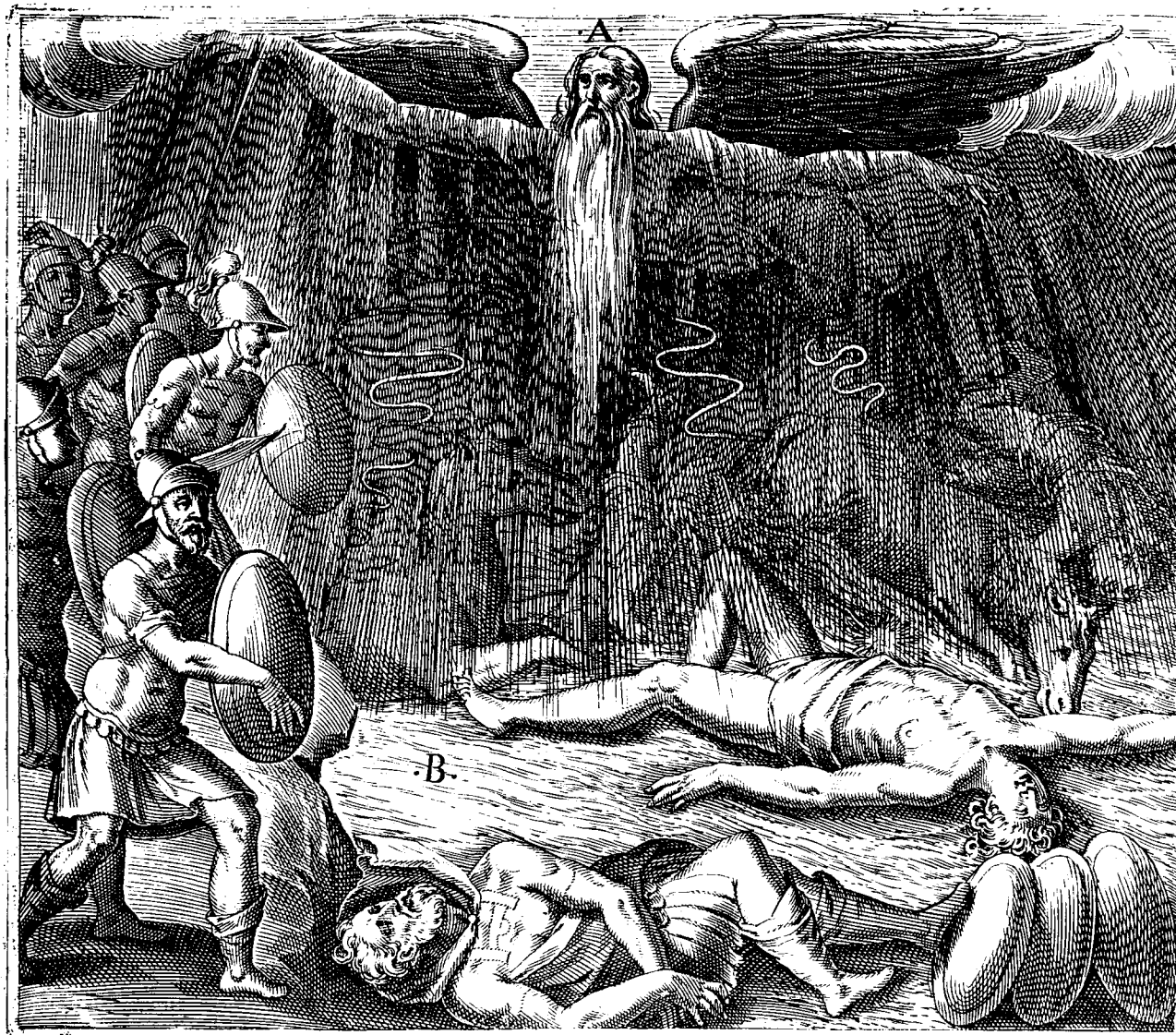
^a Tertul. Apolog. c. 5. & apud Euseb. lib. 5. c. 5.

^b Oros. lib. 7. cap. 25.
^c Euseb. lib. 5. cap. 20.

D Extat hætenus tā egregij miraculi Christi virtute editi, quàm præclarum atque egregium monumētum in nobilissima illa Antonini columna cochlide insigniter insculptū vna cum alijs eiusdem Marci Aurelij Imperatoris in bello Marcomannico facinoribus fortiter gestis: quam iure dixerimus egregiū Christianæ victoriæ trophæum æterna memoria consecratum: quippe quæ celebre illud factum contineat, cum (quod est in ^d psal. d Psal. 17. mis) intonuit de cælo Dominus, & altissimus dedit vocem suam, grando & carbones ignis: misit sagittas suas & dissipauit eos, fulgura multiplicauit & conturbauit eos.] Romanis vero: Apparuerunt fontes aquarum] & quod ^e alibi dicitur: Fulgura in pluiam fecit.] Visitur adhuc in ea imago expressa rei tam insigniter gestæ: sed ijs plane signis, vt Iouis imbres dantis & illis fulgura admiscens repræsentet effigiem, quam ex ea graphice incisam, hic ærea forma exprimendam curauimus.

d Psal. 17.

e Psal. 134.

A. Imago hæc est Iouis Pluuij : ex diuersis enim effectibus diuersis quoque nominibus a Gentilibus Iupiter appellari consuevit : vnde & Phornutus hæc in libro de natura deorum: Deinde eum Nubicogum, & Grandistrepum appellant, quòd superne nubes cogat, & tonitrua, & illinc etiam fulmina & tempestates immittat.] & paulo inferius: Ob alias, inquit, similes ac manifestas causas Pluuius, & Fructifer, & Descensor, & Fulminator, & alio sæpius modo secundum diuersam sententiam appellatur.] ac pariter secundum diuersas causas, diuersis quoque imaginibus solitus erat sculpi atque depingi. Cum igitur pluuiam daret, Pluuius dicebatur; & fundens vndique imbres, vt imago impressa demonstrat, effigiari pariter consuevit. Sunt Tibulli ^a versus de Ioue Pluuiio Aegyptijs tantum ignoto.

*Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec Pluuiio supplicat herba Ioui.*

^b Idemq. apud Virgilium ^b appellatus est Aether, vt cum ait.

*Tunc pater omnipotens secundis imbris Aether
Coniugis in gremium late descendit.] &c.*

At Arnobius ^c Iouem ipsum, pluuiam, dictum esse testatur : quem Tertullianus ^d eadẽ ex causa, Aquilicem nominat: a Græcis itidem ab imbre $\delta\mu\beta\rho\iota\varsigma$ $\xi\epsilon\upsilon\delta\epsilon$ dictus atque $\upsilon\epsilon\rho\delta\epsilon$ alijsq. nominibus eandem rem significantibus, vt pluribus docet Lilius. ^e Porro Iouis Pluuij non erat obscurus cultus nec priuatus : nam auctor est Strabo ^f, Indos quoque coluisse Iouem Pluuium.

.B. Quod reliquum est de ceteris ibi sculptis eiusdem tabulæ imaginibus : illa tantum re- præsentari

^a Tibul. lib. 1. eleg. 7.

^b Virgil. Georg. lib. 2.

^c Arnob. lib. 5.

^d Tertul. con-

tra c. Marjon.

lib. 3. c. 5.

^e Lilius Giral.

hist. deorum syn

pag. 2.

^f Strabo lib. 15.

A præsentari videtur historia, cum sic fulminibus atque pluuijs confectum Barbarorum exercitum Romanus miles insequitur. Quomodo autem idem castris potitus, eos quos inuenit, in deditioem accepit : quæ huic coniungitur in eadem reflexa columnæ zona historia sculpta declarat.

At licet Marcus Imperator publicis litteris tantam diuinitus impartitam gratiam Christianorum precibus acceptam ferre professus fuerit : tamen vel quòd numen Christianorum illi esset incognitum, vel quòd inuidiosum admodum videretur, hæc Christianorum religioni tribui, cui contradicebatur ab omnibus: oreq. omnium Gentilium diffamabatur, a Ioue quem colerent, illud fuisse concessum : idcirco Iouis pariter imago pluuiã dantis in columna fuit expressa. At plane accidit (quod ait Tertullianus) sicut cuncta aduersa quæ accidissent, a Gētilibus consueuisse Christianis adscribi: ita pariter quidquid boni fuisset Christianorum precibus impetratum, ab illis Ioui tribui. Quamobrem quod ad hanc rem spectare videtur, Tertullianus ^a aduersus Gentes scribens hæc ait: Denique cum ab imbribus æstiuæ hiberna suspendunt, & annus in cura est : vos quidem quotidie pasti statimq. pransuri, balneis & cauponis & lupanaribus operati, Aquilicia Ioui immolatis, nudipedalia populo denunciatis, cælum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis auersi ab ipso & Deo & cælo : Nos vero ieiunijs aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, inuidia cælum tundimus, Deum tangimus : & cum misericordiã extorserimus, Iupiter honoratur.]

Porro eadẽ columnã licet victorijs Marci Imp. exsculptã, tamen vt Christianæ fidei (vtcunq. expressum sit) præclarissimum monumentũ, superstitione vero Gentilicia obfcuratũ, barbarico olim furore deorsum incensam, ac desuper fulmine tactam (iuste numine cælitus fulgure vlciscẽte, quòd ex fulmine datam a Deo victoriam Gentilitas Ioui tribuerit) iam deformatam, multisq. in locis e soliditate compaginis dissolutã, conuulsisq. atque disiectis lapidibus stipiti inhærentibus: iam collabentẽ S. D. N. S I X T V S Quintus summus Catholicæ religionis Antistes magna impẽsa summoq. studio in pristinum gloriæ splendorem restituendam curauit, collocata super eius verticem conflata ære auroq. recta Pauli Doctoris Gentium sacra effigie : vt vbi olim a Marco statutum Pio parenti fuerat simulacrum : ibidem illi qui ad veram pietatem Urbem excoluit, & Gētilis Christo subegit, ob præstantissimum virtutis meritum, signum nobilissimum cerneretur.

IESV CHRISTI. SOTERIS PAPÆ. M. AVRELI I IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS

D 177. 3. 15.

SEQUITUR Christi Redemptoris nostri annus septuagesimusseptimus supra centesimum, Coss. Pisone ac Iuliano : quo occisus est Auidius Cassius Syrus ex Cyri ^{*} regione: hoc ipso olim duce Lucius Verus Parthos vicit, & captas ab eo Romani Imperij provincias, Romano Imperio post omnes debellatos hostes restituit. Hic igitur iam diu ante molitus tyrannidem: falso nuncio Marci Imperatoris morte accepta, inuadens Imperiũ, tenuit menses tres & dies sex, sed ab Antonio Cæturione vulneratur, & a decurione necatur. hæc omnia pluribus Dio, ^b qui hæc post victoriã adeptã de Marcomannis contigisse tradit: id ipsum affirmat Iulius Capitolinus, ^c dum ait : Post eandem victoriam consequutam voluit Marcomanniam Prouinciam facere, voluit etiam Sarmatiam facere, & fecisset, nisi Auidius Cassius rebellasset sub eodem in Oriente] ac subdit : Relicto Sarmatico & Marcomannico bello, contra Cassium profectus est] De clementia Imperatoris, qua non modo pepercit affinibus & cognatis ipsius Cassij, & ijs qui cum Cassio conspirauerant ; sed & ipsi Cassio, nisi occisus fuisset etiam indulgisset : breuis extat epistola eiusdem Antonini, tunc reddita ad Faustinae coniugem, vindictam litteris exposcentem aduersus Romani Imperij perduelles : quam Volcatius Gallicanus ^d his verbis conscriptam recitat.

Tu quidem mea Faustina religiose pro marito & pro nostris liberis agis : nam relegi epistolam tuam in Formiano, qua me hortaris, vt in Auidij consocios vindicem. Ego vero & eius liberis parcam & genero & vxori : & ad Senatũ scribam, ne aut proscriptio grauior sit, aut pœna crudelior : non enim quidquam est, quòd Imperatorem Romanum melius commendet Gentibus, quàm clementia : hæc Cæsarem deum fecit, hæc Augustum

^a Tertul. in Apolog. c. 40. in fin.

STATVA S. PAULI POSITA SVPER COLVMNAM.

^{*} Cyprj, legit Iul. Capitolinus. CASSII DEFECTIONIO.

^b Dio in Marco Aurel. Imp. c. Iul. Capitol. in Marc. Aurel.

^d Volcat. Gallican. in Cassio.

MARCI EPISTOLA.

Augustum consecrauit, hæc patrem tuum in primis Pij nomine ornauit, denique si mea A
sententia de bello iudicandum esset, nec Auidius esset occisus. Esto igitur secura: dij me
tuentur, dijs pietas mea cordi est. Pompeianum nostrum in annum sequentem Consulē
dixi] hæc Antoninus ad coniugem. licet in eo ipse legem Maieſtatis ampliauerit, quod
post mortem quoque voluerit poena prosequi delinquentem: nimirum cum statuit, vt in
defunctum posset eiusmodi iudicium instaurari. Meminit eiusmodi constitutionis a Mar-
co editæ, Paulus Iurisconsultus^a ibi & de Drunciano Senatore socio Cassiani furoris, cu-
ius bona post mortem a Fisco vindicari sunt iussa.

^a l. 6. & 7. C.
ad legem Iul.
Maieſtat.
DE SECVNDO
CONSVLATV
POMPEIANI.

Quod autem pertinet ad Consulatum Pompeiani, quem diximus maritum Lucillæ,
& generum Imperatoris, qui (vt vidimus) in expeditione Marcomannica præfuit exer-
citu: haud potest intelligi de primo Consulatu, quem ante biennium gessit, sed de se-
cundo: non semel enim sed bis a Marco Imperatore creatum fuisse Consulem, testatur B
Iulius Capitolinus^b: quamobrem ex his quæ dicta sunt, referendus videtur Pompeiani
secundus Consulatus anno sequenti: haud enim generum principis inter suffectos alle-
ctum fuisse putandum, cum præsertim iam ante annum fuerit designatus; sed excidisse
e tabulis Consulatum secundum eius Consulatus videtur, cum tam sequens annus quàm
ceteri alijs notati Consulibus habeantur. Cum igitur anno sequenti a nece Cassij eum
creatum Consulem fuisse, ex litteris Imperatoris appareat: qui post præsentem sequitur
annus, Consulatu Pompeiani secundo adscribendus videtur, & alter ex illis qui eo an-
no ponuntur, inter suffectos potius aggregandus.

^b Iul. Capitol.
in Marto.

Ex ijs autem quæ ex Marci litteris mitius acta vidimus cum tyrannis, possumus intel-
ligere, quanto deterioris conditionis olim apud eum fuerint Christiani, quàm crimini
Maieſtatis obnoxij: quippe qui in Romanum Imperium conspirare, & in deos bellum C
gerere censerentur. quam quidem calumniam Ecclesiasticos tractatores, qui pro Chri-
stianis Apologias scripserunt, sæpius oportuit refellisse, vt inter alios Tertullianus, c cum
in primis demonstrat, neminem ex Christianis inuentum esse conspirasse cum dicto Aui-
dio Cassio, vel alijs aduersus alios Imperatores tyrannidē exercentibus. ait enim: Vnde
Cassij, Nigri, & Albini? Vnde qui inter duas Lauros obsident Cæsarem? Vnde qui fau-
cibus eius exprimendis palæstricam exercent? Vnde qui armati palatium irrumpunt,
omnibus Stephanis atque Parthenijs audaciores? De Romanis, ni fallor, idest non
de Christianis] & alibi hæc in eandem sententiam: Sic & circa maieſtatem Imperatoris
infamamur: tamen nunquam Albiniani, nunquam Nigriani, vel Cassiani inueniri po-
tuerunt Christiani: sed iidem ipsi qui per genios eorum iam pridem vsque iurauerant,
qui pro salute eorum hostias & fecerant, & voverant, qui Christianos sæpe damnaue- D
rant, hostes reperti. Christianus nullius est hostis, ne dum Imperatoris: quem sciens a
Deo suo constitui, necesse est & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum ve-
lit cum toto Romano Imperio, quandiu sæculum stabit: tandiu enim stabit. Colimus
ergo Imperatorem sic, quemadmodum & nobis licet, & ipsi expediat.] hæc & alia
complura eodem argumento Tertullianus.

CHRISTIANI
HABITI OM-
NIVM SCELE-
STISSIMI.

^c Tertul. in
Apolog. cap. 35.

Quàm autem facile fuisset Christianis, si voluissent, Romanum Imperiū inuadere, ac
summa rerum potiri, vel si agere vellent armis, vel discessione idem penitus desolatum
relinquere, pluribus monstrat, quæ nos superius, cum egimus de ingenti Christiano-
rum multitudine, recitauimus: sed hic rursum (quod ratio postulat argumenti) neces-
sario intextenda sunt: Si enim (inquit^d) & hostes exertos, non tantum vindices occul-
tos agere vellemus: deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri, E
& Marcomanni, ipsiq. Parthi, vel quantæcunque, vnus tamen loci, & suarum finium
gentes, quàm totius orbis? Externi sumus, & vestra omnia impleuimus, vrbes, insu-
las, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, Se-
natum, & Forum: sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti
fuissemus, etiam impares copijs, qui tam libenter trucidamur: si non post illam disci-
plinam magis occidi liceret, quàm occidere? Potuimus & inermes, nec rebelles, sed
tantummodo discordes, solius diuortij inuidia aduersus vos dimicasse. Si enim tanta
vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abruptissemus a vobis: suffudisset vtique do-
minationem vestram tot qualiacunque amissio ciuium, immo etiam & ipsa destitutione
punisset: proculdubio expauiisset ad solitudinem vestram, ad silentium rerum & stu-
porem quandam quasi mortuæ Urbis: quæfissetis quibus in ea imperassetis: plures enim
hostes,

^d Idem ubi su-
pra. c. 37.
CHRISTIANI
PACIFICI ET
OBSEQUEN-
TES.

A hostes, quàm ciues vobis remansissent, nunc enim pauciores hostes habetis præ multitu-
dine Christianorum pene omnium ciuium, pene omnes ciues Christianos habendo, sed
hostes mauultis vocari generis humani, potius quàm erroris humani. Quis autem vos
ab illis occultis & vsquequaque vastantibus & mentes & valetudines vestras hostibus ra-
peret? a dæmoniorum incurſibus dico, quæ de vobis sine præmio, sine mercede depelli-
mus. Suffecisset hoc solum nostræ vltioni, quod vacua exinde possessio immundis spiri-
tibus pateret. Porro nec tanti præsidij compensationem cogitantes, non modo non mo-
lestum vobis genus, verum etiã necessarium, hostes iudicare maluistis: qui sumus plane,
non generis humani tamen, sed potius erroris.] hæc ipse significans (quod dictum est)
inter Gentiles arreptorum a dæmone fuisse innumeram multitudinem, qui omnes cura-
rentur a Christianis: cumq. ait, id eos præstare solitos sine præmio, sine mercede: diuer-
B sos quidē ab his illos fuisse declarat, qui (quod ait Iurisconsultus^a) ea arte lucrū facerent,
sed de his superius, atque cum de Exorcistis egimus primo Annalium^b tomo.

GENTILES AR-
REPTITII.

^a l. 1. ff. de var.
& extraord. co-
gnit.

^b Prim. to. An-
nal. an. 56.
^c Tertul. ad Sca-
pul. cap. 2.

Sed quod de Cassio tyranno primitus est instituta narratio, cum Tertullianus^c loco
citato dicat: eos in Imperium conspirasse, qui Christianos sæpe damnauerant: & quod
alibi addit, eosdem habuisse Christianos vt publicos hostes: ad hunc ipsum Auidium
Cassium præcipuum horum temporum tyrannum respectum habuisse videtur: quem
natura sæuissimum fuisse Vulcatius^d tradit, qui de eius sæuitia plura locutus, hæc ad-
dit^e: Quoniam de seueritate eius dicere cœpimus, multa extant crudelitatis potius
quàm seueritatis eius indicia: nam primum milites qui aliquid provincialibus tulissent
per vim, in ipsis locis in quibus peccauerant, in crucem sustulit. Primus etiam id sup-
plicij genus inuenit, vt stipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, idest
C materiam, & a summo vsque ad imum damnatos ligaret, & ab imo focum apponeret,
incensiq. alijs, alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos
in profluentem mergi iubebat vel in mare. Idem multis desertoribus manus excidit,
alijs crura incidit ac poplites: dicens maius exemplum esse viuentis miserabiliter cri-
minosi, quàm occisi.] Quod si tam atrox in milites quorum ope egebat: qualis fuif-
se putandus est in Christianos, quos sæpe damnasse vt hostes Imperij (quod vidimus)
Tertullianus affirmat?

^d Vulcat. Gal.
in Cassio.

^e Tertul. in Apo-
log. cap. 35.

CASSII CRUDE-
LITAS.

At nec illud eiusdem Tertulliani prætereamus, dum loco superius citato ait, Chri-
stianos castra, tribus, decurias, palatium, & Senatum repleſse: quibus plane demon-
strat, eos domi, atque militiæ honores ac magistratus administrasse: quod & Vlpia-
nus^f I. C. de Proconsulis officio libro tertio, his verbis visus est declarasse: Eis qui Iu-
D daicam superstitionē sequuntur, Diui Verus & Antoninus honores adipisci permiserūt:
sed & necessitates eis imposuerunt, quæ superstitiones eorum non læderent] hæc ipse:
quæ de Christianis esse intelligenda, accuratus interpret^g admonuit: qui tamen illud
minus assecutus fuisse videtur, dum ait eam esse editam sanctionem post victoriam de
Marcomannis beneficio Christianorum acceptam: nam cum ambo Imperatores eius le-
gis citentur auctores, ante quinquennium latam fuisse oportuit, cum adhuc viueret
Lucius Verus Marci collega.

^f l. 3. in ff. de
decurion.

CHRISTIANI
AD HONORES
ET MAGISTRA-
TVS ADMIS-
SIVS.

^g Alciat. dispu-
tion. lib. 3. c. 8.

IESV CHRISTI
ANNVS
178.

SOTERIS PAPÆ.
ANNVS
4.

M. AVRELII IMP.
ANNVS
16.

E CHRISTI anno centesimo septuagesimo octauo, Pollio & Aper bis ambo ponun-
tur Consules, sed alterum eorum fuisse suffectum, & Pompeianum generum Im-
peratoris Consulatum ordinariū gessisse, quæ dicta sunt ex Capitolino atque Vulca-
tio anno superiori, satis significare videntur. Verum quoniam Lampridius in Com-
modo & alij horum Consulatum, vt Ordinariorum meminerunt: quidquam mutare
haud præsumpsimus. In huius anni fine Commodum a patre & dignitatem Consu-
latus accepisse, & Imperatorem nominatum esse, ac vna cum patre triumphasse: idem
qui supra Lampridius^h narrat his verbis: Post hæc Commodus venia legis Annariæ im-
petrata, Consul est factus, & cum patre Imperator est appellatus, quinto Kalendas
Decembris, Pollio secundum & Apro Cos. & triumphauit cum patre] adeptumq.
hoc anno Tribunitiam potestatem, nummi demonstrant, necnon Iulius Capitolinus.
At hæc,

COMMODOVS
A MARCO AS-
SVMITVR AD
IMPERIVM.
^h Lamprid. in
Commodo.

*In Tul. Capitol.
in Marco.
MARCUS IN
ORIENTEM
PROFICISCI-
TUR.*

*FAUSTINÆ
OBITVS.*

*b Ammian. li.
bro 22.*

*VATICINIA
MARCUS PRO-
HIBET.*

*c Vlpian. lib. 7.
de offic. procons.
ex fragmentis
Pithai.
d. l. si quis ali-
quid. ff. de pœn.*

*e Origen. con-
tra Cels. lib. 3.*

*f Tul. Capitol.
in Marco.*

At hæc, vt dictum est, in fine huius anni facta sunt: cuius exordio Marcus Aurelius Imperator, vt nutans Imperium Orientale sui præsentia stabiliret, in illas regiones profectioem instituit vna cum coniuge atque filijs: sed Antiochiam (inquit Capitolinus^a) noluit videre, cum Syriam peteret: nam nec Cyprum voluit videre, ex qua erat Cassius. Fuit Alexandria, clementer cum ijs agens, postea tamen Antiochiam vidit, multa egit cum Regibus, & pacem confirmavit, sibi occurrentibus cunctis Regibus & Legatis Persarum: omnibus Orientalibus prouincijs charissimus fuit, apud multos etiam philosophiæ vestigia reliquit. Apud Ægyptios ciuem se egit & philosophum in omnibus studijs, templis, locis. Et cum multa Alexandrini in Cassium dixissent fausta, tamen omnibus ignouit, & filiam suam apud eos reliquit. Faustina vxorem suam in radicibus montis Tauri in vico Halale exanimatam subito morbo amisit. Petijt a Senatu, vt honores Faustinae, ædemq. decerneret: laudata eadem, cum tamen impudiciæ fama grauius laborasset, quod Antoninus vel nesciuit, vel dissimulauit: nouas puellas Faustianas instituit in honorem vxoris mortuæ, Diuam etiam Faustina a Senatu appellatam gratulatus est: quam secum & in æstiuis habuerat, vt Matrem castrorum appellaret, fecitq. & Coloniam vicum, in quo obiit Faustina, & ædem illi extruxit, sed hæc postea Heliogabalo dedicata est] & paulo inferius: Orientalibus rebus ordinatis, Athenis fuit, & inter alia Cereris templum adiit, vt se innocentem probaret, & sacrum solus ingressus est. Reuertens in Italiam nauigio, tempestatem grauissimam passus est. Per Brundisium veniens in Italiam, togam ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit: nec vnquam fatigati fuerunt sub eo milites. Romam vt venit, triumphauit. Cum inde Lauinium profectus est, Commodum deinde sibi collegam in Tribunitiam potestatem iunxit] hucusque de eius peregrinatione & Romam reditu Capitolinus. C

Ad hanc ipsam eius peregrinationem spectant, quæ de eodem Marco Aurelio Imperatore Ammianus Marcellinus^b tradit his verbis: Ille cum Palæstinam transiret, Ægyptum petens, sætentium Iudæorum & tumultuantium sæpe tædio percitus: dolenter dicitur exclamasse: O Marcomanni! O Quadi! O Sarmatæ! tandem alios vobis deteriores inueni.] hæc tunc Marcus Imp. cuius iudicio omnibus barbaris nationibus Iudæi deteriores sunt habiti. Sed de his primo tomo Annalium pluribus.

Quod vero ad præsentem statum rerum Christianarum spectat, quod de Cassiana futura tyrannide quidam fuisset vaticinatus, & alia prædixisset, quibus animi perturbarentur: Idem Imperator Marcus rescribens ad Pacatum, ea omnia vetuit vaticinia. Meminit eius Legis Vlpianus I. C. his verbis: Denique Diuus Marcus eum, qui de motu Cassiano vaticinatus erat, & multa quasi instinctu deorum dixerat, in insulam Syrum D (est vna ex Cycladibus) relegauit. Et sane non debent impune ferri huiusmodi homines, qui sub obtentu & monitu deorum, quædam vel renunciant, vel iactant, vel scientes effingunt] hæc^c ille. His sane Christianos prophetantes voluisse cohibere, mihi facile persuadeo: nam quæ e suis ipsorum templis vaticinia ederentur, qualiacunque essent, magni facere consueuerunt. Christianos quoque a Modestino notatos opinor, dum eiusdem Marci Imperatoris legem recitans, hæc ait^d: Si quis aliquid fecerit, quo leues hominum animi superstitione numinis terreantur, Diuus Marcus huiusmodi homines in insulam relegari scripsit] his sane notatos esse Christianos, qui signis & prodigijs & malorum futurorum prædictione Gentilium animos perterrerent, existimo. Quam indigno animo hæc a Christianis prædici solita Gentiles ferrent, locuples testis est Luciani Philopater. Fuit hæc eadem querela Celsi Epicuræi, eadem in Christianos obijcientis: in quem hæc Origenes^e: Qualibus autem calliditatibus terriculifve fictitijs vulgus attrahamus, vt Celsus temere obijcit, proferat qui vult: Nisi forte quod de iudice Deo, deq. hominibus in eo iudicio rationem factorum suorum postulandis docemus, astruentes id varijs modis, vel scripturarum auctoritate, vel argumentis probabilibus: iste habet pro terriculis fictitijs. Quamuis tandem (amica enim veritas) ipse Celsus ita loquatur: absit vt ij, aut ego, aut vllus mortalium tollat opinionem de iniustorum poenis & iustorum præmijs. Quæ sunt igitur alia terricula, quibus confictis, homines attrahimus?] hæc & alia de his Origenes.

Rursum vero in derisionem Christianorum, qui de futuro incēdio conflagraturi orbis sæpe prædicerent, ludus & stropa illa a derisore quodam excogitata videtur, quam Iulius Capitolinus^f his verbis recitat: Vano cuidam qui deripiendæ Urbis occasionem

A nem cum quibusdam conscijs requirens, de caprifici arbore in Campo Martio concionabundus, ignem de cælo lapsurum, finemq. mundi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam verteretur: cum statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atque confesso Marcus veniam daret] hæc ipse. Molestis sane auribus Magistratus accipere consueuisse Christianos de horribili futuro iudicio vaticinantes, exemplum Felicis Iudææ præsidis in Actis^a declarat: dum hæc ille audiens, tremore concussus, non est passus vltius orationem produci. Ceterum hæc Christianos frequentius inculcasse, & in auersas illorum aures ingessisse, Iustini Martyris, Tertulliani, & aliorum Apologiae, ac quæ extant fidelia Acta martyrum, sæpe demonstrant. Porro hæc erant præludia quædam ad persecutionem in Christianos denuo excitandam: cum enim populi intelligerent, Christianos hisce legibus Principis exagitari, in eos furrore perciti audentius insurrexere. sed de his dicendum anno sequenti.

IESV CHRISTI
ANNVS
179.

SOTERIS PAPÆ
ANNVS
5.

M. AVREL. IMP.
ANNVS
17.

ANNO Domini cētesimo vndeoctogesimo, Commodus Augusto & Quintillo Coss. cum Marcus in Imperio annum ageret decimumseptimum, Gentiles fauore Imperatoris de eis vbique locorum benemerentis elati, magnos inde sibi fumentes spiritus, Christianos ingenti vbique persecutione acerbè nimis exagitant. Testatur id quidem Eusebius^b his verbis: Ad decimumseptimum annum Antonini Veri, grauis & acerbissima in nonnullis terræ partibus persecutionis procella ex temerario populi impetu per singulas vrbes excitata, contra nos ingrauescere cœpit] hæc Eusebius. Eadem quoque de tempore testata habentur in Actis SS. martyrum Epipodij^c & Alexandri, nimirum hoc anno decimoseptimo Marci Aurelij Imperatoris persecutionem excitatam fuisse.

At quoniam edicto Marci vetitū erat, ne quis Christianus, ob id tatum quod esset Christianus, accusaretur: Gentiles illam consuetā ab eis exerceri fraudem ad impune aduersus eos agendum, denuo prætexuerunt: nimirum vt horrendorum criminum apud Proconsules accusarent Christianos: liberam hanc & honestam (vt videbatur) aperientes calumnijs sibi viam, vt plane innumeram Christianorum multitudinem diris subijcerent quæstionibus. Quam porro aspera, quam atrox atque immanis hæc fuerit persecutio, ex ijs quæ certa fide ex litteris Ecclesiarum Viennensis ac Lugdunensis describit Eusebius^d: qualiter alijs plerisque in locis grassata fuerit, facile est existimare; sic enim & ipse Eusebius: Sicut ex martyrijs quæ in vna natione forte confecta erant, coniectura plane de alijs licet augurari: infiniti prope martyres in reliquis etiam orbis terrarum regionibus generosa cæde pro Christo tolerata nobilitati sunt. Quæ cum memoria sempiterna digna reuera viderentur, litterarum monumentis ad posteritatem tradita sunt] & post aliqua: In Gallia (inquit) stadium ad hæc obeunda certamina, quæ supra explanauimus, constitutum fuit. Cuius vrbes sunt facile principes, & quæ præter ceteras omnium sermone præstare dicuntur, Lugdunum & Vienna, per quas vtrasque Rhodanum pertransire ac præcipiti cursu per vniuersam Galliam præterlabi constat. Epistolam de martyribus illis scriptam Ecclesiæ quæ ibi sunt illustrissimæ, Ecclesijs Asiæ & Phrygiæ miserunt; resq. apud se gestas (earum enim verba citabo) isto pacto illis significarunt.

Serui^e Iesu Christi, qui Viennam ac Lugdunum Galliæ incolunt, Fratibus in Asia & Phrygia, qui eandem nobiscum redemptionis fidem & spem habent, pax, gratia & gloria a Deo Patre & Christo Iesu Domino nostro sit vobis] deinde cum in epistolæ exordio alia istis deinceps adiecerint, his verbis initium narrandi faciunt: Magnitudinem afflictionis quæ hoc loco ingrauescit, ingens Gentilium odium contra sanctos incitatum, supplicia quæ beati martyres placide sustinuerunt: neque nos dicendo accurate exprimere, neque scribendo a quoquam facile comprehendi possunt. Nam aduersarius noster aduentum suum, in quo audacter ac libere Ecclesiam Christi oppugnaturus sit, iam quasi prælusione quadam & proœmio breui futurum prænuncians, omnibus viribus, vt dicitur, Christianos adortus est: atque adeo vbique grassatur, suos consuefecit, & ad bellum contra seruos Dei gerendum, vsu & exercitatione mire instruxit. Quapropter non solum ædificijs publicis, balneis, & foro nobis interdictum est: sed etiā ne quisquam nostrum vsquam locorum in conspectum prodeat, ab illis vetitum.

At gra-

DE FVTVRO
IUDICIO A
CHRISTIANIS
INCVLCATA
SÆPE ORA-
TIO.

a Act. 24.

b Euseb. lib. 5.
cap. 1.

c Apud Sur. 22.
Et 24. April.
tom. 2.

PERSECVTIO
MOVETVR IN
CHRISTIA-
NOS.

d Euseb. lib. 5.
cap. 1.

e Euseb. lib. 5.
cap. 1.
EPISTOLA
VIENNENSIS
ET LVGDV-
NENSIS EC-
CLESIA RVM.

QVAM ACER-
BA PERSECV-
TIO.

At gratia Dei pro nobis cum diabolo decertauit, & hos qui sunt paulo remissiore animo, eripuit e periculo: illos autem qui patientia armati tanquam firmæ fidei columnæ, non modo impetum hostis nostri diaboli facile laturi videbatur, verum etiam in sua ipsorum capita eundem quodam modo prouocaturi, ex aduerso opposuit: qui tum in acie fortiter cum aduersario conflixerunt, omne opprobrij & supplicij genus toleranter sustinendo, tum celeri gradu maturarunt ad Christum, ea mala quæ erant ingentia & grauiora, exigua & pene nulla existimando: perspicueq. reuera ostenderunt, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ac primum cruciamenta, quæ confertim erant & tanquam cumulo a multitudine in illos coaceruata, viriliter & magno animo subierunt: vociferationes, plagas, violentos tractus, dilacerationes, lapidum proiectiones, carceres, & quidquid denique ab agresti & furiosa multitudine contra nos, veluti contra hostes & inimicos fieri solet.

a Rom. 8.

Quotquot igitur erant a Tribuno plebis alijsq. magistratibus, qui ciuitati præerant, in forum deducti: cum coram vniuersa multitudine esset ab illis de fide quæsitum, & eam ipsi libere confessi fuissent, vsque ad Præsidis aduentum in carcerem coniecti conclusiq. erant. Deinde cum ducerentur ad Præsidentem, & ille in iudicando omni crudelitatis genere contra nos, nostrosq. vteretur: Vetius Epagathus, vnus ex fratribus, immenso erga Deum & proximum ardore inflammatus, qui quidem cum non modo ad omne officium erga Deum & proximum sedulo exequendum impiger & propensus esset; verum etiam flagranti Dei amore & sacrosancti Spiritus instinctu exardescens, in omnibus Domini præceptis & iustitiæ & æquitatis institutis integre incederet, adeo sane accurate vitam instituisset, vt quamuis esset adolescens, eodem tamen testimonio, quod Scriptura^b feni Zachariæ tribuit Sacerdoti, dignus videretur. Hic Vetius, inquam, iudicium tam temere & iniuriose contra nos pronunciatum non poterat omnino æquo animo ferre, sed supra modum succensebat, postulabatq. vt potestas ei daretur libere in illo confesso pro fratribus respondendi: seq. præcipue probaturum dicebat, nihil sceleris, nihil impietatis in nobis omnino posse reperiri. Contra quem cum multitudinis frequentia, quæ tribunal circumstibat, admodum vociferata fuisset (erat enim inter illos illustres atque eximius) cumq. Præsides etiam iustam ab eo propositam postulationem minime posset tolerare, sed solum istud ab eo quæreret: vtrum esset Christianus.

VETIUS EPAGATHVS.

b Luc. 1.

Ille tum simulatq. erat clarissima voce hoc ipsum confessus, in sortem & numerum martyrum relatus est; ac deinceps Aduocatus Christianorum appellatus: nec plane immerito: habuit enim Aduocatum Iesum in animo commorantem, & Spiritum sanctum multo quàm Zacharias feruentiorem: quem per ingentem charitatis quasi cumulum, quo adductus adeo alacri & ardenti studio pro fratrum propugnatione suam ipsius vitam profudit, satis perspicue ostendebat. Christi igitur & est, & fuit verus & germanus discipulus, qui agnum quocumque eat, sequitur. Inde igitur inter reliquos Christianos facile cognoscebatur: nam martyres qui videbantur ceteris facile præstare, in publicum prodibant, seq. paratos ad omnia tormenta ostendebant: omni denique animi alacritate confessionem illam, quæ est martyrij propria, cumulate pleneq. explebant.

LAPSUS QVO-
RVNDAM.

Sed extabant alij imparati, inexercitati & animo fracto, qui acrem certaminis impetum ferre non poterant, ex quibus circiter decem numero, animis ignaue & muliebriter conciderunt: qui profecto non modo magnum dolorem mentibus nostris & immensam acerbiter inurebant, verum etiam aliorum qui hæcenus non comprehendebantur, quiq. martyribus etiam in acerbissimo cuiusque generis cruciatu iacentibus præsto semper aderant, & eos non aliquando desertos esse, passi fuerant, alacritatem penitus retulerunt. Omnes igitur id temporis propter incertum confessionis euentum eramus graui metu perculsi: non plagas quidem & supplicia, quæ illis post infligerentur veriti, sed ancipiti confessionis exitu mente præuiso, magnopere extimescentes, ne quis præ languida animi infractione prorsus succumberet. Quotidie tamen qui digni corona martyrij habebantur, ad illorum numerum supplendum præhensi erant: vsque adeo vt ex duabus hisce Ecclesijs omnes pij & studiosi viri, quorum doctrina & virtute in primis status illarum rite administrari solet, eximerentur.

CALVMNIÆ
IN CHRISTIA-
NOS OBIE-
CTÆ.

Quidam etiam Ethnicis, nostrorum serui, vna capiebantur (si quidem Præsides omnes non passim perquiri præceperat) qui tormenta quæ sanctos tolerare cernebant, reformidantes, contra nos, militibus satanæ impulsu, illos ad hoc idem incitantibus,

Thyestæas

A Thyestæas cenas & incestus Oedipodis falso commentum sunt, & alia quæ nobis nec eloqui, nec cogitare quidem fas esse iudicatur: quin tale facinus aliquando inter homines admissum fuisse, ne credi quidem propemodum debet] hæc quæ ibi referuntur de illatis in Christianos calumnijs de tam obscenis criminibus, quænam hæc essent nefanda crimina, quibus calumniose ab ethnicis Christiani insimulari solerent, iam satis a nobis superius multorum sententijs declaratum est, cum de hæresi Gnosticorum tractatio est habita. Quæ sane (prosequitur epistola) cum essent fama & sermone hominum passim dissipata; omnes veluti immanes belluæ contra nos furere coeperunt: ita vt si qui antea propter necessitudinem moderate se erga nos gessissent; tunc veluti rabie quadam incitati, dentibus frendere, insanireq. prope viderentur, atque id adeo quod a Domino nostro prædicabatur, in eo esse completum^a: Tæpus vëturum, in quo omnis qui vos occiderit, videretur obsequium præstare Deo. Vnde de cetero sancti martyres maiora quædam cruciamenta, quàm quæ possint oratione explicari, sufferre cogebantur, idq. fatana pro viribus in illud incumbere, vt aliquid blasphemiam contra Christum ex eorum ore educeret.

a Ioan. 16.

Supra modum igitur letale multitudinis vniuersæ, Præsidis ac satellitum odium in diaconum nomine Sanctum, Viennæ prognatum, & in Maturum etiam, recens quidem baptizatum, sed generosum tamen Christi athletam efferbuit. In Attalum porro genere Pergamenum, columnam & stabilimentum continuum Ecclesiarum, quæ hic sunt. In Blandinam denique per quam Christus euidenter ostendebat, eos qui apud homines viles, despecti & contempti videantur, apud Deum propter charitatem erga illum non specie iactatam & simulatione, sed vi & virtute declaratam, magno splendore & gloria donari. Nam cum non nos solum pertimesceremus, sed etiam hera illius secundum carnem (quæ etiam ipsa vna martyrum pugna dimicauerat) ne cum in certamen descenderet, præ corporis imbecillitate, non libere & ingenue fidei suæ confessionem proloqui pergeret: Blandina tanto animi robore & virtute imbuebatur, vt tortores qui illam vicissim omni suppliciorum genere a primo mane ad vespèram vsque afflixissent, prope labore defessi languescerent: seq. tū ab illa victos, tum nihil amplius habere cruciamenti reliquum, quod ei irrogarent, faterentur: atque adeo magnopere mirarentur, quo pacto cum totum eius corpus ita dilaceratum esset, perseuerans spiritum duceret; palamq. testarentur vnum tormenti genus satis habuisse virium ad vitam ei eripiendam, nedum tam multis & varijs opus fuisse. Verum beata martyr, sicut generosum athletam decet, in ipsa fidei confessione vires colligebat: atque prolatio istorum verborum: Christiana sum, & nihil apud nos admittitur sceleris. erat dolorum qui eam vrgebant, summa leuatio, fomentum cruciatus & cuiusque molestiæ depulsio.

DIACONVS
ATTALVS MA-
TVRVS BLAN-
DINA.

D Diaconus ille, Sanctus nomine, supra quàm credibile est, & supra omnem humanum captum verbera a carnificibus impacta toleranter sustinens: cū scelerati illi carnifices propter assiduitatem & magnitudinem tormentorum, quæ ei infligebant, sperarent se aliquid quod indecorum & eius professioni parum consentaneum videretur, ab eo audituros: Ipse tanta animi celsitate & constantia illis ex aduerso restitit, vt ne nomen quidem vel suum, vel gentis, vel ciuitatis, vnde fuit, neque vtrum seruus, an liber, illis vellet dicere; sed ad omnia rogata ita Latino sermone responderet: Christianus sum: istudq. pro nomine, pro ciuitate, pro genere, & denique pro re quaque iterum ac sæpius eloqueretur. Aliam autem vocem Gentiles ab eo elicere, audireq. non poterant. Vnde tam graui & acerba bile animus cum Præfecti, tum tortorum contra illum inflammabatur: vt cum nihil haberent supplicij, quod ei deinceps imponerent, ad extremum laminas æneas, feruentes & ignitas tenerrimis corporis membris affigerent. At ille quanquam corporis membra exurebantur, firmus tamen constans & immutabilis in fidei confessione perstitit: quippe qui diuino & cælesti fonte aquæ vitalis, quæ ex Christi ventre profluit, tanquam rore cum aspersus, tum roboratus erat: corpus autem testimonio fuit eorum, quæ ipsi acciderant, vtpote vulneribus & vibicibus totum cruentatum: quod quidem sic in rugas erat contractum, vt exteriorem hominis formam prorsus abiecisset; in quo Christus afflictionis parriceps, res præclaras ad suam ipsius gloriam gessit, cum aduersarium profligando, tum ceteris præclarum exemplum ostendendo, nullum esse metum, vbi Dei patris charitas; nec vllam molestiam, vbi fides Christi viget. Nam quanquam impij carnifices paucis diebus post, cum martyrem denuo torquerent, putabant si corporis membris superiore iam cruciatu tumidis & inflammatione qua-

SANCTI DIA-
CONI CERTA-
MEN.

dam

Ann.Eccl. 10.2.

S

dam efferuescentibus, eadem supplicia accumularent, vel se illum facile euicturos (præsertim cum ne manum prope tractationem perferre iam possent) vel illum tormentis tandem extinctum, grauem reliquis horrorem incussurum: tamen tantum abfuit, vt in illo aliquid eiusmodi contingeret; vt etiam præter omnium hominum opinionem, corpus in illis posterioribus tormentis recreatum, & in integrum restitutum, formam priorem, atque vsum membrorum recuperaret: adeo vt in secunda illa carnificina non inflicta poena, sed medicina per Christi gratiam adhibita videretur.

BIBLIDIS MAR
TYRIVM.

Porro Bibliidem, vnam ex eorum numero, qui fidei confessionem pernegassent, cū iam diabolus a se prorsus absorptam putaret; cupiens etiam per blasphemiam in Deū condemnationem eius augere, ad supplicium deducendā curauit] hæc ibi. Moris fuisse penes Gentiles, insequentes Christianos non tantum deorum cultum quacunq; via captatum & Christi negationem ab illis extorquere; sed etiam in Christum blasphemias iubere: cū in alijs sanctorum martyrum Actis, tum in recitata superius Smyrnesis Ecclesie epistola, & in ea quam Plinius^a scripsit ad Traianū facile apparet. Sed prosequamur cetera: Eamq; velut fractam & ignauam impia in nos & flagitiosa probra loqui impulit. Illa tamen in tormento redijt ad se, atque (vt ita dicam) ex profundo somno excitata est, præsentis supplicio quodammodo submonita, vt de æternæ gehennæ poena serio cogitaret. At contra quam diabolus expectabat, maleuolis Christianorum obrectatoribus ex aduerso sic respondit: Quomodo eiusmodi viri liberos suos deuorare, in animum potuerunt inducere; quibus ne licitum quidem sit sanguinem animalium ratione carentium comedere? & ab eo tempore se Christianam ingenue confessā est, & sorti numeroq; martyrum adiuncta.

21. 11007

a Plin. lib. 10.

epist. 97.
AM SVJAT
KALIS SV.
M. A. N.

At cum tyrannica crudeliaq; illa suppliciorum genera per beatorum patientiam Christi virtute firmatam, frustra imposta irrogataq; viderentur: diabolus alias quasdam machinas de integro contra illos excogitauit; nempe vt in carcerem coniecti, interdum in locis horrida caligine obsitis & plenis molestiarum misere iacerent: nonnunquam illorum pedes in crassas compedes impositi distinerentur, & ad quintum vsque foramen longa intercapedine interposita distenderentur: aliquando vexarentur alijs plagarum modis, quos rabidi diaboli ministri, illiusq; maleuolentia suffusi hominibus in carcere conclusis incutere solent: vsque adeo vt complures quos Dominus eo pacto e vitæ exire volebat, ibi ob foetidum odorem & loci angustiam penitus suffocarentur. Quin etiam non pauci, in quibus illic Dei gloria perspicue ostensa erat, quamuis ita acerbè excruciatii fuissent, vt nulla curatione adhibita viderentur amplius posse vitam protrahere: in carcere tamen superstites manebant, omni humana quidem cura & subsidio orbatu & destituti; a Domino tamen tum corporis, tum animæ viribus ita roborati, confirmatiq; erant, vt ceteros ad fidem constanter tenendam, tuendamq; incitarent, & grato admodum subleuarent solatio. Alij autem modo capti, & recentes in carcerem contrusi, quorum corpora antehac tormentis subeundis callum haud contraxerant, pondus carceris, & grauitatem minime poterat ferre, sed intus breui mortē oppetebant.

CRUCIAMEN-
TA SS. MAR-
TYRVM.A. 10. 11007
A. 10. 11007PHOTINI EPI-
SCOPI LVGDV-
NENSIS MAR-
TYRIVM.

Beatus item Photinus, cui Lugdunensis Episcopatus ministerium erat concreditum, cum nonagesimum suæ ætatis annum præterijisset, & corporis imbecillitate ita languesceret, vt vix posset propter virium infirmitatem, qua distinebatur, libere spirare: spiritus tamen alacritate propter ardentem qua flagrabat martyrij cupiditatem, plurimum recreatus, ad tribunal gestabatur: & tamen corpus eius iam præ decrepita ætate & cruciatu morbi pene exhaustū esset; anima tamen in ipso seruabatur integra, vt per eā Christus gloriose triumpharet. Qui quidē ad tribunal, magistratibus ciuitatis eū comitantibus, & vniuersa multitudine varias cuiusque modi vociferationes contra illū, vt pote Christianū edente: a militibus deductus præclarū fidei testimoniū perhibuit. Cum enim a Præsidente rogaretur, quis esset Christianorū Deus? Respondit: Si tu ea re dignus sis, cognosces. Inde igitur aspere & immisericorditer raptatus, varias plagas excepit, cum ab ijs qui stabant in proximo, qui nihil eius ætatē reuerentes, manibus pedibusq; in illū contumeliose insultabant, tum ab illis qui longius erant remoti: qui quod singuli habebant in manibus, illud in illum coniecerunt: idq; propterea quod omnes permagnæ culpæ & impietatis loco ducebant, si quisquam petulanter illum insectari vlla ex parte omitteret: nam deorum suorum causam se ita vindicatos arbitrabantur. Ille vix iam spiritum ducens, in carcerem coniectus fuit, ac biduo post efflauit animam.

Ibi

A Ibi vero singularis Dei prouidentia apparuit, & infinita Iesu Saluatoris misericordia patefacta est: quæ sane talis fuit, qualis quidem raro inter fratres Christianos contigisset, a diuina tamen Christi virtute ac potentia non omnino aliena. Nam qui vt primū erāt comprehensi, fidem inficiati fuissent, non modo in carcerem cum ceteris condebantur (nihil enim illis, vt tempus ferebat, negatio attulit adiumenti) verum etiam suppliciorum eorundē erant facti participes: atque sicut illi qui ingenue fatebantur se esse, quoderāt, nullo alio crimine obiecto, nisi quod Christiani essent, tradebantur in custodiā: sic isti, qui fidem pernegarant, de reliquo in carcere tanquā homicidæ & scelerati detinebantur, duplo grauiore cruciatu & angore, quàm ceteri afflictati: illos enim subleuabat lætitia ex martyrio percepta, spes promissorum, charitas in Christum, sacer Patris Spiritus: hos magis & graue consciētiae pondus admodum vexabat, vsque adeo vt dum pro hominū frequentia palam gradiebantur, ipso vultu ab omnibus alijs facile internoscerentur: illi enim hilares in publicum progressi sunt, in quorum vultu decor quidam, gratia & venustate multa aspersus enituit: sicut vincula etiam, quibus velut sponsa aurearū fimbriarū varietate decorata, mire erant illustrati, egregiū quendam ornatū illis adiecisse videntur, tā suauem itē & fragrantē ex ipso Christo egredientē efflarunt odorē, vt nonnullis artificioso quodā vnguento & manu cōposito delibuti putarentur: Hi autē demissi, abiectione aspectu horridi, turpi ignominie labe deformati, a Gētilibus porro veluti ignaui, effeminatiq; probris contumeliose affecti, ac denique cū honoratū, gloriosum & salutare nomē Christi amississent, perinde ac si homicidij rei fuissent, homicidæ iā appellati. Ista vbi ceteri coram aspexissent, magnopere roborati erant, & animo constabiliti.] & paulo post:

APOSTATA-
RVM AFFLI-
CTIO.DISCRIMEN
SONTIUM ET
INSONTIUM
FIDELIUM.

C in quæque suppliciorum genera dispertiebantur: siquidem vnam coronā beati martyres ex vniuersis & varijs cuiusque generis flosculis contextam complicatāq; Deo Patri obtulerunt. Quocirca par erat, generosos, & insignes Dei athletas, vbi multiplex & varium martyrij certamen subierāt, illustremq; ab hostibus reportarant victoriam, præclara immortalitatis corona decorari. Maturus ergo, Sanctus, Blandina & Attalus, die cum bestijs dimicandi in nostrorum hominū cruciatum de industria præstituta, ad bestias ducebantur, quo publicum & commune Gentilibus spectaculum plenū inhumanitatis & sæuitiæ exhiberent. Atque Maturus & Sanctus in amphitheatro omne genus tormentorū denuo subeunt, perinde ac si nihil cruciatu antea fuissent omnino perpeffi: immo vero vt athletæ, qui modo aduersarium per varias certaminum vices strenue profligassent, & pro corona vitæ ipsis proposita postremū iam certamen haberent in manibus: ad conficiendum: de integro tum verberū traiectiones, quibus homines illic plecti solent, sustinet; tum crudeles ferarū tractus, tū alia omnia cruciamentorū genera, quæ insana & furiosa plebs alij aliunde cū vociferatione illis infligi postulabāt, tū denique ferreas cathedras & ignitas illorū membris suppositas, quibus corpora misere frixa & exusta erant. Et quāquam Gentiles pestifero illorū nidore non absque molestia saturabantur, tamē ne ea quidem re deterriti, ab infania sua desistunt, sed pergunt adhuc magis magisq; furere: quandoquidē illis in optatis erat eorum patientiā prorsus euincere. Ceterum ab ipso Sancto nihil aliud elicere poterant, præter illā vocem, quam ab initio de fidei suæ confessione proferre consueuisset. Isti autem martyres, quoniā in hoc ingenti certamine vita adhuc in ipsis residebat, singularium certaminum loco, quæ magna cum varietate ibi fieri solebant, illo die spectaculum vniuerso populo præbentes, ad extremum securi percutiuntur.

MARTYRES AD
BESTIAS DE-
LATI.Blandina
ITERVM
CRUCIATVM.

E At Blandina trabi lignæ sublimis affixa, præda bestijs incurfantibus obijcitur: quæ quoniam & in crucis specie suspensa cernebatur, & ardentè preces fundebat: magnam concertantium mentibus alacritatem iniecit: quippe in ipso certamine ex sorore crucifixi, ipsum Christum qui pro nobis crucifixus est, oculis corporeis quodam modo videbant, vti credentibus in illum pro certo persuaderetur, quod qui pro eius gloria quidquam perpetiatur, hereditatis sit cum Deo viuentis consors & particeps futurus. At cum nulla bestia eius carnem tangere vellet, a trabe mox abrepta, in carcerem iterum truditur, & in aliud referuatur certamen, vt per varia concertationum genera vitrix facta, tum tortuosum serpentem condemnationi, quam ab se auertere non posset, iure addiceret, tum fratres ad constantiam pariter incitaret: quæ licet humilis, imbecillis, & prope abiectione virgo esset, armatura tamen Christi fortis athleta induta, non solum per multas cruciamentorum vices aduersarium superauit, verum etiam per illud stre illud certamen coronam immortalitatis tandem consecuta est.

BLANDINA
ITERVM CRU-
CIATVM.Blandina
ITERVM
CRUCIATVM.

ATTALVS ITE-
RVM AD POE
MAS.* Plin. lib. 20.
epist. 97.RESIPISCUNT
LAPSI.ALEXANDRI
CERTAMEN.ALEXANDRI
ET ATTALI
CONSUMMA-
TIO.

Attalus itē clarus & magni nominis vir, importuno multitudinis rogatu ad supplicium A
euocatus, ob recte factorum conscientiam, siquidem ingenue in Christiana institutione, &
disciplina exercitatus fidelis semper apud nos & constans veritatis testis extitisset, alacri
animo certamen ingreditur. At cum vndique per amphitheatrum circumduceretur, tabu-
la in qua Latinis litteris hæc inerat inscriptio: HIC EST Attalus Christianus. illū præce-
dente. Cumq. in eum admodum petulanter populus insultaret: Præses vbi Romanū ef-
se didicisset, mandauit vt in carcerem denuo cum reliquis qui in eodem erant, concluderetur: de quibus litteras ad Cæsarem scripsit, eiusq. expectauit de illis sententiam] More
quidem & vsu receptum erat, quod in ciues Romanos Præsides ac Proconsules ius gladii non haberent: & si qui aliquo comprehensi delicto essent: Proconsules vel de
eo ad Imperatorem scriberent, vel quod noscitur fecisse Plinius^a, eisdem ad ipsum
amandaret Imperatorem. Sequitur in epistola: B

Tempus vero quod interea intercedebat, illis quidem neque ociosum, neque infrugi-
ferum fuit; sed per mortem eorum dilatam immensa Christi clementia quasi lumen suū
propalam profudit. Nam intermortua Ecclesie membra viuorum subsidijs fuerunt ad
vitam reuocata: & qui fidem confessi fuissent, ijs qui eadem pernegassent, magna bene-
ficia detulerunt, atque adeo permagna lætitia matri & virgini Ecclesie exorta est; cum
eos quos abortu tãquam mortuos eiecisset, viuos & incolumes recuperasset. Illorū enim
hortatu & exemplo complures qui fidē negassent, erant tanquam in vtero matris Eccle-
siae iterum concepti, iterū in membra formati, iterum ad vitam reducti, iterum denique ad
fidem suam confitentiam perdocti: Atque cum ad vitam essent restituti & viribus confir-
mati, suauitatem Dei qui non vult mortem peccatoris, sed pro sua benignitate eum ad
penitentiam inuitat, animis haurientes ad tribunal sponte accedunt, vt iterum a Præsi-
de de fide denuo rogarentur. Nam cum Cæsar responsum per litteras misisset: illos qui
Christi fidem confiterentur, tympanis esse torquēdos: hos autem qui eandem inficiaren-
tur, in principio mercatus, qui hic celebrari solet, quiq. est propter frequentiam hominū ex
omnibus eo gentibus commeantium, multorū sermone nobilitatus, liberos dimittendos:
Præses beatos martyres, tanquā spectaculū & gloriosam pompā de illis multitudini præ-
staturus, ad tribunal deduci iubet: iterū in quæstionem vocat, datq. sententiam: Vt qui mu-
nicipes Romani essent, securi percuterentur, reliqui autem amandarentur ad bestias. C

Christi vero gloria in his qui antea fidem abnuerant, tunc tamen præter Gentiliū opi-
nionem, eandē ingenue confitebantur, magnopere illustrata fuit. Etenim illi cum priua-
tim in quæstionē dati essent, quasi pro certo absoluendi: tamen se Christianos vere confi-
tentes martyrum choro adiciebantur. Alij autem falsi Christiani a fide penitus lapsi, qui D
neque vestigium aliquādo fidei, neque sensum & significationem vestis sponsalis, neque
cogitationem timoris Dei in animis insidentem habebant, sed per nequam eorū cōuer-
sationē viā veritatis contumelijs affecerant, hoc est, filij perditionis, foris extra Ecclesiam
permanerunt; ceteri vniuersi fuerunt in Ecclesiā denuo ascripti. De quibus cū haberetur
quæstio, Alexander quidā genere Phryx, arte & scientia medicus, multis annis in Gallia
comoratus, omnibus fere propter charitatē erga Deū & liberā in verbo prædicando ala-
cricitatē cognitus (nō enim doni & muneris Apostolici expers erat) cū astaret tribunali, &
illos fratres nutu ad confessionē fidei hortaretur, ijs qui vndique tribunal circumstitebāt,
videbatur tanquā parturiens, populi multitudo confessionē eorū, qui antea inficias iuis-
sent, ægre ferens, contra Alexandrū, tanquam eius rei caput & auctorem vociferari cœ-
pit. Vbi vero Præses instabat, sciscitabaturq. quisnam esset. Respondet se Christianum ef-
se. Vnde Præses ad iracundiam prouocatus, illum condemnat ad bestias. E

Postero autem die eandem cum Attalo dimicationem (Præses enim quo populo grati-
ficaretur, Attalum denuo bestijs obiecit) Alexander ingreditur. Hi duo in amphitheatro
omnes machinas ad eorum cruciatum excogitatas, tanquam præteruecti, maximumq.
certamen perpeffi, ad extremum gladio feriuntur. Alexander autem neque ingemuit,
immo vero ne, gry, quidem ore extulit, sed interiore mente & cogitatione, quasi cū Deo
sermones contulit. Attalus vero vbi in ferrea cathedra iam candenti esset impositus, &
eius incendio ambustus, quando nidor & fumus e corpore in sublime ferebatur, latino ser-
mone multitudinē sic affatus est: Ecce, ecce, hoc quod vos præstatis, est homines vorare:
nos quidem neque voramus homines, neque aliud quidquā sceleris patramus. Rogatus
tandem: Quod nomen Deus haberet? Respondet, Deū nomen non habere more hominū.

Quibus omnibus confectis, postremo die singularium certaminum aduentante: Blandina,
dina,

dina, & adolescens Ponticus circiter quindecim annos natus (hi autem quotidie intro-
ducebantur ad reliquorum supplicia contemplanda) in amphitheatrum inferebantur;
vrgebanturq. per Gentilium idola iurare. At quoniam illi perstabāt constantes, & ea de-
spectui ducebant: vesana multitudo contra illos aspere & ferociter sæuiebat, adeo vt ne-
que adolescentuli commiserarentur ætatem, neque mulierē omnino reuererentur: om-
nibus igitur tormentis eos obiectare, & per quoduis supplicij genus vndique agitare cœ-
perunt, & sine intermissione nunc hanc, nunc illum per ipsorum deos iurare impellebāt.
Ceterū hoc nullo modo poterant efficere: nā Ponticus qui ita a sorore erat exfuscitatus,
vt Gentes eā esse animaduertent, quæ illum cohortata fuisset, confirmassetq. post om-
nia cruciamentorū genera viriliter & magno animo tolerata: extremū spiritum edidit.

Beata Blandina omniū postrema tanquā nobilis, & generosa mater, vbi liberos anima-
uerat ad poenā, & victores ad Christum Regem præmiserat: ipsa eisdem cum liberis cer-
taminū cursus remensa, ad eosdē lætitia gestiens, ac de ipso vitæ suæ exitu permagno gau-
dio exultans, properabat, non quasi ad bestias crudeliter proiecta, sed ad cenā sponsi ami-
ce inuitata. Atque post verbera, post bestiarū laniatus, post sartaginis exustionē, ad extre-
mū in rete inuolta, tauri rictibus obiectatur. Quæ cum ab animali illo diu multumq. iccta,
exagitataq. fuisset, ac nullum sensum cruciamentorum, quæ hæctenus ei obtigissent, par-
tim propter spem, qua Dei promissis firme adhærescebat, partim propter colloquia, quæ
intra se cum Christo conferebat, omnino haberet, tandem ense iugulata fuit. Vnde Gen-
tes ipsæ palam testabantur, mulierem apud se nunquam tot tamq. acerba tormēta, tam
constanter pertulisse. Verum eorū rabies & crudelitas in sanctos non ita exsaturata fuit:
Nam ab immani & furiosa bellua diabolo, immanes illæ & barbaræ Gentes exagitatae
vix, aut ne vix quidem a furore suo aliquando acquieuerunt: immo vero in corporibus
martyrum suam de integro contumeliam cœperunt & malevolentiam exercere: nam
quamuis martyrum constantia penitus essent superata, tamen quia omnem humanam
rationem omnino exuissent, illorum amentia minime fuit retardata, repressaq. sed acer-
ba bilis cum Præsidis, tum populi qui quidem in eos letale odij sui virus euomebant,
tanquam immanis bellua magis magisq. incensa, sic vt Scriptura vere impleretur: Im-
pius adhuc impie agat, & iustus iustificetur adhuc^a.

Etenim corpora eorū quos carceris pestifer odor & cruciatus suffocauerat, canibus di-
laceranda obijciuntur: studioseq. nocte & die obseruant, ne quisquā e nostris illos tumu-
lis mandet. Tandem vero martyrum in amphitheatro interfectorum membra, quæ nec
bestiæ adhuc vorarant, nec ignis absumpserat, partim minutatim dilaniata, partim in-
star carbonum ambusta; quin etiam securi percussorum capita vna cum coporis truncis
collecta dies complures similiter militum excubijs inseputa custodiunt.

Porro alij fremere, & dentibus contra eos frendere cœperunt, toto animo connitentes
aliquam grauiorem in ea exercere contumeliam. Nonnulli irrisione ludere, & falsos ca-
chinnos tollere, summaq. commendatione & præconio idola sua efferre, quibus quidem
tanquam auctoribus, poenam & vltionem Christianorum acceptā retulerunt: Non pau-
ci, quanquam facti aliquanto modestiores erant, & de illorum afflictione aliquantum
condolescere videbātur, verbis tamen eos acerbè vexare ad hunc modum: Vbi iam illo-
rum Deus? Quid illis hæc profuit religio, quam suæ ipsorum vitæ præposuerunt?

Quæ ad Gentilium crudelitatem pertinebant, talem habebant veritatem: quæ autem
ad nos videbantur sane magnū moerorem propterea in se complecti, quod martyrum cor-
pora humo tegendi nulla dabatur facultas. Neque enim nox ad hanc rem aliquid afferre
præsidij, neque magna pecuniæ vis eorū animos flectere, neque preces vlla ex parte pla-
care poterāt. Sed nulla non ratione & via corpora illa erāt assidue ab illis obseruata: & id
quasi in magno lucro deputatū, si penitus inhumata iacerent. Paulo post etiā ista addūt:
Martyrum corpora sex dies continuos sub dio iacentia, & maxima ignominia affecta; post
autē ab impijs illis, & facinorosis carnificibus exusta, inq. cineres redacta, in Rhodanum
fluuiū, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quo nullæ quidem illorū reliquæ am-
plius super terram restarent. Ista eo consilio patrabant, quod Deum se posse vincere, & il-
lis regenerationē corporū prorsus eripere arbitrati sunt: quo ne vlla quidē (sic enim dice-
bāt) spes resurrectionis illis reliqua fieret: qua freti, inquiunt, non solū peregrinā quandā
& nouam nobis induxerunt religionem, verum etiam neglexerunt penitus tormenta, &
prompto atque alacri animo ad mortem properarunt: iam videamus vtrum sint resur-
recturi, & vtrum illorum Deus ipsos iuuare, & e manibus nostris eripere possit.] hucusq.

BLANDINA
ITERVM CVM
PONTICO CRV
CIATA.BLANDINAE
VLTIMUM
CERTAMEN.

a Apoc. 22.

CORPORA SAN-
CTORVM CA-
NIBVS OBI-
CIUNTVR.CINERES MAR-
TYRVM PRO-
IECTAE IN
FLVVIUM.

que ex epistola illa Eusebius, qui subdit: Eiusmodi persecutionis tempestas regnante Imperatore, de quo docuimus, istis Christi Ecclesijs obrigit: vnde certe quanam fuerint in reliquis prouincijs eodem tempore factitata, coniectura assequi poterimus.] hæc ipse.

a Aug. de cura agēda pro mori. cap. 6. DE SANCTORVM CINERIBVS DISPERSIS

At quid de eorundē sanctorum martyrum cineribus in Rhodanū iactatis S. Augustinus scribat, audiamus: Legimus, inquit, in Ecclesiastica historia, quā Græce scripsit Eusebius, & in Latinam linguam vertit Ruffinus, martyrum corpora in Gallia canibus exposita, canumque reliquias, atque ossa mortuorum vsque ad extremam consumptionē ignibus concremata: eosdemque cineres fluuio Rhodano, ne quid ad memoriā qualemcunque relinqueretur, inperfos. Quod non ob aliud credendum est, diuinitus fuisse permissum, nisi ut discerent Christiani in confitendo Christum dum contemnunt hanc vitam, multo magis contemnere sepulturam. Hoc enim quod ingenti sœuitia de corporibus martyrum factum est, si eis quidquam noceret, quo minus beate requiescerent eorum victoriosissimi spiritus, non vti que fieri sineretur. Re ipsa ergo declaratum est, non ideo dixisse Dominum: Nolite timere eos qui occidunt corpus, & postea non habent quid faciant. quod non esset permissurus aliquid eos facere de suorum corporibus mortuorum: sed quoniam quidquid facere permissi essent, nihil quo diminueretur Christiana defunctorum felicitas ferret; nihil inde ad sensum post mortem viuentium perueniret: nihil ad detrimentum saltem ipsorum corporum, quo minus integra resurgeret pertineret.] hucusque Augustinus.

b Matth. 10. Luc. 12. MVMIT. XEMATA

At nec illud prætereamus: Cum quidem istiusmodi toto Christiano orbe de Christianorum constantia vulgarentur exempla; quod nullis possent inflecti pœnis, ut quam sequebantur religionem desererent: inualuit ea apud Gentiles omnes opinio, ut Christiano homine nihil obstinatius inueniri posset: quorum enim constantiam laudare debuissent, res ab eis fortiter gestas vitio adscribent, atque obstinationi tribuebant. Nā & M. Aurelius Imperator, cuius tempore hæc agebantur, sic ait: Ut autem sic parata sit anima, a peculiari iudicio venit: non ut simplici obstinatione mortem aliquis subeat: id quod faciunt Christiani, sed bene subductis rationibus &c.] Id autem non tantum Marcus Imperator Christianis obtrectat, sed & Galenus etiam qui his temporibus Romæ agebat, sic aliquando est locutus: Citius autē Moysis asseclæ & Christi sua deserant dogmata, quam qui sectis additi sunt, tum medici tum philosophi.] sed hæc hyperbolice: cū nullus prorsus ex suis sit inuentus, qui tuendorum causa suorum dogmatū, vitam aliquando profuderit, perinde ac Christiani: quorum religionē si non per transfennam tantū, sed exactius discuisisset: si quæ de ea tam ex prophetis, quam Gentilium vatibus aperta extabant ante tot sæcula prolata ac probata vaticinia intuitus esset: si miracula Christi virtute patrata, & (quod suæ ipsius erat facultatis) morborum curationes crucis tantum signo & Iesu adhibito dumtaxat nomine attendisset: si egregiā insuper omnibusque numeris absolutissimam Christianorum vitam propius contemplatus esset: si denique in cruciamentis perferendis robur corporis vires naturales excedens, animique infractam vna cum vultus hilaritate constantiā inspexisset: si hæc inquam, & alia id genus innumera attentius considerasset, haud adeo inanem de Christiana fide sententiā effutisset, nec adeo leuiter Christi doctrinam, Moysisque derisisset, nec adeo inconsulto addidisset: Ne quis initio statim, quasi in Moyse & Christi scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione.]

c M. Aurel. in Vita sua.

d Galen. de pul suum differenti. lib. 5. GALENI DE CHRISTIANIS CALVMNIAE

An ne videri poterat, Christianos quos in credendo arguit leuitatis, qui Deo docente, doctrinamque tot signis atque virtutibus confirmante, veritatē didicissent, nulla præuia demonstratione Christi fidem sectatos esse? cum quantum diuina præstant humanis, sit horum studiū alijs omnibus maturitate atque consilio, sapientia ac pietate præstantius. Sed quid iisdem Marcus Imperator atque Galenus tam inconsulte, nulla prorsus habita veritatis solerti inspectione, adeo perfunctorie Christianam in tormentis patiendis constantiā obstinatione sugillant? quam partibus omnibus veræ virtutis perfecte constantem, si recto intuitu prospexissent, per facile cognouissent, intellexissentque. excelso atque sublimi gradu Christianorum constantiam, Gentiliū antecellere: cū illa humi repens, humanarum tantum laudū fuerit aucupatrix: hæc vero se earum contemptricē exhibens, humilitate se erigens atque in sublime tollens, hominū præconia vitas, diuino tantū gaudeat placere conspectui.

e Idem eod. lib. 2. cap. 4.

f Euseb. lib. 5. cap. 2.

g Philip. 2. INGENS IN MARTYRIBVS HUMILITAS.

At ne de his longe exēpla petamus, quæ de iisdem martyribus ex superiori epistola scribit Eusebius in mediū adducamus, ait enim: Illas itē voces ex eadē epistola acceptas, in hunc sermonē includere operæpretiū arbitramur, quibus modestia & singularis martyrum quos diximus benignitas, hoc ferme modo descripta sit: Isti vero ipsius Christi, qui cū in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est, esse se æqualē Deo, sed semetipsum exinaniuit, formā serui

A serui accipiens] tam vere æmuli & imitatores erant: vt quamuis in tali gloria & splendore locarentur, & non semel & iterum, sed sæpius, vt martyres decet, pro fidei confessione acerba tormenta perpeffi, bestiis obiecti, ab iisdem denuo ablati, ignito ferro exusti, vibicibus liuidi, vulneribus vndique inflictis excruciat: non tamen se ipsi martyres esse prædicarent, neque cuiquam nostrum copiam facerent, illos eo nomine appellandi: sed si quisquam nostrum eos vel per litteras, vel per sermonem vt martyres forte salutauisset, grauius eum reprehenderent: libenter enim Martyris appellationem Christo fideli & vero martyri, primogenito mortuorum, duci & auctori vitæ, quæ est ex Deo, concesserant: martyrum etiam, qui iam ad Christum ex hac corporis custodia migrauissent: nos non grauate in memoriā redegerunt, dixeruntque. Illi iam vere sunt martyres, quos Christus propter fidei confessionem ad se recipere dignatus est, & quorum martyrium ipso præclaro vitæ exitu, tanquam sigillo certissimo obsignauit: Nos autem tenues solū & abiecti Christi nominis confessores, atque fratres obsecrabant cum lacrymis, vt preces pro illis ardentem & obnixem Deo funderent, quo ipso decessu e vita, opus quod Deus tam benigne in illis incoepisset, cumulate expleretur. Et quamuis non modo libera responsa Gentilibus dando, sed etiam patientia, magnanimitate, fidenti animi robore contra omnes cruciatus se generosos & strenuos palam ostendendo, vim & virtutem martyrij perspicue declarassent: tamen timore Dei referti, Martyrum appellationem, qua fratres donare illos voluissent, ab se repellere studebant. Et iterum paucis verbis interiectis, sequuntur ista: Humiliauerunt se sub manu potenti, qua iam satis exaltati sunt. Dum in vita manebant, defendere omnes, neminem accusare, omnes e vinculis eripere, colligare neminem conabantur. Pro illis qui supplicia eorum corporibus inflixerant, exemplum Stephani perfecti martyris imitati, benigne orare, dicentes: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Quod si pro eis, qui ipsos tam contumeliose torfissent, precabantur; quanto magis pro fratribus idem ipsum præstiterunt?

Hæc item paulo longius sermonem producentes adnectunt: Grauiissimum autem bellum ab illis, propter ingenuam erga fratres charitatem cum ipso diabolo ideo susceptū erat; quod tantopere nitebantur, vt voracem illius tanquam malæ bestię gulam stringendo, eos viuos denuo euomere cogerent, quos prius tanquam mortuos, se penitus deuorasse putauerat: Non enim illi fratrum imbecillorum lapsu gloriabantur; sed quæ dona ipsis per Dei gratiam affatim suppetebant, alijs qui maioris opis indigerent, benigne largiebantur: atque adeo veluti matris indulgentis misericordia commoti, multas lacrymas pro eorum salute in conspectu Dei Patris profundeabant, vitam illis flagitabant: vitam concessit Deus: vitam etiam cum proximis communicarunt: victores in omnibus ad Deum profecti sunt, pacem amplexati, pacem nobis commendarunt; cum pace denique ad Deum decesserunt. Non matri Ecclesiæ molestiam & angorem, non fratribus bellum & seditionem, sed gaudium, pacem, concordiam & charitatem reliquerunt. Ista igitur de beatorum illorum martyrum amore, quem erga fratres, qui fide excidissent, declarabant, ad legentium vtilitatem hoc loco posuimus, quo inhumani & crudelis animus eorum, qui deinceps erga debilia Christi membra in aliquod peccatum delapsa tam inclementes & ferreos se ipsos ostendebant, perspicue coarguatur]. Idemque rursus:

Eadem porro epistola de martyribus supra memoratis perscripta, aliam etiam historiam dignam plane memoria continet; quam isto loco, quo a lectoribus cognoscatur, citare non grauabimur. Ea huiusmodi est: Alcibiades vnus ex illorum martyrum numero vitam admodum duriter & austere instituens, nullum omnino ante illud tempus cibum capeffere, sed solo pane & aqua vti solet. Qui cum in carcere eodem modo vitam degere, in animo haberet: Attalo post primum certamen, quod in amphiteatro confecerat, indicatum est, Alcibiadem parum considerate fecisse, cum & Dei creaturis ipse vti nollet, & alijs etiam inde quoddam offensionis exemplar relinqueret. Alcibiades igitur a fratribus tandem persuasus, omnia cibaria deinceps absque delectu capeffebat, & gratias agebat Deo. Non enim diuina gratia istos suos benigno obtutu desitutos reliquerat: sed Spiritus sanctus illis semper præsto dabat consilium] hæc tenus ex ea epistola Eusebius.

Sed nolumus absque consideratione hæc de Alcibiade præterijffe, quanam ex causa illi negotium factum sit a fratribus, quod absque pane & aqua, ceteris se cibis abstineret: haud

MARTYRVM, CHARITAS.

RESTITVUNT LAPROS.

Euseb. lib. 5. cap. 3.

DE ALCIBIADIS ABSTINENTIA.

haud quidem in homine, improbatum fuit ieiunium & temperantia, quam ab Apostolis & Apostolicis viris pie sancteque custoditam atque obseruatam vidimus. Sed quod (vt nuper diximus) increbuisse his temporibus sectæ Cerdonis & Marcionis, qui non amore abstinentiæ, sed quod dicerent creaturas malas esse, vtpote a malo principio creatas, induxissent superstitiosum ac plane impium ciborum delectum. Erant & suspecta xerophagia Montanistarum, in quorum sectæ suspicionem potius adductus videretur Alcibiades: quem cum martyres ea de causa auersarentur, se plane Montani dogmati esse contrarios demonstrarunt. Quamobrem magna consideratione sunt digna, quæ post recitatam de martyribus epistolam Eusebius de Montano ac socijs hic addit.

VRGATVR
IVSTA SVSPLI-
CIO DE CIBO-
RVM DELE-
CTV.

Cum Montanus & Alcibiades & Theodotus in Phrygia tum prophetæ opinionem apud complures adepti fuissent (permulta enim diuina gratia largiente miracula operaq. stupenda ad illud vsque tempus per varias Ecclesias edita, fidem multis faciebant, illos donum etiam prophetiæ fuisse consecutos) cumq. de istis hominibus controuersia orta esset: fratres rursus qui in Gallia habitabant, priuatum iudicium idq. prudens & rectum cum primis de iisdem epistolæ quam diximus, subiunxerunt; nonnullasq. ac varias martyrum litteras, qui apud ipsos mortem oppetebant, quas cum adhuc tenerentur in vinculis, non modo fratribus in Asia & Phrygia, verum etiam Eleuthero Episcopo Romæ, quem vehementer rogabant, vt pax & concordia in Ecclesijs constitueretur exarabant, eidem epistolæ adiecerunt] hæc Eusebius. Sic namque diuersa miracula quæ crebro penes Catholicos visebantur, Montani prophetiæ fidem conciliabant, quod ille adhuc in Ecclesia esset. Sed eadem sic quoque Ruffinus: Et quia per illud ad hoc tempus multæ etiam aliæ virtutes & gratiæ per donum sancti Spiritus ministrabantur: facile accommodata est fides, etiam ijs potuisse prophetiæ gratiam dari: cumq. plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, rursus Ecclesiæ Galliarum iudicium suum & sententiam de his quoque cum omni reuerentia & rectæ fidei expositione dederunt epistolas martyrum, qui apud eos consummati fuerant proferentes, quas illi in vinculis positi fratribus per Asiam & Phrygiam consistentibus scripserant, & Eleuthero Urbis Romæ Episcopo de pace cum Ecclesiæ componentes.]

MYTTA
SATHIA

Sed vt ad martyres tunc passos in Gallia redeamus: Non hi tantum qui recensiti sunt, tunc temporis sub Marco Aurelio Imperatore apud Lugdunum & Viennam passi sunt, sed & alij quorum nomina certis diebus, quibus consummati sunt, descripta habentur in tabulis Ecclesiasticis: Nam in primis numerus illorum martyrum, quorum cineres in Rhodanum proiecti sunt, tum a Gregorio^a Turonensi, tum ab Adone Viennensi^b recensetur, quadraginta octo, singulaq. omnium nomina describuntur, nimirum, Phoenix, Zacharias presbyter, Epagatus, Macarius, Alcibiades, Siluinus, Primus, Vlpianus, Vitalis, Cominus, Octuber, Philominus, Geminus, Iustinus, Albinus, Grata, Rogata, Æmilia, Potamia, Pompeia, Rhodona, Biblis, Quarta, Materna, Helpis, quæ & Amnes. Hi sunt autem qui ad bestias traditi sunt, Sanctus, Maturus, Attalus, Alexander, Pontius, Blandina. Hi vero qui in carcere spiritum reddiderunt, Aristæus, Cornelius, Zosimus, Titus, Iulius, Zoticus, Apollinaris, Geminianus, Iulia, Aufonia, Æmilia, Iannica, Pompeia, Donna, Iusta, Trophima, Antonia; hi omnes famuli Christi sub præfatis Imperatoribus coronati sunt: reliquiæ eorum a persecutoribus incensæ, & in Rhodanum fluuium dispersæ sunt] hæc Ado, qui addit de cinerum martyrum inuentione historiam, anniuersariamq. celebritatem antiquitus ea de causa celebrari solitam tradit, quem, cum fuerit eius Ecclesiæ nempe Viennensis, e qua epistola scripta est ad Asianos, Episcopus; hæc tum ex scriptis, tum traditione præ ceteris oportuit calluisse: idemq. ait hos martyres a loco in quo passi sunt, Athanaco dicto, appellatos esse martyres Athanacenses.

DE EPIPODIO
ET ALEXAN-
DRO.

^c Apud Sur. 22.
April. & 24. mo
2.
^d Greg. Turon.
de Glor. confes.
cap. 64.
^e Ado die 4. &
15. Septemb.

Rursus post hos recensitos martyres adhuc alij eadem persecutione urgente, hoc ipso anno decimosextimo Marci Imperatoris, vt eorum Acta testantur, passi reperiuntur Lugduni, nempe Epipodius & Alexander, quorum res gestæ descriptæ habentur, eorumdemq. natalis dies in antiquis Martyrologijs adscriptus. Habetur autem mentio apud eorum Acta de miraculis ex calceo Epipodij edi solitis, quorum & Gregorius Turonensis^d testis est. Insuper idem qui supra Ado^e socios dictorum martyrum quadraginta octo fuisse meminit Marcellum & Valerianum, qui diuinitus sibi via patefacta inde

A inde fuga lapsi, postea apud ciuitatem Cabilonensem sub Prisco iudice illustre martyriū obiere, quod ex antiquioribus monumentis idem auctor summam collectum recenset. Hos plane Eusebius^a signasse visus est martyres, dum agens de dictis martyribus Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis, hæc in fine habet: Verum quid attinet martyrum catalogum in eadem, quam citauimus, epistola comprehensum recensere, qui partim capite obruncato occubuerunt, partim bestijs dilacerandi proiecti fuerunt, partim in ergastulum conclusi vitam amiserunt? Quid item numerum confessorum commemorem, qui ad id temporis fuere superstites? Perfacile enim, si cui visum fuerit, licet ista plenissime cognoscere, modo illam epistolam, quam in libro nostro de Martyribus (vt dictum est) posuimus, accurate voluerit euoluere] hucusque Eusebius.

^a Euseb. lib. 5.
cap. 4. in fi.

Insuper etiam passi sunt eadem persecutione urgente in Gallijs alij plurimi, licet non omnium extet memoria. Inter alios autem magna laude dignum fuit martyrium Flocelli pueri, qui post multa tormenta feris obiectus ab illis discerptus est. Celebris est eius memoria Augustoduni. Sed & apud Lingonas gloriosa confessio Tergeminorū Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi, quorum martyrij Acta extant, germana^b quidem, sed iniuria temporum aliquantulum deprauata: in quibus quæ post ipsorum triū martyrum sunt de alijs ad martyrium auide properantibus scripta, operæpretium ducimus hic describere, quo vehemens ac flagrans martyrij desiderium Christianorum, horum innotescat exemplo. sunt enim hæc: Videns denique Iouilla quædam mulier tam pretiosam sanctorum Tergeminorum martyrij consummationem, spreto maritali consortio, paruuli & vnici filij dulcem relinquens amplexum, inter incredulas turbas adhuc in persecutionis ardore commotas, veloci cursu properans, exclamauit dicens: Et ego ancilla Christi sum: Christum Deum viuum & verum sine vlla ambiguitate pronuncio: Idola vestra ignominiosa & vana adorare despicio. His dictis, continuo comprehensa, & propter metum circumstantium populorum a capillis suspensa, multisq. afflictata supplicijs, cum Christum negare coacta nullatenus voluisset, vna cum Leonilla auia Sanctorum, ad locum ducta martyrij, ad memoratum videlicet vicum Vrbatum, a persecutoribus cum eodem gladio est perempta. Neon quoque textor historiæ huius atque scriptor, tradens Turboni codicem: inter medias turmas persecutorum ingressus, cupiēs Sanctorum Tergeminorum militiæ beatissimæ sociari, Christi nomē confessus, tantisper icibus mactatus, vt vita temporali spoliatus, martyrij palma continuo meruerit coronari. Turbon autem non post multum tempus a persecutoribus captus, & ipse est martyrij remuneratione locupletatus] hæc ibi.

^b Apud Sur. 20.
mo 2. die 27.
Iannuar.

IOVILLA
MARTYRII AR-
DOR.

D His de martyribus in Gallia passis enarratis: haud possumus dissimulare, quod Seuerus^c de hac persecutione, quam quintam nominat, breuiter agens: tunc primum in Gallijs ait visos fuisse martyres: cum ex ijs quæ superius dicta sunt, manifestissimi erroris argui facile possit plurimum testimonio. Sed & quod ad Eusebium^d pertinet: præposito sane ordine posuisse liquet post recens excitatam persecutionem anno decimosextimo Imperatoris Marci Aurelij, victoriam de Marcomannis, Quadis & alijs Germaniæ populis: quam tum ipsiusmet testimonio in Chronicis, tum scriptorum Gentilium & aliorum ipsiusq. potissimum litteris Imp. ad Senatū datis, acceptam fuisse constat (vt dictum est) anno quartodecimo eiusdem Marci Imperatoris.

^c Seuer. hist.
lib. 2.
SEVERI ERROR
^d Euseb. lib. 5.
cap. 5.

At vero non modo (vt dictum est) Galliæ & aliæ orbis Occidentalis regiones, eiusdem reuiuiscens persecutionis furore exagitatae fuerunt, sed & Orientis quoque Ecclesias eadem esse clade vexatas: legatio pro illis ab Athenagora Atheniensi Christiano philosopho tunc ad Imperatores suscepta, & Apologia pro eisdem tunc scripta, ac dictis Principibus oblata, manifestā certamq. fidem faciunt. Est eius Apologiæ huiusmodi inscriptio:

ATHENAGORA
AE APOLOGIA.

IMPERATORIBVS M. Aurelio Antonino & Aurelio Commodō, Armeniacis, & (quod est maximum) Philosophis] Cum autem eandem præferat inscriptionem, quæ a S. Hieronymo^e tribuitur Iustino Martyri Apologia, dicente, alium librum ab eo datum successoribus eiusdem Antonini Pij Marco Antonino Vero & Lucio Aurelio Commodō: vehemens permouit multos suspicio, vt credant eiusmodi, de qua est sermo, Apologiam eodem titulo præsignatam, esse Iustini, eo quod ad Marcum & Lucium data nulla alia reperiri videretur: Sed quam diximus, & ex Eusebio perspicue demonstrauimus, ad eosdem Principes esse datam, errore factum est non vt ad illos, sed ad Senatū Romanum legeretur inscripta; reuera tamen ad Marcum Aurelium & ad Lucium

^e Hier. de scrip-
tor. Ecclesiast.
in Iustino.

cium Verum eundemq. & Commodū dictum, scripta. Verūtamen longe fuisse diuersum A
Lucium Verum Antonini fratrem Commodū etiam cognominatū, qui cum eo regna-
uit vsque ad annum nonum, a Lucio Commodo filio eiusdem Antonini, qui anno deci-
mosexto eiusdem a patre in collegam Imperij est assumptus, certum est: vt nihil penitus
sit, quod Apologia M. Antonino & L. Commodi data, Iustino qui longe ante martyrio
finem viuendi fecerat, adscribi possit. Ea ergo germano auctori suo tribuenda est; nem-
pe (vt præfert vetus inscriptio) Athenagoræ. Est enim hic illius operis titulus: Athe-
nagoræ Atheniensis philosophi Christiani Apologia, vel Legatio pro Christianis] cuius
nomen fortasse, ea de causa antiquioribus parum innotuit, quod nomine Iustini eiusdem
tituli commentarius apud nonnullos, vt est apud Hieronymum, haberetur inscriptus.

Sed qualis esset horum temporum Christianorum status, & ipsorum cum Gentilibus
causa cū ab eis immaniter vexarētur, ipsis Imperatoribus non prohibētibus: ex ipsa eiuf- B
dem auctoris Apologia hæc in medium adducamus: his enim verbis ipso pene exordio
auctor Imperatores compellat: At vos (ne quæso hinc etiam vobis, quod vulgo homi-
num, imponat) vel nomine tantum audito, auersamini. Atqui nomina digna odio
non sunt, sed scelus ipsum poenam & supplicium meretur. Mansuetudinem ac lenita-
tem vestram, animum erga omnes placabilem & benignum cum singuli suscipientes
æquali & pari iure vtuntur; tum ciuitates pro sua quæq. dignitate, suis potiuntur hono-
ribus; denique vniuersus hic terrarum orbis vestræ prudentiæ beneficio, altissima pace
perfruitur] hæc cum de immensa totius orbis pace memoret Athenagoras; plane signi-
ficat, hoc ipso anno ab eo esse datam Apologiam: nam si præteritum tempus Marci &
Lucij Imperij repetas, inuenies nunquam cessatum a bello: ipso enim Imperij exordio
coeptum est bellum Parthicum, eo sublato, immo & ante illud absolutum consequutum C
est Marcomannicum: quo mitigato, e vestigio emerfit Cassiana tyrannis: qua iam ex-
tincta, ipse (vt vidimus) Lucius Commodus, anno superiori a patre creatus est Impera-
tor. Rursum si spectes futura tempora; ab hoc anno vsque ad obitum Marci, recru-
descende Marcomannico bello, semper Imperatorem fuisse in armis, & in iisdem diem
obiisse inuenies, ante quod tempus scriptam ab Athenagora Apologiam oportuit.

Sed prosequamur iustas querelas Christiani philosophi: Nostri tantum (inquit) qui
Christiani vocamur, nulla vobis cura est. Sinitis enim nos, qui nihil mali patramus,
immo omnium (vt in progressu sermonis nostri exponetur) pijsime iustissimeq. cum er-
ga Deum, tum Imperium vestrum nos gerimus, exagitari, rapi, fugari; nomen duntaxat
nostrū plerisque impugnātibus. Quamobrē causam nostram verbis perspicue explicare,
sumptis in præsentia animis, ausi sumus. Intelligetis enim ex sermone nostro, prorsus im- D
merito præterq. omnem legem ac rationē hæc mala nos sustinere. Proinde vos obsecra-
mus, vt nostri aliquā curam suscipiatis, quo aliquando tandem ab huiusmodi calumnia-
toribus iugulari desinamus.] sic non quod inferant, sed non comescant mala queritur.

Quo modo vero ad omnia mala perferenda pro fide essent animo compositi Christia-
ni, hæc subdens declarat, sic dicens: Non mouet nos damnum, quod facultatibus
nostris aduersarij moliuntur: non quod existimatio famæ & honoris nostri minuatur
integritas: non si quid aliud huiusmodi, aut etiam maius est (omnes enim illas contem-
nimus, quamuis permultis magni esse videantur precij) non solum enim, si vapulamur,
regerendis verberibus abstinere, & ijs qui nostra inuadunt ac diripiunt, litem nullam
intendere didicimus; sed insuper illis quamuis colaphum inflixerint, alteram quoque
capitis præbere: his vero, si tunicam abstulerint, pallium etiam addere. Corporibus E
& vitis nostris postquam semel renunciatum est a nobis, opibus insidiantur, & crimi-
num acruos aduersus nos deblaterant, quæ neque in mentem vnquam nobis venerūt,
sed in ipsos potius eisq. similes dici oportebat. Quod si quis vel parui, vel magni ali-
cuius criminis nos conuicerit: non deprecamur supplicium, sed vel crudelissimum illud
tolerare parati sumus. At si nomine tenus duntaxat accusamur (nam in hunc vsque
diem quæ de nobis sparguntur, promiscuæ incertæq. famæ commenta sunt, neque
Christianorum quisquam illius criminis conuictus est) vestrum iam fuerit, maximi, hu-
manissimi, sapientissimiq. Reges ab hac iniuria legibus nos vindicare, vt quemadmo-
dum in toto terrarum orbe, cum singuli, tum vniuersi, & oppidatim beneficia vestra
communi bono fruuntur: sic nos quoque vobis gratias habeamus; & quod a calumnijs
liberati simus, gaudentes gloriemur.]

Hæc

A Hæc ipse agens, cum sæpius ad leges prouocet: ad editas tum ab Hadriano, tum a
Pio, ac denique ab ipso Marco pro Christianis sanctiones, quibus præceptum erat, ne
quis nominis tantum causa negotium faceretur Christianis, respectum habuisse videtur.
At vero quod illi persequentes Christianos, licet non præcipue nomen, sed crimina &
quidem enormia prætexere viderentur: reuera tamen quod nonnisi Christiani nominis
causa illos vexarent, mox subdit: Neque enim iustitiæ & æquitati vestræ decorum hoc
fuerit, si aliorum nemo, criminis de quo insimulatus est, condemnatur, nisi conuictus;
aduersus nos vero maior sit vis nominis, quàm quæ iudicijs conueniunt argumentorum,
& probationum. Etenim iudices non tam quid commiserit reus aliquis nostrum, inqui-
runt; quàm ipsi nomini tanquam certo sceleri illudunt; cum tamen nomen ipsum per
se & quatenus nomen est, bonum malumve existimandum sit nullum: sed tale profe-
B cto iudicandum vnumquodque, qualis res ipsa aut actio, de qua prædicatur, fuerit.]
hæc & alia plura de nomine Christiano; multisq. demonstrat, eius tantum causa Chri-
stianos quoquouersum exagitari.

Verum quoniam falsorum criminum calumnijs nonnihil ipse Imperator Marcus vi-
debatur in Christianos fuisse permotus: idem fidei Christianæ defensor hæc subdit:
Porro nunc ab initio institutæ orationis meæ obsecro vos, summi Imperatores, æquis &
benignis animis auscultare vt dignemini: neque vos communis & nulla ratione vigen-
tis famæ præiudicio occupari, & ad illius veluti impetum rapi patiamini. Quin illud
vestrum sapientiæ & veritatis audissimum studium mea quoque oratio vt sentiat, sinite.
Sic fiet, vt neque vos per ignorantiam delinquatis, & nos depulsis confutatisq. ijs, quæ
in nos vulgus hominum effudit, quietiores agamus.] Quænam autem essent ea, quorum

C Christiani a Gentilibus accusarentur crimina, mox subdit, sic dicens: Trium igitur
flagitiorum infamis rumor de nobis spargitur: impietas, quæ deos tollat, epulæ Thy-
estæ, concubitus incesti] Quænam hæc fuerint crimina, & quo modo Gnosticorum hæ-
reticorū occasione Christianis duo postrema adscriberētur, fufius dictum est superius. Sed
subdit: Quæ si vera sunt, nulli vel sexui, vel ætati parcite: ad poenas rapite, cū vxoribus &
liberis funditus extirpate] ac subinde: Si vero commenta improborum hominum & ina-
nes calumniæ hæc sunt (cum ita natura comparatum sit, vt malitia se opponat virtuti,
& diuina quadam lege, quæ inter se contraria sunt, depugnent) & nihil iniuste a nobis
committi, vos ipsi testes vobis locupletissimi esse possitis: vestrum iam fuerit de vita no-
stra, de opinionibus, de studio & obedientia erga vos, familiam & Imperium vestrum:
atque ita demum tantundem iuris & æquitatis, quantum aduersarijs nostris (amplius
D enim non petimus) concedere. Vincemus proculdubio illos, qui pro veritate vitam
etiam effundere parati sumus.]

Hæc præloquutus, aduersus Gentilium deos disertissime differit, ac deinde de inno-
xia Christianorum vita hæc subdit: Respondebo tamen ad hæc etiam obiecta nobis
facinora; etiam si vobis, sapientissimi principes, ex ijs quæ hæcenus dixi, satis ea esse
dissoluta videri possunt. Neque enim dubitare vos puto: homines illos, quorum om-
nis ad Deum vita veluti normam ac regulam dirigitur, vt inculpatum & irreprehen-
sibilem vnusquisque se ei præbeat, ne cogitatione quidem vel minimum crimen vllum
admissuros. Si enim solam hanc præsentem vitam nos victuros crederemus, suspitioni
foret locus, nos carni & sanguini indulgentes, aut avaritia, aut concupiscentia captos,
peccare. Nos vero omnibus non modo factis, sed etiam cogitationibus & sermonibus
E nostris tum noctu, tum interdiu Deum adesse scimus: eumq. & totum esse lumen, &
quæ in cordibus nostris latent videre: & hac mortali defunctos vita, alteram hac ter-
restri longe meliorem, nempe cælestem nos victuros] & paulo post: Quod cum ita se
habeat, sponte nos malos esse, & magno Iudici tradere puniendos velle, probabile non
est] Insuper de mutua inter se Christianorum pura sinceraq. dilectione hæc addit:
Quamobrem etiam pro ætatis discrimine alios pro filijs & filiabus, alios pro fratribus
& sororibus habemus, prouectiores ætate patrum & matrum loco honoramus. Illorum
igitur quos tanquam fratres & sorores, aut alio cognationis nomine coniunctos no-
bis ducimus, inuiolata & integra manere corpora, maximi apud nos sit. Rursum
cum religio nostra nos doceat (sicut quidam Sanctus scripsit) si quis osculum suæ cupi-
ditatis causâ repetierit, &c. & mox: Summa igitur cautione communicandum est oscu-
lum, vt non aliter quàm pia salutatio, vel potius adoratio quædam habeatur: quæ si
vel

NOMEN IN
CRIMEN INIV-
STE DVCI.CALUMNIÆ
IN CHRISTIA-
NOS.VITA INNO-
XIA CHRIS-
TIANORVM.CASTITAS
CHRISTIANO-
RVM.CHRISTIANI
CETERIS NA-
TIONIBUS DE-
TERIVS HA-
BITI.CHRISTIANO-
RVM PROBI-
TAS ET CON-
STANTIA.CHRISTIANO-
RVM PROBI-
TAS ET CON-
STANTIA.

vel parum impura cogitatione inquinata fuerit, a vita æterna nos alienet. Ergo spe
vitæ æternæ freti, præsentem hanc eiusq. delicias, & sensuum etiam animæq. non
puras voluptates contemnimus. Itaque vxorem quam secundum approbatas nobis
leges sibi quisque duxerit, reputat non in alium quam in procreandæ sobolis finem.
Quemadmodum enim agricola postquam semina terræ mandauit, messis tempus ex-
pectat, nec alia superinijcit: sic nobis etiam concupiscentiæ modus liberorum procrea-
tione definitur. Inuenias multos ex nostris in vtroque sexu, qui in cælibatu cõsenescant,
quod in hoc statu Deo coniunctiores se futuros sperent.]

Hæc & alia plura de sublimi Christianorum castitate locutus, de esu carniū huma-
narum calumniam diluit, dicens: Hoc nempe est quod nobis obijcitur ab illis: carni-
bus humanis nos vesci; cum præter leges quas vos & maiores vestri, rebus omnibus iu-
stissime perpensis, sanciuistis, innocentiū fama violatur: tanta quidem est calumniato-
rum frequentia, vt Proconsules & Præfecti a vobis in diuersas prouincias missi, causis au-
diendis non sufficiant.] Ex his quidem expendere licet, quam immanis hæc vbiq. ter-
rarum Romani orbis fuerit persecutio. tum addit: Traducitur, inquam, fama illorum,
quibus cum verberantur, non licet non præbere se ipsos; & cum maledicuntur, non
benedicere, non licet: neque enim illis iustos esse satis est (cum talionem & par pari
referri, iustitia postulet) sed bonitatem & patientiam insuper sibi proponunt.

Quis igitur non amens in hoc viuēdi instituto nos homicidas appellet? Non enim car-
nes gustare hominum licet, antequam cæsus aliquis fuerit: quemadmodū autem primū ab
eis falso dicitur, ita secundum quoque mendacium est. Iam si quis ab eis roget, an vide-
rint ipsi, quæ dicunt: nullus tam impudenter mendax est, vt se vidisse fateatur. Atqui
& seruos aliqui nostrum possident, alij plures, alij pauciores; quos ea quæ facimus, la-
tere non possunt: verum ne ex illis quidem vllus aduersum nos tale quidquam mentitus
est. Quomodo enim quisquam vel homicidij, vel humanarum carniū epulationis in-
simularet illos, quos ne iuste quidem occidendi hominis supplicium intueri velle, aut
posse cognouerit? Quis non spectacula illa, in quibus gladiatores & belluas populo
præsertim vos Imperatores exhibetis, maximi facit? Nos vero non ita multum, siue
spectator sit aliquis, siue auctor cædis, interesse iudicantes, alieno ab his spectaculis ani-
mo sumus.]

His igitur enarratis, alia permulta superaddidit ad Christianorum innocētiam decla-
randam, quæ prætermittimus: satis enim hæc esse putamus ad pristinā illam integritatē
morum Christianorum insinuandam. Demum vero causam perorans, hæc ait: Vos vero,
o vnde quaque in omnibus natura simul & disciplina boni, moderati, benigni & Imperio
digni Principes, mihi obsecro, qui crimina nobis obiecta dissolui; & insuper nos esse
pios erga Deum, vita & moribus honestos, animo sobrios & temperantes ostendi, ca-
pitibus Regijs annuite. Ecqui enim consequentur æquius ea quæ petunt, quam nos
adeo vobis deuoti addicti? Nos enim pro vestro Imperio preces ad Deum fundimus,
& vt filius (quod iustissimum est) in regno olim parenti succedat, vtq. Imperium vestrū
magis magisq. semper augeatur, denique omnia ex animi sententia vobis eueniant,
oramus: quod & nobis salutare fuerit, vt quietam tranquillamq. vitam degentes, vo-
bis interim ad quælibet imperata prompte inferuamus.] hucusque Athenagoras, cuius
& de mortuorum resurrectione, quæ ab ipsis Gentilibus deridebatur, extat egregius com-
mentarius.

An autem Marcus Antoninus postulatis annuerit, haud liquet: immo ad exitum ip-
sius vsque perseuerasse persecutionem constat. Nam Theophilus^a Episcopus Antio-
chenus, qui his diebus vivebat, & statim post Marci Aurelij Imperium (vt dicemus) ex
hac vita migravit, in libro tunc ad Autolicū scripto, hæc in fine habet: Præterea Christia-
nos, qui verum Deum venerantur, hætenus sunt persecuti, nec adhuc hodie persequi
cessant: immo ijs qui verborum quibusdam illecebris Deum conuiciantur, præmia &
honores decernunt: quosdam eorum qui festinant ad virtutem capeffendam, & san-
ctam vitam agunt, lapidibus obruere, quosdam interfecere. Adhuc hodie non cessant
Christianos crudelissime & immanissime uirgis cædere.] hæc Theophilus.

Hac item persecutione sublatum fuisse Soterem Papam, litteræ Martyrum Lugdu-
nensium, quæ hoc eodem persecutionis tempore scriptæ sunt ad Eleutherum eius succes-
sorem, necessario nos affirmare compellunt; licet alij annos nouem eidem tribuerint:
sed

A sed quod tres tantum ordinationes fecisse reperiatur, haud longiori tempore sedisse,
possumus opinari. Eusebius autem in Chronico, anno superiori nempe decimosexto
Marci Imperatoris, ponit Eleutherum suffectum in locum Soteris, sed in historia hoc^a
ipso anno decimosextimo: cui quoniam credimus id accepisse ex litteris martyrum Lug-
dunensium, haud inuiti ad stipulamur; cum alioqui in reliquis præteritis Romanis Pon-
tificibus, quod prætermiserit Cletum, haud possumus eidem assentiri. Sic igitur in re
ambigua, non tam ex ipso Eusebio, quam ex litteris sanctorum Lugdunensium mar-
tyrum hoc tempore ad Eleutherum scribentium, Soteris obitum, atque Eleutheri in-
gressum consulto ponendum esse existimamus.

Defunctus igitur habetur Soter die vigesima secunda mensis Aprilis, cum sedisset an-
nos quattuor, minus diebus duodecim. Si quis autem certiore de annis Soteris inue-
nerit chronographiam, qua tamen non reiiciatur Cletus e numero Romanorum Pon-
tificum, nec litterarum martyrum Lugdunensium sincerum testimonium contemnat,
haud inuiti assentiemur. De Sotere extat decretum in nuper citato libro de Romanis
Pontificibus: Ne vlla diaconissa (licet monacha, quæ præ manibus habetur edita lectio
dicat) pallam sacratam contingat, nec incensum ponat in sancta Ecclesia] cuius quidem
institutionis his temporibus edendæ ea potuit esse ratio, quod ex Montani secta femina
(vt superius dictum est, cum de ea egimus) se sacris ministerijs immiscerent. Alia
feruntur a diuersis collectoribus canonum Soteris decreta, quæ in vnum simul^b conge-
sta habentur. Sed & de Sotere hæc ibidem leguntur: Hic fecit ordinationes tres per
mensum Decembrem, presbyteros decem & octo, diaconos nouem, Episcopos per di-
uersa loca vndecim. Qui sepultus est in cæmeterio Callisti Via Appia, decimo kalend.
C Maij. Cessauit Episcopatus eius dies vndecim.] hæc ibi, qua ratione ingressus Eleutheri
ponitur die tertia Maij. Fuit hic (vt idem commentarius^c habet) natione Græcus, pa-
tria Nicopolitanus, ex patre Abundio.

ELEUTHERVS PAPA.

Creato iam ipso Eleuthero (vt dictum est) Romano Pontifice, scripserunt ad eū mar-
tyres Lugdunensis Ecclesiæ, cum adhuc tenerentur in vinculis. Consueuiffe autem mar-
tyres de rebus gestis penes eos certiore reddere ipsum Romanum Pontificem: itera-
tum eiusmodi officiū plane declarat. Tempore enim Pij Papæ id ipsum præstitisse mar-
tyres Viennensis Ecclesiæ: eiusdem Pontificis litteræ ad Iustum eius ciuitatis Episcopum
scriptæ, quas superius recitauimus, sane significant suo ipsarum exordio, his verbis: At-
talus epistolas martyrum portans ad nos venit, gaudium nobis inestimabile faciens de
triumpho eorum.] Quod ergo tunc Pij tempore per Attalum præstitit Ecclesia Viennen-
sis: hoc anno per S. Irenæum presbyterum Ecclesia Lugdunensis expleuit. Meminit
earum litterarum Eusebius,^d sic dicens: Nonnullas ac varias martyrum litteras, qui
apud ipsos mortem appetebant; quas cum adhuc tenerentur in vinculis, non modo fra-
tribus in Asia & Phrygia, verum etiam Eleuthero Episcopo Romano, quem vehementer
rogabant, vt pax & concordia in Ecclesijs constitueretur, eidem epistolæ superius reci-
tatæ adiecerunt.] Quod vero eos interpellasse tradit Romanum Pontificem pro pace Ec-
clesiarum: puto eos intellexisse de dissidio occasione pseudoprophetiæ Montani multis
in locis (vt antea dictum est) orto, quod auctoritate vniuersi gregis Pastoris sedare, ef-
fet eius operis & officij.

E Post hæc vero de legatione ad eundem per Irenæum presbyterum missa, subdit hæc
ipsa: eodem porro martyres Irenæum Ecclesiæ Lugdunensis id temporis presbyterum
per litteras eidem Episcopo Romano scriptas, plurimum commendabant: permultaq.
viro illi virtutis dabant testimonia, sicut ipsa litterarum verba declarant in hunc modū:
Te in Deo omnibus in rebus perpetuo, pater Eleuthere, valere optamus. Has litteras
ad te perferre fratrem nostrum Irenæum & ministerij confortē, rogauimus: teq. obsecra-
mus, vt illum, vtpote studio incredibili erga testamentum Christi flagrantē, gratia & be-
nevolentia præ ceteris complectaris. Quod si locum & gradum Ecclesiastici ministerij
vim & facultatem habere, iustitiæ cuiquam impertiendæ animaduertemus: hunc vt
presbyterum Ecclesiæ (hoc namque munus obtinet) in primis tibi commendassemus.]
hucusque de eo ex epistola martyrum Eusebius. Certe quidem haud tabellarij munus
expleturus missus est a martyribus tantus vir Romæ ad Eleutherum Romanū Pontificē

MEMORIAM

DILVTIO DE
ESV HVMANA-
RVM CAR-
NIVM CALVM-
NIAE.ЗАКОНЪ
АТЕНАГО-
РА.ОФИЦІА
ІЛНО А
ДУАСТІАTheophil. ad
Autol. li. 3. in fi.SOTERIS PA-
PÆ MARTY-
RIVM.Euseb. lib. 5.
cap. 1. ex vers.
Ruffin.DECRETA SO-
TERIS PAPÆ.b Tom. 2. con-
cil. in Soter.c Lib. de Rom.
Pontif. in Eleu-
thero.DE LITTERIS
MARTYRVM
AD ROM. PON-
TIF.d Euseb. lib. 5.
c. 3. in fi.e Euseb. lib. 5.
cap. 4.IRENÆI LE-
GATIO AD
ROM. PONT.

(per subdiaconos enim confueuiffe olim litteras Ecclesiasticas dari, superius dictū est) sed **A** apparet, virum omnium eruditissimum delectum fuisse legatum (vt ait S. Hieronymus) ^a ob quādam Ecclesiæ quæstiones. Romanam enim Ecclesiam in ambiguis consulendam esse: innumeræ quibusquæ sæculis ea de causa missæ legationes, de quibus suis locis dicturi sumus, certo certius manifestant.

^b Romæ cum ageret vir tam insignis, quem Tertullianus ^b nominat omnium doctrinarum curiosissimum exploratorem: haud moles ædificiorū Urbem circumeundo contemplatus est, nec ociosus domi resedit; sed Apostolicæ Ecclesiæ fidem, ritus, mores, ac disciplinam, quam illi tradidissent Petrus & Paulus Apostolorum principes, quā diligentissime perscrutatus est: Nactusq. ibi Apostolicas traditiones integras & illibatas, vt ab Apostolis ipsis traditæ fuerant, vigilantissime custoditas & integerrime **B** conseruatas: ad eas omnes, quos scriptis exagitat, exinde hæreticos prouocauit: ^c quos sciret eo solo tam patenti testimonio (si quæ in eis reliqua esset ratio veritatis) conuinci posse. Vnde autem acceperit, ^d qui Irenæum in Asiam amandatum, in itinere occasione litterarum Eleutherum inuississe tradit, non inuenimus, vt certo affirmari possit: nam licet vnus idemq. fuerit fasciculus litterarum, legatio tamen (vt ait S. Hieronymus) ad Eleutherum missa est ob quādam Ecclesiæ quæstiones: an autem & ad Asianos litteras ipse tulerit, nulla penes Eusebium (quem non putamus id taciturnum fuisse) mentio est, neque apud Hieronymum, vel alium antiquorum quempiam. Quod si velimus eum ad Asianos missum esse cum martyrum litteris, additasq. ad Eleutherum Romanum Pontificem alias: æquum est existimare, id fecisse martyres, vt quod de prophetia Mōtani priuatum (vt ait Eusebius) iudicium tulerant: idem legatione Irenæi ad Eleutherum Pontificem, eius auctoritate probandum atque firmandum, antequam in **C** notesceret Asianis, misisse voluerint. Quis enim persuaderi potest, sanctos martyres suum ipsorum iudicium de Montani prophetia missa legatione; noluisse participare cū Romano Pontifice; cum nulla grauior his temporibus videretur esse quæstio in Ecclesia? sed de Irenæo Romæ agente plura sequenti anno.

Hoc eodem anno, iusto Dei iudicio, quod pace precibus Christianorum parta Gentiles abusi sint, cum aduersus eos acriter & hostiliter dimicando prælium conuertissent: bellum iterum idemq. acerrimum a Marcomannis ac alijs finitimis populis aduersus Romanum Imperium excitatur; luesq. immaniter iterum sæuit. Quamobrem idem Marcus aduersus eos expeditionem instituens, hoc ipso anno, qui est tertius ante eius obitum, aduersus barbaros proficiscitur, penes quos etiam (vt suo loco dicitur) defunctus est. Habet hæc omnia Iulius Capitolinus, ^e vt cum in primis ait: Deinde ad **D** conficiendum bellum conuersus, in administratione eius belli obiit, labentibus iam filij moribus ab instituto suo. Triennio postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit. Et si vno anno superuississet, prouincias ex his fecisset] & de peste hæc inferius cum agit de Marci obitu, cum amicis flentibus hæc dixisset: Quid me fletis, & non magis de pestilentia & communi morte cogitatis?] Sic igitur innocentiam Christianorum Deus his simul vltus est cladibus, bello, peste, & quæ deterior est existimata & multorum malorum causa, ipsa filij Commodi, quem hætenus sub philosophis edicauerat, teterrima morum corruptione: cuius rei molestia adeo afflictatum ferunt Marcum patrem, vt magno animi moerore percussus, tædioq. victus mortem spontaneam oppetierit ciborum inedia. Fertur (inquit Capitolinus) illum mori voluisse, cum filium talem videret futurum, qualis extitit post eius mortem, **E** nempe similis Neroni, Caligulæ atque Domitiano: de cuius vitæ institutione hæc Lampridius: ^f Habuit Commodus litteratorem Græcum Onesicritum, Latinum Capellam Antistium, orator ei Atteius Sanctus fuit. Sed tot disciplinarum magistri nihil ei profuerunt: tantum valet aut ingenij vis, aut eorum, qui in aula institutores habentur: nam a prima statim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinosus, oreq. pollutus, & constupratus fuit] hæc Lampridius, vt plane constet, hunc in Romanum Imperium diram facem progressum esse, in omnesq. sæuissimum vltorem prodijisse; sed tamen qui cum talis esset, nullum negotium facesseret Christianis, vt plane luce clarius nosceretur, tale monstrum ob vindictam Christiani sanguinis in Imperio coaluisse, & ab irato numine immissum esse. Sed de his opportunius suo loco.

BELLO ET PESTE VEXATVR ROM. IMPER.

^g Iul. Capitol. in Marco.

COMMODI VI-TAE INSTI-TVTIO.

^h Lamprid. in Commod.

CHRISTI anno centesimo octogesimo, Rufo & Orphito Coss. Cum S. Photinus Episcopus Lugdunensis, anno superiori glorioso martyrio iā nonagenarius ex hac vita migrasset: in locum eius substituitur Irenæus.] hæc Eusebius ^a atque Hieronymus: ^b qui cum certum tempus, quo Irenæus Photino subrogatus fuerit, non definiant, haud longas interpositas esse moras significant: tamen non continuo post Photini martyrium suffectus eidem fuisse videtur, qui adhuc presbyter ad Eleutherum Romanum Pontificem (vt vidimus) a martyribus est legatione perfunctus. At vero Ecclesia illa persecutione vehementer exagitata, haud valuit diutius carere, qui fracta consolidaret, ac dispersos congregaret Episcopo. Auditor hic fuerat Polycarpi, vt ab eo scripta ad Florinum testatur epistola, cuius fragmentum ab Eusebio ^c recitatum, superius posuimus, cum de ipso egimus Polycarpo: ab eo autem fuisse ex Asia amandatum in Gallias, tradit Gregorius Turonensis. ^d At non Polycarpi modo, sed & Papiæ Ioannis discipuli fuisse auditorem, S. Hieronymus ^e scribens ad Theodorum testatur his verbis: Refert Irenæus, vir Apostolicorum temporum & Papiæ auditoris Euangelistæ Ioannis discipulus, Ecclesiæ Lugdunensis Episcopus, quod Marcus quidam &c.] ea etiam ex causa, quod auditorum Apostolorum auditor fuerit, Epiphanius ^f eum Apostolorum, successorum priscumq. Theologum nominat.

C Hic igitur postquam Romam ad Eleutherum se contulit, quod vidisset ibi cariosum senem Valentinum hæresiarchā, sed in discipulis reuirescentem (ad Eleutheri enim tempora in Vrbe illum perseuerasse, affirmat Tertullianus) ^g inter alios cū fetus illius contemplatus esset Florinum & Blastum olim Romanæ Ecclesiæ presbyteros, sed ob impietatem ab eodem Pontifice gradu depositos, non recto incedentes pede, sed in deterius raptim ad impietatem prolabentes: aduersus eosdem epistolas, seu potius commentarios scripsit. Elucubrauit tunc etiam illud aduersus Valentinianos eruditissimum ac plane celeberrimum, quod solum ex multis præ manibus habetur opus. Eadem quippe ab eo editæ scriptiones, tempore Eleutheri eas fuisse elaboratas, aperte demonstrant.

Sed in primis quod pertinet ad Florinum & Blastum: hos Romæ obortos hæreticos eo tempore, quo Montanus pseudopropheta in Phrygia cognitus est, Eusebius ^h testatur, sic dicens: Nonnulli Romæ vigeant; quorum Florinus presbyterij Ecclesiastici gradu abdicatus, & Blastus persimili implicatus errore, pariter cum illo principatum obtinuit. Isti certe complures alios, quasi ab Ecclesiæ complexu abstrahentes, in suam pertraxere sententiam, quorum vterque separatim nouam sectam ad veritatem euerendam excogitare laborauit.] hæc de origine malorum Florini & Blasti Eusebius, ⁱ qui post multa de flagranti Irenæi pro veritate studio aduersus eos, hæc ait: Cum quidā rursus sanam & sinceram Ecclesiæ consuetudinem Romæ deprauare studerent: Irenæus varias contra eos composuit epistolas, vnam ad Blastum, quam inscripsit de Schismate: alteram ad Florinum de Monarchia, siue, quod Deus non sit auctor & fabricator mali. Nam iste Florinus contrariam illi sententiam videbatur acriter propugnasse: cuius causa etiam (quandoquidem in errorem Valentinianorum lapsus erat) Irenæus librum de Ogdoade conscripsit, in quo satis aperte declarat, se Apostolorum temporibus proxime successisse] meminit & paulopost dictæ eiusdem Irenæi ad Florinum epistolæ, ad memoriam reuocans disciplinam, qua a pueris ambo imbuti fuerant a Polycarpo, de qua superius.

E Adicit ad errorem Blasti id etiam Tertullianus: ^k Est præterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Iudaismum vult introducere: Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundū legem Moysi, quartadecima mensis. Quis autem nesciat, quoniam Euangelica gratia euacuatur, si ad legem Christum redigit?] At veniale id fuisset Blasto: nisi ea de causa schisma conflasset, & alijs enormioribus erroribus se perniciosè addixisset: nam eiusmodi ritus de celebrando Paschate decima quarta die in compluribus sanctis viris vsque ad Victorem Romanū Pontificē fuit equanimiter toleratus. Ceterū quod ad Florinū spectat: si qui dicti sunt a Philastro ^l Floriani, a Florino velimus esse

FLORIANI esse denominatos, impurissimo Carpocrati inhæsisse, alterumq. alteri suas communi-
GNOSTICI. casse sordes oportuit: quandoquidem qui Floriani, ijdem Carpocratiani etiam dice-
a Aug. de ha- rentur. Sed cum de Florianis, sic a Florino dictis, agit Augustinus, nihil de obscenitate
ref. c. 66. Carpocratis illis adhæsisse commemorat; sed tantum illud, quod Deus causa malorum
b Theodor. ha- esset. Verum Theodoretus non nisi Valentini sectam impingit vtrisque, cum ait: Iam
ret. fabul. lib. 1. vero Florinus quoque & Blastus, qui in presbyterorū catalogum Romæ erant cooptati,
in Valentini perniciosam sectam declinauerunt. Ferunt beatissimum Irenæum eorum
morbum deplorantem scripsisse aduersus Valentinum] At cum (vt vidimus) Eusebius
hos separatim nouam hæresim excogitasse tradat, aliquid amplius Valentini hæresi eos
oportuit addidisse. Sic igitur ex his quæ dicta sūt ex diuersis auctoribus de Florino & Bla-
sto loquentibus, ambos Valentinianos fuisse; sed quod Deus malorū sit causa, Florinum
docuisse; Blastum vero de Paschatis tempore iudaizasse, ac ea de causa se ab Ecclesia se-
gregasse patet: reliqua autem de vtrisque remanserunt obscura. Verum ea ex parte, qua
dictum est, Valentinianos Carpocrati communicasse, & proinde Gnosticos dictos esse, ij-
dem earundem turpitudinum participes forte dici posse videntur.

Sed vt ad Irenæum reuertamur: cum ad certam indubitamq. veritatem cognoscen-
dam, Valentinianos omnes & alios simul hæreticos prouocat ad Apostolicas traditiones
in Romana Ecclesia inuolabiliter custoditas per successores Romanos Pontifices; nu-
meransq. eos a Petro vsque ad Eleutherum: plane significat (quod dictum est alias) se
sub eodem Pontifice illa scripsisse, nec nisi cum in Gallias reuersus est: nam in eius ope-
ris præfatione hæc ait: Non autem exquires a nobis, qui apud Celtas commoramur,
& in barbarum sermonē plerumque auocamur, orationis artem, quam non didicimus;
neque vim conscriptionis, quam non affectamus; neque ornamenta verborum; neque
suadelam, quam nescimus: sed simpliciter & vere & idiotice ea quæ tibi cum dilectione
scripta sunt, cum dilectione percipies] Græce autem ipsum scripsisse, omnes consentiunt.
Sed ad hæc Eleutheri tempora perseuerasse Romæ vna cum Valentino etiam Marcio-
nem nunquam sibi constantem, sed sæpe de errore exomologesim facientem, iterumq.
corruentem: iam & superius diximus ex Tertulliano, qui ait: Vbi tunc Marcion Pon-
ticus nauclerus, Stoicæ studiosus? vbi tunc Valentinus Platonice sectator? nam constat
illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctri-
nam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec sub Episcopatu Eleutheri benedi-
cti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel &
iterum eieci. Hos quidem, quantum ex ijs conijcere licet, quo facilius in rectæ fidei gre-
gem possent irrumpere, sæpius mutasse formam, apparet.

Ceterum quod Marcion apud ethnicos Stoicum philosophū ageret, eiusdemq. scolaris,
cuius & ipse Marcus Imperator studiosissimus erat, sectatorē se esse profiteretur; & quod
Valentinus ac sui omnes ex dogmatis disciplina negarent subeundum esse martyrium:
inde factum est, vt exagitata sæpius eiusdem Marci tempore Ecclesia Romana persecu-
tionum procellis: hi soli impietatis propagatores Romæ in pace egerint, ibiq. diutius
vixerint: ipsam tamen Romanam Ecclesiam nequidquam horum sorde foedatam, sed
clariori iubare veritatis, maioriq. splendore in tenebris effulsisse, Irenæus (de quo sæ-
pius diximus) pluribus egregie, cum ad eius sinceritatem illos prouocat, plane
demonstrat.

Idem Irenæus præsentis quoque tēporis catholice Ecclesie, quibus semper abundare
soleret, diuina charismata recensens, hæc ait, quæ & Eusebius recitat in hæc verba: Plu-
rimum abest, vt hæretici possint mortuum suscitare, sicut Dominus ipse, sicut eius Apo-
stoli prædicationis subsidio adiuti, sicuti alij e fratribus complures suscitauerunt. Sæpe
numero autem, aliqua causa necessaria illud ipsum postulante, spiritus mortui (pro-
pterea quod tota Ecclesia illius loci, vbi huiusmodi res gerebatur, cum ieiunio &
multa intercessione Deum orabat) in corpus redijt, & hominis vita sanctorum pre-
cibus donata est. Rursus paululum in oratione progressus sic ait: Quod si Dominum
non reuera quidem, sed oculos hominum, quasi visis præstringendo, ista edidisse di-
xerint: illos ad Prophetarum libros deducemus, ex illisq. ostendemus perspicue,
omnia de illo ad eum modum prædicta esse, & vere post euenisse, & eum solum filium
Dei esse. Quapropter qui verè sunt eius discipuli, in nomine illius per gratiam ab illo
acceptam eiusmodi præstant, quo reliquis hominibus gratificentur, sicut quisque eorum
ab eo

d Tertul. de
prescrip. c. 30.
MARCION ET
VALENTINVS
ROMÆ.

e Iren. lib. 22.
cap. 56.
f Euseb. lib. 5.
cap. 7.
CHARISMA-
TVM DONA IN
ECCLESIA.

A ab eo donum acceperit. Quidam enim dæmones sic pro certo & vere eijciunt; vt non
raro hi, qui malis & nequam spiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in
Ecclesia & fidelium hominum societate constanter perseuerent. Nonnulli rerum futu-
rarum præscientia, diuina visione & prædictione prophetia imbuuntur. Alij eos qui
grauibus morbis afflicti sunt, per manuum impositionem curant, & ad pristinam vale-
tudinem restitunt. Iam vero, vt diximus, mortui suscitati sunt, & multos annos post
apud nos commorati. Quid plura? Dona sane ne dicendo quidem numerari poterunt,
quæ Deus Ecclesie per vniuersum mundum diffusæ donauit, quibusq. illa in nomine
Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi in dies singulos multa miracula ad gentium vti-
litatem efficit, & neque quemquam dolo & fallacijs deludit, neque hæc agit pecunie
cupiditate, aut quæstu ducta. Alio loco idem auctor scribit: Multos fratres in Eccle-
sia ipsi audiimus, qui & dona prophetie habent, & varijs linguis per Spiritus sancti
gratiam loquuntur; & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum commodi-
tatem; & mysteria Dei perspicue & euidenter aperiant. Ista de varietate donorum
in eorum animis qui eidem digni habebantur, ad tempora modo commonstrata resi-
dentium hæc apud Eusebium.

Sed & de diuinis scripturis eiusdem Irenæi auctoritate testatis, idem Eusebius quæ de
ea re ab eo scripta sunt recitat, deq. illarum interpretibus, qui hæc extitissent,
eiusdem quoque verbis meminit, nempe illis de septuagintaduobus diuinæ scripturæ in-
terpretibus, qui primo diuinam scripturam transtulerunt in Græcum, deq. Theodo-
tione Ephesio & Aquila Pontico, quos vt Christi diuinitatem imminuentes Ebionæi
hæretici, qui Christi diuinitatem negarent, sequuti essent. At nos de interpretibus scri-
pturæ diuinæ opportunius agemus inferius.

Verum illud hic dissimulare non possumus, quod idem S. Irenæus de restitutione
librorum facta per Esdram tradit his verbis, quæ idem quoque Eusebius sic recitat: Nec
mirum sane est Deum istud effecisse, de septuagintaduobus interpretibus scilicet: qui etiã
cum scripturæ, dum populi Israelitici captiui sub Nabuchodonosor tenebantur, peni-
tus interijissent, & Iudæi post annos septuaginta redijissent: deinceps temporibus Arta-
xerxis Esdram sacerdotem ex tribu Leui, diuino Spiritus sui afflatu incitauit, vt cum li-
bros omnium prophetarum qui antegressi fuissent, de integro conscriberet, tum legem
a Moyse promulgatam populo de integro restitueret] hæc Irenæus secundum Eusebij le-
ctionem; licet in ea, quæ communi vsu habetur præ manibus, ea verba adijciantur:
Prophetarum omnium rememorare sermones] præterijisse ea verba in textu posita ip-
se videtur Eusebius: nã in Chronico, Olympiade octogesima, anno secundo, ait de Esdra
post alia: Affirmaturq. diuinas scripturas memoriter condidisse, & vt Samaritanis non
miscerentur, litteras Iudaicas commutasse] cuius sententia pari quadam consensione a
pluribus æque accepta videtur.

At quoniam res eiusmodi est, quam (licet non horum temporum res gesta sit) ad Eccle-
siasticam tamen historiam magnopere pertinere, omnes facile iudicabunt: hanc eluci-
dare operæpretium ducimus. Tertullianus idem qui his ipsis cum Irenæo tempori-
bus viuebat, hæc de Esdra in eandem sententiam: Hierosolymis Babylonia expugnatio-
ne deletis, omne instrumentum Iudaicæ litteraturæ per Esdram constat restauratū] sed
& Clemens Alexandrinus, id ipsum affirmat cum ait: Esdras Leuites, qui factus fue-
rat sacerdos, prophetauit, omnes veteres rursus scripturas renouans:] Sed & citatur
epistola S. Basilij ad Chilonem, in qua hæc habentur descripta: Hic campus, in quo se-
cessu facto Esdras omnes diuinos libros ex mandato Dei eructauit.] Id ferme Theo-
doretus in præfatione super psalmos & alij. Sane quidem & S. Hieronymus in Eluidium
agens nominat Esdram restauratorem Pentatheuci.

Ex his autem, quàm amplissimorum virorum, atque aliorum recentiorum additis te-
stimonij, ea opinio penes complures inualuisse videtur, vt cum captiuitatis Babyloni-
cæ tempore incensum est templum, ciuitas diruta, & populus ductus in captiuitatē, diui-
næ quoque scripturæ libri exusti perierint: Sed in restitutione vrbs & templi omnes fue-
runt per Esdram restituti, nimirum diuini afflatu Spiritus absque aliquo exemplari, vt
prius erant, ex integro eos fuisse dictatos: quorum sententia dici oporteat, diuinam illam
a Moyse & prophetis legem scripturamq. traditam penitus excidisse, sed Esdra auctore
iterum fuisse scriptam.

Sed unde hæc sententia demanarit, prima fontis origo est demonstranda: certe qui- A
dem apud libros Esdræ ab Ecclesia receptos nihil tale est inuenire, immo extasse tunc
a 2. Esdr. 8. legis libros, ea Scribarum rogatio monstrat, quæ ait: ^a Dixerunt Esdræ Scribæ, vt af-
ferret librum legis Moyfi, quem præceperat Dominus Israeli. Attulit ergo Esdras sa-
ERROR DE RE- cerdos legem coram multitudine virorum ac mulierum, cunctisq. qui poterant intel-
STITUTIONE ligere in die prima mensis septimi, & legit in eo aperte &c.] Sic ergo ex scripto libro le-
FACTA PER gisse Esdras dicitur, non numen dictasse legem: nec aliter habet, qui Iudaicas anti-
ESDRAM. quitates accuratius est profecutus Iosephus, ^b cuius hæc sunt verba: Rogauerunt Es-
dram, vt eis legem Moyfi legeret, quod & fecit, stans in medio multitudinis a mane vs-
que ad meridiem. Ex qua lectione non solum in præsens & futurum discabant, quid
esset iustum, sed etiam præteritorum memoriam retractantes lacrymabantur] hæc Io-
sephus, quibus plane non memoriter ab eo recitatam, sed ex scripto lectam fuisse legem, B
apparet. Denique nullus penitus antiquorum Hebræorum reperitur, qui libros diui-
nos penitus perijisset, & per Esdræ diuinitus renouatos tradiderit: In apocrypho tan-
tum, ab Ecclesia penitus improbato atque reiecto quarto libro ^c Esdræ leguntur fu-
c 4. Esdr. 14. sius scripta, quæ de lege recenter ab Esdra absque aliquo exemplari diuinitus dictata fe-
runtur. Porro librum illum manifestos errores, qui repugnent Catholicæ veritati, con-
tinere certum est. Sixtus ^d & alij collegerunt eos ad quos lectorem amandamus.

Nec quod aiunt, Esdræ litteras Hebraicas commutasse, ac proinde non eo chara-
diere, quo olim exarata est lex, post Esdræ haberi conscriptam: probatur antiquorum
Hebræorum auctoritate. Quod si aliqua ab eo facta est commutatio litterarum, de
quinque finalibus tantum contigisse potuit: nam Philo ^e Iudæus & Iudæorum disertissi-
mus, illa ipsa lingua ac caractere, quo antiquitus scripta lex est, sic permanisse semper C
absque aliqua mutatione vsque ad tempora Ptolomæi Philadelphi, qui eam per He-
bræos in Græcum transferri curauit, aperte testatur: qui tamen cum dicat Chaldaica
lingua legem fuisse conscriptam, Hebraicam proculdubio linguam intelligit, quod A-
braham Chaldæus fuerit, & Chaldaica illorum temporum lingua eadem esset cum He-
braica, quod & de eo testatur S. Hieronymus, ^f cum ait: Philo arbitratur linguam He-
bræorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraham de Chaldæis fuit] ceterum in confes-
so est apud omnes, legem Hebraice fuisse cōscriptam, & ex Hebraico idiomate a Septua-
ginta interpretibus Græco sermone donatam: id Iosepho, id etiam reliquis tam Iudæis,
quàm Græcis, atque Latinis testantibus.

Sed mea sententia inde horum omnium dubitationum causa atque origo manasse vi-
detur: quod apud eos opinio illa inualuisset, vna cū vrbis excidio, ac templi cōbustione, D
sic diuinos quoque libros incēfos esse, vt nullum illorum exemplar reliquum fuerit: quo
certe nihil mendacius dici posse videtur. In primis enim, si exemplo agenda res est, cum
sub Antiocho, ac demum sub Vespasiano eandem cladem, immo longe maiorem Iu-
dæi sunt experti: num quia incensi sunt libri eorum, vel in manus Gentilium deueniunt;
fuerunt illi ab aliquo nouo Esdra dictante, miraculo iterum edito restituti? an non potius
quod innumera suppetere corundem exemplaria fidelissime scripta: Sed agendum, hæc
vt certiora reddantur, ad veterem & inolitam Hebræorum consuetudinem eos, qui de
his dubitant prouocemus.

Cum templum non nisi vnum, in quod omnes vndique conuenirent, apud Iudæos
esse posset, in quo sacrificia offerrentur: prouisum est tamen, vt religioni eorum alia
quoque via consultum esset; nimirum vt in ciuitatibus, oppidis, ac etiam vicis synago-
gas, domus ipsas publicas habere possent, in quibus simul tum precationis causa, tum E
etiam gratia diuinæ scripturæ, quæ quolibet sabbato legebatur, frequentes agerentur
conuentus. Quod non solum Iudæorum innumeris testibus exploratum habetur, sed etiã
pluribus tum sacri Euangelij, tum Actuum Apostolorum testimonijs testatum redditur,
& vt res exemplo clarior fiat, hæc apud Lucam ^g de Domino: Venit Nazaret vbi erat
enutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & sur-
rexit legere, & traditus est ei liber Isaiæ prophetæ &c.] Si in Nazaret exigui oppiduli sy-
nagoga erant sacri libri ad legendum, quid de alijs amplioribus locis dicendum? Per
omne quidem sabbatum legi solitas diuinas scripturas, tum legis, tum prophetarum,
idem Lucas testatur in Actis sic dicens ^h de Paulo & Barnaba: Cū venissent Antiochiam
Pisidiæ ingressi in synagogam, post lectionem legis & prophetarum &c.] At ne quis
putet

a 2. Esdr. 8.
b Ioseph. Anti-
quit. lib. 11. c. 5.
c 4. Esdr. 14.
d Sixt. Senesf.
bibl. lib. 1.
e Philo in vita
Moyfi.
f Hieronym. in
commen. in Da-
niel. c. 1.
g Luc. 4.
h Act. 13.

CONFUTATUR
DE RESTITV-
TIONE DIVI-
NÆ SCRIPTV-
RÆ OPINIO.

A putet recentem fuisse eiusmodi apud Iudæos institutionem: audiat quid pro concione
in Concilio Hierosolymitano Iacobus frater Domini loquutus sit dicens ^a: Moyfes enim
a temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui cum prædicent in synagogis, vbi
per omne sabbatum legitur] Iosephus ^b quoque Iudæus id ipsum confirmat, cum ait:
In hac populatione miles quidam libros Mosaycos in quodam vico inuentos protulit,
eosq. lacerauit in conspectu omnium] & cum agit de Iudæis Cæsareæ habitantibus ^c:
Iudæi (inquit) libros legis rapientes, secesserunt in Nabata] sed in re adeo aperta, ocio-
sum nimis est, diutius immorari. Et cumachus peregrin⁹ legebat isaiam in via

Ex his igitur necessaria consequutione deducitur, penes Iudæos tot saltē fuisse sacrorū
voluminum exemplaria, quot apud eos fuerunt synagogæ institutæ: quibus sic se ha-
bentibus, etsi non tantum quæ erant in templo, vel in alijs synagogis Hierosolymis
B consistentibus sacra legis volumina incensa fuerint; sed & quæ in tota Palæstina pariter
combusta, vel alio casu perierint: certe quod Iudæorum populus nequaquam eius pro-
uinciæ limitibus contineretur, sed vbique terrarum (vt auctor est Philo ^d) dilatata essent
ipsorum coloniæ, haud possibile fuit omnia, quæ reperiebantur tunc temporis sacra vo-
lumina excidisse: cum alioqui constet diuinæ scripturæ ^e auctoritate, non omnes Iu-
dæos ductos fuisse in captiuitatem, sed consentiente Rege Babylonis, plurimos in Iudæa
remansisse, qui & transmigrarunt in Ægyptum: & quamuis alia denuo pressura fuerint
exagitati; Iudæam tamen absque Iudæis, durante ea captiuitate, fuisse dici non potest,
cum inter eos propheta fuerit Abacuc, qui ^f in sublime raptus tulit prandium Danie-
li. Certe quidem non inuidisse Babylonios Iudæis legem ipsorum, quam suos in Sa-
mariam missos didicisse voluerunt ^g, intelligi potest.

C Si igitur sacra volumina nequaquam vbique locorum ea clade perijisse potuerunt:
quænam obsecro causa reddi potest, vt oportuerit diuino miraculo diuinam legem, li-
brosq. omnes sacros ab Esdra dictari, atque eo modo edi denuo? Rursus si tot vbique lo-
corum extrabant vetera exemplaria, quo modo verum esse potest, alio caractere Es-
dram curasse sacra volumina scribi, cum non nisi vnus characteris esse omnes vetustif-
simi codices reperiantur, nempe Hebraico antiquo caractere conscripti? Ex his itaque
mēdacij quoque redarguitur, quod ab alijs ferri, Athanasius in Synopsi tradit his verbis:
Narratur quoque hoc de Esdra, quod cum libri quinque per incuriam populi ac diuturna
captiuitate perijissent: ipse illos, cum esset honesti studiosus, industrius, & lector, apud se
omnes custodierit, ac tandem pertulerit, omnibusq. tradiderit, atque ita seruauerit.]

Sed quod ad Esdræ officium spectat: egregiam sane ab ipso nauatam esse operam, nō
D dubitamus; nempe vt sacros codices quàm diligentissime recognosceret, & si quod men-
dum irrepisset, ex aliorum exemplarium collatione corrigeret, emendatosq. vt dictū est,
populo legeret. Cōstat etiam diuinarum scripturarū auctoritate, ab Esdra Nehemia egre-
giã illam operam esse nauatam, vt collectis hincinde diuinis libris, & alijs ad rem sacram
spectantibus, bibliothecam nobilem constituerit. In libris enim Machabæorum ^h hæc
leguntur: Inferebantur autem in descriptionibus & commentarijs Nehemiæ hæc eadem,
& qualiter construens bibliothecam, congregauit de regionibus libros & prophetarū, &
Dauid, & epistolas Regum, & de donarijs] Secundum hæc etiam affirmasse videmus S.
Hilarium in præfatione in Psalms, cum ait, Esdræ omnes Psalms perquisisse, & ex eis
librum vnum collegisse. Nec aliud significare voluit S. Ioannes Chrysostomus, ⁱ dum
tradit ipsum ex reliquijs scripturarum diuinam scripturam composuisse: sic & Theodo-
retus ^k pariter affirmans: scripturam deprauatam tempore captiuitatis ab Esdra resti-
tutam. In hanc quoque sententiam Patres, qui de restitutione facta per Esdræ sermo-
nem habuerunt, intelligendos existimamus, nisi qui eidem apocrypho aliquam fidem,
quam nullam meretur, adhibendam esse putarunt. At de his, quæ obiter occasione eluci-
dationis sententiæ Irenæi, a nonnullis in magnam fidem acceptæ sunt dicta, iam satis:
cetera de eodem Irenæo suo loco inferius.

IESV CHRISTI ELEV. THERI PAPÆ M. AVRELII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
181. 3. 19.

CENTESIMO octogesimo primo anno, Lucius Aurelius Commodus secundum
Consul renunciatus collegam habuit Candidum Verum: quo anno (vt habet Euse-
bij Chro-

a Act. 15.
b Ioseph. Anti-
quit. lib. 20. c. 4.
c Idem de bel-
lo Iud. libro 2.
cap. 12.
d Philo de le-
gat. ad Caium.
e 4. Reg. 25.
f Daniel 14.
g 4. Reg. 17.
h 2. Mach. 2.
i Chrysost. ho-
mil. 8. in epist.
ad Hebr.
k Theodoret. præ-
fat. in Psal.
QVID ESDRAS.

IVLIANVS EPI S. C. ALEXAN- DRINVS. bij Chronicon) post Agrippinum, qui sedet annos tredecim, surrogatus est in sedem Ale- xandrinam Iulianus, sub quo Alexandria templum Serapidis conflagrauit: quod acci- disse anno secundo eius sedis, idem auctor affirmat. Hic (vltimis nimirum Marci tempo- ribus) praetermississe nolumus, quae sub eius Imperio a Nicephoro contigisse narratur historia. At quoniam in ea mentio habetur de Dionysio Alexandrino Episcopo, loco eius, restituendum putamus Dionysium Corinthiorum, qui his ipsis (vt vidimus) tem- poribus claruit; ille autem Alexandrinus longe postea. Vt cunq; se res habuerit, fides sit apud auctorem, qui ait:

* Niceph. hist. lib. 3. c. 37.

ΑΙΤΥΜΥΚΙ ΑΙΧΑΛΟΥΝ ΜΕΡΕΣ ΗΥ ΡΑΒΗΥ

ΑΙΤΥΜΥΚΙ ΑΙΧΑΛΟΥΝ ΜΕΡΕΣ ΗΥ ΡΑΒΗΥ

ΙΥΔΑΕΥΣ ΠΙ- ΔΕ ΚΟΝΥΑ- ΛΥΙΤ.

* al. Alexan- drinum.

Adhuc autem Marco Aurelio Antonino Imperium administrante, quod tunc acci- dit, non praetermittendum est silentio. Iudaeus enim quidam in solis aridisq. locis iter faciens, communiter cum viatoribus Christianis psalmos canebat. Cum vero morbo repentino ita affligeretur, vt crederetur moriturus, atque ibi in locis illis permansurus B esse: magna contentione viatoribus suis obsecrando institit, ne eum ita praesidio omni destitutum relinquerent, sed vt diuini lauacri participem facerent, ac deinde abirent. Vt autem illi, neque qui praestare hoc posset (sacerdote enim opus erat) neque aquae copiam adesse, quae in baptismo perficiendo, ex consuetudine antiqua & lege certa & inuiolata requireretur, causati sunt; & propterea in tanta rerum penuria petitioni eius non annuerunt. Iudaeus porro in sententia sua permansit, & iureiurando eos, vt sibi fa- tisfacerent, adegit: Illi itaque detractis homini vestibus, arena quae ibi erat, pro aqua vsi, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, tertium arena in eum coniecta, bapti- zarunt. Per hanc tam insolitam & admirandam sacrosanctam mysteriorum initiatio- nem, imbecillitate omni tanquam vinculo quodam is solutus, longe melius quam il- li, validius iam prorsus iter fecit. Postquam autem domum sunt reuersi, rem illam ad C Dionysium * Corinthioru Episcopum retulerunt. Ille vero admiratione stupens: Ecclesiam de ea re consuluit. Cui visum est, aqua insuper ad eum modum initiatum, iuxta Ec- clesiae traditionem, abluendum esse: & ita quod sacramento ei deesset, sarciretur] huc- usque Nicephorus, qui dum ait Iudaeum cum Christianis psalmos vna cantasse: eum- fuisse cathecumenum demonstrat: nam aliter nequaquam a Christianis ad illud pie- tatis munus admissus fuisset. Ceterum nec ex Ecclesiasticae legis praescripto, illum etiam necessitatis tempore, ab alijs quam a sacerdotibus potuisse baptizari, dicere potuerunt; sed rudi quadam simplicitate, & rerum Ecclesiasticarum ignorance.

IESV CHRISTI ANNVS 182. ELEVTHERI PAPAE ANNVS 4. COMMODI IMP. ANNVS 1. D

M. AVR. EL. II IMP. OBITVS

ΑΙΤΥΜΥΚΙ ΑΙΧΑΛΟΥΝ ΜΕΡΕΣ ΗΥ ΡΑΒΗΥ

* Lamprid. in Commodo.

* Herodian. li- bro 2.

COMMODOVS IMPERAT.

ADVENIENTE autem anno Domini centesimo octogesimo secundo, Bruttio Praesente secundum & Quintilio Gordiano Coss. die decima septima Aprilis Mar- cus Aurelius Antoninus Imperator, cum in expeditione Marcomannica ageret in Pan- nonia, morbo affectus, abstinentia cibi mortem voluntariam oppetijt. cui iam (vt habet Theophilus Antiochenus, qui tum vivebat) imperasset annos decem & nouem & dies decem: at quod tempus ab origine mundi idem ibi numerat annos quinquies mille sexcentos nonaginta quinque; diuersam esse de his aliorum sententiam, alibi dictum est. In hanc vsque diem perseuerasse Christianorum persecutionem, idem auctor in fine eius a se scripti commentarij tradit. Obijisse autem Marcum Imp. annos natum quinquagin- E tanouem, minus diebus nouem, ex Iulio Capitolino colligitur, qui eum ortum dicit. Vero & Augure Coss. sexto Kalendas Maias: fuit is annus Domini (vt positum est) cen- tesimus vigesimustertius: cum die sequenti ab obitu Marci decima octaua mensis Apri- lis Commodus, qui cum patre in castris agebat, hereditarium capeffiuit Imperium- annos b natus decem & nouem, minus mensibus quattuor & diebus tredecim: qui mox bellum prope confectum remittens, Romam se contulit, vbi pauculis annis (vt est apud Herodianum c) nihil non honoris paterni amicis exhibebat, omnibusq. eos in negotijs in consilio habebat.]

At quo modo postea in imum omnium scelerum penitus prolapsus, factus sit omnium crudelissimus atque turpissimus: adeo vt omnes, qui ex vitijs ante eum insignis infamiae nomine notati essent, nempe Domitianum, Caium, atque Neronem, facile antecelle- ret,

A ret, tum Dio, tum etiam Herodianus, sed & Lampridius in primis descripsit. At quod non sit nostri instituti, omnia ab Imperatoribus gesta profsequi; quodq. animus horreat singula eius monstruosissima facinora recensere, libentius temperamus. Satis sit aliqua ex his quae Marius Maximus nobilissimus & antiquus historicus a de acclamationibus in eum non a plebe tumultuante, sed a Senatu post obitum factis, accepta reddere: Ac- clamatum ait: Patriae hostem, parricidam, occiforem Senatus, carnificem eiusdem, ci- uium necatorem, impurum gladiatorem, fauioem Domitiano, Nerone impuriorem: eademq. saepius repetita, aliaq. complura addita, quae lector peruidere poterit: vt nec il- lis fatis quidem quibuscunq; enormitatis vocibus, omnis eius cum turpitudine iuncta fauitia, alijsq. omnis generis sceleribus vita ducta, iisdemq. omnibus saepius iteratis, exprimi facile potuisset: quae a nobis hoc ipso Imperij eius exordio non inconsulte po- nuntur, sed hac potissimum ratione.

* Apud Lam- prid. in Com- modo.

B Quis enim non videt, vlciscente numine, talem facem in Urbem illatam, & gladium in ciues fuisse paratum? Qui olim in Christianos, toto pene Marci Imperio, desauierant, quiq. eos calumnijs fuerant insectati; ipsiusq. Urbis Senatores praefecturas tunc prouin- ciarum geretes, de iisdem Christianis pessime meriti, eosdem per calumniam delatos car- ceribus mancipantes, saeuissime cruciantes, & crudeli morte tandem afficientes: omnes aequae Christiani sanguinis Commodum experiuntur vltorem. Et vt appareat, haec non nisi diuino consilio facta: vt olim accidit in Aegypto, b dum clades illae diuinitus immi- sae Aegyptios tantum afficerent, nec filijs Israel molestiae quidquam inferrent: ita pariter cum Gentiles tot Commodianis essent exagitati molestijs, ac diris nouisq. semper ca- sibus afflictati: Christi tamen Ecclesia pace vbique tranquillissima fruebatur; vixq. sit C aliquem reperire, cui religionis causa negotium exhibitum sit, nisi fortasse inscio Prin- cipe, ex Senatus, vel Magistratus sententia quispiam iussus sit duci.

COMMODOVS VLTOR S. AN- GVINIS CHRIS- TIANI.

b Exod. 9.

Dixerim plane alia quoque ex causa manifestum reddi ea in re diuinum consilium: nimirum ad mendacij arguendam Montani pseudopphetiam, quae vniuersum pene Christianum inuaserat orbem, multo plures in errorem impulsura, si quae praedicta ab eo erant, contrario euentu non fuissent elusa. Dolosa quidem ille arte, quod mala fa- cilius euenire contingat, quam prospera; quodq. coniectura fortasse (vt accidit Grego- rio Nazianzeno c de Iuliano Apostata Athenis agente ex naturalibus signis vera praedi- cere) Commodi potuisset praesagire fauitiam: bella, seditiones, ac immanem proxime in Christianos persecutionem fore excitandam, fuerat auguratus. Sed insanam ipsius ac suorum mentem plane patefecit euentus: nam Romanum Imperium a bello quieuit D (leuioribus quibusdam Britannorum velitationibus exceptis) & nullum a Commodo est factum negotium Christianis: vt propemodum miraculo adscribendum fuerit; quod sub turpissimo, immanissimo, ac insuper auarissimo Imperatore, nullis Christia- na religio fuerit talis Principis laceffita molestijs, nec aliorum Gentilium inuidentium fuerit ex more vexata calumnijs: quippe qui omnes saeuissimi Imperatoris vel malis oppressi, vel minis territi, aut aliorum exemplo perculsi, pauore metuq. deiectione, de Christianis nec cogitandi quidem haberent ocium, nedum persequendi facultas eis ali- qua suppetere videri posset.

ELVSA PRO- PHETIA MON- TANI.

c Greg. Nazianz. in laude Basil.

VNDE PAX EC- CLESIAE.

Vnde autem acciderit, vt inter tot tumultus ac turbas Christiani solummodo securi agerent, ac post longam vexationem quiescerent, peruestigandum est. Cum autem id qui- dem clementiae Imperatoris minime possit adscribi: totum est tribuendum diuinae virtu- ti, qua congregat sicut in d vtre Dominus aquas maris.] Cum nimirum cor impij ex- aestuans & quasi mare feruescens limite voluntatis suae coercet, imperatq. dicens: e Vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.]: Accidit quidem, nec absque diuino nutu, vt Martia, vna ex Commodi concubinis, quam prope loco vxoris, vt tradit Herodianus f, habebat (eidem enim honores omnes velut Au- gusta, praeter ignem, nepe faces accensas praecedere solitas, eius voluntate tribuebantur) ipsa inquam Martia fuerit, vt auctor est Dio g, Christianorum studioffima: quam quide quod magna apud Commodum polleret auctoritate, pro Christianis eum interpellasse, par est credere. Sed vt cunq; id acciderit, quod Imperator fauitiam in omnes longe lateq. grassantem, in Christianos solum progredi cohibuerit: quodq. Gentiles omnes im- mense semper odio prosequuti sint haecenus Christianos, eos vexare iam praetermife- rint: miraculum propemodum reputatur. Qui enim fieri potuit, vt aduersariae religio- nis

d Psal. 32.

e Job. 38.

f Herodian. li- bro 2.

g Dio in Com- modo.

*a Lamprid. in
Commodo.*

nis perditissimus homo, immo & qui ipse Deus dici, ^a & vt Herculi sibi sacra fieri voluit; Christianos deorum omnium hostes & contemptores benigne habuerit? Immo quonam pacto se a Christianorum iniuria valuit cohibere, & ab eorum religionis vexatione temperare, qui (quod scribit Lampridius) templa quoque deorum quos colebat, stupris ac humano sanguine polluit, necnon etiam spoliavit? vt merito in eum post mortem acclamatum sit a Senatu: Hostis deorum, qui templa spoliavit, vnco trahatur] sane quidem hoc præstare, illius solius erat, quo mari & ventis imperante, ^b fit tranquillitas magna. Sed iam cetera, quæ sub eius Imperio facta sunt, enarremus.

*b Matth. 8.
Mar. 4. Luc. 8.*

In hunc vsque annum vixisse oportuit Theophilum Episcopum Antiochenum: nam ad finem commentarij ad Autolicum meminit mortis Veri, cum regnasset annos vt ait, decem & nouem, sic enim nominat Marcum Aurelium Imperatorem. Quamobrem corrigendus est Eusebius, qui ante annos quattuor ponit in Chronico Theophili successorem Maximinum. Immo & hoc ipso anno, cum adhuc persecutio Marci tempore excitata nondum sedata penitus esset, nec plena pax per Commodum restituta, ipsum commentarium illum scripsisse oportuit: nam in fine ipsius, de persecutione adhuc cū ea scriberet grassante meminit: quod eius verba significant, quæ alia occasione sunt a nobis superius recitata. Quod si post præsentem annum, qui est vltimus Marci & primus Commodi, ipse scripsisset, non ea vtique de persecutione adhuc vigente, sed de pace Ecclesiæ reddita meminisset.

THEOPHILVS
QUANDO SCRIP-
SIT: NOTE
BENE HIC
MAIT

c. h. c. 3.

IESV CHRISTI. ELEV. P. PAP. COMMUDI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
183. 5. 2.

ORI A RV I
MOA AITEN
INA

CHRISTI anno centesimo octuagesimo tertio, Commodus tertium adiit Consulatum, collegam habens Antistium Burrhum. Quo tempore quiescente Ecclesia a persecutione Gentilium, magna facta est multorum accurrentium ad fidem suscipiendā accessio, ac eorum præsertim, qui nobilitate simul cum animi ingenuitate præstarent. Longo enim Christianæ religionis experimento, & eius cultorum quos præ oculis semper habebant, exciti virtutum exemplo, erecti animis ad altiorem se confidationē ex imo superstitionis Gentiliæ efferentes; primū admirari, ac subinde perscrutari, ac denique agnitā veritatem consecrari, amplexariq. tandē penitus decreuerunt. Erant e contrario de falsitate deorum, deq. cultus eorum tam aperta stultitia, adeoq. patētia ob oculos posita argumenta, vt a patrijs ritibus desciscere vi quadam quodam modo cogentur. Quis enim eorū, qui cerneret Faustina impudicitia infamia laborātem, inter diuas relata, templo donata, & deæ instar sacrificijs celebrata: adeo vecors esset, vt eo conspecto, atque alijs, quæ ibidem Romæ, hoc ipso sæculo, edita sunt exēpla, non confestim quid de dijs ceteris esset sentiendum, rationi consentientē sententiā ferret? Quis rogo Commodū seipsum inter deos referentē, & adulantē Senatū^c ipsum itidē deum Herculem appellan- tē, eidemq. vt deo sacrificatē, æquo animo ferre possit: quin mox sordida religionis pertæsus, eam quam cerneret puriorē ac sanctiorem, testatam miraculis, prophetarū ac Sibyllarum prænuclatam oraculis, atque sanctitate morū excultam religionē capefferet?

ROMANORVM
INGENS NV-
MERVS FIDEM
CHRISTIA-
NAM SEQVI-
TVR.

*c Lamprid. in
Commodo.*

MAITEN
MAITEN

*d Euseb. lib. 5.
cap. 20.*

MAITEN
MAITEN

MAITEN
MAITEN

Erāt adhuc recens Christianorum ope editum in Marcomannico bello miraculum, toto terrarum orbe tantopere prædicatum. His accessit, quod complures in hanc diem pro Christiana religione ab eruditissimis viris editæ fuerant Apologiæ; & in vanitatem ac falsitatem deorum simul ingestæ grauissimæ inuectiæ, quibus quilibet animus quamuis durior potuisset facile permoueri. De viris autem clarissimis ad Christianam fidem accedentibus sic scribit Eusebius^d: Eodem tempore, Commodus Imperium gubernante, nostra religio ad pacatum & tranquillum statum deducta fuit, & pax diuina gratia largiente, omnes Ecclesias in toto terrarum orbe occupauit. Quo quidem tempore salutaris Dei sermo hominum mentes cuiusque generis adeo attraxit ad piam Dei omnium rerum conditoris religionem cultumq. vt iam Romæ complures & genere illustres, & rerum affluentia admodum locupletati, vna cum omni familia & cognatione sua se ad suam ipsorum salutem amplexandam reciperent.] hæc Eusebius de Romanis.

Quod autem pertinet ad externos, illud memorabile, & scriptorum monumētis a pluribus consignatum habetur de Lucio Britannorum Rege, qui diuina luce mētem persus-

A sus, de Christiana fide suscipienda consilium iniens, legatos ad Eleutherum Papam misit, a quo sacros ministros, qui Christianæ religionis munera obire possent, acciperet. Hæc quidem cum omnes ad Eleutheri referant tempora, erroris arguuntur, qui scripserunt^a, facta sub Marco Aurelio & Lucio Vero fratribus Imperatoribus: nam tempora Eleutheri sedis, nullo modo cum ipsorū Imperio congruere certum est: magis itaque ijs assentimur^b, qui sub Commodus id factū esse dixerunt. Sed quid de his in libro de Romanis Pontificibus in Eleuthero scriptū habeatur, huc inferamus: Hic accepit epistolā a Lucio Britannico Rege, vt Christianus efficeretur per eius mandatum] eadem Beda, Ado, & alij recentiores: sed quod præstat his omnibus, eius rei memoria antiquis tabulis Ecclesiasticis, ipsis inquam antiquis Martyrologijs in Ecclesia legi solitis habetur adscripta: cuius rei gestæ narrationem paulo fusius in hunc modum inuenimus explicatam.

LVCIVS REX
BRITAN. CHRIS-
TIANVS.
*a Beda de ge-
stis Ang. lib. 1.
c. 4. & de sex-
tat.
b Ado in Chro-
nic. & alij.*

B Lucius nunquam se Christianæ religioni infensum exhibuit, hostemve: sed quod Christianorum miracula simul & vitæ integritatem admiraretur; in eosdē propensior videbatur. Amplexusq. fuisset iam ante Christianam religionem, nisi auita, velut nexibus, obligatus esset superstitione, nisi etiam conspexisset Christianos ab Ethnicis ipsis vt infames, vilesq. haberi: a Romanis ipsis, apud quos summa rerum esse videbatur, & gladio, & iniurijs assiduo lacerari. Comperit tamen postea, nouitq. ex legatis Cæsaris Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quendam, atque Trebellium: Imperatoremq. ipsum Marcum Aurelium, victoria eorum precibus obtenta, benigne habuisse Christianos. Quibus his, alijsq. perceptis, Lucius legationem misit ad Eleutherum Romanum Pontificem per Eluanum & Meduinum Britannos: rogans per eos Eleutherum, vt per se suosq. ministros ad Christianam religionem suscipiendam, aditum patefaceret: quod & obtinuit. Nam idem Pontifex Fugatum & Donatianum, aliter Damianum, in Britanniam misit, qui Regem & alios Christiana religione imbutos sacris initiarent mysterijs: quod & nauiter impleuerunt] cum alioqui diu ante (quod testatur Gildo^c sapiens) Christi Euangelium illuc perlatum fuisset. Hæc ex vetustioribus monumentis de Lucio prodita habentur.^d

LVCII REGIS
LEGATIO.

C Sed qualis fuerit his temporibus rerum Britanicarum status, vt omnis quæ de his posset dubitatio exoriri tollatur, peruestigandū est. Fallitur quidem certe, qui hæc de Lucio Britannico Rege in dubitationem audet inducere, quod putet Britanniam iam olim a Romanis sub Claudio redactam in prouinciā^e nullum habere potuisse Regem. Nunquam enim Romani ante hæc tēpora tota Britānia potiti sunt, sed in ea complures populos indomitos permansisse liquet, qui Romanis exercitibus negotiū sæpe facefferent. Rursum vero ijdē qui in Britannia populi a Romanis fuerūt rebellati sæpe sæpius descuiuisse, ac penitus rebellasse certū est. Nā vt de remotioribus tēporibus dicere prætermittamus: cōstat quidem auctore Iulio Capitolino^f, sub Marco Aurelio conflatum esse Britannicum bellum, sed per Calphurniū Agricolam illuc a Marco missum fuisse compressum. Rursum vero post obitum Marci, imperante Commodus, instauratum, adeo vt Britanni (quod scribit Lampridius^g) voluerint contra ipsum alium creare Imperatorem, recusantes omnino parere Commodus, sed per duces fuisse sedata omnia, idem auctor affirmat. Addit insuper ad hæc Dio^h, Britannicum bellum his Commodi temporibus fuisse omnium maximum, sed per Vlpium Marcellum prorsus extinctum. Tradit enim Britannos murum illum esse trāsgressos, qui inter ipsos & Romanorum castra positus erat medius. Quibus plane significatur Britanniam sic eo tempore fuisse diuisam, vt partem illam, quæ citra murum esset, Romani occupassent, alteram vero trans murum positam Britanni libere possiderent, qui sæpe Romanos murum illum egressi prælijs prouocarēt. Sic igitur, quod dicunt Lucium Regem fuisse Britannia, nihil prohibet, quantumuis Romani ex parte insulam detinerent, quin alterius eius partis, quam Britanni libere possiderent, Rex esse potuisset. Auctor est enim Ælius Spartianusⁱ, ab Hadriano Imperatore, cum in Britanniam perrexisset, murum per octoginta millia passuum esse ductum, qui Barbaros a Romanis diuideret; alium insuper murum sed cespititium superinduxisse Antoninum Piū, Iulius Capitolinus affirmat in Pio. Sic videas magnam partem Britannia fuisse liberam, nec paruissè Romanis. Potuit insuper & Lucius aliquis esse Regulus sub Romana ditio- ne in Britannia positus, Romanoq. Imperio parens, secundum ea quæ a nobis in Romano Martyrologio in Eleuthero Papa^k scripta sunt. At de Lucio satis. Ceterū quod ad Britannos spectat, qui Romanum ferre iugum noluisent, subiecisse colla Christo, fideq. Chri-

*c Gild. de excid.
Britan.
d Edita etiam
apud Baleū in
catal. & alios.*

*e Sueton. in
Claudio. c. 17.
& Tacit. lib. 10.*

*f Iul. Capitol.
in Marco.*

*g Lamprid. in
Commodo.*

*h Dio in Com-
modo.
BRITANNO
RVM STATVS.*

*i Spartian. in
Hadriano.*

k Die 26. Maij.

a Tertul. ad vers. Iud. 6. 7. Christiana imbutos, Tertullianus a qui his viuebat tēporibus, hoc miratus testatur, aitq. A Britannorū inaccessa Romanis loca, Christo sunt subdita] & inferius de ijsdem & alijs : Quid de Romanis dicam, qui legionum suarum præsidijs Imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt ? Christi autem regnum & nomen, vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur &c.]

Quod autem tum ex Eusebio, tum ex Lucij Actis dictum est, his temporibus Commodi, complures clarissimos viros religionē Christianam sectatos esse : ad hæc spectat, quod habet Tertullianus b de Consulari viro, qui Christianus cum fuisset, ac Consulatum gessisset, postea lapsus miser, inter sacerdotes Isis profiteri cœpit : quem idem auctor scripto ad eum carmine, acriter obiurgauit. Quis nam fuerit iste, qui Senator & Consul quoque (vt idem Tertullianus ait) etiam philosophum fingeret: haud satis compertum habemus. Scimus tamen ijs ipsis temporibus Commodianis accidisse, vt cum Princeps

Commodus eius Deæ cultui addictissimus esset: alios adulantes, eidem numini propensorem cultum exhibuisse. Huius rei testis est Lampridius, qui in Commodio hæc de eo ait : Sacra Isis coluit, vt & caput raderet, & Anubin portaret] Sed & Spartianus c cū agit de Pescennio Nigro : Hunc in Commodianis hortis in porticu curua pictum de musiuo inter Commodi amicissimos videmus sacra Isis ferentem: quibus Commodus adeo deditus fuit, vt & caput raderet, & Anubin portaret, & omnes partes expleret] Hæc cum dicat de Commodio & Pescenio Nigro Spartianus: haud mirum videri debet, eadem ab eodem Consule factitata, in quem Tertullianus scriptis inuehitur.

At susceptis semel Romæ Isis sacris, quæ sæpe maiores fuerant auersati, non solum his temporibus Commodi, sed alijs quoque posterioribus (quod ea religio postulat) Romanorum proceres sacris Isis initiari consueuerunt : nam de temporibus suis C sub Christiano Imperatore Ambrosius d hæc ait de quibusdam Gentilibus Romanorum proceribus: Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isis suscipiunt sacra: si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio obseruantiam] hæc ipse.

Sed admiratione plane dignum, quod huiusmodi Isis sacerdotio fungentium (vt egregium nobilitatis monumentum) consueuerint ea forma composita imagines pingi: nam quod de effigie Nigri Spartianus narrat, de apostata Consulari Tertullianus idem his versibus tradit :

*Teq. domo propria pictum cum fascibus ante,
Nunc quoque cum sistro faciem portare caninam :
Hæc non humilitas, sed humilitatis imago est.
Aedibus illa tuis semper monumenta manebunt.]*

Hicse igitur Isis sacris turpiter initiatus Senator a fide transfuga, turpissime quoque, quod Christianus aliquando fuisset, ad simulacrum Isis accidens, veniam precatus est, vt his carminibus idem docet Tertullianus :

*Rumor & ad nostras peruenit publicus aures
Te dixisse : Dea erravi, ignosce, rediui.]*

In quem auctor de eiusdem Deæ sordido cultu hæc superius :

*Quis patiatur enim te Matrem credere magnam
Possedeam dici : rursusq. putare colendam,
Cuius cultores infamiat turpis inurit ?
Namque sacerdotes tunicis muliebribus ijdem
Interiorum ritum cultu interiore fatentur] et paulo post:
Si quis ab Isiacō Consul procedat in Urbem
Risus oris erit. Quis te non rideat autem,
Qui fueris Consul, nunc Isis esse ministrum ?*

Sed quisnam esset cultus, his temporibus Commodi, Matris deorum Romæ, non inutile putamus hic Herodiani verbis referre, quo arguatur Gentilicium inter Christianos mos detestandus inolitus. ait enim e: Veris initio, statō sollempniq. die, pompam Matri deum Romani celebrant: in ea, quæ apud quemcunque sunt diuitiarum præcipua, supellexq. pleraque Imperatoria, materiæ aut artis sperandæ, perferri ante deam solēt] at hæc abolita, sed prosequitur: Passimq. omnibus ludendi licentia permissa, sic vt personas induant, quas cuique libitum, nullamq. non magistratuum quoque imaginē, prout cuiusque

a Herod. lib. 2.
GENTILICIVS QVI PRAVVS VSVS IN CHRISTIANOS IRREPERSIT.

A que studium repræsentent, sic vt non temere a falsis veros dignoscas. Putauit hoc Maternus idoneum celandis insidijs tempus &c.] pergit narrare historiam de famosissimo latrone, qui sic his diebus persona ex more contactus machinatus occidere Commodum Imperatorem, Romam venit. Porro hi ferme illi videntur esse ludi, quos eodem prope modum anni tempore, licet non Matri deorum, sed insania quadam perciti leuissimi Christianorum personati agere consueverunt, quos Bacchanalibus alij assimularunt. sed hæc obiter occasione Consularium virorum Christi fidem suscipientium.

IESV CHRISTI. ELEVTHERI PAPÆ. COMMODI IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 184. 6. 3.

B ANNVS Christi centesimus octogesimaquartus, Petronij Mamertini & Trebellij Rufi Consulatu in Fastis adscribitur. His primis annis Commodi Imperatoris (certum quippe annum haud designare licet) innotuit diuinæ scripturæ noua translatio facta a Theodotione: Cum enim Epiphanius a editam eam sub Commodio Augusto dicat, constatq. S. Irenæum b his temporibus eiusdem Commodi & Eleutheri Papæ scribentē eiusdem editionis meminisse: certe quidē ad hæc priora potius, quàm posteriora Commodi tēpora esse referenda videtur. Tertia hæc translatio dici consuevit: primā enim numerat illā nobilissimā Septuagintaduorū a Christianis olim atque Iudæis ipsis frequentiori vsu receptā: secundā autem sub Hadriano (vt suo loco meminimus) ab Aquila Pontico elaboratā: hanc vero Tertiam sub Commodio diffamatā. Verū quarta hæc ordine recedenda esset, si illius omniū antiquissimæ ratio haberetur, quā antequam regnaret Alexander Magnus, in

C certo auctore in lucē prodijisse ferūt, quæ & Græcis philosophis, vt Platoni (auctor est Clemēs Alexandrinus c) innotuit: sed quod eius nullū extet exemplar, & an integra fuerit, ignoretur, nec quo auctore fuerit elucubrata, in comperto esset, desijt inter alias numerari, cū præsertim nulla de ea habita ratio videatur, quæ & ipsis quoque Iudæis incognita haberetur: nā Philo d Iudæus illā primā omniū nominat (nec vllā antea factā affirmat) quæ Alexandriæ tēpore Ptolomæi Philadelphi a Septuagintaduobus interpretibus summo studio est confecta. Dicturi sumus de hac paulo fufius, cum agemus de Hexaplis Origenis:

Quod autē pertinet ad Theodotionē, de quo est sermo, tradūt hunc Tatiani e auditorē fuisse, eiusq. dogmata esse sectatū, moxq. se Marcionitis adiunxisse: neque tamē apud eos diu potuisse consistere, sed ad Iudæos transisse: iāq. profelytū eam subiisse prouinciā, vt ex Hebræo in Græcū volumina sacra trāsferret. Sed Eusebius f eū Hebionæum appellat,

D sicut & S. Hieronymus, ea fortasse ratione, quod dicat Irenæus b Hebionæos translationē Theodotionis sicut & Aquilæ Pontici esse sectatos: huncq. patria Ephesium nominat: quamobrē miramur eundē ab Epiphano Ponticū appellatū. Sed multo magis mirandū, quod post Symmachū ponat Theodotionē, cum ille Seueri tēporibus suā promulgauerit editionē, Theodotionē vero sub Commodio: Locutus enim de Symmacho hæc idē ait: h Post hūc autē mox sequenti progressu tēporis, hoc est circa secūdi Commodi regnū, qui regnauit post prædictū Commodum Luciu Aureliū annos tredecim; Theodotion quidā Ponticus ex sectatoribus Marcionis hæresiarchæ Sinopitæ, infensus & ipse illius hæresi, & ad Iudaismū declinans, & circumcisus: & Hebræorū linguā ipsorūq. elementa edoctus, priuatim etiā ipse interpretationē, & pleraque consonanter cum Septuagintaduobus edidit. Habebat enim hic plurima exercitia ex cōsuetudine Septuagintaduorū] hæc Epiphanius: & ne putes eū de alio Comodo fuisse locutū, quàm de quo agimus, hæc inferius subdit: Post Antoninū Pium regnauit Marcus Aurelius Antoninus, qui & Verus, annos decē & nouem: post hunc Commodus regnauit annos tredecim, cuius tēpore Theodotionē cognitum esse diximus, qui quartam interpretationem edidit. huic successit Seuerus &c.

E Si igitur post Commodum ponit Seuerum (vt plane nulla possit esse suspicio ipsum in his esse hallucinatum) quod Symmachi tertiam, Theodotionis quartam dicat, dici non potest mendum in codicem irrepsisse: sed id accidisse Epiphano quod & Athanasio, i qui etiam quarto loco Theodotionis interpretationem numerat, cum nec ipsum latuerit Seuerum regnasse post Commodum. At vero id ab eis ea ratione esse factū apparet, quod non ordine temporum easdem numerarunt editiones: sed sicut in Hexaplis ab Origene positæ essent, in quibus tertio loco Symmachi, quarto vero erat Theodotionis editio collocata, alio prætextu quàm temporum ordine, ijsdem sic ab eo dispositis, vt dicemus. Porro versionē Theodotionis licet perfidi, quiq. ex cloacis hæreticorum in lacunas se

a Epiph. lib. de mensur. & ponder. b Iren. libro 3. cap. 24. THEODOTIONIS TRANSLATIO ET ALIORVM.

c Clemēs Alex. Strom. lib. 2.

d Philo in vita Moyfi.

e Euseb. in Pænoplia.

f Euseb. lib. 3. cap. 8.

g Iren. libro 3. cap. 24.

h Epiph. de mensur. & ponder.

THEODOTIONIS VERSIO CVR QVARTA NVMERATA. i Athanas. in Synopsi in fin.

merferit Iudæorū, antiquiores Ecclesiastici tractatores minime despexerūt, nec Ecclesia eam vt hominis infidelis proscrispfit, quippe quæ Danielem ab eo translatum (vt tradit Hieronymus^a) in frequentiore vsum olim recepit. Cuius rei causa ex multis ea redi posse videtur, quòd ad coarguendos Iudæos plurimum valere conspicerent, si ea editio afferretur, quæ ab infensissimo Christianorum hoste, Iudæorum tamen studiosissimo fuisset elaborata. Hanc tamen ab Origene asteriscis & obelis appositis fuisse censura notatam, vt quæ deessent, quæve abundarent, manifesta fierent. Idem S. Hieronymus^b tradit, qui & hæc subdit: Cum (inquit) omnes Christi Ecclesiæ tam Græcorum, quàm Latinorum, Syrorum & Ægyptiorum hanc sub asteriscis & obelis editionem legant: ignoscant inuidi labori meo: qui volui habere nostros, quod Græci in Aquilæ, Theodotionis & Symmachi editionibus lætitant. Etsi illi in tantis diuitijs doctrinarum non contemnūt studia Iudæorum hominum: cur Latina paupertas despiciat hominem Christianum?] & aduersus Ruffinum^c eadem querela exostulans ait: Quòd si apud Græcos post septuaginta editionem, iam Christi Evangelio coruscante, Iudæus Aquila, Symmachus & Theodotion Iudaizantes hæretici sunt recepti, qui multa mytheria Saluatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in exemplis habentur apud Ecclesias, & explanantur ab Ecclesiasticis viris: quanto magis ego Christianus & de parentibus Christianis natus & vexillum Crucis in mea fronte portans, cuius studium fuit omiffa repetere, deprauata corrigere, & sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone: vel a fastidiosis, vel a malignis lectoribus non debeo reprobari?

Vsi sunt igitur Patres Theodotionis interpretatione adhibita censura Origenis: at non sic quidam hæretici, de quibus hæc Philastrius^d: Sunt hæretici alij qui Theodotionis & Symmachi itidem interpretationem diuerso modo expositam sequuntur, non illam beatissimorum priorum quam Ecclesia catholica colit, & prædicat.] Fertur eiusdem Theodotionis alia editio ex Hebræo in Syriacam linguam versa. Fuit & quorundam opinio^e, eiusdem Theodotionis esse paraphrasim Ionatæ nuncupatam: Sed cum de his nihil certi affirmari possit, a nobis consulto prætermittitur.

IESV CHRISTI ANNVS 185. ELEV. P. ANNVS 7. COMM. IMP. ANNVS 4.

SEQUENTI anno Domini octogesimo quinto supra centesimum, Commodus quartum adiit Consulatum cum collega Aufidio Victorino: quo tempore pace concessa Ecclesiæ, cum in multis alijs locis, tum apud Indos Christiana religio felicissime propagatur: Etenim Pantænus Christianus Philosophus Alexandria sub Iuliano Episcopo docens: ad Indos Euangelij prædicandi consilio profectus est. Rem gestam his paucis narrat Eusebius^f: Eodem tempore (cum scilicet imperante Commodus, Iulianus sederet Alexandria) Pantænus vir omni humaniore litteratura præstantissimus institutioni Christianorum illic præficatur. Quo quidem in loco, consuetudine ab antiquis temporibus ducta, sacrarum litterarum schola habebatur, quæ est ad nostram vsque ætatē continuata: quam sane ab hominibus cum politiore doctrina & eloquentia mire instructis, tum sacrarum litterarum studio probe exercitatis frequentatam accepimus. Pantænus, de quo paulo ante dixi, disciplina philosophorū qui Stoici appellati sunt, institutus, eodem temporis momento cū primis excelluisse traditur. Quem amore ardentissimo erga sacram scripturam flagrantē, tantū studij in illa propaganda posuisse ferunt: vt præco Euangelij Gentibus quæ Orientem incolebant ordinatus, ad Indorum vsque regiones sese conferret. Erant autem, erant inquam ad id tēporis complures verbi prædicatores & fideles nuncij, qui diuino Apostolorū imitandorum studio inflāmati, magna adiumentā cū ad verbum Dei in animis hominum exædificandum, tum ad id augendum afferebant. Quorū e numero vnus erat Pantænus ille, quē ad Indos perrexisse diximus: vbi, vt fertur, Euangelium Matthæi (quod ante eius aduentū ibi fuerat receptū) in manibus quorundā qui in illis locis Christū profitebātur, reperit: quibus Bartholomæum vnū ex Apostolis prædicasse, illisq. Matthæi Euangelium litteris Hebraicis scriptū reliquisse, & illud ipsum ad monstratū tempus reseruatū constat.] Sed idē Pātænus^g in multis præterea alijs doctrinæ Ecclesiasticæ studijs apud Alexandriam, clarā fati & nobilem vitam optimo & admirabili sine conclusit: tam viua voce discipulos instruens, quàm etiam librorum monumentis thesauros sciētiæ posteris relinquens.] hucusque Eusebius. Verum

a Hier. in praef. in Daniel.

THEODOTIONIS VERSIO NON EXPLOSA. b Idem ubi supra.

c Idem in Apolog. aduers. Ruffin.

d Philastr. cap. 142.

e Sixt. biblioth. lib. 4. ver. Syra.

DE PANTÆNO.

f Euseb. lib. 5. cap. 10.

g Idem eod. lib. c. 1. ex versione Ruffini.

Verum eius profectio in Indiam sub successore Iuliani Demetrio Episcopo contigisse testatur. S. Hieronymus^a, ab eodemq. missum fuisse, id exposcentibus illius Gētis legatis. Porro quos Indos dicūt, fuisse Brachmanas, alibi idē S. Hieronymus^b confirmat.

Reliquit post se Pantænus complures suæ eruditionis ac pietatis heredes: sed inter omnes eius discipulos laudatissimus fuit Clemēs Alexandrinus, de quo suo loco plura. Ceterū quantū Pantænus reliquis suæ ætatis Ecclesiasticis doctoribus eruditione excelluerit: ex ijs quæ idem Clemens^c numerans suos quos diuersis in locis audisset magistros, tradit his verbis, potest intelligi: Non (inquit) mihi est hoc opus scriptura artificiose comparata ad ostentationē, sed mihi ad senectutē reconditur monumēta, obliuionis medicamentū, vere imago & adumbratio euentiū & animatarū illarum orationū, quas dignus habitus sum qui audirem, & virorum beatorū quiq. reuera erant maximi pretij & estimationis. Eorum vnus quidē in Græcia Iouicus, alij vero in magna Græcia, alter eorū erat ex Coelesyria, alter ex Ægypto, alij autē ex Oriente, ex eis alter quidem Assyrius, alter vero in Palæstina Hebræus ex alto ducta origine. Cum autem in eum vltimū incidissem (erat autem primus potestate) conqueui in Ægypto, venans ea quæ latuerant, Sicala reuera apis prophetici & Apostolici prati flores decerpens, sinceram quandam & incorruptam cognitionem ingenerauit eorum qui audiebant animis: sed qui veram quidem beatæ doctrinæ seruabant traditionem, statim a Petro & Iacobo, Ioanne & Paulo sanctis Apostolis (filius a patre accipiens, pauci autem sunt parentibus similes) ad nos quoque Deo volente peruenerūt illa a maioribus data & Apostolica deposituri femina] hæc Clemēs, per eum quem in Ægypto demum conuenit, intelligens Pantænus Philosophum. Quòd si augurari licet de ceteris, putamus per eum quem in Græcia nactus est, intelligi Dionysium Corinthiorum Episcopum, vel Caium: per Syrum, Theophilum Antiochenum: per Assyrium, Bardesānem: & per Palæstinum, Theophilum Cæsariensem, de quo inferius sub Victore Papa plura dicturi sumus: sed præstabat his omnibus Pantænus, ipsius Clementis sententia: qui cum, non solum doctrina, sed & vitæ sanctitate enituerit, eius dies anniuersaria in tabulis Ecclesiasticis^d adnotata legitur. At de Pantæno fati.

IESV CHRISTI ANNVS 186. ELEV. P. ANNVS 8. COMM. IMP. ANNVS 5.

CHRISTI anno centesimo octogesimo sexto, Marcello & Æliano Coss. anno quinto Commodi Imperatoris: Hierosolymis (inquit Eusebius^e) ordinatur Episcopus Maximus ordine vigesimus sextus: post quem vigesimus septimus Antoninus: vigesimus octauus Valens, vigesimus nonus Dulychianus, trigessimus Narcysius, trigessimus primus Aelius, trigessimus secundus Germanio, trigessimus tertius Gordius, trigessimus quartus rursus Narcysius. Tantis apud Hierosolymos Episcopis constitutis, non potuimus discernere tempora singulorum, eo quod vsque in præsentem diem eorum Episcopatum anni minime inueniantur] hucusque Eusebius, quibus plane non modo erroris, sed si dicere hoc fas est, temeritatis arguuntur recentiores, qui texentes catalogum Hierosolymorum Episcoporum, singulis prout libuit, certum annorum sedis ipsorum numerum præscriperunt. Cum alioqui Eusebius Episcopus Cæsareæ, sub cuius metropoli Hierosolymæ quoque erant, se id minime inuenire potuisse testetur. At nos potius sectamur Eusebium se id ignorare ingenue profitentem, quàm alios dubia perinde ac si certa explorataq. forent, affirmantes: quod & alias superius contestati sumus. Eosdem habet idem Eusebius in historia, sed primo vsque ad Narcysii priorem ingressum.

IESV CHRISTI ANNVS 187. ELEV. P. ANNVS 9. COMM. IMP. ANNVS 6.

CENTESIMO octogesimo septimo Christi anno, Maternus & Bradua Consules creati sunt, quibus consignatæ leguntur litteræ Eleutheri Papæ ad Episcopos Galliarū, quarum si spectes argumentum, nihil est quod de ijs dubites, cum ea illos in primis admoneant, de quibus (vt vidimus ex litteris Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis^f) iā sub Marco Imperatore, cum martyres detinerentur in vinculis, de cibis vtendis, occasione Alcibiadis abstinentiæ, fuerat a sanctis martyribus controuersia excitata: nam Mon-

a Hieron. de Script. eccles. in Pantæno. b Hieron. ad Magnū epist. 84.

c Clem. Alex. Strom. lib. 1.

PRÆCEPTORES CLEMENTIS.

d Martyrolog. Rom. 7. Iulij.

e Eusebius in Chronic. & hist. lib. 5. cap. 12. EPISCOPI HIEROSOLYMITANI.

DE EPISTOLA ELEV. P. ANNVS 9.

f Euseb. lib. 5. cap. 3.

tanistæ (vt diximus) illegitimas ac supersticiosas in Ecclesiam inferre conati fuerant xerophagias. Quamobrem ad hæc respexisse videtur constitutio ab Eleuthero edita, qua admonuit, ne quis escam aliquam repudiaret, vt malam, quæ a Deo creata esset, quod affinis hæc esset hæresis dogmati Marcionis, a malo principio hæc omnia creata esse dictantis: quæ in eadem epistola repetita esse videntur, fufiusq. tractata.

Qui impugnat veteres Decretales epistolas Romanorum Pontificum: huic ab Eleuthero conscriptæ fauent, quod scilicet in fine hæc habeant verba ad Episcopos Gallicanos: Huius rei gratia vniuersalis vobis a Christo Iesu commissa est Ecclesia, vt pro omnibus laboretis, & cunctis opem ferre non negligatis. Possemus equidem haud iniuria suspicionem prætexere adulteratæ epistolæ: cum quæ in ea posita sunt de iudicijs, superad-dita, exscripraq. videantur ex Constantini Imperatoris constitutione & interpretatione ad eam apposita quæ in Codice Theodosiano leguntur. Sed illorum verborum: Vniuersalis vobis a Christo Iesu commissa est Ecclesia] dicimus esse legitimū sensum, quod oppugnantibus hæreticis vniuersalem Ecclesiam, quorum vt vidimus his temporibus ingens erat numerus: non modo Episcopis sed vnicuique Christiano eius defensionis studium imperatum esse videretur: pro veritate enim atque iustitia vsque ad mortem certandum omnibus fidem sectantibus est a diuina scriptura mandatum. Nec ob eam causam confunditur ordo hierarchicus a Christo (vt dictum est) in Ecclesia institutus: nam sicut quodlibet corporis membrum suo fungens munere, pro toto corpore dicitur laborare, adeo vt hac ex parte totius corporis, non partis tantum (quod ad munus suum spectat) iure illi possit dici cura commissa, absque capitis, quod est præcipuum membrum, offensione: ita etiam Eleutherus merito iureq. membris Ecclesiæ ea ratione dixerit vniuersalis Ecclesiæ curam esse commissam.

Reperitur ab Apostolo Paulo eadem fere vsurpata phrasis: nã cum vocasset maiores natu Ecclesiæ Ephesi constitutæ, sic allocutus est eos: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. hocq. illud ipsum est, quod cum S. Cyprianus primum dicit: Vna est Ecclesia per totum mundum in multa membra diuisa, item Episcopatus vnus est Episcoporum multorum concordia numerositate diffusus] post multa subdit hæc verba: Episcopatus vnus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur, vt Episcopatu vnum indiuisumq. probemus] nimirum (quod dictum est) cum quodlibet membrum pro toto corpore, cuius vnus est caput, cuius est muneris cunctis prospicere, intelligitur laborare. Quo etiam sensu hæc apud Clementem: Scripsimus vobis omnibus hanc catholicam doctrinam ad confirmandum vos, quibus Episcopatus vniuersalis creditus est & commissus] sic & S. Ignatius communis Ecclesiæ vocat Episcopum, qui Philadelphiæ tantum præfæctus erat antistes. Et in eundem plane modum Gregorius Nazianzenus, cum agit de S. Athanasio: Creditur illi (inquit) populi Alexandrini præsentia, quod perinde est ac si dicam totius orbis præfectura. Cur ita? quia scilicet præfuit Ecclesiæ Alexandrinæ, vt vniuersali prodesset. idem & de S. Cypriano encomium texens, hæc in eandem plane sententiam: Non enim Carthaginensium solum Ecclesiæ præfuit, aut Africæ, quæ merito eius vsque in hodiernum diem omnium sermone celebratur, sed vniuerso Occidenti, immo & Orienti fere ipsi, Meridiei, & Septentrioni, quocunque ille admiratione sui peruenit] hæc ipse: plura alia ad hæc exempla essent addenda, sed plus satis hæc esse videntur ad dictorum verborum elucidationem, quorum causa Nouantes, cum alioqui Decretales omnes illas epistolas respuant, negotium faceffunt Ecclesiæ, cum hierarchicum ordinem in ea diuinitus institutum impugnant. Sed de eo superius suo loco pluribus actum est.

IESV CHRISTI ANNVS 188. ELEV. PAP. ANNVS 10. COMM. IMP. ANNVS 7.

VI sequitur annus Domini centesimus octogesimus octauus, notatur in Fastis quinto Commodi Consulatu cum Acilio Glabrione. Quo & decernitur præfectura Augustalis Ægypti Philippo, nempe anno septimo Commodi Imperatoris: nam licet post exactum annum septimum Commodi, illa potius dicatur: id accidit, quod non simulac ab Imperatore electus esset, nomen consequeretur & munus, sed

DVPLEX VNI-VERSALIS PRAEFECTV-RA.

De Ind. l. 2. Et ibid. interpreat. Codic. Theodos. lib. 2. tit. 18

Eccles. 4.

Act. 20.

Cypr. de vniuersitate Ecclesiæ. QVOMODO QVISQVE EPISCOPVS DICATUR VNI-VERSALIS.

Clem. Const. lib. 6. cap. 14.

Ignat. epist. ad Philadelph.

Greg. Nazianz. orat. in laud. Athan.

Idem orat. in laud. Cyprian.

PHILIPPVS PRAEFECTVS ÆGYPTI.

sed cum Alexandriam ingrederetur, idq. lege Augusti factum Vlpianus affirmat. Hic ille Philippus pater illustri martyri Eugeniæ, qui vna cum Claudia coniuge in prouinciam profectus est: vbi Iudæos ac magos qui sibi viderentur pessimum omnium hominum genus, vehementer exagitauit, cum Christianis autem benigne egit, eos reueritus propter integerrimæ vitæ exemplum. Desponderat hic Eugeniã filiam Aquilio Consuli, sed legendum arbitror, Acilio, qui hoc anno Consulatum gessit vna cum Commodus nisi dixerimus hunc esse aliquem ex suffectis Consulibus: testatur enim Dio, Commodum (quod nunquã antea factum fuerat) in annu vnum vigintiquinque Consules designasse.

Sed quidnam accidit? Eugenia in Christum credens, nuptias auersata, vna cum fidelibus eunuchis Proto & Hyacintho secedens, virili habitu delituit inter monachos, quos Essenos a Philone dictos esse, superius demonstrauius, hæc omnia perficiente S. Heleno Episcopo Heliopoleos. Quo modo vero pater eius in Christu crediderit, & sub Seuro successorẽ acceperit Terentium, deq. martyrio ipsius & Eugeniæ, inferius suo loco dicemus. Extant eius Acta, ex quibus hæc accepta summatim narrauius, & alia quæ dicturi sumus. Cum iidem martyres tam Orientalis Ecclesiæ, quam Occidentalis præconio celebrantur, & apud omnes æque dies natalitius eorum martyrij recolatur: haud putamus posse aliquem suspicari esse commentum.

Recitantur ea, sed ex antiquioribus monumentis a Metaphraste, quibus plane consentientia esse noscuntur, quæ ab Alcimo Auito Episcopo Viennensi ante mille & centum fere annos ad Fuscina sororem de laude castitatis scripta sunt: quibus hæc quæ primitus ab ipsa sunt gesta narrantur, cum ait:

Eugenia dudum toto celeberrima mundo Fama fuit: Christi que cum pro nomine vitam Fuderit: ante tamen fortes processit in actus: Namq. habitum mentita viri, &c.]

Eam siquidem texit historiam, quæ apud dictum auctorem fufius enarratur, quo modo inter monachos incognita diu vixit: & rea facta stupri, quod erat, propalare coacta fuit.

IESV CHRISTI ANNVS 189. ELEV. PAP. ANNVS 11. COMM. IMP. ANNVS 8.

CHRISTI anno centesimo octogesimonono, Coss. Crispino & Æliano, octauo anno Commodi Imperatoris: Apollonius (inquit Eusebius) Urbis Senator, lecto Senatui insigni volumine, quod de Christi fide composuerat, capite ob Christi fidem truncatus: hæc in Chronico: sed in historia post pacem in Ecclesia concessam hoc tempore enarratam hæc subdit: Verum istud virtutis hosti & inuidia natura sui æstuanti diabolo minime ferendum videbatur: & propterea varias de integro machinas contra nos astute fabricare aggressus est. Nam Apollonium virum inter fideles politioris litteraturæ studijs & philosophiæ notitia plurimum celebratum in iudicium adducit: & vnum ex eiusdem Apollonij seruis ad hanc rem valde accommodatum, qui hominem accuset, excitat. Ceterum huic misero ac perduto in iudicium intempestiue & incommode ad Christianum accusandum ingredienti: actutum (quoniam qui Christianorum nomina solum quia Christiani essent deferebant, Imperatoris edictum neci dare mandauerat)

crura suffringebantur, Perennio iudice contra eum talem sententiam pronunciantem. Iste autem Deo charissimus martyr, cum iudex obnixè ab illo petijset, flagitassetq. vt fidei suæ rationem coram Senatu redderet, simulatque accuratissimam orationem apologeticam pro fidei quam profitebatur defensione coram omnibus recitasset, sententia Senatus securi percussus decessit e vita. Quippe vetus lex apud illos extabat, Christianos qui semel in iudicio comparuerant, nisi professionis suæ sententiam mutarent, non omnino liberos dimittendos esse. Istius vero coram iudice verba & responsa quæ ad Perennij rogata dabat, & orationem apologeticam apud Senatum habitam, si cui libitum sit, accurate cognoscere, ex libro nostro quem de veris martyribus composuimus, manifestum intelliget] hucusque Eusebius. At quæsitus diu & a pluribus eius de martyribus liber, nusquam fuit inuentus.

Quod autem idem Apollonius prædicetur cum ceteris litteris, tum philosophiæ scientia Ann. Eccl. To. 2. V 3

a l. unica. ff. de off. præf. Aug.

EUGENIA VIRGO.

Metaphr. die 25. Decemb. Et alia manu scripta.

Eusebius in Chron. d. Euseb. lib. 5. cap. 20. DE APOLLONIO SENATORE MARTYRE.

LEX INIQUA.

a Iul. Capitol. in Marco.
A tia celeberrimus. Illud in mentem venit, num hic ille fuerit Apollonius Chalcedonius ^a philosophus Stoicus, quem Marcus Aurelius Antoninus Imperator (vt vidimus) mirifice coluit. Et licet ex ijs quæ scripsit ad Bardesanem Syrum, eo tempore ethnicum & Christianæ religionis aduersarium ipsum fuisse constet: fortasse is postea (vt de multis accidit) fidem Christianam amplexus, eiusdem quoque susceperit patrocinium. Sane quidem quantumlibet Senator fuerit, ipsum tamen nomen non est Romanum, sed peregrinum. Accidere autem facile potuit, vt ex litteris illis, quas ab omnium celeberrimo philosopho Christiano Bardesane acceperat, diuina operante virtute, mente fuerit illustratus, vt veræ religionis cultum agnosceret, atque agnitum sectaretur. Sed quod id tantummodo persuadeat coniectura, nihil est quod certe affirmare possimus: licet id æquius dici possit, quam quod hic Apollonius idem fuerit cum illo celebri inter scriptores Ecclesiasticos, qui aduersus Cataphrygas ^b commentarios edidit, quod inter alios Nicephorus perperam dixit: nam cum Eusebius, tum S. Hieronymus eos ab inuicem distinctos ac plane diuersos fuisse ostendant: temporis certa ratio eos mendacij aperti redarguit. Nam cum ex eius scriptis superius dictum sit, ipsum quadraginta post annos ab hæresis Montani principio, eas a se conscriptas esse lucubrationes aduersus eum ac ceteros eiusdem impietatis sectarios: plane declaratur, longe post Apollonij Senatoris obitum, & post Commodi tempora illum Apollonium claruisse.

b Niceph. lib. 4 cap. 25. 26.
B Rursum vero quod ad eiusdem Apollonij supplicium spectat, obseruandum est, non Commodi Imperatoris sententia fuisse damnatum, sed ex Senatus consulto, Perenni (aliter, Perennio) iudice decernente. Erat enim, vt tradit Herodianus, Præfectus Prætorianis militibus: Hic quippe (inquit Lampridius ^c) Commodi animum persciens, inuenit quemadmodum ipse potens esset: nam persuasit Commodi, vt ipse delitijs vacaret, ^C idem vero Perennis curis incumberet: quod Commodus lætanter accepit. Hac igitur lege viuens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum, meretricumq. delectu ad formæ speciem conciliauerat: trecentisq. alijs puberibus exoletis, quosque æque ex plebe ac nobilitate, nuptusq. forma disceptatrice collegerat, in palatio per conuiuia & balneas debacchatur] & paulo post: Tunc tamen Perennis cuncta sibimet vindicauit: quos voluit, interemit; spoliauit plurimos, omnia iura subuertit, prædam omnem in finem contulit.] ac de eo iterum: Et nonnulli per prouincias a Perenni ob diuitias infimulati, spoliati sunt, vel etiam interempti, his quibus deerat ficti criminis appositio, obijciebatur quod scribere voluissent Commodum heredem] hæc & alia plura cum ipse, tum Dio atque Herodianus recensent.

c Lamprid. in Commod.
C Quo modo autem post Apollonij necem Perennis, qui potestate regia diutius exultauerat, & in alios insultauerat, occisus sit, Herodianus ^d ceteris fufius narrat his verbis: Cum itaque nobilissimis scenicis operam daret, sedes Imperatoria sella Commodus, plene spectatoribus teatro, suisq. cuique locis ad sedendum pro dignitate attributis, priusquam quidquam diceretur, agereturq. in scena; repente quidam philosophi habitu, manu baculum gestans, peramq. seminudus ab humero suspensus, curriculo prodijt: mediaq. in scena consistens, manuq. silentium imperans: Non hoc (inquit) ludorum tempus, o Commodi, neque spectaculis, celebritatiq. vacandum. Imminet ceruicibus tuis Perennis gladius: ac nisi caueris; non quidem impendens sed iam præfens periculum, peristi: nam & ipse hic aduersus te copias pecuniamq. colligit, & nati exercitus Illyricos sollicitant; quos nisi statim præuenias, occidisti. His dictis, siue forte quadam diuinitus impellente, siue id auro homine vt gloriam sibi ignarus atque obscurus acquireret; seu quia speraret ingens aliquod præmium se ab Imperatore consequiturum: sane illum de repente obstupescerat. Ceteri autem etsi non de nihilo ea dicta suspicabantur: tamen fidem habere dissimulabant. At Perennis comprehendendi hominem iubet, ac pro furioso & vaniloquo, igne comburi: ita scilicet dedit poenas intempestiuæ libertatis. Ceterum qui se Commodi studiosos videri volebant, perosi antea quoque, Perennem vt pote intolerandæ hominæ superbiæ, contumeliæq. nacti opportunum tempus, calumnijs eum premere aggrediuntur: sed scilicet ita futurum erat, vt Commodus insidias vitaret, & Perennis vna cum liberis pederet poenas] Addit his Herodianus alias in Perennem querelas militum Romæ agentium, & aliorum ex Britannia (refert Dio ^e) ea de causa Romam aduentantium, quibus omnibus persuasus Commodus annuit, vt occideretur Perennis, datumq. Clearco qui eum odio prosequeretur: non ipse tantum, sed & filius qui agebat in exercitu, vxor quoque & foror simul

e Dio in Commodo.

A mul cum filijs occisi sunt. Finis hic fuit Perennis diu antea ad vindictam aliorum toleranti: sed vbi sanguine Christiano se polluit, insperatam ultionem numinis sensit.
 Hoc item anno post Apollonij Senatoris necem, hæc contigisse refert Eusebius: ^a In Capitolium fulmen ruit, & magna inflammatione facta, bibliotheca & vicinæ quoque ædes concremata.] Magna subinde subsequuta est pestilentia, qua cum vniuersa Italia est afflictata, tum Roma præcipue: cum, vt tradit Dio, ad duo millia mortuorum corpora quotidie efferrentur. Ceterum Apollonij dies cædis, in tabulis Ecclesiasticis ex more adscriptus, memoria anniuersaria semper postea in Ecclesia celebratus est.

a Euseb. in Chronico.

CLADES SE-
QVVTÆ NE-
CEM APOL-
LONII.

IESV CHRISTI. ELEV. P. PAPÆ. COMM. IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
190. 12. 9.

C HRISTI anno centesimo nonagesimo, Fusciano & Silano Coss. agente Commodo in Imperio annum nonum, defuncto Iuliano Episcopo Alexandrino, anno decimo sedis eius, substitutus Demetrius ab Eusebio ^b ponitur in Chronico: licet in historia longe maiorem annorum numerum Iuliano tribuisse videatur, dum eum vsque ad Seueri persecutionis tempora peruenerit demonstrat; ^c sic dicens: Cum Seuerus iam decimum Imperij sui annum ageret, & Lætus Alexandria reliquæq. Ægypti Præfecturam obtineret, & Demetrius nuper tum post Iulianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis, magisque incenderetur, &c.]

DEMETRIVS
EPISC. ALEX.

b Euseb. in Chronico.

c Idem lib. 6. cap. 2.

C IESV CHRISTI ELEV. P. PAPÆ. COMM. IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
191. 13. 10.

S EQVENTI anno centesimo nonagesimo primo, duobus Silanis Coss. Iunio atque Seruilio, Commodi Imperatoris anno decimo, post Maximinum surrogatur in Ecclesiam Antiochenam Serapion] hæc Eusebius ^d in Chronico, licet S. Hieronymus id factum dicat anno sequenti. Celebris hic fuit inter scriptores Ecclesiasticos huius temporis: de cuius lucubrationibus, quæ apud se extarent, hæc Eusebius: Serapionis in scribendo industriæ & vigiliarum, alia (credibile est) apud alios conseruata esse monumenta; sola ^e autem apud nos ea peruenerunt, quæ contra Dominum quendam, qui persecutionis tempore a fide in Christum excidisset, seq. ad Iudaicam superstitionem transfulisset, scripta fuerunt, & ad Pontium * & Carinum Ecclesiasticos viros missa, atque certæ quædam ad alios epistolæ: alius est liber ab eo confectus, de Euangelio quod secundum Petrum dicitur: quem quidem elucubrauit, quo ea quæ in eo erant falso commemorata, penitus refelleret: idq. propter certos fratres qui in Ecclesia Rosensi illius Euangelij simulatione ad alienas doctrinas & a fide discrepantes se applicuissent. Ex quo quidem libro pauca quædam, in quibus suam de eo Euangelio sententiam exponit, commode citare non fuerit ab instituto alienum: sunt autem hæc.

d Euseb. lib. 6. cap. 10.

SERAPION
EPISC. AN-
TIOCH.

* al. Ponticum
& Coricum.

Nos enim fratres, & Petri & aliorum Apostolorum doctrinam recipimus, sicut & Christi: sed libros quosdam falso nomine illorum inscriptos, vt pote eius rei satis experti, omnino repudiamus: idq. pro certo cognoscentes, nos eiusmodi non aliquando ab illis accepisse. Ego enim cum essem apud vos, putabam certe omnes rectæ fidei penitus addictos fuisse. Librum idcirco qui Petri Euangelium inscribebatur, mihi ab illis oblatum cum minime perlegissem, equidem dicebam: quod si, quia hoc Euangelium inter vos non legatur, animo & voluntate dissideatis: legatur quidem. Verum cum iam intelligam illos occasione ex ijs quæ ipse tum dicebam arrepta, in erroris cuiusdam latebras irrupisse: ad vos denuo venire maturabo. Quare, fratres, breui me expectatote. Nos autem fratres, minime nescij cuiusnam erroris & sectæ auctor fuerit Marcianus, & quo pacto dum ea quæ loquebatur, non intellexit, sibi ipsi repugnauerit (quod plane ex ijs quæ ad vos scripta sunt, facile discetis) simul ac a quibusdam qui ipsum Euangelium vsurpant; hoc est ab ijs, qui ex eo primum suum duxerunt errorem, quos appellamus *δοκτράς*, hoc est, Opinatores (complures enim & variæ sunt eorum disciplina, sensus & sententiæ)

APOCRYPHA
VT PERMIT-
TENDA.

sententiæ) sciscitati essemus, poteramus facile animaduertere, nonnullas illius Euan- A gelij sententias cum vero rectoq. Saluatoris verbo consentientes esse, alias autem ab eo diuersas discrepantesq. quas hic vestris tanquam oculis ad explorandum subiecimus] hætenus ex commentario illo Serapionis Eusebius.

Erant Docitæ hæretici, qui pseudoeuangelio Petri ad suam ipsorum hæresim confir- mandam utebantur (inquit Theodoretus) ^a qui non vere sed sola visione & apparitione credebant fuisse mysterium incarnationis. Sectæ huius auctorem fuisse Iulium Cassianum, ex Clemente Alexandrino ^b superius dictum est. Rursum vero quod ad Serapionis lucubrationes pertinet, illis ipsis quas (vt dictum est) ad Pontium & Carinum conscripsit, hæresim Montani magnopere exagitauit, quibus declarat eam iam ab Ecclesia toto orbe damnatam. Sunt hæc eius verba ab Eusebio ^c recitata: Vt vero istud intelligatis; omnem in Christo fraternitatem quæ per vniuersum orbem terrarum dif- fusa est, ab hac noua & peregrina prophetia tam falsis præstigijs instituta, reapse ab- horrere: litteras Claudij Apollinaris beatissimi viri qui Hierapoli ciuitati Asiæ Episco- pus præfuit, ad vos misi.]

Erat hæc Apollinaris epistola instar Synodalis, quod diuersorum Episcoporum sub- scriptionibus munita esset. Sed de Montani hæresi vbique damnata superius diximus, cum de eius origine actum est.

Huius quoque Serapionis testimonio, sicut & quorūdam antiquorum theologorū, vt Irenæi, Apollinaris, Clementis & aliorum confirmata est in Concilio Alexandrino sub S. Athanasio Catholica fides consubstantialitatis sanctissimæ Trinitatis, vt suo loco di- cemus. Cum autem agit de ingressu Serapionis Eusebius; ^d de alijs qui tunc temporis in Syria Palæstina clarebant Episcopi, hæc addit: Cæsareæ item id temporis Palæsti- narum præfuit Theophilus, Narcissus similiter, cuius superior nostra mentionem fecit oratio, adhuc Ecclesiæ Hierosolymitanæ ministerio perfungebatur.] addit & de his in- super: Ecclesiæ Corinthiorum quæ est in Græcia iisdem temporibus Bacchillus fuit Epi- scopus: Ecclesiæ Ephesinæ Polycrates. Et quamquam multi alij præterea, vt verisimi- le est, & prope infiniti illa hominum ætate floruerunt: illos tamen quorum recta fi- des & Catholica sententia scriptis ad nostram ætatem deriuata sit, solos, vt ratio po- stulabat, nominatim citauimus.] hucusque Eusebius. Sed de his nouissime recentis scriptoribus, prolixior erit sermo sub Seuero Imperatore.

^a Theodoret. diuin. decret. lib. 5. ^b Clem. Alex. Strom. lib. 3. DOCITÆ HÆ- RETICI. ^c Euseb. lib. 5. cap. 18.

^d Idem lib. 5. cap. 21. VIRI ILLV- STRES HVIVS TEMPORIS.

^e Idem lib. 5. cap. 21. VIRI ILLV- STRES HVIVS TEMPORIS.

^f Idem lib. 5. cap. 21. VIRI ILLV- STRES HVIVS TEMPORIS.

^e Euseb. in Chronic.

COMMODOVS VVLT HABERI DEVS HERCV- LES.

^f Basil. de Spi- rit. sanct. c. 29. ^g Herod. lib. 1.

^h Dio in Com- modo.

ⁱ Herod. lib. 1.

IESV CHRISTI ANNVS 192. ELEV. PAPAË ANNVS 14. COMM.IMP. ANNVS 11. D

CHRISTI anno nonagesimosecundo supra centesimum, Commodus sextum & Petronius Septimianus Consulatum gesserunt: quo Imperatorem ipsum omnium celeberrimam munerum editionem exhibuisse, tradit Eusebius, ^e cuius cum Gentiles historici meminerint, quoto eius Imperij anno facta sit (confuse cuncta miscentes) mi- nus significarunt. Quod vero Eusebius certis annis hæc & alia consignet in Chroni- co, haud putandum id ex animi sententia nullo auctore præuio fecisse, sed potius ve- terum scriptorum quorum monumenta exciderunt, affectatum esse vestigia, vt puta inter alios Iulij Africani; quæ scripsisse epitomen temporū, testatur quoque S. Basilius, ^f qui eum citat, de quo inferius dicturi sumus. Meminit horum munerum Herodianus: ^g cum, vt Dio testatur, Commodus ad spectandum veniens, perinde ac si esset Hercules, pellis leonis & claua procedebat insignis: quippe qui cum Hercules videri vellet, & coli, e Neronis, seu Solis colosso caput auferens, suum (quod hætenus Romæ visitur) voluit collocari, addidit clauam & æneum leonem ^h subiectum: quo etiam habitu com- plures eidem Romæ statuæ dicatæ sunt, nec amplius filius Marci (vt tradit Herodia- nus) ⁱ vocari voluit, sed Hercules Iouis filius; deponitoq. cultu Romanorum Principum, pelle strata, clauam manu gestabat, seq. ipsum (vt scribit Lampridius) Commodianum Herculem & deum appellans, tanquam deo sibi voluit immolari.

Adulabatur Senatus, his omnibus acclamans, ac parens, licet clam rideret: palam- quidem eius stultitias ridere, piaculum erat: nam Dio qui aderat in theatro cum alijs Senatoribus, cum alia ex causâ leuissimi eius actus ridendi subesset occasio, noua arte quam

quam suggestit occasio, comprimere risum conatus est, quod & alios facere docuit: idq. ipse his tradit verbis: Quamobrem cum multi riderent, & gladio fuissent occisi, nisi ego folia lauri quæ habebam ex corona comedissem, persuasissemq. ceteris qui iuxta se- debant, vt idem facerent; videlicet vt facto continuo motu stomachi, indicium risus celaremus.]

Sed quorsum hæc (inquies) quidve Annalibus Ecclesiasticis conferunt? Plurimum- quidem: accidit enim, vt Christiani quidam tantam impietate immo stultitiam Com- modi, cum Deus Hercules dici vellet, æquo animo ferre non valentes: palam per Vrbs publicas vias isthæc Commodi ludicra riderent, subfannarent, atque damnantes detesta- rentur: vnde & suppeditata est illis occasio subeundi martyrium. Fuerunt hi Eusebius, Pontianus, Vincentius & Peregrinus: quos Romæ habitare consueuisse in vico Lana- rio, scripta Acta eorum, quæ legimus, docent: licet quæ sunt typis excusa ^a habeant sed deprauate, vicum Carnarium, cuius nominis nullum vicum Romæ fuisse legimus, sed bene Lanarium; immo eius nominis duos, quorum alter in tertia regione erat, quæ Isidis & Monetæ dicta est: alter vero in regione septima, Via lata, qui dictus est Lana- rius vicus vltior, vt ex Publio Victore & Sexto Rufo constat. Hi igitur deriden- tes ac detestantes Commodi facinus: Iulio Senatori quem imbuerat Christiana religio- ne, id ipsum facere suaserunt: Adulantibus enim ceteris Senatoribus, refragatus est Iu- lius: cuius rei gratia libenter mortem oppetijt. Eiusmodi enim erat Christianorum- Senatorum causa, vt oporteret aut discedere penitus a Senatu, aut longe ab Vrbe ali- quo prætextu, honestave occasione, a comitijs abesse. Etenim cum adessent, impie- agere cogebantur: siquidem Augusti lege sancitum erat: vt antequam loco confide- rent Senatores, in ara eius Dei, in cuius templo comitia haberentur, thure ac mero sup- plicarent, vt tradit Suetonius ^b in Augusto. In templis duntaxat cogi consueuisse Se- natum, & antequam rogatio fieret, immolari solitum sacrificium, tumq. primum de rebus diuinis; ac subinde de humanis agi, ex Marco Varrone Gellius ^c narrat.

Sic itaque Iulius renuens in tantâ impietatem cum ceteris conspirare: a Commodio traditur Vitellio militum Tribuno homini fero animo, vt eum ad immolandum Her- culi, nempe sibi, cogeret: vel si id facere detrectaret, occideretur: qui parens iussis, eum id facere renuentem tam diu iussit ignominiose fustibus cædi, vt animam exhalaret. Cum vero eius corpus superius nominati Christiani sublatum curassent, ac sepelissent, in cœmeterio Calepodij decimoquarto kalendas Septembris: in crimen vocati quod bona Iulij Senatoris diripiissent, eius rei occasione diram de illis idē Iudex habuit quæ- stionem, equuleo torquens. Cumq. Eusebij post hæc linguam radicitus præcidi iussisset: eo nihilominus recte loquente, Antoninus carnifex, qui visa re tanta Christo credide- rat, capite truncatus est vndecimo kalendas Septembris.

Cum interim detrusi confessores in carcerem, diuina in eis operante virtute, miracula ederent: vnusq. Lupulus nomine ex Iouis Capitolini sacerdotibus curaretur oculorū cæ- citate, Christo credidit. Cum posthæc iisdem qui detinebantur in carcere, ducti ad Petram sceleratam (sic habent horum Acta antiquitus scripta, quæ in nostra bibliotheca asser- uantur) plumbatis necati sunt. quorū corpora sepeliuit Ruffinus presbyter sexto ab Vrbe lapide in Arenario inter viam Aureliam & Triumphalem, octauo kalendas Septēbris.

Habent autem quæ sunt edita eorum Acta, hos passos esse ante Amphiteatrum; vbi illum quidem putamus fuisse locum, qui Petra scelerata diceretur: cuius quidem nomi- nis in alijs quoque Actis martyrum factam mentionē reperimus: verum apud Gentiles scriptores nusquam memini me legisse, sed tantum ab eis nominari Vicum sceleratum, in quo impia filia Seruij Tullij, patris corpus rheda percalcatū pertransijt; Portam sce- leratā, qua Fabij non reuersuri egressi sunt: item Castra scelerata, vbi Drusus occubuit, quorum meminit Suetonius; ^d & Campum sceleratum, in quo Vestales stupro conui- ctæ viuæ infodiebantur.

Cum igitur nonnisi apud monumenta martyrum Petræ sceleratæ nomen repererim: interdum perlustrans antiquas Romæ existentium memorias martyrum; mecum cogi- tauit, num dicta esset Petra scelerata, lapis ille sepulchrali inscriptione hominis Gentilis notatus, qui in diaconia S. Viti ad Marcellum dicta, crate ferrea circumdatus religiose asseruatur, quod in eo multa martyrum millia cæsa dicantur: vel illa fortassè marmo- rea tabula, quæ in basilica Vaticana ingressu portæ illius, quæ proxima est Portæ San- ctæ,

MARTYRES DERIDENT COMMODOVM.

^a Apud Sur. como 7.

IULIUS SENATOR CHRISTIANVS.

^b Sueton. in Aug. gust. c. 35.

^c Gell. lib. 14. cap. 7.

IULII SENATORIS MARTYRIVM.

PETRA SCE- LERATA.

^d Sueton. in Claud. cap. 1.

etæ, a sinistris eius posita, super quam (vt ibi posita docet inscriptio) multa corpora A martyrum cæsa sunt. Porro alteram earum eiusmodi nomen consequutam esse, nulla est penes me dubitatio. At eiusmodi nomen a Gentilibus potius quàm a Christianis inditum puto: cū illi eam sanguine Christiano assidue madentem exhorrent pariterq. detestarentur: Christiani e contra, vt de instrumentis tortorijs, quibus sancti martyres essent excruciat, facere consueuerunt, eā honore fuerint prosequuti, ac proinde sacram potius appellarint, eandemq. vt nobilissimum carnificinæ martyrum monumentum accurate seruarint; hæc vero interdum opinari, coniectura haud longe petita suadet.

Sed quod ad Iulium Senatorem a Commodio occisum pertinet: æque suspicio mentē pulsata: num hic ille ipse sit Iulius Proculus Senator, quem Lampridius a inter Senatores ab eodem Imperatore occisos adnumerat: eumq. a Commodio necatum esse cum suis tradit? eos enim omnes cū ille recenset, priuatā cuiusque necis causam prætermittit. Verum quid certi de his affirmare possimus, nihil est. Sed enim hi omnes, qui recensiti sunt martyres, suis quibusque diebus quibus sunt coronati martyrio, adnotati fuerunt in Ecclesiasticis monumentis, quo eorum natalitia anniuersaria commemoratione a fidelibus colerentur. Quænam autem vltio diuinitus missa secuta sit martyrum necem; eadem a nobis citata superius Acta significant; nempe Vitellium repentina morte animā efflasse, Commodum vero postea, haud multis annis interlabentibus, fuisse a ludente secum athleta strangulatum. At quæ præter alias innumeras, anno sequenti clades infletæ diuinitus Urbem inceserint, dicemus.

IESV CHRISTI ANNVS 193. ELEV. PAPA ANNVS 15. COMM. IMP. ANNVS 12. C

ANNO Christi centesimo nonagesimotertio, Bradua secundum & Aproniano Coss. Commodi Imper. anno duodecimo: Incendio Romæ factò, palatium & ædes Vestæ, plurimaq. Urbis pars solo coæquatur] hæc Eusebius summam in Chronico: Sed quomodo hæc se habuerint, præstat ex Herodiano b ea pluribus narrante, hic ad verbum describere: Maximum (inquit) nefas cum in præsens dolorem attulit, tum in futurum pessimo augurio vniuersos conterruit. Nam cum neque imbres vlli neque nubes, tantumq. exiguus terræ motus antecessisset, seu nocturni casu fulminis, siue igni aliquo in ipso terrarum motu velut extrito *, totum de improviso Pacis templum incendio consumptum est: quod vnum scilicet opus cunctorum tota Vrbe maximum fuit atque pulcherrimum, idem templorum omnium opulentissimum, egregieq. munitum, multoq. ornatum auro & argento. Quippe vniuersi ferme suas illuc diuitias quasi in thesaurum congregabant: ideoq. per noctem debacchatus ignis, multos ex opulentis egenos reddidit. Quapropter communem quidem iacturam publice omnes, suam autem quisque priuatim deplorabant. Sed vbi templum omne consumptum ignibus est: plurima quoque & quamplurima Urbis ædificia conflagrarunt: inter quæ etiam Vestæ templum, sic vt Palladium quoque conspiceretur, quod in primis colunt, atque in arcano habent Romani Troia (vt perhibent) euectum: ac tunc primum postquam in Italiam deuenit, conspectum ab omnibus; quippe raptum id Vestales virgines media sacra via in aulam Imperatoris transfulerunt. Multæ præterea pulcherrimæq. Urbis partes combustæ, plurimosq. dies peruagatum incendium, non prius sedatum est, quàm repentinis imbris extingueretur. Itaque totam rem dijs imputabant eius ætatis mortales, quorum scilicet voluntate & inchoasse incendium, & desisse arbitrabantur: ac portendi bella, quæ sunt deinceps infecuta, consumpto Pacis templo, interpretabantur: quam deinceps famam rerum euentus comprobauit.] hucusque Herodianus.

Prodigium autem id fuisse mortis Principis putauit Dio, c qui & Palatiū incendium peruasisse tradit, sic dicens: Præterea incendium excitatum in quibusdam ædibus ad templum Pacis peruenit, consumptisq. tabernis, in quibus merces Aegyptiorum & Arabum erant, conscendit Palatium, vbi adeo exusta sunt multa, vt libelli qui ad principatum pertinebant, omnes fere interierint. Ex quo coepit esse perspicuum fore, vt id malum non contineretur in Vrbe, sed inde ad vniuersum terrarum orbem emanaret. Nec enim id incendium restingui potuit humanis viribus, licet eo magna vis aquæ & a plerisque priuatis hominibus & ab ipsis militibus comportaretur, venissetq. Commodus ex sub-urbio,

A urbio, atque vt incendium restingueretur, instaret: quod tamen nisi consumptis rebus omnibus, quibus adhæserat, finem nō habuit] hæc Dio ab Herodiano parū dissentiens; Verum voluisse Commodum Urbem incendere, quod & fecisset, nisi Lætus Præfectus prætorio eum deterruisset, affirmat Lampridius. a Consumpta tunc fuisse incendio sacra spolia, quæ e templo Hierosolymitano sublata Vespasianus in templum Pacis intulerat, certum est: licet vasa quædam integra alibi seruata ad Honorij vsque Imperatoris tempora permansisse, eaq. cessisse Vuandalorum spolijs, Procopius b tradat.

IESV CHRISTI ANNVS 194. VICTORIS PAPÆ ANNVS 1. COMM. IMP. ANNVS 13.

B CENTESIMO nonagesimoquarto Christi anno, Commodio Imperatore septimum & Pertinace secundum Coss. septimo kalendas Iunij, Eleutherus Papa cum sedisset annos quindecim & dies vigintitres, ex hac vita sublatus est. De sedis ipsius annis consentiunt omnes tum Latini, tum Græci: sed cum Eusebius in Chronico hoc anno ponat Victoris ingressum, in historia c autem habeat sedisse Eleutherum annis tredecim; equidem puto in notam numeri mendum irrepsisse. Quod autem ad diem obitus pertinet, cum Romanum Martyrologium, tum librum de Romanis Pontificibus nos sequuti, die ante memorata decessum eius ex hac vita posuimus; sed an gladio, nobis incompertum est: nisi quod in antiquis omnibus Martyrologijs, martyr reperitur adscriptus; cum tamen certum sit (vt in nostris Notationibus pluribus demonstrauimus) C Martyris nomen tribui consueuisse non ijs tantum, qui violenta morte Christi causa mori quoquo modo coacti essent; sed & commune fuisse illis etiam, qui fidei confessionis causa cruciamentum aliquod subiissent, licet martyrium minime consummassent.

De eodem Eleuthero hæc item scripta leguntur in eodem libro de Romanis Pontificibus: Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos octo, Episcopos per diuersa loca quindecim, qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri septimo Kalendas Iunij, cessauit Episcopatus eius dies quinque] hucusque ibi.] Sic igitur hoc ipso anno Kalendis Iunij Victor Afer Felicis filius in locum eius Romanus Pontifex subrogatus est.

VICTOR PAPA.

D Postrema huius ipsius anni die, nempe pridie kalendas Ianuarij, Commodus Imperator cum statuisset complures viros Consulares ac Senatores occidere, in primis ipsam Martiam, quam (vt dictum est) loco coniugis habebat, necnon Lætum Præfectum prætorio, ac Electū custodem cubiculi: eorumdē conspiratione a Narcisso athleta oppressis faucibus strangulatur. hæc Herodianus d pluribus, necnon Dio e & alij. Quanto gaudio hæc accepta fuerint a Senatu: acclamationes ab eo in ipsum editæ testantur, quas litteris a Mario Maximo commendatas Lampridius f recitat. Sed superat mea sententia omne portentum, quod impurissimum ac immanissimum Principem, in quem omnes a maioribus vsque ad minimos merito exclamassent: Seuerus nihilominus, qui ei successit in Imperium (inquit Lampridius) g amantissimus nominis sui, odio (vt videtur) Senatus inter deos retulerit, Flamine addito (quem ipse viuus sibi parauerat) Herculeo Commodiano, vtq. eius dies natalis celebraretur, instituit] hæc ipse.

Hunc igitur exitum Commodus habuit cum regnasset (ait Dio) annos duodecim, menses nouem & dies quattuordecim: Vixit annos triginta vnum & menses quattuor, in quo domus vere Aureliorum principatum amisit] hæc ipse. Cum autem Clemens Alexandrinus qui his diebus illustri habebatur Alexandria, libro primo Stromatum supputans tēpora, affirmet ab anno quo natus est Dominus, vsque ad mortē Commodi, annos numerari centum nonagintaquattuor: iam vides lector, chronologiam nostram his egregie consentire. Quod vero additur de mense, non dubium est mendum esse: nam cum constet Commodum vltima die Decembris occisum esse, Christi natalis tam Græcorum quàm Latinorum sententia contigerit die vigesima quinta eiusdem, vel secundum Aegyptios sexta die Ianuarij; nihil est quod mensis vnus spatium addi debeat.

Lamprid. in Commodio.

ALIAS SEN. TOR CH. R. T. IANVS

HEROD. LIB. I.

PACIS TEM. PLVM INCEN. SVM.

* al. excito

HEROD. LIB. I.

HEROD. LIB. I. E Dio in Com. modo.

HEROD. LIB. I.

Dio in Com. modo. INCENDIUM VRBIS.

Lamprid. in Commodio.

Procop. de bel. Vuand.

ELEUTHERI PAPÆ OBITVS

Euseb. lib. 5. cap. 21.

COMM. INTERITVS.

HEROD. LIB. I. E Dio in Com. modo.

Lamprid. in Commodio.

Lamprid. ibid.

CERTA CHRONOLOGIA.

* al. Libs
PERTINAX
IMP.

IAENTVIA
27 FICO HA.
a Dio in Pertinace.

DIDIVS IVLIA
NVS IMP.

* al. Pzonia.

b Dio in Iuliano.

a Iul. Capitol.
in Pertinace in
fms.

SEVERVS IMP.

d Stat. Sylu.
lib. 4.

a Tertul. ad
Scapul. c. 4.
SEVERVS BE-
NE HABVIT
CHRISTIANOS

f Tertul. eod.
lib. c. 2.
g Idem in Apo-
log. c. 33.

SECVENTI anno Domini centesimo nonagesimo quinto, Sosio Falcone & Erutio Claro Coss. iam (vt dictum est) sublato Commodo, Aelius Pertinax Italus * natione, patre ignobili ex ciuitate Alba Pompeia, olim ex studio litterarum a Claudio Pompeiano genero Marci Imperatoris in militia tribunatum euectus, & bis Consulatu perfunctus ex Præfecto Prætorio, militibus Prætorianis iuuantibus, Senatu libentissime consentiente, decernitur Imperator: qui cum perditissimum reipublicæ statum quàm primum in pristinum restituere festinaret: militibus in eum insurgentibus, occiditur, cum imperasset diebus octogintaduobus, vixisset annos sexagintaseptem, mensibus quattuor, tribus diebus exceptis: bonis omnibus, quòd vir optimus haberetur, sui desiderio relicto. hæc ex Dione ^a & alijs.

Cum vero Romanum Imperium in manu esse videretur Prætorianorum militum, Didius Iulianus militiae domiq. spectatus, homo disertissimus, auctione venale Imperium sibi emit, pollicitus dare singulis militibus aureos ducentos & quinquaginta: sicq. ab illis in Imperium subrogatus, a Senatu perterrito tandè confirmatus est: tenuitq. reclamante populo, dies sexagintafex: cum interim, qui tribus Romanis exercitibus præerant duces, Pescennius Niger in Syria, Albinus in Britannia, & Seuerus in Pannonia * a nouo Imperatore deficientes, capeffunt Imperium. Appellatus est ab exercitu Seuerus Imperator (vt tradit Capitolinus) Idibus Augusti apud Carnutum. Tunc Seuerus cū Albino paciscitur: ac cum exercitu Romam venturus litteris ad se pertractis militibus Prætorianis: cum illi Iulianum interfecissent, ipse consensu militum atque Senatus appellatus est Imperator. hæc omnia fusius Dio, ^b qui tunc Senator comitijs, quibus hæc decernebantur, semper interfuit. At Seuerus pollens consilio atque prudentia: cum in hunc modum habenas sumpffisset Imperij, die prima Iunij, vt ex Dione colligitur (licet alijs compluribus tyrannis aduersantibus) tenuit annos decem & septem, menses octo, dies tres: qui & amore Pertinacis boni principis, a Senatu Pertinacis ^c nomen oblatum libenter accepit, quem retulit inter deos.

Fuit autem Seuerus patria Africanus ex ciuitate Lepti, litteris humanioribus excultus, militiaeq. peritissimus: capeffit Imperium annos natus quadragintaseptem: quippe qui Coss. Erutio Claro bis & Seuro (vt auctor est Spartianus) natus est, anno Domini centesimo quadragesimo octauo, sexto Idus Aprilis. Ad eius genus proculdubio spectat Septimius ille Seuerus, itidem Lepti in Africa oriundus, sed Romam puer ductus, magna gloria vixit: ad quem extat Lyricum Statij ^d scriptum sub Consulatu decimosextimo Domitiani Imperatoris, ante annos propemodum centum: quam ob causam cum fuisse putamus proauum Septimij Seueri Imperatoris, nã auum tum paternum tum maternum aliter nominatum fuisse, tradit Spartianus in exordio eius vitæ. Quamobrem eo vetustatis monumeto ex Statio prodito, constat Seuerum fuisse maiorum claritudine nobilissimum. Qui ipso sui Imperij exordio, creato Cæsare Albino, qui Galliarum & Britannia exercituum dux erat: postquam triginta dies Romæ exegisset, in Orientem aduersus Pescennium Nigrum, qui Antiochia sibi Imperium vendicauerat, cum expeditione profectus est. hæc Dio, Herodianus ac Spartianus pluribus. Imperij sui exordio Seuerus nullum negotium Christianis religionis causa faceffit: sed eos bene habuisse, Tertullianus ^e non obscure declarat, sic dicens: Ipse etiam Seuerus pater Antonini Christianorum memor fuit, nam & Proculum Christianum, qui Toparcion cognominabatur, Euhodeæ Procuratorem; qui cum per oleum aliquando curauerat, requisit; & in palatio suo habuit vsque ad mortem eius: quem Antoninus optime nouerat lacte Christiano educatus. Sed & clarissimas feminas & clarissimos viros Seuerus sciens huius sectæ esse, non modo non læsit, verum & testimonio exornauit, & populo furenti in os palam restitit. Thuculque Tertullianus: qui & æque Christianos fauiffe Seuro, quòd non adhæferit alicui tyrannorum, nec Albino nec Nigro, tum commentario ^f ad Scapulam, tum in Apologetico ^g gloriose prædicat.

Sic igitur quamdiu Seuerus sui compos & humanitatis officij memor fuit, quod a Christiano

A Christiano homine curatus esset; erga Christianos benignum se præbuit. Sed quòd dicit Tertullianus, Proculum illum fuisse procuratorem Euhodeæ: laborant interpretes in hac voce; sed optima illa coniectura Pamelij viri insigniter eruditi, dum putat legendum, Euodi: Illud vero, mea sententia, non bene, dum addit non esse nomen proprium; sed quòd ea vox Græce prosperitatem significet, cum ait Tertullianus, Proculum Euodi procuratorem, idem esse ac si dixisset, illum procurasse prosperitatem Seuro, dum oleo sanitati restituit. Libenter quidem eidem assentirer, nisi ex historicis illorū temporum constaret, Euodum fuisse nomen proprium viri omnibus notissimi, qui fuit Antonini filij Seueri educator: huncq. illum ipsum Euodum esse, cuius Proculum Toparcion dicit fuisse procuratorem: sicq. explicandus videtur locus Tertulliani, in quo frustra adeo sudauerunt interpretes. Nam cum Dio tum in Seuro, tum in Antonino Caracallo, Euodum educatorem Antonini filij Seueri appellet: quisnam per Euodum apud Tertullianum intelligendus sit, nulla videtur ambiguitas esse posse: nisi quòd ibi pro Euodeæ, Euodi, restituendum esse videatur. Quod quidem illud etiam probat, dum idem auctor ait, Proculum optime notum fuisse Antonino, ea scilicet ratione, quòd (vt ait) fuisset lacte Christiano educatus, nimirum quòd Proculus ille procurator fuisset Euodi educatoris sui. Sed quòd ad Antonini educationem pertinet, opportunius agemus, cum de eius Imperio post Seuerum dicendum erit. Quòd vero curatus a Proculo Seuerus fuerit hoc ipso anno, eiusq. Imperij exordio accidisse, cum Pamelius opinetur: haud tamen aliquo auctore certo affirmari posse videtur.

Profecturus ad bellum Seuerus aduersus Pescennium Nigrum, ne quid turbarum fieret, per Clodium Albinum, qui in Gallijs exercitui præerat: non tantum (vt dictum est) Cæsarem eum dolo creat; sed quo eius de ea re animus magis magisque testatus redderetur, eaq. credibilia forent (inquit Herodianus) ^a iisdem illis ad Senatum relatis, numismisq. eius imagine percuti iussis, statuisq. erectis, simulq. alijs collatis honoribus, fidem gratiæ suæ fecit.] in huncq. modum vaser Afer alterum persequendo, alterum vero demulcendo, securum sibi parauit Imperium: de omnibusq. studens bene mereri, omnium sibi gratiam conciliauit.

Res tunc nostræ iam longa pace florebant: tumq. accidit, quod Nicephorus ^b tradit his verbis: Cum Seuerus successit, tum quoque satis bono loco res nostræ fuere, in diesq. fidei professio augmenta sua cepit: eorum quos recensuimus Ecclesiasticorum doctorum scriptis atque doctrinis illā prouehentibus, idq. in maximis potissimum vbique vrribus, nimirum Alexandria, Antiochia, Æliæ, & per Palæstinam omnem, Ephesi, Cæsareæ, & Occidentem versus Thessalonica, Athenis, Corinthi, in Gallijs, & Romæ maxime. Vniuersæ enim multitudines & domus totæ ad fidem accedebant: quid vis facere pati paratæ, quàm vt quidquam contra religionem nostram agerent, aut nouarent] certe quidem Tertullianus ^c in Apologetico, licet conqueratur Christianos postea dire fuisse vexatos, tamen de Seuro nihil exoptulat: nihilq. in eam diem ab eo aduersus Christianos molitum esse testatur. At quoniam constat Christianos sub Seuro acerbissima passos esse; quando id acciderit, quibusve impulsoribus, suo loco dicemus.

CENTESIMO nonagesimosexto Christi anno, Seuerus Imperator & Albinus Cæsar secundum Consules creati sunt. Quo tempore (licet annus certus definiri non possit) Victor Romanus Pontifex recenter agnitum Theodotum Byzantium hæresiarcham damnat, atque ab Ecclesia eiecit. Sollemne plane fuit apud antiquos, vt licet Catholicis omnes æque hæreses abhorrentes vitarent, ac pariter condemnarent: tamen sollemnis illa ab Ecclesia eiectio, quam excommunicationem dicere consueuerunt, ab ipso potissimum Christi Vicario ac Petri in sede successore totiusq. Catholicæ Eccle-

DE PROCULO
QVI CVRAVIT
SEVERVM.

a Herod. lib. 2.
in fi.

b Nicephor. lib.
5. cap. 26.

STATVS EC-
CLESIAE FLO-
RENS.

c Tertul. in A-
polog. c. 5.

THEODOTVS
HÆRESIAR-
CHA DAMNA-
TVR.

fiæ Episcopo aduersus eos infligeretur. Nuper id factum vidimus in Cerdonem, Marcionem & Valentinum ab Eleuthero Romano Pontifice: id ipsum modo a Victore Papa in Theodotum: id ipsum quoque ab eius successore Zephyrino pariter factitatum (ne remota sed tantum proxima adducamus exempla) perspicue satis apparet.

At quod ad Theodotum spectat, Tertullianus in primis post recensitas omnes hæreses quæ ab exordio nascentis Ecclesiæ sunt obortæ, ac denique illæ quæ Eleutheri Papæ tempore ingruerunt: nouissime quæ sub Victore, diuersis tamen & incertis annis eius Pontificatus prodierunt; recenset^a his verbis: Accedit his Theodotus hæreticus Byzantius: qui postquam Christi pro nomine comprehensus negauit, in Christum blasphemare non desistit: doctrinam enim introduxit, qua Christum, hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret: ex Spiritu quidem sancto natum ex Virgine, sed hominem solitarium, atque nudum, nulla alia præ ceteris nisi sola iustitiæ auctoritate] pergit de reliquis dicere; sed nobis suo ordine, quo sunt positi, agendum est de singulis. Porro Theodotus sub Victore potius Romæ cognitus est, quam sub eodem Pontifice cæperit: quippe qui persecutionis Marci tempore cum lapsus esset, blasphemare cœpit; cumq. patrium solum tandem præ pudore vertisset, seq. Romam contulisset, aliquandiu occultus absque damnatione delituit: sed tandem agnitum idem Victor Papa Apostolico vigore damnauit, penitusq. ab Ecclesiastica communicatione proscripsit. hæc a nobis summatim complexa, ab antiquis Patribus quos dicemus, sunt fusius enarrata. Licet autem ex ijs aliquis dubitet, quanam urgente persecutione Theodotus sit lapsus: tamen cum damnatum ipsum esse Victoris sententia certum sit: ad eam sub Marco Aurelio excitatam persecutionem nouissimam lapsus eius (vt dictum est) referendus esse videtur: nam in persecutione Seueri quæ post Victoris obitum cœpta est, contingere minime potuit: cum præsertim ipsum post lapsum in Oriente aliquandiu egisse, ac subinde Romæ antequam nosceretur, non nihil degisse, sit exploratum.

Sed rem gestam ab Epiphano^b egregie conscriptam audiamus: Hic Theodotus a Byzantio originem duxit, quæ nunc Constantinopolis appellatur, corarius quidem arte, verum multæ eruditionis ac doctrinæ. Hic cum quibusdam pluribus, tempore persecutionis instante (haud enim scio quali persecutione) a ciuitatis Principe comprehensus, & cum alijs pro Christo examinatus: quum alijs omnes serui Dei victoriam abstulissent, & martyrium pro Christo subeuntes præmia cælestia retulissent: hic Christo negato, a veritatis scopo dilapsus, transgressionem fecit. Et cum id ipsi exprobraretur: præ pudore a patria sua aufugit, & Romam profectus, illic vitam transegit. Cognitus autem a quodam Romæ; rursus in idem opprobrium incidit, eo quod pro-uocaretur a noscentibus ipsum propter eruditionem: quo modo videlicet vir tam magnæ doctrinæ excidisset a veritate. Et sane malam sui ipsius defensionem excogitans, nouo hoc dogmate prolato, nempe: Deum ego non negauit, sed hominem negauit. Deinde interrogatus: Qualem hominem? Respondit: Christum negauit hominem.] hæc Epiphanius: sed hæc addit Theodoretus: ^c Eum beatissimus Victor Romanorum Episcopus abdicauit, & excommunicauit; vt qui decreta Ecclesiæ conatus esset adulterare.]

Qui huius sectam secuti sunt, ab auctore, Theodotiani sunt appellati: quibus dederunt manus (vt dicemus) qui sunt ab Artemone progressi: qui quidem nullam prætermiserunt occasionem, vt quam propugnarent hæresim propagarent, complura mentientes; nimirum cum alios antiquiores, tum etiam Victorem Romanum Pontificem in eandem cum Theodoto conspirasse sententiam. Quod tantum nefas exhorrescentes pij ac doctissimi viri, qui his temporibus in Ecclesia florebant: scriptis suis editis impudens mendacium egregie refellerunt.

Sed quinã fuerint hi, qui inter alios scriptores Ecclesiasticos sub Seuero summa gloria claruerunt, Eusebius^d eorum scripta enumerans in primis hæc ait: Etsi complura certe apud multos veterum Ecclesiasticorum scriptorum qui tum vixerunt, eximie virtutis & exquisitæ diligentie monumenta hucusque reseruantur: tamẽ quæ ipsi vidimus, sunt hæc solum quæ sequuntur: Heracliti commentarij in Apostolum: Maximi opera, cum agit de controuersia illa apud hæreticos multos iactata, exagitataq. nimirum: Vnde

^a Tertul. de pra
scrips. c. vii.

QVO TEMPO-
RE COEPIIT
THEODOTVS.

^b Epiphani. ha-
res. 54.

LAPSVS THEO-
DOTI.

THEODOTVS

THEODOTVS

^c Theod. haeret.
fabul. lib. 2.

CALVMNIA IN
VICTOREM PA-
PAM.

^d Euseb. lib. 5.
cap. 26. 27.

SCRIPTA EC-
CLESIASTICA.

A vitium natum sit: tum de Materia, quod ortum habeat. Explicationes item Can- didi in sex dies: Et Apionis in idem argumentum. Sexti similiter libri de Resur- rectione: & aliud etiam opus Arabiani. Aliorum pene infinitorum lucubrationes, quo- rum vel tempora scriptis mandare, vel memoriam rerum gestarum prosequi (præsertim cum nulla oblata sit occasio) importunum prope videretur. Quamquam & alij libri aliorum multorum Ecclesiasticorum scriptorum vera de religione & fide sententiarum (sicut cuiusque expositiones in sacram scripturam editæ commonstrant) ad nos peruenerunt: tamen quia auctores eorum nobis ideo incogniti sunt, quod illorum nomina inscri- pta minime reperiuntur, istorum nomina recensere non possumus.] sed & addit:

In quodam istorum scriptorum libro contra Artemonis hæresim, quam nostra ætate Paulus Samosatenus denuo renouare tentauit, composito, præclara quædam habetur **B** narratio, quæ huic nostræ historiæ adeo magno cum labore a nobis vndique conquistæ apte & concinne conueniat. Scriptor iste in eo libro, dum hæresim de qua loquimur, quæ Saluatorem solum hominem esse asseuerauit, non longe antea exortam (quantumlibet eius duces & patroni illam tanquam veterem & vsque ab antiquis temporibus ductam præconijs nimis efferre studebant) perspicue conuincere conabatur, sicut alia multa ad illius impij & perditum illorum erroris commentum coarguendum: sic ista ad verbum fere prosequitur: Aiunt isti omnes, maiores nostros & ipsos Apostolos, ea quæ ipsi iam affirmant, non modo a Domino accepisse, verum etiam alios eadem docuisse, & veram prædicationis rationem vsque ad Victoris tempora, qui decimustertius a Petro Episcopus fuit, integre seruata illam quidem; sed a Zephyrino illius successore penitus corruptam & deprauatam fuisse. Atque profecto quod ab illis dicebatur, multum **C** fortasse videri potuisset habere probabilitatis, nisi primum sacre scripturæ testimonia, illis contradicerent: deinde fratrum quorundam scripta superessent, Victoris temporibus multo antiquiora, quæ illi cum contra Gentiles pro veritatis defensione, tum contra hæreses, quæ id temporis grassabantur, scripserunt; vt Iustini, Meltiadis, Tatiani, Clementis & aliorum nonnullorum, in quorum omnium libris Christus vere Deus esse confirmatur. Quis Irenæi, quis Melitonis, quis ceterorum libros ignorat, qui Christum Deum & hominem constanter asseuerant? Quot item psalmi, quot hymni a fratribus fidelibus antiquitus perscripti, qui Christum Verbum Dei verum Deum esse concentu quodam concelebrant?] hæc ipse.

Fuit nãque ex his vnus Athenogenes ille magnus, insigni eruditione & martyrij gloria celebris, de quo hæc S. Basilius^a ad Amphiloichium: Quod si quis etiam nouit Athenogenis hymnum, quem tanquam Aggressorium discipulis suis reliquit, festinans iam ad perfectionem, quæ fit per ignem: is nouit & martyrum sententiam de Spiritu.] nimirum quod Athenogenis hymno, vna cum Patre & Filio prædicaretur quoque Spiritus sancti diuinitas. Porro licet Athenogenis martyrij natalis dies in tabulis Ecclesiasticis certus adscriptus habeatur, nempe Ianuarij decima octaua die: tamen quo tempore martyrium subierit, incertum habetur. sed prosequamur cetera.

At quoniam Theodoti & Artemonis sectarij impudenter dicentes: omnes antiquos vsque ad Zephyrinum Papam eadem de Christo sensisse, quæ ipsi impie prædicarent: cum supra enumeratorum Patrum testimonio, eosdem tam patentis idem auctor mendacij arguisset: mox de Victore Romanorum Pontificum nouissimo manifestam omnibus veritatem, quod Theodotum ipse damnasset, ad eos penitus conuincendos, testifica- tionem certam adducit, sic dicens: ^b Cum igitur ex tot annorum spatio doctrina Eccle- siastica vere annunciata fuerit: quo modo fieri potest, vt illi fratres qui ad Victorem vsque vitam perduxerunt sic, vt isti asserunt, prædicarint? aut quo modo non illos pudet hæc Victori tam falso obiectare? præsertim cum explore cognitum habeant, Victorem Theodotum illum corarium, qui prior Christum solum hominem dicebat (priorem dicit respectu Artemonis) ducem & quasi parentem huius impiæ & execrandæ a fide defectionis Christum Deum pernegantis, Christiana communione interdixisse? Quod si Victor eadem cum illis sentire visus fuisset, sicuti detestabilis isto- rum docet calumnia; quo pacto, aut qua ratione adductus, Theodotum huius erroris incentorem ab Ecclesia eijcere in animum induxit? Verum de Victore hæc tenus] hæc ille refellens calumniam, qua impie dicebat, Apostolos ipsos & omnes qui vsque ad Zephyrinum vixerunt Patres, eadem cum Theodoto de Christo sensisse. Sed sicut

CALVMNIAE
HAERETICO-
RVM.

^a Basili. de Spi-
rit. sanct. c. 29.

CONSTANTIN-
TVR CALVM-
NIAE HAERE-
TICORVM.

^b Apud Euseb.
lib. 5. c. 27.

constat mentitos esse de Apostolis, alijsq. eorum successoribus, ita etiam de omnium A temporis ordine Pontificum nouissimo Victore Papa qui eum damnasset, ostenditur: Est quippe antiquus & vsitatus hereticorum mos iste, vt cum sanctum Euangelium aliasq. diuinas scripturas, tum sanctos Apostolos & Apostolicos viros, suis ipsorum blasphemijs (quantum in ipsis est) ad stipulari compellant. Sed quid eiusmodi heretici Romæ sub Zephyrino sint passi, in quem oblatrant, suo loco dicemus.

His de Theodoto enarratis, quæ reliqua sunt eius dogmatum explicemus. Licet Theodoti immanis blasphemia a Cherinto tempore Apostolorum heretico iure dici possit dixisse principium, & ab alijs eadem postea delirantibus additamentum consecuta videatur: Epiphanius a tamen ipsos eiusdem heresis propugnatores post Montani heresim exortos existimat; qui Cherinti & Ebionis conati sint impia dogmata in Asia instaurare: quiq. Alogi, ratione, vel Verbo carentes fuerint appellati, quod S. Ioannis Apostoli B Euangelium atque Apocalypsim respuerent. Ex qua quidem secta propagatum fuisse Theodotum, idem b affirmat, cum ait: Surrexit rursus Theodotus, qui est auulsio ex prædicta Alogorum secta, quæ Ioannis Euangelium & Deum Verbum, quod erat in principio, vt in ipso Euangelio habetur, negat; itemq. eius Apocalypsim. Sed & cum alijs prædictis sectis conuersatus est, & vixit, & secundum tempus ipsis successit] hæc ipse, qui aduersus eum fusius disputat. Sed de Theodoto rursus & socijs hæc Theodoretus c ex antiquiore auctore: Qui autem de eo scripsit prædictus auctor, hæc quoque adiecit: quod qui heresim composuerunt, diuinam etiam scripturam innouare temere ausi sunt: & hæc quidem amputare, illa vero adijcere, seq. ea quæ non bene habebant, corrigere dicentes: & se sancto Spiritu sapientiores pronunciantes. Et nec in eo quidem faciendo eos inter se conuenisse dicit: Sed aliter quidem Theodotum, aliter vero Asclepiadem, & aliter Hermophilum, aliter vero fecisse Apollonidem. Quin etiam vnumquemque eorum sua propria correxisse, adeo vt exemplaria plurimum inter se dissentirent.]

Hæc ex dicto auctore cum scribat de Theodoto præcipuo eius sectæ patrono Theodoretus: quoniam eiusdem nominis fuisse constat (vt diximus) Montani antesignanum d: hunc eundem esse cum illo, & pseudoparacletum Montani afflatum, tantam in Christum effutisse blasphemiam, non nihil suspicor. Nam & Pacianus Theodotum & Praxeam ex primoribus Montani sectatoribus fuisse tradit, scribens ad Sympronianum de Catholico nomine. Porro aduersus Theodoti heresim paruus (inquit Theodoretus) scriptus est liber, cuius titulus est, Labyrinthus, quem nonnulli opus esse Origenis existimant: sed eos qui hoc dicunt, stylus ipse conuincit.]

Post Theodotum Byzantium, alter quoque (inquit Tertullianus) e Theodotus hereticus erupit, qui & ipse introduxit alteram sectam: & ipsum hominem Christum tantummodo dixit, ex Spiritu sancto & Maria Virgine pariter conceptum & natum: sed hunc inferiorem esse quam Melchisedech, eo quod dictum sit de Christo: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: nam illum Melchisedech præcipuæ gratiæ cælestem esse virtutem: & quod agat Christus pro hominibus deprecator & aduocatus ipsorum factus: Melchisedech facere pro cælestibus Angelis atque Virtutibus. Nam esse illum vsque adeo Christo meliorem, vt a pator sit, amator sit, agenealogitus sit: cuius neque initium, neque finis comprehensus sit, aut comprehendi possit] hæc Tertullianus. At sicut prior ille Theodotus fuit opifex coriarius, ita hic de quo sermo est, arte fuit argentarius: Argentarium enim eum nominat Theodoretus. f

Quod autem ad præcipuum caput huius heresis spectat, ad ipsum (inquã) Melchisedech, ex qua appellati sunt Melchisedechiani heretici: grauissimos viros video errore lapsos de Melchisedech, quod Paulus s eum sine patre & matre, ac sine genealogia fuisse describat. Nam Origenes & Didymus in eam pariter sententiam abierunt, vt putarint eum fuisse Angelum quendam: id quidem testatur de ijs S. Hieronymus h ad Euagrium scribens, affirmatq. fuisse ea de re in Ecclesia vulgatissimam quæstionem; refertq. de quodam qui cum diuiniaturæ naturæ fuisse affirmaret, ac demum illum ipsum esse Spiritum sanctum, qui apparens Abraham in figura hominis visus sit. Quid item de eo senserit Origenes, declarat his verbis: Reuolui veterum libros, vt viderem quid singuli dicerent, & tibi quasi de multorum consilio responderem: statimq. in fronte Geneleos, in prima homiliarum Origenis reperi scriptum de Melchisedech: in qua multiplici sermone disputans,

a Epiphanius haer. ref. 54.

ALOGI HÆRETICI.

b Idem haer. 54.

c Theod. haer. fabul. lib. 2. ex Euseb. li. 5. cap. ult.

d Apud Euseb. lib. 5. c. 25.

e Tertul. de praescrip. c. ult. ALTER THEODOTVS MELCHISEDECHIANVS.

f Theod. haer. fabul. lib. 2.

g Hebr. 7. MELCHISEDECHIANI HÆRETICI.

h Hieronymus epist. 126.

A disputans, illuc deuolutus est, vt eum Angelum diceret, iisdem pene argumentis quibus scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est locutus. Transiui ad Didimum sectatorem eius, & vidi hominem pedibus in magistrum iussisse sententiam.]

At vero quid communiter ea de re ceteri antiquorum sentirent, his verbis significat: Verti me ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, & Emissenum, Apollinarium quoque nostrum, & Eustathium qui primus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit: & deprehendi horum omnium opiniones diuersis argumentationibus & diuerticulis ad vnum compitum peruenisse, vt dicerent: Melchisedech hominem fuisse Chananaeum, Regem vrbs Hierosolymæ, quæ primum Salem, postea Iebus, ad extremum Hierusalem appellata est. Nec mirum esse, si sacerdos Dei altissimi describeretur absque circumcissione & legalibus caeremonijs & generibus B Aaron: cum Abel quoque Enoch & Noe placuerint Deo, & victimas obtulerint: & in Iob volumine legerimus, quod ipse & oblator munerum fuerit & sacerdos, & quotidie pro filijs suis hostias immolaret, &c.]

Potuiſſet citare quoque in hanc sententiam Theophilum a Antiochenum, quem diximus peruenisse ætate vsque ad Commodi tempora: qui ad Autolicum scribens; eum hominem iustum & Regem fuisse tradit & sacerdotem, qui Hierusalem ædificauit: in cuius locum successerit Abimelech, qui regnavit in Geraris: post quem substitutus fuerit Ephron cognomento Cethæus] hæc Theophilus. Sed & Hieronymus vbi supra ex Hebræorum sententia traditum ait, Melchisedech fuisse filium Sem, qui fuit Noe, ac eo tempore, quo ortus est Abraham, annos natum trecentos nonaginta. Fuisse hanc Samaritanorum sententiam, Epiphanius b tradit, sed eam rejicit, quod longe diuersos numeret annos Sem: nimirum a Sem vsque ad Abraham intercurrisse annos mille trecentos trigintaduos, cum tamen Sem annos vixerit tantum sexcentos. Sed nec illud prætermittimus, quod dicitur ab eodem auctore eum patrem fuisse Heraclan, matrem vero Astaroth: verum hæc repugnare videntur sententiæ Pauli dicentis eum fuisse sine patre, sine matre & sine genealogia: nec aliam ob causam id eum dixisse, qui veriore sententiam de eo sectati sunt, existimant, nisi quod parentes eius & genus obscurissimum esset: Quis enim quæso scire vnquam potuerit, quæ Paulus incognita habuit?]

Verum quod fuerit Rex Salem, non ita accipiendum est, vt Hierusalem Rex fuerit: nam de Salem in qua Melchisedech regnavit, hæc S. Hieronymus c tradit: Salem autem, non vt Iosephus & nostri omnes arbitrantur, esse Hierusalem nomen, ex Græco Hebraicoq. compositum (quod absurdum esse peregrinæ linguæ mixtura demonstrat) D sed oppidum iuxta Scythopolim: quod vsque hodie appellatur Salem, & ostenditur ibi palatium Melchisedech ex magnitudine ruinarum, veteris operis ostendens magnificentiam: de quo in posteriore quoque parte Geneleos d scriptum est: Venit Iacob in Sichem, & transiuit in Salem quæ est in terra Chanaam] At hic rursus monendum putamus lectorem: haud esse Augustini, e quæ in libro quæstionum eius nomine scripta habentur. ipsum videlicet opinatum esse Melchisedech non fuisse hominem, sed supra hominem. Nam alibi de his agens, hanc sententiam non suam, sed quorundam fuisse declarat: ipse enim ad Quoduultdeum f talia sectantes adnumerat inter hereticos.

De iisdem hereticis hæc etiam Epiphanius s: Fingunt autem & libros sibi ipsis commentitios, se ipsos decipientes] At inferius idem auctor de alijs eiusdem sectæ agit, qui Moysen quoque Deum esse putarunt, de quibus hæc ait: Etenim qui in Arabia Petraea, Robom, & Edom appellata habitant: Moysen propter diuina signa Deum putant: adorantq. ipsius imaginem, quam effingentes seducti sunt, non iusta ipsius causa existente, sed errore ipsos per iustum in ignorantia imaginationem inducente] hæc ipse, qui & de Hieracitis subdit, dicentibus Melchisedech (vt dictum est) esse Spiritum sanctum. Sed de Hieracitis plura inferius suo loco dicenda sunt.

Rursus vero de alijs, qui sub Victore prodierunt hereticis, eorumq. auctore Praxea, vltimo loco hæc habet Tertullianus: h Sed post hos omnes etiam Praxea quidam heresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem omnipotentem Iesum Christum esse dicit, hunc crucifixum, passumq. contendit: mortuum præterea se ipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum profana & sacrilega auctoritate proponit] hæc Tertullianus in commentario quem scripsit aduersus hereses: sed de eo pluribus in libro aduersus eundem priuatim conscripto. At si Praxea exquiramus originem,

QVID MAIORES DE MELCHISEDECH.

a Theophil. ad Autol. lib. 2.

b Epiphanius haer. ref. 55.

PARENTES MELCHISEDECH.

c Hieronymus ad Euagrium epist. 126.

REX SALEM QUOMODO.

d Gen. 33.

e Augustinus lib. quæst. ex vtraq. mixt. q. 109.

f Idem de haer. ref. c. 34.

g Epiphanius haer. ref. 55.

h Tertullianus de praescrip. in fin.

PRAXEA HÆRESIARCHA.

eum primo fuisse Montani sectatorem, Pacianus ad Symphronianum scribens de Catholico nomine, testatur his verbis: Theodotus quoque & Praxeas vestros aliquando docuere: ipsi illi Phryges nobiliores, qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur, Montanum & Maximillam & Priscillam secuti] hæc Pacianus: qui cum dicat hos gloriari magistro Proculo; Montani sectam illum monstrat esse consecratam, atque ex eorum numero fuisse, qui (quod ait Tertullianus) dicebantur Kata Proclum. Verum Praxeas cum a Montano, tum a Proclo desciuit, & factus est illis hostis infensissimus: Romam quippe se contulit, & de secta Montani cuius pars magna fuerat, ipsum Romanum Pontificem iam ad illos scribentem (quod nondum rem satis exploratam habuisset, ut pote, falsis deceptus de Montano nuncijs) reddidit certior: cum ille e vestigio datas abs se litteras reuocat, atque Montanum vna cum suis condemnat. Sed hæc superius, cum de ortu atque progressu eius hæresis actum est, hic tamen occasione Praxeæ, necessario repetenda ac pluribus inculcanda.

Sed quæ de eius origine aduersus eum scribens Tertullianus tradiderit; quidve de eius progressu ac hæresi scripserit: hic eius verbis referre, operæpretium ducimus. ait: Igitur: b Iste primus ex Asia hoc genus peruerfitatis intulit Romanæ humo, & alias inquietus: insuper de iactatione martyrij inflatus ob solum & simplex & breue carceris tædium: quando & si corpus suum tradidisset exurendum: nihil profecisset, dilectionem Dei non habens, cuius charismata quoque expugnauit. Nam idem tunc Episcopum Romanum agnoscentem iam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesijs Asiæ & Phrygiæ inferentem: falsa de ipsis prophetis & Ecclesijs eorum asseuerando, & præcessorum eius auctoritates defendendo; coegit & litteras pacis reuocare iam missas, & a proposito recipiendorum charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit: prophetiam expulit, & hæresim intulit: Paracletum fugauit, & Patrem crucifixit. Fructificauerant auenæ Praxeanae hic quoque superfeminatæ, dormientibus multis in simplicitate doctrinæ, traductæ dehinc per quem Deus voluit, etiam euulsæ videbantur.] hæc Tertullianus, cum iam in transuersum actus, Montani pseudopropheta deceptus, factus est eius dogmatis acerrimus propugnator: quando autem id acciderit, suo loco dicemus: nunc de Praxeæ contextenda historia est.

Eiusdem quoque Tertulliani testimonio satis liquet, eundem Praxeam Romæ damnatum (quod factum sub Victoris successore, Zephyrino Papa, Optatus c Mileuitanus affirmare videtur) facti poenitentem recantasse palinodiam, libellumq. suæ poenitiæ conscripsisse, sicq. diu latuisse: ac tandem latentem in stomacho hæresim iterum euomuisse; hæc q. omnia adhuc ipso, qui eum scriptis exagitauit, viuentis Tertulliano: qui hæc ipsa paucis profecutus, sic ait: d Denique cauerat pristinum doctor de emendatione sua, & manet chirographum apud Psychicos, apud quos tunc res gesta est: exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti atque defensio disiunxit a Psychicis: auenæ vero illæ vbique tunc semen excusserant. Ita aliquandiu per hypocrisin subdola viuacitate latitauit: & nunc denuo erupit: sed denuo eradicabitur, si voluerit Dominus, in isto comætu: si quominus, die suo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum ceteris scādalis igni inextinguibili cremabuntur] hucusque Tertullianus de origine Praxeæ & progressu vsque ad ea tempora, cum ea aduersus illum conscriberet. At de ipso iterum sub Zephyrino, cui libellum poenitiæ obtulit, agemus. Qui vero a Praxeæ progressu sunt hæretici, primo Monarchici, quod vnam tantum personam statuerent sanctissimæ Trinitatis, sunt appellati: & quod Patri æque crucem adscriberent, e dogmate Patropassiani nominati sunt. Huius blasphemiam iam damnatam atque deletam, postea a Sabellio & ab illis Seuerianis qui Crucem adiecerunt Trifragio, magna ex parte restitutam & propagatam fuisse, suo loco dicemus. Meminit eiusdem Praxeæ S. Augustinus, e qui & de Praxeanis ab eo deriuatis hæreticis agit.

Hoc ipso anno secundo Seueri Imperatoris Eusebius in Chronico ponit Clementem Alexandrinum clarissimum horum temporum Ecclesiasticum tractatorem. Hunc quidem his ipsis Seueri temporibus scripsisse eruditissimos libros Stromatum, argumento plane est, quod in eisdem sæpius texens chronologiam (quod sæpe facit) semper ad Commodi obitum, nec vltius eam perducit: f perduxisset proculdubio vsque ad Seueri obitum, si post Seuerum scripsisset; qua etiam ratione Eusebius hæc de eo ait:

A ait: Clemens vero in primo libro operis, quod *στωματῶν* inscripsit, annalium serie notata & exposita, tempora ad Commodi vsque mortem describit: adeo vt non obscurum videatur, illud opus regnante Seuero, cuius tempora liber quem habemus in manibus explanat ab eo elaboratum fuisse. Ceterum cum constet in ipsis Stromatum libris de Christianorum persecutione tunc vigente mentionem fieri: affirmare necesse est, ipsum post annum decimum Seueri scripsisse: namque eo anno persecutio cœpta est. Sed de ijs quæ ipse de ea scribit, suo loco agemus. Nominat hunc Eusebius b Titum Flauium Clementem, cum ab eo scriptos enumerat commentarios.

Quam vero vigilans fuerit in omnibus scientijs perscrutandis: ipsæ eius lucubrationes vel tacentibus omnibus, clamant: quot scholas disertissimorum virorum in diuersis prouincijs fama celebres adierit, & quæ in illis essent optima hauserit, ac demum Alexandria apud Pantænum quieuerit, eius testimonio, superius cum de Pantæno egimus, dictum est. Quod igitur Alexandria quieuerit, & vbi primū discipulus, ibidem doctor diuissime & vsque ad finem vitæ commoratus est: inde accidisse videtur, vt Alexandrini cognomen fuerit consecutus, cum patria fuerit Atheniensis. Nam ob eam causam a maioribus idem Clemens (vt auctor est Epiphanius c) tum Alexandrinus, tum etiam Atheniensis est nominatus: sed vsus inualuit, vt a posteris Alexandrinus tantummodo diceretur. Quod auditor Pantæni fuerit, non solum ex citato a nobis superius loco in Pantæno ex eius libro primo Stromatum, sed ex septimo eiusdem Dispositionum libro testatur Eusebius d, qui & eum docuisse Alexandria, habuisseq. inter alios fama celebres auditorem Origenem, testatur e sic dicens: post Pantænum Clemens scholæ Alexandrinæ ad fidei principia docenda instituta, ad illud ipsum tempus quod iam prosequimur, præfuit, sic vt Origenes dum puer erat, auditor eius ac discipulus existeret.

Quod vero ad elucubratos ab eo commentarios pertinet, S. Hieronymus f hæc habet: Clemens Alexandria *κατηχήσεων* magister fuit, feruntur eius insignia volumina plenaq. eruditionis & eloquentiæ, tam de scripturis diuinis, quam de sæcularis litteraturæ instrumento, e quibus sunt Stromatum libri octo, Hipotyposeon libri octo, aduersus Gentes liber vnus, Pedagogi libri tres, de Pascha liber vnus, de Ieiunio disceptatio, & alius qui inscribitur, Quisnam diues sit ille qui saluetur: de obrectatione liber vnus, de Canonibus Ecclesiasticis, & aduersus eos qui Iudæorum sequuntur errorem liber vnus, quem proprie Alexandro Hierosolymorum Episcopo *προσεφώνησε*] At præter hæc a S. Hieronymo recensita, alios vtique a se editos commentarios ipsemet testatur: nempe de Resurrectione, de Nuptijs, & de Continentia. Cassiodorus in præfatione sui Commentarij de Institutione diuinæ lectionis, affirmat ab eodem Clemente a principio vsque ad finem explanatas fuisse diuinas scripturas. Extant ex tanto opere breues notæ eiusdem in Epistolas Canonicas. Quod vero Sozomenus g atque Suidas h a Clemente elucubratos fuisse historias, tradunt: non de hoc Clemente (vt quispiam opinatus est) eos puto intellexisse: sed Sozomenum quidem de Clemente Papa, quod scripserit res a Petro gestas, Suidam vero de alio aliquo Clemente Gentili homine esse loquutum. Quæ sane omnia magno Ecclesiasticarum litterarū detrimēto excidisse magnopere dolemus.

De eodem Clemente nobile elogium Alexandri i Hierosolymorum Episcopi S. Hieronymus recitat in hæc verba: Extat Alexandri Hierosolymorum Episcopi, qui cum Narcisso postea rexit Ecclesiam, epistola super ordinatione Aſclepiadis confessoris ad Antiochenos, congratulantis eis: in qua ponit in fine: Hæc vobis domini ac fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum virum illustrem & probatum: quem vos quoque scitis, & nunc plenius cognoscetis: qui cum huc venisset, iuxta prouidentiam & visitationem Dei, confirmavit & auxit Ecclesiam] Idemq. k Alexander ad Origenem scribens rum de Clemente, tum etiam de eius magistro Pantæno hæc habet: Hoc enim voluntatis Dei fuit, sicut ipse nosti, vt amicitia quæ mihi a Patribus fuerunt, inuiolata durarint, immo vero ardentius atque robustius aueretur: Patres enim nouimus beatos illos, qui nos præcesserunt, ad quos paulo post etiam nos ibimus: Pantænum dico dominum meum vere beatum, & sanctum dominum meum Clementem, qui me in multis instruxerunt] hæc S. Alexander eiusdem Clementis discipulus. Prædicat eundem S. Hieronymus l his quoque verbis: Clemens Alexandrinæ presbyter Ecclesiæ, meo iudicio, omnium eruditissimus: quid in illius libris indoctum? Immo quid non e media philosophia est?]

Ceterum

a Tertul. de
prescrip. c. 52.
PRAXEAS ROMANUM VENIT.

b Idem aduers.
Praxeam c. 1.

QVID PRAXEAS ROMANUS.

c Optat. aduers.
Parymen. lib. 1.

d Tertul. aduers.
Prax. c. 1.

MONARCHICI
HÆRETICI.

e Aug. de ha.
res. c. 42.

CLEMENS
ALEXANDRINUS.

f Clem. Alex.
Strom. lib. 1.

a Euseb. lib. 6.
cap. 5.

b Idem lib. 6.
cap. 22.

STVDIVM CLEMENTIS.

c Epiph. hæres.
32.

d Euseb. histor.
lib. 5. cap. 21.
e Idem libro 6.
cap. 5.

f Hier. de scrip.
Eccles. in Clem.
CLEMENTIS
SCRIPTA.

g Sozom. lib. 1.
cap. 13.
h Suid. in Clement.

i Apud Euseb.
lib. 6. c. 11. in fi.

CLEMENTIS
LAVDES.

k Apud Euseb.
lib. 6. c. 11. in fi.

l Hier. ad Magn.
num epist. 84.

CLEMENTIS
SCRIPTA DE-
PRAVATA.Hac Rufinus
in Apologia pro
Origene.

b Isa. 9.

INSTITUTA
ECCLESIASTI-
CA.e Clem. Strom.
lib. 1.
d Idem lib. 6.
Strom.e Idem lib. 3.
Strom.f Idem lib. 2. pa-
dag. & Strom.
lib. 3.g Idem lib. 6.
& 7. Strom.
h Idem lib. 7.
Strom.i Hieron. epist.
65.k Cassiodor. in
prefat. lib. inst.
diuin. lectio.

Ceterum quòd aliquibus neuis eius commentarij resperfi inueniantur, ne occasione eius nominis celeberrimi fideles ad omnia sectanda, quæ ab ipso scripta essent, incaute in errorem adducerentur, Gelasius Papa prouide quidem eiusdem Clementis opera apocryphorum nota voluit inuississe: nec mireris, nam ea etiam occasione ab eodẽ S. Cypriani quoque opuscula eadem censura notata fuerunt. Ceterum quòd mos est hæreticorum testimonia aucupari magnorum virorum, cum aliter non liceat eorum scripta deprauare, atque corrumpere: accidit plane vt ab Arianis aliqua in eius commentarijs fuerint immutata; quod Rufinus testatur his verbis: Clemens alius presbyter & magister Ecclesiæ illius, in omnibus pene libris suis Trinitatis gloriam atque æternitatem vnam eandemq. designat: & interdum inuenimus aliqua eius capitula, in quibus filium Dei creaturam dicit. Num quidem credibile est de tanto viro, tam in omnibus Catholico, tamq. erudito, vt vel sibi contraria senserit, vel ea quæ de Deo non dicam credere, sed audire quidem impium est, scripta reliquerit?] hæc Rufinus^a, cui & ego non inuitus adspicior: Si enim primores Ariani illi, qui erant doctrina perspicacissimi, aliquid in Clemente inuenire potuissent, quod suo ipsorum dogmati fauisset, vtique (quod ait diuina scriptura^b) sicut exultant victores capta præda, magno præconio extulissent, ac plane præ foribus ostentationis gratia affixissent. Numquam enim ex Clementis Alexandrini scriptis ab Arianis factitatum esse negotium Orthodoxis, ex eo possumus intelligere, quòd Catholicæ Ecclesiæ scriptores, qui in refellendis eorum obiectionibus laborarunt, de clemente, quòd illorum fauisset dogmati, nusquam visi sunt meminisse.

In eiusdem quoque Clementis scriptis, tanquam in viua tabula catholicæ Ecclesiæ mores & disciplinam inuenire est expressam: nempe sacras Apostolicas traditiones ad sua tempora in Ecclesia custoditas ac illibate seruatas, a quibus qui deuiarint (vt ait)^c in hæresim lapsi sint: Hierarchicum^d in Ecclesia ordinem ad imitationem virtutum cælestium: tres hominum status, virginum scilicet, viduarum atque coniugatorum, inter quos emineat virginalis integritas^e, ac ea præsertim quæ cum Deo pactis conuentis firmata sit, nempe voti obligatione: apud eundem frequens de ieiunijs, vigilijs, ac stationibus mentio, deq. pio ciborum delectu^f ab vsu Marcionitarum & Encratarum vel Cataphrygarum penitus distincto: de fide^g nobis proficua cum coniuncta est sanctis operibus: deq. canonicis orandi horis ex Ecclesiæ^h instituto præscriptis: de sacratissima item Eucharistia frequenter inculcat, & alia plura id genus, quorum superius meminimus, cum actum est de traditionibus Ecclesiasticis. Demum vt de Clemente tandem finem dicendi faciamus: qui auditorem habuit Origenem, eundem quoque nactum esse in cathedra successorem, S. Hieronymusⁱ testatur his verbis, cum agit de Origene: Alexandria Ecclesiasticam scholam tenuit succedens eruditissimo viro Clementi presbytero. At de Clemente iam satis, qui (vt auctor est Cassiodorus^k) cognomento Stromatheus est dictus, non aliam ob causam, quàm ob insignes illius octo libros Stromatum læculentissime scriptos.

IESV CHRISTI
ANNVS
197.VICTORIS PAPÆ
ANNVS
4.SEVERI IMP.
ANNVS
3.l Dio in Seuero
m Herodot. lib.
2. & 3. & Spar-
tian. in Seuero.n Spartian. in
Seuero.

CHRISTI anno centesimo nonagesimo septimo, duobus Flauijs Tertullo & Clemente Coss. Seuerus Imperator occiso Pescennio Nigro, qui Orientale Imperium occupauerat, Byzantiumq. triennio iam obsessum postea expugnans, aduersus Ofroænos, Adiabenos & Arabas exercitum ducens, eosq. fugans Nisibim occupat.] hæc Dio^l, Spartianus^m atque Herodianus pluribus: quæ quidem nonnisi anno sequenti sunt consummata: agemus de his quæ superfuerunt suo loco.

Qui putarunt Antoninum Seueri filium vna cum patre imperare cœpisse, Getamq. minorem natu Seueri filium ante hæc tempora Cæsarem iã dictum fuisse: non leuem & in alijs quoque errandi sibi occasionem dederunt. Ceterum nonnisi Albinum a Seuero ante hæc tempora creatum fuisse Cæsarem, Dio in primis affirmat: Antoninum vero Seueri filium nonnisi anno sequenti Cæsarem dictum, iure dici posse videtur: siquidẽ Spartianusⁿ tradit, Seuerum Imperatorem aduersus Albinum proficiscentem, in itinere apud

A re apud Viminatium filium suum maiorem nomine Bassianum, apposito Aurelij Antonini nomine, Cæsarem appellasse: confectoq. feliciter bello, ex Senatus consulto decreta eidẽ fuisse Imperatoria insignia, nempe Augusti nomen cū Tribunitia potestate. Ex quibus plane mendosa arguitur inscriptio, quæ præfixa est Rescripto^a Seueri ad Victorinum Coss. Falcone & Claro, quo anno Seuerus capeffuit Imperium cum Imperatores Seuerum & Antoninum inscriptos habet Augustos. Sed quòd non semel id factũ reperitur, plane accidisse videtur, vt qui eas collegit leges, quòd ex ijs aliquas inscriptas inuenerit nominibus Seueri & Antonini Imperatorum, omnes pariter eadem putarit inscriptione notandas. Ceterum si recte se habet inscriptio illa, vt nullus error irrepserit, desipuisse visi sunt Dio & Herodianus illorum temporum scriptores, necnon Spartianus, qui omnes æque fatentur Seuerum solum regnare cœpisse. Porro ipsum Antoninum nonnisi Seueri anno septimo, imperium inchoasse cum patre, adeptumq. tunc esse Augusti nomen cum Tribunitia potestate, certum illud est argumentum, quòd in pluribus antiquis inscriptionibus, quantum iterata Tribunitia potestas crebrius in Seuero, quàm in Antonino filio reperitur. Quod quidem aperte satis demonstrat, nonnisi septimo anno Seueri Imperatoris, ab ipso esse ei collatum Imperium, quo cum simul potestas Tribunitia conferri consuevit. Sunt veteres inscriptiones Romæ in Arcu Seueri a fronte & a tergo positæ, quibus inter alia Imperatorum insignia, Seueri potestas Tribunitia vndecima, Antonini vero filij sexta habetur inscripta; vt satis certo argumento esse debeat, illam Antonini septimo anno Seueri numerari cœpisse: quòd si quando Seueri vndecima, Antonini quinta posita inueniatur, vel illius nona, istius quarta; id propterea accidit, quòd eodem anno vnus exordium, & alterius terminum esse contigerit.

C Qua ratione in Pantheo Romæ sic legitur: IMP. CAES. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX, ARABICVS, ADIABENICVS, PARTHICVS, PONT. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. ET IMP. CAES. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FELIX TRIB. POTEST. V. COS. PROCOS. PANTHEVM VETVSTATE CORRVPTVM CVM OMNI CVLTV RESTITVERVNT.] At in illa posita ab Argentarijs ac negotiatoribus in foro Boario Romæ, Seueri Imperatoris Tribunitia potestas duodecima, Antonini vero septima numeratur^b.

Hæc idcirco tam exacta indagazione disquisisse oportuit, quòd Pamelius^c vir cum primis eruditus hũc ipsum annum tertium Seueri putauit a Tertulliano esse notatum in libro de Pallio^d, quo ipse pallio superindutus Christianã religionem cœperit profiteri: quod ipsum tempus leuissimis quibusdam lineamentis a Tertulliano videatur fuisse demonstratum, dum ait: Quantum reformauit orbis sæculum istud? quantum vrbium, aut produxit, aut auxit, aut reddidit præsentis Imperij triplex virtus, Deo tot Augustis in vnum fauente? quot census transcripti? quot populi propaginati? quot ordines illustrati? quot barbari exclusi? Reuera orbis cultissimum huius Imperij rus est, eradicatione omni aconito hostilitatis, & cacto, & rubo subdolæ familiaritatis, consitum & amænum super Alcinoi pometum, & Midæ rosætum.] hæc Tertullianus. Quibus sane verbis nonnisi tranquillissimum Imperij Seueri tempus designat: cum victis externis atque domesticis hostibus, nempe Pescennio Nigro & Clodio Albino, qui sibi Imperium arripuerant; superatisq. externis, quos diximus, hostibus, reddita est Vrbi atque orbi tranquillissima pax: quod nonnisi Albino extincto potuit contigisse, anno nimirũ quinto eiusdem Seueri Imperatoris, sed nec satis eius mors ad pacem istam vbique partam.

E Quamobrem sicut in clarissima luce hallucinatos esse constat, qui triplicem virtutem Imperij sunt interpretati tres qui sibi arripuerunt Imperium, Nigrum scilicet, Albinum, atque Seuerum: quorum tempore tantum abest vt pax fuerit, quin potius eorum causa Oriens & Occidens bello ciuili quinquennij tempore conflagrarint: ita nec possumus, quod cuperemus, Pamelio assentiri (etenim nõ adeo contumaces & refractarij sumus, vt profitemur inter Pyrrhonios atque Sextios, & omnia velimus ab alijs bene dicta carere, & infringere) qui existimauit, locum illũ elucidans, triplici ipsa Imperij virtute intelligi Seuerum, Antoninumq. eius filium creatum (vt putat) iam Augustum, atque Albinum: qui quidem etsi Cæsar a Seuero dictus est, numquam tamen appellatus fuit Augustus: cuius rei causa (vt ex Dione constat) conflauit ille ciuile bellum. Cum vero eiusdẽ Dionis tunc viuientis & hæc videntis testimonio exploratum habeatur, nullas bellorum: datas inducias, nec intercessisse morulam post bellum aduersus Nigrum, ac mox aliud aduersus

a l. x. c. de in of-
fic. test.b Describere
Aldus, Panui-
nus, & Adol-
phus.
c Pamel. in vi-
ra Tertul.
d Tertul. de
Pall. cap. 2.
TERTVLLIA-
NVS QVANDO
INDVIT PAL-
LIVM.

aduersus Barbaros motum, quin statim (quod idem ait) ipso Seuero nondum a bellis barbaricis respirante, bellum ciuile cum Albino Cæsare coortum esset: quo modo quæso dici potest hoc anno illud fuisse tempus, in quo eradicato omni hostilitatis aconito, reddita orbi tranquillissima pace, visus sit annus ipse pulchrum Alcinoi pometum & Midæ rosetum? At quisnam sit germanus sensus Tertulliani sententiæ, quidve ipse per illam triplicem virtutem Imperij intellexerit (conferunt hæc enim plurimum ad veritatem historicam perquirendam) erit nobis peruestigandum: est enim perdifficilis captus.

Sane quidem quod Seueri tempore tres simul titulo Augustorum regnauerint Imperatores, sub quibus pax summa fuerit: ex ijs quæ dicta sunt, nullatenus dici hoc anno posse videtur. Quamobrè per triplicem illam Imperij virtutem, intellexisse Tertullianus videtur Seuerum patrem, Antoninum, & Getam filios, quorum alter a patre Augustus anno septimo eius imperij (vt dictum est) appellatus fuit, Geta vero postea primo Cæsar & Antoninus quoque nominatus est (vt auctor est Spartianus^a) confecto bello Parthico, anno (vt apparet) nono Imperatoris, cum ipse Seuerus & Antoninus essent Consules designati, quæ magistratum gesserunt anno decimo eius Imperij: postea autem idem Geta Cæsar accepit nomen Augusti cum Tribunitia potestate, triennio ante victoriam de Britannis a patre Seuero partâ: testantur id complura numismata hac inscriptione notata. P. SEP. GETA PIVS AVG. BRIT. PONTIF. TR. P. II. COS. II.] & aliud P. SEP. GETA PIVS AVG. BRIT. TR. P. III. COS. II. P. P. S. C.] sunt & alia eiusdem generis simul collecta, ac vna cum signis expressa^b, vt nulla penitus de his possit exoriri dubitatio.

His igitur firmissimis testimonijs affirmari necesse videtur, Getam vna cum Consulatu, anno decimosexto Seueri, nomen Augusti accepisse, atque vna cum eo Tribunitiam potestatem, auctam iam tertio tempore victoriæ de Britannis acceptæ, quo tempore idem Seuerus (quod & olim fecerat Hadrianus & postea Antoninus Pius) muro per transfuersam insulam ducto, vtrinque ad finem Oceani (vt Spartianus tradit) Romanorum ditio-

nem eius insulæ communiuit. Est itaque hæc triplex^d virtus Imperij, hi tres nimirum Augusti: Deo (quod mox addit) tot Augustis in vnum fauente. Sic in eo quod subdit: Quot barbari exclusi? plane allusio facta videtur ad murum, quem diximus in Britannia ad continendas Barbarorum irruptiones: vtrinque tunc etiam a limitibus Oceani ductum, vt sic ingruens innumerus Barbarorum populus e Romanorum finibus esset exclusus; de quibus idem alibi Tertullianus^e: Britannia (inquit) intra Oceani ambitum conclusæ sunt. Sed & cum addidit ibidem libro de pallio: Quot census transcripti? quot populi propaginati? allusisse visus est ad Parthos, Arabas, Adiabenos, aliosq. populos ab eodè Seuero diuersis prælijs antea superatos, ac tributi ratione sub censum redactos. Et illud quod sequitur: Quot ordines illustrati? militares dicit: nam tres ab eo additas fuisse legiones, militiamq. mirifice illustratam Dio^f testatur his verbis: Seuerus addidit Parthicas, Primâ, & Tertiam in Mesopotamia, Secundamq. Mediam in Italia. Nostro itaque tempore tot sunt legiones præter Vrbanam, & Prætoriam] nempe omnes numero triginta duæ: nullus enim priorum Imperatorum ab Augusto tres addiderat legiones, sed perpauca, vel vnam tantum, vel duas ad summum] hæc ipse: quibus merito ea dicta sunt a Tertulliano de ordinibus illustratis. Sed in eo quod subdit demum de infidijs subdolæ familiaritatis: æque allusisse videtur ad domesticorum insidias, quas in Britannia itidem (vt auctor est Dio) passus est, sed de ijs dicemus inferius.

His igitur hunc in modum adamussim consentientibus cum citata Tertulliani sententia: necesse est affirmare, librum illum de Pallio non ante vltima Seueri tempora a Tertulliano fuisse conscriptum; nec ante ea tempora ipsum suscepisse pallium. Ceterum nec assentiri possumus eidem deserto viro dicenti: tunc Tertullianum, cum pallium induit, primum Christo nomen dedisse, vel baptizatum esse: Nam quod ad nomen pertinet: cum Gentilis quispiam in Christianam religionem transire cuperet, Episcopum conueniens, nomen dabat: atque ab eo catechumenus iam factus in classe recesebatur Audiendum. Porro haud necesse erat huiusmodi, quisquis foret, togam relinquere atque induere pallium: sicut nec etiâ baptismi tempore, quo ex religionis præscripto, non pallium, quod furuum esse consueuerat, sed candidam tunicam fideles recens baptizati induebant.

Sic itaque non ob id, quod Tertullianus eo tempore pallium primo induit: tunc fuisse baptizatum & sic Christianum professum esse, necesse est affirmare: cum præsertim etsi pallio Christiani complures induerentur: non tamen omnes illud induere consueuisse certum est: nec fuisse

TRIPLEX IMPERII VIRTUS QVÆ.

Spartian. in Seuero.

Adoph. Occ. lib. de numis. Rom. Imp. & Panuin. in Fast. comment.

Spartian. in Seuero.

Tertull. de pallio. c. 2. TERTULLIANI LOCVS ELVCIDATVS.

Tertull. aduers. Iudæos.

RES GESTÆ A SEVERO IMP.

Dio lib. 55. hist. Rom.

DARE NOMEN QVID.

fuisse pallium religionis tesseram, vt qui pallium induerent, censerentur Christiani: nam ipsomet Tertulliano^a teste, non solum turba Philosophorum omnium, sed & omnes liberalium artium professores æque pallio vestiri eo tempore consueuerunt: nec rursus qui pallio carerent in ethnicorum numero habebantur: nam tempore Christianorum principum, cum nondum Idolorum cultores sublatis essent, aliam vestem ab illis diuersam complures Christianorum induebant: Quod si tempore pacis Ecclesiæ licuit communi cum Gentilibus vti veste, quo modo non magis persecutionis tempore, quo Evangelica admonitione consulitur fuga, ac suadentur latebræ, carere pallio licuit Christiano homini? Certe nequidquam negotij ab ipso Tertulliano^b exhibitum est Christianis militibus, quod sagum induerent, militare indumentum commune pariter omnibus militantibus ethnicis; sed ex eo tantum quod coronam non sine aliquo (vt ait) superstitionis commercio, capiti superimponerent. Sed ne in re comperta pluribus argumētis agamus: satis erit addidisse, quod eiusdem Tertulliani testimonio exploratum habetur. Christianos communiter eodem habitu, quo Gentiles, indui consueuisse. in Apologetico^c enim de Christianis hæc ait: Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus eiusdem ad vitam necessitatis. &c.] Sed & sanctus Cyprianus eo commentario quem scripsit de bono patientiæ, pariter significat Christianos communiter nequaquam solere incedere palliatos, sed simplici ac communi ceteris indumento, cum ait: Nos autem fratres dilectissimi, qui philosophi non verbis, sed factis sumus; nec vestitu sapientiam, sed veritate præferimus: &c.] hæc de communi vsu Christianorum.

Cum ergo (vt dictum est) non omnes æque Christiani pallio amicti essent: nec qui id gestarent, Christiani esse ex habitu tantum conuinci potuissent, quod artium professores eodè tecti incedere consueuissent: in eam adducimur sententiam, vt opinemur inter Christianos, perpauca pallium induisse; illos nempe qui arctioris se vitæ studijs manciparent, & sublimiorem viuendi normam amplexi, eminentioris philosophiæ profiterentur se esse cultores. In quam sententiam hæc Patres in Concilio Gangrēsi^d celebrato temporibus Constantini (nam inter alios illorum temporum sacerdotes interfuit illi Osius Cordubensis) Si quis virorum putauerit sancto proposito, id est continentiæ conuenire, vt pallio vtatur, tamquam ex eo iustitiam habiturus: & reprehendat, vel iudicet alios qui cum reuerentia byrris vtuntur, & alia veste communi quæ in vsu est: anathema sit] sed & quod est apud Hieronymum ad Furiam^e scribentem: Vbicunque, inquit, viderint Christianum: statim illud de triuio: ὁ γυραμὸς ἐπιθέρης, vocat impostorē, detrahunt] plane demonstrans, paucos aliquos Christianos incedere consueuisse palliatos. Ecce quid enim admirationis esset (quæ ex nouitate vel raritate solet oriri) si in amplissima Vrbe Christianis omnium refertissima, fideles omnes palliati conspecti essent? Sed quod tantum illi habitum illum induebant, qui monasticam profiterentur disciplinam: quod & idem ipse declarat ad Marcellam^f cum scribit, his verbis: Quia ferica veste non vtimur, monachi iudicamur: quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissoluimus, continentes vocamur, & tristes: si tunica non canduerit, statim illud e triuio: Impostor & Græcus est] nimirum quia amictu Græco & philosophico, nempe pallio vtentur.

Idem quoque habetur apud Saluianum^g Massiliensem, cum deplorat scelera Africane prouinciæ, quorum causa a barbaris affligi commeruisset: & inter alia, quod sanctos monachos ludibrijs ac sibilis, cum eos viderent, insectaretur, hæc ait: Non sine causa itaque istud fuit, quod intra Africæ ciuitates & maxime intra Carthaginis muros, palliatum & pallidum & recisis comarum fluentium iubis, ad cutem tonsum videre tam infelix ille populus, quam infideles sine conuicio atque execratione vix poterat. Etsi quando aliquis Dei seruus aut de Ægyptiorum cœnobijs, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis eremis venerandisq. secretis ad urbem illam officio diuini operis accessit: simul vt in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit: nec solum hoc, sed improbijs facinorosorum hominum cachinnis, & detestationibus ridentium sibilis, quasi taureis cædebantur: vere vt si qui ea inscius rerum fieri videret, non aliquem hominem ludificari, sed nouum, inauditumq. monstrum abigi, atque exterminari arbitraretur. Ecce Afrorum & præcipue Carthaginensium fidem.] hucusque Saluianus.

Si igitur in Ecclesia Carthaginensi, cuius alumnus fuit Tertullianus, Christiani omnes perinde ac ipse Tertullianus olim pallio amicti consueuissent: quænam palliatos deridendi monachos, causa subesse potuit? At quod non omnium, sed paucorum duntaxat, pallij

Tertul. de Pall. c. 1. VNVMIDEMQ. COMMUNE OMNIBVS INDUMENTI GENVS.

Tertul. de Coron. milit.

Tertul. in Apologetico. cap. 42.

PALLIUM NON FVITSE COMMUNE CHRISTIANO-RVM.

Concil. Gangr. cap. 12.

Hier. epist. 10.

Hier. epist. 12.

Saluian. de vero iudicio. libro 8.

PALLIATI MONACHI DERISI.

IDEM HABITVS PERSEVERANS.

pallij vsus foret, inde subsannandi illis oblata videbatur occasio. Perseuerasse quidem in Ecclesia Africana pristinum indumenti vsus, vel ex eo possumus intelligere, quod cum permulta legantur ante ea tempora a Saluiano adeo deplorata in ea prouincia fuisse coacta Concilia, in eisq. omnia quæ ad Ecclesiasticam disciplinam & Christianos mores spectare viderentur, vigilantissimo studio disposita: de indumenti genere, quod nihil esset ab vsu pristino immutatum, vel corruptum, nulla prorsus facta mentio reperitur.

TERTVLLIA-
NVS ANTEPAL-
LIUM INDV-
MENTVM CHRI-
STIANVS.

His igitur omnibus atque alijs quas subdimus rationibus, in eam adducimur sententiam, vt opinemur Tertullianum nequaquam cum pallium induit, tunc primum Christianum profiteri coepisse. Nã quod antea omnibus innotuisset Christianus, idcirco nullum cum pallium induit, de noua religione suscepta, iactatum est dicerium, aut scomma iaculatum: cum illi neutiquam pepercissent: sed illud vnum: Ita a toga ad pallium? quod quidem ethnico cuius ad philosophiam se conferenti poterat esse commune. Nihil vero præterea ab illis obiectum esse de Christianitate, quã diu ante professus esset: facile est cuique existimare, qui Tertulliani ingenium nulli parcere sciens intelligit, & periculosum fuisse eum vel leuiter tangere, quippe qui (vt est in parœmia) haberet fenum in cornu.

TERTVLLIA-
NI EXVISITA
MVLTO TEM-
PORE AC LA-
BORE PERITIA

Accedit his etiam, quod me maxime in hanc sententiam trahit: Quo modo quæso potuit Tertullianus tam recens esse Christianus, vt non nisi ad finem (vt dictum est) Seueri Imperatoris, vna cum pallio religionem quoque suscepit, qui his ipsis Seueri temporibus, teste etiam ipso Pamelio, complures consummatissimo Christiano homine dignos ediderit commentarios? Vel si demus suscepisse cum pallio religionem (vt vult) anno tertio Imperij Seueri: quo modo tam breui temporis spacio, tam inlignem atque adeo excellentem Christianæ Theologiæ scientiam consequi potuit? Vt (quod eorum est tantum, qui ætatem triuerint in discendo) aduersus omnes hæreticos & Iudæos (vt prætermittamus dicere de Gentilibus) tam disertos, tam copiosos, adeoque omnium argumentorum genere refertos e diuinæ scripturæ thesauro depromptos, tractatus ediderit, quos Christiana pietas hætenus admirari non cessat?

TERTVLLIA-
NI EXVISITA
MVLTO TEM-
PORE AC LA-
BORE PERITIA

a Tertul. de
Pall. in fin.

His ergo in hanc sententiam adductis, reliquum est vt perpendamus accuratius ipsa vltima Tertulliani verba^a, quibus hæc ait personam inducens: Sed ista pallium loquitur: At ego iam me illi diuinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero.] hæc Tertullianus, vt ait, ex persona pallij. ad quod ipse: Gaude pallium, & exulta: melior te iam philosophia dignata est, ex quo Christianam vestem cepisti] his significans pallium illustratum esse, quod a Christiano homine tandem susceptum esset. Quod si verba illa: Sed ista pallium loquitur] non ad ea quæ sequuntur, sed ad ea quæ dicta sunt, potius referenda quis putet: ac subinde non ex persona pallij (vt habet germanus sensus) sed a se induto pallium esse dicta velit: ad ea quidem referenda sunt, quibus superius Tertullianus de se ipso loquutus, non se tunc primo Christianum, sed inter Christianos eminentioris vitæ cultum incipere iam profiteri significat, nimirum quod a secularibus negotijs se penitus abdicasset: nam ait^b: Ego quidem nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, nihil officio aduigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria obseruo, cancellos non adoro, subsellia non contundo, iura non conturbo, causas non elatro, non iudico, non milito, non regno, secessi de populo: immo vnicum negotium mihi est, nec aliud nunc curo, quàm ne curē] Hæc cum ipse dicat, nequaquam ob eam causam ait, quod factus sit Christianus: neminem siquidem Christianorum illis interdictum fuisse operibus, aliqua lege constat: quin & ipsemet Tertullianus^c in Apolegetico hæc & alia plura, quæ etiam ethnici exercere consueuerunt, Christianos factitasse pariter tradit: sed potius quod cū pallium induisset, se in classem illorū qui eminentioris philosophiæ excultiorisq. vitæ professores essent, sese coniecisset: quod sicut eo habitu inter Gentiles eminerent philosophi, ita etiã eiusdē indumenti signo inter Christianos effulgerent, qui se arctioris vitæ vinculis mancipassent.

b Tertul. de
Pallio. cap. 5.
PALLIUM CVR
INDVIT TER-
TVLLIANVS.

c Idem in Apo-
log. cap. 42.

Sed vt hæc nostra alijs quoque aliunde petitis roboremus exēplis, ostendamusq. Christianos haud solitos vna cum fide pallium simul induere, sed postea illud in signum exactioris vitæ cultus, haud passim ab omnibus, sed a paucis superindui: illud primum suppetit, quod Origenes^d de Heracla Christianorū catechista atque presbytero ita habet: Hæc autem fecimus non solum Pantænum imitati, qui multis ante nos multum plane attulit adiumenti, quod illo studiorum genere exquisite instructus esset: verum etiam Heraclam iam Alexandriae presbyterij gradum adeptum: quem apud disciplinæ philosophicæ magistrum & doctorem, cum iam quinquennio ante quàm ego ad eam stu-

d Orig. apud
Euseb. li. 6. c. 23

DE HERACLA
EXEMPLVM.

A diorum rationem audiendam me conferre coeperam: illi vero enixe operam dedisset, reperi. Et propterea non modo vulgari veste & communi, qua antea vsus fuisset, exuta & deposita, philosophi apparatus, quem adhuc retinet, sibi assumpsit: verum etiam libros Gentilium etiam nunc euoluere pro viribus non desistit] hæc Origenes, plane significans pallium distinctum fuisse indumentum a communi aliorum Christianorum veste. Quod si (quod volunt de Tertulliano) vna cum religione ab omnibus æque pallium suscipi consueuisset: quid Heraclas ceteris amplius fecisset, quem tamen pallio sumpto, a communi aliorum more illum recessisse, adeo prædicat Origenes?

Sic etiam quid opus fuit, Eusebium tantopere laudasse Porphyrium^a Christianum adolescentem, quod habitum philosophicum induisset: si id ipsum æque omnes facerent Christiani: nisi potius quod (vt dictum est sæpius) pallij indumento, augustius genus illum vitæ capeffere voluisse, significaret? Nam de eo sic ait: Licuerat ergo videre Porphyrium (hoc namque adolescentulo nomen erat) iam in omni certaminum genere exercitatum incredibili studio & ardore, more hominis pro augusta & sacra victoria decertantis, incensum: corpore quidem consperso puluere sordidatum, sed decoro oris habitu eximium, erecta & generosa animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem, diuino spiritu reuera completum, habitu philosophico, quo vti solebat, hoc est indumento ad modum pallij humeros solum obtegentis vestitum] hæc de his fatis, ac fortasse prolixius. Sed quod in primo nostrorum Annalium tomo a nobis ieiune admodum, & absque distinctione aliqua de pallio dictum est, fuisse indumentum Christianorum: hic oportuit id elucidasse, atque suppleffe: vt plane intelligatur, pallium non fuisse communem Christianis omnibus habitum, sed quod induerent pauci: nec ætatis indumentum, quod Porphyrius adolescentulus iam vestisset: nec litterarum tantum professorum, cum nec Porphyrius esset huiusmodi: sed (quod dictum est) vitæ potius excultioris insigne, vt hodie monachorum.

a Euseb. lib. 8.
cap. 21.

DE PORPHI-
RIO EXEM-
PLVM.

His igitur rationibus, de ijs quæ ad Tertulliani res gestas pertinent, ac potissimum de anno susceptæ ab eo religionis, dissentire cogimur a Pamelio, & diuersam ab eo inire temporis rationem: cum alioqui insignis eruditionis viri & hoc nostro sæculo de Christianis litteris & fide Catholica optime meriti præconia digna quibusuis eruditus & pijs prædicare non desinamus. Puto equidem si viueret ipse amantissimus veritatis, hisce nostris lubentissime acquiesceret (talem enim alias expertus sum hominem) in eandemq. nobiscum sententiam pedibus veniret, qui mendosa legis inscriptione (ob idq. venia dignus est) deceptus, in ipso limine inuitus nolensq. in errorem abreptus fuisse videtur. Ceterum hæc a nobis hunc in modum explicata, ex ijs quæ singulis prope annis dicentur inferius, manifestiora atque certiora plane reddentur.

Sed quod iam eiusdem auctoris occasione, de Tertulliano hic coeptum est agi: de eius in fide Christiana cunabulis aliqua ab eodem auctore selecta hic intexere operæpretium existimamus: ac primum de eius natalibus aliquid prælibare. Fuisse itaque natione Afrum, patria Carthaginensem, patre Centurione proconsulari natum, cum alij plures, tum Hieronymus^b in primis affirmat. Quod vero ad eruditionem spectat: omnes scientias calluit, Latinorumq. omnium eius temporis disertissimus ab omnibus prædicatur.

TERTVLLIA-
NI PRIMOR-
DIA.

b Hier. de scri-
pt. Ecclesiast. in
Tertul.

Est qui existimet, Tertullianum ex Gentili patre, superstitione relicta ad fidem Christianam sectandam multis argumentis fuisse persuasum: tum maxime, quod aliquando adiurati dæmones, se deos esse Gentium, licet inuiti confessi essent: quod quidem Tertullianum ipsum testari putat, cum ait^c: Hæc denique testimonia deorum vestrorum Christianos facere consueuerunt: quia plurimum illis credendo, in Christo Domino credimus] sed hæc communiter de Christianis omnibus intellexisse videtur.

c Tertul. Apo-
log. cap. 23.

Insuper auctor est S. Hieronymus^d ipsum, adolescens cum esset, scripsisse librum de molestijs nuptiarum: de eodem enim ad Eustochium scribens^e ait: Si tibi placet scire, quot molestijs virgo libera, quot vxor astricta sit: lege Tertullianum ad amicum

d Hier. contra
Iovin. lib. 1.
e Idem ad Eus-
t. epist. 22.

philosophum.] Porro ab ipso iam Christiano existente commentarium illum esse elucubratum, cum iam coniugio obligatus esset, mihi facile persuadeo: non enim puto alterius, quam Christiani auctoris litteris ipsum voluisse Eustochium suam instrui; cum periculosum nimis esset virgini, ethnicum hominem de nuptiarum molestiis tractantem legere, non absque pudoris magno discrimine. Nec equidem puto ab eo ante nuptias illum esse editum commentarium; neque duri ingenij hominem, suæq. sententiæ tenacissimum aliter faciendo, quam scripsisset, se omnium derisioni exponere voluisse.

Ceterum quod ad reliqua præstantissimi ingenij monumenta pertinet, circa hæc tempora eum scripsisse egregium illum commentarium aduersus hæreticos de Præscriptione, argumento est, quod cum omnes ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad hæc tempora antegressos hæresiarchas recensat: de Artemone hæresiarcha qui sub Victore prodijt, nullam penitus mentionem facit, quod scilicet nondum ipse Artemon cognitus esset: quo modo enim huic pepercisset Tertullianus, vt non inter ceteros adlegisset, qui impietate nulli inferior esset: quippe qui (vt habet Eusebius^a & alij) Christi diuinitatem negaret, quem tamen prophetis maiorem fuisse concederet? Huius venena Paulus Samosatenus postea hauriens, vniuersam Ecclesiam perdere conatus est: Sed de eo alijsq. Artemonis discipulis, suo loco pluribus agendum erit.

IESV CHRISTI
ANNVS
198.

VICTORIS PAPÆ
ANNVS
5.

SEVERI IMP.
ANNVS
4.

CENTESIMO autem nonagesimo octauo Christi anno, Dextero & Prisco Coss. annum quartum Seuero in Imperio inchoante. Quæstione orta in Asia inter Episcopos: An secundum legem Moyfi decima quarta mensis Pascha obseruandum esset: Victor Romanæ Urbis Episcopus & Narcysus Hierosolymorum, Polycrates quoque & Irenæus & Bacchyllus, plurimiq. Ecclesiarum Pastores, quod sibi probabile visum fuerat, litteris ediderunt, quorum memoria ad nos usque perdurat] hæc Eusebius in Chronico. Sed eundem hæc alibi fusius explicantem audiamus, ac subinde quæ ab eo sunt prætermissa ponemus; ait^b ergo.

Quoniam vero illis temporibus de festo Paschatis in honorem Saluatoris obseruando, non exigua concitata erat propterea controuersia, quod omnes Ecclesiæ Asiæ antiqua quadam traditione adductæ, censebant, decimo quarto die Lunæ, quo Iudæis olim præceptum erat, vt agnum immolarent: festum illud celebrandum, & omnino eo die, in quemcunque hebdomadæ diem forte incideret, ieiunijs finem statuendum: & quod non in more positum esset ceteris Ecclesijs per vniuersum orbem terrarum dispersis, quæ consuetudinem ex Apostolica traditione ad hoc usque tempus continuatam tenebant; nimirum vt non alio die, quam eo quo Saluator a mortuis resurrexerat, ieiunia dissoluerentur, istum modum obseruare.

Idcirco Concilia & conuentus Episcoporum in vnum cogebantur, & omnes vna sententia decretum Ecclesiasticum, nempe vt non alio die aliquando, quam Dominico mysterium Domini resurrectionis a mortuis celebraretur: et vt in hoc solo ieiuniorum, quæ circiter Pascha fieri solent, finem faceremus; per litteras ad omnes Ecclesias scriptas ratum faciebant. Decretum autem Episcoporum, qui tum erant in Palæstina conuocati, ad hanc usque ætatem scriptis custoditum est; in quorum Synodo Theophilus Cæsariensis Ecclesiæ Episcopus & Narcysus Episcopus Hierosolymorum præsides fuerunt.]

Antequam autem cetera, quæ ab Eusebio de hac re scripta sunt recitemus, nempe decretum ipsum quod ad sua tempora custoditum tradit, & manasse ad posteros: pauca quædam quæ ex dicto Concilio sub Theophilo celebrato supersunt, hic intexere opportunum ducimus. A Beda enim eo commentario, quæ scripsit de Aequinoctio Vernali descripta hæc inuenimus his ipsis verbis: Papa Victor Romanæ Urbis Episcopus direxit auctoritatē ad

DE TEMPORE
CELEBRANDI
PASCHATIS
CONTRouer-
SIA.

^b Euseb. lib. 5.
cap. 27.

DECRETVM
ORIENTA-
LIVM DE TEM-
PORE PASCHA-
TIS.

EX CONCILIO
PALÆSTINÆ
DE PASCHATE

A ad Theophilum Cæsariensis Palæstinæq. antistitem, vt quo modo Pascha recto iure a cunctis Catholicis celebraretur Ecclesijs, inibi fieret ordinatio, vbi Dominus & Saluator mundi fuerat in carne versatus. Percepta itaque auctoritate prædictus Episcopus, non solum de sua prouincia, sed etiam de diuersis regionibus omnes Episcopos euocauit. Vbi cum illa multitudo sacerdotum conuenit: tunc Theophilus Episcopus protulit auctoritatē ad se missam Victoris Papæ: & quid sibi operis fuisset iniunctum, ostendit. Tunc pariter omnes Episcopi dixerunt: Nisi prius quo modo mundus fuerit a principio, inuestigetur: nihil potest de obseruantia Paschæ salubriter ordinari. Dixerunt ergo Episcopi: Quem credimus factum fuisse in mundo primum nisi Dominicum diem? Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Responderunt Episcopi secundum scripturæ auctoritatem^a: Factum est vespere & mane dies primus: deinde secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus: in quo septimo requieuit Deus ab omnibus operibus suis, quem diem, Sabbatum appellauit. Ergo cum nouissimum diem signet sabbatum, quis potest esse primus, nisi Dominicus dies?

Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die Dominico, quia primus sit, probastis: de tempore autem quid dicitis? quattuor enim mundi^{*} tempora accipiuntur, Ver, Æstas, Autumnus, & Hiems. Quod ergo tempus primum factum in mundo? Episcopi responderunt, Vernum. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est: Germinet terra feni herbam secundum genus suum, & lignum fructiferum ferens fructum suum: hoc autem temporibus Veris accipitur. Theophilus dixit: In quo loco caput mundi esse creditis? In principio temporis, aut in medio tempore, aut in fine? Episcopi responderunt: In æquinoctio, octauo kalendarum Aprilium. Theophilus

C Episcopus dixit: Probate quod dicitis. & illi responderunt: Scriptum est, quia fecit Deus lucem, & vocauit Deus lucem, Diem: & fecit tenebras, & vocauit tenebras Noctem, & diuisit inter lucem, & tenebras æquas partes. Dixit Theophilus: Ecce de die, & tempore probastis. De luna quid vobis videtur? Vtrum crescentem, ac iam plenam, an imminutam a Deo fuisse^{*} consecratam? Episcopi responderunt: Plenam. Et ille: Probate quod dicitis. Responderunt: Et fecit Deus duo luminaria magna, & posuit ea in firmamento cæli, vt luceant super terram: luminare maius in inchoationem dici, luminare minus in inchoationem noctis. Non poterat aliter, nisi esset plena. Nunc ergo inuestigauimus, quo modo in principio factus fuerit mundus, idest die Dominico, Verno tempore, in æquinoctio, quod est octauo kalendarum Aprilium, luna plena: per ipsum tantummodo tempus, & elementa resurgunt.

D Theophilus dixit: Nunc igitur agendum est de ordinatione, quo modo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt: Nunquid potest Dominicus dies præteriri, vt in eo Pascha minime celebretur, qui tot & talibus benedictionibus sanctificatus est? Theophilus Episcopus dixit: Dicite ergo, quibus & qualibus benedictionibus eum esse sanctificatum asseritis, vt scribere possimus. Episcopi dixerunt: Prima illi benedictio est, quia in ipso tenebræ sunt remotæ, & lux apparuit. Secunda est illi benedictio, quod de terra Ægypti velut de tenebris peccatorum, quasi per fontem baptismi, per mare rubrum populus fuisset liberatus. Tertia illi benedictio est, quia eodem die cælestis cibus, manna hominibus datus est. Quarta illi benedictio est, qua Moyfes mandat ad populum: Sit vobis obseruatus dies primus & nouissimus. Quinta illi benedictio est, vt in psalmo centesimo decimo septimo dicit: Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis &c. De resurrectione enim Domini dicit: Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea usque ad cornu altaris. Sexta illi benedictio est, quod in ipsa Dominus resurrexit. Vides ergo, quia dies resurrectionis Dominicus singulariter in Pascha teneri possit. Theophilus dixit: De tempore autē ad Moysem mandatū est a Deo: Hic mensis erit vobis initium mensium: Pascha facite in eo. Omnes ergo triginta dies a Domino consecrati sunt. Episcopi dixerunt: Iam superius dedimus responsum, principium mundi esse æquinoctium, octauo kalendarum Aprilium: & ab octauo kalendarum Aprilium, usque ad octauum kalēdas Maias, legimus esse consecratos. Theophilus dixit: Ecce impiū non est, vt passio Dominica, tantū sacramenti mysterium extra limitē excludatur. Passus nāque Dominus ab vndecimo kalendarū Aprilium, qua nocte a Iudæis traditus est, & ab septimo kalēdas resurrexit. Quo modo ergo tres dies extra terminū excluduntur? Omnes

E Episcopi dixerunt: Nulla ratione fieri debet, vt tantum sacramentū extra limitē exclu-

^a Gen. I.

^{*} al. anni.

DE TEMPORE
ET MVNDI
CREATIONE.

^{*} al. consecrata

DE DIE DO-
MINICO.

datur : sed hi tres dies intra terminum inducantur ; & desubter retrahere constitutum A est .] hucusque Beda , ea tantum ex dicto Concilio exscribens , ac recitans , quæ sibi ad eam quam instituit tractationem inseruirent , reliqua prætermittens .

CONCIL.
ROM. SVB
VICTORE.

Quod enim in Britannia vehementius atque diutius , dicam & pertinacius , ea con-
trouersia de Paschate fuerit agitata : idcirco hæc & alia de Concilio sub Theophilo cele-
brata a pijs hominibus ibi esse in longissimum tempus seruata , haud mirandum est . Por-
ro ad quoddam Concilium Romanum circa hæc tempora a Victore celebratum accer-
situm fuisse Theophilum ipsum , liber de Romanis Pontificibus tradit : licet ab aliquo
sciolo , qui ignorauit Theophilum Metropolitanum Episcopum Cæsareæ Palæstinæ , po-
situs sit ibi Theophilus Alexandrinus , nesciente pariter illum vixisse sub Arcadio Impe-
ratore : idemq. error illapsus est in epistolam , quæ ibidem posita legitur ad Theophi-
lum Alexandrinum . Porro eam longe diuersam esse ab ea , cuius meminit Beda , quæ a B
Victore ad Theophilum Cæsariensem scripta fuit , cum illi vices suas delegauit , vt con-
uocato Concilio de ea re ageret : omnes puto facile intelligere . Sed & quod falsis sit Con-
sulibus consignata , imposturæ non leuem suspicionem adduxit . at de ea alij .

Euseb. lib. 5.
cap. 22.
CONC. ROM.
ET ALIA PLV-
RA.

Vides ex his antiquum Ecclesiæ morem : per legatos Romani Pontificis cogi Con-
cilia , & dirimi controuersias . Sed ad Eusebium redeamus , qui ait ^a : Aliud est etiam
Episcoporum , qui Romæ similiter conueniebant , de eadem controuersia statutum :
quod quidem Victorem id temporis Episcopum fuisse , declarat . Aliud item Episcoporu
Ponti , quibus Palmas , vtpote antiquissimus & maxime venerandus præsidebat : Aliud
Ecclesiarum Galliarum , quas Irenæus regebat Episcopus . Aliud porro Ecclesiarum , quæ Of-
roenam & reliquas in eo loco ciuitates incolebant : Aliud separatim Bacchylli Ecclesiæ
Corinthiorum Episcopi : & alia denique aliorum prope infinitorum , qui vno consensu , C
iudicioq. vno eandem de illius festi obseruatione tulere sententiam . Atque istorum
omnium vna hæc , quam docuimus , consentiens erat decisio .

CONCILIVM
ASIANORVM.

Episcopis autem in Asia coactis , qui morem iam olim ipsis a maioribus traditum , se-
dulo obseruandum constanter asseuerabant , præfuit Polycrates : qui in ea epistola quæ
ad Victorem & Ecclesiam Romanam scripsit , traditionē ad ipsius vsque tempora dedu-
ctā , his fere verbis exponit : Nos ^b diem Paschatis integre incorrupteq. recolimus , neque
addendo quidquam , neque detrahendo . Etenim hic in Asia obdormierunt in Domino
præclara illa Ecclesiæ seminaria , quæ quidem in die aduentus Domini , quo cum gloria
& maiestate e cælis venturus sit , & omnes sanctos excitaturus , denuo resurgent ; Philip-
pum dico , vnum ex septem diaconis , qui Hierapoli exijt e vita , & duas eius filias quæ vir-
gines ad summam senectutem manserunt , & alteram illius filiam quæ Spiritus sancti D
afflatu inspirata vitam pie traduxit , Ephesiq. obiit in Domino . His accedit Ioannes ;
qui supra pectus Domini recubuit , qui sacerdos fuit , qui laminam auream gestauit , qui
martyr & doctor extitit , qui tandem Ephesi morte consopitus occubuit . Quid Polycar-
pum commemorem , qui Smyrnæ Episcopus & martyr fuit ? Quid Thraseam Episco-
pum & martyrem Eumeniæ natum citem , qui Smyrnæ ex hac luce migravit ? Quid at-
tinet dicere de Sagari Episcopo & martyre , qui Laodiceæ mortem oppetijt ?

EPISTOLA PO
LYCRATIS.

Quid porro beatum Papyrium & Melitonem eunuchum recenseam , qui Spiritus san-
cti instinctu afflatus , totum vitæ suæ tempus pie sancteq. exegit , qui Sardis tumulo con-
ditus est , expectans Christi e cælo ad vniuersam carnem visitandam aduentum , in quo ex
mortuis resurget ? Isti omnes diem Paschatis decimoquarto die Lunæ ex Euangelij præ-
scripto obseruarunt , nihil ab eo instituto ac more plane digressi : sed secundum regulam E
& normam fidei eum assidue tenuerunt . Atque ipse etiā Polycrates , qui inter vos omnes
postremas sane fero , ex maiorum meorum & cognatorum traditione , quorum libenter
insisto vestigijs , illud ipsum perpetuo obseruo . Septem erant Episcopi cognatione mihi
coniuncti : ego autem octauus sum . Atque hi maiores mei & cognati tum diem Pa-
schatis semper celebrarunt , cum sit populo Iudaico in more positum , panes azymos
apparare . Ego igitur , fratres , qui sexagintaquinque annos in Domino vixerim , qui mul-
tis cum fratribus per orbem terrarum dispersis de fide communicarim : qui vniuersam
sacram scripturam studiose euoluerim , his quæ nobis ad terrorem obijciuntur , minime
conturbor : Mei enim maiores dixerunt : Magis Deo quam hominibus obtemperandū .
Deinde ista subnectit de Episcopis , qui ei has litteras scribenti præsto ad erāt eisdemq. vno
ore assenserunt . Possent (inquit) hoc loco Episcopos qui mihi in Concilio aderant , com-
memorare :

c. 18. 5.

A memorare : quos vt accerserem , a vobis rogatus , diligenter accerseram , quorum nomi-
na si subscriberem , nimis multa viderentur . Qui licet me hominem cum persona hu-
mitem , tum ingenio pertenui animaduertent : tamen cum intelligerent , me istos ca-
nos non frustra gessisse , nec ætatem hæcenus contriuisse temere , sed semper in Iesu Chri-
sto vitam traduxisse , epistolam hanc suā approbatione confirmarunt .] hæcenus Poly-
crates ad Victorem . Quibus etiam significatur , eiusdem Romani Pontificis auctoritate
fuisse Asianorum Episcoporum Synodum congregatam . Insuper apparet & com-
minationem Polycratem ab ipso Victore accepisse : sed quoniam quod seruarent , id Apo-
stolica traditione , nempe Ioannis auctoritate sibi potissimum vindicabat , ea de causa
adeo vehementer obnitus fuisse videtur . At quod ad testimonium Ioannis Apostoli perti-
net : consule quæ a nobis superius dicta sunt in Pio Rom. Pontifice . Quæ vero post hæc
B fuerint subsequuta , Eusebius ^a his verbis enarrat .

Euseb. lib. 5.
cap. 24. 25.

His rebus adductus Victor , qui tum Romanæ Ecclesiæ præerat , totius Asiæ Ecclesiæ
cum alijs finitimis , tanquam alterius fidei & opinionis simul omnes (vt complectar bre-
ui) a communi vnitæ Ecclesiæ amputare conatur : & in eos per litteras grauitè inuehi-
tur : atque adeo omnes fratres eam incolentes regionem prorsus a communione seclu-
dendos edicit] Hæc cum de Victore Eusebius scribat : videre est perspicuo sane exemplo ,
quanta auctoritate polleret Romanus Episcopus , præstaretq. ceteris : quippe qui per
orbem concilia indicat , & prouincias non obtemperantes eius præcepto , a commu-
nitione secludat . At vero quod potestate iure faciebat ; rectene fecerit , a multis est dubita-
tum : sed de potestate , nec minimum quidem ab aliquo non modo Catholicorum , immo
nec ab ipsis schismaticis in controuersiam deductum est . At subdit Eusebius : Verum ista
C ceteris omnibus parum placebant Episcopis . Illum igitur contra magnopere horra-
bantur , vt pacis , concordia & charitatis erga proximos diligentem curam haberet ,
quorum verba vtpote Victorem acrius & acerbius coarguentium , scriptis prodita ad-
huc extant : inter quos Irenæus , quamquam per litteras scriptas ex persona fratrum
in Gallia , quibus præerat , tradit mysterium resurrectionis Domini , solo die Domini-
co recolendum quidem esse : Victorem tamen de hoc videlicet , ne tam multas Ecclesias
omnino propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illas vsurpatæ obseruatio-
nem , a corpore vniuersæ Christi Ecclesiæ penitus amputet , cum pleraque alia , tum ista ,
quæ sequuntur , apposite & conuenienter admonet his fere verbis :

AVCTORITAS
ROMANI PON-
TIFICIS.

Non enim de die Paschatis solum , sed etiam de ieiunij ratione & modo hæc instituta
controuersia est . Quidam namque vnum diem se ieiunare oportere existimant : alij
D duos , non pauci plures , multi quadraginta , atque diurnis nocturnisq. horis omnibus
numeratis , diem suum metiuntur & statuunt . Atque eiusmodi eorum , qui hæc obser-
uabant ieiunia , varietas & discrepantia non iam nostra ætate coepta est , verum etiam
longe ante apud maiores nostros : qui (vt coniectura assequi licet) non accurate con-
suetudinem eorum qui vel simplicitate quadam , vel priuata auctoritate aliquid in-
posterum tempus statuissent , obseruarunt . Atque nihilominus cum isti omnes
pacem inter se tranquillam tenuerunt , tum nos inter nos etiam retinemus . Sicq.
varia ac discrepans ieiunij ratio concordiam fidei plurimum commendat : his vero
historiam quandam adiungit , quam hoc loco opportune explicabo . sic autem se habet :

QVID IRE-
NÆVS AD VI-
CTOREM PA-
PAM.

Presbyteri ante Soterem , qui Ecclesiæ cui tu iam præes , præficiabantur : Anicetum di-
co , Pium , Hyginum , Telephorum , Sixtum , licet neque ipsi hoc festum eo die , quo Epi-
scopi Asiæ obseruarent , neque alijs post se ita obseruare permetterent : nihilominus tamē
E cum Episcopis illarum Ecclesiarum , in quibus ita obseruabatur , ad se accedentibus (ac
quid quæso magis repugnans , quam vt hi hoc , illi illo modo obseruent) pacem & con-
cordiam inter se perpetuo retinuerunt , & nunquam propter istum varium illius festi
obseruandi modum , fuere vlli aliquando ab Ecclesia eiectioni : sed presbyteri illi qui te an-
teuerunt ætate , tametsi minime ita illud obseruabant : ijs tamen Episcopis qui in-
alijs ecclesijs idem sic obseruabant , Eucharistiam miserunt] pergunt dicere de con-
gressu Polycarpi cum Aniceto , quæ nos superius in Aniceto opportuniore loco di-
ximus . Sed hic vetus consuetudo illa reseratur , qua Romanæ Ecclesiæ Episcopi
ad omnes Coepiscopos Catholicæ communicationis mittere solerent Eucharistiam ,
sed qui ea indigni ab ipsis iudicati essent : iidem vt execrabiles & ab Ecclesia
extorres ab omnibus vitarentur : cui enim non communicarent eo modo Romanæ
Ecclesiæ

ANTIQVVS
VSVS DE EV-
CHARISTIA
MITTENDA.

A Ecclesiæ Episcopi, excommunicati ab omnibus censebantur, tanta erat in Petri cathedra autoritas atque maiestas.

Subdit deinde Eusebius: Irenæus autem, cum nominis sui appellationi (*ἱρηναιὸς* enim pacis studiosum significat) pulchre respondens, tum moribus quibus se pacis auctorem vere declarabat: eiusmodi pro pace & concordia Ecclesiarum & hortatus est, & magnopere flagitavit: atque ista aliq. eidem congruentia non ad Victorem solum, sed & ad alios plerosque ac diuersos Ecclesiarum præfides de ista quæ tum iactabatur controuersia scripsit. Episcopi vero quos modo percensuimus, Narcysus & Theophilus & vna cum illis Cassius Ecclesiæ Tyri Episcopus & Clarus qui Ptolemaidis rex Ecclesiæ, quiq. cum istis in Palæstina in vnum conuenerant, simulatq. in decreto suo de Paschatis traditione ex Apostolorum successione gradatim ad eos deducta, permulta disseruerunt, in extrema parte eiusdem hæc præterea his fere verbis adiungunt: Epistolæ nostræ exemplaria facile ad quamque Ecclesiam mittantur, ne culpa illorum qui temere & inconsulto suas ipsorum animas erroris prauitate inficiunt, in nos villo modo transferatur. Illud eos minime ignorare volumus, quod Alexandria etiam eodem die, quo nos, istud festum agunt: siquidem cum a nobis ad illos, tum ab illis ad nos perferuntur litteræ.] hucusque de Paschatis controuersia Eusebius, multa prætermittens, quæ necessario ad veritatem rerum gestarum exacte habendam fuerant explicanda.

Re autem sic ab eo minus plene & imperfecte narrata, perfacile quidem erit, vt Victorem quisque nimiam austeritatis atque seueritatis accuset: nam præter hoc quid ultra ei adscribat, nemo habet. At rem accuratius perscrutemur. Quandiu cum Catholicis tantum acta res est: tolerabile visum fuit Romanis Pontificibus, permittere Asianos more Iudæorum decima quarta luna Pascha celebrare. At cum hæc indulgentia hæresis validanda esse videretur occasio, ab ea cessare consultius visum est. Qui enim in Asia his temporibus inualuissent Montani hæresis sectatores, quasi lege diuina ab ipso suo ipsorum Paracleto peruulgata, & ipsi die decima quarta esse Pascha celebrandum; omnes vero secus agentes errore duci, vehementissime affirmabant. Attigit hæc de Cataphrygibus Pacianus a his verbis: Illi ipsi Phryges nobiliores, qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur, Montanum & Maximillam & Priscillam sequuti, quam multiplices controuersias excitarunt de Paschali die, de Paracleto? &c.] Differebant tamen Montani sectatores ab alijs Quartadecimanis: quod illi Lunæ cursum Iudæorum more obseruabant: hi autem Solis, vt pluribus declarat Sozomenus b: Qui tamen dum subdit consensisse Victorem Polycarpo, plane hallucinatur, Victorem pro Aniceto ponens.

Rursum vero ne Quartadecimani amplius tolerandi essent, plane necessitas impulit: non enim Montanistæ tantum eum fouebant errorem, sed & alij hæretici. At quid amplius? adeo malum istud inualuit, vt nequaquam intra Asianæ prouinciæ limites potuerit contineri, sed longe lateq. grassatum esse, vsque adeo vt ipsum quoque sinum Romanæ penetrarit Ecclesiæ, inde euellens hominem (de quo diximus) Blastum nomine, qui ex illorum sententia, in faciem eiusdem Ecclesiæ, dicere, iactare, defendere, ac mordicus propugnare non erubesceret, celebrandum esse Pascha luna decima quarta: de eo enim scribens Tertullianus c (quod superius recitauimus) sic ait: Est præterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Iudaismum vult introducere: Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse nisi, secundum legem Moyssi, decima quarta mensis.] Cum igitur Blastus eius rei causa iam schisma conlasset, nec eum Irenæus d ea de causa scribens librum de schismate, reuocare potuisset: quippe qui (vt Eusebius e tradit) non satis haberet, schismate se ab Ecclesia præcidisse, sed complures alios ab ipso complexu abstrahens, in suam conaretur sententiam perducere: hæc quidem tolerare, idem iam visum esset, quod schismati fauere, ac schismaticis conuiuere. Quamobrem etsi durum ac violentum visum est multis remedium Victoris Papæ, per necessarium tamen ad vlcus, intrinsecus extrinsecusq. serpente tabo, curandum: cum præsertim non eadem præsens esset Asianorum causa, atque fuerat antea tempore Polycarpi: quandoquidem olim illi ex permissione, isti ex necessitate f se celebrare Pascha decima quarta luna dicerent, ac proinde eos qui secus facerent, errore labi iactarent; sicq. ceteros omnes toto orbe diffusos Christianos eo modo damnarent.

Qui autem hac de causa auulsi sunt ab Ecclesia, magna ex parte in schismate permanserunt.

QVAD RVR SVM
EPISCOPI PA
LÆSTINÆ.

ΠΑΤΗΡΟΤΩΝ
ΜΟΝ ΙΝ ΑΜΟΝ
ΑΙΟΝΙΟΝ

CAUSA VICTO
RIS QVALIS.

a Pacian. de
Cathol. nomin.
ad Sympron.

b Sozom. hist. li
bro 7. c. 18. in fi.
c. 19.

QVARTADECI
MANI CVR
NON AMPLIUS
TOLEKANDI.

c Tertul. de
prescript. c. 53.

d Apud Euseb.
lib. 5. cap. 19.
e Euseb. lib. 5.
cap. 19.

f Nicophor. lib.
4. cap. 36.

A manserunt, atque in longum tempus: licet enim ingens eorum numerus Concilij Nicœni tempore ad Ecclesiam fuerit reuocatus; tamen etiam post eam synodum Syros, Ciliaces, & Mesopotamos in eius festi obseruatione claudicasse quippe qui cum Iudæis illud ipsum celebrarent, S. Athanasius a tradit in libro quem scripsit de synodis. Faueant eidem quoque sententiæ Nouatiani, de quibus suo loco dicturi sumus. At de Paschatis controuersia atque iustissima causa Victoris hætenus: iam reliqua prosequamur, quæ hoc anno accidisse probantur.

Tertius hic iam impletur annus obsidionis Byzantij, quo a Seuero tandem expugnatum est, ac in vicum redactum, vt Dio atque alij tradunt. Ad hæc spectare videtur, quod Tertullianus b scribens ad Scapulam Africæ Proconsulem ait: Cæcilius Capella in illo exitu Byzantino: Christiani gaudete, exclamauit.] nimirum quod ipse Byzantij persecutus Christianos, dum partium Nigri fautor, illic præsidem ageret, ciuitate a Seuero expugnata, meliora iam illis tempora affulgere videret: sicq. inuitus ac dolens id illis faustum quod in libertatem vindicarentur exclamauit, cum ipse ad dandas poenas in manus Seueri hostis acerbissimi deuenisset: omnes enim, qui in ea magistratum gerebant a Romanis esse occisos, Dio c affirmat. Eadem expeditione aduersus Barbaros qui fauissent Nigro, Seuerum in deditioem accepisse; Parthos & Adiabenos, atque Arabas cladibus affecisse, auctor est Spartianus: d ad dens eum rediisse Romam, triumphoq. ei delato, appellatum esse Parthicum, Arabicum & Adiabenicum: despexisse vero nomen Parthicum, ne Parthos quos in deditioem acceperat, lacefferet: a Medo etiam nomine, quod eos pariter in deditioem accepisset ac Parthos (vt Dio tradit) abstinuit. Aduenerunt tunc vna cum Imperatore Romam redeunte ijdem Parthi & Medi, alijq. Orientales barbari nobilissimi, non vt captiui, sed vt socij, adeoq. gemmis ornati, vt admirationis causa omnium oculos in se conuerterent: vidit eos Tertullianus, e qui tunc Romæ aderat, vt ipsemet testatur his verbis: Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ de fastidio * Parthorum & Medorum, ceterorumq. gentilium suorum coram matronis erubescens: nisi quod nec ad ostensionem fere habentur: latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu nouit, & in peronibus vniones emergere de luto cupiunt.] hæc ipse: quæ quidem nequaquam referenda sunt ad tempus, quo Parthis penitus debellatis, de eis atque alijs proximis Barbaris triumphauit Seuerus: nam tunc captiuos in triumphum ductos, haud putandum est tot tantisq. fuisse gemmis exornatos, sed potius (quod decet pompa triumphalis) vinctos catenis esse perductos. Porro Tertullianum longe ante dictum triumphum Romæ egisse, quæ de eo dicturi sumus, facile declarabunt. Eadem circa tempora accidisse putamus aduentum Romam Abagari f Osroënorum Regis: quem magnificentissime exceptum fuisse a Seuero, docet Dio: hunc autem fuisse Christianum, quæ ex Africano dicemus inferius, demonstrabunt.

IESV CHRISTI
ANNVS
199.

VICTORIS PAPÆ
ANNVS
6.

SEVERI IMP.
ANNVS
5

CHRISTI anno nonagesimonono supra centesimum, Laterano & Rufino Coss. Seuero in Imperio agente annum quintum, Bassianus filius a patre nominatus Antoninus simulq. Cæsar est appellatus. Post sequentē vero annum vna cum Tribunitia potestate consequutus est nomen Augusti. Seuerus autem cum exercitu aduersus Albinum qui ab eo descuerat in Gallias proficiscens: difficillimo prælio dimicans, victoriam tandem feliciter consecutus, eum occidens, Imperio solus securusq. potitus est.

Ponitur ab Eusebio hoc anno Iudaicum bellum atque Sarmaticum simul exortum, vel (vt ait) potius resumtum. Infelicissima plane fuit Seueri temporibus conditio Iudæorum; quippe qui in primis a Pescennio Nigro Orientale Imperium inuadente fuerint tributis vehementer oppressi: de quo illud commemorasse satis, quod Spartianus in Pescennio his verbis tradit: Idem Palæstinis rogantibus (nempe Iudæis) vt eorum censitio leuaretur, idcirco quod esset grauata, respondit: Vos terras vestras leuari censitione vultis: ego vero etiam aerem vestrum censere vellem.] occiso autem Nigro, qui eos adeo affligebat, visi sunt aliquantulum respirasse. Tunc illorum Rabbini illud Danielis

QVARTADECI
MANI QVAN
DIV PERMAN
SERI NT IN
ERRORE.
a Athanas. de
synod. col. 4. post
princip.

b Tertul. ad
Scapul. c. 3.

c Dio in Seuero.

d Spartian. in
Seuero.

e Tertul. de ha
bit. mulieb. c. 7.
* al. fastigio.

f Dio in Aurel.
Anto. Heliogab.

ANTONINVS
CÆSAR.

IVDÆI ITE
RV M AFELL
CTATI.

a Dan. II. Danielis a perperam vsurpantes, quo dicitur: Cumq. corruerint, subleuabuntur auxilio paruulo] de Seuero & Antonino filio putarunt intelligendum, quod Iudæi ab eis diligi visi essent. *b Hieronym. in Daniel. cap. II.* Sed quàm mendaces essent eorum interpretes, & quàm falsam de Seuero concepissent expectationem: plane declarauit euentus. Nam primo, in expeditione agente Seuero, Claudius ex Nigri partibus homo Romanus latronem agens, Iudæam ac Syriam incurfauit, qui licet vndeque conquisitus, nunquam tamen a Seueri militibus capi aut adinueniri potuit: sponte nihilominus veniens ad Seuerum, vt Tribunus militum ab eo incognitus benigne exceptus est, de quo hæc Dio: *c Dio in Seuero. CLAUDIUS LATRO.* Maxime mirandum fuit, quod Claudius latro qui Iudæam Syriamq. prædari cœperat, & ob eam causam studiose conquirebatur; ad Seuerum pro Tribuno militum venit cum equitibus, eumq. complexus, atque exosculatus salutauit, neque tamen ab eo agnitus, neque captus vnquam postea.] Posthæc autem nullæ prorsus sub Seuero fuerunt Iudæis induciæ: nam rebellantibus ipsis a Romanis, ac postea (anno nimirum sequenti) debellatis; decretum fuisse de Iudæis a Senatu triumphum, auctor est Spartianus: *d Spartian. in Seuero.* licet ipsum bellum Iudaicum ab antiquorum nemine reperiatur esse descriptum.

Quo modo autem postea nouo edicto, omniumq. illis molestissimo Iudæi ab eodem Imperatore Seuero fuerint exagitati, suo loco dicturi sumus. At de infelicissima Iudæorum conditione horum temporum fidem facit elogium Tertulliani, *e quo ait:* Iudæis erat apud Deum gratia, vbi & insignis iustitia, & fides originalium auctorum, vnde illis & generis magnitudo & Regni sublimitas floruit, & tanta felicitas, vt Dei vocibus, quibus edocebantur, de promerendo Deo, & non offendendo præmonerentur. Sed quanta deliquerint, fiducia Patrum inflati ad declinandum, deriuantes a disciplina in profanum modum; & si ipsi non confiterentur, probaret exitus hodiernus ipsorum: dispersi, palabundi, & cæli & soli sui extorres vagantur per orbem, sine homine, sine Deo Rege; quibus nec aduenarum iure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur.] hæc Tertullianus: quibus perspicuum redditur, Iudæos sicut olim (vt dictum est) sub Hadriano, ita modo pariter sub Seuero patrio solo exclusos, ac magna pœna coercitos. Perseuerasse in futurum eandem ab Hadriano atque postea a Seuero inflictam Iudæis pœnam, etiam succedentium Imperatorum temporibus, argumto est, quod S. Cyprianus hunc ipsum Tertulliani locum excerpit in commentario de Idolorum vanitate, haud procul a fine: hæc fere eadem idem Tertullianus *f aduersus Iudæos* agens, inter alia eis exprobrat, dicens: Post passionem enim Christi etiam captiuitas vobis, & dispersio obuenerit prædicata per Spiritum sanctum: nam & pro istis meritis vestris cladem vestram futuram Ezechiel nunciat: & non solum in isto sæculo, *g Idem aduersus Iudæos c. 22.* quæ iam euenit, sed in die tribulationis, quæ subsequetur, qua clade nemo liberabitur, nisi qui passione Christi, quam respuitis, fuerit obsignatus.]

Cum his Iudæi procellis in Palæstina essent mirandum in modum afflictati: quæ tamen ea in regione erat Ecclesia pace tranquillissima fruebatur: nam simul in vnum cõueniendi Episcopus, concilia publice celebrandi (quod non nisi in maximo ocio agi posse videtur) facultas cum esset: Ecclesiarum omnium Syriæ & Palæstinæ pacem tutamque securam quietem arguit. Post Concilium vero superiore (vt dictum est) anno celebratum, S. Narcyffus fama celebris Hierosolymorum Episcopus, qui & ipse (vt vidimus) vna cum Teophilo Cæsariensi Episcopo præfuit dicto Concilio de Paschatis controuersia habito, suorū calumnijs falsiq. accusationibus circumuentus, volens libensq. solum vertit, & multis annis anachoreticam vitam duxit. Hæc autem quo modo se habuerint, Eusebius *h his ferme verbis*, dum admiranda opera ab eo edita narrat, sic ait: Præter multas alias admirabiles res gestas, quas qui ex ea Ecclesia, Hierosolymorum videlicet, sunt; ex sermone & traditione fratrum gradatim & ordine succedentium de Narcyffo narrant: hoc præterea miraculum ab eo editum referunt. In magna ac sollempni Paschatis vigilia oleum Diaconis & ministris defuisse perhibent. Vnde cum vniuersam multitudinem grauis quædam ægritudo & demissio animi occuparet: Narcyffum ferunt, ijs qui luminaria apparabant, præcepisse, vt aquam ex puteo quodam qui erat in proximo, haurirent, & ad ipsum afferrent: quo absque mora peracto, eum super aqua orauisse; mandasseq. vt cum vera & constanti in Dominum fide eam in luminarium vasa infunderent. Quod vbi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & diuina virtute, naturam aquæ in naturam olei commutatam: & pro certo illius

A illius miraculi indicio, fratres complures, qui illic erant eo quidem tempore, permultum ex illo oleo reseruauerunt, ex quo etiam aliquantulum ad nostram vsque ætatem custoditum est.

Pleraque item alia memoria quidem digna de vita istius viri commemorant, in quibus eiusmodi quiddam traditum est. Cum quidam nequam perditum homunciones grauem & seueram eam rationem, qua per vniuersam vitam, tum in hominibus acriter admonendis, tum in eorum vitijs corrigendis vti consuevit, neutiquam ferre possent: præ metu ne ipsi propter infinita scelera, quorum sibi ipsis conscij erant, iudicati ab ipso pœnas luerent: cœperunt contra illum consutis dolis conspirare, & turpem quandam criminationis calumniam in eum conijcere: deinde quo magis auditoribus criminationis falso obiectæ fidem facerent, eam iureiurando confirmare: atque vnus sic deiecit: **B** Si non vere dixerim, opto vt ignis incendio misere dispeream. Alter vero sic: Si non vere dixerim, opto vt sæuo ac foedo morbo corpus absumatur. Tertius autem hoc modo: Opto si non vere dixerim, vt luminibus penitus orbatus sim. Verum quamuis nemo ex fidelibus propter nobilitatem & testatam inter omnes omnino Narcyffi castimoniam; atque adeo ob vitæ rationem, ex virtutis regula traductam, illis vel grauissimo iureiurando se obstringentibus, animum aut fidem adhibuerit: ille ipse tamen partim præ indignatione falso obiectæ criminationis, partim præ cupiditate vitæ in sapientiæ ac virtutis studio degendæ, quam iam diu optauerat, ab oculis vniuersæ multitudinis se penitus remouit, & in solitudine, locisq. desertis, ad multorum annorum spacium vitam transegit.

Verum sublimis ille diuinæ iustitiæ vltionisq. obtutus his sceleribus patris minime acquieuit: sed quàm celerrime impios illos & nequam homines, qui inter iurandum tam diris execrationibus se contra se ipsos obligassent, grauibus calamitatibus oppressit. Primus igitur illorum scintilla perexigua noctu in ædes quibus habitabat, ex nulla causa antegressa, subito ruente, misere cum tota familia suaq. stirpe rapido flammaram ardore omnino conflagrauit. Alterius corpus eodem morbo, quem sibi tanquam multâ fore imprecatus esset, ab extremis pedum digitis ad caput vsque infectum, contabuit. Tertius ærumnosos priorum euentus aspiciens, & Dei qui oculis omnia intuetur, ineuitabilem vltionem admodum reformidans, palam inter omnes maleficia communiter a se, suisq. socijs per fraudem contra Narcyffum admissa confessus est: sed tamen dum pro delicto grauissime condolebat, tantis tamque acerbis lamentis se afflictauit, & vsque eo lacrymas effundere non destitit, quoad vtrumque oculum sibi penitus extinxisset. **D** Atque hi pro ea criminatione falso contra Narcyffum conficta, tales pœnas persoluerunt.

Vbi Narcyffus se in locum desertum subduxisset, & a nemine esset pro certo cognitum quo se recepisset: his qui finitimis Ecclesijs præerant, visum fuit, vt alterum Episcopum suffragijs crearent. Dius igitur (hoc enim illi nomen erat) delectus est, cui non longo tempore Ecclesiam gubernanti, successit Germanion: quo mortuo, Gordius Episcopatum obtinet. Cuius temporibus Narcyffus, tanquam ex mortuis ad vitam denuo reuocatus, a fratribus vt Ecclesiæ gubernacula denuo susciperet, vehementer rogatus est. Omnes quippe illos deinceps, tum quod tam placido & quieto animo falso accusatus decesserat, tum quod singularis diuinæ sapientiæ & virtutis amore flagrabat, tum præterea omnium maxime, quod Deus de eius accusatoribus debita supplicia sumere dignatus est, in maiorem sui admirationem rapiebat.

At cum Narcyffus non amplius propter ingrauescentem ætatem, ministerio præesse posset: Alexander, de quo loquuti sumus, alterius Ecclesiæ Episcopus, diuina prouidentia per reuelationem, quæ noctu ipsi secundum quietem apparuisset, vt cum Narcyffo in ministerio Ecclesiæ fungendo coniungeretur, accersitus est. Vnde Alexandrum, cum tanquam diuino quodam oraculo ex Cappadocum regione, vbi primum in Episcopatum gradu esset locatus, Hierosolymam tum voti, tum locorum visendorum causa contenderet; illius Ecclesiæ fratres eum excipiunt benignissime, & non amplius domum reuertenti permittunt; idq. propter aliam reuelationem ipsis itidem noctu visam: quæ quidē voce euidentissime profusa, eis qui erant inter illos ob virtutem spectatissimi, perspicue significauit, vt extra portas ciuitatis egressi, eum Episcopum admitterent, qui ipsis a Deo ante designatus erat. Quo in hunc modum gesto, Hierosolymitani communi Episcoporum

S. NARCYSVS CALVMNIIS EXAGITATVS.

DEI VINDICTA IN PERIERANTES.

DIVS EPISCOP. HIERSOLYM. ET ALII.

ALEXANDER EPISCOP. HIERSOLYM.

scoporum consensu, qui finitimas Ecclesias procurabant, necessario illum apud se manere coegerunt. Idem ipse Alexander in suis epistolis, quas ad Antionitas scripsit, quæq. adhuc apud nos extant, Narcysii collegæ sui in præfectura Ecclesiæ Hierosolymitanæ gerenda mentionem facit: ista in extrema epistola illa ad verbum scribens: Salutatur vos Narcysius, qui hic ante me Episcopatus locum tenuit, & centum iam & sexdecim annos prætergressus, mecum in eodem ministerio, quorundam precibus coniunctus fuit: qui obsecrat vos, ut idem mecum sentiat, eadem sitis voluntate. Atque hæc quidem isto modo] hucusque Eusebius de Narcysio: qui idem auctor Alexandri ingressum, quem hic occasione continuationis historiæ recensuimus, contigisse scribit post obitum Seueri Imperatoris, sub Antonino eius filio, quo loco & nos referemus. Sed illud consideratione dignum est, quod quantumlibet (ut dictum est superius) loca sancta Hierosolymorum fuissent per Hadrianum Imperatorem profanata, desuper impositis impurissimis dijs Gentium: nihilominus ardor Christianæ pietatis neque his potuit contineri, quin (ut de Alexandro vidimus) Hierosolymam peregrinationem religionis ergo susciperet: qui quidem vsus ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ coeptus, nunquam amplius est in Ecclesia catholica intermissus. Sed de his pluribus primo Annalium tomo actum est.

IESV CHRISTI
ANNVS
200.VICTORIS PAPÆ
ANNVS
7.SEVERI IMP.
ANNVS
6.

DVCENTESIMVS Christi annus iam a Saturnino & Gallo Coss. aperitur, quo Seuerus Imperator Gallijs Romam victor ingressus est ouans: recusasse enim tradunt triumphum, ne videretur de ciuili sanguine captasse gloriam. Porro officia tum illi a Romanis præstita, quoniam ad Ecclesiasticam historiam elucidandam non nihil conferre videntur, hic referre operæpretium ducimus. Scribuntur ea aliqua ex parte ab Herodiano^a his verbis: Romam intrat, occurrente laureato populo, & magno honore, faustisq. acclamationibus, excipiente Senatu, & consalutante] & paulo inferius hæc: Postea vero quàm in templum Iouis ingressus est, omniaq. sacrificia de more peregit, magnoq. congiario populum Romanum victoriæ nomine profecutus, ac nummos militibus largitus est.] hæc ipse. Sed non fuerunt prætermissa cetera ouanti Imperatori exhiberi solita, epulum nempe publicum, & lectisternia, flores, laureæ, lumina, suffitus, & alia id genus, quæ etiam in eius Romam primo aduentu fuisse exhibita, Dio testatur. At hæc quidem omnia cum a frequenti populo præstaretur: a Christianis tantummodo, quod suæ ipsorum religioni minus conuenire putarent, prætermissa fuerunt, non tamen sine obtrectatorum calumnia, perinde ac si illi ab huiusmodi officijs temperantes, Seuerum regnare moleste ferre viderentur. Sed de his paulo inferius.

Ceterum haud multo post Seuerus rependit ciuibus pro gaudio luctum: Nam quàm plurimos qui Albino fauissent clarissimos viros occidit, nec alicui^b pepercit eorum, qui leui tantum suspitione laborassent: recēset nomina quadraginta vnus Consularium ac Prætorianorum virorum Spartianus, qui tunc a Seuero iussi sunt occidi: nam & illos inquiri voluit, qui etiam Pescennio consensissent. Damnatu sunt plerique qui iocati dixerant: Vere Imperator nominis sui, vere Pertinax, vere Seuerus. Multos insuper, quasi Chaldaeos aut vates de sua salute consulissent, interemit: præcipue suspectos, vnumquemque idoneum Imperio, quod ipse paruos filios tantum haberet. His factis, ad Parthicum bellum proficiscitur, cum ante (quod mente exciderat) Commodum in Deum consecrasset, quem in Senatu pro concione laudauit: infamibus displicuisse dixit, ut apparet, eum apertissime furere] hæc omnia ad verbum Spartianus, qui & in Pescennio ait, Seuerum tot Senatorum cædibus perpetratis, nomen esse consecutum infame, ut diceretur a pluribus, Sylla Punicus.

Verū non hoc anno quieuit Seuerus a ciuili cæde, sed nouis detectis Imperij perduellibus nouæ etiam superadditæ sunt ab eo ciuili cædes: eorum nempe qui visi erant iam omni officio eidem Seuero fauere: sicq. in sequentem vsque annū Romanorum ciuili ipsa Vrbs Roma cædibus maduit: de quibus hæc egregie Tertullianus: Sed & qui nūc scelerum partium socij aut plausores quotidie reuelantur: post vindemiam parricidarum racematio

^a Herod. lib. 3.
SEVERVS
OVANS ROMAM
REDIIT.

^b Spartian. in
Seuero.

SEVERVS SÆ-
VIT IN CIVES.

^c Tertul. in A-
polog. c. 35. in fi.

A racematio superstes quàm recentissimis & ramosissimis laureis postes præstruebant, quàm elatissimis & clarissimis lucernis vestibula enubilabant? quàm cultissimis & superbissimis thoris forum sibi diuidebant? non ut gaudia publica celebrarent; sed ut vota propria iam ediscerent, & in aliena sollempnitate exemplum atque imaginem spei suæ inaugurarent, nomen Principis in corde mutant. Eadem officia dependunt & qui astrologos & aruspices & augures & magos de Cæsaris capite consultant: quas artes ut ab angelis desertoribus proditas, & a Deo interdictas, ne suis quidem causis adhibent Christiani] hæc & alia Tertullianus illam purgans Christianis inferri solitam calumniam, qua hostes dicerentur Imperatoris: quinam vero hostes illius essent, licet amicissimi visi, dictis declarat exemplis.

At quod ad hæc quoque spectat: eo etiam argumento tunc iactabant Gentiles, Christianos Imperatoribus aduersari, ac eos odio prosequi: idq. ex proxime gestis rebus superditatum est; quod nimirum in ipso aduentu victoris Imperatoris in Urbem, soli Christiani prætermisisse visi essent officia ab omnibus exhiberi solita lætitiæ publicæ tēpore. Vnde idem qui supra Tertullianus: Propterea igitur publici hostes Christiani, quia Imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant: quia veræ religionis homines etiam sollempnia eorum conscientia potius quàm lasciuia celebrant. Grande videlicet officium, focos, & thoros in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, cateruatim cursitare, ad iniurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? Hæcne sollempnes dies Principum decent, quæ alios dies non decent? Qui obseruant disciplinam de Cæsaris respectu: ieam propter Cæsarem deserunt? Et malorum morum licentia pietas erit? Occasio luxuriæ religio deputabitur? O nos merito damnandos! Cur enim vota & gaudia Cæsaris casti & sobrij & probi expungimus? Cur die læto non laureis postes obumbramus, nec lucernis diem infringimus? Honestas res est sollempnitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris?] hæc Tertullianus idcirco quod Romæ domus meretricum, publica lupanaria etiam consueuissent lucernis ac frondibus exornari: nam alibi hæc ait^b: Procedit de ianua laureata & lucernata; ut de nouo consistorio publicarum libidinum]

Sed & templa festa fronde ornari consueuissent, ethnici scriptores frequenter demonstrant, & templorum signa, quæ in antiquis lapidibus passim Romæ sculpta visuntur: quod sibi nefas esse Christiani putabant, vnde idem auctor in libello de Corona militis: At enim Christianus nec domum suam laureis infamabit] Rursus vero idem auctor in libro quem scripsit de Idolatria^d, postes a Christianis coronari, diuinitus fuisse vetitum docet his verbis: Scio fratrem per visionem eadem nocte castigatum grauiter, quod ianuam eius subito annunciatis gaudijs publicis serui coronassent: & tamen non ipse coronaerat, aut præceperat: nam ante processerat, & regressus reprehenderat factum: adeo apud Dominum in huiusmodi etiam disciplina familiæ nostræ æstimantur] hæc ipse.

Sed (quod superius tomo primo Annalium dictum est) Christiani nonnulli haud facile eiusmodi contineri poterant disciplina: nam idem Tertullianus de iisdem hæc ibidem superius exprobrans ait^c: At luceant (inquit) opera vestra. At nunc luceant tabernæ & ianuæ nostræ: plures iam inuenies ethnicorum fores sine lucernis & laureis, quàm Christianorum] Quamobrem consulto quidem postea introductum videtur, ut quæ erant Gentiliæ superstitionis officia, eadem veri Dei cultu sanctificata, in veræ religionis cultum impenderentur. Laudatur eo nomine magnopere a S. Hieronymo Nepotianus^f, quod Ecclesias martyrum diuersis floribus, arborum comis, vitiumq. pampinis exornaret.

Cū vero Christiani rei haberentur læsæ Maiestatis, quod Imperatori non sacrificarēt, nec ut Deū colerent, nec per Genios Cæsaris iurarent: pro iisdem diluendis Tertullianus grauem fortemq. defensionem instituit, demonstrans nimirum Christianos ex præscripto legis & Ecclesiastica disciplina plus ceteris colere & venerari Imperatores, pro quibus assidue preces ad Deum funderent, proq. eorum salute vota etiam nuncuparent: ceterum probe nosse, illum Deo esse inferiorem. Commodi Imperatoris enim hoc anno in Deum consecrati ludibrium, cum risum, tum etiam stomachum Christianis mouisse credimus.

At quàm sedulo pro ipsis Imperatoribus ac Senatu, totoq. Romano Imperio Christiani solerent apud Deum agere, idem declarat his verbis^g: Illuc suspicientes (in cælum nimirum)

CHRISTIANI
CVR ACCVSA-
TI HOSTES
IMP.
^a Tertul. ibid.
in prin. cap. 35.
^b Tertul. ad
uxor. lib. 2. c. 6.
DE MORE
GENTILICIO
CORONANDI
POSTES.
^c Tertul. de Co-
ron. milit. c. 13.
in fin.
^d Idem de Ido-
lat. cap. 15.
^e Eod. c. in prin.
^f Hieron. epist. 3

^g Tertul. in A-
polog. cap. 30.

CITAVIT
MAGNYAQ
ATCET.

Tertul. Apo-
log. cap. 85.

VNDE OCCA-
SIO PERSECV
TIONIS EXOR
TA SIT.

nimirum) Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, Imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatam fidelem, populum probum, Orbem quietum, quaecunque hominis & Cæsaris vota sunt] hæc Tertullianus, & alia de his plura. Porro ipsum, anno sequenti Apologeticum scripsisse ea certe ratio persuadet, quod cum ea ipse scribebat, adhuc qui residui essent factionum Albini atque Nigri, quærentur ad necem: quique recenter inuenti, perinde ac racemi post vindemiam, internecioni itidem traderentur: quod accidisse dicemus sequenti anno, quo cum expeditione ab Vrbe recedente Severo, Plautianum hominem sæuum, præfectum eiusmodi carnificinæ reliquit. Ad hoc enim illud spectat, quod ipse Tertullianus ait: Sed & qui nunc scelestorum partium socij, aut plausores, quotidie reuelantur: post vindemiam parricidarum racematio superstes.

Gentiles igitur, qui Romæ agerent, quod dictis ex causis semel cœpissent in Christianos obloqui: in dies magis magisque odio turgescentes, & inuidentes quod nimirum cum sub Commodio, tum etiam sub Severo, immensa civium cuiusque ordinis, sed præcipue Senatorum multitudine gladio obruncata, ipsi soli inspectores malorum tuto ac quiete agerent: furore quodam ex liuore correpti, haud valuerunt se ulterius intra æquilineam contineri, quin foras in persecutionem erumperent: ea nimirum honestissima (vt videbatur) occasione captata, quod cum nonnulli leuioribus causis rei constituti capitis poenam exsoluissent: Christiani vero Imperij perduelles, quod nullo prorsus signo lætitiæ exceperant aduenientem in Urbem victorem Imperatorem, nec aliquo vt ceteri pietatis publico officio ipsum demeruissent: læti nihilominus atque pacifici immunesque a cædibus agerent. Ex ijs igitur coloratis gratia Imperatoris prætextibus, alioque superaddito nouo casu, de quo dicemus anno sequenti, antiquisque illis in eos olim iactatis, iterum refolis calumnijs, grauis in Vrbe aduersus eos persecutio, de qua mox dicemus, conflata est.

IESV CHRISTI
ANNVS
201.

VICTORIS PAPÆ
ANNVS
8.

SEVERI IMP.
ANNVS
7.

* al. Anulino.

b Spartian. in
Severo.

ANTONINVS
DICTVS EST
IMPERATOR.
c Herod. lib. 3.

d Idem in Se-
vero.

e Tertul. in lib.
de Coron. milit.
cap. 1.

DE MILITE
CHRISTIANO
CORONARI
RENVENTE.

DVCENTESIMO primo Redemptoris nostri anno, Anulino* secundum & Frontone Coss. quibus Seueri annus septimus numerari incipit. Cum immani civium cæde Seuerus filijs pueris stabilisse sibi visus esset Imperium: maiorem natu Antoninum, quem iam Cæsarem dixerat, creat ex Senatusconsulto Imperatorem, collatis ei (vt auctor est Spartianus^b) insignibus Imperatorijs, nimirum Augusti nomine cum Tribunitia potestate: sicque hoc anno, quo Seueri eius patris septima, Antonini filij prima in antiquis inscriptionibus cœpta est numerari Tribunitia vna cum Imperio solita conferri potestas. Sed hæc pluribus superius anno tertio eiusdem Imperatoris dicta sunt. Quod si Herodianus^c dicat, hoc tempore ante Parthicum bellum, Seuerum participasse Imperium cum filijs: tamen de Antonino tantum intelligendum est, fuisse declaratum Augustum: Getam autem fratrem eius tantum Cæsarem, licet Spartianus^d post Parthicum bellum Getam renunciatum Cæsarem, ipsumque etiam Antoninum esse nominatum affirmet.

Placuit Severo ad conciliandum sibi populum præter munificentissimas munerum editiones, congiariumque magnum collatum populo (vt idem auctor testatur) militibus etiam tribuere donatium. Cuius exhibitionis tempore illud de Christiano milite accidit, quod Tertullianus^e in libro de Corona militis in hæc ferme verba est prosequutus: Proxime facta est liberalitas præstantissimorum Imperatorum: Expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quidam illic magis Dei miles, ceteris constantior fratribus; qui se duobus Dominis seruire non posse præsumperat, solus libero capite, coronamento in manu ociofo. Vulgata iam & ista disciplina Christianorum relucebat. Denique singuli designare, eludere eminus, infrendere cominus in nostrum. Tribuno defertur: et persona iam ex ordine accesserat. Statim Tribunus: Cur, inquit, tam diuersus habitu? Negauit ille cum ceteris sibi licere. Causas exposulatus: Christianus sum, respondit. O militem in Deo gloriosum! Suffragia exinde, & res apud Acta, & reus apud Præfectos.

A Præfectos. Ibidem grauissimas penulas posuit reuelari auspicatus, speculatoriam morosissimam pedibus absoluit, terræ sanctæ insistere incipiens: gladium nec dominicæ defensionis necessarium reddidit, laurea & de manu claruit. Et nunc ruffatus sanguine suo, spe calceatus, de Euangelij paratura succintus acutiore verbo Dei, totus de Apostolo armatus, & de martyrij candida laurea melius coronatus, donatium Christi in carcere expectat] hæc Tertullianus.

Quod vero ait, eum ruffatum sanguine suo: verberibus vel alijs tormentis prius quam detruderetur in carcerem, affectum, significare videtur. Puto enim eum mox fustibus (quod erat militare supplicium) fuisse cæsum. Porro Tertullianus cum hæc scriberet, Romæ his rebus se præsentem, non autem Carthagine longe positum fuisse declarat: nam de præfenti tempore loquitur, & vox illa iterata, nunc, & nunc, plane se præsentem.

B quoque fuisse demonstrat. Porro eiusmodi casum non in aliud tempus esse referendum, sed in præfens, quisque cuncta perpendens facile iudicabit. Nam in primis nihil est, quod ad præteritum tempus referri eiusmodi res gesta possit: sed cum donatium illud insigne ex ea causa militibus (vt dictum est) erogari contigit. Rursus vero nec est quod dici possit, id accidisse alio quopiam anno eorum qui supersunt eiusdem Imperatoris Seueri: nam quod Christiani illi quibus res tunc ab illo milite gesta displicuit, ad improbandum facinus, illam potissimum prætexerint rationem, quod eo facto longa pax Ecclesiæ periclitari posse videretur: cum eiusdem Tertulliani auctoritate liquido demonstraretur, hoc anno post Seueri Imperatoris profectionem in Orientem, Romanam Ecclesiam magna fuisse exagitata persecutionis procella, nec cessasse, sed postinde anno decimo eiusdem Seueri, datis edictis, eandem in immensum auctam ad Seueri vique obitum perdurasse: nihil est quod dici possit id accidisse sequentibus annis, cum turbata iam ingruenti persecutione pace Ecclesiæ, nulla potuerit de timore turbandæ diu potitæ pacis in militem illum legitima esse querela.

Sed audiamus quid Tertullianus de his dicat, qui militi ea de causa fuerant refragati: ait ergo: Exinde sententiæ super illo; nescio an Christianorum, non enim aliæ Ethnicorum, vt de abrupto & præcipiti & mori cupido, qui de habitu interrogatus, nomini negotium fecerit: solus scilicet fortis; inter tot fratres commilitones solus Christianus. Plane superest, vt etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias eiusdem Spiritus sancti respuerunt. Mussitant denique tam bonam & longam sibi pacem periclitari. Nec dubito quasdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, fugæ accingi de ciuitate in ciuitatem: Nullam enim aliam Euangelij memoriam curant. Noui & Pastores eorum, in pace leones, in prælio ceruos.] hæc Tertullianus de ijs qui militi profitentifuerant aduersati.

Ceterum vt hæc accuratius expendantur: iam ad ipsum Tertullianum, ipsius (inquam) huius temporis statum conuertendus est stylus, quo etiam cetera quæ ex eius scriptis in Annales sunt inferenda, certiora noscantur. Ex ipsius verbis proxime recitatis, mutatum iam ipsum intuiti sumus, & in Montani errores infelicem esse prolapsus: penitusque in præceptum actum iam ipsi quoque (quod commune est omnium hæreticorum) Romanæ Ecclesiæ refragari, & in eorum Præsules acerrime inuehi, ac disterijs lacerare. Sed vt hæc manifestiora reddantur: Quid quæso illa verba veneno tincta significant, quibus ait: Plane superest vt etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias Spiritus sancti respuerunt?] ad illud procul dubio alludens, quod Romanus Pontifex hæresim Montani damnasset, prout ipsemet aduersus Praxeam^a scribens affirmat. Rursus quum subdit: Illos ad fugam accingi, qui militis facto auerfarentur, idque nihil aliud esse, quam fugam meditari: plane catholicæ Ecclesiæ populum carpit, quod persecutionis tempore fugiendum esse, non autem negandum contenderet, secundum consilium Domini dicentis: ^b Si persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Sed quod Romani Pontifices eiusdem essent Catholicæ veritatis & Ecclesiasticæ disciplinæ assertores ac propugnatores: illud procaciter in eos intorquet contumeliæ spiculum dicens: Noui Pastores eorum in pace leones, in prælio ceruos] ea nimirum ex causa, quod pacis Ecclesiæ tempore (quod ipse fortasse viderat) sacerdotali vigore in solio iudicij Victoris Papæ sedens de Montani prophetijs iudicasset, easque damnasset, Theodotumque (vt vidimus) recenter emergentem hæresiarcham pariter condemnasset: ac insuper, quod videbatur esse maioris ponderis, Asianos omnes Episcopos Pascha, quoad

TERTVLLIANI PRÆSENTIS TEMPORIS STATUS.

a Tertul. aduers. Prax. c. 1.

b Matth. 10.

TERTVLLIANVS LAPSVS CARPIT CATHOLICOS.

tempus Iudaice celebrarent, excommunicationis sententia perculisset: hæc & alia cum A
Victor Apostolica auctoritate fecisset, sicut & eius prædecessores facere consueuerant; hinc illud ipse: Noui pastores eorum in pace leones] Quòd rursus idem aduersus eiusdem Montani dogma fugam in persecutione negantis, ex diuinæ scripturæ præscripto, & Apostolorum exemplo statuerat: licitas esse persecutionis tempore latebras atque fugam: hinc illud addidit: Et in prælio ceruos] hæc nos non somnari, vel a remotis ducere coniecturis, sed ex ipsiusmet sententia, libro a se scripto ^a testata, certo posse affirmari, qui ea quæ ab illo scripta sunt leget, aperte cognoscet. Est titulus commentarij illius, de Fuga in persecutione, ad Fabium] de quo inferius plura dicturi sumus.

^a Tertul. de fuga in persecutione per totum.

Sed quæ præcesserit causa, vt ab Ecclesia Romana diuisus sese addiderit impostoribus: sanctus Hieronymus cum de eo agit in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis referens: Hic, inquit, cum vsque ad mediam ætatem presbyter Ecclesiæ permansisset, B
inuidia postea & contumelijs clericorum Romanæ Ecclesiæ ad Montani dogma dilapsus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit, &c.] hæc S. Hieronymus: cuius auctoritati refragari mihi plane religio esset, nisi Tertulliano de se ipso narranti, atque causam huic omnino contrariam afferenti, assentiri potius cogeremur. Non enim quòd aliqua passus sit a Clero Romano, sese in Montani classem coniecit: sed potius e contra, quòd sese Montano coniunxerit, & eiusdem dogmata aduersus obnitentes studiosius enixiusq. defenderit, eam ob causam ab Ecclesia Romana fuit eiectus. Quod testatur ipse sic dicens: Et ^b nos quidem postea agnitio Paraclæti atque defensio disiunxit a Psychicis] Sed quos nam Psychicos dicit catholicæ Ecclesiæ alumnos? Per Psychicos quidem eum nominare consueuisse Catholicos, constat. Sed de hoc inferius pluribus. At quando infelix sic ab Ecclesia se ipsum diuisit? quid nã illud quod ait: Postea? nimirum cum prophetia Montani (vt præloquutus est) a Romano Pontifice cognita fuit atque damnata. Post hæresim igitur Montani proscriptâ, ipse ter miser cum eam detestari debuisset: iam non tantum se cognouisse dicit; sed, pro dolor? illius patrocinium quoque suscipiens ab Ecclesia catholica se disiunxit. Nulla ergo (vt cuique fit perspicuum) in Clero Romano culpa fuit vt discederet ab Ecclesia. Sed quod ait: Agnitio Paraclæti atque defensio] fuit in causa. Quòd si post hæc a Clero Romano ea de causa passus est aliquid: fuit hæc criminis poena & non causa delicti.

TERTULLIANI LAPSVS CAUSA.

^b Tertul. aduers. Prax. c. 1.

Sed insuper quid causæ fuerit, cur adeo moribus præstans, tantaq. eruditione vir præditus, quiq. vita innocens quàm ardentissimo zelo Christianæ religionis flagrasse videretur (sua enim ipsius scripta sunt horum omnium manifestissima signa) tam infelicitè se præcipitem dederit, vt catholica Ecclesia relicta, adeo turpiter ad impostores defecerit: haud est facile consequi, cum præsertim iam Montanum cum suis sectarijs optime nouisset atque inter hæreticos quos recenset, adnumerasset: cum luculentissimum illum ac disertissimum commentarium aduersus hæreticos conscripisset, quem titulo, de Præscriptione consignans, scitissime quidem ac prudentissime, quænam ac penes quos esset Ecclesia catholica, ipsa sincera dogmatum veritas, adeo certis ac manifestis ac toto cælo perspicuis monstrauerat argumentis. Cum sibi costans omnes ad Romanæ Ecclesiæ fidem prouocat, eamq. tam præclaro præconio celebrans: ^c Habes Romam inquit, vnde nobis quoque auctoritas præsto est. Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. Videamus quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Ecclesijs contesserit.] In hac quidem sententia etiam post Eleutheri Papæ obitum perstitisse visus est, ea potissimum ratione, quòd cum de eo mentio incidit, Eleutherum benedictum appellet, perinde ac si more maiorum dixisset: Cuius memoria in benedictione est] Quamobrem lapsum ipsius post eius Pontificis mortem contigisse oportuit sub Victore gentili suo: nam & ille cuius & ipse, Afer erat. Indigne fortasse tulit illum sibi honore prælatum, vel quòd ab ipso non adeo, vt sibi præsumpserat, haberetur honore, vel coleretur officijs. Sane quidem apud S. Ambrosium (quisquis ille fuerit, antiquus sane auctor ^d est) Tertullianus Nouatiano coniungitur, amboq. inuidiæ tabo confectos, ab Ecclesia descivisse, legitur in hunc modum: Per inuidiam, & charitatem corrumpentes, scientiam ad nihilum deduxerunt. Nam & Tertullianus, & Nouatianus non parua scientiæ fuerunt, sed quia per zelum, charitatis fœdera

ALIVTAE
MIRARI
CUMET
SVTATZ

^c Idem de præscrip. c. 26.

q. d. d. d.

^d Apud Ambrosium in epist. ad Celsinum c. 23.

A dera perdididerunt, in schisma versi, ad perditionem sui hæreses creauerunt.] Putauit Pamelius ob repulsam Episcopatus Carthaginensis, ipsum ab Ecclesia descivisse: sed & alia ab alijs causæ, quantumlibet leuissima coniectura nitantur, in medium adducuntur. ^a

^a Recitat Pamelius in vita Tertul.

Sane quidem dum attentius accuratiusq. considero hominis ingenium: nihil propemodum est, quod adeo admirer ipsum lapsum in hæresim. Ex eius enim scriptis animi ipsius affectus elucet, & perinde atque pictura quædam in tabula demonstratur. Etenim perspicitur in illis durum hominis ingenium, austerusq. animus intelligitur: quippe qui exactioris disciplinæ, arctiorisq. vitæ cultu nifus, se Iudicem gerebat Ecclesiæ, adeo vt cum Christianæ vitæ professionem in seueritate atque austeritate nimia tantummodo collocaret: eo tandem incurrit amentia, vt ex asperioris vitæ cultu, de veritate dogmatum iudicium faceret, atque temere sententiam ferret. B
Qua occasione factum est (quod est in prouerio) vt patella suam inueniret operculum; cum scilicet in Proclum moderatiorem Montani sectatorem impedit. Habebatur is hoc tempore, Cataphrygum omnium disertissimus, aduersus quem sub Zephyrino Victoris successore Caium insignem Theologum valde egregiam disputationem habuisse, Eusebius ^b, Hieronymusq. ^c testantur. Ille autem Æschines nomine qui Montani dogmati de Trinitate (vt dictum est) errorem admiscuerat, ab ipsomet Tertulliano ^d scriptis exagitur.

^b Euseb. lib. 6. cap. 14.
^c Hier. de scrip. Eccles. in Caio.
^d Tertul. aduers. Praxeam.

At deceptus est a Proclo Tertullianus: quòd nimirum ille doctrinam suam non ab homine, sed Paraclæto qui descendisset in hominem, se accepisse profiteretur; quòdque præferret veritatem Catholici dogmatis, in his quæ spectarent ad Christum atque sanctissimam Trinitatem. C
Nam cum ex Cataphrygibus alij a prima illa institutione Montani deuiarent, vt Æschines, cuius dogmati Sabellius fauit: iste vero rectam fidem prædicaret, omnesq. aduersantes condemnaret hæreticos: castitatem ac continentiam celebraret: noua ieiunia, eademq. austeriora instinctu spiritus seruanda indiceret: vigilias ac preces multiplicaret: martyrium adeo extolleret, vt nec fugam aliasq. latebras vel redemptionem admitteret: hæc, inquam, & alia id genus ille ex Paraclæto homini curiosissimo ingerens, & animo ea cupienti propinans: de calice aureo Babylonis sitientem potauit: quo mox reddito ebrio, furere cœpit, inq. Catholicos, quòd tam bonas a Spiritu reuelatas institutiones damnassent, inuechi postea nunquam destitit.

Sed de his inter multa vnum tantummodo huc afferamus exemplum, dum oblatrat ^e aduersus Catholicos, qui in Ecclesia bigamiam permitterent, sic inquit: ^e Nec vlla magis ex causa Paraclætum negare coguntur, quàm dum existimant nouæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis; vt iam de hoc primum consistendum sit in generali retractatu: An capiat Paraclætum aliquid tale docuisse, quod aut nouum deputari possit aduersus Catholicam traditionem, aut onerosum aduersus leuem farcinam Domini? &c.] atque adeo sibi videretur, Catholicos Montani Paraclæti non recipere disciplinam, quòd laxioris vitæ cupidi essent, nec vellent nouis astringi vinculis mandatorum. Quamobrem eos vt Spiritus contemptores non Christianos, sed Psychicos, nempe animales nominare in posterum consuevit. Sed plane infelix, qui austerioris vitæ prætextu sic semel deceptus, in plures alios post hæc errores inductus est, de quibus suo loco dicitur. Accessit ad faciliorem hominis lapsum, quòd homo licet durus in disciplina, in credendō tamen magna erat animi facilitate præditus: adeo vt quæcumque muliercula se aliquid secundum visum accepisse diceret; mox tantam illi præstaret fidem, vt cum alioqui eruditissimus esset, omnem illi posthaberet doctrinarū veritatem. Est de ea re patens exemplum ab ipso descriptū in libro de Anima, ^f quod superius, dum de dogmatibus Cataphrygum egimus, est enarratum: quo quidem apertissime demonstratur, insanisse plane hominem, dum arbitrio mulierculæ, a cardine dimouetur non tantum Christianæ Theologiæ, sed etiam humanæ philosophiæ: vt animam corpoream, coloratam, anthropomorphitamq. crediderit. Tantumq. valuisse apud eum phanaticæ femina quælibet efficta & affectata relatio, vt omnia pro illa neglexerit Catholica dogmata atque scientias. Ex his igitur videas hominem sui natura ad credendum facilem, & ad retinendum quod semel licet errore deceptus, animo concepisset, tenacem ac durū, nulla Christiana animi submissione præditum, sed agentem in omni-

^e Tertul. de Monogam. c. 2.

TERTULLIANI LEVITAS IN MVLTIS.

^f Tertul. de Anima. c. 9.

bus cenforem Ecclesiæ: ad lapsum sibi in hunc modum præcipitum præparasse: dicente A
de huiuscemodi diuina scriptura: Qui cito credit, leuis est corde] &: Noli^a esse iustus
multum, neque plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas.] hæc de infelicissimi Ter-
tulliani miserando lapsum commemorasse sufficiat.

Sed quòd spectat ad nomen, quo ignominia causa tum Romanæ Ecclesiæ fideles,
tum ceteros Orthodoxos, Psychicos nominare consuevit: fuit Valentini hæresiarchæ
illud primum inuentum, qui (vt auctor est Irenæus)^b Psychicos nominabat homines;
qui non essent, sicut ipsi (vt aiebat) spirituales. Transijt vox eadem ad Cataphrygas;
qui æque omnes non suscipientes Paracletum, Psychicos appellabant, de quibus hæc

Clemens Alexandrinus: ^c Quin etiam Phryges quoque illos qui nouam non atten-
dunt prophetiam, Animales appellant.] Inde est quòd apud Tertullianum non Ca-
tholici modo, sed & hæretici quoque omnes, qui suum ipsius spernerent Paracletum, æque B
Psychici dicebantur: quo ipse afflatus atque repletus non contumelias tantum in Ca-
tholicos omnes iaciebat, sed & calumnias eructabat, & quod alias in ijs laudasset, eisdem

probro vertebat: vt exempli causa, cum scribens ad martyres, ^d curam quam de eis
suscipere soleret Ecclesia, commendat sic dicens: Immo & quæ iusta sunt, caro non
amittit per curam Ecclesiæ & agapen fratrum] quod antiquitus factitari consueuisse,
affatimq. illis fraternæ charitatis solatia suppeditari solita, diximus.

At ^e postea linguam exerens, ex iisdemq. detrahendi occasionem arripiens, hæc ef-
fuit: Plane vestrum est, in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne con-
suetudinem quærant, ne tædeat vitæ, ne noua abstinentiæ disciplina scandalizentur.]
Hæc ille idcirco, quòd martyres Montani non vescerentur cibus communibus ceteris, sed

xerophagijs: quid simile de Alcibiade vidimus apud Eusebium ^f. Sed & quòd aliquando C
vnus ex confessoribus Catholice cõmunicationis, licet catechumenus, tormetorum timore
negasset: quos plausus ipse non edidit? qui & rem ipsam ignominia deturpatam voluit
stylo suo perpetua memoria commendari, cum de Pristino catechumeno hanc subdit hi-
storiã. Quam consuetudinem nec ille Pristinus vester non Christianus martyr attigerat:

quem & facultate custodiæ liberæ aliquandiu fartum omnibus balneis, quasi baptis-
mate melioribus; & omnibus luxuriæ secessibus, quasi Ecclesiæ secretioribus; & om-
nibus vitæ istius illecebris quasi æternæ dignioribus; hoc puto oblegatum ne mori
vellet. Postremo ipso tribunalis die, luce summa, condito mero tanquam antidoto præ-
medicatum, ita eneruastis, vt paucis vngulis titillatus (hoc enim ebrietas sentiebat)
quem Dominum confiteretur, interrogati Præsidi respondere non potuerit amplius.

Atque ita de hoc iam extortus, cum singultus & ructus solos haberet, in ipsa nega- D
tione digessit] hæc Tertullianus insultans & exultans, deq. lapsu miseri tot tantaq.
aggerat & exagerat; atque addit: Ideo sobrietatis disciplinam qui prædicant, pseu-
dopropheta? ideo hæretici qui obseruant? Quid ergo cessatis Paracletum, quem in
Montano negatis, in Apitio credere?] hæc ipse ^g furoris flammæ euomens.

Et quòd ab Ecclesia catholica semel desciscens, in eandem immortale iurasset bel-
lum: inde accidit, vt quòd Catholici improbarent, mordicus ipse defenderet: vt
de milite illo accidisse vidimus, qui noluisse, vt alij quoque Christiani milites fa-
ciebant, lauream donatium accepturus in capite gestare. Non certe ex Idolo eam
sumebant: vel illi eam postea offerebant: nulla cum ea thuris oblatio, vel alia
accidebat superstitiosa libatio: nihilq. aliud illa præferebat, quàm insigne victoriæ;

qua quidem nec qui tunc aderant, nec qui alias sub alijs Imperatoribus militassent, E
abstinuerint vnquam: nec quòd vnus hic fecit, ab aliquo alio milite Christiano ali-
quando factum esse, aliquod exemplum præcesserat, quo ea de causa miles aliquis
videretur subiisse martyrium. Nam alias cum ouantes, tum etiam triumphantes vene-
rant cum Imperatoribus milites Christiani, & vtique sicut ceteri laureati: quòd a nemi-
ne illis datū est crimini. Cum tamen certum sit, Christianos non paruo numero (quòd &
ipse Tertullianus in Apologetico testatur) in castris militare consueuisse: legionem certe
Fulminatricem dictam, ex Christianis fuisse refertam, suo loco narrauimus. Nec rursus
eam ob causam, quòd laurus Apollini, myrtus Veneri diceretur esse dicata; ex ijs coro-
nari vetitum erat: nam ea ratione nec ad vllum vsum Christiani elementis (quòd deri-
det sanctus Augustinus scribens ad Publicolam) nempe terra quia Cereris, mare quòd
Neptuni, aere quia Iouis, igne quia Vulcani esse dicerentur; ne dum ijs arboribus, alijsve

plantis,

a Eccl. 7.
PSYCHICI QUI
ESSENT.

b Iren. lib. 1.
cap. 1.

c Clem. Alex.
Strom. lib. 4.

d Tertul. ad
martyr. c. 2.

e Tertul. de te-
iun. aduers. Psy-
chic. c. 2.

f Euseb. lib. 5.
cap. 3.

g Tertul. ad-
uers. Psychic.
cap. 12.

AN. IV. T. H. I.
CATIV. I.
ITAVM

Aug. epist. 54.

A plantis & animalibus dijs dicatis vti voluissent: quòd asserere, plane insania videre-
tur: quin etiam idolothya nulla facta disquisitione manducari concessit Apostolus, ^a cū
nullum scandalum immineret. Quòd & dicendum de laurea: nam cum nullus pateretur
offensam, quòd omnes æque incederent laureati, frustra atque superflue id ab eo milite
tentatum esse, videri poterat.

Sed non est nostrarum partiū, militē illum absoluerē, aut condemnare, eiusve causam
sententia terminare: sed tantummodo hic demonstrare, Catholicos, qui Romæ erant, &
commilitones Christianos haud temere audax facinus improbasse: cuius occasione mox
fuerit post longam pacem Ecclesia noua persecutione concussa. Sed & his adijcimus,
non eandem fuisse rationem, letitiæ causa domus postes coronare, vel lucernas accende-
re, quòd Christiani facere detrectarent: & coronas victoriæ insigne milites ferre: nam

B illud erat voluntatis, non necessitatis commune omnibus; sed (vt idem Tertullianus ait)
ex cuiusque pendebat arbitrio, qui eo obsequio adulari cuperet Imperatori. At militaris
corona erat eius temporis necessarium capitis ornamentum: eo enim nobili insigni vi-
ctoriæ, sicut & gladio accincti, ad victoriæ præmium capeffendum milites progredi ne-
cesse erat. Atqui Tertullianus cum tam vehementem, fortemq. pro eo instituerit de-
fensionem: eo erroris quoque prolapsus est, vt negaret ^a Christianum hominem posse

fide salua militem agere. Sed illud non male, cum non ex scriptura tantum, sed ex lege
quoque non scripta, ex traditionibus scilicet & consuetudine diutius ab Ecclesia obser-
uata licere sumere argumentū affirmat: hæc q. dicens, antiquas retexit Ecclesiæ traditio-
nes, nobilissimū plane Christianæ religionis monumētū. Nec enim eas deducit ex schola
Montani (vt calumniosæ prætexūt Nouantes) cuius vix tunc limē ingressus erat; sed quòd
C aduersus Catholicos ageret, ad eos conuincendos non alias certe, quàm ex catholica Ec-
clesia petitas (vt argumētatio vires haberet) traditiones antiquas eū recensuisse oportuit.

Quænam vero illæ essent, quibus antiquitus acceptis in præsens tempus Catholica
vteretur Ecclesia: hic repetere, haud fuerit ociosum, licet partim alias de iisdem sæpius
meminerimus. sic ergo ait: ^b Quomodo enim vsurpari quid potest, si traditum prius
non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergo
quæramus an & traditio non scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipendam,
si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine vllius scripturæ instru-
mento, solius traditionis titulo exinde cõsuetudinis patrociniò vindicamus. Denique vt
a baptisate ingrediar: Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia
sub Antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompæ & Angelis eius. De-

D hinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes quàm Dominus in Euangelio de-
terminauit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam præguftamus. Exq. ea die
lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum &
in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cõtibus, nec de
aliorum manu, quàm Præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitijs
annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Ea-
dem immunitate a die Paschæ in Pentecostem vsque gaudemus: calicis aut panis etiam
nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum, atque pro-
motum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum, & calceatum, ad lauacra, ad mensas,
ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conuersatio exercet, frontem crucis
signaculo terimus. Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem expostules

E scripturarum: nullã inuenies: traditio tibi portendetur auctrix, consuetudo cõfirmatrix,
& fides obseruatricis.] hucusque Tertullianus de antiquis (vt diximus) Ecclesiæ traditio-
nibus, non Montani paulo ante prodeuntis hæretici, licet ipse iisdem æque cum catho-
lica vteretur Ecclesia: in omnibus enim (illis exceptis, quæ superius a nobis sunt enar-
rata) catholice Ecclesiæ erat ipse consentiens.

At vero vt iam ad Seuerum Imperatorē reuertamur. Cõparata ipse aduersus Parthos
ingenti expeditione, iamq. collato (vt memorauimus) militibus donatium: vna cum fi-
lijs Orientem versus capeffit iter; relinquens Romæ qui omnium curam ageret;
Plautianum virum clarissimum, cuius filiam Antonino filio suo dederat in vxo-
rem. Hic vero ex sententia Imperatoris, reliquos qui essent in suspicionem addu-
cti de commercio cum Nigro, vel Albino, licet leuibus tantummodo coniecturis, iussit
ocidi. Hæc namque illa fuit reliqua cædes, quam Tertullianus, ^c post vindemiam

a Tertul. de Co-
rona milit. cap.
11.

b Tertul. ibid.
cap. 3.
DE TRADI-
TIONIBVS
QVIBVS
TER-
TULLIANVS.

c Tertul. in A-
polog. c. 35.

^a Spartian. in Severo. ^b Terrul. in A-polog. c. 35. racemationem appellat. Sed hæc omnia pluribus Spartianus, ^a qui addit (quod & Tertullianus ^b attigit) ab eodem quoque ad poenam petitos esse, qui de vita Imperatoris vates ac magos consulissent. Sed nec Christianis pepercit, quod & ipsi contemptæ maiestatis, ob prætermissa ab alijs solita exhiberi officia, ab invidentibus in crimen adducerentur: quem & nouus casus de milite coronâ ferre recusante vehementius exacerbauit. Sic igitur tot incentiuus dira tandem persecutio in Christianos exarsit.

^c Terrul. in A-polog. c. 16. CHRISTIANA RELIGIO DERISA. Sed quo interim fuerit Romæ Christiana religio affecta ludibrio, & derisa commento, hic primum enarrare, operæpretium existimamus. Tertullianus ^c enim rem gestam in hæc verba describit: Sed noua iam Dei nostri in ista ciuitate proxime editio publicata est, ex quo quidem in frustrandis bestijs mercenarius noxius picturam proposuit cū eiusmodi inscriptione DEVS CHRISTIANORVM Ononychites: Is erat auribus asininis, altero pede vngulatus, librum gestans, & togatus. Risimus & nomen & formâ] ^B hæc ipse, quæ non Carthagini, sed Romæ facta, verius putamus, vbi ipse tunc aderat (vt diximus) Tertullianus, cum donatiuū hoc anno ab Imperatoribus erogatū est militibus.

Sed quâ ob causam Gentiles illusores eiusmodi forma repræsentandū putarunt Deū Christianorum? Non ob aliam puto, quàm quod (vt idem auctor paulo superius testatus est) calumniose diffamatum vbique apud eosdem Gentiles esset, Christianos caput asini adorare. Sed vndenam tale commentum deductum fuerit, idem tradit his verbis: ^d Nam, vt quidam, somniasit caput asininum esse Deum nostrum. Hanc Cornelius Tacitus suspicionem scriptis inseruit. Is enim in quinto historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus ab origine gentis: etiam de ipsa tam origine, quàm de nomine & religione gentis, quæ voluit argumentatus; Iudæos refert Ægypto expeditos, siue (vt putauit) extorres, in vastis Arabiæ locis aquarum egentissimis, cum siti macerarentur, ^C onagris qui fortè de pastu potum petitori æstimabantur indicibus, fontibus vsos: ob eam gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrassent. Atque ita inde opinor præsumptum: nos quoque vt Iudaicæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, sane ille mendaciorum loquacissimus in eadem historia refert, Gneū Pompeium cum Hierusalem cæpisset, proptereaq. templum adiisset, speculandis Iudaicæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. Et vtique si id colebatur, quod aliqua effigie repræsentabatur, nusquam magis, quàm in sacrario suo exhiberetur; eo magis quia verebatur extraneos arbitros vana cultura. Solis enim sacerdotibus adire licitum, & conspectus ceterorum, velo oppanso, interdicebatur.] hucusque ipse.

At vero non fuit Tacitus primus huius fabulæ concinnator & auctor, sed infensissimus ille Iudæorum hostis Apion Alexandrinus, de quo pluribus tomo primo Annalium ^D dictum est: hic quidem in illis quos aduersus Iudæos edidit commenarijs, idem de capite asini figmentum intexuit: aduersus quem Iosephus Iudæus historicus duobus libris conscriptis, cum hanc, tum alias plurimas a procaci homine illatas calumnias egregie confutauit: vbi de capite ^e asinino hæc verba: Cum sit valde turpissimum liberis qualibet ratione mentiri: multo magis de templo apud cunctos homines nominato tantâ sanctitate pollente. In hoc enim sacrario Apion præsumpsit edicere asini caput collocasse Iudæos, & ipsum colere, ac dignum facere tanta religione: & hoc affirmat fuisse propalatum, dum Antiochus Epiphanes & expoliasset templum, & illud caput inuenisset ex auro compositum multis pecunijs dignum. Ad hoc igitur primum quidem respondeo: quoniam Ægyptius, vel si quid aliud tale apud nos fuisset: nequaquam debuerat increpare, cum non sit deterior asinus faronibus & hircis & alijs qui sunt apud eos ^E dij. Deinde quo modo non intellexit, operibus increpatus de incredibili suo mendacio? legibus namque semper vtimur ijsdem, in quibus sine fine consistimus. Et cum varij casus nostram ciuitatem, sicut etiam aliorum vexauerint, & Theos, ac Pompeius Magnus, ac Licinius Crassus, & ad nouissimum Titus Cæsar bello vincentes obtinuerint templum, nihil huiusmodi illic inuenere: sed purissimam pietatem, de qua nihil est nobis apud alios effabile. Quia vero Antiochus neque iustam fecit templi deprædationem, sed egestate pecuniarum ad hoc accessit, cum non esset hostis, & socios insuper nos suos & amicos aggressus est: nec aliquid dignum derisione illic inuenit: multi & digni conscriptores super hoc quoque testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox; Nicolaus Damascenus, Timogenes, & Castor Chronographus, & Apollodorus: qui omnes dicunt, pecunijs indigentem Antiochum transgressum foedera Iudæorum, & expo-

liaffe

^A liaffe templum auro argentoq. plenum. Hæc igitur Apion debuit respicere, nisi corasini ipse potius habuisset, & impudentiam canis, qui apud ipsos assolet coli; neque enim extrinsecus alia ratiocinatione mentitus est. Nos itaque asinis neque honorem, neque potestatem aliquam damus, sicut Ægyptij crocodilis & aspidibus. &c.] hæc & alia Iosephus in Apionem.

Sed & Plutarchus ^a in Sympofiacis æque existimauit Iudæos asinum venerari, eadem ^a Plutarch. in Sympof. li. 4. q. 3. superius narrata occasione, quod fontem eis aquæ monstrarit. Existimo equidem hæc ipsa esse, quæ Tacitus ex Apionis aduersus Iudæos libris editis fuerit mutuatus. Rursum vero apud Suidam Democritus historicus eiusdem fabulæ assertor legitur in hæc verba: Democritus historicus scribit, Iudæos aureum asini caput adorare, & tertio quoque anno hospitem captum illi immolare, carnibus minutim incisis eos interficientes.] ^B Hæc itaque ab omnibus his obiecta Iudæis, transierunt in calumniam Christianorum: sicq. videas quæcunque fæda essent in Iudæos olim dicta, Gētiles argumenti inopes in Christianos congerere solitos; nec id semel tantum, sed semper: nā apud Minutium Felicem, hæc eadē Cæcilius postea exprobrauit Octauio, dicens: Audio eos turpissimæ pecudis caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione venerari, digna & nata religio talibus moribus.] Sed ad hæc defensor veritatis Octauius: Sic, inquit, est negotium dæmonum: ab ipsis enim rumor falsus & feritur, & fouetur. Inde est quod audire te dicis, caput asini rem nobis esse diuinam. Quis tam stultus vt hoc colat? Quis stultior vt hoc coli credat? nisi quod vos & totos asinos in stabulis cum vestra vel Hippona consecratis & eosdem asinos in stabulis cum Ifide religiose deuotatis: item boum capita & capita veruecum & immolatis, & colitis: de capro etiam & homine mixtos ^C deos, & leonum & canum vultus, deos dedicatis.]

Potuit & fabella hæc etiam ad Gentiles esse prolapsa sicut & alia multa ex hæreticorum lacunis, quod Gnostici (vt dictum est) librum scripsissent, quem nominabant Stirpem Mariæ: in quo inter alia horrenda hæc quoque posuisse Epiphanius ^b tradit: Ex ^b Epiphani. hæ. ref. 26. hac enim causa (inquiunt) Zachariam occisum esse in templo, quoniam visionem vidit, & ex timore volens narrare visionem, oris obturationem pertulit. Vidit enim (inquiunt) in hora suffitus (quum suffitum faceret) hominem quendam stantem, asini formam habentem, & cum egressus esset, ac dicere vellet: Væ vobis, quem adoratis? obturauit os eius ille, qui visus est ab ipso in templo, vt loqui non posset. Cum vero aperiret os suum, vt loqueretur: tunc reuelauit ipsis, & occiderunt eum, & sic mortuus est Zacharias.] hæc illi, putantes Dominum Sabaoth eiusdem esse figuræ: nam de iisdem, idem Epiphanius ait. Tradunt autem eorum alij Dominum Sabaoth asini formam habere, alij porci: quapropter mandatum est (inquiunt) Iudæis vt porcum ne edant: esse autem ipsum creatorem cæli & terræ & cælorum, qui post ipsum sunt, & angelorum suorum.] Sed vnde hoc commentum illi? inde nimirum, quod in benedictione Iudæa, a quo Iudæi, inter alia dictum esset a Iacob propheticè ^c: Ligans ad vineam pullum ^c Genes. 49. suum, & ad vitem asinam suam] per vitem Christum intelligentes, qui de se ipso ait ^d: ^d Ioan. 15. Ego sum vitis vera] cui alligari asina diceretur, quod Iudaicus cultus illi subijceretur. Sed & quod legissent, asinam suscepisse patrocinium Iudæorum, dum Balaam ^e ad eos ^e Num. 22. maledicendos impulsus locuta redarguit: siue etiam quod audirent Deum iussisse, vt quos ^f caperent de hostibus equos occiderent, asinas ^g vero illorū seruarent: Sed eius rei ^f Iosue 11. mysterium explicat Origenes ^h. Porro asinos & non equos alere, peculiare fuisse Iudæis, ^g Num. 31. ^h Orig. in Iof. hom. 15.

^E quos in regione Arabiæ & Palæstinæ fuisse veloces vt equos idem Origenes ⁱ affirmat. ⁱ Orig. in Iob. lib. 1. Ex leuissimis quibusdam coniecturis multa falsa de Iudæis nugati sunt Gentiles: nam sicut de asino, ita & de porco falsa sunt opinati: nempe Iudæos etiam porcos colere, quod non occiderent, sed eis parcerent. Vnde Plutarchus ^k tam de porco, quàm de asino hæc habet: Existimo autem Iudæos, si abominarentur porcum, interfekturos eum fuisse, sicut mures necant magi: nunc tam interficere, quàm edere suem ijs est religio. Et fortassis rationi hoc consentit, sicut asino suus est apud eos honor, quod fontem aquæ eis demonstrat, ita suem eos reuereri, vt rationis & arationis magistratam.] hæc Plutarchus, qui assertam ab Apione de cultu asini causam sequutus est, in his deceptus, sicut cum (quod dictum est superius) Iudæos Bacchum adorare existimauit. Potuit igitur, vt dictum est, & ex Gnosticis eadem calumnia in Christianos effundi: sicut & illa de infantium cæde, esu humanarum carniū, & promiscuo concubitu, extin-

ctione

etione luminum perpetrari solito : quæ omnia his diebus iterum refricata, & Christianis A
obiecta esse, idem pluribus testatur Tertullianus^a, quæ singula vehementissime purgat,
ac confutat. His omnibus & alijs multis in Christianos apud Gentiles ore omnium diffamatis: factum est vt (quod alias olim sæpius accidisset) Christianum nomen ipsum esset in
crimen; diciq. tantū quæmpia Christianū, mox vt immaniū scelerum reus esse condemnaretur : quamobrem immanis his diebus est Romæ in Christianos persecutio excitata.

Cum autem non liceret corā causam agere: Tertullianus eruditissimo scripto Apologetico, pro omnibus defensionem instituit apud ipsos Romanæ superstitionis Antistites : absens enim tunc, vt dictum est, Seuerus erat; malū vero instans ac furens: sicq. eos qui in causa præesse iudices videbantur, scriptis conueniendos putauit. His quidem fama nefandorum criminum percitis, ex nomine tantum tamquam criminum indice, atque confessione in quemquam ipsorum lege agere, æquissimum videbatur. Quæ enim ab B
hæreticis Gnosticis perpetrari crimina consueuerant: eadem in Catholicos quosque

Christianos calumniose obiectari solita erant; de quibus idem Tertullianus^b: Dicimur sceleratissimi de sacramento infanticidij, & pabulo inde, & post conuiuium incesto; quod euerfores luminum canes, lenones scilicet tenebrarum & libidinum impiarum inuercundia procurent] hæc & alia de his plura. Certe quidem in his quæ spectant ad incestus calumniam, etsi aliæ omnes cessassent, hæc semel iudicibus persuasa, satis superq. esse poterat, ad infligendas pœnas grauissimas iudicum animos excitare. Vigebant enim aduersus mœchiam seuerissimæ Seueri leges, quibus in quamplurimos animaduertat: nam de eo hæc Dio^c: Criminari solebat Seuerus incontinētes; ob eamq. causam legem de mœchis tulit, ex quibus quamplurimæ cædes factæ sunt. Ego quidem cum Consul essem, inueni scriptum in tabulis tria millia mœchorum morte fuisse multata. C

Sed cum iam multi mortales in hanc pœnam inciderent, coepit de his quærere negligentius.] hæc Dio. Ampliavit quoque Seuerus legem Iuliam de adulterio, vt non solum nuptæ, sed & sponsæ eidem tenerentur obnoxia. In maritum quoque crimen non vlciscentem, causam prosequendo, vlcisci voluit, vt Vlpianus^d testatur. Sed & a Seuero additum hoc officium Præfecto^e Urbis, vt mancipia tueretur, ne prostituerentur, idem affirmat. Insuper leuissimam legem Papiam mœchiæ illicem, idem Seuerus sustulerat, quod & Tertullianus ipse^f testatur, sic dicens: Nonne vanissimas Papiæ leges, quæ ante liberos suscipi cogunt, quàm Iuliæ matrimonium contrahi: post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus principum exclusit?]

Cum igitur quæ apud eos hæcenus visa essent leuissima crimina, adeo seuerè in Romanis quoque ipsis iugiter punirentur: quid putandum a iudicibus factum in Christianos, foedissimo omnium scelere infamatos? quos iidem inauditos, sed ex nomine tantum crimen manifestatum putantes, diris affectos supplicijs vel ad ignem, vel ad leonem damnabant. Sed hæc & alia omnia illata crimina idem Tertullianus eadem luculentissima diluit ac purgat Apologia. Dum enim eminentem Christianorum castitatem quàm plurimis testatam reddit exemplis: nec leuissimæ quidem locum suspitioni reliquit. Sed & illa defendit, nec crimina esse ostendit, quod dicerent illi: Deos non colitis: & pro Imperatoribus sacrificia non impenditis] perspicue manifestans non ob eam causam Christianos esse dicendos impios, qui verum Deum colant: nec maieftatis & Imperatorij culminis contemptores, pro quibus digna vota nuncupent, eosdemq. assidue precibus Deo commendent.

Porro cum hæc semper obiectarentur in Christianos, atque de nefandis sceleribus illæ calumniæ vulgi rumore adeo increbrescerēt: cassa plane & irrita prorsus reddita sunt illa veterum Imperatorum rescripta, nempe Traiani, Hadriani, ac Marci, quibus illi cum Christianis ex nomine tantū vetuerant experiri, vel quidquam illis ea causa negotij factitari: sed velut rupto aggere torrens, sic se omniū furor grassans, in illos effusus est. Porro in eos vehemēter idem Tertullianus^g exclamat: In hunc igitur modum Christiani ad tribunal perducti, vbi professionis nomē rogarētur, satis ad crimen esse putabant si se esse Christianos libere faterentur: Cum, inquit, post nominis confessionem extorquere quoque oporteret quodcunque falso iactaretur: quot quisque iā infanticidia degustasset, quot incesta contenebrasset, qui coci, qui canes affuissent.] At nihil prorsus huiusmodi, sed inauditos & criminis inconfessos (vt dictum est) dira morte multabāt. Cumq. ex tabella (vt ait) soleret recitari sententia, vnum illud, inquit, audiebatur: Talis, quia Christianus,

Christianus, damnatur, & nunquam quod fur esset, adulter, vel homicida.] At non accusatione tantum deferebantur Christiani, sed & indagabantur. Ad id enim spectat, quod idem inferius ait^a: Quotidie obsidemur, quotidie prodimur, in ipsis vt plurimum cœtibus & congregationibus nostris opprimimur.] At quibus solerent eos pœnis afficere, idem declarat sic dicens^b: Crucibus & stipitibus imponitis Christianos: vngulis deraditis latera Christianorum: ceruices ponimus ante plumbum & glutinum & gomphos (id est clauos) ad bestias impellimur: ignibus vrimum: in metalla damnamur: in insulis relegamur.] sed hæc Iudices. Atqui etiam sua sponte insanum vulgus in Christianos solitum erat debacchari: sicq. duplex ipsos vexabat persecutio, cum illi id legibus facere viderentur, voluntate isti. Nam idem^c subdit: Quotiens in Christianos desæuitis, partim animis proprijs, partim legibus obsequentes? Quotiens etiam præteritis vobis, suo iure nos inimicum vulgus inuadit lapidibus atque incendijs? Ipsis Bacchanalium furijs nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis iam alios, iam nec totos auellant, dissecant, distrahant.] Sed tum in eos potissimum eo modo furens vulgus insaniebat^d: cum aliquod malum ciuitatem vexaret, perinde ac si malorum omnium causa illi essent, quod haberentur dijs infensi.

Verum cum multis pœnis afficerentur Christiani ac multiplici mortis genere: illud frequētius in eos videtur solitū irrogari supplicium, vt viui igni cremarentur. Indeq. accidit, vt ea de causa ijdē Christiani Sarmenticij^e & Semarij dicerentur: quia (vt addit) ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentorum ambitu exurerentur: tali enim supplicio magos ab illis affici solere, Paulus^f I. C. testatur. At cum eius criminis infamati essent ab ipsis, debito ex legibus illis supplicio eos affici, æquum existimabant. Sed illud inter alia præter ius omne, vel consuetudinem ac dignitatem, indecensq. plane Romanorum subfellijs ac tribunalibus ex infania quadam & cæco furore in Christianas feminas castitatis amantissimas excogitatum erat supplicium: vt interdum lenonibus traderentur, sicq. pudicitia dispendium paterentur: quod scirent id esse illis acerbius quouis genere tormentorū, ipsaq. mortis pœna crudelius. Hinc in eosdem Tertullianus^g eadem defensione hæc de recenti casu: Proxime (inquit) ad lenonem damnando Christianam potius quàm ad leonem: confessi estis, labem pudicitia apud nos atrociorē omni pœna & omni morte reputari. Nec quidquam tamen profecit exquisitior quæque crudelitas vestra: illecebra est magis sectæ: plures efficimur, quoties metimur a vobis. Semen est sanguis Christianorum.] hæc ipse.

Sed nec illud prætereundum, quod Gētiles in Christianos solerent obijcere, & ad plaustra iniuriarum ac cōtumeliarum adijcere: nimirum quod inertes homines essent, ac plane Reipublicæ inutiles, inhabilesq. communi commercio. Quæ autem Tertullianus ad hanc resellendam calumniam afferat, hic describere operæpretium ducimus, quo cum exercitia, tum etiam Christianorum morum sinceritas innotescat. ait igitur^h: Sed alio quoque iniuriarum titulo postulamus, & infructuosi in negotijs dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis? Neque enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, filuicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam nos debere Domino Deo creatori: nullum fructum operum eius repudiamus. Plane temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur. Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, ceterisq. commercijs cohabitamus in hoc sæculo. Nauigamus & nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur; proinde miscemus artes, opera nostra publicamus vsui vestro. Quo modo infructuosi videamur negotijs vestris, cū quibus & de quibus viuimus: non scio. Sed si cæremonias tuas non frequento, attamen & illa die homo sum: non lauro diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam: attamen lauro honesta hora & salubri, quæ mihi & calorem & sanguinem seruet: rigere & pallere post lauacrum mortuus possum. Nō in publico Liberalibus discumbo, quod bestiaris suprema cenantibus mos est: attamen vbi vbi de copijs tuis ceno. Non emo capiti coronam: quid tua interest? Emptis nihilominus floribus quo modo vtar? Puto gratius esse liberis & solutis & vndique vagis: sed etsi in coronam coactis, nos coronam naribus nouimus, viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non conuenimus: quæ tamen apud illos cœtus venditantur: si desiderauero, liberius de proprijs locis sumantur. Thura non

CHRISTI
201. 273

Ecclesiastici.

VICTOR. PAP. SEVERI IMP.
8. 7.

A stianus, damnatur, & nunquam quod fur esset, adulter, vel homicida.]
At non accusatione tantum deferebantur Christiani, sed & indagabantur. Ad id enim spectat, quod idem inferius ait^a: Quotidie obsidemur, quotidie prodimur, in ipsis vt plurimum cœtibus & congregationibus nostris opprimimur.] At quibus solerent eos pœnis afficere, idem declarat sic dicens^b: Crucibus & stipitibus imponitis Christianos: vngulis deraditis latera Christianorum: ceruices ponimus ante plumbum & glutinum & gomphos (id est clauos) ad bestias impellimur: ignibus vrimum: in metalla damnamur: in insulis relegamur.] sed hæc Iudices. Atqui etiam sua sponte insanum vulgus in Christianos solitum erat debacchari: sicq. duplex ipsos vexabat persecutio, cum illi id legibus facere viderentur, voluntate isti. Nam idem^c subdit: Quotiens in Christianos desæuitis, partim animis proprijs, partim legibus obsequentes? Quotiens etiam præteritis vobis, suo iure nos inimicum vulgus inuadit lapidibus atque incendijs? Ipsis Bacchanalium furijs nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis iam alios, iam nec totos auellant, dissecant, distrahant.] Sed tum in eos potissimum eo modo furens vulgus insaniebat^d: cum aliquod malum ciuitatem vexaret, perinde ac si malorum omnium causa illi essent, quod haberentur dijs infensi.

Verum cum multis pœnis afficerentur Christiani ac multiplici mortis genere: illud frequētius in eos videtur solitū irrogari supplicium, vt viui igni cremarentur. Indeq. accidit, vt ea de causa ijdē Christiani Sarmenticij^e & Semarij dicerentur: quia (vt addit) ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentorum ambitu exurerentur: tali enim supplicio magos ab illis affici solere, Paulus^f I. C. testatur. At cum eius criminis infamati essent ab ipsis, debito ex legibus illis supplicio eos affici, æquum existimabant. Sed illud inter alia præter ius omne, vel consuetudinem ac dignitatem, indecensq. plane Romanorum subfellijs ac tribunalibus ex infania quadam & cæco furore in Christianas feminas castitatis amantissimas excogitatum erat supplicium: vt interdum lenonibus traderentur, sicq. pudicitia dispendium paterentur: quod scirent id esse illis acerbius quouis genere tormentorū, ipsaq. mortis pœna crudelius. Hinc in eosdem Tertullianus^g eadem defensione hæc de recenti casu: Proxime (inquit) ad lenonem damnando Christianam potius quàm ad leonem: confessi estis, labem pudicitia apud nos atrociorē omni pœna & omni morte reputari. Nec quidquam tamen profecit exquisitior quæque crudelitas vestra: illecebra est magis sectæ: plures efficimur, quoties metimur a vobis. Semen est sanguis Christianorum.] hæc ipse.

Sed nec illud prætereundum, quod Gētiles in Christianos solerent obijcere, & ad plaustra iniuriarum ac cōtumeliarum adijcere: nimirum quod inertes homines essent, ac plane Reipublicæ inutiles, inhabilesq. communi commercio. Quæ autem Tertullianus ad hanc resellendam calumniam afferat, hic describere operæpretium ducimus, quo cum exercitia, tum etiam Christianorum morum sinceritas innotescat. ait igitur^h: Sed alio quoque iniuriarum titulo postulamus, & infructuosi in negotijs dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis? Neque enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, filuicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam nos debere Domino Deo creatori: nullum fructum operum eius repudiamus. Plane temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur. Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, ceterisq. commercijs cohabitamus in hoc sæculo. Nauigamus & nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur; proinde miscemus artes, opera nostra publicamus vsui vestro. Quo modo infructuosi videamur negotijs vestris, cū quibus & de quibus viuimus: non scio. Sed si cæremonias tuas non frequento, attamen & illa die homo sum: non lauro diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam: attamen lauro honesta hora & salubri, quæ mihi & calorem & sanguinem seruet: rigere & pallere post lauacrum mortuus possum. Nō in publico Liberalibus discumbo, quod bestiaris suprema cenantibus mos est: attamen vbi vbi de copijs tuis ceno. Non emo capiti coronam: quid tua interest? Emptis nihilominus floribus quo modo vtar? Puto gratius esse liberis & solutis & vndique vagis: sed etsi in coronam coactis, nos coronam naribus nouimus, viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non conuenimus: quæ tamen apud illos cœtus venditantur: si desiderauero, liberius de proprijs locis sumantur. Thura non

^a Tertul. in Apolog. cap. 7.

TERTULLIANVS CAUSAM AGIT CHRISTIANORVM.

^b Tertul. ibid. cap. 7.

LEGES SEVERI ADVERSUS MOECHOS.

^c Dio in Seneca.

^d l. 2. §. si publico, & l. 23. §. de iuris Seuerus. ^e l. 1. ff. de præfect. Urbis. ^f Tertul. in Apolog. cap. 4.

^g Tertul. in Apolog. cap. 2.

^h Tertul. in Apolog. cap. 42.

^a Tertul. Apolog. cap. 7.

^b Ibid. cap. 12. SUPPLICIA CHRISTIANO-RVM.

^c Tertul. Apolog. cap. 37.

^d Ibid. c. 40.

^e Tertul. Apolog. cap. 50.

^f Paul. lib. 5. sentent. tit. 23.

NOVVM SUPPLICIVM IN FEMINAS.

^g Tertul. in Apolog. c. ult.

^h Tertul. in Apolog. cap. 42.

non emimus ? Si Arabiæ quærentur : sciant Sabæi pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari , quàm dijs fumigandis . Certe, inquitis, templorum vectigalia quotidie dequoquunt , stipēs quotus quisque iam iactat . Non enim sufficimus & hominibus & dijs vestris mendicantibus opem ferre: neque putamus alijs quàm petentibus opem ferre. Denique porrigat manum Iuppiter , & accipiat . Cum interim plus nostra misericordia insumit vicatim, quàm vestra religio templatim . Sed cetera vectigalia gratias Christianis agunt, ex fide dependentibus debitum , qua alieno fraudando abstinemus : vt si ineatur quantum vectigalibus pereat fraude & mendacio vestrarum professionum , facile ratio haberi possit , vnus speciei querela compensata pro commodo ceterarum rationum] hæc Tertullianus .

Recenset subinde hominum genera , qui de Christianis conqueri possent , quibus illi caste viuētes , ac pacifice iusteq. agentes nihil deberent , nempe lenones , & his similes homines , qui non nisi aliena ignominia atque peccato suas possent distrahere merces . Ceterum tantum abesse quod dicerent , Christianos esse inutiles Reipublicæ , vt immo potius ipsi Gentiles tot homines iustos necando, magno detrimento afficerēt ciuitatem . Sed hæc omnia ipse his verbis: Plane confitebor qui conqueruntur . Nā si qui forte vere de sterilitate Christianorum conqueri possint ; primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tū sicarij, venenarij, magi, item arioli, aruspices, mathematici . His infructuosos esse, magnus fructus est . Et tamen quodcunque dispendium est rei vestræ , per hanc sectam cum aliquo præsidio compensari potest . Quantos habetis non dico, qui iā de vobis dæmonia excutiant : non dico iam qui pro vobis quoque vero Deo preces sternant, quia forte non creditis : sed a quibus nihil timere possitis . At enim illud detrimentum Reip. tam grāde quàm verum, nemo circumspicit : illam iniuriam ciuitatis nullus expendit, cum tot iusti impendimur , cum tot innocentes erogamur . Vestros enim iam contestamur Actus , qui quotidie iudicandis custodijs præsidetis, qui sententijs elogia dispungitis: tot a vobis nocentes varijs criminum elogijs recensentur . Quis illic sicarius? quis manticularius? quis sacrilegus, aut corruptor , aut lauantium prædo? quis ex illis etiam Christianus adscribitur? Aut cum Christiani suo titulo offeruntur, quis ex illis etiam talis, quales tot nocentes? De vestris semper æstuat carcer, de vestris semper metalla suspirant , de vestris semper bestię saginantur, de vestris semper munerarij noxiorum greges pascunt . Nemo illic Christianus, nisi plane tantum Christianus, aut si & aliud , iam non Christianus] quod fortasse a fide esset apostata .

At quod ait Christianos abstinerere consueuisse a spectaculis : quàm seuerus vindex esset Deus in eos , qui huiusmodi a maioribus traditam disciplinam soluere niterentur , idem auctor in commentario , quem eo argumento a conscripsit , monstrat eiusmodi casibus : Exemplum accidit, Domino teste, eius mulieris , quæ theatrum adiit, & inde cum dæmonio redijt . Itaque in exorcismo cum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem aggredi : Constanter & iustissime quidem (inquit) feci : in meo eam inueni . Constat & alij linteum in somnis ostensum eius diei nocte, qua tragædum audierat, cum exprobratione nominato tragædo : nec vltra quintum diem eam mulierem in sæculo fuisse] hæc ipse .

Porro ad hoc ipsum tempus pertinet , quod hoc ipso anno (vt superius demonstratum est) cum adhuc quærerentur ad necem a Plautiano aduersariarum partium conscij, vt ex Spartiano b, atque ex ijs quæ de eadem re ipse c conscripsit, proditum est : ipse Tertullianus librum Apologeticum pro Christianis ad Urbis Antistites elucubrauit ; quod & scite Pamelius definiuit, demonstrans eos longe errare, qui ad alia tempora, etiam post Seueri obitum, illum rejciunt . Sed assentiri non possumus eidē dicenti commentarium illum scriptum fuisse Carthagini . Nam cum ad magistratus Romanos, ipsos (vt d ait) Romani Imperij antistites lese eū elaborare dicat, ac plurima de ijs, quæ Romæ agerentur, sæpius ingerat, deq. vanitate Romanorum deorum narrationem inculcet, hæc mox inter alia adijcit : Sed noua iam Dei nostri in ista ciuitate proxime editio publicata est . Quæ quidē verba : in ista, non, in illa, esse hominis Romæ agentis, quisque poterit facile intelligere . Sunt & alia multa in eodem commentario, quæ id ipsum æque demonstrēt, si quis accurate cuncta perlegerit . Romæ igitur cum ipse ageret , & coram pro Christianis causam agere , persecutione ingruente , minus tutum esse videret : eiusmodi defensionem ad Antistites misit, suo tacito nomine : quod ipsemet satis significare videtur, dum

DEI VINDICTA IN SPECTACULA ADEVENTES a Tertul. de Spectac. cap. 26.

b Spartian. in Seuero. c Tertul. in Apolog. cap. 35. Spart. in Seuero & alij. d Tertul. ibid. cap. 1.

e Tertul. ibid. cap. 26. in f. TERTULLIANVS VBI SCRIPSERIT APOLOGETICVM.

A dum in eius exordio hæc post alia subdit : Si denique (quod proxime accidit) domesticis indicijs nimis operata sectæ huius infestatio obstruit viam defensionis : liceat veritati vel occulta via tacitarum litterarum ad aures vestras peruenire .]

Et si hæc quæ Romæ agerentur in Christianos, dura & aspera videri poterant : potius tamen præludia quædam persecutionis & velitationes ferocioris belli fuerunt . Nam ad hanc diem nullum a Seuero (vt dictum est) aduersus Christianos fuerat promulgatum edictum , quod post bellum Parthicum fuisse editum , Spartianus a est auctor , abhinc scilicet triennium . Quam ob causam iure idem auctor in Apologetico, quem hoc anno diximus esse scriptum, hæc b ait : Ceterum de tot exinde Principibus vsque ad hodiernum diuinum humanumq. sapiētibus edite aliquem debellatorem Christianorū : At nos e contrario edimus protectorē .] Perseuerasse autem eiusmodi Romæ excitatam

B semel aduersus Christianos persecutionem, Victoris Papæ martyrium fidem facit : Sed & complures alios pariter fideles necatos tum fuisse, credi potest .

Sed quispiam iure fortasse mirabitur : quo modo accidere potuerit , vt Imperator nesciente , & quodam modo inuito , tam ingens persecutio Christianos Romæ agentes vexauerit anno præfenti atque futuro ? Meminisse oportet , quod diximus, relictum a Seuero Imper. fuisse Urbis regimen Plautiano Antonini focero, cuius tanta fuit auctoritas, vt licet aliquid Seuerus imperasset, infcio tamen vel inuito Plautiano, quis facere non auderet : quod testatur Dio, qui de immensa eius sæuitia iuncta potentia hæc ait : Interea (nempe absente Seuero) Plautianus cuius erat apud Seuerum magna auctoritas, quiq. Præfetti potestatem habebat, eratq. omnium hominum potentissimus, morte affecit magnum numerum priuatorum hominum & optimatum .] & post multa de eius auaritia enarrata, hæc subdit : Quamquam & illud addendum videtur , centum ciues Romanos nobiles viros domi ab eo occisos esse, id quod nemo nostrum antequam ipse moreretur, intellexerat . Quibus ex verbis percipi potest quanta fuerit hominis peruersitas, atque potentia] hæc & alia de eo Dio c : qui præfens hæc omnia spectabat oculis . Sed quo modo scelestissimus homo patratæ cædis poenas dedit occisus a genero, idem Dio pluribus narrat . Huius igitur consilio & auctoritate hoc anno Christianos esse Romæ vexatos, nemo poterit dubitare : nam eo inuito nemo tam sæua, tamq. asperfa præsumpsisset . Illorum autem quos Dio refert occisos, magnam partem fuisse Christianorum existimamus . Seuerum autem se excusasse de tanta ciuium cæde, quod ipse nequaquam iussisset, auctor est Spartianus d . Est id plane consentiens

C ijs, quæ de Seuero Imperatore ad Scapulam scribit Tertullianus e his verbis : Sed & clarissimas feminas & clarissimos viros Seuerus huius sectæ esse sciens, non modò non læsit, verum & testimonio exornauit, & populo furenti in eos palam restitit .] at de ijs quæ ad hunc annum spectant, iam satis .

a Spart. in Seuero.

b Tertul. in Apolog. cap. 5.

PLAUTIANVS PERSEQUITVR CHRISTIANOS

c Dio in Seuero.

d Spartian. in Seuero. e Tertul. ad Scapul. cap. 4.

IESV CHRISTI ANNVS 202.

VICTORIS PAPÆ ANNVS 9.

SEVERI IMP. ANNVS 8.

CHRISTI annus ducentessimus secundus adscribitur Fastis, Claudio Seuero & Auidio Victorino Consulibus . Extant proconsularia Acta martyrum Scillitanorum, qui sub eodem Consulatu Claudij & Proconsule Saturnino Carthagine passi habentur, digna quidem quæ ad verbum hic intexantur, vt ex ijs quæ certa atque explorata habentur, martyrum Actis, cetera quæ vel non scripta, vel aliquando scriptorum memoria commendata, deprauata tamen & corrupta, vel penitus periire, intelligere valeamus . Descripsimus ea ex vetustissimo codice, qui apud nos est, cognito & emendato : ex Vaticana enim bibliotheca duo alia æque vetusta suppetunt exemplaria : Posuimus in margine variam lectionem : in textu autem quam putauimus fideliozem . Sed reuereamus iam ipsa eadem qua scripta habentur styli veneranda simplicitate .

Existente * Claudio * Consule, quartodecimo Kalendas Augustas Carthagine metropoli, statuto Forensi conuentu, præceperunt magistratus astare sibi Speratum, Narzalem, Cittinum, Donatam Secundam & Vestinam : Et astantibus eis, Saturninus Proconsul dixit : Potestis veniam a dominis nostris Imperatoribus Seuero & Antonino,

ACTA MARTYRVM SCILLITANORVM.

* al. præfate al. præfente. * al. Claudiano.

no, promereri, si bono animo conuerfi fueritis ad deos nostros. Speratus dixit: Nos minime aliquando malum fecimus, neque iniquitatem sequentes, in peccatis egimus operationem, nec aliquando cuiquam malediximus, sed male suscepti a vobis gratias egimus semper. Quamobrem Dominum verum & Regem adoramus. Saturninus Proconsul dixit: Et nos electi sumus, & mitissima est elegantia nostra: & iuramus per Genium domini nostri Imperatoris, & pro salute illius intercedimus, quod & vos facere debuistis. Speratus dixit: Si tranquillas adhibeas mihi aures tuas, dicam mysterium mansuetudinis. Saturninus Proconsul dixit: Dicente * te de mysterio, non inferam mala: tantum iura per Genium Regis nostri. Speratus dixit: Ego Imperatoris mundi Genium nescio, sed caelesti Deo meo seruiuo, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. Ego enim nec furatus sum aliquando, sed quodcunque emam, tributum do, quoniam cognosco eum dominum meum, sed adoro Dominum meum Regem Regum & omnium gentium Dominum. Saturninus Proconsul dixit: De cetero a tumultu garrulitatum quiescite, & accedentes sacrificate dijs. Speratus respondit: Illa est mala concitatio quae facit homicidium, & falsam accusationem aduersus aliquem. Saturninus Proconsul ad alios conuersus dixit: Nolite furoris huius insipientia participes fieri, sed timete potius Regem nostrum, obediens praecipis eius. Cittinus dixit: Nos non habemus alium quem timeamus, nisi Dominum Deum nostrum qui est in caelis. Saturninus Proconsul dixit: Detrudantur in carcerem, ponantur in ligno in diem crastinum.

Sequenti die Saturninus Proconsul sedens pro tribunali, eos praesentari iubet: qui cum astitissent dicit ad feminas: Honorate Regem nostrum, & sacrificate dijs. Tunc Donata dixit: Honorem quidem Caesari tanquam Caesari: Deo autem nostro honorem & orationem offerimus. Stans Vestina dixit: Et ego Christiana sum. Secunda similiter dixit: Et ego credo in Deo meo, & volo in ipso esse: dijs autem tuis non seruimus, neque adoramus. Saturninus Proconsul auditis his, praecipit eas seruari*. Aduocatis viris, dicit Sperato: Perseueras vt Christianus sis? Speratus dixit: Etiam perseuero, Et omnes audite: quia Christianus sum. Audientes omnes qui cum illo retenti fuerant consenserunt confessioni illius, dicentes: Sumus & nos pariter Christiani. Saturninus Proconsul dixit: Nec liberationem, nec remissionem vultis? Speratus respondit: Incertamine iusto nulla est remissio, fac quod vis. Nos enim pro Christo gaudentes morimur. Saturninus Proconsul dixit: Qui sunt libri, quos adoratis legentes? Speratus respondit: Quattuor Euangelia Domini nostri Iesu Christi, & epistolas S. Pauli Apostoli, & omnem diuinitus inspiratam scripturam. Saturninus Proconsul dixit: Spatium triguum dierum tribuo vobis vt resipiscatis. Speratus dixit: Christianus sum, & omnes qui mecum sunt, & a fide Domini nostri Iesu Christi non discedimus: Fac quod vis. Proconsul videns etiam ipsorum mentis stabilitatem, & fidei firmitatem dedit in eos sententiam per exceptorem dicens sic: Speratum, Narzalem, Cittinum, Veterium, Felicem, Acyllinum, Latantium, Ianuariam, Generosam, Vestinam, Donatam & Secundam Christianos se esse confitentes, & Imperatori honorem & dignitatem dare recusantes capite truncari praecipio. Haec cum essent ex tabella recitata, Speratus & qui cum eo erant omnes dixerunt: Deo gratias conferimus, qui dignatur nos hodie martyres accipere in caelis pro confessione sua. His dictis ducti sunt, & flexis genibus vnanimiter, cum iterum gratias Christo agerent, truncata sunt singulorum capita. Consummati sunt Christi martyres mense Iulio, die septimodecimo, & intercedunt pro nobis ad Dominum nostrum Iesum Christum, cui honor & gloria cum Patre & Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.] hucusque Scillitanorum martyrum Acta, quae magnam consensionem habere noscuntur cum ijs, quae ex Tertulliano de hoc anno scripta, mox dicturi sumus.

Accidisse videtur, vt non Christianitatis aperta causa, quod nondum lege Principis edita persecutio esset: sed maiestatis praetextu quod Imperatorem nolent venerari, hi martyres tenti fuerint: & indulgentiam eisdem fuisse pollicitam, si iurarent per Genium Caesaris. Ad huiusmodi iuramentum his temporibus consueuisse Gentiles magistratus adigere Christianos, demonstrat illa Tertulliani verba in Apologetico, a quibus ait: Sed & iuramus, sicut non per Genios Caesarum, ita per salutem eorum, quae est aurgustior omnibus Genijs. Nescitis Genios daemones dici. &c.] & ad Scapulam sequenti anno scribens (vt dicemus) demonstrat, quod qui iurarent per Genios Imperatorum, arguerentur

* al. incipiente.

* al. separari.

* al. triginta.

REI MAIESTATIS FACTI CHRISTIANI.

* Tertul. in Apolog. cap. 32.

b Tertul. ad Scap. pul. cap. 2.

A arguerentur illis esse fideles; nam ait: Sed idem ipsi, qui per Genios eorum in pridie vique iurauerant: qui pro salute eorum hostias & fecerant, & vouerant, qui Christianos saepe damnauerant, hostes eorum sunt reperti. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris.] haec Tertullianus. At de iuramento Christianorum plura in futurum.

Idem quoque auctor in eodem ad Scapulam libello eiusdem Saturnini Proconsulis, qui primus omnium Seueri tempore Carthagine persequi aggressus est Christianos, meminit, & quid ei ob hoc scelus acciderit, addit sic dicens: Vigellius Saturninus, qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit.] idemq. paulo superius; ob Christianum sanguinem fufum excrescentibus imbribus homines grauia passos esse testatur, cum ait: Ceterum & imbre anni praeteriti quid commeruerit genus humanum apparuit, cataclysmum scilicet, & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum.] His naque prodigijs Deus cohibere aggressus est efferatam in Christianos rabiem persecutorum. Sed cum nec ijs valuerit coerceri, alia magis horrenda addidit, quae tamen sequenti anno sub Proconsule Scapula facta esse declarat. at de his suo loco agemus.

Hoc eodem anno Seuerus Imperator agens cum exercitu aduersus Parthos: Abagaram Regem Osrhoenorum (quem Christianum existimant, ex eaq. progenie genitum, quem Edessa Regem Thaddaeus Apostolus ad Christi fidem perduxit) ad se venientem recepit in gratiam; ab eodemq. auxiliarijs acceptis copijs, feliciter Parthicum bellum confecit. Sed haec pluribus Herodianus b.

IESV CHRISTI ANNVS 203.

VICTORIS PAPAE ANNVS 10.

SEVERI IMP. ANNVS 9.

C

ANNO Domini ducentesimo tertio, Anno Fabiano & Nonio Muciano Coss. vigesima octaua die Iulij, Victor Papa auspicatus iam annum decimum sui Pontificatus per mensem vnum & dies vigintiocto, martyrio coronatur, sepeliturq. in Vaticano iuxta corpus sancti Petri. Quod autem ad numerum annorum sedis Victoris, aequo consentit Eusebius c, dum ait, circa nonum annum Seueri Imperatoris substitutum Zepherynum in locum eius. Sed in eius Chronicon mendum irrepsit, vbi cum ponatur Victor sedisse annis decem, tamen successio Zephyrini ponitur eius anno octauo. De eodem autem Victore praeter illa quae dicta sunt de celebrationis Paschae tempore ab eo stabilita, & de Concilio ea de causa Romae celebrato, haec habentur in libro de Romanis Pontificibus: Hic constituit, vt necessitate faciente, vbicumque inuentus fuisset, quicumque hominum ex Gentibus veniens, siue in flumine, siue in mari, siue in fonte, siue in stagno baptizaretur (tantummodo Christianae credulitatis confessione declarata) integer efficeretur Christianus.] & paulo post: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creauit presbyteros quattuor, diaconos septem, Episcopos per diuersa loca numero duodecim // Cessauit Episcopatus eius dies vndecim.] haec ibi. Sic itaque ordinatio Zephyrini facta est octaua Augusti die. De quo haec ibidem: Zephyrinus natione Romanus, ex patre Abundio, sedit annos octo, menses septem, dies decem.] Sed de annis in fine Pontificatus eius agemus.

E

ZEPHYRINVS PAPA.

Eodem anno Seuerus in Syriam victor rediens, Antoninum filium in sequentem annum Consullem designauit.] haec Spartianus d; qui dum refert, hoc tempore Imperium collatum eidem Antonino, & Getam Caesarem dictum: ea de Antonini Imperio facta esse ante bellum Parthicum, cum ipse superius, tum Herodianus qui sui temporis historiam scripsit, affirmant. Quod autem addit his Spartianus, eidem Seuero Imperatori decretum fuisse a Senatu Iudaicum triumphum: cum bellum Iudaicum a Seuero gestum nemo reperiatur, qui illud scriptis prodiderit: pauca quaedam, quae ex diuersis locis de clade Iudaeorum a Seuero illata colligi potuerunt,

Ann. Eccl. To. 2.

A a

potuerunt.

PROCONSULVS SATVRNINI.

a Tertul. ibid. cap. 3.

b Herodian. libro 3.

VICTOR, PAPA MARTYRIO CORONATVS.

c Euseb. lib. 5. cap. 27.

d Spartian. in Seuero.

potuerunt, superius anno quinto eiusdem Imperij secundum Eusebij Chronicon descripsimus.

SCAPULA PRO
CONSVL IN
AFRICA.

a Tertul. ad
Scapul. cap. 4.

Hoc ipso anno Saturnino Africae Proconsuli subrogatus est Scapula, qui persecutionem ab illo in Christianos excitatam incrementis maioribus propagavit. Licet enim nullo Imperatoris edicto adhuc Christiana religio vexaretur: nam in hanc usque diem Seuerus Imperator fauere visus est Christianis, ut ipsum Tertullianum ad eundem Scapulam scribentem, affirmare diximus: tamen Praesides qui in Christianos infensissimi essent, nacti Imperatoris absentiam, in eos crudelius agebant: non quidem Christianitatis titulo eos exagitant, sed potius (quod saepius dictum est) crimine maiestatis, quod hostes essent Imperatoris. Equidem Tertullianus tum in Apologetico, tum etiam ad Scapulam scribens, totus pene in ijs esse videtur, ut Christianos eo carere crimine, atque erga Imperatorem fideles esse demonstret; eamque in eos obijcientes calumniam fortissime redarguat, atque refellat.

Porro idem Tertullianus hoc anno Roma Carthaginem rediens: quod ibi fecerat ad Pontifices scribens Apologeticum pro fidei Christianae defensione: istud ipsum Carthagine praestitit, scribens ad Scapulam Proconsulem libellum declamatorium potius quam supplicem; quo violentos illius impetus susteret, saeuitiamque retunderet. Id quidem hoc anno factum esse, inde primum deducimus, quod constat libellum illum ante persecutionem per Seuerum excitatam, fuisse conscriptum. Nam in eo eiusdem Imperatoris meminit, non ut persecutoris, sed potius ut Christianorum fautoris. Persecutionem vero ab eo excitatam fuisse anno sequenti, omnes affirmant: quamobrem id minus accidere potuisse post annum praesentem, satis liquet. Rursum vero nec superiori contingere valuisse, ex eo constat, quod eo anno sub Consulatu Claudij (ut dictum est) Saturninus agebat Proconsulem Africae, non autem Scapula, de quo est sermo. Ceterum ante superiorem annum, agente Seuero in Occidente, & de Christianis bene merente, nullum ausum fuisse illis negotium faceere, satis superius eiusdem Tertulliani testificatione est declaratum. Ex his igitur multis necessarijsque assumptionibus, satis colligi potest hoc anno Tertullianum ad Scapulam eum dedisse libellum: id quidem & Pamelius vir eruditus aequae sentit eo commentario, quo Tertulliani vitam conscripsit.

SCAPULA QUI
SEVERIT.

b l. diuus Se-
uerus ff. de offic.
Praesid.

Quod vero pertinet ad eundem Scapulam Proconsulem hoc anno agentem in Africa: hunc illum existimo Scapulam, cognomento, Tertullum; ad quem in prouincia Praesidem extat rescriptum diui Marci & Commodi Imperatorum. Eundem namque esse, ex munere, proximo tempore, & nomine conijcere posse, conceditur. Hic quippe Plautiani (ut dicimus) penes quem erat summa rerum, accepto mandato, ut in eos qui maiestatis crimine suspecti essent, animaduertent: ea occasione (ut Romae acciderat) in Africa eodem nomine aduersus Christianos persecutionem mouit. Cum autem ipso sui magistratus ingressu Mauilum Adrumeticum Christianum hominem damnasset ad bestias: mox quaedam sunt sequuta immensa prodigia. Nam idem auctor haec subdit: Tibi quoque optamus admonitionem solam fuisse, quod cum Adrumeticum Mauilum ad bestias damnasset, & statim haec vexatio subsequuta est.] sed quanam fuerit illa vexatio, paulo superius his verbis insinuat, ac primum de anni praeteriti cataclysmo: Ceterum & imbre anni praeteriti, quid commeruerit genus humanum, apparuit, cataclysmum scilicet, & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum. Et ignes qui supra moenia Carthaginis proxime pependerunt per noctem, quid minati sint, sciunt qui viderunt. Et pristina tonitrua quid sonauerint, sciunt qui obduruerunt. Omnia haec signa sunt imminentis irae Dei, quam necesse est quoquo modo possumus, ut & annunciemus, & praedicemus, & deprecemur interim localem esse: Vniuersalem enim & supremam suo tempore sentient, qui exempla eius aliter interpretantur. Nam & Sol ille in conuentu Vticensi, extincto pene lumine, adeo portentum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, positus in suo hypsomete & domicilio: Habetis astrologos.] haec ipse.

PRODIGIA OB
MARTYREM
CAESVM.

b Tertul. ad
Scapul. cap. 3.

Ex his itaque puto alijsque signis, quae immanis persecutio toto Orbe edicto Seueri mox consequuta est, rumor ille apud fideles omnes increbuit (quod tradit Eusebius) Antichristum appropinquasse: ac proinde mundi interitum breui affore.

c Euseb. lib. 6.
cap. 2.

A sed neque his deterritus Scapula adhuc persequi cessauit: quod Tertullianus illis verbis declarat: Et nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis.] Quod igitur ea potissimum causa, qua Romae magistratus aduersus Christianos saeuiret, Scapula Carthagine eos exagitabat, nimirum, quod viderentur esse rebelles Imperatori, Tertullianus ad eum scribens, eandem, ut fecerat in Apologetico, primo loco egregie confutat, ac refellit. Porro quod mandatum (ut dictum est) a Plautiano de insequendis Imperij perduellibus Scapula accepisset: Tertullianus in hunc modum eum admonuit: Potes & officio iurisdictionis tuae fungi, & humanitatis meminisse, vel quia & vos sub gladio estis. Quid enim amplius tibi mandatur, quam nocentes confessos damnare, negantes autem ad tormenta reuocare? Videtis ergo quo modo ipsi vos contra mandata faciatis, ut confessos (nempe se esse Christianos) negare cogatis. Adeo confitemini innocentes esse nos, quos damnare statim ex confessione non vultis. Si autem contenditis ad elidendos nos, iam ergo innocentiam expugnatis] haec ipse.

a Tertul. ad
Scapul. cap. 4.

B Ut autem eum a cepto consilio retrahat, terrorem primo incutit non eorum tantum, quae obuissent prodigiorum, sed & exemplo aliorum Praesidum qui olim in Christianos saeuissent, & valde grauiter multati fuissent. Sed primum de malo quod sub Hilariano olim Proconsule fuerat in Africa consecutum, cum etiam in sepulchrorum Christianorum areas ethnici impetum fecissent, sic b dicens: Doleamus necesse est quod nulla ciuitas impune latura sit sanguinis nostri effusionem. Sicut & sub Hilariano Praeside, cum de arcis sepulchrorum nostrarum acclamassent: Areae non sint. Areae ipsorum non fuerunt: messes enim suas non egerunt.] ac post nonnulla alibi relata haec de Praesidibus: Possumus aequae & exitus quorundam Praesidum tibi exponere, qui in fine vitae suae recordati sunt deliquisse, quod vexassent Christianos. Vigellius Saturninus qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit. Claudius Herminianus in Cappadocia cum indigne ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in praetorio suo vastatus peste, cum viuis vermibus ebullisset: Nemo sciat, aiebat, ne spe gaudeant Christiani. Postea cognito errore suo, quod tormentis quosdam a proposito suo excidere fecisset: pene Christianus decessit. Caecilius Capella in illo exitu Byzantino: Christiani gaudete, exclamauit. Sed & qui videntur sibi impunitulisse, venient in diem diuini iudicij.

PRÆSIDES IN
CHRISTIANOS
SEVERI QUID
PASSI.

b Ibid. c. 2.

Rursum vero multorum Praesidum, qui iussi persequi Christianos dissimulassent, ac mitius cum eis egissent, subdit exempla, sic dicens: Quanti autem Praesides & constantiores & crudeliores dissimulauerunt ab huiusmodi causis? ut Cincius Seuerus, qui D Thistri ipse dedit remedium, quo modo responderent Christiani, ut dimitti possent. Ut Vespronius Candidus, qui Christianum quasi tumultuosum ciuibus suis satisfacere dimisit. Ut Asper, qui modice vexatum hominem, & statim deiectum, nec sacrificium compulit facere: ante professus inter Aduocatos & Assessores, dolere se incidisse in hanc causam. Pudens etiam missum ad se Christianum, in elogio concussione eius intellecta dimisit, scisso eodem elogio: sine accusatore negans se auditorum hominem, secundum mandatum. Haec omnia tibi & de officio suggeri possunt, & ab eisdem Aduocatis, qui & ipsi beneficia habent Christianorum, licet adclament, quae volunt: nam & cuiusdam Notarius cum a daemone praecipitaretur, liberatus est, & quorundam propinquus, & puerulus. Et quanti honesti viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut a daemonijs, aut valedudinibus remediati sunt?] subdit mox de Seuero Imperatore, qui a Christiano homine E oleo curatus esset. sed de ea re nos superius.

c Ibid. cap. 4.
PRÆSIDES
MANSVETIO-
RES ERGA
CHRISTIANOS

CHRISTIANO-
RVM BENEFI-
CIA ERGA OM-
NES.

Demum admonet, ut cesset inquirere: quantum enim periculum foret omnes qui essent Carthagine, Christianos velle perquirere, ac de iisdem quaestiones exercere, indicat his verbis: Quid ipsa Carthago passura est decimanda a te, cum propinquos, cum con- d tubernales suos illic vnusquisque cognouerit, cum viderit illic fortasse & tui ordinis viros & matronas & principales quasque personas, & amicorum tuorum vel propinquos vel amicos? Parce Carthagini, si non tibi: parce prouinciae quae visa intentione tua, obnoxia facta est concussionibus, & militum & inimicorum suorum cuiusque] haec idcirco, quod cum semel innotuisset Praesidem Christianos persequi: mox omnes Gentiles effuso agmine, in eos magno furore impetum facere, praedari, atque necare solerent. Ceterum haud extingui persecutione Christianam religionem, sed ex ea facundo germine propagari potius, his ad calcem positus verbis declarat: Nec tamen deficiet,

d Ibid. c. ult.

hæc secta; quam tunc magis ædificari scias, cum cædi videtur. Quisque enim tantam tolerantiam spectans, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur, quid sit in causa: & vbi cognouerit veritatem, & ipse statim sequitur.] hæc ipse.

Porro hoc anno cœptam in Africa persecutionem, quo hæc scribebat Tertullianus, certum est; nec amplius viuentis Seueri quieuisse, nullum est dubium: nam sequenti anno promulgato ab ipso Seuero Imperatore in Christianos edicto, sæuius ipsa furere

**IN ALIIS QVO-
QVE PROVIN-
CIIS SÆVITVR
IN CHRISTIA-
NOS.**
*a Tertul. ad
Scapul. cap. 4.
in fin.*

cœpit. At quod hoc anno a Scapula Proconsule agi cœptum est: mandato addito, ab alijs quoque Africae prouinciæ Præsibus est seuerius actitatum. Idem enim Tertullianus^a, cum scriberet ad eum pro Christianis libellum supplicem, de his quæ alij Præsides agere inciperent, tradit his verbis: Nunc a Præsede Legionis, & a Præsede Mauritaniæ vexatur hoc nomen, sed gladio tenus, sicut a primordio mandatum est, animaduerti in huiusmodi: sed maiora certamina, maiora sequuntur præ-

B *hoc mandatum: certum est ex his quæ dicta sunt, id non a Seuero Imperatore, verum a Plautiano factum esse, liberis absentia Principis nacto habenas Imperij, qui nomine læsæ maiestatis tum Romæ, tum alibi immanem Christianorum carnificinam exercuit. Hac eadem autem persecutione vrgente (sed quo potissimum anno incertum est) idem Tertullianus ad Martyres^b in carcere constitutos egregiam orationem conscripsit, qua inter multa, hæc ibi etiam enumerat mortis genera, quibus Christiani frequentius affici solerent, cum ait: Timebit forsitan caro gladium grauem, & crucem excelsam, & rabiem bestiarum, & summam ignium poenam, & omne carnificis ingenium in tormentis.] At de martyribus in Africa passis dicturi sumus inferius opportuniori loco. sed ad alia interea diuertamus.*

**MORTIS DI-
VERSA GENE-
RA.**
*b Tertul. ad
martyr. cap. 4.*

Seueri quoque temporibus factum est (licet annus certus describi nec valeat) vt post Aquilam Ponticum atque Theodotionem Symmachus nouam diuinæ scripturæ interpretationem ediderit, quam fuisse duplicem testatur S. Hieronymus^c, qui de eodem Symmacho ait, nequaquam interpretando reddidisse verbum ex verbo, sed sententias ex sententijs & sensum ex sensu. Fuisse Symmachum genere Samaritam, auctor est Epiphanius^d, qui de eo hæc scribit: Hic ex numero sapientum qui sunt apud eos, cum non reperisset fidem apud propriam gentem, principatus studio ægrotans, & contra propriam tribum indignatus, accedit ad Iudæos, & fit proselytus, ac circumciditur secunda circumcissione.] quo modo autem id fieri soleat docet. Verum S. Hieronymus hunc fuisse ex Christiano Ebionitam sæpe^e testatur. Intulit hanc interpretationem ad communem Ecclesiæ vtilitatem vna cum alijs in sua Hexempla Origenes, hancq. post Aquilæ versionem posuit, ac post eam, quæ erat Theodotionis. At de his alias agemus inferius.

**DE SYMMACHI
INTERPRETA-
TIONE.**
*c Hieron. in
Hierem. cap. 32.*

Apud plerosque antiquos auctores mentio habetur de Symmachianis hæreticis, non quod a Symmacho interprete deriuentur (nam id quidem apud neminem testatum reperi) sed quod fuerit germen Marcionis quidam Symmachus, a quo Symmachiani, prout ea quæ Philastrius^f scribit, significare videntur, licet a Patricio quodam Symmachum institutum fuisse tradat. De vtroque enim hæc narrat, ac primum de Patricio in hæc verba: Patriciani a Patricio quodam, qui fuit Romæ, dicti sunt: hi carnem hominis non a Deo factam asserunt, sed a diabolo arbitrantur. Hanc etiam contemnendam, & modis omnibus abijciendam decernunt: vt etiam vltro quidam de eis sibi mortem conferre non dubitarint. Symmachiani discipuli istius^g eadem sentientes in-

D *omnibus, non sperantes iudicium: vitijs sæcularibus & carnalibus concupiscentijs prædicant seruiendum.] Sed diuersi generis Symmachiani illi esse videntur, qui apud Ambrosium^g ita descripti habentur: Omnis credens in Christum, & obseruans legem factorum, male intelligit Christum, sicut & Symmachiani qui ex Phariseis originem trahunt: qui seruata omni lege, Christianos se dicunt, more Photini Christum non Deum & hominem, sed hominem tantummodo definientes.] hæc auctor, quibus demonstrat diuersos esse hos Symmachianos a prioribus, maioremq. habere cum Symmacho interprete conuenientiam.*

**DE SYMMACHIA-
NI HÆRETICI.**
*f Philastr. cap.
63. 64.*

E *al. contra.*

g *Apud Ambrosium
presertim in epist.
ad Galat.*

g *al. contra.*

g *al. contra.*

g *al. contra.*

g *al. contra.*

g *al. contra.*

g *al. contra.*

DVCENTESIMO quarto Christi anno, Seuerus Augustus cum adhuc esset (vt testatur Spartianus^a) in Syria, tertium iniijt Consulatum, collegamq. habuit Antoninum filium Augustum: quando de persecutione Christianorum promulgauit edictum, Iudæosq. circumcidi prohibuit. Id quidem Spartianus paucis narrat his verbis: In Syria pater & filius Consulatum inierunt, post hæc dato stipendio cumulatioribus militibus Alexandriam petijt. In itinere Palæstinis plurima iura fundauit. Iudæos fieri sub graui poena vetuit: idem etiam de Christianis sanxit] hæc Spartianus. Eusebius^b etiam atque S. Hieronymus^c hoc anno decimo Imperatoris Seueri excitatam hanc communitatem omnibus persecutionem affirmant. Vetitos per Seuerum atque Senatam Christianorum conuentus, affirmare quoque videtur Tertullianus^d, dum hæc habet in commentario de Ieiunijs: Nisi forte in Senatusconsulta & in principum mandata coitionibus opposita delinquimus] Quintam hanc Orosius^e numerat: Seuerus^f autem sextam.

Porro eo furore hæc persecutio grassari cœpit: vt iam omnes existimarent, Antichristi aduentum appropinquasse. Quod quidem Eusebius^g dum agit de Iuda horum temporum scriptore Ecclesiastico, narrat his verbis: Eodem tempore Iudas alius scriptor in septuaginta hebdomadas a Daniele descriptas commentarios edidit: inq. illis temporum ordinem ad decimum annum Imperij Seueri tradidit: qui etiã scriptor, propterea quod persecutionis tumultus contra nos excitatus multorum mentes tam grauitur perturbaret, Antichristi aduentum, omnium ore atque sermone iactatum, iam tum appropinquare arbitratus est.] Mouisse quoque videtur stomachum Seuero ad persecutionem fidelium excitandam, quod intelligeret nobilissimam omnium Ægypti Præfecturam Augustalem administrantem Philippum iam Christianum esse. Hic erat Eugeniæ pater, de qua superius facta est mentio ex Actis eiusdem Eugeniæ, quæ a maioribus fuisse recepta, docuimus: licet aliqua illis acceperint, quæ corrigenda esse, alias diximus. Ad hunc enim qui iam Christianus & Christianorum studiosissimus erat, a Seuero Imperatore missa legitur epistola in hæc verba.

C *quod persecutionis tumultus contra nos excitatus multorum mentes tam grauitur perturbaret, Antichristi aduentum, omnium ore atque sermone iactatum, iam tum appropinquare arbitratus est.] Mouisse quoque videtur stomachum Seuero ad persecutionem fidelium excitandam, quod intelligeret nobilissimam omnium Ægypti Præfecturam Augustalem administrantem Philippum iam Christianum esse. Hic erat Eugeniæ pater, de qua superius facta est mentio ex Actis eiusdem Eugeniæ, quæ a maioribus fuisse recepta, docuimus: licet aliqua illis acceperint, quæ corrigenda esse, alias diximus. Ad hunc enim qui iam Christianus & Christianorum studiosissimus erat, a Seuero Imperatore missa legitur epistola in hæc verba.*

Qui nos quidem præcessit diuinissimus Augustus, cum te sciret cultorem deorum, & honoris eorum studiosissimum: ipse quoque magnum tibi præbuit magistratum

D & tanquam Regem potius, quam Præfectum, elegit Præsidem Ægypti: nec te, quamdiu vixit, ab eo iussit reuocari magistratu sed cum vitæ tempore tibi esse demensum. Nos autem tibi & hunc honorem consecrauimus*, & non paucos alios adiecimus: sed hæc quandiu fuisti dijs amicus. Quoniam vero nunc de te iactatum est in vulgus, quod in religione deorum sis mutatus, & proinde nec nobis beneuelis: iubemus vt aut insistendo prioribus, in honore permanes: aut si deorum cultum repudiaueris, cesses etiam gerere magistratum; quin etiam facultatum subeas ablationem.] hucusque Seuerus ad Philippum.

E Haud adeo mirum videri debet, tamdiu Philippum in eius muneris functione perseuerasse: cum enim ea maximi omnium momenti esset Augustalis dicta præfectura, quam veluti Romani Imperij obsidem sibi Augustus seruauerat, nec quempiam Senatorum ad eam mitti debere sancierit, sed ex equestri ordine aliquem virum optimum, qui nullas vnquam principatus amore turbas ciere posset: nacto semel quopiam fidelissimo viro ea Præfectura digno, Imperator haud facile dimouebat: quod paci & securitati Romani Imperij id expedire potissimum sciret, cum Ægyptij essent omnium studiosissimi nouarum rerum, atque leuissimi animi ad concitandas turbas, & rebellandum. Sed hæc Dio pluribus^b. Quod autem ea epistola Seuerus dicat: Te tanquam Regem potius, quam Præfectum elegit Ægypti Præsidem] illud plane comprobatur, quod in hæc verba scribit Tacitus^c: Ægyptum iam inde a diuo Augusto Equites Romani obtinent loco Regum. Ita visum expedire prouinciam aditum difficilem, annona facundam, superstitione ac lasciuia discordem, & nobilem & insciam legum, ignaram magistratum domi retinere] hæc ille. Sed de Augustali Ægypti præfectura in Notationibus^k ad Romanum Martyrologium pluribus actum est.

*a Spart. in Se-
uero.
EDICTVM
PROMVLGA-
TVR DE PER-
SECVTIONE.*

*b Euseb. in Chro-
nic. & lib. 6. c. 2.
c Hieron. de
script. Eccles. in
Orig. cap. 54.
d Tertul. in Cō-
ment. de Ieiun.
cap. 13.
e Oros. libro 7.
cap. 17.
f Seuer. lib. 2.
g Euseb. lib. 6.
cap. 6.*

**ANTICHRISTI
PVNTANTVR ES
SE TEMPORA.**

**LITTERÆ SE-
VERI AD PHI-
LIPPVM.**

** al. conseruauimus.*

**ÆGYPTI PRÆ-
FECTURA
QUALIS.**

*b Dio hist. Rom.
libro 52.*

c Tacit. lib. 17.

*k Rom. Marty-
rolog. die 20.
Octobr.*

Seuerus igitur haud æquo animo ferre potuit, Christianum hominem tam insignem, A tantiq. ponderis gerere magistratum, qui nutu posset vniuersum Imperium commouere: nec putauit in reliquo posse Imperatori fidelem esse, qui deorum Romanorum defertor esset effectus. Quod ergo sic Ægypti Præfectus a cultu patrio ad Christianos defecisset, totamq. rursus Ægyptum eiusdem religionis hominibus refertissimam sciret; ne in amouendo eum a magistratu, aliquis tumultus oriretur: ipsum cum filiis in Ægyptum profectioem instituisse putamus, licet aliam causam, nempe visendi Ægyptum, prætexuisse visus esset; de qua sic Spartianus: ^a Iucundam sibi peregrinationem hanc propter religionem dei Serapidis, & propter nouitatem animalium, vel locorum fuisse, Seuerus ipse postea semper ostendit.] Porro vt sibi Ægyptiorum conciliaret animos, auctor est Dio, ^b concessisse Seuerum, vt non amplius Equitem Romanum, sed Senatorem Præfectum Augustalem haberent Ægyptij. Sed & Antoninus Augustus Seueri filius (vt idem auctor tradit) eosdem Ægyptios inter Romanos Senatores allegit. At de Philippo Augustali Præfecto iam coeptam prosequamur historiam.

His ille ab Imperatore acceptis litteris, morbum simulasse, tradunt Acta. Cum sic decumbens, secreto quæ supererant sibi facultates erogauit in pauperes: ad martyrium eo modo præparans sibi viam. Ex quibus quid ad Seuerum ipse rescripserit, de cultu Christianorum sectando immota animi sui sententia, facile est coniectari: cum Seuerus e vestigio, qui illi succederet, Terentium misit. Sed quod Lætum Eusebius ^c nominat: idem fortasse Terentius Lætus dictus est. Hic cum Alexandriam peruenisset, nihil antiquius habuit (puto ex Seueri voluntate) quàm vt Philippo necem inferret: quod cum minus libere exequi sibi liceret ob populi in eum studia; clanculum rem aggressus, missis domum sicarijs, sic occidit. Sed ne Philippi cædes in inuidiam noui Præsidis redundaret (vt composita res erat) idem Præses sicarios detrusit in carcerem: quos demum populi sedato tumultu, ex Seueri rescripto libere abire iussit. Claudia autem eius vxor orbata viro, vna cum Eugenia filia ac ceteris liberis Alexandria recedens, Romam regressa est. Hic finis Philippi, cuius dies anniuersaria Idibus Septembris in Ecclesiasticis antiquis ^d tabulis descripta est. Sed in Actis illud corrigendum, quod dicitur, factum fuisse Episcopum Alexandrinum. De eodem quoque hallucinati sunt ^e, qui putarunt hunc eundem fuisse cum Philippo Imperatore. Quod vero Eusebius de martyribus in Ægypto passis agens, nullam de Philippi huius martyrio mentionem habuerit: inde fortasse accidit, quod eum necis ipsius causa præterijt; quod enim a sicarijs clam occisus esset, nec publica aliqua ^d quæ sciretur, Christiani nominis confessio præcessisset; ab eo prætermisus esse videri potest: cum alioqui permulta maioris quoque momenti ab eo (vt in singulis fere annis videre est) esse silentio prætermisus, nullum sit dubium.

Sed quæ ipse de ijs quæ tunc acciderunt in Ægypto, scriptis memoriæ prodiderit, hic opportune reddamus: Postquam ^f (inquit) Seuerus acerbam & grauem contra Ecclesias persecutionis tempestatē excitauerat, tametsi a Christi athletis viriliter pro pietate certantibus, vbique pene gentiū præclara martyrij & insignia certamina conficiantur: tamen Alexandria multo maxima eorum frequentia & multitudine omnino abundauit. Ex Ægypto enim & vniuersa Thebaide egregij præ ceteris Christi pugiles delecti, eo tamquam ad maximum & celeberrimum stadium, in quo pro Dei amore strenue decertarent, amandabantur: qui quidem ob patientissimam tolerantiam quam ^e in varijs tormentorum & mortis generibus ostendebant, coronis cælestibus & flosculis plane eximijs contextis a Deo benigne redimti sunt. In quorum numero fuit Leonides Origenis pater, qui capite tandem abscisso, filium tum admodum adolescentem post se orbem reliquit.] hæc de Leonide Eusebius, qui & apud Suidam ^g episcopus fuisse legitur. Quid vero ad eum, cum ob Christi confessionem detineretur in carcere, scripserit Origenes, hortans eum ad subeundum martyrium, agereq. constantissime, & qualis ac quantus eiusdem adhuc adolecentuli fuerit martyrij suscipiendi ardor accensus; vsque adeo vt vix a matre multis artibus potuerit cohiberi; idem Eusebius ^h describit his verbis, ab ipso auspiciatus persecutionis exordio.

Ea quidem certe quæ ab ipsis (vt dicitur) incunabilis ab Origene gesta sunt, videntur digna quæ posterorum memoriæ commendentur: Nam cum Seuerus iam

decimum

A decimum Imperij sui annū ageret, & Lætus Alexandriae & reliquæ Aegypti Præfecturâ obtineret, & Demetrius nuper tum post Iulianum ibidem Ecclesiarum Episcopatū adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis magisque incenderetur, & fere infiniti coronis decorarentur martyrij: tantus amor, tantaq. martyrij cupiditas animū Origenis, cum adhuc valde tenera esset ætate, occupauit, vt prope se vltro offerret periculis, & alacri ac propenso studio in certamen insiliret, irrueretq. Ac iam parum aberat, quin per martyrium vitam deseruisset, nisi mater diuina quadam & cælesti prouidentia, quæ illum ad maximam plurimorum vtilitatem seruabat incolumem, impulsa enixe eius cupiditati ad necem adeo incitata percurrenti obstitisset. Ipsa enim verbis primum supplex orabat, vt materni erga se amoris misericordiam caperet. Vbi autem eum, cum iam intelligeret patrem prehensum carcere custodiri, cupidius ad mortem prope-

B rantem animaduertit (toto enim impetu & animi conatu tum ad martyrium ferebatur) omni eius vestitu clam ablato, & in interiores quosdam ædium recessus abdito: domum eum manere, necessario coegit. Iste autem, cum ardens illa præter ætatem ad martyrium propensio magis magisque inflammaretur, adeo vt quiescere non posset: ad patrem, vbi aliud nihil agere liceret, litteras quibus eum ad martyrium impelleret, misit: in quibus eum his fere vocibus adhortatus est: Obfirma te pater: martyrium fortiter sustine, nec aliud quidquam nostra causa molire.] hæc Eusebius, qui & de paterno olim studio in reprehendendo puerum magna ingenij vi se pennis Icarijs in sublime nimium efferentem, ac de alijs quæ ad eius puerile educationē & scientiarum disciplinā spectant, hæc subdit.

Omnino autem ante liberalium artium & politioris doctrinæ studium, eum sacris litteris instituendum, exercendumq. tradidit: ac sententias aliquot, quas ei cum ad verbum ediscendas, tum memoriter coram ipso recitandas præscripserat, ab illo in dies singulos exegit. Istud vero munus non animo inuito puer obijt, immo vero attentissimo studio suas in eo defixit cogitationes, adeo vt non satis ei videretur, simplices apertos & tanquam in procliui positos sacrarum litterarum sensum eruere, sed aliquid altius peruestigare, & iam in ea ætate interiores & magis reconditas intelligentias curiosè elicere voluerit: vsque eo, vt patri non nihil negotij facesseret, dum accurate sciscitabatur, quid hæc vel illa scripturæ diuinitus inspirata sententia vellet indicare. Vnde pater quamquam specie & vultu illum coram reprehendere præse tulit; admonens ne quid supra ætatis suæ captum, neque vltius quàm apertus scripturæ sensus ferebat, indagaret: tamen animus illius tacitus apud se explebatur iucundissima voluptate, & maximas Deo omnium bonorum auctori agebat gratias, quod fuisset pro sua clementia & bonitate dignatus, eum talis filij patrem efficere. Iam vero puero dormienti illum sæpenumero astitisse, eiusq. pectus stragulis denudasse ferunt: atque illud perinde ac si facer Dei spiritus idem ipsum sibi tanquam templum consecrasset, auguste & cum reuerentia osculatum esse; seq. pro tali prole beatum & felicem existimasse] At cuius ætatis Origenes esset, cum oratus est parente, hoc scilicet anno, idem mox sic subdit: ^a Origenes cum vix adhuc decimumseptimum ætatis suæ annum compleuisset, post patris martyrium vna cum matre & alijs sex fratribus minoribus natu orbis relictus fuit] hæc de Leonide & Origene Eusebius. Cetera autem, quæ tum de Origene, tum de eiusdem discipulis in Ægypto martyrium passis idem auctor conscripfit, opportunius sequenti anno enarrabimus.

At non gladio tantum, sed & lingua ipsi Gentiles qui erant Alexandriae, fideles persequebantur: iactantes nimirum, Christianos esse genus hominū non solum ceteris dijs, sed suo ipsorum Deo, quem colunt, inuisos: quippe qui velit suos tot tantaq. pati, nec eis morientibus suppetias ferat. & alia eiusmodi: aduersus quos hæc Clemens ^b qui his temporibus docebat Alexandria: At (inquiunt) si Deus vestri curam gerit: cur patimini persecutionem, & morte afficimini? An ipse vos eis tradit? Nos autem non sic existimamus velle Dominum, vt in casus incidamus; sed propheticè prædixisse ea quæ essent euentura: fore scilicet vt propter nomen eius pateremur persecutionem, vt occideremur, vt suspenderemur. Quamobrem noluit nos pati persecutionem, sed ea quæ passuri sumus prius significauit, per eam quod sint ventura prædictionem, exercens ad tolerantiam, cui promisit hereditatem. Quamquam non soli, sed cum multis supplicio afficimur. At illi (inquiunt) cum sint malefici, iure luunt poenas. Ergo vel iniusti nobis iustitiam suo testimonio tribuunt, qui iniuste propter iustitiam punimur.]

& paulo

ORIGENIS
VERITIA.ORIGENIS
DESIDERIVM
SVBEVNDI
MARTYRIVM.ORIGENIS
PRIMORDIA
ERV
DITIONIS.^a Euseb. lib. 6.
cap. 3.^b Clem. Alex.
Strom. lib. 4.
CLEMENS
ALEX. PRO
CHRISTIANIS
AGIT.SEVERVS PRO-
FICIS CIVIV
IN ÆGYPTVM^a Spartian. in
Severo.^b Dio hist. Rom.
lib. 51.LECTVS SVC-
CESSOR PHILIPPI
^c Euseb. lib. 6.
cap. 2.PHILIPPI
MARTYRIVM^d Martyrolog.
Rom. ea die.
^e Cedren. in
Maximino.^f Euseb. lib. 6.
cap. 1.
DE MARTY-
RIBVS ÆGY-
PTIIS^g Suid. in verb.
Orige. 2.
DE LEONI-
DE MARTYRE^h Euseb. lib. 6.
cap. 2. 3.

& paulo post: Quamuis autem non faciamus iniuriam, tanquam tamen iniuriam facientes nos intuetur iudex. Neque enim nostra nouit, neque vult scire: quodam enim inani præoccupato abripitur præiudicio, quocirca etiam iudicatur. Nos ergo persequuntur, non ut qui nos esse iniustos deprehenderint; sed quod nos vitæ humanæ iniuriam facere existiment, eo quod simus Christiani, & ipsos inquam qui sic vitam instituimus, & alios quos adhortamur, ut vitam degant similem. Cur autem (inquiunt) cum vos persequuntur, nihil vobis affertur auxilij? Quid enim (quod ad nos quidem attinet) nobis fit iniuriæ, cum morte dissoluamur ituri ad Dominum, & veluti ætatis vitæ sustinentes mutationem? Si autem sapuerimus, eis gratias habebimus, qui præbuerint occasionem celeris migrationis, testimonium feramus propter dilectionem.] hæc & alia Clemens; qui his temporibus haud segniter laborauit, sed ad Gentes scripsit luculentam orationem, qua de falsitate deorum Gentium accuratissime disputauit, ac demum ut ad Christum venirent, omnes vehementer hortatus est.

Cum autem generale aduersus Christianos Seuerus edictum promulgasset: speciale etiam rescriptum dedit Romam, quo iussit, ut Vrbanam gerens præfecturam cognosceret de illicitis collegijs, nempe de Christianis conuentibus, ne cogi ea sineret. Partem enim eiusmodi Seueri rescripti Vlpianus^a his verbis recitat: Diuus Seuerus rescripsit, eos etiam qui illicitum collegium coisse dicantur, apud Præfectum Vrbi accusandos.] Cetera autem quæ ad Seueri persecutionem spectant, dicemus inferius annis singulis, rationi semper temporum ex instituto inferuientes.

^a l. 1. in fin. ff. offic. Præfect. Urb.

SEVERVS DE PARTHIS TRIVMPHAT.

IESV CHRISTI
ANNVS
205.

ZEPHYRINI PAPÆ
ANNVS
3.

SEVERI IMP.
ANNVS
II.

C

SEVERVS DE PARTHIS TRIVMPHAT.

^b Dio lib. 46.

^c Herod. lib. 8.
^d Dio in Seuer. 70.

^e Euseb. in Chron.

ORIGENES DE CET ALEXANDRIÆ.

^f Euseb. lib. 6. cap. 3.

CHRISTI anno ducentesimo quinto, Plautianus Sillanus secundū & Geta Cæsar creati sunt Consules. Hoc anno primum a Seuero factum est, ut Consulatus suffecti cum ordinarijs numerarentur: sicq. ea ratione Plautianus qui suffectum egerat Consulatum, hoc anno creatus Consul ordinarius, secundum Consul positus sit. Quod quidem Dio^b in Romanorum historia testatur his verbis: Octavius tamen antea Consularibus ornamentis decoratus fuerat, non tamen factus Consul, suum Consulatum secundum nuncupauit. Idq. in simili re ab omnibus deinceps vsque ad nostra tempora seruatum est. Primus enim omnium Seuerus Imperator cum Plautiano honores Consulares tribuisset, cumq. deinde in Senatum adscriptum, eum Consulem postea faceret, iterum Consulem esse dixit: idq. exemplum alij deinde sequuti sunt.] hæc Dio, quæ a nobis idcirco posita sunt, quod horum ignoratione multæ possunt in Fastis Cōsularibus suboriri difficultates. Quibus sane Consulibus Seuerus Imperator vna cum filijs ex Ægypto Romam rediens, de Parthis alijsq. debellatis nationibus amplissimum triumphum duxit, erogatisq. in milites Prætorianos & populum tot aureis, quot imperasset annis nempe decem, Decennalia sui Imperij celebrauit, hoc quippe anno expleuit decennium, atque vndecimum auspiciatus est annum] hæc Herodianus^c atque Dio.^d At nec de Seuero illud omittendum: hoc ipso anno quo eius potestas Tribunitia secundum annos Imperij habetur vndecies repetita, ipsi arcum eius triumphi ex Senatus consulto fuisse erectum. Insuper ab eo Pantheon quod Traiani tempore ictum fulmine conflagarat, in pristinum splendorem restitutum: quæ omnia inscriptiones in ipsis horum operum frontibus incisæ testantur, quas ut perspicuas omnibus & descriptas a plurimis, atque typis excusas hic describere, ociosum putamus.

Interim vero persecutio semel cœpta, nequaquam cessauit, sed cum Romæ, tum alibi Præsides prouinciarum de Christianis exercebant carnificinam. Ponitur ab Eusebio^e hoc anno illustis confessio Alexandri, illius nimirum qui postea viuento Narcysso (ut dictum est) ascitus est in sedem Hierosolymitanam. Quod item ad eandem persecutionem spectare videtur: mira quædam de Origene narrat Eusebius; nimirum qui anno præterito, quo pater eius Leonides martyrio coronatus est, relictus esset (ut vidimus) annum agens decimum septimum: hoc anno suæ videlicet ætatis decimo octauo publice profiteri cœpisse diuinas litteras, atque adeo feliciter, ut complures ex suis discipulis promouerit ad martyrium. Rursum^f de ipso scribit ob proscriptionem bonorum patrum

A ternorum egentem relictum, a locupletissima Christiana muliere adoptatum fuisse: Magnamq. insuper sibi ex eo comparasse laudem ait, quod prudentissime vitaret hæreticos: necessitateq. etiam tunc compulsus, ac ardentissimo veritatis æstantem zelo ad docendum ludum aperuisse.

Nam cum (inquit Eusebius^a) nemo iam Alexandria reliquus esset, qui ad populum in fidei principijs instituendum operam daret (omnes enim doctos terror & persecutionis minæ prorsus abegerant) nonnulli ex Gentibus Dei verbum audituri ad eum comcebant: quorum Plutarchum primum fuisse, fertur: qui vita honeste & præclare transacta, mortem per beatum martyrium insigniter & gloriose oppetit: secundum vero Heraclam germanum Plutarchi, qui cum præclarum vitæ, diuinæ sapientiæ studio addictæ, & exercitationis piæ specimen apud illum dedisset, post Demetrium Alexandria Episcopatu donatus est. Origenes decimum octauum suæ ætatis annum iam agebat, cum scholæ Christianæ institutionis præficietur: quo in munere exequendo, dum persecutionum violentia, Aquila Alexandria Præfecturam gerente, vehementer ingrauescebat, permagnas sane fecit progressiones. Quo quidem tempore etiam propter incredibilem humanitatem erga omnes sanctos martyres tum ignotos, tum notos declaratam, & propensum de illis benemerendi studium, insignem cum primis & celebrem nominis splendorem apud omnes, qui fidem Christianam profitebantur, consecutus est. Nam non solum ijs cum essent in vinculis, & ad postremam de illis pronunciatam a iudice sententiam responderent, vsque præsto fuit: verum etiam postea cum sancti illi ad necem abducerentur, magna libertate loquendi vsus est, & se libenti animo periculis obiecit: vsque adeo, ut cum iam audacter & fidenti animo aduentaret, & ingenue ac libere osculo charitatis sæpe sanctos salutaret martyres, parum abesset quin Gentilium multitudo, quæ vndique circumstitebat, tanquam ardentibus furiarum tædis exagitata, lapidibus eum concidisset; nisi dexteram diuinæ gratiæ subito sibi adiutricem adeptus, mire & præter omnium opinionem aufugisset. Quin etiam propter eius alacritate ac valde promptum studium, propterq. sermonis libertatem in verbo Christi diuulgando declaratam iterum atque iterum: immo vix, aut ne vix quidem dici poterit, quoties eadem diuina & cælestis gratia illum multorum insidijs appetitū liberauerit. Atque ab infidelibus ob multitudinem illorum qui sacra fidei præceptis ab eo essent instituti, tanta tamq. crudelis pugna erat contra ipsum suscepta, uti milites deligerent, qui clandestina coitione facta, ei in domo in qua morabatur, insidias collocarent. Sicq. quotidie persecutionis ætus propter frequentiam eorum, qui eius labore atque industria ad diuinam & cælestem doctrinam, aditum sibi patefactum habuissent, contra eum efferrescebat: ut tota ciuitas Alexandria non amplius illum tenere, tueriq. potuerit: sed vbique vexatus, exagitatusq. domicilium subinde mutare cogebatur. Nec mirum sane eum tantam hominum frequentiam ad fidem conuertisse, cum vitæ suæ actiones & officia valde admirabilia sincerissimæ & maxime ingenuæ sapientiæ documenta complecterentur: nam (ut est in prouerbio) qualis eius fuit oratio, tales fuere & mores, & quales mores, talis fuit & oratio.] hæc Eusebius.

Quod vero idem dicat, Origenem huius persecutionis tempore interdum aufugisse: de suis latebris ipsemet Origenes citatur, assertor. Recitat enim locum illum sincere Palladius^b dum ait: Quædam iterum virgo nomine Iuliana in Cæsariensi Cappadociæ ciuitate scholasticissima esse & fidelissima dicebatur, quæ Origenem illum qui multa conscripsit, paganorum seditiones metuendo fugientem per biennium totum suscepit, atque celauit; proprijs ei sumptibus necessaria cuncta sufficiens, ac ministerio suo eundem recreans. Quæ ergo in vetustissimo quodam codice scripra versibus legi: in hoc notatum erat Origenis ipsius manu: Hunc (inquit) librum inueni apud virginem quandam nomine Iulianam in Cæsarea ciuitate, dum apud ipsam laterem, quæ illum ab ipso Symmacho interprete Iudæorum se accepisse referebat.] hæc Origenes apud Palladium in Lausiaco. Quæ certe non ad alia tempora quam ad Seueri persecutionis sunt referenda: nam longe ante Maximini, vel Decij persecutionem libri illi Symmachi reperti erant. Sed de acceptis a Iuliana Symmachi interpretatione eiusdem Origenis quoque testimonio testatur Eusebius.^c Pergit Eusebius dicere & alia plura de eius eruditione, & institutæ vitæ ratione. Ac denique de eius discipulis, qui sunt martyrium consecuti, hæc^d subdit.

^a Euseb. lib. 6. cap. 3.

^b Pallad. in Lausac. c. 11. ORIGENIS LATEBRÆ.

^c Euseb. lib. 6. c. 14. in fine.
^d Euseb. lib. 6. cap. 4.

Origenes

DE PLUTAR-
CHO ATQVE
SERENO ET
ALIIS MAR-
TYRIBVS.

DE POTAMI-
NA ET SOCIIS
MARTYRIBVS.

Origenes igitur cum talia vitæ ex sapientiæ præceptis diuinitus institutæ exempla, his A qui ad ipsum obseruandum oculos adijciebant, proposuisset: merito quidem complures ex discipulis ad simile vitæ genus libenter amplexandum prouocauit; vt iam etiam ex infidelium numero viri non plebeij, sed præstantes cum in omni genere litterarum, tum in philosophia vel maxime ad eius disciplinam cupide raperentur. Qui quidem cum eius sedulitate fidem & certam in verbo Dei persuasionem interiore mentis suæ recessu ingenue sincereq. hausissent, in illo persecutionis tempore præclare se admodum & constanter gesserunt; vnde multi eorum capti, beato martyrio finem viuendi gloriose fecerunt. Ex quorum numero ille primus erat paulo ante nominatus Plutarchus: quo ad mortem abducto, parum aberat quin iste, de quo sermo instituitur, Origenes, dum illi in extremo iam vitæ suæ exitu adesset, a Plutarchi ciuibus (quippe qui causam mortis Plutarchi in eum transferebant) iam denuo interfectus fuisset. Ceterum perspicax B Dei prouidentia illum etiam eo tempore e periculo eripuit. Post Plutarchum secundus ex Origenis discipulis martyr fuit Serenus, cuius in Christum fides, quam animo imbiberat, ignis incendio satis explore probata fuit. Heraclides tertius martyr, & quartus Heron ex eadem schola profecti, quorū vterque prior dum adhuc catechumenus erat; posterior autem nuper iam baptizatus, securi percussus fuit. Præterea ex eodem ludo alius a primò Serenus quintus athleta proprietatis defensione, quam susceperat, pleno ore laudatur, cui post ingentem tormentorum perpeffionem, fama est, caput ceruicibus abscissum esse.

Ex mulierum numero, quæ erant eius disciplina institutæ, Rhais adhuc cathecumena baptismum (vt ipse Origenes quodam loco ait) per ignem consecuta, excessit e vita. Septimus inter istos numeratur Basilides, qui Potamiænam multorum commendatione C inlignem ad supplicium deduxit: de qua frequens & celebris sermo apud ciues suos iam habetur, vtpote quæ cum infinitas prope pugnas pro corporis pudicitia & virginitate qua præ ceteris excellebat, contra insanos amatorum suorum impetus (in ea enim præter animi virtutes eximia præterea & integra corporis pulchritudo mira cum venustate elucebat) constanter sustinuit: tum multiplices & graues ærumnas pro fide Christi amore exhauriens, ad extremum post tormenta acerba dictuq. horrenda vna cum matre Marcella, ignis incendio absumpta, mortem oppetiit. Ferunt quidem Aquilam (hoc enim iudicis nomen fuit) post quàm plagas vniuerso illius corpori graues infixisset: tandem ad corporis ignominiam & contumeliam libidinosis gladiatoribus illam se traditurum, interminatum: Illam autem paulisper intra se meditatam, cum rogaretur quid sentiret: eiusmodi responsum dedisse, vnde visa est illis aliquid impietatis (sic D enim putabatur) manifesto eloquuta. Atque e vestigio post diffinitiuam de ea latam sententiam, Basilides vnus ex satellitibus eam acceptam ad locum supplicij deducit. Simulatque autem multitudo ei molestiam faceffere, & verborum petulãtia insectari conabatur: hic eos qui contumeliam ei faciebant, repulso coercuit, & maximam clementiam summamq. humanitatem in eam declarauit. Illa vero hominem pro illius erga se commiseratione vehementer amplexata, bono animo esse hortatur: nã ait se simulac abiret e vita, a Domino suo veniam & gratiam pro eo efflagitaturam, & non diu post eius in se merita iusta remuneratione compensaturam. Hæc cum dixisset, pice feruenti per varia & diuersa corporis membra ab imis pedibus vsque ad capitis verticem sensim ac pedetentim diffusa, generoso atque excelso animo migravit e vita. Tale certamen ab hac percelebri & gloriosa virgine confectum fuit. Non longo temporis interuallo interposito, Basilides cum satellites socij sui certa de causa iusiurandum ab eo exigerent: E asseueranter affirmat, omnino sibi non licere iurare: Christianum enim se esse, & hoc se propalam fateri.]

Puto equidem exactum ab eo iusiurandum more Gentium: Iura per Herculem, vel quempiam alium deorum: ex quo sibi iurare non licere, ipse responderit. At illi (inquit) primo eū etiamnum iocari putabant. Verū vbi illud constanter asserit: abducitur ad iudicem, & coram illo intentionem confessus, in vincula conijcitur. Cum fratres in Domino ad eum aduentarent, causamq. repentinæ & admirabilis huius mutationis sciscitarentur, fertur respondisse: Potamiænam triduo post martyrium noctu ei assistentem, coronam ipsius capiti imposuisse, dixisseq. se pro eo gratiam a Domino postulasse, postulatam obtinuisse, & Dominum non longo tempore post, eum ad suam gloriam recepturum.

A recepturum. Post illa, vbi fratres sigillum in Domino ei impertiuerant, postero die securi percussus, præclara martyrij corona donatus est. Alij item complures Alexandria, iisdem temporibus, vtpote quibus Potamiæna secundum quietem apparuisset, eosq. fuisset impense ad Dei verbum amplexandum exhortata, frequentes ad fidem Christi accessisse cõmemorantur] hæc de martyribus Alexandria sub Seuero passis Eusebius.

Ad id autem, quod de Basilide carnifice ait per visum admonito facto Christiano atque martyre, & alijs alludere videtur Origenes, a cum agens contra Celsum hæc ait: Irrideat licet Celsus quod dicitur, aut introductus ab eo Iudæus: dicitur tamen; multos pene inuitos attractos esse ad Christianam religionem, spiritu quodam repente mutante intellectum eorum: vt pro verbo exoso ad id temporis non cunctarentur mortem oppetere, post visiones oblatas ipsis vel dormientibus, vel vigilantibus. Multa enim talia B vidimus, quæ si memorarentur duntaxat gesta in nostra præsentia: cachinnum tollerent infideles, rati nos quoque sicut illos de quibus male suspicantur fingere. Testis autem est Deus nostræ conscientiæ, conari me non falsis narratiunculis, sed varijs exemplis commendare Iesu doctrinam] hæc Origenes.

Sed quòd ab Eusebio dictum est, dū de Origenis scholæ institutione sermonē instituit: doctores Christianos, qui publice diuinas litteras Alexandria profitentur, hac vrgente persecutione, sibi ipsis fuga consuluisse. Illud haud præterijisse oportuit, diuersas eorum sectas qui sub Christiana religione censerentur, de subeundo martyrio hoc persecutionis tempore, diuersa inijsse consilia: qui enim legitimo germanoq. Catholico nomine Christiani dicebantur, vitam sic instituerant: vt cum pro fide quam susceperant, milles, si liceret, vitam profundere in voluntate haberent: tamen ex præscripto Euangelij, C latebris, vel fuga, iusta ratione, a furore persequentium se subducerent: nisi Spiritus sanctus priuato quodam impulsu (vt de compluribus contigit) aliter faciendum esse ijsdem suauisset. Nam & ipse Origenes ex ijs vnus in commentarijs suis in Ioannem, b fugiendū esse persecutionis tempore, tradit sic dicens: Hæc & his similia ab eo scripta fuisse censeo, volente rem nos aduertere, ne iracundius ac inconsideratius insiliamus in certamen mortis pro veritate testimonium præbituri. Etenim honestum est quidem, si inciderit certamen pro confitendo Iesu, confessionem non differre, neque tardare mortem pro veritate oppetere. At non minus quàm hoc honestum est, tali tantæq. tentationi occasionem non dare, sed omni modo vitare eam: non solum quia tantæ rei exitus incertus sit nobis; verum etiam ne nos occasio simus, vt magis peccatores magisq. impij euadant illi, qui nondum sanguinem nostrum quidem effudisse, rei facti sunt: si quæ in nobis sunt facientes, declinauerimus eos, qui insidias nobis ad mortem vsque moluntur: D sed puniendi alioquin maiori grauiorq. poena nostri causa, si nostri amantes, rebus illorum posthabitis, exposuerimus nos interficiendos, nulla nos necessitate vrgente. Nam si etiam qui alicui occasio peccati factus fuerit, is poenas dabit ob ea quæ sui causa peccauerit aliquis: quo modo non etiam poenas daturus est, qui cum declinandi facultatem habeat, ne proditor ille Christiani sit nominis, & insidiator cultus diuini erga Iesum, non declinauerit, immo potius concitauerit?] hæc Origenes.

Qua ratione Clemens Alexandrinus, aliq. præclarissimi Christianæ institutionis doctores ibidem profitentes, haud turpiter hoc tempore fugam arripuisse, dicendi sunt: Ipse enim Clemens hoc ipso persecutionis tempore (vt dictum est) Stromatum commentarios scribens, in eandem cum Origene sententiam hæc e ait: Cum autem Dominus E dixerit: c Quando vos persecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam: non suadet fugere tanquàm malum sit pati persecutionem: nec vt mortem extimescentes iubet nos eam fuga declinare. Vult autem nos nulli esse auctores, neque alicuius mali causa adiutores, nec nobis ipsis, neque ei qui persequitur, neque ei qui interimit: denunciat enim quodammodo, vt caueant. Qui autem non obedit, est audax, & temerarius, & inconsulte se in manifesta pericula conijciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat; is quoque eius cædis reus tenetur, qui se offert iudicio. Is autem fuerit, qui non vitat persecutionem, se capiendum præbens per audaciam: is est qui quantum in se est, adiuuat improbitatem eius, qui persequitur. Quòd si etiam ipse causam præbens, feram plane irriter; similiter etiam si præbeat aliquam pugnae causam, vel damni, vel iudicij, vel inimicitiarum: is occasionem peperit persecutionis. Et ideo iussi sumus nihil retinere ex ijs quæ ad hanc vitam pertinent: sed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunnicam:

a Orig. contra Cels. lib. 1.

DE FUGA IN PERSECVTIONE INEVNDA.

b Origen. in Ioan. c. 31.

CLEMENTIS FUGA COMMENDATVR. c Clem. Alex. Strom. lib. 4.

nicam: non solum vt non permaneamus obnoxij vllis animi perturbationibus: sed etiam A
ne ea vindicantes, eos qui in iudicio contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos
eos commoueamus, vt nomen maledictis appetant:] hæc Clemens de sua fuga quodam
modo Apologiam instituens.

At ne quis putet eum inuide adolescentem carpere Origenem, sese periculis interdum
objicientem, in medio eorum versantem, atque alios mille modis se martyrio exponen-
tes; sed potius qui se eo nomine efferebant, Marcionitas hæreticos fugillare voluisse,
constat ex ijs, quæ de iisdem eodem libro hæc dixerat: Dicimus autem nos quoque eos,
qui de industria mortem quærunt (sunt enim quidam non nostri, sed tantummodo no-
minis participes, qui quidem se ipsos magno studio contendunt tradere, propter odium
in Creatorem miseri mortem cupientes) eos, inquam, dicimus se ipsos prodere, absque
vlllo martyrio & testificatione, etsi publice puniantur: fidelis enim testimonij non ser-
uant characterem; qui eum qui vere Deus est, non cognouere: vanæ enim morti se ip-
sos tradunt, sicut se temere in ignem iniiciunt Indorum Gymnosophistæ.] hæc & alia
Clemens: qui dum ait eos in odium Creatoris hoc facere, proculdubio Marcionitas hos
fuisse declarat, qui duo principia astruentes, & qui mali est, ipsum fuisse omnium
Creatorem, ideo corpus & alia ab eo creata detestarentur: atque ita eis vt a malo prin-
cipio prouenientibus, posse carere, in optatis haberent. Quod vero quidam magnæ æsti-
mationis martyres inter Catholicos priuato quodam impulsu diuini Spiritus sese sponte
martyrio obtulissent: eundem sibi spiritum temere vendicantes quidam hæretici, sese
obtrudebāt persecutoribus. Erant hi hac ex parte Marcionitis cognati ex Montano pro-
uenientes hæretici, qui alia tamen ratione nefas ducerent persecutionis tempore fugam
captare, nec aliqua redemptione suæ ipsorum securitati consulere. Cum alioqui ipso C
hæresis eorum exordio (vt dictum est auctore Miltiade ^a) nullus inter eos inuentus sit,
qui vel leuem fidei causa persecutionem passus sit: immo ex ijs vnus Themison nomine
qui tenebatur in vinculis, ingentem pecuniæ vim obtulerit, vt eam quam oppignerasset
pro fide infamem vitam redimeret, quod superius ex Apollonio ^b recitauimus. Quam-
obrem ea fortasse de causa, quod Catholici suam ipsorum exprobrare illis solent iner-
tiam: Pseudoparacletus eos veluti cæstro percitos ad martyrium postea impulit.

Porro insanias Montanistarum de non fugiendo, nec securitatē redimendo Tertullia-
nus in præceptis semel infelicitè actus, edito de ea re commētario, validissime tutari cona-
tus est: quo in primis eos taxat qui fugerent; ac subinde in eos qui collata pecunia suā ve-
xationem redimerent, inuehitur acerbissime. Nam & in martyrem illum acuit dentem,
qui sæpius fugerat, atque periculum redemisset: sed quod tandem martyrium consum-
masset, recipit inter martyres, sic dicens: ^c Si Deus voluerit, ipse me proteget: hoc po-
tius nostrum est, stare sub Dei arbitrio, quàm fugere sub nostro. Rutilius sanctissimus
martyr cū totiens fugisset persecutionem de loco in locū, etiam periculum (vt putabat)
nummis redemisset, post totam securitatem, quā sibi prospexerat, ex inopinato ap-
prehensus, & Præfidi oblatus, tormentis dissipatus (credo pro fugæ castigatione) dehinc
ignibus datus, passionem quam vitarat, misericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit
Dominus nobis demonstrare hoc documento, quàm fugiendum non esse, quia nihil
fuga profit, si Deus nolit?] hæc & alia ipse impie admodum Paracletō sane Montani
afflatus effatur: sicut (vt superius dictum est) cum in Romanos Pontifices illud contu-
melix intorquet iaculum: ^d In pace leones, in prælio ceruos.] cum & si interdum fu-
gerint; tamen (vt accidit de Rutilio) cum tenti sunt, magnæ constantiæ in subeundo mar-
tyrio specimen præclarum ediderunt. E

Ex ijs autem, quæ idem auctor in eodē commentario memoriæ prodidit: videtur plane
hac vrgente sæuissima persecutione a Catholicis illud excogitatum fuisse inuentum: vt
non solum redemptione martyrij priuatim quisque sibi consuleret: sed etiam ipsæ Chri-
stianorum Ecclesiæ, vt quiete sibi liceret agere, & conuentus agere; pecuniarum cer-
tam summam, tanquam tributum quoddam, Principi penderent. In quas oblatrans,
Tertullianus, ^e hæc inter alia: Parum denique est, si vnus, aut alius ita eruitur. Mas-
saliter totæ Ecclesiæ tributum sibi irrogauerunt: nescio dolendū, an erubescendum sit,
cum in matricibus Beneficiorum & Curiosorum, inter tabernarios, & lanios, & fures
balnearum, & aleones, & lenones Christiani quoque vestigales continentur.] idemq.
superius hæc de redemptione martyrij haud ante hæc tempora in vsum recepta: :
Sed

DE RUTILIO
MARTYRE.
^c Tertul. de fu-
ga. cap. 5.

^d Tertul. de
Coron. mili. c. 1.

DE REDIMEN-
DA VEXATIO-
NE GENTI-
LIVM.
^e Idem de fu-
ga. cap. 13.

A Sed recenter excogitata, testatur ^a his verbis: Tanta quotidie ærario augendo pro-
spiciuntur remedia censuum, vectigalium, collationum, stipendorum: nec vn-
quam vsque adhuc ex Christianis tale aliquid prospectum est, sub aliquam re-
demptionem capitis, & sectæ redigendis, cum tantæ multitudinis nemini igno-
tæ fructus ingens meti posset.] congerit multa, quibus hæc minus licere de-
monstret.

Verum quod spectat ad redemptionem martyrij, id agi licite in Ecclesia, vsurpa-
tumq. exemplo Iasonis ^b & aliorum Apostoli Pauli discipulorum constat, qui data
pecunia se redemerunt. Id ipsum nempe testatur & S. Petrus ^c martyr Episcopus
Alexandrinus, sic dicens: His enim qui pecuniam dederunt, vt ab omni improbi-
tatis molestia omni ex parte remoti essent; crimen intendi non potest. Damnum
B enim & iacturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel
ipsam etiam perderent: quod alij propter turpe lucrum non fecerunt, cum Domi-
nus dicat: ^d Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ
detrimentum patiat? vel quam commutationem dabit homo pro anima sua? &
rursum: ^e Non potestis Deo seruire, & Mammonæ. In his enim apparuerunt Deo
seruire, exosis, conculcatis, contemptisq. pecunijs: & in eo compleuerunt, quod
scriptum est: Pretium redemptionis animæ hominis propriæ diuitiæ. Nam in Actis
Apostolorum legimus, eos qui pro Paulo & Sila Theſſalonicæ trahebantur, datis
multis pecunijs fuisse dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum one-
rassent, & multitudinem, magistratusq. perturbassent: ab Iasone, ^f inquit, & reli-
quis satisfactione accepta, eos dimiserunt. Fratres autem noctu protinus Paulum &
C Silam miserunt in Beroëam.] hucusque Petrus martyr, intelligens per Sosthenis &
aliorum satisfactionem, pecuniarum largitionem factam esse. Existimandum porro
est, eiusmodi excogitato remedio mitigandæ persecutionis acerbatis: magna ex par-
te immensum illum Gentilium in Christianos furentium ardorem esse restinctum, non
tamen cessasse penitus; tum quod non omnes eo remedio vterentur, nec ob inopiam
vti possent, tum etiam (quod accidisse vidimus Rutilio martyri) quod ijs qui se
redemissent, haud propterea tutos consistere licuisset, agentibus illis omnia pro arbi-
trio & animi voluntate.

His quoque puto temporibus idem Tertullianus commentarium illum quem
mente conceperat, cum scriberet de Corona militis, vbi ait: ^g Sed de quæstionibus
Confessionum, nempe martyriorum, alibi docebimus] litteris commendauit ad-
D uersus refragatores martyrij (hi erant Gnostici, de quibus plura superius) scribens
Scorpiacum, nempe antidotum contra ictum scorpionum, deq. Bono Martyrij. Gnostici
quidem, quibus in his (vt dictum est) Valentiniani manus dederant, quorum non
erat exiguus numerus, his potissimum persecutionis temporibus perturbabant admo-
dum Dei Ecclesiam, passim vagantes, atque docentes, non esse subeundum marty-
rium: ^h quod si fiat, dicebant, contra Dei voluntatem fieri, cuius non esset voluntas
mors peccatoris, satisq. ab ipso esse consultum nostræ saluti morte sua: nempe ne nos
moreremur, ipsum mortuum esse. Hæc illi & alia id genus adglomerantes, multo-
rum ruinæ & perditionis ministri erant: debiles namque & in fide infirmi quamlibet
oblatam occasionem martyrij vitandi captantes, a fide Catholica deficientes, pri-
mo in hæreticæ prauitatis barathrum Gnosticorum præcipites incurrebant; inde
E in imam impietatis foueam mergebantur: cum vt Christiani (quod eo nomine cen-
ferentur) in quæstionem perinde ac ceteri a satellitibus ducti, prima instantia no-
men negare, Christum deierare, thus offerre, & quæcumque alia iussa essent, im-
plere minime detrectarent. His malis, cum alij aduersus Gnosticos ac Valentinia-
nos scribentes, tum Tertullianus occurrere & multorum saluti consulere studuerunt.
Probe quidem, nisi Cataphrygibus inhærens, in contrariam partem se concitatus im-
pulsisset; lineamq. transgressus, de martyrio eadem quæ hæretici sapuisset, atque alios
docuisset. Inter hæc duo extrema exitium pariter afferentia, medio tramite catho-
lica incedens Ecclesia tum Gnosticos martyrium detestantes, tum Cataphrygas ac
cum ijs Marcionitas ad martyrium plus æquo trans limitem impellentes pariter respuit
atque condemnat.

Hoc anno, iisdem Consulibus Plautiano atque Geta, in antiquis Ecclesiasticis tabulis
Ann. Eccl. To. 2. B b passa

^a Ibid. c. 12.

^b Act. 17.
^c Petr. Alex.
cap. 12.

^d Matth. 8.
REDEMPTIO-
NEM MARTY-
RII LICITE
FIERI.
^e Matth. 6.

^f Act. 17.

^g Tertul. de
Coron. mili. c. 1.
TERTULLIA-
NI SCORPIA-
CVM.

^h Tertul. in
Scorpiaco.
c. 1. 2. 3.

MARTYRES
PASSI IN A-
FRICA.a Tertul. de
anima. c. 55.DE VISIONI-
BUS PERPE-
TVÆ MARTY-
RIS.b Aug. de ani-
ma. lib. 4. c. 28.c Aug. de ani-
ma. lib. 1. c. 10.
d lib. 3. c. 9.PERPETVA, FE-
LICITAS ET
ALII MARTY-
RES.d Aug. de tem-
pore barbar. c. 5.e Beda. & Ado-
n. Martij.

passa ponitur Carthagine sub Rufino Proconsule S. Gundenis virgo, quæ fidei causa equuleo diu torta, & vngulis lancinata, carcerisq. pædore longo temporis spatio afflictata, constanti animo perstans in fidei confessione, demum gladio cæsa, magna gloria martyrium consequuta est. Apud Bedam vero & Adonem Getæ Consulibus nomen librorum vitio depravate est positum, dum loco Getæ, Zeta Consul legitur. At Gundenis natalis dies agi antiquitus consuevit decimoquinto Kalendas Augusti.

Eadem quoque persecutione urgente passæ sunt Tuburbi in Mauritania præclarissimæ re ac nomine, illustrissimæq. martyres Perpetua ac Felicitas nobiles feminae. Harum alterius, nempe Perpetuæ meminit Tertullianus^a in libro de Anima, dum cuiusdam apparitionis ei factæ per visum meminit, dicens: Quomodo Perpetua fortissima martyr sub die passionis in reuelatione Paradisi solos illos commartyres suos vidit: nisi quia nullis romphea Paradisi ianatrix cedit, nisi qui in Christo decesserint? Cum igitur Tertullianus eius mentionem fecerit; plane erroris arguuntur, qui eam cum Felicitate passam referunt temporibus Gallieni: nam sub Seuero & Antonino Augustis Tertullianus illum scripsit commentarium.

Porro Acta ipsius Felicitatis & sociorum, ex quibus hæc a Tertulliano scripta sunt, quæ & a S. Augustino citantur, perijsse videntur. In ijs autem quæ summam complexa habentur, hæc etiam de Perpetuæ visu narrantur: Vidit Perpetua per visionem scalam auream vsque ad cælum erectam; in dextera & læua cultris & gladijs plenam, adeo angustam, vt non nisi vnus & paruus per eam inter gladios ascendere posset. Subtus ad pedes eius draco teterrimus, quem omnes volentes ascendere formidabant. Veditq. Satyrum vnum ex socijs per eam sursum ascendentem, ac socios inuitantem vt ascenderent, nec draconem metuerent: qua visione audita, omnes lætati sunt] hæc ex Actis eius, ex quibus aliqua ab Augustino recitata habentur, nempe visio illa, cuius meminit in libro quem scripsit ad Vincentium Victorem de Anima, b vbi hæc breuiter tantum ait: De conscriptis visionibus martyrum dicendum est aliquid, quoniam tu etiam inde testimonium habendum putasti: Nempe sancta Perpetua visa sibi est in somnis cum quodam Aegypto in virum conuersa luctari.] hæc ipse. Ex iisdem rursus Actis idem tradit c recitari historiam de Dinocrate septenni puero eiusdem S. Perpetuæ fratre, qui vita functus & pœnis obnoxius, eiusdem Perpetuæ precibus ex eis fuerit liberatus, & æterna felicitate donatus. Rursus vero de eadem Perpetua alia sparsim recitat (quod enim amplissima illa Acta deperdita sint, fragmenta hæc colligere, haud ociosum esse putamus, vel ingratum fore lectori) vt illud de eius ardentissimo subeundi martyrij desiderio, quod habet Augustinus in Psalmum quadragesimumseptimū: Quam multos parentes, inquit, filij prohibebant mori, sicut nouimus, & legimus in passione beatæ Perpetuæ? Facta sunt ista: sed lacrymæ quantalibet, & quantolibet impetu fluere, quo modo ardorem charitatis extinguere?] hæc ibi.

At non ob id quod solius Perpetuæ tum Tertullianus, tum Augustinus interdum meminerint, passam eam seorsum quis putet: nam comitem habuit Felicitatem & alios, nempe Reuocatum, Satyrum, Saturninum, & Secundolum, quorum vltimus quieuit in carcere, reliqui traditi sunt bestijs. Porro vna eademq. die horum omnium natalitia celebrantur, Nonis Martij: de iisdem enim hæc alibi idem Augustinus: d Ante paucos dies natalitia celebrauimus martyrum Perpetuæ & Felicitatis & comitum.] signansq. ipsos viros iure postea nominatos, hæc subdit: Et cum tot ibi sint virisquare istæ duæ præ omnibus nominantur, nisi quia infirmior sexus, aut æquauit, aut superauit virorum fortitudinem? Vna earum erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat, Perpetua lactabat. Sed tam diu hæc Perpetua lactauit, quamdiu acciperet ab illo pastore simul & patre bucellam lactis: qua accepta, dulcedo felicitatis perpetuæ eam fecit contemnere filium, spernere patrem; non inhærere mundo, perdere animam pro Christo. Felicitas vero quæ sociam habebat Perpetuam, & parturiebat, & dolebat: obiecta bestijs gaudebat potius, quam timebat.] Illud insuper Perpetuæ concessum fuisse tradunt, e vt in theatro expectando impetum vaccæ, mens eius fieret extra sensum, ita vt impetum bestię nesciret, quem expectaret. De Felicitate autem illud: Dum adhuc esset seruanda in carcere, vt parturiret: quo vna cum alijs martyrij coronam accipere posset, omnium sociorum precibus impetratum est, vt octauo mensē pareret: hæc ex tabulis Ecclesiasticis a Beda pariter & Adone sunt recitata.

Prægnantis

A Prægnantis enim pœnam differebat lex vsque ad partum, æquissima plane, non tamen Romanorum originaria, licet vt Romanorum ab Vlpiano^a I. C. recensita: quippe quæ ab Ægyptijs primo fuerat promulgata, a Græcis deinde accepta, a quibus Romani eam sicut & alias complures sunt mutuati: de ea enim meminit Plutarchus^b his verbis: Ægyptiorum vero legem, qua grauida donec pariat, in mortis carcere custodiri iubetur: nonne Græcorum quidam consulte vobis transcripsisse videntur?]

Sed libet hic ea reddere, quæ his cōsentientia in antiquo Læctionario reperimus: Prædie quam ducendi essent, Felicitas parturiens, dolens, atque vociferans, foris exaudiebatur. Cui Commentariensis insultans aiebat: Quomodo cras libens mortem suscipies, quæ pariens adeo perturbaris? Cui illa: Naturæ debitas pœnas naturali tantum virtute persoluo: supplicia autem, quæ subministrat impietas, diuina gratia superabit. Sequenti die

B a iudice iubentur martyres educi, & ignominiose, nudatis natibus, per vias atque plateas circumduci, ac tandem in theatrum feris obijciendi perducere. Tunc vaccæ obiecta Perpetua, licet ab ea valide percussa esset, extra se rapta non sensit: immittitur leo, qui Satyrum primo, ac deinde Perpetuam occidit. Post hæc Felicitas vna cum Reuocato germano producta, a Leopardo ambo necantur. Sed Saturninus atque Secundulus illæsi diuina voluntate seruati tunc sunt, ijdemq. sunt reuocati in carcerem, vbi Secundulus reddidit Deo spiritum, Saturninus vero gladio est decollatus. Collecta corpora omnium sunt sepulta in eadem ciuitate.] hucusque ibi. Sed quod habetur Saturninus capite truncatus a citatis auctoribus discrepat, qui affirmant ipsum cum alijs a bestijs occisum. Ceterum corpora sanctarum Perpetuæ & Felicitatis esse postea delata Carthaginem, atque in primaria basilica collocata, Victor^c Vticensis affirmat.

C Passus quoque habetur, hæc eadem persecutione urgente, Zoticus Episcopus Otrenus in Armenia, cuius dies anniuersaria in tabulis^d Ecclesiasticis vigesima prima Iulij est cōscripta. Meminit eius laboris aduersus Montani sectatores suscepti Apollinaris; nosq. supra retulimus. Hallucinatur Nicephorus, e qui eum presbyterum, non Episcopum nominat: nam idem qui supra Apollinaris^f Episcopum dicit ex vico Comana in Armenia oriundum. In Aegypto quoque inter alios martyres Serapio, qui viuus combustus est, illustris habetur: aliorum vero nomina exciderunt. Celebratur g eius natalis dies decimatercia Iulij, tam apud Græcos quam Latinos, vt illorum Menologium & Romanum Martyrologium significant, passumq. tradunt sub Aquila Præfecto. Sub hac eadem persecutione passum constat in Gallia Andeolum subdiaconum Polycarpi discipulū ab eo cum alijs (vt dictum est) in Gallias amandatum. Extat præclara eius memoria in tabulis Ecclesiasticis die prima Maij his verbis: In Gallijs in territorio Viuariensi beati Andeoli subdiaconi, quem S. Polycarpus vna cum alijs ab Oriente misit in Galliam ad prædicandum verbum Dei. Hic sub Seuero Imperatore spinosis fustibus cæsus, demum ense ligneo (ad maiorem pœnam) capite in quattuor partes in modum crucis confisso, martyrium consummauit.]

Eodem plane tempore mirificus ille sanctus Irenæus Episcopus Lugdunensis, Galliam quam mirifice doctrina illustrauit, nobilitauit & sanguine. Exciderunt Acta passionis eius: hæc tantum de eo reperimus, nempe eiusmodi sub Seuero excitata persecutione, eiusdem Imperatoris iussu, circumdatam militibus Lugdunensium ciuitatem, omnesq. in ea repertos Christianos gladijs obruncatos: cum præcipue Pastor illorum omnium Irenæus quæsitus est ad necem, quem acerrimis tormentis cruciatum, ac tandem occisum Zacharias presbyter sepeliuit. Qui enim olim eam Legatus administrauerat (vt auctor est Spartianus^h) prouinciam, ipse Seuerus Imperator, probe nouerat Lugdunensis Ecclesiæ sub Præsule Irenæo constantiam: & quam sciret non minis flectendam, nec blanditijs molliendam, ferro mox statuit excidendam, in eam crudelius quam in alias sæuendo. Quoto autem Seueri anno martyrium subierit Irenæus, nobis est hætenus incompertum. Putamus equidem ipso a se indictæ persecutionis exordio Seuerum, quod exploratiores fideles in ea positos habuisset, in eos gladio agi primum omnium præcepisse.

Quod vero ad Irenæi lucubrationes pertinet, earum Eusebiusⁱ post alia de eo narrata meminit dicens: Verum enimvero præter opera & epistolas Irenæi quæ iam demonstratæ sunt, extat liber illius, breuissimus ille quidem, summe tamen necessarius contra Gentiles, qui de Scientia inscribitur. Alius item memoratur, quem fratri cuidam

Ann. Eccl. To. 2.

B b 2

Marciano

a 1. prægnantis. ff. de panis.

b Plutarch. de his qui sero a numine puniuntur.

CERTAMEN
PERPETUÆ
ET SOCIORVM

c Victor de persecutione. Vandal. lib. 1.

d Martyrolog. Roman. ea die. MARTYRES SVB SEVERO.

e Niceph. lib. 4. cap. 23.

f Apud. Euseb. lib. 5. cap. 15.

g Roman. Martyrolog. ea die.

IRENÆI EPI-
SCOPI MAR-
TYRIVM.

h Spartian. in Seuero.

i Euseb. lib. 5. cap. 25.

Marciano nomine dedicavit; in quo Apostolicæ prædicationis rationem & modum exponit. Accedit his liber de Variarum rerum dispositione, in quo tum epistolæ ad Hebræos, tum libri Sapientiæ Salomonis mentionem facit, certaq. testimonia ex iisdem deprompta citat. Tot sunt igitur Irenæi opera, quæ ad nos nostramq. notitiam pervenerunt. Hucusque Eusebius, qui superius de scripto ab eo commentario aduersus hæreses meminit, deq. epistola ad Florinum, & alia ad Blastum, ad Victorem alia, atque alios Ecclesiarum Episcopos. ^a recenset eosdem commentarios quoque Hieronymus. ^b Porro horum omnium non nisi libri quinque aduersus hæreses elaborati supersunt, ceteris magno detrimento deperditis: immo & hi ipsi longa obliuione sepulti diutius permanferunt, adeo vt nec in Gallijs, neque in Vrbe, vel alibi, licet sedulo perquisiti, reperiri potuerint, vt S. Gregorius ^c ad Ætherium Episcopum scribens, testatur his verbis: Gesta vero, vel scripta beati Irenæi, iam diu est quod solícite perquisiimus: sed hæcenus ex eis inueniri aliquid nõ valuit. Hæc Gregorius ad Ætherium Episcopum Viennensem sanctitate celebrè, ea auide perquirentè. Caruisse eis videtur Cassiodori quoque bibliotheca, quod nulla de ipsis apud eum mentio habeatur. Quamobrem existimamus quod Græce iisdem scripti fuerint, penes Græcos esse inuentos: nam Theodoretus in dialogis eosdem frequenter citat. Fuisse autem Irenæum doctrinarum omnium accuratissimum exploratorem, tum Tertullianus ^d prædicat, tum a Patribus omnibus commendatur. Videas equidem in ipso Apostolicæ doctrinæ imaginem effulgere: quod enim a Polycapo acceperat, & ille a Ioanne, illibate ipse custodiens communicauit Ecclesiæ. Quamobrem Hieronymus ^e eum Apostolicorum temporum hominem nominat (licet multos post annos ab Apostolis vixerit) quippe qui ipsum vultum Apostolicum in omnibus præferret.

^a Euseb. eod. lib. 5. c. 19. 24.
^d Hieron. de script. Eccles. in Iren.

^c Gregor. lib. 9. epist. 50.

^d Tertul. lib. contra Valentin.

^e Hieronym. epist. 29.

IESV CHRISTI
ANNVS
206.

ZEPHYRINI PAPÆ
ANNVS
4.

SEVERI IMP.
ANNVS
12.

DVCENTESIMO sexto Christi anno, Chilone Septimio secundum & Annio Libone Coss. Lucius Septimius Plautianus focer Antonini Imperatoris, qui anno septimo gesserat Consulatum, quiq. (vt dictum est) absente Seuero magnam in Christianos persecutionem excitauerat, quos Romæ non tantum, sed & in Africa & Mauritania acerbissime insectatus fuerat: occiditur generi sui Antonini Augusti insidijs appetitus (vt auctor est Dio) vel quod reuera ipse vtrique Imperatori cædem per Centurionem Saturninum machinatus esset (vt testatur Herodianus ^f) sed verius, diuino numine Christianum sanguinem vlciscente. Qualis autem quantusq. fuerit eius casus, quantamq. admirationem attulerit vniuersis, ex Dione ^g hæc narrante, eodemq. cuncta spectante, ac admirante audiamus, & primum illud: Cum Orator qui Constantem accusauit, multa dixisset, atque illud in primis: cælum ruere citius posse, quàm Plautiano damnatum a Seuero inferri. Quibus rebus atque alijs, quæ sunt eiusdem generis, dicente illo, fides haberi poterat merito; cum Seuerus audacter nobis, qui vna iudices eramus confirmasset, non posse vllum malum a se Plautiano accidere: Non tamen perpetuo floruit Plautianus, sed aliquanto tempore post occisus est, & cunctæ statuæ eius dissipatæ sunt. Addit prodigia, & inter alia cometen Romæ ante obitum eius per dies multos visum. At de eius immensis diuitijs & summa amplitudine, ex quibus in exemplum humanæ conditionis, in imum atque miserrimum omnium statum prolapsus est; hæc idem auctor paulo post, cum agit de nuptijs filia & Antonini Augusti: Is (inquit) tantum filia suæ dedit, quantum Reginis quinquaginta fatis fuisset. ac inferius: Vere enim Plautianus magnus, vel summus potius erat, ita vt populus aliquando diceret in Circo: Quid tremis? Cur palles? Tu quidem certe plus quàm tres viri possides. Significabant autem tres viri, Seuerum cum duobus filijs Antonino & Geta. Pallebat vero Plautianus & tremebat semper cum propter rationem victus, quã instituerat (gulosissimus quippe erat) tum propter spem, metumq. futurarum rerum. Addit Antoninum Imperatorem adhibuisse euodum educatorem suum (cuius diximus meminisse Tertullianum ^h) qui vna cum Centurione & alijs Plautianum Seuero Imperatori cædem machinantem calumniose deferrent: licet Herodianus nihil ex composito factum, nullam fallaciam, vel technam intercessisse

^f Herod. lib. 3.
^g Dio in Seuero.
^h Tertul. ad Scapul. c. 4.

A intercessisse tradat. Sic itaque (inquit Dio) Plautianus nostra memoria omnium hominum potentissimus, quem magis quàm ipsum Principem metuebant omnes; quiq. spe multo maiore elatus fuerat, a genero interficitur, eq. palatio proijcitur in viam: quamuis tandem elatus iussu Seueri, & sepultura affectus est. Additq. eius filium & filiam, Plautum & Plautillam in Lyparim insulam fuisse relegatos; ibiq. tandem eiusdem Antonini iussu occisos: cum interim vitam traduxissent calamitosam, magno metu, & necessariorum rerum inopia.

B Hic finis Plautiani Christianorum hostis infensissimi & perniciosissimi, quo sublato, persecutio etsi non penitus sublata, saltem moderationem non mediocre accepit. Quem non Romanum, sed Afrum genere, Seueri municipem, ex humili fortuna in sublime euectum, damnatorum bonis fuisse insigniter locupletatum, tradit Herodianus. ^a Sed quorum, quæso, damnatorum, nisi magna ex parte Christianorum nobilium Senatorum, quos sub Commodò tempore pacis Ecclesiæ, Christiana religione initiatos fuisse diximus? sed idem quoque hæc de eius mentis tumore addit: Quacumque incederet, adeo trux & horribilis erat, vt non modo non adiretur a quoquam, sed etiam qui fortuito occurrebant, ab eo auerterent oculos: quia anteambulones aliquot, quacumque iter faceret, denunciabant: ne quis in proximo consistere, neve illum contueri auderet, sed auerterent vniuersi oculos, terramq. despectarent. Hæc ipse aliaq. multa de eius fastu, arrogantia atque sæuitia.

C Eodem quoque anno celebrati sunt Romæ ludi Sæculares: de quibus hæc Herodianus. ^b Vidimus item sub illo quosdam omnis generis ludos cunctis editos theatris, simulq. supplicationes & peruigilia ad formam Cereris initiatorum. Sæculares hi tunc appellabantur, celebratis, vt aiunt, decurso trium spatio ætatum. Siquidem Vrbe tota atque Italia præcones itabant conuocatum omnes ad ludos, quos nec vidissent hæcenus, nec visuri postmodum forent. Sed de iisdem ludis Zosimus ^c pluribus agit, qui & dictis Consulibus celebratos fuisse tradit: quod & docent veteres inscriptiones, a diuersis collectæ, in quibus Seueri nomen inscriptum est cum Tribunitia potestate duodecies repetita. ^d Horum occasione scriptum putant a Tertulliano librum de Spectaculis, & illum de Idolatria: quibus plane declarat, rectam Christianæ religionis institutionem abhorruisse admodum ab istiusmodi spectaculis a Gentilibus edi solitis: diuinamq. vltionem illos expertos esse addit, qui præter institutum iisdem non vererentur esse præsentis. Sed de ijs alia occasione superius. Porro quàm mendax extiterit Zosimus, qui neglectu postea ludorum Sæcularium, corruisse tradit florentissimum Romanum Imperium, suo loco inferius perspicue demonstrabimus.

IESV CHRISTI
ANNVS
207.

ZEPHYRINI PAPÆ
ANNVS
5.

SEVERI IMP.
ANNVS
13.

CHRISTI anno ducentesimo septimo, Marcus Aurelius Antoninus secundum adijt Consulatum vna cum fratre suo Geta collega. Quo anno iam prope mitigata persecutione Seueri, accidisse putamus vt Zephyrino Romano Pontifice è latebris emergente & munia pontificia obeunte Natalius olim confessor, sed postea misere pecunia corruptus Theodoti hæreseos, cum patrociniū suscepisset, tandem sui compos factus, erroris poenitens, ad eum veniens, patrati sceleris egerit exomologesim pedibus eius aduolutus.

E Hæc sane a scriptore eius temporis diligenter conscripta, ab Eusebio sic ^e ad verbum quàm fidelissime narratur: Scriptor ille de quo supra dixi, qui librum prædictum contra erroris supra demonstrati auctorem composuit, aliam etiam rem Zephyrini tempore gestam hoc pacto explicat: Facinus apud nos admissum, fidelibus in Domino, quo illos erudiam, commemorabo, quod credo, si forte Sodomis gestum fuisset etiam illos ad scelera sua poenitentia lacrymis mature eluenda admonuisset.

Erat quidam Natalius Confessor non iam pridem, sed nostris iam pene temporibus: iste ab Asclepiodoto & altero Theodoto trapezita fraude fuit deceptus (hi quidem ambo Theodoti Coriarij, qui prius propter istam nouam prudentiam, immo vero amen-

^a Herod. lib. 3.

^b Herod. eod. lib. 3.
^c Zosim. lib. 2. LV DI SÆCVLARES.

^d Zosim. lib. 2.

^e Pannin. in Fast. & Adolph. de Nummis.

^e Euseb. lib. 5. cap. 27.

DE NATALIO
CONFESSORE.

tiam ex Christianorum communione a Victore, vt dixi, qui tunc erat Pontifex, exclu-
debatur (discipuli erant) & ab illis duobus, quos supra posui, salario quodam & merce-
de persuasus, vt illius erroris Episcopus crearetur; ea lege nimirum, vt centum quinquaginta denarios mensuos isti ei persoluerent. Qui quidem cum se in illorum societatem dedisset, per visiones quasdam a Domino ad se demissas sæpenumero admonitus fuit.

Deus enim misericors & Dominus noster Iesus Christus martyrem & testem suarum afflictionum extra Ecclesiam misere deperire noluit. Ceterum quoniam primæ erat apud illos sedis Episcopalis appetitione tanquam hamo inescatus, & turpi quæstu, qui multis affert perniciem, irretitus; & propterea lentius tardiusq. Dei visionibus animum attendit. Tandem per integrâ noctem a sanctis Angelis flagris & verberibus vsque adeo acerbe & grauitè cæsus fuit, vt cum primo mane surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus magno cum mæore & lacrymis ad pedes Zephyrini Pontificis se supplicem abijceret; & non modo ad Cleri sed laicorum etiam genua aduolueretur: ita vt Christi misericordis Ecclesia illum magnopere commiserata, lamentis vna se dederet. Attamen ille licet multis precibus vsus fuisset, & plagarum vibices quas pertulerat, ostendisset: vix tandem in communionem Ecclesiæ receptus fuit.]hucusque auctor de lapsu & restitutione Natalij. Quibus (vt alias sæpe de alijs hæresiarchis est demonstratum) pristinum morem intelligas: consueuisse scilicet hæresiarchas erroris pœnitentes adire Romanum Episcopum, ab eodemq. catholicæ Ecclesiæ communicationem, facta exomologesi, promereri: quippe qui quantumlibet in castris inimicorum militassent, respicentes tandem probe intelligerent, a sedis Petri catholicæ Ecclesiæ primario Antistite, quærendam esse veniam & salutem: nec ab alio quopiam quàm a catholicæ Ecclesiæ Episcopo communicationem Catholicam expetendam.

At quinam mores horum solerent esse hæreticorum: ex eodem auctore idem Eusebius recitat in hæc verba: Ad ista etiam alias eiusdem scriptoris voces de iisdem, videlicet Theodotianis hæreticis connectamus, quæ sic se habent: Sacras audacter deprauerunt scripturas: veteris fidei canonem abrogarunt: Christum ignorarunt: neque quid sacræ & diuinæ litteræ de illo dicant conquisuerunt: sed quænam syllogismi figura ad suam impietatem confirmandam reperiretur, studiose indagarunt. Quod si quisquam forte illis aliquod diuini eloquij testimonium proferat; quærunt vtrum coniunctam an disiunctam syllogismi figuram possit efficere. Relictis vero & depositis sacrarum litterarum studijs, omni cura & cogitatione in Geometriam incumbunt. Tanquam ex terra editi de terra loquuntur, & Christum qui sit de cælo venturus, penitus ignorant. Euclides enim apud quosdam eorum propter Geometriæ artem enixe recolitur. Aristoteles & Theophrastus in summa habentur admiratione. Galenum etiam fortasse nonnulli summe venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris sui sententiam roborandam abutuntur, tum solerti impiorum astutia ac subtilitate simplicem ac sinceram diuinarum scripturarum fidem adulterant.

Quod autem a fide longissime absint, quid attinet commemorare? Hanc ob causam etiam in sacras litteras confidenter ac temere quasi manus violentas iniiciunt, easq. se emendare, & corrigere prædicant. Quod vero ipse equidem nihil falsi in eos ementitus loquar, nemini verum scire cupienti poterit esse obscurum. Nam si quis cuiusquam illorum exemplaria in manus sumere, accurate peruestigare, & inter ipsa conferre voluerit: reperiet profecto illa maxime inter se dissidere. Nam Asclepiodeti exemplaria, ab illis quæ sunt Theodoti admodum discrepant: ac multa plane suppetunt, propterea quod illorum discipuli exemplaria ab vtrisque (vt illi appellant) correctæ (vt nos) corrupta, studiose & sedulo descripserunt. Rursum quæ sunt Hermophili cum istis minime consentiunt: Quæ Apollonij dicuntur, ipsa sibi non constant. Licet enim quæ ab illo prius exscripta fuerint, & composita, posterioribus denuo inuersis, innouatisq. comparare: sic inuenire illa inter se valde dissentientia, erit per facile.

Quantum inscitæ & temeritatis habeat perditus iste conatus: ne illos ipsos ignorare suspicor. Aut enim sacras & diuinas litteras a Spiritu sancto dictatas non credunt, & ita sunt infideles: aut se ipsos Spiritu sancto sapientiores esse dicunt; quod plane quid aliud est, quàm tanquam dæmone exagitatò insanire? Neque enim hanc inconsultam & imprudentem molitionem suam esse inficiari poterunt: quandoquidem ista exempla-
ria sua

MORES HÆ-
RETICORVM
THEODOTIA-
NORVM.

DEPRAVARE
SOLENT HÆ-
RETICI SA-
CROS CODI-
CES.

EGREGIVM DI-
LEMMATA IN
HÆRETICOS.

Aria sua ipsorum manu esse transcripta, perspicue deprehenduntur. A quibus autem erant ipsi instituti, ab illis sane eiusmodi scripturas non aliquando exceperunt: et exemplaria, vnde ista transcripserunt, demonstrare non possunt. Quidam illorum eas quidem deprauare; non adeo operæpretium duxerunt: sed tum legem, tum prophetas lepida simulatione, perinde ac si nefariam & impiam omnino doctrinam complecterentur, prorsus pernegantes, in vastissimum exitij gurgitem præcipientes deciderunt. Atque ista modo a nobis hæcenus sint commemorata] hucusque Eusebius: quæ ad insinuandos mores hæreticorum recensuisse volumus. Quod igitur tot exemplaria, quot homines hæreticæ prauitatis fautores essent: inde existimamus Origenem his temporibus meditatam esse opus illud plane egregium, quo vno volumine sex simul interpretationes diuinæ scripturæ collegit, quod Hexapla nominavit, de quo suo loco dicendum est.

IESV CHRISTI
ANNVS
208.

ZEPHYRINI PAPÆ
ANNVS
6

SEVERI IMP.
ANNVS
14.

CHRISTI anno ducentesimo octauo, Annio Albino & Fulvio Æmilio Coss. Seuerus annus decimum quartum agebat in Imperio: quo vt puto Origenes imprudens nimis audax facinus in seipsum admisit, quod Eusebius a narrat his verbis: Per idem tempus Origenes, dum scholæ Alexandrinæ, quam diximus, præerat, facinus quoddam admisit: quod quidem licet ex animo rudi & iuuenili videretur esse profectum, fidei tamen & castimonie specimen maximum dabat. Istam enim Euangelij sententiam b: Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum; aliquanto (vt fert ætas adolescentiæ) simplicius interpretatus, partim quod Saluatoris vocem se penitus implere oportere putauit, partim quod cum ætate valde adolescens esset, & non cum viris modo, sed cum mulieribus etiam sermones de rebus diuinis & cælestibus conferret: omnem turpis calumnie & obtrectationis ansam infidelibus prorsus adimere voluit: dictâ Saluatoris sententiam ex occulto (facinus namque maximam partem necessariorum suorum celare cogitat) exequi re ipsa aggressus est. Ceterum tale facinus ab eo quantumuis cupiente, occultari non poterat. Quocirca Demetrius qui ibidem rexit Ecclesiam, de eo post certior factus, tametsi hoc audax eius facinus vehementer admiratus est: tamen incredibilem animi propensionem & ingenuitatem fidei amplexatus: eum illico confidere, & bono animo esse iubet; & maiore cura ac studio in munus, fidei principia instituendi, incumbere hortatur, impellitq. Ac tum quidem Demetrius eo animo fuit atque sententia] hæc Eusebius de Origene atque Demetrio. Cetera autem de similitate inter vtrumque suborta, cuius occasione tale Origenis facinus fuit vbique vulgatum, opportuniori loco dicemus, eo scilicet anno, quo idem Origenes ab Alexandro Hierosolymorum Episcopo est initiatus presbyterio.

Hoc item tempore factum putamus, vt idem Origenes adhuc adolescens, sed iam euiratus, primam interpretationem ediderit in Cantica Canticorum, quam postea maturioris ætatis factus emendatam & pluribus auctam in lucem edidit: quod testatur S. Hieronymus c, temeritatis seipsum arguens atque alios, qui ipso iuuentutis exordio diuinas scripturas adhuc inexperti temere audeant interpretari. At quod ad Origenem spectat (si ex vnguibus leonem dignoscere licet) videas eum ipso primo ingressu in diuinam scripturam, explanandum sumere librum illum, quem necdum legere eius ætatis hominibus licebat. Verum quia illum aggressus esset viribus tantum ingenij fretus, quodq. inconcessa præsumeret, ac se nimium supra se ipsum efferret; casurus aliquando credi ab omnibus facile potuisset.

IESV CHRISTI
ANNVS
209.

ZEPHYRINI PAPÆ
ANNVS
7

SEVERI IMP.
ANNVS
15.

ANNO Domini ducentesimo nono, Flauio Apro & Allio Maximo Coss. Seueri Imperatoris anno decimo quinto, Eusebius in Chronico memoriam ingerit Tertuliani

a Euseb. lib. 6.
cap. 7.
ORIGENES IM-
PRVDENS FA-
CINVS.
b Matth. 19.

ORIGENES
EXPLANAT
CANTICA
CANTICO-
RVM.
c Hier. in pra-
fat. Comment.
in Abdiam.

liani Afri filij Centurionis Proconsularis; hocq. potius anno quam ceteris, ea puto occasione, quod idem ipse Tertullianus^a contra Marcionem agens, se hoc anno quinto-decimo Seueri Imperatoris illum commentariū elaborasse perspicue declarat. Scripserat iā olim adolescens aduersus eūdem Marcionem opus rude nimis, vt demonstrat S. Hieronymus^b in Abdiam, cum de se in primis ait: Libere profiteor illud fuisse puerilis ingenij, & hoc maturæ senectutis. In libris quoque contra Marcionem Septimius Tertullianus hoc idem passus est.] hęc Hieronymus. Sed & ipsemet Tertullianus^c eius exordio commentarij de iisdē suis in Marcionem lucubrationibus rationem reddens, hęc ait: Si quid retro gestum est nobis aduersus Marcionem, iam hinc viderit. Nouam rem agredimur ex vetere. Primum opusculum quasi properatum pleniori postea compositione rescideram: hanc quoque nondum exemplarijs suffectam fraude tunc fratris, dehinc apostatæ amisi, qui forte descripserat quædam mendosissime, & exhibuit frequentia. B Emendationis necessitas facta est: innouationis eius occasio aliquid adijcere persuasit. Ita stylus iste nunc de secundo tertius, & de tertio iam hinc primus &c.]

Scripsit tunc quoque commentarium de Resurrectione carnis: quod eiusdem scriptis manifestum est, dum in eodem horum meminit librorum aduersus Marcionem, & libro quinto aduersus eundem citat librum a se scriptum de Resurrectione carnis: ita vt appareat, eodem ferme tempore ambos ab eo elucubratos fuisse commentarios. Tunc quoque idem auctor librum edidit de Carne Christi eodem propemodum argumento. Totus itaque in his fuit hoc anno Tertullianus, vt grassanter Marcionis hæresim impugnaret, nec non Valentinum carnis Christi veritatem impie negantem. Meminit^d ibi Alexandri cuiusdam ex Valentini secta descendens, qui Christi carnem sui ortu, pro scelus! impie dicebat infectam fuisse peccato. Sed decipitur mea sententia, qui putat hunc in quem Tertullianus inuehitur, Alexandrum illum esse, de quo Suidas scribit his verbis: Alexander Hierapolis Episcopus & martyr nouem capitibus conscripsit, Quid noui Christus in mundum intulerit: quæ oratio reconditis sententijs est referta.] hęc ipse. Qui cum hunc fuisse martyrem dicat, plane alium longe diuersum ab Alexandro Valentiniano declarat: nam (vt suo loco superius dictum est) tantum abest vt Valentinianus quispiam reperiatur subijisse martyrium, vt potius hoc ipsum docerent omnes: nequaquam pro Christo martyrium subeundum: quod idem ipse Tertullianus^e in Scorpiaco non obscure significat, dum Valentinianos inter martyrij refragatores adnumerat.

IESV CHRISTI.	ZEPHYRINI PAPÆ.	SEVERI IMP. D
A N N V S	A N N V S	A N N V S
210.	8.	16.

CHRISTI anno ducentesimo decimo, Antonino Augusto tertium & Geta Cæsare Coff. celebrata sunt Romæ Antonini Decennalia: quibus celebratis Seuerus vna cum filijs & exercitu aduersus Britannos, qui fines egressi, Romanorū ditionem inuasiant, est profectus. Id quidem hoc anno contigisse, nempe tertio ante obitum ipsius Imperatoris, auctor est Dio^f. Quo item anno Geta Cæsar cum Tribunitia potestate Imperium accepit: id nummorum inscriptiones significant, quæ a diuersis^g in vnum congestæ atque descriptæ habentur. Erat his temporibus Zephyrinus Papa (respirante iam a persecutione Ecclesia) totus ad expugnandas hæreses comparatus. Optatus enim Mileuitanus hęc de ipso ac ceteris qui hoc tempore validius hæreses oppugnabant: Marcion, inquit, Praxeas, Sabellius, Valentinus & ceteri, temporibus suis a Victorino Pictauiensi, & Zephyrino Urbico, & Tertulliano Carthaginensi vsque ad Cataphrygas, & ab alijs adfertoribus Ecclesiæ superati sunt.]

IESV CHRISTI.	ZEPHYRINI PAPÆ.	SEVERI IMP.
A N N V S	A N N V S	A N N V S
211.	9.	17.

DVCENTESIMO vndecimo Christi anno, Claudio Pompeiano & Lolliano Auito Coff. Seuerus Britannos coercuit. Sed & quod (inquit Spartianus) maximum eius Imperij

^f Dio in Seuero.
^g Panuin. in fast. Adolph. de num. & alij.

A Imperij decus est, muro per transuersam Insulā ducto, vtrinque ad finem Oceani communiuit, vnde etiam Britannici nomen accepit.] Sed hęc Dio fusius est prosequutus. His ipsis temporibus cum Zephyrinus Romanæ præfesset Ecclesiæ, recensetur a sancto Hieronymo^a inter nobiles scriptores Ecclesiasticos Minutius Felix, de quo hęc scribit: Minutius Felix Romæ insignis causidicus scripsit dialogum Christiani & ethnici disputantium, qui Octavius inscribitur: sed & alius sub eius nomine fertur de fato, vel contra Mathematicos, qui cum ipse sit disertus hominis, non mihi videtur cum superioris libri stylo conuenire. Meminit huius Minutij Lactantius in libris suis.] hęc Hieronymus, qui eundem auctorem laudat in epistola ad Magnum^b.

B Porro Cæcilium ipsum qui apud eum interloquitur Christianam religionem vehementer impugnans, illum puto signatum esse, qui natione Afer, professione Rhetor, his temporibus Romæ claruit, datusq. est postea Diadumeno magister, licet alij codices legant Cæcilianum, alij deprauate nimis Cælianum: cuius & credita est epistola illa, ad Macrinum Augustum ipsius parentem scripta: prout Lampridius in Diadumeno testatur. Rursus vero quod hic ab Octauio persuasus, visus sit manus dedisse, atque Christo credidisse: magna ac vehemens me coniectura adducit, vt existimem, hunc fuisse Cæcilium illum insignem eruditione virum, Cypriani Episcopi Charthaginensis magistrum, a quo honoris causa, vt pote qui percelebris fama esset, Cæcilij nomen accepit. Hęc quidem vt putem, tempus, studium, nomen, patria, ac religio denique ipsa persuadet, quibus in vnum concurrentibus signis quadam velut facta syndrome, qui recte sapiat, haud opinor, vanum me vt coniectorem temere condemnabit.

C Quod vero ad commentarium illum Minutij Felicis pertinet: Videas easdem plane calumnias in Christianos obiectas, quas Tertullianus in eo quem nuper scripserat Apologetico erudite refellit: vt figmentum illud de capite asini, quod calumniabantur colere Christianos, de infanticidio, esu carniū humanarum, & promiscuo facta luminum extinctione concubitu. Sed ad antiquas calumnias illud additum reperitur, Christianos colere Antifitis genitalia: quamquidem ea occasione irrogatam putamus infamiam: quod Christiani omnes ad genua Sacerdotis flexis genibus procumberent, manibusq. suppliciter iunctis, exomologesim more maiorum facere consueuerunt. Hęc & alia multa ab ethnicis obiectari solita, a Cæcilio vehementius inculcata, ab Octauio confutata scitissime proponuntur.

D Sed quod recentis persecutionis fixa in mentibus hominum de martyrij Christianorum essent exempla, ex Octauij Christiani persona Minutius præclarum illud ingemit: Ita vt aurum ignibus, sic nos discriminibus arguimur. Quam pulchrum spectaculum Deo, cum Christianus cum dolore congredditur, cum aduersus minas & supplicia & tormenta componitur, cum strepitum mortis & horrorem irridens inculcat: cum libertatem suam aduersus Reges & Principes erigit: soli Deo cuius est, cedit: cum triumphator & victor ipsi qui aduersum se sententiam dixit, insultat.] & paulo post: Sic Christianus miser videri potest, non potest inueniri. Vos ipsi calamitosos viros fertis in cælum, Mutium Scæuolam, qui cum errasset in Regem, periisset ab hostibus nisi dexteram perdidisset. Et quot ex nostris non dexteram solum, sed totum corpus vri, cremari sine vllis eiulatibus pertulerunt, cum dimitti præsertim haberent in sua potestate? Viros cum Mutio, vel cum Aquilio, aut Regulo comparo? Pueri & mulierculæ nostræ cruces & tormenta, feras & omnes suppliciorum terriculas inspirata patientia doloris illudunt. Nec intelligitis, o miseri, neminem esse, qui aut sine ratione velit poenam subire, aut tormenta sine Deo possit sustinere.] hęc & alia complura eodem argumento Minutius. Ipsum etiam de Fato scripsisse, hęc eius verba significare videntur, quibus ait: In nobis non genitura plectitur, sed ingenij natura punitur: Ac de Fato satis hęc, vel pauca pro tempore disputaturi, alias & verius & plenius.] hęc Minutius Felix, cuius plane aureum commentariolum vna cum Arnobio luculenter a se nouissime recognitum, emendatum ac illustratum nuper Romæ edidit vir illustris & insigniter eruditus D. Fuluius Ursinus de Ecclesiasticis quoque litteris optime meritis.

E Sed inter plura quæ a Gentilibus in Christianos obijci solita erant, & apud eundem auctorem a Cæcilio in Octauium ingeruntur, quod eadem a Nouantibus aduersus Catholicos, nostris temporibus, in calumniam conuertuntur: nolimus prætermittere

^a Hier. descript. Eccl. in Minutio.

^b Hier. epist. 84.

^c Minutij eod. lib. prope fin. CONSTANTIA CHRISTIANORVM

mittere, quo Minutij locus male acceptus, & ab occasione quamlibet captantibus perperam interpretatus, elucidetur, & legitimus, germanusque verborum ipsius sensus a quo quis perspicue intelligatur. Cur (inquit ille de nostris loquens) nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulachra?] Comparant ex ijs, inquam, argumentum hæretici, qui impie demoliri consueverunt Catholicorum ecclesias, struuntque calumniam, affirmantes nullas penes Christianos fuisse Ecclesias, vel altaria, aut imagines. At licet primo Tomo Annalium a apertissima luce fuerit demonstratum, ab ipso exordio nascentis Christi Ecclesie, ea omnia apud Christianos fuisse, & religionis vsui inferuisse; ipsique Minutij citato loco fuerit satisfactum: tamē hic eum dilucidius explanare, haud ociosum erit.

Derisio potius erat illa quam calumnia Gentilium in Christianos insultantium, quod nullum penes illos templum esset: quidnam vero per templum ipsi intelligerent, est diligentius exquirendum. Errant in primis, qui putant, omnes sacras deorum aedes in quibus sacra facerent, templa dicta fuisse. Immo cum quamplurima essent Romæ multiplicium deorum delubra; perpauca tamen eorum constat nominata fuisse templa. Est de his testimonium M. Varronis ad Pompeium de officio Senatus habendi Isagogicum conscribentis, in quo hæc atque alia apud Gellium b: Inter quæ id quoque scriptum reliquit: Non omnes aedes sacras templa esse; ac ne ædem quidem Vestæ templum esse.] hæc ibi. Immo & templa dici etiam, quæ alio publico vsui, quam diuino cultui inferuient, alibi idem Varro c testatur, cum ait: Curia Hostilia templum est, & sanctum non est.]

Ex quibus omnibus plane intelligas, non nisi ingentes illas ædium moles, vastas illas amplissimasque publicorum ædificiorum structuras, atque augustiora delubra, templa ab illis vocitata. In quam plane sententiam hæc Arnobius d in eos: Templum enim hæc quid sunt? Si humanam infirmitatem roges: nescio quid immane atque amplum.] & paulo post: Sint ergo hæc licet aut ex molibus marmoreis structa, laquearibus aut renideant aureis, splendeant hinc gemmæ, & sydereos euomant variata interstitio fulgures: terra sunt hæc omnia &c.] Certe quidem nec nos inficias imus, caruisse præscos illos Christianos eiusmodi templis, & Ecclesijs templorum instar erectis.

Verum nec quidē religionis humilitate, impensarumve parcitate ab huiusmodi structuris tunc Christiani abstinerunt, sed quod iugis Gentilium conflata in eos inuidia non fineret, & frequēs inde demanans persecutio non permetteret. Nā simulac cessarūt ethnici Imperatores, & Christiani nacti sunt habenas Imperij, nempe tēporibus Constantini, qualia toto Christiano orbe ab iisdem templa fuerint excitata: illa ipsa quæ adhuc pluribus in locis integra remanēt, quæve in antiquis chartis a maioribus descripta leguntur, certissimam fidem faciunt. Adhæc igitur a Gentilibus in eos obiecta, erat iustissima Christianorum illa responsio: Dei templum esse vniuersum hoc quod cernitur, vel quæ latiores complectitur ambitus, mentem humanam: nec aliquod his dignius posse Deo optimo maximo templum erigi. Nam cælum ipsum templum esse dictum, totumque hoc quod tuimur (vnde & nomen accepit) idem qui supra auctor est Varro e. Cum alioqui fideles (quod suo loco est apertissime demonstratum) haberent sacras aedes, precatorias domos, quas frequentiori vsu Ecclesias nominarent; in quibus ad sacrificium celebrandum esset altare, ac sacræ imagines, non autem aræ ad animalium cædes, vel suffitus accommodatæ, vel simulacra deorum more ipsorum desuper collocatæ.

IESV CHRISTI.
ANNVS
212.

ZEPHYRINI PAPÆ.
ANNVS
9.

SEVERI IMP.
ANNVS
18.

CHRISTI anno ducentesimo duodecimo, Acilio Faustino & Macro Rufiniano Coss. Seuerus Imperator, qui hætenus ob adeptum Imperium & tot gentes debellatas felicissimus habebatur: in filijs se esse omnium miserimum, expertus est. Ab Antonino enim sæpe occidi tentatus, beneficio amicorum est a nece subductus: scribit hæc paucis Dio f his verbis: Antoninus filius palam sua eum manu occidere est conatus. Nam cum forte equitarent vna, equitaretque pariter reliquus exercitus, & hostium copiæ viderentur: Antoninus equo refrenato, magno silentio percommode gladium distrinxit, vt tergum patris percuteret. Quod vbi animaduertent ij, qui simul equitabant, exclamauerunt protinus, eoque clamore perterritus Antoninus se abstinit.] Redarguit

A darguit eum qui rem fenserat pater: nec tamen quidquā illi molestiæ intulit, sed tantum obiurgauit. At licet dissimulasset, tamen quod reliquum fuit vitæ, cum mærore duxit, quippe qui etiam intelligeret ipsum fratrem Getam interfectum iri, cum primum potestas daretur: sicque mærore magis, quam morbo (inquit Herodianus a) consumptus, vita defunctus est.] sed hoc anno sequenti. Porro hæc ipsum passum vlciscente numine innoxium Christianorum sanguinem, æquius dici posse videtur, quam priores illas ærumnas ciuilibus belli, ob fufum sanguinem Christianum immerito illi adscribere (quod tradit Orosius b) nam nondum illis temporibus negotij aliquid ille facefferat Christianis.

Hæc illa sunt Imperij Romani tempora, quæ tot iam expugnatis hostibus, qui rebellassent, Britannis coercitis, ac muro cinctis, Tertullianus adeo prædicat, cum de Pallio (quod fufius dictum est superius) libellum scripsit, cuius in exordio ait: Principes semper Africæ, viri Carthaginenses, vetustate nobiles, nouitate felices, gaudeo vos tam prosperos temporum (cum ita vacat & iuuat) habitus denotare pacis. hæc & annona, & ocia, ab Imperio & a cælo, bene est.] plane alludens ad ea quæ cum Spartianus c scribit, tum antiquæ nummorum declarant inscriptiones. Tripolim (inquit ille) vnde oriundus erat, contufis bellicosissimis gentibus, securissimam reddidit, ac pacem diuturnam, oleum gratuitum, & fecundissimum agrum donauit.] At non solum hæc pacis & abundantia bona Tripolitani fenserunt, sed & Carthaginenses: quod nummus d hac inscriptione significat. SEVERVS PIVS AVG. P. M. TR. P. XIII. COS. III. P. P. S. C. INDVLGENTIA AVGG. IN CARTH.] his beneficijs ac alijs toti Africæ præstitis, ab Africanis inter deos relatus est.

Scribebat his quoque temporibus Tertullianus e aduersus Iudæos: in cuius quoque commentario hæc de præsentis temporis statu. Britaniæ intra Oceani ambitum conclusæ sunt. Maurorum gens, & Getulorum rabies a Romanis obsidentur, ne regionum suarū fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præsidijs imperium suum muniunt?] Ita enim a Seuerio totius Romani Imperij paci consultum fuit, distributis per prouincias præsertim limitaneas, triginta duabus legionibus, quarum (inquit Dio f) decem & nouem supererant ex ijs, quæ Augusti tempore erant. Addiderat vnam, Italicam nominatam Nero: Galba duas, Auxiliariam dictam primam, atque aliam septimam nominatam. Totidem Vespasianus, Auxiliariam secundam, quartam Flauiam. Domitianus vnam Atheniensem. Traianus duas, secundam Agrippinam, trigessimam Germanicam. Marcus Antoninus duas itidem, secundam in Norico, tertiam in Rhætia, ambas dictas Italicas. Seuerus vero abundantius ceteris addidit tres, duas dictas Parthicas, primam & tertiam, secundam vero Mediam ob victorias de Parthis & Medis obtentas. Sed egregie Tertullianus g his de Romani Imperij viribus recensitis longe præstare ijs omnibus inermem Christianam religionem significat, ac proinde iustissime gloriatur: Quippe cum Romani tot legionibus suum imperium muniunt, nec trans istas (inquit) Gentes porrigere vires regni sui possint: Christi autem regnum & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus supra numeratis colitur, vbique regnat, vbique adoratur] hæc & alia ipse de Christi vbique regnantis gloria in Iudæos liuore tabescentes, & canino dente Christi cultū rabide corrodescentes obiectat.

Sed vnde sibi in Iudæos agendi suppeditata sit occasio & argumentum, ipso sui ipsius exordio operis declarat his verbis h: Proxime accidit: disputatio habita est Christiano & profelyto Iudæo. Alternis vicibus, contentioso fune vterque diem in vesperam traxerunt. Obstrepentibus etiam quibusdam spectantibus, singulorum nubilo quodam veritas obumbrabatur. Placuit ergo quod per concentum disputationis minus plene potuit dilucidari, inspici curiosus, & lætionis stylo quæstiones retractatas terminare.] hæc ipse. Ex quibus liquet, Dei Ecclesiam non modo Gentilium gladio cruentatam, ipsorumque calumnijs turpiter exagitatam, hæreticorum ingruentium impietate vexatam, sed & dilaceratam furore oblatrantium Iudæorum: opusque fuisse cum iisdem manus sæpe conferere, vt qui indigno ferentes animo totum iam mundum post Christum abire, non cessarent coram Gentibus in Christum obloqui, & horrendas blasphemias effutire, de Christianis garrere, quod hominem ab ipsis in crucem actum adorarent. Sicque omni contumeliarum genere vbique solerent Christianam religionem deridere, vt non mediocre nec facile incumberet Christianis negotium, hoc coram ipsis Gentibus talia audientibus, ac spectantibus mendacij redarguere, ac penitus confutare.

Nec

a Tomo primo Annal. an. 57.

b Apud Gellium lib. 14. cap. 7.

c Varro de ling. latin. lib. 6.

d Arnob. aduers. Gent. lib. 6.

e Var. de ling. lat. lib. 6.

f Dio in Seuerio.

a Herod. lib. 8.

b Oros. libro 7. cap. 17.

c Spartian. in Seuerio.

d Describit Adolph. de num. in Seuerio.

e Tertul. aduers. Iudæos. c. 7.

f Dio hist. Rom. lib. 55. VIRES ROMANI IMPERII.

g Tertul. aduers. Iudæos. c. 7. VIS CHRISTIANÆ RELIGIONIS.

h IVDÆI IN RELIGIONE CHRISTIANAM SEMPER ARMATI.

i Tertul. aduers. Iudæos. c. 7.

STATUS INFE-
LIX IVDÆO-
RVM.
a Tertul. in A-
polog. cap. 21.
b Idem contra
Iud. cap. 23.
c Isai. 9.
d Isai. 33.

Nec prætermittendum, quòd hac quoque disputatione Tertullianus refricat calami-
tates ipsorum, quas attigerat in Apologetico^a, dum ipsorum statum præsentem ob ocu-
los ponit, sic dicens^b: Interdictum est, ne in confinio ipsius regionis demoretur quis-
quam Iudæorum, vt hoc quoque esset adimpletum per Prophetam^c: Terra vestra de-
serta: ciuitates vestræ igni exustæ, id est, quod belli tempore eis euenerit: Regionem ve-
stram in conspectu vestro exteri comedent, & deserta, & subuersa erit a populis alienis.
Et alio loco sic per Prophetam^d dicitur: Regem cum claritate videbitis, idest Chri-
stum facientem virtutes in gloria Dei patris: & oculi vestri videbunt terram de longin-
quo: quòd vobis pro meritis vestris post expugnationem Hierusalem, prohibitis ingre-
di in terram vestram, de longinquo eam oculis tantum videre permissum est.] hæc &
alia de his Tertullianus. Quando autem hæc facta sint, iam superius dictum est. sed
de his hæc tenentur.

IESV CHRISTI. ZEPHYRINI PAPÆ. ANTONINI ET GETÆ IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
213. II. I.

SEQUENTI anno ducentesimo decimotertio, Gentiano & Basso Coss. prid. nonas
Februarij (vt auctor est Dio) Seuerus Imperator non tam corporis morbo (vt dictum
est) quàm animi mæore confectus, Eboraci in Britannia diem clausit extremum, cum
imperasset annos decem & septem, menses octo & dies tres, vixissetq. annos sexaginta
quinque, menses nouem & dies quindecim: quo mortuo Antoninus & Geta fratres ca-
pessunt Imperium. Ille qui diutius morte patris expectata, ac pro viribus intentata
fero nimis (vt sibi videbatur) voti compos factus erat: ea audita, nactus statim summam
Imperij potestatem, confestim (inquit Herodianus^e) vniuersos ab ipso lare (quod aiunt)
interficere coepit: nam & medicos supplicio affecit, quòd sibi parum obtemperauerant,
iubenti senis maturare necem: nutritiosq. suos iuxta & fratris, quòd de reconciliandis
eis egissent, ne vno quidem reliquo suæ crudelitatis facto ex eo ordine hominum, qui in
honore aliquo fuerant, quiq. ipsius parentem obseruauerant.] hæc Herodianus. Ex nu-
tritij interfectis fuit qui primum locum tenere videbatur. Euodus; ipsum quidem ab
eo esse iustum occidi, etiam Dio^f affirmat. Fuisse autem Euodo coniugem Christianam,
Tertullianus^g testari videtur dum ait, eundem Antoninum lacte Christiano fuisse
educatum.

Porro illud Antonini egregium honestissimæ pueritiæ Christianis imbutæ moribus
specimen editum recenset Spartianus^h, sic dicens: Huius igitur pueritia blanda, inge-
niosa, parentibus affabilis, amicis parentum iucunda, populo accepta, grata Senatui:
ipsi etiam ad amorem conciliandum salutaris fuit. Non ille in litteris tardus, non in-
beneuolentijs segnus, non tenax in largitate, non lentus in clementia, sed sub parenti-
bus visus. Denique si quando feris obiectos damnatos vidit, fleuit, aut oculos auertit:
quod populo plus quàm amabile fuit. Septennis puer, cum collusorem suum puerum
ob Iudaicam religionem grauius verberatum audisset, neque patrem suum neque pa-
trem pueri, vel auctores verberum diu respexit.] hæc ipse: quem per Iudaicam religio-
nem, significasse Christianam fidem, quæ modo ex Tertulliano dicta sunt, per facile
inducant. Accidisse enim existimo, vt Antoninus cum lacte Christiano educaretur, collu-
sorem æque habuerit Christianum puerulum, eundemq. colluctaneum atque Euodi edu-
catoris filium: quem tamè quòd Christianam religionem inter iocos (vt pueri solent) An-
tonino, vt acciperet suaderet, Seuerus & pater pueri Euodus ipse educator acriter ver-
berari iusserint. Sed ob indignum facinus æqua lance est pensata vindicta; nimirum
vt pater eum virum iam factum senserit contumacem, quem puerulum a pijs sanctisq.
vitæ optimæ institutis collusoris verberibus distraxisset, diuulsissetq. (paternis enim moni-
tis, eum e puero excedentem, animo elatiorem vultuq. trucem redditum esse tradunt)
& pueri pater meritas poenas de verberibus ipsi factis puerulo dederit: dum (vt nuper di-
ctum est) ab eodem Antonino iustus est occidi.

Sic igitur defuncto Seuero, Antoninus & Geta fratres cum vna simul capeffissent
Imperium: amboⁱ pariter ex Britannia soluentes, allatis secum parentis cineribus, Ro-
mam se contulerunt, cum tamen inter se inuicem dissentirent, & alter alteri insidias
moliretur.

e Herodian. li-
bro 3. in fin.
f Dio in Seuero
g in Caracal-
la.
g Tertul. ad
Scapul. c. 4.

h Spartian. in
Caracal.
i Pueritia AN-
TONINI.

ii Spartian. in
Caracal.
iii Pueritia AN-
TONINI.

iiii DIGNA VLTIO
IN SEVERVM
ET EVODVM.

v Herodian. lib.
4. in fin.

A moliretur. Sed quæ post hæc acciderint, suo loco dicturi sumus. Hic autem quæ ab
Herodiano^a fuorum temporum rerum scriptore de Gentilijs carimonijs, cum aliquis
referretur Imperatorum inter diuos, sunt fideliter scripta, dum agit de Seuero ipso Im-
peratore in diuū a filijs consecrato, describere iucundū fore putamus. Cum enim sæpius
mentio habeatur de Imperatoribus atque eorū vxoribus a Senatu populoq. Romano in
deos acceptis; quibus ritibus id faciendum esse perscripserit insana superstio Gentilicia,
quam maiores nostri merito derisere, hic Herodiani verbis exscribendum putamus,
quo stultitia nouos deos ad libitum facientium, Deumq. verum repudiantium cognoscatur.

Mos est, inquit, Romanis consecrare Imperatores, qui superstitionibus filijs, vel succes-
soribus moriuntur. Quiq. eo sunt honore affecti: relati dicuntur inter diuos. Est au-
tem tota Vrbe quasi luctus quidam festæ celebritati promiscuus. Quippe functum vi-
ta corpus, ritu hominum, sumptuoso funere sepeliunt. Sed certam imaginem defuncto
quàm simillimam fingunt, eamq. in regio vestibulo proponunt supra eburneum lectum
maximum atque sublimen vestibus instratum aureis. Et quidem imago illa ad ægro-
ti speciem pallida recumbit. Circa lectum vero vtrinque magnam partem diei sedent,
a leua quidem Senatus omnis vestibus atris amictus; a dextera vero matronæ, quas viro-
rum aut parentum dignitas honestat: harumq. nulla vel aurum gestans, vel ornata mo-
nilibus conspicitur. Sed vestibus albis exilibus indutæ marentium speciem præbent.]

Cur autem viri nigris vestibus, feminæ vero albis funera celebrarent, Plutarchus^b ex-
acte declarat, pluribus adductis verisimilibus rationibus. Quòd insuper in communi illo
confessu, a sinistra parte amplissimus Senatorius ordo confederit, a dextera vero femi-
næ: illa potuit esse ratio, quòd apud Romanos pars sinistra (vt idem Plutarchus^c affir-
mat & ante ipsum Varro^d & alij, melioris esset auspicij, ac proinde dignior haberetur.)

C Apud Hebræos autem pars dextera potior erat: sed diuino plane consilio per Patriar-
cham Iacob in benedictionibus Ephraim & Manasses propalato^e, mutatae sunt
vices rerum & ordo, vt sinistra dexterae præferretur. Quòd quidem tum ob mysterium
eo symbolo consignatum, tum ob inolitam illam apud Gentes consuetudinem, Dei Ec-
clesia maiori ex parte ex Gentibus aggregata, diu viu retinuit: nimirum vt in publico
patrum confessu, qui dignitate ceteros antecellerent in sinistra parte considerent. Idq.
pluribus exemplis, suis locis inferius demonstrabimus. Quòd enim in hæc obiter inci-
derimus, haud patitur ratio instituti prolixiorum hic de his habere sermonem. Ad He-
rodianum igitur redeamus, qui susceptam semel de consecratione diuorum narratio-
nem his prosequitur verbis.

D Hæc ita per septem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedenti-
bus, inspectumq. velut ægrum deterius se habere subinde pronunciantibus. Dein
vbi iam visus obijisse diem, lectum humeris attollunt Equestris, Senatorijq. ordinis no-
bilissimi ac lectissimi iuuenes, perq. Viam sacram in vetus Forum deferunt, vbi ma-
gistratus Romani deponere Imperium consueuerant. Vtrinque autem gradus qui-
dam sunt ad scalarum similitudinem extructi, in quibus altera ex parte puerorum cho-
rus est nobilissimis atque patricijs, altera feminarum illustrium, hymnos in defun-
ctum, peanasq. canentium verendo ac lamentabili carmine emodulatos. Quibus per-
actis, tollunt iterum lectum, atque extra Urbem perferunt in Campum Martium: vbi
qua latissime campus patet, suggestus quidam specie quadrangula lateribus æquis
assurgit, nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi
formam. Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum, extra autem in-
textis auro stragulis atque eboreis signis, varijsq. picturis exornatum. Infra vero alte-
rum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis ianuisq.
patentibus. Tertiumq. item & quartum semper superiore contractius, ac deinceps
alia, donec ad extremum, quòd est omnium breuissimum, perueniatur. Possis
eius ædificij formam comparare turribus his, quæ portibus imminentes, noctu igne
prælato naues in tutas stationes dirigunt, Pharos vulgo appellant. Igitur lecto in se-
cundum tabernaculum sublato, aromate & suffimenta omnis generis, fructus, herbasq.
succosq. omnes odoratos conquirunt, atque acruatim effundunt. Quippe neque
gens est, neque ciuitas, neque qui honore vilo aut dignitate præcellat, quin certatim
pro se quisque suprema illa munera Principis honori deferant.

E Vbi vero ingens aromatum acruus aggestus est, ac locus omnis expletus: tum cir-
ca

RELATIO
IMPP. IN
DEOS.

b Plutarchus
quæst. Rom. q. 26
c SINISTRÆ
PRÆROGA-
TIVÆ.
d Plutarch. ibi-
dem. quæst. 78.
e Var. ling. Lat.
lib. 6. verb. sca-
na. Cic. de diui.
lib. 2. Plin. lib. 2
cap. 54.
f Gen. 48.

videt in fin.
hii? tomj

ca ædificium illud adequitant, vniuersis equestris ordinis certa quadam lege ac recurfu A motuq. pyrrichio numeroq. in orbem decurrentibus. Cursus item circum aguntur infessi purpuratis rectoribus, qui personas ferant ducum omnium Romanorum, principumq. illustrium. Quæ vbi celebrata sunt; facem capit Imperij successor, eamq. tabernaculo admouet: tum ceteri omnes vndique ignem subijciunt, cunctaq. illico fomitibus illis aridis odoramentisq. referta igni valido corripuntur. Mox ab extremo, minimoq. tabernaculo, tanquam e fastigio quodam simul cum subiecto igni, aquila dimittitur, quæ in cælum creditur ipsam Principis animam deferre. Ac iam ex illo vna cum ceteris numinibus Imperator colitur] hætenus Herodianus de consecratione Principum Romanorum in Deos. Quibus sic consecratis, vt vidimus, sacrificia, aræ, templa, atque sacerdotes decerni soliti erant. De his Tertullianus^a exprobrans: Sed digne, inquit, Imperatoribus defunctis honorem diuinitatis dicatis: quibus & viuentibus eum addicatis. Accepto ferent dij vestri, immo gratulabuntur, quod pares ei B fiant domini sui.]

^a Tertull. in Apolog. cap. 13.

CARACALLA NOMEN.

Qui igitur maior natu Antoninus capeffiuit Imperium, cognominatus est vulgo potius quàm maiorum exemplo vel origine, Caracallus. Quod attinet ad eiusmodi nomen illud dicere non prætermittimus quod vulgatum est ex Spartiano & alijs, ea de causa hoc nomine eum appellatum quòd sic dicta vestimenta donasset populo ad talos vsque demissa. Hac vero occasione nolimus hic præterijisse, fuisse caracallam vestem olim clericis vsui, quippe quæ (vt dictum est) vsque ad talos demissa magnum eam induenti conciliaret decorem. Beda enim non aliunde quàm ex antiquis martyrij S. Albani Actis, tradit^b eundem S. Albanum induisse sibi vestimentum clerici, quem fugientem domi exceperat, nempe caracallam, qua clericus sic C vteretur, vt licet fugæ esset impedimento, vtpote ad talos demissa: tamen carere nolisset. Porro quòd spectat ad Antoninum, rei nouitate (quòd numquam antea eiusmodi genus vestimenti fuisset apud Romanos in vsu) illi inditum est vestis nomen. Fuisse eam discissam & ex multis partibus confutam, tradit Dio in Caracallus.

^b Bed. de gest. Angl. lib. 1. c. 7.

^c Euseb. lib. 6. cap. 10.

ASCLEPIADES ANTIOCHENSIS EPISCOPVS.

Hoc eodem anno, defuncto Serapione Episcopo Antiocheno, ponitur ab Eusebio surrogatus Asclepiades, qui federit annos septem: sed alibi hæc habet de Asclepiade: Hic persecutionis tempore ob constantem fidei confessionem multum laudis & gloriæ adeptus est: Cuius in Episcopatum ordinationis Alexander Hierosolymorum Episcopus ad Antiochenos scribēs sic meminit] recitat ex ea tantū exordium his verbis: Alexander seruus Domini, & vincētus Iesu Christi, beatæ Antiochenorum Ecclesiæ in Domino salutem. Mihi audienti Asclepiadem virum propter fidei amplitudinem ad D ministerium accommodatissimum, sanctæ, quæ apud vos est, Ecclesiæ Episcopatum diuina prouidentia obtinuisse: Dominus vincula mea, dum in carcere conclusus tenebar, mitiora leuioaq. reddidit] hanc autem epistolam per Clementem se misisse significat, de quo superius actum est.

^d Eusebius in Chron. & lib. 6. cap. 8. ALEXANDER HIEROSOLYMORVM EPISCOPVS.

Rursum vero idem Eusebius^d hoc ipso anno ordinatum ponit ipsum Alexandrum Episcopum Hierosolymæ, sic dicens: Vbi Seuerus Imperium ad annos decem & octo administrauerat, Antoninus eius filius ad eum honorem euehitur. Eo tempore vnus ex eorum numero, qui in ea turbulenta persecutionis tempestate se fortes et inuictos præstitissent, & post certamina pro fidei confessione suscepta, essent integri & incolumes diuina prouidentia reseruati, nomine Alexander, quem modo Episcopum Ecclesiæ Hierosolymitanæ fuisse demonstrauius, propterea quòd infidei Christianæ confessione temporibus persecutionis nobilitatus erat, Episcopatu quem dixi, cum adhuc Narcysus qui eum in eo officio anteibat, superstes esset, dignatus fuit] hæc Eusebius.

^e Seuer. hist. seu. lib. 2.

Sed re vera haud scio, quo modo Eusebius hoc anno vtriusque ponat ingressum. Si enim cum Alexander in vinculis esset, tunc contigit celebrari electionem Asclepiadis Antiochiæ: quonam modo id fieri potuerit, si a morte Seueri in vniuersa Ecclesia pax fuit (vt Sulpitius Seuerus^e numerat) annis triginta octo? Quamobrem dicere oportet, Alexandrum ante præsentem annum in persecutione Seueri fuisse vinculis illis nobilitatum, ac sic etiam eo tempore Asclepiadem ipsum eadem persecutione multa passum, fuisse quoque Episcopum ordinatum. Sic igitur sicut non electio Asclepiadis, ita nec carcer Alexandri post obitum Seueri ponendus est, quem constat sua

A sua ipsius sententia fuisse antea (nempe sub Seuero) carcere afflictatum, ac sic postea sub Antonino hoc anno (vt Eusebius vult) Episcopatu Hierosolymitano donatum. At quoniam quoto Seueri anno Alexandri carcer, atque Asclepiadis ordinatio contigerint, haud facile est affirmare: hac de causa quòd de vtroque hic agat Eusebius, hoc loco est de eis instituta narratio. Cetera autem de Alexandro, tum superius dicta sunt, cum de Narcysso eius prædecessore atque collega actum est, tum postea suo loco dicentur.

Hic est annus ille quadragesimus qui numeratur secundum Eusebij Chronicon ab vndecimo anno Marci Aurelij Imp. qui est Domini centesimus septuagesimustertius, ab exordio pseudopphetiæ Cataphrygum, auctoribus Montano Priscilla & Maxilla: quo Apollonius (vt demonstratum est superius) insignem edidit commentarium aduersus nouæ præsumptionis errores, vt ex suis ipsius scriptis de eo testatur Eusebius^a. At Tertullianus scriptum ab eo librum alio illi aduersario a se edito, nixus est confutare: de quibus hæc Hieronymus^b in Apollonio: Tertullianus sex voluminibus aduersus Ecclesiam editis, quos scripsit περί ενσαρκωσως, septimum proprie aduersus Apollonium elaborauit: in quo omnia, quæ ille arguit, conatur defendere.]

^a Euseb. lib. 5. cap. 17.

^b Hieron. de Scrip. Eccles. in Apollonio.

IESV CHRISTI.
ANNVS
214.

ZEPHYRINI PAPÆ.
ANNVS
12.

ANTON. IMP.
ANNVS
2.

C SEQUITVR annus Domini ducentessimus decimus quartus, Asperis duobus Coss. quo quinto Kalendas Martij Geta Augustus iussu Antonini Augusti fratris occiditur in matris gremio, annos natus duos & viginti ac menses nouem. Sic solus imperans Antoninus, omnes^c qui Getæ studuerant, interemit: nec illis pepercit, qui vel leuissime hominem coluissent; vel post mortem, vel scripissent, vel pronunciaissent Getæ nomen, quos omnes morte mulctari mandauit] hæc Dio. Qui autem subito ex Getæ militibus, viris atque mulieribus in palatio commorantibus occisi sunt, numerat eos idem auctor viginti millia: accesserunt his postea Senatorum cædes, eorumq. potissimum qui parenti chari fuissent; inter aliosq. clarissimos viros recensetur Papinianus Iurisconsultus, olim Fiscus aduocatus, tunc vero Præfectus prætorio; ea nimirū occasione, quòd nolisset composita oratione Antonini parricidium excusare: quem securi percussum audiens doluit, quòd non gladio potius necatus esset, quòd honestiori visus esset interitu decessisse.

GETA OCCIDITVR.

^c Dio in Caracal. Spartian. in eod. & Herodian. lib. 4.

SEVITIA CARACAL.

D Taceo alios innumeros hic referre: Cædes vero quæ hætenus in domesticos Getæ, in milites & Senatores immaniter sæuijt: leuissima quadā occasione in plebē quoque grafsata est, quā sic describit Herodianus: Denique id quod nunquam est alias factitatum, cū Circenses ludos, spectante eo, Populus Romanus in aurigam cui studebat, nescio quid cauillatus esset: ratus sibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetū iussit in populum, ac raptare, & occidere quicumque in aurigam dixissent. At milites accepta semel violandi, rapiendiq. potestate, cum discerni a reliquis nequirent, qui fuerant proteruius loquuti, nullo scilicet in tanta multitudine verum fatente: passim in quemcunque inciderant, aut occidebant, aut omnibus ereptis, quasi salute redempta, viuos ægre dimittebant] hæc ipse. Quattuor præterea ex sex quæ erant Vestales virgines, Romanæ superstitionis altrices, consueto supplicio viuas ipsum infodi iussisse, tum Dio, tum alij quoque tradunt. Addidit & sæuitiæ impuritatem, cum ex illis vnam etiam violauerit. Atqui illa magis impurissimi hominis ore omnium diffamata est turpitudine, cum Iuliam nouercam duxit vxorem. Sed missa isthæc.

Dum hæc & alia a truculento principe tam sæua in ciues Romanos immaniter perpetrata considero: & in mentem reuoco, quæ ijdem Gentiles homines, paucos ante annos, Seuero absente, in Christianos innocentissimos admisisse: hæc omnia plane, vlciscente numine, eos passos fuisse merito dixerim: Quòd nempe in clamare solitus esset populus: Christianos ad leonem (quod superius dictum est) in clamante eodem populo in aurigam: adeo sæue meruit a militibus trucidari. Quòd insuper absque alia criminis nota, non tantūmodo Christianū apud eos (vt vidimus) esset in crimine, illudq. pro delicto acceptū satis fuerit, vt in eos omni crudelitatis genere desæuirent: recto est iudicio compensatum, vt Getæ nomen solummodo haberetur pro maiestatis offensæ confesso delicto.

IVSTA VINDICTA DE SANGVINE CHRISTIANO.

Papinianus insuper, inter omnes qui Romæ ius dicerent iudices eminentes, & alij Iurif-
 consulti, quod in causis Christianorum iudicandis (vt de his vehementer, scripta pro
 Christianis defensione, Tertullianus conquestus est) nullam penitus æqui habuissent ra-
 tionem, sed proculcatis legibus innumeros innocentes homines condemnassent: ipsi
 pariter nulla mortis digna allata causa, contra ius fasq. libidine tantum incitati animi
 Principis, quæ in Christianos irrogassent, eadem mortis supplicia pertulere. Fuerunt
 Papiniano tunc in consilijs (vt auctor est Spartianus) Paulus & Ulpianus Iurifconsulti.
 Fuisse autem Ulpianum (vt de Paulo taceam) Christiano nomini insensissimum, eumq.
 etiã meritas dedisse pœnas, suo loco dicturi sumus. At quo hæc manifestiora reddantur,
 nec esse inanem hanc opinionem, vel leuem quandam coniecturã quis putet, quod di-
 cimur, non nisi in Christiani sanguinis vltionem Senatuum populumq. Romanum tam
 acerba & grauia esse perpeffum: quodnam quæso aliud euidentius demonstrari potest
 argumentum (quod prope loco miraculi habendum est) quàm quod non nisi Romanos
 Gentiles homines, Christianorum hostes, immanis clades illa percussit: pijs autem
 atque fidelibus nullum prorsus, vel leue saltem damnũ intulerit? Qui perinde ac olim
 filij Israel in terra Gessen lætantes agerent, cum interim diris plagis Ægyptij æque om-
 nes affecti, in mœrore ac luctu iugiter versarentur.

IESV CHRISTI. ZEPHYRINI PAPÆ. ANT. CARAC. IMP.
 A N N V S A N N V S A N N V S
 215. 13. 3.

CH R I S T I anno ducētesimo decimoquinto, Antoninus Augustus quartũ & Balbi-
 nus Consules creati sunt. Cum vero trãquillissima pace Ecclesia frueretur: Zephy-
 rinus, penes quem nihil antiquius erat, quàm vt consopito externo bello, ciuile quoque
 quod ab hæreticis inferebatur (quãtum fieri posset) sedulo æque componeret, in hoc pro-
 viribus laborauit. Cumq. illa his temporibus hæresis periculosius grassaretur, quæ fal-
 so ascito sanctitudinis pallio, Spiritum Paraclatum se ducem sequi in omnibus profite-
 retur, quæq. ea arte prudentissimos viros & inter eos Tertullianum quoque fefellerat,
 & in præceptis penitus egerat: eius consilio factum existimo, vt Romæ tanquam in to-
 tius orbis teatro, coram Ecclesia de ea re disceptatio haberetur: cum ex illorum par-
 te adesset Proclus* inter Cataphrygas omnes nomine celeberrimus, quem Tertullianus
 sæpe commendat: contraria vero ex parte aduersus eum prodijisset Gaius spectatissimæ
 vitæ & eruditionis in Ecclesia vir. Porro de rebus in ea disputatione gestis, ac pertracta-
 tis, idem Gaius qui primas retulit, quasi nobile de hoste perfracto trophæum, librum
 conscripsit, de quo S. Hieronymus* in hæc verba: Gaius sub Zephyrino Romanæ Urbis
 Episcopo, idest sub Antonino Seueri filio, disputationem aduersus Proclum Montani
 sectatorem valde insignem habuit, arguens eum temeritatis super noua prophetia defen-
 denda.] Meminit eiusdem ante eum Eusebius, qui se eam disputationem nactum esse te-
 statur^b, cum ait: Disputatio porro Gaij viri eloquētissimi Romæ, Zephyrino Ecclesiam
 regente, contra Proclum Phrygum erroris propugnatores habitam, ad nos peruenit &c.]
 Idem^c alibi ex eadem disputatione hæc a Gaio dicta, atque postea scripta refert, quæ
 alia occasione a nobis sunt iterum recitata, sed hic necessario repetenda, ait enim: At-
 que hæc ita se habere, confirmat itidem vir Ecclesiasticus Gaius nomine, qui Zephyri-
 ni Pontificis Romani temporibus vixit, inq. disputatione scriptis prodita, quam cum
 Proclo Cataphrygarum hæresis & opinionis patrono habuit. Eadem ipsa de locis, vbi
 sacra Apostolorum tabernacula locabantur, asserit: Ego (inquit) Apostolorum tro-
 phæa perspicue possum ostendere: nam si lubet ad Vaticanum proficisci, aut in viam
 quæ Ostiensis dicitur, te conferre, trophæa eorum qui istam Ecclesiam suo sermone &
 virtute stabiliuerunt, inuenies.] hæc tunc disputando Gaius, prouocans eũ ex Memorijjs
 Apostolorũ ad doctrinã & traditionẽ Romanæ Ecclesiæ ab illis traditas: quod Irenæus,
 immo & ipse Tertullianus (vt dictũ est) cum esset mentis sanioris, præstiterũt. Sed quod
 ad trophæa pertinet, quæ dicit, Apostolorum esse Romæ adeo præclara atque conspi-
 cua, pariterq. cunctis perspicua: illud plane nõquã satis admirari possum (ob idq. non mi-
 retur lector, si eadẽ sæpius repeto) quonã pacto fieri potuerit, vt tot tantisq. persecutionũ
 procellis Romana Ecclesia exagitata, non fuerint ipsæ Memoriz Apostolorũ dirutz, im-
 mo ab

DISPUTATIO
 ROMÆ HA-
 BITA.

* al. Proculus.

* Hieron. de
 script. Eccles. in
 Gaio.

^b Euseb. lib. 6.
 cap. 24.

^c Euseb. lib. 2.
 cap. 24.

APOSTOLO-
 RVM TRO-
 PHÆA.

A mo ab ipso imo lapide vsque funditus reuulsæ, quippe cum etiã in Christianorum sepul-
 chra (quod item accidisse diximus ex Tertulliano^a in ea quæ nuper facta est persecutio)
 Gentiles debacchari solerent, ossa refodere, dissipare, atque disperdere. Quod igitur se-
 pulchris Apostolorum pepercerint, & ab ædificijs desuper structis pariter temperarint,
 miraculorum pene omnium maximũ fuisse, ecquis iam possit amplius dubitare? At qui
 haud factum hoc frustra, sed diuino plane consilio: vt omnibus videlicet innotesceret,
 præstare sanctos Apostolos mortuos omnibus armorum potentia furentibus Imperato-
 ribus: ostendereturq. supra firmissimam petram ædificium illud esse fundatum, quod
 nullo ventorum ingruentium impetu sterneretur.

His actis inter Gaium & Proclum, cum Cataphrygum, quæ ex vano ipsorum Pa-
 racleto mansissent positiones, fuissent efficaciter confutatz, ac penitus cassæ redditæ:
B Tertullianus ad eas roborandas firmiterq. statuendas ex aduerso repugnans, plures
 eodem argumento edidit commentarios. sed de his anno sequenti dicemus. Zephyrinũ
 vero post conuictum Proclum aduersus omnes pseudoprophetiæ defensores anathema
 dixisse, & inter alios eadem sententia Tertullianum ipsum perculisse: ea ipsius verba
 indicant in libro de Teiunijjs^b ipsius prope exordio cum ait: Nouitatem igitur obiectant,
 de cuius illicito præscribant, aut hæresim iudicandam, si humana præsumptio est, aut
 pseudoprophetiã pronuntiandam, si spiritalis indictio est, dum quaqua ex parte ana-
 thema audiamus, qui aliter annunciamus.] hæc ipse: sed pergamus ad reliqua.

Excommunicatis Proclo, Tertulliano, alijsq. pseudoprophetiæ propugnatoribus: om-
 nes pariter catholicæ Ecclesiæ Episcopi in eandẽ cum Romano Pontifice sententiã con-
 spirarunt: ijdemq. iam reddita penitus Ecclesiæ pace, diuersis in locis Concilia congre-
 garunt, siue hac quæ modo, siue alijs ante de causis, vt Tertullianus^c in eodẽ libro quem
 sequenti anno ab eo scriptum ostendemus, tradit his verbis: Aguntur præcepta per Græ-
 cias illas certis in locis Concilia ex vniuersis Ecclesijs, per quæ & altiora quæque in com-
 mune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione ce-
 lebratur.] Plane accidit, vt spiritus ille nequam qui sibi Paracleti nomen ascuerat, iam
 vbique detectus, & vbique damnatus, maioribus odij stimulis suos exagitauerit in Catho-
 licos: quod plane in Tertulliano perspicue videre licet. Sed iam ad alia quæ aduersus
 Catholicos ab eodem Tertulliano anno sequenti sunt gesta, orationem conuertamus.

IESV CHRISTI. ZEPHYRINI PAPÆ. ANT. CARAC. IMP.
 A N N V S A N N V S A N N V S
 216. 13. 4.

A N N O Domini ducentesimo decimosexto, Messala & Sabino Coss. Tertullianus
 damnatas iam olim ac nuper confutatas Cataphrygum opiniones, pugnacius
 tueri contendens: illud in primis conatus est, vt bigamiam humanæ infirmitatis reme-
 dium, secundum Apostolicam institutionem & antiquam traditionem in Ecclesia tole-
 ratam, sed Pseudoparacleti instinctu damnatam, edito commentario penitus proscri-
 beret. Id quidem factum ab eo hoc anno, ratio annorum quam ipse^d deducit a tempo-
 re scriptæ primæ Pauli epistolæ ad Corinthios, indicat. Nam cum ab eo tempore nume-
 ret annos centum sexaginta; planeq. demonstratum sit superius, scriptam fuisse episto-
 lam illam anno Domini quinquagesimo septimo: ab eo anno principium numeri dedu-
 cendo, taxatus a Tertulliano annorum numerus hoc anno expletur. Canina plane rabie
 atque furore percitus commentariũ illum scribens, acerbissime inuehitur in Catholicos,
 quos more suo Psychicos, hoc est animales, appellat: alludens nimirum ad illam B. Pauli
 sententiã^e: Animalis homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei. At quod Gaius (vt Eu-
 sebius^f & Hieronymus^g tradunt) Proclum arguebat temeritatis, eo quod nouã defende-
 ret prophetiam: hinc ipse hæreseq. suscipiens patrocinium, eodem commentario, ipso
 prope eius exordio id refutare laborans, hæc ingerit^h: Itaque monogamiæ discipli-
 nam in hæresim exprobrant: nec vlla magis ex causa Paraclatum negare coguntur,
 quàm dum existimant nouæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis,
 vt iam de hoc primum consistendum sit in generali retractatu: an capiat Paracle-
 tum aliquid tale docuisse, quod aut nouum deputari possit aduersus Catholicam
 traditionem, aut onerosum aduersus leuem sarcinam Domini] hæc ipse, qui dum
 generalis meminit retractatus, confutationem se parare significat, aduersus omnia,
 Ann. Eccl. To. 2. Cc 3. quæ

* Tertul. Apo-
 log. c. 37. Et ad
 Scaph. cap. 3.

MONTANI-
 STÆ VICTI ET
 EXCOMMUNI-
 CATI.

^b Tertul. de iei-
 iun. c. 1. in fi.

^c Tertul. de Io-
 iun. cap. 13.

TERTULLIA-
 NVS EVRIT
 IN CATHOLI-
 COS.

^d Tertul. de Mo-
 nog. cap. 3.

^e 1. Corin. 2.

^f Euseb. lib. 6.
 cap. 4.

^g Hieron. de
 script. eccles. in
 Gaio.

^h Tertul. de Mo-
 nogam. cap. 3.

quæ de his fuissent a Catholicis definita. Quamobrem elucubrato de Monagamia commentario: mox in Catholicos qui ieiunia indicta a Pseudoparacleto abrogassent, de Ieiunijs aduersus eos, quos Psychicos more suo nominat, commentarium elaborauit: sic cum priore continuans, ac exordiens: Mirarer Psychicos istos, si sola luxuria tenerentur, qua sapius nubunt; si non etiam ingluuie ducerentur, qua ieiunia oderunt.]

ROMANI PONTIFICIS DE RE CIPIENDIS LAPSI DECRETVM.

Sed grauius Tertullianus illud accepit: quod aduersus Pseudoparacleti nouam institutionem, qua prohibebat recipi lapsos poenitentes; Romanus Pontifex (cum maioris id ponderis esse videretur, siquidem poenitentibus Ecclesiam claudere, idem esset, quod a cælo eos excludere) Apostolica auctoritate publice decretum edidisset, quo cunctis fidelibus innotesceret, catholicam Ecclesiam lapsos recipere poenitentes, licet fornicarij fuissent & mœchi. Quod Tertullianus oppugnans, de Pudicitia his ferme temporibus commentarium scripsit, quem etiam eo titulo, Aduersus Psychicos, prænotauit: Catholicos omnes æque sugillans, quorum olim communione gaudebat. Nam ipse eiusdem prope exordio sic ait: Erit igitur & hic, Aduersus Psychicos, titulus: aduersus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem: quo magis hoc mihi in notam leuitatis obiecent. Nunquam societatis repudium delicti præiudicium est: quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. At enim me non magis dedecorabit inutilis leuitas, quam ornarit nocens. Non suffundor errore, quo caruisse delector; quia meliorem me & pudiciorem recognosco: nemo proficiens erubescit.] hæc infelix, metiens imprudenter nimis ex austeritate atque rigore disciplinæ Catholicæ fidei veritatem: quo genere Ioannem Christo præstitisse, nullus ignorat.

Tertul. de Pudicitia. cap. 1.

At quænam decreta essent a Romano Pontifice (is enim non alius quam Zephyrinus putandus est) ex ijs quæ sunt a nobis dicta superius, quæ vt oppugnet, commentarium ipse scripsit, iam videamus. Cum a pudicitia laude narrationem ipso suæ lucubrationis ingressu fuisset auspicatus: mox aduersus Romanum Pontificem, quasi pudicitie refragatorem & aduersarium, eo quod mœchis & fornicarijs poenitentibus veniam spondidisset, stylum procaciter acuens ait: Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium] at quodnam illud, mox recitans subdit: PONTIFEX scilicet MAXIMVS, EPISCOPVS EPISCOPORVM DICIT: EGO ET MOECHIAE ET FORNICATIONIS DELICTA POENITENTIA FVNCTIS DIMITTO.] Existimo potius partem hanc edicti fuisse, quam ipsum integrum, cum eo primum se bigamiam Apostolica tolerantia & Ecclesiæ consuetudine hætenus vsurpatam, non rejicere testaretur: quibus postea illud etiam subiecisset: Ego & mœchiæ & fornicationis delicta poenitentia functis dimitto.] in quod ille fremens: O edictum cui adscribi non potest bonum factum! Et vbi proponetur liberalitas ista? ibidem opinor in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Illic eiusmodi poenitentia promulganda est, vbi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quo cum spe eius intrabitur] alludit nimirum ad fornicum ac domorum meretriciarum postes, quibus singulis (vt diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium) præfigi solerent tituli, quibus scorti nomen & conditio prænotaretur secundum illud Iuuenalis^b:

ZEPHYRINI PAPA DECRETI VERBA.

CHRISTIANI TIBERIVS MONTANO

Iuuen. lib. 2. Satyr. 6.

Titulum mentita Lycisse]

Oblatrans miser, eo loco dignum esse edictum illud ad libidinem, illex, ait. Ac proinde subdit: Sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronunciat, & virgo est? Absit, absit a sponsa Christi tale præconium] hæc ipse.

TERTULLIANI OBSTINATA SEVERITAS.

Pro dolor! tam densa caligine ingenium adeo nobile offundi valuit, vt quod Christus viuens fecerat adulteræ indulgendo, & publicam in ciuitate peccatricem suscipiendo, peccatumq. dimittendo: ipse nouo afflatus spiritu, sui ipsius Pseudoparacleti auctoritate neget in Ecclesia faciendum? At si non satis exemplis Christi, verbis saltem Christi debuisset admoneri, & apertæ lucis radijs illustrari. Et vbinam quæso, quod dixit Dominus^c, simillimos illi alloquens Pharisæos attollentes de legis obseruantia supercilium? Meretrices & publicani præcedent vos in regnum Dei.] An rogo, suscipiendæ incælū meretrices forent, nisi prius erroris poenitentes fuissent ab Ecclesia in terra receptæ? An dedignaretur eas recipere hic Ecclesia, quas sciret Christi testimonio esse recipiendas in cælū? Purior ne esse potest Ecclesia Paradiso, vel Episcopus Deo sanctior; vt quod cælū suscipit, proscribat Ecclesia; & quod Christus recipit, homo rejiciat? Sed hæc obiter nō est enim nobis consilij nec otij retundere pluribus hominis impudentiā, cum ex Hieronymi

Luc. 21.

CHRISTIANI TIBERIVS MONTANO

saepe citata sententia: ipsas hæreses tantū propalasse, sit etiam confutasse: eiusmodi enim ipse profert veritatis elogium, cum de ijs ipsis Montani dogmatibus, quorum tam audax Tertullianus patrociniū suscepit, ad Marcellam^a scribit epistolam.

Hier. epist. 54.

Ceterum quod ad Romani Pontificis edictum pertinet: nihil prorsus noui fuit eius auctoritate decretum; sed quod semper in Ecclesia Romana immo & totius orbis Catholica fuerat custoditum, id ipsum, quod recens emergentes hæretici impugnarent: scripto edicto, firmius ipse stabilire proposuit. Id quidem absque aliqua controuersia in Ecclesia catholica factitatum, quæ scribit Irenæus^b de feminis a Marco seductis, nec fornicationis tantum, sed & hæreseos labe conspersis, ad Ecclesiam redeuntibus, ac in ea exomologesin facientibus, plane declarant. Quod vtique Ecclesia non faceret inconsulto, sed (vt dictum est) Christi Domini nostri exemplis & doctrina commonita; ac in

Iren. lib. 2. cap. 9.

super Pauli Apostoli facto compulsa: quippe qui non simpliciter mœchum, vel fornicarium, sed turpissimo incæstu foedatum, mox poenitentem in Ecclesiam recipiendum esse præcepit. Sed quid amplius? ipse cum sibi constaret, suiq. compos esset, olim in libro quem scripsit de Poenitentia, Ecclesiam iure recteq. recipere poenitentes, & peccata dimittere constantissime affirmauit.

2. Cor. 2.

Tertul. de Poenit. in fi.

At quæ Tertullianus de edicto a Romano Pontifice publice in Ecclesia promulgato, vniuersaq. simul Ecclesiæ præscripto tradit: antiquam illam in Ecclesia œconomiam insinuat, ac potissimum in ea Romani Pontificis auctoritatem testatam reddit: nimirum eius partium esse, hæreses emergentes, rectam fidem & disciplinam Ecclesiasticam corrumpentes, edictis editis cohibere, legesq. pariter Ecclesiæ vniuersæ præscribere, titulumq. illis præfigere, quem ipse Tertullianus recitans ait: PONTIFEX MAXIMVS, EPISCOPVS EPISCOPORVM. Quod si quis hæc verba esse Tertulliani potius quam edicti contendat: ironice certe dicta nunquam poterit demonstrare: quippe qui non de Romana se tantum Ecclesia loqui, sed de vniuersali, quam Catholicam dicimus, declarat inferius: Non enim se a Romana tantum, sed ab omnibus illi in hærentibus communione Ecclesijs descuiisse libere profitetur; quorum fideles omnes Psychicos nominat: quibus omnibus quod auctoritate præpolleret Episcopus Episcoporum, tale quod recenset, edixisset edictum: alias nulla ratio fuisset, Romanum Pontificem potius quam ceteros Orthodoxos Episcopos, illud statuere, cum omnes æque eandem hæresim detestarentur: nec in eum magis quam in ceteros inuchi Tertullianus arripuisset occasionem. Sed equius dici posse videtur, verba illa non esse Tertulliani, sed ab ipso recitata ex edicti illius inscriptione: eiusdem nãque auctoris fuisse tituli illa verba, cuius ab eo recitantur verba decreti: quod ille impugnaturus, a titulo incipit recitare.

ROMANI PONTIFICIS AVCTORITAS IN ECCLESIA.

Sed quid sibi vult eiusmodi duplicis tituli nomenclatura? Quod ad primum spectat: dicebatur Urbis Episcopus, Pontifex Maximus: cum enim alij Episcopi (vt a nobis alibi fusius pluribusq. exemplis est demonstratum^c) dicerentur omnes æque Summi sacerdotes, atque Pontifices: qui loco Petri in Ecclesia gererent Christi vicariam præfecturam, respectu aliorum Pontificum, summorumq. sacerdotum, appellandi merito erant Pontifices Maximis: quod ex prærogatiuis a Christo Petro concessis, sicut ille habetur inter Apostolos princeps, ita inter alios Summos sacerdotes atque Pontifices, sic dictos Episcopos, Romanus Episcopus ad illorum distinctionem Pontifex Maximus diceretur.

Notat. in Martyrol. Rom. die 9. April.

Sic quoque discriminatur ab alijs Pontificibus Summus sacerdos apud Leuiticum^f cū dicitur: Pontifex, idest sacerdos Maximus] nimirum quod æque essent apud Iudæos alij quoque Pontifices ac Summi sacerdotes. Sicut pariter apud Gentiles Romanæ superstitionis cum plures essent Pontifices, ijdemq. sui cuiusque ordinis summi & auctoritate maximi: qui tamen iudiciaria potestate ceteris emineret, solus Pontifex Maximus dicebatur. Hinc apud Festum: Ordo sacerdotum æstimatur deorū] & infra: Maximus quisque: Maximus videtur Rex, nempe Sacrificus: deinde Dialis: post hunc Martialis: quarto loco Quirinalis: quinto Pontifex Maximus.] & paulopost: Rex, quia potentissimus: Dialis, quia vniuersi mundi sacerdos: Pontifex Maximus, quod iudex habetur rerum diuinarum, humanarumq.] hæc Festus.

Leuit. 21.

Fest. in verb. ordo.

Quod igitur in Ecclesia Dei ex Gentibus magna ex parte collecta Regale Christi sacerdotiū vnum idemq. sit, & in primariæ sedis Episcopo potissimum declaratum, qui non tantū Urbis sed Orbis Sacerdos summus existat; ac insuper a Deo rerum diuinarū humanarumq. arbiter constitutus, iudiciaria potestate super omnes effulgeat: apposite Pontifex

tifex Maximus dictus est, & Episcopus Episcoporum. Illud ob insignem sacerdotij eminentiam: istud additum, ne quod apud Gentiles quinto loco positus haberetur Pontifex Maximus, alios supra se vel sibi æquales videretur habere Pontifices. Sicq. Pontificis Maximi nominis amplitudini iure iunctus est titulus, Episcopus Episcoporum. Quibus quidem titulis non in omnibus rebus vti soliti esse videntur; sed cum quid publice in vniuersali Ecclesia edicendum esset, vt in præsentiarum accidit in promulgando decreto de recipiendis in Ecclesiam fornicarijs poenitentibus, de quo illud Tertullianus: ^a Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium: Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit. Ego &c.] At de his hæcenus, iam vero ad eundem Tertullianum redeamus.

^a Tertul. de pu dicit. c. 1.

RITVS RECIPIENDI POENITENTES.

^b Tertul. de pu dicit. c. 13.

PASTORIS OUEM GESTANTIS IMAGINEM.

^c Ibid. c. 7.

^d Luc. 15.

^e Tertul. de pu dicit. c. 10.

^f Lib. de Rom. Pontific. in Zephyrino.

^g 7. August. b.

^h Tertul. in Apolog. c. 23.

DE PALLIO EPISCOPALI.

ⁱ Ibid. lib. 2. epist. 230.

Rursum vero dum in eundem Romanum Pontificem poenitentes recipientem inuehitur, inter alia multa, pristinum illum ritum quo publici poenitentes Romæ ab eodem in Ecclesia recipi solerent, describit his ^b verbis: Et tu quidem poenitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens, conciliatum & concineratum cum dedecore & horrore compositum prosternens in medium ante viduas, ante presbyteros, omnium lacrymas suadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem: inq. cum hominis exitum quantis potes misericordiæ illecebris, bonus pastor & benedictus Papa concionaris, & in parabola ouis capras tuas quæris; tua ouis ne rursus de grege exiliat, quasi non exinde iam liceat, quod nec semel licuit: ceteras etiam metu comples, cum maxime indulgens.] hæc de antiquo poenitentium recipiendi ritu.

Ex eo quoque commentario illud insuper antiquitatis referatur egregium monumentum; nimirum in sacris calicibus qui diuino ministerio celebrando essent vsui, effigiari consueuisse pastorem ouem humeris gestantem: quo sacerdotes admonerentur imitandum sibi esse diuinum illum pastorem, qui primus tam eximium pastoralis curæ ac charitatis specimen edidit, sic enim ait: ^c A parabolis licebit incipias, ^d vbi est ouis perdita a Domino requisita & humeris eius reuecta. Procedant ipsæ picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrum ne Christiano, an ethnico peccatori de restitutione collinet.] hæc ipse, perperam interpretatus parabolam illam: quam intelligendam esse tradit de ethnico ad Ecclesiam inducendo, non de lapso in eam per poenitentiam reuocando. Et inferius ^e iterum: Patrociniabitur pastor, quem in calice depingitis.] & cum subdit: Ego eius pastoris scripturam haurio, quæ non potest frangi.] plane significans ea allusione, calices illos fuisse vitreos: patenas quoque ministeriales fuisse vitreas, eiusdem Zephyrini Pontificis decretum ^f ostendit. At de antiquo & diu perseuerante calicis vitrei vsu, plura diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium, ^g vt eadem hic repetere videatur superfluum.

Sed de pastoris imagine ouem humeris gestantis cōplura exēpla vidimus in veterimo ante aliquot annos refoffo Priscillæ cœmeterio Via Salaria, vna cum nonnullis picturis, tū veteris tum noui Testamenti facta reddētib: quibus apertissime declaratur, sacrarū imaginū vsu fuisse communi consensu fidelīū in Ecclesia antiquitus cōsecratum. Quibus etiam planius demonstratur, quænam fuerit Tertulliani sententia, dum aduersus Gentes in Apologetico ^h ait: Igitur si statuas & imagines frigidæ mortuorum suorum simillimas non adoramus, quas milui & mures & araneæ intelligunt: nonne laudem magis quàm poenam merebatur repudium agniti erroris?] intelligens nimirum cultum imaginum idolorum quas antea coluissent, sed postea facti Christiani repudiaffent. Sed de vsu sacrarum imaginum satis a nobis dictum est superius Tomo primo, cum actum est de antiquis Ecclesiæ traditionibus.

Sed nec illud prætereundum, quod ait Tertullianus de recipiendorum poenitentium antiquo ritu: consueuisse illos prostratos lambere omnium qui adstarent, vestigia; certe & sacerdotum; certo certius & ipsius Pontificis: ad cuius pedes quoque accidere instar poenitentium fideles ceteri soliti semper fuerunt atque eos exofculari.

At non in Ecclesiæ calicibus tantum exprimebatur imago pastoris ouem perditam humeris gestantis, pastoralis indulgentiæ atque clementiæ typum præferentis: sed & in sacris quoque vestibus, alijs tamen signis idem repræsentabatur exemplū: nempe Episcopali illo indumento magni honoris insigni ex lana confecto, quod dicimus, pallium, de quo hæc Isidorus ⁱ Pelusiota ad Herminum scribens: Id autem amiculum, quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana non ex lino contextum, est ouis illius quam Do-

A

B

C

D

E

minus aberrantem quæsiuit, inuentamq. humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.] hæc Isidorus. Ex quibus videas vsu pallij in Dei Ecclesia vbique receptum; eiusq. mysterium ab auctore nobilissimo declaratum.

Quod reliquum est de eodem Tertulliani aduersus Catholicos de Pudicitia commentario scripto: eo furoris nequæ spiritus eum in transuersum egit, vt ex malo deterrimus, & ex maculoso plane turpissimus factus, horrendas blasphemias euomerit. Porro cunctos Tertulliani errores summa diligentia Pamelius in vnum collegit, vt nihil sit in his nobis amplius laborandum, a quo tametsi interdū in ordine temporū dissentimus (lector boni consulat) non eo consilio facimus, vt disertissimas nobilis ingenij lucubrationes labefactari aliqua ex parte velimus; quas, cū suggerit occasio, non desinimus prædicare.

At quod ad spectatissimi hominis lapsus pertinet: magnum plane cum admiratione timorem fidelibus incussisse certum est, cum tam insignem, tamq. eruditum, recti amantem, ac omnibus plane numeris absolutum virum, sic viderint primo corruere, ac denique in profundū malorum omnium præcipitē ferri. Quamobrē hæc de eo Vincentius ^a Lirinensis, qui eodem cum Augustino sæculo vixit: Sed (inquit) & Tertulliani quoque eadem ratio est: nam sicut ille, nempe Origenes, apud Græcos, ita hic apud Latinos nostrorum omnium facile princeps iudicandus est. Quid enim hoc viro doctius? quid in diuinis atque humanis rebus exercitatus? nempe omnē philosophiā & cunctas philosophorū sectas, auctores, adfertoresq. sectarum, omnesq. eorum disciplinas, omnē historia-rum ac studiorum varietatē mira quadā mentis capacitate complexus est. Ingenio vero

nonne tam graui ac vehementi excelluit, vt nihil sibi pene ad expugnandū proposuerit, quod non acumine irruerit, aut pondere eliserit? Iam porro orationis suæ laudes, quis exequi valeat? quæ tāta, nescio qua, rationum necessitate conferta ^{*} est, vt ad consensum sui quos suadere non potuerit, impellat: cuius quot pene verba, tot sententiæ sunt: quot sensus, tot victoriæ. Sciunt hæc Marciones, Apelles, Paxeæ, Hermogenes, Iudæi, Gētiles, Gnostici, ceteriq. quorū ille blasphemias multis ac magnis voluminū suorum molibus, velut quibusdā fulminibus euerit: Et tamen hic quoque post hæc omnia, hic (inquam) Tertullianus Catholici dogmatis, idest vniuersalis ac vetustæ fidei parum tenax, ac disertior multo quàm felicior, mutata deinde sententia, fecit ad extremum, quod de eo beatus confessor Hilarius ^b quodam loco scribit: Sequenti (inquit) errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem: & fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio.] hucusque de eo Vincentius. Porro constat Tertullianum materiam ministrasse errantibus Nouatianis, quod Pacianus testatur, dum ait: Tertullianus vester est, nam multa inde sumpstis.] citat cōtra eos ipsius epistolam, quæ est liber de Poenitentia, quem olim Catholicus ediderat, quo profitebatur posse Ecclesiam peccata dimittere.

Quid autem post hæc egerit, nulla extat memoria: nisi quod Augustinus testatum reliquit, eum post hæc descuuisse a Cataphrygibus, suoq. nomine sectam instituisse, cuius sectatores Tertullianistæ fuerint nominati, de quibus hæc scribit ad Quoduultdeum: ^c Tertullianistæ a Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissime scripta, vsque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquijs durare potuerūt in vrbe Carthagenensi. Me autē ibi posito ante aliquot annos (quod etiā te meminisse arbitrator) omni ex parte consumpti sunt: paucissimi enim, qui remanserunt, in Catholicam transierunt, suamq. basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt.]

Præter eius errores superius recensitos addit illum docuisse, animas hominum pessimas post mortem conuerti in dæmones, illarumq. hic statum per traducem propagari. Propter erroris labes, quibus opuscula eius perpauca exceptis, sunt aspersa, censura Gelasij ^d relata sunt inter apocrypha: neque tamen est eorum lectio penitus improbata, immo suscepta ab omnibus aude. Nam licet cum adhuc recentior esset eius memoria, execrabilis omnibus propter apostasiā remansisset: tamē S. Cyprianus eū assidue lectitabat, de quo hæc S. Hieronymus ^e ad Pammachium: Beatus Cyprianus Tertulliano magistro vtitur (vt eius scripta probant) cum eruditi atque ardentis viri ingenij delectetur.] & ^f alibi: Vidi (inquit) ego quendam Paulum Concordiæ, quod est oppidum Italiæ, senem; qui se beati Cypriani grandis ætatis notarium, cum ipse admodum adolescens esset, Romæ vidisse diceret: referreq. sibi solitum, nunquam Cypri-

num

TERTULLIANVS IN PRO-FVNDVM MALORVM VENIT.

^a Vincen. Lirin. contra hæreses. cap. 24. QVALIS OLIM? TERTULLIANVS.

^{*} conferta.

^b Hilari. in Mas. can. 8.

TERTULLIANVS IN RETICIS. ^c August. de hæres. c. 86.

^d Gelas. in Concil. Rom. de lib. anth. & apocryph. ^e Hieronym. epist. 65.

^f Idem de scriptor. Eccl. Terr.

num absque Tertulliani lectione vnam diem pertransiisse, ac sibi crebro dicere: Da magistram, Tertullianum videlicet significans] hæc de lectione Tertulliani Hieronymus, de eodem solitus a dicere: Laudo ingenium hominis, damno hæreses] Idemq. affirmat de Trinitate librum Tertulliano tributum, esse Nouatiani: quem vt Tertulliani legitimum Orientales accepisse, suo loco dicturi sumus. At de Tertulliano hætenus.

a Idem in Apolog. adu. Rufin.

IESV CHRISTI.
ANNVS
217.

ZEPHYRINI PAPÆ.
ANNVS
15.

ANT. CARAC. IMP.
ANNVS
5.

AGRIPPINVS
EPISCOPVS
CARTHAGI-
NENSIS.

b August. de ba-
ptif. contra Do-
nat. lib. 2. c. 7.
c Cyprian.
epist. 55.

d Cyprian.
epist. 71.
CONCILIVM
AFRICANVM
SVB AGRIPPI-
NO.

e Aug. lib. 2. de
baptif. contra Do-
nat. lib. 2. c. 7. 8.

IMPROBATVR
SENTENTIA
AGRIPPINI.

CHRISTI anno ducentesimo decimosextimo, adscribuntur Fastis Consularibus B
Æmilius Lætus & Anicius Cerealis Cōsules, cum Antoninus annum quintum age-
ret in Imperio. Quo quidem tempore Christianis pacatissimo (certus tamen annus pe-
nitus ignoratur) cum Carthaginensi Ecclesiæ Agrippinus præfesset, qui his Tertulliani
temporibus sedere cœpisse creditur: ipse primus antiquam Ecclesiæ consuetudinem,
qua ratus haberetur hæreticorum baptismus secundum catholicæ Ecclesiæ formam
collatus, prætextu quodā pietatis, quod quæcumque hæreticorū essent, catholica Eccle-
sia deberet abominari, conuellere nisus: ingentium turbarum in Ecclesia auctor fuit.
Nam postea quod a prædecesore S. Cyprianus factum vidisset, mordicus propugnare nō
desistit. Nominat quidem illum S. Augustinus b eiusdem Cypriani prædecesorem, non
tamen quem ipse nullo medio fuerit consequutus: nam alibi c sicut Fabianum Corne-
lij, ita Donatum suum, qui antegressus ipsum sit, ponit Episcopum. Porro Agrippinus C
non ipse solus hæc videri voluit statuisse, qui ea de re omnes collegit Africæ atque Nu-
midia Episcopos: celebratoq. Concilio, omnium rogata sententia, de iterando baptif-
mate hæreticorum canonem statuit. De eo enim Cyprianus d in primis hæc scribit ad
Quinctum: Quod quidem & Agrippinus bonæ memoriæ vir, cum ceteris Coepiscopis
suis, qui illo tempore in prouincia Africa & Numidia Ecclesiam Dei gubernabant, sta-
tuit, & librato consilij communis examine firmavit: quorum sententiam & religiosam,
& legitimam & salutarem fidei, & Ecclesiæ catholicæ congruentem nos etiam sequuti
sumus.] hæc ipse. Existimamus tam celebrem Episcoporum conuentum his plane tem-
poribus, reddita in omnibus Ecclesiæ pace, collectum fuisse: cum antea (vt dictum est)
Imperatorum decreto atque Senatusconsulto omnes Christianorum coitiones interdi-
ctæ fuissent.

Ceterum id ne recte fecerit Agrippinus, & an eum iure secutus fuerit Cyprianus, S.
Augustinus e hæc tractans, aperit his verbis: Quam consuetudinem (suscipiendi ab hæ-
reticis baptizatos) credo ex Apostolica traditione venientem, sicut multa quæ non in-
ueniuntur in litteris eorum, neque in Concilij posteriorum: & tamen quia per vniuer-
sam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab Apostolis tradita & commendata creduntur.
Hanc ergo saluberrimam consuetudinem per Agrippinum prædecesorem suum dicit
S. Cyprianus quasi cœpisse corrigi. Sed sicut diligentius inquisita veritas docuit, quæ
post magnos dubitationis fluctus ad plenarij Concilij confirmationem perducta est: ve-
rius creditur per Agrippinum corrumpi cœpisse, non corrigi. Irruente itaque tam ma-
gna quæstione, cum de remissione peccatorum, & de spiritali hominis generatione: v-
trum posset apud hæreticos vel apud schismaticos fieri, difficile ratio redderetur, & præ-
cederet auctoritas Agrippini & nonnullorum, qui ei consenserant hominum in hac quæ-
stione deficientium, qui maluerant aliquid nouum moliri, quàm retinere consuetudinē,
cuius defensionem non intelligebant, irruerunt in oculos animæ verisimiles rationes, &
intercluserunt iter peruestigandæ veritatis.] hæc de Agrippini parum consulto facto in-
conuellenda antiquiori traditione Augustinus. Sed excusans Cyprianum subdit: Quam
tamen consuetudinem nisi prior ante Agrippinus & nonnulli per Africam Coepiscopi
eius, etiam per Concilij sententias deserere tentauissent: non auderet iste saltem ratio-
cinari aduersus eam. Sed in tam obscura quæstione turbatus, & vbiq. intuens vniuer-
salem robustamq. consuetudinem, coarctaret se potius & prece & intentione mentis
ad Deum, vt quod postea plenario Concilio visum est, id verum esse perspiceret, & do-
ceret. Sed cum fatigatum præcedentis Concilij, quod per Agrippinum factum est, ex-
cepisset,

A cepisset auctoritas; maluit prædecesorum suorum tanquam inuentum defendere, quàm
inquirendo amplius laborare; nam in fine epistolæ ad Quinctum ita ostendit: in quo
tanquam lectulo auctoritatis quasi fessus acquieuerit] atque subdit: a Hac attestatio-
ne satis ostendit, multo magis se fuisse commoraturum, si quod de hac re transmarinum
& vniuersale Concilium factum esset: nondum autem factum erat, quia consuetudinis
robore tenebatur orbis terrarum; & hæc sola opponebatur inducere volentibus nouita-
tem] hæc Augustinus. Sed insuper & ei æqualis Vincentius Lirinensis hæc de eodem
Agrippino: Quondam igitur venerabilis memoriæ Agrippinus Carthaginensis Episcopus
primus omnium mortalium contra diuinum canonē, contra vniuersalis Ecclesiæ regu-
lam, contra sensum omnium confacerdotum, contra morē ac instituta maiorū, rebapti-
zandū esse censebat: quæ præsumptio tantum mali inuexit, vt non solū hæreticis omni-
bus formam sacrilegij, sed etiā quibusdam Catholicis occasionem præbuerit erroris]

a Aug. de ba-
ptif. contra Do-
nat. lib. 2. c. 9.

B Ceterum etsi hæc de hæreticorum baptismo Agrippinus prior statuisse videatur, pri-
musq. habeatur auctor, quod Concilio conuocato, omnium sententia dogma firmaue-
rit: errandi tamen occasionem Tertullianum gentilem suum ei tribuisse, iure dici posse
videtur. Quippe qui olim cum adhuc in Ecclesia catholica esset, & hæreticos omnes acer-
bissimo odio infectaretur, omniq. ex parte eorum communicationē auersandam meri-
to existimaret: eo prolapsus est, vt nec baptismum cum illis communem esse debere,
putarit: ac proinde eos non recipiendos, qui ab illis antea fuissent baptizati, nisi illud
ipsum sanctum lauacrum in Ecclesia catholica eisdem Catholicorum ministerio esset
exhibitum. Quam quidem sententiam ne leuiter opinatus, vel obiter videretur protulif-
se: sed sanctum, pium, & omni ex parte constans Catholicum dogma ratus, nulla pror-
sus ratione habita consuetudinis, quam corruptelam existimauit, eo argumento com-
mentariū Græce conscripsit: sed non extat. Id quidē ipse testatur in libro quē de Baptif-
mo scripsit aduersus Quintillā, b sic dicens: Sane retexā quod supra omisi; ne imminetes
sensus videar interciderere. Vnus omnino baptismus est nobis tam ex Domini Euangelio,
quàm ex Apostoli litteris: quoniā vnus Dominus, & vnū baptifmū, & vna Ecclesia in cæ-
lis. Sed circa hæreticos sane quid custodiendū sit, digne quis retractet: ad nos enim editū
est: Hæretici autem nullum habent consortium nostræ disciplinæ, quos extraneos vtique
testatur ipsa adeptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est
præceptum: quia non idem Deus est nobis & illis, nec vnus Christus, id est idem. Ideoq.
nec baptismus vnus, quia non idem: quem cum rite non habeant, sine dubio non ha-
bent; nec capit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non ha-
bent, sed de isto plenius iam nobis in Græco digestum est.] hæc Tertullianus.

TERTULLIA-
NVS AVCTOR
ITERANDI HÆ-
RETICORVM
BAPTISMATIS

b Tertul. de ba-
ptif. c. 17.

D Quod vero non a Tertulliano, sed ab Agrippino dogmatis principium ducatur, nec in
defensionem sententiæ S. Cyprianus, vel alius testem ad stipulatore saltē, si non auctore
Tertullianum citet; illam existimo causam, quod cum Tertulliani nomen esset hæresi
infamatum: indignum putarunt nec non etiam periculosum, eundem in defensionem
accersere testem, vel potius sic demonstrare opinionis auctorem. Hæc licet Catholicus
olim Tertullianus conatus esset: tamen ex eo ingenium hominis audax aperte satis de-
monstratur, dum contempta antiqua Patrum traditione, quod sibi visum est rectum,
licet consuetudini aduersum, affirmare ac stabilire omnibus ingenij viribus studuit.

E Ex his recte insipientibus patet, quanto periculo quis antiquis traditionibus, licet sibi
minus probatis, vel fortasse scripturæ diuinæ visis aliqua ratione pugnatibus obniti non
curet: nam e traditionum firmitate semel alterutro pede conuulso, in abrupta hæresum
facile quis impellitur, vt miserrimo Tertulliano vidimus accidisse: cuius enormis ex-
cessus, hanc priorem omnibus causam extitisse, recte affirmari posse videtur. Sed mi-
ratus sum vehementer hæc de Tertulliano præterisse S. Augustinum & alios antiquo-
res, qui aduersus S. Cyprianum & prædecesorem eius Agrippinum & alios eius senten-
tiæ propugnatores plura scripsere. Nam demonstrasse tantum eius primum sententiæ
Tertullianum fuisse assertorem: vicisse aduersarios videri propemodum potuisset. Et
licet commentarium illum de Baptismo ante omnem hæresin scripsisse videatur: tamen
ex refractario ingenio hominis atque aspera nimis ac dura animi eius insolentia quid
tale adeo dignum progredi videri poterat, quod antiquæ Ecclesiæ traditioni præ-
ferri a quopiam meruisset? Nec est quod dici possit, librum illum fuisse suppressum,
ex quo S. Hieronymus c testimonium tam expresse citat. Ceterum, quod incertum
sit quo

c Hier. de scrip-
Ecc. in Luca
ex Tertul. de
baptif. c. 17.

fit quo potissimum tempore vixerit Agrippinus: nec etiam exploratū haberi posse videtur: num certe eam de baptismo hæreticorum sententiam Agrippinus a Tertulliano, an vero hic ab illo fuerit mutuatus: cum præsertim illa verba præmittat: Ad nos enim editū est] nempe quod sequitur de hæreticorum baptismo irritando: perinde ac illa ipse acceperit ab Agrippino. Sed in obscuro verborum illorum sensu, non est quod quisquam tuto affirmare possit, & vestigijs insistere certæ sententiæ: at de his modo satis.

VLTIUS DE NECE CHRISTIANORVM. a Spartian. in Caracallo. b Dio in Caracallo.

Eodem anno Antoninus Imperator cum Germaniam, inde Asiam, ac postea Syriam peragrasset, Alexandriam veniens, dum de Ægyptijs (cum illudentibus vindictam excepit: Christianū sanguinē in persecutione sub Seuero immaniter fufum nesciēs vltus est. Dato namque signo (inquit Spartianus^a) militibus, vt hospites suos occiderent, magnam cædem Alexandria fecit] Dio^b autem rem gestam his verbis fusius prosequutus est: Antoninus licet se maximo amore prosequi Alexandrum ostenderet, tamen ciues eius omnes pene sustulit: cum enim se ab eis argui, & illudi intelligeret multis de causis, sed præsertim propter cædem fratris: dissimulata ira, profectus est Alexandriam, fingens se magno eorum desiderio teneri. Post vbi in suburbium venit, primos eius ciuitatis, qui ipsi cum sacris atque abditis rebus processerant obuiam, excepit perhumaniter, eosq. admissos in conuiuium interfecit. Post armauit omnem exercitum, inuasitq. urbem: moxq. imperauit omnibus Alexandrinis, vt domi manerent: ipse vias occupauit & tecta. Et ne sigillatim calamitates persequare, in quas tunc misera vrbs incidit, tantam in ea cædem fecit, vt non sit ausus numerum interfectorum proferre; sed scripserit ad Senatū: non referre qui & quot occisi essent, propterea quod omnes idem meriti fuissent.

ΑΠΙΣΤΑΤΗΡ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΙΑΥΡΟΙ ΕΙΣ ΤΙΤΑΛΑΡΙΑΝ

ΑΠΙΣΤΑΤΗΡ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

e Herod. lib. 4.

Pecunia partim direpta est, partim interijt. Periere cum Alexandrinis peregrini multi, cum ijsq. ingens copia eorum qui cum Antonino venerant, eo quod ignorarentur. Nam cum permagna esset ciuitas, in eaq. cædes fierent dies noctesq. nemo poterat, licet maxime cuperet, alterum discernere, sed moriebatur quis vt fors ferebat: atque eorum corpora statim proieciabantur in profundas fossas, vt ceteris incognita esset magnitudo calamitatis. Idq. vbi factum est in ciues: peregrini omnes ex vrbe expulsi præter mercatores; eorumq. facultates direptæ sunt, fanis etiam quibusdam expilatis. Horum magnam partem Antoninus præfens, vidensq. gerebat, imperabatq. multa de templo Serapidis, in quo erat dies noctesq. homo tot cædibus pollutus] hæc de clade Alexandrina Dio. Eadem quoque pluribus narrat Herodianus^c & quidem lamentabilius, ad quem amandamus lectorem. Certe quidem quod nulla alia ciuitas orbis tot tantaq. passa sit ab hac truculentissima fera nisi Vrbs Romana & Alexandria, illud quod diximus indicat: sub persecutione Seuero nullibi acrius in Christianos esse sæuitum, quàm in his ciuitatibus, memoriæ proditum esse. Quod vero nulla sit nostrorum querela, ab Antonino negotium Christianis esse faceffitū: illis sane aliquo modo in tanto discrimine fuisse diuina ope consultum, mihi facile persuadeo. Sed & memor fortasse lactis quod suxerat Christianum, siuerit eos solos in tanta Gentilium clade in pace agere: si quæ tamen valebat apud trucem atque immanem belluam recti ratio.

ΑΠΙΣΤΑΤΗΡ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

IESV CHRISTI. ANNVS 218. ZEPHYRINI PAPÆ. ANNVS 16. ANT. CARAC. IMP. ANNVS 6.

ABAGARVS REX CHRISTIANVS. d Dio in Caracal. e Herod. lib. 4.

ADVENIENTE anno Domini ducentesimo decimo octauo, Sabino secundum & Annullino Coff. Antoninus Imperator in Orientem profectus, Parthos dolo potius quàm armis subegit, venientemq. ad se Abagarum Regem Osroenorum tanquam amicum & Romanorum socium, coniecit in vincula, eiusq. regiam Rege destitutam cepit] hæc Dio. Herodianus^e autē pluribus, licet non nihil a Dione dissentiat. Hic ille Abagarus, quem his temporibus regnantem in Edeffa Africanus historicus Christianum fuisse, & virum sanctū prædicat, cuius Africani rerum Ecclesiasticarū scriptoris nobilissimi testimonium Eusebius citat in Chronico, anno sequenti. Inierat amicitiam cum Seuero Antonini patre Abagarus, quam & datis obsidibus confirmarat, vt ex Herodiano^f superius dictum est: sed rupti federis, ante quàm præterlaberetur annus, Antoninus pœnas dedit, occisus (vt dicitur) a suis inter Edeffam & Carram.

f Idem. lib. 3.

Totus

A Totus posthæc fuit Antoninus Imperator in magicis artibus perscrutandis. Cum enim de futura breui eius morte multa essent præfagia: ipse (inquit Dio^a) inuocatis multis dæmonijs malum studebat effugere. Additissimum fuisse hisce Romanorum etiam legibus improbatis artibus, idem auctor affirmat: Apolloniumq. Tyaneum magica arte olim clarum, iam defunctum magnis honoribus coluisse tradit, sic dicens: Magis & præstigiatoribus ita delectabatur, vt Apollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus, laude & honore affecerit. Hic præstigiator fuerat solers & magus, eiq. monumentum faciendum curauit] Ad hæc prouocamus Hieroclem impium, qui pro Tyaneo commentarium elaborauit, eumq. Christo conferre non puduit: cum ethnicorum historicorum quoque testimonio præstigiatores fuisse & magos, sed a sceleratissimo omnium Imperatore diuinis honoribus auctum, appareat. Necromantiæ quoque studuisse, multasq. defunctorum animas ab inferis, vt ab eis exploraret occulta, euocasse, idem auctor testatur.

a Dio in Caracal. ANTONINVS MAGIÆ INTENTVS.

B Ceterum illud mirum, quod cum sic compositus moribus omnium improbatarum curiositatum esset explorator exactissimus: damnaret tamen omnes, qui remedia quædam ad collum appendebant. Nam de ipso tradit Spartianus^b damnasse omnes, qui remedia quartanis & tertianis collo annexa gestabant. At quænam hæc esse solerent, Plinius^c narrat sic dicens. Item in quartanis fragmentum clauis a cruce inuolutum lana collo subnectunt, aut spartum e cruce: liberatoq. condunt cauerna, quam sol non attingat] Quæ traduntur Gentiles factitasse de clauis, vel sparto ex cruce sublatis: fortasse accidit, ea auferri ex crucibus illis quibus (quod sæpe accidere consueuerat) Christiani affixi fuissent, vnde & virtutē aliquam haulissent. Nam si ex magica superstitione ea illis præstandi vis inerat: quo modo eius facultatis studiosissimus hæc adeo auersatus non potius in pretio habuisset? Sed ipse magiæ deditus (vt Iuliano apostatæ accidit) quod dæmones crucem vehementer exhorescere didicisset, eadem execratus præcepit vt talia remedia gestantes seuerissima animaduersione punirentur.

b Spartian. in Caracal.

c Plin. lib. 28. cap. 4.

C At de eius flagrante magiæ studio præter illa quæ dicta sunt, hæc addit Herodianus^d. Cum suapte natura curiosior esset, non hominum modo res cognoscere studebat; sed deorum, dæmonumq. etiam rimari arcana: metuq. semper insidiarum nullis non oraculis incubabat, accitis vndique magis, astrologis, aruspibus, ac nullo plane præterito, qui huiusmodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque suspectans vt parum vera loquentes, omniaq. ad assentationem vaticinantes: scribit ad Maternianum quendam, cui rerum suarum omnium curam in Vrbe crediderat, & quem sibi ex amicis omnibus fidissimum putabat, consciūq.

d Herod. lib. 4.

D omnium secretorum habuerat, magos vndique optimos conquirat, atque euocatis manibus de fine ipsius vitæ consulat] hæc facta sunt hoc anno, imminente iam vitæ exitu. Sed hæc de eius magiæ studio hic volumus recitasse, quod magis admiratione dignum sit, hominem sic affectum a Christianorum excidio temperasse, ad quod (si alia omnis occasio præterijisset) dæmones impulsores haberet: hisce enim studijs deditos Imperatores, Christianos infensissimos habuisse, eosdemq. persecutione vexasse, superius sæpe multis exemplis est demonstratum. Sed qui fecit ventis pondus, eos^e non nisi suo arbitrio flare permisit.

e Iob 28.

IESV CHRISTI ANNVS 219. ZEPHYRINI PAPÆ ANNVS 17. MAC. ET DIADVM. IMP. ANNVS 1.

A NNO Domini ducentesimo vndeicesimo, Præfente & Extricato Coff. sexto Idus Aprilis, Antoninus Imperator in Mesopotamia inter Edeffam & Carras, Martiani Centurione pugione confossus occiditur, cum imperasset annos sex, menses duos, dies quinque, ætatis annum agens vndetrigesimum: hæc Dio. Spartianus^f autem eum octauo idus Aprilis occisum tradit, vixisseq. annos quadraginta tres: sed mendum irrepisse in codicem, nisi mendacem dicere velimus auctorem, opus est affirmare. Hic tamen omnium dirissimus (idem ait Spartianus) & vt vno completar verbo, parricida & incestus, patris & fratris & matris inimicus a Macrino, qui eum occiderat, timore militum maxime prætorianorum, inter deos relatus est: habet templum,

ANT. CARAC. OCCIDITVR.

f Dio in Caracal. g Spartian. in Caracal.

Ann. Eccl. To. 2.

Dd plum,

plum, habet falios, habet sodales Antonianos] hæc ipse. His scilicet recentibus dijs ex putidissima omnium hominum face comparatis fulciebant superstitionem Gentilitiam collabentem. Post diem quartum a nece Imperatoris Opilius Macrinus a natione Maurus, ex ciuitate Cæsarea, Præfectura prætorij in primis nobilis, in exercitu cum Audentio principem locum tenens, conciliatis sibi multarum rerum promissione militibus, Imperium adeptus est vna cum filio Diadumeno æque Imperatore dicto.

Lamprid. in Diadumen. & Jul. Capitol. in Macrin.

Hoc eodem anno, cum adhuc viueret Antoninus annum auspicatus sui Imperij septimum, tradit Epiphanius b, inuentos esse Hierico in dolio occultatos diuinæ scripturæ libros ex Hebræo in Græcum versos, quam nominant Quinctam editionem. Quo modo autem inuenta sit ab Origene, in ipsa scriptū esse testatur Eusebius. c Venabatur hæc ipse Origenes, simulq. alias alijs præteritis temporibus editas colligebat. Quonam modo autem septima demum inuenta translatione, Hexapla nobilissimum opus elucubravit, suo loco dicturi sumus.

MACRINVS ET DIADUMENVS IMP. b Epiph. de mensur. c Euseb. lib. 6. cap. 22.

Hoc itidem anno Macrino Imperante, defuncto Asclepiade Episcopo Antiocheno, in eius locum successit Philetus, qui sedit annos duodecim.

IESV CHRISTI ANNVS 220. ZEPHYRINI PAPÆ ANNVS 18. ANT. HELIOG. IMP. ANNVS 1.

CHRISTI anno ducentesimo vicesimo, Diadumeno & Aduento Coss. octauo Idus Iunij, Macrinus & Diadumenus filius ambo Imperatores a militibus rebellantibus occisi sunt, cum imperassent annum vnum, mensem vnum, dies vigintiocto. Horrenda quædam de Macrini sæuitia scribit Iulius Capitolinus: nam præter militum cruces, aliasq. seruiles pœnas in eisdem ab eo irrogari solitas; addit de duobus militibus, quos quia se hospitis ancillæ miscuissent, ipse duobus apertis bobus, claudi exertis capitibus, atque insui iussit. Tribunum qui excubias deferi passus esset, carpento rotali superadnexum per totum iter viuum atque exanimem traxit: Viuos mortuis alligans, sic longa tabe confectos (restituens Mezentij dira supplicia) mori cogebat. Hæc nolimus præterijisse; ne quis pro monstro habeat, si immanissimas quasdam pœnas martyribus illatas in Actis ipsorum legerit ab infensissimis fidei hostibus; cum tam immania ab Imperatore in suos milites exhibita nouerit mortis genera.

MACRINI SÆVITIA.

M. AVR. ANT. HELIOGABALVS IMP. d Dio in Macrin.

Sublatis Macrino & Diadumeno Augustis, ab eodem exercitu subuectus est in Imperium M. Aurelius Antoninus Heliogabalus Antonino Caracalla natus, d vt creditur ex Seonide Mefæ sororis Iuliæ Augustæ filia, quam alij Semiamiram vocant, Mammeæ sororem. Hic agens sacerdotem in templo Solis in Phœnicia, quod populi illi Solem nominarent Heliogabalum, inde cognomentum duxit, vt Heliogabalus diceretur: cum aliqui ob infamissimum vitæ cultum, alijs quoque sit nominibus appellatus, vt a Dione Sardanapalus & tandem Tractitius & Tiberinus; sed hæc post mortem, quod tractus in Tiberim mersus sit. Quantum hic omnes impurissimos superauerit turpitudine Imperatores, Dio, Herodianus atque Lampridius fidem faciunt. Temperamus ea referre, quæ nec illi quidem absque rubore, aliqua tantum ex parte, & quo fieri potuit moderatus, enarrarunt.

d Dio in Macrin.

d Dio in Macrin.

HELIOGABALVS DEVS ROMANVM ADVECTVS.

Lamprid. in Heliogab. HOSTIS DEORVM HELIOGABALVS.

Hic in Syria ante Macrini eiusq. filij e necem, decimosexto kalendas Iunij, Imperator ab exercitu acclamatur, & morte Augustorum in Imperio stabilitus, Romam veniens deum suum, cuius sacerdos fuerat, Heliogabalum secum aduexit, quem dijs omnibus Romæ cultis voluit anteponi. Cuius rei agendæ studio inflammatus, eo vsque processit, vt vellet omnes alios cessare deos, omniumq. hominum religiones antiquari, atque agere vt Heliogabalum, cui nobile templum mox in Palatino erexit, omnes colerent: cuius rei causa Gentilitiæ superstitioni magnum attulit detrimentum, vt Lampridius f narrat his verbis: Vbi primum ingressus est Urbem, ommissis ijs quæ in propinqua gerebantur, Heliogabalum in Palatino monte iuxta ædes Imperatorias consecrauit, eiq. templum fecit; studens & Matris (deorum scilicet) typum & Vestæ ignem,

ignem & Palladium & Ancilia & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum, & id agens ne quis Romæ deus, nisi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea, Iudæorum & Samaritanorum religiones & Christianam deuotionem illuc transferendâ, vt omnium culturam secretum Heliogabali sacerdotiū teneret] & inferius: Ignem perpetuum extinguere voluit; nec Romanas tantum extinguere voluit religiones, sed per orbem terræ vnum studens, vt Heliogabalus deus vnus vbique coleretur. Et in penum Vestæ, quod solæ virgines foliq. Pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse, omni contagione morum cum his qui se polluerant, & penetrale sacrum est auferre conatus: cumq. feriam quasi veram rapuisset, quamuis virgo Maxima falsam monstrauerat, atque in ea nihil reperisset, applosam fregit] hæc & alia de his Lampridius.

Sed nonnisi diuino consilio factum esse creditur, vt quod minus licebat facere Christianis, ipsorum præstitit Imperator, iusteq. in eos animaduersum; vt qui veri Deum cultum recipere detrectassent, peregrinum deum colere, & gentilium deorum iacturam pati cogerentur. Quis vnquam existimare poterit absque diuina prouidentia factum, vt prisca illa Romanæ superstitionis monumenta, ac totius Reipublicæ munimenta tanto studio ex regionibus etiam externis conquisita, tot laboribus custodita, tanto ciuium sanguine ab hostibus defensa, ac summa denique industria aucta, adolescentuli imperantis libidine adeo fuerint ignominiose prostrata nullo reclamante Pontifice, nec (quod solitum erat religionis ergo) contradicente Senatu. Sicq. illa numina, quibus preces funderent, vota nuncuparent, nudipedalia & lectisternia exhiberent, in quæ spes omnis Senatus populiq. Romani esset in bello & pace iugiter collocata: illa ipsa inquam (quod maioris est admirationis) non ab hostibus urbem inuadentibus, non a Christianis eadem numina execrantibus, sed ab ipso eorum Imperatore, quem exercitus elegisset & Senatus comprobasset, fuerint violata, amota, ac turpissime profanata. Verum hæc facta sunt postea, cum Romam se contulit Heliogabalus: qui (vt auctor est Herodianus a) hoc anno hiemauit Nicomediæ, sequenti vero Romam abiit, quo etiam venit vnacum matre & auia necnon Mammea sorore matris ipsius Augusti, quæ erat mater Alexandri, laudatissima femina, procul abhorrens a sororis infamissima vita: & sicut illa qualis ipsa esset, talem filium educauit; ita & ista optimis moribus suum instituit, prudentissima sane femina, scriptorum omnium præconio celebrata, de qua modo tantum, vt omittamus cetera quæ ab instituto abhorrent, quæ de ea sic scribit Eusebius b huc in medium adducamus.

Mammea mulier, si qua alia virtute & pietate spectatissima, vita & moribus cum primis religiosa, cum Origenis fama ita celebris passim hominum vagaretur sermone, vt ad eius etiam aures perueniret: permagno videbatur æstimare, si non solum viri dignaretur aspectu, verum etiam eius in sacris litteris intelligentiæ quam omnes admirabantur, periculum faceret. Illa igitur iam tum Antiochiæ commorans, per turbam satellitum illum ad se accersiuit. Apud quam ille vbi ad tempus moram fecerat, & multa quæ ad gloriam Domini & diuinæ eius disciplinæ ac potentiæ amplitudinem spectabant, ei exposuerat: ad consueta studia & exercitationes se mature recepit] hæc Eusebius de Origene; quem cum constet sub Zephyrino Papa venisse Romam, his vltimis ipsius Zephyrini temporibus accidisse putamus: & fortasse eo Mammeam sequutus est. Eusebius autem eam prætexit quoque causam eius Romam aduentus, sic dicens c: Adamantius (hoc enim erat etiam Origeni nomen) Zephyrino eisdem temporibus Romanam Ecclesiam gubernante, scribit propterea se Romam iter suscepisse, quod sibi admodum erat in optatis, Ecclesiam Romanam plane antiquissimam visere] hæc Eusebius. Venisse autem rursus Origenem Romam temporibus Philippi Imperatoris, cum illic Plotinus Platonicus profiteretur, dicemus suo loco.

HERODIANVS.

a Herod. lib. 5.

b Euseb. lib. 6. cap. 15.

MAMMEA MATER ALEXANDRI.

ORIGENIS ROMAM ADVENTVS.

c Euseb. lib. 6. c. 12.

d Euseb. ibid.

ORIGENES DOCTOR ALEXANDRI.

Subdit de Origene Eusebius d: Romæ non diu commoratus, Alexandria reuertitur, atque ibi consuetū docendi munus studio omni & industria exequitur: idq. Demetrio illius Ecclesiæ Episcopo etiam tum eum admodū adhortante, & precibus prope efflagitante, vt fratribus non grauaretur esse adiumento] & inferius: Tanto porro studio, atque cupiditate sacrarum litterarum accurate peruestigandarum ducebatur Origenes, vt linguam etiam Hebraicam studiose perdisceret, & non modo vetera scripturarum exempla

plaria apud Iudæos Hebraico sermone scripta, custoditaq. sibi acquireret, verum etiam aliorum interpretationes, qui præter Septuaginta sacras litteras conuertissent exquisite indagaret] hæc Eusebius eius commendans studium in Hexaplis elaborandis: sed quæ subdit de Ambrosio intexamus.

Euseb. lib. 6. cap. 13. AMBROSIVS STUDIOSVS ORIGENIS.

Per idem tempus (inquit Eusebius a) Ambrosius qui Valentiniani erroris prauitate erat infectus, ipsa veritate cuius partes Origenes in disputando susceperat, conuictus, confutatusq. ac veluti lucis splendore interiore mente illustratus, rectæ & Ecclesiasticæ fidei se totum addixit. Alij etiam complures exquisita doctrina imbuti, propter celebrem famam, quæ de Origene vbique emanauerat, ad eum se conferebant, periculum, de accurata, accumulataq. viri in sacris litteris facultate & notitia facturi] Non tantum Ambrosium, sed & alios hæreticos ad Catholicam fidem conuertit: horum namque fidem facit de Recta in Deum fide scriptus ab eo commētarius, in cuius apposita præfatione hæc primo leguntur: Nonnunquam multi philosophi, qui a nostra disciplina abhorrebant, interdum & hæretici ad eum disputaturi veniebant. Cumq. frequens instituta esset disputatio, multos Gentiles, quibus cum vt idolorum insanum cultum detestaretur, persuasisset, ita comparauit, vt martyrij coronam sint adepti. In his etiam fuit Ambrosius, qui Origenis æmulus factus, & ab eo nostris decretis institutus, se a Valēti, Marcionisq. hæresi se creuit, & remouit. Quod cum hæretici quidam tunc intellexissent, malo animo consilioq. impulsu, disputandi causa venerant ad Adamantiū, delectoq. sermonis sui iudice philosopho, qui a Christiana religione obhorrebat, initium fecerunt disputandi. Ad extremum penes vniuersam Ecclesiam catholicam fuit victoria; quo factum est, vt multi Gentiles & hæretici etiam cum Eutropio iudice religionem Christianam approbarent & crederent: hæretici quidem sunt Megethius, Marcus, Drosorius, Valens, & Marinus] hæc ibi.

ORIGENIS EXCELLENTIA IN SCIENTIIS OMNIBVS.

Ad hæc Eusebius: Infiniti porro hæretici & philosophi non pauci omni litterarum genere cum primis eximij, studiose & attente ei animu aduertebant, & præterquam quod sacris & diuinis litteris, exteris præterea disciplinis, quæ ad philosophiam attinebant, aliqua ex parte ab illo eruditi institutiq. fuerunt: Illos item quos ingenij acumine, & bonitate valere intelligebat, Philosophiæ cognitione, Geometria, Arithmetica & alijs id genus artibus, quæ ad grauiora studia viam muniunt, informauit excoluitq. Deinceps ad philosophorum sectas, eorumq. opiniones perdiscendas duxit, & libros ab illis conscriptos eis exposuit, cum præclare in eos commentando, tum perspicaci mentis solertia in singula intuendo, adeo vt philosophus plane insignis esset omnium Græcorum sermone prædicatus. Complures item qui ingenio erant paulo obtusiore, ad humaniores litteras, quæ sunt in communi consuetudine positæ perdiscendas impulit: asseuerans eos non parum fructus & commoditatis ex illis, & ad sacram litterarum cognitionem, & ad mentis ad easdem ingrediendas præparationem percepturos. Vnde sæcularis, vt ita dicam, litteraturæ ex philosophia petita studium & exercitationem sibi in primis necessariam existimauit. Illius vero singularis præstantisq. in his rebus progressionis testes sunt Græcorum philosophi, qui eius temporibus claruerunt. In quorum libris crebram huius viri mentionem inuenimus: propterea quod nonnulli aliquando suos libros illi dedicabant; interdum lucubrationes ad eum tanquam ad magistrum, quod de illis iudicium faceret, referebant] sed hæc Plotini præstantissimi inter Platonicos testimonio comprobata suo loco dicemus.

ORIGENIS EXCELLENTIA IN SCIENTIIS OMNIBVS.

AMBROSIVS PRÆSTO EST ORIGENI.

Euseb. lib. 6. cap. 17.

AMBROSIVS PRÆSTO EST ORIGENI.

Quod rursus ad Ambrosium pertinet Origenis opera ex hæresi ad Ecclesiam restituta, hæc idem Eusebius b) habet: Ex eo tempore Origenes commentarios in sacras litteras scribere adorsus est, Ambrosio eum ad eam rem impellente maxime, qui non solum infinitis prope verborum ad persuadendum accommodatorum hortationibus, sed copiosissimis subsidijs ad eiusmodi operam maxime necessarijs illum ad hoc studij genus incitauit: nam celeres scribæ plures quam septem ei dictanti præsto aderant, qui præstituti temporibus scribendi laborē vicissim susciperent. Librarij non pauciores, vna cum puellis quæ adscite & concinne scribendum erant probe exercitata: quibus omnibus Ambrosius rerum copiam affatim suppeditabat necessariam. Quin etiam in hac diuini & sacri eloquij commemoratione ac studio vix dici potest, quam propensam operam ei contulerit, qua illum vel maxime ad commentariorum confectionem incenderet] hucusque de Origene atque Ambrosio Eusebius.

Sed plane mirandum, quod de septem & amplius celeribus scribis adhibitis ab Ambrosio

A) sio Origeni dictanti tradit Eusebius, cum sciamus S. Hieronymi testimonio Notarium vnum superesse solere dictanti. Nam de Notario suo quid ipse experiretur, in præfatione libri tertij commentariorum in epistolam ad Galatas, manifestat his verbis: Accito Notario, aut statim dicto quodcumque in buccam venerit, aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolaturus: tunc me tacitus ille reprehendit, manum contrahit, frontem rugat, & se frustra adesse, toto gestu corporis contestatur] sed & S. Ambrosius a) ad Sabinum scribens: Non (inquit) dictamus omnia, & maxime noctibus, quibus nolumus alijs graues esse ac molesti: tum quia ea quæ dictantur, impetu quodam prouunt, & profluo cursu feruntur. Nobis autem quibus cura est senilem sermonem familiari vsu ad vnguem distinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum nostro affigere stylo, vt non tam deflare aliquid videamur, quam abscondere, neque alterum scribentem erubescamus, &c.] Ecce tibi, Hieronymo vnus, Ambrosio vnus satis superq. erat Notarius, vt qui nec vel vni satis suppeditare possent, quod scriberet: Origenes vero septem opus habuerit, absque librarijs, quorum non scribere, sed exscribere munus erat. At dum hæc mecum ipse considero, videtur equidem Origeni illud b) Prouerbiorum contigisse: Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit]

Ambros. epist. sola 43. lib. 7.

Prou. c. 20.

Quod vero ad eundem Ambrosium Origenis administrum studiorum pertinet, de eo hæc ipse Origenes in præfatione in Euangelium Ioannis: O Ambrosi vere homo Dei, & homo in Christo, & qui pro virili contendis esse spiritualis, nec amplius homo] Cetera autem de Origene singulis annis quibus gesta coniectari possumus, in Annalibus digere-mus. Cum vero Eusebius sub Caracalla contigisse dicat conuersionem Ambrosij, quoto potissimum anno eius Imperij id factum sit, incompertum habetur. Fuisse autem ipsum eximiam eruditionis hominem, ex hoc potest intelligi, quod quæ ab Origene scripra essent, ab eo interdum corrigerentur: nam idem Origenes in epistola de Susanna ad Africanum hæc habet in fine. Salutat te qui dictandæ epistolæ fuit adiutor, & toti interfuit, quæ voluit corrigens dominus meus & frater sanctus Ambrosius: salutat te etiam fidelissima eius coniux Marcella simul cum liberis & Anicetus] hæc ipse de Ambrosio, qui eo gloriæ prouectus est, vt gloria confessionis claruerit, vt de eo S. Hieronymus c) refert.

Hieronym. de scrip. Eccles. in Ambros.

IESV CHRISTI ANNVS 221.

CALLISTI PAPÆ ANNVS 1.

ANT. HELIOGAB. IMP. ANNVS 2.

D

D) VCENTESIMO vicesimoprimo Christi Domini nostri anno, Antonino Augusto secundo & Sacerdote Coss. vicesimasexta mensis Augusti, Zephyrinus Papa cum sedisset annos decem & octo, totidemq. dies, moritur. De annis sedis eius Eusebio d) magis acquiescimus in Chronico affirmanti sedisse annos decem & octo, hocq. anno secundo Heliogabali vita functum esse, quod Vaticano Indici magis sit consentiens, quam ceteris qui alijs Consulibus & ad alia tempora eius obitum referunt. At licet idem Eusebius alibi dicat, Zephyrinum anno primo Heliogabali esse mortuum: quod idem annus primi finis & secundi esset exordium, nulla alia habita ratione mensium vel dierum, sic posuit. Quod vero in antiquis Ecclesiæ Romanæ monumentis, in ipsis (inquam) Ecclesiasticis tabulis, quas Martyrologium nominamus, legatur Zephyrinus subijisse martyrium, id sane illi priuatim oportuit accidisse (vt de alijs sæpe euenit) in pace Ecclesiæ. Sed fortasse & illa ipsa opportuna videri potest oblata causa martyrij, quod Heliogabalo restiterit cupienti (vt diximus ex Lampridio) cum aliorum omnium, tum etiam Christianorum religionem sub Heliogabali dei sui cultu referre. Ceterum vtrum hæc, an alia præcesserit causa subeundi martyrium, nescimus: sed illud nos non latet (quod alibi diximus) olim maiores consueuisse Martyres appellare omnes, qui Christianæ confessionis occasione supplicia aliqua sustinuisent, licet post tormenta superstites diem extremum in pace clausissent. De eodem Zephyrino hæc tantum leguntur in libro de Romanis Pontificibus, non enim eo libro vitæ ipsorum Pontificum, sed eorum successio & facta ab eis ordinationes & dies obitus recensentur: Hic fecit ordinationes quattuor per mensem Decembrē, presbyteros tredecim, diaconos septem, Episcopos per diuersa loca tredecim.

ZEPHYRINI PAPÆ OBITVS.

Euseb. in Chron. & lib. 6. cap. 15.

Qui sepultus est in cœmeterio suo non longe a Callisti cœmeterio via Appia, septimo Kalendas Septembris, cessauit Episcopatus eius dies sex] sicq. die secunda Septembris creatus est Callistus Romanus ex patre Domitio.

CALLISTVS PAPA.

^a Lamprid. in Heliogabal.

^b Panuin. in add. ad Plat. & de Rom. Pont.

DE TRANSLATIONE CORPORA SS. APOSTOLORVM.

^c Gregor. lib. 3. epist. 30.

DE TRANSLATIONE CORPORA SS. APOSTOLORVM.

^c Gregor. lib. 3. epist. 30.

His temporibus Heliogabalum (auctor est Lampridius^a) ad agitandas quattuor elephantorum quadrigas in Vaticano, demolitum esse aliquot sepulchra, quæ obsistebant. Existimauit aliquis^b sed nulla plane auctoritate nixus vel ratione tunc dirutum esse inter alia sepulchrum Apostoli Petri, translatumq. corpus eius ad Catacumbas, vbi vna cum Pauli corpore manserit vsque ad Corneliū Papam: qui vtrumque sustulisse dicitur, & Petri in Vaticano, Pauli vero via Ostiensi, vbi sunt postea ipsis erectæ basilicæ, collocasse. Amplioribus sane spatijs Vaticanum olim patuisse, Tomo primo Annalium diximus: adeo vt non sit necesse hæc intelligere facta ab Heliogabalo vbi esset Petri sepulchrum. Rursum vero cum illud esset a latere circi Neronis inhærens monti, nequaquam videri potest illic fuisse opportunum locum ad agitandas immanium bestiarū quadrigas. Nam si velimus illum eas agitasse in Circo Neronis: si illius spectaculi capax Circus non erat; ipse primo diruendus fuisset, cum tamen nulla mentio habeatur de Circo diruto, quod ante omnia (quod res esset longe maioris momenti, quàm priuatorum sepulchra) dicendum fuisset. Si vero eum extra Circum agitasse quadrigas dicere velimus: tunc cum inter Circum & tumulum S. Petri perangustum esset spatium, monte a tergo, a fronte Circo posito, non satis erat Heliogabalo demoliri sepulchra; C nisi solo æquasset (vt dictū est) Circum; cum tamen non nisi aliquot sepulchrorum factam esse iacturam idem affirmet. At si demus etiam tum Petri Apostoli dirutum sepulchrū, eiusq. corpus translatum fuisse ad Catacumbas: quæ, rogo, ratio subesset, vt & Pauli Apostoli corpus etiam e sepulchro via Ostiensi posito sublatum & in Catacumbas pariter illatum, vna cum S. Petri corpore conderetur? cum vt illud antehac in proprio sepulchro via Ostiensi collocatum, & in hæc tempora asseruatum, inde tolleretur, nulla causa, vel saltem verisimilis monstrari possit.

Ceterum magna est apud me auctoritas S. Gregorij affirmantis, paulopost tempus passionis Apostolorum eorundem sacra corpora a Græcis furtim sublata; tumq. ad Catacumbas perlata fuisse: qui diuino miraculo præpediti a cœptis desistere coacti sunt; cum fideles re comperta, in sua loca Apostolorum corpora retulere. At rem gestam eius verbis superius enarratam hic repetere, quo cuncta certiora reddantur, operæpretiū existimamus. Scribens^c enim ad Constantinam Augustam hæc ait: De corporibus vero sanctorum Apostolorum quid ego dicturus sum, dum constat quia eo tempore quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicut ciuium suorum repeterent: quæ ducta vsque ad secundum Urbis miliarium, in loco qui dicitur ad Catacumbas, collocata sunt. Sed dum ea exinde leuare omnis eorum multitudo conueniens niteretur: ita eos vis tonitruī atque fulguris nimio metu terruit, atque dispersit: vt talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, leuauerunt, & in locis in quibus nunc sunt condita posuerunt] hæc Gregorius. Si ergo tunc sublata, & ad Catacumbas translata, ac etiam proprijs locis tunc restituta fuerunt: quid nam est quod a Cornelio Papa ea e Catacumbis sublata dicuntur, & Pauli quidem prope Viam Ostiensem positum, Petri vero in Vaticano? Hæc profecto ita esse non possunt, nisi dixerimus bis eadem corpora ad Catacumbas fuisse delata, ac bis itidem locis proprijs restituta: quod quidem antiquorum nemo dixisse, nec saltem somniasse reperitur. Quamobrem cum eo redacta quæstio esse videatur, vt vel mendacem (quod nefas est cogitare) Gregorium fuisse dicamus, vel potius hallucinatum esse incertum auctorem illum, qui citari falso Damasus consuevit: æquius est, vt (quod omnis ratio persuadet) potius Gregorio ea ad Augustam scribenti, quàm incerto auctori incerta tradenti acquiescamus.

Nec est insuper quod dici possit tunc temporis, cum a Græcis sublata sunt illa corpora, ad Catacumbas fuisse translata, sed demum a Cornelio Papa in loca pristina reportata: nam ab eo tempore vsque ad Zephyrinum dictis in locis permanisse, nemo poterit dubitare,

A bitare: siquidem ex tunc vsque in præsens complures Romani Pontifices, quos recensimus, sepulti dicuntur in Vaticano iuxta corpus beati Petri. Rursus vero patens est testimonium Gaij, qui (vt nuper dictum est) Romæ agens temporibus Zephyrini, vbi posita essent corpora sanctorum Apostolorum, digito, vt ita dicam, ostendit. His a nobis tum certis rationibus, tum antiquorum testimonijs stabilitis, aliquem refragari minime prohibemus: sed volumus esse liberum in re ambigua, vt lubet, vnumquemque ex animi sui sententia opinari: at veri amantem perspicacis ingenij lectorem his nostris fautorum minime dubitamus. Quod & si quis his obijciat eiusdem Cornelij nomine vulgatam epistolam: dicimus eam non perinde exploratæ fidei esse, ac eam quam opponimus citatam a nobis sancti Gregorij ad Constantiam: cuius fidem adeo testatam, nemo vmquam ausus est vel minimum quidem in dubium reuocare. At de his

B hætenus.

IESV CHRISTI
ANNVS
222.

CALLISTI PAPÆ
ANNVS
2.

ANT. HELIOGAB. IMP.
ANNVS
3.

CHRISTI anno ducentesimo vigesimo secundo, Marco Aurelio Antonino & Eutychiano secundum Coss. Iulius Africanus inter viros eruditos huius temporis clarus legationem ad Imperatorem suscepit (fortasse suadente Origene qui eo utebatur familiarissime in Palæstina tunc agente) pro restituenda olim incensa ciuitate Nicopoli Palæstinæ, quam ex Romanorum victoria nomen illud consequutam fuisse diximus, cum Emmaus antea vocaretur. Re obtenta, sequenti anno est ciuitas excitata] hæc apud^a Eusebium. Quod pertinet ad Africanum, hæc de eo alibi idem auctor^b: Per idem tempus Africanus librorum scriptor qui *Κεκο* appellantur, magna commendatione ad hominum famam profluxit. Huius de historia Susannæ a Daniele litteris prodita, quasi adulterina esset & commenticia magnopere dubitantis extat epistola ad Origenem scripta: ad quam Origenes per litteras plenissime respondebat. Eiusdem Africani quinque alij libri, de temporum & Annalium serie, accurata quadam industria elaborati ad nos peruenerunt: in quibus ait se Alexandriam propter incredibilem Heraclæ famam, quæ vbique manauerat, iter fecisse; quem propter philosophiæ & aliarum Græcarum disciplinarum cognitionem, qua egregie excellebat, ad Ecclesiæ illius Episcopatum administrandum delectum esse, supra docuimus. Est etiam alia epistola ab eodem Africano ad Aristidem perscripta de ea quæ putatur esse Genealogiarum Christi apud Matthæum & Lucam discrepantia, in qua Euangelistarum consensum ex historia quadam, quæ ad sua ipsius tempora integra deuenit, apertissime tradit: quam equidem opportune in primo libro huius operis, quod habemus in manibus, ab eo petitam citavi] hæc Eusebius de Africano. habet eadem quoque Hieronymus.

Quod autem ad Heraclam spectat Alexandria sacras litteras magna cum laude publice profitentem: ipsum fuisse olim Origenis discipulum, sed qui reliquos antecelleret, superius dictum est: Hunc Origenes (inquit Eusebius^c) ceteris discipulis suis præferens virum cum sacrarum litterarum studiosum, tum vero in alijs disciplinis disertissimum, tum philosophiæ denique non ignarum, socium in instituendi munere sibi asciuit, et huic eos erudiendos cōmisit, qui ipsis fidei elementis modo essent imbuendi. Eorum autem disciplinam, qui in cursu erant positi, & ipso doctrinæ sacræ habitu aliquanto maturiores sibi ipsi docendos reseruauit.] hæc Eusebius de Heracla cum docere inciperet. Porro simul ac Origenes in Palæstinam profectus est, ipsum integrum atque summum docendi munus in Heraclam refusum est: quando autem Episcopus sedere cœperit, suo loco dicemus.

IESV CHRISTI
ANNVS
223.

CALLISTI PAPÆ
ANNVS
3.

ANT. HELIOGAB. IMP.
ANNVS
4.

SEQVENTI anno Christi ducentesimo vigesimotertio, Gratus & Seleucus ponuntur Consules. Cum tamen a Dione^d Eutychianus sub Heliogabalo tertium Consul fuisse

AFRICANVS
SCRIPTOR IN-
SIGNIS.

^a Eusebius in
Chronic.
^b Euseb. lib. 6.
cap. 24.

DE HERACLA
CATECHISTA.

^c Euseb. lib. 6.
cap. 12.

^d Dio in Heliogabalo.

fuisse dicatur, sed fortasse suffectus. Quo anno Alexander Mammeæ filius confobrinus A Heliojabali creatus est Cæsar, & in sequentem annum Consul designatus: sed & cum in filium adoptasset, vt eum suis moribus institueret: viros omnes probos & eruditos, quibus Mammea mater puerum tradiderat educandum, partim morte a, partim vero multauit exilio. Fuisse ex ijs aliquem Christianum, facile suademur, cum huius religionis hominum (vt dictum est) mater studiosissima esset. Ceterum Alexander vno eodemq. die omnes amplissimas dignitates diuersis temporibus conferri solitas se accepisse, apud Lampridium in hæc verba ipsemet pro concione post mortem Heliojabali in Senatu testatus est dicens: Gratias ago vobis, Patres conscripti, non nunc primum, sed & de Cæsareo nomine, & de vita seruata, & Augusti nomine addito, & de Pontificatu Maximo, & de Tribunitia potestate, & Proconsulari Imperio: quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis.] hæc ipse; reliqua de eo suis quibusque locis opportunis inferius dicturi sumus. B

Herod. lib. 5.

IESV CHRISTI CALLISTI PAPÆ ALEXANDRI IMP. A N N V S A N N V S A N N V S 224. 4. I.

ΕΥΜΑΘΛ ΗΙ ΑΝΤΙΠΡΟΤΥΠΟΝ

HELIOGABALVS OCCIDITVR.

DVCENTESIMO vigesimoquarto Christi anno, Antonino Augusto quartum & Alexandro Cæsare Coss. ipse Antoninus Heliojabalus cum Imperasset annos tres menses nouem & dies quattuor, annos natus decem & octo ob nefandas suas turpitudines Senatui Populoq. Romano atque militibus redditus execrabilis, occisus est, corpusq. eius in viam eiectum, atque raptatum, demum in Tiberim protractum est: ex quo Tractitius, vt diximus, atque Tiberinus meruit appellari. Iam eo immanitatis peruenerat impurissimus homo vna cum matre æque impudentissima, quæ cum ipso simul confossa est, vt ad enormissima scelera illud addiderit, quod magiæ causa pueros iuberet occidi. Hæc Dio proxime omnia intuens, cui de ætate Imperatoris & annis quibus regnauit, magis assentimur, quàm Aurelio Victori, vel alijs dicentibus vixisse annos sexdecim, Imperasse duos ac menses octo, & Herodiano affirmanti, Heliojabalum tempore Consulatus Alexandri, quo creatum dicit Cæsarem, & adoptatum, annos natum quattuordecim, Alexandrum vero duodecim; neque eidem dicenti Heliojabalum Imperasse sexennium. Eo igitur in hunc modum sublato de medio, Alexander miro consensu militum, Senatus ac totius populi, in vnum conspirantibus omnibus, acclamatus est Imperator b pridie nonas Martij, annum agens ætatis decimum sextum. D

b Lamprid. in Alexand.

ALEXANDER IMP.

c Idem ibid.

QUOMODO CHRISTVM CO LVIT ALEXANDER.

Hic igitur, vt qui a matre a Christiana religione non abhorrente & inter Christianos pariter educatus esset, non solum (quod ait Lampridius c) Christianos esse passus est, sed Christo Deo aliquem qualemcunque cultum exhibuit: ita ramen vt qui deorum cultui assueuisset, & a puero gentilicij quoque superstitionibus imbutus esset, deos pariter coleret, & quodcunque numen sibi fuisset ab alijs antea prædicatum. Nam de eo ex scriptore suorum temporum hæc idem auctor testatur: Matutinis horis in latrio suo, in quo & diuos Principes, & optimos electos, & animas sanctiores, in quibus & Apollonium, & Christum, & Abraham, & Orpheum, & huiuscemodi deos habebat, ad maiorum effigies, rem diuinam faciebat] & post multa: Christo templum facere voluit, eumq. inter deos recipere, quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus iusserat fieri: quæ hodie idcirco, quia non habent numina, vocantur Hadriani, quæ ille ad hoc parasse dicebatur: sed prohibitus est ab ijs, qui consulentes sacra, repperant, OMNES CHRISTIANOS FUTVROS. Si id optato venisset, & templa reliqua deserenda] hæc ipse. Quod olim iactari a Christianis aiebat Celsus Epicuræus d, Romanos omnes & Imperatores fore Christianos: satis demonstrant hæc ipsa, quæ ab ipsorum oraculis, ipsis inuitis, redderentur, non latuisse Gentiles prophetis attendentes sententijs: licet hæc nequaquam a Christianis iactari, Origenes excuset. E

d Apud Orig. contr. Cels. lib. 8.

ALEXANDERES CHRISTIANORVM IMPERATOR.

Porro Alexander non solum Christianæ religionis studiosus fuisse videtur, sed eorum quoque institutorum quantum fas fuit, diligens imitator, in his præsertim quæ ad regimen politicum pertinere videbat: nam de eo hæc idem Lampridius tradit: Et quia de publicandis dispositionibus mentio contigit, vbi aliquos voluisset vel rectores prouincijs

A uincijs dare, vel præpositos facere, vel procuratores, idest Rationales ordinare, nomina coram proponebat hortans populum: vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret poenam capitis. Dicebatq. graue esse, cum id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt; non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus fortunæ hominum committuntur & capita] sed & illud: Clamabatq. sæpius, quod a quibusdam siue Iudæis, siue Christianis audierat, & tenebat, idq. per præconem, cum aliquem emendaret dici iubebat: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Quam sententiam vsque adeo dilexit, vt & in Palatio, & in publicis operibus perscribi iuberet.] Recenset idem quoque auctor eiusdem Imperatoris iudiciū pro Christianis exhibitū: Cum (inquit) Christiani quendam locum qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarij dicerent sibi eum deberi: Rescripsit, melius esse, vt quomodocunque illic Deus colatur, quàm popinarijs dedatur] hæc de Alexandro Lampridius. Sed singula sunt accuratius explananda, & vt ex ijs incipiamus.

Quantum coniectura consequi licet in re antiquissima & obscura: existimo hunc locum publicum Christianis adiudicatum ad construendam Ecclesiam, aliquo fuisse ad religionem spectante olim nobilitatum monumento: quod Christiani adeo cuperent illum, Ecclesia erecta desuper, illustrari, quibus complura priuata loca ad id opus deesse non potuissent. Quamobrem hunc illum arbitror fuisse locum trans Tiberim positum, vbi Augusti tempore Taberna Meritoria erat, ex quo oleum magno miraculo e terra erumpens copiose fluxisset, in signum (quod suo superius loco dictum est) Christi humani generis Redemptoris in mundum proximi aduentus. Loco igitur illo publico destituto: popinarij, quod publica in eo taberna fuisset, ad se artis vsu pertinere rati, rescripto Principis proprium efficere conabantur. Nam popina proprie locus erat, vbi publica obsonia, carnesq. coctæ publico vsui venum expositæ comederentur, cuius vsus etiam Taberna Meritoria erat hospitium mercenarium. Contra vero Christiani, vt in eo Ecclesiam erigerent postulabant: quibus cum annuisset Imperator, illic nobilem Ecclesiam erexerunt, sanctissimæ Virginis Dei Genitricis Mariæ Partui, olim eo prodigio præsignato, religiosissime consecrandam. Fauet huic nostræ coniecturæ, immo & firmiter adstipulari videtur, ac rem propemodum certam reddere, quod in gestis S. Callisti Papæ, qui his Alexandri temporibus viuebat, legitur ab eo eam erectam fuisse Ecclesiam trans Tiberim positam. In libro enim de Romanis Pontificibus sua antiquitate omnibus noto hæc verba descripta habentur: Hic fecit Ecclesiam S. Mariæ trans Tiberim.] Cum vero nonnisi de hac Ecclesia memoria sit, Alexandri Imperatoris temporibus Romæ excitatam fuisse: pro ea ædificanda locū illum Christianis ipsum Imperatorem adiudicasse, affirmare necesse videtur. Extat ipsa quidē veneranda antiquitate nobilis & tantæ rei gestæ memoria celeberrima, quæ prope Confessionem sacrum illud foramen continet, ex quo olim scaturijt oleum: feruntq. qui hoc experimento didicerunt, terram intus positam adhuc oleo esse madidam, quam erutam siquis comprimat, manum sentiat vnguine delibutam.

DE TABERNA MERITORIA IN ECCLESIAM CONSECRATA

Quod vero electionem Ecclesiarum præsidum, a Christianis tractari solitam multa præuia morum inquisitione Alexander voluit in præsidum creatione transferre: quoniam modo ea tunc fieri soleret: Origenes a qui his viuebat temporibus docet, magnamq. tradit adhiberi solitā diligentiam, vt qui primi inter Christianos essent, ad regimen animarum asciscerentur. Diacono item proclamante in Ecclesia, patuisse omnibus aditum E obijciendi ordinando, si quod patrasset aliquando crimen: id quoque & antiquiores Ecclesiæ Rituales libri demonstrent. Ceterum non de Episcopis tantum, vel sacris ministris ordinandis exacte fieri consueuerat eiusmodi morum inquisitio, sed de omnibus propemodum Christianis, vt quisque se gereret: vt si quid egisset professione indignum, a fidelium coetu abijceretur. Quod quidem his temporibus seruari solitum in Ecclesia, idem Origenes declarat his verbis, quæ insinuandæ antiquæ disciplinæ causa hic describere operæpretium existimauimus: ait b enim in primis de ijs qui ad audiendum admitti cupiunt: Christiani vero, quantum possunt, perexaminant animos audiri se cupientium: ac primum priuatim examinatos, priuquam in coetum recipiantur, vbi videntur eo profecisse, vt honestæ vitæ sint cupidi, tum demum introducunt, distinctis ordinibus, altero recens admissorum, nec dum assessorum lustrationis symbolum, altero iam professorum religionem Christianam. In posteriore ordine ordinati sunt aliquot, qui

a Orig. contra Cels. lib. 8. in fi.

b Orig. ibid. ll. 8.

qui inquirant in vitas & mores accedentium, vt non concessa facientes candidatos religionis arceant a suis conuentibus: ceteros horum dissimiles excipiant ex animo, & quotidianis accessibus meliores faciant. Iam erga peccantes, quàm seuera disciplina, præcipue contaminatos libidine? quos e sua Republica reijciunt nostri] hæc Origenes.

Quod vero ad Episcopos pertinet: dū idem Lampridius dicit in Præsidi electione Alexandrum Imp. non tantum imitatum esse Christianos sed & Iudæos, declarat hæc diligenter S. Cyprianus^a in epistola ad Hispanos conscripta, cum ait: Videmus de diuina auctoritate descendere, vt sacerdos plebe præsentē sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur: sicut in Numeris^b Dominus Moysi præcipit dicens: Apprehende Aaron fratrem tuum & Eleazarum filium eius, & impones eos in montem coram omni synagoga, & exue Aaron stolam eius, & indue Eleazarum filium eius, & Aaron appositus moriatur illic. Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere: vt plebe præsentē, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omniū suffragio & iudicio fuerit examinata. Quod postea secundū diuina mysteria obseruatur in Actis Apostolorum^c; quando de ordinando in locum Iudæ Episcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus in medio discipulorum, fuit autem turba in vno. Nec hoc in Episcoporum tantum sed & sacerdotum, sed in diaconorum ordinationibus obseruasse Apostolos animaduertimus] & post alia in eandem sententiam allata: Propter quod, inquit, diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione obseruandum est, & tenendum; quod apud nos quoque & fere per prouincias vniuersas tenetur. Vt ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quique conueniant, & Episcopus deligatur, plebe præsentē, qui singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit] sic igitur plebe præsentē ordinatio agebatur, vt proclamante diacono, cuique esset liberum quod perperam ab eo factum sciret, obijcere; ac sic diligentissima ordinandi Episcopi perscrutatio ageretur. Quod rite factum Alexander studuit imitari.

At quantamlibet diligentiam adhiberet Alexander Imperator, vt optimos quoque præficeret prouincijs magistratus: nec in minimo quidem æquare valuit Ecclesiarum Præsidiū probitatis excellentiam: quod Origenes^d demonstrat his verbis: Eodem modo magistratus Ecclesiastici cum Vrbanis magistratibus conferendi, vt intelligas magistratus Ecclesiæ, etiam qui inter collegas paulo frigidius versantur in officio, tamen in morum, & virtutum ratione vulgaribus Senatoribus atque magistratibus præcellere.] hæc ipse. De eo autem quod de Alexandro Lampridius scribit: Passus est esse Christianos] sic intelligendum est, quod ne quidquam negotij illis facefferit, nec persecutionem aliquam in eosdem promulgatis edictis excitarit: tamen per Vrbanis Præfectos, prouinciarum Præsides in Christianos infensos, tumultuantibus quoque populis, sub eius Imperio nonnullos necatos esse Christianos, exploratissimum est. Sed de his anno sequenti.

Quod rursus pertinet ad Iudæos, non mediocria Alexandri studia erga ipsos fuisse videntur, quippe qui si non Regem, Præfectum tamen eos habere permisit, qui eis ius diceret, concessitque eos in Palæstina habitare, quod testatur Origenes in epistola de Susanna ad Africanum, sic dicens dum de Iudæis agit. Cum magnæ gentes fuerint & subiectæ, a Rege concessum vt captiui vterentur suis legibus & iudicijs. Nam nunc quoque Romanis regnantibus, & Iudæis didrachma eis pendentes, quænam concedente Cæsare possit gentis Præfectus, vt nihil differat ab eo, qui regnum obtinet in gentem, scimus qui sumus experti. Fiunt enim latenter conuenientia legibus iudicia, & damnantur quidam capitis, neque cum plena omni ex parte libertate, neque Rege omnino ignorante. Idq. in regione gentis longo tempore versati didicimus, & pro certo accepimus. Quamquam sub Romanis duæ solæ relatæ sunt Tribus, nempe Tribus Iuda, & Tribus Beniamin] hucusque Origenes de Iudæorū statu ac studio Imperatoris erga eos: vt non mirum sit, si (quod tradit Lampridius) derisionis causa idē Imp. Syrus Archisynagogus dici etiam consueuerit, quod faueret Iudæis, quibus (vt ait) priuilegia reseruauit.

Quod rursus ad præsens tempus pertinet, vsque in hunc annum primum Alexandri Hippolytus inter scriptores Ecclesiasticos celebris (vt auctor est S. Hieronymus^e) perduxit

CANON TEM-
PORVM HIP-
POLYTI.

e Hier. de scrip-
ecl. in Hippol.

A duxit quos scripsit temporum canones, rationemque Paschæ, nam ait: Hippolytus cuiusdam ecclesiæ Episcopus (nomen quippe vrbanis scire non potui) rationem Paschæ, temporumque canones scripsit vsque ad primum annum Alexandri Imperatoris, & sexdecim annorum circulum, quem Græci *ἐκκαταστασις* vocant, reperit, & Eusebio qui super eodem Pascha canones decem & nouem annorum circulum, id est *ἐκκαταστασις* composuit, occasionem dedit] hæc Hieronymus ex Eusebio^a. Porro eiusdem descriptionis præclarū monumentum ante quadraginta circiter annos, simulacro e rudibus effosso, eiusdem Hippolyti præferente imaginem, in Portu Romano summa omnium eruditorum lætitia apparuit: nam in sede eiusdem Græcis litteris temporis Canon inscriptus legitur: translatum vero illud fuit in Vaticanam Bibliothecam in qua hætenus visitur, viuens semper testis Christianæ antiquitatis, qua pij solerent sanctorum atque eruditorum virorum effigies sculptura reddere ac imagine repræsentare. At de Hippolyto inferius pluribus agendum erit.

IESV CHRISTI
ANNVS
225.

CALLISTI PAPÆ
ANNVS
5.

ALEXANDRI IMP.
ANNVS
2.

DVCENTESIMO vigesimoquinto Christi anno, Maximo & Æliano Coss. Alexander Imperator mutatis magistratibus, quos turpissimos Heliogabalus iusserat præsidere, quosque putauit optimos Vrbanis præfecit negotijs publicis, & sibi adhibuit consiliarios quos Lampridius^b recenset his verbis: Vt scias qui viri in eius consilio fuerint, Fabius Sabinus Sabini insignis viri filius Cato temporis sui, Domitius Vlpianus iuris peritissimus, Ælius Gordianus Gordiani Imperatoris pater, & ipse re vera vir insignis, Iulius Paulus iuris peritissimus, Claudius Venatus orator amplissimus, Pomponius legum peritissimus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Hermogenes, Venuleius, Tryphonius, Martianus*, Celsus, Proculus, Modestinus, hi omnes iuris professores discipuli fuere splendidissimi Papiniani, & Alexandri Imperatoris familiares & socij, vt scribit Acholius & Marius Maximus: Catilius Seuerus cognatus eius vir omnium doctissimus, Ælius Serenianus omnium vir sanctissimus, Quintilius Marcellus quo meliorem ne historiæ quidem continent. His tot atque alijs talibus viris quid mali potuit cogitari, vel fieri, cum ad bonum consentirent?] hucusque Lampridius: sed hæc Gentilis homo de illis, quod non putaret delictū esse Christianis inferre molestias, quos impios crederent ethnici omnes: vel fortasse ipsum præterijt (nam primis Constantini temporibus scripsit) quanta mala eiusmodi adeo celebres Iurisconsulti Christianis irrogarint. Horum omnium facile princeps apparuit Vlpianus, quem Alexandrum Imperatorem habuisse pro tutore, assidentem Principi primo loco, eidemque Præfecturam Prætorij dignitatem amplissimam contulisse, atque Scriniarum magistrum creasse, idem affirmat: proximumque huic locum tenuisse Paulum Iurisconsultum, quorum arbitrio cuncta faceret Alexander.

Quo hi fuerint animo in Christianos: ex his quæ Lactantius^c scribit, satis potest intelligi, qui post recensitas molestias sæpius Christianis illatas, hæc addit: Quin etiam sceleratissimi homicidæ contra pios impia iura condiderunt: nam & constitutiones sacrilegæ, & disputationes Iurisperitorum leguntur iniustæ. Domitius de Officio Proconsulis libro septimo rescripta Principum nefaria collegit, vt doceret, quibus poenis afficeret eos, qui se cultores Dei confiterentur. Quid ijs facias, qui ius vocant carnificinas veterum tyrannorum aduersus innocentes rabide sæuientium? & cum sint iniustitiæ, crudelitatisque doctores, iustos esse se tamen ac prudentes videri volunt, cæci & hebetes, ac rerum & veritatis ignari. Adeo ne vobis o perditæ mentes, inuisa iustitia est, vt eam summis sceleribus adæquetis? Adeo ne apud vos perijt innocentia, vt ne morte quidem simplici dignam iudicetis, sed supra omnia facinora habeatur nullum facinus admittere, peccatusque purum ab omni sceleris contagione præstare?] hucusque Lactantius in Iurisconsultos huius temporis, ac præcipue in Domitium Vlpianum, qui (vt ait) in libro illo quem scripsit de Officio Proconsulis, cuncta quæ valuit aduersus Christianos statuta collegit, quo se in eos iure agere non impetu animi demonstraret. Vtinam illa extarent, quæ postea Iuris collector & emendator explosit vt impia, atque tanquam iniusta

a Euseb. lib. 6.
cap. 16.

b Lamprid. in
Alexandro.
CONSILIARIJ
ALEXANDRI.

* Metianus.

c Lactant. lib.
5. cap. 11. 12.
VLPIANVS ET
ALII IURE-
CONSULTI
CHRISTIANO-
RVM HOSTES.

iniusta nequaquam rescribi voluit sed proscribi: ex illis enim complura fierent manifesta, quibus tum Lactantij querela iustissima explorator redderetur, tum etiam Christianorum constantia, in quos tot tantæq. sauirent leges, manifestior appareret.

At licet ea tanquam mali frutices falce fuerint emendationis excisa, atque perpetua obliuione sepulta: tamen etsi septimus ille liber in quo cuncta iura in Christianos armata, veluti in carnificina omnium cruciamentorum, diuersa necum genera afferentia instrumenta essent exposita, omnino deperijt: nihilominus ex ijs quæ anteriori libro sexto præambulari ad septimum, fuerat præloquutus (licet nec ipse integer habeatur) per rimulas quasdam datur inspicere, quæ haberentur in septimo: in sexto namque iudicia, in septimo autem supplicia videbantur esse collecta, ait enim: Congruit bono & graui Præsidi curare, vt pacata atque quieta prouincia sit quam regit, quod non difficile obtinebit, si solcite agat vt malis hominibus prouincia careat, eosq. con-

quirat: nam & sacrilegos, latrones, plagarios, fures, conquirere debet. Ceterum Christiani, quod diceretur aduersarij dijs, atque eorum implacabiles hostes a Gentilibus inter alias nefandissimas contumelias fuisse sacrilegos nominatos: qui pro Christianis scripsere apologias, sæpe testantur. Rursum vero nihil antiquius Proconsuli esse debere, quàm cultui deorum prospicere, atque inter alia, templa ipsorum inuisere, colla-

bentia refarcire, sacra curare & alia id genus, idem libro secundo de officio Proconsulis scripsit, quibus omnibus Christianorum deos, eorumq. tēpla, cultumq. omnem spernētium, persecutio esse videbatur annexa. Eiusdem quoque esse illa sententia reperitur de

improbata lectionis libris, siue (vt ait) magicis, siue alijs, vt perinde ac venena protinus perderentur: fatidicos namque libros, nempe propheticos, esse ex Senatusconsulto vetitos, & magnis pœnis eorum lectionem interdictam fuisse, auctore Iustino martyre, superius dictum est. Pauli quoque Iurisconsulti alia quæ Christianos pertingere visa sunt responsa, superius recitata sunt.

His quidem licet minimis, velut dixi, atque tenuibus rimulis tanquam pertransennam de maioribus duci coniectura facile posse videretur, quæ omnia quantumlibet leuia videri possint & subobscura: Lactantij tamen adeo certo atque perspicuo ac penitus irrefragabili testimonio omnino explorata redduntur. Perfacile autem fuit velamento iustitiæ, alijsq. prætextibus honestissimis, ex mille propemodum occasionibus comparatis, ijs qui prudentissimi ac pariter æquissimi haberentur, quorum apud Principem & alios summa cum fide esset existimatio, laceßere absque etiam Christianitatis titulo ad libitum Christianos, cum præsertim Princeps pene puer esset: cui ea recta, iustaq. videri potuissent, quæ tot virorum insignium vna sententia confirmasset, ac potissimū quod Vlpianus ceteris æqui amantissimus visus, ardentius ingessisset. Sed Deo vlcescente, haud sero debitas pœnas dedit: quippe qui a prætorianis militibus, qui eum noctu inuaserunt (vt auctor est Dio) occisus fuit. Quo modo autem Callistus Papa & alij plerique, Vlpiano atque socijs Urbem administrantibus (quattuordecim enim viri cum Urbis Præfecto rebus Vrbanis præpositi erant) interfici iussu sint, dicemus anno sequenti.

Sed illud hic interea elucidandum, quod pertinet ad Alexandrum Imperatorem, de quo Herodianus ait, annos quattuordecim quibus regnauit, deduxisse Imperium sine sanguine: certe mendacij ipsum Lampridius arguit dicens: Huius Imperium incruentum quidam litteris tradiderunt; quod contra est: nam & Seuerus appellatus est a militibus propter austeritatem: & in animaduersionibus asper in quibusdam fuit] hæc ipse. Sed nec etiam dici potest, ob id ἀναίματος, incruentum eius Imperium esse dictum, vt vult, quod Senatorem nullum occiderit: nam constat eodem auctore Lampridio, eum occidi iussisse Ouinium Camillum amplissimum Senatorem tyrannidem affectantem. Sed & Mammea sanguinaria eiusdem Herodiani sententia habenda est, quæ patrē vxoris Alexandri clarissimum virum inique admodum occidi mandauit, eiusq. filiā Alexandri coniugem in Africam relegauit, ne Augustæ nomen illa sibi vendicante, ipsa contemptui haberetur. Ipsa enim iam a pristina illa optima morum institutione ex Christianorum consuetudine comparata, post collatum Imperium filio visa est desciuisse: nam præter hæc quæ dicta sunt, ab omnibus historicis auaritia infamatur. Inter alia enim de ea Lampridius: Mulier sancta, sed auara & auri atque argenti cupida] Sed & eius auaritiæ occasione concitatos esse milites in filium; vt eum occiderent, tum ipse, tum alij tradunt. Hæc autem necessario a nobis præmittenda fuerunt, ne commentum

STREIBI

putetur,

A putetur, quod dicemus aliquot Romæ martyres sub Alexandro esse passos, licet de eo tradat Lāpridius permisisse, Christianos esse. Nā & ex his augurari licet Christianis faceßitum esse Romæ negotium. si quidē cum antea sub Antonino Caracalla sub Macrino, nec nō sub Heliogabalo quiete agere permitti fuisset Christiani: quod Alexander denuo passus dicatur esse Christianos, aliquam vexationem tunc intercessisse, significare videtur.

IESV CHRISTI CALLISTI PAPÆ ALEXANDRI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
226. 6. 3.

ANNO Domini ducentesimo vigesimo sexto, Iuliano & Crispino Coss. pridie idus Octobris Callistus Papa martyrio coronatur, cum sedisset annos quinque, mensē vnū & dies duodecim. In hunc vsque annum eum peruenisse, Eusebij Chronicon admonet, qui de eodem quoque numero annorum, tum ibi, tum in historia fidem facit: sub Alexandro passum esse, cum Acta eius martyrij, tum Martyrologia omnia asseuerat. in Romano enim hæc de Callisto scripta habentur, cui cetera assentiunt: Romæ Via Aurelia natalis beati Callisti Papæ & martyris, qui Alexandri Imperatoris iussu diutius fame in carcere cruciatus, & quotidie fustibus cæsus, tandem e fenestra domus, in qua custodiebatur, præcipitatus, atque in puteum demersus victoriæ triumphum promeruit] Extrat adhuc ipsa domus in Ecclesiam feliciter cōuersa, in qua & ipse cernitur puteus, in quem deiectus est Sanctus. Extrant eius passionis Acta, haud tamen in omnibus sincera: Non enim probantur, quæ in eis habentur, promulgata ab Alexandro aduersus Christianos edicta, indictamq. ab ipso aduersus eos persecutionem fuisse. Repugnant enim his non solum quæ ex Lampridio superius recitauimus, sed & quæ scripta sunt ab antiquis Christianarum rerum scriptoribus, qui omnes æque affirmant, nullam sub Alexandro excitatam in Ecclesia persecutionem.

Quamobrem contenti erimus hic ea tantummodo recitare, quæ summatim collecta habentur in antiquis tabulis Ecclesiasticis descripta, in quibus hæc de alijs martyribus notata leguntur, quæ vt vera accepta, fusius in iisdē Actis tractatur: Romæ beati Calepodij presbyteri & martyris, quæ Alexander Imperator gladio fecit occidi & corpus eius per ciuitatem trahi, atque in Tiberim iactari, quod inuentum Callistus Papa sepeliuit] Quod vero tum hic Calepodius, tum alibi alij complures gladio cæsi reperiantur & non securi, id maioris ignominie causa fieri solitum videri potest. Nam Spartianus in Geta de Antonino Caracalla testatur improbasse, quod Papinianus quem occidi iusserat, securi percussus esset & non gladio. At de alijs quoque martyribus hæc ibidem sunt posita. Decollatus est etiam Palmatus Consul vna cū vxore & filijs & alijs promiscui sexus quadraginta duobus de domo sua: Simplicius quoque Senator cum vxore & sexaginta octo de familia sua: item & Felix cum vxore sua Blanda, quorum capita suspensa sunt per diuersas Urbis portas ad exemplum Christianorum] hæc ibi. Erāt hi omnes Callisti operanuper ad Christum conuersi. His adnumerāus quoque Priuatus martyr, cuius dies natalis quarto Kalendas Octobris, his verbis descriptus habetur: Romæ sancti Priuati martyris, qui vlceribus plenus a beato Callisto Papa sanatus, inde ob Christi fidē sub Alexandro Imperatore plūbatis cæsus est vsque ad mortē] Addendus his & Asterius, de quo agitur duodecimo Kalēdas Nouēbris in hæc verba: Apud Ostia Tiberina S. Asterij presbyteri & martyris, qui vt in passione beati Callisti legitur, sub Alexandro Imperatore passus est.

Porro harum omnium martyrum cladium artifices fuerūt Iuris illi consultissimi, quibus Urbis cura fuerat demādata, & vt reor, præcipuus architectus Domitius Vlpianus: nā in die natali quorundam aliorum martyrum nomē eius, vt persecutoris insigniter notatur, vbi agitur de sanctis martyribus Quiriaco Episcopo Ostiensi & socijs, de quibus suo loco dicemus, qui passi habentur sub Vlpiano Præfecto tempore Alexandri. Eodem quoque modo, qui dicuntur iubente Alexandro fuisse occidi iussi, sic id accipiendum, quod quidquid hi fecissent, Imperatoris nomine atque auctoritate se egisse iactarent. Iisdē quoque iura administrantibus passam credimus Romæ Tatianā, de qua hæc in tabulis Ecclesiasticis: Romæ Sanctæ Tatianæ martyris, quæ sub Alexandro Imperatore, vncis atque pectinibus laniata, bestijs exposita, & in ignē proiecta, sed nihil læsa, gladio percussa migravit in cælū. Quādiu enim Vlpianus vixit, Christianos Romæ afflictatos esse, tum ex ijs, tum ex alijs martyribus qui postea passi sunt, iure affirmari posse videtur.

Annal. Eccl. To. 2.

Ee Sed

CALLISTI PAPÆ MARTYRIUM.

* Martyrolog. Ro. die 10. Maij MARTYRES ROMÆ PASSI SUB ALEXANDRO.

* al. Consulatus.

b Ibid. die 29. Augusti.

c Ibid. die 22. Ianuarij.

LEGES ETHNI
CORVM CVR A
CHRISTIANIS
RECEPTÆ.a Greg. lib. 18.
epist. 54.
b l. famosi. S.
hos tamē. ff. ad
leg. Jul. Maiest.CALLISTI RE-
LIQVA RES
GESTÆ.

c Zach. 8.

DE COEMETE-
RIIS.d Cicer. de leg.
lib. 2.
e Plutarch. in
Apophtegm. La-
conic.
f Plutarch. in
Problem. Rom.
quæst. 79.g Apud Cassio-
dor. cap. 111.
h Leop. philof. Im-
per. constit. 53.i Minut. Felix
in Octa. & Ter-
tul. de Cor. mil.
& alij.
k Gen. 23.
l Matth. 27.
m Epiphani. he-
res. 30.

Sed videas in his plane sanctæ Ecclesiæ admirabilem in cunctis rebus disponendis cū pietate mansuetudinem, quæ licet optime sciret, se eiusmodi Iuriconsultos habuisse olim infensissimos hostes: ea tamen quæ ab illis scripta essent rationi consentientia, ac veritati, minime spreuisse, sed interdum in causis adiudicandis ipsam usam fuisse: quippe quæ veritatis studiosissima, penes quemcunque illam inuenerit, eandem ut amicam sibi coniunxerit, atque ut propriam vendicavit. Et ut taceam de Christiano Principe Iustiniano, ex dictis omnibus atque alijs Iuriconsultis atque Gentilibus Imperatoribus omne ius vetus enucleante, ordine disponente, illudque obseruandum cunctis sibi subditis præscribente: ipse sanctus Gregorius^a Papa citat textum Papiniani^b, qui fuit vnus ex ijs, & magister eorum qui in Christianos parum æqui hoc ipso tempore sub Alexandro Romanam Rempublicam administrabant. Qua etiam ratione & Diocletiani & aliorum Principum qui extiterunt Christianorum accerbissimi hostes, aliquando re-

scriptis vel edictis vtuntur: qui in eadem Ecclesia sunt fideles, ut plane appareat ei in illis tantummodo displicuisse perfidiam & impietatem, & e contra veritatem ac recti rationem in hostibus etiam amasse atque sequutam esse.

Sed ut ad Callistum iam reuertamur, hæc de eo habentur in libro de Romanis Pontificibus: Hic constituit ieiunium ter in anno fieri, frumenti, vini & olei gratia, secundum prophetiam] puto legendum quater in anno: nam prophetia, quam citat, Zachariæ^c est monentis quater in anno ieiunium esse celebrandum; quod quidem ex Apostolica traditione manasse diximus, dum de ieiunij traditionibus superius pluribus actū est. Adeo ut non sit dicendus eiusmodi ieiunij Callistus primus institutor, sed qui scriptis mādavit, quod pia traditione prius a fidelibus seruaretur. At subditur: Hic sepultus in cœmeterio Calepodij Via Aurelia milliario tertio, pridie idus Octobris. Hic fecit Ecclesiam sanctæ Mariæ trans Tiberim. Hic fecit aliud cœmeterium via Appia, vbi multi sacerdotes, & martyres requiescunt, quod appellatur vsque in hodiernam diem cœmeterium Callisti. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros sexdecim, diaconos quattuor, Episcopos per diuersa loca octo.] hucusque ibi.

At quoniam frequens incidit mentio de cœmeterijs, ut modo de duobus, Calepodij & Callisti: operæpretium ducimus hic de cœmeterijs agere, quæ in Romanæ ciuitatis suburbijs, vel agro Romano fuisse reperimus. Et in primis liquet lege Duodecim tabularū^d vetitū fuisse defunctum intra mœnia sepelire, quamuis Spartani^e, instituentem Lycurgo, intra ciuitatem iuxta templa sepulchra fieri voluissent. Romæ autem etsi omnes extra urbem sepeliri solerent, qui tamē triumphum egissent (ut auctor est Plutarchus^f) intra Urbem poterant sepeliri. Cogebantur his legibus Christiani etiam suos mortuos extra mœnia sepelire, nisi forte quis clanculum (quod sæpius accidit) cadauer martyris sustulisset, ac in domo propria sepelisset: quam quidem legem vsu contrario antiquatam Theodoricus Rex Italiæ^g restituit, sed Leo^h Augustus postea penitus abrogauit. Rursum vero nequaquam more Gentilium Christiani cremabant corpora defunctorum, sed vnguentis delibuta condiebant, sicque pollincta in eadem loca cum ceteris deferebant, quæ modo cœmeteria, interdum aræ, tumbæ, catatumbæ, seu catacumbæ, vel cryptæ arenariæ, ex loci natura nomine comparato, dici consueuerunt, sed cœmeterium vsitatus: hoc nēpe nomine illa loca dicentes, quod fides doceret, Christianos non mori, sed rursus excitandos: interea in Domino obdormire. Ex Hebræis namque accepta videtur eiusmodi consuetudo sepeliendi mortuos in cryptis, loculis in eisdem excauatis: ad hoc namque opus Patet credentium Abraham ab Ephron speluncam duplicem emit^k. In interiori quoque spelunca diximus fuisse sepulchrum Domini excisum in petra^l. Est de eadem consuetudine recentior memoria apud Epiphanium^m hæc dicentem: Abducunt miserum adolescentem post occasum solis in propinquas tumbas, sepulchra autem sic appellantur, speluncæ videlicet in petris effossæ ac constructæ.] Delectæ sunt ad hoc opus a Christianis Romæ agentibus arenariæ cryptæ, de quibus superius dictum est, ad eum vsum admodum accommodatæ, quorum nomina hic ex Vaticanis tabulis subiicere operæpretium existimamus.

Præter cœmeteria duo Callisti, & Calepodij, quorū hic mentio est, illud fuit cū primis nobilissimū positum in Vaticano, in quo S. Petri & aliorum plurium summorū Pontificum corpora condita sunt: aliud Ostrianū Via Salaria, in quo idem S. Petrus dicitur baptizasse, cuius mentio est in Actis Liberij Papæ: quintum ad Nymphas dictum Via Numentana

mentana in prædio Seueræ septimo ab Vrbe lapide: sextum Soteris nominatum haud longe a cœmeterio Callisti, iuxta quod etiam situm erat cœmeterium Zephyrini: octauum Prætextati Via Appia: nonum Pontiani: Cyriacæ matronæ decimum in agro Verano: vndecimum Lucinæ Via Aurelia: duodecimum Aproniani Via Latina: decimumtertium Felicis Papæ Via Aurelia secundo ab Vrbe lapide: decimumquartum Priscillæ Via Salaria tertio ab Vrbe lapide iuxta cryptam sancti Crescentionis: quintumdecimum Timothei Via Ostiensi in loco vbi nunc est basilica S. Pauli: decimumsextum Nouellæ dictum Via Salaria: decimumseptimū S. Balbinæ inter Viam Appiam & Ardeatinā, idemque nominatum Marci Papæ: Insuper cœmeterium Iulij Via Flaminia, aliud eiusdem nominis Via Aurelia: rursus aliud eiusdem quoque nominis Via Portuensi, quod numeratur vigesimum: rursus Cœmeteriū Damasi inter Viam Ardeatinam & Appiam: vigesimumsecundum vero quod dicebatur Anastasij Papæ, tempore pacis intra Urbem in Exquilino factum: vigesimumtertium Hermetis: aliud Nicomedis Via Ardeatina: vigesimumquintum sanctæ Agnetis Via Nomentana: vigesimumsextum sanctæ Felicitatis Via Salaria: vigesimumseptimum dictum Iordanorum: vigesimumoctauū Neræi: Sanctorum Felicis & Audacti vndetrigesimum: trigesimū vero Triburtij & Valeriani: xxxj. sanctorum Petri & Marcellini Via lauicana: xxxij. Marci & Marcelliani. quod sequitur xxxij. dictum Quarti & Quinti: itemque illud sanctæ Agathæ Via Aurelia: xxxv. cœmeterium Vrsi: & aliud quod dictum est Cardianum: trigesimum vero septimum dictum est Inter duas lauros: trigesimumoctauum ad Cluium Cucumeris Via Salaria: cœmeterium vero Thrafonis ad sanctum Saturninum ponitur trigesimumnonum: quadragesimum vero Cyriaci Via Ostiensi: quadragesimumprimum Petronillæ: quadragesimumsecundum Ianuarij: denique quadragesimumtertium Simplicij & Seruuliani. Quorum omnium fit mentio in libro de Romanis Pontificibus & alijs in locis. Qualia autem esse solerent eiusmodi cœmeteria, alia occasione supra meminimus, descripsimusque. paucis quod inspeximus cœmeterium Priscillæ positum Via Salaria* quale & esse reperimus nuper cœmeterium Callisti.

Antiquitus autem, cum in eis essent corpora sanctorum martyrum, frequenti cætu a fidelibus visitari consueuisse cœmeteria, multa sunt quæ aperte demonstrent, et in primis illud quod edictis Imperatorum ab eis Christiani (ut scribit Eusebius^a) arcerentur: reddita vero Ecclesiæ pace eadem frequentare loca permetterentur. Hieronymus^b vero de se ipso cœmeteria quolibet die Dominico visitante hæc scribit: Dum essem Romæ puer, & liberalibus studijs erudirer, solebam cum ceteris eiu-

dem ætatis & propositi diebus Dominicis sepulchra Apostolorum & martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ ex vtraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulcorum: & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum^c compleatur: Descendant in infernum viuentes, & raro desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fenestram, quam foramen demissi luminis putes, rursusque pedetentim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur.

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.] hucusque Hieronymus. Sed & Prudentius^d dum agit de cœmeterio Cyriacæ in Agro Verano posito (quod quale quantumve esset patefacto recens aditu ea ex parte vbi erat Ecclesia S. Hippolyti hodie inspicere licet) hæc habet his versibus:

Haud procul extremo culta ad pomeria vallo
Mersa latebrosis crypta patet foueis.
Huius in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus, luce latente, docet.
Primas namque fores summotenus intrat hiatu,
Illustratque dies limina vestibuli.
Inde vbi progressu facili nigrescere visa est
Nox obscura loci per specus ambiguum:
Occurrunt celsis immensa foramina testis,
Que iaciunt claros antra super radios:
Quamlibet ancipites texant hinc inde recessus
Arctæ sub umbrosis atria porticibus,

Ann. Eccl. To. 2.

Ec 2 Attamen

BIBLIOTHECA
MUSEI
LITTEARUM
VATICANARUMVATICAN
MUSEUM
LIBRARY* Supra pag.
75. a. b.
CHRISTIANI
FREQVENTES
AD COEMETE-
RIA.
a Euseb. lib. 7.
cap. 10. & 12.
b Hier. in Epi-
st. ad Iulianum.
cb. cap. 40.

c Psalm. 54.

d Prudent. hymn.
11.

Attamen excisi supra caua viscera montis Crebra terebrato, fornice lux penetrat. Sic datur absentis per subterranea solis Cernere fulgorem, luminibusq. frui.]

& inferius de frequentia illuc accedentium tunc ad corpus sancti Hippolyti ibi positum de quo agit, hanc addit:

Mane salutatum concurritur: omnis adorat Pubes: eunt, redeunt, Solis ad usque obitum.]

Cessarunt autem fidelium studia in coemeterijs adeundis postquam ea qua ibi sita erant corpora sanctorum martyrum intra Urbem sunt delata, & in diuersis Ecclesijs honorificentius collocata.

QUANDO COEPTI FIDELES IN ECCLESIA SEPELIRI.

Sed & accidit vt sicut maiorum consuetudine etsi non in iisdem sepulchris, in eisdem tamen coemeterijs sepeliebantur aliorum quoque corpora Christianorum: translatis iam sub Christianis Imperatoribus sanctorum martyrum reliquijs, in Ecclesias intra ciuitates positas, in eisdem etiam aliorum fidelium corpora coepta sint sepeliri: quod eos doceret pietas, meritis sanctorum martyrum adiuuari animas defunctorum. Nam & sanctus Maximus ait: Ideo hoc a maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos poena non tangat: dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes, euadimus inferni tenebras eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate] hanc Maximus. Eodem quoque consilio sanctus Ambrosius prope sanctos martyres voluit sepeliri: sed de his pluribus Augustinus; atque hanc satis. Vacauit sedes post obitum Callisti diebus sex, sicq. vigesima prima die Octobris substituitur ei Vrbani Romanus, natus patre Pontiano.

Max. Ser. in natal. ss. octa. Aduent. & solui.

Aug. de cura agenda promor.

IESV CHRISTI ANNVS 227. VRBANI PAPAE ANNVS I. ALEXANDRI IMP. ANNVS 4.

RESTITUITUR AB ALEX. IMP. STATUS OPTIMVS REIP.

CHRISTI annus ducentessimus vigesimus septimus in Fastis notatur, Consulibus Dextero atque Rufo: quo Alexander auspicatus annum quartum Imperij, compluribus legibus promulgatis, restituere conatus est optimum Reipublicae statum Hellogabali moribus & institutis penitus deprauatum atque corruptum. Et inter alia illa quorum Lampridius meminit dicens: Lenonum vectigal, & meretricum, & exoletorum in sacrum aerarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Theatri, Circi, Amphiteatri, & Aerarij deputatis. Habuit in animo, vt exoletos vetaret, quod postea Philippus fecit: sed veritus est ne prohibens publicum dedecus, in priuatas cupiditates conuerteret, cum homines illicita magis postulent prohibitaq. furore prosequantur] hanc ipse. Sed Principum Christianorum scopis euerrenda Vrbs & Orbis pariter erat tot tantisq. fordibus obscenissimis: perfecit enim Constantinus, quod Philippus iam coeperat. Est de ijs S. Hieronymi sententia alias superius recitata dicentis: Inter scorta quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publicae libidini expositi, donec sub Constantino Imperatore Christi Euangelio coruscante, & infidelitas vniuersarum Gentium & turpitudine deleta est.] sed de his alias.

Lamprid. in Alexand.

Hier. in Isa. cap. 2.

Tacit. lib. 17.

Lamprid. in Alexand.

Orig. in Hier. homil. 7.

At cum multa alia ab Alexandro laude digna statuta fuerint: illud certe reprehensione non caruit, quod non tantum mathematicos & genethliacos, quos complures antea Imperatores, vt auctor est Tacitus, ex Vrbe pepulerant, Romae agere passus est: sed & eos iussit (quod testatur Lampridius) publice profiteri atque docere. Hinc illud Origenes: Sunt autem Chaldaeorum apotheca, doctrinae natiuitatum] Qui enim colebat inter ceteros (vt dictum est) Apollonium Tyanaeum, his artibus additum fuisse, facile possumus intelligere. Sed & de eo item Lampridius: Aruspicinae quoque peritissimus fuit ορησκόπος magnus, vt & Vascones, & Hispanorum, & Pannoniorum augures vicerit] sed de rebus atque institutis Alexandri haecenus. qui vero plura cupit, Ethnicos historicos consulat.

IESV CHRISTI ANNVS 228.

VRBANI PAPAE ANNVS 2.

ALEXANDRI IMP. ANNVS 5.

ANNO sequenti, ducentesimo vigesimo octauo, Alexandro Augusto secundum & Marcello Coss. ijs Kalendis Ianuarijs, cum adhuc quartus Imperij Alexandri annus duraret (nam mense Martio quintus coeptus est annus) S. Martina virgo Romae passa est. Extant eius Acta apud nos, citata a nobis in Notationibus, quae eam anno quarto Alexandri passam esse continent. Insuper passos esse tradunt decimo septimo Kalendas Nouembris decem & septem milites carnificinae sanctorum ministros, Martinae opera ad Christum conuersos. Quod autem huic crimini datum est, eius precibus templum Apollinis corruisse: iam terremotus & alias quae accidissent clades a Gentilibus adscribi solitas Christianis, fusius dictum est superius. Constat his namque temporibus in Oriente quoque aliquot ciuitates terrae motu collapsas, quas Alexander collata pecunia restituendas curauit: cetera autem de S. Martinae passione, eius Acta declarant in multis tamen emendata.

Apud Sur. 10. 2 S. MARTINAE MARTYRIVM.

Lamprid. in Alexand.

Martyrolog. Rom. 27. Maij. IULIVS ET HESYCHIVS MARTYRES.

Catal. Sanct. lib. 5. cap. 56. 119.

Passus quoque reperitur temporibus Alexandri Iulius miles in Mysia sub Maximo Praeside, de quo haec antiquae tabulae Ecclesiasticae in anniuersaria die natalis eius: Dorostori in Mysia passio beati Iulij, qui tempore Alexandri Imperatoris cum esset veteranus & emeritae militiae comprehensus ab officialibus, Maximo Praesidi offertur, quo praesente, cum idola execraretur, & Christi nomen sanctissime confiteretur, capitali sententia punitus est] hanc ibi. Passus est tunc quoque ibidem Hesychius, cuius dies natalis descriptus legitur decima quinta Iunij in haec verba: Dorostori in Mysia sancti Hesychij, qui cum beato Iulio comprehensus, sub Maximo Praeside coronatus est] Cur autem praehenderetur, eiusmodi intercessit quae hanc alibi exprimitur causa: Cum autem Iulius ad passionem duceretur, Hesychius quidam miles Christianus ei amicissimus dum se eius orationibus commendasset, eumq. osculatus fuisset: a militibus tentus & ipse post dies viginti passus est.] Quod spectat ad Maximum Praesidem, sub quo hi duo martyres passi sunt: fortasse hic ille Maximus Pupienus, qui in illis regionibus aduersus Sarmatas pugnavit feliciter, ac postea factus est Imperator, qui & Consulatum gessit anno sequenti. At de reliquis martyribus sub Alexandro, nimirum de ijs qui Romae passi sunt, opportuniori loco inferius agemus. Nam alijs in locis haud facile est reperire martyres sub Alexandro: vt manifeste ex his appareat, non fuisse aliquo edicto persecutionem indictam, sed per eos quibus administratio Urbis credita erat, in Christianos odio inflammatos, exagitatos eos fuisse qui in Vrbe erant vel prope, qui nam fuerint iudices, dictum est superius.

IESV CHRISTI ANNVS 229.

VRBANI PAPAE ANNVS 3.

ALEXANDRI IMP. ANNVS 6.

VI sequitur Christi annus ducentessimus vndetrigesimus adscribitur Fastis Consulatu Balbini & Maximi, anno agente sexto in Imperio Alexandro, quo Eusebius in Chronico hos recenset scriptores Ecclesiasticos, dicens: Geminus presbyter Antiochenus, & Hippolytus & Beryllus Episcopus Bostrenus, Arabiae clari scriptores habentur] Vt autem de singulis agamus: Primum de Gemino haec sanctus Hieronymus: Geminus Antiochenae Ecclesiae presbyter pauca ingenij sui monumenta composuit florens sub Alexandro Principe & Episcopo Urbis suae Zebeno, eo maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinae Ecclesiae Pontifex ordinatus est] quae autem ab eo scripta sunt, obscura remanserunt. Continebat horum omnium lucubrationes editas Hierosolymitana bibliotheca ab Alexandro collecta, de qua haec Eusebius: Per idem tempus complures Ecclesiastici viri eloquentiae laude praestantes floruerunt, quorum epistolas, quas alter alteri scripserunt adhuc reseruatas reperire licet: quae etiam ad nostram usque aetatem in Aelia, idest Hierosolymorum bibliotheca, quae est ab Alexandro tunc illic Ecclesiam administrante exaedificata, custoditae fuerunt. Ex qua biblio-

SCRIPTORES ECCLESIASTICI HVIVS TEMPORIS.

Hieron. de scriptor. eccles. in Gemino.

Euseb. lib. 6. cap. 2.

theca ipsi ad opus, quod habemus præ manibus, multa collegimus. In quorum disertorum virorum numero est Beryllus Episcopus Bostre in Arabia, qui varios libellos ex optimis scriptoribus, tanquam flosculos excerptos vna cum epistolis & alijs operibus post se reliquit.]

DE BERYLLO.
a Euseb. lib. 6.
cap. 26.

3. M. M. 2. h. h.
M. M. I. T. A. N.
M. V. L. A. X. C.

3. M. M. 2. h. h.
M. M. I. T. A. N.
M. V. L. A. X. C.

3. M. M. 2. h. h.
M. M. I. T. A. N.
M. V. L. A. X. C.

DE HIPPOLYTO ET EIVS
SCRIPTIS.
b Euseb. lib. 6.
cap. 14.
c Idem eo. lib.
cap. 16.

d Hieron. de
scrip. eccles. in
Hippol.

DE SEDE HIP-
POLYTI.

Quo modo autem hic in hæresim lapsus per Origenem reuocatus sit, & de Synodo in Arabia contra eum collecta, hæc idem tradit Eusebius: Beryllus Bostrorum Arabia Episcopus, qui paulo ante demonstratus est, quo Ecclesiasticæ veritatis regulam peruerteret, peregrinam quandam & alienam a fide doctrinam in Ecclesiam introducere tentavit, ausus quidem temere asserere Salvatorem & Dominum nostrum Iesum Christum propria substantia, circumscriptio non ante fuisse quam in humanam carnem migraret: neque propriam habuisse ex se diuinitatem, sed solam Patris in eo extitisse. Qua de re cum multi Episcopi in disceptationem cum eo venissent, deq. eius errore grauius differuissent: inter ceteros Origenes a quibusdam rogatus, primum cum eo in familiarem sermonem & colloquium descendit, quasi periculum facturus quid animi haberet, quidve sententiæ. Vbi vero eum suam peruersam opinionem constanter affirmare intellexit, utpote haud recte de Christo sentientem confutauit: atque cū firmis rationibus persuadendo, tum certa demonstratione conuincendo, eum ad vera de ea controuersia sentiendum reduxit; atque adeo ad pristinam ac sanam de Christo & eius diuinitate opinionem, quam olim tenuisset, denuo restituit. Quædam monumenta a Beryllo scriptis prodita, cum decretis Synodi eius causâ conuocata, ad nostram ætatem reserua-ta sunt, quæ non modo Origenis disquisitiones cum eo habitas, & disputationes coram Ecclesia, quam regebat celebratas, verum etiam quasque res id temporis gestas complectuntur] hæc Eusebius. Quoniam modo vero Ecclesia, quæ in Arabia erat, nouis hæreticis emergentibus iterum turbata sit, & de altero conuentu ibidem celebrato, cui etiam interfuit idem Origenes, suo loco dicemus.

Quod autem pertinet ad Hippolytum Episcopum ab Eusebio post Beryllū in historia recensitum, paulo inferius numerat ipsius commentarios post canonem tēporis de quo superius, anno primo Alexandri actum est, aitq. Cetera eius scripta quæ ad nos venerunt, hæc sunt. In sex dies commentarij: In ea quæ sex dies sequuntur: Contra Marcionem liber: In Canticum Cantorum explanatio: In partes aliquot Ezechielis expositio: De Paschate liber: Contra omnes hæreses liber. Extant præterea nonnulla alia eius monumenta, quæ apud alios conseruata inuenias] hæc Eusebius. Addit his S. Hieronymus, commentarios in Isaiam, in Daniele, in Zachariam, in Psalmos, in Ecclesiastem, de Saul, & Phytionissa, de Antichristo, de Resurrectione, & πρὸς ὁμιλιῶν de laude Domini Salvatoris: in qua præfente Origene, se loqui in Ecclesia significat] hæc de Hippolyti lucubrationibus ipse, qui & hæc subdit: In huius æmulationem Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad veram doctrinam conuersum diximus, cohortatus est Origenem in scripturas commentarios scribere, præbens ei septē & eo amplius notarios, eorumq. expensas, & his librorum parem numerū: quodq. his maius est, incredibili studio ab eo quotidie opus exigens. Vnde in quadam epistola Εργολιῶντιν eum Origenes vocat, nempe operis impulforem] hucusque Hieronymus de scriptis eius: quæ ab Eusebio Origenis illius æmuli studiosissimo dolose existimo prætermittit cū de viro eius temporis omniū clarissimo ieiune admodū agat, adeo ut etiam cuius ille Ecclesiæ Episcopus fuerit obscurum reliquerit, in Origenis tantum laudes effusus. Quid vero de eius Episcopatu litteris a maioribus commendatum reperiat, hic intexere operæpretium existimamus.

Quod in primis pertinet ad Ecclesiam, cui Episcopus præfuit, Gelasius Papa rerū antiquarum inspector accuratissimus in commentario, quem edidit de Duabus in Christo naturis aduersus Eutychem, cum eum citat, Metropolitanum Arabia nominat: eo enim titulo putamus inscriptum fuisse nomen ipsius in eo quod citat volumine. Discipulum porro fuisse Clementis Alexandrini, eiusq. persuasione Romam se contulisse, alibi legimus. Nonnum vero fuisse cognominatum, Petrus Damianus scribens ad Nicolaum Romanum Pontificem tradit; additq. ab eo, cum ageret in Oriente, plusquam triginta millia ethnicorum ad Christi fidem fuisse perducta. Sed quod eidem tribuit Pelagiæ famosissimæ meretricis conuersionem, conlasse eum cum alio Nonno qui vixit temporibus Theodosij Iunioris, cuius illud opus fuit, certissimum est. Ipsum autem Romam aduenientem, digne (vt pat erat) acceptum a Romano Pontifice Callisto

(nam

(nam ante ipsum nulla extat de eo memoria) & ab eo Portuensis Ecclesiæ Episcopatu donatū apparet: eo nimirum consilio, ne tātum Episcopum sede alia obligatum, in Arabiā redeūdi cura prioris commissi sibi gregis impelleret: quem vt lateri semper inhærentem haberet & in ambiguis consultorem, creauit Episcopum Portuensem, sedē illi tribuens modicæ quidem curæ, sed amplissimæ dignitatis, cuius Episcopus assistere soleret Romano Pontifici. Certe quidem magnæ existimationis fuisse virum, statua illa qua eius memoria illustrata tunc fuit, locuples testis est, de qua superius actum. Ceterum absque aliqua ambiguitate eum fuisse Episcopum Portuensem, cum tabulæ Ecclesiasticæ, tum eius ac sociorum martyrij Acta significant, eodemq. titulo Nicephorus a eundem nominat, & alij pene innumeri recentiores. Passum autem non sub Claudio (vt deprauati codices habent) sed sub Alexandro, eadem Ecclesiasticæ tabulæ restituta declarant quod ex eo etiam euidentius redditur, quod sub Vlpiano Urbis Præfecto martyrio est vita functus (vt habet codex scriptus) licet alicubi Vlpianus pro Vlpiano legatur. Socij eius ad Ostia Tiberina passi, sunt, Quiriacus collega Episcopus Ostiensis, Maximus presbyter, Archelaus diaconus, & alij qui (vt superius dictum est) sub Vlpiano Præfecto martyrium subiisse leguntur eorum die natali qui mox post Hippolytum, nempe sequenti die in Ecclesia peragi consueuit, & postridie sanctæ Aureæ virginis, quæ tamen ante Hippolytum passa est, cuius ipse corpus a mari proiectum in littus sepultura donauit.

Porro cum eius, tum etiam Hippolyti & sociorum plurium eadem Acta quæ S. Aureæ dicuntur, martyria continent, quorum omnium nomina, more maiorum, in Martyrologium relata sunt, ac in primis Hippolyti hoc elogio: In Portu Romano S. Hippolyti Episcopi eruditione clarissimi, qui sub Alexandro Imperatore ob præclaram fidei confessionem manibus pedibusq. ligatis in altam foueam aquis plenam præcipitatus, martyrij palmam accepit, cuius corpus a Christianis apud eundem locum sepultū fuit] Videas sanctissimum virum sub eodem persecutore, quo & Callistus Pontifex passus est, & eodem quo ille interitu martyrium consummasse: nam & ille (vt dictum est) in puteum merus fuit. Extat & inuisitur memoria olim celebris puteus ille, seu profunda fouea aquis plena, in qua sanctus Hippolytus martyrij coronam accepit: modo autem frequentibus pyratum incurfionibus, diruta eius Ecclesia, apparet ignobilis. De eius vero socijs hæc paulo inferius eadem die: Item in Portu Romano sanctorum martyrum Martialis, Saturnini, Epicteti, Maprilis, & Felicis cum socijs eorum] postridie item: Ad Ostia Tiberina sanctorum martyrum Quiriaci Episcopi, Maximi presbyteri

Archelai diaconi & sociorum, qui sub Vlpiano Præfecto tempore Alexandri passi sunt] ac denique sequenti die: Apud Ostia Tiberina sanctæ Aureæ virginis & martyris, quæ saxo ad collum ligato, in mare demersa est, cuius corpus ad littus eiectum beatus Nonnus sepeliuit] porro Nonnus erat illi cognomentum, quod idem est quod Monachus. Hæc autem omnia locupletius scripta leguntur in dictis sanctæ Aureæ martyrij Actis, quæ mendis plena in multis essent restituenda. Legimus & alia eisdem contentientia Hippolyti martyris Acta ex nuper citatis (vt videri potest) summatim collecta: quorum est exordium: Beatus Hippolytus, qui & Nonnus &c.] in quibus eius in Urbem aduentus ea asseritur causa, vt limina Apostolorum inuiseret, & sanctorum cœmeteria curiose perquireret. Ad Ostia Tiberina conuocatum fuisse Hippolytum, eadem Acta tradunt: aderat enim Præses eodem loco proximo (nam medius tantū Tiberis amnis inter-

luit) illicq. sententiam mortis accepit. vnde & Prudentius de eo agens:

Sistitur insano Rectori Christicolæ tunc
Ostia vexanti per Tiberina viros:
Illo namque die Roma secesserat, ipsos
Peste suburbanos quateret & populos]

Sed quæ subdit, immanem ac sæuam nimis persecutionem Romæ grassatam demonstrant: nisi quis putet ea, adscribenda potius temporibus Decij & Valeriani, quibus alij duo quos recenset in vnum Hippolyti passi sunt, habet enim hos versus:

Non contentus humum celsæ intra mania Romæ
Tingere iustorum cædibus asiduis.
Ianiculum cum iam madidum, Fora, Rostra, Suburram
Cerneret elluic sanguinis affluere:

Protulerat

a Niceph. lib. 5.
cap. 25.

b Martyrolog.
Roma. die 22.
Augusti.

c Martyrolog.
Rom. die 23.
Augusti.

d Idem 22. Au-
gusti.

MARTYRIUM
HIPPOLYTI.

ALII MARTY-
RES PASSI SVB
ALEXANDRO.

e Not. in Rom.
Martyrol. die
5. Aug. m.

f Pruden. Peri-
steph. in Hippol.
hym. 2.

Protulerat rabiem Tyrrheni ad littoris oram,
Queq. loca equoreus proxima Portus habet

Hac Prudentius, qui tamen errore lapsus tres in vnum iungit Hippolytos, militem, nempe passum sub Valeriano, Episcopum sub Alexandro, & presbyterum Antiochenum olim Nouatianum passum sub Decio Imperatore: quod plenius ac euidentius in nostris Notationibus a demonsttrauimus. Porro Hippolytum martyrij titulo citari consueuisse ab ipso Hieronymo b & alijs, certum est. Sed quod pertinet ad alia eius scripta: Citatur a Theodoro c Hippolyti martyris epistola ad Reginam quandam (existimo fuisse Mammeam Alexandri matrem) itemq. Oratio de duobus latronibus, nec non in illa verba: d Dominus pascit me]. Sermo item in Helcanam & Annam: alius in principium Isaia, liber de Distributione talentoru, Oratio in magnum Canticum, eiusdem interpretatio secundi Psalmi, & Oratio in Psalmum vicesimum tertium] Citatur quoque a Gelasio e Papa eiusdem auctoris commentarius, cuius inscriptio erat, Memoria haresum. Auctor est S. Epiphanius f eundem quoque scripsisse aduersus Valentinianos, At maximo quidem totius catholice Ecclesie detrimento atque iactura tot tantaq. Orthodoxi scriptoris monumenta exciderunt, vixq. vnus ille de Antichristo seu de iudicio libellus superfuit. At de Hippolyto haftenus, in quo vtraque conueniunt, vt Orientalis & Occidentalis Ecclesie ingens decus merito dici possit.

a Die 30. Ianuar. f.
b Hieronym. in Matth. prefat.
c Theodor. dialog. lib. 3.
d Idem eod. dialog. lib. 1.
e Gelas. Pap. lib. de duab. natur.
f Epiphani. haeres. 31.

IESV CHRISTI ANNVS 230.
VRBANI PAPAE ANNVS 4.
ALEXANDRI IMP. ANNVS 7.

ZEBINVS EPISCO. ANTI-CHENVS.
g Euseb. lib. 6. cap. 17.

CHRISTI Redemptoris nostri anno ducentesimo trigesimo, Modesto & Probo Coss. septimo anno Alexandri Imperatoris, Philetus Episcopus Antiochenus cum sedisset annos duodecim, ex hac vita sublatus: successorq. est ei surrogatus Zebennus, alias Zebinus] hac Eusebius in Chronico, idemq. in historia s de eodem agens, hoc tempore Origenem presbyterio initiatum, esse profectum in Graeciam affirmat, dicens: Antiochena Ecclesie post Philetum ministerium cepit Zebinus. Quibus temporibus Origenes necessitate cuiusdam negotij Ecclesiastici obeundi flagitante, in Graeciam per Palaestinam iter fecit, & Caesarea per manus impositionem Episcoporum, qui in illis partibus rexerunt Ecclesiam, munus suscepit presbyterij] Porro factum esse negotium ea de causa Origeni atque Episcopis ordinatoribus a Demetrio Episcopo Alexandrino, satis exploratum habetur: tunc enim Demetrius ijs qui Origenem ordinauerant, de perperam facta ab ipsis ordinatione negotium faciens: quod de abscissione eius fortasse paucis innotuisset, palam facere necesse putauit: quod quidem Eusebius narrat, his verbis h.

DEMETRIVS EPISC. ALEX. QVID IN ORIGINEM.

b Euseb. lib. 6. cap. 7.

Non longo temporis spatio post idem cum Demetrius Origenem prospere & feliciter rem gerentem, & magno splendore, famaeq. celebritate praedicatum apud omnes animaduertent: ardore quodam aemulationis (vt est captus hominu) incensus, apud Episcopos totius orbis eum tanquam absurdissimi facinoris reum, per litteras notare tentabat. Et quoniam Theodotus Caesarea Episcopus & Alexander Hierosolymorum spectati in primis & praestantes praeceteris Palaestinae Episcopis, amplissima dignitate & summo honoris gradu Origenem dignum arbitrati: manus illi, vt presbyterio fungeretur, imposuerant. Idcirco Demetrius simulatque Origenes ad tam magnam gloriae claritatem processerat, atque adeo apud omnes homines vbique gentium non obscurum virtutis & sapientiae nomen, decusq. obtinuerat, cum nulla alia criminatio contra Origenem ipsi suppeteret, facti illius quod ab ineunte aetate consciuisset, calumniam tanquam grauem ignominiae notam ei obiecit: eosq. simul qui illum presbyteru creauissent, inuoluere conatus est. Ista quidem gesta sunt paulopost tempora, quae modo prosequimur. Origenes autem iam tum Alexandriae illud docendi munus in omnes qui aduentabant, nulla habita personarum ratione, die nocteq. sedulo est exequutus, & partim diuinis sacri eloquij studijs, partim illis qui ea de re ad ipsum discendi gratia accedebant, attentissime omne ocium suum impendijt] hucusque Eusebius, qui & alias quoque causas simultatis, antequam presbyter factus esset, intercessisse inter Origenem, & Demetrium

Demetrius Episcopus Alexandrinus

A trium Episcopum Alexandriae tradit. Sed primum de eodem hac narrat. a Eodem tempore ipsum scholae Alexandriae operam nauantem miles quidam adiit, & litteras a Praefide Arabiae tum Demetrio Episcopo qui ibidem rexit Ecclesiam, tum Praefecto qui tum Aegypto praefuit, attulit, vt cum omni festinatione Origenem ad se ipsum mitterent, qui in sacris litteris ipsum audiret. Quapropter ab illis ad eum missus Origenes proficiscitur in Arabiam: ac negotio, cur se eo contulisset, breui ad exitum perducto, iterum Alexandriae reuertitur. Non longo temporis interuallo interiecto, vbi intestinum & ciuile bellum non exiguum quidem ibi exardebat: egressus est Alexandria, & cum non satis tuto se in Aegypto commorari posse putaret, iter capit in Palaestinam, & Caesareae ludum aperit: vbi licet nondum presbyterij gradu potitus, ab Episcopis qui ibi erant, non ad disputandum solum, sed ad scripturas etiam aperiendas, magnopere in communi Ecclesiae confesso rogatus est. Quod quidem poterit esse perspicuum ex ijs quae Alexander Hierosolymorum Episcopus & Theodotus Episcopus Caesareae ad Demetrium in Origenis defensione sic fere respondebant. Quod autem in litteris adiunxeris: nunquam antea auditum, neque iam vsurpatum, vt laici praesentibus Episcopis disputarent, scripturasq. exponerent: in eo mihi nescio quo modo videris perspicue falsa dixisse. Nam vbi idonei & habiles reperiuntur, qui fratribus in verbo Dei adiumento sint, a sanctis Episcopis rogantur, vt populum in verbo instituant: sicut Larandis Euelpis a Neone, Iconij Paulinus a Celso, & apud Synados Theodorus ab Attico, qui omnes beati & pij fratres erant. At verisimile est, quamuis nobis obscurum & minime cognitum sit, illud item in alijs locis fieri] hac illi. post hac Eusebius: Hic que dico, Origenes adhuc adolescens non modo ab Episcopis, quibuscum familiaritatem contraxerat, sed a peregrinis, qui illum prope ignorabant, isto modo in magno honore habitus fuit. Quin vbi Demetrius & per litteras eu accersuerat, & per diaconos Ecclesiae, vt mature Alexandriae rediret, hortatus erat: ille eo reuersus, consueta studia & exercitationes denuo obire coepit] hac ipse. Sed de causa eius presbyterij agamus. Ad Demetrii excusationem, quem tantopere Eusebius carpit, quod suscepti ab Origene presbyterij inuidencia affectus, ea de ipsius abscissione Episcopis Ecclesiaru toto Orbe vulgauerit, hac adijcimus: Iustiore plane indignationis causam praecessisse hanc videri potuisse, quod illi Alexandriae Ecclesiae hominem in primis, & sponte abscissum ordinare praesumpsisset. Na quod a se ipso illud factum esset, & non ab alio inuitus id passus, lex diuina & Ecclesiasticae regulae admodum resistebat, quo minus sacris ordinibus initiari potuisset: qua occasione necessitas tu incubuit, vt Demetrius Origenis abscissionem faceret Episcopis manifestam. Porro qui Origenem defendebant, id non a se factum ferro, sed pharmaco, quo rebellem corporis partem penitus exsiccaret aiebant affirmasse: at diuersas de ea sententias fuisse, Epiphanius b tradit. Erat autem facinus illud non Alexandriae itidem Iustinus c martyr accidisse refert, vt adolescens quidam Christianus quo careret omni carnis irrationali motu, obtulerit libellum Felici Praefecto Augustalli, vt medico id facere detrectanti timore poenae, licentiam impertiret.

a Euseb. lib. 6. cap. 13. ORIGENIS PROPECTIO IN ARABIAM.

C licitatem contraxerat, sed a peregrinis, qui illum prope ignorabant, isto modo in magno honore habitus fuit. Quin vbi Demetrius & per litteras eu accersuerat, & per diaconos Ecclesiae, vt mature Alexandriae rediret, hortatus erat: ille eo reuersus, consueta studia & exercitationes denuo obire coepit] hac ipse. Sed de causa eius presbyterij agamus. Ad Demetrii excusationem, quem tantopere Eusebius carpit, quod suscepti ab Origene presbyterij inuidencia affectus, ea de ipsius abscissione Episcopis Ecclesiaru toto Orbe vulgauerit, hac adijcimus: Iustiore plane indignationis causam praecessisse hanc videri potuisse, quod illi Alexandriae Ecclesiae hominem in primis, & sponte abscissum ordinare praesumpsisset. Na quod a se ipso illud factum esset, & non ab alio inuitus id passus, lex diuina & Ecclesiasticae regulae admodum resistebat, quo minus sacris ordinibus initiari potuisset: qua occasione necessitas tu incubuit, vt Demetrius Origenis abscissionem faceret Episcopis manifestam. Porro qui Origenem defendebant, id non a se factum ferro, sed pharmaco, quo rebellem corporis partem penitus exsiccaret aiebant affirmasse: at diuersas de ea sententias fuisse, Epiphanius b tradit. Erat autem facinus illud non Alexandriae itidem Iustinus c martyr accidisse refert, vt adolescens quidam Christianus quo careret omni carnis irrationali motu, obtulerit libellum Felici Praefecto Augustalli, vt medico id facere detrectanti timore poenae, licentiam impertiret.

D E ORDINATIONE ORIGENIS PERPERAM FACTA.

b Epiphani. haeres. 64.

c Iustin. orat. ad Ant. Pium.

Sic igitur Origenes exectus, tantum abest, vt sacerdotio initiari debuisset, vt nec laica quidem communionem dignus habendus foret: nam sanctus Athanasius, d hac de Leontio olim presbytero, postea Episcopo Antiocheno Arrianae factionis: Inter eos Leontius ille castratus, quem nec sub laici quidem specie ad communionem admitti oportuit, eo quod se ipsum abscidit, vt libere cum Eustolio dormiret; re vera quidem muliere, quam ille virginem praedicaret] de quo Socrates e habet, ipsu ea de causa priuatum fuisse presbyterio, cum ait: Is cum presbyter esset, dignitate priuatus est, quia cum muliere Eustolio nomine degens, & turpem suspicionem celare volens, genitalia sibimet noscitur excidisse] quo ille permotus iam inter Arianos profiteri coepit. Vides plane ex ijs caelibatum etiam in Orientali Ecclesia sacrorum virorum: nam si licuisset illi vxorem ducere, haud eo dementiae peruenisset, vt se ipsum castraret. Vigeabant tum antiquae Ecclesiasticae regulae in hunc modum scriptae f: Qui sibi ipsi virilia amputauerit, clericus non efficitur: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei] rursus: Si quis cum clericus esset, virilia sibi ipsi amputauerit, deponitor: homicida enim sui ipsius est] sed & lege s Moyse cautum erat, ne intraret eunuchus in Ecclesiam Dei. Porro error semel male praesumptus transijt in haeresim. Prodiit enim postea secta h, Eunuchoru dicta, qui omnes

d Athanas. epistol. ad solitar. SE CASTRANS EXCOMMVNICATVS HABETVR.

e Socrat. lib. 2. cap. 11.

f Can. Apost. 22.

g Deuter. 23. h Epiphani. haeres. 18.

omnes quos recipere, ut semetipfos castrarent, adigerent: quod si facere detrectassent, ipsi eos alligatos vinculis exsecabant: ad litteram implendum putantes, quod dixisset Dominus: Sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum] quo nomine dum Eusebius (ut dictum est) Origenem excusat, plane eum eiusmodi sectae auctorem constituit, putantibus nimirum illis sic esse Euangelium intelligendum, ut Origenes factio ipso fuerat interpretatus.

Vis. SS. Patru diff. 2. c. 172.

Sed fortasse eiusdem quoque Origenis exemplo duo illi monachi postea itidem in Aegypto se in eundem modum absciderunt; qui a Theophilo Episcopo Alexandrino fuerunt communionem priuati, & a nemine Orthodoxorum Antistitum peruagantes Orbem recepti, eiectione ab omnibus, sed ab Epiphano tandem admoniti fuerint atque correcti.

Hieronym. de scrip. Eccles. in Alexandro.

At haec a nobis ad excusationem Demetrii dicta satis. Ceterum nec ob id tamen in eam sententiam descendimus, ut damnemus S. Alexandrum Hierosolymorum Episcopum qui Origenem presbyterio consecrauit: nam (ut testatur S. Hieronymus) idem Alexander se excusans pro Origene contra Demetrium scripsit, se iuxta testimonium ipsius Demetrii illum presbyterum ordinasse. Puto enim Demetrium dedisse Origeni litteras commendatitias ad Alexandrum, ut fieri solet, quarum auctoritate satis visum eidem fuerit Alexandro, Origenem esse probatum. Verum Eusebius dum agit de Origene, encomiasten se potius quam historicum praebet in ipsius laudes nimium se effundens: quod tum ex ijs, tum alijs pluribus quae dicuntur perspicue inspicere licet. Sed idem profequitur Eusebius: Qui vero (inquit) fuerint deinceps de illo tumultus & discordiae concitatae: quae de iisdem ita commotis Episcopis qui Ecclesijs praefuerunt decreta: denique quae incommoda, cum in verbi Dei explicatione summa cum laude floreret pertulerit: quamquam separatum opus ad plenam eorum explicationem postulare videntur; tamen in secundo Apologiae libro quam pro eius defensione edidimus, aliqua ex parte, quatenus tenuitas ingenij nostri patiebatur, de iisdem differuimus] hucusque Eusebius, cuius tamen Apologia pro Origene sex libris distincta non extat.

Euseb. lib. 6. cap. 12.

ETAS ORIGENIS.

Erat hoc anno Origenes natus quadraginta tres annos, quippe qui cum orbatum est patre anno decimo Seueri, annum agebat (ut dictum est ex Eusebio) decimumseptimum. Causam autem Origenis profectio in Graeciam, licet Eusebius minus explicet; nos eam existimamus inde obortam, quod Sexta editio hoc ipso anno, nempe (ut auctor est Epiphanius) medio tempore Imperij Alexandri, Nicopoli apud Actium in dolij occultata reperta sit, eumque idcirco eiusmodi instituisse profectioem: ut qui magna adhibita diligentia quinque iam versiones indefesso studio conquisisset, sextam nactus quinque illis adiungeret, ac volumine vno omnes per distinctas columnas simul iungens, laboriosissimum opus Hexapla concinnaret & Octopla: de quibus dicturi sumus fusius anno sequenti. At de Sexta editione hoc anno inuenta, quo cuncta dilucidiora fiant, Epiphanius verba reddamus. ait ergo: Post hunc regnauit Alexander filius Mammaeae annos tredecim. In medio horum temporum inuenta est Sexta editio in Nicopoli ad Orientem sita] Porro hanc esse Nicopolim apud Actium littus, testatur Eusebius; nominat eandem Athanasius in Synopsi Nicopolim, Septentrionalem: ipsum enim Alexandriae situm septentrionem versus spectasse Nicopolim, satis euidenter apparet.

Epiphanius lib. de mens.

SEXTA EDITIO INVENTA

Euseb. lib. 6. cap. 12.

IESV CHRISTI ANNVS 231. VRBANI PAPAE ANNVS 5. ALEXANDRI IMP. ANNVS 8.

Dio in Alex.

SEQUENTI anno Redemptoris nostri ducentesimo tricesimo primo, Alexander tertium vna cum Dione Consulatum accepit: meminit ipse Dio huius sui ipsius Consulatus. Hoc anno Origenes inuenta (ut dictum est) superiori anno Sexta editione, se parat ad Hexapla conscribenda: sed immensa molis opus absoluere ei non licuit, nisi in secessu Tyrio, de quo haec Epiphanius: Venit delatus in Caesaream Stratonis, & conuersatus Hierosolymis modico tempore, deinde progressus in Tyrum, ad annos vigintiocto (veluti fama refert) & vitam exercuit, & scripturas interpretatus est, quando etiam Hexapla, & duas Haebraicorum columnas ex aduerso inter se conferendas composuit Hexapla nominans libros, veluti supra a me diffusius dictum est] sed haec de Tyrio secessu ad alia tempora sunt referenda: nam constat Eusebio auctore, Origenem Alexandriae

Xandriam cum iterum redisset, non inde recessisse, nisi anno decimo Alexandri Imperatoris. Sed quid posthaec Epiphanius? Cum vero (inquit) inuenisset Quintae & Sextae editionis libros eo quem diximus modo, & nesciret quinam essent interpretes eorum quo tempore inuenti erant: vnam ex his editionem consequenter ad priores quattuor adiecit, & Quintam appellauit, inscriptione facta per quintam litteram quinary numeri significatricem, atque sic nomen eius declarauit. Eodem modo senarij numeri notam inscribens ei editioni quae postea inuenta est, Sextae interpretationis nomen indicauit. Sed & artificiose hoc peregit, id quod aliqui ex studiosis ignorant, cum incidunt in Hexapla aut Octopla. Quattuor enim sunt Graeca, quando Aquilae, Symmachi, & Septuaginta duorum, & Theodotionis coniunctae fuerint: vbi autem quattuor haec columnae duabus Hebraicis adiectae fuerint, Hexapla appellantur. Si vero Quinta, & Sexta interpretatio coniunctae fuerint ad illas, consequenter Octopla vocantur] haec de nominibus Hexaplarum & Octoplarum Epiphanius.

Quo autem ordine eadem editiones locatae essent in codice, idem Epiphanius his verbis: Quidam igitur, cum in hos libros incidunt, & inueniunt (velut dixi) duos Hebraicos textus primum positos, post hos vero Aquilae interpretationem locata, deinde Symmachi, postea Septuagintaduorum, postquam Theodotionis locata est, & consequenter Quinta, & Sexta: putant primos interpretes esse Aquilam & Symmachum ante Septuagintaduos iuxta ordinem locationis: quod non est, sed Origenes sciens Septuaginta duorum exactam esse atque sinceram, ipsam in medio locauit, quo hinc atque hinc positas interpretationes redargueret. Hoc autem solum Origenes vtiliter fecit] hucusque Epiphanius. Ex quo etiam ratio referatur, cur tam Graeci, quam Latini seriem recensendo interpretum diuinae scripturae, tertio loco & ante Theodotionis versionem collocent quae est Symmachi, eamque tertiam, hanc vero quartam nominent; cum habitae temporis ratione, Symmachi quarta, tertia vero Theodotionis dicenda esset. Sed hoc factum esse apparet (quod & alias diximus) non habitae temporis ratione, sed tantum Origenis locationis.

Epiphanius lib. de mensur. ORDO IN HEXAPLIS ET OCTAPLIS.

Commendatur (ut vidimus) ab Epiphano alias licet Origeni infensissimo eiusmodi ab eo nauata egregie opera, quod vehementer vtilis esset elucubratio, non solum cum illud ait: Hoc solum Origenes vtiliter fecit] sed & cum superius eodem commetario haec dixisset: Eodem modo etiam Origenes recte fecit, & de obelo indicauit: vtinam autem & alia sic bene fecisset] & paulo inferius: Sex columnas interpretum alternatim collocans, magnam vtilitatem cognitionis exhibuit. Vtinam autem in operum suorum scriptis non excidisset, &c.] At haec non modo Epiphanius laudauit; sed etiam Hieronymus qui licet in eundem eodem fuerit stomacho; tamen cum de Origenis Hexaplis agit, ea vehementer commendans, ait: Haec immortale illud ingenium suo nobis labore donauit, vt non magnopere pertimescamus supercilium Iudaeorum solutis labijs & obtorta lingua & stridente salua & rasa fauce gaudentium] haec & alia in laudem Origenis haec conantis.

Hieronymus in epist. ad Tit. c. 3.

At miramur interdum vehementer, dictum ab aliquo, Hieronymum questum de Origene, quod eo tempore non tam correxerit, quam corruerit Septuaginta duorum translationem. Nam & si ei Origenes Theodotionem aliquibus in locis addiderit: obelo & asterisco sane distinxit: quod si quae illa plus haberet, signis illis discriminauit. Verum nequam haec potest dici corruptio, sed diligens facta collatio, atque in omnibus perutilis animaduersio, de qua idem Hieronymus his verbis: Origenis me studium prouocauit, qui editioni antiquae translationem Theodotionis miscuit, asterisco & obelo opus omne distinguens, dum aut illucescere facit, quae minus antea fuerant, aut superflua quaeque iugulat, & confodit] eadem alibi aduersus Ruffinum agens: Omnia (inquit) veteris instrumenti volumina Origenes obelis, asteriscisque distinxit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos translationi antiquae inseruit, probans defuisse, quod additum est] & ad Augustinum: Quod autem in alijs quavis epistolis, cur prior mea in libris canonicis interpretatio, asteriscos habeat & virgulas praenotatas; & postea aliam translationem absque his signis ediderim: pace tua dixerim; videris mihi non intelligere quae quaesisti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum est, & vbi cumque virgula, id est obeli sunt, significatur quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebraeo: vbi autem asterisci, id est stellae praelucentes, ex Theodotionis editione, ab Origene additum est, & ibi Graeca translulimus &c.] haec tamen ipse tribuit interdum auctoria,

Galesius. de Sept. inserp. REFELETTVR CALVMNIA IN ORIGENEM PROLATA. Hieron. praef. in Pentateuch. epist. 104.

Hieronymus epist. 89.

*a Hieronym.
epist. 107.*

dacia, scribens ad Chromatium, quod Origenes Theodotionem profanum auctorem admiscuerit translationi Septuaginta: sed quod (vt supra narratum est) & ipse in hoc sequutus est Origenis exemplum: quoniam modo in eo genere Hieronymus ipse potuit reprehendisse Origenem, quem susciperet imitandum? Nam eandem prorsus ipse iniens rationem, immiscuit suam translationem editioni Septuaginta sed egregie distinctam, obelis appositis & asteriscis, quod ipse in Apologia aduersus Ruffinum saepe testatur, & inter alia cum ait: Salomonis autem libros, quos olim iuxta Septuaginta, additis obelis & asteriscis in Latinum verteram, ex Hebraico transferens, & dedicans sanctis Episcopis Chromatio & Eliodoro, haec in praefatiunculae meae sine subieci. Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam, neque enim sic noua cudimus, vt vetera destruamus]

ORIGENES SVI
INSTITVTI AF
FERT. RATIO.
NEM.

b Deuter. 1.

Sed magis magisque haec in Origenem purgatur illata calumnia, si quodnam fuerit animi ipsius consilium, & quam sollicito cuperet esse consultum Septuaginta antiquae versioni, ex ipsius epistola ad Africanum de Susannae historia scripta cognoscamus, ait enim: Vide ergo ne imprudentes & inscientes abrogemus exemplaria, quae habentur passim in Ecclesijs, & legem statuamus fraternitati, vt deponant quidem sacros, qui apud eos feruntur libros: assententur autem Hebraeis qui & persuadeant, vt nos puris impertiant, & qui nihil habeant figmenti. An non prouidentia Dei in sanctis scripturis dedit omnibus Christi Ecclesijs aedificationem? Non curam gessit eorum, qui empti sunt pretio; pro quibus Christus mortuus est? Ad haec autem considera; an non sit bonum meminisse eius, quod scriptum est: *b* Non transpones terminos aeternos, quos statuerunt patres tui? Haec autem dico non quod verear, ac dubitem scrutari, quae sunt apud Iudaeos scripturas, & omnes nostras cum illorum scripturis conferre, & videre quae nam sint eius differentiae. Si non est quidem certe graue & arrogans dicere: hoc gnauiter & pro viribus fecimus, vt mentem nostram exerceremus in omnibus editionibus, & earum differentijs; cum eo quod longe magis exercebamus interpretationem Septuaginta, ne videremur aliquid falsi & adulterini inducere in Ecclesias quae sunt sub caelo, & daremus praetextum ijs qui quaerunt occasionem, & volunt eos qui sunt in medio calumniari, & eis qui sunt in communi, criminari. Exercemus autem, vt non ignoremus etiam eas quae sunt apud illos: vt cum Iudaeis differentes, eis nos adducamus, quae sunt posita in eorum exemplaribus, & vt cum eis vtamur ijs quae apud illos habentur, & non sunt in nostris libris. Nam cum sit eiusmodi noster apparatus in quaestionibus aduersus ipsos: non despicient, neque (vt mos est eorum) irridebunt eos qui credunt ex Gentibus, tanquam qui ignorent vera, quae apud eos scripta sunt] hucusque Origenes instituti sui afferens rationem, ac plane demonstrans, quam de sacris litteris, eo suscepto labore, sit in omnibus optime meritus, ac laude dignus: qui *c* & alibi his consentanea habet multa.

*e Orig. in Mat.
tract. 8.*

ORIGENES EDI
TIO VULGATA
*d Hieronym. in
praefat. lib. 10.
in Isai.
e Hieronym.
epist. 80.*

*f Galefm. de
sept. interp.*

*g Euseb. lib. 6.
cap. 12.*

Ceterum tantum abest, vt ea circa Septuaginta interpretu editione adhibita industria ab Origene, habita sit corruptela, vel deprauatio: vt eam omnes propemodum Ecclesiae in communiorem usum receperint, vsque adeo vt Hieronymo *d* auctore probetur, eam habitam esse Vulgatam: nam ad sanctum Augustinum *e* scribens, de eadem haec ait: Vis amator esse verus Septuaginta interpretum? Non legas ea quae sub asteriscis sunt, immo rade de voluminibus, vt veterum fautorem te probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum bibliothecas damnare cogaris. Vix enim vnus, aut alter liber inuenitur, qui ista non habeat] Ex his videas quantum a veritatis scopo aberrarit, qui *f* Origenem non correxisse, sed corrupisse dixit Septuaginta interpretu editionem. At de Hexaplis Origenis iam satis; cuius institutionis ex eius item scriptis Eusebius *g* meminit, & alij recentiores complures.

Sed vt summatim perstringamus cunctas Origenis in ea re lucubrationes exhibitas. Cum nondum duae posteriores editiones essent inuenta, Quinta & Sexta: Tetrapla (sic enim cum Ecclesiasticis antiquis tractatoribus dicere malimus, quam Tetraplum) in primis collegit, ac sic in codicibus Graece scripsit, nempe in paginis singulis quattuor columnas, hoc ordine, vt prima esset editio Septuaginta interpretum, secunda translatio Aquilae, tertia Symmachi, quarta vero & vltima Theodotionis. Hexapla vero elaborata ab eo sunt volumina illa, in quorum singulis paginis sex columnae essent distinctae, quarum prima contineret textum Hebraicum Hebraice scriptum, secunda

A cunda eundem textum Hebraicum, sed Graeco caractere exaratum, tertia Aquilae versionem, quarta Symmachi, quinta Septuaginta editionem, sexta vero Theodotionis translationem. Quae autem dicta sunt Octopla, praeter haec quae sunt in Hexaplis posita, haberent adiunctas Quintam, & Sextam editiones, ab Hebraeis, sed pijs (vt putat Hieronymus) hominibus elaboratas. At de Origenis in his tot insumptis strenueq. exantlatis laboribus satis. Quoniam vero de principe omnium Septuaginta translatione mentio facta est, nec quidquam de eius origine hactenus dictum: licet tam notus sit & omnibus peruulgata historia, vt hac ex parte, eam recensere, superfluum videatur: tamen cum nonnullis perplexa nodis & obuoluta sit difficultatibus, hic de ea agere operapretium duximus.

B Sed de his acturis illud in primis occurrit: omnium propemodum esse sententiam, ante Septuaginta editionem, aliam incerto auctore peruulgatam fuisse Graecae translationem ante tempora Alexandri Magni: ex qua tum Plato, tum complures alij philosophi nonnulla accepisse noscantur. Ex quo enim Barbarus homo (quod habet Plato in Timaeo) in Solonem ac ceteros Graecos illud exprobrans dixit: O Solon, Solon, vos Graeci semper estis pueri: senex autem nullus Graecus est: disciplinam autem nullam habetis canam] (Barbarus autem iste qui haec dixit putatur fuisse Iudaeus) Hebraeorum res cognoscendi complurium est desiderium inflammatu. Haec autem cum ex Clemente Alexandrino, *a* tum Eusebio *b* & alijs pluribus constant auctoribus, qui summo studio ea quae philosophi ex Hebraeorum scripturis essent mutuati, collegerint: verius tamen existimo, potius vsu quodam innotuisse Gentilibus diuinam scripturam, quam omnium voluminum factam fuisse aliquam interpretationem; id suadente Philone, *c* dum ait: Lex antiquitus scripta fuit lingua Chaldaica, mansitq. longo tempore in ea, quam diu legis ipsius pulchritudo non est intellecta ab hesternis hominibus. Post quam autem ex quotidiano eius vsu etiam ad alienos, sensus quidam permanuit, simul gloriosaque quoque fama vbique terrarum increbruit (nam honestis rebus ad tempus obesse potest inuidia, illae autem se proferunt tandem suapte felicitate ingenij) extiterunt qui indigne ferrent, has leges parti tantum humani generis innotuisse; Graecas gentes nullum earum gustum cepisse, dederuntq. operam, vt verterentur per idoneos interpretes: id opus quia magnum erat & reipublicae vtilissimum, non priuatis hominibus obuenerit, non mediocribus istis principibus & regulis, sed Regi omnium celebratissimo. Ptolemaeus is fuit Philadelphus cognomine, tertius ab Alexandro Aegypti Rex] haec Philo, quibus plane significat, ante perfectam a Septuaginta translationem; ipsam diuinam scripturam absque interpretatione aliqua delituisset in penetralibus Hebraeorum eodem caractere & quo scripta olim fuerat idiome.

D His consentiunt, quae de rogatione Ptolemaei Iosephus *d* scribit in haec verba: *d* Ioseph. antiq. lib. 12. c. 2. Coepit de ea re conferre cum Demetrio rogans: Qui factum sit, vt tam admirandarum legum, nec historicus vllus, nec poeta mentionem fecerit? Tunc Demetrius respondit, neminem ausum eam attingere, quam constaret diuinam esse, et omni veneratione dignissimam, & punitos esse quosdam a caelesti numine, qui illam temere atrectare non sint veriti. Theopompum enim volentem inde quaedam suis scriptis inserere, mente motum fuisse diebus triginta, & per interualla insaniae Deum placasse, facile conijcientem, quae morbi causa fuerit, atque etiam in somnis admonitum, haec ideo pati, quod fuisset circa res diuinas curiosior, **E** eaq. voluisset proferre humanis hominibus: quare cum a coepto destitisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodecti etiam poetae cum in quadam tragadia vellet aliquid e sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffatos caligasse, & cum erratum agnouisset, exorato Deo, redditam sibi aciem] hucusque Iosephus.

Certe quidem si aliqua antehac editio facta esset, haud illa Demetrius caruisset, qui tam ingentem librorum molem collegerat, vt nullus pene eorum, quorum notitia haberetur, reliquus factus esset: cum alioqui Hebraeorum scriptis se penitus caruisse, profiteatur expresse. Quod si alicubi diuinae scripturae editio facta reperiretur: in Aegypto in primis illam extitisse oportuit; siquidem in Aegyptum peregrinos philosophos ibi res Hebraeorum cognouisse, omnes affirmant: ingentemq. plane Iudaeorum multitudinem in Aegypto agere consueuisse, ex Philonis *e* testificatione super-

PRIMA TRANS
LATIO QVAE
FVERIT.

*a Clem. Alex.
Strom. lib. 1.
b Euseb. de pra
par. Euang. lib.
10. c. 1. 2. 3.
c Phil. de vita
Moy. lib. 2.*

*d Ioseph. antiq.
lib. 12. c. 2.*

e Philo in Flac.

a Clem. Alex. Strom. lib. 1. b Lactan. lib. 4. cap. 2. Euseb. de prep. saps. Aug. de Ciuit. Dei & alij.

rius diximus, nec minus quam decies centena millia. In Ægyptum peregrinatum esse Platonem testatur Clemens Alexandrinus: & alij de ceteris quoque philosophis, Lactantius, Eusebius, alijq. scriptores affirmant.

Adiuuat etiam nostram coniecturam Aristæas qui de Septuaginta interpretibus commentarium scripsit, cum tradit ea de causa initum esse consilium accersendi Hierosolyma, missa legatione, interpretes: quod licet libri Iudæorum innotuissent, nondum tamen, qui eos interpretati essent, inuenti fuissent. sic enim habet: Demetrius Phalæreus cum Regiæ bibliothecæ præpositus esset, diligenti cura elaborabat, vt ex vniuerso Orbe, quo ad fieri posset, volumina compararet, distributis per opportuna loca hominibus qui libros & emerent, & transcriberent: quo studio demum perfecit, vt quantum in se erat impleret Regis propositum. Nam præsentibus nobis, cum ab eo peteretur quot librorum millia congregasset, inquit: Rex, supra ducenta millia iam in bibliothecam redacta sunt, breuiq. numerum adimplebo, vt ad quingentorum millium summam ascendam. Nunciatur quoque mihi Iudæorum leges transcriptione dignas esse, & quæ in bibliotheca tua habeantur. Quid igitur obstat, ait, quod te hoc facere prohibeat? Non ne omnia tibi in hunc vsum prompta, subiectaq. sunt? cum respondisset Demetrius, interpretatione opus: intercipiens Rex: Scripturum se, inquit, ad Iudæorum Pontificem, vt omnia perficiantur] hæc Aristæas: quibus demonstrat nullam ante ea tempora vulgatam fuisse Iudaicæ legis interpretationem, quippe quam ipse Demetrius apud Regem curaret, vt fieret: nam si aliqua extitisset, eius vel saltem meminisse, necessaria oblata occasione, debuisset.

QUOMODO DIUINA SCRIPTURA INNOTUIT PHILOSOPHIS.

Quamobrem quæ philosophi ex Iudæis accepisse noscuntur: traditione potius, cum quid rogarēt Iudæos, ab eis mutuatos esse putamus: sicut cum quidā ex illis apud Gymnosophistas versati, quæ ab illis audissent didicerunt; non quidem quod ab eis libros accepissent, atque in Græcum sermonem conuertissent. Sic igitur ex viua illos potius voce accepisse putandum, Iudæo homine aliquid illis dictante, & interpretante, quam ex aliqua scriptura Græce scripta atque omnibus peruulgata. Quemadmodū Aristoteli accidisse tradit discipulus eius Clearchus (vt refert Iosephus) dum ait, ipsum vsum fuisse Hebræo homine ad scripturæ interpretationē: quæ si Græco sermone tradita antea fuisset, quorsum illi opus interpretis? Hæc me quidem magis permouent, quam Clementis Alexandrini auctoritas, asserentis ante tempora Alexandri & regnum Persarum Pentatheucum in Græcum sermonem fuisse conuersum; ea nimirum tantummodo ratione, quod philosophi ex Hebræorum scripturis aliqua accepisse noscantur: sed hæc absque diuinæ scripturæ versione aliter accidere potuisse, iam diximus. Quin & affirmare possumus, philosophos ex alijs scriptoribus qui profecuti sunt res Hebræorum, ea de Iudæorum institutis mutuatos esse, vt ex Hecathæo Abderita viro insigni, qui vixit temporibus Alexandri, & de ipsis Iudæis integrum librum scripsit, vt tradit Iosephus contra Apionem. Idem quoque testatur, historias Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum, atque Græcorum, meminisse rerum Iudaicarum: id ipsum præstitisse ait etiam complures Græcos auctores quos nominatim recenset: vt non adeo mirum sit, si per pauca quædam philosophi ex Iudæis accepisse dicantur; nam ea ipsa vel ab illis tradentibus, vel ex Græcis ipsis de Iudæis scribentibus, aut Ægyptiorum, vel Chaldæorum, vel Phœnicum historijs absque aliqua diuinæ scripturæ versione vulgata didicisse, per facile contigit: cum præsertim idē Hecathæus Abderita, quem citant Demetrius in Aristæa atque Iosephus, testetur nullum Græcorum ausum fuisse attingere scripturam Iudæorum, quod sacrosancta esset, nec profano ore tractari deberet: adeo vt qui ante eum vsi essent diuina scriptura, alio quopiam edifferente Iudæo, vel aliquo alio modo, vt dictum est, eam visi sint accepisse. Sed & Iustinus martyr nullam aliam quam Septuaginta interpretum antea factam esse translationem affirmat.

PRIMA AC PRÆCIPVA TRANSLATIO DIVINÆ SCRIPTURÆ.

His igitur permoti rationibus, Philonem, Iosephum, Aristæam, aliosq. sequuti, primam omnium ac principem dicimus diuinæ scripturæ interpretationem, quæ a Septuagintaduobus interpretibus, rogante Ptolemæo Philadelpho, fuit diuino elaborata consilio, ante aduentum Christi annis ducentis octoginta, vt exacte numero deducto colligitur: nam septuaginta Olympiadas intercurrisse ab anno factæ interpretationis,

a Euseb. de præpar. Euang. lib. 10. c. 17. b August. in Psal. 58. c Epiphani. lib. de mens.

A tionis, vsque ad Christi aduentum ex Eusebio probe colligitur. Quamobrem errorem illapsum esse in numerum ab Athanasio definitum existimo, dum apud eum ducenti & triginta tantum anni medij ponuntur ab ea editione vsque ad Christi Domini nostri Incarnationem. Decepti pariter esse noscuntur, qui ab Eusebio diuersam inierunt numerandi rationem: vel deprauati sunt eorundem codices (nam per facile in notas numeri solet error irrepere) vt inter alios S. Augustinus, qui factam dicit eam versionem ante Natalem Christi annos centum quinquaginta. Epiphanius numerans ab ea vsque ad Cleopatæ regnum annos ducentos quadragintanouem, transgreditur dictum numerum ex Olympiadum Chronologia superius collectum: nam (vt ipse fateatur) regnavit Cleopatra annos trigintaduos: & ab ea deuicta ab Augusto, supersunt vsque ad Christi Natalem anni vigintiocto. Sed longius adhuc prætergressi sunt qui dixerunt annos trecentos & amplius ante Domini aduentum id fieri contigisse. At ex Olympiadum supputatione superius exacte deducta, annorum numerus ducentorum & octoginta verior, certiorq. probatur.

B Porro admirabili prorsus Dei consilio factum omnes intelligunt, vt tribus propemodum sæculis ante Christi aduentum diuinæ scripturæ fieret interpretatio, tali, tantaq. cum primis adhibita diligentia; delectis nimirum ad opus hoc septuagintaduobus Iudæorum præstantissimis senioribus: quorum insignis probitas excellensq. peritia facile persuadent, vt existimem illos ipsos ad hoc opus fuisse vocatos; qui ex officio de his, quæ spectarent ad diuinam scripturam, decernere consueuerant, nimirum amplissimum illum Senatam septuagintaduorum Seniorum a Moysè primitus Dei consilio institutum, quem vsitatiore voce Sanedrin dicere consueuerunt. Horum namque munus (vt fusius dictum est Tomo primo Annalium) erat de Lege, Rege, Sacerdote, atque Prophetis decernere. Qua de re tantum opus, tantiq. ponderis eos per se esse exequutos, rei dignitas atque momentum postulare videbatur. Sic igitur quod dicunt, ex omni tribu senos ad hanc prouinciam obeundam fuisse delectos; non ita accipiendum putamus, vt tunc recens hi fuerint electi, atque eidem adscripti operi: sed quod illorum potius Ptolemæus ad hoc præstandum requisisset officium, qui seni ex singulis tribubus iam ex more electi, diuinæ scripturæ integritati ex munere sedulo studio inuigilarēt. Quippe qui non eius tantum facultatis consultissimi essent, sed ex diuinitus indito sacramento, diuino pariter afflato Spiritu dicerentur: quod nimirum olim, cum eos eligi Dominus præcepisset, eodem spiritu, quo Moysen, illos similiter imbuisset.

QUI FVERINT SEPTUAGINTA INTERPRETES.

C Id quidem non ego primus assero, sed eiusdem sententiæ Origenes fuisse visus est, qui frequenter nominat eosdem Septuaginta interpretes, Seniores; sicut & historiæ primus auctor Aristæas: in qua etiam sententiā reperimus esse S. Hilarium, cuius verba, quo hæc manifestiora reddantur, hic subtexemus: Erat (inquit) a Moysè antea institutum in Synagoga omni, septuaginta esse doctores. Nam idem Moyses, quamuis veteris Testamenti verba in litteris condidisset; tamen separatim quædam ex occultis legis secreta mysteria septuaginta senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimaerat. Cuius doctrinæ etiam Dominus meminit in Euangelijs, dicens: Super Cathedram Moysi federunt Scribæ & Pharisei. Doctrina ergo horum in posterum quæ ab ipso scriptore legis accepta, in hoc seniorum & numero & officio conseruata est. Hi ergo Seniores libros hos transferentes, & spiritualement secundum Moysi traditionem occultarum cognitionum scientiam adepti, ambigue lingua Hebraica dicta & varia quædam ex senunciata secundum virtutes rerum, certis & proprijs verborum significationibus transfulerunt, doctrinæ scientia multimodam illam sermonum intelligentiam temperantes] hucusque S. Hilarius: quæ hic verbatim recensuisse volumus, quo intelligamus, aliquid amplius ceteris horum translationem vel ex acceptis traditionibus, vel diuino eos afflante Spiritu habuisse: quod non solum nostri, sed & Iudæorum scriptores nobilissimi agnouerunt, & ingenue testati sunt: vt inter alios omnium sapientissimus Philo, qui rem gestam ab Aristæa fusius litteris consignatam, & ab ipsis Iudæis et si non scriptis, certe traditione firma retentam, vel si non publica, priuata saltem scripture memoriæ commendatam paucis perstringens, de Ptolemæo Philadelpho & legationibus missis multa præfatus, hæc demum subdit, a loco narrationem exordiens.

d Num. 16.

e Hilari. in Psal. 2.

f Matt. 23.

g Philo de vita Moysi lib. 2.

LOCVS VBI
VERGIO FA-
CTA.

Ante urbem Alexandrinam est Pharus insula, per oblongam & fasciæ similem ceruicem accessibilis; quæ non alto mari, sed stagnantibus undis alluitur, ut ne fluctus quidem nimirum spatio medio debilitati, obstrepant. Hic locus postquam de communi sententia visus est ad presens negotium aptissimus, propter secessum quietissimum, ubi animus solis legibus posset intendere, eum sibi optauerunt ad diuersorium: sumptisq. in manus sacris voluminibus, tendebant eas ad cælum supplices, Deum inuocando, ut coeptis faueat. Exaudiuit ille vota, ut si non vniuersum genus humanum, certe maxima pars præceptis instrueretur ad bene viuendum optimis & sapientissimis. In eo secessu cum confedissent solitarij, nemine interueniente arbitro, præter naturæ partes, terrâ, aquâ, aerem & cælum: de quibus primum prodituri erant mysteria (nam mundi opificium legis exordium est) tanquam numine correpti prophetabant, non alia alij; sed omnes ad verbum eadem, quasi copiam dictante singulis inuisibiliter. Et quis nesciat cuiusque linguæ præsertim Græcæ copiam, ut eadem sententia possit enunciari varijs modis, nunc has nunc illas dictiones accommodando? Id negant factum in prodendis his legibus; sed reddita propria proprijs nominibus, Græcis ad Chaldaica (sic Hebraicâ linguâ nominat Philo) exacte respondentibus, quo melius perciperetur rerum notitia: quemadmodum enim Geometriæ, Dialecticæq. doctrina non admittit sermonis varietatem, sed semper iisdem vtitur vocibus: eodem modo & hi conuenientia rebus inuenerunt nomina, quæ sola declaratura erant sensum apertissime. Id experimentis quotidianis creditur, siue Chaldæus Græcam linguam, siue Græcus Chaldæam didicerit, in vtraque scripturatum Chaldaica, tum Græca eius interpretatione miratur germanitatem: immo rerum verborumq. consonantiam adorat; non interpretes illos, sed initiatores ac prophetas appellans, quibus datum est sincerissimas Moysis cogitationes assequi spiritu purissimo. Quamobrem hodie quoque sollempnis celebritas renouatur in Pharo insula, ad quam non Iudæi tantum sed & alij plurimi traiciunt locum veneraturi, in quo primum visa hæc est interpretatio, & pro tanto beneficio quasi recente acturi Deo gratias. Post vota autem & gratiarum actiones, alij tentorijs fixis in littore, alij discumbentes in ipsa arena, sub diuo epulantur cum amicis & domesticis, præferentes tunc littus palatij regijs] hucusque Philo.

NUMINE AF-
FLATOS ESSE
ILLOS INTER-
PRETES.Hieron. præ-
fat. in Pentateuch. epist. 104.
Epist. 107.

Hieronym. epist. 208.

DE CELLVLIS
CONFIRMATIO.

Iustin. orat. ad Gent.

In huius sententiam, quod illa versio diuini potius aliquid habuerit, quam humani, eisdemq. diuino afflatus Spiritu, eam interpretatos, & prophetice interdum fuisse locutos: Patres omnes rem experimento satis perspectam habentes, sincerissime professi sunt; omnesq. tam Græci, quam Latini, ne singulos recensere laborem, id ipsum testati sunt, vno duntaxat excepto S. Hieronymo; qui damnans quæ ab alijs de interpretum d cellulis tradita essent, hæc ait: Nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, quibus diuisi eadem scripturarum, cum Aristæas eiusdem Ptolemæi ὑπερβασινης, & multo post tempore Iosephus nihil tale retulerint. Sed in vna basilica congregatos contrulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem: ibi spiritus ventura prædicat: hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit, transfert] hæc Hieronymus, qui sibi visus solute nimis, dum impetu quodam ferretur in obrectatores eum carpentes, esse loquutus: paulopost (nam illud præfatione in Pentateuchum ad Desiderium, & quid simile præfatione in Paralipomenon ad Chromatium fuerat præloquutus) subsequenti posita præfatione in eundem librum Paralipomenon ad Domnionem & Rogatianum, aliquid supra humanas vires & studium iisdem tribuit interpretibus dicens: Non hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni ea quæ vera fuerunt, transtulerant, sed scriptorum culpæ tribuendum]

Quod ad cellulas spectat, in quibus dicuntur inuicem separati opus elaborasse, & postea facta mutua collatione nihil penitus inter se dissentientes scripsisse reperti: hoc paulo accuratius peruestigandum. Qui primus auctor ea de cellulis scripserit, Iustinus c martyr habetur, natione Palæstinus, patria Samarita, vndecumque rerum Iudaicarum peritissimus, qui hæc scribit: Illis extra turbam constitutis, primo quoque tempore, ut interpretationem absoluerent, non in vrbe ipsa, sed septem ab ea stadijs, ubi Pharos constructa est, pari cum interpretibus numero domunculas extrui præcepisse, ut sigillatim pro se quisque interpretationem perficeret: illa quoque cura ijs qui operâ eis dare iussi

A iussi fuerant, mandata, ut omnibus quidem modis ipsis inferuissent: a congressu autem mutuo illos prohiberent, quo exquisita interpretationis veritas, ex ipsorum etiam consensu cognosci posset. Et cognito, Septuaginta istos viros non solum eadem sententia, verum etiam iisdem esse verbis in translatione vsos, ac ne vna quidem dictione alium ab alio dissensisse, vsque adeo eadem de iisdem omnia conscripserant: admiratione attonitum, cum interpretationem absolutam esse diuina virtute credentem, tum quouis honore dignos illos, ut Dei amantes & Deo charos vicissim iudicantem, cum muneribus multis in patriam suam redire iussisse; ac libros, ut par erat, exosculatum esse, & Deo consecratos in bibliotheca sua reposuisse] Vnde autem hæc ipse acceperit, subdit his verbis: Hæc vobis viti Græci non ut fabulam; neque ut confictam historiam renunciamus: sed qui ipsi Alexandria fuerimus, & vestigia domuncularum apud Pharam adhuc reliqua viderimus, & ab incolis qui res patrias a maioribus per manus sibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus: quæ ex alijs quoque aliqua ex parte intelligere potestis, & potissimum ex eis, qui ista scriptis suis inseruerunt, sapientibus & spectatis viris, Philone, Iosepho & alijs pluribus] hæc Iustinus, non ex aliorum scriptis tantum, sed ex traditione, ut ait, maiorum accepta.

Eadem quoque Irenæus a, his ipsis verbis testatur: Ptolemæus autem experimentum eorum sumere volens, & metuens, ne forte consentientes, eam veritatem quæ esset in scripturis absconderent per interpretationem: separans eos ab inuicem, iussit omnes eandem interpretari scripturam, & hoc in omnibus libris fecit] Nec aliud significare voluisse Tertullianum b apparet, dum de iisdem agens interpretibus ait: Sed ne notitia vacaret; hoc quoque Ptolemæo a Iudæis subscriptum est, Septuaginta interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus prouidentia vindex, de sententiæ communionem suspexit] nimirum diuinam ex ijs Dei prouidentiam intuens, quod omnes in eandem sententiam conuenissent: quod certe haud mirum fuisset, nisi separatim eandem scripturam interpretati essent. Inhærebat enim lateri Ptolemæi Menedemus philosophus, dum eandem versionem elaborarent interpretes: quam ipse est tantopere admiratus, tribuens summæ Dei prouidentia, quod in eandem omnes sententiam & verba pariter consensissent: quod est de separatis cellulis potens indicium & coniectura. Eadem quoque Clemens & quidem Alexandrinus (quem haud putamus res patrias ignorasse) his c verbis insinuat: Cum autem vnusquisque sigillatim ex sua propria interpretatus esset prophetia, conspirarunt omnes simul collatæ interpretationes & sententijs & dictionibus: Dei enim erat voluntas, quæ id ad Græcorum aures consulto compauerat. Neque vero ab inspiratione Dei erat alienum, qui prophetiam dederat, ut interpretationem quoque tanquam Græcam efficeret prophetiam] hæc & alia huiusmodi Clemens.

Rursum vero Cyrillus Hierosolymitanus d, hæc in eandem sententiam: Et ut diuinæ legis esse hos libros experientia disceret, & ne hi qui fuerant ad illum missi, mutuo conspirarent prospiciens: in insula Pharo singulis interpretibus singulas domos distribuit, & vnique ut separatim omnes scripturam interpretarentur, mandauit. Qui cum septuaginta duobus diebus negotium perfecissent, simul omnium interpretationes, ex diuersis domibus prodeuntes protulerunt: collatis autem simul, non solum in sensibus, verum etiam in verbis consonas inuenit] hucusque Cyrillus: eadem quoque Philaster e. Sed & Epiphanius tradit binos in singulis cellis inclusos, qui omnes eandem scripturam interpretarentur, adeo ut ea ratione diuina scriptura fuerit sexies & trigies interpretata] sed hæc ille pluribus. Consentiant in eandem quoque sententiam S. Hilarius f, S. Augustinus g, Theodoretus h, ac alij complures, quorum singulorum nomina omittimus recensere. His addendus demum Iustinianus i Imperator, qui edita Nouella constitutione, eandem probat historiâ. Scimus his aliquot ex recentioribus refragatos, vna tantum illa persuasos ratione, quod cellularum non Aristæas, non Philo, nec Iosephus ipse meminerint. Sed ad vnū Aristæam tota causa reijcitur, quem constat illos fuisse sequutos, sicut & Eusebium, k qui eandem ex eodem auctore narrat historiam, quibus ea quæ dicta sunt superius optime poterunt satisfacere. Verûtamen de tam antiqua quæstione non est nostrum quid certius definire: licet tot sinceræ fidei & venerandæ antiquitatis testibus libentius assenserimus.

Sed & alia maioris momenti vrget nos quæstio: Num scilicet omnes veteris Testa-

Iren. lib. 3. cap. 25.

Tertul. Apolog. c. 18.

Clem. Alex. Strom. lib. 2.

Cyril. Catech. 4.

Philast. de heres. c. 139.

Hilar. in Psal. 2.

Aug. de doctr. Christ. lib. 2. c. 15.

Theodor. præfat. in Psal. c. 18. c. 43.

Theodor. præfat. in Psal. c. 18. c. 43.

Theodor. præfat. in Psal. c. 18. c. 43.

Theodor. præfat. in Psal. c. 18. c. 43.

Theodor. præfat. in Psal. c. 18. c. 43.

Theodor. præfat. in Psal. c. 18. c. 43.

a Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

b Hieronymus in comment. in Ezech. c. 2. & in Micham. c. 2.

c Ioan. 10.

d Psal. 82. & 119.

e 1. Cor. 14.

f Isai. 28.

g Luc. 4.

h Act. 15.

i Ioseph. antiq. lib. 20. c. 4. & de bell. Iud. lib. 2. cap. 12.

k Cyril. cath. 14.

l Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

m Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

n Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

o Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

p Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

q Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

r Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

s Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

t Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

u Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

v Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

w Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

x Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

y Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

z Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

aa Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ab Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ac Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ad Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ae Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

af Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ag Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ah Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ai Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

aj Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ak Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

al Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

am Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

an Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ao Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ap Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

aq Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

ar Hieron. praefat. in Quasi. in Genes. QVOS LIBROS INTERPRETES TRANSTVLERINT.

menti libri, qui ad illa usque Ptolemæi tempora fuerant scripti, an vero solum Pentateuchus fuerit in Græcum sermonem translatus, S. Hieronymus ^a in primis id ipsum in dubium reuocat, dum ait: Accedit ad hoc quoque, quod Iosephus qui Septuaginta interpretum ponit historiam, quinque tantum ab eis libros Moyse translatos refert: quos nos quoque profiteamur plus quam ceteros cum Hebraicis consonare] hæc eadem ipse ^b alibi etiam. Sed ei omnes pariter refragantur, affirmantes singulos & omnes veteris Testamenti, qui extabant, libros ab eis fuisse interpretatos. Sed videamus quid Iosephus dicat, cuius auctoritate id S. Hieronymus profiteri videatur. Nullam inuenimus apud Iosephum mentionem explicitam esse habitam de facta per eos versione Pentateuchi, sed tantum illum dicere, libros legis ab eos fuisse translatos.

Ceterum qui aduersantur S. Hieronymo, per libros legis totum ipsum vetus Testamentum esse intelligendum, probant auctoritate itidem diuinæ scripturæ, idq. multis exemplis. Ut cum Dominus ^c ait: Nonne scriptum est in lege vestra? Ego dixi diis estis] & illud Euangelistæ: Ut adimpleretur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerant me gratis] quæ non in Pentateucho, sed in ^d Psalmis habentur. Sed & illud Pauli ad Corinthios. ^e In lege (inquit) scriptum est: Quoniam in alijs linguis & labijs alijs loquar populo huic] quæ verba accepta noscuntur ab Isaia. ^f Sed hæc planiora ac euidetiora reddemus, cum ex eiusdem Iosephi phrasi, vno vel altero exemplo demonstrabimus, eundem auctorem per legem intelligere consueuisse, ipsum integrum volumen veteris Testamenti, a principaliori parte, nempe a quinque legis libris denominatione deducta. Agens enim de Iudeorum libris qui in Synagogis legi consueuerant, libros legis appellat, cum tamē constet Euangelicæ & Apostolicæ ^h auctoritate non modo in illis legi solitum Pentateuchum, sed & Prophetas. Cum igitur huiuscemodi libros, modo volumen legis, modo etiam Moyse libros ipse consueuerit appellare, ⁱ qui prophetas quoque necessario contineret: iam certum constat cum agit de interpretibus, quod legem verterint; vertisse etiam totum vetus instrumentum, significare voluisse.

Certe quidem & si de ijs nulla exempla suppetere ratio ipsa plus satis posset id etiā pugnacibus quibuslibet persuadere. Nam si (quod omnibus exploratum est) quærebat nomine Ptolemæi Demetrius omnes quot quot in vniuerso orbe libros reperire potuisset, ad vnum usque colligere: quænam quæso subesse causa potuit, ut illos Hebræorum libros diuina complectentes oracula, aliosq. perinsignes, quos diuinitus editos sciret despiceret commentarios, nullam penitus illorum habens rationem? Verumenim vero etsi ceteros, illos tamen, qui rerum Iudaicarum continerent historiam, qui Regibus, alijsq. rerum antiquarum studiosis magno in pretio esse solent, quis existimare poterit prætermisissos? Cum præsertim Hecatheus Abderita, qui vno volumine laudes Iudeorum fuerat profecutus, res Iudaicas penitus perdiscendi, externorum omnium desiderium inflammasset. Quod si (vt superius demonstratum est) vnica tantum erat totius diuinæ scripturæ interpretatio ante eam factam ab Aquila Pontico: vnde quæso illa, ex qua Apostoli prophetas citare consueuerunt, Græca versio, nisi fuerit Septuaginta? Sed quod ad S. Hieronymum spectat, cum plane constet non tantum refragatos ei esse omnes quos recensimus superius scriptores Ecclesiasticos: sed ipsummet sibi aduersatum esse: plane cognosci potest, ipsum de ea re aliquando dubitasse potius, quam quid firmiter statuisse, & in communem postea cum ceteris sententiam pedibus abijisse: nam prophetas interpretando, textum Septuaginta interserit, de eoq. pariter differit, & Septuaginta esse fideliter recognoscit.

In eiusdem insuper diuinæ scripturæ interpretatione aliqua ab illis aliter reddita, additaq. fuisse nonnulla, vel dempta, iidem ferme omnes supra citati auctores affirmant. Aliter namque reddita in ea, vel relata sunt diuina quædam mysteria (vt tradit Hieronymus ^k) quæ Gentilibus offendiculū esse possent: addita vero, quæ (vt superius dictum est) a Moyse primus ille ab eo delectus sacer Senatus tradenda posteris accepisset, vel cum omnes, vt vidimus, iidem interpretibus spiritū prophetiæ tribuerint, quæ eodem diuino afflante Spiritu, eisdem fuerint reuelata, coniunxerint: nam & Philo ipse tradit eos correptos numine prophetasse. Sed quod idē subdit, reddita esse propria proprijs nominibus, non sic intelligendum, eam ad verbum esse translata, vt verba verbis reddita nihil ab illa plus habuerit: nam id absque aliquo priuato instinctu diuini Spiritus quibuscunque bene peritis vtriusque linguæ facere licuisset; sed potius quod addit, illa Græca inuenta esse nomina, quæ sola

A sola declaratura erant sensum apertissime: cum alioqui reddere Græca singula verba Hebraicis singulis, nec si voluissent, facere potuissent, cum nonnulla sit in eis verba reperire, quæ vix vna periodo orationis æque recte possint Græce interpretari.

Sic igitur ex Philonis sententia, imbutos illos prophetico spiritu prophetasse cum certum sit: vbi quæso id fuisse verum apparuit, si ea tantum quæ in Hebræo textu erant, nec quid amplius reddidissent? Sed referam hic iterum verba Philonis sic dicentis: Tanquam numine correpti prophetabant, non alia alij, sed omnes ad verbum eadem quasi copiam dictante singulis inuisibiliter] quod si negas hoc: certe quidem ex Philonis sententia, cogere saltem asserere separatas ab inuicem cellulas, vt imbuti illi prophetico spiritu, eademq. illo dictante singulis, singuli exceperint, & quasi ex scripto exemplari eadem omnes describerint: alioquin quorsum illis spiritus prophetiæ, si alias absque eo, callentes Hebraicas ac Græcas pariter litteras, conferentes simul, humano ingenio præstare felicissime potuissent, quod solus postea reperitur fecisse Aquila, deinceps Theodotion, inde vero Symmachus & alij? Falluntur igitur qui vel ex Aristæa, vel Philone putarunt, Septuaginta interpretes verba verbis interpretando reddidisse: ac proinde perperam iudicant eam, quod non sic edita legatur, esse penitus deprauatam. Nam ipse S. Hieronymus, qui omnes in eam illapsos notauit errores & emendauit, scribens ad Pammachium ^a de optimo genere interpretandi, sæpius testatur; eos non verba verbis, sed sententias sententijs reddidisse: legerat utique ipse Aristæam atque Philonem, nec tamen eo sensu eorum verba accipienda putauit.

Interpretatione perfecta ac numeris omnibus absoluta, addit Aristæas & alij qui ab ipso eadem acceperunt: conuocatos esse Iudæos, vt ea cognoscerent: eosq. contestatos esse, diuinam scripturam recte sancteq. interpretatam, eandemq. sic semper permanere, nec quid immutari debere ab ijs quæ scripta essent; adiurasseq. vt sic semper integra seruaretur: eandemq. insuper translationem ab illis fuisse descriptam, & ad diuersarum Synagogarum Principes missam, atque ab omnibus æque probatam, receptamq. Tanta quidem in sacro illo Senatu inerat auctoritas, vt quod illi fecissent, nefas ducerent in controuersiam reuocare: quippe quod (vt dictum est) eorum muneris esset, de Lege, Rege, Prophetis, ac Sacerdote etiam iudicare, nec ipsi aliorum subijcerentur censuræ: vt non adeo mirandum sit, si cum quid inuentum in illis foret, quod Hebraica veritas aliter nosceretur habere, nullum de ea re a quopiam negotium exhibitum fuisse: quippe cum totum id, legis iudicibus decernentibus, factum esse cognoscerent.

Hunc in modum sacra illa editione vulgata: Iubet Demetrius (inquit Aristæas) vt Iudæi pro eorum consuetudine impræcarentur, si quis vel addere, vel mutare, transferre, delereve auderet quidquam ex ijs omnibus, quæ scripta sunt. Cumq. vniuersa hæc rite expleuissent, vt perennis illa sit, semperq. seruetur, adiurant] hæc ipse: Additq. iussu Regis omni studio procuratum, vt eadem editio ab omni macula illæsa diligentissime custodiretur. Tradunt alij, apud Serapidis templum eam vt rem diuinam ac sacrosanctam seruata fuisse; reconditumq. simul cum ea fuisse textum Hebraicum, testatur Tertullianus ^b, ac eandem ad sua tempora integram conseruatam esse confirmat, cum ait: Hodie apud Serapæum Ptolemæi bibliothecæ cum ipsis Hebraicis litteris exhibentur.]

Sed illud impugnamus omnino, quod nititur quidam ^c stabilire auctoritate S. Ioannis Chrysoptomi, quam non reperimus, quod dixerit, ad sua usque tempora in Serapidis templo asseruari prophetarū libros ab illis conuersos. Atqui obsecro vsquam potuerit id vel somniasse Chrysoptomum, cum constet anno secundo Commodi Serapidis templum fuisse combustum, ac rursus antequam idem S. Ioannes Chrysoptomus ea scriberet, sub Theodosio seniore funditus esse dirutum? ^d At quomodo quæso vel fingi potest, eam usque ad Chrysoptomi tempora permansisse? Cur adeo laboratum ab Origene primum, deinde a Luciano, postea ab Hesichio Alexandrino, ac demum a S. Hieronymo in ea cognoscenda, emendanda, ac in candorem pristinum restituenda: si ipsum originale superpetebat exemplar, ex quo potuissent omnia quæ verissime atque purissime summa facilitate corrigi & emendari?

Sed & reuocatur in dubiū, quod dicit Tertullianus suo tempore adhuc extitisse in Serapæo editionē Septuaginta, vt appareat plane meritum esse, nisi Serapæon quod dicit aliud fuerit a templo Serapidis, quod antequam ea ille sub Seuero scriberet, sub Commodio constat incendio conflagrasse: Nam si fuisset in templo Serapidis, æque cum templo combusta

QVOMODO INTERPRETES PROPHETARINT.

a Hieron. epist. 101.

INTERPRETATIO AD SYNAGOGAS OMNES MISSA.

b Tertul. in Apolog. c. 18. in fi.

c Galefin. de Septuag. interpret. pag. 40.

d Ruffin. hist. lib. 2. cap. 23.

combusta fuisset. Rursus etiā eiusdem Tertulliani testificatio in dubiū reuocari posse videtur, & existimari in enormi illa conflagratione nobilissimæ illius bibliothecæ eam cum ceteris libris ibi positis fuisse combustam famosissimo illo incendio, quod contigit anno ab Vrbe condita septingentesimo septimo, quo Cæsar post Pharsalicam pugnam Alexandriam expugnauit, quod Dio^a testatur: cum & bibliotheca incensa est, & ad septingenta librorum millia sunt pariter concremata, quod Gellius^b tradit his verbis: Ingens postea numerus librorum in Ægypto a Ptolemæis Regibus, vel conquisitus, vel confectus est, ad millia ferme volumina septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte, neque opera consulta, sed a militibus forte auxiliarijs incensa sunt] hæc ipse. Sed haud putandum præterijisse Tertullianum historiam illam de conflagratione bibliothecæ omnium vulgatissimam: quamobrem incendium illud eam non pertigisse, eiusdem Tertulliani auctoritate confirmari videtur. **B**

DEI PROVIDENTIA IN TRANSLATIONE DIVINÆ SCRIPTURÆ.

Admirantur plane omnes diuinum consilium, quo factum est, vt iisdem ipsi Iudæi diuinam scripturam quàm diligentissime translatai Gentibus communicarent: ne videlicet illorum fraudi locus pateret, cum Christum non reciperent, quem eadem sacra volumina prænucciarent. Dimanauit illa primum ad Gentes, quas Euangelica prædicatio institutura erat ad fidem: iactumq. tunc est quodammodo fundamentum, super quod immensæ molis ædificium extruendum foret. Quod si post Christi aduentum id faciendum fuisset: tum quod tradit Eusebius^c, accidisset, nempe quod vel Iudæi ex inuidia scripturam occultassent, aut corruptam dedissent, aut qui eam versuri essent, ab eis in suspicionem vocati fuissent. De his quoque agens S. Augustinus^d hæc ait: Si quid aliter in Hebræis exemplaribus inuenitur, quàm isti posuerint, cedendum esse arbitror diuinæ dispensationi, quæ per eos facta est, vt libri quos gens Iudaica ceteris populis vel religione, vel inuidia prodere volebat: credituris per Dominum Gentibus, ministra Ptolemæi Regis potestate, tanto ante proderetur: atque fieri potest vt sic illi interpretati sint, quemadmodum congruere Gentibus ille, qui eas regebat, & qui os vnum omnibus fecerat, Spiritus sanctus iudicauit] hæc Augustinus. Sed & in eo diuina est prouidentia admiranda, quod eam ab immani illo incendio, quo ceteri libri omnes conflagrarunt, illæsam seruasse voluerit: licet non deesset innumera exëplaria inter Iudæos atque Gentes sparsa.

e Euseb. de præparat. Euang. lib. 8. cap. 1. d. Aug. de doctr. Christ. libro 2. cap. 12.

e Luc. 4. f Isa. 26.

A IUDÆIS VSV RECEPTA. g Tertul. in Apo log. c. 18. in fin.

h Aug. de ciuit. Dei. lib. 15. cap. 23.

i Cyril. catech. 4.

Ceterum quod pertinet ad Iudæos: tantæ ea translatio apud omnes fuit auctoritatis, vt quàm plurimis descriptis exemplaribus, eisdem vterentur in Synagogis in lectionibus illis quæ ex more per omne sabbatum legebantur. Extat ea de re insigne testimoniū apud Lucam^e, vbi habet, Dominum ingressum in Synagogam, cum illud legeret^f Isaia: Spiritus Domini super me &c.] plane constat secundum Septuaginta legisse, quod positus a Hieronymo vterque textus significat. Confirmatur hoc ipsum de lectione Septuaginta in Synagoga ex eo quod Tertullianus^g tradit his verbis: Sed & Iudæi palam lectitant, vctigalis libertas vulgo editur sabbatis omnibus] nimirum quod suos conuentus collata pecunia redimere solerent, cum pro qualibet Synagoga Romano Imperio tributum penderent. Fuisse quidem eius editionis Iudæos studiosissimos pariter & cupidissimos, oblato^h libello supplice Iustiniano Imperatori, aperte significarunt, quo petierunt eandem (sicut antea factum erat) in suis ipsorum synagogis legi debere. Philonem insuper & Iosephum vsos editione Septuaginta, iam superius Tomo primo Annalium demonstraui. Christianos itidem ab ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ eandem editionem publice legisse, in confesso est apud omnes. At quod opus non sit in hoc probando diutius immorari, fatis modo Cyrilliⁱ Hierosolymorum Episcopi recitare sententiam, cum de eadem diuinæ scripturæ translatione agens, hæc ait: Has tantum studiose meditare scripturas, quas in Ecclesijs confidenter legimus. Multo prudentiores te & religiosiores fuerunt Apostoli & primi Episcopi, veritatis duces, qui nobis eas tradiderunt. Tu itaque cum sis filius Ecclesiæ, non transgrediaris illius terminos] hæc ipse.

QVOMODO DEPRAVATA.

k Iustin. mar. dialo. cū Tryph. l Hier. epif. 108.

Merito igitur eadem in Ecclesia Communis est habita, quandiu sincera permanfit. Licet enim (vt diximus Aristæa auctore) dira execratio ab illo sacro Iudæorum Senatu fuisset illis inflicta, qui eam translationem aliqua ex parte, vel leuiter corrumpent vel deprauarent: tamen haud continentes fuerunt, quin in eam impie manus inferrent, idq. post Christi aduentum, vt sæpe queritur Iustinus^k martyr, & alij itidem iure expostulant. Tribuit & hoc nostrorum scriptorum vitio S. Hieronymus^l, cum ait: Nec hoc

A hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni ea quæ vera fuerunt, transfulerant, sed scriptorum culpæ adscribendum: dum de inemendatis inemendata scriptitant, & sæpe tria nomina subtractis e medio syllabis, in vnum vocabulum cogunt, vel e regione vnum nomen propter latitudinem suam, in duo, vel tria vocabula diuidunt] hæc ipse, qui & in alijs quoque locis, de corrupto eius textu frequenter inculcat. Sed & S. Augustinus^a vitia quæ irrepserunt, notarijs æque tribuit, idemq. alij. Quamobrem ea primum ab Origene, deinde a Luciano martyre, postea ab Hesychio, quarto demum a S. Hieronymo, vt dicemus, fuit mendis expurgata. Quod si cui id facere perfecte licuit, Origeni concessum est, cum adhuc sub Seuero, quo tempore ipse agebat Alexandriæ, prototypo ibi adhuc integrum (si Tertulliano credimus) seruaretur, quod perquam commode consulere in ambiguis licuisset. Sic igitur par est credere Septuaginta editionem ab Origene in integrum accuratissime restitutam. Sed quod (vt dictum est) cum quid amplius, vel minus interdum ab Hebraico textu habere reperta esset, idem voluit adnotasse additis ex Theodotione locis notatis obelis & asteriscis: inde (vt tradit Hieronymus) nouæ corruptionis manauit occasio, cum a notarijs velocitate scribendi prætermitteretur aliquod illorum signorum, fieretq. interdum vt quod Theodotionis esset, Septuaginta perperam putaretur.

a Aug. de Ciuit. Dei. lib. 15. cap. 23.

B Verum id raro accidisse, nec in omnibus codicibus contigisse, sed & semper emendare licuisse ex veteribus exemplaribus: idq. Lucianum, & Hesychium, ac denique Hieronymum præstitisse, quis poterit dubitare? Nam etsi prototypum defecisset exemplar, tamen ex ijs quæ suppetere ex emendatione ab Origene facta, quæ integra seruabatur in Hexaplis & Octoplis in bibliotheca Cæsariensi: optime id facere licuisse; vel ex alijs quæ nobilissimæ totius orbis Ecclesiæ ex iisdem exscriptis, æque digne præstare concessum fuisse, par est existimare.

C Quando autem ipsa originalis editio Septuaginta interpretum amissa fuerit: haud possumus quid certius affirmare. Si enim Seueri temporibus (vt tradit Tertullianus) adhuc integra fuerat conseruata, nec sub Cæsare, vel sub Commodio, incendijs illis periit: haud creditur euasisse conflagrationem illam maximam, cum Diocletiani edicto in toto Christiano Orbe, qui eius Imperio subiaceret, iussi sunt Christianæ religionis codices igni tradi. At nec putandum tum omnia etiam exemplaria periisse, ac funditus libros omnes igni consumptos esse: nam si complura Ecclesiasticorum scriptorum, qui ante illa tempora scripserant, monumenta integra post naufragium seruata noscuntur: quanto certius id oportuit contigisse de voluminibus diuinæ scripturæ, quorum exemplaria non in quibusdam tantummodo bibliothecis asseruabantur, sed nulla ferme in Orbe erat Ecclesia, cui illis carere (id officij necessitate postulante) omnino licuisset? Quod etsi daremus omnia in omnibus Ecclesijs sub Romano Imperio positæ diuinæ scripturæ exemplaria consumpta fuisse (quod plane stultum est opinari) quot extra Romani Imperij limites erant Ecclesiæ apud diuersas Barbaras nationes, quæ ab illa vexatione securæ, nullam prorsus in diuinæ scripturæ codicibus passæ fuerunt iacturam, a quibus mutuari licuisset exemplar? Meminisse namque debemus (quod superius dictum est) longius latiusq. in Orbe propagatam esse Christianam religionem, quàm Romanum Imperium. Hæc dixisse voluimus aduersus aliquos, qui in eam sententiam imprudenter admodum ducti sunt, vt inconsulte nimis, ne dicam temere, iactarint editionem Septuaginta penitus excidisse. At quam quæso Hieronymus emendauit, si nulla amplius reliqua erat? Vel qua vsi sunt scriptores omnes Ecclesiastici saltem vsque ad Hieronymi tempora, si ea periisset omnino? Dicere præterea omnes codices, quibus præfertim in Ecclesiasticis tractationibus iisdem vterentur, deformiter fuisse corruptos, temerariam nedum insulam esse assertionem, par est existimare. De ijs autem, quæ post Hieronymi tempora acciderunt, suo loco dicturi sumus.

SEPTUAGINTA INTERPRETVM TRANSLATIO NUMquam PERIIT

D Quum igitur sacer ille Senatus diuino afflatus Spiritu Gentilibus editionem diuinæ scripturæ communicasset, quæ Deus visus est confirmasse: Iudæi ipsi frequentiori vsu eam firmam, ratamq. habuerunt, eandemq. pariter Ecclesia Christi recipiens venerata est. Apostoli siquidem eam vsu probatam tradidisse, vt dictum est, noscuntur Ecclesijs: siquidem de his hæc Irenæus^b: Firma est autem & non ficta & sola vera, quæ secundum nos est fides manifestam ostensionem habens ex his scripturis, quæ interpretatæ sunt illo modo quo prædiximus, & Ecclesiæ annunciatio sine interpolatione. Etenim Apostoli cum sint his

b Iren. libro 3. cap. 25.

EDITIO SEPTUAGINTA A B APOSTOLIS ECCLESIAE TRADITA.

his omnibus vetustiores, consonant prædictæ interpretationi: & interpretatio consonat A
Apostolorum traditioni. Etenim Petrus & Ioannes & Matthæus & Paulus & reliqui de-
inceps & horum sectatores prophetica omnia ita annunciarunt, quemadmodum Se-
niorum interpretatio continet: vnus enim & idem Spiritus Dei, qui in prophetis quidem
præconizauit * quis & qualis esset aduentus Domini, in Senioribus autem interpretatus
est bene, quæ bene prophetata fuerant] hæc Irenæus. Sed quod pertinet ad Apostolos, sci-
mus S. Hieronymum a conatum ostendere, eos citare consueuisse diuinam scripturam
secundum Hebraicam veritatem, non secundum editionem Septuaginta. Nam aduer-
sus Ruffinum agens, nititur demonstrare, eos tunc vsos esse versionem Septuaginta,
cum eam inuenissent cum Hebraico consonantem: Sed qui nuper hæc maiori ocio
exquisiuit Leo b vir cum primis eruditus, plane demonstrat Apostolos vsitatus Se-
ptuaginta editionem citare consueuisse, interdum vero Hebraicam veritatem ef- B
se sequutos, aliquando autem non verba ex verbis, sed ex sententia sententiam reddi-
disse. Certe quidem cum tam in Synagogis, quam priuato vsu (vt dictum est) Iudæi
Septuaginta lectitarent editionem: Apostolos pariter eadem frequentius vsos esse,
æquum est existimare.

* al. præcon-
auit.a Hier. in Isai.
cap. 57. præfat.
lib. 16.b Leo Cast. de
Septuag. inter-
pr. cap. 6.EA EDITIO
AB ECCLESIA
VSURETENTA

De vsu vero communi eius editionis in omnibus Ecclesijs vbique recepto hæc Orige-
nes ad Africanum Hebræos facile nimis auscultantē: Videtur tibi libros in omni Eccle-
sia receptos abrogare, & cauere legibus, vt fratres omnes vbique terrarū receptos apud
se in suis Ecclesijs libros abrogent? Iudæis assententur, & persuadeant, vt nobis impertiāt
libros castigatos, & quàm emendatissimos, qui nihil habeant commentitium, aut ficti-
tium? Quid ergo? Prouidentia diuina quæ impertit omnibus Christi Ecclesijs ædifica-
tionem: in scriptura sacra tam paruam præstitit curam his quos tanto pretio redeme- C
rat?] hæc Origenes, quibus & aperte sane declarat, eam non fuisse in omnibus consen-
tientem Hebraicæ editioni; decipiq. eos qui putarunt eam ad verbum fuisse translata.
Rursus hallucinatos illos, qui opinati sunt eam discrepantiam non in originali facta ver-
sione contigisse, sed ex illapsis in eam mendis & erroribus: quandoquidem nihil tale de
ea Africanus & Origenes exoptulant: facile enim facta collatione cum illa originali edi-
tione (vt dictum est) ipsi intelligere, ac eam emendare potuissent. Constat ex his igitur
antiquorum omnium assertionem, Septuaginta editionem, olim dictam esse Vulga-
tam, atque Communem, id ipsum Hieronymo sæpius attestante. Vsque adeo enim
id ratum, firmumq. habitum est: vt Philastrius c in hæreticorum classem reiecerit eos,
qui aliqua alia vterentur editione, cuius hæc sunt verba: Ecclesia catholica Septuagin-
taduorum interpretationem legit, colit, & prædicat; alia autem superuacua & con- D
traria tantæ editioni contemnit, & abiicit. hæc & alia de his plura Philastrius.

c Philast. de
hæres. cap. 139.
140. 141. 142.
143.d Hier. in Isai.
lib. 16. præfat.
TRIPLEX EDI-
TIO SEPTVA-
GINTA.e Idem in præ-
fat. lib. Paralip.
epist. 107.

f Idem epist. 135.

Ceterum etsi omnium constat sententia, editionem Septuaginta dictam esse Com-
munem, tamen S. Hieronymus d tradit eam fuisse toto Orbe diuersam: cum nimirum
alij legerent eam quæ ab Origene correctæ fuit: rursus alij a Luciano emaculatam,
alij denique eam quæ Hesychie diligentia pristina reddita est integritati. De his enim
tribus hæc idem habet Hieronymus e: Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis
Hesychie laudat auctorem. Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani marty-
ris exemplaria probat: mediæ inter has prouinciæ Palæstinis codices legunt, quos ab
Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: Totusq. Orbis hac inter se tri-
faria varietate compugnat] hæc ipse. Rursus vero duplex reperiebatur apud Origenem E
Septuaginta editio, dicta Communis vtraque, vt idem S. Hieronymus f testatur his ver-
bis: Illud admonere vt sciatis, aliam esse editionem quam Origenes & Cæsariensis
Eusebius, omnesq. Græciæ tractatores Κοινῆ, idest Communem appellant atque Vulga-
tam, & a plerisque nunc Luciani dicitur. Aliam Septuaginta interpretum, quæ & in He-
xaplis codicibus reperitur, & a nobis in Latinum sermonem fideliter versæ est, & Hiero-
solymæ & in Orientis Ecclesijs decantatur] & inferius: Ea (inquit) quæ habetur in
Hexaplis, quam & nos vertimus, ipsa est, quæ in eruditorum libris incorrupta & im-
maculata Septuaginta translatio referuatur: quidquid ergo ab hac discrepat, nulli du-
bium est, quin ita & ab Hebræorum veritate discordet] Verum in ea quæ ab Origene in
Hexaplis posita & in Latinum a S. Hieronymo conuersa est, sicut Origenes ei interdum
admiscuit distinctis notulis Theodotionis editionem, ita ab eodem Hieronymo est trās-
lata, appositis signis iisdem: quod ipse pluribus locis testatur, quos superius recitauimus,
cum

A cum egimus de iisdem Hexaplis Origenis. Sic igitur editio illa Septuaginta a Hierony-
mo emendata, & Latinitate donata, non simplex erat Septuaginta, sed intextam ha-
bebat versionem Theodotionis, signis tamen ab eo distinctam ac separatam.

Sed accidit, vt ob triplicem Communem Septuaginta editionem, dum suam quisque
propriam commendaret, non leues inter se conflarentur seditiones: ob eamq. causam
sæpe veritatem Hebraicam, vel alias a profanis editas translationes consulendi pateret
occafio. His igitur & alijs rationibus permotum se fuisse dicit S. Hieronymus a, vt He-
braicam quoque editionem in Latinū conuerteret. Cum vero eo nomine a multis sibi
aduersantibus temerariæ nouitatis argueretur, perinde ac si eo consilio suam ederet, vt
aboleret Septuaginta translationem: ipse sæpius conatus est instituti sui reddere ratio-
nem, atque animi consilium aperire, & inter alia cum aduersus Ruffinum b sic scri-
bit: Ego ne, inquit, contra Septuaginta interpretes aliquid sum loquutus, quos ante an-
nos plurimos diligentissime emendatos meæ linguæ studiosis dedi: tam stultus eram,
vt quæ a pueritia didici, senex obliuisci vellem?] sed & superius: Non imitantur
Græcorum studium & benevolentiam, qui post Septuaginta translatōes, iam Christi
Euangelio coruscante, Iudæos & Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet,
Symmachum & Theodotionem curiose legunt, & Origenis labores in Hexaplis Eccle-
sijs dedicarunt: quanto magis Latini mei grati esse deberent, quod exultantem Græ-
ciam cernerent a se aliquid mutuari?] hæc eadem alibi quoque sæpius inculcat.

S. HIERONYMI
CONSILIVM
IN VERSIONE
QVOD EVE-
RIT.
a Hier. in præ-
fat. in Tob. 123.b Idem aduers.
Ruffin. lib. 2.

Causatur etiam deprauationem Septuaginta interpretū, opportuneq. sibi visus ex He-
braicis fontibus deducere veritatem; nam sic superius c ait: Si Septuaginta interpretum
pura, & vt ab eis in Græcum versa est, editio permaneret: superflue me, mi Chromati
Episcoporum sanctissime, impelleres vt tibi Hebræa volumina Latino sermone trāsfer-
rem. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis Ecclesiæ roborauerat
fidem; iustum erat etiam nostro silentio comprobari: nunc vero cum pro varietate re-
gionum diuersa ferantur exemplaria, & germana illa & antiqua translatio corrupta
sit atque violata: nostri arbitrij putas aut ex pluribus iudicare quid sit verum] hæc &
alia plura, ac sæpius de eadem editione mendis obsita, quam a se ad purum emacula-
tam professus est.

c Idem eodem
libro.

Quantam vero adhibuerit diligentiam, vt Hebraicam editionem sincere, pure, ve-
req. Latinam redderet: idem ipse cum alias sæpe, tum ad Sophronium d sic scribens ape-
rit: Certe quidem confidenter dicam, & multos huius operis testes citabo, me nihil dum-
taxat sententiæ de Hebraica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea a veteribus di-
screparit, interroga quemlibet Hebræorum, & liquido videbis me ab æmulis frustra la-
cerari, qui malunt contendere videri præclara, quàm discere] Ceterum quod ad
eam rem spectat, id negotij exhibitum est ei a Latinis, non autem Græcis: & non mo-
do aduersantes æmuli, sed & S. Augustinus nouitatē hanc suspectam habens eidem ali-
quando restitit. Græci autem qui in alios Græcos interpretes se curiose diffuderant, simu-
latque acceperunt a S. Hieronymo ex Hebraico fonte elaboratā esse nouam editionem,
mox eam ex Latino in Græcum sermonem vertendam curarunt: quod ipse testatur dum
iure de Latinis exoptulans e ait: O labores hominum semper incerti! o mortalium stu-
dia contrarios interdum fines habentia! vnde me putabam de Latinis meis benemereri,
& nostrorum ad discendum animos concitare, quod etiam Græci versum de Latino post
tantos interpretes non fastidiunt: inde in culpam vocor, & nauseanti stomacho cibos
E ingero.] Primus itaque S. Hieronymus fuisse reperitur, qui ex Hebræo fonte aquas dedu-
xerit in Latinum alueum. Quinam autem ex Græcis editionibus id ante præstitit, ma-
ioribus etiam incertum fuit: nam cum plures fuerint nec numero distincti, vel tempo-
re, quinam illi essent (vt Augustinus f affirmat) obscurum remansit. Vt enim (ait) cuique
primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi-
met vtriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari. Quæ quidem res plus
adiuuat intelligentiam, quàm impediuit, si modo legētes non sint negligentes.] hæc ipse.

d Hier. in præ-
fat. in Psalter.
epist. 133. & in
Apolog. aduers.
Ruffin.
S. HIERONYMI
STVDIVM PRO-
BATVM CVN-
CTIS.e Idem aduers.
Ruffin. lib. 2.f Aug. de Doctr.
Christi. libro 2.
cap. 11.ROMANA EDI-
TIO.g Aug. de Doctr.
Christi. libro 2.
cap. 15.

Inter omnes autem veteres Latinas interpretationes Septuaginta, Italiam, nempe Ro-
manā præstitisse ceteris, quod verborum tenacior esset, & felicius exprimeret sententiæ
perspicuitatem, idem g S. Augustinus affirmat. Accidit vero vt ob illam priorē versionē
Latinam posterior a S. Hieronymo tradita sperneretur, cum videlicet Occidentalis Eccle-
sia antiquitatem excolere consueua, novos sonos exhorrescens, illam Hieronymi primo
auditu

HIERONYMI
EDITIO.*a Aug. de Ciu.
Dei. lib. 18. c. 43**b Isidor. Etymo
log. lib. 6. cap. 6.*VETVS ET NO-
VA VVLGATA.*c Eucher. in li-
bros Regum.**d Greg. in pra-
far. lib. Moral.
cap. 5.**e Greg. Moral.
lib. 20. cap. 23.*VETVS ET NO-
VA PERMIXTA

auditu respueret, quòd sicut a maioribus acceptæ fidei, ita & verborum esset pariter tenacissima: donec paulatim quænam qualisve esset, omnium eruditorum studio & labore perspecta, atque pia, pura, vera, sinceraq. comperta, magno honore tandem summaq. laude fuerit in Ecclesiam introducta, Veteri non explosa. Nam & ipse S. Augustinus qui ea de re obniti Hieronymo visuserat, eius studium postea laudare coepit, sic dicens: Non defuit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, trium linguarum peritissimus, qui ex Hebræo in Latinum eloquium diuinas scripturas conuertit, eloquenterq. transfudit] additq. testimonio etiam Iudæorum eam cognitam esse veracem: sed quantumcunque opus laudatum fuerit, nequaquam tamen præferendum putauit antiquæ illi Septuaginta editioni. Ad Augustini autem verba, Isidorus^b hæc addit: Eius interpretatio merito ceteris antepositur, nam est verborum tenacior, perspicuitate sententiæ clarior, atque (utpote Christiana interpretatio) verior.]

Sic igitur Occidentalis Ecclesia nouam accepit editionem a S. Hieronymo elaboratam, ut tamen veterem illam Septuaginta etiam retineret: factumq. est, ut duæ essent vulgatæ editiones, altera Vetus dicta, Noua altera nuncupata: hisce enim nominibus Eucherius^c utramque distinguit, sicut & sanctus Gregorius, qui præfatione^d in libros Moralium ait: Nouam translationem dissero, sed (ut probationis causa exigit) nunc Nouam, nunc Veterem per testimonia assumo: quia sedes Apostolica, cui auctore Deo præsideo, vtraque vitur] & in ipsis Commentarijs^e, quam per Nouam intellexerit, declarat. Nam cum ait, eam ex Hebraico atque Arabico esse translata, plane Hieronymi esse significat, qui in præfatione ad Iob librum affixa, se tum ex Hebraica veritate, tum etiam Arabica interpretatione librum illum Latinitate donasse testatur: ut dubium non sit per Veterem Gregorium intelligere versionem Septuaginta, per Nouam autem eam quam ex Hebræo Hieronymus transfudit, easdemq. ab inuicem fuisse distinctas, vtramlibet per se notam, & vtramque ab Ecclesia Romana susceptam.

Accidit autem post Gregorij tēpora (quoto vero potissimum anno, quove auctore, incertum remanet) ut quoniam duæ simul vulgatæ editiones Vetus & Noua, dissensionum ac contentionum interdum ministrarent occasionem: in diuersa studia fideles ea in re distraherentur ab inuicem, dum alij Veterem, Nouam alij sequerentur: & quisque pro sua (ut affolet) contentiose differeret, turbas cieret; alteramq. defendens, in alteram minus digne inueheretur, essetq. ea diuersitas veluti seminarium iurgiorum, ac turpem redderet Ecclesiæ faciem, dū in diuinis laudibus, ceterisq. sacris officijs, alij aliam psallendo, legendo, concionando, tractando consecrarentur, ut hac ex parte pene diuisa schismate Ecclesia videretur. Sed diuino afflante numine prouisum est, optimeq. consultum, ut ad Ecclesiasticum communem usum vna ex duabus, quæ vsui omnibus esset Ecclesijs, conflaretur, quæ Communis omnibus atque Vulgata vno nomine a cunctis diceretur, explosa illa Veteris, & Nouæ nomenclatura. Resq. euenit ex sententia, ut eam vnam Occidentali Ecclesia vsu recipiēte: omnis mox ea de re cessauerit controuersia, omnesq. sicut vna fide compaginati, ita vno spiritu, vnoq. ore Christum Dominum vna cum Patre & Spiritu sancto laudibus assidue celebrarent: licet alicui Ecclesiæ venerandæ antiquitatis ergo, permissum fuerit veterrima illa Septuaginta in psallendo vti editione: cum alioqui eadem, sed a Hieronymo emendata reliquæ omnes vtantur Ecclesiæ.

Porro qui huius ex Veteri & Noua factæ permixtionis minus attente considerarūt originem, aut causam sunt perscrutati, neque adeo exacte ipsum diuinæ scripturæ contextum examinarunt: has de eadem quam habemus præ manibus, controuersias excitarunt, dum alij hanc esse illam Veterem Septuaginta, sed emendatam; alij vero Nouam esse Hieronymi tradiderunt. Sed illi mea sententia scopum veritatis attigisse noscuntur, qui ex vtraque mixtam esse dixerunt. Quòd vero tum ex Veteri, tum ex noua Vulgatam hanc nostram conflata esse dixerimus & in ea Septuaginta illa exscripta esse videatur, quam (ut dictum est) idem S. Hieronymus emendauit, non autem veterrima illa, quam mendis scatuisset idem affirmat; cumq. in eadem Noua illa simul insuper contexta sit, quam idem auctor ex Hebræo sermone conuertit: hac ratione, quòd in vtraque sancta Ecclesia laboribus Hieronymi vsa sit, eam esse Hieronymi iure dici posse videtur, quam eiusdem Ecclesiæ auctoritate post aliquot sæcula ex vtraque eius editione appareat fuisse collectam. Quòd vero aliqua habeat, quæ nec Hebraicæ editioni Latine a Hieronymo redditæ, nec veteri Septuaginta concordare videantur; hæc ex communi illa

Septuaginta

A Septuaginta a Hieronymo emendata prouenisse sciendum est: ut octo illi versus Psalmi decimitertij: Sepulchrum patens &c.] vsque ad illud: Non est timor Dei &c.] qui nec in Hebraico textu (ut ipse Hieronymus^a tradit) nec in veterrima illa Septuaginta reperiuntur: accepti enim ex epistola Pauli ad Romanos^b communi illi recentiori emendatæ Septuaginta editioni fuerunt additi, ex eaq. in nostram Vulgatam illati. Rursum vero nec sic passim mixta, ut veluti centones, fuerit coagmetata, cum sit reperire in ea libros integros secundum Septuaginta translationem positos, nempe Psalmorum & aliorum.

Sed quòd spectat ad librum Psalmorum, primam ipsorum editionem a Septuaginta confectam S. Hieronymus^c emendasse reperitur: hoc enim ipse testatur in Apologia aduersus Ruffinum, sic dicens: Psalterium quoque quod certe emendatissimum iuxta Septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma suscepit] licet idem Hieronymus^d ipsum etiam ex Hebraico verterit, & discrepantiam in vtraque editione manifestarit. At non semel, vel bis, sed quater idem Hieronymus eidem operi certum est insudasse. Primo nimirum cum, petente Damaso, Septuaginta editionem tradidit (ut dictum est) Romanæ Ecclesiæ emendatam. Secundo cum eam ex Hebraico puro fonte deduxit, id exposcente Sophronio^e. Tertio cum Paula, & Eustochio^f efflagitantibus, editioni Septuaginta Theodotionem admiscuit obelis & asteriscis adnotatam. Denique & illud præstitit, ut vna epistola seu libello ad Suniam & Fretelam scripto, notaret discrepantiam inter Græcum & Latinum Psalterium, & vtrum magis Hebræo consentiret admoneret. Ceterum quo vtimur Psalterio posito in Vulgata, constat non esse ex Hebraico textu, neque acceptum ab Hexaplis, sed ex Communi illa quam diximus, editione Septuaginta ab alijs sæpius emendata, quod quidē cuique recte intuenti perspicuum erit. Rursum vero Vulgata nostra continet prophetas minores secundum factam a S. Hieronymo ex Hebraico versionem, sed & quattuor maiores paucis tantum exceptis. Librum Iob itidem, prout ab eodem ex Hebraico & Arabico est translatus. Sed non vacat nobis in singulis immorari & de omnibus exactam reddere rationem: alio enim tendit oratio. Porro Vulgatam nostram a calumnijs hæreticorum Xyftus^g vendicat, atque nuper vir doctissimus Belarminus.

Cum igitur ex Veteri & Noua (ut dictum est) collecta vna fuerit Communis editio: illud accidit, ut cum totius Orbis Occidentalis magna consensione ista reciperetur, duæ illæ Vetus & Noua Vulgatæ, quæ frequentiori vsu præ manibus omnium essent, quasi minus iā necessariæ viderentur, paulatim negligi, atque deperire propemodū sinerentur: atque etiā Veterrima illa Septuaginta penitus propemodū exoleuerit, adeo ut videretur esse obliuione sepulta. Sed quæ in hunc modū pene videbatur extincta: his prope diebus, opera & industria Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini Antonij Carafæ Cardinalis Bibliothecarij, cui catholica Ecclesia hoc etiā nomine plurimum debeat; sex insperato eadē tam Græco, quàm Latino sermone quasi rediuiua comparuit: cū veluti post longū exiliū postliminio summo honore reuersa, magno in primis eruditorum omnium, ac denique totius exultantis Ecclesiæ eidem fauentis excepta plausu, atque ingētibus celebrata præconijs in summæ auctoritatis thronum, & dignitatis sedem pristinam fuerit collocata.

His de editionibus veteris Testamenti summa diligentia atque industria pro viribus elucidatis: de editione noui Testamenti (ne quid præterisse in hoc genere videamur) reliquū est, ut quantum licet, breuius differamus. Cum in antiquum illud Apostolorū temporibus scriptum exemplar vitio librariorum vel aliorum multa irrepisse menda Damasus Papa intelligeret: eius emendationem eruditissimo viro, qui sibi inter cetera præclarissima eius temporis ingenia primus occurrit, Hieronymo delegauit: qui nauiter in opus incumbens, quod ille postulauit, felicissime præstitit. Testatur enim hæc ipse ad eundem Damasum^h scribens his verbis: Nouum (inquit) opus me facere cogis ex veteri, ut post exemplaria scripturarum toto Orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, iudicare de ceteris ipsum ab omnibus iudicandum, senis mutare linguam, & canescentem iam mundum ad initia retrahere paruulorum] & paulo post: Aduersus quam inuidiam duplex causa me consolatur: quòd & tu qui Summus sacerdos es, fieri iubes: & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda: respondeant, quibus: tot enim sunt exemplaria pene, quot codices: sin autem veritas est quærenda,

Annal. Eccl. To. 2.

Gg de plu-

*a Hier. in præ-
far. in libro 10.
Isaiæ.
b Rom. 3.**c Hier. aduers.
Ruffin. lib. 2.
PSALMORVM
EDITIO VNDE
ET QVOTV-
PLEX.**d Hier. ibid. &
epist. 135. ad
Suniam.**e Hieron. epist.
135.
f Hieron. præfar.
in Psalter.**g Xyft. Senen. li-
bro 8.*DE EDITIONE
NOVI TESTA-
MENTI.*h Hier. præfar.
in quattuor E-
uang.*

Aug. ad Hieron. epist. 10.

de pluribus: cur non ad Græcam originem reuertentes, ea quæ a vitiosis interpretibus male sunt reddita, vel a præsumptoribus imperitis emendata peruersius, vel a librarijs dormitantibus aut addita sunt, aut mutata corrigimus?] hæc Hieronymus de causa nouæ editionis cudendæ, deq. in ea emendanda animi sui consilio. Vbi vero opus perfecit, Romanæ Ecclesiæ tradidit, quod longe lateq. per totum Occidentalem Orbem fuit quàm citissime euulgatum: perlegit illud quidem sanctus Augustinus, & diligenter a se cognitum mirifice commendauit; de quo in hæc verba ad eundem Hieronymum auctorem operis: Non, inquit, paruas gratias agimus Deo de opere tuo, quod Euangelium ex Græco interpretatus es: quia pene in omnibus nulla est offensus, cum scripturam Græcam contulerimus. Vnde si quispiam veteri falsitati contentiosus fauerit, probatis, collatisq. codicibus, vel docetur facillime; vel refellitur] hæc de editione Hieronymi Augustinus.

Hieron. epist. 11. inter epist. August. EMENDAVIT HIERONYMVS ET NON VERIT EX GRÆCO.

Verum se potius ex Græco emendasse, quàm ipsam integram in Latinum ex Græco vertisse, idem Hieronymus scribens ad Augustinum, testatur illis verbis: Si me in emendatione noui Testamenti suscipis, &c.] Ex alijs quoque eiusdem Hieronymi testimonijs, certum exploratumq. habetur, ipsum nequaquam nouum Testamentum in Latinum ex Græco vertisse, sed potius Latinum ex Græco emendasse, adeo vt non fuerit nouæ translationis auctor, sed veteris diligens emendator. Nam hoc est quod ait, se inter multa exemplaria scripturarum sedisse arbitrum: sed & inferius eadem præfatione ad Damasum scripta planius demonstrat, sic dicens: Igitur hæc præfens præfatiuncula pollicetur quattuor tantum Euangelistas, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes codicum Græcorum emendata collatione, sed & veterum; quæ ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus, vt ijs tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant] hucusque ipse. Sunt multi qui contendunt eandem noui Testamenti editionem non esse Hieronymi; sed plures qui defendunt. At non est nostri instituti, vel otij hic cuncta disquirere: qui ergo hæc diffusius tractata cupiunt, habent quos consulant.

Belarmin. Cōtrouer. de Verb. Dei. lib. 2. c. 7. 9. Xyst. Senen. lib. 8. & alij an te eos. DEFENDITVR ESSE HIERONYMI.

Sed illud vnum quod partem illā pertingit Annaliū, quæ ad antiquiores Ecclesiæ mores pertinet, differemus aduersus illos, qui ex eo dixerunt Vulgatam noui Testamenti editionem non esse Hieronymi, quòd rudia & impolita quædam inueniantur in ea, quæ a Hieronymi stylo penitus discrepent. Atqui hac ipsa ratione eius esse probatur: nā quòd non nouam ipse cuderet, sed veterem emendaret editionem, illa ipsa verba rudia, simplicemq. dicendi stylum, nec in minimo quidem mutare voluit, vbi verba atque sententiæ a Græco, vt ait, non dissentirent; ob eamq. causam nec vitia quædam impolitæ orationis abradere, aut verborum ornatum inducere curauit. Quod quidem satis sit eiusdem Hieronymi exemplo ac testificatione euidentius in alijs demonstrare. Ipse igitur in Ezechielem prophetam scribens, hæc habet: Illud sapius monuisse sufficiat, nosse me cubitum, & cubita neutrali appellari genere, sed pro simplicitate & facilitate intelligentiæ, vulgiq. consuetudine ponere & genere masculino. Non enim curæ nobis est vitare sermonum vitia, sed scripturæ sanctæ obscuritatem quibuscunque verbis differere] & inferius. Quòd cubitos genere masculino, & non neutrali cubita dicimus iuxta regulam Grammaticorum (vt in superioribus docuimus) non ignorantia id facere, sed consuetudine propter simplices quosque & indoctos, quorum in congregatione Ecclesiæ maior est numerus.] Sic igitur videas Hieronymi in emendanda diuina scriptura consilium, vt non modo in ea barbarissimos, quos inuenisset, non correxerit, sed imitatus de industria fuerit: sicq. secundum quòd inuenisset translata a Latino interprete editionem Septuaginta, non tantum, si error non esset in sententia, non emendauit; sed & in ea quam ipse ex Hebraico fonte suis ipsius verbis in Latinum traduxit, cum liberum esset in proprietate sermonis, & candore orationis curam impendere, contempsit omnino, venerandæ tantum tribuens antiquitati, vt vocum & sententiarum elegantiam posthabuerit.

Hier. in Ezech. cap. 40.

Idem in Ezech. cap. 47.

Hieronym. in Ezech. c. 40.

Addimus ad hæc & aliud de eadem re eiusdem auctoris exemplum: cum enim in tur Latina Septuaginta versione limen portæ, thee, positum inuenisset, sicut legere in Græco θεῆ, quodq. in Hebræo טֵי, scriptum est, noluit vocem Græce positam in Latino textu mutare, et Latine dicere, limen portæ, sed vt positum erat

erat, theæ, reliquit, sic legens: Et theæ tertium æqualem calamo in latitudinem trium] sed quid tractando subdit? Diligentem (inquit) & studiosum lectorem admonendum puto, si tamen scientia scripturarum & non vanis Oratorum declamationibus ducitur, vt sciat omnia prope verba Hebraica & nomina, quæ in Græca & Latina translatione sunt posita, nimia vetustate corrupta, scriptorumq. vitio deprauata, & dum de inemendatis scribuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta esse Sarmatica, immo nullius gentis, cum & Hebræa esse desierint, & aliena esse non coeperint] quæ quidem idem auctor (magna profecto continentia) quòd earum vocum sensum sciret in Ecclesia notum, noluit emendare.

Hæc itaque ex Hieronymo sunt allata ad declarandū eius in emendando vel interpretando scripturā mentis propositum & institutum: vt redarguantur qui ex simplici humilique stylo Vulgatæ editionis noui Testamenti, eam non esse Hieronymi, ausi sunt temere affirmare. At quis sapiens in animum sibi inducere queat, auctoritate tanti Pontificis a tanto viro emendatam, recognitam, probatam, traditamq. Romanæ Ecclesiæ editionem, totoq. statim Occidentali orbe diffusam, a posterioribus esse neglectam atque reiectam? Facebat igitur de barbaris vocibus rudiq. stylo friuola obiectio comparata: erubescantq. Nouantes omnes, qui nulla antiquitatis reuerentia ducti, neque religione absteriti, perinde ac si in scriptis Gentilium versarentur, atque illotis (quod aiunt) manibus profana contingeret: mox vt sibi visi sunt esse Græculi & semi Iudæi linguarū peritia, quodā furoris impetu potius quàm afflatu diuini Spiritus in ipsam sacrosanctam diuinamq. scripturam irrumpunt: eamq. mox ingenij sui vires experturi aggrediuntur; & quantum in profanis profecerint, in sacris periculum facere non verentur, nouas in dies diuinæ scripturæ editiones cudentes, altera manu refractario calamo impietatis, altera armati gladio maledicentiæ, procedunt tumidi atque inflati superbia; proteruoq. animo, ingenio duro & aspero, rictuq. ferali progrediuntur in medium, agminibus Dei viuentis procaciter insultantes.

At quo modo quæso, sibi isti vendicant rectam sermonum interpretationem, quam, cum inter charismata Spiritus ab Apostolo numeretur, constat non nisi in Ecclesia esse posse? Qui sibi ipsis visi sapientes, quàm stultissimi facti sunt, dum ab Ecclesia refugæ, inter pneumachos in castris hostium profitentes, aduersus Spiritum sanctum bellum gerunt: parcant iam viris Catholicis sanctis & eruditis, eosq. imperitia fugillare desistant: sed potius (quod eo impietatis eorum temeritas progressa est) in ipsum Spiritum sanctum arma conuertant, quòd iam mille quingentos & amplius annos, neminem afflauerit, imbuerit neminem recte interpretandi charismate, sed siuerit res nostras obduci carie, situq. ineptæ locutionis, barbariq. sermonis, adeo vt hac ex parte etiam eadem diuinæ scripturæ patuerint derisioni Gentilium, qui eas solœcismis, ac barbarissimis obstitas sibilis infectarentur, scommatibus atque dicerijs deriderent. Siccine tanti ponderis res neglecta, & quæ basis quædam & fundamentum est Christianæ religionis diuina scriptura, rudis & inexculata atque sermonis vitij lacera adeo informis humi iacere permissa? At si tanta hæc neglexit Deus, quænam quæso curauit? Si inquam in maximi omnium re momenti diuina prouidentia dormitauit: in quam vigilantem fuisse dixerimus? Hæc plane tam horrenda ex necessaria assumptione eorum sententiæ dicenda forent, hisq. deteriora iungenda, quæ nedum dicere, sed & vel cogitare animus exhorrescit. At non dormitauit, neque dormiet qui custodit Israel. Sic namque placuit ei, qui statuit per stultitiam prædicationis saluos facere credentes: qui & suos sic prædicare Euangelium misit, vt illum non annuntiarent sapientia verbi: vt & in his, quod stultum est Dei, etiam crucis gloria effulgeret, atque certo certius conspiceretur hoc esse hominibus sapientius.

Sed quòd diuinum inuentum & non humanum figmentum est diuina scriptura: non humana arte, sed diuino consilio nec adeo omnibus perspicuo tractanda fuit: non enim vt viæ hominum sunt viæ Dei: Quis namque consiliarius eius fuit, vt dicat ei: Cur ita facis? Ille ipse, qui in tabernaculo ac demum in templo suo cuncta egregie ornari præcepit, vsque adeo vt forcipes ipsas emunctorias ex auro purissimo confici voluit: tamen quæ potissima ac nobilissima omnium in eo pars erat, ipsum inquam sacrosanctum altare, mandauit ex terra, vel rudibus ac impolitis lapidibus construi.

REDARGVNTVR VERSIONES HÆRETICORVM.

1. Cor. 12. INVECTIVA AVCTORIS IN NOVOS INTERPRETES.

Arnob. aduers. Gent. lib. 1.

Psal. 5.

1. Cor. 1.

Isa. 55. EX DIVINO CONSILIOSIM PLEX EDITIO f Exod. 26. & 37. g Exod. 20. Deuter. 27. Ios. 8. Esdr. 5.

a I. Cor. I. Cuius rei sacramentum Paulus optime nouit, qui non in sublimitate sermonis, nec (quod ait a) in sapientia verbi Euangelium tradidit, & prædicauit: periculum immensum cauens, ne secus faciens, gloriam Christi crucis euacuaret. Sicq. factum est vt eodem spiritu, quo dictata, eodem plane interpretati sint diuina scriptura. Eo enim imbuti sancti Patres Apostolica affectantes vestigia, hoc ipsum præstare conati sunt, vt in omnibus præferrent columbæ simplicitatem, non ignorantes quòd virtus Dei non sit in sermone. Et licet sic rudis apparens derideretur ab Ethnicis b: ob vim tamen verbi insitam, omnem illorum disiecit siue scientijs, siue armis comparatam omni ex parte potentiam, ac fortitudinem.

SS. PATRVM CONSILIVM DE SIMPLICI TATE SERMONIS. Sacramentum hoc magnum sanctissimi viri magistri Ecclesiarum intelligentes, nihil præterea curarunt in ea corrigere, & emendare quod spectaret ad cultum orationis, vbi consultum veritati, cui tantum essent prospecturi, cognoscerent: cum alioqui non defuerint in Ecclesia Dei eloquentiæ facultatibus præditi viri, qui id præstare felicissime potuissent: qui tamen isthæc vt leuia contempserunt, immo vt rem magni ponderis eam simplicitatem, qua tradita illæ erant, retinere maluerunt. Hinc dicendi facundia maxime pollens Ambrosius, maluit (quod & alias dictum est) vt interpret e Græco verterat, præsepium, quàm præsepe dicere. Hinc & Augustinus c illud ait: Quod iam auferre non possumus de ore cantantium populorum. Super ipsum autem floriet sanctificatio mea. Nihil profecto sententiæ detrahit; auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, vt non floriet, sed florebit diceretur. Nec quidquam impedit correctionem, nisi consuetudo cantantium. Ista ergo etiam facile contemni possunt, si quis ea cauere noluerit, quæ sano intellectui nihil detrahunt] subdit & alia id genus exempla. Eadem quoque magnus ille Spiridion d, cum Triphillius Ledrensis Episcopus rethoricis litteris egregie excultus coram Episcoporum conuentu sermonem habens, cum illud Euangelij occurrisset: Tolle grabatum tuum & ambula] pro grabato lectum dixisset, elegantiori nimirum sibi visus vti voce debere, eum libere reprehendens: Tu ne, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit? qui igitur pudor iste est, verbis illius cum decore non velle vti: atque his dictis in conspectu omnium Episcopali sede exurgens, fastum & supercilium eorum, qui oratione affectata sese efferrent, comprimere conatus est. Addam his & venerabilis, sanctiq. viri ac plane eruditissimi Bedæ e testimonium & exemplum, qui cum in Actis Apostolorum pleraque ex Græco aliter, quàm Vulgata haberet, transtulisset, hanc præmississe contestationem voluit: Lectorem, inquit, admoneo, vt hæc vbicunq. fecerimus, gratia eruditionis legat, non in suo tamen volumine velut emendatos interferat, nisi forte ea in Latino codice suæ editionis antiquitus sic interpretata repererit. Nam & Hieronymus pleraque testimonia Veteris instrumenti, vt Hebraica veritas habet, edocet: nec tamen hæc ita in nostris codicibus, aut ipse interpretari, aut nos emendare voluit] hucusque Beda. Ecce tibi quales viri tum doctrina, tum pietate atque etiam sanctitudine morum præstantes, quiq. in Ecclesia Dei effulserunt miraculorum virtute clarissimi, quantum Ecclesiasticæ detulerint antiquitati: quàmq. parui, aut nihili potius fecerint verborum ornatum, fuerintq. tenacissimi eorum quæ a maioribus accepissent, ac denique a qualibet nouitate prorsus abstinentissimi.

d Niceph. lib. 8 cap. 42. Hinc consulto factum est, vt in Vulgata qua Ecclesia vitur ex decreto sacrosancti Tridentini Concilij emendanda, qui operi præfuit, ob eximiam doctrinam electus a SS. Dom. Nostro SIXTO QVINTO catholice Ecclesiæ Antistite, Illustrissimus ac Reuerendissimus Antonius Carafa Cardinalis Bibliothecarius vna cum selectissimis viris eandem inierit rationem, vt explorata veteri lectione ex acceptis toto Christiano orbe vetustissimis exemplaribus, in omnibus esset Ecclesiasticæ antiquitati consultum. Id enim more maiorū præstitit in præsens Ecclesia Dei, procul abhorrens ab inolito vsu hæreticorum, dum nulli acquiescentes, omnibus detrahentes, quæque carpentes, inno-uantes, susdeq. miscentes, & pro suo quisque arbitrato immutantes; cum sæpe diuinam scripturam vertunt, inuertunt, ac plane peruertunt, atque corrumpunt. Id quidem peculiare hæreticis esse, quæ ab antiquis Theologis f dicta, & a nobis sunt superius recitata, certissimam fidem faciunt. At de scripturæ diuinæ editionibus satis, quas occasione Hexaplorum Origenis præterijisse minus oportuit. Quoniam

e Bed. in retra stat. in Act. A. post. in princ. DE EMENDATIONE VVLGATÆ. vero

f Apud Euseb. lib. 5. c. ult. CONATVS ET STVDIVM HÆRETICORVM. vero

A vero Nouantes plerique aduersus Vulgatam editionem, velut furore quodam perciti hostiliter debacchantur: complures extiterunt nobiles Ecclesiastici tractatores, qui (vt par est) pro defensione veritatis stantes, eorundem calumnias vt leuissimas refellerunt: eos consulant, qui hæc fusius pertractata cupiunt. Hæc nobis satis ad institutum: iam reliqua quæ ad Annales pertinent persequamur.

B Redeamus inquam ad Origenem, quem & Octopla occasione inuētarum diuinæ scripturæ editionum confecisse oportuit. Sextam enim cum nactus est editionem, immensæ molis opus, vt dictum est, parans, illud perficere minus potuit, nisi cum Tyrium secessum petijt, quo non ante biennium profectum esse, certum est: nam post reditum ex Græcia, cum Alexandriam remeasse, illicq. mansisse vsque ad annum decimum Imperij Alexandri, testatur Eusebius a. Verum quoniam Origenis itinera ab Eusebio diuersis in locis paulo confusius descripta sunt: cum ex eis rerum gestarum magna elucidatio comparatur, hic summatim ea relegere, operæpretium me facturum existimo.

C Constat igitur (vt inde sumamus exordium) Zephyrini Papæ temporibus Origenem b Romam se contulisse; indeq. Alexandriam reuersum, post hæc in Arabiam amandatum; inde Alexandriam c denuo remeasse. Postea vero idem profectus est in Palæstinam, atque Cæsareæ docere cœpit, nondum tamen presbyter. Hic cœptæ dissensiones inter Demetrium Episcopum Alexandrinum & Alexandrum Episcopum Hierosolymorum, quòd paterentur laicum hominem docere Episcopos. Posthæc factus iam presbyter d in Græciam profectionem instituit: postea vero redijt (vt nuper dictum est) Alexandriam e, vbi mansit biennio vsque ad annum decimum Alexandri Imperatoris ac subinde iterum reuersus est in Palæstinam] hæc de Origene ex Eusebio deprompta sunt.

IESV CHRISTI ANNVS 232.

VRBANI PAPÆ ANNVS 6.

ALEXANDRI IMP. ANNVS 9.

CHRISTI anno ducentesimo trigesimo secundo, Agricola & Clementinus Consultatum adierunt: quo tempore agente Origene Alexandria, vehementer Ecclesia illa turbata est, vt existimo, aduersante eidem Demetrio Episcopo Alexandrino. Quænam autem dissensionis occasio intercesserit, dicemus inferius. Scribebat tunc tēporis Origenes commentarios in Ioannem, iamq. absoluerat quintum tomum: cum vrgente acrius tempestate, inde egredi coactus est, quod sequenti anno contigisse dicemus. Porro harum turbarum idem meminit in sexti tomi præfatione, sic dicens: Iam ad quintum vsque tomum (quamuis aduersari nobis videretur Alexandria procella) quæ concessa fuere, loquuti sumus Iesu increpante ventos, & vndas maris: & hoc casu progressi extracti sumus ex Ægypto, Deo nos liberante qui eduxit populum suum ex ea. Deinde inimico aduersus nos acerbissime pugnante, per suas nouas litteras, re vera Euangelio inimicas, omnesq. Ægypti ventos aduersus nos concitante, stare me magis adhortabatur ratio ad certamen, & seruare præstantissimam mei partem, quàm importune coniungere restantem scripturam, antequàm rationis discursus tranquillitatem reciperet; ac forte cogitationes prauæ inualescerent in animam etiam meam procellam inducere. Quin abientes quoque qui mihi de more adsunt veloces scriptores, me prohibebant, quæ excogitarem, mandare litteris. Nunc vero quoniam aduersus nos ignitæ sagittæ multæ vanæ factæ fuerunt, Deo illas extinguente, & assueta anima nostra ijs quæ cælestis sermonis causa contingunt, ferre cogitur facilius factas insidias, veluti aliquantum serenitatis nacti, non amplius differentes dictare volumus quæ restant &c.] hæc Origenes, sed postquàm Alexandria secessisset, nam subdit: Ceterum scias ex multa nos promptitudine initium sexti tomi denuo facere, eo quòd quæ antea interpretati fueram Alexandria, nescio quo pacto ablata nobiscum non fuerunt.]

E Citat hunc locū Origenis Eusebius f dum elucubratos ab eo Alexandria, & tēpore Alexandri Imperatoris commentarios recensens, hæc ait: Præterea quæ modo recensuimus, ista quoque ad cōmemorandū necessaria putamus; quo modo in sexto libro explanatiōnū quas in Euangeliū Ioannis conscripserit, declaret se cū adhuc Alexandria versaretur, Annal. Eccl. To. 2. Gg 3 quinque

a Euseb. lib. 6 cap. 20. ORIGENIS PERGRINATIO.

b Idem lib. 6. cap. 12. c Idem lib. 6. cap. 13.

d Euseb. lib. 6. cap. 17. e Idem lib. 6. cap. 20.

QVA OCCASIO NE ORIGENES ALEXANDRIÆ RECEDIT.

quinque priores contexuisse: Operis vero quod in vniuersum Euangelium lucubrauit, viginti duo tomi solum ad nos peruenerunt. In nono libro comentariorum quos confecit in Genesim (sunt enim omnes duodecim numero) non modo octo priores eiusdem operis Alexandria composuisse, sed etiam in viginti quinque Psalmos, qui primi sunt, commentarios edidisse commonstrat. Quin etiam in Lamentationem Ieremiæ alios, quorum quinque tomi ad nos peruenerunt, elaborauit: in quibus obiter librorum (duo qui defunt) quos de Resurrectione exarauit, facit mentionem. Porro libros de Principijs priusquam Alexandriam demigraret, scripsit, libros quoque qui inscribuntur, Stromata, qui sunt decem numero, in eadem ciuitate, Alexandro Imperium gubernante, litteris prodidit, sicut præcipui tituli tomorum inijs integre præfixi declarant] hucusque Eusebius.

Porro inter hos omnes quos enumerat commentarios Origenis, ille præ ceteris densioribus, maioribusque est refertus erroribus, quem de Principijs scripsit. Existimo equidem eum æmulatum fuisse Longinum philosophum sibi notissimum, qui his temporibus eodem ferme argumento, vt testatur Porphyrius^a edidit commentarium, de quo Plotinus ait: Cum liber Longini ex Philarchæis de Principijs lectus esset: Litterarum quidem, ait, studiosus est Longinus, philosophus nequaquam] sed & de Origene (quod ad eundem librum spectat) iure illud dicendum: Origenes philosophus est potius, quam Christianus. Vix credi potest quantum acceptam a maioribus Christianam fidem commentario illo prodiderit: hæc plane dixerim, quod se vitaturum omnes hærefes iam fuerat contestatus, sic dicens^b: Ego vero opto esse Ecclesiasticus, & non ab hæresiarcha aliquo, sed Christi vocabulo nuncupari, & habere nomen quod benedicatur super terram, & cupio tam opere, quam secta esse, & dici Christianus] hæc autem ad iustam Demetrii in eum indignationem de vulgato ab Origene Periarcho sint addita.

Quod si hæc de turbis Alexandrinis in Origenem minus quis existimet tribuenda esse Demetrio, quod non sit adeo verisimile, Origenem Alexandriam rediisse, nisi prius ipso conciliato Demetrio: tunc addere possumus (nisi alio potius tēpore acciderunt) quæ ab Idolorū cultoribus Alexandria eū passum esse, Epiphanius^c tradit, dum ait: Cum Athenas venisset in aliquod tempus discendarum litterarum causa, & in patriam rediisset: traditur multa passus pro sancto fidei verbo, & Christi nomine. Sæpe per urbem tractus est, probris affectus, cruciatibus immanibus applicatus. Aliquando tractum ipsum Græci ad Serapidis idoli sui gradus statuerunt, imperantes vt ascendentes ad adorationem & rem diuinam idolo faciendam, palmarum germina porrigeret (hoc modo enim se habent idolorum sacerdotes) ille germinibus sumptis, ingenti voce & præfidenti animo, neque metuens, neque hærens clamabat: Adeste, accipite, non idoli germen, sed Christi. Ac multa quidem alia viri præclara facta per traditionem veteres referunt] hucusque Epiphanius, qui cum dicat hæc ei accidisse, cum Athenis est reuersus in patriam, ad hæc tempora referri posse, quæ superius dicta sunt, facile declarant: licet vt vidimus ex Eusebio^d, non cum adolescens esset Origenes in Græciam profectus est, sed iam maturæ ætatis, cum presbyter factus esset, quando non iam opus haberet Athenas discendi causa adire, qui multis iam annis publice professus, non laicos tantum, sed & docebat (vt dictum est) Episcopos. Negotij enim obeundi causa ipsum profectum fuisse in Græciam, testatur Eusebius^e; & quodnam illud fuerit, satis superius est explicatum. Cum ergo e Græcia Origenem ætate iuniorem Alexandriam reuersum, ea quæ dicta sunt, Epiphanius passum tradat, ad alia sunt potius tempora referenda.

Sed licet hoc tempore ea accidisse Alexandria Origeni dici possent: tamen turbas illas, quarum ipse meminit, non ab Ethnicis, sed a Christianis potius excitatas fuisse, illis verbis significare videtur: Inimico aduersum nos acerbissime pugnante per suas nouas litteras, re vera Euangelio inimicas] quibus sane Demetrium Episcopum velut digito monstrat, qui vt Eusebius auctor est, facinus Origenis qui se castrat, per litteras circulares, totius Orbis Episcopis (vt dictum est) voluit innotescere. Sicq. quod ait Origenes, litteras illas scriptas ab aduersario, fuisse Euangelio inimicas: plane videtur alludere ad illud Domini apud Matthæum^f: Sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum: qui potest capere, capiat] qua quidem auctoritate Origenes a se factum defenderet. Verū löge ante hæc tēpora ea fuisse de Origene a Demetrio scripta, Eusebius^g demonstrare videtur. Quapropter ne hæc adeo perplexa & inexplorata remaneant de controuersijs quæ inter Origenem & Demetriū intercesserunt, breuis hic est instituta narratio.

Dua

^a Porphyr. in
vita Plotini.
PERIARCHON
ORIGENIS.

^b Orig. in Luc.
homil. 10.

ORIGENES
QVID ALEXAN
DRIÆ PASSVS
A GENTILIBVS

^c Epiph. hæref.
84.

^d Euseb. lib. 6.
cap. 17.

^e Euseb. lib. 6.
cap. 7.

SIMVLTATES
INTER DEME
TRIVM ET ORI
GENEM.

^f Matt. 19.

^g Euseb. lib. 6.
cap. 17.

A Duæ igitur fuerunt illæ primæ, ac eodem pene obortæ tempore, quarum altera de ordinatione perperam facta Demetrius tum ipsi, tum eius ordinatoribus negotium fecerit; altera cū de spontanea abscissione ab ipso præsumpta, Demetrius omnes reddidit Ecclesiæ Episcopos certiores: sed præcessit has omnes illa, cum Origenem nondū sacris initiatum docentem in Ecclesia clericos, simulq. Episcopos, idem Demetrius indigno animo tulit, eaq. de causa altercatus est cum Alexandro Hierosolymorum Episcopo. At de his omnibus superius actum est: quæ quoniam hæc tempora præcesserunt, nulla ex his videtur fuisse illa, cuius causa idem Origenes, his prope temporibus pressuram passus, scriptis contra se litteris, Alexandria se proripuit.

Quæ ergo alia nouarum simultatum occasio intercessit, qua Demetrius permotus, acerbiori cum pressura exagitauit; illam esse puto, quæ a S. Hieronymo^a in Apologia aduersus Ruffinum habetur expressa: cum ait, Origenem ab eodem Demetrio Alexandrino Episcopo fuisse excommunicatione damnatum, prolatamq. in eum sententiam a ceteris quoque Ecclesijs ratam habitam. Cuius quidem ferendæ sententiæ causam illam præcessisse tradit, quod vulgata ab eo scripta, vel (vt ipse excusabat) eius nomine edita, multis hæresibus abundarent: non enim Periarcho tantum plurimis scatebat erroribus; sed blasphemijs refertissimus Dialogus ille erat, quo cum Candido Valentiniano hæretico de dogmatibus fufius disputauit. Cuius rei gratia mox Origenes pro sui defensione litteras ad vniuersam Ecclesiam scripsit amaritudine plenas, quarum Hieronymus his verbis meminit: Cumq. illa epistola tota Demetrium Alexandria Urbis Pontificem laceret, & in totius Orbis Episcopos & clericos inuehatur, & frustra ab Ecclesijs excommunicatum se esse dicat, nec velle in maledictis referre vicem, &c.] paulo post vero: Contra sacerdotes ergo Ecclesiæ generaliter disputans, a quibus indignus communionem eius fuerat iudicatus hæc intulit: Quid necesse est &c.] recitat enim quædam ex ea epistola, quæ Ruffinus instituens pro Origene Apologiam, dolose prætermiserat recitare, quam nec vt Græce se haberet, Latinitate donasset.

At vero quæ ab Origene pro sua defensione tunc scripta, a Ruffino^b translata, a Hieronymo in controuersiam adducantur, hic intexere, vt rerum gestarum cognitio habeatur, necessarium existimamus. In ea igitur epistola Origenes post multa hæc habet: Quidam auctor hæreseos, cum sub præsentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his qui descriperant codicem: quæ voluit, addidit; & quæ noluit, abstulit: quod ei visum est, permutauit, circumferens tanquam ex nomine nostro, insultans, & ostendens ea, quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres, qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet a me ipsum authenticum exemplar, quod ne lectum quidem, vel recensitum a me antea fuerat, sed ita neglectum iacebat, vt vix inueniri potuerit. Misi tamen, & sub Deo teste loquor; quoniam cum conuenissem illum ipsum, qui adulterauerat librum, quare hoc fecisset. Veluti satisfaciens mihi respondit: Quoniam magis ornare volui disputationem illam, atque purgare. Videte quali purgatione disputationem nostram purgauit, tali nempe, quali purgatione Marcion Euangelia purgauit, vel Apostolum, vel quali successor eius Apelles. Nam sicut illi subuerterunt scripturarum veritatem; sic & iste sublatis quæ vere dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt. Sed licet omnes hæretici & impij sint, qui hæc facere ausi sunt: tamen habebunt & illi vindicem Deum, qui talibus aduersus nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alij nonnulli conturbare volentes Ecclesias. Denique in Epheso, cum vidisset me quidam hæreticus, & congregari nolisset, neque omnino os suum aperisset apud me, sed nescio qua ex causa id facere vitasset: postea nomine meo & suo conscripsit qualem voluit disputationem, & misit ad discipulos suos (vt ego quidem cognoui) ad eos qui Romæ erant: sed non dubito quin & ad alios qui per diuersa loca sunt. Insultabat autem & apud Antiochiam priusquam ego illuc venirem: ita vt & ad quàm plurimos nostrorum perueniret ipsa disputatio, quam parauerat. Sed vbi affui; multis eum præsentibus argui. Cumq. iam sine vlllo pudore pertenderet impudenter asserere falsitatem: poposci vt liber deferretur in medium, vt scelus meum cognosceretur a fratribus, qui vtique cognoscerent, quæ soleo disputare, vel quali soleo vt doctrina. Qui cū non ausus esset proferre librū, conuictus ab hominibus & confutatus est falsitatis, & ita persuasum est fratribus, ne aurē criminationibus præberēt] hæc & alia Origenes pro sui excusatione.

Videri

^a Hieron. ad
uers. Ruff. lib. 2.
NOVA CAUSA
SIMVLTATIS.

^b Ruff. Apolog.
pro Origen.
ORIGENES
QVOMODO
SVOS ERRO
RES EXCVSET.

*Hieron. Apo-
log. lib. 2.
INANIS RED-
DITVR EXCV-
SATIO ORIGE-
NIS. v. de m. f. p.
pag. 486.*

Videri vtique possent hæc ad Origenis excusationem satis idonea : sed quid Hieronymus^a ? Intelligimus (inquit) in hoc tantum dialogo ab Origene argui falsitatem hæreticam, & non in ceteris libris, de quibus nunquam quæstio fuit. Alioqui si omnia quæ hæretica sunt, non erunt Origenis, sed hæreticorum (omnes autem propemodum illius tomi his erroribus pleni sunt) nihil Origenis erit, sed eorum, quorum ignoramus, vocabula] hæc Hieronymus. Verum enimvero illud de Origene non prætermittimus, quòd, vt cumque res acciderit, cum neget eos a se dictos, vel scriptos errores, vt illud (quod ijdem qui supra referunt) de saluandis dæmonijs: hæreticus dici non potuit, quantumlibet eius, & aliorum id genus prauorum dogmatum fuisset assertor. Satis namque ea improbasse videri potuit, dum non modo non defendit, sed constanter sua esse negauit. At in eo certe minus excusatione dignus esse videtur, quòd cum sciret sua ab omnibus impugnari, retractatorium nullum ediderit commentarium, cum sibi tamen satis otij & temporis superfuerit, vt ad omnes Catholicæ fidei numeros cuncta, quæ a se scripta essent, attemperaret. His de Origene dictis, iam cetera prosequamur.

*CÆCILIA ET
SOCIORVM
CERTAMEN.*

Eodem tempore nouæ rursus (quo impulsore nescimus) in Christianos Romæ excitatæ sunt turbæ, annum vltimum in sede Vrbano Papa agente: cum a Cæcilia clarissima virgine eius sponsus Valerianus admonitus, ab eodẽ Pontifice baptizatus, Angelico est factus dignus aspectu, simulq. Tiburtius eius germanus ab eadem ad Christũ conuersus, & ab eodem Pontifice baptismo initiatus est: qui iubente Turcio Almachio præfecturã Vrbana administrãte tenti sunt; additusq. his Maximus cubiculi Imperatoris Præfectus: hi tres ob Christi nominis confessionem gladio cæsi, nobilis exantlati certaminis coronam martyrij adepti sunt. Tenta post hos Cæcilia, perstansq. in fidei confessione, quẽ habuerit vitæ exitum, eius Acta declarant: in quibus hæc inter alia habentur scripta.

Tunc valde iratus Almachius iussit eam reduci in domum suam, & illic balnei calore consumi: cum autem esset in Aere calido balnei sui inclusa, & subtus tota die ac nocte magna vis lignorum adhiberetur; illic illæsa tanquam in Frigidario locata permansit, saluaq. Domini gratia: adeo vt nulla pars omnino ex eius membris fuerit vel in minimo sudoris signo humefacta. Quod cum audisset Almachius Præfectus, misit carnificem, qui ibidem ei caput amputaret. Spiculator tribus eam percussam ictibus, nec dum truncato capite, consternatam, quam putaret defunctam esse, reliquit. Qui adstabant, spongijs mox sanguinem siccauerunt, ac linteis absterferunt, sicq. tribus adhuc diebus superstes vixit, quæ Dei sunt loquens, confirmans eos in Christi nominis confessione, & quæ reliqua erant suæ substantiæ distribuit per Vrbanaum Papam in pauperes: quem rogauit, vt domum suam faceret Ecclesiam Christianorum. His sic dispositis, ac Deum precata, Domino animam suam commendans, vicesima secunda Nouembris, martyrium consummauit: quam idem Vrbanus Papa sepeliuit in cœmeterio Callisti, vbi Valerianus, Tiburtius & Maximus ab ipso primo sepulti fuerãt, locusq. dictus in cœmeterio positus, Ad sanctam Cæciliam] hæc Acta, quæ ceteris fideliora reperimus. Reliqua vero quæ ad ipsius martyrij elucidationẽ spectãt, de tẽpore & alijs, consule quæ in Notationibus in Plantiniana editione narrauimus.

Quo modo autem eadem vexatione sublatus fuerit idem Vrbanus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, dicemus anno sequenti. Quod porro de eadem S. Cæcilia in iisdem Actis legitur, consueuisse Euangelium Christi gestare in pectore; ab alijs quoque id factitatum inuenimus, & si fidem præstemus S. Andreæ Apostoli Actis, etiam Apostolorum temporibus id vsurpatum apparet. Sancta, piaq. maiorum hæc fuit consuetudo, nisi aliqua accedente suspirione labefactetur: eius meminit Ioannes Chrysofomus^b, dicens: Multæ mulierum modo faciunt, Euangelia ex collo appendentes] at de his alias.

*b Chrysof. in
Mat. homil. 73.*

IESV CHRISTI PONTIANI PAPÆ ALEXANDRI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
233. I. IO.

*a Euseb. in
Chron.*

ANNO sequenti ducentesimo tricesimotertio, Pompeiano & Feliciano Coss. vicesima quinta Maij, Vrbanus Papa cum sedisset annos sex, menses septem & dies quattuor, martyrio functus est: licet Eusebius^c eum sedisse dicat annos nouem, & anno duodecimo

*VRBANI PAPÆ
MARTYRIVM.*

A duodecimo Alexandri ponat successoris ingressum. Sed indices Vaticanæ, nec non qui habentur a Cresconio collecti, huic positioni magis assentiri videntur. In libro de Romanis Pontificibus hæc de eodem Vrbano scripta habentur: Hic fecit ministeria sacra, omnia argentea, & patenas argenteas viginti quinque apposuit] adeo his abundasse Ecclesias, vt etiam lucernas habere solerent argenteas, superius fufius dictum est.

Sed quod pertinet ad Romanã Ecclesiam, de sacris vasis argenteis in vsu sacrorum ex veteribus monumentis certa est horum fides: dum enim refoderetur crypta illa, qua fideles sacra agentes occlusi fuerunt, inuenta sunt in ea multa sacra ministerialia vasa ex argento confecta. Tradit hæc pluribus Gregorius Turonensis^a commentariolo, quem scripsit de Gloria martyrum: sed & in rebus gestis S. Laurentij, quas Prudentius sacro hymno cecinit, non argento tantum, sed & auro offerre Romanos Pontifices Incruentum sacrificium consueuisse narratur, his scilicet versibus quibus persecutor sanctum Laurentium interpellat:

*VASA SACRA
ARGENTEAE
ET AVREA.*

*a Greg. Turon.
de Gloria mar-
tyr. c. 38.*

*Hunc esse vestris orgijs
Moremq. & artem proditum est
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro Antisites;
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroq. nocturnis sacris
Adsiare fixos cereos]* hæc tyrannus ex ijs quæ ab alijs explorasset.

Statuente hæc Vrbano, & hac ex parte Christi Ecclesiæ gloria effulgente: Alexander

C Imperator e contra argentum & aurum ægre tulit conferri templis; vnde Lampridius^b: In templis sane nunquam, præter quattuor, aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem, aut bracteolam posuit, susurrans illud Persij:

In sanctis quid facit aurum?

Videas igitur veluti diuino quodam consilio, Christi regale sacerdotium eodem tempore his etiam fulgoribus illustratum, quo Gentilicia superstio ea in re decrefcere visa est: non modo enim Alexander non obtulit, sed & quæ erant in eis auri, vel argenti Maximinus eius successor (quod testatur Herodianus^c) e templis abstulit. Nam templorum omnium (inquit) donaria, statuæq. deorum, heroumq. honores, tum quidquid publici operis, & ciuilis ornamentis, aut materiæ denique fuit nummis idoneæ conficiendis, omnia pariter ignibus conflagantur] hæc ipse, vt plane accidisse videatur, quod de Philistæis sacræ produnt historiæ^d, Dagon illorum deum Arcæ Dei propinquitate inglorium iacuisse contractum: ipsam vero auro atque argento magna gloria dimissam esse refertam.

c Herod. lib. 7.

d 1. Reg. 5.

At de Vrbano rursus hæc ibidem subduntur: Hic sua traditione multos conuertit ad baptismum & credulitatem, Tiburtium etiam & Valerianum nobilissimum virũ, quos etiam vsque ad martyrij palmam perduxit: & per eius monita & doctrinam multi martyrio coronati sunt. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros nouem, diaconos quinque & presbyteros per diuersa loca octo] & in Romanis antiquis tabulis hæc de eius martyrio: Romæ Via Nomentana Natalis beati Vrbani Papæ & martyris, cuius exhortatione & doctrina multi fidem Christi susceperunt, & pro ea martyrium subierunt. Ipse quoque pro Ecclesia Dei multa passus; tandem ceruicibus abscissis, martyrio coronatus est] de sepultura vero hæc in superius citato libro: Sepultus est in cœmeterio Prætextati, Via Appia, octauo Kalendas Iunias: cessauit Episcopatus eius dies triginta: postea creatur Pontianus natione Romanus ex patre Calphurnio] hæc ibi.

*e Martyrolog.
Roman. die 25.
Maij.*

PONTIANVS PAPA.

Hoc item ipso anno, cum Alexander Imperator iam decimum in Imperio annum ageret, Origenes (inquit Eusebius^f) Alexandria Cæsaream profugiens: scholam institutionis, quæ erat ad illius loci habitatores in fidei principijs informandos ædificata, Heraclæ reliquit] sed hæc de Heracla alias olim contigisse, dictum est superius. In Palæstinam reuersus Origenes, secessum illum Tyrium, quem scribit Epiphanius^g, petijt illicq.

*f Euseb. lib. 6.
cap. 20.
ORIGENES ISTE
RVM IN PA-
LÆSTINAM.
g Epiphau. lib.
de mensur.*

illicq. quod statuerat, & iam coeptum opus erat absoluit, Hexapla scilicet atque Octapla, de quibus satis superq. iam superius disseruimus. Sed ex Eusebij historia eiusdem emendatum est Chronicon, vbi perperam ponitur profectio Origenis in Palæstinam, post obitum Demetrii Episcopi Alexandrini; cum eiusdem sententia constet, post eius discessionem ipsum obiisse, nempe anno sequenti, vt dicitur, quo in Chronico errore ponitur Origenis in Palæstinam accessus.

As. 3. 2. 2. A
As. 1. 2. 2. A
As. 3. 2. 2. A

a Euseb. lib. 6.
cap. 23.

DISCIPVLI
ORIGENIS.

b Euseb. lib. 7.
cap. 22.

c Greg. Nyss. de
vita Greg. Thaumaturgi.

GR E G O R I I
T H A U M A T U R G I
P R I M O R -
D I A.

d Greg. Nyss.
ubi supra.

e Greg. Nyss.
in vita Greg.
Thaumaturgi.

Ceterum cū Origenes peruenit in Palæstinam, non sic secessum petijt Tyrium, vt penitus docere desineret: quamobrem, vt olim coeperat, certos anni menses interpolatos ad opus quod parturiebat habuisse, aliosq. ad docendum distinctos existimamus. Siquidem Eusebius ^a post multa hæc subdit: Ad Origenem vero Cæsareæ consueta disciplina munera exequentem non solum multi ab indigenis, sed ab exteris etiam regionibus pene infiniti discipuli, patria sua relicta, aduentarunt: ex quibus maxime insignes cognouimus Theodorum, alio nomine, Gregorium appellatum, Episcopum sane præter ceteros nostra ætate crebro hominum sermone prædicatum, & fratrem eius Athenodorum: quorum animis liberalium disciplinarum tum Græcarum, tum Latinarum cupiditate supra modum inflammatis, & quasi obstupefactis Origenes diuinæ philosophiæ & doctrinæ Christianæ amorem sensim instillauit, eosq. a prioribus studijs facta mutatione, ad sacrarum litterarum commendationem pia sua cohortatione traduxit. Quinquennio integro in eius schola versati, tantam tamq. admirabilem in sacrosanctis Dei eloquijs fecere progressionem, vt dum adhuc ambo admodum adolēcentes essent, Ecclesiarum in Ponto crearentur Episcopi] Quarum vero Ecclesiarum hi electi antistites fuerint, auctor nec hic nec alibi ^b cum de ijs meminit, quidquam dicit. Constat tamen Gregorij ^c Nysseni testimonio alterum ipsorum, nempe Theodorum dictum postea Gregorium, qui ob ingentia, præclaraq. facinora appellari etiam meruit prænomine Maturni, & agnomento Thaumaturgus, creatum fuisse patriæ suæ Episcopum, nempe Neocæsareæ in Ponto, ex qua oriundus erat: germanus autem eius licet cuius sedes esset Episcopus, non satis liqueat: illud tamen de eo exploratum est, vitam suam omnibus scientijs egregie imbutam, demum illustriorem, nobilioremq. reddidisse martyrio; sed de his suo loco. Fuerunt ambo Gentilibus parentibus geniti, atque Alexandria primum philosophicis litteris operam dederunt.

Quo modo autem ex humanarum rerum scientia ad sublimem Christianam philosophiam se contulerint, ex ijs quæ idem Nyssenus tradit (licet solius Gregorij res gestas sit profecutus) possumus intelligere, dum ait: ^d Instar Abrahamæ magnus iste, cum in externæ sapientiæ studio diligēter versatus esset, per quas res plerique errores Græcorū, Gentiliumq. stabiliunt, atque confirmant: ijs rebus quasi ducibus & indicibus vsus est, ad Christianæ religionis cognitionem. Ac relicta falsa parentum ac maiorum religione, rerum veritatem quærebat ex illis ipsis, quæ ab externis philosophis elaborata sunt, edoctus quàm non consistere possint, quàmq. parum sibi constent sententiæ & opiniones Græcicæ doctrinæ. Postquam enim animaduertit Græcorum simul & Barbarorum philosophiam in his sententijs, quibus de numine diuino quid sentiendum sit, statuunt in diuersas scindi opiniones; eorumq. sententiarum præsidēs neque inter se congruere atque concordare, & solerti exquisitaq. verborum & argumentorum excogitatione, suam vnumquemque sententiam stabilire, atque confirmare conari: hos quidem tanquam domestico bello se inuicem euercentes & conficientes reliquit. Consequitur autem, & amplectitur consistentem, stabilemq. ac firmum fidei sermonem, qui non exquisita quadam atque redundanti verborum curiositate & artificiosis nexibus argumentorum confirmatur; sed per simplicitatem verborum omnibus ex æquo annuntiat: qui in hoc ipso, quod supra fidem est, vim fidei faciendæ habet] hæc & alia de eiusdē Gregorij Christianæ philosophiæ cunabulis, cum Alexandria scientiarum adipiscendarum causa versatus est, idem Gregorius Nyssenus affirmat. Florentissima enim eo tempore erat illic schola Alexandrina, cum ibi docerent philosophi Christiani, post Panthænum, Clemens, & post Clementem Origenes atque Ammonius, quem fama celeberrimum (vt dicturi pluribus sumus) annis vndecim Plotinus Platoniorum princeps audiuit. Sed egregium plane facinus eiusdem Gregorij, de quo agimus, cum Alexandria auditor esset, idem qui supra auctor narrat his verbis. ^e

Cum autem degeret in Aegypto in magna Alexandri vrbe, in quam ex omnibus partibus

A tibus philosophiæ ac medicinæ studiosa iuuentus confluebat: molestum spectaculum erat æqualibus adolescens supra ætatem sobrietate, sapientiaq. ornatus: eius enim vitæ puritatis & integritatis laus, impurorum probrum erat & dedecus. Vt igitur aliquam excusationem intemperantes ac libidinosi haberent, si ipsi non soli tales esse viderentur: infidias comminiscuntur, & vafrum quoddam consilium excogitant, vt aliquam notā & maculam magni illius viri vitæ inurant. Ac producitur ab his, qui illum calumniabantur, muliercula meretrix quæ corpore quæstum faceret, infamia irrogata, ex carcere dimissa. Cumq. ille pro consuetudine cum viris doctis atque delectis in habitu graui & honesto de quadam quæstione philosophica disputaret, vnaq. se cum illis exercebat: muliercula accedit ineptis gestibus formam ostentans & mollitiem luxumq. præferens, & per omnia, quæ dicebat & faciebat, sese consuefcere cum eo simulans: tandem dicebat se mercedibus fraudatam esse. At cum illi qui eius vitæ puritatem & continentiam non ignorabant, indignarentur, & ita aduersus mulierculam commouerentur: ipse neque vna perturbatus est cum ijs qui ipsius nomine stomachabantur, neque quidquam huiusmodi dixit, cum calumnijs premeretur, quale pronunciare par esset eum, qui grauius, molesteq. rem ferret: non testes vitæ aduocauit, non iureiurando probrum ab se reiecit, non malitiam eorum qui hæc aduersus eum machinati erant, conuicit: sed submissa atque sedata voce conuersus ad quendam familiarem: Heus tu (inquit) numera ei pecuniam, ne diutius importunitate sua propositæ quæstionis tractatum conturbet.

Cum autem is cui hoc iniungebatur, a meretricula fuscitatus, quantam pecuniam ab illo posceret, sine mora omnem adnumerasset: atque ab lasciuis & proteruis aduersus sobrium & continentem infidiæ peractæ essent; & iam in manibus illius infamis lucrum esset: tunc diuinitus & continentia adolescentis probatur, & calumnia æqualiū patet. Simul enim atque manu pecuniam accepit, spiritu infelici atque maligno correpta, fremituq. immani atque ferali, diuerso a voce humana sono ingemiscens, collabatur prona in medio coetu congregatorum, spectaculum horrendum atque terribile præsentibus repente facta, cum & capillus quem suis manibus vellebat, dilaceratus atque disiectus, & oculi inuersi essent, & os spumas emitteret. At non prius a dæmonio suffocari desijt, quàm magnus ille Deum pro ea inuocasset, atque placasset] hucusque de re tū Alexandria gesta Nyssenus: significans tunc temporis iam fidem Christianam sectatū esse Gregorium, cuius etiam rei causa a Gentilibus hæc (vt par est credere) pateretur.

Cum igitur philosophicis litteris egregie excultus esset, & iam Neocæsaream in Pontum rediisset: tunc accidit, vt memoria Origenis quem Alexandria cum esset, degustarat, ab eo imbuendum litteris sacris non cum fratre tantum, sed & cum Firmiliano nobili Cappadoce, ad eum in Palæstinam (quod scribit Eusebius) se contulerit; quod & idem Nyssenus tradit his verbis: Postquam omnibus disciplinis externæ sapientiæ decursis, incidisset in Firmilianum quendam patricium Cappadocem similem moribus, & ingenio (vt ille in sequenti vita ostendit, cum Cæsariensium Ecclesiæ ornamento fuit) & animi sui consilium ac vitæ propositum amico patefecisset, quod ad Deum videlicet spectaret, & illius studium circa idem desiderium conuenire intellexisset: relicto omnino studio externæ philosophiæ, accedit vna cum illo ad eum, qui in illo tempore Christianorum philosophiæ princeps erat (hic autem erat Origenes cuius propter scripta fama celebris est) etiam per hoc ostendens non modo discendi studium atque industriam, sed etiam sedatum ingenium & animi moderationem] hucusque de accessu Gregorij ad Origenem Nyssenus.

Ceterum cum tam de eius peregrinatione in Ægyptum, quàm etiam de alia suscepta postea in Palæstinam idem auctor sincerissimus testis sit: miramur Eusebiū atque S. Hieronymum non nisi de eius profectio in Palæstinam mentionem facere; de eo enim hæc Hieronymus ^a: Ob studia Græcarum & Latinarum litterarum de Cappadocia Berythum, & inde Cæsaream Palæstinæ transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro: quorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, eos ad philosophiam cohortatus est: in qua paulatim fidem Christi subintroducens, sui quoque sectatores reddidit] hæc Hieronymus. De Firmiliano autem, quo modo Origenē coluerit iam factus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ totius Metropolis, hæc addit Eusebius ^b: Quo tempore Firmilianus Cæsareæ Cappadocensis Episcopus magno nomine & celebritate fuit: iste tantum studium erga Origenem declarauit, vt interdum illum in suæ regionis fines ad Ecclesiarum vtilitatem accessi

CALVMNIAM
PATITVR GRE-
GORIVS.

QUANDO GRE-
GORIVS AD
ORIGENEM VE-
NIT IN PA-
LÆSTINAM.

a Hieronym. de
scrip. Eccles. in
Theodoro.

b Euseb. lib. 6.
cap. 20.

accerfiri vellet: nonnumquam ipse ad eum in Iudæam proficisci, & aliquandiu vna cum eo moram facere, quo in sacris litteris melius, & perfectius erudiretur] hæc Eusebius de Firmiliano iam facto Episcopo.

*a Greg. Nyss.
orat. de vita
Gregor. Thau.*

GREGORIUS
FIT EPISCO-
PVS NEOCÆ-
SARÆÆ.

Quo modo autem idem, de quo suscepta est oratio, Gregorius ad sedem Neocæsariensem capeffendam diuino consilio paulopost impulsus fuerit, eodem auctore Nysseno hæc narrante, operæpretium ducimus hic intexere, tum ob argumenti dignitatem, tum etiam ob summam Dei bonitatem insinuandam, qui Ecclesiam suam tyrannorum furore vexandam, & hæreticorum fallacijs inuadendam, tanto voluit robore antea communire: Cum igitur Phædimus, cui diuinitus a Spiritu sancto præscia futurorum vis quædam inerat, illo tempore Amasænorum Ecclesiæ antistes esset, & omni studio laboraret, vt magnum Gregorium in potestatem redactum, Ecclesiæ administrationi præficeret, ne tantum bonum otiosum & infrugiferum vitam transigeret. Vbi hæc sacerdotem id agere, atque conari Gregorius sensit: cogitare cœpit, qua ratione latere posset, alias ad aliam solitudinem transiens. Sed postquam nihil non intentatum relinquens vir ille magnus Phædimus, & omni machinatione atque solertia vtens, non poterat virum ad sacerdotium adducere innumeris oculis præcauentem, ne quando manu sacerdotis carperetur: atque vterque inter sese studio certarent; illo quidē capere, hoc vero persequenti manus effugere cupiente (nam ille sciebat se sacrum Deo donarium oblaturum esse: hic autem verebatur, ne quo modo sibi sacerdotij cura, tanquam onus quoddam vitæ imposita ad philosophiam impedimento esset) idcirco impetu quodam diuino Phædimus ad propositum studium prouectus: nihil curans interiectum spatium, quo a Gregorio dirimebatur (quippe ille aberat itinere tridui) sed ad Deum suspiciens, precatusq. vt & ipse & ille pariter in illa hora a Deo respicerentur: loco manus impositionis Gregorio adhibet sermonem, Deo consecrans eum, qui corpore coram non adesset, & iliam ei ciuitatem destinans atque attribuens, quam contigerat & illa ipsa vsque tempora adeo simulacrorum errori deditam esse, vt cum infiniti essent qui & ipsam urbem & regionē circumiacentem incolerent, non plures quàm septemdecim inuenirentur, qui sermonem fidei recepissent]

Hæc de Gregorij ad Episcopatum vocatione potius, quàm ordinatione Nyssenus cum scribat, res est paulo accuratius contemplanda: nam licet priuato quodam Spiritus impulsu fecisse dicatur, tamen quod non tantum nulla Ecclesiastica lege suffragante, sed & penitus refragante, nulloq. alio præuio maiorum exemplo id frustra tentare visus esset Episcopus Amasænus: nemo prudens dixerit, eum tunc ab ipso ordinatum fuisse Episcopum; sed potius diuina operante virtute, quodam inuisibili verbi fune fugitantem retinuisse, inuitumq. traxisse: Ita tamen vt quæ essent agenda secundū Ecclesiasticæ disciplinæ regulas, nullatenus in eius ordinatione fuerint prætermittenda: nam auctor idē hæc subdit: Sic igitur iugum subire coactus, omnibus posthæc, quæ fieri solent, sollempnibus in eo peractis; cum exiguum tempus ad mysteriū exactius cognoscendū ab eo, qui sacerdotium ipsi assignauerat, petiisset; non amplius (vt inquit Apostolus ^b) carni & sanguini adhærendum esse, & acquiescendū putabat, sed a Deo sibi occulta manifestari petebat.]

b Galat. 4.

VISIO OSTEN-
SA GREGORIO

At nec illud de eo in præsentiarum reticendum est. Quod cū ipse olim auditor fuisset Origenis; illumq. dixisse atque scripsisse nonnulla meminisset, quæ a communi aliorum Christianorum Orthodoxorum sententia discrepant: cum iam adstringeretur, vt sibi subditis Euangelicam veritatem (id ministerio Episcopatus, quod susceperat, exposcente) sermonis prædicatione concrederet: mente anxius, ambiguusq. qua potissimum incederet via, diu multumq. versatus est. Sed quo modo per mirificum quendam visum fit illi diuinitus sapientia impertita, idem Nyssenus declarat his verbis: Cum enim per totam noctem aliquando de ratione atque sermone fidei dispiceret, & specularetur, & varias animo cogitationes agitaret (erant nimirum etiam tunc nonnulli, qui piam & sinceram religionis doctrinam adulterarent, ac per probabiles argumentationes sapenumero etiam doctis & prudentibus veritatem facerent ambiguam) pro qua tunc ei peruigilem curam atque sollicitudinem noctem agenti, quidam in figura humana, facie ac forma senili euidenter apparet, ornatu atque compositione indumenti augustum quendam, sacrum atque diuinum referens decorem, magnam gratia vultus, atque dispositione figuræ præferens virtutem. Hic vero visu perterritus: & surgere e lecto, & quis esset; cuiusve rei gratia venisset, sciscitari. Cum autem ille perturbationem mentis eius sub-

missa

A missa voce sedasset, ac dixisset se iussu diuino apparuisse ei propter eas rationes, quæ apud ipsum controuersæ & ambiguae essent, vt piæ fidei veritas reuelaretur, & bono animo esse, audito sermone, & quodam cum gaudio, atque consternatione illum contueri.

Deinde cum ille directo manum protendisset, & quasi ostenderet ei per digitorum directam protensionem id quod ex transuerso apparebat: hic & vna cum directa manus protensione circumagere suum obtutum, & videre aliam imaginem aduersam ei, quæ prius apparuerat in figura muliebri excellentiorē quidem & augustiorē, quàm pro humana conditione: rursum autem perterritus, & facie aduersa, vultum demittere, ac perplexus, & dubitabundus hæsitare de spectaculo, cum oculis apparitionem ferre non posset: etenim miraculum visionis nimirum in hoc potissimum erat, quod cum nox esset; obscura, lumen vna cum ijs qui apparuerant ei effulserat, quasi aliqua lucida teda accensa. Quum igitur oculis ferre apparitionem non posset eorum qui sibi apparuerant: inter sese rationem eius rei, de qua ambigebatur, exponentium ratiocinationem audiuit: per quam non solum accepit veram cognitionem fidei; verum etiam nominatim eos, qui apparuerant, cognouit, vtroque eorum propria appellatione alterum alloquente.

Audiuisse enim dicitur ex ea quæ in muliebri habitu visa erat, cū hortaretur Euangelistam Ioannem, vt adolescenti mysterium veræ pietatis aperiret ac declararet. Atque illum dixisse: se paratum esse etiam in hoc Matri Domini gratificari; quoniam hoc ei cordi esset, atque ita exposito sermone, qui & rei quæsitæ conueniret, & admodum bene definitus & circumscriptus esset, rursum ex oculis discessisse. Atque hunc extemplo diuinam illam institutionem & disciplinam litteris mandasse, & secundum illam postea in Ecclesia sermonem prædicasse, ac posteris tanquam patrimonium quoddam & legatum, diuinitus datam illā doctrinam reliquisse, per quam vsque in præsentem diem instituitur illius ciuitatis plebs, quæ ab omni hæretica malitia intacta permanet. Porro mysticæ illius disciplinæ verba hæc sunt.

VNVS EST DEVS PATER, Verbi viuentis, Sapientiæ subsistētis, & Potētiae, & Figuræ æternæ: Perfectus Perfecti genitor. Pater Filij vnigeniti. Vnus Dominus, solus ex solo, Deus de Deo, figura & imago Deitatis, Verbum efficax, Sapientiæ constitutionis rerum vniuersarum comprehensiuum, & Potentia totius creaturæ effectrix, Filius verus, veri Patris; visum effugiens, visum effugientis, & corruptioni non obnoxius, non obnoxij corruptioni, & morti non obnoxius, non obnoxij morti, & Aeternus Aeterni. Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, quiq. per Filium apparuit, videlicet hominibus: imago Filij perfecti perfecta, Vita, Viuentiū causa, Fons sanctus, Sanctitas sanctificationis suppeditatrix, per quæ manifestatur Deus Pater, qui est super omnia & in omnibus, & Deus Filius, qui per omnia permanet. Trinitas perfecta, quæ gloria, atque æternitate, & regno non diuiditur, neque abalienatur] hucusque fidei reuelatæ mysteriū.

FIDEI SYMBO-
LVM GREGO-
RIO REVELA-
TVM.

Hanc fidei catholicæ regulam Gregorio diuinitus impertitam, cum Orientalis, tum etiam Occidentalis Ecclesia cognitā comprobauit, atque vt sacrosanctum depositū cælitus collatū religiosissime custodiuit. Habetur eadē recitata in Quinta Oecumenica synodo. Citatur pariter ab Apochrifarijs Gregorij Papæ noni, dū agunt aduersus Germanū iuniorē Episcopū Constantinopolitanū, in eam sententiā, quod Spiritus sanctus a Patre Filioq. procedat. Quæ omnia habentur in eiusdē Pontificis Registro epistolarū, anno septimo eiusdem Pontificatus. Porro ex diuersorū translationibus, diuersus interdū eius textus reperitur expressus. Eam autē de fide regulā ab eodem Magno Gregorio, appo-

E to commētario de Fide inscripto, fuisse accuratissime explicatā constat; quem inter alios Basilium Magnum, & Leontium Scholasticum ^b citasse reperimus. At de eiusdem Gregorij scriptis, opportuniore loco agemus inferius. Modo autem aggressam semel historiā prosequamur. Sed quid primum Gregorius Nyssenus ea recitata breuiter addat, quod ad eam pertinet, describamus: Ergo, inquit, neque creatum quidquam, aut seruum in Trinitate est, neque adscititium quidquā & aduentitiū, vt quod prius quidem non esset, nec suppeteret, posterius autem introductum sit. Neque vero deest vnquam Filius in Patre, neque in Filio Spiritus: sed immutabilis & inalterabilis eadem semper. Trinitas est] hæc Gregorius: qui & hæc subdens, fidem suam de ea re certo certius testatam reliquit: Quod si quis, inquit, sibi fidem de hac re fieri cupit: audiat Ecclesiam in qua sermonem prædicabat: apud quam illa ipsa verba a beata illa manu exarata adhuc etiam nūc conseruātur] hucusque Nyssenus, cuius auia spectatissima sanctitate Macrina, senior

*a Basil. de Spi-
ritu sancto. c. 20.
& epist. 53. ad
Neocæsariens.
b Leont. de
Sciis aut. 8.*

dicta, huius Gregorij, de quo est sermo, gentilis fuit : sed de ea plura inferius suo loco A
narraturi sumus .

*Hieronym. de
script. Eccl. in
Tryph.*

TRYPHON DI-
SCIPVLVS ORI-
GENIS.

Inter alios quoque præclaros nomine Origenis discipulos Tryphon nominatur, de
quo S. Hieronymus^a : Tryphon Origenis auditor, ad quem nonnullæ eius extant epi-
stolæ, in scripturis eruditissimus fuit, quod quidem & multa eius sparsim ostendunt opu-
scula, sed præcipue liber quem composuit de Vacca rufa in Deuteronomio, & de Dicho-
tomematibus, quæ cū columba & turture Abraham ponuntur in Genesi] hic fortasse Try-
phon ille, qui his ipsis tēporibus celebris quoque habitus est philosophicis litteris, qui Plo-
tinum redarguit, quod a Numenio inuenta clam vsurpasset, cuius meminit Porphyrius
in vita Plotini. Rursum vero non solum Heraclas (vt dictum est) fuit Origenis auditor,
& primus eidem successor in docendi cathedra, & creatus (vt dicemus) anno sequenti
Episcopus Alexandrinus ; sed & qui illi in eiusdem Ecclesiæ sedem successit Dionysius B
inter celeberrimos Origenis auditores adnumeratur, de quo suo loco plura dicturi su-
mus : fuerunt & alij quorum memoria excidit .

DE ALEXAN-
DRO EX PHI-
LOSOPHO CAR-
BONARIVS.

Philip. 2.

Sed ex quo hic de his sermo habetur, qui hoc tempore ex philosophicis facultatibus
ad Christi fidem, vt eminentiorem profiterentur philosophiam, se contulerunt : nequa-
quam ille silentio prætereundus est, qui (quod paucorum est) non solum bonorum, cha-
rorumq. suorum, sed æstimationis denique pro Christo voluntariam iacturam fecit, hoc
propemodum tempore nuncium remittens omnibus, quæ sunt in mundo, Christi oppro-
brium præferens cunctis rebus : ipsumq. imitatus (quantum fas est homini diuina conse-
qui) b qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed
semetipsum exinaniuit, formamq. serui accepit : se ipsum fastu, quo ab omnibus attolle-
batur, exuens philosophico, vili indutus vestimento atque admodum sordido, in Coma-
nam Ponticā ciuitatē se conferens, vbi vt occultus agere posset, inter carbonarios voluit
profiteri : ea enim quoque de causa illud deligens ministerium, quo vultu sordidatus, ve-
luti fuligine tinctus, a nemine vnquam posset agnosci. Latuit eo modo diutius, donec
Gregorio Thaumaturgo, de quo habitus est sermo, Episcopo iam facto, diuino quodā
instinctu, rem præfagiente, ac denique eum detegente, Comanæ ciuitatis, communi om-
nium accedente suffragio, Episcopus delectus est. Res gesta a grauissimo auctore descri-
pta, digna plane videtur, quam hic opportune nostris Annalibus intexamus. Idem enim
Gregorius Nyssenus in rebus gestis Gregorij Thaumaturgi huiusmodi historiam nar-
rat, ab Episcopatu eius sumpto dictionis exordio .

Ex finitima, inquit, ciuitate mittitur ad eum, nempe Gregorium, legatio, vt veniret ad
ipsos, & Ecclesiam quæ esset apud eos, sacerdote designato, constitueret, Comana, autem D
ciuitati nomen erat : cuius vt hospes magnus iste vir esse vellet, vulgo omnes hanc veniā
sibi dari, petentes orabant. Cum venisset ergo ad eos, & aliquot dies conuersatus vna,
tum dictis, tum factis suis magis eorum studium erga mysteriū incendisset : cum iam tem-
pus esset, etiam id negotiū, propter quod legati ad eum missi erant, ad exitum deducen-
di, ac designandi aliquem eorum Ecclesiæ primarium sacerdotem : tunc principum qui-
dem & magistratum ciuitatis omnium sententiæ in hoc occupatæ erant, vt anxie &
curiose inquirerent, ac sciscitarentur, qui eloquentia, qui genere, reliquoq. vitæ splen-
dore ceteros præcedere viderentur. Putabant enim, quoniam etiam his bonis Magnus
Gregorius cumulatus erat, nec earum quidem rerum oportere expertem esse, qui ad hoc
munus deligeretur .

1. Reg. 16.

Cum autem in multas partes suffragijs scinderentur, & alij alium præoptarent, atque E
præferrent : expectabat vir ille magnus diuinitus aliquod sibi consilium ad propositū ne-
gotium suppeditari. Ac quemadmodū Samuel c in eligēdo Rege, fertur non pulchritudi-
ne, nec magnitudine corporum motus esse, sed animum regium requisuisse, etiam si in
contempto forte corpore reperiretur : eodem modo ille studijs erga vnumquemque eorū
qui destinabantur neglectis, id vnū duntaxat spectabat, an aliquis etiā ante declarationē
industria vitæ, atque virtute in moribus sacerdotiū gestaret. Quum autē illi quidē perdu-
cerent eos, de quibus suffragiū ferretur : quæ quisque promoueret, eius honorificā mētionē
facientes : atque hic, vt etiā viliorū (quod ad vitæ speciē attinet) rationē haberent, eos hor-
taretur (posse enim etiā in talibus reperiri aliquē qui animi bonis super eos emineret, qui
vitæ splendore præstarent) quidā ex jis qui præerant suffragijs ferendis, eā Magni illius
sententiā pro contumelia atque derisione accipit, si cum nullus eorū qui & eloquentia, &
dignitate,

A dignitate, & manifesto facultatum vitæ splendore ceteris prælati essent, ad sacerdotiū
admitteretur : ex opificibus sellularijs, quiq. labore manuum vitā tolerarent, ad huiusmodi
munus aliqui magis apti & idonei existimarentur, & simul cauillans, cum quadam ir-
risione ad eum : Si hæc (inquit) iubes, vt hi quidem tales, qui ex omni numero ciuium
electi sunt, prætereantur, atque ex quisquilijs, & ex infima plebe assumamus aliquem
ad administrandum sacerdotium, qui tali ciuitati præsit : tempus tibi deinceps fuerit, car-
bonarium Alexandrum ad sacerdotium vocandi, atque ad hunc transitione facta, si vi-
detur, suffragijs inter nos vniuersi ciues consentiemus .

Atque ille quidem hæc loquebatur, sententiæ eius obrectans, ac per hoc simulatum
& cauillatorium suffragium summam & exactam diligentiam in superioribus vitupe-
rans, ac reprehendens. Sed Magno illi per hæc dicta subit animū cogitatio, quod non sine
B numine diuino Alexandri a deliberantibus inter ceteros mentio facta esset. Et quis, in-
quit, est Alexander, cuius mentionē fecistis ? Deinde cum quidā ex jis qui vna intererant
cum risu memoratum in mediū produxisset, pannis vilioribus ac sordidis, nec toto qui-
dem corpore amictum, & simul, apparentibus rebus, manibus pariter & facie, reliquoq.
corpore carbonibus infecto ac sordidato, opificium & quæstum ostendentem : ceteris qui-
dem risus materia erat talis in medio stans Alexander. At perspicacem illum oculum
valde id spectaculum obstupefaciebat ; vir in extrema paupertate ac neglecto corpore,
se ipsum solum spectans, ac veluti sibi placens, & gaudens eo habitu, qui oculis imperi-
tis ridiculus erat. Etenim ita se res habebat : Non urgente paupertate ad huiusmodi vi-
tæ genus deuenerat : sed philosophus quidem vir erat, quemadmodum in sequuta vita
indicauit, adeo vt ad martyrium vsque peruenerit, per ignem cursu confecto .

C Latere autem dedita opera volebat, altiori animo præditus, quàm vt eam quæ vulgo
expetitur felicitatē curaret, ac pro nihilo sæculum ducebat, eo quod & sublimis & veræ
vitæ studio teneretur, & vt maxime virtutem, ad quam aspirabat, assequeretur : operam
dabat, vt talis esse ignoraretur contemptiore vitæ genere, veluti turpi quadam persona
se se occultans. Atque alioqui etiam quod eximio iuuentutis flore præditus esset, peri-
culosum esse ducebat ei, qui continentiam sibi sectandam proposuisset, corporis sui pul-
chritudinem patefacere, felicitate naturæ, tanquam in pompa se se ostentantem : noue-
rat enim eiusmodi rem grauium offensionum & delictorum occasionē plerisque præbe-
re solere. Ne igitur vel sibi ipsi istiusmodi aliquid accideret imprudenti, quod factum
noluisset, vel alienis oculis casus & offensionis materiā præberet : idcirco se carbonario
opificio, veluti persona quadam deformi, consulto circumdat, quo tam corpus labori-
D bus ad virtutem exerceretur, quàm pulchritudo sordibus carbonum infecta obtegeretur,
& simul pecunia, quam ex laboribus quærebat, ad mandatorum exequutionem dispen-
saretur .

Posteaquam igitur eum ex Concilio abduxit : atque de statu eius atque conditione om-
nia diligenter scrutatus & sciscitatus est : illum quidem familiaribus suis tradit exequi
iussis quæ res postulabat : ipse vero in Concilium reuersus ex præsentī deliberatione sum-
pto argumento, congregatos instituebat, de sacerdotij officio sermones eis proponens,
ac per hos vitam cum virtute coniunctam præscribens. Perseuerabat autem in eiusmodi
sermonibus conuentum detinens, quoad exequuti mandata qui operam ei nauabāt,
superuenerunt secum adducentes Alexandrum, qui & lauacro fuliginis iniocunditatem
absterferat, & Magni istius vestibus indutus & ornatus erat, hæc enim curare iussi erant.

E Omnibus autem in Alexandrū conuersis, & ad nouam eam speciem admiratione defi-
xis : Nihil noui (inquit ad eos magister) accidit vobis, si oculis decepti estis, & sensui soli
iudicium pulchritudinis permisistis. Fallax enim & incertum rerum veritatis iudicium
sensus est, aditum per se ad profunditatem mentis & intelligentiæ præcludens. Simul
autem etiam pietatis inimico dæmoni prorsus id studio erat, vt vas electionis ignoratio-
ne contactum, otiosum & inutile esset ; ne prodiret in medium vir, qui ipsius princi-
patum euersurus esset. Hæc loquutus, cum eum iuxta consuetum morem, ritusq. sol-
lemnes ad hoc munus idoneum effecisset, per sacerdotium Deo virum dedicat. Omnibus
autem nouum sacerdotem intuentibus, rogatus vt aliquā ad Ecclesiā haberet orationē :
statim ipso initio suæ administrationis Alexander ostendit, haud falsum in sese Gregorij
iudiciū fuisse. Erat enim oratio eius intelligentiæ, sententiarūq. plena, dicendi tamē flori-
bus minus exornata. Vnde petulans quidā ex Attica adolescens apud illos agens, incom-
Ann. Eccl. To. 2.

ALEX. CARBO-
NARIVS EPI-
SCOPVS COMA-
NÆ PONTI.

ptam dictionem derisit, quod non ea, quam Attici in dicendo adhiberent, exacta atque superuacanea cura exornata esset. Quae aiunt diuina quadam visione emendatum esse: cum columbarum gregem incredibili quadam pulchritudine nitentem conspicatus esset, & quendam audiisset, qui diceret: has esse columbas Alexandri, quas ille derisisset] At de Alexandro philosopho, & carbonario haec tenus: qui postea sub Decio, summi sacerdotij amplitudinem, post egregiam nauatam operam in cura pastoralis, nobilissimo martyrio illustrauit.

IESV CHRISTI ANNVS 234. PONTIANI PAPAE ANNVS 2. ALEXANDRI IMP. ANNVS 11.

HERACLAS EPISC. ALEX. a Euseb. lib. 6. cap. 20. 23.

DVCENTESIMO tricesimoquarto Christi anno, Lupo & Maximo Coss. Demetrius Episcopus Alexandrinus, cum quadraginta tres annos integros in ministerio illo obeundo contriuisset, diem obiit: huic successit Heraclas] haec Eusebius^a, licet in Chronico annos quadraginta quattuor eidem tribuat. sed & infra: Vbi autem post Demetrium Heraclas Episcopatus ministerium Alexandriae obtinuerat, Dionysius vnus item ex Origenis discipulis scholam institutionis ibidem capebat]

PLOTINVS AD AMMONIVM.

Eodem quoque anno, proficente publice Alexandriae Ammonio Christiano philosopho, Plotinus Aegyptius, patria Lycopolitanus ad eum audiendum se contulit, audiitq. cum annos vndecim. Testatur id Porphyrius in Vita Plotini, sic dicens: Post haec cum octauum & vicesimum aetatis annu Plotinus iam impleteret, se philosophiae amore vehementer accensum, commendatum fuisse ijs, qui tunc Alexandriae excellentiores habebantur: sed tamen ex eorum scholis tristem admodum moestumq. discessisse; & amico cuidam moeroris sui causam declarasse: qui suae ipsius mentis affectum plane cognoscens, ad Ammonium, cuius nullum adhuc periculum fecisset, adduxerit. Deinde cum Ammonij scholas ingressus audisset illum, amico dixisse: Hunc ipsum, o amice, quaerebam. Ex eo igitur die annos vndecim audiuit sedulo Ammonium] hucusque de Plotino & Ammonio Porphyrius: qui cum paulo superius dixisset, natum Plotinu anno tertio decimo Seueri Imperatoris, numeretq. annos eius aetatis vigintiocto, cum se Alexandriae, atque ad Ammonium contulit: necesse est affirmare, hoc anno id contigisse. Laudauit quoque

b Apud Porphy. in Vita Plotini.

Ammonium simul cum Origene Longinus^b clarissimus & ipse huius temporis philosophus, dicens: Sed in secundo genere Platonici quidem Ammonius & Origenes, quibus cum nos diu versati sumus, viris profecto interuallo non paruo sui seculi philosophos intelligentia superantibus] ita Longinus. Ceterum illud admirari subiit: quo modo alibi^c Porphyrius dicat Origenem Ammonij auditorem fuisse, cum constet Origenem ante annos triginta Alexandriae docere coepisse? quia cum (vt testatur Eusebius^d) anno decimo Seueri, quo Leonides pater martyr factus est, annos natus esset decem & septem: hoc anno iam explese suae aetatis annum quinquagesimum apparet, ac proinde aequallem ferme fuisse Ammonio.

c Apud Euseb. lib. 6. c. 13.

d Euseb. lib. 6. cap. 3.

CALVMNIA PORPHYRII IN AMMONIVM. e Apud Euseb. lib. 6. cap. 23.

At videamus quid de eo Porphyrius dicat, qui Christianis insensibilis aegro ferens animo, tantum virum Christiano censi nomine: calumniose admodu, eum ad Ethnicos defecisse testatur, sic dicens^e: Origenes enim Ammonij factus auditor, qui nostrae quidem aetate magnam in philosophia comparasset commendationem: tamen ad litterarum cognitionem & peritiam magnam sane a magistro percipiebat vtilitatem; ad rectam tamen vitae institutionem & modum, diuersam ab illo & omnino contrariam viuendi viam ingressus est. Nam Ammonius Christianus, & a Christianis parentibus educatus, quando in prudentia aliquando progressionem fecerat, & philosophiae studia semel degustauerat; statim a Christianismo ad eam vitae rationem, quae humanis legibus gubernatur, se transtulit] haec Porphyrius de Ammonio.

f Hieron. de scrip. Ecclesiast. in Ammon.

At vero S. Hieronymus^f cum lucubrationes eiusdem Ammonij recenseret, Porphyrii mendacij redarguit, in primis sic dicens: Ammonius vir disertus & eruditus in philosophia, eodem tempore Alexandriae clarus habitus est; qui inter multa ingenij sui & praecleara monumenta, etiam de Consonantia Moyfi & Iesu elegans opus composuit, & Euangelicos canones excogitauit, quos postea secutus est Eusebius Caesariensis. Hunc falso

B

A accusat Porphyrius, quod ex Christiano ethnicus fuerit: cum constet eum vsque ad extremam vitam Christianum perseuerasse] haec Hieronymus.

Sed & ante eum Eusebius^a eandem in Ammonium a Porphyrio illatam calumniam egregie refellens, haec ait: Ammonium autem ex viuendi ratione, quae est secundum veri Dei cultum ad morem Graecorum dilapsam, perspicue certe, atque adeo improbe mentitus est: quid namque non falso comminisceretur Christianorum hostis? Nam & instituta Christianae disciplinae, sicut historia superior declarauit, Origeni a parentibus integra tradebatur: & Ammonio sincera diuinae philosophiae, religionisq. Christianae praecipua firma vsque ad extremum vitae exitum permanserunt, sicut hominis libri tanta elaborati industria, tamq. multorum commendatione approbati, quos posteritati reliquit; adhuc multis in locis testes esse poterunt, vt ille qui de Consensu & conuenientia Moyfi cum Iesu inscribitur, & alij qui reperiuntur apud litterarum studiosos. Ista igitur a nobis hoc loco posita sint ad declarationem tum calumniae maleuoli obtrectatoris, tum exquisitae & copiosae Origenis in Gentilium disciplinis cognitionis] haec Eusebius.

a Apud Euseb. lib. 6. c. 13. REFELLITVR CALVMNIA PORPHYRII.

Sed fortasse poterit mirari quispiam, dum audit Christianum hominem in florentissima ciuitate, nobilissimaq. eruditorum schola philosophiam publice profiteri, habereq. auditores Gentiles homines. Verum haud passuri id fuissent sanctissimi eius ciuitatis Episcopi, nisi prauidissent ea omnia ad Euangelij profectum conducere. Docuit enim experimentu, eiusmodi scholas fuisse compluribus, veluti introductionem quandam ad Christianam fidem capeendam: dum enim quae Plato docuisset, subtilissima indagatione disquirent, ostenderentq. eadem felicius longe ante Platonem esse in diuinis litteris explicata (prout Clemens^b Alexandrinus & Eusebius^c Caesariensis pluribus docent) sed

CVR CHRISTIANI DOCE- RENT PVBLICE PHILOSOPHIAM.

C & copiosius ac dilucidius penes Christianos reperiri: in mentes illorum interea instillabant Christianae fidei elementa. Satagere naque vt siue per occasionem (vt ait Paulus^d) siue per veritatem Christus annuncietur, Apostolicu est. Quorum enim ingenia excolebantur Platonis disciplinis, praelibato veluti osculo sapientiae, ad perfectam illius fruitionem inflamabantur. Ac cum in eis ipsa inueniri perfecte, minus concessum esse viderent, alterum de duobus solebat accidere: vt aut vere amatores ac indagatores sapientiae se ad Christianam religionem ea potituri transferrent: vel qui nomine tenus philosophi dicerentur, & curiositate sciendi quadam allecti eam tantu modo insectarentur: cum minus nacti illa essent in philosophicis facultatibus, ad magicas se conuerterent impietates.

b Clem. Alex. Strom. lib. 1. c Euseb. de praepar. Euang. lib. 11. d Philipp. 1.

D Id plane Plotini auditoribus accidisse S. Augustinus^e ad Dioscoru scribens affirmat, sed de eo inferius. At idem suis quoque temporibus contigisse^f ait, vt paucis mutatis sententijs atque verbis, complures Platonici facti fuerint Christiani. Id ipse pluribus ceteros ad haec inuitans: siquidem symbolis nonnullis communibus intercedentibus, perfacilis videri posset ex Academia ad Christi Ecclesiam transmigratio. Nam quem Plato pertingerat verticem disciplinae, in primis Christianae fidei rudimentis, in ipso primo ingressu vestibuli domus Dei, multo certior ac dilucidior inueniretur expressus, in ipso inquam Euangelij Ioannis piscatoris exordio: quod plane Platonici ipsi admirantes, scribendum esse aureis vbique litteris^g testarentur: vsque adeo vt veritate conuicti manus dederint: & illi tantum se continuerint, & in Platonis schola senuerint, qui inflati superbia, philosophico supercilio contempserint ex magistris fieri discipulos Christi, & in schola piscatorum hominum profiteri.

e Aug. epist. 56. in fin. f August. de vera relig. c. 4.

g Aug. de Ciui. De lib. 10. c. 20. et de Confes. lib. 7. c. 9.

b Clem. Alex. Strom. lib. 1. PHILOSOPHIAM CONDUCERE CHRISTIANA RE- LIGIONI.

E Conducere quidem ad Christianam pietatem philosophicas disciplinas, praestareq. Christianos homines illis institui: non semel Clemens^b Alexandrinus & ipse eisdem ibidem professus insinuat, & in primis cum aduersus eos agit, qui iisdem prope temporibus, Christianis philosophiam profitentibus detrahebant: Non me (inquit) latuerunt ea etiam quae ab aliquibus imperite tumultuantibus iactantur; qui dicunt oportere in ijs versari, quae sunt maxime necessaria, & quae fidem continent: externa autem & quae sunt superuacanea transilire, quae nos frustra conterunt, & detinent in ijs quae ad fidem nihil conferunt. Alij autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimant in vitam esse ingressam, vt quae profecta sit a maligno aliquo inuentore. Ego autem quod vitium quidem malam habeat naturam, nec alicuius boni esse agricola vnquam sustinuerit: in his totis ostendam orationibus, quae dicuntur Stromata, tacite significans aliqua ratione diuinae quoque prouidentiae opus esse philosophiam. De commentarijs autem, qui in temporibus necessarijs Graecorum complexi sunt opinionem, tantum dico ijs,

qui reprehendendi studio delectantur. Primum quidem etsi sit inutilis philosophia: si eam esse inutilem confirmare utile est; utilis est. Deinde nec fieri potest, ut ij Græcos, Gentiles scilicet, condemnent, qui nuda de eorum decretis dictione vtuntur; si non vna sigillatim ad ea aperienda descendant vsque ad cognitionem. Est enim vel maxime fide digna probatio, quæ est cum experientia; quoniam vel perfectissima inuenitur demonstratio, eorum quæ sunt damnata, cognitione. Multa quidem, licet ad finem non conferant, artifici tamen ornamentum afferunt. Cum alioqui varia ac multiplex doctrina, & varie probat id quod adducitur, & catechumenis admirationem afferens, ea quæ sunt præcipua dogmata ad eorum qui audiunt persuasionem deducit & veritatem] hæc Clemens, qui & complura ad hæc eadem comprobanda subdit, & post multa.

UTILIS PHILOSOPHIA.

a Clem. Alex. Strom. lib. 6.

b Idem Strom. lib. 6.

PHILOSOPHIA QUOMODO VTENDA SIT.

c Prouer. 5.

d Philo de congress. quærend. erud. grat.

e Clem. Alex. Strom. lib. 1.

f Gen. 16.

g Greg. Nyss. in vita Moyf.

h Exod. 4. Deuter. 21.

i Aug. de Doct. Christi. lib. 2. cap. 40.

AMMONII INSTITVTVM.

k Orig. contra Cels. lib. 7.

Sed si (inquit) non comprehendit quidem Græca philosophia veritatis magnitudinē, & est adhuc imbecilla ad mandata Dei exequenda: at maxime regali quidem certe doctrinæ viam præparat, vt cumque castigans, & mores prius formans, & ad suscipiendam veritatem confirmans eum qui opinatur prouidentiam] Philosophiam ergo adiuuant disciplinæ, & ipsa philosophia ad tractandum de veritate. Ecce enim clamys primo fuit vellus, deinde carptum fuit, & subtegmen, stamenq. factum, deinde fuit contextum] Iam vero si vniuersa quoque ac generali oratione, quæcumque sunt necessaria & vitæ utilia diuinitus ad nos venire dicamus, minime errabimus: vel potius dicamus ipsam quoque philosophiam Græcis veluti proprium datum esse testamentū, vt quæ sit fundamentum Christianæ philosophiæ; etiam si qui ex Græcis philosophantur, ad veritatem sua sponte obsurdescant barbarorum vocem vilipendentes, aut etiam reformidantes mortis periculum, quod impendet fideli ex legibus ciuilibus]

Ceterum ea abuti homines interdum accidit, vel cum non ea, vt organo ad veritatem vtuntur, sed veluti finem consequuti in ea firmiter conuiescunt. Hos autem admonet illud ex diuina scriptura symboli: Quare seduceris fili mi ab aliena, & foueris in sinu alterius? Quamobrem humanarum ista rerum scientia iure a Philone Agar ancillæ est comparata, quæ per omnia Saræ subijcienda est. Eam etiam allegoriam ab eodem Philone, quem citat, mutuatus est idem Clemens Alexandrinus, ad nominis significationem alludens, quod Agar ille interpretatus sit, incolatum: hincq. dictum esse: Ne multum sis apud alienam: Saram autem, meum principatum, nempe ipsam reginā esse rectam de Deo Theologiam. Ac proinde cum Agar in Saram insurgit, tunc Abraham, nempe principatum tenens intellectus admonetur: Eijce ancillam. Et ipse eam illi subijcienti ait: Ancilla tua in manu tua est, vtere ea vti liber: sed quod Agar moneatur ab Angelo: Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius: meminisseq. debere, se non dominam, sed ancillam. His igitur symbolicis formulis, quoniam modo Christiano homini philosophia vsui esse deberet, ijdem satis egregie docuerunt.

Sed & eleganter Gregorius Nyssenus alienigenæ feminæ comparat externā philosophiam, quam Iudæus rite, legitimeq. in vxorem accipiet, dummodo ipsa deponat vngues & capillos, & eius partus circūcidatur. Licite igitur Christianus homo externis scientijs hunc in modū pie, sancteq. imbuitur, ac præsertim Platonicis disciplinis: quas, vt dictum est, Ammonius Alexandria publice profitebatur. Ad hæc etiam spectat illud pene vulgatum & ore omnium versari solitū, ab Augustino de his pronunciatum elogium, quo ait: Philosophi autem qui vocantur, si qua forte vera & fidei nostræ accomoda dixerunt, maxime Platonicis, non solum formidanda non sunt; sed ab eis etiam, tanquam ab iniustis possessoribus in vsu nostrum vendicanda.]

Sic igitur (vt ad Ammonium redeamus) pie sancteq. tum ipse, tum alij non sine diuino consilio eiusmodi in docendo institutum visi sunt suscepisse ad magnam Christi, eiusq. Ecclesiæ gloriā: cum toto Orbe spectante, atque mirante, qui profiteretur se Piscatorum discipulos, magistri effecti essent Gentilium magistrorū; nempe Plotini & aliorum. Quæ etiam via constat complures ad Christi Ecclesiā esse perductos; vt vidimus de Gregorio Thaumaturgo eiusq. germano, eiusmodi rete captis: illos vero tantummodo resiliisse, qui (vt diximus Augustini testimonio) veritatem superbo animo contempserūt. Quibus Origenes his ipsis prope temporibus exprobrans, hæc scribit: Videre licet istos sapientiæ professores edere magna stultitiæ specimina, dū post illas disputationes in scholis agitata de Deo, rebusq. intelligibilibus, mutant gloriam incorruptibilis Dei in similitudinē imaginis hominis corruptibilis, atque etiam volucrium, quadrupedum, reptilium?] hæc

A hæc ipse tales quippe erant Ægyptiorum dij, quibus Plotinus tunc & alij philosophiæ consultissimi immolabant. Sed subdit hæc de ceteris quæ reliqua sunt ex sententia Pauli: Quapropter & ipsi sunt a prouidentia reprehensi, non digne cognitione sibi reuelata viuere, voluntur in concupiscentijs suorum cordium & impuritatibus, dedecorantes sua corpora lasciujs & turpitudinibus, eo quod veritatem Dei mutauerint in mendacium, & venerati sint, coluerintq. creaturam magis, quam creatorem] hæc Origenes.

Quantum autē hac ex parte qui Christo nomen dederāt rudes licet, præstarent sublimioribus, in omnibusq. consummatis philosophis, idem mox subdit hæc dicens: Ceterum homines idiotæ ab eis pro nihilo habiti, vt stulti & illiberales, si modo committant se in fidem Dei, & doctrinam Iesu recipiant: tantum absunt ab omni lasciuia, spurcicia, turpitudine libidinum, vt in morem perfectorum sacerdotum ab omni coitu ab-

B horrentium, multi eorum in totum caste, pureq. viuant, alieni a congressu mulierum etiam legitimo] Sed quàm esset hoc apud eos inuenire difficile, immo nec ad modicum temporis spatium præstare illis fuisse possibile: philosophorū Atheniensium primarij qui sacra curaret, demonstrat exemplo sic dicens: Et apud Athenienses quidē vnicus Pontifex, ne ipse quidem satis sibi fidens, quod imperare possit masculis cupiditatibus, cicuta oblitis virilibus, putatur satis idoneus ad caste obeundas eius ciuitatis sollempnes cæremnias. At apud Christianos non desunt viri, quibus cicuta ad hoc nihil opus est, vt Deo caste seruiant, sed pro cicuta eis verbum Dei sufficit ad expellendas e cogitationibus omnes concupiscentias, & vacandum precationibus] hæc & alia complura Origenes de rudium quoque Christianorum continentia, & summorum philosophorum impuritate & ad breue tempus violentis medicamentis compressa libidine. Quod autem summa castitas in veris solummodo eluceret Christianis, & hac ex parte nec senescentes atque consummati philosophi æquari possent adolescentibus Christianis: inde Gentilium philosophorum inuidia illud accidisse videtur iisdem prope temporibus (quod dictum est) Gregorio Thaumaturgo Christiano adolescentulo itidem Alexandriæ philosophicas disciplinas addiscenti: dum summam eius tum corporis, tum animi integritatem Ethnici professores inuidentes, immisso scorto, labefactam eam reddere calumniose conati sunt, atque turpitudinis aspergere sordibus: cum illa diuino calculo suffragate, magis enituit.

Quàm verum autem, exploratumq. sit, quod ex Augustino paulo ante dictum est, Platonicos philosophos, qui Christi discipulos fieri neglexerunt, dedignantibus philosophico supercilio colla turgentia subdere iugo Christi, sese magiæ illi quæ per inuocationem dæmonum fieri solet, penitus addixisse. Porphyrius & ipse vnus ex illis certam fidem facit in vita Plotini, qui non solum id de Olympio Ammonij discipulo expresse testatur, sed de ipso Plotino hæc quoque subdit: Ægyptius quidam sacerdos Romam profectus, per amicum quendam Plotino subito notus, cum exoptaret suam Romæ sapientiam ostentare: suavit Plotino, vt secum accederet, familiarem sibi dæmonem, eo aduocante, protinus inspecturus: cui facile Plotinus est obsequutus. Acta vero est in æde Isis dæmonis inuocatio: solum namque hunc locū Romæ purum ait Ægyptium inuenisse. sed cum in aspectum proprium ipse dæmon accerferetur: pro dæmone, deus accessit, qui sane non esset in genere dæmonum. Sic ergo repente Ægyptius exclamauit: Beatus es o Plotine, qui habeas pro dæmone deum, neque ex inferiori genere sis ducem fortitus familiarem. Narrabat vero non licuisse tunc quidquam interrogare, neque diutius videre præsentem: quippe cum communis quidam ibi contemplator amicus,

E aues quas manu tenebat custodia gratia, suffocasset siue inuidia ductus, siue timore perterritus] hæc Porphyrius de Plotino, qui iusto Dei iudicio eiusmodi præstigijs dederetur deridendus, ac seducendus, quod annos vndecim Christianum philosophum Ammonium, vna cum Platonicis institutis Christi fidem auditoribus propinantem audiens nihil penitus profecisset. Quàm autem caste vixerit, ipse viderit: habuisse certe Chionem viduam contubernalem, idem Porphyrius tradit, licet eam cum ipso caste vixisse prædicet; habitasseq. apud Geminas matrem & filiam, domumq. semper pueris & virginibus refertā habuisse, idem affirmat. At nescio an philosophorū cicuta ei satis fuerit ad carnis concupiscentiam extinguendam, cum præsentia semper adessent & ante oculos posita tot tantaq. luxuriæ incētiua: quibus etiam cessantibus, non sit humanarum viriū, sed Dei munus eam impertientis, continentia. Ex his videas quàm longe præstarent summis quoque philosophis, qui ex nostris (vt est Origenis testificatio) in Ecclesia infami sta-

PRÆSTANTIA
CHRISTIANÆ
PHILOSOPHIAE.

PLOTINVS
MAGIÆ DEDITVS

a Sap. 8.

mi status, & peritiæ haberentur. At de Plotino & Ammonio iam fatiſ. Conſtat, A etiam claruiſſe Athenis alium Ammonium philoſophum Peripateticum, vt cum Porphyrius, tum Eunapius Sardianus tradunt.

IESV CHRISTI ANNVS 235.
PONTIANI PAPÆ ANNVS 3.
ALEXANDRI IMP. ANNVS 12.

DVCENTESIMVS trigefimusquintus Chriſti annus, Maximo & Paterno Coſſ. Faſtis adſcribitur, ſed rebus Eccleſiaſticiſ ſcriptorum inopia prorfus ſteriliſ. Quòd enim conſilium ſit reſ certas certis conſignare temporibus, multa prætermittimus quæ B certis annis geſta ſingi poſſent ad implendas vacuas annorum lacunas: ſed a fictione hiſtoria procul abhorret.

IESV CHRISTI ANNVS 236.
PONTIANI PAPÆ ANNVS 4.
ALEXANDRI IMP. ANNVS 13.

SECVENTI anno duceteſimo trigefimoſexto, Maximo & Vrbano Coſſ. Artaxerſes A Perſarum Rex (vt Herodianus^a eſt auctor) inuaſit Romanum Imperium: aduerſus quem Alexander Imperator bellum gerens, eũ feliciffime ſuperavit; Romamq. rediens ſeptimo Kalendas Octobris de ſuperatis hoſtibus triumphavit: cum habita oratione in C Senatu, ingentem ac inſperatam de Perſis victoriam partam, paucis tantum pro concione narrauit, quæ a Lampridio ex Annalibus tunc ſcriptis accepta in hæc verba poſita recitantur, ſed hæc antea: Tum primum Perſæ ſerui apud Romanos fuerunt; quos quidem quia indigne ſerunt Perſarum Reges quempiam ſuorum alicubi ſeruire, acceptis pretijs reddidit: pretiumq. vel hiſ qui manu ceperant ſeruos, dedit; vel in ærarium contulit. Poſt hoc Romam venit, triumphoq. pulcherrimo acto apud Senatum primum hæc verba habuit: EXACTIS SENATVS die ſeptimo Kalendas Octobres: Perſas P. C. vicimus: longa eloquentia opus non eſt; tantum ſcire debetis quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Iam primum elephanti ſeptingenti, ijdemq. turriti cum ſagittarijs & onere ſagittarum: ex ijs trecentos cepimus, ducenti interfecti iacent, decem & octo perduximus. Falcati curruſ mille, ſed adducere interfectorum animalium D curruſ ducentos potuimus: ſed id quia & ſingi poterat, facere ſuperſedimus. Centum viginti millia & equitum fundimus cataſtractariorum, quos illi clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus, eorum armis noſtros armauimus, multos Perſarum cepimus, eodemq. vendidimus: Terras interamnanas Meſopotamiæ ſcilicet neglectas ab impura illa bellua recepimus, Artaxerſen potentiffimum Regem tam re quam nomine fuſum fugauimus, ita vt eum terra Perſarum fugientem videret, & qua ducta fuerant quondam ſigna noſtrorum, ea Rex ipſe ſignis effugerit relictiſ. Hæc ſunt P. C. geſta: eloquentia opus non eſt: milites diuites redeunt, laborem in victoria nemo ſentit. Veſtrum eſt ſupplicationem decernere, ne dijs videamur ingrati] ſequuntur ex ijdem Annalibus dictæ ad eum tunc a Senatu acclamationes. Sed quorſum hæc eſt dices.

Voluimus autem hæc eo conſilio deſcripſiſſe, quòd cum reuera nihil tribui poſſit dijs E Gentiu, ſed diuinæ prouidentie cuncta ſubiaceant: quam ratione Alexandro potius, quam Perſarum Regi fauerit Deus, exploratũ omnibus ſit. Magnam quidem ex hac hiſtoria licebit vtilitatem capeſſere: ex ijs enim quibus artibus etiam impij valeant ſibi ad maxima quæque promerenda conciliare cæleſte numen, quibusve factiſ ijdem illud ſibi inſenſum reddant, intelligemus. Quantumlibet autem veræ rectæq. religioniſ experteſ ſint homineſ, diuinituſ tamen eſt cuique inſitum a natura, vt vitium malum & turpe, virtuſ autem bonum cenſeatur & pulchrum: illiq. poenam, huic vero præmium a Deo iure debitum exiſtimetur. Huiuſ in mente hominum ſculptæ legiſ Alexander ſe pro viribus cultorem exhibuit; qui vt prætermittamus cetera quæ de hiſ, qui reſ ab eo geſtaſ ſunt fuſiuſ proſequuti, pluribuſ narrant, quibuſ quàm recti fuerit obſeruantiſſimuſ declaratur: in hac ipſa expeditione paranda, Antiochiæ cum eſſet, eiſ rei egregium ſpecimen edidit,

HERODIANUS
DE REBUS
SARDAENIARUM
LIB. 1.

HERODIANUS

ALEXANDRI
DE PERSIS
TRIUMPHVS.

ALEXANDRI
DE PERSIS
TRIUMPHVS.

A edidit, cum licet in procinctu, quando alij Imperatores ſolent militibuſ indulgere, ac pariter officijs demulgere: ipſe tunc potiſſimuſ æqui tantum rationem ducens, militeſ quofdam ſe mulieribuſ admifcentes, delicijſq. danteſ coniecit in vincula, legionemq. pro illiſ tumultuantem exauctorauit, vixq. rogatuſ poſt dieſ triginta reſtituit. Huiuſcemodi igitur iuſtitia munituſ exercituſ, hoſtem potentiffimuſ, inuictuſq. hæcenuſ proſtigauit: quem econtra nulla iuſti, vel æqui ratio, ſed tantum tumor mentiſ, faſtuſq. ſuperbiæ ad bellum accinxerat: quippe qui (vt auctor eſt Herodianuſ^a) litteraſ pa- cis ab Alexandro miſſaſ contempſit barbarica inſolentia. Quantum enim conferat, etiam Ethnicis in acquirendiſ reruſ dominiſ propulſatio vitioruſ, atque ad moruſ optimorum numeroſ attemperata vita hominuſ, Auguſtinuſ^b pluribuſ diſſerit, oſtendens Romanos olim hiſ ægregie imbutoſ, plurimoſ ſibi populòſ ſubieciffiſ: e contra ve- B ro vitioruſ incremento regna maxima corruiffiſ.

Fertur hoc anno, bello Perſico conſecto, tranſlatuſ fuiſſe ex India corpuſ S. Thomæ Edeſſam: ſed quòd abſque antiquorum teſtimonio tradatur, fideſ ſit apud auctorem. Ceterum haud ipſum integruſ transferri permiſſuſ, certuſ eſt. Nam Indi adhuc ſe illud poſſidere proſitentur: quòd & qui reſ Indicaſ noſtri temporis ſunt proſequuti teſtantur.

IESV CHRISTI ANNVS 237.
PONTIANI PAPÆ ANNVS 5.
MAXIMINI IMP. ANNVS 1.

C ANNO Chriſti ducentefimo trigefimoſeptimo, Seuero & Quinctiano Coſſ. deci- Amooctauo die menſiſ Martij, Alexander Imperator in expeditione Germanica, Maximini dolo vna cum Mammea matre apud * Mogatium^c occiditur, cum imperaſ- ſet annòſ tredecim & dieſ nouem, vixiſſetq. annòſ viginti nouem, meſeſ treſ & dieſ ſeptem. hæc de annis eiſ Lampridiuſ. Quòd igitur iſdem Coſſ. decretuſ ab ipſo fue- rit exiliuſ Pontiano Papæ: ſic a ſuiſ militibuſ occidi, Deo facinuſ vlcifcente, permit- titur. Nam in libro de Romanis Pontificibuſ hæc ſcripta habentur: Eodem tempore Pontianuſ Epifcopuſ & Philippuſ præbyter in exilio ab Alexandro ſunt deportati in Sardiniam, Seuero & Quinctiano Coſſ.] Aliqua potiuſ calumnia circumuentuſ a Gen- tilibuſ (vt ſæpe accidere conſueuiſſe diximuſ) Pontianuſ exiſtimamuſ, quàm Chriſtia- D næ religioniſ cauſa (cum ipſe Imperator familiam haberet reſertam ex Chriſtianiſ ho- minibuſ) negotiuſ illi faceſſituſ ab Alexandro.

Fuiſſe poſt obituſ inter deoſ Alexandruſ relatuſ, Ioanneſ Chryſoſtomuſ^d cum af- firmet, de huiuſcemodi Romanorum ſtultitiâ agens, ita egregie philoſophatur: Sic (inquit) Romanorum Senatuſ Alexandruſ decimumtertium, * deum eſſe cenſuit. Iſ enim hanc poteſtatem habebat, vt deoſ crearet atque conſcriberet] ſubdit exemplum, de facta olim de Chriſto relatione ad Senatuſ, quam ex Tertulliano ſuo loco ſuperiuſ deſcriptam addidit: Qui fieri poteſt, vt Alexander deuſ ſit? an non mortuuſ eſt, & quidem miſere?] At quòd Gentileſ de Chriſto æque mortuũ eſſe obijcerent, hæc ſubdit: Quòd ſi Chriſtuſ viuere dixerimuſ, riſuſ ſtatim conſequitur: quamlibet etiam Orbis vniuerſuſ, vt olim, & nunc quoque id clamet, E tunc videlicet per miracula, nunc autem per eoſ qui ad eum ſeſe conuertunt: neque enim mortuũ eſt iſta præſtare. Sin autem ruruſ quiſpiam Alexandruſ viuere aſſerat, huic fidem adhibeſ, cum tamen nulluſ miraculuſ proferre queaſ?] Ac deinde poſt multa de Chriſti gloria prædicata: Quid (inquit) Chriſtuſ commemoro? cum ipſe diſcipuliſ quoque ſuiſ, vt poſt mortem clari & celebreſ eſſent, conceſſit? Vbi nunc, quæſo, Alexandri tumuluſ eſt? Fac mihi eum oſtendaſ, diemq. quo vitam cum morte commutauit. At Chriſti ſeruorum tam ſplendida ſepulchra ſunt: vt quæ Vrbem omnium præſtantiffimam, maximeq. Regiam occuparint: & dieſ noti atque perſpecti, vt qui feſti a toto Orbe agitentur. At illiuſ tumuluſ familiareſ quoque ignorant: huiuſ autem Barbari quoque ipſi exploratum habent: ac ſepulchra eorum qui Crucifixo ſeruierunt, regiaſ aulaſ ſplendore vincunt, non tam magnitudiniſ, aut pulchritudiniſ ædificioruſ ratione (nam hæc etiam ex parte ſuperant) quàm, quòd multo maiuſ eſt,

Herod. lib. 6.

Aug. de Cini. Dei. lib. 5. c. 12. 13. 24. 25.

al. Moguntiam. Eusebius in Chron. & Casiodor. ALEXANDRI IMP. OBITVS.

Chrysoſt. in 2. ad Corinth. homil. 26. QVAM PRÆSTANTISSIMI SERVI IMPERATORIBVS

est, coeuntium studio & alacritate. Nam & ille qui purpuram gestat, ad sepulchra illa se confert, vt ea exosculetur: abiectoq. fastu, supplex stat, sanctosq. obsecrat, vt ipsi apud Deum sibi praesidio sint: atque vt tentorium opificem, & piscatorem, & quidem vitam sanctos patronos habeat, precibus is contendit, qui diademate vinctus est. Ergone, dic quæso, horum Dominum mortuum dicere audebis, cuius serui etiam defuncti eorum, qui vniuerso Orbi imperant, patroni & defensores sunt?] hæc ibi & alia plura de gloria Sanctorum Chrysostomus. Sed iam ad propositam historiam redeamus.

MAXIMINVS
IMPERAT.

*a Euseb. lib. 6.
cap. 21.*

PERSEQUITVR
CHRISTIANOS

b Philip. 4.

*c Tertul. Apo-
log. cap. 37.
d Iren. libro 4.
cap. 49.*

*e Oros. libro 7.
cap. 29.
f Aug. de Ciui.
Dei li. 18. c. 52.
g Seuer. hist. sa-
cr. lib. 2.*

*h Orig. in Ioan.
tomo 28.
TERRÆ MO-
TVS CAUSA
CHRISTIANI
VEXANTVR.*

*i Apud Cypr.
epist. 75. edit.
Pamel.*

Occiso (vt dictum est) Alexandro, Iulius Maximinus Thrax genere, humili loco natus, barbaris parentibus, quorum alter e Gothia, alter vero ex Alanis erat, quem Alexander, vt tradit Capitolinus: Tribunum tyronibus praefecerat, ab exercitu Imperator acclamatus, cepit Imperium, tenuitq. annos duos. Sed quid hic statim decernat in Christianos, his verbis Eusebius ^a narrat: Maximinus propter grauem inuidiam, qua ^B contra Alexandri familiam, in qua complures fideles & Christiani versabantur, flagrabat: acerbam persecutionis tempestatem concitauit: iussitq. solos Ecclesiarum Praesides, tumq. auctores doctrinae Euangelicae neci dari] hæc ipse. Quinam fuerint hi in Alexandri familia Christiani, & primi (vt par est credere) ad necem quaesiti: incompertum habetur. Sicut temporibus Apostolorum in Neronis familia Christiani erant, quorum ^b Paulus meminit, scribens ad Philippenses ^b: Salutant vos omnes Sancti, maxime qui de domo Caesaris sunt] ita sequentibus temporibus non fuisse aulam Imperatoris absque Christianis, tum Tertullianus ^c a nobis superius citatus, tum etiam Irenaeus ^d testatur sic dicens: Quid autem & hi qui in Regali aula sunt fideles? nonne ex eis quæ Caesaris sunt, habent vtenilia, & ijs qui non habent, vnusquisque eorum secundum suam virtutem praestat?] At multo pluribus propter veterem Mammeæ cum Christianis familiaritatem abundasse familiam Alexandri fidelibus, æquum est existimare: illamq. animi feruorem & odium vitiorum ex Christianorum consuetudine Alexandrum contraxisse putamus. Omnes Alexandri ministros a Maximino varie occisos esse, testatur Iulius Capitolinus: Ceteros etiam, inquit, sine iudicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensione omnes interemit, omnium bona sustulit, & plusquam quattuor millibus hominum occisis, se satiare non potuit] hæc ipse. At quoniam Christianam religionem longe lateq. diffusam, posse conuellere, impossibile & Romano Imperio damnosum esse noscebat: vt capita potius eius Religionis demeterentur, instituit; ratus nimirum paucorum nece, veluti ingentis molis fundamentis conuulsis, totam machinam protinus collapsuram. Sed consuluit Deus Ecclesiae suæ, cum huius horrendæ tempestatis nubem cito disiecit, serenamq. tranquillitatem restituit. Sextam hanc Orosius ^e & Augustinus ^f persecutionem appellant: at licet breuis, vehemens tamen fuit atque saeva: non modo enim Praesules, sed & clericos Ecclesiarum a Maximino vexatos Seuerus ^g tradit. praecessit autem & eius adeo immanis cladis hæc causa.

Ante persecutionem enim grauissimi terræmotus Orientis oras acerbissime exagitant: quæ mala Gentiles more solito adscribebant Christianis: nimirum quod qui non colerentur ab illis dii irati, his vel alijs cladibus Orbem sæpe concuterent. Meminit eius terræmotus Origenes ^h, hæc dicens: Scimus autem & apud nos terræmotum factum in quibusdam locis, & factas fuisse quasdam ruinas, ita vt qui erant impij extra fidem, causam terræmotus dicerent Christianos. Propter quod persecutiones passæ sunt Ecclesiae, & incensæ sunt. Non solum autem illi, sed & qui videbantur prudentes, talia in publico dicebant: quia propter Christianos fierent grauissimi terræmotus] sic Origenes. ^E

At hæc locupletius Firmilianus, ⁱ Episcopus Caesareæ in Cappadocia, eiusdem olim discipulus Origenis, in epistola ad Cyprianum qua agit de baptisate hæreticorum, sic dicens: Ante viginti enim & duos fere annos, temporibus post Alexandrum Imperatorem, multæ istic conflictationes & pressuræ acciderunt, vel in commune omnibus hominibus, vel priuatim Christianis. Terræ etiam motus plurimi & frequentes extiterunt, vt per Cappadociam & per Pontum multa subruerent: quædam etiam ciuitates in profundum receptæ disrupti soli hiatu deuorarentur; vt ex hoc persecutio quoque grauis aduersum nos Christiani nominis fieret, quæ post longam retro ætatis pacem repente oborta, de inopinato & insueto malo ad perturbandum populum nostrum terribilior effecta est. Serenianus tunc fuit in nostra prouincia Praeses acerbus & dirus persecutor] Meminit Lampridius in Alexandro ⁱ Elij Sereniani yiri clarissimi, quem vnum ex consiliarijs Alexandri

^A xandri fuisse tradit, eumq. virum omnium sanctissimum nominat: vt plane appareat, qui apud eos religiosiores, ac proinde sanctiores haberentur, eos acerbiori odio Christianos deorum contemptores persecutos esse. Sed coeptam deinceps narrationem Firmilianus prosequitur dicens.

In hac autem perturbatione constitutis fidelibus, & huc atque illuc persecutionis metu fugientibus, & patrias suas relinquentibus, atque in alias partes regionum transeuntibus (erat enim transeundi facultas, eo quod persecutio illa non per totum mundum, sed localis fuisset) emerfit isthic subito quædam mulier, quæ in extasi constituta propheten se proferret, & quasi sancto Spiritu plena sic ageret. Ita autem principalium dæmoniorum impetu ferebatur, vt per longum tempus sollicitaret, & deciperet fraternitatem, ac mirabilia quædam & portentosa perficiens, & facere se terram moueri polliceretur: non quod dæmoni tanta esset potestas, vt terram mouere, aut elementum concutere iussu valeret, sed quod nonnumquam spiritus nequam praesciens, & intelligens terræmotum futurum, id se facturum simularet, quod futurum videret. Quibus mendacijs & iactationibus subegerat mentes singulorum, vt sibi obedirent; & quocumque praeciperet, & duceret, sequerentur: faceret quoque mulierem illam cruda hyeme nudis pedibus per asperas niues ire, nec vexari in aliquo, aut lædi illa discursione: diceret etiam se in Iudæam & Hierosolymam festinare, fingens tanquam inde venisset.

Hic & vnum de presbyteris Rusticum, item & alium diaconum fefellit, vt eidem mulieri commiserentur; quod paulo post detectum est: nam subito apparuit illi vnus de exorcistis vir probatus, & circa religiosam disciplinam bene semper conuersatus, qui exhortatione quoque fratrum plurimorum (qui & ipsi fortes & laudabiles in fide aderant) excitatus, erexit se contra illum spiritum nequam reuincendum, qui subtili fallacia etiam hoc populo ante praedixerat, venturum quendam auersum & tentatorem infidelem. Tamen ille exorcista inspiratus Dei gratia fortiter restitit, & esse illum nequissimum spiritum, qui prius sanctus putabatur, ostendit. Atqui illa mulier quæ prius per praestigias & fallacias dæmonis multa ad deceptionem fidelium moliebatur, inter cetera, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter ausa est, vt & inuocatione non contemptibili sanctificare se panem & Eucharistiam facere simularet, & sacrificium Domino sine sacramento solitæ praedicationis offerret: baptizaret quoque multos, vsitata & legitima verba interrogationis vsurpans, vt nil discrepare ab Ecclesiastica regula videretur. Quid igitur de huius baptismo dicemus, quo nequissimus dæmon per mulierem baptizauit? &c.] hæc de his quæ pertinent ad huius temporis historiam Firmilianus. Sed ad persecutionem a Maximino excitatam redeamus.

Hac eadem persecutione urgente, hoc ipso anno, iisdemq. Coss. Pontianus Romanus Episcopus, quem diximus Alexandri iussu fuisse in Sardiniam insulam deportatum, eiusdem Maximini mandato sustibus verberatus, martyrium consummauit decimonono die mensis Nouembris: cuius corpus postea a Fabiano Papa Romam translatum est, & in cœmeterio Callisti sepultum. Ita tabula ^a Ecclesiasticae habent, in quibus natalis eius dies anniuersaria celebritate repetendus adscriptus habetur, nec non liber de Romanis Pontificibus sæpe citatus, in quo hæc etiam scripta leguntur: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creauitq. presbyteros sex, diaconos quinque & Episcopos per diuersa loca sex. Cessauit Episcopatus a die depositionis vndecimo Kalendas Decembris, dies tredecim]

^E

ANTERVS PAPA.

Substitutus est in locum eius tertia Decembris Anterus natione Græcus ex patre Romulo, qui & sequenti anno ab eodem persecutore (quod aduersus sacerdotes bellum iurasset) iussus est occidi. Sed de his suo loco. At non audiendi penitus recentiores quidam, qui post Pontianum introducunt Cyriacum quendam Romanum Pontificem, cuius nulla prorsus extat mentio in serie Romanorum Pontificum a Latinis descripta, vt in libro de Romanis Pontificibus, vel apud Optatum Mileuitanum, vel Augustinum, aut Cresconium, aliosve indices Vaticanos, nec apud Græcos, vt Eusebium, Nicephorum Chronographum, vel alios: adeo vt ne digna quidem sit quæ pluribus confutetur sententia, quippe quæ nulla penitus nitatur ratione, vel testimonio antiquorum, ex com-

PSEVDOPRO-
PHETISSA
MVLTVS DE-
CIPIT.

PONTIANI
PAPÆ MAR-
TYRIVM.

^a Martyrolog.
Rom. ea die.

menticijs

menticijs tantum Actis illis martyrij sanctarum Vrsulæ & fociarum, quæ in nostris Notationibus refutauius. Ex ea namque historia, de Cyriaco Papa qui ibi nominatur, falsa hæc opinio fluxisse videtur. Sed nec illa licet adulterina, Acta suffragantur, quibus sub Attila Cyriacus ille introducitur.

MAXIMINI FERSEGVITIO.

a Capitolin. in Maximino.

Iam quod ad ipsam per Maximinum excitatam persecutionem pertinet: eam fuisse sæuissimam, ex barbari hominis natura in omnem crudelitatem effusa, poterit quisque facile intelligere. Qui enim erga suos milites, aliosq. suæ ipsius superstitionis cultores immanem, ferum, ac trucem se præbuit: qualem quæso in Christianos, quos publicos hostes reputabat, se gessisse credendum est? De eo enim Iulius Capitolinus hæc habet: Tam crudelis fuit, vt illum alij Cyclopem, alij Bufiridem, alij Scyronem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem, vel Gygem vocarent. Senatus eum tantum timuit, vt vota in templis publice, priuatimq. mulieres etiam cum suis liberis facerent, ne ille vnquam Urbem Romam videret. Audiebat enim alios in crucem sublato, alios animalibus nuper occisis inclusos, alios feris obiectos, alios fustibus elisos: atque omnia hæc sine delectu dignitatis, cum videretur disciplinam velle regere militarem, cuius exempli ciuilia etiam corrigere voluit, quod non conuenit Principi, qui velit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate Imperium non tenere] & inferius: Sed cum Romani eius crudelitatem ferre non possent, quod delatores euocaret, accusatorem immitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes quicumque in iudicium venissent, ex ditissimis hominibus pauperrimos faceret, nec aliunde nisi malo alieno pecuniam quæreret: deinde sine delicto Consulares viros, & duces multos interimeret: alios Scythicis vehiculis exhiberet, alios in custodia detineret, nihil denique prætermitteret, quod ad crudelitatem videretur operari: contra eum defectionem pararunt] hucusque de Maximini sæuitia Capitolinus. Si igitur hæc (vt diximus) in suos: quanta in Christianos admisisse putandum?

ORIGENIS DE MARTYRIO OPVS.
b Euseb. lib. 6. cap. 21.

Hunc in modum igitur tam dira tempestate Ecclesia agitata, visum est Origeni, ea sibi oblata occasione, suis scriptis martyrium celebrare. Meminit eius commentarij ab eo editi Eusebius sic: Eo tempore Origenes librum composuit de Martyrio, & opus illud Ambrosio Episcopo, atque Protocteto Ecclesiæ Cæsariensis presbytero, propterea quod vtrumque non exigua persecutionis procella exagitauerat, dedicauit. In qua quidem traditum est eos viros ob veram & constantem fidei confessionem sub finem Imperij Maximini (qui non amplius triennio regnauit) magnam laudem fuisse consequutos. Tempus huius persecutionis cum in vigesimosecundo libro commentariorum in Euangelium Ioannis, tum in multis, varijsq. epistolis aperte demonstrat Origenes] hæc Eusebius, paucis his totum persecutionis tempus absoluens. Verum citatus locus Origenis ab Eusebio desideratur. Ceterum confusos simul esse plerosque, nec satis distinctos haberi martyres, qui sub Iulio Maximino ab ijs qui sub Galerio Maximino passi sunt inuenimus, præsertim vbi nulla cuiusque eorū prænominis facta mentio reperitur: cum alioqui sæpius librorum errore, Maximinus & Maximianus, nomina inuicem mutata esse, certum sit. Ipse autem Maximinus cōfecto feliciter hoc anno bello Germanico, alijsq. obtentis victorijs, Sirmium veniens illic hiemauit: cum interim Romæ per Sabinum præfectum Vrbis & Vitalianum Præfectum Prætorio acerrime sæuiret in populum. Eisdem quoque de Christianis, quos putabat infensos esse Maximino, exercuisse carnificinam, homines natura feros & ad Maximini ingenium optime comparatos quis dubitat? Inter hæc autem idem Maximinus Augustus Maximinum filium Imperij collegam asciuit.

MAXIMO

MAXIMIANUS

c Herod. lib. 7.

IESV CHRISTI
ANNVS
238.

ANTERIPAPÆ
ANNVS
I.

MAXIMINI IMP.
ANNVS
2.

ANTERI MARTYRIUM.

SEQUENTI anno, Maximinus Augustus & I. Africanus Consules habentur Fastis adscripti, qua die tertia Ianuarij Anterus Papa cum vix mensē in Pontificatu egisset, sæuiente (vt dictum est) Maximino Imperatore, Romæ per Vitalianum Præfectum Prætorio & Sabinum Vrbi Præfectum pro Christi nomine martyrio coronatur, mensē

A sem dumtaxat illi Eusebius, tum in Chronico, tum etiam in historia tribuit, cui concordat liber de Romanis Pontificibus in eo quod ponit, his Consulibus eundem Anterum coronatum esse martyrio: de quo etiam hæc ibi leguntur: Hic gesta martyrum diligenter a Notarijs exquisiuit, & in Ecclesia recondidit: propter quod a Maximo Præfecto martyr effectus est] sed puto legendum, a Maximini Præfecto.

a Euseb. lib. 6. cap. 22.

Sed a Clemente Papa primum magna diligētia curatum fuit (quod dictum est) vt a septem Notarijs per regiones Vrbis diuisis, gesta martyrum scriberentur. Deinde Fabianus Papa, qui successit Antero, de quo est sermo, vt magis magisq. historiæ veritati consultum foret, septem Notarijs huic operi adscriptis, qui Acta martyrum integra exciperent, septem præfecit subdiaconos. Porro Notariorum opus fuisse existimamus, vt non ipsa tantum Acta, cruciatus nempe, diraq. ac sæpius repetita tormenta describerent, sed etiam quæcunque iidem sancti martyres loquuti essent, dum caperentur, ac publice torquerentur: quæ item ad supplicia ducti, fuissent interloquuti, memoriæ commendarent. Illa autem quæ intra cancellos, obducto velo, coram iudicibus, quum de ipsis quæstio haberetur, iidem rogati, dicerent: publicorum exceptorum muneris erat, cuncta scriptis mandare, & inter publica Acta referre: quæ cum agerentur in prouincijs, Proconsularia ab Augustino & alijs dicta reperimus. Porro hæc ipsa, vel horum potius exemplum, a Christianis collata pecunia redimi solebant, & inter Acta martyrum sedulo asseruari. Quæ vero extra cancellos cum martyribus agerentur, vel dicerentur, ab Ecclesiæ Notarijs magna adhibita cautela, consuetis notis quàm celerrime tabulis adnotabantur. Ceterum ipsas notas olim a Tirone Ciceronis liberto primum fuisse excogitatas, Eusebius tradit, quibus non verba tantum, sed etiam sententiæ integræ continerentur, sed id Dio tribuit Mecænati, qui per Aquilam libertum eas alios docuerit. At de horum mira in scribendo velocitate est Martialis distichon:

NOTARIO. RVM MVNVS.

b Eusebius in Chron. Olymp. 293. an. 4.
c Dio hist. Roman. lib. 55.
d Martialis. li. 14.

*Currant verba licet, manus est velocior illis:
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.]*

Est & elegans Ausonij Epigramma ad Notarium suum velociter excipientem, in quo & hi versus.

e Auson. Epigr. 237.

*Quàm præpetis dextra fuga
Tu me loquentem præuenis:
Quis quæso, quis me prodidit?
Quis ista iam dixit tibi,
Quæ cogitabam dicere?
Quæ furta corde in intimo
Exercet ales dextera?
Quis ordo rerum tam nouus,
Veniat in aures ut tuas
Quod lingua nondum absoluerit?] &c.*

Quæ quidem haud ociose hic voluimus recitasse, immo magna ex causa: ne quis adeo miretur, & impossibile ducat descriptas fuisse longas martyrum orationes, quæ ipsorum Actis interdū reperiuntur intextæ, licet non negarim aliquas ex illis postea superadditas.

Certe quidem si quid apud Iudices ius valebat, & spatium suæ dicendæ causæ reis a lege concessum Christianis liberum dedebatur: haud mirabitur quis, si in Actis Sanctorum martyrum longiores legerit ab eis habitas coram Iudicibus orationes. Siquidem ex lege accusatori sex horæ dicendi dabantur, reo autem nouem: id quidem testatur Plinius scribens ad Vrsū: Cum alioqui antiquitus prolixior terminus esse soleret, & arbitrio cuiuscunque: Pompeius autem in tertio suo Consulatu (vt tradit auctor apud Tacitum in libro de Oratore) primus inuentus est, qui dicentibus causam certum præfixerit, quem diximus, terminum. Qui hæc inquam considerat, haud mirabitur, longiores interdū reperi apud Acta martyrum dictas ab illis orationes, quas Notarij excipiebant mira pernicitate scribendi. Laudatur & a S. Augustino horum peritia, non in conscribendis tantum Actis martyrum, sed & in publicis excipiendis cum hæreticis disputationibus, mutuisq. collationibus, atque in sacrorum Conciliorum gestis scribendis, de quibus suis locis dicturi sumus.

f Plin. libro 4. epist. 9.

g Aug. de doct. Christ. libro 2. cap. 20.

Egregiam igitur nauatam esse operam a maioribus nostris, vt non Præfulum modo aliorumve qui in Ecclesia illustriores essent, martyrij Acta conscriberentur, sed etiam infimi ordinis hominum, tradit Pontius diaconus in Passione S. Cypriani, sic dicens:

Ipſi maiores noſtri plebijs, & cathecumenis martyrium confequuntis, tantum honoris pro martyrij ipſius veneratione dederunt, vt de paſſionibus eorum multa, aut prope dixerim pene cuncta conſcripſerint, vt ad noſtram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus peruenirent] hæc Pontius. Porro non ſolum in Romana Eccleſia, vt Acta martyrii accurate conſcriberentur, ſed ab alijs quoque id diligenter curatum eſſe, alibi^a diximus. Ceterum geſta martyrum tanto ſtudio perquiſita maxima ex parte Diocletiani edicto flammis tradita deplorauimus, cum de Martyrologio tractationem elucubrauiſſimus.

At vt ad Anterum demum reuertamur: qui adeo in id opus incubuiſſe dicitur, vt eius cauſa martyrium quoque ſubierit, hæc inſuper in eodem libro ſcripta leguntur: Hic fecit ordinationem vnã per meſem Decembrem, & vnũ Episcopum ordinauit in ciuitate Fundis Campaniæ: Qui ſepultus eſt in cœmeterio Calliſti via Appia, tertio nonas Ianuarij. Et ceſſauit Episcopatus eius dies tredecim] hæc ibi. Subrogatus eſt die decimaſexta Ianuarij in locum ipſius Fabianus (vt ſubditur) natione Romanus ex patre Fabio] de cuius annis dicemus in eius obitu.

FABIANS PAPA.

Quod autẽ ſpectat ad Fabiani Papæ electionẽ, hæc ab Eufebio^b ſcripta habentur: Poſt Anteri mortẽ, aiunt Fabianũ vnã cũ alijs ex agro Romã cõmigrãſſe, ibiq. ſua collocãſſe domicilia: vbi diuina & cœleſti gratia largiente, ad cleri adminiſtrationem mirandũ in modum euectus eſt. Nam cum omnes fratres cauſa deligẽdi eius, qui Episcopatũ gereret, in Eccleſia cõueniſſent, & multi de multis illuſtribus & præclaris viris ad illud munus ob-eundũ idoneis cogitarent, quamquã Fabianus, qui tũ forte præſto erat, nemini in mentẽ venerat: de repente tamen columbã e ſublimi deuolantẽ, quã ſimilitudinẽ Spiritus ſancti ſuper Saluatorẽ in ſpecie columbẽ deſcẽdẽtis repræſentare videbatur, eius capiti inſediſſe memorant: ac propterea populũ vniuerſum pariter vno ſacraſti Spiritus inſtinctu cõmotum magna cum alacritate & vno animorum conſenſu, eum dignũ eo dignitatis gradu acclamãſſe, & abſque mora abreptum illum in ſede Pontificia collocãſſe] hæc Eufebius.

In quã autem difficillima tẽpora Fabiani ſedes inciderit, tum Herodianus^c, tum etiã Iulius Capitolinus^d in rebus geſtis Maximini demonſtrant. Poſt innumeras autem cædes a Maximini miniſtris in quocunq. licet innoxios immaniter perpetratas, rerũ ſtatus ex inſperato mutatur: Nam delectis hoc anno in Africa Gordiano Proconſule eiufq. filijs Imperatoribus, eosq. approbante Romã Senatu, Maximinumq. hoſtem iudicante: primum omnium Vitalianus Præfectus Prætorio, qui in ciuium ſanguinem ferociter deſcãderat, nec non etiam Sabinus Vrbi Præfectus iſſẽ moribus comparatus, & ad Maximini voluntatem ambo egregie accommodati, occiſi ſunt. Sed & poſt hæc inter Prætorianos milites qui ſtabant a Maximino, atque populum eos inſectantem, in eosq. sæpe impetum facientem, ingens diſſidium conflatum eſt: his enim eos inuadentibus, illis autem reſiſtentibus, ac valide repugnantibus, magna facta eſt vtriuſque partis occiſio, vſque adeo vt Vrbs ipſa a militibus inſlãmaretur: Cum interea ambobus Gordianis, agẽte contra eos Capeliano Numidiæ ac Mauritaniam Præfecto, extinctis: a Senatu Clodius Maximus Pupienus & Cælius Balbinus, qui ſubeant curam Imperij, deliguntur: a quibus & cooptatus eſt Gordianus ſenioris Gordiani nepos puer in Cæſarem. Hæc dũ Romã aguntur, per Romanũ Imperiũ legati a Senatu mittuntur ad ſolicitandas prouincias, vt a Maximino deſicerent. ſed de his anno ſequẽti. Quã vero de ſtatu Vrbs & Romano Imperio a nobis hic ſummatim collecta ſunt, fuſius a citatis nuper historicis recitatur: ratio enim inſtituti haud patitur nos in hæc longius euagari. Ceterum has adeo immenſas atque paue-das cuique turbas, ipſumq. atrociffimum ac periculoſiffimum ciuile bellum, quo non Romã ſolum ſed in toto propemodum Romano Imperio facta eſt mutatio magiſtratum: cõhibuiſſe credimus Maximinum a ſæuiſſima illa perſecutione fidelium; coactum nimirum, ſua curare negotia. Sic igitur perſecutionem ſub Maximino excitatam, haud putamus biennij temporis ſpatium eſſe tranſgreſſam: niſi dixerimus nouorum Imperatorum (quod magis placet) electionem factam eſſe anno ſequenti.

Quod autem hoc anno, iſſdemq. Conſulibus, Kalendis Iulij data habeatur Fabiani nomine epiſtola ad omnes Eccleſiã (vt præſert titulus) comminiſtros: tam in titulo, quã etiam in Conſulibus deprauata adeo eſt, vt ſpuria penitus cõſeatur, niſi nonnulla in ea poſita corrigantur: Habet enim hæc de Nouato atque Nouatiano: Inſuper & illud vos ſcire deſideramus, quia noſtris temporibus, præpedientibus quidem noſtris peccatis, ſuadente antiquo hoſte, qui ſemper vt leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, ſuperuenit

A ſuperuenit Nouatus ex Africa, & ſeparauit de Eccleſia Chriſti Nouatianum & quosdam alios Chriſti confeſſores, & conuertit in prauam doctrinam: A quibus vos fratres auertite & cauete ab omnibus, qui alteram fidem & doctrinam tenent, quã Apoſtoli & ſucceſſores eorum tenuerunt & docuerunt] hæc ibi. Sed & in libro de Romanis Pontificibus, hæc quã his repugnant, habentur in Fabiano: Poſt paſſionem vero eius (nempe Fabiani) Moyſes & Maximus præbyteri & Nicoſtratus diaconus comprehenſi ſunt & in carcerẽ miſſi. Eodem tempore ſuperuenit Nouatus ex Africa, & ſeparauit Nouatianum de Eccleſia & quosdam confeſſores, poſtquam Moyſes in carcere deſunctus eſt, qui fuit ibi meſes vndecim.] Sed & in Cornelio hæc in eandem ſententiam: Sub huius (Cornelij ſcilicet) Episcopatu Nouatus Nouatianum extra Eccleſiam ordinauit, & in Africa Nicoſtratum. Hoc facto confeſſores qui ſe ſeparauerant a Cornelio, cum Maximo præbytero, qui cum Moyſe fuit, ad Eccleſiam ſunt reuerſi] hæc quidem nonniſi Cornelij tempore facta Cyprianus^a quoque sæpe teſtatur: cuius auctoritate cum conſtet, non ante ſeductum eſſe Nouatianum a Nouato, niſi poſt ſchiſma conflatum aduerſus Cornelium Pappam: nihil eſt quod dici poſſit id factum fuiſſe tempore Fabiani. Nam & Cyprianus, qui ſummo ſtudio Nouati ſordes omnes, quo cauerent eum fideles, colligens ob oculos omnium ponit, nullum ei crimen impingit, nullamq. inurit notam, quod alias ſe ante electionem Cornelij ab Eccleſia ſeparauerit.

Rurſum vero Pacianus^b aduerſus Nouatianos agens, cum meminit Nouatiani, de ijs quã ante ſedem Cornelij geſſerat, commendat eius Catholicam fidem, cum ait: Cur igitur Nouatianus tuus ne falſo quidem adhuc Episcopatu ſacerdos, longe antequam Cornelius Romã Episcopus fieret, antequam ſacerdotio illius inuideret, hæc ſuaſit? Habes Cypriani teſtimonium] & poſt aliqua: At in hanc ipſam hæreſim Nouatiani quando cõperunt? Audite quãſo & totum ordinem veſtri erroris aduertite. Cornelius iam Romã Episcopus a ſexdecim Episcopis factus, locum cathedræ vacantis acceperat, & illa qua fuit præditus caſtimonia virginali, crebras perſecutiones irati Principis ſuſtinebat. Tum forte quidam præbyter Nouatus ex Africa, fraudatis in Carthaginenſi Eccleſia, viduis, ſpoliatis pupillis, pecunia Eccleſiæ denegata, proiecto extra domũ patre & eodem fame mortuo nec ſepulto, vxoris grauidæ vtero calce percuffo, Romã venit, &c.] addit & de Nouatiano poſtea ab ipſo ſeducto. Sed & Eufebius in Chronico aduentũ Nouati Romam ponit anno Cornelij primo. id denique omnes. Quamobrem ea epiſtola quã fertur Fabiani nomine, æquius tribuẽda eſſet Cornelio. Sed quã in ea feruntur de ſeptẽ inſtitutis ſubdiaconis, qui præeſſent notarijs Acta martyrii conſcribẽtib; haud patiuntur, vt alij quã Fabiano adſcribantur. Apparet igitur ea de Nouato & Nouatiano fuiſſe a ſciolo aliquo ſuperaddita, volente in epiſtolã inferre, quã putarit contineri in eo textu, quo dũ agitur de Fabiano, & dicitur: Eodẽ tẽpore ſuperuenit Nouatus] exiſtimari ea verba eſſe ad Fabiani ſedis tẽpus referenda, cũ reuera ad ea quã proxime dixerat auctor: Poſt paſſionẽ vero eius. &c.] relationem habere, certiffimum ſit. Cetera autem de Fabiano inferius.

IESV CHRISTI
ANNVS
239.FABIANI PAPÆ
ANNVS
1.MAXIMINI IMP.
ANNVS
3.

CHRISTI anno ducentefimo vndequadreſimo Faſtis Caſſiodori habentur adſcripti Conſules Perpetuus & Cornelianus ſiue Cornelius, quem alij ſequuti ſunt, ſub quibus ponunt complures exitũ Maximini: ſed quo iure, non video. Quamuis enim aliqui dixerint regnaſſe Maximinũ annos tres, ſed inchoatos tantummodo, ſicq. cũ hoc anno ſublato: illa magis probatur ſententia, qua dicitur ipſum imperaſſe annos tres abſolutos, vt Eufebius in Chronico: licet in historia^c non amplius triennio regnaſſe tradat. Caſſiodorus dum quattuor ponit Conſulatus tempore Imperij Maximini, ſub quorum primo cõperit imperare, & ſub quarto occiſus fuerit, expleſſe in Imperio triennium ſignificare videtur. Similiter Herodianus^d triennium Maximini exactum memorat, cum Gordianus in Africa imperare cõepit: ait enim: Votis tantummodo agebant læſa implorantes numina, nullo ſcilicet audente profiteri ſe vindicem, donec exacto Imperij triennio exigua leuiq. occasione (vt lubricæ ſunt tyrannorum res.) primo anno arma ſumpſerunt, rebellaruntq. Afri. &c.]

Ab his igitur auctoribus perſuaſi, in ſequentem annum obitum Maximini reiſcimus.

NOVATVS ET
NOVATIANVS
QVANDO
EMERSI.Cypri. epiſt.
49. 52. 75.Pacian. ad
Sympron. epiſt. 3Eufeb. lib. 6.
cap. 21.

Herod. lib. 7.

Atqui in eo minus possumus assentiri Herodiano, quod scribat non nisi post exactum Maximini triennium Africanos rebellasse: nam hac ratione ad quintum annum pervenisse Maximinum dicere opus foret. Si enim sequenti anno tertio absoluto id accidit, cum tradat Capitolinus sexto Kalendas Iunias lectas fuisse Gordiani in Senatu litteras: cumq. oborto civili bello, non nisi post sequentem annum, ipso hiemis fine, cum ex niubus calore solutis torrentes exundare consueverunt, ipsum Alpes superasse, & Aquileiam versus iter direxisset idem Herodianus a testetur, supputandum utique esset, non nisi quinto eius Imperij anno fuisse ipsum occisum: quod tamen neminem dixisse usquam reperimus. Quamobrem si non superiori, hoc tamen anno ea de rebellione Afrorum, deq. electione novorum Imperatorum, qua scripta in eo sunt, ponenda essent. Sic ergo qui dixerunt, ut Capitolinus & alij in Maximo atque Balbino, tres annos Maximinum imperasse, expletos eos intellexisse constat.

Idem lib. 8.

IESV CHRISTI ANNVS 240.
FABIANI PAPÆ ANNVS 2.
MAXIMINI IMP. ANNVS 4.

DVCENTESIMO quadragesimo Christi anno, ponuntur a Cassiodoro Consules Pius & Proculus, ab alijs Pontianus dictus: sed re vera Vlpianus pro Pio restituendus, & Proculus Pontianusq. iungendi, ut textus sic restituatur: Vlpianus & Proculus Pontianus. hi enim hoc anno, Olympiade ducentesima quinquagesima quarta, anno secundo, nimirum a prima Olympiade anno millesimo decimo quarto a Censorino in libro de Die natali ponuntur Consules, quibus numeratur ab eo annus ab Vrbe condita nongentesimus nonagesimus primus, cum ait: Hic annus, cuius velut index & titulus quidam est Vlpianus & Pontianus Consularis, ab Olympiade prima mille & quattuordecim ex diebus durat aestivis, quibus Agon Olympiacus celebratur, a Roma autem condita nongentesima & vna, & quidem ex Palilibus, unde Urbis anni numerantur] hac Censorinus.

CENSORINI SVPPVTATIO.

Ceterum quod diuisum esset Romanum Imperium civili bello: alios a Senatu & nouis Imperatoribus, alios vero a Maximino Imperatore (ut accidere his casibus consuevit) putamus creatos fuisse Consules: nam hoc ipso anno, quo occisus est Maximinus, ipse quoque legitur b fuisse Consul, & proculdubio Ordinarius. Quod quidem ex acclamationibus a Senatu factis nouis Imperatoribus, qua recitantur a Iulio Capitolino, certius redditur, qui sane post Maximini obitum hoc inter alia in Senatu acclamatum tradit: Praesentem annum Consulibus vos ornatis, in locum Maximini Gordianus sufficiatur. Si igitur in Maximini Consulibus locum ille subrogatus est: plane constat Maximinum eo anno, quo occisus est, Consulē Ordinarium fuisse: suffectorum enim deficientium nulla erat subrogatio: sed suffecti dabantur tantummodo Ordinarij, ceteri vero dicebantur allecti.

Apud Adolph. lib. de num.

Hoc ergo anno Maximinus Imperator ex Germania in Italiam venturus, Alpes superans, Aquileiam munitissimam urbem expugnare conatus est: sed resistentibus civibus, omnia frustra tentat, donec fatigati milites, iamq. pertaesi saevitiam Maximini, oblata opportuna occasione, cum ipsum, tum filium eius obruncant, abscissaq. eorum capita Romam transmittunt, ut perterrefactam Urbem, proximoq. Maximini adventu penitus fractam ac consternatam erigerent. Magna sane tunc in ea obsidione enituit Aquileiensium virtus, quorum incredibili animi constantia & fortitudine, una cum fide erga Senatum populumq. Romanum non Urbis tantum saluti consultum fuit, sed vniuerso plane Romano Imperio, mox a saeuissimo illo barbaro penitus dissipando. Tunc accidisse existimamus, ut honoris ac virtutis causa eidem civitati & illud fuerit inditum nomen, ut Romana civitas diceretur: quo plane nomine in posterum appellata

PVPIENVS ET BALBINVS IMP.

Die 22. Iun. f

tam esse notauimus, ac dilucidius demonstrauimus in Notis ad Romanum Martyrologium. Extinctis itaque duobus Maximinis patre simul & filio Augustis: qui antea delecti erant, Maximus Pupienus, & Clodius Balbinus liberis Imperij capeunt habenas summa animorum concordia. Sed aegre ferentes milites parere a Senatu datis Imperatoribus, ambos Agonalibus ludis Capitolinis occidunt, antea ludibrio affectos & miserrime cruciatos. Id quidem contigisse hoc anno, ex eo colligitur, quod scribit Iulius Capitolinus, eisdem interfectos esse dum agerentur ludi Capitolini, quibus Agonalis annus inchoaretur: Hoc enim anno, ipsdem Consulibus Vlpiano & Pontiano coeptum numerari Agonem trigessimum nonum, absoluto eodem anno Agone trigesimo octavo, Censorinus qui

Idem lib. 8. d. Capitol. in Maxim. & Balbin. e Censor. de Die natal. c. 25 in f. iunctis his qua habentur cap. 16.

A qui hoc ipso anno sub ipsdem Consulibus (ut ipse tradit) scribebat librum de Die natali, testatur. Occisus igitur Maximo atque Balbino, e vestigio milites Gordianum Caesarem antea creatum acclamant Augustum, annum aetatis agentem, ex sententia Cordi antiqui historici quem citat Capitolinus a, decimum sextum, tenuitq. sex annis inchoatis Imperium. Hac igitur ex Censorini sententia firmiter statuta Chronologia: qui dixerunt Maximinum atque Balbinum imperasse annum unum, non a morte Maximini, sed ex quo Senatus decreto dicti sunt Imperatores, annum illum numerasse oportuit.

GORDIANVS IMP. a Capitol. in Gordiano.

IESV CHRISTI ANNVS 241.
FABIANI PAPÆ ANNVS 3.
GORDIANI IMP. ANNVS 1.

B CHRISTI anno ducentesimo quadragesimo primo, Gordiano Augusto & Auiola Coss. defuncto Zebino Episcopo Antiocheno, in locum eius successit Babylas, tenuitq. sedem usque ad Decium Imperatorem annos duodecim. Porro illam de tempore Babyle, quod sub Numeriano Imp. vixerit & martyrio fuerit coronatus, in Notationibus b nostris ad Romanum Martyrologium sententiam refellimus, simulq. opinionem illorum explosimus, qui ad male conciliandas de eo diuersas opiniones, duos Babylas introduxerunt: quae cum ibi fusius sint pertractata, praetermittimus easdem hic iterum controuersias agitare. Clarissimus plane inter Orientalis Ecclesiae Episcopos huius temporis Babylas vixit: quippe qui venturae asperrimae sub Decio persecutionis praescius, non viros tantum, sed & pueros quos Christianae fidei imbuebat elementis, ad subeundum egregie pro Christo martyrium assiduis sermonibus inflammabat. Optimeq. consultum est diuina providentia, ut in maximis omnium Antiochenae Ecclesiae periculis, talis tantusq. deligeretur Episcopus: non solum enim communi illa Ecclesiae omnibus clade Decianae persecutionis erat Ecclesia Antiochena vexanda, sed Persarum quoque inuasionem turbanda. sed de his suo loco dicemus.

BABYLAS EPISCOPVS ANTIOCHENVS.

b Die 24. Ian. 6

IESV CHRISTI ANNVS 242.
FABIANI PAPÆ ANNVS 4.
GORDIANI IMP. ANNVS 2.

DVCENTESIMO quadragesimo secundo Christi anno, Sabinus & Venustus Consules creati sunt, quibus (ut auctor est Capitolinus c) Gordianus Sabinianum cum suis in Africa rebellantem compressit: sicq. extinctis penitus bellis civilibus, summum in Romano Imperio otium, & in Ecclesia pax fuit tranquillissima. Huius pacis occasione Origenes iterum profectioem Athenas instituit, puto (quod & alias fecit) ut libros venari posset: de quo hac Eusebius d sub Gordiani tempore: Quo (inquit) commentarij in Isaiam & Ezechielem pariter ab Origene conscripti fuere: ex quibus triginta tomos in tertiam partem Isaiam, usque ad visionem quadrupedum in deserto, nos vidimus, & viginti quinque in Ezechielem, quos solos in vniuersum Prophetam edidit. Id temporis cum Athenis forte versaretur, commentarios in Ezechielem absoluit: ibidem in Cantica Canticorum inchoauit commentarios, & quinque libros eorundem ibi adhuc commoratus perfecit. Caesarem reuersus, alios quinque (ut decem essent numero) perduxit ad exitum] hac ipse. Verum non tam inchoasse, quam elaboratas in adolescentia perpergasse lucubrationes in Cantica Canticorum, Hieronymi auctoritate superius dictum est.

c Capitol. in Gord. ORIGENES ATHENAS ITERVM PETIIT.

d Euseb. lib. 6. cap. 25.

Hac eadem pace Ecclesiae bene vsi sanctissimi Episcopi omnem nauarunt operam, ut haereticos a Dominico grege fugarent. Qua de causa congregatum est in Africa Concilium nonaginta Episcoporum aduersus Priuatum haereticum: sicq. Episcoporum omnium sententia damnatum Fabianus quoque Romanae Ecclesiae Episcopus, & Donatus qui his temporibus praefecturam Carthaginensis Ecclesiae administrabat, paribus votis impium hominem suis litteris infamia fugillatum Priuatum Ecclesiastica communicatione priuarunt. Sed callidus serpens modo spiris suae se impietatis inuoluens, modo foramina captans, iterum progrediens Cypriani temporibus, nouas adhuc & grauiores in Ecclesia turbas commouit: de quibus alias pluribus dicturi sumus. Quod vero ad praesens pertinet tempus, hac de gestis in Synodo aduersus eum Cyprianus e ad Cornelium scribit: Per Felicianum autem significauit tibi, frater, venisse Carthaginem Priuatum veterem haereticum, qui

CONCILIVM XC. EPISCOPORVM IN AFRICA.

e Cypr. epist. 55

in Labesitana Colonia ante multos fere annos ob multa & grauiā delicta nonaginta A
Episcoporum sententia condemnatum : antecessorum etiam nostrorum (quod & vestra
conscientiam non latet) Fabiani & Donati litteris seuerissime notatum] hæc Cypria-
nus. Quænam autem esset huius hominis hæresis, nondum habere potuimus exploratū :
quamobrem potius existimamus eum fuisse alienæ hæresis sectatorem, quàm nouæ in-
stitutorem. His quoque temporibus conuocatam fuisse Synodum in Arabia aduersus
errores Berylli Bostrorum in eadem prouincia Episcopi, Eusebij attestatione probatur.
sed de eo superius actum est.

IESV CHRISTI
ANNVS
243.

FABIANI PAPÆ
ANNVS
5.

GORDIANI IMP.
ANNVS
3.

^a Capitol. in
Gordiano.

A NNO Redemptoris ducentesimo quadragesimotertio, Gordiano & Pompeia-
no ambobus secundum Coss. Bellum Persicum (inquit Capitolinus ^a) exortum est:
quare adolescens Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, duxit vxorem filiam
Misthei doctissimi viri, quem causa eloquentiæ dignum parentela sua putauit, & Præ-
fectum statim fecit. Post quod non puerile iam & contemptibile videbatur Imperium, si
quidem optimi foci consilij adiuuaretur] hæc & alia plura de rebus grauiq. admini-
stratione Imperij Capitolinus.

Quod ad motum Persarum pertinet: Sapor eorum Rex vlcisci cupiens cladem illa-
tam ab Alexandro, eo impetu aggreditur Romanum Imperium, vt in Syriam vsque C
populabundus aduenerit, Antiochenam ciuitatem inuaserit, & Antiochenos iugo serui-
tutis subegerit. Sed & alia quoque afflictatione memorabilis redditus est præsens
annus: Nam (subdit inferius idem auctor) fuit terræmotus eo vsque grauis, vt ciuita-
tes etiam terræ hiatu cum populis deperirent: ob quæ sacrificia per totam Urbem to-
tumq. Orbem terrarum ingentia celebrata sunt. Et Cordus quidem dicit: inspectis li-
bris Sibyllinis, celebratisq. omnibus, quæ illic iussa videbantur mundanum malum ef-
se sedatum] hæc ipse. sed verius puto Christianorum precibus, quorum culpæ (vt ex
Origene ^b superius dictum est) terræmotus & mala omnia quæ accidissent, verti solita
erant: hæc ipsa namque tempora existimamus ab eodem Origene ^c indicata, cum agēs
aduersus Celsum hæc ait: Denuo calumniatores nostri causam tantorum motuum, qui-
bus nunc res Romanæ agitantur, in multitudinem fidelium conferre cœperūt, quod non D
impugnemur a Principibus, sicut superiore tempore] hæc Origenes.

Eusebius ^d putat Origenē sub Gordiani successore Philippo libros illos contra Celsum
scripsisse. Verum optime potuit contigisse, vt tam insigne, laboriosum, multarumq. lucu-
brationum opus cœptum Gordiani tempore ad Philippi Imperiū productū fuerit. Impu-
lit eū ad eiusmodi suscipiendi laborem (vt ipse in præfatione testatur) studiosissimus Chri-
stiani nominis Ambrosius, haud æquo animo ferēs Epicurei philosophi ignominia notis
Christianam religionem labefactatam. Paruit ille & gnauiter in opus incumbens, ce-
leberrimum omnium illum edidit commentarium, quo cum Celsi, tum etiam Gentiliū
omnium ac Iudæorū disiecit in Christianam pietatē molitiones & arietes comparatos.

His etiam temporibus accidisse putamus nobile illud Helconidis Corinthiæ marty-
rium, cuius tam apud Græcos, quàm Latinos illustri memoria est, natali die eius E
Græcis atque Latinis litteris consignato ^e: Quantumlibet enim summa pax in Ecclesia
esset, etsi non aperte Christianitatis titulo, multis tamen circumuentos eius causa calum-
nijs sæpe Christianos morte damnatos, sæpius superius dictum est. Hæc igitur Gordiani
Imperatoris temporibus primo sub Perennio Præsede, inde sub eius successore Iustino
diu tormentis vexata, dissectis mammis, feris obiecta, igneq. vexata, tandem ob-
truncato capite certamen victrix absoluit vigesima octaua Maij, quæ dies eiusdem est
memoriæ anniuersariæ consecrata. Feruntur Acta ^f quædam Tryphonis martyris
sub Gordiano, cuius filiam a dæmone arreptam liberauit: quæ si vera esse dixerimus,
sub maiori Gordiano contigisse oportuit: siquidem hic de quo sermo est, hoc anno vxor-
rem duxit, & post biennium occisus, nulla prole auctus legitur.

^b Orig. in Ioan.
tom. 28.
^c Orig. contra
Cels. lib. 3.

^d Euseb. lib. 6.
cap. 29.

MARTYRIUM
HELCONIDIS.

^e Menolog. &
Martyrol. Rom.
28. Maij.

^f Metaphrast.
die 1. Febr.

IESV

IESV CHRISTI
ANNVS
244.

FABIANI PAPÆ
ANNVS
6.

GORDIANI IMP.
ANNVS
4.

S EQVENS annus Christi ducentesimo quadragesimusquartus, Consulibus Attico
& Prætextato, adscribitur Fastis. meminit horum Consulium Capitolinus in Gordia-
no, quibus hæc accidisse tradit: Gordianus, inquit, aperto Iano gemino, quod signum
erat indicti belli, profectus est contra Persas cum exercitu ingenti, & tanto auro, vt vel
auxilijs, vel militibus facile Persas vincere posset. Fecit iter in Mæsiā, atque in ipso pro-
cinctu quidquid hostium in Thracijs fuit, deleuit, fugauit, expulit, atque submouit. B
Inde per Syriam Antiochiam venit, quæ a Persis iam tenebatur: illic frequentibus præ-
lijs pugnavit, & vicit, Sapore Persarū summoto Rege] hæc & alia plura per Gordianū
aduersus Persas feliciter gesta a Capitolino scribuntur: sicq. per eum tradit effectum, vt
Persæ qui etiam in Italia timebantur, in regnum suum Imperatore eos oppugnante re-
dirent, totumq. Orientem Romana Respublica obtineret. De rebus a Gordiano tunc
gestis idem recitat litteras ad Senatum ab eo scriptas, vel potius earum fragmen-
tum: quibus omnia se accepta ferre Misthei foci consilis professus est. Quamobrem
magna in eum inuidia conflata, creditum tradit idem Capitolinus, arte Philippi qui
post eum consequutus est amplissimum magistratum Prætorij præfecturam, ipsum fuisse
morte sublatum, medicis ad patrandum scelus adhibitis.

Quod ad Philippum pertinet, fuit hic Arabs genere: an autem & quando Christianus,
C suo loco dicemus. Dum vero hic gloriæ stimulis vehementer esset exagitatus: quæ iusta
ac recta essent, cuncta posthabuit, magnaq. Romanum Imperium clade affecit, cum
primo Mistheum, inde vero sustulit Gordianum. At hæc de Misthei morte & Philippi
præfectura sequenti anno contigere. Ceterum multa Misthei consilio & opera ad opti-
mum Reipublicæ statum comparandum a Gordiano instituta fuisse, Capitolinus testa-
tur: sed vnum tantum illud ^a eiusdem officio ab eodem Imperatore reperitur decretum
editum: vt Grammatici, seu Rethores quantumlibet decreto ordinis probati essent: si
tamen se inutiles studentibus præberent, possent postea reprobari. In hunc vsque annum
sub Ammonio Christiano philosopho Plotinus professus: eo consilio vt in Persas primū,
ab subinde ad Indos peregrinaretur, Gordiani exercitui se coniunxit. hæc de eo Porphy-
rius, ^b qui addit, ipsum anno primo Philippi Imperatoris Romam se contulisse.

D IESV CHRISTI FABIANI PAPÆ GORDIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
245. 7. 5.

A NNO Christi ducentesimo quadragesimoquinto, Apriano & Pappo Coss. Misi-
theo foci Imperatoris defuncto, collata a Gordiano fuit (vt dictum est) Præfe-
ctura prætorij magistratus amplissimus Philippo: qui praua semel arreptus regnan-
di cupidine, eadem percitus ac impulsus nullum arripiendi regni studium prætermi-
tens: sed captans quamcunque posset occasionem, dolo tentauit, vt Gordiano redderet
infectos milites, atque adeo vt ipse ab iisdem collega Gordiani in Imperium posceretur:
E quod, licet Gordiani amicis aduersantibus, est tandem ex animi sententia consequutus;
sed nec his contentus, ex collega progressus est in tyrannū.] hæc omnia Capitolinus. At
de adepto a Philippo Imperio, dicemus anno sequenti. Agebantur hæc in Persarū finibus.

Cum autē hoc tempore, omni ex parte persecutione cessante, Dei Ecclesia tranquille
ageret, ea bene vsi occasione Ecclesiarū præsides, Christianam religionē propagare, pro-
pagatamq. illustrare ædificijs pro viribus studuerunt. Hinc factum, vt (quod habet li-
ber de Romanis Pontificibus) Fabianus Papa multa ædificia in cœmeterijs fieri ius-
serit. Quæ enim subter terram latebant in cryptis arenarijs sepulchra sanctorum marty-
rum, erectis desuper ædificijs, reddita sunt clara atque conspicua, Christianorumq. vsui
opportuna, qui ex more eadem cœmeteria vt orarent, frequenter adire solerent. At non
Fabianus tantū hoc pacis tempore Romæ struebat Ecclesias: sed alij quoque Episcopi in
suis quiq. sedibus ad fidelium commoditatem Deo dicanda ædificia erigebant, & inter
alios

GORDIANI
EXPEDITIO
IN PERSAS.

^a L. 2. Cod. de
profess. lib. 20.

^b Porphyr. in
Plotini vita.

PHILIPPVS
PRÆFECTVS
PRÆTORIO.

ERIGVNTVR
ECCLESIAE.

alios (vt testatur Gregorius Nyssenus) memoria insignis est de Episcopo Neocæsareæ in Ponto Gregorio Thaumaturgo: qui cum immensum ciuium numerum conuertisset ad fidem, nobilem erexit Ecclesiã, vniuerso fideli populo pecuniam & operam conferente: quod, vt acceptum Deo gratissimum munus, nullo vnquam valuit terræmotus impetu labefactari. Nam licet ciuitas illa ex terræmotu propemodum funditus periisset, publicis, priuatisq. ædificijs prostratis: templum tamen illud semper remansit integrum, & illæsum, Gregorij fide suffultum, quod idem Nyssenus & Theodorus Lector^a testantur. Quin & maiori quodam miraculo factũ esse videtur, quod licet Diocletiani edicto omnes dirui iussæ essent Ecclesiæ, illa tamen illibata permanferit: visèbatur enim integra eiusdem Gregorij Nysseni temporibus, cunctis Dei in ea præsidium admirantibus. Idem quoque in omni loco tunc templa atque altaria a fidelibus erecta testatur.

^a Nyss. in vit. Greg. & Theod. lect. Collectaneis lib. 2.

IESV CHRISTI
ANNVS
246.

FABIANI PAPÆ
ANNVS
8.

PHILIPPI IMP.
ANNVS
I.

GORDIANVS
OCCIDITVR.

^b Capitol. in Gordiano.

AD VENIENTE Christi anno ducentesimo quadragesimosexto, Peregrino & Æmiliano Coss. mense Martio (vt auctor est Aurelius Victor) Gordianus Imperator a Philippo collega occiditur: at quam crudeliter atque ruper, Capitolinus^b narrat, his verbis: Suscepto igitur Imperio, cum & Philippus se contra Gordianum superbissime ageret, & ille se Imperatorẽ atque Imperatorum prolem, virum & nobilissimæ familiæ recognosceret, nec ferre posset improbitatem hominis ignobilis: apud duces & milites, astante præfecto Metio Gordiano affine suo, in tribunali processit, sperans posse Imperium Philippo abrogari: sed hac conquestione nihil egit, cũ illum inculcasset, quod immemor beneficiorũ eius, sibi minus gratus existeret: & cum milites rogasset, cũ aperte duces ambisset, factione Philippi minor apud omnes fuit. Denique se cũ videret minorẽ haberi; petijt vt æquale saltem inter eos esset Imperium: nec impetrauit. Dehinc petijt, vt loco Cæsaris haberetur: nec id obtinuit. Petijt etiam vt Præfecti loco esset Philippo: quod & ipsum negatum est. Vltimæ preces fuere, vt eum Philippus pro duce haberet, & pateretur viuere. Ad quod quidem pene consenserat Philippus ipse tacitus, sed omnia per amicos agens nutibus atque consilijs. Verũ cum secũ ipse cogitaret amorem Populi Romani & Senatus circa Gordianum, & totius Africæ ac Syriæ, totiusq. Orbis Romani, cum & nobilis esset, & nepos ac filius Imperatorum, & bellis grauibus totam Rempublicam liberasset; posse fieri vt factione quandoque militũ Gordiano redderetur Imperium: cum recentes in Gordianũ iræ militum famis causa vehementes essent: clamantem ante conspectum duci iussit, ac spoliari & occidi: quod cum primum dilatum esset; post vt iussit, impletum est. Ita Philippus impie non iure obtinuit Imperium. Imperauit Gordianus annis sex] hucusque Capitolinus.

AN PHILIPPVS
IMP. FVERIT
CHRISTIANVS

His de inuaso Imperio a Philippo sic enarratis: magnopere mea sententia errant, qui hoc tempore eum fuisse Christianum affirmant. Nam cum nemo Gentilium historicorum id vel leuiter annuisse appareat; multa q. præterea sint antiqua monumenta, quæ eum Deorũ fuisse cultorem manifeste significant: huic quã astruimus veritati Origenes magnopere suffragatur in fine nobilis illius commentarij, quẽ contra Celsum elaborauit. Testatur namque Eusebius^c ab eo illum scriptũ fuisse postquã Philippi pater & filius suæ ætatis annum, qui sequenti Domini anno ducentesimo quadragesimoseptimo impletur: nam anno decimo Seueri (vt idem Eusebius^d testatur) natus ipse erat annos decẽ & septem, cum numeraretur annus Domini ducentesimus quartus. Sic igitur cum ex his quæ ex Eusebio dicta sunt, constet sequenti anno, vel qui post sequitur, Origenem illud absoluisse opus: ex tribus vel quattuor argumentis inde deductis, ostendi peripicuo posse videtur, Philippum Imperatorem nequaquam his temporibus Christianum fuisse.

^c Euseb. lib. 6. cap. 27. 29.

^d Euseb. lib. 6. cap. 3.

^e Origen. cõtra Cels. lib. 8. prope finem

Ac primum, cum Origenes^e prope finem operis respondens Celso, in eo argumento, versatur: si contingeret Christianos summa rerum potiri, recte atque tuto Dei ope ipsum Romanum Imperiũ fore disposituros. Erat enim hæc quoque obiectio Celsi, quam Origenes

A genes his verbis recitat: Deinde rursus Celsus more suo confundens omnia, tribuit nobis quæ a nullo Christiano scripta sunt: hæc dicens: Nec hæc quidem vestra vox ferenda: Si præsentibus Imperatores ad fidem nostram pertraxerimus: pertrahentur rursus alij. Quod si ad hunc modum, alijs post alios in istam nassam illectis, tandem omnes ad vestram fidem pertrahendi sunt: aliquis Princeps alieno periculo cautus totum genus vestrum extirpabit, priusquam eueniat quod fore dicitis] hæc Celsus. ad quæ Origenes: Ad hæc (inquit) respondere nihil est opus, cum nemo nostrum sic loquatur: Si præsentibus Imperatores ad nostram religionem pertraxerimus, pertrahẽtur vniuersi, alius post alium, &c.] quod si Philippus Christianus Imperator fuisset, iam illud aduenisse tempus Origenes equidem prædicasset: sed quod, vt ceteri, Gentilis esset: in futurum fore id aliquando ex vaticinijs prophetarum affirmat, vt omnes Gentes obediant Euangelio.

PHILIPPVS
NEQUAQUAM
CHRISTIANVS
HOC TEMPO-
RE.

B Rursus vero cum illi quam mox subdit calumniæ Celsi respondit dicenti, Christianos de Imperatore bene mereri debere: pluribus mōstrat Christianos homines esse Imperatorum studiosissimos, omnibusq. illos officijs profecui consueuisse. Sed quo modo quæso hæc tam libere Origenes dicere potuisset: si nuper Christianus homo innocentissimum Imperatorem adeo tyrannice atque immaniter occidisset? Sed et cũ idem Celsus æque obijciat, Christianos abhorrere a militia & præfecturis: Si Philippus Imperator Christianus fuisset, quàm necessaria Origeni se offerebat occasio, vt de maxima omnium præfectura, nempe ipso Imperio, quo Christianus homo potiretur, meminisset? Sed & cum Origenes in fine addit, longe abesse a moribus Christianorum præfecturas ambire: quomodo potuit hæc absque rubore iactasse, si recẽs exemplum esset de homine Christiano tam impudenter Imperium inuadente? At hæc ex Origene.

C Primus auctor, qui eum Christianum fuisse tradit, Eusebius^a fuit, qui agens de eius ingressu in Imperium, hæc ait: Vbi Gordianus sex annis continuis Romanorum obijerat Imperium, Philippus vna cum Philippo filio succedit. Fama est istũ (Christianus nãque erat) cum precationum in die postremæ vigiliæ Patçhatis vna cum multitudine in Ecclesia particeps fieri vellet; non prius ab Episcopo qui tum Ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quàm se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur astricti, locumq. poenitentia agentibus præstitutũ occupabãt, se sua sponte collocauisset. Episcopumq. dixisse, eum non alia conditione, nisi istud faceret, propter multa delicta quæ ab illo ferebantur admissa, aliquando ab ipso in Ecclesia receptum fore. Imperatorem autem alacri animo & lubenti Episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam, ac religiosam, piamq. affectionem, Dei timore incitatam re ipsa declarasse

^a Euseb. lib. 6. cap. 27.

D memorant] hæc Eusebius.

Non imus inficias veram esse quam narrat historiam: sed nequaquam contigisse hoc primo anno, cum Philippus inuasit Imperium; verũ ex ijs quæ dicta sunt, constare eum fuisse tunc ethnicum: quando autem id contigerit, dicemus postea. Sed magnopere, in eam suspicionem adducimur, vt non sine causa opinemur, de Philippo Imperatore complures in primis esse deceptos, atque hallucinatos similitudine nominum: nempe vt quod esset Philippi Augustalis in Aegypto præfecti, existimauerint esse dicta de Philippo Augusto. Meminisse debemus, superius dictum esse, Philippum Christianum hominem a Commodò Imp. Præfectum Augustalem missum in Ægyptum, patrem Eugeniæ martyris, & ipsum sub Seuero martyrio coronatum. Facillimeq. irrepserit error, vt Philippus Augustalis, diceretur Philippus Augustus, & loco *σεβασμιος* legeretur *σεσαδς*: immo nisi lectio sit corrupta apud Herodianum libro secundo in Pertinace, Augustus vocatus reperitur non tantum *σεβασδς*, sed etiam *σεβασμιος*. De nobili præfectura Augustali, qui iure regio (vt ex Tacito atque Strabone diximus) Ægypto præerãt, pluribus in Notis egimus.

ERROR DE
PHILIPPO AV-
GVSTALI ET
PHILIPPO AV-
GVSTO.

Deceptos namque complures fuisse, vt quæ erant Philippi Augustalis, tribuerentur Philippo Augusto: testatur etiam Zonaras in Philippo, dum ait multos opinatos esse Eugeniã martyrem fuisse filiam Philippi Augusti, quam constat e Philippo Augustali & Claudia matre genitam. Fuit inter alios Cedrenus, qui eodem quoque errore lapsus est: dum enim de Philippo Imperatore agit, ipsum parentem fuisse Eugeniæ martyris tradit. An autem in eundem errorem Eusebius quoque impegerit: haud affirmare tutum est: cum constet ipsum cognitas habuisse binas illas Origenis epistolas, quarum alteram (vt ait^b) ad Philippum Imp. conscripsit, alteram ad eius coniugem Seueram Augustam, ex quibus perfacile intelligere potuisset, an vere Philippus Imperator Chri-

^b Euseb. lib. 6. cap. 29.

Christianus esset necne. Quas quidem epistolas post absolutum commentarium contra Celsum ab Origene scriptas esse, tum ex ijs quæ ex eodem auctore sunt superius dicta, tum etiam ex ordine scriptorum eius ibidem ab Eusebio recensito, necesse est affirmare.

Præter Græcos auctores, Latinorū quoque ex antiquis assertores Christianitatis Philippi, sunt Vincentius Lirinensis^a & Orosius,^b ambo S. Augustini æquales, & post hos omnes Cassiodorus^c id ipsum testatus est, recentiorū vero plane innumerari. Vincētius autem cum de Origene agit, hæc ait: Eiusdem epistolæ testimoniū perhibet, quas ad Philippum Imperatorē, qui primus Romanorū principum Christianus fuit, Christiani magistris auctoritate conscripsit] cognouisse plane eas visus est Vincentius, qui & cuius essent argumenti declarat; adeo ut omnis erroris debeat abesse suspicio. Orosius autem de eodē Imperatore: Nec dubium est, inquit, quin Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorem ad Christum & Ecclesiam reportarit; quando vel ascensum fuisse in Capitolium, oblatasq. ex more hostias, nullus auctor ostendit] hæc ipse.

Ceterū sicut constantissime affirmare non dubitamus eum cum inuasit Imperiū fuisse Gentilem: ita a Christiana fide alienum non decessisse, Acta etiam martyris Pontij non obscure significant. Eorum enim testimonio, de ambobus Philippis patre atque filio traditur, Christianam fidem suscepisse eo anno, quo Urbis Natalis Millesimus numeratur: nempe quarto eius Imperij, quod in tabulis Ecclesiasticis, in antiquis inquā Martyrologijs, Romanæ Ecclesiæ, Vsuardi, atque Adonis, his verbis notatum habetur^d: In Gallia S. Pontij martyris, cuius prædicatione & industria postquam duo Philippi Cæsares ad fidē Christi conuersi sunt: ipse sub Valeriano & Gallieno martyrij palmam adeptus est] hæc ibi. In Actis^e vero eiusdem Pontij hæc scripta habentur.

Pontius præfectura auctus familiariter notus erat & amicus Philippis Imperatoribus: ij vero anno conditæ Urbis Millesimo dixerunt ei: Eamus & propitios nobis faciamus deos magnos, qui nos in hunc Romanæ Urbis Millesimum perduxerunt. Pontius vero multis modis subterfugere nitebatur: sed illi ut amicum cogebant eum facere sacrificiū. Tum ille credens sibi oblatam a Domino occasionem: o pijsissimi (inquit) Imperatores, cum a Deo vobis collatum sit augustum in homines Imperium, cur non eum potius adoratis, a quo tanto aucti estis beneficio? Philippus Imperator respondit: Ego vero ea causa magno deo Ioui sacrificare cupio, quod ab illo hæc mihi collata sit potestas. At Pontius subridens: Ne erres (inquit) Imperator: est Deus omnipotens in cælis qui omnia condidit verbo suo, & spiritus sui gratia animauit. Quid plura? Imperatores his & alijs eius sermonibus permoti crediderunt, & a S. Fabiano Papa baptizati sunt. Porro Fabianus & Pontius fani Iouis idola confregerunt, & ipsum templum funditus subruerunt; multiq. de populo conuersi ad Dominum, vndis salutaribus expiati sunt] hæc & alia de Pontio ibi. Quæ vero illic apponuntur de Iouis templo diruto a Philippo Imp. atque Fabiano papa, ab alio aliquo potius fuisse addita putamus: nam in alijs eiusdem Pontij Actis^f ea desiderantur. Rursum vero quæ superius sunt recitata ex Eusebio de Episcopo qui Philippū in Ecclesiam ingredi vetuit, antequā poenitentia peccata diluisset: hæc contigisse Romæ sub Fabiano Papa, est omnium prope sententia.

At antequam ulterius progrediamur res a Philippo Imp. tunc gestas narrare: quæ sunt reliqua Gordiani hic ex Capitolino scribamus: Per lato Romæ nuntio de nece Gordiani, a moerente Senatu relatus est inter diuos. Sed & corpus eius ab ingratu licet militibus honoratum est sepulchro in finibus Persidis huiuscemodi inscriptione insignito.

DLVO GORDIANO VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTHORVM, VICTORI SARMATVM. DEPVSORI ROMANARVM SEDITIONVM. VICTORI GERMANORVM. SED NON VICTORI PHILIPPORVM.

Porro hunc titulum Licinius euertisse dicitur, cum nactus Imperium, videri vellet se a Philippis originem trahere] hæc Capitolinus: qui & de vltione in occisores Gordiani hæc ait ex Cordo: Omnes qui eum gladio oppetiuerunt, qui nouen fuisse dicuntur; postea interemptis Philippis, sua manu, suisq. gladijs, & iisdem quibus illum percussorant, interiisse dicuntur] At de his satis.

^a Vinc. Lirin. aduers. hares. cap. 23.
^b Oros. lib. 7.
^c Cassiodor. in Chronic.

^d Martyrolog. Roman. die 14. Maij. & Vsuar. ea die.
^e Extat apud Sur. tom. 7. die 14. Maij. & man. scripsit.

^f Descripsit ea Membris.

EG RORAR
VA QVILIH
TE IATSV
VA QVILIH
OTSV

IESV

CHRISTI anno ducentesimo quadragesimoseptimo Philippus Aug. Consul creatus est & cum eo Fabius Titianus, quo idem Imperator Romam se contulit. Hoc eodē anno (vt auctor est Porphyrius^a) Plotinus Platonicus philosophus Ammonij Christiani hominis discipulus, Romam veniens, publice profiteri coepit: habetur is inter ethnicos Platonice philosophiæ studiosos facile princeps. Quæ autem ab Ammonio percepisset, haud facile, vtpote intima philosophiæ secreta, omnibus patefecit: de eo enim hæc idem habet Porphyrius: Imperante Philippo, Romam venit quadragesimum iam natus ætatis annum. Cum vero Herennius, & Origenes, & Plotinus olim inter se constituisent, ne Ammonij dogmata ederent; quæ audita ab eo, tanquam in primis purgata præcipue comprobarentur: Plotinus quidem stetit promissis, familiariter quidem nonnullos excipiens salutantes: instituta vero Ammonij secreta, integraq. conseruans. Herennius autem pacta dissoluit: & Origenes anticipantem Herennium est deinde sequutus] hæc Porphyrius. Sed quænam ea fuerint secreta, licet dicat, tum ab Herennio, tum ab Origene diffamata: nobis tamen hæcenus incomperta sunt.

Quid autem S. Augustinus^b de schola Plotini Romæ hoc anno profiteri incipientis referat, hic intexere operæpretium existimamus; ad Dioscorum enim hæc scribit: Tunc Plotini schola Romæ floruit, habuitq. condiscipulos multos acutissimos & solertissimos viros: sed aliqui eorum magicarum artium curiositate deprauati sunt: aliqui Dominum Iesum Christum, ipsius veritatis atque sapientiæ incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoscentes gestare personā, in eius militiam transierunt] hæc ipse. at de his superius in Ammonio, vbi & de Plotino plura. Inter alios a Plotino editos commentarios, meminit Porphyrius scripti ab eo libri aduersus Gnosticos, sic dicens^c.

Erant Christiani eo tempore multi, tum alij, tum ex antiqua philosophia egressi hæretici, Adelphij, Acyliniq. sectatores, qui Alexandri Libyci, Philocomi, Demonstrati Lydi plurimos libros circumferabant, & reuelationes quasdam Zoroastris, Zostriani, Nichorei, Allogonis, Mesi, aliorumq. eiusmodi, palam ostendentes, & deceperunt multos: & ipsi decepti iam fuerant, asserentes Platonem intelligibilis essentia profundum minime penetrasse. Quamobrē Plotinus multas in disputationibus suis in eos argumentationes intulit, scripsitq. contra eos librū, quē, Contra Gnosticos, nos inscripsimus, nobisq. reliqua discutere, & iudicare commisit. Amelius autem libros quadraginta composuit contra librum Zostriani. Ego vero Porphyrius argumentationibus multis ostendi librum Zoroastris ab illis inscriptum, adulterinum, nouumq. esse, & ab eis confictum qui struebant hæresin, vt institutiones suæ esse Zoroastris veteris crederentur] hucusque Porphyrius.

Marsilius Ficinus^d qui Plotini commentarios egregie illustrauit, hæc habet in commentarijs in librum octauum Plotini, quæ ad hæc de quibus agimus spectant: Plotini autem mentem, inquit, non fuisse a Christiana lege penitus alienam, ex eo conijcere possumus, quod cum Ammonij semper Christiani discipulus fuerit, & Christianissimi Origenis semper amicus: conuēnisse dicitur vna cum Origene atque Herennio se numquam ab institutis Ammonij discessurum: idq. sicut promiserat, seruauisse. Præterea Gentilium deorum cultum alto animo aliquando contempsisse. Æmilio ad hoc exhortante, Porphyrius ipse discipulus eius est testis. Denique ab hæreticis multis Platonem suum partim deprauantibus, partim etiam contemnentibus frequentius irritatus respondit quidem latissime: nihil tamen in respondendo commune Christianis inferuit, sed propria duntaxat ad hæresin: cum alioqui impune in Christianos inuehi ea tempestate liceret, & offerretur occasio] hæc ipse. At de Origenis congressu cum Plotino Romæ habito dicemus anno sequenti. Hoc item anno secundo, quo e Perside Imperator Romam aduenit, Philippum filium creasse Augustum, nummi significant, quibus inest inscriptio ADVENTVS AVGG. S. C.

Plotinus Romam venit.

^a Porphyr. in vita Plotini.

^b Aug. epist. 56. in fine.
QVID S. AVGVSTINVS DE DISCIPLINA PLOTINI.

^c Porphyr. in vita Plotini.

^d Marsil. Ficini. in commen. Plotini. c. 7.

QVID MARSILIVS DE PLOTINO.

^e Apud Adolph. Occon. lib. de num.

IESV CHRISTI
ANNVS
248.

FABIANI PAPÆ
ANNVS
10.

PHILIPPI IMP.
ANNVS
3.

A NNO sequenti ducentesimo quadagesimo octavo, Præfens & Albinus Consulaturo citroq. dandis inter se litteris, tutiori patefacta via, Origenes ^a tum ad Fabianum Romanum Pontificem, tū ad alios Episcopos rectæ fidei scripsit confessionem; testatur id enim Eusebius cum ait: Scribit præterea Fabiano Romano Episcopo, alijsq. permultis Ecclesiarum præsidibus de sua recta & Orthodoxa de fide Christiana sententia. At quorsum hæc dicam. Sed prius quæ paulo ante idem tradit Eusebius ^b, hic referenda.

^a Euseb. lib. 6. cap. 29. ORIGENES CAUSAM AGIT APVD FABIANVM PAPAM. ^b Euseb. lib. 6. cap. 28.

Iam (inquit) tertius annus eo regnante præterierat, cum Heraclas ministeriū Ecclesiæ Alexandrinæ vndecim annis exequutus, e vita decessit, & eiusdē Ecclesiæ Episcopatū obtinuit Dionysius] hæc ipse. Quæ sub Demetrio olim aduersus scripta Origenis excitatae sunt turbæ, quando (vt dictum est) ob hæreses in eis inuentas meruit ab eodē excommunicari Demetrio: eo defuncto, penitus consopitæ fuerunt, fauente Heracla Demetrii successore in omnibus Origeni. Sed eo extincto, cum in locum eius suffectus Dionysius esset: licet enim eiusdem Origenis olim fuisset discipulus, attamen veritatis æstuans ardore, nullam eius rei ducens rationem, & Deo cuncta posthabens: ipsum Origenem, qui iam scripta sua multis erroribus aspersa euulgarat, coepit acriter impugnare, & in multis hæreseos accusare.

Origenes autem, cum tot tantaq. a se scripta iam edita haud facile corrigere; aut emendare posset, aut vellet; hac vna tantum via suæ integritati consulere satis arbitratus: rectæ fidei professionem primo ad Fabianum Romanum Pontificem, tanquam ad totius Catholicæ Ecclesiæ præfulem, mox ad alios misit Episcopos: intexuit illam Eusebius in sua pro Origene (vt testatur) scripta Apologia, quæ excidit. Quid autem ad hæc Fabianus: acquieuerit necne, ea tantum ab eo scripta fidei confessione contentus? nihil præterea Eusebius scribit, & vt puto, dolo reticuit; quippe qui (vt sæpe superius demonstraui) quæ essent tantum eius laudis, memoriæ commendauit: reliqua vero quibus reprehensione non caruit, vel tacuit, vel certe excusauit. Verum quod plane certum, atque compertum habeamus, Origenem his Philippi Imperatoris temporibus Romam se contulisse: par est credere, eum a Fabiano in re tanta ad dicendum causam fuisse vocatum. Vel quod ille non recepisset ab eo scriptam fidei confessionem: ipsum sponte Romam apud eum se purgaturum accessisse.

D De aduentu autem Origenis Romam Philippi tempore, nihil penitus Eusebius, qui prioris tantum illius aduentus tempore Zephyrini Papæ (vt vidimus) meminit. At venisse ipsum Romam his temporibus, cum Plotinus Romæ doceret, Porphyrius qui aderat, in Vita Plotini perspicue demonstrat, dum hæc ait de eo Romæ publice proficiente. Cum Origenes aliquando venisset in scholas: Plotinus statim genas rubore suffusus assurgere voluit. Sermones vero ab Origene continuare rogatus, respondit: Studium loquendi cessare, quando qui loquitur, animaduertit se ad illos qui idem ipsi nouerint, verba facturum. Atque ita cum pauca quædam differuisset, inde surrexit] hæc Porphyrius, qui & quantæ æstimationis habitus fuerit Origenes etiam ab externis, his plane verbis demonstrat: itemq. ex testificatione Longini alias recitata dicentis: In secundo genere Platonicis quidam Ammonius, atque Origenes, quibus cū nos diu versati sumus; **E** viris profecto interuallo non paruo sui sæculi philosophos intelligentia superantibus]

Sic igitur ex eiusmodi Origenis cum Plotino Romæ congressu inito, cum constet non nisi Philippi Imperatoris temporibus Plotinum Romam venisse, ibiq. primum docere coepisse: eiusdem Origenis Romam Fabiani Papæ tempore aduentum contigisse, satis videri potest haberi testatum: nam (vt ex eodem Porphyrio auctore dictum est) non alibi, quàm Romæ & sub Philippo Plotinus primo docere coepit. Ante hac enim sub Ammonij disciplina vndecim annis infumptis, indeq. peregrinatus ad Persas, mox sub Philippo Romam se contulit. Nec est quod ad post Philippi tempora idem Origenis Romam aduentus possit aptari: nā postea Decio regnante, ac persecutionē grauissimā in Christianos excitante, omnis Christianis mutuus congressus interceptus esse videri poterat, commeatu sublato. Ceterum haud diutius Romæ moratus esse Origenes videtur, qui in Orientem

ORIGENES ROMAM VENIT.

origenes in philippis

origenes in philippis

origenes in philippis

A in Orientem regressus aduersus obortas in Arabia hæreses, vna cum Orthodoxis Episcopis certamē iniit: quænam porro illæ fuerint, suo loco opportunius dicentur. Quod vero spectat ad Heraclæ obitum & Dionysij successionem: dum vndecim tantum illi tribuuntur anni, error videtur in numerum irrepisse, cum ex ijs quæ ex Eusebio sunt superius dicta, quattuordecim saltem anni eius sedis adnumerentur. S. Hieronymus ^a ad Euagriū scribens quid in ea Ecclesia vsque ad Dionysij tempora in electione Episcoporum agi consueuerit, narrat his verbis: Alexandria a S. Marco Euangelista, vsque ad Heraclā & Dionysium Episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum in excelsiori gradu collocatū, Episcopum nominabant: quo modo si exercitus Imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se quem industrium nouerint, & archidiaconum vocent] hæc ipse.

^a Hieronym. epist. 85.

IESV CHRISTI
ANNVS
249.

FABIANI PAPÆ
ANNVS
II.

PHILIPPI IMP.
ANNVS
4.

C H R I S T I Redemptoris anno ducentesimo quadagesimonono, duobus Philippis patre ac filio Augustis, secundū illo, hoc primū Coss. Millesimus annus ab Vrbe condita numeratur: quem Philippus insignibus editis muneribus celebrauit, vt Capitolinus in Gordiano testatur. Addit Aurelius ^b Victor, in his ludis Philippū patrē petulantius cachinnantem a Philippo filio vultu auerso notatum, ac tacite redargutum. Admirandum omnibus fuit, puerum præter ætatis vsū fuisse a risu abstinentem; quamobrem ἀγέλαος dictus est, sic fortasse a Seuera matre Christiana femina moribus informatus.

MILLESIMVS VRBIS.

^b Aurel. Victor in Philip.

Hoc pariter anno Philippus Augustus patrem & filium Christiana religione initiatos esse, quæ dicta sunt superius ex Actis Pontij martyris, plane demonstrant. Equidem leges a Philippo sancitæ, magnum specimen reddunt Principis Christiani. Nam in primis sentinam illam detestabilium turpitudinum Romæ inolitam & immobiliter hærescentē, hausit ac penitus sustulit, nempe exoletorum classes. Testatur id Lampridius in Alexandro, cum de eo ait: Habuit in animo vt exoletos vetaret; quod postea Philippus fecit] Plane Christianorum Principū erat hoc opus. Etenim post Philippum ab ethnicis Imperatoribus ijdem restituti, postea (vt dicemus) per Constantinū penitus sublati sunt.

Sed et illa quoque Philippi sanctio Christianā magnopere redolet pietatē, dum garrulā poetarum linguā licenter nimis famam honestissimorum virorum carpentem coercere conatus est: quod etiam ea abuterentur arte ad inficiendos iuuenum animos turpitudine; etsi eos penitus auferre, difficillimi videretur res esse negotij, tamen lege edita, eisdem **D** ex albo bonarum artium professorum expunxit; dum eos a priuilegijs illis concessis exclusit, cum hæc statuit: ^c Poetæ nulla immunitatis prerogatiua iuuantur] Multa præterea alia ab eo pie sancteq. esse statuta, quæ exciderunt, ex ijs facile possumus intellegere; quibus & labē inuasi imperij studuit abolere, sacro baptismate expiatus. Si quid autē post hæc quauis occasione deliquit, quo ab Ecclesia iure esse deberet extorris, facta exomologesi (vt ex Eusebio ^d dictum est) publice in Ecclesia, Fabiano Papa id exposcente, magnæ pietatis Christiani Imperatoris culmine dignum exemplum edidit. Ceterū quod ad res ab eo gestas pertinet, non absque inuidia et odio Christiani nominis factum existimo, vt septennium eius imperij temporis, obscurum plane remanserit: si enim improbæ illæ fuissent perinde atque eius ingressus, scriptores ethnici non tacuissent: qui scelus illud egregie reliquere testatum. Sed prosequamur cetera.

^c I. Poeta, C. de professoribus lib. 10.

^d Euseb. lib. 6. cap. 27.

E Quod vero in antiquis nummis: SÆCULARES AVGG. notati inueniantur Consulatu secundo Philippi, frequentius tertio, qui contigit sequenti anno: ea ratione accidisse putatur, quod annos qui ab Vrbe condita consueuerunt numerari, non a kalendis Ianuarij auspiciabantur, sed a natali Urbis, ipsis Palilibus, nempe xj. kalendas Maij: sicq. hoc anno Urbis Millesimus inchoatus, sequenti anno die vigesima prima Aprilis fuerit absolutus, complexusq. fuerit duos Consulatus Philippi secundum et tertium, partemq. duorum annorum Iulianorum, qui ab ipsis Ianuarij Kalendis incipiunt. Porro Sæculares ludos editos tempore natalis sui Imperij a Philippo, nempe mensē Martio putant ^e. Vt cumque acciderit: constat Millesimum Urbis absolutum, secundum a nobis temporum initam rationem, quinto Iubileo, nempe anno ducentesimo quinquagesimo.

^e Pompon. Lærus in Philip. Pæuin. de Lud. Sæcul. pag. 17. & alij.

Notatur Zosimi impij in Christianos infensissimi odium ac inuidia, qui mendaciter nimis post Seuerum Imperatorem negat ludos Sæculares amplius instauratos: cū con-

stet sub Philippo Imperatore fuisse habitos, id Iulio Capitolino, antiquis nummis, alijsq. inscriptionibus, id denique ex nostris Eusebio & Cassiodoro aperte testantibus. Sed fortasse eos tacendos Zosimus existimauit, quod a Christiano Imperatore cum fuerint celebrati, non more maiorum (vt Orosius citato superius loco testari videtur) immolatis sacrificijs dijs, alijsq. Gentilitiæ superstitionis officijs, sed editione tantum muneru; cetera vero idololatriæ cultoribus Pontificibus agenda reliquerit: Nam & eadem ratione idem Zosimus sequentes tacuit ab Honorio Imperatore celebratos Sæculares ludos sexto suo Consulatu, vt Claudianus testatur in Panegyrico tunc a se scripto. Quod vero Eusebius in Chronico hoc anno Urbis Milleesimo contigisse tradit, Athlantem montem loco motum fuisse, fides sit penes auctorem, & quid portenderit tantum prodigium, qui velit, interpretetur. Addit idem, hoc anno quarto sui Imperij Philippum ciuitatem in Thracia Philippopolim nominatam exædificasse.

^a Euseb. lib. 6. cap. 30. Per idem tempus (inquit Eusebius ^a) quidam rursus in Arabia dogmatis cuiusdam a veritate prorsus alieni auctores nascuntur: asserentes hominum animas vna cum corporibus, vno eodemq. temporis articulo morte occumbere & penitus extinguï; at demum tempore resurrectionis vniuersæ carnis cum eisdem vitam denuo recuperaturas. Non exiguo igitur Episcoporum conuentu ea de re coacto, Origenes ibi etiam rogatus vt partes de illa controuersia disputandi susciperet: sic orationis vi & impetu ferebatur, vt eorum mentes qui se ante eo errore implicuissent, ad rectam fidem & sanam doctrinam traduceret] hæc Eusebius de Concilio ea de causa habito in Arabia, idemq. ^b mox subdit.

^b Euseb. lib. 6. cap. 32. HELCESAITÆ HÆRETICI. Eodem tempore alia erroris peruersitas, quæ Helcesaitarum hæresis dicebatur, coepta est, quæ prope simulacra orta erat, extinguebatur: cuius mentionem facit Origenes in concione in Psalmum octogesimū habita, quam coram Ecclesia palam recitauit. Interuenit (inquit) quidam hoc præfenti tempore insolenter propterea se efferens, quod impiam & maxime sceleratā Helcesaitarum opinionem, quæ nuper contra Ecclesiā excitata est, se posse defendere existimet. Quæ tandem scelera, & quam nefaria illa opinio profiteatur, vobis exponam, ne eius inanitate, & quasi leni vento a veritate abripiamini. Nonnulla vniuersæ scripturæ antiquat testimonia: alijs rursus cum ex toto veteri Testamento, tū ex Euangelio depromptis vtitur, Paulum autem Apostolū omnino rejicit, fidem itē negare, indifferens quiddā esse asserit. Qui enim interiori cogitatione recte de fide sentiat, tametsi ore, cū necessitas illū eo detruserit, fidem perneget: eū tamen animo firme illi adhæsurū. Librū etiam circumferūt, quæ aiunt e cælo delapsū, & qui illū audiuerit, eiusq. doctrinæ crediderit, peccatorū remissionē consequuturū, eamq. diuersam esse remissionē ab illa qua Christus Iesus peccata remisit] huc utque Eusebius de Helcesaitis ex Origene.

^c Epiphani. hæres. 53. Epiphanius ^c de iisdem agens, originem horum ponit ab Helceo quodā pseudopropheta, de quo superius. Erāt etiam (inquit) & hi coniuncti Ebionitis, qui Christū creaturā tantū esse dicebant, ac semper apparentē, primo in Adam, inde in Christo; sororem ipsius esse Spiritū sanctū femineo habitu præditū] hæc & alia risu digna quorū superius facta est mentio. tum subdit: Hiq. additi sunt omnibus Iudæis, qui neque prophetas, neque admittunt Apostolos, neque Christiani proprie existentes, neque Græci, sed medijs simpliciter existentes, nihil sunt] hæc Epiphanius: qui & eosdem, Sampsaos quoque a nouo puto auctore appellat: additq. adhuc suo tempore ex auctorum hæreseos genere duas extitisse feminas, quas velut deos colerēt Helcesaitæ. sed de ijs alias supra. Tradit Philaster ^d hos ex vana quadā superstitione consueuisse nudis pedibus incedere, vtiq. solitos incantationibus, mathesi, magia & alijs superstitionibus. Meminit eiusdē Augustinus ^e atque recentiores. Verum hæc hæresis hoc potius tempore restituta, quam coepta videri potest; cum eius auctorem longe antehac vixisse Epiphanius tradat. Merito igitur Origenes non recenter obortam dicit, sed potius instauratam ab eo qui se insolenter efferret, Helcesaitarum dogma se posse defendere.

^f August. de hæres. c. 37. At nec prætermittendū, in Arabia pariter (neque scribitur certus annus, licet post Sabelij hæresin hoc itē sæculo proditā ponat Augustinus ^f) obortā hæresin Valestiorū a Valestio Arabe diffamatā, quæ & Eunuchorū dicta est, eo quod sectā illā profitentes omnes pariter castrarerentur. Ab animatis abstinuissent eius hæresis sectatores, Epiphanius tradit, sed id ante abscissionē, postea vero omnibus vti fas erat. Hi vero Origenis exēplo talia se recte facere existimasse putantur, Euangeliū secūdū litterā forinsecus apparētē intelligentes. Sed & horū occasione eiusdē Origenis superius mētio facta est. cetera iam prosequamur.

IESV

A IESV CHRISTI ANNVS 250. FABIANI PAPÆ ANNVS 12. PHILIPPI IMP. ANNVS 5.

^a DVCENTESIMO quinquagesimo Christi anno, duobus Philippis Augustis patre tertium & filio secundum Coss. Cæcilius Cyprianus, defuncto Donato Episcopo Carthaginensi, summo tum cleri, tum populi totius consensu, vno tantum aduersante Felicissimo presbytero, eiusdem sedis Episcopus eligitur. In primis autem quod ad tempus spectat: id quidem ex eo deduci posse videtur, dum ipse scribens ad Cornelium Papam ^a anno secundo, ex quo factus ille erat Romanus Episcopus, quartum annū tunc elapsū fuisse sedis suæ testatur; qua ratione eum hoc anno sedere cœpisse oportuit.

^b Sed quo hæc certiora reddantur, hic eiusdē Cypriani subtexenda sunt verba, sensusq. pariter elucidandus: Ceterum, ait, (dico enim prouocatus, dico dolens, dico compulsus) quando Episcopus in locū defuncti substituitur, quando populi vniuersi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter iunctus, plebi suæ in Episcopatu quadriennio iam probatus, in quiete seruiens disciplinæ, in tempestate proscribitus, applicito & adiuncto Episcopatus sui nomine, toties ad leonē petitus, in Circo, in Amphitheatro, dominicæ dignationis testimonio honoratus. His ipsis etiā diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia quæ edicto proposito celebrare populus iubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in Circo: cum talis, frater charissime, a quibusdam desperatis & perditis & extra Ecclesiam constitutis impugnari videretur: apparet quis impugnet] hæc Cyprianus de se ipso, licet in tertia loquatur persona, quæ nullo modo Cornelio aptari possunt, & sibi conueniunt quæ ait de proscriptione ^b, cuius meminit scribens ad eundē Cornelium Papā, cū a Felicissimo schismaticorū duce, eiusq. socijs Romæ accusatus esset: quod anno secundo Cornelij accidisse, cū iā sub Gallo & Volufiano persecutio extincta reuisceret, suo loco dicemus. Pamelius quoque qui egregiam nauauit operam, vt res a S. Cypriano gestas colligeret, & eius scripta mendis purgaret, notisq. insigniter illustraret: æque sub huius anni Consulibus S. Cypriani ponit ingressum, alio tamen Christi anno, prout eum docuit Chronologia, quam, nostra nondum edita, veriorem putauit. Aduersatum porro fuisse Cypriani electioni Felicissimum presbyterum cum alijs suis socijs: ipse scribens ad plebem, testatur ^c his verbis: Suæ coniurationis memores, & antiqua illa contra Episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum & Dei iudicium venena retinentes; instaurant veterem contra nos impugnationem, & sacrilegas machinationes, insidijs solitis denuo renouant] hæc ipse.

^d Sed & illud de Cypriano, cui nam in Episcopatu successerit, in controuersiam reuocatur: verum subrogatum fuisse in locum Donati, satis constat testificatione eiusdem Cypriani ad eundem Cornelium eadem epistola ^d scribentis hæc verba: Priuatim veterem hæreticum, antecessorum etiam nostrorum (quod & vestram conscientiam non latet) Fabiani & Donati litteris seuerissime notatum] Quibus sane verbis, sicut Cornelij antecessorem dicit Fabianum, ita suum nominare Donatum par est existimare: Quod autem S. Augustinus ^e sapius prædecessorem Cypriani nominet Agrippinum: inde accidit, vt nonnulli opinati sint, Agrippino vita functo Cyprianum esse successurum.

^e Verum non sic Augustinus appellauit eum Cypriani prædecessorem, vt proxime, nullo alio medio illi successerit, sed quod eodem pariter nomine omnes quotquot a primo ad vltimum vsque Episcopi eum præcesserant, censerentur. Sane quidem idem Augustinus ab his non discrepat: dum enim probare nititur ante Agrippinum de baptisate hæreticorum contrariū ab eo, quod ipse statuerat, esse seruatum; primumq. ipsum de baptisate hæreticorum iterando, canonem statuisse: plane significat eum longe ante Cyprianū antegressum esse. Nam antea iā Tertullianus (vt diximus) eius reperitur opinionis assertor. Si igitur non ante vel saltē eo tempore cū Tertulliano Agrippinus vixisset, sed postea: certe non Agrippino, sed Tertulliano fuisset ea nouitas adscribenda. Ceterum eodem cum Tertulliano tempore vel paulo ante Agrippinū vixisse, & quod ille in concilio decreuerat, Tertullianū edito libro docere cœpisse, iam satis superius dictū est.

Declarat suam Augustinus sententiā, dū longe ante Cyprianum Agrippinū vixisse,

Ann. Eccl. To. 2.

Kk 2 his

CYPRIANVS
ORDINATVR
EPISC. CAR-
THAG.^a Cyprian.
epist. 55. edit.
Pamel.^b Cyprian.
epist. 69.^c Cyprian.
epist. 40.DONATVS EPI-
SCOPVS PRÆ-
DECESSOR CY-
PRIANI.^d Cyprian.
epist. 55.^e Aug. de Ba-
ptis. contra Do-
nat. lib. 2. c. 7.
8. 9.

his verbis a non obscure significat. Ideo non se nouam aut repentinam rem statuisse B. Cyprianus ostendit: quia sub Agrippino coeperat fieri] & paulopost citans Cypriani epistolam, hanc addit: Vt quid eidem Fabiano dicit, se non rem nouam facere & repentinam: sed ab Agrippino institutam? Cur enim Fabianus de nouitate turbaretur, vt eam per auctoritatem Agrippini sanari oporteret, si ab Agrippino vsque ad Cyprianum hoc tenebat Ecclesia?] per hanc significans, inter Agrippini & Cypriani sedem non modicum intercessisse temporis spatium. Sed & quae sequuntur Cypriani ad Fabianum b scribentis verba, omnem de tempore Agrippini extricant perplexitatem, quibus dicitur: Quando multi iam anni sint, et longa aetas, ex quo sub Agrippino bonae memoriae viro conuenientes in vnum Episcopi plurimi hoc statuerunt] hoc ipsum quoque demonstrat ad Quintum c scribens, ita vt nulla prorsus remaneat occasio dubitandi.

Antequam vero Cyprianus ad Episcopatum, immo ad Christianam religionem capeffendam vocaretur (explosa fabula illa de Cypriani magica arte, quam alterius Cypriani patria Antiocheni, martyris Nicomediensis, loco, tempore, professione, actisq. martyrij, vt alibi diximus, d a nostro Carthaginensi distincti, fuisse liquet) rhetoricis disciplinis egregie excultum fuisse: sed & adhuc Gentilicia superstitione detentum, magna apud eos aestimatione vixisse, et florentissime docuisse constat. Verum cum iam Christianam religionem amplexus est, derisum ab illis ac vilipensum & loco Cypriani, dictum Cyprianum, his verbis testatur Lactantius e: Audiui quendam hominem disertum sane, qui eum, iam mutata vna littera, Caprianum) immo vt emendatioribus codicibus habent Coprianum nempe Stercorarium) vocaret: quasi quod elegans ingenium & melioribus rebus aptum, ad aniles se fabulas contulisset] Fuisse eum genere illustrem, potentia clarum, suaeq. ciuitatis Senatorem amplissimum, primariamq. eius ordinis obtinuisse dignitatem

atque philosophicis disciplinis insigniter ornatum, testatur Gregorius f Nazianzenus. Sunt in eodem genere aliorum sanctorum Patrum de Cypriano testimonia, quae praetermittimus. Caecilius presbyter eum ad fidem Christianam perduxit, quem illum putamus rhetorem ab alijs Caecilianum dictum, nobilissimum Afrum, Diadumeni olim magistrum, (de quo superius habita est mentio) isdemq. plane rebus ab eo captum quibus alios capere conabatur, nempe dicendi facundia: plurimum namque eam posse cum praesertim adiunctam habeat veritatem, omnes intelligunt: Quem (inquit Pontius g) toto honore, atque omni obseruantia diligebat, obsequenti ueneratione suspiciens, non iam vt amicum animae coaequalem, sed tanquam nouae vitae parentem] successisse illi in schola putamus: nam S. Hieronymus h de S. Cypriano testatur, Rhetoricam Carthagine publice docuisse. Donatus i ad eum scribens, eius rei meminisse videtur, dum ait: Credo te retinere sanctissime Cypriane, quae nobis fuerit apud oratores garrulitas, vnus sensus, vna cogitatio, indiuidua lectio.]

Quae autem animo volueret, cum adhuc Gentilis de Christiana fide suscipienda cogitaret: idem k ipse ad eundem rescribens, hanc ait memoratu sane dignissima: Ergo cum in tenebris atque nocte caeca iacerem, cumq. in falo iactantis seculi nutabundus ac dubius vestigijs oberrantibus fluctuarem, vitae meae nescius, veritatis ac lucis alienus: difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuo posset, vtq. in nouam vitam lauacro aquae salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente copage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repente ac perneciter exuatur quod vel genuinum situ materiae naturalis obduruit, vel vsurpatum diu senio vetustatis induruit? alta haec & profunda penitus radice sederunt] erat iam senescens, vt ex his apparet, quando Christo nomen daturus erat.

At quid postea? eandem difficultatem mente volutans, hanc addit: Quando parsimonia discit, qui epularibus cenis & largis dapibus assueuit? & qui preciosa veste conspicuus in auro atque purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultum quando deponit? Fascibus ille oblectatus & honoribus, priuatus & inglorius esse non potest. Hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, poenam putat esse cum solus est: tenacibus semper illecebris assuetum, necesse est, vt vinolentia inuitet, inflat superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido praecipitet. Hanc egomet saepe mecum: nam vt ipse quamplurimis vitae prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic vitij inharentibus obscundans eram, et desperatione meliorum malis meis, veluti iam proprijs

a Aug. de B. p. contra Do. natiu. li. 3. c. 12
b Cyprian. epist. 73.
c Cyprian. epist. 71.
d Notat. ad Rom. Martyrolog. die 26. Septemb.
e Lactan. lib. 5. cap. 1.
f Greg. Nazian. orat. in laud. Cyprian.
g Pontius in vita S. Cyprian.
h Hieron. de script. Eccles. in Cyprian.
i Apud Cyprian. epist. 1.
k Cyprian. epist. 2.
CYPRIANI STATUS CVM GENTILIS ESSET.

prijs ac vernaculis adfauebam] haec ipse nondum sacro baptismate illustratus. Quid autem cum fidei cedens, et in spem contra spem ad Ecclesiam tandem se contulit, et sacri baptismi unda respersus est, senserit, idem ipse his plane verbis testatur.

Sed postquam vnae genitalis auxilio, superioris aevi labe deterfa, in expiatum peccatum ac purum desuper se lumen infudit: postquam caelitus spiritu hausto, in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit: mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur: vt esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum, delictis obnoxium viueret: Dei esse coepisse, quod iam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, et mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis mors ista criminum, vita virtutum] haec et alia plura de se Cyprianus sacro imbutus baptismate.

Magnae sane fuisse admirationis eius ad Christum conuersionem, S. Hieronymus a illis verbis significare videtur, quibus ait: Proponamus nobis beatum Cyprianum, qui cum prius idololatriae assertor fuisset, in tantam gloriam venit, vt oratoriam doceret Carthagine, audisse sermonem Ionae, et ad poenitentiam conuersum, in tantam venisse virtutem, vt Christum publice praedicaret, et pro illo ceruicem gladio flecteret]. Quanto vero cum primum fidei Christianae sacramenta libauit, se ipso fortior, et ad victoriam sui robustior factus sit, Pontius quoque diaconus, qui eius gesta est prosequutus, docet: dum ait ipsum non longo solum tempore acquisitas diuitias in pauperes erogasse, sed saeculo nuncium remisisse, charissima coniuge et dulcissimis liberis, Christi amore libentissimo animo, commendatis illis Caecilio presbytero, relictis, eminentioris vitae iter confestim arripuisse, demumq. subdit: Longum est ire per singula, sancta eius facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum, arbitror solum hoc satis esse, quod iudicio Dei, & plebis fauore ad officium sacerdotij & Episcopatus gradum adhuc neophytus, & vt putatur, nouellus electus est] magno namque omnium studio, vehementiq. animi ardore se a populo Carthaginensi esse petatum Episcopum, ipsemet ad eundem populum scribens testatur b.

Cum autem haec scribat Pontius eius diaconus, ipsum nimirum paulo post baptismum adhuc (vt ait) nouellum ad sedis Episcopalis fastigium esse prouectum, quem vidimus sui ipsius testimonio, iam senem ad Christum esse conuersum: Vnde, rogo, tanta mox ei Christianae Theologiae inhæsit doctrina, & Ecclesiasticae disciplinae vsus accreuit, vt diuinarum scripturarum scientia imbuta memoria & intellectus exsatiatus, sui exhuberantia mox in torrentes ad alios irrigandos foras eruperint? vt eodem prope tempore Caecilio (quo ipse auctus est nomine) egerit catechista, & ex eminentiori cathedra doceret Ecclesiam? Equidem puto (nisi res miraculo adscribatur) ipsum adhuc Gentilem legendo triuisse Christianae religionis libros, ex quibus illud consecutus esse videtur, vt patriae superstitionis pertæsus, de Christiana fide suscipienda cogitaret, ac tandem fuerit feliciter assecutus. Assueuisse eum quoque lectioni operum Tertulliani c, cum de eo egimus, dictum est: Eius namque doctrina in diuini Spiritus conflatorio perpurata, auroq. e terra selecto, ex eo ditior; hac vero reiecta, cautior factus est. At neque ea tantum quae mala sibi visa sunt, & Catholicæ Ecclesiae aduersantia procul abiecit: sed & excultam illam suam totoq. Orbe spectatam dicendi facundiam, tot sudoribus partam, ac iugi exercitatione prouectam eloquentiam, Christianae simplicitati posthabuit, ac vt minus vtilem, & necessariam missam fecit: testatur enim hoc ipse ad Donatum d rescribens his verbis.

In iudicijs, in concione, pro rostris, opulenta facundia volubili ambitione iactetur. Cum de Domino Deo vox est; vocis pura sinceritas, non eloquentiae viribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus. Denique accipe non diserta, sed fortia; nec ad audientiae popularis illecebram culto sermone fucata, sed ad diuinam indulgentiam praedicandam rudi veritate simplicia] At licet ipse eiusmodi in dicendo, atque scribendo inierit rationem, vt non excrementem modo facundiam circumcideret, ac refecaret, sed solotenus demeteret: tamen tam Latini, quam Graeci eiusdem facultatis omnium disertissimi eam sunt vehementer admirati. Nam Latinorum rhetorum culmen Lactantius e haec habet: Vnus praecipuus & clarus extitit Cyprianus, qui magnam sibi gloriam ex artis oratoriae professione quaesierat, & admodum multa conscripsit in suo genere admiranda: erat enim ingenio facili, copioso, suauis, & quae sermonis maxima est virtus, aperto; vt discernere nequeas, vtrum ne ornatior in loquendo, ac facilius in explicando, an promptior in persuadendo quisque fuerit] Graecorum

Annal. Eccl. To. 2. Kk 3

S. CYPRIANVS QVALIS IAM BAPTIZATVS.
a Hieron. in Ion. c. 3.
CYPRIANVS OMNIBVS RENVNCIAT.
b Cyprian. epist. 40.
CYPRIANI ADMIRANDA DOCTRINA.
c Hieronym. epist. 13.
d Cyprian. epist. 2.
CYPRIANVS ELOQVENTIAM MISSAM FACIT.
e Lactan. lib. 5. cap. 1.
QVALIS CYPRIANI ELOQVENTIA.

a Gregor. Nazianzen. orat. in Laud. Cypriani.

corum vero Gregorius Nazianzenus eloquentissimus, dum de Cypriani eloquentia differit, eam adeo eminentem atque sublimem prædicat, vt dicere illud audeat, ipsum ea comparatione ceteris hominibus præstitisse, qua solent homines bruta animalia antecellere. sunt enim hæc eius verba: Siue me tibi doctrina tua atque eloquentia conciliet; qua tu tanto reliquos mortales anteibas, quâto nos brutis animâtibz præstamus]

Quod si post messem tanti æstimatæ sunt paucæ humi inhærentes spicæ residuæ: quanti faciendâ erat prima illa florentissima eloquentiæ seges, quam humanæ gloriæ spirans aura iocundissime agitabat? Quam quidem ex aliquibus eiusdem Cypriani locis licet veluti per transfennam aspiceret: reliquisse enim alicubi Cyprianum quædam impressa vestigia, quibus qualis, quantaq. eius in dicendo vis esset, quemlibet facile mente conspiceret potuisse, S. Augustinus b testatur, cum ait: Est tale quid in epistola beati Cypriani: quod ideo puto vel accidisse, vel consulto factum esse, vt sciretur a posteris, quam linguam doctrinæ Christianæ sanitas ab ista redundantia reuocauerit, & ad eloquentiam grauiorem, modestioremq. restrinxerit: qualis in eius consequentibus litteris secure amatur, religiose appetitur, sed difficillime impletur] hæc Augustinus: est locus ille in epistola ad Donatum, quem recitat: eam si libet, lector consulat. Sed de Cypriani primordijs nunc fati.

b Aug. de doctrina Christi. lib. 4. c. 14.

SYNOPSIS

IESV CHRISTI ANNVS 251. FABIANI PAPÆ ANNVS 13. PHILIPPI IMP. ANNVS 6.

CHRISTI anno ducentesimo quinquagesimo primo, Æmiliano & Aquilino Coss. Philippus sextum inchoauit Imperij annum: quo ipsum occisum esse complures affirmant, dicentes Philippum annis tantum quinque expletis regnasse. Verum nobis magis probatur sententia dicentium ipsum annis septem imperasse: quod quidem Eusebius tum in Chronico habet, tum etiam in Historia c: Confirmatur id ipsum quoque ex Fastis Cassiodori, in quibus sub Philippo septem numerantur Consulatus. Consentit & vetus inscriptio, qua demonstratur, Philippos occisos anno Christi ducentesimo quinquagesimo tertio: quâ quidẽ inscriptionem suo loco ponemus. His accedit, quod cum Philipporum necem contigisse tradant d sub secundo Decij Consulatu: eos ad septimum annum Imperium produxisse liquet. Qui autem ab his diuersam inierunt de annis Philippi Imperij rationem, & hoc anno eum simul & filium necatos tradunt: cum Consulatus subducant e Fastis e, ordine temporum semel confuso, diuersis se, aliosq. implicant labyrinthis.

c Euseb. lib. 6. cap. 32.

d Cassiod. & alij.

e Panvin. in Fast. & alij eum secuti.

IESV CHRISTI ANNVS 252. FABIANI PAPÆ ANNVS 14. PHILIPPI IMP. ANNVS 7.

SEQUENTI anno ducentesimo quinquagesimo secundo, qui penes Latinos extant Fasti antiquiores f, Decium atque Gratum Consules ponunt: quos aliqui incerta sequentes, inconsulte nimis prætermisisse videntur: sed quem nos meliorem in his Cassiodoro sequamur, inuenimus neminem.

f Cassiod. in Chronico.

PERSECUTIO IN ÆGYPTO EXCITATA A MAGO.

g Euseb. lib. 6. cap. 34.

Hoc ipso anno qui præcessit Decij persecutionem, grauis tumultus Alexandriae in Christianos excitatus est, instigante in eos Mago quodã Ægyptios. Quam autẽ sæua ac furens hæc fuerit repentina grassatio, Dionysius Alexandrinus Episcopus scripsit ad Fabium Antiochenũ Antistitẽ his verbis ab Eusebio h recitatis: Non ex Imperatoris edicto persecutio apud nos incoepa fuit, sed integro anno præuenerat. Nam vates (quisquis ille fuerit) malorum omnium, quæ huic ciuitati acciderunt, architectus infinitam Gentilium turbam contra nos incitauerat, impuleratq. atque adeo ad patriam suam & antiquam superstitionem defendendam, magnopere instigarat: qui ab illo ad malevolentiam irritati, omnemq. aucupati licentiam ad scelus patrandum; solam pietatem & verum cultum dæmonum suorum istum censuerunt, vt Christianorum cæde & sanguine suas crudeles manus respergerent.

h Dio hist. Roman. lib. 39.

YO SHIATO

Primum

A Primum igitur senem quendam Metram nomine arreptum, impia verba contra Deum loqui mandant: cuius corpus, propterea quod eorum voluntati repugnabat, fustibus cædunt; vultum, oculosq. præacutis arundinibus pungunt: ipsumq. adeo ad suburbia abductum lapidibus obruunt. Deinde fidelem mulierem quæ vocabatur Quinta, ad idolorum delubrũ deducere, & ad falsos deos venerandos impellere cœperunt: eamq. cum se auerteret, & talem cultum detestaretur, pedibus constrictis per vniuersæ vrbis plateas asperis saxis constratas raptare; & simulac corpus eius ad saxa molaria allisissent, & flagris pariter lacerassent: ad suburbia trahere, ibiq. crebro saxorum coniectu obterere. Tum vero vno quasi animorum impetu, omnes in ædes piorum irruere, & singuli quos sibi vicinos esse cognouerant, propere educere, expoliare, diripere, & diuitias ac supellectilem, si quæ erat preciosior, sibi seponere: si quæ vilior, fordidior & ex ligno confecta, in vijs dissipare, deinde exurere: adeo vt ciuitas illa veram speciem vrbis ab hostibus captæ, despoliatæq. probe repræsentaret.

METRÆ MARTYRIVM ET VINCTÆ.

Fratres ergo deflectere e via, & in loca separata ac solitaria se subducere: rapinam bonorum suorum similiter cum illis, quibus Paulus a illustre perhibet testimonium, cum gaudio suscipere. Atque haud scio vtrum quisquam, præter aliquem vnum alicubi fortasse hucusque Dominum denegauerit. Apolloniam porro virginem id temporis cum primis admirandam, & admodum prouecta ætate comprehendunt, maxillisq. eius crudeliter diuerberatis, omnes dentes illi excutiunt: atque rogo in suburbij extructo, minantur, nisi verba blasphemiarũ vna cum ipsis palam eloqueretur, se eam viuam crematuros. Illa paululum temporis ad deliberandum precata, & dimissa ex eorum manibus, sine mora inquit in rogam: sicq. flammarum incendio absumpta est.

a Hebr. 2. APOLLONIÆ MARTYRIVM.

C Serapionem item proprio lare subtractum, diris concidunt tormentis, & omnibus membrorum articulis contractis, ex loco edito præcipitem deiiciunt. Nullus itineris flexus, nulla via publica, nullus angiportus erat, in quo tuto, vel noctu, vel interdium liceret incedere: quippe omnes vbique vno ore conclamabant: Si quis e Christianorum numero impia & profana verba effari recusauerit, rapiatur extemplo, & in ignem conijciatur. Atque ista mala hoc modo nõ ad exiguum temporis spacium grassata sunt. Verum tandem feditio & bellum intestinum, quod illos miseros postea inuasit, crudelitatem contra nos excitam in ipsorum capita conuertit. Vnde nos quidem, dum illorum furor in nos incensus alijs rebus implicatus tenebatur, paulisper respirationis hucusque de Alexandrino tumultu Dionysius: qui eius quæ facta est in Ecclesiam perfectionis sub Decio, narrare pergit historiam, sed nos suo loco anno sequenti.

SERAPIONIS MARTYRIVM.

D Esse quidem Ægyptios natura irritabiles & inter alias nationes in hoc genere primas ferre, ita vt vel ex minima quaque scintilla immensas soleant seditionum flammam accendere: Philo b & ipse ciuis Alexandrinus affirmat. Cecinere quoque poetæ, ac velut pro monstro ostentauere Ægyptiorum in rixando furorem, etiam cum iocari viderentur: vnde illud Iuuenalis c:

ÆGYPTII FACILES AD RIXAM.

b Philo in Flacco.

c Iuuenal. satyr. 25.

Hinc ieiunum odium, sed iurgia prima sonare Incipiunt animis ardentibus, hæc tuba rixæ. Dehinc clamore pari concurritur, & vice teli Sanit nuda manus: pauca sine vulnere mala. Vix cuiquam aut nulli toto certamine nasus Integer: aspiceres iam cuncta per agmina vultus Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos: Ludere se credunt ipsi tamen, & pueriles Exercere acies, quod nulla cadauera calcant.] hæc quidẽ illi cū inter se luderent:

E

At vero quàm immaniter sæuirent, si rixarentur hostiliter, post multa idem hæc demum:

Aspicimus populos, quorum non sufficit ira Occidisse aliquem: sed pectora, brachia, vultum Crediderint genus esse cibi &c.]

Verum de ipsis Alexandrinis, de quorum in Christianos furore atque rabie sermo est, hæc Dio d: Alexandrinis quidem ad audenda omnia satis est animorum: naturaq. sunt ad temere verbis exequenda quæcunque sibi proposuerint promptissimi. Idem ad bellum, eiusq. labores omnium sunt ineptissimi: quamquàm in seditionibus, quæ apud eos

d Dio hist. Roman. lib. 39.

eos & frequentissimæ, & maximæ eueniunt, ad cædes subinde deueniant, contendendiq. de re proposita studio, vitam maxime contemnant: in ijsq. perire bonum quoddam in primis expetendum existiment] hæc Dio. At hæc omnia vera esse, non modo citati nuper testes, & recens in Christianos summæ sæuitiæ exemplum demonstrant: sed & complura alia ipsorum facta, quæ diuersis temporibus se offerent dicenda, testantur.

MAGVS HOSTIS CHRISTIANORVM.

At quisnam fuerit Magus ille, qui Alexandrinos ethnicos concitauit in Christianos, non liquet: illud tamē scimus Porphyrium in Vita Plotini de Ægyptio sacerdote, dæmonum excantationibus dedito scribere, qui paulopost circa Galieni tempora Romam venit: quem & illum ipsum putamus, qui (vt suo loco dicemus) Valerianum Romæ cum esset, aduersus Ecclesiam concitauit.

IESV CHRISTI ANNVS 253. FABIANI PAPÆ ANNVS 15. DECI IMP. ANNVS I.

Habes descripta a Pannin. in Fastis hoc anno.

DVCENTESIMO iam ac quinquagesimotertio adueniente Christi Redemptoris anno, Decij & Etrusci a Cassiodoro ponitur Consulatus: qui Etruscus hic nominatur, Decius iunior est, cognomento Etruscus dictus: vt complura vetera monumenta significant. Ponitur ab alijs Consulatus Decij secundus cum Grato, quem putamus suffectum: nam hic ille plane Consulatus duorum Deciorum, cuius mentio est apud Trebellium Pollionem in Valerianis. His Consulibus (inquit Cassiodorus) occisi sunt Philippi pater & filius Imperatores, ille Veronæ, hic Romæ: Imperiumq. cepit Decius, qui mox Decium filium Cæsarem dixit.

PHILIPPI IMP. OCCISI.

De nece Philipporum hoc anno vetus extat monumentum Veronæ, vbi senior necatus est, his verbis conscriptum. ANNO CHRISTI. CCLIII. IMP. DIVVS PHILIPPVS SENIOR VERONAE: ET ROMAE IUNIOR A SATELLITIBVS INTERFICIVNTVR. Veronæ inquam extat iuxta portam Bursaream in domo olim Cathaneorum: descripsit eum quoque Adolphus in libro de Imperatorum Romanorum Numismatibus, & alij: sed a Panuino licet Veronensi ciue est prætermisum, quod suis videretur aduersari Fastis, in quibus Philipporum obitus ab eo ponitur, anno Christi ducentesimo quinquagesimo. Porro eiusmodi inscriptioni tum septem Consulatus positi in Fastis Cassiodori sub Philippo consentiunt, tum numerati ab Eusebio anni septem eius Imperij, & deducta ab eodem annorum Christi Chronographia, qua æque ponitur hic annus a nato Christo ducentesimus quinquagesimustertius. Quibus videas cum pluribus alijs, tum his de præsentis anno adductis exemplis, initam a nobis Christi annorum rationem assertam atque firmatam: at etiam Paulus Orosius cum tradit occisos esse Philippos, & subrogatum Decium anno millesimo quarto ab Vrbe condita, huic nostræ Chronographiæ positæ suffragatur. Sic itaque omni genere Chronographiæ, nempe Christi annis, Imperatoris, Urbis, atque Consulibus, hoc anno occisos esse Philippos, & Decium imperare coepisse, habetur expressum.

AN INTROS. IN VA. 231. MA. PI. 0114. 00331. 00331. 00331.

Quod autem vnus Eutropius dicat Philippos inter diuos fuisse relatos: ex his plane cognoscitur, Philippum licet nece Gordiani perosus omnibus Romanis olim fuisset, mutatis moribus, de Senatu populoq. Romano optime meritum, omnium sibi conciliasse animos: atque adeo licet occisi tum ipse, tum filius fuerint: non defuisse illis extremum illud omnium amplissimum Senatus officium, quo eos retulerit inter deos. Ex quibus etiam illud conijcimus, sic eos Christiana fuisse religione initiatos, vt tamen nullum ob eam causam negotium facessuerint Gentiliciæ superstitioni. De Seuera Augusta Philippi maioris coniugis, quid actum sit: num & ipsa occisa fuerit a Decio persecutore, quod Christianam fidem profiteretur, ne quidquam prorsus scriptum inuenimus: perierunt & magna ex parte Acta martyrum conflagratione illa a Diocletiano facta, vnde & quamplurima quantumlibet clarissima essent, remanserunt prorsus obscura, immo & extincta penitus. Viuentibus adhuc Philippis, Decius post Macrinum qui cito sublatu est ab exercitu Illyricorum, Imperator est acclamatus. Imperium tenuit secundum Eusebium & Cassiodorum, annum vnum & menses tres: sed de his inferius pluribus.

AN INTROS. IN VA. 231. MA. PI. 0114. 00331. 00331.

Posita igitur, ac stabilita de annis Imperatorum Chronologia: eam etiam quæ est Romanorum Pontificum, statuamus. Cum omnium consensione constat, ipso Decij Imperatoris

A Imperatoris ingressu persecutionem ab eo in Christianos conflatam, eaq. confestim Fabianum Papam sublaturum. Qui de nece Philipporum, & Decij Imperij exordio diuersam ab hac posita a nobis inierunt annorum rationem: quo tempore ingressum Decij, eodem & Fabiani interitum posuerunt. Sed qua ratione firmatus ac stabilitus a nobis est annus primus Decij Imperantis, eadem quoque hoc anno ponitur Fabiani Papæ martyrium: vt hac ratione dicendum sit, ipsum sedisse annos quindecim & dies quattuor, subijseq. martyrium vigesima Ianuarij, qua die natalis eius habetur in tabulis Ecclesiasticis perpetua memoria consignatus.

FABIANI PAPÆ MARTYRIVM.

De eodem hæc leguntur: Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros viginti duos, diaconos septem, Episcopos per diuersa loca vndecim: qui sepultus est in Cœmeterio Callisti, via Appia, decimotertio Kalendas Februarij: cessauit Episcopatus eius dies sex] At vacasse sedem eius anno vno & amplius, dicemus anno sequenti in electione Cornelij. Ponitur & ab Eusebio hoc Christi anno Fabiani exitus: sed error apparet, dum habens Anterum sub Gordiano vita functum, Fabianum successorem annos tantum tredecim sedisse ponit: cum exploratissimum sit non sub Gordiano, sed sub Maximino persecutore Anterum martyrio coronatum, atque Fabianum in locum eius post dies tredecim subrogatum. Certe & in libro de Romanis Pontificibus, Fabianum sedisse habes, annos quattuordecim, menses vndecim ac totidem dies: sedijseq. ad præsentem vsque annum, quo Decius secundum Consulatum gessit.

SEDES VACATA.

De persecutione autem a Decio excitata, hæc in primis Eusebius: Philippo vbi septem annis regnauerat succedit Decius: qui odio quodam capitali, quo cum Philippo diffidebat intensus, persecutionem contra Ecclesiam concitat] & Orosius: Continuo cum inuasisset Imperium, ob quod se etiam Philippos interfecisse docuit, ad persequendos, interficiendosq. Christianos, septimus post Neronem feralia sparfit edicta, plurimosq. sanctorum ad coronas Christi de suis cruciatibus misit] Tantam quippe olim ex Christiano Imperatore sibi fideles vendicarant auctoritatē, vt ardore fidei inflammati plerisque in locis, fana, idola, & altaria sint demoliti: quod factum fuisse ab Ecclesijs in Ponto positis, Gregorius Nyssenus testatur, nosq. ab eo scripta suo loco referemus paulo inferius. Porro Gentilium furor ille natiuus, inueteratumq. odium in Christianos, Philipporum auctoritate diu repressum, ipsorum morte mox veluti rupto aggere, magno sese impetu in Christianos effudit, omnes sub Romano Imperio sitas inundans Ecclesias: vt reuera illud quoque de ea dici merito potuerit: Nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro] continuo enim summos Ecclesiæ vertices, qui videbantur esse columnæ, violento quodam impulsu secum abripuit, vt Fabianum Romanum Pontificem, Balylam Antiochenum Episcopum, & fama celebrem Alexandrum Hierosolymorum Antistitem, atque alios.

PERSECVTIO SVB DECIO. a Euseb. lib. 6. cap. 32. b Oros. libro 7. cap. 21.

c Greg. Nyss. in vita S. Gregor. Thaum.

d Marc. 13.

Sed antequam agamus de singulis: qualisnam esset his temporibus Ecclesiæ status, quæve præcesserit causa, vt Deus tam immanem persecutionem in Ecclesiam sæuire permiserit: quid in primis de ea re S. Cyprianus, qui præsens hæc omnia exploratissima habuit, memoriæ commendarit, adducamus in medium. Ipse igitur in commentario, quem scripsit de Lapsis, hæc habet de huius temporis Christianæ disciplinæ vigore plane eneruato atque corrupto: Si (inquit) cladis causa cognoscitur, & medela vulneris inuenitur. Dominus probari familiam suam voluit, & quia traditam nobis diuinitus disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & pene dixerim dormientem censura cœlestis erexit. Cumq. nos peccatis nostris amplius pati mereremur: clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est, vt hoc omne quod gestum est, exploratio potius, quàm persecutio videretur. Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti quid credentes, aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent: insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio deuota: non in ministris fides integra: non in operibus misericordia: non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata. Adulterati post Dei manus oculi: capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda simplicium callidæ fraudes, circumueniendis fratribus subdolæ voluntates: Iungere cum infidelibus vinculum matrimonij, prostituere Gentilibus membra Christi: non iurare tantum temere, sed adhuc etiam peierare: Præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odijs

STATUS ECCLESIÆ TEMPORE DECII.

MORES CORRUPTI HVIVS TEMPORIS.

odijs pertinaciter inuicem diffidere : Episcopi plurimi (quos & hortamento esse oportet ceteris & exemplo , diuina procuratione contempta , procuratores rerum secularium fieri , derelicta cathedra , plebe deserta , per alienas prouincias oberrantes negociationis quaestuosae nundinas aucupari , esurientibus in Ecclesia fratribus non subuenire , habere argentum largiter velle , fundos infidiosis fraudibus rapere , vsuris multiplicantibus fenus augere) quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi mereremur ? cum iam pridem praemonuerit , ac dixerit censura diuina ^a : Si dereliquerint legem meam , & in iudicijs meis non ambulauerint : si iustificationes meas profanauerint , & praecpta mea non obseruauerint , visitabo in virga facinora eorum , & in flagellis delicta eorum . Praenunciata sunt ista nobis , & ante praedicta : sed nos datae legis & obseruationis immemores , id egimus per nostra peccata , vt dum Domini mandata contempsimus , ad correctionem delicti & probationem fidei remedijs seuerioribus veniremus] haec Cyprianus tam magna irae Dei causam aperiens .

^a Psal. 88.

PERSECVTIO ANTEA DIVINITVS COGNITA.

^b Cypr. epist. 8.

At non destitit diuina clementia de ventura clade suos praemonere , quo male actorum poenitentia , bonorumq. operum studio & assiduis precibus imminentem plagam auerterent , vel aliqua saltem ex parte imminuerent . Sic quidem Christianae confessionis praeco nobilissimus Cyprianus inter alios , cum gladium venientem prauderet , ex specula editiori proclamans , quonam modo illum praecauere deberet , suos commonuit , dicens ^b : Quamquam sciam , fratres charissimi , pro timore , quem singuli debemus Deo , vos quoque illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere : admoneo tamen ipse religiosam sollicitudinem vestram , vt ad placandum , atque exorandum Dominum non voce sola , sed & ieiunijs & lacrymis & omni genere precationis ingemiscamus] & inferius : Quod magis suavit , & compulit , vt has ad vos litteras scriberem : scire debetis , sicut Dominus ostendere , & reuelare dignatus est , dictum esse in visione : Petite & impetrabitur . Tunc deinde praecptum plebi assistenti , vt pro quibusdam personis designatis sibi peterent : In petendo autem fuisse dissonas voces & dispares voluntates : & vehementer hoc displicuisse illi , qui dixerat : Petite , & impetrabitur , quod plebis inaequalitas discreparet , nec esset fratrum consensus vna & simplex & iuncta concordia .]

VISIO DE PERSECVTIONE VENTURA.

DE VITATZ MET ARZLIO

^c Euseb. lib. 6. cap. 34. DECI EDICTVM QVALE

^d Greg. Nyssen. in vita S. Greg. Thaum.

PROPAGATIO FIDEI CHRISTIANAE.

Paulo autem post haec item Cyprianus subdit : Nam & illud ostensum est , quod sederet paterfamilias , sedente sibi ad dexteram iuvene : qui iuuenis anxius & cum quadam indignatione subtristis , maxillam manu tenens , maesto vultu sedebat . Alius vero in sinistra parte consistens rete portabat , quod se mittere , vt circumstantem populum caperet , minabatur ; & cum miraretur quid hoc esset ille qui vidit ; dictum est ei : Iuuenem qui ad dexteram sic sederet , contristari , & dolere , quod praecpta sua non obseruarentur : illum vero in sinistra exultare , quod sibi daretur occasio , vt a paterfamilias potestatem sumeret sauiendi . Hoc prius longe ostensum est , quam tempestas vastitatis huius oriretur : & videmus impletum , quod fuerat ostensum] hucusque Cyprianus .

De saeuissimis a Decio in Christianos ipso imperij sui exordio edictis promulgatis , qualia ipsa fuerint , Dionysius ^c Episcopus qui his diebus praerat Ecclesiae Alexandrinae , & illa audiuit , atque legisse potuit , docet his verbis scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum : Decij edictum erat iam vulgatum , illudq. tale profecto videbatur , quale Dominus praedixerat futurum , in quo terribilissima illa iam propemodum complebatur sententia : nimirum , electos , si possibile esset , in errorem inducendos fore . hinc omnes certe metu perculsi obstupuerunt] haec Dionysius . Meminit & Gregorius Nyssenus ^d de edictis tum in omnes Ecclesias a Decio editis : sed in primis ab admirabili propagatione fidei pacis temporibus facta , externoq. cultu in Ecclesiarum erectione aucto , atque egregie illustrato auspiciatur ; & quae Decium ad maximam iram incitauit , factam a Christianis idolorum atque altarium demolitionem narrat his verbis .

Iam enim in omnem partem peruaferat diuina praedicatio , & omnes tam in ciuitate , quam in ea quae circumcirca sita est regione , ad piam rectamq. dogmatis fidem erant traducti , altariaq. & templa & quae in eis fuerant simulacra erant euersa : expurgata autem erat humana vita ab idolorum inquinamento , extinctusq. erat sceleratus nidor sacrificiorum , ablutusq. cruor ex altaribus & fordes caesorum animalium , omnes autem in omni loco , in Christi nomine templa erigebant & oratoria : Cum Romanorum qui tunc erat , Imperatorem subijt ira atque inuidia , propterea quod falsa quidem eius patria neglectui

A neglectui esset superstitio : augebatur autem mysterium Christianorum , & per totum Orbem terrae multiplicabatur Ecclesia , per eos qui semper verbo adijciebantur , crescens in magnitudinem . Et cum existimasset fieri posse , vt diuinae virtuti sua resisteret acerbitas , & reprimeret quidem mysterij praedicationem , dissolueret autem coetus Ecclesiarum , rursus autem traduceret ad simulacra eos qui ad verbum procefferant : ad gentium Praesides mittit edicta , terribiles supplicij minas in eos statuens ; nisi omnibus probis , contumelijs & cruciatibus afficerent eos , qui nomen Christi adorabant , & terrore & cruciatibus eos rursus adducerent ad patrium cultum daemorum] haec Gregorius .

His acceptis edictis Praesides in prouincijs , quam immaniter in Christianos saeuierint , ex ijs quae acta in Africa S. Cyprianus ^a testatur , & quae in ceteris prouincijs gesta sunt , facile possumus intelligere . ait enim : Tormenta venerunt , & tormenta sine fine tortoris , sine exitu damnationis , sine solatio mortis , tormenta quae ad coronam non facile dimittant , sed tamdiu torqueant , quamdiu deficiant : nisi si aliquis diuina dignatione subtractus , inter ipsa cruciamenta profecerit , adeptus gloriam , non termino supplicij , sed velocitate moriendi] haec Cyprianus .

Sed & de multis tormentorum generibus , quae Praesides sibi artificum peritia comparabant , tunc exhibitis , Gregorius Nyssenus ^b qui ab auia S. Macrina seniore , eiusdem Ecclesiae alumna ea potuit didicisse , haec habet : Neque aliud tunc publicum , aut priuatum quidquam agebatur , aut vllum ponebatur studium ab his qui tractabant publica , quam vt obsiderent , & punirent eos qui fidem sequebantur . Erant autem non solum minae verborum terribiles , sed cum ijs varius apparatus suppliciorum , nullum non afferebat stuporem , & antequam veniretur ad periculum , metum incutiebant hominibus enses & ignis & bestiae & fossae & instrumenta ad torquendum membra accommodata , & ferreae in igne cathedrae , & ligna erecta , in quibus eorum extensa qui persistebant corpora , porrectis horrendis laniabantur vngulis , & alia innumerabilia ad multiplices corporum cruciatus inuenta ab eis excogitabantur . Vnumq. studium erat ijs qui hanc habebant potestatem , vt nullus eo posset ostendi scelere superior . Alij quidem deferebant , alij vero indicabant , alij vero scrutabantur eos , qui erant absconsi , alij inuadebant eos qui fugiebant : alij autem iniectis oculis in facultates fidelium , vt rebus eorum potirentur , praetextu pietatis & religionis , eos qui fidem amplectebantur , exagitabant] hucusque Gregorius .

Hunc in modum cum persecutio in Ecclesiam grassaretur , primo ipso sui furoris impetu complures vbique prostravit : ipsos nimirum , quos antea deliciae & concupiscentia subiugassent : & cuius magis mala acta vita esset sordibus inquinata , eius turpior erat lapsus atque negatio . Hos enim in primis S. Cyprianus deplorat in libro de Lapsis , sic dicens : Non expectauerunt saltem vt interrogati negarent , vt thus accenderent apprehensi . Ante aciem multi victi , sine congressione prostrati , nec hoc sibi reliquerunt , vt sacrificare idolis viderentur inuiti . Vltro ad forum currere , ad mortem sponte properare , quasi hoc olim cuperent , quasi amplecterentur occasionem datam , quam semper optassent . Quid illi qui a magistratibus vespera urgente dilati sunt ? quod ne eorum differretur interitus , etiam rogauerunt ?] & paulo post : Ac multis proprius interitus satis non fuit : hortamenti mutuis in exitium suum populus impulsus est : mors inuicem letali poculo propinata est . Ac ne quid deesset ad criminis cumulum , infantes quoque parentum manibus vel impositi , vel attracti : amiserunt paruuli quod in primo statim natiuitatis exordio fuerant consecuti] nimirum gratiam per baptismi illustrationem acceptam : ex instituto enim Ecclesiae paruuli etiam baptizabantur & infantes .

Vnde autem facta sit illis tantae ruinae occasio , paulo inferius declarat his verbis : Dissimulanda , fratres , veritas non est , nec vulneris nostri materia & causa reticenda . Decepit multos patrimonij sui amor caecus : nec ad recedendum parati , aut expediti esse potuerunt , quos facultates suae velut compedes ligauerunt : illa fuerunt remanentibus vincula , illa catenae , quibus & virtus retardata est , & fides pressa , & mens vincula , & anima praclusa , vt serpenti terram secundum Dei sententiam deuoranti , praeda & cibus fierent , qui terrestribus cupiditatibus inharent] haec & alia multa de his Cyprianus . Erant autem Lapsorum casus varij atque distincti , dum quidam ex ipsis , vt dictum est , non rogati procurerent : rursus vero quidam se inuito id agere contestantur :

^a Cypr. epist. 8. edit. Pamel. GRAVIS PERSECVTIO IN ECCLESIA AFRICANA.

^b Greg. Nyss. in vita S. Gregor. Thaum. PERSECVTIONIS ACERBITAS.

MISERANDVS MVLTORVM LAPSVS.

tur : alij rursum qui primo confitentes , inde metu poenarum , a fide , negando de-

LAPSORVM DI
VERSA GE-
NERA.

Cypr. epist. 52

LIBELLATICI
QUINAM DI
CTI SINT.GRAVE SCE
LVS LIBELLA-
TICORVM.LIBELLATICI
QUINAM DI
CTI SINT.CAUSA LIBEL-
LATICORVM
QUALIS ESSETERROR DE LI-
BELLATICIS
CONFVTA-
TVR.CAUSA LIBEL-
LATICORVM
QUALIS ESSET

Rursum vero lapsorum duplex ab eodem Cypriano ponitur differentia: aliorum sci- licet quos nominat Sacrificatos vel Thurificatos ac Idololatræ communi voce, aliorum vero quos appellat Libellaticos, de quibus plura in epistola ad Antonianum^a. Dice- bantur autem Sacrificati omnes, qui quomodocunque immolassent, vel immolata gustassent: Thurificati autem, qui thus obtulissent: Idololatræ æque omnes qui quemlibet religionis cultum idolis publice exhibuissent. Libellaticos autem eos esse, significare tradunt, qui cum sacrificium offerre publice cogentur: se, data pecunia, redemissent: de quibus hæc idem in eadem ad Antonianum epistola: Cum ergo inter ipsos qui sacri- ficauerint, multa sit diuersitas: quæ inclementia est & quàm acerba duritia, Libella- ticos cum his qui sacrificauerunt, iungere? quando is, cui libellus acceptus est, dicat: B Ego prius legeram, & Episcopo tractante cognoueram non sacrificandum idolis, nec simulacra a seruo Dei adorari debere: & idcirco ne hoc facerem, quod non licebat, cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio, ad magistratum vel veni, vel alio eunte mandaui: Christianum me esse, sacrificare mi- hi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet, faciam] hæc Cyprianus: quæ licet plana videantur, tamen subobscura reddun- tur ex alijs quæ sparsim in diuersis Cypriani locis sæpe leguntur. At colligitur ex ijs, non sic Libellaticos esse dictos (vt multi putant) quòd libellum offerrent Magistratui, què potius ab eo acciperent: id enim illis verbis declarat Libellaticus ille apud Cypria- num sic dicens: Libellum nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio.

Sed & insuper in epistola Cleri Romani^b ad Cyprianum, de Libellaticis hæc dicuntur: C Sententiam nostram dilucida expositione protulimus aduersus eos, qui se ipsos infide- les illicita nefariorum libellorum professione prodiderant, quasi euasuri irretientes il- los diaboli laqueos viderentur, quo non minus quàm si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso, quòd ipsum contestati fuerant, tenerentur: sed etiam aduersus illos qui acta fecissent, licet præsentibus, cum fierent, non affuissent; cum præsentiam suam vtique vt sic scriberentur, mandando fecissent &c.] ex quibus patet a Romana Ecclesia etiam Libellaticos acrius condemnari, vt infideles. Insuper vero idem qui supra Cypria- nus de Lapsis: Nec sibi, inquit, quominus agant poenitentiam blandiantur, qui etsi nefandis sacrificijs manus non polluerunt, libellis tamen conscientiam prostituerunt: Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani, quod fuerat, abnuentis: fecisse se dixit, quod alius faciendo commisit] hæc ipse. Quibus omnibus exprimere videtur, D Libellatici causam fuisse huiuscemodi, vt etsi minus quis sacrificium dijs offerret, tamen aliqua per se vel per alium edita professione, fidem negaret: Ne vero sicut ceteri trahe- retur ignominiose ad aram; id pecunia (vt dictum est) redimebat.

Quamobrem errare existimo, qui putant illos dictos esse Libellaticos, qui pretiū solue- rent, ne cogentur fidem negare: Nam nullum fuisse crimen, vexationem a Gentilibus in persecutione inferri solitam pecunia redimere: fatis superius ex totius Ecclesiæ vsu, & canone Petri martyris Episcopi Alexandrini demonstratum est, dum Tertulliani er- rorem ex Montani schola acceptum confutauimus, quo dicebat non licere pro sui li- beratione, ne ad iudicium duceretur, pecuniam soluere. Nec enim putandum, im- probatam in Ecclesia opinionem Tertulliani, Cyprianum esse sectatum, minus autem Romanam Ecclesiam, quæ (vt vidimus) æque cum Cypriano Libellaticos damnat. E

Quantum igitur ex citatis nuper & alijs locis de Libellaticis assequi licet: hinc in modū rem geri consueuisse putamus: Vt propositis (quod dictum est) a prouinciarum Præsidi- bus Decij Imperatoris edictis, vt Christiani omnes sacrificarent. Qui autem id facere erubescerent, Magistratum adirent, vel ad eum alios suo nomine mitterent, rogarentq. ne ad sacrificium immolandum compellerentur: ceterum se Christum negare: iudemq. etiam pro huiusmodi dispensatione consequenda pecuniam sponderent: Magistratus ve- ro post negationem concessionis libellum scriberet, atque ei qui petiisset daret, vel ab- senti mitteret, quo munitus tutus absque pæna consisteret. Qui igitur hunc in modum fidem prodidissent, ac similiter perdidissent, Libellatici dicebantur, quòd libellum se- curitatis a Magistratu conscriptū accepissent, cū negassent. Hæc est igitur de Libellaticis nostra sententia ex citatis ante locis deducta, & alio planiori paulo inferius confirmanda.

De

A De huiusmodi autem qui a Proconsulibus dari solerent libellis concessionis & indul- gentiæ, meminit Vlpianus^a dicens: Vbi decretum necessarium est, per libellū id Con- sul expedire non potest. Omnia enim, quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum non possunt expediri] quam quidem Vlpiani sententiam perperam mea sen- tentia interpretati sunt, qui intelligendam putarunt de libellis supplicibus prouincia- rum Præsidiibus offerri solitis: cum potius de illis debeat accipi libellis, qui a iudicibus, cum concederent aliquid, dimanarent; quos (vt habetur in casu proposito) qui aliquid sibi concedi optassent, acciperent: qui tamen tunc tantum dabantur, cum (vt ait Iureconsultus) res nullam aliam causæ cognitionem desideraret, quòd in nullius præ- iudicium verteretur.

Diuersū plane ab ijs libellorū genus illud erat, quos Christiani illi nequissimi statim at- que audissent promulgatū edictū: ne caperentur, vel iacturā aliquā in bonis paterentur, confestim suæ negationis Præsidi libellū offerebant. Meminit eiusmodi generis libelli Pli- nius^b in epistola ad Traianū his verbis: Propositus est libellus sine auctore, multorū no- mina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse: cū præsentem me Deos appella- rent, & imagini tuæ qua propter hoc iusseram cū simulachris numinum afferri, thure & vino supplicarent: præterea maledicerēt Christo] longe vero diuersos ab ijs esse Libella- ticos, qui (vt dictū est) non darent, sed acciperent libellos a Proconsule, nemo non videt.

Ad omnē vero hac de re ambiguitatem tollendā dicimus, Libellaticos non esse eiusmodi, vt pretium soluerent, ne cogentur negare: sed negasse eos Christum: verū ne palam vt alij offerre sacrificium vel libamina cogentur, ipopondisse pecuniam: Est de eius- modi negatione Libellatici egregium testimonium Cypriani^c in epistola ad Hispanos: C vbi cum agit de Martiale Episcopo, quem ait fuisse libello contaminatū, hæc de eodē sub- dit: Martialis quoque præter Gentiliū turpia lutulenta conuiuia, & collegia diu frequēta, & filios in eodē collegio, exterarū gentium more, apud profana sepulchra depositos, & alienigenis cōsepultos: Actis etiā publice habitis apud procuratorē Ducenariū, obtepe- rasse se idololatriæ, & Christū negasse, cōtestatus sit &c.] Igitur vt Martialis Libellaticus diceretur, hoc præcessit, quòd Actis publicis se Christū negare fuerit contestatus: ob eāq. causā postea securitatis a Proconsule (vt demonstratū est) data pecunia libellū acceperit.

Hæc autē de Libellaticis pluribus nos oportuit elucidasse, quòd omnes quos viderim, in hoc hallucinatos inueneri, putantes eos Libellaticos dici, qui ne cogentur Chri- stum negare, pecunia se redimerent: incaute nimis hac ex parte cogentes non Cypria- num modo, sed & Romanam Ecclesiam Libellaticos æque damnantem ad stipulari Ter- tulliano, qui negaret nefas esse Christiano, pecunia a persecutoribus se redimere. At fa- tis de lapsis & lapsorum huius temporis diuersis generibus. Iam vero cetera quæ ad eiusmodi persecutionem spectare videntur, enarrare aggrediamur: ac in primis quid Ro- mæ, deinde quid in alijs nobilioribus Orbis Ecclesijs actum sit, ex ijs potissimum auctori- bus, qui præsentibus res gestas inspexerunt, vel ab alijs eadē intuitis acceptas scripserunt.

Quòd itaque hæc omnium acerbissima persecutio fuerit in Romanā Ecclesiam concita- ta: illud vnum potest esse perspicuo argumento, dū (quod numquam alias accidisset) S. Fa- biano Catholicæ religionis antistite martyrio coronato, nec per annū quidē valuit ei sub- rogari successor, licet causæ vrgentissimæ intercederent: quibus consultandis vniuersa- li (vt demonstrabimus) opus esset Episcopo. Pauci autē ex clero Romano residui, magno modestiæ exemplo, ab electione Romani Pontificis abstinerunt, quòd sæuiens persecu- tio collegas complures in carceres abduxisset, aliosq. aliter dispersisset. Porro ob ma- ximam quidem temporum difficultatem, quam atrox inuexerat persecutio, dilatam esse tam longo tēpore noui Pontificis electionē, idem Clerus Romanus ad Cyprianū^d scribēs aperte demonstrat his verbis: Post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondū est Episcopus propter rerū & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur]

Qui ergo sic collecti in vnum asseruantur, probe scientes ex antiquiori consuetudi- ne, sublato visibili vniuersalis Ecclesiæ capite, suarum esse partium (quippe qui propin- quiora membra capiti inhaerent) catholicæ Ecclesiæ vbique locorum positæ prospicere atque consulere: in ijs quæ licerent, ipsius capitis munera expleuerunt. Quæ autem hoc anno vacantis sedis ab eis in vnum coeuntibus erga ceteras in Orbe Romano positas Ecclesias acta sint: licet non appareant, ex his tamen quæ gesta sunt in Ecclesia Africa- na, ex eiusdem Cleri ac Cypriani Carthaginensis Episcopi litteris vltro citroq. datis, ac

Annal. Eccl. To. 2.

Ll

redditis;

a l. nec quid-
quam. s. ubi de-
cretum. ff. de off.
Procons.
PROCONSV-
LES QVOS
DENT LIBEL-
LOS.ALIVD GENVS
LIBELLI.b Plin. libro 20
epist. 97.

c Cypr. epist. 68.

INGENS PER-
SECVTIO RO-
MANAM EC-
CLESIAM VE-
XAT.d Apud Cypr.
epist. 32. edit. Pa-
mel.ROMANVS
CLERVS SEDE
VACANTE CV-
RAT OMNES
ECCLESIAS.

DE MARTYRIO FABIANI LITTERA.

redditis, quid cū principalioribus ceteris Ecclesijs actum sit, facile possumus intelligere. A
 Fabiano igitur glorioso martyrio ex hac vita subtracto, ne lateret etiam trāsmarinas Ecclesias quid patratum esset in caput, cuius eadem membra essent, Clerus Romanus confestim datis ad eas litteris significauit: officium certe non leuis ponderis vel momenti fuit, nempe vt summi Pastoris exemplo ceteri quoque qui diuersis in regionibus præessent Ecclesijs Episcopi inflammarentur; vt libentissimo animo mortem oppeterent, pro Ecclesia sibi commissa, cum id gregis vtilitas postularer: & quod faceret summus Sacerdos, qui essent inferioris ordinis clerici, ac ceteri denique fideles infimæ classis, peragere minime detrectarent. Scripsisse Romanum Clerum de Fabiani Papæ martyrio ad Episcopum Carthaginensis Ecclesiæ litteras, redditæ a S. Cypriano a ad eum, his verbis significant: Cum de excessu boni viri collegæ mei rumor ad nos incertus esset, fratres charissimi, & opinio dubia nutaret: accepi a vobis litteras ad me missas per Clemētium hypodiaconum, quibus plenissime de glorioso eius exitu instruerer: & exultaui satis, quod pro integritate administrationis eius, consummatio quoque honesta processerit: In quo vobis quoque plurimum gratulor, quod eius memoriam tam celebri & illustri testimonio prosequamini: vt per vos innotesceret nobis, quod & vobis esset circa Præpositi memoriam gloriosum, & nobis quoque fidei ac virtutis præberet exemplum: nam quantum pernicioſa res est ad sequentiū lapsus ruina Præpositi: in tantum contra vtile est & salutare, cū se Episcopus per firmamentum fidei fratribus præbet imitandum] hæc Cyprianus: qui ea epistola Fabianum modo collegam, modo vero Præpositum nominat, vt pote qui cum Coepiscopus esset, potestate tamen in hierarchico Ecclesiastico ordine ceteris ille præpositus esset Episcopis: Cum alioqui voce collegæ, non semper in ordine pares, sed in ministerio consortes Africani Episcopi conſueuerint nominare, quippe qui presbyteros etiam reperiantur b appellasse collegas: & multo frequentius Primates ipsos dixisse c collegas, Episcopos sibi subiectos.

b Concil. Carth. 4. cap. 25. c Concil. Afric. cap. 21. 22. 31. ANNI VNIVS TEMPVS SEDIS VACANTIS PROBATUR.

Vacasse quidem annū integrū & amplius sedem Romanam, non sex dies, vel menses, vt alij affirmant: quæ mox dicturi sumus, aperte satis declarabunt. Non solum autem in ipsum Fabianum Romanum Pontificem primo sui impetu persecutio sæuijt, sed & in alios quoscunque reperire potuit eiusdem Ecclesiæ florentissimæ clericos progressa est: Siquidem post eius passionem (vt tradit liber de Romanis Pontificibus) Moyſes & Maximus presbyteri & Nicostratus diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Ad quos cum adhuc eadem sede vacante Cyprianus iterum scribens, eos iam annum in carcere exegisse testetur: plane apertissime ostendit, vltra anni spatium fuisse Romanam Ecclesiam sine pastore, d ait enim: Eant nunc magistratus & Consules siue Proconsules annuæ dignitatis insignibus, & duodecim fascibus gloriantur: Ecce dignitas cælestis in vobis honoris annui claritate signata est, & iam reuertentis anni volubilem circulum vitricis gloriæ diurnitate transgressa est] Recolensq. idem singula eius anni tempora; hieme quidem in carcerem fuisse detrusos indicat, nempe mense Ianuario, quo (vt monstratum est) Fabianus martyrium consummauit. Verum scriptam esse ad dictos confessores citatam Cypriani epistolam prius quam Cornelius crearetur Romanus Episcopus: illud certo est argumento, quod scribit ad eos tūc pace & vnitate concordēs; quos postea in creatione Cornelij constat schismate fuisse diuisos, quibusdam ex ipsis Nouatiano studentibus, vt inferius suo loco apertius fufiusq. dicturi sumus.

d Cypri. epist. 10 edit. Pamel.

MARTYRES ROMÆ PASSI SVB DECIO.

Inter innumeram pene Romanorum multitudinem martyrum recensentur nobilissimæ illæ virgines Victoria & Anatholia, quæ abductæ Thoram ad lacum Velinum post multa certamina martyrium consummarunt die nona Iulij. Habentur & Calocerus atque Parthenius huius temporis insignes martyres, quorum prior cum esset præpositus cubiculi vxoris Decij, alter vero alterius muneris primicerius, nolentes idolis sacrificare, ab eodem Imperatore occidi iussi sunt, decima nona die mensis Maij. Sed & Secūdianus Valeriani Præfecti Assessor, necnon Marcellinus, ac Verianus ab Vrbe ad Centumcellas amandati a Quadrato Consulari post alia tormenta sub gladio probati sunt nona die Augusti. Extant eorum Acta e, sed illa corrupta, in quæ Xyſti Papæ nomen irrepsit: nam sub Decio Imperatore certum est fuisse passos. Sunt & alij complures tunc martyrio coronati, quorum nomina haud satis explorata habentur.

e Apud S. 20. Mo. 4. ca. die.

Cum eadem persecutio eodem prope, quo Romæ, tempore litteris Decij a Præsidibus prouinciarum ac Proconsulibus in diuersis Orbis partibus esset indicta: quodam veluti terræmotu

terræmotu fuit Ecclesia vniuersa concussa, eoq. sæuijt impetu, vt complures, licet fortissimi, se subduxerint; ac inter alios sanctissimus Cyprianus: idq. diuino Spiritu nedū suadente, sed propemodum impellente, cum magna Gentilium siti posceretur ad necem. Scribens enim ipse postmodum ad Cornelium a Papam, de populi in eum clamoribus, quibus Circum intonuisset atque Theatrum, cum ad leonem voce omniū peteretur, hæc ait: Toties ad leonem petitus in Circo, in Amphitheatro Dominicæ dignationis testimonio honoratus: his ipsis etiā diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia quæ edicto proposito celebrare populus iubebatur, clamore popularium ad leonē denuo postularus in Circo] hæc illi frementes, quod Cyprianū ab oculis omnium subductum esse, indignissimo animo ferrent: sed idem absens proscriptus fuit, atque bonis omnibus spoliatus: quod ipse litteris Florentium b Pupianum compellans, testatur his verbis per ironiam b inquit: Persecutio enim veniens te ad summam martyrij sublimitatem prouexit: me autem proſcriptionis onere depressit, cum publice legeretur: Si quis tenet, vel possidet de bonis Cæcilij Cypriani Episcopi Christianorum: Vt etiam qui non credebant Deo Episcopum constituenti, vel diabolo crederent Episcopum proſcribenti. Nec hæc iacto, sed dolens profero] hæc ipse. qui & ad presbyteros c Carthaginensis Ecclesiæ scribens, diuino monitu se latebras quæſiſſe testatur. Sed & illud nefandum tunc accidit: vt ex Clero Carthaginensi quinque presbyteri fidei desertores facti: sese ad persequendos fideles adiunxerint magistratibus, de quibus hæc obiter Cyprianus d, dum agit de Felicissimo schismatico ac ceteris illi inhærentibus presbyteris: Quinque isti presbyteri nihil aliud sunt, quàm quinque primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, vt fidem nostram subruerent, vt gracilia fratrum corda ad letales laqueos præuacatione veritatis auerterent.]

FVGA CYPRIANI EPISC. CARTHAG.

a Cypri. epist. 55

b Idem epist. 69.

c Idem epist. 9. edit. Pamel.

d Cypri. epist. 40

Ceterum clerus Romanus æquo animo tulit, recte factum existimans, tantum Episcopum in tanta rerum perturbatione, se ad tempus relicta Ecclesia subduxisse, vt opportuni tempore in medium prodiret, & dilatum martyrium maiori Ecclesiæ vtilitate susciperet: atque ita ad tempus cessisset, vt hac via melius aliorū saluti consuleret, & gloriosiore sibi interim victoriam compararet. Sed videas inter hæc de Ecclesia destituta pastore eundem Romanum Clerum anxium esse, eandemq. sollicitudinem vniuersi gregis sedulo agitare consilio, qualem viuens Pontifex suscipere consueuerat. Acceperat hæc Clerus a Clemētio subdiacono iterum ex Africa misso, cui litteras de Fabiani obitu, quas diximus, dederat ad Cyprianum. Quamobrē vt a pastore relictam Ecclesiam Carthaginensem in officio contineret, quàm primum ad eius Clerū scripsit epistolam e, in cuius exordio, hæc habet: Didicimus secessisse benedictum Papam Cyprianum a Clementio subdiacono, qui a vobis ad nos venit certa ex causa: quod vtique recte fecerit, propterea quod cum sit persona insignis, &c.]

CLERVS ROM. SOLICITVS PRO ECCLESIA AFRICANA.

e Apud Cypri. epist. 3.

Idemq. Romanus Clerus de vniuersali sibi cura pastoralis impēdenti, hæc subdit: Et cū incumbat nobis qui videmur præpositi esse, & vice pastoris custodire gregem: si negligētes inueniamur, dicetur nobis, quod antecessoribus dictū est, qui tam negligentes præpositi erāt: Quoniam f perditum non requisuimus &c.] hortatur eos, vt & ipsi pastoris optimi specimen edant, & vicem gerant: ad quod præstandum suo exemplo corroborat, hæc addentes: Non enim hoc solum verbis vos hortamur, sed discere poteritis a pluribus, a nobis ad vos venientibus, quoniā ea omnia nos Deo adiuuante, & fecimus, & facimus cū omni sollicitudine, & periculo sæculari, ante oculos plus habētes timorem Dei & pœnas perpetuas, quàm timorem hominum & breuem iniuriam, non deserentes fraternitatem, & exhortantes eos stare in fide & paratos esse debere ire cum Domino. Sed & ascēdentes (nempe in Capitolium) ad hoc quod compellebantur, reuocauimus. Ecclesia ista fortis in fide: licet quidam terrore ipso compulsi, siue quod essent insignes personæ, siue apprehēsi timore hominum, reuertuntur: quos quidem separatos a nobis non dereliquimus, sed ipsos cohortati sumus, & hortamur agere pœnitentiam, si quo modo indulgentiam poterunt recipere ab eo, qui potest præstare: ne si relicti fuerint a nobis, peiores efficiantur] hæc ibi de inuictō clericorum Romanæ Ecclesiæ robore & vigilantia.

f Ezech. 34. CLERI ROMANI IN PERSECUTIONE DILIGENS STV DIVM.

Verum non tantum vt istud ipsum faciant, eos admonēt; sed vt infirma Ecclesiæ membra non negligant, & curent diligenter sacra martyrum corpora, hortantur, addentes: Siue viduæ, siue clydomæni (nempe fluctuantes) qui se exhibere non possunt, siue hi qui in carceribus sunt, siue exclusi a sedibus suis, vtique habere debent, qui eis ministrent.

CLERI ROMANI CVRA OMNIUM ECCLESIA RVM.

Sed & Catechumeni apprehensi infirmitate, decepti esse non debent, ut eis subueniatur. Et quod maximum est, corpora martyrum aut ceterorum si non sepeliantur, grande periculum imminet eis quibus incumbit hoc opus] hæc & alia Clerus Romanus ad Clerum Carthaginensem, pro munere & officij necessitate ad salutem atque stabilitatem omnium Ecclesiarum intentus: quippe quod Petri Ecclesie essent administri, vniuersalis gregis erat illis cura mandata; ad hocq. spectat, quod habent in fine: Harum litterarum exemplum ad quoscunque poteritis transmittere, per idoneas occasiones; vel vestras faciatis, siue nuncium mittatis, ut stent fortes & immobiles in fide] quibus apparet has fuisse litteras Circulares, quibus vniuersae Africae Ecclesie pariter admonerentur; vel si expediret alias ipsi eiusdem argumenti conscriberent.

Quod rursus pertinet ad Cypriani secessum, Pontius Diaconus in eiusdem rebus gestis a se conscriptis hæc ait: Vultis scire secessum illum non fuisse formidinem? ut nihil aliud excussem: ipse postmodum passus est: quam passionem utique ex more vitaret, si & ante vitasset. Fuit vero formido illa, sed iusta formido quæ Dominum timeret, offendere; formido quæ præceptis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens & fides diuinis admonitionibus mancipata credidit se, nisi Domino latebram tunc iubenti paruisset, etiam ipsa passione peccare] hæc Pontius.

Idem ipse Cyprianus ex præcepto Domini se tunc secessisse testatur: ad sui enim excusationem, apologeticam scripsit ad Romanum Clerum epistolam, instituti sui (ut par erat) rationem reddens his verbis: Quoniam comperi, fratres charissimi, minus simpliciter & minus fideliter vobis renunciari, quæ hic a nobis & gesta sunt, & geruntur: necessarium duxi has ad vos litteras facere, quibus vobis actus nostri & disciplinae & diligentiae ratio redderetur. Nam sicut Domini mandata instruunt, orto statim turbationis impetu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset: non tamen meam salutem quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi; ne per inuerecundam præsentiam nostram seditio quæ coeperat, plus prouocaretur. Absens tamen corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus secundum Domini præcepta, fratribus nostris, in quibus possem, pro mea mediocritate consulere. Et quid egerim, loquuntur vobis epistolæ pro temporibus emissæ numero tredecim, quas ad vos transmisi] hæc Cyprianus: qui & earundem epistolarum argumenta ibi subtexit: voluit namque easdem tredecim a se ad suos scriptas epistolas, quo Romanæ Ecclesie de impensa cura erga Dominicum gregem sibi commissum, esset in omnibus plenissime satisfactum, ad Clerum mittere, penes quem eius secessus fuerat ignauiae ac socordiae nomine redditus falsa relatione suspectus: purgareq. se in omnibus apud eos studuit, quod maiestatem quam sciret esse, ac venerari ipse soleret in capite, eo dempto, non deficere putaret in membris eidem compage propinquioris vnitatis adnexis.

At quoniam, quænam illæ tredecim essent epistolæ, ex adscriptis in ea ipsarum argumentis facile potest intelligi: quo ordine ab ipso sunt positæ, easdem percensere, & quod ad rerum gestarum cognitionem, & pristinum insinuandum Ecclesie morem spectet, hic intexere (quod instituti ratio postulat) non grauabimur. Cum autem primis illis in eo secessu datis ad Clerum litteris, quid agere deberent se docuisse tradat: eius plane sunt argumenti duæ epistolæ illæ in editione Pamelij, quinto & sexto loco concinne positæ: Quarum priore quid eo persecutionis tempore erga pauperes atque victos deberet sollicite agere, his plane verbis admonuit: Quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio: peto vos pro fide & religione vestra, fungamini illic & vestris partibus & meis: ut nihil vel ad disciplinam, vel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos siue illis qui gloriosa voce Deum confessi in carcere sunt constituti, siue ijs qui pauperes & indigentes laborant, & tamen in Domino perseuerant, peto nihil desit: cum summa omnis quæ reducta est, illic sit apud clericos distributa propter eiusmodi casus, ut haberent plures, unde ad necessitates & pressuras singulorum operari possint.

Peto quoque ad procurandam quietem solertia & sollicitudo vestra non desinat. Etsi fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conueniendum, & visitandum confessores bonos, quos illustravit iam gloriosis initijs diuina dignatio: tamen caute hoc & non glomeratim, nec per multitudinem simul iunctam puto esse faciendum; ne ex hoc ipso inuidia concitetur, & introeundi aditus denegetur; & dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. Consulite ergo, & prouidete, ut cum temperamento hoc agi tutius possit: ita

ita ut presbyteri quoque qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis diaconis per vices alternent: quia & mutatio personarum, & vicissitudo conuenientium minuit inuidiam. Circa omnia enim mites & humiles, ut seruis Dei congruit, temporibus seruire, & quieti prospicere, & plebi prouidere debemus] hæc ad presbyteros & diaconos Ecclesie Carthaginensis primis litteris Cyprianus. In eis etiam inter alia multa illud notatu dignissimum: adeo flagrasse desiderio sanctissimos illorum temporum Christianos sacratissimi illius in Ecclesia offerri soliti sacrificij, quod Missam quoque (ut demonstratum est) maiores dixere: ut sacerdotes Christianæ religionis intimos etiam carceres penetrarent, offerrent, & eisdem ibi positos confessoribus participarent.

Rursus vero eodem propemodum argumento ad eosdem secundam dedit epistolam: qua primum animi sui consilium quodnam fuerit, cum audisset plurimos a plebe ac etiam Clero esse tormentorum timore prostratos: aperit dicens: Quamquam causa compelleret, ut ipse ad vos properare, & venire deberem; primo cupiditate & desiderio vestri, quæ res in votis meis summa est: tum deinde, ut ea quæ circa Ecclesie gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul, & plurimorum consilio examinata limare possemus: tamen potius visum est adhuc interim latebram & quietem tenere, respectu utilitatum aliarum quæ ad pacem omnium nostrum pertinent & salutem, quarum vobis a Tertullo fratre nostro charissimo ratio reddetur: qui pro certa sua cura, quam impense diuinis operibus impertit, etiam huius consilij auctor fuit; ut cautus & moderatus existerem, nec me in conspectum publicum, & maxime eius loci, vbi toties flagitatus, & quæsitus fuisset, temere committerem.]

At quoniam Cypriano hoc fixum in corde erat, ut in carcere constitutis fidei confessoribus omne exhiberetur officium: rursus ad Clerum Carthaginensem eodem ferme argumento scribit epistolam: datq. in mandatis, ut corpora eorum qui in carcere defuncti essent, perinde ac martyrum curarentur, sic dicens: Corporibus etiam omnium qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertitur & vigilantia & cura propensior. Neque enim virtus eorum, aut honor minor est, quo minus ipsi quoque inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis est, transferuerunt quidquid parati & prompti fuerunt. Qui se tormentis & morti sub oculis Dei obtulit, passus est quidquid pati voluit: non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsa defuerunt.] Admonet & illud magnopere, ut dies eorum quo ex hac vita migrarent, diligenter adnotarent, ut instar sanctorum martyrum certis diebus more maiorum, eorum celebritas die anniuersaria ageretur, oblatione sacrificij. sunt hæc verba eius: Denique & dies eorum quibus excedunt, adnotate: ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & deuotissimus frater noster, pro cetera sollicitudine & cura sua quam fratribus in omni obsequio operationis impertit (qui nec illic circa curam corporum deest) scripserit, ac scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt; & celebrentur hic a nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum; quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus] Hunc eundem illum esse Tertullum quem fratrem appellat, presbyterum Carthaginensem, cui eiusdem argumenti de cura pauperum & confessorum superius memoratas litteras dedit, nemini poterit esse dubium. Ceterum has epistolas ad Clerum diuersis temporibus scriptas fuisse apparet, & has ultimo tempore datas, quibus suum ad eos aduentum breui fore pollicetur.

Interea vero cum immensa multitudo illorum, qui Christum confessi detrusi fuissent in carcerem, relaxata a persecutoribus pertæsis tot cuius necem libera esset, & ex ipsis quidam gloria confessionis elati, licentius viuerent, carnisq. sordibus se turpiter inquinarent: idem Cyprianus eadem quoque epistola post pauperum curam iterum enixius inculcatam hæc de his habet: Sciant ex vobis, & instruantur, & discant quia secundum scripturarum magisterium Ecclesiastica disciplina deposcat, humiles & modestos & quietos esse debere, ut honorem sui nominis seruent; ut qui gloriosi voce fuerint, sint & moribus gloriosi] & post multa de animi submissione seruanda, hæc de iisdem subdit: Doleo enim quando audio quosdam improbe & insolenter discurrere ad ineptias, vel ad discordias vacare; Christi membra & iam Christum confessa per concubitus illicitos inquinare, nec a diaconis aut presbyteris regi posse: sed id agere, ut per paucorum prauos & malos mores multorum & bonorum confessorum gloria honesta maculetur, quos vereri

DE LATEBRIS
CYPRIANI.

Cypr. epist. 15

MOI VALDIO
EPITOPLO
SVPD, OAT
ADLITA A I?LITTERÆ CY-
PRIANI AD
CLERVM
SVVM CVM
RECESSISSET.

Cypr. epist. 15

Id. epist. 5. 6

AMOR IRE
MOR OM
NAM ROCE
LAVATCypr. epist. 6.
RVRVM AD
SVOS DE
SVO REDITY
DIFFERENDO.Cypr. epist. 37
DE CVRA MAR-
TYRVM EO-
RVMQ. NOMI-
NIBVS SCRIBEN-
DIS.CONFESSO-
RVM LAPSVS
MISERANDVS.

Cypr. epist. 6.

DE MAPPALI-
CI CONFES-
SIONE.

a Cyprian. epist. 9.

b Cyprian. epist. 10. 11. 12.
c Idem epist. 15.
LAPSORVM
IMPORTVNA
SYGGESTIO.CRUCIAMEN-
TORVM GE-
NERA.b Cyprian.
de Laps.c Apud Cy-
prian. epist. 22.d Cyprian.
epist. 10. 11. 12.
e Idem epist. 15.
LAPSORVM
IMPORTVNA
SYGGESTIO.QVI CONFES-
SORES ET QVI
MARTYRES
DICTI.f Cyprian.
epist. 21.

Cum autem glorioso laudum præconio ipsorum in subeundis tormentis constantiam A prædicet, hæc de certamine vnus ex illis Mappalici martyris subdit^a: Vox plena Spiritu sancto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos Proconsuli diceret: Videbis cras agonem. Et quod ille cum virtutis ac fidei testimonio dixit: Dominus impleuit. Agon cælestis exhibitus, & Dei feruus in agonis promissi certamine coronatus est] & inferius. Mappalicus suo, & collegarum suorum nomine Proconsuli repromisit; nec sefellit in promisso suo vox fidelis: pugnam quam spondit, exhibuit, & palmam quam meruit, accepit. Istum nunc beatissimum martyrem, & alios partici- B picipes eiusdem congressionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione victores; vt ceteri quoque sectemini, & opto pariter, & exhortor] & in fine verba illa tanto patre dignissima: O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat! Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Flo- ribus eius nec lilia nec rosæ defunt. Certent nunc singuli ad vtriusque honoris amplif- simam dignitatem: vt accipiant coronas vel de opere candidas, vel de passione purpu- reas. In cælestibus castris & pax & acies habent flores suos, quibus miles Christi ad glo- riam coronetur.]

Quænam autem ea essent tormentorum genera quibus tunc in Africa martyres tor- queri solerent, idem Cyprianus^b alibi his verbis edocet: Durissimi iudicis recrude- scente sæuitia iam fatigatum, iam lassum corpus nunc flagella scinderent, nunc con- tunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc vngula effoderet, nunc flamma torret] sed de his plura in commentario de Laude martyrij. Quinam vero illi fuerint mar- tyres, quos vna cum Mappalico insignitos ait fuisse corona martyrij, ex epistola^c Lu- ciani vnus ex confessoribus eodem carcere pariter detenti his verbis habetur expressum: Martyrum nomina subijcio, Bassi in peierario, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere, Pauli a quæstione, Fortunæ, Victorini, Victoris, Herenei, Credulæ, Herenæ, Donati, Firmi, Venti, Fructi, Iulix, Martialis, & Aristonis qui Deo volente, in carcere fame necati sunt: quorum & nos socios futuros intra dies, audietis: iam enim iterato re- clusi sumus, sunt dies octo, in die quo tibi litteras scripsi: nam & ante dies octo per dies quinque medios modicum panis accepimus, & aquam ad mensuram] hæc Lucianus confessor ex illis vnus ad quos Cyprianus eam scripsit epistolam. Ceterum memora- torum martyrum diuersis diebus in tabulis Ecclesiasticis consignata est memoria.

Scripsit ex eodem recessu tunc temporis Cyprianus eodem argumento epistolas^e tres, ad Clerum Carthaginensem primam, ad martyres & confessores secundam, tertiam D vero ad Plebem fidelem. Quarum trium idem ad Clerum Romanum^d scribēs his verbis meminit: Cum comperissem eos qui sacrilegis contactibus manus suas atque ora macu- lassent, vel nefandis libellis nihilominus conscientiam polluisent: ex ambire ad marty- res passim, confessores quoque importuna & gratiosa deprecatione corrumpere, vt sine villo discrimine atque examine singulorum darētur quotidie libellorum millia con- tra Euangelij legem: litteras feci, quibus martyres & confessores consilio meo, quan- tum possem ad Dominica præcepta reuocarem. Item presbyteris & diaconibus non defuit sacerdotij vigor, vt quidam minus disciplinæ memores & temeraria festinatio- ne præcipites, qui cum lapsis communicare iam cœperant, comprimerentur interce- dentibus nobis. Plebi quoque ipsi quantum potuimus, animum composuimus: & vt Ecclesiastica disciplina seruaretur, instruximus] hæc ad Romanum Clerum. E

Porro quod tum hic, tum plerisque alijs in locis Cyprianus martyres distinguit a con- fessoribus, cum nihilominus re ipsa eadem sit nominis significatio: constat loquendi vsu confessores esse dictos qui licet confessi Christum essent & carceri mancipati, nondum tamen suscepissent in quæstione tormenta: martyres vero qui tormentorum quoque sæuitiam constantia superassent: hos quoque qui diros cruciatus pro Christo subiissent, martyrio coronatos antiquitas nominabat, licet nondum morte occubuissent. Quod cum ex multis alijs locis, tum præsertim ex epistola Celerini confessoris ad Lucianū^f facile percipi potest, cum ait: Quicumque prior vestrum coronatus fuerit, istis sorori- bus nostris tale peccatum remittat] intelligens nimirum sic ipsis veniam dare, cum ad- huc viuentes libellum pro iisdem ex more ad Episcopum scriberent. sed de his vocibus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis vberius. Cum igitur impio atque nefan- do scelere

A do scelere conscientia fauciata doleret, ac remedia vulneribus quæreret, cum eis resiste- ret seueritas Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vigeat in pœnitentijs infligendis; dū non nisi illis perfunctis, in fidelium consortium admitteret delinquentem: consueuerunt primum illi detentos in carcere adire martyres & confessores, ab eisdemq. pacem petere, rogare veniam, & supplices ab eisdem ad Episcopos & ceteros sacerdotes accipere litteras, qui- bus in consortium piorum admitti peterent.

Verum enimvero quoniam ex facili indulgentia eneruari videretur vigor Ecclesiasti- cæ disciplinæ, soluiq. fibula diuinæ cæsura, si gregatim, passimq. nulla habita distinctio- ne proprii cuiusque delicti, nec irrogata legibus Ecclesiasticis statuta pœna, præmature nimis in Ecclesiam admitterentur: ea de causa quas diximus tres tunc dedit epistolas, quæ ex tredecim illis decima numerantur, vndecima, ac duodecima: tres enim eodem B argumento (quod rei pondus exigeret) scripsit^a epistolas. Quarum prima presbyteros Ecclesiæ Carthaginensis admonitos reddidit, ne temere lapsis aperirent Ecclesiam, non- dum pace reddita, nec Episcopo annuente. Sed & de presbyteris qui id facere perpe- ram præsumpsissent, vehementer exostulans, post alia illud addit: Contumelias Epi- scopatus nostri dissimulare, & ferre possem, sicut dissimulaui semper, & pertuli. Sed dissi- mulandi nunc locus non est, quando decipiatur fraternitas nostra a quibusdam vestrū, qui dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt; magis lapsis obsunt] & inferius: Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tem- pore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus imposi- tionem Episcopi & Cleri ius communicationis accipiant: nunc crudo tempore per- secutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicatio- nem admittuntur, & offertur nomen eorum: & nondum pœnitentia acta, nondum exo- mologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & Clero imposita, Eucharistia illis da- tur; cum scriptum sit^b: Qui ederit panem, vel biberit calicem Domini indigne, &c.] b 1. Cor. 11.

Post hæc autem ijs qui hæc præsumpsissent, nec desinerent, presbyteris Ecclesiasticam suspensionis censuram minatur, sic dicens: Vt ea admonitione, qua me uti Dominus iubet, vt interim prohibeantur offerre; acturi apud nos & apud confessores ipsos & apud plebem vniuersam causam suam; cum, Domino permittente, in sinum matris Ec- clesiæ recolligi cœperimus] Quod autem se id diuino consilio facere testatur, ea occasio- ne, quo nam modo diuinis dignaretur responsis, narrat his verbis: Castigare nos itaque diuina censura nec noctibus desinit nec diebus. Præter nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu sancto puerorum innocens ætas: quæ in extasi videt- D oculis, & audit, & loquitur ea quibus nos Dominus monere, & instruere digna- tur. Et audietis omnia, quando ad vos reducem me Dominus fecerit; qui vt secede- rem iussit] hæc Cyprianus.

Sed & eodem quoque argumento scripsit ad martyres & confessores litteras^c, quibus in primis conqueritur, quod erga ipsos consuetā muneris functionem diaconi minus im- pleuerint: vnde factum sit vt propemodum nescientibus regulam Ecclesiasticam, trans- gredi data ab illis videretur occasio. Quodnam vero esset eiusmodi diaconorum offi- cium, docet his verbis: In præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, vt diaconi ad carceres commeantes martyrum desideria consilij suis & scripturarū præ- ceptis gubernarent] Post hæc vero commendat eorum modestiam, qui supplices lit- teras pro lapsis scripserint, ea adhibita cautione, vt pace in Ecclesia restituta, coeunte E Episcopo vna cum Clero, id maturo consilio fieret: At in eo illos emendari cupit, quod ait: Sed & illud ad diligentiam vestram redigere, & emendare debetis, vt nomi- natim designetis eos, quibus pacem dari desideratis^d. Audio enim quibusdam sic libellos fieri, vt dicatur: Communicet ille cum suis: Quod numquam omnino a martyribus fa- ctum est, vt incerta & cæca petitio inuidiam nobis postmodum cumulet. Late enim patet quando dicitur: Ille cum suis, & possunt nobis viceni & triceni & amplius of- ferri, qui propinqui & affines & liberti & domestici esse asseuerentur eius qui accipit libellum. Et ideo peto, vt eos quos ipsi videtis, quos nostis, quorum pœnitentiam satisfacti- oni proximam conspicitis, designetis nominatim libello, & sic ad nos fidei, ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis] hæc Cyprianus.

Tanta enim reuerentia, & honore non laici tantū, sed & clerici, ac ipsorū præsertim Episcopus, martyres & confessores in carcere detentos prosequi consueuerat, vt ab illorū rogatione

VIGOR ECCLÉ-
SIÆ DISCIPLINÆ.a Cyprian. epist.
20. 11. 12.COMMUNICA-
TIONIS SUSPEN-
SIONIS.c Cyprian.
epist. 11.
DIACONORVM
MVNVS TEM-
PORE PERSE-
CVTIONIS.LIBELLI QVI
A MARTYRI-
BUS CONCEDI
SOLENT.
d Cyprian. epist. 22.

rogatione desciscere, & quos illi litteris commendassent, despiciere, inuidiosum nimis, & asperum censeretur: Quamobrem & populum, ne pro eiusmodi lapsis litteras extorqueret, pro quibus festina communicatio rogaretur, ac inuidia de pace negata in Episcopum conflaretur, alijs de ea re litteris datis admonuit.

Ceterum haud recens est vsus, nec tempore Cypriani primum excogitatus, vt consistentes in carcere martyres & confessores pro eorum qui a fide persecutionis tempore excidissent reconciliatione cum Ecclesia ad Episcopos darent libellos: siquidem Tertullianus a eorundem libellorum sapius meminit, vt cum ait: Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueuerunt, & ideo etiã propterea in vobis habere, & fouere, & custodire debetis, vt sic forte, & alijs præstare possitis] insuper: At tu iã ad martyres tuos effundis hanc potestatem, vt quisque ex confessione vincula induit adhuc mollia, in nouo custodiae nomine, statim ambiunt mœchi, statim adeunt fornicatores, iam preces circumsonant, iam lacrymæ circumstagnant maculati cuiusque, nec vlli magis aditum carceris redimunt, quàm qui Ecclesiam prodiderunt] & inferius. Alij (nempe lapsi) ad metalla confugiunt, & inde communicatores reuertuntur] hæc omnia Tertullianus iam labe Montani foedatus, vt qui ægre ferret carnis crimine lapsos ad pœnitentiam recipi. Ex quibus intelligas pro quolibet lapsorum genere a martyribus rogari libellos; nec carcere tantummodo detentos confessores id officij præstare solitos, sed & eos qui fidei causa ad metalla damnati essent.

Quenam porro esset eiusmodi forma libelli, quem pro lapsis martyres ad Episcopos scriberent: ex eo quem Lucianus b ad ipsum S. Cyprianum scripsit, licet improbat, possumus facile intelligere: quem paulo inferius recitabimus.

Fluxisse autẽ inde ea consuetudo videtur, quod lapsi ad confessores ab Episcopis pro pace consequenda priusquam reconciliarentur Ecclesiæ mitterentur, vt ab illis primo veniam peterent, in quos inuerecundius deliquissent; dum fortiter consentibus illis, ipsi ignauiter pernegassent: magna certe in primis huiuscemodi pœna esse videbatur, ipsos turpi negatione foedatos vel vultus eorum inspexisse confessionis gloria fulgidos atque decoros. Consulebatur hac via & confessorum dignitati, & lapsorum utilitati, qui sic cogerebantur vt victi se victoribus subijci, eaq. animi dimissione eorum precibus veniam ab Ecclesia promereri. Sed quod in remedium olim fuerat introductum, humana nequitia cœpit conuertere in delictum: dum lapsi, spreto Episcopo ac alijs sacerdotibus, sponte conuolarent ad martyres, extortisq. ab eis supplicibus ad Episcopum de communicatione libellis, quasi oppigneratam ac martyrum precibus debitam communicationem ab Ecclesia exigebant potius, quàm petebant. Verum & illud certissimum est, quod ad huiusmodi libellos pertinet, non satis fuisse lapsis a martyribus pacem obtinuisse, nisi per Episcopum reconciliarentur Ecclesiæ: id quidem Cyprianus in commentario de Lapsis in secus facientes his verbis declamat: Contra Euangelij vigorem, contra Domini & Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.]

Quid autem post hæc acciderit, idem Cyprianus in sapius memorata ad Romanum Clerum epistola c narrat his verbis: Postmodum vero cum quidam de lapsis, siue sua sponte, siue aliquo incitatore audaci flagitatione prouerent, vt pacem sibi a martyribus & confessoribus promissam extorquere violento impetu niterentur: de hoc etiã bis ad Clerum litteras feci, & legi ei mandauit, vt ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandũ. si qui libello a martyribus excepto de sæculo excederent, exomologesi facta, & manu eis ad pœnitentiam imposita, cum pace sibi a martyribus promissa, ad Dominum remitterentur] Extant eadem duæ epistolæ d, & perbreues. De his igitur omnibus a se gestis Cyprianus pro sua excusatione scribens ad Romanum Clerum, misissq. ad eum a se tunc scriptis epistolis, omnia se egisse ex præscripto litterarum, quas per Clementium ille miserat, contestatur.

Sic igitur admoniti (vt demonstratum est) a Cypriano de lapsis magna cautela recipiendis martyres & confessores, omnes æque magna animi submissione (vt par erat) Episcopo momenti obtemperarunt: vnus tantummodo Lucianus confessor repugnans, & contradicens, inuentus est: cuius causa magnæ excitatæ sunt turbæ, adeo vt quid in ea re agendum foret, visum sit Cypriano, ceu in re magni momenti Apostolicam sedem tametsi pastore vacantem consulere. Ad Clerum itaque ipsius scribens e, quæ post priores datas

a Tertul. de
Pudicit. c. 22.

b Apud Cypri.
epist. 17.

VNDE ORIGO
LIBELLORVM

MAIORUM
LIBELLORVM

MAIORUM
LIBELLORVM

c Cyprian.
epist. 15.

d Idem epist.
23. 24.

LUCIANVS
CONCITAT
TURBAS.

e Apud Cypri.
epist. 23.

CHRISTIANVS

A res datas ab se ad eum litteras contigerint, his verbis significat: Post factas ad vos litteras, fratres charissimi, quibus actus noster expositus, & disciplinae ac diligentiae quantulacunque ratio declarata est: aliud accessit, quod nec ipsum latere vos debuit.

Nam frater noster Lucianus & ipse vnus de confessoribus, fide quidẽ calidus & virtute robustus, minus Dominica lectione fundatus, quædam conatus est, imperiti iam pridem se vulgi auctorem constituens, vt manu eius scripti libelli gregatim multis nomine Pauli darentur: cum Mappalicus martyr cautus & verecundus, legis ac disciplinae memor, nullas contra Euangelium litteras fecerit, sed tantum domestica pietate commotus, matri suæ & forori, quæ lapsæ fuerant, mandauerit pacem dari. Saturninus quoque post tormenta adhuc in carcere constitutus, nullas eiusmodi litteras emisit. Lucianus vero non tantum Paulo adhuc in carcere posito, nomine illius libellos manu sua scriptos pas-

B sim dedit, sed & post eius excessum eadẽ facere sub eius nomine perseueravit: dicens hoc sibi ab illo mandatum; nesciens Domino magis quàm conseruo obtemperandum. Aurelij quoque adolescentis tormenta perpeffi nomine libelli multi dati sunt, eiusdem Luciani manu scripti, quod litteras ille non nosset] & paulo inferius: Postquam vero ad eos litteras misit, vt quasi moderatius aliquid & temperantius fieret: vniuersorum confessorum nomine idem Lucianus epistolam scripsit, qua pene omne vinculum fidei & timor Dei & mandatum Domini, & Euangelij sanctitas & firmitas solueretur. Scripsit enim omnium nomine vniuersis eos pacem dedisse, & hanc formam per me alijs Episcopis innotescere velle, cuius epistolæ exemplum ad vos transmisi] quæ est huiusmodi a.

Vniuersi confessores Cypriano Papæ salutem. Scias nos vniuersis, de quibus apud te ratio constiterit, quid post commissum egerint, dedisse pacem: & hanc formam per te C & alijs Episcopis innotescere volumus. Optamus te cum sanctis martyribus pacem habere. Præsente de Clero & Exorcista & Lectore, Lucianus scripsit] hucusque libellus, seu Luciani litteræ, quas adeo improbat Cyprianus, qui subdit b: Additum est plane: De quibus ratio constiterit, quid post commissum egerint. Quæ res maiorem nobis constat inuidiam: vt nos cum singulorum causas audire, & excutere cœperimus, videamur multis negare, quod se nunc omnes iactant a martyribus & confessoribus accepisse]

Quanta autem mala ex his oborta sint, idem c sic narrat: Denique huius seditionis origo iam cœpit: nam in prouincia nostra per aliquot ciuitates in Præpositos impetus multitudinũ factus est, & pacem quam semel cunctis a martyribus & confessoribus datã clamitabant, confestim sibi repræsentiari coegerunt, territis & subactis Præpositis suis, qui ad resistendum minus virtute animi & robore fidei præualebant. Apud nos etiam D quidam turbulenti, qui vix a nobis in præteritum regebantur, & in nostram præsentiam differebantur, per hanc epistolam, veluti quibusdam facibus accensi, plus exardescere, & pacem sibi datam extorquere cœperunt: de quibus quales ad Clerum nostrum litteras fecerim, exemplum d vobis misit. Sed & quid mihi Caldonius collega pro integritate & fide sua scripserit: quidve ego ei rescripserim e, vtrumque ad vos legendum transmisi] Extant omnes a Pamelio decentiori dispositæ ordine, ex quibus periucundam epistolarem historiam contexere valeamus.

Quanta maturitate atque consilio prudentiores Episcopi esse consueuerint in restituendis in Ecclesiam lapsis: Caldonius Episcopus manifestauit exemplo in ea quam ad Cyprianum dedit epistolam, in qua quid gestum sit narrat, de illis agens qui post negationem iterum viderentur esse confessi, his verbis f: Necessitas temporum facit, vt non temere pacẽ demus: sed oportebat vobis scribere, quoniã ij qui posteaquam sacrificauerunt, iterato tentati, extorres sunt facti. Videntur ergo mihi abluisse prius delictũ, dum possessiones & domos dimittunt; & pœnitentiam agentes, Christum sequuntur]

Qui nam hi essent, & quid illis contigerit, subdit: Ergo Felix qui presbyteriũ subministrabat sub Decimo, proximus mihi vicinus (plenius cognoui eundem Felicem) & Victoria coniux eius & Lucius fideles, extorres facti, reliquerunt possessiones, quas nunc fiscus tenet. Sed & seu per se, seu per eosdem, mulier nomine Bona, quæ tracta est a marito ad sacrificandum: quæ conscientia non commissi, sed quia tenentes manus eius ipsi sacrificabant: sic ipsa cœpit dicere contra: Non feci: vos fecistis: sic & ipsa extorris facta est. Cum ergo vniuersi pacem peterent dicentes: Recuperauimus fidem, quam amiseramus, pœnitentiam agentes, & Christum publice sumus confessi. Quamuis mihi videantur pacem debere accipere: tamen ad consultum vestrum eos dimisi; ne videar

LUCIANI CO.
NATVS

a Apud Cypri.
epist. 17.
LIBELLVS LV.
CIANI.

b Cypri. epist. 23

c Cyprian. ead.
epist. 23.
LAPSORVM
PROGACIA.

d Apud Cypri.
epist. 19.
e Cypri. epist. 20

f Apud Cypri.
epist. 19.

EXTORRES
CAUSA FIDEI
CONFESSO.
RES DICL.

dear aliquid temere præsumere] hæc de lapsis postea factis extorribus Caldonius.

Dicebantur extorres (vt diximus) qui ne Christum negare cogentur, dimissis omnibus, se subtraherent; qui etiã inter confessores adnumerabantur. Nam & si coram iudice libera voce minus confiterentur: tamen facti potius, quàm verborum ista confessio videbatur: dum vt Christi fidem saluam custodirent, neve religionis dispendium paterentur, bona sua fisco possidenda dimitterent, charosq. suos, dulcemq. patriam relinquerent, in externas regiones migrantes. Quamobrem hos iure in Ecclesiam recipiendos esse, ad eum rescribens statuit Cyprianus^a.

^a Cypri. epist. 20
CYPRIANI OB-
SERVANTIA
ERGA ROM.
ECCLES.

Non has tantũ ad Clerum Romanũ idem Cyprianus vna cũ suis Caldonij litteras misit, sed & fasciculo alligauit Celerini ad Lucianum, & huius ad illum redditas litteras: quippe qui Romanæ Ecclesiæ iudicio cuncta probari cupiens; eandem de omnibus quæ accidissent plenissime voluit fieri certiore: vt tum de rebus a se gestis exactam redderet rationem, tum vero de ijs quæ postea acturus esset, ab eadem sede sibi regula tradita, primariæ sedis auctoritate suffultus, oblatrantiũ ora compesceret. Sed hæc ipse de citatis epistolis^b: Exempla, inquit, quoque epistolæ Celerini boni & robusti confessoris, quam ad Lucianũ eundem confessorẽ scripserit; item quid Lucianus ei rescripserit, misi vobis; vt sciretis & laborem circa omnia & diligentiam nostrã, & veritatẽ ipsam disceretis. Celerinus confessor, quàm sit moderatus & cautus, & humilitate ac timore sectæ nostræ verecundus; Lucianus vero circa intelligentiam Dominicæ lectionis, vt dixi, minus peritus, & circa inuidiam verecundiæ nostræ relinquendam facilitate sua molestus, &c.]

^b Cypri. epist. 23

DE LAPSVSO-
RORIS CELE-
RINI.

^c Apud Cypri.
epist. 21.

Sed & quæ Celerinus confessor de sorore lapsa sollicitus scribat, hic narraffe vtile erit: In magna (inquit^c) tribulatione me constitutum scias, & ac si sis mecum præsens, sic charitatis pristinæ reminiscor die ac nocte, Deus solus scit: Et ideo peto, vt annuas desiderio meo, & mecum doleas in morte sororis meæ, quæ cecidit in hac vastatione Christo: sacrificauit enim, & exacerbauit Dominum nostrum: quod nobis manifestum videtur. Pro cuius factis ego in lætitia Paschæ silens die ac nocte; in cilicio & cinere lacrymabundus dies exegi, & exigo vsque in hodiernum] hæc & alia ipse de ea: ex quibus sane conspicitur (quod ad tempus spectat) iam ante tempus Paschale eiusmodi Decij persecutionem cœpisse, ac proinde (vt demonstratum est) Philipporum necem & Decij Imperium huius ferme anni exordio contigisse. Extant & ^d Luciani litteræ quibus Pauli martyris iussu, se pacis libellos dare lapsis profitetur.

^d Apud Cypri.
epist. 22.

LITTERÆ
CLERI ROM.
AD CYPRIANVM.

Inter hæc autem paulo post primas quas diximus Cypriani litteras ad Clerum Romanum missas, cum nondum quas modo diximus, ad eundem Clerum scriptas epistolas tabellario dedisset: accepit ipse Cyprianus ab eodem Clero Romano, & ab ijs qui ex eis in carcere erant detenti epistolas duas: quæ cuiusnam argumenti essent, ipse in fine, immo vt verius putamus, appendice litterarum ad Clerum Romanum, his verbis indicat^e: Opportune vero superuenerunt litteræ vestræ, quas accepi ad Clerum factas: item quas beati confessores Moyses & Maximus, Nicostratus & ceteri Saturnino et Aurelio & ceteris miserunt, in quibus Euangelij plenus vigor, et disciplina robusta legis Dominicæ continentur. Laborantes hic nos & contra inuidiæ impetum totis fidei viribus resistentes multum, sermo vester adiuuit, vt diuinitus compendium fieret, et priusquam venirent ad vos litteræ, quas vobis proxime misi, declararetis nobis, quod secundum Euangelij legẽ stet nobiscum fortiter atque vnanimiter etiam vestra sententia]

^e Cypri. epist. 23

Porro eiusmodi clericorũ litteræ Romanorum confessorum excidisse videntur: nam priores illas per Clementium scriptas diuersas ab ijs esse constat. Verum his ad Clerum Romanũ Cyprianus adiecit litteras a se redditas ad Moysen, Maximum^e, et alios item Romanos clericos detentos in carcere confessores, quos pluribus laudibus prosequutus est: quippe qui cum primi omnium confessi essent Christi nomen, nobile ceteris exhibuissent imitationis exemplum: tanti ponderis erat Romanorum clericorum quodcumque virtutis specimen editum, vt alios quamlibet longe positos in transmarinis prouincijs ad imitandum alliceret.

Missurus porro ad Romanum Clerum litteras Cyprianus, quod nefas esset, Ecclesiasticos alio quopiam quàm Ecclesiasticis hominibus tabellarijs vti: quod ceteri abessent clerici, novos creare ad eam obeundam functionem opus habuit: quamobrem Saturum ordinauit Lectorem, & Optatum confessorem Subdiaconum constituit. de quibus hæc scribit ad Clerum Carthaginensem^f: Quoniam oportuit me per clericos scribere

^f Cypri. epist. 24.

A (scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos vero qui illic sunt, vix ad ministerium quotidiani operis sufficere: necesse fuit novos aliquos constituere qui mitterentur) fecisse me autem sciat lectorem Saturum, & hypodiaconum Optatum confessorem.] Fuerant iam ambo antea probati, ille in lectione, hic vero lector fuerat audientium catechumenorum doctor iam pridem constitutus: amobus olim egregio morum exemplo collatorum ordinum candidatis. Quibus videas nihil persecutionis tempore esse remissum de exacta Ecclesiastica disciplina, quæ mature admodum in nouorum ordinum initiatione procedere consuevit. Per hos itaque ad Romanum Clerum se tunc scripsisse: idem in posterioribus ad eundem redditis litteris^a attestatur.

^a Cypri. epist. 29.

Post hæc autem accidit, vt lapsi a Cypriano ardentius pacem peterent, idq. tanquam Ecclesiæ nomine datis litteris. Horum temeritatem ille retundens: in Episcopis ac fidelibus ceteris, non in lapsis Ecclesiam consistere demonstrans, hæc addit^b: Absit enim, nec Dei misericordia & potestas inuicta patiatur, vt Ecclesia esse dicatur lapsorum numerus, cum scriptum sit: Deus non est mortuorum, sed viuorum] & addit: Si autem quidam lapsi Ecclesiam se volunt esse; & si apud illos & in illis est Ecclesia: quid superest quàm vt ipsi rogentur a nobis, vt nos ad Ecclesiam dignentur admittere? Summissos ergo & quietos & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores satisfacere Deo debent: nec Ecclesiæ nomine litteras facere, cum se magis sciant Ecclesiæ scribere] hæc ipse. Qui & presbyterum Gaium, quod communicasset cum lapsis, & pro eis oblationes obtulisset, voluit esse excommunicatum: sed & id ipsum alijs comminatus, hæc ait ad Clerum Carthaginensem^c scribens: Intera si quis immoderatus & præceps siue de nostris presbyteris & diaconibus, siue de peregrinis ausus fuerit ante sententiam nostram communicare cum lapsis: a communione nostra arceatur, apud nos causam dicentur temeritatis suæ, quando in vnum, permittente Domino, conuenerimus.

^b Cypri. epist. 27

^c Cypri. epist. 28.

Illud etiam est obseruatione dignum (quod ad exactam disciplinã Ecclesiasticam spectat) haud sine aliqua pœna relinqui clericos illos voluisse, qui in persecutione sua sponte absque accepta licentiã Carthagine recessissent, quos (quantũlibet Episcopi haberent exẽplũ qui se subtraxisset, & adhuc persecutione durante ijdẽ in certamen etiam rediissent) Cyprianus a diuisione mensurnã, nempe a stipendio clericorum voluit abstinere, donec eorũ causa, ipso redeunte Episcopo, plenius cognosci posset. hæc pluribus ipse dicta epistola ad Clerum Carthaginensem^d. Porro de his omnibus quæ accidissent post missas litteras per Saturum & Optatum, & quid in eos procaciter pacem postulantes, & de iisdem ad Clerũ Carthaginensem scripsisset: Romanum^e Clerum reddidit certiorẽ. Sed & alias eodem argumento adiunxit: quibus de cauendo veterioso serpente Priuato hæretico, de quo superius dictũ est, solcite admonuit: dedit has Cyprianus litteras Romã perferendas Fortunato hypodiacono, quod reddita a Romano Clero ad eum litteræ^f testantur.

SEVBRA CEN-
SVRA IN CLE-
RICOS QUI
PERSECVTIO-
NIS TEMPORE
RECESSISSENT

^d Cypri. epist.
eadem.
^e Cypri. epist. 29

^f Apud Cypri.
epist. 31.

Acceptis prioribus tam ad Clerum, quàm ad confessores in carcere detentos Cypriani litteris, visisq. ab eo scriptis de lapsis recipiendis, deq. conuulsa ab aliquibus Ecclesiastica disciplina: horum temeritatem damnare Romanam Ecclesiam, probareq. per omnia in ea re Cypriani sententiam, redditis ad Cyprianum litteris, Romanus Clerus grauibus quidem assertionibus, firmisq. decretis significat. Extant ipsæ litteræ^g, quibus illi nequaquam se aliquid noui in re tanta decernere, sed semper seruata in Ecclesia disciplinã perscribere profitentur. Ac primum illud, cum commendat Cypriani studiũ, quo Romanæ Ecclesiæ iudicio sua exhibeat examinanda atque probanda: postea de Ecclesiastica disciplina persecutionis tempore etiã mordicus retinenda, hæc subdit: Quid enim, inquit, magis aut in pace tam aptum, aut in bellis persecutionis tam necessarium, quàm debitam seueritatem diuini vigoris tenere? quam qui remiserit instabili rerum cursu erret semper, necesse est, & huc atque illuc varijs atque incertis negotiorum tempestatibus dissipetur, & quasi extorto de manibus consiliorum gubernaculo, nauim Ecclesiasticæ salutis illidat in scopulos. Vt appareat non aliter saluti Ecclesiasticæ consuli posse, nisi si qui & contra ipsam faciunt, quasi quidam aduersi fluctus repellantur; & disciplinæ ipsius semper custodita ratio, quasi salutare aliquod gubernaculum in tempestate seruetur.] Videas ex ijs plane Romanam Ecclesiam in omnibus domi forisq. in pace belloq. Ecclesiasticæ disciplinæ seruandæ vindicem præfuisse; nec passam esse eam vlla ex parte quauis occasione conuelli. nam addit:

^g Apud Cypri.
epist. 31.
CLERVS ROM.
TE NACISSI-
MVS DISCI-
PLINÆ.

ANTIQUA DISCIPLINA RO. ECCLES.

a Rom. I.

CLERI ROMANI ESSE VNI. VERSA EC. CLESIA SE. DE VACANTE PROSPICERE.

CONCILIUM ROMAE IN CAUSA LAPSORVM

b Apud Cypr. epist. 24.

QUI STATVTVM IN CAUSA LAPSORVM

Nec hoc nobis nunc nuper consilium cogitatum est : nec hæc apud nos aduersus improbos modo superuenerunt repentina subsidia : Sed antiqua hæc apud nos seueritas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua : quoniam nec tantas de nobis laudes Apostolus protulisset dicendo : Quia fides vestra prædicatur in toto mundo : nisi iam exinde vigor iste radices fidei de temporibus illis mutuatus fuisset : quarum laudum & gloriæ degenerem fuisse, maximum crimen est] hæc & alia Romanus Clerus : ex quibus apparet tenacissimam semper fuisse Romanam Ecclesiam auitæ disciplinæ, & paternarum traditionum vigilantissimam custodem. Nam & addit : Absit enim ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & neruos seueritatis, euersa fidei maiestate, dissoluere : vt cum adhuc non tantum iaceant, sed & cadant euersorum fratrum ruinæ, properata inimicis remedia communicationum vtique non profutura præstentur, & noua per misericordiam falsam vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimantur, vt miseris ad euerfionem maiorem eripiat & poenitentia] multa denique id genus inculcat.

Quod vero ipsorum esset muneris, vacante adhuc sede, inuigilare super vniuersum Dominicum gregem : eadem quoque ad alios se scripsisse testantur, cum subdunt : Quales litteras in Siciliam quoque miserimus, subiectas habebis : quamquam nobis differendæ huius rei necessitas maior incumbat, quibus post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondum est Episcopus propter rerum & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum qui lapsi sunt possit cum auctoritate & consilio habere rationem] At hæc præcepta non se tantum Siculis & Afris, sed & vniuerso Christiano Orbi præscribere, quæ paulo inferius ab eisdem posita sunt, manifeste declarant, cum aiunt : Aspice totum Orbem pene vastatum, & vbiq; iacere deiectorum reliquias & ruinas, & idcirco tam grande expeti consilium, quàm late propagatum videtur esse delictum. Non sit minor medicina, quàm vulnus est : non sint minora remedia, quàm funera] hæc illi.

Porro idem Clerus Romanus ad euitadã inuidiam odiumq; lapsorum, ne ipsi tantum viderentur auctores atque peruulgatores seueritatis Ecclesiasticæ disciplinæ : hoc ipso tempore, persecutione adhuc instante, Romæ synodum habuere, conuocatis vicinis Episcopis, præsentibus & ijs qui ex alijs regionibus extorres Episcopi Romam ad tutum portum fidei conuenissent : in tanta enim gregium multitudine ex omnibus Orbis regionibus ibi degentibus, quemlibet mutato præsertim habitu, potuisse delitescere, ex ijs quæ nunc videmus in ea, facile inducimur, vt credamus. At de habitu ea de re Romæ Concilio, Clerus Romanus iisdem litteris ad Cyprianum redditis, his verbis significat, quæ primum hæc habent^b. Per quàm enim nobis & inuidiosum & onerosum videtur, non per multos examinare, quod per multos commissum videatur fuisse, & vnum sententiam dicere, cum tam grande crimen per multos diffusum notetur exisse : quoniam nec firmum decretum potest esse, quod non plurimorum videbitur habuisse consensum] & post alia de Episcopis qui tunc Romam ad Synodum conuenere hæc habet.

Cuius temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes, diu & quidem multi, & quidem cum quibusdam Episcopis vicinis nobis & appropinquantibus, & quos ex alijs prouincijs longe positis persecutionis istius ardor eiecerat : ante constitutionem Episcopi nihil innouandum putauimus ; sed lapsorum curam mediocriter temperandam esse credimus : vt interim dum Episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspenso, eorum qui moras possunt dilationis sustinere, causa teneatur. Eorum autem quorum vitæ suæ finem vrgens exitus dilationem non potest ferre, acta poenitentia & professã frequenter suorum detestatione factorum : si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac vere poenitentis animi signa prodiderint, cum spes viuendi secundum hominem nulla subsisterit : ita demum caute & solícite subueniri, Deo ipso sciente, quid de talibus faciat, & qualiter iudicij sui examinet pondera : nobis tamen anxie curantibus, vt nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere poenitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem.] Quàm ergo parum tuta, quàmq; dubia sit illa festinanter exhibita reconciliatio etiam petentibus eam cum lacrymis, dicta nuper sententia declarauit.

Sed & quas leges præscribant & admonitionem ingerant Romani Clerici lapsis poenitentibus

A nitentibus in Ecclesiam redire conantibus, vt hic etiam intexamus, argumenti ratio postulat. Pulsent (inquiunt) sane fores, sed non vtique confringant : Adeant ad limen Ecclesiæ, sed non vtique transiliant : Castrorum caelestium excubent portis, sed armati modestia, qua intelligant se desertores fuisse : Resumant precum suarum tubam, sed qua non bellicum clangant : Arment se quidem modestiæ telis, & quem negando mortis metu fidei dimiserant clypeum, resumant ; sed vt contra hostem diabolum vel nunc armati, non contra Ecclesiam quæ illorum dolet casus, armatos esse se credant. Multum illis proficiet petitio modesta, postulatio verecunda, humilitas necessaria, patientia non ociosa. Mittant legatos pro suis doloribus lacrymas ; aduocatione fungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorem probantes commissi criminis & pudorem] hæc & alia de præscriptis legibus poenitentibus lapsis Romanus Clerus.

B Quæ autem Romæ in hac sunt synodo de lapsis coercendis vel recipiendis decreta, eadem vniuersæ Ecclesiæ catholicæ seruanda præscripta, ad singulas toto Orbe diffusas Ecclesias missa sunt. Tantam enim in sede Petri inesse auctoritatem omnes intelligebant : vt vniuersus longe lateq; diffusus Catholicus Orbis sibi seruandum esse indubitatum haberet, quod sciret a Petri cathedra dimanare. De vulgatis autem per Orbem statutis de lapsis Romæ decretis Cyprianus affirmat, dum scribens ad Antonianum^a, hæc ait in primis de Nouatiano tunc Romanæ Ecclesiæ presbytero subscribente : Additum est etiam ad alia decreta scripta Nouatiano tunc scribente, & quod scripserat sua voce recitante, & presbytero Moyse tunc adhuc confessore, nunc iam martyre subscribente : Vt lapsis infirmis, & in exitu constitutis pax daretur ; quæ litteræ per totum mundum missæ sunt, & in notitiam Ecclesijs omnibus, & vniuersis fratribus perlatæ sunt.]

C Porro eadem litteræ ad Cyprianum in Africam per Ecclesiasticos tabellarios Saturnum atque Optatum clericos allatæ sunt ; quibus etiam tunc qui in carcere erant Romani clerici confessores Moyse & alij ad eundem Cyprianum litteras^b dederunt, eademq; a cetero Clero libere agente scriptis litteris adiunxerunt. Nam earum illi in suis etiam meminerunt, quibus admirabilem quandam in perferendo diutino carcere præferunt alacritatem, non vtique ex infirmæ naturæ viribus, sed ex diuinæ scripturæ thesauro comparatam, ac maioribus in dies accessionibus cumulatam : quid præterea optent, his verbis declarant : Hæc & huiusmodi cum de Euangelio collata perlegimus, & quasi faces quasdam ad inflammandam fidem Dominicis vocibus suppositas nobis sentiamus, hostes veritatis non tantum non iam perhorrescimus, sed prouocamus, & inimicos Dei iam hoc ipso quod non cessimus, vicimus ; & nefarias contra veritatem leges subegimus : & si nondum nostrum sanguinem fudimus, sed fudisse parati sumus. Nemo hanc dilationis nostræ moram clementiam iudicet, quæ nobis officit ; quæ impedimentum gloriæ facit ; quæ cælum differt ; quæ gloriosum Dei conspectum inhibet. In huiusmodi enim certamine & in huiusmodi vbi decertat fides prælio, mora martyres nondistulisse, vera clementia est. Pete ergo, Cypriane charissime, vt nos gratia sua Dominus magis ac magis in dies singulos quosque vberius atque propensius & armet, & illustret, & viribus potentiæ firmet, ac roboret] hæc ipsi & alia id genus complura.

D Quod insuper de lapsorum restitutione comprobent quæ ad eos idem Cyprianus nuper scripserat, huiusmodi ac dignam sane afferunt causam : Animaduertimus enim te congruente censura, & eos digne obiurgasse qui immemores delictorum suorum pacem a presbyteris per absentiam tuam festinata & præcipiti cupiditate extorsissent, & illos qui sine respectu Euangelij Sancti Domini canibus^c & margaritas porcis profana facilitate donassent : cum grande delictum & per totum pene Orbem incredibili vastatione grassatum non oporteat nisi (vt ipse scribis) caute, moderateq; tractari, consultis omnibus Episcopis, presbyteris, diaconibus, confessoribus, & ipsis stantibus laicis, vt in tuis litteris & ipse testaris : ne dum volumus importune ruinas subuenire, alias maiores ruinas videamur parare. Vbi enim diuinus metus relinquatur, si tam facile peccantibus venia præstetur ?] & inferius : Ceterum vbi erit, quod custodia squalidi carceris includuntur, qui Christum confitentur, si sine periculo fidei sunt qui negauerunt ? Vbi quod in nomine de catenarum ambitu vincuntur, si sine communicatione non sunt, qui confessionem Dei non retinuerunt ? Vbi quod

LEGES PRÆSCRIPTÆ LAPSIS.

ECCLESIA ROMANA PRÆSCRIBIT OMNIBUS ECCLESIIIS LEGES.

a Cypr. epist. 52.

b Apud Cypr. epist. 26.

FLAGRANS CONFESSORVM FIDEI ARDOR.

c Matth. 7.

detenti martyres gloriosas animas suas ponunt, si qui dereliquerunt fidem, periculorum & delictorum suorum non sentiant magnitudinem?] hæc ipsi atque alia plura in eandem sententiam.

Post hæc autem haud multum temporis intercessit, cum postremas scriptas a Cypriano litteras redditas a Fortunato hypodiano ^a Romanus Clerus accepit: qui etiam alias dedit ad Cyprianum eiusdem propemodum argumenti quo superiores ^b, sed præpostero ordine a Pamelio recitatas: cum quæ longe ante has datæ erant, post has ponat numero trigesimo primo. Ceterum eius industriam in disponendis Cypriani epistolis cum magnopere commendamus: haud tamen possumus eidem in omnibus assentiri: nam ad exactam rationem temporum historiam contextentes interdum a posito ab eo ordine cogimur resilire. Id enim ipsi viuenti minime displicuit, acceptis hæc de re meo nomine litteris a Reuerendissimo Domino Lindano tum Ruremundensi, postea Gandauensi Episcopo, eius rei æquo arbitro, Romæ tum agente & Notationes nostras in Romanum Martyrologium cognoscente: Quem talem ac tantum Catholicæ fidei professorem & defensorem, strenuumq. pugilem, & ob immensos pro veritate Orthodoxa exantlatos labores, & grauissima suscepta pericula, absque sanguine martyrem, graui iactura totius Ecclesiæ cito abreptum Catholicus orbis ingemuit. Sed iam coepta prosequamur.

Quòd igitur Cyprianus admonuisset Romanum Clerum cauere subdolum hominem Priuatum hæreticum Catholico nomine peruagantem, atque Romam aduenientem, ut ab omniū principe Ecclesia communicationem Catholicam suffurari posset, qua obtenta, eius prærogatiua cum ceteris quoque communicare posset Ecclesijs: quid ad hæc Romanus Clerus ^c rescripserit, audiamus: Quòd autem pertinet ad Priuatum Lambesitanum, pro tuo amore fecisti, qui rem nobis solite nunciare uoluisti: omnes enim nos decet pro corpore totius Ecclesiæ, cuius per varias quasque prouincias membra digesta sunt, excubare. Sed nos etiam ante litteras tuas fraud callidi hominis latere non potuit: nam cum antehac quidam ex ipsius nequitæ cohorte uenisset vexillarius Priuati, & furto & fraudulenter litteras a nobis elicere curaret: nec quis esset, latuit; nec litteras quas volebat, accepit] hæc illi. Ex quibus plane intelligas quanti facerent etiam hæretici Romanæ Ecclesiæ communicationem; quippe qui scirent se omni hæreseos infamiae aspersa labe purgandos, Catholicosq. ab omnibus comprobandos, si se cum eam communicare eius litteris demonstrarent. Ut sane appareat, Romanæ solius Ecclesiæ censura hæreticos a Catholicis discriminari solitos; eos nimirum habendos esse Catholicos, quibus illa Catholicæ communicationis litteras impertiret: illos uero ^e contra ab omnibus hæreticos atque schismaticos esse censendos, quibus illa communicationem denegasset: quæ idcirco olim Catholica communicatio dicebatur, quòd ab omnibus alijs pariter impertiretur Ecclesijs, quam ante quis a Ecclesia Romana percepisset. Sed quòd de hac re exempla propemodum innumera suppetant: de his frequentissime suis locis agemus.

His ab Apostolica sede acceptis litteris, Cyprianus misit eas ad Carthaginensem Ecclesiam, monuitq. litteris ^d presbyteros atque diaconos, ut darent operam, quo illæ ceteris innotescerent; peregrinisq. etiam Episcopis atque presbyteris eas exscribere uolentibus tribuerent facultatem: quod & Saturo Lectori quoque dederat in mandatis. Sciebat enim apud quosque quantumlibet contumaces maximi ponderis fore epistolas, de his quæ agenda essent, ab Apostolica sede redditas. In his itaque litteris iam tertio ultro citroq. datis, annus prope interlapsus esse uidetur: cum mense Decembri adueniente more maiorum sacris habendis ordinationibus præstituto, Cyprianus præter illos duos quos ugens necessitas ante omnes compulit ordinari, delegit præ ceteris duos alios ob antea vitæ digna merita commendatos: quos huius persecutionis furore, uelut aurum igne probatum redditos clariores, lectoratus initiauit ordine. Ijs enim non vitæ solum claritudo, confessio, atque martyrium, sed & diuina uoluntas, Apostolico ^e more, præcedentibus prophetijs, fuerat suffragata. Fuerunt hi, quos recenset, Aurelius confessor ac martyr lector ordinatus, & Celerinus ad eundem gradum promotus, martyrio & ipse multa passus insignis; hos ipsos dignis elogijs celebrat Cyprianus suis litteris quas tunc dedit ad Ecclesiam Carthaginensem: ac primum de ordinatione Aurelij ^f confessoris, his scilicet uerbis.

In

A In ordinationibus clericis, fratres charissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt diuina suffragia. Aurelius frater noster illustris adolescens a Domino iam probatus, & a Deo uocatus est in annis adhuc nouellus, sed in uirtute ac fidei laude prouectus, minor in ætatis suæ indole, sed maior in honore: gemino hic agone certauit, bis confessus, & bis confessionis suæ uictoria gloriosus; & quando uicit in cursu factus extorris; & cum denuo certamine fortiore pugnauit, triumphator & uictor in prælio passionis. Quoties aduersarius prouocare seruos Dei uoluit, toties fortissimus ac promptissimus miles & pugnauit, & uicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum; quando extorris fiebat, congressum fuisse: meruit & in foro congregari clariore uirtute: ut post magistratus etiam Proconsulem uinceret, & post exilium tormenta superaret. **B** Nec inuenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriam uulnerum, an uerecundiam morum: quòd honore uirtutis insignis est, an quòd pudoris admiratione laudabilis? ita & dignitate excelsus est, & humilitate sublimis: ut appareat illum diuinitus reseruatam, qui ad Ecclesiasticam disciplinam ceteris esset exemplo, quo modo serui Dei in confessione uirtutibus uincerent, & post confessionem moribus eminent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus, incrementa maiora non de annis suis sed de meritis æstimandus: Sed interim placuit, ut ab officio lectoris incipiat: Quia & nihil magis congruit uoci quæ Dominum gloriosa prædicatione confessus est, quam celebrandis diuinis lectionibus personare, post uerba sublimia quæ Christi martyrium proloquuta sunt, Euangelium Christi legere, unde martyres fiunt: Ad pulpitem post catastam uenire; illic fuisse conspicuum Gentilium multitudini, hic a fratribus conspici: illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur, fratres dilectissimi, a me & a collegis qui præsentibus aderant, ordinatum sciatis, &c.]

Sed & Celerinum æque cum illo ordinatum lectorem, scripta de eodem epistola ad Ecclesiam Carthaginensem ^a, mirificis præconijs extulit: at quæ ad historiam pertinent, hæc sunt: Referimus ad uos, Celerinum fratrem nostrum uirtutibus pariter & moribus gloriosum Clero nostro non humana suffragatione, sed diuina dignatione coniunctum] & paulo post: Hic ad temporis nostri prælium primus, hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia feruentia cum ipso infestationis principe & auctore congressus, dum inexpugnabili firmitate certaminis sui aduersarium uincit; uincendi ceteris uiam fecit: non breui compendio uulnerum uictor, sed adhaerentibus diu & permanentibus poenis longe colluctationis miraculo triumphator. Perdecem & nouem dies custodia carceris septus, in neruo ac ferro fuit] & post alias laudes: Lucent, inquit, in corpore glorioso clara uulnerum signa: eminent, & apparent, in neruis hominis, membris longa tabe consumptis expressa uestigia. Sunt magna, sunt mira, quæ de uirtutibus eius ac laudibus fraternitas audiat. Et si aliquis Thomæ similis extiterit, qui minus auribus credat: nec oculorum fides deest, ut quis quod audit, & uideat. In seruo Dei uictoriam gloria uulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria custodit] hæc de Celerini gloriosa confessione. Sed & quòd propinquos sanguine habuerit martyres, cum ex hoc magis magisque laudandi argumentum deducens, hæc addit.

E Nec rudis iste, aut nouus est in Celerino charissimo nostro titulus gloriarum: per uestigia cognationis suæ graditur, parentibus ac propinquis suis honore consimili diuinæ dignationis æquatur. Auia eius Celerina iam pridem martyrio coronata est, item patruus eius & auunculus, Laurentius & Ignatius, in castris & ipsi quondam sæcularibus militantes: Sed ueri & spiritalis Dei milites dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas a Domino & coronas illius passionis meruerunt. Sacrificia pro eis semper, ut meministis offerimus, quoties martyrum passiones & dies anniuersaria commemoratione celebramus] Mos iste perantiquus in Ecclesia Dei est, ut incruento oblato sacrificio natalitia martyrum anniuersaria die (ut nunc fit) religiose celebrentur: ad quod spectat illud Tertulliani ^b: Pro natalitijs annua die facimus] nempe sacrificamus: hoc importare hanc uocem, facimus, in nostris Notis ^c pluribus demonstraui. Sed de celebritate sanctorum martyrum satis fuse superius locuti sumus Tomo primo, ubi de Apostolicis traditionibus institutus est sermo.

Ann.Eccl. To.2.

M m 3

At de

ORDINATIO
AVRELII CONFESSORIS.ORDINATIO
CELERINI.
a Cypri. epist. 34DE CELERINA
ET ALIIS MARTYRIBVS.b Tertul. in Apolog. c. 9.
c In Martyrol. Ro. die 9. April.

a ead. epist. 34. At de eiusdem Celerini ordinatione Cyprianus hæc subdit ^a: Hunc ad nos fratres dilectissimi cum tanta Domini dignatione venientem testimonio & miraculo eius ipsius, qui se persecutus fuerat, illustrem: quid aliud quàm super pulpitem, idest, super tribunal Ecclesiæ oportebat imponi? ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi vniuersæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta & Euangelium Domini, quæ fortiter ac fideliter sequitur? vox Dominum confessa, in his quotidie quæ Dominus loquutus est, audiatur? Viderit an sit vltior gradus ad quem profici in Ecclesia possit: Nihil est in quo magis confessor fratribus profit, quàm ut dum Euangelica lectio de ore eius auditur, lectoris fidem quisquis audierit imitetur. Iungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris societate coniunctus est]

b 1. Tim. 5. Sed ob meritorum excellentiam, quibusnam prærogatiuis ambos præ ceteris lectoribus exornet, in fine his verbis significat: Ceterum presbyterij honorem designasse nos illis iam sciatis: ut & sportulis ijsdem cum presbyteris honorentur, & diuisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur, sessuri nobiscum prouectis & corroboratis annis suis: quamuis in nullo minor possit videri ætatis indole, qui consummauit ætatem gloriæ dignitate] Voluit Cyprianus ambos ea accipere stipendia inter clericos, quæ presbyteris dari solent, de quibus Apostolus ^b: Qui bene præsumunt presbyteri, duplici honore digni sunt] appellat ea Cyprianus mensurnas diuisiones, idest mensuras: qui vero eiusmodi subsidia per quoslibet menses acciperent ab Ecclesia, Sportulantes dicebantur, quod eiusmodi sportulæ eis darentur ab Ecclesia.

c Cypr. epist. 24. 32. Quod autem hos huic lectorum muneri mancipatos, ascēsurus fore pro functione muneris dicit in pulpitem, illicque toto spectante & audiente populo Euangelium alta voce lecturos: diuersam in hoc Africanæ Ecclesiæ a ceteris Latinis fuisse consuetudinem, potest intelligi: cum Romæ & in alijs Ecclesijs eam functionem solent diaconi exercere, in Africa vero lectores, minorum ordinum clerici infra acoluthos positi. Nec quis existimet ob Euangelij publicam lectionem hos lectores dictos re vera diaconos fuisse: nam idem Cyprianus, quem lectorem ordinasse dixit ^c Saturum, ad acoluthatum se postea promouisse testatur ^d. Manifestiora quoque hæc redduntur ex Concilio ^e quarto Carthaginensi, cum agitur de ordinatione diaconi vbi nulla habetur mentio de munere Euangelicæ lectionis; sed publice diuina legere in Ecclesia, lectoris esse muneris traditur.

d Cypr. epist. 55 e Concil. Carthag. c. 4. § 8. Rursum vero idem Cyprianus, eodem ferme tempore, de Numidico presbytero inter alios presbyteros Carthaginensis Ecclesiæ cooptando, ad suos litteras ^f in hæc verba conscripsit.

f Cypr. epist. 35. Nunciandum vobis fuit, fratres charissimi, quod pertineat & ad communem lætitudinem & ad Ecclesiæ nostræ maximam gloriam. Nam admonitos nos & instructos sciatis dignatione diuina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero, & nobiscum sedeat in Clero, luce clarissima confessionis illustris & virtutis ac fidei honore sublimis: qui hortatu suo copiosum martyrum numerum, lapidibus & flammis necatum ante se misit: qui uxorem adhærentem lateri suo concrematam simul cum ceteris, vel conseruatam magis dixerim, lætus aspexit. Ipse semifulatus & lapidibus obrutus & pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pielatis obsequio cadauer patris inquireret, semianimis inuentus, & extractus, & recollatus, a comitibus quos ipse præmiserat, remansit inuitus. Sed remanendi, ut videmus, hæc fuit causa, ut eum Clero nostro Dominus adiungeret, & desolatam per lapsum quorundam presbyterij nostri copiam gloriosis sacerdotibus adornaret. Et promouebitur quidem, cum Deus permiserit, ad ampliorem locum religionis suæ, quando in præsentiam protegente Domino venerimus. Interim quod ostenditur, fiat ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini eiusmodi ornamenta complura, ut redintegrato Ecclesiæ suæ robore, tam mites & humiles faciat in confessus nostri honore florere.]

At non hunc modo a S. Cypriano ordinatum putamus esse presbyterum (quod alij tradunt) sed cum iam alterius cuiuspiam Ecclesiæ presbyter esset, tam præclaro exantlato martyrio, eo honore Cyprianus ipsum esse dignum existimavit, ut in primaria totius Africanæ Ecclesia Carthaginensi presbyterio fungeretur. Suadet enim id illa verba: Ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero] At de noua ordinatione ipsius ne verbū quidē, ut de lectoribus ordinatis, nuper pluribus fecisse vidimus: magnus quippe

a Hier. de scrip. Eccl. in Paphlo. A quippe is censebatur honor, ut cum Episcopo in cathedrali Ecclesia inter presbyteros sederet: dicebantur huiusmodi sic alligendi, incardinari, atque iam asciti, Cardinales: qua voce vitur sæpe S. Gregorius. sed de his suo loco pluribus.

Hucusque de rebus inter Romanum Clerum & S. Cyprianum hoc anno transactis, de quibus Cypriani in curanda Ecclesia Carthaginensi vigilantissima cura. Excerpta hæc sunt a nobis ex litteris vltro citroque datis, quibus epistolarem omnium fidelissimam historiam contexuimus, breuitati ut licuit consulentes: cum pro dignitate rerum atque scriptorum par fuisset integras hic describere martyrum citatas epistolas. Nam quid Hieronymus ^a de Pamphili martyris scriptis ait? Si enim lætitia est vnam epistolam habere martyris, quanto magis tot millia versuum, per quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigia?] si hæc ipse de illo, qui tamen non sua scripsit, sed ab Origene elucubrata descripsit: quid de martyrum & confessorum litteris dicendum est: in quibus sua ipsorum inesse verba, etsi alia exscripta manu noscuntur? Pluris namque facienda sunt ea, quæ martyri mente concepit, & ore protulit, licet aliena manu scripta legantur, quàm quæ cum alterius sint, martyr suo chirographo exarauit.

** al. Emiliano DE CASTO ET EMILIO.* Quæ autem reliqua sunt rerum Cypriani, sequenti anno, secundum exactum temporis ordinem enarrabimus. Verū quod idem Cyprianus de alijs martyribus hac persecutione passis in Africa dictis litteris mentionem habuerit: his iungenda putamus quæ idem scripsit in libro de lapsis, de Casto & Emilio ^{*} post lapsum ad certamina reuocatis, & martyrij victoria insignitis, his namque verbis: Sic, inquit, sic Casto & Emilio aliquando Dominus ignouit, sic in prima congressione deuictos, victores in secundo prælio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent, & vnde superati essent, inde superarent] hos postea martyrio consummatos habent tabulæ Ecclesiasticæ vnam cum alijs, adscriptos certis diebus, quibus eorum memoria anniuersaria celebratur.

b Apud sur. die 30. April. 1702. At de martyribus in Africa sub Decio passis, præter illos quos ex Cypriano recensuimus, de alijs item mentio habetur in ijsdem tabulis Ecclesiasticis, quibus ipsorum dies natalis reperitur adscriptus: sunt ij, Zeno, Alexander, Theodorus, & alij triginta tres sub Fortunatiano Præsidente: sub quo etiam passi sunt Terentius, Maximus, Pompeius, & Africanus: quorum omnium extant passionis Acta ^b, in quibus etiā mentio habetur de lapsis Christianis (de quo sæpe queritur Cyprianus) qui solo aspectu terribilium tormentorum, pauore concussi defecerunt a fide: cum in eos qui animo alacri fide prompta se ea contemnere præferrerent, ad ceteros exterrendos omnis crudelitas præsidis inuigilaret, & carnifices desudarent: ut de ijs accidit qui postquam cæsi sunt virgis, atque flagellis, fustibus quoque contusi sunt, succensi humeris ignibus, vngulisque lancinati, horribilibus traditi sunt serpentibus deuorandi, cum illi vindices pietatis, relictis illæsis martyribus, in ethnicos insipientes ex illis complures interfecerunt: martyres vero capitis tandem subiere supplicium. Rursum etiam in Africa passi habentur Quintus, Simplicius, & alij plures socij ^c. At de Africanis martyribus modo satis.

c Martyrolog. Rom. die 18. Decembr. Iam reliquum est, ut quæ passæ sunt aliquæ nobiliores Ecclesiæ hoc ipso persecutionis Decij tempore, a certis fidei auctoribus scripta, hic itidem describamus: ac in primis sese nobis offerunt, quæ S. Dionysius vir eruditione ac pietate insignis, qui his ipsis diebus Alexandrinæ Ecclesiæ præerat Episcopus, de his quæ tunc apud se gesta essent, scriptorum monumentis egregie commendauit: quæ ab Eusebio recitata ad verbum habentur, ex eiusdem Dionysij ad Germanum tunc data epistola cum de se ipso agit: quoniam pacto Deo omnia gubernante manus persecutorum euaserit. Sic igitur res gestas exorditur Eusebius ^d:

d Euseb. lib. 6. c. 33. 24. Quæ autem & quàm turbulentæ procellæ Dionysium persecutionis tempore exagitarint: epistola ipsius ad Germanum scriptæ testimonio hoc loco ostendam, in qua ipse de se narrat hoc modo: Ego coram Deo loquor, & ipse nouit quod vere loquor. Neque certe de fuga in præsentia mecum cogitavi: neque quasi Deo inuito, vllam feci: Quintem etiam alias, regnante Decio, antequam persecutio palam contra Christianos ediceretur, cum Sabinus id temporis Frumentarium ad me perquirendum misisset, ego quatri-duo in ædibus commoratus eius aduentum assidue expectavi. Ille autem vndique circumit, vias, fluuios, agros passim, vbi me latitare, aut quo me profectum esse suspicatur, sedulo peruestigat. Sed cæcitate & quasi caligine, ne ædes quæreret, circumfusus tenebatur: sibi namque persuaserat me persecutione appetitum, domi nolle moram facere.

facere. Vix tandem post dies quattuor, Deo mihi vt inde demigrarem præcipiente, & se mirandum in modum quasi ducem itineris præbente, ipse, liberi & alij multi fratres simul domo egressi sumus: quod plane diuinæ prouidentiae opus fuisse, rerum euenta, quæ deinceps sequebantur, vnde non parum commodi fortasse quibusdam & vtilitatis obtigit, satis perspicue declararunt. Deinde paucis interpositis, ea quæ in fuga sibi contingebant, euidenter explanat, hæcque subnectit: Ego vna cum ijs qui mecum erant forte, sole occidente, in satellitum manus incidens, ab illis ad Taposirim deducebar. Sed tamen sicut erat Dei prouidentia prospectum, Timotheus quia vna non aderat, neutiquam prehensus est. Profectus igitur post, offendit cum ædes nostras, præterquam quod ministri eas custodirent, omnino desertas esse, tum nos instar mancipiorum abductos.

Deinde subiungit: Quam admirabilis (dicam enim quod verum est) & diuinæ prouisionis ratio fuit ista quidē: Indigena quidā forte fortuna Timotheo prope fugienti & conturbato fit obuiā: rogat festinationis causam: Iste verum narrat. Ille cū audiisset, abierat enim ad nuptias laute epulatū: quippe mos est in huiusmodi hominum conuentibus totā noctem in hilaritate & lætitia consumere: ingressus in domum coniuuij, accumbentibus nunciat. Qui quidem omnes vno impetu, tanquam signo dato consurrexerunt, & maturo gradu properantes coeperunt quam celerrime ad nos contendere: qui cum in nos inciderent, summo gaudio exultare, atque satellitibus qui nos obseruabāt fugā faciētib, nos vt eramus grabatis valde male stratis conualescentes de improviso occupare.

Ego certe (Deus testis est) eos vt fures primum reputans, qui ad spolia & rapinam venirent, mansi in lecto nudus plane vt eram solo indusio coopertus: reliquum autem vestitum prope me positum porrexi: At hi surgere iubent, & quam mox abire. Tandem animaduertens quam ob rem aduentassent, coepi vociferari supplex illos precatus, vt abirent, nosque illic manere paterentur. Quinetiam petebam ab eis, vt si quo me beneficio afficere cuperent, ipsi caput meū ceruicibus abscindere dignarentur, sicque satellitibus, qui me essent cruciatum abducturi, anteuertent. Illi dum hæc clamore efferebam (sicut confortes mei & omnium mearum calamitatum participes pro certo norunt) me inuitum e lecto excitarunt. Tum ego humi me supinum prosternere: Isti igitur manibus pedibusque me abreptum (Caius quidem, Faustus, Petrus & Paulus qui me sequebantur, istarum rerum omnium testes esse poterunt) educere, ac prehensum prope inuito animo ab oppidulo exportare, & nudo asino impositum, secum inde auerere]

^a Apud Euseb. lib. 6. cap. 34. hæc de se Dionysius^a.

Et ad Fabium Antiochenum, enarratis quæ superiori anno ante edicta Decij promulgata Alexandria acciderant, quæ suo loco a nobis posita sunt, hæc de inijs Decij persecutionis habet: Confestim animum Imperatoris, qui clementior aliquanto, & humanior videbatur erga nos antea affectus, omnino commutatum esse, nobis nunciatum est. Quapropter minarum formido in nos iactarum vehementer accrescebat. Nam Decij edictum erat iam diuulgatum: illudque tale profecto videbatur, quale Dominus^b prædixerat futurum: in quo terribilissima illa eius propemodum explebatur sententia: nimirum electos, si possibile esset, in errorem inducendos fore. Quin omnes certe metu percussi obstupuerunt: Atque ex illis qui cum dignitate, tum diuitiarum affluentia præstare videbantur, qui quidem non pauci erant numero, nonnulli timore perterriti, dijs illorum colendis se vltro offerunt: alij ex priuatis ædibus in publicum raptati ad delubra ducuntur a magistratibus: multi vicinorum suafu eo pelliciuntur, qui quidem nominatim euocati, ad impura & profana eorum sacrificia se conferunt.

Horum autē non pauci, quasi minime essent sacrificaturi, sed illi ipsi potius victimæ & sacrificia idolis futuri, pallore exalbecunt, & formidine attoniti stupēt: adeo vt a frequenti populi turba quæ circumstitebat, dum se omnibus perspicue patefaciebant, cum ad moriendum, tum ad sacrificandum eadem timiditate esse affectos, risui & ludibrio haberentur: Alij paratius ad altaria procurunt, duro ore & impudenti constanter asseuerantes, se numquam fuisse Christianos: de quibus Domini sententia verissime dici potest^c: Diuitem difficulter posse saluari. Ex reliquis qui tenuiores erant & magis obscuri plerique vtrunque istud hominum genus, quod postremo posuimus, imitantur: Alij capeffunt fugam, nonnulliprehenduntur, atque ex prehenfis multi in vincula & carcerem pergunt, & multis diebus ibi tenentur inclusi: postea tamen, antequam ad tribunal accedant, Christum eiurant. Quidam tormenta diu fortiter sustinent, sed ad extremum

^b Matth. 24. Marc. 13. LA PSORVM INGENS NV MERVS.

^c Matth. 29.

A extremum succumbentes, fidem pernegant.

Ceterum qui Domini erant, tanquam firmæ & beatæ columnæ eius ope & gratia roboratæ, fidei firmitati quæ in eorum animis penitus insidebat, vires ac tolerantiam apte & apposite respondentem adepti, admirabiles & insignes eius Regni martyres & testes facti sunt. Quorum primus erat Iulianus, homo podagræ doloribus adeo oppressus, vt neque incedere, neque pedibus consistere posset. Hic cum alijs duobus qui eum gestabant, ad iudicem adducitur: quorum alter extemplo fidem denegat; alter nomine Cronion cognomento Eunos, & senex ipse Iulianus Dominum ingenue confitentur: qui per totam Urbem quæ certe, vt nostis, amplissima est, camelis insidentes deducti, & ita sublimes verberibus cæsi; tandem immenso quodam rogo & supra modum exardescente, hominum multitudine vndique circumfusa, comburuntur. Ad dum adducebantur ad locum supplicij: miles quidam nomine Besas illis inter eundem opem ferre, & ijs qui contumelia eos afficiebant, ex aduerso resistere laborat. Qui cum populus contra eum propterea vociferaretur: inde illico abripitur ad iudicem, & in præclaro illo prælio pro pietate suscepto, tanquam fortissimus bellator strenue & viriliter se gerens, securi demum percutitur. Alius quidam genere Afer qui & appellatione Macar, & ob vitam beatam quam diuinæ gratiæ subsidio degisset, vere Macar, id est beatus fuit, cum ad fidei negationem, iudice eum ad eam rem magnopere cohortante, adduci non posset, viuus crematus est.

Epimachus etiam & Alexander non longo post tempore quam vincti tenebantur, post horum martyrium multos dolores perpeffi, dilaniati nouaculis, & flagellis lacerati ad extremum ardentissimis flammis circumiectis, absumpti sunt; quibus quattuor mulieres martyres adiungebantur, quarum prima ordine fuit Ammonarium sancta virgo, quæ cum iudex diu illam admodum torfisset, vt pote constanter asserentem se nihil eorum aliquando dicturam, quæ ille iussisset, eaque in sententia firme perstaret, ad supplicium abducitur. Mercuria secunda erat, anus in primis veneranda: tertia Dionylia, quæ quamquam erat multorum liberorum parens, illos tamen Domino in amore minime prætulit. Quarta Ammonarium altera: quæ tres, cum Præses vereretur, ne incassum tormenta illis infligeret, & quodammodo vinceretur a mulieribus, nullum cruciamentorum genus amplius subire cogebantur: sed statim capite obruncato, mortem oppetunt. Pro omnibus enim prior Ammonarium, tanquam in prima dimicationis acie locata, satis tormentorum exceperat.

Heron præterea, Ater & Isidorus Ægyptij, & Dioscorus vna cum illis adolescens quindecim annos natus iudici traduntur, & primū iudex adolefcētem tamquam facilem ad persuadendum blandis verbis in fraudem inducere: tum velut remissum & flexibilem ad fidem negandam tormentis impellere tentat. Sed Dioscorus neque persuasione quidquam commotus est, neque iudicis omnino cessit sententiæ. Ceteros acerbissime, crudelissimeque verberibus dilacerat: quos cum tormenta magno & fidenti animo pro fide tolerare cerneret, rogo cremandos tradit. Dioscorum autem, cum propter singularem animi magnitudinem quam palam ostenderat, tum propter prudentissima responsa quæ ad singula rogata dederat, iudex magnopere admiratus dimisit, affirmans se propter ætatem certos dies illi velle concedere, quibus resipiscēdi haberet facultatem. Iam vero Dioscorus summa pietate eximius nobiscum est, expectans cum certamen prolixius grauiusque tum amplius præmium & diuturnius. Porro Nemesis quidam & ille etiam Ægyptius, falso in crimen vocabatur, quod cum latronibus societatem inijsset: sed istam calumniæ notam ab eo alienissimam quidem cum coram Centurione diluisset: iterum per indicem fuit delatus, quod Christianus esset, vinculisque constrictus ad Præsidentem venit. Iste iniustissimus Præses beatum martyrem tormentis & verberibus duplo grauioribus quam latrones ipsos afflictans, exemplo Christi inter latrones interiectum, vnde non parum honoris adeptus est, feruido ignis exurit incendio.

Quædam vero militum turma derepente accedit, nimirum Ammon, Zeno, Ptolemæus, Ingenes & pariter cum illis senex Theophilus, qui pro tribunali se ipsi stiterunt. Cum igitur quidā, quod Christianus esset, in quæstione versaretur, & iam ad fidei negationem propenderet: isti assistentes, præ rei indignatione dentibus frendere, vultu nutare, manus extendere, toto denique corpore gestus quosdam agere coeperunt. In quos cum omnium ora essent conuersa, priusquam vlli alij, in eos iniecerunt manus: illi ipsi ad

MARTYRES
ALEXANDRI-
NI SVB DECIO

EPIMACHI ET
ALIORVM
MARTYRIVM.

HERONIS ET
SOCIORVM
MARTYRIVM.

AMMONIS ET
SOCIORVM
MARTYRIVM.

ad subfella accurrere, se Christianos profiteri: sic ut cum Præfectus & assessores qui aderant ei in concilio, timore obstupescerent. Tum Christiani, in quos iam inquirebatur, ad ea tormenta quæ post essent passuri, toleranter sufferenda maxime confirmarentur: tum denique iudices qui essent contra eos sententiam pronunciaturi, maximo metu exhorrescerent. Isti vero e foro gloriantes abscedere, & testimonio quod Christo perhibuerant, summo gaudio exultare, per illos Deo gloriosos triumphos agente. Alij præterea complures in urbibus & pagis agentibus distracti erant, & quasi membratim discerpti, ex quibus vnum exempli gratia commemorabo. Ischyron cuiusdam magistratus negotia mercede conductus procurat: is qui eum conduxerat, iubet idolis sacrificare: quem cum mandato minus obsequeretur, cœpit conuicijs lacerare: at cum constanter fidei inhæresceret, grauibus afficit contumelijs: atque ut vidit eum pacate atque tranquille omnia sufferentem, arrepto fuste præacuto intestina ac viscera illius transfodit, crudeliterq. interemit.

PROFUGI ET
EXTORRES
CHRISTIANI.

Quid attinet percensere multitudinem eorum, qui in solitudine & montibus vagi, errantesq. fame, siti, frigore, morbis, latronibus, bestijs fuerunt extincti? quorum electionis beatæ & eximie victoriæ, quamquam testes sunt ij quibus adhuc in illo numero vita superest, tamen vnum aliquod facinus proferam, quo res istæ sint exploratius cognitæ perspectaq. Chæremon Episcopus ciuitatis quæ Nilopolis dicitur, cum iam plane grandis esset & ætate prope exacta, vna cum vxore sua ad montem Arabiæ confugiens: neque post reuersus est, neque vsquam eos quispiam videre potuit. Et licet fratres iam aliquoties eum cum vxore quærent: tamen neque ipsos, neque corpora eorum vsquam reperire potuerunt. Permulti certe in eo Arabico monte erant a barbaris Saracenis facti captiui: quorum alij ægre quidem & vix ingenti pecuniæ summa redimi potuerunt: alij hætenus nullo modo. Atque ista, mi frater, non frustra equidem dicendo profectus sum: sed ut cognoscas quantæ & quàm acerbæ calamitates apud nos obtigerint, quas qui fuerint magis experti, plura de illis & sciunt, & dicere possunt.

a Apud Euseb.
ibid. lib. 6. c. 34.
in fine.

Hæc etiam paulo post attexit^a: Illi igitur diuini martyres, qui iam Christi tanquam assessores sunt & regni eius consortes, participes iudicij & illius in hominibus iudicandis sententiam approbantes ferunt: dum erant apud nos, nonnullos e fratribus in quibus crimen sacrificandi idolis inhærebat, quiq. a fide excidissent, cum conuersionem ac poenitentiam eorum perspicerent, eamq. posse acceptam fore ei qui omnino non vult mortem peccatoris, satis exploratum haberent: ad se denuo admittunt, recipiunt in Ecclesiam, conuentus cum illis celebrant, ineunt societatem precum, & epularum communione vna vtuntur. Quid igitur consilij nobis, fratres, datis? quid censetis nobis agendum esse? illisne suffragabimur? eiusdem cum illis erimus sententiæ? iudicium eorum sequemur? modum tenebimus benignitatis? his quorū illi miseri sunt benefici & clementes erimus? an contra eorum iudicium irritum & inane faciemus? eorum sententiæ nos ipsi constituemus animaduersores? clementiæ inhumanitas resistemus? refringemus institutum? Deum denique ad iram prouocabimus?] At hæc postea a Dionysio scripta esse sub Cornelio, cum Nouatianus schisma fecisset, testatur Eusebius: a nobis autem hic relata, quod de persecutione sub Decio narrationem contineant: quæ vero post hæc eadem epistola Dionysius narrat, suo loco opportunius dicentur. Quod autem ea epistola Dionysius visus sit titubare & anceps esse; an lapsis pax continuo reddenda foret: quæ recens post schisma Nouatianorum oborta fecerant Romanum Pontificem & Cyprianum a seuera disciplina ad tempus necessaria ex causa deflectere, eiusmodi dubitationis tribuerunt occasionem: sed hæc inferius.

ТЪ СМОН.
МУ Я О І О І
МУ Я Т Т А

b Rom. Marty-
rolog. die 3.
Maij.

Passi sunt tunc etiam in Thebaide Timotheus^b & Maura coniuges, quorum natalis dies Ecclesiasticis tabulis habetur adscriptus. In Menologio enim hæc de iisdem breuiter scripta leguntur: Arianus in Thebaide Præses Timotheum & Mauram coniugem Christo addictissimos sentiens apprehendi iussit: ac primum ut perterrefaceret coniugem virum eius dirissime cruciat suspensum deorsum capite, freno ori eius appposito: cuius rei aspectu Maura maiore fidei ardore succensa, læta se obtulit supplicio: a qua primo auulsi sunt capilli, deinde digitorum extrema præcisa, ac feruenti aqua perfusa. Demum ambo cruci affixi, nouem post dies Deo laudes canentes in Domino obdormierunt] hæc ibi.

Quod rursus spectat ad eos, quos Dionysius ait relicta patria, montium solitudinem desertasq.

A desertasq. regiones petijisse: vnus ex illorum numero Paulus fuit, qui ea bene vsus occasione, quam primum timore correptus petijt solitudinem, eam ut bonorum omnium sibi conciliatricem lubentissimo animo coluit, permansitq. vsque ad sextum Constantij filij Constantini Imperatoris annum: hic ille Paulus qui inter Anachoretas principem locum tenet: cuius res gestas S. Hieronymus disertè admodum copioseq. est profectus: qui cum sub Decio & Valeriano hunc ipsum dicat factum extorrem, ea de causa Valerianum apposuit, quod Decio in Persas proficiscente (ut dicemus) Valerianus Romæ Principis vicem ageret, & Christianos edictis exagitaret. Ceterum hoc ipso initio Decianæ persecutionis Paulum eodem quo alij, quos tradit Dionysius, tempore solitudinem profugum petijisse, quæ paulo post dicturi sumus facile demonstrabunt.

B Sed quæ idem S. Hieronymus in eius vitæ exordio de eiusmodi persecutionis acerbitate præfatur, hic attexere operæpretium ducimus: Multas (inquit) apud Ægyptum, & Thebaida Ecclesias tempestas sæua populata est. Voti enim tunc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti: verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat iugulare non corpora, & ut ipse qui ab eo passus est, Cyprianus ait: Volentibus mori non permittebatur occidi. Cuius ut crudelitas notior fiat, duo memoriæ causa exempla subiecimus. Perseuerantem igitur in fide martyrem & inter equuleos laminasq. victorem iussit melle perungi, & sub ardentissimo sole ligatis manibus post tergum resupinari; scilicet ut muscarum aculeis cederet, qui ignitas farragines ante superasset. Alium iuuenili ætate florentem in amænissimos hortulos præcepit abduci, ibiq. inter lilia candentia & rubentes rosas cum leni iuxta murmure aquarum serperet riuus, & molli sibilo arborum folia ventus præfringeret: super extructum plumis lectum resupinari; & ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quo cum, recumbentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, cœpit delicatis stringere colla complexibus: & quod dictu quoque scelus est, manibus attracta re virilia, ut corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi, & quo se verteret, nesciebat: quem tormenta non vixerant, superabat voluptas. Tandem cælitus inspiratus præcisam morfu linguam in osculantis se faciem expuit, ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superauit.

SEVITIA HV-
IVS PERSECV-
TIONIS:

C Per idem ergo tempus, quo talia gerebantur apud inferiorem Thebaida, cum sorore iam viro tradita post mortem amborum parentum in hæreditate locupleti Paulus relictus annorum circiter quindecim, litteris tam Græcis quàm Ægyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, Deum valde amans, & cum persecutionis procella detonaret, in villam remotiorem^a & secretiorem secessit. Verum

PAVLI PRIMI
EREMITA IN
EREMVM PRO-
FECTIO.

(Quid non, mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?)

a Virgil. Aen-
eid. 3.

D sororis maritus cœpit prodere velle, quem celare debuerat. Non illum vxoris lacrymæ, non communio sanguinis, non spectans cuncta ex alto Deus ab scelere reuocauit. Ad hæc instabat crudelitas, quæ pietatem videbatur imitari. Quod vbi prudentissimus adolescens intellexit: ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem præstolaretur, necessitatem in voluntatem vertit: ac paulatim progrediens, rursusq. subsistens, atque hoc idem sæpius faciens, tandem reperit saxeam montem, ad cuius radicem haud procul erat grandis spelunca, quæ lapide claudebatur: quo remoto, ut est cupiditas hominum occulta cognoscere, auidius explorans, animaduertit intus grande vestibulum, quod aperto desuper cœlo, patulis diffusa ramis vetus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens, cuius riuum tantummodo foras erumpentem statim modico foramine, eadem quæ genuerat aquas terra sorbebat &c.] hæc de fuga & loco, quem sibi Paulus ad habitandum delegerat, Hieronymus.

E Sed quod ait, tunc Paulum deserta petijisse, cum Cornelius Romæ, & Cyprianus Carthagine subiere martyrium: sic intelligendum est, eadem persecutione vrgente Paulum secessisse, quæ Cornelius & Cyprianus martyrio sublatis sunt: nam licet non simul regnarint Decius atque Valerianus, fueritq. breui aliquo pacis interstitio ea persecutio interrupta: tamen quod iisdem edictis quibus promulgata, etiam continuata ac iterum repetita fuerit, vna eademq. censetur, ac Decij pariter & Valeriani nomine dicta: quod alibi notauimus^b, & inferius etiam dicturi sumus. Ceterum ex Hieronymi sententia dicendum esse, hoc ipso Decij persecutionis exordio, Paulum factum extorrem, eius

QVO TEMPO-
RE PETIIT
EREMVM.

b In Rom. Mar-
tyrolog. die 10.
Aug. b.

eius auctoritate, perspicue declarabimus. Cum enim dicat, Paulū centesimum ac tertiumdecimum egisse ætatis annum, quo eum inuisens Antonius, ex hac vita decessit, cum Antonius tunc nonagenarius esset, quem vixisse idem tradit annum centesimumquintum; cumq. eiusdem Hieronymi testimonio id affirmatis in Chronico habeatur, decessisse Antonium anno vigesimoprimum Cōstantij, atque Paulo superuixisse annos quindecim: colligitur Paulum obiisse anno sexto Constantij absoluto & septimo inchoato, qui numeratur Christi annus trecentesimus quadragesimustertius: qua ratione cum (vt dictum est) eo anno quo Paulus obiit esset centum & tredecim annos natus, necesse est affirmare, hoc ipso anno ducentesimo quinquagesimotertio, ipsum fuisse ætatis annorum vigintitrium.

PAULI ÆTAS.

Tantum igitur abest, vt post hæc Paulus sub Valeriano solitudinem petierit: vt si quis affirmare velit eum quindecim annos natum (vt multi perperam Hieronymi sententiam interpretantur) in eremum concessisse: dicere opus sit, non sub Decio & Valeriano, sed sub Gordiano, quo tempore pax summa in Ecclesia erat, factum hoc esse. Quamobrem ætas illa Pauli annorum quindecim non ad tempus quo secessit in solitudinem referenda est, sed quòd tot annos tunc natus erat, cum parentibus fuit orbat; idq. manifeste significare voluisse Hieronymum illis verbis: Post mortem amborum parentum in hæreditate locupleti Paulus relictus est annorum circiter quindecim] Et quod proxime dixerat: Per illud tempus, quo talia gerebantur] ad ea esse referendum, quæ subdit: Cum persecutionis procella detonaret] quæ sane verba si alio accipias sensu, Hieronymum sibi ipsi repugnantem, atque mendacem (quod nefas est dictu) de numero annorum Pauli in eremum secedentis efficias. Sic itaque ex eiusdem Hieronymi sententia præstat dicere, ipsum annum natum decimumquintum parentibus esse orbatum: hocq. anno eius ætatis vigesimotertio, ipso primo persecutionis impetu exturbatum, rus paternum prius, indeq. confugisse in longe positos montes, nactaq. opportuna sibi ad institutum parata spelunca, quod superfuit vitæ vsque ad annum centesimum decimumtertium incognitum permansisse.

ORIGENIS CERTAMEN.
a Epiphani. hæref. 64.
b Euseb. lib. 5. cap. 32.

His de persecutione in Ægypto sub Decio facta narratis, reliquum est vt Origenis quoque attexamus certamen, quod Alexandria exhibitum esse, Epiphanio auctore traditur, de quo hæc Eusebius: Quot afflictionum genera & quàm graua Origeni hac turbulenta persecutionis tempestate contigerint, & quo pacto maleuola diaboli inuidia contra eum incensa (qui omnibus copijs tanquam hostis infestus enixe aciem aduersus illum instruebat, omnibus machinis, omni virtute & potentia contra eum dimicabat, & præter ceteros omnes ab eo illo tempore impugnatos, in hunc potissimum impetum faciebat) magis magisque aueretur: qualia etiam & quàm acerba pro Christi verbo & doctrina perpeffus sit vincula, quæ corporis tormenta, quæ supplicia ex catena ferrea in interioris carceris recessu collo impacta, & quo modo permultis diebus pedes ad compedes ligneos intrusi, quattuor foraminum interstitijs interpositis, distractione quadam distenti fuerint; quæ ignis & incendij oppositæ minæ, quas præterea ab inimicis inflicta carnificinas toleranter pertulerit: qualem exitum, dum iudex omnibus viribus & toto corpore (vt dicitur) instaret, vt vita eius ad doloris morsus amplificandos amplius protraheretur, eius res habuerint: denique quas post illa & quàm pias voces easq. plenas solatij ijs qui opis & auxiliij in rebus aduersis indigent, scriptis reliquerit: permultæ sunt illius epistolæ, quæ vere accurateq. commemorant] hucusque de Origenis certamine Eusebius.

ORIGENIS LAPSVS.

a Epiphani. hæref. 64.

Verum quo nã modo Origenes e vinculis elapsus sit: an quòd adueniente pace, sicut alij plures, solutus vinculis fuerit; an vero quòd (vt alij volunt) thus obtulerit: haud satis compertum habetur. Apud Epiphanium certe negationis eius turpissima illa ac plane nefanda affertur causa his verbis: Multa sunt fortia facta, quæ per traditionem referunt veteres de hoc viro. Sed non permanserunt ipsi quæ ad præmium consequendum pertinent, in finem: propter eminentissimam enim sanctitatem eius atque doctrinam, ad multam inuidiam deuenit; & per hæc magis irritabat eos qui illo tempore principalem potestatem administrabant. Per diabolicam vero malignitatem excogitauerunt malitiei operatores, quo modo turpitudinem viro impingerent, & plagam talem decernerent: ita vt in abusum corporis ipsius Æthiopem ipsi subornarent, aut sacrificare iuberent. Ipse vero non ferens diabolicæ operationis versutiam, proclamauit, vtrisque

A vtrisque rebus sibi propositis, sacrificare se potius velle: non tamen spontanea mente hoc potius perfecit, velut magna de hoc fama refert. Sed quandoquidem omnino confessus est, se facturum hoc esse, iniecto in manum eius thure, ipsum ad aræ rogam adduxerunt: atque sic a confessoribus ac martyribus tunc re cognita reiectus est. Verum in Alexandria hoc passus, & non potens ferre exprobrantium sannas, discessit: & Palæstinam, hoc est Iudææ terram, inhabitare elegit. Cum itaque peruenisset Hierosolymam, velut talis enarrator & eruditus vir, compellebatur a sacerdotibus in Ecclesia docere: Et cum multum coegissent ipsum hi qui Hierosolymis sacerdotium sanctæ Ecclesiæ administrabant: surrexit, & dictum Psalmi quadragesimi noni proloquutus, totam distinctionem præterijt: sic enim dicit Psalmus: Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? & complicitum librum deposuit, & cum fletu ac lacrymis confedit, omnibus simul cum ipso plorantibus] hæc apud Epiphanium de lapsu eius.

a Psal. 49.

Ceterum in libro illo qui Lamentationes, seu Pœnitentia Origenis inscribitur, quem tamen Gelasius adnumerat inter apocrypha, alia adumbratur potius, quàm describitur causa lapsus eius, cum dicitur: Tu nosti Domine, quia inuitus cecidi: volens alios illuminare, me ipsum obscuravi: nitens alios de morte ad vitam reducere, me ipsum ad mortem perduxit: volens alios repræsentare Deo, me ipsum a Deo separavi: volens enim pro pietate inueniri, contra pietatem inuentus sum: procedens enim contra iniquorum congregationes, & arguens; ibi pessimum diaboli errorem inueni: Nesciens certantium varias insidias, ad Dei eos cognitionem prouocabam. Igitur post multas scrutationes promiserunt mihi astutias infelici: Postquam vero profectus sum ab eis, diabolus eadem nocte transformatus in angelum lucis afferebat mihi: Diluculo exurgens perge, & persuade eis, & adduc eos Deo, si tibi verbum proposituri sunt: quòd si assenserint, sine vlla intermissione facito, nihil dubitans propter multorum salutem. Et rursus diabolus antecedens acuit contra me miserum consilia maligna, vel hypocrisès & dolos spargit in eis. Ego vero infelix valde diluculo de stratu exiliens nec orationem quidem consuetam implere potui: sed desiderans omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, me ipsum laqueis diaboli implicavi.

LUCTVS ORIGENIS.
b Gelasius in Concilio Rom. & in decretis de apocryph.

Abij igitur ad iniquos, & petens ab eis petitiones hæternas, nesciens & ad baptismum perueni. O cor obcæcatum! quo modo non recordaberis? O stulta mens quo modo non recogitasti? o indistincta discretio, quo modo non intelligebas? o sensus intelligentiæ, vbi dormiebas? sed ad somnum te diabolus prouocauit, & infelicem animam mortificauit: ligauit fortes meos, & abstulit scientiam meam, ligauit fortes meos, & vulnerauit me. Voce respondi, & maculatus sum: sine malo sic collocutus & maligna perpeffus sum. Consilium circa me erexit diabolus, & iniquam vocem contra me dimisit: Origenes (inquit) sanctificauit. O diabole quid fecisti mihi? O diabole, quo modo vulnerasti me? Flebam aliquando super Sampsonem, sed peiora perpeffus sum. Flebam super Salomonem, & deterius cecidi. Flebam super omnes qui peccauerunt, & in omnibus eius apparui. Sampsoni coma capitis deest: meo vero de capite corona gloriæ cecidit. Sampsonis oculi carnales obcæcati sunt: mei vero perforati & spirituales sunt. Sed illum mulier ad insidias perduxit: mea autem lingua ad ruinam peccati me traxit] hæc & alia Origenes amarissime lugens, si tamen eius lamentationes esse dixerimus. Sed quidnam illud crimen fuerit, haud ex verbis eius satis potest intelligi. nec quidem si ab hæreticis, an Gentilibus seductus sit, satis hæc indicant; quæ & ab recitata nuper ex Epiphanio historia procul abhorrent.

c Iudic. 16.

ORIGENIS LAPSVS EXCVSATIONES.

At qui sicut libellus iste a Gelasio (vt dictum est) velut adulterinus respuitur: ita etiam, an ea quæ ex Epiphanio recitauimus, vere ne sint ab Epiphanio scripta, vehementer dubito; quippe quòd compertum habeam Epiphanium alibi dum agit de Origene, ab his plane diuersa affirmare videri; dum hæc scribit in libro de Mensuris atque ponderibus: Floruit Origenes a temporibus Decij vsque ad Gallum & Volusianum] Cū enim hi successores Decij fuerint, quod dicit, floruit, haud debet intelligi (quod dici solet) vixit, sed splendorem gloriæ eius ex scientijs comparatum horum Imperatorum temporibus, eoq. sensu vsus ea voce videtur Epiphanius; nam si tum lapsus esset, haud floruit, ille dixisset. Sed confirmant hæc quæ sequuntur eiusdem Epiphaniij verba dicentis: Ceterum in persecutione a Decio facta & ipse Origenes multa passus, ad finem

testatur. Verum quòd ad Balylæ martyrium spectat, discrepare ab Eusebio videtur. A
Chrysofomus, qui eum non in carcere mortuum tradit, sed foras ductum ad cædem:
Qui quidem vnum proferens Balylam, vt omnes Gentilium errores impugnet, de
martyrio eius, & causa quæ ante præcesserat historiam texit, quam summam colle-
ctam hic subnectimus.

Tradit enim, Imperatorem Antiochiæ agentem Regis cuiusdam filium obsidem con-
tra ius gentium crudeliter occidisse, indeq. in Ecclesiã Christianorum, vt templo Dei in-
ferret iniuriam, contumeliose venisse, ac resistentem sibi intrepide Balylam nactum, cum
ceteris vinctum in carcerẽ trudi, ac denique ad supplicium duci iussisse: ipsum vero man-
dasse vna simul se cum catenis, quibus vinctus esset, sepulturæ dari. Ac demum de eo hæc
subdit: Extant etiã cum Balylæ cineribus compedes, Ecclesiarũ Præfectos omnes com-
monefacientes, vt vinciri, vt iugulari, vt quid vis pati oporteat: certe omnia prompto B
atque alacri animo ac magna item cum voluptate sustinenda, vt concedit nobis liber-
tatis ne leuissimam quidem partem prodamus, aut contaminemus] eum enim ductum
fuisse & iugulatum significare videtur, non autem in carcere obiisse: Regemq. illum
quem obiurgauit, & si non nomet, fuisse Decium, qui in Syriam profectus est aduersus
Persas bello decertaturus, potest intelligi: quòd contigisse putamus circa finem præsen-
tis anni, quo Decius illuc peruenit. Quæ vero tempore Iuliani Apostatæ in ossa S. Ba-
lylæ ad Daphnen sepulta debacchantis acciderint immensa prodigia, suo loco dicturi
sumus. At ad res gestas in Ponto sermonem conuertamus.

Hacitidem vrgente persecutione non sine diuino consilio Magnus ille Gregorius
Thaumaturgus (perinde ac Cypriano contigit) furorem declinans Gentilium debacchan-
tium recessit in solitudinem: quod & suis, vt idem facerent, persuasit. Id quidem Gre- C
gorius Nyssenus^a, vbi persecutionis acerbiter descripsit, sic ait.

Cum ergo tunc imbecillitatem naturæ vidisset vir ille Magnus, vtpote quòd multi
non possent pro pietate vsque ad mortem decertare: consuluit Ecclesiæ, vt parumper ce-
deret terribili irruptioni: dicens esse melius fugiendo suas conseruare animas, quàm
si starent in acie certaminum, essent ordinum fidei desertores. Et vt maxime persuasum
esset hominibus, nullum animæ afferre periculum, si fuga fidem seruarent: suo exem-
plo eis consuluit, vt secederent; ipse ante alios cedens vehementi periculo] hæc quidem
Gregorium diuino quodam instinctu, doctum & alieno periculo, magna suorum utili-
tate fecisse certissimum est. Nam (vt vidimus) immensus erat vbique lapsorum nume-
rus, quos furor persecutionis turpiter deiecerat, eorum scilicet quos non timor cautos
fecerat, sed præsumptio reddiderat frustra securos. Hæc quidem Gregorius suæ pru- D
denter suadens Ecclesiæ, nullius lapsum ingemuit.

At hæc Dei consilio ab eo facta esse, quæ subdit Nyssenus facile monstrant, dum ait:
Simul autem his quoque penes quos erat potestas, hoc maximo erat studio, vt illo tan-
quam duce exercitus expugnato, omnem fidei aciem frangerent, & dissoluerent. Et ideo
inimici magnopere studebant, vt ille in eorum veniret potestatem.

Ipse autem cum desertum quendam collem occupasset, secum habens eum qui ex Aedi-
tuo adductus fuerat ad fidem ab initio iam modo diaconatus gratiæ inseruientẽ. Cum
qui persequebantur, magna multitudine sequerentur eorum vestigia: a quopiã eis osten-
so loco in quo abscondebantur; alij quidem vallem colli subiectam circumseptam cus-
todiebant, vt ei nulla ex parte liceret effugere, si ad hoc esset conuersus; alij autem cum
in montem accessissent, & per omnem partem scrutantes iam Magno illi viro conspecti
fuerant, recta ad ipsum currentes. Ille autem cum iussisset ei qui erat cum ipso, vt staret
certa & solida in Deum fiducia, & ei suam crederet salutem: manus tendens ad oratio-
nem; & nec etiam si prope fuerint inimici, metu excutiatur fides. Præcepti autem
exemplum se præbuit diacono, fixo & stabili oculo cælum intuens, extensis manibus
recta figura. Et hi quidem in his erant.

Illi autem cum ad eos accurrissent, & omnem locum diligenter inspexissent, omnemq.
in rupe stationem, & omnem rupis accessum, & omnem a lacuna affectam concauita-
tem diligentissime scrutati essent: rursus in vallem redeunt, quasi metu eorum qui
scrutabantur ipse in fugam conuersus incidisset in manus eorum qui circumsidebant.
Postquam vero nec ab ijs est inuentus, nec erat apud illos, qui locum adspexerant, in
quo Magnus ille degebat, signis descripsit eum; in quo, affirmabant quæsitores, se ne-
minem

A minem vidisse nisi solas duas arbores a se inuicem parum distantes. Cum autem recess-
issent qui quærebant, relictus index cum illum Magnum offendisset in oratione & eum
qui cum ipso erat, & diuinum cognouisset præsidium, per quod illi eis visi sunt arbores,
accidit ad pedes eius, & verbo credit: & qui paulo ante fuerat persecutor, fit vnus ex
fugientibus.

Iis ergo longo tempore manentibus in solitudine (bellum enim inualefcebat aduer-
sus fidem) & grauius furente Præsidente in eos qui ad verbum pietatis accedebant; & om-
nibus in fugam conuersis. Quoniam nulla spes erat relicta, fore vt Magnus Gregorius
veniret in manus persecutorum: tunc omni sua rabie & acerbitate conuersa in reliquos
vbique per gentem scrutabantur omnes similiter viros, mulieres, & pueros quibus
Christi nomen erat venerabile: eosq. trahebant in ciuitatem, & replebant carceres,
B pro aliquo scelere intentantes in eos crimen pietatis: adeo vt nulli ex rebus publicis tunc
vacarent iudicia nisi huic tantum; quòd ijs qui tunc Imperium obtinebant erat curæ,
vt omnes contumelias & omnia tormenta quæ excogitari poterant, in eos inferrent,
qui fidem retinebant. Quo quidem tempore fuit omnibus longe euidetissimum, Ma-
gnum illum virum nihil consuluisse sine Dei numine: Nam cum se per fugam populo
conseruasset, erat commune auxilium omnibus, qui pro fide certabant. Sic vt enim
de Moyse^a audiimus, quòd ab Amalecitarũ acie procul remotus, per orationem ijs qui
erant sui generis dabat vires aduersus inimicos: eodem modo ille quoque animæ oculo
intuens ea quæ videbantur, diuinum inuocabat auxilium ijs qui decertabant pro fidei
confessione.

Cumq. aliquando vna cum ijs qui cum eo erant, pro more, Deum oraret: repente an-
gore & animi perturbatione plenus, aperte prætulit ijs qui aderant, a se spectaculum
videri alienum: seq. id ægre ferre, auresq. obstruere, tanquam sono aliquo ad eum perue-
niente. Et non exiguo interiecto interuallo, cum toto tempore quod intercessit, inflexi-
bilis mansisset & immobilis: tanquam propositum spectaculum bonum esset exitum af-
sequutum, ad suam redijt consuetudinem, & clara voce Deum laudauit: hymnum vi-
ctoriæ & gratijs agendis appositum pronuncians, quem sæpe audiimus David dicen-
tem in Psalmodia^b: Benedictus Deus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. b Psal. 125.

Ijs autẽ admirantibus, & vt ex eo scirent rogantibus, quòdnam fuerit hoc spectaculũ,
quod eius oculis subiectum est: fertur dixisse, se illo tempore magnum vidisse casum,
prostrato diabolo a quodam adolescente in certamine pro pietate. Ijs autem quod di-
cebatur adhuc ignorantibus: narrat eis apertius, quòd illa hora quidam nobilis adole-
D scens, maiori fretus auxilio, magnis sudoribus pro fide decertauit, a licitoribus productus
ad Præsidentem: nomen quoque adiecit, eum nominans Troadium: & quòd post multa,
quæ fortiter tulit tormenta, fuit martyrij corona redimitus. [Hæc q. ita facta esse, vt ipse
dixerat, ab eius diacono exploratum atque inuentum est: qui & crucis signo muni-
tus, & Gregorij precibus adiutus dæmonum præstigias, atque feroces eorum insultus
in balneo superauit. Cum autem Gregorius Nyssenus comitem hunc fugæ Gregorij
diaconum illum fuisse dicat, quem ex Aedituo ad Christi fidem conuerterat, atque in il-
lud Ecclesiasticum munus præ morum integritate & fide sincera cooptauerat: opportu-
num videtur, conscriptam ab eodem auctore de admiranda eius conuersione ad Christũ
historiam hic reddere, quòd sit omni acceptatione atque fide dignissima, & magnopere
Christi gloriam atque potentiam, idolorum vero patefaciat vanitatem. sic igitur ait.

E Cum e remota illa solitudine viam urbem versus conficeret, nox autem deprehendisset,
& cum vehementior pluuia retardaret: subit quoddam templum cum suis comiti-
bus. Erat autem illud templum insigne, in quo qui colebantur dæmones, ad Aedituos
aperte ventitabant, vt qui illic diuinarent, & responsa redderent. Cum autem subiisset
templũ cū suis comitibus: dæmones quidem confessim exterruit Christi nominis inuoca-
tione, figura autem crucis aere expiato, qui erat inquinatus nidoribus: illic mansit pro
more totam noctem in orationibus & hymnis decantandis vigilans: adeo vt esset in do-
mum orationis transformatum templum, quod propter cruorem victimarum & simu-
lacrata erat abominandum. Cum hoc modo totam noctem peregisset: mane rursus cœ-
pit ultra progredi.

Cum vero Aedituus mane consuetum dæmonibus cultum exhibuisset: apparentes ei
dæmones dicunt clamantes: Non licere eis templum ingredi propter eum qui illic man-
serat.

ferat. Is autem quibusdam piaculis vtens, & quædam sacrificia adhibens, per ea conabatur dæmones rursus in templo collocare. Postquam vero, eo nihil non experiente, erat ei labor irritus, cum dæmones non amplius pro more exaudirent eius vocationem: tunc ira percitus Aedituus Magnum illum virum offendit, omnes in eum minas aperte intentans: Se & eum ad magistratus delaturum, & manus illi allaturum, & audax eius cœptum Imperatoribus significaturum esse; quod cum esset Christianus & dijs inimicus, ausus sit templum ingredi, cuius ingressum esse auersatam, quæ in sacris operatur, potestatem; nec amplius in eis locis habitare, vt solebat, diuinantem dæmonum operationem.] hæc ibi.

DIVINA VIR-
TVS IN IDO-
LVM.

Haud sane absque diuina prouidentia factum esse reperitur, vt cum celebriora quæ erant in Orbe oracula (vt dictum est superius) diuina virtute sint muta reddita: aliquo interdum in loco (vt hic accidit) permiserit Deus idolum dare responsa. Nam id non ob aliam causam contigisse vidimus, nisi vt ex horum silentio postea Christi potenti virtute ipsè imperato: qui nam vocalia illa famosissima idola tacere fecisset, recentiori innotesceret experimento: simulq. Christi aduersus dæmones vis atque potètia nouis exemplis cunctis Gentilibus palam fieret; perducereturq. quodam modo dæmon sæpius certaturus in campum, vt de hoste deuicto atque prostrato Christus sæpe triumphans, Gentilitatem simul duceret sub crucis vexillo captiuam: quod & feliciter accidit. Sed cœptam de Aedituo narrationem ordine prosequamur.

Cum Magnus ille Gregorius temerariam & insolentem Aeditui iram eximia repressisset prudentia, & opposuisset omnibus eius minis verum Dei auxilium, & diceret se in eius qui pro eo pugnaret viribus tantam posuisse fiduciam: vt potestatem habeat expellendi dæmones vnde velit, & eos collocandi in quibus velit locis, & polliceretur se ea quæ diceret, iam esse demonstraturum: Admiratus Aedituus, & magnitudine potestatis obstupefactus rogauit, vt in his ipsis suam ostenderet potestatem, & rursus in templum reduceret dæmonia. Cum Magnus autem ille hæc audisset: rupit breuem quandam libelli particulam, & eam dedit Aedituo, in ea impressa quadam voce imperante dæmonibus: hæc autem verba continebat scriptura: Gregorius satanæ: Ingredere. Cum autem accepisset Aedituus libellum: altari imposuit. Deinde cum ei solitos obtulisset nidores & inquinamenta: rursus videt ea quæ prius viderat, antequam a templo essent exterminati dæmones.

ADITVVS
CREDIT.

Cum hæc autem facta essent: cœpit cogitare diuinam quandam virtutem esse in Gregorio, per quam visus erat esse potentior dæmonibus. Cum ergo eum esset rursus magno studio consequutus priusquam venisset in ciuitatem: rogauit ab eo, vt disceret mysterium, & quisnam esset ille Deus, qui sibi subiectam haberet dæmonum naturam. Cum autem paucis ei dixisset Magnus ille mysterium pietatis: ita affectus fuit Aedituus, vt verisimile est eum affici qui rebus diuinis initiatus; & opinatus est esse rem viliores & abiectiores, quam vt existimaretur Deus per carnem humanam apparuisse. Cum is autem dixisset eius rei fidem non confirmari verbis, sed eorum quæ fiunt probari miraculis: Aedituus ex adhuc quæsiuit miraculū. Deinde per id quod factum est, adductus est, vt fidei assentiretur] hæc Gregorius, qui & his addit narrationem immensi illius miraculi, quo ingens saxum precibus loco mouit, atque alio, vt libuit, transtulit; cuius etiam meminit Gregorius Papa in Dialogis^a. Inhærens posthac semper Aedituus lateri Gregorij, ab eoq. diaconus ordinatus, quanta vis esset in crucis signo, sæpius didicit experimento, sed hæc Nyssenens pluribus. Qui etiam quod ad persecutionem in Ponto excitatam pertinet, his quæ dicta sunt addit, passum quoque Comanæ ciuitatis Episcopum Alexandrum cognomento Carbonarium, de cuius admirabili electione actum est superius, consummasseq. per ignem martyrium, tradit. At hæc de persecutione in Ponto Neocæsareæ excitata satis: quæ autem ab eodem Gregorio fuerint instituta, reddita Ecclesiæ pace, dicemus inferius.

DECIVS PRO-
PICISITVR
ADVERSVS
PERSAS.

Hoc item primo sui Imperij anno Decius comparato exercitu bellum suscepturus aduersus Persas, reliquit Romæ Valerianum, cui ex Senatusconsulto (vt tradit Trebellius) summam contulit potestatem: sic enim illi Censuram tribuit, vt addiderit & legum scribendarum facultatem: indeq. accidit vt in edictis nomina inscriberentur Decij atque Valeriani: quorū nominibus extat edictum de persecutione aduersus Christianos in Actis S. Mercurij martyris, licet & Augusti nomen Valeriano legatur inditum, quod tamen potius

A potius additum postea, quam tunc inscriptum putamus. Vrbanam vero præfecturam (vt idem auctor refert) commisit Cornelio Sæculari, Prætoriam Marco Bæbio. Accidit autem vt dum traiceret exercitum in Orientem, appulsa vna ex nauibus in insula Chio, Isidorus Alexandrinus nobilis miles, quod Christianus esset, nec dijs sacrificaret, reus constitutus impietatis, a Numero tribuno sententiam capitis acceperit. Extant eius Acta^a, & quidem sincera. Ceterum quod ad Valerianum pertinet.

Hoc eodem anno vigesima septima die Octobris ex Senatusconsulto atque decreto Decij Imperatoris decreta est ei summa cum potestate Censura: Quod quidem Senatusconsultum a Trebellio Pollione in Valeriano descriptum, hic recitare ad Ecclesiasticæ historiæ elucidationem, operæpretium existimauimus: Duobus, inquit, Decijs Consulibus, sexto kalendas Nouembris die, cum ob Imperatorias litteras in æde Castorum Senatus haberetur, ireturq. per sententias singulorum, cui deberet Censura deferri (nam id Decij posuerant in Senatus amplissimi potestate) vbi primum Prætor edixit: Quid vobis videtur, Patres conscripti, de Censore deligendo? atque eum qui erat princeps cum Senatus sententiam rogasset, absente Valeriano (nam ille in procinctu suo cum Decio tunc agebat) omnes vna voce dixerunt, interrupto more dicendæ sententiæ: Valeriani vita Censura est. Ille de omnibus iudicet, qui est omnibus melior. Ille de Senatu iudicet, qui nullum habet crimen: Ille de vita nostra sententiam ferat, cui nihil potest obijci. Valerianus a prima pueritia Censor fuit: Valerianus in tota vita sua fuit Censor, prudens Senator, modestus Senator, grauis Senator, amicus bonorum, inimicus tyrannorum, hostis criminum, hostis vitiorum. Hunc Censorem omnes accipimus: hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis sanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis. Quæ cum essent sæpius dicta: addiderunt omnes, atque ita discessum est.

Hoc Senatusconsultum vbi Decius accepit, omnes aulicos conuocauit; ipsum etiam Valerianum præcepit rogari, atque in conuentu summorum virorum recitato Senatusconsulto: Felicem te, inquit, Valeriane Senatus sententia, immo animis atque pectoribus. Totius Orbis humani suscipe Censuram, quam tibi detulit Romana Respublica: quam solus mereris, iudicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis qui manere in curia debeant: Tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges: Tu censibus modum ponas: Tu vectigalia firmabis: diuides statum: respublicas recensebis: Tibi legum scribendarum auctoritas dabitur: Tibi de ordinibus militum iudicandum est: Tu arma respicies: Tu de nostro palatio: Tu de iudicibus: Tu de Præfectis eminentissimis iudicabis. Excepto denique Præfecto Vrbi Romæ, exceptis Consulibus Ordinarijs, & sacrorum Rege, & maxima virgine Vestalium (si tamen incorrupta permanebit) de omnibus sententias feres. Laborabunt autem etiam illi, vt tibi placeant, de quibus non potes iudicare. hæc Decius.

Sed Valeriano sententia huiusmodi fuit: Quæso, sanctissime Imperator, ne ad hanc me necessitatem alliges, vt ego iudicem de populo, de militibus, de Senatu, de omnipenitus Orbe, iudicibus, & tribunis, ac ducibus: hæc sunt propter quæ Augustum nomen tenetis: apud vos Censura defedit: non potest hoc implere priuatus, veniam igitur eius honoris peto, cui vita impar est confidentia, cui tempora sic repugnant, vt Censuram hominum natura non quærat] hucusque Pollio ex eiusmodi Senatusconsulto laudes texens Valeriani: quo magistratum illum coactus accepit, ac strenue exercuit: vtinam pie atque iuste: quippe qui Gentilitiam patriam superstitionem, quam ab ineunte ætate excollerat, restituere ex officio Censuræ laborans, in Christianos illius desertores se iniquissimum præbuit ac seuerissimum. Quamobrem actum est vt suo etiam nomine inscriberentur leges, & in Christianos promulgarentur edicta: adeo vt eadem persecutio vtriusque nomine, nempe Decij & Valeriani censeretur: eoq. nomine perseveraret in posterum; quod eo semel eorum qui iustissimi atque sanctissimi haberentur, persecutio nobilitata nominum titulo, quo religiosior ac iustior haberetur, eo licentius grassaretur in Ecclesiam Christi. Ex his igitur complures tricæ atque ambages soluuntur, dum plerique martyres in persecutione Decij & Valeriani vna passi leguntur, quos constat non simul eodē sed diuerso tempore imperasse: & quod nonnulli quos perspicuum est passos sub Decio, ipsè sub Valeriano martyriū pariter exegisse tradantur: & quos sustulit Valeriani

^a Apud. Sur.
die 5. Februar.
tomo 1.
CENSURA VA-
LERIANI ET
SVMMA PO-
TESTAS.

VALERIANVS
EX OFFICIO
SÆVIT IN
CHRISTIANOS

leriani persecutio, ijdem sub Decio & Valeriano passi legantur. Hæc qui non considerat, innumeris se ac plane insolubilibus implicet erroribus necesse est, ferriq. per deuia, atque multiplicibus viarum anfractibus distineri.

IESV CHRISTI
ANNVS
254.SEDES VACAT
ANNVSDECII IMP.
ANNVS
2.

Apud Me-
taph. die 1. Feb.
ACTA PIONII.

ACTA PIONII.

b Euseb. lib. 4.
c. 24. in fine.

CHRISTI Redemptoris anno ducentesimo quinquagesimo quarto, qui numeratur Decij Imperatoris secundus, a diuersis diuersi Consules ponuntur. Sed qui nobis magis probantur, illi sunt, quibus legitima Acta Pionij^a martyris, de quibus plura inferius, consignantur: nimirum Messio Quinto Traiano Decio tertium, & Grato secundum Consulibus. Elapso Decij Imperij anno primo, & secundo iam inchoato, adhuc dira persecutio vexabat Ecclesiam, tam in Oriente, vbi in expeditione Decius agebat, quam etiam in Occidente: inter alios autem qui hoc anno in Oriente passi sunt, magnopere celebratur Pionius Smyrnenis Ecclesie presbyter; cuius tunc robur pectoris sacerdotalis enituit, cum eius Ecclesie Eudemon Episcopus turpiter lapsus est. Exstat sincerissima eius Acta a Christiano homine qui tunc aderat, fidelissime scripta, atque illa ipsa, quæ in commentarium illum de Martyribus a se scriptum illata, Eusebius tradit. Esse enim eadē ipsa legitima, cum argumentum eorum ab eodem Eusebio^b collectū atque recitatum demonstrat, tum quā plurima alia quæ iisdem Actis contenta, simplicissimæ veritatis candore nitent, eruditus ac prudens lector intelliget: Quæ deterfero illo tantum puluisculo, quo (vt in antiquis pene omnibus accidit, ac ijs præsertim, quæ e Græco in Latinum translata sunt) leuiter aspersa, leuiori quoque emendatione exufflari conceditur, sunt omni acceptatione dignissima.

Contempseram illa fateor, cum primo intuitu in eis Pionium sub Decio passum legem, Eusebio (vt videbatur) refragante, qui sub Marco Aurelio & Lucio Vero Imperatoribus ipsius certamen recenset. Sicq. vt ingenue dicam, in senso primum animo ea legi, & auerso vultu cognoui, atque Aristarchi statera, quo ea improbarem potius quā probarem expendi. Sed cum inter legendum radij quidam ex eis simplicis & minimæ fucatae veritatis elucerent: ad ea accuratius cognoscenda omne studium adhibui. At tantum abest, vt ea inuenerim commentitia, ac proinde reiicienda putarim; vt eadem candida veritatis luce nitētia, & omni ex parte firma esse cognouerim: in eamq. potius sententiam adductus sim, vt existimem Eusebij scriptis errorem inesse, potius quā veritate periclitari.

Sed vndenam error illapsus sit, facile perspicere quisque poterit: Cum enim (vt idem^c ait Eusebius) in eodem libello Smyrnenis Ecclesie post descriptum Polycarpi martyrium, cum aliorum martyrum, tum Pionij Acta attexta essent, quibus diceretur eodem quo Polycarpus tempore Pionius esse passus: existimatum fuit (non puto ab Eusebio, qui eadem Acta satis habuit perspecta sed ab alijs) sub iisdem Imperatoribus, quibus Polycarpus, Pionium quoque pro fide certantem fuisse martyrio coronatum. Verum quæ Acta habent de tempore certaminis Pionij communi cum Polycarpo, quo modo accipienda sint, textus ipse declarat, sic habens: Vigesimalertia mensis Februarij die, cum sabbatum magnum instaret, natalis scilicet beati martyris Polycarpi, vrgente Decij Imperatoris persecutione, Pionius presbyter, & Sabina veræ pietatis studiosa, & Asclepiades, & Macedonia, & Linus Ecclesie catholice presbyter comprehensi sunt] hæc ibi. Ex quibus videas, quod dicebatur in epistola illa seu potius commentariolo Smyrneniū martyrum, Polycarpi, atque Pionij martyrium eodem contigisse tempore: longe aliter accipiendum fuisse atque acceptum videtur: nimirum quod Pionius ibidem loci, eodem quoque anni tempore, quo gentilis eius Polycarpus martyrium subierit. Hoc etiam modo Græcos omnes accepisse verba illa Eusebij: ijdē apertissimam atque certissimam fidem faciunt: dum in Menologio ex eorundem Actorum testimonio absque controuersia habent, Pionium sub Decio martyrium subiisse.

Sed cum testetur Eusebius^d Acta Pionij scripta fuisse in commentariolo illo Smyrnen-
sium

c Euseb. lib. 4.
cap. 24.

ACTA PIONII
EX EPISTOLA
LA SMYRNE-
SI V M.

d Euseb. lib. 4.
c. 24. in fine.

A sium martyrum: rursumq. se eadem intexuisse in libro illo quem de Martyribus scripsit: iamq. certum sit excidisse illum a multis frustra diutius perquisitum: non ab re fore existimo, si quæ ex eodem libro citato ab eo Smyrnenis Ecclesie instar epistolæ excepta sunt Pionij Acta hic referam: cum alioqui sicut non a nostro instituto, ita nec ab exemplo digrediamur Christianorum historicorum, qui interdum certa martyrum Acta (quod sæpe facit Eusebius) suis historijs attexuerunt: cum præsertim hoc vnum sit reperire certū fragmentum libri illius ab Eusebio de Martyribus scripti; id ipsumq. ab eo acceptum a libello Martyrum Smyrnenis Ecclesie, prout ex eisdem Actis hæc perspicue demonstrati contingit.

B Cum autem miserandum lapsum Eudemonis Smyrnenis Episcopi nonnullorum eius ciuitatis fidelium clades sit consequuta: ex aduerso Pionius eiusdem Ecclesie presbyter vna cum socijs gloriosa confessione fidem exulem restituere pro viribus conatus, tempore sollempnis celebritatis anniuersariæ diei natalis S. Polycarpi, aduersus impios certaturus in arenā descendit (erat illa dies ex maiorum institutione sollempnis) quæ vt eiusdem Smyrnenis Ecclesie testimonio vidimus^a, iam ab ipso consummati martyrij tempore fuerat illi decreta. Sed spontanea catena velut tessera militari, qua dignoscetur a refugis qui scutum turpiter abiecerunt, nobiliter insignitus Christum prædicans in medium prodijt. Sed hæc ipsa gratiora fient, si ex Actis ipsis eius martyrij in medium adducantur, quæ sic habent post alia enarrata a nobis superius de tempore passionis.

C Pionius^b igitur pridie natalis diei S. Polycarpi futurum præuidit, vt eo ipso die caperentur. Itaque cum simul cum Sabina & Asclepiade ieiunans, se postridie comprehensum iri prospexisset: sumptis tribus catenis connexis, colloq. suo, & Sabinae, & Asclepiadis iniectis, domi expectabat. Id autem fecit: tum ne ab amicis abducerentur: tum ne posset aliquis suspicari, se (vt reliquos) ad ea quæ idolis essent immolata, comedenda deduci velle: & vt omnes intelligerent, se statim in carcerem duci decreuisse. Cum igitur precationibus incubuissent, & sabbato sanctum panem & aquā cepissent (appellat sanctum panem hic, quæ adhibita cōmuni benedictione susciperent) superuenit Polemo Ædituus cum satellitibus suis, vt homines Christianos quæreret, eosq. ad immolandum idolis, & comedendum ex ijs quæ fuissent immolata, perducerent. Et Ædituus: Nostis plane decretum Imperatoris, quo vobis iubetur, vt dijs sacrificetis? Cui Pionius: Nouimus (inquit) mandata Dei, quibus imperat, vt ipsum solum adoremus. In Forum igitur, inquit Polemo, venite, & illic obtemperabitis. At Sabina & Asclepiades dixerunt: Nos Deo viuenti obtemperamus. Ducebat igitur eos, sed sine vi. Cum autem ire pergerent, viderunt omnes eos vincula gestantes: quamobrem re noua commotus populus celeriter concurrebat, & præ multitudine multa premebantur.

D Et cum in forum venissent, & in porticu ad Orientem sita ad portam duplicem constitissent, impletum est totum forum & superiores porticus tum viris Græcis atque Iudæis, tum etiam mulieribus (nam cum magnum esset sabbatum, feriabatur) quin etiam fundamenta, arcusq. conscenderant, vt spectarent. In medio igitur cum stetitissent: Satius est (inquit Polemo) o Pioni, vt quemadmodum omnes faciunt, vos quoque pareatis Imperatori, & simulacris immoletis, ne puniamini. At Pionius, extensa manu, hilari vultu causam suam defendit: Viri, inquit, Smyrnæi, qui & vrbis pulchritudine & melle Homericō (vt dicitis) gloriāmini, & si qui sunt inter vos Iudæi, audite me paucis perorantem. Audio vos risu gaudioq. eos qui transfugiunt (nempe a Christi fide ad idola) suscipere: perinde quasi ridiculum aliquid, ac leue sit id quod agunt, dum idolis sponte sacra faciunt. Atqui æquum erat, Græci, vt magistrum vestrum Homerum audiretis, qui hominum interitu lætari, pium esse negat. Vobis autem, Iudæi, Moses ita^c iubet: Si videris iumentum inimici tui cecidisse, & sub onere iacere, ne præterieris, sed ipsum excitato. Æquum enim erat vos Salomonem audire, qui: Si ceciderit (inquit^d) inimicus tuus, ne gaudeas, & calamitate ipsius ne extollaris. Ego enim magistrum meum audiens, mori malo, quā ab eius præceptis discedere: & totis viribus enitor, ne recedam ab ijs quæ primum didici, deinde etiam docui.

Quid est igitur cur nos crudeliter irrideant Iudæi? quamuis (vt ipsi dicunt) hostes eius essemus, homines tamen sumus. Præterea iniuria affecti, aiunt de nobis esse liberam loquendi facultatem. Sed quos affecimus iniuria? Quos occidimus? Quos persecuti sumus? Quos coegimus, vt adorarent idola? Putant ne similia esse peccata sua peccatis

a Apud Euseb.
lib. 4. cap. 24. in fine.

b Apud Me-
taph. die primo
Februarij.

ACTA PIONII
EX EPISTOLA
LA SMYRNE-
SI V M.

c Deuter. 22.

d Prover. 24.

Euseb. lib. 4.
c. 14. in fine.

tis eorum, qui nunc humano terrore adducti praeuaricantur? hęc & alia plura Pionius A
reprimens factum Iudaeorum Christianis insultantium: hęcq. plane illa, quibus intexta
esse ait Eusebius Acta Pionij^a, nempe ingenuam sermonis libertatē, & apologias coram
populo & magistratibus recitatas, & conciones ad docendū accommodatas cum beni-
gnitate erga eos qui ceciderant] quæ quisque vberius legere poterit in Actis eius, in qui-
bus integra posita sunt: vbi & post Pionij ad populum concionem, hęc habentur.

Cum verba illa Pionius repeteret: Deos vestros & auream statuam nolumus adorare:
duxerunt eos in medium sub dio: circumsteterunt autem quidam homines forenses vna
cum Polemone orantes atque dicentes: Nobis obtempera Pioni, morēq. gere, qui te diligi-
mus, vitaq. dignum ducimus propter morum probitatē atque modestiam tuam: iucun-
dum est viuere, & lucem intueri. Ego quoque (Pionius ait) vitam amabilē puto. Sed illud
est longe amabilius, quod optamus nos Christiani: lucem hanc iucundam & dulcē exi-
stimus: sed illam multo iucundiorē & dulciorē quæ verā est lux^b, quam nos cupimus
contēplari: hęc quidē omnia pulchra sunt, neque nos damnamus, odiove prosequimur
opera Dei: sed illa longe pulchriora atque præstantiora, quæ anteponimus] hęc sane
contestatur Pionius, quo se longe abesse a Marcionitis Deum creatorem & creaturam
pariter blasphemantibus demonstraret, nam & illi martyrium libenter subibant.

b Eccl. 11.
Ioan. 1. 3. &
8. & 1. Ioan.
1. & 1. Tim. 1

Circumforaneus autem quidam nomine Alexander homo improbus ait: Audi nos
Pioni. Cui Pionius inquit: Tu potius audi me: quæ enim tu scis, sunt mihi cognita: quæ
vero ego scio, eorum tu es ignarus] sic ipse secundum illud: Responde^c stulto iuxta
stultitiam suam. Volebat autem eum Alexander irridere, itaque cum ironia: Quid sibi
volunt (inquit) ista catenæ? Cui Pionius respondit: Ne per urbem vestram iter facien-
tes existimemur ad immolandum idolis, aut ad edendum ea quæ sunt illis immolata
proficisci. Atque adeo vt intelligatis, nos ne interrogari quidem velle; sed decreuisse,
non in forum, sed recta ad carcerem ire: & ne per vim nos comprehensos dimittatis,
sed cum vincula gestemus, trahatis. Sic eum Alexander illudebat. Cumq. rursus illi
multis verbis Pionium hortarentur; atque ipse sibi ita decretum & statutum esse respon-
deret, eosq. reprehenderet, & de his quæ sunt ventura, differeret: Alexander dixit:
Quid multis opus est verbis, cum viuere nequeatis? Sed cum populus vellet in theatro
conuentum fieri, vt plura illic audiret: quidam Ducis studiosi ad Polemonem Aedituum
accedentes ei persuaserūt, ne sineret in theatro populū conuenire, ne tumultus fieret, &
panis flagitaretur] moris nāque erat populū in vnū semel conuentū, suas necessitates
iunctis vocibus conclamare, ac interdū in magistratus iactare conuicia, ac turbas ciere.

c Prouer. 26

-OIT ATC
OTZNE ZHI
MAMME
MV

His auditis Polemo, si non vis (inquit) Pioni sacrificare, saltem in templum ingrede-
re. Hoc idolis, inquit, non expedit, vt illuc ingrediamur. Polemo vero: Persuade (inquit)
hoc nobis Pioni. At ille: Vtinam, inquit, possem vobis persuadere, vt fieretis Christiani.
Tunc illi risu soluto, dixerunt. Tu vero ne id feceris, ne viui comburamur: Grauius, &
acerbius est, inquit Pionius, post mortem igni comburi sempiterno. Arridenteq. Saba-
na, Aedituus & satellites eius dixerunt: Rides? Ita Deo placet, inquit illa: Christiani
enim fumus, & fide qui sunt in Christum firma atque constanti, risu ridebunt perpe-
tuo. Tu, inquit illi, quod non vis, patieris. Quæ enim dijs nolunt sacrificare, in-
prostitulū conijciuntur. At illa: Sancto (inquit) Deo id erit curā] Grauiissimum enim
hoc omnium solitum Christianis feminis irrogari supplicium, quod castitatis essent te-
nacissimæ, superius est sæpius demonstratum. At posthęc.

Pionium rursus Polemo sic allocutus est: Obtempera nobis Pioni. Respondit Pionius, E
Iussisti vt vel obtemperarem, vel plecterer: non obtemperabo, iube igitur plecti. Tunc
Aedituus Polemo: Sacrifica (inquit) Pioni. At ille Christianus sum. Quem, inquit Po-
lemo, Deum colis? Respondit Pionius: Deum illum omnipotentem qui fecit cælum
& terram & omnia quæ cælo & terra continentur atque omnes nos, qui nobis abunde
suppeditat omnia, quem per Verbum ipsius Christum cognitum habemus. Sacrifica
igitur, inquit Polemo, saltem Imperatori: Ego (inquit Pionius) homini non sacrifico:
Christianus enim sum. Deinde, cuncta scribente Notario: Quod, inquit, est tibi nomen?
ille respondit, Pionius. Tum Polemo: Christianus (inquit) es? Respondit: Sum profecto.
Cuius (inquit Polemo) es Ecclesiæ? Respondit Pionius, Catholicæ: nulla est enim alia
apud Christum] hæ sunt namque confessiones illæ sigillatim magna cum celebritate
habitæ, & aliæ quæ sequuntur, quas Actis Pionij intextas esse, Eusebius^d tradit.

d Euseb. ibid. li.
4. c. 14. in fine.

Tum

A Tum ad Sabinam accessit. Monuerat autem illam Pionius, & ab eo fuerat Theodota
appellata, ne ex nomine cognita, in manus impiæ ciuis iam dominæ suæ rursus incide-
ret: quæ imperante Gordiano, cum vellet Sabinam a fide abducere, eam vincitam in mon-
tibus relegauit, vbi clam victui necessaria ei a fratribus subministrabantur] Solitum in
Asia eiusmodi irrogari supplicium: Theclæ & aliorum Acta demonstrant; nam & illa hanc
demum condemnationem accepit. Post autem studiose curatum fuit, vt a dominæ ser-
uitute & a vinculis liberaretur. Primum autem cum Pionio versabatur, quæ etiam
in hac persecutione capta fuit. Dixit igitur huic quoque Polemo: Quo nomine voca-
ris? eaq. respondente, Theodota: Subiecit ille: Christiana es? Inquit, Christiana sum:
Cuius Ecclesiæ? inquit Polemo. Sabina respondit: Catholicæ. Tunc ait Polemo: Ec-
quem colis & veneraris? Deum (inquit illa) omnipotentem qui fecit cælum & terram
& omnes nos, quem nouimus per Iesum Christum Verbum ipsius. Mox Asclepiadem
interrogauit: Quo modo (inquit) appellaris? Asclepiades (inquit ille) Tum Polemo:
Christianus es? Respondit: Sum: Quem (inquit) veneraris? eaq. respondente: Chri-
stum Iesum. Est ne alius? Minime vero, inquit Asclepiades, sed idem ille, quem hi
dixerunt.

His dictis, in carcerem ducti sunt, tam ingenti multitudine consequente, vt forum
impleretur. Et dicebant quidam de Pionio: Quo modo qui semper erat pallidus: nunc
est facie ignea & rubicunda? Cum autem ipsum Sabina vestimento propter multitudinis
impetum teneret: quidam eam deridentes dicebant: Quam veretur ne ab eius vberibus
depellatur? Vnus autem quidam clamauit, inquiens: Si nolunt parere, supplicio affi-
ciantur. Cui Polemo respondit: Nobis non præcedunt fasces, neque secures, vt hanc
C habeamus potestatem. Alius dicebat: Ecce homunculum subducit ad immolandum,
(innuebat autem Asclepiadem qui nobiscum erat) Pionius dixit: mendacium loqueris:
neque enim id facit: Alij dicebant: Hic & illa dijs immolarunt. Pionius autem: Pro
suo quisque, inquit, dicit arbitrio: quid igitur ad me? Ego Pionius sum: Dicebant alij:
Quid prodest huic doctrina sua, cum ita se habeat? Hanc (inquit Pionius) vos doctrinam
didicistis, per quam & famem & cædem & alias calamitates experti estis. At ipse
quoque fame, quidam respondit, nobiscum laborasti. Sane, Pionius inquit, sed tamen
cum spe, quam in Deo positam habeo. Hęc illo dicente, sic a turba vexati sunt, vt parum
abfuerit, quin opprimerentur.

In carcerem igitur coniecti, & custodibus traditi sunt. Ingressi autem, Catholicæ
Ecclesiæ presbyterum & mulierem ex vico Carina nomine Macedoniam, & ex hæresi
D Phrygum quendam nomine Eutylianum illic inclusos offenderunt. Cum igitur essent
eodem in loco, custodes animaduenterunt ea quæ a fidelibus afferebantur, a Pionio
non recipi. Dicebat enim: Si cum pluribus egeremus, nemini graues eramus; quanto
minus accipere nunc debemus? Custodes igitur, qui ab inuisentibus munera solebant
accipere, eos in interiorē partem carceris coniecerunt, ne possent vllum solatium aut
consolationem recipere. At illi Deum collaudantes acquieuerunt: & quæ dari solita
erant, ipsis præbuerunt; adeo vt carceris præfectus admiraretur, & pristinum eos in lo-
cum vellet reducere: ipsi vero manserunt, dicentes: Gloria Domino: hoc enim nobis
prosperè successit; possumus namque libere philosophari, & precibus incumbere die ac
noctē. Multi autem ex Gentibus eos etiam in carcere visabant, & conabantur eos a
 proposito dimouere. Sed eorum responsa admirabantur. Introibant etiam illi qui
E per vim tracti fuerant ad immolandum, & magnum fletum excitabant: adeo vt in lu-
ctu & squalore singulis horis versarentur, præsertim propter illos quorum vitæ institutio
proba erat atque honesta.

Itaque illis visis, Pionius lugebat: Nouo, inquiens, afficior supplicij genere, membra-
tim concidor, dum video margaritas Ecclesiæ a porcis conculcari, & cæli stellas a cau-
da draconis in terram detrahi: Vineam^b quam dextera Dei plantauit, a filio porci sil-
uestris vastatam: vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam. Filioli mei^c,
quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis: Alumni mei, delicati mei am-
bulauerunt vias asperas atque difficiles. Nunc impij seniores insidias Susannæ tetende-
runt: nunc delicatam atque formosam retegunt, vt eius pulchritudine impleantur; &
falsum in illā testimonium ferant. Nunc Aman insultat] & cetera plura Pionius, sugillans
Eudemonem Episcopum lapsam & aliorum ruinæ ministrum. Hęc plane sunt illa quæ
de ipsius

a Apoc. 12.

b Psal. 79.

c Gal. 4.

^a Euseb. lib. 4. cap. 14. de ipsius benignitate erga lapsos ipsdem Actis contineri, vbi supra testatur Eusebius^a, & doctrina, qua illos ipsos admonuit ea oratione, ne finerentur a Iudæis in Synagogas deduci, quidq. illis respondere deberent, edocuit. Quæ omnia ipsdem Actis conscripta habentur.

^{al.} Antemon

Cumq. ea dixisset, & Pionius rogaret eos, vt e carcere egrederentur: Aedituus Polemo & Theophilus Magister equitum cum satellitibus & multa turba superuenerunt, atque dixerunt: Ecce Eudemon * Præful vester immolauit: Vos item obtemperate. Interrogabunt vos in templo Lepidus & Eudemon. Respondit Pionius: Eos qui in carcerem coniecti sunt, æquum est aduentum Proconsulis expectare: quid vobis partes ipsius arrogatis? Cum autem multa dixissent, discesserunt. Sed rursus cum satellitibus, & turba regressi sunt. Et Hipparchus cum dolo: Proconsul (inquit) misit, vt Ephesum adducamini. Veniat, respondit Pionius is qui missus est, & accipiat nos. Atqui princeps (inquit) sum, & arripiens illum, laqueumq. collo ipsius iniiciens, cum ita premebat, vt propemodum suffocaret. Tradidit igitur illum satellitibus, atque ita simul cum Sabina & reliquis socijs in forum deductus est. Cumq. magna voce se Christianos esse omnes contestarentur: humiq. seipse prosterneret, ne in idolorum templum induceretur: sex ministri Pionium rapere ita reluctantem, vt eius latera genibus comprimentes, manibusq. ac pedibus cædentes vix potuerint illum impellere. Sublatum igitur, atque clamantem gestarunt, humiq. ante aram deposuerunt, vbi adhuc adstabat Eudemon, qui idolis sacrificauerat.

Tunc Lepidus: Cur (inquit) vos, o Pioni, non immolatis? respondit Pionius: Quia sumus Christiani. Lepidus subiecit: Quem Deum colitis? Eum (inquit Pionius) qui fecit cælum, terram, mare & quæ in eis sunt. Quis igitur (inquit Lepidus) fuit crucifixus? Is (inquit Pionius) quem Deus Pater misit ad salutem mundi. Principes hic valde clamantes, riserunt; & Lepidus ipsum detestabatur. Clamabat autem Pionius: Pietatem, inquiens, colite, iustitiam obseruate: affectionis similitudinem cognoscite (nempe quod homines estis) legibus vestris parete. Nos puniendos censetis, quia non obtemperauimus: & vos item a legum vestrarum præscripto receditis. iubent enim, non vt cogatis, sed vt puniatis. Tum Rufinus quidam excellens eloquentiæ fama: Desine (inquit) Pioni, inanem gloriam aucupari. Ille autem respondit: Ista est tua dicendi facultas? isti tui sunt libri? Nonne hæc ab Atheniensibus Socrates perpeffus est? Nunc omnes sunt imperfecti, & cessatores, & pigri, & tardi, & ignaui? Socrates igitur, & Aristides, & Anaxarcus, & ceteri horum similes sententia tua inanis gloriæ studio ducebantur, quoniam & philosophiam & iustitiam & fortitudinem excolebant? Rufinus his auditis obticuit.

At quidam alius qui & mundi gloria præstabat, & Lepidus: Noli, inquiunt, Pioni, vociferari. Respondit ille: Ignem accendite, & ingrediemur. Terentius autem quidam e turba voce magna: Videtis (inquit) quo modo hic alijs quoque suadet, vt impij sint, nec dijs sacrificent? Tunc illis coronas imposuerunt, quas ipsi discerptas abiecere (sic enim coronatos sacrificare interdum Gentiles consueuissent, pluribus post alios docet Tertullianus^b) At minister publicus idolis immolatum accepit: nec tamen ad quemquam ipsorum ausus est appropinquare; sed illud in omnium conspectu comedit. Verum cum illi rursus clamarent: Christiani sumus. Non reperientes quid illis facerent, eos in carcerem reduxerunt. Turba autem eos illudebat, & verberabat. Et Sabine nescio quis dixit: Tu non potuisti in patria mori? Cui illa respondit: Quæ est patria mea? Ego sum Pionij soror. Terentius vero, qui tunc venationes curabat, ad Asclepiadem: Te (inquit) accusabo vt bestijs damnatum in munere gladiatorio filij mei. Cui Asclepiades: Non ob id, inquit, me perterrefacias. Atque in carcerem ducti sunt. Ingredienti autem Pionio quidam e satellitibus vehementer caput percussit, & vulnerauit. At ipse quidem patienti animo tulit: sed percussoris manus & latera sic inflammata sunt, et intumuerunt, vt respirare vix posset. Ingressi autem Deum collaudabant, quod aduersus inimicum & simulatorem Eudemonem fortes, constantesq. permansissent, & psalmis & precibus se confirmabant.

Post hæc autem Proconsul Smyrnæ venit, & Pionius adductus in iudicium, martyrio coronatus est. Quo modo autem res transacta sit, commemorabimus. Ante quartum Idus Martij Quintilianus Proconsul sedens pro tribunali, sic interrogauit. Quomodo vocaris?

^b Tertul. de Coron. milit.

^{st.} 3092

^{st.} 3093

^{st.} 3094

ULTIMA
ACTIO IN
MARTYRES.

A do vocaris? Respondit: Pionius. Proconsul ait: Dijs immolas? Respondit: Non. Proconsul: Quam, inquit, religionem, aut sectam colis? Respondit: Catholicorum. Quorum (inquit ille) Catholicorum? Respondit: Ecclesiæ Catholicæ presbyter sum. Proconsul: Tu ne (inquit) es doctor ipsorum? Respondit: Docui sane. Interrogauit: Cuius partis magister es? Respondit: Pietatis. Cuius (inquit) Pietatis? Respondit: In Deum Patrem, qui fecit omnia. Immola (inquit Proconsul) Respondit: Nolo: Deum enim oportet adorare. Omnes (inquit ille) adoramus cælum & deos, qui sunt in cælo. Cur aeri preces fundis? ipsi sacrificia. Respondit non aeri preces fundo, sed illi a quo factus est aer & cælum & quæ in eis sunt omnia. Dic (inquit Proconsul) Quis hæc fecit? Respondit: Non expedit dicere] quod non audirent, ac mox: Deus (inquit Proconsul) omnino, idest Iupiter, qui est in cælo: Rex enim est omnium deorum.

B Tacenti autem Pionio, atque suspenso dictum est: Immolas, an non? Respondit, Non. Et rursus cum vngulis torqueretur, dictum est: Resipisce, cur insanis? Respondit: Non insanio: sed Deum viuentem timeo. Proconsul: Ceteri (inquit) immolarunt, & viuunt, & recte sentiunt. Respondit: Non immolo. Proconsul, te inquit, collige; & consilium muta. Respondit: Non faciam. Dictum est illi: Cur ad mortem properas? Non ad mortem (inquit) propero, sed ad vitam. Quintilianus Proconsul: Nihil (inquit) eximium facis ad mortem festinans: Nam & qui nomen dant, ac describuntur, exigui lucelli gratia, morte contempta, cum bestijs pugnant. Et tu ex eorum vnus es numero: Quando igitur ad mortem curris: viuus combureris.

Ex tabella autem hæc verbis Romanis scripta sententia legebatur. PIONIVM SE CHRISTIANVM ESSE CONFITENTEM VIVVM IGNI COMBURENDVM **C** IVDICAVIMVS.] Consueuisset iudices ex tabella in reos sententiam recitare, eamq. non nisi Latinis litteris, exaratam, ob Romani Imperij dignitatem, alibi pluribus dictum est. Sed & de tabella illud Tertulliani aduersus Gentes^a: Denique quod de tabella recitatis; illum Christianum: cur non & homicidam?] Erat diuersa ab hac tabella, titulus damnationis, de quo in epistola martyrum Lugdunensium hæc leguntur^b: Cumq. vndique per amphitheatrū circumduceretur, tabula in qua Latinis litteris hæc inerat inscriptio: Hic est Attalus Christianus: illum præcedente] sed de sententia ex tabella alias.

^a Tertul. Apologet. c. 2.

^b Apud Euseb. lib. 5. c. 2.

Sequuntur Acta passionis eius, sic descripta: Cū igitur fidei studio alacriter in stadium venisset: vltro se vestimentis spoliavit. Deinde corporis sui decus & castitatem cogitans: ingenti repletus est gaudio, & in cælum suspiciens, ac Deo qui se talem conseruasset, gratias agens: super lignum se ipsum extendit, militiq. tradidit, vt clavis configeret] **D** Possumus & ex his discere crucifixionem fieri consueuisset in terra deorsum; ac deinde stipitem simul cum cruce affixo desuper eleuari, ac in excauatum foramen erigi. Cumq. confixus esset, ei rursus minister ait: Resipisce, atque sententiam muta, & auferentur clavi. At ille respondit: eos inesse sensi. Et cum paulisper cogitabundus mansisset: Idcirco (inquit) Domine festino, vt celerius resurgam, significans e mortuis resurrectionem. Eum igitur ligno fixum erexerunt.

Deinde etiam Metrodorū quendā ex secta Marcionistarū] Huius sectæ homines fuisse martyrij cupidissimos, quod a malo Principio carnem dicerent, ob idq. in eam sæuendū: pluribus demonstratum est superius. Sed rursus Acta: Erat autē Pionius a dextris, & Metrodorus a sinistris collocatus: vterque tamen Orientē versus spectabat. Cumq. materiæ, lignorumq. cumulus vndique congestus esset; & Pionius oculos clausisset; turba illū animam egisse suspicabatur: sed ipse secreto precabatur. Cumq. precandi finem fecisset, oculos aperuit. Itaque flamma sublimis ascendeat: cum hilari vultu postremum, Amen, pronuncians, ac dicens: Domine suscipe animam meam. Tanquam eructans, quiete & sine dolore expirauit, & Patri qui omnē sanguinem inique effusum, atque omnem animam iniuste damnatam, se pollicitus est saluaturum, spiritum tradidit. Tali digno effectus est exitu beatus Pionius: qui vitam suam ab omni crimine ac reprehensione liberā, integramq. seruauit: atque animum suum ad Deū omnipotentem, & mediatorem Dei atque hominum Iesum Christum semper propensum ac erectum habuit. Et magno incertamine victor existens, per angustam portam, in amplū magnumq. lumen peruenit.

At corona quidem ipsius in corpore est etiam comprobata: Etenim cū ignis extinctus esset: nos qui præsentibus eramus, talē ipsum vidimus, quale vigētis ornatq. pugilis corpus extitit. Siquidē & aures erant molles, & capilli in cute capitis inhærebant & barba, vt iu-

PIONII MARTYRIUM.

TEMPVS MAR-
TYRI PIONII.

uenibus primū pubescentibus, decore florebat, & facies eius gratia splēdebat admirabili, A
vt & Christiani magis confirmarētur in fides; & qui erāt a fide alieni, conscientiae stimulis
verberati, conterritiq. discederent. Hęc acta sunt Iulio Procuro Quintiliano Proconsule
magistratū gerente, Consule tertiu Messio Quinto Traiano Decio & Grato secundum,
Traiano Decio Augusto, ante quartum Idus Martias, more Romano, Asiae autem mo-
re, Septimi mensis vndecimo, die sabbati, hora decima (vt nos autem loquimur) Re-
gnante Domino nostro Iesu Christo. Cui gloria in saecula saeculorum. Amen.
Hactenus Acta, ab aliquo tunc Ecclesiae Notario conscripta, a Smyrnenſi vero Ecclesia
in libello Smyrnenſium martyrum collocata, atque ab Eusebio in librum quem de Mar-
tyribus scripsit, illata. Sed ex antiquioribus monumentis a Metaphraſte in lucem vin-
dicata, ac demum Latinitate donata, a nobis denique diligēti studio emendata sunt. Vti-
nam & cetera quae habentur gesta martyrum, sic pura atque sincera, nullius fucata B
eloquentiae penicillo extarent integra. Dum enim quidam ea periphraſibus exornare
curarunt: informia plane, ac veritate nutantia, fideq. dubia magnopere reddiderunt.
Quid autem de ceteris confessoribus actum sit, qui cum Pionio victi erant, remanet in-
compertum.

At quoniam perdifficile eſſet, omnes enumerare martyres, qui sub Decio passi sunt,
cum non omnium memoria fuerit litteris consignata; & quae scriptis sunt commēdata,
maiori ex parte, Diocletiani incendio deperierint: paucorum tantum quorum dies na-
talis tabulis Ecclesiasticis reperitur adscriptus, hic meminisse sufficiat. Præter illos enim
quorum anno superiori mentio facta est, passi sunt eadem vrgente persecutione in Asia
Apollonia, Lucius, Thyrsus, & Callinicus. In Lycia Chryſtophorus. Pergae Pamphiliae
Papias, Diodorus, Conon, & Claudianus, & eiusdem ciuitatis Episcopus Nestor, sub C
Præſide Pollione, cui a Pergensi Senatu aduersus eum eiusmodi scriptae sunt litterae.

LITTERAE SE-
NATUS PER-
GENSIS.

Eupator & Socrates, totusq. Senatus domino præstantissimo Præſidi salutem. Cū ad
tuam celsitudinem allata eſſent scripta diuina domini Imperatoris nostri: quibus iube-
tur, vt Christiani omnes a sententia male ipsis inita deducti, ad sacrificia perducantur:
humanitas tua nihil feuerē & perturbate, sed comiter & sedate omnia agere voluit. Ve-
rum hac lenitate parum effectū est: cum illi obstinatis animis edictum Imperatoris con-
temnant. Nam & iste rogatus a nobis & a toto Senatu, non solum ipse non cessit, sed
etiam omnes qui illi parent, eius tanquam principis sui exemplis animati, morigeros se
præbere edictis noluerunt. Et nos quidem isti persuadere non cessauimus, vt quemad-
modum iustissimi Principis litteris iubetur: ad templum Iouis accederet. Ille vero deos
immortales contumelijs & conuicijs proſcidit: sed neque ab Imperatoris licet absentis, D
minime ferendis iniurijs abstinuit, & in te eadem procacitate vsus est. Quamobrem
compulsus est Senatus eum tuæ exhibere celsitudini] hęc ad Pollionem Senatus, quae A-
ctis a martyrij eius continentur, & quidem legitimis. Nestor autem falso accusatus de
conuicijs in Principem dictis, cruci affixus illustre martyrium obiit. Graeca autem Acta
fideliora habentur.

a Apud Sur.
die 26. Febr.
tomo 1.MAXIMI CER-
TAMEN.b Apud Sur.
die 30. April.
tomo 2.

Ephesi quoque Asiae ciuitate qui primus passus est, Maximus fuit, cuius quidem certa-
men ex Actis eius a Notario tūc scriptis quam breuiter atque fideliter verbis ijs scriptum
extat b: Comprehensus igitur est & oblatus Maximus (erat homo plebeius negotij sui
curam gerens) & oblatus Optimo Proconsuli apud Asiam. Dixit ei Proconsul: Qui vo-
caris? At ille, Maximus vocor, inquit. Proconsul dixit: Cuius conditionis es? Maxi-
mus respondit: Ingenus quidem natus, seruus vero Christi: mei autem negotij curam E
gero. Proconsul dixit: Christianus es? Maximus respondit: Et si peccator, tamen
Christianus sum. Proconsul dixit: Cognouisti decreta inuictissimorum Principum quae
nunc huc allata sunt? Maximus respondit: Quanam illa? Proconsul dixit: Vt Chri-
stiani omnes relicta superstitione cognoscant verum Principem cui omnia subiacent, &
deos eius adorent. Maximus respondit: Iniquam huius Principis cognoui sententiam,
& ideo me palam ostendi. Proconsul dixit: Sacrifica ergo dijs. Maximus respondit:
Ego non sacrifico nisi soli Deo, cui me ab ineunte aetate sacrificasse gratulor. Proconsul
dixit: Sacrifica ne te faciam varijs tormentis affici. Maximus respondit: Hoc est quod
semper optaui, vt carens hac temporali & misera vita, perueniam ad sempiternam.
Tunc Proconsul iussit eum fustibus caedi. Cumq. caederetur ait Proconsul: Sacrifica Ma-
xime, vt ab his liber sis tormentis. Maximus respondit: Hęc non sunt tormenta,
quae

A quae pro nomine Domini nostri Iesu Christi inferuntur: a quo si recessero, vera & sem-
piterna me tormenta manebunt. Tunc Proconsul iussit eum in equuleo suspendi at-
que torqueri; & dicebat ei: Iam cerne stultitiam tuam: & sacrificia, vt vitam lucreris.
Maximus dixit: Lucrabor plane vitam, si non sacrificauero: nam si sacrificauero, per-
do eam: mihi vero nec fustes, nec vngulae, nec ignes tui vllum adferunt dolorem: quia
in me manet Christi gratia. Tunc Proconsul tulit in eum sententiam ita dicens: Ma-
ximum qui legibus animum noluit accommodare, vt magnae Dianae sacrificaret: in-
terrorem reliquorum Christianorum obrui lapidibus praecipio] hucusque ex Notario
exceptore. Subdit vero haec, qui ea exscripsit: Et raptus est confestim athleta Christi
a ministris diaboli, gratias agens Deo, qui ipsum dignum iudicasset certando superare
diabolum, perductusq. extra muros, lapidibus caesus, tradidit animam Christo] huc-
usque ibi. Peculiare Ephesijs fuisse, lapidibus in deos delinquentes obruere, illud Philo-
strati fidem facit: Caedite hunc lapidibus deorum inimicum] cum a meminit Apol-
lonij Ephesi agentis, id aduersus eum quem impostorem diceret proclamantis. Sed
& Timotheus eiusdem ciuitatis Episcopus ab Ephesijs Gentilibus lapidibus impetitus
martyrium obiit, vt eius martyrij Acta significant. Sunt & alia de his exempla:
Qui igitur apud eos habebantur sacrilegi, eiusmodi subijciebantur supplicio.

a Philostr. lib. 4
in vita Apoll.
Tyan.
DE SEPTEM
MARTYRIBVS
DORMIENTI-
BVS.

Sub eodem quoque Decio Imperatore accidisse Ephesi traditur, vt (quod multis pa-
riter eo tempore contigisse reperitur) saeuiente mirum in modum persecutione, com-
plices sibi ipsis timentes deserta loca petierint: & inter alios septem iuuenes timore per-
culsi in antrum fugientes, occluso a persecutoribus ostio, in Domino obdormierunt.
Vnde & nomen sunt consecuti, vt dicti sint, Septem dormientes: de quibus consule
C quae a nobis sunt notata in Romano Martyrologio. In Lycia quoque illustre fuit
Themistoclis martyrium b, qui pro sancto Diocetoro ad necem quaesito, se offerens:
equuleo tortus, raptus, & fustibus caesus, meruit coronari.

b Apud Sur. 30
April. to. 2.

Nicomediae vero in Bithynia Quadratus est passus c. Melitinae in Armenia Polyeu-
ctus. Nicariae Tryphon. In Creta Theodolus, Saturninus & socij, omnes decem
numero; necnon etiam Gortynae ciuitatis Cyrillus Episcopus, cuius Acta d quoque
extant aequae sincerae. In insula Cypro Conon. In Achaia Miron. Corinthi sex
martyres, passi sunt, nempe Codratus & socij.

c Martyr. Rom.
diuersis diebus.d Sur. tomo 4.
die 9 Jul.

Caesareae autem in Cappadocia inter alios insignes martyres Mercurius pro fide
Christi nobile certamen exegit: cum prius egregia nauata opera in bello aduersus
Persas, ab eodem Imperatore fuisset honoribus auctus, vt ordinum ductor fieret.
D Hic natus patre Gordiano Primicerio legionis Fretensis (alias Martensis) Christiana
fide imbutus, & angelica visione roboratus ingentem de Persis victoriam consequu-
tus; delatus a Catulo Consulari, quod Christianus esset, a Decio vocatus causam dixit
magna constantia: cuius rei occasione multa passus, demum capite truncatus, corona
martyrij insignitus de impietate & perfidia illiberalis Principis triumphauit. Hic ipse
sequenti saeculo, quo ostenderetur Sanctos martyres in caelis viuere, & in necessitatibus
eos inuocantibus praesto esse: pro Christiana religione aduersus apostatam Iulianum
pugnasse repertus est: sed de his suo loco opportunius.

Ibidem Caesareae quoque passi habentur Caesarius, Germanus, Theophilus & Vita-
lis, quorum memoria, vt aliorum nominatorum martyrum, habetur in Ecclesiasticis
tabulis adscripta singulis diebus, quibus eorum natalitia celebrantur. Abusus est
E Decius de Persis, quam est consequutus Christiani hominis ope victoriam: nam eam-
dijs acceptam ferens, in eorum contemptores Christianos acrius vindicauit: occisis qui
ia eius manus deuenerant Persis Christianis, Polychronio videlicet Episcopo Baby-
lonis, Parmenio, Elima & Chryſotelo presbyteris, diaconis Luca & Mucio, vi-
risq. nobilissimis Maximo & Olympiade, ac demum post longa vincula, Abdone,
ac Sennen Subregulis. Extant horum Acta, sed non nihil corrupta.

Ex eodem quoque Decij exercitu inter alios Christianos passi recensentur Paramon-
miles, alijq. eius socij trecenti septuagintaquinque, quorum apud Graecos memoria cele-
bris est. In eorum enim Menologio ipsi vigesima nona Decembris eorum natalem diem
agentes, hoc titulo eos celebrant: Hi fuerunt sub Decio Imperatore & Aquilio Præſide:
quos cum ad templum Isis Præſes ingressus immolaturus, iubēs eos hoc ipsum facere:
id cum illi renuerent, praecipit omnes occidi. Necatq. tunc sunt quos secum duxerat;

trecenti septuaginta viri. Cum autem id videret Paramon: magna exclamans voce dixit: Nefarium atque impium facinus video: scelestum istum tot viros iustos atque hospites, more pecudum iugulare. Hoc audiens Præses, statim Paramonem iubet interfici. Quod cum nesciret ille: in eo ipso loco in quo ambulabat, qui missi fuerant, eum opprimentes occiderunt. Hæc ibi. Passus quoque sub Decio reperitur Menignus Fullo, cuius quoque natalis dies descriptus est in tabulis Ecclesiasticis, & alij propemodum innumeri.

Agatha

Orbis quoque Occidentalis iisdem clarissimis sideribus instar cæli fuit egregie illustratus: nam præter illos quos Romæ, vel proximis locis, aut in Africa passos recensuimus: in Sicilia præclarissimum martyrium subiit Agatha celeberrima inter martyres, quæ sub Quinctiano Præsede Christum animo virili confessa, post alapas, carcerem, equuleum & contorsiones membrorum, post acerbissimam mamillarum abscissionem, volutationem in testulis & carbonibus: tandem in carcere, Deum precando, spiritum reddidit.

Ignoscat lector, si ingentia facta martyrum leuiter tantum attigisse potius, quam narrasse videamur: multosque ex ijs nomine tenus tantummodo recensuimus, sed & quamplurimos prætereamus: tum quod id alieni muneris esse sciamus (longe enim distant inter se Annales Ecclesiasticos posteris commendare, & singulorum Acta martyrum, Vitæque Sanctorum conscribere) tum etiam cum in ijs recensendis multæ interdum incidant difficultates, singulas enodare cum opus esset, longe longius ab instituto diuertendum esset, quod puto pareret lectori nauseam. Cui tamen iucundius esse putamus, si ijs tantum breuiter recensitis, atque calamo citato percursis, in Actis quibusdam martyrum a Notarijs publicis publice commendatis ipsum interdum libuerit detinere: quo ex ijs quæ exploratissima sunt, cetera etiam quæ non norit, intelligat.

At vero ut ad eosdem martyres tunc passos redeamus, quorum mentio viget in tabulis Ecclesiasticis: leguntur sub Decio pariter passi Formijs Albina: Anagninæ Magnus Episcopus & Secundina virgo: Camerini Venantius, Anastasius ac socij: Fulgini Felicianus: Perusiæ Florentius, Iulianus, Cyriacus, Marcellinus & Faustinus, & diuersæ die Felinus & Gratianus: Aretij in Tuscia Pergentinus & Laurentinus fratres: Florentiæ Minias: Rauennæ Fusca virgo cum Maura nutrice: apud autem Alpes Cottias Bassus Episcopus martyr exquisitorum tormentorum sæuitia celeberrimus.

Sed & Tolosæ in Gallia Saturninus eiusdem ciuitatis Episcopus, glorioso agone decertans, sacerdotalis vigoris egregium specimen exhibuit. Extant eius martyrij Acta: in quibus cum habeatur passus Decio & Grato Coss. hoc anno accidisse oportuit: nam prior Consulatus Decij vna cum Grato primum ante Philippi obitum contigit, quod nondum persecutio aliqua in Occidente Christianos vexabat. Hoc item tempore in Aquitania passus est Amaranthus. Sed quid moror singularum prouinciarum ac ciuitatum martyres recensere? cum (vt vno verbo cuncta perstringam) nulla regio fuerit, quæ subiecta Romano esset Imperio, cuique Christi fides affluisset, in qua non essent martyres, qui edictis Decij parere recusantes, ne fidem amitterent, præsentis temporis vitam prodegerunt quam libentissime? non ceteræ Galliarum partes, non Britannia, non Hispania, hisce trophæis victoriæ caruere. Sed de insignioribus quibusdam martyribus in Hispania passis sub persecutione Decij & Valeriani, agemus inferius opportuniori loco.

Verum si alicubi efferbuit Decij persecutio: Romæ certe in primis sæuissime, certum ac patens est argumentum, quod Romana sedes viduata pastore perseuerabat: cuius quidem veritatis certam atque exploratam in omnibus fidem facit Cypriani epistola cuius ante meminimus, sed anni huius exordio scripta ad confessores, qui iam annum in carcere Romæ peregerant, cum necdum Romanus Pontifex creatus esset: cuius electionis tempore schisma etiam eisdem tetigit confessores, quos dicta Cypriani epistola demonstrat antea inter se vnanimes fuisse atque concordēs.

Quo autem Cyprianus erga illos Romanæ Ecclesiæ presbyteros esset affectus animo, eadem epistola declarat his verbis: Vobiscum illic in carcere quodam modo & nos sumus: Diuinæ dignationis hortamenta vobiscum sentire nos credimus, qui sic vestris cordibus inhæremus: honori nos vestro charitas vestra indiuidua connectit: separari dilectionem spiritus non finit: Vos illic confessio, me affectio includit. Et nos quidem vestri diebus ac noctibus memores, & quando in sacrificijs precem cum pluribus facimus, & cum in secessu priuatis precibus oramus, coronis: & laudibus vestris plenam a Domino fauentiam postulamus] hæc Cyprianus.

Cypr. epist. 10 VACAT AD HVC SEDES ROMANA.

110001

8 00

1501 1001 1000

Porro

A Porro elapso, vt diximus, primo persecutionis anno, & secundo iam inchoato: sicut confessores detinebantur in carcere, ita & Cyprianus se continebat in latebris; cum necdum Romanus Pontifex crearetur. Meminit huius temporis Cyprianus scribens ad plebem de Felicissimo schismatico cum socijs ab Ecclesia separato, cum ait: Non suffererat exilium iam biennij, & a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio, &c.] intelligens plane de inchoato biennio: nam paulo superius satis indicat, nondum creatum fuisse Romanum Pontificem, cum ait: Cumque semel placuerit tam nobis, quam confessoribus & clericis Urbicis, item vniuersis Episcopis, vel in nostra prouincia, vel trans mare constitutis, vt nihil innouetur circa lapsorum causam, nisi omnes in vnum conuenerimus, &c.] quibus sane verbis cum Cleri tantum, nulla de Romano Pontifice facta mentione, interponatur auctoritas: satis liquet, adhuc cum illæ scriptæ sunt litteræ, Romanam Ecclesiam fuisse absque pastore. Dicere autem sedem vacasse toto biennio, pro monstro habetur, cum nullus vnquam id vel somniauerit: nec vt tam diu differretur, reddita hoc anno (vt demonstrabimus) Ecclesiæ pace, vlla prorsus causa præcesserit. Sic igitur Cyprianus biennium quod sui exilij nominat, illud tantum inchoatum, non autem expletum, est necessario intelligendum: immo nec quod diu antea coeptum esset, quandoquidem se eas litteras scribere testatur, ante Paschatis celebritatem. Qui autem biennium illud expletum putat, innumeris se tricis obuoluit, nec quo modo se illis expediat (vt ipse testatur) inuenit. Nominat Cyprianus spontaneum suum recessum, exilium, ea fortasse ratione, quod, vt ait, proscriptio illud fuerat subsequuta. Reliquos autem qui de electionis Cornelij tempore soluendi supersunt nodi: inferius, temporis & rerum gestarum disposito ordine, suo loco explicabimus.

VACANTE AD HVC ROM. SEDE CVM CLERO AGITVR. Cypr. epist. 40

B At quod de oborto schismate hoc tempore in Ecclesia Carthagenensi & tota pene Africa, auctore Felicissimo, eadem epistola Cyprianus testatur: eius quoque verbis, vt res gesta est, enarremus. Erat hic, vt superius dictum est, Felicissimus, qui magnopere eiusdem Cypriani electioni fuerat aduersatus. Nam de eo hæc idem Cyprianus ait: Hoc enim quorundam presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset: dum coniurationis suæ memores, & antiqua illa contra Episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum & Dei iudicium venena retinentes instaurant veterem contra nos impugnationem suam, & sacrilegas machinationes insidijs solitis denuo renouant] hæc ipse.

Pamel. in vita Cypr.

SCHISMA IN ECCLESIA AFRICANA.

Cypr. epist. 40

C Qui igitur ab ipso Cypriani sedis exordio eidem refragari coeperant: in omnibus postea aduersum eum obniti, cientes vndique turbas, non destiterunt, quamlibet captantes occasionem: nam cum (vt dictum est) confessores idem Cyprianus leuiter corripuisset, quod se nimis faciles exhiberent aduersus Ecclesiasticam disciplinam, ante opportunum tempus lapsis pacem dandam esse contēdentes: tunc ille cum suis omnē lapidem mouit, vt ipsos confessores a Cypriano diuelleret. Id quidem ipse ad eosdem scribens testatur cum ait: Nunc apparuit Felicissimi factio vnde venisset, quibus radicibus & quibus viribus staret. Hi fomenta olim quibusdam confessoribus & hortamenta tribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo, nec Ecclesiasticam disciplinam cum fide & quiete iuxta præcepta Dominica continerent, ne confessionis suæ gloriam incorrupta & immaculata conuersatione seruarent.] Addidisse insuper, vt lapsos in Cyprianū iisdem prouocarent, quos ille reconciliare distulerat vsque ad reddita Ecclesiæ pacem, ostendit. nam subdit. Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confessorum mentes, & contra sacerdotiū Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse: nunc se ad lapsorum pernitiē venenata suā deceptione verterunt, vt ægros & faucios, & ad capienda fortia consilia per calamitatē ruinæ suę minus idoneos & minus solidos a medela vulneris sui auocent] & paulo post.

DE FELICISSIMO SCHISMATIS AVCTORE

Cyprian. ead. epist. 40.

D Persecutio hæc est alia & alia tentatio: & quinque isti presbyteri nihil aliud sunt, quam quinque primores illi qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, vt fidē nostrā subruerent, vt gracilia fratrum corda ad letales laqueos præuaricatione veritatis auerterent. Eadem nunc ratio, eadē rursus euersio per quinque presbyteros Felicissimo copulatos ad ruinā salutis adducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christū, eundē Christū quē negauerat, deprecetur: post culpā criminis tollatur & poenitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat] hos vt caueant admonet Cyprianus tā stantes quam lapsos cum subdit: Nemo vos Christianos ab Euangelio Christi rapiat: nemo filios Ecclesię de Ecclesia tollat: pereant sibi soli, qui perire voluerunt. Extra Ecclesiā soli remaneat, qui

MAGNA TENTATIO PERSECUTIONI CONIVNCTA.

de Ecclesia recesserunt] ac demū : Persecutionis istius nouissima hæc est & extrema tentatio, quæ & ipsa cito Domino protegente trāsibit, vt repræsenter vobis post Paschæ diē cū collegis meis : quibus præsentibus, secundum arbitrium quoque vestrum, & omnium nostrum commune consilium, sicut semel placuit, ea quæ agenda sunt, disponere pariter, & limare poterimus. Si quis autem poenitentiam agere, & Deo satisfacere detrectans, ad Felicissimi & satellitum eius partes concesserit, & se hæreticæ factioni coniunxerit : sciat se postea ad Ecclesiam redire, & cum Episcopis & plebe Christi communicare non posse] hæc Cyprianus ad suos de Felicissimi schismate.

Inter hæc autem idē Felicissimus quos suis addixerat partibus, & in dies magis adiciebat, seorsum Ecclesiā statuens, & altare erigens, colligebat in monte quodam. Cuius conatibus vt Cyprianus obuiam iret, misit in eas partes Caldonium & Herculanium Episcopos, Rogatianum atque Numidicum presbyteros, quos vicem suam acturos Vicarios constituit^a : quibus in mandatis dedit, vt pauperum curam agerent, atque singulorum nomina scriberent: quod eo factū puto consilio, ne illos egentes Felicissimus ab Ecclesia in suam communicationem abriperet. Sed inter hæc addidit ad pristina noua scelera Felicissimus, impediens in primis eiusmodi debitorum expunctionem, ac singulorū descriptionem, idq. magistratibus sæcularibus secum adhibitis : adiecit his insuper, vt a communicatione pronunciaret extorres omnes qui secū non communicarēt in monte. His igitur & alijs nefandis sceleribus ab homine perpetratis Cyprianus prouocatus^b : qui se hætenus patientia continuerat : excommunicationis sententia eum perculit, de qua ad Episcopos Caldonium & Herculanium, necnon ad Rogatianum atque Numidicum presbyteros his verbis agit.

Cumq. ego vos pro me Vicarios miserim, vt expungeretis necessitates fratrum nostrorum sumptibus : si qui etiam vellent suas artes exercere, additamento quantum satis esset, desideria eorum iuuaretis : simul etiam & ætates eorum & conditiones & merita discerneretis; vt iam nunc ego cui cura incūbit, omnes optime nossem, & dignos quoque & humiles & mites ad Ecclesiasticæ administrationis officia promouerē : ille intercesserit, ne quis possit expungi; neve ea quæ desiderauerā possent diligenti examinatione discerni: comminatus sit etiam fratribus nostris qui primi expungi accesserant, potentatu improbo & terrore violento, quod secū in monte non communicarent, qui nobis obtemperare voluissent. Cumq. post hæc omnia nec loci mei honore motus, nec vestra auctoritate & præsentia fractus, instinctu suo quietem fratrum turbans, proripuerit se cum plurimis, ducē se factionis & seditionis principem temerario furore contestans: in quo quidem gratulor plurimos fratres ab hac audacia recessisse, & vobis acquiescere maluisse, vt cū Ecclesia matre remaneret, & stipendia eius Episcopi dispensante, perciperent: quod quidē & ceteros pro certo scio cum pace facturos, & cito ab errore temerario recessuros.

Interim cum Felicissimus comminatus sit non communicaturos in monte secum, qui nobis obtemperassent, idest qui nobis communicarent : accipiat sententiam quam prior dixit, vt absentū se a nobis sciat : quando ad fraudes eius & rapinas quas dilucida veritate cognouimus, adulterij etiā crimen accedit: quod fratres nostri graues viri deprehendisse se nunciauerunt & probaturos se asseuerarunt. Quæ omnia tunc cognoscemus, quando in vnum cum collegis pluribus, permittente Deo, conuenerimus. Sed & Augendus qui nec Episcopum nec Ecclesiam cogitans, pariter se cum illius conspiratione sociavit : si vltra cum eo perseverauerit, sententiam ferat, quam ille in se factiosus & temerarius prouocauit. Sed & quisquis se inspirationi & factioni eius adiunxerit : sciat se in Ecclesia nobiscum non esse communicaturum, qui sponte maluit ab Ecclesia separari. Has litteras meas fratribus nostris legite, & Carthaginem ad Clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, quicumque se Felicissimo iunxerunt]

Sententia autem promulgata a Caldonio Episcopo scripta ad collegas Herculanium, Victorem, Rogatianum atque Numidicum presbyteros aduersus Felicissimū & ei communicantes sic se habet : Abstiniimus^c communicatione Felicissimum & Augendum, item Repostum de extorribus, & Irenem Rutilorum, & Paulam Sarcinatricem, quod ex annotatione mea scire debetis. Item abstiniimus Sophronium, & ipsum de extorribus Soliassum Budinarium] ita ipse.

Hinc cœpta omnium malorum origo : conflatum enim hoc tempore schisma in Ecclesia Africana, ram altas fixit radices, vt nec multis sæculis valuerit quouis studio atque arte

A arte conuelli, quin sæpe ramis excisis ex veteri trunco nouis germinibus pullulantibus, indies magis magisque infelicius fuerit propagatum. Vides hic Montensium schismaticorum primam originem ac nominis primū ortum nempe a Felicissimo, qui colligere cœpit suos in montibus eiusque esse nominis prima hic elementa formata, quod & illi sunt æmulati, qui postea ex Donati schismate temporibus Constantini ac filiorum, Montenses sunt appellati, quod sicut isti in montibus delegerint habitare, de quibus suo loco dicturi sumus. Ex hac pariter Felicissimi infelicissima officina impius Nouatus primus auctor malorum prodijt, qui eandem dissensionis pestem (vt demonstrabimus) in Urbem inuexit. Horum quoque germen, sed & amplissimus propagator Donatus fuit. Vnum ergo portentum tot genuit monstra, & Felicissimus vnus tot infeliciū casuum auctor extitit. Verum eorum quæ a Felicissimo gerebantur (licet ipse se non palam proderet) inuentius erat & impulsor Nouatus Episcopus, qui Cypriano inuito, Felicissimum (vt ait^a) diaconum ordinauerat, quem idem auctor appellat Nouati satellitem : quomobrem cum opportunum sibi visum est tempus, Nouatus qualis esset, cum se ostenderet : accidit, vt Felicissimi nomen velut obscurum exoleuerit, & Nouatus schismaticæ factionis (vt erat) antesignanus ab omnibus nominaretur. Quo modo autem Nouatus pariter ac Felicissimus schismatis propagandi causa sese in Urbem intulerint, paulo post dicemus.

Inter hæc autem, viuente adhuc Decio, & alijs in locis ac Romæ potissimum Ecclesiam persequente (quo modo nescimus) in Ecclesia Africana, vt a S. Cypriano fuerat propheticæ ante prænunciatum, radius quidam pacis post atros persecutionis nimbos affulsit. Multa quidem accidere potuerunt, vt de populo Africano Decius benemereri videri vellet, & fortasse illud: quod cum barbarorū ea prouincia pateret incurribus, bellum quo Gētiles aduersus Christianos hætenus dimicassent, necessitate compellente, fuerit in Barbaros conuertendū. Quamplurimos sane ex Africa populos fuisse his ferme temporibus abductos a barbaris, atque captiuos ductos, Cypriani epistolæ, de quibus inferius, fidem faciunt locupletissimam. Siue hac igitur quam certiore putamus, siue alia qualibet de causa : certum illud est, hoc anno ante Paschæ tempus, Africana Ecclesiæ redditam esse pacem. Quam tamen viuente adhuc Principe, minus tutam & sui ortu inuidiosam existimans Cyprianus: scripsit ad suos (quod diximus) post Paschæ suum reditum consultius differendum: eiusdemque suæ post pacem moræ, ad Clerum scribens, eandem affert rationem, sic dicens: Optans cito ad vos venire, vt desiderio tam meo, quam vestro & omnium fratrum satisfiat: oportet nos tamen paci communi consulere, & interdum quamuis cum tædio animi nostri deesse vobis; ne præsentia nostri inuidiam & violentiam Gentilium prouocet, & simus auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus. Quando ergo vos scripseritis, rebus compositis, me venire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad vos veniam] post hæc autem vt interea pauperum curam gerant, inculcat.

Cum hæc in Africa agerentur, qui semel per suos cathedrā contra cathedram Nouatus diro schismate collocarat: quo infelicia germina in transmarinam quoque Ecclesiam propagaret, Romam se contulit: vt nactus occasionem vacantis sedis, eam Ecclesiam dolis atque insidijs appetere aggrediretur: conaturus in primis aliquos sibi communicatores conciliare, sicq. plurimos decipere, ac denique omni studio eniti, vt aliquem ex ijs quos sibi conciliasset, & quem a suis partibus stare sciret, in sedem euehendū Pontificiā procuraret, ac proinde sic conflatū schisma consolidaret: hacq. arte fedi Cypriani tanquam hominis foris stantis negotium facesseret, insidiareturq. Tanti igitur sceleris ipse primarius architectus, ad componendos dolos ac fallacias construendas peritissimos secum duxit artifices. Sed præter sententiam accidit, vt citius quam putaret Cornelius Pontifex crearetur. Jam non ferenda amplius videbatur tanta non solum Romanæ, sed totius Catholici Orbis Ecclesiæ importuna adeo atque molesta viduitas: quod nimirū lapsorum ingens numerus præ foribus staret, ac sollicitius instaret, vt in Ecclesiam reciperetur. His igitur alijsq. exigentibus causis, quantumlibet persecutio adhuc vigeret, & Principem scirent suo ipsorum conatui obnitentem: tamen coeuntibus simul Romanis clericis quorum id erat officij, summa animorum consensione eligunt in Christianæ religionis Pontificem Cornelium Romanum ciuem ex patre Castino.

a Cypri. epist. 38

b Cypri. epist. 38

SENTENTIA
EXCOMMUNICATIO
NIS IN FELICISS.c Apud Cypri.
epist. 39.MONTENSIVM
ORIGO
VNDE.DE PACE RED
DITA ECCLE
SIAE AFRICA
NÆ.

b Cypri. epist. 38

NOVATUS
SCHISMATICVS
INNOTESCIT.

CORNELIVS PAPA.

a Cypr. epist. 52
CORNELII
ELECTIO
QUALIS.

Qualis autem hic fuerit, & quo modo in Romanum Pontificem electus, idem Cyprianus^a ad Antonianum scribens narrat his verbis: Venio iam nunc, frater charissime, ad personam Cornelij collegæ nostri, ut Cornelium nobiscum verius noveris, non de malignorum & detrahentium mendacio, sed de Domini Dei iudicio qui Episcopum fecit & Coepiscoporum testimonio, quorum numerus vniuersus per totum mundum concordantem unanimitate consensit. Nam quod Cornelium charissimum nostrum Deo & Christo & Ecclesiæ eius, item confacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat: non iste ad Episcopatum subito peruenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotij sublimem fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tum deinde Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit, nec ut ceteri quos arrogantia & superbiæ suæ tumor inflat, inuasit: sed quietus & modestus & quales esse consueuerunt, qui in hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenitæ sibi & custodiæ verecundiæ, non ut quidam vim fecit, ut Episcopus fieret, sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus exciperet. Et factus est Episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in Vrbe Roma aderant: qui ad nos litteras honorificas & laudabiles & testimonio suæ prædicationis illustres de eius ordinatione miserunt. Factus est autem Cornelius Episcopus de Dei & Christi eius iudicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis quæ tunc adfuit suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est cum locus Petri & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret: quo occupato, de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foris fiat, necesse est; nec habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet vnitatem] hæc de electione Cornelij Cyprianus.

ELECTIO
ROM. PONT.
QUOMODO
FIERI SOLITA

Ex quibus sane qualiter fieri soleret olim Romani Pontificis electio (cuius ritum, obortus sæpe schismatibus, sæpius mutari contigit, ut omnis temeritati aditus præclusus vndique foret) expressum satis habetur: nimirum quod diuinum præcedere soleret iudicium atque suffragium, Deo quem vellet eligi signo aliquo admonente, Apostolico more, de quo pluribus tomo primo Annalium, cum de Ecclesiasticis ordinationibus ex traditione Apostolica prouenientibus actum est. Qui igitur videretur Dei iudicio præelectus, coacto presbyterio (hoc enim nomine tunc sacra illa comitia dicebantur) rogabantur singulorum sententiæ, eorum itidem testimonium explorabatur qui plebis totius vicem repræsentarent. Admittebantur æque ad eadem Comitium, si qui aderant tunc in Vrbe Episcopi cum prærogatiua suffragij. Quæ omnia acta esse in electione Cornelij, quæ ex Cypriano recitata sunt, aperte declarant.

b Cypr. epist. 52

c Cypr. epist. 42

d Cypr. epist. 68

Aderant tunc in Vrbe Episcopi sexdecim, ut ipse scribit ad Antonianum^b, inter quos ex Africa erant duo tantum Pompeius ac Stephanus, quorum ipse^c meminit: nam Caldonius & Fortunatus postea a Cypriano Romam sunt missi. Quod vero ad plebis in electione officium spectat: sic aderat, ut de ordinandi ante acta vita testimonium ferret, non autem quod ferendi suffragij ius haberet: id enim Cyprianus alibi^d docet his verbis: Videmus de diuina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe præsentem, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur] hæc ipse pluribus, suffragium ad clerum, iudicium vero, quod idem est quod testimonium, ad plebem referens, licet hoc ipsum alibi appellet quoque suffragium^e.

e Cypr. epist. 52.

TEMPVS ELE-
CTIONIS COR-
NELII.

f Cypr. epist. 52.

Antequam autem de oborto post Cornelij electionem schismate agamus: illud in primis peruidendum est, in quæ tempora Cornelij sedes inciderit, idque eiusdem Cypriani testificatione intelligamus. Ad Antonianum^f ergo scribens, postquam ea quæ de electione Cornelij dicta sunt enarrauit, hæc addit: Tum deinde post Episcopatum non ex ambitu, non extortum, sed de Dei qui sacerdotes facit voluntate susceptum, quanta in ipso suscepto Episcopatu suo virtus? quantum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos simplici corde & perspicere penitus, & laudare debemus: sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei, fanda atque infanda comminaretur: cum multo patientius & tolerabilius audi-

ret

ret leuari aduersus se æmulum Principem, quàm constitui Romæ æmulum sacerdotem. Nonne hic, frater charissime, summo virtutis & fidei testimonio prædicandus est? Nonne inter gloriosos confessores & martyras deputandus, qui tantum temporis sedit, expectans corporis sui carnifices & tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium aduersus edicta feralia resistentem, & minas & cruciatus & tormenta fidei vigore calcantem, vel gladio inuaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerent, vel quolibet inaudito genere poenarum viscera eius & membra laniarent? Etiam si maiestas Domini protegentis & bonitas, sacerdotem quem fieri voluit, factum quoque protexit: tamen Cornelius, quantum ad eius deuotionem pertinet & timorem, passus est quidquid pati potuit: & tyrannum armis & bello postmodum victum prior sacerdotio suo vicit] hucusque Cyprianus, plane significans, viuente adhuc Decio, & persecutione Romæ furente, Cornelium creatum fuisse Pontificem, & ut puto, mense Aprili: nam nondum tempore electionis eius celebratum fuerat Concilium in Africa, quod hoc anno mense Maij collectum fuisse, idem Cyprianus affirmat ad ipsum Cornelium^a scribens. Rursus vero eum non fuisse creatum ante Paschale tempus, eiusdem Cypriani litteræ, instante Paschate, ad suos datæ, quibus post Pascha spondet aduentum suum, satis demonstrant: cum eo tempore adhuc sedem Romanam vacare significat, dum de ijs quæ in causa lapsorum ab eodem tunc Clero statuta essent, in testimoniū adducit: dicturus proculdubio de Romano Pontifice, si tunc creatus fuisset. Sic igitur eo tempore, quod a Paschate vsque ad mensem Maij interlapsum est, creatum fuisse Cornelium, certum est.

a Cypr. epist. 55.

Ab electione vero Cornelij haud longum post temporis spatium, Decium Imperatorem bello victum, extinctumque esse: idem Cyprianus ad Antonianum^b ipso Cornelij sedis exordio, post conflatum schisma a Nouatiano, scribens quæ nuper recitauimus, de interitu Principis satis expresse affirmare videtur illis verbis: Tyrannum armis & bello postmodum victum prior sacerdotio suo vicit] qui & in libro quem scripsit de Lapsis, plane testatur^c diuina ultione Decium fuisse extinctum.

c Cypr. libro de
Lapsis in princ.
DECI IMP.
ANNI.
d Euseb. lib. 9.
cap. 1.

Ex his itaque apparet veriore atque certiore esse de annis Decij sententiam dicentium ipsum regnasse annum vnum, & secundum inchoasse per aliquot menses. Id quidem Eusebius^d in primis tradit in historia, affirmans Decium nequaquam regnasse biennium: idem quoque in Chronico, ubi solet tempora distinctius enumerare, imperasse ipsum tradit anno vno & mensibus tribus: quippe qui regnare cœperit mense Ianuario, & euoluto anni circulo, desierit mense Aprili, atque adeo annum vnū & tres menses exegerit in Imperio. Cassiodorus etiam idem cum Eusebio sentiens, eundem anni vnus ac trium mensium numerum in Chronico ponit. Qui autem secus senserunt, decepti videntur, quod secundum numerum Decij Consulatum annos etiā Imperij numerarint: parum attendentes, in quod tempus primus, & in quod secundus eius Consulatus inciderint. Quod si tribunitia potestas eius in nummis, vel alijs antiquis inscriptionibus tertio vna cum Consulatu eodem numero aucto repetita habetur: id accidit quod anno ante Philippi necem, ut dictum est, ab exercitu Imperator est appellatus, cum etiam tribunitiam potestatem ex more consequutus est. Videas & nostræ huic Chronologiæ annos Christi quoque optime respondere, dum Decij exitum, & Galli ac Volusiani ingressum anno Christi ducentesimo quinquagesimo quarto signamus: quod ipsum Eusebium quoque fecisse, eius Chronicon fidem facit.

Quod vero ad Decij obitum spectat, quantumlibet optimi Principis specimen edidisse se visus sit, quippe qui eam sibi apud suos æstimationem comparasset, ut Traianus cognomento dici mereretur, atque ob eam causam de Republica optime meritis charus omnibus esset: Christiani tamen sanguinis effusi reus, viciscente numine, haud diu in Imperio viuere meruit, sed meritis poenas dedit, dum aduersus Gotthos Mœsiam & Thraciam infestantes decertans, a Treboniano Gallo Limitanei exercitus in Mœsia agentis duce proditus, extincto filio, ipse equo salutem captans, in profundam paludem incidens, ab ea confestim absorptus, nusquam amplius visus est. In quem iure Constantinus Imperator in oratione quam habuit ad sanctum Episcoporum coetum, his verbis inuehitur: Abs te, Deci, iam sciscitari volo: qui aliquando iustorum laborem insectatus es, qui Ecclesiam odio habuisti: qui poenam sancte pieque degentibus irrogasti: quid crudelitatis iam post hanc vitam patras? immo vero quibus & quam acerbis calamitatibus ipse quasi irretitus teneris? tuam porro miseram & infelicem conditionem satis declarauit

DECI OBITVS

declarauit illud temporis interuallum, tanquam inter vitam & mortem interpositum, A cum ipse in agris Scythicis vna cum omnibus copijs prostratus, Imperium Romanū omnium ore celebratum Getis ludibrio & despectui obiecisti] hæc in Decio Constantinus.

Hic addere non præterimus, in antiquioribus omnibus Martyrologijs die decimo octaua mensis Octobris inter Sanctos adscriptam haberi Tryphoniam vxorem Decij Cæsaris, eandemq. sepultam in cœmeterio apud S. Hippolytum : Decij iunioris hanc fuisse coniugem non autem Decij senioris eius patris, cuius vxor dicta reperitur Herennia Salustia, notauimus in Romano Martyrologio.

Sed cum morte Decij plane reddita esset pax Ecclesiæ; & frequens lapsorum turba, quæ expectare iussa erat pacis tempus: glomeratim, vt reciperetur in Ecclesiam, festinās accurreret : Cyprianus id absque delectu fieri, præter disciplinam & dignitatem Ecclesiasticam esse ratus; indecensq. existimans pulsantibus indistincte ostium aperire, quod B non nisi vere pœnitentibus patere soleat : præter id quod verbis, quos potuit admonere non prætermisit, scriptis quoque eorundem salutis & Ecclesiasticæ cœsuræ maiestati consulere non destitit. Elucubrauit igitur tunc commentarium illum de Lapsis, cuius exordio de pace reddita, & gratiarum actione Deo agenda sic habet.

Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesiæ reddita est: et quod difficile nuper incredulis ac perfidis impossibile videbatur : ope atque vltione diuina securitas nostra reparata est: in lætitiâ mentes redeunt, & tempestate præssuræ ac nube & caligine discussa, tranquillitas & serenitas refulserunt. Dandæ laudes Deo, & beneficia eius ac munera cum gratiarum actione celebranda: quamuis agere gratias nostra vox nec in persecutione cessauerit: neque enim tantum inimico licere potest, vt non qui Dominū toto corde & anima & virtute diligimus, benedictiones eius & laudes semper & vbiq. cum gloria prædicemus. Exoptatus votis omnium dies venit, & post longæ noctis horribilem, tetramq. caliginem, Domini luce radiatus mundus eluxit] Post hæc autem recensens martyrum gloriosos triumphos, & confessorum infractam animi virtutem atque constantiam: lapsorum miserabilem stragem, ac tristia funera deplorat; qua etiam narratione de admirandis prodigijs, quæ in nonnullos qui præuaricati a pietate fuerant persecutionis illius tempore contigerunt, memorandam in hæc verba attexit historiam.

Si incredulis quibusdam minor fides est futurorum : vel præsentibus terreantur. Ecce eorum qui negauerunt, quæ supplicia conspiciamus? Quos eorum tristes exitus flemus? Nec hic esse sine pœna possunt, quamuis nec dum dies venerit pœnæ. Plectuntur interim quidam, quo ceteri corrigantur: exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Vnus ex his, qui sponte Capitolium negaturus ascendit : postquam Christum negauit, obmutuit : Pœna inde cœpit, vnde cœpit & crimen; vt nec rogare iam posset qui verba ad precandam misericordiam non haberet. Alia in balneis constituta (hoc enim crimini eius & malis deerat, vt & ad balneas statim pergeret, quæ lauacri vitalis gratiam perdidisset) illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit; lanauit dentibus linguam, qua fuerat vel pasta impie, vel loquuta: postquam sceleratus cibus sumptus est, in perniciæ suam rabies oris armata est : ipsa sui carnifex extitit, nec diu superesse postmodum potuit: doloribus ventris & viscerum cruciata defecit.

Præsentem ac teste me ipso, accipite quid euenerit. Parentes forte fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt : sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt : relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quo populus confluebat, quod carnem nec dum posset edere per ætatem : panem mero mixtum, quod tamen & ipsum E de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater: Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoracione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sedenim puella mixta cum Sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda iactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indicijs conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi vero sollempnibus adimpletis, calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus ceteris locus eius aduenit : faciem suam paruula instinctu Diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus : in corpore atque ore violato Eucharistia permanere non

A non potuit : sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit : tanta est potestas Domini, tanta maiestas : secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt : sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. hoc circa infantem, quæ ad loquendum alienum circa se crimen nec dum habuit ætatem.

At vero ea quæ ætate prouecta & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepit : non cibum, sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena letalia, inter fauces & pectus sanguinem admittens : angi, & anima æstuante concludi postmodum cœpit : & præssuram non iam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatum conscientie crimen : quæ fefellerat hominem, Deum sensit vltorem. Et cum quædam arcam suam in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire : igne inde B surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius qui & ipse maculatus, sacrificio a sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere : Sanctum Domini edere, & contrectare non potuit : cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documento vnus ostensum est, Dominum recedere, cum negatur : nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur. Quàm multi quotidie pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immundis spiritibus adimplentur? Quàm multi vsque ad insaniam mentis exordes, dementiæ furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per Orbis multiformes ruinas, tam delictorum pœna sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa.]

Hucusque de prodigijs Cyprianus : quibus admonere voluit lapsos, & ad pœnitentiæ lacrymas inuitare, atque irrationalē eorum impetū coercere. Ad quos inter multa hæc quoque: Confiteantur singuli, quæ so vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est] & cum multis vt pœnitentiam verā ac plenam agant, inculcet : qualis esse debeat demum declarat his verbis : Orare oportet impensius & rogare : diem luctu transigere : vigilijs noctes ac fletibus ducere : tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare : stratos solo adhærere cineri: in cilicio & sordibus volitari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitum: post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgatur: elemosynis frequenter insistere, quibus a morte animæ liberentur] hæc & alia de his plura Cyprianus, sed generatim tantum. Quæ vero cuilibet lapso pro qualitate delicti D specialis infligenda esset punitio : in proxima synodo, Episcoporum omnium consensu, æqua lance librata, constituta est.

Restituto igitur, vt dictum est, Carthagini Cypriano : quod iam ante litteris pollicitus fuerat, commemorationes sanctorum martyrum oblatione sacrificij incruenti vna cum suis sollempniter celebrasse, aliosq. sacræ discipline ritus restituisse, qui persecutionis furore videbantur intermissi, putandum. Nam id quidem olim ad suos scribens a sæpe sponderat, & de natalijs martyrum celebrandis (quorum dies migrationis vt exacte a suis notarentur admonuit) illud addiderat : Quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus.] At vt videas vnus Ecclesiæ catholicæ eandem quæ in Occidente, in Oriente quoque consuetudinem viguisse : quod Cyprianus in Africa : id ipsum erga sanctos martyres præstiterunt Episcopi in Oriente, & inter alios S. Gregorius Thaumaturgus Episcopus Neocæsariensis in Ponto : qui & ipse perinde ac fecerat Cyprianus, hac vrgente persecutione in solitudinem secesserat : redditaq. ob Decij mortem Ecclesiæ pace, rediens Neocæsaream eadem de martyribus curauit, quæ Cyprianus Carthagine. Quanam autem ea fuerint pieratis officia, & erga sanctorum martyrum celebritatem impensa studia, Gregorius Nyssenus^b, qui res ab eo gestas egregie profequutus est, narrat his verbis.

Ceterum cum iam auxilio diuino tyrannis illa dissoluta esset, & pax rursus humanam vitā excepisset; per quam expeditum erat & liberum omnibus abunde propositum studium erga numen diuinum : Gregorius descendit rursus in vrbem, & omni circa regione vndique peragrata, & perlustrata, additamentum & quasi corollarium studij erga numen diuinum instituebat : apud omnes vbiq. populos sanciens, vt nomine eorum qui pro fide decertassent, dies festi atque sollempnes conuentus celebrarentur. Cumq.

QVID S. CYPRIANVS CVM LAPSI.

PRODIGIA DE LAPSI VISA.

LAPSI CONVENIENS PœNITENTIA.

NATALITIA MARTYRVM.

^a Cypri. epist. 39

^b Nyssenus in vita Gregor. Thaum.

Cumq. alij in alium locum corpora martyrum deduxissent: per anniuersarij circuli ambitum congregati lætabantur, in honorem martyrum ferias agentes] Addit ab eodem fuisse permissum, in iisdem martyrum sollempnitatibus paulo indulgentius exhilarari, quo his detenti ex pietate institutis officijs, a spectaculis Gentilium abstinerent.

GALLVS E T
VOLVSIANVS
IMPP.a Apud Euseb.
lib.7.cap.1.

Extincto iam Decio vna cum filio, idem qui supra Caius Vibius Trebonianus Gallus inuasit Imperium, filiumq. Volusianum postea collegam sibi asciscens, Augustum creauit. Qualis autem Ecclesiæ status sub iisdem Imperatoribus fuerit: Dionysius Alexandrinus qui hæc omnia præsens spectauit oculis, in epistola quam scripsit ad Hermmamonem significat, primo scilicet tempore horum Imperij Ecclesiam Dei a persecutione quieuisse, postea autem iterum fuisse vexatam.

CONFESSORES
FACTI SCHIS-
MATICI.

b Cypri.epist.51

Certe quidem creatione Volusiani quieuisse etiam Romæ persecutionem sub Decio concitatam: illud argumento est, quod qui detinebantur in carcere confessores, vinculis soluti, liberi abire permissi sunt. Qui tamen (o infortunium, & rerum humanarum in viris sanctis etiam inconstantia) a Nouatiano decepti, conflato schismati vim maximam addidere, vt S. Cyprianus ad eos redeuntes ad Ecclesiam scribens, testatur his verbis: Postquam vos de carcere prodeuntes schismaticus & hæreticus error excepit: sic res erat, quasi vestra gloria in carcere remansisset. Illic enim resedisse vestri nominis dignitas videbatur: quando milites Christi non ad Ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum Ecclesiæ laude & gratulatione venissent] Iam enim Nouatum ex Africa Romam venisse ad conflandum (vt in Africa fecerat) in Ecclesia Romana discordias, nuper attigimus. Verum quoniam ab eo, velut e fonte, malorum omnium fluxit origo: quisnam hic esset, quibusve compositus moribus, quos secum duxerit, & quid demum egerit, diligentius est perquirendum.

c Cypri.epist.49

d Cypri.epist.49

Fuisse Nouatum in Africa Episcopum, ex eo certum deducitur argumentum, quod de eo S. Cyprianus tradit, fuisse ab ipso ordinatum diaconum Felicissimum: ad Cornelium enim de eo scribens hæc ait: Qui isthic aduersus Ecclesiam diaconum fecerat, illic Romæ Episcopum fecit] Cuius autem Ecclesiæ Episcopus fuerit, haud compertum habetur. Qualis porro hic esset, idem Cyprianus eadem quoque epistola ad Cornelium egregie sane describit, his verbis: De Nouato nihil inde ad nos fuerat nunciandum: cū magis per nos vobis debeat Nouatus ostendi, rerum nouarū semper cupidus, auaritiæ inexplebili rapacitate furibundus, arrogantia & stupore superbi tumoris inflatus, semper istic Episcopis male cognitus: quasi hæreticus semper & perfidus, omnium sacerdotum voce damnatus: curiosus semper, vt prodat: ad hoc adulatur, vt fallat: nunquam fidelis, vt diligit: fax & ignis ad conflanda seditionis incendia: turbo & tempestas ad fidei faciendā naufragia: hostis quietis, tranquillitatis aduersarius, pacis inimicus] & post multa, quæ suo loco dicemus, addit: Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecuniæ quoque Ecclesiæ denegatæ: has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conspiciamus. Pater etiam eius in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus: vterus vxoris calce percussus, & abortione properante in parricidium partus expressus.]

AITIJAT
147ATTJNOVATI
SCHISMA.

Cur autem ab Ecclesia descuerit, mox subdit inquires: Hanc conscientiam criminum iam pridem timebat: propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & communicatione prohiberi, pro certo tenebat: & vrgentibus fratribus, imminabat cognitionis dies, quo apud nos causa eius ageretur, nisi persecutio anteuenisset: quam iste voto quodam euadendæ & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commisit, & miscuit: vt qui eijci de Ecclesia & excludi habebat: iudicium sacerdotum voluntaria discessione præcederet, quasi euasisse sit pœnam præuenisse sententiam] & quod eadem epistola superius dixerat, de eius ex Africa in Urbem aduentu, sic ait: Idem est Nouatus, qui apud nos primum discordiæ & schismatis incendium seminauit: qui quosdam istic ex fratribus ab Episcopo segregauit: qui in ipsa persecutione ad euertendas fratrum mentes, alia quædam persecutio nostris fuit. Iste est qui Felicissimum satellitem suum, diaconum nec permittente me nec sciente, sua factione & ambitione constituit, & cum sua tempestate Romam quoque ad euertendam Ecclesiam nauigans, similia illic & paria molitus est, a Clero portionem plebis auellens, fraternitatis bene sibi cohærentis, & se inuicem diligentis concordiam scindens] hæc Cyprianus.

Quod autem ad Felicissimum a Nouato ordinatum diaconum spectat, diuersus videtur

videtur est hic ab illo Felicissimo, qui sedi Cypriani aduersatus, schismaticusq. auctor factus est: nam ille Cypriani presbyter iam fuisse dicitur. Præterea cum duæ inter se contrariæ essent sectæ schismaticorum: Felicissimus ille sententiæ Nouati aduersarius erat, quod diceret, lapsos omnes absque pœnitentiæ mora recipiendos.

a Cypri.epist.40

Romam cum Nouatus venisset, Nouatianum presbyterum Romanum ob Cornelij electionem inuidiæ stimulis agitatam, & animo auersatum inueniens: coepit vna cum illo aduersus Cornelium agere, atque alios quoque quoscūque posset ab eius communicatione retrahere, multa de illo falsa iactare, cum confessoribus quoque in carcere adhuc detentis in illum obloqui ac falso quodam pietatis intuitu probos etiā illi infensos reddere conatus est. Machinabatur hæc primū secreto Nouatianus atque Nouatus: ambo Nouates & ad res optimas quasque statutas innouandas, ac inuertendas egregie comparati.

NOVATVS ET
NOVATIANVS.

Sed de ijs illud in primis commonendum: similitudine nominum factum, vt nonnulli antiqui scriptores, alterum pro altero interdum vsurparint, & alij vnum, eundemq. Nouatum cum Nouatiano conflauerint: sed interdum id errore librariorum factum putamus: nam cum apud Eusebij historiā reperiatur Nouatianus cum Nouato confusus, in Chronico tamen ab eodem exacte distinctos inuenies, cum ait: Nouatus presbyter Cypriani Romam veniens, Nouatianum & ceteros confessores sibi sociat, eo quod Cornelius pœnitentes apostatas recepisset] hæc ipse, qui distinguens singulorum nomina, confundit ordinem, dum Nouatum presbyterum nominat, quem (vt dictum est) constat fuisse Episcopum: quod enim Nouatiani erat, nempe presbyteratus, tribuit Nouato, presbyterum eum, vt dictum est, nominans. Apud Gildā Sapientem Britannia excidium deplorantem, Nouatus pro Nouatiano scriptus habetur, cum sic legitur: Nouatus Romæ Dominicæ conculcator margaritæ, porcus niger, patriæ ingerit violenter manus, non tam dignus venerabilibus aris, quam flammis inferni vlticibus.] Porro Nouatianos a Nouatiano vt principaliori denominatos constat ex his quæ Cyprianus scribit ad Fabianum, vbi eosdem quos dicimus Nouatianos, a Nouatiano deriuans, Nouatianenses appellat. Vfus tamen obtinuit, vt eiusdem schismatici & hæreseos sectatores, Nouatiani æque ab omnibus dicerentur. His de nominum confusione distinctis, de rebus ab eo in Cornelium gestis narrationem ordine temporum disponamus: ac in primis.

b Cypri.epist.73

c Cypri.epist.52

Quænam autem calumniæ a Nouatiano atque Nouato aduersus Cornelium fuerint excogitatæ, ac iam propalata, atque ore prope ipsorum omnium diffamata, Cyprianus eas omnes falsitatis redarguens, scribit ad Antonianum his verbis: Quod autem quædam de illo inhonestæ & malignæ iactantur: nolo mireris, cum scias hoc esse opus semper diaboli, vt seruos Dei mendacio laceret, & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, vt qui conscientia suæ luce clarescunt, alienis rumoribus sordidentur. Explorasse autem collegas nostros scias, & verissime comperisse, nulla illum libelli (vt quidam iactant) labe maculatum esse: sed neque cum Episcopis qui sacrificauerunt, communicationem sacrilegam miscuisse: sed eos demum, quorum causa audita, & innocentia comprobata sit, coniunxisse nobiscum. Nam & de Trophimo, de quo tibi scribi desiderasti: non ita res est, vt ad te pertulit rumor & mendacium malignorum. Nam sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris charissimus frater noster Cornelius necessitati succubuit: & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeunte nunc ad Ecclesiam Trophimo, & satisfaciente, & pœnitentiæ deprecationis errorem pristinum confitente, & fraternitatem, quam nuper abstraxerat, cum plena humilitate, & satisfactione reuocante: audita sunt eius preces, & in Ecclesiam Domini non tam Trophimus, quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admissus est: qui omnes regressuri ad Ecclesiam non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent. Tractatu ergo illic cum collegis pluribus habito, susceptus est Trophimus, pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, vt laicus communicet: non secundum quod ad te malignorum litteræ pertulerunt, quasi locum sacerdotis vsurpet. Sed & quod passim communicare Sacrificatis Cornelius tibi nunciatus est: hoc etiam de apostatarum fictis rumoribus nascitur] hæc Cyprianus de calumnijs in Cornelium iam Papam confictis.

Inter hæc accidit, vt audita Carthagine electione Cornelij, obortoq. in eum schisma,

LEGATIO
AFRICANO-
RVM AD RO-
MANAM EC-
CLESIAM.

mate, quod ea de re anceps esset multorum sententia, & a cuius partibus starent, A
nutarent permulti: ad dimouendam omnem a trepidantium animis dubitationem,
visum est Cypriano, atque collegis eius nonnullis in vnum coeuntibus, Episcopos
duos legatos Romam mittere: qui dissidentes conciliarent, si possent: si non possent,
cuiusnam essent potiora iura, in Africam scriberent, vt communicationem, quam
interea suspenderant; cuiam impertituri forent, cunctis liquido innotesceret.

* Cypri. epist. 45.

Hæc itaque de missa legatione, idem Cyprianus^a ad Cornelium scribens testatur, his
verbis: Cum statuissimus collegæ complures, qui in vnum conueneramus, vt legatis ad
vos Coepiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis, omnia interim integra suspende-
rentur, donec ad nos iidem collegæ nostri, rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro
veritate compertis, redirent] & inferius: Placuit, vt per Episcopos, retenta a nobis
rei veritate, & ad comprobendam ordinationem tuam, facta auctoritate maiore, tum B
demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso: per omnes omnino isthic
positos litteræ fierent (sicuti fiunt) vt te vniuersi collegæ nostri, & communicatio-
nem tuam, idest, catholicæ Ecclesiæ vnitatem, pariter & charitatem probarent
firmiter, ac retinerent. Quod diuinitus euenisse, & consilium nostrum prouidenter
processisse, gaudemus. Sic enim nunc Episcopatus tui & veritas pariter & dignitas
apertissima luce & manifestissima & firmissima comprobatione fundata est, vt ex
rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde fecerunt, & ex relatione
ac testimonijs Coepiscoporum Pompeij, & Stephani, & Caldonij, ac Fortunati
ordinationis tuæ, & origo necessaria, & ratio iusta, & gloriosa quoque innocentia
ab omnibus nosceretur] hæc Cyprianus de mittendæ Romam legationis consilio.

QUANDO
CREATVS NO-
VATIANVS
EPISC.

* Cypri. epist. 45.

Verum licet schisma in Cornelium fuisset obortum: non tamen eo progressa res C
erat, vt aduersus eum alium crearent Romanum Pontificem. Sed cum missi legati Ro-
mæ agentes incassum omnia pertentarent: viderunt ex improviso velut ex portis
inferorum prodire portentum, Nouatianum creatum Romanum Episcopum. Testa-
tur hæc idem Cyprianus^b ad Cornelium scribens, his verbis: Quod seruis Dei & maxi-
me sacerdotibus iustis & pacificis congruebat, frater charissime, miseramus nuper
Collegas nostros Caldonium & Fortunatum, vt non tantum persuasione litterarum
nostrarum, sed præsentia sua & consilio omnium vestrum eniterentur quantum pos-
sent, & elaborarent, vt ad catholicæ Ecclesiæ vnitatem scissi corporis membra com-
ponerent, & Christianæ charitatis vinculum copularent. Sed quoniam diuersæ partis
obstinata & inflexibilis pertinacia, non tantum radice & matris sinum atque com-
plexum recusauit, sed etiam gliscente, & in peius recrudescente discordia, Episcopum D
sibi constituit, & contra sacramentum semel traditum diuinæ dispositionis & Catholi-
cæ vnitatis adulterum & contrarium caput extra Ecclesiam fecit &c.]

SCHISMATICI
MVTANT FA-
CIEM.

Quo modo autem se habuerit Nouatiani promotio, enarrandum est: sed illud in pri-
mis de Nouato, eiusq. gregalibus præmittendum: quod peculiare omnium hæretico-
rum atque schismaticorum semper fuit, numquam perstare in eadem sententia, sed pro
loco & tempore nouas induere formas, & contraria ab ijs quæ ante egissent, noua
emergente occasione statuere. Qui enim in Africa (vt vidimus) lapsos aduersus Cypria-
num concitabant, quod non reciperentur in Ecclesiam, sed ex decretis Ecclesiasticis pro-
mulgatis iuberentur pacis tempora expectare, ac interim admissa desistere; hacq. eadem
de causa eosdem lapsos schismate ab ea separare conati essent: modo mutata facie nego-
tium faceffunt Cornelio, qui fratrum suorum consilio poenitentes lapsos reciperet in
Ecclesiâ. Sicq. qui olim duræ nimis austeritatis redarguebant Episcopos, modo facilitatis
nimis incusabant Cornelium Romanum Pontificem; calumnias addentes, eundemq.
eiusdem cum illis apostasiæ criminis participem mentientes. Porro tantum valuit horum
improbitas, vt Romanos Clericos in carcere adhuc positos, Maximum, Nicoftratam,
Vrbanum, Sidonium, Macharium, Celerinum & alios, vno excepto Moyse presbyte-
ro, in eam sententiam procliuës, vt non facile lapsis impertiretur indulgentia, in suam
sententiam pellexerint, & in contrariam partem aduersus Cornelium adunarint.

* Apud Euseb.
lib. 6. cap. 35.

Quid plura? eo omnis factio seditiosorum prouenit, vt abrogata ac nulla reddita Pon-
tificia ordinatione Cornelij, nouum crearent Pontificem Nouatianum; idq. clandestine
atque seorsum ab alijs factum, idem Cornelius^c Papa scribens ad Fabium Episcopum An-
tiochenum narrat his verbis: Vt vero intelligas hunc admirabilem virum, Nouatianum
scilicet

CREATIO NO-
VATIANI QVA-
LIS.

A scilicet, iam pridem in Episcopatum petendo ambitione incensum esse, & eam te-
merariam & effrenatam cupiditatem occultasse intra se, & simulatione, ac tam-
quam inuolucro, quo arrogantiam tegetet ipso initio confessores Christi viros sane pro-
bos secum habuisse, tibi volo aperte ostendere. Presbyter nomine Maximus et
Vrbanus e nostris, qui bis ex constanti fidei confessione summam gloriæ amplitu-
dinem collegerant: Sidonius item & Celerinus (vir qui Dei clementia adiutus omnia
tormentorum genera maxima cum tolerantia pertulerat, & corporis imbecillitate
viacrobore fidei suæ confirmata, strenue ac viriliter ab aduersario victoriam repor-
tauerat) cum Nouatianum attentius considerassent, & callidam eius fraudem, ver-
sutiam, periuria, mendacia, agrestem inhumanitatem ab omni vitæ communione
alienam, veteratoriam denique instar lupi amicitiam deprehendissent: eo relicto, ad
B S. Ecclesiam reuerterunt: atque omnes eius fallacias & maleficia, quæ longo tem-
pore intimo pectore obtexisset, multis præsentibus, tum Episcopis, tum presbyteris;
tum laicis quamplurimis palam ostendere; & cum lacrymis a querela, cum dolore
& poenitentia suam vicem deplorare coeperunt; quod subdolæ illius & efferatæ
bestiæ consilio adducti, ab Ecclesia etiam, vel ad exiguum temporis spacium, descii-
uissent.]

Seducis semel confessoribus, quid Nouatianus præsumperit, idem subdit, sic di-
cens: Vix credibile est, charissime frater, quantam in moribus varietatem, quantam
mutationem exiguo momento in illo factam conspexerimus. Nam splendidissimus
iste scilicet, qui inusitato ac terribili iureiurando adiecto, fidem suis fecerat, se non
aliquando Episcopatum appetuisse: tamquam ex fallaci quadam præstigiario
C impostura in medium proiectus, de repente Episcopus apparuit. Etenim iste nouæ se-
ctæ inuentor, & doctrinæ Ecclesiasticæ propugnator, quando Episcopatum a Deo certe
minime ei donatum sibi vi arripere, & ex hominum manibus quodammodo extorquere
nitebatur: duos sibi socios de sua ipsorum salute prope desperatos adsciuit, vt eos in exi-
guam aliquam partem, & minimum quasi Italiæ angulum mitteret: indeq. Episcopos
tres, homines agrestes, rudes ac simplices, simulatione quadam veteratoria in fraudem
inductos abduceret: asserens, & constanter affirmans eos quam celerrime debere
Romam venire; vt videlicet omnis lis & discordia per sententiam illorum, aliorumq.
Episcoporum interpositam, dirimeretur.

Episcopi igitur, quoniam (vt supra diximus) homines simpliciores erant, & in per-
ditorum fallacijs, dolisq. discernendis minus perspicaces: Romam aduentant. Iste
D tum per quosdam sui similes ad eam rem comparatos, eos in vnum locum concluden-
dos curauit. Ac cum circiter horam decimam ebrios & crapula oppressos cerneret:
vi coegit, imaginata quadam & vana manuum impositione Episcopatum ipsi tribue-
re: quem dignitatis gradum parum sibi accommodatum ad hunc modum per frau-
dem & astutiam acquisiuit. Ex quibus Episcopis vnus non longe post peccatum fle-
biliter lamentatus, & idem aperte confessus, ad Ecclesiam reuenit: quem populo vni-
uerso pro eo rogante, tandem vt laicum in communionem recepimus: atque alios, qui
in reliquorum duorum Episcoporum loca qui eum creassent, succederent, misimus.

Istum igitur lepidum Euangelij patronum Nouatianum^{*} omnino præterijt, scilicet,
vnum solum Episcopum oportere esse in hac Ecclesia Catholica; in qua tamē non igno-
rabat (quo modo enim poterat?) presbyteros esse quadragintafex, diaconos septem,
E subdiaconos septem, acoluthos quadragintaduos, exorcistas & lectores vna cum
ostuarijs quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille
& quingentos, quos omnes Domini gratia & benignitas abunde sustentat. Sed tamen
nemo ex tanta ministrorum multitudine, tamq. in Ecclesia necessaria, nemo ex tanto
egentium numero Dei prouidentia locupletato & rerum abundantia circumfluente:
nemo denique ex maxima illa & innumerabili populi frequentia istum quem dico
Nouatianum ab ea desperata mentis cæcitate & contumacia auertere, & ad Ecclesiam
denuo reuocare potuit] ac paulo post subdit:

Deinceps dicamus, quibus actis, quibusq. vitæ institutis cum tanta confiden-
tia Episcopatum præferat. Num quod a primo atatis tempore in Ecclesia ver-
satus fuit? Num quod multa certamina pro eius defensione subiit? Num quod
multis, magnisq. periculis pro pietate se obiecit? Non certe eius generis ille
quidem

NOVATIANI
CONATVS.* al. Nouatum.
CLERVS RO-
MANVS.VITA NOVA-
TIANI QVA-
LIS OLEM.

quidem, cui ex satana, qui ingressus in illum, diu est intimo pectore commoratus, A
primum data fuit credendi occasio. Qui quidem ubi exorcistarum præsidio, spiritu illo
malo esset liberatus: & post in tam grauem morbum, vt ferme mori putaretur, incidisset: in lecto in quo decumberet, aqua circumfusus, baptismum accepit; si modo talem
hominem baptismum accepisse dicendum sit] hæc idcirco Cornelius, quod compertum
haberet hominem istum simulate omnia facere solitum: at subdit.

NOVIATIANI
IGNAVIA.

Verum morbo tandem elapsus; neque cetera quibus post baptismum, secundum
Ecclesiæ canonem, imbuti oportuerat, acquisiuit; neque Domini sigillo ab Episcopo
obsignatus fuit: quo quidem nequiquam potitus; quo modo quæso Spiritum sanctum
adeptus est?] de sacro enim chrismate loquitur, quo & signo crucis adhibito, baptizati
ab Episcopis ex Apostolica traditione (vt dictum est) consignabantur. Sed & addit: Iste
persecutionis tempore metu debilitatus, & nimia vitæ cupiditate adductus: se presby- B
terum esse negavit. Nam cum a diaconis rogatus, oratusque esset, vt domo qua se
conclusum occuluerat, egressus (quantum presbytero liceret, quantumque in eius situm
esset potestate) fratres in periculo constitutos opisque & auxiliij indigentes iuuaret: tan-
tum absuit, vt diaconis eum obsecrantibus obtemperaret, vt etiam non sine stomacho
& bile ab illis abiret discederetque, nam se nolle amplius esse presbyterum, sed alteri vi-
tæ generi se dicaturum asseruit.]

Eod. lib. 6. c. 35.

CANON DE BA-
PTIZATIS IN
LECTO.

Subdit rursus: Iste præclarus & insignis Nouatianus Dei penitus dereliquit Eccle-
siam, in qua post fidem receptam presbyteri munere donatus fuit: idque propter amo-
rem & benevolentiam, qua Episcopus qui illi manus imposuerat, eum complexus
est: Qui quidem Episcopus non modo ab vniuerso Clero, sed etiam a multis laicis veti-
tus, quoniam minime licebat quemquam in lecto propter morbum baptizatum (sicut C
huic contigerat) in Clerum assumi: magnopere postulabat sibi potestatem dari, huic
foli manus in sortem presbyterij imponendi.] Videas in his plane plura consideratione
digna, ac in primis, a presbyterorum Romanæ Ecclesiæ collegio quolibet licet leuissima
nota asperfos repelli: vi enim quadam adactus Nouatianus Christianus factus videri
poterat, quippe qui non cum valeret, sed in lecto decumbens, mortis timore percitus
initiatus esset sacro baptismo. In Ecclesia Orientali id ipsum de baptizatis in ægri-
tudine seruatum fuisse: canon^a Concilij Neocæsariensis, Constantini tempore celebra-
ti declarat his verbis: Si quis in ægitudine constitutus fuerit baptizatus: presbyter
ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate dependet,
nisi forte postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut raritas hominum
cogat] hæc canon, licet post hæc editus, ex antiquo tamen Ecclesiæ vsu sancitus. D

a Concil. Neo-
cæs. cap. 12.PRIMUM SCHI-
SMA IN ROM.
ECCLESIA.

Rursus vero modestia admiranda est summi Pontificis, cuius cum auctoritas in Eccle-
sia summa esset: tamen non pro animi arbitrio, sed fratrum consensu solitus cuncta fa-
cere, quos sibi renitentes videret, non vi vlla, aut potestate cogere, sed submisso ani-
mo exoraret. Quisnam autem fuerit, qui Nouatianum presbyterum ordinauit, Fab-
bianusne, an alius ex ijs, qui eum præcesserunt, Romani Pontifices, haud liquet. At
plane ex facto Nouatiani apparet, quanto periculo quærat per dispensationem, quod
est alias Ecclesiasticis legibus inconcessum. Scelestissimus iste primus omnium ausus
est sanctam Romanam Ecclesiam turpi scindere schismate, quæ antea semper vnita per-
manserat iuncta capiti firma compaginatione membrorum: non veritus tanta eam
afficere ignominia, vt cathedram contra cathedram in medio eius erigeret, primusque
erumperet Antipapa, & ex ea impius hæresiarcha prodiret, tantamque Christiano orbi E
cladem inferret, quæ per multa deinde sæcula vix valuerit resarciri.

m. m. m. m. m.

m. m. m. m. m.

NOVIATIANI
ARTES IN
SCHISMATE
EVLCIENDO.

At adhæc Cornelius aliud mox hominis scelus addit sic dicens: Cum fecisset oblatio-
nes, & singulis partem sacramenti distribuisset, porrexissetque, miseros homines & in-
felices pro benedictione & gratiarum actione iusiurandum dare coegit; atque suis
vtrisque manibus manus accipientis prehensens, non prius dimisit, quam hoc iureiu-
rando eum obstrinxisset (illius enim verbis utar) Iura mihi per corpus & sanguinem
Domini nostri Iesu Christi, te numquam nec me deserturum, nec ad Cornelium re-
uersurum. Atque miser homo non ante degustauit, quam ita illi se deuouisset: &
qui illum acceperat, pro Amen (quod dicere debuerat) hoc dixit: Non dein-
ceps ad Cornelium reuertar. Et post alia quædam: Scias velim, propterea quod in
dies singulos iam fratres eum deserunt, & ad Ecclesiam redeunt; iam illum omnium
fere

AVON AT
A Y D IMA
MILIO

A fere societate denudatum, destitutumque esse. Cuius amentem audaciam & insolentiam
etiam Moyse beatus martyr, qui nuper apud nos fuit eximio & admirabili martyrio
decoratus, dum adhuc in vita manebat, perspicue animaduertens, tum illi, tum alijs quin-
que presbyteris qui vna cum illo sese ab Ecclesia segregassent, fidelium societate &
communione interdixit.

Porro in extrema epistola Episcopos qui Romam profecti, Nouatiani demeritiam con-
demnabant, enumerat; & non solum nomina cuiusque, sed Ecclesias etiam quibus singu-
li præerant, recenset. Quin etiam Episcoporum qui minime Romam se contulerant qui-
dē, sed per litteras decreto eorum, quos diximus, assentiebantur; nomina pariter & ci-
uitates, vnde quisque scripsit epistolam, commemorat] hucusque Eusebius de Cornelij
epistola ad Fabium Episcopum Antiochenum, tamquam summarium rerum gestarum,
B non earum tantum, quæ actæ essent a Nouatiano vsque ad schisma ab eo conflatum, sed
quæ etiam gestæ essent, vsque ad Romanū Concilium ea de causa Romam conuocatum.

Verum hæc ipsa & alia permulta ex epistolis Cypriani diffusius enarrata & exactius
explicata, eo quo gesta sunt ordine, hic intexere: ad exactam eius rei historiam clarius
explicandam, necessarium existimamus. Ac in primis quod ad ipsius Nouatiani spe-
ctat exordia, hæc de eo S. Pacianus^a ad Sympronianum Nouatianum scribens: Noua-
tanium mihi ingeris? philosophum sæculi fuisse audio: nec satis miror ab Ecclesia Dei
viui degenerasse: cognosco radicem legis antiquæ, fontem veteris populi reliquisse,
Cornelio invidentem, Nouati insaniæ^a commodatum, sine consecratione legitima Epi-
scopum factum; ideoque nec factum per epistolam eorum, qui se confessores esse simula-
rent, qui matris vnus membra diuellerent] & post multa hæc subdit: Nouatianus his
C melior, nempe Moyse ac Paulo? emendator Prophetarum? doctor Apostolorum? iam
cum Christo videtur vt idem Moyse? iam vt Paulus in tertium cælum sublimis euchi-
tur? iam neglectis omnibus solus audirur?]

a Pacian. ad
Sympr. epist. 2.

al. accommodatū

De fastu vero Nouatiani ex philosophia & dicendi peritia sibi comparato, hæc Cypria-
nus ad Antonianum^b: Iactet scilicet philosophiam & eloquentiam suam, superbis vo-
cibus prædicet: qui nec fraternam charitatem, nec Ecclesiasticam vnitatem tenuit; etiã
quod prius fuerat, amisit.] Fuisse autem Nouatianum philosophum secta Stoicum: ex
ijs quæ idem Cyprianus in ea ad Antonianum epistola superius dixit, potest intelligi.
Sed de ijs suo loco opportunius, cum de eius dogmate dicemus. Quod igitur ex philo-
sopho insigni, remisso philosophiæ nuncio, sese Christo subdidisse videretur: ne in
Ecclesia inglorius haberetur, qui inter Ethnicos magnam fuerat gloriam consequu-
D tus, Romanus Pontifex (vt dictum est) voluit eum inter Romanæ Ecclesiæ presbyteros
cooptare. Sed qui semel fuerat ambitionis stimulis agitato: eo infelix abductus est, vt
quod iure non licuisset, malis sibi artibus Pontificiam dignitatem procaciter arrogaret.

b Cypri. epist. 52
NOVIATIANVS
STOICVS.

Factus igitur eo modo, quo dictum est, Pontifex: e vestigio legatos de sua electione
ad diuersas Ecclesias misit, addiditque litteras, quibus narrata superius in Cornelium Pa-
pam crimina scripta erant. Magna sane fuit hæc tentatio in Ecclesia Dei, cum non so-
lum ab ipsis auctoribus Nouatiano atque Nouato, scriptis litteris per vniuersum Orbem,
calumniæ in Cornelium spargerentur: sed testatæ eadem redderentur confessorum
epistolis, quorum ob annuū ac diuturniorem carcerem gloria erat apud omnes insignis.
Qui quidem nec id segniter curarunt: nam, vt ipse Cornelius^c testatur ad Cyprianum,
scribens, cum ad omnes Ecclesias eorum nomine litteræ calumnijs & maledictis plenæ,
E eademque frequentes missæ essent: ea ex causa, vt ait, omnes pene perturbatæ sunt Eccle-
siæ: Et complures ex eis errore deceptæ, cogitantes se errare non posse, si eorum affecta-
rentur vestigia, qui Christum toties magna gloria confessi essent: eadem ipsæ (vt dice-
mus) in errore manserunt, donec iidem qui sic lapsi fuerant confessores, facti poeniten-
tes, ad Ecclesiam redierunt.

LEGATIONES
A NOVIATIA-
NO.c Apud Cypri.
epist. 46.

Ceterum plures atque diuersi argumenti in eadē causa a Nouatiano scriptas fuisse lit-
teras ad Ecclesias constat; quarum illas datas esse putamus omnium primas, quibus de
sua electione easdē reddidit certiores: prætexens nimirum se inuitum, ac renitentem crea-
tum fuisse Episcopum; ea ratione execrædum excusans schismatis facinus; sicque dolose il-
larum ad quas scribebat Ecclesiarum communicationē subriperet. Cum igitur Nouatia-
nus id genus litterarum in primis ad Ecclesiam Alexandrinam quam primam omnium
post Romanam esse sciret, dedisset; atque callide contestatus esset, se inuitum electum
fuisse.

LITTERÆ NO-
VIATIANI AD
DIVERSOS.

fuisse: Dionysius Episcopus Alexandrinus quid ad eum scite rescripserit, audiamus. A
Recitat eam epistolam S. Hieronymus de Dionysio agens in commentario de Scriptoribus Ecclesiasticis^a.

^a Edit. Colon.
Et alia versione
apud Euseb. lib.
7. c. 37.
DIONYSII EPI-
STOLA AD NO-
VATIANVM.

Dionysius Alexandrinus Episcopus Nouatiano fratri Salutem. Nolensne ad sacerdotium fueris inductus: ita demum ostendens, si volens cesseris. Nam oportuit quiduis etiam hac gratia perperam, ne discinderetur Ecclesia Dei: Neque minus præclarum ex hoc contigisset testimonium, quod noluisse dissidium inducere, quam proficisci solet ex eo, si quis recuset simulacris immolare, atque adeo præclarum etiam mea quidem sententia. Siquidem illic vni, propriæque consulitur animæ: hic totius Ecclesiæ negotium agitur. Tametsi nunc quoque si persuaseris, si compuleris fratres in concordiam redire: plus egeris officio, quam peccaueris errore. Atque hoc quidem haud imputabitur: illud vero laudibus feretur. Ceterum si, non obtemperantibus illis, minus assequeris quod vis: tamen fac modis omnibus tuam ipsius serues animam] hæc ad Nouatianum Dionysius.

^b Socrat. lib. 4.
cap. 23.
ALIE LITTE-
RÆ NOVATIA-
NI.

Auctor est Socrates^b ab eodem Nouatiano (qui perperam Nouatus ab eo dicitur) litteras scriptas ad diuersas Ecclesias in hanc sententiam, quas recitat dicens: Deinde (cum scilicet factus esset Episcopus) omnibus vbique Ecclesijs scripsit litteras, ut eos qui simulacris immolassent, minime ad mysteria admitterent; sed hortarentur ad poenitentiam, remissionemque permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem dimittendi peccata. Quibus litteris ad prouincias perlatis, singuli pro suo ingenio de rebus in illis significatis iudicium fecerunt. Nam quia erat a Nouatiano significatum, eos qui post baptismum peccatum ad mortem commiserant, ad mysteria non esse recipiendos: eiusdem canonis promulgatio quibusdam acerba & seuera nimis visa est: a nonnullis probata utpote æqua & ad vitam recte instituendam multum afferens adiumenti. Dum hæc inter eos agitatur controuersia, litteræ Cornelij Episcopi allatæ sunt: quæ significabant spem veniæ etiam illis esse reliquam qui post baptismum deliquissent. Ab utroque igitur litteræ contrariæ missæ fuerunt] hæc de datis ab utrisque ad Ecclesias litteris Socrates & ipse secunda Nouatianus.

LEGATIO EX
NOVATIANO
AD AFRICA-
NOS.

Sicut vero ad Alexandrinam & ad Orientis Ecclesias Nouatianus litteras scripsit: ita pariter apud Occidentales id ipsum præstare non neglexisse putatur. Constat quidem (ut demonstratum est) eundem Nouatianum ad Cyprianum legatos vna cum litteris in Africam direxisse. Peruenit ea in Africam ad Cyprianum a Nouatiano missa legatio, cum (quod diu ante ipse mente conceperat) ex diuersis Ecclesijs Carthagine Episcoporum Concilium collegisset: quod hoc anno a se factum idibus Maij, ad Cornelium^c scribens affirmat. Quid autem idem Cyprianus egerit, cum a Nouatiani legatis conuentus esset: idem ipse litteris^d ad Cornelium datis narrat his verbis.

^e Cypr. epist. 55.
^d Cypr. epist. 2.

QVID CYPRIA-
NVS CVM NO-
VATIANI LE-
GATIS.

Venerunt ad nos, frater charissime, missi a Nouatiano Maximus presbyter & Augendus diaconus & Machæus quidam & Longinus. Sedenim cum ex litteris quas secum ferebant, & ex eorum sermone atque asseueratione Nouatianum Episcopum factum comperissemus; illicite & contra Ecclesiam catholicam factæ ordinationis prauitate commoti: a communicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus, refutatis interim, ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant. Nam & ego & collegæ plurimi qui ad me conuenerant, expectauimus aduentum collegarum nostrorum, Caldonij & Fortunati, quos ad te nuper & Coepiscopos nostros, qui ordinationi tuæ adfuerant, legatos miseramus; ut eis aduentantibus, & rei gestæ veritatem reportantibus, maiore auctoritate & elucidata per eos probatione, partis aduersæ improbitas frangeretur. Superuenerunt vero Pompeius et Stephanus collegæ nostri, qui & ipsi quoque ad instruendos istuc nos manifesta secundum grauitatem ac fidem suam, indicia ac testimonia protulerunt, ut nec necesse fuerit audiri ultra eos qui a Nouatiano venerant missi.

ON STAT
CA LEAT
202221

Qui cum in statione inuidiosis quoque conuicijs & clamoribus turbulētis prouerent, & flagitarent, ut crimina quæ se asserere ac probare dicebant; publice a nobis & a plebe cognoscerentur: grauitati nostræ negauimus conuenire, ut collegæ nostri iam delicti & ordinati, & laudabili multorum sententia comprobati, ventilari ultra famam ore maledico & æmulantium voce pateremur. Et quia quibus refutati & compressi sunt, & illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt: in epistolam

congerere

A congerere longum fuit: ex Primitiuo compresbytero nostro plenissime singula, quando ad vos venerit, audietis. At ne eorum furens audacia vnquam desisteret: hic quoque in schismatis partes membra distrahere, & catholicæ Ecclesiæ corpus vnum scindere, ac laniare nituntur: ut ostiatim per multorum domos, vel oppidatim per quasdam ciuitates discurrentes, obstinationis suæ & erroris scissi sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus: ut perniciose dissensione & concertatione deposita, impietatem esse sciant, matrem deserere; & agnoscant atque intelligant, Episcopo semel facto, & collegarum ac plebis testimonio & iudicio comprobato, aliū constitui nullo modo posse. Proinde si pacifice sibi ac fideliter consuluisse, si se assertores Euangelij Christi esse consitentur: prius ad Ecclesiam reuertantur] hæc de legatione Nouatiani, & Cypriani responsione satis.

B Accepit tunc item Cyprianus litteras a Cornelio Papa per dictos Episcopos redeuntes in Africam missos. Quid autem egerint qui ad Synodum conuenerunt Episcopi, cum ab utraque parte litteras accepissent, idem^a declarat his verbis: Honoris etiā communis memores, & grauiratis sacerdotalis ac sanctitatis respectum tenentes: ea quæ ex diuerso in librum ad nos transmissum congesta fuerant acerbationibus criminosis, respicimus: considerantes pariter & ponderantes, quod in tanto fratrum religiosorum conuentu, confidentibus Dei sacerdotibus, & altari posito, nec legi debeant, nec audiri]

^a Cypr. epist. 42.
DE SYNODO
AFRICANA.

Quid autem in ea Synodo a Cypriano collecta actum sit, quantum fas est colligere: videtur in primis mētio haberi huius Synodi in epistola^b Cypriani ad Fidum, qua conqueritur a Therapio collega decreta huius Synodi esse violata: quibus statutum erat, ne lapsi absque aliqua urgente necessitate reciperentur, nisi impleto tempore satisfactionis. Quod vero ibi subdit statutum in Synodo, infantes statim natos, baptizari posse: in alio potius conuentu sexaginta sex Episcoporum, cuius illic meminit, decretum fuisse videtur.

^b Cypr. epist. 59.

Sed de quo agimus, hic ipse Episcoporum conuentus est, quem ad sedandas turbas & dissensiones per Felicissimum ac socios excitatas, Cyprianus^c scribens ad suos, mox cum Carthaginē rediisset, post Pascha se collecturū sponderat. Cum igitur rediisset, atque Episcopos collegisset: absque mora venerunt in eam Synodum Felicissimus schismaticus & quinque illi qui ipsi adhæserant presbyteri, de quibus superius plura. Venerunt, inquam, hi acturi causam suam in Episcoporum conuentu: qui & auditi sunt. Quid autem cum illis actum sit: litteræ Synodice ad Cornelium tunc datæ significabant, quæ non extant: sed illarū meminit Cyprianus in epistola ad Cornelium tunc^d scripta, cum ait: Quantum vero hic ad presbyterium quorundam, & Felicissimi causam pertinet; quid hic actum sit, ut scire posses: litteras ad te collegæ nostri manu sua subscriptas miserunt: qui auditis eis quid senserint, & quid pronunciauerint, ex eorum litteris disces.]

^c Cypr. epist. 40.

AVDITVS FE-
LICISSIMVS
SCHISMATI-
CVS.

^d Cypr. epist. 42

At licet litteræ illæ a Synodo ad Cornelium missæ non extant: tamen ex alijs^e eiusdem Cypriani ad eum anno sequenti datis, quid in ea Synodo actū sit, potest intelligi: nimirū illos fuisse excommunicatos: Meminerunt enim Patres eadē ex causā sequenti anno coeuntes harum litterarū quæ ab hac de qua agimus Synodo datæ sunt, hæc dicentes de quinque illis presbyteris ab Ecclesia profugis: Est vnus ex quinque presbyteris iam pridem de Ecclesia profugis et sententia Coepiscoporum nostrorum & multorum grauissimorum virorum nuper absentis, qui super hac re, priore anno ad te litteras fecerunt. Item Felicissimum signiferum seditionis recognosceres, qui & ipse in eisdem Coepiscoporum nostrorum factis ad te pridem litteris continetur] & post alia de iisdem loquens: Et iterato quoque (inquit) a pluribus nobis in Concilio, anno priore, abstenti.]

^e Cypr. epist. 55.

FELICISSIMVS
ET SOCIJ EX-
COMMVNICA-
TI.

Ex his videas Felicissimum cum quinque illis presbyteris schismaticis primo fuisse damnatum (ut vidimus) a Cypriano, dum adhuc ageret in recessu. Deinde eadem excommunicationis sententia perculsum a Caldonio, Herculano & Victore Episcopis, Rogatiano, & Numidico^f presbyteris. Tertio hoc ipso anno in Concilio (ut diximus) Carthagine celebrato. Quarto sequenti anno in alio item Concilio celebrato Carthagine idibus Maijs. Rursum vero ipsum aduersus Cyprianum Romam ad Cornelium proferantem, ab eodem fuisse ab Ecclesia pulsatum, idem Cyprianus^h affirmat. Ex quibus intelligas antiquam consuetudinem, non semel tantum perditissimum aliquem excommunicari consueuisse, sed sæpius, vel potius excommunicatum frequentius declarasse. In hoc quoque Concilio lapsorum causa (quod diu ante pollicitum fuerat, reddita Ecclesiæ pace, esse tractandum) fuit Episcoporum sententijs agitata. Quid demum in eo statutum

^f Apud Cypr.
epist. 39.

^g Cypr. epist. 55.
^h Ead. epist. 55.

statutum fuerit, idem Cyprianus scribens ad Antonianum his verbis significat: Secundum quod tamen antea fuerat destinatum, persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conueniendi: copiosus Episcoporum numerus, quos integros & incolumes fides sua & Domini tutela protexit, in unum conuenimus: & scripturis diu ex vtraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione librauimus, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, & eo quod sibi Ecclesia cluderetur, secuti saeculum, gentiliter viuerent: nec tamen rursus censura Euangelica solueretur, ut ad communicationem temere profilirent; sed traheretur diu poenitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur causae & voluntates & necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te peruenisse confido, vbi singula placitorum capita conscripta sunt] haec de statutis in Synodo Cyprianus.

LIBELLVS POENITENTIARVS. Videtur namque libellus iste a Synodo scriptus, quo singula, ut ait, capita placitorum continebantur, singulos lapsorum expressisse casus (erat enim, ut inferius docet, lapsorum plurima differentia) & tempus ac modum poenitentiae singulis delinquentibus itidem praescriptos habuisse; eademque plane ea fuisse capita, quae etiam alio nomine, poenitentiales Canones antiquitas nominauit. Meminit eiusdem Synodi idem Cyprianus in ea quam ad confessores schismaticos iam ad Ecclesiam restitutos scribit epistola, in qua haec habet: Propter quod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multumque tractatu inter nos habito, iusta moderatione agenda librauimus: quae omnia penitus potestis inspicere, lectis libellis, quos hic nuper legeram, & ad vos quoque legendos pro communi dilectione transmiseram; vbi lapsis nec censura deest, quae increpet; nec medicina, quae sanet] haec Cyprianus. Vbi cum modo plures, modo vnum libellum ex Synodo scriptos dicat: par est credere vnum sui generalitate esse intelligendum, qui plures casus completeretur, eosdemque fufius scriptos atque distinctos, ut puta: caput illud de ijs qui immolassent, cum sponte, vel vi id adducti fecissent: rursus de Libellaticis aliud formatum caput, & alia multa: quae omnia attextam haberent statutam poenitentiam. Hallucinari itaque arbitramur eos qui putant his libellis comprehendi librum de Lapsis a Cypriano conscriptum. Quo modo autem post haec, imminente persecutione, rursus eadem ex causa coactus sit a Cypriano Episcoporum conuentus, & summa indulgentia lapsis fere omnibus aperta fuerit Ecclesia: eiusdem Cypriani testificatione suo loco dicemus.

At quod in Africa hac Synodo ab Episcopis statutum fuit: Romae itidem, habita a Cornelio Papa Synodo, est firmitus stabilitum. Id quidem eadem ad Antonianum epistola Cyprianus tradit his verbis: Ac si minus sufficiens Episcoporum in Africa numerus videbatur: etiam Romam super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum: qui & ipse cum plurimis Coepiscopis, habito Concilio, in eandem nobiscum sententiam parigrauitate & salubri moderatione consensit: de quo tibi necesse nunc fuit scribere, ut scias me nihil leuiter egisse. Sed secundum quod litteris meis fueram ante complexus, omnia ad commune Concilium nostri consilium distulisse] haec ipse.

Porro Concilium hoc de restitutione lapsorum Romae sub Cornelio habitum diuersum plane ab illo est, cuius Eusebius meminit: in quo dicit excommunicatum fuisse Nouatianum, cuius mentionem facit ipse Cornelius ad Fabium Antiochenum scribens: Nam in priore hoc nihil actum fuit contra Nouatianum; sed de eo in posteriori tractatum est. Apparet autem errore labi qui hoc cum illo confundunt, de quo suo tempore dicturi sumus. In hoc item Romano Concilio, vbi de restituendis lapsis habita tractatio est: illud constat fuisse statutum, ut lapsi poenitentia functi ad communicationem admitterentur: quod decretum Cornelius suis litteris, quarum Cyprianus meminit, promulgauit.

Sed & illud quoque in hac Synodo statutum ab eodem Cornelio, Cyprianus testatur: nimirum sic sacerdotes lapsos poenitentes ad Ecclesiam admittendos esse, ut tamen a sacerdotali functione abstineant, & tantum laica communicatione communique. Sic fecerat ipse Cornelius admittens Trophimum Episcopum lapsum, ut S. Cyprianus scribit ad Antonianum. Quod non seruatum fuisse a Fortunatiano Episcopo Assuritano lapso, idem Cyprianus exclamat: qui & scribens ad Hispanos eiusmodi a Cornelio sanciti decreti meminit, dicens de Basilide & Martiale: Frustra tales Episcopatum sibi usurpare conantur: cum manifestum sit eiusmodi homines nec Ecclesiae Christi posse praesesse, nec Deo sacrificia offerre debere: maxime cum iam pridem nobiscum, & cum omnibus omnino

DE LAP SIS QVID STATV. TVM.

LIBELLVS POENITENTIARVS.

CYPR. EPIS. 54. CONCILIVM ROMAE HABITVM.

CYPR. EPIS. 67. DE SACERDOTIBVS LAP SIS QVID STATV. TVM.

CYPR. EPIS. 64. & 68.

A omnino Episcopis in toto mundo constitutis etiam Cornelius collega noster sacerdos pacificus ac iustus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus decreuerit huiusmodi homines ad poenitentiam quidem agenda posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi] haec ipse. Quenam autem fuerit laica communicatio ad quam eiusmodi admittebantur: alibi opportuniori loco fufius dicturi sumus.

Celebrata (ut dictum est) in Africa Synodo, scriptae sunt ab ea Synodicae litterae ad Cornelium Papam: Sed illae desiderantur. Addit & suas priuatas ad eundem Cyprianus, quarum nuper facta est mentio, Mettio subdiacono & Nicephoro acolutho datas, quibus etiam adiecit litteras ad confessores in schisma lapsos & Nouatiano consentientes, quas a Cornelio Papa prius inspicere voluit; ea nimirum cautela ne ad schismaticos ipse scribendo, falso iisdem se illis communicare iactarent. Extant ambae: hortatus est eos Cyprianus ut a schismaticis se diuellerent, & ad catholicam Ecclesiam, vnde discesserant, nulla interposita mora, redirent.

Eodem ferme tempore quo haec tum Romae, tum in Africa gerebantur, S. Cyprianus consulere studuit ijs, qui dictorum confessorum exemplo & litteris ab eis scriptis plurimum commoti in ruinam inducebantur: qui & a Catholica vnitatem diuulsi, in schismatis scelus veluti quibusdam vinculis trahebantur. Quod enim tantae Ecclesiae tanti viri fecissent, iisdem sibi iure faciendum putarent: sicque non tantum debiles ac simplices, sed & qui firmiter in Catholica communicatione stare videbantur, & pollerent doctrina atque prudentia, ut dictum est de Antoniano Episcopo in Numidia, nutabant, atque vehementer commouebantur.

Tam ancipiti praelio dimicantibus fidelibus Cyprianus studens ferre suppetias: librum illum meditatus est, quem de vnitatem Ecclesiae catholicae titulo praenotauit: qui ad inuadendos schismaticos cuneus fortissimus, & ad incursum illorum vitandos turris instar munitionissima haberetur: atque adeo comparatus, ut non ad Nouatianos tantum exarmandos, sed ad omnes quotquot vnquam fuissent, vel futuri essent, haereticos prosternendos, solus sufficiens atque idoneus omnino foret: Quippe qui ostensa semel ac demonstrata vna tantum Ecclesia, eaque in Petri cathedra cognoscenda; ceteras autem eidem ut membra capiti esse connexas: plane declaret, atque aperte significet, omnes ab Ecclesia catholica esse diuisos ac prorsus extorres, eosdemque schismaticos vel haereticos iudicandos, qui vni Ecclesiae, ipsi, ut ait, cathedrae Petri non essent compage communicationis vniti, & firma consolidatione connexi.

Meminit idem Cyprianus eiusdem a se scripti libelli in ea epistola quam ad confessores in Ecclesiam restitutos, nuper scriptam fuisse diximus, vbi ait: Sed & catholicae Ecclesiae vnitatem, quantum potuit, expressit nostra mediocritas, quem libellum magis, ac magis nunc vobis placere confido, quando eum iam sic legitis, ut & probetis, & ametis: siquidem quod nos verbis conscripsimus, vos factis impletis, quando ad Ecclesiam charitatis ac pacis vnitatem remeatis] Scriptum namque eum fuisse libellum antequam confessores schismati fauentes ad vnitatem Ecclesiae redirent: eiusdem Cypriani in eo posita verba declarant, cum ait: Nec quisquam miretur dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos tam nefanda, quam graua peccare: neque enim confessio immunem facit ab insidijs diaboli] & post multa, ne putarent, cum audirent confessores inhassisse schismaticis, omnes qui Romae essent, eo titulo clares pariter lapsos esse, haec subdit de reliquis cultoribus rectae fidei confessoribus: Statim inquit, confessorum pars maior & melior in fidei robore & in legis ac disciplinae Dominicae veritate: nec ab Ecclesiae pace discedunt, qui se in Ecclesia gratiam consequutos de Dei dignatione meminerunt: atqui hoc ipso ampliore consequuntur fidei suae laudem, quod ab eorum perfidia segregati, qui iuncti confessionis consortio fuerunt, a contagio criminis recesserunt.]

Sed & de vna Ecclesia & eius certitudine vbi sit, pauca haec satis sit hic descripsisse: ac primum de schismatum atque haesum omnium causa: Hoc eo fit (inquit) fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur nec caput quaeritur, nec magistri caelestis doctrina seruatur: quae si quis consideret, & examinet: tractatu longo & argumentis opus non est: probatio est ad fidem facilis compendio veritatis: Loquitur Dominus ad Petrum: Ecce dico tibi, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram aedificabo Ecclesiam

CYPR. EPIS. 42.

CYPR. EPIS. 43. & 44.

CYPRIANVS DE VNITATE ECCLESIAE SCRIBIT.

CYPR. EPIS. 52.

CYPR. EPIS. 51. & CYPR. DE VNIT. ECCLES. PROPE FINEM.

VNDE SCHISMATA ET HAERESES. CYPR. DE VNIT. ECCLES. CIRCA PRINCIP.

clesiam meam] & post multa de primatu Petri ex diuinis scripturis petita, addit: Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia & cathedra vna monstratur. Et pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur] & paulo post: Hanc Ecclesie vnitatem qui non tenet: tenere se fidem credit? Qui Ecclesie renititur, & resistit, qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit; in Ecclesia se esse confidit? Porro sedem Cornelij esse Petri cathedram idem alias sepe demonstrat. Sed de his primo Annalium tomo fufius.

NOVATI LEGATIO.
Cypri. epist. 48.
SYNAGOGA STATIM AIBI TIBI

Interea dum hæc agerentur, contigit Nouatum vna cum Euaristo, Nicostrato, Primo, ac Dionysio schismaticis in Africam ad euertendam illam Ecclesiam legationem suscepisse: quod scilicet, qui antea cum litteris de electione Nouatiani, & calumnijs in Cornelium missi fuerant, tandem a Catholicis inde fuissent expulsi. Hos vt cauerent omnes, Cornelius scriptis continuo litteris per Nicephorum acoluthum a Cypriano antea missum, eundem his verbis reddidit certiore^a: Ne quid minus ad poenam futuram huius scelerati hominis deesset: prostratus virtutibus Dei, cum Maximus & Longinus & Machæus inde fuissent expulsi, denuo resurrexit: & sicuti prioribus litteris tibi quas per Augendum confessorem misi, significauit; puto Nicostratum & Nouatum & Euaristum & Primum & Dionysium illo iam peruenisse. Inuigiletur ergo, vt omnibus Coepiscopis nostris & fratribus innotescat, Nicostratum multorum criminum reum, & non solum patronæ suæ carnali, cuius rationes gessit, fraudes & rapinas fecisse, verum etiam, quod est illi ad perpetuam poenam reseruatam, Ecclesie deposita non modica abstulisse: Euaristum vero auctorem schismatis fuisse, & successorem plebi, cui ante præfuerat: Zetum in locum eius Episcopum esse constitutum: maiora vero & grauiora hic designauit malitia & inexplebili prauitate sua, quam quæ illic apud suos semper exercuit: vt scias quales duces & protectores schismaticus & hæreticus iste lateri suo semper iunctos habeat] hæc Cornelius ad Cyprianum: qui has a Nicephoro perlatas accepit litteras, postmodum quàm dicta factio schismaticorum in Africam appulisset. Quibus lectis, admonitus alios mox admonere non destitit, vt sacrilegos cauerent homines, quorum crimina publicis voluit litteris innotescere. Extant eiusdem Cypriani de nauata egregie hac in re a se diligentia litteræ^b ad Cornelium.

CONFESSORVM RESIPISCENTIA.
Ead. epist. 49.
Cypri. epist. 46.

Magnæ sane fuit vtilitatis, Nouati ac sociorum ab Vrbe discessio: Nam qui ab eo Romæ dum essent, continebantur in officio: illo recedente, confestim ad Ecclesiam sunt reuersi. Erant hi nobiles illi tot Cypriani olim præconijs commendati confessores, qui seducti aliquandiu Nouatiano fauentes, tot laboribus partam gloriam denigrarant. De tempore horum reditus, Cyprianus his verbis ad Cornelium^c: Denique Nouato illic a vobis recedente, idest procella & turbine recedente: ex parte illic quies facta est, & gloriosi ac boni confessores qui de Ecclesia, illo incitante, discesserant, postea quàm ab Vrbe ille discessit, ad Ecclesiam reuerterunt] hæc ipse. Quo modo autem hi recepti fuerint in Ecclesiam, scriptæ a S. Cornelio de ea re litteræ^d ad Cyprianum, eo die quo sunt regressi distincte declarant: rei enim gestæ historia ab eo concinne admodum contexta narratur his verbis.

Quantam sollicitudinem & anxietatem sustinuimus de ijs confessoribus, qui dolo & malitia hominis callidi & veteratoris fuerant circumuenti & pene decepti, & ab Ecclesia alienati: tanta lætitia affecti sumus, & Deo omnipotenti & Christo Domino nostro gratias egimus; cum ij cognito suo errore, & intellecta hominis maligni velut serpentis astutia venenata: ad Ecclesiam, vnde exierant, sicuti ipsi ex suo corde profitentur, simplici voluntate venerunt. Et primo quidem fratres nostri probatæ fidei, amantes pacem, vnitatem optantes, tumorem illum horum mollitum iam annunciabant: fides tamen non idonea, vt facile nobis credere daretur, illos penitus esse mutatos. Postea vero Vrbanus & Sidonius confessores ad presbyteros nostros venerunt: affirmantes Maximum confessorem & presbyterum secum pariter cupere in Ecclesiam redire. Sed quoniam multa præcesserat ab eis designata, quæ tu quoque a Coepiscopis nostris, & litteris meis cognouisti, vt non temere eis fides haberetur: ex ipsorum ore & confessione ista, quæ per legationem damnauerant, placuit audiri.

QVID ACTVM DE CONFESSORIBVS RESITVENDIS.
Qui cum venissent, & a presbyteris quæ gesserant, exigenter: nouissime quod per omnes Ecclesias litteræ calumnijs & maledictis plenæ eorum nomine frequentes missæ fuissent, & pene omnes Ecclesias perturbassent: circumuentos se esse affirmauerunt: nec quid

A quid in istis litteris inesset, scisse: tantummodo circumductos. Commisisse se quoque schismata, & hæresis auctores fuisse, vt paterentur ei (Nouatiano scilicet) manus quasi in Episcopum imponi, qui cum hæc & cetera fuissent exprobrata: vt abolerentur, & de memoria tollerentur, deprecati sunt.

B Omni igitur actu ad me perlato, placuit contrahi Presbyterium. Adfuerunt etiam Episcopi quinque qui & hodie præsentés fuerunt; vt firmato consilio, quid circa personam eorum obseruari deberet, consensu omnium statueretur. Et vt motum omnium & consilium singulorum dignoscere etiam sententias nostras placuit in notitiam vestri perferri, quas & subiectas leges. His ita gestis, in Presbyterium (hoc nomine appellatum Consistorium) venerunt Maximus, Vrbanus, Sidonius, & Macharius & plerique fratres, qui se eis adiunxerant, summis precibus desiderantes, vt ea quæ ante fuerant gesta, in obliuionem cederent, nullaque eorum mentio haberetur; proinde atque si nihil esset vel commissum, vel dictum, inuicem omnibus remissis, cor mundum & purum iam Deo exhiberent, sequentes Euangelicam vocem dicentem^a: Beatos esse puros corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quod erat consequens, omnis hic actus populo fuerat insinuandus, vt & ipsos viderent in Ecclesia constitutos, quos errantes & palabundos iam diu viderant, & dolebant. Quorum voluntate cognita magnus fraternitatis concursus factus est. Vna vox erat omnium gratias Deo agentium: gaudium pectoris lacrymis exprimentes, complectentes eos, quasi hodie poena carceris fuissent liberati] hæc Cornelius de ipsorum reditu, qui & libellum ab eis scriptum in eadem epistola posuit, sic dicens.

C Et vt ipsorum verba designem. Nos (inquiunt) Cornelium Episcopum sanctissimæ catholicæ Ecclesie electum a Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur: nos imposturam passi sumus: circumuenti sumus perfidia & loquacitate captiosa. Nam & si videbamur quasi quandam communicationem cum schismatico & hæretico homine habuisse: sincera tamen mens nostra semper in Ecclesia fuit. Nec enim ignoramus, verum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctum, vnum Episcopum in catholica Ecclesia esse debere] hic eorum libellus: quo videas in primis Romani Episcopi titulum, nempe nominatum Cornelium sanctissimæ catholicæ Ecclesie Episcopum: & quod subdit: Rectæ fidei confessione æque asserendum, vnum Episcopum in Ecclesia catholica esse debere: quem agnoscunt esse Cornelium. Hinc illa a Cypriano sæpius dictio vsurpata: vt diuidi a Romano Pontifice, id est sit quod ab vniuersa Ecclesia schismate separari: rursus illi communicare, id ipsum esse, quod catholicæ Ecclesie vnitatem coniungi. Quid autem post acceptum ac recitatum confessorum libellum Cornelius egerit: ipse ea epistola narrat in hæc verba: Ista eorum professione non moueremur? vt quod apud potestatem sæculi erant confessi, in Ecclesia constituti comprobarent?

E Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere iussimus: ceteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus Deo omnipotenti, in cuius potestate sunt omnia reseruata. Hæc igitur, frater charissime, eadem hora, eodem momento ad te scripta transmisimus; & Nicephorum acoluthum descendere ad nauigandum festinatem de statione ad vos statim dimisi; vt nulla procrastinatione habita, velut præsens in isto Clero & in isto populi cætu Deo omnipotenti & Christo Domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quin immo pro certo iam confidimus, ceteros quoque qui in errore hoc sunt constituti, in Ecclesiam breui reuersuros, cum auctores suos viderint nobiscum agere. Has litteras puto te debere, frater charissime, & ad ceteras Ecclesias mittere: vt omnes sciant schismatici huius & hæretici dolum & præuaricationem de die in diem euacuari: Bene vale frater charissime] hucusque Cornelius: qui & in epistola quam scripsit^b ad Fabium Episcopum Antiochenum adnumerat inter eos qui ex schismate reuersi sunt ad Ecclesiam, Celerinum nobilissimum confessorem: de quibus omnibus cum dicat, ad exigui temporis spatium ab Ecclesia descisuisse, satis significare videtur, hoc ipso anno, quo lapsi sunt, esse ad Ecclesiam reuocatos.

Perlatis in Africam & in alias prouincias Cornelij Papæ litteris de recantatione lapsorum confessorum: tum boni omnes vehementer adgausi, tum etiam qui illorum lapsu æque prostrati fuerant, illis resurgentibus pariter eleuati sunt: de quibus Cyprianus Cornelio gratulatus ad eundem rescribens^c hæc ait: Hic enim quosdam fratres nostros

a Matt. 5.

CONFESSORVM SEDVCTORVM PRO-FESSIO.

CONFESSORES RESITVTI.

b Apud Euseb. lib. 6. c. 35.

VVLGATÆ LITTERÆ DE RESITVTIONE CONFESSORVM.

c Cypri. epist. 47.

nostros error induxerat; quòd sibi communicationem confessorum sequi viderentur: A quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est, & Ecclesia catholica vna esse, nec scindi, nec diuidi posse monstrata est. Nec quisquam iam facile poterit schismatici furentis verbis loquacibus decipi: quando probatum sit, bonos & gloriosos Christi milites non potuisse diu aliena fallacia & perfidia extra Ecclesiam detineri.]

a Apud Cypri.
epist. 50.

Ipsi quoque qui respuerunt confessores, de sua ipsorum poenitentia ad Cyprianum litteras dedere sic scriptas: Certi sumus, frater charissime, te quoque nobiscum pari voto congaudere: nos habito consilio, vtilitatibus Ecclesiae & paci magis consulentes, omnibus rebus praetermissis, & iudicio Dei seruatis, cum Cornelio Episcopo nostro pariter & cum vniuerso Clero pacem fecisse, cum gaudio etiam vniuersae Ecclesiae, prona etiam omnium charitate hoc factum, his litteris nostris scire certissime debuisti. Oramus te, frater charissime, multis annis bene valere.] haec ipsi, ad quos etiam eodem argumento B rescriptae extant Cypriani litterae, quibus cum eisdem congratulatur, tum etiam quid communi consensu de lapsis recipiendis actum sit, reddit certiores.

b Cypri. epist. 51.

DE ANTONIA-
NO EPISCOPO
IN NUMIDIA
TITVANTE.
c Cypri. epist. 52.

Cum autem Nouatus ac socij (vt dictum est) a Nouatiano Pseudopapa datis litteris ad Africanos Episcopos, quos possent a Catholica communicatione diuellerent: inter alios Antonianus in Numidia Episcopus, qui ante a Cornelij partibus steterat, Nouatiani litteris permotus, nutare non nihil incipiens, Quinto presbytero litteras ad Cyprianum dedit, quo ab eo de rebus gestis certior redderetur. Cyprianus vero scriptis ad eum litteris, officio ac consilio non destitit, vt hominem vacillantem, ac propemodum collabentem statueret, ac firmaret. Scriptam vero fuisse hanc a Cypriano epistolam post restitutionem lapsorum confessorum, illis verbis significat, quibus dicit: Quod etiam Romam ad Clerum tunc adhuc sine Episcopo agentem, & ad confessores Maximum presbyterum, C & ceteros in custodia constitutos; nunc in Ecclesia cum Cornelio iunctos, plenissime scripsi.] Sed quòd Cyprianum quoque Antonianus ex ipsius Nouatiani litteris coeperat habere suspectum: non defuit ille eadem ad ipsum scripta epistola, se purgare; exactamque de rebus a se gestis rationem reddere.

DE ANTONIA-
NO EPISCOPO
IN NUMIDIA
TITVANTE.
c Cypri. epist. 52.

NOVATIANI
HAERESIS.

At quoniam tum Cornelij, tum Cypriani de Nouatiano ea frequens erat assertio; vt dicerent, ipsum non solum fuisse schismaticum, sed haeticum; auctoremque schismatis atque haeresis ab eisdem saepe taxatum: idem Antonianus a Cypriano significari petijt, quam haesim Nouatianus introduxisset. Obsequutus eidem Cyprianus, pluribus docet Nouatianum eius fuisse sententiae, vt negaret semel lapsos amplius in Ecclesiam admit- tendos, sed esse Dei iudicio relinquendos, nec vllum lapsorum habendum esse discrimen, criminumve distinctionem. Haec autem ipsum ex Stoica philosophia, quam professus erat, D conatum esse in Dei Ecclesiam introducere, idem Cyprianus demonstrat, his verbis ipsum Nouatianum sugillans: Alia est philosophorum & Stoicorum ratio, frater charissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & virum grauem non facile flecti oportere. Inter Christianos autem, & philosophos plurimum distat. Et cum Apostolus dicit: Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam; vitanda quae non de Dei clementia veniunt, sed de philosophiae durioris praesumptione descendunt.] haec ipse.

Coloss. 2.

NOVATIANVS
EX MONTANO

Contra Nouatiani dogmata recte sentire Dei Ecclesiam, quae lapsos poenitentes admittat, & distinctione adhibita cuiusque criminum, vel sero, vel mature eos recipere, pluribus docet. Licet autem ex Stoica secta, quòd Stoicus esset, haec impie mutuatus esse videri potuisset: tamen videas eiusmodi peruersi dogmatis in Montani haeresi esse impressa vestigia: ex Montani enim Paracleto illud quoque vendicauit sibi Tertullianus, vt in moechiam lapsos in Ecclesiam recipiendos esse negaret. Quòd vero Nouatianus falso iactaret defecturos in Ecclesia martyres, si lapsis tam ampla pateret via: Cyprianus id confutans, Ecclesiae robur in bonis viris demonstrat, sic inquit: Nec putes, frater charissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quòd lapsis laxata sit poenitentia, & quòd poenitentibus spes pacis oblata: manet vere fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum, stabilis & fortis perseverat integritas. Nam & moechis a nobis poenitentiae tempus conceditur, & pax datur: non tamen idcirco virginitas in Ecclesia deficit, aut continentiae propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriae suae seruat: nec quia adultero poenitentia & venia laxatur, continentiae vigor frangitur.] Ex eadem Montani,

Tertul. de
Pudicit. per
totum.

DE ANTONIA-
NO EPISCOPO
IN NUMIDIA
TITVANTE.
c Cypri. epist. 52.

A Montani, quae dicitur Cataphrygum haeresis, Nouatianum mutuatum esse venena, Pacianus aequè nobiscum sentit, cum ait: Scriptis tuis poenitentiam vsquequaque damnatibus, secundum Phrygas te sensisse pronuncias.] ac rursus alibi, Nouatianum, suosque sequutos esse Tertullianum demonstrat.

a Pacian. ad
Sympron. epist. 2.
b Pacian. ad
Sympron. epist. 3.
prope finem.
DOG MATA
NOVATIANO-
RVM.

Fuerunt haec a Nouatiano prima excogitata impietatis dogmata, quae (vt de alijs quoque haeresibus accidit) a successoribus aucta sunt, ac turpius deformata. Eos non admittente secundas nuptias, & hoc ipsum ex secta Montani: abnegasse quoque Nouatianum baptismum, & quae praecedunt baptismum, fidem scilicet & confessionem, scribit Dionysius Episcopus Alexandrinus. Hoc puto esse quod Theodoretus affirmat, baptizatos in Ecclesia catholica iterum ab eo baptizari consueuisse, sed de hoc suo loco dicemus.

c Theodor. ha-
resic. fab. lib. 3.

B Augustinus affirmat. Quòd praeterea se mundos dicerent, nec vel aliquando lapsos, ac neque consortium vellent habere cum lapsis, pulchro nomine (an potius dicam Pharisaeo) καταποδς se dici voluisse, affirmat Eusebius. Eisdem pariter decoros candidis vestimentis incedere solitos, auctor est Socrates.

d August. epist.
108.

e Euseb. lib. 6.
cap. 35.
f Socrat. lib. 6.
cap. 20.

Porro quòd Nouatianus, de cuius haeresi sermo est, negaret lapsos poenitentes in Ecclesia recipiendos: eo recordiae atque temeritatis prolapsus infelix est, vt negaret quod est in Apostolico Symbolo, Remissionem peccatorum, in Ecclesia reperiri. Sed & ex necessaria quoque assumptione haeresis eiusmodi deduci conclusio videbatur: vt a Christo Ecclesiae clauis datas esse tam procaciter quam turpiter negaretur tum ab ipso, tum illis qui ab eo denominati sunt Nouatiani: in quos haec S. Augustinus: Nec audiamus eos, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miserum dum in Petro C petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiae clauis Regni caelorum: ipsi eas de manibus amiserunt. Isti sunt qui viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se praedicant esse mundiores: qui nomen suum si velent agnoscere, mundanos se potius, quam mundos vocarent.] haec & alia Augustinus.

g August. de
Agon. Christian.
cap. 31.

Reddita (vt vidimus) Ecclesiae pace, accidisse putatur dira illa Barbarorum incurio in Numidiam, a quibus complures Christiani captiui abducti sunt. Quando Numidiae Episcopi ad S. Cyprianum scripserunt, rogantes vt pro redimendis captiuis pecuniam colligere dignaretur. Qui collecta ex more Christianis indicta, pecuniae summam ex fidelium liberali collatione coactam mittens, ad eosdem Numidiae Episcopos scripsit h epistolam, cuius illud exordium: Cum maximo animi nostri gemitu & non sine lacrymis legimus litteras vestras, fratres charissimi, quas ad nos pro dilectionis vestrae sollicitudine, de fratrum nostrorum & sororum captiuitate fecistis. Quis enim non doleat in eiusmodi casibus? aut quis non dolore fratris sui suum proprium computet? & post multa: Quis enim non humanitatis memor, & mutuae dilectionis admonitus: si pater est, illic esse nunc filios suos computet? si maritus est, uxorem suam illic captiuam teneri cum dolore pariter ac pudore vinculi maritalis existimet? Quantus vero communis omnibus nobis moeror est & cruciatus de periculo virginum quae illic tenentur: pro quibus non tantum libertatis sed & pudoris iactura plangenda est; nec tam vincula barbarorum, quam lenonum & lupanarium stupra deflenda sunt: ne membra Christo dicata, & in aeternum continentiae honore pudica virtute deuota, insultantium libidine & contagione foedentur?] Sacratas Deo (quas Moniales dicimus) eas fuisse virgines, aperte significat.

DE FIDELIBVS
A BARBARIS
ABDVCTIS.

h Cypri. epist. 60.

Quanta vero tunc Cypriani exhortatione liberalitas Carthaginensis Ecclesiae enituerit: sequens eiusdem sermo declarat, cum ait: Quae omnia istic secundum litteras vestras, fraternitas nostra cogitans, & dolenter examinans: prompte omnes & libenter ac largiter subsidia nummaria fratribus contulerunt: semper quidem secundum fidei suae firmitatem ad opus Dei proni; nunc tamen magis ad opera salutaria contemplatione tanti doloris accensi.] ac paulo post: Denique maximas vobis gratias agimus, quòd nos vestrae sollicitudinis & tam bonae ac necessariae operationis participes esse voluistis, vt offerretis nobis agros vberes, in quibus spei nostrae semina mitteremus, expectaturi messem de amplissimis fructibus, qui de hac caelesti & salutari operatione proueniunt. Misimus autem sestertia, centum millia nummum, quae istic in Ecclesia, cui de Domini indulgentia praesumus, Cleri & plebis apud nos consistentis collatione collecta sunt: quae vos illic pro vestra diligentia dispensabitis. Et optamus quidem nihil tale de cetero fieri, & fratres nostros Domini maiestate protectos ab eiusmodi periculis incolumes reseruari. Si tamen ad

COLLECTA
PECVNIA FL-
DELES CAPTI-
VI REDEMPTA

contra Ecclesiam parricidalia quotidie arma fuscipiunt, & inter eos qui ab Ecclesia li-
mine non recedentes & implorantes iugiter ac dolenter diuina & paterna solatia;
nunc se ad pugnam paratos esse, & pro Domini sui nomine, ac pro sua salute stare forti-
ter, & pugnare profitentur. Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, sed vigilan-
tibus damus: pacem non delicijs, sed armis damus: pacem non ad quietem, sed ad aciem
damus. Si secundum quod eos audimus & optamus & credimus, fortiter steterint, & ad-
uersarium nobiscum in congressione prostrauerint: non poenitet pacem concessisse tam
fortibus; immo Episcopatus nostri grandis honor & gloria est, pacem dedisse martyri-
bus; ut sacerdotes qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo & victimas præ-
paremus. Si autem (quod Dominus auertat a fratribus nostris) aliquis lapsorum fefel-
lerit, ut pacem subdole petat, & impendentis prælij tempore communicationem non
præliaturus accipiat: se ipsum fallit, & decipit; qui aliud corde occultat, & aliud voce
pronunciat. Nos in quantum nobis & videre & iudicare conceditur: faciem singulorum
videmus; cor scrutari & mentem perspicere non possumus: de his iudicat occultorum
scrutator & cognitor cito venturus, & de arcanis cordis atque abditi iudicaturus. Ob-
esse autem mali bonis non debent; sed magis mali a bonis adiuuari. Nec ideo fa-
cturis martyrium pax deneganda est, quia sunt quidam denegaturi: cum propter hoc
pax sit danda militaturis; ne per ignorantiam nostram ille incipiat præteriri, qui ha-
bet in prælio coronari.

Nec quisquam dicat: qui martyrium tollit; sanguine suo baptizatur: nec pax illi ab
Episcopo necessaria est habituro gloriæ suæ pacem, & accepturo maiorem de Domini
dignatione mercedem. Primo idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia
non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit, & accen-
dit] Ac post multa: Ne igitur ore nostro quo pacem negamus, quo duritiam magis hu-
manæ crudelitatis, quam diuinæ & paternæ pietatis opponimus; oves nobis commissæ a
Domino reposcantur: placuit nobis, sancto Spiritu suggerente, & Domino per visiones
multas & manifestas admonente, quia hostis nobis imminere prænunciatur, & ostendi-
tur: colligere intra castra milites Christi & examinatis singulorum causis, pacem lapsis
dare, immo pugnaturis arma suggerere: quod credimus vobis quoque paternæ mise-
ricordiæ contemplatione placiturum. Quod si de collegis aliquis extiterit, qui urgente
certamine, pacem fratribus & sororibus non putat dandam: reddet ille rationem in
die iudicij Domino, vel importunæ censuræ, vel inhumanæ duritiæ suæ.

Nos quod fidei & charitati & sollicitudini congruebat, quæ erant in conscientia
nostra protulimus: Diem certaminis appropinquasse, hostem violentum cito contra nos
exurgere: pugnam non talem, qualis fuit, sed grauiorem multo & atrociorum venire:
hoc nobis diuinitus frequenter ostenditur: de hoc nos providentia & misericordia Do-
mini sæpius admonent. De cuius ope & pietate, qui in eum confidimus, possumus esse
securi: quia qui in pace militibus suis futuram prænunciat pugnam, dabit & militan-
tibus in congressione victoriam. Optamus te frater charissime bene valere] hucusque
Synodica de Concilio sub Cypriano hoc anno in Africa celebrato: quibus plane signifi-
catur indulgentiam lapsis non nisi vere poenitentibus ex eo Concilij decreto esse dandam.
Quæ verba hæc in Apostolicis litteris, cum indulgentia impartitur, apponi consue-
uerunt.

Ad hæc tempora referenda essent, quæ tradit Socrates^a & ipse secta Nouatianus (si
hæretico homini de suis dogmatibus tractanti fides adhibenda foret) his verbis: Ab il-
lo tempore quo Nouatiani se ab Ecclesia seiunxerant, recusauerantq. cum his qui
tempore persecutionis, regnante Decio, concitata, lapsi erant, communicare: Ec-
clesiarum Episcopi canoni adiunxerunt, ut in singulis Ecclesijs presbyter quidam
poenitentia præficeret: quo qui post baptismum lapsi fuissent, coram presbytero ad
eam rem designato, peccata sua confiterentur] hæc Socrates. Quod quidem si ve-
rum esset: id ad hæc tempora referendum foret, quo poenitentibus lapsis indulgenti-
æ aperta ianua, frequenti coetu iidem concurrerent ad Ecclesiam. At commen-
tum id esse, plane conuincitur. Siquidem lapsorum restitutio (quod ij publice deli-
quissent) non erat tale opus, quod vni posset demandari presbytero: quippe cum nec id
solus præstare soleret Episcopus: quem conuocata Ecclesia, id non tantum facere oportet
fratrum suorum consensu, sed etiam populi rogata sententia. Id quidem solere
facilitari,

A. **facilitari**, Cyprianus^a ad Cornelium scribens de his quæ faceret, sui exemplo satis docet:
Scripta esse eam epistolam post præsentem Synodum, ex his quæ paulo inferius dicemus,
liquido apparebit. Sic igitur nullus presbyter poenitentiarius Ecclesijs singulis potuit operi
præfici, quod præsentem ad hoc conuocata Ecclesia faciendum esset. Quod si occultis tantum
audiendis delictis sederet presbyter: id semper in Ecclesia fuisse oportuit: nec ratio est,
cur potius tempore Decij, quam alijs antea temporibus, id instituire in Ecclesia opus fuerit:
cui qui secreto peccaret, nunquam defuerint. Sed de his alias Tomo primo Annaliū actum est.

Accidit præterea ut Priuatus antiquus hæreticus vna cum suis ad hanc Synodum ve-
nerit, quasi acturus causam suam: Sed quod fuisset antea sæpe damnatus, ab eodem tunc
conuictus exclusus est. Cum ille collectis secum socijs, ibidem Carthagine creauit aduersus
Cyprianum Pseudoepiscopum Fortunatum. Rem gestam idem Cyprianus^b ad Cornelium

B. scribens, his indicat verbis: Cum causam suam (Priuatus hæreticus scilicet) apud nos in
Concilio quod habuimus idibus Maijs, quæ proxime fuerunt, agere velle se diceret,
nec admissus esset: Fortunatum istum sibi Pseudoepiscopum dignum collegio suo fecit.
Venerat etiam cum illo & Felix quidam, quem ipse extra Ecclesiam in hæresi Pseudo-
episcopum olim constituerat: sed & Iouinus & Maximus comites cum Priuato hære-
tico affuerunt, ob nefanda sacrificia & crimina in se probata, sententia nouem Episco-
porum collegarum nostrorum condemnati, & iterato quoque a pluribus nobis in con-
cilio anno priore abstenti: cum his autem quattuor iunctus est & Repostus Saturnicen-
sis; qui non tantum in persecutione ipse cecidit, sed & maximam partem plebis suæ sa-
cilega persuasione deiecit. Hi quinque cum paucis vel Sacrificatis, vel male sibi con-
scijs Fortunatum sibi Pseudoepiscopum cooptarunt: ut criminibus in vnum conuenien-
tibus talis esset scilicet rector, quales illi qui reguntur. Hinc iam & cetera mendacia,
frater charissime, potes noscere, quæ illic homines desperati & perditii ventilauerunt; ut
cum de Sacrificatis, vel de hæreticis amplius quam quinque Pseudoepiscopi non fuerint,
qui Carthaginem venerint, & Fortunatum sibi dementiae suæ socium constituerint: Illi
tamen quasi visi filij diaboli & mendacio pleni ausi sunt (ut scribis) iactitare, vigintiquin-
que Episcopos affuisse: quod mendacium & istuc prius apud fratres nostros iactitabant, di-
centes, vigintiquinque Episcopos de Numidia esse veturos, qui sibi Episcopum facerent.
Quo in mendacio suo posteaquam quinque solis conuenientibus naufragis & a nobis ab-
stentis, detecti sunt atque confusi: Romam cum mendaciorum suorum merce nauigau-
erunt; quasi veritas post eos nauigare non posset, quæ mendaces linguas rei certæ proba-
tione conuinceret] hæc Cyprianus.

D. **Creto** igitur ab hæreticis atque schismaticis Pseudoepiscopo Fortunato: continuo
ab eis missa est legatio Romam ad Cornelium Papam, Catholicam communicationem
ab eodem subrepturis: quippe qui scirent ab omnibus hæreticos notandos fore atque
schismaticos, si Apostolicæ sedis communionem carerent. Huius legationis officio functus
est Felicissimus ille schismatis auctor, de quo multa superius: qui præuenire conatus est
nuncios a Cypriano mittendos, quod a Cornelio absque aduersæ partis repugnantia, recipi
facilius posset. De hac Felicissimi festinatione hæc idem Cyprianus^c superius ad Cor-
nelium: Nactus tamen occasionem familiarissimi hominis & clerici, per Felicianum
acoluthum, quem cum Perseo^{*}, collega nostro miseris, inter cetera quæ in notitiam tuam
perferenda hinc fuerant, etiam de Fortunato isto tibi scripsi: sed dum istuc Felicianus fra-
ter noster vel vento retardatur, vel accipiendis alijs epistolis a nobis detinetur, Felicissi-
mo ad vos properante, præuentus est. Ita enim semper scelera festinant, quasi contra in-
nocentiam festinatione præualeant] hæc de festinatione Felicissimi Cyprianus.

At non ipse solus, sed magna cum eo caterua Romam ad nauigauit; qui cum a Corne-
lio audiri, ac recipi postularent: ab eodem protinus reiecti sunt. Id quidem Cornelij ad
Cyprianum datæ litteræ significant, quarum idem Cyprianus meminit^d dicens: Legi
litteras tuas, frater charissime, quas per Saturum fratrem nostrum acoluthum mihi
isti, & dilectionis fraternæ & Ecclesiasticæ disciplinæ & sacerdotalis censuræ satis plenas,
quibus significasti, Felicissimum hostem Christi, non nouum sed iam pridem ob crimina
sua plurima & grauissima abstentum, & non tantum mea, sed plurimorum Coepiscoporum
sententia condemnatum, reiectum a te illic esse: & cum venisset stipatus caterua & factione
desperatorum: vigore pleno, quo Episcopus agere oportet, pulsus de Ecclesia esse, de qua iam
pridē cum sui similibus Dei maiestate & Christi Domini & iudicis nostri seueritate depul-
sus est,

CREATIO
AD VERSUM
CYPRIANVM
FORTVNATVS
PSEVDOPIS.

Cypri. epist. 55.

LEGATIO
SCHISMATI-
CORVM AD
CORNELIUM.

Cypri. epist. 55.

* al. Prisco.

EIECTI SCHIS-
MATICI A
CORNELIO.

Cypri. epist. 55.

...sus est, ne schismatis, & diffidij auctor, ne pecuniæ commissæ sibi fraudator, ne stuprator A virginum, ne matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor ultra adhuc sponsam Christi incorruptam, sanctam, pudicam præsentia suæ dedecore & impudica atque incesta contagione violaret] hæc Cyprianus de repulsa Felicissimi & sociorum.

At semel licet a Cornelio reiecti, haud recedentes quievere, sed pertinacius instare, coeperunt apud eundem, vt allatas a se ab Africa litteras acciperet. Cum autem nec sic illis minantibus Cornelius acquieuerit: ipse tamen non nihil aduersus Cyprianum permotus est, quod de re tanta nihil ad se scripisset, ad nauigantibus præsertim Romam suis oppugnatoribus; quo nomine confestim ad eum subinfense iterum scribens, redarguisse ipsū visus est, se pariter excusans accusatorū ipsius vehemēter exagitari molestijs: quod colligi potest ex dictis litteris a Cypriano ad eundē Cornelium missis, quibus ex postulas ait:

Sed enim lecta alia tua epistola, frater, quam primis litteris subiunxisti: satis miratus sum, cum animaduertissem te minis atque terroribus eorum qui venerant, aliquantum esse commotum: cum te (secundum quod scripsisti) aggressi essent cum summa desperatione comminantes, quod si litteras quas attulerant, non accepisses, publice eas recitarent, & multa turpia ac probrosa & ore suo digna proferrent. Quod si ita res est, frater charissime, vt nequissimorum timeatur audacia; & quod mali iure atque æquitate non possunt, temeritate ac desperatione perficiant: actum est de Episcopatus vigore & de Ecclesiæ gubernandæ sublimi ac diuina potestate: nec Christiani ultra aut durare, aut esse iam possumus, si ad hoc ventum est, vt perditorum minas atque insidias pertimescamus] hæc & alia multa eodem argumento ad Cornelium Cyprianus: qui quidem quod schismaticorum calumnijs aduersus se visus sibi fuisset Cornelius aliquantulum au

res admouisse, iustam hanc ipsē litteris querelam de sua legitima electione subiunxit. C

Ceterū (dico enim prouocatus dico dolens, dico compulsus) quando Episcopus in loco defuncti substituitur, quando populi vniuersi suffragio in pace deligitur: quādo Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter iunctus, plebi suæ in Episcopatu quadriennio iam probatus, in quiete seruiens disciplinæ, in tempestate proscriptus, applicito & adiuncto Episcopatus sui nomine, toties ad leonem petitus in Circo, in Amphitheatro Dominicæ dignationis testimonio honoratus. His ipsis etiam diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia quæ edicto proposito celebrare populus iubebatur, clamore popularium, ad leonem denuo postulatus in Circo. Cū talis, frater charissime, a quibusdam desperatis & perditis & extra Ecclesiam constitutis impugnari videtur: apparet quis impugnet: non scilicet Christus, qui sacerdotes aut constituit, aut protegit, sed ille qui Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus. Ad hoc Ecclesiæ Præpositum D sua infestatione persequitur: vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur] post hæc autem quod non statim scripserit, hanc assertū excusationem. b

Quod autem tibi de Fortunato isto Pseudoepiscopo a paucis & inueteratis hæreticis constituto non statim scripsi, frater charissime, non ea res erat quæ in notitiam tuam deberet per nos festinato statim, quasi magna & metuenda perferri: maxime quando & Fortunati nomen iam satis nosces, qui est vnus ex quinque presbyteris iam pridem de Ecclesia profugis, & sententia Coepiscoporum nostrorum multorum & grauissimorum virorum nuper abstentis: qui super hac re priore anno ad te litteras fecerunt.

Itē Felicissimū signiferum seditionis recognoscere, qui & ipse in ipsē Coepiscoporum nostrorum factis ad te pridem litteris continetur: qui non tantum ab his istic abstentus, E sed abs te illic nuper de Ecclesia pulsus est. Cum hæc in notitia tua esse considerem, & pro certo hæere memoriæ & disciplinæ tuæ scirem: necessarium non putavi celeriter & vrgenter hæreticorum tibi ineptias nunciandas. Neque enim ad catholicæ Ecclesiæ maiestatem pariter ac dignitatem pertinere debet, quid apud se hæreticorum & schismaticorum moliantur audacia. Nam & pars Nouatiani Maximum presbyterum nuper ad nos a Nouatiano legatum missum, atque a nostra communicatione reiectum: nunc istic sibi fecisse Pseudoepiscopum dicitur: nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia contemnantur a nobis; & miserim tibi proxime nomina Episcoporum istic constitutorum, qui integri & sani in Ecclesia catholica fratribus præsumunt] hæc & alia insui excusationem Cyprianus ad Cornelium. Qui super vniuersum Christi gregem inuigilans, quidquid etiam ageretur in transmarinis Ecclesijs, magna sollicitudine ad se perferendum

CREATA AD REVERENDISSIMUM CYPRIANUM EPISCOPUM

CREATA AD REVERENDISSIMUM CYPRIANUM EPISCOPUM

a Cypri. ead. epist. 55.

IVSTAE QVE RELAE CYPRI.

CREATA AD REVERENDISSIMUM CYPRIANUM EPISCOPUM

b Cypri. ead. epist. 55.

EXCUSATIO CYPRIANI.

CREATA AD REVERENDISSIMUM CYPRIANUM EPISCOPUM

A ferendum curabat; tantaque solertia, vt Cyprianum quem sciret accuratissimum, negligentiam tamen nomine quadantenus suspectum haberet.

Hic autem admonendum est: hoc tempore duas & inter se contrarias schismaticorum factiones, pari tamen conatu aduersus Ecclesiam catholicam conspirasse: quarum alterius Nouatianus, alterius vero Felicissimus dux ac propugnator erat acerrimus. Aiebat ille lapsorum neminem in Ecclesiam recipiendum esse: Hic vero lapsos omnes absque poenitentia mox suscipi debere. At inter duo hæc extrema Catholica incedens Ecclesia, via media sic lapsis pacem dabat, vt tamen præuia poenitentia (vt vidimus) ipsi sibi aditum patefaceret. Felicissimus igitur Romam veniens, quem sibi aduersarium magis sciret, Nouatianum declinauit, & ad Cornelium se contulit: apud quem seueritatis inter alia redarguit Cyprianum; quod non omnes, sed quos vellet, delectu habito, lapsos reciperet. Quamobrē coactus est Cyprianus suis quas diximus litteris aduersus Felicianum, eiusque sectarios, ad Cornelium apologiam scribere, qua impiorum scelera aliqua saltem ex parte redderet notiora: & primum quod spectat ad veniam lapsis imperitiendam: quā illi ab exordio persecutionis aduersati sint Ecclesiasticæ disciplinæ, declarat; sed præmittit hæc dicens:

Nec me oportet, frater charissime, paria nunc cum illis facere, & ea quæ commiserunt, atque hucusque committunt meo sermone decurrere: cum considerandum sit nobis, quid proferre & scribere sacerdotes Dei oporteat; nec tam dolor apud nos debeat, quā pudor loqui: & ne videar prouocatus maledicta potius, quā crimina & peccata congerere. Taceo itaque de fraudibus Ecclesiæ factis, coniurationes & adulteria & varia delictorum genera prætereo. Vnum illud in quo non mea, nec hominum, sed Dei causa est. De eorum facinore non puto esse reticendum; quod a primo statim persecutionis die, cum recentia delinquentium facinora feruerent, & sacrificijs nefandis non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atque ora fumarent: communicare cum lapsis, & poenitentia agenda intercedere non destiterunt. Clamat Deus: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Et Dominus in Euangelio dicit: Qui me negauerit, negabo illum. Et alio loco: Indignatio & ira diuina non tacet dicēs: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia: super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt ne exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se, negare profitentur.

Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso litteras misimus nec auditi sumus: Conuincilio frequenter coacto, non consensione tantū nostra, sed & comminatione decreuimus, vt poenitentiam fratres agerent: vt poenitentiam non agentibus nemo temere pacem daret. Et illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant (vt opus suum diaboli malitia consumment) ne vulneratos diuina clementia in Ecclesia sua curet: miserorum poenitentiam mendaciorum suorum fraude corrumpunt, ne Deo indignanti satisfiat: ne Christum Dominum suum qui Christianus esse vel erubuit ante, vel timuit, postmodum quærat: ne ad Ecclesiam qui de Ecclesia recesserat, redeat. Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur: pax vera falsæ pacis mendacio tollitur, salutaris sinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, ne de peccatore, atque ore lapsorum fletus & gemitus audiatur.

Compelluntur adhuc insuper lapsi, vt linguis atque ore quo in Capitolio ante deliquerant, sacerdotibus conuicium faciant: confessores, & virgines, & iustos quosque fidei laude præcipuos, atque in Ecclesia gloriosos contumelijs & maledicis vocibus prosequantur: a quibus quidem non tam nostrorum modestia, & humilitas, & pudor, cæditur, quā illorum ipsorum spes & vita laceratur] Post hæc & alia Cyprianus, multa de necessitate satisfactionis & poenitentia, quam conabantur illi prorsus auferre loquutus, hæc de ipsē subdit: Quibus etiam satis non fuit ab Euangelio recessisse, speim lapsis satisfactionis & poenitentia sustulisse; fraudibus inuolutos, vel adulterijs commaculatos, vel sacrificiorum funesta contagione pollutos: ne Deum rogarent, ne in Ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni & sensu & fructu poenitentia remouisse: nisi foris sibi extra Ecclesiam, & contra Ecclesiam constituisent conuenticulum perditæ factionis cum male sibi consciorum & Deum rogare & satisfacere nolentium caterua conflueret. Post ista adhuc insuper, Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare

DVO INTER SE CONTRARIA SCHISMATA.

CREATA AD REVERENDISSIMUM CYPRIANUM EPISCOPUM

CREATA AD REVERENDISSIMUM CYPRIANUM EPISCOPUM

b Exod. 22. c Matth. 10. d Isa. 57.

e Cypri. eadem epist. 55.

DE LAPSIIS QVA DECRETATA FVERINT.

SATISEACTIO NECESSARIA LAPSIIS.

gare audent, & ad Petri cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis & profanis litteras ferre: nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo^a prædicante, laudata est: ad quos perfidia habere non possit accessum] hæc de Romana Ecclesia Cyprianus, ad quam schismatici frustra eundem criminaturi propere nauigassent: nam subdit.

a Rom. 1.

DE CAUSA
SCHISMATI-
CORVM.

Quæ autem causa veniendi, & Pseudoepiscopum contra Episcopum factum nunciandi? Aut enim placet illis quod fecerunt: & in suo scelere perseverant: Aut si displicet, & recedunt: sciunt quò reuertantur. Nam cum statutum sit omnibus nobis, & æquum sit pariter & iustum, vt vnusquisque causa illic audiatur, vbi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat vnusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus: oportet vtique eos quibus præsum non circumcurfare; nec Episcoporum concordiam cohærentem sua subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, vbi & accusatores habere & testes sui criminis possint.]

DE IUDICIIS
PEREGRINIS
SECRETVM.

Hoc autem quod citat Cyprianus in Ecclesia esse statutum, vt primæ causæ in proprijs cognoscantur Ecclesijs: apud Fabiani epistolam ad Hilarium scriptam legitur in hæc verba: Peregrina vero iudicia, salua in omnibus Apostolica auctoritate, generali sanctione prohibemus: quia indignum est, vt ab externis iudicentur, qui prouinciales & a se electos debet habere iudices, nisi fuerit appellatum. Vnde oportet si quis Episcoporum super certis accusetur criminibus, vt ab omnibus audiatur, qui sunt in prouincia, Episcopis: quia non oportet accusatum alicubi quàm in foro suo audiri.] Cum igitur horum accessus ad Romanum Pontificem non fuerit prosequendæ appellationis causa, sed Cypriani accusandi, atque Fortunati electionis confirmandæ gratia: non iniuste Cyprianus videtur esse conquestus; cū alioqui (vt ex his quæ dicta sunt patet) ipse semper visus sit Apostolicæ Romanæ sedi obsequentissimus, quam nuper in eadem epistola tam præclaro elogio exornauit.

b Cyp. eadem
epist. 55.
CAUSA PSEV-
DOEPISCOPI
FORTVNATI.

Post hæc autem rerum gestarum idem Cyprianus^b prosequutus historiam, de Pseudoepiscopo Fortunato hæc addit: Scire enim debes, frater charissime, cum posteaquam Pseudoepiscopus ab hæreticis factus est, iam pene ab omnibus esse desertum: namque ij quibus in præteritum præstigia obtendebantur, & dabantur verba fallacia, quòd simul ad Ecclesiam regressuri dicerentur: posteaquam viderunt illic Pseudoepiscopum factum, frustratos & deceptos se esse didicerunt; & remeant quotidie, atque ad Ecclesiam pulsant: nobis tamen a quibus ratio Domino reddenda est, anxie ponderantibus, & solite examinantibus, qui recipi & admitti ad Ecclesiam debeant. Quibusdam enim ita aut crimina sua obsistunt, aut fratres obstinate & firmiter renituntur, vt recipi omnino non possint cum scandalo & periculo plurimorum: Neque enim sic putamina quædam colligenda sunt, vt quæ integra & sana sunt, vulnerentur: nec utilis, aut consultus est pastor, qui ita morbidas & contactas gregi admiscet, vt gregem totum mali cohærentis afflictatione contamine.

2127A
ABOHO
TILARVM

c Cyp. eadem
epist. 55.
RESISTVNT FI-
DELES LAPSI
IMPOENITEN-
TIBVS.

O si posses, frater charissime, istuc interesse nobiscum, cū prauis isti & peruersi de schismate reuertuntur: videres quis mihi labor sit persuadere patientiam fratribus nostris, vt animi dolore sopito, recipiendis malis, curandisq. consentiant. Namque vt gaudent, & lætantur cum tolerabiles & minus culpabiles redeunt: ita econtra fremunt & reluctantur, quoties inemendabiles & proterui, & vel adulterijs, vel sacrificijs contaminati, & post hæc adhuc insuper & superbi sic ad Ecclesiam remeant, vt bona intus ingenia corumpant. Vix plebi persuadeo, immo extorqueo, vt tales patiantur admitti. Et iustior factus est fraternitatis dolor, ex eo quòd vnus atque alius, obnitente plebe & contradicente, mea tamen facilitate suscepti, peiores extiterunt quàm prius fuerant; nec fidem poenitentiae seruare potuerunt, quia nec cum vera poenitentia venerant.

LEGATORVM
SCELERA.

De istis vero quid dicam: qui nunc ad te cum Felicissimo omnium criminum reo nauigauerunt, legati a Fortunato Pseudoepiscopo missi, tam falsas ad te litteras afferentes, quàm est & ipse cuius litteras ferunt, falsus: quàm est eius peccatorum multiplex conscientia: quàm execrabilis vita: quàm turpis: vt etsi in Ecclesia essent, eijci tales debuissent? Denique quia conscientiam suam norunt, nec nos audent adire, aut ad Ecclesiæ limen accedere, sed foris per prouinciam circumueniendis fratribus, & spoliandis pererrant: et omnibus iam satis noti, atque vndique pro suis facinoribus exclusi, illuc

A illuc etiam ad vos nauigant: neque enim potest illis frons esse ad nos accedendi, aut apud nos consistendi, cum sint acerbissima & grauissima crimina, quæ eis a fratribus ingerantur. Si iudicium nostrum voluerint experiri, veniant. Denique si qua illis excusatio & defensio potest esse, videamus quem habeant satisfactionis suæ sensum, quem afferant poenitentiae fructum. Nec Ecclesia istic cuiquam clauditur, nec Episcopus alicui denegatur; patientia & facilitas & humanitas nostra venientibus præsto est: opto omnes in Ecclesiam regredi: opto vniuersos commilitones nostros intra Christi castra & Dei Patris domicilia concludi: remitto omnia multa dissimulo studio: & voto colligendæ fraternitatis: etiam quæ in Deum commissa sunt, non pleno iudicio religionis examino: delictis plusquam oportet remittendis pene ipse delinquo. Amplector prompta & plena dilectione cum poenitentia reuertentes, peccatum suum satisfactione humili & simplici contentes.

B Si qui autem sunt^a, qui putant se ad Ecclesiam non precibus, sed minis regredi posse; aut existimant aditum se sibi non lamentationibus & satisfactionibus, sed terroribus facere: pro certo habeant, contra tales clausam stare Ecclesiam Domini; nec castra Christi inuicta & fortia & Domino tuente munita, minis cedere. Sacerdos Dei Euangelium tenens & Christi præcepta custodiens, occidi potest, non potest vinci] & paulo post:

a Cyp. eadem
epist. 55. 10.
CYPRIANI
CONTESTA-
TIO.

An ad hoc, frater charissime, deponenda est catholice Ecclesiæ dignitas & plebis intus positæ fidelis atque incorrupta maiestas, & sacerdotalis quoque auctoritas & potestas, vt iudicare se velle dicant de Ecclesiæ Præposito extra Ecclesiam constituti? de Christiano hæretici? de sano faucij? de integro vulnerati? de stante lapsi? de iudice rei? de sacerdote sacrilegi? Quid superest, quàm vt Ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus sacerdotibus, ac Domini altare remouentibus: in Cleri nostri sacrum, venerandumq. confessum simulacra atque idola cum aris suis transeant; & Nouatiano declamandi aduersus nos, atque increpandi largior & plenior materia præstetur, si ij qui sacrificauerunt, & Christum publice negauerunt, non tantum rogari, & sine acta poenitentia admitti, sed adhuc insuper coeperint terroris sui potestate dominari? Si pacem postulant; arma deponant: si satisfaciunt, quid minantur? aut si comminantur, sciant quia a sacerdotibus non timentur. Neque enim & Antichristus cum venire coeperit, introibit Ecclesiam, quia minatur; aut armis eius & violentiæ ceditur: quia resistentes preempturum se esse profitetur.

D Armant nos hæretici, dum putant nos sua comminatione terreri: nec in pace nos deijciunt, sed magis erigunt, & accendunt; dum ipsam pacem persecutione peiorè fratribus faciunt. Et optamus quidē, ne quod loquuntur furore, impleant crimine: ne qui verbis perfidis & crudelibus peccant, factis quoque delinquant. Oramus, ac deprecamur Deum (quem prouocare illi & exacerbare non desinant) vt eorum corda mitefcant, & furore deposito ad sanitatem mentis redeant; vt pectora operata delictorum tenebris, poenitentiae lumen agnoscant, & magis petant fundi pro se preces atque orationes Antistitis; quàm ipsi fundant sanguinem sacerdotis. Si autem in suo furore permanserint, atque in istis insidijs ac minis suis parricidalibus crudeliter perseverauerint; nullus Dei sacerdos sic infirmus est, sic iacens & abiectus; sic imbecillitate humanæ mediocritatis inualidus, qui non contra hostes & impugnatores Dei diuinitus erigatur: cuius non humilitas & infirmitas vigore & robore Domini protegentis animeatur. Nostra nihil interest aut a quo, aut quando perimamur; mortis & sanguinis præmium a Domino recepturi. Illorum flenda & lamentanda concisio est, quos sic diabolus excæcat, vt æterna gehennæ supplicia non cogitantes, Antichristi iam propinquantis aduentum conentur imitari] hæc & alia id genus.

CYPRIANI
CONSTANTIA
AC BENIGNI-
TAS.

E Rogat demum ipse Cyprianus^b Corneliū, vt eandem a se scriptam epistolam coram Romano Clero legi faciat; vt si quid indignum ab illis acceptum in eorum pectoribus incedisset, procul expelleretur. nam ait: Et quamquã sciam, frater charissime, pro tua dilectione quam debemus & exhibemus inuicem nobis, florentissimo illic Clero tecum præsidenti, & sanctissimæ atque amplissimæ plebi legere te semper litteras nostras; tamen nunc & admoneo & peto, vt quod alias sponte atque honorifice facis, etiã petente me facias, vt hac epistola mea lecta, si quod illic contagiū venenati sermonis & pestiferae seminationis irreperat: id omne de fratrum auribus & pectoribus exuatur; & bonum integra ac sincera dilectio ab omnibus hæreticæ detractionis sordibus repurgetur.]

b Cyp. eadem
epist. 55.

Quòd

CAPITOLIVM
IN MVLTIS
CIVIT.Martyrolog.
Rom. die 29.
Novembr.PERSECVTIO
RECRVDE-
SCIT.Pacian. ad
Sympron. epist. 2IMMIA
ALPHABET
INSTRVCTIOC. C. C. C.
epist. 2
RESVCTIO
VIRIUS AN
INSTRVCTIO
VIRIUS

Luc. 10.

Quòd autem hac epistola, & in libro de Lapsis tertio fecerit de Capitolio mentionem: neminem fallat, vt existimet de Romano Capitolio esse intelligendum: eam enim vocem vsurpari solitam pro cuiusque ciuitatis publico loco, in quo sacrificia offerri solerent, ac proinde non de Romano, sed de Carthaginensi Capitolio esse dictum, quæ notauius in Romanum Martyrologium^a satis aperte declarant. Sed & illud hic oportuit commemorasse: quòd dum hac eadem epistola Cyprianus a schismaticis exagitatus sacerdotij sui institutionem & originem reuocat in memoriam, & in ea functione quadriennio se iam probatum affirmat: eum nonnisi anno Domini ducentesimo quinquagesimo sedem Carthaginensem capeffiuisse: a quo tempore (vt exacte deducta temporis Chronologia est demonstratum) absoluto anno quarto, quintus hic Cypriani sedis connumeretur.

Quid vero de schismaticis post hæc actum sit: haud satis compertum haberi potest. B Persecutio enim hoc eodem anno iterum renouata has in præsentiarum controuersias diremisse visa est: etenim quam ex superioribus litteris ex Synodo ad Cornelium datis de indulgentia lapsis poenitentibus omnibus concessa, persecutionem imminere pluries diuinitus demonstratum fuerat, iam tum coepisse, cum has de schismaticis Cyprianus ad Cornelium litteras dedit, certum est. Nam fuisse tunc edictum propositum, seq. in Circo acclamationibus populi ad leonem postulatum, paulo antequam illas scriberet litteras, tradit. Remansisse autem Felicissimum cum suis extra Ecclesiam in schismate, facile potest intelligi: nam indulgentia ex Concilio poenitentibus lapsis concessa, nequaquam ijs opitulari poterat, qui absque vlllo poenitentiae vestigio, obstinato, duro atque procaci animo, se in Ecclesiam (vt vidimus) debere recipi contendebant.

Secundum enim quòd tum in dicto Concilio Carthaginensi, tum etiam in Romano sub Cornelio statutum fuit, vt lapsis poenitentibus tantum pateret Ecclesia in posterum in Ecclesia obseruatum fuisse constat: Nam sic Pacianus^b aduersus Nouatianum secta hominem ait: Scito, frater, hanc ipsam poenitentiae veniam non passim omnibus dari, nec antequam aut interpretatio diuinæ voluntatis, aut forsitan visitatio fuerit, relaxari: magno pondere, magnoq. libramine post multos gemitus, effusionemq. lacrymarum, post totius Ecclesiæ preces, ita veniam poenitentiae non negari, vt iudicatu Christo nemo præiudicet] hæc ipse.

Permansit ergo suo robore firmum Romani Concilij decretum multorum Episcoporum sententia examinatum, atque auctoritate Pontificia stabilitum: Sic lapsis veniam esse dandam; si vere poenitentes accederent, & præscriptam ecclesiasticis legibus poenitentiam peragere non despicerent; atque magna animi summissione peterent se recipi in Ecclesia. D Quòd quidem (vt superius est demonstratum ex Cleri Romanæ Ecclesiæ litteris) non recens id fuit Episcoporum deliberatione sancitum: sed quòd semper Romana Ecclesia obseruasset; id fuerit ceteris orbis Ecclesijs edita sacra lege præscriptum, quæ pariter cum seueritate clementiam haberet admixtam. Nam indulgendum poenitentibus iusta causa illi statuerunt; nimirum si vitæ exitus immineret: si ad futurum certamen persecutione instante recipiendi atque armandi essent qui olim extitissent militiæ desertores; his vel alijs casibus quos ratio suaderet, voluerunt Ecclesiasticam indulgentiam poenitentibus impertiri: illis vero eam tantummodo denegari, qui absque præuia poenitentia, indulgentiam procaciter poscerent: quòd constat semper in Ecclesia catholica inuolabiliter custoditum: nimirum vt secundum Domini in parabola de Samaritano sententiam^c, peccatorum vulneribus Præsules oleum & vinum E infundant.

Ceterum non tantum hæc statuens Cornelius Papa, & Cyprianus promulgans in Africa, aduersus eiusmodi pestem Nouatianum gnauiter laborarunt. Sed quotquot vbique locorum catholici essent Episcopi: quòd scirent Romæ statutum probantes, & in Romanæ Ecclesiæ sententiam pedibus abeuntes, nouæ Nouatiani resisterunt impietati. Edidit inter alios ea in re Dionysius Episcopus Alexandrinus specimen egregium, & constat ex scriptis ab litteris ad Dionysium tunc Ecclesiæ Romanæ presbyterum, quarum meminit Eusebius, dicens: Quarta Dionysij epistola de Baptismate ad Dionysium Romanæ quidem presbyterij munere donatum, non multo post tamen Episcopum illius Ecclesiæ factum per scripta est: ex qua testimonium quam præclarum ille ipse Dionysius Romanus propter incredibilem dicendi vim & virtutem admirabilem a Dionysio Alexandrino

A xandrino consequutus fuerit, satis constare poterit, post alia quædam de Nouatiano exposita, ad hunc his fere verbis scribit: Contra Nouatianum certe, qui Ecclesiam tam misere discidit: qui fratres quosdam ad impietatem atque blasphemiam attraxit: qui scelestissimam de Deo Patre doctrinam inuexit: qui benignissimum Dominum nostrum Iesum Christum; tamquam inclementem & crudellem falso calumniatus fuit: qui præter hæc omnia sanctum baptismatis lauacrum abrogauit: qui fidem ac confessionem quæ baptismum præcedunt, condemnauit: qui denique ab illis qui aliquo vitiorum genere se infecerant, Spiritum sanctum (quamuis spes esset reliqua illius, aut in eorum mentibus permanendi, aut ad eos denuo redeundi) omnino depulit, fugauitq. non sine causa graue odium concepimus] hæc Dionysius: qui tantum abest, vt Nouatiano ad suæ communicationis partes eum quauis arte vel fucato colore adducere fatagenti assensum præbuerit: vt potius alios ab eo deceptos ipse sit conatus ad sinceram reducere veritatem. Si quidem Fabium Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum titubantem & Nouatiani litteris propemodum persuasum, suis ad eum datis litteris, in Catholica communione stabilire conatus est. At de eiusmodi Dionysij ad Fabium Antiochenum litteris Eusebius^a his verbis meminit.

Eidem Fabio aliqua ex parte ad illius schisma Nouatiani inclinato Dionysius Episcopus Alexandria scribens, vbi cum alia multa de poenitentia in litteris ad eum missis persequutus fuisset: tum martyrum certamina quæ Alexandria iam nuper subierant, ostendisset: præter alias res gestas quas narrat, facinus præterea memorabile & plenum admirationis explicat, quòd quidem huic nostræ historiæ mandare, necesse putauit. Sic enim se habet.

C Hanc vnam rem gestam exempli gratia, quæ apud nos euenit, tibi exponam. Erat quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitæ partem integre & incorrupte transegisset, tempore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumero in Ecclesia denuo recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit: quarto autem die paululum releuatus, nepotem ad se accersit, sicq. alloquitur: Quousque filij me detinetis? properate, obsecro, & me ocius dimittite: aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cum dixisset, iterum fuit mutus. Percurrit ad presbyterum: nox iam erat.

Ille forte morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen quoniam a me, quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent e vita migraturi, sanctorum mysteriorum D (dummodo peterent & vel maxime si antea, dum integra valetudine erant, supplices petiissent) participes fierent, sicq. cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguam quandam Eucharistiæ partem dedit præcipiens, vt eam madefactam in os senis infunderet: Quam puer secum adferens, redijt. Cui iam appropinquanti, priusquam cum eo quòd gestabat, intraret ædes: Serapion denuo voce recuperata dixit: Venisti fili? tametsi presbyter non potest venire, tu tamen præsta quòd tibi in mandatis dedit: & dimitte me abire. Particulam igitur puer quam apportarat, madefactam in os senis infudit. Atque ille simulatque eam pedetentim per fauces demiserat: illico extremum spiritum edidit. An non igitur satis constat eum fuisse reseruatam, & vsque eo in vita mansisse, quoad esset penitus culpæ vinculis solutus? & ita labe qua erat idolis immolando aspersus, omnino deleta, posset pro multis bonis quæ gessisset E in vita, in numerum confessorum referri?] hæc Dionysius indicans pariter eisdem leges in Ægypto seruari solitas de lapsis, quæ Romæ antea atque etiam in Africa fuerant constitutæ: nimirum lapsos probandos prius in poenitentia, nec nisi ea absoluta recipiendos, illo tamen excepto casu, cum poenitens grauius laborans infirmitate, ex hac vita migraturus videretur: tunc quippe illi pacem dandam & Eucharistiam esse impertiendam, vel alijs, quibus ex causa communicandum recta ratio suaderet.

Quòd autem ad Fabium Antiochenum Episcopum pertinet, ad illum Cornelius Papa (cuius præcipui muneris erat, quòd Dominus Petro iusserat & omnibus eius successoribus, confirmare labantes fratres) de Nouatiano eiusq. schismatis origine atque progressu dedit epistolam, quam superius recitauimus. Magnam sane attulisse vtilitatem Cornelij litteras de Nouatiano tam exacte conscriptas: ex eo possumus intelligere, quòd Hippolytus eiusdem Antiochenæ Ecclesiæ presbyter iam penitus addictus Nouatiano, resipuerit, & subi-

Euseb. lib. 6.
cap. 30.
DIONYSIVS
QVAD AD FABIVM
EPISCOPVM
ANTIOCH.CONFESSIO
HIPPOLYTI
PRESBYTERI.

& subiturus martyrium, nobilem atque præclaram confessionem ediderit Catholica veritatis: cuius etiam natalis dies vna cum trophæo suæ professionis inscriptus habetur Ecclesiasticis monumentis hoc insignitus elogio: Antiochiæ passio beati Hippolyti presbyteri: qui Nouati schismate aliquantulum deceptus; sed operante gratia Christi correctus, ad vnitatem Ecclesiæ redijt, pro qua, & in qua postea illustre martyrium consummauit. Hic rogatus a suis, quænam secta verior esset: execratus dogma Nouati, eam fidem dicens esse seruandam, quam Petri cathedra custodiret, iugulum præbuit]

a Martyrolog. Rom. die 30. Ianuar.

Cecinit Hippolyti olim Nouatiani confessionem Prudentius; licet commisceat illum Hippolyto militi, atque Hippolyto Portuensi Episcopo: Sed tres illos inter se esse distinctos nostris Notis b perspicue demonstrauius. sic autem habet Prudentius c.

b Martyrolog. Rom. ubi supra. c Prudent. Porph. hym. 11.

Inuenio Hippolytum: qui quondam schisma Nouati

Presbyter attigerat, nostra sequenda negans;

Vsq; ad martyrii prouectum insigne, tulisse

Lucida sanguinei premia supplicij.

Nec mirere senem peruersi dogmatis olim

Munere ditatum Catholice fidei:

Cum iam vesano victor raperetur ab hoste,

Exultante anima, carnis ad exitium:

Plebis amore sua, multis comitantibus ibat.

Consultus quanam secta foret melior:

Respondit: Fugite o miseri execranda Nouati

Schismata; Catholicis reddite vos populis.

Vna fides vigeat, prisco qua condita templo est:

Quam Paulus retinet, quamq. cathedra Petri.

Quæ docui, docuisse piget: venerabile martyr

Cerno, quod a cultu rebar abesse Dei.]

d. III. 889. 2VI2YM. AR GA. C. 1718. HOOLIA.

Quo modo autem complures Orientales Episcopi, qui Nouatiano inhæserant, reddita Ecclesiæ pace, relicto eo, ad catholicam Ecclesiam redierint, suo loco dicemus.

SYNODVS ANTIOPENADE NOVATIANIS.

Sed antequam hoc anno persecutio rursus Ecclesiam infestaret: placuit Episcopis Orientalibus (eo quod cernerent Ecclesiam Antiochenam schismate Nouatiani æque discissam, magnam passam esse iacturam) Antiochiæ Synodū habere: ad quam e Cappadocia, Asia, Syria, atque Ægypto etiam constat fuisse vocatos Episcopos. Cuius quidem Concilij cum Acta exciderint: ex Dionysij Episcopi Alexandrini litteris tantum Eusebius d meminit, dum recenset epistolas ab ipso diuersis ex causis scriptas: quibus facile declaratur Dionysius, perinde ac Cyprianus in Africa, in Ægypto aduersus Nouatiani schisma magno studio laborasse: id enim tituli epistolarum, quæ ab ipso eo argumento sunt scriptæ plane significant: nam ait Eusebius.

d Euseb. lib. 6. cap. ult.

SCRIPTA DIONYSII ALEXANDRINI.

Scribit præterea idem Dionysius epistolam de Pœnitentia ad eos qui erant in Ægypto: in qua simulac vitiorum gradus descripsit: ea etiam quæ sibi videbantur statuenda de ijs qui ingruente persecutionis tempestate, lapsi fuissent, tradit. Extat itē liber illius separatim ad Cononem Hermopolitanæ Ecclesiæ Episcopum de Pœnitentia scriptus: Alius etiā hortatorius ad gregē Ecclesiæ Alexandrinæ, cui ipse præfuit] & paulo post: Epistolas porro ad fratres Laodiceæ, quibus Thelymidres præerat Episcopus, & ad fratres Armeniæ, quibus Merufanes Episcopus præficietur, de Pœnitentia itidem conscripsit. His omnibus accedit epistola, quam ad Cornelium Episcopum Romanū scripsit: eumq. propter illius Epistolam contra Nouatianum *, quæ ad eius manus peruenerat, admodum commendat: in qua aperte ostendit se tum ab Heleno Ciliciæ Tarsensis Episcopo aduocatū, tum a reliquis qui cum eo erāt, nempe Firmiliano Cappadociæ Episcopo, & Theoctisto Episcopo Cæsareæ Palæstinæ, vt ad Concilium Antiochiæ conuentum aduentaret: vbi quidā omni animi contentione Nouatiani schisma corroborare nitentur] & paulo post: Est alia item Dionysij epistola fratribus qui Romæ erant, de Ministerijs Ecclesiæ, missa per Hippolytū: aliā eiusdem de Pace: scripta etiā aliā de Pœnitentia. Confessoribus præterea qui illic Nouatiani opinione erant a veritate abducti, alia: Iisdē ad Ecclesiā denuo reuersis, reductisq. alias duas misit] hæc de epistolis Dionysij Alexandrini, dicti schismatis occasione datis Eusebius, qui eas legit. Idem eodē quoque contextu recenset eiusdē Dionysij epistolā, qua se certiozem factū diceret de obitu Fabij Episcopi Antiocheni, in locumq.

* al. Nouatum.

012227 111404 141774

A locumq. eius fuisse subrogatū Demetrianum, admonuit. Porro Eusebius sub horum etiā Imperatorum tempore illius mortem, huius vero subrogationem in Chronico ponit. Idem quoque alias lucubrations eiusdem Dionysij relegens, scriptum tradit ab eodem librum de martyrio ad Origenem.

Quo etiam tempore Cyprianus, de persecutione ventura (vt dictum est) diuinitus admonitus, cum in reparandis ad futurum certamen lapsis, tum in exhortandis fidelibus ad promerendam martyrii coronam sollicitus fuit. Tūc temporis enim ad Moysen, Maximum & alios nominatos sæpius confessores de laude martyrii præclarum libellum conscripsit: quem indignissime tulimus a Momo illo (Erasmus intelligimus) librorum omnium arbitro atque censore Cypriani esse negare, illo vno peculiari sibi argumento, quod visus sit ei a stylo Cypriani diuersus: parum memor, quid de eiusdem auctoris ditione S. Augustinus a conscribat. Nimirum non semper eum seruasse idem dicendi genus, nempe interdum sublime sectari & verborum exuberantia copiosum, aliquando vero vti humili atque summissio, sed sæpius temperato.

a Aug. de doct. Christian. lib. 4. cap. 12. & 21.

Conferat quisque prudens libellum illum cum libello Apologetico ad Demetrianum Proconsulē scripto, vel cum epistola ad Donatum b: & plane ex iisdem facierum libneamentis ab eodem auctore scripta eadē prodijisse cognoscet: sed & alia quoque Pamelius perspicaci intuitu signa considerat, quibus germanū esse Cypriani libellū illū, quique facile iudicabit. Auctor enim ea scriptione de Laude martyrii, quod ad subeundam animo libenti pro Christo mortem classicum caneret (quod argumenti ratio postularet) sublimiori dicendi genere visus est vti debere. Nec est par ratio, si idem scribens de Exhortatione martyrii eodem argumento libellum ad Fortunatum, humiliori vsus est ditione: nam (quod ille hoc postularat) totus auctor versatur in genere deliberatiuo, parenæticamq. ex instituto prosequutus est orationē. Sed de Laude martyrii scribens ad confessores, diuersam prorsus iniens dicendi rationem, pennis eloquentiæ se mirifice extulit.

b Cypri. epist. 2. ad Donat.

Porro Moyses ipse ceteris fama celebrior, hoc ipso anno martyrium consummasse ante Concilium Romæ celebratū: litteræ Cornelij Papæ declarant, in quibus hæc de Moyses martyrio habetur c: Cuius, nempe Nouatiani, amentem audaciam & insolentiam etiā Moyses beatus martyr qui nuper apud nos fuit eximio & admirabili martyrio decoratus: dum adhuc in vita manebat, perspicue animaduertēs: tum illi, tum alijs quinque presbyteris, qui vna cū illo sese ab Ecclesia segregauissent, fidelium societate & communionem interdixit] Ceterum idem in Martyrologio d sic passus sub Decio dicitur: quod persecutio ab auctore denominata, post obitū quoque ipsius etiam Valeriani temporibus, multis exemplis reperitur sic dicta. In libro de Romanis Pontificibus, incerto tamen auctore, in Fabiano, idē Moyses in carcere defunctus dicitur. Sed cum Cornelius adeo eximio martyrio Moysen decoratum prædicet: in theatro potius spectante populo, quàm in carcere absque arbitro eum martyrio coronatum fuisse putamus: Verum & multa alia ibi sunt, in quibus (quod superius est demonstratum) auctorem constat hallucinatum.

c Apud Euseb. lib. 5. c. 35. in fi.

d Martyrolog. Rom. 25. Nouib.

Ex eodem quoque Cypriani libello de Laude martyrii, satis liquet immanem illam luem, quæ vniuersum fere depasta est orbem, hoc anno cœptā fuisse, nam hæc ibi leguntur: Quanta martyrii habenda sit dignitas, ad cuius gloriam nos cogere etiam lues cœpit] Sed quæ hoc anno exordiens, maiori accessione in dies aucta, sequenti vero anno longe lateq. diffusa, in immensum propemodum creuit immaniter sæuiendo. De ea eiusq. origine atque progressu agemus anno sequenti. Hoc enim tempore haud adeo acriter inuasisse videtur genus humanum: nam quantum ex rebus hoc anno gestis constat, haud interceptus apparet humanæ consuetudinis vsus. Ab hoc igitur anno numerandum est decennium illud, quo pestis reperitur esse grassata, quo etiam secundo inchoante Imperij Galli & Volusiani anno, & Domini ducentesimo quinquagesimo quinto ab Eusebio æque in Chronico ponitur. Vna igitur simul progressa videtur cum persecutione Imperatorum sæuiens pestilentia: vt appareat scelerum impiorum vlticem, & sanguinis Christiani eandem vindicem prodijisse.

At iam de ea, quam excitatam diximus hoc anno a Gallo & Volusiano persecutionē in Ecclesiam Dei, historiam persequamur. Dionysius e Episcopus Alexandrinus qui hoc viuēbat tempore, in epistola, ad Hermammonem, quā citat Eusebius, de ea agit his verbis: Gallus neque Decij recogitauit calamitatem, neque antea secum quid tandem illū (nempe Decium) de gradu deiçisset diligenter considerauit. Sed in eundem lapidem li-

DE PERSECUTIONE A GALLO ET VOLVS. EXCITATA. e Dionys. Alex. apud Euseb. lib. 7. cap. 1.

cet perspicue ante illius oculos positum, cum suo magno malo impegit. Qui cum regnum eius prospero fortunæ flatu ferretur, & res omnes ad voluntatem fluere: sanctos ac pios viros qui pro pace eius Imperij, proq. vitæ incolumitate enixe Deum precabantur, crudeliter exegit: & propterea vna cū illis preces pro ipso ad Deum fufas penitus a se auertit] hæc Dionysius.

Maximam certe significat ac plane memorabile ob Decij persecutionē illatam cladē Imperio, ex eaq. diuinę vltionis de effuso Christiano sanguine monumētū cunctis perspicuū remansisse: cū non Decius tantum (vt dictum est) miserādo interitu mox sublatus, & filius pariter periisset; sed tanta affectum clade Romanum Imperium fuisse, vt tunc primū, pro pace redimēda, Scythis Romanus populus tributū pepēderit. Cum vero Gallus Imperator ipso sui Imperij exordio pacem Ecclesiæ reddidisset, atque adeo hac ex parte de Christianis optime meritis: Ecclesiarū præfules accepti beneficij memores pro Galli eiusq. filij Imperatorum salute Deum enixius precabantur. At cū iidem consopitam excitarēt rursus in Christianos persecutionē: eorum quoque felicitatis alea inuersa est: quænam vero mala tum ipsum, tum Romanum Imperium afflictarint, suo loco dicemus.

ROMANI SVB
TRIBVTO.
a Pomp. Lat. in
Gallo.

CYPRIANVS
QVID DE PER-
S E CVTIO NE
VENTVRA.

a Cypr. epist. 66

Hanc ergo persecutionē S. Cyprianus (vt demonstratū est) oraculis diuinis admonitus, antea subodoratus: festinauit poenitētes lapsos in Ecclesiā restituere; eosdemq. sic in castra receptos ad prælium venturū diuinis sacramentis armare: & cum præfentes oratione, tum etiam absentes suis scriptis in fide virtute constātiæ roborauit. Extat enim eius argumēti præclara eiusdem epistola, qua Tibaritanos^a ad martyrij sustinentiā cohortatus: quid de futura mox persecutione eademq. acerbissima acceperit, his verbis significauit: Cū Domini instruentis dignatione infligēmur sapius, amplius & admoneamur: ad vestrā quoque consciētā admonitionis nostræ sollicitudinē præferre debemus. Scire enim debetis, & pro certo credere, ac tenere: præssuræ diē super caput esse cœpisse: & occasum sæculi, atque Antichristi tēpus appropinquasse, vt parati omnes ad prælium stemus: nec quidquam nisi gloriam vitæ æternæ, & coronam confessionis Dominicæ cogitemus.

Nec putemus talia esse quæ veniunt, qualia fuerūt illa quæ transierūt: grauior nunc & ferocior pugna imminet, ad quā fide incorrupta & virtute robusta parare se debent milites Christi: considerantes idcirco se quotidie calicē sanguinis Christi bibere, vt possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere] & post multa: Neque aliquis ex vobis, fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut Antichristi imminentis aduentu sic terreatur, vt non Euangelicis exhortationibus & præceptis ac, monitis cælestibus ad omnia inueniatur armatus. Venit Antichristus, sed superuenit Christus: grassatur & sœuit inimicus, sed statim sequitur Dominus passiones nostras & vulnera vindicaturus] hæc & alia plura eos in fide corroborās Cyprianus. Non recēs hæc connumerata est persecutio, sed quæ haud longo tempore, veluti Alcyoniorum dierum breuis pacis interstitio, sequuta antegressam Decij persecutionem eiusdem quoque nomine (quod dictum est superius) persecutio est nominata. Quod autem, hanc iterum repetitam, longe acerbiorē præterita fore præuiderit: haud fefellit oraculum, quippe quæ a Gallo & Volusiano instaurata, & a Valeriano postea aucta, temporis diuturnitate atque sæuitia priorem, quæ sub Decio mota est, in omnibus superauit.

CYPRIANVS
SVOS HORTA-
TVR AD MAR-
TYRIVM.

b Cypr. epist. 57

Tunc itidem eodem argumento, quo ad Tibaritanos, ad Fortunatū quoque librum scripsit de Exhortatione martyrij: hanc illum ipsum existimamus Fortunatum Episcopum, ad quem (vt vidimus) aliosq. collegas, idem Cyprianus de quorundam restitutione lapforū consultus epistolam^b scripsit. Porro opus illud esse Cypriani germanū: nemo qui leuiter saltē Cypriani operū lectioni assueuerit, non intelligit: quod insulse nimis a quopiam tributum Hilario, Pameliū ab extemporaneo inuasore iuste ac legitime vindicat, ac Cypriano custoditū seruat. Videas in primis in eiusdē exordio, mirā cū dicta epistola ad Tibaritanos etiā in sentētia ac verborū complexione consensionē: dum de persecutione & proximo (quem putabat) Antichristi aduentu, sic loquitur: Desiderasti Fortunate charissime, vt quoniā persecutionum & pressurarum pondus incumbit; & in fine atque consummatione mundi, Antichristi tempus infestum appropinquare nūc cœpit: ad præparandas, & corroborandas fratrum mentes, de diuinis scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad cæleste & spirituale certamen animarem] & in fine: Minatur Antichristus, sed Christus tuetur: mors infertur, sed immortalitas sequitur]

Peculiare nāque fuit sanctis Patribus, vt qui ad Domini aduentū solícite vigilarent: cū vehementer

A vehementissimam aliquam in Ecclesia Dei excitari persecutionem cernerent, mundi exitium, Domini aduentum, & qui eum præcedere debeat, Antichristum existimarent, appropinquare. Id tempore Neronianæ persecutionis vrgentis, Domitiani, atque Seueri & aliorum fuisse creditum, iam diximus, deq. alijs dicturi sumus. Porro eandem rationem in commentario conscribendo Cyprianus iniisse visus est: quam scribens contra Iudæos habuit in consilio, nimirum vt per distincta capita veluti penuarias cellas diuinarum scripturarum locis refertas, volumen illud perinde ac promptuarium elaboraret, ex quo innumera cohortandi fideles ad subeundum martyrium (vt videre est) argumenta suppeterent. Ad huiusmodi namque Cypriani exhortationes, alludit Pontius diaconus in Vita ipsius, dum ait: Quis martyres tantos exhortatione diuini sermonis erigeret? Quis denique tot confessores frontium notarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum martyrij superstitēs reseruatos incentiuo tubæ cælestis animaret? bene tunc & vere spiritualiter contigit, quod vir tam necessarius, tam multis & tam bonis rebus a martyrij consummatione dilatus est]

Sed iam ad res Romanæ Ecclesiæ redeamus. Quam vehemens ibi quantoq. furor persecutionis hæc grassari cœperit: per breuis epistola Cornelij Papæ ad Lupicinum Viennensem Episcopum scripta docet. More maiorū namque Romanus Episcopus de persecutione iterum excitata ad aliarum Ecclesiarum Episcopos litteras dedit: quibus eos strenue agere hortabatur. Sed harum omnium vnæ tantum extant litteræ ad Lupicinū^a (vt diximus) Viennensem Episcopum in hæc verba conscriptæ.

EPISTOLA
CORNELII PA-
PÆ AD LVPI-
CINVM.

a Extat. tom. 1.
Biblioth. sanct.

Scias, frater charissime, aream Dominicam vëto persecutionis acerrime commoueri, & edictis Imperatorū Christianos vbique tormentis varijs affici: nam in Vrbe Romana Imperator ad hoc constitutus est: Vnde publice neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet. Exhortetur itaque charitas vestra omnes credentes in Christum, ne timeant eos qui occidunt corpus, sed potius eum qui habet corpus & animam potestatem perdendi. Iam plures martyrio coronati sunt. Ora vt perficiamus cursum nostrum nobis a Domino reuelatum. Vale frater in Domino, & saluta omnes qui nos amant in Christo] hæc Cornelius ipso persecutionis exordio, antequam teneretur: coronatis interea nonnullis (vt ait) martyrio, & inter alios cuius ipse iam meminit litteris scriptis ad Fabium Episcopum Antiochenum, Moyse Romano presbytero sub Decio olim iam prope biennium detento in vinculis.

Quod autem ait, Imperatorem Romæ ad hoc institutum tunc fuisse: plane significat Volusianum Galli filium a patre Augusti nomine insignitum: nisi intelligi placeat Hostilianum Perpennam: qui (inquit Aurelius Victor in Gallo) regnantibus Gallo & Volusiano, Imperator a Senatu creatus, non multo post pestilentia absumptus est. Fortasse Senatus quod videret Gallum & Volusianum pacem reddidisse Ecclesiæ: ad exturbandos (quod cœperat Decius) Christianos, hunc ipsum in Imperium prouexit: Gallum vero & Volusianum ex Senatus sentētia a Decio cœptam, & ab Hostiliano instauratam prosequutos esse Christianorum vexationem. Errat plane Eutropius^b qui Hostilianum, quem diximus, cum Gallo confundit, cū illi Vibius & non Hostilianus prænomen fuerit.

b Eutrop. lib. 9.

Quod igitur Dionysius Alexandrinus, vt vidimus, de Gallo Imperatore testetur, crudeliter exegisse sanctissimos viros: id in Catholica totius Ecclesiæ Episcopum impie pertratū, in ipsum nempe Corneliū Romanum Pontificem constat: qui post gloriosam tum suam tum totius Cleri sibi Catholica communicatione coniuncti confessionem, exul mittitur ad Centumcellas (describitur locus ille egregie a Plinio^c secundo) illic vero positum Cornelium de prostrata perfidia triumphantem S. Cyprianus^d his litteris prosequutus est. Cyprianus Cornelio fratri salutem.

CORNELII PA-
PÆ EXILIVM.

c Plin. secund.
lib. 6. epist. 31.
d Cypr. epist. 57.

Cognouimus, frater charissime, fidei ac virtutis vestræ testimonia gloriosa: & confessionis vestræ honorem sic exultāter accepimus, vt in meritis ac laudibus vestris nos quoque participes & socios computemus. Nam cum nobis & Ecclesia vna sit, & mens iuncta & indiuidua concordia: quis non sacerdos in consacerdotis sui laudibus, tanquam in suis proprijs gratuletur? Aut quæ fraternitas non in fratrum gaudio vbique lætetur? exprimi satis non potest, quanta istic exultatio fuerit & quanta lætitia, cum de vobis fortia & prospera comperissemus: ducem te illic confessionis fratribus extitisse: sed & confessionem ducis de fratrum confessione cruiisse, vt dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites; & confessorem populum suaseris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri: vt non inueniamus quid prius in vobis prædicare debeamus; vtrumne

CYPRIANVS
AD CORN-
LIVM.

tuam promptam, & stabilem fidem, an inseparabilem fratrum charitatem. Virtus illic A
Episcopi præcedentis publice comprobata est; adunatio sequentis fraternitatis ostensa
est, dum apud vos vnus animus & vna vox est, Ecclesia omnis Romana confessa est.

Rom. 5. Claruit, fratres charissimi, fides quam de vobis beatus Apostolus ^a prædicauit: hanc
ROMANÆ EC- laudem virtutis & roboris firmitatem iam tunc & in spiritu præuidebat, & præconio fu-
CLESIA R.O. turo- rum merita vestra contestans, dum parētes laudat, filios prouocabat. Dum sic vna-
BVR. nimes, dum fortes estis, magna ceteris fratribus vnanimittatis & fortitudinis exempla tri-
buiſtis. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adherere, plebem sacerdoti-
bus in periculo iungi, in persecutione fratres a fratribus non separari, concordiam simul
iunctam vinci omnino non posse: quidquid simul petitur a cunctis, Deum pacis pacifi-
cis exhibere. Proſilierat aduersarius terrore violento Christi castra turbare: sed quo im-
petu venerat, eodem impetu pulsus est: & quantum formidinis & terroris attulit, tan-
tum fortitudinis inuenit & roboris. Supplantare se iterum posse crediderat Dei seruos, &
velut tyrones & rudes quasi minus paratos & minus cautos solito suo more concute-
re. Vnum primo aggressus, vt lupus ouem scernere a grege, vt accipiter columbam
ab agmine volitantium separare tentauerat: nam cui non est aduersus omnes satis vi-
rium, circumuenire quærit solitudinem singulorum: sed retusus adunati exercitus fide
pariter & vigore intellexit milites Christi vigilare iam sobrios, & armatos ad prælium
stare; vinci non posse, mori posse; & hoc ipso inuidios esse, quia mori non timent: nec
repugnare contra impugnantes (cum occidere innocentibus nec nocentem liceat) sed
prompte & animas & sanguinem tradere; vt cum tanta in sæculo malitia & sæuitia
grassetur: a malis & sæuis velocius recedatur.

Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum? Quale in conspectu Christi Ec- C
clesiæ suæ gaudium, ad pugnam quam tentauerat hostis inferre, non singulos milites, sed
tota simul castra prodisse? omnes enim constat venturos fuisse, si audire potuissent; quan-
do accurrerit properanter, & venerit quisquis audiuit. Quot illic lapsi gloriosa confessio-
ne sunt restituti? Steterunt fortes, & ipso dolore poenitentiae facti ad prælium fortiores: vt
appareat nuper subitatos esse, & nouæ atque inſuetæ rei pauore trepidasse: rediisse ad se
postmodum, fidem veram & vires suas de Dei timore collectas ad omnē patientiam con-
stanter & firmiter roborasse; nec iam stare ad criminis veniam, sed ad passionis coronam.

Quid ad hæc Nouatianus, frater charissime? vtrumne iam deponit errorem? an vero
(qui dementium mos est) ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? &
quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria: illic dissensionis & zeli recrudescit
insania? nec vulnus suū miser curat, sed adhuc grauius & se & suos vulnerat? In per- D
niciem fratrum lingua sua perſtrepens, & facundiæ venenatæ iacula contorquens, magis
durus sæcularis philosophiæ prauitate, quàm philosophiæ dominicæ lenitate pacificus,
desertor Ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector poenitentiae, doctor superbiæ, veritatis
corruptor, proditor charitatis? Agnoscitne iā qui sit Sacerdos Dei? quæ sit Ecclesia & do-
mus Christi? qui sint Dei serui, quos diabolus infestet? qui sint Christiani, quos Antichri-
stus impugnet? Neque enim quærit illos, quos iā subegit, aut gestit euertere, quos iā suos
fecit. Inimicus & hostis Ecclesiæ, quos alienauit ab Ecclesia, & foras duxit, vt captiuos &
vinctos contemnit, & præterit: eos pergit lacerare, in quibus Christum credit habitare.
Quamquam etsi aliquis ex talibus fuerit apprehensus: non est quod sibi quasi in confessio-
ne nominis blandiatur; cum constet, si occisi huiusmodi extra Ecclesiam fuerint, fidei
coronam non esse, sed poenam potius esse perfidiæ; nec in domo Dei inter vnanimis ha-
bitaturos esse, quos videmus de pacifica & diuina domo furore discordiæ recessisse. E

Hortamur plane quantū possumus, frater charissime, pro charitate mutua qua nobis
inuicē cohæremus, vt quoniā prouidentia Domini monētis instruimur, & diuinæ misericor-
diæ consilijs salubribus admonemur, appropinquare iā certaminis & agonis nostri diē:
ieiunijs, vigilijs, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus. Incumbamus ge-
mitibus assiduis & deprecationibus crebris: hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ sta-
re, & perseuerare fortiter faciunt: hæc sunt munimenta spiritalia & tela diuina, quæ pro-
tegunt. Memores nostri inuicem simus, concordēs atque vnanimis vtrobique pro nobis
semper oremus; pressuras & angustias mutua charitate releuemus. Et si quis istinc nostrū
prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit: perseueret apud Dominū nostra dilectio:
pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiā Patris non cesset oratio. Opto te cha-
rissime frater sēper bene valere] hucusque ad Cornelium Cyprianus, nouissimaq. epistola-
rum,

A rū, quæ ab ipso ad Cornelium scriptæ reperiuntur, licet intercurrisse inter se cōplures mutua
litteræ dicantur; se ipsos enim inuicem earum internūcio consolatos esse, omnes affirmant.

Antequam autem de Cornelij Papæ martyrio orationē instituiamus: nodus hic ille sol-
uendus est de tēpore, sub quibus potissimum Imperatoribus Cornelius passus esse probetur.
Licet autem ex dictis de Fabiani martyrio, annoq. vno & amplius vacantis eius sedis, ac
institutione Cornelij, satis superq. perspicue declaretur, ipsum quem proxime ante Decij
obitum creatū esse Romanū Pontificē, exacte ex litteris Cypriani est demonstratum, nul-
lo pacto sub Decio, sed sub Gallo & Volufiano coronatū esse martyrio: tamen quoniā in
libro de Romanis Pontificibus, cui inditus est titulus Damasi, sub Decio, & cum Decio
iniisse pro fide certamen, ac sub ipso consummasse martyrium legitur: res est dilucidius
demonstranda. Error inde a scriptoribus sumptus videtur, quod passim ferretur Cor-
nelius in persecutione Decij martyrio insignitus: deceptus (quisquis fuerit auctor ille)
B dum quod in persecutione Decij factum esset, sub ipso Decio contigisse putauit; sicq. &
quod sub Volufiano gestū esset, sub Decio actitatū, inconsulte correxit. Ceterum perse-
cutionē hanc sub Decio semel cōceptam, a Gallo & Volufiano denuo restitutā, non duas
esse numeratas, sed vnā eandemq. ab auctore qui eam indixit, esse denominatam: iam
satis superius dictum est. Sic igitur Cornelius Papa in persecutione Decij recte dicitur
coronatus, perperam tamen ponitur viuente adhuc Decio subiisse martyrium.

Sed quamquam superius demonstrata id satis aperte testentur: ad omnem tamen
prorsus ea de re ambiguitatem tollendam, accedat testificatio Cypriani, qui scribens ad
Lucium Papam ^a Cornelij successorem, hæc ait: Intelligimus, frater charissime, & tota
cordis luce perspiciamus, diuinæ maiestatis salutaria & sancta consilia: vnde illic repenti-
na persecutio exorta sit, vnde contra Christi Ecclesiam, & Episcopum Cornelium bea-
tum martyrem, vosq. omnes sæcularis potestas subito proruperit: vt ad confundendos
hæreticos, & retundendos, ostenderet Dominus quæ esset Ecclesia, & quis Episcopus
vnus diuina ordinatione delectus.] Cum igitur dicat Cyprianus repentinam persecu-
tionem exortam, et subito potestatem sæcularem in Ecclesiam esse grassatam, qua
et Cornelius sit martyr effectus: nihil est, quod de tēporibus Decij hæc possint intelligi,
quem statim post Cornelij electionem interemptum, redditamq. fuisse Ecclesiæ pacem
constat: multa quidem in pace Ecclesiæ eum cum Cornelio pertractasse, citatæ superius
complures eiusdē Cypriani epistolæ, nec non ipsius Cornelij, luce clarius demonstrat.

Quamobrem repentinā hanc excitatā persecutionem, qua Cornelius sublatus est: sub
Gallo et Volufiano qui eam (vt dictum est auctore Dionysio Alexandrino suorū tempo-
rum scriptore) post pacem Ecclesiæ redditam excitarunt, contigisse: necesse est affirma-
D re. Huic adeo certæ & exploratæ in omnibus veritati, vt in re comperta, Eusebius ^b tum
in historia, tum in Chronico absque vlla dubitatione astipulatur: cui consentit S. Hiero-
nymus ^c, qui ait S. Cornelium sub Gallo et Volufiano sedisse. Iisdem quoque adeo ma-
nifestis rationibus reliqui omnes, quorum immensus est numerus, erroris redarguuntur:
qui in eandem de tempore martyrij Cornelij Papæ sub Decio sententiam abierunt.
Sic et illi pariter confutantur, qui sub Valeriano et Gallieno Imperatoribus dixerunt
S. Cornelium martyrio coronatum, vt Metaphrastes in Eugenia, & Ado Viennensis in
Chronico, & Acta quædā passionis Cypriani mendosa. Nam Dionysius ^d Alexandrinus
qui hæc ob oculos habuit plane testatur, sub Valeriano aliquandiu Ecclesiam quieuisse,
ipsumq. de Christianis bene meritum fuisse. Quamobrē si ad Valeriani persecutionis tem-
E pora perducendum est Cornelij martyrium: ad quinquennium eum sedisse dicendum es-
set, quod quidem, plurimis refragantibus, nemo vel potuit cogitare.

Cum igitur tot tantisq. vndique comparatis atque probatis de tēpore sedis Cornelij
testimonijs, et de martyrio eius sub iisdem Gallo et Volufiano Imperatoribus cōsumma-
to, cūcta (ni fallimur) certa sint atque perspicua in omnibus reddita: Vt hoc anno potius,
quàm sequenti, decima quarta Septembris (vt habet tabulæ Ecclesiasticæ, quibus natalis
martyrij eius dies est perpetua memoria cōsecratus) eū existimemus martyrio insignitū:
illud magnopere persuadet, quod cū æque exploratū reddatur ex ijs quæ dicturi sumus
in Lucio, ipsum quoque Lucium sub Gallo & Volufiano esse passum: hoc anno Cornelium,
qui eum præcessit, dicta die, subiisse martyriū, opus est affirmare. Verum quod sedis Cor-
nelij duos, alij tres vel circa annos ponant, cum re vera nec biennium expleſse constet:
unde accidisse videtur, quod omnibus illis incompertum penitus fuerit magnum illud

vacationis sedis Fabiani temporis interstitium: quod non nisi ex S. Cypriani citatis epistolis, iisdemq. diligenter inspectis assequi licet: quamobrem ignorato semel tempore quo ipse Cornelius sedere coepit, tempus quoque in sede expletum eos oportuit praeteriisse. Quae vero de Actis eius martyrii sint memoriae commedata, & ab Adone^a in suo Martyrologio recitata, atque a nobis ex antiquis scriptis libris accepta, diligenter recognita & emendata: hic describere non praetermittimus, scripto in margine nomine, Decio, quod in textum irrepserat, & Volusiano (vt par erat) in textum restituto, cui (vt ex Cornelij litteris demonstratum est) vna cum Imperio a patre est persecutio demandata.

Cum vero Cornelius vna cum presbyteris & diaconibus Romanae Ecclesiae Centumcellas missus exularet: Volusianus Augustus^a audiens frequentem ad eum concursum, quodq. multi ad eum scriberent, & de beato Cypriano id faciente; qui tunc ad eum scripserat de Celerino lectore qui multa tormenta passus erat, & alia de suscipiendō martyrio: iussit eum ad se Romam perducere. Exhibitusq. est ei noctu, & in Tellude, Praefecto quoque Urbis praesente, auditus, & ab eo interrogatus est: Sic definisti, vt nec deos confideres; nec praecipua Principum, nec maiorum, nec nostras minas timeas, vt contra Rempublicam litteras accipias, & dirigas? Cornelius Episcopus respondit: Ego de corona Domini litteras accepis non contra Rempublicam] nominat coronam Domini fidelem Christi plebem. Peculiare erat, per coronam intelligi populi multitudinem vallantem Episcopum: nisi fortasse Cornelius per coronam Domini, significare voluit coronam martyrii: cuius argumenti sunt litterae, quas accepit a Cypriano, a nobis superius recitatae. Iratus Imperator eum a suo conspectu amoueri iussit: vtq. os eius plumbatis caederetur, & sacrificium Marti cogere offerre: et si facere recusasset, capite plecteretur. Sed illo repugnante hoc facere, lata est sententia vt duceretur.

Tunc Cerealis, cuius cura Cornelius custodiebatur, rogauit beatum Papam, vt veniret in domum suam atque visitaret vxorem suam, quae annis quindecim^a iacebat paralytica (erat illi nomen Sallustia) Ingressus est Cornelius in domum Cerealis cum duobus presbyteris & vno clerico lectore. Dedit autem hanc orationem beatissimus Papa, dicens: Domine Deus creator omnium visibilium & inuisibilium, qui dignatus es ad nos peccatores venire, vt nos saluos faceres: tu erige allisam hanc famulam tuam, & dona ei misericordiam tuam, sicut caeco nato donasti lumen ad cognoscendam gloriam tuam. Et tenens manum Sallustiae, erexit ea dicens: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & sta supra pedes tuos. Quae protinus surrexit, clamans, & dicens: Vere Christus est Deus & Dei filius: Et dixit tunc Cornelio: Per Christum te coniuuro: baptiza me. Et currens impleuit vas aqua, & attulit ei. Viso tanto miraculo, milites quoque qui erant cum Cereali, omnes se ad Cornelij Papae pedes posuerunt timentes, atque petentes se quoque baptizari velle. Cornelius videns Dei manum in his omnibus, baptizauit eos, & obtulit pro eis sacrificium laudis: & sic participati sunt omnes Corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi.

Audiuit haec omnia Imperator, & mittens tenuit omnes qui erant ex domo Cerealis credentes, cum militibus baptizatis: qui simul cum beato Cornelio ducti sunt ad sacrificandum. Ducti sunt autem foras muros portae Appiae ad templum Martis, vt sacrificarent. Sed illi facere nolentes, atque expuentes in templum, decollati sunt vna cum beatissimo Papa numero vigintiunus, & cum eis Cerealis quoque cum vxore sua Sallustia, decimo octauo Kalendas Octobris. Eadem vero nocte venit beata Lucina cum clericis & familia sua, & rapuit corpora martyrum, & sepeliuit ea in agro suo in crypta vbi est ceterum Callisti] hucusque Acta passionis Cornelij & sociorum: quibus per pauca addidimus quae amplius habet noster codex manu scriptus: quae Ado aliud fortasse nactus exemplar, vel breuitate ea nimis contrahens praetermisit. Quod vero in Tellude, seu Tellure Cornelius Papa ductus sit causam dicere: templum erat in quo saepe Senatus cogi consueuit, vt apparet ex Cicerone^b, Dione, & alijs. Sed & de templo Martis extra portam Capenam, Liuius^c & alij meminerunt.

Quod vero Acta quaedam passionis Cypriani recenseant Cornelij Papae martyrium sub Imperio Valeriani & Gallieni: agemus ea de re suo loco pluribus. Rursus vero quod exploratissimum sit eadem die, etsi non eodem anno quo Cyprianus, S. Cornelium consummasse martyrium, nempe decima quarta die mensis Septembris: manifestum est errasse auctorem libri de Rom. Pontificibus, qui adscribitur Damaso, dum ad mensum Martium eius martyrium referre videtur illis verbis quibus est prolata sententia: Quod si non fecerit, capite truncetur: post hoc, id est tertio Nonas Martij, antequam passus est, om-

* al. Decius Cerealis.
ACTA PASSIONIS CORNELII.

* al. quinque.

* al. iuxta.

^b Cicero philip.
^c Dio hist. Rom. lib. 44. & 46.
^e Liuius lib. 7. Decad. 2.

A est, omnia bona Ecclesiae tradidit Stephano archidiacono. Hoc factum est. Qui cum adorare non vellet: decollatus est in loco supradicto] ita ibi. Si igitur post latam sententiam capitis ea die Martij, illud actum cum Stephano, & nulla alia interposita mora, ductus est: plane eo saltem mense eum martyrio coronatum fuisse, auctor videtur significare voluisse: qui ex ijs quae dicta sunt, manifesti mendacij redarguitur.

Adnumerat S. Hieronymus eundem Cornelium inter scriptores Ecclesiasticos, dicens: Cornelius Romanae Urbis Episcopus, ad quem octo Cypriani extant epistolae, scripsit epistolam ad Flavianum (alij hunc dicunt Fabium) Antiochenae Ecclesiae Episcopum, de Synodo Romana, Italica, & Africana, & aliam de Nouatiano, & de his qui lapsi sunt; tertiam de gestis Synodi: quartam ad eundem Flavianum valde prolixam & Nouatiana haereseos causas & anathema continentem. Rexit Ecclesiam annis duobus sub Gallo & Volusiano. Cui ob Christum martyrio coronato successit Lucius] hucusque Hieronymus. Quod vero ordinatio nulla a Cornelio facta legatur: temporis quo sedit breuitatem arguit, cum vix aliquem alium sit reperiri, qui absque ordinatione pontificatum exegerit. Vacasse post obitum eius sedem dies trigintaquinque: emendatiores codices habent. Successit in locum eius Lucius Romanus ex patre Porphyrio, vnus ex presbyteris confessoribus, quos diximus cum Cornelio exulasse: qui vna cum collegis post Cornelij necem Romam restitutus, & electus est Pontifex.

LVCIVS PAPA.

C Creato Lucio Romano Pontifice: mox vt id S. Cyprianus audiuit, ad eum, congratulans scripsit epistolam, cuius ipse meminit^a in posteriori ad eundem data, sed non extat. Apparet quoque ex eadem Cypriani ad eum scripta epistola: haud post multum temporis a creatione sua fuisse ipsum Lucium a persecutoribus relegatum. At quo modo in Urbem fuerit denuo restitutus, cum ad eum Cyprianus dedit epistolam: dicemus anno sequenti. Mentio habetur quoque de Lucij exilio in libro de Romanis Pontificibus.

Quod autem spectat ad cetera in diuersis prouincijs Sanctorum certamina: etsi ipsa^a martyrum Acta exciderint, & quae reperiuntur, Decianae persecutionis nomine obsignentur, quod vna eademq. (quod dictum est saepius) censeretur: illud tamen exploratum habetur; in hoc secundo certamine non tantum fideles illos qui tempore prioris pugnae sub Decio exantlati fortes extiterunt, victores apparuisse; sed & infirmos illos milites qui in illo conflictu clypeum turpiter abiecerant (lupos inquam illos qui negando fidem perdididerant, hostibusq. manus ignominiose dederant; qui & praevia poenitentia in Ecclesiam recepti fuerant) redintegrato certamine, seipsis fortiores redditos, compendioso vitae dispendio, nonnullis de hostibus superatis, gloriosas coronas promeruisse: illos vero quibus nullum indictum certamen esset, doluisse, quod experiendi vires ex poenitentia in Ecclesia comparatas intercepta esset occasio. Id quidem auctor^b qui post reditam Ecclesiae pacem in Nouatianum commentarium scripsit, testatur his verbis: Nulli enim nostrum dubium vel incertum est, fratres dilectissimi, illos qui prima acie, id est Deciana persecutione, vulnerati fuerunt: hos postea, id est secundo praelio, ita fortiter perseuerasse, vt contemnentibus edicta saecularium Principum, hoc inuictum^c haberent, quod & non metuerunt exemplo boni pastoris animam suam tradere & sanguinem fundere, nec vllam insanientis tyranni saeuitiam recusare] haec ibi. Atque hic tandem rerum gestarum praesentis anni finis esto.

IESV CHRISTI LVCII PAPAE GALLI ET VOLVSIANI IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
256. I. 3.

CHRISTI anno ducentesimo quinquagesimo sexto, ponitur Maximi Consulatus, sed male cum collega Volusiano secundum: nam ex antiquis inscriptionibus corrigitur error, quibus secundus Volusiani Consulatus cum secundo Galli recensetur anno superiori, cum Tribunitia potestate pro annis Imperij, ex more, secundo aucta, nec

SCRIPTA CORNELII PAPAE.

DE MARTIRIBUS SVB VOLVSIANO.

^b Apud Cypri. lib. ad Nouat. haeret.

* al. inuictum

nec est quod tertius hic Volusiani Consulatus possit apponi, cum non nisi secundum gef-
fisse, ex iisdem antiquis nummis appareat: nam ultimo anno eius Imperij, quo Tribuni-
tia potestas quarta ponitur, secundi item Consulatus, quem biennio ante gesserat, re-
petita mentio habetur. Sed eiusmodi inscriptiones in fine huius anni, cum de quoto
tempore, quo ij regnarunt ageimus, a nobis ponentur. Porro loco Volusiani, restitu-
endus est Valerianus, qui hoc anno primum suum Consulatum gessisse, ex antiquis num-
morum inscriptionibus reperitur: qui item ex iisdem anno sequenti secundum gessisse
Consulatum habetur. Quomodo autem, regnantibus adhuc Gallo & Volusiano, ipse
pariter acclamatus est Imperator, dicemus inferius.

Hoc ipso anno, Lucius Papa confessor antea relegatus, ab exilio relaxatus Romam
reuertitur. Cur autem illi indultum sit, ut Romam ex qua exulabat, rediret: haud
facile est exploratu: quandoquidem persecutio adhuc instaret, in qua idem postea mar-
tyrium est consequutus. Porro de reditu eius nulla alia affertur causa in libro de Roma-
nis Pontificibus, nisi quod diuino nutu id accidisse dicatur. Reuersus Lucius cum esset
in Urbem: mox tum Cyprianus, tum collegæ Episcopi Africani ei congratulantes, ad
ipsum scripserunt epistolam, haud diu post priores litteras ad illum datas, quam hic libuit reci-
tare, quod multa habeat ad rerum atque temporum elucidationem maxime opportuna:

Cyprianus cum collegis Lucio fratri salutem. Et nuper quidem tibi, frater charissi-
me, gratulati sumus: cum te honore geminato, in Ecclesiæ suæ administratione confes-
sorem pariter & sacerdotem constituit diuina dignatio. Sed & nunc non minus tibi &
comitibus tuis atque vniuersæ fraternitati gratulamur: quod cum eadem gloria & lau-
dibus vestris reduces vos denuo ad nos fecerit benigna Domini, & larga protectio: Ut pa-
scendo gregi pastor, & gubernandæ nauis gubernator, & plebi regendæ rector reddere-
tur; & apparet relegationem vestram sic diuinitus esse dispositam, non ut Episcopus
relegatus & pulsus Ecclesiæ deesset: sed ut ad Ecclesiam maior rediret. Neque enim in
tribus pueris minor fuit martyrij dignitas, quia morte frustrata, de camino ignis incolu-
mes exierunt: aut non consummatus Daniel extitit in suis laudibus: quia qui leonibus
missus fuerat ad prædam, protectus a Domino, vixit ad gloriam. In confessoribus Chri-
sti dilata martyria non meritum confessionis minuunt, sed magnalia diuinæ protectio-
nis ostendunt. Repræsentatū videmus in vobis, quod apud Regem fortes atque illustres
pueri prædicauerunt: ipsos quidem paratos esse ardere flammis, ne dijs eius seruirent,
aut imaginem quam fecerat, adorarent: Deum tamen quem colebant, quemq. & nos
colimus, potentem esse ut eos de camino ignis eximeret, & de Regis manibus ac pœ-
nis præsentibus liberaret. Quod inuenimus in confessionis vestræ fide & in Domini cir-
ca vos protectione nunc gestum: ut cum vos parati fueritis & prompti omne subire sup-
plicium: Dominus tamen vos pœnæ subtraheret, & Ecclesiæ referuaret.

Regredientibus vobis abbreviata non est Episcopo confessionis suæ dignitas, sed magis
creuit sacerdotalis auctoritas: ut altari Dei assistat Antistes, qui ad confessionis arma su-
menda, & facienda martyria non verbis plebē, sed factis cohortetur; & imminente anti-
christo, paret ad prælium milites non solum sermonis & vocis incitamento, sed fidei &
virtutis exemplo. Intelligimus, frater charissime, & tota cordis nostri luce perspicimus
diuinæ maiestatis salutaria & sancta consilia: vnde illic repentina persecutio nuper exor-
ta sit, vnde contra Ecclesiam Christi, & Episcopum Corneliū beatum martyre, vosq. om-
nes sæcularis potestas subito proruperit: Ut ad confundendos hæreticos & retundendos
ostenderet Dominus, quæ esset Ecclesia: quis Episcopus eius vnus diuina ordinatione
electus: qui cum Episcopo presbyteri sacerdotali honore coniuncti: quis adunatus & ve-
rus Christi populus Dominici gregis charitate connexus: qui essent, quos inimicus la-
cesseret; qui contra, quibus diabolus, ut suis parceret. Neque enim persequitur &
impugnat Christi aduersarius nisi castra & milites Christi. Hæreticos prostratos se-
mel & suos factos contemnit, & præterit: eos quærit deijcere, quos videt stare.

Atque vtinam nunc facultas daretur, frater charissime, ut interesse illic vobis regre-
dientibus possemus, qui vos mutua charitate diligimus: ut aduentus vestri lætissimum
fructum præsentibus cum ceteris ipsi quoque caperemus. Quæ illic exultatio omnium
fratrum? qui concursus atque complexus occurrentium singulorum? Vix oculis adhæ-
rentium potest satisfieri: vix vultus ipsi atque oculi plebis possunt videndo satiari. De
aduentus vestri gaudio cognoscere illic fraternitas coepit: qualis & quanta sit sequutura,
Christo

A Christo veniente, lætitia: cuius quia cito appropinquabit aduentus, imago iam quædā
præcessit in vobis: Ut quo modo Ioannes præcurator eius & præuius veniens prædicauit
Christum venisse: sic nunc Episcopo confessore Domini & sacerdote redeunte, appareat
& Dominum iam redire. Vicarias vero pro nobis ego & collegæ & fraternitas omnis
has ad vos litteras mittimus, frater charissime, & repræsentantes vobis per epistolam
gaudium nostrum, fida obsequia charitatis expromimus: hic quoque in sacrificijs atque
in orationibus nostris non cessantes Deo patri & Christo filio eius Domino nostro gratias
agere, & orare pariter ac petere; ut qui perfectus est, atque perficiens, custodiat, atque
perficiat in vobis confessionis vestræ gloriosam coronam: qui & ad hoc vos fortasse re-
uocauit, ne gloria esset occulta, si foris essent confessionis vestræ consummata martyria.
Nam victima quæ fraternitati præbet exemplum virtutis & fidei, præsentibus debet
B fratribus immolari. Optamus te charissime, semper bene valere] hæc Cyprianus ac
collegæ simulq. populus ad Lucium Papam, quem sequenti anno martyrio corona-
tum dicemus.

Quod vero, duabus quas diximus exceptis, nulla sit mentio, Cyprianum ad Lucium
alias dedisse litteras: illud in causa fuisse credimus, quod peste exorta atque per totum
Orbem grassante, interceptus fuisse videtur vsus scribendarum litterarum, ac omnis quæ
alias esse solet humanæ vitæ consuetudo. Cum ethnici quoque scriptores, & alij
æque consentiant, luem immensam sub Gallo & Volusiano Orbem vexasse: quam non
ante persecutionem in Christianos ab illis instauratam, exortam fuisse: quod nulla an-
te hæc eius mentio habeatur, existimamus. Ab Æthiopia eam originem sumpsisse, in
vniuersumq. prope Orbem progressam, vix intra decennium quieuisse tradunt: de
C qua hæc Orosius: Exoritur vltio violati nominis Christiani: & vsque adeo ad proflig-
andas Ecclesias edicta Decij cucurrerunt; eatenus incredibilium morberum pestis ex-
tenditur: nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus fuit, quæ non illa
generali pestilentia correpta, atque vastata sit] hæc ipse. Eiusmodi clades non nisi im-
pietatem numine vlciscente per angelos malos immitti solere, sed ad Euangelij profes-
tum a Deo permitti, plane demonstrat Gregorius Nyssenus, dum luem Neocæsareæ in
Ponto exortam, cum Gregorius Thaumaturgus illam suscepisset Ecclesiam administran-
dam, & causam eius, atque progressum, simulq. modum describit his verbis.

Ceterum quod vniuersa natio repente a Græcanica vanitate ad agnitionem verita-
tis traducta est: admiretur quidem quicumque hoc scriptum leget. Nemo vero fidem
detrahat, sed ad dispositionem atque consilium respiciat, quo tanta mutatio facta est
D eorum qui a mendacio ad veritatem traducti sunt. Nam quod in primis sacerdotij eius
temporibus accidit, quod ad reliqua miracula festinans oratio prætermisit, nunc repeti-
tum atque resumptum exponam. Feriæ quædam publicæ & vniuersales erant in vrbe
dæmoni cuidam domestico, patrio quodam ritu ac more sollempni celebrari consuetæ:
ad quas vna cum vrbis celebrandas vniuersa propemodum gens ex tota ea regione
confluebat: atque eorum qui concurrerant, theatrum plenum erat, & eorum qui po-
stremi affluerant, multitudo subsellijs vndique superfundebatur, atque omnibus ad spe-
ctacula atque acroamata, orchestram intueri cupientibus; plena scena tumultus & tre-
pidationis, irrita præstigiatoribus mirabiliumq. spectaculorum artificibus ostentatio
erat; tumultu se se mutuo constipantium, non modo oblectationem musicæ impeden-
te, sed ne circulatoribus quidem & præstigiatoribus suas artes ostentandi, tempus con-
cedente.

Tum vero communis ab omni multitudine erupit vox: dæmonem, cuius diem festum
agebant, implorantium, & ab illo sibi laxitatem fieri petentium. Postquam autem
omnibus simul loquentibus, in altum vox tollebat, ac totius ciuitatis velut vnus oris
sermo esse videbatur, quo hæc preces dæmoni adhibebantur: erat autem precatio (ut ipsa
verba eius audiantur) Iupiter fac nobis locum. Audito sane Magnus ille vir sono nomi-
natim inuocantium dæmonem, a quo laxitatem ciuitati fieri petebant, quodā ex astan-
tibus ad eos misso: Laxitatem, ait, ipsis mox datum iri maiorem quam optarent.

Hac autem ab eo voce, tanquam tristi quadam sententia prolata: pestilentia frequen-
tem illum ferias agentium & ludos celebrantium conuentum excipit. Ac statim tripu-
diantium choris lamentatio miscebatur: adeo ut in luctus & calamitates eius volu-
ptates conuerterentur, cum pro plausibus & cantu tiliarum, aliæ super alias naniæ,
cantusq.

PESTIS IMM-
NIS.a Eutrop. in
Gallo & Voluf.
b Euseb. in
Chron.c Pompon. Lat.
in Gallo & Vo-
lusiano.
d Oros. lib. 7.
cap. 21.e Greg. Nyss.
orat. in Greg.
Thaumaturg.PESTIS IN
PONTO QVO-
MODO EXOR-
TA ET CVRA-
TA.

cantusq. lugubres urbem passim inuasissent. Cum enim semel morbus homines agref. A
sus esset, opinione citius propagabatur, atque serpebat ignis in modū domos depascens.
Adeo ut ædes quidem sacræ, quo spe sanationis atque remedij confugiebant, ijs qui mor-
bo peribant, repletæ fontes vero, aquæ ductus, scaturiginesq. ac putei eorum, quos atro-
citate morbi sitis exurebat, referti essent; in quibus aqua morbi incendium restinguere
non valebat; qui semel morbo correpti essent, perinde post aquam sumptam, atque an-
tequam eam sumpsissent affectis: multi item vltro transferunt ad sepulchra, eo quod su-
perstitis sepeliendis mortuis non amplius sufficerent. Nec inopinato malum homines
inuadebat: sed si spectrum quoddam ad eas ædes quibus perniciēs imminebat, accide-
ret, ita certum exitum subsequeretur.

Vt igitur causa morbi omnibus patefacta est, nempe quod dæmon ab ipsis inuocatus
male stultorum ac miserorum preces impleret; qui hanc quæ morbum sequuta esset, B
laxitatem in vrbe efficeret: Magno isti viro supplices fiunt orantes, vt per eum quem
ipse Deum agnosceret, ac prædicaret, cum solum re vera Deum esse & in omnes impe-
rium habere confiterentur, mali impetum susteret, & inhiheret. Nam cum spectrum il-
lud ante futuram pestem alicui domui appareret, ac protinus desperationem vitæ habi-
tatoribus iniiceret: vna periclitantibus salutis ratio erat, si ædes illas magnus Gregorius
ingrederetur, ac per preces morbum qui domum inuasisset, repelleret, atque summoue-
ret. Cum autem celeriter per eos qui primi ea ratione seruati erant, ad omnes fama
permanasset: omnia quæ prius vanitate atque stultitia adducti curabant, omittentur
oracula, sacrificia peculiaria, in delubris simulacrorum commoratio: omnibus magnū
sacerdotem intuentibus; & vnoquoque eum ad se, totius familiæ suæ seruandæ gratia,
alliciente. Mercedem autem ab ijs qui seruabantur, salutem animarum conseque- C
batur.

Cum ergo eiusmodi experimento pietas sacerdotis patefieret: non amplius differen-
dum censebant, quin mysterium approbarent, qui per opera virtutem fidei cognosce-
bant: adeo illis omnibus sanitate morbus validior erat: qui enim in sanitate ad appro-
bationem mysterij rationibus infirmi essent, corporali morbo ad fidem conualuerunt.
Atque ita simulacrorum cultus, errore deprehēso, omnes ad nomen Christi traduceban-
tur: pars vrgente morbo ad veritatem quasi manu ducti: pars etiam fidem in Christum,
quasi munimentum, quo tuti essent, aduersum pestem obijciantes] hucusque Nyssenus
de lue Pontica, atque eius curatione diuinitus facta. Totam insuper Ægyptum his
temporibus a peste vexatam fuisse, Eusebius tradit in Chronico: sed quo modo vehemē-
tior recruduerit, cum sub Gallieno Imperatore Ægyptij fame & bello, ciuiliq. discordia D
dirissima pressi sunt, & quæ erga morbos fuerint officia Christianorum, ex Dio-
nyfij^a Episcopi Alexandrini tunc scriptis litteris suo loco dicemus inferius.

De eadem quoque lue Africam infestante, deq. S. Cypriani sedulo officio tunc erga
fideles impenso hæc Pontius^b tradit: Erupit postmodum lues dira & detestabilis mor-
bi vastitas nimia, innumeros per diem populos a sua quemque sede abrupto impetu rapi-
ens; continuatas per ordinem domos vulgi trementis inuasit. Horrere omnes, fuge-
re, vitare contagium, exponere suos impie, quasi cum illo peste morituri etiam mortem
ipsam aliquis posset excludere. Iacebant interim tota ciuitate non tam corpora, sed
cadauera plurimorum, & misericordiam in se transeuntium contemplatione fortis mu-
tuæ flagitabant. Nemo aspexit illud, præterquam lucra crudelia: nemo similis euen-
tus recordatione trepidauit: nemo fecit alteri, quod sibi fieri voluit. E

Quid inter hæc egerit Christi & Dei Pontifex: qui pontifices mundi huius tanto plus
pietate, quanto religionis veritate præcesserat: scelus est præterire. Aggregatam primo
in loco vno plebem de misericordiæ bono instruit: & docens diuinæ lectionis exemplis,
quantum ad promerendum Deum profint officia pietatis. Tunc deinde subiungit: Non
esse mirabile, si nostros tantum debito charitatis obsequio foueremus: eum perfectum
posse fieri, qui plus aliquid publicano vel ethnico fecerit: qui malum bono vincens, &
diuinæ clementiæ instar exercens, inimicos quoque dilexerit: qui pro persequentium
salute, sicuti Dominus monet, & hortatur, orarit. Oriri facit Deus iugiter solem suum,
& pluuias subinde nutriendis seminibus impertit; exhibens cuncta ista, non suis tantum;
& etiam alienis: & qui se Dei etiam filium esse profitetur, cur non exemplum patris
imitatur? Respondere nos decet natalibus nostris, & quos renatos per Deum constat,
degeneres

A degeneres esse non congruit; sed probari potius in sobole traducem boni partus æmula-
tione bonitatis. Multa alia & quidem magna prætereo, quæ temperandi voluminis
ratio non patitur prolixiore sermone replicari: de quibus hoc tantum dixisse satis est:
Quod si illa Gentiles pro rostris audire potuissent: forsitan statim credidissent. Quid
Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est?

Distributa sunt ergo continuo pro qualitate hominum, atque ordinum ministeria: QUID FIDE-
LES TEMPO-
RE PESTIS.
Multi qui angustia pauperatis beneficia sumptus exhibere non poterant, plus sumptibus
exhibebant, compensantes proprio labore mercedem diuitijs omnibus chariorem. Et
quis non sub tanto doctore properaret inueniri in parte aliqua talis militiæ, per quam
placeret & Deo patri & iudici Christo, & tam bono interim sacerdoti? Fiebat itaque
exuberantium operum largitate, quod bonum est ad omnes, non ad solos domesticos fi-
dei. Fiebat plus aliquid, quàm de Tobia incomparabili pietate signatum est. Ignoscat
ille, & ignoscat iterum, & frequenter ignoscat: aut (vt verius dixerim) merito concedat:
tamen ante Christum plurimum licuit; plus aliquid licuisse post Christum, cuius tem-
poribus plenitudo debetur: necatos ille a Rege, & proiectos sui tantum generis collige-
bat] hucusque Pontius de Cypriani & Christianorū officijs tū exhibitis. Quod vero sub-
dit: His tam bonis & tam pijs actibus superuenit exilium] haud sic accipiendū est, vt hoc
anno Cyprianus exulauerit. Sed quod (vt demonstratum est) cum lues illa multis an-
nis perdurauerit: his se officijs pie Cyprianus exercuit, quādiu pestis illa in Africa viguit,
quam postea secuta est persecutio in Ecclesiam a Valeriano commota.

Quod igitur ait Pontius, ea vrgente mortalitate, ad hæc toleranda, & ex officijs pietatis
ad diuinā gratiam promerendam ipsum suos instituisse: eius plane argumēti illa quoque
oratio est, cuius est titulus, de Mortalitate: qua cū debiles ad tolerantiam excitet & ad con-
temptum humanæ vitæ amore cælestis, tum etiam angusti pectoris homines qui offen-
derentur, quod debitū Gentiliū crudelitati suppliciū, Christianos quoque pertingeret; his
alloquitur verbis: Mouet quosdam, quod sit nobis cum ceteris mortalitas ista commu-
nis. Quid enim nobis in hoc mundo non commune cum ceteris, quandiu adhuc secun-
dum legē primæ natiuitatis manet caro ista cōmunis:] & post aliqua. Quin immo si qua
conditione, qua lege crediderit Christianus noscat, & teneat: sciet, plus sibi, quàm
ceteris in hoc sæculo laborandum, cui magis sit cum diaboli impugnatione luctandum]
Sed quàm dispar accideret vtrisque hæc quæ eiusdē cladis videretur Gentilibus ac Chri-
stianis collata æqua mensura, post multa declarat sic dicens: Multi ex nostris in hac mor-
talitate moriuntur; hoc est: Multi ex nostris de sæculo liberantur. Mortalitas ista vt Iu-
dæis & Gentilibus & Christi hostibus pestis est: ita Dei seruis salutaris excessus est] &
paulo inferius.

Improuidi & ingrati sumus, fratres dilectissimi, ad diuina beneficia: nec quid nobis
conferatur, agnoscimus. Excedunt ecce in pace tutæ cum gloria sua virgines, venien-
tis Antichristi minas & corruptelas & lupanaria non timentes: pueri periculum lubricæ
ætatis euadunt, ad continentiam atque innocentiam præmium feliciter perueniunt: tor-
menta iam non timet delicata matrona, metum persecutionis, & manus, cruciatuq.
carnificis moriendi celeritate lucrata. Pauore mortalitatis & temporis accenduntur
tepidi: constringuntur remissi: excitantur ignaui: desertores compelluntur, vt redeant:
Gentiles coguntur, vt credant] annumerat & alia multa quæ ex ea peste Christianis in
compendium cederent. ac subdit: Sed fortasse aliquis opponat, & dicat: Hoc me ergo in
E præfenti mortalitate contristat, quod qui paratus ad confessionem fueram, & ad tole-
rantiam passionis toto me corde & plena virtute deuoueram: martyrio meo prius,
dum morte præuenior. Primo in loco non est in tua potestate, sed in Dei dignatione
martyrium: nec potes te dicere perdidisse, quod nescis an merearis accipere] hæc ipse.

Quid tūc vero homini luem formidanti fuerit ei diuinitus exprobratū, inferius tradit, DIVINA VISIO
OSTENSA MO-
RIENTI.
sic dicens: Denique vt manifestius diuinæ prouidentiam iudicia clarescerent; quod Do-
minus præcius futurorum suis consulat ad veram salutem. Cum quidam de collegis
& confacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus
commeatū sibi precaretur: astitit deprecanti, & iā pene morienti iuuenis honore & ma-
iestate venerabilis, statura excelsus & clarus aspectu, & quem assistentem sibi vix posset
humanus aspectus oculis carnalibus intueri: nisi quod talem videre iam poterat de sæcu-
lo recessurus. At ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit, & dixit:
Pati

Pati timetis: Exire non vultis: Quid faciam vobis? Increpantis vox, & monentis est: qui de persecutione sollicitus, de accersitione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum.

Audiuit frater noster collega moriturus, quod ceteris diceret: nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? didicit immo nobis remanentibus: vt dum sacerdotem Dei qui comeatū petebat, increpitum esse comperimus; quid cunctis expediat, agnosceremus. Nobis quoque ipsis minimis & extremis quoties reuelatum est, quàm frequenter atque manifeste de Dei dignatione præceptum est: vt constanter, assidue & publice prædicarem; fratres nostros non esse lugendos accersitione Dominica de sæculo liberatos, cum sciamus non eos amitti, sed præmitti: recedentes præcedere, vt proficiscentes vt nauigantes solent: desiderari eos debere, non plangi: nec accipiendas esse hic atras vestes, quando illi ibi indumenta alba iam sumpserint: occasionem dandam non esse Gentilibus, vt nos merito ac iure reprehendant: quod quos viuere apud Deum dicimus, vt extinctos & perditos lugeamus] hæc & alia id genus multa Cyprianus.

Sed non puto ex eo tantum illos reprehensione dignos habitos, quod in funere nigris se induerent vestimentis, qui communi vitæ vsu atrati solerent incedere: sed potius quod instar Gentilium eius coloris, & ad luctum compositis vestibus vterentur: Nam et cum Gentilium viri nigris, feminae vero albis amicti essent in funere indumentis, vt Herodianus^a, & ante eum Plutarchus^b affirmant: nullo modo potuissent de colore vitare calumniam. Ceterum complura exempla legimus, Christianos in communiorem atque frequentiorem vsum recepisse colorem nigrum, ea nimirum ex causa, quod modestior ac decentior videretur, dignusq. ab illo sumi, qui a moribus vulgi discretus, altiore affectaretur philosophiam. Nam & in Actis sanctorum martyrum Indes & Domnæ hæc leguntur^c: Aderant quidem impij candidis & magnificis vestibus celebrantes festum sui interitus: solus autem Indes atris indutus vestibus] Rursus etiam in Actis sanctorum martyrum Galationis & Epistemes^d qui in Syria passi sunt de Honofrio legitur, quod ne detegeretur Christianus, alba induit vestimenta. Et sanctus Asterius de S. Euphemia Chalcedonensi nobilissima martyre^e: Astabat, inquit, virgo pulla veste & pallio philosophiam profitente]

Verū non videtur fuisse hac in re omnium Ecclesiarum vna atque eadem obseruantia: Nam Clemens Alexandrinus Christianus pædagogus^f qui Aegypti optimis moribus imbueretur curauit Ecclesiam: magnopere suadet, vt fideles candidis vestimentis vtantur: cuius quidem institutione Christianos in Aegypto candidis vsos esse vestibus existimamus. D Hinc illud accidit, cum S. Antonius martyrij subeundi immenso arderet desiderio, vt cognosceretur esse Christianus: alba induit indumenta, de quo Athanasius^g: Candente præcinctus veste procedentem iudicē suo prouocabat a spectu flagrās cupiditate martyrij]

Ceterum omnes vbique Christianos baptisimi tempore candidis amiciri solitos vestimentis, cū innumera Patrum testimonia de his suppetat, tum etiam Rituales antiqui libri apertissime docent: reliquo autem tempore cōmuniter nigris consueuisse vti indumentis: dum de Syfinio Nouatiano Episcopo Sozomenus scribit, demonstrat his verbis^h: Rursum quod assidue vtebatur veste candida: ex Catholicis quispiam, ipsum dicterio perstrinxerat. Ad quem ille: Tu (inquit) dicito vbi præceptum sit atram vestem indui oportere? Eo hæsitante, subiiciens: Tu quidem, inquit, istud ostendere non poteris: Mihi vero Salamon ille sapientissimus præcepit, inquiens: Sint vestimenta tua semper candida] hæc Sozomenus & ipse Nouatianus homo Nouatiano fauēs. Sed quod Asterius ait de Euphemia virgine pullo induta pallio: ex cultius vitæ genus eo indumento significatum esse: id ipsum quoque Romæ vsu receptum, Afellæ exemplo testatur S. Hieronymusⁱ, dicens: Tunicam fusciorem, quam a matre impetrare non poterat induta, pio negotiationis auspicio, se repente Domino consecrauit] Sic igitur quod nigri coloris indumentum, tessera quædam Christianæ philosophiæ esse videretur; non puto colorem tantum, sed luctuosæ vestis genus in illis reprehensum: nisi dicamus instar Ægyptiorum veste alba Christianos Afros solitos amiciri; ob idq. datum illis crimini, quod in funere nigram acciperent. Sed iam coeptam de peste prosequamur orationem.

Grassabantur vna cum peste fames pariter (vt ex Dionysio vidimus) atque bella: nam Perfarum motus recrudescabant, iamq. Armeniam occupabant, Tyridate Rege fuga elapso,

A elapso, cuius filij ad hostes transferant. Scythæ prioribus victorijs audaciores facti iam Macedoniam, Thessaliam, & Græciam incurfabant: aliæq. nationes Barbaræ sese in Romanum Imperium infuderant. Recenset hæc Zonaras^a, dum res prosequitur Galli & Volusiani. Cum vero tot acerbissimis cladibus Romanum afflictaretur Imperium: ijs potissimum temporibus, quibus eius Imperatores, publicis edictis Deorum cultum magis magisq. instaurare, qui iam propemodum frequentia Christianorum præterlapsus erat, & restituere conabantur, imperatisq. omnibus sacrificijs, & vel ijs, vel eorum sanguine, qui non facerent, deos placare studebant: tantum abest vt Gentiles facti sint prudentiores, explorata malorum causa, fuerintq. his eruditi; vt potius Christianis acerbis insultarent; ipsosq. quod deos contemnerent, malorum omnium esse causam, solito more, iactarent, ac procacius exprobrarent.

B Cum vero hæc in Christianos per Demetrianum in Africa his diebus Proconsulem, atque alios ethnicos in dies magis magisq. ipsorum omnium ore diffamarentur: S. Cyprianus^b haud diutius ferenda censuit: qui eo argumento ad eundem apologeticam & inuectiuam pariter scripsit orationem: in cuius exordio vir licet studio modestissimus & natura placidissimus; tamen diuinæ religionis ardore succensus, sacerdotali vigore pollens, hæc prima celsiori animo intorquet in hostem insultantē fortissima verborum iacula: Oblatrantem te, & aduersus Deum qui vnus & verus est, ore sacrilego & verbis impijs obstrepentem, frequenter Demetriane contempseram: verecundius ac melius existimans, errantis imperitiam silentio spernere, quàm loquendo dementis insaniam prouocare] ac post aliqua: Sed enim cum dicas, plurimos conqueri, quod bella crebrius surgant, quod lues, quod fames sæuiant, quodq. imbres & pluuias serena longa suspendant, nobis imputari: tacere vltra non oportet: ne iam non verecundiæ, sed diffidentia esse incipiat, quod tacemus; & dum criminationes falsas contemnimus refutare, videamur crimen agnoscere. Respondeo igitur & tibi Demetriane pariter & ceteris, quos tu forsitan concitasti, & aduersum nos odia tuis maledicis vocibus seminando, comites tibi plures, radicis atque originis tuæ pullulatione fecisti: quos tamen sermonis nostri admittere credo rationem: nam qui ad malum motus est, fallente mendacio, multo magis ad bonum mouebitur veritate cogente. Dixisti per nos fieri, & quod nobis debeant imputari omnia ista, quibus nunc mundus quatitur, & vrgetur: quod dij vestri a nobis non colantur, &c.]

D Hanc autem calumniam cum pluribus diluit, tum etiam in ipsum, ac reliquos impios cladium omnium culpam iure rejicit, cum ait. Imperiosus, & nimis seruitutis exactor, flagellas, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter, & carcere affligis, & crucias, & non agnoscis miser Dominum Deum tuum, cum sic exerceas in homines dominatum? Merito ergo incurfantibus plagis non desunt Dei flagella, nec verbera] & post multa quæ de immanibus eorum sceleribus proloquutus est, ad ipsum sic orationem conuertit: Satis non est, quod ipse tu Deum non colis: adhuc insuper eos qui colunt, sacrilega infestatione persequeris. Deum nec colis, nec coli omnino permittis: & cum ceteri, qui non tantum ista inepta idola, & manu hominis facta simulacra, sed & portenta quædam, & monstra venerantur, tibi placeant, solus displiceat Dei cultor. Fumant vbique in templis vestris hostiarum busta, & rogi pecorum: & Dei altaria vel nulla sunt, vel occulta. Crocodili, & cynocephali, & lapides, & serpentes a vobis coluntur: & Deus solus in terris, aut non colitur, aut non est impune, quod colitur. Innoxios iustos, Deo charos domo priuas, patrimonio spoliatis, catenis premis, carcere includis, bestijs, gladio, ignibus punis. Nec saltem contentus es dolorum nostrorum compendio, & simplici, ac veloci breuitate poenarum: admoues laniandis corporibus longa tormenta: multiplicas lacerandis visceribus numerosa supplicia: nec feritas, atque immanitas tua vsitatis potest contenta esse tormentis: excogitat nouas poenas ingeniosa crudelitas. Quæ hæc est insatiabilis carnificinæ rabies? Quæ inexplebilis libido sæuitiæ?]

His plane Cyprianus demonstrat, hæc a se scripta persecutione sæuiente, quæ nec adueniente peste, penitus remissa fuisse videtur: nam & de facinoribus, quæ grassante peste Gentiles admitterent, spretis legibus, iureq. naturali conuulso,

ORIGENI
IN
1. TIMOTHEO
CAP. 2. V. 16.

^a Herod. lib. 4.
^b Plutar. quæst.
Rom. 26.

^c Apud Metaphr. 28. Decemb.
^d Apud eundem
5. Novemb.

^e Concil. Nicen. 2. Act. 4.

^f Clem. Alex. pædag. lib. 2.

^g Athanas. in vita S. Antonij.

^h Sozom. lib. 8. cap. 1.

ⁱ Hieronym. epist. 13.

PESTIS FAMES
AC BELLA.

^a Zonar. 10. 2.
in Volusiano.

QVID S. CYPRIANVS IN DEMETRIANVM PROCONS. b Cyprian. ad Demetrian.

CYPRIANI LLBERTAS IN DLGENDO.

his verbis ante meminerat: Pestem & luem criminariis, quum peste ipsa & lue vel detecta sint, vel aucta crimina singulorum, dum nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis auaritia inhiat ac rapina: iisdem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarij, fugientes morientium funera, & appetentes spolia mortuorum; vt appareat, in ægritudine sua miseros ad hoc forsitan derelictos esse, ne possint cum curantur, euadere.]

S. CYPRIANI
DILEMMA.

Ac rursus de eius iniustitia & immanitate in quæstionibus exhiberi solitis hæc addit: Quin potius elige tibi alterum de duobus: Christianū esse, aut est crimen, aut non est. Si crimen est, quid non interficis consententem? si crimē non est, quid persequeris innocentem? Torqueri enim debui, si negarem: si poenam tuam metuens, id quod prius fuerā, & quod deos tuos non colueram, mendacio fallente celarem, tunc torquendus fuisset; tunc ad confessionem criminis vi doloris adigendus; sicut in ceteris quæstionibus torquentur rei qui se negant crimine quo accusantur, teneris; vt facinoris veritas quæ indice voce non promittitur, dolore corporis exprimitur. Nunc vero cum sponte confitear & clamem, & crebris ac repetitis identidem vocibus Christianum me esse confiter; quid tormenta admoues consententi, & deos tuos non in abditis & secretis locis, sed palam, sed publice, sed in foro ipso, magistratibus, & Præsidibus audientibus destruenti? vt & si parum fuerat, quod in me criminabaris; creuerit, quod & odisse, & punire plus debeas? quod dum me Christianum celebri loco, & populo circumstante pronuncio: & vos & deos vestros clara & publica prædicatione confundo. Quid te ad infirmitatem corporis vertis? quid cū terrenæ carnis imbecillitate contendis? cum animi vigore congregere, virtutem mentis infringe, fidem destrues; disceptatione, si potes, vince, vince ratione. Vel si quid dijs tuis numinis & potestatis est: ipsi in vltionem suam surgant: ipsi se sua maiestate defendant: aut quid præstare colentibus possunt, qui se de non colentibus vindicare non possunt?] hæc & alia Cyprianus eodem plane argumento, quo & Tertullianus in Apologetico in Pontifices inuehitur.

Exprobrans deinde pluribus imbecillitatem ipsorum deorum, ad experimentum Demetrianum prouocans, hæc inuictō robore animi improperat dicens: Pudeat te eos colere, quos ipse defendis: pudeat tutelam de ijs sperare, quos tu ipse tueris. O si audire eos velles, & videre quando a nobis adiurantur, & torquentur spiritalibus flagris, & verberum tormentis de obsessis corporibus eijciuntur? quando eiulantes & gementes voce humana, & potestate diuina flagella & verbera sentientes, venturum iudicium, confitentur? Veni, & cognosce vera esse, quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis: vel ipsis quos colis, crede: aut & si volueris & tibi credere, de te ipso loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantia nocte cæcauit: videbis nos rogari ab eis, quos tu rogas: timeri ab eis, quos tu adoras: videbis sub manu nostra stare vinctos, & tremere captiuos, quos tu suscipis, & veneraris vt dominos. Certe vel sic confundi in istis erroribus tuis poteris: quando conspexeris, & audieris deos tuos, quid sint, interrogatione nostra statim prodere, & præsentibus licet vobis, præstigas illas & fallacias suas non posse celare] hæc magnis spiritibus Cyprianus, simulq. ingenti fiducia, probe sciens ethnicum hominem a dæmone possideri, qui Christi audito nomine, quis sit fateri (licet ipso obsessō aduersante) cogatur.

Quod demum nunquam Deus inultam Christianitatem tormentis expositam reliquerit: eadem libertate, qua cetera demonstrans, hæc ait: Lædere seruos Dei & Christi persecutionibus tuis desine, quos læsos vltio diuina defendit. Inde est enim quod nemo nostrum quando apprehenditur, reluctatur: nec se aduersus iniustam violentiam vestram, quamuis nimius & copiosus noster sit populus, vlciscitur. Patientes facit de secutura vltione securitas: innocentes nocentibus cedunt: infontes poenis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes quod inultum non remaneat quodcumque perpetimur: quantoq. maior fuerit persecutionis iniuria, tanto & iustior fiat & grauior pro persecutione vindicta. Nec vnquam impiorum scelere in nostrum nomen exurgitur; vt non statim diuinitus vindicta comitetur. Vt memorias taceamus antiquas, & vltiones pro cultoribus Dei sæpe repetitas nullo vocis præconio reuoluamus; documentum recentis rei satis est: quod sic celeriter, quodq. in tanta celeritate sic granditer nuper sequuta defensio est, ruinis Regum, iacturis opum,

EXORCISMUS
CHRISTIANO-
RUM DEMO-
NES TORQUE-
RI.DEI IMAGI-
NEM QUAE
OGIDEI VINDI-
CTA IN PERSE-
CVTORES SEM-
PER IN PROM-
PTV.

A ris opum, dispendio militum, diminutione castrorum. Nec hoc casu accidisse aliquis existimet, aut fuisse fortuitum putet; cum iam pridem scriptura diuina posuerit, & dixerit: Mihi vindictam: ego retribuam] hæc Cyprianus, plane intelligens de nece De- a Deut. 32.
ciorum patris & filij Imperatorum, quando (vt dictum est) tam ingens clades pessunda-
uit Romanum Imperium: non autem de occisione Galli & Volusiani Augustorū, quo-
rum obitu (vt demonstrabimus) pariter persecutio extincta est.

Sed cum eiusmodi iniustitæ diuinitus plagæ in vltionem effusi sanguinis Christiani a Cypriano dicerentur; iisdemq. æque Christiani affligi viderentur, ac proinde non pro eis vlciscendis, quæ eos quoque pertingerent, dici possent immittæ: ad hæc Cyprianus respondens, satisfacit his verbis: Nec ideo quis putet Christianos ijs quæ accidunt, non vindicari, quod & ipsi videantur accidentium incurratione perstringi: poenam de aduersis mundi ille sentit, cui lætitia & gloria omnis in mundo est: ille moeret, & deflet, si sibi male sit in sæculo, cui bene non potest esse post sæculum; cuius viuendi fructus omnis hic capitur; cuius omne solatium hic finitur; cuius caduca & breuis vita hic aliquam dulcedinem computat & voluptatem: quando istinc excefferit, poena iam sola superest ad dolorem. Ceterum nullus ijs dolor est de incurratione malorū præsentium, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternamur aduersis, nec frangimur, nec dolemus, neque in vlla aut rerum clade, aut corporum valetudine mustitamus, spiritu magis, quàm carne viuentes, firmitate animi infirmitatem corporis vincimus. Per ipsa quæ vos cruciant & fatigant, probari & corroborari nos scimus, & fidimus. Putatis nos aduersa vobiscum æqualiter perpeti, cum eadem aduersa videatis a nobis, & vobis non æqualiter sustineri?

C Apud vos impatientia clamorosa semper & querula est: apud nos fortis & religiosa patientia; quieta semper & semper in Deum grata est: nec quisquam istinc lærum, aut prosperum sibi vendicat; sed mitis & lenis & contra omnes fluctuantis mundi turbines stabilis, diuinæ pollicitationis tempus expectat] & paulo post: Non ergo idcirco compares vobis & æquales sumus, quia in isto adhuc mūdo & carne hac constituti mūdi & carnis incommoda vobiscum pariter incurrimus: nam cum in sensu doloris sit omne quod punit: manifestum est, eum non esse participem poenæ tuæ, quem tecum videas non dolere. Viget apud nos spei robur & firmitas fidei, & inter ipsas labentis sæculi ruinas erecta mens est & immobilis virtus, & nunquam non læta patientia, & de Deo suo semper anima secunda] hæc & alia multa Cyprianus aduersus Demetrianum inculcat, dignam plane tanto sacerdote aduersus Gentiles pro Christianis scriptam defensionem.

D Lactantius a autem aliquid amplius in ea desiderasse se dicit: nimirum vt alijs argumentis, quàm ex scriptura petitis, cui ille non crederet, vsus esset; eumq. rudem communioribus rationibus informasset, & facilioribus principijs instituisset. Verum (vt apparet) non eius generis ea fuit oratio, nec Cyprianus illud habuit in consilio, vt Demetrianum vel alios Gentiles ad Christianam fidem capeffendā ea præcipue instrueret: sed vt ab eis in Christianos obiectas calumnias confutaret. At nec in eo opere eam visus est suscepisse prouinciam, vt omnia a Gentilibus obijci solita, oratione illa refelleret; sed tantum quæ ingruentis pestis, famis & belli occasione in Christianos a Gentilibus iactabantur: vtiturq. ad ea redarguenda cum ex ratione petitis argumentis, tum diuinis scripturis ratione quoque nitentibus, atque prophetice aliquid pronunciantibus, ac proinde ad persuadendum valde accommodatis, cum demonstrat iam impletum, quod fuerat ante prædictum. Nisi enim prophetiæ vndecunque petitiæ magnam vim ex diuino numine comparatam ad persuadendum habere, ab ipsis quoque Gentilibus noscerentur: nequaquam (quod dictum est superius) proscriptæ fuissent Imperatorum edictis.

E Hoc eodem anno, qui sedis Cypriani sextus adnumeratur, rursus ipse a schismatis pressuram patitur, nouis calumnijs eum insectantibus: quas vnus ex illis nomine Florentius Pupianus, scriptis ad eum litteris confarcinavit; magnoq. fastu, perinde ac si iudex illius esset, vt se illis purgaret, admonuit. Ad quem Cyprianus a rescribens (vt par erat) ironia semper elusit; & sui erroris, quo se emendaret, prudenter admonuit. Sed quod ad tempus spectat, quo hæc acciderunt, insinuandum;

DIVERSA CAU-
SA GENTI-
LIVM ET FI-
DELIVM IN PA-
TIENDO.Lactant. lib. 5.
cap. 4.
CYPRIANIDE-
FENSIO DE
SCRIPTO LI-
BELLO.CYPRIANVS
QVOMODO
AGAT CVM
SCHISMATI-
CIS.

b Cypri. epist. 69.

a Cypri. epist. 69. ea ad ipsum scripta pertinent, quibus ait: Quis enim hic est superbiae tumor, quae arrogancia animi, quae mentis inflatio, ad cognitionem tuam praepositos & sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti: ecce iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs praepositum, nec grex pastorem, nec Ecclesia gubernatorem, nec Christus Antistitem, nec Deus sacerdotem? Subueniat Pupianus, & sententiam dicat, & iudicium Dei & Christi in acceptum referat; ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi & Spiritus sancti gratiam iudicetur, ne tot lapsis & poenitentibus pax data, & communicatio nostra examinatione concessa, iudicij tui auctoritate soluatur. Annue aliquando, & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuae auctoritate firmare; ut Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quod per te sit Antistes & rector altariorum pariter & plebi restitutus] his & alijs sane perquam lepidis ironijs superbiae mentis tumorem procacissimi hominis grauissime deprimit.

SCHISMATVM ET HAERESVM CAUSA. At rursum inferius: Quare Ecclesiae denique vniuersae per totum mundum nobiscum vnitatis vinculo copulatae? nisi si omnes isti communicantes mecum, secundum quod scripsisti, polluto nostro ore, polluti sunt, & spem vitae aeternae communicationis nostrae contagione perdidit: Pupianus solus integer, inuiolatus, sanctus, pudicus, qui nobis miscere se noluit, in Paradiso & in Regno caelorum solus habitabit. Scripsisti quoque quod Ecclesia nunc propter me portionem sui in disperso habeat: quando omnis Ecclesiae populus & collectus sit & adunatus & indiuidua concordia sibi iunctus: soli illi foris remanserint, qui & si intus essent, eiiciendi fuerant]

Sed & eius retundit audacia, dum superius ait: Inde enim schismata & haereses obortae sunt, & oriuntur: dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiae praest, superba quorundam praesumptione contemnitur; & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur] & post multa: Loquitur (inquit) illic Petrus, super quem aedificata fuerat Ecclesia, Ecclesiae nomine docens, & ostendens: quia etsi contumax & superba obaudire nolentium multitudo discedat: Ecclesia tamen a Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adherens. Vnde scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo. Et sic qui cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos qui pacem cum Dei sacerdotibus non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt]

SINE SATISFACTIONE NE MINEM RECIPIT. Quid demum ipse agere debeat, ut in Ecclesiasticam communionem a qua abhorreret, recipi mereretur, sic docet: Quamobrem, frater si maiestatem Dei, qui sacerdotes ordinat, cogitaueris: si Christum, qui arbitrio & nutu ac praesentia sua & praepositos ipsos & Ecclesiam cum praepositis gubernat, aliquando respexeris: si de innocentia sacerdotum non humano odio, sed diuino iudicio credideris: si temeritatis & superbiae, atque insolentiae tuae agere vel sero poenitentiam coeperis: si Deo & Christo eius quibus serui, & quibus puro atque immaculato ore sacrificia & in persecutione pariter & in pace indefinenter offero, plenissime satisfeceris: communicationis tuae poterimus habere rationem: manente tamen apud nos diuinae censurae respectu & metu, ut prius Dominum meum consulam, an tibi pacem dari, & te ad communicationem Ecclesiae suae admitti, sua ostensione & admonitione permittat] haec ipse.

Sane quidem sic comparati erant sanctissimi Praesules, ut in omnibus Deum consulerent; & quid agere deberent, ab eodem aequae responsum acciperent: nam subdit: Memini enim quid iam mihi sit ostensum, immo quid seruo obsequenti & timenti de Dominica & diuina auctoritate praecipuum: qui inter cetera quae ostendere, & reuelare dignatus est, & hoc addidit: ITAQUE QUI CHRISTO NON CREDIT SACERDOTE FACIENTI, POSTEA CREDERE INCIPIT SACERDOTE VINDICANTI. Quamquam sciam somnia ridicula & visiones ineptas quibusdam videri, sed vtique illis, qui malunt contra sacerdotes credere, quam sacerdoti] haec & alia Cyprianus, qui denique hac periodo claudit epistolam: Habes tu litteras meas, & ego tuas. In die iudicij ante tribunal Christi vtraeque recitabuntur] Videas igitur ex his sanctissimum Praesulem eodem tempore Cyprianum persecutione, peste, & schismaticorum calumnijs exagitatum aduersa omnia inuicto animi robore superantem. Sed iam

A iam cetera prosequamur. Sed quod ad Demetrianum Proconsulem scribens, fuerat contestatus: nunquam inultum fuisse Deum Christianum sanguinem: re ipsa impletum est, occisis ipsis Imperatoribus Gallo atque Volusiano. De quorum necis tempore quod diuersae reperiantur scriptae sententiae, hic paulo accuratius ad rectam chronologiam statuendam, agendum est. Aurelius Victor^a hos imperasse biennium tradit: Eutropius^b vero dictum tempus non explese testatur: id ipsum Orosius^c, & Eusebius in Chronico tribuit eisdem annos duos & menses quattuor: in historia^d autem vix biennio integro imperasse affirmat. Consentit Epiphanius^e cum Eusebio in eo, quod in Chronico dicit de annis duobus & mensibus quattuor, pariter & Cassiodorus in Chronico.

Quod vero horum tempora obscura, scriptorum antiquorum res ab eis gestas fufius tractantium inopia, remanserint: ea ratione in eam visi sunt de biennij tempore sententiam conspirasse, quod duo tantum reperiantur ab ijs administrati Consulatus. Sed ex iteratis Consulatus numerare annos Imperatorum, quam sit fallax: nemo non videt. Quamobrem alia longe certior ac exploratior de horum Imperij annis ratio est ineunda, eademque ex antiquioribus inscriptionibus comparata. Qui enim diligenti studio nummorum antiquorum, aliorumque veterum monumentorum collegerunt inscriptiones: plane habent unde certa de Imperij Galli & Volusiani annis possit haberi cognitio: nam ut de Gallo primum agamus, a secundo eius Consulatu eiusmodi inscriptione numismata notata habentur.

2 IMP. CAES. C. VIB. TREBONIANVS GALLVS. P. M. TR. P. II. COS. II. P. P.] & Graece item.

ΑΥΤ. Κ. Γ. ΟΥΒΙΟΣ ΤΡΕΒΩΝ. ΓΑΛΛΟΣ ΣΕΒ. ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞΟΥΣ Β.

C hic est secundus eius Imperij annus cum secundum gessit Consulatum. Tertius vero sic exprimitur.

3 IMP. C. C. VIB. GALLVS P. F. AVG. P. M. TR. P. III. C. II. P. P.] qui autem Graece est inscriptus, sic habet.

ΑΥΤ. Κ. Γ. ΟΥΒ. ΤΡΕΒΩΝΙΑΝ. ΓΑΛΛΟΣ ΣΕΒ. ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞΟΥΣ Γ. hic igitur est tertius annus eius Imperij. Sequitur & quartus qui iisdem litteris consignatur.

4 IMP. C. C. VIB. TREB. GALLVS P. F. AVG. P. M. TR. P. III. COS. II. P. P.] Graece sic,

ΑΥΤ. Κ. Γ. ΟΥΒ. ΤΡΕΒΩΝΙΑΝ. ΓΑΛΛΟΣ ΣΕΒ. ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞΟΥΣ Δ.

Sed & in Volusiano eius filio quattuor item anni eius Imperij reuoluti leguntur, his scilicet litteris ex antiquis numismatibus scriptis.

D IMP. C. C. VIB. VOLVSIANVS AVG. PONTIF. TR. P. COS.] hic primus annus eius Imperij, quo Consul suffectus habetur, quod tunc tertius Consulatus Decij nomen anno dedisset. Eadem quoque inscriptio Graece sic habet.

ΑΥΤΟΚ. Κ. Γ. ΟΥΙΒ. ΟΥ Ω ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ ΣΕΒ. ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞΟΥΣ ΤΗΠΑΤΟΣ. Secundus vero annus sic exprimitur.

2 IMP. CAES. C. VIB. VOLVSIANO AVG. PONT. TR. P. II. COS. II.] tertius in hunc modum.

3 IMP. C. C. VIB. VOLVSIANVS AVG. P. M. TR. P. III. COS. II.] sed & quartus sic.

4 IMP. CAES. C. VIB. VOLVSIANO AVG. P. M. TR. P. III. COS. II.] Ex his igitur videas Gallum & Volusianum, quos omnes biennio, vel paulo amplius regnasse tradunt: ad quattuor annos Imperium propagasse: & ne quis imposturam suspicetur de nummorum inscriptione quae a nobis sunt posita: habet quos consulat, nempe Huberti Goltzj Thesaurum Rei Antiquariae & Adolphum Oconem: edidit vtrumque Plantinus anno salutis M. D. LXXIX. his igitur tam perspicue demonstratis, de eorum obitu sequenti anno, qui numeratur eorundem Imperij quartus, suo loco dicemus.

E Sed unde etiam error irrepserit, ut quod certum sit annos quattuor eosdem imperasse: non nisi biennium eorum Imperio tribuatur, aperiam. Quoniam enim accidit, ut iisdem imperantibus, Valerianus ab Alpinis militibus acclamatus Imperator, consequutus sit pariter Tribunitiam potestatem, ex qua anni (ut dictum est saepius) cuiusque Imperatoris numerari consueuerunt: qui legerunt primum Consulatum Gallieni (qui regnabat vna cum patre) in antiquis inscriptionibus poni cum tribunitia potestate tertium iterata; auspicati sunt Valeriani & Gallieni Imperium in fine anni superioris: nam qui sequenti an-

Annal. Eccl. To. 2. S. 3. no ponitur

no ponitur Consulatus Gallieni vna cum patre, secundam habet inscriptam tribunitiam potestatem, & sic eodem incremento reliquos Consulatus auctos itidem Tribunitia potestate saepius repetita: qua ratione qui praesentem annum numerabant secundum Valeriani & Gallieni Imperatorum, dixerunt, ut Eutropius, Gallum & Volusianum imperasse non expleto biennio. Citatas vero a nobis inscriptiones, suo loco ponemus. Sic igitur (ut dictum est) qui annos Valeriani & Gallieni numerarunt a prima Tribunitia potestate, tot annos ab Imperio Galli & Volusiani dempsisse oportuit, quot viuētibus adhuc illis, tribuerunt regno Valeriani & Gallieni. Valerianum vero, viuētibus Gallo & Volusiano, Imperatorē ab exercitu acclamatum (cum eius Imperij exordia obscurissima sint) ex numerorum inscriptionibus exploratum redditur. Sed de his pluribus anno sequenti.

Hoc eodem anno Domini ducētesimo quinquagesimo sexto, testatur Eusebius^a Origenē extremum clausisse diem. nam ait: Origenes eodem tempore cum ad sexagintanouem annos vitam propagasset, ex hac luce migravit. Cum autem eiusdem Eusebij testimonio de Origene constet, anno decimo Seueri Imperatoris, quo Leonides eius pater vita functus est, ipsum tunc egisse annū aetatis decimumseptimum; si his quinquagintaduos addas annos, qui intercurrunt ab eo tempore vsque in praesentem annum, plane numerabuntur aetatis Origenis anni sexagintanouem. Qui viuens (ut vidimus) in scribendo saepe est redargutus erroris, nempe a Demetriano Alexandrino Episcopo & alijs: adeo ut apud Fabianum Papam causam dicere coactus fuerit: multo amplius post mortem est haereseos accusatus. Quamobrem pluribus opus habuit Apologijs, quarum primam a Pamphilo martyre conscriptam Eusebius^b testatur.

At Hieronymus^c licet aliquando id affirmarit: tamen non leuibus rationibus in dubium postea reuocauit, ad Pammachiū & Oceanū^d scribens de erroribus Origenis, & in C Apologia aduersus Ruffinum, vbi de ea Pamphili nomine vulgata, errore se deceptum tradit, ut hoc diu existimarit. sic enim ait: Postquam Eusebij asseruerim illum esse, non Pamphili: ad extremum dixerim etiam me annos plurimos hoc putasse, quod Pamphili fuerit, & ad exemplar huius voluminis mutuatum vide quantum timeam cachinnos tuos, ut etiam nunc eadem ingeram de tuo codice quasi Pamphili exemplar accepimus. Credidi Christiano, credidi monacho: non putavi a te tantum sceleris posse conungi. Postea vero per interpretationem tuam, quaestione contra Origenē toto Orbe commota, in quaerendis exemplaribus diligentior fui. Et in Caesariensi bibliotheca Eusebij sex volumina reperi *Ἀπολογία Ὠριγένους*: quae cum legissem, primum eum librum deprehendi, quem tu solus sub nomine martyris edidisti de Filio & Spiritu sancto, in bonam partem plerisque blasphemijs commutatis: & hoc vel Didymum, vel te, vel alium fecisse nescio quem: quod tu apertissime in libro Periarchon fecisse conuinceris: maxime cum idem Eusebius, ut in duobus libris docui, scribat Pamphilum nihil proprii operis edidisse. Dic ergo & tu, a quo exemplar acceperis: nec mihi ad subterfugiendum crimen, mortuos aliquos nomines, ut cum auctorem ostendere non potueris: illum proferas, qui non possit respondere] hucusque Hieronymus.

Sane quidem suam esse Apologiam testatur Eusebius, quā tamen scripserit adiutus a Pamphilo martyre. Hae enim sunt verba Eusebij^e: Quae autem de eius rebus gestis sunt ad cognoscendum necessaria, ea ex Apologia, quae a nobis Pamphili sancti nostri temporis martyris opera adiutus elucubrata est: illam enim ego & Pamphilus, quo ora maleuolorum obrectatorum famae Origenis detrahentium obturarem, mutuis vigilijs accurate elaborauimus, licet facile colligere] Et inferius^f eam a se scriptam docet his verbis: Horum certa habes argumenta in libro sextae Apologiae, quae in Origenis defensionem a nobis scripta est] haec ipse. Sicq. obtinuit vsus, ut Eusebij potius, quam Pamphili nomine ea diceretur Apologia. Meminit eiusdem lucubrationis Gelasius^g, qui eam nominat, Eusebij librum pro excusatione Origenis. Vulgata quoque extat pro eodem Ruffini Apologia, sed a Hieronymo in multis reprehensa. Hae vero olim ad Hieronymi vsque tempora fortasse licite facta sunt. Sed miratus sum vehementer post damnationem eius ab Anastasio Papa pontificia auctoritate inflicta, post eiusdem reprobationem in Sexta Synodo pronunciatam, post tot antiquorum Patrum in idipsum conspirantes sententias: adhuc recentiores quosdam ausos esse pro eodem nouas edere Apologias, & auctoritate totius catholicae Ecclesiae iudicatas saepius controuersias, denuo temere excitare.

Ceterum eius operum lectionē sicut nec Tertulliani, vel horum similiū non inuenimus penitus

• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.

• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.
• SIV. IANU.

• Euseb. lib. 6.
cap. 26.
• Hieron. de
script. Eccl. in
Pamphil. c. 65.
• Hier. epist. 55.
DE APOLO-
GIA PAMPHI-
LI PRO ORI-
GENE.

• Euseb. lib. 6.
cap. 26.

• Euseb. lib. 6.
cap. 29.

• Gelas. in Con-
cil. Rom. decret.
de lib. apocr.

A penitus improbatam: licet quod spectat ad dogmata, ea sit de eius scriptis censura Gelasij, ut illa tantum quae S. Hieronymus non repudiat, dicat esse suscipienda, reliqua vero cum suo auctore reiicienda. Sed de his alias pluribus, cum ea controuersia saepius in Ecclesia agitata est, & errores eius omnes sigillatim enumerati. Seriem librorum eius tum Eusebius, tum alij plures descripserunt, quae primo ipsius tomo habetur praefixa. Quod autem tradat Epiphanius^a & alij scripta fuisse ab eo librorum sena millia, S. Hieronymus^b haud facile credidit.

Magnam sane fuisse tanti viri lapsum in Ecclesia Dei offensionem atque tentationem; pluribus docet Vincentius^c Lirinensis. Fuisse eam pariter constat & saluberrimam commotionem; ne videlicet quempiam quantumlibet eruditum virum sibi quis sequendum suscipiat, quem non insistere vestigijs sanctorum Patrum inuenerit. Sed quae hoc argumento ab eo dicta sunt, hic cum de eiusdem Origenis morte agitur, veluti corollarium ex insignioribus animi eius dotibus intextum, proferre, tractatione nostra dignum ducimus, atque proficuum. Ostenso igitur pluribus primum magnam esse in Ecclesia tentationem, cum magister qui alios docet, errat: idem haec subdit:

Sed ego ita arbitror, quod cum multos in hoc tentandi genere proferre valeamus: nemo pene sit, qui Origenis tentationi valeat comparari; in quo plura adeo praecleara, adeo singularia, adeo mira extiterunt, ut inter initia habendam cunctis assertionibus eius fidem, quiuis facile iudicaret. Nam si vita facit auctoritatem: magna illi industria, magna pudicitia, patientia, tolerantia. Si genus, vel eruditio: quid eo nobilius, qui primum in ea domo natus est, quae est illustrata martyrio? Deinde pro Christo non solum patre sed omni quoque facultate priuatus, tantum inter sanctae paupertatis profecit angustias, ut pro nomine Dominicae confessionis saepius, ut ferunt, affligeretur. Neque vero haec in illo sola erant, quae cuncta postea tentationi forent: sed tanta vis ingenij, tam profundi, tam acris, tam elegantis, ut omnes pene multum, longeq. superaret: tanta doctrina, ac totius eruditionis magnificentia, ut pauca forent diuinæ, pene foras nulla humanae philosophiae, quae non penitus assequeretur. Cuius scientiae cum Graeci non^{*} cederent, & Hebraea quoque elaborata sunt. Eloquentiam vero quid memorem, cuius fuit tam amena, tam laeta, tam dulcis oratio, ut mihi ex ore ipsius non tam verba, quam mella quaedam fluxisse videantur? Quae non ille persuasum difficilia disputandi viribus elimuit? Quae factu ardua, non ut facillima viderentur, effecit? Sed forsitan argumentorum tantummodo nexibus assertiones suas texuit? Immo plane nemo vnquam magistrorum fuit, qui pluribus diuinæ legis vteretur exemplis.

D Sed, cedo, pauca conscripsit? Nemo mortalium plura, ut mihi sua omnia non solum non perlegi, sed ne inueniri quidem posse videantur. Cui ne quidquam ad scientiae instrumenta deesset, etiam plenitudo exabundauit aetatis. Sed forsitan discipulis parum felix? quis vnquam felicior? nempe innumeri ex sinu suo doctores, innumeri sacerdotes, confessores, & martyres extiterunt. Iam vero quanta apud omnes illius admiratio, quanta gloria, quanta gratia fuerit, quis exequi valeat? Quis non ad eum paulo religiosior ex vltimis mundi partibus aduolauit? Quis Christianorum non pene ut prophetam? Quis philosophorum non ut magistrum veneratus est? Quam autem non solum priuatae conditioni, sed ipsi quoque fuerit reuerendus Imperio: declarant historiae, quae eum a matre Alexandri Imperatoris accitum ferunt, caelestis utique sapientiae merito, cuius & ille gratia & amore flagrabat. Sed & eiusdem epistolae testimonium perhibent, quas ad Philippum Imperatorem, qui primus Romanorum Principum Christianus fuit, Christiani magisterij auctoritate conscripsit. De cuius incredibili quadam scientia, si quis referentibus nobis, Christianum non accipit testimonium: saltem testificantibus philosophis, Gentilem recipiat confessionem. Ait namque impius ille Porphyrius excitum se fama ipsius, Alexandriam fere puerum perrexisse; ibiq. cum vidisset iam senem, sed plane talem, tantumq. qui arcem totius scientiae condidisset.

Dies me citius defecerit, quam ea quae in illo viro praecleara extiterunt, vel ex minima saltem parte perstringam: quae tamen non solum ad religionis gloriam, sed etiam ad tentationis magnitudinem pertinebant. Quotus enim quisque tanti ingenij, tantae doctrinae, tantae gratiae virum a se facile deponeret; ac non potius illa vteretur sententia: se cum Origene errare malle, quam cum alijs vera sentire? Et quid plura? eo res decidit, ut tantae personae, tanti doctoris, tanti prophetae, non humana aliqua, sed vt

• Epiph. haer. 64. & Ruffin. in Apolog.
• Hieron. epist. 62. & Apolog. aduers. Ruffin. lib. 2.
• Vincent. Lirinens. contra haer. cap. 23.
LAPSVS ORIGENIS ALIORVM CAVTIO FUIT.

ORIGENIS EXCELLENTIA.

* al. crederent.

causa p[ro]p[ri]a Origenis
 exitus docuit, nimium periculosa tentatio plurimos a fidei integritate deduceret. Quam-
 obrem hic Origenes tantus ac talis, dum gratia Dei insolentius abutitur: dum ingenio
 suo nimium indulget, sibiq. satis credit: cum parupendit aliquam Christianae religio-
 nis simplicitatem; dum se plus cunctis sapere praesumit: dum Ecclesiasticas traditiones
 & veterum magisteria contemnens, quaedam scripturarum capitula nouo more inter-
 pretatur: meruit vt de se quoque Ecclesiae Dei diceretur: Si surrexit in medio tui prophe-
 ta. Et paulo post: Non audies (inquit) verba prophetae illius. Et item: Quia tentat vos, in-
 quit, Dominus, vtrum diligatis eum, an non. Verè non solum tentatio, sed etiam magna
 tentatio, deditam sibi atque a se pendentem Ecclesiam admiratione ingenij, scientiae,
 eloquentiae, conuersationis & gratiae, nihil de se suspicantem, nihil se verentem, subi-
 to a veteri religione in nouam profanitatem sensim, paulatimq. traducere. Sed dicit
 aliquis: corruptos esse Origenis libros. Non resisto: quin potius & malo: nam id est a

ORIGENES MULTIS CAU- SA AVINAE.
 Sed illud est, quod nunc debemus aduertere; etsi non ipsum, libros tamen sub nomi-
 ne suo editos magnae esse tentationi; qui multis blasphemiarum vulneribus scaten-
 tes, non vt alieni, sed quasi sui & leguntur, & amantur: vt etsi in errore concipiendo, Ori-
 genis non fuit sensus: ad errorem tamen persuadendum Origenis auctoritas valere vi-
 deatur] hucusque Vincentius. Cuius de Origene sententiam, non ea tantum quae ad sua
 usque aetatem (aequalis enim fuit Augustini) de magnorum virorum lapsu contigerunt,
 sed & quae postmodum sequuta sunt innumera Orthodoxorum funera ex Origenis le-
 ctione illata, vera esse quamplurima experimenta probarunt. Inualuit penes antiquos
 de Origene illa quoque sententia a Cassiodoro^a recitata, qua ait: De Origene conclusiue
 dictum est: Vbi bene, nemo melius: Vbi male, nemo peius. Et ideo caute, sapienterq.
 legendus est: vt sic inde succos saluberrimos assumamus, ne pariter eius venena perfid-
 diae, vitae nostrae contraria sorbeamus. Cui & illud conuenienter aptari potest, quod Vir-
 gilius dum Ennium legeret, a quodam quid faceret inquisitus, respondit: Aurum ex stercore
 quaero] haec Cassiodorus: qui (vt ibidem testatur) eiusdem Origenis opera (ne interle-
 gendum quis incautus offenderet) crucis signo ✝ ea notauit loca, quae lector prudens
 vt prauae doctrinae foueam, sibi transilienda cognosceret.

DE DVOBVS ORIGENIBVS OPINIO.
 Scimus a nonnullis duos constitui Origenes: quorum alter Adamantius, de quo est fer-
 mo, dictus sit: alter vero plane ignotus, ex quo Origenista Turpes sunt cognominati,
 quod sese Gnosticis turpissimis addixerint: hi enim cum matrimonium damnarent, in
 omnium libidinum caeno velut sues volutabantur: horum meminerunt Epiphanius^b &
 Augustinus^c. Qui autem sectati sint Origenis Adamantij errores, Origenista dicti sunt,
 aduersus quos longa admodum & periculosa fuit Ecclesiae concertatio: diutius perseue-
 rarunt, ac damnati saepius reuixerunt, de quibus opportuniori loco dicendum erit.

Sed existimamus haec de duobus Origenibus esse commentum, nec nisi vnum Adaman-
 tium extitisse aliquando Origenem. Qui vero alium effinxere: ideo fecisse putamus, vt
 de Origene labes aspersas in illum egerent: vel quod Gnostici fortasse pertasi sui no-
 minis tot sceleribus longo tempore infamati, ab Origene nomen sint mutuati: vel etiam
 qui Origenis errores sectati, in deterius prolapsi, etiam Gnosticorum sordibus sunt
 infecti, & ad differentiam aliorum Origenistarum, Turpes a dogmate, non ab auctore,
 Origenista (quod verius existimamus) sunt dicti.

At haec iam de Origene, cuius obitum hoc anno recensuimus, satis. Decuit plane
 eiusdem admonitione Vincentij, veluti sepulchrali titulo sic tanti viri memoriam pro-
 sequi: vt eiusdem erudiamur exemplo: in Ecclesia catholica illam Regiam esse viam,
 quae antiquarum traditionum recto deducta filo, & sanctorum Patrum noscitur esse im-
 pressa vestigijs: ex qua qui pedem efferat, vt alium aliquem qui sibi visus est magnus,
 sequatur: patere casui, ac certae ruinae se expositum, certo sciat.

IESV CHRISTI LVCII PAPAE GALLI ET VOLVSIANI IMPP.
 ANNVS ANNVS ANNVS
 257. 2. 4.

QUI sequitur Christi annus ducentessimus quinquagesimus septimus a Cassiodoro
 adscriptus est Fastis Consulatu Valeriani & Gallieni: ab alijs quoque eorundem
 Con-

A Consulatus, post Maximi & collegae quem diximus, aequè ponitur: licet ex Graecis Fastis
 Consulatus hic Valeriani cum Gallieno secundus ponatur. Porro cum ex antiquis in-
 scriptionibus, idem Gallieni primus Consulatus iungatur eiusdem tertiae Tribunitiae po-
 testati: ex ijs quae dicta sunt, redditur manifestum, anno hoc eorundem Valeriani &
 Gallieni numerari coeptum tertium Imperij: qui tamen ex ijs quae anno superiore nota-
 ta sunt, quartus habetur Galli & Volusiani Imperatorum. sed reddamus hic citatas a
 nobis inscriptiones.

IMP. GALLIENVS P. F. AVG. G. M. P. M. TR. P. III. COS.] subnectitur
 ab auctore alia idem significans, atque mox hanc subdit.

IMP. C. P. LICIN. GALLIENVS P. P. AVG. P. M. TR. P. IIII. COS. II.
 P. P.] Haec exscriptimus ex Adolphi commentario Numismatum Romanorum Imp.

B quem, facta collatione cum nummis qui Romae extant, fidelio-rem inuenimus. Si igitur
 primus Consulatus Gallieni, quem anno praesenti Consulares Fasti habent adscriptum,
 tertia potestas Tribunitia numeratur, & secundus eius Consulatus quem iisdem ponunt
 anno sequenti, quartam reddit: hic plane tertius, quartus vero ille annus est nume-
 randus Imperij eiusdem vna cum patre regnantis. Qui vero, vt dictum est, mox vt Vale-
 rianus & Gallienus creati ab exercitu sunt Imperatores, eorum annos numerare coe-
 perunt: duos saltem annos Galli & Volusiani, quos diximus in hunc vsque annum Im-
 perium propagasse, praetermiserunt.

At vero antequam de ipsorum agamus interitu: de Lucij Papae martyrio dicendum
 est: ac in primis illud quo modo intelligendum est, quod dicitur sub Valeriano &
 Gallieno Imperatoribus Lucium martyrio coronatum: quem cum adhuc Gallus

C & Volusianus imperarent, necatum fuisse Eusebius in Chronico, & in Historia^a testa-
 tur? Sed qui de tempore indubitata plane fidem facit, est Dionysius Episcopus Ale-
 xandrinus, qui cum his ipsis temporibus vixerit: ad rerum gestarum veritatem proban-
 dam instar omnium esse debet, immo quem vnum ceteris praetermissis auscultare debea-
 mus. Hic igitur absque aliqua ambiguitate testatur^b, Valerianum permultis ab exordio
 Imperij sui annis de Christianis optime meritum, nihil illis negotij faceffiuisse. Quamob-
 rem nihil est quod ad Valeriani Imperium Lucij martyrium, quod furente persecutio-
 ne, Cypriano auctore, factum esse constat, referre iure possimus: praesertim si Eusebio
 assentiamur dicenti^c ipsum octo vix mensibus sedisse. Verum cum in libro de Romanis
 Pontificibus duae a Lucio ordinationes factae dicantur, in hunc vsque annum propaga-
 tam fuisse illius sedem oportuit: quod & positi ibi Consules manifeste significant, cum

D sub huius anni Consulibus Valeriano & Gallieno Lucius desisset ponatur.

Quod autem vel ibi, vel in Ecclesiasticis tabulis ipse in persecutione Valeriani dicatur
 consummasse martyrium: id ea ratione tam in ipso Lucio quam in alijs factum diximus,
 quod licet aliquo temporis interstitio pax fuerit in Ecclesia; tamen quod legibus Decijs
 & Valeriani Censuram agentis, & leges ferendi potestatem habentis, persecutione semel
 promulgata, sic semper perseuerauit in posterum, vt omnis illa reliquorum temporum
 persecutio Decij & Valeriani nomine diceretur: cum alioqui a secundo Consulatu Gal-
 li & Volusiani in publicis monumentis coeptos numerari annos Imperij Valeriani &
 Gallieni satis perspicue sit superius demonstratum. Si quibus igitur placuit res gestas ho-
 rum duorum annorum consignare annis Imperij Valeriani & Gallieni: haud conuinci
 possunt errasse, cum plures extent, quas sequantur, antiquae inscriptiones.

E Idem vero Lucius capite truncatus habetur, tam in dicto libro de Romanis Pontifici-
 bus, quam etiam tabulis Ecclesiasticis, quarto Nonas Martij. De eodem haec ibi leguntur: Hic
 omnem potestatem Ecclesiae dedit Archidiacono suo Stephano, dum ad passionem per-
 geret] eidem quoque Stephano Cornelius Papa antequam duceretur, omnia pariter
 bona Ecclesiae tradidisse, ex eodem libro, in Cornelio diximus. Sed & haec rursus de
 Lucio: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros quattuor, dia-
 conos quattuor, Episcopos per diuersa loca septem: qui etiam sepultus est in Coemete-
 rio Callisti via Appia. Cessauit Episcopatus eius dies trigintaquinque] haec ibi. Quod
 vero alius his ipsis temporibus eiusdem nominis reperiatur Episcopus nomine Lucius: vt
 in ea quae ad Cyprianum^d scripta habetur epistola, vel quae ad Lucium Papam data in-
 scribitur perperam in Cypriano^e, creditum fuit ab aliquo, Lucium illum fuisse Ro-
 manum Pontificem. sed de ijs dicemus suo loco.

Extat

causa p[ro]p[ri]a Origenis
ORIGENES MULTIS CAU- SA AVINAE.

a Cassiod. de in- sit. diu. lect.

b Epiphani. ha- ref. 63. c August. de ha- ref. 43.

LVCII PAPAE MARTYRIVM.

a Euseb. lib. 7. cap. 2.

b Apud Euseb. lib. 7. cap. 9.

c Eusebius in Chron. & in bi- stor. lib. 7. c. 2.

d Apud Cypri. epist. 79. e Cypri. epist. 77.

a Cypr. epist. 67
DE CORNELIO
ATQUE LUCIO
CYPRIANI
ELOGIUM.

Extat S. Cypriani ^a de Cornelij & Lucij Romanorum Pontificum scriptis decretis præclarum his verbis elogium: Seruandus est enim antecessorum nostrorum beatorum martyrum Cornelij & Lucij honor gloriosus: quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis tu frater charissime honorificare, & seruare grauitate & auctoritate tua debes, qui Vicarius & successor eorum factus es. Illi enim pleni Spiritu Dei, & in glorioso martyrio constituti, dandam esse lapsis pacem censuerunt, & poenitentia acta fructum communicationis & pacis negandum non esse, litteris suis signauerunt: quam rem omnes omnino vbique censuimus: neque enim poterat esse apud nos sensus diuersus, in quibus vnus esset Spiritus] hæc Cyprianus. Sed & illud a Lucio statutum habet liber de Romanis Pontificibus: vt duo presbyteri & tres diaconi in omni loco Episcopum affectarentur, nec desererent, propter testimonium (vt ait) Ecclesiæ. Calumniæ enim in Cornelium a Nouatiano confictæ, huius fanciendi decreti causam dedisse putantur. alia præter hæc apud Gratianum decreta Lucij alibi ^b in vnum simul collecta habentur.

b Tomo primo
Concil. sub Lu-
cio.

Lucio igitur martyrio coronato, post dies trigintaquinque, nempe nona die Aprilis Stephanus patria Romanus creatus est Pontifex: quot vero annis sederit, dicemus inferius.

STEPHANVS PAPA.

GALLVS ET
VOLVSIANVS
VICISI.

Quod vero ad Gallum atque Volusianum Imperatores spectat: quam diuinam vltionem fuso Christiano sanguine antea prouocarunt, patrata nuper nece Lucij Papæ, vehementiorem in se concitando accelerarunt. Siquidem rebellantes milites & Æmiliano fauentes, eosdem Imperatores aduersus Æmilianum proficiscentes, apud Interannam occiderunt: ijdemq. haud passi sunt Æmilianum vltra menses quattuor imperare, sed necauerunt eum. Valerianus vero, quem ex antiquioribus monumentis testati sumus iam anno secundo Galli & Volusiani acclamatum fuisse ab Alpino exercitu Imperatorem, ipsumq. mox sibi filium asciuisse collegam: vna cum eodem, hoc ipso anno, integro atque securo est potitus Imperio: quos ex Tribunitia potestate hoc eorum Consulatu (vt vidimus) tertio repetita: hoc pariter anno, tertium auspiciatos esse annum Imperij, satis aperte noscitur: nosq. eodem ordine numerabimus.

LICINII VALE
RIANI AVG. ET
GALLIENI
IMPP.

c Apud Euseb.
lib. 7. cap. 9.
VALERIANVS
FAVET CHRIS-
TIANIS.

d Apoc. 13.

Quam vero decipiantur qui existimant Valerianum simul ac administrandum suscepit Imperium, Christianos persequi aggressum esse: Dionysius ^c Alexandrinus Episcopus suorum temporum scriptor accuratissimus his verbis declarat in epistola quâ scripsit ad Hermammonem: Ioanni simili ratione per reuelationem de Valeriano significatum est, ait ^d enim: Datum est ei os magna & blasphema loquens: & data est ei potestas faciendi per menses quadraginta duos. Cum ista vtraque in Valeriano videre completa, tum eius vitæ rationem, antequam ita animo affectus erat, vt a Ioannis reuelatione didicimus considerare, non parum sane habet admirationis: Nam quamdiu mansueto animo & benigno erga sanctos Dei homines affectus erat, nemo Imperatorum, qui eum anteuerat, tantam benevolentiam & comitatem aduersus illos declarauit: Immo vero ne illi quidem qui Christiani erant, eoq. nomine palam appellati, ita hos sunt amplexati, vt ille: qui quidem initio Imperij sui, quam familiarissime & amicissime, idq. in oculis omnium eosdem excepit, & tota domus eius pijs hominibus complebatur, eratq. plane Dei Ecclesia.

Verum doctor quidam & princeps Magorum Ægypti, illum tandem perditio consilio deprauauit: & non impulit solum, vt homines culpa vacuos ac sanctos Dei, vt pote scelestorum ac execrabilium incantamentorum aduersarios & oppugnatores (satis namque virium ac potentia præsentia, aspectu, spiritu & voce solum ad detestabilium dæmonum insidias dissipandas, & habent, & semper habuerunt) acerbe persequeretur, neciq. traderet: verumetiam vt impuras cæremonias obiret, profanas exerceret præstigijs, execranda mysteria exequeretur: mactaret pueros missellos, prolem infelicium parentum exsacrificaret, tenera infantium dissecaret viscera, Dei denique creaturas discinderet, discerperetq. vehementer cohortatus est, perinde ac si eo pacto res omnes prospere, ac feliciter succederent] hæc summatim Dionysius de rebus gestis Valeriani. quibus plane significatur persecutionem sub ipso coeptam esse tribus annis, ac sex mensibus, antequam a Persis caperetur. Nam cum dicat eum ad instar Antichristi persecutum esse Ecclesiam Dei mensibus quadraginta duobus: constatq.

stetq. persecutione durante, imperare desisisset: iam perspicuum redditur, non ante dictum tempus Christianos persequi aggressum esse: sicq. ferme biennio Dei Ecclesiam quieuisse.

Reddita igitur (vt dictum est) post necem Galli & Volusiani Ecclesiæ pace, S. Cyprianus more suo inuigilans; cum quos violenta persecutio reliquisset illæsos, dolosa hæresis captiuos abriperet, & inter alios scisset quosdam errore inductos, in sacrificio aquam tantum offerre absque commixtione aliqua vini; studuit emendare. Consentiens erat hæresis ac plane conuiuens Encratitis ^a, qui aqua tantum utebantur in sacrificio; sicut hi qui exploso vino aquam tantum adhibendam esse iactabant: quos tamen ignorantia, vel simplicitatis nomine Cyprianus excusat, cum longiori tractatione eiusmodi errorem confutat ad Cæciliū scribens ^b: qua quidem de sacratissimo a Christo relicto in Ecclesia sacrificio Missæ, ab Apostolis frequentato, & in omnibus Catholici Orbis Ecclesijs ad sua tempora ex maiorum traditione inuolabiliter custodito, multa atque præclara ingerit, quibus non illorum tantum hæresis tolleretur; sed omnes quæ in sacramentum sanctissimæ Eucharistiæ & offerri solitum Incruentum pariter sacrificium, e portis inferorum emergentes hæreses insurrexissent, penitus auferrentur. Ex quibus satis fit vnam illam Cypriani hic referre sententiam ^c, qua de Missæ sacrificio hæc dicit.

HÆRESIS
AQVARIIS AD-
VERSA.

a Epihan. hæ-
res. 46.

b Cypr. epist. 63

c Cypr. epist. 63

Si Iesus Christus Dominus & Deus noster ipse est Summus sacerdos Dei Patris, & sacrificium Patri se ipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit: vti ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse] hæc Cyprianus, germane intelligens quod Christus Apostolis dixerat: Hoc facite in meam commemorationem ^d] eis tunc idem sacrificium offerendi tradidisse potestatem. At non in his immorandum, cum prolixior de eadem veritate tractatio habita sit, cum de Ecclesiasticis traditionibus actum est Tomo primo Annalium: & quod illud, facere, idem sit quod offerre, in nostris quoque Notis ad Romanū Martyrologium satis reddidimus exploratum. sed vnde prouenerit eiusmodi erroris occasio; ex eiusdem Cypriani epistola patefacimus.

d Luc. 22.

e Cor. 11.

Quod enim persecutione vrgente, summo mane, seu potius nocturno tempore conuenientes secreto ad sacram Synaxim atque Eucharistiam, Christi sanguinem in vini specie bibentes, ex vini odore possent detegi Christiani: loco vini aquam offerre consultius existimarunt, ne odore vini, veluti quodam Christianitatis indicio palam fierent. Quod quidem vt indignum nimis homine Christiano Cyprianus exprobrans, sic ait: Ceterum omnis religionis & veritatis disciplina subuertitur, nisi id quod spiritualiter præcipitur, fideliter referretur: nisi si in sacrificijs matutinis hoc quis veretur, ne per saporem vini redoleat sanguinem Christi. Sic ergo incipit & a passione Christi in persecutionibus fraternitas retardari, dum in oblationibus discit de sanguine eius & cruore confundi. Porro autem Dominus in Euangelio ^e dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis. Et Apostolus ^f loquitur dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Quo modo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere? Quod vero ij cum sero offerrent, quod eo tempore non possent ethnici ex vini odore de Christiano homine coniecturam facere, tunc ijdem mixta aqua vinum in sacrificio adhiberent: hisce plane monstrat duplicem fuisse apud eos oblationem, matutinam scilicet, & vespertinam: hæcq. in nonnullis Ecclesijs vsu retenta, vt in die Cenæ Domini vespere sacras Missas agerent, alibi pluribus demonstrauius.

e Matth. 10.

f Galat. 1.

Porro quod alias semper factum est, vt persecutione cessante, ad componendam quassatam Ecclesiam Episcopi conuenirent (quod a Cypriano potissimum factitatum sæpius reperitur) hoc quoque tempore eundem Cyprianum cum suis collegis ex more habuisse Concilium, ex multis colligi potest. At vero in eiusmodi quidam Concilijs non tantum quæ ad rectam fidem & Catholicam vnitatem spectarent, tractare solebant: sed & quæ ad bonos mores instituendos, collapsamq. Ecclesiasticam disciplinam restituendam pertinere viderentur. Perlatæ sunt igitur tunc inter alia ad Synodum litteræ Rogatiani Episcopi, de diacono suo proteruo expositantis, a quo fuerat conuicijs impetitus. Quid vero ad eum rescripserit sancta Synodus, reddita a Cypriano & ad eum nomine omnium litteræ

CONCILIUM
AFRICANVM.

g Cypr. epist. 63

teræ produnt, nimirum vt in eum (vt par erat) animaduerneret, vel abstinendo, vel penitus deponendo. Quam vero sit periculosa in subditis clericis contumacia, ex qua in hæresin facile prolabantur, eadem ibi docent his verbis: Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum male cogitantium: vt sibi placeant, vt præpositum superbo tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare profanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque vnitatem Dei rebellatur. Quod si vltra te contumelijs suis exacerbauerit, & prouocauerit: fungeris circa eum potestate honoris tui, vt eum vel deponas, vel ablineas] hæc Synodus decreuit: quæ & de admissis eum poenitentiam agere, & Episcopo voluit satisfacere.

A TUTELA-
RVM MVNE
RE PROCVL
CLERICI.

a Cypri. epist. 68

ca. Reg. 104

Memorabilis illa quoque ad S. Conciliū perlata querela est, quod moriens Christianus homo presbyterum filijs suis tutorem ex testamento nominasset. Quam acriter autem Synodus vltia sit tale facinus perinde ac impium & detestabile: scriptæ ex eadem a Cypriano^a litteræ testantur, quibus res quoque gesta his verbis exprimitur: Grauius commoti sumus ego & collegæ mei, qui præsentibus aderant, & compresbyteri nostri qui nobis affidebant, fratres charissimi, cum cognouissemus quod Geminus Victor frater noster de sæculo excedens, Geminium Faustinum presbyterum tutorem testamento suo nominauerit: cum iam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ne quis de clericis & Dei ministris tutorem, vel curatorem testamento suo constituat: quando singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debeant] & inferius debene instituto clero hæc subdit: Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur; nec molestijs & negotijs sæcularibus alligentur: sed in honore Sportulantum fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant; sed die ac nocte cælestibus rebus & spiritalibus seruiant] hæc ille.

ca. 78

ca. 79

Ne igitur aliquis ex fidelibus id amplius tentare præsumeret: eidem S. Synodo placuit eiusmodi delictum grauiori censura percelli: delinquentemq. seuerissime olim decreta subijci poenæ, quam refert idem Cyprianus sic dicens: Quod Episcopi antecessores nostri religiose considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam, vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur; neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideo Victor cum contra formam nuper in Concilio a sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere: non est quod pro dormitione eius apud nos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur: vt sacerdotum decretum religiose & necessario factum seruetur a vobis: simul & ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros Dei altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad sæculares molestias deuocet] hucusque decretum Synodi.

ECCLESIASTI-
CA LIBERTAS
TAMVNIS A CI-
VILIBVS ONE-
RIBVS.

b l. 3. ff. qui pe-
sunt tutores.
c l. Spadonem.
ff. de excus. tut.
d l. nō tantum.
g. is qui adilit.
e ead. l. g. non
omnia.
f l. Spadonem.
ff. de excus. tut.
g ead. l. g. qui
accipit.

Ex ijs sane complura antiquitatis Ecclesiastica monumenta, nec obiter prætereunda, considerata se offerunt: nempe ex stipendijs Ecclesiæ solitos viuere clericos, quos ea de causa Sportulantes appellat. Rursus illud, eos excommunicasse defunctum, quem viuentem iam vinxisset delictum. Itemq. illud peculiare fuisse pro defunctis offerre Deo sacrificium, eorumq. nomina apud altare nominari solere. Sed illud plane consideratione ac obseruatione dignissimum, Episcopos nullam habuisse rationem quarumcumque legum ciuiliū, quæ aliqua ex parte officere & impedimento esse viderentur Ecclesiasticis functionibus: quin eas contrarijs legibus editis irritas prorsus redderent, ac penitus abolerent. Publica namque hæc cura erat, immo (vt Seuerus Augustus^b testatur) Imperatoris præcipua, vt haberent pupilli tutores: a quo quidem munere non ipsam Senatoriam dignitatem & nec a tutela etiam eorum qui inferioris ordinis essent excusare, M. Aurelius^c & Commodus rescripserunt, non Ædilitatem^d, non collegia^e; nec diuersam religionem liberare: ac proinde quod Modestinus^f testatur, Iudæi non Iudæorum etiam cogentur administrare tutelam: immo nec qui immunitatem nacti essent ciuiliū ac publicorum munerum, a tutela excusari possent: nec denique eximi a gentiliū suorum tutela, quibus etiam ex senatusconsultis & constitutionibus

A stitutionibus Principum immunitas a tutela concessa esset, respondit Callistratus^a ex Ant. Pij rescripto.

His licet tot legibus pupillis prospiciētibus, Episcopi nihilominus in Concilio semel, atque iterū his aduersantem legem statuūt (quam & maxima omnium, quæ apud eos esset, poena apposta muniūt) ne clerici a Christianis tutores nominarentur in testamento, quo ad subeundū tutelæ munus a Præsidentibus cogi possent. Quamuis igitur eiusmodi decretis & editis sanctionibus facile esset, Gentiles magistratus & ipsos Principes alioqui Christianis semper infestos, in Ecclesiam concitari, & ad conflandam persecutionem leues eorū animos permoueri: sanctissimi tamen Episcopi nullam horum rationem habentes, facras leges edere non prætermiserunt, quas Ecclesiasticæ libertati viderent fore proficuas: pro quorū quoque viridi ac suo robore persistente obseruatione (vt vidimus) communi studio solertius inuigilarunt. Fauentur postea Christiani Imperatores^b eiusmodi Episcoporum decreto, sancientes ne clerici, vel monachi ad tutelam suscipiendam compelli possent. Sacrosanctum vero Concilium Chalcedonense^c a legitima tutela, & datiuā, quæ ab Episcopo imperata esset, noluit clericos excusari. Sed de rebus gestis in Synodo hæc tenentur.

a l. non tantū.
S. Iliensibus.
ff. eod.
EPISCOPI
EDVNT LEGES
CIVILIBVS AD
VERSARIAS.

b l. generaliter
sanctimus. C. de
Episc. & cler.
c Concil. Chal-
ced. cap. 3.

IESV CHRISTI STEPHANI PAPÆ VALER. ET GALLIEN. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
258. 2. 4.

SEQUENTI anno Domini ducentesimo quinquagesimo octauo, Valerianus tertium & Gallienus secundum Consulatum gessit. Reperitur (vt dictum est anno superiori) huiusmodi Consulatus Gallieni vna cum tribunitia potestate eiusdem quarto iam repetita his verbis. IMP. C. P. LICIN. GALLIENVS. P. F. AVG. TR. P. III. COS. II. P. P.^d qua ratione, atque alijs superius adductis, hunc annum quartum numeramus Imperij Valeriani & Gallieni. Quo schismaticorum prælia aduersus Ecclesiam concitata, sed persecutione vrgente paululum intermissa, acriori sunt impetu renouata.

d Apud Adolph.
lib. Aniq. Imp.
Numi fideliter
scrip.
CONTRARIÆ
SCHISMATICO
RVM FACTIO-
NES.

Erant horum (vt demonstratum est) contrariæ factiones, quæ tamen ad oppugnandam Ecclesiam vnanimis conspirabant: illorum nempe, qui post lapsum, nulla exomologesi facta, in Ecclesiam irruentes, ab ea recipi absque vilo gradus & honoris dispendio, temerario ausu contendebant, quorum dux in Africa Felicissimus erat: Sicut accidit in Hispania vt Basilides, & Martialis, quorum alter Legionensis, alter vero Asturicensis Ecclesiæ Episcopus erat, amboq. libellatici lapsi, non solum in Ecclesiam recipi, sed & in ea, vt prius, præsidere satagerent: sed his obnitentes fideles, loco ipsorum substituentur curarunt Episcopos Sabinum atque Felicem. Aliorum vero, quorum princeps Nouatianus Romæ fuerat, pertinax erat illa sententia & dura seueritas, vt lapsis quantumlibet poenitentibus occlusa semper remaneret Ecclesia, totaq. illorum causa esset Dei iudicio referuanda. Harum vero sectarum asseclæ longe, lateq. vagantes, vbicumque essent, negotium faceiebant Catholicæ communionis fidelibus.

At quanam fuerit causa Basilidis Episcopi, ex Cypriani epistola ad Hispanos scripta accipienda est. Hic libelli labe primo conspersus alia facinora superaddidit, de quibus hæc Cyprianus^e: Basilides adhuc insuper præter libelli maculam, cum in infirmitate decumberet, in Deum blasphemauerit, & se blasphemasse confessus sit; & Episcopatum pro conscientia suâ vulnere sponte deponens, ad agendam poenitentiam conuersus sit, Deum deprecans, & satis gratulans si sibi vel laico communicare contingeret] bene hucusque Basilides, qui lapsus se in poenitentium classem coniecit, laicam exoptans communionem, quod pij ceteri facerent. At quid postea? Cum videret in sedem suam subrogatum fuisse Sabinum: liuore tabescens: quod iure non posset, dolis atque fallacijs explere conatus est: quippe qui ad Apostolicam sedem Romam se contulit, seq. iniuste sede priuatum conquerens; vt in Episcopatum restitueretur, Stephanum Romanum Episcopum multis mendacijs interpellat: quod Cyprianus eadem epistola docet his verbis post recensitam ordinationem Sabini legitime factam:

CAUSA BASI-
LIDIS ET MAR-
TIALIS.

e Cypri. epist. 68

Nec rescindere ordinationē iure perfectā potest, quod Basilides post crimina sua detecta, & conscientiam etiam propria confessione nudatā, Romam pergens, Stephanū collegā nostrum longe positū, & gestę rei & tacitæ veritatis ignarum fessellit: vt exambiret reponi in Episcopatu, de quo fuerat iuste depositus. Hæc eo pertinent, vt Basilidis non tam abolita sint, quam cumulata delicta, vt ad superiora peccata eius etiam fallaciæ,

& circumuentionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quàm hic accusandus, qui fraudulenter obrepfit] hæc Cyprianus nihil Summi sacerdotis detrahens potestati, Episcoporum causas iudicantis & quæ ab alijs Episcopis facta essent destruentis ac penitus irritantis; sed tantum de obreptione facta, non tam in ipsum, quàm in Basilidem iure quidem exposulans. Videas hoc exemplo antiquissimum vsum Ecclesiæ: ex remotissimis Orbis partibus Episcopos qui aliquid iniusti a collegis passos esse prætexerent, prouocare solere ad Romanum Pontificem tamquam primarium Ecclesiæ vniuersalis Antistitem.

SEPULTURÆ
GENTILIVM
DISCRETÆ A
CHRISTIANIS.

De Martiale autem quod Apostolicam sedem adierit, nihil habetur expressum, de cuius causæ meritis idem Cyprianus scribit; & cum eum nefando idololatriæ libello infamatum dixisset, hæc addit: Martialis quoque præter Gentilium turpia & lutulenta conuiuia & collegia diu frequentata & filios in eodem collegio, exterarum gentium more, apud profana sepulchra depositos, & alienigenis consepultos: Actis etiam publice habitis apud Procuratorem Ducenarium obtemperasse se idololatriæ, & Christum negasse, contestatus sit &c.] hæc de Martialis causa Cyprianus. In qua (quod ad pristinos Ecclesiæ mores pertinet) illud est obseruandum: inter alia crimini datum Martiali, quod filios in profanis sepulchris Gentilium sepelisset: quibus plane significatur, Christianos a Gentilibus sepulchra discreta habere solitos, nefasq. fuisse se illis post obitum committere, a quibus viuentes abhorruissent: quæ obsignasse voluimus ob aliquos leuiter nimis dicentes: in Urbis cœmeterijs vna cum Christianis Gentiles quoque sepeliri consueuisse, nam immane scelus id (vt vidimus) censebatur.

Cum igitur hunc in modum Basilidis & Martialis causa se haberet: haud putandum Episcopos Hispaniæ, qui hos deposuerant & alios Episcopali iudicio subrogauerant, aut Ecclesias quæ hos susceperant, quieuisse. Sed apud Stephanum Romanum Pontificem causam audentius esse prosequutos, atque hæc eadē S. Cypriano Episcopo Carthaginensi innotescere voluisse. Etenim suffectos in lapsorum locum Episcopos Sabinum ac Felicem miserunt, quibus litteras ad Cyprianum dederunt: his quoque & suas priuatas in eadem causa scriptas addidit S. Felix Cæsarugustanus Episcopus; de quo hæc præclare idem S. Cyprianus: Felix de Cæsaraugusta fidei cultor, & defensor veritatis]

CONCILIVM
AFRICANVM
IN CAUSA BA
SILIDIS ET
MARCIANI.

Verisimili quidē & vehementi ducimur coniectura, vt existimemus hos electos in Africā missos fuisse Episcopos, vt sic Cypriani quoque suffragio sua ipsorum electione probata: inde tum ipsius, tum aliorum ipsius collegarum litteris pariter communiti, Romam ad refellenda Basilidis mendacia adnauigarent, sedisq. Apostolicæ auctoritate compeferent contumaces, qui Hispaniæ Episcopos contempserant. Quæ autem hæc sequuta sint, nulla prorsus memoria, scriptorum iactura, remansit. His acceptis litteris ab Hispanis Sabino atque Felice Legatis Episcopis: placuit Cypriano colligere collegas Antistites, & in sacro eorum confesso scriptas ab Episcopis Hispaniæ ad eos litteras recitari; ab ipsidemq. Legatis suam ipsorum prosequentibus causam cuncta narrari. Quibus auditis & cognitis, Cyprianus omnium collegarum nomine ad Legionensem & Asturicensem Ecclesias, quarum illi erant Episcopi, & ex quibus litteras acceperant, de his quæ Synodo placuissent, litteras reddidit, quarum est exordium.

Cypr. epist. 68.

Cum in vnum conuenissemus, legimus litteras vestras, fratres dilectissimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum Episcopos nostros, pro fidei vestræ integritate & pro Dei timore fecistis. Significantes Basilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum consciētia vinctos Episcopatum gerere: & sacerdotium Dei administrare non oportere. Et desiderastis rescribi ad hæc vobis, & iustam pariter, ac necessariam sollicitudinem vestram, vel solatio, vel auxilio nostræ sententiæ subleuari] Ac demum post alia, quæ sit sua ac collegarum, immo & totius Catholici orbis Episcoporum sententia, quidve de eadem re antea Cornelius Papa decreuerit, his verbis significat.

Frustra tales Episcopatu sibi vsurpare conantur, cum manifestū sit eiusmodi homines nec Ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere. Maxime cū iam pridem nobiscum & cum omnibus omnino Episcopis in toto mūdo constitutis, etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus ac iustus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreuerit eiusmodi homines ad poenitentiam quidem agenda posse admitti, ab ordinatione autem Cleri atque sacerdotali honore prohiberi] hæc Synodus Africana: quæ non nunc primum, sed ante sæpius cum Cypriano, ad Felicissimi ac sociorum

A ciorum conatus claustra Ecclesiæ effringentium, & omnem Ecclesiasticam disciplinam proculcantium comprimendos sedulo laborauit.

At nec quieuit (vt dictum est) his opposita hæresis Nouatiani: quæ longe lateq. progressa, in Gallijs quoque magnas conflauit discordias: siquidem patrocinio Martiani Episcopi Arelatensis, qui magnopere Nouatiano studebat, multos in errorem induxit. Quod videntes Galliarum Episcopi, ac præcipue Lugdunensis Ecclesiæ Faustinus Antistes, ad Romanum Pontificem Stephanum aduersus eum scripserunt epistolam: dederuntq. eiusdem argumenti alias litteras ad Cyprianum, quem scirent aduersus Nouatianos impigre laborasse, ac vbique locorum scriptis suis eosdem hæreticos profligasse.

CASVS MAR-
CIANI EPISCO-
PI ARELATEM
SIS.

His permotus litteris Cyprianus, quod nosset, deponere metropolitanum Episcopum, iuris esse principis omnium Episcoporum Romani Pontificis: mox ad Stephanum, qui his temporibus Romanæ Ecclesiæ præerat Antistes, litteras dedit aduersus eundem Marcianum Arelatensem Episcopum, rogans eum, vt in Gallijs consistenti Ecclesiæ consulens, eum deponat, & alium Catholice communicationis præfulem in locum eius subrogandum procuret. Extat eiusmodi Cypriani ad Stephanum Papam scriptæ litteræ, quarum hoc est exordium: Faustinus collega noster Lugduni consistens, frater charissime, semel atque iterum mihi scripsit, significans ea, quæ etiam vobis scio vtique nunciata, tam ab eo, quàm a ceteris Coepiscopis nostris in eadem prouincia constitutis, quod Marcianus Arelate consistens, Nouatiano se coniunxerit, & a Catholice Ecclesiæ veritate, atque a corporis nostri & sacerdotij consensione discesserit, tenens hæreticæ præsumptionis durissimam prauitatem, vt seruis Dei poenitentibus & dolentibus, & ad Ecclesiam lacrymis & gemitu & dolore pulsantibus, diuinæ pietatis & lenitatis paterna solatia & subsidia claudantur; nec ad fouenda vulnera admittantur vulnerati, sed sine spe pacis & communicationis relicti, ad luporum rapinam & prædam diaboli proieciantur] hæc de impietate Marciani Nouatiani hæresim propagantis ad Stephanum Papam Cyprianus.

Cypr. epist. 67

Vt autem Arelatensi Ecclesiæ ab huiusmodi schismatico atque hæretico homine eam dissipanti remedio opportuno prospiciat, idem Stephanum monet his verbis: Cui rei nostrum est consulere, & subuenire, frater charissime, qui diuinam clementiam cogitantes, & gubernandæ Ecclesiæ libram tenentes sic censuram vigoris peccatoribus exhibemus, vt tamen lapsis erigendis, & curandis vulneratis bonitatis & misericordiæ diuinæ medicinam non denegemus] hanc quidem curam imminere omnibus sacerdotibus cum dicat Cyprianus, postea quod proprium est Romani Episcopi & non aliorum, ab eo implorat auxilium, & requirit officium, dicens: Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad Coepiscopos nostros in Gallijs constitutos, ne vltra Marcianum perniciam & superbam & diuinæ pietatis ac fraternæ salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod necdum videatur a nobis absentis, qui iam pridem iactat, & prædicat, quod Nouatiano studens, & eius perniciam sequens, a communicatione se nostra segregauerit] ac post aliqua:

AUTORITAS
ROMANI PON-
TIFICIS.

Dirigantur in prouinciam & ad plebem Arelate consistentem a te litteræ, quibus absentem Marciano, alius in locum eius substituatur, & grex Christi qui in hodiernum ab illo dissipatus, & vulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus nostris annis istis superioribus excessisse sine pace: vel ceteris subueniatur, qui supersunt, & diebus ac noctibus ingemiscunt] & ad extremum: Significa plane nobis, quis in locum Marciani Arelate fuerit substitutus, vt sciamus ad quem fratres nostros dirigere, & cui scribere debeamus] hæc Cyprianus. Quibus liquido cernitur, tum ab ipso, tum ab alijs Episcopis cognitam esse auctoritatem Romani Pontificis: dum in eo suam quisque & in communi ceteri omnes Episcopi suam ipsorum potestatem limitibus coarctatam intellexerunt: quandoquidem Gallicani Episcopi haud tantum virium ac facultatis in se esse cognoscerent, vt hominibus inuisum hæreticum hominem (quod adeo optarent) deponerent, & alium in eius locum subrogarent: sed tum illi, tum Cyprianus ad id peragendum Romani Episcopi appellarent auctoritatem, qua Marcianus Episcopus Nouatianus deponeretur e sede, & alius Catholicus in eius locum subrogaretur Antistes.

ROMANI PON-
TIFICIS ESSE
DEPONERE LA-
PSOS EPISCO-
POS.

Sed & Nouatianorum & Cataphrygarum occasione illa, his temporibus, magna inter Episcopos agitata est controuersia: Num qui ab hæreticis baptizati erant, cum ad catholicam Ecclesiam se conferret, essent denuo baptizandi? Sæpius enim contingebat, vt quos baptizasset Nouatiani, iidem persuasi vnam esse tantum Ecclesiam, ac prouin-

DE BAPTISMO
HÆRETICO-
RVM EXORT-
TVR QUÆ-
STIO.

de non posse in schismate reperiri, ad catholicam conuolantes, ab iisdem recipi, atque mundari (quod se illorum baptismate pollutos existimarent) expeterent nouo baptismo.

Quod insuper Nouatiani, & ante eos Cataphrygæ soliti essent, quos ab Ecclesia catholica diuulsissent, ut immundos denuo baptizare: id prouocauit ad æmulationem quosdam Episcopos in Africa potissimum consistentes, eorumque Primatem sanctissimum Cyprianum; ut & ipsi quos ad Ecclesiam redeuntes suscipere baptizatos primum a Nouatianis, tamquam illo baptismate inquinatos potius quam mundatos denuo baptizarent, ratos apud se solū, nempe in Catholica Ecclesia verū esse sanctum baptismum: ne secus facientes, probare viderentur, quæ essent apud hæreticos sacramenta, & ea ex parte illorum censerentur communicare impietati. Perurgebat namque eos ille tunc stimulus, quod Nouatiani Catholicos iterum baptizarent, quodque vilioris videretur æstimationis Catholica Ecclesia esse, si id sibi minus facere licuisset; & quod factū esset ab illis, ut recte factum, acciperent; unde & Nouatianis in Catholicos insultandi ansa libera data esset: atque etiam Catholicorum testimonio comprobari viderentur se vere esse, qui dicerentur; mundi atque Catholici, dum collatum ab illis sanctum baptismum, ratum ab ijs haberetur. His accedebat, quod omnes propemodum scripturæ diuinæ tum ex veteri, tum ex nouo Testamento petita in hoc ipsum vna sententia visæ sint conspirare; dum quæ ab impijs facta essent, quo sacratiora, eo execrabiliora Deus habuerit ac penitus improbarit.

Tam magna, tamque potens ac valida fuit tentatio hæc in Ecclesia, ut veluti quodam vehemētissimo turbine, etsi non prostrata omnino, magnopere certe exagitata, & quassata fuerint altissima atque firmissima Ecclesiæ turres, quæ inconcussa olim tot persecutionum impetus pertulissent, & ad se confugientium factæ causæ salutis essent: tunc enim toto Catholico Orbe subita ac improuisa quadam tempestate concussa, de Ecclesiæ Africanæ ruina potissimum mirum in modum trepidatum est.

At non quidem (ut multi putant) in Africa hoc tempore a Cypriano tantum eiusmodi cœpta est controuersia agitari; sed primo tēpestatis huius fluctus moti sunt in Oriente: ea nimirū occasione, quod qui ex Cappadocia, Cilicia, Galatia, alijsque proximis regionibus Iconium conuenientes Episcopi, statuerant nihil eorum quæ ab hæreticis facta essent, ab Ecclesia catholica recipiendum esse, non ordinationes, non baptismum, non manuum impositionem, nec aliud quoduis sacrū. Meminit huius Synodi Firmilianus^a Cæsareæ Cappadociæ Episcopus ad S. Cyprianum scribens his verbis: Quod totū iam pridem in Iconio, qui Phrygiæ locus est, collecti in vnū, conuenientibus & Galatia & Cilicia, & ceteris proximis regionibus, confirmauimus, tenendū contra hæreticos firmiter, & vindicandū, cum a quibusdam de ista re dubitaretur] Occasione enim Cataphrygarum hæreticorum eā Synodum collectā fuisse, significare videtur, quod & inferius demonstrat post multa, cū ait: Plane quoniam quidā de eorum baptismate dubitant, qui etsi novos prophetas recipiunt, eosdem tamen Patrem & Filium nosse nobiscum videntur; plurimi simul conuenientes in Iconio, diligētissime tractauimus, & confirmauimus, repudiandū esse omnino baptismum, quod sit extra Ecclesiam constitutum] hæc de Iconiensi Synodo Firmilianus.

Sed testatur Dionysius^b Alexandrinus Episcopus, Stephanum Papam hos omnes in ea sententia persistentes communicatione priuasse. ait enim: Stephanus antea scripserat epistolam de Heleno, de Firmiliano, de omnibus Episcopis qui erant ex Cilicia, & Cappadocia, & Galatia, & ex omnibus gentibus, quæ erant finitimæ: quod neque cū illis quidem ob eam causam omnino communicare vellet: nam illi (inquit) hæreticos rebaptizant] hæc Dionysius de Stephano improbante quæ ab illis statuta essent. Idem de alijs quoque Concilijs tunc habitis hæc subdit: Decreta enim in maximis Episcoporum Concilijs, sicuti audio, facta fuerunt: uti qui ab hæresis impietate recedunt, debeant primum in fide institui, deinde veteris & impuri fermenti eluuiæ ac sordibus ablui, purgarique.] hæc de his ipse.

Post hæc autem Orientales Episcopi, qui hæc statuentes Apostolicæ sedis communione priuati erant: legatos Episcopos ad Stephanum Romam miserunt, reddituros ratione de ijs, quæ in Synodo a collegis Episcopis gesta essent: Sed (quod queritur Firmilianus) ab eo nec auditi, nec recepti fuerunt: ipse enim in epistola quam postea scripsit ad Cyprianum, quod communione Apostolica interceptus fuisset, stomachatus vehementer, multa oblocutus in Stephanum Papam hæc de eo per ironiam magna animi amaritudine affectus ait: Quid enim humilior, aut leuius, quam cum tot Episcopis per totum mundum

A mundum dissensisse; pacem cum singulis vario discordiæ genere rumpentem: modo cum Orientalibus (quod nec vos latere confidimus) modo vobiscum qui in Meridie estis: a quibus legatos Episcopos patienter satis & leniter suscepit, ut eos nec ad sermonem saltem colloquij communis admitteret: adhuc insuper dilectionis & charitatis memor, præciperet fraternitati vniuersæ, ne quis eos in domum suam reciperet; ut venientibus non solum pax & communio, sed rectum & hospitium negaretur. Hoc est seruasse vnitatem spiritus in coniunctione pacis, abscindere se a charitatis vnitatem, & alienum se per omnia fratribus facere, & contra sacramentum & fidem contumacis furore discordiæ rebellare?] hæc quidem in Stephanum Firmilianus, cum ille Apostolicam traditionem vilo nouitatis accessu ab aliquo passus sit irritari, atque conuelli. At de Firmiliano inferius pluribus.

B Meminit et Dionysius^a Alexandrinus de eadem Synodo Iconij habita, alijsque Synodis celebratis sic dicens: Hoc tamen didici, quod non Episcopi in Africa solum istam consuetudinem de hæreticis rebaptizandis iam inuenerunt: verum etiam longo tempore ante, Episcoporum memoria, qui antegressi sunt, in Ecclesijs maxima hominum frequentia celebratis, & Synodis fratrum, tum Iconij, tum Synadis, tum alijs multis in locis conuocatis, istud decretum fuit: quorum iudicia & sententias condemnare, irritaque facere non audeo, sicque illos in odium & inuidiam conijcere] hæc Dionysius.

Post hæc autem, hoc ipso tempore, re ipsa in controuersiam vbique deducta, Ecclesia Africana nutauit: quippe quæ tantum, quem intrepide sequeretur, haberet Antistitem Cyprianum: & ipse cuius affectaretur, inuenisset prædecessoris Agrippini impressa vestigia; sed & Tertullianū incaute nimis hanc sequutum fuisse sententiam superius est demonstratū. Sed dubiū est an id illi acceperint a Montano, vel transierit in scholam Montani: Montanistas enim rebaptizare consueuisse illos qui ante in Ecclesia catholica baptizati ad suam ipsorum hæresim defecissent, Philastrius quoque testatur, cum de erroribus agit Montanistarum. Sed in eo Cyprianus vindicandus est a Nicephori^b calumnia, quam mendacissime ait: eum non aliter recipere consueuisse lapsos, qui in persecutione negassent, quam per sanctum baptismum. At quantum hæc a Cypriano abhorreant, nemo non videt: eos enim ipse baptizare tantum redeuntes ad Ecclesiam consuevit, quos hæretici antea baptizassent; negans vllum apud hostes Ecclesiæ reperiri posse baptismum, quod vnum tantum esset & in vna Ecclesia collocatum.

Tam diro exagitata Ecclesia terræmotu: illa quæ supra firmam petram a Christo fundata, de promissione ipsius solidam, stabilemque firmitatem accepit, remansit penitus inconcussa. Tunc plane enituit, quanta in Petri successore esset auctoritas; quum nullis alijs ferme armis quam maiorum traditione vallatus, omnium ferme Orientalium & Occidentalium impetum sustinuerit Episcoporum vndique valida confertim iacula ex diuinis Scripturis petita vibrantium: quorum fortissimos ictus vnus ille semper obiectus clypeus traditionum excepit, atque reiecit, reddiditque prorsus inanes. Hæc autem quo modo se habuerint, iam enarrare aggrediamur. Cœpta hæc esse temporibus Stephani Papæ cum omnes affirmant; erroris plane Ruffinus^c arguitur, qui ad Eusebium addidit, sub Cornelio Papa exortam fuisse eiusmodi in Ecclesia controuersiam, ipso refragante Eusebio, quem inuitum cogit astipulari mendacio, cum aliter se habeat Græca lectio, & quæ ex Græco fidelior facta est accurata translatio^d. Porro nonnisi Stephani Papæ tempore, hanc in Occidente cœptam esse agitari controuersiam: tum Latini, tum Græci omnes auctores æque testantur.

Verum ipsam rebaptizationem in Ecclesia Africana non recens sub Stephano Papa, sed longe ante, temporibus Agrippini, cui successit Donatus, in cuius locum successus est Cyprianus, cœptam esse, iam satis superius dictum est: quam quidem æmulatum fuisse Nouatianum, Cyprianus scribens ad Iubaianum^e, tradit his verbis: Nec nos mouet, frater charissime, quod in litteris tuis complexus es, Nouatianenses rebaptizare eos quos a nobis sollicitant: quando ad nos omnino non pertineat, quid hostes Ecclesiæ faciunt, dummodo teneamus ipsi potestatis nostræ honorem, & rationis ac veritatis firmitatem. Nam Nouatianus simiarum more, quæ cum homines non sint, homines tamen imitantur: vult Ecclesiæ catholicæ auctoritatem sibi & veritatem vindicare, quando ipse in Ecclesia non sit, immo adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis & hostis extiterit. Sciens etenim vnum esse baptismum, hoc vnum sibi vindicat,

CHRISTI
258.

MAGNA TEN-
TATIONE
ECCLESIAE.

SYNODVS ICO-
NIENSIS.

a Apud Cyp-
ri. 75.

CHRISTI
258.

b Apud Euseb.
lib. 7. cap. 4.
STEPHANVS
PAPA EXCOM-
MUNICAT EPI-
SCOPOS SYNO-
DI ICONIEN-
SIS.

FIRMILIANVS
QVID IN STE-
PHANVM PA-
PAM.

a Apud Euseb.
lib. 7. c. 6. in fi.
SYNODVS
ALIA SYNADIS
HABITA.

b Niceph. lib. 6.
cap. 2.
DILVITVR NI-
CEPHORI CA-
LVMNIA.

ROM. ECCLE-
SIA TRADITIO-
NIS AVCTORI-
TATE OMNES
SVPERAT.

c Euseb. lib. 7.
c. 2. vers. Ruffi.

d Versio. Chri-
stophor. eod. loc.

e Cypri. epist. 2.

NOVIATIANI
REBAPTIZAN-
TES.

dicat, vt apud se esse Ecclesiam dicat, & nos hæreticos faciat] & paulo post: Quòd A
fi in Ecclesia baptizatos, rebaptizandos foris extra Ecclesiam Nouatianus existimat,
a se incipere debuerat, vt prior extraneo & hæretico baptismo rebaptizaretur:
qui post Ecclesiam, immo & contra Ecclesiam baptizandos foris opinatur. Qua-
le est autem, vt quia hoc Nouatianus facere audet, nos putemus non esse facien-
dum?] At non recenter ad imitationem Nouatiani id factum esse in Ecclesia Africa-
na, sed longe ante Nouatianum, docet cum subdit: Apud nos autem non noua,
aut repentina res est, vt baptizandos censeamus eos qui ab hæreticis ad Ecclesiam
veniunt: quando multi iam anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bo-
næ memoriæ viro conuenientes in vnum Episcopi plurimi, hoc statuerint, atque
exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in prouincijs nostris ad Ecclesiam con-
uerfi non aspernati sint, neque cunctati; immo & rationabiliter & libenter ample- B
xi sunt, vt lauacri vitalis & salutaris baptismi gratiam consequerentur] hæc Cy-
prianus de Nouatianis iterum baptizantibus.

RATIO NOVA-
TIANI REBA-
PTIZANTIS.

Ceterum diuersam de iterando baptismo ab ea quam Cyprianus ad Iubaianum
scribens adducit, Nouatianus rationem inijsse visus est. Nam cum ipse Romæ age-
ret, seq. Romanæ Ecclesiæ esse profiteretur Episcopum; quo modo ad imitationem
catholicæ Ecclesiæ potuit denuo baptizare? cum etiam id facerent Africani, secus ta-
men Romana Ecclesia agere videretur, quæ antiquis innitens traditionibus, bap-
tizatos legitime ab hæreticis, non nouo baptismo, sed alijs adhibitis ritibus reconcilia-
re soleret? Verum Nouatiani illud putamus fuisse consilium: nimirum quòd Ca-
tholicos omnes, qui lapsos recepissent, diceret immundos esse, se autem suosq. pu-
ros ac sanctos; ne viderentur illorum qui ex Catholica venirent Ecclesia, sordibus C
inquinari: eos nouo statuerit sanctificare baptismo. Conducebat mirum in modum
ipsorum impietati, qua lapsis poenitentibus aperiendam negarent Ecclesiam, no-
uum hoc de secundo baptismo excogitatum commentum. Nam si ipsi non reci-
perent lapsos: quo modo recepturi erant, qui ad eum ab Ecclesia catholica venirent,
quos sciebant lapsorū communicatione foedatos, immo & existimarent esse lapsos in
hæresim, cum se solos Catholicos esse gloriose dicerent: nisi per suum baptismum trade-
rent, quos reciperent, esse mundandos? Erat ergo illis loco poenitentiae secundum
hoc ab eis adinuentum baptisma, quo non tantum (quod ait Dionysius a Alexandri-
nus) sacrosanctum Ecclesiæ lauacrum abrogarent, sed & reijcerent fidem, & confessio-
nem quæ lauacrum præcedere consueuerunt.

a Apud Euseb.
lib. 7. cap. 7.MAGNVS CON-
SVLVIT CY-
PRIANVM.

Occasione igitur Nouatianorū (quod demonstratū est) tunc coeptum est in Africa du- D
bitari, an consulto rebaptizare deberent, quos reuertentes ad Ecclesiam, scissent ab hæreti-
cis baptizatos. Sed & de baptizatis a Nouatiano id primum a Magno non quidem Epi-
scopo, sed laico homine (nam eum Cyprianus filium nominat) dubitatū fuisse videtur:
quòd nimirum illi eandem tunc formam ac ritum viderentur in eiusmodi sacramenti
collatione seruare, quem Catholici. Quamobrem ea de re consuluit Cyprianum: qui
nullum prorsus esse a Nouatiano impertitum baptisma respondit epistola ad eum b scri-
pta: quam non vltimo loco, sed primam omnium eius argumenti a Cypriano datam
existimo: ea nimirum ratione, quòd nulla in ea mentio habeatur de scriptis ad diuersos
Episcopos, ante litteris, nec de Concilijs in Africa ea causa collectis: quorum necessa-
ria citatio videri poterat. Sed & quòd accidisset, vt in odium Nouatiani, qui (vt dictum
est) baptizatus esset in lecto, eiusmodi baptismo eo modo ægrotanti per aspersionem E
aquæ collato, non nihil detraheretur (ijdem namque sic baptizati ab aliquibus non
Christiani sed Clinici dicebantur) inde quoque accidit, vt idem Cyprianus eidem
Magno hæc roganti eadem epistola plenius satisfecerit.

EPISCOPI NV-
MIDÆ CON-
SVLVNT CON-
CILIVM CAR-
THAGINENSE.

Verum quòd pertinet ad præpositam quæstionem de hæreticorum baptismo iteran-
do: ex Episcopis, primi reperiuntur fuisse Numidæ, qui de ea re ad Cyprianum aliosq.
Episcopos ad Synodum coactos Carthagine litteras conscripserunt. An autem vnus hic,
idemq. fuerit conuentus Episcoporum cum eo, in quo suscepta est legatio (quam dixi-
mus) Legionensis & Asturicensis Ecclesiæ: an vero alius, incertum est. Putatur ta-
men ipsum hoc anno habitum esse: ex quo Synodica c scripta est ad Ianuarium & socios
Episcopos in Numidia constitutos, quando controuersiam de hæreticorum baptismo
exortam definierunt his verbis.

c Cypri. epist. 70.

Cum

A Cum a simul in Concilio essemus, fratres charissimi, legimus litteras vestras, quas ad a Cypri. epist. 70.
nos fecistis de ijs, qui apud hæreticos & schismaticos baptizari videntur: an ad Ecclesiam
catholicam, quæ vna est, venientes baptizari debeant. De qua re quamquam & ipsi illic
veritatem & firmitatem Catholicæ regulæ teneatis: tamen quoniã consulendos nos pro
communi dilectione existimastis; sententiã nostram non nouã promimus, sed iam pridẽ
ab antecessoribus nostris statutam, & a nobis obseruatam, vobiscum pari consensione
coniungimus. Censentes scilicet & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra
Ecclesiam posse: cum sit baptismum vnum in sancta Ecclesia constitutum; & scriptum
sit Domino b dicente: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & effoderunt sibi lacus de- b Hierem. 2.
tritos, qui non possunt aquam portare] his autem & alijs diuinæ scripturæ locis, quibus
non modo baptismum, sed & sacri Chrismatis & Eucharistiæ sacramenta non nisi in
B Ecclesia reperiri, monstrare conabatur: eandem epistolam consignatam ad Episcopos
Numidas dederunt, qua & professi sunt, vnam sanctam Ecclesiam a Domino (vt aiunt)
super Petrum origine vnitate, & ratione fundatam. Meminit huius Concilij & epistolæ
ab eo datæ idem Cyprianus c scribens postea ad Iubaianum, ostenditq. hanc primam om- c Cypri. epist. 73.
niũ fuisse Synodum in Africa a se in hac causa coactam. Postquam etiam aliam eodem
argumento scripsit d ad Quintum in Mauritania Episcopum de eadem re Cyprianum d Cypri. epist. 72.
consulentem, ad quem & Synodica ad Numidas scripta mittit exemplum, sic dicens:
Retulit ad me, frater charissime, Lucianus compresbyter noster, te desiderasse, vt signi-
ficarem tibi, quid sentiamus de his, qui apud hæreticos & schismaticos baptizari vi-
dentur. De qua re quid nuper in Concilio plurimi Coepiscopi, cum compresbyteris qui
aderant censuerimus: vt scires, eiusdem epistolæ exemplum tibi misi]

C Declarat Cyprianus eadem ad Quintum epistola, non alibi tunc quàm in Africa
obortam fuisse eiusmodi de hæreticorum baptismo controuersiam: cum nonnulli me-
mores pristinae illius ante Agrippini Episcopi tempora consuetudinis; illi magis cupe-
rent inhærescere, quàm ijs quæ ab eo & alijs postea fuissent in Africa instituta: de qui-
bus hæc ibidem Cyprianus: Dicunt se in hoc veterem consuetudinem sequi, quan-
do apud veteres hæreseos & schismaticum prima adhuc fuerint initia, vt hi illic es-
sent, qui de Ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant: quos tunc tamen ad Ec-
clesiam reuertentes, & poenitentiam agentes necesse non erat baptizare. Quod nos quo-
que hodie obseruamus, vt quos constat hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos tran-
sisse; si postmodum peccato suo cognito, & errore digesto, ad veritatem & matricem
redeant, satis sit in poenitentiam manum imponere] hæc Cyprianus, sic eludens eorum
D argumentationem, qui obtentu veterinæ consuetudinis negarent baptizatos ab hære-
ticis iterum baptizandos, si redeant ad Ecclesiam: dicens id de his esse intelligendum,
qui primo a Catholicis baptizati, cum ad hæreticos defecissent, & ab illis ad Ecclesiam
redijissent, non esse amplius baptizandos, sed cum manus impositione Ecclesiæ recon-
ciliandos.

At hæc (vt demonstratum est) elusio potius erat, quàm solutio argumenti: cum con-
stet testificatione Stephani & aliorum Episcoporum (vt suo loco dicemus) in Ecclesia an-
tiquitus obseruatum: vt rite ab hæreticis baptizati, nullo alio baptismo ad Ecclesiam
redeuntes imbuerentur. Porro qui huius veritatis in Africa erant propugnatores Episco-
pi, sic erant animo comparati, vt salua pace Ecclesiæ, ab ea sententia nullatenus diuelli
possent, cui semel firmiter inhæssissent. De quibus idem Cyprianus e paulo post scribēs ad e Cypri. epist. 72.
Stephanum, antequam eum sibi penitus aduersantem expertus esset, hæc ait: Ceterum
scimus quosdam, quod semel imbiberint, nolle deponere, nec propositum suum facile
mutare: sed saluo inter collegas pacis ac concordie vinculo, quædam propria, quæ
apud se semel sint vsurpata, retinere] ita ipse: Quibus plane significat, omnes has mutuas
inter Episcopos Catholicos contentiones sic agitas esse, vt nunquam tamen inter eos
Catholicæ communicationis pacis vinculum fuerit dissolutum.

Intelligens autẽ Cyprianus adeo fixum alta radice multorū animis insidere: vt quas
acceperant de ea re maiorum traditiones, vellent illibatas, custoditasq. seruari: existimās
hos omnes errore seduci: paulo post (vt ipse ait) scriptam ad Quintum memoratam epi-
stolam, maiori remedio conatus malo, quod putabat, occurrere: celebriorẽ collegit con-
uentū septuaginta vnus Episcoporū. Meminit huius Concilij ipse scribens ad Iubaianum f Cypri. epist. 73.
his verbis: Exemplū earundem litterarum tibi misi: quid in Concilio cum plures adesse-
mus

CONCILIUM
AFRICANVM
LXXI. EPISCO-
PORVM

f Cypri. epist. 73.

mus decreuerimus: quid item postea Quinto collegæ nostro de eadem re quærenti re- scripserimus; & nunc quoque cum in vnum conuenissemus tam prouinciæ Africæ, quàm Numidiæ Episcopi numero septuaginta & vnus, hoc item de nouo sententia nostra firmauimus] hæc ipse, qui & in epistola tunc ad Stephanum a Papam scripta plane testatur, paulo post datam ad Quintum epistolam fuisse eandem Synodum congregatã. In quo quidem Concilio quod olim sub Agrippino, ac nuper in prima Synodo fuerat definitum, vt hæreticorum baptisma nullius momenti penitus haberetur, fuit omnium sententia confirmatum. Sic igitur quod in hoc pleniori Concilio fuisset omnium calculo stabilitum: placuit de ijs omnibus reddi certiorum Stephanum Papam hæctenus rerum gestarum inscium. Synodica itaque in hunc modum tunc ab eis ad Stephanum scripta b epistola est.

Ad quædam disponenda, & consilij communis examinatione limanda, necesse habuimus, frater charissime, conuenientibus in vnum pluribus sacerdotibus, cogere, & celebrare Concilium. In quo multa quidem prolata atque transacta sunt. Sed de eo vel maxime tibi scribendum, & cum tua grauitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat & ad sacerdotalem auctoritatem & ad Ecclesiæ catholicæ vnitatem pariter & dignitatem de diuinæ dispositionis ordinatione venientem: Eos qui sint foris extra Ecclesiã tincti, & apud hæreticos & schismaticos profanæ aquæ labe maculati; quando ad nos atque ad Ecclesiã quæ vna est, venerint, baptizari oportere; eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant & Ecclesiæ baptismum] & paulo inferius: Baptismum autem non esse, quo hæretici vtuntur, nec quemquam apud eos qui Christo aduersantur per gratiam Christi posse proficere; diligenter nuper expressum est in epistola quæ ad Quintum collegam nostrum in Mauritania constitutum, super ea re scripta est: item in litteris, quas collegæ nostri ad Episcopos in Numidia præfidentes ante fecerunt, cuius vtriusque epistolæ exempla subdidi] hæc ibi.

Meminit huius Synodi & epistolæ ab ea ad Stephanum scriptæ S. Hieronymus agens aduersus Luciferianos, dicens: Conatus est & beatus Cyprianus contritos lacus fugere, nec bibere de aqua aliena: & idcirco hæreticorum baptisma reprobans, ad Stephanum tunc Romanæ Urbis Episcopum, qui a beato Petro vigesimus sextus fuit, super hac re Africanam Synodum direxit: sed conatus eius frustra fuit. Denique illi ipsi Episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo statuerant, ad antiquam consuetudinem reuolui, nouum emisere decretum] hæc Hieronymus.

Quid præterea in ea Synodo statutum fuerit, ijdem Episcopi in eadem epistola ad Stephanum his verbis significat. Addidimus plane, & adiunximus, frater charissime, consensu & auctoritate communi. Vt etiam si qui presbyteri, aut diaconi; qui vel in Ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra Ecclesiam steterint; vel apud hæreticos a Pseudoepiscopis & Antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, vt contra altare vnum atque diuinum, sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint: eos quoque hac conditione suscipi cum reuertuntur; vt communicent laici, & satis habeant quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint: nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint] ac post multa: Hæc ad conscientiam tuam, frater charissime, & pro honore communi & pro simplici dilectione pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei veritate placere, quæ religiosa pariter & vera sunt] hæc & alia ex Synodo septuaginta vnus Episcoporum ad Stephanum Cyprianus & alij. Quod vero pertinet ad posterius hoc Synodi decretum de non recipiendis nisi ad laicam communionem, qui in Ecclesia ordinati ad hæreticos defecissent; quo modo postea eius occasione iterum contigerit turbari vehementer Ecclesiam, & abortum sit Luciferianum schisma, suo loco dicemus.

Demum cum hæc omnia a se in Synodo statuta fuisse dicant: Christiana modestia omnia moderantes; ne viderentur sic se ea decernere, vt vellent Christiano Orbi leges præscribere, & pacis dispendio ea statuere ab omnibus obseruanda: hæc in fine Synodice addiderunt: Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus: cum habeat in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum vnusquisque præpositus rationem actus sui Domino redditurus] hæc Synodus, quod existimaret hoc non esse de fide; vt ob eam causam qui secus facerent, dicendi essent hæretici: nam in his quæ ad fidem

SYNODICA EPISTOLA AD STEPHANUM PAPAM.

Cypri. epist. 72.

Ead. epist. 72.

Aug. de bap. p. contra Do. nat. lib. 2. c. 14.

COMMUNICATIO INTER DISSIDENTES EPIS. SEMPER RETENTA.

dem Catholicam spectant, haud liberum est cuique Episcopo pro arbitrio seruare quod velit; sed eam licentiam interdum vsurpare concessum est in ijs quæ ad diuersos Ecclesiarum ritus, secundum diuersarum Ecclesiarum consuetudinem pertinent.

Hæc ad calcem ab Africana Synodo posita S. Hieronymus exacte considerans, & accurate perpendens, aduersus Luciferianos agens, hæc ait cum loquitur de Cypriano qui Synodo præfuit: Sciant illum, hæc non cum anathemate eorum qui se sequi noluerant, edidisse. Siquidem in communionem eorum permansit, qui sententiæ suæ contraierant, sed hortatum potius fuisse propter Nouatum & alias tunc hæreses multas enascentes, ne quisquam ab eo sine damnatione erroris sui reciperetur. Sermonem denique suum, quem super hac re ad Stephanum Romanum Pontificem habuit, tali fine compleuit: Hæc ad conscientiam tuam, frater charissime, pro honore communi &c.] refert quæ sequuntur vsque ad finem epistolæ a nobis nuper recitata. Addit & illam Cypriani sententiam in epistola ad Iubaianum a post Synodum proxime scriptam, his verbis:

Ad Iubaianum quoque de hæreticis rebaptizandis scribens, in fine libelli sic locutus est: Hæc tibi breuiter pro nostra mediocritate scripsimus, frater charissime, nemini præscribentes, aut præiudicantes, quo minus vnusquisque Episcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrij sui liberam potestatem. Nos quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam & Dominicam pacem tenemus, maxime cum Apostolus b dicat: Si quis autem putauerit se contentiosum esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei. Seruatur a nobis patienter & leniter charitas animi, collegij honor, vinculum fidei, concordia sacerdotij] hucusque ex Cypriani epistolis Hieronymus. Recitat & S. Augustinus c agens contra Cresconium eandem ad Iubaianum Cypriani sententiam, & eam qua in Synodo fuerat contestatus, dicens: Neminem iudicantes, nec a iure communionis aliquem, si aduersus senserit, amouentes] vt ostendat in tanta Episcoporum altercatione nunquam pacis vinculum fuisse perfractum.

Eiusdem quoque Synodi tempore, Cyprianus de eadem quæstione a Iubaiano Episcopo rogatus litteras d dedit, quibus huius Synodi mentionem habet his verbis: Et nunc quoque cum in vnum conuenissemus, tam prouinciæ Asiæ, quàm Numidiæ Episcopi numero septuaginta & vnus, hoc idem denuo sententia nostra firmauimus, statuentes vnū baptismum esse, quod sit in Ecclesia catholica constitutum: ac per hoc non rebaptizari, sed baptizari a nobis, &c.] Cautè quidem Cyprianus, se non rebaptizare baptizatos ab hæreticis tradit; sed tantum baptizare, quod sibi constare putaret nunquam baptizatos vere fuisse, sed aqua hæreticorum (vt putabat) amplius sordidatos. Adeo enim Catholici exhorruerunt anabaptismum, vt dixerit Augustinus e: Quid sit autem perniciosius, vtrum omnino non baptizari, an rebaptizari, iudicare difficile est] plane affirmans pios execrari magis anabaptismum. Studuit Cyprianus ea epistola ad Iubaianum suam ea de re sententiam multis scripturæ locis apud eundem testatam reddere, & rationibus confirmare, & quæ ex aduerso obiecta essent, penitus confutare.

Verum quod (vt demonstratum est) in omnibus his in primis Ecclesiæ paci consultum fore quàm maxime vellet: vt quisque aduersantem sibi fratrem æquanimiter ferret, de Bono patientiæ se libellum scripsisse testatur, quem ad eundem Iubaianum mittens, hæc in ea epistola perorauit. Propter hoc etiam libellum de Bono patientiæ, quantum valuit nostra mediocritas, permittente Domino & inspirante conscripsimus, quem ad te pro mutua dilectione transmisiimus.] Veritus enim magnopere Cyprianus, ne hisce inter Episcopos abortis contentione, magno aliquo schismate Catholica scinderetur Ecclesia; præter id quod de mutua seruanda concordia, est sapius contestatus ad anteuertenda futura mala, egregium illud prophylacticon præparauit antidotum, libellum illum scribens, quo demonstraret, absque patientia impossibile esse seruari inter fratres mutuam charitatem, & vnitatem spiritus in vinculo pacis. Nam in eodem commentario ait: Impatientia etiam in Ecclesia hæreticos facit, & ad Iudæorum similitudinem contra Christi pacem & charitatem rebelles ad hostilia & furiosa odia compellit] hæc & alia plura id genus ibi:

Quod autem ad Cypriani de seruanda pace firmum mentis propositum pertinet: ne quis existimet, quod bene coeptum est, fuisse conuulsum; & de pace tenenda firmissimum eius consilium, multis postea aduersantibus, potuisse labefactari: certum est tam ipsum,

Cypri. epist. 70.

1. Cor. 11.

Aug. contra Crescon. lib. 2. cap. 1. 2.

CYPRIANVS IUBAIA NO QUID RESPONDEAT: Cypri. epist. 73.

Aug. de bap. p. contra Do. nat. lib. 2. c. 14.

CYPRIANVS CVR SCRIPSIT DE BONO PATIENTIÆ.

sum, quàm reliquos Africanos Episcopos de pace Ecclesiæ conferuanda, in eadem vsque ad finem perstitisse sententia: nam in postrema Synodo eadem ex causa celebrata, recitata & comprobata fuit dicta ad Iubaianum epistola, in qua de seruanda pace contestatio legebatur asserta. Sed & in eadem Synodo Cyprianus præfando, eandem a se sæpe factam contestationem præmisit^a: quam (vt nuper dictum est) Augustinus^b agens aduersus Cresconiū recitat, & contra Donatistas agens rursus allegat. Egit porro his scriptis ad Iubaianum litteris Cyprianus, vt ipsum a priori sententia dimoueret, & in suam de baptisate hæreticorum perduxerit: quod ipse testatur in eadem sua ad Synodum Carthaginensem præfatione, cum ait: Item lectæ sunt vobis & aliæ Iubaiani litteræ, quibus pro sua sincera & religiosa deuotione ad epistolam nostram rescribens: non tantum consensit, sed etiam instructum se esse gratias egit] hæc ipse.

^a Concil. Afric. in princ. apud Cyprian.
^b Aug. de baptis. contra Donat. lib. 2. c. ult.

QVID STEPHANVS PAPA RESCRIPSERIT.
^c Cypri. epist. 74.

Sed quid ad Synodicam a dicto Concilio Africano ad se missam Stephanus Papa rescripserit: licet ipsæ litteræ non extent; ex ijs tamen quæ Cyprianus scribens^c ad Pompeium Sabratensem in Africa Episcopum, ex illis recitat; satis intelligi posse videtur, cum ait: Quia desiderasti in notitiam tuam perferri, quæ mihi ad litteras nostras Stephanus frater noster rescripserit: misi tibi rescripti eius exemplum. Quo lecto magis ac magis eius errorem denotabis, qui hæreticorum causam contra Christianos & contra Ecclesiam Dei asserere conatur: nam inter cetera, vel superba, vel ad rem non pertinentia, vel sibi ipsi contraria, quæ imperite atque improuide scripsit, illud etiã adiunxit &c.]

71. 703.

O infelicem humanæ imbecillitatis conditionem (sic enim tragice exclamare libet) vir sanctissimus, qui ne vel leuiter læderet charitatis fraternæ concordiam, crebrius fuerat contestatus; eaq. de causa de Bono patientiæ libellum se scripsisse professus, quo & alios vehementius admoneret: modo simulac legit a Stephano ad se redditas litteras, plus satis exandescens, ac iurgans; nec ab ipsis conuictijs abstinet; sed inopinato (vt vidimus) a contumelijs exorsus, aduersus eum aggreditur disputare. At quænam essent verba Stephani, mox recitans subdit.

STEPHANI DE BAPTISMO HÆRET. DECRETVM.

Si quis ergo a quacumque hæresi venerit ad nos: nihil innouetur, nisi quod traditum est; vt manus illi imponatur in poenitentiam: cum ipsi hæretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum] hæc ergo sententia fuit Stephani Papæ, vt nihil innouaretur ab eo quod traditum esset. In his igitur definitis a Stephano confutandis, Cyprianus totam longiorem illam infumit epistolam, nihilq. in ea temperantius agens, Stephano etiam notam inurit, quod patrocinaretur hæreticis. Sed ad hæc Augustinus^d ait: Stephanus non propterea communicauit hæreticis; quia baptisima Christi, quod in eorum peruersitate integrum mansisse cognouit, improbare non ausus est] & paulo post: Sed consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium sumpsisse credenda est: sicut sunt multa, quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur] hæc ipse.

^d Aug. de baptis. contra Donat. lib. 5. c. 23.

QVID CYPRIANVS IN STEPHANVM.

At Cyprianus non in eo versatur epistola illa sua, vt legitimas traditiones impugnet; sed tota eius argumentatio ea conclusione perstringitur, vt quam Stephanus traditionem prætendebat ipse Cyprianus eam de Apostolico fonte dimanare non crederet; sed obrepentem errorem esse & corruptelam, prauamq. consuetudinem. Quod vero subdidisset Stephanus: nec ipsos hæreticos rebaptizare quos ex alijs hæresibus ad se venirent: non in illum deteriore sensum, quo ea acceperat Cyprianus, fuerant intelligenda, nempe quod Stephanus voluisset (quod ait) hæreticorum exempla sectari; sed potius eo tetendisse argumentum, vt demonstraret ad eo fuisse insolens, & ab omnibus existimatum plane portentum, baptizatos consueto ritu ab hæreticis iterum baptizare: vt nec hæretici ipsi, qui præcessissent, licet omni ex parte Catholica dogmata infringere nisi sint, eo temeritatis peruenerint, vt aduersus Apostolorum traditionem ausi sint baptizatos denuo baptizare. Oportuisset sane Cyprianum integram ipsam Stephani epistolam recitare; in quæ multa fuisse non dubito, quæ eiusdem Pontificis sententiam plenius declarassent; nã nec hoc absolute potuit Stephanus ipse dixisse, quod hæretici ad se venientes non rebaptizarint; cum inter alios id olim facere solitos Montanistas, & his temporibus Nouatianos, iam satis superius sit demonstratum.

Agens vero S. Augustinus, de ea epistola ad Pompeianum paulo ardentius aduersus Stephanum scripta: cum nec sibi tantum virum, ac iurium inesse sentiret, vt de singulis ab eo in Ste-

A in Stephanum iactatis ipsum excusare potuisset, honesta & laudabili tergiuersatione maluit ea relinquere obuoluta silētio, quàm ipsa, nondum obductis cicatricibus, refrigerare; & inter eos potius amicabili transactione litem componere, quàm rem ipsam per singula subtilius iudicare. Ait^a enim: Iam illa quæ Cyprianus in Stephanum irritatus effudit, retractare nolo, quia nec opus est: eadem quippe ipsa dicuntur, quæ iam satis discussa sunt: & ea præterire melius est, quæ periculum perniciosæ dissensionis habuerunt. Stephanus autem etiam abstinentos putauerat, qui de suscipiendis hæreticis priscam consuetudinem conuellere conarentur. Iste autem quæstionis ipsius difficultate permotus & sanctis charitatis visceribus largissime præditus in vnitatem cum eis manendum, qui diuersa sentirent. Ita quamuis commotus, sed tamen fraterne indignaretur. Vicit tamen pax Christi in cordibus eorum, vt in tali disceptatione, nullum inter eos malum schismatis oriretur] hæc Augustinus.

^a Aug. de baptis. contra Donat. lib. 5. c. 25.

B Idemq. defendens atque propugnans Stephani de baptisimo sententiam: quæ aduersus eam Cyprianus congesserat, pluribus confutat: excusans tamen exemplo Petri, quidquid Cyprianus errasset, hæc^b subdit: Magnum quidem meritum nouimus Cypriani Episcopi & martyris, sed numquid maius, quàm Petri Apostoli & martyris?] & paulo post: Si potuit (inquit) Petrus contra veritatis regulam, quam postea Ecclesia tenuit, cogere Gentes iudaizare: cur non potuit Cyprianus contra regulam veritatis, quam postea Ecclesia tenuit, cogere hæreticos, vel schismaticos denuo baptizari? Puto autem quod sine vlla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparetur, quantum attinet ad martyrii coronam. Ceterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam: Quis enim nescit illum Apostolatus principatu cuiuslibet Episcopatu præferendum?] ita ipse. Ceterum nec minimum quidem Petrum ea in re peccasse, primo tomo Annalium fusius demonstraui. Sed cetera prosequamur.

QUALIS CAUSA CYPRIANI.

^b Aug. de baptis. contra Donat. lib. 2. c. 1.

C Cum Cyprianus vidisset Stephanum Papam obnitentem ijs, quæ in Concilio Africano de baptisate hæreticorum statuta fuerant: haud cunctatus est maiori numero Episcoporum Carthagine aliud Concilium celebrare. Conuocatis igitur ex Africa, Numidia, ac Mauritania Episcopis Octoginta septem, iisdemq. Carthagine coeuntibus Kalendis Septembris, recitatis quæ hætenus a Cypriano in ea causa scriptæ fuissent litteræ ad Iubaianum, necnon quas Iubaianus rescripsisset ad Cyprianum: idem ipse Cyprianus^c rogans singulorum sententias, non sine stomacho, tacito tamē Stephani nomine, de eo mentionem parum honorifice suggessit his verbis.

CYPRIANI IN SENTENTIAM STEPHANI CONATVS.

^c Concil. Carthag. apud Cyprian. & Aug. de baptis. contra Donat. lib. 6.

Superest vt de hac ipsa re singuli quid sentiamus, proferamus: neminem iudicantes, **D** aut a iure communionis aliquem, si diuersum senserit, amouentes. Neque enim quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obseruandi necessitatem collegas suos adigit] hæc ipse, alludens nimirum, quod Stephanus decretum edidisset, cui more maiorum (vt dictum est ex Tertulliano) præfigi soleret titulus ille: Episcopus Episcoporum summa Pontificia auctoritate: & quod aliter sentientibus excommunicationis poenam fuisset acriter comminatus. Sed quod ibi Cyprianus in Synodo dixerat: Quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tamq. iudicari ab alio non possit, quàm nec ipse potest alterum iudicare] S. Augustinus^d ita recte interpretatur: Opinor (inquit) utique in his quæstionibus, quæ nondum eliquatissima perspectione discussæ sunt] id scilicet concessum esse: & subdit: Nouerat enim quãtam sacramenti profunditatem tunc omnis Ecclesia varia disputatione versabat: liberumq. faciebat quærendi arbitrium, vt examinata veritas panderetur] hæc & alia Augustinus, qui recensens eiusdem Concilij sententias singulorum, eas omnes scite quidem impugnat, errorisq. redarguit^e.

CONCILIVM CARTHAGIN. LXXXVII. EPISC.

^d Aug. de baptis. contra Donat. lib. 3. c. 3.

E Hac habita Synodo, Cyprianus ad se venire satagens Orientales Episcopos, legationes ad eos misit: Qui enim ad remotiores partes nepe in Cappadociam sibi legauit Rogatianum diaconum, mittens eum ad Firmilianum Cæsareæ metropolis eius prouinciæ Episcopum: ad alios certe Episcopos propinquiorum locorum alios mittere, minime prætermisit. Statim igitur post Synodum celebratam kalendis Septembris, missum fuisse Rogatianum a Cypriano in Cappadociam, illucq. peruenisse ingruente iam hieme, ex Firmilianum^f ad Cyprianum redditus litteris, aperte satis colligi posse videtur, quibus dicitur: Quoniã vero legatus iste a vobis missus regredi ad vos festinabat, & hibernum tempus urgebat, quantum potuimus, ad scripta vestra rescripsimus.] Eodem plane argumento contra epistolam

^e August. ibid. lib. 3. c. 4. s. 6. & seq. & lib. 7. c. 1. & vsque ad finem libri.

LEGATIO AD FIRMILIANVM EPISC. CÆSAREÆ CAPPAD.

^f Apud Cypri. epist. 75.

epistolam Stephani ad Firmilianum Cyprianum scripsisse, quo ad Pompeium antea scripserat; ex dictis Firmiliani ad eum rescriptis litteris facile dignosci potest; sed & ipsas integras Stephani litteras suis alligasse, atque ad eum misisse, confutatio illarum Firmiliani intexta litteris abunde testatur.

Videas hominem iam antea in Stephanum agitatam, quod (vt dictum est) ab eo communionem priuatus esset, acceptis Cypriani de eodem pariter querentis litteris: veluti violento superaddito ventorū flatu, semel iracundiæ igne succensum vehementius inflāmatum: Dicam in præsentiarum hic opportune illud Gregorij^a Nazianzeni: Non viles tantum & plebeios, sed etiam præstantissimos quoque viros Momus interdum attingit, vt solius Dei sit omni prorsus peccato atque animi perturbatione vacare] Conspicias namque ipsum furore concitum erumpere in conuitia, in contumelias & probra ferri præcipitem, semelq. mente tetri odij offusa caligine, falsa a veris minus valuisse distinguere: Nam & quod spectat ad historicam rerum gestarum veritatem de Basilide ait post longam ætatem ab Apostolorum tempore vixisse; quem Ignatij^b testimonio constat, eodem cum illis tempore extitisse. Sed & quod sæpe inculcat, Stephanum rupisse pacem cum Episcopis Africanis, ipsumq. Cyprianū nominasse Pseudochristum & Pseudopphetam, operariumq. dolosum: cum de his nec leuiter conquestus sit Cyprianus; & Augustinus qui cuncta quæ eo tempore acciderunt ab eodem scripta exacte peruidit: frequentius tum in superius citatis locis, tum alijs absque aliqua dubitatione testatur, numquam pacem inter Cyprianum & Stephanum esse violatam, aut communicationem Ecclesiasticam intercisam: patentis certe mendacij redarguitur.

Putauit quidē Firmilianus ex Cypriani querelis in Stephanum, æque actum esse cum illo, ac secum factum fuerat, eiusq. collegis. Atqui non par erat vtraque causa. Nam illi (vt vidimus) non tantum quod auctores fuissent obortæ contentionis, seueriores digni animaduersione videri poterant, sed & quod nulla habita ratione maiorum, iam decretum contra antiquam consuetudinem calculo omnium firmiter obsignassent: contra vero Cyprianus (quod sæpe diximus) cum ea decerneret, sapius fuerat contestatus, se in omnibus, ac cū omnibus pacē seruaturū, quantumlibet essent suæ ipsius sententiæ aduersantes.

Sed tandem rem detegamus. Dum ea epistola Firmilianus Romanam Ecclesiam calumniatus est, quod non omnia obseruaret, quæ ab origine fuissent ab Apostolis tradita, nempe quod diuersa die celebraret Pascha ab ea quæ instituta fuerat ab Apostolis: quis non videat ipsum stetitisse a parte Quartodecimanorum iam antea ab Ecclesia proscriptorum? aperte enim nimis visus est id ipse profiteri: vt non sit mirum obloqui in Stephanum, & in Romanam insurgere Ecclesiam, quam negat ex Apostolorum traditione præscripta Pascha celebrare; atque adeo (dicam pace sua) procaciter in Stephanum inuehi Firmilianum libera fronte iudaizantem cum Montanistis ac Quartodecimanis a Romana Ecclesia condemnatis. At non est nostri consilij cuncta in ea epistola perperam posita, castigare: sed ex his paucis quantum sat est in ceteris iudicandis viam aperire. Scripta est (vt apparet) ea epistola a Firmiliano in fine anni huius, nimirum, vt ait, cum fere vigesimus secundus annus esset ab obitu Alexandri Imperatoris, quod regnante Maximino ea contigerit quam recenset historia.

Magnam profecto attulit offensionem cunctis Ecclesijs illud Firmiliani naufragium, qui & doctrina & sanctitudine morum nulli propemodum illorum temporum videbatur secundus. Quem postea ad meliorem frugem redditum, & communioni Catholice restitutum, ac in Ecclesiæ pace pie sancteq. defunctum Græci colunt, ac venerantur: cuius natalem diem perinde ac aliorum Sanctorum in Menologio^c consignatū anniuersaria memoria celebrant. Ceterum quod ad eam contra Stephanum ipsius sententiam spectat: ab omnibus orthodoxis fuit penitus improbata. Nam vt taceam ceteros, Magnus ille Basilus, qui Firmiliano post euolutum ferme sæculum in sede successit, rogatus ab Amphiloquio de his scribere quid sentiret: famosam illam de ea re ad eum epistolam scripsit, quam Græci Canonicam vocant^d, qua ait se nec Firmiliani, nec Cypriani probare sententiam indistincte omne reijcientium baptismum illorum qui extra Ecclesiam per hæresin vel schisma positi essent: sed antidoto distinctionis adhibito, Encratarum, Hydroparistarum, Nouatianorum, ac his similibus recipiendum tradit esse baptismum, qui licet ab Ecclesia recessissent, illud tamen, vt erat Ecclesiæ integrum forma seruassent: secus autē illorū quorū fides diuersa, diuersum quoque ab Ecclesiæ ritu faciebat esse

^a Greg. Nazian. orat. in laud. Basil.

^b Ignat. ad Trall. epist. 5. & ad Smyrnens. epist. 20.

DISPAR CAUSA FIRMILIANI ET CYPRIANI.

FIRMILIANVS QUARTODECIMANVS.

^c Menolog. die 28. Octob.

^d Basil. ad Amphiloq. epist. canonic. c. 1.

bat esse baptismum, vt Cataphrygum, qui licet de Patre & Filio recte sentirent, Spiritum sanctum tamen dicebant esse Montanum. Verum quod eo canone Basilus dicat, schismaticos adhuc esse Ecclesiæ, idemq. inferius collatum a laicis baptismum improbare videatur, sunt huiusmodi recta interpretatione digna. Ceterum quod ad Firmilianum spectat, vt nulla de eo suspicio obrepi possit, eum in schismate atque excommunicatione perseuerasse, sicq. pariter decessisse: illud est eius orthodoxiæ exploratissimum testimonium, etsi alia deessent, quod in Catholicorum Episcoporum celebri illo conuentu ipse cum alijs aduersus Paulum Samosatensem fedit. sed de his dicemus inferius. Constat certe eundem reliquisse etiam post se de Catholica fide nobilis ingenij sui clara monumenta, quæ idem Basilus^a citat.

At eandē de baptisate hæreticorum sententiā, quam Cyprianus in Africa, Firmilianus cū collegis in Asia & Cappadocia propugnabant, Dionysius quoque Episcopus Alexandrinus huius sæculi S. Ecclesiæ ornamentum (quippe qui confessione celebris, & eruditione clarissimus haberetur) in Aegypto acerrimo studio defendere conatus est, scriptis pro eo compluribus fortissimis litteris, quarum S. Hieronymus^b his verbis meminit: Hic in Cypriani & Africanæ Synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diuersos plurimas misit epistolas, quæ vsque hodie extāt.] hæc Hieronymus. Cum Stephano pariter ipsum de eadē re egisse, testatur Eusebius^c, & ex eius epistola hæc recitat sententiam: Atque vt pro his omnibus illum (Stephanum scilicet) deprecarer, epistolam scripsi vt appareat ex his, Dionysium sic patrociniatum esse aduersæ sententiæ, vt tamen apud Stephanū pro Episcopis eidem reconciliandis sequester accesserit: qui & de his ad Romanos presbyteros Dionysium & Philemonem se etiam scripsisse testatur.

Licet autem (vt dictum est) ex Oriente, Aegypto & Africa complures Episcopi patrocinati videantur sententiæ de rebaptizandis hæreticis: tamen illi ipsi qui extra Ecclesiam positi eidem sententiæ postea studuerunt Donatistæ, vel alij, non nisi quinquaginta Orientales Episcopos, & Africanos septuaginta unum numerare potuerunt. Certe quidem nonnullos Asianos Episcopos in eandem cum Stephano sententiā conspirasse, ne ab hæreticis collatum baptismum reijceretur S. Basilus^d ad Amphilochium scribens testatur. Rursum vero multos in Africa Cypriani collegas eadem cum illo sentire noluisse, S. Augustinus^e tradit, qui & multa Episcoporum millia eiusdem cum Stephano Papa sententiæ fuisse affirmat. Sed & qui in Oriente^f sententiam Cypriani secuti fuerāt, eandem eos rescidisse, idem confirmat Donatistarum quoque testimonio. Quin & Cyprianum non mutasse sententiam, dici posse negat^g: Sed fortasse (inquit) factum est, vt suam correxerit sententiam, sed nescimus: neque enim omnia, quæ eo tempore inter Episcopos gesta sunt, memoriæ, litterisq. mandari potuerūt; aut omnia, quæ mandata sunt, nouimus] hæc Augustinus.

Vt cumque acciderit. illud constat, Cyprianum nequaquam a Stephano Papa Apostolica communicatione priuatum, sed in eadem cum Romana Ecclesia vnitatem, Sixti successoris Stephani tempore vsque ad martirium perstitisse. Africanos item Episcopos, qui in idipsum consenserant, mutasse sententiam, & contraria prioribus statuisse, S. Hieronymus^h testatur his verbis: Denique illi ipsi Episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo statuerant: nouum emisere decretum] idemq. in Ecclesia catholica ante hæc tempora & post esse seruatum, aduersariorum quoque testimonijs docet. Sed & de ipso Cypriano Augustinusⁱ ad Vincentium scribit in hæc verba: Correxisset autem istam sententiam, non inuenitur; non incongruenter tamen de tali viro existimandum est, quod correxerit, & fortasse suppressum sit ab eis qui hoc errore nimium delectati sunt, & tanto velut patrocini carere noluerunt: quamquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendunt; sed sub eius nomine a præsumptoribus atque mendacibus fuisse confictum] & paulo post: Nos autem duas ob res non negamus illud sensisse Cyprianum: quod & stylus eius habet quandam propriam faciem, qua possit agnosci: & quod ibi magis contra vos nostra causa monstratur]

Cū vero S. Ecclesia tā Occidentalis, quam Orientalis (vt constat ex Gregorio Nazianzeno) diem natalem Cypriani martyris semper celebrare consueuerit: eum correxisse, quod errasset, & in Ecclesiæ catholice cōmunicatione martyriū subiisse, nemo iure poterit dubitare. In quā sententiā hæc etiā Augustinus^k: Non solum (inquit) malos Catholicos nullo modo comparamus, sed nec bonos facile cōequamus beato Cypriano, quæ in-

^a Basil. de Spiritu sancto, ad Amphiloq. c. 29.

DIONYSIVS FAVET: CYPRIANI ET ALIORVM SENTENTIÆ.

^b Hieron. de script. Eccles. in Dionys.

^c Euseb. lib. 7. cap. 4.

EPISCOPORVM CVM CYPRIANO SENTENTIAM NVMERVS.

^d Basil. ad Amphiloq. epist. canonic. c. 1.

^e Aug. contra Crescon. lib. 3. c. 1. in fi.

^f Ibid. c. 2. 3.

^g Aug. de baptis. contra Donat. lib. 2. c. 4.

REVOCATI EPISCOPI AD RECTAM SENTENTIAM.

^h Hieron. contra Luciferian.

ⁱ Aug. epist. 48.

S. CYPRIANVS AN CATHOLICÆ CONSERUIT ECCLESIAE.

^k August. de baptis. contra Donat. lib. 6. c. 2.

ter raros & paucos excellentissimæ gratiæ viros numerat pia mater Ecclesia] Sic Augustinus. At hoc elogio celebrat eundem S. Hieronymus a dicens: Ne longo sermone sensum traham, vir sanctissimus & eloquentissimus martyr Cyprianus, & nostri temporis confessor Hilarius nonne tibi videntur excelsæ quondam in sæculo arbores ædificasse Ecclesiam Dei? sed deficeret me plane dies, si omnia de S. Cypriano a sanctis Patribus decantata præconia singillatim hic vellem intexere.

Quod vero ad Stephanum pertinet: quas antiquorum Patrum traditiones summo studio & intrepido animo acerrime propugnauit; eadem, his turbinibus superatis, sinceræ & integræ in Ecclesia catholica custoditæ permanferunt. Enituit plane in hoc tanto certamine, quanta in traditionibus vis, & quanta sedi Apostolicæ inesset auctoritas;

Quæ considerans Vincentius Lirinensis plane admirabundus hæc ait b:

Cum ergo vndique ad nouitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes quaqua- uersum sacerdotes pro suo quisque studio reniterentur: tunc beatæ memoriæ Papa Stephanus Apostolicæ sedis Antistes cum ceteris quidem collegis suis, sed tamen præ ceteris restitit: dignum, vt opinor, existimans: si reliquos omnes tantum fidei deuotione vinceret, quantum loci auctoritate superabat. Denique in epistola quæ tunc ad Africam missa est, idem his verbis sanxit: NIHIL NOVANDVM. NISI QVOD TRADITVM EST (nempe seruetur) Intelligebat etenim vir sanctus & prudens, nihil aliud ratione pietatis admittere, nisi vt omnia, qua fide a Patribus suscepta forent, eadem fide filijs consignarentur: nosq. religionem non qua vellemus, ducere, sed potius qua illa duceret, sequi oportere: idq. esse proprium Christianæ modestiæ & grauitatis; non sua posteris tradere, sed a maioribus accepta seruare. Quis ergo tunc vniuersi negotij exitus? Quis vtrique nisi vsitatus & solitus? Retenta est scilicet anti- quitas, & explosa nouitas.

Sed forte tunc ipsi nouitiæ adinventioni patrocina defuerunt? Immo vero tanta vis ingenij adfuit, tanta eloquentiæ flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo; tanta diuinæ legis oracula, sed plane nouo ac malo more intellecta: vt mihi illa conspiratio nullo modo destrui posse videatur, nisi solam tanti moliminis causam, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Postremo ipsius Africani Concilij, siue decreti quæ vires? donante Deo, nullæ: sed vniuersa tanquam somnia, tanquam fabulæ, tanquam superflua, abolita, antiquata, calcata sunt] hæc Vincentius: idemq. de Donatistis qui postea eandem de rebaptizandis hæreticis damnatam sententiam tuendam suscepissent, hæc subdit.

Et o mira rerum conuersio! auctores eiusdem opinionis, Catholici: confectatores vero, hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli: conscriptores librorum filij regni erunt, assertores vero gehenna suscipiet. Nam quis illud sanctorum omnium & Episcoporum & martyrum lumen beatissimum Cyprianum cum ceteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? Aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas & ceteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant: in sempiternum neget arsueros esse cum diabolo?] hæc & alia ibi Vincentius, sane grauissime.

Sed & illud stupore dignum: quod cum ijdem Donatistæ postea aduersariam Stephanus Papæ sententiam defensarent; in ipsum tamen Stephanum ob eminentem iudicij cum sanctitate coniunctam auctoritatem, ne mutire quidem ausi sint, immo & laudare compulsi. Quamobrem hæc itidem miratus S. Augustinus agens aduersus Petilianum eorum principem hæc ait c: Sed volo soluat mihi iste quæstionem: Quandoquidem cum Romanæ Ecclesiæ per ordinem commemoraret Episcopos, inter eos commemorauit & Stephanum, quos Episcopatum illibate gessisse confessus est. Cum ergo Stephanus non solum non rebaptizaret hæreticos: verum etiam hoc facientes, vel vt fieret, decernentes excommunicandos esse censeret, sicut aliorum Episcoporum & ipsius Cypriani litteræ ostendunt, tamen cum eo Cyprianus in vnitatis pace permanfit. Quid hic dicturi sunt? excutiant ingenia sua quantum possunt; & vtrum valeant respondere, considerent] hæc Augustinus.

At non Donatistæ solum, sed & Hilarius diaconus eiusq. sectatores consopitâ ac plane damnatam eam de rebaptizandis hæreticis sententiam sectati sunt: quos omnes S. Ecclesia vt hæreticos condemnauit. Stephanus igitur ob Catholicam traditionem egregie propugnata,

TRADITIONVM VIS MAXIMA. Vincent. Lirinensis. contra hæres. c. 9.

explorata

QVAM DIVERSA CAUSA DONATISTARVM AB ALIIS EIVSDEM OLIIM SENTENTIA.

MAI

August. de vnic. baptis. contra Petilian. cap. 14.

HILARIVS DIACONVS ANA-BAPTISTA.

pugnata, meruit omnium præconijs celebrari: cuius natalem diem non Latini modo, sed & Græci (quod de alijs Occidentalis Ecclesiæ sanctis martyribus raro accidere consuevit) anniuersaria celebritate habent in Menologio consignatum. Quo modo autem sequenti anno diffidentes ab eo Episcopi in eandem cum eo sententiam abeuntes, eidem reconciliati fuerint, proxime dicturi sumus.

IESV CHRISTI STEPHANI PAPÆ VALER. ET GALLIENI IMPP. ANNVS ANNVS ANNVS 259. 3. 5.

DVCENTESIMVS quinquagesimus nonus Christi annus a Cassiodoro adscribitur Fastis Valerio Maximo & Acilio Glabrione Coss. quo Episcopi qui sententiâ de rebaptizandis his qui fuissent ab hæreticis baptizati hætenus pugnaciter defendisset; tandem Stephano consentientes, eidem Christianæ concordiæ foedere reconciliati sunt: quod Eusebius a ex litteris Dionysij Episcopi Alexandrini testatur his verbis, dissensionem prius paucis repetens: Cyprianus (inquit) Ecclesiæ Carthaginensis pastor, primus inter homines eius ætatis, non aliter quàm per lauacrum baptismatis hæreticos erroris maculis ante ablutos, in Ecclesiam admittendos existimauit. Verum Stephanus nihil noui, aut alieni a traditione ex Apostolorum temporibus deriuata moliendum arbitratus: hac de re animo vehementer commotus est. Dionysius igitur vbi longum sermonem cum Stephano per litteras de hac controuersia contulit: tandem declarat, quo pacto perturbationis fluctibus sedatis; omnes vbique Ecclesiæ, noua ac peruersa Nouati hæresis prauitate repudiata, pacem inter se conciliaissent] appellat Eusebius sententiam de rebaptizatione, prauitatem Nouati, seu potius Nouatiani hæresin; ea nimirum ex causa, quod Nouatianus id temporis rebaptizare aggressus esset, nec (vt dictum est) reciperet quempiam apud alios baptizatum, absque secundo a se administrato baptisate.

Qui autem hi fuerint, qui explosa nouitate Nouatianorum, inierint concordiam, idem mox ex Dionysio recitat, dicens: Iam scito, frater, omnes Orientales Ecclesias, quæ antea fuerant propter errorum peruersitatem nonnulla dissensione distractæ, ad concordiam denuo esse reductas. Omnes etiam Ecclesiarum Præsides, quæ vbique locorum sunt, summo animorum consensu conspirare & ob pacem hanc præter omnium expectationem constitutam, incredibili lætitia affici] hæc quidem a Dionysio ad Stephanum scripta non de alia dissensione, quàm de ea, quæ de rebaptizatione excitata, totum plane Orientem commouerat, non de Nouatiani schismate, quod non nisi Antiochenam Ecclesiam exagitauit, esse intelligenda nemo non videt, sed hæc inferius dilucidiora reddentur.

Sed quinam essent illi Episcopi, qui mutuam inierant concordiam, numerat dicens: Demetrianum dico Antiochiæ Episcopum, Theoctistum Cæsareæ, Mozabanem Aeliæ, Marinum Tyri, mortuo Alexandro, Episcopum, Heliodorum Laodiceæ, defuncto The-lymidro, Episcopum, Helenum Tarsi & cunctas Ciliciæ Ecclesias, Firmilianum etiam, & totam Cappadociam. Illustriores solum Episcopos nominatim perstrinxi, ne vel litteræ videantur aliquanto prolixiores, vel nominum enumeratio lectori fatietatem & molestiam afferat. Syria porro vniuersa & Arabia, quibus vestra doctrina & consilio semper magno adiumento fuistis, & quibus etiam modo scripsistis epistolas, Mesopotamia quoque, Pontus atque Bithynia, & ne longum faciam, omnes vbique gaudio exultant, & vno animorum consensu ac fraterna charitate Deo gloriam imperant] hucusque ex epistola Dionysij Eusebius: quæ quidem haud potuit scripta, esse de pace ex schismate Nouatiani. Nam esto quod illud schisma desierit, attamen suborta mox de rebaptizatione sub Stephano controuersia, & scisso vt (demonstratum est) in diuersas sententias Oriente: nihil est, quod ea de mutua omnium concordia & pace Ecclesiæ ad Stephanum scribere Dionysius potuisset, nisi hoc anno, cum nondum a Valeriano fuerat aduersus Christianos persecutio promulgata pax in omnibus inter Episcopos stabilita fuisset.

Porro de inita concordia, & in sententiam Stephani omnium accessione, ex eiusdem Dionysij b epistola quam postea ad Stephani successorē Xystum Pontificem scripsit, facile potest intelligi: nam cum ipse tenacius Cypriani & aliorum idem sententiâ senten-

Euseb. lib. 7. cap. 3. 4.

EPISCOPO- RVM ORIEN- TALIVM PAX CVM ECCLE- SIA CATHO- LICA.

Apud Euseb. lib. 7. c. 8.

tiam defendisset: occurrente casu de baptizato ab hæreticis non secundum ritum catholica Ecclesiæ, licet eum libere baptizare potuisset: tamen ne videretur aliqua leui suspitione perficere in sententia, quam damnarat, valde trepidans, non ausus est hominem id enixius exposcentē baptizare: sed de re quam putauit ambiguam, litteris Xystum consuluit: quod certe minus fecisset, nisi prius in sententiam Stephani pedibus iuisset. Sed de epistola ab eo ad Xystum scripta, suo loco agendum erit.

Si igitur (vt vidimus) omnes Orientales Ecclesiæ in vnâ, eandemq. conspirantes sententiam (vt ait Dionysius) sunt pacis vinculo copulatæ: quis tam vecors & emoræ meritis poterit vel leuiter suspicari, vnum Cyprianum pertinacem in sententia obstinatius perstitisse; & non potius (quod sæpe est suis litteris contestatus, sic se de quæstione proposita altercari, vt in omnibus voluerit mutua paci ac concordia esse consultū) Romanæ Ecclesiæ & totius Orientis Episcoporum vestigijs instituisse? Quod vero nullum existat de eiusdem Cypriani mutata sententia a se editum testimonium: quæ mox sequuta est persecutio, illud sicut multa alia vetustatis monumenta potuit euertisse, ac omnem eius rei memoriam penitus deleuisse.

Ex his plane intueri licet, quàm dispares esse soleant controuersia, quibus inter se Catholici inuicem aduersantur, ab illis quibus hæretici conflictantur: Est enim innatum ijs cum sibi altercantibus vehemens ac prorsus implacabile odium cum liuore coniunctum; vt nullo possint officio demulceri, aut ratione conuinci. Isti vero instar columbarum postquã mutuo rixati fuerint, mox osculo sanctæ pacis, Catholicæ concordia symbolo, se inuicem complectentes, amice, fraterneq. saluent: & quod non nisi veritatē omnes cupiant, ea semel elucidata atque perspicue demonstrata, ad eam velut optatam expositam escam, depositis penitus omnibus simultatibus, conuolent. Atque de his ha-

Hoc eodem anno Valerianus Imperator aduersus Christianos Romæ diram persecutionem excitauit, quæ octaua ordine numeratur a S. Hieronymo^a, Augustino^b, Orosio^c, atque Seuero^d. Durasse hanc annos tres & menses sex, auctor est Dionysius Alexandrinus, qui eam tradit quiescisse, cum Valerianus a Persis captus est: quod contigit anno abhinc quarto. Quo auctore permotus fuerit Valerianus antehac de Christianis optime meritis, vt quàm acerbissime in eos sæuiret: ex Dionysio^e quem diximus, qui ea, quæ scripsit, ob oculos habuit, demonstratum est superius, ipso Imperij Valeriani exordio: nimirum ad hæc agenda permotum fuisse ab Ægyptio quodam mago, cui semel admouens aures, adeo est deprauatus, vt ad magiam humanas victimas immolaret, visceraq. scrutaretur infantium: quem & illum fuisse magum Ægyptium nos existimare diximus, qui anno ante Imperium Decij Ægyptios in Christianos ferociter grassari persuasit; Romamq. veniens innotuit Plotino, quem & magiæ præstigijs dementauit.

Hæc autem persecutio vsque adeo sæuij, vt Dionysius Alexandrinus, quem diximus, qui & tunc multa perpeffus est: tempora illa omnium infelicissima de antichristo prædicta, in Valeriano esse putaret expleta. Ceterum lento gradu Romæ primū cæpta est, cū absque edicto pro arbitrio in Christianos Imperator ageret, vt Acta sanctorū martyrum, qui hoc anno sub dictis Consulibus Romæ passi sunt, declarant. Quæ quidem hic subijcere operæpretium duximus, tum quod legitima esse sciamus, tum etiam quod quædam res gestas a Stephano Papa habeant simul intextas: eademq. diebus & Consulibus consignata sint, quæ ex manuscripto antiquo codice vetustate prope consumpto, cuius in Notationibus meminimus, a temporis edacitate vindicata, & mendis compluribus, quantum licuit, emaculata, nunc primum in lucem prodeunt. Sunt hæc.

Valerio & Acilio* Consulibus, Hippolytus ciuis Romanus Christianus vitam solitariam agebat in Cryptis: ad quem ob Apostolicam eruditionem, quàm plures conlebant Gentilium, qui dantes nomen Christo, baptizabantur. Veniebat frequenter idem Hippolytus ad pedes Stephani Episcopi, ducens secum conuersos Christianos, vt baptizarentur: cumq. id crebrius fieret, delatores ad Mummium* Urbis præfectum deferunt: is detulit Valeriano Imperatori. Id cum rescisset Hippolytus, retulit S. Stephano Episcopo. Tunc beatus Stephanus collecta multitudine Christianorum, coepit monitionibus sanctis, & eruditione scripturarum omnes imbuere, inter alia dicens: Filioli mei audite me peccatore: Dū tempus habemus, operemur bonū, & nobis ipsis: tamen primū moneo, vt vnusquisque tollat crucem suam, & sequatur Dominū nostrū Iesum Christū, qui dignatus est nobis

DISCRIMEN
INTER CATHO-
LICOS INVI-
CEM ALTER-
CANTES.

PERSECUTIO
VALERIANI.

PERSECUTIO
VALERIANI.

a Hieronym. de
script. Eccl. in
Cyprian.

b Aug. de Cini.

Dei lib. 18. c. 32

c Oros. lib. 7.
cap. 22.

d Seuer. lib. 2.

e Apud Euseb.
cap. 9. lib. 7.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

ACTA HIPPO-
LYTI, EVSEBII
ET SOCIORVM
MARTYRVM.

A nobis dicere^a: Qui amat animam suam, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam in æternum. Vnde etiam rogo vos omnes, vt non nostri tantum, sed etiam nostrorum sollicitissimi, vt si quis vestrum habet amicum, aut propinquum Gentilem adhuc, non moretur eum ducere ad me, vt baptizetur. Tunc Hippolytus misit se ad pedes beati Stephani Episcopi dicens: Pater bone, rogo te, habeo nepotem meum & germanam eius adhuc Gentiles, quos enutriui; est autem hic paruulus annorum plus minus decem, puella autem annorum tredecim; horum mater Paulina dicta, & ipsa Gentilis: pater itidem nomine Adrias, qui aliquando prædictos ad me mittit. Tunc beatus Stephanus ei suavit, vt cum iterum mitteret, eos retineret, vt ea occasione etiam parentes veniant, quos simul hortetur.

Transacto biduo, prædicti pueri venerunt ad Hippolytum, cibaria quædam ferentes: quos ille retinuit & id nunciauit beato Stephano Episcopo: qui veniens, amplexatus est paruulos, demulcens eos. Accurrerunt parentes solliciti pro filijs: quos allocutus est Stephanus de horrore futuri ac tremendi iudicij, & de gloria beatorum, hortans pluribus eos idola relinquere: id ipsum etiam fecit Hippolytus. Quibus Adrias pater: se spoliari bonis & cædi gladio (quæ omnia parata erant ijs, qui se Christianos dicerent) timere se ait: id ipsum inculcauit soror Hippolyti Paulina; inuehens in Hippolytum, qui hæc suaderet. Erat soror Hippolyti Paulina religionem Christianorum abhorrens. Cumq. illos loquentes audissent, re tamen infecta, sed non prorsus desperata, recesserunt.

Tunc beatus Stephanus vocans ad se virum doctissimum Eusebium presbyterum & Marcellū diaconū, misit eos ad Adriam & Paulinā: quos in Arenariū vocauit, vbi erat Hippolytus: quos aduenientes hisce verbis compellat Eusebius: Expectat vos Christus, vt cum ipso introeatis in regnum cælorum. Contradicente autem Paulina, obijciens gloriam mundi huius: pluribus insinuauit illis gloriam regni cælestis, quam non essent assecuturi, nisi per fidem, in qua etiam baptizarentur. Paulina autem in sequentem diem responsum distulit. Eadem nocte parentes quidam fideles adduxerunt ad Eusebium in Arenarium Pontianum filium suum paralyticum, petentes vt baptizaret eum: qui oras eundem baptizauit: qui etiam vna cum baptismate sanatus est; & soluto etiam vinculo linguæ, laudabat Deum. Tunc Eusebius obtulit sacrificium; & participati sunt omnes corpore & sanguine Christi. Quod cum cognouisset Stephanus Episcopus, venit ad eos, & gauisi sunt simul.

Mane autem facto, redierunt Adrias & Paulina: qui cū ea accepissent de sanitate pueri, mirati sunt admodum, & corde compuncti sternentes se petierunt & ipsi se baptizari. Hæc videns Hippolytus, gratias agens Deo, dixit ad beatum Stephanum: Domine sancte, ne tardes eos baptizare. Beatus Stephanus Episcopus dixit: Compleantur sollemniam, & interrogatio celebretur: si vere credant, & nulla trepidatio in corde eorum remaneat, vt baptizentur. Facta autem interrogatione, indixit eis ieiunium, & catechizauit omnes & baptizauit eos in nomine Trinitatis; & posito signaculo Christi, vocauit puerum, Neonem, puellam Mariam: & obtulit pro eis sacrificium, & participati sunt omnes, & discessit beatus Stephanus. Tunc iisdem recenter baptizati, coepere habitare in eodem Arenario cum Hippolyto, Eusebio presbytero & Marcello diacono: bona autem, quæ in Vrbe habebant, erogauere pauperibus.

Cumq. iam res vulgaretur, delataq. esset ad Valerianum Imperatorem: statim iussit illos inquiri, spondens eis qui eos inueniret, dimidium bonorum ipsorum. Tunc Maximus Commentariensis hac vsus est arte, vt eos inuenire posset. Finxit se Christianū esse ac stipe egentem: & veniens in Cælium montem ad Aream Carbonianam*, mansit ibi mendicans. Cum autem transiens cum socijs Adrias eleemosinas erogaret: Maximus volens experiri, an ille esset, quem quæreret, ait: Per Christum, quem credo, rogo vt faciatis misericordiam super egestatem meam. Tunc Adrias misertus illius, iussit se illum sequi. At dum intraret domum, Maximus corripitur a demone, & clamauit: Viri Dei, ego diuulgator sum vestri: video super me ignē densissimum: orate pro me, quia crucior igne. Mox illis orantibus cum lacrymis, & sternentibus se, Maximus curatus est. Cumq. eleuarent eum de terra, clamare coepit: Pereant deorum cultores: ego baptismum peto. Duxerunt eū ad beatū Stephanum, qui illū erudiens, demum baptizauit: factusq. Christianus habitare voluit vna cum Stephano Episcopo aliquot diebus. Post multos autem dies requisitus Maximus Cōmentariensis, & non inuētus, nunciatur Valeriano, ipsum factū esse

Christianū: qui missis alijs ex Scrinio in domū eius, inuenerunt eum prostratū orantem: tenentesq. duxerunt ad Valerianum, cui ille: Sic (inquit) cæcatus es pecunijs, vt promissionibus tuis me falleres? At Maximus: Hactenus (inquit) cæcus fui: modo illuminatus video. Quo lumine? inquit ille: Respondit Maximus: In fide Domini nostri Iesu Christi. Tunc iratus Valerianus iussit eum præcipitari per pontem. Postea autem corpus inuentū Eusebius sepeliuit in cæmeterio Callisti, via Appia, decimotertio Kalendas Februarias.] Intra catacumbas inuisitur etiā hodie locus Maximi, eius inscriptione notatus: sed sublato corpore, titulus hic tantum superest, **LOCVS MAXIMI.**

Post hæc Valerianus magna adhibita diligentia, misit septuaginta milites: qui inuentos Eusebium, Adriam, Hippolytum, Paulinam & filios, tentosq. adduxerunt ad Forum Traianū. Marcellus vero diaconus occurrens exprobrauit Valeriano, quod amici veritatis ab illo iussi sint teneri. Tunc Secundianus Togatus dixit: Hic est Christianus, sicut & isti. Intromissus primum Eusebius presbyter, interrogauit eum Iudex: Tu es qui conturbas Urbem? tamen declara nomen tuum. Tum ipse: Eusebius dicor & presbyter: Tunc Iudex præcepit eum segregari, & intromitti Adriam, qui ingressus rogatus de nomine suo, dixit, Adrias: Quæ requiris, vel tardius peruenerunt ad te. Tunc Iudex: Ex quo (inquit) iure tibi abundantia diuitiarum & pecuniarum affluentia; vt seducas populum? respondit Adrias: In nomine Domini mei Iesu Christi, de labore parentum meorum. Iudex dixit: Ergo si parentum tibi hæreditates relictae sunt: tu ipsis vtere: & non ad subuersionem aliorum vti debes. Adrias dixit: Ad meam & filiorum meorum vtilitatem expendo, & integre & sine fraude vtor. Iudex dixit: Habes filios vel coniugem? Respondit: Hi sunt mecum catenati. Iudex ait: Introducantur.

Introducta est intra velum Paulina cum filijs Neone & Maria: sequebantur eos Marcellus diaconus & Hippolytus. Iudex dixit: Ista est coniux tua, & hi filij tui? Respondit Adrias: Hi sunt. Iudex dixit: Hi duo qui sunt? Iste beatus Marcellus diaconus: Hic autem frater meus, seruus Christi singularis. Tunc Iudex ad illos conuersus dixit: Dicite ex ore vestro, quo nomine vocamini? Respondit Marcellus: Dicor Marcellus diaconus. Iudex dixit ad Hippolytum: Dic tu nomen tuum. Hippolytus dixit: Hippolytus seruorum seruus Christi. Tunc Iudex iussit Paulinam & filios segregari & dixit ad Adriam: Diuulga thesauros: & cum ijs quibus intromissus es, sacrificate, & viuite; alias citius exhalabitis animam, amittendo vitam vestram. Respondit Hippolytus: Nos amissimus vana consilia & inuenimus veritatem. Dixit iudex: quæ confessio fuit amissionis? Respondit, vt proijceremus vana idola, & inueniremus Dominum cæli, terræ, & maris abyssi, Christum filium Dei, quem credimus. Tunc iussit Iudex omnes in custodia publica poni, & non separari: ductiq. sunt in custodiam Mamertini^a.

Post triduum adhibito in consilium Secundiano & Probo, in Tellude sibi tribunal parari fecit: ibiq. omnia genera tormentorum afferri. Et introducto Adria, iterum, quæstio habita est de pecunijs: Et non inuentis: ara iussa est incendi ante Palladem iussitq. eos thus offerre. Qui omnes expuentes*, Iudicem deridebant. Tunc iussi spoliari, nudi extensi, fustibus cædebantur. Tunc beata Paulina, cum acrius cederetur, reddidit Deo spiritum. Hoc videns Iudex sententiam capitis dixit in Eusebium & Marcellum: qui ducti sunt ad Petram sceleratam^b, iuxta amphitheatrum, ad lacum Pastoris: ibidē decollati sunt beatus Eusebius presbyter & Marcellus diaconus decimotertio Kalendas Nouembris. Corpora illorum relicta sunt canibus: corpus Paulinæ foras iactatum est: quæ cuncta alius Hippolytus qui & diaconus, collegit, & sepeliuit via Appia, milliario ab Vrbe, in Arenario vbi frequenter conueniebant.

Secundianus post hæc suscepit Adriam & filios in domum suam cum Hippolyto: sollicitè perquirens de pecunia. Responderunt illi: Quod habuimus, in pauperes expendimus: thesauri nostri, animæ nostræ sunt: quas perdere nullatenus volumus. Fac quod tibi præceptum est. Tunc Secundianus fecit torqueri filios. Ad quos pater inquit: Constantes estote filij: Qui dum cæderentur, dicebant tantum: Christe adiuua nos. Post hæc præcepit subijci tormentis Adriam & Hippolytum: eosq. lampadibus præcepit inuri lateribus. Hippolytus dicebat: Fac quod facis. Secundianus dixit: Sacrificate, consensum præbete, dicentes, Facimus. Ille dicebat: Ecce epulæ sine corruptione. Cumq. multa passi essent, dixit Secundianus: Cito leuentur e terra, & ducantur ad Petram sceleratam Neon filius & Maria soror, & necentur in conspectu parentis. Quo ducti,

^a De carcere Mamertino consule qua a nobis dicta sunt in Notationibus ad Ro. Martyrologium. die 14. Mart. b. vbi in editione Platiniana resellimus opinionem eius, qui assertam a nobis sententiā de carcere Iuliano consutare conatus est.

* al. respuentes.
^b De Petra scelerata consule qua a nobis superius notata sunt. locum Iudex suppeditabit.

A ducti, gladio cæsi sunt, iactataq. ibi sunt corpora eorum. Quæ collecta a fidelibus, sepulta postea sunt in Arenario eodem, vbi consueuerant conuenire, via Appia, milliario ab Vrbe, sexto Kalendas Nouembris.

Secundianus autem cum omnia renunciaisset Valeriano: post dies octo iussit parari sibi tribunal in Circo Flamini^a, atque adduci ad se Hippolytum & Adriam vinctos catenis, & voce præconis clamari: Isti sunt sacrilegi: Isti sunt sacrilegi, qui euertunt Urbē. Et cum introducti fuissent, Iudex de pecunijs rursus habuit quæstionē, dicens: Date pecunias, per quas vulgus ducebatis in errorem. Respondit Adrias: Nos Christum prædicamus, qui nos de errore dignatus est liberare, non vt homines occidamus, sed viuificemus. Cum videret Secundianus Togatus se nihil proficere, iussit maxillas eorum plumbatis diutissime* cædi, ac sub voce præconis dici: Sacrificate dijs, thura incendentes: Tripodem enim cum thure illuc fecerat Secundianus portari. Hippolytus cruentatus clamabat: Fac miser quod facis, noli cessare. Tunc Secundianus cædentibus parci iussit, dixitq. ad eos: Iam consulite vobis ipsis: ecce parco stultitiæ vestræ. Responderunt illi: Nos parati sumus omnia tormenta sustinere: & quod tu, vel Princeps iubet, facturi non sumus. Retulit Secundianus ad Valerianum: qui eos iussit consumi citius in conspectu populi.

Tunc Secundianus præcepit eos adduci ad Pontem Antonini: & plumbatis cædi diutissime vsque ad consummationem eorum: cumq. diutius cæderentur, emiserunt spiritum. Et relicta sunt corpora eodem loco, iuxta Insulam Lycaoniam^b. Noctu venit Hippolytus diaconus Romanæ Ecclesiæ, atque sublata corpora Via Appia, milliario ab Vrbe, in Arenario iuxta corpora Sanctorum sepeliuit quinto Idus Decembris. Post

C menses nouem Romam venit femina Marta* nomine, Græca genere, vna cum filia Valeria, ambæ Christianæ, Adriæ & Paulinæ consanguinæ: cumq. eos quærent, nec inuenirent; audientes eos martyrio coronatos esse, gauisæ sunt vehementer. Et inquirentes de corporibus illorum, cum inuenissent: ibidem diebus ac noctibus vigilantes in orationibus permanserunt vsque ad annos tredecim, reddentes in pace spiritum Deo: sepulta ibidem sunt quarto Idus Decembris in honorem Christi Iesu Domini nostri, qui viuit, & regnat in sæcula sæculorum, Amen] hucusque horum martyrum Acta, quorum omnium dies anniuersaria quarto nonas Decembris, licet diuersis diebus passi sint, habetur in Ecclesiasticis tabulis consignata. Sed quid de Stephano Papa actum sit: modo dicendum est. Extant quoque eius passionis Acta, quæ visa sunt nobis fidelissima, collationeq. facta plurium exemplarium, quantum licuit, emaculata reddidimus: quæ his adijcere, argumenti ratio postulat: styli vero simplicitate quo candidiora, eo veriora redduntur.

Fuerunt hæc quæ dicta sunt veluti quædam immanioris persecutionis præludia, quæ maioribus in dies incrementis aucta defæuijt: nam quibus a Valeriano (vt vidimus) promissum fuerat dimidium bonorum Christianorum, quos prodidissent: iisdem ipse auxit præmium, concedens vt illis integris potirentur, & militiæ etiam honoribus augerentur. Declarant hæc Acta Stephani Papæ, quæ germana cognita (vt dictum est) atque legitima, non tantum Orientalis Ecclesiæ complexa est, sed & Orientalis eadem Græcæ reddita in ipsorum martyrum natalitijs legere consueuit. Nos autem Latinis antiquioribus, ac proinde fidelioribus exemplaribus vsi sumus, quæ parum a Græcis difcrepare noscuntur. Hic igitur ex ijs tantummodo referemus, quæ (vt eadem declarant Acta) hoc anno sub dictis Consulibus Valerio Maximo & Acilio Glabrione facta leguntur: reliqua autem, quibus Stephani martyrium enarratur, quod sub sequentis anni Consulibus notata habeantur, suo loco ponemus. Sed modo ista.

Temporibus Valeriani & Gallieni Imperatorum multi Christianorum declinantes ipsorum sæuitiam, occultabantur: alij vero se prodentes, martyrij palmam consequabantur. Data enim fuerat lex, vt quicumque proderet Christianum occultum, omnes facultates eius acciperet, & honorem militiæ obtineret. Tunc beatus Stephanus Episcopus Urbis congregato vniuerso Clero, sic eos alloquutus est dicens: Fratres & commilitones mei, audistis præcepta diabolica sæua vulgari: Si quis Christianus a Gentili proditus fuerit, omnes ille facultates eius accipiat. Vos itaque fratres respuite facultates terrenas, vt cæleste regnum accipiatis: nolite timere Principes sæculi, sed orate Dominum Deum cæli, & Iesum Christum filium eius, qui potest nos eripere de manibus inimicorum & diaboli sæuitia, & suæ gratiæ sociare. Tunc presbyter Bonus respondens

^a Arbitrio Principis diuersis in locis Senatorum cogi, ius dici, causas agi, sententias ferri consueuisse, innumera sunt exempla.

* al. dirisime.

^b Lycaonia dicta insula inter duos pontes sic appellata quod ibi Louis quoque Lycaonis scplum esset.

* al. Martana.

ACTA STEPHANI PAPÆ.

^c Habet Metaphrasas, qua Latinus Latine donauit. De iisdem quoque martyribus Græci pariter agunt in Menologio.

STEPHANVS QVID AD CLERVM.

dens ait: Nos non tantum parati sumus facultates terrenas relinquere, sed etiam sanguinem propter nomen Domini nostri Iesu Christi fundere, ut sic eius mereamur adipisci gratiam. Cumque hæc loquuti fuissent: omnes clerici prostrauerunt se ad pedes beati Stephani, atque dixerunt, esse apud Christianos infantes adhuc Gentiles, & alios illis proximos nondum baptizatos: quos ad se perducere, atque baptizari petierunt. Iussit itaque beatus Stephanus, ut altera die in Crypta Nepotiana omnes congregarentur.

Facto sequenti die conuentu in eadem Crypta, inuenti sunt promiscui sexus viri & mulieres numero centum & octo: quos omnes idem Stephanus in nomine Domini nostri Iesu Christi baptizauit, & signo sacri mysterij consecrauit; obtulitque pro eis sacrificium, quo participati sunt omnes. Altera autem die ordinauit idem Stephanus res Ecclesie, committens eas tribus presbyteris, diaconis septem, ac clericis sexdecim; sedensque docebat omnes de regno Dei, & vita æterna: ad quem etiam veniebant Gentiles, ut audirent, & baptizarentur ab eo. Interea dum hæc agerentur, venit Nemesius Tribunus militum habens filiam unicam, quæ a cunabulis ipsis apertos habens oculos lumen penitus non videbat, & prostrauit se ad pedes Stephani Episcopi, dicens: Obsecro domine mi Papa baptiza me & filiam meam, ut & illa illuminetur, & nostras animas eruas de tenebris sempiternis: quia nunc usque semper in afflictionibus pro cæcitate filie mee fui. Cui beatus Stephanus dixit: Si credideris in toto corde tuo, omnia tibi credenti ministrabuntur. Nemesius dixit: ego vero ab hac die ex toto corde meo credo, quod Dominus noster Iesus Christus ipse est Deus, qui & aperuit oculos cæciniti: & ego non inuitus, aut hominum persuasione, sed eius uocatione ad tuam adueni sanctitatem.

His dictis statim iubet Stephanus eum duci ad Titulum Pastoris, ubi cum catechizasset eum, & filiam eius secundum consuetudinem Christianorum, & indixisset ieiunium usque ad vesperum: cum diei hora appropinquasset vespertina, in eodem Titulo fontem benedixit, & deponens Nemesium in aquam dixit. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizo te. Et ad filiam Nemesij conuersus: Credis, ait, in Deum Patrem omnipotentem? respondit: Credo. Et in Iesum Christum Dominum nostrum? respondit: Credo: Remissionem omnium peccatorum? respondit: Credo. Carnis resurrectionem? respondit: Credo, domine: dumque leuaretur de aqua, coepit clamare: Ecce video hominem, qui tetigit oculos meos, & lumen splendidum circa eum: Tunc baptizatam filiam, nominauit Lucillam, quam ipse eleuauit de fonte. Tunc etiam coeperunt multi ad vestigia beati Stephani Episcopi prosternere se, & flagitare cum lacrymis, ut baptizarentur ab eo. Baptizauit itaque eadem die qua Lucilla illuminata est, promiscui sexus numero sexagintaduos: & deinde multi, qui rem cognouissent, ex Gentilibus occurrere beato Stephano viri honesti petentes baptizari ab eo: Beatus vero Stephanus repletus gratia Spiritus sancti per Cryptas martyrum Missas atque Concilia celebrabat.

Tunc Valerianus, comperto quod Nemesius Tribunus cum omni domo sua Christo credidisset, & baptizatus esset, eiusque filia illuminata esset, cæcitate depulsa: vocauit ad se Glabrimonem & Maximum Consules, ac retulit omnia: in itoque consilio, decreuerunt, ut ubicumque inuentus esset Nemesius, sine audientia puniretur. Nemesius autem gratia Christi roboratus circumibat Cryptas, & concilia martyrum: & ubicumque reperisset Christianum egentem, de suis facultatibus ei ministrabat. Veniens autem quadam die sub noctis silentio, comperit in via Appia ad templum Martis a Valerium Maximum sacrificare dæmonijs. hæc sciens Nemesius, flexis genibus orauit dicens: Domine Deus creator cæli & terræ, dissipa consilia diaboli, & in nomine Domini nostri Iesu Christi, quem misisti in hunc mundum, contere Satanam, ut resiliant hi a laqueis eius, & relinquunt manufacta idola, & te Deum Creatorem Patrem omnipotentem & Iesum Christum filium tuum agnoscant. His dictis statim Maximus a dæmone corripitur, & magna voce clamans dixit: Nemesius Christianus me incendit: ecce eius oratio me affligit. Eadem hora egressi Gentiles tenuerunt Nemesium. Dumque teneretur, & contumelijs afficeretur, Maximus Consul suffocatus a dæmone expirauit.

Duxerunt illi Nemesium ad Valerianum in palatium Claudij: ad quem dixit Valerianus: Nemesi ubi est prudentia tua, quam semper nouimus consilio & actibus roboratam? Numquid nos nescimus, quid sit melius, quidve deterius? Tu tamen fac quod tibi melius est: Nos te hortamur, ut cognita veritate, non deseras deos, quos ab incunabulis coluisti.

NEMESIUS AD
STEPHANVM.

VETVS BAPTIZANDI RITVS.

ITATA
ATAIANADe templo
Martis extra
mura Via Appia
dicitur esse
superius.
MAXIMI CONSULIS
INTERITVS MISERAN
DVS.Erant ades
Claudij vna cum
templo in Calio
monte, quas ab
Agrippina coepit
Vespasianus
absoluit.
Succ. in Vespas.

coluisti. Nemesius dixit cum lacrymis: Ego quidem infelix atque peccator semper deserui veritatem, & effudi sanguinem innocentem: misericordiam Christi filij Dei adeptus, cognoui iam Creatorem meum (licet sera poenitudine) Dominum cæli, & terræ, & Iesum Christum filium eius, cuius baptismo sum redemptus, qui aperuit oculos filie mee, quod nullus medicorum potuit facere vnquam: qui etiam oculos nostrorum cordium illuminauit, ut resipiscerent a superstitione idololatriæ ad verum lumen Christi vnitate conuerteremur. Hunc timeo, hunc adoro, ipsi cultum meæ seruitutis offero, eiusque auxilium semper requiro, omniaque idola manufacta abijcio, quæ dæmonia esse cognoui, hominesque decipere, perdere, & in mortem æternam damnare. Valerianus dixit: cognoui carmina tua per quæ homicidium perpetrasti in Consulem Maximum, ut magicis artibus eum interficeres, & Christianos ritus aduersus salutem nostram & Rempublicam nitaris exercere. His dictis iratus iussit eum priuatæ custodiæ mancipari. Fecit & presentari Sempronium Creditarium & eius, requirens ab eo facultates Nemesij: filiam eius Lucillam cuidam sacrilegæ femine Maximæ nomine fecit deputari custodiæ.

Alia die iussit Sempronium tradi Olympio & discuti sub poenarum examinatione. ad quem ille: Cognouisti quare nobis es presentatus? Illo tacente, subiungit Olympius: Audi me Semproni, & fac quod iubent Principes, alias varijs poenis interibis: Offer nobis facultates ex integro Nemesij, & sacrificia dijs, & viue feliciter. Sempronius dixit: Si facultates quæris Nemesij domini mei, cuncta pro Christo tradidi: eius enim fuerunt, & erunt. Si sacrificium me offerre compellis: faciam illud vnum cum domino meo Nemesio, Christo offerens sacrificium laudis. Tunc iratus Olympius dixit: Extendite eum in catasta, & mactate fustibus. Afferte ante eum tripodem, & deum Martem, ut sacrificet. Allatum est simulacrum æreum Martis vna cum tripode: quod cum vidisset Sempronius, dixit: Conterat te Dominus Iesus Christus filius Dei viui: sensimque liquefactum simulacrum defluxit. Stupefactus Olympius iussit eum in custodiam domus suæ perducere, dicens, hac nocte vniuersa tormenta in te experiar.

Veniensque Olympius ad Exuperiam uxorem suam, dixit ei de simulacro Martis in Christi nomine resoluto. cui illa ait: Si tanta est virtus Christi, quam tu enarras: melius est nobis relinquere deos, qui nec se, nec nos possunt adiuuare, & illum quærere, qui illuminauit Nemesij Tribuni filiam. Tunc Olympius dixit Tertullino domestico suo, ut Sempronium in honore habeat, & thesauros ab eodem requirat. Sed eadem nocte ipse cum uxore sua Exuperia & filio suo ad Sempronium venit, omnesque prosternentes se ad pedes eius, dixerunt: Cognouimus virtutem Christi: petimus a te baptismum. Sempronius dixit Olympio. Si poenitentiam egeris vna cum uxore tua & filio tuo, omnia vobis ministrabuntur. Olympius dixit: modo cognosces, quia ex toto corde credo in Dominum, quem tu prædicas: & statim aperuit cubiculum suum, ubi habebat Larariū, & in eo simulacra aurea, & argentea, & lapidea, dixitque Sempronio: Ecce in tua sunt potestate: faciam quod iubes. Sempronius ad eum: hæc omnia idola manu tua confringe: aurea & argentea igne conflagra, & in necessitates pauperum eroga: & tunc sciam, quia ex toto corde credis. Cum hoc faceret Olympius, audita est vox dicentis: Requiescet in te Spiritus meus. Hæc audiens Olympius cum uxore, coeperunt nimium roborari, ac magis Spiritus calore feruere, & ad baptismi mysteria quantocius properare.

Nunciauit hæc omnia Sempronius Nemesio, qui relaxatus festinans perrexit ad sanctum Stephanum, & omnia per ordinem pandit. Beatus Stephanus hæc audiens, gratias retulit Deo omnipotenti ac Iesu Christo filio eius, perrexitque noctu ad domum Olympij: cum peruenisset, procidit ad vestigia & beati Stephani Olympius cum uxore, & filio, flagitansque baptismi sacramentum, ostendit confracta idola vniuersa. Hoc videns beatus Stephanus Episcopus dixit: Gratias tibi agimus Domine Iesu Christe, qui dignatus es seruis tuis misericordiam condonare, ut eos erueres a dæmonum erroribus, & congregares velut triticum in horreo tuo, Tunc catechizauit eos Ecclesiastica traditione, & baptizauit quotquot crediderunt in domo Olympij vna cum ipso Olympio, & uxore Exuperia, & filio, quem Theodulum nominauit: obtulitque sacrificium pro eorum redemptione.

Factum est autem post diem tertium, ut audirent hæc omnia Valerianus & Gallienus, & nimio furore succensi dixerunt: Ablata est deorum cultura a superstitione Christianorum:

† Creditarium
vocat cui bonorum
omniū credita
cura esset.† Causam militum,
& eius familia per
Tribunū militia in
re mādāt Vale-
rianus cognosci:
& milita autē
ducibus cognos-
ci solitas causas
militum dicimus
inferius.† Erat insignis
ratio militare sup-
plicium, de quo
in Notationibus
in Martyrologio
actum est
pluribus.† Huic præcipue
iubebantur
militēs sacrificare.† Qui uxorem
& filium habebat
Romæ Olympius
Tribunus militum,
Pretorianorum
se Tribunus arguitur.† Vides sapiens
repetitam vere-
ram consuetudi-
nem procidendi
ad pedes summī
Pontificis.

fianorum moxq. Nemesium ac Lucillam absque aliqua audientia ductos Via Appia ad templum Martis, ipsam Lucillam fecit ante patris oculos iugulari: quam pater ad caelestem gloriam martyrio coronatam praecuntem videns, magno gaudio affectus est: ipse vero Nemesius capite truncatur inter Viam Latinam & Appiam, octauo Kalendas Septembris: cuius corpus collectum beatus Stephanus sepeliuit iuxta locum, vbi decollatus est Via Latina non longe ab Vrbe.

Alia vero die Valerianus iussit sibi Sempronium, Olympium, Exuperiam & Theodulum filium in Tellude † ad publicam audientiam voce Praeconis adduci. Quibus Valerianus: Cur non consulitis vobis ipsis, & adoratis deos, quos scimus gubernare Rempublicam nostramq. salutem? Sempronius respondit: Nos gubernat Christus, qui nos ad hanc perduxit gloriam. Gallienus dixit Olympio: Adhuc differo poenarum inferre supplicia, quod tu semper deos adorasti, & alios ad hoc ipsum compellebas. Ad haec Olympius: Feci, fateor, & me poenitet, & incessanter lacrymas fundo. Tunc ad Valerianum Gallienus conuersus ait: Si isti mox extincti non fuerint, omnis Vrbs ad sectam ipsorum concurret. Decreta itaque in eos sententia, vt igne comburerentur, ad statuum Solis iuxta Amphitheatrum ducti sunt, ibiq. fixis stipitibus, congestis sarmentis, nauium stappa, igne appposito, cremari iussi, cum illi flammis vallati dicerent: Gloria tibi Christe, qui nos dignatus es cum sanctis martyribus congregare. Quorum corpora a Clericis noctu sublata, cum hymnis ex more a Stephano Episcopo sepulta sunt pridie Kalendas Nouembris] haec ibi de ijs quae sub dictis Consulibus gesta sunt.

Cetera vero quae sequuntur, quoniam sequenti anno contigere: ordine temporum, suo loco dicturi sumus. Atque haecenus de rebus gestis Stephani Papae hoc anno & de martyribus eodem tempore Romae passis, quo coepta est persecutio in Christianos.

IESV CHRISTI STEPHANI PAPAE VALER. ET GALLIEN. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
260. 4. 6.

CHRISTI anno ducentesimo sexagesimo apponitur Fastis Valeriani quartus & Gallieni tertius Consulatus, licet apud Cassiodorum mendose tertius vtriusque Imperatoris positus habeatur. Est nummi vetus inscriptio, qua cum Gallieni tertio Consulatu Tribunitia potestas sextum ponitur iterata, plane significatur tertium Consulatum Gallieni in annum sextum eius Imperij contigisse. Est autem ipsa inscriptio D huiusmodi ^a.

IMP. GALLIENVS P. F. AVG. P. M. TR. P. VI. COS. III. P. P.] quae optime consentit cum inscriptione ante superiorem annum posita, vbi secundus eius Consulatus quartam iunctam habet Tribunitiam potestatem, & cum ea quae quarto Consulatu eius, qui contigit post sequentem annum, octauam adiungit Tribunitiam potestatem.

Hoc ipso anno quarto nonas Augusti, Stephanus Papa martyrio coronatur, cum sedisset annos tres, menses tres, & dies viginti duos. Cum autem sciamus de annis Stephani, quibus sedit, diuersas esse sententias: tamen tum ex Consulibus in libro de Romanis Pontificibus positis, tum ex Actis ipsius martyrij emendatioribus, quae iisdem Consulibus consignantur, repetito sedis eius exordio, dicto temporis spatio eum sedisse oportuit. Peruenisse quidem vsque ad Consulatum Valeriani quartum, & Gallieni tertium, alias, secundum, tam citatus liber de Romanis Pontificibus, quam dicta martyrij Acta manifeste testantur, licet perperam in iisdem Actis positus habeatur Valeriani tertius annus & Gallieni secundus. Ceterum in codicem mendum irrepsisse, ex eo aperte conuincitur: quod cum ipsum passum esse anno sequenti a Consulatu Maximi & Glabronis (quo recensiti superius in iisdem Actis martyres passi leguntur, quibus & dies ipsorum martyrij notatus habetur) certo certius cognoscatur: ipsum cum locijs hoc anno dicta die martyrii subijisse necesse est affirmare. Quo modo autem ingrauescente Romae aduersus Christianos persecutione, Valerianus & Gallienus omne studium adhibuerint, vt Stephanum Papam e medio tollerent, Acta martyrij eius his verbis significant:

Post multos dies Valerianus & Gallienus, vt Stephanus ac Romanae Ecclesiae clerici inquirerentur, poenisq. afficerentur: proposito edicto iusserunt. Tunc accidit, vt duodecim

A duodecim ex clero Romano teneretur, nepe Bonus, Faustus, Maurus, Primitius, Calumniosus, Ioanes, Exuperantius, Cyrillus, Theodorus, Basilius, Castulus & Honoratus, qui absque audientia, statim capitibus truncari iubentur: decollatiq. sunt Via Latina iuxta Formam aqueductus: quorum corpora collegit Tertullinus, & posuit iuxta corpora Iouini & Basilei Via Latina Kalendis Augusti. Hoc audiens Stephanus vocat ad se Tertullinum, ac de regno Dei & vita aeterna cum erudiens, baptizauit, & in albis positum presbytero consignauit: cui inter cetera sancta monita, praecipue illi mandauit, vt sancta martyrum corpora requireret: qui post biduum a baptismo suo ductus est ad Valerianum, iussusq. est, vt Olympij facultates proderet. Cui Tertullinus: si facultates Domini mei cupis, aeternam vitam consequi poteris, quas ille pro Christo moriens in aeterna vita suscepit: Cui Valerianus: Ergo (inquit) facultates domini tui vitam praestant? Respondit Tertullinus: Regnum perenne est Christi Domini nostri, qui habet potestatem mortis & vitae. Valerianus ad suos conuersus ait: Videtur hic effectus insanus, iussitq. illum fustibus caedi, & latera eius facibus inflammari. Post haec traditus Saprício Iudici: qui tribunal sibi parari fecit in loco qui dicitur Mamertini, inde post multa ac varia tormenta ductus est, & Via Latina secundo ab Vrbe lapide, decollatus Kalendis Augusti. Eius reliquias beatus Stephanus Papa collegit, ac in Crypta arenaria sepeliuit.

Sequenti die Valerianus misit milites, qui tenerent beatum Stephanum & eos qui cum eo erant clericos: ductiq. sunt ad Valerianum: qui Stephanum tantum ad se perducere iussit, ac dixit: Tu es qui Rempublicam conaris euertere, & suasionibus tuis populum a deorum cultu recedere suades? Ad quem Stephanus: Ego quidem Rempublicam non euerto: sed populum moneo, atque hortor, vt relictis demonijs quae in idolis co-

li solent, Deum verum agnoscant, & quem misit Iesum Christum. Tunc iussit Valerianus eum duci ad templum Martis, ibiq. sententiam ex tabella recitari. Tunc beatus Stephanus ductus extra Urbem Via Appia, cum peruenisset ad Martis templum, eleuatis in caelum oculis dixit: Domine Deus pater, qui destruxisti turrim confusionis in Babylone: destrue locum hunc, in quo diabolus superstitione decipit populos. Tunc facto tonitruo vna cum fulgure, & coruscatione, percussioq. templo, ex parte corruit: cum milites fugientes reliquerunt Stephanum solum: qui vna cum suis perrexit ad proximum Coemeterium Lucillae*, vbi multis exhortatus est suos ad tolerantiam martyrij.

Post haec obtulit sacrificium Deo omnipotenti. Audiens haec omnia Valerianus misit ad eum capiendum milites: inueneruntq. eum sacrificium Deo offerentem: Qui intrepidus & constans perficiens coepta mysteria, in eodem loco ante altare in sua decollatus est sede, quarto nonas Augusti. Factus est ibi planctus maximus Christianorum, quod tanto pastore essent orbat. Sepelierunt corpus eius cum ipsa sede sanguine eius aspersa in eadem Crypta, in loco qui dicitur, Coemeterium Callisti.

Alia autem die milites inuenerunt Tarsicum † acoluthum Christi corporis sacramenta portantem: discutientibus quid gereret: ille indignum iudicans porcis prodegeratitas, nequaquam voluit detegere sacrosancta mysteria: qui eum tam diu fustibus & lapidibus mactauerunt, quousque spiritum exhalaret: reuolutoq. eius corpore, nihil valuerunt de sacris mysterijs reperire. Eadem die collegerunt corpus S. Tarsicij, & sepelierunt eum in Coemeterio Callisti Via Appia: coadunataq. Ecclesia Christianorum, ordinauerunt in locum beati Stephani Sixtum natione Graecum patria Atheniensem, Episcopum, nono Kalendas Septembris, Valeriano* quartum & Gallieno secundum Consulibus: apud nos autem regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.] hucusque Stephani passionis Acta ex manuscriptis (vt diximus) exemplaribus restituta.

De eodem S. Stephano haec praeterea leguntur in libro citari solito nomine Damasi de Romanis Pontificibus: Hic constituit sacerdotes & leuitas vestibus sacris in vsu quotidiano non uti, & nisi in Ecclesia tantum. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos quinque & Episcopos per diuersa loca: tres] Ex ijs vnus fuit Melanius^b Episcopus Rhotomagensis sanctitate celebris. Rursum ibidem de Stephano: Sepultus est in Coemeterio Callisti, Via Appia, quarto nonas Augusti & cessauit Episcopatus eius dies vigintiduos] quando, vt dictum est, Sixtus successit vigesima quarta die mensis Augusti.

* al. Lucine.

DE TARSICIO.

† Non Acolu-

this tantum sed

Et laicis olim

persecutione vr

gere concessum

esse acceptam

in Ecclesia Eu-

charistiam do-

mam ferre, to-

mo primo pluri-

bus dictum est.

* Valeriano ter-

tium, & Gallieno

secundum.

b Martyrolog.

Rom. die 28. O-

ctobr.

Iisdē quoque Consulibus ante Stephanum Papampassæ Romæ sunt nobiles virgines duæ, ambæ sorores, Ruffina atque Secunda, desponsatæ viris Armentario ac Verino Christianis: sed cum hi persecutionis metu recessissent a fide, eadem ambæ a sponsalibus quoque pactis resilierunt: quæ ab illis Christianitatis accusatæ sunt apud Arcefilaū Comitem Assessorum: ab eoq. delata est causa ad Iunium Donatum Urbis Præfectum. Extant harum gloriosæ confessionis atque consummati martyrij Acta, & quidem fidelia, quorum meminimus in Notationibus nostris. Quod spectat ad Iunium Donatum Præfectum Urbis: Videas iisdem Actis consentientem esse antiquitus scriptam feriem Præfectorum Urbis, a Cuspiniano editam, in qua hæc notata habentur: Valeriano quartum & Gallieno tertium Consulibus, Iunius Donatus Præfectus Urbis fuit.]

PRÆFECTI
PLVRES IN VR
BE CONTRA
CHRISTIANOS

Quod si interdū Acta martyrum alios nominent Urbis Præfectos diuerfos ab illis qui ibi scripti sunt: ea ratione id accidisse putamus, quod qui sub alijs magistratibus, nempe sub ijs qui Vicariā gererent Præfecturā, vel a Iudicibus Assessoribus, vel alijs (vt si miles erat, a Tribuno militū) vel cui quæstio demandata esset, paterentur: iisdem omnem quod Romæ iudicarentur, ab Urbis Præfecto tradi quæstionibus, atque damnari dicerentur. Certe quidem non sub vno Urbis Præfecto, sed a pluribus, Præfectis itidem nominatis damnari Romæ martyres, Cyprianus a certa relatione nunciorum suorum scripsit ad Successum epistolam, qua ait: Huic persecutioni quotidie insistent Præfecti in Vrbe.]

Cypr. epist. 22

DIONYSIVS
ALEX. EPISC.
CONSVLIT
SIXTVM PA-
PAM.

Creata Sixto Rom. Pontifice, Dionysius Alexādrinus, qui (vt diximus) illorū sententiæ suffragabatur, qui dicerent ab hæretico baptizatos iterū baptizandos, quod a Stephano reprehensus esset, erroris poenitēs, nouo emergente casu, nihil temere ausus est sua sponte discernere, sed quid agendū esset in re dubia, sedem Apostolicā, ex more, statuit consulendā, scriptis ad eundem Sixtū litteris. Recitat ex ijs fragmentū Eusebius b sic dicens: Quincta item illius de Baptismate epistola ad Sixtum Episcopum Romanum scripta est: in qua cum multa dixerit contra hæreticos, tale quoddam facinus suo tempore gestum exponit. Re vera frater, quoniam eiusmodi quædam causa ad me delata est: in qua veritus ne per errorem labar, consilium quæro, tuamq. vehementer exposco sententiam.

Euseb. lib. 7.
cap. 8.

Frater quidā ex nostro conuentu, communionēq. fidelis iudicatus, ætate admodū prouectus, & priusquam ego iam creatus eram Episcopus, & vt arbitror ante quā beatus Heraclas in Episcopatus gradu collocatus fuerat, conuentus communionisq. particeps factus: cum forte baptismō eorum qui nuper apud nos baptizarentur, adesset: & rogata, responsaq. audiret: venit ad me lugens, & grauiter suam vicem deplorans, se ad pedes meos abiicit, & ex animo confitetur, & sancte deierat baptismā quo erat apud hæreticos tinctus, non huius generis esse: illud namque plenum esse impietatis, plenumq. blasphemiar, neque vllam omnino cum isto nostro habere similitudinem: affirmatq. animam suam propterea acerbis dolorum stimulis compunctam, & quoniam nefario ac profano cum verborum, tum factorum scelere pollutus erat, nec libere suos oculos ad Deum posset eleuare: & propterea obtestatus est, vt hac purissima lauacri purgatione, vera susceptione in Ecclesiam, & diuina in eo lauacro oblata gratia potiretur.

OPORTET

ab his qui
baptizantur
audire
quod dicitur
in scripturis
et in
sermone
sanctorum
patrum
et in
consuetudine
ecclesie
catholicæ
et in
sententia
sanctorum
magistrorum
et in
sententia
sanctorum
magistrorum
et in
sententia
sanctorum
magistrorum

Quod plane ego non audebā præstare: sed diuturnam illam communionē qua fuerat cū fidelibus sociatus, satis habere virium ad eius animum purgandum, affirmabam. Nā qui gratiarum actiones audiuisset, qui Amen vna pronunciaisset, qui asstitisset mensæ, qui manus ad sanctum illud alimentum capeffendum porrexisset, qui illud recepisset, qui tam longo tempore fuisset corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps: eius baptismā non audebam de integro renouare; sed bono animo esse iubebam, & solida ac constanti fide, conscientiaq. pura, sinceraq. ad sanctorum mysteriorum perceptionem accedere. Iste tamen lamentis & mœrore se conficere non destitit: ad mensam accedere præ metu exhorruit; & vix oratus, precibus interesse sustinuit.] hucusque ex epistola Dionysij ad Sixtum, qua consuluit quid de eo agendum foret.

Cap. 8.

Quid Sixtus responderit, non apparet: Sed ex præposita rogatione facile potest intelligi: nimirum quod cum hic baptizatus sit ab hæreticis longe diuersa forma ac soleret in Ecclesia catholica baptismum confici: nullum plane ac prorsus irritum esse eiusmodi collatum baptismum: certum est Sixtum Episcopum respondisse: Et si quem constaret vere

A vere atque legitime baptizatum esse illum in Ecclesia catholica debere recipi.

Videas plane ex ijs Dionysium (quod dictum est) quod eandem cum Cypriano & alijs sententiam propugnasset: tamen ab ea cum recessisset, ne baptizando illum, qui iure baptizandus erat, videri posset priori sententiæ inhærescere: magna cautela adhibita, in casu licet admodum perspicuo, nihil pro arbitrio agere, sed Sixtum Papam consulere voluisse: vt ex his possit intelligi tum Dionysium, tum ceteros in Stephani sententiam pedibus iuisse. Nam si hætenus priori aduersariæ opinioni studiuisset: nihil est cur sedem Apostolicam in re præsertim adeo perspicua statueret consulendam.

Rursum de Dionysio ibi subdit Eusebius: Extat præterea alia huius de baptismo epistola, ipsiusq. Ecclesiæ personæ cui præfuit, Sixto & Ecclesiæ Romanæ dicata, in qua multis argumentis & prolixo sermone de quæstione proposita disputat. Alia porro eius epistola est post has conscripta ad Dionysium Romanum, quæ De Luciano inscribitur] hucusque Eusebius: qui & superius meminit eiusdem ad Sixtū epistolæ scriptæ de baptismo, cum iam Pontifex creatus esset: qua (inquit) tum Stephani, tum reliquorum simul Episcoporum sententiam ac iudicium explanat, in qua meminit epistolarum, quæ ea de re ad Dionysium & Philemonem Romanæ Ecclesiæ presbyteros tempore Stephani datæ sunt. Porro ex epistola ad Philemonem hæc idem Eusebius recitat a:

Euseb. lib. 7.
cap. 6.

Idem Dionysius in tertia epistola de Baptismo quam scribit ad Philemonē presbyterum Romanum, ista tradit: Equidem tametsi hæreticorum libros & traditiones perlegebam, & meum ipsius animum ad tempus scelestissimis eorum opinionibus quodammodo inquinare videbar: hoc tamen ab illis capiebam commodi, vt non modo eos interiori animi mei cogitatione condemnarem, ac refellerem: sed multo vehementius in posterum detestarer. Ac cum quidam ex numero presbyterorum me vetaret, deterreretq. a legendo, ne turpi prauitatis & peruersæ eorum doctrinæ cæno contaminarer (meam enim mentem errorum labe pollui asseruit) cumq. vera meo quidē iudicio diceret: visio quædam cælitus ad me dimissa me confirmauit, & vox ad aures allapsa, manifesto præcepit in hunc modū: Omnes libros quos sumis in manus, euolue sedulo: nam satis habes virium & firmitatis ad quæque tum conuincenda, tum exploranda: atque hæc causa erat, cur ab initio ad fidem Christi vocatus fueris. Visionem utpote rite consentientē voci Apostolicæ, sic ad potentiores dicenti: Sitis diligentes animaduersores, & veluti trapezitæ, qui argentum probant: lubens equidem approbau] hæc de epistola Dionysij ad Philemonem tempore (vt dictum est) Stephani Papæ scripta.

DE LEGENDIS
HÆRETICORUM
RVM LIBRIS:

Verum quod spectat ad sententiam illam de trapezitis argentum probantibus, non sic dicit Apostolicam vocē, quasi ab aliquo Apostolorum primū dictam, sed potius ex verbis Domini recitatā: a Domino enim id dictum fuisse Origenes b in primis testatur, cum agit de Gazophylacio, dicens: Gazophylacium, locus cum sit numismatū, quæ offeruntur ad honorem Dei, & ad dispensationē requiei pauperum: quid aliud sunt numismata, quā diuini sermones imaginem magni Regis impressam habentes? qui considerantur a mensarijs probatis, gnaris diuidendi probata ab improbatis, quæ mentiuntur se esse probata, & seruantibus illud Iesu mandatum: Estote boni trapezitæ: & Pauli c doctrinam dicentis: Omnia probantes, quod bonum est tenete.]

Orig. in Ioan.
tomo 19.

Sed ad Dionysium de quæstione proposita reuertamur: constat ipsum penitus secutū esse eam, vt par erat, ex rescripto, puto, Sixti Papæ sententiā, vt qui ab hæreticis non eadē forma, qua soleret Ecclesia, baptizatus esset: rediens ad Ecclesiam catholicam secundum legitimum Ecclesiæ ritum baptizari deberet, quod nullum prorsus ab illis fuisset collatum diuersa forma baptismum. Quamobrem cum alios complures hæreticos, tum Cataphrygas, Pepuzenos cognominatos, quod viderentur secundū formā ab Ecclesia præstitā baptizare, ad Ecclesiā redeuntes non esse rebaptizandos affirmabat. Sed quod ad Pepuzenos spectat, ab eo sancti Patres discreparunt: quippe qui licet scirent Patrē, & Filiū, & Spiritum sanctū ab illis in collatione baptismatis nominari; tamē quod per Spiritū sanctū illi Montanum intelligerēt: nullū plane esse collatū a Pepuzenis baptismū, in sacrosancta Nicæna d Synodo definierunt, nempe cū Paulianistas, tū Cataphrygas ad Ecclesiā confu-

QVORVM HÆ-
RETICORVM
RATVM ESSET
BAPTISMA.

d Nicæn. cōcil.
cap. 29.

e Concil. Laod.
dic. cap. 8.

f Basil. epist. ca-
non. ad Amphil.
cap. 1.

gientes esse rebaptizandos, quod etiam in Synodo e Laodicensi reperitur, fuisse decretū. Sed & S. Basilius f in Epistola Canonica ad Amphilochem, de eadem re Dionysium erroris arguit, dicens: Pepuzenorum autem baptismus nullam habere rationem videtur: & miratus sum quo modo hoc Dionysium, qui fuit canonicus, præterierit.] & inferius:

Pepuzeni ergo sunt aperte hæretici: in Sanctum enim Spiritum blasphemarunt, Montano & Priscilla Paracleti appellationem nefarie & imprudenter attribuentes] & paulo post: Quare etiam si hoc magnum Dionysium præterijt: nobis tamen non est erroris imitatio] hæc Basilius. At satis de his quæ antiquitus de hæreticorum baptisinate Ecclesia docuit. Quæ autem idem Dionysius ad Sixtum Papam de ortu hæresis Sabellianæ scribit, dicemus in fine huius anni. Primum enim de semel coepta Christianorum persecutione agere instituimus. Sed & quæ hoc anno, cum a Valeriano aduersus Christianos in prouincias datum fuit edictum, passus est tum ipse Dionysius, tum alij plures ex Christianis Alexandrinis: ex eius epistola quam scripsit tunc ad Germanum, ab Eusebio recitata, iam enarremus: At prius de Imperatoris edictis dicendum.

Illud hoc anno a Valeriano primum in orbis Romani prouincijs constat fuisse promulgatum edictum^a, vt Christiani compellerentur suam religionem deserere, ne item conuentus agerent, vel cœmeteria adirent, vt apud Pontium Proconsularia Acta declarant, in quibus hæc leguntur: Proconsul dixit: Iustum est (de Christianis scilicet) vt nulla conciliabula faciant, neque cœmeteria ingrediantur: quod qui facere comprehensus fuerit, capite plectatur] Meminit & Dionysius^b eiusmodi Valeriani decreti in citata nuper epistola. Quod enim (vt ex Actis martyrum qui Romæ sunt passi superius recitatis apparet) ex conuentibus Christianorum qui edebantur in cœmeterijs, magna fieret ex Gentilibus accessio ad Christianam religionem, quorum occasione Romæ (vt dictum est) persecutio coepta est: permotus videtur fuisse Valerianus, vt primum omnium suo edicto conuentus fieri, & cœmeteria adiri prohiberet.

Verum non tantum eiusmodi satis illi fuit promulgasse edictum: sed & ab eo litteræ priuatæ dabantur ad Præsides, quibus Christianos ad Christum negandum, vt compellerent, & vt renuentibus Præfulibus exilium decernerent, iuebantur: vt sic illis longius amandatis, nulla reliquis Christianis conuētus agendi daretur facultas: quod de Cypriano factum esse atque Dionysio Episcopo Alexandrino, proxime dicturi sumus. Sed prius de Dionysio, de quo alia occasione opportuna semel est oratio instituta, dicendum. Administabat hoc tēpore Augustalē Præfecturā Aegypti Aemilianus, cuius prolixa mētio habetur apud Trebelliū^c Pollionē: hic ille qui aduersus Gallienū in Aegypto postea acclamatus est Imperator, de quo suo loco dicturi sumus. Quæ igitur Dionysius ab eodē Aemiliano sit passus: ipsemet in dicta ad Germanum epistola narrat. Sed hæc primū Eusebius.

De persecutione autem quæ vehementissime, regnante Valeriano, exardescēbat: quas & afflictiones & incommoda idem Dionysius cum alijs propter verum cultum Dei vniuersarum rerum opificis subierit: verba eius quibus in Germanum suæ atatis Episcopum, qui illius famam maledictis lædere tentasset, inuehitur: satis perspicue declarant, quæ ita se habent: Videbor equidem nonnullis fortasse, dum admirabilem Dei prouidentiam erga nos ostentatam cogor necessario explicare: in magnam amentiam, inscitiamq. esse prolapsus. Verum quoniam secretum Regis occultare (inquit scriptura^d) præclarum, & Dei opera prædicare cum primis eximium est: ego cum Germano manus conferere aggrediar. Veni ad Aemilianum non quidem solus, sed me comitati sunt presbyter meus Maximus, & diaconi Faustus, Eusebius & Chæremone, & quidam e fratribus, qui Roma ad nos venerant, nobiscum vna profectus est.

Aemilianus autem non dixit mihi conceptis verbis: Ne conuentus agas: hoc enim illi fuisset fere superuacaneum, & in eo quod ille moliebatur, postremas sane tulisset: præfertim cum ad id quod caput est nostræ religionis, omnem suam curam & cogitationem conuertisset. Nam non de hoc, nimirum ne conuētus agerem, ab eo sermo erat institutus: sed de eo, ne me ipsum deinceps Christianum esse profiterer. Atque ab hoc quidem me desistere mandauit, ratus id quidem, si ego fidem commutarem, alios eandem mecum sententiam sequuturos. Non absurde quidem, neque circuitione vlla vsus respondi^e: Deo obtemperandum magis quàm hominibus. Quin palam etiam contestatus sum, me illum qui solus Deus est, & nullum alium venerari: neque sententiam velle mutare: neque aliquando desistere esse Christianum. Deinceps iussit vt in pagum nomine, Cephro prope locum quendam desertum situm, recta abscederemus. Verum verba quæ ab vtriusque vltro citroq. habita sunt, vti fuerunt a quibusdā in commentarios relata, accipitote. &c.] Ex ijs quæ Dionysius de singulis verbis exceptis a notario tradit: de ceteris quoque sanctorum martyrum rebus gestis fidem astruere possumus; cum in illis interrogat-

A terrogationes singulas, ac responiones verbis singulis expressis legimus. At quænam fuerint ea, quæ relata dicit in commentarios, sic prosequitur.

Dionysio & Fausto & Maximo & Marcello & Chæremone in Concilium introductis, Aemilianus qui Præfecturam gerebat, sic loquutus est: Vobiscum iam coram absque scripto lubet differere de Imperatorum dominorum nostrorum humanitate atque clementia, quam erga vos declarant: Nam salutis vestræ ac vitæ potestatem vobis fecerunt: modo ad id quod est secundum naturam, velitis vosmetipsos conuertere, et deos qui illorum regnum seruant incolere, sancte adorare: eorum autem penitus obliuisci deorum, qui naturæ repugnare videantur. Quid igitur ad ista responderitis? neque enim vos ingratos fore arbitror, cum tanta benignitas ab illis sit vobis ostentata: quandoquidem ad res meliores vos amice & beneuole cohortantur. Dionysius respondit: Non omnes colunt omnes deos, sed singuli singulos pro arbitratu. Nos proinde vnum Deum rerum omnium fabricatorem, qui Valeriano & Gallieno Cæsaribus Augustis, viris sanctissimis Imperium largitus est, & colimus & veneramus: Huic etiam sine intermissione pro eorum regno, vt stabile & firmū maneat, preces adhibemus] hæc ipse.

At ne mireris, cū audis Dionysium sacrilegos Imperatores, dicere, viros sanctissimos: non enim eo sensu, quo nunc vsurpatur, vox illa dici consuevit. Vtitur Dionysius solitis tribui tunc temporis Imperatoribus titulis: quod constat tum ex plerisque ethnicorum scriptorum locis, tum ex inscriptione Veronensi vbi inter alia hæc^a de eodem Gallieno: *IVBENTE SANCTISSIMO GALLIENO AVG.*] Porro sic ex consuetis titulis Dionysius dicit Imperatores illos, Sanctissimos, quo & Paulus Apostolus scelestissimum hominem Felicem alloquens^b, ait: Optime Felix] Cum alioqui ex proprietate quoque vocis, Imperatores licet nefandissimos, tamen sanctissimos appellare potuisset; nam Cicero^c ait: Quare suo iure noster ille Ennius Sanctos appellat Poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur.] Si igitur quod a Deo datum creditur, sanctum dicitur: cum constet ex Christianæ legis præscripto, Principes etiam malos a Deo dari, secundum illud^d: Dabo vobis Regem in furore meo] &: Qui regnare facit hominem hypocritam^e] hac quidem ratione vtique potuit illos nominasse sanctissimos: Quod si impij sic dicti sunt: quomodo non etiam hac saltem ex parte, quique Episcopi, quantumlibet moribus deprauati, Sanctissimi iure dicendi? Sed Acta ipsa iam prosequamur.

Tunc Præfectus Aemilianus: Quis vos (inquit) prohibet, quo minus hunc, si Deus sit, cum alijs dijs qui sunt secundum naturam, cultu & reuerentia obseruetis? Vobis enim præceptum est, vt deos adoretis, quos omnes norunt. Ad quæ Dionysius: Nos (inquit) nullum præter vnum Deum, honore & obseruantia prosequimur. Aemilianus Præfectus iterum: Video (inquit) vos non modo ingratos esse, sed singularis Augustorum mansuetudinis prope immemores: Quapropter in hac ciuitate non liberum erit vobis versari: sed eritis in partes Libyæ relegati, in locum videlicet qui, Cephro nūcupatur, quæ ex Augustorū nostrorū iussu vobis assignaui. Neque vsquam omnino vel vobis, vel alijs quibusque potestas erit aut celebrandi conuentus, aut in ea quæ cœmeteria appellantur ingrediendi. Quod si quis vestrū in eum locum, ad quem vos ire præceperim, minime proficiatur, aut in aliquo reperiatur conuētus: suo ipsius capiti creabit periculū: Non deerit namque accurata ad vos obseruandos industria. Abite igitur quo iussi estis.

Sic Aemilianus me etiam morbo laborantem abire compulsi: & ne ad vnum quidem diem meam profectionem differre voluit. Quodnam ergo mihi superat ocium, vel ad conuentus agendos, vel secus? deinde addit: Attamen nos iuuante Deo, non a conuentu palam inter nos celebrando abstinuimus: quin ipse quidem quosdam in ciuitate fratres, perinde ac si simul cum illis versatus fuisset, ad conuentus perstudiose agendos impulsi: Et quamuis ab illis corpore abessem (vt inquit Apostolus^f) spiritu tamen semper aderam. Ad Cephron autem non exiguus coetus nobiscum vna migravit, tum fratrum qui ab vrbe nos sequebantur, tum aliorum qui ex reliqua Aegypto conuenerant: Atque ibi Deus quasi ianuam ad Verbum suum prædicandum, nobis patefecit. Ac primum, quamquam persecutione eramus diuexati, & lapidibus obruti: postea tamen non parua gentium multitudo, idolis relictis, ad Deum colendum se conuertebat: Nam tunc primum Verbum Dei, quod numquam antea accepissent, per nos inter eos disseminatum fuit: Et Deus perinde atque huius rei causa so-

^a Pontius in Actis pass. S. Cypriani.
EDICTO VALERIANI QUÆ PROHIBITA CHRISTIANIS.
^b Apud Euseb. lib. 7. cap. 10.

SCRIPTÆ LIT-
TERÆ DE PER-
SECUTIONE
FIDELIUM.

^c Trebel. Pol. de 30. Tyrann. cap. 20.

DIONYSII
EPISC. ALEX.
CONFESSIO.

^d Tob. 12.

^e Act. 5.

^a Inscript. Antiq. edit. Plant. pag. 145.

^b Act. 24.

^c Cic. pro Archia Poeta.

^d Osæ. 13.

^e Job 27.

EXILIVM DIONYSII.

^f 1. Cor. 5.

lum illo nos deduxisset, eo completo ministerio, iterum inde abduxit. Quippe Æmilianus, ut videbatur, habuit in animo nos in asperiora, interioraq. Lybiæ ac magis deserta loca transferre. Omnino enim in Mareotidem commigrare mandauit, & singulis nostrum per varias regiones pagos præscripsit singulos: me autem propius ad Regiam viam, ut primus prehenderer, collocauit: sic enim res ab illo dispensata, sicq. comparata fuit, ut quando visum foret, nos comprehendere, omnesq. facile occupare posset.

LOCVS EXLII

Ego autem cum in Cephron abire iussus essem: tametsi locum, vbi esset situs, ignorabam, & nomen numquam antea fere audiueram: tamen libenter, & absque animi perturbatione eo abscessi. At ut primum nunciatum erat mihi, ut in Colluthionis agros demigrarem: qui mihi aderant, norunt quo pacto (hoc enim mihi ipse vitio vertendum puto) animo affectus essem. Primum enim rem valde acerbe tuli, admodumq. succensui: nam quamuis loca illius regionis magis mihi cognita essent, ac magis familiaria, quam Cephro: tamen ipsum Colluthionem desertum a fratribus, desertum a probis viris esse dicebam: & non solum molestijs a crebro viatorum transitu exhibitis, sed periculosos etiam latronum incursionibus obiectum. Ceterum cum mihi fratres significassent, Colluthionem non tam longe ab Alexandria distare: & licet Cephro magnam fratrum societatem ex Ægypto profectorum nobis attulisset, adeo ut maiores conuentus celebrare potuissemus: ibi tamen, quia propius inde aberat Alexandria, crebrius hominum summo amore, familiaritate & amicitia nobiscum coniunctorum aspectu re vera frui licere, permagnam animi cepi consolationem. Ad nos enim velle accedere, nostrosq. animos recreare, & ita tamquam in suburbijs paulo remotioribus, nos aliquoties conuentus agere posse dixerunt. ac sic plane contigit. Post ista de alijs rebus quæ sibi acciderant, sic scribit.

At multis fidei confessionibus gloriatur Germanus, ac multa mala contra se patrata habet dicere ille quidem. Sed quot, quæso, iudicum sententias contra nos pronunciatas potest enumerare? quot publicationes, proscriptionesq. bonorum, quot fortunarum direptiones, quot abdicaciones dignitatum, quantas inanis & popularis gloriæ contempiones: quantas laudum a Præfectis & Senatoribus nobis tributarum despicaciones: quantum minarum nobis obiectarum, aduersarum vociferationum, periculorum, persecutionum, exilij, angustiar, & variæ cuiusque modi afflictionis tolerantiam: ut illa quæ sub Decio, & Sabino, & quæ hætenus sub Æmiliano mihi obtingerunt? Vbi Germanus comparuit? Quis sermo de eo peruagatus? Verum magnam istam inscitiam, in quam ob Germanum modo prolapsus sum, missam facio. Quocirca rerum singularum explicationem, fratribus qui eas tenent, singillatim prosequendam permitto. Idem etiam in epistola ad Domitium & Didymum conscripta, eorum qui istius persecutionis procellis agitati fuissent, hoc modo mentionem facit.

Christianos autem qui & permulti sunt, & nobis minime cogniti nominatim citare superuacaneum arbitror. Sed hoc sciatis velim, viros & mulieres, iuuenes & senes, puellas & vetulas, milites & priuatos, cuiusque generis, cuiusque ætatis extitisse, quorum alij flagris cæsi, alij ignis incendio cremati, alij ferro percussi, parta victoria coronas martyrij adepti sunt. Nonnullis autem longinquum hoc persecutionis tempus non satis fuit, ut Domino viderentur accepti, ipseque illos ad se reciperet: in quorum numero (ut verisimile est) ego ipse sum, cui adhuc vita suppetit. Ac propterea ipse qui dicit: Tempore accepto audiui te, & in die salutis adiuui te: me ad illud tempus distulit, quod mihi idoneum, opportunumq. fore norit. Quoniam autem de me, meisq. socijs rogatis: & quo loco sit vita nostra constituta, certiores fieri cupitis: Accepistis, credo, qua ratione quidam ex Mareotide me, Gaium, Petrum & Paulum a Centurione, duce, militibus & seruis captiuos abductos de improviso adorti, inuitos, & minime sponte sequentes vi abstraxerint, & a militibus auulsos secum abripuerint. Iam vero ego cum Gaio & Petro soli a ceteris fratribus separati, in desertum & squallentem locum Lybiæ conclusi sumus, tridui viam a Parætonio distantes. Quin etiam paulo longius progressus dicit.

In urbem clam & ex occulto ingressi sunt alios fratres inuisuri presbyteri quidam Maximus, Dioscorus, Demetrius, Lucius: Faustinus enim & Aquila, qui hominum sermone celebriores sunt, in Ægypto vagi oberrant. Diaconi autem post illos, qui pestis

contagione

A contagione infecti interierunt: relictus Faustus, Eusebius, Cheremon: Eusebium dico, quem ab initio persecutionis Deus sua gratia roborauerat, & non modo ad ministeria confessorum, qui carceribus detinebantur, summo studio & omni animi contentione explenda: sed etiam ad lintea quibus corpora beatorum martyrum iam vita defunctorum inuoluerentur, neglecto vitæ periculo, conficienda præparauit. Præfectus vero nihil adhuc in sanctos remittit acerbitatis: sed alios qui ad eum adducuntur e medio, ut dixi, tollit, quosdam tormentis dilaniat, nonnullos arcta custodia & vinculis contabefacit. Et quamquam præcipit, ne quisquam illos adeat, atque adeo curiose inquirat: equis reperitur, qui eos velit adire: Deus tamen propenso fratrum studio & assidua eorum curatione illos istis rerum angustijs oppressos reficit, subleuatq.] post hæc ibidem.

a Euseb. lib. 7.
c. 10.

Intelligendum est porro, Eusebium illum quem paulo ante diaconum nominauit, non multo post Ecclesiæ Laodiceæ, quæ est in Syria, Episcopum creatum fuisse. Maximū vero quæ tum presbyterum dixit, mortuo eodem Dionysio, in ministeriū Ecclesiæ & fratrum qui sunt Alexandria, successisse. Verum Faustum qui eodē tempore cum ipso Dionysio ex fidei confessione non parum laudis collegerat, ad persecutionem quæ nobis uiuentibus ciebatur, reseruatam, iam plane grandem & longo multorum dierum decursu confectam, securi percussam, beato martyrio occubuisse. Sed de ijs quæ illo tempore, Dionysio acciderunt, hætenus] hucusque Eusebius. Præter hæc autem, quæ ab eo de Dionysio recitata sunt, ex alijs Actis hæc apud Adonem adduntur. Denique refertur, infectantibus se persecutoribus, cum ipse astaret, Iudici respondisse: Quid infectando laboratis? caput meum, pro quo tantopere fatigamini, auulsam ceruicibus sumite, & donum magnum ad Tyrannum & Imperatorem vestrum ferte] hæc ibi & alia, quæ tamen vnde sint accepta, nescimus. At de Dionysio hæc modo satis. Quo modo vero Æmilianus Præfectus Augustalis de persecutione in Christianos exercita, dignas dederit pœnas: cum quod a Gallieno rebellasset, & sibi arrogasset Imperium, captiuus Romam ductus est, & in carcere strangulatus: ex Trebellio Pollione qui rem gestam enarrat, suo loco dicemus.

b Ado. die 27.
Novembr.

Quid autem tunc temporis Cæsareæ Palæstinæ acciderit, Eusebius paucis describit, sic dicens: In hac persecutionis clade, quam regnante Valeriano, passim manasse supra demonstratum est: tres viri ob veram Christi confessionem insigniter prædicati, Cæsareæ Palæstinæ bestiarum ritibus, velut præda obiectati, diuino & cælesti martyrio non sine maxima commendatione decorati fuerunt. Quorum vnus Priscus vocabatur, alter Malchus, tertio nomen erat Alexander. Fertur vero istos ruri degentes, primum se ipsos tanquam inertes & desides probris affectisse: quod cum temporis opportunitas præmium vitæ æternæ his qui cælesti eius desiderio gliscebant, dispertire videretur: ipsi præ negligentia quadam & segnitie martyrij coronam non præripuissent. Deinde cum inter se ita deliberassent: absque mora Cæsaream versus ire pergunt. Ibiq. extemplo proficiscuntur ad Iudicem: & eum vitæ exitum, qui supra demonstratus est, assequuntur. Mulierem quandam præterea, quam Marcionis errore ante lapsam fuisse, fama loquitur, eadem persecutionis tempestate, in eadem ciuitate perfimile certaminis genus subiisse memorant] hucusque Eusebius.

c Euseb. lib. 7.
cap. 11.
PERSECVTIO
ECCLESIAE
CÆSARIEN-
SIS.

Sed & in Syria inter alios martyres qui ibi passi sunt, celebrior est Nicephori fama, cuius martyrium Antiochiæ magna gloria exhibitum: cum in locum Sapricij presbyteri qui negarat, se sufficiens: desertoris militis dāna reparauit, hostemq. prostrauit. Extant Acta tunc scripta, & quidē fidelissima: agiturq. natalis dies eius martyrij, quinto Idus Februarij. Perspicuum tunc plane sed pauendum editum est exemplum, quo fideles omnes admonerentur: frustra quæque magna conari hominem Christianum, nisi fraternæ charitatis compage fuerit solidatus. Cum Sapricius presbyter vitam iam oppigneratam martyrio, quod odio flagraret in Nicephorum: ipsum prope ictum vibrante carnifice, Christum negans, idolis sacrificauit. Inter alios plures in Cilicia passos, Tharsi martyrium consummarunt Athanasius Episcopus & Anthusa nobilis femina & duo serui ipsius, vndecimo Kalendas Septembris: alij quoque Corinthi, alijsq. Græciæ locis, atque alijs Orientalis Ecclesiæ regionibus, quorum memoria ut plurimum excidit. Sed iam ad ea, quæ hoc eodem anno, eadem urgente persecutione, in Africa contigerunt: quæ & certis scriptorum monumentis certiora redduntur, orationem conuertamus.

PERSECVTIO
IN SYRIA ET
CILICIA.d Ex Metaphra
se apud Sur. to-
mo 1. die 9. Fe-
bruarij.

Quæ passus est Dionysius in Ægypto, eadem passus est in Africa Cyprianus ac ceteri

CYPRIANI EXI
LIVM.

subinde Episcopi, quod vna eademq. sententia omnes cogeret exulare, tametsi de ceteris praesulibus nulla sit adeo certa ac explorata testatio: tamen ex ijs quae tum de Dionysio, tum Cypriano sunt certa assertione litteris commendata, quid de reliquis diuersarum Ecclesiarum Episcopis dignum sit existimare, omnes arbitror intelligere. Primus ergo omnium qui hac persecutione in Africa vexaretur, fuit S. Cyprianus Episcopus, cuius exemplo, & reliqui fideles sunt ad martyrium subeundum incensi, vt litterae ad ipsum exulem scriptae testantur. De Cypriani exilio hoc anno litteris imperato, agente Paterno Proconsule in Africa, tum Pontius diaconus exilij comes scripsit, tum etiam Acta ipsa tunc a Notarijs diligenter excepta, fidem in omnibus exploratam faciunt. Extant quidem eadem Acta, a maioribus accepta, & vt fidelia comprobata, sed duplicis generis, quae a Pamelio viro impense erudito cognita, & emendata, ac post libellum Pontij de eadem re sunt posita. Quae autem primo loco ibi edita habentur, eiusmodi habent praefationem.

a Apud Cypri. epist. 78.

b Posita habentur a Pamelio ante opera Cypriani.

c Cypri. epist. 82

ACTA PASSIONIS CYPRIANI ADDITIONE CORR. V. P. T. A.

d Apud Cypri. epist. 78. & 79.

ACTA LEGITIMA PASSIONIS S. CYPRIANI.

Tempore Valeriani & Gallieni, cum gloriosum nomen Christi a Gentilibus exorsum intentione maxima conaretur auferri, & esset persecutio apud Urbem Romam, beatissimus Cornelius Pontificatum praedictae Urbis summis virtutibus praeditus tunc regebat; comprehensusq. a Praeside, & diuturnis tormentis afflictus, gladio finiuit temporalem vitam, percepturus a Deo sine fine perpetuam] haec ibi. Sed quae de sede Cornelij sub Valeriano & Gallieno Imperatoribus, deq. martyrio ab eodem sub eorundem persecutione suscepto feruntur, maximam historicae veritati inferunt difficultatem. Nam dicentibus Cornelium peruenisse ad tempora Valeriani & Gallieni, & sub eorum persecutione, quae non ante tertium eorum Imperij annum (vt auctore Dionysio apertissime est demonstratum) coepta est, martyrium consummasse: non tantum superiores omnes antiqui pariter refragantur; sed & ipsa temporum ratio adeo huiusmodi assertioni repugnat; vt id affirmare velle, portentum propemodum habeatur. Si enim Cyprianus ipso persecutionis exordio missus est in exilium, vbi anno insumpto perfecti martyrij coronam accepit, cum antea (vt ipse testatur Cyprianus) Sixtus Romanus Pontifex iam Romae martyrium suscepisset: siq. ea sententia dicendum esset, eodem anno quo Papa Cornelius, Sixtum etiam martyrium consummasse: vbi quaeso tempus sedis Lucij? vbi anni sedis Stephani, quibus tot tantaq. gesta esse reperiuntur? & vbinam, rogo, eius successoris Sixti Papae tempus & locus? Nec est quod quis, vt horum sedis tempora valeat ulterius propagare: differre possit in posteriores annos exilium Cypriani, cum tam Pontij, quam ipsorum eius passionis Actorum testimonio compertissimum habeatur, sequenti anno, Basso & Fusco Consulibus, Cyprianum martyrium subiisse.

Ne igitur lector ex ijs errore labatur: admonemus, ea omnia quae iisdem Actis continentur vsque ad rogationem Paterni Proconsulis, non esse eiusdem qui ea scripsit, auctoris germana, sed ab alio ante descripta Acta praemissa: nec illa ipsa esse, quorum Pontius & Augustinus meminerunt, ac proinde spuria esse & illegitima atque errore enormi plane deformia. Sed & quod certum exploratumq. habetur, Cyprianum primum omnium tentum coram Proconsule confessum esse: in illis tamen Actis trecenti martyres, Massa candida dicti, ante Cyprianum passi esse ponuntur. Ceterum Cyprianum primum omnium inijsse certamen, litterae ad eum scriptae declarant: cum iisdem in primis dicitur: Quasi bonus & verus doctor, quid nos discipuli sequuti apud Praesidem dicere deberemus: prior apud Acta Proconsulis pronunciaisti: & tuba canens Dei milites caelestibus armis instructos ad congressionis praelium excitaisti, & in acie prima pugnans spiritali gladio diabolum interfecisti] & sequenti epistola: Ante passionem a te sumus ad gloriam prouocati, qui prior nobis ducatum ad confessionem nominis Christi praebuisti &c.] Praetermissis igitur Actis illis ea additione sic deprauatis, illa sequemur Acta legitima, atque germana, quae secundo loco sunt a Pamelio posita, die ac Consulibus contignata in haec verba.

Imperatore Valeriano quartu & Gallieno tertiu Consulibus, tertio Kalendaru Septembrii, Carthagine in Secreatrio, Paternus Proconsul Cypriano Episcopo dixit: Sacratissimi Imperatores Valerianus & Gallienus litteras ad me dare dignati sunt, quibus preceperunt eos qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas caeremonias recognoscere. Exquisiui ergo de nomine tuo: Quid mihi respondes? Cyprianus Episcopus dixit: Christianus sum & Episcopus: nullos alios deos noui, nisi vnu & verum Deum, qui fecit caelum & terram,

A terram, mare & quae in eis sunt omnia. Huic Deo nos Christiani deseruimus, hunc deprecamur diebus ac noctibus pro nobis & pro omnibus hominibus & pro incolumitate ipsorum Imperatoru. Paternus Proconsul dixit: In hac ergo voluntate perseueras? Cyprianus Episcopus respondit: Bona voluntas quae Deum nouit, immutari non potest. Paternus Proconsul dixit: Poteris ergo secundu Praeceptum Valeriani & Gallieni exul ad urbem Curubitanam proficisci? Cyprianus Episcopus dixit: Proficiscor.

Paternus Proconsul dixit: Non solum de Episcopis, verum etiam de presbyteris mihi scribere dignati sunt. Volo ergo scire ex te, qui sint presbyteri qui in hac ciuitate consistunt. Cyprianus Episcopus respondit: Legibus vestris bene atque vtiliter censuistis, delatores nos non esse: itaque detegi & deferri a me non possunt: in ciuitatibus autem suis inueniuntur. Paternus Proconsul dixit: Ego hodie in hoc loco exquiro. Cyprianus dixit: Cum disciplina prohibeat, ne quis se vltro offerat, & tuae quoque censurae hoc displiceat: nec offerre se ipsi possunt; sed a te exquisiti inueniuntur. Paternus Proconsul dixit: A me inueniuntur: & adiecit: Praeceperunt etiam, ne in aliquibus locis Conciliabula fiant; nec coemeteria ingrediantur. Si quis itaque hoc tam salubre praecipit non obseruauerit, capite plectetur. Cyprianus Episcopus respondit: Fac quod tibi praecipit. Tunc Paternus Consul iussit beatum Cyprianum Episcopum in exilium deportari.]

Quae autem post haec ibi sequuntur de eius martyrio, dicemus anno sequenti, quo fieri contigit. Porro non tantum litterae Episcoporum, qui ad metallum damnati sunt, sed & Pontius & Augustinus horum Actorum meminerunt. Etenim Augustinus scribens contra duas epistolas Gaudentij, ex eis locum citat his verbis: His sacris litteris eruditus beatus Cyprianus in confessione sua dixit: Disciplinam prohibere, ne quis se offerat] de eisdem Actis meminit Pontius, cum ait: Quid sacerdos Dei, Proconsule interrogante, responderit, taceam: sunt Acta, quae referant, & Episcopi ad metalla damnati: Prior apud Acta Proconsulis pronunciaisti.]

Peruenit Curubim locum exilij Cyprianus decimo octauo Kalendas Octobris, quae ipsa die sequenti anno (vt colligitur ex Pontio) martyrium subiit: quod sibi prima die diuinitus ostensum fuit. Erat Curubis oppidum in promontorio Mercurij contra Siciliam spectante, a Carthagine ad quinquaginta millia passuum distans. Amoenum illum fuisse locum, haud durum ac difficilem ad habitandum, idem Pontius qui ab illo assumptus est comes, testatur, cum ait: Iam nunc quod secundo posueram loco, cum gratiarum actione repetamus: Prouisum esse diuinitus etiam pro animo tanti viri apricum & competentem locum, hospitium pro voluntate secretum, & quidquid apponi eis ante promissum est, qui regnum & iustitiam Dei quaerunt. Atque vt omittam frequentiam visitantium fratrum & ipsorum inde ciuium charitatem, quae repraesentabat omnia, quibus videbatur esse fraudatus: admirabilem visitationem Dei non praeteribo, quae Antistitem suum sic in exilio esse voluit de secutura passione securum, vt imminentis martyrij pleniore fiducia, non exulem tantummodo Curubi, sed & martyrem possideret.

Eo enim die, quo primum in exilij loco mansimus (nam & me inter domesticos comites dignatio charitatis eius delegerat exulem voluntarium, quod vtinam & in passione licuisset) Apparuit mihi (inquit) nondum somni quiete sopito iuuenis vltra modum hominis enormis: qui cum me quasi ad praetorium duceret; videbar mihi tribunali sedentis tum Proconsulis admoueri. Is, vt in me respexit, annotare statim coepit in tabula sententiam, quam non sciebam: nihil enim de me solita interrogatione quaesierat. Sed enim iuuenis qui a tergo eius stabat admodum curiosus legit quidquid fuerat annotatum. Et quia id verbis proferre non poterat, nutu declarante monstrauit, quid in litteris tabulae illius haberetur: Manu enim expansa, & complanata ad spathae modum ictum solitae animaduersionis imitatus; quod volebat intelligi, ad instar liquidi sermonis expressit. Intellexi sententiam passionis futuram. Rogare coepi, & petere continuo, vt dilatio mihi vel vnus diei prorogaretur, donec res meas legitima ordinatione disponerem. Et cum preces frequenter iterassem, rursus in tabula coeperat nescio quid annotare. Sensi tamen de vultus serenitate iudicis mentem quasi iusta petitione commotam. Sed & ille iuuenis, qui iam dudum de passionis indicio gestu potius quam sermone prodiderat; clandestino identidem nutu, concessam dilationem quae in crastinum petebatur, contortis post indicem digitis, significare properauit. Ego, quamuis non esset lecta sententia: etsi de gaudio dilationis acceptae laeto admodum corde gauderem;

CYPRIANI CONFESSIO.

a Apud Cypri. epist. 78. b Aug. lib. 1. cap. 32.

c Pontius in vita S. Cypriani.

CYPRIANI EXILII.

d Matth. 6.

VISIO CYPRIANI.

* al. inulcem

derem; metu tamen interpretationis incertæ sic tremebam, vt reliquæ formidinis cor
exultans adhuc toto pauore pulsarent] hucusque visio. Sed profequitur Pontius. A

Quid hac reuelatione manifestius? quid hac dignatione felicius? Ante illi prædicta
sunt omnia, quæcumque postmodum subsequuta sunt: nihil Dei verbis imminutum:
nihil de tam sancta promissione mutilatum. Singula denique secundum quod ostensa
sunt, recognoscite. Dilationem petit crastini, cum de passionis sententia cogitaretur:
postulans vt res suas de illo, quem impetrauerat, ordinaret. Hic dies vnus significabat
annum, quo ille post visionem acturus in sæculo fuerat. Nam vt manifestius dicam, eo
die post exactum annum coronatus est, quo hoc illi ante annum fuerat ostensum. Diem
autem Domini etsi non annum in diuinis litteris legimus: promissioni tamen futuro-
rum, debitum illud tempus accipimus] & paulo post: Dilationis autem petendæ ratio,
de ordinatione rerum & de voluntatis dispositione veniebat. Quæ vero res illi aut
quæ voluntas ordinanda, nisi Ecclesiastici status? suprema idcirco accepta dilatio est,
vt quidquid circa pauperum fouendorum curam supremo iudicio disponendum fuerat,
ordinaretur. Et puto, propter nil aliud, immo vero propter hoc tantum, etiam indul-
gentia ab ipsis qui eiecerant, & qui occisuri erant, admissa est: vt præsens præsentis
pauperes, nouissimæ dispensationis extremis, & (vt plenius dixerim) totis sumptibus re-
leuaret] hucusque de visionis interpretatione Pontius. Cetera quæ de eius martyrio sub-
dit, sequenti anno dicemus. B

Quod autem in interrogatione Cypriani Paternus Proconsul se quæsiturum dixerat
presbyteros & alios Ecclesiæ ministros, haud segniter adimpleuit: quippe qui complu-
res Africanos Episcopos atque presbyteros, diaconos & alios Ecclesiæ ministros ab Ec-
clesijs ipsorum auulsos, fustibus cæfos, alijsq. pœnis affectos ad metalla damnauit: nec
ministros Ecclesiarum solum, sed & fidelem plebem sequutam pastorum exemplum, & ex
eis pueros atque virgines Christum confitentem eadem quoque pœna multauit. Locus
in quæ deportati sunt, dictus erat, Metallum Sigenense, aliter Sigenense, apud Sigam ciuitatē
Mauritanæ Tingitanæ ex aduerso Malachæ in Hispania sita. Ex Sigeni namque Me-
tallo iidem scribere ad Cyprianum, vt indicat inscriptio litterarum^a quas ad ipsum illi
reddiderunt: proximi enim Sigæ erant montes Chalcorichij dicti, apud quos erant aris
fodinæ, quarum meminit Strabo^b. C

Hos omnes Cyprianus, ab exilio scriptis litteris, studuit consolari. Extant ipsæ, ac di-
gnissimæ plane quæ Annalibus intexantur: si quidem mirifice elucet in ipsis Christiani
nominis excellentia, quæ eo gloriosior redditur atque præclarior, quo magis fuerit af-
flicta molestis, ac rebus fatigata contrarijs. Præstat eas audire, vt pote nouissimos
cygneos viri sanctissimi cantus, qui mirificum quendam reddunt flagrantis spiritus cum
suauitate concentum. Sunt huiusmodi. D

Cyprianus^c Nemesiano, Felici, Lucio, alteri Felici, Litteo, Poliano, Victori, Iaderi,
Datio Coepiscopis: Item compresbyteris & diaconibus & ceteris fratribus in Metal-
lo constitutis, martyribus Dei Patris omnipotentis & Iesu Christi Domini & Dei conser-
uatoris nostri æternam salutem. Gloria quidem vestra poscebat, beatissimi ac dilectis-
simi fratres, vt ad conspectum atque ad complexum vestrum venire ipse deberem: nisi
me quoque ob confessionem nominis relegatum præfiniti loci termini coercerent. Sed
quo modo possum, repræsentare me vobis: & ad vos etiam si corpore & gressu venire non
datur, dilectione tamen & spiritu venio, exprimens litteris animum meum, quo in istis
virtutibus & laudibus vestris lætus exulto: participem me computans vobis, & si non pas-
sione corporis, confortio charitatis] hæc idcirco Cyprianus, quod etsi ipse relegatus fuisset,
non tamen sicut illi fustibus verberatus, & metalli pœna probatus esset. Tū profequitur: E

An ego possim tacere & vocem meam silentio premere, cum de charissimis meis
tam multa & gloriosa cognoscam, quibus vos Diuina dignatio honorauit: vt ex vobis
pars iam martyrij consummatione præcesserit, meritorum suorum coronam de Domi-
no receptura: pars adhuc in carcerum claustris, siue in metallis & vinculis demoretur,
exhibens per ipsas suppliciorum moras, corroborandis fratribus & armadis maiora do-
cumenta, ad meritorum titulos ampliores, tormentorum tarditate proficiens; habitura
tot mercedes in cælestibus præmijs, quot nunc dies numerantur in pœnis.

Quæ quidem vobis, fortissimi ac beatissimi fratres, pro merito religionis ac fidei ve-
stræ accidisse, non miror: vt vos sic Dominus ad gloriarum sublime fastigium clarifi-
cationis

A cationis suæ honore prouexerit: qui semper in Ecclesia eius, custodito fidei tenore, vi-
guistis, conseruantes firmiter Dominica mandata, in simplicitate innocentiam, in cha-
ritate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiam in administratione, vigilan-
tiam in adiuuandis laborantibus, misericordiam in fouendis pauperibus, in defendenda
veritate constantiam, in disciplinæ seueritate censuram. Ac ne aliquid ad exemplum
honorum factorum deesset in vobis: etiam nunc in confessione vocis & passione corporis
fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces vos exhibendo virtutis: vt dum
grex pastores suos sequitur, & quod fieri a præpositis cernit, imitatur: paribus obsequio-
rum meritis a Domino coronetur. Quod autem fustibus cæsi prius grauius & afflicti,
per eiusmodi pœnas iniitastis confessionis vestræ religiosa primordia: execranda nobis
ista res non est: neque ad fustes Christianum corpus expauit, cuius est spes omnis in li-
gno. Sacramentum salutis suæ Christi feruus agnouit, redemptus ligno ad vitam æter-
nam, ligno prouectus est ad coronam. Quid vero mirum, si vasa aurea & argentea in-
metallum, id est auri & argenti domicilium dati estis: nisi quod nunc metallorum na-
tura conuersa est, locaq. quæ aurum & argentum dare ante consueuerant, accipere cœ-
perunt?

Imposuerunt quoque compedes pedibus vestris & membra felicia ac Dei templa in-
famibus vinculis ligauerunt; quasi cum corpore ligetur & spiritus, aut aurum ve-
strum ferri contagione maculetur: dicatis Deo, hominibus & fidem suam religiosa vir-
tute testantibus: Ornamenta sunt ista, non vincula: nec Christianorum pedes ad infamiā
copulant, sed clarificāt ad coronam. O pedes feliciter vinciti, qui non a fabro sed a Do-
mino resoluuntur! O pedes feliciter vinciti, qui itinere salutari ad paradysum diriguntur!

C O pedes in sæculo, ad præsens ligati, vt sint semper apud Dominum liberi! O pedes com-
pedibus & transuersarijs interim cunctabundi, sed celeriter ad Christum glorioso iti-
nere cursuri! Quantum vult hic vel inuida crudelitas, vel maligna nexibus vos suis &
vinculis teneat; cito a terris & pœnis istis ad cælorum regna venietis.

Non fouetur in Metallis lecto & culcitris corpus, sed refrigerio & solatio Christi foue-
tur. Humi iacent fessa laboribus viscera; sed pœna non est cum Christo iacere: squalent
sine balneis membra situ & sorde deformia, sed spiritaliter intus abluitur, quod foris
carnaliter sordidatur: panis illic exiguus: at non^a in solo pane viuit homo, sed in sermo-
ne^b Dei: vestis argentibus deest; sed qui Christum induit, & vestitus abundanter &
cultus est: semitonis capitis capillus horrescit; sed sicut caput^c viri Christus, qualecum-
que illud caput deceat necesse est, quod ob Domini nomen insigne est. Omnis ista de-
formitas detestabilis & tetra Gentilibus quali splendore pensabitur? sæcularis hæc &
breuis pœna, quàm clari & æterni honoris mercede mutabitur, cum secundum beati
Apostoli^d vocem: Transformauerit Dominus corpus humilitatis nostræ confor-
matum corpori claritatis suæ?

Sed nec in illo, fratres dilectissimi, aliqua potest aut religionis, aut fidei iactura fen-
tiri: quod illic nunc sacerdotibus Dei facultas non datur offerendi, & celebrandi sacri-
ficia diuina: celebratis immo, atque offertis sacrificium Deo & pretiosum pariter &
gloriosum, & plurimum vobis ad retributionem præmiorum cælestium profuturum,
cum scriptura^e diuina loquatur, & dicat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor
contritum & humiliatum Deus non despicit. Hoc vos sacrificium Deo offertis: hoc
sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiæ facti Deo, & vos metipfos
sanctas atque immaculatas victimas exhibentes, sicut Apostolus^f adhortatur, & dicit: f
Oro ergo vos fratres per misericordiam Dei, vt constituatis corpora vestra hostiam viu-
uam, sanctam, placentem Deo: nec configuremini sæculo huic, sed transformamini in
renouatione sensus, ad probandum quæ sit voluntas Dei bona & placens & perfecta.

Hoc est enim quod præcipue Deo placeat: hoc est in quo maioribus meritis ad pro-
merendam voluntatem Dei opera nostra proueniant: hoc est quod solum Domino de
beneficijs eius grandibus & salutaribus, fidei ac deuotionis vestræ obsequia retribuunt,
prædicante in psalmis^g, & contestante Spiritu sancto: Quid retribuam (inquit) Domi-
no pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini in-
uocabo: Pretiosa in conspectu Domini mors iustorum eius. Quis non libenter, &
prompte calicem salutis accipiat? Quis non appetat gaudibundus & lætus in quo
aliquid & ipse Domino suo retribuat? Quis non pretiosam in conspectu Domini mor-
tem

S. AVIT PER-
SECVTIO IN
RELIQVOS A-
FRICANOS.

^a Apud Cypri-
epist. 80.

^b Strabo lib. 17.

^c Cypri. epist. 77.

^d I. M. A.

^a Deuter. 8.

^b Luc. 4.

^c I. Cor. 11.

^d Philip. 3.

^e Psal. 50.

^f Rom. 12.

^g Psal. 119.

ras quas ad Quirinum fecimus, transmitti præcipias. Opto te, frater charissime ac desideratissime, semper bene valere, & nostri meminisse. Saluta omnes, qui tecum sunt. Valet.]

Sed & Felix, Iader & Polianus Episcopi vna cū presbyteris, & alijs commorantibus in Siguensi metallo, pauca hæc reddiderunt per eosdem nuncios ad Cyprianū destinatos.

Resalutamus te, frater charissime, per Victorium Herennianum hypodiamonem, Lucianum * & Maximū fratres nostros fortes & incolumes, adiuuantibus orationibus tuis: a quibus accepimus oblationis nomine quantitatem vna cum litteris, quas scripsisti; in quibus dignatus es de verbis cælestibus nos tanquam filios confortare: & Deo Patri omnipotenti per Christum eius gratias egimus, & agimus, quòd sic confortati & corroborati sumus per tuam allocutionem: petentes de animi tui candore, vt nos assiduis orationibus tuis in mente habere digneris: vt confessionem vestram & nostram quam Dominus in nobis conferre dignatus est, suppleat. Saluta omnes qui tecum commorantur. Optamus te, frater charissime, in Deo semper bene valere. Iader subscripsi, Polianus legi. Dominum meum Eutylianū saluto.] Scripserunt hæc sanctissimi illi ac præclarissimi confessores manibus obductis callis ex metalli opere: ac proinde quot sunt apices, tot videantur esse impressa confessionis sigilla. Qui omnes in metallo consummantes agonem suum, de longo exantlato martyrio parem martyribus coronam retulerunt: quos omnes anniuersaria commemoratione Dei Ecclesia antiquitus venerata est quarto Idus Septembris.

At non satis visum sanctissimo Cypriano, si quos ad metalla damnatos esse sciebat, esset litteris consolatus: nisi eos etiam, quos scæuens persecutio carceri mancipasset (quorum sane ingens erat numerus inde ad supplicium duci quotidie expectantium) pari charitatis officio prosequutus, ad ipsos scriberet eiufmodi litteras.

Cyprianus Sergio, Rogatiano & ceteris confessoribus in Domino perpetuam salutem. Saluto vos fratres charissimi, optans ipse quoque conspectu vestro frui, si me ad vos peruenire, loci conditio permetteret. Quid enim mihi optatius & lætius posset accedere, quàm nunc vobis inhærere: vt complecterer manus illas, quæ puræ & innocentes & Dominicam fidem seruantes sacrilega obsequia respuerunt? quid iucundius & sublimius, quàm osculari nunc ora vestra, quæ gloriosa voce Dominum confessæ sunt? conspici etiam præsentem ab oculis vestris, qui despecto sæculo, conspiciendo Deo digni extiterunt? Sed quoniã huic lætitiæ interesse facultas non datur: has pro me ad aures & ad oculos vestros vicarias litteras mitto, quibus gratulor, pariter & exhortor; vt in confessione cælestis gloriæ fortes & stabiles perseueretis: & ingressi viam Dominicæ dignationis, ad accipiendam coronam spiritali virtute pergatis: habentes Dominum protectorem & ducem, qui dixit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem mundi. O beatum carcerem, quem illustrauit vestra præsentia! O beatum carcerem, qui homines Dei mittit ad cælum! O tenebras lucidiores sole ipso, & luce hac mundi clariores vbi modo constituta sunt Dei templa, & sanctificata diuinis confessionibus membra vestra! Nec quidquam nunc versetur in cordibus & mentibus vestris, quàm diuina præcepta & mandata cælestia, quibus vos ad tolerantiam passionis Spiritus sanctus semper animauit. Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem: nec temporariam poenam, sed gloriam sempiternam, &c.]

Tum multa subdit ex diuinis scripturis accepta, quibus eos ad strenue subeundū martyrium cohortatur; ac demum hæc habet in calce: Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes, toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentium, futura tantummodo cogitemus, fructum Regni æterni, complexum, & osculum Domini, conspectum Dei: vt sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum gloriosum senem, viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute & diuina dignatione facientem: qui cum Felicissimo fratre nostro quieto semper & sobrio excipiens ferocientis populi impetum: primum hospitium vobis in carcere præparauit; & metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit. Quod vt consummetur in vobis, assiduis orationibus Dominum deprecamur, vt inijs ad summa pergentibus, quos confiteri fecit, faciat & coronari. Opto vos fratres charissimi ac beatissimi in Domino semper bene valere, & ad coronam cælestis gloriæ peruenire.] hæc Cyprianus: qui dum Rogatiani presbyteri tunc passi meminit: plane indicat non præteritæ persecutionis tempore, sed præsentis has a se scrip-

ptas

ptas fuisse litteras: nam Rogatianum superstitē fuisse alijs persecutionibus, ex alijs tunc datis litteris satis manifeste apparet, sicut & Felicissimum, quorum vna die passorum natalis sollempnitas in tabulis Ecclesiasticis consignata est, septimo kalendas Nouebris. Cetera autem, quæ ad Cyprianum pertinent, dicemus anno sequenti.

His de persecutione Valeriani enarratis, reliquum est, vt de oborta hoc tempore Sabelliana hæresi orationem instituemus. Dionysius Episcopus Alexandrinus iisdem litteris, quas de baptisate ad Sixtum Romanum Pontificem scripsisse hoc eodem anno, superius dictum est, de eadem progrediente hæresi meminit. Recitat hæc ex eo Eusebius a cum ait: Deinceps in eadem epistola Dionysius de hæreticis qui Sabellium ducem habuerunt, eiusque temporibus prodierunt in lucem, mentionem facit hoc pacto: Quoniam de erroris dogmate Ptolemaide Pentapolis iam suborto, quòd plane impiū est, quòd detestabilem de Deo omnipotente Patre Domini nostri Iesu Christi blasphemiam continet; quòd multum falsæ doctrinæ de vnigenito filio eius, primogenito omnis creaturæ, Verbo incarnato complectitur, quòd cæcam de Spiritu sancto ignorationem comprehendit: ex vtriusque partibus cum litteræ me certiore facturæ, tum fratres mecum ea de re communicaturi, ad me veniebant: quasdam epistolas (vt poteram) diuina largiente gratia, quo accuratius obscuras erroris latebras aperirem, conscripsi: quarum exemplaria descripta ad te misi.] hæc ad Sixtum Dionysius.

Videas ex his antiquum in Ecclesia morem (quod alias sæpe attigimus) cum noua aliqua hæresis emergeret: ab Episcopis eius regionis in qua quid huiusmodi accidisset, diligenter curari; vt cuncta quàm primum significarentur Romano Pontifici, & quæ eo argumento scripta essent, ad eundem mitti solita examinari: vt nunc a Dionysio primæ sedis post Romanum Episcopo factum apparet. Quidni id facerent minorum sedium vbiq; terrarum Episcopi: quod a maxima omnium præstari Ecclesiæ Romanæ cognoscere? Viguit sane, firmaque semper ea consuetudo mansit penes Catholicos, quos vna fides atque concordia in vnum corpus consolidauit. Illi solum id ignorare professi sunt, qui ab Ecclesiæ capite Christo diuulsi: se esse corporis eius, nepe Ecclesiæ membrum, impia rebellionem negarunt. Quo modo autem idem Dionysius de ijs quæ aduersus Sabellium scripsit, in crimen aliquando vocatus, causam dixit apud Dionysium Papam, Sixti Pontificis successorem: suo loco dicendum.

Ceterum quòd ad Sabellij hæresin pertinet: non ipse eius impietatis auctor, sed potius dicendus est propagator: affirmant enim Patres cum Noeto vsum esse præceptore. Verū haud consentire possumus Epiphano b, qui de Noeto agens affirmat, neminem ante Noetum dicere ausum Patrem esse passum: nam diu ante innotuerat hæresis Patripassiana, sic dicta, quòd qui in Trinitate vnam tantum affirmaret esse personam Patrem simul & Filium & Spiritum sanctum, eam passam affirmarent. Meminit Cyprianus c de Patripassianis, vt antiquis hæreticis: sed & ante ipsum Tertullianus d Patripassianos a Praxea exortos tradit. Verum altiores eius radices ostendere possumus ex Ignatio, qui testatur suo tempore diabolus ore suorum iactasse eiufmodi impietatem, vt dicerent, Patrem natum & passum: docet enim hæc ipse de his scribens ad Philippenses e.

Erat igitur Sabellij hæresis, quæ Trinitatem negaret, personarumque distinctionem exploderet; diceretque ea tantum esse nomina ad diuersos effectus diuinitatis insinuandos composita; & vnam tantum personam esse; quam personarum distinctione sanctissimam in vna diuinitatis essentia dicimus Trinitatem: quam obrem illud deducebatur in consequentiam, vt sicut Filius, ita & Pater & Spiritus sanctus ab eis æque dicerentur, pro scelus, incarnati, & passi. Hæc erat præcipua Sabellij blasphemiam, cui & alteram adiecit ex Hermogene mutuatus: nempe vt diceret materiam ingentem esse; testatur de eo hoc in primis Eusebius f, ex Dionysio: hac enim ex parte & non alia Sabellius cum Hermogene iungebatur. Hæc de Sabellio & Sabellianis, eorumque hæresis origine altius repetita.

Verum impietatem hanc Sabellium a Noeto didicisse cū omnes affirmant: Scribit de Noeto Epiphanius g in hæc verba: Alius rursus post hunc (Bardesanem scilicet) Noetus nomine surrexit non ante multos annos; sed ante hoc nostrum tempus, centum triginta plus minus annis, Asiæ, vrbe Ephesi existens: qui alieno spiritu ductus, voluit a se ipso quæ neque Prophetæ, neque Apostoli, neque Ecclesiæ ab initio obtinuit, neque cogitauit dicere & docere: hic a se ipso insanie elationibus subleuatus, ausus est dicere, Patrem passum esse

SABELLIUS
HÆRESIARCA

a Euseb. lib. 7.
cap. 5.

ANTIQUITAS
HÆRESIS
SABELLIANÆ,

b Epiph. hæres. 57.

c Cypri. epist. 73

d Tertul. de præscrip. c. ult.
e aduers. Praxeam. c. 1.

e Ignat. epist. 8

f Euseb. de præparat. Euang. lib. 7. c. 8.

g Epiph. hæres. 57.

a Cyprian. epist. 51.

b Mat. 28.

Insuperq. ad maiorem fastum, ac dementiam elatus, se ipsum dixit esse Moysen & fratrem suum Aaron. Verum interim dum hæc fama de ipso ferebatur: beati Ecclesiæ presbyteri accitum ipsum de his omnibus examinabant; & an hanc blasphemiam de Patre protulisset, interrogabant: Ipse vero primum quidem negabat coram presbyteris constitutis, eo quod nemo ante ipsum horrendam ac perniciosam hanc amarulentiam euouisset: postea vero ex rabie quam habebat, in alios quosdam immittens (vt ita dicam) & secum decem viros trahens; in maiorem arrogantiam & temeritatem elatus ac audax factus: palam deinceps hæresin docuit.

Rursum itaque iisdem presbyteri accitū ipsum & homines illos ab ipso corruptos, de iisdem rursus interrogabant. Ipse vero cum seductis ab ipso perfrieta fronte deinceps palam contradicebat, dicens: Quid enim mali feci? Vnum Deum glorifico, vnum noui, & non alium præter ipsum genitum, passum, mortuum. Vbi igitur in his permansisset: expulerunt ipsum de Ecclesia vna cum discipulis suis. Moritur autem idem paulo post vna cum proprio fratre, non velut Moyses in gloria, neque ipsius frater Aaron ille sepultus est in honore: abiecti enim sunt velut transgressores; & nemo ex pijs ipsos cooperuit. Postea vero sequaces eius mente corrupti corroborarunt hoc dogma, per ea subducti quibus etiam præceptor ipsorum ab initio] hæc Epiphanius de Noeto, quem Theodoretus a non Ephesium, sed Smyrnesem patria fuisse tradit: qui eam hæresin ab Epigonio quodam primo excogitatam fuisse dicit. Discrepat in eo Philastrius b ab Epiphano, qui Noeti fratrem non Aaron, sed Heliam ab eo fuisse dictum testatur.

Ex dictis Noeti discipulis, qui impietate reliquos antecelluit Sabellius fuit ex Ptolemaide Libyæ (vt dictum est) oriundus. Factus hic potentissimus impij dogmatis propugnator, multos sibi sectarios cito coniunxit, vsque adeo, vt non Ptolemaide tantū alijsq. proximis locis impiam hæresin proposuerit; sed longius in Macedoniam quoque diffuderit, immo & in Urbem se quoque furtim immiserit. Porro hi (eo quod non possent diuinis Scripturis mendacia omni ex parte fulcire) Ægyptiorum pseudocuangelio & alijs apocryphis libris utebantur: vt de illis scribens Epiphanius c tradit. Miratur S. Augustinus d cum iisdem esse videantur Noetiani & Sabelliani: cur tam Epiphanius, quam Philastrius eos ab inuicem distinctos posuerint. Plane accidit saepe, vnus hæresis diuersa solere esse nomina: quod de Montanistis, Donatistis, Pelagianis & alijs euenisse idem tradit. Quod rursus ad hanc rem pertinet: Contigit vt S. Gregorius Thaumaturgus Ecclesiæ Neocæsariensis Episcopus, his prope temporibus commentarium illum de Expositione fidei aduersus Ælianum conscripserit: quo vt illatam ab illo calumniam confutaret, qua dicebat Christianos plurimum deorum esse cultores, eo quod Trinitatem colerent personarum: dum Gentilem hominem sic insultantem arguit: vnam essentiam diuinam ethnico homini demonstrare conatus, quibusdam improprijs vocibus visus est diuinis confudisse personas, ac hæresi fauuisse Sabellij. Sed S. Basilius e eum excusans, sic ait: Quod Gregorius in Expositione fidei dixerit, Patrem & Filium iuxta mentis quidem considerationem duos esse, hypostasi vero vnum: hoc autem non dogmatice, sed contentiose in disputatione aduersus Ælianum dictum esse, intelligere nequiverunt, qui propter intelligendi subtilitatem beatos sese reputant: in qua concertatione multi sunt eorū, quæ descripta sunt, lapsus: quemadmodum, si Deus volet, ex ipsis verbis ostendemus. Quandoquidem sane qui Gentilem ad credendum persuadere nititur: is non putat sibi circa verba exactius disceptandum esse: sed alicubi consuetudini eius, quem ad fidem inducit, non nihil condonat: dum modo principalibus ac necessarijs non reluctetur. Quapropter & multas inuenias illic voces, quæ iam hæreticis plurimum addat roboris, vt pote, Creatura, & Factura, ac si quid aliud cuiusmodi est] hæc Basilius, qui eadem epistola ad Neocæsariensem Ecclesiam scripta, cū superius hæc ait: Sabellij namque pestem olim quidem motam; traditione vero Magni Gregorij consopitam, renouare conantur] satis aperte declarat ipsum Gregorium sententiam suam aduersus Sabellium probe reliquisse testatam. Quo modo autem Dionysius eundem Sabellium confundentem personas scriptis suis exagitans, in distinguendis eisdem personis, visus sit eas interdum etiam substantia diuississe, ac proinde Arianis arma parasse: paulo post suo tempore & loco dicturi sumus.

Quod vero S. Epiphanius inter Noetum atque Sabellium eius discipulum, aliquas recentiat

a Theodor. hæres. fabul. lib. 3.

b Philast. de hæres. c. 53.

c Epiphanius. hæres. c. 62.

d Augustinus. de hæres. c. 4.

GREGORIVS THAVMATVRGVS CALVMNIAM PASSVS.

e Basilius. epist. 64.

... ..

... ..

A feat hæreses: eas his ipsis temporibus emerfisse, facile potest intelligi. Iam diximus de ea quæ a Valesio prouenit Eunuchorum secta, & quæ a Nouatiano exorta est hæresi Catharorum: Quibus qui subduntur hæretici, Angelici nominati, quo auctore sint progressi, Epiphanius non meminit: obscuri plane, quorum tantummodo nomen ad se peruenisse ipse testatur; quippe quorum secta ad modicum temporis spatium durauerit, citiusq. extincta fuit, quàm nomen eius cum auctore latius potuerit diffamari: nam nec quæ essent eorū dogmata, tradit se habere potuisse comperta. Namque a ait enim: At vero quam ob causam id hæresis nomen accepit, nescimus: siue enim ex eo quod aliqui mundum ab Angelis factum esse dicunt: & ipsa hoc asserens hoc nomine appellata est; non possum dicere: siue quod se ipsos in ordine Angelorum esse iactant, & vitam eminentissimam degant, neque hoc affirmo: siue etiam a loco nomen accepit: b runt: nam locus quidam est, Angelina, vltra Mesopotamiam regionem situs] hæc Epiphanius. At Augustinus b Angelicos dicit in Angelorum cultum fuisse inclinatos: Quinam autem olim receptus, quive improbatus fuerit iam ab Apostolorum temporibus Angelorum cultus, iam satis primo Annalium tomo diximus.

Post Angelicos Epiphanius c hæreticos ponit Apostolicos, quos putat germen fuisse Encratarum & Catharorum, hoc se nomine appellantes ob exactum disciplinæ studiū: sed & Apotacticos se dici voluisse, tradit, a renunciatione, eo quod bonorum possessionibus renunciauerint. At non in hoc error ipsorum; sed quod renunciantes ipsi damnarent ceteros qui ea possideret, itidemq. ipsi cælibes reijceret nuptijs obligatos: de quibus hæc Augustinus d: Isto se nomine arrogantissime vocauerunt, eo quod in suā communionem non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias possidentes; quales habet catholica Ecclesia, & monachos & clericos plurimos: sed ideo isti hæretici sunt, quoniam se ab Ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent] hæc Augustinus. Porro vsos fuisse eiusmodi hæreticos ad suam impietatem roborandam Actis Andreae ac Thomæ ab Ecclesia reiectis, Epiphanius tradit e; ex quibus nuptias, & bonorum temporalium vsus perperā didicerint improbare. Sic enim egregie ait.

Habet quidem Ecclesia renunciationem, sed non abominatur nuptias; & habet inopiam, sed non attollitur aduersus eos qui iuste possident & quæ ex proprijs parentibus habent, quæ sibi ipsi & egentibus sufficiant. Et abstinentes quidem multi a cibis, sed non inflantur contra non abstinentes: qui enim edit, non edentem spernat f, ac subdit: Vides vnam concordiam & vnam spem & vnam fidem in Ecclesia vnicuique gratificantē D iuxta propriam facultatem, & iuxta proprium laboris certamen. Similis est autem S. Dei Ecclesia nauis: Nauis autem non ex vno ligno constat, sed ex diuersis: & carinam quidem ex vno ligno habet; sed non vno modo: anchoras autem ex alia materia; mali item & tabulata & puppis partes, parietumq. ac transtrorum, velorum item, ac remorum &c.] hæc Epiphanius, atque de Apostolicis satis, quorum numerum haud multū creuisse ait g, quippe qui sæpius pullulantes æque semper vulsi sunt: secundum quod a Domino dictū fuit: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus eradicabitur] Cum alioqui paupertas & continentia in agro Ecclesiæ semel legitime seminata, amplissimos semper in horrea Domini prouentus inferant, & fecundis germinibus latissime propagentur.

ANGELICI SIC DICTI HÆRETICI.

a Epiphanius. hæres. c. 60.

b Augustinus. de hæres. c. 39.

c Epiphanius. hæres. c. 61.

APOSTOLICI SIC DICTI HÆRETICI.

d Augustinus. de hæres. c. 40.

e Epiphanius. ibid. hæres. c. 62.

QVA LEGITIMA RENUNCIATIO ET CONTINENTIA.

f Rom. 14.

g Matth. 15.

E IESV CHRISTI DIONYSII PAPÆ VALER. ET GALLIEN. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
261. 1. 7.

DVCENTESIMVS ac sexagesimus primus voluebatur Christi Domini nostri annus, Consulibus Aurelio Memmio Fusco & Pomponio Basio: cum octauo Idus Augusti, Sixtus, Papa vbi sedisset annum vnum minus diebus decem & octo, in coemeterio positus capite truncatus, martyrio coronatus est: Nouoq. a Valeriano absente dato ad Senatum rescripto, persecutio in Christianos acrior, sæuiorq. decreta est. Extant tum de Valeriani rescripto, tum de Sixti martyrio ad Successum Episcopum Cypriani in exilio agentis litteræ in hæc verba h.

SIXTI PAPÆ MARTYRIUM.

b Cyprianus. epist. 82.

EPISTOLA
CYPRIANI
AD SVCCES-
SVM.

ad. m. 1.

ad. ab. 1.

ad. na. 1.

ID. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

AD. IOT.

Vt non vobis incontinenti scriberem, frater charissime, illa res fecit; quod vniuersi clerici sub ictu agonis constituti recedere istinc omnino non poterant, parati omnes pro animi sui deuotione ad diuinam & caelestem gloriam. Sciatis autem eos venisse, quos ad Urbem propter hoc miseram, vt quomodocunque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos referrent. Multa enim varia & incerta opinionibus ventillantur: quae autem sunt in vero, ita se habent: Rescripsisse Valerianum ad Senatum, vt Episcopi & presbyteri & diacones incontinenti animaduertantur: Senatores vero, & viri egregij & equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spolientur; & si adeptis facultatibus Christiani esse perseverauerint, capite quoque mulcentur: matronae adeptis bonis, in exilium relegentur: Caesariani quicumque vel prius confessi fuerant, vel nunc confessi fuerint, confiscentur, & vincti in Caesarianas possessiones descripti mittantur. Subiecit etiam Valerianus Imperator orationi suae exemplum litterarum, quas ad Praesides prouinciarum de nobis fecit: quas litteras quotidie speramus venire, stantes secundum fidei firmitatem ad passionis tolerantiam; & expectantes de ope & indulgentia Domini vitae aeternae coronam.

Sixtum autem in Coemeterio animaduersum sciatis, octauo Iduum Augustarum die, & cum eodem Quartum. Sed & huic persecutioni quotidie insistent Praefecti in Vrbe, vt si qui sibi oblato fuerint, animaduertantur, & bona eorum fisco vindicentur. Haec, puto, per vos & collegis nostris innotescant, vt vbique hortatu eorum possit fraternitas corroborari, & ad agonem spiritalem praeparari, vt singuli ex nostris non magis mortem cogitent, quam immortalitatem: & plena fide ac tota virtute Domino dicata, gaudeant magis, quam timeant in hac confessione; in qua sciunt Dei & Christi milites non perimi, sed coronari. Opto te frater charissime semper bene valere.] haec Cyprianus.

In Coemeterio quidem Callisti capite truncatum fuisse Sixtum Papam, & cum eo Quartum, aliosque idem Romanae Ecclesiae ministros eadem die Romae fuisse martyrio coronatos: docent Ecclesiastica monumenta^a, quibus hi nominati habentur, Felicissimus & Agapitus diaconi, Ianuarius, Magnus, Innocentius & Stephanus subdiaconi: quorum mentio a Cypriano idcirco praetermissa videtur, quod non eodem loco, quo Sixtus, passi videantur: nam quod Sixtus in Coemeterio Callisti passus dicatur atque sepultus; hi vero in Coemeterio Praetextati sepultura donati: diuersis quoque locis passi esse noscuntur. At qui de Sixti & Quarti qui cum eo erat martyrio, ad Cyprianum festinanter nuncij redeuntes, retulerunt: ceteros omnes eadem die in Vrbe passos, haud facile compertos habuisse videntur.

Quod vero ad eiusdem Sixti martyrium spectat: vnus Prudentius^b eum cruci affixum tradit his versibus: *Iam Sixtus affixus cruci.*]

Laurentium flentem videns

Crucis sub ipso stipite.] &c. Sed id ab alijs minime confirmatur.

Cum autem priori Valentiani edicto vetiti Christiani essent ingredi coemeteria; Sixtum ceu legis transgressorem eodem in Coemeterio, vbi visus esset in legem peccasse, capite truncandum, Praefectus ad absterrendos ceteros a coemeteriorum latebris, consulto praecipit.

Post triduum a Sixti martyrio, nempe quarto Idus Augusti, primarius diaconorum Laurentius, clarissimus athleta fidei, illustre certamen obiens, post diuersa tormenta, demum craticulae impositus, igne affatus, insignem martyrij coronam consequutus, admiranda plane animi virtute de persecutorum perfidia triumphauit. Extant eius Acta, quae quod praefui excellentia, diuerso scriptorum genere contestata, nempe oratione soluta sanctorum Patrum encomijs celebrata, atque poesi egregie decantata, quodque ore omnium peruulgata & auribus illapsa noscantur: hic praetermittimus recensere; sed ea tantum ex iisdem ab Ambrosio^c recitata, quae & ad Sixti martyrium pertinent, hic describere, operae pretium existimamus. ait ergo:

Non praetereamus S. Laurentium, qui cum videret Sixtum Episcopum suum ad martyrium duci; flere coepit, non passionem illius, sed suam remansionem. Itaque his verbis appellare coepit: Quo progredieris sine filio pater? Quo sacerdos sancte sine diacono properas? Nunquam sacrificium sine ministro offerre consueueras. Quid in me ergo displicuit, pater? Num degenerem probasti? Experire certe vtrum idoneum

QVAE EX A-
CTIS S. LAV-
RENTII AM-
BROSII.Ambrosio de of-
fic. lib. 1. c. 41.LAVRENTII
CERTAMEN.Prudent.
hymn. 2.Martyrolog.
Rom. die 6. Au-
gust.
ALII MARTY-
RES ROMAE
PASSI.

A idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem; cui consummandorum consortium sacramentorum: huic consortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur iudicium tuum, dum fortitudo laudatur: abiectio discipuli, detrimentum est magistri. Quid? quod ipsi illustres & praestantes viri discipulorum certaminibus magis quam suis vincant: denique Abraham filium obtulit: Petrus Stephanum praemisit: & tu pater in filio ostende virtutem tuam: offer quem erudisti, vt securus iudicij tui, comitatu nobili peruenias ad coronam.

Tunc Sixtus: non ego te, fili, derelinquo, ac defero: sed maiora tibi debentur certamina. Nos quasi senes leuioris pugnae cursum recipimus: te quasi iuuenem manet gloriosior de tyranno triumphus: mox venies, flere desiste, post triduum me sequeris: inter sacerdotem & leuitam medius hic numerus decet: non erat tuum sub magistro vincere, quasi adiutorium quaereres: Quid consortium passionis meae expetis? totam tibi hereditatem eius dimitto. Quid praesentiam meam requiris? infirmi discipuli magistrum praecedunt; fortes sequuntur, vt vincant sine magistro, qui iam non indigent magisterio. Sic & Elias Eliseum reliquit: Tibi ergo commendo nostrae virtutis successio- nem] hucusque S. Ambrosius: qui & alibi^a declarat: non fuisse clementiae iudicis, vt eius differretur martyrium; sed auaritia Praesidis, vt thesauros Ecclesiae, cuius minister erat, ab eo requisitos, abriperet. Haec omnia ex Ambrosio recitata, ab alijs quoque Patribus repetita nempe Augustino, Maximo Taurinensi, Leone Papa, Petro Chrysologo, Prudentio & alijs egregie testata habentur. Quae autem Laurentij Acta a Metaphraste sunt recitata, haud sane pristina illa a Notarijs excepta videntur; sed ab aliquo alio scripta, quibus & quae ab Ambrosio, vel alijs de S. Laurentio scripta essent, vna texuerit: siquidem nonnulla habent, quibus historica veritas refragatur.

Quod vero multorum testificatione tum Sixtus, tum etiam Laurentius in persecutione Decij passus dicatur, quos constat hoc anno sub dictis Consulibus martyrio occubuisse: vnde error irreperit, pluribus demonstraui in Notationibus ad Martyrologium Romanum appositis, quas consulat qui haec cupit. Sic igitur Sixtus, cum hoc anno, dicta die, constet consummasse martyrium: nec annum integrum in sede egisse, videri potest. Quamobrem respectu habito ad tempus, quo sedit Stephanus, & ingressus est Sixtus: erroris arguuntur qui longius tempus tribuunt Sixti sedi, pluresque ei quam vnam ordinationem adscribunt, quod Eusebius eius sedem prorogatam dicit vsque ad annos octo, quod habet in Chronico, vel annos vndecim, quod in historia^b tradit: vbi videtur plane hallucinatus, & vt existimo, numerasse loco mensium annos. Vndecimum enim

D mensum exegisse & duodecimum Sixtum auspdatum in sede fuisse: deducta superius ex Consulibus exacta temporis ratio perspicuum satis reddit. Fecit ergo vnam tantummodo ordinationem, non duas, vt perperam ponitur in libro de Romanis Pontificibus, quae creauit presbyteros quattuor, diaconos septem & Episcopos per diuersa loca duos. Sepultus est (vt idem habet liber) in Coemeterio Callisti, via Appia, & sex diaconi eius in Coemeterio Praetextati via Aurelia^c; beatus vero Laurentius sepultus est via Tiburtina in Crypta, in agro Verano quarto Idus Augusti.

Triduo post S. Laurentium passus est Romae Hippolytus miles: cui in hoc illud profuit nomen, vt quod vocaretur Hippolytus, instar Hippolyti illius qui Phedrae nouercae insidijs proditus est, equis & ipse discerpi indomitis iuberetur. Passa est tunc & Concordia eius nutrix, quae inter cruciatus feliciter animam exhalauit: sed & qui corpus Hippolyti sepulturae mandarunt, occisi sunt quoque Irenaeus atque Abundius: quorum omnium certus natalis dies in tabulas Ecclesiasticas relatus habetur. Cessauit Episcopatus Sixti dies trigintaquinque.] Substitutus est in locum eius, die duodecima Septembris, Dionysius ex monacho: solitariam enim vitam aliquando egit.

DIONYSIUS PAPA.

Qui aliam^c rationem inierunt temporis vacationis sedis Sixti, in sequentem annum producunt Dionysij ordinationem, ea scilicet ratione, quod in libro de Romanis Pontificibus dicatur Dionysius sedisse temporibus Aemiliani & Bassi, nempe Anno Eccl. To. 2. Yy 3 pe anno

a Ambrosio de
offic. lib. 2. c. 28.TEMPVS SE-
DIS SIXTI
PAPAE.b Euseb. lib. 7.
cap. 22.

c al. Appia.

c Euseb. lib. 7.
cap. 72.

pe anno sequenti. Verum primus ibi sedis annus, non sedis principium, videtur esse descriptus: nam quod tamdiu Sixti sedes vacauerit, nulla est penes antiquos memoria. Creatum Dionysium, consecratum fuisse a Maximo Episcopo Ostiensi, habent Acta S. Laurentij prope finem. Sane quidem antiqui moris fuisse, ut Romanus Episcopus consecraretur ab Episcopo Ostiensi, auctor est S. Augustinus^a in Breuiculo collationum cum Donatistis.

^a Aug. in Breuic. collat. diu. 3. cap. 16. CYPRIANI VLTIMVM GER-TAMEN.

^b Pontius in vita Cyprian.

Hoc eodem anno, iisdemq. Consulibus Pomponio Basso & Aurelio Fusco, decimo octauo Kalendas Octobris, S. Cyprianus Episcopus Carthaginensis apud Carthaginem obruncatione capitis nobili corona martyrij decoratur. Quo modo autem hæc se habuerint, Pontius^b diaconus qui aderat, in hæc verba rem gestam memoriæ commendauit.

Ordinatis ergo tam pie rebus, & sic voluntate disposita, proximabat dies crastinus (nempe secundum acceptam diuinitus visionem anni finis & æterni diei beata requies) Iam de Sixto bono & pacifico sacerdote ac propterea beatissimo martyre ab Vrbe nuncius venerat: sperabatur iam iamq. carnifex veniens, qui deuota sanctissimæ victimæ colla percuteret: & sic erant omnes dies illi quotidiana expectatione moriendi, ut corona singulis posset adscribi. Conueniebant interim plures egregij & clarissimi ordinis & sanguinis, sed & sæculi nobilitate generosi: qui propter amicitiam eius antiquam, secessum subinde suaderent; & ne parum esset nuda suadela; etiam loca in quæ secederet, offerebant. Ille vero iam mundum, suspensa ad cælum mente, neglexerat; nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasse tum etiam, quod a plurimis fidelibus & petebatur, si & diuino imperio iuberetur.

Sed nec illa sublimis tanti viri gloria sine præconio transeunda est: qua iam sæculo tumefcente, & de fiducia Principum infestationem nominis anhelante: ille seruos Dei (pro ut dabatur occasio) exhortationibus Dominicis instruebat, & ad calcandas passiones huius temporis, contemplatione superuenturæ claritatis animabat. Videlicet tanta illi fuit sacri cupido sermonis, ut optaret sic sibi passionis vota contingere: ut dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur. Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam sacerdotis] hæc Pontius.

Sed & testimonio ipsius etiam Cypriani constat, nihil antiquius penes eum fuisse, quam Dei verbum assiduo prædicare: quippe qui soleret quotidie illud populo annunciare, ut ipse in exordio libri de Disciplina & Bono pudicitia, tradit, dum ait: Semper enitor vel maxime quotidianis Euangeliorum tractatibus aliquando vobis fidei & scientiæ per Dominum incrementa præstare. Quid enim aliud in Ecclesia Domini vtilius geri: quid accommodatius officio Episcopi potest inueniri, quam ut doctrina diuinorum per ipsum insinuata, collataq. verborum, possint credentes ad repromissum regnum peruenire cælorum? hoc certe mei & operis & muneris quotidianum votium negotium, absens licet, obtinere conitor] hæc ipse, per litteras exhibens quotidianum pensum, quod præfens tunc reddere minus posset, qui verbo Dei semper intentus inter concionandum extremum diem claudere haberet in votis.

^c Acta Passion. S. Cyprian.

Cumq. Cyprianus (addunt Acta^c) diu ibidem moraretur: successit Aspasio Paterno Proconsuli Galerius Maximus Proconsul. Qui S. Cyprianum Episcopum ab exilio reuocatum sibi iussit præsentari: cumq. Cyprianus sanctus martyr electus a Deo de ciuitate Curubitana, in qua exilio, præcepto Aspasij Paterni tunc Proconsulis datus fuerat, regressus esset ex sacro præscripto: in hortis suis manebat. Inde quotidie sperabat venire ad se, sicut illi ostensum fuerat] hæc ibi. Contigit autem dum illic moraretur, ad ipsum perferri nuncium, ut perduceretur Vticam, vbi ageret Proconsul, ut ibidem capitis subiret supplicium. Quod cum ipse accepisset, quia iniquo animo ferret se alibi, quam in Ecclesia sua martyrio coronari: ut quod sciret iussum esse, vitaret; paullulum secessit, donec scilicet Proconsul reuerteretur Carthaginem: tunc se proditurum, cum se sciret Carthaginem ad Proconsulem perducendum. Ne autem in deterio-rem partem animi sui consilium de secessione quis acciperet: perbreuem ad suos tunc scripsit epistolam^d, qua mentis suæ initum propositum aperit. Hæc est omnium nouissima Cypriani epistola, quam martyrij iam candidatus, martyrq. designatus conscripsit his verbis.

^d Cyprian. epist. 83.

Cyprianus

A Cyprianus presbyteris & diaconibus & plebi vniuersæ salutem. Cum perlatum ad nos fuisset, fratres charissimi, Frumentarios esse missos, qui me Vticam perducerent, & consilio charissimorum persuasum esset, ut de hortis nostris interim secederemus: iusta interueniente causa consensu: eo quod congruat, Episcopum in ea ciuitate in qua Ecclesiæ Dominicæ præest, illic Dominum confiteri, & plebem vniuersam Præpositi præsentis confessione clarificari. Quodcumque enim sub illo confessionis momento confessor Episcopus loquitur, aspirante Deo, ore omnium loquitur. Ceterum mutilabitur honor Ecclesiæ nostræ tam gloriosæ, si ego Episcopus alterius Ecclesiæ Præpositus, accepta apud Vticam super confessione sententia, exinde martyr ad Dominum proficiscar: quandoquidem ego & pro me & pro vobis apud vos confiteri, & ibi pati, et exinde ad Dominum proficisci: Orationibus continuis deprecet, & votis omnibus exoptem, & debeam.

VLTIMA EPISTOLA CYPRIANI.

B Expectamus ergo hic in secessu abdito constituti aduentum Proconsulis Carthaginem redeuntis: audituri ab eo quid Imperatores sub Christianorum laicorum & Episcoporum nomine mandauerint; & dicturi, quod ad horam dici voluerit. Vos autem, fratres charissimi, pro disciplina quam de mandatis Dominicis a me semper accepistis, & secundum quod, me tractante, sæpissime didicistis: quietem & tranquillitatem tenete; nec quisquam vestrum aliquem tumultum de fratribus moueat; aut vltro se Gentilibus offerat. Apprehensus enim, & traditus loqui debet: siquidem in nobis Dominus positus illa hora loquatur: qui nos confiteri magis voluit, quam profiteri. Quid autem de cetero vos obseruare conueniat: antequam in me super confessione nominis Dei Proconsul sententiam ferat, instruente Domino, in commune disponemus. Incolumes vos, fratres charissimi, Dominus noster in Ecclesia sua permanere faciat, & conseruare dignetur] hucusque Cyprianus ad suos; quod est vltimum ab eo scriptis mandatum amoris erga illos adeo immensi testatum elogium.

C Sed antequam reliqua eius martyrij prosequamur: & dum agit in secessu eundem paullulum quiescere sinamus: obscura vox illa quæ ex Cypriano est superius recitata elucidanda videtur, quam nonnullorum scimus mentes dubitatione pulsasse: Quinam illi fuerint, quos Frumentarios nominat, eosq. ad se capiendum missos fuisse dicit: Si enim voces ignoramus: quo modo res gestas illis descriptas intelligemus? Quod item Dionysius Alexandrinus Episcopus, furente Decij persecutione, a Sabino Præfecto missum quoque ad se perquirendum Frumentarium, in epistola^a quam ad Germanum scripsit testatur: ut de hac voce solertius inquiramus oportet. Scimus penes ethnicos scriptores eam

FRUMENTARII QUI SINT

D vocem vsurpari pro frumenti inquisitoribus, ut inter alios apud Liuium^b dictos item scimus Frumentarios frumenti mensores a Paulo^c Iurisconsulto, qui de Frumentarijs negociatoribus alibi^d meminit, qui & Sitionia^e dicti sunt. At nequaquam de his intelligi possunt, quos Cyprianus ac Dionysius Frumentarios dicunt: sed potius eos alicuius militiæ ordinis fuisse milites, qui & ad exequenda mandata Principum in diuersa loca mitterentur: nam & Iulius Capitolinus in Maximo & Albino hæc ait: Scriptum est præterea ad omnes prouincias, missis Frumentarijs, iussumq. ut quicumque Maximinum iuisset, in hostiū numero duceretur] Eiusdem quoque militiæ milites illi fuisse videntur, de quibus Lampridius in Commodio dicit, Anterum amicissimum Commodum a Præfectis Prætorio iussum esse occidi inopinato per Frumentarios. Fuisse igitur in militia ordinem eorum, qui Frumentarij dicerentur, nulla penitus dubitatio esse potest: nam id

^a Apud Euseb. lib. 6. cap. 33.

^b Liui. dec. 1. lib. 4.

^c l. Mensores Frumentarios. ff. de excus. iur. et l. his oneribus de vacat. muner.

^d l. eos qui ff. eo. e. l. 2. ff. eodem.

E quoque hæc vetus docet inscriptio his scilicet verbis.
T. AVRELIO. PIO
MIL. LEG. VI. VICTR.
FRUMENTARIO.
VIXIT. ANNIS. XLVII
MILITAV. ANN. XXV.
AVRELIVS VERECVNDVS
H. B. M. F.

Extat Romæ in ædibus Bufalorum ad Columnam Antonini in arula marmorea.
Rursus alibi.

CLOD. MARIANO.
FRUMENTARIO

LEG.

LEG. VII. GAL.

LVCANIUS LAURENTIUS
FACIVNDVM CVRAV. ^a^a Edidit Lipsius Formis Plz in pag. 166. num. 24.^b Lamprid. in Adriano.^c Habet Lipsius lib. Antiq. in scri pt. pag. 146. nu. 22.

Rursum vero fuisse horum militum muneris explorare, idem affirmare videtur Lampridius^b, dum ait Adrianum omnia domorum arcana per Frumentarios explorasse: & Iulius Capitolinus hoc idem in Macrino: Cum quidam (inquit) milites ancillae hospitis pudorem deprauasse suspecti essent, atque per quendam Frumentarium ille didicisset, adduci eos iussit] In eodem quoque sensu a Trebellio in Claudio eadem vox accipitur, cum ait de Gallieno: Cum nunciatum esset per Frumentarios, Claudium irasci, quod ille mollius viueret &c.] Porro militasse eiusmodi Frumentarios in Romana militia in schola Speculatorum vetus docet inscriptio his verbis^c:

SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. B
PIARVM. FIDELIVM. Et in fine post recensita nomina plurimorum hæc habet.
CVRANTE. AVR. PERTINACE. FRUMENTARIO.

Quod autem iidem Frumentarij dicerentur: non inde certe accidit, quod hi soli Frumentatum mitterentur: nam id ceteris militiae ordinibus, cum opus esset, imperatum esse, plurima sunt exempla. Ceterum quod delatorum nomen odiosum esset (vt pluribus docet Iulius Capitolinus, dum Maximini ac Gordiani res gestas enarrat) honesto titulo Frumentariorum hos puto nominatos, quos constat tam in castris quam in curia militasse: nisi inde fortasse nomen acceptum, quod ad singulorum explorandum frumentum, quo rei annonariae consultum foret, exercitui & vbiq; Reipublicae inferuisset: ac proinde liberos accessus habuisse ad singulorum ciuium domos & alia quaecumque loca: qua occasione ad singula quaeque domestica exploranda, honesta satis facilisq; via pateret. Hos C praeterea ad mandata Principum ac Praesidum obeunda praesto esse consueuisse: citata superius loca demonstrant. Ex his igitur non tantum Cypriani, sed & Dionysij locus elucidatus habetur. Per Frumentarios itaque Cyprianus Vticam perducere cum iussus esset: ne eo perduceretur (vt dictum est) ad modicum temporis spatium secessit: Carthagine enim pati, quod id sciret suae Ecclesiae expedire, in proposito habuit.

Nobilissimam plane, ac florentissimam fuisse Carthaginensem Ecclesiam tunc temporis, patet, cum ipse eadem epistola eam tam gloriosam appellet. Si ex amplitudine vrbium Ecclesias quoque in eis positas metiri licet: quod scribit de his prope temporibus Herodianus^d, Carthaginem instar Alexandriae fuisse, & nemini nisi Romae multitudine habitantium cessisse: Ecclesiae quoque eius possumus claritudinem contemplari. Quos igitur Cyprianus, tractando assidue (vt demonstratum est) sanctis imbuisse disciplinis, quosq; D amantissimos filios iugiter verbi lacte potasset: eisdem in praesentiarum totius Christianae doctrinae compendium, absolutissimam virtutum omnium formam, sincerissimamq; perfectionem sanguine consignatam atque hisce martyrij illustribus notis suum erga illos immensum amorem testatum relinquere, nihil antiquius habuit.

LOCVS MARTYRII CYPRIANI.

^e Paul. diacon. in vita & passione S. Cypri.

Res accidit ex sententia: nam etsi non intra Carthaginis moenia passus est: tamen cum sese tota vrbs effunderet ad locum martyrio constitutum; perinde fuit ac si in Meditullio eiusdem amplissimae vrbis passus esset. Erat locus ille, Sexti, nominatus, quod (vt habet Romanum Martyrologium) sexto lapide a Carthagine distaret. Quamobrem hallucinatur Paulus diaconus^e cum ad Acta quae recolat Cypriani, addit locum illum Sexti, dictum, quarto milliario longe a Carthagine positum. hæc de loco. Quae autem ante Cypriani passionem acciderint, Pontium omnia spectantem oculis audiamus, sed E prius intelligamus (quod habent passionis Acta) Maximum Galerium Proconsulem ad Sexti, dictum locum, instaurandae gratia valetudinis commigrasse: illucq; Cyprianum in hortis haecenus commorantem ad se perducere iussisse.

Cum ecce (inquit Pontius) Proconsulis iussu ad hortos eius (ad hortos inquam, quos inter initia fidei suae venditos, & Dei indulgentia restitutos, pro certo iterum ad vsus pauperum vendidisset, nisi inuidiam de persecutione vitaret) cum militibus suis Princeps repente subitavit, immo (vt verius dixerim) subitasse se credidit. Vnde enim posset tam improviso impetu mens semper parata subitari? Processit ergo iam certus expungi, quod diu fuerat retardatum: processit animo sublimi, & in domum Principis a Praetorio reuertebatur: cum subito per Carthaginem totam sparsus rumor increbuit, productum esse iam Thascium, quem praeter celebrem & gloriosam opinionem notitiam, etiam

A etiam de commemoratione praclarissimi operis nemo non nouerat. Concurrerant vndique versus omnes ad spectaculum, nobis pro deuotione fidei gloriosum, Gentilibus & dolendum. Receptum eum tamen, & in domo Principis constitutum vna nocte, continuit custodia delicata; ita vt conuiuiae eius & chari in contubernio ex more fuerimus. Plebs interim tota sollicita ne per noctem aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores Principis excubabat. Concessit ei diuina tunc bonitas, vere digno, vt Dei populus etiam in sacerdotis passione vigilaret.

Foris tamen quaerat aliquis, quae causa fuerit a Praetorio reuertendi ad Principem: & voluit hoc scilicet, quidam de suo, tunc Proconsulem noluisse. Absit vt in rebus diuinitus gestis segnitiam, siue fastidium Proconsulis conquerat: absit vt malum hoc intra conscientiam religiosae mentis admittat, vt de tam beatissimo martyre ructus hominis iudicaret: B Sed crastinus dies ille, quem ante annum dignatio diuina praedixerat, vere crastinus esse debebat] hæc Pontius, subobscurè tamen significans Cyprianum ad Praetorium vt mortis sententiam ibi ex more acciperet, fuisse productum: sed re infecta, in domum Principis reuocatum; eiusq; iudicium fuisse dilatum in crastinum. At hæc ex ijs quae dicuntur inferius, clariora reddentur. Interim autem quae ante crastinum illum, qui erat decimo octavo Kalendas Octobris, facta fuerint, quae a Pontio sunt praetermissa, ab alijs vero qui aderant diligenter in Acta relata: hic describere, ordo rerum gestarum postulat: in illis enim secundo loco^a positus hæc leguntur.

Cum illic (nempe in hortis suis) demoraretur: repente, Idibus Septembris, Fusco^{*} (sic legendum ex Trebellio Pollione, non Tusco) & Basso Consulibus, venerunt ad eum Principes duo, vnus Stator^{*} Officij Galerij Maximi Proconsulis, qui Aspasio Paterno C successerat, & alius Equiftrator a custodijs eiusdem Officij: qui & in curriculum eum leuauerunt, in medioq; posuerunt, & in Sexti perduxerunt, vbi idem Galerius Maximus Proconsul bonae valetudinis recuperandae gratia secesserat: & ita idem Galerius Maximus Proconsul in alium diem Cyprianum sibi reseruari praecipit. Et eo tempore beatus Cyprianus ductus ad Principem & Statorem eiusdem Officij Galerij Maximi Proconsulis clarissimi viri secessit, & in hospitio eius cum eo, in vico qui dicitur Saturni inter Veneriam & Salariam mansit.]

Hæc cum ibi legantur, iam planius declaratur quae superius a Pontio descripta sunt: quibus Cyprianum ea nocte mansisse ait in domo Principis: nam per Principem (vt apparet) non Proconsule intellexit, sed illum notum omnibus Principem eius ordinis, dictum Statorē Officij. Quod vero hic dicatur Stator Officij ministrasse Proconsuli: erant hi milites de quibus Vlpianus^b sic scripsit de Officio Proconsulis: Nemo Proconsulū^{*} Statores suos habere potest: sed vice eorum milites ministerio in prouincijs fungantur] at non Stratores, sed Statores, legendum est: nam & in superioribus Actis martyrij Cypriani, Stator, & non Strator legitur: sic enim habent alia fidelia exemplaria, licet in citato a nobis textu, Stratorem pro Statore mendose irrepperit. At vero quod is dicatur Stator Officij: satis significari videtur, non fuisse Statores exercitus, qui paraturi loca castrorum praecedere consueuerant: nam quod additur, Officij; per Officium intelligi magistratus appariturā, ipsamq; palatinam militiam in Notationibus^c demonstrauius. Sic etiam alius textus^d eiusdem Vlpiani libri duodecimi Ad edictum esset restituendus, Statoribus pro Stratoribus, vt & germane legitur in Pandectis Florentinis.

Erant enim Statores Proconsulum ac Praesidum ministri, qui eis astabant, & ad delinquentes carceri mancipandos obsequio praesto erant: dicti Statores a stando, veluti Apparitores ab apparendo. Vtitur ea quoque voce Tullius^e, dicens: Existimaui esse faciendum, vt te ad Statores meos ac lictores cum litteris mitterem] Qui vero inter eos primus esset, ceterisq; praesesset, hunc Principem Statorem dicebant, qui vt ex dictis Actis vidimus, Cyprianum ad Proconsulem duxit, reductumq; penes se ea nocte quae diem martyrij praecessit, domi retinuit.

Quid autem illic positus egerit Cyprianus: ipsa Acta declarant, quae sic habent: Illuc vniuersus populus fratrum conuenit. Et cum hoc S. Cyprianus comperisset: custodiri puellas praecipit; quoniam omnes in vico ante ianuam hospitij Principis manserant] S. Augustinus^f vero hæc de eius pastoralis cura sollicita: Quid, inquit, illud: Quod cum in alium diem dilatus apud custodes esset, atque illuc se multitudo fratrum & sociorum congregans pro foribus pernoctaret, custodiri puellas praecipit? quanta intentione consideran-

^a Apud Cypri. edit. Pamel. * al. Tusco.^{*} al. Strator. STATOR OFFICII AD SE RECEPIT CYPRIANVM.^b l. 4. §. 1. ff. de offic. Proconsul. * Statores.^c Die 27. Maij c. d. l. 10. ff. ex quibus causis maiores. STATORIS QVOD MVNVS^e Cic. epist. fam. lib. 2. epist. 12.^f Aug. serm. 12. Edit. Parisiensis.

derandum? quanta laude prædicandum? quanto præconio commendandum est? vicina corporis morte, non moriebatur in animo pastoris vigilantia pastoralis] Quod enim militibus omnia conferta essent, ne quid dispendij pateretur virgineus pudor, puellas custodiri mandauit. Fuisse namque Ecclesiã Carthaginensem secundam prole sacrarum virginum, commentarij ab eo conscripti eo argumento, nempe de Disciplina & Habitu virginum, de Disciplina & Bono pudicitia, absque alijs quæ in diuersis eius Epistolis sparsim leguntur, aperte significant.

DIES MARTYRII CYPRIANI

Quid autem illucescente illo tamdiu ante prænunciato atque expectato crastino factum fuerit, Pontius narrat his verbis: Sed crastinus dies ille, quem ante annum dignatio diuina prædixerat, vere crastinus esse debebat. Illuxit denique dies alius, ille signatus, ille promissus, ille diuinus: quem si tyrannus ipse differre voluisset, numquam prorsus valeret: dies de conscientia futuri martyris latus, & discussis per totum mundi ambitum nubibus, claro sole radiatus. Egressus est domum Principis, sed Christi & Dei Princeps & agminibus multitudinis mixtæ ex omni parte vallatus est. Sic autem comitatu eius infinitus exercitus adhærebat, quasi ad expugnandam mortem, manu facta, veniretur. Eundi autem inter fuit transitus stadij. Bene vero & quasi de industria factum, vt & locum congruentis certaminis præteriret, qui ad coronam iustitiæ consummato agone currebat: sed vbi ad Prætorium ventum est, nondum procedente Proconsule, secretior locus datus est. Illic cum post iter longum nimio sudore madidatus sederet: fedile autem erat fortuito linteo tectum, vt & sub ictu passionis Episcopatus honore frueretur] his plane Pontius velatas Episcoporum sedes esse solere, demonstrat. sed de his nos primo Annalium tomo pluribus.

* Veget. de re milis. lib. 2. c. 7.

Subdit Pontius hæc de vno ex tesserarijs (dicebantur illi milites tesserarij, qui tesserã, nempe præceptũ ducis per contubernia militum nunciabant) Quidã, inquit, ex tesserarijs quondã Christianus res suas obtulit, quasi vellet ille vestimentis suis humidis sicciora mutare: qui videlicet nihil aliud in rebus oblati ambiebat, quàm vt proficiscentis ad Deum martyris sudores iam sanguineos possideret: Cui ille respondit, & dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie forsitan non erunt: Mirum, si contempsit laborem corpore, qui mortem mente contempserat. Quid plura? subito Proconsuli nunciatum est: producit, admouetur. Interrogatus de suo nomine: se esse respondit, & hæcenus verba] quæ in Actis passionis sic singillatim habentur expressa, sed a Pontio præmissa.

Et ita altera die octaua decima Kalendarum Octobrium, mane multa turba conuenit ad Sexti secundum præceptum Galerij Maximi Proconsulis: & ita idem Galerius Maximus Proconsul eadem die Cyprianum sibi offerri præcepit in atrio Saucio sedenti: Cumq. oblatu fuisset, Galerius Maximus Proconsul Cypriano Episcopo dixit: Tu es Thascius Cyprianus? Cyprianus Episcopus respondit: Ego sum. Galerius Maximus Proconsul dixit: Tu Papam te sacrilegæ mentis hominibus præbuisi? Cyprianus Episcopus respondit: Ego. Galerius Maximus Proconsul dixit: Iusserunt te sacratissimi Imperatores cœremoniari? Cyprianus Episcopus dixit: Non facio. Galerius Maximus ait: Consule tibi: Cyprianus Episcopus respondit: Fac quod tibi præceptum est: in re tam iusta, nulla est consultatio.

SENTENTIA IN CYPRIANVM LATA.

Galerius Maximus collocutus cum concilio: sententiam vix ægre dixit verbis huiusmodi: Diu sacrilega mente vixisti: & plurimos nefariæ tibi conspirationis homines aggregasti: & inimicum te dijs Romanis & sacris legibus constituisti: nec te pij & sacratissimi Principes Valerianus & Gallienus Augusti & Valerianus nobilissimus Cæsar ad sectam cœremoniarum suarum reuocare potuerunt. Et ideo cum sis nequissimorum cri-
minum auctor & signifer deprehensus: eris ipse documento ijs quos scelere tecum aggregasti: sanguine tuo sancietur disciplina. Et his dictis decretum ex tabella recitauit. THASCIVM CYPRIANVM GLADIO ANIMADVERTI PLACET. Cyprianus Episcopus dixit. Deo gratias. (Addunt hæc alia Acta) Qui me a vinculis huius corporis dignatur absolueret] Confirmant hæc quæ his verbis a Pontio scripta sunt.

Legit itaque de tabula iam sententiam iudex, quam nuper in visione non legerat, sententiam spiritalem non temere dicendam, sententiam Episcopo tali & tali teste condignam, sententiam gloriosam, in qua dictus est sectæ suæ Signifer, & inimicus deorum, & quod suis futurus esset ipse documento, & quod sanguine eius inciperet disciplina sanciri. Nihil hac sententia plenius, nihil verius: Omnia quippe quæ dicta sunt, licet

licet a Gentili dicta, diuina sunt. Nec mirum vtique: cum soleant de passione Pontifices prophetare: Signifer fuerat, qui de ferendo signo Christi docebat: Inimicus deorum, qui idola destrueda mandabat: Documento autem suis fuit, qui multis pari genere fecuturis prior in prouincia martyrij primitias dedicauit. Sanciri etiam cœpit eius sanguine disciplina, sed martyrum qui doctorem suum imitatione gloriæ consimilis æmulati, ipsi quoque disciplinam exempli sui proprio cruore sanxerunt.]

Quod autem dicat Pontius, Cyprianum in prouincia ante alios martyrij primitias dedicasse: non quod ipse primus in hac persecutione sanguinem fuderit, licet prior confessus fuerit primus omnium tentus, accipiendum est: nam ipsiusmet Cypriani testimonio satis constat complures antehac, eadem ipsa persecutione vrgente, martyrium consummasse, dum ad damnatos ad metalla scribens, ait: Et ex vobis pars iam martyrij sui consummatione præcesserit] & alia epistola tunc scripta ad detentos in carcere meminit Rogatiani & Felicissimi, qui iam tunc martyrium obiissent: Sed id sic intelligendũ (quod idem Pontius infra declarat) ipsum Episcoporum Carthaginensium primũ primitias sanguinis martyrio consecrasse, quod nullus Carthaginensium Episcoporum qui ipsum fuerunt antegressi, martyrium consummasset: quod, vt puto, se persecutionis tempore subduxissent. Pergit Pontius.

Et cum exiret Prætorij fores: ibat comes militum turba: & ne quid in passione deesset, Centuriones & Tribuni latus texerant: ipse autem locus æqualis est, vbi pati contigit, vt arboribus ex omni parte densatis sublime spectaculum præbeat: sed per enormitatem spatij longioris visu denegato per confusam nimis turbam, personæ fauentes in ramos arborum reperant: nec vel hoc illi negaretur, vt ad Zachei similitudinem, de

arboribus videretur] hæc Pontius. Acta porro hæc amplius: Post hanc vero sententiam, turba fratrum dicebat: Et nos cum ipso decollemur. Propter hoc tumultus fratrum exortus est, & multa turba eum prosequuta est. Et ita idem Cyprianus in agrum Sexti perductus est: & ibi se lacerno birro expoliavit, & genua in terram flexit, & in orationem se Domino prostravit. Et cum se dalmatica expoliasset, & diaconibus tradidisset, in linea stetit, & cœpit spiculatorem sustinere] De vestimentorum expoliatione superiora Acta sic: Exiit se lacernũ birrum, quæ indutus erat, complicans & posuit ad genua sua: deinde tunicam tulit, & diaconibus tradidit: & stans in linea expectabat spiculatorem: cui & viginti aureos dare præcepit. Fratres vero stentes linreamina, & oraria ante eum ponebant, ne sanctus cruor defluens, absorberetur a terra] Tanti enim faciebant fideles sacras reliquias martyrum, vt sudoris, si possent, guttas haurirent & stillas sanguinis, etiam persecutore vidente, & inuidete, atque exerto gladio minitante, qualibet arte fusciperent, atque reconderent. Mira res: eodem plane tempore duplici victoria vincitur crudelis impietas, sanguine martyris, & fide credentiũ. Sed subdunt & hæc alia Acta inferius posita.

Cum venisset autem spiculator: iussit suis, vt eidẽ spiculatori vigintiquinque aureos darent. Linreamina vero & manualia a fratribus ante eum mittebantur. Postea vero beatus Cyprianus manu sua oculos sibi textit: qui cum lacinias manuales ligare sibi non potuisset, Iulianus presbyter & Iulianus subdiaconus ei ligauerunt, & ita beatus Cyprianus passus est] Addit Pontius hæc de carnifice: Ligatis per manus suas oculis, moram carnificis vrgere tentabat, cuius munus est ferrum, & labente dextera gladium vix trementibus digitis circuibat, donec ad perpetrandam pretiosi viri mortem, clarificationis, hora matura, Centurionis manum, concessio desuper vigore, firmatam, permis-
sis tandem viribus, expediret] hæc Pontius. Quod vero pertinet ad sanctissimi martyris sepulturam, citata superioribus Acta sic habent.

Et ita beatus Cyprianus passus est, eiusq. corpus propter Gentilium curiositatem in proximo positum est cum cereis & scholaribus in areis Macrobij Candidi procuratoris, (quæ sunt in via Mappaliensi iuxta piscinas) cum voto & triumpho magno] Pristinus hic mos referatur Christianos sepeliendi præcedente clero diuersarũ classium atque scholarum, accensas faces gestantibus singulis, magna plane pompa & (vt habent Acta) magno triumpho. Nequidquam plane consueti officij voluerunt imperterriti Christiani magna agentes constantia in Cypriani funere ante persecutoris oculos prætermittere: quod cuperent omnes (vt eadem Acta testantur) vna cum suo ipsorum Episcopo decollari. Sed & hæc ibi demum: Post paucos autem dies Galerius Maximus Proconsul decessit. Passus est autem beatissimus Cyprianus martyr die octauadecima Kalendarum Octobrium

CYPRIANVS EPISC. CARTHAGINENSIVM PRIMVS MARTYR.

* Cypri. epist. 79

* al. in æquali

* al. viginti quinque

PASSIO S. CYPRIANI.

CYPRIANI SEPULTURA.

brium sub Valeriano & Gallieno Imperatoribus, regnante vero Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum Amen:] hucusque Acta: Eodem quoque sine cetera quæque Acta legitima consignari solita, nempe Christi regno, multis exemplis sapius obseruauimus.

Quæ autem priori loco Acta sunt posita, hanc amplius habent appendicē loca singula relegentem: Curubitana ciuitas dicitur, vbi in exilio fuit. Vicus, vbi in domo Principis Officiorum habitauit, dicitur Saturni inter Veneriam & Salariam. Atrium quoque Proconsulis dicitur Sauciolum: locus in quo decollatus est, vocatur Sexti] Sed & Pontius diaconus Episcopi sui amantissimus, ad vitam & passionem Cypriani hoc addit velut appositū mensæ nobilissimæ corollariū: Sic consummata passione, perfectum est, vt Cyprianus qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotales coronas in Africa * primus imbueret: quia & talis esse post Apostolos prior cœperat] insinuans plane iam a tempore Apostolorum Carthaginensem erectam fuisse Ecclesiā. Moxq. subdit: Ex quo enim Carthaginis Episcopatus ordo numeratur, numquam aliquis quamuis ex bonis & sacerdotibus, ad passionem venisse memoratur: licet semper Deo mancipata deuotio dicatis hominibus pro martyrio deputeretur. Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam, Domino consummante, profecit, vt in ciuitate ipsa, in qua taliter vixerat, & in qua prior fecerat multa præclara: prior etiam sacerdotij cælestis insignia glorioso cruore decoraret] ac demum hæc de se ipso.

Quid hoc loco faciam inter gaudium passionis, & remanendi dolorem? in partes diuisus animus, & angustū nimis pectus affectus duplices onerant: dolebo quòd non comes fuerim? sed illius victoria triumphanda est. De victoria triumphabo? sed doleo quòd comes non sim. Verum vobis tamē & simpliciter confitendum est: quod & vos scitis, in hac me fuisse sententiā: Multum ac nimis multū de gloria eius exulto: plus tamen doleo, quòd remansi] hucusque vltimum Pontij de Cypriani triumpho, & animi sui affectu scriptū elogium: idemq. in suæ narrationis exordio, cur ea scribendi consilium inierit, declarat his verbis, insinuans antiquam in Ecclesia consuetudinē Actorum sanctorum martyrum scribendorum: Certe (inquit) durum erat, vt cum maiores nostri plebeijs & cathecumenis martyrium consecutis tantum honoris pro martyrij ipsius veneratione dederint, vt de passionibus eorum multa, aut prope dixerim pene cuncta conscripserint: vt ad nostram quoque notitiā, qui nondum nati fuimus, peruenirent: Cypriani, tanti sacerdotis, & tanti martyris passio præteriretur] Huius Pontij lucubrationis S. Hieronymus meminit dicens: Pontius diaconus Cypriani vsque ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregium volumen Vitæ & passionis Cypriani reliquit] Sed & de ipso Pontio hæc adduntur in Martyrologio, die octaua Martij, qua natalis eius inter martyres conscriptus habetur his verbis: In passionibus suis Dominum semper glorificans, coronam vitæ promeruit] Eadem Acta a nobis superius sæpe citata, ac pariter recitata æque fulciuntur testimonio Augustini^b, eadem in sua tractatione in Natali die S. Cypriani attextentis, & fidelissima comprobantis: quæ itidem recensuit Paulus^c diaconus: Sed & si nulla ab alijs suppeterent testimonia: ipsa sibi certam atque sinceram in omnibus sui candore fidem vendicant. Sed iam reliquū est, vt amantissimi patris & præclarissimi martyris dulces exuias perlegamus.

Quæ enim in eis legimus, & ex eisdem superius recitauimus Actis, S. Cyprianum colulum gladio subiecturum, primum exuisse birrum, inde vero se spoliasse dalmatica, vel (vt alia Acta habent) tunica, atque in lineā remansisse, sicq. expectasse spiculatorē: diligentiori sunt hæc consideratione pensanda. Etenim ex ijs adeo certis antiquitatis Ecclesiasticæ monumentis, qualis esse soleret Episcoporum habitus, probe possumus intelligere. Sed illud primum de tunica lineā qua, ceteris vestibus expoliatis, idem gladij excepturus remansit indutus; exacte considerandum. Ex ijs enim quæ ex dictis Actis sunt superius recitata: neminem certe puto adeo obtusum ingenio; vt cum ipsa dicant, Cyprianum exutum birro, atque tunica, remansisse in lineā: existimet de lineā interuallū intelligendū, quæ super nudū indui consueuit: non enim decebat sacerdotalem decorē, Cyprianum ad interulam vsque denudari, cum præsertim ad hoc non cogeret magistratus, nec carnificina functio postulare: quid enim opus erat ad capitis obtruncationem, ad subuculam vsque exui; cum præsertim nullum ea de re extet exemplum? Sic igitur nihil aliud est, quod dici possit, nisi lineam illam Cypriani commune illud omnibus,

Abus Episcopis lineum indumentum fuisse, quod ephod alij dicunt, Italice vero, rochetto: Quòd vero ad dalmaticam pertinet, alio nomine tunicam simpliciter nominatam: diuersa namque dalmaticarum fuisse genera, quarum aliæ manicatæ, chirodatæ dicerentur, aliæ vero sine manicis, quibus diaconi vterentur, pluribus in Notationibus^a diximus. Sine manicis itaque eam fuisse tunicam super lineam indutam putamus.

His de linea atque tunica explicatis: de birro remanet exquirendum: In quo illud in primis animaduertendum, non simpliciter dici birrum, sed lacernum birrum, licet Sulpitius^b Seuerus birrum a lacerna, vtroque tamen existente habitu clericali, distinguat, cum inuehitur in voluptuosos clericos dicens: Hæc charis viduis, ac familiaribus mandat tributa virginibus: illa vt birrum rigentem, hæc vt fluentem texit lacernam] At primum quòd pertinet ad lacernam, si Ethnicos consulas, reperies eam breue fuisse indumentum ad arcendam pluuiam, vt ex his quæ Cicero^c ac Plinius^d tradunt, euidenter apparet. Porro ad humeros, brachiaq. tegenda fuisse compositum eiusmodi vestimenti genus, docet Festus Pompeius^e, dum de lacerna agens, ait eam minorem fuisse capiti, capitium vero, ait Varro^f, fuisse muliebri pectoris indumentum, ita dictum quòd pectus capiat, & comprehendat brachia: quæ enim sine eis incedebant, pectore & brachijs erant apertis: super tunicam vero superduci lacernam, Gellius^g testatur, cum ait: Cum, me præsertim, discipulos quosdam suos Senatores vidisset die feriato tunicis & lacernis indutos, & gallicis calceatos: Equidem (inquit) maluissimè vos togatos esse: pigritum est cinctos saltem esse & penulatos]

Quòd vero habent Acta, lacernum birrum, vox, birrum, ad colorem pertinet: nam notat Festus^h apud antiquos rufum colorem dictum esse birrum, ac proinde lacernam rufi fuisse coloris. Siue dicere velimus lacernum birrum hoc est sericum: *βήρυς* veteres dixere serica, vt Zonarasⁱ & Theodorus interpretantes duodecimum canonem Gangrensis Concilij, tradunt. Siue magis placeat, lacernum birrum significare birrum, ipsum in modum lacernæ compositum. Porro birrus & birrum, masculino & neutro genere dictum reperitur.

Vt cumque sit: constat quidem testimonio S. Augustini, etiam clericos in Africa vti consueuisse lineam atque birro, sed Episcopos birro pretiosiore: nam eo sermone quoclericorum suorum disciplinam componit, hæc ait^k: Nemo det birrum, vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune: de communi accipiam mihi ipsi] & paulo post: Offeratur mihi verbi gratia birrum pretiosum, forte decet Episcopum, quamuis non deceat Augustinum, idest hominem pauperem de pauperibus natum.] Vtuntur ex institutione S. Augustini Canonici Regulares tunica lineā, atque cum volunt, diebus præsertim sollempnibus in Italia, etiam birro. Eandem quoque consuetudinem viguisse in Ecclesia Orientali, vt Episcopi super tunicam birro induerentur: ex ijs quæ scribit Palladius^l de S. Athanasio Episcopo Alexandrino, possumus intelligere, dum ait, eum tunica, birroq. vestitum secessisse. Meminit & Gregorius Turo-nensis de S. Britio, qui ardentis prunas in birro suo posuit ad declarandam sui animi innocentiam. Ceterum propter eius indumenti breuitatem Venantius Fortunatus nominat birrum ipsum palliolum, cum agit de S. Germano Parisiorum Episcopo visitante Clotarium Regem; atque de ipso Rege ait: Allambit sancti viri palliolum.]

Quòd vero S. Gangrense^m Concilium monachos Eustatianos incedentes palliatos, atque damnantes birris vtentes, anathematis sententia perculerit: non placet quòd per birrum alij interpretati sunt vestem pretiosam simpliciter: sed potius quòd illi amicti pallio sui longitudine & latitudine diffuente, eos damnarent, qui birro, nempe breuiori vterentur indumento: quod vile vel pretiosum (ex sententia Augustini superius recitata) ad libitum cuiusque esse potuisse, certissimum est: pretiosiores vero fuisse birros Attrebatenses & Canusinos, Flavius Vopiscus in Carino testatur. Cum itaque eadem Acta Cypriani passionis habeant: ipsum lacernum birrum complicuisse, & ad genua posuisse: illud fuisse perbreue, ac parui negotij operā egisse demonstrant: nam non sic de tunica eum fecisse, sed diaconis dedisse tradunt. Ex his itaque iam exploratum haberi videtur, Episcoporum fuisse antiquū habitum, vt post vestem su-

SVMA
R
IA
C
O
M
M
E
N
T
A
R
I
A

* Sanguine.

DE PONTII

ANIMI AFFE-
CTV ET IN-
STITVTO.

Hieronym. de
scriptor. Eccles.
in Pontio.

Aug. serm. 12
ex edicti Pa-
riens.

Paul. diac. in
pass. S. Cypri.

DE PONTII

a Notat. in Mar-
tyrolog. Rom.
die 31. Maij. b.
BIRRVVS ET LA-
CERNA INDV-
MENTA.
b Sulp. dialog.
lib. 1. c. 14. in fi.

c Cic. Philip. 2.
d Plin. lib. 18.
cap. 25.
e Fest. in verb.
lacerna.
f Varro de ling.
latin. lib. 4.

g Gell. lib. 13.
cap. 20.

h Fest. in verbo
birrum.
i Vide Cuiac.
in l. 4. cod. de
vest. holoserice.
lib. 11.

k Aug. serm. de
diuers. 50.

l Pallad. in lau-
sac. cap. 51.

m Concil. Gan-
gren. cap. 12.

perinduerent lineam, & desuper eam solutam tunicam, ac denique humeros tantum te-
gentes & brachia lacernum birrum: quo genere indumenti hodie videmus vti S. Roma-
næ Ecclesiæ Cardinales atque Episcopos illos, qui ex Regularibus ad eam dignitatem
prouecti sunt: Romanum vero Pontificem birro absque tunica super lineam, sed serico
atque rufo, interdum vero albo pro temporis ratione: porro ex dignitatis ordine birrum
preciosius fuisse, Augustini sententia dictum est. Quid autem hæc indumenta mysti-
cum præferrent, relinquimus alijs. At de his hæc tenent.

Quod vero pertinet ad martyris Cypriani memoriam, quam posteri honorificentif-
sime omni officiorum genere sunt prosequuti: auctor est Victor Vticensis Episcopus
duas insignes basilicas, veluti egregia tantæ viri victoriæ monumenta, fuisse erectas, al-
teram ad Sexti, vbi sanguinem fudit: alteram vero in Mappaliensi via, vbi fuit sepultu-
ræ mandatus. Sed locus ille vbi sanguinem fudit, a maioribus, Mensa Cypriani, ap-
pellatus reperitur, de qua hæc Augustinus: In eo quippe loco, vbi posuit carnis
exuuias, sæua tunc multitudo conuenerat, quæ propter odium Christi sanguinem
funderet Cypriani: ibi hodie venerans multitudo concurrat, quæ propter Natalem
Cypriani bibit sanguinem Christi: & tanto dulcius in illo loco propter Natalem Cy-
priani bibit sanguinem Christi, quanto deuotius ibi propter nomen Christi sanguis
effusus est Cypriani. Denique sicut nostis, quicumque Carthaginem nostis, in eo-
dem loco mensa Deo constructa est, tamen mensa dicitur Cypriani: non quia ibi
est vnquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus: & quia ipsa immola-
tione sua parauit hanc mensam: non in qua pascatur, siue pascatur: sed in qua sa-
crificium Deo, cui & ipse oblatus est, offeratur. Sed vt mensa illa, quæ Dei est,
etiam Cypriani vocetur, hæc causa est: quia vt illa modo cingatur: ab obsequentibus,
ibi Cyprianus cingebatur a persequentibus: vbi nunc illa ab amicis orantibus hono-
ratur: ibi Cyprianus ab inimicis frementibus calcabatur. Postremo vbi illa erecta
est: ibi prostratus est] hucusque Augustinus, quibus solitum exhiberi martyribus cul-
tum, perbelle demonstrat: nimirum Ecclesiam, & ibi Deo altare, in quo sacrificium
offerretur, erigi solitum, & de eo fideles ad diem Natalem martyris confluentes sa-
cratissimam Eucharistiam participare. At non solum Ecclesia Africana, sed & to-
tus Catholicus orbis Cypriani memoriam prosequutus est: cum tam Occidentales,
quàm Orientales Natalem diem eius annua celebritate frequentent, vt Gregorius Na-
zianzenus est testis, qui in eius die Natali egregiam in eius laudem habuit orationem.
sed de alijs eius memorijs alibi in futurum.

Qui autem Cypriano in sede Carthaginensi subrogatus fuerit: quantum ex Optato
Mileuitano colligere licet; successit eidem Lucianus, post Lucianum vero Mensurius, qui
tempore Diocletiani sedit; cui Cæcilianus subrogatus est. Ceterum cum lucubrationes
ab eo relictae, ore omnium in Ecclesia sint celebratae: Quidnam autem est quod Ge-
lasius Papa in Romano Concilio, statuto canone de libris apocryphis, censuerit Cypria-
ni Opuscula apocrypha esse? At per Opuscula certe non alia ab eo esse opera signifi-
cata, quàm editos ab illo de rebaptizatione hæreticorum tractatus existimamus: qui vno
volumine, Opusculorum titulo inscripto, continerentur. In eandem quoque classẽ
apocryphorum reijcitur ab eodem liber cuius erat titulus, de Poenitentia Cypriani: il-
lis igitur demptis, quibus aduersatus est Stephano: reliqua sunt eiusmodi (quod
dictum est superius) quæ cum Latini, tum Græci fuerint inoffenso pede magna ad-
miratione sectati: vt merito de eo Prudentius hos cecinerit versus.

*Desine flere bonum tantum: tenet ille regna cali
Nec minus inuolutat terris, nec ab hoc recedit orbe:
Differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat:
Nec Libyæ tantum populos regit, exitusq. in ortum
Solis & vsque obitum, Gallos fouet, imbuit Britannos,
Præsides Hesperia, Christum serit ultimis Hiberis:
Denique doctor humi est: idem quoque martyr in supernis:
Instruit hic homines, illinc pia dona dat Patronus.]*

Sed & Cassiodorus, qui post Gelasium vixit, exceptis illis quæ ab eo de ratione
baptismatis scripta sunt, cetera edita diuersis epistolis & opusculis monumenta, di-
gno commendat encomio.

MEMORIA S. CYPRIANI.

Victor de persecut. Vtiensis. lib. 1. August. de diuers. serm. 113.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

Opus. Mileuit. contra Parmen. lib. 1.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

Prudent. hymn. 13. ELOGIUM DE SCRIPTIS S. CYPRIANI.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

81. 411.

Quo die passus est. S. Cyprianus apud Carthaginem: eodem quoque die & loco mar-
tyrium subiisse quattuor sanctos martyres Crescentianum, Victorem, Rosulam & Ge-
neralem, testantur tabulæ Ecclesiasticæ. Adeo namque incaluerunt corda fidelium
martyrio Cypriani, vt omnes optarent vna cum ipso mori, ac pariter coronari: Sed
& illud effecit plane mirandum sanguis eius effusus, vt diuitiarum possessores, quos
idem Cyprianus (vt suo loco demonstratum est) ingemuit in persecutione sub Decio,
ne diuitiarum suarum dispendium paterentur, fidei fecisse iacturam: magnis sum-
ptis animis, forti constantia, Christi amore succensi, diuitias vt lutum contempse-
runt, insuper & vitam eius exemplo prodegerunt. Ingentem porro collegisse
prouentum ex Cypriani martyrio Ecclesiam Africanam, S. Augustinus cum de die
natali eius tractaret in populo, testatur his verbis: Inde tam magnum & electum
granum hic beatissimus Cyprianus: quàm multi diuites tunc contempserunt, quod
habuerunt? &c.

Passi sunt, eadem persecutione urgente, apud Carthaginem trecenti martyres nono
Kalendas Septembris, quo tamen anno, ignoratur. At quoniam tum a Prudentio tum
ab alijs eius rei gestæ historia adiungitur simul martyrio Cypriani, de iisdem hic agere,
more maiorum, consultius visum est. Clarissimi tunc iisdem effulserunt martyres: qui inter
alia supplicia cum Præses fornacem calcariam accendi iussisset, & iuxta eam tripodem,
thusq. simul ac prunas exhiberi præcepisset, optioneq. illis Proconsul dedisset: vt vel Ioui
thus incenderent, vel ipsi inijcerentur in ignem. Respuentes illi eam vt indignam obla-
tam conditionem, factoque potius quàm verbo dato responso: in eandem pariter senten-
tiam conspirantes: sese rapidissimo cursu, impellente diuino Spiritu, in fornacem incensam
coniecerunt: atque igne succensi calceq. permixti, appellati sunt, Massa candida.

Porro horum memoria celebris viguit in Ecclesia Africana pariter & trāsmarina, an-
niuersaria vbique celebritate sollempnis: in qua & S. Augustinus ad populū tractatum
habuit: celebrat eisdem Prudentius sacro hymno. Ceterum vt hoc nomine iisdem marty-
res dicerentur, Augustinus ait: Massa dicta est de numeri multitudine, Candida de cau-
sæ fulgore] Sed & ea plane causa præcessit, quod in calcaria fornace iisdem cremati
cum essent: cineribus eorum calci permixtis, ex ijs omnibus vna candida massa confla-
ta est. Trecetos hos fuisse numero, habent tabulæ Ecclesiasticæ: sed de numero & alijs plu-
ribus in Notationibus diximus: verum sefellit scriptus titulus, dum Pontius auctor
Actorum illorum citatur. Qui autem ex Ecclesiæ Carthaginensis ministris post
Cyprianum martyrium subierint, sequenti anno (quod ratio temporis postulat)
dicturi sumus.

Hic autem dicere non prætermittimus: fastu gloriosos Nouatianos falso iactare soli-
tos, Nouatianum schismaticum suæ ipsorum sectæ auctorem ante S. Cyprianum marty-
rium consummasse: sed id ex nullis Actis: quæ in re adeo comperta nec fingere po-
tuerunt, nisi ex verbis quibusdam (vt dicebant) Cypriani quæ a Symproniano
Nouatiano iactari, Pacianus ad eum scribens, tradit his verbis: Nam quod ante
passum Nouatianum putas, & Cyprianum dixisse, subiungis: Præcessit me aduersa-
rius meus: Vide quàm manifesto respondeam: Nouatianus martyrium numquam
tulit: nec ex verbis Cypriani auditum istud, aut lectum est: habes eius epistolas] & infe-
rius: Porro etiam si passus est aliquid Nouatianus, non tamen etiam occisus: etiam si oc-
cisus, non tamen coronatus: Quid ni? extra Ecclesiæ pacem, extra concordiam,
extra eam matrem, cuius portio debet esse, qui martyr est &c.] & paulopost de
Cypriano vere martyre.

Cyprianus autem in concordia omnium, in pace communi, in confessorum gre-
ge passus est: & sæpe confessus iteratis persecutionibus, & multa laceratione vexa-
tus, & nouissime salutaris calice propinatus est. hoc fuit coronari. Quare sibi ha-
beat Nouatianus epistolas suas, sibi tumorem, sibi superbiam, qua dum in altum
leuatur, elisus est: dum nemini parcat, effusus] hæc Pacianus. Socrates & ipse
Nouatianus, Nouatianum suum quem Nouatum nominat, martyrio sub Valeriano
occubuisse testatur: sed sicut nec Sympronianus, nullo certo id affirmat auctore.
Sane quidem sicut de nonnullis Marcionitis, qui martyrium subierunt, & alijs di-
uersarum hæresum assertoribus scriptores Ecclesiastici absque inuidia scriptis pro-
diderunt: non existimandum de Nouatiano tacuisse, si id aliquo modo factum
nouissent

Martyrolog. Rom. Galia die 14. Septembr. LAPSIITERVM PVGNANT.

August. de diuers. serm. 113.

Martyrolog. Rom. die 24. Au gust.

Prudent. hymn. 13.

MARTYRES DI CTI MASSA CANDIDA.

August. de diuers. serm. 112.

Prudent. hymn. 13.

Pacian. de Cathol. nom. epi sto. 2.

DE NOVATIANO ASSERTO MARTYRE.

Socrates lib. 4. cap. 23.

nouissent sicut Hieronymus, dū de eo ait scriptos hos reliquisse libros de Paschate, de Sabato, de Circumcisione, de Sacerdote, de Oratione, de Cibis Iudaicis, de Instantia, de Attalo, de Trinitate grande volumen, quasi ἐπιτομὴν operis Tertulliani faciens quod plerique nescientes, Cypriani existimant] hęc Hieronymus, at de Nouatiano hęcenus.

Hoc eodem anno iisdemq. Consulibus Fusco & Basso, Ingenuus qui Pannonias tunc regebat, a Mæsiacis legionibus Imperator appellatus est: sed per Celerem Verianum victus, atque prostratus est, vlciscente Gallieno seuerissime in omnes vsque ad senes, & pueros, qui ab eius parte steterunt: sed hęc fusius Trebellius^a Pollio. Iisdem quoque Consulibus sed mendose positus data reperitur Dionysij epistola ad Vrbanum Præfektū, hominem Christianum, sed cum quarto nonas Februarij data ponatur, nisi in mensem error irrepsit, alterius potius quàm Dionysij esse conuincitur: nam eō tempore Sixtus Pontifex adhuc superstes erat.

^a Trebell. Poll. de 30. tyrann. in Ingens.

IESV CHRISTI DIONYSII PAPÆ VALER. ET GALLIEN. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
262. 2. 8.

πολιτικῆ
ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ

ἐκτὸς ἀπὸ

ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ

^b I. si feruus C. quod cum eo.

^{* al. Volusianū. c Vopisc. in Aureliano.}

ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ
ἐκτὸς ἀπὸ

CHRISTI anno ducentesimo sexagesimosecundo perperam Fastis a Cassiodoro & alijs eum sequentis Fuluius Æmilianus & Pomponius Bassus, varia (vt putato) descriptione deceptis, ponuntur Consules: eosdem enim esse reor cum Consulibus anni superioris: nam de Pomponio Basso constat, & pro Fusco, Fuluium positum existimamus (vt sæpe accidere consuevit) cui fuerit quoque cognomentum Æmilianus; nisi loco Memmij, Æmilianus sit positum: cum præsertim Consulatus Bassi cum Æmiliano, non secundus notatus in antiquis monumentis habeatur, sicut adscribendus erat, si diuersus a priore fuisset. In Codice namque Iustiniani Bassus semel tantum cum collega Aemiliano Consul positus inuenitur^b: hęc enim quàm verissima esse, quæ dicturi sumus, perspicue demonstrabunt.

Hoc namque anno adscribendos esse Consularibus Fastis Gallienum quarto & Valerianum, * tum epistola Valeriani Imp. ad Aurelianum, tum eius quoque Acta a Flauio Vopisco narrata^c, satis aperte significant, quæ auctor his verbis recitat.

Ex libris Acholij, qui Magister admissionum Valeriani Principis fuit, libro Actorum eius nono. Cum confedisset Valerianus Augustus in Thermis apud Bizantium, præfente exercitu, præfente etiam officio Palatino, affidente Memmio Fusco Consule Ordinario] & post recensita nomina aliorum, in eius ad Aurelianum allocutione, hęc habet: Te Consulem hodie designo, scripturus ad Senatum, vt tibi deputet scipionem, deputet etiam fasces] ita ibi. Videas ex his plane Aurelianū anno superiori sub Consulatu Memmij Fusci Consulem fuisse designatum, sed suffectum non Ordinarium. Quibus nam vero sufficiens esset: epistola eiusdem Valeriani Imp. ad eum scripta declarat his verbis: Consulatum cum eodem Vlpio Crinito in annum sequentem a die vndecimo Kalend. Iuniarum in locum Gallieni & Valeriani sperare te conuenit sumptu publico] hęc Acta.

Si igitur anno superiori Aurelianus Consul est designatus in præsentem annum, sufficiens vna cum Crinito a dicta die & mense Gallieno atque Valeriano Consulibus Ordinarijs: apertissime plane significatur, hoc anno adscribendos esse Gallienum quarto Consulem, atque Valerianum minorem, quem alij legunt Volusianum: Quos quidem Consules magno sane præiudicio rectæ Chronologiæ, ex qua etiam historica veritas confirmatur, alij reiecerunt post sequentem annum: cum iisdem non tantum præsentem annum dictis Consulibus falso appositis inscribant, sed & sequentem Consulatu Secularis atque Donati perperam notent. Nec est quod post sequentem annum Gallieni et Valeriani Consulatus possit Fastis adscribi: quos anno præterito constat fuisse Consules designatos, & hoc anno post dictum Memmij Fusci Consulatum apparet fuisse creatos Consules Ordinarios, quibus, mense Iunio suffecti sunt Aurelianus atque Crinitus. Nec est rursus quod quis vel fingere possit dictas litteras de eorundem suffectione datas esse a Valeriano Imperatore anno sequenti: quem liquet hoc ipso anno a Persis victum atque captiuum ductum, vt inferius suo loco testificationibus apertissimis demonstrabimus.

Explosis

Explosis igitur tum a presenti, tum a sequenti anno Consulibus ascititijs: recipiāt Fasti Consulares suos legitimos Consules Ordinarios, Gallienum tertio atque Valerianum iuniorum: cuius quidem Consulatus Gallieni eiusmodi extat inscriptio: IMP. GALLIENVS. P. F. AVG. P. M. TR. P. VIII. COS. IIII. P. P.]^a sicq. iure cum anno eius Imperij octauo ex octaua Tribunitia potestate monstrato, iungatur eius quartus Consulatus. Habes hic quoque lector exacte (ni fallimur) redditam rationem nostræ ex Fastis Consularibus etiā recte deductæ per annos singulos Chronologiæ; eademq. alijs innumeris testificationibus superius, tam primo, quàm hoc secūdo tomo Annalium confirmata. Simulq. etiam declaratum, quàm longe a veritatis scopo aberrare necesse sit, qui dictos addiderunt duos superuacaneos Consulatus.

^a Apud Adol. lib. Anriq. numis. Rom. Imp.

Quod vero ad res gestas anni huius pertinet, aucta nouis edictis in Christianos persecutio, in reliquos Ecclesiarum ministros grassari non destitit: nos modo coeptam semel prosequimur historiam de Ecclesia Africana. Quoniam vero (vt dictum est) Maximus Galerius Proconsul in Africa post Cypriani martyrium defunctus est: Solon Procurator Fiscalis, coeptam ab eo persecutionem nouo mandato Imperatorum, in Ecclesiā Carthagenensem prosequutus est. Quid autem sub ipso antequàm Roma alius cum fascibus mitteretur Proconsul, Carthagine acta sint: epistola a confessoribus, ab ipso in carcerem detrusis, & in eodem quoque carcere scripta, significat: quæ ex antiquioribus scriptis codicibus erutam & collatione facta cum ea quæ edita^b est, vt fidelissimam omniq. ex parte sibi constantem, hic attexere, vt insigne antiquitatis monumentum, perutile, iucundum gratumq. fore existimamus: quippe quæ ab ijs scripta esse reperitur, qui S. Cypriani doctrinæ, ac disciplinæ assueuerunt, vt pote qui discipuli eius fuissent, eo vsi sint familiarissime. Est autem huiusmodi.

PERSECVTIO MAGIS SÆVIT IN AFRICA.

Lucius, Montanus, Flauianus, Iulianus & Victorius &c. fratribus vniuersis salutem. Dilectissimi fratres, nobis nihil aliud est agendum, quàm vt de seruis Dei & Christo eius dicamus, & de multitudine fratrum cogitandum: qua quidem ratione hic amor per hoc officium ad has nos scribendas impulerit litteras: vt fratribus post futuris, & magnificentia Dei fidele testimonium, & laboris tolerantiam per Dominum, memoriam relinqueremus. Post popularem tumultum, quem ferox vultus Præsidis in necem concitauit, postq. sequentis diei acerrimam persecutionem Christianorum: apprehensi sumus Lucius, Montanus, Flauianus, Iulianus, Victorius, Primolus, Renus & Donatianus cathecumenus qui baptizatus in carcere, statim spiritum tradidit; necnon & circa Primolum similis consummationis exitus contigit: nam et ipsum ante paucos menses habita confessio baptizauit.

^b Apud Suriū. tomo 1. die 24. Febr. & manu scripti. cod.

EPISTOLA CONFESSORVM.

Igitur apprehensis nobis & apud Regionantes * in custodia constitutis, sententiam Præsidis milites nunciabant, quod die hesternum ardentem nobis interitum minaretur: Nam (vt postea quoque verissime cognouimus) exurere nos viuos cogitauit. Sed Dominus qui solus de incendio seruos suos potest liberare, in cuius manu sermones & corda sunt Regis^c, furētem a nobis Præsidis sæuitiam auertit, & incumbentes precibus assiduis tota fide, statim quod petiuimus, accepimus; accensusq. in exitium nostræ carnis ignis extinctus est, & flamma caminorum ardentium Dominico rore sopita est. Nec difficile credentibus fuit, noua posse ad vetera exempla contingere, Domino in spiritu pollicente, quia qui gloriam istam operatus est in tribus Pueris^d, vincebat & in nobis.

^c Prou. 21.

^d Dan. 3.

Tunc a proposito suo, Domino volente, confractus; mitti nos in carcerem iussit: quo deducti non expauimus foedam illam loci caliginem: moxq. carcer tenebrosus, spiritu prælucente, resplenduit, & contra obscuritatis deformia: & cæca nocte contacta, instar diei, fidei deuotio candida luce vestiuit: & sic ad summum descendebamus locum pœnarum, quasi ascenderemus in cælum. Quales illic dies duxerimus, quales transegerimus noctes: exponi nullis sermonibus possunt, nec tormenta carceris vlla affirmatione capiuntur. Sed veremur atrocitatem loci (vt est) dicere: quia vbi tentatio est grandis; ille ibi maior est, qui eam vincit in nobis: & non est pugna, in qua non sit, Domino protegente, victoria. Nam & occidi, seruis Dei leue est: ideo mors nihil est: cuius aculeos conuellens, contentionemq. deuincens Dominus, per crucis trophæum triumphauit: sed & causa nulla armorum est, nisi quando miles armandus est: nec armatur nisi quando congressio est: & in coronis nostris præ-

Annal. Eccl. To. 2.

Zz 3

mium

VISIO DE
MARTYRIBVS.a Pſal. 118. & ſermo Dei^a.OITVDE
TAVAS
AQIHAOITVDE
TAVAS
AQIHAFAME CRV-
CIANTVR
MARTYRES.

* al.allocationē

VISIONES
MARTYRVM.

b Pſal. 49.

VISIO ALIA.

mium ideo eſt, quia certamen præceſſit: nec datur palma, niſi congreſſione perfecta. A
Sed paucis diebus viſitatione fratrum nos refrigerauimus: nam omnem noctis laborem,
diei ſolatum lætitiæq. abſtulit. Tunc Reno qui nobiſcum fuerat, ſomno apprehenſo,
oſtenſum ei eſt, produci ſingulos: quibus prodeuntibus lucernæ ſingulæ præferebantur:
cuius autem lucerna non præceſſerat, nec ipſe procedebat: & cum proceſſimus nos cum
lucernis noſtris, expergefactus eſt. Et vt nobis retulit, lætati ſumus; fidentes nos cum
Chriſto ambulare, qui eſt lucerna pedibus noſtris,

Post ipſam noctem dies nobis hilaris augebatur: & continuo, eadē die, ſubito rapti ſumus
ad Procuratorem, qui deſuncti Proconſulis partes adminiſtrabat. O diem lætū! gloriā
vinculorum! o optata votis omnibus catena! o ferrum honorabilius atque precioſius
optimo auro! o ſtridor ille ferri, qui ſtrepebat dum trahitur per aliud ferrum, & loqui
noſtrum futurum ſolatum videbatur. Atque ne hac iucunditate tardius fruermur: a
militibus vbinam nos Præſes audire vellet; huc atque illuc per totum Forum circumducti
ſumus. Tunc nos in Secretarium vocauit, quia necdum hora paſſionis aduenerat: vnde
proſtrato diabolo, victores ſumus in carcerem reuerſi, & ad alteram victoriam referuati.

Hoc itaque prælio victus diabolus, ad alteras ſe aſtutias vertit: Fame nos & ſiti
tentare molitus: & hoc ſuum prælium multis diebus fortiffime geſſit; ita vt quod magis
fecum facere aduerſarius putabat, quod ægrotabant corpora ob Solonem Fiſcalem,
qui aquam frigidam poſt laborem non daret. Hic autem labor, hæc inopia, hoc
neceſſitatis tempus ad Deum pertinuit, dilectiffimi fratres: nam qui nos tentari
voluit, ipſum vt * alleuiationem in ipſa tentatione haberemus, ſe oſtendit: C

Nam Victori præſbytero, commartyri noſtro, qui ſtatim poſt hanc eandem viſionem
paſſus eſt, oſtenſum eſt hoc. Videbam, inquit, puerum huc in carcerem introiſſe,
cuius fuit vultus perlucidus ſuper ſplendorem inenarrabilem: qui nos deducebat
per omnia loca, vt exiremus: egredi tamen non potuimus: & ait mihi: Adhuc
modicum laboratis, quia nunc impedimini: ſed confiſcite quia ego vobis ſum.
& adiecit: Dic illis, quia glorioſiorem coronam habebitis. Nec non ad Deum
ſuum ſpiritus properans, & anima iam proxima paſſioni ſedes ſuas requiſiuit:
nam hunc eundem Dominum de paradifo interrogauit, vbi eſſet: Cui ille ait: Extra
mundum eſt. Oſtende illum, inquit, mihi. Qui ait illi: Et vbi erit fides? Cumq.
hic per humanam puſillitatem diceret: Quod mihi mandas, tenere non poſſum.
Dic ſignum, quod eis dicam. Reſpondit ei Dominus, & ait: D
Dic illis ſignum Iacob. Lætandum eſt, fratres dilectiffimi, vt Patriarchis, eſſi
non iuſtitia, laboribus adæquari poſſimus. Sed qui dixit: Inuoca me in die præſuræ,
& eximam te, & clarificabis me^b. Ad clarificationem fuit flexus. poſt preces
ad ſe habitas commemoratus eſt noſtri, prius miſerationis ſuæ denunciatis munus.

De hoc enim ſorori noſtræ Quartilloſiæ hic nobiſcum poſitæ oſtendit, cuius mulieris
& maritus & filius ante triduum paſſi erant. Ipſa quoque hic reſidens, propinquitatem
ſuam velociter ſubſequuta eſt: quæ in hunc modum, quod vidit, expoſuit: Vidi, inquit,
filium meum, qui paſſus eſt, veniſſe ad carcerem: qui ſedens ſuper labrum aquarium,
ait. Vidit Deus preſſuram veſtram & laborem. Et poſt hunc introiuit iuuenis miræ
magnitudinis, qui ferebat phialas duas ſingulis manibus eaſq. lacte plenas, & ait: E
Bono animo eſtote: commemoratus eſt veſtri Deus. Et ex phialis illis, quas ferebat,
dedit omnibus bibere: quæ phialæ non deficiebant. Et ſubito ablatuſ eſt lapis,
qui fenestram diuidit medius: ſed & claræ fenestræ, ipſo medio ſublato liberam
cæli faciem admiferant. Et poſuit iuuenis ille, qui ferebat phialas vnā ad dexteram,
& alteram ad ſiniſtram, & ait: Ecce & ſatiati eſtis, & abundat, & tertia
adhuc phiala ſuperueniet vobis.

Et abiit altera dies, quæ poſt hanc viſionem eluxit. Expectantes autem eramus
horam illam, quando fiſcalis non cibus, ſed penuria, & neceſſitas inferretur: quia
cibus nullus nobis ſuberat: nam & altera die ieiuni manſeram. Subito autem, vt
ſitientibus potus, & eſurientibus cibus, deſiderantibus martyrium obuenit: ita
laboribus noſtris refrigerium Dominus per Lucianum chariſſimum nobis præbuit,
qui

A qui diſrupto catenarum obice, velut per duas phialas, per Herennianum hypodiaconum
& Ianuariū cathecumenum alimentum indeficiens omnibus miniſtrauit.]
Sed antequam vltius progrediamur: hic meminiffe lector debet, in vltimis litteris ad
Cyprianū a confessoribus in metallis agētibus ſcriptis, haberi mentionē de Herenniano
hypodiacono: at hunc illum ipſum eſſe putamus, per quem Cyprianus, anno ſuperiori,
cum exul eſſet, pecuniarum ſubſidia miſit ad eoſdem confessores ad metalla damnatos.
Porro ipſum nomen, par miniſterium, ſacer ordo, ac denique tempus, hunc eundem eſſe
cum illo, vt dicamus, facile perſuadent: mentio eius eſt in tribus^a epiſtolis ad Cyprianum
ab illis tunc datis. Qui vero hic Lucianus nominatur idem ille videtur eſſe, qui
tunc eadem cum Herenniano miniſteria exhibens, in dictis epiſtolis Lucanus ſcriptus
habetur. Sed ad epiſtolam martyrum redeamus.

B Hoc ſubſidium ægros & laborantes nimium ſuffulſit: eos quoque qui per eundem
laborem, hoc eſt, per incommodum Solonis fiſcalis & penuriam frigidæ aquæ in ægritudinem
iam inciderant, ab infirmitate reuocauit: cuius tam glorioſis operibus omnes
apud Deum gratias agimus.

Iam nūc, dilectiffimi fratres, & de amore quē in nos inuicem habemus, aliqua dicenda
ſunt: Nec inſtruimus, ſed admonemus: quia ſicut ſimul vnanimis ſumus, ita apud Dominū
vna viuimus, & oramus. Tenenda eſt concordia charitatis, & dilectionū vinculis in-
hærendū eſt: tunc diabolus proſternitur, tunc a Domino quicquid poſtulat accipitur,
ipſo pollicente ac dicente: ^b Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram: de omni re quæ-
cumque petieritis a Patre meo, continget vobis. Nec alio modo vitam æternam accipere
& cum Chriſto regnare poterimus, niſi fecerimus quod præcepit faciendum: pro quo
C & vitam promiſit & regnum. Eos denique hereditatem Dei conſequi, qui pacem cum
fratribus tenuerunt: ſuo magiſterio ipſe Dominus enunciat, dicens: Beati pacifici, quoniā
filij Dei vocabuntur^c. Quod exponens Apoſtolus ait^d: Vt ſimus filij Dei: Si autem filij,
& heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti: ſiquidem compatimur, vt
commagnificemur. Si heres non poteſt eſſe niſi filius; filius autem eſſe non poteſt niſi
pacificus: hereditatem Dei habere non poterit, qui pacem Dei rumpit. Et hoc non quaſi
non admoniti dicimus, aut ſine diuina oſtenſione ſuggerimus.

Nam cum Montanus cum Iuliano habuiſſet ſermones aliquos ob eam mulierem quæ
ad communionem acceſſit^{*}, quæ nec communicabat: cumq. poſt correptionem quam
in eam congeſſerat, in rigore ipſo diſcordiæ manſiſſet: oſtenſum eſt eadem nocte Monta-
no hoc: Viſum eſt (inquit) mihi veniſſe ad nos Centuriones: cumq. deducerent nos per
D viam longam; peruenimus in campum immenſum, in quo occurrunt nobis Cypri-
anus & Leutius^{*}. Peruenimus autem in locum candidum: & facta ſunt veſtimenta
noſtra candida, & caro noſtra commutata candidior facta eſt veſtimentis noſtris candi-
dis: ita autem pellucida fuit caro noſtra, vt oculorum viſum ad intima cordis admitte-
ret. Et reſpiciens in pectus meum: video quaſdā ſordes; & experrectus ſum in viſione, &
occurrit mihi Lucianus, & retuli illi viſionem, & aio illi: Scis quoniam ſordes illæ, illud
eſt, quod non ſtatim concordauim cum Iuliano? & ad hoc experrectus ſum.

Qua de re, fratres dilectiffimi, concordiam, pacem, vnitatem omni virtute teneamus:
Enitamur iam hic eſſe, quod futuri ſumus. Sic inuitant iuſtos promiſſa præmia: ſic ter-
ret iniuſtos pœna prædicta. Si cum Chriſto eſſe & regnare cupimus, quæ ad Chriſtum
& Regnum ducunt, illa faciamus. Optamus vos bene valere] hucusque Confessorum
E in carcere detentorum & martyrij iam candidatorū epiſtola. Quid autē de illis qui hæc
ſcripſerunt, ſubſequutum ſit: eos qui ijs aderant, oculisq. ſpectarunt, ea perpetuæ me-
moriam commendat, gaudemus: nam de rebus poſtea geſtis in hunc modum narratio-
nem periucundam atque fidelem attexuerunt.

Hæc omnes de carcere ſimul ſcripſerunt: ſed quia neceſſe erat omnem actū martyriū
beatorū pleno ſermone complecti: quia de ſe & ipſi minus dixerāt & Flauianus quoque
priuatim hoc nobis munus iniunxit, vt quicquid litteris eorum deeſſet, adderemus: ne-
ceſſario aliqua ſubiunximus. Cumq. per plurimos meſes recluſi fuiſſent in carcere, &
fame ac ſiti diu laboraſſent: tandem ſero produci iubentur, & ad prætorium Præſidis ad-
moueri. Et omnibus quidem glorioſa voce profeſſis: cum Flauiani adiutorium recla-
maret amore peruerſo, negans^{*} eum diaconum, quod conſitebatur: inter ceteros, iſteſt
Lucium, Montanum, Iulianum, Victoricum dicta ſententia eſt; Flauianusq. rurfus re-
ceptus

* Apud Cypri-
epiſt. 78. 79. 80.ADMONITIO
CONFESSORVM.

b Matt. 19.

c Matth. 5.
d Rom. 8.* al. oppreſſit.
MONTANVS
VISIONE
MONETVR.

* al. Lucius

ACTA MAR-
TYRVM.

* al. nugans.

ceptus est. Et quamuis haberet plenam doloris materiam, quod scilicet de tam bono collegio separatus est: tamen fide & deuotione, qua vixit, credebat id fieri quod Deus vellet, & tristitiam solitudinis destituta religione sapientiae temperabat. Dicebat etiam: **a. Prouer. 21.** Cum cor Regis in manu Dei sit, quae causa moeroris est, aut quare succensendum putem homini, qui hoc loquitur, quod iubetur? Sed de Flauiano postmodum plenius.] Quod ministri Ecclesiae teneri a praeside iussi essent; qui amicitiae & cognatione Flauiano iuncti erant, apud Praesidem de illo dicebant, vt eum eriperent, quod non esset diaconus; cum ipse se diaconum esse saepius profiteretur: qua re factum est, vt rursus (quod diximus) duceretur in carcerem, & causa eius plenius cognosceretur. Sed de eo dicturi postea, qui scripserunt haec prosequuntur.

DVCNTRV MARTIRES. Interim ceteri ducebantur ad victimae locum: concursus vndique Gentilium & omnium fratrum fuit: qui quamuis obsequentes alijs & ceteris Dei testibus pro religione & fide, quam Cypriano docente didicerunt: tunc tamen officio pleniore & copia maiore conuenerunt. Erat illic videre martyres Christi felicitatem gloriae suae vultus hilaritate testantes: ita vt possent prouocare ad propriae virtutis exempla, etiam si tacerent. Sed nec sermonis largitas defuit: Nam exhortationibus suis singuli plebem corroborauerunt. Et Lucium quidem praeter ingenitam lenitatem & probam ac modestam verecundiam infirmitas etiam grauis & labor carceris fregerat: ac propterea cum comitibus paucioribus solus ante processit, ne multitudo nimiae pressurae de fusione sanguinis inuideret. Qui tamen & ipse non tacuit, sed comites suos quomodo potuit, intruxit. Cui cum dicerent fratres: Memento nostri: Vos (inquit) mei mementote. Quanta martyris humilitas de gloria sua, nec soli sub ipsa passione praesumere? Iulianus quoque & Victoricus, insinuata diu fratribus pace, & commendatis omnibus clericis maxime eis, qui famem carceris visitauerant, ad passionis locum cum gaudio & sine pauore venerant.

MONTANI MARTYRIS VI-GOR ET DISCIPLINA. Sed enim Montanus corpore & mente robustus; quamquam & ante martyrium gloriosus, quidquid semper veritas postularerit, constanter & fortiter dixerit sine vlla exceptione personae: tamen de martyrio proximo crescens, & prophetica voce clamabat: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Et hoc frequenter iterabat; insinuans, & inculcans non licere, deserto Deo, ad simulacra & manu facta figmenta accedere. Haereticorum quoque superbiam & improbam contumaciam retundebat; contestans eos, vt vel de copia martyrum intelligerent Ecclesiae veritatem, ad quam redire deberent. Deinde lapsorum abruptam festinanter negotiationem * pacis, ad plenam poenitentiam, & Christi sententiam differebat.] Ex quibus sane potest intelligi, hos a S. Cypriano esse imbutos disciplina, dum lapsorum negotium nolunt perfunctorie pertractari, sed eos primum ad poenitentiam redigendos, vt sic pacem Ecclesiae valeant promereri, decernunt.

al. hegatione Sed quid insuper Montanus martyr iam designatus: subdit: Nec non integros quoque ad tutelam integritatis exhortans: State fortiter, fratres, & constanter militate, dicebat. Habetis exempla: nec vos lapsorum perfidia destruat ad ruinam. Sed nostra tolerantia magis aedificet ad coronam. Virgines quoque singulas admonebat, vt sanctitatem suam tuerentur. Generaliter omnes docebat, vt praepositos venerentur. Praepositis quoque ipsis concordiam pacis insinuans, nihil esse melius aiebat, quam praepositorum vnanime voluntatem: tunc & plebem posse ad sacra obsequia prouocari, & ad vinculum dilectionis animari, si rectores plebis pacem tenerent. Hoc enim est propter Christum pati, Christum etiam exemplo sermonis imitari, & esse probationem maximam fidei, & exemplum grande credendi.

eam att Cum autem iam carnifex immineret, & gladius super ceruices eius, libramento nutante, penderet: expansis ille manibus ad Deum, voce clara, ita vt non tantum ad totius sanctae plebis aures; sed ad Gentiles quoque ipsos sonus vocis euaderet: orauit, rogans, & deprecans, vt Flauianus qui per suffragium populi de comitatu eorum remanserat, sequeretur die tertio. Et quo precis suae fidem faceret: manulem quo oculos fuerat ligaturus, in partes duas discidit, & iussit alteram reseruari, qua Flauiano oculi post crastinum ligarentur. Sed & in medio eorum in area solum seruari iussit, vt nec sepulturae consortio separaretur. Et perfectum est sub oculis nostris, quod Dominus^b in Euangelio suo repromisit: vt qui tota fide peteret, quidquid peteret, impetraret: nam post biduum (secundum quod postulatum fuerat) Flauianus quoque productus, gloriam suam passione perfecit.

Quoniam

MATRIS FLAVIANI ROBR INVICTVM. Quoniam tamen (vt supra dixi) etiam ipse mandauit, vt bidui moram, memoratis causis, iuberemus: faciendum erat necessitate maiore, quod fieri merito deberet, etiam si non iuberetur. Post suffragia illa, post voces, quibus quasi pro salute eius amicitia inimica surrexerat, reuocabatur in carcerem virtute robusta, mente inuicta, fide plena: Nihil de animi eius vigore mutilauerat remanendi quidem contemplatio, quae quemuis posset mouere. Ita fides quae iminentem passionem tota deuotione praesumpserat: temporanea impedimenta calcabat. Haerebat lateri eius incomparabilis mater: quae praeter fidem, qua ad Patriarchas pertineret, in hoc etiam se Abrahae filiam comprobauit: quae & filium suum & optabat occidi, & quod interim remansisset, contristabatur glorioso dolore. O matrem religiose piam! O matrem inter vetera exempla numerandam! O Machabaeicam matrem! Nihil enim interest de numero filiorum, cum perinde & haec in vnico pignore totos affectus suos Domino mancipauit. Sed ille collaudans matris animum, vt dilationem suam non doleret. Scis, inquit, mater merito castissima; vt semper tentauerim: si confiteri contigisset martyrio in eo frui, & frequenter catenatus videri, & saepe differri. Si ergo contigit, quod optavi, gloriandum est potius, quam dolendum.

Et cum ad carceris ianuam veniretur: difficilius multo & tardius quam solebat, aperiebatur, obnitentibus etiam carcerariorum ministris: ita vt videretur obfirmatum, spiritu quodam repugnante, atque testante, indignum esse carceris sordibus eum foedari, cui caeleste habitaculum pararetur. Quia tamen, diuinitatis corona dilata, dignas causas habebat: iam caeli & Dei hominem inuitus carcer admisit. Qualis illic mens fuit biduo illo, quae spes, quae fiducia, cum martyris Dei animus, & de collegarum petitione praesumeret, & de sua crederet passionem futuram? Dicam quod sentio. Dies ille post biduum tertius, non quasi passionis, sed quasi resurrectionis dies sustinebatur.

Admirans erat denique turba Gentilium, qui vocem Montani petentis audierant. Postquam vero produci tertio die iussus est, rumore cognito, confluebant increduli & perfidi, fidem martyris probaturi. Egrediebatur de carcere Dei testis, iam ad carcerem non reuersurus. Communis omnium magna laetitia. Sed magis habebat in animo suo certum, quod & fides propria & petitio antecessorum suorum extorqueret Praesidi vel inuitam licet populo reclamante sententiam. Vnde & concurrentibus fratribus, & salutare cupientibus fide tota pollicebatur, quod in Fusciano cum omnibus pacem facturus esset. O magna fiducia, fides vera!

Ingressus deinde Praetorium, cum miraculo omnium in custodiarum loco stabat, expectans donec vocaretur. Illic nos in latere eius constituti eramus, iuncti penitus inherentes: ita vt manus manibus teneremus, exhibentes martyrij honorem & contubernij charitatem. Ibi condiscipuli eius suadebant cum lacrymis etiam, vt praesumptione deposita, sacrificaret interdum, postea quidquid vellet facturus: nec incertam illam & secundam mortem plus quam praesentem vereretur. Et haec Gentilium verba sunt: qui dicebant vltimi furoris esse, magis mortem * velle temere*, quam viuere.

Sed ille gratias agens, quod amicitia duce, quantum in ipsis erat, consultum sibi vellent: tamen & de fide & de Diuinitate non tacuit, dicens: multo melius esse primo in loco, quantum ad libertatem integritatis pertineret, occidi, quam lapides adorare. Tunc deinde summum esse Dominum, qui omnia imperio suo fecerit, ac propterea solum colendus sit; addens & illud quod Gentiles minus credunt, etiam si de Diuinitate quid sentiunt: viuere nos etiam, cum occidimur; nec vinci morte, sed vincere: ipsos quoque si vellent peruenire ad conscientiam veritatis, etiam Christianos esse debere. His illi retusi, & reuicti, postquam nihil per suadelas obtinere potuerunt: ad crudeliorem se misericordiam contulerunt: certi eum a proposito voluntatis suae vel tormentis deponi posse.

Et cum admoueri iussus esset: interrogatus a praeside: Quare mentiretur se diaconum, cum non esset. Mentiri se, negauit. Et cum Centenarius diceret, Notariam sibi datam esse, qua contineretur eum fingere. Respondit: At non est verisimile me mentiri, & illum verum dicere, qui Notariam falsam dedit.] Quam hic auctor dicit Notariam, idem est quod Notoria. Apuleius^a & ipse Afer sic nominat: Eadem quoque nomenclatura vititur Augustinus in epistola^b ad Apringium, cum ait: Donatistas cura eorum, qui disciplinae publicae inseruiunt, praemissa Notaria, ad iudicia, legesque perduxit.] Sed interdum

* al. malle.
* al. timere.^a Apul. de Asin. aur. lib. 7.
^b August. epist. 260.

a. August. epist. interdum Notoriā pro Notaria habet in epistola ad Marcellinā^a. Est autē Notaria, siue A
159. Notoria scripta relatio, quæ ab aliquo^b fit Iudici. Sed iam cœpta profequamur Acta.
b. L. accusato- res ff. ad S.C. Turpil. Qui cum reclamante populo, atque dicente, Mentiris: iterum a Præsīde interrogaretur: an vere mentiretur: respondit: Quod est compendium mentiendi? Ad hoc populus exasperatus torqueri eum iteratis clamoribus postulauit. Sed Dominus qui serui sui fidelem sciebat: non est passus probati martyris corpus tormenti alicuius vel leui laceratione pulsari: cor enim Regis ad sententiam statim flexit: & testem suum vsque ad mortem fidelem, consummato cursu, & agone perfecto, coronauit. Exinde iam gaudens, quia per sententiam datam passionis suæ erat certior, etiam iucundo colloquio fruebatur.

VISIONES FLAVIANI. Et sic effectum est, vt iuberet hæc scribi, & ad propria verba coniungi: addi quoque ostensiones suas voluit, quarum pars ad moram bidui pertinere. Cum adhuc (inquit) Episcopus noster solus passus fuisset, ostensum est mihi hoc: quasi Cyprianum ipsum interrogarem: an pati ictus doleret martyr futurus: de passionis tolerantia consulebat, dicens ille: Nulla * caro patitur, cum animus in cælo est: & nequaquā corpus hoc sentit, se Deo tota mente deuouit. O verba martyris martyrem cohortantis! negauit esse in passionis ictu dolorem: vt qui & ipse habebat occidi, animari constantius posset, quod ne paruū quidem sensum doloris de passionis ictu haberet.

Postea (inquit) cum plures paterentur; contristabar in visu noctis, quod quasi a collegis meis remansissem: & apparuit mihi vir quidam, dicens: Quid contristaris? cui cum causam tristitiæ meæ dicerem, ait: Confessor es tertio, martyr eris per gladium: & sic impletum est: Nam confessus Christum primo in Secretario, secundo publice, reclamante populo, iussus recludi a collegio suo secundum ostensionem remansit; & productus post confessiones duas, tertio passionem perfecit] subdit posthæc auctor ex Flauiano mentionem de martyrio Successi Episcopi & Pauli. Porro hunc Successum illum puto; ad quem Cyprianus paulo ante suum martyrium scripsit epistolam^c, cuius suo loco fecimus mentionem: erat ille Episcopus Abbirrensis Germanicianæ, vnus ex Episcopis qui interfuerunt magno illi Concilio Carthagenensi. Profequitur auctor verba Flauiani.

Deinde (inquit) cum iam Successus & Paulus cum comitibus suis coronati fuissent, & ego post infirmitatem conualescerem: video ad domum meam venisse Successum, Episcopum vultu pariter & cultu nimis claro, cuius effigies difficulter agnosceretur, eo quod carnales oculi angelico splendore rutilarent: quem cum vix agnoscerem, ait mihi: Missus sum nunciare tibi, quoniam tu passurus sis: Et cum hoc dixisset, statim venerunt duo milites, qui me perduxerunt in locum quendam, vbi erat fraternitatis multitudo collecta, inter quos apparuit mater mea, dicens: Laudo te, quia nemo sic martyrium duxit. Et vere nemo: nam vt omitram carceris abstinentiam singularem; & vt accipientibus ceteris vel modicum cibum, qui de sordibus penuriæ Fiscalis exhibebatur: solus se ab ipso modico continuit; tanti habens ieiunij multis & legitimis fatigari, dummodo alios victu proprio saginaret.

Ad illa igitur veniam, quod cum tanto honore deductus est: qui a tot sacerdotibus comitatus, eius disciplinis omnibus ordinatis, ad instar Ducis dirigi meruit: Sic regnaturum cum Deo martyrem, iam spiritu ac mente regnantem, etiam itineris tota dignitas exprimebat. Sed nec de cælo testimonium defuit: Imber largus & lenis, temperato rore descendens fluebat, ad multa proficiens; primo vt Gentiles perneciter curiosos interuentu pluuiæ refrenaret; & vt diuertendi daretur occasio, vt sacramentis legitimæ pacis nullus profanus arbiter interesset: & quod Flauianus ipse ore suo dixit; ad hoc placebat, vt Dominicæ passionis exemplo, aqua sanguine iungeretur.

Sic confirmatis * omnibus fratribus, & pace perfecta: processit de stabulo quod Fusciano de proximo iunctum est. Ibi cum editiorem locum & sermoni aptū conscenderet: silentio manu facto, huiusmodi verba emisit: Habetis, inquit, fratres dilectissimi, nobiscū pacem, si Ecclesiæ noueritis pacem, & dilectionis vnitatem seruaueritis. Nec putetis pauca esse, quæ dixi, cum & Dominus noster Iesus Christus passioni proximus hæc nouissime dixerit^d: Hoc est mandatum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Et supremum illud adiunxit; & in testamenti modum vltima sermonis sui fide signauit, quod Lucianum * presbyterū commendatione plenissima profequutus (quantum in illo fuit) sacerdotio destinauit: nec immerito: non enim difficile fuit, spiritu iam cælo & Christo proximante, habere notitiam.]

Ex his

A Ex his videre est morem illum pristinum: consueuisse nepe fideles a martyre designato pacē petere, & illum pacē Catholicis libentissime impertire: quod apud Cyprianū sæpe expressum iā diximus. Insuper quod spectat ad Lucianū, cuius auctor meminit Flauiani suffragio dignū sacerdotio comprobātū: in sententiā Flauiani itum est postmodū in comitijs Ecclesiasticis habitis de electione successoris Cypriani, electusque est Episcopus Carthaginensis: Nam, vt diximus, auctore Optato post Cyprianū creatus ponitur Lucianus.

B At quid tandem de martyrio Flauiani? subdit hæc auctor Actorū, sic finem imponēs: Deinde ad locum victimæ, expleto sermone, descendit: & ligatis oculis ea vittæ parte, quam Montanus seruare ante biduum iusserat, fixis tanquam ad preces genibus, passionem suam cum oratione perfecit] hic martyrij finis. Et auctor hæc ad extremum: O martyrum gloriosa documenta! O testium Dei experimenta præclara! quæ ad memoriam posterorum merito scripta sunt; vt quemadmodum de scripturis veteribus exemplum discimus, sumimus etiam de nouis alia quæ discamus] hucusque auctor: & finis martyrij dictorum ministrorum Ecclesiæ Carthagenensis, quorum vna dies, nempe sexto Kalendas Martij, licet post biduum ab alijs Flauianus passus sit, Ecclesiasticis tabulis a niuersaria celebritate recolitur.

C Ex his igitur declaratum quoque habetur, hoc ipso anno dictos martyres Ecclesiæ Carthagenensis passos esse, nondum misso in Africā Valerio Maximo qui defuncto Proconsuli succederet, nec creato adhuc in locum Cypriani Episcopo Carthagenensi. Rursum vero quantum ex his & alijs superioribus Actis martyrum intueri licet: non sic grassabatur persecutio in Carthagenensem Ecclesiam: vt omnes quos scirēt esse Christianos, magistratus ad negationem compellerēt. Cum enim ciuitates omnes, ac loca cuncta Christianis referta essent, in omnes animaduertere, factū impossibile videbatur. Sed in ministros Ecclesiarum, quos præcipue inter illos enitere conspicerent, qui & fidei capeffendæ auctores ceteris viderentur; vel aliquo alio modo prouocassent magistratus inuidiam, animaduertent. At non sic accidit in Numidia, vbi acerbior persecutionis furor exarsit, vt paulo inferius dicturi sumus.

D Passus quoque est eodē tempore Theogenes Hipponensis Episcopus, qui numeratus reperitur inter Episcopos qui interfuerunt Concilio Carthagenensi in causa baptismatis celebrato. Cum igitur catholica Ecclesia ipsum & alios eius Synodi Episcopos martyrio vita functos alleget inter martyres, celebretque natalitia eorundē: satis exploratum habuisse constat, eisdem sicut Cyprianum in pace & communicatione eiusdē Ecclesiæ catholicæ recessisse. Passi sunt cum eo triginta sex alij martyres, quorum dies natalis septimo Kal. Februarij celebratur. In memoriam sancti Theogenis erecta fuit basilica Hipponæ Regio, cuius S. Augustinus^a eiusdem ciuitatis Episcopus meminit, cum ait: Quando audistis apud Memoriam sancti Theogenis: Offero tibi Petre, offero tibi Paule; nunquā audistis] significans nimirum in Ecclesijs martyrum non ipsis, sed Deo in ipsorum memoriam sacrificium offerri consueuisse.

E In eadem quoque prouincia, ciuitate Tuburbi Lucernariæ illustre martyriū subierunt nobiles feminæ Maxima^b, Donatilla atque Secunda duodecim annos nata. Sed inter totius Africæ prouinciæ carnificinas hac persecutione peractas: illa ceteris immanior fuisse videtur; quæ in Numidia hoc ipso anno (qui vltimus huius persecutionis censetur) mensibus Aprili & Maio facta comperitur^c. Extat quippe de ea ab vno ex confessoribus illis iā martyre designato scripta epistola: qua ipse concaptiuus Iacobi diaconi & Mariæ Agapij & Secundini Episcoporum, Æmiliani viri clarissimi, Tertullæ & Antoniæ virginum, & cuiusdam matris cum suis geminis, & aliorum plurium. Quantum autem ex stylo conijcere licet: videtur fuisse discipulus Cypriani, cuius in scribendo non nihil imitatus est dictionem: nobile plane antiquitatis monumentum, a nobis recognitum atque magno studio adhibito (quantū licuit in rebus adeo peruetustis & codicibus deprauatis) diligenter emendatum. Eam igitur tum ob rerum gestarum præclaram cognitionem, tum etiam vt ex ijs quæ fideliter scripta sunt, cetera quæ non scripta, vel iniuria temporis perierunt, contemplari possimus Acta martyrum, hic describere operæpretiū existimamus.

Hac enim ex parte etiam Dei Ecclesia Regno cælorum assimilatur: nam ex sententia Ioannis Chrysostomi^d si cum vnam cæli partē videris, quocumque ieris talem contigit contemplari, vel si non aspexeris prope eandem esse mēte tamen concipi posse datur: sic plane

LUCIA NVS
CREATVS EPI-
SCOP. CAR-
THAGENEN.

THEOGENES
EPISC. HIPPO-
NEN. MARTYR.

*a. Aug. de di-
uers. serm. 101*

*b. Martyrolog.
Roman. die 30.
Iulij.*

*c. Apud Sur. die
30. April. 102.
Ch. 3. & many-
scrip. Vatis.*

*d. Chrysost. in
Act. Apost. ho-
mily 55.*

plane cum paucorum martyrum vnus prouinciæ res gestas quis intuetur: quid ceteri in eadem prouincia passi sint, facile contemplantur. Sed & ex vnus prouinciæ Actis martyrum, quæ sunt in totius Orbis Ecclesia exantlata martyria, consummata certamina, auctæ victoriæ, coronæ redditæ, erecta trophæa æque meditari licebit; ipsiusq. Ecclesiæ pulcherrimæ faciei, instar cæli, hisce semper vernantibus atque fulgentibus astris ornatæ aspectu iucundissimo frui. Hoc igitur consilio quædam interdum Acta martyrum nostris Annalibus intexere consueuimus, quæ eo ipso tēpore, quo gesta sunt fidelissime scripta esse cognouimus, cuius plane generis tum alia superius recitata, tum etiam quæ hic describimus, esse perspeximus: quorum auctor quædam præfatus, rem gestam sic narrat. ^a

Pergebamus in Numidiam simul, vt semper antea, socio parique comitatu viam ingressi, quæ nos ad exoptatum fidei & religionis obsequiū, illos iam ducebant ad cælum. Et venerunt in locum qui appellatur Muguas, cui est Cirthenensis Colonia suburbana vicinitas. In qua tunc maxime ciuitate Gentilium cæco furore ex Officijs militaribus persecutionis impetus, quasi fluctus sæculi tumescebant, & auidis faucibus ad tentandam fidem iustorum, rabies diaboli infestantis inhiabat. Vnde Marianus & Iacobus beatissimi martyres certissima & exoptata diuinæ in se dignationis signa tenuerunt: qui in ea regione, in qua persecutionis tempestas turbulentius fureret, hora iam maturante sua, Christo gubernante, ad ipsum coronæ locum direxerunt vestigia. Namque omnes dilectos Christo cruenti & cæcati Præsidis furor per militares manus requirebat.

Nec in hos solos crudelitatis exercebatur insania, qui in superioribus persecutionibus inconcussi Deo vixerant: sed in illos quoque manum diabolus infatigabilem porrigebat, quos iam dudum in exilia submotos, & si non sanguine, mente iam martyres ferox Præsidis amētia coronauit. Cum scribat auctor damnatos exilio reuocatos esse ad martyria confessores: hinc intelligas iure ab Ecclesia celebrari martyres, quos ad metalla amandatos, martyrio quoque coronatos tabulæ Ecclesiasticæ tradunt: ad quos extant scriptæ epistolæ Cypriani superius recensitæ. De exulibus namque ad pœnam quæsitis patens est Cypriani exemplum: qui ab exilio ad martyrium abreptus est. At iidem qui passi sunt in Numidia Episcopi Agapius & Secundinus de quibus hic agitur, scripti leguntur in dicto Concilio de baptisate a Cypriano celebrato. Quid vero his ambobus contigerit, eadem Acta declarant his verbis.

In ijs ab exilio perducebantur ad Præsidem Agapius & Secundinus Episcopi, prædicandi ambo speciali dilectione, alter etiam carnalis continentia sanctitate] quippe qui virgo vixisset: Perducebantur, inquam, non a pœna, sicut Gentilibus videbatur, ad pœnam; sed a gloria potius ad gloriam, a certamine ad certamen aliud: vt qui captiuos a sæculi pompis in obtinendo Christi nomine subegissent; etiam mortis aculeos consummata fidei virtute calcarent: neque enim fas erat, vt tardius quærent in terrena colluctatione victoriam, quos iam Dominus secum habere properabat. Et contigit, vt fratres Agapius & Secundinus ex illustri sacerdotio martyres gloriosi in eo transitu quo ad beatum passionis suæ prælium Præsidis quidē temporanea potestate, sed Christi electione pergebant: nostrum interim dignarentur hospitium.] Hæc cū dicat auctor, fratresq. Episcopos nominet quos suscepit hospitio: se quoque Episcopum fuisse prodit.

Tū de illis prosequens historiam subdit: Quibus inerat spiritus viuificationis & gratiæ, vt cū sanctis & præclaris Dei testibus iā parū esset, quod ipsi martyrio preciosum sanguinem destinassent, nisi etiam alios martyres fidei suæ inspiratione fecissent. Horum tanta charitas fuit & tanta dilectio, vt licet taciti possent iam deuotæ & obsequiæ virtutis exemplis fidem fraternitatis extruere: tamen ad stabilitatem perseverantiæ latius consulentes, pectoribus nostris rorem tractatus salutaris infunderent: Neque enim tacere poterant, qui Dei sermonem videbant. Nec mirum si paucis illis diebus tam large nostrum omnium mentes eorum tractatus salubris animauit: in quibus iam Christus, micante gratia de proxima passione, fulgebat.

Denique ita proficiscentes illi, Marianum & Iacobum exemplo & magisterio suo dispositos reliquerunt, vt recentissima gloriæ suæ vestigia dimitterent secuturis illorum viam: Dum enim biduum fluxerat, ecce Marianum & Iacobum charissimos nostros sua palma quærebat: Nec vt alijs in locis vnus hoc, aut alius Stationarius miles agebat Subcenturio: nam violenta manus & improba multitudo, sic ad villam quæ nos habebat, quasi ad famosam sedem fidei conuolarat. O exoptanda nobis incurio! O felix, & digna

EXMARI
MARI
MARI

* Extant etiā
apud Sur. die
1. Maij tom. 3.

AGAPII ET
SECUNDINI
CERTAMEN.

* obsequiæ

MARIANI ET
IACOBI GER-
TAMEN.
b Dicebatur
miles Subcen-
turio, qui subij-
ciebatur Centu-
rioni. Liu. lib. 8.
ab Vrbe cōdita.

& digna exultatione trepidatio? sic quidem ad nos ventum est propter hoc tantum, vt Dei dignationem Mariani & Iacobi iustus sanguis expleret. Vix hoc in loco possumus, fratres dilectissimi, gaudia cumulata frenare: qui alios ante biduum ad ipsum passionis exitum a nostris amplexibus miseramus: alios adhuc nobiscum futuros martyres habebamus, quos cum iam matura dignatione fortis Deus quæreret, etiam nos aliqua fraternæ gloriæ pars perstrinxit, quia pertrahebamur a Muguis in Cirthensem coloniam. Sequebantur autem charissimi nobis & ad palmam passionis electi, quos & nostri amor ducebat & Christi matura dignatio. Ita miro modo, & immutato pergendi ordine, sequebantur illi qui fuerant antecessuri.

Denique illis non fuit longa dilatio: namque dum nos exultantius adhortantur, se quoque Christianos esse liberiori gaudio prodiderunt. Mox interrogati, cum in fortissima nominis Christi confessione perstarent: deducuntur ad carcerem. Tunc attentantur numerosis, durisq. cruciatibus per Stationarium militem iustorum piorumq. carnificem, adhibitis in auxilium crudelitatis eius Ceterionum & Cirthenensium magistratibus, hoc est diaboli sacerdotibus, tanquam membrorum laceratione frangeretur fides, cui cura corporis vilis est] Quod vero hic auctor iterum meminit militis Stationarij: erant Stationarij (vt colligitur ex Vlpiano^a) apparitores, qui certis locis dispositi, exorientes tumultus ac rixas comprimerent: quidq. vbiq. ageretur, Præsecto deferrent; et vt ex dictis apparet, carnificinæ etiam inferirent. At post hæc rursus Acta.

Et Iacobus quidem, sicut erat in virtute fidei semper austerior, qui & infestationes iam semel variæ persecutionis euicerat: affectauit se non Christianum tantum, sed diaconum confiteri. Marianum autem fecit tormentis obnoxium, quod se lectorē tantum, sicuti erat, fatebatur. Quænam illa tormenta! quàm noua! quàm diaboli venenato sensu, & deijciendi artibus exquisita supplicia! Pependit Marianus ad vulnera: et quæ martyri etiam in ipsis lacerationibus affuit gratia: sic tortus est, vt illum exaltaret & pœna. Nexus autem qui pendentem gerebat, non manus, sed summos apices pollicum vixerat, scilicet vt digitorum tenuis exilitas plus in ferendis membris ceteris laboraret. Addita etiam pedibus iniusta pondera, vt discordantibus pœnis vtrinque distracta, & viscerum conuulsione resoluta, de neruis suis totius corporis compago penderet. Nihil egisti iuxta templum Dei, iuxta Christi coheredem, nequitia Gentilis: suspenderis licet membra, concusseris latera, diuulseris viscera: Marianus noster in Deum fidens, quantum corpore patiebatur, tantum mente crescebat.

Victa denique feritate torquentium, rursus in carcere de triumpho suo multum lætatus includitur: ibiq. cum Iacobo & reliquis fratribus gaudium victoriæ Dominicæ frequenti oratione celebravit. Quid nunc Gentiles creditis, Christianos sentire carceris pœnas, & sæculares horrere tenebras, quos manet gaudium lucis æternæ? Spiritus cum fide spe venientis gratiæ cælos mente complexus, suis iam non interest pœnis. Secretam licet supplicij quærat & abditam sedem, grauesq. antri caligantis horrores, domumq. tenebrarum: fidentibus in Deum nullus squalidus locus, nullum tempus triste sentitur: fouet illos Deo patri dicatos fraternitas Christi diebus ac noctibus. Etenim Marianus post illam vexationem corporis altius in soporis tranquillitate resolutus: quid diuina dignatio ad fiduciam spei salutaris ostenderit: expergefactus sic ipse nobis enarrauit.

Ostensum est, inquit, mihi fratres, tribunalis excelsi & candidi nimium sublime fastigium, in quo ad vicem vnus præsidebat. Illic erat catasta non humili pulpito, nec vno tantum ascensus gradu, sed multis ordinata gradibus, & longe sublimis ascensus: et ad mouebantur confessorum singulæ classes, quas ille Iudex ad gladium duci iubebat. Tūc exauditur mihi vox clara & immensa dicentis: Marianum applica. Et ascendebam in illam catastam: et ecce ex improviso mihi sedens ad dexteram eius Iudicis Cyprianus apparuit, & porrexit manum, & me leuauit in altiore catastæ locum; et arridens dixit: Veni, sede mecum. Et factum est, vt audirentur aliæ classes, me quoque assidente. Et surrexit ille Iudex, & nos ducebamus eum ad prætorium suum.

Iter autem nobis erat per locum pratis amœnum, & viridantium nemorum læta fronde vestitum, opacum, cupressis surgentibus in excelsum, & pinnis pulsanibus cælum, vt putares eum locum per omnem circuitus ambitum lucis virentibus coronatum: sinus autem in medio pellucidi fontis exuberantibus venis & puris liquoribus redundabat: Et ecce subito ab oculis nostris ille Iudex recessit. Tunc Cyprianus phia-

a l. r. S. quies.
ff. de offic. Prae-
fecti. Urb.

IMMANES
CRUCIATVS.

VISIO OSTEN-
SA MARIANO.

lam quæ super marginem fontis iacebat, arripuit; & cum illam de fonte impleffet, hausit; & iterum implens, mihi porrexit, & libenter bibi. Et cum Deo gratias agerem, excitatus, inquit, mea voce surrexi.

Tunc Iacobo quoque in recordationem redijt, quòd sibi hanc significasset coronam diuinæ dignationis ostensio. Nam superioribus diebus, cum eiusdem carrucæ vehiculo Marianus & Iacobus & cum his ego viam communiter carperemus: ad medium fere diem, inter illa itineris confragosa, mirabili & alto sopore correptus, postquam a nobis interpellatus & excitatus est, euigilauit: Perturbatus sum (inquit) non sine gaudio meo, fratres; sed & vos mecum gaudere debetis. Vidi (inquit) iuuenem inenarrabili & satis ampla magnitudine, cuius vestitus distinctus erat in tantum candida luce, vt oculi in eum constanter videre non possent, cuius pedes terram non calcabant, & vultus oris super nubes erat. Is cum transcurreret; vnam tibi Mariane & vnam mihi zonas purpureas in sinus nostros iaculatus est, & ait: Sequimini me cito. O quietem vigilijs omnibus fortio-rem! O quietem in qua feliciter dormit quisquis in fide vigilat, quæ terrena tantum membra sopierat! quoniam videre Deum nisi spiritus non valebit. Quantum exultantes, quamq. sublimes animos martyrum esse credendum est, quibus in sui nominis confessione passuris, & audire Christum ante contigit, & videre offerentem se suis quocunque tempore? Non fuit impedimentum vehiculi promouentis inquieta iactatio, nec dies medius qui sub calore tunc fulgebat solis; nulla noctis expectata secreta sunt, nouo genere gratiæ martyri suo Dominus nouum opus visionis elegit, nec in vnum, aut alium fuit ista dignatio.

CERTAMEN
AMILIANI.

Namque Aemilianus, quamuis equestris ordinis haberetur, ad quinquagesimum prope ætatis annum carnis continentia peruenerat, continuatis in carcere gemina superpositione ieiunij, & orationibus sæpe repetitis, per quas deuota mens pasta, in alium diem & sacramento Dei parabatur: in somnum media die reclinatus, quiete discussa, talia nobis suæ visionis patefecit arcana: Producto me, inquit, de carcere, homo gentilis, hoc est, frater meus carnalis occurrit. Is res nostras admodum curiosus insultabunda voce perquirat, sciscitans: quatenus nos poenalibus tenebris in illis & inedia carceris habemus. Cui respondi: Milites Christi & in tenebris clarissimam lucem, & in ieiunio cibum saturabilem, Dei habere sermonem. Et cum hoc audiret: Scitote (inquit) quòd vos quicunque in carcere habemini: si obnixè perstabitis, maneat poena capitalis. At ego, qui verebar ne compositum luderet fraude mendacium, confirmare votum meum volui: vere (inquam) patiemur omnes? At ille rursus affirmans dixit: Gladius vobis & sanguis in proximo est. Sed velim scire: an omnibus vobis qui vitam contempnit, indiscrete æqualium munerum cælestium præmia rependantur? Cui respondi: Non sum idoneus tam magnæ rei proferre sententiam. Attolle, inquam, ad cælum oculos: iam videbis innumerabilem turbam micantium siderum: numquid stellæ omnes pari luminis honore præfulgent? & tamen omnibus lumen est. Ad hæc ille iterum quid interrogaret, inuenit: Ergo si qua discretio est, inquit, qui vestrum sunt in promerenda Dei voluntate potiores? Nimirum, inquam, præ ceteris duo, quorum nec tibi dicenda, & Deo nota sunt nomina. Illo acrius incumbente, atque perscrutante molestius: Hi sunt, inquam, qui quo difficilius & tardius vincunt, gloriosius coronantur: et propter hoc scriptum est: Facilius est camelum per foramen acus transire, &c.] hucusque de diuinitus ostensis ad futurum martyrium visionibus. Peculiare plane fuisse, vt hæc fidelibus suis Deus antea præmonstraret: Cypriani id sæpe testantis assertione, superius est comprobatum. Sed quæ post hæc sequuta sint, auctor docet his verbis.

a Matth. 19.
FACILIS
ESTAD ICI TVR
CONFESSOR
NUMERO MAR
TYRVM.

Post has ostensiones in carcere diebus pauculis commorati perducuntur in publicum, vt eos Cirthenis magistratus elogio confessionis suæ honoratos transmitteret cū parte damnationis ad Præsidem. Et ecce vnus e circumstantibus nostris omnium in se Gentilium conuertit oculos, quòd iam per gratiã proximæ confessionis Christus in ore eius & facie relucebat. Cumq. ex eo turbulentis & feruentibus animis quæreretur: An eiusdem & ipse esset religionis & nominis? Rapuit tam dulcem promptissima confessione comitatum. Sic elogijs suis beati martyres plures Dei testes, dum ipsi ad martyrium parantur, acquirunt: et iam transmissi ad Præsidem, negotiosum ac difficile iter cum voluntate properauerunt. Tunc eos Præsidi admotos, iterum Lambesitanus carcer accepit: hæc enim solâ apud Gentiles hospitia iustorum.

Interim

A Interim per dies plurimos effusione sanguinis transmittabatur ad Dominum numerosa fraternitas: nec peruenire ad Iacobum & Marianum clericorumq. victimam rabies insanientis Præsidis poterat, laicorum tam multis occupata vulneribus. Nam ita inter se nostræ religionis gradus artifex sæuitia diuiserat, vt laicos a clericis separatos tentationibus sæculi & terroribus suis putaret esse cessuros. Ergo charissimi nostri & fidelissimi milites Christi, ceteriq. de clero contristari aliquantulum cœperunt, quòd laicis certaminis sui laude perfunctis; seruaretur sibi tam lenta & sera victoria.

Tunc Agapius qui iam dudum martyrio suo consummatæ fidei sacramenta perfecerat; qui, & ipse cum pro puellis duabus Tertulla & Antonia, quas sibi charissimas ad vicem pignorum, diligebat, repetitis frequenter precibus oraret, vt secum & illæ Dei dignatione martyres fierent: retulerat meritorum suorum tali reuelatione fiduciam: Quid assidue

B petis, quod vna oratione meruisti? Is ergo Agapius agenti Iacobo in carcere, per tempus quietis apparuit: Nam ipsa, inquit, nocte Agapium nostrum videbam inter omnes alios lætiorum; quos vna nobiscum Cirthenis carcer incluserat, follemne quoddam & lætitiæ plenū celebrare conuiuium: quo cum ego & Marianus quasi ad agapen spiritu dilectionis & charitatis raperemur; adcurrit obuius nobis puer, quem constabat esse alterum ex geminis ante triduum cum matre passis, corona rosea collo circumdatus, & in manu dextera palmam viridissimam præferens. Et quo properatis? (inquit) Gaudete & exultate, cras enim nobiscum & ipsi cenabitis. O Dei magna in suos & præclara dignatio! O vere paterna pietas in Iesu Christo Domino nostro! qui dilectis suis & indulget tam larga beneficia, & clementiæ suæ munera præstaturus ante declarat.

Dies a visione primus illuxerat, & iam promissis Dei sententia Præsidis seruiebat: quæ Marianum & Iacobum & ceteros clericos, tandè patriarchis cum gloria redditos, e pressuris sæculi sententiã animaduersionis emisit. Et perducti sunt ad coronæ locum, qui riparum collibus hinc & inde sublimis, media fluminis conualle subsederat: sed & spectaculo erat celsa vtrinque altitudo aggeris: alueus ipso medio sinu fluore beati sanguinis hauriebat. Nec deerat vtriusque sacramenti genus, cum & baptizarentur suo sanguine & laurentur in flumine. Mira tunc ibi cernere posses & exquisita compendia sæuendi: Nam cum manum carnificis gladiumq. ipsum tot ceruicibus debitum numerosus iustorum populus vrgeret: artificis feritas dispositas agminum series in ordinem dirigebat: scilicet vt sacrilegi percussoris ictus, velut impetu quodam furoris pia colla percurreret. Deinde vt ne expectabile fieret cruentum illud & barbarum ministerium: hanc sibi expeditionem sceleris inuenit. Nam si vno in loco percussurus ipse consisteret, immensam struem corporum cumulus aceruaret, & ipsum denique spatium tanta strage completus alueus denegaret.

Tunc oculis sub ictu ferri de more velatis: nullæ tamen aciem liberæ mentis clausere tenebræ; sed largus atque inestimabilis splendor immensæ lucis affuit. Nā plerique cum proximis atque assistentibus sibi fratribus, quamuis in visum carnalis aciei pars non pate- ret: videre se tamen & mira quædam loquebantur: Quòd sibi apparerent equi desuper niueo colore candentes, inuherentur iuuenes candidati. Nec defuere ex eodem martyrum numero collegarum quidam, qui reuelationem attestarētur auribus & ex auditu equorum fremitus ac sonos recognoscerent. Ibi & Marianus prophético spiritu iam repletus, fidenter & fortiter prædicabat proximam iusti sanguinis vitionem, variasq. sæculo plagas, vel de cæli iam culmine minabatur luem, captiuitatem, famem, terræq. motus, cynomiæ venena cruciantia: Qua prædicatione non tantum Gentilibus insultabat fides martyris; sed etiã fratribus vigore æmulandæ virtutis, & quasi classicum præcinebat, vt inter tantas sæculi plagas, iustis Dei tam bonæ atque piæ mortis raperetur occasio.

His peractis; Machabæico gaudio Mariani mater exultans, & passione perfecta, iam secunda de filio, non illi tantum cœperat, sed & sibi, quæ tale pignus ediderat, gratulari: conplectebatur in filij corpore suorum viscerum gloriam, & in ipsa ceruicis vulnera frequens osculum pietas religiosa figebat. O te merito Mariani! O te beatam & filio tuo matrem & nomine (Beata enim ipsa appellabatur) Quis in ea tanti vocabuli felicitatem credat errasse, quam hic vteri sui foetus ornauit? Inestimabilis vero Dei omnipotentis & Christi eius in suos misericordia, qui fidentes in suum nomen non solum gratiæ dignatione confortat, sed & sanguinis redemptione viuificat. Nam quis digna æstimatione possit eius beneficia metiri: qui in hoc paterna indulgentia semper operatur, vt in nos & hoc ipsum quo Dei nostri sanguine rependi credimus, conferatur: cui est gloria & Imperium.

Ann. Eccl. To. 2.

Aaa 2

hactenus

POSTREMA
VISIONES
OSTENSÆ
MARTYRIBVS.

Hactenus suum prosequutus est auctor cum præconio de Dei in martyres benignitate tractatum, & ipse secundum visionem ostensam Æmiliano martyrio propediem coronandus: ipsum enim post hæc scripta haud putamus diu fuisse superstitē: quod non tantum, quā diximus, ostensa visio Æmiliano prædocuit; sed vehemēs id quoque coniectura declarat.

Nam clades per visum ostensas & a Mariano generatim expressas; si auctor superuixisset, easiam contigisse vidisset: ac proinde quid portendisset illa candidatorum acies equitū visa & audita a sanctis martyribus, facile expressisset: nempe immensam illam cladē, quæ hoc ipso anno non post multum temporis a nece martyrum est subsequuta: cum Romanus exercitus a Persis est profligatus: cum & miserando modo ac plane infelicissimo (quod nunquam antea accidit, nec per multa post sæcula euenisse reperitur) Valerianus Imperator captiuus ductus est a Persis: vile mancipium factus nec tacuisset ciuiles illas in gruētes undique turbas, neque triginta tyrānos, tam immaniter, tamque ferociter diuersis in locis, ex improviso sub Gallieni Imperio emergentes, atque Rempublicam pessundantes, vel Barbarorum eruptiones, terræ motus, hiatus terræ, maris effusionē, pestilentiam, aliosque infelicissimos casus, qui sequenti anno Romanum Imperium dirissime exagitare coeperunt: de quibus singulis inferius suis locis dicturi sumus. Hæc inquam omnia, si auctor fuisset superstes, intellexisset, & ex euentis, quæ erant prænunciata, vera esse significasset.

Quamobrem satis apparet ipsum, dum feruaretur in carcere cum alijs martyribus, hæc scripsisse: ac sic fideliter memoriæ commendata fidelibus tradidisse: atque demum optatam diu & ad quam tantopere inhiabat, coronam martyrij, fuso sanguine, percepisse: Quem fuisse Episcopum, nec leuis eruditionis virum, diuinoque plane afflatum spiritu, atque martyrij cupidissimum: eadem ipsius scriptio sanguine propemodum exarata, fidem apertissimam facit. Quod vero ad dictos martyres spectat: licet diuersis diebus martyrij certamen obierint; Ecclesia tamen omnes simul vna commemoratione coniungens, tertio kalendas Maij natalitium eorum diem martyrio consecrauit.

Quod autem spectat ad martyres Romæ passos, quod nonnulli sub Gallieno Imperatore martyrium subiisse dicantur: non id accidit, ut cessante Valeriano, in martyrio fuerint coronati: quandoquidem (ut dicemus) Gallienus capto ab hostibus Valeriano parēte, mox persecutionem cessare iussit, datis pro Christianis edictis. Sed quod solus Gallienus Romæ imperaret, Valeriano agente cum exercitu in Oriente: idcirco plerique martyres siue Romæ, siue alibi sub Gallieno passi dicuntur & inter alios clarissima femina Eugenia virgo, filia Philippi Præfecti Augustalis in Ægypto, de qua hæc in Ecclesiasticis monumentis: Romæ in Cœmeterio Aproniani S. Eugeniæ virginis, quæ tempore Gallieni Imperatoris post plurima virtutum insignia, post sacros virginum choros Christo aggregatos, sub Nicetio Urbis præfecto diu agonizans, nouissime gladio iugulata est. Sed hæc pluribus in Actis eius, quæ a maioribus cognita, & inter alios ab Alcimo Auito Episcopo Viennensi, alibi pluribus diximus.

In eisdem quoque mentio habetur de Basilla virgine, de qua sic etiā in veteribus monumentis Ecclesiasticis: Romæ via Salaria natalis S. Basillæ virginis, quæ cum esset ex regio genere & illustrissimum sponsum haberet; illumque dimisisset, accusata ab eo, quod esset Christiana, decretum est a Gallieno Augusto, ut aut sponsum reciperet, aut gladio interiret: quæ de hoc rogata cum respondisset: se Regem Regum habere sponsum, gladio transfuerberata est. Porro Romæ eadem via Salaria veteri Cœmeterium est S. Basillæ, ubi etiam qui tunc ibidem passi sunt Protus & Hiacynthus S. Eugeniæ, cuius meminimus, Eunuchi sepulti sunt: quorum natalis dies indicibus Ecclesiasticis tertio idus Septembris adscriptus habetur.

Sub eodem persecutionis furore passæ aliæ quoque virgines Romæ reperiuntur, nempe Digna & Emerita, quarum leguntur Acta, sed mendosa. Ibidem etiā Flora & Lucilla virgines, Eugenius, Antoninus, Theodorus atque focij decem & octo occisi sunt, Gallieno iubente, ut memoriæ proditum est in Romano Martyrologio natali ipsorum die, quarto kalendas Augusti. Cyriaca vidua cum se suaque omnia in sanctorum ministerium exhibuisset, eadem persecutione pro Christo martyrium subiens, vitam quoque ipsam libenter impendit, duodecimo Kalendas Septembris. Agrippina virgo eodem item tempore martyrij corona donata est, cuius natalis dies agitur nono Kalendas Iunij. Sed & Anastasia senior atque Cyrillus idem obeuntes certamen, pariter coronati sunt, quinto kalendas Nouembris. Præter hos omnes passi item Romæ habentur, eodem Gallieno

Imperatore

VISIO DE CLAUDI
DE ROMANI
EXERCITVS.MARTYRES
PASSI ROMÆ.a Martyrolog.
Rom. die 25. Decembris.b Martyrolog.
Rom. die 20. Maij.c Martyrolog.
Rom. die 22. Septembris.

Imperatore iubente, quadraginta martyres via Laucana, quorum natalis dies, idibus Ianuarij memoratur. Sed & decimo octavo kalendas eiusdem, Irenæi, Antonij, Theodori, Saturnini, Victoris & aliorum decem & septem Romanorum martyrum, qui eadem urgente persecutione passi sunt, anniuersaria dies natalis agitur. Iouini itidem ac Basilæi, qui eodem tempore passi sunt, sexto nonas Martij, anni cuiuslibet circulo recurrente, eorundem memoria celebratur.

Porro alij complures eadem insigniti sunt a Domino corona martyrij: sed in alijs quoque Occidentalis Orbis prouincijs pene innumeri, quorum nomina exciderunt. Illustrior vero eorum qui hac eadem persecutione grassante martyrium subiere habetur Priuatus Episcopus Gabalitanus, licet ab Alemannis Gallias inuadentibus necatum fuisse, eius Acta tradant: & Gregorius Turonensis, qui Cassium & Victorinum, Limitium quoque & Ancolianum illi coniungit. Passus item in Gallia reperitur Florentius Episcopus Viennensis in exilium relegatus, ubi & martyrium consummauit tertio nonas Ianuarij. Eadem itidem persecutione sublatus est Pontius, de quo agitur pridie Idus Maij: sed de eo plura superius.

Hispaniam vero martyrio illustrarunt Fructuosus Episcopus Tarraconensis, Augustinus & Eulogius eiusdem Ecclesiæ diaconi: qui ibidem, ipsdem quoque Imperatoribus Valeriano & Gallieno Christianos persequentibus, primo in carcerem trusi, deinde flammis iniecti, exustis vinculis, manibus in modum crucis expansis, orantes martyrium compleuerunt (ut habent tabulæ Ecclesiasticæ) duodecimo kalendas Februarij. Extant ipsorum Acta, quæ die anniuersaria ipsorum natalis in Ecclesia legi consueuissent, S. Augustinus testatur: qui & ex eis quasdam sententias recitans ait.

Audistis persequentium interrogationes: Audistis confitentium responsiones, cum sanctorum passio legeretur: Inter cetera quale erat illud beati Fructuosi Episcopi? cum ei diceret quidam & peteret, ut eum in mente haberet, & oraret pro illo. Respondit: Me orare necesse est pro Ecclesia catholica ab Oriente vsque ad Occidentem diffusa. Quis enim oret pro singulis? Sed neminem singulorum præterit, qui orat pro vniuersis: ab eo nullum membrum præmittitur, cuius oratio pro toto corpore funditur] & paulo post: Quale est etiam illud sancti diaconi, qui cum Episcopo suo passus & coronatus est? ait illi iudex: Nunquid & tu Fructuosum colis? & ille: Ego non colo Fructuosum, sed eum colo, quem colit & Fructuosus] subdit Augustinus ad hæc: Quo modo nos admouit ut martyres honoremus, & cum martyribus Deum colamus, &c.] docet enim pluribus Christianos non hominibus (ut Gentiles) erigere templa, & offerre sacrificia, sed Deo in honorem tamē ac memoriam martyrum. At de his tomo primo Annalium fusius.

Quod vero (ut Augustino auctore cognouimus) dictorum martyrum Acta in Ecclesia publice, coram populo legerentur: idque non in Hispania tantum, sed in Africa etiam, ac proinde in alijs quoque Occidentalis Orbis Ecclesijs ageretur: cum eadem ipsa integerrima extant, digna videntur quæ ad verbum hic attexantur: cum præsertim plura antiquitatis egregia monumenta contineant. Ita se habent.

Die Dominico comprehensus est Fructuosus Episcopus, Augustinus & Eulogius diacones. Reposito autem Fructuoso Episcopo in cubiculo suo: direxerunt Beneficarij in domum eius, id est Aurelius, Festucius, Velius, Polleneus, Donatus & Maximus] Beneficarij quorum hic habetur mentio apud Tertullianum dicuntur qui vectigalia exigebant: sed interdum sumi pro exploratoribus, constitutio Nouella demonstrat: sic dicti, quod talibus officijs mancipati, immunes essent a plebis muneribus. Voces obscuras interdum declarare: ratio instituti cui nos obligauimus exigit; quod haud putamus ingratum esse lectori. Quonam pacto, quæso, rerum gestarum narratio innotescet: nisi voces quædam exoticæ & exoletæ in ea positæ explicentur? Sed Acta martyrum prosequamur.

Cum sensisset Fructuosus pedibulum ipsorum: confestim surrexit, & prodijt ad eos, ubi sedebant in folijs. Cui milites dixerunt: Veni, Præses te accersit cum diaconibus tuis. Quibus Fructuosus Episcopus dixit: Eamus quo vultis: calceo me. Cui milites dixerunt: Calcea te ad animum tuum. Qui mox ut venerunt, recepti sunt in carcerem] Quod hic de pedibulo audito Acta habent: locus est perdifficilis: quid per pedibulum significetur: & quid sit, quod audito pedibulo, sanctus Episcopus prodijt ad eos qui sedebant in folijs.

MARTYRES
PASSI IN GAL-
LIA.a Greg. Turon.
hist. Franc. lib. 8.
cap. 34.MARTYRES
PASSI IN HI-
SPANIAb August. de
diuers. ser. 101.
cap. 2.ACTA FRU-
CTUOSI EPI-
SCOPI TAR-
RACONENSIS.c Apud Sur-
to. 1. die 21. Ianuar.d Tertul. de
Fug. c. 13.
e Nouell. 13.
ibid. Cuiacius.PEDIBVLVM
QVID.

Ad hæc autem elucidanda, illud primum intelligendum est, consueuisse lictores ad domos aliorum accedentes, fores virga percutere; testatur id Lilius^a cum ait: Lictor Sulpitij eum de foro se domum reciperet, fores (vt mos est) virga percussit: cum ad id moris eius infueta expauisset minor Fabia] Sed & Plinius hæc^b: Gn. Pompeius, confecto Mithridatico bello, intraturus Possidonij sapientiæ professione clari domum: fores percuti de more a lictore vetuit, & fasces lictorios ianuæ submisit is, cui se Oriens, Occidensq. submiserat.] Quod igitur eiusmodi Beneficiarij lictorum munere fungerentur: Fructuosi Episcopi fores, ipsum vocaturi, virga percusserunt; percussisq. foribus, ipsi interea confederunt in solijs, nempe in sedilibus, quæ præ foribus esse solerent. At cur virgam illam, pedibulum dicit? puto dictum pedibulum a pedo: pedum enim pastorum est baculus, vt auctor est Festus^c. Quod igitur eiusmodi lictorum virga in modum pedi in summitate esse soleret incurua, sed longe illo breuior: diminutiue pedibulum eam esse nominatam apparet. Sed quid Acta post hæc?

Fructuosus autem certus & gaudens de corona Domini, ad quam vocatus erat: orabat sine cessatione; erat autem & fraternitas cum ipso refrigerans, vt illos in mente haberet. Alia die baptizauit in carcere fratrem nostrum Rogatianum. Et fecerunt in carcere dies sex: & producti sunt duodecimo kalendas Februarij, feria sexta, & auditi sunt. Aemilianus itaque dixit: Fructuosum Episcopum, Augurium & Eulogium meis conspectibus præsentate. Ex Officio dictum est. Adstant. Aemilianus Fructuoso Episcopo dixit: Audisti quid Imperatores præceperunt? Fructuosus Episcopus dixit: Nescio quid præceperunt: Ego Christianus sum. Aemilianus dixit: Præceperunt, deos coli. Fructuosus Episcopus dixit: Ego vnum Deum colo, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Aemilianus dixit: Scis esse deos? Fructuosus Episcopus dixit: Nescio. Aemilianus dixit: Scies postea. Fructuosus Episcopus respexit ad Dominum: & orare coepit intra se. Aemilianus dixit: Qui audiuntur, qui timentur, qui adorantur (si dii non coluntur) nec Imperatorum vultus adorantur? Aemilianus Augurio diacono dixit: Noli verba Fructuosi imitari. Augurius diaconus dixit: Ego Deum omnipotentem colo. Aemilianus Eulogio diacono dixit: Numquid & tu Fructuosum colis? Eulogius diaconus dixit: Ego Fructuosum non colo; sed ipsum colo, quem & Fructuosus. Aemilianus Fructuoso Episcopo dixit: Episcopus es? Fructuosus Episcopus dixit: Sum. Aemilianus dixit: Fuiisti: & iussit eos viuos ardere.

Et cum duceretur Fructuosus Episcopus cum diaconibus suis ad amphitheatrum: populus Fructuosum Episcopum dolere coepit, quia magno eum amore prosequerentur non tantum fratres, sed etiam ethnici: Talis enim erat, qualem Spiritus sanctus per beatum Paulum Apostolum vas electionis & doctorem Gentium debere esse declarauit: dicitur propter quod etiam fratres qui sciebant illum ad tantam gloriam pergere: gaudebant potius, quam dolebant. Cumq. multi ex fraterna charitate eis offerrent condimentum, vt permixtum poculum sumeret. ait: Nondum est hora soluendi ieiunij: Agebatur enim hora diei quarta: si quidem in carcere quarta feria stationem sollempniter celebrauerunt. Igitur sexta feria lætus atque securus festinabat, vt cum martyribus & prophetis in paradiso, quem Dominus præparauit amantibus se, persolueret stationem.]

Sed hæc ex Actis narrata, obseruatione atque elucidatione sunt digna. Videas ex his veterem vbiq. tam in Oriente, quam in Occidente vigentem consuetudinem: vt miserationis ergo ad supplicia damnatis poculum non qualecumque propinaretur, sed aromaticum; quale fuisse diximus vinum illud, Myrrhatum dictum, crucem mox passuro Domino tunc oblatum: habes enim nostram ea de re sententiam suo loco^e pluribus assertam atque probatam, & eiusmodi exemplo egregie quoque testatam.

Quod insuper tradunt Acta: Fructuosum cum suis feria quarta stationem sollempniter celebrasse, soluturum eandem sexta feria in paradiso: per stationem antiquitus intelligi consueuisse ieiunium: sententia Tertulliani, Cassiani & aliorum, primo Annalium tomo, est pluribus demonstratum: ac pariter declaratum: consueuisse maiores quarta & sexta feria singulis hebdomadibus ieiunare. Stationibus, nempe ieiunijs, dicatam esse ex Ecclesiæ consuetudine quartam & sextam Sabbati, ait Tertullianus^f. Sed quod hic habet Acta: a martyribus in carcere detentis feria quarta sollempniter celebratam stationem: aliquid ultra visitatum morè additum fuisse significat: nempe productum fuisse ieiunium continuum vsque ad feriã sextã, qua (vt habent inferius) soluendum erat: quod scilicet illud non esset consuetum

^a Lilius. De cad. l. lib. 6.^b Plin. lib. 7. cap. 30.^c Festus in verbo Pedum.

QUESTIO HABITA DE FRUCTUOSO AVGVSTO ET EULOGIO.

^d Augustinus. 1. 1. 1. 1. 1.

DVCVNTVR MARTYRES.

^e 1. Tim. 3. 1. 1.^f Tertul. de ieiun. c. 14.^g Augustinus. 1. 1. 1. 1. 1.^h Annal. 10. 1.ⁱ Tertul. de ieiun. c. 14.

consuetum ceterarum hebdomadarum ieiunium, sed quod vltra præscriptum morem arctius & diuturnius: quod ait Tertullianus^a, tempore imminentium tentationum ab Episcopis pro arbitrio Ecclesijs indici soleret. Sed iam ad Acta, vnde digressa est oratio, reuertamur.

Cumq. ad amphitheatrum peruenissent: statim ad eum accessit Augustalis nomine, Lector eiusdem, flens, & deprecans vt eum discalcearet. Cui beatus martyr respondit: Missum fac, fili: Ego me discalceo fortis & gaudens & certus de Dominica promissione. Qui cum se discalceasset: accessit ad eum commilito frater noster, nomine Felix, & apprehendit dexteram eius, rogans vt sui meminisset. Cui Fructuosus Episcopus, cunctis audientibus, clara voce respondit: In mente me habere necesse est Ecclesiam Catholicam ab Oriente vsque in Occidentem. Igitur in porta amphitheatri constitutus, cum iam prope esset, vt ingrederetur ad coronam immarcescibilem potius quam ad poenam, obseruantibus licet ex Officio Beneficiarijs, quorum nomina supra memorata sunt, ita vt ipsi audirent fratres nostri, monente pariter ac loquente Spiritu sancto, Fructuosus martyr ait: Non deerit vobis pastor, nec deficere poterit charitas & repromissio Domini, tam hic, quam in futurum. Hoc enim quod videtis, vnus horæ videtur infirmitas. Consolatus igitur fraternitatem, ingressus est ad salutem.

Digni ipsi martyrio, felices qui sanctarum scripturarum fructus ex promissione senserunt, similes Ananiæ, Azariæ & Misaeli: steteruntq. vt etiam in illis tribus diuina miracula cernerentur: sic quidem in igne iam constituti, vt Pater non deesset, & Filius subueniret, & Spiritus sanctus in medio ignis ambularet: Cumq. exustæ fuissent fasciolarum, quibus manus eorum fuerunt colligatæ: Fructuosus Episcopus orationis diuinæ & solitæ consuetudinis memor, gaudens, positus genibus, orabat de resurrectione securus; in signoq. trophæi constitutus, Dominum precabatur. Hic solita Domini non defuere magnalia, apertumq. est cælum, videntibus Babylonio & Mygdonio fratribus: ex familia autem Aemiliani Præsidis filia eius dominæ suæ carnali ostendebat Fructuosum Episcopum cum diaconibus adhuc stipitibus quibus ligati fuerant permanentibus, in cælum ascendentes coronatos: Cumque Aemilianum vocarent, dicentes: Veni, & vide quos hodie damnasti, quemadmodum cælo & spei suæ restituti sunt: Aemilianus veniens, videre eos non fuit dignus] hæc ibi. Sed & de visione sic Prudentius^b.

Vidit Præsidis ex domo satellites

Cælum martyribus patere apertum,

Insignesq. viros per astra ferri:

Quin & filiole monens herili

Ostendit sceleris notam paterni:

Cælo viuere, quos forum peremit.

Hæc tum virginitas palam videre

Per sudum meruit, patente cælo,

Vt crimen domini domus timeret]

Sed quid post hæc?

Tunc igitur, veluti relictis sine pastore, tristes fratres solitudinem sustinebant: non quod dolerent Fructuosum, sed potius desiderarent. Porro fidei & agonis memores, gaudentesq. superueniente nocte, ad amphitheatrum cum vino festinarunt, vt semiuista corpora extinguerent. Quo facto, cineres eorum collecti sunt, & pro vt quisque potuit, sibi vendicauit. Sed nec in hoc Domini & Saluatoris nostri defuere magnalia, vt credentibus fides augetur, & paruulis ostenderetur exemplum. Oportebat enim Fructuosum martyrem, quod per misericordiam Dei docendo præmiserat in Domino & Salvatore nostro: in sua postea passione & resurrectione carnis comprobare. Igitur post passionem apparuit fratribus, & monuit: vt quod vnusquisque per charitatem de cineribus vsurpauerat, restituerent sine mora, vnoq. in loco simul condendos curarent.

Aemiliano etiam qui eos damnauerat Fructuosus pariter cum diaconibus suis ostendit se in stolis repromissionis, increpans pariter & insultans: nihil illi profuisse, quod frustra exustos corpore in terram crederet redactum iri, quos cerneret gloriosos. O beatos martyres qui igne probati sunt vt aurum preciosum, vestiti lorica fidei & galea salutis: qui coronati sunt diademate & corona immarcescibili, eo quod diaboli caput calcauerunt! O beatos martyres qui meruerunt dignam habitationem in cælis, ad dexteram stantes Christi, benedicentes Deum patrem & Iesum Christum filium eius! Suscepit autem Dominus martyres suos in pace per bonam confessionem: cui est honor & gloria

^a Tertul. de ieiun. cap. 13.

FRUCTUOSVS ET SOCIJ CONSVMANT MARTYRIVM.

^b Prud. hymn. 6. per iosephan. VISI MARTYRES CÆLVM CONSCENDE-RE.

FRUCTUOSVS APPARET.

gloria in sæcula sæculorum. Amen] hucusque Acta : quæ (vt dictum est) S. Augusti-
num ea citantem habent astipulatorem atque Prudentium^a : qui omnia iisdem Actis
expressa, vt posita sunt, ad verbum propemodum sacro hymno cecinit, præter citata lo-
ca de pedibulo & statione, quæ forte non assequutus, nec potuit expressisse. Quo modo
autem in vltionem effusi innocentium sanguinis Tarraco haud diu post a barbaris ca-
pta fuerit, inferius enarrabimus.

^a Prud. Peri-
steb. hym. 6.

Rurfus vero hoc anno octauo Valeriani Imperatoris, sexto vero ab obitu Galli & Vo-
lufiani, Demetrianus Episcopus Antiochenus ex hac vita deceffit : in cuius locum substi-
tutus est Paulus Samofatenus, de quo plura suo loco dicturi sumus : sed an martyrio obie-
rit Demetrianus, non constat.

^b Trebel. Pol. in
Gallieno.
VALERIANVS
IMP. A PER-
SIS CAPTVS.

Hoc eodē anno, iisdē Consulibus Gallieno quartū & Valeriano: Cū Valerianus Impe-
rator aduersus Persas duceret exercitum: proditione Macriani Ducis deditur Persis: quod
quidem hoc anno sexto Valeriani Imp. ab obitu Galli numerando, vel octauo secundum
positam a nobis supputationē, contigisse, tum ex ijs quæ superius ex Dionysio dicta sunt,
tum etiam auctore Trebellio^b Pollione, liquido constat : qui non solum in Salonio Gal-
lieno infra manifeste testatur Valerianum anno sexto sui Imperij captum esse (quod Eu-
sebius quoque tradit in Chronico) sed & cum agit de Gallieno, ipsius narrationis exor-
dio, affirmat dictis Consulibus Gallieno & Volufiano seu Valeriano, capto Valeriano,
Macrianum atque Balistam de subrogando in locum eius Imperatore tractare cœpisse.

^c Apud Euseb.
lib. 7. cap. 9.

Hæc autē passum esse Valerianum ob persecutionē in Christianos illatam: Dionysius
Alexandrinus^c eo argumēto demonstrat : Quippe cū eis bene vsus esset, in omnibus sem-
per floruit eius Imperiū, quod eorum precibus videbatur esse suffultum: sed in eos illo sa-
uiente, inuersa mox fuit summæ felicitatis alea : hæc cum ille pluribus scribat, quo mo-
do demum dolo Macriani traditus sit Persis, sic scribit in epistola ad Hermammonem.

^{*} Macriani.

^d Isai. 66.

Valerianus autem Macriani^{*} proditione in hanc miseriam delapsus : contumelijs &
probris hostium barbarorum obiectus fuit, secundum Isaiæ^d vocem : Hi vias sibi delege-
runt, & abominationes ipsis quas eorum anima volebat, & ego ludibria eorum deli-
gam, & peccata retribuam illis. Iste dum gerebat Imperium, præter eius dignitatem,
furore in Christianos exagrabatur : post cum regium illud decus, vieto & debilitato
corpore, sustinere non posset : duos filios quos paterna scelera infinite infecerant, Im-
perij gubernaculis præfecit. Ac prædictio illa, quam Deus olim ediderat^e : Ego sum,
qui vlciscor peccata patrum in filios vsque ad tertiam & quartam generationem, ijs qui
me oderunt : in istis perspicue declarata fuit : nam nefarias cupiditates, quarum ex-
plendarum spe ipse excidisset, in filiorum capita coniecit : & cum improbam eius nequi-
tiam, tum odium erga Deum in illorum animos effudit. De Valeriano quidem toti-
dem a Dionysio accepimus] hucusque Eusebius.

^e Exod. 20.

Valerianus igitur proditus a Macriano a Sapore Persarum rege captus, & in Persi-
dem abductus : apud hostes ad obitum vsque permansit ; nec vllis valuit complurium ad
eum Regum fœderatorum supplicibus litteris, quas recitat Trebellius^f, a captiuitate
dimitti : quin ob insignem ignominiam (testantur Aurelius Victor, Eutropius atque
alii) quamdiu ipse Valerianus vixit : Sapores, ipso incuruato, pede calcans eius cerui-
cem, quasi suppedaneo vsus subsellio, equum conscendere consuevit : vltione hac seuerif-
sima profecto dignus, vt qui Christianam religionem pedibus toties proculcarat, ipse
barbari hominis pedibus calcaretur. Sed non hic infelicitatis illius finis. Audi quid
Constantinus^g Magnus Augustus de eo pro concione, grauissima vsus apostrophe, lo-
quutus sit : Quia tu Valeriane (inquit) eandem crudelitatem in Dei famulos ostendens,
iustum sanctumq. Dei iudicium quasi ante oculos omnium statuisti. Dum captiuus
prehenus eras & vinctus ducebaris purpura & reliquo apparatu regio indutus: tandem
a Sapore Rege Persarum iussu excoiri, saleq. conditus sempiternum tui infortunij
trophæum ante oculos omnium statuisti] hæc Constantinus, qui & ad alium Persarum
Regem Saporem item dictum scribens^h, in eo gloriam Christi prædicat, quod eo modo
in Valerianum Christianorum persecutorem vltus sit sanguinem iustum.

^f Trebel. in Va-
lerian.
IGNOMINIA
VALERIANI.

^g Const. orat.
ad s. Cat. ca. 24

^h Euseb. in vi-
ta Const. lib.
4. cap. 11.
MULTI TYRAN-
NI INVADVNT
IMPERIVM.

ⁱ Trebel. in Gal-
lieno. & in Ma-
criano.
^k Idem in Ode
nato.

Hunc in modum sublato Valeriano, dolo (vt demonstratum est) Macriani: ipse sibi di-
ctis Consulibus Gallieno atque Valeriano, collecto, cui cum Balista præerat, exercitu,
ab eo acclamatur atque decernitur Imperator. hæc Trebelliusⁱ pluribus, cum interea
(vt idem auctor^k affirmat) Aureolus qui regebat exercitum in Illyrico, & ipse obla-
tum

A tum a militibus sumpsit Imperium. Quin & Valens in Achaia Proconsul sibi Imperium
arrogauit : in Thessalia vero Pifo : in Aegypto Aemilianus Augustalis Præfectus a suis
ad eam dignitatem prouehitur : in Gallijs vero Imperator creatus est Posthumus. At ne
in his diutius immoremur, aliosq. ex his ortos referre, & mutuas inter ipsos conflictatio-
nes, perplexasq. discordias enarrare, cum non sit instituti a nobis suscepti : qui hæc cupit
consulat Trebellium Pollionem. Tot igitur de summa Imperij conflictantibus : alijs
insuper cladibus a barbaris in diuersa loca progressis exagitatam est vehementer Ro-
manum Imperium sub eodem Gallieno : de quibus omnibus anno sequenti, suo loco
opportunijs dicturi sumus.

B Gallienus igitur quantumlibet natura sæuissimus atque impurissimus esset; nec patre
inferior in Christianis persequendis, aut remissior extitisset : tamen adeo veluti prodigio
de clade patris ea de causa percepta commonitus, ac plane perterritus : veritus ne & in se
ram dira vltionis iacula cælitus vibrarentur : e vestigio furentem adhuc in Christianos
persecutionem compressit, nouisq. pro illis promulgatis edictis, contra illos iam edita
penitus antiquauit. Quamobrem eum hoc nomine Dionysius^a laudat, cum alioqui ab
Ethnicis scriptoribus summæ crudelitatis arguatur, & impuritatis obscenissimæ infa-
metur. Nam quod ad sæuitiam pertinet, Trebellius^b narrat dum recitat scriptas ab eo
litteras ad Celerem Verianum : idemq. ^c alibi tradit iussisse scurras viuos exuri, & mili-
tum (vt ait) terna millia, & quaterna singulis diebus occidi.

GALLIENVS
TERRITVS PA-
CEM REDDIT
ECCLESIE.

^a Dionys. apud
Euseb. lib. 7.
cap. 18.
^b Trebel. de tri-
gint. Tyr. in
Ingen. 8.
^c Idem in Gal-
lien.

Non ergo clementiæ ac commiserationis causa Christianorum rebus Gallienus con-
sultuit : sed paternæ afflictionis exemplo correctus, pro Christiana religione rescriptis ;
quod & Orofius^d æque confirmat, dum de cladibus agit a Deo in Romanum orbem
C immiſſis in vltionem Christiani sanguinis.

^d Orof. lib. 7.
cap. 22.

^e Euseb. lib. 7.
cap. 14.

De pace autem a Gallieno Ecclesiæ reddita, hæc scribit Eusebius^e : Non diu post, cum
Valerianus apud Barbaros seruitutem subiisset : filius eius solus Imperio potitus clemen-
tius se gessit, & moderatius in Imperio gubernando, & edictis vulgatis persecutionem
remisit, relaxauitq. atque adeo illos qui verbo Dei præerant, quod ipsis in more posi-
tum fuisset, libere exequi, per litteras madavit, quæ quidem sic se habent.

Imperator Cæsar Publius, Licinius Gallienus Pius, Fortunatus Augustus, Dionysio,
& Pinnæ & Demetrio & ceteris Episcopis salutem. Meæ munificentiæ beneficium per
vniuersum orbem diuulgari præcepi : Vt qui loca religiosa quæ spectant ad Christianos,
possident, ab illis statim discedant. Et propterea vos litterarum mearum exemplari vt
poteritis: quo nemo deinceps vobis quidquam faceſſat molestiæ. Atque istud quidem vt
D nunc libere & pro arbitrato a vobis expleri queat, iam pridem a me erat concessum.
His de causis Aurelius Cyrenius, qui summam rerum secundum me administrat, litte-
rarum etiam exemplar conseruabit] hucusque rescriptum ad Episcopos. Subdit hæc
Eusebius : Aliud porro decretum illius esse dicitur, quod ad alios Episcopos dedit, per
quod loca illa quæ Cœmeteria nominabantur, integram adeundi, occupandiq. fecit po-
testatem] Valerianum enim edicto a talibus locis atque conuentibus prohibuisse Chri-
stianos, suo loco superius dictum est.

LITTERÆ
GALLIENI
PRO PACE EC-
CLESIE.

E Sed quid his primis eius administrationis temporibus, cum nondum fortasse in omnia
loca pro Christianis scripta atque promulgata essent edicta: Cæsareæ Palæstinæ contige-
rit, idē Eusebius his narrat verbis: Iisdem tēporibus cum pax in Ecclesia vbique vigeret :
Marinus vnus ex his qui in exercitu Romano magnum decus & honorem fuissent con-
secuti, vir & genere illustis & diuitijs locuplex, propter testimonium Christi, Cæsa-
reæ Palæstinæ tali de causa capite damnatus fuit. Est quidam honos apud Romanos,
quod κλημα appellatur : quem qui adipiscuntur, eos Centuriones fieri aiunt.]

MARINI CER-
TAMEN.

Eusebius vtitur hac voce, κλημα, non vt interpres putauit, quod eius nominis in militia
ordo erat, sed potius quod cū κλημα idem sit quod scala, seu gradatio : illeq. sit sensus Eu-
sebij : quod Marinus eo tunc fuerit gradu, seu ordine in militia collocatus, vt ad Centu-
rionatum illi pateret ascensus. Sed cœptam historiam prosequamur.

Cum locus vacaret, ordo postulabat, vt Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Ma-
rinus igitur in hunc honorem elatum: alius pro tribunali comparens, in crimen vocat,
tum quod erat Christianus, tum quod Imperatoribus non immolasset (non enim Gallie-
nus solus, sed & Valerianus eius germanus siue filius regebat Imperium) ac propterea, in-
quit, ex veterum legum institutis, illi non licet eum gradum dignitatis apud Romanos
adipisci :

adipisci: sed illud quidquid est muneris, mihi iure impertiri debet. Vnde Iudex commotus (Achiuus hic erat genere) primo sciscitatus est cuiusnam sententiæ & religionis esset Marinus. Quem ut animaduertit, constanter se Christianum esse confitentem: trium horarum spacium ei ad deliberandum dat.

Hunc e iudicio egressum, Theoctecnus qui illic erat Episcopus, ad se colloquendi causa inuitat: & apprehensa manu, recta deducit in Ecclesiam. Quem cum interius ad ipsum sanctuarium collocauisset: læua paululum in alteram partem dimota, gladium quo cingebatur, ostendit: simulq. diuinorum Euangeliorum librum afferens, ex aduerso proponit; præcepitq. vt ex illis duobus, quod magis esset ex animi sententia, deligeret. Vbi vero absque cunctatione, porrecta manu dextera, sacrum librum accepit, Theoctecnus sic illum affatur: Tene, & adhæresce Deo: sic enim ab illo robotatus, quod in optatis est, pro certo assequere: Abi in pace. Illum statim inde redeuntem præco pro tribunali aduocat: iam enim tempus illi præstitutum ad deliberandum erat completum. Siftit se pro tribunali: qui cum maiorem iam quàm antea fidei ardorem ac studium declarasset, actutum inde, vt erat, ad mortem recta abductus, martyrio excessit e vita.

Asterius autem vir e Senatorum numero, cum Imperatoribus in primis charus, tum omnibus & nobilitatis & facultatum gratia conspicuus in eadem ciuitate propter diuinam animi propensionem, quam tum libere erga veram pietatem declarasset, omnium sermone celebrabatur: qui cum martyri, ipso mortis articulo, præsto esset: simulatque vita migrarat, cadauer tollit, splendida & pretiosa obtegit veste, atque humeris impositum inde deportat: quod cum magnifico & sumptuoso linteo obuoluisset, decenti sepulchro condidit] hucusque de martyrio & sepultura Marini Eusebius eiusdem ciuitatis Episcopus, cuius & antistes erat, cuius meminit Theoctecnus, quem paulo superius a dixerat successisse Theotisto, Ecclesiasticasq. litteras in schola Origenis didicisse. Sed quid insuper addat de Asterio Senatore, hic describamus.

Huius viri familiares, qui hucusque vitam prodixerunt: cum alia infinita eius facta præclara memorant, tum illud in primis quod sequitur, quodq. plenum est admirationis. Cæsareæ Philippi quam Phœnices Paneada vocant, fertur victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt (ex quibus Iordanis profluere dicitur) in quadam diei festi Gentilium celebritate mactatam conijci: atque eam dæmonis vi ac potestate mirandum in modum ab eorum conspectu euanescere, miraculumq. videri præsentibus valde memorabile: Quibus dum gerebantur Asterium quodam tempore forte interfuisse: ac cum videret tam multos illius rei admiratione obstupefactos, eorum erroris admodum misertum esse. Deinde sublatis in cælum oculis, Deum omnium rerum moderatorem per Christum supplicem precatum, vt dæmonium illud quod populum tanto errore cæcauisset, comprimeret: ipsumq. a fraude ac fallacijs quas hominibus solet intendere, coerceret. Hoc modo cum Deum orasset, repentino victimam fontibus supernataffe, atque ita rem illam, quam tantopere mirari consueuerant, in nihilum interijisse; vsque adeo vt nullum in posterum eo in loco ex ea omnino ederetur miraculum] hucusque de his Eusebius: quæ autem subdit, statuam Saluatoris ab Hæmorohissa conflare iussam atque ibidem positam: suo loco primo tomo Annalium sunt recensita. Locum illum, vbi ea prodigia a Gentilibus exercebantur, a rotunditate lacus semper eadem mensura constantis, Phialam esse appellatum, Iosephus^b affirmat.

IESV CHRISTI
ANNVS
263.

DIONYSII PAPÆ
ANNVS
3.

GALLIEN. IMP.
ANNVS
9.

SEQUENTI Christi anno ducentesimo sexagesimo tertio Fastis Consularibus describuntur a Cassiodoro Consules Gallienus quintus & Victorinus, vel vt alij Fasti habent; Faustinus: Et his consonant nummorum antiquæ inscriptiones, quibus annus nonus Imperij Gallieni eiusdem Consulatu quinto coniungitur, secundum repetitum numerum Tribunitiæ potestatis. Est hæc vna ex eis.

IMP.

A IMP. C. P. LIC. GALLIENVS P. P. P. F. AVG. GERM. P. M. TRIB. P. IX. COS. V. P. P. Quod vero idem annus Gallieni nonus in alia inscriptione reperitur, adnotatus eius Consulatu quarto, vt in ea quæ sic habet.

IMP. GALLIENVS. P. F. AVG. P. M. TR. P. IX. COS. IIII. P. P. hoc inde accidit, quod non vna cum Consulatu kalendis Ianuarijs eius auspicaretur annus Imperij, sed alio anni die: quamobrem sub vno Imperij anno, necesse esset, duos Consulatus ex parte recenseret.

Quo anno, sedato iam bello ciuili Alexandrino, quo Dionysius post persecutionem reuersus, inde rursus egredi coactus fuerat, iterum Alexandriam redijt. Quam autem in primis (ne id dicere prætermittamus) sæuæ fuerint inter Alexandrinos obortæ rixæ: ipse in epistola ad Hieracem scripta testatur, quam Eusebius^a recitans, hæc præmittit:

B Vbi iam pax, sedata prope persecutione, constituta fuit: Dionysius redijt Alexandriam. In qua vrbe tam grauis seditio & bellum intestinum de integro ciebatur: vt fratres in ciuitate, propterea quod omnes in alterutram seditionis partem diuisi erant, Dionysius nullo modo posset inuisere. Vnde in ipso Paschatis festo ab ipsa Alexandria, velut exul ab extera regione, per litteras cum illis colloqui coactus fuit. Quinetiam aliam postea epistolam ad Hieracem Ecclesiarum Ægypti Episcopum de festorum celebratione conscripsit: in qua seditionis quæ eodem tempore fuit Alexandria concitata, his verbis mentionem facit.

Quid mirum, si tam arduum & difficile mihi sit apud eos qui longinquire locorum intercapedine distant, per epistolas tanquam coram sermones conferre: cum et mihi ipsi mecum colloqui, & proprio animo in varias partes distracto, consilium dare,

C anceps & periculosum videatur? Nam ad viscera mea, meos charissimos fratres contubernales, vno animi consensu mecum concordēs, Ecclesiæ eiusdem ciues, cogor equidem necessario litteras scriptas dare: eos tamen ad illos mittere, videor mihi nullo modo posse. Facilius enim (non dicam in exteras regiones) sed ab Oriente ad Occasum vsque iter facere quisquam poterit, quàm ab vna Alexandria parte ad alteram pergere. Media namque ciuitatis platea plus habet periculi, plusq. difficultatis ad transeundum, quàm solitudo illa deserta longa ac nullis hominum vestigijs trita, quam Israelitæ vix duabus hominum ætatibus peragrarunt, & quam ipsum etiam mare Rubrum, quod quidem in duas partes disruptum, & instar duplicis muri vtrinque erectum, prætergradientibus Israelitis transitum dedit perfacilem. Isti porro placidi & tranquilli vrbis portus, fluctuum eorum, quibus Ægyptij erant in traiectione submersi, veram effigiem gerunt: qui sæpenumero propter hominum cædes in illis factitatas et effusum cruorem, similes etiam mari Rubro apparent.

Fluuius item qui in vrbem illabitur, interdum aridior & magis squallidus exiccatusq. videtur, quàm solitudo illa aquæ expers quam Israelitæ peragrantes tanta siti opprimebantur, vt eo vsque contra Moysen contumeliose vociferarentur, quoad potentia Dei (qui solus edit miracula) aqua quam biberent ex dura & prærupta petra copiose efflueret. Interdum tãtopere inundat, vt per omnia loca finitima, vias & agros perlubatur, terroremq. incolarum animis iniiciat, ne diluuium quod temporibus Noe totam terram perluebat, rursus irrumpens omnes penitus obruat. Et sicut olim a Moysè ob Pharaonis contumaciam erat in cruorem mutatus, & foetidum post odorem fundebat: ita etiam sanguine, cæde & hominibus in eum demersis, contaminatus semper defluit. Quenam

E alia aqua, quæso (cum aqua sit quæ sordes cuiusque rei abluit) vsquam reperiri poterit, quæ aquam huius fluminis penitus purgare valeat? Aut quo modo immensus & pene interminatus Oceanus, licet totus in eum esset infusus, sordes huius acerbi & amari pelagi omnino eluere queat? Aut qua ratione ingens flumen ex Edem egrediens, etiam si quattuor illa capita in quæ diuiditur, in vnum caput, nempe alueum Gehonis, qui est vnus ex illis quattuor, deriuaretur: istam tabem & colluuiem expurgare possit?

Aut quando aer adeo corruptorum vbique alituum contagione infectus, turbatusq. purus & salubris est futurus? Etenim tam letales e terra vapores in sublime tolluntur, tam pestiferi e mari cientur venti, tam tabidæ ex fluminibus aspirationes efflantur, tam insalubres ex portibus nebulæ erumpunt: vt ros qui vndique diffunditur, nihil aliud sit, quàm sanies cadauerum sub dio putrescentium: quæ quidem elementa, ex quibus

ZVMSI
AP. 271
TIGGA
A. 12

ASTERII PIE-
TAS.

a Euseb. eodem
lib. 6. 24.

SVPERSTITIO
IN IORDANIS
FONTIBVS
ABOLETVR.

f. 10. 11. 12.

130 II

b Ioseph. de bel-
lo Iudaic. lib. 3.
cap. 18.

c Apud Pan-
uin. in Fast.
comment. et
Adolph. numif.
Rom. Imp.

ALEXANDRI-
NORVM RIXÆ

a Euseb. lib. 7
cap. 26.

quibus fuerunt generata, tetro odore inficiunt: et tamen mirantur admodum, secumque. A
quærunť vnde adeo continuæ pestes, vnde adeo graues morbi, vnde adeo variæ cuiusque
modi corruptelæ, vnde adeo multiplex & diuersus hominum interitus oritur. Quæ-
runt etiam quamobrem ciuitas ista maxima non amplius tantam habitatorum multi-
tudinem ferat? Si a tenerrimis pueris incipias numerare, & ad senes ætate prouectif-
simos progrediari, quantam senum, quos vocant *ωμογέροντας*, idest senes quibus iam
primum obrepit senectus, antea nutrire consueuisset: nam ex illis quorum erat ætas in-
ter quadragesimum & septuagesimum annum interiecta, id temporis adeo multi fue-
runt, vt numerus eorum qui inter decimumquartum & octogesimum iam sunt inter-
positi, quorum nomina in tabulas publicas pro diuisione frumenti factitatas relata sunt:
eorum numerum omnino non possit exæquare: & qui iam sunt aspectu adolescentes,
maxime tanquam æquales fiunt eorum, qui olim senes erant maxime. Et quamuis iam B
animaduertunt hominũ genus in terra magis magisque in dies in hunc modum attenua-
tum, absumptumque nullo tamen timore horrescunt, quin neque cum illorum omnium
omnino interitus crescat, & latius quotidie manet, & fundatur: vlla ex parte reformi-
dant] hæc ad Hieracem Dionysius.

Quodnam autem eiusmodi bellum fuerit, quo (vt inferius^a ait) non modo ciuitas
intus factione diuisa est, sed ab exercitu foris obsessa: ex ijs quæ scribit Trebellius^b, faci-
le possumus intelligere. In Gallieno enim hæc ait, cum de tyrannis in Imperium Ro-
manum obortis agit: Per idem tempus Æmilianus apud Ægyptum sumpsit Impe-
rium, occupatis horreis, multa oppida malo famis pressit. Sed hunc dux Gallie-
ni Theodotus, conflictu habito, cepit, atque Imperatori Gallieno viuum transmisit.]
hæc ipse, qui & in commentario de triginta Tyrannis, cum de eodem agit Æmiliano, C
de causa eiusmodi obortæ inter ciues Alexandrinos discordiæ meminit, dicens^c: Et hoc
familiaris est populo Ægyptiorum, vt vel furiosi ac dementes de leuibus quibusque ad
summæ Reipublicæ pericula perducantur: sæpe illi ob neglectas salutationes, locum
in balneis non concessum, carnem & olera sequestrata, calciamenta seruilia & cetera
talia, vsque ad summum Reipublicæ periculum seditionis, ita vt armarentur contra
eos exercitus, peruenerunt.

Familiari ergo sibi furore cum quadam die cuiusdam seruus Curatoris qui Alexan-
driam tunc regebat militaris ob hoc cæsus esset, quod crepidas suas meliores esse, quam
militis diceret: collecta multitudo in domum Æmiliani Ducis anceps venit, atque cum
omni seditionum instrumento & furore prosequuta est: ictus est lapidibus, petitus
est ferro, nec desijt vllum seditionis telum. Qua re coactus Æmilianus, sumpsit D
Imperium, cum sciret sibi vndecunque pereundum: consenserunt ei Aegyptiacus
exercitus, maxime in Gallieni odium, nec eius ad regendam Rempublicam vigor
defuit. Nam Thebaidem, totamque Ægyptum peragravit, & quatenus potuit bar-
barorum gentes forti auctoritate submouit. Denique Alexander, vel Alexandri-
nus (nam incertum id quoque habetur) virtutum merito vocatus est. Et cum con-
tra Indos pararet expeditionem: missio Theodoto duce, Gallieno iubente, dedit pœ-
nas: siquidem strangulatus in carcere captiuorum, veterum more, perhibetur] hæc
Trebellius.

Porro vt Theodotus id ex animi sententia perfecit, illud adiuit, quod diuisa in-
duas factiones ciuitate, quarum altera pro Gallieno, pro Æmiliano altera pugnaret:
obsidenti interim Alexandriam Theodoto, aditus tandem vrbi per suos patuit. Hæcque E
illa sunt tempora a Dionysio ad Hieracem scripta, ac superius recitata: quibus cum (vt
dictum est a Trebellio) Æmilianus sibi horrea publica vindicasset, famesque vehemen-
tissima oborta esset: quid tunc egerint Eusebius Syrus & Anatolius Alexandrinus; quo-
rum prior in Romano exercitu agebat cum Theodoto duce; posterior vero intra ciuita-
tem Alexandrinam cum ciuium parte, quæ a Romanis dissentiebat: quid inquam pro
salute obsessorum egerint, ambo Christiani, amboque postea Laodicensis Ecclesiæ alter
post alterum creati Episcopi, Eusebius ita^d narrat.

At tamen in obsidione Alexandria, cum ibi magna esset frumenti inopia, alias præ-
clare ab Anatolio res gestas, pene infinitas commemorant: vtpote qui singularis di-
gnitatis prærogatiuam præ ceteris magistratibus ab omnibus ciuibus adeptus fuisset: tamen

^a Euseb. lib. 7.
cap. 26.
PENVRIÆ ALE
XANDRINO-
RVM CONSVL
TYM.

A tamen exempli causa hanc vnam solum hoc loco citabo. Fertur, cum frumentum il-
lis diu obsessis deesset, ita vt fames, quæ in vrbe grassabatur, multo magis intolerabi-
lis, quam hostium impetus, qui iam extrinsecus premebat, existeret: hunc quem dico,
cum huic interesset calamitati, tale quoddam remedium illis proinde inuenisse. Cum
altera pars ciuitatis cum exercitu Romano societatem belli gerendi coiuisset, & pro-
pterea obsidione non vexaretur: Eusebium forte inter eos qui minime erant obsessi,
versantem (adhuc enim ibi habitabat, inq. Syriam minime demigrauerat) & magnum
decus, nomenque celebre etiam a duce Romani exercitus consequutum, de his qui fa-
me illius obsidionis tempore interierunt, per internuntium Anatolius certiorum facit.
Eusebium autem cum hoc intelligeret, a duce maximi beneficij loco postulasse, vt il-
lis, qui vellent se ab hostibus ex vrbe ad eum sua sponte recipere, vitam ac salutem
B daret, quem quidem petitione, vt voluit, impetrata, Anatolio significasse.

Hoc autem nuncio ab Eusebio accepto, Senatam Alexandrinorum coegisse, ac
primo poposcisse ab illis, vt cum Romanis amicitiam iungerent. Quo quidem
sermone, vbi illos grauius commotos videbat, dixisse: At huic, quod iam dicam,
vos neutiquam refragaturos arbitror: illis qui in hac dimicatione videntur minime es-
se necessarij, minimeque vobis vtilis, vt anus, infantes & senes, liberam e portis egre-
diendi potestatem, quo velint, faciatis, consilium est. Quid enim istos iam iam prope mo-
rituros apud nos ipsos continemus? quid modo mancos & corporibus mutilatos peneque
exhaustos fame opprimimus? Viros solos & iuuenes viribus valentes alere oportet, &
frumentum quod necessarium est, eis qui ad ciuitatis propugnationem accommodati
sunt congerere. Quibus rationibus cum Senatam in suam sententiam adduxisset: ip-
sum primum assurgentem suffragium tulisse, vt omnis multitudo, siue virorum, siue
C mulierum quæ ad rem militarem parum esset idonea, a ciuitate libere excederet:
quoniam si remaneret, ibique cum magno ciuitatis morarentur incommodo, nullam
salutis spem illis (quippe fame viderentur perituri) esse omnino relictam.

Cui sententiæ, cum a ceteris omnibus, qui aderant in Senatu, esset assensum: pa-
rum aberat, quin omnes qui obsidione cingebantur, seruasset incolumes. Atque in-
primis vt qui erant Christiani, deinde vt alij cuiusque ætatis qui ciuitatem incolebant,
salui aufugerent, diligenter prouidit. Vnde non ij solum quibus Senatus decreto
potestas facta erat ex vrbe exeundi, verum etiam sub eorum nomine alij fere infiniti
vestitu muliebri clanculum induti, noctu illius prouisione, e portis egressi sunt, & ad
Romanorum exercitum confugerunt: vbi illos omnes Eusebius benigne excipiens mo-
D re patris aut medici, longa obsidione debilitatos, omni prouidentia & curatione in-
integrum restituit. Duobus eiusmodi pastoribus Ecclesia Laodicensis (quorum alter
alteri deinceps ordine proximo successit) diuina prouidentia potita est: qui post bellum
a nobis iam demonstratum, ab vrbe Alexandrina eo demigrarunt] hucusque de his quæ
eo bello gesta sunt pro ciuium salute ab Eusebio & Anatolio Eusebius narrat.

Ex ijs omnibus plane intelligas, Christianos homines esse quibuscumque & vbique
proficuos, atque diuino ferme consilio deploratissimis rebus esse subsidio: quod cum
quamplurimis frequenter exemplis, tum præsertim ex ijs quæ ab Anatolio & Eusebio
facta didicimus, perspicue declaratur: cum rebus Alexandrinis in extremo periculo col-
locatis adeo inopinate suppetias tulerint, & periclitanti populo ex insperato oppor-
tune noua arte subuenerint. Sed quam vidimus tempore ciuiliū cladum, et
E funestissimi belli Christianam virtutem summopere declaratam: eandem quoque tem-
poribus immanissimæ pestilentiæ egregie vbique testatam, quæ sequitur historia insi-
gniter demonstrabit.

De immani enim peste, quæ post bellum sequuta est, deq. pio Christianorum erga
fratres officio, idem Eusebius^a ex Dionysij Episcopi Alexandrini litteris eiusmodi in-
textit historiam: Porro autem cum pestifer & letalis morbus bellum continuo infe-
queretur, cumque festi Paschatis celebratio modo appropinquaret, deinceps rursus
fratribus scripsit Dionysius; & graues calamitatis perturbationes illis significauit his
fere verbis: In hac miseriarum turba alij fortasse neque hoc tempus, neque aliud,
immo neque illud ipsum tempus quod homines putarent omnium esse lætissimum,
nedum alia tempora, ad festum celebrandum satis idoneum videretur. Etenim
iam lamentationum plena sunt omnia, iam lugent omnes, iam mærores, iam
querelæ

^a Euseb. lib. 7.
cap. 17.
PESTIS VRGET
ALEXANDRI-
NOS.

querelæ vniuersam urbem propter multitudinem cum illorum qui modo mortui sunt, A tum horum qui quotidie moriuntur, occupant. Nam sicut de primogenitis Ægyptiorum scriptum est^a: sic & nunc ingens clamor editur: non enim est domus, in qua non sit mortuus; idq. plane merito: Multa namque & graua incommoda, perditio eorum conatu, Christianis etiam ante hoc tempus cum importata fuissent.

FESTOS DIES
VBIQUE CE-
LEBRANT FI-
DELES.

Primum omnium nos ex vrbe expulerant: quo quidem tempore nos soli, cum ab omnibus persecutione exagitati essemus, & morte multati, festum lætis animis celebrauimus: & singula loca, ad singula afflictionum genera nobis præstituta, vt ager siluestris, solitudo deserta, nauis fluctibus iactata, diuersorium publicum, et horridus carcer, opportuna videbantur, in quibus celebres conuentus maximo cum studio ageremus: quia beati martyres qui e vita cesserant, & a Deo in cælum ad epulas erant inuitati, festum omnium certe splendidissimū peregerunt] Quæ de martyribus Dionysius memorat, nuper in persecutione sub Valeriano acciderūt: in quorum vltionē Deus inter alia, plagam pestis belli & famis in Ægyptios Gentiles inflixit: nam subdit: His de rebus deinceps bellum & fames eos de improviso oppressere: quæ quanquam nos vna cum Gentilibus perferebamus: soli tamen inter omnes, quæcumque vrgebant, æquo animo sustinimus: & tamen illarum rerum quas illi cum conciuissent ipsi inter se, tum præterea perpeffi essent, eramus ex æquo participes: pace tamen Christi, quam nobis solum clemens largitus est, rursus mire nos ipsos oblectauimus] his plane consentientia sunt, quæ superius ex Cypriano recitauimus.

Ceterum vix tum nos, tum illi breuissima ad respirandum sumus intercapedine potiti: cum pestis ista subito grassari cœpit, res plane illis ad terrendum omni metu formidolosior, ad excruciamdum quauis calamitate inferior, acerbiorq. & (vt proprius illo- C rum scriptor memorat) ad cogitandum solum omnium opinione maior. Verum nobis non eius generis putabatur; sed a Deo tum ad fidem nostram exercendam, tum ad tolerantiam animi probandam, nihilominus quàm alia rerum incommodarum genera, quæ aliquando obtigissent, cælitus inflicta. Et sicut alicubi a nobis minime abstinuit: sic in Gentiles longe, lateq. oberrauit] paulo post subdit.

CHRISTIANÆ
PIETATIS STV-
DIA TEMPO-
RE PESTIS.

Quamplurimi e fratribus nostris adeo immenso quodam charitatis & fraternæ beneuolentiæ ardore erant inflammati: vt minime suæ parcentes vitæ, sed ipsi firme inter se adhærescentes, eos qui morbo opprimebantur, nulla sui cura, aut cautione adhibita, sedulo inuiserent, illis inseruirent assidue, pro viribus ob Christi amorem curarent, vna cum illis decederent e vita: lubentissime aliorum contagione infecti, etiam morbum a proximis quodammodo ad se attraherent, suaq. sponte aliorum mœ- D rores beneuole mitigarent. Multi item dum alijs ægrotantibus curam adhibent, illisq. vires restituunt: ipsi aliorum mortem in se deriuantes, vitam amittunt: & verbum illud quod vulgo semper dicitur, quodq. veræ beneuolentiæ solum videtur conuenire: nimirum vt singuli pro amicis abeant e vita, seq. eorum causa (vt ita dicam) reiectamentum efficiant: re ipsa expleuerunt.

Ex fratribus igitur, qui virtute facile erant præstantissimi, ad hunc modum mortem oppetiuerunt: quorum nonnulli erant presbyteri, alij diaconi, quidam e populo virtutis ergo multum laudati. Adeo vt istud mortis genus quod propter incredibilem pietatem & robustam fidem suscipiebatur: nihil a martyrij splendore abesse videretur. Quin etiam sanctorum corpora manibus erectis supinisq. excipere, gremio suo repone- OFFICIA IN MORTVOS. nere, occludere oculos, ora obturare, gestare humeris cadauera, decenter ornare, illis adhærescere, amice complecti, lauare accurate, & linteo funebri inuoluere non grauati sunt: ipsiq. qui supererant, paulo post similia officia in se collata propterea adepti, quod eandem mortis viam instarent, quam qui præiuerant institissent.

Gentiles autem his omnia fecere contraria: eos enim qui ægrotare incipiebant, ab ædibus extrudere, deferere amicissimos, in plateis semiuiuos proijcere, cadauera insepulta canibus exponere dilanianda, mortis participationem & quasi communionem auertere, quam plane vel infinita diuerticula quærentes, nullo modo poterant euitare] hucusque Dionysius de peste post bellum Alexandrinum. Porro adeo remansit illustis illorum memoria, qui fraternæ charitatis causa mortem lubentissime oppetiere: vt eorum omnium anniuersaria celebritate recolenda tabulis Ecclesiasticis adscripta sit pridie kalendas Martij.

At non

A At non tantum Ægyptū huiuscemodi adeo immani clade contigit exagitari, verū & aliæ Orbis regiones alijs diuersis atque atrocioribus affectæ sunt malis. Sed haud dubium in sanguinis Christiani effusi sub Valeriano vindictam a Deo vindice ea fuerūt immissa. Hæc quidem a sanctis martyribus Lambese in Numidia passis prænunciata fuisse peruidimus: Cum eorum solum auditu, omnium animos consternatos fuisse diximus: adeo vt præmori omnes optarent: mortem pro lucro ducentes, eamq. fælicem esse, venturorum nempe cladum redemptionem existimantes. Quarum cū aliæ a nobis sint superius recensitæ: quæ vero hoc anno sunt subsequutæ, auctore Trebellio Pollione^a narremus, qui ait: Accesserat præterea his malis, quod Scythæ Bithyniam inuaserāt, ciuitatesq. deleuerant. Denique Astacum, quæ postea Nicomedia dicta est, incensam grauius vastauerunt. Denique quasi coniuratione totius mundi, concussis Orbis partibus, etiam in B Sicilia, quasi quoddam feruile bellum extitit, latronibus euagantibus, qui vix oppressi sunt] & paulo post hæc addit.

^a Trebel. in Gal. li. 9.

Gallieno & Faustino Consulibus (hoc videlicet anno) inter tot bellicas clades etiam terræ motus fuit, & tenebræ per multos dies: auditum præterea tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu multæ fabricæ deuoratae sunt cum habitatoribus, multi terrore mortui: quod quidem malum tristitius in Asiæ urbibus fuit. Mota est & Roma, mota & Libya: hiatus terræ pluribus in locis fuerunt, cum aqua falsa in fossis appareret. Maria etiam multa vrbes occuparunt. Pax igitur deum quaesita, inspectis Sibyllæ libris, factumq. Ioui saluari, vt præceptum fuerat, sacrificium: Nam & pestilentia tanta extiterat vel Romæ, vel in Achaicis urbibus, vt vno die quinque millia hominum pari morbo perirent. Sæuiente fortuna, cum hinc terræ- C motus, inde hiatus soli ex diuersis partibus pestilentia Orbem Romanum vastaret: capto Valeriano, Gallis parte maxima obsessis: cum bellum Odenatus inferret: cum Aureolus perurgeret Illyricum: cum Æmilianus Ægyptum occupasset, Gothi & Clodius de quo dictum est superius, occupatis Thracijs Macedoniam vastarunt, Thessalonicam obfederunt: neque vsquam quies mediocriter salutem ostentare visa est: quæ omnia contemptu (vt sæpius diximus) Gallieni fiebant, hominis luxuriosissimi, & si esset securus, ad omne dedecus paratissimi] & paulo post.

I M M E N SÆ
CLADES ROM.
IMP. VRGENT:

Scythæ autem, hoc est pars Gothorum, Asiam vastabant. Tunc etiam templum Dianæ Ephesiæ dispoliatum & incensum est: cuius opes fama in populos satis notæ] hucusque Trebellius. Hunc tandē exitum accepit augustissimū illud, eximiū Orbis miraculum, Ephesiæ Dianæ templū, quod vniuersa Gentilitas admirabunda spectabat. Tam D ingenti ac plane maxima omnium clade tunc affecta est superstitio Gentilitia: cum ipsa in Christianos est immaniter debacchata. Cecidit plane atque confractū est Dagon, cum Dei Arca videretur Gentiliū persecutione teneri captiua: ipsaq. sua victoria victi scaturunt vlceribus Philistæi^b. Cum enim Gētilēs visi sibi essent Christianam religionem penitus expugnasse: tunc omnium nobilissimi ex insperato iactura templi iure plectuntur.

DIANÆ EPHE-
SIÆ TEMPLVM
EXVRITVR.

Cecidit, cecidit Babylon illa Magna: magna inquam illa, sic ore Gentilium omnium conclamata, Magna Diana Ephesiorum: quæ tot sæculis calice aureo potauit Orbem impietate, ipsa ebria sanctorū sanguine^c, eius causa necatis in primis ipsorum Episcopo Timotheo Pauli discipulo & alijs compluribus sanctis martyribus. Hic rursus considera (quod obseruatione dignissimū est) hæc antea ipso totius Romani Imperij statu florente, fuisse a sanctis martyribus, vt dictū est, prænunciata: atque a Deo immittenda fore in E vltionem effusi innocentissimi sanguinis Christiani pariter declarata. Hæc examinans, atque æqua lance perpendens Orosius^d, sic ait post enarratam Valeriani captiuitatem.

b 1. Reg. 5.

c Apoc. 14.

Sed non (inquit) compensat iniuriæ vltionisq. mensuram vnus impij, quamuis perpetua & supra modum abominanda captiuitas contra tot millia excruciatia sanctorum: iustorūq. sanguis ad Deum clamans in eadē sese terra, vbi fusus est, vindicari rogat: Non enim de solo constitutore præcepti iusto supplicium iudicio flagitabatur, sed etiam executores, delatores, accusatores, spectatores, ac iudices, postremo omnes qui iniustissimæ crudelitati vel tacita voluntate assentiebantur: quia Deus secretorum cognitor est, & quorum maxima per omnes prouincias pars hominum versabatur; eadem vltionis plaga corripit iustum erat. Soluuntur repēte vndique, permissu Dei, ad hoc circumpositæ, relictaq. Gentes, laxatisq. habenis in omnes Romanos fines inuehuntur: Germani Alpibus, Rhetia, totaq. Italia penetrata, Rauennam vsque perueniunt: Alemanni Gallias perua-

d Oros. libro 7. cap. 22.

gantes etiam in Italiam transeunt, Græcia, Macedonia, Pontus, Asia Gothorum inundatione deletur. Nam Dacia trans Danubium in perpetuum aufertur. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani vltiores abrafa potiuntur Hispania, Parthi Mesopotamiam auferunt, Syriam corradunt. Extant adhuc per diuersas prouincias in magnarum vrbium ruinis parua & pauperes aedes, signa miseriarum & nominum indicia seruantes: ex quibus nos quoque in Hispania Tarraconem nostram ad consolationem miseriarum recentis ostendimus.]

Hæc de Tarraconis ruina cum scribat Orosius: meminisse debemus de clarissimis martyribus illic recenter passis, nempe Fructuoso eiusdem ciuitatis Episcopo, Augurio, Eulogioq. diaconis, illic viuis igne combustis. Ad has quidem aliasq. eiusdem temporis clades immensas respiciens S. Augustinus^a, ad Hesyrium scribens, hæc ait: Sub Imperatore Gallieno cum Romanas prouincias barbaries vsquequaque peruaderet: quàm multos fratres nostros, qui tunc erant in carne, putamus propinquum finem (mundi nempe) credere potuisse? hæc ipse, cum de mundi exitio pluribus agit.

Has autem omnes Barbarorum in Romanum Imperium irruptiones atque depopulationes, quibus Gentiles mirum in modum afflictati sunt, ad Christianæ fidei propagationem magnopere contulisse: Sozomenus^b testatur his verbis: Causa autem, cur omnes fere Barbari Christianam religionem amplecti cœperint: fuere bella varijs temporibus, vtpote regnante Gallieno & Imperatoribus a quibus ei successum est a Romanis & exteris hominibus administrata. Nam cum infinita fere & promiscua multitudo Gentium ex Thracia in Asiam traiecisset; eamq. incursionibus factis occupasset, alijq. Barbari in alijs locis Romanis sibi finitimis idem præstitissent: multi sacerdotes Christi pariter captiui a Barbaris abducebantur. Qui quidem cum homines in illis locis morbis afflictatos sanarent, & dæmonibus occupatos solo nomine Christi filij Dei inuocato, liberarent; & sincerum præterea ac pium vitæ genus colere, & virtutum præstantia obtrectatorum ora penitus obturare viderentur: Barbari eos cum vitæ, tum factorum mirabilium causam magnopere admirati, & eos valde prudentes esse; & se, si tam præstabiles hominum mores imitarentur, numenq. diuinum ad eorum exemplum colerent: Deum sibi propitium habituros. Itaque ab illis, quid sibi agendum sit, doceri constituunt: discunt fidei nostræ præcepta, baptismum recipiunt, & conuentus more Christianorum celebrant] hucusque Sozomenus, eademq. Nicephorus^c.

Hoc ipso tempore, quo (vt dictum est) Gothi inter alias Asiæ prouincias Pontum quoque incurfabant, Magnus ille Gregorius Neocæsareæ eius prouinciæ primariæ ciuitatis Episcopus, cognomento Thaumaturgus, de quo multa superius: ad emendationem complurium delictorum, quæ tunc illius barbaricæ incursionis occasione perpetrata fuissent: eam epistolam scripsit, quam Græci Canonicam vocant, & in canone ad Sextam Synodum apposito inter alias canonicas epistolas annumeratur: eam vero hic ob multarum rerum ad historiam quoque spectantiū notitiam describere, operæ pretium existimamus. Ad quem autem scripta fuerit, non liquet: ad aliquem tamen sanctum Episcopum, qui ipsum de nonnullis consulisset, datam fuisse: ipso eius exordio declaratur. est ergo huiusmodi^d.

Non cibi nos grauant, sancte Papa, si captiui ea comederint, quæ qui in eos dominium obtinent, eis apposuerunt: maxime quando vna de omnibus fama est: Barbaros qui in nostras regiones incursionem fecerunt, idolis non sacrificasse: dicit autem Apostolus^e. Escæ ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet. Sed Saluator quoque omnes cibos mundans: Non quod intrat (inquit) coinquinat hominem, sed quod egreditur. Et hoc quoque quod captiuæ mulieres corruptæ fuerunt, Barbaris earum corporibus insolenter abutentibus: sed si prius quoque damnata vita fuerat, in res varias abeuntibus oculis fornicatoribus, vt scriptū^f est, fornicariæ habitæ sunt etiam tempore captiuitatis: Et non oportet facile orationibus cum eiusmodi communicare. Sed si quidem aliqua quæ in summa continentia vixerit, & puram ab omni suspitione alienam priorem vitam ostenderit: nunc vi & necessitate in probrum, contumeliamve lapsa sit: habebimus exemplum^g quod est in Deuteronomio de adolescentula quam homo in agro inuenit, & ea vi compressa cum ipsa dormijt: Adolescentula (inquit)

nihil

A nihil facietis, non erit adolescentulæ peccatum mortis: quia quemadmodum si quis homo aduersus fratrem suum insurrexerit, & ipsius animam morte affecerit, sic hanc rem: adolescentula proclamauit, & non erat qui ei opem ferret: hæc quidem certe ita se habent.

Grauis res est auaritia & plura habendi cupiditas, nec possunt vna epistola proponi scripturæ, in quibus non solum prædari, fugiendum horrendumq. prædicatur; sed plura etiam concupiscere, & aliena propter turpe lucrum attingere: & quicumque est huiusmodi, is est ab Ecclesia abdicatus. In tempore autem incursionis, in tanto luctu, tantisq. fletibus ausos esse aliquos tempus quod omnibus exitium afferebat; existimare esse sibi lucri tempus: hominum est impiorum & Deo inuisorum, et quorum improbitati nihil potest adijci. Vnde eis omnibus eiusmodi interdiceri visum est, eosq. abdicare, ne forte ad totum populum ira veniat, & in eos primum qui præsumunt, & non inquirunt. Vereor enim ne (vt ait scriptura^a) Impius iustum vna secum perdat. Fornicatio^b enim (inquit) & auaritia, per quæ venit ira Dei in filios inobedientiæ: Ne sitis ergo participes eorum: fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate & iustitia & veritate, probantes quid sit Deo acceptum: & ne comunicetis infructuosis operibus tenebrarum, sed potius etiam redarguite: quæ enim ab ipsis fiunt clanculum, turpe est & dicere: omnia autem a luce conuicta manifestantur: hæc quidem Apostolus.

Si autem qui propter priorem plura habendi cupiditatem quæ in pace fuit, poenam dant: in ipso iræ tempore rursum ad auaritiam conuertuntur, lucrum facientes ex sanguine & pernicie euerforum hominum captiuorum, interfectorum: quid aliud expectandum est, quàm vt auaritia decertantes, iram sibi & vniuerso populo accumulent? Nam ecce Achan Zaræ^c filius in eo quod Deo dedicatum erat, peccauit: & in omnem Israel synagogam ira peruenit. Nobis autem quidquid non est nostrum, sed alienum est ab hoc tempore lucrum: Deo dedicatum esse, existimandum est. Nam & ille quidem Achan ex præda accepit: & ipsi nunc ex præda accipiunt. Ac ille quidem ea quæ erant hostium: qui vero nunc sunt, ea quæ sunt fratrum, lucro pernicioso lucrificantes. Nemo seipsum seducat, tanquam inuenerit: neque enim fas est ei qui inuenit, lucrifacere: ait Deuteronomium^d. Viso fratris tui vitulo, & oue errante in via, ea ne despexeris, sed ea restitutione restitues fratri tuo: Sin autem frater tuus ad te non approximet, neque ipsum noueris: coges ipsum, & erit tecum donec ea frater tuus

D quæserit, & reddes ea, & sic facies de eius asino, ac facies de eius veste, sic facies post omnem perditionem fratris, quæcumque ipsi perierint, & tu inueneris: hæc Deuteronomium. In Exodo^e autem non solum si quis res fratris, sed etiam inimici inuenerit, restitutione. (inquit) restitues ipsa domui domino ipsorum. Si autem ab eo qui in pace & in ocio delicate vitam transigit, vel etiam ab inimico non licet lucrari: quanto minus ab eo qui rebus aduersis premitur, & fugit, & necessitate coactus propria derelinquit.

Alij autem se ipsos seducunt, proprijs proprijs quæ perierunt, aliena quæ inuenerunt detinentes. Vt quoniam Boradi & Gothi eis hostilia fecerunt: ipsi sint alijs Boradi & Gothi. Propterea ergo fratrem & consenem nostrum Euphrosinum ad vos misimus, vt secundum formam, quæ hic est Dei similis, & quorum accusationes admittere oporteat, & quos a precibus abdicare: istic similiter disponat. Denunciatum autem est nobis quidpiam factum esse in nostra regione incredibile, vel utique infidelibus & impijs, & qui ne nomen quidem Domini nouerit: Quod nonnulli eo inhumanitatis, crudelitatisq. processere, vt captiuos aliquos, qui fugerunt, vi retineant. Mittite aliquos in regionem, ne vel fulmina in eos cadant, qui hæc agunt. Eos itaque qui inter barbaros enumerati sunt, & cum eis in captiuitate inuasent, obliuiscunt se esse Ponticos, & Christianos, efferati autem, barbariq. redditi, vt eos qui sunt huius generis, vel ligno, vel suffocatione interficiant; vias autem nescientibus barbaris ostendant: etiam ab auditione arcere oportet, donec de his, congregatis sanctis, aliquid communiter visum fuerit, & ante eos sancto Spiritu loquatur.

Eos autem qui alienas domos inuadere ausi fuerint: si accusati quidem conuicti fuerint,

CHRISTI EC-
CLESIA PRO-
PAGATIO.
b Sozom. lib. 2.
cap. 5.

e Niceph. lib. 8.
cap. 33.
GREGORII EPI
STOLA CANO-
NICA.

d Apud Theod.
Basil. tom. 1.
Bibl. sancta.

e 1. Cor. 6.

f Num. 15.

g Deuter. 22.

a Prov. 21.

b Ephes. 5.

c Ios. 7.

d Deut. 22.

e Exod. 23.

nec auditione dignos existimare : sin autem se ipsos enunciarint , & reddiderint , A
in eorum qui conuertuntur , ordinem substerni . Eos autem qui in campo aliquid in-
uenerunt , vel in suis ædibus a barbaris relictum : si accusati quidem conuicti fuerint ,
sint similiter in ijs , qui substernuntur : sin autem se ipsos enunciauerint , & reddiderint ,
etiam precibus digni habeantur . Eos autem qui seruant mandata , absque turpi omni
lucro seruare oportet , nec indicationis , vel custodiæ , vel inuentionis precium , vel quo-
cumque nomine appellant , exigentes .

Fletus , seu luctus , est extra portam Oratorij : vbi peccatorem stantem oportet fide-
les ingredientibus orare , vt pro se precentur . Auditio est intra portam in loco , quem
καρθηνα vocant , in ferula , vbi oportet eum , qui peccauit , stare post cathecumenos , vs-
que ad cathecumenos , etiam illinc egredi . Audiens enim post scripturas & doctri-
nam , eijciatur , & precatione indignus censeatur . Subiectio autem , seu substra- B
tio est , vt intra templi portam stans , cum cathecumenis ingrediatur . Congregatio , seu
consistentia est , vt cum fidelibus consistat , & cum cathecumenis non ingrediatur .
Postremo est participatio sacramentorum] hucusque Gregorij epistola , qua poeniten-
tium classes in Ecclesia & loca distincta pulchre referantur . Sed ad rerum gestarum
seriem reuertamur .

DIONYSIVS
LABORAT
CONTRA SA-
BELLIVM .

Dum adhuc autem ob Aemiliani tyrannidem in Aegypto , ac super ingruentem luem
Dionysius Alexandrinus Episcopus vexaretur : alijs insuper afflictionibus agitatur .
Quænam hæ fuerint , & qua occasione commotæ : iam enarrare aggrediamur . Ob-
orta autem ac validius propagata ab auctore Sabellio , quam diximus , hæresi Sabelliana ,
quæ in sanctissima Trinitate personarum distinctionem , ac proprietatem penitus aufe-
rebat , sicut vnam tantum substantiam , ita pariter & personam in ea prædicans : Dio- C
nysius , quem diximus , Episcopus Alexandrinus , cuius præcipue videbatur id esse
muneris , vt sibi subditi hominis , nempe Libys , errores refelleret , ac penitus con-
futaret : eruditus mox edidit in Sabellium lucubrations . Cuius quidem hæresin cum
valentius oppugnare contenderet , & vehementius in eam obniteretur : dum personas
accuratius distinguere , ac suis proprietatibus ab inuicem exactius discriminare curaret :
in contrariam inflecti visus est partem ; nimirum diuinas personas non tantum ab inui-
cem distinxisse , suis proprietatibus singulis attributis , sed etiam diuisisse ab inuicem : Pen-
tapolitani autem quidam eum tanquam de fide non recte sentientem detulerunt , vt
æquum videbatur , ad primarium Antistitum omnium Iudicem Romanum Episcopum ,
eodem quoque nomine Dionysium appellatum . Hic coegit Romæ ea de causa Epi-
scoporum concilium . Magni plane ponderis videbatur esse negocium , non tantum D
natura sui , quod de sublimi illa imperceptibili ac ineffabili agendum esset : diuina
substantia in personarum trinitate distincta ; sed quod primi omnium post ipsum Ro-
manum Episcopum , Antistitis in Ecclesia catholica esset causa tractanda . Conuentu
igitur Romæ habito , cognitaq. a maioribus tradita sincera fide , ac stabilita : ipsum Dio-
nysiu Alexandrinu , quid de ea re ipse sentiret , vt litteris declararet , Dionysius Papa , pa-
riterq. Synodus vniuersa commonuit : cui & paruit , vt ex his quæ dicturi sumus apparet .

CONCILIVM
ROMÆ HABI-
TVM IN CAU-
SA DIONYSII
EPISC. ALEX.

Hæc autem sic se habere , S. Athanasius eiusdem Ecclesiæ Alexandrinæ postea Episco-
pus in commentario quem de Sententia Dionysij aduersus Arrianos conscripsit : rem
ab exordio repetens , sic testatur . : In Pentapoli superioris Libyæ quidam Episco-
porum sententias Sabellij amplectebantur : tantumq. earum commenta inualuerant ,
vt vix vltius Filius Dei in Ecclesijs prædicaretur . Re cognita , Dionysius ad cuius E
curam eæ Ecclesiæ pertinebant , legatos misit : qui auctores harum rerum ab illis pra-
uis opinionibus retraherent . Illis autem nihil de stultitia sua remittentibus , impu-
dentiusq. in impietate pergentibus : coactus est ad illorum improbitatem retunden-
dam istiusmodi epistolam scribere , & humanitatem Christi ex Euangelijs com-
monstrare ; vt illis audacius filium Dei abnegantibus , & humana eius Patri im-
putantibus , commonstrata rei veritate , non Patrem , sed Filium pro nobis homi-
nem esse genitum , rudibus illis & incitis hominibus Patrem non esse Filium per-
suaderet ; & paulatim ad veram Filij deitatem credendam , & Patris cognitionem
euehere posset . Hic nimirum scopus est eius epistolæ : quæ ad retundendam eor-
um peruicaciam , qui veritatem filij mutare volebant , scripta est] & post multa .
Idem

DIONYSIVS
CAVSAM AGIT
APVD ROM.
PONTIFIC.

A Idem igitur Dionysius ab Apostolis edoctus fecit coactus ob Sabellij hæresin , quæ
iam irrepererat , istiusmodi epistolam scribere , verbaq. illis quæ humanitus & humili-
ter de Saluatore sonant , obijcere ; vt rebus humanitatis eius intersepirentur , quo minus
Filium Patrem esse dicerent : faciliorem illis viam ad credendam Filij diuinitatem strue-
ret in illis epistolis] hæc & alia plura Athanasius de epistola tunc a Dionysio scripta
ad Euphanorem atque Ammonium . Quo modo autem a quibusdam Pentapolita-
nis eius sententia in deteriore partem accepta fuerit , perinde atque id de Filio Dei sen-
sisset Dionysius , quod postea Arrius sensit ; ob eamq. causam ipsum Dionysium suum ip-
forum Episcopum reum impietatis constituerint apud Dionysium Romanæ Ecclesiæ
Episcopum : idem S. Athanasius in commentario , quem de Synodis scripsit , testatur his
verbis : Duo enim Dionysij diu ante eos septuaginta fuere qui Samosatensem sustulere ,
B quorum alter Romæ , alter Alexandria Præful erat . Ibi cum quidam Alexandrinum
Episcopum apud Romanum accusarent , quasi qui Filium , opus , & non consubstantia-
lem Patri diceret : & Synodus Romæ coacta indigne tulit , & Romanus ad cognominem
sibi Episcopum omnium sententiam perscripsit : & iam inde ille se ad defensionem pa-
rans , libello suo titulū Refutationis & Apologiæ indidit ; & in hæc verba ad Romanum
scripsit] cum iam antea idem Dionysius Alexandrinus , alijs ad Romanum Pontificem
datis litteris se excusasset : sicut ipse declarat his litteris inter alia .

Ego & in alia epistola scripsi , vbi ostendo crimen quod deferunt contra me , falsum ef-
se : quasi qui dicerem Christu non consubstantialē esse Deo . Nam tamen dico , me id
non reperisse , nec legisse alicubi in sacris litteris : rationes tamen nostræ , quas reticuerunt ,
non abludunt ab hac sententia . Nam & humanum partum pro exemplo adduxi haud
C dubie congenerem ; idq. in verbis meis addens , omnino parentes eo solum alios esse a li-
beris , quod illi ipsi sui liberi non sint : alioqui necessarium fore , vt nec parentes , nec liberi
sint . Et epistolam (vt dixi) ob casus temporum proferre non possum . Si autem tibi ver-
ba mitto , multo libentius totum exemplar misissem ; quod vbi nactus fuero , non omit-
tam . Scio & memor sum , me plurimas congenerum similitudines adhibuisse : nam &
plantam dixi e semine , aut radice pullulantem , aliud esse ab eo vnde progerminatur ,
& tamen cum eo prorsus esse eiusdem naturæ : & fluuium e fonte promanantem , aliam
formam nomenq. accipere : neque enim fontem fluuium , neque fluuium fontem appel-
lari ; & tamen ambos existere , & fontem instar Patris esse , fluuiumq. quasi Filium esse ,
qui ex fonte gignatur] hucusque ex Dionysij Alexandrini epistola Athanasius .

Quod igitur ob casus temporum , sibi tomi a se conscripti mittendi non esse facultatem
D dicat : plane se illa scripsisse tempore ingruentis belli Alexandrini , vel pestis obortæ quæ
diximus , significare videtur ; vt pote quod sibi Alexandria absenti , librum illic positum
accipere , atque mittere non liceret . Citat eandem Dionysij epistolam idem Athanasius
alibi quoque , agens contra Arrianos : additq. ex eadem non tantum quæ dicta sunt ea
epistola quam tunc ad Dionysiu Pontificem scripsit , Dionysium Alexandrinu professum
esse : sed neque opus aliquod esse , neque creaturam , Verbum Dei , sed proprium paternæ
substantiæ germen idq. indiuisibile , vt sancta Nicœna Synodus postea declarauit .

Quo modo autem non tantum his litteris , alijsq. ante vel post datis , idem Dionysius
Alexandrinus apud Dionysiu Papam suam causam egerit ; sed pleniori de ea re scripta
Apologia eidē in omnibus satisfecerit : idem qui supra S. Athanasius^a affirmat , rem ab
exordio auspiciatus his verbis . Cum igitur Dionysius Episcopus certior factus de Pen-
E tapolitani , zelo religionis hanc epistolam , quemadmodum dixi , contra hæresin Sabel-
lij ad Ammonium & Euphranorē scripsisset : quidam ex Ecclesia recte quidem sentien-
tes , sed tamen ignari eius causæ cur ita ab eo scriptum esset : Romam ascenderunt ; ibiq.
eum apud Dionysium eiusdem nominis Romanum Præsulem accusarunt . Re comper-
ta , Alexandrinus simul & contra Sabellij sectatores & Arrij dogmata propter quæ ab
Ecclesia eiectus fuit , volumen composuit : vbi æquales , sed tamen contrarias hæreses esse
docet in Sabellij dogmatibus & blasphemijs eorum , qui dicunt Dei Verbum , opus , vel
creaturam esse : postulauitq. a Romano præfule , vt obiecta sibi indicarent . Quibus acce-
ptis , opus edidit sub nomine Elenchi & Apologiæ : vbi sceleratam officinam Christi
rebellium redarguit , & quo pacto hanc infamiam contra ipsum excitarint , demon-
strat] & paulopost .

Quod autem ad Præsulem Alexandrinum Dionysium attinet : ex Apologia eius satis
apparet ,

^a Athanas. de
sentent. Dionys.

apparet, eum non illius sententiæ, cuius isti dicunt fuisse, aut quidquam prauarum opinionum Arrij recepisse: immo potius scripta illius efficaciter demonstrant, calumnias esse, quibus vulgo impetitus sit: non enim rixandi animo, sed sui purgandi Apologiam scripsit. Certe qui suam innocentiam purgat, quid aliud facit, quam quod crimen diluit & Arrianos lycophantas ostendit? Ceterum vt ea ipsa innocentissimi viri Apologia grauius confundantur, appareatq. ipsos malitiosos, Dionysium vero ab eorum erroribus liberum: dabo operam vt ipsius verba in mediū proponatur. Principio epistolæ suæ, &c.] Prosequitur Athanasius ab ipso epistolæ Apologeticæ titulo ipsam integram demonstrare catholicā, ac declarare ipsum Dionysium omni ex parte cū Orthodoxis de fide sensisse.

Qui igitur vnam illam priorem ad Ammonium & Euphranorē Dionysij legebant epistolam: ex ea fortasse aliquid suspicandi de Dionysio potuissent occasionē qualemcūque arripere: quāobrē lectores omnes idem S. Athanasius iure prouocat ad reliquas eo argumento ab ipso scriptas epistolas perlegendas. Ex quibus quēnā qualisve eius de diuinitate Filij Dei esset sententia: perspicue & absque ambiguitate aliqua possēt intelligi. Nam superius hæc a ait: Ceterum quia occasionē calumniandi Episcopi ex quibusdam particulis eius epistolæ sēte habere arbitrantur: age particulas illas inspiciamus, vt inde eorum vanitas appareat, & definant vel sero tandem inter se blasphemare Dominum: & confiteantur Iesum vel cum militibus, conspecto rei naturæ testimonio, vere esse Filium Dei & nequaquam creaturam: Dicunt igitur, Arriani videlicet, in epistola beati Dionysij scriptum haberi: Filium Dei, opus & quiddam factitium esse, neque Patri naturaliter suum & proprium, sed alienum ab illius substantia, qualis est vitis e natura agricolæ, aut nauis fabri, eundemq. quia opus est quoddam conditum, non fuisse antequam fieret.

Scripsisse Dionysium istius generis epistolam agnoscimus: verum non hanc solam, sed plurimas ab eo postmodum scriptas esse dicimus: quas ab istis quoque legi oportuit, vt ex omnibus simul non ex vnica dūtaxat iudicium de eius fide constitui possēt: non enim fabri peritia, solertiaq. qui multas triremes ædificauit ex vnica nauis, sed ex omnibus simul diiudicari debet. Si igitur simpliciter, tanquam qui fidem suam ederet, profiterentur, hanc epistolam scripsit: esto accusent eum, vt velint; non enim crimine caruerit istiusmodi sententia. Quod si temporis & personæ ratio eum ad talia scribenda traxit; aliasq. postmodum epistolas subdidit, quibus se de suspitione purgat: non oportuit omis- sis causis, cur ita scribendum fuerat, homini temere odium conciliare.]

Hæc & alia plurima de eo Athanasius b: qui aduersarios sæpe prouocat ad ea quæ idem Dionysius Alexandrinus in suæ defensione causæ scripserat ad Dionysium Romanum Pontificem: nam inter alia quæ scriptis prodidit Alexandrinus, hæc alibi idem c Athanasius: Sunt autem ea quæ in primo volumine Elenchi & Apologiæ post cetera scripta reperias: Nunquam fuit, quando Deus non erat Pater, & in sequentibus agnoscit sæpe Christum Verbum & Sapientiam & Virtutem fuisse: nihil enim horum, cum Deus existeret, factum esse, neque posterius Filium genuisse, Filiumq. non ex se, sed ex Patre essentiam nactum esse. Et paulo post ita de eodem dicit: Iam quia splendor est æternæ lucis: omnibus modis ipse quoque æternus est. Luce enim semper existente: certum est & splendorem semper existere: eo enim lucem esse quod splendeat, intelligitur: non enim fieri potest, vt lux non luceat.]

Hæc autē in Apologia Dionysij Alexandrini scripta ad Dionysium Papā ex multis attingisse nos oportuit: quod sciamus nonnullos, ad quos nonnisi prima illa epistola ad Euphranorē & Ammonium scripta peruenisse videatur; neque legisse citata Athanasij pro Dionysio scripta: paulo liberius (venia ipsorum dixerimus) quam par erat, de Dionysio esse loquutos: quod & in Notationibus nostris ad Romanum Martyrologium tractasse meminimus: hic vero quod ratio suscepta postulat, sumus fusius prosequuti. Genadius igitur Massiliensis cū longioris spatij interuallo ab Aegypto, quam Græci distaret, atque Dionysij Alexandrini lucubrationes omnes minus perpectas haberet: eo facilius de eodem Dionysio decipi potuit, cum inconsulte nimis, hoc de eo in commentario d illo de Ecclesiasticis dogmatibus, qui interdum S. Augustini nomine perperam inuenitur esse citatus, scriptum reliquit: Nihil creatum, aut seruiens in Trinitate credamus, vt vult Dionysius fons Arrij.]

Deceptus est in eo & Ruffinus e Aquileiensis, dum existimauit Dionysij Alexandrini qui videntur errores non fuisse ab eo conscriptos, sed ab Arrianis additos: nam ne quidquam huiusmodi Athanasius pro eo scribens Apologiam, causatur. Sed illa vt ab eo sunt

a Athanas. de senten. Dionys. aduers. Arrian.

b Athanas. contra hæc. Arria. decret. c Athanas. de senten. Dionys. contra Arrian.

d Apud Aug. de Eccles. dogm.

e Ruff. de adulterat. lib. Orig.

A sunt scripta integra, atque sincera perseuerasse, dicat: quibus ipsum recte sensisse, perspicue innotesceret. Certe si legisset S. Athanasij pro Dionysio defensiones superius recitatas: aperte nouisset, non (vt putat) Athanasium exoptulare, quod ab Arrianis aliquid fuerit additum ad Dionysium, sed potius ex scriptis illius minus plene accurateve consideratis, illum renitentem coegisse suis ipsorum erroribus astipulari. Sed & magis miramur, S. Hieronymum a ea omnia a Ruffino conscripta disquirentem, ac confutantem: eum huius erroris arguere prætermisisse.

Consultus autem S. Basilus b a Maximo philosopho; quid de Dionysio sentiret: suam ad eum rescribens sententiam his propemodum verbis significauit: Quæ de rebus Dionysij sciscitaris: venerunt quidem ad nos admodum eius multa: libri vero nondum adfuerunt; atque ideo nihil dum misimus. Est autem hæc nostra de eo sententia. Non omnia

B viri huius laudamus, sunt quæ prorsus etiam damnamus: ipse propemodum (quantum nobis liquet) primus hominibus istius impietatis Anomianæ, quæ iam passim obstrepit, seminaria præbuit. Causam vero huius non puto animi malitiam esse; sed quod vehementer cupit oblucri Sabellio. Soleo itaque illum similem æstimare plantatori cui-piam, qui recentis plantæ correcturus auersionem: ita immoderate illam retorquet, vt a medio aberret, & ad contrarium latus ramulum abducat. Tale quid & ab hoc viro factum deprehendimus. Hic nempe dum impietati Libyanæ se opponit acriore impetu: minus prudenter sibi prospiciens: in malum huic oppositum præceps abiit, & quidem nimio contendendi studio. Satis enim huic fuisset, si argumentis doceret Patrem & Filium non idem esse in subiecto personali: vt palmariū præsumptæ victoriæ ex hoste blasphemio, nimirum Sabellio, reportaret. Atqui is Dionysius, quod vnum expetebat, per-

C spicue admodum obtinuit, sed ex superfluo. Nam non solum diuersitatem τῶν ὑποστάσεων, hoc est personarum, sed & τῆς οὐσίας, hoc est essentiae differentiam constituit: potentiam Filij imminuit, & ipsius gloriam immutat ac maiestatem. Hinc adeo contingit, vt malum permutauerit malo, atque aberrarit a scopo rectissimæ ac sincerioris doctrinæ: quo factum est, vt varius sit deprehensus & inconstans in conscriptionibus suis: & quidem tollit nunc τὸ διουούσιον, coessentialia per ea, quibus in recta constitutione τῶν ὑποστάσεων, personarum scilicet, minus recte vsus est: nunc contra admittit, dum respondet eiusdem nominis Dionysio. Nec his contentus, & de Spiritu sancto voces edidit, quæ nulla prorsus sui parte competunt sancto Spiritui: diuinam illi atque adorandā adimens maiestatem, & eundem ad hæc inferiora deuexum creatæ annumerat ac seruili naturæ. Vir igitur hic talis est] hucusque Basilus de Dionysio.

D Verum licet multa a Dionysio scripta sibi innotuisse dicat, litterasq. ab eo ad Dionysium Romanum scriptas legisse: tamen quattuor Apologeticos libros ab eodem ad ipsum Romanum Pontificem pro sui defensione conscriptos minus visus est habuisse compertos: quod ipse suæ ipsius sententiæ exordio sic præfatus, affirmare videtur, cum ait: Venerunt quidem ad nos admodum multa, libri vero nondum adfuerunt] per libros vero intelligi Apolo-

E geticos commentarios ad Dionysium Pontificem datos, Eusebius e & S. Hieronymus d satis aperte declarant his verbis: Præter epistolas (inquit Eusebius) Dionysij supra memoratas, aliæ complures eius extant epistolæ: vt illæ quæ sunt contra Sabellium ad Ammonem Ecclesiæ Bernicensis Episcopum missæ, & ea quæ ad Telephorum, & quæ ad Euphranorem data fuit: alia item ad Ammonem & Euphorum: quattuor item libros de eodem argumento, nempe contra Sabellij hæresin composuit, quos gentili suo Dionysio, qui Romanus erat Episcopus, dedicauit] hæc Eusebius, eadē Hieronymus. Hos itaque quattuor libros ad Dionysium Romanum scriptos continuisse suam defensionem de ijs quæ antea minus accurate a se conscripta, alijs eum accusandi apud Romanum Pontificem dederant occasionem: S. Athanasius in locis citatis sæpe testatur.

Cum igitur patens sit, nec S. Basilium omnia ab eo scripta eo argumento tunc habuisse comperta; nec insuper Apologeticum librum pro eodem ab Athanasio editum eidem innotuisse: haud mirum si de Dionysio, licet excuset, paulo tamen liberius videatur esse loquutus. Præterijssē plane S. Basilium, vt diximus, quæ pro Dionysio ab Athanasio scripta erant: euident illud est argumentum, quod cum ipsum Athanasium & quæ ab eo scripta fuissent, summopere consueuerit obseruare, atque colere: de Dionysio quid sentiendum, suam dicturus sententiam, nullam prorsus (quod argumenti ratio exigebat, vel leuiter saltem per occasionem Athanasij meminisse) habuerit mentionem, nec quidquam

a Hieron. apolog. aduers. Ruffin. lib. 2. b Basil. epist. 42

BASILII DE DIONYSIO SENTENTIA.

e Euseb. lib. 7. cap. 21. d Hieron. de script. Eccles. in Dionys. Alex.

quam de eius ventilato Romæ iudicio attigerit; quod ex S. Athanasij citatis scriptis facile perdiscere potuisset.

Illis demū acceptis atque inspectis, tantum abest ut eum (quod antea fecerat) de Spiritu sancto male loquutum, amplius accusauerit; quin potius quæ ab illo scripta essent eo argumento, in sui defensionem adduxerit: nam de Spiritu sancto ad Amphiloichium^a scribens, ipsum Dionysium, hoc præmissis præconio, societati sanctorum coniunctum, adducit in medium, dicens: Ceterum cum apud me reputo, si quis veterum ac beatorum virorum his quibus nunc reclamatur vocibus usus sit: multos reperio, quibus antiquitas fidem conciliat; qui iuxta exactam eruditionem, non iuxta horum temporum homines, quorum alij præpositione, alij coniunctione in Glorificatione sermonem copulant: statuerunt nihil referre sane quod ad rectam attinet pietatis intelligentiam. Irenæus ille & Clemens Romanus & Alexandrinus Dionysius (id quod etiam auditu mirum est) in secunda ad sui cognominem epistola de accusatione ac defensione, hunc in modum finit sermonem (transcribam autem vobis ipsa verba) His inquit congruenter, & nos etiam forma, regulaq. a senioribus qui ante nos vixerunt accepta: concordibus vocibus cum illis gratias agere, ac nunc etiam vobis scribere desinemus. Deo autem Patri & Filio Domino nostro Iesu Christo cum Sancto Spiritu, gloria & imperium in sæcula sæculorum Amen.] hæc ex eò.

Porro cum idem Basilius impugnaretur ab æmulis, perperam sentire de Spiritu sancto: haud sibi citandus fuisset Dionysius, si æque ut ipse, eiusdem criminis in suspicionem potuisset adduci: cum potius conuenientia cum Dionysio accusari potuisset, quam eius testimonij auctoritate defendi: quam ergo nuper citauit secundam Dionysij Alexandrini ad Romanum Dionysium scriptam epistolam, alia prorsus diuersa erat ab illa, quam C ad eum primo respondens conscripsit, cuius meminit in superius citata ad Maximū data. Sed, ut existimo, hæc ad Amphiloichium allegata secunda ad Dionysium scripta epistola, liber erat vnus ex illis quattuor, quem quia inscriptus adinstar epistolæ ad Dionysium Papam esset, appellat secundam epistolam: nam & Eusebius^b testatur, libros Dionysij pluribus verbis compositos, prætulisse epistolarum formam.

DIONYSIUS ABSOLVTVS. Sed quid iam de Dionysio sentiendum sit: haud dignum est, ut re iudicata in pleno Episcoporum conuentu, eidemq. Dionysio adiudicata: in controuersiam iterum deducatur. Fixum ergo stabileq. permaneat, quod in ea causa Romæ hoc tempore definitum esse cognoscitur; quodq. oppugnantibus eum accusatoribus, & ipso iterum atque iterum missis Romam defensionibus, se purgante atque defendente, est maturo consilio declaratum. Absolutum namque eo iudicio fuisse Dionysium Alexandrinum, S. Athanasius^c eo euidenti plane significat argumento, quo ait: Magni certe argumenti est, nihil eos, nempe Arrianos, veri dicere, & calumnijs virum premere; quod ille nunquam ab alijs Episcopis de impietate conuictus est: neque hæresin propugnando ab Ecclesia fecerit, sed in ea cum pietate obdormiuit: quodque eius memoria hætenus cum Patribus hucusque celebrata est, & in catalogum relata: Qui si cum istis eiusdem opinionis fuisset, aut si scriptorum suorum rationem non reddidisset: minime dubium, quin eadem quæ illi, passurus fuisset] nepe quod sede priuatus, ab Ecclesia excidisset. Rursum post multa hæc ibi de eodem quoque Dionysio: Quid igitur simile habuit Arrij hæresis & Dionysij sententia? Aut quid est, cur Dionysius, ut Arrianus nominari debeat in tanto inter vtrumque discrimine: quum hic sit catholicæ Ecclesiæ magister; ille autem nouæ hæreseos inuentor?] Sed de Dionysij causa hætenus.

PRÆCIPVVM TRIBVNAL ECCLÆSIÆ. Ex his igitur quæ in Dionysij Alexandrini causa, testimonio Athanasij, Romæ apud Dionysium Papam iudiciali examine actitata noscuntur, accusantibus apud eum Episcopis Pentapolitanis Alexandrinum crimine hæresis, eodemq. causam dicere iusso, seq. ipsum per litteras atque libros Apologeticos defendente: non est qui non videat (nisi qui spontanea affecti cæcitate, ne tam perspicua videant, claudunt oculos) toto cælo patere, in Ecclesia Romana primarium erectum stare tribunal; ad quod principaliores causæ e remotioribus etiam Orbis partibus deferri solerent: audireq. Romanum Episcopum prærogatiua Apostolicæ sedis de fide sententias, cognoscere causas Episcoporum, hisq. auditis ac cognitis, cum fratribus communicato consilio, causas maximas auctoritate Pontificia definire: pro ut, S. Athanasio teste, in causa eiusdem Dionysij factum esse conspicitur.

At

A At ne quouis prætextu Pentapolitani fouerent (quod hætenus fecissent) dogma Sabellij: idem Dionysius Pontifex Romanus non satis sibi visus damnasse cum dogmate suo impium hæresiarcham: etiam contra illius sectatores hæreticos Sabellianos edidit commentarium, quem idem qui supra S. Athanasius^a citat, cum ait: En tibi rursum (inquit) alterum Dionysium Romanum Episcopum ita in scriptis suis contra Sabellianos, eosq. qui talia dicunt exoptulantes, &c.] Rursum vero ne occasione vitandæ hæresis Sabellianæ in contrariam quis præceptis ferretur sententiam, qua non tantum persona, sed & natura distingueret a Patre Filium (quod fecerunt postea Arriani) aduersus eiusmodi oppositam illi impietatem commentarium elucubrauit, cuius his verbis idem Athanasius meminit^b: Porro ex Dionysij Romani Episcopi voluminibus contra eos, qui Filium Dei, opus, aut creaturam asseuerant, scriptis clare ostenditur, hæresin Christo rebellium Arrianorum non tunc iam primū, sed olim ab omnibus damnatā fuisse] hæc Athanasius. Ex quibus plane videas ipsum Dionysium Romanum Pontificem; ut quisque declinaret extrema, mediam ac plane regiam strauisse viam: atque perinde ac optimus in exercitu Imperator, sic cornui de xtro periclitanti tulisse suppetias, ut tamen incolunitati sinistri consultum in omnibus esse voluerit, atque ita in hunc modum sinceræ fidei veritati omni ex parte esse prospectum. At de Sabellianis, atque controuersijs quæ occasione hæresis Sabellianæ obortæ sunt modo satis: in posterum autem pro temporis ratione de iisdem sæpius sermo erit.

Ceterum quod ad statum reliquum Ecclesiæ Alexandrinæ pertinet: de sedatis iam ciuilibus dissensionibus Dionysius Alexandrinus scribens hoc anno ad Hermamonem & alios Aegypti Episcopos firmiter asseuerat: in qua epistola post multa hæc habet in fine: Octauo Imperij anno præterlapso iam nonum annum Gallienus agit; in quo nos festa lætis animis celebremus] quibus plane significat tumultus illos iam anno præterito inchoatos esse, hocq. anno sopitos; ipsumq. Dionysium Alexandriam reuersum. De reliquis autem turbis in Aegypto excitatis occasione Nepotis, dicemus anno sequenti.

IESV CHRISTI
ANNVS
264.DIONYSII PAPÆ
ANNVS
4.GALLIEN. IMP.
ANNVS
10.

D **CHRISTI** Domini nostri annus ducentessimus sexagesimusquartus Consulibus Albino & Maximo, a Cassiodoro & alijs adscribitur Fastis.

Quo quidem licet ab hostili tumultu tunc temporis Aegyptus quieuerit: tamen nouis emergentibus quorundam occasione tumultibus, Ecclesia in ea posita non nihil fuit exagitata. Nepos enim Episcopus in Aegypto professor religionis Catholicæ, sententiā illā de Millenario a Papiā olim, Irenæo, Iustino martyre, Tertulliano atque alijs quoque assertam, nec dum ab Ecclesia omnino proscripam; adeo vehementer, scriptis ea de re voluminibus, propugnare conatus est; ut complures sibi adsciuerit sectatores: qui ipso quoque ex hac vita sublato, nihilominus eius dogma adeo pugnaciter stabilire conati sunt, ut a recto tramite veritatis tuendæ deflexerint: quorum ea de re sententiam iam in hæresin erumpentem Dionysius Episcopus Alexandrinus tum scriptis, tum etiam viuæ vocis oratione compressit, & penitus confutauit. Quo modo autem hæc se haberint, Eusebius^c ex scriptis ipsius collectam orationem instituens, sic narrat.

Præter ista omnia Dionysij opera alij duo libri, de Promissis, erant ab eo elaborati. Causa cur hos scripserit; erat Episcopus Aegypti nomine Nepos: qui promissa in sacris Scripturis sanctis viris factitata, in hoc sæculo (sicut Iudæi somniant) præstanda fore, docuit; hominibusq. persuadere laborauit; eos certo quodam millenario annorum numero in delicijs corporeis & voluptate in terra victuros. Qui cum putaret se ex Ioannis Apocalypsi suam opinionem posse obtinere librum quem *ελεγχον αλληγοριστων*, idest, reprehensionem eorum, qui allegorias componunt inscribat, de hoc argumento edidit. Cui Dionysius in duobus illis libris quos de Promissis contexit, acriter contradicit. In

priori

^a Athanas.
contra hæres.
Arrian. decret.^b Athanas. de
senten. Dionys.
contra Arrian.NEPOS EPISC.
ASSERTOR
MILLENNARI.^c Euseb. lib. 7.
cap. 19.

priore suam ipsius sententiam de eo dogmate exponit, in posteriore autem de Ioannis disputat Apocalypsi. In cuius initio de Nepote mentionem faciens, ita scribit: Quoniam librum quendam Nepotis pro se afferunt, quo quidem perinde ac si in illo certis indubitatisq. argumentis Christi regnum in terra futurum probatum esset: magnopere niti, & confidere videntur: dicam equidem quod sentio.

HIMNI SACRI
A NEPOTE
CONSCRIPTI.

Quamquam non modo pro multis alijs rebus Nepotē amplector, & diligo, vt pro fide, pro studio in doctrina posito, pro assidua in scripturis exercitatione, pro nonnullis quoque ac varijs psalmis, hymnisq. ab eo compositis, quibus hucusque nonnulli fratres libenter vtuntur: verum etiam propterea quod ex hac vita migravit, hominem multo magis reueror: veritas tamen multo amicissima est; & omnibus rebus merito anteponi debet. Ac si quid recte dicatur, laudandum illud quidem sine invidia: sin quidquam parum sincere & integre sit scriptis mandatum, hoc cum diligentia & exquirendū, & coarguendum contra aduersarium qui coram adest, & verbis solum, ac sermone opinionem suam tueri laborat: colloquium absque scripto, quod partim interrogando, partim respondendo ijs qui nobiscum ex aduerso pugnant, persuadere, eosq. in nostram sententiam pertrahere solet: satis profecto momenti habebit & ponderis.

Verum cum opus scriptum nobis obiectum sit, illudq. (vt quibusdam placet) ad persuadendum valentissimum: cumq. doctores eius sectæ legem & prophetas pro nihilo putent, Euangelia sequi negligant, Apostolorum epistolas deprauent: huius tamen operis, quod dixi, doctrinam, tanquam magnum aliquod & abstrusum mysteriū complectentem asseuerant: cumq. fratres nostros aliquanto simpliciores, & magis imperitos, de sublimi & admirando opere, vel gloriosi vereq. diuini Domini nostri aduentus, vel nostræ a mortuis resurrectionis, vel cum Domino coniunctionis, consociationisq. & ad eius immortalē naturam assimilationis non aliquando cogitare sinant: sed illis persuadere conentur, in regno Dei abiecta & mortalia præmia, qualia ab hominibus in hac vita expectare solemus, tandem futura: nobis certe necessarium arbitror aduersus istum fratrem, quem dico Nepotem, perinde ac si præsto adesset, acuta ratione disceptare. Deinde quibusdam adiectis, sic loquitur.

Cum essem in loco quodam qui Arsenoites dicitur, vbi (vti nostis) iam pridem hoc dogma prodijt in lucem, sic vt non modo schismata nascerentur, sed integræ Ecclesiæ a fide deficerent: presbyteros eius sectæ, qui fratribus in singulis pagis vndique prædicabāt verbum Dei, conuocaui: eosq. magnopere cohortatus sum, vt palam præsentibus fratribus, audireq. cupientibus, illorum doctrina exquisite discuteretur. Atque cum librum qui illis erat tanquam quoddam propugnaculum & murus inexpugnabilis ad me attulissent: confidens vno loco cum illis, toto triduo a primo mane vsque ad vesperam, quæ in eo scripta erant studiose refutare conabar. Ibi tum quidem certe fratrum constantiam, studium veritatis, facile obsequium & prudentiam adeo supra modum admirabar, quod tam præclaro ordine & tanta cum modestia rogabant, disceptabant, nobisq. assentiebantur, atque etiam tam diligenter præcauebant, ne illis quæ fuerant ante ab ipsis decreta, si quidquam in eis veritati repugnare videretur, mordicus adhererent: quin etiā contrarias rationes minime mittebant nobis opponere; sed quo ad eorum fieri poterat, ea quæ erant ab ipsis proposita, munire & defendere tentabant: & contra, vbi poscebat ratio, sententiam mutare & nostro assentire iudicio, eos nequiquam omnino pudebat. Denique conscientia integra, sincera cogitatione & puris erga Deum, ac simplicibus animis, ea quæ erant firmis rationibus & testimonijs a sacris litteris depromptis confirmata, admodum approbabant. Ad extremum huius doctrinæ princeps & dux Coracion, omnibus fratribus, qui aderant, audientibus, palam confessus est, nobisq. attestatus, neque se velle deinceps (quandoquidem aduersarijs rationibus se putabat satis abunde esse conuictum) illi dogmati animum adhibere, neque de eo disserere, neque mentionem facere, neque aliquando illud vsquam docere. Vnde alij fratres qui aderant, pro ista disceptatione in publico Ecclesiæ conuentu habita, proq. omnium conciliatione & concordia maximam lætitiā animis perceperunt] hucusque de Millenarijs Dionysius, quæ sunt ab Eusebio recitata.

a Euseb. lib. 7.
cap. 20.

Quæ vero ex eiusdem auctoris libro idem^a exscripsit, atque contexit de controuersia olim excitata & a Dionysio fusius disputata de libro Apocalypsis S. Ioannis Evangelistæ

Agelista ne sit, vel alterius Ioannis: quoniam ea de re superius actum est copiose, hic repetere præmittimus: nec de Millenarijs longius se extendet oratio, quæ alibi prolixior de ea re est prosequuta narrationem. Quo modo autem ea sententia sæpe compressa reuixerit: suo loco dicturi sumus, nempe cum agemus de Apollinari Laodiceno, qui duos illos a Dionysio conscriptos de promissionibus libros contrarijs scriptis editis ausus est impugnare, quod testatur S. Hieronymus^a: qui & ait, ab eodem Dionysio scriptum fuisse commentarium aduersus S. Irenæum eiusdem quoque sententiæ assertorem.

a Hieron. in
proem. lib. 8. in
Isa.

Quod vero spectat ad sacros hymnos a Nepote conscriptos: imitatus eū quoque fuit idem Apollinaris qui quamplurimos scripsit hymnos Ecclesiasticos. Sed & quæ Bardesanus Syri fuisse filium Harmonium superius diximus, itidem hymnos elaborasse, affirmat Theodoretus^b atque Sozomenus. Cum vero iidem essent hæretici; atque in hunc modum aureo calice Babylonis malæ doctrinæ venena fidelibus propinarēt: excitauit Deus spiritum sanctorum suorum, vt ad pietatē homines instituentes longe præstantiores conscriberent sacros hymnos: nam vt iidem testantur, ad explodendos illos impietate repletos hymnos Harmonij, S. Ephrem contrarios illis scribens, Syris canēdos tradidit. Sed et Gregorius Nazianzenus cygnæo plane cantu Apollinarium impium stridentem filere fecit. Nec his caruit occidentalis Ecclesia: complures enim habuit grauissimos viros, qui diuino afflati spiritu cecinere in Ecclesia sacros hymnos, vt Damasus Papa, Ambrosius, Paulinus, Prudentius, Marius Victorinus, Prosper Aquitanus, Alcimius Auitus, Sardonius Apollinaris, Venantius Fortunatus & alij prope innumeri vsque in præsens sæculum, quod præ ceteris eius facultatis eruditus viris abundasse videtur. Inter eos autem mira claritudine effulgere R. D. Leuinum Torrentium Episcopum Antuerpiæ: edita ab eo summa pietate cum venustate poemata fatis docent: hic illi honestissimus ludus, cum ab ingruentibus pastoralibus curis quibus inuigilat, animum interdum auocare conceditur. At ad hæc occasione Nepotis hymnorum digressi sumus propemodum nescientes. Porro scriptum a Nepote librum, quo sententiæ Millenarij visus est nimis ardens assertor, Gelasius inter quisquillias apocryphorum coniecit.

b Theodor. lib. 4
cap. 29.
c Sozom. lib. 3.
cap. 15.

CHRISTIANI
POETÆ PRÆ-
CLARI

In hunc modum se habentibus rebus Ecclesiasticis: nouis rursus tyrannis exagitur Romanum Imperium, Trebelliano ab Isauris Imperatore creato, & in Africa auctore Vibio Passieno Proconsule, quem putamus successisse Galerio, & Fabio Pomponiano duce limitis Libyci appellatus est Imperator Celsus: sed ambo hi quàmprimū sublatis sunt: illo a Gallieni duce Causioleio, hoc vero a Siccensibus populis Gallieno addictis septimo die occisis. Sed & Saturninus fortissimus dux & ipse a suis Imperator acclamatus, post aliquos menses ab iisdem necatus est: idem quoque & de alijs Trebellius narrat.

TYRANNI
COMPLURES
VEXANT IM-
PERIVM.

Res plane maiori consideratione digna: quoniam pacto accidisse potuit, vt sub triginta tyrannis valuerit Imperiū Gallieni subsistere, hominis alioqui ignauissimi, atque penitus effeminati: cū vel vnus tyrannus (quod de alijs accidit) plus satis sufficere potuisset, vt inter popinas atque lenones agentem Principem e medio tolleret: cum præsertim Trebellio auctore constet, omnes duces exercitus, qui aduersus Gallienum rebellauerunt, fuisse fortitudine & consilio præstantissimos, quos ad Barbaros debellandos Valerianus summa prudentia atque iudicio delegisset, quod admirans Trebellius ait:

Mirabile hoc fuit in Valeriano principe, quod omnes quoscunque duces fecit, postea militū testimonio ad Imperium peruenerunt, vt appareat senē Imperatorē in deligendis Reipublicæ ducibus, talē fuisse, qualē Romana felicitas, si continuari fataliter potuisset, sub bono principe requirebat. Et vtinā vel illi, qui arripuerāt imperia, regnare potuissent, vel eius filius Gallienus in Imperio diutius non fuisset, vt libere se in sur statum Respublica nostra tenuisset. Sed nimis sibi fortuna indulgendū putauit, quæ cū Valeriano & bonos principes tulit, & Gallienum diutius quàm oportebat, Reipublicæ reseruauit] hucusque Trebellius ethnicus homo Deū ignorans, nec nisi fortunæ sciens adscribere, quæ summa moderatione diuinæ staterē in homines iudicia occulta iuste penduntur.

Verum tanti prodigij causam (sic illud dixerim quod excedat omnē humanum captū) non aliūde puto esse petendā, quàm ab illo causarū omniū fonte primario, ipso Deo Optimo Maximo, de quo illud diuinis litteris^d prædicatur: Qui baltheū Regum dissoluit, & præcingit fune renes Regum] & e contra: Per me Reges regnant] Sed vnde hæc Gallieno, vt tot tyrannos adeo formidabiles, ac propemodum insuperabiles e medio tolleret, atque regnaret Senatu & exercitu semper inuito, a Deo promerit? Certe quidem ex Dionysij Alexandrini scriptis^e, rimari causam, licet. Nimirum quod sicut Va-

EX PACE CHRISTIANORVM
PARTA SALVS
IMPERIO.
d Job 12.
e Prouer. 8.

lerianus tādū florētissimū est moderatus Imperiū, quāmdū Ecclesię pacē cōcedēs, & de Christianis benemeritis, priorū omniū in se deuinxit officia, quibus illi pro Romani Imperij incolumitate, Imperatorisq. salute apud Deū quāmsedulo precibus agerent: sed in contrariū mutatus, in Christianos insurgens, Dei a se pariter sustulit patrociniū: ac ea de causa & ipse captus in vltimū discrimen induxit Romanum Imperium, quantumlibet militiæ potens, & in rebus agēdis solertissimus ac prudentissimus haberetur. Ecōtra Gallienus ignauus & focors collapsum penitus nactus Imperiū: quōd pacē mox concesserit Christianis, horū precibus suffultus tot, velut draconibus, vallatus tyrannis, lernæis plane capitibus resurgētibus, totq. barbaris vndique erumpentibus circumseptus, tenuit ipsum nihilominus tot annis, aduersantibus, ac reclamantibus omnibus aduersarijs: quod & tanto tempore regere permissum est, quanto Ecclesia Dei ex præterita afflictatione Valeriani persecutione illata respirans, complura quæ essent collapsa componeret, & ad venturas vexationes fortiter subeundas, se pacis tempore præpararet.

Denique ad huius anni finē adijcimus: Hoc ipso anno decimo Gallieni, infensissimum Christianæ religionis hostem Porphyrium philosophum secta Platonum Romam venisse. Id quidem ipse testatur in vita Plotini vbi & de seipso agens complura prodit: Decimo autem (inquit) Gallieni Imperatoris anno, ego Porphyrius e Græcia cū Aufonio Rhodio Romam veniens Amelium reperi] & paulo post: Proinde Plotinus decimo Gallieni Imperatoris anno, ferme iam nouem & quinquaginta annos agebat: ego vero Porphyrius cum primum huic adhæsi; triginta tunc annos impleueram.

Quid vero Plotinus agere cū Gallieno tentauerit: idem Porphyrius declarat sic dicens: Gallienus Imperator, vxorq. eius Salonia Plotinū honorabāt, maximeq. colebāt. Hic igitur eorū beneuolētia fretus, vt dirutā quandā olim in Cāpania ciuitatē, philosophis aptā instaurarent, regionēq. circūfusam cultæ ciuitati donarēt, concederentq. ciuitatē habitaturis Platonis legibus gubernari, atque ipsam Platonopolim appellari, pollicebatur se illuc habitatum vna cū amicis omnibus profecturū. Quod facile philosophus ad votum impetrauisset, nisi quidā Imperatoris familiares inuidia, vel indignatione, vel alia iniqua de causa acriter obstittissent] hęc ipse: Quā plane inops est & diuino destituta cōsilio pariter & auxilio philosophorū cōditio. Post tot sæcula vbiq. gentiū promulgata quę sanctiora videbātur Platonica dogmata: nec id efficere potuerūt, vt in toto Orbe vel ciuitas vna vel vicus penitus addictus esset Platonis sentētię, & ex præscripto legū ipsius viueret. Cū e contra Christiana religio piscatorū ore vulgata ciuitates, prouincias, ac plañe totū replevit Orbē. Gentesq. omnes vi quadā diuinitus insita coegerit auitas superstitiones, patrias leges & inolitos mores omnino relinquere, aduersariasq. proprijs concupiscentijs leges amplecti, easq. vitæ quoque dispēdio profiteri. Vt ex ijs plane dignosci liceat, quæ humana, quæve diuina sint opera; quæ humanis nitantur viribus, quæve diuinis corroborentur auxilijs. Sed iam ad res gestas sequentis anni orationem conuertamus.

IESV CHRISTI ANNVS 265. DIONYSII PAPÆ ANNVS 5. GALLIENI IMP. ANNVS 11.

ANNVS Christi ducentessimus sexagesimus quintus Consulatu Gallieni sexto & Saturnini adscribitur Fastis, ac iure quidē: nā & in antiquis nūmorū inscriptionibus, sextus Consulatus Gallieni tribunitiæ potestati vndecies repetitæ coniūgitur, qua annus pariter eiusdē Imp. Gallieni vndecimus consignatur. Vetus enim inscriptio sic se habet.

IMP. C. P. LIC. GALLIENVS P. F. AVG. P. M. TR. P. XI. COS. VI. P. P.] Meminit horum Consulū Trebellius in primis cum ait: Gallieno & Saturnino Consulibus, Odenatus Rex Palmyrenorū obtinuit totius Oriētis Imperium: idcirco præcipue quōd se fortibus factis dignū tantæ maiestatis infulis declarauit: Gallieno aut nullas, aut luxuriosas, aut ineptas & ridiculas res agente. Denique statim bellū Persis in vindictā Valeriani quā eius filius negligebat, indixit: Nisibin & Carras statim occupat, tradētibus se Nisibenis, atque Carrenis & increpantibus Gallienū. Non defuit tamen reuerentia Odenati circa Gallienū. Nā captos Satrapas, insultādi prope gratia, & ostentādi sui ad eum misit: qui cū Romā deducti essent, vincente Odenato, triumphauit Gallienus, nulla mentione patris facta: quem nec inter deos quidem, nisi coactus retulit, cum mortuum audisset, sed adhuc viuentem: nam de illius morte falso compererat] hucusque Trebellius, qui res gestas ab Odenato in Persas profequitur enarrare: sed hæc de his satis ad institutum. Erat

PORPHYRIUS VENIT ROMAM.

DEFLORATA CONDITIO PHILOSOPH.

Thes. antiq. Hubert. in Gallieno. b Trebel. in Gallieno et de triginta tyrann. 28. Odenatus Imperat in Oriente.

A Erat Odenato coniux insignis pudicitia atque prudentia in rebus agendis femina: quam idem Trebellius mirifice laudat. Hanc fuisse Iudæam S. Athanasius a testari videtur, cum ait in Arrianos: Zenobia Iudæa erat, & protectrix Pauli Samosatensis & tamē Iudæis in Synagogas Ecclesias non tradidit] Hæc quippe scientijs erudita, vsa est in Græcis litteris Longino præceptore, quod tradit Vopiscus b, quem & Porphyrius c laudibus celebrat. Sed & cupida Christianarum litterarum male consulta, adsciuit sibi magistrū Paulum Samosatenum Episcopum Antiochenum hæreticum de Christo abiecte nimis & humiliter sentientem, ac penitus iudaizantem, de quo Philastrius d: Hic verbum Dei, idest, Christum Deum Dei filium substantiuum, ac personalem & sempiternum esse cum Patre denegabat: prolatiuum autem, idest quasi aerē quendam dicebat, non tamen personam viuam filij sempiternam cum sempiterno patre credendam esse docebat. Hic Christum hominem iustum, non Deum verum prædicabat, iudaizans potius qui & circumcisionem docebat, vnde & Zenobiam quandam Reginam in Oriente tunc temporis ipse docuit iudaizare] Hæc cum scribat adeo antiquus auctor: miror quid de eo hæc Nicephorus e dicat: Paulus porro iste curare eam in religione iudaizantem volens; plurimumq. operæ & curæ in ea recte instituenda atque conuertenda ponens: in Artemonis hæresim impegit] De Zenobia vero cum, occiso viro, Orientale capeffit Imperium: suo loco dicturi sumus; postulat modo temporis ratio, vt de Paulo cuius facta est mentio, instituiamus orationem.

Quod primum ad rationem temporis spectat: cum a Dionysio Romano Episcopo & alio Dionysio Alexandrinæ Ecclesiæ Præsule constet Paulum Samosatenum fuisse damnatum, vt paulo post Athanasij testimonio demonstrabimus: haud constare potest, quod S. Epiphanius f tradit, ipsum tempore Aureliani & Probi Imperatorum creatum fuisse sedis Antiochenæ Episcopum; cum certum sit, neminem duorum Dionysiorum qui Paulum damnarunt, ad illa tempora peruenisse. Ex his pariter refellitur, quod Euthymius & si qui alij Græcorum affirmant, eundem Paulum Manichæa matre genitum: cum ipse hæresis auctor Manes non nisi Aureliani Imperatoris temporibus innotuerit.

Quod vero ad eius impia improbataq. ab omnibus dogmata spectat: videtur aliqua ex parte a Sabellio Paulus mutuatus esse venenū, dum nullā admittēs in diuinitatis substantia personarum distinctionē, sed sicut vnum Deum, ita pariter vnam personam in diuinis statuens, totum S. Ecclesiæ traditū cultum atque doctrinam sanctissimæ Trinitatis penitus auferebat: sapiebat hæc namque Paulus cum Sabellio atque Iudæis: sed a Sabellio discrepabat in eo quod ille cum vnam tantum affirmaret diuinam esse personam, hæc assumpta præpositione mendacij, illud falsissimum sequeretur, Patrem simul & Spiritum sanctū cum Filio carnem humanā sumpsisse, ac etiam crucifixos esse: Paulus vero omnem prorsus auferens diuinæ naturæ cum humana coniunctionem, Christum hominem tantum sed iustitia præditum fuisse impudentissime diceret.

Sed quid de Paulo Patres scripserint, ac in primis Epiphanius, audiamus: Hic elatus mente, excidit a veritate, & renouauit hæresin Artemonis qui quidam erat a principio ante multos annos & extinctus est. Afferit autem hic, Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum Deum esse: In Deo autē semper esse ipsius Verbum & Spiritū ipsius quemadmodum in hominis corde est proprium verbū, non autem esse Filium Dei in substantia, sed in ipso Deo, quemadmodū etiam Sabellius, Nouatus * & Noetus, & alij] hęc ipse. Sed quod habet de Nouato puto irrepsisse in textum aliunde: Nā Nouatū & Nouatianos recte sensisse de Trinitate, probauit sacrosancta Nicæna Synodus, vt suo loco dicemus. Sed de Verbo Dei (addit Epiphanius) ipsum dixisse in Christum venisse, & solū operatum esse, & ad Patrem qui illud spirauerat rediisse // Qui nam vero essent sceleratissimi hominis mores impurissimi: quoniam de his agitur in Synodica ad Dionysium & Maximum scripta, suo loco Annalibus intextenda, hic dicere prætermittimus. Qui autem Pauli sectati sunt impietatem: nominat eos idem Epiphanius, secundo Iudæos, quod sicut Iudæi de Deo saperent: a quibus in eo discrepant, quod (vt ait, sed contra Philastrij sententiam) reuera neque circumcisionem habeant, neque Sabbatum seruent & alia omnia quemadmodum Iudæi.]

Cū autē Pauli detestanda impietas innotuisset Ecclesiæ: nihil antiquius apud sanctos Epōs fuit, quā vt in vnū coeūtes, collatis suffragijs introductas ab eo hæreses condēnaret, & impudētē hæreticū e sede Epālī deponeret. Quinā autē fuerit huius operis p̄cipuus architectus: ex Athanasio possumus intelligere; nimirū extitisse Dionysiu Romanū Pontificem,

Ann. Eccl. To. 2. Ccc 2 tificem,

a Athanas. epist. ad Solitar. ZENOBIA IV. D. R. A. I. N. S. I. G. N. I. S. F. E. M. I. N. A. b Vopisc. in Aurelian. c Porphyr. in vita. Plotin. d Philast. de hæres. c. 65.

e Niceph. lib. 7 cap. 27.

f DE PAULO SAMOSATENO EPISCO. ANTIOCHENO. f Epiphanius. hæres. c. 65.

PAVLI SAMOSATENI DOGMATA.

* al. Nauatus.

vid. infra huius tom.

CONCILIUM CONTRA PAVLVM A DIONYSIO PAPA COGITVM.

tificē, ad quem (vt paulo superius factum vidimus in causa ipsius Dionysij Episcopi Alexandrini) obortæ recēter hærefes, & qui eas promulgarēt auctores deferri solerēt; merito igitur S. Athanasius a priori loco ponit Dionysium Romanum Episcopum, cui coniungit Dionysium Alexandrinum; sed hic, vt dicemus, ad Synodum postea est vocatus. sunt hæc Athanasij verba: Duo enim Dionysij diu ante eos septuaginta fuere; qui Samosatensem sustulere, quorum alter Romæ, alter Alexandriae Præful erat.]

Sed quo modo hæc sint intelligenda, est exquirendum: ac illud primum admonendū, non semel, sed iterum conuenisse catholicæ Ecclesiæ Episcopos Antiochiæ aduersus Paulum Samosatenum: primum quidem tempore Gallieni, cum adhuc in humanis esset Dionysius Episcopus Alexandrinus: quem post sequenti anno, nempe duodecimo eiusdē Gallieni Imperatoris ex hac vita migrasse, constat testimonio Eusebij atque Hieronymi, vt suo loco dicturi sumus. Rursus vero tēporibus Aureliani Imperatoris, reuiuiscēte eadē impietate, denuo rediere Episcopi Antiochiæ, atque Paulū iterū lapsū erroris conuictū atque damnatum throno Episcopali deposuere; inq. eius locum Domnum Episcopū suffecere; quod in priori Synodo facere non licuit, in qua Paulus fidem Catholicā visus est profiteri: hæc omnia habet Synodica b in posteriori conuentu Episcoporum ad Dionysium Papā & Maximum Alexandriae Episcopum data, a nobis suo loco inferius contextenda.

Quod igitur S. Athanasius ait, a duobus Dionysijs Romano & Alexandrino Paulum Samosatenum esse sublatum: sic accipiendum est, vt hi primum impium hæreticum oppugnarint, editisq. scriptis illius hæresin condemnauerint. Quis dubitat hoc præstitisse ipsum Dionysium Romanum Episcopum: quem constat emergentem quoque Sabellij hæresin, editis commentarijs profligasse? De Alexandrino certum est, aduersus Paulum ad dictū Antiochenū Concilium epistolam conscripsisse: cuius tempore etiam damnata fuerit impietas Pauli, ipse tamē edita professione Catholica, quasi mutata sententia, elusit Episcopos. Sic ergo quod Athanasius ait, a duobus Dionysijs Samosatenu esse sublatum: de eius hæresi ab ijs primū omniū scriptis vulgatis condēnata, esse intelligēdū existimamus.

Sed quo tempore hæc prior Synodus aduersus eum fuerit celebrata: certe haud post duodecimum annum Gallieni, quo Dionysius Alexandrinus obiit, eam fuisse celebratam oportuit: nam idem Dionysius per litteras illi interfuit. Mendax ergo omnino Eusebij Chronicon reperitur, in quo ponitur anno decimotertio Gallieni Pauli Samosateni damnatio, atque Domni suffectio: quod ex dicta Synodica, sub Aureliano Imperatore factū constat. Nec est quod de priori Synodo possit intelligi, quod nequidquā huiusmodi in illa sit actum: quam ante Dionysij Alexandrini obitum oportuit esse habitam. Rursus vero ex Eusebij b historia emendandū est ipsius Chronicon: cum in ea habeatur anno duodecimo Gallieni Dionysium mortuum esse; hic autem anno decimo eiusdē Imperatoris legatur positus eius obitus: nam & aduersatur S. Hieronymus, testatus & ipse, anno duodecimo eius Imperij Dionysium ex hac vita esse sublatum.

Quo nam vero anno potissimū ea Synodus sit celebrata! Dicimus habitam esse ipso anno duodecimo Gallieni Imperatoris, quo & ipse Dionysius Alexandrinus Episcopus obiit: Sed & cū certū exploratumq. habeatur, eidem Synodo interfuisse Hymenæū c Hierosolymorum Episcopū: ipsumq. idem Eusebius d dicat sedere cœpisse anno duodecimo eiusdē: affirmare cogimur nec ante dictum annum esse Synodum celebratam. Sicq. cū ex Dionysij obitus tempore, tum ex Hymenæi electione eodem anno facta, eam Synodū ipso quoque anno Gallieni duodecimo Antiochiæ conuenisse, opus est dicere. Atque hæc ad elucidationē Chronicæ veritatis, cui tanquā firmæ basi historia inniti debet, iā satis: Quæ vero, cū agemus de ea Synodo, dicenda erunt: hæc de tēpore dilucidius declarabunt.

IESV CHRISTI ANNVS 266. DIONYSII PAPÆ ANNVS 6. GALLIEN. IMP. ANNVS 12.

CHRISTI anno ducentesimo sexagesimo sexto, Valeriani & Lucilli Consulatus a Cassiodoro adscribitur Fastis. Hūc Valerianū existimauit Trebellius e fuisse Gallieni fratrem; nā ait: iam capto Valeriano scriptum inuenimus in Fastis, Valeriano Imperatore Consule: quis igitur alius potuit esse Valerianus, nisi Gallieni frater? constat de genere, non tamen satis constat de dignitate, vel (vt cœperunt alij loqui) de maiestate. Sed mea sententia Trebellius hallucinatur, cum putat nullum alium fuisse reperiiri Valerianū, nisi Gallieni fratrem: cū liquido pateat, præter illum fuisse Salonium Valerianum,

a Athanas. lib. de Synod. b Apud Euseb. lib. 7. c. 24.

c Euseb. lib. 7. c. 22. in fi. d Euseb. lib. 7. cap. 22.

e Euseb. in Chronico. f Trebell. in Gallieno.

A lerianum filium Gallieni, cuius nominis complures leguntur veteres in nummis inscriptiones a. Trebellius vero nullum alium ponit filium Gallieni, nisi Salonium Gallienū: porro hunc diuersum fuisse a Salonio Valeriano vetera monumenta declarant, quorum etiam testimonio qui præsentī anno ponitur Valerianus Consul, non frater sed filius fuit Gallieni, Imperator a patre Augustus declaratus, atque hoc anno Consul secundum dictus.

Hoc eodem anno duodecimo Gallieni Imperatoris celebratum est Antiochiæ Concilium aduersus Paulum Samosatenum, eiusdem ciuitatis Episcopum, de quo hæc habet Eusebius b: Quoniam Paulus iste abiectam & humilem nimis de Christo, contra doctrinam Ecclesiæ habebat opinionem, nempe quod solum communi natura erat cum homine præditus: Dionysius Alexandrinus rogatus est vt veniret ad Synodum: qui quamquam senectutem simul & imbecillitatem corporis causando, præsto esse renuit: per epistolam tamen illos, quam habebat de controuersia sententiam, fecit certiores // Ceteri autem Ecclesiarum pastores alius aliunde contra istum Paulum tanquam pestem & perniciem gregis Christi, itinere cum celeritate confecto, omnes Antiochiæ in vnum conuenerunt. Inter hos maxime præstare videbantur Firmilianus Cæsareæ Cappadocum Episcopus, Gregorius & Athenodorus fratres, pastores Ecclesiarum quæ sunt in Ponto, Helenus præterea qui Tarsi rexit Ecclesiam, & Nicomas qui Iconij Ecclesiæ ministerio functus est. Huic accedit Hymenæus Ecclesiæ Hierosolymitanæ Episcopus, & Theotecnus qui Cæsareæ Palæstinæ Hierosolymis finitimæ administrationem obtinuit. Adde his Maximum, qui fratribus Bostræ decore & insigniter præfuit. Ac tametsi alios pene infinitos Episcopos vna cum presbyteris & diaconis, qui eius rei gratia in vrbe supra demonstrata id temporis coacti erant, vix aut ne vix quidem aliquis poterit enumerare: inter eos tamen hi quos dixi, facile primas tenuerunt. Omnibus igitur varijs temporibus (vt tulit occasio) & persæpe in vnum conuenientibus: in vnoquoque congressu orationes habitæ sunt & quæstiones positæ, cum a Paulo Samosateno qui peregrinam suam & alienam ab Ecclesia doctrinam adhuc occultare & obtegere moliebarur, tum ab illis qui eius errorem & in Christum blasphemiam patefacere, & in apertum proferre omni studio elaborabant] hucusque de Synodo Antiochiæ hoc anno celebrata Eusebius.

Quid tum præter hæc actum sit in eadem causa Pauli: litteræ Episcoporum qui tempore Aureliani posteriori conuentui eadem causa Antiochiæ itidem celebrato interfuerunt, his paucis declarant c, cum de Firmiliano Episcopo Cæsariensi meminerunt: Vnde cum Paulus sententiā se mutaturū fuisset pollicitus: iste fidem illi adhibens, & spē animo concipiens, causam controuersiaq. sine vlla verborum contumelia commode fore composita: eā ad tempus distulit; & ita ab illo qui & Deum suū negasset & Dominū, & fidē quam antea habuerat, minime cōseruasset, dolo deceptus fuit] Ex his igitur litteris Episcoporum qui posteriori Antiocheno conuentui interfuerunt, illud actum fuisse in hac Synodo in primis apparet: nimirū detecta atque dānata Pauli impietate, pollicente illo se mutaturum esse sententiā, ac proinde professā fidē Catholica, ad tempus ipse sedere permisus est: sicq. ille magnis pollicitationibus eludens sacrū illum Episcoporum conuentum, non (vt par erat) sede fuit depositus, sed illius Ecclesiæ præfecturam (vt prius) continuauit. Addunt alij d Paulum se iuramento purgasse: Verum errorem confessum & emendationē esse pollicitum: dictæ litteræ e Synodo postea datæ declarāt. Si quod igitur iuramentū ab eo præstitum est: illud sane accessit pollicitationi de custodienda fide Catholica factæ. Equidem arbitror (si coniectura interdum agere licet) mitius actum cum hæretico scelestissimo, vt recantata palynodia, nullum sedis dispendium passus sit: quod illi faueret Zenobia eius discipula, quæ cum viro suo Odenato (vt dictum est) his temporibus Orientale Imperiū possidebat. Hunc itaque finem habuit conuentus Antiochenus.

Eodem quoque anno Dionysius Episcopus Alexandrinus feliciter ex hac vita migravit. Nam ait Eusebius e: Interea temporis Dionysius cū iam decem & septem annis Episcopatum Alexandriae administrasset: duodecimo anno Imperij Gallieni moritur] Eadē de tēpore obitus Hieronymus f quoque affirmat: qui & relegens ab eo scriptas epistolas hæc habet in fine: Sed & aduersus Paulū Samosatenu ante paucos dies quā moreretur, insignis eius fertur epistola: moritur duodecimo Gallieni anno] hæc Hieronymus, quibus & apertius declaratur, hoc ipso anno dictā Synodū esse Antiochiæ celebratā: nā tempore

a Pannin. Cōmen. in Euseb. lib. Ro. Princ. b Theaur. rer. Antiquar. in Gallien. ANTI OCH. CONCILIVM CONTRA PAVLVM SAMOSATENVM. b Euseb. lib. 7. cap. 22.

vide in fine huius libri

c Apud Euseb. lib. 7. c. 24. PAVLVS DOLO SE POENITENTIAM SIMVLAT.

d Niceph. lib. 6 cap. 27.

e Euseb. lib. 7. c. 22. in fi. DION. ALEX. MORITVR. f Hieron. de script. Eccles. in Dionys.

coactæ Synodi, eam scripsisse Dionysium aduersus errores Pauli, superius demonstratum est. Inter alias quoque recensitas tum ab Eusebio, tum a S. Hieronymo Dionysij epistolas, hæc de his quæ ad Basilidem scripta sunt: Ad Basilidem quoque multæ epistolæ, in quarum vna se asserit, etiam in Ecclesiasten cœpisse scribere commentarios.]

Est & illa celebris ad eundem Basilidem scripta epistola, quam Græci inter Canonicas receperunt: cum tamen Dionysius non eo consilio eam scripserit, vt Ecclesiæ Dei eos seruandos ab omnibus canones voluerit præscripsisse. nam in fine ait: Ego autem non vt doctor, sed vt cum omni simplicitate conuenit inter nos differere; meam sententiam in commune ederem: quam cum tu examinaueris, fili mi, sapiissime: quod tibi iustum meliusq. apparuerit, vel an sic etiam de his habere existimas rescribes.] Hæc nos idcirco recensuimus, vt quæ in ea habentur inter alia: ne mulier sanguinis menstrui tempore ad sacram Eucharistiā percipiendam accederet; quod & Græcorum plurimi mordicus, quasi Apostolico sancito canone, retinuerunt: non sic ab eo esse decreta quis putet, vt contrariū sentientes damnasse voluerit: quæ alieno potius arbitrio examinanda, atque iudicanda reliquerit. Hæc, inquā, ob Theodorū^a attigisse volumus: qui menstruatā feminam non tantum ab Eucharistiā percipiendā, sed ab Ecclesiā, quin etiam ab ipsis vestibulis Ecclesiarum procul abesse vult: plane immemor non obiurgatā sed laudatā a Domino mulierem quæ fluxum sanguinis patiens, ipsum tetigisset; nec considerans, quod superinducta Christi lege, abdicatis iam legalibus, non dari amplius crimini, non lotis manibus manducare: munditiāq. animæ satis esse ad percipiendum animæ cibum.

Quanto ergo consultius S. Gregorius^b Papa rogatus de his rescripsit ad Augustinum: nempe non tantum eiusmodi feminam non debere vetari in Ecclesiam intrare, atque sacris assistere; sed (quod inquit) Sanctæ Communionis mysterium in iisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est; sed si percipiat, non iudicanda.] hæc Gregorius, qui & multa eodem argumento differuit. De reliquis autem Dionysij scriptis, superius, vt occasio postulabat, diuersis locis mentio facta est. Tanti Antistitis natalis dies: tam in Orientali, quàm etiam Occidentali Ecclesiā, decimoquinto Kalendas Decembris tabulis Ecclesiasticis anniuersaria memoria celebranda fuit adscripta, atque hæcenus perseverat. Suffectus est Alexandriæ in locum ipsius Maximus, quem interdum Maximianum inuenimus appellatum.

Hoc eodem anno (vt tradit Eusebius^c) mortuo Mazabane Hierosolymorum Episcopo, suffectus est in locum eius Hymenæus: qui (vt dictum est) interfuit Concilio Antiocheno aduersus Paulum Samosatenum.

Quod autē post hæc nulla amplius mentio habeatur de Magno illo Gregorio Thaumaturgo qui eidem Synodo interfuit, sicut de alijs collegis qui aduersus eundem Paulum egregiam nauarunt operam: existimare nos admonet, ipsum quoque haud diu post ex hac vita migrasse. Quid autem postquam Antiochia e Synodo redijt, iam proxime moriturus egerit, Gregorius Nyssenus^d sic scribit: Postquam cognouit suum instare obitum totam circumcirca regionem: & ciuitatem est perscrutatus, cupiens scire an essent aliqui reliqui extra fidem. Vbi autem cognouit omnes qui permanserant in antiquo errore, non esse amplius quàm septemdecim: dicit, hoc quidem esse dolendum, (ad Deum respiciens) quod aliquid desit ad plenitudinem eorum qui saluantur. Verum tamen iure magnas esse agendas gratias, quod suo in Ecclesiā successor tot relinquit simulacrorum cultores, quot ipse accepit Christianos. Cum iam precatus esset, vt & qui iam crediderant, crescerent in perfectionem, & infideles conuerterentur: ita ab humana vita migravit ad Deum; mandans suis necessarijs, vt nullum proprium locum ei comparent ad sepulturam. Si enim viuus non sustinuit vocari alicuius loci dominus, sed inquilinus vixi in alienis: neque post mortem pudebit esse inquilinum. Sed hoc (inquit) narretur posteris, quod Gregorius neque vnus alicuius loci possessor est nominatus; & post mortem fuit inquilinus alienorum sepulchrorum, se ipsum seiungens ab omni in terra possessione, adeo vt nec in proprio quidem loco voluerit sepeliri. Solam enim eam possessionem iudicauit preciosam, quæ in se auaritiæ non suscipit vestigium.] hucusque Gregorius. Porro natalis dies eius, eodē die nempe quintodecimo kalendas Decembris, quo & Dionysij Alexandrini (vt nuper dictum est) agitur, Ecclesiæ tabulis scriptus conseruatur, celebritate anniuersaria consecratus.

Quod

Quod vero ad sepulchrum pertinet: etsi commune ceteris illud optauit, tamen corpus eius theca priuata repositum fuit, atque magno honore habitum, quod miraculis coruscaret. At quo modo Ecclesia in qua sacrum illius corpus asseruabatur diuino miraculo illæsa seruata est: Theodorus^a Lector his verbis declarat: Cum Neocæsareæ terræ motus aliquando futurus esset; miles quidam ciuitatem ingressus, duos milites in illa abeuntes, & alium quendam post terga istorum clamantem vidit, ac dicentem: Seruate domum in qua theca est Gregorij: & terræ motus factus est, ac maxima portio ciuitatis prolapsa: domus vero Gregorij mirabilium operatoris seruata.] hæc Theodorus & alij. Sed hæc sub Anastasio^b Imperatore. Verū quid acciderit de terræ motu tempore ipsius Gregorij Nysseni: idem ipse testatur his verbis: Nostri temporibus cum grauisissimus aliquando terræ motus ciuitatem labefactasset, & omnia propemodū funditus periissent, & publica & priuata ædificia omnia corruissent: solum illud templum mansit infractum & inconcussum.] hæc Gregorius. Commentum autem illud Suidæ^c, quod superuixerit vsque ad tempora Iuliani: ab omnibus exploditur: sed Iulianus ibi fortasse pro Gallieno errore positus legitur. At nec probatur quod ait Nicephorus^d, peruenisse vsque ad tempora Diocletiani: cum nulla de eo sit mentio in posteriori Synodo Antiochena, vt in priori. Sed illud perperam impingitur Nicephoro: vt existimaret eundem esse Gregorium Thaumaturgum cum Gregorio Armeno, vt ex alijs locis^e eiusdem Nicephori perspicue potest intelligi, licet id alibi inconsculte transferimus.

Sed quo laudum præconio gloriā tanti viri S. Basilij^f dignissimo plane elogio, tamquam nobili epitaphio sepulchrali testatam reliquerit: audiamus ipsum hæc scribentē ad Amphiloichium: cum in testimonium suæ ipsius sinceræ fidei, quæ ille de Spiritu sancto scripsisset, adducit in mediū: Ceterum, inquit, Gregoriū Magnum & illius voces quo loco ponam? An non cum Apostolis & Prophetis, virum qui eodem spiritu, quo illi versatus sit: quiq. sanctorum vestigijs per omnem vitam inhæserit, quiq. Euangelicæ conuersationis vigorem, quamdiu vixit, præstiterit? Equidem illud dixerim: profecto iniuria affecerimus veritatem, si non animam illam annumeremus ijs qui Deo iuncti sunt: qui velut insignis magnaq. lucerna in Ecclesia Dei resplenduit: qui e Spiritu ope terrorem habuit aduersum dæmonum potestatem: nam tantam acceperat gratiam ad obedientiam fidei inter Gentes: vt assumptis non plus septemdecim Christianis, vniuersum populum & vrbānum & rusticānum per agnitionem adiunxerit Deo. Ille & fluminum cursus in diuersum vertit, præcipiens illis in magno nomine Christi, & paludem exiccavit belli causam præbentem fratribus auaris. Ceterum prædictiones de futuris eiusmodi sunt, vt nihilo sit inferior ceteris Prophetis. Sed omnino perlongum fuerit viri percensere miracula: qui propter donorum excellentiam quæ in ipso operabatur Spiritus in omni virtute, signis & prodigijs; ab ipsis etiam veritatis hostibus alter Moyse appellatus fuit.

In tantum in illo in omnibus tum dictis, tum factis eorum quæ per gratiam peragebantur, veluti lumen refulsit, super cælestis virtutis indicium, quæ ex occulto affectabantur illum; cuius & in hodiernū quoque diem magna est apud eius regionis homines admiratio. Recensq. ac semper vicens memoria sic infixā est Ecclesijs, vt nullo tempore obsolescat. Itaque non factum aliquod, non dictum, non figuram vllam mysticā, vltra quàm illis reliquit: Ecclesiæ adiecerunt. Immo hic multa in ijs quæ apud illos aguntur: in ritibus videntur imperfecta propter institutionis antiquitatem. Neque enim sustinebant qui in Ecclesiæ administrationem successerant, additamenta quæ post illum adinuenta sint, recipere.] hucusque Basilij, qui & ad Neocæsarienses^g scribens, hæc de eiusdem Gregorij successoribus habet: Qui a tempore magni Præsidis Ecclesiæ vestræ Gregorij vsque ad beatum istum, alium post alium semper quasi ex quadam preciosorum lapidum serie depromptos adijciens, & adaptans: admirabilem Ecclesiæ vestræ pulchritudinem largitus est: itaque neque deinceps de futuris desperandum est.] vsque ad Musonij namque qui tempore Basilij eam regebat Ecclesiā, inuiolata esse ab illis custodita quæ a Gregorio tradita essent: ad eos iterum scribens^h affirmat.

Fuisse quoque se heredem impollutæ fidei a Gregorio traditæ, pariter gloriatur: quippe qui sæpe profiteatur se illā retinere fidem, qua puerulus a S. Macrina auia sua imbutus esset, quam suam in fide nutricem appellat: ipsa enim eiusdē Magni Gregorij Ecclesiæ alumna fuerat, & ibidem Neocæsareæ ipsum Basilium educauerat, quod ad Neocæsariensis

VITA GREGORII.

^a Theod. Lect. collect. lib. 2.^b Cedren. in Cōpend. an. 12. 2. n. 11. 11.^c Suid. in histor. ric.^d Niceph. lib. 6 cap. 17.^e Niceph. lib. 8 c. 36. ibi schol.^f Langi. in libro 11. cap. 19.^g Basil. de Spiritu sancto. c. 29.

ELOGIUM S. BASILII DE GREGORIO.

FIDELES C VSTODES ANTIQVITATIS.

^g Basil. epist. 62.^h Basil. epist. 64.

S. MACRINA AVIA S BASILII.

caesarienses scribens testatur, cum ait: Ego tum propter loci huius consuetudinem, qua illi a puero assuevi (hic enim a nutrice mea educatus sum) tum propterea quod postea quoque saepenumero in hoc loco versatus sum &c.] sed quam suam nutrice dicat, alia epistola ad eisdem scripta declarat, cum ait: Fidei vero nostrae quae potuerit euidentior esse probatio, quam quod a nutrice beata femina, quae ex gremio vestro progressa est (Marcrinam dico illustrem illam) educati sumus, in qua & beatissimi Gregorij verba, quae memoriae beneficio ad illius usque aetatem seruata, ipsa retinuit, edocti sumus: quibus illa nos adhuc infantes tanquam pietatis dogmatibus finxit, atque formauit] Fuisse autem hanc sanctorum Basilij & Gregorij Nysseni auiam, ipse Gregorius Nyssenus affirmat, cum fororis eodem nomine dictae Acta contexit.

Basil. epist. 75. c. 79.

GREGORII SCRIPTA.

Greg. Nyssen. in vita S. Marcrina.

Hier. de script. Eccl. in Theodor.

GREGORII DE EXPOSITIONE FIDEI LIBER.

Basil. epist. 64.

Leontius de festis. tit. 8.

VO CALI... 2400... 12111100

CORRUPTA AB EUTYCHIANIS SCRIPTA GREGORII.

Euagr. lib. 9. cap. 34.

Hier. epist. 84.

Hier. Apolog. lib. 2.

Aliq. lib.

ANIMAM... 241

Quae autem praestantissimi ingenij sui vir sanctissimus reliquerit monumenta: S. Hieronymus haec recenset: nempe *παραγυρισὸν εὐχαριστίας* scripsit Origeni, & conuocata grandi frequentia, ipso quoque Origene praesente recitauit, qui usque hodie extat. scripsit & *μετάφρασις* in Ecclesiasten breuem quidem, sed valde vtilem; & alia huius vulgo feruntur epistolae, & de Fide: sed praecipue signa atque miracula, quae iam Episcopus cum multa Ecclesiarum gloria perpetravit, extant] haec Hieronymus. Fuit praeterea ab eodem scripta, sed diuinitus accepta de sanctissima Trinitate fides Catholica, quam superius recitauimus, quae & posita habetur ipso exordio Quintae Synodi, hoc titulo: Expositio fidei, secundum reuelationem Gregorij Episcopi Neocaesariensis.]

Hanc Hieronymus de Fide nominat scriptionem, & magis proprio quidem titulo. Nam liber eius de Expositione Fidei diuersus ab ea erat. Et ne quis putet eandem esse schedulam illam perbreuem de Fide scriptam cum libro de Expositione fidei: S. Basilium habet quem consulat, qui ad Neocaesarienses scribens, cum librum illum citet, & ex eo verba recitet: certum est ea non haberi in breui illo compendio fidei. ait enim: Quod Gregorius in Expositione fidei dixerit: Patrem & Filium iuxta mentis quidem considerationem duos esse, hypostasi vero vnum: hoc autem non dogmatice, sed contentiose in disputatione aduersus Aelianum dictum esse, intelligere nequuerunt &c.] haec quidem non legi in dicta fidei assertionem, certum est. Existimo autem Gregorium eisdem fidei symbolo diuinitus tradito interpretationem addidisse; sicq. tomum illum in quo vna cum fidei confessione reuelata, interpretatio eiusdem inesset, Fidei expositionem esse nominatam.

Arguitur erroris quoque Leontius Scholasticus, dum ait: Dubitatum a Patribus, an Expositio fidei vere fuerit ab ipso Gregorio scripta. Nam, vt vidimus, Basilium, qui omnia Gregorij accurate perspecta habuit, vt Gregorij opus citat, & ab eo editum fuisse non dubitat: licet idem ibi de subsistentijs aliquid minus proprie videretur esse loquutus, sicut & accidere potuit ex eodem textu male ab haereticis interpretato. Sed reddamus verba Leontij: Proferunt (inquit) nobis & aliam quandam auctoritatem S. Gregorij, quem Prodigijs effectorem nominamus, ex illius Confessione fidei seorsum exposita: Non duas personas, inquit, non duas naturas, quia non adoranda sunt quattuor & alia quae sequuntur. Ad hoc quoque respondemus. Primum de hac itidem dubitatum apud antiquos, an sit Gregorij. Deinde Gregorius Nyssenus orationem de illo Prodigijs effectore funebrem scribens, nullum ait opus ipsius in manibus esse, praeter solam fidem quam in visione perspexit] haec Leontius.

Sed pace sua dixerim, Gregorium Nyssenum quem citat, licet tantum de scripta ab eo fide diuinitus reuelata, mentionem faciat: non tamen ait nullum aliud praeterea ab eo scriptum esse volumen. Rectius itaque loquutus videtur Euagrius, cum ait: ab Eutythianis haereticis inter alia multa aliorum antiquorum Patrum deprauatum fuisse librum a Gregorio Thaumaturgo conscriptum. Extabant sane Hieronymi tempore ab eo editae lucubrationes, vt ipse testatur scribens ad Magnum. Laudatur ab omnibus eiusdem Hieronymi illa aduersus Ruffinum scripta sententia de erroribus qui in compluribus antiquorum Patrum scriptis legi solent, cum sic respondet Ruffino percontati: Et quo modo, inquires, in libris eorum vitiosa nonnulla sunt? Si me causas vitiorum nescire, respondero: non statim illos haereticos iudicabo. Fieri enim potest, vt vel simpliciter errauerint, vel alio sensu scripserint, vel a librarijs imperitis eorum paulatim scripta corrupta sint, vel certe antequam in Alexandria quasi daemodium meridianum Arrius nasceretur: innocenter quaedam & minus caute loquuti sint, & quae non possunt

A sint peruersorum hominum calumniam declinare] haec Hieronymus, & in eandem sententiam multa alij.

Nec est quod in crimen vertatur tanto viro (ne id relinquamus intactum) si ab Origene recessurus, habuerit coram eo, quam diximus, orationem encomiasticam pro gratiarum actione. Fuit sane illud grati animi monumentum quo, vt par erat, cui plurimum debebat, quod ille ipsum vna cum fratre non tantum imbuisset (vt tradit S. Hieronymus) philosophicis facultatibus: sed instillasset in eos pariter fidem Christi, & ex Ethnicis reddidisset etiam Christianos, gratias ageret. Quidni laudasset virum, a quo tam immentum fuissent ambo beneficium consequuti? Tunc praesertim cum Origenes adhuc inter Catholicos profiteretur: & si quae in eum fuissent obiecta, ipse se defensione purgaret. Auctor est Nicephorus, eam orationem laudatoriam a Pamphilo martyre intertextam fuisse in Apologia, quae ab eo scripta dicebatur pro Origene, dum ait: Meminit huius Gregorij Pamphilus martyr in suis quos in Origenem elaborauit commentarijs, in quibus oratio laudatoria Gregorij ad Origenem inserta inuenitur] haec ipse. Sed mirati sumus, eam in dicta Pamphili nomine vulgata, sed ab Eusebio scripta Apologia pro Origene non inueniri, nec eius Ruffinum aliquando meminisse. At nec est quod dici possit, alium ab Apologia fuisse illum Pamphili in Origenem commentarium: S. Hieronymus enim auctor est, nihil aliud ab eo in Origenem, vel pro Origene esse elaboratum, praeter librum Apologeticum.

Hier. de script. Eccl. in Theodoro.

Niceph. libro 11. cap. 19.

Hier. de script. Eccl. in Pamphilo.

Basil. epist. 64.

Ceterum de Gregorio illud constat: quantumlibet in fide Christiana Origenem habuerit catechistam atque doctorem; tamen adeo omni penitus impuritate defaetam ab eo cognoscitur hausisse doctrinam; vt nullus vnquam nec aduersariorum quidem fuerit, qui vel leui suspicione cum Origene conuenientiae eum in crimen adduxerit. Quod vero in ipsum aliquando fuerit in clamatum, suis scriptis fauisse Sabellio: procul haec abhorrebant ab Origenis sententia. Sed quo sensu accipienda essent verba Gregorij S. Basilij pluribus docuit, nosq. de his superius pluribus egimus. at de Gregorio haec tenus, quem in tot Ecclesiae persecutionibus ad haec tempora Deus incolumem visus est conseruasse vna cum Dionysio Alexandrino & alijs nobilissimis confessoribus: vt tanti viri quoque suffragio Pauli impietas contra diuinitatem Dei Filij damnaretur, & vt Christi diuinitatis fides sic vt ab Apostolis tradita, & in Ecclesia illibata semper fuerat conseruata, stabilius firmaretur, aduersusq. Arrij concussiones venturas solidior ac prorsus immota consisteret.

DIESV CHRISTI ANNVS 267.

DIONYSII PAPAE ANNVS 7.

GALLIENI IMP. ANNVS 13.

ANNVS ducentessimus sexagesimus septimus, Consulibus Gallieno Augusto septimum & Sabinillo adscribitur Consulibus Fastis, pariterq. in nummorum inscriptionibus vna cum Consulatu Gallieni septimo (secundum numerum annorum Imperatoris) decimatertia Tribunitia potestas notatur his verbis. IMP. GALLIENVS P. F. AVG. P. M. TR. P. XIII. COS. VII. P. P. Quo anno Valerianus Caesar Gallieni frater, Augustus appellatus, Tribunitiam potestatem accepit, vt ex Trebellio Pollione colligitur. Verum praeteriisse Trebellium Valerianum filium Gallieni, ipsumq. auctum Imperio: superius dictum est. Hoc eodem quoque anno Postumij occisis in Gallijs, Lollianus, & post eum Aelianus, ac subinde Victorinus Augusti sunt appellati: quibus etiam sublatis, Victoria Victorini coniux, vt Tetricus Senator Galliarum Praefes eius affinis Augustus ab exercitu diceretur, effecit. haec ex Trebellio, Victore & alijs. At non hoc anno omnia sunt consummata, sed sequentibus usque ad necem Gallieni, vt etiam Eusebius notat in Chronico.

In Thesaur. rei Antiquar. VALERIANVS F. GALLIENI AVGVSTVS. f. Trebel. Pollio in Gallieno.

DIESV CHRISTI ANNVS 268.

DIONYSII PAPAE ANNVS 8.

GALLIENI IMP. ANNVS 14.

SEQUENS annus Domini ducentessimus sexagesimus octauus adnotatur a Cassiodoro, Consulibus Paterno & Arcesilao, quo Claudius dux exercitus in Dacia vir insignis

accidit : Desertum videre locum , litusq. relictum : quo sanefactum est , vt ingemisce-
remus recordatione florentissimæ olim Portuensis Ecclesiæ , iam penitus solo æqua-
tæ : necnon amplissimarum sacrarum ædium S. Hippolyti Portuensis Episcopi (cu-
ius gloria tum ex martyrio , tum etiam ex præclarissimis lucubrationibus compa-
rata toto illuxit orbi terrarum) vix esse reliquam altissimam sacram turrinam , anti-
quæ gloriæ tristern indicē , ac iuxta eam celebrem illum puteum , olim eius martyrio illu-
stratum , iam modo vsque ad summū terra repletum . Sed & frustra sunt perquisita alio-
rum Portuensiu martyru monumeta : nulla enim ibi penitus vestigia Eutropij , Zosimæ ,
atque Bonosæ , nec illorum gloriosorum quinquaginta militum , qui in S. Bonosæ certa-
mine ad fidem conuersi , martyriū subiere : quos omnes S. Felix Papa sacro baptisinate

^a Martyrolog. Rom. 8. Iulij 25. eiusdem item 22. Augusti.
abluuit , & ad pugnam pro Christo reddidit fortiores , Ecclesiasticis chartis tantum notos :
Sed nec sanctorum martyru Martialis , Saturnini , Epicteti , Maprilis , Felicis ac sociorum ,
quorum in Actis eiusdem Hippolyti est clara mentio , memoriæ aliquid residui erat : sicut
nec Pauli , Heraclij , Secundillæ & Ianuariæ neque Vincetij quos in eodē Portu Romano

^b Martyrolog. Rom. die 2. Martij.
esse passos , tabulæ Ecclesiasticæ docent . Sed & frustra quæsitæ sunt vestigia nobilissimi
Zenodochij quod S. Pammachius , cuius immensæ charitati angustior visa Vrbs , & serior
aduentus pauperum , extendens vsque ad mare propagines misericordiæ suæ , in eodem
Portu Romano constituit : vt e nauis pauperibus descendentes , ipse eos parato susce-
pturus hospitio , primus occurreret : verum vna hæc erat communis consolatio , quod

^c Hieron. epist. 26 d. Gen. 18.
egregij operis structura apud S. Hieronymum viueret eiusmodi immortalitatis elogio ,
Audio te zenodochium in Portu fecisse Romano , & virgam de arbore Abraham in
Aufonio plantasse litore : Quasi Æneas noua castra metaris , & super vndam Tiberis ,
vbi ille , cogente quondam penuria crustis fatalibus & quadris patulis non pepercit :

^d Hieron. epist. 102. & Mar. V. Hieron.
tu viculum nostrum , idest Domum panis ædificas , & diurnam famem repentina
saturitate compensas] horum inquam saltem meminisse iuuabat , & præteritorum
læta memoria calamitatem nostrorum temporum solabamur . Sed & ipse Roma-
nus Portus a Claudio structus , a Traiano auctus (clarissima monumenta Regum)
penitus demolitus , atque a mare relictus , rerum humanarum inconstantia testis , in me-
moriæ reuocabat eundem S. Hieronymum , cum illic iam nauim conscensurus , ad san-
ctam virginem Afellam de ijs quas immerito ab aduersarijs passus esset Romæ cal-
umnias , scripsit epistolam : videre videbamur sanctissimum virum iusta indignatione
commotū , secundum præceptū Domini , illic de pedibus excutere puluerem in testimo-
nium contra eos , quos miseros postea Dei iræ vindex depastus est Gothus . Huic proxi-
mum nostræ mentis obtutibus magnū illud Christianæ pietatis exemplū , exhibitumq. ^d

^e Hieron. epist. 27.
ibi spectaculum succedebat : cum duæ illæ feminæ Consulares , Paula & Eustochium ,
ibidem relictis lugentibus filijs , fratribus , reliquisq. cognatis , ipsæ tantum lætæ ,
terram promissionis , nouo exemplo , nauigio quæsituræ , ex eodem Portu Romano
soluerunt . Sed de memorijs Portuensibus hætenus , in quas occasione loci ad Nym-
phas , paulo fortasse licentius laxatis habenis peruagata videatur oratio : at non puto
lectoris tædio , cui ob oculos posita sunt rediuiua velut in theatro spectacula : Sed iam
ipsa freno coercita , quæ se in alias ibi positas , & in Ostienses quoque memorias , quas in-
uisimus , se cursu rapido cupiebat effundere , ad cœptum iter reuocetur inuita .

Iisdem Consulibus : quinto Idus Septembris data reperitur Dionysij Papæ epistola
ad Seuerum Episcopum Cordubensem de parochiarum diuisione , sicut & libro de Ro-
manis Pontificibus scriptum habetur : Hic presbyteris diuisit Ecclesias & Cœmeteria ,
parochiasq. & dioeceses constituit] Sed considerandum est , non a Dionysio Papa primū ,
verum ab alijs antecessoribus Romanis Pontificibus suis limitibus distinctas fuisse paro-
chias , presbyterisq. diuisas . At quod in persecutione Valeriani (vt dictum est) ab Ec-
clesijs essent auulsis presbyteri , & in Cœmeteria Christiani omnes etiam conuenire vetiti :
illo sublato de medio , & a Gallieno restituta Ecclesiæ pace , & Cœmeteria adeundi ab
eodem libera facultate concessa : illarum Ecclesiarum presbyteris compluribus marty-
rio vita functis : easdem iterum diuidere , ac pro ratione distribuere , Cœmeteriaq. sin-
gulis consignare , Dionysij opus fuit .

CHRISTI annus ducentessimus septuagesimus primus adscribitur Fastis Antio-
chiano , aliter Actatiano , & Orfito Consulibus . Meminit horum Consulū Trebel-
lius Pollio ^a , quibus ait finitum esse bellum formidolosum susceptum aduersos Barba-
ros . Cum increbescente lue , ab eadem Claudius Imperator tactus occubuit : moxq.
germanus eius Quintillus a militibus Imperator creatus est : sed quod se grauem atque
seuerum ostenderet erga milites , ab iisdem decima septima die post adeptum Imperium
occisus est : hæc omnia pluribus Pollio . Quod vero ad tempus mortis eius spectat : ab
ijs ipse dissentire videtur , qui dicunt defunctum esse Nonis Februarij , dum de vita eius
hoc versu recitat pronunciatum oraculum .

Tertia dum Latio regnantem viderit ætas .]

Sed & ex eo etiam arguuntur erroris qui tribuunt Imperio Claudij annum vnum tan-
tum , ac menses decem & dies quindecim : nam Porphyrius philosophus Platonius , qui
his temporibus viuebat , in Vita Plotini affirmat hæc de ipso : Agebat (inquit) Ploti-
nus annos , vt reulit Eustochius , sex & sexaginta , secundo Claudij Imperatoris anno iam
peracto] & paulo post . Iam vero si computemus a secundo Claudij Imperatoris anno
exacto , iam annos sex , & sexaginta natiuitatis illius tempus cum tertio decimo Seueri
Imperatoris anno concurrat] hæc Porphyrius , quibus institutam a nobis chronologiam

Certum est in omnibus respondere . Quod spectat ad Imperium , & mortem Quintilli ,
& assumptionem Aureliani hæc habet Vopiscus ^b : Multi ferunt Quintillum fratrem ,
cum in præsidio Italico esset , audita morte Claudij sumpsisse Imperium : verum postea
vbi Aurelianum comperit imperare , a toto exercitu derelictum , cumq. contra eum con-
tionaretur , nec a militibus audiretur , incisis sibi met venis , die vigesimo sui Imperij
periisse] hæc ipse .

Sublatis igitur Claudio Augusto atque Quintillo : Domitius Valerius Aurelianus ob-
scuris parentibus siue in Dacia , siue in Mæsia , vel in Pannonia Syrmij natus (diuersas
enim de ea re fuisse maiorum sententias testatur Vopiscus ^c) fauore militum oblatum
solus tenuit Imperium . Fuisse autem hominem æqui amantissimum , eius epistola quam
ad Vicarium suum scripsit , testatur his verbis : Si vis Tribunus esse , immo si vis viuere :

D manus militum contine . Nemo pullum alienum rapiat : ouem nemo contingat , vnam
nullus auferat , segetem nemo detrahat : oleum , sal , lignum nemo exigat : annona sua
contentus sit . De præda hostis , non de lacrymis prouincialium habeat : arma terga sint ,
ferramenta famiata , calciamenta fortia : vestis noua vestem veterem excludat : stipen-
dium in baltheo , non in popina habeat : torquem brachialem , & anulum apponat :
æquum saginarium suum defricet : captum animal non vendat , mulum centuriatum
comiter curet : alter alteri quasi seruus obsequatur : a medicis gratis curentur : aruspici-
bus nihil dent : in hospitij caste se agant : qui litem fecerit , vapulet] hucusque ex episto-
la Aureliani recitat Vopiscus : quæ hic intexere non prætermisisse volumus : quod ean-
dem ferme legem suis militibus Aurelianus præscripsit , quam S. Ioannes Baptista iisdem
salutis viam addiscere cupientibus olim proposuit ^d ; nimirum : Neminem concutiatis ,
E neque calumniam faciatis , & contenti estote stipendijs vestris .]

Ceterum , hæc non verbis tantum agi , sed re ipsa ab ipsis præstari voluisse Aurelia-
num : dura nimis ac sæua in militem animaduersio exhibita declarauit : quam idem Vo-
piscus ^e supra narrat his verbis : Solus denique omnium , militem qui adulterium cum
hospitis vxore commiserat , ita puniuit : vt duarum arborum capita inflecteret , quas
ad pedes militis deligaret , easdemq. subito dimitteret , vt scissus ille vtrinque pende-
ret] hæc ibi , ac rursus de inuiolabili obseruatione iustitiæ . Seruos , & ministros peccan-
tes coram se cædi iubebat , vt plerique dicunt , causa tenendæ seueritatis , vt alij , studio
crudelitatis : ancillam suam quæ cum seruo adulterium fecerat , capite puniuit : Mul-
tos (inquit) seruos e familia propria qui peccauerant legibus audiendos iudicijs publi-
cis dedit] Sed & litteris Valeriani satis perspectam fuisse Aureliani seueritatem , appa-
ret , quas idem auctor Vopiscus recitat . Quo modo autem seueritas ex iustitia com-

parata, in crudelitatem mutata, contra ius fasque Christianam religionem inceserit: A suo loco dicemus.

IESV CHRISTI
ANNVS
272.DIONYSII PAPÆ
ANNVS
12.AVRELIAN. IMP.
ANNVS
2.

CONCILIVM
POSTERIVS
ANTIOCH.
CONTRA PAV-
LVM.
a Euseb. lib. 7.
cap. 23. 24.

DVCENTESIMVS ac septuagesimus secundus voluebatur Christi annus, Aureliano Augusto & Basso Coss. cum Paulus Samosatenus Antiochenus Episcopus abdicatam semel hæresin, atque priori Antiocheno Concilio proscriptam, restituere conaretur: quam ob causam iterum illic conuenientibus Episcopis, omnium sententia condemnatur, atque a sede deicitur. Rem gestam in hæc verba Eusebius narrat^a: Aureliani temporibus, Paulus dux & auctor erroris qui Antiochiæ grassabatur, in postremo Concilio Episcoporum numero prope infinitorum contra eum conuocato, sui erroris & peregrine opinionis perspicue conuictus, & omnium iam consensu palam condemnatus, ab vniuersa & catholica Ecclesia quæ sub cælo est, penitus exturbatus fuit. Ex quibus Malchion in primis scholæ humanioris litteraturæ, quæ erat Antiochiæ magister, vir cum in alijs disciplinis disertus, tum in sapientiæ studio eximius, ac propter singularem fidei in Christum ingenuitatem, presbyterij munere in illa Ecclesia donatus, eum velut integumentis dissimulationis euoluens, acriter coarguit. Iste enim disputationem contra illum instituens, quam id temporis a scribis celeri manu exceptam, & hucusque conseruatam scimus: hominem animo veteratorio præditum & fraude plenum, solus præ ceteris detegendi vim habuit, & tanquam omnium oculis subiiciendi. **C**

SYNODICA AD
ROM. PONTIF.
ET ALIOS
EPISC.

Omnes igitur Episcopi & pastores qui in Concilio supra commemorato erant conuocati, vnam communi consensu epistolam ad Dionysium Episcopum Romanum, & ad Maximum Alexandriæ Ecclesiæ procurantem, nominatim conscripserunt: cuius exemplaria ad omnes prouincias miserunt. In qua quidem epistola, & suum studium ac diligentiam in ea re positam omnibus declararunt: & perniciosam Pauli hæresin, argumenta in ea refutanda, quæstiones quas ei proponebant, omnem præterea hominis vitam & mores dilucide exposuerunt. Eorum igitur voces ex ea epistola petitas in præsentia memoriæ & posteritatis causâ persequi, præclarum fortasse & commodum videbitur] hæc præfatus Eusebius, Synodicam ab Episcopis scriptam cum inscriptione aliquot Episcoporum subiicit in hunc modum.

Dionysio, Maximo & omnibus vbicunque in orbe terrarum collegis Episcopis, presbyteris, diaconis & vniuersæ ac Catholicæ sub cælo Ecclesiæ: Helenus, & Hymenæus, & Theophilus, Theotecnus, & Maximus, Proclus, Nicomas, & Ælianus, Paulus, Bolanus, & Protogenes, Hierax, & Euty chius, Theodorus, Malchion, & Lucius, & reliqui omnes Episcopi & presbyteri & diaconi qui ciuitates & regiones finitimas apud nos incolunt, & Ecclesiæ Dei quæ apud nos sunt, dilectis fratribus in Domino salutem: istis paulo post hæc subiungit.

Scriptimus epistolas ad Episcopos qui longiore locorum interuallo a nobis distabant, eosque obsecrauimus, vt ad hanc letalem & perniciosam doctrinam curandam accederent: vt pote ad Dionysium Episcopum Alexandriæ, & Firmilianum Episcopum Cappadociæ, homines beatos & felices commemorationis. Quorum alter, Dionysius scilicet, quamquam neque ad erroris ducem separatim scribere, neque eum omnino salutare dignatus est: ad vniuersam tamen Ecclesiæ Antiochiæ epistolam misit: cuius exemplar huic nostræ epistolæ subiunximus. Alter autem, namque Firmilianus, bis huc accessit, & ea quæ a Paulo innouata erant & excogitata peruersæ, quemadmodum cum nos qui aderamus, & scimus, & testificamur, tum alij plures qui eiusdem rei nobiscum conscij sunt coram erudite certe refutauit. Vnde cum Paulus sententiam se mutaturum fuisset pollicitus: iste fidem illi adhibens, & spem animo concipiens, causam controuersiamque sine vlla verborum contumelia commode fore compositam, eam ad tempus distulit: & ita ab illo qui & Deum suum negasset & Dominum, & fidem quam ante habuerat minime conseruasset, dolo deceptus fuit.

Firmilianus ergo, vt pote qui iam de impia eius prauitate, qua Christum Deum pernegauerat, satis fecisset periculi, cum esset rursus Antiochiam peruenturus, & ad

A & ad Tarfos vsque perrexisset: interea loci dum nos conueniremus, dum illum accerferemus, dum eius expectarem aduentum, extremum vitæ diem obiit. Postea in eadem epistola Pauli vitam, quo modo nimirum instituta fuerit, & quo transacta; his verbis describunt.

Quoniam Paulus, relicto Ecclesiæ canone, ad adulterinam, deprauatamque doctrinam se transfudit: eius res gestas, cum sit extra Ecclesiæ fines eiectus, nihil attinet disquirere. Neque quod antea indigentia & mendicitate oppressus, neque quod a parentibus opum aut facultatis nihil omnino nactus, neque quod arte, aut instituto aliquo quidquam adeptus, iam ad maximam diuitiarum affluentiam peruenerit: idque ex nefarijs sceleribus, sacrilegijs & muneribus, quæ a fratribus iniuria affectis, quos se adiuturum pollicitus, callide ludificatus est, cum flagitando, tum eorum animos ad aliquid sibi largiendum impellendo per fraudem extorserat: & ita dum quæstum pietatem ducebat, eorum liberalitate, qui litibus implicati tenebantur, quique quo ab aduersariorum calumnijs liberarentur, ad dandum valde erant propensi, nequiter abusus est. Neque commemorare opus est, quo pacto se insolenter extulerit, & sæcularium honorum gradus sibi assumpserit, seq. arroganter in iisdem gesserit, et Ducenarius potius quam Episcopus nuncupari voluerit, & per forum volutarit, & modo epistolas legendo, modo quid illis responsi daretur præscribendo: magna satellitum turba partim eum antecedentium, partim subsequentium stipatus, superbo gradu palam inceserit: adeo vt propter intolerandum eius fastidium & nimiam animi elationem, fides nostra grauem inuidiæ notam odiumque permagnum subierit.

Neque necessum est dicendo persequi illius præstigijs in Concilijs Ecclesiasticis vsurpatas, quas falsæ gloriæ umbras consecrando, & varias ineptiarum species aucupando, & imperitorum mentes eo pacto in sui admirationem traducendo, callide excogitauit. Neque qua ratione sedem & thronum sublimem sibi pararit; eumque non vt Christi discipulum decet, sed vt mundi Principes solent, secretum & separatim habuerit, nomine suo appellarit; semur, in eo sedens, manu percusserit; calcibus aliquando ipsum pulsarit. Et qui cum eum audirent concionantem, non laudibus extollerent, non (vt in theatris fieri solet) se agitationibus, quo illi applauderent, in orbem versarent, non more gladiatorum & muliercularum, quos apud se habebat, inconcinne ei acclamarent, & quasi tripudij gestirent, sed (vt in domo Dei par est) modeste, moderateque auscultarent: eos grauius increparit, & verbis contumeliosis exceperit. Neque quo modo in verbi Dei interpretes, qui e vita excessissent, dum in hominum frequentia palam prædicaret, petulantè & importune debacchatus fuerit, & non tanquam Episcopus, sed tanquam sophista & præstigiator de se ipso magnifica verba iactarit.

Porro quid vobis in memoriam reuocemus, quemadmodum psalmos & cantus, qui ad Domini nostri Iesu Christi honorem decantari solent, tamquam recentiores & a viris recentioris memoriæ editos exploserit: & in media Ecclesia sollempni Paschatis die, mulieres quæ inanes cantilenas (quas si quispiam audiret, plane exhorresceret) in ipsius laudem funderent, pararit? Aut quid vobis exponamus ea blasphemiarum genera quæ Episcopos & presbyteros, qui agros & ciuitates finitimas incolebant, quo illi blandirentur, in concionibus suis ad populum habitis, loqui permiserit? Nam nullo modo confiteri voluit, Filiū Dei e cælo descendisse (vt aliquid iam ante obiter inferamus quod post dicetur apertius) neque id nostris verbis solū confirmabitur, sed multis & varijs locis commentariorum ipsius quos ad vos misimus, & maxime vbi asserit Christum terrenū esse, & humilitatū perspicue ostendetur. Sed qui in istum Paulum impium ipsorum magistrum cantus recitabant, & palam apud populum laudibus efferebant, eum Angelum dixerunt e cælo demissum. Atque ista fieri non prohibuit, sed cum in ipsum impudenter dicebantur: insolens & fastidio tumidus affuit.

Præterea quid est cur litteris prodamus adscititias illius mulieres (quas *ουσιγδαντες* Antiocheni appellant) & mulieres etiam presbyterorum & diaconorum suorum, quorum non hoc peccatū solū, sed alia prope insanabilia, cum eorundem conscius esset, exploreteque cognita haberet, callide occultauit: quo illi ita ipsi obærat, astrictique dū sibi ipsis metuebant male, scelerū quæ ille vel verbo, vel factis consciuisset: reū agere non aliquando auderent, quin etiā ipsos magnopere locupletauit: & propterea apud illos, qui taliū rerū cupiditate incēdebatur, in magna gratia & admiratione fuit. Atque vt hoc pro certo haberemus

PAULI HÆRESI-
S IARCHÆ SCHE-
LERA.

IMPIETAS PAV-
LI IN CANTU
ECCLES.

PAULI TYRPI
TYDO MORVM

cognitum, fratres in Christo dilecti, non Episcopum modo, sed sacerdotium etiam vniuersum populo omnium bonorum operum & recte factorum exemplar esse debere: sic illud minime ignoramus, permultos ab ista mulierum in suam societatem adsciscendarum ratione & modo, pietate penitus excidisse; alios autem venisse in suspicionem flagitij. Quare licet aliquis hoc daret, eum nihil lasciuiae & petulantiae in illas admisisse: suspicio tamen quae ex huiusmodi re oriri solet, sedulo cauenda fuisset; ne fortasse alicui esset offensionem, alios autem ad se imitandum impellere potuisset.

Quo pacto enim alium reprehendere poterat, aut admonere, vti deinceps hic a mulieris consuetudine abstineret, diligenterque caueret, ne eius illecebris (sicut scriptum est) laberetur in turpitudinem: qui vna repudiata, duas aetate florentes & aspectu perliberares ac venustas secum habuit? Quas si quopiam forte iret, circumduxit vna: idque delicias confectando, quibus caecam animi libidinem extra modum explere laborauit. Quibus de causis tamen omnes intra se grauiter lamentati & conquesti sunt: eius tamen potentiam & quasi tyrannidem ira extimuerunt, vt eum accusare omnino non auderent. Sed ista vitia (vt diximus) in homine sensu recto & fide catholica imbuto & vna nobiscum in numero fidelium habito posset corrigi: sed ab illo qui nefario errore Artemonis (quid ni enim partem eius, vnde haeresin suam hausit, vobis significemus?) abductus, mysterium fidei ac religionis nostrae prodiderit, nefarijsque conuicijs affecerit: non necessum arbitramur illarum rerum rationem reposcere] tandem in ipso calce epistolae haec addunt.

Istum igitur tam Deo aduersarium tamque contumacem eramus coacti Ecclesiae et congregatione fidelium indicere, excludereque et alium Episcopum qui huic Ecclesiae praesset, in eius locum substituere. Vnde Dominum diuina certe (vt putamus) prouidentia designauimus, Demetriani, hominis felicitatis commemorationis (quippe qui hanc Ecclesiam ante hunc praclare rexisset) filium, omni genere virtutum quae Episcopum decent, exornatum. At vos de eius electione per epistolam certiores fecimus, vt illi scribatis, & ab illo litteras accipiatis communionis. Paulus autem ad Artemonem litteras scribat, etsi qui Artemonis partibus faueant, cum eo deinceps communicent] hucusque ex Synodica epistola Eusebii, qui addit: Vbi Paulus igitur simul cum Orthodoxa fide Episcopatum amisisset, Dominus (vt dictum est) ministerium Ecclesiae apud Antiochiam suscipit] Hanc autem epistolam ex Synodo ad Dionysium Papam & Maximum datam, scriptam fuisse a Malchione presbytero Antiocheno, tradit S. Hieronymus: meminitque de eius aduersus Paulum habita disputatione, quae suo tempore adhuc extabat.

Certe quidem his ex sanctorum Episcoporum scriptis de Paulo acceptis: etsi non aliunde veritas dogmatis de Filij Dei diuinitate probari, confirmari, ac penitus stabiliri liceret: vel ex hoc vno certam fidem de veritate & falsitate perfacile quis posset adferre: facta nimirum collatione propugnatorum ac defensorum vtriusque sententiae: Ac primum (quod spectat ad numerum) vno ex aduerso opposito, musca mortua, Paulo Samosateno, cane vomitus Artemonis resorbente: vniuersa Orientalis & Occidentalis Ecclesia Filij Dei diuinitatem, tum ex sacris litteris, tum etiam e maiorum traditione perceptam libere, confidenter & absque aliquo ambiguitatis scrupulo profitetur. Sed sicut aduersaria pars longe numero inferior, ita & meritis impar adeo esse cognoscitur, vt nulla propemodum ex valde sibi contrarijs possit fieri comparatio.

Statue, si libet, altera ex parte negatorem Christi diuinitatis turpissimum Paulum Samosatenum: altera vero (vt taceamus de ceteris qui eidem Synodo interfuerunt viris doctrina & sanctitate clarissimis) vnum constitue Gregorium Neocæsareæ in Ponto Episcopum cognomento Thaumaturgum, qui in priori (vt vidimus) Antiochena Synodo eiusdem Pauli execrandum dogma confutauit: a cuiusnam alterutrius parte, sententia omnium atque etiam ethnicorum testimonio, veritatem stare diffinies? Sed quae conuentio lucis ad tenebras, & quae collatio Dei cum satana vel fingi potest? Talem decebat qui ex patre diabolo esset, mendacij defensorem: talem vero ex Deo natum, Deique amicum & cum Deo iugiter versatum, virtutibusque omnibus imbutum, ac caelestibus donis refertum mirabiliumque effectorem operum esse oportuit veritatis propugnatorem & diuinitatis Filij Dei assertorem Gregorium.

Meminit eiusdem Concilij contra Paulum Antiochiae congregatae S. Athanasius cum agit aduersus Arrianos, qui carpebant Nicænam Synodum de verbo Consubstantiali,

DAMNATVR ET EICITVR PAVLVS.

DOMNVS EPISCOP. ANTIOCHENSIS.

Hier. de script. Eccl. in Malch.

CONFLICTVS DE DIVINITATE FILII DEI QVALIS.

AVR. 13. BYZOMO

Athanas. lib. de Synod.

tiali, a conuentu Antiocheno aliter accepto: sic demonstrans vtrumque Concilium idem de Filij diuinitate sensisse. Si igitur (inquit) aliquis carpit Nicæneses, quod non dixerint omnia quae ipsorum antecessoribus placuerunt: idem quoque merito carperit septuaginta Episcopos Pauli Samosateni condemnatores, quod ea quae antecessorū erant, non obseruauerint: Antecessores autem eorum fuerunt duo isti Dionysij, ceterique qui Romae tunc congregati fuere. Verum neque hos neque illos fas est culpae. Omnes enim Christi curam gessere, studiaque sua contra haereticos intenderunt; & hi quidem Samosatenum, illi vero Arrianam haeresin condemnarunt: bene vero & hi & illi pro subiecta materia scribunt] & paulo inferius.

Et si amborum Conciliorum Patres diuersimode de Consubstantiali mentionem fecerunt: non tamen ea de causa ab illis dissidere debemus; sed illorum mentes scrutari: quod si fecerimus, omnino inueniemus ambas Synodos inter se consentire. Qui enim Samosatenum sustulerunt, hanc vocem, Consubstantialis, corporaliter acceperunt: cum Paulus sophistari vellet, & diceret: Si Christus non ex homine Deus factus est: igitur consubstantialis est Patri, & necessario sequitur tres esse substantias, vna quidem quae prior sit, vt princeps, reliquas vero duas ex ea oriundas. Ideoque merito vitantes illud sophisma Pauli, dixere Christum non esse consubstantialem: non enim ita se habet Filius ad Patrem, vt ille cogitabat] & paulo post: Nam vtraque Synodus iustam habet & rationabilem causam, cur illa ad illum, ista vero ad istum modum verba sua temperauerit. Quandoquidem enim & Samosatenus sentiebat, Filium ante Mariam non fuisse, sed ab ea initium suae essentiae accepisse: ideo Episcopi tunc congregati hominem haereseos condemnatum abdicarunt, & de Filij diuinitate simplicius scribentes, non exquisitam diligentiam in tractatu huius vocis Consubstantialis adhibuerunt; sed vt acceperant de Consubstantiali, ita loquuti sunt: In eo enim omnem curam habebant, vt quod Samosatenus excogitaret, tollerent, & docerent ante omnia fuisse Filium, cumque non ex homine Deum esse factum, sed cum Deus esset, induisse serui speciem; & cum Verbum esset, carnem esse factum, quemadmodum loquutus est Ioannes: atque ita aduersus Pauli blasphemias actum fuit] hucusque de Synodo aduersus Paulum Athanasius: quibus plane declaratur longe diuersa a Paulo usurpatum nomen, Consubstantialis: quod merito ijdem sanctissimi Patres sunt auersati, vt diuersum ab eo quod in Sacrosancto Concilio Nicæno Orthodoxi pari omnes confessione professi sunt: Arriani autem omnem captantes occasionem, ex tanto Concilio ipsorum sententiam condemnante, auctoritatem calumniose aucupari conati sunt: sed quo nam modo sincere & sane ijdem sanctissimi Patres acceperint verbum, Consubstantialis, eorum professio hic posita declarat.

Sed ante nec illud dicere praetermittimus: Nouatianum auctorem schismatis his videri temporibus scripsisse commentarium illum de Trinitate, quem perperam Tertulliano, vel Cypriano alij adscripserunt: nam multus est auctor vt Samosateni destruat haeresin, licet eum non nominet, fortiterque impugnet huic haeresi de Christi diuinitate aduersarium dogma Sabellij, ostenditque ex vno fonte contraria inter se fluxisse dogmata: nam ait: Tam illi qui Iesum Christum ipsum Deum Patrem dicunt, quam etiam illi qui hominem illum tantum esse voluerunt, erroris sui & peruersitatis origines & causas inde rapuerunt. Quia cum animaduertent scriptum esse, quod vnus sit Deus: non aliter putauerunt se istam tenere posse sententiam, nisi aut hominem tantum Christum, aut certe Deum Patrem putarent esse credendum. Sed hic tandem ponenda est sanctorum Patrum in eodem Concilio Antiocheno professio edita, quae apud Synodum Ephesinam habetur in-

textu his verbis.

Consitemur Dominum nostrum Iesum Christum ante saecula quidem ex Patre: per Spiritum sanctum nouissimis vero temporibus ex Virgine secundum carnem natum: vna duntaxat persona ex caelesti diuinitate & humana carne conflata subsistentem. Totum Deum & totum hominem. Totum Deum etiam cum corpore, sed non secundum corpus Deum. Totum hominem etiam cum diuinitate, sed non secundum diuinitatem hominem. Totum rursus adorabilem etiam cum corpore, sed non secundum corpus adorabilem. Totum adorantem Patrem etiam cum diuinitate, sed non secundum diuinitatem adorantem. Totum increatum etiam cum corpore, sed non secundum corpus increatum. Totum formatum etiam cum diuinitate, sed non secundum diuinitatem formatum. Totum Deo hominifion consubstantialem etiam cum corpore, sed non secundum corpus consubstantialem. Quemad-

CONSUBSTANTIALE VERBUM DIVERSIMODE VSRPATVM.

Nouat. de Trinit. c. 30.

Concil. Ephes. edit. Pel. 10 6. c. 1. in fi.

PROFESSIO ANTIOCHENA CONTRA PAVLVM.

Quemadmodum neque secundum diuinitatem quoque hominibus coessentialis est: est autem nobis secundum carnem consubstantialis, etiam in diuinitate existens. Etenim cum illum secundum spiritum Deo consubstantialem dicimus: non dicimus hominibus secundum spiritum coessentialem. Contra autem cum illum secundum carnem hominibus consubstantialem prædicamus: non prædicamus illum secundum carnem Deo coessentialem. Vt enim secundum spiritum nobis consubstantialis non est (nam secundum hunc Deo consubstantialis est) ita vicissim Deo secundum carnem coessentialis non est: secundum hanc autem nobis consubstantialis est. Quemadmodum autem hæc distincta & inter se discreta pronunciamus non ad inducendam vnius indiuisæ personæ diuisionem; sed ad denotandam naturarum & proprietatum Verbi, & carnis distinctionem & inconfusibilitatem: ita illa quæ ad indiuisæ vnionis, compositionisve rationem faciunt, vnita prædicamus, & veneramur] hætenus professio fidei, seu declaratio sanctissimorum Patrum, qui Antiochiæ hoc anno aduersus Paulum collecti sunt.

Videas plane eos (vt decebat) non studuisse tantum ea scriptione Paulum, sed etiam Sabelliū condemnare, aliqua ex parte, vt diximus, pugnantem inter se hæreses inducetes; manifestaq. elucidatione vtriusque errores in apertum adducere, ac confutare. Ex his etiam ea quæ, dum friuolæ obiectionis Arrianorum Athanasius meminit, atque refellit, videri poterant subobscura, dilucidius demonstrantur. Sed & ex his detegitur conuenticia Eusebij historici cum Arrianis: quippe qui hanc retexens historiam, atque Synodicam a sancta Synodo ad Dionysium Papam scriptam recensens: quæ in ea de fide catholica tractatio scripta erat, subducens, obuolutaq. silentio relinquens, ex parte tantum epistolam recitauit: quod nimis Arrianos illa perfringeret, dum Christi natura diuina Patri consubstantialis asseritur, ac prædicatur. At de his hætenus.

Sed quid molitus sit Paulus postquam ab Episcopis damnatus, ac sede depositus est: sic idem scribit Eusebius^a: Verum cum Paulus ex Episcopi domo, eius Ecclesiæ propriæ exire nollet: Imperator Aurelianus de ea re rogatus sententiam: sanctissime quid esset agendum, decreuit. Præcepit enim, vt domus Ecclesiæ illis tribueretur, quibus Christiani Italiæ & Urbis Romæ Episcopi per litteras tribuendam præscriberent. Sic demum Paulus de quo docuimus, cum summo dedecore sæcularis Imperij ac potestatis auctoritate ab Ecclesia penitus extruditur. Quo quidem tempore talem ac tam benigne erga nos animatum se Aurelianus declarauit] hucusque de his Eusebius.

Sed quid opus fuit Aureliano his temporibus, omnium testificatione, iustissimo Principi domum Episcopalem adiudicare illi, cui Italiæ Christiani & Urbis Romæ Episcopi dandam præscriberent: cum id iam antea in illa Synodo, cui tribuenda esset, præiudicatum fuisset? Vsq. adeo enim innotuerat Romani Pontificis toto Orbe potestas, vt & ethnicos non lateret, aliorum Episcoporum sententias eas esse ratas, quas auctoritas Romani Pontificis confirmasset. At quoniam sciebat Imperator, ab eodem Pontifice in eandem causam fuisse congregatos Italiæ Episcopos Romæ ad Synodum (quod nuper Athanasij testimonio est demonstratum) ad tanti ponderis causam examinandam: idcirco dixit in suo decreto: Id esse debere ratum, quod vna cum Romano Episcopo Italiæ Christiani decernerent.

Hæc quidem his decernebat temporibus iustitiæ æqua læce Aurelianus, non aliqua erga Italiæ Episcopos, vel Romanum Pontificem affectione permotus: quippe licet nondum Christianos persequeretur; tamen quod patrio cultui idolorum addictissimus esset, omnes Christianos æque odio prosequeretur, quos dijs esse sciebat infensos. Totus quippe erat hoc præsertim tempore quo aduersus Marcomannos in Italiam irrumpentes expeditionem pararet, in consulendis libris fatidicis Sibyllinis, de quibus inspiciendis cunctantem Senatū litteris sic admonuit^b.

Miror vos, Patres sancti, tamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris: perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo deorum omnium tractaretis. Agite igitur & castimonia Pontificum, cæremonijsq. sollempnibus iuuate Principem necessitate publica laborantem. Inspiciantur libri: quæ faciendæ fuerint celebrentur, quemlibet sumptum, cuiuslibet gentis captiuos, quælibet animalia regia non abnuo, sed libens offero: neque enim indecorum est, dijs iuuantibus vincere: sic apud maiores nostros multa finita sunt bella sic coepta. Si quid est sumptuum, datis ad Præfectū Ærarij litteris, decerni iussi: est præterea vestra auctoritatis arca publica, quæ magis refertā esse reperio, quam cupio] hucusque

MATHEVM
LXXIIII
LXXVIIII
LXXXIIII
LXXXVIIIIEUSEBII D.
LVS.^a Euseb. lib. 7.
c. 24. in fi.ROMANÆ EC.
CLESIÆ PRI.
MATVM IMP.
AVREL. CO.
GNOSCIT.AVRELIANVS
SUPERSTITIO.
NI DEDITVS.^b Vopisc. in Au.
reliano.

A hucusque ad Senatū litteræ Aureliani, quas Flavius Vopiscus^a recitat. Idemq. inferius de eiusdem erga deorum cultum propenso animo hæc ait: Illic templū fundauit (nempe in Oriente) donarijs ingentibus positis, & Romæ Soli templum posuit maiori honorificentia consecratum] & post multa: Sacerdotia composuit & Pontifices roborauit] Ac rursum: Illius donis quæ a barbaris gentibus meruit, refertum est Capitolium: quindecim millia librarum auri ex eius liberalitate vnum tenet templum: omnia in Vrbe sana eius micant donis] hæc & alia plura de eius superstitione Vopiscus.

B Quod si in re dubia coniectari libere licet: equidem puto Pontifices Gentilitiæ superstitionis in Christianos ceteris hominibus infensissimos, religionis simulato prætextu, ex Sibyllinis oraculis elicuisse persecutionem in Christianos: cum penes illos (vt pluribus docet in Apologetico Tertullianus) in confesso propemodum esset: omnes clades, quibus Romanum vrgeretur Imperium, Christianorum causa a dijs iratis immitti. Quid autem aduersus Christianos edixerit, dicemus anno sequenti.

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus, vigesima sexta mēsis Decembris, Dionysius Romanus Episcopus pro Ecclesia Dei aduersus hæreticos & persecutores plurimis laboribus exantlatis, feliciter migravit ad Dominū, cum sedisset annos vndecim, menses tres, & dies quattuordecim. Ad hunc quippe annum Aureliani ipsum peruenisse: epistola ex Synodo Antiochena hoc anno eiusdem Imperatoris celebrata, ad ipsum scripta, affirmare nos cogit: ex qua quidē arguuntur erroris omnes qui sub alijs Consulibus ante Aurelianum positus eius obitum referunt, nempe sub Consulatu Claudij atque Paterni.

C De eodem hæc reliqua habentur in libro de Romanis Pontificibus: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos sex, Episcopos per diuersa loca numero septem. Qui sepultus est in Cœmeterio Callisti via Appia, sexto kalendas Ianuarij: cessauit Episcopatus eius dies quinque] sicq. vltimo huius anni die Felix natione Romanus ex patre Constantio subrogatus est: quantum autem temporis sederit, demonstrabimus in eius obitu.

IESV CHRISTI
ANNVS
273.FELICIS PAPÆ
ANNVS
1.AVRELIANI IMP.
ANNVS
3.

D **A**DVENIENTE Christi anno ducentesimo septuagesimotertio Coss. Quietō & Valdimiano, Aurelianus Imperator (inquit Vopiscus) vt erat natura ferocior, plenus irarum Romam petit vindictæ cupidus, quam seditionum asperitas suggerebat: inciuilius denique vsus Imperio, vir alias optimus, seditionum auctoribus interemptis, cruentius ea quæ mollius fuerant curanda, compescuit. Interfecti sunt enim nonnulli etiam nobiles Senatores, cum his leue quiddam, & quod contemni a mitiore Principe potuisset, vel vnus, vel leuis, vel vilis testis obijceret. Quid multa? magnum illud, & quod iam fuerat & quod non frustra speratum est, infamiæ tristioris ictu contaminauit Imperium] hæc Vopiscus de Aureliani in Romanos sæuitia.

E Quod si in suos in hunc modum est feraliter debacchatus: quid in alienæ ac penitus aduersariæ religionis homines fecerit, nempe Christianos, quisque poterit existimare. Nisi æquius quis putet dicendū: illos Senatores qui de inspiciendis libris Sibyllinis ceteris obnisi sunt, Christianos extitisse: nam repletū fuisse Senatū, Forum, atque Palatium Christianis, Tertullianus^b testatur. Quod igitur ij, ne inspicerentur libri fatidici restitissent, & contentiose egissent: succendi visus est Imperator in eos. Etenim nullam aliā causam præcessisse contentionis, Vopiscus affirmat: de qua & Imperator ex postulatus fuisse videtur suis litteris, quod in templo (vt dictum est) cunctati libros inspiciere Sibyllinos, perinde ac si in Ecclesia Christianorum essent rem segnus egerint.

Quod vero qui ab Aureliano sunt interfecti, dicatur^c a Vopisco^d seditionis auctores: eius criminis nepe seditionis, his plane temporibus infamari solitos Christianos, Acta Symphoriani, quæ habentur germana, significant, quibus dicitur: Adfuit & Symphorianus: & cum nollet statuat Berecynthiæ, quæ carpento vehebatur agminibus stipata populorum per contemptum adorare: publicæ seditionis prætextu comprehensus tenetur, & Heraclio Consulari offertur] Addictissimū plane fuisse auitæ superstitioni, ex eo quoque facile

^a Flau. Vopisc.
in Aurel.PONTIFICES
ETHNICI IRA-
TI IN CHRIS-
TIANOS.DIONYSII PA-
PÆ OBITVS.^b Tertull. in
Apologetico.VALERIANVS
IN SENATO-
RES VINCIS-
TVR.^c Tertull. in
Apologetico.^d Vopiscus in
Aureliano.
^e Apud Syr.
22. Aug. 10. 4.

facile potest intelligi: quòd cum neminem voluerit habere collegam Imperij, Herculem tantum dixit suum esse consortem, quem & nominavit Augustum, quod docet vetus inscriptio his scilicet verbis.^a

^a *Exat. Pisau
vi in Vmbria in
Palatio Dacis
Vrbini.*

HERCVLI
AVG.
CONSORTI
D. N.
AVRELIANI
INVICTI.
AVG.
RESPVB. PIS.
CVRA AGENTE.

C. IVLIO PRISCIANO V. C. DVC. CVR R. P. ET FAN. PIN.

^b *Euseb. lib. 7.
c. 24. in fin.*

Aurelianus vero licet iam sic in Christianos permotus esset: nequaquam tamen, quod vehementer optaret, cum primum voluit persecutionem lege statueret, sibi licuit; diuinitus enim quo minus id faceret est impeditus, pro vt Eusebius^a narrat sic dicens: Verum Aurelianus tempore sui Imperij progrediente, aliena opinione, & prope contraria de nobis concepta, quibusdam iam consilijs impulsus fuit, vt persecutionem contra nos cieret. Creber de hac re apud omnes sermo ferebatur. Sed tamen iam iam prope dixerim, Aurelianus cum litteras contra nos compositas manu subscriberet, diuina ultio subito occupauit: quæ cum brachiorum commissuris eneruatis, illum ab instituto repressit. Tum omnium oculis clare & manifesto spectandum subiecit: quo modo mundi principibus, nemini non quidem data sit facultas aliquid contra Christi Ecclesias molendi, nisi præpotens Dei manus diuino suo & cælesti iudicio, temporibus quibus Ecclesiam probare decreuit, istud disciplinæ, & castigationis causa perfici, & expleri permiserit] hucusque de persecutione indicenda potius, quàm indicta Eusebius.

^b *Euseb. in
Chronico.*

^c *Oros. lib. 7.
cap. 23.*

^d *AVRELIANVS
PERSECVTVS
EST CHRIST.*

^e *August. de
Ciuit. Dei lib.
18. c. 32.*

^f *S. Leo de Pen
scois. Serm. 2.*

^g *Seuer. hist.
lib. 2.*

Verum ipsum persequutū esse fideles, & ob eam causam cælesti vindicta esse sublatū, alibi^b affirmat. Sed fefellit Orosium^c, cum putauit, eo tempore quo Aurelianus in Christianos persecutionem decerneret, esse Deo vlciscente necatum: ac proinde persecutionem fuisse tantummodo intentatam. Quod si verum est: vnde tot martyres in persecutione Aureliani passi inueniuntur? Vnde inquam est, quòd noua hæc persecutio a S. Augustino^d, tum ab alijs numeratur, et a S. Leone nominatur octaua, sicut & alij eandem cum eo ineuntes numeri rationem. Ipse enim S. Leo dum Consulatum Probi atque Paulini, quorum Consulatus (vt dicemus) contigit anno vltimo Aureliani, sic ait: Cum^e octaua iam in Christianos ebulliret persecutio, & innumera martyrum millia ipsius suis victorijs probauisset & c.] sed & in eundem quoque errorem lapsus videtur esse Seuerus^f, qui hanc neque inter persecutiones recensuit.

Verum quod ait Eusebius: ipsum id aliquando tentantem, absterritum numine quieuisse: intelligendum quidem est, vel de aliquo edicto ab ipso scribendo in Christianos Ecclesiæ Palæstinæ, vbi ipse agebat Eusebius: quos Deus tunc non permisit persecutione vexari. Vel si generale ab eo meditatū edictum fuisse dixerimus: necesse erit affirmare, ipsum tunc impeditum, atque eo modo detentum sic quieuisse; non tamen vt penitus ab incepto desisteret: sed quod in Christianos semel aggressus est scelus, iterum postea fuerit profecutus, ac Deo permittente perfecit. Id quidē affirmare nos cogunt tum complures martyres, qui sub Aureliano Imperatore passi dicuntur, tum auctoritas tantorum Patrum persecutionem Aureliani inter alias numerantiū, tum denique testificationes certorum Actorum martyrum, quibus habetur intextum ipsum ab Aureliano rescriptū contra Christianos ad prouinciarum Præsides datum: quod quidem in^g Actis sane probatis S. Symphoriani martyris nuper a nobis citatis his verbis conscriptum habetur: vbi hæc præmittuntur de eius coram Heraclio Consulari egregia Christiani nominis confessione.

^g *Apud Sur.
22. Aug. som. 4.*

Heraclius pro tribunali sedens ait ad eum: Nomen tuum, conditionemq. edicito. Ille respondit: Symphorianus dicor. Christianus sum. Iudex dicit: Christianus es? Nos igitur (vt uideo) latuisti: Symphorianus respondit: Paulo ante iam dixi: Christianus sum: Deum viuum adoro, qui est in cælis: simulacrum vero dæmonis non solum non adoro: verum etiam, si permittis mihi, malleis illud mea auctoritate comminuam. Iudex ait: Iste non solum sacrilegus, sed etiam rebellis conatur existere. An non huius loci

A loci ciuis sit, dicat Officium. Dictum est ab Officio: Hinc est, & quidem ex nobili familia. Iudex ait: Applaudis tibi Symphoriane gloriosa indole; & hæc fama coepit tibi sub ambiguo mendacium persuadere. Forsitan ignoras quid Principum nostrorum decreta sanxerint: Ea ergo ab Officio recitentur. Lectum est ab Officio.

Aurelianus Imperator administris Rectoribus prouinciarū. Comperimus ab his qui se nostris temporibus Christianos dicunt, legum præcepta violari. Hos ergo comprehensos, nisi dijs nostris sacrificauerint, diuersis poenis subdite. Vt habeat & districtio prolata iustitiam, & in ressecandis criminibus vltio terminata iam finem] hucusque rescriptū: quod Aureliani plane spiritus reddit, quippe qui se in omnibus præferret seuerissimum legū vindicē. Cum enim (quod sæpe dictum est superius) Christiani a Gentilibus nefandis quibusdā calumniose impeterentur criminibus: perfacile fuit eorum prætextu suadere re Valeriano, in eosdem legibus vlticibus agere. Quamobrem quod diximus in nostris Notis, non nisi vltimo anno eius Imperij Aurelianus in Christianos sæuisse, alios nimis facile consecrati: ex ijs ducimus corrigendum.

RESCRIPTVM
AVRELIANI.

Quòd vero ad Symphronianum spectat: post liberam & Christiano homine dignam confessionem, post virgas & carcerem, quæ iisdem Actis continētur, demum huiusmodi Heraclius Consularijs in eum sententiam tulit.

Symphronianus publici criminis reus, qui dijs nostris sacrificare detrectans, sacrilegiose obstrinxit, sacris etiam aris, nefarijs vocibus iniuriā irrogauit, gladio vltore feriat: vt dū crimina funesta coercētur, deorū pariter & legū vindicetur iniuria] & post hæc Acta:

Ea prolata sententia, cum vir beatus duceretur ad mortem, Christi victima futurus: venerabilis mater eius de muro sedula illum voce & oratione ita exhortabatur: Nate, Nate Symphroniane, memento Dei viui. Concipe fili: Concipe animi constantiam: Timere non possumus mortem, quæ citra dubium perducit ad vitam. Surfum, fili, corde erecto, aspice illum qui regnat in cælis. Hodie tibi, nate, vita non tollitur, sed mutatur in melius. Et quamuis angustus callis & iter durum & scopulosum ærumnas & afflictiones afferat: attamen hæc via est, in qua percussorem tuum prostratus interficis. Faceat igitur metus tormentorum, quando breuissimo vitæ curriculo propinqua meta finem imponit. Si hodie perduraueris, fili: ad cælestem gloriam & supernam nobilitatem felicissima consummatione migrabis. Ita ergo S. Symphorianus extra muros educus, a carnifice cæsus est] hæc Acta, atque alia de sepultura eius, apud fontem extra agrum publicum in cellula parua composita: dies vero eius natalis vndecimo Kalen. Septemb. est perpetuæ memoriæ consecratus.

SYMPHORIA-
NI MARTY-
RIVM.

D Sed et eodem quoque in loco passi sunt, eadē persecutione Aureliani vrgente, ciuitatis eiusdem Episcopus Reuerianus & Paulus presbyter cum alijs decē, quorum natalis dies Kalēdis Iunij adscriptus habetur in Ecclesiasticis^a tabulis: quos ex die passionis conijcimus ante Symphronianum potius esse passos, quàm in alium annum esse dilatos. Sed de alijs martyribus sub Aureliano, dicemus inferius. Iam ad Felicē Pontificē redeamus.

^a *Martyrolog.
Rom. die 1. Iun.*

Cum Felix in locum Dionysij subrogatus fuisset: insistens prædecessoris vestigijs, nihil antiquius habuit, quàm hæreses insurgentes in Ecclesiam profligare: quamobrem, cum recēs esset vulnus a Paulo Samosateno inflictū Catholicæ veritati, nec dum obducta cicatrix de errore Sabellij: ipse de Filij Dei diuinitate, ac pariter humanitate, naturisq. duabus in vna persona distinctis ad Maximum Episcopum Alexandrinū Dionysij successorē scripsit epistolam: qua veluti ancipiti gladio vtramque hæresin inter se contrariā vno ictu confoderet, vt dum in Christo naturā monstraret diuinam indiuisē humanitati coniunctam, Pauli hæresin condemnaret: Dum vero humanam in eodem prædicaret a diuina esse proprietate distinctam, & diuinæ substantiæ in tribus personis subsistentiam demonstraret, Sabellium confutaret.

FELIX PAPA
DE FIDE CA-
THOLICA AD
MAXIMUM.

Excidit ipsa sicut aliæ plurimæ aliorum Romanorū Pontificū aduersus hæreticos epistolæ scriptæ: Sed eius reliquū tantum est breue fragmentū recitatum in Concilio Chalcedonēsi^b his verbis: Ex epistola Felicis Episcopi Romani & martyris ad Maximianū^c Episcopū & clericos Alexandria: De incarnatione vero Verbi & fide credimus in Dominum nostrū Iesum Christum ex Maria virgine natum: quoniā ipse est æternus Dei filius, vt esset alter præter ipsum: nec enim hominem assumpsit Dei filius, vt esset alter præter ipsum. Sed Deus existens perfectus, factus est simul & homo perfectus incarnatus ex Virgine] hæc ibi. Recitat hæc ipsa Cyrillus^e in sua defensione duodecim capitibus scripta. Sed

^b *Maximum
Concil. Chal-
ced. act. 1.*

^e *Cyri. in Apo-
log.*

ERROR DE FELICIS PAPÆ EPISTOLA.

Sed illud plane decepit multos, quod cum tam in Synodo Chalcedonenſi, quàm a pud A Cyrillum poſt epiſtolam Iulij Papæ, attexitur illud fragmentum epiſtolæ Felicis Pontificis: exiſtimarint eam non fuiſſe prioris Felicis, ſed poſterioris, qui vixit ſub Conſtantino Imperatore: idq. nonnulli licet inſigniter eruditi viri, dum de Felice ſecundo qui ſedit ſub Imper. Conſtantino, Romæ controuerſia ageretur: quibus vix tandem (non puto tamen omnibus) perſuadere potui perſpicuam adeo veritatem, epiſtolam illam Felicis Papæ & martyris, eſſe primi Felicis, qui eodem anno (vt dictum eſt) quo Maximus ſive Maximianus ſucceſſit Dionyſio Alexandrino, ſubrogatus eſt in locum Dionyſij Romani Pontificis: iſdemq. coeptum bellum ab eis qui antegreſſi erant Episcopis aduerſus Sabelliū ac Paulū Samofatenum, ardentibus animis ſunt proſequuti, cuius rei gratia idē Felix, vt diximus, ad Maximum Alexandrinum eius argumenti citatam ſcripſit epiſtolam. Id quidem affirmare cogit ratio temporis: nam Maximus Alexandrinus hoc tempore ſedit Episcopus, ad quem ea epiſtola ſcripta legitur: & licet nomen non exprimat Episcopatus; tamen quod (vt præſertit titulus) ſimul ad eiſdem Eccleſiæ clericos data habeatur: omnis de ea re dubitatio ceſſat, an fuerit Episcopus Alexandrinus, & hoc tempore: cum præſertim nullus eius nominis Felicis ſecūdi tempore ſederit Alexandria Episcopus, ſed hoc tempore Felicis primi eam rexerit Maximus (vt dictum eſt) in Dionyſij locum ſucceſſus. Quod probe intelligens Vincentius Lirinienſis a priori loco nominat Felicem, mox Iulium, habita temporum ratione, quæ (quod ad rem non pertineret) in locis citatis prætermiſſa fuiſſe videtur. Teſtatur idem Vincentius in Concilio Ephēſino inter alia teſtimonia Patrum, lectam fuiſſe quoque epiſtolam Felicis Papæ & martyris.

Vincen. Lirinien. aduerſ. hæref. c. 42.

ALPHON I T R A T 26

IESV CHRISTI ANNVS 274. FELICIS PAPÆ ANNVS 2. AVRELIANI IMP. ANNVS 4.

Vopisc. in Auvel. AVRELIANVS DEVICTA ZENOBIA TRIVM PHAT.

SEQUENS annus Chriſti ducentefimus ſeptuageſimus quartus Conſulatu Taciti & Placidiani adnotatur in Faſtis: quo quantum ex Vopiſco b colligi licet, & ex Eufebij Chronico affirmari, geſtum eſt ab Aureliano bellum aduerſus Zenobiam Palmyrenorum reginam, quæ poſt Odenati viri ſui obitum, quod ille inuaſerat, filiorum nomine poſſidebat Romanum Imperium Orientis: quam Aurelianus obtinuit, duxitq. in triumphum captiuam; Longinum vero philoſophum, de quo ſuperius facta eſt mentio, necari iuſſit, quod ſcriptor eſt creditus inſolentium litterarum Zenobiæ ad Aurelianum. ſed hæc omnia pluribus Vopiſcus. Ad hæc addimus quæ de eadem tradit Trebellius c: nempe poſt triumphum dimiſſam liberam, conceſſamq. ei poſſeſſionem in agro Tiburtino non longe ab Hadriani palatio in loco cui nomen eſt, Conche, ibiq. tum vixiſſe vna cum filijs more Romanæ matronæ.

Trebel. Pol. de trigin. Tyran. in Zenob. in ſin.

Eutrop. lib. 9. ZENOBIA CRE DITVR CHRISTIANA.

Sed hæc inſuper de ea in Eufebij Chronico: Zenobia in Vrbe ſummo honore conſecruit, a qua hodie quoque Romæ Zenobia Familia nuncupatur] tradit hoc ipſum Eutropius d. Fortaſſe ex ea nomen & originem accepit Zenobius inſignis ille Florentinus Episcopus æqualis Ambroſio: Quæ enim ex Hebræis venerat, & exulta erat (vt dictum eſt) litteris Chriſtianis, damnato iam eius magiſtro ac doctore impietatis Paulo Samofateno, & ex Imperij faſtu depoſita, redditam putamus ſapientioſam, atque probe Chriſtiana nam Romanæ Eccleſiæ fidem eſſe ſectatam. Hæc nos opinari de ea, vehementes nos admonent coniecturæ, nempe quod ex Iudæis, quod inſtituta inter Chriſtianos, quodq. vitam duxerit, adhuc viuente viro, Chriſtiana femina ſane dignam; quippe quæ, vt Trebellius e tradit, admirandæ fuerit caſtutatis, vt ne virum ſuum quidem ſciret niſi tentatis conceptionibus, ac prægnantem factam, ab eo temperaſſe: talem quippe eſſe ſolitam Chriſtianorum continentiam, ex Tertulliano iam diximus. Fuerunt ei reliqui duo filij Timolaus & Herennianus, Herode natu maiore vna cum parente Odenato iam ante necato.

Trebel. Pol. de trigin. Tyran. in Zenob. in ſi.

Idem in Gallieno, & Odenato, atque Zenobia.

Apud eundem in Zenobia.

Cum autem a detractoribus Aureliano obijceretur, vile fuiſſe Romanum Imperatorē de femina triumphari: hæc ab eo de illis ad Senatū reſcripta affirmat Trebellius: Audio P. C. mihi obijci, quod non virile munus impleuerim, Zenobiam triumphando. Ne

A do. Ne illi qui me reprehendunt ſatis laudent, ſi ſcirent qualis iſta eſt mulier, quàm prudens in conſilijs, quàm conſtans in diſpoſitionibus, quàm erga milites grauis, quàm larga, cum neceſſitas poſtulet, quàm triſtis, cum feueritas poſcat. Poſſum dicere illius eſſe, quod Odenatus Perſas vicit, ac fugato Sapore, Cteſiphontem vſque peruenit. Poſſum aſſerere, tanto apud Orientales & Aegyptiorum populos timori mulierem fuiſſe, vt ſe non Arabes, non Saraceni, non Armenij commouerent. Nec ego illi vitam conſeruaviſſem, niſi eam ſciſſem multum Romanæ Reipublicæ profuiſſe, cum ſibi vel liberis ſuis Orientis ſeruaret Imperium &c.] hæc de femina olim ſtudioſiſſima chriſtianitatis, & vt puto, plene fide Catholica imbuta poſtea Chriſtiana.

IESV CHRISTI ANNVS 275. FELICIS PAPÆ ANNVS 3. AVRELIANI IMP. ANNVS 5.

ANNVS Domini ducentefimus ſeptuageſimus quintus a Conſulatu Aureliani Auguſti ſecundo, & Iulij Capitolini nomen accepit: quo ea quæ ſunt reliqua perſecutionis in Chriſtianos ante concitata perſequi, ratio ac tempus expoſcit.

Hoc enim anno, iſdemq. Conſulibus, Felix Papa tertio kalendas Maij martyrio coronatur. De Conſulibus teſtatur liber de Romanis Pontificibus; ſed & cum Romanum Martyrologium, cum ſub Aureliano eſſe paſſum aſſerit, idq. factum dicat dicta die: hoc ipſo & non ſequenti anno oportuit contigiſſe: nam ſequens annus Aureliani non eſt perductus ad menſem Maij. Ex quibus plane certa ratione erroris arguuntur, qui ſedi Felicis annos quinque vel quattuor tribuerunt: cum conſtet ex tempore ſucceſſionis eius & obitu, ſediſſe tantum annos duos, & menſes quinque uno minus die: quem etiam conſummaſſe martyrium, certum eſt: nam & præter ea quæ dicta ſunt, epiſtola ſcripta ad Eccleſiam Alexandrinam, martyrij titulo nomen eius inſcribitur.

FELICIS PAPÆ MARTYRIUM.

De eo hæc inſuper ſcripta habentur, in eodē libro de Romanis Pontificibus: Hic conſtituit ſupra ſepulcra, aut Memorias martyrum Miſſas celebrari] Verum eiſmodi inſtitutionem longe ante Felicis Papæ tempora Eccleſia ſibi vindicat, idq. teſtimonio etiam diuinæ ſcripturæ. Nam quod habet liber Apocalypſis a: Vidi ſubtus altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant, &c.] demonſtratur altaria fuiſſe ſepulcra martyrum: qui quidem mos perſeueravit ſemper in Eccleſia; in idq. tam Græci, quàm Latini interpretes æque conſentiunt, pariter affirmantes ſepulcrum martyrum fuiſſe altare, ac ſuper illud offerri conſueviſſe ſacrificia: Felicis ergo decretum ſtabiliuiſſe videtur, quod abſque ſcripto canone, traditione tantum ſimpliciter ſeruaretur.

Apocal. 6.

Rurſus de eodem hæc ibi: Hic fecit ordinationes duas per menſem Decembrem, præbyteros nouem, diaconos quinque, Episcopos per diuerſa loca quinque: ſepultus eſt in Cœmeterio ſuo, vbi & baſilicam fecit via Aurelia, milliario ab Vrbe Roma ſecundo, tertio kalendas Iunias: & ceſſauit Episcopatus eius dies quinque] hæc ibi. Sic igitur pridie Nonas Iunij ſucceſſus eſt in locum ipſius Eutyſchianus Tuſcus Patria Lunenſis, Marino genitus patre.

E VTYCHIANVS PAPA.

Sed auctor libri de Romanis Pontificibus (quiſquis ille fuerit, certe non Damafus) ipſe viderit, quonam pacto quem tradit hoc anno vita functum & diebus tantum quinque vacaſſe ſedem: in Eutyſchiano autem ipſum ſedere coepiſſe, ſub Conſulatu tertio Aureliani, nempe anno ſequenti aſſerit: vt ea ratione dicendum ſit, annum vnum ſedem vacaſſe, cuius plane rei teſtimonium nullum eſt: quamobrem priori ab eo poſitæ ſententiæ magis aſſentimur, vt magis conſentaneæ veritati.

Paſſus eſt & tunc Syneſius lector, qui olim a Sixto Papa ordinatus, cum multos ad Chriſti fidem traduxiſſet, apud Aurelianum Imperatorem accuſatus, gladio percuſſus coronam martyrij accepit: cuius memoria non tantum Latinis, ſed & Græcis celebris eſt

^a Martyrolog. Rom. ea die. MARTYRES PASSI SVB AVRELIANO. pridie Idus Decembris^a: Passi item Romæ habentur, sexto Idus Iulij, Basilides, Tripes, A Mandalis & alij viginti: licet quædam Acta eos passos sub Valeriano habeant. Insuper constat & sexagintaquinque milites de Christianitate delatos, extra Portam Salaria duci iussos, ibiq. martyrij coronam consequutos quarto Idus Augusti.

Rursum vero in Romano Portu illustre martyrium obiit Eutropius, Zozimus atque Bonosa fratres, hortante tunc eos S. Felice Papa, quorum natalis dies Idibus Iulij est perpetuæ memoriæ consecrata. Ibidem quoque milites quinquaginta hoc ipsum pro Christo certamē subiere, & coronā sunt pariter consequuti, quos a S. Felice Papa fuisse baptizatos, eadem Acta significant, estq. celebris eorū natalis dies octavo Idus Iulij.

^b Apud Sur. som. 4. die 3. Iulij. RESTITVTA MARTYR ET SOCIJ. Sed sub eodem quoque Imperatore Soræ passa est clarissima virgo Restituta vna cum socijs sub Agathio Proconsule, cuius nobile certamen multis miraculis illustratum, Ecclesiasticis monumentis meruit inseri, atque anniuersaria commemoratione dicari. Sed & egregium spectaculum Christianæ infractæ virtutis Agapitus quindecim annos natus puer Præneste edidit: qui exquisitis cruciatus tormētis, quintodecimo Kal. Septēbris gloriosum de persecutoris perfidia triumphū egit: quo exemplo commotus Anastasius Cornicularius ad Christum conuersus, sub eodem Imperatore duodecimo Kal. Septēbris auctus est corona martyrij. Tunc itidem Clusij in Etruria consummarunt quoque martyrium Irenæus diaconus ac Mustiola nobilis matrona & alij complures, tertio Nonas Iulij, sed ante eos apud Sutriū nobile certamen exegit Felix presbyter, meruitq. martyrio coronari: quorum omnium Acta simul iuncta habentur^b. Verum complures alios in Italia passos, sed memoria hominum excidisse, certum est. At non est nostri muneris martyres omnes in vnaquaque persecutione passos recensere: sed satis ad institutum ex compluribus martyribus, quorum in Ecclesiasticis tabulis memoria viget, persecutiones Ecclesiæ demonstrare.

MARTYRES IN GALLIA SVB VALERIANO. In Gallijs vero inter alios plures martyres sub eodem Aureliano Imperatore passi habentur Tredecimo Kal. Augusti Claudius, Iustus, Iocūdinus & quinque socij. Ibidem alia rursus die, nempe duodecimo Kal. Februarij S. Patroclus. In Gallias enim hoc anno profectum esse Aurelianum, vt barbaros irruentes reprimeret, Augustamq. Vindellicorum ab eis obsessam liberaret, Flavius Vopiscus^c tradit: quod & res gestæ aduersus Patroclum significant: extant enim eius passionis Acta, de quibus hæc Gregorius Turonensis^d: Huius Acta martyris ex Italia petita collata fuisse cum his quæ in Gallijs apud clericum quendam habebantur, eademq. fidelia esse inuenta] Senonis item nobile certamen exegit Columba virgo, quæ ad prostibulū damnata, sed Dei ope defensa, supplicium capitis subiit prid. Kal. Ianuarij. Passus etiam reperitur in territorio Tricasino Sabinianus martyr, cuius natalis dies martyrum catalogo adscribitur quarto Kal. Februarij. Tornaci S. Priscus, eadē vrgente persecutione, passus est: cuius abscissum caput cum Christianus quidam pietatis ergo subripiens aufugisset, apud Antisiodorum captus, ibidem & ipse martyrium subiit: vbi & alij plures eadem martyrij corona decorati sunt, quorum memoria illustratur natali die in antiquis Martyrologijs septimo Kal. Iunij. Sed & Hispaniarum, aliasq. Occidui oris Ecclesias hac persecutione fuisse sanguine cruentatas, nullus poterit dubitare: rerum vero gestarum memoriam perijisse omnes iure deplorant.

At sicut Occidentalis Ecclesia Aureliani persecutione vexata est: ita & Orientalis eiusdem furore fuit exagitata. Quidni ibi idem sæuiret, vbi Christianis aduersarium præceteris numen, quod diuinū dicebat, summis honoribus prosequutus, amplexusq. est cultum ipsius? Nam in obsidione Thyanæ superioris Cappadociæ ciuitatis ex quibusdam præstigijs sibi visis suscepit cultum Apollonij Thyanæi, olim Christianis omnium infensissimi, cui (vt testatur Vopiscus^e) & imaginem & statuam & templum promisit. Qui igitur maximum omnium impostorem vt Deum colere cœpit: reliquū fuit, vt Christū verum Deum tanquā seductore despiceret, & supplicijs illum colentes afficeret.

^e Flau. Vopisc. in Aurel. MARTYRES IN CAPPADOCIA. Tunc quæ erāt in Cappadocia vexauit Ecclesias; ac potissimum eam quæ totius prouinciæ metropolis erat, Cæsarea scilicet: vbi inter alios tunc temporis ille multorū certaminū coronis auctus Mamas illustre martyriū consummauit; cuius fulgore triūphi non tantum Oriens, sed Occidens illustratur. Etenim natalis dies passionis eius, quolibet anni circulo euoluto, clariore splēdore corona martyris elucescit. In quo quidē pro concione Basilius^f hæc ad astantem populū: Memores estote martyris, quotquot illo per somnia potiti

A potiti estis: quotquot in hoc loco constituti adiutorem ipsum ad precandum habuistis; quibuscumque ex nomine aduocatus ipsis affuit operibus? quotquot aberrantes ad vitam eduxit? quoscumque sanitati restituit: quibuscumque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit: quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus ex communi symbolo, martyri encomium construite] hæc & alia id genus plura Basilius.

Sed & in proxima regione Ponto, eodē Christianos persequente Imperatore: Magni illius Gregorij Thaumaturgi germanus Athenodorus Episcopus, in hoc illo maior, in vltima senectute, post exantlantos immensos tum aduersus Gentiles, tum hæreticos iuges labores, gloriosi martyrij palmam quinto Kalendas Nouembris est consequutus.

B Sed & in Isauria Iconij Conon & filius eius annorum duodecim præclarissimū obiit certamen, dum candentis craticulæ & superfusi olei poenam, equuleiq. distractionem; malleoq. factam ossium fracturam perpessi summa constantia, de tyranni sæuitia triumpharunt: hoc quippe digno elogio dies natalis in sanctorum martyrum catalogo habentur adscripti decimotertio Kal. Iunij. Sed & ibidē Charitonis effulgit gloria confessionis: qui verbo, req. se dignum exhibens conciuis suæ imitorem, illius inquam alumnae Pauli Protomartyris Theclæ, supplicia acerbissima pertulit. Sed Dei vindicta sublato Aureliano, & reddita Ecclesiæ pace, ipse pariter liberatus, perinde ac Paulus & Antonius in eremum concessit: ibiq. sublimæ vitæ genus arripiens, alios ad idem institutum vitæ studium capeffendum prouocauit exemplo. Extant eius Acta^a fideliter scripta.

C Sed inter alios martyres in Asia passos est illustris memoria Heliodori: quippe non tantum ipse est insignitus corona martyrij, sed & carnifices a quibus tortus est, eadem vt coronarentur effecit: agitur horum natalis dies vndecimo Kal. Decembris. Experta est & Galatia persecutionis huius sæuitiam; nam Ancyræ Philomenus tertio Kal. Decembris igne probatus ac consummatus, dum ad palum manibus pedibusq. ac capite demum clauis affixus est.

Grassata in Palæstinam quoque est eadem persecutio: nam inter alios constat Ptolemaide passos esse Paulum, eiusq. sororem Iulianam; quibus hi poenis fuerint cruciati, de eorum martyrio res gestæ conscriptæ significant, quæ habent inter alia: Stratonicum carnificem commotum diuino miraculo, ad Christum conuersum capitis supplicium subiisse. Ex his igitur quos recensuimus martyres diuersis temporibus, Aureliani persecutione vrgente, passos, coniecturā facere licet de cæteris, in prouincijs alijs supplicio affectis: vt plane appareat, non (vt multi putant) tentasse tantum Aurelianum Christianos persequi sed diuinitus reuocatum, vel vt alij addunt, nouissimo eius Imperij tempore aggressum persequi Christianos, & continuo vlciscente numine ex hac vita sublatum: nam eam persecutionem diutius perdurasse, ex his quæ sunt dicta satis apparet.

Porro hoc quarto anno eius Imperij, auctor est Eusebius^b, ab Aureliano erectum templum Solis, primumq. Solis agonem ab eodem institutum fuisse. Sed de Solis templo, cultuq. numinis ab eodem tum Romæ, tum in Oriente aucto, plura Vopiscus^c. Quod vero idem Eusebius hoc anno firmioribus muris ab eodem Aureliano vallatam Urbem dicit; nec munitam tantum, sed auctam: hoc ipsum idem qui supra Vopiscus tradit his verbis: Templum Solis magnificentissimum constituit: muros Urbis sic ampliauit, vt quinquaginta prope millia, murorū eius ambitus teneant] & post multa. Forum nominis sui in Ostiensi ad mare fundare cœpit, in quo postea prætorium publicū constitutū est] hæc ipse & alia plura de alijs ab eo erectis ædificijs & sancitis legibus.

Sed enim quod ad exactum temporum ordinem spectat, his addendum: hoc anno designatum fuisse tertio Consulē ipsum Aurelianum, vt docet vetus inscriptio^d his verbis.

IMP. CAES. L. DOMITIO. AVRELIANO. PIO. FELICI. GOTHICO, AVG. PONTIF. MAXIMO. GOTHICO. MAX. GERMANICO. MAX. TRIB. POT. V. COS. DESIG. III. IMP. IMP. III. PP. PROCONS. RESTITVTORI. ORBIS. INVICTISSIMO. ET VICTORIOSISSIMO. PRINCIPI. FVRIVS. ORFITVS. V. C. PRAEF. VRB. DEVOTVS. NUMINI. MAIESTATI. QVE. EIVS.] DEDIC. KALEN. FEB. AVRELIANO. AVG. III. ET MARCELLINO. COS. Facta enim dedicatio contigit se-

INSIGNIORES MARTYRES PASSI IN ORIENTE.

^a Ex Metaphra. ste apud Lipom. 10. 6. die 28. Septemb. & Sur. 10. 4. die 17. Augusti.^b Euseb. in Chronico.^c Vopisc. in Aureliano.^d Apud Pannin. in Fast. sub Aurel. Imp.

quenti anno, cum iam Consul tertium creatus esset, cuius Consulatus hoc anno fuerat designatus. Quod vero hic ponatur quinta potestas Tribunitia, cum tertium Consul est designatus, rursusque etiam sequenti anno, cum iam adiit tertium Consulatum Tribunitia potestas itidem quinta reperiatur inscripta veteribus monumentis inferius recitandis: id accidit, quod Tribunitia potestas vna cum Imperij natalibus hoc anno tempore autumnali coepta, in sequentem annum ad illud usque tempus est pariter propagata: quae non secundum Consulatus anni currentis exordium, sed secundum initium Imperij numerari solet, ut apparet ex his quae dicemus anno sequenti.

Sed quod hoc pariter anno ex eadem inscriptione exploratum habeatur, praefecturam Urbanam gessisse Furium Orfitum: videas pariter haud in omnibus constare illam Praefectorum Urbis successionem, quam ex antiquioribus monumentis Cuspinianus edidit in suo ad Cassiodori Consules commetario, vbi hoc anno quinto Aureliani ponitur Praefectus Urbis Quinius Pacatianus: Furius vero Orphitus anno secundo eiusdem & sub Consulatu Taciti & Placidiani: quae profecto ex recitata superius inscriptione erroris arguuntur.

IESV CHRISTI EVTYCHIANI PAPAE AVRELIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
276. 2. 6.

DVCENTESIMVS septuagesimus sextus Christi annus, tertio Consulatu Aureliani Imperatoris & Marcellini in Fastis ^a notatus, & in antiquis monumentis adscriptus legitur. Sed perperam ab aliquo ^b ponitur sub dictis Consulibus quarto kalendas Februarii obitus ipsius Aureliani, non absoluto anno quinto Imperij: cui veteres auctores tum Christiani, tum ethnici contradicunt, & veteres inscriptiones ab ipso editae. Siquidem in primis exploratum illud est apud maiores, ipsum imperasse saltem annos quinque & sex menses, Eusebio, Eutropio, Cassiodoro, Epiphano & alijs id testantibus. Immo Flavius Vopiscus affirmat ipsum regnasse sex annis paucis minus diebus: Sed describamus hic antiquam inscriptionem, qua cum huius sui Consulatus tertij mentio habeatur, simul etiam quot ipse annos tunc ageret in Imperio, perspicue ex numero auctae Tribunitiae potestatis cognosci potest.

MAGNO AVGVSTO PRINCIPI MAX.
IMP. FORTISSIMO. CONSERVATORI. ORBIS.
L. DOMITIO. AVRELIANO. P. F. PONT. MAX.
TRIB. POT. V. P. P. COS. III.
GOTH. MAX. PALMYR. MAX. GER. MAX.
ORDO BRIXIANORVM]

Ex hac igitur citata inscriptione satis colligitur Aurelianum hoc anno egisse vna cum Tribunitia potestate annum quintum: auspiciatum vero sextum circa tempus autumnum. Sed & cum eiusdem Imperatoris reperiatur quoque in antiqua inscriptione potestas Tribunitia septimum iterata: septimum quoque pertigisse viuendo Imperij annum, affirmari necesse videtur. Extat enim eiusmodi vetus inscriptio in nummo. ^d RESTITVT. ORBIS. C. P.] P. M. TR. P. VII. COS. III. P. P.] Ex qua Cassiodori Chronicon & vetus Graecus index fidelia esse probantur, in quibus post Consulatum tertium Aureliani duo alij Consulatus ponuntur, in quorum ultimo contigisse legitur obitus Aureliani, ut dicemus.

Ne tædeat, quaeso, lector, si cum auide cupias cunctas res gestas, si posses, vno intuitu perlustrare; saepe contingat, in ijs quae ad exactam temporis rationem spectant, diutius distineri. Siquidem sapis, aliter senties: nec indigno animo feres, si quem in itinere duces sequeris: antiquas rectas ac regias plane vias intelligis sedulo explorare: Nam si a vero certoque temporis tramite contingat semel errare; per abrupta mendaciorum ferri, pariter compelleris. Lætus sane ac securus viator incedit, si quocumque perrexerit, vbique viarum certos indices, inscriptos prominentes lapides miliarios intuetur. Sed ad res gestas sequentis anni progrediamur.

IESV

IESV CHRISTI EVTYCHIANI PAPAE AVRELIANI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
277. 3. 7.

DVCENTESIMVS septuagesimus septimus Christi annus in Cassiodori Chronico & Graeco Indice notatur Consulibus Probo atque Paulino, quos miramur ab aliquo ^a praetermissos: qui enim Aurelianum anno superiori tradidit defunctum, hos Consules superuacaneos esse putauit. Sed hoc anno Aurelianum vixisse, & absoluto iam sexto Imperij sui anno septimum auspiciatum esse: Tribunitia potestas in recitata nuper inscriptione septimum repetita demonstrat.

Hoc igitur anno, iisdemque Consulibus Probo atque Paulino, cum adhuc in Christianos vigeret persecutio Aureliani, haeresis Manichaeorum innotuit, ut S. Leo ^b testatur, cuius haec sunt verba: Manichaeus ergo (sic Manetem appellat) magister falsitatis diabolicae, & conditor superstitionis obscenae, eo tempore damnandus innotuit, quo post Resurrectionem Domini ducentesimus & sexagesimus annus impletus est, Probo Imperatore, Paulinoque Consule.] Sed quod dicit, Probo Imperatore, fefellit Cassiodorum qui putauit sub Probo Imperatore, eodemque quinto Consule cum Victorino hanc esse exortam haeresin. Verum cum S. Leo addat Probo collegam Paulinum: de huius anni Probi Consulatu certum est intellexisse; sed sic Probum nominat Imperatorem, quod postea creatus fuerit Imperator, non quod tunc esset: cum enim subijciat, tempore horum Consulum viguisse persecutionem, constat S. Leonem de temporibus Aureliani esse loquutum: post quem usque ad Diocletianum nulla persecutio vexauit Ecclesiam. Probo igitur Paulinoque Consulibus (subdit S. Leo) cum octava iam in Christianos ebulliret persecutio: & innumera martyrum millia ipsius suis victorijs probauissent: impletum esse quod Dominus promiserat dicens: ^c Cum autem tradent vos nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini &c.] haec S. Leo inuectus in Manetem qui se esse Paracletum a Christo promissum impudentissime affirmabat.

Veruenimvero quod apud eum in Chronologia annorum Christi numerantur a Resurrectione Domini usque ad praesentem Consulatum Probi atque Paulini, anni ducenti & sexaginta: error plane in nota numeri librariorum incuria irrepsisse arguit nimia discretia: cum a Resurrectione Domini in hanc usque diem anni tantum ducenti quadraginta tres veniant numerandi, auspiciando numerum a Christi anno (ut dictum est) quo passus & resurrexit, trigesimo quarto. Sed ex Chronologia horum temporum a Patribus constituta restituendus quoque est Epiphanius ^d locus: nam cum impugnat Manetis haeresin, ait: In summa vero ab Assumptione Christi usque ad Manetem & Aurelianum ac Probum Reges anni sunt ducenti septuaginta sex secundum alios Chronographos, iuxta alios ducenti quadraginta sex. Restituendus est, inquam, locus, ut prior annorum numerus non ab Ascensione Domini, sed a Natiuitate ducatur. Sicque ille a Natali die Domini usque ad Aureliani tempora, quibus haeresis Manetis diuulgari coepit, tot numeret annos: nos vero vnum amplius eo numero, quod certum annum Aureliani ex Consulibus consignemus. Posterior vero Chronologia temporibus Probi probe respondet, dum a Resurrectione Domini usque ad eius Imperium expletos annos numerat ducentos quadraginta sex: qui annorum numerus egregie nostrae Chronographiae consentit, dum nos a Natiuitate Domini usque ad Imperium Probi annos numeramus ducentos septuagintanouem.

At huius ortum haeresis sanctus Epiphanius ad Gallieni refert tempora, dum breui compendio totam nebulonis tragœdiam summam ^e perstringens, haec ait: Kegnarunt Valerianus & Gallienus ad annos duodecim. In nono igitur horum Imperij anno ascendit Manes siue Manichaeus e Perside, quando etiam ad Archelaum Episcopum Cascharorum Mesopotamiae disputationis gratia venit, & superatus, latenter aufugit, & delatus ad Diodoridem vicum in vicinia Cascharorum: vbi cum disputationem aduersus sanctum Presbyterum Tryphonem instituisset: perfecte ab ipso confusus est. Quare & populus lapidibus eum obtriuisset, nisi ab

^a Pannin. in Fast.
^b Apud Pannin. in Fast. & in Thesaur. rei Antiq.

TEMPORIS IMP. AVREL. RATIO.

^c Pannin. in Fastis.

^d Apud Adolph. in lib. numismat. in Aurel.

^a Pannin. in Fastis.

^b S. Leo de Pentecost. serm. 2. MANETES HAERESARCA COGNOSCITVR.

^c Matth. 10.

^d Epiphanius. haer. 66.

^e Epiphanius. de mensur. MANETIS RES GESTAE.

nisi ab Archelao Episcopo liberatus fuisset. Itaque in Persidem reflexit, & iussu Regis arundine excoriatus est, atque sic uitam finiuit] hæc Epiphanius. Verum alibi idem auctor ait exortam Manetis hæresin circa annum quartum Aureliani, de quo agimus, Imperatoris: alij rursus sub Tacito: sub Caro alij Manetem ponunt. Eusebius autem anno secundo Probi.

Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus, qui vixit sub Constantio, cum sub Probo Imperatore emeruisse tradit, hancq. de eo historiam in omnibus veritati consentaneam scribit, quam nos auctam ex aliorum Patrum scriptis hic inferere operæpretium ducimus. Instituens igitur catechumenos, his eos imbuat de pravis vitandis dogmatibus disciplinis: Omnes quidem, inquit, oderis hæreticos: maxime autem illum qui a mania seu infania nomen habet: Manetem dico, qui primum tempore Probi cœpit: nam ante annos septuaginta hic error viguit; & non desunt qui auctorem illius suis oculis conspexerunt. Non ideo tamen quod paulo ante fuerit, illum oderis: sed ut malitiæ fabricatorem & totius foeditatis receptaculum, & omnes hæreseos sordes suscipientem. Ambiens enim malis excellere, omnia congerens pessima, vnam hæresin blasphemij & sceleribus refertam conflavit. Vastat Ecclesiam vel potius eos qui errant in Ecclesia, tanquam leo obambulans. Tu igitur non attendas huius suauiloquentiæ, neque simulatæ humilitati: serpens enim est, & germen viperarum. Et Iudas dixerat: Salve Rabbi, & tamen prodidit magistrum: non aduertas osculis, sed serua venenum.

At ne falsa videamur opinari de illo: obiter considerabimus qui fuerit iste Manes: quin etiam aliqua ex parte, quid docuerit, attingemus. Memineris autem hæc apud te ipsum, & teneas memoria in auxilium opportunum quæ ante dicta sunt, & nunc quoque dicentur: ut ignorantibus discant, & scientibus recordentur. Non est ex Christianis Manes. Absit. Neque sicut Simon, eiectus ex Ecclesia, nec ipse, nec illi priores eius erroris magistri. Ille enim fur est alienorum malorum, vindicans sibi mala. Quo modo autem & qua ratione, audite.

Scythianus quidam erat in Ægypto, genere Saracenus, nihil cum Christianismo habens commune. Hic Alexandria habitans, & Aristotelicam vitam imitatus, quatuor libros composuit: vnum quod appellauit, Euangelium; non quod actiones eius contineret, sed solam appellationem: alterum vocauit Capitum: tertium Mysteriorum: quartum vero quod nunc circumferunt, Thesaurorum. Discipulus autem eius erat Therebintus. Cum vero Scythianus ex proposito venisset in Iudæam, ut pestilenti contagione afficeret illam regionem: morbo extincto illo, Dominus sedauit pestilentiam] Hæc cum scribat de Scythiano Cyrillus: perspicue docet, errare Suidam & alios, qui cum Manete confundunt Scythianum, eumq. genere Brachmanam dicunt.

Verum Epiphanius de Scythiano prolixiorum contexuit historiam, eumq. ait Saracenum genere, in Arabia nutritum, philosophicis Græcorum litteris imbutum, & mercatura intercedente, cum Indis prædiuitem factum esse: quem & in Ægyptum descendente tradit adsciuisse sibi ex lupanari mulierculam, ibiq. de duobus Principijs hæresin ex Pythagoreis haustam promulgasse: Hierosolymamq. profectum, quod omnes sibi aduersantes nactus esset, se totum magiæ studio mancipasse] Sed cum ait, Scythianum circa tempora Apostolorum vixisse: haud facile quis poterit assentiri, qui considerat huic proxime in schola impietatis successisse Therebintum eius discipulum, & huic mox Manetem esse successum.

De Therebinto autem hæc subdit Cyrillus: Sed Therebintus improbitatis illius discipulus auri & librorum & hæresis factus heres, cum adesset in Palæstina, & in Iudæa notus esset, & exclusus: statuit in Persidem transire. Deinde ne ex nomine illic cognosceretur: Budda se ipsum vocauit. Verum habuit hic aduersarios sacerdotes Solis; et multis sermonibus concertationibusq. commotis, redarguebatur. Ad extremum cum esset comprehendendus, profugit ad quandam viduam. Deinde supra domum ascendens, & aduocans aereos demones, quos Manichæi in abominandis suis sacris ad hunc vsque diem inuocare solent: diuinitus percussus, & de domo prostratus extinctus est.

Atque sic excisa est altera bestia: sed relicta sunt monumenta impietatis illius libri, quorum illa vidua heres erat, simulq. pecuniarum. Quæ cum neque cognatum, neque amicum haberet vllum: constituit pro illis pecunijs seruum emere aliquem, Curbicum nomine,

SCYTHIANVS ARCHITECTVS MALORVM OMNIVM

Epiphanius de Scythiano

THEREBINTVS DISCIPVLVS SCYTHIANI

MANETIS ORIGO

nomine, quem postea adoptauit, & Persidis disciplinis erudiendum curauit. Exacuit autem secundum humanitatis malum telum: Curbicus ille malus seruus in semiphilosophum euasit, & mortua vidua, & pecunia & libri hereditate illi cesserunt.

Deinde ne seruitutis nomen illi contumeliosum esset, pro Curbico Manem seipsum appellauit, quod lingua Persarum, homiliam significat: cum enim dialecticus quibusdam esse videretur, Manem seipsum nominauit, tanquam optimum disputatorem. At ille quidem bonam existimationem ex lingua Persica hoc nomine parabat, sed diuina administratione factum est, ut nolens ex eo seipsum argueret, ut in Perside existimans se ipsum honorare, apud Græcos infania nomine sese appellaret. Nam quod penes Græcos Manes, id est quod apud nos infania: ideo ipsius discipuli, inquit Augustinus vitantes nomen infaniae, quasi doctiores, & eo ipso mendaciores, geminata, n, littera, Manichæum quasi manna fundentem, pro Manichæo, id est infano, appellauerunt. Sed Epiphanius illud nomen aucupatum Curbicum ait, ut, Manes dici voluerit, quod iuxta

Babylonicam linguam, Manes, vas significet: æmulatus nimirum Apostolum, qui a Christo Vas electionis est appellatus. At quod ad nomen spectat, nec illud dicere prætermittamus: Manichæos illa item sibi nomina indidisse, ut Cataristæ dici vellent, atque Macharij, nempe Mundatores, & Beati, itemq. Electi: sed de nominibus modo factis. Redeamus ad Cyrillum, qui subdit.

Audebat dicere seipsum esse Paracletum. est enim scriptum: Qui blasphemauerit Spiritum sanctum, non remittatur ei. Hic autem cum se Spiritum sanctum sese diceret: blasphemabat illum; qui ergo cum illis communicat, videat cum quibus versatur. Commouit seruus vniuersam terram: quandoquidem per tria contremisit terra, et

quartum non potest ferre, si seruus regnet. Addit Epiphanius, hoc tempore Manetem misisse tres ex suis discipulis Hierosolymam emptum sacros libros: quo Christianorum res calleret, ut inde etiam, si posset, de duobus Principijs dogma firmaret. Quo modo autem post hæc in carcerem ductus sit: rem gestam idem Cyrillus sic narrat.

Prodiens porro in medium, supra vires humanas sese iactabat. Cum enim ægrotaffet Regis Persarum filius, & medicorum turba illi adesset: Manes promittebat per orationem, tanquam pius, se illum curaturum. Recesserunt medici: recessit & vita a filio Regis: viriq. illius impietas redarguta est, & vincus erat in custodia philosophus: non quod Regem veritate offendisset, hæc passus; neque quod idola dissolueret, sed quod seruare promissit ei, mentitus est: immo (ut verius dicam) propter homicidium.

Qui enim per medicorum curam potuisset sanari: iste medicos remouens, illum occidit; enecans negligentia. Cum enim plurima mihi de illo dicenda sint mala: memineris prius illius blasphemiae, deinde seruitutis (non quod turpis sit seruitus; sed quod cum seruus esset, libertatem effinxerit malam) tertium falsitatem promissionis: quartum filij Regis cadem: quintum turpitudinem carceris: tum vero ex carcere fugam. Qui enim dicebat se esse Paracletum & veritatis propugnatorem, fugit: non erat successor, vel imitator Christi qui alacriter veniebat ad crucem; sed fugiendo, contrarius illi fuerat. Deinde Rex Persarum necari iussit custodes carceris: causa mortis Regis pueri Manes per suam superbiam fuerat: causa quoque mortis custodum erat per fugam. Qui ergo mortis est causa, iste ne adorari debet? Nonne oportuit Iesum imitari qui dicebat: Si me queritis, finite hos abire? Nonne oportebat cum Iona dicere: Tollite me, & proijcite in mare: propter me enim tempestas ista?

Fugit Manes de carcere, & venit in Mesopotamiam: sed occurrit illi scutum iustitiae Archelaus Episcopus] Quo modo autem in eum inciderit Archelaus, Epiphanius narrat dicens: Studuisse Manetem, siue dixerimus Manichæum, adsciiscere sibi insignem pietate virum Marcellum in Chascara Mesopotamiæ habitantem; ad eumq. scripsisse epistolam, quam idem auctor suæ narrationi contexuit: eam vero nos ponemus inferius. Contigit autem opportune illic adesse Archelaum Episcopum, cum Marcellus eam accepit a Manete epistolam, initoq. consilio, factum ut Marcellus ad eum rescribens, ipsum Cascharam ad se vocaret, veluti suarum litterarum interpretem. Cum autem Manes venisset, & quid ille impie sentiret, Archelaus audisset: ad publicam disputationem eum prouocat. Constitutiq. sunt ex communi consensu iudices hi, Marsipus externæ doctrinæ philosophus, Claudius medicus atque sophista, Ægialeus grammaticus, & Cleobolus sophista.]

Augustinus de Manichæo

Epiphanius de Manichæo

Prouer. 30

MANES IMPOSTOR CAPLTVRVS

Epiphanius de Archelao

*a Hier. de scri-
pt. Eccles. in Ar-
chel.*

DISPUTATIO
PUBLICA CVM
MANETE.

*b Cyril. Ca-
tech. 6.*

c Deut. 4.

29. Hebr. 12.

d Luc. 12.

e 1. Reg. 2.

f Act. 9.

g Act. 5.

h Isai. 45.

i Marc. 10.

k 2. Corint. 4.

DE OBSCURA-
TIONE INIM-
ICOS A DEO
IMMISSA.

l Luc. 16.

FUGA MANE-
TIS.

*m Epiphan. ha-
ref. 66.*

Auctor est S. Hieronymus^a, in ita cum Manete disputationem ab ipso Archelao fuisse Syro sermone conscriptam, eamque in Græcam postea linguam conuersam haberi præmanibus. Recitat ex ea disputatione per pauca quædam Cyrillus; quæ hic describere iniucunda non erunt; cum præsertim liber ille ab Archelao conscriptus, iniuria temporis, perijsse videatur. ait enim^b: Græcum auditorium constituens, etiam philosophis iudicibus, eum redarguit: ne si Christiani iudicarent, ad gratiam aliquid iudicasse viderentur. Dixit ergo Archelaus ad Manetem: Quod prædicas, narra. Ille vero os habens tanquam sepulcrum apertum a blasphemia: a Creatore primum incipit, dicens. Quod Veteris Testamenti Deus, malorum sit inuentor, dicens de seipso: Ego ignis consumens^c. Sapiens autem Archelaus dissoluit blasphemiam, dicens: Si veteris Testamenti Deus ignem seipsum dicit: cuius erit Filius ille, qui dicit: Ignem volo mittere in terram^d? Si oderis eum qui dicit: Dominus mortificat, & viuificat^e: quare honoras Petrum, qui Tabitham quidem suscitauit^f: Saphyram autem mortificauit^g? Si oderis eum, eo quod etiam mortem parauerit: quare non oderis eum, qui dicit: Ite in ignem æternum^h? Si odisti dicentem^h: Ego Deus faciens pacem, & creans mala: perquire quid dicat Iesus: Non veni mittere pacem super terram, sed gladium. Amborum sunt æqualia dicta: ergo e duobus alterum sit, necesse est: Aut vterque bonus per eandem locutionem: aut si irreprehensibilis Iesus hæc dicens: quare vituperas eum qui in lege veteri similia dicebat? Postea Manes: Et qualis Deus qui obcæcat? Paulus enim dicit^k: In quibus Deus sæculi huius obcæcauit mentes infidelium, vt non splendeat illis nomen Euangelij.

Archelaus vero optime refellens: Lege, inquit, quod præcedit paullulum: si vero est obscuratum Euangelium nostrum: in perditis est obscurum. Vides quod in perditis obscuratur. Non sunt enim Sancta danda canibus. Nunquid autem solus veteris Testamenti Deus obcæcauit cogitationes infidelium? Iesus autem ipse nonne dixit: Propterea in parabolis loquor, vt videntes non videant. Non quod odisset illos, volebat ne viderent: sed propter indignitatem, quod oculos suos ipsi obstrinxissent. Vbi enim spontanea prauitas, ibi & impedimentum gratiæ. Habenti enim dabitur: & qui non habet & hoc quod videtur habere, auferetur ab eo^l. Quin etiam, vt quidam interpretantur, & hoc dicere non fuerit ineptum: quod dicitur Deus excæcasse infidelium cogitationes, in malo excæcauit, vt sancta respicerent: non enim dixit obcæcauit ipsorum animam, sed cogitationes infidelium. Hoc autem est perinde ac si diceret: Obcæca scortatoris libidinosas cogitationes, & seruabitur homo: Excæca furis rapacitatem, & saluabitur homo. Sed si non vis hoc ita sentire: est alia interpretatio: Obcæcat & sol lippos, & oculis laborantes male affectos, propter vim luminis: non quod sol habeat vim excæcandi: sed quod corrupta videntium natura, videre per se non possit: sic & infideles ægrotantes in corde, non possunt videre diuinitatis radios. Et non dixit: Excæcauit cogitationes vt non audirent Euangelium: sed vt non intuerentur splendorem Euangelij Domini nostri Iesu Christi. Audire enim Euangelium omnibus licet: gloria autem Euangelij solis Christi germanis definitur, & aperitur. Loquebatur Christus his qui audire non poterant, in parabolis: discipulis autem seorsum dissoluebat parabolas, splendor gloriæ illuminatis, excæcatio autem infidelibus. Hæc mysteria, quæ nunc Ecclesia enarrat tibi cathecumeno, non est mos Ethnicis enarrare: Nec enim Ethnicis mysteria de Patre, Filio, & Spiritu Sancto declaramus: quin & cathecumenis non adeo aperte dicimus mysteria, sed sæpe obscurius dicimus, vt scientes fideles intelligant, & qui nesciunt, non corrumpant.

His & alijs eiusmodi pluribus prosternebatur draco: talibusque concertationibus Archelaus superauit Manetem: ita vt rursus inde fugeret, perinde atque antea ex carcere. Vitans autem aduersarium, venit in vicum quendam vilissimum, quemadmodum serpens in paradiso relicto Adam, ad Euam accessit] Erat vicus ille dictus Diodorides sub diocesi Cascharorum, cui præerat presbyter quidam mansuetissimus nomine Tryphon: qui cum non tanta esset dicendi facultate imbutus, vt Maneri sua iactanti resistere potuisset: de ea re (inquit Epiphanius^m) Archelaum reddidit certiore. subdit Cyrillus: Sed Archelaus pastor bonus, ouibus prospiciens, fuga illius audita, cito accurrit, & lupum perquisiuit. Manes vero videns aperte aduersarium, excessit, & fugit: dedit autem hanc postremam fugam] Iterum in eo pago disputasse Archelaum cum Manete, iterumque conuictum; & a populo astante interficiendum, illi denuo præstosuisse

A fuisse Archelaum, Epiphanius^a tradit: additque ipsum fugisse vnde venerat in castellum Arabionis, idque Regi Persarum innotuisse, suosque misisse qui eum caperent: quæ autem postea contigerunt: Cyrillus sic narrat.

Regis enim Persarum satellites vbique perquirentes fugitium illum, comprehenderunt: & quam ab Archelao habere debebat sententiam, hanc regij ministri in illum tulerunt. Comprehenditur Manes quem adorant eius discipuli, & adducitur ad Regem. Cui Rex exprobrauit mendacium & fugam: irrisit seruitutem eius, accusauit filij eadem, damnauit propter eum factam custodum necem. Itaque excoriare Manetem lege Persica mandauit: & corpus quidem reliquum bestijs deuorandum tradidit: cutem vero, qua tanta illius improbitas continebatur, tanquam vtrem ante portas suspendi curauit. Qui seipsum Paracletum esse dicebat, & futura se scire ostendebat;

B fugam suam & comprehensionem nesciebat:] hæc Cyrillus. Quod igitur Manes arundine excoriatus fuit: inde sumpsisse Manichæos, vt super arundines accubarent, S. Augustinus^b affirmat. Vnde quod super mattas iacerent sic compositas: nomen quoque profuxit, vt Mattarij idem fuerint appellati. Prosequitur Cyrillus hæc de eius discipulis:

Huius Manetis discipuli tres fuerunt, Thomas, Buddas & Hermias. Nemo legat, secundum Thomam Euangelij: non enim est vnus ex duodecim Apostolis, sed vnus ex his tribus Manetis discipulis. Nemo corrumpatur ab animarum corruptoribus Manichæis, qui tristibus aquis mæstitiani ieiunij sibi inducunt. Qui factorem quidem ciborum, calumniatur: cibos autem optimos quosque vorant. Qui docent, quod qui herbam euellit, in illam mutabitur. Agricola & holitorum pueri in quot transformabuntur, herbas & gramina? Tot annis holitor falce secabat herbas, vt sæpe videmus: in quam

C ergo ex illis mutabitur? ridicula vere dogmata & turpitudine vituperationeque plena: idem quandoque homo cum esset pastor ouium, & ouem sacrificauit & lupum occidit: in vrum igitur mutabitur? Multi homines pisces capiebant, & aues aucupabantur: in quid igitur mutabuntur antiquitatis nepotes Manichæi, qui non operantes, ea quæ sunt operantium deuorant? Qui eos qui afferunt illis cibos, hilari facie recipientes, pro benedictionibus maledictis insectantur. Cum enim ignorans aliquis illis affert panem: Paululum (inquit) extra subsiste, & benedicam tibi. Deinde in manus recipientes panem (quemadmodum illi qui ex illis pœnitentiam agentes confessi sunt) Ego te (dicit Manichæus pani) non feci, & execrans proicit in altum: & maledicit ei, qui fecit illum, atque sic factum comedit. Si oderis cibos: cur hilari facie intueris illos afferentem? Si danti habes gratiam: cur Factorem & opificem omnium blasphemias? Et rursus: Ego te, D (inquit) non seminaui: seminetur seminans te: Ego te non messui falcibus: metatur metens te: Ego te igne non coxi: coquatur qui coxit te. Pulchra sane gratiarum actio.

Magna quidem hæc mala, sed parua respectu aliorum. Lauacrum illorum coram viris & mulieribus enarrare non audeo. Vereor dicere in quo ficum intingentes, dant miseris, quod per Sifycum traditum, manifestatum est. Viri enim in somnijs hæc imaginarentur, & mulieres in puerperijs: pollueremus certe os nostrum hæc dicentes. Neque enim Græci his impuriore, neque Samaritæ magis athei, neque Iudæi magis impij, neque scortatores istis sunt impuriore. Scortator enim ad vnam horam per concupiscentiam finit operationem: condemnans autem se sceleris tanquam pollutum, scit se lauacro egere, & agnoscit sceditatem facinoris: Manichæus autem in medio altaris ponit ista, atque simul os & linguam pollutum. Ab eiusmodi ore, o homo, capies doctrinam? Hoc semper obuium osculo salutabis? Nunquid præter aliam impietatem, hanc solam non fugies sceditatem, scelestisq. potiores, omniq. prostituta detestabiliores? Annunciat Ecclesia, & docet, attingitque sordes istas, vt tu non polluaris: dicit vulnera, vt tu non vulnereris. Sufficit autem hæc solum scire tibi: sed experientia illa discere caue.

Tonat Deus, & nos omnes tremimus: illi autem blasphemant. Fulgurat Deus: & omnes ad terram inclinamur: illi vero nefandas in cælum mouent linguas. Iesus dicit de Patre: Qui Solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. At illi dicunt, quod pluiæ ex quadam amatoria infania fiunt. Et audent dicere, quod sit quadam virgo in cælo pulchra cum iuene pulchro, & more camelorum, aut luporum illos quoque turpis concupiscentiæ tempus habere: & cum fiunt tempestates, furendo illum instare virgini, ac illam quidem fugere, hunc autem insequi: atque

*a Epiphan. ha-
ref. 66.*

MANES ITERUM A REGE PERSARVM CAPITVR ET NECATVR.

*b Aug. contra
Faust. lib. 5. c. 4.*

MANETIS DISCIPULI.

MANICHÆORVM IMPIETATES.

TURPITVDINES MANICHÆORVM.

STULTITIA MANICHÆORVM.

c Matth. 5.

tum currendo sudare, & ex illius sudore pluuiam esse. Hæc scripta in Manichæorum libris: hæc nos legimus non credentes dicentibus, propter vestram enim securitatem etiam perditionem curiose scrutabamur] hæc S. Cyrillus suos alloquens cathecumenos: optime sane hæc ipse calluit, qui eodem prope sæculo vixit, & in Oriente, vbi illud monstrum primum innotuit; sed & cum ex Manetis inspectione librorum, tum etiam ex eius discipulis, cum execrantes eius turpitudines atque blasphemias, ad Ecclesiæ puritatem ac sanctitatem confugerent, hæc plenissime affecutus est.

Videns autem hostis humani generis refriguisse, & prope penitus exoleuisse ob sceleris immanitatem, quas per Gnosticos docuerat turpitudines, et iam deficere etiam quem in Montano nouum effinxerat Paracletum, & ab eo superinducta ieiunia habitata esse neglectui: conatus est, sed diuersam a priori iniens rationem, ex duobus vnum conflare monstrum: simul enim in vnum coniungens Gnosticorum deformitates, & Montani blasphemias, alijsq. impietatibus superinductis his ornamentis phaleratam belluam introduxit, immo horrendum visu spectrum eduxit ex inferis, flammis ignis spirans, quibus vniuersum propemodum depastum est Orbem; vsque adeo vt vix aliquis reperiri locus fuerit, qui non eius incendio conflagrarit, vel non eius fuligine saltem obductus. Et quod superat omnem captum: non vulgares tantum, sed qui scientia videbantur esse sublimes, non solum ad se nefarium dogma pellexit, sed & sui constituit defensores, de quibus suo loco dicturi sumus.

Sic namque ad decipiendum comparatus ille versutus, cum (quod scriptum est in Apocalypsi^a) foris præferret speciem agni, loquebatur tamen vt draco. Sed vt hæc apertius cognoscantur: libuit hic attexere perbreuem eius epistolam^b ad Marcellum pietissimum virum conscriptam, qua pariter prima suæ hæresis rudimenta propinans hæc ait.

Manichæus Apostolus Iesu Christi, & qui mecum sunt Sancti, ac virgines Marcello filio dilecto gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo: & dextera lucis conferuet te ab instante sæculo malo, & accidentibus ipsius & laqueis diaboli. Amen.

Cum dilectionem tuam maximam esse perceperim, valde gauisus sum: fidem autem non esse iuxta rectam rationem, indigne tuli. Vnde ad humani generis correptionem missus, parcensq. his qui se fraudi & errori seipos exposuerunt, has ad te litteras mittere necessarium duxi: primum quidem ad salutem animæ tuæ, deinde etiam eorum qui tecum sunt, ad hoc vt ne indiscretam habeas cogitationem, veluti simpliciorum duces docent, dicentes, bonum & malum ab eodem ferri: & vnum Principium introducentes, non discernentes, neque dirimentes a luce tenebras, & bonum a malo ac prauo, et externum hominem ab interno, velut antea diximus, sed alterum cum altero confundere, & permiscere non cessant.

Tu vero, o fili, non similiter, vt multi homines, citra rationem ac simpliciter, vtraque prout contigerit, vnias; neque Deo bonitatis attribuas. Principium enim & finem, & horum malorum patrem ad Deum referunt, quorum finis maledictioni propinquus est. Neque enim dictis a Domino ac Salvatore nostro Iesu Christo Euangelij credunt, quod non potest arbor bona malos fructus ferre: neque arbor mala bonos fructus facere. Et subit animum meum admiratio: quo modo Deum satanæ, & malorum ipsius operum creatorem & opificem dicere audent. Atque vtinam hucusque saltem inanis labor ipsorum processisset, & non vnigenitum qui a sinu Patris descendit, Christum Mariæ mulieris cuiusdam filium esse dixissent, & ex sanguine & carne & reliqua feminarum graueolentia natum esse. Et vt ne multa per hanc epistolam scribens, mansuetudinem tuam in longum tempus suspendam, cum naturalem eloquentiam non habeam, his contentus ero. Totum vero cognosces præsentem me apud te; siquidem salutis tuæ adhuc curam geris. Neque enim laqueum cuiquam iniicio, veluti plerique imprudentiores faciunt: Considera quæ dico fili venerandissime] hucusque epistola.

Reddunt profecto idem dicendi genus, eundemq. in omnibus exprimentur charactere quæ a Nouantibus hæreticis nostri temporis scriptæ, deforis mellitæ circumferuntur epistolæ: eodem quippe cum illo afflatus spiritu, easdem videas eructare sententias, concinnare fallacias, ac plane aureo calice propinare blasphemias, dum Manetis instar, non nisi charitatem, pietatem, Dei laudes, & Christi præconia spirare in omnibus

bas videantur, errantes & in errorem inducentes, secundum illud Ezechielis^a, Consuunt puluillos subter omne cubitum ad decipiendas animas] Sed ad Manetis dogmata disquirenda redeamus.

Has autem quas ad Marcellum scripta virulenta Manetis epistola protulit horrendas blasphemias: iam longe antea ipsi viuentes Apostoli damnauerunt. Ioannes enim cum principium vnum tantum esse affirmet, eos pariter qui veram Christi negarent humanitatem quales habendi essent, perpetuæ sententiæ iudicio definiuit, dicens^b: Omnis spiritus qui confitetur Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis qui soluit Iesum (nempe a carne disiungit) ex Deo non est, & hic Antichristus est] Sed & Ignatius qui vixit Apostolorum temporibus, illorumq. ipse discipulus, quam sedulus, quam fortis, quam vehemens oppugnator fuerit huius hæresis a Basilide primū excogitata: in diuersis^c epistolis

ac ea præsertim quæ scripsit ad Trallianos, post multa, rem adeo certe atque perspicue testatam reliquit, dicens: Vere genuit Maria corpus habens in se Deum habitantem, & reuera natus est Deus Verbum ex Virgine vestitus corpore obnoxio ipsdem passionibus nobiscum: vere natus ex vulua qui omnes homines in vulua finxit, & corpus sibi fabricauit ex sanguinibus Virginis, hoc solum excepto, quod nulla viri consuetudo intercesserit: in vtero gestatus sicut & nos certis mensium circulis, & vere natus est sicut & nos, & vere lacte pastus est, & cibo potuq. communi vsus est sicut & nos &c.] Sed de his superius pluribus. At hæc voluimus breuiter attigisse, tanquam aduersus Manetis virus antidotum præsentaneum, quod veluti in capsula medica semper illibatum S. Ecclesia custodiuit.

S. Ecclesiæ enim auctoritati S. Augustinus innitens, vno vsus argumento, omnes Manichæorum arte compositas molitiones disiecit, cum^d ait: Vt ergo hanc omittam sapientiã, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio mestissime teneant. Tenet consensus populorum atque Gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli (cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit) vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum: tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere] hæc & alia Augustinus cum agit contra aliam epistolam Manichæi dictam ab illis, Fundamenti. Sumus autem nos hæc interloquuti exemplo illorum qui artrectaturi serpentes, antidoto se præmuniunt.

Sed illud hic obiter declarandum est de Manete: ipsum non sic se vocasse Apostolum, vt se tantum Petro conferret vel Paulo aut alij cuiquam ex numero Apostolorum: sed quod profiteretur se esse Paracletum, quem Christus prædixerat a Patre mittendum: seq. sic missum a Patre nominaret Apostolum: id quidem de illo eius affirmabant discipuli, de quibus hæc Augustinus^e: Promissionem Domini nostri Iesu Christi de Paracletos Spiritu sancto in suo hæresiarcha Manichæo dicunt esse completam. Vnde se in suis litteris Iesu Christi Apostolum dicit, eo quod Iesus Christus se missurum esse promiserit, atque in illo miserit Spiritum sanctum] sed & de instituto ab eo instar catholicæ Ecclesiæ hierarchico ordine, dicemus inferius. Verum quæ reliquæ sunt ab eo conscriptas blasphemias inspiciamus.

Diffamauit eas non scriptis tantum a se epistolis ad Marcellum & alia quam diximus ad incertum auctorem titulo, Fundamenti: sed alijs a se editis commentarijs, nempe eo quem inscripsit, Mytheria, & cui indidit nomen, Thesaurus, additoq. illo quo sub titulo astrologiæ docuit magicas incantationes, & alijs quorum omnium meminit Epiphanius^f. His inquam a se editis libris, alios portentosos addidit, prioribusq. adiunxit nouas hæreses, quarum aliæ ex ipsdem ortu principijs, veluti riui e cœnoso fonte dimanarunt, & aliæ ex alijs deductæ causis pro arbitrio insani hominis, prodierunt. Prioris nempe generis erant, quibus diceret, totum hominem e duobus creatum esse Principijs, ex bono animam, corpus vero fabricatum a malo.

Quod igitur a mali Principio carnem ipsdem Manichæi dicerent prouenire: negabant Christum humanam suscepisse naturam; eademq. ratione carnem vt malum ex mali Principio germen odio prosequentes, perpetuum contra eam, sed irrationabile plane bellum

CHRISTI
277.

Apoc. 13.
a Apud Epiph.
hæres. 66.

MANETIS EPI-
STOLA.

CHRISTI
277.

CHRISTI
277.

a Ezech. 13

b 1. Ioan. 4.

c Ignat. epist. 5
p. 10.

d Aug. contra
epist. Manichæi.
cap. 4.

e Aug. de hæres.
lib. c. 46.

SCRIPTA MA-
NETIS.

f Epiphani. hæ-
res. 66.

MANICHÆO-
RVM OBSCOE-
NA.

bellum sic conflarunt, vt eam probrosis etiã afficerent contumelijs & immunditijs, eoq. A infano prætextu in immensum gurgitē turpitudinum mersi, omni pariter immunditiarum ac libidinum genere se polluerent; quod dicerēt eo modo iniuria carnem affici: idq. eo ardentius ipsi præstare solerent, quo voluptuosius id fieri intelligerent, eoq. licentius quo præferrent pariter cum obscœnitate iustitiam, atque eo instantius perpetrarent, quo ad hæc tam nefanda atque turpia religio videretur impellere. Ita enim iactabāt multis his purgari malū, quibus adderēt illud obscœnum & auditu tantū maxime execrandum, vt conspersam farinā humano semine, instar Gnosticorum, quæ offerebant libamina inde conficerent. Quod licet ipsi negarent, tamen rei nefariæ conuictos esse, S. Augustinus^a testatur de his quæ suo tempore acciderunt, de quibus suo loco dicturi sumus.

^a August. de ha. ref. cap. 46.

Eadem quoque ex causa quod carnem ex materia, & materiam a mali Principio fluxisse dicant, omnem generationem auertunt, impediunt, & execrantur, quod ex ea B augeatur materia, ac proinde mali Principij causam agi: quæ in eos idem Augustinus^b scribens, pluribus monstrat ac confutat. Eadem quoque causa quod dicerent, nullum materiæ dandum esse adminiculum, eo dementia perueniunt, vt execrantur eos qui pauperibus elemosynam darent, quod eo actu fauerent mali Principio, quod Theodoretus^c testatur & ante eum S. Athanasius^d qui ait: Pro re hostili habetur apud Manichæos pauperum commiseratio] Eadem quoque ratione quod carnem odio haberent (quod est illis commune cum Marcionitis) negabant etiam carnis resurrectionem.

^b Aug. contra Faust. lib. 19. STULTA CRVDELITAS MANICHÆORVM.

^c Theodoret. ha. ref. fabul. lib. 1. ^d Athanas. epistola ad Solitar.

In odium quoque carnis execrari eos, ait S. Augustinus, Sanctorum reliquias, maximeq. inuehi in Christianos qui martyres colunt, eorumq. celebrant festos dies, perinde ac si ipsi colerent, vt deos, homines. Sed refellit eam sæpe calumniam Augustinus, demonstrans nos non colere vt Deum homines, sed venerari vt Dei amicos, disputatq. de C his pluribus agens contra Faustum^e. Probe vides lector, quem habeant Patriarcham qui Sanctorum cultum, venerationemq. sacrarum reliquiarum detestantur: tali ipsi fano, tantoq. gloriantur auctore; & Ecclesiæ columen Augustinum Sanctorum cultum probantem, ac defendentem (vt vt libet) condemnet: atque sic Manetis Paracletose gloriantur afflatos. Porro Manichæos (ne id præmittamus) eadem quoque ratione, quod carnem tanquam ex mali Principio deductam execrantur: matrimonium etiam damnabant, de quorum stultitia pluribus S. Augustinus^f agit.

^e Aug. contra Faust. lib. 20. c. 21. & lib. 32. c. 11. 12.

^f Aug. contra Faust. lib. 15. c. 5. 6. 7.

QVID DE ANIMA SENSE RINT MANICHÆI.

Quod vero ad animam spectat, non vnã insitam cuilibet homini Manes tradidit, sed duas, easdemq. diuersas, atque e contrarijs plane Principijs dimanantes, nempe malam alteram a mali Principio generatam, alteram vero bonam, infusam a boni Principio, eandemq. esse diuinæ substantiæ. Aduersus hæc excogitata ab homine infano D commenta idem S. Augustinus pluribus disputat, scripto de duabus animabus contra Manichæos commentario. Purgationem etiam quandam fatuam animarum Manes itidem introduxit atque punitionem, docens transanimationem Pythagoræam, vt Epiphanius^g & Cyrillus affirmant. Animas vero Manichæorum ab eiusmodi punitione liberat esse, sed eas per elementa purgari ac^h in lunam transmitti, & ex ea tanquam per scapham quandam ad Solem perducere, & ad Deum bonum, e cuius substantia essent, adduci: reliquias vero animas quæ ab eo prædicatam veritatem audire contempserunt, gehennæ ignis tradi dæmonibus cruciandas; sicq. pro ratione delicti punitas ad corpora iterum transmitti, vt erudiantur: quod si neglexerint, ad magnum ignem tandem demitti. hæc plane fuerunt Manetis de animabus infomnia.

^g Epiphani. ha. ref. 66.

^h August. de ha. ref. c. 46.

ⁱ Hilar. de Trinitate. lib. 6.

De Christo autem, non tantum (quod dictum est) sentiunt, eum minime humana indutum carne ac proinde nec natum, nec passum: sed & testatur S. Hilariusⁱ, Manetem negasse vnã eandem Christi esse cum Patre substantiam, sed partem ex ipsa. Verum eo vsque productum est eius mentis delirium, vt illum dixerit fuisse serpentem qui Adæ, atque Euæ per esum pomi infuderit scientiam boni & mali, & ad hæc prospicienda illorum oculos aperuerit. Rursus vero eum præterea esse Solem hunc Orbis, Manichæos tradere, Theodoretus^k & alij affirmant. Illos quidem adorare solitos Solem & Lunam, Augustinus^l testatur. Sed quid illi dixerint de Sole & Luna, & de excogitata a Manete Trinitate, audiamus Augustinum^m hæc eorum infomnia recensentem, refellentemq.

^k Theodoret. ha. ref. fabul. lib. 1.

^l Aug. contra Faust. lib. 14. c. 11. 12.

^m Aug. contra Faust. lib. 20. c. 6. 7. DE NAVI MANETIS.

Primo Solem nauem quandam dicitis: ita non tantum (vt dicitur) toto cælo erratis, sed & nutatis. Deinde cum omnium oculis rotundus effulgeat, eaq. illi figura pro sui ordinis positione perfecta sit, vos eum triangulum perhibetis, idest quandam trianguli cæli fenestram,

A fenestram, lucem istam mundo, terrisq. radiare. Ita fit, vt ad istum quidem Solem dorsum, verticemq. curuetis, non autem ipsum tam clara rotunditate conspicuum, sed nescio quam nauim per foramen triangulum micantem atque lucentem quam confictam cogitatis, adoretis: quam profecto faber ille non faceret, si quemadmodum emuntur ligna quibus nauigiorum tabulæ compinguntur, sic emerentur & verba quibus hæreticorum fabulæ confinguntur. Verum hæc tolerabilius vel ridentur, vel flentur in vobis:

Illud est intolerabiliter sceleratum, quod de ipsa naui puellas pulchras & pueros proponi dicitis, quorum formosissimis corporibus inardescunt Principes tenebrarum, ad feminas masculi, & ad masculos feminæ: vt in ipsa flagrante libidine, & hianti concupiscentia de membris eorum tanquam de tetrissordidissiq. compedibus dei vestri membra soluantur, & his obscœnissimis pannis vestris conamini asserere ineffabilem Trinitatem; B dicentes Patrem in secreto quodam lumine habitare, Filium autem in Sole virtutem, in Luna Sapientiam, Spiritum sanctum in aere] hæc Augustinus, qui commentum inane, sua sponte corruens, quod Faustii eloquentia videretur esse suffultum, nullo negotio, in eum disputans disijcit, & demolitur. Sic videas Manichæos non proprie Solem, Christum dixisse, sed in Sole Christum esse, sicut in Sapientia Lunam, & in aere Spiritum sanctum: quibus dicerent animas (vt tradit Epiphanius^a) depredari, esseq. Solem & Lunam ex diuina substantia.

^a Epiphani. ha. ref. 66.

Quinque insuper elementa idem hæresiarcha constituit, quæ genuerint Principes proprios, dominantes genti tenebrarum, quibus nominibus nuncupat fumum, tenebras, ignem, aquam, ventum: in fumo nata animalia bipedia, vnde homines quoque ducant originē: in tenebris serpētes: in igne quadrupedia: in aqua pisces: in vëto volatilia. Ad hæc C quinque malorū elementa debellanda (ait ex eo Augustinus^b) alia quinque elementa de regno & substantia Dei missa esse, & in illa pugna fuisse permixta, fumo aera, tenebris lucem, igni malo ignem bonum, aquæ malæ aquam bonam, vento malo ventum bonum: Naues autem illas, idest duo cæli luminaria ita distinguere, vt Lunam factam dicant ex bona aqua, Solem autem ex igne bono. Esse in nauibus sanctas virtutes, quæ se in masculos transfigurent, vt illiciant feminas gentis aduersæ, & per hanc illecebram commota eorum concupiscentia fugiat de illis lumen, quod membris suis permixtum tenebant, & purgandū suscipiatur ab angelis lucis, purgatūq. illis nauibus imponatur ad regna propria reportandū] hæc S. Augustinus^c: additq. his locatis principijs, eos veluti necessitate quadã cogi ad nefarias libidines perpetradas, de quibus iam est dictum superius.

QVI N QVE ELEMENTA MANICHÆORVM.

^b August. de ha. ref. c. 46.

Quod ad mundi creationē spectat: non ex nihilo esse creatū dicit, sed ex præexistente D materia, vt de eo scribit S. Hieronymus^d. Addit Augustinus^e, confiteri Manichæos, mundum a natura boni, hoc est a natura Dei factum, sed de permixtione boni & mali, quam factam dicunt cum inter se vtraque natura pugnavit, id porro agi per Christum & Dei substantiam in creaturis infusam, vt aduersariam partem superando, fieret omnium exacta purgatio. hæc ex Augustino. Addit Epiphanius: Manetē de mundo dixisse Principem boni spoliatum fuisse a mali Principe mundi dominio: sed restitutionem procurari per Christum.

^d Hier. in epist. ad Ephes. c. 6. ^e August. de ha. ref. c. 46.

Iam piget vterius prosequi deliria hominis penitus insanientis, & somnia febricitantis recitare, digna potius quæ sibilis explodatur, quam ne dū Christiano, sed nec Ethnico stylo scribatur. Verū ex quo de his, ex instituti ratione, semel dicere cœpimus: agedū quæ sūt reliqua impietatū omniū venena prodamus. Reijciebat^f Manes Prophetas, quos dicebat E spiritu erroris afflatos, qui enim cū Moysē atque Prophetis locutus esset, affirmabat fuisse Principem tenebrarum. Addit Augustinus^g contempnisse eum præcepta decalogi, quippe qui non vnum Deum coleret, sed deorum agmina. Nam idem^h hæc narrat, quæ ex Manete scripserat in Amatorio cantico Faustus: Se vidisse maximum regnantium Regem, sceptrigerum, perennem floribus cinædum & facie rutilantem, duodecim magnis dijs circumdatū, ternos per quattuor tractus, quibus adderet alia deorū agmina] in quem iure his verbis idē inuehitur Augustinus: O lasciuia immūda, sine fronte adhuc ista garris? adhuc pascis ventos? adhuc amplecteris idola cordis tui? Ita ne tu facie ad faciē vidisti regnantem Regem sceptrigerū, floreis coronis cinctū, & deorū agmina, & splendētē agnū sex vultus & ora ferentē, micantemq. lumine: & alterū Regem honoris, angelorum exercitibus circumdatum: & alterum adamantem heroem belligerum dextra hastam tenentem & sinistra clypeum: & alterū gloriosum Regem tres rotas impellentem ignis,

DE OS MVLTOS COLERE MANICHÆOS.

^f Epiphani. ha. ref. 66.

^g Aug. contra Faust. lib. 15. c. 7. ^h Aug. ibidem. cap. 5. 6.

ignis, aqua, & venti, & maximum Athlantem mundum ferentem humeris, & cum genu fixo brachijs vtrinque secus fulcientem? hæc & alia mille portenta tu facie ad faciem vidisti: an hæc tibi doctrina dæmoniorum mendaciloquiorum cantat, & nescis? &c.]

Totum insuper politicum dominium Manes sustulit, dum derogaret publicis magistratibus, & bella ex causa iusta suscepta damnaret: humano generi insuper suppeditantem victum agrorū culturam proscripsit, tamquam plurium cædium ream, quod in qualibet herba, vel planta inesse diceret, vt homini insitam animam, quæ tamen peccata illis condonari ait qui suis sectarijs parant cibum, quos vocabat Electos: Ijs enim qui primæ classis erant, quos dicebat Auditores, omnia quæ ceteris permessa esse voluit. Vnde fiebat, vt cum Manichæi paupertatem voluntaria affectarent, in Auditoribus suis essent ditissimi, & qui ab alijs abstinentes videri volebant, essent voluptatibus maxime dediti. Introduxit insuper superstitionis ciborum delectū, nempe abstinentiam a carnibus, vino, ouis, caseis, quod diceret non inesse illis diuinam substantiam, sed a mali Principio generata. Fatum insuper introduxisse, testatur Socrates. Negasseq. futurum iudicium affirmat Philastrius.

At licet multa de Manetis erroribus sint a nobis ex antiquis Patribus hinc inde collecta: non adhuc tamen egestam cloacam omnium turpitudinum intelligimus: sed iam, pertæsi in his diutius detineri, sententia vna S. Leonis Papæ profundi scelerum putei os obstruere consultius visum est, quod desperemus eum penitus exhaurire. ait enim: Cū diabolus in cunctis peruersitatibus multiformem teneat principatum: arcem tamen sibi in Manichæorum struxit infania, & latissimam in eis aulam, in qua se exultantius iactaret, inuenit; vbi non vnus prauitatis speciem, sed omnium simul errorum, impietatumq. mixturam generaliter possideret. Quod enim in Paganis profanū, quod in Iudæis carnalibus cæcum, quod in secretis magiæ artis illicitum; quod denique in omnibus hæresibus sacrilegum atque blasphemum est: hoc in istos, quasi in sentinam quandam cum omnium sordium concreatione confluit. Vnde vniuersas eorum impietates, & turpitudines enarrare perlongum est: superat enim verborum copia criminum multitudo] hæc S. Leo. De his autem quæ Romæ a Manichæis gesta esse diuersis temporibus, cum S. Augustinus, tum ipse. S. Leo describit, dicemus iuo tempore opportunius.

His igitur de Manetis, ac de eius discipulorum dogmatibus dictis, quæ reliqua sunt de instituta ab eo in similitudinem Christi Ecclesiæ, satanæ synagoga, deq. eius discipulis, & propagatione hæresis, dicere necessarium ducimus. Nouam plane artem diabolus excogitauit, nouumq. aduersus Dei Ecclesiam certamen aggressus est: Quod enim in omnibus quas in hanc diem hæreses excitarat, iam eneruatas contractasq. suas vires esse sentiret: non iam ex ijs qui in Ecclesia fuissent (vt semper fecerat) aduersus Ecclesiā armat ad prælium; sed sumit ex Ethnicis hominē, qui tamen ad expugnandā Ecclesiam armis Ecclesiæ vteretur, eo nimirum consilio, vt dum homo Gentilis tam vehementer Christianam religionē insectaretur, eo nomine sibi Gentiles Christianæ religioni infensos conciliaret: dum vero ex diuina scriptura noui Testamenti homo Paganus testimonijs vteretur, Christianos leues ad se audiendum ea arte pelliceret. Sed & ex omnibus prope sectis aliquid deflorans, omnia etiam hæreticorū studia sibi conciliare conatus est.

Insuper licet ipse quidem (vt dictum est) non ex Christianis prodierit, neque Christianis adhæserit: tamen cuncta pene quæ in Ecclesia essent salubriter instituta, imitatus est. Licet enim (vt Augustinus testatur) Christianorum baptismum execraretur: suos tamen baptizabat, diuersa tamen ab Ecclesiæ forma. Vnde Hieronymus criminini dat Hilario schismatico, quod baptizatos a Manichæis absque alio baptismo recepisset. Verum S. Augustinus negat Manichæos suos baptizare solere. Eucharistiam quoque ex farina, sed (vt dictum est) probrose conficere, suos docuit: æmulatus etiam est Ecclesiæ ordines, & a Christo primitus constitutam in ordinibus diuersis Ecclesiam. Nam sicut ipsa vniuersum populum in duas classes, nempe laicos, clericosq. distinguit: ita ipse suos inter Auditores, Electosq. partitur. rursus Augustinus ait: Propter quod etiam ipse Manichæus duodecim discipulos habuit ad instar Apostolici numeri, quem numerum Manichæi hodie custodiunt. Nam ex Electis suis habent duodecim, quos appellant Magistros, & tertiumdecimum Principem ipsorum. Episcopos autem septuagintaduos qui ordinantur a Magistris, & presbyteros qui ordinantur ab Episcopis. habent autem Episcopi diaconos] hæc

a Aug. contra Faust. lib. 22. MANES DESTRUXIT POLITICVM DOMINIUM. b Aug. contra Faust. lib. 20. c. ult. c Aug. contra Faust. lib. 5. c. 5. d Socr. lib. 1. c. 22. e Philaster. de hæres. MANICHÆI SENTINA OMNIUM SCELERVM. f S. Leo. serm. de Ieiun.

DIABOLICON SILIVM IN MANETE.

g August. de hæres. c. 46. h Hieron. aduers. Luciferiã. ECCLESIAM MANES COMPOSUIT. i Aug. aduers. hæres. c. 86.

k August. de hæres. c. 46.

A hæc Augustinus. Rursum, sicut consuevit Ecclesia catholica, virginitatem quoque excoluisse Manichæi dicuntur; cum tamen quæ sunt in Ecclesia vere virgines condemnarent, quod diuersam ab eis virginitatis custodiendæ rationem inirent.

Qui autem fuerint primi Manetis discipuli præter Thomam, Buddam, & Hermam, Epiphanius Tyrbonem nominat, nec non Acuam quendam, a quo (inquit) dicti sunt Manichæi Acuanitæ. Tradit idem auctor Manetem adsciuisse sibi discipulos vigintiduos. Adimantum quoque fuisse Manetis discipulum S. Augustinus affirmat, qui scriptum ab eo librum aduersus legem atque prophetas, contrarijs scriptis impugnat.

Sed & Leucium (aliter Seleucum) numerant alij inter Manetis discipulos, de quo idem meminit Augustinus, quæ ait Actus quosdā confixisse nomine Apostolorū: sed & Philastrius cum agit de scriptis apocryphis a Manetis discipulis addit fuisse conficta Acta nomine Andreae, alia Ioannis, alia Petri, aliaq. Pauli nomine. A Leucio quoque scriptas fuisse passiones Apostolorum, & de natiuitate S. Mariæ libellum, incertus auctor apud S. Hieronymum testatur his verbis: Quidam namque Seleucus (vel Leucius) qui passiones Apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit: sed sicut de virtutibus eorum, & miraculis per eos factis vera dixit: de doctrina vero eorum plura mentitus est: ita hic multa non vere de corde suo confinxit] hæc ipse. Verum Pacianus Leucium ante Manetem existisse, demonstrare videtur, dum ait: Hi pluribus gloriantur auctoribus: nam puto & Græcus, & Blasus ipsorum est: Theodotus & Praxeas vestros aliquando docuere: ipsi illi Phryges nobiliores, qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur] hæc ipse. Porro Proclum seu Proculū (vtrouque nomine dicitur) longe ante Manetem existisse, quæ de eo dicta sunt, aperte declarant. Sic igitur a Paciano Leucius velut princeps Cataphrygum antiquior Proculo recensitus habetur.

Quod vero ad propagationem hæresis spectat, quale consilium inierit, vltimo iam loco videamus: mirum profecto accidit, quod adeo tenaces struxerit laqueorum nexus, vt quos semel illis implicuisset: se eximere haud facile quisquam posset. Nam (inquit Theodoretus) præstigijs quoque vtuntur, scelerata mysteria agentes: ea de causa valde difficulter elui potest eorū doctrina: & qui execrandis eorum orgijs interfuerit, eorundemq. particeps extiterit, valde est difficile transmouere a perniciem animis afferentium dæmonum operatione, qui ipsos initiantium incantationibus eorum animas alligant.] Ad propagandam quoque hæresin peculiare illi quoque fuit, suos in diuersas Orbis partes mittere doctores impietatis: qui ad alliciendos homines magna pollicerentur. Quænam essent ea, quibus ad se audiendos homines pellicere consueuerint, S. Augustinus ea ipse quidem expertus, sæpe commemorat, vt cum scribit ad Honoratum de vtilitate credendi, his verbis: Nosti enim, Honorate, non aliam ob causam nos in tales homines incidisse: nisi quod se dicebant, terribili auctoritate separata, mira & simplici ratione eos qui se audire vellent, introducturos ad Deū, & errore omni liberaturos. Quid enim me aliud cogeat annos fere nouem, sprete religione, quæ mihi puerulo a parentibus insita erat, homines illos sequi, ac diligenter audire: nisi quod nos superstitione teneri, & fidem nobis ante rationem imperari dicerent: se autem nullum premere ad fidem, nisi prius discussa & enodata veritate? Quis non his pollicitationibus illiceretur, præsertim adolescentis animus cupidus veri?] hæc ipse. qui eadem ferme repetit, sapius, suiq. erroris causam refricat dolens.

Porro fuisse Manichæos potentes admodū ad refellendas aliorum sententias, idem affirmat: vulgatos quoque ab eis Manetis libros vim maximam ex blandiloquentia comparata ad persuadendū habentes insitā, constat; apparet id enim ex recitata superius epistola ipsius ad Marcellum conscripta: & est videre id ipsum in eiusdem nuper citata epistola Fundamenti; in ea enim sicut in priori illa, præmissis ad conciliandam sibi fidem insigni titulo, mox eiusmodi dulcore sermonis legentium animos demulget, cum ait: Hæc sunt salubria verba ex perenni ac viuo fonte: quæ qui audierit, & eisdem primum crediderit, deinde quæ insinuant custodierit, nunquam erit mortis obnoxius; verum etiam æterna, & gloriosa vita fruetur: nam profecto beatus est iudicandus, qui hac diuina instructus cognitione fuerit, per quam liberatus, in sempiterna vita permanebit. Pax Dei inuisibilis, & veritatis notitia sit cum fratribus sanctis & charissimis, qui mandatis credunt cælestibus pariter, atque deseruiunt, sed & dextera luminis tueatur, & eripiat vos ab omni incursione maligna atque a laqueis mundi] Quis hæc audiens, quæso, non

Annal. Eccl. To. 2. Fff 2 continuo

a Aug. de Morbus Manich. b Epiphani. hæres. 66. MANETIS DISCIPVLI. c Aug. de fide contra Manich. cap. 38. d Apud S. Hieron. como 9. de Nat. S. Mariæ. LEVCIVS ANTE MANETEM a Pacian. ad Symphr. de catholic. nom. * al. Florinus.

PROPAGATIO MANICHÆORVM QVO MODO. f Theodoret. hæretic. fabul. lib. 1. in fi. g Aug. de vtilitate creden. c. c. lib. 3. confess. c. 6. & 11. & lib. 5. c. 6.

continuo ad reliqua quoque cognoscenda accommodaret auditum ?

Hiscie igitur verborum illecebris, alijsq. fallacijs insinuabant, obtrudebantq. se Manichæi: qui et nullam prætermittēbant oblatam occasionem, quam sæpius procurarent curiosa interrogatione, qua sensim, quod conabantur, efficerent; ac sic prope nescientem hominem irretirent: id quidem eleganti Augustinus exemplo, quod in Africa accidit, perbelle demonstrat, sic dicens: Solent enim aucupes ponere in muscipula muscas, vt esurientes aues decipiant: sic & isti ad muscas a diabolo decepti sunt. Nam nescio quis tædium patiebatur a muscis. Inuenit illum Manichæus tædio affectum: & cum diceret, se non posse pati muscas, & odisse vehementer illas: statim ille: Quis fecit has? Et quia tædio affectus erat, & oderat illas, non ausus est dicere: Deus illas fecit. erat enim Catholicus. Ille statim subiecit: Si Deus illas non fecit, quis eas fecit? Plane, ait ille, ego credo quod diabolus fecit muscas. Et ille statim: Si muscam diabolus fecit, sicut te video confiteri, quia prudenter intelligis: apem quis fecit, quæ paulo amplior est musca? Non ausus est ille dicere: Quia Deus fecit apem, & muscam non fecit, quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locustam, a locusta ad lacertam, a lacerta ad auem, ab aue duxit ad pecus, inde ad bouem, inde ad elephantem, postremo ad hominem: & persuasit homini, quia non a Deo factus est homo. Ita ille miser cum tædium passus est a muscis, musca factus est, quem diabolus possideret] hæc Augustinus: sic igitur quibuscunque valerent artibus factum est, vt ea peste Manichæi totum propemodum Orbem infecerint.

Aug. in Ioan. nom. tract. 1. cap. 1.

OPPVGNATO- RES MANETIS

Scripserunt autem aduersus Manetis errores complures antiquorum Patrum, vt in primis, quem diximus, Archelaus Cascharorum in Mesopotamia Episcopus, Titus Bostrensis, Diodorus Cylicus, Serapion Thumuis Episcopus, Athanasius Alexandrinus, Georgius Laodicensis, Eusebius Cæsariensis, Eusebius Emisenus, Apollinaris Laodicensis, & alij Græcorum complures. numerat hos omnes Epiphanius. Quod vero tradit, ab Origene quoque eandem hæresin impugnatam: non inde accidere potuit, quod Manes vixerit temporibus Origene: sed in Manetis magistris Alexandria agentibus, ea opinio de Principijs ab Origene fuerit confutata: At nullus locupletius id præstitit atque felicitus vt Augustinus, qui complures commentarios eo argumento conscripsit. Verum de Manete & eius origine hæcenus. In posterum autem, vt de Manichæis sæpe dicamus, rerum gestarum ratio argumentum suppeditabit.

Epiphani. hæres. 66.

TIMÆVS EPISC. ANTIOCH.

Hoc eodem anno, cum Donnus Episcopus Antiochenus sedisset annos quinque, defunctus est, cui sufficitur Timæus. Tot enim annis Donnum sedisse, testatur in Chronico Eusebius: sed semel errore lapsus in tempore obitus & ingressus Donni (vt demonstratum est) nec eius sedis finem, nec successoris initium suo posuit loco.

IESV CHRISTI ANNVS 278. EVTYCHIANI PAPÆ ANNVS 4. TACITI IMP.

SEQVENS vero annus Domini ducentessimus septuagesimusoctauus adscribitur Fastis Probo & Paterno secundum Consulibus a Cassiodoro atque Græcis indicibus: apud Vopiscum vero ex Actis Senatus ponitur Velius Cornificius Gordianus Consul sed suffectus rogans Patrum sententias. Contigit hoc ipso anno quo auspiciatus est Aurelianus septimam Tribunitiam potestatem, totidem agens annos Imperij, vt a suis occideretur in Thracia. Quo modo autem id acciderit, Flavius Vopiscus narrat his verbis:

AVRELIANVS OCCIDITVR.

Flau. Vopisc. in Aureliano.

Aurelianus (quod negari non potest) seuerus, truculentus, sanguinarius fuit Princeps: hic cum eouque seueritatē tetendisset, vt & filiam sororis occideret non magna neque satis idonea causa, iam primum in odium suorum venit. Incidit autē (vt res se fataliter agunt) vt Mnestem quendam, quem pro Notario secretorum habuit, libertum (vt quidam dicunt) suum, infensioem sibi minando redderet, quod nescio quid de quodam suspiciatus esset. Mnesteus qui sciret Aurelianus neque frustra minari solere, neque si minaretur ignoscere, Breue nominum conscripsit, mixtis ijs quibus Aurelianus vere irascetur, cum ijs de quibus nihil asperum cogitabat, addito etiam suo nomine, quo magis fidem faceret ingesta sollicitudinis: ac Breue legit singulis-

lis, quorum nomina continebat: addens, disposuisse Aurelianus eos omnes occidere: illos vero debere suæ vitæ, si viri sunt, subuenire. Hi cum exarsissent timore, qui merebantur offensam, dolorem miscentes beneficijs atque officijs quibus Aurelianus videbatur ingratus: in supradicto loco (inter Byzantium & Heracliam) iter facientem Principem subito adorti, interemerunt] hucusque Vopiscus de nece Aureliani in sanguinis Christiani vltionem ab infenso illi accepta numine. Orof. libro 7. cap. 23. Orof. autem de ea sic: Fulmen ante eum magno pauore circumstantium ruit, ac non multo post in itinere occisus est] hæc ipse, ex Eusebij tamen Chronico.

Orof. libro 7. cap. 23.

In Actis quoque S. Patrocli martyris hæc de nece Aureliani Imp. scripta habentur in fine: Post non multum temporis (a nece martyris) persecutio conqueuit. Nam ipse qui hanc concitauerat Imperator, dum iter faceret, denso stipatus agmine, fulminis ante se vehementissimi terrorem sentiens: obstupuit. Deinde præmissis hoc infausto omine: in eodem itinere a suis interemptus est. Et qui paulo ante putabat se diuini nominis gloriam inter homines extinguere posse: nomen, familiam, vitam, ipsamque salutis spem perdidit: quæ credentes in Christum nec in morte reliquit] hæc auctor de miserando interitu hostis immanissimi Christianæ religionis. Post Patrocli vero necē, de eius sepultura atque memoria hæc in eisdem Actis habentur de martyrum cultu venerandæ antiquitatis vestigia: Tunc Eusebius ædificauit super corpus sancti viri paruam parua facultate Ecclesiam: ibiq. iuxta corpus sanctum sibi etiam sepulturam poposcerat affuturam: vt confessor Domini vicinus esse mereretur sanctissimo martyri] hæc ibi, post prolixam narrationem agonis ab eodem Patroclo gloriosissime consummati.

Apud Surmo 1. die 21. Ianuarij.

Sed ad Aurelianus redeamus: decet enim funus eius ad ante actæ vitæ mores accommodato profequi epitaphio, eo nimirum, quo Magnus Constantinus Imp. cum in Christianorum persecutores inuehitur, in Aurelianus hæc addit: Tu etiam Aureliane, omnium scelerum incentiuum, cum in Thraciam quasi aperto Marte, & insanæ mentis impetu ferebaris: in media via cæsus, orbitas in via impressas impio cruore compleuisti.]

Const. Orat. ad S. car. cap. 24.

De die autem quo eius obitus contigit, cum constet auctore Vopisco, Tacitum eius successorem creatum esse septimo Kalendas Octobris, vacasseq. Imperium sex mensibus: dicendum est eum occisum esse septimo Kalendas Aprilis. Verum Victor tradit mensibus septem cessasse Imperium.

Occiso seuerissimo Principe (inquit Vopiscus) de Imperatore deligendo exercitus retulit ad Senatum: idcirco quod nullum de ijs faciendum putabat, qui tam bonum Principem occiderant. Verum Senatus hanc electionem in exercitum refudit, sciens non libenter iam milites recipere Imperatores eos quos Senatus elegerit. Denique id tertio factum est, ita vt per sex menses Imperatorem Romanus Orbis non habuerit; omnesq. iudicēs ij permanerent, quos aut Senatus, aut Aurelianus elegerat] demum ex Senatus consulto Tacitus, qui iam cum Placidiano gesserat Consulatum creatus est Imperator septimo Kalendas Octobris, quod tradit Vopiscus, dum pluribus eius electionem recenset.

TACITVS IMP. d. Vopisc. in Aureliano.

IESV CHRISTI ANNVS 279. EVTYCHIANI PAPÆ ANNVS 5. PROBI IMP. ANNVS 1.

CHRISTI annus ducentessimus septuagesimusnonus Consulibus Tacito Augusto secundum & Fulvio Æmiliano adscribitur Fastis. De Consulatu secundo Taciti est nummus his litteris consignatus. IMP. C. M. CL. TACITVS P. F. AVG. COS. II. SPES PVBLICA. Verum Cassiodori Chronicon & Græci indices Probum atque Paternum tertio Consules habent; sed & in Actis Senatus apud Vopiscum in Probo Ælius Scorpionus Consul legitur, vt diximus, sententias Patrum rogans. Sed hos puto suffectos. Qui item ab alijs ponuntur anno sequenti Consules Probus & Lupus, nequaquam inter Ordinarios sunt recensendi: nam qui accepit Imperium, Consulatum etiam a Senatu oblatum adiit. Quamobrem iure alij a Cassiodoro ponuntur, vt suo loco dicemus.

Apud Adolph. libro de numismat.

IESV CHRISTI EVTYCHIANI PAPÆ PROBI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
282. 8. 4.

OCTOGESIMVSSECVNDVS supra ducentimum Christi annus, Probo Augusto quintum & Victorino Coss. Factis adscribitur: Quo idem Imperator compressit Gothos, eosq. aut in deditioem, aut in amicitiam recepit. Post hæc latrones Isauricos domuit, iunioresq. militiæ adscribi voluit. Subegit Blemyas: cum Parthis, ac Persis pacem composuit, atque in Thracias redijt. Vopiscus hæc pluribus: qui perinde ac si encomium potius quàm historiam scriberet: lucra posuit, damna vero præterijt. **B**

FRANCORVM
INGENS FACI-
NVS.

Nam constat, his temporibus (in vltionem vt puto sanctorum martyrum recens interfectorum) Francos audax facinus meditato, breui temporis spatio, totum Romanum Imperium incursione turbasse, & timore vehementi cõcussisse: quod Vopiscus intentus probare Probi res gestas, non sine suspitione inuidiæ prætermisisse videtur. Narrantur hæc breuiter in Panegyrico dicto Maximiano his verbis: Recursabat quippe in animos illa sub diuo Probo & paucorum ex Francis captiuorum incredibilis audacia & indigna felicitas: qui a Ponto vsque, correptis nauibus, Græciam, Asiamq. populati, nec impune plerisque Libyæ littoribus appulsi; ipsas postremo naualibus quondam victorijs nobiles ceperant Syracusas; & immenso itinere peruecti, Oceanum, qua terras rupit, intrauerant, atque ita euentu temeritatis ostenderant, nihil esse clausum piraticæ desperationi, quo nauigijs pateret accessus] hæc ibi. Egregium plane Francorum antiquæ gloriæ monumentum: quos Christiana religio postea longe clariores atque gloriosiores effecit. **C** Sed de ijs inferius suis locis sæpe dicendum.

IESV CHRISTI EVTYCHIANI PAPÆ PROBI IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
283. 9. 5.

^a Vopisc. in Probo.

^b Vopisc. in Saturnino.

SEQVENTI anno Domini ducentesimo octogesimo tertio, Carus & Carinus a Cassiodoro & Græcis indicibus ponuntur Consules. Quo ^a Probus compressis tyrannis, Romam rediens, de Germanis & Blemijs triumphauit. hæc Vopiscus: idemq. de Saturnino ^b qui Aegyptiorum leuitate perpulsus assumpsit Imperium, agit: moresq. Aegyptiorum (vt alij plures quos superius diximus) sugillans, carpit æque cum illis ibi degentes Samaritas, ac Christianos; cum vitia Aegyptiorum in eos reijciat dicens:

Sunt enim Aegyptij (vt satis nosti) viri ventosi, furibundi, iactantes, iniuriosi, atque adeo vani, liberi, nouarum rerum vsque ad cantilenas publicas cupientes, versificatores, epigrammarij, mathematici, aruspices, medici: nam & Christiani, Samaritæ; & quibus præsentia semper tempora cum enormi libertate displiceant] hæc Vopiscus ad suamq. corroborandam sententiam litteras recitat Hadriani de iisdem exoptulantis, ac deridentis, quæ suo loco superius in Hadriano sunt posita. Quibus plane videas hominem ethnicum in Christianos infensum, nulla habita diligentiori peruestigatione morum, legum, institutorum diuersarum religionum hominum: eosdem inter se vitæ ratione longe distantes, ac plane contrarios fasce vno perstringere, atque æque calumnijs carpere Christianos cum illis, contumelijsq. proscindere. Sed quales esse solerent Aegyptij Christiani, quàm obsequentes Romanis principibus, quàm pacifici: ad ea quæ de eis ante dicta sunt ex Origene, atque Dionysio ambobus Aegyptiis, prouocamus Lectorem. **E**

Porro autem iisdem Coss. cum quintum Probus in Imperio annum ageret (vt Vopiscus testatur) a militibus occisus est: nam ait: Quibus (quæ dicta sunt superius) peractis, Probus bellum Persicum parans, cum per Illyricum iter faceret: a militibus suis per insidias interemptus est] & post multa: Interemerunt anno Imperij sui quinto. Postea tamen ingens ei sepulcrum elatis aggeribus omnes pariter milites fecerunt cum titulo huiusmodi inciso marmoris.

HIC PROBVS IMP. ET VERE PROBVS. SITVS. EST. VICTOR. OMNIUM. GENTIVM. BARBARARVM. VICTOR. ETIAM. TYRAN-

A RANNORVM] hæc & alia plura de Probo Vopiscus, quæ prætermittimus.

At quoniam de annis quibus Probus Imperauit omnes ferme antiqui scriptores discrepant a Flauio Vopisco, qui cum anno quinto sui Imperij occisum tradit: res est diligentius perquirenda: plurimum enim ad rerum gestarum veritatem explorandam scire interest, quoto Imperij sui anno Probus occisus sit. Qui igitur Vopisco aduersantur ex nostris est in primis Eusebius, qui in historia cum sex annos imperasse tradit: nempe ab solutos, vt attigerit septimum, prout ponit in Chronico: adeo vt hac ratione successorem Probi recenseat anno Domini ducentesimo octogesimo quinto. Quo item anno eum occisum fuisse affirmat Orosius ^b dum ait: Anno ab Vrbe condita millesimo trecentesimo septimo Carum imperare cœpisse, porro is Urbis annus est idem Christi ducentesimo octogesimo quintus. Cassiodorus id ipsum plane profiteri videtur, dum sub Diocletiani & Aristoboli Consulatu, qui pariter incidit in dictum Christi annum octogesimo quintum, Probum occisum ait: hæc ex nostris.

^a Euseb. lib. 7. cap. 24.

^b Oros. lib. 7. cap. 16.

His etiam scriptores ethnici pariter consentire videntur: nam Aurelius Victor annos sex, nempe exactos, Probum imperasse tradit: Eutropius pariter; sed rem exactius explicans affirmat Probum vixisse Imperatorem annos sex & menses quattuor: quem & alij plures sequuti sunt. Sed & quod maioris videtur esse auctoritatis, Iulianus Apostata in Cæsaribus, cum de Probo agit: eum ait imperasse annos septem sed nondum expletos. Tot igitur magnæ auctoritatis antiquis testibus de sexennio Imperij Probi expleto affirmantibus: quis non putaret vnum contemnendum esse Vopiscum?

At quàm fallantur qui numero testium nituntur potius quàm ratione vel alijs certis argumentis ad rerum gestarum peruestigandam veritatem: vtique id de quo agimus, **C** in exemplum adduci posse videtur. Abijsemus & nos in sententia plurimorum de annis Probi; nisi vetus inscriptio omnem de his dubitationem auferret; atque necessario nos fatiri compelleret, hoc ipso anno Probum regnandi finem fecisse; alijsq. pariter certis testificationibus manifeste constaret, Diocletianum sequenti anno Imperium auspicatum esse: adeo vt nullus sit locus reliquus, quo Probi Imperium vltius extendi possit. Ad hæc autem exploratissime cognoscenda reijcimus Lectorem ad ea quæ dicemus anni sequentis exordio, cum agemus de ratione inchoandi anni primi Imperatoris Diocletiani.

Probo extincto, creatur a militibus Imperator Carus Manlius Aurel. Romæ natus ex parentibus Illyricis: idemq. filios Carinum & Numeriarum Cæsares dixit. Hoc igitur anno Carum imperare cœpisse: ex eo perfacile intelligi potest, quod Consulatus ipsius secundus qui sequenti anno contigit, inscriptus reperitur cum Tribunitia potestate secundum **D** da, qua noratur annus secundus eius Imperij. Est autem ipsa vetus inscriptio huiusmodi:

CARVS IMP.

FORTISSIMO^c. ATQVE
CLEMENTISSIMO
IMP. CAES. M. AVRELIO
CARO INVICTO AVG.
P. M. TR. POT. II. COS. II.
P. P. R. RO. COS.

^c lib. inscrip. antiq. Planzin. edit. pag. 156. x. & Panvin. in Fast.

Ceterum filios eius Carinum & Numerianum a Caro Cæsares tantum dictos esse, non tamen Augustos: duæ itidem inscriptiones in eadem tabula incisæ hinc inde positæ a lateribus docent; quarum prior sic descripta a parte dextera posita habetur.

E VICTORIOSISSIMO
PRINCIPI. IVENT.
M. AVRELIO CARINO
NOBILISS. CAESARI
COS. PRO. COS.

A sinistris vero Numeriani habetur inscriptio his verbis.

VICTORIOSISSIMO
PRINCIPI. IVENTVT.
M. AVR. NUMERIANO
NOBILISS. CAES. PRO. COS.

Hæc descripsisse volumus ad refellendos eos qui Carum dicunt, mox vt Imperator factus est, ascivisse sibi collegas Imperij filios, dixisseq. eos Augustos. Sed & de cœpto hoc anno Cari Imperio, alia superiori per similes docet inscriptio in hæc verba.

^a Apud Hæber. in Theſaur. rei Antiq. in Caro.

FORTISSIMO * ATQVE CLEMENTISSIMO IMP. CAES. M. AVRELIO A CARO. INVICTO AVG. P. M. TR. POT. II. COS. II. P. P. PRO. COS. N. M. Q. F.

Ex his igitur perspicuo apparet, hoc anno Probum desijisse, Carum vero subrogatum primum annum sui Imperij auspiciatum esse; secundo vero Consulatu, sequenti scilicet, anno (vt dictum est) annum Imperij secundum Tribunitia potestate secunda declaratum, vna cum Consulatu pariter secundo ingressum esse. Hæc de his satis: tot namque oportuit testificationibus in integrum restituere Chronologiam tot testibus iisdemq. antiquis atque probatis labefactatam. At hæc euidentiore monstrabunt, quæ sequenti anno dicturi sumus. Sed iam ad res gestas huius anni redeamus.

^b Euseb. in Chronico.
^c Euseb. lib. 7. cap. ult.

DOROTHEUS
PRESBYTER
ANTIOCHENVS.

Hoc eodem anno, quo quartus Probi Imperatoris absoluitur, & quintus inchoatur, vita functo (inquit Eusebius^b) Timæo Episcopo Antiocheno, substitutus est in locum eius B Cyrilus] Idem de substitutione Cyrilli in historia^c agens, eius occasione de Dorotheo presbytero Antiochenæ Ecclesiæ sermonem adnectit, sic dicens: Huius temporibus Dorotheum dignitate sacerdotali tum Antiochiæ donatum virum sane disertum cognouimus. Hic in sacris litteris exquisite eruditus fuit; linguæ Hebraicæ diligentem nauavit operam, adeo vt scripturas Hebraicas scienter posset intelligere: erat honestis ac liberalibus parentibus prognatus, humanioris litteraturæ nequitiam expers, Eunuchus reuera natus, vt illum Imperator propter incredibilem eius naturam in suam familiam adsciuerit, & Præfecturæ purpuræ tingendæ, quæ apud Tyrum est, donarit. Istum nos scripturas in Ecclesia non incommode explicantem audiui] hucusque de Dorotheo Eusebius. Qui vero de eodem Dorotheo ab aliquibus sparsi sunt errores, nempe quod Episcopus Tyri & auctor fuerit libelli, qui Synopsis inscribitur Dorothei, sunt a nobis in Notationibus^d confutati: quas si libet, consules. Erat hoc tempore agens annum suæ ætatis Dorotheus vigesimum quintum, qui vsque ad Iulianum Apostatam peruenit tunc nobilitatus martyrio, implens ætatis annum centesimum quintum, vt Anastasius Bibliothecarius in suo Chronico ex Græcis descripsit.

^d Notat. in Rom. Martyrolog. die 5. Iunij. d.

Post Dorotheum, de alijs viris virtute atque doctrina insignibus, qui his temporibus floruerunt Eusebius narrationem attexit, nempe de Eusebio Alexandrino, qui aduersus Paulum Samosatenum a Dionysio Antiochiam ad Synodum missus, adeo egregiam pro fide Catholica nauavit operam, vt in patriam redire non sit permisius, sed obligatus fuerit Ecclesiæ Laodicensi, in locum Socratis suffectus Episcopus: huic vero subrogatum ait Anatolium, & ipsum genere Alexandrinum. Horum namque opera liberatos fuisse Alexandrinorum quamplurimos, tempore quo ad debellandum tyrannum & ciues illi inhærentes ab Imperatore ciuitas est obsessa: suo loco superius dictum est.

OME 27

ANATOLIUS
VIR INSIGNIS.

Quibus autem litteris Anatolius vir sanctissimus imbutus fuerit (vt sciatur præstantissimos Patres non tantum non esse auersatos Gentilium litteras, sed eas quoque alios docuisse) hic ex eodem Eusebio describere, non incongruum visum est. Hic (inquit) Anatolius cum ob eloquentiam, tum ob doctrinam humaniorem, & cognitionem philosophiæ inter homines nostri temporis, qui erant præstantissimi, facile principem locum obtinuit: quippe qui in Arithmetica, Geometria, Astronomia, & disserendi facultate, in contemplatione & perspicentia naturæ, in Oratorum quoque disciplinis versatus ad summum: quarum rerum gratia, fama est, ciues Alexandriae eum in ludo in quo Aristotelis doctrina docebatur, magistrum præfecisse] hæc ipse. Quantum autem ex Christianis professoribus in publicis cathedris Græcos philosophos explicantibus Gentilibus, ad defendendam aduersus eos Christianam religionem rebus nostris accessio facta sit: iam satis demonstratum est superius, dum de Ammonio Christiano philosopho, Platonis philosophiam Alexandriae publice profitente, sermonem habuimus. Meminit & Eunapius^e Sardonius qui scripsit vitas Philosophorum, Anatolij; sed quod hostis ipse esset Christianorum, de homine Christiano atque philosopho, minus dignam tanto viro pro eius doctrina & eruditione mentionem facit, cum hoc tantum ait: Iamblicum cum Anatolio, qui a Porphyrio secundum locum obtinuit, consuetudinem habuit, sed multis eum modis superauit & ad summum philosophiæ gradum ascendit] Sed hæc domesticus testis, suos superferens Christianis.

^e Eunap. in Iamblico.

Videas ex his insignes in Ecclesia viros, in philosophicis facultatibus alios ipsorum Platonem, Aristotelem alios esse in docendo sequutos: idq. eos fecisse non tantum absque aliquo

A aliquo dispendio Christianæ religionis, sed omnia ad profectum Euangelij contulisse, idemq. Christianam religionem amplius illustrasse, atque etiam latius propagasse.

Quæ autem ingenij sui post se Anatolius monumenta reliquerit, idem Eusebius^a recenset sic dicens: Quamquam vero non multi libri ab Anatolio erant elaborati; totidem tamen ad nos peruenerunt, vnde cum eius eloquentiam, tum multiplicem cognitionem licet animaduertere, idq. in illis potissimum, in quibus ea quæ de Paschate ab alijs ante decreta fuissent, explanauit] recitat ex eo ipse complura, atque statim post subdit: Anatolius porro institutiones in Arithmeticam decem libris explicatas reliquit alia item extant eius opera, quæ exempla ocij præclare ab eo in sacris litteris collocati, & multæ in eis exercitationis perspicua argumenta dant.]

^a Euseb. hist. lib. 7. c. ult.

Post hæc autem de eodem Anatolio, cum est creatus Episcopus hæc addit: Hunc Theotecnus Cæsareæ Palæstinarum Episcopus per manus impositionem primus Episcopum ordinauit, qui cum successorē sibi post mortē ad Ecclesiæ suæ procuracionem delegandū prouidit, vnaq. cum illo ad aliquod temporis spacium Ecclesiæ Cæsariensi præfuit. Verum Anatolius cum ad Concilium Antiochiæ de Paulo Samosateno conuocatum, accederet, ad Laodicensium urbem aduentans, ibi Eusebio mortuo, commorari a fratribus coactus est] Quod vero ait Eusebius & Anatolium eadem occasione Pauli Samosateni confutandi erroris, abreptos esse ad Ecclesiæ Laodicensis regimen: vtrumque factū diuersis temporibus adscribendum est, nimirum vt dicamus electionē Eusebij contigisse tempore prioris Concilij congregati, Anatolij vero cū posterior conuētus Episcoporum habitus est. Sedit autē Anatolium vsque ad tempus proxime inchoadæ persecutionis Diocletiani, quæ idem Eusebius subdit, demonstrant. Celebris perseuerat memoria Anatolij tā apud

ANATOLIUS
CREATVS EPI-
SCOPVS.

C Græcos, quàm Latinos^b anniuersaria commemoratione in Ecclesia iugiter repetita.

^b Martyrolog. Rom. die 3. Iul.

Hoc quoque anno, nempe sub eodem Consulatu Cari atque Carini, decessisse Eutyechianum Papam, habet liber de Romanis Pontificibus, licet in eo errore ponatur, Caro secundum Consule, nam collega Carinus, qui illi adiungitur, primum Consulatum Cari demonstrat: secundus enim Cari Imperatoris Consulatus habet collegam Numerianum, qui contigit anno sequenti. Quod vero de annis quibus sedit Eutyechianus diuersæ admodum ferantur sententiæ: nos huic inhære, vt ad hæc vsque saltem tempora Eutyechianus peruenerit, Martyrologiū Romanum affirmare nos admonet, in quo sexto Idus Decembris Eutyechianus martyrium passus ponitur sub Numeriano hoc elogio: Romæ beati Eutyechiani Papæ, qui per diuersa loca trecentos quadraginta duos martyres manu sua sepeliuit: quibus & ipse sociatus, sub Numeriano Imperatore martyrio coronatus est, & in cœmeterio Callisti sepultus] hæc ibi. His igitur persuasi, ab Eusebio^c penitus dissentimus, qui diuersam ab hac de tempore Eutyechiani Chronologiam statuit, apud quem perperam legitur sedit Eutyechianum octo menses, vel decem non ad finem perductos; inhærentes potius illis, qui annos octo & menses aliquot eidem tribuerunt, idq. tum ex Ecclesiasticis antiquis tabulis, tum etiam ex Consulibus nominatis.

EVTYCHIANVS
PAPA MORITVR.

De eodem Eutyechiano, hæc in eodem libro leguntur: Hic constituit fruges, fabas, & vuas super altaria benedici] hæc fortasse Eutyechianus, vt magis obniteretur erroribus Manichæorum, qui quod a mali Principio creaturas exortas diceret, atque esse execrabiles affirmarent, eisq. pariter maledicerent: ipse contra eisdē benediceret, ac verbo sanctificans pro iisdem Deo omnium creatori gratias ageret. Cum enim a fidelibus super altare offerri^d solerent, eadem cum gratiarum actione a sacerdote benedicebantur^e, qui quidem vsus antiquitus viguit in Ecclesia: adeo vt non primus sit habendus Eutyechianus qui hæc seruanda statuerit, sed potius suo decreto firmiter instituerit.

^c Euseb. in Chronico & hist. lib. 7. c. 26.

^d Apost. can. 3. 4
^e Clem. constit. lib. 8. c. 40.

Rursum vero post illa, quæ de sepultura martyrum ibi sunt posita, hæc adduntur: Constituit vt quicumque fidelium martyrem sepeliret, sine dalmatica, aut sine colobio purpurato, nullatenus sepeliret.] Sed religionis prætextu prætergressus est postea eiusmodi decreti vsus fines suos, vt non tantum sanctorum martyrum corpora dalmatica tegerentur, sed sacrorum etiā ministrorum, vt S. Gregorij^f Papæ testimonio constat: quod vsque adeo ipse alio edito decreto^g prohibuit, vt vetuerit etiam corpora Romanorum Pontificum, cum perferrentur humanda, tegi dalmaticis. Porro colobium^h tunicam esse sine manicis, quæ penes antiquos vsui erat, in confesso est, sed dalmaticam etiam sine manicis tunicam fuisse olim in vsu, diximus in nostris Notisⁱ. Ad extremum vero de eodem Eutyechiano, hæc ibidem leguntur. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presby-

^f Greg. dialog. lib. 4. c. 40.

^g Greg. in reg. lib. 4. c. 48.

^h Vide not. in Cassian. in verbo colobium.

ⁱ In Martyrolog. Rom. die 31. Maij. b.

presbyteros quattuordecim, diaconos quinque, Episcopos per diuersa loca nouem: & martyrio coronatur; qui etiā sepultus est in cœmeterio Callisti, octauo kalendas Augusti in Martyrologio vero Romano, cui æquius est assentiri, habetur, sexto Idus Decembris. Leguntur Eutyechiani nomine duæ epistolæ, quarum prior aduersus venena Pauli Samofateni paratum antidotum habet. Sunt & alia complura eiusdem Eutyechiani Papæ titulo prænotata, quæ simul alibi congesta habes. Ex hac igitur vita sublato Eutyechiano (vt ibi ponitur) cessauit Episcopatus eius dies nouem] Sic itaque decimo sexto Kal. Ianuarij subrogatus est in eius locum Caius natione Dalmata ex genere Diocletiani Imperatoris, ex patre Caio] hæc ibi: Sed de Caio inferius.

CAIUS PAPA.

Ex Eutyechiani martyrio, nonnihil Dei Ecclesiam sub his Imperatoribus esse vexatam, æquum est sentire. De reliquis autem martyribus his temporibus passis dicemus anno sequenti.

IESV CHRISTI ANNVS 284. CAII PAPÆ ANNVS I. CARINVS ET NVMERVS IMP. I.

CVm iam adesset Christi annus ducentessimus octogesimusquartus, Carus secundum & Numerianus creati sunt Consules, ita Cassiodorus & Græci Fasti, non autem Carinus, vt ab alijs perperam ponitur: nam, vt dictum est anno superiori, simul conueniunt Cari annus secundus & Cons. secundus. Quo idē Carus Imperator dum cœptam a Probo in Persas expeditionē profequitur, ægrotans, vel vt alij dixerunt, superueniente fulmine, extinguitur. hæc Vopiscus. Capessunt mox Imperiū filij eius Cæsares Carinus & Numerianus, hic in Oriente, quod cum patre in expeditione ageret, Carinus vero in Occidente, vbi tunc erat. Qui igitur dixerunt Carum cum filijs imperasse annos duos; inchoatos tantum non autem absolutos intelligere opus est; licet reuera (vt est demonstratum) Carus solus dicendus sit imperasse, cum filij ab eo nondum dicti essent Augusti, sed tantum Cæsares. Porro Carinus in Occidente imperans, propagauit Imperium vsque in sequentem annum Maximo & Aquilino Cons. Numerianus vero mœrore obitus patris ægrotans, ab Apro socero paulo post interficitur, vt ipse regnaret: sed re comperta, ab exercitu acclamatur Imperator Aurelius Valerius Diocletianus: qui sic electus, ipsis Parilibus, nempe vndecimo Kalendas Maij (quod ex Panegyrico ipsi dicto expressum habetur) accepit Imperium, statimq. Aprum fatalem quem putauit occidit: cum tamen, vt dictum est, in Occidente Carinus Cari filius imperaret. hæc Vopiscus in Caro, atque Numeriano pluribus, apud quem de morte Cari recitantur litteræ Iunij Calpurnij ad Præfectum Vrbs.

Quod vero ad rationem temporis spectat: licet in Fastis de Consulibus positus nulla sit controuersia: tamen quod ad Diocletiani ingressum pertinet, magna plane est discrepantia. Nam apud Cassiodorū & alios eum sequutos, post annos tres exordium Diocletiani Imperij ponitur. Porro hoc ipso anno a maioribus numerari cœptum annum primum eius Imperij, ex multis constat. Ac primum id declarat vetus inscriptio, qua cum secundus eius Consulatus notatus habeatur secunda Tribunitia potestate, ac proinde signetur secundus annus Imperij: cū idem eius Consulatus sequenti anno ponatur, & cū eo potestas Tribunitia secundo aucta: necesse est affirmare hoc anno ei fuisse collatū Imperiū, & cum eo ex more primam Tribunitiam potestatem. Inscripção autem sic se habet:

IMP. CAES. G. VALERIO. DIOCLETIANO. PIO. FELICI. INVICTO. AVG. PONTIF. MAX. BRITANNIC. MAX. GERM. MAX. TRIB. POTEST. II. COS. II. P. P. PROCOS.

HONORATI ET DECVRION. ET NVMERVS. MILITVM CALIGATORVM.

Sed nulla in ea mentio est de Maximiano; quod nondum ascitus erat collega Imperij: contigit autem anno sequenti ab hac inscriptione, nempe tertia Tribunitia potestate eiusdem Diocletiani (vt suo loco apparebit) Maximianum creati Imperatorem.

Hoc

A Hoc igitur anno Diocletianum Imperium accepisse, sunt alia certa, explorataque testimonia eorum qui posteriorum temporum annos ab ipso primo Diocletiani Imperij ingressu numerare consueuerunt. Nam quem ipse Diocletianus instituit vsū, vt a prima die sui Imperij sequentes anni numerarentur; perseuerauit idem apud nonnullos vsque ad tempora Iustiniani (vt suo loco dicemus) factumque est, vt & Christiani etiam non honore principis, sed vsu communi ad tempora peruestiganda, a dicta prima die Imperij Diocletiani annos enumerarent. Constat inter alios id fecisse S. Ambrosium: qui cum in epistola ad Episcopos Aemiliæ numeret tempus a die (vt ait) Imperij Diocletiani vsque ad annum octogesimum, & alias nonagesimumtertium, quibus incidit decimaquarta Luna, nono Kalendas Aprilis: colligitur ex tabulis astronomicis eum ab hoc anno & die dictum annorum numerum auspicatum esse.

B Insuper vero quod Euagrius Scholasticus numeret ab eodē primo anno Diocletiani vsque ad obitū Zenonis annos ducētos & septem: manifestū est ipsum ab hoc item anno Domini ducentesimo octogesimoquarto deducere numerum vsque ad annum Domini quadringentesimum nonagesimumprimum, quo Zeno ex hac vita sublatus est. Præter hæc etiam quod Diocletianum iam Imperatorem factum dicat Ammianus a sciuisse sibi collegam Aristobulum anno sequenti: liquido apparet, ipsum Diocletianum, hoc anno imperare cœpisse. Ex tot igitur necessarijs plane probationibus, cum constet hoc anno Diocletianū suscepisse regimen Imperij: errasse omnino conuincuntur quotquot ab hinc post tertium annum exordium Imperij Diocletiani reiiciunt, vt inter alios Cassiodorus: quod ante eum fecisse videtur Eusebius, dum in Chronico ingressum eius ponit anno Domini ducentesimo octogesimo septimo. Stabilijse itaque in hunc modum Diocletiani annorum chronologiam oportuit: nam cum futura tempora post hæc contigerint numerari ab initio eius Imperij; si quis in eo semel errore labatur, per deuia semper ferri necesse est: Hæc idcirco ingerimus, ne ociosa videatur esse lectori tam exacta ad hæc disquirenda adhibita diligentia.

Antequam autem de Diocletiano agere incipiamus: quæ reliqua sunt Cari, Numeriani atque Carini profequamur. Extat eiusdē Cari Imperatoris de remissione tributi concessa Thessalonicensī Ecclesiæ rescriptum in hæc verba: Imperator Carus Præsido Præscto prætorio. Sacrosancta Thessalonicensis Ecclesia aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio nostri numinis subleuandum: nec extraneorum grauiamine tributorum Rempublicam Ecclesiastici nominis abusione lædendam]

Quod igitur Carus de Christianis benemeritus videatur: & filius eius Numerianus paulo post patrē interfectus sit: Vnde quæso quod nonnulli martyres sub Numeriano passi legantur in cunctis Martyrologijs: haud res est facile demonstratu nec est quod dici possit: nisi ipsum, viuentē adhuc patrē, cum Cæsarem ageret, in Christianos sæpius rescriptisse. Sed an Carinus idem fecerit, dicemus inferius. Nullum vero sub Caro legitimus passum, quod (vt dictum est) ipse faueret potius Christianis. Accidisse tamen interdum, vt inuito ipso Imperatore, Christianorum complures necarentur, quæ dicta sunt superius in Seuro, demonstrant.

Qui autem præter Eutyechianum Romæ sub Numeriano sint passi martyres, ipso Acta declarant, consignata testificatione antiquorum scriptorum, ac potissimum Romani Martyrologij assertionē. Celebriores inter alios habentur Chrysantus & Daria: quorum Acta feruntur esse scripta a Verino & Armenio Stephani Papæ presbyteris, non tamen (vt habent mendosi codices) iussu Stephani Papæ. Chrysantus enim Polemij Alexandrini filius Romæ cum legendo sanctum Euangelium, tum audiendō Carpophorū, fide Christiana imbutus est, & patris in se odium concitauit: cuius arte nihil non molitum est, vt eum ad ritus patrios reuocaret, vsusq. ad hoc Daria virgine. Sed et ipsa Chrysanti persuasione in Christum credidit, amboq. simul ea de causā sub Prætore Celere complura sunt experti tormenta.

Horū constātia & diuinū circa eos patrociniū admiratus Claudius Tribunus, vna cū vxore & duobus filijs Iasone & Mauro, ceterisq. domesticis & septuaginta militibus facti sunt Christiani, atque mox cōfessione demūq. sunt martyrio illustrati. Chrysantus vero in Tullianū carcerē detrusus est: cū interim Daria ad prostibulū condēnatur, sed diuinitus liberata, vna cū Chrysanto in foueā altā demissa, ocluso aditu (instar Vestaliū delinquentiū, in Cæpo Scelerato poenas dantiū) extra portā Salaria eo modo ambo mori coguntur.

271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M... 271107N... 271107O... 271107P... 271107Q... 271107R... 271107S... 271107T... 271107U... 271107V... 271107W... 271107X... 271107Y... 271107Z... 271107A... 271107B... 271107C... 271107D... 271107E... 271107F... 271107G... 271107H... 271107I... 271107J... 271107K... 271107L... 271107M...

Accidit autem, vt cum ad propinquum specu natalem diem eorum Christiani celebraturi frequenti coetu concurrerent: Gentilium inuidia factum est, vt obstructo aditu, qui Synaxim intus agebant, sic mori coacti martyrij coronam fuerint consequuti. Erat cum eis Diodorus presbyter ac Marianus Lector, qui eadem cum illis gloria sunt aucti. hæc ex Actis dictorū martyrum. Quorum cū exemplaria complura legerimus, illa fideliora reperimus, quæ breuiora Latine conscripta habentur; quæ vero Græce edidit Metaphrastes, compluribus additis, multum abest vt (quod putauit auctor) fuerint Græca eloquentia illustrata, sed potius corrupta, & in imposturæ suspicionem adducta appareant eruditibus ipsa exactius disquirentibus. Porro horum omnium martyrum, natalibus^a ipsorum diebus adscriptis ex more Ecclesiasticis tabulis, tam apud Latinos, quàm Græcos in Ecclesia Dei memoria celebris est.

^a Martyrolog. Rom. & alia die 25. Octob. 1. Decemb. & 3. Decemb. & 17. Ianuarij.

^b Martyrolog. Rom. die 22. No. nemb.

Sub eodem quoque Numeriano, eodēq. iudice Celere seu Celerino passus est Maurus, B qui ex Africa Romam ad Apostolorum se conferens limina: delatus, atque confessus martyrium consummauit, cuius natalis dies adscriptus habetur sacris tabulis^b decimo Kalendas Decembris. Porro Acta eius diuersa feruntur. Eodem quoque tempore, sed sub Carino passus ponitur ibidem septimo Kalendas Ianuarij Marinus Senator, multis acerbissimisq. tormentis antea excruciatu sub Marciano Urbis præfecto. Verum quòd quæ sunt certiora Acta martyrum dicant Carinum quosdam ex Christianis habuisse in amicitia, atque persecutionem excitatam magis cessare fecisse: æquius puto Numeriani iussu quàm Carini martyrio sublatum esse: nam in tabulis superius citatis, non per Carinum, sed sub Carino passus Romæ ponitur.

Sub eodem quoque Numeriano passi leguntur Aquileiæ sub Beronio Præside Hilarius siue Hilarus Episcopus, Tatianus diaconus, Felix, Largus & Dionysius, decimosextimo Kalendas Aprilis. Tergeste vero Seruulus insignis martyr passus inuenitur nono kalendas Februarij. Constantiæ autē in Gallia Pelagius nobilis Christi athleta, quinto Kalendas Septembris: quibus memoratis diebus eorundē anniuersaria memoria celebratur.

Sed & in Ægypto etiā exercuisse videtur Numerianus de Christianis carnificinā: nam quinto Kalendas Martij^c ibi passi traduntur Victorinus, Victor, Nicephorus, Claudianus, Dioscorus, Serapion & Papias: quorum duo primi post exquisita tormentorum genera constanter tolerata, supplicium capitis subierunt: Nicephorus post craticulas candentes superatas, minutatim concisus est: Claudius & Dioscorus igne succensī: Serapion & Papias gladio cæsi sunt: quæ tam Græci, quàm Latini æque testantur. Edeßæ quoque in Syria illustre consummarunt martyriū Thalalæus, Asterius, Alexander ac socij tertiodecimo Kal. Iunij. Insuper ad Numeriani quoque persecutionem spectare videntur, D quæ in exordio Actorum S. Sebastiani martyris conscripta habentur vsque ad Imperium Carini & Diocletiani, ibi notatum. Sunt quidem ipsa Acta legitima, conscripta a Notarijs S. Romanæ Ecclesiæ, quibus id operis ex officio (vt dictum est) incumbat.

At quoniam prolixiora admodū esse videntur & omnibus ferme nota, hic summam ea tantū describere quæ vsque ad sequentem annū gesta sunt, recta temporū inita ratio postulat. Inter alios Christianos, qui nominis Christi causa Romæ tenebantur in vinculis: Marcus & Marcellianus fratres, Romani nobiles apud Nicostratū Primiscrinij asseruabatur: Moris enim fuisse Romæ nō vno, vel publico tantū carcere reos includi, sed interdū etiā maximi criminis reos alicui ex Senatoribus, vel alterius ordinis Romanis ciuibus custodiendos tradi, satis diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologiū scriptis.

Cum igitur (vt dictum est) apud Nicostratum iidem germani asseruarentur: Tranquillinus & Martia eorum parentes, obtentis pro illis triginta dierum inducijs ad deliberandum, vna cum ipsorum vxoribus atque filijs pueris eos adeunt. Et cum iam tum communibus omnium lacrymis, tum orationibus ad animos illorum permouendos compositis constantiā Christiani pectoris emollescerent, eorumq. pristinum mentis robur eneruarent, vt iam prope succumberent: primæ cohortis ductor Sebastianus nomine Narbone oriundus, Mediolani vero educatus (vel vt S. Ambrosius^d & alij tradunt, patre Narbonensi, matre Mediolanensi, natus Mediolani) Christianū occulte agens, contraria oratione, vi diuini Spiritus sibi administrata, eosdē pene desertores effectos reuocauit ad castra:

Tunc quoque accidit, vt cum perorantem Christi militem Nicostrati vxor Zoe nomine, diuino lumine superne cerneret illustratum: nutibus prout poterat (quòd muta red-dita ex morbo iam esset) ab eo exposcit auxilium: quòd cum obtinuisset, & signo crucis restituta

^c Martyrolog. Rom. ea die & Menolog. die 3.

MARCI ET MARCELLIANI CERTAMEN.

^d Ambros. in 2. Gal. 1. 18. ser. 20.

A restituta esset illi loquela: cum ipsa, tum Nicostratus crediderunt in Christum: qui & ceteros vinctos & cum illis Christianos per Claudium Commentariensem ad se perducere iussit: quasi sistendi essent omnes proximæ sessioni Prætoris: ad quos cum sermonem Sebastianus haberet, qui ex eis Gentiles erant, ad Christum conuertit: quos solutos vinculis S. Polycarpus presbyter (quem latitantem Sebastianus conuenit) inuisit: atque ad futurum baptismum percipiendum, indicto ieiunio præparat: cum interea, ex more, iubet dare nomina omnes qui in Christum crederent: quod & præstiterunt: auctusq. est numerus illorum accessione Claudij Commentariensis, atque duorum eius filiorum.

Hæc autem tunc ab illis data, & a Polycarpo presbytero excepta sunt nomina. Tranquillinus pater Marcelliani & Marci, post hunc sex amici eorum Ariston, Crescentianus, Eutychianus, Vrbanus, Vitalis, & Iustus: & post hos Nicostratus cum fratre suo Castorio, & Claudius Commentariensis, & post hos filij Claudij Felicissimus, & Felix. Inde Martia mater Marcelliani & Marci & Symphorosa vxor Claudij, & Zoe Nicostrati coniux, & vniuersa familia eius, promiscui sexus omnes triginta tres, ex vinctis numero sexdecim: omnes vero sexaginta quattuor, quos a Polycarpo scriptos, atque postea baptizatos suscepit ex aquis Sebastianus, feminas vero Beatrix atque Lucina: baptizatos vero idem Polycarpus, ex more, liniuit chrismate: Sanatiq. sunt, qui morbis diuturnis erant affecti. hæc Acta pluribus.

Post hæc autem, cum quid egisset Tranquillinus cum filijs: num eos, vt optabat, ad deorum cultum reuocasset, Agrestius Chromatius scire cuperet, ipsumq. ad se vocaret: cū ei cuncta quæ gesta essent, narraisset, pariterq. cultum deorum inanem esse penitus inculcasset, contra vero Christi fidei veritatem ex signis diuinitus ostensis fortiter demonstrasset: Chromatius seueritatis quam conceperat animo, non nihil remisit: & per Commentarienses in carcerem reduci mandat audiendum proxima sessione. Sed veritatis ipse interea stimulis agitatus, noctu clanculo misit, qui ad se deduceret Tranquillinum, per quem cum sibi Polycarpus presbyter innotuisset, rogat eum quoque ad se vocari, a quo Christum plenius edoctus, firmiter persuasus: clam nomen dat & cum catechumenis proficitur, necnon filius eius Tiburtius: ad quos veniente Sebastiano, eisdem plurimū profuit: quippe qui cum eis de fide Christiana pluribus egit. Sicq. adeo Chromatius est roboratus, vt cunctas deorum imagines, quas eius lararium continebat, euerterit, atque confregerit. Sed & cubiculum Mathesis vsui consecratum, ab eo pariter fuerit dissipatum: quo facto, quam optabat Chromatius sanitatem de morbo articulari est diuinitus consequutus: qui & post hæc omnes suos seruos mille quadringentos Christiana similiter fide imbuendos curauit: quos & baptizatos vna secum a Polycarpo libertate donauit. Hæc omnia summam recensita clanculum hoc anno sunt gesta: quæ vero post hæc sequenti anno contigerunt, ex iisdem martyrum Actis suo loco dicemus.

Quòd vero Chromatius præfectus dicatur Urbis, alibiq. ^a legatur his Consulibus Cæionius Varus gessisse præfecturam: nullam afferre debet de veritate historica dubitationem: cum iam testimonio Cypriani superius dictum sit, plures dictos esse vsu loquendi in Vrbe præfectos, etiam si Vicariam tantum gererent præfecturam, vel præturam: nam & Chromatius, de quo est sermo, in iisdem Actis Prætor interdum nominatus habetur.

Videas ex his plane quàm egregie Christiana fides persecutionibus propagetur: & quanta illi vis sit diuinitus insita, vt ipsos etiam persecutores subijciat, & eos persecutionem libentius ferre, quàm inferre perdoceat: Sicq. intelligas pariter magistratus illos & clarissimos viros, qui veritati audiendæ aurem accommodassent, neque penitus obstinate resiliissent: libenti tandem animo Christianam religionem amplexatos esse.

His ibi fufius enarratis, hæc mox scripta leguntur: Erat id temporis Papa Urbis Romæ Caius nomine, vir magnæ prudentiæ & eximiæ virtutis. Imperantibus autem Carino & Diocletiano, primo remissior fuit in Christianos persecutio, quòd Carinus haberet quosdam in amicitia, quos huius confessionis titulus decorabat: hæc ibi. Quæ autem scripta habentur post necem Carini, sub Coss. Maximo & Aquilino, post sequentem annum dicemus, vt signata ibi tempora admonent.

Quòd autem ad Diocletianū hoc anno a militibus electum Imperatorē spectat: obscurissimo quidem loco natus est Dioclea oppido in Dalmatia, libertusq. fuit quondā Anulini Senatoris, de quo scribit Vopiscus, Victor & alij qui res ab eo gestas sunt prosequuti.

CREDENTIVM AVCTVS NV-MERVS.

^a Apud Cassiod. in Chron.

Porro ipse dictus Aurelius Valerius, vt diceretur Diocletianus, tum a matre sic dicta, nempe Dioclea, tum etiam a natali loco prouenisse, ijdem auctores tradunt; licet Victor ante Imperium eum Dioclem nominatum fuisse tradat. Res tum ab eo gestas, tum a Maximiano, quem postea adsciuit sibi collegam Imperij singulis libris conscriptas fuisse a Claudio Eufthenio qui Diocletiano ab epistolis fuit; Vopiscus in Carino testatur: sed perierunt, adeo vt res ipsius plane obscuræ remanserint. Verum eius praua facinora vbi- que apparent diuersis scriptis, ac potissimum Actis martyrum egregie decantata.

IESV CHRISTI ANNVS 285. CAII PAPÆ ANNVS 2. DIOCLETIANI IMP. ANNVS 2.

DVCENTESIMVS octogesimus quintus Christi annus a Cassiodoro & alijs notatur Consulibus Diocletiano secundum & Aristobulo, quibus etiam (vt dicemus) Acta martyrum sunt consignata: mentio quoque certa est horum Consulium (vt diximus) apud Ammianum Marcellinum^a, qui agens de Consulatu Iuliani Augusti, in quo sibi collegam Sallustium allegit, hæc ait: Videbatur nouum, adiunctum esse Augusto priuatum: quod post Diocletianum & Aristobulum nullus meminerat gestum] hæc ipse: quibus plane significat, Diocletianum cum secundum hunc Consulatum acciperet, fuisse iam creatum Imperatorem, atque Imperatoria potestate allegisse sibi quem voluit collegam Aristobulum, ac proinde superiori anno iam creatum fuisse Imperatorem: sed & hoc secundo Consulatu ipsius, numerandum esse secundum eius Imperij annum, ex his quæ superiori anno sunt dicta, satis est redditum exploratum: Hæc inquam ad certam rationem a nobis initam annorum Imperij Diocletiani, qui (vt diximus) voluit sequens tempus a die sui ingressus in Imperium numerari, prætermisisse minus oportuit.

Quamuis autem Diocletianus post Numeriani obitum, viuentem adhuc Carino, imperium nactus esset: nondum tamen liberam habenam eius est consequutus, vt ipsum pro arbitrio moderaretur: nam Carinus Occidentalis orbis præerat Imperio. Sed profuit Diocletiano Carini morum turpitudine, ac arrogantia & metis tumor, quibus male præditus Senatus ac militum in se odium concitauit. Sed hæc pluribus, res ab eo gestas retexens, Vopiscus narrat, quod Lectorem reijcimus: pariter admonentes, perperam poni tum a Cassiodoro, tum ab alijs eum sequutis, vno eodemq. anno Numerianum atque Carinum extinctos. Nam præter alia quæ dicta sunt superius, auctor est Victor, Carinum antequam cum Diocletiano armis decertaret, aduersus Sabinum Italiam inuadentem bellum suscepisse post parentis ac germani obitum: quo victo & occiso, in Diocletianum arma mouisse & cum eo sæpius conflixisse: quamobrem Acta sanctorum martyrum, de quibus mox dicemus, recte Carini obitum in annum sequentem reijciunt sub Consulatu Maximi & Aquilini.

Hoc igitur anno, iisdem Consulibus Diocletiano secundum & Aristobulo, extant Acta martyrum ex publicis monumentis descripta, quæ Proconsularia a maioribus dici consueuerunt, ea nimirum (vt diximus) ex causa, quod coram Proconsule publice a Notarijs excepta essent: quæ ceteris omnibus fideliora esse consueuerunt. Porro ea hic attexere, periuicundum fore arbitramur rerum antiquarum studiosis. Hos autem a nouerca delatos passos esse, ipso eorum die natali Martyrologia^b antiqua testantur. Nacti sumus eorum duo exemplaria: parum inter se discrepantia: vt pote a diuersis (vt videtur) ex Græcis translata, ex quorum collatione ea quæ sunt edita esse mendosa, vel diminuta non nihil, apparet: est huiusmodi ipsorum exordium.

Delati sunt ad Iudicem a nouerca Claudius, Asterius & Neon, quod essent Christiani, deos iniuria afficientes; atque etiam Donuina & Theonilla eiusdem criminis reæ sunt constitutæ: omnesque uincti in carcerem trusi sunt vsque ad aduentum Proconsulis Lysias. Cum autem Proconsul circumiret prouinciam: factum est vt perueniret Aegæam, vbi sedens pro tribunali dixit: Adducantur examini meo Christiani, qui huius vrbs magistratui traditi sunt ab Officio. Eulalius Commentariensis dixit: iuxta præceptum tuum domine,

A domine, quos huius vrbs magistratus comprehendere potuit Christianos, offert tres pueros fratres, & duas feminas, atque infantulum. Ex ijs vnus adstat in conspectu claritatis tuæ. Quid de eo præcipit nobilitas tua? Lysias præses dixit: Quis diceris? Respondit ille: Claudius vocor. Lysias Præses dixit: Noli florem iuuentutis tuæ per amantiam perdere: Sed accede, & sacrifica dijs, quemadmodum iussere Augusti Domini nostri, vt possis parata tibi tormenta vitare. Claudius ait: Deus meus his sacrificijs opus non habet: elemosynis potius & vitæ sanctimonia delectatur: Dij autem vestri impuri demones sunt, & lærantur eiusmodi sacrificijs, qui ea facientibus æternum supplicium parant: nunquam ergo poteris persuadere, vt eos colam. Lysias dixit: Ad virgas iste aptetur: non enim alia via poterit eius stultitia superari. Claudius ait: Si etiam grauiora his quæ adstant, tormenta admoueas, me quidem nihil lædes, tibi vero æternum supplicium præparas. Lysias Præses dixit: Domini nostri Imperatores iusserunt, vt Christiani dijs sacrificent: si qui id nolunt, eos puniri volunt: pollicentur autem facientibus honores. Claudius dixit: Dona illorum ad modicum tempus durant, Christiana vero confessio æternam gloriam parat.

Tunc Proconsul mandat eum suspendi in equuleo, & eius pedibus flammas admoueri, particulas quoque ex eius calcaneis præcidi, atque illi offerri. Claudius ait: Qui Deum timent, nec ignibus, nec alijs tormentis possunt superari, quæ sciunt sibi proficere ad vitam sempiternam. Lysias Præses dixit: Vngulas admouete. Claudius dixit: Mihi hoc propositum est, vt doceam te demonum causam agere, mihiq. hæc prodesse, tibi vero exitium æternum afferre. Dixit Proconsul testulis eum scindite, & faeces ardentes adijcite. Claudius ait: Ignis tuus & tormenta mihi conferunt ad salutem: talis est conditio nostra, vt sic patientes vitam æternam consequamur. Lysias dixit: Deponite, & in carcerem ducite, & alium adhibete.

Eulalius Commentariensis dixit: Quemadmodum præcepit potestas tua, Asterius adstat frater secundus. Lysias Proconsul dixit: Tu me audi: sacrifica dijs: scis quæ supplicia impios maneant. Asterius dixit: Non faciam; quia colo vnum Deum qui fecit cælum & terram, qui iudicaturus est viuos & mortuos: vt hunc colerem & non deos, docuerunt me parentes mei. Lysias dixit: parate equuleum, & vexantes vngulas latera eius, dicite: Vel nunc crede: sacrifica dijs. Asterius ait: Frater sum illius qui paulo ante tortus est: eadem est communis mihi cum illo Christi confessio, fac quod potes in manu habes corpus meum, animam autem non similiter. Lysias dixit: Sumite vngulas, ligate pedes, extendite, cruciate. Asterius dixit: Stulte agis: non mihi, sed tibi paras tormenta. Lysias ait: Sternite pedibus carbones ardentes, virgis verberate & neruis. Asterius dixit: Agite, agite, nullum sit membrum absque martyrio. Lysias dixit. Deponite: custodite cum ceteris: adducite tertium.

Adducitur Neon: dixit Lysias: Fili obtempera, sacrifica dijs, vt hæc non patiaris. Neon respondit: Dij non sunt, nec aliqua est illis potestas: tu colis qui nullam vim habent: ego vero Deum cæli adoro. Lysias dixit: Frangite ceruicem eius: & dicite voce præconis: Noli blasphemare deos. Neon ait: Non blasphemat qui loquitur vera. Lysias dixit. Extendite in equuleo, carbones adijcite, & verberate: conscindite. Id cum factum esset: Neon ait: Quod mihi vtile est, scio: Quod animæ meæ prodest, id faciam: nec possum ab hac sententia remoueri. Lysias introgressus, obduxit velum: & post exiens, ex tabella recitauit sententiam dicens: Claudius, Asterius, Neon fratres Christiani, deos blasphemantes, & sacrificare renuentes, ante atrium cruci affigantur: & corpora eorum auibis laceranda relinquuntur: & subiecit: Curent hæc Claudius Commentariensis, & Archelaus spiculator. Antequam autem ducerentur, recepti sunt in custodiam]

Quod autem hic habent Acta de obductis velis a Iudice antequam sententiam ex tabella recitaret, S. Basilius^a ad Eustathium scribens, hæc similia his: Qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinosum aliquem morti sunt adiudicaturi: cortinas obducunt, & expertissimos quosque ad causæ tractationem aduocant, multumque temporis infumunt: nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem suscipientes, multumque ingemiscetes, ad iudicandi necessitatem deplorantes; nemini non manifestum faciunt, quod non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferant sententiam] hucusque Basilius. Porro quod illi ex more, vel lege scripta, ad præferendam atque ostentandam animi iudican-

^a Ammiano lib. 23. in prin.

^b Martyrolog. Rom. 23. Aug.

^c Sur. tom. 4. die 23. Augusti. CERTAMEN CLAVDII ASTERII ET SOCIORVM.

^a Basili. epist. 79

tis tranquillitatem, facere solent: nequaquam in iudicijs aduersus Christianos, quantumlibet ira atque furore in eos conciti impellerentur, prætermisisse visi sunt, vt hic vidimus de velis obductis, & de iudice Assessorum consilium capeffente, & studio composito vultu tristitiâ illam præferente: nam hæc in Actis Passionis Cypriani superius recitatis: Galerius Maximus collocutus cum Concilio, sententiam vix agre dixit huiusmodi: Diu &c.] & paulopost: Decretum ex tabella recitauit.]

PRÆCONIS OFFICIUM.

^a Apul. in Asp. sur. lib. 2.
^b Apul. in Florid. lib. 2. in f.

^c Seneca Controu. 24. lib. 5.

DONVINA MARTIRIUM.

THEONILLA CERTAMEN EGREGIUM.

Quod autem in eiusmodi quæstionibus martyrum, vt in ijs quæ de Lyfia Proconsule sunt recitata, præcones adstare solent: per eos interloqui solitos Iudices, iam alias superius diximus. Rursum vero tunc etiam præconis voce indici silentium, accusatoris nomen reo adstante clamari, reumque eiusdem præconis voce respondere iuberi: non tantum Acta martyrum sæpe significant, sed & Apuleius^a in ficto iudicio, ex vero autē deducto demonstrat. Idemque & in Floridis^b hæc de præcone adstante Præfidi: Præco cum Proconsule & ipse tribunal ascendit, & ipse togatus illic videtur, & quidem per diu stat, aut ambulat, aut plerumque attentissime clamitat. Enimuero ipse Proconsul moderata voce rarenter, & sedens loquitur, & plerumque de tabella legit. Quippe præconis vox garrula ministerium est, Proconsulis autem tabella, sententia est: quæ semel lecta, neque augeri littera vna, neque autem minui potest: sed vt cumque recitata est, ita prouinciae instrumento refertur] hucusque Apuleius. Sed & Seneca^c terribilem eiusmodi iudicij faciem repræsentat his verbis: Ascendit Prætor tribunal, inspectante prouincia; noxiæ post terga ligantur manus; stat intento ac tristi omnium vultu, fit a præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba, canitur altera ex parte classicum: Nunquid vobis videor describere conuiuiales iocos? &c.] hæc Seneca. At de his hætenus: multa quidem ex ijs elucidantur, quæ passim in antiquis Actis Sanctorum martyrum scripta inueniuntur. Iam vero quæ sunt reliqua Actorum Proconsularium prosequamur, nempe Donuinæ martyrium, quod his verbis descriptum habetur.

Perducta est a Commentariensi Donuina: dixitque Eulalius Commentariensis: Adstat Donuina. Lyfias ait: Vide mulier quæ ignes & quæ tormenta parentur tibi: Si ergo vis illæsa abire: offer dijs libamina. Donuina respondit: Non faciam: ne in ignem æternum & tormenta perpetua incidam: Deum colo & Christum eius, qui fecit cælum & terram & quæ in eis sunt. Dij vestri ex lapide & ligno ab hominibus fabricati. Lyfias dixit: Vestibus nudatam extendite, & omnia eius membra virgis lacerate. Cum verberaretur, Archelaus spiculator ait: Per sublimitatem tuam, Donuina iam extincta est. Lyfias dixit: Iactetur corpus eius in profundum fluminis.

Eulalius Commentariensis ait: Theonilla adest. Lyfias dixit: Vidisti mulier quæ supplicia & quæ flammæ affligerint eos qui non paruerunt: quamobrem da honorem dijs, & sacrificia, vt possis ab his pœnis liberari. Theonilla respondit: Ego illum timeo qui potestatem habet animam & corpus mittere in gehennam ignis, qui crematurus est eos qui deficiunt a Deo, & colunt dæmones? Lyfias dixit: Contundite alapis faciem eius, prosternite, ligate pedes, & fortiter excruciate. Theonilla dixit: Bonum ne tibi, & æquum videtur mulierem ingenuam his afficere tormentis: tu scis; non latet Deum quod agis. Lyfias dixit: Suspensam capillis cædite, & in faciem. Theonilla exuta vestibus dixit: Non te pudet me denudasse, cum in me etiam matrem tuam & vxorem eiusdem sexus afficias dedecore? Lyfias dixit: Habes virum, an vidua es? Theonilla dixit: Vidua sum iam ab annis vigintitribus; & propter Deum meum sic permansi: ieiunijs, vigilijs & orationibus vacans propter Deum, quem cognoui postquam immundicijs renunciaui. Lyfias dixit: Radite caput eius nouaculis, vt amplius erubescat: cingite rubo siluestri: extendite ad quattuor palos, & corpus totum verberate; sed & carbones super ventrem imponite, atque ita consumatur. Quod cum fecissent Eulalius Commentariensis & Archelaus spiculator, dixerunt: Domine iam mortua est. Lyfias ait: Corpus eius insuite culco, & projicite in aquas. Eulalius Commentariensis & Archelaus spiculator dixerunt: ita fiet, & factum est. Passi sunt sancti martyres apud Aegæam sub Lyfia Proconsule decimo Kalendas Septembris, Diocletiano, & Aristobulo Consulibus, regnate Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen] hucusque Acta.

^d Apud Metaphr. die 30. Octobris.

Porro eorundem sanctorum martyrum a Lyfia Proconsule occisorum mentio habetur in Actis Zenobij^d: In eadem prouincia Episcopi & Zenobiæ martyrum, qui ab eodem

dem Lyfia hac eadem persecutione sub Diocletiano necati sunt: ibidem & de Lyfia præfectura his verbis: Diocletianus statim vt factus est Imperator, Lyfiam præfecit Cilicia: qui & ad excruciamdum erat violentissimus, & ad alliciendum blanditijs maxima vi præditus. Ille autem cum venisset ad Mopsi urbem: excitat persecutionem aduersus Christianos, eamque grauissimam & maxime horribilem. Tres autem numero adolescentes, Claudius, Asterius & Neon fuerunt etiam excruciatum in illa persecutione: quos tulit quidem Isauria, Larandus autem exercuit. Ij enim a Lyfia vehementibus & multis subiecti cruciatibus in crucem acti extra muros, subierunt mortem maleficorum, corpora autem eorum proiecta sunt deuoranda volucris] hæc de his ibi, licet de loco passionis leuis quædam esse discrepantia videatur: dum ibi ante atrium, hic autem extra muros cruci affixi dicuntur. Post hæc autem Zenobij Episcopi eiusque sororis Zenobiæ martyrium pluribus descriptum habetur, quod sub eodem Lyfia pertulerunt, nempe ferreum stratum ignitum, & lebetes aqua feruenti ebullientes, ac demum gladium tertio Kal. Nouembris, qua memoria eius recolitur consuevit.

Perseueravit Lyfias in eodem magistratu annis pluribus: spectatæ enim crudelitatis homo ex carnificina Christianorum ingentem apud suos sibi gloriam comparauit, dignusque est habitus qui eodem magistratu diutius fungeretur. Porro sunt complures insignes martyres, qui sub eodem Proconsule Lyfia, eodem imperante Diocletiano, martyrio coronati sunt in eadem prouincia Cilicia: Quorum omnium habiti sunt, clarissimi Cosmas & Damianus vna cum fratribus Antimo, Leontio & Euprepio: quorum memoria breui descriptione notata, longioris certaminis index, veluti triumphali titulo his verbis in Ecclesiasticis tabulis reperitur adscripta quinto Kalendas Octobris: Egææ natalis sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani fratrum, qui in persecutione Diocletiani post multa tormenta, vincula & carceres: post mare, & ignes, cruces, lapidationes & sagittas diuinitus superatas, capite plectuntur: cum quibus etiam referuntur passi tres eorum fratres, Anthimus, Leontius & Euprepus] ita ibi: Sed de eorum passionis Actis quæ spuria, quæve germana sint, ibidem notauimus. At in eadem quoque ciuitate sub eodem etiam Proconsule Lyfia passus legitur Marinus senex, qui flagris cæsus, ligno appensus & laniatus, feris tandem obiectus, de perfidia triumphauit, sexto Idus Augusti, ea quippe die inter alios martyres habetur conscriptus. Diuersus hic Marinus ab eo qui post Callistratum Romæ passus est in eadem persecutione Diocletiani: quod scriptum est in passione Callistrati, de quo inferius.

Hoc eodem quoque anno Domini ducetesimo octogesimo quinto, defuncto Maximo Episcopo Alexandrino, in locum eius (vt testatur Eusebius^a) est subrogatus Theonas, de quo idem auctor^b hæc scribit: Postquæ Maximus decem & octo annos Episcopatu Alexandria post mortem Dionysij fuerat perfunctus, Theonas eius potitur loco. Quo tempore Alexandria Achillas presbyterio vna cum Pierio donatus, coepit hominum fama celebrari: qui scholæ sacratæ Christi fidei instituendæ præfectus, in singulari ac planerario pietatis munere exequendo nemini secundus fuit, & vitæ institutionisq. Evangelicæ modum ac rationem ingenue excoluit] hæc de Achilla presbytero Alexandrino Eusebius: qui vt de Pierio eius collega, atque de Meletio Episcopo in Ponto fama celebris eiusmodi instituit orationem:

Inter homines vitæ nostræ ætatis rarissimos quidem & singularis cuiusdam virtutis, ex presbyteris Alexandrinis Pierium, ex Præfidijs autem Ecclesiarum Ponti Meletium Episcopum cognouimus. At Pierius cum ob inopem admodum ac egentem vitæ rationem, quam sua sponte susceperat, tum ob philosophorum disciplinas, quibus eruditus, satis spectatus & illustris fuit: in litterarum quoque diuinarum tum cognitione, tum explicatione, in disceptationibus præterea, concionibusque publice in Ecclesia faciendis supra modum exercitatus] hæc ipse. Itemque S. Hieronymus^c de Pierio agens, dum quæ extarent eius lucubrationes recenset, hæc ait: Pierius Alexandria Ecclesiæ presbyter sub Caro & Diocletiano Principibus, eo tempore quo eandem Ecclesiâ Theonas Episcopus regebat, florentissime docuit populos, & in tantâ sermonis, diuersorumque tractatum, qui vsque hodie extant, venit elegantiam, vt Origenes Iunior vocaretur. Constat hunc miræ σοφίας, & appetitorem voluntariæ paupertatis, scientissimumque Dialecticæ & Rhetoricæ artis, & post persecutionem omne vitæ tempus Romæ fuisse versatum. Huius est longissimus tractatus de propheta Osee, quem in peruiugio Paschæ

LYSIA PRÆFECTURA.

COSMAS ET DAMIANVS MARTYRES.

^a Euseb. in Chronico.
^b Euseb. lib. 7. cap. 10.
THEONAS EPISC. ALEX.

PIERIVS PRESBYTER.

^c Hier. de script. Eccl. in Pierio.

schæ habitum, ipse sermo demonstrat] hucusque Hieronymus de Pierio . De Meletio vero hæc idem Eusebius :

MELETIVS EPISCOPIVS.

Meletius autem quem homines eruditi *μηλιτις αττικης*, id est, mel Atticum ex nominis sui notatione nuncupabant, talis certe fuit, qualem propter summam in omnibus rebus notitiam & cognitionem merito perfectissimum dixeris. Ac propter singularem eius dicendi vim & virtutem, nemo illum satis abunde admirari ac suspicere poterit. At hoc fortasse illi natura quodammodo insitum aliquis dixerit: verum eius in multiplici aliarum rerum experientia, in varia cuiusque generis doctrina facultatem quis valeat aliquando superare? Quod autem in omnibus scientijs, quæ ad acumen rationis, et differendi subtilitatem spectant, cum artificiose expositus, tum diserte eloquens fuerit, si quis vel semel de eo fecerit periculum, facile credo concefferit. Virtutes porro quæ magno cum splendore in vita eius elucebant, non illis rebus erant vlla ex parte inferiores: iste persecutionis tempore in fines Palæstinæ confugit: vbi eum ad septem annos integros plene cognouimus] hæc Eusebius de Meletio Pontico longe diuerso ab Ægyptio, de quo plura suo loco dicturi sumus.

Basili. ad Amphilo. de Spiritu sancto. c. 29.

Meminit eiusdem quoque Meletij S. Basilius ad Amphilo. cumque fidelem testem diuinitatis Spiritus sancti adhibet, dicens: Insuper & Meletium illum admirandum in eadem sententia fuisse narrant, qui cum illo vixerunt] hæc ipse. Porro tam Meletius, quam Theonas, nec non Pierius, quod egregia sanctitate præditi fuerint, inter sanctos recenseri quoque meruerunt, adscriptis natalicijs eorum diebus in tabulis Ecclesiasticis. Meminit S. Epiphanius Ecclesiarum existentiũ Alexandriæ, quæ dictæ erant nomine Theonæ, atque Pierij: cum enim recenset Alexandriæ positas Ecclesias: Sunt (inquit) aliarum plures, vt dixi, Ecclesiæ Dionysij appellatæ, & Theonæ, & Pierij, & Serapionis &c.]

IESV CHRISTI ANNVS 286. CAII PAPÆ ANNVS 3. DIOCLET. ET MAXIM. IMP. 3.

CHRISTI Redemptoris anno ducentesimo octogesimo sexto, Maximo & Aquilino Consulibus. Carinus Imperator cum de summa Imperij apud Murgum, inter Viminatium atque Aureum montem aduersus Diocletianum pugnaret: a suis proditus & derelictus, vnus ex suis Tribunis gladio necatur, cuius dicebatur coniugem polluisse. hæc Victor^b, Eutropius, & alij. Sed nihil de prodicione Vopiscus^c, qui ait: Carino non defuit ad vindicandum sibi Imperium vigor mentis: nam contra Diocletianum multis prælijs conflixit; sed vltima pugna apud Murtium commissa (alij Murgum dicunt) victus occubuit.]

Victor. in Car. & Eutrop. libro 9. Vopisc. in Car. vit.

Post extinctum Carinum, Maximianum vna cum Diocletiano liberum Imperium administrasse, idem Vopiscus affirmat: Hoc enim anno Diocletianus, Carino sublato, Maximianum collegam allegit Imperij, & in anni sequentis Consullem pariter designauit, quod & ex antiquis nummis constat, dum Consulatus eius cum Tribunitia potestate secundo aucta describitur^d his videlicet verbis.

Apud Adolph. lib. de num. MAXIMIANVS IMP.

IMP. MAXIMIANVS PIVS AVG. P. M. TR. P. II. COS. PP. S. C. Vt plane appareat Tribunitiam potestatem primam, quæ cum Imperio conferri consuevit, ipsum consequutum fuisse anno ante primum Consulatum ipsius, hoc ipso scilicet. Porro hæc fuerunt huius prænomen & cognomen. M. Valerius Maximianus Herculius: Diocletianus vero, Iouius dictus est. In panegyrico ipsi dicto sæpius reperitur Maximianus Diocletiani frater nuncupatus: quem tradunt Sirmio in Pannonia oriundum. At de Maximiani exordio satis.

in v. ob. n. 1.

Quo statu essent res Christianorum, & quid hoc anno aduersus eos sit Romæ gestum: ipsa sanctorum martyrum Acta^e exacte declarant: sunt quidem legitima ac digna quæ Annalibus attextantur, cum præsertim complures res gestas a Caio Papa contineant. sunt enim huiusmodi.

Acta sanctorum martyrum. Sebast. & sociorum.

MARTYRES ROMÆ PASSI.

Occiso Carino ad Murgum, Consulibus Maximo & Aquilino, tam immanis exorta est persecutio; vt nulli quidquam vel vendere, vel emere liceret, nisi paruis quibusdam statuis positis eo in loco, vbi emendi gratia conuentum esset, thura incenderet. Tum etiam

etiam circa insulas, vicos, & aquas positi erant compulsores, qui neque moliendi, neque aquas hauriendi potestatem facerent, nisi qui idolis libassent.

Itaque ex sancti Caii Pontificis consilio Chromatius vir illustrissimus Christianos illos omnes (qui scilicet nuper crediderant) in domum suam recepit: cunctosque ita fouit, vt nullus omnino sacrificandi necessitati succumberet. Verum quia tanta persecutionis exitus vis, vt opinio Christianæ religionis ab eo susceptæ celari iam non posset: meruit ex sacro rescripto Chromatius, vt medelæ gratia in Campano litore, vbi lati cæspitis erat dominus, demoraretur. Fecitque copiam Christianis omnibus cum ipso ire volentibus, eo commigrandi ad persecutionis rabiem declinandam. Tum vero exorta est pia contentio inter sanctos Polycarpum & Sebastianum, quis in Vrbe remaneret, & quis iret cum Chromatio, qui tam multos ad se receperat Christianos. Quibus ita altercantibus, venerabilis Papa Caius dixit: Dum ambo coronam passionis appetitis: populum Domini solatio destituitis. Vnde mihi videtur, vt tu frater Polycarpe, qui & sacerdotij rectum tramitem tenes, & scientiæ Dei repletus es donis, proficiscaris simul ad confortandas recenter credentium mentes, & animos dubios confirmandos. Quibus ille auditis, acquieuit, & blandum Papæ imperium æquanimiter tulit.

RECEPERUNT CHROMATIUS POLYCARPVS CVM FIDELIBVS.

Venit itaque dies Dominica, in qua Caius Pontifex agens quæ Dei sunt, intra domum Chromatij omnibus aggregatis, cunctos hac voce alloquitur: Dominus noster Iesus Christus præsciis fragilitatis humanæ, duos credentium in se gradus constituit, Confessionis scilicet, & Martyrij: vt qui martyrij pondus se non posse ferre viderentur, confessionis gratiam teneant, & concedentes laudem bellaturis Christi militibus, & pro eius nomine pugnaturis, illorum sollicitè curam gerant. Pergant itaque qui volunt vna cum filijs nostris Chromatio & Tiburtio: & mecum in hac Vrbe qui voluerint, remaneant. Non enim nos terrarum spatia diuidunt, quos Christi gratia necit: neque absentiam vestram sentiunt oculi nostri, quia interioris hominis vos intuemur aspectu.]

CAIUS PAPA ALLOQUITVR FIDELES.

Hæc a Caio dicta de confessorum & martyrum differentia, vtique consentanea sunt ijs, quæ S. Cyprianus ante scripserat: nimirum non tantum confessorum nomine dignum esse, qui coram Præsede se Christianum esse confiteretur: sed & qui ne caperetur, relictis bonis, cognatis & patria quos amabat, sibi timens, ne vi tormentorum deficeret, Christumque negaret: extorris fieret, in aliasque regiones transfugeret: vt pote quod Christi fidem his omnibus prætulisset, Christum opere videretur esse confessus, ac proinde dignus nomine Confessoris, quod alibi pluribus diximus. Sed hæc rursus Acta.

CONFESSORES QUI DICITVR.

Hæc & his similia dicente Papa Caio: exclamauit Tiburtius (filius hic erat Chromatij nuper cum patre factus Christianus) voce magna dicens: Obscuro te Pater & Episcoporum Episcopo: ne me patiaris terga persequentibus dare. Mihi enim valde iocundum est & optabile pro Deo vero millies, si possim, occidi: tantum vt illius vitæ dignitatem apprehendam, quam nullus mihi successor eripiat, & cui nulla tempora finem imponant] hæc Tiburtius: In quibus plane consuetum agnoscis titulum Urbis Papæ imperitari solitum, nempe vt diceretur, Episcopus Episcoporum: quod & ex Tertulliano^a superius, atque etiam ex Cypriano demonstratum est.

Tertul. de pu. dicit. c. 1.

Tunc sanctus Caius congaudens fidei eius, lacrymas fundebat; orabatque vt omnes qui cum ipso remansissent, certaminis victores existerent, triumphum martyrij assequuti. Remanserunt autem cum venerabili Papa Marcellianus & Marcus, & pater eorum vir clarissimus Tranquillinus, itemque beatus Sebastianus, & iuuenis corpore pulcherrimus, sed pulchrior mente S. Tiburtius. Tum quoque Nicostratus Protoscriniarius cum fratre suo Castorio & coniuge Zoe, & Claudius etiam cum fratre suo Victorino, & filio Symphoriano, qui fuerat ab hydropisis morbo liberatus. Hi soli, reliquis omnibus cum Chromatio proficiscentibus, in Vrbe cum Caio Pontifice remanserunt: qui Marcum & Marcellianum diaconij honore sanctificauit: Tranquillinum vero patrem eorum fecit presbyterum, & beatum Sebastianum qui ad multorum profectum sub specie militiæ latebat, Ecclesiæ Defensorem constituit, ceteros vero subdiaconos fecit.]

Hæc cum in dictis legantur Actis: intelligere satis potes, non omnia vt ibi scripta sunt, continuo esse facta, sed æquo temporis interstitio: neque cuncta quæ sub dictis Consulibus inchoata ponuntur Acta, sub iisdem esse pariter consummata, sed sequentibus annis, eadē urgente persecutione in Christianos. Hic prima mentio de Ecclesiæ Defensore: munus est hoc, & non Ecclesiasticus ordo: porro idem magistratus in posterum in Ecclesia persecuerasse

feuerasse videtur, cuius cum multis in locis, tum præsertim in epistolis Gregorij Papæ frequens est mentio, ex quibus colligi potest, quodnam esset eius magistratus officium. Sed prosequamur Acta.

* al. confouend-
dam.

* Plin. libro 6.
epist. 5.
278 BACI
-LIEQIIF

Sed quia tutus nullus inueniri poterat locus ad latebram confugiendum*: morabantur omnes apud Castulum quendam Christianum Zetarium palatij, qui altissimo loco eiusdem palatij commanebat] Zetarij dicebantur qui præfecti erant Zetis: erat quippe Zeta (vt tradit Plinius^a) locus capax vnus lecti cum duabus sellis, qui velis obductis, & reductis modo adiciebatur cubiculo, modo auferebatur, ac proinde portatile quoddam cubiculum. De Heliogabalo tradit Lampridius, odoribus Indicis sine carbonibus vti solitum ad Zetas euaporandas: sed de habitatione Castuli Zetarij rursum Acta.

MIRACULA
PER CHRISTIA
NOS FIERI SO-
LITA.

Ea vero mansio idcirco idonea visa est, quod & Castulus ipse cum omnibus suis Christianissimus esset: & lex de sacrificijs lata, cum vbique suo feruore sæuaret; in illos qui palatio adhærebant, quia nec suspicio de illis esse poterat: minime executioni dabatur. Morabantur ergo hi omnes (vt diximus) cum S. Papa Caio apud Castulum: & diu noctuq. gemitibus, fletibus, ieiunijs, & orationibus occupati, orabant Dominum, vt digni haberentur tolerantia confessionis eius, & in numerum sanctorum martyrum admitti mererentur. Ascendebant autem ad eos occulte religiosi viri & feminae, quippe qui a sanctis diuersas sanitatum gratias impetrarent: nam & cæcorum oculi illuminabantur eorum precibus, & salus reddebatur ægrotis, & de obsessis corporibus demones pellebantur.

TIBURTII IN-
SIGNE MIRA-
CULVM
-LIEQIIF

Interea dum hæc ab eis agerentur: transiens beatus Tiburtius, occurrit homini qui de alto lapsus fuerat, & caput membraq. omnia ita quassauerat, vt parentes eius non nisi de sepultura illius cogitarent: quibus ille fletibus dixit: Permittite me verbo vno illum alloqui, forsitan recuperabit sanitatem. Cumq. omnes dedissent spacium: accessit iuxta eum, & dicta tractim oratione Dominica, & Symbolo super vulnera eius, adeo solidata sunt ossa eius, caputq. & viscera omnia, adeoq. factus est incolumis, quasi nihil mali passus esset. Hoc facto cœpit abire Tiburtius: Tenebant autem eum parentes eius, dicentes: Veni & habe eum seruum, & omnia bona tibi trademus cum eo: quandoquidem cum esset nobis vnicus, tu eum nobis ex mortuo viuum reddidisti: quibus beatus Tiburtius respondit. Si ea quæ vobis dixero feceritis: magni pendam mercedem sanitatis huius. Dicunt ei illi: Et nos ipsos si seruos habere voles, contradicere non valebimus: immo vero optamus etiam, si ipse dignum iudicaueris.

NATALIS DIES
APOSTOLO-
RVM CELE-
BRARI SOLI-
TVS.

Tunc apprehensa illorum manu duxit eos seorsum a turba, & indicauit eis virtutem nominis Christi: vidensq. animos eorum firmos in timore Dei, perduxit eos ad Caium Pontificem, dicens ei. Venerabilis Papa ac diuinæ legis Antistes: ecce quos per me hodie Christus lucratus est, in quibus fides mea, velut arbuscula nouella primum prorupit in fructum. Tunc S. Caius Papa baptizauit iuuenem cum parentibus eius, gratias Deo referentem] Plurimum quidē temporis, & plures alias actiones esse postea consequutas, quæ his apponuntur verba, significant in hunc modum.

Verum quia prolixi nimis operis est persequi ea omnia, quæ per illos Christus fecit, ijs omissis: quo modo singuli ad palmam martyrij peruenerint, explicemus. Itaque beatissima Zoe cum in Apostolorum natali ad Confessionem S. Petri Apostoli oraret: ab insidiantibus Gentilibus arctata, ducitur ad Patronum regionis Naumachia] hæc ibi: ex quibus plane conspicitur, quauis vrgente persecutione, Christianos non prætermittere solitos festorum dierum celebrationem: quod & ex Dionysio Alexandrino superioris didicimus.

Quod vero spectat ad eam, quæ hic dicitur, regio Naumachia: nulla reperitur sic dicta regio: sed Naumachia erant in regione decimaquarta trans Tiberim. Illud autem quod hic habetur de Patrono Naumachia, noua indicat munera tunc certis locis, certis hominibus ad inquirendos Christianos distincta: sicq. vt vni Vrbsi regioni, plures essent præfecti Patroni, qui singuli in parte sibi concredita Christianos inquirerent. Sed quid factum sit, Acta sic narrant.

Compellitur Zoe Martis parua statua, quæ illic erat, thura incendere. Cui illa respondit: Mulierem Marti sacrificare compellis, vt ostendas, Martem vestrum feminis delectari. At si ille potuit impudicissimæ Veneri pudorem eripere: mihi certe trophæum fidei in fronte gestanti non poterit præualere: non enim ego contra eum luctor
meis

A meis viribus, sed Domini mei Iesu Christi freta virtute, & vos & illum pariter contemno. Tunc Patronus regionis misit eam in custodiam obscurissimam, fecitq. vt diebus quinque nec lumen videret, nec cibum potumq. caperet: intentabat quoque illi moras famis & cæcitatibus, nisi dijs litaturam se promitteret. At qui eam clausam tenebant, vocem illius audiebant, Deum interim laudantis, & benedicientis.

Cumq. sex transissent dies, suggererunt de ea Præfecto sæuienti: qui iussit eam a collo & capillis in arbore excelsa suspendi, & sub ea fumum e sterquilinio excitari. Statim ergo vt suspensa est, in confessione Domini emisit spiritum. Illi autem tollentes corpus eius, grandi alligatum saxo in Tiberim demerserunt, dicentes: ne Christiani corpus eius tollant, & faciant eam sibi Deam] Ex ijs quidem apparet non latuisse Ethnicos, solitos esse Christianos religioso cultu prosequi Sanctorum memorias. Gentiles autem consueuissent demergere in Tiberim cadauera illorum, quos sepultura priuandos esse ducebant, innumera sunt exempla: vt quod modo suppetit ex Lampridio hæc de Heliogabalo dicente: Tractus deinde per publicum, additaq. iniuria cadaueri est, vt id in cloaculam milites mitterent: sed cum non cepisset cloaca fortuito, per Pontem Æmilium, annexo pondere, ne fluitaret, in Tiberim abiectum est, ne vnquam sepeliri posset] At Christiani nihilominus celebrare martyris gloriosum triumphum haud prætermisere: nam Acta hæc mox subdunt.

Eius igitur celebrato martyrio, apparuit illa in somnis beato Sebastiano, indicans ei suum pro Christo susceptum martyrium. Quod cum Sebastianus alijs narrasset, in has Tranquillinus voces prorupit: Feminae nos ad coronam præcedunt. Vt quid viuimus? Et octaua Apostolorum die ad beati Pauli Confessionem accedens: sensit etiam ipse Gentilium insidias: & a populo lapidibus obrutus, mortuus est, & corpus eius in Tiberim iactatum est. Nicostratus quoque vna cum Claudio & Victorino & Symphoriano, dum corpora sanctorum per ripas Tiberis quærunt, tenti sunt, & ad Vrbsi Præfectum Fabianum perducti: qui eos hortabatur vt sacrificarent; diebusq. decem minis atque blanditijs cum illis agens: nihil profus mouere eos potuit. Suggestit igitur de illis Imperatoribus, qui iusserunt eos tertio torqueri: cumq. nulla ratione tormentis cederent, lata sententia est, vt in medium mare præcipites mitterentur. Immensis itaque constricti ponderibus, pelagi fluctibus dati sunt, vt in loco mundo inter aquas coronam martyrij reportarent. Atque ita infideles fidelibus insidiabantur, & iniquo furore eos prosequabantur, adeo vt nec videre eos æquo possent animo, nec eorum ferre nomen] hæc ibi. Fabius hic ponitur Vrbsi Præfectus: at in tabulis Præfectorum superius citatis sub dictis Consulibus recensetur Præfectus Vrbsi Iunius Maximus: puto autem corrigendum textum & loco Iunius Maximus, Fabius Maximus, sic ponendum: sed id nostra coniectura, cum alioqui non deessent alij in Vrbe magistratus diuersarum Præfecturarum, vt dictum est, qui sæuissent in Christianos. Sed prosequamur Acta.

OCTAVA APO-
STOLORVM
CELEBRARI
SOLITA.

Interea Caio sancto Episcopo Torquatus quidam se simulata fide sociauit, dicens se esse Christianum. Erat autem apostata & homo fraudulentus in omni sermone & callidus in omni commisso. Quid multa? cum a beato Tiburtio viro nobili, erudito & sancto frequenter argueretur, quod capillos super apicem frontis tonsoris arte componeret, quod assidue commessaretur, & ludendo pranderet, quod feminarum aspectu delectaretur, quod a ieiunijs & orationibus se subduceret, quod somno deditus non interesset peruigil hymnos Deo noctu dicentibus. Cum propter hæc, inquam, a beato Tiburtio acius obiurgaretur: se eius monita simulat libenter accipere; egitq. arte, vt orantem sanctum Tiburtium infideles comprehenderent, in qua comprehensione se quoque fecit teneri, & simul perduci ad secretarium Iudicis sæuientis.

TORQUATI A-
POSTATAE
FALLACIA.

Quo cum perducti fuere: Fabianus Præfectus dixit ad eum qui se arte tradiderat: Quis diceris? At ille respondit: Torquatus. Fabianus dixit: Quid profiteris? Torquatus dixit: Christianus sum. Fabianus ait: An ignoras iussisse inuidiosissimos Principes, vt qui sacrificare dijs nolint, diuersis supplicijs macerentur? Torquatus ait: Hic magister meus est, & ipse me semper docuit: quod eum videro facere, me quoque facere necesse est. Fabianus conuersus ad Tiburtium dixit: Audisti quid Torquatus asserat: quid ad hæc respondes? Tiburtius ait: Diu est quod Torquatus se Christianum esse mentitur. Virtus enim ipsa sancti nominis grauius fert & moleste, suum nomen a non suis amatoribus vsurpari. Re vera enim, vir illustrissime, hoc Christianum nomen diuinæ virtutis

tutis est, sectatorum scilicet Christi, qui vere philosophati sunt, qui ad obtinendas libidines fortiter dimicauerunt. Credis ne, vir illustrissime, hunc esse Christianum, qui in sui lenocinio moliendo, capitis simbrias admittit, qui tonsorem diligit, qui scapulis moliter gestit, qui fluxum gressum improbo nitu distendit; qui neglectis viris, feminas curiosius intuetur? Nunquam tales pestes Christus dignatus est habere seruos suos. Verum quando hic se imitaturum me asseruit: iam tu ipse coram, eum probabis esse mentitum: nam qualis semper fuerit nunc, euidenter ostendit] hæc ibi.

^a Gregor. Nazianz. orat. 2. in Iuliano.

Ex eiusmodi sane corporis habitudine, solutisq. moribus de vero Christiano coniecturâ facere, sanctissimi quoque viri consuevere: habes de hac re exemplum apud Gregorium Nazianzenum, qui insignem illum huic similem apostatam Iulianum, ex eiusmodi quæ foris apparebant signis, probe notum, perspectumq. habuit, vt cum ait ^a de illo: Neque enim mihi boni quidquam significare, atque ominari videbantur, ceruix non statura, humeri subsultantes, & ad æquilibrium subinde agitati, oculus insolens, & vagus furiosusq. intuens, pedes instabiles & titubantes, nasus contumeliam & contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula item significantia, risus petulantes & effrenati, nutus & renutustemerarij, sermo hærens spirituq. concisus, interrogationes stultæ & præcipites, responsiones nihilo his meliores, aliæ in alias insultantes, nec graues & constantes, nec eruditionis ordine progredientes] hæc Nazianzenus de Iuliano, dum se adhuc Christianum falso profiteretur, & sub pallio philosophico se occultare cupiebat. Hisce etiã exterioris corporis cultus signis, de duobus clericis. S. Ambrosius ^b æque vera vaticinatus est: sed & S. Hieronymus ^c ad Eustochium pseudoclericos prænotauit, sic dicens: Omnis his cura de vestibus, si bene oleant, si pes laxa pelle non folleat, crines calamistræ vestigio rotantur, digiti de anulis radiant, & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia: tales cum videris, sponso magis existimato, quàm clericos.

^b Ambros. offic. lib. 1. cap. 18. ^c Hier. epist. 22.

Sed age iam Acta prosequamur. Fabianus dixit: Consultius feceris si salutem tuam prospiciens, Principum decreta non spernas. Tiburtius ait: Ego vero salutem meam melius non consulo, quàm vt deos, deasq. contemnens, vnum Dominum Iesum Christum Deum meum esse confitear. Torquatus dixit: Non solum ipse Christianus crudelis est, sed decipit alios, persuadens, & docens deos deasq. esse dæmones: ipse enim cum socijs suis cum quibus artes magicas exercet, diu noctuq. incantationibus occupatur. Tiburtius dixit: Falsus testis non erit impunitus: ^d Hic quem vides, vir illustrissime, malitiæ suæ curis exæstuans, nullam aliam ob causam Christianis se adiunxit, nisi vt nobis Christianum se fingeret, & alijs fidelissimum mentiretur. At ego reprehendebam in eo cyclopeam edacitatem, emergentem e vino putorem, & sepultam diuini nominis sanctitatem: ebrius patiebatur sitim, & esuriem vomens: nec vt Christianus, sed vt Antonianus quondam ille conuiuator, edebat, potabat, vomebat.]

^d Prov. 19.

Ad Marcum Antonium alluisse Tiburtius videtur, quod ille crapula confarcinatus, vt cuncta voraret, vomitu stomachi sarcinam exonerabat, vt Tullius in Philippicis, aduersus eum vehementer exprobrat. Sed Tiburtius sequitur: Et nunc Christianos arguit, Christianosq. accusat, & in eos mitem iudicem incitans, gladium nolenti porrigit; vtq. ceruices dæmonibus inclinemus, hortatur. Videmus votum tuum, videmus cruenta consilia, & scelerata arte verborum conflata tui pectoris venena intuemur. Accingere ergo crudelissime, & vtere carnificis officio. Vindica tibi ipsius Iudicis vocem, applica equuleos, suspende Christianos, damna, percute, incende, vniuersa denique supplicia adhibe: Si exilium minaris, hoc philosophantibus totus est mundus: si mortis supplicium, euadimus mundi carcerem: si ignes maiora his incendia in cupiditatibus vincimus: decerne quidquid libet: Omnis nobis vilis est poena, vbi pura comes est conscientia.

^a STAT. ^b TA. ^c AP.

Fabianus dixit Restitue te generi tuo: & hoc esto, quod natura dictauit: nobiliter enim natus ad eam deuolutus es facem, vt possis & supplicium & infamiam & mortem perpeti. Tiburtius dixit: o prudentissimum virum, & Romanis Iudicem constitutum: Quia meretricem Venerem, incestum Iouem, Mercurium fallacem, & Saturnum filiorum occisorem colere nolo: generi meo dedecori sum, & infamiam mihi notam inuro. Et quia vnum verum Deum qui in cælis regnat, adoro & veneror, supplicij me macerandum minaris? Non abnuimus: non renitimur: non negamus, Christum filium Dei ad hoc descendisse de cælo ad terras, vt a terris homo ad cælos possit ascendere &c.

Tunc Fabianus iussit ante pedes eius carbones ardentes effundi, & ait ad eum: Elige

A Elige tibi vnum duobus: aut thura his carbonibus impone, aut pedibus super eos nudus incede. Tiburtius itaque faciens Crucis Christi signum, constanter super eis nudis ingressus est plantis; dixitq. Præfecto: Depone infidelitatem, & disce quia hic solus est Deus, quem confitemur creaturis omnibus dominari. Tu vero, si potes, mitte manum in aquam calidam in nomine Iouis tui; & si potest Iupiter Deus tuus, faciat te non sentire ardo-rem: nam mihi quidem in nomine Domini mei Iesu Christi videtur, quod super flores roseos gradiar: quia creatura ipsa Creatoris sui famulatur imperio. Fabianus dixit: Quis ignorat artem magicam vos docuisse Christum vestrum?] hæc ibi.

Inualuisse quidem apud Gentiles eam opinionem, quod Christus magus fuerit, tradit Arnobius ^a: libros quoque ea de facultate conscriptos ab illis dici, eum suis tradidisse, S. Augustinus ^b testatur, qui ipsos apertissimi mædaci redarguit. At sicut Christus Dominus non ster cū calumniā pateretur ^c, quod in Beelzebub eijceret dæmonia, non tulit: ita nec Tiburtius, qui his auditis ait: Obmutescere infelix, & noli auribus meis has irrogare iniurias, vt audiam te rabido ore latrantem, vel nominare sanctum & mellifluum nomen. Tunc iratus Fabianus, hanc in eum dictauit sententiam: Blasphemator deorum, & reus atrociū iniuriarum gladio animaduertatur] hæc sententia in eum, qui quod nobilis esset, nullis seruilibus contra leges ab eo licet irato subijcitur poenis. Ductus est igitur in viam Lauicanam, tertio ab Vrbe milliario: & effundens orationem ad Dominum, vno gladij ictu cæsus decessit; & in eodem loco apparente quodam Christiano, sepultus est. Quo in loco plurima semper beneficia præstat Christus ad laudem nominis sui vsque ad præsentem diem.

^a Arnob. lib. 1. contra Gentes. ^b Aug. de consensu Evangelist. lib. 1. c. 8. & 9. ^c Luca 11.

Post hæc Torquatus egit, vt Castulus palatij Zetarius, sanctorum hospes apprehenderetur: qui tertio apprehensus, & tertio auditus; cum in Domini confessione perseveraret, missus est in foueam: demissaq. super eum massa arenaria, etiam ipse cum palma martyrij migravit ad Christum. Tenentur deinde Marcellianus & Marcus, & amobus in stipitem ligatis, in pedes eorum clauiculi acuti infixi sunt. Dixitq. ad eos Fabianus iudex: Tamdiu ita confixis stabitis plantis, donec dijs debitum reddatis officium. At illi ad vnum confixi lignum psallebant, dicentes ^d: Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habere fratres in vnum. Ad quos Fabianus: Deponite inquit amertiam, infelices & miseri, & liberate vos a tormentis imminentibus. Cui ambo responderunt: Nunquam tam bene epulati sumus: quia modo cœpimus esse fixi in amore Christi. vtinam nos sic esse permittas quamdiu huius corporis tegimur indumento. Cūq. transisset vnus dies & nox, & illi in psalmis & hymnis perseverarent: iussit ambos vbi stabant lanceis per latera verberari. Atque ita etiã ipsi cum martyrij gloria ad siderea regna migrarunt. Sepultiq. sunt via Appia, milliario secundo ab Vrbe, in loco qui vocatur Ad arenas, quia cryptæ arenarum illic erant, ex quibus Urbis moenia struebantur] Hæc cum ibi de moenij Urbis dicantur: ab Aureliano cœptum opus immensum, quod scribit Vopiscus, vt muri Urbis quinquaginta milliariorum ambitu struerentur, nondum ad hæc tempora penitus consummatum fuisse videtur. Sed prosequamur reliqua.

MARTYRIVM CASTVLI.

^d Psal. 132.

His igitur expletis, beatus Sebastianus conuentus est: & quia, vt diximus, videbatur sub clamyde latere, cum Christi esset dignissimus miles: suggestit de eo Præfectus Diocletiano Imperatori. Eum itaque ad se vocans Diocletianus, ait illi: Ego te inter primos in Palatio semper habui (inter Prætorianos enim Sebastianus ducebat ordines) & tu contra salutem meam in deorum iniuriam hæcenus latuisti? Sebastianus dixit: Pro salute tua semper Christum colui, & pro statu Orbis Romani illum qui in cælis est, semper adoravi: considerans a lapidibus auxilium petere, insani esse & vani capitis. Tunc iratus Diocletianus iussit eum duci in medium campum, & ligatum ibi, perinde vt signum, sagittis peti a sagittarijs. Posuerunt eum ergo milites in medio campo, & hinc inde iaculis adeo repleuerunt, vt instar hericij ex sagittarum densitate hirsutus videretur: existimantes illum mortuum, abierunt. Tunc relicta martyris Castuli Zetarij nomine Irene, abijt noctu, vt corpus tolleretur, & sepeliret: & inueniens eum viuentem, per scalam excelsam adduxit eum in domum suam, vbi manebat, in Palatium: vbi intra paucos dies membrorum omnium integerrimam recuperavit sanitatem. Cumq. Christiani ad eum conuenerent: omnes hortabantur eum abscedere.

MARCVS ET MARCELLIANVS MARTYRIVM CORONANTVR. * al. perforari. * al. Ardeantina.

SEBASTIANI MARTYRIVM.

Ille autem oratione facta, descendit; & stans super Gradus Heliogabali, venientibus Imperatoribus dixit: Iniquis surreptionibus animos Imperij vestri templorum Pontifices obsident, suggerentes de Christianis falsa commenta, tanquam illi sint Reipublicæ

aduersarij : cum illorum orationibus Respublica in melius proficiat , & crescat . Non enim cessant pro Imperio vestro , & pro salute Romani exercitus exorare]

Ex hac quidem Sebastiani apologia liquido constat (vt alias saepe accidit) quod dictum est superius ex Apologetico Tertulliani potissimum : Pontifices Gētilitiae superstitionis iustis qui videbantur praetextibus ; nimirum quod Christiani Romae aliquid contra Imperium molirentur , Imperatorum animos in eos vehementius inflammasse .

Quod vero pertinet ad locum , in quo constitit Sebastianus , super Gradus (vt aiunt Acta) Heliogabali . Qui in summitate Palatij agebat in mansione Zetarij , inde descendens apte constitisse dicitur in Gradibus Heliogabali : De Heliogabalo deo , quem colebat Antoninus ita enim eum appellabat , deq. eius templo agens Lampridius ait : Heliogabalum in Palatino monte iuxta aedes Imperatorias consecrauit , eiq. templum fecit] Sic igitur ibi consistens Sebastianus ad suas aedes redeuntes Imperatores expectauit . Sed quid post haec Acta ? Cumq. haec & id genus alia diceret , Diocletianus ait : Tu ne es Sebastianus , quem nos dudum sagittis iusseramus interfici ? Sebastianus dixit . Ad hoc Dominus meus Iesus Christus referuare * dignatus est , vt conueniam , & contester vos coram omni populo , iniusto iudicio persecutionem vestram in Christi famulos ebullire . Tunc iussit eum in Hippodromum Palatij duci , & tamdiu fustibus caedi , donec exhalaret spiritum .

Tulerunt ergo corpus eius noctu , & in Cloacam Maximam miserunt , dicentes : ne forte Christiani eum sibi martyrem faciant . Porro beatus Sebastianus apparuit in somnis matronae religiosae Lucinae nomine , dicens ei : In cloaca illa , quae est iuxta Circum , quare , & ibi inuenies corpus meum pendens in vnco] vnco namque solita protrahi corpora damnatorum , illud Lampridij declarat in Commodo , cum tradit a Senatu acclamatum : Carnifex vnco trahatur more maiorum , cadauer vnco trahatur , dictum est pluries] & Seneca a : Cadauera quoque vnco trahens] sunt de his exempla quamplurima : nosq. b alibi haec fusius : Et quod ad Cloacam pertinet : in eas protrahi infamissimorum cadauera , satis demonstrat Lampridius de Heliogabalo , cum ait : Per plateas tractus fordidissime , per cloacas ductus , & in Tiberim submissus est] aliorum quoque plurimum martyrum cadauera in cloacam fuisse proiecta , in Actis ipsorum legimus . Sed quid praeterea Sebastianus ad Lucinam ? Quod cum leuaueris (inquit) perduces ad Catacumbas , & sepelies me in initio cryptae iuxta vestigia Apostolorum] Extat adhuc ibi in Memoria S. Sebastiani nomine excitata lapis duo continens impressa vestigia , quae tamen feruntur esse Domini apparentis Petro : Sed huius loci permotus auctoritate , & aliorum martyrum Actis , quorum alibi facta est mentio , potius Apostoli Petri , vel Pauli esse putauit : Verum certum quid de his definire , haud tutum existimo : cum per vestigia quoque Apostolorum vetus illa memoria possit intelligi , in qua olim ad tempus recondita fuerunt corpora Apostolorum , quae adhuc eodem in loco viget : nam corporibus vacuum monumentum , vestigia quaedam representat veteris illius sepulcri , in quo collocata fuerant Apostolorum corpora .

At Lucina (inquit Acta) cum seruis suis media nocte abiit , & eleuans corpus eius posuit in pilento suo : perductumq. ad locum , vbi ille imperauerat , cum omni diligentia sepeliuit : perq. dies triginta a sancto loco illo non recessit . Post aliquos autem annos , pace Ecclesiae reddita , domum suam mutauit in Ecclesiam , omnesq. opes suas pro Christianorum consolatione illi derelinquens , & Ecclesiam earum heredem instituens , qui uiuit , & regnat per omnia saecula saeculorum] hucusque Acta .

Diuersa est haec ab illa Lucina Apostolorum discipula , cuius est celebris memoria pridie Kalendas Iulij . Huius autem de qua agimus praecleara mentio quoque est in Actis S. Marcelli Papae & martyris . Ceterum omnium dictorum martyrum natales dies perpetuis monumentis adscripti habentur dignis praeconijs , ex iisdem Actis acceptis , quorum sinceram fidei tam Latini , quam Graeci aequae adstipulantur . Haec igitur de his martyribus Romae passis hoc anno sub dictis Consulibus inchoata : quoniam anno Imperij Diocletiani necatis martyribus ad finem perducta sint , certum quid affirmare non possumus : nam deperditis Diocletiani & Maximiani rerum gestarum editis commentarijs : quo potissimum anno eorum Imperij , iisdem Romam concesserint , incertum penitus habetur . Quod vero de Caio Papa , cuius in dictis Actis frequens est mentio , nulla , vt de alijs habita sit quaestio : ab alijs Christianis eum subductum putamus , ad aliudq. tempus dilatatum

... dil. boni ...

refusitate

Seneca de ira lib. 3. Nos. in Rom. Martyrolog. die 19. Ianuarij. g

... 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

... 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

A dilatatum fuisse martyrium eius , de quo suo loco dicturi sumus .

Vt igitur quam acerbissime ipso exordio horum Imperij in Christianos Romae persecutio grassaretur , eandem illam praecessisse causam : quam modo retulimus , martyrum Acta significat : Nempe quod omnes qui aderant Romae Pontifices sacrorum Gentilium Christianos Romae agentes plurimis calumnijs circumuenerant ; eosq. ad Imperatores detulerant , in Rempublicam machinari : sicq. ab eis composita techna est , vt apud eos fidem meruerint . Quamobrem promulgatum ab iisdem in Christianos Romae agentes edictum , nequaquam toto Romano orbi commune fuit ; quin potius si Eusebium auscultamus , in alijs regionibus ipsi de Christianis benemeriti fuisse traduntur : nec nisi ad vltima Imperij tempora in eos per Orbem persecutionis edicta dedisse .

Quando & inter alia (plura enim tradit Eusebius , ab iisdem Imperatoribus fuisse promulgata) hoc ipsum quod diximus Romae tunc editum est : ne quis illis vendere , neque alia naturae vsui necessaria impartiri liceret , quod tum in Oriente , tum in Occidente ab iisdem Augustis fuisse scriptum , certa ac fidelia Acta martyrum declarant : nam de Galij testatur Beda a qui versu scripsit Acta Iustini martyris , in quibus haec inter alia .

Et ne quisquam potuisset Contutari latebris : Vbique componebantur Hoc modo insidia Quae euntes compulissent In ius idololatriae . Non illis emendi quidquam , Aut uendendi copia , Nec ipsam haurire aquam Dabatur licentia ; Antequam thurificarent Detestandis idolis] Haec Beda .

Sed & Arethas b Episcopus Caesariensis de Oriete testis est ea oratione , qua scribit de Sanctis martyribus Guria atque Samona , du ait , non licuisse ijs qui Christiani non essent , contra here , nec quae humanae consuetudinis essent , commercia exercere . Sed haec & alia edicta in illis regionibus postea , vt dictum est , lata sunt , cum Eusebius c asserat , Diocletiani primordia , & alia quae ad vltimos vsque annos eius Imperij sequuta sunt tempora , Christianis fuisse felicia . Verum ante illa tempora , quibus refert ea promulgata edicta fuisse , quaedam D ingruentis grauioris procellae praecessisse tonitrua : nonnullosq. factos martyres in diuersis prouincijs passos esse ; ipsa germana martyrum Acta , de quibus dicemus suo loco , testatur .

IESV CHRISTI ANNVS 287. CAII PAPAE ANNVS 4. DIOCL. ET MAX. IMPP. ANNVS 4.

ANNO Redemptoris ducentesimo octogesimo septimo , Diocletianus tertium & Maximianus secundum adierunt Consulatum . Inualecente his temporibus Manichaeorum haeresi , quae Africae quoque prouincias penetrauit : iisdem Imperatores ad eos compescendos ac penitus submouendos , eiusmodi dedere rescriptum : quod ex antiquo Codice d Gregoriano , titulo de maleficis & Manichaeis libro septimo exscriptum est : sed deprauate admodum M. * Diocletianus & Maximianus nobilissimi Augusti Iuliano Proconsuli Africae . Otia maxima interdum homines in * communionem conditionis naturae hominum modum excedere hortantur : & quaedam genera immanissima * ac turpissima doctrinae superstitionis inducere suadent , vt sui erroris arbitrio pertrahere & alios multos videantur , Iuliane charissime . Sed diu immortales prouidentia sua ornare , * & disponere dignati sunt , quae bona & vera sunt , & multorum & bonorum & egregiorum virorum & sapientissimorum consilio & tractatu inlibata probarentur , & statuerentur : Quibus ne obuiam ire , nec resistere fas est , neque reprehendi a noua vetus religio deberet . * Maximianus enim criminis est retractare , quae semel antiquitus tractata & definita sunt , & statum & eursum tenent , & possident . Vnde & pertinaciam prauae mentis nequissimorum hominum punire : inde ingens nobis studium est . Hi enim qui nouellas & inauditas sectas de-

Bed. tomo 3.

Apud Lipom. tomo 3.

Euseb. lib. 8. cap. 12.

Edidit P. Pithaeus in Moisyae. & Rom. legum coll. tit. 15. pag. 147. al. communem . al. inanimissima . al. Ordinare . EDICTVM ADVERSVS MANICHAEOS . al. debet .

* praua. terioribus religionibus opponunt, vt pro arbitrio suo prauum * excludant, quæ diuinitus concessa sunt. A

Quoniam nobis, de quibus solertia tua Serenitati nostræ retulit, Manichæos audiui-
mus eos nuperrime, veluti noua, inopinata prodigia in hunc mundum de Persica
aduersaria nobis gente progressa, vel orta esse, & multa facinora ibi committere: popu-
los namque quietos perturbare: necnon ciuitatibus maxima detrimēta inferere: & ve-
rendum est, ne forte, vt fieri assolet, accedenti tempore conentur execrandas consuetu-
dines, & istas has leges Persarum innocentioris naturæ homines, Romanam gentem,
modestā atque tranquillam, & vniuersum Orbē nostrū, veluti venenis de suis maleuolis
inficere. Et quia omnia quæ pandit prudentia tua, in relationem religionis illorum, ge-
nera maleficiorum statutis euentissimorum exquisita, & adinuenta commenta: adeo
eorum minas atque poenas debitas & condignas illis statuimus. B

Iubemus namque auctores quidem ac principes vna cum abominandis scripturis eo-
rum seueriori poenæ subijci, ita vt flammis ignibus exurantur: consentaneos vero &
vsque adeo contentiosos capite puniri præcipimus; & eorum bona fisco nostro vindica-
ri sancimus. Si qui sane etiam honorati, aut cuiuslibet dignitatis, vel maioris per-
sonæ ad hanc inauditam & turpem atque per omnia infamem sectam, vel ad doctri-
nam Persarum se transtulerunt: eorum patrimonia fisco nostro associari facies, ipsosq.
forensibus, * vel Proconesibus metallis dari. Vt igitur sicut amputari malis *, & ne-
quitia de sæculo beatissimo nostro possint: deuotio tua iussis, ac statutis tranquillitatis
nostræ maturius obsecundare. Dat. prid. Kalend. April. Alexandria] hucusque edi-
ctum. Fixisse sane altas radices in Africa, ad cuius prouinciæ Proconsulem Diocletia-
nus scribit, Manichæorum hæresin: labores S. Augustini ad eam extirpandam insum-
pti facile monstrant. Sed quæ noua post hanc, Diocleiani temporibus, exorta est hære-
sis in Ægypto, dicemus anno sequenti. C

IESV CHRISTI CAII PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
288. 5. 5.

DVCENTESIMVS octogesimusoctauus Christi annus Consulatu Maximi secun-
do & Ianuarij adscribitur Fastis. Progressa est his Diocletiani tēporibus (certus ta-
men annus a nemine descriptus habetur) in Ægypto Hieracitarum hæresis, auctore Hie-
race, quem & Hieracam multi dicunt: quam quidem sectam merito omnes ponūt post
hæresin Manichæorum, cuius etiam fuisse participem tradunt. Hieracitas namque D
Philastrius ait, fuisse particulam Gnosticorum ac Manichæorum: Quod enim detestarentur
coniugia, & inducerent superstitionem escaurū abstinentiā, cū hæc cuncta a diabolo fa-
cta dicerent, Manichæorū videbantur esse Hieracitæ propagines. Accidit namq. hoc hæ-
reticis omnibus; vt a veritate semel aberrantes, ab alijs adinuentis mendacijs non faci-
le acquiescant, nisi ipsi ex animi sententia aliquid addentes, vel detrahentes nouum
commentum effingant, compingentq. concinne; vt sic incautos nouitatis semper cupi-
dos facile capiant. At de hæresis huius auctore Hierace hæc S. Epiphanius a tradit:

Post flagitiosam hanc, & venenum supra omnem hæresin eiaculantem barbaricam,
Manetis illius reptiliformis doctrinæ emissionem, surrexit quidē Hierax nomine, a quo
appellati sunt Hieracitæ. Hic in Leonto Aegypti vixit non exiguæ eruditionis, & Græ-
cæ totius doctrinæ studijs exercitatus, & in medicina, sophistica, alijsq. omniū Aegyptio-
rum & Græcorum disciplinis exacte versatus, denique & Astronomiam & Magiam atti-
gerat: expertissimus enim fuit multarum doctrinarum in exponendo ac narrando, ve-
lut indicant ipsius orationes: egregie vero nouit Aegyptiam linguam, erat enim vi-
Aegyptius, & in Græca non modice clarus erat, omnibusq. modis acutus. Et fuit sa-
ne Christianus, verum non permansit in politia Christi: impegit enim, & lapsus exci-
dit: nam vt clare dicam, a Veteri ac Nouo Testamento discedens, & in ipso expositio-
nes faciens, docuit a seipso, a propria vanitate, quod ipsi visum est, & quod ipsi in men-
tem venit] hæc Epiphanius.

Idē quoque tradita ab eo dogmata numerat: nimirū quod negaret carnis resurrectionē,
animæ tantū eā esse asserens, cælibumq. solū diceret esse vitā æternā, quod Paulus de casti-
tate loquēs, & sanctificationē appellans dicit: Sine qua nemo videbit Deū [Rursum vero
pueros

A pueros ante perfectam cognitionem morientes a salute reijci ex eo quod idem dicat Apo-
stolus: Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Non credere paradysum esse sensi-
bilem, idem auctor tradit. Melchisedech esse Spiritum sanctum, illumq. ipsum de quo
ab Apostolo b scriptum est: Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et b Rom. 8.
ad hæc confirmanda commentarium edidisse, excogitasseq. Assessorium Isaia, ciborum
quoque abstinentiam ac vini præsertim docuisse suos, multa q. ex erroribus Origenis mu-
tuatum eosdem alios docuisse: ac demum hæc de eo: At vero hic senex mortuus est:
scripsit autem Græce & Ægyptiace expositiones opificij Sex dierum, fabulis quibus-
dam confictis, & fastuosis allegorijs. Id quoque in alijs scripturis fecit, quæ a scriptu-
ris composuit: psalmos etiam multos recentes confinxit] Addit his idem quoque au-
ctor, multos pietatis exercitatores statim ab ipso fuisse seductos, cum alioqui ipse in
B suam conuersationem non reciperet nisi virgines, aut solitariam vitam agentes, conti-
nentes, ac viduas.

At quid Hierax (qui & Hierachas) de diuinitate Filij Dei senserit, hæc habet S. Hila-
rius c. Sed nec sicut Hierachas lucernam de lucerna, vel lampadem in duas partes: c Hilar. de Tri-
nit. lib. 6.
nec qui fuit ante, postmodum natum, vel supercreatum in filio. Hierachas nesciens
vnigeniti natiuitatem, nec Euangelicorum sacramentorum virtutem adeptus, vnus
lucernæ duo lumina prædicauit, vt lychnornm bipertita diuisio substantiam Patris &
Filij æmuleretur, quæ ex vnus vasculi vngvine accenderetur in lumen, tanquam esset
substantia exterior, vt oleum in lucerna continens luminis vtriusque naturam, vel ceri-
te, vt lampas papyro eodem intexta, vtroque capite luceret, essetq. media materies,
lumen ex se vtrumque protendens. Hæc stultitiæ humanæ error inuexit, dum quod sa-
C piunt, ex se potius, quàm ex Deo sapiunt] hæc Hilarius: dum quo modo intelligatur
illud quod profitetur Ecclesia: Lumen de lumine, cum de Filij diuina substantia loqui-
tur, exacte sincereq. declarat. Hactenus de Hierace & Hieracitis, qui sunt dicti alio no-
mine Abstinentes: sic enim Philastrius d eos appellat: quos suo tempore fuisse & in Gal-
d Philast. c. 85
lij & Hispanijs tradit.

De conflictatione autē Macarij Ægyptij cū hæretico Hieracita Euagrius e perelegan-
tem historiam his verbis breui narratione contexuit: Aiebant, inquit, præterea venisse ad
eum, nempe Macarium, monachum, hæreticum quendam Hieracitam, quod genus hæ-
refeos inuenitur apud Ægyptum. Hic cum per multam loquendi artem plurimos fra-
trum qui habitabant in eremo, conturbare ausus esset, & iam coram ipso fidei suæ as-
serere prauitatem. Cui cum resisteret Senior, & contradiceret: ille verba simplicia ar-
D gumentis callidis eludebat. Sed cum videret Sanctus, fidem fratrum periclitari. Quid
opus est (inquit) nos verbis contendere ad subuersionem audientium? Exeamus ad se-
pulcra fratrum qui nos præcesserunt in Domino, & cui nostrum concesserit Dominus
suscitare mortuum de sepulcro: sciant omnes, quia illius fides probatur a Deo. Sermo
hic omnibus qui aderant fratribus placuit.

Processerunt ad sepulcra. Hortatur Macarius Hieracitam, vt euocaret mortuum in
nomine Domini. At ille: Tu (inquit) qui proposuisti, prior reuoca. Et Macarius pro-
sternens se in oratione ante Dominum: vbi sufficienter orauit, eleuatis sursum oculis ad
Deum: Tu (inquit) Domine, quis ex duobus nobis rectam fidem teneat, ostende, eleua-
to mortuo hoc. Et cum hæc dixisset: Fratris cuiusdam nomen, qui nuper fuerat sepul-
tus, euocauit: cui ille cum de tumulo respondisset: accedentes fratres continuo quæ su-
E perposita erant, auferunt: & e ductum eum de sepulcro, resolutis fasciis, quibus con-
strictus erat, exhibuerunt viuētem. Hieracita vero vbi hæc vidit, obstupescit, in fugam
vertitur: quem fratres quoque omnes insequentes, extra terminos terræ illius exturba-
runt] hucusque de his Euagrius.

IESV CHRISTI CAII PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
289. 6. 6.

SEQUENS annus ducentessimus octogesimus nonus, Consulibus Basso & Quinta-
no notatur. quo nihil certi memoria dignum factum inuenimus, quod hic in Anha-
libus conscribatur.

CHRISTI annus ducentessimus nonagesimus adscribitur Fastis, Diocletiano quartum & Maximiano tertium Augustis Consulibus, quibus inscripta habentur Proconsularia Gesta publice a Notarijs excepta, dum de sanctis martyribus Tarfi in Cilicia passis, ex more, quaestio haberetur. Extant alia eorundem martyrum Acta, quae recitat Metaphrastes, sed perifrasis circumducta sunt a pristino illo cadore, admodum aliena. Quamobrem cum ea quae habemus in nostra Bibliotheca in omnibus pura sinceraque esse noscuntur, nec dum a quopiam sciamus esse typis excusa: hic eadem describere Acta Proconsularia, operae pretium existimamus. Cum enim illa ipsa verba a sanctis martyribus dicta, certo sciamus, non hominum, sed Spiritus sancti esse sermonem: testate id D. Iesu Christo atque dicente: Cum autem tradent vos, nolite cogitare quo modo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis] pericundum plane erit, illa ipsa diuini Spiritus afflatu concepta verba & martyris ore deprompta auditu percipere. In quibus etiam nos interdum ad elucidationem quorundam locorum interloqui, haud ociosum, ingratumve Lectori fore putamus. Sunt ergo huiusmodi tribus Interrogationibus distincta, nempe cum tertio auditi a Praefide, subiecti sunt tertio quaestionibus. Est illorum hic titulus.

ACTA PROCONSULARIA SS. MARTYRVM. Acta Proconsularia beatissimorum martyrum Tharaci, Probi & Andronici publice excepta, cognoscente Maximo Praefide in ciuitate Tarso Ciliciae:

Consulibus Diocletiano quartum & Maximiano tertium, octauo kalendas Aprilis, Demetrius Centurio dixit: Qui oblatus sunt nobilitati tuae, domine, in Pompeiopoli ciuitate ab Eutelmio Palladio spiculatore, qui sunt pessimi & impij Christiani, qui non consentiunt praecipis dominorum nostrorum, praesentamus ante tribunal nobilitatis tuae. Maximus praefes dixit Tharaco: Qui vocaris? te enim oportet interrogare primum, quoniam & aetate senior es]

A Seniore enim ut debiliore auspicatur quaestionem Praefes, quasi a timidiore, secundum Pauli b Iurisconsulti sententiam, vel ut Vlpianus c de officio Proconsulis scripserat, a spectatissimo inchoandam esse quaestionem. Respondit Tharacus: Christianus sum. Maximus Praefes dixit: Tace de hac impia professione; dic: Qui vocaris. Tharacus dixit: Christianus sum. Maximus Praefes dixit: Frangite ei maxillas dicentes: Illud noli respondere. Tharacus dixit: Quod est nomen meum, hoc dico: si autem quod est impositum a parentibus, dicor Tharacus: & cum militare nominatus sum Victor.]

Licuisse absque fraude mutare nomen, ipse Diocletianus ad Iulianum in haec verba scripsit: Sicuti d in initio nominis, cognominis, praenominis impositio libera est: ita eorum mutatio innocentibus periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel praenomen, siue cognomen sine aliqua fraude licito iure: si liber es, secundum ea quae saepe statuta sunt, minime prohiberis, nullo ex hoc praedudicio futuro] sed prosequamur Acta.

Praefes dixit: ex quo genere es Tharace? Tharacus dixit: Militari & Romano: natus autem Claudionopoli ciuitate Syriae: & propterea quod Christianus sum, renunciaui militiae. Praefes dixit: Non enim dignus eras militare: tamen quo modo recessisti a militia? Tharacus dixit: Deprecatus sum Publionem principem, & dimisit me.]

Honesta ne haec, vel causaria missio fuerit, ignoratur: erat enim honesta missio, cum miles consueta stipendia meruisset, quae erant in Praetorianis cohortibus annorum sexdecim, in alijs viginti, ut docent Tacitus e & rescripta Principum. Causaria vero illa dicebatur quae ob malam valetudinem, & impares vires ad subeunda onera militaria concedebatur. Sed, ut Vlpianus f docet, tertium quoque genus missionis erat ob delictum, ex qua irrogabatur infamia, ob idque eadem, Ignominiosa dicta est a maioribus. Quod vero Tharacus iam senex esset, honesta missione vacationem meruisse, putamus. Sed quid post haec Praefes, audiamus:

Praefes dixit: Ergo prospice senectuti tuae: quoniam & ego volo, ut sis vnus ex consentientibus praecipis dominorum nostrorum, & a me honorem magnum accipias. Ergo accede,

e Tacit. annal. lib. 1. c. 14. de veteran. Cod. Theod. f l. 2. §. signominia. ff. de his qui not. infam.

A accede, & sacrificia dijs nostris: quoniam & ipsi Principes super omnem orbem colunt eos. Tharacus dixit: Errant multo errore satanae. Praefes dixit: Frangite maxillas, propterea quod dixit: errasse Imperatores. Tharacus dixit: Ego dixi, & dico, quoniam errant, quasi homines. Praefes dixit: Sacrificia dijs nostris, & relinque stultitiam tuam. Tharacus dixit: Ego Deo meo serui, & sacrifico non in sanguine, sed in corde mundo: non enim sunt necessaria talia sacrificia. Praefes dixit adhuc t tuae ex parte, & senectutis, prudentiae tuae miserebor. Admoneo ut omnem vanitatem dimittas, & dijs sacrifices. Tharacus dixit: Ego a lege Domini non recedo. Praefes dixit: Ergo recede, & sacrificia. Tharacus dixit: Impietatem ego non operor: quoniam Dei legem honorifico. Praefes dixit: Alia est ergo lex praeter istam. O malum caput! Tharacus dixit: Est lex vestra, qua vos impij lapides & ligna & opera manuum hominum adoratis.

B Praefes dixit: Super ceruicem caedite eum, dicentes: Noli vanus esse] Plumbatis namque super ceruices caedi reos solitos esse rescripta Principum tradunt. Rursum Acta. Cum caederetur Tharacus, dixit: Ego de ista professione non recedo, quae me saluum facit. Praefes dixit: Ego te recedere faciam ab ista vanitate, & prudentem te faciam]

Plane in hoc Praefide illud expressum habetur, quod scribit Tertullianus a ad Scapulam: aliquos Praefides, cum potuissent continuo necare Christianos confitentes: tamen distulisse, & summa pertinacia contendisse, ut ad negationem, repetitis saepius quaestionibus, illos adigerent. Sed quid ad haec ille?

Tharacus dixit: Fac quod vis: potestatem habes in corpore meo. Maximus Praefes dixit: Tollite vestimenta eius, & virgis illum caedite. Tharacus cum verberaretur dixit: C Nunc vere prudentem me fecisti, plagis confortans: me magis ac magis confidere in nomine Dei & Christi eius. Praefes dixit: Iniuste & maledicte: quo modo duobus dijs seruis? Ecce nunc confiteris deos, & eos negas quos colimus? Tharacus dixit: Ego confiteor eum qui est manifestus Dominus. Praefes dixit: Nonne confiteris Christum & Dominum? Tharacus dixit: Ipse est enim Filius Dei, spes omnium Christianorum, propter quem patimur, & sanamur. Maximus Praefes dixit: Relinque verbositatem istam. Accede, sacrificia. Tharacus dixit: Non verbosus sum: sed veritatem dico: iam enim sexagintaquinque annorum sum, & sic credidi, & a veritate non recedo. Demetrius Centurio dixit: O homo, parce tibi, & immola, audi me. Tharacus dixit: Recede a me cum consilio tuo, minister satanae. Maximus Praefes dixit: Iste magnis ferreis vinculis in carcerem recipiatur. Adducite alium sequentem] Esse solebant diuersa pro atrocitate

D criminum pondera vinculorum, ut ex Vlpiano b colligitur.

Demetrius Centurio dixit: Praesto est, domine. Praefes dixit: Qui vocaris, primo responde. Probus dixit: In primo, quod nobile est, Christianus; secundo apud homines vocor, Probus. Maximus Praefectus dixit: Ex quo genere es, Probe? Probus dixit: Patrem habui e Thracia, natus autem in Perge Pamphiliae plebeius. Sed Christianus sum, Maximus Praefes dixit: Nec lucrum facies de isto nomine. Audi me: Sacrificia dijs, ut a Principibus honoreris, & amicus noster eris. Probus dixit: Neque honorem Principum volo, neque amicitiam tuam cupio: Non enim parua erat substantia diuitiarum mearum, quam reliqui, ut Deo viuo seruiam. Praefes dixit: Spoliare eum, tollite illi pallium, extendite eum, & neruis crudis caedite.]

Cum verberaretur, Demetrius Centurio dixit: O homo vide sanguinem tuum in terram effundi. Probus dixit: Corpus meum inter vos est, mihi autem tormenta unguentum sunt. Cum verberatus esset, Praefes dixit: Requiescis a vanitate tua, aut permanes in duritia tua miser? Probus dixit: Non sum vanus, cordatior sum vobis in Domino. Praefes dixit: Versate illum, & super ventrem caedite eum. Probus dixit: Auxiliare seruo tuo, Domine. Maximus Praefes dixit: Caedentes eum, dicite illi: Vbi est auxiliator tuus? Probus cum verberaretur dixit: Auxiliatur, & auxiliabitur: Sic enim pro nihilo habeo tormenta tua, ut non acquiescam tibi. Praefes dixit: Attende ad corpus tuum miser, quoniam sanguine tuo impleta est terra. Probus dixit: Hoc scias, quoniam quod cum in me patitur corpus propter Christum: multo magis sanatur anima, & viuificatur. Cum verberatus esset Praefes dixit: vincite ferro manus ac pedes illius: nec dimittatis aliquem curam ei apponere]

Studuisse Christianos vincis pro Christi nomine omne exhibere officium, pluribus exemplis

† deest aliquid in exemplari vultuitate exeso.

a Tertul. ad Scapul. c. 30. & in Apolog. c. 2. b. 4.

b l. damnatum §. inter eos ff. de penis.

PROBI CER-TAMEN.

exemplis superius est demonstratum: quod autem hic Praesidem visus est contempnisse, A arctiori custodia mancipatur.

ANDRONICI CERTAMEN.

Addidit Praeses: Adducite alium; in medio tribunali. Demetrius Centurio dixit: Praefro est domine. Praeses dixit: Qui vocaris? Andronicus dixit: Manifeste scire vis quia Christianus sum? Praeses dixit: Illi qui ante te fuerunt, non sunt consequuti de nomine isto nihil, & te oportet respondere. Andronicus dixit: Commune nomen meum apud homines, Andronicus. Maximus Praeses dixit: Quo genere es Andronice? Andronicus dixit: De nobili genere, & primi ordinis Ephesiorum filius. Maximus Praeses dixit: Tibi parce, & audi me sicuti patrem: nam qui antea voluerunt stulta loqui, nihil lucrati sunt: tu autem honorifica Principes & patres, dijs nostris consentiens. Andronicus dixit: Bene illos patres nominasti, quoniam vos ipsi patrem habetis satanam, filij illius diaboli facti, opera eius perficitis. Maximus Praeses dixit: Adolescentia tua adhuc me contemnit? Scias enim iam tibi magna tormenta parari. Andronicus dixit: putas me stultum esse, vt minor antecessoribus meis inueniar, paratus sum tibi ad omnia tormenta. Praeses dixit: Expoliate eum, cingite, & suspendite.

B

Demetrius Centurio dixit. Antequam exterminetur corpus tuum, miser audi me. Andronicus dixit: Melius est vt corpus meum pereat, vt non faciat animae meae quod vultis. Maximus Praeses dixit: Consenti & sacrifica, antequam extermineris. Andronicus dixit: Ego nunquam sacrificaui, nec ab infantia mea: & nunc non sacrifico eis, quibus me cogis sacrificare. Maximus Praeses dixit: Tangite corpus eius: Anaxius Cornicularius dixit: Consenti Praefidi, pater tuus sum in annis: consulo te. Andronicus dixit: Quoniam senior es, & sensum non habes, tale mihi consilium das, vt lapidibus & daemionibus sacrificem]

C

Quod autem hic Cornicularius esse dicatur: diuersi ordinis fuisse Cornicularios, in nostris Notis ad Romanum Martyrologium diximus: qui vero in Palatina militia apud prouinciarum Praesides apparebant Cornicularij, fuisse praefectos exequendis sententijs damnatorum, ex Materno diximus, addidimusq. sub quolibet maiori magistratu in prouincia Cornicularium militare consueuisse. Posthaec rursus Acta.

Cum torqueretur, Praeses dixit: Non sentis tormenta miser, vt misereris tui, & recedas a vanitate ista, quae te non potest saluare? Andronicus dixit: Quam dicis esse vanitatem, professio mea valde in omnibus bona est, spem habens in Domino. Sapientia autem tua temporalis sempiterna morte morietur. Praeses dixit: Quis te docuit stultitiam istam? Andronicus dixit: Sermo qui & viuificat, in quo & viuificamur, habentes in caelis Dominum spem resurrectionis nostrae. Maximus Praeses dixit: Recede a stultitia tua antequam incipiamus te strictius tormentis affligere. Andronicus dixit: Corpus meum ante te est positum: habes potestatem: quod vis fac. Praeses dixit: Torquetis os eius fortiter. Andronicus dixit: Aspiciat Dominus, quoniam me, sicut homicidam poenis subiecisti. Praeses dixit: Contemnis praepcepta Principum? Et tribunal meum nihil tibi videtur esse? Andronicus dixit: In Dei misericordia, & veritate confido. Inde hoc patior. Maximus Praeses dixit: Ergo deliquere Principes, o Biothanata. Andronicus dixit: Deliquere, sicut intelligo: nam si vis recto sensu intelliges, quoniam delictum est, daemionis sacrificare.

D

Dum torqueretur. Maximus Praeses dixit: Conuertite eum, & latera eius pungite. Andronicus dixit: Ante te sum: quo modo vis, corpus meum subijce poenis. Praeses dixit: Tollite testam, & plagam refricite. Hoc cum factum esset Andronicus dixit: Confortasti nunc corpus meum in plagis. Maximus Praeses dixit: *κατὰ* modicum te exterminabo, te exterminabo. Andronicus dixit: Non timeo comminationes tuas: sensus meus melior est cogitationibus malitiae tuae: propterea contemno omnia praepcepta tua. Praeses dixit: Ligat eum collum, & pedes ferro, & sub custodia habeatur.

E

Boias dicta fuisse vincula ferrea, quibus reorum colla ligabantur alibi diximus: hucusque prima Audientia, seu (vt Acta vocant) prima Interrogatio: vox vsitata apud illos, vt prima quaestio, prima Interrogatio diceretur, & sic de alijs. Sed prosequamur cetera.

Secunda Interrogatio facta est die tertia. Sedente Numerio Maximo Praefide & c. Maximus Praeses dixit: Voca impijssimos Christianos legi malae feruientes. Demetrius Centurio dixit: Praesto sum domine, & cum perductus esset Tharacus. Praeses dixit: Memini-

CORNICULARIUS PALATINAE MILITIAE.

Deerat in codice pagina, qua continebantur reliqua tormentorum Tharaci & Probi tota secunda Interrogatio excidit; sed & Andronici nisi tantum haec pauca sequenti pagina habentur conscripta.

Deerat in eodem pluri dies iam veritate oblitteratus.

SECUNDA MARTYRVM QVAESTIO.

A Meminitis quod senectus honoratur in multis, propterea quod est ipsius cogitatio & sensus. Proinde cogitasti apud te, ne iterum in prioribus illis cogitationibus & hodie velis permanere: Sed magis accede, & sacrifica dijs, pro salute Principum, vt honorem consequaris. Tharacus dixit: Honorem istum si intelligerent & ipsi Principes & alij qui communicant sensibus vestris: ab omni caecitate cogitationum vanitatis suae se separarent, & in meliorem & fortiorem sedem a Deo verissimo viuificarentur. Praeses dixit: Lapidibus os eius frangite, & dicite: Recede a stultitia tua. Tharacus dixit: Si non essem accuratus: similis tibi essem insensatus. Praeses dixit: Ecce dentes tuos comminutos: Miserere iam tibi miser. Tharacus dixit: Non tibi persuadeas in nihilo: Nam si omnia membra mea collidas: Insto fortis in eo, qui me fortem facit. Praeses dixit: Crede, quia melius est tibi vt sacrifices. Tharacus dixit: Si scirem, quia melius esset:

B hoc non expectarem a te.

Et cum non amplius Tharacus loqueretur. Praeses dixit: Caedite eum in os, clamantes ei: Responde: Tharacus dixit: Maxillae meae fractae sunt: quo modo respondeam? Maximus Praeses dixit: In omnibus his non consentis insensate? Accede, adora, immola dijs. Tharacus dixit: Si vocem clamoris mei subtraxisti, verum sensui animae meae non nocebis, sed magis intra vnam horam me aedificasti. Praeses dixit: Ego duritiam tuam expellam, maledicte. Tharacus dixit: Omnibus cogitationibus tuis adsum, sed vinco in eo qui me fortem fecit, id est, nomine Domini. Praeses dixit: Afferite ignem, & expandite manus eius, & ponite in eis. Tharacus dixit: Ignem tuum temporalem non timebo: timeo autem si forte consentiam tibi, ne ignis aeternus dominetur mei. Et cum positus esset ignis super manus eius, Praeses dixit: Ecce nunc manus tuae exterminatae sunt ab igne, requiesce a vanitate tua insensate, & immola dijs. Tharacus dixit: Sic mecum loqueris quasi iam voluntati tuae consenserim ex tua crudelitate: per voluntatem Domini fortissimus sum in omnibus, quae aduersum me parantur.

C Praeses dixit: Ligat eum pedibus, & in altum suspendite, & fumum atrum supponite subtus faciem eius. Tharacus dixit: Ignem tuum contemno, fumum tuum timere non habeo. Maximus Praeses cum suspensus ille esset, dixit ad eum: Sic pendes vsque dum consentias, & sacrifices. Tharacus dixit: Sacrifica Praeses, sicut & consuetudinem habes: sacrificare hominibus: mihi autem non licet hoc facere. Maximus Praeses dixit: Affer te acetum cum sale, & in naribus eius perfundite.

D deerat in codice pagina, qua continebantur reliqua tormentorum Tharaci & Probi tota secunda Interrogatio excidit; sed & Andronici nisi tantum haec pauca sequenti pagina habentur conscripta.

Praeses dixit: Hi sermones stultitiae tuae nihil tibi proderunt: sed accede sacrifica dijs, ne mala, scelestae, perdant te. Andronicus dixit: Et primo & secundo, quae audistis vnum est: non enim puer sum, vt seducar sermonibus, & conculcer. Praeses dixit: Non me vinces, aut contemnes tribunal meum. Andronicus dixit: Non vos vincimus, sed est qui nos confortat Dominus noster Iesus Christus: nam ex parte sentis, & recognoscis, quoniam non timeamus te, neque tormenta tua. Praeses dixit: Praesententur mihi alia genera tormentorum proxima Sessione. Hic autem vinculis ferreis recipiatur in custodia, & a nemine videatur vsque in mane.] Secunda Interrogatio explicit.

INTERROGATIO ANDRONICI.

Incipit tertia Interrogatio. Praeses dixit: Voca iniquissimos Christianos. Demetrius Centurio dixit: Praesto sum domine. Adducto Tharaco, Praeses dixit: Adhuc plagarum & poenarum & custodiarum vincula contemnis? Audi me Tharace, & recede a confessione ista, vnde lucrum non habes; sed sacrifica dijs, quoniam per ipsos omnia stant. Tharacus dixit: Nunquam bene sit illis, vt per illos mundus gubernetur, quibus paratus est ignis & tormenta aeterna; non solum illis, sed & omnibus qui faciunt voluntatem ipsorum. Praeses dixit: Non quiescis iniquissime blasphemans? Aut putas tu, quia per imprudentiam sermonum tuorum caput tibi abscindam, & recedas? Tharacus dixit: Sic erat, vt compendio moriens, non magnum agonem haberem: nunc autem fac, vt mihi in Domino crescat agonizatio fidei meae. Praeses dixit: Talia patiuntur, & patientur tui, qui sunt in vinculis, ac legibus morientur. Tharacus dixit: Hoc quod dicis, stultitia mentis tuae est: quoniam qui operantur mala merito moriuntur: nos autem qui malum nescimus, sed pro Domino patimur, mercedem speramus accipere caelestem a Domino. Praeses dixit: Maledicte & inique quam mercedem expectatis, male

TERTIA QVAESTIO.

Memini-

male & scelestæ consummantes? Tharacus dixit: Non tibi licet hoc interrogare, neque scire, quam præparauit nobis Dominus positam mercedem in cælis: propterea sustineamus iram sensus tui.

Præses dixit: Sic me alloqueris, maledicte, quasi confors meus sis? Tharacus dixit: Ego confors tuus non sum: sed habeo potestatem loquendi, & nemo potest me compescere, propter eum qui me confortat, hoc est Dominus. Præses dixit: Ego potestatem istam quam habes eradicabo a te, nequissime. Tharacus dixit: Nemo potest auferre a me potestatem istam, neque tu, neque Principes tui, neque pater vester satanas. Præses dixit: Verum quid loquor tecum in allecatione? Tharacus dixit: Allectatio tua tecum sit. Ego sicut & Dominus nouit, cui serui, quoniam vultus tuus mihi horret, vt loquar tecum. Præses dixit: Ligat eum, quoniam stultus est. Tharacus dixit: Stultus, si essem similis tui, & voluntati tuæ acquiescerem. Præses dixit: Quoniam suspensus es, sacrificia, antequam secundum meritum tuum poenas tibi adhiberi faciam.

Tharacus dixit: Licet tibi? At non licet tibi vniuersas poenas mihi adhibere: quoniam militaris fui. Sed ne existimes, quoniam acquiescam iniquitati tuæ: omnes excogitationes poenarum in me comple] hæc ibi.

At quid est, quod Tharacus de eo quod miles fuerit, Iudicem arguit: non licuisse illi in ipsum experiri ea poenarum genera, quæ ex legis præscripto non essent? nisi quod ab eodem Diocletiano Imperatore nuper ad Sallustium Præsidem sic rescriptum fuisset: Milites neque tormentis, neque plebeiorum poenis in causis criminum subijci, concedimus: etiam si non emeritis stipendijs suis videantur esse dimissi: exceptis ijs scilicet qui ignominiose sunt soluti, quod & in filijs militum veteranorum seruabitur] hæc tenus rescriptum Imperatoris.

Ad hoc igitur iure Præsidem prouocat Tharacus miles emeritus: Id enim & ex eo per facile intelligitur: quod idem Præses aduersus eum obijciat ex eiusdem rescripti auctoritate: dum calumniatur, ipsum nequaquam honesta missione solutum a militia, vt Tharacus eo pro sui incolumitate priuilegio vti posset: nam hæc subdunt Acta.

Præses dixit: Milites semper pro salute Principum dijs sacrificant, vt promereantur dignitatem suam: Tu autem, cunctis pessimus, & quod fugisti militiam, propterea parantur tibi maiora tormenta] hæc Præses, quod fugitiuo eo vti priuilegio non liceret, quippe qui exercitum deserens, reus maiestatis (vt Vlpianus^b disputat) esset effectus: licet hæc ille calumniose in Tharacum obiecerit, qui non nisi honesta (vt dictum est) fuit missione dimissus. Sed prosequamur cetera.

Tharacus dixit: Quid commoueris frater? Tibi dico: fac quod vis impie. Præses dixit: Noli putare te semel damnari, sed particulatim te exterminabo, & reliquias tuas bestijs dabo. Tharacus dixit: Fac quod facturus es citius; noli sermonibus promittere. Præses dixit: Putas quia mulierculæ aliquæ corpus tuum habent aromatibus vel vnguentis condire, iniquissime? nam de hoc est cogitatio, vt reliquias tuas perdam]

Hæc plane Præses, quod optime sciret Christianorum consuetudinem in sepeliendis sanctorum martyrum reliquijs, quas solerent (vt testatur Tertullianus^c & alij) magna impensa preciosis vnguentis polinctorum arte studiose condire ac venerari.

Tharacus dixit: Et nunc quæ vis corpori meo adhibe, & post mortem fac quod vis. Præses dixit: Sacrifica prius. Tharacus dixit: Stulte, quod neque dijs tuis, neque ignominijs vestris sacrificem, sapius dixi. Maximus dixit: Frangite eius faciem, & concidite labia. Cum factum esset. Tharacus dixit: Faciem meam exterminasti, sed animam meam viuificasti. Præses dixit: Miser abesto a vanis cogitationibus tuis. Sacrifica vt de angustijs istis possis euadere. Tharacus dixit: Putas me stultum & insensatum: & quod in Domino confidens non viuam in cælo? tu ad horam temporalem vitam corporis aufers: animam tuam perdis in sæcula sæculorum. Præses dixit: Obeliscos incendite, & ad eius maxillas ponite. Ea patiens Tharacus dixit: Et maiora quàm ista si feceris, non conuerteres seruum Dei, vt adoret ignominiam & dæmonia.

Præses dixit: Afferre nouaculam, & abscondatur cutis eius: caput autem eius radite, & prunas superimponite. Tharacus dixit: Et si totum corpus meum excoriari iubeas, non recedo a Deo meo, qui me fortem facit, vt sustineam arma malitiæ tuæ. His omnibus factis, Præses dixit: Colligite obeliscos, & incendite nimis, & sub alis eius ponite. Tharacus patiens dixit: Respiciat Dominus de cælo, & iudicet. Præses dixit: Quem Domi-

num

num vocas maledicte? Tharacus dixit: Quem tu nescis, qui reddit vnicuique secundum opera sua. Præses dixit: Nonne sic te perdam, & sicut antea prædixi & reliquias tuas: ne mulierculæ in lintheamine corpus tuum inuoluant, & vnguentis & odoribus adornent. Sed scelestæ iubebo te comburi, & cineres tuos in ventum dispergam. Tharacus dixit. Et antea dixi, & nunc dico: Fac quod vis, habes potestatem in hoc sæculo. Præses dixit. Recipiat in custodiam, & seruetur proximo muneri ad bestias. Alium afferte ante tribunal.

Demetrius Centurio dixit: Præsto est, domine, Probus. Præses dixit: Consule tibi, ne in præteritas poenas irruas, Probe: nam ante te qui voluerunt permanere in duritia sua postea penituit eos. Et tu nunc sacrificia, vt a nobis honoreris, & a dijs: accede, sacrificia. Probus dixit: Sensus noster vnus est, vnicordes Deo seruimus, noli putare a nobis aliud audire: nam audisti, & vidisti, quia non vales conuertere nos: præsto sum tibi hodie contemnens comminationem tuam: ergo quid expectas? Præses dixit: Consulistis inuicem in malis vestris Deum negare. Cingite eum, & pedes sursum suspendite. Probus dixit: Non quiescis pro dæmonijs agonizare. Maximus Præses dixit: Crede mihi antequam patiaris, consule corpori tuo: vides enim quæ tibi parentur mala. Probus dixit: Omnia quæ mihi facta fuerint in consolationem animæ erunt: Ideo fac quod vis. Præses dixit: Ignite obeliscos, & in lateribus ponite, vt stultus non sit. Probus dixit: Quo magis tibi stultus videor, eo sapientior ero in lege Domini. Post hæc addidit Præses: Ignitos obeliscos in dorsum eius infigite. Cum pateretur Probus dixit: Subiectum est tibi corpus meum. Videat Dominus de cælo humilitatem & sustinentiam meam.

Post hæc præcepit Præses afferri carnes immolatas, & vinum sacrificij, & ait: Infundite illi vinum, & carnes de ara mittite in os eius. Cum hæc agerent, dixit Probus: Videat Dominus, & aspiciat de altissimis sedibus suis vim, & iudicet iudicium meum. Præses dixit: Multa sustinuisti miser, & ecce iam sacrificium accepisti. Probus dixit: Nihil magnum fecisti, vim faciens, Dominus scit voluntatem meam. Præses dixit: Et manducaisti, & bibisti. Probus dixit: Scit Dominus, & vidit vim quam patior. Præses dixit: Ignitos obeliscos furis imponite. Probus dixit: Neque ignis, neque tormenta, neque pater tuus satanas potest auertere seruum Dei a confessione sua. Præses dixit: Clauos acutos vstulate, & in manibus eius ponite. Probus dixit: Gratias tibi ago Domine, quoniam & manus meas dignatus es cruciari in nomine tuo. Præses dixit: Multa tormenta vanum te fecerunt. Probus dixit: Multa potestas te non solum fatuum, sed & cæcum fecit: quod enim facis, nescis. Præses dixit: Debilis toto corpore audes talia in me dicere: quoniam adhuc oculos tuos sanos reliqui: pungite oculos eius, vt non videns, minutatim a lumine isto discedat. Cum hoc factum esset. Probus dixit: Ecce & oculos corporis mei abstulisti, sed nunquam tibi dabitur vt oculos fidei viuos possis tollere. Præses dixit: Post ista tormenta viuere te speras? aut putas quod sinaris lætus mori? Probus dixit: In hoc pugnans agonizor, vt confessionem bonam & integram perficiam, vt a te occidar sine misericordia. Præses dixit: Tollite, & ligate, & seruate eum in custodia, & nemo de sodalibus eius accedat, & magnificet eos ex eo quod impie permanserunt. Proximo muneri tradetur.

Post hæc Præses dixit: Afferatur mihi Andronicus: Demetrius Centurio dixit: Præsto est domine. Præses dixit, vel nunc ætati tuæ consule, si prudenti sensu cogitasti, vt pius sis in deos: assentire, sacrificia dijs, vt soluaris. Andronicus dixit: Nunquam id tibi detur tyranne, vt extra legem Dei faciā: non solues confessionem meam, quam habeo in Domino: assisto duritiæ tuæ. Præses dixit: Videris furere, & dæmonem habere. Andronicus dixit: Si dæmoniū haberem, consentirem tibi: nunc autem quia Dominū confiteor, dæmoni non acquiesco, tu autem dæmon, & cæcus, quæ dæmonis sunt operaris. Præses dixit: Si non sic gesseris sicut impius: deponam omnem virtutem tuam. Andronicus dixit: Non timeo te, neque iram tuam, assistens tibi in nomine Domini mei Iesu Christi. Præses dixit: Ex papyro manipulos facite, & apponite ignem ventri eius. Quod cum fieret, Andronicus dixit: Et si totus arderem; adhuc in me est spiritus: non me vinces, peruerse. Præsto est qui me confortat Dominus, cui serui. Præses dixit: Quousque non acquiescis insensate? quare vt vel in lecto moriaris. Andronicus dixit: Quousque viuo, vinco malitiā tuā. Præses dixit: Incendite obeliscos, & ponite inter digitos eius. Andronicus dixit: Insensate

PROBUS ITE-
RVM AD CER-
TAMEN.ANDRONICI
SVPREMA
CONFESSIO.THARACVS
TERTIO TOR-
QVETVR.a. l. Milites. C.
de questionib.b. l. aff. ad leg.
Imi. Maiest.--ADORAT
--ORATIAc. Tertul. in A-
polog. c. 42.

*al. axillas.

fate Dei contemptor, omni cogitatione fatanæ plenus es totus, vides corpus meum consumptum a pœnis tuis: putas quòd iam timeam artes tuas? habeo Christum Dei filium in me, & contemno te. Præses dixit: Inique, non scis quem inuocas Christum hominem, quendam factum, sub custodia Pontij Pilati punitum, cuius extant Acta passionis? Andronicus dixit: Obmutescere: non enim licet tibi de hoc inique loqui. Præses dixit: Quem lucrum facis, immanissime, fidei & spei huius hominis, quem dicis Christum? Andronicus dicit: Lucrum magnum habeo & mercedem: propterea hæc omnia sustineo.

Præses dixit: Aperite os eius, & mittite carnes de ara, & vinum infundite. Dum hæc agerentur Andronicus dixit: Domine, Domine, vide vim quam patior. Præses dixit: Vsq̄ quequo sustines positus in pœnis: ecce gustasti de sacrificio. Andronicus dixit: Pereant omnes, qui colunt idola, tu & Principes tui. Præses dixit: Maledicis Principes? o malum caput: qui diuturnam & altam pacem præstitere. Andronicus dixit: Ego execratus sum pestem, & sanguibibulos qui euertunt mundum: quos Dominus brachio suo potenti confundat, & perdat. Præses dixit: Mittite ferrum in os eius, & excutite eius dentes, & molas: & blasphemam linguam abscondite, vt discat non blasphemare Principes, dentes autem eius tollite: & linguam comburite, cinerem facite, & vbique spargite: ne de confortibus huius impij, aut ex mulierculis aliqua colligat, & feruet veluti preciosum aliquod, aut sanctum: ipsum autem tollite, & custodite in custodia, vt cum suis confortibus proximo muneri offeratur. Tertia Interrogatio absoluta est] hucusque Acta Proconsularia: Quæ autem sequuntur de eorum consummatione, cum in amphitheatrū ducti, & bestiis traditi sunt: addiderunt Macarius, Felix, & Verus Christiani homines qui interfuerunt spectaculo, & de rebus post hæc gestis epistolam conscripserunt: cuius cum in codice deesset exordium: narratio tantum inerat his verbis conscripta.

Numerius Maximus Proconsul Ciliciæ aduocans Terentianū Sacerdotalem Ciliciæ, iussit ei, sequenti die munera edenda curare. Mane autem diei sequentis, viri ac mulieres exierunt in amphitheatrum, quod mille passus longe aberat a ciuitate: cumq̄ repletum esset theatrum: aduenit Maximus videre spectaculum. Et in prima muneris editione cum multæ feræ immixtæ essent, multorum corpora deuorata sunt. Nos cum essemus in abdito, expectantes eramus cum omni metu. Cum subito Maximus militibus mandat introduci Christianos martyres, Tharacum, Probum, & Andronicum.

Milites autem angariauerunt homines, qui in humeris portarent martyres: non enim poterant ambulare laceratione pœnarum: Quos vidimus in theatrum ferri. Hæc nos vidētes, conuertētes capita lacrymati sumus. Proiecti sunt in mediū amphitheatri, factusq̄ est timor omnium, & murmur in Maximum, qui sic iudicasset. Et multi ex illis spectaculum dimisere obloquentes in Maximum, eiusq̄ feralem sæuitiā. Quod videns Maximus: iussit astantibus sibi militibus, eos qui discessissent notare, vt postmodum illos audiret.

Iussit interea feras dimitti in corpora martyrum: quæ cum illos non tetigissent; iussit Mumerarios cædi: et minans mandat, vt quam ferocissimam haberēt bestiam in cauea, mitterent. Dimissus est vrsus, qui tres homines ea die occidisset: & cum ad Andronicum accessisset, sedens quieuit lingēs eius vulnera. Andronicus illū vellicans irritabat, vt cibus illius fieret, sed ille pepercit, mansuetus in omnibus redditus. Iratus Præses mandat lancarijs vrsum occidi.

Curat Terentianus, timens iram Præsidis, dimitti in martyres lænam, quæ missa fuerat Antiochia ab Herode. Missa in amphitheatrum læna incussit timorem astantibus: eo quòd hincinde discurrens fugam captaret: sed perueniens tandem ad corpora martyrum, accubat genuflexa ante Tharacum, cum iubarum dimissione venerata: manu sua ille eam attrahebat, vt sic irritata ab ea voraretur] hæc ibi & alia quæ dicemus.

Innouantur plane antiqua illa Ignatij verbis de bestiis parcēribus Christianis scriptis mandata miracula, & spiritus item Ignatij in ijs ipsis martyribus incalescens ostenditur: etenim ille ad Romanos scribens ait: Fruar bestiis mihi paratis: quas opto truculentiores mihi inueniri: quas & blanditijs demulcebo, vt crudelius me deuorent; non vt quosdam metuentes, non attigerunt, & illæ si sponte nolint: ego illas vi adigam. Ignoscite mihi; quid mihi vtile sit, ego noui] sed post hæc Acta rursus de bestia.

Læna autem, vt ouis mansueta Tharaco inhærebat: Excitantur clamores in theatro ob ingentem admirationem, quo Præses confusus & ira excandescens mandat suis, lænam prouocari: quæ magno rugitu posticum aggreditur. Clamat populus timens ma-

gna

A gna voce: Læne aperiat: posticumq̄ destructum est. Maximus indignans vocat ad se Terentianum, iubetq̄ edi gladiatorum munus, quibus mandaretur in primis Christianos martyres gladijs confodi: quod factum est, quinto Idus Octobris. Cum vero Maximus se domū ex amphitheatro recepisset: reliquit decem milites, quibus mandauit, vt corpora martyrum admiscerent cū corporibus extinctorum gladiatorū, vt cognosci non possent.

Hæc cū vidissemus facere milites: nos appropinquantes, Dominū rogauimus, vt nobis nota fierent corpora martyrum: Et post hæc proxime appropinquantes vidimus custodes cenantes, & focū prope habentes propter vigilias noctis: & iterū fiximus genua, & orauimus Dominū & Christū eius, vt desiderium nostrū impleret, & de cælo auxiliū mitteret, & sanctorū corpora nobis ostenderet: & subito terræmotus factus est & tonitrua & fulgura & magna tēpestatas imbriū: & nos iterū orauimus, & ad corpora appropinquauimus, & inuenimus focū extinctū, & nullū militū, qui ob tēpestatē aufugerant: & ad cælū manus leuauimus, vt dignaretur Dominus reliquias sanctorū martyrum nobis certo signo patefacere.

Et mox tres facellæ, veluti stellæ apparuerūt supra ipsorum corpora: quæ furtim subtraximus, & abiimus præcedētibz nos cælestibus illis lucernis: quas nos sequētes duxerūt in aduersā partē montis, & sic recesserūt: ibi ea in caua petra illic reperta posuimus; & aditū magna diligentia clausimus, ne ab inquirente Maximo inuenirētur. Postea redeūtes ad ciuitatē cognoscere quid actū esset: inuenimus custodes esse necatos a Maximo. Nos autem gratias egimus Domino nostro Iesu Christo, qui viuunt in sæcula sæculorum. Ego Macarius, Felix & Verus hic reliquum vitæ nostræ tempus facere cupimus, vt hic cum illis quiescere digna sint nostra corpora, & cum illis in cælo perfrui vita æterna. Quos autem cum his ad vos mittimus, suscipite in timore Domini: sunt enim operarij Domini nostri Iesu Christi. Habetote nos in mente. Gratia Dei. Amen] hucusque horum epistola.

Hæc autē ipsa Acta Metaphrastes quòd prolixiora fortasse sint visa redacta in cōpendiū edidit magno præiudicio Ecclesiasticæ antiquitatis, nec sine aliquo dispendio veritatis. At licet fusiōra videantur: iucundū tamen illa ipsa audire martyrum verba a Notarijs tūc fideliter scripta, quæ postea a fidelibus, pacis tēpore, magno redēpta pretio sunt & exscripta: gratiora quidē hæc ac clariora alijs quibusuis licet veris, pigmetis tamē eloquētiæ circūlitis: Etenim omne quod fucatum est, suspectū redditur; & verū nō sēper creditur, quod magna artis iudustria concinnatur: contenta nāq̄ nitore suo veritatis pura simplicitas, eo pulchrior quo incultior recte sentientibus esse solet. Sic igitur ex omnibus memoriæ cōmēdati Actis martyrum, illa fideliora atque in omnibus magis integra (quod sæpe dicere solemus) esse noscuntur, quæ a fidei hostibus scripta, & in publica relata sunt Proconsulū monumenta. Adeo nāq̄. execrandū erat, in publicis tabulis falsum quid scribere, vel ex eis aliter ac scripta essent recitare: vt hoc ipsum crimen primo capite legis Maiestatis (vt Vlpianus tradit) includeretur. Ac proinde quæ sic scripta ab illis, & exscripta a nostris veneranda prodit antiquitas post tot naufragia scripturarum, facie pura, sincera & decora, sunt cupide a veritatis cultoribus amplectenda, atque auidius osculanda.

Etenim haud pepercit Actis sanctorum martyrum malis perpetrands semper inuigilās astutia satanæ, quæ per prauorum hominū mentes ea labefactare curauit: nā impietas omnium malorum auctrix, quòd veris Actis martyrum a Christianis exscriptis, Christianæ fidei certitudo, & Christi gloria effulgeret, gentiliūq̄. deorū falsitas, colentiumq̄. ipsos stultitia & hæreticorum nugacitas perspicue haberētur expressa atque cōiuncta: interdum sanctorum martyrum vera Acta corripit; ac falsa edidit, suppressis veris, vel igni traditis.

E Id quidē cæca malitia de Actis Pilati primū, quæ de Christi Domini nostri mortis sententia (vt dictū est superius) fuere cōscripta, temerario conatu præsumpsit, quod ipsū quoque factitatū est de quibusdā Actis martyrum. Ad hæc spectat iusta illa querela Arnobij, qui eiusdē Diocletiani tēporibus vixit, qua ait in Gētilis, hæc de Christianis scriptoribus garrientes: Sed conscriptores nostri mēdaciter ista prompserūt (de Christo scilicet atque eorū præconibus) extulere in immensum exigua gesta, & angustas res satis ambitioso dilataue re præconio. Atqui vtinā cūcta referri in scripta potuissent, vel quæ ab ipso gesta sunt, vel quæ ab eius præconibus pari iure & potentia terminata, magis vos incredulos faceret vis tanta virtutū: aut apprehēdere locū fortasse possētis, quo videretur esse simillimū veri: & incrementa rebus apposita, & inditas scriptis & cōmentarijs falsitates. Sed neque omnia conscribi, aut in aures omnium peruenire potuerunt gesta, gentibus in ignotis, & vsum nescientibus litterarū: aut si qua sunt litteris, conscriptionibusq̄. mādata, malevolentia demonū quorū cura & studiū est, hanc intercipere veritatē, & consimiliū his hominū inter-

Ann. Eccl. T. o. 2.

Iii

polata

IN VENI VNTVR ET SEPE LIVNTVR MARTYRES.

PUBLICA ACTA MARTYRVM FIDELISSIMA.

a l. 2. ff. ad leg. Jul. maiest.

ACTA SÆPE CORRPTA. b Arnob. lib. 1. aduers. Gētil.

MARTYRES

MARTYRES

MARTYRES

ACTA MAR-
TYRVM COR-
RUPTA.

polata quædã & addita, partim mutata atque detracta, verbis, syllabis, litteris, vt & cre-
dentium tardarēt fidē, & gestorū corrūperent auctoritatē] hęc Arnobius: Pręstiterūt hęc
Gentiles pariter & hęretici. Indeq. illa prudens Gelasij Papę animaduersione dimanauit,
qua in Romano Concilio, vbi scriptorum Christianorum salubris est facta cribratio:

Gesta sanctorum martyru, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus & mirabilibus
cõfessionū triūphis irradiat: quis ista Catholicorū dubitet & maiora eos in agonibus fuis-
se perpeffos, nec suis viribus, sed gratia Dei & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo secū-
dū antiquā cõsuetudinē singulari cautela in S. Romana Ecclesia nō legūtur: quia & eorū
qui cõscribere nomina, penitus ignorātur; & ab infidelibus idiotis superflua, aut minus
apta quā rei ordo fuerit, scripta esse putātur, sicut cuiusdā Quiriaci & Iulitę, sicut Geor-
gij aliorumq. huiusmodi passiones, quę ab hęreticis perhibētur cõpositę: Propter quod
(vt dictum est) ne vel leuis subsannādi oriretur occasio: in sancta Romana Ecclesia non le-
gūtur] hęc ipse. Sed habito delectu postea, cõplura fidelia inuēta sunt Acta martyru, quę
in eadē Ecclesia, sicut in ceteris, publice recitātur. Vides lector & in his consiliū nostrū, vt
ex multiplicibus Actis sanctorū martyru, illa ferme solū hic describamus, quę omniū fide-
lissima esse noscātur: nō quod reliqua improbemus; sed vt ex ijs quę publicis accepta ta-
bulis sincera ac pura, omniq. fide dignissima esse sciātur: reliquorū omniū martyru res ge-
stas quę perierūt, vel corruptę, atque aliter deprauatę sunt, in horū imagine contēpleris.

IESV CHRISTI CAII PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
291. 8. 8.

DVCENTESIMVS nonagesimus primus Christiannus, Iunio Tiberiano & Cassio Dione
Cofs. adscribitur Factis; rerū tamen Ecclesiasticarum ob inopiā scriptorum icinus.

IESV CHRISTI CAII PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
292. 9. 9.

SEQVENS vero annus ducentesimus nonagesimus secundus Annibalianū & Asclepidotū
Cofs. habuit, quo ipso Christi anno assumptos esse in regnum ob tyrānos emergētes
Flaviū Cōstātium Chlorū & Maximianum Galerium cognomēto Armētariū, Eusebius
testatur his verbis: Aegyptum Achilleas obtinuit, ob quę Cōstātius & Galerius Maxi-
mianus Cæsares assumūtur in regnū, quorū Cōstātius Claudij Imper. ex filia nepos fuit,
Galerius in Dacia haud lōge a Geroica natus: atque vt eos Diocletianus etiā affinitate cõ-
iūgeret, Cōstātius priuignā Herculei Theodorę accepit, ex qua postea sex liberos Cōstā-
tini fratres habuit. Galerius filiā Diocletiani Valeriā duxit: ambo vxores quas habuerāt
repudiare cõpulsū] hęc Eusebius hoc ipso Christi anno, licet in annorū Diocletiani Impe-
rij numero (vt dictū est) errore labatur. Scimus ab alio^a horū Cæsaru creationē poni an-
no superioris; sed errare certū est: Nā cum in inscriptione^b edicti eiusdem Galerij aduersus
Christianos editi, simul iungatur eius Cōsulatus octauus cū tribunitia potestate vicies re-
petita, incidisseq. habeatur in annū Dñi trecētesimū vndecimū: numerādo eius annos ex
tribunitia potestate vicies repetita: necesse est ab hoc anno ducere eius regni principium
numeri. Sed de illa edicti inscriptione illud monendum, siue errore irrepsit, siue amore
Cōstātini factum ne inscriptus ipse haberetur in edicto contra Christianos promulgato
(quod verius credimus) loco Constantini, Cōstātius positus legitur. Sed error patens est,
nec occultari potest: cum constet quinque annos ante Consulatum illum Galerij Con-
stantium ex hac vita sublatum esse, atque Cōstātini regnare cõpisse. Sed hęc suo loco.

Quod vero adsciti dicātur hi Cæsares ad propulsandos tyrānorū, vel barbarorū insul-
tus: Panegyricus Maximiano inscriptus cū de eorū Cæsaru creatione meminit, contra-
riū potius videtur astruere: nepe pacato Imperio Romano, quæsisse Diocletianum & Ma-
ximianum, qui parta tuerētur, ac nouis accessionibus propagarent: quod auctor narrat,
his scilicet verbis agēs de ortu Cæsaru: O Kalēdę Martię sicuti olim annorū voluētū, ita
nunc æternorū auspices Imperatorū. Quāta enim, inuictissimi Principes, & vobis & Rei-
publicę propagatio, orbis vestri participando tutelā. Cuius licet, omni hoste perdomito,
certa securitas: nimios tamē in diuersa discursus vel reuifenda poscebat. Partho quidē vl-
tra Tigrim redacto, Dacia restituta, porrectis vsque ad Danubij caput, Germanię, Rhe-
tięq. limitibus, destinata Batauię, Britannięq. vindicta, gubernacula maiora quærebat,
aucta atque augenda Republica] hęc & alia ibi, sed ista satis ad institutum.

^a Euseb. in
Chron.
CONSTAN-
TIVS ET GA-
LERIVS CÆSA-
RES.

^b Panuin. in
Fest.
^b Apud Euseb.
lib. 8. c. 29.

8752
AT
1891

ANNVS ducentesimus nonagesimustertius, Diocletiano quintum & Maximiano
A quartū Consulibus adnotatur: idemq. annus secundus Imperij Galerij Maximia-
ni; quo pariter consignata habentur exordia Actorum Sanctorum martyrum Nicome-
diensium: quę quidem omni ex parte examinata, inuenimus, paucis quibuldā emen-
datis, fidelissima, ac plane digna quę in Annalibus vna cum ceteris Actis martyrum, suis
quibusque locis, vt temporis ratio postulat (quod ab instituto non discrepet) describātur.
Pręerat tunc Nicomediensi Ecclesię Cyrillus Episcopus, qui sedulo pastorali studio eam
mirifice illustrabat: Quem Domna virgo Gentilis, sacerdotum maxima, cum incidisset in
Acta Apostolorum, & ex eis pietatem pręgustasset: cupiens plenius ad Christianam fi-
dem institui, noctu conuenit: a quo religionem edocta, signoq. crucis ex more, dato nomi-
ne, consignata, effectaq. catechumena, Agapiū diaconum ab eodem catechistā accepit.

rei rātum conscio Inde barbaro homine, regio Eunuchō, paribus votis Christianum fieri
B expetente: quo cum etiā statuto tempore baptismū suscepit: et quod in iisdem Actis Apo-
stolorum legerat, quęcumque habuit, ad Cyrilli pedes in pauperes eroganda portauit.

Cum vero ex hac vita S. Cyrillus Nicomediensis Episcopus excessisset: in locum ipsius
Antimus subrogatur: cuius sedis tempore, a Persa quodam Eunuchō Indes collega ac pa-
riter Domna, quod Christianam fidem excolerent, Pręfecto domus regię deferūtur: qui
rem accuratius exploraturus, suasionē delatoris, cubiculum eorum ingreditur. Quęnam
vero in eo inuenerit, & quę solerent esse Christianorum supellectilia, auctoris verbis ea-
sic describentis, referimus: Audiuit (inquit) Pręfectus: & cum libenter eam admisisset pro-
bationem, aufert ab eis clauēs: & cum aperuisset, inuenit protinus, sed non vt ipse spera-
bat; sed ea quę vere erant veneranda, nempe diuinę Crucis figuram, & librum sacrosan-

ctum, nimirum Apostolorum Deo gratas Actiones, & pręterea possessionum vacuitatē
eorum quę in cælis magnum thesaurum recondebant: cuius pręclarę opes erant duę
stora in nudo solo strata, generosorum & beatorum Domnę & Indes supellex; fictile
pręterea thuribulum & lucerna & lignea arcula, in qua reposuerant sacram oblationē,
cuius siebant participes] hęc ibi. Porro pristinę huius consuetudinis tam Occidentalis,
quā etiam Orientalis Ecclesię, domum ab Ecclesia sumptam sacratissimam Eucha-
ristiam ferre, & in arca collocatam asseruare, eandemq. diebus singulis participare: quę
superius ex Tertulliano, Cypriano, Gregorio Nazianzeno, Basilio & alijs scripta primo
Annalium tomo habentur, aperte significant. Sed & lignum sanctę crucis aliqua mate-
ria expressum habere apud se consueuisse pios Christianos, quę tradit Gregorius Nissē-
nus in sancta sorore Macrina & alia innumera plane exempla declarant.

Ceterum sic detecti Domna atque Indes Christiani, detrudūtur in carcerē, ac fame diu-
D titius cruciātur: diuinitus autē impertitis alimentis pellunt inediā. Sed blāditijs eos demu-
gere Pręfectus studuit: cum illa ne certamini huiuscemodi magis periculoso succūberet,
non sine diuini Spiritus instinctu, instar Dauid Saulē fugiētis, simulauit insanīā, arrepta
a dæmone speciē pręferens: sicq. diu omniū molestia perseuerās; tandē Christianorum
Episcopo Antimo curāda cõmittitur. Consueuisse plane Gētilēs ad liberādos arreptos a
dæmone, quibus abūdare solerēt, Christianorū auxiliū frequētissime implorare: quę sunt
ex Tertulliano, Cypriano & alijs superius dicta: manifeste declarāt. Hęc autē hoc anno,
vt diximus, cõcepta, producta sunt vsque ad Galerij Maximiani reditū Nicomedię: cum iā
Parthos ac Persas pręlio superasset. Quę autē posthęc cõtigerint, suo loco dicturi sumus.

IESV CHRISTI CAII PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
294. II. II.

QVI sequitur annus Christi ducentesimus nonagesimus quartus. Nouos Cæsares
Constantium Chlorum & Galerium Maximianum Consules habuit.

His Consulibus, tertio Idus Augusti, Susanna Gabinij filia, Caij Papę neptis, cum ni-
ptias Maximiani renuisset a Diocletiano affine tētatas, quod Christiana esset inuēta: iussu
eiusdē Imperatoris, in paternis ædibus capite truncata, martyrij palmā est consequuta.
Hęc autē quo modo contigerint, eius martyrij Acta declarant: quę quidem in Ecclesijs
legi consueuerunt, quibus & vetera quęque Martyrologia fidē adiiciūt. Ad hęc autē elu-
cidanda, illud in primis est intelligendum: Diocletiani filiā quę coniugio iuncta fuit (vt
dictū est) Galerio Maximiano Cæsari, haud diu post nuptias fuisse superstitem: nulla enim
penitus extat eius memoria in antiquioribus monumentis; sed nec ex ea proles aliqua le-
gitur.

^a Extant apud
Metaphr. die
26. Ianuarij.

S. VISA ANNÆ
CERTAMEN.

a Ammian.
Marcell. lib. 19.
b Ennod. in act.
S. Antonij mo-
nach.
c Zosim. hist.
lib. 2.
d Ambr. lib. 2.
e. 4. in fi.
e Not. in Mar-
tyrolog. Ro. die
23. Ianuarij. k
SVS ANNA
QVÆRITVR
VXOR GALE-
RIO.

gitur esse suscepta: pater autē vt filiæ defunctæ memoriā consecraret æternitati, Pannonia partē (sicut inquit Ammianus^a) eius nomine institui, atque cognominari voluit. Sed & eiusdem Valeriæ nomine nuncupauit ciuitatem sitam ad ripam Danubij, vt Ennodius^b tradit: frequentior tamen est prouinciæ Valeriæ mentio, quàm ciuitatis: eius enim post Ammianum Zosimus^c, & ex nostris S. Ambrosius^d meminerunt. Dicta est autem Valeria Pannoniæ ad distinguendam eam a Valeria prouincia in Italia, de qua alibi^e a nobis fusius dictum est.

Diocletianus igitur, qui (vt demonstratum est) omnem adhibuit diligentiam, vt Galerium quem creasset Cæsarem, affinitatis vinculis obligaret: & ob id coegisset eū, quam duxerat, repudiare coniugē, atque filiā suā Valeriam sumere in vxorem: illius morte, resolutio iam vinculo, quam in sua cognatione haberet gradu propinquiorem virginem, eam illi foedere nuptiarum coniungere festinauit. Fuit hæc Susanna filia Gabinij germani Caij Papæ; qui ambo Diocletiano sanguine coniuncti erant, consobrini nempe, ijdemq. ex Dalmatia oriundi.

Quod vero eiusdem Susannæ Acta habeāt, quæsiisse Diocletianum vxorem Maximiano, vel vt alij codices habent, Maximino (sed nihil refert, nam utroque nomine dictus habetur) filio suo adoptiuo: sane quidem peculiare Principibus erat, vt quem cupe- rent Imperij successorem, eundem in filium adoptarent: nam sicut ipse Galerium Maxi- mianum, ita & Maximianus Herculeus collega adoptauit Constantiū Cæsarem: quod Pa- negyricus ipsi dictus testatur. Sane quidē & in alio Panegyrico, idē Galerius Cæsar filius nominatur Diocletiani Imperatoris: quod non nisi per adoptionem legitime fieri potuit, cum nulla penitus Diocletiano proles mascula esset. Huic igitur, defuncta Valeria, Dio- cletianus (vt dictum est) statuit Susannam matrimonio iungere. Quæ autem post hæc C sequuta sint, eiusdem martyrij Susannæ Acta declarant, quorum quattuor exemplaria nacti sumus; ex ijdemq. alia prolixiora, alia vero breuiora legimus, parum abinuicem discrepantia. Nos vero quod diuersis plane verbis eadem prope inuenerimus esse nar- rata: ex ijdem hæc summatim desumpta describemus.

Susannæ in primis stemma in eis sic deductum inuenimus: Maximum, seu Maximinū Diocletiani fuisse germanum, eumq. vita functum duos reliquisse liberos suos Caium atque Gabinium, quos Christianæ religionis professio ab eiusdem Diocletiani consuetu- dine segregauit. Duxit vxorem Gabinus, ex qua Susanna est orta: idemq. postea vxore defuncta, sacris ordinibus initiatus, presbyteratu dignus est habitus: Caius vero quod du- xisset vitā cælibē, sūmo quoque sacerdotio auctus, & creatus est Vrbis Episcopus, totiusq. simul Christianæ religionis Antistes. Porro legimus in ijisdē Actis, Gabinū egregia eru- ditione præditum, aduersus Gentiles scripsisse pro religione Christiana Defensionem.

Valeria igitur (vt dictum est) ex hac vita sublata, agit per Claudium propinquum Diocletianus, vt Susannam Galerio Maximiano iungat vxorem. Quod cum per illum Gabinio significatum esset: mox ipse, præsentē Caio Papa, Susannæ animum explorauit: & licet sibi satis cognitus ex eius vitæ instituto videri posset: tamen vt Claudij & Impera- toris vitaret inuidiā, noluit petitionem honestissimā (vt videbatur) reijcere, sed exploratu- rum se puellæ animum dixit: sicq. dimisso Claudio, Susannam allocutus est vna cū Caio Papa, eiq. Diocletiani consiliū de nuptijs significauit. Illa vero vehemētiori spiritu dete- stata cultoris dæmonis nuptias; nihil antiquius sibi fuisse addidit, quàm exultam ca- stitate vitam Christo Domino consecrare; licet sciret id sibi corporis dispendio redi- mendum, atque martyrio comparandum. Laudata est a parente responsio: ac tum eius, tum Caij Papæ exhortatione corroboratur ad pugnā; vtq. semel arrepto altissimæ vi- tæ proposito, in eodem firmis insistentis vestigijs, constans perstaret aduersus imminentes ex Principis ira fragores, eorundem admonitionibus confirmatur.

Redijt post triduum Claudius, vt quid cum Susanna esset actum, cognosceret: aduoca- tur illa, iubeturq. palam ac libere mentis suæ consilium aperire: Illa autem suæ confessio- nis auspiciatura principium, diuino quo flagrabat afflata spiritu, primo cur ipsum Clau- dium licet patrum non admisset, more Romano, ad osculum, reddidit rationē; nimi- rum quod dæmonum sacrificijs os pollutum haberet. Quid plura? Tanta vi, diuinitus sibi impartita loquendi libertate, hominem redarguit impietatis, eoq. ad egit, vt & deos relinquere, Christianamq. religionem ex animo consecrari eidem persuaserit, qui ante Christianos fuerat persecutus: quem Caius Papa explorata in omnibus eius sincera fide, nomen ipsius recipiens, inter Catechumenos voluit more solito profiteri.

Rediens

A Rediens vero Claudius domum, cum hæc omnia Præpedignæ vxori nunciasset: illa, cum diu ante de fide Christiana sectanda consilium iniisset; sed viri impietate perterrita desistisset: audita viri tanta a Deo facta mutatione; repente ad Caium Papam se contu- lit, ad pedesq. procidens, eosq. ex more (vt Acta habent) exosculata, æque se ad fidem recipi postulauit: aderat cum eo & Susanna, quæ eam amanter suscepit. Sed & sequenti nocte reuersus est Claudius domū Gabinij, secum ducens duos quos habebat filios, eosq. pariter fide Christiana initiari rogauit: quos Gabinus Christianam fidē edocuit, ipsumq. Claudium baptizauit, quem Caius Papa sacro chrismate ex more perunxit: idemq. filios eius Alexandrum & Cuthiam, necnon eorum matrem Præpedignam pariter sa- cro baptismate abluit. Post hæc obtulit (inquiunt Acta) pro illis sacrificium in eadem do- mo, & consecrauit corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: & lac & mel & B fontem, participauitq. cum omnibus mysterium Dei] Reddidimus hæc ipsa verba ex Actis ipsas, quo illius Ecclesiasticæ consuetudinis vsus, cuius meminit Tertullianus^a, eiusmodi relinquatur testatus exemplo: Ille quidem recensens antiquas in Ecclesia ca- tholica præscriptas consuetudines, cum de baptismatis ritibus loquutus est, addidit: Inde suscepti lactis, & mellis concordiam prægustamus &c.] typum quidem hæc gere- bant, quod per baptismi gratiam, qui antea erant filij iræ, habitantes (vt ait psalmus) in terra deserta, loco horroris, & vastæ solitudinis: per baptismum terram illam promif- sionis viderentur ingressi, quam lacte & melle manantem, præ sui excellentia, diuina scriptura nominare consuevit.

Sed prosequamur res gestas. Claudius postquam baptismum est consequutus, suas facultates cœpit in Christianos pauperes erogare, sed in eos potissimum qui tenerentur C in vinculis, vel abdita loca quæsiissent; supplex petens ab eis, vt eorum precibus, Deum quem Christianos persequendo adeo offendisset, mereretur habere propitium: addiditq. ad expiationem sceleris, licet baptismate esset sanctificatus, dorso cilicium. Sed cum diu in assiduis precibus perseuerasset: inuenitur eo habitu & statu corporis a germano suo Maximo rei priuatæ Comite misso a Diocletiano, vt de Susannæ nuptijs quid esset actū cognosceret: qui ab eo perductus est in domum Gabinij, quæ erat ad Arcus (vt habent Acta) Portæ Salariae iuxta ædes Sallustij. Occurrēs illis Gabinus, & introducēs domum ex more eiusmodi dedit orationē. Sic exordiens: Oremus] illisq. humi prostratis sic ora- uit: Domine Deus qui dispersa congregas, & congregata conseruas: respice in opus ma- nuum tuarum, & illumina omnes in te credentes, quia tu es lumen verum in sæcula sæcu- lorum. Amen, responderunt omnes, surgentesq. de terra mutuo se complectuntur, & D osculantur. Claudius vero cum gaudio osculabatur pedes Gabinij sacerdotis] hæc ibi.

Eiusmodi laude dignam Christianorum Romæ præsertim agentium consuetudinem, vt sacerdotes excipientes ad se venientes, sic primum eos ad preces, ac post inde ad pacis osculum inuitarent: meminimus notasse quoque superius.

Aduocata quoque est Susanna, & de aduentu Maximi nunciatum est Caio Papæ, cuius domus quoque erat & Ecclesia prope ædes Sallustij: qui se illuc contulit. Ad cuius aduentum qui erant congregati in domo Gabinij, in terram prostrauerunt se omnes ex more, quibus ille: In nomine Domini constantes estote, danq. orationem dixit: Ore- mus. Domine Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui omnibus ad salutem, & vitam æternam misisti Dominum nostrum Iesum Christum, vt nos e mundi tenebris erueret, da nobis seruis tuis constantiam fidei, quia tu regnas in sæcula sæculorum. Responde- runt omnes: Amen] Consuetæ hæc videntur esse preces, cum Romanus Episcopus alios inuiseret, ac pariter hortaretur.

Sermonem quoque Caius post hæc ad eos habuit, audiente quoque Maximo: qui exo- sculatis Caij pedibus, de Susanna aperuit Diocletiani consilium. Sed instituto virginis eidem patefacto, cum Caij, tum Claudij verbis admonitus Maximus de fide Christiana capeffenda cogitare, ac auidius quærere cœpit: dimissusq. domum, penitus persuasus æ- stuans calore fidei, sua mox cœpit in pauperes erogare. Elapsis vero diebus quinque, ad Caium rediens, ad pedes accidens, baptismū enixius postulauit: quem de fide plenius eru- ditū, idē Caius baptizauit, atque ex more sacro chrismate inunxit, obtulitq. sacrificiū, ex eoq. illum impertiuit. Cum autē per Thrafonē Christianū occultū Maximus sua bona in egētes erogaret: re peruulgata, delatus est Maximus per Arsitium collegā Principi. Quid autem de eo iusserit Diocletianus: dicemus anno sequenti, quo ea facta esse noscuntur.

Ann. Eccl. To. 2.

Iii 3

IESV

CLAVDII
VXOR ET FI-
LII BAPTIZANTVR.LACTIS ET
MELLIS PRO-
PINATIO.
a Terrul. de
Coron. milit. c. 4CLAVDIUS
CVM VXORE
FACTVS CHRIS-
TIANVS.

IESV CHRISTI C A I I P A P Æ DIOCL. ET MAX. IMPP. A
 A N N V S A N N V S A N N V S
 295. 12. 12.

MARTYRIUM
 CLAVDII MA-
 XIMI ET S O-
 CIORVM.

a Martyrolog.
 Rom. die 18. Fe-
 bruar. & alia.

SERENA AV-
 GVSTA-

b Martyrolog.
 Ro. Bed. V. Iuar.
 Ado. & alij die
 16. Augusti.

CH R I S T I annus ducentessimus nonagesimus quintus, Tusco & Anullino Consulibus consignatur, quo Diocletianus Imperator relatione Arsitij cum comperisset Maximum, necnon Claudium eiusq. coniugem Præpedignam, Alexandrum & Cuiam affines suos recenter factos esse Christianos: eos omnes ab Vrbe abductos ad Ostia Tiberina incendio tradi, eorumq. cineres in fluenta iactari mandat. Iulius ab Officio homo feuerissimus mandato Principis eisdem ducens, dicto in loco, duodecimo Kalendas Martij incendio concremavit: relatus est horum martyrij dies in tabulas^a Ecclesiasticas, atque anniuersaria memoria consecratus: hæc ex Actis S. Susannæ, quæ distincta temporum ordine, quæ priori, quæve posteriori anno sunt gesta, referimus.

Cum enim (vt eadem Acta habent) mensis vnus & dierum sexdecim spatium intercessisset, ex quo de Susanna Diocletianus illud Claudio dedit in mandatis, & postea Maximo eius germano curandum negotium tradidit; cumq. in iisdem Actis primum quinque inde quindecim habeantur elapsi certi dies antequam Maximus ad Diocletianum delatus esset, absque alijs diebus excursis, quorum nulla fit mentio; rursumq. dicta Februarij die, hos martyrium consummasse constat: affirmare necesse est, hoc anno, non autem præterito, quo de nuptijs Susannæ coeptum est agi, hos esse martyrio coronatos.

Dum autem Diocletianus de Susanna nepte sua Maximiano Cæsari matrimonio coniungenda initum semel consilium (quod dictum est anno superiori) implere satageret; & iam compertum habuisset, Susannam refragantem esse Christianæ religioni addictam: eandem vna cum patre Gabinio voluit custodiæ detineri, vt sic tam parentis, quam filiarum animum emolliret.

Sed postquam quinquaginta & quinque dies ambo sic detenti fuissent: agit idem Princeps cum Augusta coniuge, vt Susannam ad se perduceret, eiusq. animi consilium exploraret, & a suscepta noua religione reuocare studeret] hæc modo ibi. Sed antequam quæ Actorum sunt reliqua prosequamur: de Augusta Diocletiani coniuge, de qua incidit mentio, differendum: Ipsam enim dictam esse Serenam, non tantum quæ præ manibus sunt Acta Susannæ testantur, sed & res gestæ Marcelli Papæ, insuper & Romanum ac reliqua omnia Martyrologia antiquitus scripta eidem veritati adstipulantur: Siquidem quod Christiana esset & de Christianis optime merita, ac sancto sine quieuerit, Occidentalis Ecclesiæ^b tabulæ omnes eius memoriam antiquitus scriptam conseruant: D nam decimosextimo Kalen. Septemb. natalis eius dies adscriptus habetur.

Deridebunt hæc fortasse litteratuli, qui Gētiliū instar, cādidā Christianā simplicitatē, ex more fugillant, quod apud scriptores ethnicos, vel in antiquis inscriptionibus nulla penitus de Serena Augusta mentio habeatur. Sed dicant: quonam alio nomine Diocletiani coniux Augusta ab antiquioribus dicta inueniatur? Quod si alio nomine eam quis appellatā posset inuenire: non tamen propterea Serenæ nomen explodendum esset: quid enim absurdi est, vt Imperator, qui tot annis vixit, plures diuersis temporibus vxores habuerit? vel illa ipsa etiā Serena fuerit cognominata? At cum nulla sit mētio apud scriptores ethnicos; nec in antiquarum inscriptionum monumentis vestigiū vllum extet de eius coniugis nomine: quo iure quis negare poterit eam non eo nomine esse dictam, quo in Actis sanctorum martyrum reperitur adscripta & in tabulis Ecclesiasticis appellata? Pro-
 dant aliud nomen, quibus displicet nomen Serenæ Augustæ: sed cum non inueniant, nihil est vt faciant de nomine controuersiam.

Fortasse accidit (haud enim inanis est coniectura) quod cum absque exemplo inter tot coniuges diuersorum Imperatorū solius inueniatur vxoris Diocletiani nomen excidisse: id in odiū Christianæ religionis factū esse decreto Principis, vel ex Senatufcōsulto (quod alias sæpe accidisse scimus Imperatoribus) vt nomen eius abolitum, atque abrasum penitus fuerit: quod in chartis Christianorū tantummodo integrū manserit: Deperdit enim semel cōmentarijs Claudij Eufthenij de rebus Diocletiani, tum nomen Augustæ ex libris Gētiliū excidit, tū alia multa sunt penitus obliuione deleta. Sed iā cetera prosequamur.

Serena igitur iussu Imperatoris Susannā accersens: tantū abest vt eā conata sit a suscepta religione, quam & ipsa Augusta clam coleret, dimouere: vt eam in ipsius confessione vehementer

A vehementer corroborarit, & fortiter atque constanter agere hortata sit. Nam ipsam apud se diebus plurimis detinens, vna simul cum ea ex Christianorum instituto diu noctuq. quæ erant Christianæ religionis officia frequentabat. Cum vero innotuisset Imperatori, Susannam perstare in sententia de Christiana fide sectanda, ac coniugio refutando: eandem in Gabinij patris domum reduci mandat. Ad quam Maximianus Cæsar, cui eam Diocletianus sponderat, veniens vim virgini illaturus: resiliit correptus numine, cuius fulgore eam ambiri, atque custodiri cognouit: sed totum magiæ tribuitur, cum Diocletiano quod acciderat, aperitur. Quamobrem Imperator misso ad eum Macedonio, iubet eam occulte subijci quæstioni, & in refragantem animaduerti. Abijt ille, conuenit eam: admouet tripodem: iubet vt thura offerat Iouis quod statuerat simulacro: sed detestata illa facinus, flexis genibus Deum est deprecata, vt abominabilem impietatem euerteret: quamobrem diuinitus factum est, vt Iouis statua ab eorum oculis euanesceret, & alibi sit inuenta in terra prostrata. Quæ cum a Macedonio renunciarentur Diocletiano: iussit eam intra domesticos parietes gladio necari: quo percussa, spiritum Deo reddidit, sicq. gloriosam martyrij coronam laureæ virginitatis adiecit.

Quæ autem post hæc sequuta sint, ipsa Acta habent his verbis: Vbi comperit Serena Augusta Susannam martyrium suum forti animo consummasse: gaudens, noctu in ædes illius aduenit, corpusq. eius proprijs manibus curauit, linteo inuoluit, & aromatibus condiuit opere polinctorio, sepeliuitq. in Arenario, in crypta apud sanctum Alexandrum, tertio idus Augusti: velum autem quo sanguinem eius absterfit, apud se in theca argentea retinuit, & diu noctuq. erat furtiuus precibus ibi orans.

C A die quo Susanna percussa est, beatus Caius Papa in domo Susannæ, in loco vbi percussa est, iugiter obtulit sacrificium pro eius commemoratione: erat coniuncta Caij domus cum ædibus S. Susannæ & Gabinij patris eius. Atque inde factum est postea, vt statio Christianorum in duabus illis ædibus fuerit instituta. Facta sunt hæc in sexta Regione apud Vicum Mamuri ante forum Sallustij] hucusque ibi.

Mentio est de Vico Mamuri, seu Mamurei in Regione sexta apud Sextum Rufum & P. Victorem. At de statua Mamurij plumbea, quæ loco nomen dedit, celebris est apud antiquos scriptores memoria: claruit Mamurius^a statuarius temporibus Numæ. Forum quoque Sallustij ibidem positum fuisse, iisdem tradunt auctores. Celebris atque frequens est mentio apud Gentiles auctores de ædibus, hortisq. Sallustij in eadem Regione positis. Perseuerat hætenus nobilis memoria S. Susannæ eodem in loco: sed quæ erat Caij illi

D propinqua, iam est vetustate collapsa. Mentio crebro fit in tabulis Ecclesiasticis tituli S. Susannæ: qui locus nostra ætate auctus est nobili monasterio sacrarum virginum institutionis S. Bernardi. Quomodo vero eadem ex causa, tum pater Susannæ Gabinus, tum etiam Caius Papa subiere, eodem Diocletiano iubente, martyrium: dicemus anno sequenti, quo vetera monumenta contigisse testantur.

IESV CHRISTI C A I I P A P Æ DIOCL. ET MAX. IMPP.
 A N N V S A N N V S A N N V S
 296. 13. 13.

SALVATORIS Domini nostri anno ducentesimo nonagesimo sexto, Consulibus Diocletiano Augusto sextum & Constantio Cæsare, vigesima^b secunda Aprilis, Caius Papa martyrio coronatur, cum sedisset annos duodecim, menses quattuor & dies quinque. De his autem quæ passus est sub Diocletiano, hæc in libro de Romanis Pontificibus scripta habentur: Hic fugiens persecutionem Diocletiani, in cryptis habitans, confessor quieuit: martyrio coronatus post annos octo] hæc ibi. Porro eiusmodi latebræ contigisse videntur post martyrium S. Sebastiani & aliorum, quos idem Caius ad fidem instituit, & baptizauit. Causam autem suscepti ab eo martyrij, paulo post addit auctor sic dicens: Qui post annos XII. * cum Gabinio fratre suo, propter filiam Gabinij, nomine Susannam, martyrio coronatur: sepultus in Coemeterio Callisti Via Appia, decimo kalendas Maij] hæc ibi de Caij atque Gabinij eius germani martyrio.

Quod vero ab eodem Caio hæc instituta dicantur: Hic constituit, vt omnes ordines in Ec-

S V S A N N Æ
 MARTYRIUM.

a Ouid. Fast. li
 bro 3. Propert. li
 bro 4. eleg. 2.

b Lib. de Rom.
 Pontif. in Caio.
 CAII PATR.
 MARTYRIUM
 AT QVE GA-
 BINII.

* XII.

in Ecclesia sic ascenderent: si quis Episcopus fieri mereretur, ut esset ostiarius, lector, A
exorcista, acoluthus, subdiaconus, diaconus, presbyter, & exinde Episcopus ordina-
retur] nequaquam sic sunt intelligenda, ut ipse primus instituerit, ut ad summum or-
dinem ascensus, per inferiorum ordinum gradus conscenderet sublime fastigium sa-
cerdotij: nam eiusmodi hierarchicum in Ecclesia ordinem iam temporibus Apostolorum
stabilitum fuisse, atque usu receptum, superius pluribus est enarratum. Sed Caij de hac
re decretum illud fuisse videtur: ut non prouderetur ad thronum Episcopalem, nisi qui
in singulis inferioribus ordinibus consueto tempore ministrasset.

ЖИИ
МВІІІ

Rursus ibi de eodem: Hic fecit ordinationes quattuor per mensem Decembrem, pres-
byteros viginti quinque, diaconos octo, Episcopos per loca quinque] Fertur eius nomi-
ne epistola hoc anno, iisdemq. Consulibus ad Felicem Episcopum data. Quod autem
spectat ad Gabinij martyrium: nequaquam quod hic simul cum Caio ponitur, eodem quo B
Caius ipse passus est die: nam in tabulis Ecclesiasticis natalis dies eius, quo martyrium
consummavit, vndecimo Kal. Martij habetur adscripta hoc elogio: Romae Natalis S.
Gabinij presbyteri & martyris, fratris beati Caij Papae: qui a Diocletiano diu in custo-
dia vinculis afflictus, pretiosa morte caeli gaudia comparauit]

Post Caij Papae martyrium cessasse Episcopatum eius dies vndecim, in superius citato
de Romanis Pontificibus commentario traditur: qua ratione dicendum est, Marcelli-
num successorē sedere coepisse quinto Nonas Maij: quem fuisse Romanum, natum patre
Proiecto, quae ab eodem auctore sunt scripta, fidem faciunt. Quantum autem temporis
hic federit, in fine ex more dicemus.

MARCELLINVS PAPA.

C

Hic autem admonuisse oportet, errare Eusebium, atque alios eum sequutos: dum post
Caium Papam sic successorē posuerunt Marcellinum, ut Marcellum omnino praeterun-
tes, ex ambobus vnum conflarent; existimantes nimirum similitudine nominis vnum
eundemq. esse cum Marcellino Marcellum. Verum tabulae Ecclesiasticae, in quibus se-
ries Romanorum Pontificum habetur adscripta, Martyrologia, vetusq. ille scriptus
liber de Romanis Pontificibus, Tabulae Cresconianae, ac denique Latini omnes, qui te-
xuerunt catalogum Romanae Urbis Episcoporum, & inter alios ex antiquioribus Op-
tatus^a Mileuitanus & S. Augustinus^b, omnes pari consensione vtrumque ponunt, nem-
pe Marcellum & Marcellinum: quos ipsa sua ipsorum Acta diuersa (si cetera deessent te-
stificationes) plus satis distinguunt ab inuicem. Extat eiusdem Marcellini nomine in-
scripta epistola hoc anno, octauo Idus Septembris, data ad Salamonem Episcopum: qui
ipsum consuluerat de haereticis nuper emergentibus, & ex Pauli Samosatani paulo
ante Antiochiae damnati, schola progressis, qui Christi negarent diuinitatem, & aqua-
lem cum Patre honorem & cultum. Cetera autem de Marcellino, suis locis saepe
inferius dicturi sumus.

^a Opus. contra
Parmen. lib. 2.
^b Aug. epist. 105

Hoc eodem anno decimotertio Imperatoris Diocletiani, post Hymenaeum ponitur
ab Eusebio in Chronico Zambdas Episcopus Hierosolymorum, de quo haec in Historia^c:
Hierosolymorum Ecclesiae ministerium post Hymenaeum Episcopum, quem paulo an-
te demonstrauius Zambdas cepisset: paulo post, isto mortuo, Hermon postremus
eorum qui ante persecutionem nostra memoria ibi concitatam fuerunt Episcopi] haec
ibi, sed de Hermone inferius, quantum autē quisque eorum temporis federit, haud est certū. E

^c Euseb. lib. 7.
cap. 16.

IESV CHRISTI MARCELLINI PAPAE DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS.

297.

13.

14.

LEGIO THE-
BAEORVM RO-
MAE VOCA-
TA.

CHRISTI anno ducentesimo nonagesimo septimo, creati sunt Consules Maximia-
nus Augustus quintum & Galerius Maximianus Caesar secundum, cum Marcellinus
Papa iam secundum sedis suae annum auspicaretur: Quo legio Christianorum militum The-
baeorum ab Oriente Romam euocatur aduersus novos emergentes tyrannos Amandum
& Aelianum. Qui omnes Christi milites ab eodem Marcellino Papa exhortatione fir-
mantur

— 33 —

A mantur ut a fide Christiana nunquam deficiat, paratq. potius sint milles, si opus esset,
profundere vitam, quam fidei in Christum leue saltem dispendium pati: cuius oratio-
ne, fidei constantia roborati, cum militarent in Gallijs, omnes gloriose pro fide certan-
tes, consequuti sunt apud Agaunum coronam martyrij. At tam nobile militum Chri-
stianorum certamen plane dignum est, quod ex certis, probatisq. auctoribus, hic An-
nalibus intexatur. S. Eucherius Episcopus Lugdunensis ex antiquioribus monumentis
eorum martyrij Acta iam prope iniuria temporis antiquata recentiori memoria restitu-
ta, posteris legenda tradidit. Fuissent haec collocanda superius, cum (ut eorum habent
Acta) Maximianus creatus est Caesar: sed quod eadem contineant, haec agi coepisse, cum
iam Marcellinus Papa Ecclesiae Romanae praesesset: hic merito, vbi eiusdem Pontificis
absoluitur annus primus, atque secundus incipit numerari, ea recensenda putamus.

B Eucherius igitur cum egregiam nauarit operam, ut eorundem martyrum Acta quam
diligentissime peruestigaret, eademq. perquisita describeret, ad Syluium Episcopum de
ijs perbreuem scripsit epistolam his verbis.

Domino sancto & beatissimo in Christo Syluio Episcopo, Eucherius Episcopus.

S. EUCHERII
EPISTOLA.

Misi ad beatitudinē tuam scriptam nostrorum martyrum passionē. Verebar namque
ne perincuriā tam gloriosi gesta martyrij ab hominū memoria tempus aboleret. Porro
ab idoneis auctoribus rei ipsius veritate quaesivi: ab ijs vtiq. qui affirmabant se ab Epi-
scopo Geneuensi S. Isaar hunc quem protulit, passionis ordinem cognouisse: qui, credo
haec a viro temporis anterioris acceperit. Atque cum alij ex diuersis locis atque pro-
uincijs in honorem, officiumq. Sanctorum, auri atque argenti, diuersarumq. rerum
munera offerant: nos scripta (si vobis suffragantibus dignantur) offerimus, vtiq. expo-
scentes pro eis intercessionem omnium delictorum, atque in posterum iuge praesidium
patronorum semper meorum. Mementote vos quoque nostri in conspectu Domini,
Sanctorum semper officijs inhærentes, domine sancte & merito beatissime frater] haec
Eucherius. Perisset haec etiam cum alijs epistolis eiusdem Eucherij (nam liber epistola-
rum quem ab eo fuisse conscriptum ferunt, penitus excidit) nisi iisdem martyrum
Actis praefationis loco apposita esset. Praemissa post haec breui praefatione, narrationem
rerum gestarum sic exorditur.

Diocletianus Romanae Reipublicae Princeps, cum ad Imperium totius orbis fuisset
electus, omnesq. prouincias turbari quorundam praesumptione perspiceret: ad con-
sortium Imperij, vel laboris olim sibi commilitonem Herculum Maximianum Cæsa-
rem fecit: Eumq. contra Amandum & Aelianum, qui in Bagaudarum nomen praesump-
tione seruili arma commouerant, ad Gallias destinauit] Eadem plane de tumultibus
Gallicanis Eutropius^a quoque his verbis: Ita rerum Romanorum potitus Diocletianus,
cum tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factioni suae Bagaudarum nomen
imponerent, duces autem haberent Amandum & Aelianum: ad subigendos eos Maxi-
mianum Herculeum Caesarem misit, qui leuib. praelijs agrestes domuit, & partem
Galliae reformauit] haec Eutropius, eadem quoque Orosius^b.

^a Eutrop. lib. 9

^b Oros. li. 7. c. 29

Electo igitur Maximiano, qui ad hos coepescendos tumultus in Gallias secesserat: ei ad
supplementū exercitus (inquit Eucherius^c) legionem Thebaeam ex Orientalibus militi-
bus ire praecipit: quae legio sex millia sexcentos sexaginta sex viros validos animis & in-
structos armis, antiquorum Romanorum habebat exemplo. Hi igitur milites Christianae
religionis ritum Orientali traditione a Hierosolymitanae Urbis Episcopo susceperant]
E hoc idcirco accidit, ut Thebaei milites a Zambda Episcopo Hierosolymitano Christiana
fide imbuerentur: quod eadem legio in hibernis esse soleret in Palaestina, vbi ad Par-
thorum, atque Persarum tumultus comprimendos cum alijs legionibus in Syria agen-
tibus praesto esset. Sed addit.

^c Apud Sur. 20.
5. die 20. Sept.

Hi (inquit) fidem sacram virtuti & armis omnibus praeponebant: Ad Urbem quip-
pe Romam itinere attingentes, eandem Christianitatis fidem, quam acceperant, apud
beatum Marcellinum praedictae Romanae Urbis Pontificem confirmauerunt, ut ante
gladio interirent, quam sacram fidem Christi, quam acceperant, violarent. Recepti
igitur a Diocletiano Caesare, iubentur ut post Maximianum collegam iter quod coepe-
rant, ad Gallias tenderent] haec ipse: quae autem post haec sequuta sunt ab auctore pro-
lixius enarrata, nos breuiori compendio praestringemus.

Alpibus ab exercitu superatis, iam Octodorum cum ventum esset, & Maximianus
hostes

hostes obuios aggressurus esset: ex more, lustrandi exercitus consiliū iniit. Ad hæc agēda præparauit consueta sacrificia, quibus milites expiati, super aras iurarent, aduersus imminētes hostes se pari fortitudine pugnuros: Id enim sæpius solitum factitari, cum præfertim periculum aliquod immineret: multa apud Gentiles historicos sunt exempla. Cū ergo legio Thebæorum hæc parari viderent; quòd scirent se eiusmodi sacrificijs non tantum non lustrari, sed inquinari: communicato consilio, secessionem potius facere, & maiestatis criminis argui, quàm sacrificijs nefandis fidem Christianam vel minimum quidem polluere, & apud Deum impios reperiri, obfirmatis animis omnes vna decernunt.

Noua hæc quidem in milites Christianos ab Imperatore exercetur impietas: nam cum alias sæpius in castris Christiani consueuerint militare (vt superius fusi dictum est) nunquam tamen in procinctu ad sacrificium compulsi sunt, nec sacramento militiæ ad aliud quippiam, quàm quòd propria religio admoneret, numen iurandum. Quodnam autem esse soleret eiusmodi iuramentum a Christianis militibus præstari solitum, quibusve esset verbis expressum, Vegetius^a docet, cum ait: Iurant per Deum, Christum, & Sanctum spiritum, & per Maiestatem Imperatoris: quæ secundum Deum generi humano diligenda est, & colenda] & paulo post: Iurant autem milites, omnia se strenue facturos, quæ præceperit Imperator; nunquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Romana Republica] hæc Vegetius. Ad eiusmodi plane sacramentum Christianorum visus est alluisse Tertullianus^b, dum ait: Credimus humanum sacramentum diuino superinduci licere, & in alium Dominum respondere post Christum] quòd scilicet per Imperatoris maiestatem Christiani post Christum iurarent: sic enim locus ille mihi explicandus videtur.

Ceterum idem Tertullianus^c, licite Christianos per salutem Cæsarum iurare solitos tradit; magnamq. docet esse differentiam inter Gentiles, qui iurant per Genium Cæsarum, & Christianos iurantes per salutem ipsius; nam ait: Sed & iuramus, sicut non per Genios Cæsarum, ita per salutem eorum, quæ est augustior omnibus Genijs] sed & rationem reddit, dicens: Nescientes Genios dæmones, & inde diminutiua voce dæmonia? Nos iudicium Dei fuscipimus in Imperatoribus, qui gentibus illos præfecit. Id in eis scimus esse, quod Deus voluit: ideoq. & saluum esse volumus, quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus: Ceterum dæmones, idest Genios adiurare consueuimus, vt illos de hominibus exigamus; non deierare, vt illis honorem diuinitatis conferamus] hæc Tertullianus. de Christianis militibus post Christum per vitam Imperatorum iurantibus. Viguit adhuc apud nonnullos idem vsus, & adhuc viget, vt sic homines iurent: sed temerariū atque periculosum visum est Francorum Regibus eiusmodi a quocumque passim fieri solita salutis Regis per iuramentum oppignatio numini^d: quamobrem leges scriptæ cauerunt, ne quis præsumeret per vitam Regis ac filiorum eius iurare.

Constat quidē Romanos exercitus fuisse refertos Christianis militibus: id enim Tertullianus^e affirmat: quos etiam pietatem cum militia coniunxisse, certum est: tantum enim aberat a Christianis militibus, vt inter Gentiles in Romano exercitu militantes, quid vel saltem leue in religionem peccarent: vt possent ne lauream ferre, cum donatiuum acciperent, magna controuersia fuerit Seueri tempore (vt vidimus) in Ecclesia disputatum, contestante Tertulliano^f potissimum, id faciendum non esse. Sic igitur videas contra ius fasq. absque aliquo maiorum exemplo, immo contra priorum Imperatorum consuetudinem, Maximianum immenso odio, quo in Christianam religionem flagrabat, Christianos milites ad sacrificiorum contagionē compellere impie studuisse.

Ne igitur Christiana legio lustrationis ac iuramenti prætextu, eadem cum Gentilibus inuolueretur impietate: secessit ad octo millia passuum longius, ad locum dictum Agaunum. Maximianus vero ad eorum explorandam voluntatem, nuncium misit, qui eos pariter hortaretur reuerti ad castra; & quod commilitones facerent, idem ipsi præstare non detrectarent. Cum Mauritius Tribunus Legionis, Exuperius Vexillarius & Candidus ordinis Senatorij vir: nomine omnium responsum prudens quidem (vt par erat) dedere: paratos scilicet esse milites Imperatori in omnibus esse subiectos; & ad castra reuerti, atque aduersus barbaros (quod alias sæpe fecerant) strenue pugnuros: verum quòd Christianam religionem colerent, se nunquam fore immolatueros: ob idq. nolle redire.

^a Veget. de Re milit. lib. 2.

IVRAMENTVM MILITARE CHRISTIANORVM.

^b Tertul. de cor. milit. c. 11.

^c Tertul. in Apolog. c. 31.

^d Not. Pamel. apud Tertul. Apolog. c. 31. not. 50.

^e Tertul. Apolog. cap. 37.

^f Tertul. de Cor. milit.

MAVRITIVS AD MARTYRIVM MILITES ARMAT.

His

A His auditis, ira succensus Maximianus, decernit in eos publicum militare supplicium; nimirum, vt decimum quemque eorum gladius feriret, quem fors funesta monstraret: vetus est genus supplicij in delinquentē exercitum ab Imperatore solitum exerceri: de quo plura a nobis in Notis^a sunt dicta. Cum autem legioni innotuisset ferale decretum Principis: lætissime id accepit, rata nimirum sibi decerni triumphum, quo milites cælum conscenderent martyrio laureati post Christum, cum eo perpetuo regnaturi. Porro incensos omnium martyrij amore animos, Mauritius ad eos habita concione, qua omnes corroboraret in fide, reddidit subeundi pro Christo mortem desiderio flagrantissimos. Quid plura? Decimantur milites: reliqui vero vt redeant Octodurum, Principis mandato iubentur. Renuentes illi, iterum decimantur: sed nec sic qui remanserunt, illi parent vt ad exercitum redeant: expectantes singuli eandem cum Christianis commilitonibus subire optatissimā sibi fortē: quorum desiderium magis magisq. incensum est alia proxime habita ad eos ab Exuperio concione. Cum autem illorum immotum animum Imperator, iterum facto periculo, satis compertum, exploratumq. habuisset; desperans omnino quenquam illorum a Christiana fide posse deduci: omnem tandem in eosdem immitit exercitum, a quo singuli trucidentur. Ferocissimum impetum sustinent illi protecti scuto fidei, gladio spiritus & galea salutis armati, ac proinde nouo pugnandi genere victores effecti, de prostrata impietate ac fide saluata, gloriosissimis martyrij coronis aucti; æternam in cælo beatitudinē sunt feliciter consequuti. Hic finis Thebææ legionis Christianæ certaminum, quorum coronas, palmas, trophæa atque triumphos Dei Ecclesia ab eo tempore in hodiernum anniuersaria celebritate commemorare non desinit.

Sed quid post hæc, eadem die, Victori Christiano militi veterano illuc casu aduenienti contigerit, ipsum Eucherium id his verbis narrantem audiamus: Interea veteranus quidam vltimā ætatis senio fatigatus, nomine Victor ad contaminatum cædibus locum itineris necessitate deductus est. Dum ad epulas pro ætatis veneratione ab omnibus rogaretur: requirere cœpit; quanam esset causa lætitiæ, quòd inter tot corpora interemptorum, gaudentes, exultantesq. possent milites epulari? Dictum a quodam est, quod cum legio Christianæ studio legis cæremonias Romanas, cultumq. deorum pariter cum Imperatorij iussionibus contemnere voluisset, datamq. eam neci esse, vt discipline militaris traditus ordo seuerius teneretur. Tunc Victor alte gemitū trahens, grauiusq. suspirans, detestatus conuiuas, detestatusq. conuiuium exclamat: Heu me, qui per tot annorum militiam ad hanc ætatem veni: & in hac legione militare non merui. Quàm bene inter tales gloriosæ mortis honore donatos finem vitæ inuenire potuissem? Saltem si comilitare indignus eram, vel me ante has duas horas viandi necessitas detulisset, vt fenilis pectoris cruor tantorum virorum victimis misceretur. Obtuleram corpus hoc neci, dummodo tantæ laudis consortio non carerem.

Talia dicentem prophanorum statim turba vallauit: quæ vtrum Christianus esset, respondere minaciter iubet. At ille paullulum oculos ad cælum erigens, tali percontantibus sermone respondit: Longus me viuendi vsus ad hanc quam videtis perduxit ætatem. Quæcumque in hoc mundo aguntur, aut studium reperit, aut rerum volubilitas agit, aut varius semper casus infestat: quodcumque volumus, optamus, scimus, aut cupimus; totus mundus caligine submersus, tenebris circumfluentibus latet: nisi nobis aut viam Christus ostenderit, aut lumen Christi affulserit. Quod ego fideliter mente perpendens, vtinam vltimo conteste affectu: quòd si me ad tempus paulo ante trucidatæ legionis itineris necessitas detulisset, conuiujs & epulis vestris horum funerum consortium prætulisset. Sed iam nunc præstabit Christus, vt Christianum me, vel ob professionem meam transire vltius per beata funera non sinatis.

Hæc eum loquentem subita percussoris obruncat infania. Ita vir sanctus consortium sanctorum celeri confessione promeruit, ceterisq. martyribus in eo loco sicut morte, ita est honore coniunctus] hucusque Eucherius de Victori præclaro martyrio. Additq. duos alios eiusdem legionis milites absentes, vrsū atque Victorem Solodori passos esse pridie Kalendas Octobris. Quo modo autem eorundem corpora sint inuenta: idem auctor inferius narrat historiam. Tu vero consule alia multa, quæ ad dictorum martyrum memoriam spectantia notauimus in Romano^b Martyrologio. Quæ autem idem Eucherius subdit de diuina vltione in Maximianum Imperatorem, suo loco dicemus. Hos omnes ad martyrium præcessisse visi sunt, antequam Alpes superasset Romanus exercitus,

^a Notat. in Martyrol. Röm. die 22. Septemb. b

VICTORIS MARTYRIVM.

VRVS ATQVE VICTOR MARTYRES.

^b Die 22. Sept. br. a. b. c. 30. eiusdem.

ALEXANDRI ET ALIORVM MARTYRIVM. a Martyrolog. Rom. Beda & alij.
exercitus, duo insignes eiusdem legionis milites, nimirum Secundus & Alexander, qui passi dicuntur septimo kalend. Septembris, qua die eorum memoria^a eiusmodi celebratur encomio: Apud Albentimelum Liguriæ ciuitatem sancti Secundi martyris viri spectabilis & ducis ex legione Thebæorum. Ac rursus: Bergomi in Gallia Cisalpina sancti Alexandri martyris: qui & ipse vnus ex eadem legione: cum nomen Domini nostri Iesu Christi constantissime fateretur, martyrium capitis abscissione compleuit] Sed & Taurini quoque eiusdem legionis nobilissimi milites Octavius, Solutor & Aduentor, glorioso martyrio crexere trophæa victoriæ, quorum celebritati dicata est dies duodecimo Kalend. Decembrium.

Verum alij quoque eiusdem legionis milites sunt postea martyrio coronati: qui antequam ab Imperatore fides illorum exploraretur, ab eodem aduersus Carausium fuerant amandati, eo fortasse consilio, vt cohortibus ab ea legione diuulsis, debilis remaneret, nec quid noui tentandi, diuisis viribus, locus relictus esset: sed & alij quoque plures qui eadem expeditione in Romano exercitu inuenti sunt Christiani, pariter coronam martyrij sunt consequuti.

Sic namque posthac creuit Maximiani odium in milites Christianos, vt ijs quos aduersarios diceret esse deorum, exercitum omnino purgandum esse statuerit: tunc enim sibi Hercule quem præcipue colebat, a quo & cognomen deduxerat vt Hercules diceretur, existimabat sibi fore propitium, si milites numen illius spernentes poena mulctaret. Sed & felices rerum euentus eundem magis magisque in sententia stabilierunt: nam eius aduentu in Gallias tyrannos Amandum & Ælium absque aliquo, vel leui ratum exercitus damno compressit, & Carausium prouinciam ad Oceanum positam ministrantem, ac in Romanum Imperium rebellantem, in Britanniam fugere compulit.

At qui nã fuerint illi martyres, qui in ea expeditione eiusdem Maximiani iussu, Christianæ religionis obtentu, necati sunt: Helinandum^b audiamus, qui eadem omnia ex antiquioribus monumentis accepta breui sermone contexit: celebris suorum temporum scriptor eiusmodi oratione rem gestam profequitur enarrare: Maximianus Augustus coadunato exercitu, permixto tamen fidelium & infidelium cætu, festinus Alpium iuga transgrediens, Galliam appropinquabat; soloq. aduentu suo Amando & Æliano ducibus tumultus perterritis, seditionis illius tempestatẽ facile sine sui exercitus damno sedabat. Comperto vero quod Carausius quidam nobilis insidias contra Romani regni fines moliretur: qui tamen Procurator constitutus erat prouinciæ quæ est iuxta Oceanum, vbi Franci iam secundo a suis sedibus expulsi iuxta Gallorum & Saxonum confinia conderunt: misit illuc per Rheni fluminis alueum partem sui exercitus, cuius militari virtute nefarius cassaretur inceptus. In quo itinere præcipuos belli Dominici duces Gereone, Victore, Cassium & Florentium, felices turmæ Christianorum militum sequebatur.]

Et paulo post vero narratis quæ ab eodem Maximiano apud Agaunum in legionem Tebæam sunt impie perpetrata: ad dictos milites aduersus Carausium missos stylũ conuertens, sic ait: Hæc primum apud Agaunum oppidum, vbi maxima multitudo sancti resedit exercitus agebantur: inde præcedentiũ sequuti vestigia, reppererunt primarios milites Cassium & Florentium cum septem alijs similis constantiæ viris iuxta Veronam ciuitatem in ripa Rheni fluminis confidentes, aliosq. cum eis quamplurimos eiusdem agminis sed non eiusdem intentionis satellites. Hos dum agnouissent de Orientali fuisse præsidio, fauientes contra eos, de professione sciscitati sunt. Cumq. illi nec voluntate cordis, nec sententia responsionis a superioribus discreparent, submissis capitibus, in eodem loco pro Christi nomine perempti sunt.

Mox ergo ad beatum Gereonem eiusq. socios trecentos decem & octo cum illo pariter fide veritatis armatos persecutor, nescio velocius an fama peruenerit. Progressi tamẽ paullulum ante subsequentes carnifices, in campis Aggripinæ magnæ ciuitatis martyrij gloriam, sese inuicem cohortantes, præstolati sunt. Quibus continuo superuenientes hi qui missi erant a iudice, nullam in eis defendendi, vel a proposito deficiendi voluntatem, sed constantissimam nominis Christi inuenerunt confessionem. Ibi beatus Gereon dux & martyr egregius cum illis Regis æterni vernaculis, edomitibus omnibus, quæ ad huius vitæ delectationem possent allicere: semetipsum spontaneus obtulit hostiam viam Deo. Infani vero tortores sanctorum ibidem corpora cruentantes per campum illius planitiem traxerunt, & in puteum quendam maximum proiecerunt.

Monstratur

A Monstratur autem vsque hodie in loco, vbi sanctus Gereon trucidatus est, sanguinis ipsius spectaculum; & ipse locus, AD MARTYRES, ab incolis acceptum seruat, vocabulum.

Hæc itaque dum agerentur, cohors illa, quæ beatum Victorem comitabatur, ad locum cui destinata est properans; peruenit ad oppidum Francorum, quod ex maiorum suorum sedibus Troiam nuncupabant: ibiq. cum Duce suo castra in pratis virentibus posuit. Nec minus audaces illi cruentiq. milites adfuerunt: peremptoq. illic fortissimo Christi milite Victore cum trecentis triginta martyribus: sancta eorum corpora in locis palustribus submerserunt. Tandem optatis locupletati spolijs cum exercitu reliquo, quia Carausius ille fugiens, sese in Britanniam transtulit: per viam qua venerant, læti pro scelere redierunt.] hæc Acta.

B At de Carausio hæc Eutropius^a: Post hæc tempora etiam Carausius, qui vilissime natus in serenæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consequutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant: multis Barbaris sæpe captis, nec præda integra aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus missa: cum suspicio esse cœpisset, consulto ab eo admitti barbaros, vt transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret: a Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit, & Britannias occupauit.] hæc ipse. Sed res tunc gestas aduersus milites Christianos idem qui supra auctor enarrare pergens, hæc subdit.

Eodem vero tẽpore de Mauritania quæ est pars Africæ, finitimisq. regionibus milites ab Imperatore propter frequentes Gallorum tumultus euocati in Galliam nauigio uenerunt: quorum trecenti quinquaginta pro fide Catholica trucidati, cum beato Gereone eiusq. socijs beatorum corporum quietem & venerationem perpetuam delegerunt.] hucusque de militum coronis Helinandus, qui post hæc narrationem instituit de eorundem Sanctorum reliquijs digne memorijs illustratis. Porro horum omnium natales dies tabulis Ecclesiasticis habentur adscripti, quibus eorundem celebritas quolibet anno uertente recolitur. Hæc autem temporibus Marcellini Papæ esse gesta, non tantum qui supra Eucherius fidem facit, sed & qui horum martyrum res gestas eadem est profequutus oratione: licet sciamus hæc de Carausio ad exordia Imperij Maximiani referri.

Tunc quoque accidisse putamus, vt Laureaci in Norico Ripensi quadraginta milites Christianitatis quoque causa grauissima passi sint: quos martyrij cupidissimus adiens commilito Florianus, oblatu Præfidi Aquilino, ijsdem vestigijs confessionis insistentis, iterum atque iterum fustibus cæsus, & scapulis acutis clauis confossus, suspenso ad columnam lapide in Anisum fluuium præcipitatur quarta nonas Maij^b, qua die anniuersaria illius celebritas recurrit: de eius corporis inuentione, & miraculis ibi fieri solitis, eiusdem Acta in fine habent.

Hæc & alia complura id genus in Christianos milites meditatus est Maximianus, homo, vt ait Victor, natura ferox, ardens libidine, consilio stolidus, ortu agresti, Pannonioq. & vt addit Eutropius, inciuilis ingenij, asperitatem suam & vultus horrore significans. Sed & Iulianus Apostata in Cæsariibus eundem egregijs ignominie notis fugillat, quod acerbus & intemperatus esset, rerum nouarum cupidus, & perfidiæ plenus, ob idq. a bonorum Principum consortio a Sileno fingit exclusum.

Porro non tantum, his temporibus, in Occidente, sed & in Oriente quoque vexatos esse milites Christianos, testatur Eusebius in Chronico: qui hoc ipso anno Diocletiani Imperatoris decimoquarto hæc ait: Veturius magister militiæ Christianos milites persequitur: paulatim ex illo iam tempore, persecutione aduersus nos incipiente.] hæc ibi. Verum tam in Oriente, quam in Occidente, ac præsertim Romæ non nunc primũ sed ipso prope exordio eius imperij (vt dictum est) quibusdam præludijs, agentibus Gentiliæ superstitionis Pontificibus, & Proconsulibus in prouincijs, nonnullos martyres esse passos: certa eorundem martyrum Acta superius recensita exploratissimam fidem faciunt. Quæ martyria licet frequentia fuerint & immania: habito tamen respectu ad ingruentem postea tempestatem, nullius prope momenti, ac plane leuia uideri Eusebio vel alijs potuerunt, quem de ijs quæ agerentur in Palæstina vbi degebat, putamus intellexisse, cum alioqui non neget, sed æque confirmet, persecutionem in Christianos pedetentim a nece Christianorum militum inchoatam. Qui enim penitus conuellere Christianam religionem

Annal. Eccl. To. 2.

K k k

decreuerant,

^a Eutrop. lib. 9.
CARAUSIVS
TYRANNVS.

FLORIANI ET
SOCIORVM
MARTYRIVM.

^b Martyrolog.
Rom. ea die.
Sur. tom. 3. ea
die.

MAXIMIANVS
QUALIS.

MILITES CHRI
STIANI IN
ORIENTE VE
XATI.

decreuerant, sic eius primum vires infringere, aggressi sunt, Christianos milites tollendo; ne cum in reliquos omnes publica eorum per orbem edicta scirent, ipsaq. furens persecutio grassaretur: essent qui obsisterent armati milites Christiani. Digna plane atque rationabilis hæc illis visa est causa in milites scirendi: ne quando iidem cum viderent Imperatorum consilium de extirpanda penitus religione Christiana, turbas cierent, & tumultuantes secessionem facerent ac rebellarent. Vel quod cum infame penitus haberetur Christianorum hominum genus, qui militia nobiles graui notati essent infamia ex nomine Christiano, acerba animaduersione digni haberentur: Nam secundum quod Macer scripsit de Re militari^a: Quædam delicta pagano aut nullam aut leuiorem poenam irrogant; militi vero grauiorem: ita tamen vt si miles artem ludicram fecerit, &c.] Sane quidem qui desertores deorum essent vt Christiani, præ ceteris poenâ digni ab Imperatoribus habebantur.

^a *Liquidam. ff. de panis.*

^b *Euseb. lib. 8. cap. 4.*

^{*} *Decium, & Galium.*

PERSECUTIO
COEPTA IN
MILITES CHRISTIANOS.

De eiusmodi persecutione a militibus coepta hæc habet Eusebius^b: Paulo ante illud tempus, cum qui Imperij dominatum & potentiam occupabat, esset tanquam e graui & temulento sopore excitatus: atque adeo tempore inter Diocletianum^{*} & Galerium interiecto, clam & ex occulto primum in Ecclesia Dei inuaderet, non quasi aceruatim bellum contra nos suscipiendo: sed eos solos qui in exercitu Romano militiam exercebant, pedetentim adoriendo (nam si prius cum illis concertans, superior forte discederet, reliquos ea ratione facile posse capi putabat) permultos eorum qui in militia versabantur, cernere potuisses, qui subentibus animis vitam tenuem & abiectam amplexari maluerunt, quam pietatem & cultum erga Deum vniuersarum rerum opificem aliquando negare.

Vbi autem Dux, quisquis tamen ille fuerit, iam tum primum contra eos, qui ex nostris in exercitu Romano militabant, persecutionem excitauerat, & illos ab alijs militibus, in quorum numerum relati erant, segregauerat, seiunxeratq. & liberam optionem dederat vel honoris perfruendi, si edicto obsequerentur, vel eiusdem amittendi, si resisterent: multi admodum qui veri regni Christi milites erant, nulla mora interposita, fidei in eum confessionem, falsæ & adumbratæ gloriæ qua in mundo fruerentur, sine vlla dubitatione prætulert. Inter quos iam, licet numerus perexiguus, quandoquidem Dux lentius & moderatius adhuc in nos tendebat insidias, & paucorum admodum sanguinem fundere aggrediebatur: propterea quod multitudo Christianorum, illum, vt erat verisimile, deterruit; & animum eius, ne bellum contra omnes simul concitaret, retardauit: licet inquam numerus perexiguus, vnus tamen & alter non modo dignitatem amittere, sed mortem etiam pro veræ pietatis defensione oppetere vulerunt. At postquam apertius rem erat aggressus: nulla oratione aut dicendi vi explicari potest, quot & quam insignes Christi martyres his qui ciuitates quasque & regiones incoluerunt, oculis cernere licuisset.]

Hucusque Eusebius de persecutione in milites primum omnium inchoata: qui tamen ab eo tempore quo generale edictum est promulgatum in omnes vbique Christianos agentes narratione exorditur: cum tamen plurima Christianorum militum certamina obuoluta penitus silentio prætermisit: nam si ex ijs qui in Occidente passi sunt Christiani milites, rationem ducere, & coniecturam facere licet de ijs qui agebant in Oriente militibus; quorum ob apparatus Persici belli, Ægyptiosq. tumultus, ingentes fuisse copias, certum exploratumq. videri debet: de ijs qui inter eos militabant Christianis, quibus legiones fuisse refertas iam diximus, magnam cædem esse patratam quis neget? At quæ scriptorum inopia egregia Christianorum militum pro fide certamina obscura remanserint: illorum saltem qui in Occidente commilitones sunt passi, illustrantur exemplo: licet nec horum omnium fuerint præclara facinora scriptorum memoriæ commendata, nec nostri sit instituti omnium martyrum hic Acta conscribere, sed nonnullorum quæ certis probatisq. auctoribus egregie testata omni ex parte redduntur: ex quibus etiam de reliquis, quorum nulla exant scriptorum monumenta, quæ quantave passi sint, probe liceat facere coniecturam.

IESV CHRISTI
ANNVS
298.

MARCELLINI PAPÆ
ANNVS
2.

DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS
15.

DVCENTESIMVS nonagesimusoctauus Christi annus Fausto & Gallo Consulibus adscribitur Fastis: quo persecutio in Christianos milites sæpe grassari coepta longe lateq. diffusa, totum Christianum orbem Imperio Romano subiectum inuasit. Sed inter alios egregios milites qui Christi nominis causa afflictati sunt, magnopere martyrium Marcelli Centurionis elucet, qui Tingi in Mauritania passus est. Extant eius Acta & quidē fidelissima eademq. perbreuia. Quæ apud nos habentur, eadē pene sunt cum illis quæ habentur edita^a. Citantur^b alia consignata huius anni Consulibus, Fausto & Gallo. Nos vero quæ habemus præ manibus hic describimus. sic enim se habent.

In ciuitate Tingitana, procurate Fortunato Præside, aduenit natalis dies Imperatoris. Ibi cum omnes in conuiujs epularentur, atque sacrificarent: Marcellus quidam ex Centurionibus legionis Traianæ profana reputans illa conuiuia, reiecto etiā cingulo militari coram signis legionis quæ tunc aderant, clara voce testatus est, dicens: Iesu Christo Regi æterno milito: abiecit quoque vitem & arma: Et addidit: Ex hoc militare Imperatoribus vestris desisto, & deos vestros ligneos & lapideos adorare contemno, quæ sunt idola furda & muta. Si talis est conditio militantium, vt dijs & Imperatoribus sacra facere compellantur: ecce projicio vitem & cingulum: renuncio signis, & militare recuso] hæc Acta.

Quod vero hic dicitur Marcellus Centurio vitem proiecit & cingulum: erat vitis insignis Centurionum, quam manu gestarent, eaq. in delinquentes milites animaduertent: vnde apud Iuuenalem^c de Mario gregario olim milite sub Centurione.

Nodosam post hæc frangebatur vertice vitem

Si lentus pigra muniret castra dolabra]

Sed & Plinius: Centurionum (inquit) in manu vitis & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis poenam ipsam honorat] nempe quod nobili ligno iidem delinquentes verberarent. Sed est & illud Taciti in animaduersione militum per Centuriones exhiberi solita ligno vitis, hæc dicentis de Lucillo Centurione sequissimo: Centurio Lucillus interficitur: cui militaribus facetijs, Cedo alteram, indiderant: quia fracta vite in tergo militis: alteram clara voce, & rursum aliam poscebat] Porro Centurioni vite verberanti reluctari minime sine poena licebat: nam sic Macer in libro de Re militari, de milite irreuerente^d: Si vitem tenuit, militiam mutat] nempe in gradum inferioris ordinis redigatur. rursum: Si ex industria fregit: vel manum Centurioni intulit, capite punitur] hæc ipse ex præscripto veteris disciplinæ. Iudicare subditos sibi milites Centurionem, est illud quoque Iuuenalis^e.

^c *Iuuen. sat. 8. Plin. lib. 14. c. 1. Tacit. Annal. lib. 1. VITIS INSIGNIS CENTURIONIS.*

^d *l. miles agr. 9. is autē ver. si vitem. ff. de re mil.*

^e *Iuuen. satyr. 16.*

Insignis Centurionum

Cognitio est igitur de milite. &c.

Sed post hæc Acta. Stupefacti sunt autem milites ista audientes: tenuerunt eum, & nunciauerunt Aftasiano Fortunato Præside legionis: qui iussit eum conijci in carcerem. Finitis autē epulis, residens in Consistorio præcepit introduci Marcellum Centurionem. Introductoq. Aftasianus Fortunatus Præses ei dixit: Quid tibi visum est, vt contra disciplinam militarem te discingeres, & balteum ac vitem projiceres?] hæc ibi modo. In desertores quosque militaria iura scire, multo magis si desertioni miles aliud quoque crimen adiungeret, scripsit Artius Menander de Re militari^f: quamobrem grauissima visa est causa Marcelli, qui desertioni addidisse videretur impietatem, atque crimen, ob contemptos Principes, Maiestatem: cum alioqui omnis contumacia aduersus Ducem & Præsidem capite puniri soleret^g. Sed quid ad hæc Marcellus? Acta narrant his verbis.

Marcellus respondit: Iam die duodecimo kalendarum Augustarum apud signa legionis istius, quando diem festum Imperatoris celebratis: publice clara voce respondi: me Christianum esse, sacramento hinc militare non posse, nisi Iesu Christo filio Dei Patris omnipotentis] Quænam autē ratio esset, vt qui hæcenus militasset, iam sibi amplius mili-

^f *l. non omnes 9. qui desertioni ff. de re milit.*

^g *l. omne. §. contumacia. ff. eod. MARCELLVS MITTITVR AD AGRICOLAVM*

tare non licere, contestatur: ex ijs quæ superius dicta sunt de alijs militibus Christianis A pietatis causa necatis, illam fuisse liquet, quod Imperatores cogent milites omnes dijs sacrificare. Sed Acta rursus. Anastasius Fortunatus Præses dixit: Temeritatem tuam dissimulare non possum, et ideo perferam Imperatoribus, & Cæsari ipsi. Sanus transmitteris ad dominum meum Aurelium Agricolaum agentem vicem Præfectorum prætorio. Mittitur sub custodia Marcellus Centurio in Mauritaniam Tingitanam ad Aurelium Agricolaum]

Cur autem a Præside legionis ad Præsidentem Mauritaniam amandaretur Marcellus Centurio: ea hic causa redditur, quod Aurelius Agricolaus Prouinciæ Præses vicem ageret Præfecti prætorio: cuius in milites quoque summum ius erat: vtpote qui locum teneret Magistri equitum, qui secundam post Dictatorem, cui socius accedebat, potestatem haberet^a: iure igitur reus Centurio religionis & militiæ violatæ ab Anastasio Fortunato legionis Præside ad Agricolaum agentem in Mauritaniam vicem Præfecti prætorio mittitur: cum alioqui ad quemuis Præsidentem prouinciæ minus mittendus fuisset, cum Prædis legionis esset in suos milites delinquentes illo absente legibus agere: de cuius iurisdictione hæc Vegetius: Proprius autem Iudex erat Præfectus legionis habens continue primi ordinis dignitatem: qui absente Legato, tanquam Vicarius ipsius potestatem maximam retinebat] Quamobrem de prouinciarum Præsidibus iure cautum erat, vt delinquentem militem mitteret iudicandum ad suum ducem. Id enim Modestinus testatur, cum ait: ^b Desertorem auditum ad suum ducem cum elogio Præses mittet: præterquam si quid grauius ille desertor in ea prouincia in qua repertus est, admiserit: ibi enim plecti debere, vbi facinus admissum est, diui Seuerus & Antoninus rescripserunt] Hac quoque ratione accidit, vt reperiantur complures milites Christiani a prouinciarum Præsidibus C poenis affecti, & vltimo supplicio condemnati: quod nimirum ibi Christianos eos esse detecti fuissent, vel agerent vicem Præfecti prætorio, vt hic Agricolaus. Post hæc ibi.

Sequuntur Acta Marcelli Tingi in Mauritaniam coram Aureliano Agricola die tertia Kalendarum Nouembrium. In ciuitatem Tingitanam introducto Marcello ex Centurionibus: Ex Officio dictum est: Anastasius Fortunatus Præses legionis Marcellum ex Centurionibus præsentem ad tuam potestatem transmittit. Præsto est epistola super nomen eius: quam si præcipis, recito. Agricolaus dixit: Recitetur. Ex Officio dictum est: Miles hic reiecto cingulo militari, Christianum se esse testatus: coram omni populo indeos & in Cæsarem multa blasphemia loquutus est: ideo eum ad te direximus, vt quod ex eodem claritas tua sanxerit, iubeas obseruari.

Recensitis itaque litteris, Agricolaus dixit: Locutus es hæc apud Acta Præsidalia. D Marcellus dixit: Locutus sum. Agricolaus dixit: Quo furore accensus es, vt proieceres sacramenta, & talia loquereris? Marcellus respondit: Furor nullus est in eis qui timent Dominum. Agricolaus dixit: singula hæc loquutus es, quæ in Actis Præsidalibus continentur? Marcellus dixit: Loquutus sum. Agricolaus dixit: Proiecisti arma? Marcellus respondit: Proieci: non enim oportet Christianum hominẽ molestijs secularibus militare, qui Christo militat] hæc ipse. Quod pertinet ad quæstionem de proiectis armis: pergrauè enim eiusmodi crimen videri poterat: nam si scutum, galeam, vel gladium alienando, desertionis criminis (vt Paulus^e de poenis militum scripsit) miles reus constituebatur: quanto magis si contemptu militiæ proiecisset? Quamobrem audita de proiectione armorum Agricolaus Marcelli confessione: mox in eum mortis sententiã tulit, vt quæ sequitur Acta declarant. Sed quod Marcellus de armorum proiectione eam afferat causam, E quod non deceat Christianum hominẽ secularibus molestijs militare: per seculares quidem molestias intellexisse militiam eius temporis, quam nonnisi dispendio fidei Christianæ exercere possent, quod immolare dijs milites cogentur, superius dicta aperte declarant.

Sed quid post hæc Præses? Agricolaus dixit. Ita se habent facta Marcelli: vt hæc disciplina debeant vindicari. Atque ita Agricolaus in Marcellum Centurionem dictauit hanc sententiam: In Marcellum qui Centurio Ordinarius militabat: qui abiecto publice sacramento, polluisse se dixit: & insuper apud Acta Tribuni alia verba furore plena deposuit, animaduerti placet. Cum ad supplicium duceretur dixit Agricolaus: Nec tibi deus beneficiat. Sic enim decebat martyrem ex hoc mundo discedere. Cæsus capite occubuit pro nomine Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula. Amen.] hæctenus Marcelli Acta, hoc anno, dictis Consulibus (vt demonstratum est)

SENTENTIA
IN MARCEL-
LVM.

e l. qui Com-
meatus s. ar-
ma. ff. de re mil.

a l. ff. de offic.
præfecti prætor.

b l. Desertor. ff.
de re milit.

A est) consignata. Porro eiusdem Marcelli triumphi fuerunt quoque participes illius filij, numero duodecim, nimirum Claudius, Lupercus, Victorius, Facudus, Primitiuus, Hemetherius, Chelidonius, Faustus, Ianuarius, Martialis, Seruandus & Germanus: qui omnes pro Christi confessione, idem subeuntes certamen, eadem quoque sunt corona martyrij insigniti.

Victus autem Maximianus constantia militum Christianorum, non eos amplius gladio demeti, velociq. martyrio necari voluit: sed vt eos, more seruatorum diuturno labore fatigaret, ad opus damnauit. Erigere enim aggressus erat ingentes ædificiorum moles, nempe Romæ Thermas Diocletianas, Chartagine vero in Africa suo nomine Maximianas, quarum operi milites Christianos adscripsit. Hoc namque anno decimoquinto Imperij Diocletiani (inquit Eusebius^a) Thermæ Diocletiani Romæ factæ, & Maximianæ Chartagine] Verum non hoc anno perfectæ, sed coeptæ esse dicendæ sunt: quæ post annos septem absolutæ & ornatae a Constantio & Maximiano Augustis necnon a Seuero & Maximino Cæsaribus sunt dedicatæ, & publico vsui mancipatæ, de quibus extat eiusmodi vetus inscriptio^b CONSTANTIVS, ET MAXIMIANVS INVICTI AVGG. SEVERVS, ET MAXIMINVS CAESS. THERMAS ORNAVER. ET ROMANIS SVIS DEDICAVER.] hæc adnotasse volumus, quod integro isto septennio, quo tam immensæ molis opus, Thermarum Diocletiani Romæ ædificatio perdurauit, Christiani eidem adscripti sunt operi, & tot annorum spatio eodem labore fatigati: erant enim illæ (vt Marcellini^c verbis vtar) in modum prouinciarum extructæ, præ incredibilem sui amplitudinem.

Huic igitur operi construendo Maximianus inter alios milites Christianos, illos adscripsit, de quibus hæc in ipso exordio Actorum Marcelli^d Papæ habentur: Tempore illo, quo Maximianus ex partibus Africae redijt in urbem Romam: volens placere Diocletiano Augusto, vt in nomine eius Thermas ædificaret: coepit ob inuidiam Christianorum omnes milites siue Romanos, siue alterius gentis ad afflictionem laboris compellere; & per varia loca alios ad lapides, alios ad arenam fodiendam damnare]

In ignominiam plane Christianæ religionis, qui militia nobiles essent, iidem ab Imperatoribus persecutoribus contemptilioribus subijciebantur poenis: Nam nonnisi sordidiores personas ad opus publicum damnari solitas, Paulus^e Iurisconsultus declarat, cum ait: Si sordidiores personæ erunt, in opus publicum eius temporis dabis] & hoc contra ipsorum leges, quibus Modestinus^f affirmat: non licere militem nec ad metalla damnari, neque torqueri. Sic videas Christianos milites transfugarum loco habitos: quos vt idem ait Iureconsultus^g, liceret torquere, & ad bestias atque furcas quoque damnare: quibus sane supplicij Christianos milites affectos sæpe fuisse, complura demonstrant exempla: quamuis nihil horum pati debere milites, esset eorum legibus constitutum. Rursus vero de alijs quoque tunc ad illud ipsum opus damnatis, mentio habetur in dictis Actis S. Marcelli Papæ: in quæ tamen mendum irrepisse puto, vt quæ ibi primo loco dicuntur facta sub Marcello & a Marcello, contigerint sub Marcellino; sicq. pro Marcellino Marcellus, cuius tamen sunt Acta posteriora, errore sit scriptus: nam hoc tempore Maximiani Herculij Romanæ Ecclesiæ Marcellinum non Marcellum præfuisse: quæ sumus inferius dicturi ex notatis Consulibus, satis aperte declarant.

Hoc igitur tempore quo Maximianus ex Africa Romam veniens, Thermas ædificare aggressus est, Marcellino Romæ sedente, Christiani milites (inquiunt Acta^h) cum ad opus illud damnati essent: Thraso qui Christianus vir potens & facultatibus locuples, & vita fidelis erat: cum vidisset affligi Christianos fatigatione & labore; de sua facultate sanctis martyribus alimoniam, & victum ministrabat per viros Christianos Sisinnium, Cyriacum, Smaragdum & Largum. Hoc audiens beatus Marcellinusⁱ Urbis Romæ Episcopus, gaudio repletus est: cumq. ab illis ad se accersitis rem omnem didicisset: inito consilio, consecrauit Sisinnium & Cyriacum diaconos Ecclesiæ Romanæ.

Factum est autem, vt vna nocte, dum deferrent humeris suis sanctis martyribus victum, quem Thraso ministrabat: tenti sunt a militibus Gentilibus, & perducti ad Tribunalum Spurium. Suscipiens autem eos Tribunus, retrusit in custodiam publicam. Post diem vero tertium nunciauit Maximiano Augusto: qui iussit vt sub custodia foderent arenam, & humeris suis portarent vsque ad locum, vbi Thermæ ædificabantur. Erat autem vir senex inter eos nomine Saturninus, qui iam senectute maceratus erat;

MILITES A D
OPVS THER-
MARVM DAM-
NATI.

a Eusebius in
Chron.

b Apud Panui-
in Fast.
THERMÆDIO-
CLET. ROMÆ.

c Marcell. li-
bro 20.

d Apud Sur. ro.
1. die 16. Sept.

e l. Pedius. 6.
non plurium. ff.
de incend. min.
& naufr.
f l. 3. s. nam in
ff. de re milit.
g Ex leg. 5. is
qui ad hostem.

h Act. S. Mar-
cel. Pap.

i Marcellus.

SISINIVS ET
CYRIACVS
DIAconi
DAMNATI AD
OPVS.

& coeperunt eum ad portandum iuuare. Hoc cum fieri viderent custodes, quia Sifinius & Cyriacus diaconi suas & aliorum sarcinas cum adiutorio Christi portarent, mirati sunt, & nunciauerunt Tribuno Spurio.]

Quo modo autem iidem fuerint arctiori custodia mancipati, & diuina operante virtute, complures ad fidem Christi conuerterint, ac tandem cum ipsi, tum alij martyrio coronati sint: eadem Acta declarant, in nonnullis tamen corrigenda.

MAXIMI DV-
CIS CERTA-
MEN.

MAXIMI DV-
CIS CERTA-
MEN.

Inter quàm plurimos milites Christianos, quos diximus a Maximiano operi adscriptos esse: præter alios, quorum memoria excidit, clarissimus ille extitit Christi martyr Maximus dux Millenarius, qui a puero Christianus, alios quos poterat ad Christi fidem suscipiendam inducebat: & inter alios centum viginti milites sibi subiectos cum ad fidem conuertisset: Marcello Papæ baptizandos tradidit. Hæc cum Maximianus Imperator audisset: eosdem militia priuatos, ad feruile thermarum opus adscripsit, nempe ad fodiendam arenam.

Sed bene accidit: vt ceteri Maximo olim subiecti milites, quos ipse paternis officijs demeruisse, sæpe eum ac ceteros commilitones in arenario laborantes inuiserent: quibus Maximus, præmia vitæ æternæ & supplicia malorum sempiterna inculcabat; quorum gratia nempe vt assequeretur illa, ista vero caueret, diceret se libentissime pati dispendium ordinis honestissimi, atque obire opus feruile: quibus illi persuasi ad Christi fidem amplexandam prompto animo addicti sint. Quod intelligens Marcus eiusdem legionis Tribunus: abreptum a ceteris Maximum coniecit in carcerem, & supplicio militari citra mortem affecit: fustibus enim cum crudeliter cædi præcepit; verum vlciscente numine, ipse effectus est cæcus. Hæc autem cum ad Maximianum perlata essent: in Maximum Millenarium ducem atque centum illos & viginti milites gladio animaduerti præcepit: reliquos autem ex millenarijs milites in eodem arenario flammis iussit incendi: quorum cineres ac Maximi & sociorum corpora, opera Marcellini Papæ & Ioannis presbyteri illata sunt atque sepulta via Salaria in cœmeterio ad Cliuum cucumeris, secundo ab Vrbe lapide.

Delati quoque sunt filij Maximi vna cum matre ipsorum, quod Christiani essent: quorum mater Secunda, vxor Maximi, coram Iudice in quæstionibus reddidit Deo spiritum, filios vero Calendium, Marcum atque Seueram, Centumcellas versus abducti, ibi relegati, tandem plumbatis cæsi tamdiu sunt, donec sub plumbo mortem oppeterent. Perseuerat hæcenus eodem in loco memoria sanctæ Seueræ. Porro in eorundem quoque martyrum Actis scriptum habetur, Flauianum Vicarium Præfecturam Romæ agentem, cum de dictis martyribus filijs Maximi quæstionem haberet, viso super capita puerorum cælestis nunciij apparentis splendore, perterritum a cœpto iudicio destitisse, ac domum reuersum patria superstitione relicta, Christianam religionem vna cum suis domesticis consecratum esse: quos ad Centumcellas exilio relegatos subsequutus est gladius: omnes enim ibidem capite truncati sunt. Hæc omnia iisdem Actis continentur, explosis ijs quæ in eadem irrepserunt erroribus atque mendis: perperam enim ibi Claudij Imperium atque Maximiani coniungitur, & alia quæ a temporis ratione discrepare noscuntur.

ZENONIS ET
SOCIORVM
MARTYRVM.

Sed describamus summam hic ad recensita Acta superius appendicem. Eodem tempore cōtigat, vt Diocletiani & Maximiani consilio omnes vbique positæ legiones lustrarentur; & qui in eisde reperti Christiani milites essent, exuti militia, ac penitus exarmati, vinciti Romam perducti, tamquam serui adscriptitij Thermarum operibus fuerint mancipati. Thermis vero absolutis, qui constantes in confessione nominis Christi nullis fracti laboribus perfutissent: ne laborum opere alleuiati (quod ingens esset illorum numerus) aliquid in Imperium molirentur: omnes pariter capitis sententia condemnantur: repertus est omnium numerus decem millium ducentorum trium: qui omnes vna cum Zenone Tribuno, qui inter eos dignitate excellere videbatur, extra Urbem porta Trigemina ducti sunt & in conuexo vallis in loco dicto, Gurta iugiter manans, ad Aquas Saluas, ad vnum omnes necati sunt septimo Idus Iulij, quo celebri memoria annuatim eorundem triumphij dies natalis recolitur.

Quod igitur sudoribus Christianorum militum, eorundemq. confessorum ac denique martyrum immensa illa Thermarum extructa sit moles: Dei beneficio factum putamus, vt cum omnes ab alijs Imperatoribus Thermæ erectæ collapsæ propemodum

A dum sint, atque redditæ plane ignobiles, vt nullus amplius reliquus fuerit vsus earum: attamen quæ Diocletiani fuerunt Thermæ, quod illæ sanctorum martyrum labore fuerint extructæ, potissima pars earum in vsum Ecclesiæ, memoriamq. Dei Genitricis Mariæ & Angelorum religiose fuerit commutata. Sed de his fati.

Hoc eodem anno decimoquinto Diocletiani Imperatoris (vt auctor est Eusebius) defuncto Lambda Episcopo Hierosolymitano, subrogatus est in locum eius Hermon, qui & Thermon dictus reperitur, numeraturq. decimus octauus eius sedis Episcopus: quod vero dicat eum sedisse annos trigintanouem, mendum in notam numeri irrepfit: nam Maximus & Macarius intra dictum tempus sedisse certum est, id etiam eodem auctore testante, quod & inferius suo loco dicemus.

HERMON EPI-
SCOPVS HIE-
ROSOL.

B IESV CHRISTI MARCELLINI PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
299. 3. 16.

A NNO sequenti ducentesimo nonagesimonono creati sunt Consules Diocletianus septimum & Maximianus sextum: quo passim in diuersas Orbis regiones persecutione grassante, sicut in Occidentalis orbis partibus, ita etiam in Orientalibus, in quibus fides Christiana calesceret, multiplicari coeperunt germina martyrum illustriorq. reddita est S. Ecclesia fecundiori horum in dies aucta propagine. Ante enim quàm ab Imperatoribus in vniuersas prouincias generalia promulgarentur edicta: qui prouincijs præerant Præsides truculentiores, odio Christianæ religionis in quam scirent Principes male compositos, eam persequendo, quæ post lata sunt ipsa præuenerunt edicta.

Sub eodem namque Consulatu sexto Maximiani notata habentur Acta sanctorum martyrum Guria & Samonæ, quorum fidei tum Menologia, tum etiam Martyrologia astipulantur: eosdem quoque martyres Aretas Casariensis egregia est profecutus oratione, qua & complexus est reliqua a Diocletiano aduersus Christianos eadem persecutione decreta. Facta sunt hæc Aedessæ in Syria, cum ambo ruri vitam agerent, & alios ad Christianam fidem sectandam, ac eam præsentis vitæ leui dispendio profitendam hortarentur. Ab Antonio Præsidi tenti audiuntur; explorataq. eorum constantia, Musonio totius Syriæ Præsidi traduntur: qui cum eos audisset & a fidei confessione nulla arte dimoueri posse videret, sæuissimo tormentorum genere eos affligendos Anuino Commentariensi mandauit: nimirum vt vtriusque altera manu suspensa, adijceret pedibus pondera, quibus nerui distenderentur, & compages corporis dissoluerentur.

GVRIÆ ET SAMONÆ MART.
a Recitat Metaphrast. diex. Nouemb. apud Syr. tom. 6.
b Exiat apud Lipom. tom. 3. et Syr. tom. 6.

At cum nec sic eorum constantia minueretur: in custodiam trudi, & fame necari iubentur; ibiq. detenti ab Augusto mense vsque ad quartum Idus Nouembris, iterum interrogati, iterum auditi, fortioresq. proposito mentis inuenti sunt, cum Samonas altero pede genu vinculis inhærente suspendi iussus, altero ponderibus agruato, vt discerneretur, crudeliter cruciatus est ad quintam horam; adeo vt coxæ coniunctio, magna commiseratione spectantium solueretur: tandem eo cruciamento solutus, iterum detru-di iubetur in carcerem cum collega martyrij Guria; cui quod debilis admodum atque consumptus videretur, veritus Præsides ne si sic distenderetur, in tormentis efflaret animam, tunc pepercit: nam sicut tormentis reos torquere est lege permissum, ita tormentis occidere quempiam, iisdem legibus vetitum erat.

E Auditi itaque iterum decimosextimo Kalendas Decembris: explorataq. est iterum eorum constantia, quæ non tatum vel latum vnguem, vt aiunt, cruciatibus imminuta aut attenuata est, sed spiritibus maioribus aucta: Cum tulit in eos sententiam Præsides, vt extra ciuitatem Aedessæ capite plecterentur eadem die, quæ gloria martyrum facta est memorabilis Syris, Græcis, atque Latinis.

Hoc eodem anno decimosexto Diocletiani Imperatoris, vita functo Cyrillo Episcopo Antiocheno, locum eius obtinuit Tyrannus, qui numeratur decimus eius sedis Episcopus, hæc Eusebius in Chronico, qui alibi hæc de eo: Hoc illo officio fungente, bellum ad Ecclesias expugnandas vehementer exarsit] Testatur idem claruisse eiusdem ferme nominis Tyri Episcopum & martyrem Tyrannionem, qui persecutione urgente, in profundos maris vortices demersus est.

e I. aut damnū
Si: nec ea ff. de
panis.

d Euseb. in
Chronico.
e Euseb. lib. 7.
c. 26.
f Idem lib. 8.
cap. 25.

PETRVS EPI- SCOP. ALEX.

A Athanas. A- polog. 2. col. 429

b Euseb. lib. 7. c. ult. in f.

ANASTASIA CERTAMEN.

c Niceph. lib. 24. in f.

d Suid. in hi- stor. 10.

EPISTOLÆ ANASTASIA ET CHRYSO- GONI.

TRECENTESIMVS Christi Redemptoris humani generis annus in Consularibus Fastis adscriptus est Constantio & Galerio Cæsaribus tertiu Consulibus, cum Diocletianus ageret in Imperio annum decimumseptimū: quo ex hac vita sublato Theona Episcopo Alexandrino, subrogatus est Petrus, de quo S. Athanasius a: Petrus, inquit, ante persecutionem Episcopus, & in persecutione martyr declaratus] Ante persecutionem nimirum dicit esse creatum, illam scilicet vehementiorem intelligens: quæ (vt dicemus) decimonono anno eiusdem Diocletiani Imperatoris progressa est omnium immanissi- ma. Porro hoc anno, nempe triennio ante illam, Petrum creatum esse Episcopum Alex- andriæ post Theonam, Eusebius b testatur sic dicens:

Post Theonam, cum decem & nouem annis Ecclesiam administrasset in Episcopatu Alexandriæ succedit Petrus: hic duodecim annis continuus in eo officio fungēdo cū sum- ma dignitate inter primos floruit. Qui cum triennium prope ante persecutionis tempus in Ecclesia illa gubernanda contriuisset: de reliquo vitam duriore exercitatione & mag- is seuera traduxit, & (vti omnibus constabat) Ecclesiarum vtilitati omni cura ac studio prospexit: ac propterea nono persecutionis anno, capite amputato, est a Deo insigni mar- tyrij corona donatus] hæc Eusebius. At de rebus ab eo præclare gestis & eius martyrio pluribus suis locis dicturi sumus.

Hoc eodem anno a Galerio Maximiano aduersus Persas ingens expeditio compara- ta est. Quòd enim (vt testatur Eutropius) Galerius Maximianus aduersus Narsetem ma- le pugnasset: mox contractis vndiq. copijs, aduersus Persas profectus est. Misit interea Diocletianus legatum ad Persas Publium virum clarissimum: Erat hic Anastasiæ nobilissimæ Romanæ feminæ maritus; sed quia Gentilis homo erat, & Christianæ religio- nis infensissimus hostis: cum scisset eam esse Christianam, domestico ipsam diu multūq. carcere afflictauit; & profecturus ad Persas, sub custodia in vinculis dereliquit, de ea sup- plicium sumpturus post reditum. Sed diuina prouidentia factum est, vt in ipso itinere morbo confectus interierit: cum ipsa Anastasia soluta vinculis, libertatiq. restituta, totā se cum bonis quæ sibi relicta sunt, Christianorum præcipue confessorum ac martyrum vsui atque obsequio mancipauit. Sed hæc pluribus Acta eius, de quibus inferius. Hic autem modo (quod ratio temporis postulat) recitare datas ab ea epistolas, dum esset in carcere ad Chryfogonum, & ab eo redditas pariter describere operæpretium existima- mus, cum sint germanæ, & per multa sæcula in hanc diem integræ conseruatae. Reci- tat eas Nicephorus c, nec non Suidas d, quas hic latinitate donatas exscribemus.

Epistola Anastasiæ martyris ad Chryfogonum.

Sancto confessori Christi Chryfogono Anastasia S. Quamuis pater meus idola plurimum veneraretur: tamen mater mea Flauia cum perpetuo Christiana fuisset: ex quo peperit, Christianam me fecit, veræq. Dei cognitionis participem reddidit. Post obitum autem illius viro nupsi sceleratissimo: cuius gratia diuina coniugium effugi, sup- plicans Domino nostro Iesu Christo dies noctesq. vt me ab illo impuro idololatra libe- raret: quem constat meas facultates omnes cum impuris & idololatriæ exhaustis: me vero tanquam veneficam & sacrilegam in grauissimum carcerem coniecit, vt hanc temporariam vitam perderem. Itaque nihil mihi præter vitam reliquum est. Verum precor, vt cum spe diuina moriar. Quamuis autem confessione Christi mei glories: val- de tamen doleo, quòd facultates quas optabam in seruos Dei infumere, sceleratus ille homo demonum cultoribus suppeditat; & quas ego in seruos Dei expendere opta- bam; eas foedis, & impijs hominibus largitur. Propterea rogo te, serue Christi, vt dili- genter pro me Deum ores: vt siquidem constituit Deus, maritus meus Publius credat in Christum: sin minus, vt eum suis fraudibus perire sinat; me vero ab eo liberet. Satius enim mori, quàm filium Dei abnegare, & in eum credentibus impedimento esse: ipse omnipotens Christus testatur. Cum libera fuero ab hac fraude, Sanctis dabo operam, eorumq. curam (vt cœpi) perpetuo suscipiam. Vale serue Dei, & memento mei] Chry- fogonus his litteris acceptis sic rescripsit.

Chryfo-

A Chryfogonus Anastasiæ S. Tibi iactatæ procellis vitæ huius Christus, qui in fluctibus ambulauit, opem ferat, vt diaboli potentiam sermone illius irritam reddas. Magno igitur & quasi in medio maris iacens, credas Christo, eum tui rationem habiturum: & ad te ipsam conuersa, exclamato cum Propheta a, qui dixit: Quare tristis es anima mea, & reli- qua. Duplex enim potentia gratiæ diuinæ monstratur: nam & temporaria tibi abunde suppetent, & cælestia adijcientur. Deus enim eos, a quibus pro bonis rebus non rogatur, auersatur. Vide ne turberis hoc, quòd tibi pie perpetuo erga Christum affectæ aduersa eueniunt: neque enim fallit te Christus, sed explorat; neque firmum est humanum au- xilium, vt tu existimas, cum Scriptura dicat: Maledictus homo, qui confidit in homine: benedictus autem qui in Deum sperat b. Age strenue & vigilanter, & prorsus fuge pec- catum. Hoc a Deo solatium expete; eiusq. mandata custodi. Iam enim tempus salu- tis super te veniet, & velut in obscura nocte clarum tibi Dei lumen affulgebit, & post tem- pestatem hilare tibi atque serenum arridebit tempus: tibiq. perinde ac reliquis propter Christum afflictis præbebit in præsentem patientiam, per quam æternam recipias merce- dem. Vale in Domino, & ora pro me] Rursus Anastasia ad Chryfogonum.

Chryfogono Confessori Christi Anastasia S. Cū finis instet corpori meo: ora pro me, vt ille meā animam recipiat, propter quem has afflictiones fero] hæc illa breuiter, quòd se ob ærumnas quas pateretur migraturam breui ex hac vita putaret. Sed ad eam sic Chryfogonus.

Ancillæ Dei Anastasiæ Chryfogonus S. Quemadmodum tenebras lucem superare manifestum est: sic & imbecillitatem salus consequitur, & post mortem vita dignis tri- buitur. Eundem enim finem rerum humanarum felicitas habet: vt neque submissi de- spondeant animos, neque magnanimi gloriantur. Vnum enim mare est, in quo nauigia nostri corporis decurrunt, & ab vno gubernatore reguntur: quorum igitur naues carinis munitæ sunt, ij incolumes nauigare possunt: infirmæ autem etiam sine fluctibus in tran- quillitate periclitantur. Non procul enim absunt ab interitu, quæ non ad portum salutis peruenire student. Tu vero quæ ancilla Christi irreprehensibilis es, Crucē in toto animo tuo conseruato, teq. ad salutem præparato, vt in numerum martyrum Christi recipia- ris. Vale] hucusque Chryfogoni ad Anastasiā epistola: quæ autem post hæc vtrisque acciderint, suo loco dicemus.

Quòd vero hæc a viro suo Publio domi detineretur in carcere: accidisse putamus id ip- sum in Anastasia, quod Cornelius Tacitus c tradit de Pomponia Græcina femina Con- sulari: quæ & ipsa de externa superstitione rea facta, ex prisco instituto marito traditur iudicanda, qui conuocatis cognatis causam cognosceret.

QVI sequitur Christi annus trecentesimus primus Titiano & Nepotiano Consuli- bus adscribitur: quo agente Diocletiano Imperij annū decimo octauū vna cum col- lega Maximiano triumphauit de Persis. Id quidem Eusebius in Chronico, hoc anno no- tat his verbis: Diocletianus & Maximianus Augusti insigni pompa Romæ triumphau- runt, antecedentibus currum eorum Narfæi sororibus, liberis & omni præda, qua Par- thos* spoliauerant] hæc apud Eusebium. Sed male apud Cassiodorum hæc post sex an- nos ponuntur, Consulibus Constantio atque Galerio sextum: cū iam ante vterque se ab- dicasset Imperio: nam triumphum de Persis ac Parthis antequàm deponerent purpurā, contigisse tradit Eutropius d, qui victoriam de his gentibus Galerio Maximiano tri- buit. Fuit autem Narfæus, seu Narfæus (vt tradit Eutropius) auus Hormisdæ atque Sapo- ris iunioris Persarum regis, ipse vero successit Saporis seniori, qui Valerianum capti- uum duxit.

Porro enituit in bello Persico eximia virtus Andreæ Tribuni militū, hominis Christia- ni, licet adhuc duntaxat catechumeni: qui ab Antiocho exercitus duce (dicebatur verò ille etiam dux exercitus qui vel vni tantum ab Imperatore legioni Præfectus erat, vt Vlpianus e declarat) aduersus Persarum copias in Romani imperij fines irrupentes missus,

a Psal. 41.

b Hierem. 17.

c Tacit. Annal. lib. 23.

* al. Persas

d Eutrop. lib. 9.

e l. 2. §. n. exor- citui. ff. de ijs qui noc. infam.

missus, cum subiectos sibi milites ad pietatem instituisset, & in eum qui verus est Deus, A
fiduciam habere, & ab eo auxilium esse implorandum, docuisset: licet multo inferiores
ipsis essent numero, de hostibus tamen sunt magna gloria victoriam consequuti. Sed a
quibusdam illi subiectis militibus, apud Antiochum reus Christianitatis nomine consti-
tutus: cum a mentis proposito nulla arte diuelli potuisset, tum ipse, tum ceteri qui cre-
diderant in Christum eius milites diris tormentis exagitantur, Antiocho in eos acerbis-
sime saeuente, qui de eo litteras dedit ad Galerium Maximianum.

ANDREA
ET SOCIO-
RVM. MAR-
TIRIVM.

Ceterum Galerius cum rem insperatam indignissime accepisset, licet in Christianos acer-
bissimo flagrasset odio: tamen rem tantam dignam existimauit, quae maturiori esset,
expedenda consilio: suadebat enim haec ratio, quod consideraret, facile accidere potuisse,
vt tanti Tribuni, tamque egregiorum commilitonum nece (quos sciret ab omnibus diligi) to-
tus turbaretur exercitus. Rescripsit igitur ad Antiochum, non esse eius temporis opus, vt in B
Andream ac reliquos milites animaduertent: sed callide in praesentiarum esse dissimulan-
dum; haecque verba ad finem epistolae a se scriptae addidit: Placet mihi huiusmodi viros a
carcere liberari, quasi ante actarum rerum venia ipsis concessa: Paulo autem postea ni-
si resipuerint, tanquam ob aliud crimen delatos, illos ipsos grauius puniri] haec tunc ipse:

Dimissus Andreas cum reliquis Christianis militibus, Tarsum se contulit Ciliciae me-
tropolim, percepturus a sanctissimo ciuitatis illius Episcopo Petro baptismum: natusque
est apud eum & Nonnum Episcopum Beroensem, amborumque consortio dignus habi-
tus, baptizatus est vna cum suis. Verum cum audisset a Seleuco Vicario, ad quem An-
tiochus cum de ipsius, tum suorum nece litteras dederat, insidias sibi parari: inde rece-
dens, de quo loco in locum fugiens vna cum socijs: in angustias tandem montis Tauri,
historicorum fama celebres, se coniecit. C

Cum vero de proximo sibi ac suis martyrio ibidem consummando, Dei voluntatem
intellexissent: licet loci natura muniti, & pauciores iidemque praestantissimi valuis-
sent Antiochum profligare: tamen exhortatione ab Andrea ad suos habita, omnes vna simul se
Deo supplicibus votis pro consequendo martyrio commendarunt: sicque insequentem cum
cohortibus expeditis Antiochum expectantes, se se illi interim edos pro Christi nomine
sponte dederunt. Necati sunt omnes a furentibus militibus decimoquarto Kal. Septem-
bris, Dominico die, hora secunda: qua itidem ipsa die tum a Graecis, tum etiam a Lati-
nis perpetua memoria adscripti omnes habentur in Ecclesiasticis monumentis. Porro
Andreae ac etiam sociorum corpora collecta sunt a Petro Episcopo Tarsensi, eiusque
clericis, & decenti sepulturae pro temporis ratione mandata: cuius quoque opera eius
martyrij Acta^a collecta, atque scripta esse putantur; quae quidem & germana no-
scuntur. D

hanc.

^a Exstat apud
Metaph. die 19.
Aug. ex quo alij
acceperunt.

^b Recitat ex
antiquis scrip. Me-
taphrast. die 26
Decemb.

Quid praeterea post acceptam de Parthis, Persisq. victoriam idem Galerius Maximia-
nus aduersus Nicomediae Christianos omnes aggressus sit: sanctorum martyrum Indes
& Domnae^b Acta declarant, de quorum integra fide inferius dicturi sumus: modo
autem quae ad haec pertinent tempora hic descripturi sumus iisdem quibus ibi narra-
ta verbis habentur: alia vero suis locis pro temporis ratione ponentur. Sunt haec
igitur ex iisdem Actis accepta.

Iam autem Maximiano tunc erecta erant trophaea aduersus inimicos, Deo ei sapien-
ter viam aperiente ad salutem: vt cum quaesisset cuiusnam manu haec recte gererentur,
cognosceret veritatem. Sed ille in his plane caecutiens, deorum qui falso dicuntur, au-
xilium adscribebat victoriam: & tantum aberat, vt vero Deo ageret gratias; vt etiam pro E
peraret aduersus Deum bellum gerere, & alijs postpositis, acri animo armabatur aduer-
sus Christianos, daemonebus festa peragens & sacrificia: etiam si primo vulpinam pel-
lem induens, donis & honoribus clam se insinuabat in populi beneuolentiam, & suam te-
ctam esse volebat improbitatem.

Theatrum itaque frequentissimum ab eo fuit congregatum. Non aperte autem osten-
debatur hoc certamen comparari aduersus Christianos: sed obscure, dolose & malitiose
instruebatur. Simulacra enim quae auro quidem honorabatur ab impijs, fossam vero inte-
ritus eis vicissim largiebantur: haec inquam aurea & quae rursus facta fuerant ex argento
producens impius, posuit in sede Regali, & coronis redimiuit: & tandem eis tauros sacrificas,
iussit execrandis sacerdotibus aspergere populum, temporis quoque ea in re vtens auxilio:
tunc enim ore hianti attendebant omnes iucunda theatri acroamata. Quicumque er-
go erant

A go erant quidem in pietate firmi & stabiles; & quorum animos religio Christiana non-
solum vsque ad nomina, sed etiam ad cor vsque penetrauerat: ij cum id quod fiebat de-
prehendissent; & nec eius quidem conspectum ferre potuissent: a theatro recesserunt,
suum potius sanguinem profundere, quam tali sanguine pollui praclare eligentes.
Quibus autem pluris fiebat voluptas & recreatio: ijs polluebantur animae & corpora,
ex modica, pro dolor, delectatione sibi grauissima recondentes supplicia.

Sedenim Maximianus qui toto animi impetu ferebatur ad impietatem: non amplius
latenter, sed aperte volens se impie gerere: hos habuit sermones ad eos qui erant congre-
gati, qui quidem grauissimam redolebant impietatem: Quo abitis, dicens, o homines,
luci tenebras praefereutes, & non deos esse putantes a quibus dependet hoc vniuersum?
Non videtis victorias & trophaea? Non videtis bona plurima quae bonis adijciuntur: &
B quemadmodum quae sunt, recte quidem se habent, & sunt in tuto: alia vero accedunt quo-
tidie: & quorum non eramus prius domini, in ea nunc dominatum obtinemus? Non
gloriam quae augetur? non Imperium quod dilatatur? Non ciuitates, quae partim qui-
dem sunt tributariae, partim autem sunt futurae? Et partim quidem iam captae sunt,
partim vero sunt iam iam capiendae? Non gentium Reges qui sunt reputati pro man-
cipijs? Non omnia quae eueniunt nobis ex sententia? Cuiusnam ergo haec contin-
gunt prouidentia? Vobis persuadeant temporum temperationes, moderatae pluuiae,
fructuum fertilitates; immo vero vniuersum tempus fructus producens, & spectantia om-
nia ad abundantiam] hucusque verba Galerij Maximiani ad populum in theatro: allu-
dens nimirum in primis ad insignem de Persis & Parthis obtentam victoriam, qua vltra
Ctesiphontem (quod antea Romanorum Imperatorum nemini licuisset) imperium
C propagasset, & regias personas pariter (vt dictum est) captiuas duxisset.

Sed quod mox subsequutum est immane prodigiū Imperatoris orationem redarguit
falsitatis. Nam haec ibi subduntur in dictorum martyrum Actis: Cum ille copiosa lin-
gua sic loqueretur; & ijs qui non sunt ea quae sunt falso adscriberet; & alia adhuc vellet
contexere: non permisit ex alto is cuius sunt iudicia vera iustificata, mendacius amplius
gloriarī aduersus veritatem: ne alijs quoque qui erant ad peruertendum faciles, causa esset
interitus. Sed interim dum loqueretur: cum esset dies serenus, & sol regionem vreret
meridianam: repente erupit sonus multorum tonitruum, & elisus fuit ignis ex nubibus,
& profundae simul tenebrae & densa grando cum ventis vehementibus: & malum hoc
horrendum vocem propemodum emittebat, esse grauem Dei commoti iram.

Nam alij quidem solo tonitru auribus & animo percussi: ibi in terram cadebant semi-
D mortui: alij vero in fugam quidem se coniecerunt: se autem multo grauius affecerunt, vt
qui fuerint a se inuicem conculcati, & sic vitae violentum inuenerint exitum. Ipse quoque
impius Imperator propemodum perijs; periturus fortasse, nisi Deus iudicasset id minus
esse supplicium, quam quod ille dignus erat pati. Non vsque autem ad ea quae dicta
sunt stetit Deus terrores: sed fluuij quoque aquarum impetu inundantes, & segetes fun-
ditus euellentes, agricolarum labores in mare deportarunt; idque cum esset aestas, & spe-
raretur fore vt longo tempore non plueret. Fuit tamen, quod factum est admodum le-
ue & paruum ad penetrandum Maximiani animum, & persuadendum, vt resipisceret
ab impietate] haec ibi. Post haec autem re comperta Donnam sacerdotem Dianae atque
Mineruae ac Indem Eunuchum a deorum cultu penitus desciuisse, Christianamque religionem
consecratos esse: in regiae domus praefectum primo indignationem conuertens, eundem prefe-
E ctura exutum, Claudiopolim ad Camelorum seruitia amandauit: & de indicenda publicis
edictis in Christianos omnes sequissima persecutione, consilium inijs: in quam ceteri quoque
collegae Imperij, nepe Diocletianus & Maximianus Herculeus votis paribus conspirarunt.

Cum enim admirabili quadam felicitate iidem haecenus Imperium gubernassent,
Reges potentissimos domuissent, rebellantes prouincias compressissent, extinxissentque
tyrannos Imperium inuadentes, finesque Romani Imperij longius propagassent; quod
summa concordia quattuor simul Imperatores vnanimes (quod nunquam antea factum
fuerat) administrarent; haecque dijs (vt vidimus) accepta ferrent: ad maiorem eorum gra-
tiam promerendam, maioribus studijs incenduntur. Et quod putassent, deorum hosti-
bus compluribus Christianis occisis, diuina sibi ad ea impertienda conciliasse numina:
ijsdem hostijs ea sibi magis magisque propitia reddere omni conatu laborant.

Sic igitur quiescentibus vndique bellis externis, ac ciuilibus penitus extirpatis, ad expu-
gnandos

ORATIO MA-
XIMI.

INTERVPTA
PRODIGIIS
MAX. ET EXER-
CITVS.

TERRORE
DISIECTVS
MAX. ET EXER-
CITVS.

PERSECUTIO-
NIS DIRISSI-
ME APPARA-
TUS.

Psal. 136.

ANNO
2170
1017AANNO
2170
1017A

b Apoc. 12.

c Exod. 31.
NOVA TOR-
MENTA EX-
COGITAN-
TUS.

gnandos, prorsusq. delendos deorum inimicos infensissimos Christianos (quibus vigen-
tibus, patriam religionem & vna cum ea coniunctū Romanum Imperium necesse vide-
retur collabi atque consumi) omnes comparant vires, cuncta sq. admouent machinas: in
his enim molendis omnia ipsorum versantur consilia, laborat industria, nituntur vires, &
studia vigilant; ac denique omnem infumunt operā, & tendunt neruos, vt infestum dijs
Christianum nomen prorsus extinguant: in eosq. iurant quodammodo perpetuū & im-
placabile bellū quod religione patria sacrum putant, ipsumq. adeo formidolosum, vt
eius primo congressu videretur quique fortissimi posse prosterni. Eoq. ferocius in eos pa-
rant insurgere, quod magno dedecore totius Imperij vna gens hęc nunquam visa sit tot
Imperatoribus in eam insurgentibus, & totis viribus oppugnantibus, potuisse domari:
quæ sine armis dimicans, semper inuicta permaneret; quæ & de cultoribus deorum ma-
iorem in dies prædam captiuam adduceret, eamq. Christi iugo subijceret. Ad hos in-
quam penitus conuellendos, vetera iura restitunt, noua decernunt, armant leges, deli-
gant arma: Ecclesiamq. omnibus comparatis viribus aggressuri, infaustum illud in-
clamant: Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea^a.

Tale quippe fuit Diocletiani & collegarum Maximianorum Herculij atque Galerij
consilium, vt Christianam religionē toto terrarū pene orbe diffusam extinguere: cuius
robur iam disiecit atque abstulisse propemodum videbatur, dum (quod pluribus dictū
est) Christianos milites dijs immolare negantes, vbique locorū diuersis supplicijs affecis-
sent. Fracto itaque (vt apparebat) cuneo armatæ militiæ Christianæ: leue quod su-
peresset prælium, putabatur: sic igitur in reliquos qui supererant Christianos inermes,
cuiusque generis essent, status atque conditionis, siue clerici, siue laici, serui vel liberi,
generis claritudine nobiles vel obscuro natalibus, masculi vel femine cuiusque essent æta-
tis, in hos inquam omnes velut fasce vno perstrictos vindicta sæuire festinant.

Iam enim haud sibi diutius tolerandum videbatur, huiusmodi inuisum genus homi-
num vbique gētium longe lateq. feliciter propagari: auitamq. religionem ab iisdem ha-
beri ostentui pariter atque contemptui, proscindi blasphemijs, exponi ludibrijs; totq.
scriptis in eandem commentarijs, ac omni ex parte labefactari, eiusdemq. cultores vt ve-
cordes & infanos homines, quod colerent lapides, derideri. Quamobrem ad tot ignomi-
nias dijs, Imperatoribus, amplissimo Senatui, Populoq. Romano illatas vlciendā, ca-
stra mouent, ipsis Imperatoribus, promulgatis edictis classicum personantibus: Et per-
inde ac si de summa rerum bello acturi, & pro dijs, eorumq. templis, ipsaq. patria,
ac denique libertate essent dimicaturi, magnis se parant animis: quos ardentius impel-
lit inuidia, cum ipsorum res auctas viderent & in immensum propemodum excreuisse,
suas autem collapsas vndique atque prostratas, derelictis iam vbique templis, neglectis
vndique dijs atque despectis, deficientibus iam offerri ex consuetudine sacrificijs: iam
iamq. timeretur affore, quod ab oraculo a temporibus Hadriani ferebatur esse prædi-
ctum (vt testatur Lampridius in Alexandro) nempe omnes homines Christianos futu-
ros esse, deorumq. templa penitus deferenda, a Christianis vendicanda, Christoq. tem-
pla omnia erigenda. Cum Hadrianus præcius futurorum, templa erigens absque deo-
rum imaginibus, primus ipsorum se præbuit architectum.

Diabolus igitur probe intelligens quæ inuitus, Deo impellente, in simulachris olim
prædixerat: sciens modicum iam tempus reliquum esse. (quod scriptum est in Apoca-
lypsi^b) venit habens iram magnam; & ad Christianam religionē penitus desolandam,
sponte currentes Imperatores furoris calcariibus vrget, Pontifices & sacerdotes omnes
Gentiliæ superstitionis iam incensos, spiritu vehementiori perfians inflammat: ignobi-
le pariter sponte furens excitat vulgus, allicitq. eum præda fidelium. Sed & sicut olim Spi-
ritus sanctus Beselelem^c ad omnia vasa aliaq. ornamenta tabernaculi conficienda, vt af-
fabre fierent inspirauit: ita spiritus nequam præsto fuit opificibus impietatis, quibus
horribilium & terribilium instrumentorum ad cruciandos martyres in ipsorum mentibus
impressit imagines, ipse immanis cruciamentorum omnium architectus.

Tot tantaq. ab inferis deorsum, & ab hominibus desuper terrā aduersus Christianam
religionē inermem vndique comparantur, vt eorū tantū aspectus fortia quæque pectora
timore concutere, robustos quosque animos prosternere potuisset, ipsoq. solum intuitu
omnes facere desertores: adeo vt iam res penitus desperata videri posset, si proprijs tantū
viribus Christianis obnitendum foret: Sed fide illi subnixi, qua alias sæpe Sancti vicerunt
regna,

A regna^a, effugauerunt aciem gladij, fortes facti sunt in bello, & castra verterunt extero-
rum: intrepide expectant, expetuntq. certamen.

In hunc igitur modum rebus Christianorum se habentibus: hoc ipso anno Galerius
Maximianus Nicomediæ (vt dictum est) agens vna cum Diocletiano, & Maximianus
Herculius Romæ, paribus votis in Christianam religionem conspirant, atque pariter de
inferenda sæuissima omnium persecutione edicta decernunt, atque promulgāt. Nec quem-
quam fallat, quod Eusebius dicat anno decimonono Imperij Diocletiani eiusmodi per-
secutionem coeptam esse, nempe anno sequenti: nam illud plane intelligendum est de
promulgatis ab Imperatoribus edictis de Ecclesiarum demolitione & conflagratio-
ne librorum omnium ad religionem Christianam spectantium: quod quidem eodem
auctore constat factū sequenti anno, mense Martij: ex quo plane tempore idem Eusebius
numerare aggreditur persecutionis annos: cum tamen non neget, ante illud tempus in-
Christianos præsertim milites non nihil esse sæuitum. Cum alioqui ex his quæ superius
dicta sunt, a primo propemodum anno Imperij Diocletiani primus quoque persecu-
tionis annus numerandus iure esset: cum ab eo tempore nullus pene præterlapsus sit an-
nus, qui exors fuerit sanguinis Christianorum. Ceterum quod respectu eorum quæ sunt
postea subsequuta, illa priora sint potius visa præludia quædam quàm certamina; eam
Eusebius numerandi persecutionis annos rationem inijsse videri potest. Sed de eius
consilio in ea re disponenda, suo loco anno sequenti iterum pluribus dicturi sumus.

De his igitur acturi: Primo quid Romæ hoc anno in Christianos ex Senatus con-
sulto decretum sit: deinde quæ Nicomediæ aduersus eosdem fuerint a Galerio Maximia-
no statuta, dicenda nobis sunt. Ex Actis namque sancti Sabini Episcopi Spoletini illustris
martyris hæc digna quidē memoria hic describere visum est: quæ quidē sincerissima visa
sunt, ac proinde quæ ad verbū sint merito recēdenda: vtinā sicut fidelia ita in omnibus in-
tegra reperissemus, & eo quo sunt coepta cādore, pariter absoluta. Sic enim exordiuntur.

Cum Maximianus Herculius Romæ esset, & decimoquinto Kalendas Maias in Cir-
co Maximo spectaret Circenses ludos: Acclamarum est in Circo: Christiani tollan-
tur. dictum est duodecies. Iteratumq. Auguste, Christiani non sint. clamatum est de-
cies. Ex quo factum est, vt Eugenius Hermogenianus Præfectus Prætorio retulerit in
Senatu de persecutione in Christianos decernenda] hæc ibi: solitum quippe populum
theatralibus acclamationibus ab Imperatoribus quæ vellet efflagitare: qui ipsorum
Vitas legendo percurrit, satis intelligit. Rursum vero iisdem in locis peti a Gentili-
bus solere Christianorum necem, quæ dicta a nobis sunt superius ex Tertulliano
& Cypriano, aperte declarant.

Quid autem actum sit in Senatu: eadem Acta his verbis significant: Decerni-
tur in Senatu persecutio. Rescriptumq. dedit Maximianus ad Venustianum Au-
gustalem Tusciæ his verbis: Ex suggestione patris nostri Hermogeniani P. P. apud
nos claruisse cognosce, &c.] desunt in nostro exemplari cetera quæ sequuntur vs-
que ad hæc verba: Ideo monemus, vt vbicumque Christiani inuenti fuerint supersti-
tionem colentes, aut sacrificare cogantur dijs; aut certe poenis intereant, faculta-
tibusq. nudati, eadem Fisco cum tributis publicis socientur. Vale parens charissime:
D. pridie Kalend. Maias] hucusque ibi.

Quanta autem impietate simul cum iniustitia ac crudelitate Senatus annuerit Gen-
tilibus necem Christianorum clamoribus in teatro poscentibus: quàm insuper-
E iniquissime aduersusq. a se legem nuper promulgatam Maximianus in eosdem re-
scripserit: ipsa ab ipsis Diocletiano & Maximiano edita sanctio testis accedat, quæ his
verbis in Codice Iustiniani hætenus conseruatur, tanquam eorundem iniquitatis tes-
timonium semper loquens de ijs quæ iisdem ipsi alias sunt interloquuti^b.

Decurionum filij non debent bestijs subijci. Cumq. a populo acclamatum es-
set iterum. Dixerunt: Vanæ voces populi non sunt audiendæ: nec enim vocibus
eorum credi oportet; quando aut noxium crimine absolui, aut innocentem con-
demnari desiderant] hæc illi. Ceterum quantumlibet iniquissime & aduersus legem
a se editam hæc agerent Imperatores: tamen quod dicerent Christianos perduelles
esse Imperij, dum Gentilitiam superstitionem acceptam a maioribus impugnarent: se
iure quidem necem illis inferre, errore decepti putabant.

TEMPUS ILLA-
TÆ PERSECU-
TIONISRESCRIPTVM
ADVERSVS
CHRISTIA-
NOS.b I. Decurionib.
C. de panis.

Quo modo autem Venustianus post hæc Exuperantium atque Marcellum religionis A
causa tormentis exagritos morte damnarit; rursumq. de Sabino Episcopo quaestionem
habens, eius precibus meruerit fieri particeps veritatis & ad Christum conuerti, ac deni-
que tum ipse, tum Sabinus a Lucio Tribuno ad eos misso fuerint vltimo affecti suppli-
cio: ipsa citata desuper Acta demonstrant.

Sed iam ad ea quæ per alterum Maximianum, cognomento Galerium, in Orien-
te hoc eodem anno Nicomediæ gesta sunt, orationem conuertamus, hic describendo
quæ apud citata superius Acta martyrum extant, ea nempe quæ sunt ab Eusebio
prætermissa. Ipse enim res Nicomedienses a promulgatis edictis de diruendis Ec-
clesijs enarrare aggressus est: nos vero quæ hoc anno sunt gesta, exacte seruato ordine
describemus; nimirum quæ ibi acta sunt, cum adhuc Ecclesiæ Christianorum absque
demolitione integræ permanerent: quæ anno sequenti (vt dictum est) iussæ sunt peni- B
tus æquari solo.

Reddemus hic ea, quæ in superius citatis sanctorum martyrum Actis fidelissima scripta
esse inueniuntur: quorum fidem exploratam in omnibus esse reperimus: nec (quod di-
ximus superius) quemquam moueat si in eis de Asceterijs siue monasterijs mentio ha-
beat: quod errore decepti multi putant non nisi a temporibus Constantini fuisse eius-
modi res & nomen inuentum: nam præter illa quæ superius dicta sunt, cum de Estenis
actum est, & quæ de existentibus temporibus Apostolorum collegijs virginum, testifi-
catione Ignatij a nobis etiam paulo ante citati narrauimus: si de his dubitans, Eusebio fi-
dem adhibet equidem ipse (vt suis locis dicemus) hac eadem persecutione vrgente, non-
nullos ex Ascetis passos esse martyrium tradit: plane si Ascetæ erant, oportuit Ascete-
ria quoque fuisse, quibus ij continerentur, vnde & nomen quoque fuerint consequuti, C
quod si virorum, multo magis sane sacrarum virginum erant, quas timor facilis lapsus,
& virgineus pudor magis includi debere suadent. Sed de ijs alibi pluribus. Nunc qui-
dem res gestas ex iisdem Actis^a depromptas hic describamus.

^a Apud Meta-
phr. die 26. De-
cemb.

Cum itaque paulatim soluisset quamcunque habebat speciem humanitatis: aperte
quidem pugnabat aduersus Christum, sacra templa diruens, & ædes demonibus ædifi-
cans] at hæc de Ecclesiarum demolitione, facta sunt (vt dicemus) sequenti anno Pascha-
li tempore. Præfectos autem & in dicendo formidabiles, & in puniendo crudeles mittens
per vniuersum orbem terræ: quibus non sufficiebat sua aduersus Christianos crudelitas,
sed accedebat etiam immanitas Imperatoris. Iubebat enim, vt Christianis non obedi-
entibus nihil cederent; sed sic punirent tanquam oculi illius vna examinarent, & specta-
rent tribunalis austeritatem, & in examinando curiositatem, & in puniendo nouam in- D
uentionem atque vehemenciam: dicens, eum illi plurimum gratificaturum, qui pluribus
supplicijs afficeret Christianos. Sic incitatos emittebat Præfectos. Verum enimvero se
ipsum quoque eis ostendebat exemplum ad inhumanitatem. Nam ipse quoque erat
primus occidens, puniens, de medio tollens, expellens: quid non violentum agens at-
que tyrannicum? Immo vero sæpe quoque non vim meram afferens, sed eam etiam mi-
scens persuasionem, & ipsam porrigens tanquam escam: vt sic quoque fieret sæuior, & ha-
beret probabiliores puniendi occasiones, quod nollent pij parere verbis solis]

Quid autem primum omnium aduersus Antimum Episcopum Nicomediæ, ipso perfe-
ctionis grauius instauratæ exordio egerit; eadem Acta sic prosequuntur: Ipse cum
sanctissimum Antimum diu quaesitum non inuenisset: ingressus Ecclesiam, tanquam fe-
ra aliqua varia & dolosa, cum exercituum & satellitum multitudinē eam circumde- E
disset, & deinde etiam lenitatis personam subiisset, vt alij quidem formidarent vim &
multitudinem, alij autem ad sibi vtilem intuentes benignitatem, abducerentur a persua-
sione: & cum sic tanquam duobus fortibus vinculis, timore & persuasionem pios collig-
gasset; captiuos ducebat ad impietatem.

IMP. ORATIO
AD CHRISTIA-
NOS.

Cum hæc apud se cogitasset: ad populum talē habuit orationē: Ego etiā aduersus gen-
tes barbaras, quæ meū iugū ferre recusant, & non parent Romanorum legibus: non statim
moueo hastā, neque vtor iaculis, neque gladijs eis cædem infero: sed bonos imitor medi-
cos, mollibus primum verbis & benignis perinde ac oleo tumorem emolliens: deinde
postquā videro eos esse valde immedicabiles, vlcusq. eorum valde malignum atque pro-
fundū, tunc vtor cauterio & tā aspera & acerba sectione; vt neque ab initio me videatur
aliquis

A aliquis humanior, neque post misericordiam & mansuetudinem violentior. Absit autē
vt vos me vnquam sentiat conturbatum & iratum. Sed accedentes libate magnis dijs,
& rogate, vt vos benignis intueantur oculis: vt sic a nobis quoque consequamini hono-
res, magistratus & pecunias; & sitis inter meos primos amicos & familiares. Quemad-
modum enim non est absurdum, barbaros quidem qui sunt alterius linguæ, nostra tam-
æquo animo ferre: vos vero in Romanorum legibus educatos, & in rebus Græcorum eru-
ditos & mihi subiectos, non in omnibus seruare obedientiam; sed in rebus præcipuis vi-
deri inobedientes, & bellum aperte suscipere aduersus vestrum Imperatorem; vt ideo
excidatis ab Imperatoris beneuolentia & larga munificentia? Recedite ergo: Re-
cedite ab hac falsa religione: Sin minus, pœna non procul aberit. Videte hanc eadem
in qua confidistis: eam igni mandans, vos quoque simul perdam; & scietis omnino quan-
tum sit malum a ratione aliena audacia & mentis pernicacia] hætenus oratio, qua Ga-
lerius Maximianus in Ecclesia allocutus est Christianos.

BLANDITIIS
ADDIT MINAS
IMPERATOR.

Quæ autem post hæc sequuta sint, eadem Acta his verbis significant: Cum dirus
Imperator Maximianus sic immanitati coniunxisset humanitatem, & malorum minis
& bonorum promissis variasset orationem. Qui instar mellis dulcem habebat linguam
sapiens Glycerius, qui erat reuera diuinus sacrificus & sacerdos, & sua verba studebat
sacrificare Christo, cui sacrificabat: breuem & opportunam dans responsonem; & lin-
guam vinxit Maximiano, & os eius conturbauit & labefactauit, & simul cum ira ani-
mum eius repleuit admiratione: dixit enim.

Neque tua promissa & dona desideramus, o Imperator: neque tuas minas omnino
curamus. Illa enim quo modo appetemus, aut quo modo ea nostrum delinrent ani-
C mum: qui quæcunque sunt mundi, habemus pro somnijs? Malum autem quid ijs
miniteris qui pœnam potius existimant, non vel grauiissima sustinere propter Christū?
Quæ vero dicis, & de quibus gloriaris, de trophæis, inquam, aduersus Gentes erectis: ea
magis stabunt a nobis, & meis verbis suffragabuntur. Quando enim tu qui vicisti plu-
rimos: mox conspectus es victus a feminis & pueris; ab ijs, inquam, qui colunt religionē
Christianam: quemadmodum non erit mei Christi virtus multo manifestior? Et præte-
rea qui est adeo attonitus & stultus, vt sit oblitus tonitruum & fulminum quæ paulo
ante fuerunt, & illius horrendæ Dei significationis, mortisq. violentæ, & eius quæ pro-
pe fuit submersionis & fructuum interitus? Et quod hoc tuis dijs, non autem vero po-
tius Deo adscripseris, qui opportune, o Imperator, infert iram aduersus eos qui illos ho-
D desuper, quibus sicut hodie tui a te satellites, ita nos a Rege munimur vniuersorum; per
quæ & contra te in aciem prodibimus, & adipiscemur victoriam valde admirabilem:
percussim enim, interimemus, & cadentes contra te trophæum erigemus] sic plane ma-
gna animi constantia perorauit Christianus sacerdos. At quid ad hæc Imperator?
Subdunt Acta.

GLYCERII MA-
GNA LIBER-
TAS.

Hæc audiit Imperator, & secantibus verbis in medio corde quodammodo sauciatus:
animi motum in præsentia celare habens in animo, & nihil amplius dicens, aut faciens,
e templo egreditur. Pius autem ille populus Deo quidem gloriam, sapienti vero Gly-
cerio pro se quisque tales voces edidit^a: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super
mel ori meo? Non futurum autem erat, vt Maximianus iram diu cohiberet: sed apud se
furore percitus: iubet Glycerium euntem ad Ecclesiam comprehendi manu militari, &
E correptum ad se adduci.

^a Psal. 118.

Qui cum ad illius tribunal esset adductus: nihil interrogatum iussit verberari boum
neruis tam vehementer, donec verberantes quidem vires, illum autem qui cædebat,
vox deficeret. Præconi quoque ei, dum verberabatur, iussit dicere: Lingua parcius vte-
re o Glyceri: nec sis arrogans, nec feditiosus, nec insolens: in honore habe mores
Romanorum, reuerere Imperatores. Sic quidem imperauit Maximianus.

Sed neque torquens persuasit; neque hæc cantans, eum affecit pudore: Sed cum ef-
set martyr superior & manibus licet & vocibus quæ ei incantabantur, quærebat suum
Regem, & tota voce & viribus illius inuocabat auxilium: Domine Iesu Christe, dicens,
quo modo me, vt pro te dicerem, corroborasti: ita etiam, o bone, da mihi vires, ut pro te
patiar, vt accessione eorum quæ sunt tristitia, sit mihi præmiorum maior remune-
ratio.

Hoc tanquam ignis igni additum, Maximiano maiorem iram incendit: ipse autem A
qui percutiebant, eoque ut verberarent, incitavit, donec corpus martyris humi iace-
ret, nihil differens ob inanimis, sanguine quidem iam exinanito, pelle vero vento tume-
facta, & ipsa carne prius consumpta, & nudis solis ossibus apparentibus. Quod quidem
mouit misericordiam non solum pijs & humanis animis, sed etiam infidelium; at non
Maximianum, cuius animus erat lapide durior. Sed postquam sic affectum Glycerium
& a mortuo nihil prope differentem, solam autem linguam mouentem vehementi spiri-
tu & dicentem: Sum Christianus, seruus Christi, qui solum verus Deus est: Vnus est
mihi Dominus, vnus Rex: non ferens ille loquendi libertatem, iubet eum quidem sol-
ui a vinculis, abductum vero extra ciuitatem, igne crematum mortem subire.

GLYCERII
MARTYRIUM.SITTI
SAMI
AOT

Ductus ergo generosus ille ad locum constitutum: & stans ad Orientem, partim qui-
dem Christo agit gratias qui eum a multis liberarat periculis, partim autem pro se ve-
hementer orauit, & pro pijs qui erant vbique. Deinde cum Christi signū suo adhibuisset
corpori: fuit affixus ligno, sacra victima, aries carens omni vitio, ei qui ligno propter nos
fuit affixus. Igne autem subitus accenso: Iesu fuit oblatum holocaustum & sacrificium
acceptabile & diuina hostia aræ supernæ conueniens.

Quid vero, hinc ne intellexit Maximianus pios esse immutabiles? Multum abest: sed
cum execrandæ eius hostiæ ducerentur ad templum duodecim deorum, quod erat intra
Regiam: aderant quidem impij candidis & magnificis vestibus celebrantes festum sui
interitus. Solus autem Indes (erat hic Eunuchus & Eunuchorum princeps Christianus
de quo superius facta est mentio) atris indutus erat vestibus; & cum hæc celebrarentur,
maximo dolore affectus, cum se in valde obscura inclusisset domuncula, impiorum fle-
bat interitum] Candidatos quidem consueuisse dijs sacrificare Gentiles, ex Platone Ci-
cero^a docet, Valerius^b & alij. Sed quomodo cum rescripsit Imperator, in eum
iussit animaduerti, Acta his verbis significant.

^a Cicer. de Le-
gib. lib. 7.
^b Valer. lib. 1.
c. 1. 20. 15.

Renunciantur hæc quoque Imperatori: & is statim ab ipso abripitur: & sistitur ab il-
lo Iudice iudicandus. Cum autem etiam antequam loqueretur, ei renunciaret vestis,
quod quæ fiebant ab eo, censebantur digna luctus & tristitia: iussit eius manibus & pe-
dibus iniectis catenis & collo collari eum seruari inclusum in carcere. Atque Indem
quidem habebat custodia. Maximianus vero Domnam quoque quærebat: & furor
perinde ac ebrietate læsa ratione, & oblitus eorū quæ de ipsa audierat, dicebat assidue:
Vbi est Domna? Vbi est sacerdos Dianæ ac Mineruæ? Rursus ergo ei dicunt de inte-
gro, quæ videbantur accidisse virgini, & quæ fecerat Eunuchus; & ut res se habebant
(nempe quod Christiana effecta esset) significant. Ille autem cum multa dixisset de
Archieunuchis; & valde egre tulisset quàm ei vita fuisset conseruata: iubet ei quidem ca-
put amputari: virginem vero quæri in monasterijs, & dijs illius seruari. Hæc cum resc-
uisset ea quæ monasterio præerat, in quo erat Sancta: in primis virili suscepta cogitatio-
ne, virili tonso & veste ornata virgine, & preces cum lacrymis ei præbens, viæ custodes
& duces, eam clam emittit ex sacro thalamo]

INDEX CER-
TAMEN.

Quod audis de monasterio virginū: haud id tibi videatur esse nouū, quādoquidē iā diu
ante & S. Ignatius Apostolorum discipulus meminit de collegijs virginum suo tempore
existentibus. ^c At de his plura superius. Quonam pacto vero Maximianus post hæc sæ-
uierit in sacras Deo dicatas virgines: eadem Acta sic narrant. Sed sceleratus non cessā-
bat quærere: & cum eam non inueniret, furebat communiter in omnia Asceteria.
Atque sacra quidem Asceteria omnia crudeliter diruebantur: virgines vero turpiter E
probris afficiebantur: Virgines, pro dolor, quas ne masculorum quidem oculis videri
erat vnquam tolerandum. Atque ita per omnia peruadebat calamitas, quasi capta
esset ciuitas ab hostibus.

^c Ignar. ad
Philip. epist. 3.

Quibuscunque ergo earum corpora erant valentia, & neque senectus neque morbus
aliquis tardabat earum pedes, ipsæ statim fugam spectabant: & ad montes & speluncas
& ignotas solitudines celeriter abibant, malentes vitam degere cum feris, quàm habita-
re cum hominibus, feris longe immanioribus & qui corpora virginitatē exercentia pro-
bro afficere, inhonestū non esse existimant. Sed in eo quod cogitaras, frustratus es, o ini-
mice omnium, & per quæ sperasti tyrannidē exercere, per ipsa fracta fuit tibi tyrannis.
Non enim neglexit Deus, qui natus est ex virgine: ipsas uirgines uel in medio licitorum
conseruare: & quo modo fidem, ita & continentiam ipsas prodere non permittere.

Hic

A Hic opportune admonuisse oportuit, quæ S. Basilius de his scribit in commentario il-
lo, cuius est titulus, De vera virginitate. Cum ferueret (inquit) persecutionis immani-
tas, electæ virgines propter sponsi fidem ad illudendum impijs hominibus traditæ: cor-
poribus inuiolatae perdurarūt; in eo scilicet cuius gratia id perferebāt, impiorū conatus
ab earum carne irritos arguētes; & integra eorū corpora, non sine prodigio & virtute cu-
stodiente] hæc ipse Cappadociæ primæ sedis Episcopus: quæ prouincia cum proxima sit
Nicomediæ in Bythiniā, vbi hæc agebātur: hæc omnia de sacris virginibus quæ dicta sunt,
& quæ dicturi sumus haud potuit ignorasse: sed ea scribens, his alluisse, omnes facile pos-
sunt intelligere. Porro diuina operante virtute (quod ait) virgines a stupri periculo libe-
ratas esse: exemplum quod Acta subdunt de Theophila aperte demonstrat his verbis.

Inter eas autem tanquam inter claras & lucidas stellas vna mirandum in modum re-
splendebat instar Lunæ & pulchritudine & genere & virtute alijs præstans. Ea vero vo-
cabatur Theophila: hoc autem longe melius res ipsa ostendit. Cum enim illa esset,
vultu adeo formosa: traheretur autem a licitoribus, & iam ad probri & contumeliæ offi-
cinam violenter introduceretur: manus simul & oculos in cælum tollens, & miserabili-
ter aspiciens: Mi Iesu, dixit, meus amor, mea lux, meus spiritus, meus custos castitatis
& vitæ, vide eam quæ est tibi desponsa. Vide o sponse, in quem nulla cadit reprehensio,
& festina: quoniam non est quidem tempus precandi, ne pactum conuentum fallā, ne
prodas me bestijs, ne lupi tuam pecudem lanient. Serua sponse sponsam: meam conser-
ua castitatem, fons castitatis: ut tuum quoque nomen nunc maxime glorificetur, quod
intelligenter glorificatur ab Angelis.

THEOPHILA
VIRGO IN
PROSTITU-
LVM TRAH-
T VR.

Hæc illa quidem orauit cum lacrymis. Effectum autem Deus reddidit. Sed est ad-
hibendus animus narrationi: Introducitur virgo ad prostibulum. Illa vero etiam in ta-
li loco & tempore non est oblita eorum quæ oportuit: Sed protinus eiciens id quod ha-
bebat in sinu: id autem erat sacrosanctum Euangelium, aperuit; & dat operam lectioni.
Vnus vero ex intemperantibus æstro infano percitus ad eam ingreditur: qui aliquan-
tisper quidem eam audiuit legentē. Cum autem iam prope esset: a maximo metu inua-
ditur, & tremore valde agitur, & humi procumbit mortuus; & sic iacebat ad pedes
Theophilæ non spirans. Multæ horæ præterierant: & cum alijs visum esset, quoniam
non exibat, eum non posse fatiari virgine: Vbi alius quoque ingreditur: ipse quoque iam
prope stans; lucis quidem quæ verbis exprimi non potest, fulgore illustratur: deinde
eum a luce tenebræ excipiunt, & obtutu orbatus, quærebat obiens, non amplius virginē,
sed quemadmodum citra offensionem exiret extra fores.

D Cum autem multi quidem talia passi essent, & nonnulli etiam magis horribilia: nulli
fuit amplius cordi ingredi. Sed etsi quis ingrediebatur, non ingrediebatur captus amo-
re, sed solum volens scire ea quæ facta fuerant. Postquam autē ingressi sunt complures:
vident ea quæ & ad videndum erant terribilia, & ad dicendum alijs maxime admirabilia:
puellam quidem honeste sedentem & libro incumbentem: adolescentem autem quen-
dam prope eam stantem luce quidem ineffabili, pulchritudine vero incredibili veluti
quædam tela fulguris emittentem ex oculis. Hæc postquam viderunt, & metu obrig-
uerunt, & vix tandem: Quis est sicut Christianorum Deus? exclamauerunt: & simul
non ferentes spectaculum; recte secum agi putabant si fugerent: & celeritate maxima
domo exibant: omnes quidem oblitus libidinis; nonnulli autem etiam ipsa impietate
abiurata.

THEOPHILA
DIVINITVS
LIBERATA.

E Sed neque hæc quidem ignorauit Maximianus. At cum rescuisset, virginem qui-
dem non posse capi ab ijs qui ipsam seruabant militibus, quinetiam multos ex suis esse
victos, & didicisse Deum pie colere: Dei gratiam adscribit incantationi, dicens, Chri-
stianos uti artificijs ad vulgus decipiendum. Sed ille quidem hæc dicens, seipsum potius
decipiebat, & quicumque his nugis animum adhibebant. Ille autem plenus lumine
qui videbatur virgini assistere: cum eam domo eduxisset suo lumine præcedens deduce-
bat. Deinde cum etiā adduxisset vsque ad sacram ecclesiam: eam statuit in vestibulo: &
cum: Pax tibi, dixisset, recessit. Eam autem inuasit & metus & gaudium: metus
quidem quod ille eam reliquisset: gaudium vero quod sic libidinosorum manus effu-
gisset nihil passa indecorum. Accedens ergo pulsat ostium populi iam congregati &
nocturna de more Deo canentes.

Cum autem ianuæ strepitum sensisset quidam diaconus; & quænam esset, rescuisset:

renunciauit ijs qui erant intra Ecclesiam. Omnes itaque ad eam confluunt: nam alioqui A erat etiā illustri genere, sicut audiuius, virtute autem multo illustrior. Cum eam ergo vidissent; & quos, & quidnam volentes, effugisset, intellexissent; et quanam illa in eos fecisset miracula: Quosnam quidem fontes lacrymarum non mouerunt? quasnam autem voces in Deum non miserunt? In principio quidem raptum virginis miserantes: in fine quidem impios miseros ducentes: Illam vero quibusnam non prosequuntur beatitudinibus? Illa autem seipsam quidem iacit humi, & aræ sacros tangit cancellos. Flet vero tam vehementer, vt eos etiam qui videbant, ad similem moueret affectionem & fluenta lacrymarum. Fitq. communis ad Deum gratiarum actio toto pectore. Sed ita quidem se habebant res virginis] sic ibi. Post hæc autem adnexum est Actis Dorothei clarissimi viri certamen his verbis.

Improbo autem Maximiano oportebat improbos etiam esse ministros, & ex eadem B (vt aiunt) fidelia. Quicumque ergo pie Deum colentes latebant Maximianum: ij illos non secus ac venatici canes inuestigantes significabant. Qui quidem etiam aduersus Dorotheum, qui gloria quidem & ciuili dignitate erat insignis, vt qui Præpositus vocaretur ab Italis, pietate autē erat insignior: aduersus eum ergo & Mardonium & Mygdonium, & qui prius dictus est, Indem & quosdam alios fide quidem in Christū acerrimos, Imperatoris autem honore claros immittunt tela calumniæ. Hi scilicet quorum dentes arma & sagittæ & lingua eorum gladius acutus^a, dicentes: Si seruos, o Imperator, & eos qui in tua regia habitant & sunt tibi subiecti non potes subiugare: cur alijs conaris persuadere, inutiliter laborans, & frustra te crucians? li enim agre potuerint abduci a dogmate illos videntes nos suauiter irridentes, & tui tribunalis austeritatem nihili facientes: Vide enim quousque procedit eorum contēptus: non solum ipsi contēnunt C contraria sentientes, sed alijs quoque qui latent, qui eadem quæ ipsi sentiunt, & alimenta suppeditant, & ad certamina parant & instrunt: quin etiam mittunt litteras ad eos qui procul distant, simul & eos confirmantes in sententia, & exhortantes ad constantiā. Et alioqui quidquid aduersus ipsos & quam habent religionem tua excogitauerit potentia: id statim per illos ab ipsis deprehenditur.

His fuit Maximianus ad iram incensus, & dicto citius, iussit Sanctos ad se adduci. Et aderant quidem illi nihil timentes, neque vllum formidinis vestigium vultu præferentes. Ille autem toruis ipsos oculis intuens: O pessime perdendi (inquit) o omnium hominum ingratiissimi: cur tantam a nobis adepti claritatem, & soli propemodum sceptris præfecti Imperatorijs, tam mali deprehensi estis in benefactorem? qui pro multis nostris D in vos beneficijs qualem refertis gratiam? Iesum quendam vobis & alijs Regem adscribere dicentes, & nouæ huius religionis duces sedulo celantes, & eis omni studio prouidentes, eosq. fouentes, quos funditus interire, & ne nomen quidem eorum remanere, putauit esse pulcherrimum & primum meorum trophæorum? An non hæc sunt vera, & quæ factis magis arguuntur, quàm verbis?

Illi autem tanquam latrantem canem, ne tantillum quidem curantes; neque existimantes esse tempus responsionis: steterunt silentes. Maximianus vero cum silentio magis esset eius irritatus animus: Non per deos immortales (inquit) non vobis parcam: Sed cum omne genus supplicij vobis intulero, & carnes consumpsero, & ossa contriuero, & igne combussero: relinquam insepultos, a canibus & auibus comedendos: & vos ipsos puniens pro meritis, & alijs metum incutiens, ne talia aggrediantur.

Nec hæc quidem Sanctis timorem intulerunt: Sed statim solutis zonis & clamidibus E exutis, stabāt parati ad cursum martyrij, vno ore & animo se esse Christianos & Christi seruos audacter nominantes. Deinde etiam Maximiano: Nobis, o tyranne! dixerunt, honores tui & vanæ hæc dignitates ne tantillum quidem vnquam curæ fuerunt. Quid enim opus fuerit tali honore, qui a Deo disungens, est redacturus in seruitutem dæmonum? Sunt enim talia vestra impiorum dona: quæ fugientes, tantum abest vt persequentes, non solum ijs tibi cedimus, sed etiam ipso corpore & vita.

Cū ij ita essent parati & tales essent eorū spiritus, iussit Maximianus, vt extensis simul manibus & pedibus, crudelibus bouū neruis fortiter verberarentur. Et statim sex circumfistētes lictores, magna ex parte dici vnumquemque eorum perpetuo verberabant, nulla scelerati commoti communis naturæ misericordia: idq. cum viderent terram eorum sanguine effectam purpuream. Martyres quidem hæc ferebant fortiter ne vocem quidem

dem emittentes: internis vero animi motibus glorificabant eum propter quem hæc sustinebant. Flagellatos excipiebat carcer, cum essent eorum colla vincta collaribus, manus autem catenis & pedes compedibus.

Maximianus vero tanquam torrens qui fertur per segetes, per omnes deinceps pios peruehat. Et ad hæc quidem iubebantur inferuire Præsides & Præfecti qui erant impietate eximij. Quicumque autem eius parebant imperio, qui Christum esse Deum confitebantur, tortoribus simul tradebātur & varijs tormentis laniabantur miserabiliter. Et sic quidem quotidie ei qui seipsum pro nobis sacrificauit, rationalia offerebantur sacrificia, pie martyrio effecta holocausta] hucusque ibi: quæ quidem facta esse hoc anno, nempe antequam de diruendis ecclesijs fuisset promulgatum edictum: conuentus Christianorum in ecclesia passim fieri soliti, quorum in ijsdem Actis mentio habetur, satis manifeste declarant. Porro nouissimus conuentus ille fuit, qui sacrosancta Natalis Domini festiuitate hoc anno celebratus est, Natalis pariter dies passionis effectus eorundem qui conuenerant Christianorum martyrum: qui his verbis in ijsdem Actis describuntur.

Oportebat autem festorum maximum, Christi Natalem, ei qui nascēbatur copiosa offere sacrificia. Nam ortus quidem Christi dies festus agebatur: quidquid autem est piū congregabatur ad glorificationem. Profani vero Maximiani ministri profani accedentes: Quoniam (inquit) o Imperator, hodie festorum quæ norunt maximum celebrant Christiani: vt qui hodie Deum suum natum esse fabulentur: & celeberrimo totius populi concursu ad festum conueniunt: age ne ex media sagena præda effugiat: sed die militibus quidem præoccupentur templi aditus. Stet autem ara ante portas: accedentes vero præcones iubeant quidem omnes e templo egredi, & nihil cunctantes aræ sacrificare. Sin autem non pareant: quid sit deinceps agendum, statuere, tui est Imperij & iudicij. Quod si hoc quoque nobis permittis dicere: igne templum circumcirca comprehendentes milites, protinus perdant eos, qui non obtemperant. Et sic illos quidem de medio tolles, qui in rebus præcipuis perniciem afferunt tuis populis: te autem liberabis a cura, quæ tuum animum premit non mediocriter, sicut nos non ignoramus.

Nondum finem acceperat oratio: Excipiens autem Maximianus: Iuro (inquit) maximos deos, me hæc iamdiu versasse in animo. Nescio vero qui factum sit, vt ea quæ cogitaram nondum sim executus: sed vobis magnas o dii ago gratias, quod effeceritis, vt his quoque opportune veniret in mentem quod esset conducibile. Et simul iubet, vt primi ex Protectoribus cū magna manu militum Ecclesiam circumdeditissent: famentis & quacumque alia materia quæ facile accenditur in orbem congesta & apposita, D ad templi portam aram statuerent. Deinde vt præcones clara voce proclamarent, vt omnes exirent, & ad aram accederent sacrificaturi. Quod si non parerent, portis statim optime clausis, & omni alio eius obstructo exitu, ignem accenderent: vt sic omnes vna cum ipso templo perirent & vt digni sunt, ab igne consumerentur. hæc quidem Imperator.

Nuncius autem statim mittitur ad Ecclesiam, vt diceret quæ iussus fuerat ab Imperatore. In medium itaque accedens, & magna voce clamans: O homines, Maximianus Orbis terræ dominus inquit, me ad vos misso: Alterius ex duobus dat vobis optionem. Vt aut dijs sacrificetis (adeest enim ara parata) Aut si non pareatis: omnes simul pereatis: præsto est ignis. Quod ergo vultis, quàm primum eligite. Cessauit ille cum hæc dixisset.

E Ecclesiæ autem Archidiaconus, cum ei esset cor accensum igne diuinæ gratiæ: stans ad cornu altaris: O vos (inquit) mei fratres, & inter vos inuicem vnanimes: nescitis quemadmodum quæ a tribus pueris facta sunt, paulo ante persequentes, dici non potest, quantum eorum admirabamur virtutem, & eorum in pietate obstupebamus fortitudinem: & quemadmodum non tanquam stantes in medio ignis, sed in molli aliqua herba choros ducentes, ipsi & hymnum canebant, & omnem creatam naturam ad vniuersorum Deum laudandum vocabant? Hos nos non solum iudicabamus beatos: sed eorum quoque coronarum cupiebamus esse socij. Quoniam ergo & nunc nos vocat tempus, & sunt mores Imperatorum similes (nam etsi nominibus differunt, at crudelitate & impietate maxime conueniunt) efficiamur nos quoque similes ijs qui tunc decertarunt. Quo modo enim non esset absurdū, illos quidem cum essent pueri, & nec plures tribus, & alioqui

DOROTHEI
ET SOCIORVM
CERTAMEN.

a Psal. 56.

NATALI DOMI
NI DIE TRV-
CIDATI MAR-
TYRES. m^o come
die.ARCHIDIACO-
NVS HORTA-
TVR FIDELES
AD MARTY-
RIVM.

alioqui cum nullum adhuc accepissent exemplum animi magnitudinis in tuenda pietate, tam præclare decertasse: nos vero qui & multitudine sumus prope innumerabiles, & multi, quibus nihil deest ad perfectam ætatem, & quibus est etiã tanta exemplorum copia, videri vitæ cupidos & ignauo abiectoq. esse animo, & non oblatam occasionem tanquam lucrum arripere: & hanc quæ est ad tempus vitam despiciere pro Deo qui nos fecit, & suam animam dedit pro nobis ad mortem; testimonium autem firmæ & infractæ nostræ fidei nostram præbere mortem? Hæc autem dico etiam si nulla esset pro eis remuneratio.

PROMPTVS
ANIMVS SVB-
EVNDI MAR-
TYRIVM.

Cum vero sint valde parvæ huius temporis passiones, si conferantur cum ijs quæ sunt illic remunerationibus, & vita quidem expers molestiæ & æterna pro hac brevi & laboriosa: gloria autem nunquam cessans pro infida & quæ facile excidit, & diuitiæ quæ subripi nequeunt, & voluptas, quæ nunquam transit ad molestiam: Nos adhuc in præsentibus manere concupiscemus: & non potius cū ad eam quæ est illic gloriam, pro Christo subeundo mortem inuenerimus præueniendi occasionem, quamprimum transibimus? Et quidnam aliud facientes ab ijs qui sapiunt, iudicabimur, nisi digni qui vt luceamur? Mementote, immo vero aspiciate ad aram. Verus enim noster Dominus fuit pro nobis sacrificatus. Non nos quoque pro eo in loco sancto animas profundemus, & veluti quoddam sacrificium eas illi igni offeremus in holocaustum? hæc Archidiaconus est concionatus ad populum, quod (vt vidimus) Episcopus Antimus qui quærebatur ad necem, iam secessisset, atque latebras quæsiisset. Ceterum nulla prope ex causa etiã persecutionis tempore præmittere solitos esse Christianos celebrandi dies festos, satis superius ex Dionysij Episcopi Alexandrini epistola est demonstratū: Sed rursus Acta.

Cum sic dixisset, omnes incitavit, & effecit vt moriendi vehementi tenerentur desiderio. Simul itaque cum illo beatam illam vocem exclamauerunt: Christiani sumus, Christiani, & deos tuos, o Imperator, non colimus. Hæc Maximiano quidem annunciabantur. Ille autem cum nec finem quidem expectasset orationis: iussit in eos ignem incendi, & eos vna cum templo exuri: vt nullus eorum nec misericordiam consequutus, neque latens posset effugere. Pij vero cum omnes congregassent simul cathecumenos viros & mulieres & pueros, eosq. in quattuor diuissent, vtpote quod tempus postulare celeritatem, eos diuino baptismo perficiunt, & chrismate vngunt, & eos intemeratis impertiunt sacramentis.

Protinus autem aderant ministri quoque Imperatoris, & ignem incendebant: illeq. omni ex parte tollebatur in altum, & cum totam comprehendisset ecclesiam in vnum ascendebat verticem: omnia tam quæ erant extra eam, quàm quæ intra depascens, premens itaque malum ingruerat grauissimum. Illi autem intus magna voce ad Deum clamabant, & canebant canticum puerorum, omnem creatam naturam vocantes ad choream: neque prius cessarunt glorificare, quàm oblata essent accepta sacrificia, castæ hostiæ Agno qui fuit pro mundo mactatus. Quinque dies transferant, & ignis depascebatur materiam. Cum vero flamma iam cessasset, nullus quidem teter odor sentiebatur nec ex corporibus, nec ex fumo: Spirabat autem potius quidam suavis & mire fragrans odor. Apparebat vero quidam radius auri rutilantis speciem præferens varium quendam edens & valde gratum splendorem, quo modo Sol lucet qui modo apparet in Oriente] Atque de his ibi hæcenus. Quæ autem ibi sequuntur, quoniam ad sequentem annum pertinent, suo loco de eis agemus.

Porro tam apud Græcos & Latinos illustri memoria horum martyrum est descripta in tabulis Ecclesiasticis, & in Romano Martyrologio digno eiusmodi epitaphio, octauo Kalendas Ianuarij recensetur. Nicomediæ passio multorum millium martyrum: qui cum in Christi Natali ad Dominicum consueuissent: Diocletianus Imperator (aderat & ipse quoque Nicomediæ, cuius nutu cuncta geri videbantur) ianuas Ecclesiæ claudi iussit, & ignem circumcirca parari, tripodemq. cum thure pro foribus poni: ac præconem magna voce clamare: vt qui incendium vellent effugere, foras exirent, & Iouithus adolerent. Cumq. omnes vna voce respondissent: pro Christo se mori libentius: incenso igne consumpti eo die nasci meruerunt in cælis, quo Christus in terris pro salute mundi nasci dignatus est] ita ibi: habet eadem quoque Nicephorus. Si autem Eusebius hæc intacta reliquerit: haud mirum; quippe qui (vt dictum est) res tantum gestas ab anno

CHRISTIANI
OMNES IN
ECCLESIA
COMBVRVNTVR.

Niceph. lib. 7
cap. 6.

ab anno sequenti, quo de diruendis Ecclesijs edictum est promulgatum, historia profectus; cum hæc, tum alia multa scitu dignissima silentio obuoluta præterierit. At de rebus Nicomediensibus sæpe inferius.

IESV CHRISTI MARCELLINI PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
302. 6. 19.

CHRISTI anno trecentesimo secundo, Constantio Chloro & Galerio Maximiano Cæsaribus quartum Consulibus, Diocletiani Imperij decimonono, sæuissimam omnium persecutionem (quam decimam^a vocant) in Christianos, nouis aduersus eos promulgatis edictis, concitatam esse tradit Eusebius: qui a promulgationis eiusmodi edictorum tempore huius persecutionis numerat annos. Quænam fuerint hæc edicta, idem narrat his verbis^b: Anno decimonono Imperij Diocletiani, mense Dystro (qui a Romanis Martius nominatur) cum salutaris Passionis Dominicæ festum iam pro foribus esset: omnibus in locis per Imperatoris litteras palam indictum fuit: vt tum deturbarentur Ecclesiæ, soloq. æquarentur, tum scripturæ Christianorum absumerentur igni; tum qui honorem fuissent adepti, de gradu turpiter deponerentur; tum priuati si modo in professione perstarent, libertate penitus priuarentur. Ac primum edictum contra eos editum tale fuit.

^a Aug. de Ciuit.
Dei. lib. 18. c. 52
& Oros. lib. 7. c.
27.

^b Euseb. lib. 8.
cap. 3.

Non longo post tempore, alijs litteris exeuntibus, mandatum est, vt omnes Ecclesiarum Præsides vbique gentium primum coijcerentur in vincula; deinde omnibus machinis adhibitis, idolis victimas immolare cogerentur] hucusque de edictis hoc anno latis Eusebius.

EDICTA CON-
TRA CHRIS-
TIANOS LA-
TA.

At vero antequam de his agamus, illud est indagandum (quod & superius quoque attigimus) quidnam est, quod idem Eusebius tempora Diocletiani & Maximiani Imperatorum, quæ hanc de qua dicere aggredimur persecutionem indictam præcesserunt, fuisse Christianis felicissima multis testetur: cum diuersis in locis vexatos fuisse Christianos ante hæc tempora veris certisq. testificationibus fuerit sæpius demonstratum? Sed primum antequam hæc disquiramus: quid de statu rerum Christianorum ante præsentem annum idem scribat Eusebius^c, audiamus qui ait.

^c Euseb. lib. 8.
c. 1.

Quantum splendoris doctrina veræ pietatis in Deum omnium rerum gubernatorem mundo per Christum patefacta, apud omnes homines Græcos simul ac Barbaros ante istam persecutionis tempestatē, quæ nostra ingruit memoria obtinuerit; & quàm libere inter eos prædicata fuerit: maius quiddam est, quàm quod nos nostra in dicendo tenuitate satis pro dignitate explicare possimus. Cuius rei argumento esse poterit singularis Imperatorum humanitas, qua nostros tam benigne exceperunt: quibus quidem tum prouinciarum præfecturas gratuito impertierunt: tum propter incredibilem beneuolentiam, quam erga nostram religionis professionem habebant, omni afflictatione & molestia, quam pro Dei amore homines Christiani solent perpeti, eos penitus liberarunt.

STATVS EC-
CLESIÆ ANTE
PERSECVTIO-
NEM.

Quid de his attinet dicere, qui sunt in Imperatorum palatio magnam dignitatem adepti, deq. ipsis Imperatoribus qui domesticis suis pro sermone diuino propagando, & pia vitæ ratione degenda, ipsi velut inspectantes copiam fecerunt libere & ingenue dicendi: atque adeo suis ipsorum vxoribus, liberis & seruis, quasi palam de mira fidei libertate gloriandi exultandiq. potestatem permiserunt? quos certe chariores habuerunt & magis eximie dilectos, quàm reliquam seruorum turbam: vt Dorotheum illum qui præter ceteros erga illos, & beneuolentiam summam ostendit & fidem non minorem; ac propterea præ alijs qui magistratus & præfecturas in Imperio gerebant, amplissimum honoris gradum adeptus est: vt Gorgonium qui non dissimili fama, & celebritate enituit: vt alios non paucos qui propter Dei verbum sunt parem cum illis dignitatem consequuti?

Aut quid memorem qua humanitate, cultu & beneuolentia, non illa quidem vulgari & contemnenda prouinciarum Præsidi & Rectores Ecclesiarum Præsides & Episcopos, vt manifesto cernere licebat, amplexati fuerint? Aut quo modo quisquam conuentus illos infinita hominum turba frequentatos, multitudines in singulis ciuitatibus

tibus coactas, illustres hominum in templis concursus poterit oratione explicare? Unde cum in antiquis illis ædificijs non satis loci haberent, ampliores ecclesias in vniuersis urbibus, fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, erexerunt. Et quandiu diuina & cælestis Dei manus populum suum, utpote auxilium eius promerentem obtexit, suoq. muniuit præsidio: tandiu neque vlla hominum inuidia, quo minus istæ res vna cum tempore in dies maiores progressiones facerent, incrementoq. & magnitudine aufererent, omnino potuit obsistere, neque vesanus ille & perditus dæmon vel suo ipsius conatu eas in inuidiam rapere, vel hominum insidijs vlla ex parte impedire] hæc de statu piorum Diocletiani & Maximiani temporibus, quod ad Christianas res spectat, tradit Eusebius.

At quantum hæc aduersentur Actis sanctorum martyrum, ex ijs quæ certis definita temporibus suis locis superius recitata, nemo non videt. Verum nec ipse Eusebius negat ante hæc tempora multos Christianorum martyrium consummasse: nam tam in Chronico, quam in Historia^a (vt dictum est) tradit iam antea pedetentim in Christianos milites persecutionem grassari coepisse, licet ipse totum negotium exercitus Ducibus tribuat, excusans Imperatores. Sed quod spectat ad Imperatores, hac ratione necesse esset affirmare, præterijtse Eusebiu quæ ab ipsis Imperatoribus tum Romæ, tum in Gallijs in Christianos sunt iniquissime perpetrata: & ob id quod vnum, vel duos, siue paucos alios Christianos beneficijs ijdem fuerint prosequuti, crediderit ita erga omnes eodem quoque modo fuisse Imperatores affectos. Vel quod in hanc diem nullum generale in omnes prouincias ab eis promulgatum sit edictum: putauerit in omnibus prouincijs Christianos tranquilla pace potitos esse. Vel quod Syria Palæstina, vbi (vt dictum est) ipse Eusebius agebat, a Christianorum cæde in hanc diem expers fuerit: æque alios in alijs regionibus existimarit fideles ocio quieuisse. At vel vnum exemplum Caii Romani Pontificis, si res Ecclesiasticas diligentem cura lustrasset oculis, ab hac sententia Eusebiu dimouere potuisset. Cum alioqui certo sciamus, sapius contigisse, vt quiescentibus etiam Imperatoribus, immo & de Christianis optime merentibus, nihilominus vel Præsidium in Christianos accenso odio, vel Pontificu Gentilicæ superstitionis inuidia, & interdum furore populi Christianos accerrime fuisse vexatos; Seueri enim atque Alexandri tēpora superius enarrata certam de ijs fidem faciunt. Ceterum testimonio quoque Constantini Imperatoris, coeptam esse persecutionem ipso exordio Diocletiani Imperatoris, paulo inferius dicturi sumus, adeo vt nullus amplius de ea redubitandi locus remaneat.

Sed, quæ præcesserint causæ, vt Deus Ecclesiam suam adeo afflictari permiserit, idem Eusebius^b narrat, hæc dicens: Verum cum nos præ nimia quadam licentia in molli-
ciem delicatam & dissolutam segnitiam essemus prolapsi: cumq. alij alijs inuidere, maledictis infectari, & prope nos ipsi inter nos petulantibus linguis, tanquam mutuis armis oppugnare, & casu aliquando verborum contumelias, velut hastas vnus in alium intorquere, & Præsides Ecclesiarum alter alterius vires infringere, & populus in populum seditionem concitare inciperent: cumq. ficta & adumbrata sanctitatis species quæ oratione nequit exprimi, & simulatio fronte occultata ad immensam quandam prauitatem serpsisset: diuina ultio, dum permagna adhuc Christianorum vbique verfabatur frequentia, parcius aliquando, remissius & moderatius, vt solet, primo persecutione ex fratribus qui militiam exercebant inchoata, coepit in nos animaduertere.

Sed vbi veluti sensibus orbatu & præstrikti mente, nulla cura, aut cogitatione incubuimus, vt diuinum numen in nos incensum beneuolum & placatum efficeremus; sed tanquam impij nostras res a Deo nec curari, nec animaduerti arbitrati, alia vitia alijs aceruatim adiecimus; & pastores nostri depulsa, repudiataq. pietatis regula, dissidio & contentione inter se exarserunt, quin etiam nullas alias res præterquam discordias, minas, æmulationem, inimicitias & odium inter ipsos mutuo adaugere studuerunt, et animis ambitionis æstu incensis, tyrannorum more, principatum obtinere laborarunt: tunc demum iuxta illam Ieremiæ^c sententiam: Quo modo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: proiecit de cælo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui? &c.] & paulo post^d.

Verum non est nostrum oratione describere tristes illas calamitates quæ ad extremum inuectæ fuerunt; quandoquidem neque discordias ante persecutionem inter eos commotas, neque absurdos & importunos conatus, nostrarum partium esse putamus memoriam

A moriæ commendare. Quocirca nihil amplius de illis scriptis prodere decreuimus, quam vnde iustum Dei iudicium in illos declaratum perspicue probare possemus] hæc Eusebius, omnem propemodum persecutionis causam reijciens in Christianos iam turpiter moribus deprauatos: licet ijdem iusti Gentilium oraculi testimonio fuerint comprobati.

Nam cum in vita Constantini quam scripsit, edictum^a ab eodem pro Christianis editum recitat: hæc verba quoque in eo scripta fuisse testatur: Apollinem autem id temporis ex antro quodam & tenebricoso recessu, non ex sacerdotis ore hoc oraculum edidisse ferunt: Iustos qui in terris versabantur, impedimento ipsi fuisse, quominus vera loqueretur: & propterea falsa oracula ex tripode edita esse: indeq. etiam factum esse, vt comam demitteret. Oraculo igitur hoc modo exagitato, hominum malitia de ea re conqueri coepit. Sed videamus ista ad quem exitum venerint. Te iam Deum altissimum contestor, me verum dicturum.

Audiebam cum iam puer admodum essem, eum qui illo tempore principem locum inter Romanos Imperatores obtineret, miserum, plane miserum, errore cæcatum a satellitibus suis curiose inquirentem rogasse: Quinam essent illi in terris iusti? Quendamq. ex vatibus suis responsum dedisse: eos esse Christianos. Tyrannum autem responsum illud tanquam mel ore auide arripientem: gladios qui erant ad iniuriam vlciscendam excogitati, contra Sanctos viros qui erant omni labe & reprehensione carentes intasse. Ex templo igitur mandata crudelibus sicarijs, quorum manus erant cæde & sanguine resperæ, data esse, iudicesq. missos, vt celeres animi motus a natura datos, ad acerbiora suppliciorum genera inuenienda intenderent] hæc Constantinus in edicto.

C Sed & quæ de Episcoporum discordijs idem etiam Eusebius recitat pariter refutantur. Certe quidem nec leue vestigium discordiarum quas iactat inter Ecclesiarum Præsides intercessisse, his temporibus, antequam Meletiani in Ægypto schisma conflarent, vel Arrius hæresin excogitaret (quæ omnia facta sunt postea) aliquis poterit demonstrare.

Sed in eo quoque assertio illa Eusebij confutatur, qua ait: non nisi hoc anno decimono suo Imperij a Diocletiano sæuiri coeptum in Christianos: nam si id (vt ipse Constantinus in edicto testatus est) contigit, cum puer adhuc admodum esset: constetq. eundem hoc anno fuisse suæ ætatis annorum vigintiocto, qui (vt testatur Eusebius^b, annos natus triginta duos imperare coepit: quod contigit post annos tres, nempe Domini trecentesimo sexto: plane colligitur ipso initio Imperij Diocletiani, cum Constantinus ipse ageret annum nonum ac proinde (vt ait) admodum puer, Diocletianum Christianos vexare coepisse: sed edicta illa hoc anno ab eo promulgata fuisse.

At rursus Eusebij narrationem prosequamur, qua suum institutum in hac describenda persecutione declarat his verbis^c: Neque propterea aut de illis qui persecutionis tempore animis prope ceciderunt, aut de illis qui omnino salutis suæ fecere naufragiu, suaq. sponte tanquam in profundum ingentium fluctuum gurgitem proiecti sunt, mentionem facere instituiimus: sed eas solū in hanc historiam res gestas generatim completentem includimus, quæ nobis ipsis primum, deinde posteritati adiumento esse queat]

Hæc de suo in conscribenda persecutionis historia instituto Eusebius, parū explens numeros sui muneris: dum perinde ac si panegyrim scriberet non historiam; triumphos duntaxat martyrum atque victorias, non autem lapsus, iacturamq. fidelium posteris scripturæ monumentis curaret testata relinquere. At suspectū hoc eius nobis de lapsis silentium redditur, dum ea reticendo, pudori suo potius quam aliorum consuluisse visus est: quippe qui si ea fideliter præstitisset, suum ipsius de fide naufragium fuisset litteris commendaturus. Excidisse quidem ipsum a fide, ac vt liberaretur a paratis sibi tormentis, Gentilibus obtemperasse: in conuentu Tyrio Magnus ille Potamon Heracleæ in Ægypto Episcopus & confessor in faciem exprobrauit.

Hæc vera esse, his verbis testatur^d Epiphanius: Cum, inquit, zelotes esset pro veritate, ac recta fide prædictus beatus Potamon, liberum habens os, & qui nunquam personam alicuius suscepit (oculo enim in persecutione propter veritatem orbatu erat) cum vidisset Eusebium Episcopum Cæsareæ sedentem, ac iudicantem, & Athanasium stantem: superatus tristitia, & lacrymans ob ea quæ apud veritatis professores fiunt: inuectus est voce magna contra Eusebium, ac dixit: Tu sedes Eusebi? & Athanasius innocens existens a te iudicatur? Quis tulerit talia? Dic vero mihi tu: Nonne mecum fuisti in carcere

^a Euseb. lib. 8. cap. 4.

MOD. ATC. IAKO. A. A. J. 102.

cap. 2.

^b Euseb. lib. 8. cap. 2. SOLVTA DISCIPLINA MVLTORVM VNDE PER SECVTIO EXORTA.

^c Ierem. 2.

^d Euseb. lib. 8. cap. 2.

^a Euseb. de Vita Constantini. li. 2. c. 49. & 50

^b Euseb. in vita Constantini. li. 1. c. 1. & lib. 4. c. 30.

^c Euseb. lib. 8. cap. 2.

^d Epiphanius. hæc. ref. 68. DE EUSEBII L. A. P. S. V.

carcere tempore persecutionis? & ego quidem oculum amisi pro veritate: tu vero nihil mutilatum in corpore habere videris: neque testimonium pro confessione præbuiti: sed stetit viuens, nulla parte detruncata. Quo modo discessisti a carcere? nisi quod promissisti ijs qui necessitatem persecutionis nobis intulerunt, id quod nefarium est, facturum te esse, aut sane fecisti. Hæc vbi audisset Eusebius: indignatione quidem commouebatur, ac surrexit, & dissoluit iudiciū] hucusque Epiphanius de Eusebio & Potamone, vt eius silentij quo prætermisit scribere de lapsis, causa innotesceret; & sciretur pariter eum quem semel diabolus fecit fidei desertorem, eundem quoque adiungens postea Arrio, constituerit fidei proditorem, atque perfidiæ defensores: itidemque intelligeretur, qui hæc tacuit, multa quoque de rebus gestis Arrianorum obuoluta silentio reliquisse ob idq. opus sit nobis eum hucusque intrepide persecutis, posthac cautius eius vestigia affectari; nec inconsulto eidem præsertim in rebus quæ ad eius dogmatis historiam spectant, fidem præstare: sed ex institutione diuinæ legis Patres nostros Catholica fide clarissimos, de semitis antiquis interrogare.

At quid idem de Ecclesiarum demolitione, & sacrorum librorum conflagratione, quæ oculis vidit, ac scripsit, recenseamus? Ista (inquit) omnia mala erant nostris scilicet expleta temporibus, quando sacras ædes precibus dicatas e sublimi in solum, fundamentis ipsis conquassatis, deiectas: diuinas & sanctas scripturas medio foro in rogam impositas: Ecclesiarum pastores, hos in latebras, hic, illic, se cum ignominia abdentes, illos non sine dedecore prehensos, & ab hostibus ludibrio expositos oculis nostris aspeximus] & post multa^b: Tunc igitur (cum edicta sunt promulgata) inciderat tempus, cum sicut plurimi qui Ecclesijs præerant, libentibus animis verberibus grauitate cæsi, in Christi stadio luctati sunt, & in grauibus certaminibus præclare obeundis præclara sane spectacula hominum oculis subiecerunt ad contemplandum: sic alij infiniti confestim animis præformidine percussi & attoniti, facile eo modo, impetu in illos facto, prorsus succubuerunt.

Ex ceteris autem quisque varia tormentorum genera alternis subiit: hic plagis toto corpore dilaceratus: ille cruciatus distorsione membrorum: alius acutis & intolerabilibus nouaculis dilaniatus; inter quos nonnulli erant, qui vix satis honestum vitæ exitum consequuti sunt: alij item qui sine fructu certamen decurrerunt. Nam vt vnus infidelium violentia contrusus, & ad sacrificia illa nefaria impuraq. deductus, quamuis non immolarat, tamen perinde ac si immolasset, libere dimissus est. Sic alter quamquam non omnino appropinquauerat, neque quidquam attigerat impuri: Gentilibus tamen eum sacrificasse affirmantibus, tacitus eorum tulit contumeliam, seq. inde proripuit. D Alius semiuiuus sublatus, velut iam mortuus proijcitur. Quidam prostratus humi inq. numerum sacrificantium relatus, longinquo spatio pedibus abstrahitur: Alius vociferatus est, & magna voce contestatus, se hostias penitus repudiare: Alius salutaris Christi appellationis confessione gestiens, se Christianum esse clamauit: Alius neque immolasse, neque se aliquando immolaturum, asseueranter affirmauit. Attamen isti etiam frequentibus satellitum ad eam rem delectorum manibus in os verberati & ad silentium compulsi in vultu quoque & genas percussi vi e medio extrusi fuerunt. Ita pietatis hostes omnino vel videri effecisse, quod animo intendebant, permagno æstimarunt.^c Verum contra Sanctos Martyres quorum res gestas nullo dicendi genere satis accurate explicare possumus, isti perditum infidelium conatus neutiquam ex animi sententia processerunt: Infinitos enim videre licebat, qui admirabile studium, & propensionem animi pro vero Dei omnium fabricatoris cultu & religione declararunt: idq. non ex eo tempore solum, quo persecutionis ardor erat contra omnes Christianos incensus, sed longe etiam ante, cum adhuc pax tranquilla in Ecclesia vigeret] hæc Eusebius de martyribus summam perstrinxit, cetera prosequitur distincta oratione secundum tempora atque loca, de quibus agemus inferius.

Vt autem singulatim de rebus in hac persecutione gestis agamus: Quod in primis spectat ad edictum de sacris codicibus concremandis: de eo quod ad certitudinem temporis consignandam pertinet, non tantum Eusebij testimonio exploratum redditur id factum hoc anno decimonono Diocletiani Imperatoris; sed S. Augustini quoque testificatione id firmius stabilitur, qui contra Donatistas^d agens, sic ait: Post passionem quippe eius, nempe beati Cypriani, quadraginta & quod excurrit annis peractis, traditio codicum facta

^a Euseb. lib. 8. cap. 2. DEMOLITIO ECCLESIA. RVM.

^b Euseb. ibidem cap. 3.

DIRISSIMI CRVCIATVS.

^c Euseb. lib. 8. cap. 4.

EDICTVM DE LIBRIS CONCREMANDIS.

^d August. de baptis. lib. 7. c. 2.

A facta est, vnde coeperunt appellari Traditores] hæc ipse. Cum vero contigerit Cypriani martyrium sub Fusco & Basso Consulibus, anno Domini, secundum rectam a nobis institutam Chronologiam, ducentesimo sexagesimo primo: si ab eo anno vsque in præsentem annum, numerum supputemus, fient anni quadraginta & vnus, vel duo, si ambo qui extremi sunt anni, numero includantur. Nec est quod illud: Et quod excurrit] possit longiori spatio propagari: nam cum constet anno sequenti, vt dicemus, quarto nonas Martij, Consulibus Diocletiano^a octies, & Maximiano septies habitum esse in Numidia Cirtense Concilium in causa eorum qui sacros codices tradidissent: iam certum est non eo anno, sed potius superiori, eodem mensē Martij (vt ex Eusebio dictum est) de comburendis diuinis scriptis fuisse promulgatum edictum.

B Meminit quoque Arnobius^b, agens aduersus Gentes de eiusmodi Gentilium rabie de exurendis Christianorum codicibus & demolitione Ecclesiarum, sic dicens: Quod si haberet vos aliqua vestris pro religionibus indignatio: has potius litteras, hos exurere debuistis olim libros, istos demoliri: dissoluere theatra hæc potius, in quibus infamiæ numinum propudiosis quotidie publicantur in fabulis. Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus summus oratur Deus, pax cunctis & venia postulatur magistratibus, exercitibus, Regibus &c.] hæc Arnobius, procul dubio alludens ad promulgata de cremandis libris, & Ecclesijs demoliendis edicta.

Ex his plane manifestum apparet, Arnobium nequaquam ante præsentem annum scribere coepisse, sed post de comburendis libris editam Imperatoriam iussionem. Quam obrem cum in eodem commentario numeret annos Urbis vsque ad tempus, quod ea scriberet, mille & quinquaginta, sic dicens^c: Ætatis Vrbs Roma cuius esse in Annalibus indicatur? Annos ducit quinquaginta & mille, aut non multum ab his minus] satis manifeste cognoscitur (nisi in numerum illapsus sit error) ipsum in numerando Urbis annos nequaquam sequutum esse supputationem Varronianam, qua anni Urbis mille & quinquaginta explentur Christi anno ducentesimo nonagesimo octauo, quo perperam putarunt^d alij, ab Arnobio Commentarium illum esse elucubratum; quem eius testificatione scriptum fuisse constat post edicta de libris concremandis, & Ecclesijs demoliendis proposita. Numerans vero idem auctor annos a Christo, ex quo nomen deductum est Christianum, sic^e ait: Trecenti sunt anni ferme, minus vel plus aliquid ex quo coepimus esse Christiani, & terrarum in orbe censei] hæc ipse alludens ad Christi natalem, cum censu Quirini descriptus est.

Quod item spectat ad imperatam Christianorum librorum incensionem: ab eodem Arnobio traditur fuisse nonnullorum Gentilium sententiam: non tantum (quod factum est) vt Christianorum codices igni subijcerentur, sed & illos omnes, licet a Gentilibus scriptos, quibus Gentilitia superstitione videretur posse conuelli, ac præsertim quos Cicero de Natura deorum, vel de Diuinatione conscripsit esse pariter abolendos: in quos inuehitur idem auctor, sic dicens^f: Ante omnes Tullius Romani disertissimus generis, nullam veritus impietatis inuidiam, ingenue, constanter, & libere, quid super tali opinione sentiret, pietate cum maiore monstravit: a quo si res sumere iudicij veritate conscriptas, non verborum luculentias pergeretis, perorata esset hæc causa: nec secundas (vt dicitur) actiones nobis ab infantibus postularet. Sed quid auctoria verborum, splendoremq. sermonis peti ab hoc dicam, cum sciam esse non paucos, qui auersentur, & fugiant libros de hoc eius, nec in aurem velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincentem? cumq. alios audiam musitare indignanter, & dicere: Oportere statui per Senatū: aboleantur vt hæc scripta, quibus Christiana religio comprobetur, & vetustatis opprimatur auctoritas? Quin immo si fiditis, exploratum vos dicere quidquam de dijs vestris: erroris conuincite Ciceronem temeraria & impia dictare, refellitote, redarguite, reprobate: nam intercipere scripta, & publicatam velle submergere lectionem; non est deos defendere, sed veritatis testificationem timere] hæc in eos Arnobius, de cuius, his temporibus, facta ad Christi fidem conuersione dicemus inferius.

^a Apud Aug. contra Crescon. lib. 7. c. 27.

^b Arnob. aduer. Gent. lib. 4. in fi.

ARNOBIVS QVANDO SCRIPSIT.

^c Arnob. lib. 2.

^d Panuin. in Fast.

^e Arnob. lib. 1.

^f Arnob. lib. 3.

Ceterum de abolendis improbatæ religionis libris, ac proinde Christianorum, iam **A** longe ante, nempe temporibus Alexandri Imperatoris, Vlpianus a Christianorum visus est respondisse. Quod enim (vt sæpe dictum est) & Arnobius qui his diebus hæc scribebat testetur: Christum a Gentilibus magum fuisse creditum; & eius sectatores eadem imbutos disciplina magos pariter existimatos: ipsorum quoque libros cremandos pariter fore, illi Iuris prudentissimi responderunt; ac sic penitus abolendos, & vt incendio darentur, promulgatum olim illud in magorum libros fuerat edictum: secundum illud plane Paulus b Iurisconsultus illa conscripsit: Libros magicæ artis apud se neminem habere licet: & si penes quoscumque reperti sint, bonis adeptis combustisq. his publice, in Insulam deportantur, humiliores capite puniuntur, non tantum huius artis professio, sed scientia prohibita est] hæc ipse, & iure quidem in magicæ libros, quos etiam ante Pauli tempora publice igni tradi solitos: ipsa quæ diximus, Apostolorum Acta c testantur. **B**

Verum non magicæ libros tantum, sed quos quos putarent aduersari auito deorum cultui, igni decerni; vetus illud Senatusconsultum fidem facit: quo & tunc inuenta in Ianiculo in arca lapidea Numæ volumina, illis ipsis, quæ de dijs docuerat aduersantia, incendio sunt addicta. At quod pertinet ad sacros abolendos codices: Antiochus Epiphanes in eos primus inuenitur immaniter desæuisse: sed illud Cumani d Iudææ procuratoris dignum laude prædicatur, dum in militem qui sacros Hebræos codices conscidisset, iure animaduertit.

d Ioseph. Anti-
quit. lib. 20. c. 5.

INQUISITIO
DE LIBRIS
CHRISTIANO-
RVM.

Eiusmodi igitur de libris comburendis promulgato Imperatoris edicto: in omni prouincia Præsides, & in singulis ciuitatibus, oppidis, atque vicis Officia inuigilabant, vt a Christianis codices traderentur; ad hocq. ijdem vrgebantur, additisq. tormentis crudeliter cogebantur. Qui ergo atrocitate pœnarum perterriti, quos apud se haberent codices traderent: Traditores, vt dictum est, eiusmodi vocabantur, erat horum (vt demonstrabimus) ingens numerus fuit; sed prope infinitus illorum, quorum constantia nulla est concussa formidine tormentorum, qui ne codices sacros traderent, lubentissimo animo mortem oppetiuerunt: horum omnium coronas, quod impossibile visum sit, singulorum memoriam prosequi, vna die, nempe secunda Ianuarij e Romana Ecclesia celebrat hoc præconio: Romæ commemoratio plurimorum sanctorum martyrum, qui spreto Diocletiani Imperatoris edicto, quo tradi sacri codices iuebantur, potius corpora carnificibus, quam sancta dare canibus maluerunt] ita ibi. Verum hæc modo hætenus: sapius enim de his inferius agendum erit. Quod vero pertinet ad edictum de Ecclesijs demoliendis ab iisdem Imperatoribus promulgatum: vna die, nempe Passionis Domini ex composito, ecclesias omnes demolitas fuisse, Theodoretus f affirmat: quas tamen post nouem annos persecutione cessante, fuisse maiori amplitudine restitutas, idem testatur. Eusebius g autem non vna die, sed ipsis diebus Paschalibus eam Ecclesijs inflictam cladem affirmat.

e Martyrolog.
Rom. an. die.

f Theodo. lib. 5.
cap. 28. in fin.

g Euseb. in Chro-
nic.

h Apud Euseb.
in vita Constã-
tin. lib. 2. c. 51.

PERSECUTIO-
NIS HVIVS IM-
MANITAS.

Acturi de sanctis martyribus hac persecutione coronatis: primum quid de eius immensitate, ac pariter immanitate sit generatim memoriæ commendatum; mox vero quid per annos singulos gestum sit, hic describere instituiamus. Quod ad primum pertinet: Constantinus h Imperator in eo quod pro Christianis fanciuit edictum, de furente huius temporis persecutione, summatim sic narrat: Licuerat tum, licuerat inquam cernere, quanta cum animi alacritate egregij pietatis athletæ, in crudelitate continua, non vulgares, sed nouas indes singulos afflictationes pertulerint. Quippe modestia, quam nullus hostium aliquando læserit, furorem iracundorum, & amentium ciuium multo fecit truculentiorum.

Quæ incendij flamma fuit, qui cruciatus, quod tormentorum genus quod non fuerit omnium sanctorum corporibus, nulla ætatis ratione habita, irrogatum? Eo tempore terra reuera lacrymas effudit: mundus res vniuersas suo complexu coercens, tabido cruore inquinatus fletum dedit, dies etiam ipsa præ lugubri prodigij calamitate obscurata est. Sed quid ista memorem? Barbari inde iam gloriantur: qui quidem eos qui per idem tempus a nobis aufugerent, in tutelam receperunt, et licet illos tenuerint vt captiuos, tamen humanissime tractarunt: nam non solum in

ca

A ea securitate collocarant, vt salutem, sed etiam vt religionis suæ instituta, & ritus retinere possent. Et iam Romani hanc maculam ad longinquum tempus continuatam sustinent, quam Christiani eis imprimebant eo tempore, quo ex eorum ditione eiekti ad Barbaros confugerunt] hæc in edicto Constantinus.

De eiusdem etiam persecutionis acerbitate, Christianorumq. in perferendis tormentis alacritate, Seuerus a hæc tradit: Hac tempestate omnis fere sacro martyrum cruore Orbis infectus est: quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur: multoq. auidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur, quàm nunc Episcopatus prauis ambitionibus appetuntur. Nullis vnquam magis bellis mundus exhaustus est, neque maiore vnquam triumpho vicimus, quàm cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. Extant etiam mandata litteris præclaræ eius temporis B martyrum passiones, quas connectendas non putau, ne modum operis excederem] hæc ipse.

a Seuer. lib. 3

Quod vero spectat ad ingentem Christianorum numerum, qui sunt hac persecutione sublati: si ex ijs qui vno mense sunt passi, totius decem annorum temporis licet deducere rationem, in immensum excrescet martyrum numerus. Nam in libro de Romanis Pontificibus traditur in Marcello, ex quo descripserunt alij: vno duntaxat mense numeratos esse decem & septem millia martyrum. Sed illud quoque exploratum habetur, tantum abesse, vt persecutio adeo furenti immanitate progressa, post hæc temperantius egerit: vt alijs quoque (vt dicemus) adiectis aucta, indes ferocior visa fuerit: quandoquidem Diocletianus & Maximianus Galerius & Herculus Imperatores animo firmiter statuissent, Christianam religionem penitus C e medio tollere, radicitusq. conuellere.

His igitur de hac persecutione præmissis, quid in primis Eusebius de rebus in Oriente singulis annis gestis conscribat, hic ordine temporum intexamus: ipse enim narrationem instituens, ab ijs quæ Nicomediæ facta sunt, exorditur: nam Imperatoria sedes Nicomedia facta erat; ac proinde ab ea ciuitate vbi primum exorta, & vnde emanarunt edicta, atque est coepta carnificina, inchoandum videtur. sic enim ait b: Simul atque edictum contra Ecclesias Christi editum in Nicomedia propositum erat: vir quidam non obscurus & ignobilis; sed, vt hominum fert opinio, longe illustrissimus, incredibili amore erga Deum, & ardenti fide incitatus ocysus prodit in medium: & illud in aperto & publico loco affixum tanquam profanum & maxime impium, manu auellens, dilacerat: idq. cum duo ex Imperatoribus in ciuitate adessent, quorum alter ætate præ ceteris prouecta primum Imperij gradum, alter quartum ab eo obtinuit (erant hi Diocletianus & Galerius Maximianus) Atqui iste primus martyrum, qui tunc occubuerunt, ad hunc modum eximie nobilitatus, taliaq. cruciamenta perpeffus, qualia erat verisimile, eum qui fuisset in eiusmodi facinore deprehensus subiturum, tum constanti & virili animo, tum pacato & tranquillo ad extremum vsque spiritum constitit] his de primo martyre Nicomediæ passo dictis: ad eos qui in aula erant Imperatoris conuertit orationem c.

PERSECUTIO
ECCLESIAE NI-
COMEDIENSIS

b Euseb. lib. 8.
cap. 5.

c Euseb. lib. 8.
cap. 6.
DOROTHEI
CERTAMEN.

Ex omnibus, inquit, qui vnquam vel apud Græcos, vel apud Barbaros propter animi magnitudinem illustres, & hominum sermone celebrati sunt: nullus cum diuinis & eximijs nostri temporis martyribus Dorotheo & suis sodalibus, Imperatorum ministris, comparari potest: qui quidem cum summum honorem apud dominos adepti fuissent, & amore essent apud illos liberis proprijs, & ingenuis non inferiores: probra & afflictationes pro pietate corporibus impositas noua & multiplicia mortis genera contra ipsos excogitata, splendiores reuera existimarunt, diuitias, quàm gloriam, quàm delicias, quibus hominum vita soleat difluere. Mortem igitur vnius ex illorum numero, qualis fuerit commemorare placet, eamq. lectoribus spectandam relinquere, vt inde quæ reliquis etiam eius sodalibus contigerint, animaduerti possint. Quidam illorum in ciuitate supra commemorata coram Imperatoribus, quos diximus, in medium adducitur: qui cum iussus idolis immolate, omnino recusaret: mandarunt, nudum in sablime tolli, ac flagellis eo vsque toto corpore dilaniari, quoad supplicio euictus, etiam animo inuito,

inuito, quod erat imperatum præstaret. Sed ubi ista perpeffus, constans & immutabilis persisteret: de reliquo ossibus eius iam carne nudatis, acetum sale permixtum in corporis membra cruciatu attenuata consumpta, & prope contabefacta, infuderunt.

PETERI MAR-
TYRIUM.

Atque ut istos dolores protriuerat, & veluti pedibus conculcarat: inde craticula atque ignis vna in medium trahuntur, & reliquæ eius corporis tanquam carnes ad comedendum paratæ, ignis incendio non raptim, ut breui e vita decedens; omni dolore liberaretur, sed paulatim absumptæ fuerunt. Neque qui eum imposuerant iu rogum, etiam post tot, tamq. graui cruciamenta ei vllum respirandi locum dare, in animo habebant, nisi prius ipsorum imperata facturum annueret. Sed ille proposito suo mordicus adhærescens, victor in tormentis animam efflauit. Tale vnus regionum famulorum martyrium extitit, appellatione sua (Petrus enim nominatus fuit) re vera dignum. Ceterorum autem sociorum eius martyria, quæ non inferiora sunt, quo orationis terminemus modum; missa in præsentia faciemus. Tantum autem exponemus, quo pacto Dorotheus, & Gorgonius vna, alijq. non pauci ex Imperatoris familia post varia certaminum genera, laqueo vita deposita, diuinæ victoriæ præmia reportarint.

Per idem tempus Antimus, qui tum Ecclesiæ Nicomediensi præfuit, capite propter Christi testimonium ceruicibus abscisso, moritur. Huic ingens, & frequens martyrum turba adiuncta fuit: idq. quod iisdem fere diebus forte, nescio quo pacto, Regia Nicomediensis incendio conflagraret; & ex suspitione quadam rumor esset dissipatus, illud facinus a nostris fuisse admissum. Vnde Imperatoris iussu, ex pijs qui ibi versabantur, acruatim, & tanquam cumulo alij gladio trucidati sunt, alij ardore flammarum corporibus circumiectarum obierunt. Quo tempore fama est, & viros, & mulieres etiam diuina inexplicabili alacritate sua sponte in rogum insiluisse: reliqua autem multitudo vinculis alligata, & a licitoribus in scaphis imposita, in vastum maris gurgitem, fluctusq. præceps proiecta fuit. Famulos illos regios post mortem decoro, & celebri funere terræ mandatos: Imperatores qui eorum Domini putabantur, rursus de integro effodiendos, in mareq. præcipitandos, sententijs decreuerunt: ne, ut eorum ferebat opinio, quidam eos in sepulchris & monumentis conditos, deos esse reputantes, diuina veneratione prosequerentur] hæc idcirco illi agebant, ut patet, quod ut alijs innumeris quoque exemplis est declaratum, solerent fideles reliquias sanctorum martyrum honore prosequi, & debito illas cultu venerari.

At hæc contra ius, fasq. immo contra suas ab ipsis Imperatoribus sancitas leges impie ac iniuste pariter facta sunt: nam iisdem Imperatores Diocletianus & Maximianus iisdem ipsis huius anni Consulibus, illo nempe quartum, isto tertium, octauo idus Aprilis, hæc ad Gaudentium ante rescripserunt: Obnoxios criminum, digno supplicio subiectos, sepulturæ tradi non vetamus] sed subdit Eusebius.

a. l. Obnoxios. C.
de relig. sumpt.
funer.

Quæ igitur initio persecutionis Nicomediæ fuere patrata, sic fere se habent: Non longo tempore post, cum alij in Melitina (sic illa regio est appellata) alij rursus in Syria Imperio insidias parare molirentur: edictum Imperatorum exijt vt omnes Ecclesiarum Præsides, vtpote ea de re suspecti, in carceres, & vincula conijcerentur: adeo vt spectaculum illarum rerum, quæ deinceps ibi gerebantur, omnem explicandi facultatem longe superet: Nam multitudo infinita vbique gentium in custodiam conclusa fuit, & carceres passim, qui iam olim homicidis, & mortuorum sepulchris conditorum expilatoribus parati fuerant: tunc Episcopis, presbyteris, diaconis, lectoribus, & exorcistis penitus referti: adeo vt his, qui maleficijs tenebantur obstricti, nihil illic loci esset reliquum.] hucusque Eusebius.

EDICTVM IN
EPISCOPOS.

Sed quod rursus pertinet ad res Nicomedienses, quas ipse visus est leuiter tantum attigisse compluraq. prætermisisse digna memoria: hic nos eas ex Actis martyrum describamus, illis inquam ex quibus res gestas Nicomediæ anno superiori retulimus, cum de incensa vna cum Christianis ibi consistentibus Ecclesia die Natali Domini actum est; quibus hæc mox intereuntur de ipso Imperatore Galerio Maximiano: Maximianus autem existimans se iam omnes vicisse & relaxatum esse a curis certaminis, Theatris pascebat

oculos

oculos & equorum scilicet & hominum curriculis. Illud vero non erat vincere, sed potius victum esse: idq. magis induxit pios, vt libere loquerentur: ostendent autem quæ sequuntur.

Ante theatrum quidem erat ædificatum maximum fanum Cereris, quæ erat apud eos dea maxima. Accedens autem ille cum vniuerso populo & exercitu, execranda peragebat sacrificia. Quidam vero ex numero militari, Zeno nomine, zelo plenus aduersus impios; nec ferens sic pietatem affici contumelia, stans in alto: Erras (inquit) o Imperator, insensibilibus sacrificans lapidibus & mutis lignis: hoc enim est quod apparet: id autem quod est reuera & intelligitur, est fraus dæmonum, quæ suos cultores abducit ad interitum. Intellige, o Maximiane, & hos oculos & internos in cælum tollens: quære ex ijs quæ videntur Creatorem: qualis sit opifex, disce ex operibus, & disce Deum pie colere: qui non sanguine & nidore animalium ratione expertum, sed mundis hominum delectatur animis & mundo corde.

ZENONIS
CONFESSIO ET
MARTYRIUM.

Hæc cum audisset Maximianus: iubet pondere lapidum eius maxillas confringi; & simul clamat licitoribus quidem, vt fortiter percuterent: Sancto autem per præconem: ne deos maledictis appeteret. Sic ergo patienti Sancto omnes quidem dentes sunt immaniter excussi: maxillæ vero sunt contritæ: & iam parum spirantem & mox moriturum iubet abduci extra ciuitatem & amputari caput, quod libere erat loquutum. Et sic Zeno generosissimus, cum magna celeritate peregrisset beatum stadium martyrij, capite truncatur, & sursum fertur ad Christum caput omnium] hucusque de Zenonis martyrio Acta martyrum: in quibus de Dorotheo in carcere anno superiori post verbera sæua detruso, deq. alijs qui post comprehensi sunt, eiusmodi narratio subditur.

C Sacer quoque chorus qui erat circa Dorotheum, qui a tam bono instituebatur magistro, diuino inquam Antimo (erat hic Episcopus Nicomediæ in latebris adhuc agens & litteris frequentibus suos admonens) non sic erat habiturus caput coronæ expertem: sed hæc quoque superne dispensabantur, ac prouidebantur a diuina gratia. Et a Sancto quidem Antimo ad eos mittebantur litteræ, ipso quidem in quodam vico delitescente; illos autem aperte decertantes, ad suscipienda strenue certamina, precibus adiuuante.

LITTERÆ AN-
TIMI EPISC.
INTERCEPTÆ.

Hoc postquam euasit manifestum scelerati Imperatoris satellitibus: & ipsas litteras, & eum cui erant datæ, adducunt ad Imperatorem. Ille autem cum eum vidisset & legisset quæ scripta erant; scripta vero erant (vt est verisimile) quæ ille quidem nolebat, pulchra autem erant & salutaria: ira æstuans, iussit eos quamprimū abduci. Illi ergo statim sunt abducti. Imperator autem: Vana ne, inquit, fuit mea coniectura, cum prædicarem, vos a me defecisset? Immo vero execrandi iam etiam aduersus me insurrexistis: ad alium autem cum quo nos acre bellum gerimus transfugistis; & simul datis eis legendam epistolam. Iussit vero eum quoque, qui abductus erat, introduci. Quem cum vidissent martyres, valde lætati sunt animo, eumq. etsi procul starent: vultu & nutu salutauerunt.

Maximianus autem factum quendam & spiritum suscipiens Principis, & immaniter eum intuens: Dic mihi, inquit, infelix: quis est qui hæc tibi tradidit; & vbinam latet terrarum? qui has enim litteras attulerat diaconus erat: nefas enim fuisse, dictum est sæpe alias, non nisi per ministros Ecclesiæ Episcopū dare litteras: Diaconus vero (subdunt Acta) cum magna voce tacite ad Deum prius clamasset, & petijisset, vt conueniēter verissimæ promissioni daretur sibi oris apertio: Qui litteras, inquit, dedit; cum sit Pastor

DIACONI DI-
CENDI LIBER-
TAS.

E & procul absit, gregem hortatur & incitat ad pietatem, & maxime cum senserit incurfionem luporum atque ferarum: tunc enim alta & clara voce suo gregi imperat, et quæ sint facienda significat. Quæ autem dicit, non sunt sua, sed ea accepit a primo Pastore, qui dicit: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Atque dixi quidem, quisnam dederit litteras: Vbinam autem sit, non dicam: aperta enim fuerit infania, Pastoris esse proditorem eum qui ex illo maximam accepit vtilitatem: qui etiam absque nobis mox fiet manifestus: non posse enim abscondi ciuitatem supra montem positam: vox diuina dixit & verum amatrix.

a. Matth. 10.

b. Matth. 5.

Cum hæc fortissime dixisset lingua sancta: non ferens Maximianus dicendi libertatem: vt ipsa amputetur, eum condemnat. Deinde sic eum iubet obrui lapidibus.

DIACONI MAX-
TYRIUM.

lapidibus. Et ille quidem post sacræ linguæ oblationem, sic obrutus lapidibus: te-
la quidem nihil curabat; sed corpore quidem iam partim attrito iaculationibus,
partim autem obruto lapidibus, adhuc magis erigebatur, & in cælos attollebatur ani-
ma, Christo angulari lapidi coniungenda.

DOROTHEI ET
SOCIORVM
MARTIRIVM.

Adhuc vehementer irascebatur Maximianus: quocirca Dorotheum cū suis multipli-
cia exceperere supplicia. Illis vero minime perpetua defuit constantia Christum inuocanti-
bus, & tormenta vt leuia & imbecilla minime curantibus, vel potius reputantibus il-
la pro delicijs, & tyranno impietatem acerbis exprobrantibus. Quamobrem ille iam
defessus: communiter quidem omnes morte condemnat, diuersas autem pronunciat
sententias; Dorotheo quidem ense caput amputari, Mardonium vero viuum cremari,
& Mygdonium in fossam proiectum obrui; Gorgonium vero, Indem & Petrum, mola-
ribus lapidibus eorum collis alligatis, in mare proijci. Et ita sunt, consummatis victorijs, **B**
insignes Christi martyres vario mortis genere vna via ingressi ad Dominum] hæc ibi.

At quod ad Petrum spectat: plane diuersa hæc sunt ab ijs quæ de eo ab Eusebio scrip-
ta superius enarrantur, nempe in tormentis efflaxe animam: eadem quoque de Petro Ni-
cephorus ^a habet. Quo modo autem eorundem Sanctorum martyrum corpora, quæ in
mare demersa sunt, Domna virgo illa de qua multa suo loco superius dicta sunt, a pesca-
toribus, ad litus rete tracta, sepulturæ mandarit, cum adhuc virilem quem semel fugiens
sumpserat habitum gestans, vir omnium oculis appareret: quo modo insuper delata
quod martyres sepultura donasset, ab eodem Galerio Maximiano occidi iussa; inuen-
taq. ad sepulturam martyrum orans, capite truncata sit: eadem Acta fufius narrant.
quibus velut egregium corollarium de Euthymij martyrio hæc breuiter adnectuntur:
Paulo post ijs adiungitur sapiens quoque Euthymius, qui doctrinis & monitis multos **C**
prius Christo martyres obtulerat: nam propter illius magnum zelum ad pietatem val-
de vexatus Maximianus, ira & furore plenus multis quidem tormentis eum prius cona-
tur omnino abducere a confessione. Cum autem ille puniens esset defessus: ense mor-
tem affert athletæ.]

EUTHYMI
MARTIRIVM.

Ad Euthymij vsque martyrium eadem Acta Nicomediensium martyrum producant
historiam: quamobrem cum de eorum Episcopo Antimo nonnisi, vt dictum est, late-
bras, & pastorale munus in scribendis ad suos litteris (vt vidimus, quoque facere con-
fueuisse S. Cyprianū) recensent: plane significatur nonnisi post hos omnes eum diu sum-
ma industria perquisitū, tandem inuentū, Nicomediamq. perductū, consummasse mar-
tyriū; nec illud quidem breue atque leue, sed in quem Maximianus præ ceteris (vt supe-
rius enarratum est) immensum odium concepisset; vt pote quem sibi ante alios aduerfa-
rium sentiebat (quo superstite, spe cadere videri posset, vt quod conabatur, efficeret,
de Christianis vbique delendis) in eum inquam ad se perductum omnia quæ diu
fuerat meditata supplicia violentus exercuit. Perierunt eius martyrij acta; nec
de eo quidquam Eusebius (vt vidimus) nisi quod abscissis ceruicibus, martyrium
consummarit. Nicephorus ^b autem, puto ex Actis eius quæ tunc extabant, sum-
matim hæc de admirabili eius agone diutius exantlato collegit, cum ait: Diuinus
autem Antimus primum quidem crudelissime cæditur, subulis igne candentibus talos
perforatur, super fractis testis reponitur, baculis conuerberatur, crepidas aereas igni-
tas induitur, fideiculis alijsq. tormentorum instrumentis excruciat, facibus aduri-
tur, & ad postremum securi percutitur] hæc de Antimi Episcopi martyrio adeo præcla-
ro Nicephorus. **D**

ANTIMI EPI-
SCOPI MAR-
TIRIVM.^b Niceph. lib. 7
cap. 6.-ET PRO-
-DICI--OI-
-M-IMMANITAS
IUDICVM.^c Lact. lib. 5.
cap. 11.

At probe quidem (quod dictum est superius) sui exemplo ceteros prouinciarum Præ-
sides Maximianus instituere voluit, quid in Christianos singuli agerent, qui Imperato-
rem in eos adeo immania perpetrare sentirent: vt plane erubescerent ignaui atque segnes
in eo obeundo munere inueniri, ob idq. in exquirendis atrocioribus cruciametorum ge-
neribus pro viribus laborarint, ac penitus dixerim, defudarint: vt eisdem ex interual-
lo temporis repetitis, fessum tandem martyrem nec mori valentem ad negationem adi-
gerent. At de his quæ in eadem prouincia Bithynia, in qua Nicomedia sita est, agebatur,
qui tunc aderat & ea peruidebat Lactantius grauissimus testis accedat, qui ait ^c: Vidi
ego (inquit) in Bithynia Præsidentem gaudio mirabiliter elatum, tanquam Barbarorum
gentem aliquando subiecisset, quod vnus qui per biennium magna virtute restiterat
postremo

A postremo cedere visus est. Contendunt igitur vt vincant, & exquisitos dolores corpori-
bus immittunt: & nihil aliud euitant, quam vt ne torti moriantur] hæc Lactantius de
Præsidentem portentosa sæuitia, vt plane ex his appareat, quod non superent humanum,
captum & fidem, si quæ interdum, immo passim reperiuntur in Actis martyrum exhibita
in eos adeo horrenda tormenta. Quibusnam parceret, quæso, ingeniosa crudelitas, & quæ
non inuenisset praua & inquieta ad mala inferenda semper aduigilans curiositas? quod
intelligis ex Lactantio, quem de ijs quæ viderat, Præsidentem crudelitatis testem adduximus.

Quid præterea hoc ipso anno, quo Ecclesiæ omnes iussu sunt dirui, ibidem Nicomediæ,
vbi idem Lactantius Rhetoricam publice profitebatur actum sit: ipsum ea spectantem
atque narrantē audiamus ^a: Ego (inquit) cum in Bithynia litteras Oratorias accitus do-
cerem: contigissetq. eodem tempore, vt Dei templum euerteretur: duo extiterunt ibi-
dem qui iacenti atque abiectæ veritati, nescio vtrū superbius, an importunius insultarent.
Quorum alter antistitem se Philosophiæ profitebatur; verum ita vitiosus, vt continen-
tiæ magister non minus avaritia, quam libidinibus arderet; in uictu tam sumptuosus, vt
in schola virtutis assertor parsimoniam, paupertatisq. laudator in palatio peius cenaret
quam domi: tamē vitia sua capillis & pallio, & quod est maximū velamētū, diu ijs præ-
tegebatur: quas vt auget, ad amicitias Iudicū miro ambitu penetrabat, eosq. sibi repente
auctoritate falsi nominis obligabat, nō modo vt eorum sententiā venderet, verum etiam
vt confines suos, quos ædibus agrisq. pellebat, a suo repetendo hac potentia retardabat.

LACTANTIUS
NICOMEDIÆ.
^a Lact. lib. 5.
cap. 2.

Hic vero qui suas disputationes moribus destruebat, vel mores suos disputationi-
bus arguebat: ipse aduersus se grauius censor & accusator accerrimus, eodem ipso tem-
pore, quo iustus populus nefarie lacerabatur: tres libros euomit contra religionem,
nomenq. Christianum. Professus ante omnia philosophi officium esse, erroribus ho-
minum subuenire, atque illos ad veram viam reuocare, id est ad cultus deorum, quo-
rum numine ac maiestate (vt ille dicebat) mundus gubernaretur: nec pati homines im-
peritos, quorundam fraudibus illici, ne simplicitas eorum prædæ ac pabulo sit homini-
bus astutis. Itaque se suscepisse hoc munus philosophia dignum, vt præferret non vi-
dentibus lumen sapientiæ: non modo vt susceptis deorum cultibus refanescant; sed etiam
vt pertinaci obstinatione deposita, corporis cruciamenta deuitent, nec sæuas membro-
rum lacerationes frustra perpeti velint.

PHILOSOPHVS
QVID CON-
TRA CHRIS-
TIANAM RE-
LIGIONEM.

Vt autem appareret cuius rei gratia opus illud elaborasset: effusus est in Principum
laudes, quorum pietas & prouidentia (vt quidem ipse dicebat) tum in ceteris rebus hu-
manis, tum præcipue in defendendis deorum religionibus claruisset. Consultum esse,
D tandem rebus humanis, vt cohibita impia & anili superstitione, vniuersi homines legiti-
mis sacris vacarent, ac propitios sibi deos experirentur. Vbi autem religionis eius, con-
tra quam perorabat, infirmare voluit rationem: ineptus, vanus, ridiculus apparuit; quia
grauis ille consultor vtilitatis alienæ non modo quid oppugnaret, sed etiam quid loque-
retur, nesciebat. Nam si qui nostrorum affuerunt, quamuis temporis gratia conticesce-
rent: animo tamen derisere; vt pote cum viderent hominem profitentem, se illuminatu-
rum alios, cum ipse cæcus esset: reducturum alios ab errore, cum ipse ignoraret, vbi pe-
des suos poneret: eruditurum alios ad veritatem, cuius ille ne scintillam quidem vnā
vidisset aliquando; quippe qui cum sapientiæ professor profligare sapientiam niteretur.
Omnes tamen id arguebant, quod illo potissimum tempore id operis esset aggressus, quo
furebat odiosa crudelitas: O philosophum adulatorem, ac temporis seruientem! Verum
E hic pro sua inanitate contemptus est; qui & gratiam quam sperauit, non est adeptus; &
gloria, quam captauit, in culpam reprehensionemq. conuersa est.

Alius eandem materiam mordacius scripsit, qui erat tunc e numero Iudicum, & qui
auctor in primis faciendæ persecutionis fuit: quo scelere non contentus, etiam scriptis
eos quos afflixerat, insequutus est. Composuit enim libellos duos, non contra Chri-
stianos, ne inimice insectari videretur; sed ad Christianos, vt humane & benigne consu-
lere putaretur: in quibus ita falsitatem scripturæ sacræ arguere conatus est, tanquam
sibi esset tota contraria; nam quædam capita quæ repugnare sibi videbantur, exposuit
adeo multa, adeo intima enumerans, vt aliquando ex eadem disciplina fuisse videatur.
Quod si fuit: quis eum Demosthenes poterit ab impietate defendere? qui religionis, cui
fuerat assensus, & fidei cuius nomen induerat, & sacramenti quod acceperat, pro-
ditor factus est: nisi forte casu in manus eius diuinæ litteræ inciderunt. Quæ igitur te-
meritas

IURIS CONSUL-
TVS ADVER-
SVS CHRISTIA-
NAM RELI-
GIONEM SCRIP-
SIT.

meritas erit, id audere dissoluere, quod illi nemo interpretatus est bene? quod aut nihil didicit, aut nihil intellexit. Tantum enim abest a diuinis litteris repugnantia, quantum ille abfuit a veritate & fide. Præcipue tamen Paulum, Petrumque lacerauit, ceterosque discipulos, tanquam fallaciæ seminatores, quos eisdem tum rudes & indoctos fuisse testatus est: nam quosdam eorum piscatorio officio quæstum fecisse, quasi ægre ferret, quod illam rem non Aristophanes aliquis, aut Aristarchus aliquis commentatus sit.

^a Laëtan. lib. 5.

^b Hieron. in
epist. ad Galat.
presat. lib. 2.

Abfuit ^a ergo ab his fingendi voluntas & astutia, quoniam rudes fuerunt. Aut quis posset indoctus apta inter se & cohærentia fingere; cum philosophorum doctissimi Plato & Aristoteles & Epicurus & Zenon ipsi sibi repugnantia & contraria dixerint? Hæc enim mendaciorum natura, ut cohære non possint. Illorum autem traditio, quia vera est, quadrat vbique, ac tota sibi consentit; & ideo persuadet, quia constanti ratione suffulta est. Non igitur quæstus & commodi gratia religionem istam commenti sunt; quippe qui & præceptis & ipsa re eam vitam sequuti sunt, quæ & voluptatibus caret, & omnia quæ habentur in bonis spernit: & qui non tantum mortem pro fide subierint, sed etiam morituros esse se, & scierint, & prædixerint; & postea vniuersos qui eorum disciplinam sequuti essent, acerba & nefanda passuros.

Ipsam autem Christum affirmavit a Iudæis fugatum, collecta nongentorum hominum manu, latrocinia fecisse. Quis tantæ auctoritati audeat repugnare? Credamus hoc plane: nam fortasse illi hoc in somnis Apollo aliquis nuntiauit. Tot semper latrones perierunt & quotidie pereunt; utique multos, & ipse damnasti. Quis eorum post crucem suam, non dicam Deus, sed homo appellatus est? Verum tu forsitan ex eo credidisti, quia vos homicidam Martem consecratis ut deum: quod tamen non fecissetis, si illum Areopagitæ in crucem sustulissent. Item cum facta eius mirabilia destrueret*, nec tamen negaret: voluit ostendere, Apollonium vel paria, vel etiam maiora fecisse: mirum quod Apuleium prætermisit, cuius solent & multa & mira memorari. Cur igitur, o delirum caput, nemo Apollonium pro Deo colit; nisi forte tu solus, eo scilicet deo dignus, cum quo te in sempiternum verus Deus puniet.]

Et post multa hæc de librorum titulo: Cum igitur talia ignorantia suæ deliramenta fudisset, cum veritatem penitus excidere connixus esset: autus est libros suos nefarios ac Dei hostes, *φιλανθής*, id est Veritatis amatores, annotare. O cæcum pectus, o mentem Cimmerijs (ut aiunt) tenebris atriolem! Discipulus hic fortasse Anaxagoræ fuit, cui nives atramentum fuerunt: atque eadem cæcitas est, & vero falsitatis, & mendacio veritatis nomen imponere. Videlicet homo subdolanus voluit lupum sub ouis pelle celare, ut fallaci titulo posset irretire lectorem] hæc & alia aduersus oblatrantem in Christianam religionem hominem Lactantius prodit.

Verum qui nam ij fuerint, quos ipse nec nominandos existimavit (tanti enim eos fecit Christianus Orator, ut ne eos illa quidem memoria dignos esse putarit, quæ ex immani quopiam scelere comparatur) peruestigare, haud ociosum erit: etenim ex insignis nominis prostratis hostibus post partam victoriam ad triumphum fiet gloriæ maioris accessio. Quod igitur ad priorem attinet: quinam ille fuerit, quem dicit Lactantius inter philosophos huius temporis sibi locum principem vindicasse: nullus alius quem opinari possumus occurrit nisi Porphyrius, qui inter Platonicos horum temporum excellebat; quem & aduersus Christianam religionem commentarios edidisse, exploratissimum est. Meminimus eius ante sub Gallieno, cum de Plotino quo usus est præceptore, opportuna incidit mentio; cum & ex ipsius scriptis ætatem eius testatam reliquimus; qui enim (ut dictum est) anno decimo Gallieni annos triginta natus erat, cum sub eodem Plotino profiteri cœpit: hoc anno decimonono Diocletiani, attigisse sexagesimum octauum ætatis annum, certum est; sed & ad vltimam senectutem peruenisse, suo loco dicemus. Philosophorum vero alium ab ipso neminem scimus, qui hac tempestate aduersus Christianos scripserit. Quamobrem ut quæ Lactantius tradit, alicui alij adscribamus potius, quam Porphyrio: nulla est ratio.

Quod autem ad eius genus pertinet, eum patria Tyrium fuisse, Eunapius ^b auctor est, qui addit Porphyrio nom. initio fuisse Malchum, quod Syrorum lingua, Regem sonat; sed detorta appellatione ad purpuram regiam in vestimento insigne, Porphyrium veluti purpureum eum nominasset Longinum: apud quem sublimibus studijs erudiebatur] hæc

PORPHYRIUS
IN CHRISTIA-
NOS SCRIPSIT

IS COMPAR-
S. ADAR-
CHRISTIAN-
M. R. E. I.
MEM SCRIB-
T.

^b Eunap. in vi-
ta Philos.

PORPHYRII
NOMEN ET
GENVS.

A hæc Eunapius. Porro fuisse eum constat natione Iudæum Batanææ quæ est in Iudæa ciuitas, natum; hincque est quod S. Hieronymus ^a eum Batanæotem appellat, cum ait: Quod nequaquam intelligens Batanæotes & sceleratus ille Porphyrius in primo operis sui aduersus nos libro, Petrum a Paulo obiecit esse reprehensum &c.] Quin etiam fuisse aliquando Christianum, sed non ferentem maiorum iustam reprehensionem, esse factum apostatam ac desertorem, Socrates ^b, auctore Eusebio, quem citat, tradit sic dicens: Iam vero (ut videtur) idem illi, nempe Iuliano, accidit quod Porphyrio: Nam iste Cæsareæ Palæstinæ a quibusdam Christianis reprehensus: cum pro graui qua ardebat iracundia, illud ferre non posset: religionem Christianam deseruit; & præ odio illorum qui ipsum coarguerant, ad libros conscribendos, quibus Christianos maledice & contumeliose perstringeret, præcepit fuit] hæc Socrates.

^a Hieron. in
epist. ad Galat.
presat. lib. 2.

^b Socrat. lib. 3.
cap. 29.

B Sed nihil est, ut de animo eius ad reprehensiones tolerandas admodum alieno, atque ad iracundiam & furorem præcipiti alterius testimonium afferamus; cum ipse de se in vita Plotini, quam scripsit, hæc dicat: Ego quandoque me ipsum interimere cogitabam: quod mirabiliter ille persensit: mihiq. domi perambulanti protinus astitit, aitq. Studium nunc istud, o Porphyri, tuum non sanæ mentis est, sed animi potius atra bile furentis. Itaque Roma abire me iussit] hæc de se ipse. Honestam plane missio, & digna philosopho, qui præsertim (ut idem ipse ait) decem & octo annos Romæ Plotinum audisset.

PORPHYRIUS
IN FVROREM
PRÆCEPS.

Quonam pacto, rogo, tam indomita fera valuit cum Christi ouibus esse? & quo modo sic moribus comparatus truculentus apostata, canina rabie in Christianos latrare cessasset, cum præsertim ea arte Principum gratiam aucuparetur? Vides plane quales Christiana religio habuerit aduersarios, superbos, tumidos, iracundos, petulantes, auaros, ac libidinibus (ut tradit Lactantius) omni ex parte turpissimos; indignos sane, qui non tantum inter Christianos; at nec inter Ethnicos, quibus optimi mores cordi essent, allegerentur, sed procul abijcerentur ab humano consortio qui ab humanitate essent prorsus extorres. Porro hunc ipsum Porphyrium calumniarum patrem iure Cyrillus ^c appellat, quod amarus (ut ^d ait) in nos libros effuderit. Cæterum non omne simul Porphyrius virus effudit, sed primū tres illos quorum Lactantius meminit, libros edidit, quibus alios postea elaborans addidit usque ad numerum decimum quintum; tot enim ab eo scriptos contra Christianos libros, Suidas tradit. Adiecit & alios, nisi Constantinus exterruisset, a quo in exilium pulsus est, ut suo loco dicemus: quinam autem aduersus eum scripserint, inferius pariter demonstrabimus. Duxisse eum uxorem viduam quandam Marcellam nomine matrem quinquæ sobolis, idem Eunapius tradit, vixisseque ad extremam usque senectutem, atque Romæ obiisse.

^c Cyrill. contra
Iulian. lib. 3.
^d Idem lib. 2.

D Quod autem (ut vidimus) testetur Lactantius, hoc ipso anno, quo Ecclesias demoliebantur Imperatores, libros contra Christianos ab eodem Porphyrio esse conscriptos, S. Hieronymus ^e vero dicat, illum in Sicilia scripsisse: id inde accidit, quod cum certum sit ipsum Roma a Plotino recedentem in Siciliam secessisse, & (quod ipse Porphyrius testatur) apud Lilybæum diutius permansisse, idem Hieronymus pariter existimavit ipsum suas lucubrationes ibidem elaborasse; quod quidem licet de alijs pluribus cum factum iure putemus; de his vero contra Christianos tunc editis, Lactantij qui his rebus interfuit, fidem sequimur. Quod autem existimavit S. Augustinus ^f duos fuisse Porphyrios, alterum qui contra Christianos edidit commentarios, alterum vero Siculum fama celeberrimum: vnum tantum eundemque fuisse qui aduersus Christianos scripsit Porphyrium Platonicum, cum eo qui (ut dictum est) habitauit diutius in Sicilia: omnes plane consentiunt.

^e Hieronym. de
script. Eccles. in
Euseb.

^f Porphyrius vi-
ta Plotini.

^g Aug. retrat. lib. 2. c. 31.

E Posterior ille vero, quem Lactantius tam egregie suis coloribus pingit, non alius quidem ex titulo operis esse cognoscitur, quam Hierocles, quæ eo titulo nepe, Veritatis amatoris, libros suos annotasse, quos aduersus Christianos conscripsit, Eusebius auctor est: dum aduersus eum scribēs, omnes impudentis hominis conatus temerarios, sed leuissimos quidem infringit. Ad eum igitur commentarium Eusebij in Hieroclem prouoco curiosos homines, studiososque Philostrati, qui Apollonij Tyanæi vitam mendaci stylo conscripsit; eisdemque reuoco ad ea quæ de eodem Apollonio primo tomo Annalium a nobis scripta sunt; ut plenius de impostore cognoscant.

Quod insuper idem Lactantius de Hierocle dicat fuisse ex Iudicibus vnum, & persecutionis auctorem; nempe ex Præfectis primarijs aliquem, qui apud Imperatores plurimum posset: in eam sententiam adducimur, ut hunc ipsum existimemus esse Hieroclem, qui hac eadem persecutione (ut auctor est Epiphanius ^h) Præfecturam Augustalem exercuit

^h Epiphani. ha-
ref. 68.

Alexan-

Alexandriæ, idemq. Hierocles in Actis Aedefij martyris in Aegypto passus Iudex iniquissimus nominatur: quæ vero acerbissima omnium tormenta, & quæ omnem humanum captum superent excogitarit Alexandriæ Præses: sequens paulo post Eusebij narratio de Aegypto martyribus, quæ paulo infra ponetur, apertius demonstrabit.

Vt igitur tam Porphyrij, quàm Hieroclis in Christianam religionem vulgatos commentarios contrarijs scriptis penitus confutaret, veritatemq. calumnijs oppressam suonitore fulgentem redderet, ac magis magisq. illustraret, idē ipse Lactantius nobilem illā suscepit prouinciam, vt diuinarum Institutionum septem illos luculentissimos libros conscriberet. Ipse enim sui instituti rationem reddens, hæc ^a ait: Ij ergo, de quibus dixi, cum præsentē me ac dolente, sacrilegas suas litteras explicassent: & illorum superba impietate stimulatus, & veritatis ipsius consciētia, vt ego arbitror, suscepi hoc munus vt omnibus ingenij mei viribus accusatores iustitiæ refutarem: non vt contra eos scriberē, qui paucis verbis obteri poterant; sed vt omnes qui vbique idem operis efficiunt, aut effecerunt, vno simul impetu profigerem] hæc Lactantius.

Porro S. Hieronymus ^b tum has, tum reliquas Lactantij lucubrationes recensent, hæc ait: Firmianus qui & Lactantius Arnobij discipulus sub Diocletiano Principe accitus cū Fannio ^{*} Grammatico, cuius de Medicinalibus versu compositi extant libri, Nicomediæ Rhetoricam docuit; & penuria discipulorum, ob Græcam videlicet ciuitatem, ad scribendum se contulit. Habemus eius Symposium, quod adolescentulus scripsit Africa, & *Ὀδοιπορικὸν* de Africa vsque Nicomediā hexametris scriptum versibus] Cum itaque ipse Africanus hominis in Africa profitentis discipulus fuerit, & Africa Symposium scripserit, & ex Africa Nicomediā vsque suum iter metro cecinerit: plane ipsum fuisse patriam Africanū, conijci posse videtur. Sed & de alijs lucubrationibus eius hæc idē Hieronymus: Scripsit & alium librum, qui inscribitur Grammaticus & pulcherrimū de Ira Dei, & Institutionum diuinarum aduersus Gentes libros septem, Epitomen eiusdē operis in libro vno *ἀντίφαλον*, & ad Asclepiadem libros duos, de Persecutione librum vnum, ad Probum epistolarū libros quattuor, ad Seuerum epistolarū libros duos, ad Demetrianum auditorē suum epistolarum libros duos, ad eundē de Opificio Dei, vel Formatione hominis librum vnum. Hic in extrema senectute magister Cæsaris Crispi filij Constantini in Gallia fuit, qui postea a patre interfectus est] hæc de Lactantio Hieronymus. Verum quos elaborasse diximus septem libros aduersus Gentiles: temporibus Constantini illos edidit, eidemq. etiam dedicauit, vt inferius suo loco patebit.

Ceterum non defuerunt qui infames libros aduersus religionem Christianam a Porphyrio editos, simul ac prodierunt, aduersarijs commentarijs egregie confutarint, prorsusq. compresserint. Id in primis suæ esse prouinciæ existimauit inlignis ille doctrina, & celebris S. Methodius Episcopus Tyri, vt Tyrij hominis (sic ille dici volebat potius, quàm Batanæus pertæsus Iudæum genus) infringeret temeritatem, procaciamq. retunderet. Hic (inquit Hieronymus ^c) Olympi Lyciæ, & postea Tyri Episcopus, nitidi compositiq. sermonis aduersus Porphyrium confecit libros, & Symposium decem virginum, de Resurrectione opus egregium contra Origenem, & aduersus eundem de Phytionissa & de *ἀντιξουσίον*, in Genesim quoque & in Cantica Canticorum commentarios, & multa alia quæ vulgo lectitantur, & ad extremum nouissimæ persecutionis (siue vt alij affirmant sub Decio & Valeriano) in Chalcide Græciæ martyrio coronatus est] hæc Hieronymus. Porro sententiam illam de eius martyrio temporibus Decij alibi ^d plenius refutauimus; Methodium alio nomine dictum esse Eubulium, qui eum citat, Epiphanius ^e, tradit. At post Methodium Eusebius ^f, ac denique extremo loco Apollinarius ^g contra eundem Porphyriū edidit commentarios: licet sparsim tum S. Hieronymus, tum etiam S. Augustinus, Cyrillus & alij quæ idem contra diuina scripta impudenter effutijt, passim cum se offerret occasio, refellere non prætermiserint. Postea vero, vt suo loco dicemus, Imperatorijs sanctionibus ijdem libri comburi iussi, penitus desierunt.

Sed admirandum in eo præsertim diuinum consilium: quod hoc ipso tempore, quo oblatrantium infidelium studijs in hunc modum oppugnaretur Christiana religio, eorundemq. vulgatis scriptis, vbique profcinderetur salutare Christi nomen: idem ipse Dominus non e suis quempiam, qui his assueuerit certaminibus, in campum aduersus eos certaturum adduxerit: sed Ethnicum hominem, eumq. Christianorum antea acerrimum hostem: quem vt crederet diuina luce perfuderit, moxq. antequā plene per baptis-

A mum fieret Christianus, nec dum pene in militia tyro, in emeritos illos impietatis omnia stipendia milites veteranos armarit, & ad eos debellaturum immiserit. Sic plane ex diuino illud accidisse miraculo videatur, quod tanquam magnum aliquod ostentum Dominus Iob præmonstrauerit, dicens: ^a Nunquid volet rhinoceros seruire tibi; aut morabitur ad præsepe tuum? Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?] & quod sequitur: Nunquid credes illi, quod semen-tem reddat tibi, & aream tuam congreget?]

Talis profecto his temporibus erat Arnobius, qui inter Rhetores huius temporis principem sibi locum absque controuersia vindicabat: & eo ipso sane tempore, quo in religionem Christianam maior omnium persecutio ingruebat, cum fidelium alij fugam arriperent, latebras quærent alij, rursus alij plures (quod deterius est) tormentorū metu succūberent: hic inquam fidē Christianam professurus dat nomen Ecclesiæ. Sed cū non crederent Episcopi id illi sincere poscenti, nisi prius oppignoret fidem suam aliqua scriptione, qua deorum falsitatem, & fidei veritatem omni ex parte professam atque testatam relinqueret: eam aduersus Gentes scribendi commentarium oblatam occasionem libenter arripuit. Id quidem S. Hieronymus ^b tradit, sic scribens: Arnobius in Africa Rhetor clarus habetur: qui cum in ciuitate Siccæ ad declamandum iuuenes erudiret; & adhuc Ethnicus ad credulitatem somnijs compelleretur; neque ab Episcopis impetraret fidem quam semper impugnerat: elucubrauit aduersus pristinam religionem luculentissimos libros; & tandem veluti quibusdam obsidibus pietatis fœdus impetrauit.] hæc Hieronymus.

Scripsisse ipsum eos commentarios hoc tempore post promulgatum de incensione librorum & Ecclesiarum demolitione decretum: iam satis superius ex ipsius scriptis est demonstratū: in quibus in primis hæc ^c de se ipso: Venerabar (o cæcitas) nuper simulacra modo ex fornacibus prompta, in incudibus deos & ex malleis fabricatōs, elephantorū ossa, picturas, veternos in arboribus tæniās. Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum, tanquā inesset vis præsens, adulabar, affabar, beneficia poscebam, nihil sentiente de trunco: Et eos ipsos diuos quos esse mihi persuaseram, afficiebam contumelijs grauibus, cum eos esse credebam ligna, lapides, atque ossa, aut in huiusmodi rerum habitare materia. Nunc doctore tanto in vias veritatis inductus, omnia ista, quæ sint, scio; digna de dignis sentio; contumeliam nomini nullam facio diuino: & quid cuique debeat vel personæ vel capiti, inconfusus gradibus, atque auctoritatibus tribuo. Ita ergo Christus non habeatur a nobis Deus? nec qui omnium alioquin vel maximus potest excogitari, diuinitatis afficiatur cultu, a quo iam dudum tanta & accepimus dona viuentes, & expectamus dies cum venerit, ampliora: Sed patibulo affixus interijt: quid istud ad causam? &c.] plura profequitur de gloria Crucis Christi.

Vnde autem scribendi susceperit argumentū, ipso ingressu operis declarat, sic ^d dicēs: Quoniam comperi nonnullos, qui se plurimum sapere suis persuasionibus credunt, infanire, bacchari, & velut quiddam promptum ex oraculo dicere: Postquā esse in mundo Christiana gens cœpit; terrarum orbem perijisse, multiformibus malis affectum esse genus humanum: ipsos etiam cælites, derelictis curis sollempnibus, quibus quondam solebant inuisere res nostras, terrarum ab regionibus exterminatos: Statui pro captu & mediocritate sermonis contraire inuidiæ, & calumniosas dissoluere criminationes] ita ipse. Hanc quidem falsam causam prætexisse inter alias visi sunt Imperatores, vt qualemcumque honestam viderentur nacti esse Christianos persequendi occasionem: nam & inferius post multa de ijdem quid dicere solerent, hæc ait: Negliguntur dij, clamitant, atque in templis iam summa raritas est; iacent antiquæ derisui cæremonia, & sacrorum quondam veterrimi ritus religionum nouarum superstitionibus occiderunt; & merito humanum genus tot miseriarum angustijs premitur] Quæ hæc omnia ipse validissime confutat.

Quod vero opus illud, vt inter fideles admitteretur, quasi fidei suæ vadem festinus absoluit: hinc plane est quod in eo (vt ait Hieronymus ^e) fuisse visus est inæqualis & nimius & absque operis sui partitione confusus] Rursum vero quod nondum plene esset scientia rerum Christianarum imbutus, vtpote cum non solum non fuerit baptisate illustratus, sed nec in Ecclesiam inter Catechumenos acceptus: venia dignus est, si aliquibus næ-

^a Lactant. lib. 5. cap. 4.

^b Hieron. de script. Eccles. in Lactant.

^{*} al. Flauio.

LACTANTII SCRIPTA.

^c Hieron. lib. 1. de dil. & c. 2. de dil. & c.

^d Hieron. de script. Eccles. in Method. c. 83. DE METHO- DIO ERISCO- PO.

^e Not. in Martyrolog. Ro. die 18. Septemb. n. e. Epiphani. h. ref. 64.

^f Hieron. de script. Eccles. in Eusebio.

^g Hieron. de script. Eccles. in Apollinari.

^a Iob 39.

ARNOBIUS SCRIBIT AD- VERSVS GEN- TES.

^b Hieron. in Chronic. addit. ad Euseb.

^c Arnob. lib. 1. ARNOBII PRO- OR STATVS.

^d Arnob. lib. 2. initio.

^e Hieronym. ad Paulin. epist. 13

uis visus est commentarius ille esse resperfus: qui in eo totus est, vt refellat ab Ethnicis in Christianos illatas calumnias, quæ multæ erant: cum vndeque illi occasionem captarēt, vt nomen carperent Christianū: vsque adeo, quod^a res nostræ barbarismis atque solacismis obsitæ essent, & locutionis vitiorum deformitate pollutæ, obijcerent, & quod nouella esset Christiana religio, & magicis esset propagata præstigijs, & alijs similibus: quæ omnia ille quàm validissime confutat.

Sed inter alia breui quodam compendio omnia quæ præsentis temporis essent, ob oculos ponit; & de ea quæ tunc inualescebat persecutio, meminit; qua minime religio Christiana flaccesceret, sed cresceret, quæ & vbique barbaras quoque gentes humanioribus moribus excoluerit, cum ait^b: Nonne vel hæc saltem fidem vobis faciunt argumenta credendi, quod iam per omnes terras in tam breui tempore & paruo immensi nominis huius sacramenta diffusa sunt? Quod nulla iam natio est tam barbari moris, & mansuetudinem nesciens, quæ non eius amore versa molliuerit asperitatem suam, & in placidos sensus assumpta tranquillitate migrauerit? Quod tam magnis ingenijs præditi oratores, grammatici, rhetores, consulti iuris, ac medici, philosophiæ etiam secreta rimantes magisteria hæc expetunt, spretis quibus paulo ante fidebant? Quod ex dominis esse serui cruciatibus affici omnibus statuerint, malint solui coniuges matrimonijs, exheredari a parentibus liberi, quàm fidem rumpere Christianã, & salutaris militiæ sacramenta deponere? Quod cum genera poenarum tanta sint a vobis proposita religionis huius sequentibus leges, augeatur res magis, & contra omnes minas, atque interdicta formidinum animosius populo obnitatur, & ad credendi studium prohibitionis ipsius stimulis excitetur?

An nunquid hæc fieri passim, & inaniter creditis fortuitis incurfibus assumi has mentes? ita ne istud non diuinum & sacrum est, aut sine Deo eorum tantas animorum fieri conuersiones, vt cum carnificis vnci, alijq. innumeri cruciatus (quemadmodū diximus) impendeant credituris, velut a quadam dulcedine atque nectare ebrij cuncta contemnāt? O ingratum & impium sæculum &c.] Sed & de supplicijs, quibus Gentiles solent Christianos afficere, hæc idem consentientia omnibus quæ de martyribus superius dicta sunt, atque dicentur: Hoccine^c est quæso, audax illud facinus & immane, propter quod maximi cælites aculeos in nos intendunt irarum atque indignationum suarum: propter quod vos ipsi cum libido inceserit sæua, exuitis nos bonis, exterminatis patrijs sedibus, irrogatis supplicia capitalia, torquetis, dilaceratis, exuritis, & ad extremū nos feris & beluarum laniatibus obiectatis? At de his, quæ in Gentiles dicta sunt ab Arnobio satis.

Iã reliqua prosequamur, quæ de martyribus hoc anno passis ab Eusebio scripta sunt. Cum^d autem ea narrasset, quæ Nicomediæ gesta sunt, ad res tum in Palæstina, tum in Aegypto gestas sic stylum conuertit, vt eas potius summatim comprehendat, quàm sigillatim percenseat. Sed ipsum audiamus: Cum, inquit, aliud edictum statim post primum illud insequeretur, in quo præcipiebatur de ijs qui tenebantur in carcere, vt qui immolare vellent, abire in libertatem permetterentur: qui inficias irent, infinitis tormentis diuexarentur: multitudo martyrum, qui denuo in singulis prouincijs occumbebant, a nemine dinumerari potest, & eorum maxime qui in Africa, in gente Maurorum, in Thebaide, in Aegypto denique martyrio defuncti sunt. Ex Aegypto autem in alias vrbes & prouincias progressi, martyrij coronis erant insigniter decorati.

Quosdam enim ex illis in Palæstina, propter patientem tormentorum perpeffionem claruisse scimus. Alios Tyri Phoeniciæ magnam laudem collegisse: quos quidem quis est, qui non supra modum miratus fuerit, cum oculis cerneret innumerabiles plagas, & egregiam athletarum re vera admirabilium in his pro pietate & religione concertantium constantiam; & statim post plagas, dimicationem cum bestijs voracibus, inq. eapardorum, vrforum immanium, aprorum agrestium, taurorum denique igne & ferro ad rabiem acriter incitatorum impetus, & eximiam generosorum martyrum contra cuiusque bestiæ ictum tolerantiam? Quibus quidem rebus, dum gerebantur, ipsi interfuimus; diuinamq. potentiam Saluatoris nostri, ipsiusq. Iesu Christi, cui illi in cruciatu præclarum testimonium perhibebant, id temporis præsto martyribus opem tulisse, & euidenter se ipsam eis ostendisse, animaduertimus.

Nam belluæ illæ rapaces, longo temporis spacio, neque sanctorum corpora atrectare, neque ad ea prope accedere audebant: sed in infideles qui extra repagula, alius alium de, in-

de, incitatione quadam eas in martyres instigarunt, impetu ferebantur. Et quanquam sancti Dei athletæ nudi consistebant in medio, manibusq. eas prouocabant, & in se pertrahere conabantur (hoc enim vt agerent, illis erat imperatum) illos tamen solos non omnino attigerunt: verum interdum dum in eos irruebant, tanquã diuiniore quadam vi, ac virtute fuerunt repulsæ, & retro denuo quàm mox resilierunt: quod cum diu fieri cerneretur, non exiguam infidelibus spectantibus excitauit admirationem, vsque adeo vt prima bestia frustra incurfante, secundam, & tertiam in vnum eundemq. martyrem dimitterent.

Interea non modo virilem, & intrepidam sanctorum illorum animi tolerantiam, sed firmam etiam atque inflexibilem in teneris corporibus constantiam cum stupore quodam mirari licuerat. Vidisses enim adolescentulum, non viginti annos integros natum, nullis confriatum vinculis firme consistentem, manibus in crucis modum e transuerso expansis, & robusta & excelsa mente in precibus ad Dei numen fundendis attentissime defixum: neque omnino se commouentem, neque in hanc, vel illam partem de loco in quo steterat deflectentem. Idq. cum vrſi & pardi furorem & mortem in eum exhalarent, cumq. iam eius carnem dentibus lacerare aggredierentur: quorum ora diuina quadam & inexplicabili potentia, nescio quo pacto fuere prope obturata, & iterum ipsi retro prope recurrerent. Sed de isto hoc modo. Alios rurſum cernere potuisses (omnes enim simul quinque erant) agreſti & immani tauro obiectatos: qui nonnullos ex infidelibus proprius aduentantes cornibus in aerem coniecit, eosq. discepſit misere, & femiuuos hominum manibus inde auferendos reliquit: verum ad Sanctos martyres solos, dum furore & rabie exardescens, in eos irrumpere conabatur, ne appropinquare quidem poterat: & tamenſi pedibus atque cornibus huc illucq. vibrantibus insultabat, & cauteriorum incitamentis laceſſitus, contra illos terrorem spirabat; tamen retrogrado cursu, diuina sacri numinis prouidentia repulsus fuit vsque eo, vt cum iste illos neutiquam læſiſſet, alias belluas in eos immitterent: ad extremum post graues & varias illarum etiam incurſiones, ense obruncati fuere, & marinis fluctibus sepulcrorum loco mandati. Talis fuit Aegyptiorum pugna qui Tyri pro vera pietate præclara certamina obierunt.

Illos^a autem qui sunt in ipsa Aegypto patria sua martyrio defuncti, nemo est qui non magnopere admiretur: vbi viri cum vxoribus & liberis numero prope infiniti pro Saluatoris nostri doctrina, vita fragili & breui temporis momento duratura penitus neglecta, varia mortis genera subierunt. Quorum alij post cuticulam nouaculis laceratam, post mēbra luxata & distorta, post corpora flagellis acerbissimis laniata: alijſq. infinitis varijs & dictu horrendis tormentis excruciatu, in ignem tandem coniecti fuerunt: alij in altum pelagus præcipitati: alij licitoribus sua capita amputanda fidenti animo obiecerunt: alij occubuerunt ipsis cruciamētis oppressi: alij fame confecti interierunt: alij rurſum patibulis suffixi, quorum nonnulli tanquam malefici suspensi: alij deteriore modo capite in terram demisso, clauis firmati, & viui vsque eo seruati, quoad ipsis in patibulis fame contaberent.

Nulla dicendi genere explicari potest, quænam verbera, quas ærumnas martyres in Thebaide exantlarint, testis acutis vndularum loco admotis, per totum corpus ad extremum spiritum dilacerati. Mulieres autem vno pede alligatæ sublimes in aerem, capite deorsum statuto, quibusdam machinamētis attractæ, nudis omnino & detectis corporibus, spectaculum foedissimū crudelissimum omniū, & ab omni humanitate alienissimū intuentium oculis exhibuerunt. Homines rurſus arboribus & earum ramis adstricti perierunt: nam cum duos ramos, robustissimos illos quidem, machinis quibusdam in vnum attraxissent, ad vtrumque illorum martyrum crura distinentes, alligantesq. eos, impetu quodam denuo pro natura sua distendi, diffundiq. dimiserunt: sicq. illorum membra in quos ista excogitabant, repentino impetu distracta fore suspicati sunt.

Neque hæc certe fuere ad paucos dies, aut ad exiguum tempus: sed diu admodum ad annorum integrorum spacia continuata: in quo quidem spacio erant interdum plures quàm decem, nonnunquam viginti numero, & amplius eo, sæpe non pauciores quàm triginta interfecti; iam prope sexaginta, aliquando rurſum centum viri vno die simul cum tenellis admodum liberis, & mulieribus morti addicti, & varijs suppliciorum

a Arnob. lib. 1.

b Eod. li. 1. in ff.

RELIGIO PRO-
PAGATA.

c Arnob. lib. 1.

d Euseb. lib. 8.
cap. 7.CARNIFICI-
NE SANCTO-
RVM DIVER-
SÆ.MARTYRES
TYRI PASSI.a Euseb. lib. 8.
cap. 8. & 9.MARTYRES
ÆGYPTII.

generibus vicissitudine quadam admotis trucidati. Ipsi etiam cum forte in iisdem locis A
versaremur, complures confertim vno die sumus oculis contemplati; alios ignis incendio perimi; alios securi percute vsque adeo, vt cum securis ipsa feriendo obtunderetur, & velut crebriore ictu debilitata infringeretur, tum carnifices ipsi trucidando defatigati, mutuis operis traditis, alter ad alterum subleuandum succederet.

Quo quidem tempore mirandam supra modum alacritatem, vimq. re vera diuinam & singularem animi propensionem eorum qui iam Christum Deum crediderunt, intuebamur. Simulatque enim sententia contra priores pronunciata fuit: alij aliunde ad tribunal iudicis profilire coeperunt, seq. Christianos confiteri, acerbitates & multiplicium tormentorum modos pro nihilo putare, absque metu & terrore libere pro religione & cultu Dei omnium rerum moderatoris loqui: cum gaudio denique risu & lætitia postremam mortis sententiam excipere, sicut psalmos, hymnos & gratiarum actiones in Deum totius mundi conditorem, quoad extremum spiritum edidissent, lætis animis decantarent. B

*Euseb. lib. 8.
6. 10. c. 11.*

Atque ^a isti martyres admiratione quidem digni fuerunt: sed illi præ ceteris videbantur egregie admirabiles: qui quamuis diuitijs, nobilitate, gloria, eloquentia & philosophiæ cognitione illustres essent: hæc omnia tamen pro vera pietate & fide in Saluatorem & Dominum nostrum Iesum Christum pro nihilo ducerent. Talis erat Philoromus, vir magistratum non illum quidem vulgarem adeptus; sed ad Imperatoris negocia Alexandria procuranda delectus; qui non sine magna gloria & honore (vt Romanorum mos est) a satellitibus stipatus, in dies singulos de controuersijs ad se relatis iudicium tulit. Talis Philæas etiam Thmuitensis Ecclesiæ Episcopus, vir plane cum in ciuilibus patriæ institutis & Ecclesiæ ministerijs valde præstabilis, tum philosophiæ disciplinis eximius. Isti duo, cum permulti & cognati & alij amici eos obsecrassent, cum præterea viri primarij qui cum Imperio erant orassent, cum ipse Iudex denique hortatus esset, vt sui ipsorum caperent misericordiam, liberorumq. & vxorum curam ducerent: nequaquam eiusmodi virorum precibus adduci poterant, vt vitæ cupiditate aliqua ex parte delectarentur, & diuinas leges de confessione & negatione Saluatoris nostri penitus contemnerent, sed virili animo & mente digna philosophis, immo vero pia & digna Deo, contra omnes Iudicis minas, contra contumelias fortiter se opposcentes, ambo capitibus abscissis, abirent e vita. Sed quoniam Philæam propter humanioris litteraturæ notitiam crebro hominum sermone prædicatum diximus, ipse sui ipsius in ea re locuples testis accedat; & partim se ipsum, quinam tandem fuerit, ante oculos cuiusque proponat; partim martyria quæ eius ætate Alexandria contigerint, accuratius multo, quàm in nostra situm est potestate, narret his verbis, quæ quidem ab ipsius litteris ad Thmuitas præscriptis petita sunt. D

*EX PHILÆÆ
EPISC. EPI-
STOLA.*

Beati martyres qui apud nos occubuerunt, præclara illa exēpla, monita salutaria & insignes præceptiones in diuinis ac sacris litteris nobis ad imitandum propositas, nulla ex parte contemnent, oculos animi ad Deum omnium effectorem exquisite intendebant: & mortem pro pietate oppetere secum statuentes, mordicus suæ vocationi adhærescebant. Ac quoniam isti sancti martyres Christi insignibus decorati, Dominum nostrum Iesum Christum pro nobis hominis naturam induisse, pro certo cognouerant, vt omne peccatum radicitus extirparet, & viatica nostri itineris ad vitam æternam suscepti nobis suppeditaret: Non ^b enim rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: humiliavit semetipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis: isti inquam idcirco meliora dona æmulantes; omnem cruciatum, omnia suppliciorum genera quæ poterant excogitari, non semel, sed iterum atque iterum sustinuerunt: atque præ omnibus satellitum terroribus, quos laborabant non verbis solum, sed rebus ipsis obnixè eis iniicere, non demiserunt animos, neque succubuerunt; propterea quod perfecta in illis charitas timorem foras miserat. Quorum eximiam fortitudinem & excelsam in singulis tormentis animi magnitudinem quæ tandem oratio poterit explanare? E

Philip. 2.

Et cū libera potestas omnibus permessa esset, contumelias & poenas illis pro arbitrato inferēdi: hi fustibus, illi virgis, alij flagellis, nonnulli loris, multi funibus eos percusserūt.

Atque

A Atque spectaculum nouis vicissim plagarum & supplicij generibus erat variatum, & multū probri habuit & ignominia. Quidā enim primū manibus a tergo colligatis ligno appensi, & machinis quibusdam membra eorum vniuersa distenta distractaq. deinde a tortoribus ex mandato magistratum per totum corpus grauitèr diuexati; & non quemadmodum cum homicidis agi solet, latera solum, sed venter, tibiæ & genæ flagris ferreis caesa. Alij pependunt ad porticum vna manu affixi, & articularum, membro- rumq. distensionem, quæ omnem doloris superabat acerbiter, pertulerunt.

B Alij vultu alterius in alterum obuerso ligati, & columnis pedibus non ad terram demissis appensi; sic vt cum funes acrius retraherentur, & contentius, corporis grauitate ac pondere acerbius premerentur: Neque tantisper solum dum Præses cum illis quæstione disceptabat, illisq. examinandis vacabat; sed per totum fere diem istud supplicij genus sustinuerunt: quando enim ab illis ad alios profectus est ministros, ipsius auctoritati obsequentes reliquit, qui priores accurate obseruarent, si forte quisquam tormentis euctus cedere videretur: mandauitq. vt acerbe & sine remissione vlla funibus distorquerentur: & deinceps cum iam iam essent animam acturi, rursus in terram demissi, passim misere raptarentur: neque enim de nobis vel minima cura in eorum animis resedit; sed omnia in nos perinde tum excogitare, tum re præstare videbantur, ac si homines non fuissetus.

TORMENTA
ACERBISSIMA

C Præter alia tormentorum genera istud nouum præterea, quod sequitur, aduersarij nostri inuenerunt: Nonnulli enim post verbera in compedibus ligneis positi erant, & pedes alter ab altero ad quartum foramen distenti, districtiq. adeo vt necessario supini iacerēt; nec possent propter plagarum vulnera recens toti corpori inflicta se vilo modo commouere. Alij in solum proiecti, præ crebris tormentorum ictibus, quos pertulerant, semineces iacuerunt, & propter varia ac diuersa tormentorum stigmata, quæ in corporibus habebant, miserabilius spectaculum, quàm cum torquebantur, oculis contemplantium subiecerunt.

D Ex his autem qui ita se habebant, nonnulli in cruciatu mortui sunt, & singulari animi tolerantia aduersarium prorsus confuderunt. Alij semineces in carcerem conclusi, non multis diebus post dolorum grauitate oppressi, excedunt e vita, reliqui valetudine, & viribus curatione recuperatis, temporis longinquitate, carcerisq. vsu, & velut contritu multo, euadunt fidentiores. Sic igitur cum esset singulis illorum præceptum, libera data optione, vel victimas execrabiles contrectandi, quo liberarentur molestijs; & profana atque execrabili ab illis libertate potirentur; vel non sacrificandi sententiam mortis exciperent: illi absque mora ad mortem libentibus animis gradiuntur. Norunt enim pro certo ea quæ a sacris litteris nobis præscripta sunt: Sacrificans dijs eradicabitur ^a, & Non sint tibi dii alieni nec alius præter me ^b.

*a Exod. 22.
b Exod. 20.*

Eiusmodi sunt voces Philææ martyris, cum sapientiæ, tum Dei ipsius amore inflammati maxime, quas ante extremam de eorum iudicio latam sententiam, cum adhuc esset in carceris custodia, ad fratres Ecclesiæ, cui ipse præerat, per litteras misit, partim vti quo loco res illius erant, illis exponeret, partim vti eos hortaretur, vt pietate in Christo post mortem suam, quæ breui ipsum esset occupatura, mordicus adhærescerent] hucusque de Philææ scriptis, eiusq. martyrio Eusebius. Sed & S. Hieronymus ^c de eodem hæc addit: Elegantissimum librum de Martyrū laude composuit; & disputatione Actorum habita aduersus iudicem, qui eum sacrificare cogebat: pro Christo capite truncatur, eodem in Aegypto persecutionis auctore, quo Lucianus Nicomediæ] Natalis dies Philææ Episcopi adscripta habetur tabulis Ecclesiasticis cum Philoromo pridie Nonas Februarij, mentioq. de eodem fit sexto Kalendas Decembris.

23.
PHILÆÆ EPI-
SCOP. CERTA-
MEN ET SCRIP-
TA.

*c Hier. de scri-
pt. Eccl. in Phi-
lææ.*

Recitatis ab Eusebio quæ a Philææ Episcopo & martyre ad suos scripta erant, ad res in Palæstina gestas, nempe patrias, conuertens stylum, sic ait: Ex Palæstinae martyribus primus erat Procopius; qui antequam carceris satis magnum fecisset periculum: statim a primo ingressu, cum in iudicio coram Præsidibus sisteretur; & ei imperatum esset, vt dijs eorum immolaret: vnum solum Deum se scire dixit, cui sicut ab eo ipso præceptum est, soli esset sacrificandum. Postquam vero quattuor Imperatoribus hostias etiam offerre illi mandatum fuit: sententiam quandam quæ illis parum ardebat elocutus, hoc scilicet Homeri carmen:

Non bona res multi domini, Rex unicus esto]

ex templo securi percutitur. Post istum Alphæus & Zachæus, cum post verbera & nouaculas, post vincula aspera, grauesq. in iisdem dolores, post alias diuersas in tormentis quaestiones, post pedes, dies noctesq. compedibus ligneis quattuor foraminum interuallo interposito distentos, distractosq. decimosextimo die mensis qui vocatur Dius, hoc est apud Romanos ad decimum quintum Kalendas Decembris, vnum solum Deū, & solum Iesum Christum Regem libere essent confessi: velut aliquid loquuti blasphemiae, pari ratione cum martyre superiore, capitibus abscissis ex hac luce decedunt.

ATKEM
ROMANI
MARTYRIUM.

Ea porro quæ erant Antiochiæ, eodem die, de Romano martyre factitata, memoria plane digna videntur. Iste enim Palæstinus genere, Ecclesiæ Cæsariensis diaconus & exorcista, cum pariter Antiochiæ in Ecclesiarum vastatione forte versaretur, complures viros simul cum vxoribus & liberis aceruatim ad idolorum delubra properantes, & iisdem hostias immolantes intuitus: spectaculum neutiquam tolerandum arbitratus est; & propterea singulari pietatis studio incensus accedit propius, & magna voce exclamans, eos grauius redarguit. Qui propter hoc tam audax facinus prehensus, generosissimus (si quisquam alius) testis declaratur veritatis. Nam cum Iudex mortem illi ignis incendio infligendam pronunciaisset: ille vultu hilari & animo maxime læto sententiam lubens amplexatus, ad supplicij locum abducitur. Deinde vbi alligatur ad palum, & dum ligna illi circumcirca coaceruabantur, & hi qui incenderent rogum, Imperatoris iam præsentis sententiam expectabant, clamauit: Vbi mihi ignis quæso?

Hæc loquutus accersitur ad Imperatorem, quo nouum & inusitatum genus supplicij sustineret, vt lingua nimirum illi amputaretur: quod fortissime perpeffus, rebus omnibus declarauit, diuinam vim illis qui aliquid pro pietate subeant acerbitatis, opem semper apportare solere, cum labores & ærumnas alleuando, tum animi alacritatem firme corroborando. Iste enim simul atque nouum illum supplicij modum intellexit, prægenerosa animi alacritate neutiquam obstupefactus, lubens extendit linguam, & paratissimo animo eam licetoribus quasi instructam præbet. Post quod supplicium in vincula coniectus, longinquo temporis spatio ibi afflictatus: tandem cum vigesimus annus Regni Imperatoris (nempe sequens) aduentaret, quo ex decreto concessum erat vt libertas omnibus qui vinculis vbique constricti tenebantur palam prædicaretur (in ipsis scilicet Vicennialium sollempni celebritate) solus ipse in compedibus iacens, vtroque pede ad quintum foramen distracto, laqueo collo circumiecto, strangulatus, martyrio demum sicut ei erat in optatis decoratur. Et quamquam extra patriam subiit martyrium: tamen cum Palæstinus genere esset, dignus videtur, qui in Palæstinorum martyrum numero merito reponatur. Hæc igitur primo anno, cum persecutio solum contra Ecclesiæ Præsides grassaretur hoc modo in Palæstina gesta fuerunt] quæ autem sequenti anno facta esse idem Eusebius tradit, suo loco dicemus.

Visis his, quæ ab eodem auctore de martyribus hoc anno in Oriente passis sunt scripta: iam ad ea quæ in Occidete, ac potissimum Romæ sunt gesta, orationem cōuertamus. Feruntur in primis Acta quædam, sed admodum deprauata de Marcellini Papæ lapsu, de quibus per Concilium facta condemnatione, sequenti anno sub Consulatu Diocletiani octauo & Maximiani septimo: atque adeo vt lapsus Marcellini hoc anno, quo (vt ex Eusebio vidimus) aduersus Præsides Ecclesiarum est promulgatum Imperatorum editum, contigisse dici posse videatur.

Quod igitur ad rerum gestarum veritatem de Marcellini lapsu pertinet: diu multumq. fateor, anceps fui, dubitauiq. vera ne fuerint necne: licet enim eadem tot monumentis testata, tabulis Ecclesiasticis consignata, plurimorumq. testificationibus confirmata videantur; vt ab his desciscere, stultum; & tot testibus obniti, temerarium existimari possit: tamen de veritatis certa fide dubitandi haud leuiter admonent, immo & compellunt quæ a S. Augustino sunt scripta; quæve ab aduersarijs ipsis Catholicæ fidei in Romanam Ecclesiam, quam odio infensissimo sunt infectati, per calumniam obiecta sunt; quæ etiam in iisdem Actis parum sibi constantia notata habentur.

Vt res autem apertius cognoscatur: hic primum quæ a Donatistis schismaticis in Romanos Pontifices calumniose sunt illata crimina descripta ab Augustino ponamus: Agens enim aduersus Petilianum acerrimum illorum patronum; ipsum hæc in eisdem

Romanæ

A Romanæ Ecclesiæ Episcopus effluentem, redarguens ait: Quid ergo iam opus est vt Episcoporum Romanæ Ecclesiæ, quos incredibilibus calumnijs infectatus est, obiecta ab eo crimina diluamus? Marcellinus & presbyteri eius, Melchiades & Marcellus & Syluester traditionis codicum diuinorum & thurificationis ab eo crimine arguuntur. Sed nunquid ideo etiam conuincuntur; aut conuicti aliqua documentorum firmitate monstrantur? Ipse sceleratos & sacrilegos fuisse dicit: Ego innocentes fuisse respondeo: quid laborem probare defensionem meam; cum ille nec tenuiter probare conatus sit accusationem suam?] hæc ibi.

a August. de
unico Baptism
contra Petil.
cap. 16.

Rursum inferius quod nullis hæc a schismaticis probarentur testificationibus, vt alia quæ ab iisdem obijci solent, hæc addit post multa: An vero quod de foro Aptungensium factum fuerat, ab istis accusaretur: & quod in Capitolio Romanorum factum fuerat, taceretur?] plane significans, si ea (vt calumniabantur) vere facta fuissent ab eis: omni genere attestantium eadem corroborata constarent: quippe qui consueuissent abdita quæque peruestigare, & quæ non inuenissent, facta mentiri, Acta proconsularia fingere, vt Catholicos crimine thurificationis, vel traditionis aspergeret; quo se iure illorum vitare communicationem ostenderent: hæc enim omnia totus ille longior causæ Cæciliani progressus, de quo agemus, aperte demonstrat.

MARCELLI
CAUSA DIS-
QUIRITVR.

Hæc igitur cum ita se habeant: quo modo quæ non in angulo, sed in medio Vrbs, & coram Imperatore, & in templo idolorum sunt facta a tali præsertim tantoq. viro, vt & quod in Vrbe commissum esset, sciret Orbis (nam etsi fideles facinus tacuissent, Gentiles magna sua gloria diffamassent) vnum præterierunt Augustinum, qui etiam Romæ tam diu versatus est? Quod si hæc sciuerint tantummodo Donatistæ: cur rem tantam absque aliqua testificatione iisdem prodiderunt; cum præsertim thurificationis atque damnationis Marcellini publica illa atque fide dignissima Acta suppeterent Synodalia? Sed demum ea ab oscitante esse prætermissa Petiliano, alioqui vigilantissimo omnium non tantum ad perquirenda quæ essent vera, sed ad astruendas quoque calumnias: cur in tot Concilijs & collationibus Donatistæ qui omnem verterunt lapidem, vt vnum diaconum Cæcilianum criminis traditionis arguerent: non pariter quos accusarent, Romanorum Pontificum ac Marcellini præsertim cum opus fuit (quod & Augustinus obijcit) lapsus prodiderunt, ac probauerunt?

Si insuper in tanto Concilio trecentorum Episcoporum tunc habito, Marcellini lapsus cognitus atque probatus esset: quo nam pacto res tot, tantisq. testibus patefacta, nullo (vt ait Augustinus) testificationis genere, nec a Petiliano, nec ab alijs schismaticis est asseruitus? Vel quo modo tam libere atque secure id ab eis nulla probatione iactari, S. Augustinus affirmat, quod ex tanto Concilio vulgatis Actis, poterat esse perspicuum? Verum si ea clandestine in Synuessana crypta sunt facta: quo modo si eius lapsus fuit omnibus adeo manifestus; non etiam eius pœnitentiam curassent Patres, publicatione Actorum, omnibus innotescere? Sed esto (vt hæc eadem sæpius inculcemus) hoc vnum latuit Augustinum: Cur quæso id Augustinum negantem Petilianus aduersarijs litteris quas postea scripsit, non arguit, nec a se dicta adeo certis firmisq. testimonijs confirmauit?

Rursum vero cum non tantum Marcellinum thurificationis criminis Petilianus arguerit, sed & Marcellum, Melchiadem atque Syluestrum: plane conuincitur, eadem facilitate, temeritate ac dixerim falsitate, qua ceteros de quibus nulla vnquam fuerit suspicio, sugillasse etiã Marcellinum, in quem nihil amplius quam in reliquos Petilianus intulerit, nec de eo grauius quam de ceteris in crimen adductis conquestus sit. Sed more suo hos omnes simul calumnijs liquet exagitasse, sicut cum Cæcilianum diaconum atque Mensurium Episcopum Carthaginensem (vt suo loco dicemus) iisdem falsis accusationibus vexauerunt.

Hæc vero a nobis veritatis studio inculcata, eruditi velim expendant suumq. iudicium interponant; quod nos non tanti esse videamur, qui de Marcellini lapsu opinionem omnium diffamatam antiquare possimus, quæ & communi fere omnium consensione appareat postea esse credita. Hæc autem a nobis ex munere elucidandæ historicæ veritatis sunt allata; non autem vt lapsum Romanorum Pontificum, si vere contigisset, quouis prætextu (quod a liberalis historici candore procul abhorret) siue in Marcellino, siue in alijs Romanis Pontificibus excusandum sumamus.

Quantumlibet enim consenserimus, id accidisse: nihil est tamen quod præiudicium afferat Catholicæ veritati: Quid enim (inquit Tertullianus) si Episcopus, si diaconus,

b Tertullian.
de Praescript.

*a August. de
unic. Baptism.
cōtr. Potil. c. 1. & 6.*

si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr lapsus a regula fuerit: ideo hæreses veritatem A
obtinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?] & S. Augustinus postea de
iisdem agens, hæc ipsa decernit ^a: Non sane parua est, inquit, parumq. gloriosa consolatio
cuiusque nostrū, si ab inimicis Ecclesiæ cum ipsa Ecclesia criminamur: Eius tamē defen-
sio non in eorū hominū defensione consistit, quos isti nominatim falsis criminationibus
appetunt. Prorsus quales fuerint Marcellinus, Marcellus, Syluester, Melchides, Menfu-
rius, Cæcilianus atque alij, quibus obijciunt pro sua dissensione quod volunt, nihil præ-
iudicat Ecclesiæ Catholicæ toto terrarū orbe diffusæ: nullo modo eorū innocentia coro-
namur, nullo modo eorum iniquitate damnamur: Si boni fuerunt, in aræ Catholicæ
tritura tanquam grana mūdati sunt: si mali fuerūt, in aræ Catholicæ tritura tanquam
stipulæ comminuti sunt. Intra istam aream boni & mali esse possunt] hæc Augustinus.

*ACTA MAR-
CELLINI.*

At quid Acta quæ extāt, qualiacunque sint, de Marcellini lapsu contineāt, iam indice- B
mus. Ea quidem adeo deprauata habentur, vt perdifficile sit sensum ex eis germanum
exquiri: triplici editione excusa habentur; & quæ scripta legimus in Cresconiana anti-
qua collectione, haud emendatiora esse reperimus. Quamobrem quæ ad lapsum spe-
ctant: ex eis magis hic sententiam, coniecturis interdum adiuuantibus, reddere, quam
verba ipsa describere instituiamus. Cum vero (vt diximus) hoc primo anno persecutio in
Ecclesiarum Præsides potissimū indiēta esset: Marcellinus Papa, vt thurificaret, per Vr-
banum Iouis Capitolini Pontificē pertentatur, eoq. vano obtentu, quod (vt aiebat) cum
Magi Christi cunabulis munera, aurum, thus & myrrham obtulerunt: thuris dijs adolēdi
sanxisse visi fuerint disciplinam. Hæc adeo insulsa refellit Marcellinus, qui & de thure
Christo oblato mysterium referauit.

Prouocat autem ille ad iudicium Diocletiani atque Maximiani Imperatorum. Iphis C
Vulcanalibus, quæ mense Augusti Romæ agebantur, iisdem Principibus ambo ex con-
dicto obtulerunt contrarijs sententijs libellos scriptos: dijs thus offerendum Urbanus in-
culcat; sed ex aduerso Marcellinus faciendū esse negauit. Tum Diocletiano consultus
visum est cum Marcellino blāditijs agere: sicq. cum blandis sermonibus adeo deliniuit;
vt secum ea arte ad Vestæ Templum perduxerit: comitabantur illum duo diaconi, Ca-
jus & Innocentius, ac tres presbyteri Urbanus, Castorius & Iuuenalis: qui vbi Marcelli-
num in templum ingressum esse vidissent, nondum tamen thus offerentem; ab eo rece-
dentes, ad collegas presbyteros in Vaticanum abierunt, & rem gestam, vt viderant, re-
tulerunt.

Cum interim complures Christianorum exploraturi quid in templo fieret, ingressi es-
sent: Marcellinum viderunt thurificantem. Qui omnes sceleris testes, nominatim singu- D
li in iisdem Actis descripti sunt, omnes numero secundum emendatiora codices septua-
gintadu: de quibus sic enumeratis hæc in iisdem Actis leguntur: Omnes electi sunt viri
libra Occidua, qui testimoniū perhibent, videntes sacrificasse] Sunt hæc quidem de libra
Occidua perobscura: sed quid ea sibi velint, ab eruditis viris consultus, hæc ipsa respondi.

Inoleuerat apud antiquos mos ille, vt interdum ponderum notis numerum consigna-
rent, atque distinguerent: vt quod exempli causa adduci potest, cum integram heredita-
tem pondo vnus libræ comprehenderent, partes eius secundū libræ pondus in alia quo-
que minora pondera, secundum quod a Volusio Metiano ^b pluribus scriptum est, par-
tirentur. Quod igitur inferius Acta Synodi in causa Marcellini numerum septuaginta
duorum testium, libræ Occiduam nominant: inde patet quod hic dicitur: Omnes ele-
cti sunt viri libra Occidua, qui testimoniū perhibent] numerum septuaginta duorum E
testium esse significatum, eumq. esse dictum libræ Occiduam, quod scilicet ea li-
bra septuagintaduos solidos contineret, vt ea lege ^c declaratur, qua dicitur:

*b Volus. Met. di-
strib. habetur
edit. in Codic.
Theodos. edit.
Ronil. 2508.*

*c l. quorūscum-
que de suscepto-
ribus. C. lib. 10.*

*d l. 1. de ponde-
ratorib. C. Theo-
dos.*

Quotiescumque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa
transmittitur: in septuaginta duos solidos libra feratur accepta] quæ quidem lex in Co-
dice Theodosiano posita, lata habetur Romæ, Lupicino & Iouino Consulibus, Impera-
toribus Valētiniano atque Valente fratribus. Erat ergo libra Occidua nota, quæ septua-
gesimum secundū numerum impleteret: & puto Occiduam dictam ad differētiā prioris
libræ numeri, quæ contineret octuagintaquattuor solidos, quam quidem partitionem
primus omnium Constātinus Imperator fecisse videtur: qui cum esset in Oriente, statuit
continere auri vnciam septem solidos, vt patet ex eius ^d rescripto ad Eufraxium, Pau-
lino & Iuliano Consulibus, abhinc post annos vigintitres dato.

At nec

A At nec propterea quod auctus est numerus, imminutum est pondus: Nam sic est
libra partita in septuagintaduos solidos, vt quilibet solidus esset quattuor scrupulorum.
ita idem ipse qui septem solidos pro vncia impendi voluit: quemlibet solidum quattuor
mandauit appēdi scrupulis; & sic quælibet vncia vigintiocto scrupulos continebat, cum
alioqui nonnisi vigintiquattuor scrupula pondus sit vnciæ. hæc igitur fuisse videtur li-
bra Orientalis, cuius respectu alia, Occidua libra sit dicta.

Cum igitur per Constantinum & Valentinianū illud sit discrimen inductum inter li-
bram Occiduam & Orientalem; nec penes antiquiores sit reperiri eiusmodi differentia,
cum nonnisi vna esset vbique libra: plane intelligi potest, Acta illa Marcellini nequa-
quam his temporibus esse conscripta, quando eiusmodi de libra Occidua nomenclaturæ
nullus penitus vsus erat: sed post dictas promulgatas leges, quibus inter vtranque li-
B bram diuersitas illa exorta est. At de libra Occidua & lapsu Marcellini modo satis. De
Synodo autem, cuius Acta descripta habentur, Consulatu Diocletiani octies & Maxi-
miani septies, agemus anno sequenti.

Iam de Marcellino Papa ad Marcellinum Ecclesiæ Romanæ presbyterum qui vna
cum Petro exorcista his temporibus Romæ passus est, conuertamus orationem: quorum
martyrium præclara monumenta reddidere conspicuum: adnotatum enim habetur in
Ecclesiasticis tabulis; illorumq. memoriam Constantinus Via Lauicana, erecta Ecclesia,
digne profecutus est, sed & eorundem nomine fuit Romæ titulus institutus: Quod enim
admirādis & plane egregijs quibusdā signis fuerit a Deo ipforum martyriū illustratum:
celebrioribus quoque officijs Romana Ecclesia est illorum memoriam profequuta. Ex-
tant Acta ipforum, quæ reddita pace Ecclesiæ, ab ipso carnifice nomine Dorotheo, qui
C eos gladio percussit, Damasus tunc lector accepit, qui & nobili epitaphio eorum quo-
que sepulturam iam factus Episcopus exornauit.

*MARCELLINI
ET PETRI MAR-
TYRIUM.*

Passi enim sunt hi sub Sereno Vicario: hæc autem quo modo se habuerint, ex ipso-
rum Actis, quæ extant ^a antiquitus scripta, hic attexere dignum existimamus. Vrgebat
Romæ in Christi fideles sæuissima persecutio: quando inter alios Petrus clericus exor-
cista, sæpe confessus, sæpe est detrusus in carcerem. Cum autem in vinculis esset, Arthe-
mius carceris custos Paulinā filiam a dæmone lugebat arreptam. Cui Petrus: Si in Chri-
stum credis, Arthemii, salua erit filia tua. Ad quem ille: Miror valde imprudens consi-
lium, nam licet tu credas, Deus tamen tuus te liberare non potest. At Petrus: Non liberat
nos Deus noster semper, vt patiēdo faciat clariores; sed cum expedit, facere non de-
sinit: si ergo cum me vinculis liberum videris, paratus es credere: certus sum, quod
D ab his me Dominus soluet.

*a Apud Sur. so.
3. die 2. Iunij.*

Consensit Arthemius: & ne quid humanitus possit accidere, duplicat illi catenas,
& claustra quoque carceris communiuit: cum vero abiisset domum, ac de his sermonem
haberet cum Candida vxore, atque hominem derideret: illa vero prudentior commen-
daret: Ecce ex promisso Petrus mox affuit candidatus, crucem manu gestans: cum quæ
tunc aderat vna simul Paulina filia corruens ad pedes eius fuit, pulso dæmone, liberata.
Perculsi illi his magnis prodigijs, crediderunt: & vna cum ipsis alij plures hæc audien-
tes, qui omnes a S. Marcellino presbytero, Petro in domum Arthemij perducto, sunt
baptizati: mansit apud eos Marcellinus illos erudiens vltra mensē, quod Serenus
Vicarius ægrotaret.

*ARTHEMIUS
FIT CHRIS-
TIANVS.*

Cum autem conualuisset, sessurus die sequenti, per Commentariensem Arthemio
E nunciauit, vt Christianos qui in carcere essent, sisteret ante tribunal: ille vero dimissis
qui voluissent abire Christianis, mane coram Vicario, quid a Petro gestum esset, publi-
ce narrauit: qui his auditis, mox Arthemium ipsum custodem carceris mandat plumba-
tis cædi, & in custodiam trudi: Marcellinum vero & Petrum præconis voce admissos
interrogat primo verbis pacificis; sed nihil proficiens: Marcellinum Christi nomen ma-
gna gloria prædicantem pugnis grauiter cædi iussit, cæsumq. mancipari custodiæ,
ibi & super vitri fragmina nudum sterni.

Post hæc de Petro habuit quæstionem, quam his Iudex paucis absoluit: Nolo, inquit,
vt existimes, te iterum equuleo & lampadibus esse torquendum: sed ad palum cras li-
gaberis, & feris lacerandus traderis: hisq. dictis, recipi eum iubet in carcerem, & ligneo
quoque compede coarctari: sed licet sæuiat iudicantis, hæc q. præcipiētis immanitas: tamē
qui in eorum curā ac ministeriū inuigilat Angelus soluit eū rursus, ac potius frangit vin-
cula

cula, ac demit eos e carcere, liberosq. duxit ad eos qui nuper fuerat baptizati, vt eos roboraret in fide iam breui passuros; eoq. per dies septem perfuncti officio, ad Serenū Vicariū redire iubentur. Cum interim Iudex non inuentis illis in carcere, Arthemium & uxorem eius Candidam atque Paulinam filiam comperisset esse Christianos, nec admoniti respicere & sacrificare voluissent: damnat eos, ruderum mole via Aurelia viuos obrui.

Cum autem iidem ducerentur: Marcellinus & Petrus magna Christianorum multitudo eos affectantium illis occurrūt: his perterriti qui eos ducebant, fugam arripuissent, nisi a Christianis retenti fuissent: quibus parentes distulerunt illorū necem tāto temporis spacio, quousque Marcellinus Missas in proxima Crypta perficeret. Quibus absolutis, Arthemium gladio percusserunt, Candidam & Paulinam in Cryptam impulsas, vt iussum fuerat, obruerunt: Marcellinum vero & Petrum seipsos sponte dantes arbori alligarunt, donec Serenus mandaret quid de illis esset agendum: Qui eos vt maleficos, nouis prodigijs alios (vt hactenus fecerant) ad Christo credendum impellerent, longius amandans ab Vrbe, ad Siluam nigram perduci iussit, ibiq. truncari capite. Quo cū peruenissent Marcellinus & Petrus: se inuicem osculo salutantes, flexis genibus, decollati sunt. Fuerunt tunc ex Christianis qui viderunt animas eorum mira claritudine tanquam sponfas ornatas in cælum ferri. Sed & Senatoriæ femina Christiana Lucilla & Firmina diuinitus admonitæ collegerunt corpora Marcellini & Petri, & sepelierunt in Crypta inferiori apud S. Tiburtium, adiuuantibus eas duobus acoluthis] hucusque Acta eorum breuius enarrata. Porro locus ille memoria horum martyrum illustris est redditus, & a fidelibus non amplius Silua nigra, sed Candida dictus est; idemq. præmarlyrum excellentia, sede quoque Episcopali postea insignitus.

Habent autem eadem ipsa Acta tum edita, & quæ antiquitus scripta legimus, hanc appendicem: Hæc omnia Damasus cum lector esset puerulus didicit ab eo qui eos decollauerat: & postea factus Episcopus in eorum sepulchro his versibus limina decorauit.

*Marcelline tuos, pariter Petre, nosce triumphos
Percussor retulit Damaso mihi, cum puer essem
Hæc sibi carnificem rabidum mandata dedisse:
Sepibus in medijs vestra vt tunc colla secaret;
Ne tumulum vestrum quisquam cognoscere posset
Vos alacres vestris manibus mundasse sepulcra,
Candidulo occulte postquam iaculistis in antro.
Postea commonitam vestra pietate Lucillam
Hic placuisse magis sanctissima condere membra.*

Is vero qui eos decollauit nomine Dorotheus, postea sub S. Iulio Pontifice publicam egit poenitentiam, & omni populo indicans quæ vidisset: baptizatus est in senectute sua, & per bonam confessionem peruenit ad misericordiam Saluatoris, qui uiuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen] hucusque ibi; his quidem vetera quæque Martyrologia in omnibus consentiunt, quibus natalis ipsorum dies egregia memoria illustratur.

Sed de reliquis, qui ex Romano Clero, hac eadem persecutione furente (quæ hoc anno potissimū in Christianos Romæ sæuijt) subiere martyrium, prosequamur historiam. Inter alios autem nomine celebres enituerunt Maximus presbyter atque Sisinnius diaconus, gloria confessionis & virtute miraculorum illustres: qui pro religione Christiana amplificanda egregiam nauantes operam, inter alios Falconium Pinianum virum Consularem, eiusq. coniugem Lucinam ad Christi fidem perduxerunt, qui ambo in fouendis Christianis, curandisq. omnem adhibuerunt diligentiam: Facti enim sunt Romæ agentibus fidelibus ab impetu persecutorum profugium, auxiliumq. tutum profugis Christianis, quibus consilio, ope, omniq. officio præsto erant, suscipientes eos, & in diuersa sua prædia amandantes, pascentes, atque seruantes.

Ex hoc namque Piniano illum quoque S. Paulæ generum Pinianum fide Christiana clarissimum prouenisse putamus; cuius nomen tum Hieronymi, tum etiam Augustini chartis egregie illustratur. Lucina vero omnibus propemodum Actis martyrum, qui sub hac persecutione Romæ sunt passi, magnopere commendatur. At quod ad martyres pertinet: Sisinnius diaconus qui cum alijs compluribus Christianis in prædium Piniani

A Piniani secesserat apud Auximum in Picoeno vna cum socijs Diocletio atque Florentio a Gentilibus impetitus lapidibus, necatus est: Antimus vero Romæ via Salaria, & post eum Maximus, Bassus & Fabius capite plexi, martyrium sunt consequuti: post hos passos esse Simplicium & Faustinum fratres, eorundem ipsorum martyrum Acta a decla-
rant. Porro Beatricis eorum sororis martyrium, & diuina ultio in eum qui, vt illius prædio potiretur, eam occidendam curauit, sic ibi breuiter enarrantur.

Cum autem cæsi essent Simplicius & Faustinus Via Portuensi, soror eorum Beatrix eos sepeliuit, atque deinde se contulit ad venerabilem Lucinam, mansitq. apud eam septem mensibus. Interea cum prædium quoddam Beatricis huius Lucretius vicinus possessor vsurpare conaretur, quod viua ipsa facere non liceret; eo obtentu quod Christiana esset, & nollet sacrificare: a seruis eam præfocari mandat, qua extincta, quod optabat, potitus est prædio: cumq. ibi lætus vna cum suis epularetur: mox infantis ei mortem nunciantis voce perterritus, arreptus a dæmone, ab eodem extinguitur. Sic Deus Christianorum iniurias digna animaduersione per dæmones vindicabat: quid simile eadem ipso exordio Acta narrant etiam accidisse Cheremoni olim in Proconsulatu Asiæ Piniano assidenti: qui cum in Christianos acerbius ageret, inuasus a prauo dæmone e

carruca prouens, male vexatus, martyres nominans quos necauerat, ab obsidente dæmone extinctus est: quibus exterefactus, & in morbum incidens Pinianus, a Christianis ab uxore Lucina vocatis sanatus atque, licet occulto, Christianam fidem amplexus est. Hæc autem & alia quæ in eiusdem Actis narrantur, haud dissimilia ab ijs esse noscuntur, quæ a Tertulliano in libello ad Scapulam recensentur. Porro horum omnium martyrum natales dies qui ex more in Ecclesiasticis tabulis semel scripti sunt, anniuersaria celebritate in Ecclesia perseuerant.

Sed eiusdem quoque persecutionis tempore presbyter Romanæ Ecclesiæ Felix, cuius mentio etiam habetur in Actis Caij Papæ, pro fide Christiana nobile martyrium subiit, cuius Acta martyrij summatim complexa his verbis monumentis Ecclesiasticis commendata habentur: Romæ Via Ostiensi passio beati Felicis presbyteri sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus: qui post equulei vexationem, data sententia, cum duceretur ad decollandum, obuius ei fuit quidam Christianus: qui dum se Christianum quoque esse sponte profiteretur, mox cum eodem pariter decollatus est. Huius nomen ignorantes Christiani, Adauctum eum appellauerunt, eo quod sancto Felici auctus sit ad coronam] hæc ibi.

Ex eodem quoque Romano clero Ioannes & Crispus ordine presbyteratus insignes, cum in eadem persecutione multorum martyrum corpora religiose sepulturæ mandassent: & ipsi quoque eorum sunt meritis sociati; quorum memoria consignata certa ipsorum die natali in Ecclesia est insignis. Passi sunt ex eodem clero alij insuper illustres martyres, de quibus vna cum Marcello Papa suo loco dicemus, deq. alijs quoque martyribus Romæ tunc martyrio coronatis.

Quod igitur instituumus de martyribus hac persecutione, egregio exantlato certamine, coronatis tum Romæ, tum alijs locis distincte ordine temporū agere: ad ea in primis martyrum Acta conuertemus orationem, quæ certis Consulibus consignantur; ac demum de ceteris in vnum summatim collectis agemus. Cum alioqui sciamus hoc primo persecutionis anno, non tantum in memoratis prouincijs, sed in alijs vbique gētium sub Romano Imperio constitutis in Christianos crudeliter esse sæuitum.

E Quibus autem exagitata fuerint cladibus Ecclesiæ Galliarum atque Hispaniarum, nemo puto pro dignitate assequi aliquando poterit oratione, vt iam poeticum illud in historia, at non poetice quidem, liceat vsurpare.

*Non mihi si lingua centum sint, oraq. centum,
Ferreæ uox, omnes scelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem]*

Rerum quidem immensitas ferme superat omnē hyperbolem. Quandoquidem (vt sæpius dictum est) cum vniuersum Romanum Imperium refertum esset cultoribus Christi, & tota vis Imperatorum in hoc posita, vt Christianam religionem radicitus extirparet, ponitusq. conuelleret: non prouincia: non ciuitas, oppidum, vicus, rus, prædium, hortus, vel casa fuit, in quibus de Christianis non fuerit habita diligens inquisitio & animaduersione. Quid autem in singulis Christiani orbis prouincijs acciderit, etsi non omnia assequi

*a Apud Sur. 10.
3. sic 11. Maij.
in aliquibus
corrigennda.*

*DE LUCRETIO
ET CHEREMONE
DIVI-
NA ULTIO.*

*b Martyrolog.
Rom. 11. Maij.
& 2p. Iulij.*

*FELICIS ET
ADAVCTI
MARTYRIUM.*

*c Idem die 30.
Aug.*

*d Idem die 18
Aug. & alij.*

e Virg. Enclid.

DAMASI PAPÆ
EPIGRAMMA.

al. fodiße

PINIANI CON-
SULARIS CHRI-
STIANI ILLV-
STRIS MEMO-
RIA.

qui licuit, tamen ex ijs quæ vera atque germana scripta esse inuenimus Acta Procon-
sularia martyrum, de ceteris licet iudicium facere.

FELICIS EPI-
SCOPI CER-
TAMEN.

Cum peruenisset Imperatorum de libris comburendis edictum in Africam: qui pri-
mus vexillum confessionis aduersus execrandam impietatem erexit, fuisse reperitur.
Felix Episcopus Thibarensis, cuius martyrij extant Acta, legitima quidem; sed vt ap-
paret, deprauata in Consulibus: nam cum ex ijs quæ dicta sunt, liquido sit demonstra-
tum, hoc anno, sub iisdemq. Consulibus de libris comburendis fuisse promulgatum edi-
ctum; tamen sub Consulatu Diocletiani nouies & Maximiani octies, id factum in ijs-
dem ponitur: sed eo anno eosdem Imperatores se abdicasse Imperio, suo loco dicemus.
At reddamus hic eadem Acta^a, & quæ mendosa esse videntur, in margine adnotemus, vt
lectioni quam reperimus in omnibus sit consultum.

^a Apud Sur. 10.
5. die 24. Octob.

* Dioclet. ix. &
Maximian. viij.
Coss.

* Thibiurensi.

* al. Cyrus.

* al. Tibiuram.

b Act. 5.

Constantino * Chloro & Galerio Maximiano quartum Consulibus, exiuit edictum. B
Imperatorum & Cæsarum super omnem faciem terræ; & propositum est per colonias,
& ciuitates principibus & magistratibus, suo cuique loco, vt libros Deificos legis peterent
de manu Episcoporum & presbyterorum. Tunc programma positum est in ciuitate
Thibarensi * die nonarum Iuniarum. Tunc Magnilianus Curator iussit ad se perduc
seniores plebis. Eadem die Felix Episcopus Carthaginem fuerat profectus. Apud
vero presbyterum ad se iussit perducere & Cyrum & Vitalem lectores. Quibus Magni-
lianus Curator dixit: Libros Deificos habetis? Aper dicit: Habemus. Magnilianus Cur-
ator dicit: Date illos igni aduri. Tunc * Aper: Episcopus noster apud se illos habet.
Magnilianus Curator dicit: Vbi est. Aper dicit: Nescio. Magnilianus Curator dicit:
Eritis ergo sub Officio, donec Anulino Proconsuli rationem reddatis.

Postera autem die Felix Episcopus venit Carthagine * Thibarim. Tunc Magnilia- C
nus Curator iussit Felicem Episcopum ad se perducere per Officialem. Cui Magnilianus
Curator dicit: Felix Episcope da libros, vel membranas quascumque habes. Felix
Episcopus dixit: Habeo: sed non do. Magnilianus Curator dicit: Prius est quod Impe-
ratores iusserunt, quàm quod tu loqueris: Da libros vt possint igni aduri. Felix Epi-
scopus dixit: Melius est me igne aduri, quàm scripturas Deificas: quia bonum est obe-
dire^b Deo magis quàm hominibus. Magnilianus Curator dicit: Prius est quod Impe-
ratores iusserunt, quàm id quod tu loqueris. Felix Episcopus dixit: Prius est præceptum
Domini, quàm hominum. Magnilianus dixit: Recogita tecum.

Post tertium autem diem iussit Curator Felicem Episcopum ad se perducere, & dixit ei:
Recogitasti tecum? Felix Episcopus dixit: Quæ prius loquutus sum, & modo loquor,
& ante Proconsulem ea sum dicturus. Magnilianus Curator dicit: Ibis ergo ad Pro- D
consulem, & ibi rationem reddes. Tunc assignatus est illi Vincentius Cellinus Decu-
rio ciuitatis Thibarensium. Tunc profectus est Felix a Thibira, octauo kalendas Iulias:
ligatus deductus est: ligatum vero iussit in carcerem trudi.

Alia autem die productus est Felix Episcopus ante lucem, cui dixit: Quare scripturas
superuacuas non reddis? Felix Episcopus dixit: Habeo: sed non dabo. Tunc iussit eum
alligatum in ima carceris mitti. Post sexdecim autem dies Felix Episcopus productus
est de carcere in vinculis, hora noctis quarta, ad Anulinum Proconsulem: cui dixit Anu-
linus: Quare scripturas superuacuas non reddis? Felix Episcopus respondit: Non sum
eas daturus. Tunc iussit eum Anulinus Proconsul ad Præfectum prætorio mitti, Idibus
Iulij. Tunc Præfectus iussit eum suo carcere recipi, & maioribus vinculis ligari. Post E
dies autem nouem iussit eum Præfectus ad * Imperatores nauigare.

* al. Post.

* al. Thibarsis.

Tunc Felix Episcopus ascendit nauim cum vinculis magnis, & fuit in capsa * nauis
diebus quattuor: volutat sub pedibus æquor: panem & aquam non gustauit, ieiunus in
portum peruenit, & in ciuitate Agrigento exceptus est a fratribus cum summo honore.
Inde venerunt in ciuitatem nomine Catanam, ibi similiter sunt excepti. Inde Messanam
venerunt. Inde Taurominium: ibi similiter sunt excepti. Postea fretum nauigaue-
runt in partes Lucaniæ ciuitatem nomine Rulo. Inde profecti sunt Venusium, quæ est
ciuitas regionis Apuliæ. Tunc Præfectus iussit Felicem de vinculis eripi, & dixit: Felix
quare scripturas Dominicas non das? aut forsitan non habes? Cui respondit: Habeo
quidem, sed non do. Præfectus dixit: Felicem gladio interficite. Felix Episcopus dixit
voce clara: Gratias tibi Domine, qui me dignatus es liberare.

Et ductus est ad passionis locum (cum etiam ipsa luna in sanguinem conuersa est) die
tertio

A tertio kalendas Septembris: Felix Episcopus eleuans oculos in cælum, clara voce dixit: FELICIS EPI-
SC. MARTY-
RIVM.
Deus! gratias tibi: quinquaginta & sex annos habeo in hoc sæculo: virginitatem custo-
diui, Euangelia seruaui, fidem & veritatem prædicaui. Domine Deus cæli & terræ
Iesu Chryste tibi ceruicem meam ad victimam flecto, qui permanes in æternum: cui est
claritas & magnificentia in sæcula sæculorum. Amen] hucusque Felicis Acta ex Ge-
stis Proconsularibus magna ex parte (vt apparet) accepta.

In tabulis autem Ecclesiasticis, nono kalendas Nouembris Felicis & aliorum natalis dies
ponitur, in quibus loco Magnaliani, Magdelliani legitur, hoc titulo: Venusiæ in Apu-
lia Natalis sanctorum martyrum Felicis Episcopi Africani, Audausti & Ianuarij presbyte-
rorum, Fortunati & Septimi lectorum: qui tempore Diocletiani a Magdelliano Procu-
ratore multis diu vinculis & carceribus in Africa & Sicilia macerati; cum Felix nulla-
B tenus sacros libros iuxta Imperatoris edictum tradere voluisset: tandem occisione gla-
dij consummati sunt]

Vrgente sæuius hac persecutione in Ecclesiam Africanam sub eodem Proconsule Anu-
lino, qui eam prouinciam plurimis annis vsque etiam ad tempora Constantini admi-
nistravit, quamplurimi sunt coronati martyrio, quorum memoria e chartis excidit.
Prædicatur vero mirifice inter alios insignes martyres Crispina clarissima femina, quæ
Thebaste in Numidia sub eodem Proconsule passa est, cuius frequenter meminit Augu-
stinus^a, eius natalitia dies Nonis Decembris dicata est. Cui subiunguntur ij martyres
Thaguræ in Numidia passi Iulius, Poramia, Crispinus, Felix & alij septem. Sed &
Marciana virgo in Cæsarea Mauritanie mirifice commendatur vitæ constantia, & ca-
stitate, eiusq. memoria quinto Idus Ianuarij est adscripta, quam ad coronam sequuti
C sunt decimo kal. Iunij Timotheus, Polius & Euty chius diaconi. At Carthagine inter
alios insignes martyres coronata est martyrio Candida virgo, duodecimo kal. Octobris.
Sed exciderunt, magno sane detrimento, tum horum, tum etiam aliorum plurimorum,
qui in eadem prouincia passi sunt martyres: nulla quippe prouincia adeo externorum
incurfionibus perinde atque Africa patuit, vt suis locis dicturi sumus.

^a Aug. de virg.
cap. 44. in Psal.
120. & 137. de
Verb. Dom. ser.
53. de diuers.
serm. 39. 6. 2.

Vigebat in Africa consuetudo his temporibus (quam in alijs quoque prouincijs serua-
tam credimus) vt quamuis ingens esset martyrum numerus, ingrauescente persecutione:
non tamen absque delectu omnes qui passi essent in Ecclesiasticas martyrum tabulas in-
ferebantur, neque passim cunctis deferebatur honor atque cultus probatis tantum marty-
ribus debitus: Sub cuius enim Ecclesia aliquis martyrio vita functus esset, Episcopus rem
gestam ad Primatē eius prouinciæ perferebat: Ille vero rursus totius Africae Primatem,
D nempe Carthaginensem Episcopum, de iisdem quæ gesta essent, magna diligentia ad-
monebat: qui re accuratius considerata, & vt puto, cum alijs quoque communicato con-
silio, decernebat cuinam martyris cultus deberet impendi, cuiue denegandus esset.

MARTYRES LE-
GITIME PRO-
BABANTVR.

Est de his plane exemplum Mensurij Episcopi Carthaginensis litteras rescribentis^b ad
Secundum Primatem Numidiæ, quibus illos interdixit honore martyrij, qui non diui-
ni Spiritus impulsu, sed temeritate quadam, nulla a persecutore facta interrogatione, se
sacros habere codices, quos non essent daturi, profiterentur. Eadē quoque ex causa contra
Cæcilianum eiusdem Mensurij in Ecclesia Carthaginense diaconi exarsit furor Lucillæ
potentissimæ feminae: quæ cum ab eo argueretur, quod ante sacræ Eucharistiæ commu-
nicationem os cuiusdam martyris non dum recepti exosculari soleret: magno furore
in eum exarsit, nec destitit donec vixit (vt dicemus) eum mille modis laceffere, atque
E exagitare molestijs. rem gestam in hæc verba narrat Optatus^c: Cum Lucilla correptionem
Archidiaconi Cæciliani ferre non posset, quæ ante spirituale cibum & potum
os nescio cuius martyris, si tamen martyris, libare dicebatur; & cum præponeret calici
salutari os nescio cuius hominis mortui, etsi martyris. sed nondum vindicati, correpta,
cum confusione irata discessit. Irascenti & dolenti ne disciplinæ succumberet, occurrit,
subito persecutionis enata tempestas] hæc Optatus: Porro eam fuisse natione Hispan-
nam, Augustinus^d affirmat. sed de ea plura ac sæpe inferius.

^b Apud Aug. in
breuic. coll. dia
3. cap. 13.

^c Optat. Mile-
uit. contra Pæ-
men. lib. 1.

^d Aug. de Vni-
uers. eccl. cap. 2.

Sed ad martyres in Africa passos redeamus. Coronati ibidem reperiuntur Paulus, Ge-
rontius, Ianuarius, Saturninus, Successus, Iulius, Catus, Pia, atque Germana: quo-
nam autem martyrij genere interierint, quoniam perierunt Acta, haud liquet. Sunt &
alij, de quibus ex temporis ordine dicturi sumus anno sequenti.

Certe quidem cum omnes quæ erant sub Romano Imperio Ecclesiæ constitutæ, hac
vehementer

vehementer fuerint persecutione exagitata, præ omnibus tamen sensit Ecclesia Africana iacturam, quæ nullo vnquam remedio posterioribus temporibus redimi valuit, non quidem cæde martyrum (nam id lucrum fuerat existimandum) sed quòd complures Episcopi impio parentes edicto, sacros codices cum tradidissent, vna simul conspirantes aduersus pios, quos calumnijs opprefferant, schisma immortale conflagrunt, id quidem

^a Optat. contra
Parmen. lib. 1.

Optatus^a Mileuitanus de ijs quæ hoc anno sunt gesta agens, narrat his verbis. In Africa duo mala & pessima admissa esse constat: vnum in traditione, alterum in schismate. sed vtraque mala & vno tempore, & ijsdem auctoribus videntur esse commissa. Debes ergo, frater Parmeniane, discere quod intelligeris ignorare: Nam ferme ante annos sexaginta & quod excurrit, per totam Africam persecutionis est deuagata tempestas, quæ alios fecerit martyres, alios confessores: nonnullos funesta prostrauit in morte, latentes dimisit illæfos. Quid commemorem laicos qui tunc in Ecclesia nulla fuerunt dignitate suffulti? quid ministros plurimos? quid diaconos in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? Ipsi apices & principes omnium aliqui Episcopi illis temporibus, vt damno æternæ vitæ, istius incertæ lucis moras breuissimas compararent: instrumenta diuinæ legis impie tradiderunt. Ex quibus erant Donatus Masculitanus, Victor Rufficadientis, Marinus ab Aquis Tibilitanis, Donatus Calamensis, & homitida Purpurius Limatensis: Qui interrogatus de filijs sororis suæ, quòd in carcere Milei necasse diceretur: confessus est dicens: Et occidi: & occido non eos solos, sed quicumque contra me fecerit. Et Menelaus, qui ne thurificasse a suis ciuibus probarètur, oculorum dolorem fingens, ad confessum suorum procedere trepidauit] hæc Optatus. Erat hic confessus, conuentus Cirtensis, cuius idem auctor paulo post meminit, nosq. de eo mox dicemus anno sequenti, quo celebratus fuit.

IESV CHRISTI MARCELLINI PAPÆ DIOCL. ET MAX. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
303. 7. 20.

CIRTENSIS SY-
NODVS TRA-
DITORVM.

CHRISTI annus trecentessimustertius adscribitur Fastis Consulatu Diocletiani octauo & Maximiani septimo. Quo (vt nuper dictum est) cum aliquot Episcopi qui codices tradiderant, conueniret Cirtam in Numidia, vt ibi in locum defuncti Episcopum ordinarent: cognita est pariter in eorum conuentu causa Episcoporum, qui sacros codices ex Imperatorum edicto comburendos tradidissent, vel thurificassent. Fragmentum eiusdem Synodi recitatur a S. Augustino^b, cum aduersus Cresconium agit, his verbis: De vestris autem maioribus extat Secundi Tigisitani Concilium cum paucissimis quidem factum apud Cirtam, post persecutionem codicum tradendorum, vt illic in locum defuncti ordinaretur Episcopus. Ibi quæ gesta sint, accipe: nam quæ necessaria fuerunt, infra scribere curauit.

^b Aug. contra
Crescon lib. 3. c.
26. in fin. c. 27.

Diocletiano octies & Maximiano septies Consulibus, quarto nonas Martij, Cirtæ cum Secundus Episcopus Tigisitanus primæ cathedræ consedisset in domo Urbani Donati, idem dixit: Probemus nos primo: & sic poterimus hic ordinare Episcopum. Secundus Donato Masculitano dixit: Dicitur te tradidisse. Donatus respondit: Scis quantū me quæsiuit Florus vt thurificarem, & non tradidit me Deus in manu eius, frater: sed quia Deus mihi dimisit: ergo & tu serua me Deo. Secundus dixit: Quid ergo facturi sumus de martyribus? Quia non tradiderunt: ideo & coronati sunt. Donatus dixit: Mitte me ad Deum, ibi reddam rationem. Secundus dixit: Accede vna parte. Secundus Marino ab Aquis Tibilitanis dixit: Dicitur & te tradidisse. Marinus respondit: Dedi Pollo chartulas: nam codices mei salui sunt. Secundus dixit: Transi vna parte: Secundus Donato Calamensi dixit: Dicitur te tradidisse. Donatus respondit: Dedi codices medicinales. Secundus dixit: Transi vna parte & alio loco. Secundus Victori a Rufficade dixit: Dicitur te tradidisse Quattuor Euangelia. Victor respondit: Valentianus Curator fuit: ipse me coegit, vt mitterem illa in ignem. Sciebam illa deletitia fuisse. Hoc delictum indulge mihi, & indulgebit mihi Deus. Secundus dixit: Transi vna parte, et alio loco.

ACTA CIR-
TENSIA.

^c Delictilla.

Secundus Purpurio a Limata dixit: Dicitur te necasse filios sororis tuæ duos Milei. Purpurius respondit: Puras me terreri a te, sicut & alteri? Tu quid egisti, qui tentus es a Curatore & Ordine, vt scripturas dares: quo modo te liberaisti ab ipsis, nisi quia dedisti,

A dedisti, aut iussisti dari quodcumque? nam non te dimittebant passim: Nam ego occidi & occido eos qui contra me faciunt: ideo noli me prouocare vt plus dicam. Scis me de nemine tractare. Secundus minor patruo suo Secundo dixit: Audis quæ dicat in te? Paratus est recedere, & schisma facere, non tantum ipse, sed & omnes quos arguis: quos scio quia dimittere te habent, & dare in te sententiam, & remanebis solus hæreticus. Ideo quid ad te pertinet, quis quid egit? Deo habet reddere rationem. Secundus Felici a Rotaria Centurionis, & Victori a Garbe dixit: Quid vobis videtur? Responderunt: Habent Deum, cui reddant rationem. Secundus dixit: Vos scitis, & Deus. Sedete. Omnes responderunt: Deo gratias] hucusque Acta ab Augustino recitata. Quo modo autem eiusmodi Traditorum collegium iunctis sibi Syluano Cirtensi Episcopo, eodem crimine poluto, & alij postea coeuntes in vnum restiterunt ordinationi Cæciliani, cum creatus est B Episcopus Carthaginensis, suo loco dicemus.

Eadem Acta Cirtensia summam complexa recitantur ab Optato^a Mileuitano, sed in mense ac die paulo diuersa sunt, & in nomine Urbani Donati in cuius domo conueniunt Episcopi Traditores, quem Donatum Carisum nominat, sic dicens: Hi & ceteri quos principes tuos fuisse, paulo post docebimus, post persecutionem apud Cirtam ciuitatem (quia basilicæ necdum fuerant restituta) in domum Urbani Carisi confederunt die Iduum Maiarum, sicut scripta Nundinarij tunc diaconi testantur, & vetustas membranarum testimonium perhibet, quas dubitantibus proferre poterimus, harum namque plenitudinem rerum in nouissima parte istorum libellorum ad implendam fidem adiunximus. Hi Episcopi, interrogante Secundo Tigisitano, tradidisse confessi sunt. Et cum ipse Secundus a Purpurio increparetur, quod & ipse diu apud Stationarios fuerit, & non fugerit, sed dimissus sit: non sine causa dimissum fuisse; nisi quia tradiderat: iam omnes hæretici coeperunt murmurare: quorum spiritum Secundus metuens, consilium accepit a filio fratris sui Secundo minore, vt talem causam Deo seruaret. Consulti sunt qui remanserunt, idest Victor Garbiensis, Felix a Rotaria Centurionis: ij dixerunt, talem causam Domino debere referuari. Et dixit Secundus: Sedete omnes. Tunc dictum est ab omnibus: Deo gratias, & federunt. Habes Parmeniane frater, qui manifesto fuerint Traditores] hucusque Optatus, cuius quoque testificatione eadem probata volumus.

^a Optat. Mile-
uit. lib. 1.

TRADITORVM
RES GESTÆ.

Excusans autem scelus suum Secundus Episcopus Tigisitanus, qui primatum agebat Episcoporum Numidiæ, ad Mensurium Carthaginensem Episcopum scripsit. quo modo autem excusarit, S. Augustinus^b ex litteris eiusdem Secundi in Collatione publica recitatis, narrat sic dicens: Scripsit etiam Secundus & ad se ipsum missos a Curatore D & Ordine, Centurionem & Beneficiarium, qui peterent diuinos codices exurendos, eisq. respondisse: Christianus sum & Episcopus, non Traditor: & cum ab eo vellent aliqua ecuola (per ecuola intelligit res eiectas, nempe quarum nullus est vsus, ab ἐκβολή, quod est eiectio, seu expulsio) aut quodcumque accipere neque hoc eis dedisse, exēplo Eleazari Machabæi^c, qui nec fingere voluit suillam carnem se mādurare, ne alijs præberet præuaricationis exemplum] hæc de litteris Secundi Augustinus.

^b Aug. in Bre-
uic. collat. di. 3.
cap. 13.

SECUNDI TRA-
DITIO QVALIS

c 2. Mach. 6

Ceterum cum hæc postea cognoscerentur in conuentu Episcoporum, facta publica Collatione, dictum^d Cirtense Concilium & sententia Purpurij in eundem tunc lata est pariter recitata. Antequam autem ijsdem Episcopi Traditores Cirta recesserint, id etiam peregerunt, cuius causa conueniant: nempe ordinauerunt Episcopum Cirtensem, Paulum nomine: qui hoc eodem anno conuentus a magistratibus, libros & Ecclesiæ E supellectilia tradidit, sicut & Syluanus eiusdem subdiaconus, postea vero & ipse Cirtensis Episcopus: quorum nefariæ traditionis adhuc extant Acta Proconsularia, quæ recitat Augustinus^e ex alijs Actis imperante Constantino habitis sub Zenophilo Consulari, in quibus eadem fuerant recitata atque simul intexta: sunt huiusmodi.

^d Ibid. cap. 14.
c. 15.

^e Apud Aug.
contra Crescon.
lib. 3. c. 29.

PAVLI EPISCO-
PI TRADITIO.
ACTA PRO-
CONSULARIA DE TRA-
DITORIBVS.

Et legit Nūdinus exceptor: Diocletiano octies & Maximiano septies Consulibus, quar todecimo kalendas Iunij, ex Actis Munatij Felicis Flaminis perpetui Curatoris Colonia Cirtensis. Cum ventum esset ad domum, in qua Christiani conueniebant, Felix Flamen perpetuus Curator Paulo Episcopo dixit: Proferte scripturas legis: & si quid aliud hic habetis: vt & præcepto & iussioni parere possitis. Paulus Episcopus dixit: Scripturas lectores habent, sed nos quid hic habemus, damus. Felix Flamen perpetuus Curator dixit Paulo: Ostende lectores, aut mitte ad illos. Paulus Episcopus dixit: Omnes cognoscitis. Felix Flamen perpetuus Curator dixit: Non eos nouimus. Paulus Episcopus dixit: Nouit Officium publicum, idest Edeusius & Iunius exceptores. Felix Flamen perpetuus

tuus Curator dixit: Manente ratione de lectoribus, quos monstravit Officium, & vos A quod hic habetis, date. Sedente Paulo Episcopo & Montano & Victore de Castello, Memor presbyter, astante Marte cum Ælio & Marte diacono, proferente Marcucio, ** al. Carosio.* Catulino & Syluano & Carosio ** subdiaconis & Ianuario, Marcucio, Fructuoso, Mig-* gene, Saturnino, Victore, Sanfurico & ceteris fossoribus ** contra, scribente Victore* Aufidij in Breue sic. Calices duo aurei, item calices sex argentei &c. & alio loco.

Posteaquam apertum est in bibliothecā, inuenta sunt ibi armaria inania, ibi protulit Syluanus capitulatā argenteam, & lucernam argenteam, quod diceret, se post arcā inuenisse eas. Victor Aufidij Syluano dixit: Mortuus fueras si nō illas inuenisses. Felix Flamen perpetuus Curator Syluano dixit: Inquire diligētius, ne quid hic remanserit. Syluanus dixit: Nihil hic remansit: totū hoc eiecimus &c.] Hunc Syluanum postea Cirtensem fuisse Episcopum, idem qui hæc recitat, Augustinus ^a tradit, de quo & subdit libellum Nundinarij diaconi eiusdem Syluani Cirtensis, his ^b verbis: Exemplar libelli traditi Episcopis a Nundinario diacono: Testis est Christus & Angeli eius, quoniam Traditoribus communicastis: idest Syluanus a Cirta Traditor est & fur rerum pauperum: quod omnes vos Episcopi, presbyteri & diaconi & seniores scitis, & de quadringentis follibus Lucillæ clarissimæ feminae, pro quo vobis coniurastis, vt fieret Maiorinus Episcopus, & inde factū est schisma. Nam & Victor Fullo vestri præsentia & populi dedit folles viginti, vt factus esset presbyter: quod scit Christus & Angeli eius &c. & alio loco: Quibus lectis Zenophilus Consularis dixit: Et Actis & litteris quæ recitatae sunt, Traditorem constat esse Syluanum. Item alio loco: Zenophilus Consularis dixit: Quis administrabat? Tunc Syluanus: In clericatu, respondit: Sub Paulo Episcopo orta persecutio est, & Syluanus subdiaconus fuit] hucusque Acta Proconsularia apud Augustinum.

Hæc sunt malorum exordia, & ex hoc fonte fluxerunt impij Donatistæ, quorum causa Africana Ecclesia tot cladibus fuit multis sæculis in poenam exagitata, ac a Vuandalis primo, demum ab Arabibus est penitus deuastata. Quæ autē post hæc ab iisdem Traditoribus Episcopis fuerint machinata, ordine temporum inferius dicturi sumus. At licet eiusmodi nebulones & vt ex recitatis Actis apparet, omnium hominum scelestissimi adeo turpiter cesserint persecutoribus: non defuit tamē in quamplurimis fidelibus Christianæ constantiæ vigor, infractiq. animi constantia, qua ne traderent sacros codices, neve sacros conuentus præmitterent, poenis subijci sæpius, ac denique morte mulctari fortiter per-tulerunt, vt declarant Acta Proconsularia, de quibus proxime dicturi sumus.

Sed primo illud admonēdum: eadem Acta Cirtensis conuentus in Collatione ^c postea tempore Augustini facta cum Donatistis legi post Consulatum Diocletiani nouies & Maximiani octies: quamobrem in alterutrum illorum locorum mendum irrepsisse, affirmare necesse est. Nos autem quod geminis testificationibus, nempe Actorum Cirtensium, & Gestorum Proconsularium sub Numatio Felice, atque postea sub Zenophilo, hoc anno dictis Consulibus Diocletiano octies, & Maximiano septies, eadem quæ recitauimus Acta consignata legantur: hoc anno potius, voluimus posuisse. Sed præstat hic reddere verba Augustini ex dicta Collatione cum Donatistis, tum de Cirtensibus Actis, tum etiam de rebus gestis Sanctorū martyrum ibidem allegatis. Post obiectiones enim ab illis factas de Cirtensi conuentu, quem negabant: dicentes, non potuisse tunc colligi Episcopos illos, quod ingrueret persecutio: hoc plane falsum esse, & ex Gestis Sanctorum martyrum probantibus Catholicos tunc temporis in domibus priuatis populares conuentus agere consueuisse, Episcopi catholici demonstrarunt.

Iussit etiam (inquit Augustinus ^d) Cognitor computare Officium, & renunciare, consideratis vtriusque Consulibus & diebus, & qui de Concilio Cirtensi, & qui de Gestis martyrum legebatur: quia dictum fuerat a Catholicis post illorum martyrum passionem, vnde persecutionis tempus probabatur, prope annum consequutū fuisse vsque ad Consulem & diem Concilij Cirtensis. Responso autem computantis Officij, mensē interfuisse, suggesterat. Voluerunt ergo Catholici de tabulis tolli quod dixerant, vt hoc solum Gesta retinerent, quod Officium responderat: hoc enim verius esse crediderant. Sed Donatistæ quod a Catholicis dictum erat, noluerunt de tabulis tolli: vnde Catholici non contendent, vt eorum in hoc calumniosus animus apparet.

Porro autem illud erat verius, quod Catholici dixerant: Officium autem in computando errans, falsum renunciauerat, quod postea conscripta & diligentius considerata Gesta docuerunt, sicut potest probare, quem libuerit legere, & non piguerit computare. Nam

A Nam Gesta martyrum, quibus ostendebatur tempus persecutionis, Consulibus facta sunt Diocletiano nouies & Maximiano octies, pridie idus Februarias: Gesta autem Episcopalia decreti Cirtensis post eorundem Consulatum tertio ** nonas Martias; ac per hoc* ** al. quarto.* tredecim menses interessē inueniuntur, plures vtique quā vndecim, quos prius Catholici minus diligenter computando, responderant. Sed Officium vt falleretur, & mensē interessē responderet, eundem Consulatum putauit: post Consulatum autem non aduertit, vbi annus iam alius agebatur. Proinde Catholici tanquam ex vera Officij responsione cogebantur ostendere tempore persecutionis, illos vndecim, vel duodecim Episcopos in domum priuatam conuenire potuisse.

Donatistis instantibus, vt hoc ex alijs Concilijs ostenderent: si aliquo tempore persecutionis facta Episcoporum Concilia reperire potuissent. Quod Catholici quoniam tunc B inquirere, & ad horam veteres chartas in Archiuis Ecclesiasticis discutere non poterāt: respondebant: multo facilius duodecim homines in domum conuenire potuisse eo tempore quo etiam congregationes plebium fieri solebant, quamuis persecutione feruente, sicut ipsis Gestis martyrum monstrabatur, qui confitebantur in passionibus suis, se Collectam & Dominicum egisse] hucusque Augustinus: Ex quibus apparet, de celebri illo quod dicitur factum Concilio in causa Marcellini, tempore flagrantis persecutionis Gentilium, nullam fuisse memoriam penes Catholicos Africanos Episcopos: quo vnico exemplo ab illorum calumniosa obiectione confestim liberare se potuissent.

Ceterum ipsa tunc citata atque edita Acta martyrum, quibus de celebratione Domini & populari conuentu agitur, ex Gestis Proconsularibus (vt apparet) accepta, hactenus extant: licet dolo Donatistarum in eo appareant deprauata, quod nec diem, nec Consulem habeant, & illis etiam appendix sit addita contra Mensurium Episcopū Carthaginensem atque Cæcilianum diaconum, quos vehementi odio prosequerentur. Sunt & iisdem martyres in Romanis tabulis adscripti, tertio Idus Februarij, cum citata ab Augustino, pridie Idus, nempe sequenti die, facta dicantur: sed quid mirum si vnus diei error irrepsit, cum & in dictis Actis Cirtensibus duorum annorum spacij (vt dictum est) error appareat? nimirum quod quæ hoc anno sub huius anni Consulibus Acta Cirtensia habita esse dicuntur, in alijs post sequentis anni Consulatum posita inueniantur.

Eam igitur adeo nobilē antiquitatis memoriā, ipsa Acta martyrum ex Proconsularibus Gestis probata, a Catholicis cognita & accepta, a Donatistis disquisita atque a Iudice Cognitore inspecta & examinata hic attexere operæ precium existimamus. Auctor postquam pauca præfatus, ex Actis publicis ea se recepisse testatus, eiusmodi narrationem D aggreditur, sine die tamen & Consule: quæ dolose (vt demonstratum est) abolita esse videntur. Porro nisi constaret mendum in codicem irrepsisse: eadem Acta sequenti anno sub Consulatu Diocletiani nonum & Maximiani octauum recensenda fuissent: quibus sane Consulibus ea accidisse, in dictis collationis Actis, expressum legitur: Verum quoniam ante Cirtensem conuentum ea facta esse, ibidem affirmatur, constatq. ex his quæ dicta sunt, hoc anno idem Cirtense Concilium celebratum esse: nulla ratio patitur, vt hæc sequenti anno, & post Cirtensem synodum in Annalibus collocentur quæ ea ratione sunt etiam ante ipsum Cirtense Concilium referenda. Nos vero hic opportune, occasione factæ illorum publicæ editionis, eadem recensemus. Sic se habent.

Tēporibus ^a namque Diocletiani & Maximiani, bellum diabolus Christianis indixit, isto modo, vt sacrosancta Domini Testamēta, scripturasq. diuinas ad exurendū peteret, E basilicas Dominicas subuerteret, & ritus sacros, cętusq. sanctissimos celebrari Domino prohiberet. Sed non tulit exercitus Domini Dei immane præceptum, sacrilegāq. iussionem perhorruit; & mox fidei arma corripuit, descēdit in prælium, non tam contra homines, quā contra diabolum pugnaturus. Et quamuis tradēdo Gentilibus scripturas Dominicas, atque testamenta diuina profanis ignibus comburenda, a fidei cardine cecidere nonnulli: conseruando tamen eas, & pro ipsis libenter suū sanguinem effundendo fortiter, fecere quamplurimi. Quiq. pleni Deo, deuicto atque prostrato diabolo, victricem palmam in passione gestantes, sententiam in Traditores atque eorum consortes, qua illos ab Ecclesiæ communionē præcidant: cuncti martyres proprio sanguine consignabant. Fas enim non fuerat, vt in Ecclesia Dei simul essent Martyres & Traditores.

Aduolabant itaque vndiqueuersum ad certaminis campum immensa agmina confessorum: & vbi quisque hostem repperat, castra illic Dominica collocabat. Nam, que in

PERSECVTIO-
NIS TEMPO-
RE AGI SOL-
TOS CONVEN-
TVS ECCLE-
SIATICOS.

^a Apud Sur. to.
1. die 12. Febr.
ACTA PRO-
CONSULARIA
SANCTORVM
MARTYRVM.

CONVENTVS
IN DOMIBVS
PRIVATIS.* *Viſto. Vricen.*
de Perſec. Vuan
*dal. lib. 3.*CITY
OSTIA
TIOZ
M. P. C.
-I. I. C.
20.INGENS MI-
RACVLVM DE
LIBRIS IGNI
TRADITIS.* *al. Anullini*
*vel Anolini.*THELICA AN-
TESIGNANVS
MARTYRII.

que in ciuitate Alutinenſi in domo Occani Felicis, cum bellica caneret tuba : Dominica A
ſigna glorioſi martyres erexerunt : ibiq. celebrantes ex more Dominica ſacramenta,
a Colonia magiſtratibus atque ab ipſo Stationario milite apprehenduntur, Saturni-
nus presbyter cum filijs quattuor, iſteſt Saturnino iuniore & Felice lectoribus, Maria ſan-
ctimoniali, Hilariano infante] Cum hic audis infantē, ne exiſtimes puerum hunc eſſe nu-
per natum qui ſari neſciat: nam loquendi vſus erat apud Afros, vt quoſque pueros, infan-
tes dicerent; vt ex Victore Vricenſi² alibi diximus, qui pueros eccleſiæ Cantores, infan-
tulos nominat : Iam enim a temporibus Apoſtolorum clerici in ſacris ordinibus con-
ſtituti cælibatum ſeruabant; quod etiā Eccleſia Africana ſeruabat, vt primo Annalium
tomo demonſtratum eſt. Porro quotennis eſſet puer hic, quem auctor vocat infantem,
ſua ipſius confeſſio coram Proconſule facta, inferius declarabit. Sed pergunt Acta alios
recenſere, qui eidem interſuere ſacro conuentui : Itemq. Datus qui & Senator, Felix, B
alius Felix, Emeritus, Ampelius, Rogatianus, Quintus, Maximianus, Thelica, Ro-
gatianus, Rogatus, Ianuarius, Caſſianus, Victorianus, Vincentius, Cæcilianus, Reſti-
tuta, Prima, Fua, Rogatianus, Guinalius, Rogatus, Pomponia, Secunda, Ianuaria,
Saturnina, Martinus, Datus, Felix, Margarita maior, Honorata, Regiola, Victori-
nus, Peluſius, Fauſtus, Dacianus, Matrona, Cæcilia, Victoria, Herectina, ſecunda
Matrona, Ianuaria] ex Actis publicis hæc auctor cum deſcribat, ipſe ad concinnan-
dam hiftoriam, ſæpe cum opus eſſe videtur, interloquitur, vt cum ait :

Hi apprehenſi ducebantur alacres ad forum : Ad hunc primum certaminis campum
prior Datus ibat, quem ſancti parentes candidatum Senatorem cæleſti curiæ genuerunt.
Ibat etiam presbyter Saturninus numeroſa vallatus propagine liberorum : cuius
partus partem ſibi ſociam martyrio deſtinauit, partem ſui nominis pignus Eccleſiæ re- C
linquebat. Hos agmen Dominicum ſequebatur, in quo fulgebat cæleſtium ſplendor
armorum, ſcutum fidei, lorica iuſtitie, ſaluationis galea, & gladius bifrons, ſermo
Dei, quorum præſidio ſulti, ſpem victoriæ fratribus promittebant : ſed iam ad ſupradic-
tæ ciuitatis peruenerunt forum. Ibi primum aggreſſi confeſſionis palmam magiſtra-
tus elogio ſuſtulerunt.

In iſto namque foro iam pro Dominicis ſcripturis dimicauerat cælum, cum Funda-
nus ciuitatis illius quondam Epicoſopus ſcripturas Dominicas traderet exurendas : Quas
cum magiſtratus ſacrilegus igni apponeret : ſubito imber ſereno cælo diffunditur, ignis
ſcripturis ſanctis admotus extinguitur, grandines adhibentur, omniſq. ipſa regio pro ſcri-
pturis Dominicis, elementis furentibus, deuſtabatur. De hac igitur ciuitate martyres
Chriſti exoptata prima vincula ſuſceperunt, directiq. ad Carthaginē alacres ac læti, per D
totum iter hymnos Domino, canticaq. pſallebant. Qui cum ad Officium Anulini * tunc
Proconſulis peruenerent, ſtarentq. in acie conſtanter : fortiter ſæuientes impetus diaboli
Dominica conſtantia retundebat. Sed cum contra omnes ſimul milites Chriſti diabolicæ
rabies præualeret : ſingulos ad certamina poſtulauit. Quorum certaminum pugnam
non tam meis exequar, quàm martyrū dictis ex Actis acceptis, vt & ſæuientis hoſtis au-
dacia in tormentis, atque in ipſa ſacrilega inuentione noſcatur, & Chriſti Domini præ-
potens virtus in tolerantia martyrum atque in ipſa confeſſione laudetur.

Cum igitur ab Officio Proconſuli offerrentur, ſuggerereturq. quòd a magiſtratibus
Alutinentium tranſmiſſi eſſent Chriſtiani, qui contra edictum Imperatorum & Cæſarū
Collectam Dominicam celebrarent : primum Proconſul Datus interrogat, cuius eſ-
ſet conditionis : et vtrum Collectam feciſſet. Qui cum ſe Chriſtianū, & in Collecta fuiſſe E
proſiteretur : auctor ab ipſo Collectionis ſanctiſſimæ poſtulatur] per Collectam namque,
& Collectionem & Dominicū, intelligit ſemper auctor ſacrificium Miſſæ. Sed ſubdit: Sta-
timq. iubet Officium, eundem in equuleum ſubleuare, extenſumq. vngulis præparare.

Sed cum carnifices iuſſa crudelia atroci velocitate complerent, ſtarentq. ſæuientes, in-
uictis & denudatis ad vulnera martyris lateribus, erectiſq. vngulis imminerent : ſubito
ſeſe per medium Thelica fortiſſimus martyr tormentis ſubiecit, & clamauit : Chriſtiani
ſumus nos : Nos inquit collegimus. Statimq. Proconſulis furor exarſit, & ingemiſcens
ſpiritali gladio grauiter vulneratus, martyrē Chriſti grauiffimis icibus tutudit, in equuleū
ſuſpenſum tetendit, & vngulis ſtridētibus lanauit. At contra glorioſiſſimus martyr The-
lica, media de ipſa carnificum rabie huiuſmodi preces Domino cum gratiarum actione
effundebat : Deo gratias : In nomine tuo Chriſte fili Dei libera ſeruos tuos. Talia iteratī
Proconſul :

A Proconſul: Quid eſt, inquit, auctor tecum congregationis veſtræ ? qui crudelius ſæuiente
carnifice, clara voce reſpondit: Saturninus presbyter, & omnes. O martyrē primatum
omnibus dantem : ſic enim presbyterum fratribus prætulit, ſed presbytero fratres con-
feſſionis conſortio copulauit.

Quærente igitur Proconſule, Saturninum, oſtendit, non quòd illum prodiderit, quem
aduerſus diabolū ſecum dimicare cernebat; ſed vt illi panderet : integre ſe celebraſſe
Collectam, quando cum ipſis etiam presbyter fuerat. Manebat igitur Thelica cum vo-
ce Dominum deprecans, & præceptorum Euangelij memor, inimicis ſuis veniam mar-
tyr in ipſis corporis ſui laniamentiſq. poſcebat. Inter ipſos nāque vulnerum grauiffimos
cruciatuſq. tortores pariter & Proconſulem hiſ verbis exprobrabat : Iniuſte facitis, infeli-
ces : contra Deum facitis. Deus altiffime, noli illis conſentire ad hæc peccata. Peccatis
B infelices, aduerſus Deum faciſtis, cuſtodite præcepta Dei altiffimi, iniuſte agitis infelices,
innocentes laniatis : Non ſumus homicidæ, non fraudem fecimus. Deus miſerere. Gra-
tias tibi ago : Pro nomine tuo da mihi ſufferentiam : Libera ſeruos tuos in captiuitate hu-
ius ſæculi : Gratias tibi ago, nec ſufficio tibi gratias agere.

Et cum icibus vngularum concuſſa fortius latera fulcarentur, profluensq. ſanguinis
vnda violentis tractibus emanaret, Proconſulem ſibi dicentem audiuit : Incipis ſentire,
quæ vos pati oporteat ? & adiecit : Ad gloriam : Gratias ago Deo regnorum : Apparet
regnum æternum, regnum incorruptum, Domine Ieſu Chriſte, Chriſtiani ſumus, tibi ſer-
uimus : Tu es ſpes noſtra : Tu es ſpes Chriſtianorum : Deus ſanctiſſime, Deus altiffime,
Deus omnipotens, tibi laudes pro nomine tuo agimus. Cui talia oranti, tum a diabo-
lo per Iudicem dictum eſt : Cuſtodire te oportuit iuſſionem Imperatorum & Cæſarum.

C Deſatigato iam corpore, forti atque conſtanti ſermone victor proclamauit : Non curo
niſi legem Dei, quam didici : ipſam cuſtodio, pro ipſa moriar : in ipſa conſummor, præ-
ter quam non eſt alia. Talibus itaque dictis glorioſiſſimi martyris in ſuis tormentis, ma-
gis ipſe Anulinus torquebatur, cuius tandem rabies ferocitate ſaginata, poſtea recluſum
in carcere paſſioni condignum martyrē deſtinauit.

Poſt hæc Datus a Domino in certamine erigitur, qui Thelicæ ad fortiſſimum præ-
lium de proximo coniunctus eſt. Qui cum pendendo in equuleo extenſus, ſe voce ſæ-
pius repetita, Chriſtianum eſſe, & Collectam feciſſe, fortiter proclamaret : emerſit Vi-
ctoriæ martyr ſiſter, vir ſane togatus, ſed a religionis Chriſtianæ ſanctiſſimo cultu
ipſis temporibus alienus : qui ſuſpenſum in equuleo martyrē profanis vocibus hæte-
nus arguebat : Hic eſt, ait, Domine, qui per abſentiam patris noſtri, nobis hic ſtudenti-
D bus, ſororem noſtram Victoriam ſeducens, hinc de ſplendidiffima Carthaginis ciuitate,
vna cum Secunda & Reſtituta ad Alutinenſem Coloniam ſecum vſque perduxit : quiq.
numquam domum noſtram ingreſſus eſt, niſi tunc quando quibuſdam perſuaſionibus
puellares animos illiciebat.

Sed non tulit Victoria clariffima martyr Domini collegam & commartyrē ſuum
falſo appeti Datus Senatorem. Statimq. Chriſtiana libertate prorumpens : Nullius
(inquit) perſuaſione profecta ſum, nec cum ipſo ad Alutinenſem Coloniam veni: hoc poſ-
ſum per ciues probare : omnia mea ſponte atque voluntate perfeci. Nam & in Collecta
fui, & Dominicum cum fratribus celebraui, quia Chriſtiana ſum. Tunc impudens Aduo-
catus maledicta exaggerabat in martyrē. Et contra martyr glorioſus de equuleo cūcta
vera reſponſione ſoluebat. Inter hæc Anulinus ardeſcēs, premi vngulas in martyrē iu-
bet : ſtatim carnifices nuda præparataq. icibus latera cruentis vulneribus inuenerunt.
F Aduolabant truces manus iuſſis velocibus, ſecretaq. pectoris, diruptis cutibus, viſce-
ribuſq. diuulſis, nefandis aſpectibus adnixa crudelitate pandebant. Inter hæc marty-
ris mens immobilis & licet membra rumpantur, diuellantur viſcera, latera diſſipentur,
animus tamen martyr ſiſter integer, inconcuſſuſq. perdurat.

Denique dignitatis ſuæ memor Datus tali voce preces Domino ſub carnifice rabi-
ente fundebat: O Chriſte Domine, non confundar! Hiſ dictis beatiffimus martyr, quod a Do-
mino popoſcerat, tam facile meruit, quàm breuiter poſtulauit. Denique mox Proconſul
mente concuſſa, lingua volente parcere, proſiliuit : Ceſſauerē carnifices : fas enim non
erat, martyrē Chriſti in commartyris ſui Victorie cauſa torqueri : Nam cum contra eū
Pompeianus ſuſpicionis indignæ ſæuus accuſator accederet, calumnioſamq. coniunge-
ret actionem, deſpectus a martyrē eſt, & percuffus. Quid agis hoc in loco, diabolus :

THELICA IL-
LVSTRIS COM-
FEſſIO.DATIVS DIRE
TORQVETVR.

Quid contra martyres Christi adhuc vsque conaris? A Senatore Domini ac martyre, & A potestas simul & forensis rabies superata est.

DATIVI ILLV-
STRIS CON-
FESSIO.

Sed clarissimus martyr etiam pro Christo tortus: cum interrogatus: Vtrum in Colle-
cta fuisset; profiteretur constanter & diceret: Cum Collecta fuisset, se superuenisse, et
Dominicum cum fratribus congrua religionis deuotione celebrasse, auctorēq. eiusdem
Collectionis sanctissimæ vnum fuisse: in sese Proconsulem rursus acrius excitauit: cuius
recrudescente sæuitia, geminata martyris dignitas, iterato vngulis sulcantibus exara-
tur. At martyr ad vulnere cruciatus sæuissimos, pristinam suam repetens orationem:
Rogo (ait) Christe, non confundar: Quid feci? Saturninus est presbyter noster: huius cū
latera duri crucisq. carnificis, magistra crudelitate monstrante, adiunctis vngulis rade-
rentur: Saturninus presbyter ad prælium postulatur; qui cælestis regni contemplatio-
ne considerans parua admodum ac leuia suos commartyres sustinere, congregi ipse B
etiam taliter cœpit: nam dicente Proconsule: Tu contra iussionem Imperatorum et
Cæsarum fecisti, vt hos omnes colligeres? Imperatorum & Cæsarum iussionem dicit,
quod cum Diocletiani & Maximiani Augustorum, tum etiam Constantij atque Gale-
rij Cæsarum nomine promulgarentur edicta.

Respondit presbyter Saturninus: Domini Spiritu suggerente: Securi Dominicum ce-
lebrauimus. Proconsul ait: Quare? respondit: Quia non potest intermitteri Dominicum.
Qui mox, vt hæc dixit, contra Dativum statim iubet aptari: Expectabat interea Dati-
uus laniamenta corporis sui, potius quàm dolebat: et cuius ad Dominū animus mensq.
pendebat, nihil dolorem corporis æstimabat, sed tantum Dominum precabatur, dicens:
Subueni, rogo, Christe habe pietatem, serua animam, custodi spiritum meum: Non
confundar, rogo, Christe: da sufferentiam. Cui cum a Proconsule diceretur: Ex hac C
splendidissima ciuitate magis debueras alios ab bonam mentem reuocare, & non con-
tra præcepta Imperatorum & Cæsarum facere: fortius atque constantius acclamabat:
Christianus sum. Qua voce diabolus superatus: Parce (inquit) Simulq. illum in car-
cerem tradens: passioni condigne martyrem reseruauit.

At vero presbyter Saturninus recenti martyrum sanguine delibutus, cum penderet
in equuleo, admonebatur in eorum fide persistere, in quorum cruore perfstabat. Hic cum
interrogaretur, vtrum auctor ipse esset, & omnes ipse adunasset, & diceret: Etiam:
ego præfens in Collecta fui: Emeritus Lector ad certamen exiliens, congregiente presby-
tero: Ego sum auctor (inquit) in cuius domo Collecta facta fuit. At Anulinus Procon-
sul, qui iam toties victus fuerat, impetus Emeriti perhorrebat, & tamen in presbyterum
versus: Quare contra præceptum, inquit, faciebas, Saturnine? Cui Saturninus: Intermit-
ti Dominicum non potest, ait, Lex sic iubet] scilicet Lex Christiana de Dominico, nem-
pe sacrificio celebrando. Tunc Proconsul: Non tamen debuisti prohibita contemne-
re, sed obseruare potius, & non rem facere contra præceptum Imperatorum, & medita-
ta iam diu in martyribus voce terrorem suæ iræ commouit: cui non pigro paretur
obsequio: Nam carnifices in senile corpus presbyteri irruunt, & grassante rabie, rupta
neruorum connexione, diserpunt illud ingemiscenda supplicia & noui generis in sa-
cerdotem Dei exquisita tormenta.

SATURNINVS
SÆVISSIME
CRUCIATVR.

Videres quasi in pabulo vulnere famis rabie sæuire carnifices; apertisq. visceribus
ad horrorem videntium, inter ruborē sanguinis ossa nudata pallere * et nec inter moras
torquentium exclusam animam corpus, supplicio pendēte, deserere. At tali voce Domi-
num presbyter precabatur: Rogo te, Christe, exaudi: Gratias tibi ago Deus: Iube me de-
collari: rogo Christe, miserere: fili Dei subueni. Cui Proconsul: Quare contra præceptū E
facis? & presbyter: Lex sic iubet: Lex sic docet, inquit. O admiranda satis ac prædican-
di presbyteri doctōris diuina responsio! Legem sanctissimam etiam in tormentis pres-
byter prædicat, pro qua libenter supplicia sustinebat. Legis denique voce deterritus
Anulinus: Parcam, inquit, eumq. in custodiam carceris redigens, exoptato supplicio
destinauit.

LEX ECCLĒ-
SIÆ DE CELE-
BRANDO DO-
MINICO.

At vero Emerito applicito: In tua, inquit Proconsul, domo Collecta facta sunt con-
tra præcepta Imperatorū? Cui Emeritus sancto Spiritu inundatus: In domo mea (inquit)
egimus Dominicū. At ille: Quare permittebas, ait, illos ingredi? Respondit: Quoniā fra-
tres mei sunt, & non poterā illos prohibere. Sed prohibere illos, inquit, debuisti. At ille: Nō
potui, ait: Quoniā sine Dominico esse non possumus. Statim enim ipse in equuleo iubetur
extendi,

A extendi, extensusq. vexari. Qui dū validos ictus, innouato carnifice, pateretur: Rogo, ait,
Christe subueni: Contra Dei præceptum facitis, o infelices. Et interlocuenti Proconsuli:
Non oportuerat te eos suscipere. Respondit: Non potueram, quin susciperem fratres
meos. At Proconsul sacrilegus: Sed prior (inquit) erat iussio Imperatorum & Cæsarum.
Contra, religiosissimus martyr: Deus (inquit) maior est, quàm Imperatores. Rogo Chri-
ste: Tibi laudes: Christe Domine da sufferentiam.

EMERITI CER-
TAMEN ET
FELICIS.

Cui talia precanti, hæc Proconsul iniicit: Habes ergo scripturā aliquam in domo tua?
Et respondit: Habeo, sed in corde meo. Et Proconsul: In domo (inquit) tua habes, an
non? Emeritus martyr ait: In corde meo illas habeo. Rogo Christe: Tibi laudes: Li-
bera me Christe: In nomine tuo patior: breuiter patior: libenter patior, Christe non con-
fundar. O martyre Apostoli^a memorem, qui legē Domini conscriptam habuit non atra- a 2. Cor. 3.
B mēto sed Spiritu Dei viuus: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus! O mar-
tyrē legis sacræ idoneum, diligētemq. custodem, qui Traditorum facinus perhorrescens;
scripturas Dominicas ne perderet, inter secreta sui pectoris collocauit. Quo cognito, Pro-
consul: Parce (inquit) eiusq. confessionē in Memoriam vna cum ceteris confessionibus
redigens (est Memoria locus vbi Acta Proconsularia asseruabantur.) Pro meritis vestris
omnes (inquit) secundum confessionē vestram pœnas meritas persoluetis. Sed iam ferina
rabies ore cruento tormentis martyrum saginata, laguebat.

Sed cum Felix nomine & passione processisset in prælium; aciesq. Domini omnis in-
corrupta, inuictaq. perstaret: Tyrannus mente prostratus, voce demissus, anima & cor-
pore dissolutus: Spero vos (inquit) hanc partem potius eligere, qua possitis viuere, vt
iussiones conseruetis. Contra quæ confessores Domini, inuicti martyres Christi tan-
quam ex vno ore dixerunt: Christiani sumus: Non possumus nisi Domini legem sanctam
vsque ad effusionem sanguinis custodire. Qua voce percussus inimicus, Felici dicebat: C
Non quæro an Christianus sis; sed an Collectam feceris, vel scripturas aliquas habeas.
O stulta iudicis, & ridenda interrogatio! Christianus vtrum sis, tace, & addidit: Si in
Collecta fuisti? Respondit: Quasi Christianus sine Dominico esse possit; aut Dominicum
sine Christiano celebrari: An nescis satana: In Dominico Christianum, & in Christiano
Dominicum constitutum; vt nec alterum sine altero valeat esse? Cum nomen audieris;
frequentiam Domini disce: et cum Collectam audieris, nomen agnosce. Denique co-
gnosceris a martyre, & rideberis, tali responsione confunderis: Collectā (inquit) religio-
sissime celebrauimus: ad scripturas Dominicas legendas in Dominicum conuenimus
semper. Qua confessione confusus grauiter Anulinus: sustibus cæsum exanimem cæ-
D lesti concilio martyrem properantem ad siderea tribunalia expleta passione confociat.

NECESSITAS
CELEBRANDI
DOMINICI.

Sed Felicē sequitur alius Felix nomine pariter & confessione atque ipsa passione con-
similis. Pari etenim virtute congressus: etiam ipse sustibus læsione quassatus, animam
in tormenta carceris ponens, superioris Felicis est martyrio copulatus. Post hos susce-
pit certamen Ampelii custos legis, scripturarum diuinarum fidelissimus conseruator. A
Hic, quærente Proconsule, an in Collecta fuisset: Hilaris atque securus alacri voce re-
spondit: Cum fratribus feci Collectam, Dominicum celebraui, & scripturas Domini-
cas habeo mecum, sed in corde meo conscriptas. Christe tibi laudes refero. Exaudi
Christe. Qui cum hæc dixisset, ceruicibus contusus, quasi iam in tabernaculum Domini-
cum cum fratribus relegatur. Hunc sequitur Rogatianus, qui confessus Domini no-
men supradictis fratribus iungebatur illæsus.

AMPELII CON-
FESSIO ET SO-
CIORVM.

E Quintus vero applicitus, egregie nomen Domini, magnificeq. confessus, cæsus susti-
bus, in carcerem retruditur, condigno martyrio reseruatus. Hunc sequebatur Maxi-
mianus in confessione par, in congressione consimilis, in victoriæ triumphis æqualis.
Post quem iunior Felix spem, salutemq. Christianorum Dominicum esse proclamans.
Cum similiter etiam ipse sustibus cæderetur: Ego (inquit) deuota mente celebraui Do-
minicum: Collectam cum fratribus feci, quia Christianus sum. Qua confessione meruit
etiam ipse fratribus confociari.

SALVS ET SPES
CHRISTIANO-
RVM DOMINI-
CVM CELE-
BRARE.

At iunior Saturninus, martyris Saturnini presbyteri progenies, in certamen optatum
festinus accessit, properans patris virtutibus gloriosissimis adæquari. Cui cum Procon-
sul furibundus, diabolo suggerente, dixisset: Et tu Saturnine interfuisti? Respondit
Saturninus: Christianus sum. Non a te quæro hoc, ait, sed vtrum egeris Dominicum.
Cui respondit Saturninus: Egi Dominicum, quia Saluator est Christus. Quo nomine
Saluatoris

SATURNINI
TYRNICORIS
CONFESSIO.

Saluatoris audito, Anulinus exarsit : et in filium patris instaurat equuleum : extensoq. A
Saturnino : Quid , inquit , Saturnine profiteris ? Vide vbi positus sis : Habes scripturas
aliquas ? Respondit : Christianus sum . Proconsul vero ait : Ego quæro , an conueneris :
& an scripturas habeas ? Respondit : Christianus sum : aliud non est nomen quod post
Christum oporteat vos sanctum obseruare ; qua in confessione diabolus inflammatus :
Quoniam permanes (inquit) in obstinatione tua : etiam te oportet tormentis affici : Dic
an aliquas scripturas habeas ? Et ad Officium dixit : Vexa illum . Ibant in adolescen-
tis latera paternis vulneribus lassi lictores , & adhuc humectantem in vngulis patrium
sanguinem cognato filij cruori miscebant . Videres per hiantium vulnerum sulcos de
lateribus antea genitoris sanguinem fluere , & cruorem filij paterno permixtum , vngu-
lis rotantibus , emanare .

At iuuenis gemini sanguinis admixtione recreatus , medelam potius quàm tormenta B
sentiebat : et recepta in tormentis fortitudine , fortissimis vocibus exclamabat : Scriptu-
ras Dominicas habeo , sed in corde meo : Rogo Christe , des sufferentiam , spes est vitæ .
Anulinus inquit : Quare contra præceptum faciebas ? Respondit : Quia Christianus sum .
Quo audito , parce , inquit . Et statim , cessante tormento , in patrium consortiū relegatur .

Interea vergebat in noctē , horis labentibus dies , & consumptis cum Sole tormentis ,
defecit atra tortorum rabies , & cum sui Iudicis crudelitate languebat . Sed legiones
Dominicæ , in quibus Christus , perpetuum lumen , armorum cælestium corusco splen-
dore fulgebat , fortius atque constantius in certamina profiliebant . Cum vero aduersa-
rius Domini tot martyrum prælijs gloriosissimis victus , tantisq. ac talibus congressio-
nibus superatus , desertus a die , comprehensus a nocte , deficiente iam carnificum rabie ,
profligatus , cum singulis vltius congregari non valeret : totius exercitus Domini animos C
percontatur , deuotasq. confessorum mentes tali interrogatione propulsat : Vidistis (in-
quit) eos qui perseuerauerunt , quid sustinuerint : vel quid in sua confessione perstantes
adhuc habeant sustinere ? Et ideo qui vult ex vobis ad indulgentiam peruenire , vt sal-
uus esse possit , profiteatur .

Ad hæc confessores Domini , gloriosi martyres Christi , læti ac triumphantes simul
non ex Proconsulis dictis , sed ex victoria passionis Spiritu sancto feruentes , fortius , cla-
riusq. tanquam ex vno ore dixerunt : Christiani sumus . Qua voce prostratus est diabo-
lus , & concussus Anulinus , confususq. omnes Sanctos in carcerem trudens : illos mar-
tyrio destinavit . Et ne deuotissimus feminarum sexus , florentissimusq. sacrarum virgi-
num chorus certaminis tanti gloria priuaretur : omnes feminæ , Christo Domino auxi-
liante , in Victoria congressæ sunt & coronatæ . D

Etenim Victoria sanctissima feminarum , flos virginum , decus & dignitas confessorū ,
honestæ natalibus , religione sanctissima , moribus temperata , in qua naturæ bonū cādida
pudicitia relucebat ; respondebatq. pulchritudini corporis fides pulchrior mentis & in-
tegritas sanctitatis : ad secundam palmam restitutam se , in Domini martyrio lætaba-
tur . Huic namque ab infantia iam clara pudicitia signa fulgebant , & rudibus adhuc
annis apparebat rigor castissimus mentis , & quædam dignitas futuræ passionis : denique
postquam plena virginitas vltimum ætatis tempus expleuit , cum puella nolens , & relu-
ctans in nuptias a parentibus cogere ; inuitamq. tradere sponso prædo suggereret :
clam se per præcepta puella demittit , aurisq. famulantibus supportata , incolumis gremio
terræ suscipitur : neque fuerat postmodum pro Christo Domino passura , si pro sola tunc
pudicitia moreretur . Liberata igitur nuptialibus tediis , illufoq. simul cum parentibus E
sponso , media pene de ipsa nuptiarum frequentia profiliens , ad ædem pudicitia , por-
tumq. pudoris Ecclesiam intacta virgo confugit : ibiq. consecrati Deo , dicatq. capitis
in perpetuam virginitatem , sacratissimum crinem inconcusso pudore seruauit .

Hæc ergo ad martyrium properans florentem pudicitia palmam triumphali dexte-
ra præferbat : Namque interroganti Proconsuli : Quid profiteretur ; clara voce respon-
dit : Christiana sum . Et cum a Fortunatiano fratre togato , eiusq. defensore vanis argu-
mentationibus mente capta esse diceretur : Victoria respondit : Mens mea est : nunquam
mutata sum . Ad hæc Proconsul : Vis ire (inquit) cum Fortunatiano fratre tuo ? Respon-
dit : Nolo quia Christiana sum ; & illi sunt fratres mei , qui præcepta Dei custodiunt]
et paulo post : Anulinus deposita iudicis auctoritate , ad puellæ persuasionem descendit :
Consule tibi , inquit : Vides enim fratrem tuum providere cupientem salutem tuam . Cui
martyr

HOC II
VICTORIAE
INSIGNE CER-
TAMEN.2592 71
ONAT
MIMO
SARAC

Matt. 12.

A martyr Christi : Mea mens est , inquit , nunquam mutata sum : Nam & in Collecta fui , &
Dominicum cum fratribus celebraui , quia Christiana sum . Mox cum hæc Anulinus
audisset : furij agitatus exarsit , & puellam sacratissimam martyrem Christi in carcerem
vna cum ceteris relegans , passioni omnes reseruauit .

Sed Hilarianus adhuc supererat , vnus de natis presbyteri martyris Saturnini , qui æta-
tem suam paruulā ingenti deuotione vincebat . Hic patris , fratrumq. triumphis appro-
perans iungi , diras tyranni minas non tam exhorruit , quàm in nihilum duxit . Huic cum
diceretur : Patrem tuum , aut fratres tuos sequutus es ? Subito breui de corpore vox iuue-
nilis auditur , & angustum pueri pectus ad confessionem Domini totum aperitur in voce
respondentis : Christianus sum , & mea sponte atque voluntate , cum patre meo & cum
fratribus feci Collectam . Audiebas patris Saturnini martyris vocem per dulcis filij mea-
tus exire , & confitentem Christum Dominum linguam de fratris exemplo secuturam .
Sed Proconsul stultus non intelligens contra se non homines , sed Deum in martyribus
dimicare ; nec quia in puerilibus annis ingentes animos sentiebat : putabat puerum tor-
mentis infantia posse terri . Denique amputabo (inquit) & collum tibi & nasum &
auriculas ; et sic te dimittam .

Ad hæc Hilarianus puer , patris , fratrumq. virtutibus gloriosus , qui iam didicerat a
maioribus suis tormenta contemnere , clara voce respondit : Quidquid facere volueris ,
fac : quia Christianus sum . Mox in carcerem recipi etiam ipse iubetur : ingentiq. cum
gaudio vox Hilariani auditur dicentis : Deo gratias . Hic certaminis magni pugna per-
ficitur : Hic diabolus superatur , & vincitur : Hic martyres Christi de passionis futuræ
gloria æterna iugi congratulatione lætantur .]

C Hucusque Acta Sanctorum martyrum a Catholicis allegata ad probandum Chri-
stianos tempore persecutionis ad Collectam atque Dominicum celebrandum conueni-
re consueuissent . Est plane illorum integra & sincera fides : non tamen sunt illa ipsa
in ea collatione tunc edita ; quæ pura absque aliqua auctoris interloquutione fuisse ipsa
Proconsularia Acta putamus ; licet ex iisdem Actis , vt auctor qui exscripsit profite-
tur , accepta essent . At quisnam ille fuerit : non alium quidem , quàm ex Donatistis ali-
quem existimamus : qui tamen fideliter hucusque eadem reddidit ; quippe qui ex iisdem
ipsis quæ præ manibus habebat , Proconsularia Acta descripsit . Sed nescimus qua occa-
sione , multorum ibi nominatorum martyrum acerbissimæ coram eodem Proconsule
instar aliorum habitæ quæstiones desiderentur .

Quæ autem post hæc sequuntur vsque ad finem , manifestas continent tum in Men-
D surium Carthaginensem Episcopum , tum etiam in eiusdem Ecclesiæ diaconum Cæci-
lianum calumnias ; dum illum Traditorem fuisse librorum testantur , & Cæcilianum
ipsorum , quorum hucusque narrata sunt Gesta , martyrum necatorem : nimirum quod
illis cibos inferre vetuerit , ob eamq. causam iisdem fame consumpti fuerint . Pro sce-
lus ! eo prouenit schismaticorum procacia (quod sæpius Augustinus deplorat) vt eorum
auctores non tantum pœnitentiam egerint de traditione ab ipsis , vt vidimus , facta libro-
rum : quin potius in rabiem atque furorem conuersi tam impudenter in Catholicos fide
probatissimos , moribusq. sanctissimos illud ipsum crimen quod ipsi turpiter perpetras-
sent , impingerent . Sed quo minus id veritate probare possent ; eo magis nocendi mille
artibus vsi , eosdem maxime pios viros calumnijs exagitatos multo temporum spacio
vexauere . At hæc pluribus suis quibusque locis sunt opportunius pertractanda .

E Hic modo appendicem tantum ad hæc eadem Acta additam recitabimus , appone-
musq. ad venenum antidotum , quo lector qui habet eam alibi editam , cautius legat ,
sciatq. preciosum a vili distinguere . Etenim adeo vafre atque dolose sunt concinnata
mendacia , sic fucatæ coloribus fraudes , ac ita blandiloquentiæ circumlita dulcedine , vt
prudentem quoque virum qui non calleat res gestas illorum temporum inter Catholi-
cos & Donatistas , decipere potuissent . Appendix autem in hunc modum se habet .

Verum quoniam nos (vt supra diximus) schismatis tempus admonuit , confessionibus
tantis , ac talibus martyrum decreta coniungere , constitutiones sanctissimas amicorum
Dei gestis superioribus catenare ; necessario breuiter cuncta quæ martyres in carcere ex
auctoritate legis diuinæ sanxerunt , seruandaq. posteris reliquerunt , discurram . Nec lap-
sorum superbiam , atque audaciam Traditorū in hac ipsa mea festinatione præteream .
Coegit enim me transcendere nihil gestorum fides , amor legis , Ecclesiæ status , salus
publica ,

HILARIANI
PVERI MAR-
TYRIVM.ACTA CORR-
PTA A DONA-
TISTIS.

publica, vita communis. His enim de rebus Ecclesia Catholica sic poterit recognoscere, si labes pestifera Traditorum nefandis actibus suis, sententiaque martyrum omnibus saeculis declaretur.

Postquam igitur supradictos martyres Christi exoptatus carcer recepit: confessores qui illuc priores retrufi fuerant; victricibus palmis triumphales dexteris venientibus adiungebant. Veniebant praeterea ad eundem locum ex diuersis prouinciae partibus alij quoque quamplurimi confessores, inter quos erant Episcopi, presbyteri, diaconi, ceterique clerici, qui legem Domini asserentes, Collectam, Dominicumque constanter & fortiter celebrabant: quique scripturas Dominicas, diuinaque testamenta de flamma atque incendio conseruantes, se ipsos diris ignibus, cruciatibusque diuersis Machabaeico more pro diuinis legibus obtulerunt.

Ea igitur tempestate cum horridus carcer, crassaque tenebrae intra se clausos retinerent testes fidelissimos Dei, & ingentia catenarum pondera deuota membra vincirent; cum debilitaret fames, fatigaret sitis, frigus quateret, turba comprimeret latera ipsa recentium vngularum laceratione disrupta feruerent inter catenas & ferrum, instrumentaque tormentorum: ex auctoritate legis diuinae, quod sibi met posterisque martyribus conseruarent celebrantes concilium, caelestia decreta condebant. Vere enim viuus ille Spiritus sanctus confessorum mentes aeternis adspirando & diuinis colloquijs exercebat] haec auctor.

Sed iam detegere lector incipies schismaticorum impudentiam, eorundemque sibi ipsis sententiam aduersantem. Quo nam pacto, quae in Collatione illa negare potuerunt nullam simul in domum priuatam cogendi Synodum datam fuisse persecutionis tempore facultatem: si etiam in carcere Concilium celebrandi, decretaque sancienda videtur esse concessum. Ex his quoque euidentius potest intelligi: hanc appendicem ad Acta Proconsularia in Collatione illa edita nequaquam tunc iisdem Actis fuisse coniunctam: nam de eis necessario fuisset mentio facienda, in qua summa rerum versari videri posset, eademque saepius repetenda. At prosequamur cetera.

Sed post crudelem tempestatem ac persecutoris horribilis minas, quibus Christianam religionem tyrannica rabies infestauerat; quo iterum purior ac serenior Christiani nominis pax aeterna luceferet: non defuit Traditorum omnium callidissima fraus, conspiratioque pestiferorum naufragorum diabolica arte composita; quae sub praetextu religionis religionem impugnaret, fidem euerteret, diuina iura turbaret: maxime cum etiam Mensurius Carthaginensis quondam Episcopus recenti scripturarum traditione pollutus, sceleris sui amentiam peiore coepisset ferocia publicare: quippe qui combustorum veniam librorum a martyribus poscere, ac implorare debuerat: ut delicta sua maioribus flagitijs cumularer, eo animo saeuiebat in martyres, quo diuinas tradiderat leges.

Etenim hic tyranno sauior, carnifice crudelior idoneum sceleris sui ministrum diaconum suum elegit Caecilium: idemque lora & flagra cum armatis ante fores carceris ponit, ut ab ingressu atque aditu cunctos qui victum, potumque in carcerem martyribus afferebant, graui affectos iniuria propulsaret. Et cadebantur a Caeciliano passim qui ad alendos martyres veniebant: sitientibus intus in vinculis confessoribus, pocula frangebantur ante carceris limina; cibi passim deuorandi canibus spargebantur. Iacebant ante carceris fores martyrum patres, matresque sanctissimae; & ab extremo conspectu liberorum excussi, graues nocte dieque vigilias ad ostium carceris exercebant. Erat fletus horribilis, & acerba omnium qui aderant lamentatio: prohibere pios martyrum complexus, & diuelli a pietatis officio Christianos, Caeciliano saeuiente tyranno & crudeli carnifice] haec ibi.

Hic, rogo, primum illud lector attendat: quo nam pacto Catholici ad conuincendos Schismaticos, atque probandum, fideles persecutionis tempore ad Collectas celebrandas, atque Dominicum conuenire solere, eiusmodi Actis uti voluissent, quibus tam aperte Mensurij atque Caeciliani adeo immania scelera probabantur, quorum iisdem innocentiam atque integritatem tantopere propugnabant? Vel si haec erant vera de Caeciliano atque Mensurio: cur eadem Acta martyrum non sunt edita ab ipsis impugnatoribus aduersus Catholicos in duobus illis & alijs Concilijs vsque ad Augustini tempora in quibus postea est eadem causa ventilata; nepe in Romano Concilio sub Melchiade, & Arelateni paulo post celebrato in eadem causa Caeciliani, alijsque Patrum conuentibus, & saecularibus quoque iudicijs, in quibus omnibus perspecta semper fuit, atque publice acclamata innocentia

Caeciliani,

IN CARCERE.

CONCILIVM
IN CARCERE.

CALVMNIA
IN MENSURIVM
CONFILIVM

ANNOU
81

CALVMNIA
IN CAECILIANVM
CONFILIVM

Caeciliani, atque retusa Donatistarum procacia? Cur denique cum in ipsis publice habitis inter Schismaticos atque Catholicos ea de re iussu Principum Collationibus, tum etiam in tot editis ab ipsis Donatistis, Petiliano, Cresconio, & alijs aduersus Catholicos commentarijs, non intexuerunt, immo nec meminerunt horum Actorum, quibus tam aperte tum Mensurij, tum Caeciliani tam horrenda facinora comprobantur, ex quibus sententia damnationis illi fuissent iure plectendi?

Sed quid ad haec auctor addat, iam ceteris adiungamus: Interea martyres Christi (inquit) non carceris squallor, non viscerum dolor, non denique vlla rerum penuria commouebat; sed meritis & confessione iam in Domino vicini direxerunt in posteros salutem, quae communem Christiani nominis progeniem ab omni residua * communionem Traditorum fecerneret tali sub comminatione.

Si quis Traditoribus communicauerit, nobiscum partem in regnis caelestibus non habebit. Et hanc sententiam sancti Spiritus auctoritate conscriptam, tali comparatione firmabant.

Scriptum est (inquiunt) in Apocalypsi: Quicumque adiecerit ad librum istum apicem vnum, aut vnam litteram, adijciat illi Deus innumerabiles plagas: & quicumque deleuerit, deleat partem eius Dominus de libro vitae. Si ergo additus apex vnus, aut littera vna dempta, de libro Sancto radicitus amputat, & sacrilegum facit, & subuertit auctorem: necesse est omnes eos qui Testamenta diuina legesque venerandas omnipotentis Dei & Domini nostri Iesu Christi ignibus tradiderunt exurendas, aeternis gehennae ardoribus, inextinguibili igne torqueri: Et ideo, ut supra diximus.

Si quis Traditoribus communicauerit, nobiscum partem in regnis caelestibus non habebit.

Haec communicantes singuli ad passionis gloriam festinabant, supremaque testatione vnusquisque martyrum cruore proprio consignabat. Exinde Ecclesia sancta sequitur martyres, & execratur perfidiae Traditores]

Ecce tibi cuiusnam sectae, cuiusve communicationis sit auctor qui haec scripsit, se iam palam prodit, & quam intelligat sanctam Ecclesiam, quam seruare tradit martyrum sanctionem, de non communicando cum Traditoribus, vel cum ijs qui illis communicassent, aperte significat: nimirum conuentum Donatistarum; qui penes se esse Ecclesiam arrogabant; quique eos quos arguebant lapsos traditione librorum, ac denique omnes qui illorum fuissent sententiae vel leui communicatione coniuncti adeo execrabantur, ut nec per poenitentiam expiatis dicerent admittendos; ut plane ex ijs intelligas (quod sanctus Augustinus saepe in eos inuehens inculcat) Nouatianorum fuisse Donatistas haeredes, ab illisque mutuatos esse venenum: quod tam hic, quam superius in praefatione tradat, non communicare debere, simulque esse Martyres & Traditores: erant haec voces peculiares Donatistarum: idque solitos ipsos dicere cum refugerent communicationem Catholicorum, S. Augustinus testatur, cum haec de illis: Indignum est, dicebant, ut in vnum conueniant filij Martyrum, & filij Traditorum, & hoc exordio libellos formabant, haec per suos diaconos proclamari iuebant] Sed sequitur idem auctor.

Igitur cum haec ita sint; quisnam est diuini iuris peritia pollens, fide praeditus, deuotione praclarus, religione sanctus, qui iudicis Dei memor, veritatem ab errore discernat, a fide perfidiam disiungat, simulationemque fictam a certa & integra sanctitate secludat, separet a stante lapsus, ab integro vulneratum, a iusto reum, ab innocente damnatum, a custode legis proditorem, a confessore Christi nominis negatorem, a martyre Domini persecutorem, & vnum atque idem esse existimet, & Ecclesiam Martyrum & conuenticula Traditorum? Nemo scilicet: quoniam haec inter se repugnant, contrariaque sibi sunt, ut lux tenebris, vita mortuis, sanctus Angelus diabolo, Christus Antichristo, Paulo Apostolo dicente: Quasi filijs dico: dilatamini & vos, & nolite coniungi cum infidelibus. Quae enim est participatio iustitiae ad iniquitatem &c.] multaque eorum ore versata idem in eandem sententiam inculcans, haec addit.

Quamobrem fugienda bonis, & vitanda est semper religiosus conspiratio Traditorum, hypocritarum domus, pharisaeorumque sententia: ut viam adoptionis filiorum, filiarumque Dei in sancta Ecclesia spiritaliter nati, digne incedant, & non alienis facinoribus immerfi, pro luce tenebras, pro vita mortem, interitum sibi pro salute acquirant. Talis est Ecclesia

* al. reciduiua

DECRETA DE
TRADITORI
BVS EFFICIA.

a Apoc. 22.

b Aug. lib. ad
Donatist. post
Collat. c. 1.

c 2. Cor. 6.

Ecclesia Domini quæ vna semper singularisq. contra sese & in partes diuidi non potest. Sed post teterrimam persecutionis noctem, turbinesq. pestiferos tyrannorum ad deceptionem innocentium, prædamq. populorum diabolus versutia callidissima fraudis adinuenit, vt quos aperta persecutionis clade transuolare non valuit, nec in sæculo sacrilego idolorum seruitio mancipandos delictorum nexibus in perpetuam perniciem potuit retinere: eos pollutis traditionibus iungens sibi, sub prætextu sanctissima religionis extinguat.]

En quam exacte quis qualisve sit auctor, suis se coloribus pingit? nempe ex factione schismaticorum, qui se purissimos prædicabant, & Catholicorum communicationem execrabantur, quod semel polluti essent Traditorum communione. Cum alioqui in ipsa sancta Ecclesia nunquam fuerit tanta seueritas, vt ipsa quantumuis lapsos, non reciperet poenitentes, eosq. sibi misericordi reconciliatione coniungeret. Donatistæ autem (vt fusius suo loco dicitur) non tantum lapsos, sed qui illis aliquando communicassent, in perpetuum auersabantur. Videas insuper auctorem ex ea quam factam dicit post persecutiones extinctas communicationem cum illis; se proderet, non hoc tempore ipsum scripsisse, sed cum iam esset eadem ex causa ab ipsis schisma conflatum, ac latius propagatum.

DETEGITVR
DONATISTA-
RVM IMPO-
STVRA.

Sed quod mox addit, cetera quæ essent schismaticorum Donatistarum certa signa, atque lineameta demonstrat: cum sic inuehitur in omnia sacrosancta Catholicorum mysteria, quæ omnia illi penitus exhorrescerent: Denique illi, inquit, falsi sacrorum ritus, fictaq. mysteria non tam in salutem, quam in perniciem miserorum celebrantur, cum erigit altare sacrilegus; celebrat sacramenta profanus, baptizat reus, curat vulneratus, veneratur martyres persecutor, legit Euangelia Traditor, hereditatem cæli promittit diuinorum testamentorum combustor: quos increpat Dominus & obiurgat in Euangelio dicens: Væ vobis Scribæ & Pharisei, hypocritæ, &c.] & post alia multa ab illis perperam ex diuinis scripturis citari solita, hæc ab eodem adduntur: Fugienda ergo & execranda pollutorum omnium congregatio vitiosa: et appetenda omnibus beatissimorum martyrum accessio gloriosa; quæ est Ecclesia sancta vna & vere Catholica, ex qua martyres profecti sunt, & a quibus diuina testamenta seruata sunt. Hæc etenim sola persecutionis infestæ impetum fregit: hæc legem Domini vsque ad effusionem sanguinis conseruauit: in hac virtutes Sancti spiritus præsentia frequentantur, baptisma a Salvatore perficitur, vita perpetua reparatur.]

a Matt. 23. b

Vides plane Donatistarum expressa vestigia, de quibus exclamat sæpissime inter alia Augustinus, quod execrarentur collatum a nobis baptismum; qui & in hoc se habere Cyprianum auctorem gloriarentur, a quo alienum baptismum non sit receptum. Sed de martyribus in carcere constitutis hæc habet in fine.

Postremo cum nec Mensurius, nec minister eius Cæcilianus ab hac immani crudelitate cessare vellent, Anulino Proconsule, alijs persecutoribus interim circa alia negotia occupatis, beati martyres isti corporeis alimentis destituti, paulatim & per interualla dierum, naturali conditione famis atrocitate cogente cesserunt, & ad siderea regna cum palma martyrij migrauerunt: præstante Domino nostro Iesu Christo qui cum Patre & Spiritu sancto viuunt in sæcula] hucusque auctor.

Hic quippe ipsa Acta legitima, dicta Proconsularia non tantum (vt demonstratum est) multis prætermisissis nimia breuitate contraxit: sed inter alia reliquos martyres non vt ceteros gladio, verum fame in carcere extinctos esse mentitur; quin etiam Mensurium Episcopum Carthaginensem horum malorum auctorem, Cæcilianum diaconum administrum, & plane carnificem extitisse confinxit.

Vide, & mirare, quo sit progressa insania Traditorum: vt cum ipsi quidem (vt ex eorum confessione est recitatum) primum sacros codices tradiderint; inde simul sicut spinæ se inuicem complectentes, foedere iuncti, nulloq. tanti criminis dolore percussi & stimulis repressi conscientia, se innocentissimos esse professi sint: immo & confessorum sibi gloriam iactanter adscripserint, quod petitos sacros codices non dedissent. Sed perinde ac si hæc non satis essent ad impietatem; illud immane facinus addiderunt, vt innocentes Episcopos, ipsumq. primæ sedis Antistitē Mensurium Carthaginensem traditionis labe conspergerent, Cæcilianumq. successorē ipsius eadē quoque labe foedarent. Verū quod superat omne nefas, quod nec maiores eorū ausi sunt excogitare, eosdē fuisse carnifices,

A carnifices, necatoresq. martyrum, hisce falsis martyrum Actis dolos dolis adnectentes, atque mentitis calumnijs alias grauiore addentes, & callide concinnantes, turpiter prædicarunt, ac scelestissime diffamarunt. Et quasi adhuc parua hæc essent: ijdē nō solū quos tot, tantorūq. criminū reos arguebāt, sed & vniuersam Catholicā Ecclesiā, quod horum cōmunicatione pollutā esse iactarēt, iurato in eā bello, sunt in perpetuū auersati. Hæc est origo & incrementū schismaticorū: hi enim a superueniente Donato (vt demonstrabimus) qui scelus auxit, propagauit, & schisma cōflauit, nomē adepti sunt, vt Donatistæ fuerint appellati. Antequā autē de Mensurio Episcopo Carthaginensi agamus: meminisse lector debet, superius dictū esse, auctore Optato Mileuitano, hūc subrogatū esse in locū Luciani, qui S. Cypriano successit. Rursus etiā testificatione Pontij diaconi pariter declaratū, ante S. Cyprianū neminē Episcoporū Carthaginensium fuisse martyrio coronatum. Ex quibus plane illud inferri posse videtur: Restitutum Episcopū Carthaginensem, cuius dies natalis martyrij titulo adscriptus habetur in Martyrologio Romano, quinto Idus Decēbris, collocandum esse inter Mensurium & Cyprianū, ac pariter subiisse martyrium. Nisi potius dicere velimus ipsum Restitutū sedisse ante tempora Cypriani: sed sic vocatū esse martyre (vt de multis alijs accidit) quod Christi nominis causa tormenta passus sit, non autē vt martyrio vitā finierit vt S. Cyprianus, qui percussus gladio martyriū consummauit.

Id autem vt magis esse verum existimemus: non tantū illud persuadet, quod nonnisi post Cyprianū Lucianus & Mensurius vsque adhuc tempora recenseantur Episcopi Carthaginenses: sed quod Possidius^a dum meminit tractatus S. Augustini in depositione eiusdem Restituti Episcopi Carthaginensis, nequaquam eum martyrem appellat, sicut nec Cyrum eiusdem sedis Sanctum Episcopum, de quo etiā absque titulo martyrij agitur in eodem Martyrologio, pridie Idus Iulij. Quod autem in primis ad Mensurium Carthaginensem Episcopum spectat: quæ ab eo gesta fuerint vsque ad obitū, cum ei successit Cæcilianus, nullo videntur valētiori posse testimonio demonstrari, quam ex ipsis scriptis quæ ijdē Donatistæ aduersus eundem Mensurium publice protulerunt: eademq. recitata, atque examinata in mutua magna illa facta iussu Principis inter Catholicos atque Donatistas Collatione, in qua quidquid potuit inueniri contra Mensurium atque Cæcilianum, ab iisdem schismaticis est diligenter inuestigatum, atque prolatum. Quidquid igitur tunc illi quod proferrent contra Mensurium habuerint, & coram Iudice cognitore ediderint, S. Augustinus^b his recitat verbis.

a Possid. Iudic.
cap. 8.
MENSURI
CAUSA DISCV-
TITVR.

Tunc Donatistæ aliquantulum præloquuti sunt, quod Mensurius qui fuerat ante Cæcilianum Ecclesiæ Carthaginensis Episcopus, tempore persecutionis tradiderit persecutoribus sanctas Scripturas. Et hoc vt probarent, legerunt eius epistolam ad Secundum Tigisitanum datam, qui tunc habebat primatum Episcoporum Numidiæ: in qua epistola videbatur Mensurius veluti de suo crimine confiteri: qui tamē non scripserat se sanctos codices tradidisse; sed potius ne a persecutoribus inuenirentur, abstulisse, atque seruasse: dimisisse autem in basilica Nouorum quæcunque reproba scripta hæreticorum: quæ cū inuenissent persecutores, & abstulissent, nihil ab illo amplius postulasse. Verumtamen quosdam Carthaginensis ordinis viros postea suggestisse Proconsuli, quod illi fuisse fuerant, qui missi erant ad Christianorum scripturas auferendas, & incendendas, quia non inueniant nisi nescio quæ ad eas non pertinentia: ipsas autem in domo Episcopi custodiri, vnde deberent proferri, & incendi. Proconsulem autem ad hoc eis consentire noluisse.

b August. in
Brenic. Collat.
dini tertia. c. 28

In eisdem etiam litteris lectum est, eos qui se offerrent persecutionibus non comprehensi, & vltro dicerent se habere scripturas, quas non traderent, a quibus hoc nemo quaesierat: displicuisse Mensurio, & ab eis honorandis etiam prohibuisse Christianos. Quidam etiam in ea epistola facinorosi arguebantur, & Fisci debitores, qui occasione persecutionis, vel carere vellent onerosa multis debitis vita: vel purgare se putarent, & quasi ablucere facinora sua, vel certe acquirere pecuniam, & in custodia delicijs perfrui de obsequio Christianorum. Crimen tamen Donatistæ non ingerebant Mensurio, nisi de codicibus traditis: mentitum eum quippe dicebant, quod illi non fuerint codices sancti, & peccatum suum tegere voluisse, quamuis & ipsam fictionem criminarentur.

Recitarunt etiam rescripta Secundi Tigisitani ad eundem Mensurium pacifice data, vbi & ipse narrauit in Numidia persecutores quæ egerint, & qui comprehensi, & Scripturas sanctas tradere nolentes, & multa mala passi, & grauissimis supplicijs excruciatii & occisi sunt: eosq. honorandos pro martyrij sui merito commendauit, laudans eos

a Iosue 2. non tradidisse scripturas sanctas, illius mulieris exemplo, ^a quæ duos exploratores in Hierico, in quibus figurarentur duo Testamenta Vetus & Nouū, tradere persecutoribus noluit: quod quidem exemplum si sub hac est figura intelligendum, Mensurium potius adiuuabat. In suis enim litteris Mensurius reprehendebat eos, qui scripturas sanctas, quamuis eas non traderent, se tamen habere faterentur, quod mulier illa non fecit: neque enim eos exploratores, qui quærebantur apud se esse confessa est, sed negauit] hæc ibi.

b Optat. contra Parmen. lib. 1. Sed de Mensurio Episcopo hæc quoque Optatus ^b, quibus eius constantia commendatur: Iisdem temporibus, nempe persecutionis exortu, Felix quidam diaconus qui propter famosam nescio quam de tyranno Imperatore tunc factam epistolam, appellatus est: periculum timens, apud Mensurium Episcopum delituisse dicitur; quem cum postulatū Mensurius publice denegaret, relatio missa est: Rescriptum venit, ut si Mensurius Felicē diaconum non reddidisset, ad Palatium dirigeretur. Conuentus, non leues patiebatur angustias. Erant enim Ecclesiæ ex auro & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secū portare poterat, quasi fidelibus senioribus commendauit, commemoratorio facto, quod cuidam aniculæ dedisse dicitur: Ita ut si ipse non rediret, reddita pace Christianis, anicula illi daret, quem in Episcopali cathedra sedentem inueniret. Profectus, causam dixit: Iussus est reueri Carthaginem: peruenire non potuit] nam diem obiit. Et ut idem subdit auctor, commemoratorium illud redditū est Cæciliano, qui Maxentij tempore, reddita pace Ecclesiæ Africanæ, est suffectus Episcopus. hæcenus res Mensurij Episcopi Carthaginensis.

c Aug. in Breuic. di. 3. c. De his vero quæ spectant ad Cæcilianum, cuius integritas sæpe iudicijs Ecclesiasticis, omnium Episcoporum sententia est comprobata, suis locis dicturi sumus inferius. Hic autem illud tantummodo attingendū: nec ipsos Donatistas qui vsque ad Augustini tempora vixerunt, cum tam sæpe atque frequenter in pluribus Episcoporum conuentibus, ac ipsis sæcularibus iudicijs fuerint prosequuti in Cæcilianum accusationes; vnquam vel in nouissima publica illa Collatione, cuius facta est mentio, illud in eum obieciſſe, quod fame coegerit mori in carcere Christianos martyres; sed illud tantummodo quod nec probari potuit, Cæcilianum vetuisse offerri victum illis qui detinebantur in carcere: id quidem in Actis Conciliabuli Carthaginensis, quod ab ipsis Donatistis contra Cæcilianum est celebratum, conscripserunt: quæ & ex eodem recitata esse in dicta Collatione, S. Augustinus ^c testatur, qui ait.

Et recitatum est a Donatistis Concilium ferme septuaginta Episcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, vbi eum absentem damnarunt, quod ad eos venire noluerit, tanquam a Traditoribus ordinatus. Et quia cum esset diaconus, victum afferri martyribus in custodia cōstitutis, prohibuisse dicebatur] hæc ibi. At nequaquam crimini tunc ab illis datum est, quod (ut subdolos auctor dictæ appēdici addidit) vel vnus saltem ea ex causa fame perierit: ut plane videas eadē postea ab impudente auctore fuisse conficta, quæ antea tot Episcopi Donatistæ nec ausi sunt excogitare, dare crimini, & calūnias in Acta referre. At quis dolosi hominis strophā non intelligat? quod enim sciret a maioribus suis minus probari potuisse, Cæcilianū denegasse martyribus victum: veris certisq. martyrum Actis attexuit appendicem illā: idq. tunc eum præstitisse, cum in magno illo Collationis conuentu, conuicti Donatistæ posteriores tulerunt, & a causa penitus exciderunt: nā ante illud tempus, agitata pluribus Concilijs causa Cæciliani, Romæ, Arelati & alibi, nihil prorsus huiusmodi fuerunt a Donatistis in Cæcilianum obiecta. Quod si eiusmodi Acta extitissent, quibus solis Cæcilianus damnari potuisset; eadē in Concilijs, Collationibus, Actisq. Proconsularibus, in quibus omnibus conuentibus quæcunque ualuerunt, non prætermiserunt congerere in Cæcilianum, utique magno præconio edidissent: quin in libellis ad Constantinum Imp. in eundem sæpe conscriptis, eorundem Actorum saltem iisdem meminissent; sicq. vniuersæ plane innotuissent Ecclesiæ: nam Imperator (ut dicemus) quæcunque in Cæcilianum a Donatistis essent obiecta, exacte in Episcoporum voluit examinari conuentibus.

Sed etsi verum esse daretur, quod illi in dicto Carthaginense Concilio Cæcilianum vetuisse ad martyres victum inferri, dixere. Si inquam id vere accidisse constaret: idq. illos dicere, atque etiam probare potuissent, quod conscientia malæ causæ, nec inter alias fictas accusationes proponere ausi sunt: certe quidem ex ijs quæ dicta sunt ex litteris Mensurij a Donatistis editis ac publice recitatis, dicendum utique esset, id sancte pieq.

a pieq. a Cæciliano gestum esse non in martyres, sed in nebulones illos ac parasitos, turpesq. homines, quorum Mensurius dictis litteris meminit: quum scilicet (ut ait) sycophantæ quidam vellent ea arte comparare pecuniam, & in custodia, in delicijs viuere de obsequio Christianorum: quales nam eiusmodi esse solerent nomen martyrum nundinantes; iam exemplum patens superius recitauimus de Peregrino illo famosissimo, cuius res gestæ extant apud Lucianum conscriptæ.

Eiusmodi igitur balatronibus ea ex causa, ut Peregrinus ille, se martyribus adiungentibus, qui magno Christianæ religionis dedecore negaturi mox essent, prohiberi a Christianis solita in martyres conferri subsidia, pecuniā vel alimenta contribui: pietati adscribendū erat, non crimini dandum. Si quid ergo huiusmodi a Cæciliano pio studio factum est: inde hostes eius implacabiles qualemcunque captantes, arripientesq. calumniarum occasionem, dicebant Cæcilianum alimenta in vinculis detentis martyribus denegasse; sed & perfricta fronte illud subdole addebant, ab eodem martyres omnes necatos esse.

Verum vaser impostor, quod constaret ex alijs Actis sanctorum martyrum (quod & superius vidimus) Christianos detentos in carcere interiori, quibus negaretur omnē solatium fraternæ visitationis atque subsidij, Fiscali cibo nutrirī solitos: velamentum mox addit mendacio: nimirum Anulinū Proconsulem illorum oblitum fuisse, alijs negotijs occupatū: egregie scilicet; perinde ac non Proconsul, sed custos carceris, cuius id operis esset, Anulinus fuisset. Sed cum nec custos carceris id absque capitis sui periculo tentare potuisset, ut quemuis facinorosum in carcere positū sineret fame perire: cur non potius iussu Proconsulis id factū dixit? aperiā paucis: Ne scilicet sic a culpa liberaret Cæcilianū: perinde ac si in eum omnem curam atque custodiam carceris Proconsul reieciſſet: quo nihil stultius effingi potest. Sed iam de his satis: quæ quidem haud oportuit prætermisſe, ne scilicet causa tot sententijs definita, penes aliquem rem minus exacte peruestigantem, obtentu Actorum sanctorum Martyrum, reuocari in dubium facile posset.

Quod autem superius in recitatis Actis sit demonstratū, flagrantis persecutionis etiā tempore, sollicitos fuisse Christianos celebrare Dominicum, nempe (ut alias pluribus declarauimus) ipsum Sacrosanctum Sacrificiū incruentum; ut nefas putaret quouis impetu persecutionis vrgente, dimittere; sed quod corā Proconsule professi sunt, potius mori paratos ex instituto fuisse, quàm illo carere: cum hæc exemplo Africanorum martyrum in Ecclesia Occidentali satis esse demonstrata videri possint: de eadem Ecclesiastica disciplina in Orientali Ecclesia hoc ipso tempore exemplum editum, hic attexere dignum existimauimus. Extant Acta ^a martyris Anysiæ ex antiquioribus monumentis in luce

d cem reddita, vbi quo modo Thessalonica passā sit, breuiter narratur his verbis:

Tunc cum persecutio Diocletiani ac Maximiani ardentius grassaretur: cogitatio venit in mentem Anysiæ, ut iret ad Dominicum: id autem erat Angelus, qui eam vocabat ad passionem martyrij. Cumq. ingrederetur portam Casandrioticam: excitatus est tumultus in populo. Deinde cum eam vidisset quidam ex satellitibus Imperatoris, & esset ab eius lauciatus pulchritudine, vel ab ipso potius diabolo incitatus, ei factus obuiā: Sta (inquit) & dic, quo vadis: Illa autē videns eius insolētiā & immoderationē, & mēte agitans tētationē: digito fecit in fronte signum crucis. Ille vero plane fera & fera sæuior, non reueritus est generosum & decorū silentium; sed se contumelia affectū & despectum arbitrat; cū eam aprehendisset, voce aspera eam agrestius interrogabat: Quænā esset, & quo proficisceretur. Agna autem Christi volens insolitum deuitare cōspectū, voluit eū

e breui responso superare: Sum Christi ancilla, & vado ad Dominicum. Ille autem insolens impulsus ab eo qui in ipso habitabat dæmone, dixit: Sed non finam te illuc proficisci, sed te adducam ad dijs libandū. Solem enim hodie colimus: Et simul hoc dicens, velum traxit, volens vultum eius detegere. Illa autem generose & fortiter resistens, in eius faciem inspirans dixit: Increpabit te Christus Iesus, diabole. Ille autem ea sufflatione & nomine Christi motus ad irā, quæ cohiberi non poterat, stricto quem ferebat gladio, eo latus eius transfodit: quæ statim cum timore, & palpitatione membrorum in terrā cadēs, eā sancto sanguine reddēs purpureā expirauit] hucusque de martyrio eius; quæ occasione Domini peragēdi, voluimus recitare. Quod & si sciamus, eandem vocē pro Dei tēplo interdū accipi solitā: tamen quod Ecclesiæ omnes solo æquata fuissent, ex alijs superius recitatis de celebratione Domini, non nisi sacrificium Missæ posse intelligi, satis est declaratum.

Mentio habetur in iisdē Actis Anysiæ, ab Imperatoribus illud quoque fuisse promul-

* Euseb. lib. 8.
c. 23.MARTYRES
PASSI IN PA-
LÆSTINA.

gatum edictum : vt cuilibet volenti liceret sine pœna occidere Christianum .
Eusebius ^a dum de hoc secundo persecutionis anno (sic ipse numerat) meminit, agens de rebus in Palæstina tunc gestis, hæc ait: Secundo anno iam aduentante, cum bellū contra nos vehementius exardesceret, & litteræ Imperatorū in quibus generali edicto præceptum erat, vt vniuersa plebs in singulis ciuitatibus idolis immolare & libamina offerre cogeretur, iam primum ad Vrbanum id temporis prouinciæ illius Præfectū perlata essent: Timotheus Gazæ vrbis Palæstinæ infinitis prope tormentis exantlatis, ad extremum in rogū lentius aliquanto & remissius exardescens impositus, maxime germanam germanæ erga Deum pietatis probationem per patiētiam in omni cruciatus genere ostentatā demonstrauit: & coronā quæ Sanctis Dei athletis pro pietatis victoria certatibus tribui solet, ad extremum reportat. Tempore autem eius martyrij Agapius & Thecla quæ nostra vixit ætate constantiam animi maxime generosam declarantes, bestiis ex sententia iudicis traduntur deuorandi. At quis tandem est, qui illa quæ sequebantur, aut oculis conspicatus non miraretur, aut solum auditione accipiens non obstupesceret? Nam dum Gentiles publica festa inter se celebrabant, & consueta agebant spectacula: inter alia quæ magnopere ipsis in optatis erant ad contemplandum, crebro hominum sermone ferebatur; Christianos qui dudū erant ab bestiis damnati, certamē confecturos.

Cū vero huius rei fama latius manaret, & apud omnes passim vagaretur: adolefcētes numero sex, quorū vnus genere Ponticus, nomine Timolaus, alter ex Tripoli vrbe Fœnicia, qui Dionysius nūcupatus fuit, tertius Ecclesiæ Diospolis subdiaconus qui Romulus dictus est, quartus Paulus, & quintus Alexāder, vterque Aegyptius, sextus huius gētilis Alexander ex vrbe Gaza: proprias manus, quo ardentē martyrij cupiditatem significarent; ante colligantes, ad Vrbanū qui iam bestias ad Christianos dilaniandos emissurus esset, curriculo currūt, seq. Christianos libere confitētur; atque ipsa sua propensione tanquā ad aciem instructa, & ad quodque discrimē admodū parata, liquido declararūt: eos qui in vero Dei omnī rerū fabricatoris cultu gloriātur, violētās immaniū ferarū incursionēs nequaquā formidaturos. Vnde profecto tum ipsum Præsidem, tum illos qui cū eo erant in repentinam admirationem traducentes, ex templo in carcerem contruduntur.

Non multis diebus post alij duo fuere in eorū numerū adscripti, vnus qui acerba & varia tormēta propter fidei suę confessionē varijs temporibus ostentatā antea exhaustisset, Agapius nomine; alter qui res ad corporis vsum necessarias illis martyribus sumministrasset, Dionysius appellatus: omnes isti octo numero, vno die, nempe vigesimoquarto mēsis Dystri, hoc est, ad nonū Kalēdas Aprilis, in ipsa Cæsarea securi percussū obeūt] Quæ autē post hæc Eusebius addit: anno potius sequenti, quā præsenti contigisse, demonstrabimus suo loco. Interea quæ huius anni rerum gestarū reliqua esse videntur, adijciemus.

Hoc eodē anno, iisdemq. Consulibus, Acta Concilij aduersus Marcellinū Papā habita notata habētur, nēpe (vt in eis legitur) decimo Kalen. Septēbris, Diocletiano octauum & Maximiano septimū Cōsulibus, quæ quidē Acta licet admodū deprauata, tamen qualiacūque sint, hic describere, deq. eis differere, nostri muneris esse ducimus. Cūq. eadē triplicis editionis edita habeātur, nouissimā nos sequemur, quæ mediū locū obtinet; non quod eius lectio in omnibus arrideat, sed quod sit legētib. facilioris intelligētis, visis ac cognitis eisdē in Cresconiana Collectione, ac etiā alijs scriptis codicibus. Narrato iā in eis Marcellini lapsū, quē summatim perstrinximus, ac suo loco posuimus, & quid de eis esset sentiendū pariter differuimus: hæc ibidē posita mox sequūtur, suis vbique titulis prænotata.

De Synodo & de negatione Marcellini quod thurificasset.

Facta est itaque Synodus: non tamē collecti sunt in integro sacerdotes, quia curriculum vergebatur persecutionis. Veniens autē Episcopus Marcellinus, negabat se thurificasse. Nam dixit, & hanc sententiam proposuit: quia dimiserant eum, qui cum eo esse videbantur in eodē loco presbyteri Vrbanus, Castorius & Iuuenalis, & diacones Caius & Innocētius. Synodus autē vniuersa hoc dixit: Cūctorū iudicio tu eris Iudex: Ex te enim dānaberis, & ex te iustificaberis, tamē in nostra præsentia: illuc vero dū veneris ad iudiciū tuū, ex te tunc dānaberis, & ex te iustificaberis: Tu enim Iudex, tu reus*. Presbyteri autē & diacones (quoniā Pontificē, qui eos creauit in ordinē presbyterij, vel diaconatus honorē, & dimiserunt aream*, & euacuauerūt horreum) ad probandū eos, amisso ordine, intrent examen, quoniam euacuauerunt horreum. Debit enim Pontifex potius mori cū quinque, quā vt viueret suo iudicio. condemnatus. Introiuit autem vniuersa Synodus in Cryptam

* al. tui eris

* al. arcam.

A Cryptā Cleopatrensi, in ciuitate Sinuessana, & quia tota multitudo non recipiebatur in Crypta Synodi, quinquageni introibant.

De damnatione Vrbanī & Castorij, & testimonio Episcoporum aduersus Marcellinum Vrbis Romæ Episcopum.

Prima autem die introierunt hi, damnantes Vrbanum, Castorium & Iuuenalem presbyteros, & diacones Caium & Innocentium. Hi sunt, qui introierunt Episcopi audientes, non tamen iudicantes Pontificem. Petrus, Castorius, &c. omnes numero quinquaginta] quarum autem Ecclesiarum Episcopi fuerint, non exprimitur, sunt tamen quædam nomina composita, quæ Africanis Christianis peculiaria esse solent, vt Habedeum, Spesindeo, & Beneferuat. Sed sequitur: Hi introeuntes in Cryptam propter metum Augustorū, vno ore quasi trecenti, vno die in Concilio iudicantes, damnauerunt

B Vrbanum, Castorium & Iuuenalem presbyteros, & diacones Caium & Innocentiū qui* * al. quia. euacuauerunt, & dimiserunt aream apertam, vt introiret immundus, & comederet triticum: presbyteros & diacones damnabant, qui Marcellinum Papam dimiserunt; ipsos etiam iudicabant: non tamen iudicabant Pontificem, quia sic ex vno ore erant concordati*, vt intra horum septuaginta duorum testimonia, ipse Iudex, ipse reus; ipse semetipsum in præsentia eorum se innocentem seruaret, aut infidelem se damnaret: quoniam in septuaginta duorum libra Occidua in* * al. per reparationem surgit annus.

Hoc quoque factum est noui, vt introiret vnus de testibus, qui cum haberet vxorem & filios ex ea; ipse tamen illi spretæ adulteram superinduxit, & dedit vxori repudium. Et introeuntes alij decem & alij quattuor, dicentes: Nos te vidimus mittentem, & thurificantem Herculi, Ioui & Saturno] Cum in templum Vestæ & Ididis introductus a

C Diocletiano Marcellinus dicatur in iisdem Actis superius enarratis: cur non illis, sed alijs dijs ibi thurificasse narretur, causam non inuenio: cum secundum diuersa numina, distincta quoque esse solent templa deorum, ac eorum pariter cultus, nec in templo Vestæ coli Iouem, vel in templo Iouis Vestæ sacra fieri solita, vel Marti aut alijs cuiquam, certum sit. Quamobrem hac quoque ex parte eadem Acta imposturæ suspitione laborant. Sed sequitur.

Dixit ergo Marcellinus: Quo die? Respondit vnus eorum & dixit: Quo die exuisti purpuram, & induisti coccum, & gaudebat super te Diocletianus, & quos paulo ante negabas ante tribunal, eis thurificabas. Athanasius Episcopus dixit: Ita ne vera sunt, quæ testantur isti? Et respondit Petrus Episcopus, & dixit: Loquere Pontifex, & iudica causam tuam: & subscriperunt quinquaginta Episcopi qui supra dicti sunt, cum quattuordecim viris; qui vno ore loquebantur de septuaginta duobus, & firmabant iudicium.] Quid autem per libram Occidua intelligatur: anno superiori, cum de Marcellini lapsu actum est, pluribus diximus.

Alia autem die venerunt trigintatres presbyteri Vrbis Romæ, & in eorū iudicio Vrbanī, Castorij & Iuuenalis presbyterorum & Caij & Innocentij diaconorū damnationem integrā perspexerunt: ac ipsi de suo ordine, suo iudicio iustitiā tenuerunt, dicentes: Amisso ordine, negent se esse horū qui sunt socij Ecclesiæ. Conuenientibus autem eis secundo die post damnationem presbyterorū Vrbanī, Castorij & Iuuenalis, Caij & Innocentij diaconorū, venerunt alij quinquaginta Episcopi, & introierunt in Cryptā propter tempestatē tēporis, introiuit, & Marcellinus Vrbis Romæ Episcopus, tum adhuc nomen tenens Episcopatus: nondū enim fuerat dānatus, nisi numerus secundū ordinē Synodi libræ probaret exemplum: introiuit autē Castinus, Carponianus & reliqui quinquaginta numero.

De responsione Anastasij* & Antimi Episcoporum.

Responderunt Anastasius & Antimus Episcopi, & dixerunt: Tuo ore iudica causam tuā, & non nostro iudicio: solue conditionē. Respondēs autē Sebastianus Episcopus dixit: Noli audiri a nostro iudicio: sed collige in sinu tuo causam tuam, & introduce testes, vt testificentur veritatem: quoniam ex te iustificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis: quoniā recte præscripti Patres nostri & Coepiscopi damnauerunt; sicut & nostro ore petimus, & vno conformi iudicio damnari Vrbanum, Castorium & Iuuenalem presbyteros, Caium, & Innocentium diaconos. Vnde quia istu ex spelunca fugerunt, & sæpe fatum Marcellinum Episcopum dimiserunt: amisso ordine, intrent examen; quia omnes tegulæ (dicit Petrus Episcopus) dum formatæ in fornace fuerint coctæ, iterum coquantur sole & pluuia, & ibi probantur vt sint super habitaculis hominum.

* al. Athanasij

Moram ergo non facientes (vt damnationi eorum iam antedictorum subscriberent hi A quinquaginta Episcopi) omisso ordine, introierunt in Synodum. Et ecce introierunt & quattuordecim testes, qui dicebant se vidisse Marcellinum thurificantem. Respondit vnus Episcopus nomine Sallustius, dicens: Dicite coram veritatem. Respondit Petrus, & dixit ad Marcellinum Episcopum: Iam audi Pontifex, & iudica causam tuam; quoniam ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo condemnaberis: quoniam nulla membra sana esse possunt, si caput mæstum fuerit. Respondit Marcellinus Episcopus, & dixit clara voce: Non dijs sacrificauis, sed tantum grana thuris, leuatis * manibus super prunas combussi. Leuauerunt se omnes quinquaginta præscripti Episcopi dicentes ad quattuordecim testificantes: Quid vidistis hunc facientem? Qui ex ore suo testati sunt, quasi vno ore loquentes. Et subscripserunt omnes quinquaginta Episcopi in testata quattuordecim virorum, ita vt vigintiocto complerentur cum participantibus. Vnus autem de B Episcopis nomine Quirinus * dixit: Infudisti cor tuum Pontifex malitia, quod decem & octo annis sanctificaueras * castitate: Præsul vulnerasti omnia membra tua: propterea ego non recedam de omni cætu Synodi, donec purpureū * cor tuum manifestetur.]

* al. leuata manu

* al. Cyrillus

* al. siccaueras

* al. per purum.

ACTA SYNO-
DI CONTRA
MARCELLI-
NUM.

Altera autem die hi ducenti Episcopi constituerunt, quatenus & ipsi introirent in Synodum. Et facta colloctione simul cum præscriptis centum, federunt in eadem ciuitate, omnesq. vno examine trecenti alligauerunt, & damnauerunt hos, Vrbanum, Castorium & Iuuenalem presbyteros, Caium & Innocentium diaconos. Respondit Sebastianus Episcopus: Huic tribunali, nostro sermone, nostro chirographo, nostro eloquio, nostro auxilio, nostra constantia & veritate fixa, & præclara dispositione auditionis exhibemus ligamen. Non enim nostro ore iustificaberis, aut nostro ore condemnaberis. Quapropter consue tunicam tuam, & quam paulo ante induebas sutam, modo C conscissam consue ex toto corde tuo, & ex manibus tuis inuoluere in peccato tuo, Marcelline Pontifex Romæ. Respondit Vrbanus Episcopus ad Sebastianum Episcopum, & dixit: Introducantur testes viri veridici numero quadraginta quattuor, vt libra Occidua compleatur a multis, quod * a multis factitatum * est: & introierunt testes, Tranquillinus, Priscus, Bonus & reliqui.

* al. quoniam

* al. fabricam

Singulis autem astantibus in gremio trecentorum Episcoporum & triginta presbyterorum Romanorum & vigintiocto testium prædictorum, vt libra compleretur: quoniã duodecim vncijs in libra prolabitur census, & in septuagintaduobus comparentibus damnabitur Præsul. Respondit Quiriacus Episcopus, & dixit ad Marcellinum: Nunc cognosce * vniuersum velamen cordis tui: iudica ipse causam tuam; & disiectam a te materiem, tu ipse scrutare: non enim nostro, sed tuo ipsius iudicio condemnaberis; nostro autem testimonio excusaberis. Nihil times; quoniam nos in tui damnationem nihil opponimus causale, nihil defendimus; sed damnamus eos, qui euacuauerunt templum, & dimiserunt fabricam manu desuper constructam, vt introirent lupi, & facerent speluncas, & comederent agnos immaculatos, & eos qui ex veteri ad nouum venerant, inueterarent. Te enim non condemnamus, Præsul: Quoniam ex ore tuo iustificaberis, & ore tuo condemnaberis.

* al. cognoscis

† Synodo

Marcellinus autem in conspectu Synodi cecidit in terram: ibi ergo iacentem & moram eum facientem damnauerunt. Synodus autem & presbyteri triginta clara voce chirographum firmauerunt super Vrbanum, Castorium & Iuuenalem presbyteros. Hi autem subscripserunt in damnationem horum quinque, Vrbanus, Castorius & Iuuenalis presbyterorum, & Caius & Innocentius diaconorum. In † autem trecentorum Episcoporum caput cinere inuolutum habens Marcellinus Episcopus Urbis Romæ, voce clara clamans, dicebat: Peccaui coram vobis, & non possum in ordine esse sacerdotum: quoniam avarus corrupit me auro. Subscripserunt igitur in eius damnationem: & damnauerunt eum extra ciuitatem. Sacerdos nomine Melchiades * Episcopus subscripsit primus in eius damnationem, non tantum pro hoc tempore (quod exigebat ordo) sed etiã in exemplum futuri temporis: quoniam & ipse clara voce, dicebat: Iuste ore suo condemnatus est, & ore suo suscepit anathema Maranatha: quoniã † ore condemnatus est. Nemo enim vnquam iudicauit Pontificem, nec Præsul Sacerdotem suum. Quoniam prima sedes non iudicabitur a quoquam.

* al. Melchiades.

† suo.

Hoc autem facto, Diocletianus cum esset in bello Persarū, audiuit quod trecenti Episcopi, & triginta presbyteri, & tres diacones in eandem damnationem conuenissent: quodq.

A quodq. dum subscriberent omnes, ipse omnium primus Marcellinus manu sua propria concluderat in suum anathema, anathemati subscribens. Et iratus Diocletianus, in eandem ciuitatem misit: & multos Episcopos ad coronam martyrij traxit. Factum est autem nihil aliud, nisi quod dum primo damnati fuissent tres presbyteri & duo diacones, damnatus est Marcellinus Episcopus suo iudicio, decimo kalendas Septembris, Diocletiano octauum & Maximiano septimum Consulibus] hucusque Acta Synodalia.

Quæ quidem an legitima sint, vel spuria atque supposita ab aliquo Donatistarum, vt vidimus nuper de confictis ab eisdem calumnijs in Mensurium atque Cæcilianum: aliorū sit iudicium: ego autē (si licet in re adeo antiqua ab omnibus fere accepta dubitare) meū arbitriū interponam. In eam enim sententiam magis adducor, hæc ipsa Acta ab aliquo esse commenta: qui tamen sic crimen thurificationis & damnationem composuit Marcellini, vt amplissimæ Pontificiæ dignitatis habendam duxerit rationē (tantū etiam apud hostes veritas roboris est, vt ab inuitis recti, iustiq. interdum confessionem extorqueat) vt pote qui non nisi a Concilio trecentorum Episcoporum, totoq. Romanæ Ecclesiæ presbyterio tantum iudicium peragi dignum existimauit, nec minori numero quàm septuagintaduorū testium crimen debuisset probari. Rursum etiam nec alterius cuiusquā quàm sui ipsius sententia Marcellinum putauit iure potuisse damnari, nec rem tantā aliter vel fingi valuisse crediderit. Quid simile huic superius vidimus in Tertulliano qui dum calumnijs lacerat Romanum Pontificem: egregijs laudum titulis, licet nolens, exornat: idemq. de compluribus alijs accidisse, exempla innumera suppetunt.

Præter illa autem quæ de fide dubia eorumdē Actorum superiori anno pluribus dicta sunt, quibus perspicue demonstratum est, ea fuisse antiquioribus prorsus incognita, & a ratione temporis penitus discrepare: alia complura accedunt, quæ eorum fidē non in controuersiam tantum adducant, sed prorsus irritent, atque abrogent. Quo modo quæso super lapsum Marcellini Synodi Acta subsistent, si narratæ superius de negatione ipsius res gestæ fide vacillant? Certe quidem Synodi Acta prorsus nutant, ac penitus collabuntur: si quibus innituntur ea de Marcellini thurificatione non subsistent.

Sed & ex alijs quoque infirmiora redduntur. Nam quo pacto, quæso, eo tempore quo ius huius persecutionis flagrabat incendium, & Imperatorum toto orbe Romano in Christianos acerbior ira sæuiret, potuit trecentorum Episcoporum cogi conuentus, paulo minor illo, quod sub maxima omnium Ecclesiæ pace, totis viribus adnitente Constantino Imperatore, Niceæ in Bithynia fuit postea congregatum? Quod insuper ad locū D pertinet: nulla prorsus de Crypta Sinuessana dicta Cleopatrensi vsquam mentio, vel leuis memoria reperitur. Sed ex eo amplius auctoris impostura detegi posse videtur, dum in fine eorundem Actorum (vt vidimus) de Diocletiano tradit, hoc ipso anno, sub eius Consulatu octauo & Maximiani septimo, expeditionem aduersus Persas comparasse: quos tamen (vt suo loco superius dictum est) liquet ante biennium superatos. At quo modo quæso, hoc anno Diocletianus erat in procinctu cum exercitu aduersus Persas, quæ sententia Eusebij & aliorum, hoc ipso anno vigesimo eius Imperij, secundo vero persecutionis in Christianos constat, se Imperio abdicasse constat? Quod omnes pariter tradunt ab eo Nicomediæ esse factum, vbi tunc agebat, & non alibi, vt auctor ille finxisse videtur. Sed & superius Cassiodori chronicon aperti mendacij est redargutum, cum post annos tres, nempe sub Consulatu sexto Constantij & Galerij Maximiani ponitur de E Persis ac Parthis Diocletiani triumphus, tertium plane post annum ex quo se Imperio abdicauit, quo nihil absurdius dici potest.

Hæc igitur de illorum Actorum fide licet optimo iure dicta esse videantur, non tamen puto accipientur absque inuidia, quod tum Marcellini lapsus, tum etiam eiusdē Synodi Acta a compluribus cognita atque probata esse reperiantur. Quamobrem sicut historica veritas, quam ingenue profiteamur, hæc nos suggerere persuasit: ita modestia Christiana commonet, vt hæc omnia prudētiorū iudicio relinquamus examinanda. Lector boni consulat, atque sciat: aduersus veritatē nequidquam quauis temporis antiquitate præscribi licere: hac enim solū veritas gaudet immunitate, vt quauis fuerit temporis diuturnitate sepulta, nullum iurium suorum dispendium pati possit. At de his hæcenus. Quæ autem spectat ad Marcellini Papæ martyrium, dicemus anno sequenti, quo illud consummasse contigit. *vide infra huius tomj.*

Quoniam vero hic vltimus annus Imperij Diocletiani atque Maximiani numeratur, qui & secundus persecutionis cenfetur: operæpretiū existimamus hic enumerare, etfi non omnes quidem martyres qui sub iisdem Imperatoribus passi sunt (nam id impossibile esse putamus) illos tamē qui in Ecclesiasticis tabulis habentur suis quibusque diebus natalitijs consignati; illos inquam, quorum certus quo passi sint annus, minus habetur expressus: quorum enim martyrij Acta sunt die & Consule adnotata, certis quibus passi sunt tēporibus suis reponimus locis. Reliquos autē qui sub iisdem Imperatoribus martyrio coronati sunt, sed incertum est illorum tempus, huius anni includimus termino. Licet autem iisdem imperare hoc anno desierint: nequaquam tamen persecutio semel ab iisdem excitata quieuit; sed (quod omnes affirmant) ad decennium vsque progressa, quo inchoata est nomine eodem quoque est vsque ad annum vltimum propagata.

His igitur Imperatoribus, (vt de ijs primum agamus qui Romæ sunt passi) coronati martyrio habentur via Flaminia Abundius presbyter & Abundantius diaconus, quos Diocletianus Imperator (vt habent tabulæ Ecclesiasticæ) vna cum Martiano viro illustri & Ioanne eius filio quem illi a mortuis suscitauerant, decimo ab Vrbe lapide feriri iussit. Extant ipsorum Acta ex antiquis memorijs restituta, atque etiam notis egregie illustrata a Collegio Societatis Iesu, eademq. aucta eorundem translatione: veneranda enim corpora Abundij & Abundantij translata sunt in basilicam Farnesianam eiusdem Societatis Iesu Romæ primariam. Habetur quoque in iisdem Actis mentio aliorum vngititrium martyrum, qui duci iussi extra Urbem via Salaria veteri, ibi truncati capite sunt: quorum corpora collecta a Ioanne presbytero sæpe superius nominato, cum de aliorum martyrum actum est sepultura (in id enim opus omni studio incumberebat) & a pia & nobili femina Theodora, more maiorum, aromatibus polincta & linteaminibus obuoluta sepulta sunt in cœmeterio eadem via posito ad Cliuum cucumeris.

Romæ itidem eadem ingruente persecutione, alius item presbyter Romanæ Ecclesiæ, Pigmenius nomine idem pro Christi fide certamē iniens, sub Turpio, alias Turcio Iudice gladio percussus, nobilem martyrij palmā est consequutus. Ipse quoque Ioannes presbyter, de quo modo mentio facta est, & cum eo quoque Crispus item presbyter, quod multa corpora Sanctorum curassent, iisdem meruerunt associari: tali enim elogio in tabulis Ecclesiasticis quintodecimo kalēdas Septembris ambo habentur conscripti. Rursus etiam alij ex Romano Clero idem obire certamen, de quibus dicturi sumus anno sequenti in Marcellini Papæ martyrio, ac de alijs quoque inferius in Marcello.

Passi itidem sunt Romæ hoc tempore Primus & Felicianus, qui longeuam in Domino vitam pie ducentes, grauiissima passi tormenta, tandem sub Promoto & apud Nomentum martyrium contummarunt. Epicharide quoque femina Senatoria Christianæ religionis causa plumbatis cæsa, gladio percussa est. Sed & Lucia nobilis matrona & Geminianus grauiissimis poenis affecti, tādē capite truncati, certamen fidei feliciter exoluerunt. Flavianus etiā ibidem martyrij gloria triumphauit: sunt omnes ij in Martyrologio Romano & alijs quique suis certis diebus adscripti. Insuper Basilides, Cyrinus, Nabor & Nazarius milites sub Aurelio Præfecto pro fide Christi seruāda post varios cruciatus, pridie Idus Iunij via Aurelia capite plexi sunt. Via vero Appia, ipsis kalendis Ianuarij triginta milites eandem quoque martyrij coronam promeruerūt. Quintodecimo vero kalendas Iulij de ducentis sexagintaduobus martyribus exhibita est carnificina, quorum reliquiæ simul collectæ, positæ sunt in Cœmeterio via Salaria ad Cliuum cucumeris. Sed & sexto kalendas Octobris quadragintanouem milites cum Callistrato Christi athleta fortissimo ad certamen sæpius reuocato, egregie certantes, coronati sunt.

His accesserunt quinque martyres Claudius, Nicostratus, Symphorianus, Castorius, atque Simplicius: quos post biennium sequuti sunt ad coronam Seuerus, Seuerianus, Carpophorus & Victorinus arte statuaria præditi. Hi enim quod simulachra deorum sculperent nolissent, Christianitatis titulo scorpionibus cæsi, denique inclusi oculis plumbeis viui in amnem præcipitati sunt Octauo Idus Nouembris, quo celebri memoria in Indicibus sanctorum martyrum adnotati habentur, simulq. corporum eorundem inuentio.

Est plane obseruatione dignum, quo modo crescente numero Christianorum, ars quoque statuaria exoleuerit: nam eius facultatis opifices omnes propemodum ad Christianam fidem conuersi; indignum rati, opinari deos quos ipsi manibus exculpissent, mori

A mori potius delegerunt, quàm deos, vel sacrandi dijs effigiarent: sicq. ars statuaria sculptoribus ferme omnibus destituta, penitusq. collapsa remanserit. Est quidem eius rei euidens atque perspicuum omnibus argumentum: quod quæcumque visuntur Romæ, huius temporis statuæ, crassæ Mineruæ esse noscuntur ab antiquioribus longe dispares: sit in exemplum (vt de singulis dicere prætermittamus) quæ visuntur ab omnibus Romæ in arcu triumphali, qui post paucos annos ob debellatum Maxentiū erectus est Constantino, qui & ob inopiam sculpturæ artis opificū, ex Traiani & Marci Aurelij memorijs, alijsq. nobilibus Urbis monumētis, maiori ex parte eum oportuit construxisse: reliqua vero quæ tunc fuerunt elaborata, adeo rudia atque informia esse simulacra noscuntur, vt comparatione illorū, humano capiti (secundum poeticū illud) iuncta videatur ceruix equina.

Rursum etiam quod spectat ad martyres Romæ passos: Sustulit hæc persecutio Rufum virum nobilem, vna cum omni familia sua, quarto kalendas Decembris: sed & nobile specimen Christianæ constantiæ duo pueri ediderunt, quorum prior maxime commendatur, Pancratius quattuordecim annos natus; sed & alius quoque ætate minor Crescentius qui sub Turpilio, seu Turpio Iudice, via Salaria gladio percussus est. Porro tum horum omnium, tum aliorum quos his subiiciemus, certū natalem diem in Romano Martyrologio scriptum, Index locupletissimus illi affixus suppeditabit.

Tunc etiam egregium spectaculum Vrbi præbuit Genesius mimus: qui in theatro, Imperatore spectate, cum mysterijs Christianorum illuderet, repente Dei virtute mutatus, serio agere cœpit, quod iocis antea actabat: vsque adeo vt perfecte factus Christianus, Christumq. alta voce confessus, tormentis exagitatus, consequutus fuerit tandem coronam martyrij: longe plane felicius iste verum representauit ex ficto, quàm ille a miser qui Aiadis furentis personam agens, tantopere eo est raptus affectu, vt in insaniam vere fuisse conuersum, recitet Lucianus. Quod Genesio accidit, Ardaleoni quoque pariter, contigisse: eumq. mimum ex ioco factum serio Christianū & martyrem, tam Græcorū, quàm Latinorum tabulæ testantur, quæ eius natalem diem adscriptum habent decimo octauo kal. Maij. Est haud longe dissimile illud quod de Dioscoro Architheatro ad Alipium Augustinus scribit exemplum: qui in deridendis Christianorum rebus esse soleret effusus: effectus & ipse licet sæpe frustra renitens, Christianus: sicq. plane accidit, quod scriptum est: Dominus illudores deludet] sed de his hæctenus.

At qua insania atque furore Præsidum sæuiebat Romæ tanta persecutionis acerbitas, non minori eorum qui singulis Italiæ ciuitatibus præerant his temporibus magistratus in Christianos omnes ira, rabieq. feruebant; studentes singuli in ijs obsecundare Imperatoribus, quos sciebant implacabile bellum in Christianos omnes hostiliter absque aliqua spe veniæ intulisse. Tunc Ferentini in Hernicis Ambrosius Centurio diuersimode cruciatus, igne superior, aqua tandem martyrium consummauit, decimo septimo kal. Septembris. Sed & Campanus ferax ager, fertilissimus redditur, sanguine martyrum iisdem temporibus irrigatus: Passi enim leguntur tunc in Campania S. Erasmus Episcopus, qui omni propemodum genere cruciamentorum superior existens virtute constantiæ: alijs ad idem subeundū certamen viam aperuit, ac facilem reddidit, martyrio coronatus quarto nonas Iunij, quo pariter inter martyres in publicis tabulis relatus habetur.

Dominica quoque sic dicta Campana virgo, diuino quodam impulsu, idola frangens damnatur ad bestias: sed cum illæ parcerent, ac pariter blandirentur, sæuior illis tortoris manus gladio virginis caput abscidit. Ariston quoque, Crescentianus, Eutychianus, Urbanus, Vitalis, Iustus, Felix, Felicissimus, Marcia & Symphorosa æque in eadem prouincia coronam martyrij perceperūt, sexto Nonas Iulij. His quoque adiungēdi essent qui Puteolis passi sunt præstātissimi martyres Ianuarius Episcopus Beneuentanus atque socij: sed quoniam eorundem passio contignatam inuenimus Consulibus Constantio & Galerio Maximiano quinquies: seorsum de iisdem suo loco, nempe post duos annos agemus. Sub iisdem quoque persecutoribus passi sunt Capuæ Rufus atque Carpophorus: Venafri Nicander & Marcianus: Salerni vero Fortunatus, Caius & Anthes iisdem martyrij coronis sunt illustrati. Lucania quoque insignium martyrum trophæis nobilitata est, Viti, Modesti atque Crescentiæ, quorum omnium natales dies adscripti habentur publicis monimentis: Sed maior plane eorum numerus, quorum memoriam priuatim Ecclesiæ complures prosequuntur: at innumeri fere illi qui memoria hominum penitus exciderunt.

Illustratur & Tuscia compluribus sanctis martyribus eadem persecutione victoribus. Exantlarunt inter alios insigne pro Christo certamen Valentinus presbyter & Hilarius diaconus martyres Viterbieneses: sed & tunc Senis est passus Anfanus. Tuderti vero Cassianus Episcopus, Benignus presbyter, Eradius, Felicissimus, Paulinus, Fidentius atque Terentius; Illuminata quoque & Digna virgines diuersis diebus eadem sunt illustratae corona martyrij: Umbria etiam martyribus decorata est: tunc enim Firmina martyr Aemiliae passa, quam sequutus est Olympiades vir Consularis ab ea ad fidem perductus. Secundus quoque ibidem insignitus est martyrij palma. Thiferni vero Crescentianus, Spoleti Sabinus Episcopus ac socij, quorum ante meminimus, egregium pro fide certamen obierunt. Sed & Gregorius presbyter diuersis exagitatus tormentis, ibidem Christianae patientiae egregium edidit experimentum.

Quosnam autem habuerit hac in persecutione Picenū martyres, siue Asculū, siue Auximū, alibi pro temporis ratione diximus: hic satis meminisse sit Palatiatis atque Lauretiae, quae Anconae pro Christiana fide seruanda insigniter decertarūt. Ea de quoque tempestate Rauennae martyrij palmam consequuti sunt Valentinus, Felicianus & Victorinus: alia vero die alius Valentinus, Solutor & Victor. Rursumque tertius Valentinus magister militiae, Concordius, Naualis & Agricola. Sed Bononiensis nobilis ciuitas praecclaros habuit martyres Vitalem & Agricolā Hermetem, Aggæum & Caium; sed & Proculus quoque tunc ibi insignitus est corona martyrij, clarissimus fama martyr, verum quod eius martyrij Acta deperdita sint, alia commentandi occasio data est, sed consule notata à nobis in Rom. Martyrologiū in quod errore irrepsit nomen Episcopi. Tunc & apud Iuliam via Claudia in Parmensi territorio Dominus martyrio insignis occubuit. Aucta quoque tunc est Mediolani ciuitas nouis martyribus, nempe Nabore atque Felice sub Materno Episcopo, qui in carcerem trusus, & verberibus quoque confectus, multis confessionibus clarus postea quieuit in pace. Tunc etiam Victor Maurus in castris Imperatoris Maximiani miles acerrima tormenta passus, gladio truncatus capite, victor coronam accepit.

Papiae quoque eodem tempore Dalmatius eiusdem ciuitatis Episcopus praecclaro exemplo ceteris ad martyrium viam strauit. Tum Nouocomi Fidelis martyrij laurea donatus est. Veronae autem Firmus & Rusticus nobilitati sunt palma martyrij, cum eorum quoque Episcopus Proculus colaphis, & fustibus caesus, & ciuitate pulsus, in pace Ecclesiae reddidit Deo spiritum. Sed eadem persecutione Bergomi Asteria virginis coronae, adiecit martyrij lauream clariorem. Tunc itidem Aquileia ipsa est illustrata sideribus, cum ibi passi sunt clarissimi martyres ex Anicia familia Consulari Cantius, Cantianus & Cantianilla vna cum paedagogo ipsorum Proto: ibi & vir insignis Chryfognus martyrium consummauit; nec non etiam Felix & Fortunatus exquisitis excruciatu tormentis, tandem abscissione capitis in caelum migrarunt. Passus est eo quoque tempore Iustus Tergestae sub Munatio Praefide.

Exundauerunt & Galliae sanguine martyrum, cum in primis (quod dictum est) fide armata Legio Christiana ipso ingressu in Gallias fuso sanguine, gloriosa morte de perfidia triumphauit: quorum exemplo incensa sunt corda fidelium, ad martyrium vndique properantium. Sed Treueris potissimum constitutus erat huius certaminis campus, ibi enim cum Galliarum Praefectus Rictiouarus plurimum temporis in Praefectura ageret: ingens numerus martyrum ex diuersis partibus Galliarum ad eum a magistratibus mittebatur: adeo ut ob immensam illorum frequentiam non potuerit haberi nominum omnium ratio, nec certus numerus adnotari. Quos omnes Dei Ecclesia vnus commemoracionis fasce coniungens, anniuersaria sollempnitate pridie nonas Octobris eiusmodi praeconio alta lectoris voce concelebrat, dicentis: Treueris commemoracio innumerabilium pene martyrum, qui in persecutione Diocletiani sub Rictiouaro Praefide ob Christi fidem vario mortis genere necati sunt; sed quorum certa nomina in tabulis habentur expressa sunt hi: Maxentius Constantius, Crescentius, Iustinus, cum quibus & alij passi sunt, quorum incomperta aequae sunt nomina, quos omnes idem Rictiouarus tormentis excruciatos ultimo necauit supplicio. Colonia quoque Agrippina post trecentos illos decem & octo martyres, qui Gereonem sequuti sunt Ducem, aliorum trecentorum martyrum coronis est aucta.

Augusta Vindelicorum etiam hac eadem Diocletiani urgente persecutione, eximiam ex martyru sanguine consequuta est claritudinem: namque Afra meretrix a S. Narcisso Episcopo

ab. del. ex. 1807.

ca. 1807.

ca. 1807.

MARTYRES PASSI IN GALLIA.

B

C

D

E

A Episcopo ad fidem instituta, & ad optimam vitae frugem reddita, egregie fidem professam coram te Caio Iudice, ab eodem, ut viua cremaretur, sententia condemnatur, quam sequuta est Hilaria mater, cum Digna, Euprepiaque & Eunomia ancillis suis: quae cum more Christiano precibus in peruigilio colerent memoriam martyris: ibidem iussae sunt incendio comburi. Ex mendoso codice factum, ut cum loco Diocletiani, Domitianus positus legeretur: in prima editione Romae facta primi Annalium tomi, sub Domitiano ijdem passi dicantur, quod in secunda editione a nobis est emendatum, admonitione viri clarissimi & eruditi D. Marci Velseri, qui res gestas sanctorum Augustanorum egregie illustrandas suscepit, ad quod opus eum vehementer hortati sumus.

Sed inter alios celebres martyres Galliarum qui in eadem persecutione passi sunt: Victorinus Episcopus Pictauiensis excelluit, qui & ob commentarios a se editos clarus habitus est inter scriptores Ecclesiasticos: S. Hieronymus enim de eo in hunc modum scribit: Victorinus Pictauiensis Episcopus non aequae Latine ut Graece nouerat: unde opera eius grandia sensu, viliora videntur expositione verborum. Sunt autem haec: Commentarij in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Isaiam, in Ezechielem, in Abachuch, in Ecclesiasten, in Cantica Canticorum, in Apocalypsim Ioannis, Aduersus omnes haereses, & multa alia. Ad extremum martyrio coronatus est: idem alibi ad Paulinum scribens, de ipso ait: Inclito Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest] rursum alibi, eius opera grandia sensibus praedicat, sed viliora compositione verborum, meminitque de eo frequenter.

Quod vero Gelasius in Concilio Romano recensuerit Victorini opuscula inter apocrypha: duplex potuit esse ratio, tum quod (ut de eo idem testatur Hieronymus) in explanatione scripturarum sequutus sit Origenem, tum etiam quod Millenariorum est sectatus sententiam Papiæ, Iustini martyris & aliorum nonnullorum licet sanctissimorum virorum: qui quidem error toleratus fuisse videtur in Ecclesia vsque ad tempora Damasi, quando eum stabilire conante Apollinare haeresiarcha, ex decreto Apostolicae sedis fuit (ut suo loco dicemus) penitus condemnatus. Sed illud insuper de Victorino monendum putamus lectorem: reperiri in Romano Concilio habito sub Syluestro cuiusdam Victorini damnationem, qui Paschale festum nequaquam ex instituto Ecclesiae catholicae, sed decimo kalendas Maij diceret celebrandum, haberi quoque ibidem eundem introductum in Synodum (ut eiusdem Synodi Acta significant) sententiam condemnationis accepisse. At haec nequaquam possunt intelligi de Victorino Episcopo Pictauiensi: licet rerum illius ignarus temere nimis (sic plane dicam in re tanta, sed pace sua) absque aliqua testificatione antiquioris editionis addiderit ei nomen, Pictauiensem Episcopum in tertia eius Concilij, quam posuit mediam, editione. Quo modo quaeso sub Syluestro, temporibus Constantini in summa Ecclesiae tranquillitate potuit Victorinus Pictauiensis illi interesse Concilio, quem multos ante annos constat fuisse martyrio coronatum? Sed missa isthaec faciamus: ad alios martyres passos in Gallijs redeamus.

His quoque temporibus illustrarunt sanguine Ebredunū Vicentius, Orontius & Victor, quorum vnus idemque natalis dies vndecimo kalendas Februarij anniuersaria recurrit celebritate sollempnis. Ambiani vero alij passi sunt martyres tertio Idus Decembris, quorum hoc titulo memoria tabulis Ecclesiasticis commendatur: Natalis sanctorum martyrum Victorici & Fusciani sub eodem Diocletiano Imperatore, in quorum naribus & auribus iussit Rictiouarus Praefes immitti tarinchas, & clauis ardentibus tempora transfigi, deinde oculos euelli, ac postmodum eorum corpora iaculari: sicque vna cum Sancto Gentiano eorum hospite capitibus amputatis migrauerunt ad Dominum] haec ibi, voluimus hic descripsisse, quo saeuissimi Praefidis, immo truculenti Galliarum martyrum carnificis hoc vno exemplo testata omnibus redderetur immanitas: ut quoniam minus licet omnium qui in ea prouincia martyres passi sunt, Acta singula profsequi, cum & plurimorum incomperta omnino habeantur: & ex ijs quae nota & paucis expressa sunt, de ceteris iudicium facere liceat.

Sed & monemus lectorem, si in recensendis aliquibus ad torquendos Christianos summa industria vndique comparatis instrumētis, quanam, qualiaue, & quo modo composita essent, minus hic elucidemus: sciat haec nos in nostris Notis ad Romanum Martyrologium pro viribus praestitisse: quas consulat, qui horum cognitionis desiderio tenetur: longiores namque digressiones essent interponendae, si ad singulorum instrumentorum elucidationem

a Hier. de scrip. Eccl. in Viā.

b Hier. epist. 13

c Concil. Rom. cap. de lib. apocryph.

d Hier. epist. 35

e Concil. Rom. sub Syluestro. c. 2

f Rom. Martyrolog. die 12. Decembr.

g Hier. de scrip. Eccl. in Viā.

h Hier. de scrip. Eccl. in Viā.

elucidationem esset festine currens oratio deflectenda. Sed ad martyres: Passus est Agenni in Gallia Caprasius martyr, qui cum immanem ingruentis persecutionis rabiem declinans delitesceret: exemplo virginis nomine: Fidei et diuino miraculo confortatus ad certamen profiliens, præclaram martyrij palmam est consequutus. Sub eodem quoque Præsidi Riçtiouaro Sueffione Crispinus & Crispinianus immanibus vexati tormentis, necati tandem gladio, de perfidia victores apparuere.

Sustulit idem Riçtiouarus Præsides Firminum Ambianensem Episcopum: quem varijs cruciatum ante poenis, capitis obruncatione martyrem dignum effecit. Passus quoque Augustæ Veromanduorum Quinctinus cuius Romanus ordinis Senatorij, cuius passionis Acta coram eodem Riçtiouaro pro tribunali sedente extant, ab auctore tamen qui ea descripsit nonnullis periphraſibus aucta. Est quoque illustris memoria inter martyres Gallicanos Ferreoli Tribuni militum, qui passus est in territorio Viennensi: cuius comes Iulianus Briuatæ apud Aruernos in eadē Diocletiani persecutione, secto gutture, martyrij palmā consequitur. Nannete vero Donatianus & Rogatianus fratres pariter pro pietate certantes, iisdem victoriæ præmijs nobilitantur. Arelate tunc quoque passus est Genesius Actorum publicorum exceptor: hic quidem iussus corā tribunali excipere decretum in Christianos, pertæsus sceleris, abiectis tabulis ante pedes Iudicis, aufugit atque delituit: diuinoq. afflatus Spiritu baptismum ab Episcopo sibi impartiri rogans, Dei voluntate accidit, vt antequam illius compos fieri posset, a Præsidis ministris præuentus, proprio fuerit sanguine baptizatus, atque coronam martyrij consequutus, celebriq. memoria, qua passus est die adscriptus tabulis sanctorum martyrum.

Idem immanissimus Præsides Riçtiouarus Macram virginem apud Rhemensē ciuitatem coniecit in ignem; sed cum diuina virtute illæsa seruata esset, abscissis mammillis, detrusa in carcerem, cum per testulas ac prunas eius iussu volutaretur, reddidit Deo spiritum: quod enim indignissime ferret vinci se a tenella virguncula; grauiora ad eam expugnandam voluit adhiberi tormenta. Sed & Bellouaci eiusdem furentis Præsidis Riçtiouari fregit impetus puer nomine Iustus, qui quod Christianos prode re nollet, quos Riçtiouari ministri inquirebant: summa constantia iugulum præbuit in fidei Christianæ confessione persistens. Tornaci vero tunc temporis passus legitur Piaton presbyter, qui cum S. Quintino ab Vrbe in Gallias prædicationis causa perregerat, cuius, sicut aliorum, nomen adscriptum inter martyres, anniuersaria die eius memoria pie sancteq. recolitur, kalendis Octobris.

In territorio vero Agathensi idem pro fidei confessione certamen obierunt Tiberius, Modestus atque Florentia: qui de impietate prostrata, martyrij laureis insigniti, vna cum alijs gentilibus suis in cælestis regni gloria triumpharūt. At de Gallicanis martyribus hac persecutione passis hæctenus: certo scientes, non esse humanarum virium omnes tūc passos martyres percēfere. Itaque satis ad institutum sit, paucos hos prodidisse, veluti aliorū quorum prætermittitur, vel non extat memoria, indices, Indicibus Ecclesiasticis adnotatos. Quem vero finem acceperit Riçtiouari Præsidis sæua crudelitas, Acta a sanctorum martyrum, quos multis affectos supplicijs interfici iussit, Crispini & Crispiniani declarant, his scilicet verbis: Cernens impius Riçtiouarus se nihil suis efficere supplicijs: furibundus (creditur arreptus a dæmone) in ignem sese præcipitat, & tali morte abiit e vita, iusto quidem Dei iudicio, vt qui multos Christi martyres ad cælestia regna properantes, ignibus excruciatos interemerat: ipse ad æterni ignis flammam inextinguibiles, igne extinctus proficisceretur] hæc ibi de interitu Riçtiouari.

Hispaniarum quoque Ecclesiæ, eadem in eas persecutione vrgente, vehementissime exagitatae sunt. At concussa licet, non disiecta, etsi afflictata non tamen prostratae sunt; quin potius eo motu atque concussione magis magisq. firmatae, solidius stabilitae, & (quod Christi virtutis est) latius propagatae. Agebat Præsidem in Hispania his temporibus Dacianus, Riçtiouaro Galliarum Præsidi nihilo humanior atque clementior: etenim crudelitate ambo visi sunt simul certasse, quisnam eorum sæuiora tormenta nosset excogitare, quis maiorem Christianorum numerum cogeret a religione deficere, quisve numerosiorem fidelium multitudinem neci traderet: pro viribus ambo studentes, sollicitiori ea in re nauata opera, conciliari sibi gratiam Principum, quam noscerent, nullo maiori officio promereri posse, quàm Christiano sanguine, Christianeq. religionis interitu.

Dacianus

A Dacianus igitur etsi in omnibus ferme Hispaniarū ciuitatibus, cum ex more Proconsulum^a prouincias circumiret, crudelitatis suæ reliquerit ex Christiano sanguine impressa vestigia: ad carnificinam tamen de eisdem exercendam delegit nobilissimam, amplissimamq. ciuitatem Cæsaraugustam: eo enim Christianorum cætus confertim ex diuersis prouincijs ac ciuitatibus perducere iubebat: segniores quippe visi sunt ei ceteri magistratus ciuitatum in Christianis exagitandis. Quamobrem vt ad se Cæsaraugustæ agentem, iidem mitterentur, instituit: cuius tantummodo nomen, ob immania illata Christianis supplicia, videretur esse cunctis horrore. Qui autem Christianorum numerus Cæsaraugustæ diuerso cruciamentorum genere, varioq. mortis supplicio, fuerit tunc temporis martyrio coronatus, innumerabili propemodum multitudine eorum, omnino remansit incertus. Quamobrem Dei Ecclesia hos omnes vna simul anniuersaria commemor-

B ratione complectens, natalem diem illis adscriptam hoc digno titulo consignauit^b: Cæsaraugustæ Sanctorum innumerabiliū martyrum, qui sub Daciano Hispaniarum Præsidi mirabiliter occubuerunt pro Christo] hinc merito Prudentius^c Sapphico metro de eadem Cæsaraugusta sic cecinit.

Sola in occursum numerosiores

Martyrum turbas Domino parasti:

Luce fruereis

Sola prædiues pietate multa

Vix parens orbis populosa Pæni,

Ipsa vix Roma in solio locata

Te decus nostrum superare in isto

Munere digna est.

Omnibus portis sacer immolatus

Sanguis exclusit genus inuidorum

Demonum, & nigras pepulit tenebras,

Vrbe piata.] hæc Prudentius de Martyribus Cæsaraugustæ passis,

dum quorundam martyrum Cæsaraugustanorum trophæa versibus illustrauit.

Agens Isidorus^d de eadem ciuitate, ea de causa præ ceteris Hispaniarum vrbi- bus celebrat, cum ait: Illustrior est florens sanctorum martyrum sepulturis] Sed maior omnium ille tumulus erat, qui cineres combustorum martyrum prope innumerabilium continebat: quas ab alijs cineribus candore distinctas, atque selectas, simulq. congestas; Massam cæcidam, dictam ferunt. Quos vero ibidem passos atque nominibus notos, tum- ba vna claudebat, eo hymno Prudentius cecinit, eisdemq. vna simul & eadem die Eccle- sia celebrat, quorum hæc sunt nomina Optatus, Lupercus, Successus, Martialis, Vrba- nus, Iulia, Quinctilianus, Publius, Fronto, Felix, Cæcilianus, Euentius, Primitiuus, Apodemius, quattuor Saturnini, Encratis, Caius, atque Crementius.

At quàm immanis esset Daciani crudelitas: in Deo dicato purissimo Encratis corpo- re, stylo ferreo pressis plane notis, perpetuo monumēto testata remansit: quo ipso gloria titulo in tabulis^e Ecclesiasticis describitur. Eiusmodi namque epitaphio dies natalis eius in sacris tabulis honoratur: Encratis laniato corpore, mamilla abscissa, iecore auulso, adhuc spirans in carcere inclusa est, donec vlceratum corpus putresceret.

At ne vlla reliqua esset martyribus ibi positis consolatio, quã perciperēt vel exhorta- tione Sanctorū, vel exemplo virtutis eorū in patiendo constātia: Dacianus inde abducen- dum curauit Valeriū eius ciuitatis Episcopū, eiusq. diaconū opere, sermoneq. pollentem Vincentium: quem Valentia ad supplicium amandauit. Quàm autem immaniter idem Dacianus sæuierit in Vincentiū: eius martyrij Acta quæ fidelissima extāt, amplissimā fidē faciūt: celeberrimus enim martyr ex dirissima persecutoris crudelitate redditus, stylo ferme omniū Latinorū Patrū antiquorū, celebratur. Valerius autē quo modo superuixit, & interfuerit post sequentē annū Concilio Eliberino, suo loco pluribus dicturi sumus.

Sustulit idem persecutor Narcyssum Episcopum Gerundensem, eiusq. diaconum Feli- cem. Consummati sunt martyrio eadem persecutione in Gallecia apud Cæam Fluuium Facundus & Primitiuus filij S. Marcelli Centurionis, & martyris, de quo plura superius dicta sunt: alij vero tres, Lupercus, Claudius atque Victorius Legionem sunt passi. Tunc & Vlyssiponæ in Lusitania pari certamine victores coronati sunt Verissimus, eiusq. soror- res Maxima atque Iulia: sed quæ erat Metropolis eiusdem prouinciæ Lusitaniæ Emerita, Eulaliæ virginis nobili agone vehementer est illustrata, de qua Prudentius^f.

Annal. Eccl. To. 2.

Q99

Lusitanorum

aff. de offic. Pro-
cons.
DACIANVS
CRVDELIS
PERSECVTOR.

b Martyrolog.
Rom. die 3 No-
uembr.
CÆSARAUGV-
STA METRO-
POLIS MARTY-
RVM.
c Prud. hym. 4.
in laudē xviij.
martyr. Cæsaraugustæ.

d Isidor. Orig.
lib. 25.

e Rom. Marty-
rol. die 16. April.

VALERII EPI-
SCOPI ET VIN-
CENTII CER-
TAMEN.

ELVLALIA
FORTIS PV-
GNA ATQVE
VICTORIA.
f Prud. hym. 4.
in laud. xvij.
martyr. Cæsaraugustæ.

*Lusitanorum caput oppidorum**Vrbs odorata cineres puellæ**Obuiam Christo rapiens ad aram Porriget istam.]*

Idemq. eius præclare martyrium sacro hymno cecinit, vbi inter alia de virgine plusquã virilis pectoris infracto robore, & sexum superegremente constantia, hæc a inter alia.

*Martyr ad ista nihil, sed enim**Infremuit, inq. tyranni oculos**Sputa iacit: Simulacra dehinc**Disipat: impositamq. molem**Thuribulis pede pro subigit.]*

Sed plane accidit, vt ceteri Christianorum Eulaliæ exemplo permoti, intrepido, fortiq. animo ad idola frangenda passim prosilirent: idemq. a Gentilibus in eos furentibus necarentur. Sed non placuit Hispanis Episcopis, vt quod priuato quodam impulsu diuini Spiritus Christi virgo fecisset, ab omnibus exemplo Eulaliæ importune ac temere vsurpari. Quamobrem qui paulo post hæc (vt suo loco dicemus) Episcopi ex diuersis Hispaniarũ Ecclesijs conuenerunt, huiusmodi in Concilio Eliberino canonem^b statuerunt: Si quis idola fregerit, & ibidem fuerit occisus: quia in Euangelio non est scriptũ, nec inuenitur ab Apollolis vnquam factum, placuit eum in numerum non recipi martyrum.]

Sed vt de alijs agamus martyribus: adhæsit Eulaliæ, particepsq. facta est eiusdem martyrij coronæ Iulia virgo: Insuper Emeritæ itidem tres fratres, Victor, Stercharius & Antinogenes pro Christo libentissime innumera supplicia, ac mortem denique pertulere. Ibidem quoque Lucretia virgo nobilem coronam martyrij est consequuta. Tunc etiam sub eodem Daciano Præsidente Toleti illustri virgo Leocadia Christum confessa, diro carcere macerata, cupida Eulaliæ confociari: cum eius admirabile certamen audisset, positis genibus precata Deum, reddidit illi spiritum.

Accidit tunc temporis etiam, vt cum idem Dacianus prouinciam circumiret, Complutumq. aduenisset: timor Christianos omnes inuaderet sæuissimi Præsidentis præsentia de Christianis supplicia horrenda sumpturi: Ad horum segnitiam arguendã & ardorem fidei excitandum, atque furentis Præsidentis impetus perfringendos, elegit Deus duos pueros Christianos a parentibus pijs ad martyrium institutos, iustum atque Pastorem: Qui cum hæc accepissent de aduentu Daciani, martyrij cupidissimi, relictis tabellis, quibus in litteris addiscendis tenella ætas detinebatur: ambo pariter mira alacritate sese martyrio obtulerunt. His Dacianus mirum in modum offensus, & plane rubore suffusus, nullo in pœnis infligendis ætatis discrimine habito: eosdem diris cruciamentis exagitados, gladio demum iussit occidi.

In ea vero Hispaniæ parte, quæ est prope Gades ad Fundum Vrsonianum, eadem persecutione Seruandus atque Germanus, sub Viatore Vicario, pro Christi nomine post verbera, squallorem carceris, famis sitisq. iniuriam, & longissimi itineris laborem, quem ferro onusti pertulerat, nouissime martyrij cursum, datis ceruicibus, impleuerunt. Habet tabulæ Ecclesiasticæ, affirmantq. vetera monumenta, hæc eadem persecutione flagrãte, Barcinone, Eulaliam, diuersam ab illa Emeritensi, crucis supplicio promeruisse coronam martyrij. Ibidem etiam Cucuphatem martyrem pro Christi fide sub eodem Daciano Præsidente strenue decertasse; palmaq. martyrij donatum esse, eius agonis Acta testatur.

Nobilissima quoque ciuitas Cordubensis duorum germanorũ Aciscli atque Victoris martyrio maiori claritudine illustratur. Præerat tunc Ecclesiæ Cordubensi magnus ille Osius toto Orbi Christiano conspicuus. Qui his ipsis persecutionis tēporibus, vt par erat, Christi fidem magna constantia coram Præsidente confessus est: quod in litteris quas idem Osius ad Constantium Imperatorẽ scripsit, testatur his verbis: Ego confessionis munus expleui primũ cum persecutio moueretur ab auo tuo Maximiano & c] recitat eas S. Athanasius^c, qui & paulo superius de eodem Osio aduersus Arrianos hæc ait: Neque quod pater esset Episcoporum, reueriti sunt: neque quod cōfessor erat, pudore commoti sunt; neque quod sexagesimũ annũ a cōfessione & eo amplius agebat, respexerũt] hæc de Osio Athanasius.

Quod vero tum ipse, tũ etiã Valerius Cæsar Augustanus Episcopus, & si qui alij gloria cōfessionis illustres, nequaquã tamẽ eo peruenerint, vt sicut alij complures, martyriũ consummauerint: id quidẽ ea ex causa accidisse puto, quod dũ adhuc detineret in carcere, Diocletianus atque Maximianus se abdicãtes Imperio (quod anno vigesimo eiusdẽ Diocletiani contigisse historici omnes affirmãt) liberam moderationis habenas Occidentalis Imperij

A Imperij Constantio reliquerint: qui, vt de ipso suo loco dicemus, de Christianis est optime meritus. Quamobrem qui eo tempore Christianitatis causa vinculis tenerentur, astricti, liberos fuisse dimissos, est æquum existimare. At de Hispanis martyribus satis; de his inquam, quorum memoria ex tabulis Ecclesiasticis clara est: hos enim omnes certis diebus Romanum Martyrologiũ notatos habet, cum alioqui alij complures existant, quorum qui prosequuti sunt res Hispanicas meminerunt. De erectis vero Imperatoribus in Hispania titulis de expugnata & deleta Christiana religione, dicemus anno sequenti.

Peruasit & insulas eiusdem persecutionis furentis impetus; sed memoria rerum gestarum subobscura scriptorum raritate remãsit, vixq. paucorum est notitia litteris commendata. Siquidem cum eadem Imperatorum edicta in Britannia fuerint promulgata, vix quattuor martyrum mentio habetur, nempe Albani, qui pro clerico hospite,

B quem persecutionem fugientem susceperat, seipsum tradens, post verbera, aliaq. acerbiora tormenta, capite plexus est, atque vna cum eo miles qui eum ducebat ad suppliciũ, & in via ab eo ad Christũ conuersus erat. Post hos Iulius & Aaron, cursum martyrij feliciter consummasse leguntur: quo tempore (addunt tabulæ Ecclesiasticæ) ibidem quamplurimi diuersis cruciatibus torti, & sæuissime lacerati, ad supernæ ciuitatis gaudia, consummato agone, feliciter peruenerunt.

In Sardinia quoque insula hi etiam martyres passi habentur, Luxorius, Cifellus & Camerinus, qui sub Delphio Præsidente gladio cæsi sunt. Ibidem quoque Protus presbyter & Ianuarius diaconus sub Barbaro Præsidente, qui illuc a Caio Romano Pontifice missi erant, Turribus passi sunt. Caralis vero sub eodem Præsidente Saturninus coronatus est. In Palmaria insula, quæ adiacet Latio, Anastasia mulier Senatoria longo certamine fatigata, cum eo deportata fuisset, tandem ad palum ligata, igne succensa est. Sed & ducenti viri & septuaginta feminae, qui in eandem insulam causa nominis Christi fuerant pariter relegati, diuersis affecti supplicijs, vitæ æternæ præmium perceperunt. Sicilia quoque insula hæc eadem persecutione urgente, insigniter nobilitata est sanguine martyrum, inter quos Syracusis Lucie virginis præ ceteris martyrium effuluisse claritate videtur: cuius egregij martyrij Acta ore omnium decantata, cunctisq. perspicua facta sunt: vt non sit opus eadem hic recitare.

Porro quæ gesta sunt in Euplium martyrem, huius anni notata Consulibus extant. Passum namque esse Catanæ, Acta eius perbreuiter, sed fideliter quidem scripta significant, quæ sic se habent, vt publice excepta sunt.

D Diocletiano octies & Maximiano septies Consulibus, pridie Idus Augusti, in Catanensium ciuitate, cum esset extra velum secretarij Euplius diaconus (qui ab exploratoribus inuentus legere Euangelia, & docere Christianos, ab illis tentus: et perductus cum libro) proclamauit dicens: Christianus sum, & pro Christi nomine mori desidero. Audiens hæc Caluisianus Consularis dixit: Ingrediat qui clamauit. Et cum ingressus fuisset Euplius Secretarium iudicis, Euangelia portans: vnus ex amicis Caluisiani, nomine Maximus, dixit: Non decet tales chartas eum tenere contra regalem præceptionem. Caluisianus Consularis dixit ad Euplium. Vnde hæc sunt? De domo tua exierunt? Euplius respondit: Non habeo domum, hoc & Dominus meus Iesus Christus nouit. Caluisianus Consularis dixit: Tu ea huc deportasti? Euplius dixit: Per me ea huc deportaui, sicuti & ipse vides: inuenerunt me cum illis. Caluisianus dixit: Lege ea. Euplius aperiens legit: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

E & alio loco: Qui vult venire post me tollat crucem suam, & sequatur me. Cum hæc & alia legeret, Caluisianus Consularis dixit. Hoc quid vult esse? Euplius dixit: Lex Domini mei, quæ mihi tradita est. Caluisianus Consularis dixit: A quo? Euplius respondit a Iesu Christo filio Dei viui. Caluisianus Consularis interloquutus dixit: Quoniam innotuit eius confessio, interrogetur sub tormentis, tradatur tortoribus. Et cum traditus esset, cœpta est secunda cognitio per quæstionem.

Diocletiano octies & Maximiano septies Consulibus, pridie Idus Augustas, Caluisius Consularis dixit ad Euplium positum in tormentis: Quæ per tuam confessionem hodie dixisti, quid dicis modo de eis? Euplius libera manu signans sibi frontem dixit: Quæ tunc dixi, & nunc ea confiteor: me esse Christianum, & diuinas scripturas legere. Caluisianus dixit: Quare apud te habuisti, & non tradidisti has lectiones, quas Imperatores vetuerunt? Respondit Euplius: Quia Christianus sum, & tradere non licebat: magisq.

expedit mori, quam tradere. In his vita aeterna est: qui tradit, vitam aeternam perdit: A. ut eam non perdam, vitam meam do. Caluissianus interloquutus dixit: Euplius qui secundum edictum Principum non tradidit Scripturas, sed legit populo, torqueatur.

Cumq. torqueretur dixit Euplius: Gratias tibi Christe: me custodi, qui propter te haec patior. Dixit Caluissianus Consularis: Desiste Eupli ab infania hac: deos adora, & liberaberis. Euplius dixit: Adoro Christum, detestor daemona: fac quod vis, Christianus sum: haec diu optavi: Fac quod vis: adde alia, Christianus sum. Postquam diu tortus esset, iussi sunt cessare carnifices, & dixit Caluissianus: Miser adora deos, Martem cole, Apollinem & Aesculapium. Dixit Euplius: Patrem & Filium & Spiritum sanctum adoro, sanctam Trinitatem adoro, praeter quam non est Deus: pereant dij qui non fecerunt caelum & terram & quae in eis sunt: Christianus sum. Caluissianus Praefectus dixit: Sacrifica si vis liberari. Euplius dixit: Sacrifico modo Christo Deo meipsum: quid ultra B faciam non habeo: Frustra conaris, Christianus sum.

Caluissianus praecipit iterum torqueri acrius: cumq. torqueretur dixit Euplius: Gratias tibi Christe: Succurre Christe, propter te haec patior Christe. et dixit sapius*: et deficientibus viribus, dicebat labijs tantum absque voce haec, vel alia. Caluissianus intra velum interius ingrediens, sententiam dictavit: Et foras egressus, afferens tabellam legit: Euplium Christianum edicta Principum contemnentem, deos blasphemantem, nec resipiscente, gladio animaduerti iubeo. Ducite eum. Tunc appesum est ad collum eius Euangelium, cum quo apprehensus fuerat, proclamante haec praecone: Euplius Christianus inimicus deorum & Imperatorum. Euplius laetus dicebat semper: Gratias Christo Deo. Et cum ad locum perductus esset: genuflexus prolixius orauit: et iterum gratias agens, praebuit iugulum, & a carnifice decollatus est. Sublatum est postea corpus eius a Christianis, & conditum aromatibus sepultum est] hucusque Acta Euplij diaconi, quae in diuersis exemplaribus diuersa inter se reperi: sed quae breuiora, eadem quoque fideliora probaui. Vaticanus codex germanior inuentus est; sed discrepat ab ijs quae ex Graecis edidit Metaphrastes.

Praeter hos martyres in Sicilia passos, seorsum ab ijs alij septuagintanovem, nono kalendas Martij in eadem persecutione coronati, Ecclesiasticis tabulis adscripti habentur. At de martyribus Occidentalis Ecclesiae haecenus, illis scilicet, quorum expressa mentio est in sacris Indicibus, certis diebus in Ecclesia publice recitari solitis. De martyribus vero Orientalis Ecclesiae, postquam eos qui ab Eusebio singulis annis quibus sunt passi, positi habentur, recensuerimus: illos demum quorum passionis incertus est annus, addemus. Quae autem haec sequuta sunt, temporum ordine prosequamur. D

IESV CHRISTI ANNVS 304. MARCELLINI PAPAE ANNVS 8. CONST. ET GALER. IMPP. ANNVS 1.

CHRISTI Redemptoris nostri anno trecentesimo quarto, Diocletianus nonum & Maximianus octauum Consulatum adierunt, vigesimo anno Diocletiani Imperij nondum penitus exacto, vndecimo kalendas Maij, ambo Impp. Parilibus ipsis, imperio abdicarunt. Scimus anno superiori id ab alijs receseri: at Zosimus id factum hoc anno expresse testatur dicens: A Consulatu Chilonis & Libonis, quo Seuerus ludos saeculares exhibuit, donec Diocletianus nonum, Maximianus octauum Consules facti sunt, E centum & vnus annus elapsi fuerunt: ac tum quidem priuatus ex Imperatore Diocletianus factus est, cuius exemplum Maximianus est sequutus] haec Zosimus. Auctor item incertus in Panegyrico Maximiano & Constantino dicto, id factum esse sub eodem octauo Maximiani Consulatu, nempe hoc anno, habet expressum his verbis: Te rursus vigesimo anno Imperatorem, octauo Consulem: ita ipsa amplexu quodam suo Roma voluit detinere, vt videretur augurari iam, & timere quod factum est. Est enim, Imperator aeternae, in quo vno querelam Reipublicae pene meruisti. Audi doloris nostri liberam vocem: siquidem dij ipsi quod plerumque humanas res negligent; dum quaerimur ignoscunt: quibus aliud fortasse curantibus, grandines ruunt, terrae dehiscunt, vrbes exhauriuntur, quae non illis exhauriuntur volentibus, sed aut aliorum aspicientibus, aut fatali rerum cursu vrgente, videntur accidere.]

DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS SE ABDICANT.

Praefatur

A Praefatur haec auctor digna dijs Gentilium, explicaturus iustas, quae sibi videbantur de dimissa Imperatoria dignitate querelas, cum subdit: Tale est, Imperator, quod omnibus nobis incluso gemitu marentibus facere voluisti: non quidem tu Reipublicae negligentia, aut laboris fuga, aut desidia cupiditate ductus: sed consilij olim (vt res est) inter vos placiti constantia & pietate fraterna. Ne quem totius vitae, summarumq. rerum socium semper habuisses, in alicuius facti communitate desereres: ne vel illius, viderit quali, certe nouae laudi cederes. Verum longe diuersa in vos erat causa declinandi, aut sustinendi laboris. Quamquam etsi totam excusationem aetatis afferres, sic quoque tibi Reipublicae curis non erat abeundum*. An si maximus quisque natus gubernator est certissimus ad salutem, non est is optimus qui vsu peritissimus Imperator? Aut te vnquam, Constantine, liberi nostri nepotesq. patientur vel cum ad summam perueneris senectutem, B Reipublicae vela contrahere, quae tam felicibus ventis etiam iuuenis impleueris? Sed tamen vtcunque fas fuerit: eum Principem, quem anni cogent, aut valetudo deficeret, receptui canere: te vero in quo adhuc istae sunt integrae, solidaeq. vires, hic totius corporis vigor, hic Imperatorius ardor oculorum, immaturum ocium sperasse miramur] hucusque incertus auctor de tempore & causa abdicationis Diocletiani, quam ad aetatem & malam valetudinem refert.

Sed quid de ijs tum Eusebius, tum etiam ipsemet Constantinus scripserint, audiamus: at haec in primis Eusebius: Per idem tempus duo ex Imperatoribus, quorum alter primum ac summum Imperij gradum, alter secundum post illum obtinebat, ad priuatam quandam vitae rationem se transtulerunt, atque Respublica languescere, & agra esse coepit. Paulo post Imperio Romano contra se dissentiente, bellum graue & acerbum inter C ipsos Imperatores mutuo excitatur, neque seditio & tumultus in ea commotus prius sedatus fuit, quam pax aduersus nos in vniuersis Orbis partibus, quae Romano paruere Imperio, firma constitueretur. Nam simul ac illa omnibus, instar lucis cuiusdam ex tenebrosa & obscura nocte exorta fuit, communis Imperij Romani status iterum ad stabilitatem, amicitiam, & pacem restituitur; mutuamq. concordiam, quam a maioribus acceperat, recuperauit. Verum de his rebus copiosius differendi est aliud tempus magis opportunum nobis reseruat: iam vero ad ea quae sequuntur pergamus] hucusque Eusebius. quae vero post haec idem subdit, tertio persecutionis anno sunt recensenda.

Quod autem anno secundo persecutionis, depositum tradit a Diocletiano atque Maximiano Imperium, idq. factum esse idem ipse anno vigesimo, aequae affirmat in Chronico, eodem anno sic dicens: Secundo anno persecutionis Diocletiani, Diocletianus Nicomediae, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt] Haud repugnat his quae ex Panegyrico sunt recitata: nam si statim ipso anni primo tempore se abdicarunt, aequae contingere potuit id factum esse nondum expleto anno secundo persecutionis, ipsoq. nondum exacto anno vigesimo Imperij Diocletiani, a quo anni numerabantur, non autem D collega. Rursus Eusebius alibi in eandem sententiam: Cum non integro biennio persecutionis initium regnassent: se (sicut antea nobis demonstratum est) abdicarunt Imperio, atque reliquum vitae suae tempus plebeio & priuato quoda viuenti genere degere: huncq. vitae finem, quae deinceps exponemus sunt consequuti. Alter & gradu honoris, & designationis tempore primas Imperij partes assequutus, diuturna & aspera in primis corporis aegrotatione pedetentim contabescens occubuit. Alter secundas ab eo adeptus propter plurimos suos perditos ac fraudulentos conatus, quos consueuerat in E vita, daemone incitatione ac pulsu extremum vitae spiritum laqueo interrupit.]

Idemq. Eusebius causam cur se Diocletianus Imperio abdicarit, hanc alibi recenset e his verbis: Cum secundus iam annus eius tumultus in nos commoti nondum esset completus: facinus quoddam nouum & inauditum in Imperio factitatum, cuius statum penitus commutauit euertitq. Nam qui primus nostrarum aeternarum auctor erat, Diocletianum dico, in tam letalem & pestiferum morbum delapsus est, vt mens inde de statu suo deturbaretur. Et propterea cum ille ipse, tum alter, Valerium Herculum Maximianum intelligo, qui secundas post illum obtinebat in Imperio, honore Imperij, vt supra diximus, deposito, plebeium & priuatum vitae genus sibi delegit] haec ipse. Sed & Constantinus in oratione illa, quam habuit ad Sanctorum caetum de persecutione illa ab eodem Diocletiano excitata, & infania, qua percitus se abdicauit, haec habet.

Diocletianus quoque cum post cruentam caede in persecutione factam ipse contra se Annal. Eccl. To. 2. Q99 3 quodam-

* al. abutenda.

a Euseb. lib. 8. cap. 13.

b Euseb. lib. 8. cap. 29.

c Euseb. lib. 8. cap. 26.

CVR SE ABDICARINT IMPP.

d Apud Euseb. cap. 25.

quodammodo propter vitiū amentiae, & delirationis suffragiū tulisset, se vnus abiectus, & humilis mansionis munitioni ac praesidio concredens, poenas dedit. Quid ergo huic profuit bellum contra Deum nostrum concitasse? Vt certe mea quidem sententia reliquam vitæ partem misere transigeret, dum semper sibi metueret, male ne fulminis ictu concideret. Ista loquitur Nicomedia: non tacent etiam qui eadem oculis viderunt, ex quorum numero ego equidem sum. Palatium eius & domus eius fulmine eam depascente, faceq. caelesti exedente, vastata fuit. Quas res ita euenturas, sapientes plane praedixerant: neque enim siluerunt, neque maerorem pro sceleribus tam iniue contra Christianos admissis susceptum simulatione occultarunt, sed perspicue ac palam ipsi inter se libere de iisdem differuerunt. Quis talis furor? quæ plane principatus insolentia, vt homines cum sint, audeant tamen Deum bello laceffere, inq. religionem sanctissimam iustissimamq. vesano animo insultare, & tam infinitæ populi, hominumq. iustorum multitudini, nulla causa antecedente, exitium moliri? &c.]

Hæc cum testata reliquerit Constantinus publica concione, & Eusebius qui eodem tempore vixit eadem oculis spectauit, testatus sit: nihil est, vt de causa abdicationis Diocletiani quis amplius dubitet, quin in vltionem ex diuina indignatione acciderit secundum illud propheticum^a: Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos: immisit in eos Dominus spiritum vertiginis] In Actis^b vero Menæ & sociorum martyrum, quæ quidem germana esse noscuntur, hæc de eorum abdicatione scripta habentur.

Postquam magnum ad hoc adhibere studium, & omnem mouere lapidem; vt Christianam religionem conuellerent: quando cognouerunt se ea aggredi, quæ non possent fieri, & vt dicitur, iaculari aerem, & conari mouere quæ sunt immobilia: vterque eorum deposuit Imperium: apud alios quidem prætexentes fortunæ satietatem, & amorem mutationis: ijs autem quibus poterant secreta communicare, & animum aperire, dicentes Christi virtutem, & quæ ex signis proficiscebatur persuasionem, et quod cum hoc non potuissent efficere, alia posthabentes, & parua existimantes, nec imperare quidem volebant] hæc ibi. Eandem quoque causam abdicationis eorum adducunt Zonaras^c atque alij.

Fefellit plane spes vana Principes, quæ inani opinione conceperant fore, vt suo ipsorum conatu Christianam religionem euerteret: incumbentibusq. in opus omnibus prouinciarum Praesidibus; iam vndique ex sanguine Christiano fluentibus riuus. Et perinde ac si cum hominibus tantum, & non cum Deo bellum gestum esset: creditum a Gentilibus fuit, Christianam fidem esse penitus subiugatam. Quamobrem velut gloriosæ victoriae titulis, & summarum laudum excellenti præconio, longeq. sublimiori cognomine quàm Parthico, Gothico, atque Germanico, de subactis deletisq. penitus Christianis columnas erexerunt. Cluniæ enim in Hispania in nobili columna, hæc inscriptio legitur.

DIOCLETIAN. IOVIVS. MAXIMI. HERCVLEVS CAESS. AVGG. AMPLIFICATO PER ORIENTEM ET OCCID. IMPE. ROM. ET NOMINE CHRISTIANOR. DELETO, QVI REMP. EVERTEBANT] Rursus ibidem altera inscriptio hæc habet.

DIOCLETIAN. CAES. AVG. GALERIO IN ORIENTE ADOPT. SVPERSTITIONE CHRISTI VBIQ. DELETA, CVLTV DEORVM PROPAGATO

Leguntur hæc etiam Arcuaci^d Hispaniæ in columnis pluribus. At non tantum in Hispanijs eiusmodi fuisse de Christiana religione prostrata erecta trophæa, sed toto orbe Romano similiter factitatum existimamus: sed in odium impietatis & impiorum Principum, redita Ecclesiæ pace, eadem penitus fuisse deleta. Hæc autem relicta memoriæ causa non sine nutu diuino, vt eiusmodi monumentis immanitas persecutionis intelligi possit: et ex his plane existimare iure liceat, minora admodum esse quæ de martyribus tunc passis diuersis in locis scripta habentur, quàm quæ tunc a prouinciarum Praesidibus facta sunt.

Sed quod in his sumus, hic eam quæ de Nerone ob persecutionem illatam Christianis inscriptio reperta est, describemus, licet fuisset suo loco superius collocanda: est huiusmodi^e.
NERONI CL. CAES. AVG. PONTIF. MAX. OB PROVIN. LATRONIB. ET HIS QVI NOVAM GENERI HV. SVPERSTITIONEM INCVLCAR. PURGATAM] Probe intelligis lector ex ijs, qua æstimatione apud Gentiles esse solerent Christiani. Sed ad Diocletianum & Maximianum redeamus.

Cū vero

A Cū vero præter expectationem accidere viderent Imperatores, vt quo magis exciderent Christiani nominis palmites, eo fecundiori germine propagari ac longe lateq. amplius maiori gloria dilatari: maerore confecti, desperatione deuicti, rubore suffusi, mente turbatis iam regni pertæsi, sese honesto quouis titulo, ne faterentur quod erat, esse victi: ab Imperio abdicarunt; illaq. in se ipsos vindictam intulerunt, quæ indignissime a victoribus hostibus illatam accepissent. Sed quod non satis hæc esse videri poterant ad vltionem effusi sanguinis Christiani: horum prior velut Cain tremens ac pauens, miserrime viuens, diem extremum infelicissime clausit: posterior vero (vt suo loco dicemus) spontaneo laqueo se praefocans vitam abruptit. Hunc tandem finem accepit impietas, hunc exitum sortiti sunt Principes diuinitatis hostes, & Christiani nominis perduelles. Sed de eorum interitu plura inferius.

Remanserunt ipsorum res gestæ obscuræ admodum; adeo vt quattuor lustra, quibus imperarunt, & aduersus barbaros atque tyrannos feliciter decertarunt, relicta sint penitus obuoluta silentio, atque obliuione sepulta: cum alioqui hoc tempore non defuerint historici nobilissimi, nempe Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Trebellius Pollio & Flavius Vopiscus, qui cum ipsi Diocletiano, tum Constantio Cæsari, siue Constantino eius filio illorum qui præcesserant Imperatorum vitas a se conscriptas dedicauerunt: testatur Vopiscus sane se scripturum fore Diocletiani res gestas. Idemq. affirmat^b, Claudium Eufthenium qui Diocletiano ab epistolis fuit, scriptis mandasse quattuor Principum Acta, nempe Diocletiani, Maximiani, Galerij, atque Constantij totidem libris; quæ omnia perierunt. Et iuste quidem hæc passi sunt de scriptis rerum suarum commentarijs, qui in Christianorum sacros codices sæuierunt.

Cum vero Diocletianus & Maximianus deposuissent vna simul Imperium: qui Cæsarium titulo cum illis in hanc diem Rempublicam administrarunt, Augusti sunt appellati, nempe Constantius Chorus & Galerius Maximianus, quem alij perperam nominant Maximinum, ille Maximiano Herculio in Occidente, hic vero Diocletiano in Oriente successerunt. Sicq. inter Constantium atque Galerium tradit Eutropius fuisse partitum Imperium, vt Constantius Gallijs, Hispanijs, Italiae, & Africae præfesset, Galerius vero Illyrico, Graeciae, & Orienti imperaret] Quod vero subdit administrationem Africae, atque Italiae recusasse: id minime factum esse, suo loco dicturi sumus: sed & iure commendat Constantium ob morum integritatem: qui cum se cunctis facilem, amabilemq. præberet: erga Christianos potissimum omnem prætulit humanitatem cum benignitate coniunctam.

Eusebius etiam in Vita^c Constantini filij ipsius testatur hæc eadem dicens: Cū quattuor in Romani Imperij gubernandi societate iungebantur: solus hic foedere amicitiae cum Deo omnium gubernatore pacto, modum vitæ a ceterorum institutis alienum disparemq. confectatus est. Illi enim Ecclesias Dei obsidione vastare, euertere radicitus, solo æquare, ac tēpla concussis fundamentis, disturbatisq. profus delere aggressi sunt: hic autem a nefando & detestabili eorum scelere manus integras & inuolatas continuit, neque vlla ex parte se similem eis præbuit. Illi intestina virorum simul ac mulierum pietatem maxime excolentium cæde prouincias suæ dictioni subiectas scelerate contaminarunt: hic suam ipsius animam a sceleris labe vacuum assidue conseruauit. Illi quo mala omnia in vnum coaceruarent, vocibus quibusdam execrabilibus, quæ in simulacrorum cultu fundi solent: primum se ipsos, deinde omnes qui ipsorum obsequabantur Imperio nefariae daemonum venerationi deuouerunt: hic pacis tranquillissimæ illis qui ab ipso regebantur auctor factus: liberam eis veræ in Deum religionis sine molestia excolendæ permisit potestatem.

Quin etiam alij vitam omnium mortalium haud vitalem illam quidem, immo vero morte ipsa longe acerbiorum propterea effecerunt, quod tributa ab illis exigebant plane intolerabilia: Constantius solus & Imperium placidum præstitit ac tranquillum suis & non aliter atque pater indulgens, illis sedulo prospexit, atque adeo opitulatus est. Ceterum cum alia sint eius virtutis ornamenta prope infinita, cumq. omnium ore ac sermone prædicata, vno & altero præclare facta, quibus ea quæ silentio prætereuntur, melius certiusq. intelligantur, oratione nostra percursis, ad institutam scriptionem sermonem deinceps transferemus.

Vbi multus & creber sermo de isto Imperatore passim fama peruagatus est, quod mansuetus erat, quod spectatus, quod ardentem vitæ sanctimoniam confectabatur, quod propter incredibilem in eos qui ipsius parebant Imperio, clementiam & benignitatem, nul-

lum

basuadi

a Isai. 19.

b Apud Sur. 10. 6. die. 10. Decem.

VERA CAUSA
ABDICATIO-
NIS IMPP.

c Zonar. Annal.
part. 3.

TROPHÆA IN-
ANIA DE EX-
TINCTA CHRI-
STIANA RELI-
GIONE.

d Habes Aldus
Manutius, post
schol. in Com-
meni. Cæsar.
nec non Adol-
ph. Occ. in lib.
Numismat. in
Diocletiano.

e Ibid. post. Schol.
in descript. Prou.
Hispan. ex ruinis
pag. Alarame-
sar.

ACTA DIOCLE-
TIANI OBSCV-
R. A.

a Vopisc. in
Bonoso.
b Idem in
Carino.

c Euseb. in vita
Constant. lib. 1.
c. 9. & 10.

CONSTANTII
IMP. MORES.

lum thesaurum sibi omnino reposuerat: Imperator qui tunc temporis summum Imperij gradum obtinuit, legatis ad illum missis, dissolutam eius in Republica administranda negligentiam grauer incipere coepit; paupertatem tanquam probrum obijcere: hocq. ad rei confirmationem argumenti loco usurpare, quod nihil prorsus pecuniae haberet in thesauris reconditum. Hic tum legatos qui ab Imperatore venerant aliquandiu moram facere precatus: ex omnibus gentibus suae ditioni subiectis eos qui maximis diuitiarum copijs circumfluebant in vnum conuocauit: Pecunia dixit se opus habere, & illud tempus opportune oblatum, quo quemque propensum studium & benevolentiam erga dominum ac Regem suum declarare par esset.

Quo audito, hanc occasionem quae diu ipsius in opratis fuisset, beneuolae suae in illum voluntatis perspicuae significandae statuentes, abiecta omni cunctatione, mature auro & argento & alijs opum, facultatumq. generibus aeraia eius complere laborant: studio quodam & ardore ipsos inter se, quo alius alium in largiendo superaret, vehementer contendunt; hocq. praestiterunt valde laeto & hilari vultu. Qua re confecta Constantius legatos ab Imperatore summo missos thesauri sui spectatores fieri voluit, quos testes fore iussit eorum, quae oculis vidissent: illisq. retulit quemadmodum thesaurus ille qui in praesentia in ipsius aeraia collectus erat, & conditus, iam pridem fuisset apud pecuniae suae & diuitiarum dominos, tanquam custodes tutissimos conseruatus: istos igitur rei gestae permagna cepit admiratio. Imperator autem benignissimus post eorum discessum, pecuniae illius dominos denuo accersit, illosq. cum obsequij & singularis benevolentiae causa humanissime tractauisset, suis receptis omnibus facultatibus, domum reuertenti iubet. Atque ut ista vna res est a Constantio gesta, quae illustre sane humanitatis specimen dat & clementiae; sic altera insignia pietatis erga Deum testimonium continet.

CONSTANTII
EGREGIVM
CINVS.

Cum magistratus in singulis prouincijs ex Imperatorum mandato pios homines passim inhumane & grauer persequerentur: et sancti martyres qui in ipsis Imperatorum palatijs versabantur, primi omnium certamina pro pietate obirent, ignemq. ferrum, vastos maris gurgites, omnia denique mortis genera summa cum animi alacritate & tolerantia subirent, vsque eo uti breui Imperatorum Regiae Sanctis viris essent omnino orbatæ (quae res auctores maleficij clementi Dei obtutu, curationeq. prorsus priuauit: quippe qui dum homines pios insectaretur; etiam eorum preces insectati sunt, & absque se penitus euerterunt) soli Constantio sapiens quaedam & solers animi occurrit cogitatio: & facinus facit, ut incredibile auditu, ita factu in primis admirabile. Nam illis qui in Regia ipsi inseruiebant, libera data optione (quae etiam illis qui aliquem dignitatis gradum in familia eius obtinebant, delata fuit) hanc tulit conditionem: ut vel daemonebus immolando, integram haberent potestatem tum apud ipsum commorandi, tum consuetis hominibus perfruendi: vel si minus hoc exequerentur, aditu ad ipsum prohiberentur, & a consuetudine ipsius ac familiaritate penitus repellerentur, reijcerenturq.

Postquam igitur in duas partes dirempti fuerunt; alijq. in hanc, alij in illam segregati: illico singuli, quo animo essent & instituto, perspicue ostenderunt. Ibi tum admirabilis ille Constantius, commento quod celatum erat, statim post patefacto, quorundam timiditatem & nimium amorem, quo ipsi se, suamq. vitam complectebantur, vehementer coarguit, alios ob sinceram & integram erga Deum mentem approbauit plurimum. Illos deinde tanquam Dei proditores, Imperatoris seruitio indignos censuit: Quomodo enim, inquit, fidem erga Imperatorem seruire poterunt inuiolatam, qui aduersus Deum Optimum Maximum perfidi esse manifesto conuincuntur? Quapropter hos procul a regali suo domicilio statuit amandandos. Illos vero, qui veritatis testimonio digni Deo fuere comprobati, similes erga Imperatorem fore affirmans, stipatores suos, & ipsius regni custodes constituit: inquit, id genus homines in praecipuis maximeq. necessarijs amicis & familiaribus numerandos esse; multoq. plures quam aeraia ingenti thesauro referta merito aestimandos. Sed qualis Constantini pater fuisse traditus sit, ita est a nobis breuiter explicatum] hucusque Eusebius, eadem & Sozomenus.

a Sozom. lib. 1.
cap. 6.
b Apud Euseb.
in vita Constantini lib. 2. c. 48.

Sed & ipsemet Constantinus in edicto^b pro Christianis aduersus Gentiles, haec inter alia praefatus est: Imperatores, qui ante hoc tempus ad Reipublicae gubernacula sederunt, propter agrestes, credo, & inhumanos mores exhereditati sunt. Atque ut pater meus admirabili cum pietate in omnibus suis rebus gerendis, Deo Patre inuocato, solus clem-

Atia opera exequutus est, sic reliqui omnes infano animo & furioso affecti, ad immanitatem potius quam ad humanitatem suas curas & cogitationes contulerunt: quae sane, illis regnantibus, vera religione euersa, vehementer creuit. Crudelis enim eorum nequitia vsque eo exardescere coepit, ut cum omnes res diuinæ pariter atque humanae pacatae & tranquillae consisterent: intestina persecutionis bella ab illis excitarentur] haec Constantinus de patre Constantio.

Hac puto ratione Eusebius^a duobus tantum annis hanc persecutionem vexasse oras Occidentales affirmat, cum ait: Tota Italia, Sicilia, Gallia & quae ad Solem occidentem vergunt & ad Hispaniam, Mauritaniam & Africam se porrigunt, vbi non duobus primis annis integris impetum persecutionis sustinuerant, celerrime clementi Dei obtutu sunt pacem & pacis tranquillitatem consequuti: quandoquidem caelestis prouidentia tandem ob vitae innocentiam, & fidem, illorum miserta est] haec Eusebius.

a Euseb. lib. 8. c. 25. in. ff.

Verum quantum apparet ex rebus gestis, haud statim ut Constantius plenum est adeptus Imperium, omnimodam pacem Ecclesia Occidentalis est consequuta. Nam quantumlibet sic erga Christianos Constantius affectus esset: tamen sicut cum Caesar esset, rem pro Christianis ex arbitrio agere minus licuit, quod Maximianus cum Diocletiano summam rerum administraret: ita nec cum factus est Imperator persecutionem penitus valuit cohibere, perturbato vehementer Imperio Occidentali: Etenim simul ac Maximianus se abdicauit, tota Italia & ipsa Roma bello ciuili magnopere exagitata est: id quidem in Panegyrico ipsi Maximiano & Constantino postea dicto, expressum habetur his verbis.

Ibi vero pene funditus corruit, Respublica scilicet, vnde tu Maximiane discesseras: Cadeo illic plurimum habuerat stabilitatis asserta, vbi deserta maxime vacillauit. Non aliter enim quam solet terra ventis, aut aquis subter immixtis interuulsa sui soliditate nutare: ita cuncta Italia atque ipsa Roma, subducta repente qua sustentata fuerat dextera tua, contremuit, ac pene confedit, quod ego cursim transeo. Cur enim vel recordermur aduersa, cum videamus omnia tuo reditu restituta? Fecit enim Roma ipsa pro maiestate nominis sui, ut ostenderet posse se etiam Imperatoribus imperare: abduxit exercitus suos, ac tibi reddidit] haec auctor cum Maximianus Imperium resumpsit, quod reliquerat: sed de his fusius suo loco.

Sic igitur Constantio licet Occidentale Imperium moderante, haud statim, nec penitus persecutio indicta cessauit, sed paulo remissior fuit: non enim ipse videri voluit editis Imperatorum adhuc viuientium aduersari. At licet pro Christianis a Constantio nullum datum rescriptum esset (si quid enim ab eo in gratiam ipsorum statutum fuisset, Eusebius minime tacuisset) coepta tamen semel persecutio paulatim penitus conqueiuit. Plane accidit, sicut mare vehementibus ventorum flatibus exagitatum cum fuerit, licet ventorum cessent impulsus, haud tamen continuo eius fluctus omnino quiescunt: ita licet Maximiani furor, ipso se abdicante, videri posset extinctus; tamen haud valuit facile contineri concitatae persecutionis impetus, Romae praesertim, vbi ciuiles motus (ut dictum est) exorti essent, & magistratus a Maximiano praefecti in Christianos exacerbati quod coeperant, instigantibus praesertim Pontificibus Gentilicij superstitionis, agere non destiterunt.

Quamobrem accidit, ut ijs ferme diebus, quibus iidem saepe nominati Imperatores, se Imperio abdicassent: Romanae Ecclesiae Pontifex Marcellinus vna cum Claudio, Cyrino & Antonino, sexto Kalendas Maij, capite truncatus sit: id quidem in primis tabulae Ecclesiasticae indicant: in quibus natalis dies ipsorum adscriptus est, & liber de Romanis Pontificibus testatur, in quo legitur ipsum peruenisse vsque ad praesentem annum, quo Diocletianus nonum & Maximianus octauum Consulatum gesserunt: qua ratione dicendum est Marcellinum sedisse annos octo minus septem diebus: vel si dixerimus, diem sextum Kalendas Maij, non martyrij, sed sepulture esse memoria, quod tradatur, dies triginta sex Marcellini & sociorum corpora insepulta iacuisse: totidem dies a praefinito tempore sedis eius demendi sunt. Sed quod in multis ille textus de Marcellino vehementer deprauatus esse videatur, non est vbi quis tuto pede consistat. Verum si id ita se habuit, ut ante triginta sex dies a sexto Kalendas Maij, Marcellinus cum suis martyrio sit vita functus: tunc etiam affirmare necesse est, ea omnia facta esse adhuc

MARCELLINI
MARTYRIUM.

se adhuc Maximiano imperante, qui ipsis Parilibus, vndecimo Kalendas Maij, se abdicauit Imperio.

Quæ vero ibi leguntur de martyrio Marcellini esse sub Diocletiano facta, sub Maximiano restituenda sunt: nam vt perspicue vidimus, hoc anno agebat Diocletianus Nicomediæ in Bithynia, vbi & purpuram deposuit; sed quæ ibi sunt scripta, hic reddamus: Post paucos dies poenitentia ductus, ab eodem Diocletiano pro fide Christi cum Claudio & Cyrino & Antoniano capite truncatus est, & martyrio coronatus. Qui dum pergeret ad passionem suam, adiurauit Marcellum presbyterum, vt præcepta Diocletiani non impleret. Iacuerunt autem Sanctorum corpora in platea dies triginta sex, ex iussu Diocletiani. Exinde Marcellus presbyter noctu collegit corpora Sanctorum cum presbyteris & diaconibus cum hymnis, & sepeliuit ea, sexto kalendas Maij, in Via Salaria in Coemeterio Priscillæ, in Cubiculo claro, quod patet vsque in hodiernum diem (secundum quod ipse S. Petrus præceperat) in Crypta iuxta corpus S. Crescentionis] de Cubiculo claro diximus in Notationibus plura.

Cetera autem quæ illic habentur de negatione ac poenitentia Marcellini, a nobis satis superius sunt disputata. Sed sequitur: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros quattuor, Episcopos per diuersa loca quinque; & cessauit Episcopatus eius annos septem, menses sex, dies viginti quinque, persequente Diocletiano Christianos] hæc ibi, sed quæ profecto emendatione vehementer indigent: nam quod pertinet ad annos septem vacationis sedis Romanæ: sibi ipsi auctor, quisquis fuerit, contrarius plane est. Nam cum dicat in Marcello, ipsum sedere coepisse temporibus Constantij atque Galerij: si (vt in Marcellino habetur) sedes cessauit annis septem, iam extinctis vtrisque, Marcellum sedisse oportuit. Vel quo modo potuit (quod ait) eum coepisse sedere sub Consulatu Maxentij quarto & Maximi, si in Melchiade Papa, qui post Eusebiu Marcelli successorem sedit, habet ipsum Melchiadem sedisse vsque ad secundum Maxentij Consulatum? Insuper quæ ratio tam diuturnæ cessationis esse potuit, cum Maximiano persecutore se abdicante, Constantius Christianis fauens, liberis mox acceperit habenas Imperij?

Exploso igitur commeto vel potius textu deprauato, de vacatione septem annorum, quod nemo prudens dixerit, sed quod potius loco mensium anni sint positi: hic a sexto Kalendas Maij, numerando menses sex & dies viginti quinque (quod est tempus vacationis) dicere opus est, subrogationem Marcelli factam esse hoc anno vigesima prima Nouembris. Sed quod vacationis Marcellini, mensium atque dierum numerus ab alijs diuersus ponitur, & tempus quo Marcellus sedit varie notatur: haud quid certum de his affirmari posse videtur. Constat tamen hoc anno Marcellum Romanum ex presbytero creatum esse Pontificem, de quo plura inferius suo loco dicturi sumus.

M A R C E L L V S P A P A .

Eodem quoque anno, iisdemq. Consulibus, Diocletiano nouies & Maximiano octies passa Romæ habetur Soteris virgo clarissima: hæc ex scripto codice, licet in excusis Actis Sancti Pancratij a vox, Consulibus, desideretur. Est de Sotere eiusmodi præclarum encomium S. Ambrosij in Exhortatione ad virgines: At non S. Soteris, vt domesticum piæ parentis proferamus exemplum: habemus enim nos sacerdotes nostram nobilitatem Præfecturis & Consulatibus præferendam; habemus inquam fidei dignitates, quæ perire non norunt. At non (vt dixi) Soteris vultus sui curam gerebat? quæ cum esset decora facie valde & nobilis virgo maiorum prosapia; Consulatus & præfecturas parentum sacra posthabuit fide: et immolare iussa, non acquieuit: quam persecutor immans palmis cædi præcepit, vt tenera virgo dolori cederet, aut pudori. At illa vbi audiuit hanc vocem, vultum aperuit, soli inuelata atque intacta martyrio: et volens, iniuriæ occurrit vultum offerens, vt ibi martyrij fieret sacrificium, vbi solet esse tentamentum pudoris. Gaudebat enim dispendio pulchritudinis, periculum integritatis auferri. Sed illi potuerunt quidem vultum eius vulnere vibicibus exarare; faciem tamen virtutis eius & gratiam decoris interni nequaquam exarare potuerunt] hæc Ambrosius, qui & ad sororem scribens de eadem hæc ait:

Qui

Qui enim fieri posset, vt S. Soteris tibi non esset mentis auctor, cui auctor est generis, quæ persecutionis ætate seruilibus quoque contumelijs ad fastigium passionis euecta, etiam vultum ipsum qui inter cruciatus torius corporis liber esse consuevit iniuriæ, & spectare potius tormenta, quam perpeti: carnifici dedit, tam fortis & patiens, vt cum teneras poenæ offerret genas, prius carnifex cædendo deficeret, quam martyr iniuriæ cederet: non vultum inflexit, non ora conuertit, non gemitum, non lacrymam dedit; denique cum cetera poenarum genera vicisset, gladium quem quærebat, inuenit] hæc Ambrosius. Memoria autem martyrij eius dicata est, quarto Idus Februarij.

Eodem pene ultimo persecutionis tempore (licet certus annus minus habeatur expressus) Agnetis virginis Romæ insigne martyrium Scriptorum prope omnium memoria celebratum contigit, in cuius natalis die S. Ambrosius de Virginitate tractationem tribus libris distinctam conscripsit, eiusq. his verbis meminit post alia: Hanc senes, hæc iuuenes, hanc pueri canant: nemo est laudabilior, quam qui ab omnibus laudari potest, quot homines, tot præcones, qui martyrem prædicant, dum loquantur] recens quippe martyrium in ore omnium versabatur] ac subdit.

Hæc duodecim annorum martyrium fecisse traditur, quo detestabilior crudelitas, quæ nec minusculæ pepercit ætati? immo magna vis fidei, quæ etiam ab illa testimoniū inuenit ætate. Fuitne in illo corpore vulnere locus? Et quæ non habuit, quo ferrum reciperet, habuit quo ferrum vinceret. At istius ætatis puellæ toruos etiam vultus parentum ferre non possunt, & acu districta solent puncta flere quasi vulnera. Hæc inter cruentas carnificum impauida manus, hæc fridētium grauibus immobilis tractibus catenarum nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc nescia, sed parata, vel si ad aras inuita raperetur, tendere Christo inter ignes manus, atque in ipsis sacrilegis focis trophæum Domini signare victoris; nunc ferratis colla manusq. ambas inlerere nexibus. Sed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere: nouum martyrij genus, nondum idonea poenæ, & iam matura victoriæ: certare difficilis, facilis coronari, magisterium virtutis impleuit, quæ præiudicium vehebat ætatis.

Non sic ad thalamum nupta properaret, vt hæc ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit: non in torto crine caput compta, sed Christo; non flosculis redimita, sed moribus; flere omnes, ipsa sine fletu. Mirari plerique quod tam facile vitæ suæ prodiga, quam nondum hauserat, iam quasi perfuncta donaret. Stupere vniuersi, quod iam diuinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per ætatem esse non posset. Effecit denique vt ei de Deo crederetur, cui de homine adhuc non crederetur; quia quod ultra naturam est, de auctore naturæ est. Quanto terrore egit carnifex, vt timeretur: quantis blanditijs vt suaderet: quantorum vota, vt sibi ad nuptias proueniret? At illa: Et hæc sponsi iniuria est, inquit, expectare placituram: qui me sibi prior elegit, accipiet: Quid percussor moraris? Preat corpus, quod amari potest oculis, quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicem inflexit: Cerneret trepidare carnificem, quasi ipse addictus fuisset, tremere percussoris dextram, pallere ora alieno timentis periculo; cum puella non timeret suo. Habetis ergo in vna hostia duplex martyrium, pudoris & religionis: et virgo permansit, & martyrium obtinuit] hucusque Ambrosius.

Sed eius quoque nomine eiusdem martyrij Acta fufius descripta habentur, ab his tamen non nihil discrepantia, vt prudens lector intelligit. Pro castitate etiam & fide certasse vtrisque plane scriptis confirmatur: sed & quæ ex Ambrosio hic sunt recitata, alibi ab eodem confirmantur his verbis: Quid de sancta Agnete, quæ in duarum maximarum rerum posita periculo, castitatis & salutis: castitatem protexit, salutem cum immortalitate commutauit? Cecinit & Prudentius sacro hymno Agnetis agnitionem; interseritq. historiam, quo modo ad prostibulum damnata, diuinitus liberata fuerit. Post Agnetem vero Emerentiana virgo adhuc catechumena, Agnetis vero collactanea, dum oraret ad sepulcrum illius, a Gentilibus inuenta, lapidibus obruta, martyrium consummauit. Quonam modo vero Constantiæ Constantini filiæ Agnetis martyrium innotuerit; et qui cum vidissent illud, ei significarint; & quid ipsa inde ab ea fuerit consequuta, suo loco dicemus.

Quod vero spectat ad res Orientalis Ecclesiæ: Galerius Maximianus, non Maximinus vt multi perperam (quod sæpe diximus) nominat: in nummis enim & antiquis tabulis Galerius Maximianus scribitur: hic inquam, qui aduersus Christianos semper se hostem infensissimum

S. AGNETIS
MARTYRIUM.* Ambrosius de
Virginitate lib. 1.b Ambrosius Offi.
lib. 1. c. 11.c Prudent.
hymn. 24.d Ambrosius lib. 4.
epist. 34. edit.
Rom.SOTERIS MAR-
TYRIUM.a Apud Sur.
tom. 4. dis. 12.
Maij.b Ambrosius de
Virginitate lib. 3.

fensissimum gesserat, cum Diocletiano se abdicante, Augustus est declaratus: magis, A
magisq. eius crudelitas in eos est demonstrata. Numeratur hic annus persecutionis tertius
ex quo promulgata vltima illa Imperatorum in Christianos edicta fuere, quo Eusebius
hæc accidisse testatur: Maximianus Cæsar qui suis ipsius viribus ac manu Imperium
occupauerat, perspicua odij & impietatis erga Deum animo suo tanquam naturaliter
insitæ, & innatæ indicia omnibus commōstrans, persecutionem magis generalem, quàm
superiores Imperatores contra nos instituit.

Proinde cum perturbatio & confusio, non exigua illa quidem, omnibus impenderet,
& alij in alia loca essent dispersi, seduloq. periculum euitare studerent, & grauis com-
motio vbique passim peruaderet, quæ orationis & dicendi facultas ad diuinum amorem
& libertatem in fidei in Deum confessione beati martyris Apphiani digne explicandam
fatis idonea reperiatur? Qui quidem in festo, quo Gentiles Hecatæ sacrificare solent, om- B
nibus Cæsareæ ciuibus admirabile suæ in Deū solū pietatis exemplar proposuit contem-
plandum: neque tamen adhuc vigesimum ætatis suæ annū egit. Qui primum Beryti, quo
liberalibus humanioris litteraturæ disciplinis erudiretur (quippe fuit a parentibus qui
mundi diuitijs affatim circumfluebant ortus) longo tempore commoratus, incredibile
dictū est, quo pacto in tali tamq. vitiosa & corrupta ciuitate iuuenilium cupiditatum
impetus penitus deuicerit; & neque præ ætatis flore, quo iam corpus vixit; neque pro
familiaritate & necessitudine adolescentulorum, quibus cum vixit, mores deprauatos
combiberit: sed temperantiam amplexatus, modeste, sobrie & pie secundum eam reli-
gionem, quæ est Christianorum propria, vitam traduxerit, institueritq.

Quòd si patriæ illius mentionem facere oporteat, & illam ob istum generosum pie-
tatis athletam ex ea editum ornare, hoc plane efficiemus, nec immerito. Si quis igitur C
Pagas Lyciæ non obscuram sane ciuitatem norit; inde hic adolescens ortus erat, qui
post reditum a schola & institutione qua fuisset apud Berytum educatus, patre illius
iam principatum totius patriæ occupante, vitæ consuetudinem qua cum patre & alijs
cognatis utebatur, propterea quòd illi nequitiam animum inducerent, vt secundum
pietatis instituta vitam degerent, ferre non poterat. Sed tanquam diuino Spiritu corre-
ptus, & naturali quodam immo cælesti & vero sapientiæ amore inflammatus, altiora
animo complexus, quàm quæ falsa & vmbatilis mundi gloria fert: blandis corporis
lenocinijs repudiatis, clam amicis & familiaribus suis aufugit: et nequaquam sumptuū,
qui ipsi ad vitam necessario suppetere deberent, vllam curam habens, propter spem &
fidem in Deum fuit a diuino Spiritu ad urbē Cæsaream, tanquam manu deductus, in qua
martyrij corona, quæ est merces pietatis, ei parata fuit.

Dum erat nobiscum vna ex sacris litteris exiguo illo temporis spacio quo vixit, tantū
percepit fructus, quātum a quoquam percipi poterat; & disciplina ad pie viuendū aptis-
sima se ipsum exercens, attentissime viam ad mortem muniuit. Quinetiam qualem vi-
tæ exitum declararit: quis est qui in eum intuendo non obstupesceret? Aut quotus quis-
que rursus est, qui eius animi fidentiam, liberam mentis celsitatem, constantiā & maxi-
me omnium fiduciam & conatum ipsum, in quibus argumenta veræ in Deum pietatis
& feruentis spiritus, qui plane supra hominem putandus est: perspicue apparuerunt, non
fama & auditione assequutus optimo iure admiraretur?

Nam cum tertio anno persecutionis nostræ, regnante Maximiano, secundus in nos
cieretur tumultus: et tyranni litteræ tum primum ad Vrbanum perlatae essent, vt om-
nes cuiusque generis & ætatis (magistratibus in quaque ciuitate omni cura ac studio in E
eam rem incumbentibus) dijs eorum immolarent, & præcones per totam Urbem Cæs-
aream viros cum vxoribus & liberis ad idolorum delubra ex edicto Præsidis conuocarēt:
et Tribuni item quemque ex scripto nominatim appellarent; vnde omnia loca inexpli-
cabilibus miseriarum fluctibus redundabant; iste quem dixi Apphianus (nemine quid
esset facturus ei conscio) clam nobis, qui in ædibus cum illo eramus, clam etiam vniuer-
sa Præsidis cohorte, fidenti animo ad Vrbanum iam sacrificantem accedit: atque auda-
citer & absque formidine eius dextrāprehendens, extemplo ab immolando coeruit; pru-
denterq. admodum grauitur cum diuina quadam animi confessione & alacritate ab er-
rore desistere hortatus est: nam parum rectum esse, vt vno & solo vero Deo relicto, idolis
& dæmonibus hostias offerret. Istud plane (vt videtur) adolescentulus aggressus est diui-
na vi & potentia ipsum ad hanc rem impellente, & per facinus ab illo admissum pene-
in aures

A in aures omnium in clamante; tantum abesse vt Christiani qui hoc nomen vere vsurpant, a
pietate in Deū omnium auctore, qua semel sunt imbuti abducantur; vt non modo minas,
terrores & omnia suppliciorum genera, quæ eosdē sequi solent, strenue superent; sed dein-
ceps etiam magis fidenter loqui & lingua ingenua, ac nequitiam metu hæsitāte, fidem
libere confiteri, & si fieri posset, etiam persecutores ipsos & carnifices ab ignoratione &
cæcitate auocare, & ad vnum solum Deum agnoscendum, impellere audeant.

Hac igitur de causa iste de quo instituitur oratio, confestim (quod verisimile erat ho-
mini in tali facinore deprehenso euenturum) a Præfeti stipatoribus, tāquam agrestibus
belluis in eum furentibus dilaniatus, & infinitis plagis toto corpore (quas fortissime susti-
nebat) excruciat, ad tempus in carcerē concluditur, in quo vnū diem noctemq. vtroque
pede compedibus ad cruciatum paratis, longe a se mutuo distentis, diuexatus, postridie
B ad Iudicem educitur. Ac simulatque compellebatur ad sacrificandum: restitit, & summā
animi tolerantiam ad ærumnas, horrendosq. dolores ferendos monstrauit; adeo vt car-
nifices latera eius non semel atque iterum, sed sepius ad ossa vsque & intima viscera dila-
cerare, plagas & verbera in os & ceruicem infligere pergerent; vti vultus eius verberum
vibicibus intumescens, ab ijs qui illum probe & accurate ante de facie nouissent, ne agno-
sci quidem amplius posset. Verum cum ne huic quidem dolorum cumulo vlla ex parte
succumberet: tortores ex mandato Præsidis, pedes lino tincto oleo, eoq. incenso obuoluen-
tes afflictarunt; vnde quantos & quàm graues dolores beatus ille hausit: mihi videtur
non posse dicendo exprimi. Peruasit enim per carnes illius, easq. absumpsit, & in ossium
penetrauit medullas, vsque adeo vt totius corporis humor instar ceræ tabefactus lique-
sceret, distillaretq. Ceterum ne in his quidem cruciatibus demisit animum: sic vt iam ad-
C uersarij & carnifices incredibili eius tolerantia, quæ communem hominis naturam lon-
ge superauit, fere defessi essent, vnde rursus in vincula compingitur.

Triduo post ad Iudicem denuo perductus, & eandem pietatis confessionem libere ex-
primens; licet iam deinceps prope mortuus esset, maris tamen fluctibus submergendus
traditur. Miraculum autem quod statim post est consequutum, si a nobis commemore-
tur; verisimile est nullam fidem habiturum, apud eos præsertim qui eadem oculis mini-
me ipsi conspexerunt: at licet homines vix fidem illi habituros satis intelligamus; ratio
tamen non patitur, quin omnino rē (vt gesta est) scriptis prodamus: quippe cum omnes,
(vere dixerim) qui Cæsaream incolunt eiusdem testes habere videamur: nulla enim ætas
Cæsariensium ab isto admirabili spectaculo abfuit. Simulatque igitur sanctissimū illum
& beatissimum Christi martyre medio mari (vt illis videbatur) in profundissimos vorti-
D ces coniecerant: ex improuiso tāta procella, non vsitata illa quidē, tanta etiā turbatio nō
per mare solū, sed per vniuersam continentē se diffundebat, vt cū terra, tum tota ciuitas
eius impetu & violentia concuteretur; atque vna cū isto mirādo & repentino terræ motu
ipsum mare martyris cadauer, vtpote tam sacrum pondus sustinere non valēs, ante por-
tas ciuitatis eijceret: huiusmodi igitur sunt res gestæ sancti Apphiani, qui die Parasceues,
hoc est secundo die mensis Xanthici, id est ad quartum nonas Aprilis, martyrio occubuit.

Eodem tēpore, iisdemq. fere diebus, in ciuitate Tyriorū adolescens nomine Vlpianus
post acerbissimas plagas & verbera grauissima in pellem bubulā iam nuper extractam
inclusus præceps ad mare deijcitur: quapropter videtur mihi merito post res Apphiani in
martyrio gestas, in sermone nostro recensendus. Non longo tempore post Aedesius non
solū Apphiani secundū Deum, sed etiā secundū sanguinis coniunctionē ex patre germa-
E nus frater, germana fere & similia cū illo tormēta perpeffus, post infinitas fidei confessio-
nes, post diurnas vinculorum afflictationes, post latā a Præfide sententiā, qua ad metalla
in Palæstina erat dānatus: post vitæ rationē, quā pallio vestitus more philosophi (etenim
plus politioris eruditionis, plusq. cognitionis in philosophia fuerat quàm frater adeptus)
sanctissime traduxerat: tandē cum Iudicem in vrbe Alexandria sententiā de Christianis
pronunciantem videret, & plus æquo in eos furentem (quippe viros interdum graues &
modestos varijs ignominia notis affecit interdum, & mulieres summæ continētiæ & vir-
gines, quæ sua sponte Dei cultui se consecrauerant, ad turpem ipsarum contumeliā leno-
nibus tradidit) idem cum fratre aggressus est. Et quoniam illa facinora intoleranda ei
videbantur: fidenti & erecta animi magnitudine accedens ad Iudicē, turpitudinis & igno-
minia, quam cum verbis, tum rebus ipsis præstitisset, eum coram coarguit: vnde varijs
tormentoribus cruciatibus diuexatus (quæ quidem constanter, & sedate admodum
pertulit) ad extremum fuit in mare proiectus, & eundem cum fratre exitum conse-
quutus

quutus. Sed de Aedesio hastenus. Atque ista ut dixi, non longo tempore post hoc modo gesta fuerunt] hucusque Eusebius de rebus gestis hoc anno tertio persecutionis. Sed his iungamus quæ de martyribus hoc item anno passis fidelissima Acta testantur.

AGAPES ET
SOCIARVM
CERTAMEN.

*al. Artemisus.
a. Apud Metan-
phrast. die 1.
April.

Hoc inquam anno, iisdemq. Consulibus Diocletiano nouies & Maximiano octies consignata habetur Acta Proconsularia Sanctarum martyrum Agapes, Chioniae & Irenes, quæ Thessalonicae passæ sunt, pura quidem atque sincera, prout a Notario publice excepta fuere: ac proinde digna quæ ad uerbum Annalibus intexantur, omissa igitur apposita præfatione, ab ipsis Actis rem gestam aggrediamur, est huiusmodi.

Cum præsideret Dulcetius, Artemius scriba dixit: Cognitionem de his qui præsertes sunt, a Stationario missam, si iubes legam: Iubeo, inquit Dulcetius Præses, te legere: Tunc ait scriba: Ordine tibi domino meo omnia quæ scripta sunt recitabo: Cassander Beneficiarius hæc scripsit: Scito, mi domine, Agathonem, Agapen, Chioniam, Irenem, Cassiam, Philippam & Eutychia nolle his uesci, quæ sunt dijs immolata. Eas igitur ad tuam amplitudinem adducendas esse curauit. Tunc Dulcetius Præses illis dixit: Quæ est ista uestra tanta infania, ut nolitis religiosissimis nostrorum Imperatorum & Cæsarium iussis obedire? Agathoni autem: Quare, inquit, tu ad sacra proficiscens, quemadmodum consueuerunt qui dijs consecrati sunt, non his sacris usus es? Respondit Agatho: Quoniam Christianus ego sum. Tum Dulcetius: Num tu etiã hodierno die in eo proposito permanes? Maxime, inquit Agatho.

At ille: Tu uero Agape quid ais? Respondit: Ego Deo uiuenti credo, neque uolo recte factorum conscientiam meam perdere. Tunc Præses: Tu autem quid ad hæc dicis, Chionia? Ait illa: Cum Deo uiuo credam, ob id nolui facere, quod dicis. Ad Irenem uero conuersus Præses ait: Quidnam tu ad hæc? Cur non pijsimo Imperatorum & Cæsarium iussu obtemperauisti? Inquit Irene: Diuini timoris causa. Dein Præses: Tu uero Cassia quid ais? Inquit Cassia: Animam meam seruare uolo. Præses autem: Nunquid sacrorum vis esse particeps? Minime, inquit illa: Tunc Præses: Tu uero Philippa quid dicis? Respondit illa: Idem & ego dico. Quidnam inquit Præses hoc idem est quod dicis? Illi autem Philippa: Mori malo, quam uestris sacrificijs uesci. Tunc Præses. Sed tu Eutychia quid ais? Idem, inquit illa, & ego dico: Malo & ipsa mori, quam facere quod iubes. Ait illi Præses: Num uirum habes? Mortuus (inquit Eutychia) ille est. Præses uero: Quampridem mortuus est? Inquit Eutychia: Ante menses fere septem. Tunc ille: Et uidentem igitur grauida facta es? Inquit Eutychia. Ex eo viro quem dedit mihi Deus. Præses autem: Hortor te Eutychia ut ab ista infania discedere uelis, & ad humanas cogitationes redeas: Quid ais? Vis ne regalibus parere? Inquit Eutychia: Minime parere uolo: Sum enim Christiana, Dei omnipotentis serua. Tum ille: Quoniam Eutychia grauida es: interea seruetur in carcere.] D

b Plutarch. de
his qui sero a
numino puniuntur.
c l. pragnantis.
f. de panis.

Sic quidem interloquutus est Præses, quod tunc Aegyptiorum, tunc Græcorum, necnon Romanorum legibus uetitum erat de prægnantibus feminis supplicium sumi, quod testatur Plutarchus, sed nec de eis haberi quæstionem in usu fuisse, Vlpianus affirmat. Sed rursus Acta:

Dulcetius uero addidit: Tu uero Agape quid ais? Vis ne omnia illa facere, quæ nos diuinis Imperatoribus & Cæsaribus nostris deuoti facimus? Agape inquit: Minime decet me fatanæ deuotam esse: his uerbis mens mea non abducitur; inexpugnabilis enim illa est. Tum Præses ait: Et tu Chionia quid ad hæc dicis? Inquit Chionia: Mentem nostram nemo potest peruertere. Ait Præses: Nunquid aliqua apud uos sunt impiorum Christianorum commentaria, uel membranæ aliquæ, uel libri? Respondit Chionia: Nulla, o Præses, nobis sunt: Omnia enim illa Imperatores qui nunc sunt, a nobis abstulerunt: Præses dixit. Quisnam hanc mentem uobis dedit? Chionia dixit: Omnipotens Deus. Dixit autem Præses: Quinam sunt qui uobis auctores fuerunt, ut ad istam stultitiam ueniretis? Deus, inquit, Chionia, omnipotens & unigenitus eius Filius Dominus noster Iesus Christus.

Dulcetius ait: Manifestum illud est, quod omnes nos deuotioni nostrorum potentium Imperatorum ac Cæsarium subiectos esse oportet. Quoniam uero post tam multum tempus, post tot admonitiones, totque edicta proposita, & tales minas iniectas uos temeritate quadam & audacia elata ipsorum Imperatorum ac Cæsarium iussa contempsistis, in Christianorum impio nomine permanentes: cumque ad hodiernum diem iussu a Stationarijs ac primis militibus negationem Christi scriptam profiteri, facere id recusetis: propterea poenas uobis dignas accipite. Id cum dixisset, sententiam scriptam legit: Agapen & Chioniam, quoniam iniquis mentibus & contrarijs sententijs elata contra diuinum edictum dominorum Augustorum ac Cæsarium fecerunt: Et nunc etiam temerariam, uanam, ac pijs omnibus execrabilem Christianorum religionem colunt: igni tradendas iubeo. Hisque dictis, subiunxit: Agatho autem Cassia,

SENTENTIA
IN MARTYRES

A Cassia, Philippa & Irene, quoad mihi placuerit; seruentur in carcere.

Postquam uero sanctissimæ mulieres igni consummatae sunt: cum rursus S. Irene ad Præsidentem ducta fuisset, Dulcetius sic illam affatus est: Tuæ infaniæ propositum ex ijs quæ facis, manifesto apparet, quæ tot membranas, libros, tabellas codicillos & paginas scripturarum, quæ sunt impiorum Christianorum, qui unquam fuerunt, ad hodiernum usque diem seruare uoluisti: quæ cum prolata essent, ea cognouisti, quamuis quotidie negaueris uos eiusmodi scripta possidere, non contenta neque sororum tuarum poena, neque mortis metum præ oculis habens: quamobrem tibi poenam afferri, necesse est. Sed alienum tamen non uidetur etiam nunc benignitatis partem aliquam tibi condonari, ut si uolueris nunc saltim deos agnoscere, in punis & ab omni supplicio, periculoque libera esse possis. Quid igitur dicis? Facies ne quod Imperatores nostri & Cæsares iusserunt? Num parata es sacrificijs uesci, & dijs immolare?

B Respondit Irene. Minime, minime per Deum illum omnipotentem qui creauit caelum, terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Summa enim illius ignis sempiterni poena proposita est his qui Iesum Dei Verbum negauerunt. Dulcetius ait: Quisnam tibi auctor fuit, ut membranas istas atque scripturas in hodiernum usque diem custodires? Irenes inquit: Deus omnipotens, qui iussit nos ad mortem usque ipsum diligere: quia de causa non ausi sumus eum prodere: sed malimus aut uiuentes comburi, aut quæcumque alia nobis acciderint, perpeti, quam talia scripta prodere. Ait Dulcetius Præses: Quisnam conscius erat hæc in domo illa esse, in qua habitabas? Respondit Irene. Hæc uidit Deus ipse omnipotens, qui omnia scit: præterea nemo: nostros enim homines inimicis peiores duximus, ne forte nos deferrent: itaque nulli hæc ostendimus. Inquit Præses: Superiore anno, cum edictum illud tale, ac pius iussu dominorum Imperatorum, ac Cæsarium primo fuit divulgatum, ubinam uos latuistis? Respondit Irene: Illic ubi Deus uoluit: in montibus, scit Deus, sub dio fuimus. Præses dixit: Apud quem uixistis? Respondit Irene: sub dio, alias in alijs montibus uersantes. Dixit Præses: Quinam erant, qui uobis panem suppeditabant? Irene inquit, Deus qui omnibus escam suppeditat.

Ait Præses: Erat ne pater uester harum rerum conscius? Respondit Irene: Minime per Deum omnipotentem conscius erat ille, qui ne nouit quidem hæc omnino. Præses ait: Quis igitur uestrorum uicinarum id nouerat? Inquit Irene. Vicinos interroga, & loca inquire, uel eos qui norunt, ubi nos eramus. Præses dixit. Postquam e monte reuersa fuisset, ut tu dicis, legebatis ne scripta ista præserte aliquo? Inquit Irene: Domi nostræ erant: neque audebamus illa efferre: quamobrem magnopere angebamur, quod non poteramus nocte, & die illis operam dare, sicut a principio consueueramus usque ad annum superiorem, quo & illa occultauimus. Dulcetius Præses dixit: Sorores quidem tuæ poenas nostro iussu decretas exoluerunt: te uero etsi antequam aufugisses, propterea quod scripta & membranas istas occultaueras, mortis poena tibi decreta fuerat: non tamen eodem modo iubeo e uita sic repente discedere: uerum per satellites ipsos & Zosimum publicum carnificem in lupanari nudam statui præcipio, e palatio panem unum singulis diebus sumentem, satellitibus ipsis non permittentibus te illinc discedere.

Cum igitur satellites & Zosimus publicus minister præsto essent: inquit Præses. Uobis notum sit, quod si mihi significatum fuerit, uel hora alicuius momento istam ex eo loco motam fuisse, in quo eam esse iussimus: tunc uos supremæ poenæ subiecti eritis. Scripta uero ipsa a scrinijs & arculis Irenes proferantur] hucusque huius diei cognitionis Acta: quæ sequuntur auctoris sunt: Cum igitur quemadmodum a Præsidente iussi fuerant, eam illi ad publicum lupanar duxissent: & propter Spiritus sancti gratiam, quæ ipsam protegebat, et uniuersorum Domino Deo puram atque intactam seruabat: nec unus quidem ad eam accedere, uel turpe aliquid in eam facere, aut dicere ausus fuisset: sanctissimam illam feminam Dulcetius Præses reuocauit, & ante tribunal sibi iussam, sic effatus est] hic incipiunt Acta nouissimæ diei cognitionis.

Nunquid in eadem adhuc temeritate persistis? Minime inquit Irene, temeritas, sed Dei est pietas, in qua persisto. Respondit Dulcetius Præses: Et ex priore tuo responso manifeste ostendisti, te Imperatorum iussu nolle æquo animo parere, & nunc quoque in eadem arrogantia persistentem te uideo: quare dignam poenas persolues. Cumque chartam petisset sententiam hanc contra ipsam scripsit: Quoniam Irene Imperatorum iussu parere, dijsque immolare noluit: quinimmo nunc quoque in Christianorum ordine ac religione perseuerat: hac de causa, ut antea duas eius sorores, ita & ipsam uiuentem nunc comburi iubeo.

Hæc sententia cum a Præsidente lata fuisset: milites Irenem comprehensam in quendam

dam sublimem locum duxerunt, vbi eius sorores antea martyrium passæ fuerant; cumq. magnum rogam accendissent, iusserunt ipsam in eum conscendere. Itaque sancta Irene psalmos canens, & Dei gloriam celebrans, in rogam se iniecit, atque ita consummata est in Consulatu Diocletiani nono, Maximiani autem Augusti octauo, Kalendis Aprilis] hæc ibi. Ex quibus patet has passas esse hoc anno, ante tamen quam Diocletianus & Maximianus se imperio abdicassent. Extant Irenes, Agapes & Chionia virginum sororum Acta quædam intexta in passione S. Anastasie, ab his nonnihil diuersa: sed quod hæc germana sint, prudens lector facile iudicabit. Agathonis autem, & aliarum mulierum, quas Præfæctus post primam cognitionem carceri mancipauit, & Eutychie prægnantis, cuius quæstio ad tempus, nempe post partum dilata est: prorsus exciderunt, nullaq. posteris est eorum memoria.

ALII MARTYRES THESSALONICENSES.

Passi insuper reperiuntur Thessalonica, hac eadem persecutione urgente, complures alij martyres: sed cum incertum sit quo potissimum anno, hic eorum meminisse, fat erit, nempe Agathopodis diaconi & Theoduli lectoris, qui iisdem imperantibus, sub Faustino Præfide ob Christi nomen multa perpeffi, demum ad collum saxo alligato, in mare demersi sunt. Extant eorum martyrij Acta, diesq. natalis adscriptus tabulis Ecclesiasticis: pariterq. Alexandri martyris, qui in eadem ciuitate pro Christi fide agone suscepto, vitæ dispendio, martyr insignis effectus est. Dominus etiam, quod ad imperium Principis immolare recusasset: iussus est a Præfide cruribus confringi, ac præcidi pedibus: qui septem diebus sic in doloribus fortiter perseuerans, in tormentis reddidit Deo spiritum.

Sed præ ceteris Thessalonice passis, Demetrius qui ex Proconsule effectus est martyr, ore omnium Orientalium immensis laudibus celebratur. Agebat hic Proconsulem in prouincia: qui detectus Christianam religionem colere, ira Maximiani, lanceis transfodi iussus est: quem & Nestor athleta ad coronam præcessit. Porro horum omnium tam Græcorum, quam Latinorum tabulis memoria florentissima est: deq. iisdem in nostris Notis pluribus egimus. Confecto autem bello Sarmatico a Maximiano, Demetriū passum esse, eius martyrij Acta declarant. In eadem quoque ciuitate pariter coronantur Irenæus, Peregrinus & Irene: qui ob fidei confessionem flammis absumpti sunt. Aliā hanc esse Irenem ab illa de qua superius facta est mentio, diuersus dies natalis, & differentia nominum collegarum, aperte declarant.

Ceterum omnes dinumerare martyres, qui his temporibus sub Galerio Maximiano in Oriente sunt passis; excedit plane humanarum virium facultatem: tantum enim abest, vt cessatione Diocletiani ab Imperio ibi quieuerit persecutio, vt magis magisq. incrementis maioribus recruduerit: adeo vt quamplurimi desperatione rerum præsentium, qui hætenus ciuitatū latebras esse tutas experti fuissent: iam earum diffidentia siluas petierint, & montana loca conscenderint, ferarum latibula quæritantes, in quibus solū, a persecutorum rabie sperabant posse esse securos.

Gregor. Nazian. in laud. Basilij.

Id quidem inter alios complures, proauos quoque S. Basilij Episcopi Cæsariensis egisse, testatur S. Gregorius Nazianzenus: Qui cum ait, Maximiani urgente persecutione eos fugam arripuisse, & in siluis ad septennium, quousque persecutio perdurauit, delituisse: plane id hoc anno factum esse demonstrat, post quem totidē anni numerantur vsque ad decimum, qui vltimus recensetur septennij, quo iisdem egerunt in montibus.

Quod autem Maximinus pro Maximiano apud eum scriptus habeatur (quod vt diximus etiam apud Eusebium reperitur) scriptoris id quidem vitio accidisse putamus: sed error quidem venia dignus: cum libentius acceptum est nomen Maximini quam Maximiani, quod aliter eius nominis Imperator tunc viueret Maximianus dictus Hercules: Quo igitur duo Maximiani ab inuicem distincti essent, hunc potius Maximinum dicere voluerunt: qui quidem error tam apud Græcos quam etiam Latinos innotuit; antiquarū inscriptionū recte corrigitur monumētis, quæ ab alijs descriptæ sunt plures numero: quibus & declaratur plane, diuersos esse Galeriū Maximianū, & Galeriū Maximinū, priorē namque Galerium, de quo est sermo, vna cum Constantio post Diocletianum imperasse; posteriorem ab eodem priori Galerio creatum Cæsarem, eidem in Imperium successisse: Quamobrem sicut duo Galerij, ab inuicē distincti sint, vt suo quisque dicendus est nomine, nempe hic Maximianus, ille autem Maximinus: ita etiam, vt discriminentur inter se ipsos duo Maximiani, prior suo cognomento, Hercules, posterior Galerius nomen nandus

MAXIMIANO- RVM ET GALERIORVM NOMINVM DISCRIMINATIO.

ALII MARTYRES THESSALONICENSES.

A nandus est, hæc ne confusione nominum res gestæ pariter implicentur, dixisse oportuit. Sed audiamus Gregorium de hac persecutione & fuga Christianorum in primis his verbis agentem: Persecutio erat & quidem atrocissima & formidolosissima (ijs loquor quibus ea persecutio nota est) quā Maximianus excitauit, qui complures haud ita pridē obortas excipiens, crudelitate sua perfecit, vt omnes quæ cessarant leues & humanitatis plenæ fuisse viderentur, incredibili quadā audacia furens, modisq. omnibus impietatis palmam ferre contendens.

Hunc athletarum nostrorū plerique superarunt, alij ad mortem vsque, alij pene vsque ad mortem dimicantes, hætenus videlicet relictī, vt victoriæ suæ essent superstitēs, nec in ipso certamine animam efflarent; sed alijs virtutis agonistæ viui martyres, animatæ columnæ, tacitq. præcones relinquerentur. Horum numerum auxerunt paterni illius, Basilij videlicet, proauis; quibus per omnia pietatis genera grassatis eximiam tempestas illa coronidem inuexit. Nam cum illi animo ita constituti & comparati essent, vt ea omnia facile perpeffuri essent, ob quæ Christus eos qui certamen ipsius nostra causa susceptum imitantur, corona donat.

Quoniam tamen certamen eorum legitimum esse oportebat lex autem martyris hæc est, vt nec nosmetipsos in periculum conijciamus, et vt persecutoribus & infirmioribus athletis consulatur; nec in discrimen adducti certamen detrectemus (illud quippe temerarij ac præcipitis est animi, hoc timidi & ignaui) in hoc quoque sibi Legislatori parendum statuunt: ac quid consilij ceperint, vel potius quonam a diuina prouidentia omnia eorum consilia gubernante ducti sint, quæso audite.

Ad quandam Ponticorum montium siluam (illic enim permultæ sunt & densæ & valde aptæ ac spatiosæ) cum paucis admodum tam fugæ comitibus, quam cibi ministris confugiunt. Atque hic quidem alij temporis diuturnitatem admirentur (siquidem in annum pene septimum, eoq. amplius protractum illis exilium fuisse narrant) viuendi rationem corporibus generosis angustā & insolentem, vt verisimile est, quodq. item sub dio agentes, algoribus, caloribus, pluuijs diuexati fuerint: postremo quod in molesta huiusmodi solitudine hominum societate & commercio caruerint; quæ res quàm calamitosa & acerba ijs fuisse putanda est, qui frequenti satellitio cingi atque ornari solebāt!

Ego autem quod maius est, maioriq. admiratione dignum, exponam: Nec mihi quisquam fidem abrogabit, nisi qui rem leuem, nec magnopere laudandam existimauerit pro Christi nomine persecutiones & pericula subire, perniciose vtique, periculosissimeq. iudicans. Suauiores quasdam epulas egregij viri expetebant, vt qui temporis longinquitate fracti ac debilitati essent, ac necessariorum ciborū fastidium contraxissent: Nec idcirco Israelitarum sermonibus vtentur (non enim queruli & murmuratores erant, vt illi cum Aegyptū fuga reliquissent, fameq. in deserto premerentur) nimirum solitudine meliorem, sibiq. magis exoptandam Aegyptum esse, vt pote carniū ollas, ceteraq. omnia quæ illic reliquerant, affatim copioseq. subministrantem (neque enim iam qua vecordia erant, grauis ipsis lateritijs labor & argilla videbatur) verum alia quæ sanctitatem maiorem, fidemq. præseferbant proloquebantur.

Quid enim, dicebant, fieri hoc nequit, vt Deus ille miraculorum qui peregrinum populum & profugū ita copiose in deserto aluit, vt ei panē plueret, & aues effunderet, non solum necessarijs, sed deliciarioribus cibis eum nutriēs: qui mare scidit, Solis cursum retardauit, amnem repressit; aliaq. deinde subiungentes quæcunque ab eo gesta fuerant (solet enim in eiusmodi rebus animus veteres historias peruolutare, Deiq. gloriam ex multis miraculis efferre) idem etiam, inferebant, nos pietatis athletas hodierno die laudioribus obsonijs pascat: Tot feræ diuitum mensis, quales quondam nobis erant, fugaelapsæ in his montibus latitant, tot esculentæ aues supra nos qui eas expetimus superuolant: quorum quid omnino est, quod te vel solum annuente, non facile capi possit?

Hæc eorum verba erant: ac præda verborum eorum erat obsonium sponte oblatum, conuiuium nullo labore instructum: cerui e tumulis repente apparentes, qua magnitudine? quàm pingues? quàm ad necem prompti & parati? propemodum eos conijceres, quod non citius vocati essent, moleste ferre. Isti capitum nutu trahebant, hi sequebantur: Quo insectante & cogente? Nemine: Quibus equis? quibus canibus? Quo latratu & clamore venatico, quibus iuuenibus viarum exitus occupantibus, vt venationis leges postulant? orationis tantum, iustæq. petitionis vinculo restricti: quis vel no-

PARENTVM BASILII FUGA IN PERSECUTIONE.

CONSTANTINVS IN PERSECUTIONE.

a Exod. 16.

b Psal. 104.

stra, vel omnium qui vnquam fuerunt memoria talem venationem, capturamq. cognouit? O rem admirandam ipsi prædæ suæ promi condi erant: quantum voluntas ferebat, detentum est; quod supererat, ad siluam in secundam mensam relegatum est: coqui simplices & extemporales, cœna composita & moderata, conuiuæ grati, beneficijq. memores: mirandum illud facinus iam quasi præludium habentes rerum in spe positarum. Ex quo etiam ad eam dimicationem, quæ hæc illis afferebat, alacriores redditi sunt.]

Hæc a Gregorio scripta verbis ipsius ad syllabam vsque hic voluimus recitasse, ad insinuandam Dei prouidentiam erga fideles suos, qui Euangelij causa extorres facti essent: vt hoc vno exemplo quid erga ceteros profugos factum sit (quod scripta desint) existimatione quis assequi possit. Parentes autem Basilij persecutione cessante, Cæsaream in Cappadocia concessere, qui olim Neocæsareæ in Ponto habitauerunt: vbi S. Macrina eiusdem Basilij auia, doctrina S. Gregorij Thaumaturgi Neocæsareæ Episcopi fuit insigniter ab eius Ecclesiæ uiris ad pietatem exulta, vt suis epistolis idem Basilius sæpe testatur. Porro de fuga Christianorum in montes, sæuisq. cruciamentis martyrum quid ipse quoque Basilus dicat, paulo inferius enarrabimus.

Eorum vero qui in eadem Pontica regione pro Christi nomine sunt martyrium assequuti, præ cunctis celebratus a maioribus habetur Theodorus, quem Gregorius Nyssenus pro concione laudauit. Hic enim diuino quodam impulsu promptuarium idololatriæ, templum scilicet Matris deorum Apameæ cum inflammasset: dirissime tortus, demum uiuus incendio concrematur: Quam celebris illustrisq. eius memoria tum in Oriente, tum etiam in Occidente fuerit, notatione addita ad Roman. Martyrologium, suo loco monstrauius. In eadem quoque prouincia, Comanæ, eodem itidem tempore sub Maximiano Imperatore passus est Basiliscus martyr, qui (vt habent tum Græcorum, tum Latinorum tabulæ) sub Agrippa Præside dirum illud nuper inuentum exquisitum cruciamenti genus expertus est, vt ferreas crepidas ignitis clauis prominentibus calciaretur: hocq. & alijs fatigatus tormentis capite tandem truncatus est, eiusq. corpus in flumen proiectum.

Sed de martyribus Ponticis, quam immania & hæctenus inaudita cruciamenta perpeffi sint: Eusebius^a generatim tantum res Ponticæ Ecclesiæ persecutus hæc ait: Sed cruciamenta quæ martyres in Ponto tolerabant, auditu videntur horrenda. Quidam enim digitos manuum ab extremis vnguibus acutis arundinibus transfixos habuerunt: aliorum terga plumbo igni liquefacto, eiusq. materia iam ebulliente, efferuescenteq. perfusa, & corporis partes quas natura maxime ad corporis necessitatem fabricata est, flammis adustæ, nonnullis membris pudendis, ac visceribus cruciatus turpes, intolerandos & eiusmodi quos exprimere reformidat oratio, subierunt: quas quidem generosi illi & equi scilicet iudices, quo suam solertem indolem & ingeniorum acumen ostenderent, & perinde ac si singulare quoddam sapientiæ specimen in ea re eluxisse attentius excogitarunt; atque in nouis suppliciorum generibus inueniendis non aliter, atque in certamine præmia assequi laborabant, seq. inter ipsos superare obnixè contendebant] hucusque Eusebius de Ponticis rebus.

At non leuiora his fuere, quæ in proxima illi Prouincia contigerunt, in Cappadocia inquam. Ea enim S. Basilus^b totius illius regionis metropolis Ecclesiæ Cæsariensis Episcopus descripsit oratione illa, qua de Gordio Centurione martyre egit: eiusdemq. persecutionis faciem egregie expressam his verbis sic representat, cum de Galerio Maximiano agit, qui solus regnans in Oriente post Diocletianum, Dei Ecclesiã vehementissime exagitabat: Ea sane tempestate, inquit, cum tyrannus impius qui tunc imperitabat, in Christianum nomen virus suæ feritatis effunderet, manumq. Deo inimicam aduersus Ecclesiam exerceret, tota vrbe, nempe Cæsareæ, præconis tuba sonabat, toto foro & per compita tyrannicum promulgabatur edictum: Ne quis Christum adoraret: Qui vero contraria iussa faceret, morte plecteretur.

Idola proponebantur adoranda omnibus, lapideaq. & lignea hominum simulacra pro vero numine colenda: etsi qui recusarent, extrema intentabantur. Confundebatur tota ciuitas; quæ rei nouitate attonita, tota tumultuabatur. Christianorum domus singulæ vastabantur, innocentium facultates diripiebantur, fidelium & ingenuorum corpora carnificum manibus discerpebantur: matres familias per vicostrahebantur

A trahebantur: nulla iuuenum commiseratio, nulla senum reuerentia erat: infantes noxijs & maleficis digna patiebantur: complebantur supra modum carceres: domus insignes & opulentæ euacuabantur: pleni saltus, plena perfugis loca deserta, ob vnũ tantum crimen, quod Christum colerent. Prodebat patrem filius: pater filium accusabat: frater aduersus fratrem insaniebat: seruus domino insultabat: adeo diabolicis artibus hominum animi affecti tenebantur, vt velut in tenebris agentes sese minime cognoscerent. Præter hæc autem domus orationis profanorum manibus vastabantur: aræ sanctissimæ eueriebantur, nec erat oblatio vlla, nec thymiana: diuinæ rei nullus iam locus erat amplius relictus: cuncta mæror ingens velut diffusa caligo occupabat: sacerdotum collegia fugabantur: sacer omnis conuentus cladem insolitam expauescebat: dæmones vero tripudiabant, & nidore ac sanguine victimarum infecta cuncta reddebant] hucusque Basilus de clade Cæsariensi tempore huiusmodi persecutionis, dum Gordij ciuis Cæsariensis Centurionis agonem pro Christo susceptum, pro concione commendat, de quo hæc mox subdit.

Hic (inquit) abiecto militiæ baltheo, sponte sibi exilium delegit: Itaque relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, seruis, propinquis, amicis, voluptatibus, & rebus alijs, quas ceteri appetere ac magno studio parare solent: ad vasta deserta & hominibus inuia loca contendit, longe secum agi putans, si in ferarum recessibus, quam inter idola vana cum hominibus habitaret] Quo modo autem ad coronam descenderit, veneritq. in confertum omnibus gentibus theatrum, cum in honorem Martis equestria certamina agerentur. Subdit post multa sic dicens: Tunc magnanimus & fortis heros per montis cliuum in theatrum properans, non populum horruit non quam hostilibus se manibus traderet, pensitauit; sed corde intrepido & animo excelso, quasi quædam continua saxa, aut arbores multas, eos qui circa stadium sedebant prætercurrens, in medio constitit stadio, complens dictum illud: ^a Iustus vt leo confidenter agit.

Quid plura? adeo intrepido, excelsoq. animo fuit, vt cum in eminentiori parte theatri staret, ingenti voce (quam qui audierunt extant adhuc aliqui) exclamarit, & clare illud Apostoli ad Romanos dixerit: Inuentus^b sum a non quærentibus me: palam apparui his, qui me non interrogabant. Quibus sane verbis se in eum venisse locum significauit minime coactum, sed vltro se ad certamen exhibuisse] Quo modo autem nec multiplici tormentorum genere vexatus cessit, nec blanditijs inflexus est; sed his omnibus superatis, signans se more Christiano crucis signo iugulum subiecit gladio: idem auctor ea prosequutus est oratione digna plane Basilio, dignaq. tanto martyre. Huius natalis dies tertio nonas Ianuarij non a Græcis tantum, sed a Latinis etiam anniuersaria memoria celebratur.

Celebri quoque laudum præconio idem Basilus prosequutus est nobile martyrium ignobilis licet genere viri, nempe rustici hominis ac plane agrestis Barlaham, sed martyrij gloria illustrissimi ac plane clarissimi: de quo egregium illud facinus, quo insuperabilis Christianorum constantiæ admirabile specimen edidit, inter alia insignia viri facta, describit his verbis: Dexteram^c habuit igne firmiorem, cuius illi machina postremo ab hostibus applicabatur: Ara namque pro more dæmoniæ libaminis igne imposito, martyrem adductum sistentes, focoq. incenso, dexteram supinam impendere iubentes, manu quasi æreo altari abutebantur, thure illi ardenti maliciose imposito: sperabant enim ignis vi expugnatam manum, necessario ac velociter incensum thus in aram excussurum. pape, quam multiuga sunt impiorum præstigia! Quoniam (inquiunt) innumeris vulneribus contentiosi pugilis mentem non fleximus, vel manum illius flamma incendamus: quoniam varijs machinis animum illius haud quaquam permouimus, dexteram igni admotam permoueamus. At ne hac quidem spe miseri potiti sunt: Nam flamma manum quidem exedit: perdurauit illa cineris instar flammam ferrens, tergum sæuienti igni non dedit, quemadmodum fugitiui & imbelles solent: sed immota perstitit strenue contra flammam dimicans, & propheticas martyris voces proferendas administrans, vt diceret^d: Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Ignis cum manu confligebat; sed ignis vincebatur.

Luctabantur inter se flamma, ac dextera martyris: sed dextera noua quædam certaminis victoria concedebat, dum flamma quidem per mediam manum exigebatur: ipsa vero manus adhuc ad luctam porrecta erat. O manum igne contentiosorem! o manum ab igne flecti nesciam: & o ignem a manu vinci edoctum: Ferrum videtur ignis tyrannide

MARTYR
PONTICI.MARTYRES
PONTICI.^a Euseb. lib. 8.
cap. 24.^b Basil. orat. in
Gordium mart.^c Basil. orat. in
Gordium mart.GORDII MAR-
TYRIVM INSI-
GNE.^a Prouer. 28.^b Rom. 10.BARLAHAM
MARTYRIVM.^c Basil. orat. in
Barlaham.^d Psal. 17.

rannide emolliri, æs cedit ignis potentia, solet illo lapidum quoque vinci durities: nunc A vero martyris dexteram extensam ignis ille comburens non flexit, cuius vigor omnia domat: Merito sane martyr iste ad Dominum huius gratia clamaret: Tenuistis manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.]

a Psal. 72.

Hæc & alia plura affert in facti egregij commendatione Basilius: adeo vt Mutij Romani omnium pene scriptorum chartis commendatum exemplum, iam videatur huius comparatione vilescere, ac veluti Solis fulgore, quæ lucebat in nocte lucerna, prope modum obscurari. Etenim ad tale facinus illum error impulit; prodigereq. dexteram crimen maiestatis etiam caput exigens, persuasit: martyrem vero Christi veritas, cultusq. pietatis reddidit fortiorem: Qui exeso iam tormentis toto corpore, immobilis manens, virtute constantia seipso fortiorem in dextera adustione monstravit, vt ne leui quidem motu potuerit vrgeri vel flecti. At non vno tantum Barlaham Christiana religio B gloriatur; sed alios prope innumeros huic similes atque præstantiores habuit, ijs alijsq. temporibus, eiusmodi atque maiorum facinorum patratores: Non enim in vno Barlahâ, sed alijs quam plurimis sæua tyrannis, quo specie tenus viderentur Christiani aræ incensæ cum thure admouisse manum, eiusmodi est experta noua crudelitatis arte sauitiam, vt ex ijs quæ inferius suo loco dicturi sumus, perfacile apparebit.

MAH HIC JEM MIV

NOVVM IN CHRISTIANOS EDICTVM.

Tunc etiam eadē ciuitas Cæsariensis insigniter illustrata est corona Iulittæ martyris, quam idem quoque Basilius laudibus celebrat: Addiderat enim illud quoque Imperator ad priora illa in Christianos promulgata olim edicta: Vt qui deos colere detrectarēt, haberentur infames, nulloq. legum adminiculo iuuarentur, vel fulcirentur aduersus insurgentes in se calumniatores auxilio: quod quidem perinde erat, ac si Christianos non carnificum tantum manibus, sed omnium in eos insurgentium exposuisset iniurijs, cum aduersus neminem liceret illis iurium, iudicumq. auxilium implorare. C

3. 5. 7. 2. 3. 0.

Inde autem accidit, vt cū prædiues auarus homo inhiaret prædio Iulittæ feminæ Christianæ: illa apud Iudicem experitura, liberam coram ipso, pacificamq. nunquam interruptam longissimi temporis præscriptionē allegans, ac probans; quo vno remedio potuisset aduersarij calumniantis conatus omnes irritos profus reddere, ac procacitatem compescere: mox subdolos ille in eam de Christianitate accusationem obiecit: Cū in aream fori (inquit Basilius) ille progressus, ait: Isthæc actio eiusmodi est, cui nulla quantiuis temporis præscriptio suffragari debeat. Neque enim fas sit quiduis nobiscū habere commune eos qui hæctenus minime coluerunt deos Imperatorum, nisi prius Christianam fidem eiurarint.

01. 30.

IULITTÆ IN SIGNE CERTAMEN.

Prætori in specie videbatur is in medium proponere quæ essent iuri consentanea, D quæue maximopere conducerēt. Iubetur mox afferri thus, prunas item. Secundum hæc percunctantur Iudices eiurarene velit Christum, an secus: eam quidem & legibus & legum suffragijs perfrui posse, abiuret modo Christum: quod si fixius adhæresceret fidei, nullum iam sibi relinqui vsum, neque fori, neque legum, at ne reliquæ quidem Reipublicæ: quippe quæ iuxta sanctionem legis per eius temporis Imperatoris latæ, notam infamiam incurrisset.]

MAH A. J. MVIAT

si. 1. 1. 1. 1. 1.

Cum autem illa hæc audiens, secum deliberans bona tandem omnia & vitam ipsam Christo posthabendâ firmo consilio decreuisset; ignisq. ob eam causam sententiâ libentissimo animo suscepisset, parato iam rogo, multa de confessione nominis præloquuta: Concita (inquit) perrexit, facie, habitu, ipsis quæ promebat verbis, alacritate insuper efflorescente palam indicans quod in animo delitescerat profusissimum gaudium] et paulo post: In lignorum struem incensam insiliuit: quæ perinde ac thalamus splendore coruscus corpus Iulittæ circumplexa, animam quidem in cælestem illam destinavit regionem, & quæ illius meritis congruebat requiem.

MAH A. J. MVIAT

MIRACVLVM DE FONTE.

Corpus autem honore præcipuo venerabile asseruauit; affinis & cognatis incolu- me, nec vlla sui parte læsum: quod sane in ornatissimo primarij templi vrbis totius vestibulo conditum, loco quidem affert venerabilem sanctimoniam, nec minus qui eo loci conueniunt efficit sanctiores. Terra porro, istius beatæ aduentu, aquam emisit, quæ suapte natura nulli non nostrum gratissima esse debeat: adeo vt martyr hæc imaginem pientissimæ referat matris, dum nutricis in morem totius vrbis incolas alit suauiter, perinde ac lacte quopiam in communes vsus affatim scaturiente] hæc Basilius, aliaq. multa plura in martyris laudem.

Sub hac

A Sub hac eadem persecutione passa est quoque Cæsareæ in Cappadocia Dorothea, quæ sub Saporio illius prouinciæ Præside primum equulei extensione vexata, dehinc palmis diutissime cæsa, ad vltimum capitali sententia punita est: in cuius confessione Theophilus quidam Scholasticus ad Christi fidem conuersus, & mox equuleo acerrime tortus, nouissime gladio cæsus est] hæc de ea in Ecclesiasticis a tabulis. Quæ autem causa præcesserit, vt illusor martyris & Christianorum hostis, tam insperato fidem Christianam capesseret, Acta b eius martyrij declarant his verbis.

DOROTHEA MARTYRIVM.

a Martyrolog. Rom. & alij die 6 Februarij. b Apud Syr. so. x. die 6. Febr. * al. sicci.

Theophilus Aduocatus Præsidis * cum duceretur Dorothea ad supplicium, irridens ait: Eia tu sponsa Christi mitte mihi de paradiso sponsi tui mala, aut rosas. Et Dorothea respondit: Plane ita faciam. Cum venisset ad ictum percussoris, rogauit carnificem, vt permitteretur breuiter precari: absolutaq. oratione: ecce puer ante eam apparuit ferens B in orario tria mala & tres rosas: cui illa ait: obsecro te, vt feras ea Theophilo, & dicas ei: Ecce quod a me petijsti, vt tibi de sponsi mei paradiso transmitterem: ipsa autem percussa gladio, perrexit ad Christum.

THEOPHILI DIGNA CONFESSIO.

Igitur Theophilus Aduocatus Præsidis irridens promissionem S. Dorotheæ, suis sodalibus ita ait: Hodie cum a percussore duceretur Dorothea, quæ se sponsam Christi dicebat, & ad cuius paradysum proficisci gloriabatur: ego dixi illi eunti: O tu sponsa Christi: vbi perueneris ad paradysum sponsi, mitte mihi rosas inde, aut mala: Plane inquit illa sic faciam. Cum autem hæc narraret, irridens sanctæ virginis promissionem, ecce puer ante eum cum orario, in quo ferens tria mala magnifica & tres rosas elegantissimas, dixit ei: Ecce sicut petenti promisit virgo sacratissima Dorothea, transmisit, hæc tibi de paradiso sponsi sui. Tunc Theophilus accipiens, exclamauit voce magna: Cicens: Vere Deus Christus est, & non est vlla simulatio in eo] hæc & alia ibi plura de eiusdem Theophili confessione, ac gloriosa pro Christi fide nece suscepta.

Mentio habetur in iisdem Actis de Christena, seu Christina atque Callista sororibus, quæ cum a Christi fide desciuissent, Dorotheæ monitis iterum restitutæ, iterum confidentes, ignis supplicio martyrium consummarunt. Tam præclarum quattuor martyrum Cæsariensium certamen haud putamus a S. Basilio silentio prætermisum, sicut nec aliorum, quorum mentio facta est. Sed vt aliæ complures martyrum qui itidem Cæsareæ passi sunt, laudationes vna cum alijs plerisque scriptorum monumentis viri sanctissimi periere, ita quoque eius de ipsa encomium excidisse, facile contigit.

In eadem quoque prouincia sub eadē persecutione apud Tyanam Orestes (quem alij Arestam nominant) pro Christi fide insigne martyrium obiit, quod eius Actis c testatum D habetur. Sed & in Cappadocia itidem Capitolina & Erotheides eius ancilla passæ leguntur, quorum omnium statuti dies commemorationis habentur tam apud Græcos, quàm Latinos publice consignati: cum alioqui longe maior existimetur esse illorum martyrum ibidem passorum numerus, quorum nomina habentur incognita.

c Apud Metaphrast. die 9. Nouembr.

Eusebius d enim dum generatim de martyribus hac persecutione passis agit, & inter alios Cappadocum quoque martyrum meminit, hæc ait: Quid iam reliquos martyres nominatim commemorare attinet, aut illorum multitudinem enumerare, aut varia plagarum & suppliciorum genera, quæ insignes martyres perpassi sunt, oratione depingere? qui partim securibus percussi interierunt; sicut ijs qui erant in Arabia contigit; partim cruribus confractis diuexati, veluti ijs qui in Cappadocia versabantur accidit; partim etiam pedibus in sublime appensis, capiteq. in terram demisso, igne paulatim E succenso, & leniter exardescente, & fumo e materia accensa ascendente suffocati, quemadmodum illis qui in Mesopotamia morabantur, euenit: partim naso, auribus & manibus amputatis, ceterisque corporis membris dilaniatis deformati, vt ijs qui incolebant Alexandriam obtigit] At de Alexandria passis martyribus inferius dicturi sumus.

d Euseb. lib. 8. cap. 24. CARNIFICINA MARTYRIVM.

Sed quod de Arabibus meminit, licet scriptorū penuria res illius Ecclesiæ obscurissimæ remanserint: tamen fuisse eā florentissimā, & martyribus abundasse, non tantum ea quæ Eusebius tradit, aperte declarant; sed quod prima peregrinatione Pauli e Apostoli nobiliter fuerit illustrata, tantæ gloriæ haud fuisse degenerem, sed primitias fidei ab illo susceptas, multiplicato germine propagasse, est æquum existimare.

e Galat. 1.

Quod vero ad Ecclesiam in Mesopotamia positam pertinet, quam his temporibus æque martyribus abundasse, idem auctor affirmat: inter alios notus est nomine insignis Athenodorus, qui cum ignibus & alijs cruciatibus diutius tortus esset, capitis damnatus, cum

a Martyrolog. Rom. die 11. No. vembr.

cum a numine repulsus carnifex ictum illaturus corruisset, nec vllus alius eum ferire ausus esset, orans obdormiuit in Domino. Edeffæ vero, martyres quorum memoria est illustris, sunt Bassa mater & filij Theogonius, Agapius & Fidelis, quos pia parens exhortans, eosdem martyrio coronatos præmisit ad palmam, quos truncatos capite secuta est cum victoria: hi enim tam a Græcis, quàm Latinis annua celebritate coluntur. Reliquorum vero nobis cum res gestæ, tum & nomina sunt incomperta. De ceteris vero martyribus in alijs Orientis prouincijs passis, agemus opportunius annis sequentibus.

IESV CHRISTI MARCELLI PAPÆ CONST. ET GALER. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
305. 2. 2.

*CHRISTI
305.*

CHRISTI annus trecentessimus quintus Constantio & Galerio quintum Coff. Factis adscribitur. Quibus Consulibus Acta Sanctorum martyrum Ianuarij Episcopi Beneuentani & sociorum, quæ apud nos sunt (vt in Notationibus quoque meminimus) inscripta reperimus. Quantumlibet enim Constantius Imperator Occidentalis orbis regimen administraret: in extremis tamen mundi partibus agens, in Britannia scilicet, alijsq. oris occiduis: res Italiæ ex Galerij Maximiani sententia regi potius videbantur. Quamobrem eiusdem Constantij filius Constantinus, quod ab eodem appeteretur insidijs, coactus est (vt dicemus anno sequenti) veloci sibi fuga consulere.

Cum igitur Maximiani arbitrio Præsides atque Proconsules agere cuncta studerent, et in eo quoque vt Christianos acerbissime vexarent, eidem morem gererent: ex illis vnus qui Campaniæ præsidebat, Timotheus nomine, diram de Sanctis carnificinam exercuit: et inter alios eundem quem diximus Ianuarium Beneuentanum Episcopum, Solum Misenatis Ecclesiæ & Proculum Puteolanæ diaconos, Eutychem & Acutium laicos homines tenuit: qui omnes cum varijs prius affecti fuissent supplicijs, capite tandem damnati, gloriosam martyrij palmam consequuti sunt. Extant eorum Acta a Ioanne diacono scripta: in quibus profitemur se rescessisse superflua, et quæ videbantur necessaria, addidisse: ratus fortasse appositos Consules quos reliquit superuacaneos esse: nisi potius, (quod verius existimo) ea de causa prætermisit, quod ipse maluerit ad Imperatoris Diocletiani primordia eorundem martyrum Acta referre: quæ dictis inscripta Consulibus, ad successorem Galerium Maximianum essent potius referenda: non considerans quid de pluribus alijs martyribus accidit: nam permulti post abdicationem Diocletiani & Maximiani Herculij necati reliquo tempore quod superfuit ex persecutionis illo decennio, sub iisdem Imperatoribus pariter more maiorum, passi esse feruntur.

Ceterum, quod nostri muneris est ex Consulibus notatas suis quibusque certis annis res gestas memoriæ commédare: hic potius ex scripto antiquo codice, eorundem martyrum meminisse, operæpretium facturi nobis videmur. Est eorundem Actorum huiusmodi, exordium: Temporibus Diocletiani Imperatoris, Consulatu Constantij Cæsaris quinquies, & Maximiani Cæsaris Sexies*, erat persecutio ingens Christianorum. &c.] Porro quæ ibi narrantur, licet verbis diuersa, sententijs tamen simillima inter se, vel potius eadem esse videntur, quæ a Ioanne diacono stylo mutato scripta habentur; sed prætermissa in ijs est quæ præcesserat Sosij diaconi & sociorum sub Dracontio Præfecto facta confessio.

In huius locum Timotheus, quem diximus, subrogatus, Nolæ consistens, S. Ianuarij Episcopi Christi nominis causa vincum audiuit: quem (vt talem decebat sacerdotem) in fracto animi robore se Christianum profitentem, & cultum dæmonum detestantem, in ardentem fornacem Præsides maiori iracundiæ incendio æstuans iussit includi: Sed diuina virtute illæsus permansit, & liber hilarisq. prodians, contra se Præsidem acrius excitauit, a quo neruis crudelissime cædi iussus, Puteolos postea ante rhedam perductus est, ibi audiendus cum alijs martyribus eodem in loco carcere diutius afflictatis.

Vbi vero omnes auditi, et Christo fideles inuenti sunt: damnantur ad bestias; quæ cū naturalis oblitæ ferociæ illis adblandirentur potius quàm in eosdem sæuirent: ferales suos impetus visæ sunt in Præsidem transfudisse. Quem vehementiori furore in martyres insultantem, Ianuarius tandem cohibiturus ferociam hominis (vt olim Paulus Elymā magum) cæcitate percussit. Ipsum vero demum paululum respicientem, et lumen oculorum

*S. IANVARII
ET SOCIO-
RVM ILLV-
STRE MARTY-
RIVM.*

*In nostra Bi-
bliotheca. 10. 8.
Vis. Sanct. pag.
117.*

** al. quinquies.*

A lorum ab eo pariter exposcentem, pristina reddidit sanitati. Cum vero ob insigne miraculū ingens mox fieret ex Gentilibus iam Christo credentibus ad religionē Christianā accessio: veritus Præsides iras Principis, immemor & ingratus recepti luminis, grauiori cordis cæcitate percussus, percuti gladio Ianuarium vna cum socijs imperauit, duciq. ad Sulphuratam Puteolanam: Vbi obruncatione capitis vna simul optata diu potiti sunt corona martyrij. Sed hæc pluribus Acta, quæ nos summatim perstrinximus.

Verum S. Ianuarij corpus longum post ambitum, translatum demum Neapolim, ob ingentem atque frequentem miraculorum operationem, mira illic celebritate colitur cum ab omnibus, tum præsertim a ciuibus tanti patroni gloria exultantibus, eiusq. beneficijs iugiter perfruuntibus. Viget ibi insigne illud & perenne miraculum sanguinis eiusdem martyris, qui in vitrea ampulla asseruatur: Nā cum alias idē sanguis concretus

B atque durus semper permaneat: tamen cum primum ad caput martyris admouetur, quasi vicino illius corona martyrij decori lætetur aspectu, & fontem vnde manauit intelligens, eo recurrere vnde fluxit exoptet, illudq. iterum animare festinet, moræ resurrectionis impatiens; protinus liquefieri, mox fluere, & ebullire, maxima omnium admiratione conspicitur. Cuius tantæ rei non vnum aut alterum testem producam, cum tota Italia, & totus (vt ita dicam) Christianus orbis testis sit locupletissimus: cum hæc in Regia & amplissima assidue fiant ciuitate, ad quam ex totius Orbis partibus confluere hominum multitudo soleat: sed hæc hæctenus.

Iam vero ad ea quæ hoc eodem anno, qui indictæ persecutionis quartus ab Eusebio numeratur, in Palæstina gesta esse, idem auctor pluribus narrat, orationem conuertamus. Licet enim (vt nuper dictum est, & sæpe repetere necesse sit) iisdem Imperatores

C se Imperio abdicauerint: tamen quæ eorum edictis semel cœpta est persecutio, eorundem quoque nomine dici perseuerauit. Ceterum Eusebius tantummodo prosequutus Cæsariensis Ecclesiæ huius anni res gestas, nec omnium, sed vnus martyris Agapij ad certamen iterum reuocati agonē narrans, hæc ait: Quarto anno persecutionis in nos grassantis, ad duodecimum kalendas Decembris, hoc est, vigesimo die mensis qui Dius vocatur, die veneris in eadem vrbe Cæsarea tale facinus, dignum reuera quod litterarum monumentis commendetur, ipso tyranno Maximiano* præsentem, qui eodem die, qui natalis sui dies erat, spectacula populo magno cum apparatu ac sumptu edebat, patratum fuit.

Et quia consuetudo inueterauerat, vt varia spectacula, si etiam vnquam alias, præsentibus ipsis Imperatoribus, summa cum magnificentia & splendore proponerentur, D spectatoribus ad eorum animos oblectandos, eaq. nouis & peregrinis formis præter communem & vsitatum morem variarentur; sic vt interdum animalia ex India & Ætiopia, aut aliunde, acta in amphitheatrum introducerentur: interdum viri mimicis corporis gestibus permira animorum oblectamenta spectantibus ostenderent: ob eam causam cum iam Imperator ipse ludos faceret, eximium quoddam spectaculum, & quod multum haberet admirationis in magnifico eorū apparatu omnino elucere oportebat.

Quodnam igitur erat istud quidem? Martyr & testis nostræ in Christo religionis adducitur in medium, strenue pro sola & vera pietate decertaturus, Agapius nomine: quem vna cum Thecla sociatum, bestijsq. traditum ad deuorandum, paulo ante demonstrauimus. Ille alias e custodia eductus, simulq. cum maleficis ad spectacula populo edenda coniunctus, cum palam egregie suas partes in stadio egisset, idq. ter, ac sæpius, E propterea quod Iudex post minas illi varijs temporibus appositas; siue illum commiseratus, siue spe propositi & sententiæ eius commutandæ inductus, ad alia semper noua certamina distulerat.

Tandem præsentem ipso Imperatore, denuo producit veluti opportune & commode in illud tempus referuatus: vt hoc dictum salutare, quod Dominus discipulis suis diuina præscientia prædixisset; nimirum quod corā Regibus adduceretur propter testimonium eius: vere in eo compleretur. Primum igitur in medium stadium cum quodam malefico & scelesto homine, quem cædis domini sui reum fuisse ferunt, vna rapitur: deinde hic domini sui interfector, qui bestijs obijci debuisset, misericordia & clementia Imperatoris (prope ad similitudinem Barrabæ latronis, quem Saluatoris loco Iudæi mortis periculo eripiebant) nec liberatus est: et propterea strepitu & acclamationibus totum ideo personabat theatrum, quod homicida beneficentia Imperatoris non so-

*INGENS MI-
RACVLVM DE
SANGVINE
S. IANVARII.*

** Euseb. lib. 8.
cap. 10.*

** al. Maximino.*

Marc. 13. 6

lum feruatus esset, verum etiam honore & libertate donatus.

Ceterum hic veræ & diuinæ pietatis athleta primum a tyranno accersitur, deinde inficiationem suæ voluntatis & instituti rogatus est: promittitur ei libertas. At ille magna voce palam testatur, non turpis & nefarij criminis causa, sed pietatis in Deum omnium rerum opificem libenter & cum voluptate omnia supplicia quæcunque sibi imponerentur, se pacato & tranquillo animo subiturum. Atque hoc loquutus, dicto citius factum exequitur, et vrsò in illum dimisso, ex aduerso veluti curriculo factus obuiam, se ipsum libentissime vorandum dat. Post adhuc superstes spiritum ducens, in carcerem mittitur, vbi vna die in vita commoratus, postridie lapidibus ad pedes eius appensis, in medium mare demergitur: tale Agapij martyrii fuisse constat] hucusque Eusebius de Agapio martyre, nihil præterea de ceteris rebus alibi gestis attingens. Nos autem reliqua, quæ hoc ipso anno gesta esse reperiuntur, hic attexamus.

Cum igitur in Oriente (vt vidimus tum ex Eusebio, tum ex ipsis Sanctorum martyrum rebus gestis) in dies magis magisque sub truculento Imperatore Galerio persecutio recrudesceret: Inter alias celebriores Præsidentum sæuitia in Oriente exerceri solitas carnificinas, illa nulli secunda, sed fama notior videbatur, quam veluti pietatis quoddam gymnasium aperuerat Tarsi Ciliciæ Proconsul Simplicius; qui quod cum ingenti sæuitia coniunctam haberet simul incredibilem auaritiam, licet in tormetorum crudelitate ceteros Præsides antecelleret; in eo tamen se alijs humaniorem præstare videbatur, quod non in ventum spargi præciperet, vel in fluentia iactari (vt alij solerent) sacros cineres martyrum, sed ipsorum reliquias pretio distrahebat; eaq. fordida nundinatione corradebat pecuniam non exiguam. Sicq. erat his temporibus Tarsus de occisis martyrio Christianis, veluti publicum quoddam emporium, ad quod (vt dicemus) ex Italia quoque & Africa empturi reliquias martyrum mercatores pietatis properarent. Tunc enim ea de causa tanquam ad nundinas impietatis, ad emendas sacras reliquias martyrum, ab Aglaide nobili femina Christiana, vitæ tamen incontinentia hætenus turpi, sed iam ad optimam frugem reddita, Roma legatus est Bonifacius Procurator ipsius, idemq. pariter Christianus, cuius longo temporis spatio inhonesta consuetudine tenebatur: Eo nimirum consilio id aggressa, vt eiusmodi pietatis obsequio, per martyres quos redimeret, ac digna sepultura donaret, a Deo patratorem scelerum veniam facilius impetraret: tutius enim erat ea e longe accipere, quam domi non sine vitæ discrimine quærere.

Abijt ille auro suffarcinatus, atque familia constipatus: Sed opportune accidit, vt ipso aduentu, viginti martyres pro Christi nomine in theatro certarent: quo audito, accurrit Bonifacius, vt spectaret: videt in singulis immania exerceri tormenta, eademq. sæpius repeti, nouaq. rursus carnifices experiri, quos rabies feralis armaret, indigne ferentes ab illis vinci, quos ipsi adeo immaniter cruciarent. Hæc ille intuitus, tantum abfuit, vt immanitate carnificum timore concuteretur, quin potius accenderetur ad pugnam: Diuino enim insiliente in eum Spiritu, in virum alterum repente mutatus, martyrum accensus exemplo, martyrijq. subeundi desiderio æstuans: dat se continuo in theatrum, figit oculos in sacra corpora martyrum, præhensat, amplectitur, exosculaturq. eosdem Sanctos martyres, quos & palam præconijs tollit, beatos prædicat, felicesq. exclamat, qui breui certaminis spacio æternam in cælo sint gloriam consequuti.

Quid demum? Vt hostis publicus, contemptor legum, Imperij perduellis, maiestatisq. contumeliosus, apprehenditur, rapitur, trahitur, discerpitur, atque ad Præsidentem ducitur: cuius sententia mox exquisitis iubetur cruciari tormentis: immaniter primum cædi, vngues postea arundinibus a carnis connexionione diuelli, liquenti plumbo perfundi, incensaq. pice comburi: quæ hæc omnia diuina virtute superans, gladio percussus, gloriose martyrium consummauit. Cum autem quos secum duxerat rei gestæ ignari, illumq. diutius frustra perquisitum, ex insperato tandem iam factum martyrem inuenissent, soluto pretio, redimunt corpus eius, nec de alijs emendis reliquijs martyrum, vterius curam suscipiunt. Redeunt Romam hilares, vtpote victorem martyrem comitantes. Suscipitur cupidissime martyris corpus ab Aglaide, & decenter in Coemeterio, via Latina conditur sepultura.

Viginti vero illi martyres ante Bonifacium consummati, ab Africanis mercatoribus empti, delati in Africam, Hippone Regio sunt honorificentissime collocati: hæc ex Actis eiusdem Bonifacij antiquitus scriptis, alijsq. testificationibus citatis in Notis.

Porro

TARSEN SIS
CARNIFICINA

BONIFACII
MARTYRIUM.

a Not. in Rom.
Martyrolog. die
14. Maij. a
die 6. Iunij. e

A Porro sicut postea perfecta pace Ecclesiæ, insignis memoria Bonifacij martyris in Auentino erecta est, in quam e Coemeterio corpus eius translatum fuit: ita pariter Hippone Regio celeberrima (vt testatur Augustinus in honorem illorum viginti martyrum eius excitata Memoria, quæ & eorum miraculis est pariter illustrata: quorum vnum, quod tunc acciderat, ibidem recitat Augustinus, ad quæ amadamus lector.

Præter alios martyres qui Tarsi hac eadem sæuiente persecutione sunt passi, Acta certis consignata Consulibus, habentur superius suo loco narrata: Pelagia quoque virgo in candentis ærei bouis ventrem inclusa, igne appposito, martyrij insigniter sulcepti coronam est consequuta: quo nobili victoriæ signo pariter decoratæ ibi sunt Cyrenia & Iuliana, & admirabilis illa Iulitta cum filio infantulo Quirico: quorum omnia nomina cum passione notata habentur publicis monumentis, certis diebus eorum natalitijs consecratis, sed Quirici quidem atque Iulittæ hoc titulo: Quiricus triennis puellus, cum matrem, quæ ante Alexandrum Præsidentem neruis dirissime cadebatur, implacabili luctu lugeret, ad gradus tribunalis illius interijt: Iulitta vero post dira verbera, & grauius tormenta, martyrij sui cursum obruncatione capitis compleuit] Quæ autem horum sint Acta legitima, quæ vero improbata, diximus in nostris Notis.

In eadem prouincia Ciliciæ, eadem quoque persecutione vrgente, passi sunt Theonas & socij: Pompeiopoli vero eiusdem prouinciæ ciuitate Sozons illustri martyrio nobilitatur: extant eius Acta, & quidem fidelia.

In adiacentibus vero Ciliciæ prouincijs, Isauria, Pamphylia, Lycaonia, atque Lycia, eadem persecutione vrgente, complures martyres quis dubitat passos esse? sed illorum modo sat sit meminisse, quorum memoria viget in Ecclesiasticis monumentis, in quibus eorum dies natales habentur adscripti, licet ex plurimis pauci sint a nobis hic attextendi.

In Pisidia Antiochiæ Marcus & Stephanus inter alios martyres clari habentur. Isauria Tationis martyrio illustratur, quem cum Græci, tum etiam Latini celebrant. Itemq. Azæ & sociorum centum quinquaginta militum: sed & Cleonici, Eutropij, & Basilisci, qui sub Præsidente Asclepiade pro Christi nomine certantes coronati sunt: quibus iungendi sunt Apollo, Isacius & Crotates: In Caria vero Aphrodisiæ, Diodorus & Rodopianus in eadem persecutione certarunt, qui a conciuibus, quod Christianam religionem colerent lapidati, consequuti sunt coronam martyrij.

In Pamphylia autem, Pergæ passi habentur hac ipsa persecutione Leontius, Attius, Alexander, atque alij sex agricolæ sub Præsidente Flauiano, itemq. alius Leontius cum Eusebio, Neone, atque Longino. Passi itidem sunt etiam tum dira supplicia Victor, Zoticus, Zeno, Acindinus, Cætarius, Seuerianus, Christophorus & Antoninus. Sidæ vero eiusdem prouinciæ ciuitate eodẽ tempore sub Stratonico Præsidente alij martyrii consummarunt. In Lycia autem celebre fuit martyrium Domninæ insignis feminæ: tunc quoque necati itidem sunt Theodorus, Oceanus, Ammianus & Iulianus, qui simul dissectis pedibus, in ignem coniecti martyrium perfecerunt. Item in Lycia certamen obierunt egregij martyres Trophimus & Theophilus, qui lapidibus cæli, igne succensi, demum gladio percussi sunt. At de martyribus satis.

Hoc item anno quarto persecutionis, instante etiam quarto iam Paschate ab eiusmodi in Christianos indicta maxima clade: cum frequens esset lapsorum numerus, ijdem (vt olim accidit temporibus Cypriani) admissi sceleris poenitentes: vt confestim in Ecclesiam reciperentur, vrgebant: Tamen quantumlibet commendabile esset mentis illorum propositum, quo significabant, malle se in Ecclesia esse totum agitatum turbinibus, quam inter Gentiles frui delicijs; nihilominus eos omnes sine vllò discrimine, inconsulteque recipere, nulla digna præuia poenitentia: in præiudicium hoc veri disciplinæ Ecclesiasticæ videbatur: cuius neruos penitus solui, sacerdotalemq. vigorem hebetari, ac paruipendi, haud æquo animo sanctissimi pertulerunt Episcopi, qui his temporibus Ecclesijs vbiq. præerant.

Hi quidem sicut misericordes & clementes exhibuerunt se erga lapsos lugentes ac poenitentes, legibusq. Ecclesiasticis obtemperantes: ita digna seueritate erexerunt se aduersus eos, qui in Ecclesiam temere profilientes, minisq. potius, quam precibus communicationem catholicam postulabant. Videas ex ijs plane antiqua renouare certamina, & quibus antea vicerat, resumere arma diabolus, ijdemq. conatibus niti, quibus

Annal. Eccl. To. 2.

Sss

quibus

a Aug. de ciuitate Dei. libro 22. c. 8.

IULITTA ET
QUIRICI FILII
CERTAMEN.

b Not. ad Rom.
Martyrolog. die
16. Iunij.

MARTYRES
ASIANI.

LAPSI. IMPORTUNE
PETUNT RECIPERE IN
ECCLESIAM.

quibus (vt vidimus) diutius exagitauit non tantum sub Cypriano Ecclesiam Africanam, sed totum propemodum catholicum Orbem, obortis ea de causa schismaticis Nouatianis, schismate infausto concussit. Et (quod dolendum est) ex eius sententia contigit, scidisse nimirum diro schismate Alexandrinam Ecclesiam, cuius catholice vnitatis & fidei robur infractum hactenus permansisset: sicq. semel catholice militie turbatis ordinibus, e portis inferi eductas acies impietatis, summæ blasphemie tessera consignatis, duce Arrio, Alexandrinam primum, ac mox subinde totas vbique terrarum inuasit Ecclesias. Fremebat quippe diabolus, quod cum tot licet simul Imperatores ad debellandam penitus Christianam religionem, armasset: priores tamen in omnibus Christiani tulissent, magis magisque eorum numero cum fidei augmento virtutibus aucto: quapropter flaccescentibus iam persecutoribus, bellum ciuile inter eos, instaurat.

Quo modo autem id acciderit, suo quoque loco, ordine temporum dicturi sumus: nunc vero quid hoc potissimum anno actum sit a Petro illo illustris nominis Episcopo Alexandrino, cuius superius facta est mentio, aggrediamur dicere. Ipse quidem diuersos lapsorum casus considerans, diuersa adhibens pro conditione cuiusque medicamenta vulneribus, regulas aliquot scripsit: quas ob rerum gestarum notitiam memorabilem, quæ ex illis accipitur, hic describere vtile admodum gratumque fore existimamus, sunt enim omni exceptione dignissimæ, a Patribus præsertim Orientalibus cognitæ, vsu receptæ, atque probatæ. Vtinam fidelius isto nacti essemus exemplar, quod partim textu deprauato, vt apparet, & partim ex parum accurata translatione, nonnumquam redditur subobscurum licet ex ijs, quæ subsequuntur, perspicua cuncta fiant. Prospiciens igitur lapsorum gregi vigilantissimus pastor, de eorum restitutione agens; qualiter quisque recipiendus esset, matura adhibita consideratione, distinctis eorum classibus, quibuslibet quas obseruare deberent, leges præscripsit, sic exordiens.

Quoniam autem quartam Pascha persecutionem iam apprehendit: satis est ijs qui delati quidem sunt, in custodiamque coniecti, tormentaque non sufferenda & intolerabilia flagella & multas alias graues necessitates sustinuerunt, postea autem sunt a carnis imbecillitate prodi: etiam si non ab initio suscepti sunt propter grauem lapsum consequutum, tamen quia multum decertarunt, & diu resisterunt, non enim sponte ad ea deuenerunt, sed a carnis imbecillitate prodi, nam & stigmata Iesu in suis corporibus ostentant, & anno iam tertio desunt: eis ab aduentu per reuocationem in memoriam alij quadraginta dies iniungantur (quos cum ieiunasset Dominus noster Iesus Christus postquam baptizatus fuerat, tentatus est a diabolo) in quibus & ipsi cum valde exercitati fuerint, & constantius ieiunauerint; vigilabunt in orationibus deinceps meditantes, quod dicitur a Domino ad eum, qui illum tentat, vt ipsum adoret: Abi retro satana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Ijs autem qui postquam in custodiam traditi & in carcere tanquam in obsidione, afflictiones grauesque foetores passi sunt: postea autem sine bello tormentorum, captiui facti sunt nimia virium inopia, & quadam cæcitate contracti: placet annum ad aliud tempus adiungi: nam ipsi quoque se omnino pro lege Christi affligendos dedere: sicque etiam a fratribus in carcere multam consolationem assequuti sunt. Quæ quidem multiplicata redderent, liberari cupientes ab acerbissima captiuitate diaboli, eius maxime recordantes, qui dicit: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me euangelizare pauperibus, misit me sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere contractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum & diem retributionis.

In his autem, qui nihil huiusmodi passi sunt, nec fidei fructum ostenderunt; sed ad vitium transfugerunt, a metu & timiditate prodi, nunc autem veniunt ad poenitentiam: necesse est & conueniens, infrugiferæ ficus parabolam proponere: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit: dixit autem ad cultorem vineæ: ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat? At ille respondens dicit illi: Domine dimitte illam hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora, & siquidem fecerit

A fecerit fructum: sin autem in futurum succides eam, qua ante oculos accepta, & ostenso digno fructu poenitentiae, in tanto temporis interuallo magis iuuabuntur. Ijs enim qui sunt omnino desperati, & poenitentiam non agunt, & pellem Æthiopis immutabilem possident & pardi varietates: dicitur quod alij ficui dictum est: iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet: et ideo statim quoque exaruit.

In his enim impletur, quod ab Ecclesiaste dictum est. Quod peruersum est non poterit exornari, & defectus munerari non poterit: Nisi enim quod peruersum est prius rectum fuerit, fieri non potest, vt id exornetur: & nisi prior defectus expletus fuerit, fieri non potest vt id muneretur, vnde & in fine eis eueniet, quod a Propheta Isaia dicitur: Et egredientur, & videbunt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: verumis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visioni omni carni] quandoquidem vt & ab ipso prædictum est: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest: Non est pax impijs, dicit Dominus.

Ijs autem qui simularunt, sicut & Dauid qui se epilepticum fingebat, ne moreretur: quamuis reuera epilepticus non esset; & non nude negationem inscripserunt, sed in multis angustijs, tanquam pueri consilio & prudentia præditi, inter pueros insipientes inimicorum insidias ludificati sunt; velut qui altaria peruaserint, vel tanquam qui chirographum dederint, vel qui pro se ethnicos immiserunt (etiam si nonnulli eorum qui confessi sunt, vt audiui, aliquibus eorum cesserunt) quoniam maxima cautione vitarunt, ne ipsi suis manibus ignem ferrent, & dæmonas impuros suffirent: Cum propter ignorantem eos id fecisse, non compertum est: eis semestrem imponetur in poenitentia conuersionis.

Sic enim ipsi quoque magis iuuabuntur, Propheta dictum meditantes, & dicentes: Paruulus natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus eius super humerum eius, & vocabitur nomen eius magni consilij Angelus, qui vt scitis, in toto mense conceptionis, cum alius infans prædicasset ante personam aduentus eius poenitentiam in remissionem peccatorum, conceptus est & ipse ad prædicandam poenitentiam. Etenim utrosque audiui in primis prædicantes non solum de poenitentia, sed & de regno cælorum, quod quidem (vt didicimus) intra nos est, quod prope nos sit verbum, quod credimus in ore nostro & corde nostro. De quo ipsi etiam commoti discunt confiteri ore suo, quod Dominus est Iesus, credentes in corde suo, quod Dominus ipsum suscitauit ex mortuis: vtque audiant, quod corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Item autem qui seruos Christianos pro se submiserunt: serui quidem, vt qui ipsi sub manu essent, & quodammodo ipsi quoque in dominorum essent custodia, minisque ab ipsis terri, & propter eorum metum eo compulsi & lapsi: anno opera poenitentiae ostendent; deinceps discentes, vt serui Christi, facere Christi voluntatem, & eum timere: audientes maxime, quod vnusquisque siquid boni fecerit, hoc feret a Domino, siue seruus, siue liber: Liberi autem tribus annis in poenitentia examinabuntur, tum quod dissimulauerint, tum quod effecerint vt serui sacrificarent; vt qui Apostolo non obediunt, qui vult dominos eadem facere quæ serui, remittentes minas: Scientes, inquit, quia & illorum & vester Dominus est in cælis, & personarum acceptio non est apud Deum: Si vnum autem omnes habemus Dominum, apud quem non est personarum acceptio, quoniam & omnia & in omnibus est Christus in Barbaris & Scythis, seruis & liberis: debent considerare quod fecerunt, volentes suam ipsorum animam saluare: Qui conseruos nostros traxerunt ad idololatriam, qui poterant & ipsi effugere, si ius & æqualitatem ipsis præbuisent, vt rursus dicit Apostolus.

Ijs autem qui prodi sunt, & exciderunt; qui & ipsi ad certamen accesserunt, se esse Christianos confitentes, & in custodiam cum tormentis coniecti sunt: æquum est in exultatione cordis vires simul addere, & eis in omnibus communicare, & in orationibus, & in participatione corporis & sanguinis & sermonis exhortatione: vt qui constantius decertauerunt, ipsi quoque supernæ vocationis brauio dignentur. Etenim, inquit, septies cadet iustus, & resurget. Quod quidem si omnes quoque lapsi fecissent, perfectissimam, & toto corde susceptam poenitentiam ostendissent.]

Sequitur Petrus de ijs dicere, qui seipfos martyrio ingerunt, traduntque persecutoribus:

bus: quibuscum communicandum dicit, licet factum laudabile non sit: obscura est
verborum eius sententia, sed ex ijs quæ subduntur, apertissime sensus colligitur. **A**
Seuerius, ut vidimus, cum ijs egit Mensurius Episcopus Carthaginensis, qui eos^a qui se of-
ferrent persecutoribus, non habendos martyres, scripsit ad Secundum Episcopum Tigi-
sitianum, sed æquorem Petri Alexandrini sententiam audiamus, cum ait.

Ij quoque qui tanquam ex somno ad certamen, quod est consideratione parturien-
dum & maturo consilio differendum, profiliunt, pugnaeq. maritimæ & multæ flu-
xuum inundationis tentationem attrahunt, vel potius fratribus peccatorum carbo-
nes accendunt: ipsis quoque communicandum est, ut qui in nomine Christi ad id ve-
niant: etsi verba eius non animaduertebant, qui docet, non esse ingrediendum in ten-
tationem, & eum rursus in oratione Patri dicere^b: Et ne nos inducas in tentationem,
sed libera nos a malo. Fortasse autem etiam ignorant nostrum Patrem familias et
Dominum nostrum sæpe ab ijs qui illi insidiari volebant, secessisse; & quandoque etiam
libere apud eos non incedebat; & quod etiam quando passionis tempus appropinqua-
uit, non seipsum tradidit, sed expectauit donec ad eum venirent cum gladijs & fusti-
bus: dicit ergo eis^c: Tanquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus comprehen-
dere me] qui etiam tradiderunt ipsum Pilato.

Adeius quoque similitudinem ijs accidit, qui eius scopum sibi proponentes ince-
dunt, nec diuinorum eius verborum recordati, per quæ nos confirmas, de persecutoribus
dicit^d: Videte autem vosmetipsos: tradent enim vos in concilijs & in synagogis vapu-
labitis. Tradent enim dixit, non vos ipsos tradetis: & ad Principes & Reges ducemini
propter nomen meum] non vos ipsos ducetis: nam nos quoque vult a loco in locum tran-
sire, dum sunt qui nos persequuntur propter nomen eius. sicut eum rursus dicen-
tem audimus^e: Cum vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam] Non
enim vult ad diaboli stipatores satellitesq. confugere, ne ipsis quoque multifa-
ria mortis causa simus, ut qui ipsos & superiores esse cogamus, & opera morti-
fera peragere: sed expectare, & nobis cauere, vigilareq. & orare, ne intremus
in tentationem.

Ita Stephanus eius vestigijs insistens^f, Hierosolymis ab iniquis correptus, & ad conci-
lium ductus, lapidibus obrutus, in nomine Christi glorificatus est, rogans, & dicens: Domi-
ne, ne statuas illis hoc peccatum. Ita Iacobus^g secundus ab Herode comprehensus, gladio
capite truncatus est. Ita Petrus Apostolorum primus sæpe comprehensus, & custodia
traditus, ignominiaq. affectus, postremo Romæ crucifixus est. Similiter & inclytus Pau-
lus sæpe traditus & ad mortem vsque in periculum adductus, & in multis persecutioni-
bus & afflictationibus gloriatus, in eadem Vrbe ipse quoque gladio capite multatus
est: qui in quibus gloriatus est, ipse in ijs vitam finijt. Sed quod Damasci in sporta noctu
per murum demissus est, & effugit manus eius, qui eum conabatur opprimere: erat
enim eis in primis propositum Euangelizare, & verbum Dei docere: in quibus fratres
confirmantes, ut manerent in fide: hoc quoque dicebant, quod per multas afflictiones
oporteret in regnum cælorum ingredi. Quærebant enim non quod sibi erat vtile, sed
quod multis, ut seruarentur: & multa ipsis liceret ad hæc facientia dicere, ut verbo Dei
conuenienter facerent, nisi (ut dicit Apostolus) nos tempus narrantes deficeret] Sed
hæc de ijs præloquutus, subdit mox de clericis, qui in certamen sponte ruentes, postea
tormentis victi & lapsi sunt.

Non est æquum, ut vel clerici qui sua sponte & reluctati sunt, et aufugerunt, lapsi autē,
amplius in sacro ministerio maneat, ut qui Domini gregem reliquerint, & seipsos vitu-
perarint: quod nullus fecit ex Apostolis. Etenim cum multas persecutiones obiisset, & mul-
ta certaminum præmia ostendisset beatus Apostolus^h Paulus, sciens esse melius dissolui, &
esse cum Christo; infert, & dicit: In carne autem permanere magis necessariū propter vos.
Considerans enim non suam sed multorum vtilitatem magis quam suam quietem, ne-
cessarium existimauit, apud fratres manere, & eorum curam gerere: qui etiam vult eum
qui docet, esse in doctrina typum, seu formam fidei. Vnde qui in carcere contententes,
a ministerio exciderunt, & reluctati sunt, sensus plane sunt expertes. Quo modo enim pe-
tunt quod reliquerunt, cum in ea tempestate esse possent fratribus suis vtilis? Quandiū
itaque firmi stabilesq. manserunt, eius quod præter rationem fecerant eis venia dabatur.
Quando autē lapsi sunt, & qui perperam se gesserint, & seipsos vituperarint, non possunt
amplius

^a Apud Aug.
Brenic. Collat.
diei tertio. c.

^b Matth. 6.

^c Matth. 26.
et Marc. 14.

^d Marc. 13.

^e Matth. 10.

^f Act. 6. 7.

^g Act. 12.

^h Act. 13.

ⁱ Act. 17.

^j Act. 17.

^k Philip. 1.

A amplius sacra ministeria obire, & ideo magis curam gerant, que modo in humilita-
te confessionem peragent, a vanagloria cessantes. Eis autem sufficit communio, quæ
diligenter & accurate fit duabus de causis, tum ne videantur molestia affici, hinc disso-
lutionem vi arripientes, tum ne lapsi aliqui causentur se propter poenæ occasionem fuis-
se remissos. Qui quidem plus quam omnes probum, & ignominiam habebunt, sicut
ille qui fundamentum posuit, & non potuit perficere: Incipient enim, inquit, dicere: Hic
homo coepit ædificare, & non potuit consummare] Subdit mox de ijs dicere, qui aliqua
vrgente occasione, se dedisse martyrio visi sunt.

Qui enim primum in persecutionis feruore profilierunt, iudicium circumstantes, &
sanctos martyres, qui ad brauium supernæ vocationis festinabant, aspicientes; honesta
æmulatione incitati, seipsos ad hoc tradiderunt, magna libertate vtentes; maxime vi-
dentes eos, qui subtrahebantur, labi: propter quos interius excitati, & quodam veluti
sono impulsu ad debellandum se efferentem aduersarium: ad id contendebant, ne apud
se prudens esse videretur, ob ea, in quibus eius calliditate inferiores esse visi sunt: etiamsi
seipsum vinci ab ijs, qui se fortiter & constanter gesserunt: qui scuticarum, flagellorumq.
tormenta, & gladij aciem, & ignis vstulationem, & aquarum immersiones, toleran-
ter tulerunt, eum latuit. Ijs quoque qui ut ex fide preces, & orationes fiant prose-
quuntur, vel ijs qui in custodia puniti sunt, & a fame & siti traditi sunt: vel pro ijs
qui extra custodiam scuticis & flagellis in iudicio torti sunt, postea autem a carnis im-
becillitate victi fuere, æquum est annuere. Cum ijs enim qui lugent & moerent pro
ijs, qui in certamine victi sunt a magnis maligni diaboli viribus, siue pro parentibus,
vel fratribus, vel liberis vna dolore & tristitia affici, neminem quidquam penitus læ-
dit. Scimus enim etiam propter aliorum fidem, quosdam esse Dei bonitatem asse-
quutos, & in peccatorum remissione, & corporis sanitate, & mortuorum resurrectio-
ne. Memores itaque multorum laborum & miseriarum, quas pro Christi nomine su-
stinuerunt; cum ipsi etiam poenitentiam egerint, & quod a se factum est per proditio-
nem, in corporis afflictione & mortificatione desleuerint, & se præterea testentur in vi-
ta sua fuisse a ciuitate alienos: simul oremus, & postulemus pro eorum reconciliatione
cum alijs, quæ decet per eum qui est nobis aduocatus apud Patrem Iesum Christum ius-
tum, & is est propitiatio pro peccatis nostris] Hactenus de his Petrus, qui & sequitur
hæc de illis dicere, qui data pecunia, se hoc modo a persecutionibus liberarint.

Ijs enim qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis molestia omni ex parte
remoti essent: crimen intendi non potest. Damnum enim & iacturam pecuniarum su-
stinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perderent: quod alij
propter turpe lucrum non fecerunt, quamuis Dominus dicat^a: Quid enim prodest homi-
ni si vniuersum mundum lucrabitur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? & rursus:
Non potestis Deo seruire & Mammonæ. In illis enim apparuerunt, qui Deo seruirent,
exosis, conculcatis, contemptisq. pecunijs, & in eo compleuerunt, quod scriptum
est^b: Pretium redemptionis animæ suæ] nam in Actibus^c Apostolorum legimus eos qui
pro Paulo & Sila Thessalonica ad magistratus trahebantur, cum multis pecunijs fuis-
se dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum onerassent & multitudi-
nem, magistratusq. perturbassent: ab Iasone (inquit) & reliquis satisfactione
accepta, eos dimiserunt. Fratres autem noctu protinus Paulum & Silam miserunt
in Berrohoeam.]

E At sicut nec hos qui se sic redemissent, iure argui posse tradit: ita nec eos qui fugien-
tes, alios periculo subiecisse viderentur, nam ait: Vnde nec eos, qui omnia reliquerunt
propter salutem animæ, & secesserunt; licet accusare, tamquam alijs propter ipsos
detentis. Nam & Ephesi^d pro Paulo Caium & Aristarchum in theatro comprehen-
derunt vna cum Paulo peregrinantes, qui volebat populum adire: quoniam
propter ipsum, qui persuaserat, & multam turbam ad Dei cultum traduxerat, seditio
facta fuerat: non siuerunt eum, inquit, discipuli. Quin etiam nonnulli ex Asia-
ticis magistratibus, qui ei erant amici, miserunt ad eum, & suaserunt, ne se thea-
tro daret. Si qui autem cum ijs contendere perrexerint, qui animum ei adhibeant,
qui dicit^e: Salua animam tuam, noli respicere post tergum: Petrus quoque
Apostolorum Princeps eius in mentem reuocetur, qui iam in custodiam erat coniectus,
& traditus^f quattuor quaternionibus militum ad eum custodiendum: qui cum
noctu

^a Matth. 8.

^b Luc. 9.

^c Matth. 6.

^d Psalm. 48.

^e Act. 17.

^f Act. 19.

^g Genes. 19.

^h Act. 12.

noctu fugisset, & ex Iudæorum manu seruatus esset, iussu Angeli Domini: factum inquit A die, erat non parua turbatio inter milites quidnam factum esset de Petro: Herodes autem cum requisisset eum, & non inuenisset, interrogatos custodes iussit suffocari: propter quos nulla culpa in Petrum confertur] Et subdit: Sicut ^a & omnes infantes, occisos ab Herode ob Christum fuga lapsum, necnon Zachariam patrem Ioannis: cum quibus, & alium prius natum infantem cum interfectoris quæsisset, & non inuenisset, patrem eius Zachariam interfecit inter templum & altare; cum effugisset filius cum matre Helisabeth. Vnde nec villo modo reprehenduntur.

Addit demum de illis, in quorum ora caro immolata vi immissa fuisset, vel alijs quorum manus vi arreptæ, thureq. repletæ, & super ignem impositæ, incendij dolore in ignem thus excussisse, videri possent. Factum id in Barlaham quoque martyre, superius dictum est ex S. Basilio ^b. Hos namque nullius vel leuis argui culpæ debere, idem Petrus B tradit cum ait: Si qui autem vim multam & necessitatem passi sunt: quique in ore ferrum & vincula acceperunt, & propter bonam fidei affectionem suas quoque manus vri fortiter pertulerunt ad profanum sacrificium, eis inuitis, adductas; quemadmodum mihi scripserunt ex custodia beatissimi martyres de ijs qui in Lybia; & alij etiam in sacris comministri, qui simul testantibus reliquis quoque fratribus, possunt etiã in sacro ministerio inter confessores collocari, vt & qui in multis tormentis mortificati fuerint, & non amplius potuerint vel loqui, vel dicere, vel moueri, vt resisterent ijs qui vim inferebant; neque enim eorum improbitati assensu sunt, quemadmodum ego a comministris rursus audiui: adnumerabitur inter confessores & quicumque secundum Timotheum vitam instituit, parens ei quoque qui dicit ^c: Sectare iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem: certa bonum certamen fidei; apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.]

His de lapsis & confessoribus insinuat, de ieiunijs ex maiorum traditione acceptis regulam apponit veluti ad totius narrationis coronidem, dicens: Non reprehendet nos quisquam quartam & sextam feriam obseruantes, in quibus nos ieiunare secundum traditionem præceptum est. Quartam quidem propter initum a Iudæis consilium de prodicione Domini: Sextam autem, quod ipse pro nobis passus sit: diem vero Dominicum lætitiæ diem agimus, quod in eo resurrexit, in quo nec genua quidem flectere accepimus] hucusque Petrus Alexandrinus. At de antiquo Ecclesiæ ieiunio ^d satis superius dictum est. Porro certamen eius pro fide susceptum, quo & victor martyrij coronam est consequutus, suo loco dicemus, simulq. eiusdē aduersus schismaticos res insigniter gestas.

At non tantum Petrus Alexandrinus Episcopus in Ægypto, furente licet persecutione, de componenda in errore lapsorum Ecclesiastica disciplina, tam solcite laborauit: sed & reliqui Ecclesiarum pastores in his haud segniter se gesserunt: ac præsertim illi, qui Occidentalium prouinciarum administrabant Ecclesias, cum (vt dictum est) imperante in Occidente Constantio, de Christianis, quantum licuit, optime merito; friguisset aliquantulum visa est flagrans illa Maximiani temporibus persecutio excitata. Quo tempore complures ex diuersis locis in Hispania Episcopi nobiles confessores conuenere simul Eliberim Bætici prouinciæ ciuitatē, non autem Illiberim in prouinciam Narbonensem, vt aliqui existimarūt, cuius, vix erat tempore Plinij ^e, magnæ quondam vrbs tenuis vestigium: nulla quippe ratio esse potuit, vt Bætici prouinciæ Episcopi Tuccitanus, Malacitanus, Cordubensis & alij his proximi in Narbonensem tam longe positam prouinciā conuenerint, vbi nec Narbonensis prouinciæ vllus ibi legitur interfuisse Episcopus. Erat E

Eliberis ^f, quæ & Liberis, interdum Illiberis dicta ciuitas in Bætica prouincia, cuius sedem Granatam translata tradunt: porro Eliberis frequentiori vsu ea dicta reperitur, cuius Episcopi in alijs Concilijs in Hispania habitis, Eliberini, seu Eliberitani scripti habentur.

Inter alios autem nomine celebres diuersarum Ecclesiarum Episcopos, eidem Synodi Eliberinæ interfuit Osius Episcopus Cordubensis, qui (vt a nobis superius dictum est) hac eadem persecutione urgente, vexillum confessionis aduersus impietatem erexit; quamobrem a Patribus Magnus Osius Confessor est appellatus. Interfuit & Valerius Episcopus Cæsaraugustanus, qui sub Daciano nuper (vt vidimus) ministro Vincentio diacono in eo certamine vsus est. Nec enim hunc alium existimamus ab illo, licet in nostris Notis aliter sensisse visi fuerimus: Superuixisse nāque illū in hæc vsque tempora,

a Matth. 2.

b Basl. orat. de S. Barlaham martyre.

c 1. Timot. 6.

d Annal. 20. 1.

SYNODVS ELI BERINA.

e Plin. lib. 3. c. 4.

f Plin. lib. 3. c. 2.

A ra, quibus in meliorem statum mutatis rebus Occidentalis Imperij, facultas fuit Episcopis in vnum conueniendi, haud mirum videri debet. Errare nos compulit, quod omnes propemodum affirmarent sub Constantino Magno illum fuisse coactum Concilium: cum reuera ex regulis ibidem scriptis appareat, nondum plene reddita Ecclesiæ pace, nec dū persecutione prorsus extincta, Patres Eliberim conuenisse; ac proinde his temporibus Constantij potius quàm Constantini, illum celebratum esse Episcoporum conuentum, affirmare ratio persuadet: nam & Innocentius Papa ^a ijs litteris quas scripsit ad Exuperium Episcopum Tolosanum, cum de rebus in Synodo Eliberina decretis, licet tacito nomine, tamen non obscure meminerit: persecutionis tempore nondum elapso, Concilium illud fuisse coactum, testatur: qui enim eodem ferme sæculo vixit, hæc eum non præterijisse, par est existimare.

B Quod insuper austeriori quodam spiritu iisdem, qui in eandem Synodum conuenere, Patres sanctissimi propemodum visi sint Nouatianorum limites attigisse: quippe qui lapsis nec ^b in fine communionem dandam esse statuerint: ea de causa factum puto, vt cum hæc displicuerint successoribus; nulla, sicut de alijs, eius Synodi nominatim ab antiquioribus mentio habeatur, atque sic prope antiquata remanserit. Quamobrem paulo liberius de Eliberino Concilio me alias loquutum ^c esse memini: At cum quæ ab illis de ea re sunt statuta, excusentur ab eodem qui supra Innocentio Romano Pontifice: nemo sit qui accusare præsumat. Sed reddamus hic eiusdem Innocentij verba in hunc ^d modum scribentis.

Et hoc quæsitum est: Quid de ijs obseruari oporteat, qui post baptismū omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ poenitentiæ simul & reconciliationem communionis exposcunt. De his obseruatio prior durior: posterior, interueniente misericordia, inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit, vt concederetur poenitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent; ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non reuocaret a lapsu: negata merito communio est; concessa poenitentia, ne totum penitus negaretur: et duriolem esse remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesijs suis reddidit, iam depulso terrore, communionē dari obeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis: et ne Nouatiani hæretici negantis veniam asperitatem & duritiam subsequi videamur: Tribuitur ergo cum poenitentia extrema communio, vt homines huiusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur] hucusque Innocentius.

Nec est quod quis in suspensionem adduci possit, ipsum signare voluisse tempora Cypriani, non autem tempora Eliberini Concilij: nam tantum abest vt de Cypriano hæc potuerit conscripsisse; vt Cyprianus excusationi Innocentij de illis adductæ vehementissime aduersetur: quippe qui inculcet sæpius, & de his ad Cornelium ^e Papam epistolam scripserit, tempore persecutionis remissius atque indulgentius agendum esse cum lapsis: licet temere ad communicationem absque poenitentia se obtrudentes semper excluderet. Sed nec est, quod eosdem sanctissimos Patres quis iure arguere possit; cum multa accidere potuissent, quæ nobis sunt penitus incomperta; in quibus austeriora illa lapsis medicamenta oportuerit adhibere. At qui communicatione interdicebant lapsos; tamen ad poenitentiam eos recipere non detrectabant, quod a Nouatianis E semper abhorruit.

Verū iisdem Patres, qui conuenere Eliberim, non tantū in eo discrepare visi sunt a maioribus, & ab ipso Petro Alexandrino, cuius institutiones de censura lapsorum nuper sunt recitata; vt quibusdam lapsis nec in fine communicandum esse decreuerint; sed quod non sine aliqua animaduersione eum esse sinerent, qui aliquo oblato munere, a necessitate sacrificandi se redemissent: non enim tantum ijs quæ ab eodem Episcopo Alexandrino, ea de re decreta sunt, sed & ijs quæ a Catholicis semper seruata essent (quod superius demonstratum est) visi sunt obuiasse, hæc scilicet statuentes ^f: Item Flamines qui non immolauerunt, sed munus tantum dederunt, eo quod se a funestis abstinerunt sacrificijs, placuit in fine eis præstare communionem, acta tamen legitima poenitentia.]

Videre plane est in hoc vehementissime eosdem Episcopos laborasse, vt ab idolatria fideles

a Innoc. lib. 3. cap. 2.

b Concil. Eliber. can. 1. 2. 6. 8. 12. 17. 18. 63. 64. 65. 71. c Annal. 20. 1. anno D. 57.

d Innoc. lib. 3. cap. 2.

e Cypri. epist. 4.

f Concil. Eliberin. can. 8.

^a Eod. Concil. can. 34. & 37. fideles acrioribus intentatis minis longius absterrent: quamobrem & ^a in publica lætitia lucernas, & in cœmeterio cereos, more Gentilium, accēdere vetuerunt; de quibus ^b ea consulas quæ a nobis dicta sunt primo Annalium tomo: sicut & de canone illo, quo pingi in Ecclesia imagines prohibentur. Sed & illud mirandum, quo videas quàm intenti fuerint in crimine idololatriæ penitus expurgando: qui velint, semel lapsum in crimen illud; ne in fine ^c communicet: tamen qui aliter a fide diutissime apostata vixisset, si tamen idololatra non fuerit, ad communicationem, peracta tamen pœnitentia, recipiendum esse mandarunt, statuto ab eis canone his ^d verbis: Si quis fidelis apostata per infinita tempora ad Ecclesiã non accesserit; si tamen aliquando fuerit reuerſus, nec fuerit idololatra, post decem annos placuit eum communionem accipere.]

Sed quòd tunc Christiani sub Constantio ad sacrificium nequaquam compellerēt; eam quoque apparet fideles fuisse libertatem consequutos, vt domi suæ liceret eis libere agere, ac ab idolis eam penitus vindicare: quod satis declarat ea ibidem Patrum constitutio sancita, qua ^e dicitur: Admonere placuit fideles, vt quantum possunt prohibeant, ne idola in domibus suis habeant. Si vero vim metuunt feruorum: vel se ipsos pueros conseruent. Si non fecerint, alieni ab Ecclesia habeantur.]

^f Eod. Concil. can. 39. Quòd porro ab iisdem vetitum est, ascendere ^f Capitolium, sacrificij tantum videndi causa: hallucinantur plane qui putant de Romano Capitolio esse dictũ; sed quòd instar Romani Capitolij, quæ in alijs ciuitatibus celsiora loca essent ædificata, in quibus publica solerent offerri sacrificia: dici quoque consueuisse Capitolia (sicut & Palatij quoque vocem vsurpatam ab alijs reperiri pro celsioribus domibus) licet peculiaris Romanorum esset: diximus pluribus in Notis ^g nostris.

^g Not. in Rom. Martyrolog. die 29. Nouemb. d. Placuit in super iisdem Patribus, propterea quòd antiquus vsus perseuerasse videbatur, vt litteris quæ describerēt ab ijs qui causa fidei in carcere detinerentur (quod Cypriani epistolis superius dictum est) communicatio lapsis impertiretur, ea licentia complures abuti solerent, quo (vt vidimus) idem Cyprianus sæpe conquestus erat: placuit inquam vt pro Confessorijs, aliæ quæ solerent ab Episcopis scribi, Communicatoriæ darentur ^h litteræ: quod & in primo Arelatenſi ⁱ concilio fuit postea confirmatum.

^h Concil. Eliberin. can. 25. ⁱ Concil. Arelat. 1. can. 9. Stabilitur quoque ibidẽ scripto, quod pia obseruatione in Ecclesia hætenus seruatur, nempe continentia clericalis, qua etiã ijdẽ Patres obligãt subdiaconos (licet quod ad eos spectat, non idem ab omnibus Ecclesijs seruaretur) deq. his omnibus eiusmodi canonẽ ^k ediderunt: Placuit in totum prohibere Episcopis, presbyteris, diaconibus ac subdiaconibus positus in ministerio abstinere a coniugibus suis, & non generare filios: quod quicumque fecerit, ab honore clericatus exterminetur.] hæc illi. At eiusmodi obseruationem de continentia clericorum viguisse in Ecclesia ab ipsis Apostolorum temporibus, satis superius primo Annalium tomo est demonstratum. Sicut de ieiunio sabbati in Ecclesia Occidentali frequentiori vsu recepto, cuius in hac eadem Synodo ^l mentio habetur.

^k Concil. Eliber. can. 33. Quòd vero ab iisdem Patribus statutum sit ^m, vt positus in ciuitate, si per tres Dominicas ad Ecclesiam non accesserit, pauco tempore abstineat a communione, scilicet vt correptus esse videatur: Non miretur quis si nondum reddita Ecclesiæ tranquilla pace, nec dum erectis iam paulo ante demolitis Ecclesijs, de conueniendo in Ecclesiam diebus Dominicis a Patribus lex videatur esse statuta: Nihil quidem noui vel insueti ab ipsis est iussum: sed vt ad quæ fideles antiquiori vsu tenerentur astricti, obseruare non prætermitterent: nempe, vt licet ingrueret persecutio, & Ecclesiæ prostratæ essent, in priuatam tamen aliquam domum, vel in cryptas (vt superius est demonstratum) ad conuentum celebrandũ, quæ loca Ecclesia dicebatur, Christiani clanculo conuenirent: Id quidẽ Acta Proconsularia Africanorum martyrum Saturnini & sociorum, quos hac eadem persecutione ante biennium passos vidimus, aperte significant: dum frequentes in eis audiuntur voces martyrum, de quibus quæstio facta esset, quòd Dominicum celebrassent, dicentium, necessitatem Christianis incumbere celebrare Dominicum, & sine Dominico Christianos esse non posse. Sed hæc ibi pluribus: atque hætenus de Synodo Eliberina: satis enim hæc, tum ad res gestas dignoscendas, tum etiam ad mores illorum temporum insinuandos videri possunt; cum tamen complura in eodem Patrum conuentu fuerint instituta. Sed iam cetera, quæ sunt huius temporis, prosequamur.

IESV CHRISTI MARCELLI PAPÆ CONST. ET GALER. IMPP.
ANNVS ANNVS ANNVS
306. 3. 3.

TRECENTESIMVS sextus Christi annus, Constantio & Galerio sextum Coss. Factis adscribitur, idemq. ab Eusebio ^a quintus persecutionis adnumeratur, quo hæc tradit contigisse Cæsareæ in Palæstina: Iam vero (inquit) cum persecutio esset ad quintum annum continuata, secunda die mensis Zanthici, idest ad quartum nonas Aprilis, ipso die Dominico, & festo Resurrectionis Saluatoris nostri, Theodosia rursus virgo, Tyrri puella fidelis & modesta, non annos decem & octo omnino adhuc nata, vincitibus quibusdam Cæsareæ qui regnum Christi constanter confitebantur ante tribunal consistentibus accedit, cum benigne salutata, tum vt verisimile est, eos obsecratura, vt cum essent apud Dominum, illius recordarentur. Quo factitato, eam tanquam nefas quoddam & impium facinus aggressam, satellites abripiunt, deducuntq. ad Præsidem. Ex templo vero iste quasi mente captus, & animi furore maxime efferatus, grauibus & horrendis tormentis latera, mammasq. ad interiora vsque ossa dilaniat: quam adhuc ægre spirantem illam quidem, hilari tamen vultu & læto omnia cruciamenta perferentem in rapidos maris fluctus proijci iubet.] hæc Eusebius. Errorem autem eorum, qui hanc Theodosiam dixerunt Cappadocem, confutauimus pluribus in nostris Notis ^b. Post hæc addit Eusebius: Deinde ab illa ad reliquos Christi confessores digressus, omnes ad **C**æris metalla quæ erant in Pheno Palæstinæ, condemnat.

Post illa quinto die mensis Dij, hoc est apud Romanos Nonis Nouembris, in eadem ciuitate Siluanum (qui dum adhuc presbyter erat, Dominum fuerat ingenue confessus; quiq. paulo post Episcopatus dignitatem adeptus, martyrio e vita migravit) & quosdam alios confessores, egregiam in defensione pietatis constantiam declarantes, eorundem metallorum laboribus idem Præses adiudicauit: qui primum illis pedum flexus & commissuras ferreis instrumentis igne candentibus debilitari præceperat, deinde eos ad illud supplicium amandauit. Simulatque vero istam contra hosce pronunciauerat sententiam, Domnum virum cum ob infinitas fidei Christianæ confessiones eximie nobilitatum, tum ob magnificam & egregiam in libere de religione loquendo alacritatem apud Palæstinos omnes cum primis illustrem, incendij supplicio addicit. Post cuius condemnationem idem Iudex disertus improbitatis excogitator, & callidorum contra Christi doctrinam conatum inuentor, supplicia quædam nunquam antea audita contra pios reperit. Tres illorum ad singulare pugillatus certamen sententia designat. Auentium item virum grauem & pium, sanctumq. senem bestijs tradit discerpendum. Alios autem, qui iam ad robustam virilemq. ætatem peruenerant, exactis testiculis, primum eunuchos facit, deinde ad eadem metalla condemnat.

Alios rursus acerbis cruciamentis diuexans, carcere coercet & vinculis: inter quos erat Pamphilus omnium necessariorum meorum mihi maxime desideratus: vir ex omnibus martyribus nostri temporis, propter cuiusque generis virtutem facile præstantissimus: huius in dicendi facultate, & philosophorum disciplinis Vrbanus (hic erat prouinciæ Præfectus) primum periculum fecit: deinde impulit ad sacrificandum, quem vt penitus reuentem, & minas pro nihilo reputantem vidit: ad extremum bile & furore commotus, asperioribus tormentis illum cruciari mandat. Quare immanissimus ille & maxime crudelis Præses continua nouacularum acutarum incisione martyris latera acerbe pungente, iam fere fatiatus, & tandem pudore suffusus, in carcerem vbi reliqui confessores erant, concludi iussit.

Verum qualem mercedem Vrbanus ob tantam sæuitiam & crudelitatem, qua tantopere in Sanctos Dei & Christi martyres insultauit, ex iusta Dei ultione & vindicta post mortem habiturus esset, ex supplicijs illi in hac vita inflictis, quæ erant tanquam futurorum præmia: facile licebat animaduertere. Nam non longo tempore post facinora quæ in Pamphilum nefarie consciuerat, diuina ultio, dum adhuc Præfecturam gerebat, eum ex inopinato adorta est ad hunc modum: Qui iam dudum in sublimi & excelso sedens solio

Euseb. lib. 8. cap. 17.

THEODOSIA CERTAMEN.

Nor. ad Rom. Martyrolog. die 2. April. e

SILVANI MARTYRIUM.

PAMPHILI RES GESTA.

VRBANI PRÆSIDIS DIGNA PUNITIO.

folio, iudicia dabat: qui satellitio militari stipatus: qui vniuersæ Palæstinorum gentis Præfectus: qui conuictor Tyranni, tanquam ei intimus: qui eiusdem mensæ cum illo particeps erat, vindicta Dei vna nocte non solum fuit tantæ dignitatis ornamentis orbatus, ignominia & dedecori coram illorum oculis, qui eum vt Principem admirati fuissent, expositus, timidus & ignauus factus; adeo vt voces muliebres turpiter funderet, & abiecto animo vniuersæ genti, cui præerat, supplicaret: Verum etiam Maximiano*, de cuius gratia antea insolens & superbus arroganter se extulerat (quippe eum egregie præter ceteros, ob facinora in nos crudeliter edita, amplexabatur) duro & crudeli Iudice vsus est; adeo vt post turpem ignominiam, quam pro sceleribus, quorum erat conuictus, subibat; sententia ab eo pronunciata, morti addiceretur. Ceterum hoc a nobis extra propositum dictum sit. Atque erit tempus magis idoneum, cum & vitæ exitus aliorum impiorum, qui maxime contra nos dimicarunt, & ipsius Maximiani cum suis, no-

* al. Maximino

AIZODOI
KEMAIa Zosim. lib. 2.
bif.
SEVERVS ET
MAXIMINVS
CAESARES.JAM IMA
167I JIHTM
B. T. 130JAM IMA
KONDI
DITb Socras. lib. 2.
cap. 2.

Hoc eodem anno Galerius Maximianus duos Cæsares creat, Maximinum atque Severum. Natus fuit Maximinus (vt testatur etiam Zosimus^a) ex sorore Galerij, adoptatus autem ab ipso Galerio Maximiano Imperatore; creatusq. Cæsar ab eo, Orienti præfectus est, cui additus est collega Flavius Valerius Severus, Cæsar & ipse creatus; sed in antiquis tabulis, Severus priori loco positus inuenitur, in hunc modum. CONSTANTIVS. ET MAXIMIANVS INVICTI AVGG. SEVERVS ET MAXIMINVS CAESS. THERMAS. ORNAVER. ET. ROM. SVIS. DEDICAVER.

Creandorum horum Cæsarium illam adducunt alij ex Eutropio causam: quod cum Constantius, qui in diuisione Imperij cum Galerio, Italiam, Africam & Gallias in sortem acceperat, cesserit collegæ Italiam atque Africam, contentus Gallijs. Sed nihil de eiusmodi cessione maiores, quæ non fuisset prætermissa ab auctore Panegyrici dicti Maximiano & Constantino, vel in eo qui dictus est post victoriam Maxentij tantummodo Constantino: in quo Auctor res bellicas a Constantio gestas paucis perstringens, dum comparat illi filium, sic scribit: Purgauit ille Barauiam, aduena hoste depulso: tibi se ex vltima barbarie indigenæ populi dedere: Ille Oceanum classe transmittit: Tu & Alpes gradu, & classibus portus Italicos occupasti. Recuperauit ille Britannias, tu nobilissimas Africi maris insulas, quæ Populi Romani fuere prouinciæ: Ignoscat inquam diuus ipse Constantius: quid habeo quod comparem Italiæ, Africa, Romæ? hæc idcirco quod a tyranno Constantinus Italiam, Africam, atque Urbem liberauit, quas diu Maxentius occuparat, post Constantij vtique obitum, non quod Constantius illas collegæ cessisset.

Verum non cessisse Constantium; sed potius Galerium Italiam Urbemq. occupasse, æquius dici posse videtur: nam in Panegyrico illo Maximiano atque Constantino dicto, hanc in fine auctor habet apostrophen ad Constantium iam antea vita functum: Audis enim profecto hæc & vides, diue Constanti, quem curru & pene conspicuo, dum vicinos ortus repetit occasu sol ipse inuecturus cælo excepit, quanto nunc gaudio poteris, quanta voluptate perfrueris, cum talem hunc filium tuum, qui te primus patrem Imperij tui possessionem, idem pater, idem socer, idem Imperator induxerit] hæc ipse qui dum refert Constantinum a Maximiano in Imperij Constantij possessionem electum; plane constat non de Gallijs tantummodo intelligere, sed totius orbis Occidentalis partibus, vbi olim Constantius ipse regnasset. Constantius itaque cum ab Urbe recessit in Britanniam profecturus, non cessit Imperio, sed recessit, relinquens ibidem filium Constantinum, vt adhuc ætate iunior Imperio assuesceret, quem suum Constantius heredem fore animo destinauerat.

His igitur atque alijs rationibus quas subiiciemus, nequaquam dici posse videtur, Constantium Imperatorem contentum Gallijs, reliquas Occidentalis oræ partes cessisse Galerio Maximiano, cui plus satis erat administratio Orientis. Sed accidit quidem, agente in extrema (vt dictum est) mundi parte Constantio, in Britannia scilicet (quod scribit Socrates^b) vt Maximianus qui & Galerius dictus est, profectus in Italiam duos designaret Cæsares, Maximinum quem Orienti, & Severum quem Italiæ præfecit: idemq. Galerius

A Ierius Constantinum: Constantij filium Romæ, quem ibi pater successorem in Imperio reliquerat: ne facessere negotium posset rebus a se statutis, tenuit sub custodia. Hæc quidem de custodia Constantini Romæ per Galerium procurata Victor scribit his verbis:

Hic dum iuuenulus a Galerio in Vrbe Roma, religionis specie obses teneretur, fugam arripiens, atque in frustrandos insequentes, publica iumenta, quaqua iter egerat, interficiens: ad patrem in Britannia peruenit: Et forte iisdem diebus ibidem Constantium patrem fata vltima perurgebant] hæc Victor. Quod vero ait, religionis specie obsidem detentum fuisse a Galerio Constantinum: de religione Christiana puto intelligendum. Qui enim ex Helena (vt dicemus) Christiana femina natus esset, & patre Constantio erga Christianos (vt vidimus) propensiore, specimen aliquod ab eo de patrocinio Christianæ religionis editum fuisse putamus: nisi magis placet potius ea de religione ad Constantium patrem referri debere: quippe cum adeo de Christianis benemeritus esset, vt non tantum ab eorum persecutione cessasset, sed etiam apud se eos inter primos habere vellet, apud Galerium de prodita auita superstitione in suspicionem venerat: sicq. eo modo (quod verius credimus) Constantinum Romæ agentem loco obsidis detinuerit: qua quidem causa obtentu religionis abrepta, Galerius ne optimæ indolis iuuenis patri succederet, impediret.

Sic igitur hoc eodem anno, iisdemq. Consulibus (vt auctor est Socrates^a) anno primo ducentesimæ septuagesimæ primæ Olympiadis, octauo Kalendas Augusti, Constantius Imperator in Britannia Eboraci diem extremum clausit: de cuius erga Deum pietate vsque ad supremum diem seruata, hæc tradit Eusebius^b: Qualis autem exitus eum qui talem se erga Deum ostenderit, sit consequutus, quàmq. moribus & vita dissimilis eorum, qui eiusdem Imperij cum eo participes fuerunt, a Deo, quem sedulo coluit, factus cuique in naturam & conditionem rerum ab illis gestarum aciem animi intendenti est ad intelligendum perfacile. Nam cum iam longo temporis spatio eximia & spectata fati regie virtutis indicia dedisset: tandem repudiata penitus impiorum in varijs colendis dijs superstitione, Deum omnium moderatorem vltro agnouit: et Sanctorum virorum precibus suam firme nutriuit familiam: et reliquum vitæ cursum expeditum, perturbatione vacuum magna cum laude transiegit: et quod vulgo beatum prædicant, neque quidquam ipse habuit molestiæ, neque alteri aliquando exhibuit.

Sic igitur omne tempus regni constans & tranquillum liberis & coniugi cum tota famulorum turba præstitit, omnemq. suam familiam vni Regi Deo consecrauit: adeo vt multitudo quæ intra Regiam ipsam coiuerat, nihil ab Ecclesiæ forma distare videretur, in qua inerant Dei ministri, qui continuos cultus pro Imperatore etiam tum obierunt, cum piorum hominum genus & vere Deo inseruientium alibi apud Gentilium multitudinem, ne nominari quidem absque periculo poterat. Ob quas quidem res, neque id adeo diu post Deus illum egregie remuneratus est (repetit Eusebius breuiter collata illi a Deo beneficia) sic vt iam in Imperij gubernatione primas facile obtineret.

Illi enim qui clauum Imperij ante eum tenuissent: nescio quomodo repentina animorum facta mutatione, post primum annum, quo Ecclesiæ Dei graui fuissent obsidione expugnata, Imperio se sponte abdicauerunt. Constantius de reliquo solus & summus Imperator & Augustus appellatus est, qui cum initio Cæsarium ac Imperatorum diademate illustratus, & inter hos primas adeptus, tum postea in hoc honoris gradu exploratus, qualis esset perspectus & cognitus, a Romanis ad summam dignitatem elatus fuit, & quattuor Imperatores qui post eum regnabant, summus & Augustus nuncupatus: quin etiam solus præter ceteros Imperatores propter liberorum probitatem excelluit, permagna vtriusque sexus caterua in lucem edita, susceptaq.

Cum autem ad summam prope senectutem prouectus, communi naturæ quod debet esset persoluturus, & iam migraturus e vita: Deus tum rursus facinus quoddam plane admirabile eius causa edidit: qui ei mortem appetituro sua prouidentia curauerit, vt filius eius natus maximus Constantinus ad capeendum Imperium præsto esset. Iste (vt supra diximus) in medio illorum, qui erant cum patre consortes Imperij, more illius veteris Dei prophætæ Moysis, quotidie versabatur: et vbi excessit e pueris, & iam ad adolescentiam peruenit, summo apud illos honore dignatus fuit. In qua ætate & honore nos eum vidimus cum Palæstinorum regionem vna cum Imperatore, qui ceteros anteibat ætate,

CONSTANTI-
NVS DETEN-
TVS IN CV-
STODIA.a Socras. ubi
supra.
CONSTANTII
OBITVS.
b Euseb. in vi-
ta Constantini
lib. 2. c. 11.CONSTANTII
IMP. PIETAS.c Euseb. ibid.
c. 11. 12. 13. 14.
15.

atate, peragraret. Ad cuius dexteram assistens, illis qui eum videre cupiebant, se adolescentem facile præstantissimum declarauit: utpote in quo eximia regie cuiusdam indolis indicia, ex eo quidem tempore elucere cœperunt. Ut enim corporis compositione ad pulchritudinem apta, & staturæ (vt ætas tulit) proceritate, nemo cum illo comparari potuit, & virium etiam firmitate tantum superauit æquales, vt illis nonnihil terroris iniiceret: sic virtutibus animi multo magis quàm corporis ornamentis nobilitatus est: quippe modestia primum suum declarauit animū, deinde politiore litteratura, tum prudentia a natura prope insita, ad extremum sapientia diuinitus animo consignata, tanquam alimentis quibusdam eximie educavit.

Quem quidem cum illi qui tum rerum potiebantur, adolescentem generosum esse, robustum, procerum, excelso & erecto animo præditum animaduertent: inuidia simul fuerunt & metu percussi. Qua re inducti, tempus opportunum obseruant sedulo, quo graui aliqua contumelia eum afficiant. Quod quidem adolescens animaduertens (si quidem Dei nutu insidiæ contra illum comparatæ semel & iterum fuerunt perspicue deprehensæ) fuga salutem quæsiuit: atque ea in re exemplum magni prophetæ Moysis est probe imitatus. Deus etiam omnia eius causa faciebat, prouide prospiciens, vt in tempore præsto esset ad patri succedendum. Extemplo enim vbi insidiarum machinas effugit, celeri gradu accessit ad patrem: et protinus post longum temporis interuallum, quo abfuerat, in eius conspectum venit: Eodem momento patris Constantij vitæ exitus in acie nouaculæ (vt dicitur) constitit.

Postquam autem filium ex insperato adesse vidit: exiliens e cubili, illum amplexatus est; atque illud quod sibi iam vitam edituro solum tristitiam attulerat, filij nimirum absentia, se ex animo iam eiecisse, asseruit, precesq. propterea cum gratiarum actione Deo obnixè fudit. Iam vero mortē pluris prope quàm immortalitatē æstimare se dixit: ac tandem familiam suam resq. vniuersas ordine dispensauit. Atque in medio filiorum pariter ac filiarum ipsum instar chori vndique cingentium, se statuens, & in ipsa Regia, inq. regio cubili decumbens, regni hereditate filio, qui reliquos ætate anteibat communi lege naturæ tradita, decessit e vita] hucusque Eusebius^a, de vita, moribus, atque felicitate Constantij: hæc q. eadem in historia habet.

Addit ad hæc Zonaras^b: Fertur enim Constantio ægrotanti, & ob ceterorum filiorum ineptam indolem mœsto, Angelus assistisse, qui iuberet vt Constantino relinqueret Imperium] Sed mirum hæc præterisse Eusebium, qui laudandi Constantini nullam vnquã licet leuem reliquit occasionem; sed et idem auctor de adolescentia Constantini hæc subdit: Hunc igitur Constantinum pater adolescentem etiam tum Galerio dedisse obfidem memoratur, vt interim etiam in re militari exerceretur: qui cum ei ob ingenij dexteritatem ex inuidia insidias strueret, in pugna Sarmatica mandarit, vt barbarorum ducem armis insignem aggrediretur. Constantinum vero paruissè; eumq. correptum uiuentem ad Galerium portasse. Deinde leonem immanem & cruentam belluam iussisse subsistere: illum vero id quoque certamen, quamuis non sine periculo, diuina tamen gratia incolumem obijisse] hæc Zonaras: quæ tamen (vt diximus) non tantum non Eusebius, sed nec qui in laudem eius dixerunt encomiasticas orationes, attigerunt: quæ ob sui dignitatem prætermitti minime debuissent. Etenim idem Eusebius, qui (vt vidimus) illum comparat Moysi: Dauidi quoque vtriusque certaminis gloria ab eo comparandus erat, si talia a Constantino facta nouisset.

Habenis plane indiget historicæ veritatis oratio, ne ex arcto rectoq. tramite veritatis, in latum laudationum campum soluta profiliens, quæcumque sibi grata atque iucunda videntur vsurpans, nullo habito exacto rerum delectu, commenticia interdum veris admisceat. Sed prosequamur cetera.

Defuncto igitur Constantio Augusto de Christianis optime merito, eius vltima voluntate, votoq. totius exercitus Constantinus eius ex Helena filius in Imperium felicissime subrogatur, diuino potissimum numine suffragante. Etenim felicius quàm Cyrus, deligitur, qui duram, diuturnamq. ducentorum & septuaginta annorum captiuitatem sub gentilibus Regibus in præsentem annum vsque productam solueret, fidelem populum postliminio restitueret, nec vnum tantū sed plura templa vbique maiori gloria excitaret. Quis hæc considerans, non admiretur immensam & in omnibus plane admirabilem

A bilem Dei prouidentiam? quæ quidem et si in rerum omnium creatione, earundemq. moderatione atque conseruatione refulgeat: in regimine tamen atque patrocínio S. Ecclesiæ potissimum declaratur.

Quo enim tempore maxime omnium humanis oculis videri poterat, sæuitia ac pertinacia aduersantium Imperatorum, Christiana religio radicitus esse conuulsa, funditusq. diruta: cum & iam de eadem veluti prostrata atque deleta (vt vidimus) sublimes essent erectæ tanta victoria inscriptæ columnæ: Quando insuper in Oriente senioribus flaccescentibus Imperatoribus, robustiores ad persecutionem acerbius instaurandam noui delecti essent Augusti: Cum etiam ad inflectendam indomitam hætenus constantiam martyrum qui superstites erant, obtusæ viderentur esse securæ, gladij hebetati, equulei inualidi atque remissi, & ignes frigidi, recensq. excogitata tormenta vilescerent, & longe crudeliora opificum omnium solerti industria quærebantur: Quando denique iam omnibus solo æquatis Ecclesijs, occisq. vel fugatis vndique earundem Sacerdotibus, ceterisq. ministris, ipsa quoque sancta liberatio videretur penitus intermissa, vltimæ & maximæ omnium cladis indicium: Ecce tibi ex insperato, Omnipotens ille qui est terribilis in consilijs super filios hominum^a: qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, & de tenebris lumen splendescere facit^b: ipse inquam Deus cunctarum rerum opifex & moderator, virum sibi secundum cor suum eligit, erigitq. in Imperium; quem & gratiæ suæ splendore illustrans faciat postea Christianum, qui Ecclesiam a tyrannis obsessam vindicet in libertatem, fugatam vndique reuocet pietatem, hostesq. illius Imperatores debellet, eorumq. spolia crucis vexillo subijciat: qui item catenas, compedes, vngulas & alia quæque ferrea instrumenta ad torquendum composita iam obducta rubigine conflet in vomeres, falces atque ligones; & humiles Ecclesias solo prostratas in Basilicas augustiori & ampliori structura restituat, atque Oratoria clandestina mutet in templa, inq. excelsa Dominica cryptas & antra conuertat: eorumq. ministros regijs prosequatur honoribus: Idemq. fidelibus cunctis adblandiatur vt fratribus, Confessores sacris decoros stigmatibus vt gloriosi certaminis victores amplectatur, pulchraq. signa ipsorum vulnerum auide osculetur: qui denique S. Ecclesiæ in omnibus se exhibeat protectorem, & aduersus potestates aduersarias defensorem: cunctaq. aucta gloria atque decore florentissima reddat, & latiori lætioriq. germine longe lateq. Christianum nomen propaget, atque dilatet.

Sicq. perspicuum omnibus redderetur, non humano res nostras niti consilio, viribusq. fulciri terrenis, sed plane Dei arbitrio regi, prouidentia gubernari, auxilio protegi, atque iugi protectione defendi: ita vt frustra labore humana præsumptio, & incassum conetur cæca temeritas, posse e terra conuellere, quæ fixas habet radices in cælo.

Post igitur cæcæ noctis horrorem, venturæ diei tunc quoddam auroræ crepusculum in Constantio primum erupit, sed primus Solis radius effulsit in Constantino: quando conuerso rerum ordine, tam lætæ diuq. expectatæ diei lux apparere cœpit in Occidente, eo potissimum tempore, quo adhuc persecutionis atra tempestas densa caligine obtegeret Orientem, vbi in suo cursu nox (secundum diuinum oraculum^c) medium iter perageret, dum decem persecutionis annorum vix quinque præterlapsi fuissent, & adhuc totidem superessent: Donec progressibus suis Sol iste qui ascendit super Occasum, Orienti tandem illuxit: cum iam antea illustrasset occidentalem orbem atque meridiem; cum inquam veternosum colubrum Maximianum Herculum, & duro iugo tyrannidis prementem Urbem Maxentium, & post Galerium Maximinum diram Ecclesiæ facem, Licinium in Christianos æque furentem pariter extinxisset monstrorum domitor Constantinus: tunc exulem diu pacem postliminio reuocauit, atque foenore multiplicato restituit; ipsamq. Dei Ecclesiam instar Sarræ^d aliquando captiuæ, regijs donatam muneribus, liberam reddidit viro suo. Hæc omnia, hisq. maiora qui hoc anno Dei voluntate auspicatur Imperium, post Constantij patris obitum Constantinus ope diuina perfecit: quoniam vero rerum ac temporum ordine, dicemus singulis annis.

Sed tempus est, vt hunc secundum Tomum Annalium absoluamus, cum iam ad Constantinum Imperij exordium peruenerimus; constituamusq. volumini terminum; ipsumq. figamus hic feliciter lapidem Adiutorij^a de superatis Dei potentia Philistæis præclarum indicem, gloria crucis exculptum. Hic igitur longiori fatigata cursu oratio opportune consistat: et beneficij memor actura gratias, ex more, ad Sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ pedes prona se sternat; vt cui accepta fert omnia, dono offerat quidquid a Deo se eius precibus intelligit consequutam: In ipsamq. veluti in sacrosanctum, viuumq. Gazophilacium, duo minuta instar viduæ illius ex paupertate multo labore collecta^b, duos inquam absolutos Tomos Annalium inferat. Sit ipsa nobis Virgo, Arca tutissima, in qua lucubrationes nostræ seruentur, atque tuta custodia muniantur; ne fur obrepens, appetitus videlicet gloriæ rapiat, vel tineæ & rubigo inhærescentes, spes scilicet fallaces exedant. Est enim ipsa vera, diuinaq. Arca illa ex lignis setim compacta^c, quæ sibi credita, sine corruptione conseruat. In eiusmodi enim Archiuo cum res nostræ repositæ fuerint: nulla vnquam temporis varietate, vel diuturnitate labefactata, aut vetustate deleta, perpetua memoria in terris viuunt, & (quod magis optamus) æterna præmia, diuina gratia largiente, assequuntur in cælo a Domino nostro Iesu Christo, cui vna cum Patre & Spiritu sancto sit semper laus, honor, virtus & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

^a 1. REG. 7. PERORATIO AVCTORIS.

^b Marc. 12. Luc. 21.

^c Exod. 37.

ANNALIVM TOMI SECVNDI
FINIS.

Absoluit Auctor hunc secundum Annalium tomum in fine anni Domini MDLXXIX. suæ atatis quinquagesimo secundo iam inchoato. Fave pie Lector precibus apud Deum; foveq. pro te iugiter laborantem: vt quod cupiunt omnes, immensa molis opus ad optatum finem perducatur.

PRÆ-

PRÆTERMISSA
SIGNATIS QVIBVSQVE LOCIS
RESTITVENDA.

Ad Demophilum.] *Adde.* Sed vtinam extaret commentarius ille Theodori presbyteri, cuius Photius meminit, quo soluit obiectiones negantiū ea opera esse Dionysij Areopagitæ: sane quidem haud nobis vel alijs fuisset adeo laborandum. Quæ enim hodie a Nouantibus obiectiones refricantur, olim a Græcis curiosis fuerunt vehementius inculcata. Non enim maiores nostri simul ac Dionysij lucubrationes prodierunt in lucem, oscitanter nulla de illis habita exactissima peruestigatione, eas receperunt; sed iisdem propemodum quibus modo controuersijs ab illis accurate discussis atque examinatis, easdem germanas inuentas & ab omnibus obiectionibus vindicatas tam Orientalis quàm Occidentalis Ecclesia vsu probauit atque recepit.

Pag. 43. Lin. E 10.

De commetario itaque Theodori presbyteri fidē facit Photius, dū in sua Bibliotheca sic ait: Legimus Theodori presbyteri librum, quo demonstrat, ea quæ S. Dionysij habemus opera, germana esse, nec pseudepigrapha. Quattuor etiam obiectiones soluit: quarum prima qua arguitur illa non esse legitima, talis existit: Si enim inquit pseudepigrapha minus essent, quo modo Patres posteriores de illorum verbis & sententijs nullam fecerunt mentionem? Secunda: quod Eusebius Pamphilus opera a sanctis Patribus conscripta recēfens, de S. Dionysij operibus nec verbum quidem. Tertia: Si traditiones in Ecclesia longo tempore sensim & pederent in ortæ & progressæ sunt: quo modo apud S. Dionysium ita specialis illarum quædam habetur descriptio? & paulo post sic meminit de quarta obiectione: Quod loquitur de beati Ignatij epistola, cum S. quidem Dionysius Apostolorum temporibus floruerit, Ignatius vero sub Traiano martyrij certamen perfecit, qui paulo ante obitum epistolam illam conscripsit, de qua apud S. Dionysium est sermo. Hæc igitur quattuor obiectiones soluere contendens Theodorus, pro viribus nititur demonstrare, germana esse S. Dionysij opera] hæctenus Photius.

Addendus ijs esset Georgius Pachimerius qui in Dionysium Areopagitam commentarium elaborauit, sed nequaquam inter antiquos adnumerandus, qui claruit temporibus Michaelis Palæologi, a cuius Imperij tempore cœpit historiam scribere. Quamobrem reiiciendus est commenticius ille titulus qui affixus est eiusdem paraphrasi in eiusdem Dionysij epistolas, quo dicitur auctorem opus illud aggressum esse hortatu S. Athanasij Patriarchæ Alexandrini tunc agentis Constantinopoli. Miratus sum equidem virum eruditum Godefridum Tilmandum qui eandem paraphrasim Latinis edidit, & longam disputationem pro iisdem scriptis elaborauit, hæc adeo manifesta non cognouisse, nec etiam correxisse. Quo nam pacto rogo potuit ea scripsisse Georgius tempore S. Athanasij, si in illis commetarijs meminit Auctor hæresum Nestorij & Eutychetis, quæ post multos annos ab Athanasij obitu emerere? Nec est quod de secundo Athanasio itidem Episcopo Alexandrino ea potuissent intelligi, qui sedere cœpit anno Domini quadringentesimo octogesimo nono longe ante etiam quàm viueret Pachimerius, fuitq. ille non sanctus, sed hæreticus & Acephalorum patronus.

Pag. 163. Lin. C 10.

Dicturi sumus] *Adde.* Quod ad Lucianum pertinet qui hæc scripsit, licet tamen ex iisdem scriptis liquido constat eum ad hæc vsque tempora peruensisse ac etiam eadem supergressum esse. Sed cum multa quæ ab eo scripta sunt aduersus Christianam religionem, suis locis sint superius recensita: hic de eius obitu paucis agere, ratio temporis persuadet, & quæ de eo a Suida litteris sunt commendatâ simul attexere: sic enim ait: Lucianus Samosatenus cognomento, blasphemus, siue maledicus, atque inauspiatus, ac potius impius, quod in Dialogis diuina oracula

pro ridiculis inducit . Fertur sub Traiano & ante eum fuisse . Initio concionator Antiochiæ fuit , quæ res cum ei male cessisset , se ad scribendum contulit , scripsitq. infinita . Interiisse fertur a canibus , cum rabiem suam contra veritatem exercuisset . Nam in Peregrini vitâ perstringit Christianismum , & ipsi Christo maledicit homo sceleratus . Itaque furoris sui & in hac vita iustas poenas dedit , & in futura æterni ignis cum satana hereditatem cernet] hucusque Suidas . Eiusmodi sane digno homine epitaphio decuit impium hominem cum impietate sua pariter sepeliisse . Quod vero idem Suidas dicat Lucianum fuisse Antiochiæ concionatorem : inde accidit , vt complures ipsum fuisse religione Christianum existimarint , sed a fide apostatam in eandem esse furiose grassatum : Sane quidem ex eius scriptis superius citatis cognoscitur , ipsum res Christianas apprime calluisse . Vix dici potest quantam cladem apostatæ quibusque sæculis in Christianam religionem intulerint , quod & in hoc deplorato nostro sæculo experimur . At de his alias .

Duodecim.] Adde Inter alios Episcopos a Victore recens institutos fuit S. Felicianus , quem præfecit Ecclesiæ Fulginatensi : qui eam egregie curans , post multos labores atque ærumnas in eius administratione & conuersione infidelium toleratas , pro digna mercede in persecutione Decij martyrij corona donatus est : quo illustratus honore anniuersaria die eius memoria in Ecclesia celebratur . Rursus vero hæc ibidem de Victore in fine : Cess-

Rediisse.] Adde Rursus etiam ex iisdem principijs de Christi humanitate perperam constitutis , aliam nefariam , prauamq. sententiam Paulus impie deducebat , vt diceret in sacramento Eucharistiæ esse Christi sanguinem corruptibilem : id quidem apparet ex epistola Dionysij Alexandrini aduersus eundem Paulum conscripta tempore prioris Concilij Antiocheni contra eundem collecti : in ea enim cum multa disputet ad oppugnandum impudentem hæresiarcham , cumq. refellit blasphemiam de corruptibili Christi sanguine , quod & Paulus probare nitebatur propterea quod Dominus suis dixisset : Accipite & diuidite inter vos] sic in eum Dionysius ^a .

Hæc cum dicit Paulus Samosatenus , ignorat quod Apostolus dicit in epistola ad Hebræos ^b : Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcauerit , & sanguinem testamenti pollutum dixerit , in quo sanctificatus est , & Spiritui gratiæ contumeliam fecerit ? Conculcauit eum Iudas , & nunc Paulus Samosatenus , vt placeret satanæ qui eum delegit . In sanguinem viuificum & in Spiritum sanctum insurrexit eum conculcans . Etenim si sanguis Christi est corruptibilis quia diuiditur & funditur : reperietur quoque Spiritus sanctus corruptibilis vt sanguis vitæ , siquidem scribit Lucas in Acta Apostolorum ^c : Cum complerentur dies Pentecostes &c. paulo post subiungit : Et apparuerunt illis linguæ dispertitæ tanquam ignis . et reliqua] Manifesta itaq. ratione Dionysius monstrat exemplo pariter & auctoritate non corrupti Christi sanguinem testamenti in Eucharistia , quod diuidatur & effundatur , sicut nec Spiritus sanctus ex eo quod dicatur diuisus & effusus potuit villo modo corrumpi .

Rursus vero eandem Pauli de sanguine Eucharistiæ sententiam destruens , hæc eleganter habet de filij Dei facta in Eucharistia exinanitione : Ait Apostolus de Christo , quod cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo : id est , non sic quemadmodum per studium virtutis ac laboris ac certaminis regnum Dei capiunt , sicut scriptum est : Regnū Dei vim patitur & violenti rapiunt illud ^d . non sic inquam Christus laboribus & studijs virtutum comparauit vt esset æqualis Deo , qui potius : Operuit ^e cælos virtus eius , & laudis eius plena est terra , splendor eius , vt lux erit , vt testatur ipse qui vere semper est in Patre , inquit ^f : Ego sum lux mundi . id est Dominus mundi , habens in seipso Patrem & viuificum & Dominum Spiritum sanctum : & tamen seipsum exinaniuit : vnde Sacramentum innenarrabile ab eo sic appellatur , nouum Testamentum : dans seipsum in mystica cena , non sicut secundum legem sacerdotij Aaronici carnes pecudum aræ olim imponebant : scribit enim Moyses , inquit ^g : Carnes sanctæ imponentur altari , & comedet populus : et quicumque immundus eas tetigerit ,

^a Trāstulit eā epist. Dionysij Turrianus citatq. lib. de Sacramento Eucharistiæ cap. 10. § 11.

^b Hebr. 10.

^c Act. 2.

^d Luc. 11.

^e Abac. 3.

^f Ioan. 8.

^g Leuit. 6.7.

Pag. | Lin.
277. | D 7.

Pag. | Lin.
279. | E 3.

gerit , peribit . nunc autem non sic : quin potius ipse Dominus dicit ^a : Qui manducat me , ipse viuet propter me . Deus ergo est qui habitat in nobis secundum Testamentum quod disposuit dicens nobis : Accipite hoc & diuidite inter vos , nouum Testamentum est : hoc facite . Hæc est Dei ad nos exinanitio , vt admittamur ad capiendum eum . Hoc enim tremendum Sacramentum dicit Apostolus , cum ait ^b quod seipsum exinaniuit , non relinquens Patrem , vt capiatur a nobis : absit , immo ipsius verba proferam : Ego , inquit ^c , & Pater ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus] hæc Dionysius de veritate sacratissimæ Eucharistiæ . Deinde subiungit

Videte quam limatè agit mystagogus veritatis Vas electionis dicens paulo post ^d : Formam serui accipiens & in similitudinem hominum factus . Vt antea dixi , exinanitionem dicit factam ad nos ad capiendum Sacramentum vitæ per puras & incorruptibiles ipsius manus , vt possimus fideles eius capere ipsum ac fieri mansio Dei accipiens eum totum] ac paulo post cum plura de agno Paschali , Eucharistiæ typo dixisset , hæc addit : At vero qui seipsum exinaniuit Christus Iesus habens in se caput Patrem (caput enim Christi Deus ^e) fecit potentiam in brachio suo , & exaltauit humiles : vt ab eis capi possit Altissimus , & habitare in nobis per exinanitionem : Spiritus sanctus effusus super omnem carnem manet plenus , & sanguis idem sanctus ac viuificus ex profundo diuini lateris effusus , manet plenus ; et Christus idem qui se exinaniuit & sanguinem suum incorruptibilem & viuum ac viuificum nobis effudit] hucusque Dionysius aduersus Pauli hæresin de corruptibili Eucharistia .

Observatione quidem dignum est : adeo perspicuum fuisse in Ecclesia catholica Sacramentum Eucharistiæ , adeoq. exploratam in omnibus , atque testatam ab omnibus eius assertionem ac fidem , vt impudentissimi etiam hæretici , qui tamen a Christo veritatem carnis non seiungerent , eiusdem fuerint assertores ac professores : licet quod a catholica Ecclesia deuiassent , ex eis alij non iisdem ritibus quibus Ecclesia , eiusmodi Sacramentum conficerent , quod superius multis exemplis est demonstratum . Non autem eo dementia peruenerunt , vt tantum Mysterium fidelibus diuinitus concessum , quod viderent in Ecclesia catholica altas firmasq. radices fixas habere , conuellerent ; vsque adeo vt nec Paulus , de quo est sermo , sæx omnium hæreticorum , licet Christum esse tantum hominem impie prædicaret ; tamen veritatem carnis & sanguinis licet hominis tantum & non Dei , esse in Eucharistia affirmaret . Vt ex ijs plane prudens Lector intelligat : hæreticos nostri temporis omnium infelicissimos imum impietatis penitus attigisse . At de Pauli Samosateni dogmatibus hætenus - Qui

Fecit certiores.] Adde Extat eadem epistola ab insignis eruditionis viro D. Turriano in Latinum translata , sed nondum ab eo morte præuento typis excusa : ex qua nonnulla de veritate & mysterio sacratissimæ Eucharistiæ sunt paulo superius recitata . Hæc illa sane epistola , quam S. Hieronymus laudans , cum de eiusdem Dionysij scriptis agit , ista habet in fine : Sed aduersus Paulum Samosatenum ante paucos dies quàm moreretur , insignis eius fertur epistola] ceter-

Numero septem] Adde Inter Episcopos a Dionysio Papa ordinatos , & ad diuersarum Ecclesiarum regimen institutos , certum est ordinasse quoque Zamam Episcopum , eundemq. Bononiensi Ecclesiæ præfecisse : qui in Indice Episcoporum Bononiensium primus ordine numeratur . Sed mea sententia , quod incendio Diocletiani combusta sint antiqua Ecclesiastica monumenta , nullius alterius Bononiensis Episcopi mentio habetur qui Zamam præcesserit , sed ipse primus , cuius certa testataq. memoria est , ordine collocatur : cum nequaquam mihi persuaderi possit , nobilissimam Italiæ ciuitatem ingenti semper populo refertam , tribus ferme sæculis a Christi aduentu dilapsis , caruisse Ecclesia , & qui ei præficeretur , Episcopo ; cum constet , nonnullas alias Italiæ ciuitates , dignitate & frequentia populi longe impares , iam pridem fuisse Episcopalibus sedibus illustratas . At de ijs modo satis . In eodem

Pag. | Lin.
281. | B 2.

Pag. | Lin.
297. | C 1.

libro de Romanis Pontificibus post illa quæ nuper sunt recitata, hæc in fine de Dionysio habet:

Coluntur] *Adde* His autem admonemur, vt corrigamus, seu potius declinemus quæ in nostris Notationibus ad Romanum Martyrologium in primis diximus, corpora Sanctorum martyrum Marij & Marthæ condita esse in Insula Tiberina in Ecclesia S. Ioannis Chalybitæ, prout præfertur inscriptio super Confessionem affixa, qua tum eorum, tum etiam filiorum ibi inesse corpora significatur. Equidem factum esse videtur, vt quod dictorum martyrum filiorum ibi sita sint corpora; parentum pariter inesse fuerit existimatum: cum tamen & horum etiam reliquiarum partem aliquam sitam ibi esse, nemo iure negarit. Id quidem sic se habere, manifeste quidem potest intelligi ex ijs quæ aperte testatur publica ac fidelis inscriptio marmoreæ insculpta tabulæ, in eiusdem Diaconie sancti Hadriani apside posita; qua declaratur. A. D. M. C. C. XXVIII. Gregorij Papæ Noni Pontificatus anno primo, inuenta esse in eiusdem Ecclesie Confessione inter alia superius recensita etiam corpora Sanctorum martyrum Marij & Marthæ; eorundemq. maiori parte ibi relicta, reliquam ab ipso Gregorio Papa in eadem Ecclesia paulo post a se dedicata sub primario altari repositam. Idemq. plane accidit de Sanctorum Papiæ & Mauri Romanorum militum venerandis corporibus, quæ diximus in iisdem Notationibus posita esse in Titulo Equitij, quod quæ postea facta sunt, nobis essent penitus incomperta: reuera autem ibidem (vt dictum est) inuenta, & ab ipso etiam Gregorio Pontifice Max. seorsum ab alijs in lapidea capsula fuerunt sub eadem Confessione recondita: translata ex eodem Titulo Equitij, vbi sub Sergio Papa Iuniore, vna cum alijs Sanctis martyribus fuerant collocata: veruntamen aliquam partem dictorum martyrum ibi esse relictam, satis ex eo potest intelligi: quod inuenta modo eadem corpora, non sunt prorsus integra; licet maxima ipsorum pars dici possit, existentibus ibi eorundem quoque capitibus, prout res ipsa cunctis patens perspicuo docuit experimento. Sed præter alia antiquitatis monumenta, in dicto martyrum loculo tabella lapidea, laterculi instar, inuenta est, hac inscriptione notata.

IN HOC LOCO REQVIESCVNT CORPORA SANCTORVM MARTYRV M PAPIE ET MAURI. Quæ eodem in loco posita, vna cum reliquijs afferuatur:

Placuit autem Sanctissimo D. N. SIXTO QVINTO Pont. Max. id agente singulari amoris studio, quo res nostras semper est prosequutus ipso Illustrissimo ac Reuerendissimo D. Augustino Cusano eiusdem Ecclesie Diacono Cardinali de nostra Congregatione iugiter benemerente, vt eorundem Sanctorum martyrum Papiæ & Mauri sacra corpora ex Diaconia S. Hadriani in nostram Ecclesiam S. Mariæ & S. Gregorij in Vallicella dictam, & in regione Parionis positam transferrentur. Quod religioso officio & munificencia eiusdem Illustrissimi ac Reuerendissimi curatum est, cuncta quæ ad rem tantam opus essent, liberaliter exhibentis.

Accidit prope diuino miraculo, vt cum multis annis, summa impensa ædificaretur, & iam perduceretur ad finem quæ in honorem Dei Genitricis & S. Gregorij Papæ eadem inchoata esset Ecclesia: inter alia insignia illustraretur, more maiorum, martyrum quoque sepulchro: Idemq. martyres his ipsis diebus opportune, Dei plane consilio, denuo apparent, vt in ampliori Ecclesia collocatos, maiori illos Vrbs (vt par est) prosequeretur honore; ipsi vero auctiora præstarent beneficia supplicantibus. Vidimus ea, pariterq. tetigimus, ac licet indigni, iterum atque iterum exosculati sumus, eorundemq. sacro feretro vna cum collegis fratribus humeros in eorum translatione læti subiecimus, hac plane die, tertio Idus Februarij A. D. M. D. XC. qua præsentis Annalium tomi impressio est penitus absoluta: Cum & nos hanc appendicem veluti coronidem apposuissemus ex coronis eorundem Sanctorum martyrum comparatam. Dulce admodum atque iucundum fuit, post recensita tot certamina martyrum, vltima hac ipsa die a tam insignibus Romanis martyribus visitari. Suscepimus hilare tantos hospites apud nos perpetuo permanfuros, eosdemq. Patronos nostros ampliori cultu venera-

veneraturi, maioribusq. indies obsequijs, studijs & officijs, diuina gratia adiuuante, sedulo frequentaturi.

Qui autem allata celebri pompa Sanctorum martyrum corpora religiosissimo obsequio exceperunt, ad infimos vsque Ecclesie gradus obuiam prodeuntes, fuerunt Illustrissimi, ac Reuerendissimi S. R. E. Cardinales

Alphonsus Gesualdus Neapolitanus Cardinalis Episcopus Portuensis.

Gabriel Paleottus Bononiensis Cardinalis Episcopus Albanensis.

Nicolaus Sfondratus Mediolanensis TT. S. Cæcilie Presbyter Cardinalis Cremonensis.

Dominicus Genuensis TT. S. Laurentij in Pane & perna Presbyter Cardinalis Pinellus.

Hippolytus TT. S. Pancratij Presbyter Cardinalis Aldobrandinus Maior Pænitentiarius.

Hieronymus Taurinensis TT. S. Petri ad Vincula Presbyter Cardinalis de Ruuere.

Scipio Mantuanus TT. S. Mariæ de Populo Presbyter Cardinalis Gonzaga.

Marianus Perbenedictus TT. S. S. Marcellini & Petri Presbyter Cardinalis Cameriniensis.

Federicus Mediolanensis S. Agathæ Diaconus Cardinalis Borromæus.

Augustinus Mediolanensis S. Hadriani Diaconus Cardinalis Cusanus, qui corpora Sanctorum iussu Sanctissimi conceptis verbis tradidit R. D. Philippo Nerio Florentino, Præposito Congregationis Oratorij.

Guido Bononiensis S. S. Cosmæ & Damiani Diaconus Cardinalis Pepulus.

At de translatione hæctenus: ipsorum autem martyrum res gestas, suo loco, seruato ordine temporum, recensebimus. Sed iam tandem redeamus ad Acta martyrum, vnde necessitate compulsa oratio alio euocata deflexit. Quod

Pag. Lin.
737. E. vlt.

Contigit] *Adde*. Hoc ipso quoque anno, qui numeratur quintus ab exordio ædificationis Thermarum Diocletiani Imperatoris, contigit martyr Saturnini senis, Sisinnij diaconi, Aproniani Commentariensis, atque Papiæ & Mauri militum, vt colligitur ex Actis Marcellini atque Marcelli Romanorum Pontificum (sunt ea simul iuncta, prioraq. Marcellini, sed posito tantum nomine Marcelli, confusa) In iisdem inquam Actis cum hæc ad finem eorundem passionum legantur: Post menses vero decem & annos duos explicata fabrica Thermarum cum gloria, &c.] præsens annus plane significatur: nam cum Thermæ (vt dictum est) coeptæ sint anno Domini ducentesimo nonagesimo octauo, septemq. annis earum ædificatio perduravit, erit hic annus quintus ædificationis, idemq. tertius ante abolitionem connumerabitur. Post recensita igitur quæ superius dicta sunt de Saturnino atque Sisinnio, & quæ sequuntur de confessione, atque martyrio Aproniani Commentariensis, quæ breuitatis causa prætermittimus, hæc habent de consummato martyrio Saturnini atque Sisinnij: et qui ijs accesserunt, Papiæ ac Mauri militum.

Tunc iussit Laodicius Præfectus retrudi in custodiam Saturninum senem, & Sisinnium diaconum dicens: Si non immolaueritis dijs, diuersis vos pœnis interficiam. Cum autem essent in custodia, veniebant multi Gentiles. Audiens hæc Laodicius, iussit parari sibi Tribunal in Tellude post dies triginta duos, & iussit sibi præsentari Saturninum & Sisinnium. Qui vincti catenis & nudis pedibus steterunt ante eum. Quibus dixit Laodicius: Quid est? Deposuistis vanam superstitionem, & adoratis Deos Imperatorum? Respondit Sisinnius: Nos peccatores* adoramus Dominum Iesum Christum filium Dei: nam dæmonibus & lapidibus nunquam humiliamur. Laodicius dixit: Deferatur tripoda & thurificent Maiestatibus. Saturninus dixit: Conterat Dominus deos Gentium. Et continuo soluta est tripoda ærea velut lutum. Quod videntes duo milites Papias & Maurus coeperunt clamare: Vere Deus est Dominus Iesus Christus, quem colunt Sisinnius & Saturninus.

Iratu itaque Laodicius iussit eos in equuleos leuari: et cum traherentur, neruis, fustibus, & scorpionibus cæsi sunt. Illi autem clamabant: Gloria tibi Domine Iesu Christe, quia meruimus socij fieri seruorum tuorum. Tunc Papias & Maurus clamabant dicentes: Vt quid vos coarctat diabolus in seruos Dei ista exercere? Iratus Laodicius iussit ora eorum lapidibus contundi, & in carcerem retrudi, Saturnino autem & Sisinnio flammæ ad latera poni: et cum in equuleo pendentes vultu alacri gratias Deo agerent; iussi sunt capitalem sententiam subire: et depositi de equuleo ducti sunt in viam Nomentanam, vbi capite truncati sunt: collegit eorum corpora

* Ex Codic. manuscrip. cui asseruntur possessa a Surio rom. primo die 16. Ianuarij.

* al. peccatores.

pora Thraſon cum Ioanne presbytero ; & poſtea ſepeliuit in prædio ſuo via Salaria cum alijs , tertio kalendas Decembris .

Post dies vero duodecim iuſſit Laodicius Papiam & Maurum milites , qui baptizati ſunt à Marcellino Epifcopo ſibi præſentari in Circo Flaminio & dixit ad eos : Cognoui quòd & vos Chriſtiani ſitis . Papias dixit : Vere Chriſtiani . Dixit ad eos Laodicius : Deponite veſtram fallaciam , & adorate Deos quos Principes adorant . Reſpondit Maurus & dixit : Adorent eos qui deſperauerunt de animabus ſuis , vt in æternum pereant . Laodicius dixit : Modò vos deſperabitis de animabus veſtris , ſi non ſacrificatis dijs immortalibus . Audite , & facite quæ dico , & viuite . Reſpondit Papias : Sacrifica tu , & viue in tormentis æternalibus . Tunc iuſſit eos ſterni in terram & fuſibus cædi . Et cum diu cæderentur , nulla vox ex eis audiebatur niſi tantum : Chriſte adiuua nos ſeruos tuos . Tunc iuſſit eos leuari de terra , & plumbatis cædi : et cum diu cæderentur , emiſerunt ſpiritum . Quorum corpora collegit Ioannes Presbyter noctur & ſepeliuit in via Nomentana , quarto Kalendas Februarij ad Nymphas , vbi Petrus baptizabat] huc uſque Acta horum Martyrum quæ autem ſequuntur de Arthemia uſque ad Acta & exitum Marcelli Papæ , additamentum putamus , quòd in multis fide vacillent : nam nec vlla mētio fit de Arthemia filia Diocletiani virgine & martyre in tabulis Eccleſiaſticis , cuius memoria tam nobilis mille fuiſſet monumentis expreſſa , ſi veram eſſe maiores nouiſſent : nec de ea præterea mentio eſt apud ſcriptorem aliquem . Reliqua autem quæ ad eadem Acta ſpectant , ſuo loco opportunius in Marcello dicentur .

Haberetur] Adde . Sed id in ſacris atque diuinis (cuiuſmodi præſens officium videbatur) vt Seruius atque Donatus Virgilianum a illud explicant : Intonuit læuum ,] Sic & apud eundem Varronem b & Feſtum , c alioſq. præſcos auctores quos citant , habetur expreſſum , Romanos pariter , huius Hemisphæri nobiliorem partem , nempe Orientem , tribuiſſe ſiniſtræ , dexteræ vero Occidentem : cum auctore Plutarcho d , Philoſophorum principes Pythagoras , Plato , & Ariſtoteles Orientem in dextera collocarent : Sed id in ſacris tantum , vt diximus , quòd (vt aiunt) ſiniſtra noſtra , dextera numinis , quæ præcipue attendi debeat , habeatur : ſecus autem eſſe ſoleret in reliquis conſuetis officijs .

Cenſeretur] Adde . Si vero ad Calliſtum Papam hæc quis referre maluerit , non ſub Claudio Imp. ſed ſub Alexandro ſunt collocanda , quod & feciſſem libentius , niſi Martyrologia cuncta dictos martyres ſub Claudio ponerent : nam & Aſterius presbyter de quo nuper dictum eſt , ſub Alexandro paſſus habetur , vt ſuperius eſt enarratum .

F I N I S .

I N D E X .
I N T O M V M S E C V N D V M
A N N A L I V M E C C L E S I A S T I C O R V M .

A
Aron martyr cum Iulio in Britannia sub Diocletiano. 735.b
Abagarus Rex Edeſſæ quid sub Traiano Imp. 25.d
Abagarus Rex auditor Bardesanis. 186.b.c
Abagarus Rex quando Romam venit. 259.d
Abagarus Rex venit ad Seuerum. 277.b
Abagarus Rex tenetur dolo ab Antonino Caracallo & ex- poliatur. 312.e
Abel & alij iuſti omnes a Caianis hæreticis damnantur. 105.d
Abelis genus vnde , ex ſententia Sethianorum. 106.a.b
Abercius Epifcopus Hierapolitanus. 133.a.b. venit Romam vocatus a Marco Imp. 133.a. Curat Lucillam filiam arreptitiam. d.e. Donatur ab Imp. frumento annuo in pauperes erogando. 133.d.e. Eius epiſtola ad Marcum Imp. 133.e. 134.a
Abilius Epifcopus Alexandrinus moritur. 7.d
Abimelech Rex ſucceſſor Melchizedech. 245.b
Abundantius diaconus martyr Romæ sub Diocletiano cum Abundio. 726.b.c
Abundius presbyter martyr Romæ sub Dioclet. cum Abundantio. 726.b.c
Abundius martyr Romæ sub Valeriano Imp. cum Irengo. 533.e
Abſtinentia ab animatis ſuperſtitioſa ex Saturnino heresiarcha. 61.d
Abſtinentia ſuſpecta reddita quæ. 211.e. 212.a

A C
Acclamations fieri ſolitæ in theatro. 152.d
Acclamations in theatro fieri ſolitæ in Chriſtianos. 159.c
Acclamations factæ in Commodum Imp. 225.a
Acclamationibus populi in theatro nihil iniuſtum decerni debere , Diocletianus reſcripſit. 673.d.e
Acclamationibus populi in Circo factis decreta eſt ex Senatusconſulto perſecutio in Chriſtianos tempore Diocletiani. 673.c.d
Accuſationes contra Originem. 356.a.b.c
Accuſandi miniſtri Dei non ſunt. 51.b
Achillas Epifcopus Alexandrinus creatur. 631.d
Achillas Tyrannus in Aegypto. 650.d
Achilleus martyr Romæ cum Nereo sub Traiano. 5.e
Acindinus martyr in Pamphilia cum ſocijs sub Diocletiano. 757.d
Acta Agapes & Chionie & ſociarum Theſſalonicæ sub Diocletiano Imp. 746.a.b.c. 747.a
Acta Alutinenſium martyrum in Africa sub Diocletiano. 712.a. 713. 714. 717. c. d.
Acta Alutinenſium martyrum deprauata a Donatiſtis. 711.
Acta Anyſie martyris Theſſalonicenſis sub Diocletiano. 723.d.e
Acta Claudij & ſociorum sub Diocletiano. 628.e. 629.
Acta Clementis Papæ sub Traiano. 5.c
Acta concilij Cyrenenſis in Numidia sub Diocletiano. 708.c. d. e. 709.b. c
Acta concilij in Crypta Sinueſſana cõtra Marcellinũ Papam cuius fidei ſunt. 724.d.e. 725. 726. 727.
Acta concilij Palæſtinæ de celebratione diei Paſchalis. 255. a. b. c. d
Acta Cypriani paſſionis quæ germana vel ſpuria ſunt. 522.d
Acta Euplij martyris Catanæ in Sicilia sub Diocletiano. 735.c.d.e
Acta Flauiani & ſociorum martyrum Carthagine sub Valeriano. 547.e. 548. 549.
Acta Fructuoſi Epifcopi Tarraconenſis sub Valeriano cum ſocijs. 557.b.c. 558.
Acta Hippolyti & ſociorum martyrum Romæ sub Valeriano. 508. 509. 510. 511. 512.
Acta Iacobi & Mariani martyrum in Numidia sub Valeriano. 552.a.b. 553. 554. 555.
Acta Lucij , Montani & ſociorum martyrum Carthagine sub Valeriano. 545.c. 546. 547.
Acta Marcelli Centurionis martyris Tingi in Mauritania sub Dioclet. 663.b. 664.
Acta Martyrum conſignari ſolita Chriſti Regno. 540.a
Acta Martyrum corrupta interdum. 649.d.e
Acta Martyrum publica inuiolabilia. 649.d
Acta Martyrũ quæ , et quo modo a Notarijs excepta. 373.a.b
Acta Martyrum quæ proconſularia dicta ſunt. 373.b. 628.e
Acta Martyrum quæ publice in Eccleſia recitentur. 156.c
Acta Martyrum quæ in Romana Eccleſia non legebantur. 650.a.b
Acta Martyrum quæ taxantur cenſura Gelafij. 650.a
Acta Martyrum quæ ſunt fideliora. 649.c.d.e
Acta Martyrum recensere perutile. 551.e. 552.a
Acta Martyrum ſuſpectæ fidei ſunt quæ verborum lenocinio exornantur. 649.c
Acta Maximi martyris Ephęſi sub Decio. 434.d.e. 435.
Acta Nerei & Acchilei Romę sub Traiano. 5.e
Acta Nicomedienſium martyrum sub Diocletiano. 651.a
Acta Paramonis militis mart. cum ſocijs sub Decio. 435.e. 436.
Acta Perpetuæ & Felicitatis martyrum Tuburbi in Mauritania sub Seuero. 290.a
Acta Pionij martyris Smyrnæ sub Decio. 157.e. 430. 431. 432. 433. 434.
Acta Praxedis sub Marco. 140.d
Acta Preſidalia quæ. 664.d
Acta Proconſularia quæ. 373.b. 628.e
Acta Sabini Epifcopi Spoletini sub Diocletiano. 673.b.c
Acta Scyllitanorum martyrum. 275.e. 776.a
Acta Senatus de cenſura Valeriani. 427.a.b.c
Acta Stephani Papę sub Valeriano. 511.d.e. 512. 514. 515. a. 516.
Acta Symphoriani martyris Auguſtoduni sub Aureliano. 598.e. 599.
Acta Taraci , Probi & Andronici martyrum Tarſi sub Dioclet. 642.a. 643. 644.
Actis publicis quid addere vel demere crimen eſt maiſtatis. 649.d.e
Actius Clemens philoſophus Platonicus sub Traiano. 41.b
Actori cauſam agentem certum dicendi ſpatium temporis præſtitutum. 373.e
Actuas diſcipulus Manetis vnde Actuanite. 615.a
Actuanite vnde Manichei. 615.a
Actuius

a Virg. Aeneid.
b Varro de Lin.
latin. lib. 5.
c Feſt. verb. ſiniſtra aues.
d Plutarcho. de Plac. philoſoph. lib. 2. c. 10.

Pag. Lin.
301. c. 1.
Pag. Lin.
589. E. 2.

Acutius martyr Puteolis cum socijs sub Diocletiano. 754.e
755.a
Acyllinus martyr Scyllitanus sub Seuero. 276.d
Acyclus cum Victoria martyr Corduba sub Diocl. 734.d.e

A D

Adamita heretici ex Gnosticis prodire. 67.b.c
Adamita quando cogniti. 190.b
Adauctus cum Felice martyr Romae sub Dioclet. 707.d.e
Adelphius heresiarcha. 383.c
Adon & sennen Perse martyres sub Decio. 435.e
Adonidis templum ab Hadriano erectum in Bethlehem. 85.e.86.a
Ado Viennensis corrigitur de martyrio S. Ignatij. 44.d
Adolescens Christianus castitatis amore petijt licentiam se castrandi. 64.e
Adrias martyr cum socijs Romae sub Valeriano. 509.a
510.511.
Adruena syri hospitari soliti Romae in Viminali, vel Esquilino. 127.d.e
Aduentor martyr cum socijs Taurini sub Maximiano. 660.a.b
Aduersarius persequitur catholicos non schismaticos, vel hereticos. 472.d.476.e
Advocatus Fisci quando cepit. 83.d

A E

Aedituus idoli factus Christianus a Gregorio Thaumaturgo. 425.d.e.426.a.b
idem factus diaconus Ecclesiae Neocesariensis, comesq. Gregorij infuga. 424.d.e.425.
Operatur signo crucis miracula. 425.b
Aegialus iudex inter Manetem & Archelaum Episc. 607.e
Aegypti Praefectura instar regni. 281.d.e
Aegyptia sacra a Romanis saepe reiecta demum accepta. 117.c.d.e
Aegyptij ob inuentum Apim altercantur. 69.e
Aegyptij omnes operosi. 81.c
Aegyptij religionibus diuersis mixti. 81.b.c
Aegyptij prouidi ad rixas. 391.c.d.e
Aegyptij pregnantem feminam morte eximunt. 291.a
Aegyptij occisi a Caracallo. 313.b.c.d
Aegyptij in Senatores allecti ab Antonino Caracallo. 282.b
Aegyptij martyres sub Valeriano. 920.d. vide Martyres.
Aegyptij martyres Passi Tyri, sub Dioclet. 696.e.697.a.b
Aegyptij liberant Dionysium Episc. Alexandrinum cum duceretur in exilium. 416.b.c
Aegyptiorum vitia. 81.b.c.d
Aegyptiorum vitia in Christianos reijcit Vopiscus. 620.d.e
Aegyptius magus excitat Alexandrinos in Christianos. 390.e.391.a.392.
Aegyptius magus quid Romae cum Plotino. 367.d.e
Aegyptius magus impellit Valerianum in Christianos. 508.d
Aelia edificatur ab Hadriano ex Hierosolyma. 74.e.48.d.e
Aelia constructio demandata Aquila Pontico. 86.d.e
Aeliae porta porcus sculptus. 84.d
Alianus tyrannus cum Amando. 656.e.657.a
Alianus acclamatus Imperator in Gallia. 585.e
Alius Lampridius quando vixit. 739.b
Alius Publius Episcopus in Thracia. 171.b.c
Alius Episcopus Hierosolymorum. 231.c.d
Alius Gordianus iureconsultus. 323.c
Alius serenianus consiliarius Alexandri. 370.e.371.a
Alius spartianus quando vixit. 239.b
Aemilia martyr Lugduni sub Marco. 212.d

Aemilianus martyr Carthagine cum Caesio, sub Decio. 415.b
Aemilianus martyr in Numidia cum socijs sub Valeriano. 554.d.e
Visio ostensa Aemiliano. 554.c
Aemilianus Praefectus Augustalis in Aegypto quid in christianos. 518.d.e.dat pœnas scelerum. 521.c.564.c.d
Aemilianus imperat in Aegypto. 561.a
Concitat bellum civile Alexandria. 564.b.c
Captus & occisus. 564.c.d
Aemilianus acclamatus Imper. a militibus & occisus. 490.b.c
Aemilianus Praeses Hispaniarum. 518.b
Aeona Valentini. 101.e
Aeschines Montani sectator, ex quo sabelliana heresis. 176.b.267.b.c
Aesculapij conficta miracula. 90.d.e.91.a.b.c
Aesculapius in serpente fingitur apparuisse. 104.e
Aetas longa quorundam discipulorum Domini. 40.a.b
Aetas initiandorum sacerdotio ex lege Moysi. 10.d.e

A F

Afra martyr cum socijs Brixiae sub Hadriano. 69.e
Afra martyr Augusta Vindelica cum alijs sub Dioclet. 730.e.731.a
Africa ab Hadriano multa est consequuta. 72.b.e
Africa a Seuero multa obtinet. 299.b
Africana Ecclesia grauius passa sub Decio, reddita illi pax citius. 439.b.c
Africana Ecclesia sub Diocletiano exagitata. 544.d.e.545.b.c.546.
Africana Ecclesia infestata a Manichaeis. 639.d.640.b.c
Africana Ecclesia quando cepit rebaptizare baptizatos ab hereticis. 497.b.c
Africani V.C. legatio pro restituenda Nicopoli. 319.a.b
Africana Ecclesia schismate diuisa tempore Diocletiani. 708.a.b
Africani insignis eruditio & monumenta. 319.b.c.d
Africani iureconsulti mentio. 323.c
Africani Episcopi damnati ad metalla. 524.b.c.d
Africani Episcopi qui errauerunt cum Cypriano postea facti sunt martyres. 551.e
Africani martyres, infra Martyres. 70.d
Africani martyrij cupidissimi. 403.a
Africani in libidinem solutissimi. 403.a
Africani milites sub duce Gereone martyres in Gallia. 661.c
Africani mercatores emunt Tarsi corpora martyrum, deferuntq. ea Hipponem Regium. 756.e.757.a
Africanum concilium contra Priuatum hereticum. 377.e
Africanum concilium quadragintaduorum Episcoporum. 459.b.c
Africanum concilium tempore Valeriani. 491.e
Africanum concilium in causa Basilidis & Martialis. 494.d.e
Africanum concilium de non recipiendis quae essent hereticorum. 496.c.d
Africanum concilium primum de rebaptizandis baptizatos ab hereticis. 498.e.499.a
Africanum concilium secundum in eadem causa Episcoporum septuagintaunius. 499.e.450.a
Africanum concilium tertium in eadem causa Episcoporum octogintaseptem. 503.c.d
Africanum schisma a Felicissimo conflatum, infra Felicissimus. 364.a
Africanum schisma a Nouato excitatum, infra Nouatus. 172.e

Africanum

Africanum schisma a Priuato heretico, & Fortunato Pseudoepiscopo Carthagin. infra Priuatus, & Fortunatus. 438.b
Africanum schisma Montentium quando eius prima origo. 438.b
Africanum ingens schisma Donatistarum quando ceptum. 708.a.b

A G

Agapem Christiani frequentabant. 22.c
Agapis chionia & irenes cum socijs martyres Thessalonice sub Diocletiano. 748.b
Agapius catechista Nicomediae. 651.a.b
Agapius cum secundino martyr in Africa sub Valeriano. 552.c.d
Agapio visio diuinitus ostensa. 555.b
Agapitus martyr Præneste sub Aureliano. 602.b
Agapius martyr in Palaestina sub Diocl. 755.c.d.e.756.a
Agapius cum Bassa martyres Edessa sub Dioclet. 754.a
Agapius diaconus martyr Romae sub Valeriano. 532.c
Agatha martyr catanae in Sicilia, sub Decio. 436.
Agathodorus martyr sub Antonino. 121.d
Agathonice martyr sub Antonino. 121.d
Agathonice martyr Pergami sub Marco cum socijs. 158.b
Agatonis confessio Thessalonice sub Diocletiano. 746.b
Agatopos comes S. Ignatij. 28.d
Agatopos diaconus Thessalonice, sub Diocletiano. 748.b
Aganenses martyres Solodori sub Maximiano. 657.a
Aggeus martyr Bononiae sub Diocletiano. 730.b
Agiomachorum Patriarcha Manes. 612.c
Aglaes matrona Tarsum legat Bonifacium pro reliquijs martyrum, quem recepit martyrem. 756.b.c.d
Agnes martyr Romae sub Diocletiano. 743.a.b.c
Agnus apparenis fontem monstrat. 5.b
Agonalia capitolina, ex quibus statuta Chronologia. 376.b.c
Agrestius chromatius Praefectus Vrbs fit Christianus. 627.c.d.629.c
Agricola cum Vitale martyr Bononiae sub Dioclet. 730.b
Agricola & alij martyres Rauennae sub Diocletiano. 730.b
Agricolans praeses in Mauritania persequitur christianos. 664.a
Agrippa creatur Episcopus Alexandrinus. 145.c
Agrippina martyr Romae sub Valeriano. 556.e
Agrippinus Episcopus Alexandrinus. 224.a
Agrippinus Episcopus Carthaginensis auctor rebaptizationis in Africa. 310.b.c.497.b.c
quo modo praecessor dictus est Cypriani. 587.d.e.588.a

A L

Albanus martyr in Britannia sub Diocletiano. 735.e
Albina martyr Formijs sub Decio. 436.c
Albinus Caesar. 240.d.241.c.248.c. Occiditur a Seuero. 259.e
Albinus Martyr Lugduni sub Marco. 212.d
Alcibiades vnus ex martyribus Lugdunensibus sub Marco Imp. 211.d
Alcibiades sectator Montani. 166.d
Alcibiadis abstinentia suspecta. 212.d
Alexander Episcopus martyr Romae sub Pio. 121.c.d
Alexander martyr Apamea sub Pio. 121.d
Alexander carbonarius factus Episcopus, & martyr. 362.b.c.363.d.e.423.d
eius simplex dictio Deo grata ex visione diuinitus facta ostenditur. 364.a
Alexander Eumeniae martyr sub Marco. 172.e
Alexander filius S. Felicitatis martyr Romae sub Marco. 182.c

Alexander martyr cum socijs Lugduni sub Marco. 212.d
Alexander Episcopus Hierosoloco Narcysij ordinatur. 261.e.262
eius litterae ad Antinoitas. 262.a. Confessio. 284.e
Detruditur in carcerem. 362.d. martyrium. 423.b. eius
Bibliotheca 421. quae seruata est incolumnis ab incendio Diocletiani. 423.c
idem de ordinatione Originis accusatur. 332.d. excusatur. 334.b
Alexander Episcopus Hieropolitanus sub Seuero. 296.c
Alexander martyr in Aegypto sub Decio. 417.d
Alexander martyr cum Prisco & Malcho caesare Palaestinae sub Valeriano. 521.c.d
Alexander martyr in Syria sub Numeriano. 626.c
Alexander martyr & Cuthia Romae sub Diocletiano. 653.b.654.a
Alexander legionis Thebanae miles martyr cum Secundo sub Maximiano. 660.a
Alexandri duo martyres in Palaestina sub Dioclet. 724.b.c
Alexander cum socijs martyr in Pamphilia sub Dioclet. 757.e
Alexander Papa eiusq. sedis tempus. 68.c.d
eius res gesta, concitat inuidiam senatorum, conuertens nobiles Romanos ad fidem. 77.e. eius martyrium, ordinationes & sepultura. 78.a.b.79.
Alexander Montani sectator pseudomartyr. 178.a.b.c
Alexander impostor praetextu Aesculapij apparentis multos decipit. 104.d
Alexander impostor decipit seuerianum ducem exercitus. 131.e.132.a
Alexander impostor iterum Romanum exercitum sub Marco in discrimen adducit. 163.a
eiusdem obitus miserandus. 105.a.b
Alexander illusor Pionij martyris. 430.b
Alexander Libs scriptor. 383.c
Alexander Valentinianus hereticus. 296.d
Alexander Mammea filius creatur Caesar. 320.a
Occiso Heliogabalo imperat. 320.d
coluit Christum cum dijs. 320.d.e.321.a
eius lararium. 320.d.e
Alexander imitatur Christianos in eligendis magistratibus. 320.e.321.a
Alexander adiudicat causam Christianis aduersus popinarios. 321.a
Alexander fauet iudeis vehementer. 322.d.e
Alexander concessit Iudeos iudicium erga suos. 322.d.e
Alexander dictus est Archisynagogus. 322.e
Alexander praefecit iurisconsultissimos Reipub. 323.c.d
Alexandri Imperium dictum, sine sanguine: sed quo modo hoc. 324.d.e
Alexandri coniunx a Mammea matre relegata in Africam. 324.e
Alexander superstitione superat omnes augures. 328.e
Alexander optimas leges statuit. 328.d
Alexander Exoletos voluit prohibere. 328.d
Alexander vestigal lenonum & meretricum in Atrarium inferri vetuit. 328.c.d
Alexander expugnat Artaxersem Regem. 368.b.c.d
Alexander cultorem legis naturae se exhibuit. 367.e.368.a
Alexander scuerus erga milites. 367.e.368.a
Alexander mittit in exilium Pontianum Papam. 369.c
Alexander occiditur a militibus. 369.c
Alexander relatus inter diuos. 369.d.e
Alexandri gloria longe ampliorẽ obtinent serui Dei. 370.a
Alexandri familia referta hominibus Christianis. 370.b.c
Alexandri domestici occisi a Maximino Imp. 370.b.c
Alexandrina Ecclesia qualis. 632.b
Alexandrina schola florentissima ex Christianis Doctoribus. 358.e
Alexandrina Ecclesia scinditur diro schismate. 757.a
Alexandrini Episcopi quo modo eligantur. 385.a

Alexandrini Episcopi sibi inuicem succedentes. 7. e. 46. a
83. d. 110. d. 120. b. 145. c. 226. b. 235. a. 364. b. 384. b
582. c. 631. d. 668. b
Alexandrini martyres sub Decio. 632. b
Alexandrini occisi ab Anton. Caracallo, dant penas de effuso sanguine Christiano. 312. b. c. d
Alexandrini peste consumpti. 565. e. 566. a *Fame quoque & bello vexati.* 565. a. b. 566. a
Alexandrini vexant Christianos. 390. e
Excitantur a Mago in Christianos. 390. e. 391. a
Alexandrini prouidi ad rixas. 391. a. 392. a
Alexandrini liberati ab Anatolio homine Christiano. 564. e
Alexandrini obsessi ab exercitu Romano. 564. b. c
Alexandrini professores Christiani fugiunt tempore persecutionis. 285. a
Alexandrinum incendium. 344. a. b
Alfenus Iureconsultus. 324. c
Allogonus scriptor. 383. c
Almachius Praefectus Urbis. 337. b. c
Alogi haeretici. 244. b
Alphus martyr in Palaestina sub Diocletiano, cum socijs. 700. a
Alutimenses martyres in Numidia sub Diocletiano. 712. a. 713. 714. 715. 716.
Alutinensum martyrum Acta deprauata a Donatistis. 716. d. e. 717. 718. a. 719. 720.

A M

Amandus Tyrannus in Gallijs. 656. e. 657. a
Amaranthus martyr in Aquitania sub Decio. 436. d
Amaxobij populi Christo credunt. 93. a
Ambrosius Centurio martyr Ferentini sub Diocletiano. 729. d
Ambrosius Episc. Mediolan. in lucubrationibus suis non vsus Notarijs. 317. a
Ambrosius Episc. tenacissimus simplicis dictionis diuinae Scripturae. 352. b
Ambrosius Marcionita siue Valentianus conuersus ab Origene. 316. a. b
Ambrosius suppeditat Origeni septem Notarios & impensas. 316. e
Ambrosius vir frugi & doctus. 317. b. c
Ambrosius impellit Origenem, vt scribat contra Celsum. 378. d. e.
Ambrosius studet summopere Origeni. 316. a. b
Ammia prophetissa in Ecclesia. 170. e
Amnianus cum socijs martyr in Lycia: sub Diocletiano. 757. d. e
Ammon martyr Alexandriae sub Decio. 417. e
Ammonariae duae martyres Alexandriae sub Decio. 417. e
Ammonij armonia Euangelica. 179. a
Ammonij philosophiae secreta non omnibus communicanda. 383. b
Ammonij scripta. 364. e. 365. a
Ammonius philosophus Christianus magister Plotini. 364. b. c
Ammonius laudatus a Longino philosopho atque Porphyrio. 364. c. d
Ammonius semper vixit, atque obiit Christianus contra assertionem Porphyrij. 364. e. 365. a. b
Amnes martyr in Gallia cum socijs sub Marco. 212. d
Ampelius martyr Alutinenfis sub Diocletiano. 712. b

A N

Anabaptismus Marcionis. 109. e
Anabaptismi questio capta in Africa sub Agrippino

Episcopo Carthaginensi. 498. e. 499. 500. 501.
Anabaptismus Catholici exhorruerunt. 501. d
Anabaptismus ab eius defensoribus etiam proscriptus. 507. b. c. d
Anacletus Papa creatur. 20. b
Anacletus Papa crexit Memoriam S. Petri Apostoli. 25. b. c
48. e
Anacleti martyrium, & alij ab eo res gestae. 48. e
Anacoretarum princeps Paulus Thebaus. 419. a
Anastasia senior martyr. Roma sub Valeriano. 556. e
Anastasia vxor Publij multa a viro passa sub Diocletiano. 668. b. c
Anastasiae litterae ad Chrysogonum. 668. c. d. 669. a. b
Anastasiae martyrium in Palmaria Insula. 735. b. c
Anastasia Cornicularius martyr Praeneste sub Aureliano. 602. b
Anastasia Bibliothecarius transtulit vitam Dionysij Areop. 38. d
Anastasia, & socij martyres Camerini sub Decio. 436. c
Anatolia martyr apud Lacum Vulsinum sub Decio. 398. e
Anatholius Alexandrinus vir insignis postea Episcopus Laodicenus. 622. d. 623. b
Anatolius liberat Alexandrinos ab obsidione & fame. 565. a. b. c
Anatholius philosophus Christianus Alexandria publice interpretatus Aristotelem. 622. d. e
Ancilia translata in Palatium. 315. a
Andeolus martyr in Gallia sub Seuerio. 291. c
Andochius martyr in Gallia sub Marco. 157. b
Andreas dux, victor in bello Persico. 669. e. 670. a
Baptizatur vna cum suis Tarfi. 670. b. martyrio coronatur in angustijs montis Tauri sub Diocletiano. 670. b
Andreas dux Iudeorum seuerissimus. 53. c
Andronicus cum Tharaco & Probo martyr Tarfi, sub Diocletiano. 642. a. 643. 644.
Angelici sic dicti haeretici. 531. a
Angelorum cum hominibus permixtiones. 105. a
Angelorum connubia finxit Valentinus. 101. e
Angelorum Hierarchia ab Ignatio primum expressa. 37. a
Angelos creasse animas nugaratur Hermogenes. 161. e
Angelum esse Deum Iudeorum aiebat impius Saturninus. 61. d
Angelum reuelasse mysterium de die Paschatis. 126. c
Angelus liberat Theophilam virginem a stupro. 677. c. d. e
Anicetus Papa post Pium. 125. c. d
Anicetus creatur Roman. Pontifex. 147. d. e
Anicetus digne excipit Polycarpum Romam venientem. 149. b. c
Aniceti Papae tempore Marcio venit Romam. 107. e
Anicetus Papa martyr. 181. e. tempus sedis, decreta, ordinationes, sepultura. 182. a
Animae duae in homine ex Manetis delirio. 612. d
Animale genus hominum quodnam ponebat Valentinus. 101. c. d
Animalia fera parcunt Christianis in Theatro. 648. e. infra Martyres.
Animam adnatam corpori, libro scripto docuit Isidorus haereticus. 61. a
Animas corporales habere qualitates, ex Montano profuxit. 174. e
Animas defunctorum iuuari patrocinio martyrum. 328. b
Animas defunctorum iuuari suffragijs viuientium infra Defuncti.
Animarum prauos affectus ex inhabitantibus in nobis malis spiritibus, ex Basilide. 60. c
Animarum praesistentiam, & peccatum antequam conicerentur in vincula corporum, ex Basilide. 60. b
Animarum purgatio stulta a Manete excogitata. 612. c. d
Animarum transmirationem docebat Carpocras. 62. a. b
Animae

Animalia in syluis se dant Christianis tempore persecutionis. 750. a
Anni Christi a Iustino numerati. 98. c. d
Annorum exacta computatio, 239. a. vide Chronologia
Ansanus martyr senis sub Diocletiano. 730. a
Anterus Papa creatur. 371. e
Anterus Papa quaesuit Acta martyrum. 337. a
Anterus martyrium patitur. 372. e. tempus sedis eius. 372. e. 373. a. ordinationes 374. a. b
Antbia martyr in Illyrico sub Andriano. 92. d
Antichristi tempus adesse creditum sub Seuerio. 278. e.
279. a. 281. b. c
idem existimatum tempore Galli & Volusiani. 470. c. d. 471. a. b
Antidotum aduersus omnes hereses. 112. b. 113. a. 116. b
Antimi diaconi martyrium: a Galerio. 689. d. c. 690. a
Antimi Episcopi Nicomed. martyrium. 688. b. c. 690. c. d
Antimus martyr cum socijs martyr in Cilicia sub Diocletiano. 631. b. c
Antimus Episcopus Nicomediae post Cyrillum. 651. b
Antimus Episcopus Nicomediae queritur ad necem. 674. b. c
Antimus Episcopus Nicomed. e latebris scribit ad suos. 689. c. d
Antimus martyr Romae sub Diocletiano. 705. a
Antinopolis ciuitas in Aegypto in honorem Antinoi erecta ab Hadriano. 80. a
Antinopolis facta carnisicina martyrum. 81. e
Antinopolitani martyres. 81. e. 82. a
Antinous puer consecratus Deo ab Hadriano. 80. a
deridetur a cunctis. 80. c. d. e. 81. a
Antinoium precinerunt carmina sibillyna. 80. c
Antiochia immenso terremoto concussa atque prostrata. 46. c. 47. a. 48. b. c
Antiochia alio terremoto concussa sub Leone Imp. 48. c
Antiochia capta a Persis. 378. d. e
Antiochenis infensus Hadrianus. 74. e. 77. e
Antiochena Ecclesia quomodo consequuta est pacem sub Traiano. 28. a. b
Antiochena ciuitatis Chronologia. 619. b
Antiocheni Christiani liberi a clade terremoto. 48. a. b
Antiocheni Episcopi. 46. a. 77. d. 98. c. 99. a. 159. c. 226. b. 314. b. 332. c. 377. b. 432. 560.
Antiochenum concilium Apostolorum. 17. e
Antiochenum concilium in causa Nouatiani schismatici. 468. e
Antiochenum concilium prius contra Paulum samosatenum. 579. e. 580. a. 581. b
Antiochenum concilium posterius contra Paulum samosatenum. 592. a. b
Antitactae haeretici. 67. c
Antistius Episcopus Dyrachij martyr. 46. c. d
Antiteses Marcionis. 108. e
Ancolianus martyr in Gallia sub Valeriano. 557. b
Antonia martyr cum Tertulla in Africa sub Valeriano. 551. e. 555. a
Antonianus Episcopus in Numidia quid ad Cyprianum. 455. b. c. 456. c. d
Antoninus Episcopus Hierosolymitanus. 231. d
Antoninus cum socijs martyr Romae sub Valeriano. 556. e
Antoninus Caracallus lacte Christiano nutritus. 240. e
Antonini Caracallae pueritia bene instituta. sub nutrice Christiana. 300. de eius clementia predicata collactaneum habuit Christianum. ibidem.
Antoninus Caracal. in seuerissimum mutatus patrem Seuerum occidere tentauit. 298. e. 299. a
Antoninus vnde cognominatus est Caracallus. 302. b
Antoninus Caracallus quando Caesar est dictus. 248. e. 249. a
Antoninus Caracallus Plaucianum occidit. 292. d. e. 293. a

Antoninus Carac. ex Bassiano dictus est Antoninus cum creatus est Caesar. 259. e
Antoninus Caracallus creatus a patre imperator. 264. d
Antoninus Caracallus vna cum Geta imperat. 300. b
Antoninus Caracallus occidit omnes amicos Seueri patris. 300. d. e
Antoninus Caracallus ex Britannia Romam redijt. 300. e
Antoninus Caracallus occidit fratrem Getam. 303. c
Antoninus Caracallus acriter sequitur in Romanos. 303. c. d
Antoninus Caracal. vita turpissimus. 303. d
Antoninus Caracal. vltor sanguinis Christiani. 303. d. e
Antoninus Caracal. nihil male molitus in Christianos. 304. a. b quod prope miraculum fuit existimatum. 313. d
Antoninus Caracallus quid contulit Aegyptijs. 282. b
Antonini Caracal. Decennalia. 296. d
Antoninus Caracallus crudelissime occidit Alexandrinos. 312. b. c. d
Antoninus Caracallus quid in Abagarum. 312. e
Antoninus Caracallus totus in magijs. 313. a
Antoninus Caracallus coluit Tyangum. 313. a
Antoninus Caracallus occiditur. 313. e
Antoninus Caracallus relatus inter Deos. ibidem.
Antoninus Heliogabalus. vide Heliogabalus.
Antoninus Pius, dictus antea Arrius Antoninus, idemq. Proconsul in Asia quid de Christianis admirans exclamauit. 70. b. c
Antoninus Pius & Verus adoptati ab Hadriano. 88. b
Antoninus, Pius cur dictus. 89. a. b. eius genus. 92. e
92. e
Antoninus Pius quando accipit tribunitiam potestatem. 88. b
Antoninus Pius Hadriano templa erigit. 92. d
Antoninus Pius clementissimus predicatus. 93. a. 128. c. d
Antoninus Pius quando capit imperare. 91. d. 92. e
Antoninus Pius Iudaeos rebellantes compressit. 94. d
Antoninus Pius diuersas Gentes coercuit. 94. d
Antoninus Pius sacrificus, dijs deditus. 95. b
Antonini Pij tempore Christiani inuidiam passi. 98. e
Antoninus Pius quando aggressus est persequi Christianos. 99. a. quibus permotus id egerit. ibid.
Antoninus ius damnat lectionem librorum Prophetarum. 99. a. b
Antoninus Pius quando pro Christianis rescripsit. 119. d. e. 121. d
Antoninus Pius rescripsit pro Christianis. 121. e. 122. a. b. c. statuit poenam persecutoribus. ibidem.
Antoninus Pius redarguit segnitiam Gentilium in cultu deorum. 122. a. b
Antoninus Pius ampliauit legem Iuliam de adulterijs. 128. c. d
Antonini Pius obiit, atas, tempus regni, relatio inter diuos, sepultura. 130. a. b. c. d
Antoninus Pius honoratus columna a Marco. 199. c
Antoninus, Marcus cognominatus vide, Marcus.
Antoninus Verus dictus, vide Lucius Verus.
Antonius Carafa cardinalis restituit editionem septuaginta. 349. d
Antonius Carafa Cardinalis praefuit emendationi Vulgatae. 352. e
Antonius martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Antonius magnus martyrij cupidus candidatus apparuit. 480. d
Antonius martyr Romae cum socijs sub Valeriano. 557. a
Antibus martyr Tarfi sub Valeriano. 521. e
Anulinus Proconsul in Africa sub Diocletiano, diuq. permansit in magistratu. 706. c. d. 707. b
Anulinus Proconsul questionem habet de martyribus Alutinenfis. 712. d. e. 713. 714.
Anulis signatorijs utebantur Episcopi. 98. c. d

A P

Apamea delubrum Matris deorum Theodorus martyr incendit. 750.b.c
Apelles discipulus Marcionis. 110.e
Apelles heresiarcha, eiusq. haereses. 110.e. 111.a
Asper dux exercitus occidit Numerianum. 624.d
Asper occiditur a Diocletiano. 624.c.d
Asphrodisia martyr cum socijs in Caria. 745.a.b.c
Aspio Alex. calumniatur Hebræos. 270.d
Aspio scriptor Ecclesiasticus sub Seuero. 254.b
Aspiones duo. 13.d.e
Aspis deus Aegyptiorum. 69.e qualis 70.a
Aspis inuentio, causa magna rixæ apud Alexandrinus. 69.e
Apollinis templum pestem emisit. 158.e
Apollinis templum terre motu collapsum. 329.a
Apocrypha quando non permittenda. 236.e
Apodemius martyr Casaraugustæ sub Diocletiano. 733.d
Apollinaris Episcopus Hierapolitanus. 165.c.d
Apollinaris Episc. aduersus Montanum agit. 168.e. 169.a
eius epistola 171.b.e. quando scripsit. 172.c
Apollinaris insignis in scribendo modestia. 168.c.d
Apollinaris in Gallia mart. sub Marco. 212.d
Apollo martyr in Cilicia sub Dioclet. 757.d
Apollonia virgo Alexandrina martyr ante Decium. 391.b
Apollonius Chalcedonius magister M. Aurelij. 136.c
creditur fuisse postea Christianus. 234.a
Apollonius Magnesianus legatus ad Ignatium. 29.b
Apollonius Theologus Cataphrygas impugnat. 235.a
Apollonius Senator christianus scribit Apologiam pro Christiana religione. 233.d.e
Apollonius Senator causam dicit coram Perennio, & martyrio coronatur. 233.e
Apollonij seruus accusator eius crurifragio multatur. 233.d
Apollonij necem multis signis vltus est Deus. 235.a
Apollonij sectatores deprauant diuinam scripturam. 294.e
Apollonius impugnat a Tertulliano. 303.b
Apollonius Tyangus vna cum Christo colitur ab Alexandro. 320.d
Apollonius Tyangus colitur a Caracalla Imp. 313.a
Apollonius Tyangus colitur ab Aureliano. 602.b
Apollonius Tyangus a suis quoque prestigiator creditus. 313.a
Apologia pro integritate morum Christianorum. 64.d.e
65.a.b
Apologia Apollinaris Episc. Hierap. pro christianis. 164.c
Apologia Aristidis oblata Hadriano. 73.a
Apologia Apollonij Senatoris pro Christianis. 233.d.e
Apologia Arnobij, infra Arnobius.
Apologia Athenagoræ pro Christianis. 213.e. 214.e
Apologia Iustini quando scripta. 98.c.d. 118.b
Apologia Melitonis pro Christianis. 163.d.e
Apologia Minutij Felicis, infra Minutius.
Apologia Quadrati Episcopi Atheniensis. 73.a
Apologia Theophili Episc. Antiocheni aduersus Antholiticum. 160.e. 161.a
Apologia Tertulliani, idemq. Apologeticus, quando scriptus. 264.a. 274.c
Apologia multæ pro Origine conscriptæ. 486.c.d.e
Apostatæ a fide in persecutione, vide Lapsi.
Apostata quantum semper nocuerunt Ecclesie. 772.a
Apostatarum mores. 635.a.b
Apostoli permiserunt fideles interdum Iudæizare in tempore Paschatis. 149.c.d
Apostoli statuerunt tempus Paschæ. 149.c.d
Apostoli vsi sunt translatione Septuaginta. 345.e. 346.a
Apostolicæ Ecclesiæ sana doctrina. 112.d.e. 113.a. vide Ecclesia Catholica.

Apostolica littera qua. 97.c
Apostolicæ traditiones illibata seruata. 149.e. vide Traditiones.
Apostolici, sic dicti heretici quidam. 531.b
Apostolorum vestigia, locus sic dictus. 638.d
Apostolos celebrasse concilia & canones statuisse. 17.d.e
Apostolorum canones, quot, quando, cuius fidei habeantur. 14.b.c.d. 15.a.b. 16.c
Apostolorum constitutiones. 13.e
Apostolorum nomina imponi solita filijs Christianorum. 42.a.b
Apostolorum Petri & Pauli trophæa Roma. 25.a.b. 304.e
Apostolorum Petri & Pauli corpora translata in catacumbas. 318.c.d
Apostolorum Petri & Pauli limina visitari solita etiam tempore persecutionis. 634.d. 635.b
Apotactici heretici. 531.b
Apphianus mart. in Palestina sub Diocletiano. 744.b.c.d
 745.a.b.c

A Q

Aqua benedictione sanctificata in Ecclesia. 78.e
de aqua benedicta refellitur calumnia Nouantium. 78.e
Aqua benedicta proficua ad magicas prestigias. 78.c. 79.a
Aqua lustralis Gentilium qualis. 79.b
Aquarij heretici qui aqua tantum utebantur in mysterio. 178.c. 491.a.b.c
Aquarum inundationes calumniose adscriptæ Christianis. 277.a
Aquarum penuria itidem Christianis adscripta. vide Calumnia.
Aquila confessor in Aegypto. 520.e
Aquila Ponticus Profelyta, quando vixit. 86.d. 87.b
Aquila Ponticus prefectus ab Hadriano construenda Aelia. 86.e
Aquila Pontic. fit Christianus. 86.e
Aquila Pontic. matheji intentus, ob idq. ab Ecclesia eiectus. 87.a
Aquila Pontic. deprauauit translationem Septuaginta. 87.b
Aquila prefectus Alexandria. 285.b. 286.c
Aquila translationes diuinæ scripturæ dug, quales. 87.b
Aquila volatu creditum animas Imperatorum in calum ferri. 312.a
Aquileia dicta Romana ciuitas. 376.d.e
Aquileiensium virtus declarata cum obfessa est a Maximino Imp. 376.d.e
Aquilinus Praes sub Decio. 435.e

A R

Arabia montes perfugium Christianorum in persecutione. 418.b.c
Arabianus scriptor Ecclesiasticus sub Seuero. 254.b
Archelaus Episcopus Cascarorum in Mesopotamia disputat cum Manete. 605.e. 606. 607. 608.
Archelaus Ostia mart. sub Alexandro. 331.b
Archontici heretici. 190.a
Arcula depositoryum Eucharistie. 651.c
Arcus Traiani. 52.a
Aradham vicus in Phrygia. 168.e
Ardealon mimus Christianos deridens factus est Christianus. 729
Area Carboniana, locus in monte Celio. 509.e
Area, idem quod sepulchra, a Gentilibus dissipata. 279.b
Arenarie cryptæ sepulchra martyrum. 75.a
Ariadna mart. in Phrygia sub Hadriano. 92.d
Aristeus mart. in Gallia sub Marco. 212.d
Aristides philosophus Christianus obtulit Hadriano Apologiam. 37.d. 73.a
 Aristio

Aristio discipulus Domini. 55.c
Aristo mart. in Africa sub Decio. 404.c
Ariston baptizatur Romæ. 627.a
Ariston mart. cum socijs in Capania sub Diocletiano. 729.e
Aristobolus Consul collega Diocletiani. 628.b
Aristotelis philosophia a Christiano philosopho publice legebatur Alexandriæ. 622.d.e
Aristotelem colebant Carpocratiani. 66.d
Aristoteles colitur ab hereticis Theodotianis. 294.c.d
Archilens & Nereus martyres Romæ sub Traiano 5.d. eorum corpora inuenta. 589.d
Arma proijcere graue facinus. 663.e
Armenius & Verinus scriptores Actorum martyrum. 625.e
Armentarius apostata. 615.b
Armonius filius Bardesanis. 186.d. 577.a.a
Arnobius Rhetor quando scripsit aduersus Gentiles. 685.b.c
Arnobius nondum christianus scripsit contra Gentiles. 695.a.b.c
Arnobius scribendo contra Gentiles meruit suscipi inter fideles. 695.a.b.c
Arnobius venia dignus si scribēs errauit in dogmatibus nondum Christianus. 695.e. 696.a
Arnobij querela de corruptis Actis martyrum. 649.e. 650.a
Arnoptis magus hostis Christianorum. 192.a.b
Arreptitorum Gentilium Romæ ingens numerus. 133.b
Arreptitij alij complures idem prestiterunt. 169.a
Arreptitia femina Vatem agit. 371.a.b
Arreptitorum multitudo curata a Christianis. 201.a.b
 251.d. 274.b.c. 651.d
Arreptitorum occasione Gentiles complures conuersi ad fidem. 274.b.c
Arriani deprauant scripta Clementis. 248.a.b
Arrianus Praefectus Thebaidis. 418.e
Arrij Antonini duo. 70.b.c.d
Arrius Antoninus Proconsul in Asia persequitur Christianos. 23.d. 70.b.c.d
Quid in Christianos dixerit, eorum admiratus amorem martyrij. ibidem. 70.d
Arrius tempore schismatis progressus in medium. 757.a
Arstius delator. 653.e
Artaxerses Rex Persarum incurusat Romanum Imperium. 368.c
Artaxerses vincitur ab Alexandro. 368.b.c.d
Artemius cum Candida & Paulina martyr Romæ sub Diocletiano. 703.d.e
Artemius Dux Iudeorum quid in Cyprum insulam habitantes. 53.c
Artemonis heresis. 243.a.b. 244.
Artorite heretici. 177.a
Aruspices falsis responsis eludunt Senatum. 618.c.d

A S

Ascalonitarum Chronologia. 619.c
Asceteria virorum & virginum antiqua sunt in Ecclesia. 674.b.e
Asceterium Nicomediae sanctarum virginum. 674.d
Asclepiades Episc. Antiochenus obiit. 314.b
Asclepiades socius Pionij martyris. 428.c
Asclepiades Episcopus Antiochenus. 302.c
Asclepiades Episcop. Antioch. detrusus in carcerem ob fidem Christi. 202.e
Asclepiodotus hereticus seducit Natalium Confessorem. 293.e. 294.a
Ascodrite heretici. 190.a
Asia deuastatur a Gothis. 566.c.d.e
Asiani amicitia iuncti cum Gallis, vnde id acciderit. 156.d. 157.c
Asiani Christiani martyrij cupidissimi. 70.d

Asiani Christiani etiam pacis tempore exagitati sunt a Proconsulibus. 134.e. 135.a.b
Asiani Episcopi celebrantes Pascha luna decimaquarta quid prætulerint. 256.c.d.e
Asiani Gentiles delusi insigniter ab impostore. 104.d.e. 105.a
Asini imagine deluditur a Gentilibus Christus Romæ. 270.a.b
Asini apud Iudæos maioris erant estimationis. 271.d
Asini apud Iudæos & Arabes equis velociores. 271.d
Asini formam impie tribuebāt Gentiles Deo Iudæorum. 271.c
Asini caput Iudæos venerari solitos, obiectabant Gentiles. 270.b.c. 271.a
Asinum adorare Christianos, Gentiles calumniabantur. 270.a.b.c. 271.a
Aspasius Proconsul in Africa persecutor fidelium. 534.d.e
Astareth dicta mater Melchisedech. 245.c
Asterius mart. Ostia sub Claudio. 589.a
Asterius Senator sepeliuit Marinum mart. 562.b.c
Asterius idem expurgauit Pancada ab illusionē demonis. 562.c.d
Asterius factus Romæ Christianus a Valentino presbytero. 589.a
Asterius martyr in Syria sub Numeriano. 626.c
Asterius Urbanus antiquus Theologus. 172.b

A T

Athanasii Episcopi Alexandrini duo. 771.d.e
Athanasii Episc. Alex. defendit S. Dionysium prædecessorem suum. 571.a. 572.b
Athanasius Episcopus Tarsi martyr sub Valeriano. 521.e
Athenacenses martyres in Gallijs sub Marco. 212.e
Athenagora Apologia. 213.e. 214.a. falso credita Iustini. 213.e. 214.a
Athenagora libertas in dicendo. 214.a
Athena ab Andriano mirifice illustrata. 70.b
Atheniensis Ecclesie Praefectus. 185.a
Athenis ponitur ab Hadriano draco colendus. 105.b
Athenis dicatum ab Adriano templum Iouis Olympij. 73.a
Atheniensis Ecclesia illustrata a Dionysio Areop. 38.e
Atheniensis Ecclesia pallio donata ob Dionysium Areopagitam. 38.e
Atheniensis Ecclesia longe præstantior collegio Areopagitarum. 71.b.c
Atheniensis Ecclesia ab Andriano vexata. 71.e. 72.a
Athenodorus cum fratre Theodoro venit ad Origenem doctorem in Palestina. 358.b.c
Athenogenes antiquus Theologus martyr. 243.d
Athenodorus Episc. in Ponto interfuit Concilio Antiocheno contra Paulum Samosatenum. 581.b. martyrio coronatus est. 603.a
Athenodorus martyr in Mesopotamia sub Diocletiano. 753.e. 754.a
Atlas mons motus. 385.a
Attalus cognitus Pio Papæ & Gallicanis Christianis. 146.b
Attalus Pergamenus martyr in Gallia sub Marco. 205.b. c. 206. 207. 208.
Atticus Sanctus magister Commodi Imp. 218.e
Atticus Consularis praefectus in Palestina sub Traiano. 26.d.e
Atticus licet laicus docebat tamen in Ecclesia. 333.b
Attius cum socijs martyr in Pamphilia sub Diocletiano. 757.d

A V

Auaritia execrādum scelus ad nefanda compellit. 569.a.b
 Auaritia

Auaritia index Pseudoprophetarum. 169.d.e. 170.a.b
Audactus et socij martyres *Venusij* sub Diocletiano. 707.a
Audientium classis in Ecclesia. 570.a.b
Audifax et *Ababum* *Persej* martyres Romę sub Claudio. 588.a.b. 589.b.c
Auditores apud Manichęos qui. 614.a.e
Augarus idem quod *Abagarus*, vide, *Abagarus*.
Augurius diac. martyr *Tarracone* cum *Fructoso* sub *Valeriano*. 557.d.e
Augustales *presecti* in *Aegypto* instar regum. 281.d.e
 olim equitibus dari solitę. 281.b
Augustini locus corruptus. 186.d.c
Augustinus vno argumęto omnes prosternit hereses. 611.c
Augustinus conciliat *Stephanum* *Papam* cum *Cypriano*. 502.e. 503.a
Augustinus *Cusanus* diac. *Card.S. Hadriani*. 589.d
Augustudunenses martyres sub *Aureliano*. 599.c.d
Auiricus *Marcellus* ad quem scripsit *Apollinaris* *Episc.* *Hierapol.* 168.c
Aurea virgo martyr *Ostij* sub *Alexandro*. 331.c
Aurea & *argentea* vasa in Ecclesia etiam tempore *persecutionis*. 357.a.b. 710.a. 722.a.b
Aure dextera perforari, *symbolum* *Carpocratianorum*. 66.c.d
Aurelij cognomen vnde. 131.c.d
Aurelius *Antoninus*, vide *Marcus*,
Aurelius *Cyrenius* *Episcopus* in *Asia*. 170.b.c
Aurelij *Victoris* error de *patria* *Traiani*. 1.b
Aurelij *Victoris* error de *Lucij* obitu. 162.c
Aurelius *Agricolaus* *Præses* in *Mauritania* *persecutor* sub *Diocletiano*. 664.a.b
Aureliani genus et mores. 591.d.e
Aureliani leges militares iustissimę. ibidem.
Aurelianus *Imperator* creatur. 591.d.e
Aurelianus seuerissimus excogitat horrendum genus *supplicij*. 591.e
Aurelianus adiudicat causam *Catholicis* aduersus *Paulum* *samosatenum*. 596.c.d
Aurelianus quanti fecerit iudicium *Romani* *Pontificis*. 596.c.d
Aurelianus scribit ad *Senatum* de inspiciendis libris *sybilinis*. 596.d.e 597.a
Aurelianus in *Christianos* infensus. 596.d.e. 597.a.b
Aurelianus rediens *Romam* sęuijt in *senatores*. 597.d
Aurelianus reuersus *Romam* sęuijt in *Christianos*, qua ex causa. 597.e. 598.b.c. 599.a
Aurelianus asciiuit sibi *Herculem* *consortem* *Imperij*. 598.a
Aurelianus diuinitus impeditus, ne aduersus *Christianos* rescriberet. 598.b.c
Aurelianus postea aduersus *Christianos* rescripsit. 598.e. 599.a
Aurelianus pugnat aduersus *Zenobiam* *Reginam*, eamq. superat, & ducit in triumphum. 660.d.e
Aurelianus addictus *magie*. 602.e
Aurelianus coluit *Tyanęum*. 602.e
Aurelianus erigit templum *Solis*. 603.d.e
Aurelianus cingit *Vrbem* manibus. ibidem.
Aurelianus quando tertium *consul* est designatus. 603.e
 eius obitus tempus disquiritur. 604.e
 eius *Imperij* anni. 603.e. 604.a.b.c. 616.d
Aurelianus occiditur. 616.d.e. 617.a. quo mense. c
 eius obitus index *fulmem*. 617.a.b
 in *Aureliani* *apostrophe* *Constātini* *Imperatoris*. 617.f
Antholicus *gentilis* homo, hostis *Christianorum* *confutatur*, a *Theophilo* *Episcopo* *Antiocheno*. 160.e. 161.a
Auxentius *legatus* *Cypriani* ad martyres *damnatos* ad *metalla*. 526.d.e

A X

Axionicus hereticus discipulus *Valentini*. 103.e

A Z

Aza cum socijs martyr in *Pisidia* sub *Diocletiano*. 717.c

B A

B *ABYLA* creatur *Episcopus* *Antiochenus*. 377.b
Babyla vnus tantum & non duo. ibid.
Babyla sub *Decio* *martyrium* illustre consummauit. 423.e. 424.a
Babyla suis *catenis* voluit sepeliri. 423.e. 424.a.b
Babyle ossa sub *Iuliano* *Apostata* translata. 424.a.b
Babylonia a *Traiano* expugnata. 51.e
Bachanalia, seu potius *alia* *Gentilium* rituum reliquia penes *fideles* disciplina solutos vnde prodire. 228.e. 229.a
Bacillus *Episcopus* *Corinthiorum*. 236.b
Balaham *vaticinium* sibi *iudeus* nititur applicare. 75.d
Balbina filia *Hermetis* *Præsecti* *Vrbis* sanata ab *Alexandro* *Papa*. 78.b
Balbina *cæmeterium*, infra *Cæmeteria*.
Balbinus *Imperator* creatur & necatur. 367.c
Balnea *Antiochena* *dæmonum* passa infestationem ob reliquias *virginum* *Christianarum*. 54.d
Baptismus hereticorum quando ab Ecclesia ratus habeatur. 147.b. 517.e
Baptismus hereticorum recipiendus ne sit graues in Ecclesia *controuersie* exortę sunt. 495.e. 496.a.b. 497. 498.
 cępta est hæc *questio* in Ecclesia sub *Agrippino* *Episcopo* *Carthaginensi*. 310.b. c.d
Baptismus hereticorum reiectus a *Tertulliano* licet *Catholicis*. 311.b.c.d.e
Baptismus hereticorum cur a *Cypriano* adeo impugnatur. 456.a.b
Baptismus hereticorum recepit *Stephanus* *Papa*, & alij complures. 507.b.c.d
Baptismus hereticorum recipitur antiqua traditione quam tandem etiam eum impugnantes susceperunt. 505.d. 507.b. c. d
Baptismus *Peperzenorum* an recipiendus, qualis ille. 577.e
Baptismus infantium semper probatus ab antiquis.
Baptismus *flaminis* quando satis sit. 516.c.d.e
Baptismus quo ritu antiqui. 509.d. 512.c.d. 652.
Baptizati sumunt *Eucharistiam*. 474.d. sequitur *pręgnantio* *lactis*, & *mellis*. 653.b
Baptizatus in lecto non fiat clericus. 448.b
Baptizatus ab hereticis, qui ex *iudeorum* *secta* proueniunt, iterum baptizandus. 147.a.b
Baptizatur *iudeus* penuria aquę arena. 224.a
Baptizabant iterum *Marcionitę*. 109.e
Baptizant *mortuos* *Marcionitę*. 109.e. ac etiam *Catharygę*. 175.d
Barbari captiuos ducentes *Christianos* ab illis *fidem* *Christianam* sunt consequuti. 568.c.d
Barbari complures se dant *Pio* *Imp.* 128.c
Barbari incurfant *Numidiam* & captiuos ducunt *Christianos*. 457.c.d
Barbari incurfant *Asiam*, & alias *provincias*, vide *Gothi*, *Scythę*.
Barbarismos in *diuina* *Scriptura* emendare contempserunt *Patres* *sanctissimi* atque *doctissimi*. 350.d.e. 351.a.b
Barbea martyr *Edeße* sub *Traiano*. 25.d
Barbarę gentes factę *Christianę*. 93.a.b.c
Barbelita *Gnostici* heretici. 67.c
Barche-

Barchieobas dux *Iudeorum* *sanissimus* 73.d.c. persequitur *Christianos*. ibid.
Barchoph numen *Basilidis*. 59.b
Bardesanes *Syrus* celebris scriptor *Ecclesiasticus*. 185.e
Bardesanes lapsus in heresim. 186.a
Bardesanes hortatus ab *Apollonio* a *fide* *Christiana* desciscere. 186.b
Bardesanes *disputatio* contra *fatum*. 186.b.c.d. 187.a
Barlaham martyr *Cæsarię* in *Cappadocia* sub *Diocletiano*. 751.d.e
Barlaham martyr *constantia* in *combustione* *dexterę*. 751.e. 762.a
Barlaham *constantia* comparatio cum illa *Mutij* *sceuolę*. 752.a
Barrabas numen *Basilidis*. 59.b
Barsimęus *Edeße* *Episcopus* martyr sub *Traiano*. 25.d
Basilides *carnifex* per *visum* admonitus fit *Christianus*. 286.e. 287.a
Basilides *carnifex* martyr *Alexandrię* sub *seuero*. 28.b.c. d. e. 287.a
Basilides martyr cum *Cyrino* *Romę* sub *Diocletiano*. 728.d
Basilides *Episcopus* *Legionensis* in *Hispania* per *subreptionem* decipit *Stephanum* *Papam*. 493.e
Basilidis *Episcop.* *Legion.* lapsus. 493.c. d. eius causa qualis ibid. a
Basilides heresiarcha, atque eius schola *Alexandrię*. 81. d
Basilides magister extitit in aliquibus *Origenis*. 60.b.c
Basilides heresiarcha quando, & quę docuit. 58.b.c
Basilidis hereses singule. 59.a.b. 60. 61
Basilidis scripta nefanda. 59.b. 60.e
Basilidis filius eque impius. 60.e
Basilidiani *Gnostici*. 62.b
Basilidianorum *imagines* quę. 60.b
Basilij *aui* extorres in *persecutione* latitant in montibus.
Basilij *magnus* *Episc.* *Cæsariensis* obnitiuit *Firmiliani* *prędecessoris* *sententię* de *baptismo* hereticorum. 504.e. 505.a
Basilij *magnus* quid contra *Dionysium* *Alexandrinum*. 573.b.c
Basilij martyr *Romę* cum socijs sub *Valeriano*. 515.a
Basilij *martyr* *Romę* sub *Diocletiano*. 705.a
Basilij *presbyter* *Magnesianus* cum *Ignatio*. 29.b
Basilij *Episcopus* *Alpium* *cociarũ* sub *Decio* martyr. 436.c
Basilij martyr in *Africa* sub *Decio*. 404.c
Basilij hereticus. 189.e
Basiliscus *Marcionis* discipulus. 110.d
Basiliscus martyr *Comanę* in *Ponto* sub *Diocletiano*. 750.e

B E

Beatrix martyr *Romę* sub *Diocletiano*. 705.a.b
Beatrix baptizata a *Polycarpo* *Romano* *presbytero*, & a *Sebastiano* suscepta. 627.b
Beda de *atate* *Ioannis* *Euangelistę* opinio refellitur. 10.b
Beda de *Dionysio* *sententię*. 37.e
Beda *modestia* commendatur in non mutando *verbum* in *diuina* *Scriptura*. 352.d
Benedictio *frugum* vnde. 622.b
Beniamin *Episcopus* *Hierosolymitanus*. 51.d
Benignus discipulus *Polycarpi* martyr in *Gallia* sub *Marco*. 157.b
Benignus martyr *Tuderti* sub *Diocletiano*. 730.a
Bellare non licere *Christianis*, fuit *Tertulliani* *sententię*, ac *subinde* *Manetis*. 614.a

Bellum *Albinianum* a *Seuero* confectum. 259.e
Bellum *Alexandrinum* sub *Gallieno*. 563.a.b
Bellum *Bizantinum* sub *Seuero*. 259.a.b
Bellum *Iudaicum* sub *Haariano*. 74.e
Belli *Iudaici* finis sub *Haariano*. 84.d.e
Bellum *Iudaicum* reuocatum sub *Seuero*. 259.e. 267.e
Bellum *Marcomannicum* sub *Marco* *Aurel.* 162.a.b.c. 163. a. 191.a. 192. 193. 194. 195.
Bellum *Marcomannicum* sub eodę *Marco* renouatur. 218.c.d
Bellum *Parthicum* sub *Seuero*. 277.b
Bellum *Persicum* sub *Diocletiano*. 669.e
Bellum *Sarmaticum* sub *Seuero*. 259.e
Beryllus *Arabs* scriptor *Ecclesiasticus*. 329.e
Beryllus lapsus in heresim reuocatur ab *Origene*. 330.a
Befas martyr in *Aegypto* sub *Decio*. 417.b
Bęstie parcut martyribus. 648.e
Bethlehem ab *Hadriano* prophanatur, erecto ibi templo *Adonidis*. 85.e. 86.a.b
Bethlehem licet prophanata, tamen a fidelibus cultu celebri frequentata. 86.e

B I

Bibliotheca *Hierosolymitana* ab *Alexandro* *Episcopo* erecta. 329.e. 423.c
Bibliotheca *Hierosolimitana* illibata seruata in incendio *Diocletiani*. 423.c
Bibliotheca *Philadelphia* *Alexandrię* quando incensa. 344.a
Bibliotheca *Philadelphia* in *serapio* posita. 343.e
Biblis martyr *Lugduni* sub *Marco*. 206.a
Bigamię *hostes* *Montanista*. 173.e. 267.d. 305.d.e
Biothanati cur dicti *Christiani*. 88.d.e
Birrhus *legatus* ab *Ephesina* *Ecclesia* ad *Ignatium*. 29.a
Birrus vestis quę, qualisue. 540.e. 541.a.b
Birrus, qui & dictus *lacernus*. 541.b
Birrus color rufus. 541.b
Birrus indui solitus ab *Episcopis* super *tunicę* *lineę*. 541.c.d
Birus *indumentum* quoque *Canonicorum* *regularium* *institutionis* *S. Augustini*. 541.c.d
Birrus idem quod *palliolum*. 541.d
Birrus *Attrebatensis*, & *Canusinus* maioris pretij. 541.e
Bitus *Philippis* cum *Ignatio*. 31.a
Bizantij *Christiani* letati. 259.a
Bizantium obsidetur diu & expugnatur a *Seuero* *Imperatore*. 248.e. 259.b

B L

Blanda martyr cum *Felice* viro suo *Romę* sub *Alexandro*. 325.d
Blandina martyr *Lugduni* sub *Marco*. 205.a.b. 207. 208
Blastus discipulus *Marcionis*. 112.a
Blastus *Romanus* *presbyter* hereticus euasit. 219.d
Blastus defensor *Quartodecimanorum*. 258.d.e
Blenmij a *Probo* *Imp.* superati. 620.d

B O

Bona femina compulsa inuita & reclamans ad *thurificandum*. 407.e
Bona mobilia semper possedit Ecclesia. 147.c
Bonifacius martyr *Tarsi* sub *Diocletiano*. 756.c.d.e. 757.a
Bononiensis Ecclesia antiquior existimatur. 773.e
Bonum alterũ ex duobus *Principijs* ab hereticis inductum. 108.e. 109.a
Bonus *presbyter* *Romanus*. 511.e. 512.a
 idemq. martyr sub *Valeriano*. 515.a
Boradi *populi* vna cum *Gothis* incurfant *Asiam*. 569.e
 805

Bos aeneus paratur ad supplicium christianorum. 57.e

B. R

Brachmanis predicat Pantenus. 231.a
Breue idem quod inuentarium. 97.c.d. 616.e. 710.a
Breues litterae quae. 97.c.d
Britannia saepe muro diuisa a Romanis. 69.e. 227.d. 297.a. 299.a
Britannia christo subiecta. 93.e
Britanni non omnes a Romanis subacti. 227.d.e
Britanni a Seuero coerciti. 296.c
Britanni Reges semper habuerunt. 227.c. d
Britannicarum rerum status sub Commodio. 227.c. d
Britanni ut plurimum Quartodecimani. 256.a
Britanni christiani a Diocletiano vexati. 735.a.b

B. V

Budas discipulus Manetis magistro impietate non impar. 615.a

C. AE

Cecilia martyr Roma sub Alexandro. 356.b.c.d.e
Cecilia martyr Alutinenfis in Africa sub Diocletiano. 712.b
Cecilianus martyr Alutinenfis. 712.b
Cecilianus martyr CaesarAuguste. 733.d. sub Diocletiano.
Cecilianus Diaconus Carthaginensis arguit Lucillam osculantem os martyris non vindicati ante sumptionem Eucharistiae. 707.d.e
Cecilianus Diaconus Carthag. calumniam patitur ex falsis Actis martyrum. 717.d.e. 718.e. 719. 720.
Cecilianus Diaconus Carthag. purgatur ab immensa calumnia Domastiarum. 722.c.d.e. 723.a
Cecilius catechista S. Cypriani. 388.c
Cecilius magister Diadumeni Caesaris. 297.b. 388.e
Cecilius capella persecutor in Africa. 259.a. 279. c
Celibatus frequens in primitiua Ecclesia & magna gloria. 24e. 25.a
Celibatus clericorum etiam subdiaconorum. 764.c.d
CaesarAuguste statuta carnificina martyrum. 733.a.b
Caesariensis bibliotheca vide Bibliotheca.
Caesarius martyr sub Decio in Cappadocia. 435.d
Caesarius martyr vna cum socijs in Pamphilia sub Diocletiano. 757. d
Caiani heretici ex Valentino. 105.c.d
Caiani inuertunt ordinem, dicentes peccatum bonum, virtutem malum. 105.d
Caianorum dogmata. 105.c.d.e. 106.a.b
Cain laudatus, & Abel infamatus a Caianis. 105.c.d
Cain semen immissum in arcam Noe. 106.b
Caianus Episcopus Hierosolymitanus. 124.d
Caius Papa, qui & Gaius, natione Dalmata creatur Pontifex. 624.a
Caij Papa res gesta. 632.e. 633.a
Caij Papa oratio ad fideles. 633.b.c
componit contentionem inter Polycarpum, & Sebastianum. 633.a. b.c
Caij Papa acta cum Tiburtio. 634.d
Caius Papa se subtrahit. 638.c
Caius Papa affinis Diocletiano. 651.e. 652.b
Caij Papa res gesta cum Susanna nepte. 653.d.e
Caij Papa domus in Ecclesiam conuersa. 653.d
Caij Papa martyrium sub Diocletiano. 655.e. 656.a
Caij Papa decreta. 655.e. 656.a
Caij antiqui Theologi cum Paulo disputatio. 304.c.d
Caius Episcopus Hierosolymitanus. 124.d

Caius martyr CaesarAuguste sub Diocletiano cum socijs. 733. d
Caius confessor Alexandriae sub Aureliano. 520.c.d
Caius martyr Apamea sub Marco. 172.e
Caius martyr Bononiae sub Diocletiano. 730.e
Caius presbyter excommunicatur a S. Cypriano. 409.b.c
Caldonij consilium maturum in recipiendis lapsis. 407.d.e
Caldonius Legatus a S. Cypriano iterum. 438.a. 446.b.c
Calendius filius Maximi martyris. 666.c
Calepodius martyr Roma sub Alexandro. 325.e
calices aurei et argentei in vsu sacrificij etiam tempore persecutionis Ecclesiae. 710.a
Calices & alia vasa in vsu sacrificij ornata sacris mysticisq. imaginibus. 308.c.d
Calicis communicatio olim in vsu. 442.e
Calimerus Episcopus Mediolanensis. 69.d
callinicus martyr in Asia cum alijs sub Decio. 434.b
callista martyr cum Christena Casarea Cappadociae sub Diocletiano. 733.c
callistus Papa creatur. 318.a. eius acta 125.a.b
callisti domus conuersa in Ecclesiam. 325.b.c.d
callisti Papae decreta. 326.a.b
callisti Ecclesiae, caemiterium, & sepulchrum. ibid.b.c
Callistus Papa demersus in puteum. 325.b
callistus Episcopus quid Roma sub claudio. 588.e. 589.a
callistratus martyr Roma sub Diocletiano. 728.e
callistratus iureconsultus sub Alexandro. 323.d
caluarie locus turpissime profanatus ab Hadriano. 86.c
calocerus martyr cum socijs Brixiae sub Hadriano. 69.b.c
calocerus martyr cum Parthenio Roma sub Decio. 398.e
calumnia a Gentilibus sparsa in christianos de esu humanarum carnium & alia. 63.d.e. diluuntur omnino. c.d.e. 65.a. 119.a.b.
calumnia eorundem de adoratione genitalium sacerdotum. 297.c
calumniae aliae in christianos inferri solite. 100.b.c
calumniae de ingruentibus cladibus. 159.b.c.d
calumnia eadem in christianos pariter restaurantur. 115.c. d.e. 203.e. 204. 272. a.b.c. 297.c. 691.e. 700.e. 701. a.b.c
calumnia eorundem, dum obstinationi tribuerunt quod erat virtutis constantiae. 210.c.d.e
calumniae illatae olim in iudeos conuersa postea in christianos. 271.e. 272.a
calumniae sparsae in Cornelium Papam. 445.c.d. 449.d.e
calumniatores diuinitus percussi. 261.c.d
calumnius Romanus clericus martyr sub Valeriano. 515.a
Cambyses Rex occidit Apin deum Aegyptiorum. 70.a
Camerinus martyr in Sardinia sub Diocletiano. 735.b
Camillus Paleottus orator apud Sanctissimum. 588.e
Candida martyr Carthagine sub Diocletiano. 707.c
Candida martyr Roma cum socijs sub Dioclet. 703.d.e
Candida massa, sic dicti martyres passi in Africa sub Valeriano. 543.c
Candida massa sic dicti etiam martyres CaesarAuguste in Hispania. 733.e. 243.a
Candidus scriptor Ecclesiasticus. 243.a
Candidus martyr ex legione Thebae sub Maximiano. 658.e
canis eursor luminum, & cena impudicitiae. 65.c. 66.a.b
canones penitentiales Gregorij Thaumaturgi. 468. c. 469. 470.
canones Apostolici per clementem collecti at scripti. 14. b.c.d
canonum Apostolicorum numerum, vsus. 15.b.c.d. 16.
canones qui nomine Apostolorum falso irrepserunt. 16.c.c
canoniam Apostolorum qui sint authentici. 17.b.d
canones solitos constitui ab Apostolis. 17.d.e
canones penitentiales Petri Alexandrini. 758.e. 759
canonica

canones penitentiales Gregorij Thaumaturgi. 568. d. e. 569. 570.
canonica epistola Gregorij Thaumaturgi. 458.c.d
canonica epistola Petri Alexandrini. 758.e
canonica littera quae sint. 96.d
canonizadi martyres antiquus vsus. 146.c. vide Martyres.
cantandi ter Sanctus, antiquus in Ecclesia vsus. 98.b
Cantum Ecclesiasticum abrogare nisus Paulus Samosatensis. 593.a
capella cognomento Cecilius. 259.a
capella Antistius magister commodi Imp. 218.e
capellianus Praefes in Numidia. 374.c
capillus denudare feminam magna est ignominia. 630.c
capita bubula, locus sic dictus in Vrbe. 68.c
capitium quid. 541.c
capito Episcopus Hierosolymorum. 124.d
capitolina martyr in Cappadocia sub Diocletiano. 753.d
capitolina Argonalia noua Roma instituta chronologia. 376. b. c
capitolium in multis ciuitatibus. 466.a
Cappadoces martyres sub Diocletiano. 750.e
cappadocum martyrum dira carnificina. 753.d.e
capitulata argentea vasa in Ecclesiae ministerium. 710.a
caprasius martyr Agenni in Gallia sub Diocletiano. 732.a
caput feminae radere magna est ignominia. 630.e
Captiuorum redemptio sollicita procurata a Cypriano. 457.c
caput Tauri regio in Vrbe sic dicta. 68.b
caracalla Imp. vide Antoninus Caracalla.
carausius Tyrannus. 660.b.c. 661.a.b
carboniana ara locus in calio monte. 509.e
Carcere detenti fideles ob confessionem fidei aiebantur agape christianorum. 268.b.c. visitabantur magna frequentia. 431. d. 521. a. Sacerdotes clandestina apud illos offerrebant sacrificia. 400.e. 401.a
cardinales qui dicti, & vnde nomen. 415.a
cardinales diaconi septem in Ecclesia Romana. 511.a
carinus Caesar dictus. 621.c.d
carinus fauet christianis. 625.b. 627.c
Carinus regnat in Occidente. 624.c.d
Caius mores deprauati. 628.e
carinus agit aduersus Sabinum Tyrannum. 628.a
Carinus saepe cum Diocletiano pugnavit. 628.a
Carinus a Diocletiano victus. 628.d. occiditur. 632.d
Carnis peccata licita penes Gnosticos. 60.c.d
carnium humanarum esus apud Carpocratianos. 62. d. 63. b. c. d
carnem feturam mali Principij dicebant heretici. 109.c
carnium humanarum esum obiectare solebant Gentiles in christianos. 204.e. vide Calumniae.
carnale genus hominum ex Valentino. 101.c.d.e
carnificina martyrum Lugduni sub Marco. 203.
carnificina martyrum Treueris sub Diocletiano. 730.d.e
Carnificina martyrum CaesarAuguste sub Diocletiano. 733. a. b
Carpocras haeresiarcha quando prodiit. 58.a.b.c
Carpocras sordidissimus omnium hereticorum. 61.e. 62.a.b
Carpocratis haereses. 61.e. 62. a.b.c
Carpocratianorum synaxes infamissimae. 62.c.d
Carpocratiani magno detrimento Christiana religionis se Christianos nominabant. 63.d.e
Carpocratianorum Symbolum. 66.c.d
Carpocratianorum cultus imaginum qualis. 66.e
Carpocratianorum propago. 67.c.d
Carpocratis filius habitus Deus a Cephalenijs. 66.e
Carpophorus martyr Roma cu socijs sub Diocletiano. 728.c
Carpophorus martyr capnae sub Diocletiano. 729.e
carpus martyr Pergami sub Pio Imp. 121.d. 158.b
Carthaginenses derisores monachoru male mulctari. 251.d.e
Carthaginenses a Seuero Imperat. multa sunt consequuti

299.a.b
Carthaginensis Ecclesiae splendor. 457.d.e. 458.a
Carthaginensis Ecclesia fecunda virginibus sanctis. 538.a
Carthaginensis Ecclesia tempore Cypriani clarissima. 356.e
Carthaginensis Ecclesiae presbyteri quinque Cypriano infensissimi. 399.b
Cathagenensium Episcoporum successio post Cyprianum. 542.a
Carthaginensis Ecclesiae Episcopi, Restitutus, Cyrus, & alij. 741.b.c
Carthaginensis Ecclesiae vasa aurea & argentea etiam tempore persecutionis. 722.a.b
Carthaginensia concilia, vide Concilium.
Carus Imp. creatur. 621.c.d. eius Imperij temporis certa ratio. 621.c.d.e
Carus Imp. diem obiit. 624.c
Carus Imp. quid concessit Ecclesiae Thessalonicensi. 625.c
Carus Imp. de Christianis bene meritus. 625.d
Cassia martyr Thessalonicae sub Diocletiano. 746.e
Cassianus Episcopus Hierosolymorum. 124.d
Cassianus martyr Alutinenfis sub Diocletiano. 712.b
Cassianus martyr Episcopus Tudertinus sub Diocletiano. 729.a
Cassianus Encratita hereticus. 180.d
Cassianus auctor hereticorum Docitarum. 236.b
Cassiodori error de tempore Apologiae Iustini. 98.c.d
Cassiodori error de consulatu Antonni. 128.a
Cassius Episcopus Tyri. 258.a
Cassius martyr in Gallia sub Valeriano. 557.a
Cassius martyr in Gallia cum Gereone & socijs. 660.d
Cassius Tyrannus insurgit in Marcum Aurel. 135.e
Cassius crudelis in milites. 201.b.c
Cassius excogitauit horrenda mortis genera. 201.b.c
Cassius occiditur. 199.d
Castellum ligneum in funere Imperatorum. 301.e
Cassitas vera reperta tantum in Christianis. 367.b.c. longaeq. praestantior continentia philosophorum. 367.a.b.c
Castitati omnia posthabent Christiani. 273.c
Castitas vera quae. 60.c.d
Castitas peculiaris virtus Christianorum. 215.d.e
Castitas a christianis egregie culta. 60.c.d.e. 64.e. 65.b
Castitatis dispendium patiens inuita, quando rea constituitur. 568.e
Castitatis catholicorum, & hereticoru differentia. 531.c.d
Castor Agrippa scriptor Ecclesiasticus. 59.a
Castorius martyr cum socijs Roma sub Diocletiano. 728.e
Castorius presbyter comes Marcellini Papae. 702.e
Castrari rogat adolescens christianus Praesidem Alexandriae. 64.e
Castratio vetita diuino humanoq. iure. 333.d.e
Castrans se excommunicatur. 333.d.e
Castratio Origenis facta non ferro, sed pharmaco. 333.d
Castratio Leontij vitiosa, vide Leontius.
Castratio vide Eunuchus.
Castulus clericus Romanus martyr sub Valeriano. 515.a
Castulus Zetarius hospes christianorum Roma. 637.a. eius martyrium sub Diocletiano. 637.b
cataphrygarum haeresis quando exorta. 166.b.c.d
Cataphrygae omnes a Zepherino Papa excommunicati. 305.b
cataphrygarum occasione orta quaestio de iterando baptismo hereticorum. 495.e. 496.a
Cataphrygae. vide Montanus, Montanista.
Catar, infra Nouatiani.
Catalogum antiquorum scriptorum qui scripserint. 41.b
Catena Alexandri Papae curant agrotos. 78.b
Catena Babylae cum ipso sepulta. 423.e
Catena Ignatij nobiles. 29.e. 30.d.e
catenis Pionius ac socij sponte se vincunt, ne viderentur, negasse

negasse. 429.a.b.c
 Catholica Ecclesia ubi. 116.b
 Catholica Ecclesia veritatis schola. 112.b.c.d
 Catholica cōlatio ex Formatis litteris dignoscitur. 92.a.d
 Catholica Ecclesie nomen tantum confutat omnes hæreses. 611.c
 Catholica Ecclesia illibata. vide Ecclesia catholica.
 Catholica Ecclesie Episcopus, titulus vetus est Rom. Pontificis. 455. vide Titulus & Pontifex Papa & Romana Ecclesia.
 Catholica littera que dicebantur. 97.a.b
 Catholici dicti simplices a Valentino. 102.b
 Catholici quo signo discriminentur ab hæreticis. 112.b.c. 113.a.e. 472.d
 Catholicos, non schismaticos, vel hæreticos insequitur aduersarius. 472.c.d
 Catholicorum altercationes mutua longe dispares ab impugnationibus hæreticorum. 508.b
 Catholicum nomen unde. 112.b.c. 113. d.e
 Catholicum nomen non nisi excommunicatione Romana Ecclesie consequi posse, ratum firumq. apud antiquos omnes. 124.a.b. ex eius participatione, qui catholicus dicitur est hæreticus qui cum illa non communicat. 148.d. infra Pontif. Rom. & Romana Ecclesia.
 Catilius Seuerus vir doctissimus. 323.c
 Catulus consularis persecuitur christianos. 435.d
 Catus cum socijs martyr in Africa sub Diocletiano. 707.e
 causam orandi certum tempus dicendi præfixum reo et Actori. 373.e
 Causaria missio qua. 642.e

C E

Cecropius dux conspirat in Gallienum. 586.e
 cedreni error arguitur de Philippo Imp. 380.e
 celadion Episcopus Alexandrinus creatur. 120. b. obiit. 145. c
 celebratio natalitiorum sanctorum martyrum. 156.a.b. vide Martyrum cultus.
 celerina senior martyr in Africa. 413.e
 celerinus confessor multa passus ordinatur a Cypriano. 412. e. 413. 414.
 celerinus alius confessor seductus a Nouatiano. 446.e. 447.a. restituitur ad Ecclesiam catholicam. 455.e
 Celerinus alius confessor sollicitus pro sorore lapsa. 408.c
 cellula septuagintaduorum interpretum. 340.c. 341. 342.
 Celsus idemq. Gentiles, plures. 82.a.b
 Celsus Epicureus quis, qualisue. 82.b.c
 Celsus exprobrat imperitiam Christianorum, sed refellitur ab Origene. 77.c
 Celsus Epicureus procatiter insultat in Christianam religionem. 82.a.b. eius criminationes, obiectiones, & calumnie nullius momenti habita a fidelibus. 82.c.d
 Celsus in Iudeos quoque oblatrat. 82. c. quid de Iudeis & Christianis. 85.d
 Celsus egregie confutatur ab Origene. 82.e
 Celsi obiectio de multitudine hæresum in Ecclesia confutatur ab Origene. 114.a
 Celsi calumnia de terræ motibus, quod euenirent culpa Christianorum. 378.e
 Celsus christianus homo licet laicus docet in Ecclesia. 333.b
 Celsus Imperator creatur. 577.c
 Celsus Iureconsultus sub Alexandro. 323.c
 celtæ populi iam Christiani antiquitus. 93.b
 Cenones Montanistarum qui. 175.b
 censura suspensionis in Ecclesia ab Episcopis instigi solita. 405. c
 censura diuersa in Ecclesia vide, Pœnitentia, Excommunicatio, Ecclesiastica disciplina.

Censura Valeriano collata cum amplissima potestate. 428.e
 427.a.b.c
 cephaleny colunt Epiphanem hæreticum deum. 66.e
 cephro locus in Aegypto illustratus exilio Dionysij Episcopi Alexandrini. 518.e. 519.c.d.e. 520.a.b
 centumellis exulat cornelius Papa. 471
 Centurionis insigne vitis. 663.b.c
 Centurionis ius in militibus. 663.d
 Centurionis manu percutitur Cyprianus. 539.d
 Cerdo Episcopus Alexandrinus. 7.e. 46. d.e. cerdones duo. 7.e
 Cerdo hæresiartha eiusq. hæresis. 106.e. 107.a. ex qua schola prodijt. 107.b
 Cerdo quando venit Romam. 106.e
 Cerdo Romæ recatat Palinodiam. 107. a. eius inconstantia. ibid.
 Cerdo iterum venit Romam. 123.4
 cerdo reueritus est maiestatem Romanæ Ecclesie. 123.d.e
 cerdo iterum exomologesin Romæ facit. 123.d.e
 Cerdo agit Romæ sub Aniceto. 148.a.b
 cerealis consularis custos Cornelij Papæ. 474.c
 Cerealis cum Sallustia coniuges credentes facti sunt martyres. 474.d
 Cerealis familia Romæ nobilis. 88.c
 Cerealis martyr Romæ sub Hadriano. 88.c
 Ceremonia Ecclesiastica a temporibus Apostolorum. 40.e
 Ceremonia recipiendorum pœnitentium. 308.e. vide Pœnitentes.
 Ceremonia quibus Imperatores referebantur inter deos. 301.a. b
 Ceremonia vide Ecclesie ritus.
 cereos ac faces gestare solitos in funere Christianos. 539. e
 cerui in prælio, & in pace Leones qui. 265. 266.a

C H

Chaldaei nominati interdum a Gentilibus Christiani. 99.d
 Charismata in Ecclesia semper conseruata. 220.e. 221.a
 Charitas & concordia in martyribus præcipue culta. 547.b
 Charitas & pax cum proximo seruanda, visio de ea ostensa martyri. 547. c.d. 550. e. Charitas Christianorum, vide Christiani.
 Charitina martyr Romæ sub Marco. 141.a.b.c
 Chariton confessor ex rescripto Taciti liberatus exercuit vitam monasticam. 603.b. 618.a
 Chariton martyr Romæ sub Marco. 141.a.b.c
 Charta vsus frequentior quam membrana. 98.a
 Chelidonium martyr in Hispania filius Marcelli Centurionis. 665.a
 Cheremon Assessor a demone suffocatur. 705.b
 Cheremon diaconus Alexandrina Ecclesie sub Dionysio. 518.d
 Cheremon Episcopus in Aegypto fuga lapsus, amplius non inuentus. 428.b.c
 Cherintus docuit post Carpocratem. 146.a. eius longa ætas ibidem.
 Chersona Ciuitas trans Pontum. 5.a
 Chiones contubernalis Plotini Romæ. 367.e
 Chionia martyr cum alijs Thessalonicis sub Diocletiano. 746.a. 8.b.c
 Chochibas dux Iudeorum. 60.e
 Chorebus Præfectus martyr sub Pio. 92.d
 Chrisantus martyr Romæ cum Daria sub Numeriano. 625. e. 626.a. b
 Chrisotelus martyr in Persia sub Decio. 435.e
 Chrisophora alumna Dionysij Episcopi Corinthiorum. 185.d
 Chrisogoni littera ad Anastasiam. 668.a.b.c. 669.a.b. c
 Christena martyr cum Callista Casarea in Cappadocia sub Diocletiano. 753.e
 Christiana religio longe lateq. mirifice propagata, locaq. omnia

omnia Orbis impleuit. 2.c. 21.b.c. 22.a. 93. d.e. 299.d. 394.e. 59.e. 200.d.e.
 Christiana religio miraculis demonstrata & stabilita. 82.d. 426. d
 Christiana religio qua occasione ad Barbaros quoque progressa. 568.b.c
 Christiana religio ex persecutione magis propagata. 23. d. 280.a. 627.d.e. 696.a.b
 Christiana religio exemplo inuicta constantie martyrum aucta. 280.d
 Christiana religio attulit adiumentum collabenti Romano Imperio. 164.a
 Christiana religio condimentum totius Orbis. 187.a.b
 Christiana religio quas exiccavit lacunas turpitudinum. 81. a
 Christiana religio longe locupletior factis egregijs quam Gentilitas. 752.a.b. 297.d
 Christiana religio cur abundet hæreticis. 114.a.e. 115.a
 Christiana religio cum magis infamatur, tum amplius nitet. 66.c
 Christiana religio occasione scelerum hæreticorum vehementer infamata. 63.d.e. 64. 65. 66
 Christiana religio obmutescere fecit idola. 2.d.e
 Christiana religio turpi imagine derisioni exposita. 270.a.b
 Christiana religio visa Gentilibus prorsus extincta, vel breui extinguenda, surgit valentior. 738. d.e. 739. a. b
 Christiana religionis excellentia. 77.a.b
 Christiana femina damnari solita ad lenones. 273.c
 Christianorum persecutio.
 Christiani e numero bonorum a Gentilibus reiecti. 4.a
 Christiani cur ab Imperatoribus qui probi visi sunt, persecutionem passi. 7.b.c
 Christiani in Asia a Plinio Proconsule vexati. 21. c.d
 Christiani ciues Romani Romam ad supplicium mittebantur. 21.d. 23.c
 Christiani sponte se offerentes martyrio. 23.d. 70.d. 139.d
 Christiani iniuria mendaces habiti. 52.b.c
 Christiani qui ex Iudæis prognati erant grauius sunt vexati. 57.c
 Christiani infamati ex factis hæreticorum. 62.c.d.e. 63. b.c.d. 147.d. 148.a
 Christiani cum se dicerent Gnosticos, horribilia scelera perpetrabant. 63.d.e. 64.d.e. 65.a
 Christiani a Iudæis grauius passi. 75.d.e
 Christiani ubique terrarum queruntur ad necem. 85.d
 Christiani dicti Biotbanati. 88.d.e
 Christiani sub Traiano vexati. 3.c.d.e. 4.5
 Christiani sub Hadriano vexati. 57.c
 Christiani sub Antonino Pio vexati. 94.b.c. 98. c.d
 Christiani sub Marco vexati. 203.b.c.d. 214.c.d
 Christiani vexati sub Seuero. 264.b. 273.a.c. 275.b.c
 Christiani sub Alexandro vexati. 323.d.e. 324.a.b. 325. b.c. 326. 327.
 Christiani sub Iulio Maximino vexati. 370. b. c. 732. a. b. c
 Christiani sub Decio afflictati. 393. c.d. 394. 395. 397
 Christiani sub Valeriano vexati. 514. d.e. 515.a.b
 Christiani sub Gallo & Volusiano vexati. 459. d. e. 466. b
 Christiani sub Claudio vexati. 587.c.d
 Christiani sub Diocletiano vexati. 673.b.c.d
 Christiani sub Max. Herculo vexati. 656.e. 657.a.b. 658
 Christiani sub Maximiano Galerio vexati. 679.b.c. 680.
 Christiani exagitati calumnijs a Gentilibus. 100.b.c. 122. b.c.d.e. 135. c. 136.b.c. 147.e. 148.a. 159.b.c.d.e. 189. a.b.c. 203.c. 215.d.e. 264.b. 271.e. 272.a. 274.b.c. 276. e. 297.c. 378. c.d. 388. c. d. 481.a.b. 597.e

Christiani nominati perturbatores Reipubl. 136.b.c
 Christiani simplices nominati. 102.b
 Christiani dicti noui homines. 132.e. 133.a
 Christiani vt foras pellerentur acclamabatur in sacris Gentilium. 105.a.b
 Christianis obijci solita mala cuncta que euenirent. 122.e. 159.b.c.d.e
 Christiani in Asia edictis Proconsulis vexati. 434.e. 435.a.b
 Christiani absque nouo edicto iure antiquo Romanorum neci dabantur. 135.a.b
 Christiani rei constituti criminis immanissimi. 135.c
 Christiani petebantur ad leonem. 159.b
 Christiani spoliati bonis. 163.e
 Christiani cum benefacerent, nullæ illis gratiæ, sed ea sunt tributa dijs Gentium. 199.b.c
 Christiani deterioris conditionis quam rei maiestatis. 200.e
 Christiani mirifice aucti numero. 23.d. 159.c. 200.d.e
 Christiani Prophetarum vetiti lectione a Marco Imp. 202.d
 Christiani locis publicis interdicti. 203.e
 Christiani obstinati non constantes habiti a Gentilibus. 21.d. 210.d.e
 Christiani ceteris hominibus deteriores habiti. 214. b
 Christiani rei maiestatis habiti. 22. c. 263. a. b. dicti hostes Imperatores. 264.b. 276.e
 Christiani derisi imagine asini a Gentilibus. 270.a.b
 Christianis obijci solita qua erant Iudeorum. 271. e. 272. a
 Christianis solita irrogari supplicia. 273.c
 Christiani dicti inertes a Gentilibus. 273.d.e. 274.b.c
 Christianis detrabere solitas turpes personas, cur ita. 274. b. c
 Christiani cum occiduntur, magnum affertur detrimentum Reipubl. 274.b.c
 Christiani cogebantur iurare per Genium Imperatoris. 276.a.e
 Christiani in sepulchris patiuntur iniuriam. 278. d.e
 Christiani cum inquiruntur, quamplurimi deteguntur. 279. c
 Christiani augentur numero cum persecutionem patiuntur. 280.a
 Christiani non derelinquuntur a Deo cum tentantur. 383.e
 Christiani redimebant, cum liceret, pacem pecunia. 289.a
 Christiani occisi nunquam relictii inulti. 303.e. 482. d. e. 567. e
 Christiani coguntur ab Heliogabalo vt colerent deum suum. 315.a. 317.e
 Christiani crunt omnes, respondit Oraculum. 320.e
 Christiani Romæ litigant cum popinarijs pro loco Tabernæ meritorie. 321.a.b
 Christianorum causa fieri terræ motus, obiectabant in eos Gentiles. 378. c. d. aliaq. mala fieri eorum causa dicebant. 481.a. b. 695. e
 Christiani a Gentilibus habiti infames. 272.b.c
 Christiani populari tumulto exagitati. 390.c
 Christiani vetiti a Gentilibus sepeliri. 397.e
 Christiani extorres periere in deserto. 428.b.c
 Christiani a persecutoribus tentati deliciarum illecebris atque libidine. 419.b.c
 Christiani cum patiuntur, a Deo subleuantur. 485.b. 566.b
 Christiani vt magi a Gentilibus exagitati. 637.a.b
 Christiani vetiti vendere & emere vt alia absque iherificatione. 639.a.b
 Christiani seditionis infamati eo quod non conueniant cum alijs. 597.e
 Christiani prorsus extincti vel omnino breui extinguendi Gentilibus visi sunt. 738.d.e. 739.a.b
 Christiani in Oriente tēpore Galerij fugā arripiunt. 748.d.e
 Christianorum irrisores facti sunt ipsi Christiani. 729.c.d
 b
 Chri-

Christianorum Ecclesia iussa demoliri. 681. b. c. vide Ecclesia.
 Christianorum libri iussi comburi. 681. b. c. vide Libri.
 Christianum nomen ubi primum inuentum. 18. a
 Christianum nomen crimini vertebatur. 7. c. 214. b. 272. b
 c. 284. a. aboleuit Hadrianus nominis iniuriam, statuens non ob nomen sed ob delictum accusari licere Christianos. 73. e. 74. a
 Christianum nomen potentissimum. 189. a
 Christianum nomen ob hereticos infame redditum apud Gentiles. 147. d. 148. a. 189. a. e. 272. b. c
 Christianorum mores.
 Christiana quævis Ecclesia longe præstantior moribus quous senatu & conuentu Philosophorum. 71. c. d. e
 Christiani qui, qualesue futuri essent a Sibylla descripti. 99. c
 Christiani agunt conuentus antelucanos. 21. e
 Christiani inramento se obligabant vitæ innoxia. 22. b. c
 Christiani castitatis amantissimi. 60. c. d. 64. e
 Christiani nunquam mentiri sed vera prædicere soliti. 52. d. e
 Christiani exhorrebant spectacula, præcipue sanguinis. 65. a. b. 216. e. 273. c. 274. d. 292. e
 Christiani vitam ducebant ex institutione diuina sapientia. 65. b. c
 Christiani longe moribus præstantiores Philosophis. 71. c. d. e. 76. c. d
 Christiani effecti eruditissimi viri ob illorum vitam incomparabilem. 77. c. d
 Christiani in patiendo hilares. 119. e
 Christiani libenter conferebant pecuniam in redemptionem captiuorum. 457. c. d
 Christiani prauos mores orbis ubique corrigunt. 187. a. b
 Christiani nunquam fuerunt tyranni, vel socij tyrannorum. 200. c. d
 Christiani constantissimi, & optimis moribus imbuti. 210. d. e. 214. c. d. e. 215. d. e. in quo etiam longe superabant Gentiles. 297. d
 Christiani detenti in carcere alebantur agape Christianorum. 268. b
 magna cura de illis haberi solita. 400. e. 401. a. 521. a
 Christiani probati castissimi etiam testimonio Ethnicorum. 273. c
 Christiani spernebant unguenta nisi ad mortuorum vnctionem. 274. a
 Christiani vtilissimi Reipublicæ. 274. b. c. quibuscunque & ubique proficui. 565. d. e
 Christiani libentissime pendebant vectigalia atque tributa. 274. c
 Christiani respuebant Gentilium prauos mores & superstitiones, cetera vero sectabantur. 273. c
 Christiani innocentissimi. 274. c
 Christiani soliti detrudi in carcerem ob fidem tantum, non autem ob crimen aliquod. 234. c
 Christianorum singulorum mores exquiri soliti in conuentu publico. 321. e
 Christiani imperatores primi purgauerunt Urbem face prauorum morum. 328. d
 Christiani rudes moribus præstant Philosophis. 367. a. b. c
 Christiani iusti ac probi etiam oraculi Gentilium testimonio comprobati. 683. a
 Christiani cum alijs virtutibus, tum præcipue pollent castitate. 367. b. c
 Christiani propensiori cura sunt erga carceratos fratres. 268. b. 400. e. 401. a. 521. a
 Christiani adolescentis constantia præcedentis sibi linguam, & proijcientis in scortum. 419. b. c
 Christiani communes casus aduersos ferre soliti magna ani-

mi tranquillitate. 483. b. 566. b
 Christiani diuerso modo ac sine castitatem excolunt ab hereticis. 531. c. d
 Christiani qua charitate sint erga morbos. 566. c. d. e
 Christiani qua suppellectilia habere solerent. 651. a. b
 Christianos ritus male imitari Gentiles in sacris Isidis. 228. e. 229. a
 Christianorum mores corrupti.
 Christiani non omnes ipsam imbuti moribus: ob vitæ disciplinam corruptam lapsi quamplurimi. 21. d
 Christiani complures more Gentilium exornabant postes, & accendebant lucernas: ex eis vnus punitus diuinitus. 263. d. e
 Christiani adeuntes spectacula a Deo puniti. 274. d
 Christiani mores relaxati tempore pacis Ecclesiæ: qui, qualesue essent. 393. d. e
 Christiani apostata a fide tempore persecutionis. 395. c. d. e. 396. a. eorumq. mores vide Lapsi, & Apostata, & Canonones penitentiales.
 Christiani qui esse spurij conuincantur. 636. a. b
 Christiani lasciuo cultu arguuntur apostata. 635. e. 636. a. b. c
 Christiani confessores lapsi in fornicationem. vide Confessores.
 Christiani corruptis moribus viuentes occasio fuerunt seuius persecutionis. 682. d. e
 Christiani Confessores lapsi in schisma. vide Confessores.
 Christiani lapsi in Apostasiam, Schisma, vel heresim quibus essent moribus teterimis comparati, vide Apostata, Schismatici, Heretici.
 Christianus ex consule, factus Apostata, quam turpis effectus. 228. b. c
 Christianorum, ordines, officia, & exercitia.
 Christiani diuersi ordinis atque status in Ecclesia. 160. c
 Christiani quamplurimi militabant. 268. e
 Christiani milites in expeditione Marcomannica precibus liberant exercitum periclitantem. 163. c. 191. b. c. d. 192. 193. 199. b. c
 Christiani milites quale præstarent iuramentum militiæ. 658. b. c. vide Iuramentum.
 Christiani magistratus obtinere poterant. 201. c. d
 Christiani iurabant Principibus fidelitatem. 154. a
 Christiani frequenter orare solere pro Imperatoribus. 202. d. e. 203. a. 216. d. 263. e. 264. a
 Christiani eadem exercitia & officia exercere soliti, quæ Gentiles, abstinentes a superstitione & prauis eorum moribus. 252. d. e. 273. c. 274
 Christiani Gentiles obsessos a demone liberabant. 274. b
 Christiani inter loquendum soliti incutere timorem Gentilibus de futuro iudicio. 202. d. e. 203. a
 Christiani eruditi publice profitebantur Philosophiam, audentibus Gentilibus. 365. b. c. d
 Christiani vtiliter adiscebant seculares scientias, & alios eas docebant. 365. d. e. 366. d. e. 622. 623. a
 Christiani ministrabant in Palatio Imperatoribus. 370. b. c
 Christiani soliti Eucharistiæ sumptione se armare ad martyrium. 459. e
 Christianorum officia tempore pestis. 478. e. 479. a. b. 566. c. d. e
 Christiani morientes ob ministerium exhibitum fratribus pestis contagio affectis habiti vt martyres. 566. e
 Christiani ritus & cultus.
 Christiani non habuerunt ad sacra facienda templa more Gentium sed Ecclesias; differentia inter has voces. 298. a. b
 Christiani extra Urbem sepeliri soliti. 320. c. d. quando cepti sepeliri intra Urbem. 328. b
 chri-

Christiani extra Urbem sepeliri soliti. 320. c. d. quando cepti sepeliri intra Urbem. 328. b
 Christiani quolibet die Dominico conuenire soliti ad Synaxes, vide Dominicum.
 Christiani ornare soliti Ecclesias frondibus atque lucernis. 263. d. e
 Christiani corpora defunctorum unguentis condire soliti. 274. a
 Christiani nequaquam sepeliebant defunctos vna cum Gentilibus. 494. b
 Christiani atrati in funere. 480. a. b. c
 Christiani soliti nigra induti veste incidere. 480. d. e
 Christiani Aegyptij albis vestibus indui soliti. 480. d. e
 Christiani qui pallio utebantur, infra Pallium Vestis.
 Christiani induebantur vestibus similibus reliquis hominibus. 250. e. 251. a. 252. d. e
 Christianorum suppellex crux, Arca pro seruanda Eucharistia. 651. a. b. c
 Christophorus martyr in Lycia sub Decio. 434. b
 Christi anni vide Chronologia, & Anni.
 Christi passionis die a Diocletiano iussa sunt Ecclesiæ profesterni. 686. c. d
 Christum heretici sic prædicant vt destruant. 59. c
 Christum crucem passum negabant Basilides & alij heretici. 59. e
 Christum aduersarium Deo Iudeorum esse, blasphemabant Saturninus & qui ab eo descenderunt heretici. 61. d
 Christum diuinitate carpocras exuebat. 62. a
 Christum passum memoria retolendum in sacrificio Missæ. 78. c
 Christum ubique in Ecclesia regnantem admiratus est orbis. 93. c. d. 94. a. b
 Christum vera carne Marcion, et Manichæi priuabāt. 109. a
 vide Marcion, & Manes.
 Christum duxisse carnem è celo dixit Apelles. 111. a
 Christum asini effigie pinxerunt Gentiles in ignominiam Christianæ religionis. 270. a. b
 Christum sumendo in Eucharistia, se præparabant fideles ad martyrium. 459. e
 Christum negans arripitur a demone, & linguam sibi dilaniat. 442. d
 Christum negantes, vide Lapsi.
 Christus a Gentilibus creditus Magnus. 637. a. b
 Christus faciens sacerdotis vlciscitur in eos spernentes. 484. e
 Chrocus comes S. Ignatij. 29. b
 Chrocus Germanorum dux hostis Christianorum. 619. b
 Chromatius præfectus Vrbi factus Christianus frangit idola. 627. a. b. 629. alia res ab eo gesta. 635. a. b
 Chronidas cum socijs martyr in Oriente sub Hadriano. 92. d
 Chronologia Agonalium Capitolinorum. 376. b. c
 Chronologia annorum Christi ex Irenæo. 107. a
 Chronologia annorum Christi ex Iustino martyre. 98. c. d
 Chronologia annorum Christi ex Tertulliano. 106. e
 Chronologia annorum Rom. Pontificum per Consules mendax. 124. e
 Chronologia annorum Imperatorum certior reddita. 48. e. 72. b
 Chronologia auctoris sepe testata. 591. b. 605. e
 Chronologia auctoris ex Consulibus recte stabilita. 544. d. e
 Chronologia auctoris certior reddita ex Clemente Alexandrino. 239. e
 Chronologia auctoris plurimis testificationibus comprobata. 392. c. d
 Chronologia censorini. 376. b. c
 Chronologia gentium diuersarum ex Eusebio. 605. b. c. d
 Chronologia per Olympiades. 376. b. c
 Chronologia ab Vrbe condita. 376. b. c

Cibi quo modo coinquent hominem. 568. e

ciborum delectus sacrilegus ex Marcione. 119. d
 ciborum delectus qui suspectus. 231. e. 232. a. b
 cibum Manes blasphemabat antequam comederet. 609. c. d
 Ciceronis libros aduersus deorum cultum comburendos esse dicebantur Gentiles. 99. e. 685. d
 Cicuta adhibita ad consequendam castitatem. 367. b
 Cilices martyres sub Diocletiano. 757. c
 Cincius seuerus Præses consuluit Christianis. 279. c
 cineres Sæctorum martyrum proiectæ in flumen. 209. e. 210. a
 Circensibus spectaculis acclamata est persecutio in Christianos sub Diocletiano. 673. c
 circuitus Petri liber qualis. 18. c. d
 Circulares litteræ quæ. 97. a. Scriptæ a Clero Romano Sede vacante. 400. a
 Cirte in Numidia carnificina martyrum. 552. b
 Cirte conuentus habitus Episcoporum Traditorum. 708. a. b
 Acta eius conuentus ibid.
 cythinus martyr cum socijs Carthagine sub Seuero. 275. e

C L

clades diuinitus immissæ ob necem Christianorum. 121. d. e
 278. d. e
 Clades a martyribus præmissæ, ac prædictæ. 567. a. b. c
 Clades quæcumq. adscribi solita Christianis, quod deos non colerent. 122. e. vide Calumnianæ.
 Clades omnes ad profectum Euangelij prouenisse. 568. b. c
 Clades Romani Imp. sub Gallieno. 567. c. vide, Rom. Imp.
 clarus Episcopus Ptolemaidis. 258. a
 Classes penitentium diuersorum. 570. b
 Claudia coniux Philippi præfecti Augustalis. 282. c
 Claudia filia Crispi fratris Claudij Imp. ex qua natus est constantius pater constantini. 586. e
 Claudianus martyr in Lycia cum socijs sub Decio. 434. e
 Claudij palatium in Vrbe. 512. e
 Claudius Eusthenius historicus scriptor vitæ Diocletiani. 618. a. 739. b
 Claudius gener Marci Aurelij Imp. 181. c. d
 Claudius imperat occiso Gallieno. 586. b. eius origo, & genus. 586. e. ex quo Constantinus Magnus. 587. a. b
 Claudius Imp. in Christianos infensissimus bellis detinetur ne in eos citius seuiat. 587. e
 Claudius Imp. rediēs in Urbem sauij in Christianos. 587. c. d
 Claudius Imp. occidi iussit milites Christianos. 587. d. e
 Claudius Imp. edictum promulgat contra Christianos. 583. a
 Claudius Imp. moritur peste. 591. a
 Claudius latro insignis in Palaestina. 260. a
 Claudius martyr in Gallia sub Aureliano. 602. b
 Claudius martyr cum Asterio & Neone Aegæ in Cilicia, sub Diocletiano. 628. e
 Claudius martyr Marcelli centurionis filius in Hisp. sub Dioclet. 665. a. 733. e
 Claudius martyr Romæ cum Marcellino Papa sub Diocletiano. 741. e
 Claudius martyr cum Nicostrato et socijs Romæ sub Diocletiano. 728. e
 Claudius sequester coniugij Susanæ cum Maximiano Galerio credit in Christum, & factus est martyr. 652. d. e. 653. b. 654.
 Claudius medicus index delectus in disputatione Manetis cum Archelao. 607. e
 Claudius Venator insignis orator sub Alexandro. 323. c
 Claudius Proconsul in Cappadocia. 729. c
 Claves Ecclesiæ nouatianus hereticus negabat. 457. c. d
 Clearchus iussu Commodi occiditur. 234. e
 Clemens Papa exulat sub Traiano. 5. a. b
 Clemens Papa cognatus Imp. 19. b. eius doctrina excellens 19. b, vide Clementis
 clemens Alexandrinus Athenis natus. 247. b
 cle-

Clemens Alex. epitomem scripsit ecclesiastica disciplina. 248.c
Clemens Alex. fidelis custos traditionum. 231.a.b
Clemens Alex. quid senserit de fuga tempore persecutionis. 288.a
Clemens Alexandrinus quando claruit. 246.e. eius praconia *ibid.* 247.e
Clemens Alex. in schola Origenē habuit successorē. 248.c
Clemens historicus. 247.d
Clemens philosophus Platonius Gentilis. 40.c.41.a.b
Clementis Alex. scripta apocrypha. 248.a.b
Clementis Alex. scripta deprauata ab haereticis. 248.a.b
Clementis Papae Acta. 5.c
Clementis Papae opera Iberi credunt. 5.c
Clementis Papae martyr. 11.e.12.a.b.c.d
Clementis Papae miracula post mortem. 12.b.c.d
Clementis Canonēs Apostolorum. 14.b.c.d.15.c.b.quot. cuius fidei. *ibid.*
Clementis Constitutiones Apostolorum. 13.e
Clementis Papae decreta. 12.d.e
Clementis Doctrina Apostolorum. 13.e
Clementis Papae scripta epistola. 12.e.13.a.b
Clementis Papae epitome. 18.d
Clementis itinerarium. 18.c.d
Clementis Missa. 18.c.19.a
Clementis nomine multa supposita. 13.e
Clementis Recognitiones. 18.c.d
Clementis sedis vacatio. 19.b.c
Clerici calibatam custodiunt. 764.c.d
Clerica Littera qua. 97.d
Cleobolus Sophista iudex in causa Manetis. 607.e
Clodius Balbinus Imperator. 376.e
Clerici collegae dicti Episcoporum. 398.b.c
Clerici habitare non debent cum feminis. 402.a.b.c
Clerici indumentum erat caracalla. 302.b.c
Clerici contumaces coercendi. 491.e.492.a
Clerici contumacia declinat in haeresin. 492.a
Clerici lapsi ad Laicam tantum communionem admittantur. 493.c.500.d.e
Clerici recedentes ab Ecclesia sine licentia Episcopi, etiam tempore persecutionis, ecclesiastica censura plectendi. 409.e
Clerici Romanae Ecclesiae iniuste calumniam passi de Tertulliano & a Tertulliano. 266.b.c
Clerici Romanae Ecclesiae sede vacante vniuersalis Ecclesiae curam suscipiunt ex munere. 397.e.398.a.399.c.d.410.b.c.411.a.b
Clerici Romanae Ecclesiae de obitu Fabiani Papae scribunt litteras ad omnes Ecclesias. 389.a.b.c.d
Clerici Romanae Ecclesiae docent verbis & exemplo vniuersam Ecclesiam. 399.e
Clerici Rom. Eccl. dant litteras ad Africanam Ecclesiam, eademq. vbiq. promulgatae. 412.d.e
Clericis Romanae Ecclesiae quatuor tribuat Cyprianus. 408.a.b
Clerici Romanae Ecclesiae scribunt ad Cyprianum. 408.d
Clerici Romanae Ecclesiae tenacissimi antiqui disciplinae. 409.d.e.410.a.b
Clerici Romanae Ecclesiae vacante sede dat litteras ad omnes Ecclesias. 410.b
Clerici Rom. Eccl. sede vacante praescribit leges vniuersae catholicae Ecclesiae. 410.b.411.a.b
Clericorum Rom. Eccl. constantia in deligendo Pontificem tempore maioris persecutionis. 439.e.440.a
Clericorum Romanae Ecclesiae modestia in non deligendo Pontificem absque fratribus. 379.d
Clericorum Rom. Eccl. numerus. 447.e
Clericorum Rom. Eccl. martyrium sub Diocletiano. 704.e.705.a.b
Clericorum Romanae Eccl. martyrium sub Valeriano. 515.a
Clericorum victus ex mensuris stipendijs, quae accipiebant

ab Episcopo. 409.c. ex quo dicti sunt. Clerici sportulantes ex sportulis quas acciperent. 492.d
Cloaca Urbis, sepulcra martyrum. 638.a.b

C O

Coddiani Gnostici haeretici. 67.c
Codratus martyr Corinthi sub Decio. 435.d
Caemeteria nomen vnde. 326.d.e
Caemeteria Urbis quot, vbi, & eorum nomina. 326.c.d.e.327.a.b
Caemeteria cuius essent structurae. 75.a.b. descripta quoque a S. Hieronymo, & Prudentio. 327.d.e
Caemeteria frequentare solebant precum causa Christiani. 327.c.d.e.328.a.518.b
Caemeteria inuisebat quolibet die Dominico S. Hieronymus. 327.d.e
Caemeteria recipiebant tantum defunctos Christianos, non autem Gentiles. 494.b
Caemeteria ne adirent Christiani prohibentur edictis Imperatorum. 561.d
Caemeteria adire concessum illis a Gallieno Imp. 561.d
Caemeterium Priscillae describitur. 75.a.b
Caene Thyesteae calumniosè tributa Christianis. 65.b.c. vide Calumniae.
Colarbasius haereticus. 188.a.189.e
Collecta pecuniarum a Cypriano indicta pro redemptione captiuorum. 457.d.e
Collega, nomen quid significet, & quo modo usurpari solitum ecclesiastice. 398.b.c
Collecta, Dominicum, Missa idem. 712.e
Collectam celebrabant Christiani, clandestine etiam tempore persecutionis. 712.e.713.a.714.
Collectam celebrare ex necessitate incumbere Christianis. 715.c.d.
Collutus locus nobilitatus exilio Dionysij Episcopi Alexandrini. 720.b
Columba Sennonensis martyr sub Aureliano. 602.c.d
Columba diuinitus apparuit in ordinatione Fabiani Papae. 374.b.c.
Columna cochlis erecta a Traiano. 24.c.25.a. super eam statua S. Petri. 25.a
Columna Antoniana conseruat memoriam victoriae Marcomanicae opera Christianorum obtenta, superq. eam statua S. Pauli. 198.a.b.c.199.c
Columna erecta Diocletiano de expugnata Christiana religione. 728.c.d
Comana ciuitati in Ponto datus Episcopus Alexander Carbonarius. 362.d.e.363.a
Comes officiorum, magistratus. 5.c
Commematorium idem quod inuentarium. 722.a.b
Commodus Caesar filius Hadriani moritur. 88.b.89.a
Commodus filius M. Aurelij Consul simul & Imperator creatus. 201.e
Commodus moribus deprauatus. 218.d.e
Commodus quos habuit magistros. 218.e
Commodus post patrem imperat. 224.d.e.225.a
Commodus deterior Nerone & Gaio. 224.e.225.a
Commodus a Deo regnare permissus vltor sanguinis Christiani. 225.b.c
Commodus bene habuit Christianos. 225.c.d.e
Commodus expilat templa deorum. 226.d
Commodus Isidis cultor. 228.b.c
Commodus initiatur sacris Isidis. 228.b
Commodus strangulatur. 239.d.e
Commodus relatus inter deos. 239.d.e.262.e
Commodo dicatum templum & institutum est sacerdotium. 239.d.e
Compedum foramina ad cruciandum parata. 420.d
Communicatio catholica per litteras formatas exhiberi solita.

solita. 96.c.d.e
communicatio etiam impartiri absentibus ex missione Eucharistiae. 257.e
communicatio laica danda tantum lapsis clericis. 452.e
communicationem Romanae Ecclesiae surripere conati sunt schismatici, & haeretici. 461.d.e
Communicatoria littera quae essent. 97.a
communicatione cum Romana Ecclesia quis ostenditur esse catholicus. 412.c.d.446.b.461.d.e
communicatione excludi Romanae Ecclesiae esse haereticum constituere. 412.c.d. vide Ecclesia Romana.
communis seu vulgata editio, quae olim. 346.b
communis editio antiqua quo modo exoleuit. 347.e.348.a
communis editio diuersi generis. 346.d.e
communis editio nostra ex veteri nouaq. conflata. 348.e
communis editio nostra ex quibus constat. 348.e.349.a.b
communis editio Noui Testamenti monstratur esse S. Hieronymi. 350. vide Editio.
Concilia in Asia & Graecia multa tempore Commodi Imperatoris celebrata. 171.c.d
Concilia cogi arbitrio Romani Pontificis. 256.b.257.a
Concilia absque auctoritate Romani Pontificis nihil solita definire. 171.d
Concilia diuersarum Ecclesiarum occasione temporis Paschatis. 254.d.e.255.256.b
Concilia diuersarum Ecclesiarum coacta ob exortum schismatis Nouatiavorum. 459.a.b
Concilia in provincijs cogi potuisse tempore persecutionis. 710.d.e.711.a
Concilia Africana celebrata sub Agrippino Episcopo cartaginensi. 310.e
Concilium Africanum aduersus Priuatum haereticum. 377.e
Concilium Africanum sub Cypriano tempore Cornelij Papae. 450.c.d.455.b
Concilium Africanum scribit ad Cornelium Papam. 453.a.b
Concilium Africanum sub Valeriano Imp. 491.e.498.e.499.a
Concilium Africanum in causa Basilidis, & Martialis. 494.d.e.
Concilium Africanum. LXXI. Episcoporum. 499.e.500.a
Concilium Africanum. LXXXVII. Episcoporum. 503.c.d
Concilium in Africa Episcop. XLII. in causa Nouatianorum. 459.b. ex eo Synodica ad Cornelium. 459.e
Concilium Antiochenum Apostolorum. 17.e.18.a
Concilium Antiochenum occasione Nouatianorum. 468.c.d
Concilium Antiochenum prius contra Paulum Samosatenum. 570.e.580.a.581.a.b.c
Concilium Antiochenum posterius contra Paulum. 592.a.b.c.
Concilium Antiochenum posterius fidei professionem edidit. 595.e
Concilium in Arabia aduersus Beryllum Bostrorum Episcopum sub Gordiano Imp. 378.a
Concilium in Arabia aduersus negantes immortalitatem animae. 386.b
Concilium in Asia celebratum in causa Paschatis. 256.b
Concilium in Asia celebratum in causa rebaptizationis. 488.c.d
Concilium in Asia Synnadenense celebratum. 497.b
Concilium Carthaginense tempore Valeriani sub Cypriano. 498.e.499.a
Concilium Cirtense eiusq. Acta inter Episcopos Traditores. 708.e.709.a.b
Concilium Confessorum in carcere habitum, fingi a Donatistis. 718.a.b.719.b.c
Concilium in Crypta synuessana habitum fingi. 724.725.726.727.
Concilium Eliberinum. 762.d.e.763.764
Concilium in Gallia in causa Paschatis. 256.b

Concilium Iconiense in Seleucia. 497.b
Concilium in Palestina de tempore Paschatis. 254.e.255.260.d
Concilium in Palestina sub Theophilo Episcopo Casariense iubente Victore Papa. 258.a.b
Concilium in Ponto. 256.b
Concilium Romanum sub Victore Papa. 256.b
Concilium Romanum celebratum vacante sede. 410.c.d
Concilium Romanum in causa lapsorum sub Cornelio. 457.d
Concilium Romanum LX. Episcoporum aduersus Nouatianum. 458.d.e
Concilium Romanum aliud sub Cornelio. 459.a
Concilium Romanum in causa Dionysij Episcopi Alexandrini. 578.e
Concilium Synnadenense in Asia. 497.b
Concordia martyr Romae sub Valeriano. 533.d.e
Confessores & martyres quibus differant. 633.c.d.404.e
Confessores superbi lapsi in fornicationem. 401.e.402.a.b
Confessores Romani Clerici decepti a Nouatiano, lapsi in schisma. 444.b.446.e.447.a
Confessores schismatici resipiscunt, & penitentes a Cornelio recipiuntur. 454.c.d.e.455.b.c
Confessores schismatici quid profitentur ante Cornelium. 455.c
Confessorum littera de sua resipiscencia. 456.a.b
Confessores potius quam professores esse debent Christiani coram Praesidibus. 535.b
Confessorum magnanimitas atque constantia. 545.d.e.546.b
Confessores soliti scribere litteras de lapsis ad Episcopos. 404.d.e.405.a.b
Confessoria Littera quae. 97.a
Confessores quidam incauti in danda pace lapsis vide, Lapsi.
Confessoribus se Christianus adiungit. 554.e
Confiteri peccata sua Philippus Imperator iubetur. 381.c
Congregatio siue Consistentia in Ecclesia quid. 570.b
Coniugium respuit Marcion 109.e. Manes & alij, vide Manes.
Conon martyr in Cypro sub Decio. 435.c
Conon martyr Iconij sub Aureliano. 603.b
Conscientia pura facit contemnere omnia tormenta. 63.b
Consecrandi aliquem in deum ritus. 95.a
Conistorium idem quod Presbyterium. 455
Constantiam Christianorum, obstinationem esse, dixerunt Gentiles sapientes. 210.c.d.e
Constantini Imp. edicti pars recitatur de probitate Christianorum. 603.a.b
Constantini Imperatoris genus. 586.e
Constantini in Decium inuectiua. 442.a
Constantino multa tribuuntur quae non probantur. 768.c.d.e
Constantinus in Valerianum inuebitur. 650.e
Constantinus perperam expunctus in edicto Galerij. 650.e
Constantinus Romae a patre relictus. 766.e.767.a
Constantinus obtentu religionis obses detentus. 767.a
Constantinus fugit in Britanniam. 767.a.b
Constantinus interfuit patri morienti. 767.d.e
Constantinus sepe insidys appetitus. 768.b.c.d
Constantinus a Deo electus tamquam alter Cyrus. 769.a.b
Constantinus Chlorus eligitur Caesar. 650.d
Constantinus Chlorus repudiata priori uxore, accepit Theodoram filiam Maximiani. 650.d
Constantinus Caesar adoptatur ab Herculo. 661.b
Constantinus est appellatus Augustus. 739.e
Constantinus Augustus. cum Galerio diuisit Romanum Imperium. 739.e
Constantinus quibus imbutus moribus. 739.c.d
Constantinus quibus thesauris gloriatur. 739.e.740.a.b
Constantinus explorat fidem suorum, purgatq. familiam suam. 740.c.d.e
Constantinus noluit persequi Christianos. 740.e.741.a.b
Constantinus numquam cessit collega aliquam partem Imperij. 766.c.d

b 3. Constantij

Constantij pietas insignis. 739.e.740.e.741.a.767.c.d
 constantij obitus & eius funus. 767.b.c
 constantius Perusie Episcopus martyr sub Marco. 183.a
 Constantius Treueris martyr sub Diocletiano. 730.e.
 consubstantialis Dei Filius Patri, vox a maioribus usurpa-
 ta. 595.a.b.c.e.596.a
 Consularis apostata. 228.a.b
 Consulatus duo supradicti Fastis corruptis. 544.b.c.d.e.545.a
 Consulatus suffecti ut numerarentur cum Ordinarijs, Seue-
 rus imp. instituit. 284.c
 Consulatus inuersi in Fastis reperiuntur. 48.b.c.72.b
 Consules Ordinarij aperiant annu, et adscribuntur Fastis. 7.e
 Consules suffecti & allecti qui. 376.e
 Consulatum iterum creatorum prerogatiua. 181.d
 contestatio Irenaei suis scriptis ab ipso apposta. 190.e
 contrahere christianis vetitum absque thurificatione. 639.c
 conuentus celebrat Dionysius Alex. vbi cumque inueniatur
 tempore persecutionis. 519.d.e
 conuentus christianorum habiti sunt a Gentilibus coniuira-
 ziones. 22.c
 conuentus christianorum vetiti a Traiano. 4.b.c
 Coration Nouatianus recantat paly nodiam. 576.e
 Cordubenses martyres sub Diocletiano. 734.c
 Cornelius Antiochenus Episcopus creatur. 77.d.e. mori-
 tur. 98.e.99.a
 Cornelius Clementis discipulus. 12.b
 Cornelius martyr Lugduni sub Marco. 212.c
 Cornelius Papa electus in Pontificem. 439.e.440.a. quo mo-
 do fieri contigit. 440.a.b
 Cornelius Papa virtutibus ornatus. 440.a.b
 Cornelius Papa eligi quando contigit. 440.e.441.a.b
 Cornelius Papa scripsisse dicitur epistola de translatione cor-
 porum Apostolorum. 318.e.319.a
 Cornelius Papa vrgetur calumnijs. 445.c.d.449.d.e
 Cornelius Papa quo modo restituit Trophium Episcopum
 lapsum in Ecclesiam. 445.d.e
 Cornelius Papa scribit ad Cyprianum de Nouato redeunte
 in Africam. 454.b.c
 Cornelius Papa accipit litteras a concilio Africano. 453.
 a.b.459.e.
 Cornelius Papa restituit lapsos confessores schismaticos pe-
 nitentes. 455.c.d
 Cornelius Papa scribit litteras de restitutione lapsorum.
 455.d.e
 Cornelius Papa reicit schismaticos Africanos. 461.e
 Cornelius Papa quid in causa schismaticorum cum Cypriano
 462.a
 Cornelius Papa scribit ad Fabium Episcop. Antiochenum
 in causa schismaticorum. 467.e.468.a
 Cornelius Papa scribit ad Lupicinum Episcopum Viennen-
 sem. 471.b.c
 Cornelius Papa exulat Centumcellis. 471.e
 Cornelius Papa exul accipit litteras a Cypriano. 471.e
 Cornelius Papa gloriose confessus est. 472.a.b
 Cornelius Papa quo tempore passus sit. 473.a.b.c.474.522.
 b.c.d.
 Cornelius Papa quoto anno Galli & Volusiani imp. mar-
 tyrium subierit. 473.e.474.a.475.
 Cornelius Papa quid gesit subiturus martyrium. 474.c
 Cornelius Papa curat paralyticum. 474.b
 Cornelius Papa baptizat credentes. 474.d
 Cornelius Papa precatur Deum. 474.b
 Cornelius Papa quoto die & mense passus. 474.e.475.a. quot.
 annis sedit. 475.a
 Cornelius Papa scripsit multa. 475.a
 Cornelius Tacitus arguitur mendacissimus. 270.b.c
 Corona Domini plebs fidelis. 474.b
 Corona cum victore martyr Damasci sub Marco. 183.a
 coronam gestare noluit miles christianus. 264.e

coronam militi christiano an gestare licuerit. 465.a.b.466.
 coronati martyrio dicebantur qui aliquid in corpore passi
 essent, licet non dum martyrium consummasset. 404.e
 coronare portas more Gentilium vetitum esse Christianis.
 263.b.c
 coronion, siue Cronion martyr Alexandria. 417.a
 cortinae regia pro titulo. 49.e
 Cornutus collega Plinij in consulatu suffectio. 21.e
 Cosmas & Damianus martyres sub Diocletiano. 631.b

C R

creatorem & creaturam Marcion execratur. 109.d.e
 creatura benedictione sanctificanda. 78.c.d
 credula martyr in Africa cum socijs sub Decio. 404.c
 Crementius martyr cum socijs Casar Augusta sub Diocletiano
 733.d
 Crescens Cynicus oblatrat in christianam religionem. 136.b.c
 Crescens Cynicus qualis moribus. 136.e.137.a.b
 Crescens Cynicus confutatur a Iustino. 136.e.137.a
 Crescens Cynicus indignus nomine philosophi. 137.c.d
 Crescens Cynicus machinatur necem Iustino. 137.e
 Crescens martyr filius Symphorose Tiburti sub Hadria. 88.c
 Crescens martyr in Gallia Episcopus, sub Traiano. 56.a
 Crescens martyr cum Vito atque Modesto sub Diocletiano.
 729.e
 Crescentianus martyr in Campania sub Dioclet. 729.d
 Crescentianus martyr in Africa sub Valeriano. 583.a
 Crescentianus martyr Tiferi sub Diocletiano. 730.a
 Crimina obijci solita a Gentilibus in Christianos. 272.b.c
 vide Calumniam.
 Crispina martyr in Numidia sub Diocletiano. 707.b
 Crispinus cum socijs martyr in Numidia sub Dioclet. 707.b
 Crispinus cum Crispiniano martyr in Gallia sub Diocle-
 tiano. 732.d
 Crispus pater Claudiae matris Constantij Imp. 586.e
 Crispus presbyter Romanus passus sub Dioclet. 705.d.728.c
 Crocus comes sancti Ignatii. 29.b
 Crotates martyr in Caria sub Diocletiano. 757.c
 Cruciamentorum genera diuisa. 201.c.d. infra Tormen-
 ta, Martyres.
 Crucifixio solita fieri in terra deorsum. 433.d
 Crucifixio decem millia martyrum sub Traiano. 25.e.26.a
 Crucis figuram secum habere soliti sunt Christiani. 651.e
 Crucis titulo res Deo dicantur. 50.b
 Crucis signo Gregorius Thaumaturgus expugnat templum
 Idolorum. 425.e
 Crucis signo mira sunt perpetrata. 425.d
 Crucis signo signare fröte peculiare Christian. 723.d.785.e
 Crucis signo Tiburtius superat tormenta. 637.a
 crux & quae ex cruce sunt esse impedimento magia. 313.b.c
 crux, clauis, sparta adhibita pro remedio quartana febris.
 313.b
 Crypta delecta ad sepulturam fidelium, vnde mos iste. 326.d.e
 Crypta sinuessanae nulla memoria. 727.d
 Cultus reliquiarum sanctorum martyrum. 678.c. vide Mar-
 tyres, Reliquia.
 Cultus SS. Martyrum. 655.c. vide Martyres.
 Curbius Manetis primum nomen. 607.a.b
 Curubi ciuitas nobilitata exilio Cypriani. 523.a.b
 Cuspiani series Praefectorum Vrbs interdum mendax. 604
 a.b
 Custodes milites Ignatium male habent. 28.c.30.d.c
 Cuthia martyr Romae cum Alexandro sub Diocletiano. 653.
 a.654.a

C Y

Cybalis simulacrum translatum in Palatium. 314.e
 Cynicorum

Cynicorum mores quales. 136.e.137.b
 Cynici philosophi infensissimi Christianis. 136.e
 Cyprianus orator celebris, adhuc Gentilis uxorem, & fi-
 lios habuit. 389.b
 Cyprianus laicus & Gentilis orabat causas. 388.d
 Cyprianus Carthagine florentissime docuit. 388.b
 Cyprianus antequam Christianus efficeretur, qualis. 388.e
 Cyprianus cum baptizatur mutatur in virum alterum.
 388.e.389.a
 Cyprianus baptizatus renunciat omnibus. 389.a.b
 Cyprianus habuit catechistam Cacilium, ex quo & cogno-
 men accepit. 388.c
 Cyprianus renunciat eloquentiae. 389.e
 Cyprianus interdum pristinae eloquentiae signa quaedam de-
 monstrat. 390.a.b
 Cypriani eloquentia qualis. 389.e.390.a
 Cyprianus ordinatur Episcopus Carthaginensis. 386.b
 Cyprianus quo anno fuit electus. 387.a.b.c. cui successit.
 387.d
 Cyprianus quo modo dicatur praedecessorem habuisse Agrip-
 pinum. 387.d.388.a
 Cyprianus derisus a Gentilibus, & ab illis Cyprianus ap-
 pellatus. 388.b
 Cyprianus quo modo repente Theologus insignis euasit.
 389.a.b
 Cyprianus assueuerat Tertulliano. 309.e.310.a.389.d
 Cyprianus tempore persecutionis ad Leonem petitus. 399.a
 Cyprianus tempore persecutionis se subduxit. 399.a.b
 Cyprianus absens proscribitur. 399.a.b
 Cyprianus e latebris saepe scribit ad suos. 400.e.401.a
 Cypriani fuga ex diuino consilio & iussu. 400.b.c.405.d
 Cyprianus accusatus quod fugisset, purgat se apud Cle-
 rum Romanum scriptis litteris. 400.b.c.d
 Cyprianus e latebris diligenter curat Ecclesiam Carthagi-
 nensem. 400.b.c
 Cyprianus sollicitus pro pauperibus, ne quid illis desit.
 400.e
 Cyprianus sollicitus de sepultura martyrum. 401.c
 Cyprianus auctor libri de Singularitate clericorum. 402.c.d
 Cyprianus despensat votum simplex castitatis. 402.e.403.a
 Cyprianus persecutionis tempore hortatur suos ad ieiunia
 & orationes. 403.b
 Cyprianus diuinitus admonitus praedicat pacem. 403.c.d
 Cyprianus hortatur litteris confessores in carcere positos.
 403.e
 Cyprianus aduersatur libellis a martyribus inconsulto da-
 tis. 404.d.e.405.a.b
 Cyprianus consulit Clerum Romanum, cuius arbitrio om-
 nia facit. 406.e.408.a
 Cyprianus in latebris ordinat Clericos. 408.e
 Cyprianus ordinat Aurelium & Celerinum confessores.
 412.e
 Cyprianus post vacationem Sedis Romanae scribit ad con-
 fessores in carcere positos. 436.c
 Cyprianus latet biennio. 437.a
 Cyprianus scribit litteras de Felicissimo schismatico. 437.c.d
 Cyprianus a quinque presbyteris & Felicissimo exagitur.
 437.d.e
 Cyprianus sollicite curat dissoluere es alienum pauperum
 ne adhereant schismaticis. 436.b
 Cyprianus quando scripsit libellum de Lapsis. 442.b
 Cyprianus e latebris redit Carthaginem. 443.c.d
 Cyprianus rediens Carthaginem curat martyres, & nata-
 litia illorum celebrat. 443.d
 Cyprianus mittit legatos Romam ad explorandam electio-
 nem Cornelij Papae. 446.b.c
 Cyprianus scribit epistolam ad Cornelium de eius electio-
 ne. 446.a.b
 Cyprianus tuetur partes Cornelij aduersus Nouatianum.

451.a.b
 Cyprianus quando & qua de causa scribit de Vnitate Ec-
 clesiae. 453.b.c
 Cyprianus libro de Vnitate Ecclesiae parat antidotum con-
 tra omnes hereses. 453.c.d
 Cyprianus sollicitus in redimendis captiuis. 457.d.e
 Cyprianus quam summam collegit pro redimendis captiuis.
 458.a.b
 Cyprianus exagitur a schismaticis cogitur sua propalare
 merita. 462.c
 Cyprianus a schismaticis accusatur apud Cornelium Pa-
 pam. 463.c.d.464.465.
 Cyprianus causam suam agens apud Cornelium, se excusat.
 462.d.463.b.c
 Cyprianus constanter agit aduersus insultantes lapsos.
 465.a.b.c
 Cyprianus quando scripsit de Laude martyrij. 469.a.b
 & Exortationem ad martyres. 470.d.471.a
 Cyprianus triplici vsu dicendi genere. 469.a.b
 Cyprianus scribit ad Cornelium Papa exulem Centumcel-
 lis. 471.e.472.a
 Cyprianus scribit ad Lucium Papam confessorem. 476.b.c.d
 Cyprianus sedulus erga suos tempore pestis. 478.d.e
 Cyprianus quando scripsit de Mortalitate. 479.e
 Cyprianus per visum admonitus, mortuos non esse lugen-
 dos. 479.c.d
 Cyprianus magna constantia se erigit aduersus Demetri-
 num Proconsulem. 481.b.c
 Cyprianus taxatur a Laetantio, sed defenditur. 483.d.e
 Cyprianus a Florentio Pupieno persecutionem patitur.
 483.a.484.a.b
 Cyprianus assidue offerebat Deo sacrificium. 484.d
 Cyprianus Dei patrocinium erga sacerdotes per visum
 accepit. 484.e
 Cyprianus aduersus Aquarios pluribus disputat. 491.a.b
 Cyprianus laborat aduersus Marcianum Arelatensem schis-
 maticum Nouatianum. 495.a.b
 scribit ad Stephanum Papam de eadem causa. 495.e.
 496.a.b
 Cyprianus & alij cur reijcerent baptismum haeticorum.
 496.a.b
 Cyprianus vendicatur a calumnia Nicephori. 496.e
 Cyprianus de rebaptizatione excusatur a S. Augustino.
 310.d.e.502.e.503.a
 Cyprianus scribens ad Magnum, dogma de rebaptizatione
 conatur stabilire. 498.d.e
 Cyprianus scribens ad Quintum id ipsum praescribit. 499.b.c
 quid insuper ad Iubaianum eodem argumento. 501.b.c
 Cyprianus mira arte eludit qui de baptismo haeticorum
 traditionem praetexerent. 499.c.d
 Cyprianus scribit ad Stephanum Papam ex concilio Afbri-
 cano. 500.b
 Cyprianus quo modo intelligendus dum ait, liberum esse
 cuiq. Episcopo sentire quod velit. 500.e.501.e
 Cyprianus modeste se gerit, nulli dogmatis sui assertionem
 praescribens. 501.b.c.d
 Cyprianus de Bono patientiae cur & quando librum illum
 scripsit. 501.d.e
 Cyprianus aliquid humani passus, cum plus aequo in Ste-
 phanum Papam inuehitur. 502.b.c
 Cyprianus traditionem non impugnet, si scisset vere fuisse
 traditionem. 502.c.d.e
 Cyprianus rursus conciliu idemq. maius conuocat. 503.e.d
 Cyprianus legatos mittit ad Orientales. 503.e
 Cyprianus scribit ad Firmilianum Episcopum Caesareae
 Cappadociae. 503.e
 Cyprianus nunquam a Stephano Papa excommunicatus
 fuit, sed semper Catholicae communioni illi coniunctus.
 505.e.506.a.b
 Cyprianus

Cyprianus iure creditus recantasse palynodiam. 505. e.
506. a. b
Cyprianus post obitum honore habitus ab omnibus Orbis
Ecclesiis. 505. 506. a
eius sententiam qui Episcopi Orientales sequuti sint.
507. d
Cyprianus Stephanū Papam demum est sequutus. 508. a. b
Cyprianus exulat sub Valeriano. 521. e
Cyprianus a Paterno Proconsule damnatur exilio. 522. a. b
Cyprianus confessor exul, & postea martyr: quæ sint legi-
tima eius passionis Acta. 522. b. c. d. e
Cyprianus primus omnium persecutione Valeriani tenta-
tur. 522. d
Cyprianus exulās secum duxit Pontium diaconum. 523. d. e
Cyprianus per visum intellexit tempus sui martyrii. 523.
d. e. 524. a
Cyprianus exul scribit ad confessores damnatos ad metalla
524. c. 525. a. b. mittit ad eos legatos atque pecuniam.
526. d. e
Cyprianus exul scribit ad confessores in carcere positos.
528. c. d. e
Cyprianus ad Successum quando scripsit. 531. e
Cyprianus predicandi verbum Dei cupidissimus & inde-
fessus, qui & optabat concionando mori. 535. c
Cyprianus curat omni studio, ut non alibi quam in sua Ec-
clesia moreretur. 534. e. 535. a. b. c. d
Cyprianus quādo scripsit ultimam Epistolam. 534. e. 535. a
Cyprianus quo tempore consummauit martyrium. 534. a. b
& quo in loco. 536. d. e
Cyprianus hortos quos alienauerat, oblatos accepit. 536. e
Cyprianus proxime moriturus curam egit de virginibus.
537. e. 538. a
Cyprianus subiit sententiam capitis. 538. d. e
Cyprianus laudatur a Proconsule in eum sententiam feren-
te. 538. d. e
Cyprianus Episcoporum Carthagenensium primus martyr.
539. a. 540. b
Cyprianus, quibus more Episcoporum, solet indui vesti-
mentis. 539. c. d. birro, & linea. 540. d. e
Cyprianus sedile linteo tecto passurus excipitur. 538. b
Cyprianus cum patitur quanto officio colatur a suis, ut ne
guttam quidem sanguinis vel sudoris perire sinerent.
539. c. d
Cyprianus donat spiculatorem viginti quinque aureis. 539. d
Cyprianus cum patitur duos habuit clericos ministros.
539. d. e
Cyprianus manu Centurionis capite truncatur. 539. d
eius martyrium. e
Cyprianus sepultus nobili funere. 539. e
nobili sepulchro honoratus. 542. b. c
Cyprianus ubique & apud omnes memoria celebris.
542. a. b. c
Cyprianus post mortem auctus duobus templis. 542. a. b
Cyprianus Altare, qua mensa dicta est, honoratus.
542. b. c
Cyprianus quosnam habuerit Episcopos successores. 542. d
Cyprianus a Prudentio versibus egregie laudatus. 542. e
Cyprianus quæ scripsit, & cur eius opuscula æstimata
sunt apocrypha. 542. e
Cyprianus sua passione aperuit viam cæteris ad martyrium.
543. a
Cyprianus martyr in Cappadocia sub Hadriano. 92. d
Cypriacus & socij martyres Perusia sub Decio. 436. c
Cypriacus diaconus Rom. Eccles. cum socijs ministrant la-
borantibus in Thermis Diocletiani. 665. e. 666. a
Cyprius Antiochenus Episcopus creatur. 622. b. moritur.
667. e
Cyrillus Episcopus Nicomedia tempore Dioclet. 651. a. b
Cyrillus mart. Romæ sub Valeriano. 515. a

Cyrius mart. cum Basilide Romæ sub Diocletiano. 728. d
Cyrinus mart. cum Marcellino Papa Romæ. 741. e
Cysellus. mart. in Sardinia sub Dioclet. 738. c. d

D A

DACES superati a Traiano. 20. c. d
Daces Christiani. 93. e
Dacianus martyr Alutiniensis sub Diocletiano. 712. b
Dacianus Præses Hispaniarum seuissimus persequuntur.
732. e. 738. a
Dacianus Cæsaraugustæ Carnificinam martyrum exer-
cuit. 733. a
Dacianus victus a duobus pueris Christianis. 734. c
Dæmones adiurati se deos Gentilium esse fatentur. 482. c. d
Dæmones predicunt sepe quæ ipsi facturi sunt. 371. b
Dæmones in oraculis habitare. 3. a
Dalmatianus martyr Episcopus Papiensis. 730. e
Dalmatica tunica sine manicis. 541. a
Dalmatica solita contegi corpora martyrum. 623. e
Damasceus corrigitur. 14. d
Damnari ad opus, infame supplicium. 665. b. c
Damnatis solitum propinari vinum conditum. 538. d
Damnatorum corpora sepeliri posse, Diocletianus rescri-
psit. 680. d
Daria martyr cum Chrysanto sub Numeriano. 625. e
Datiuus Episcopus in Africa damnatus ad metalla. 524. d
Datiuus Senator martyr Alutiniensis sub Diocletiano.
712. b
Datus martyr Alutiniensis sub Diocletiano. 712. b
Dauidis stirpe genitos Traianus iubet inquiri. 26. d. e

D E

Decebalus rex Dacorum victus a Traiano. 20. c. d
Decebalus rebelat. 23. c
Deceballus iterum victus. 23. e
Decennalia Seueri imp. 284. d
Decennalia Caracalli. 296. d
Decius Imperator creatur. 392. c. d
Decius persequitur Christianos. 393. a. b. c
Decius sustulit ab Ecclesiis Episcopos magni nominis. 393. d
Decius acerbissime persequitur Ecclesiam. 395. b. c. 419. b. c
Decius quo anno aggressus est persequi Christianos. 408. c
Decius quale promulgauit in Christianos edictum. 416. d
Decius immaniter seuijt in filium regis. 424. a
Decius in Antiochenam Ecclesiam irrupit. 424. a
Decius proficiscitur in Persas. 426. e
Decius creat Valerianum censorem cum amplissima po-
testate. 426. e. vtriusque nomine persecutio nominata.
426. e. 427. a. e.
Decius Imper. erga Christianos Africanos indulgentior.
439. c
Decius ingratus in Mercurium militem. 435. d. e
Decius breui tempore regnavit. 403. d
Decius quo modo a palude absortus interijt. 441. b. c. d.
quid de eius obitu Constantinus. ibid.
Decius cognominatus est Traianus. 441. e
a suis plurimum laudatus. ibid.
Decreta martyrum in carcere a Donatistis conficta. 719. b. c
Decreta a Romano Clero sede vacante. 410. b. c
Decreta Romane synodi toto Orbi præscripta. 411. q
Dedicatio fieri solita per illationem Crucis. 50. b
Defensor Ecclesie, magistratus nouus. 633. e
Defunctorum Christianorum corpora non cremabantur, sed
ungebantur sicque sepeliebantur. 326. d. e. 566. e
Defunctorum animas iuuari ex reliquijs martyrum. 328. d. e
Defunctorum animas precibus vinorum adiuuari. 492. e
Defunctorum corporum translatio iure prohibita. 45. d. e. 158. d
Defensio-

Defensiones pro Christianorum integritate. 64. d. e. 65. a. b.
vide Apologie.
Delictum ibi puniendum, ubi commissum. 664. b
Delphius Præses in Sardinia sub Diocletiano. 735. b
Demetrius Episcopus Alexand. creatur. 235. b
Demetrius Episcopus Alexandrinus aduersatur Origeni
eiusq. facinus promulgat. 293. c. d. 332. d. e. 333. e
Demetrius excommunicat Origenem. 356. b. c
Demetrius defenditur de rebus gestis aduersus Origenem.
333. d
Demetrius iterum contra Origenem agit. 355. e. 356. a. b
Demetrius quæ atulerit contra Origenem. 355. e. 356. a. b
Demetrius Episcopus Alexand. obiit. 363. b
Demetrius Proconsul martyr Thessalonica sub Diocletia-
no. 748. e
Demetrius presbyter Alexandrinus confessor. 520. c
Democritus Historicus quid de Hebrais colentibus asinum.
271. b
Demonstratus scriptor. 383. c
Derisores Christianorum facti sunt ipsi Christiani. 729. e
Desertoris militie grauis pœna. 653. e
Deus non deserit suos licet multa pati permittat. 282. c
Deus fauet recte operantibus etiam Gentilibus. 368. d. e
Deus semper vltus est sanguinem Christianum. 482. d. e
Deus quomodo dicatur occidere aliquem. 608. b. c. d
Deus Christianorum imagine asini illusus a Gentilibus.
270. a. b
Deus summa prouidentia evertit superstitionem Genti-
lium. 325. b. c
Deus Hebraeorum Angelus ponitur a Saturnino. 61. d
Deus admirabili prouidentia gubernat Ecclesiam. 768. e.
769. a. b
Deo qui infidelis est, fidelis esse non potest hominibus.
740. c. d
Deorum Gentilium origo. 93. a. b
Deorum Gentilium ludibria in Antonino sunt patefacta.
95. a. b
Deorum templa & aræ, iam sub Traiano pene desti-
tuta. 22. a
Deorum templa expoliantur auro & argento. 375. b. c
Deorum cultus collapsus a Marco Imp. erigitur. 151. e
Deorum oracula siluerunt. 2. d. e
Deos omnes Heliogabalo suo deo subijcere conatus est An-
toninus Heliog. 315. a
Deos tres adorandos proposuit Marcion Hæresiarcha.
108. e
Deos Gentium esse demonia, sua ipsorum confessione est
patefactum. 482. c. d
Dextera & sinistra partis ratio. 301. c. 776. c

D I

Diaboli bellum aduersus Crucem Christi. 60. a
Diaboli consilium in disseminandis hæresibus. 114. c.
115. a
Diaboli consilium in magis excitandis Christiano nomi-
ne vagantibus. 58. d
Diaboli consilium in persuadendo martyrium. 174. d. e
Diaboli consilium, in religione Christiana infamanda. 63. d. e
64. a
Diaboli consilium in superinducenda Manetis hæresi.
610. a. b. 614. c. d. e
Diabolus semel victus, iterum induit formam serpentis,
ut pugnet. 104. d. e. 105. a
Diabolus ubique persequendo Christianos, se ad schisma
conuertit. 758. a
Diabolus impugnat Ecclesiam contrarijs certaminibus.
168. a. b
Diabolus non valens turpitudine, continentia conatur im-

pugnare Ecclesiam. 168. a
Diaconi Cardinales. 51. a. b
Diaconi Episcoporum testes. 50. e
Diaconi magna sunt æstimationis. 51. b
Diaconi Regionarij. 51. a. b
Diaconi septem in Vrbe. 50. d. e. 51. a. b
Diaconi typum expriment Angeli Deo astantes.
50. c. d
Diaconorum munus visitare Christianos in carcere positos
eosq. hortari. 405. d
Diaconissa quæ sint prohibita. 217. b
Diaconorum munus custodire Episcopum. 50. c. d. e
Diadumenus Cæsar cum patre imperat. 314. a
Diadumenus occiditur. 344. c
Diane Ephesie templum exustum a Barbaris. 567. c. d. e
Diatefferon Tatiani. 178. d. e
Didius Iulianus imperat. 240. b
Dies Dominica, ratio eius. 126. b. eiusdem diei benedictio-
nes. 255. d. e
Dies natalis sanctorum martyrum celebrari solita. 413. e
151. e. 156. a
Dies natalis solita adscribi tabulis Ecclesiasticis, anniuer-
saria memoria repetenda. 401. c. d
Digitus hieroglyphicum dimensionis. 176. e
Digna martyr apud Tudertum sub Diocletiano. 730. a
Digna martyr cum Emerita Romæ sub Valeriano. 556. e
Dimissoria Litteræ quæ. 97. a
Dynamis Basilidis. 59. c
Dio historicus de Christianis multa tacuit. 132. c
mendax. 292. d. e. quid sibi accidit sub Commodo.
237. a
Diocletia mater Diocletiani. 628. a
Diocletia vicus. ibidem.
Diocletiani res gesta cur remanserunt obscure. 739. b
Diocletianus occidit Aprum, & sumit Imperium. 624. c. d
Diocletianus quando imperare cepit. 624. e. 625. a
Diocletianus voluit annos numerari ab ingressu sui Im-
perij. 625. a. quādiu id seruatum. 625. b. 628. b. c
Diocletianus ex qua gente & patria. 627. e. 628. a
Diocletianus allegit sibi Aristobolum collegam in consu-
latu. 628. b
Diocletianus vicit Carinum Imperatorem, ac solus impe-
rat. 632. c. d
Diocletianus ascinit sibi collegam Imperij Maximianum
Herculium. 632. c. d
Diocletianus cur Romæ potius seuijt in Christianos.
639. a
Diocletianus promulgauit Romæ edicta in Christianos.
639. a. b
Diocletianus quid statuit contra Manicheos. 639. e. 640. a
Diocletianus et Max. eligunt Cæsares Constantium et Gale-
rium. 650. d. e
Diocletianus Galerio filio adoptiuo Susannam neptem con-
iugio tradere curat. 651. e. 652. a. b
Diocletianus coniugem habuit nomine Serenam. 654. d. e
Diocletianus Thermæ Romæ eriguntur. 665. a
in meliorem usum conuerse. 666. e. 667. a
Diocletianus cum collegis agit de instauranda persecutio-
ne in Christianos. 671. e. 672. a
Diocletianus auspiciatur acerbiorum persecutionem, quo an-
no. 672. a. b. Romæ in Circo acclamatur in Christianos
persecutio. 673. b. c. d
Diocletianus noua addit edicta de cremandis libris & di-
ruendis Christianorum Ecclesiis. 681. b. c. d
Diocletianus erga Christianos aliquando propensior.
681. d. e
Diocletianus quā immensam & diram persecutionem mo-
uerit. 687. b
Diocletianus concessit sepeliri posse damnatos. 688. d
Diocletia-

Diocletianus tentat Marcellinum Papam, & ad thurificationem adegit, Acta illa cuius sint fidei. 702.c.d
 Diocletianus & Maximianus abdicant se Imperio. 736.d.e.737.a.b.c. causa diuersa narratur ibid. quando id contingit. 736.d.e
 Diocletianus spe cecidit destruenda religionis Christiane. 738.c.d
 Diocletianus honoratur columnis de diruta religione Christiana inscriptis. 738.d.e
 Diocletianus promulgauit edictum, quo Christiani excluderentur a beneficio legum. 752.b.c.d
 Diodorus martyr in Caria sub Diocletiano. 757.c
 Diodorus martyr Pergae sub Decio. 434.c
 Diodorus presbyter martyr Romae sub Numeriano. 626.a
 Diognetus monitor Marci Aurel. Imper. 133.e
 Dionysius Alexandrinus Episcopus olim auditor Origenis. 362.a
 Dionysius Alexandrinus docet Alexandria post Heraclam. 364.b
 Dionysius Alexand. Episcopus creatur. 384.b
 Dionysius Alexand. molestus Origeni. 384.b
 Dionysius Alexand. quid in persecutione Decij. 415.e
 416.a
 Dionysius Alexand. diuina protectione munitus. 415.c
 Dionysius Alexand. cum ducitur in exilium, liberatur a suis. 416.a.b
 Dionysius Alexand. agit contra Nouatianum. 466.e.467.a
 Dionysius Alexand. praesto est Fabio Episcopo Antiocheno labenti in schisma. 467.b.c.d
 Dionysius Alexand. fuit aliquando Cypriano in sententia rebaptizationis. 505.b.c
 Dionysius Alexand. reconciliare curat Episcopos dissidentes. 506.d.e
 Dionysius Alexand. inhaeret sententia Stephani Papae. 507.e.508.a
 Dionysius Alexand. consuluit Sixtum Papam de rebaptizando homine non legitime baptizato. 516.b
 Dionysius Alexand. quae scripsit. 517.b.c.571.a.b.c.573.d
 582.a.772.d.e.773.d
 Dionysius Alexand. quam cautus in legendis libris haereticorum, quale responsum de ea re diuinitus accepit. 517.b.c
 Dionysius Alexand. multa passus sub Valeriano, nobilitas eius confessio. 518.c.d
 Dionysius Alexand. quid coram Aemiliano Praefecto. 519.a.b
 Dionysius Alexand. licet exul, celebrat tamen ubique festos dies ex more. 519.c
 Dionysius Alexand. cogitur mutare locum exilij. 520.c
 Dionysius Alexand. reddit certiore Sixtum Papam de emergente haeresi Sabellij. 529.b.c
 Dionysius Alexand. redijt Alexandria sedata persecutione Ecclesiae. 563.a
 Dionysius Alexand. recedit Alexandria ob ciuile bellum. 563.a.b
 Dionysius Alexand. laborans contra Sabellium, in contrariam partem visus est nimium inclinasse. 570.b.c.d
 Dionysius Alexand. accusatur apud Dionysium Romanum Pontificem. 570.c.d.e.571.a
 Dionysius Alexand. recepta sententia de diuina substantia Filij Dei. 532.d
 Dionysius Alexand. defendit causam suam apud Dionysium Romanum Pontificem. 571.b.c
 Dionysius Alexand. quae tunc scripserit pro sua defensione. 571.c.d.e.573.d
 Dionysius Alexand. defenditur ab Athanasio. 571.a.b.c.
 572.a
 Dionysius Alexand. calumniam passus. 572.e
 Dionysius Alexand. a S. Basilio reprehenditur. 574.a.b.c.
 ab eodem postea laudatur. 574.a.b

Dionysius Alexand. ab omni suspitione erroris liber. 578.c.d
 Dionysius Alexand. absolutus a Romano Pontifice. 574.d.e
 Dionysius Alexand. reuersus Alexandriam anno nono Gallieni. 576.c
 Dionysius Alexand. disputat cum Nepotiano. 578.c.d
 Dionysius Alexand. agit contra Paulum Samosatenum. 580.a.b
 Dionysius Alexand. scripsit Epistolam canonicam, quae recitatur. 582.a
 Dionysius qua modestia esset in respondendo consultationibus diuersorum. 582.a.b
 Dionysius Alexand. mittit ad Synodum Antiochenam Eusebium virum insignem. 622.c.d
 Dionysius Alexand. scripsit Epistolam aduersus Paulum Samosatenum. 772.d.e.773.a
 Dionysius Alexand. quid de sacra Eucharistia. 772.d.e.773.a
 Dionysius Alexand. diem obiit. 581.a.b
 Dionysius Alex. celebratur in Ecclesia. 582.c
 Dionysius Alex. presbyter confessor. 520.d
 Dionysii Areopagite martyrium quo tempore extitit. 36.d.e.37.c.38.a. vita tempus. 39.e.40.a
 Dionysii Areopagite scripta in controuersiam deauicta. 36.e
 Dionysii Areopagite mentio de Ioanne. 37.a
 Dionysii Areopagite Acta tam Graeca quam Latina consentiunt. 37.e
 Dionysii Areopagite scripta missa Parisios sunt miraculis illustrata. 38.c
 Dionysii Areopagite vita a Methodio scripta. 38.c.d.ab
 Anastasio Bibliothecario translata. 38.c
 Dionysii Areopagite Acta a Michaele Syngello scripta. 38.e. Athenis eadem conseruata, & a Tarasio explorata. 38.e
 Dionysii scripta vere esse Areopagite. 40.b.c.d
 Dionysii Areopagite mentio de Clemente Philosopho. 40.e
 41.a.b
 Dionysii Areopagite mentio de S. Ignatio. 40.c
 Dionysii Areopag. Epistola ad Timotheum. 41.c.d
 Dionysii Areopag. nomini nulla impostura accessit. 42.d
 Dionysii Areopag. mentio apud Patres. 42.e.43.a.b.c.d.e
 Dionysii Areopagite scripta Arianis aduersantia. 43.b.c.d
 Dionysii Areopagite opera quando prodierunt in lucem. 43.b.c
 Dionysii Areopagite scripta defendit Theodorus presbyter. 771.a.b
 Dionysii Areopagite scripta illustrauit Georgius Pachimerius. 771.c.d
 Dionysius Episcopus Corinthiorum quid de munificentia Romanae Ecclesiae. 184.
 Dionysius Corinthiorum quid de Baptismo collato cum arena. 224.b.c
 Dionysius Corinthiorum quae scripserit. 184.d. eadem ipso adhuc uiuente sunt ab haereticis deprauata. 184.d
 Dionysius Papa quando sedere cepit. 533.d
 Dionysius Papa consecratus a Maximo Episcopo Ostiensis. 534.a
 Dionysius Papa iudicat causam Dionysii Alexandrini Episcopi. 570.d.e
 Dionysius Papa cogit Concilium in causa Dionysii Alexandrini Episcopi. 570.c.d
 Dionysius Papa absoluit Dionysium Episcopum Alexand. 574.d.e
 Dionysius Papa damnat Sabellij haeresin, & scribit contra eam. 575.a.b
 Dionysius Papa multa contra sententiam Arii scripsit. 575.b
 Dionysius Papa mediam strauit viam inter Sabellium, & Arium. 575.b
 Dionysius

Dionysius Papa oppugnat Paulum Samosatenum. 580.a.b
 Dionysius Papa quas scripsit epistolas. 544.a.590.c
 Dionysius Papa diuisit parochias Urbis. 590.c
 Dionysius Papa quando obiit. 597.b.
 Dionysius Exiguus quid ad Stephanum salonitanum Episcopum. 14.c
 Dionysius martyr Aquileiae cum socijs sub Numeriano. 626.c
 Dioscorus Architheater factus Christianus. 729.a
 Dioscorus martyr Alexandria sub Decio. 417.d
 Dioscorus martyr in Aegypto sub Numeriano. 626.c
 Disciplina Christiana corrupta sub Decio. 393.d.e.
 394.a.b
 Discipulorum Domini nonnullorum longa aetas. 4.a.b
 Disciplina Ecclesiastica in infligendis penitentijs. 405.a
 Disciplina Ecclesiastica inuolabiliter custodita. 409.d.e.
 410.a
 Dispensatio in ordinibus Ecclesiasticis percipiendis magno damno aliquando facta. 448.d
 Disputatio Caii cum Proclo, ubi, quando. 304.d.e
 Disputatio inter Iudeos & Christianos a Tertulliano descripta. 299.e.300.a
 Disputatio habita inter Manetem & Archelaum. 607.e.
 608.e
 Diuorum creandorum ritus. 301.a.b.c

D O

Docitae haeretici. 180.d.e.235.e.236.a
 Doctores Alexandrini in persecutione fugam arripiunt. 287.b.c.d
 Doctrina vera a falsa quo modo dignoscatur. 112.b.c.
 113.a.116.a
 Doctrinae veritas non metienda ex vita austeritate. 267.a.b
 Dominica dies, eius celebrande diei ratio. 126.a.b. eiusdem benedictiones. 255.d.e
 Dominicum celebrare idem quod Missas agere. 712.714.715.723.d.e
 Domitius Iulianus I.C. persecutor Christianorum. 323.d.e
 Donna sacerdos maxima facta Christiana. 651.a.b. simulat se arreptitiam. 651.d. requiritur a Galerio. 671.d. sepelit martyres, fit ipsa martyr. 690.b
 Domnina martyr in Lycia sub Diocletiano. 757.d
 Domnus Episcopus Antiochenus creatur in Synodo Antiochena. 594.c. moritur. 618.d
 Donata martyr Carthagine sub Seuero. 275.e
 Donatianus martyr in Africa sub Valeriano. 545.c.d
 Donatianus martyr cum Rogatiano Nannete sub Diocletiano. 732.b
 Donatilla martyr Tuburbi in Africa sub Valeriano. 551.d
 Donatistarum factio unde cepit. 710.c.720.c.d.721.a
 Donatista corrumpunt Acta martyrum. 717.c.d.e.718.a.719.720.
 Donatista haereditas Nouatianorum negant penitentiam post lapsum. 719.c.d. & de iterando baptismo haereticorum. 506.d.e
 Donatus Episcopus Calamensis Traditor. 708.b
 Donatus Episcopus Carthaginensis ante Cyprianum. 310.b.c. damnat Priuatum haeticum. 377.e. quando obiit. 387.a
 Donatus martyr in Africa sub Decio. 404.c
 Donatus Mascalitanus Traditor. 708.b
 Donatus schismaticus in Africa prodijt ex Felicissimo. 439.a.b
 Domnina martyr cum Theonilla, & socijs Aegeae in Lycia sub Diocletiano. 628.e. eius martyrii Acta. 630.e
 Dorymedon martyr in Phrygia sub Probo. 619.e
 Dormientes septem martyres Ephesi sub Decio. 435.b.c

D R

Draco ex India allatus ponitur ab Hadriano Athenis adorandus. 105.b
 Draconis & Solonis leges ab Hadriano restituta. 71.b
 Drosorius haeticus conuersus ab Origene. 316.b

D V

Dulcetius Praeses persequitur Christianos Thessalonicae. 746.a.b.c
 Dux exercitus etiam dictus qui vni praerat tantum legioni. 669.e

E

Ecclesiae Bona. Ecclesia bona stabilia possedit. 147.e
 Ecclesia bonis abundabat, & praedives erat ex oblationibus Christianorum. 148.e
 Ecclesiae Romanae diuinitas infra Ecclesiam Romanam. Ecclesia possidebat vasa aurea & argentea etiam tempore persecutionis. 357.a.b.722.a.b
 Ecclesia confert menstruum stipem clericis ministrantibus. 409.c
 Ecclesia bona Episcopus pro gradus conditione diuidit clericis quolibet mense. 409.c
 Ecclesiae spontanea paupertas in quo differat ab affectata paupertate haereticorum. 531.c.d
 Ecclesia bonis suis titulos non imponit. 50.a.b
 Ecclesia Catholica. Ecclesia Catholica vna tantum. 58.e
 Ecclesia Catholica abundat veris certisque testificationibus. 13.c
 Ecclesia Catholica ex aduersantibus sibi haeresibus redditur pulchrior. 24.d
 Ecclesia Catholica pura eiusque exemplar. 32.c.d.e.34.b.35.b.c
 Ecclesia Catholica trophaea erigit contra haereses. 61.b
 Ecclesia Catholica, quo modo dignoscatur a synagoga satanae ipsis conuenientibus haereticorum. 61.b
 Ecclesia Catholica ex Apostolicarum antiquarum tuta doctrina cognoscitur. 112.d.e
 Ecclesiae Catholicae sancta simplicitas. 102.b
 Ecclesiae Catholicae constantia & robur. 112.b.c
 Ecclesia Catholica norma credentium. 112.b.c
 Ecclesia Catholica quo noscitur signo. 112.b.c.d.e.116.b
 Ecclesia Catholica ubi. 115.b
 Ecclesiae Catholicae arbitrio recipiendi vel reiiciendi libri. 127.a
 Ecclesia Catholica eadem cum Romana. 148.d.453.c
 Ecclesiae Catholicae connexus dicitur qui communicat Romanam Ecclesiam. 148.d
 Ecclesia Catholica quo modo comparata insulae fructiferae. 160.c.d
 Ecclesia Catholica vexata ab haereticis tunc magis viris eruditus abundauit. 165.c.d.166.a
 Ecclesiae Catholicae ex Montani haeresi magna tentatio. 166.e. itidem in lapsu Origenis. 487.a.b.c. nec non ex questione de baptismo haereticorum. 496.b.c
 Ecclesia Catholica semper donum Prophetiae penes se habuit. 167.d.e
 Ecclesiae Catholicae stabilitas & fortitudo. 181.b
 Eccle-

Ecclesia catholica semper gratia miraculorum illustris. 220.e.221.a.b
Ecclesia vniuersalis, quo modo aliqui Episcopi dicti preter Romanos Pontifices. 232.a.b.c
Ecclesia catholica in legibus martyrij mediam tener viam. 289.e
Ecclesia catholica penitentes omnes recipit. 306.a.b.c
Ecclesia catholica nec hostium respuit leges quæ consentaneæ sunt rationi. 326.a
Ecclesia catholica habet pro coronis certantium rosas, et lyliæ. 404.a.b
Ecclesia catholica solita lapsis vere penitentibus facile impertiri indulgentiam. 405.a.b.c.d
Ecclesia catholica disciplinæ vigorem seruat in fractum. 405.a.b.c
Ecclesia catholica comprobatur ex vnitæ cum romana ecclesia. 453.c.d.e.454.a
Ecclesia catholica dicenda illa tantum quæ romanæ coniungitur. 466.e
Ecclesia catholica ab ecclesia schismaticorum etiam ab hostibus cognita atque distincta. 472.d.e.476.e.548.c
Ecclesia catholica est via regia. 488.e
Ecclesia catholica semper impolluta nec de turpata aliquando ob lapsum Episcoporum, vel aliorum. 701.e.702.a
Ecclesia catholica cognoscitur quoque ex martyrum copia. 548.c
Ecclesiæ catholice libertati consuluerunt semper Episcopi. 492.e.493.a
Ecclesiæ catholice hierarchia ab Ignatio demonstrata. 34.b.c.d.e
Ecclesiæ catholice nomen tantum confutat omnes hereses. 611.c
Ecclesiæ catholice vnus Episcopus. 484.c
Ecclesiæ catholice summa & certa fides. 611.c
Ecclesiæ primitiua.
Ecclesiæ primitiua quandiu integra. 27.a.b.c
Ecclesiæ primitiua integritas. 58.a.b
Ecclesiæ primitiua tuta doctrina. 112.d.e
Ecclesiæ primitiua integritas ad tempora Hegesippi. 160.d
Ecclesiæ propagatio.
Ecclesia ad tempora Traiani magnopere propagata. 2.b
Ecclesia propagatur aduersis, ac illustratur. 2.b.c.119.e.120.a
Ecclesia temporibus commodi admodum propagata. 226.c.d
Ecclesiæ propagatio. 627.a.b
Ecclesiæ ritus.
Ecclesiæ ritus, & ceremoniæ a temporibus Apostolorum ceperunt. 40.e
Ecclesiæ ritus imitatur Manes. 610.b.c.d
Ecclesiæ fronde ornare vnde. 263.d.e
Ecclesiæ ritus in penitentibus infligendis. 405.a.b
Ecclesiæ Defensor creatur, nouus magistratus in ecclesia. 633.e
Ecclesiæ ritus, vide Ceremoniæ, Ritus.
Ecclesiæ status.
Ecclesia instar nauis in mari. 1.a
Ecclesia quo statu sub Traiano. 2.b
Ecclesia cum eadem semper sit, tamen instar solis nube interdum obtegitur. 58.b
Ecclesia quo statu sub Hadriano. 58.d.e
Ecclesia duplici persecutione exagitari solet. ibid.
Ecclesia sub commodo Imp. pacem habuit. 225.b.c.d.e
Ecclesia persecutio infra, Persecutio.
Ecclesiæ pax reddita ab Antonino Pio. 121.e.122.a
Ecclesiæ status vsque ad tempora Hegesippi. 160.d
Ecclesiæ magna tentatio ex heresi Montani. 166.e
Ecclesiæ status florentissimus sub seueri Imp. 241.c.d

Ecclesiæ pro pace tributa persoluebant. 289.a.b
Ecclesiæ pax redempta pecunia sub commodo. 289.a.b
Ecclesiæ pax longa post Seuerum Imp. 302.a.b.c
Ecclesiæ splendor auctus, & superstitione obscurata. 357.c.d
Ecclesiæ vehementer concussa ex questione de baptismo hereticorum rato habendo. 496.b.c
Ecclesiæ status sub Aurel. 598.b.c
Ecclesiæ status sub claudio. 587.b.c
Ecclesiæ status sub Decio. 395.a
Ecclesiæ status sub Diocletiano. 627.b.c.d. ante persecutionem.
Ecclesiæ status sub Gallo, & Volus. Imp. 444.a
Ecclesiæ status sub Gordiano. 377.d.379.e
Ecclesiæ status sub Iulio Maximino. 370.c.d
Ecclesiæ status sub philippo Imp. 393.d
Ecclesiæ Occidentalis quæ uenit a persecutione. 741.a.b
Ecclesia ipsa Domus Deo dicata.
Ecclesiæ & Titulus idem, cur sic dicta. 49.e.50.a.b
Ecclesiæ non tuenda more castrorum. 50.e
Ecclesiæ semper habuerunt Christiani ad publicos celebrandos conuentus. 298.a.b
Ecclesiæ a templo in quo differat. 297.a.b.c
Ecclesiæ Romæ Partui virginis quando erecta. 321.b.c.d
Ecclesiæ S. Gregorij Thaumaturgi terræmotu illasa. 380.a
Ecclesiæ edificata sub Gordiano. 379.d.e
Ecclesiæ a Gentilibus incensa ob ingruentes terræmotus. 370.d.e
Ecclesiæ non aperitur minis eam inuadentibus. 465.a.b
Ecclesiæ loca diuersa atque distincta ob diuersas classes penitentium. 570.b
Ecclesiæ Christianorum demolitæ edicto Diocletiani. 681.d.e.684.b
Ecclesiæ Romana.
Ecclesiæ Romana norma credentium. 112.a.b.c
Ecclesiæ Romana ab hereticis impugnata. 122.e.123.a
Ecclesiæ Romana sola reconciliat heresiarchas penitentes. 123.d.e.124.a.b
Ecclesiæ Romana immunis ab hereticorum sordibus. 123.e.124.a.b
Ecclesiæ Romana a Gnosticis perturbatur. 147.e
Ecclesiæ Romana semper prædines. 183.d.e.184.a.b
Ecclesiæ Romana subreptionibus hereticorum, & schismaticorum mendacia proponentibus decepta. 167.b.c
Ecclesiæ Romana consuli a maioribus consuevit in rebus ambiguis. 218.a
Ecclesiæ Romana illibate traditiones custodit. 218.b
Ecclesiæ Romanæ fides sincera ac illibata. 144.b.c.d
Ecclesiæ Romanæ qui communicat Catholicus comprobatur. 148.d.453.c.e.454.a
Ecclesiæ Romanæ firmitas & sinceritas. 148.b
super Romanam ecclesiam, ne decipiatur, peculiaris Dei prouidentia inuigilat. 166.e.167.a
Ecclesiæ Romanæ munificentia erga pauperes etiam longe positos. 183.d.e.184.a.b
Ecclesiæ Romanæ antiquæ disciplinæ tenacissima. 409.d.e.410.a.b
Ecclesiæ Romanæ præconia ex Ignatio. 30.c
Ecclesiæ Romanæ primatus ab Aureliano Imp. cognitus. 596.c.d
Edeßæ Episcopus Barsimus martyr. 25.d
Edeßeni martyres sub Traiano. 25.d
Editio communis prior. 344.e
Editio communis posterior. 347.e
Editio communis posterior. 347.e
Editio communis posterior. 348.b.c
Editio communis posterior. 348.b.c
Editio communis Luciani dicta. 346.e
Editio

E D

Editio communis Esychij. 346.d
Editio communis quo modo paulatim exoleuit. 347.e.
Editio communis S. Hieronymi introducta in ecclesiam reliquis non explosis. 348.a
Editio communis qua utimur est mixta, ex noua & veteri. 348.a.b
Editio communis noui Testamenti eadem semper fuit, sed a S. Hieronymo emendata. 349.d.e.350.d.e.351.352
Editio communis Romæ emendata nuper ab Illustr. ac Reu. Dom. Antonio Carafa Cardinali & alijs. 352.e
Editio Romana præstat ceteris Editionibus. 347.e
Editio Quinta quando inuenta. 314.a.b
Editio prima omnium fuit septuaginta ante illam nulla. 337.b.c
Editio septuaginta nequaquam ab Origene corrupta, vt quidam putauit. 335.d.e
Editio Septuaginta quanto tempore ante Christum facta. 338.c.339.a
Editio septuaginta ab Origene obelis notata atque ab alijs Editionibus distincta. 335.d.e
Editio septuaginta diuino elaborata consilio. 339.b.344.b.c
Editio septuaginta an & quando perierit. 343.d.e.345.c.d.e
Editio septuaginta a iudicis frequentiori vsu recepta. 344.c.d
Editio septuaginta quando deprauari cæpta. 344.c.d.345.a.b
Editio Septuaginta a quibus fuerit emendata. 345.a.b
Editio septuaginta Communis & vulgata sed non eadem apud omnes. 346.b.c
Editio Septuaginta quo modo obliuione sepulta, ac denuo in lucem reddita. 349.c.d
Editio Septuaginta vsi sunt Apostoli. 345.e.346.a
Editio Sexta ab Origene inuenta. 334.b.c
Editio Symmachi quando reperta quotuplex, & qualis. 380.c. cur dicta Tertia cum sit Quarta. 229.d.e
Editio Theoditionis quando inuenta cur Quarta dicta, cum sit Tertia. 229.b.c.d.e
Editio quæ ordine ab Origene sint dispositæ. 335.a.b.336.e.337.a
Editio Vulgata eadem & Communes, vide Vulgata.
Editio nullis acquiescunt heretici, sed nouas semper consueuerunt elaborare. 294.d.e.295.a.b.c
Editio Decij Imp. atrocissima. 394.d.e
Editio Decij solita promulgari addito Valeriani nomine. 426.e.427.a.b
Editio Diocletiani Romæ primum promulgata. 639.a.b.c
Editio Prætorialia. 83.c
Editio Romani Pontificis præscribi vniuersæ Ecclesiæ. 306.a.b.c.307.c.308.a
Editio Traiani diuersa. 3.e
Editio Antonini pro Christianis. 121.c.122.a
Editio Diocletiani de comburendis libris quando promulgatum est. 686.b.c.d.706.b
Editio Diocletiani ne Christiani emere vel vendere possent absque thurificatione. 639.a.b.c
Editio Diocletiani prohibens ne Christiani agere possent in iudicio. 752.d.e
Editio Diocletiani aduersus Manichæos. 679.e.680.a
Editio Hadriani Perpetuum. 83.c.d
Editio Hadriani pro Christianis, vide Hadrianus.
Editio Marci de sacrificando dijs. 135.b
Editio Marci pro Christianis. 197.a.b. diu viguit. d
Editio Seueri contra Christianos. 281.a
Editio Seueri contra eosdem Romæ promulgatum. 284.d.e
Editio Traiani de tollendis collegijs. 4.b.c

Idemq. contra Christianos promulgatum. 624.a.e
 321.d.e.
 322.a.b
 617.d
 440.a.b.c
 450.e.451.a
 183.d.e.184.a.b
 612.b
 613.b.c
 71.e
 71.b.e
 213.b
 92.d
 118.a.b
 217.a.b
 217.d
 218.b.c
 227.a.b.c
 231.e
 232.a.b
 239.b.e
 762.d
 762.b.c
 762.b.c
 435.e
 185.b
 23.e.24.a.b

E L

Electi, a Manichæis qui dicebantur. 624.a.e
Electio Episcoporum qualiter olim fieri solita. 321.d.e.
 322.a.b
Electio Imperatoris reiecta ad Senatum. 617.d
Electio Romani Pontificis qualiter olim fieri solita. 440.a.b.c
Electus semel rite Romanus Pontifex non amplius iudicandus. 450.e.451.a
Eleemosyna erogari solita a Romana Ecclesia in Christianos diuersarum prouinciarum. 183.d.e.184.a.b
Eleemosyna prohibita a Manichæis. 612.b
Elementa quinque apud Manichæos. 613.b.c
Eleusina sacra Athenis. 71.e
Eleusinijs initiatur Hadrianus. 71.b.e
Eleusippus cum socijs martyr Lingonis in Gallia sub Marco. 213.b
Eleutherus Episcopus martyr sub Hadriano. 92.d
Eiusdem tempore quid Marcion. 118.a.b
Eleutherus Papa quando creatus. 217.a.b
Eleutherus Papa recipit litteras a martyribus Lugdunensibus. 217.d
Eleutherus Papa consulitur de Montani dogmate. 218.b.c
Eleutherus Papa legationem accipit a Lucio Rege Britannia. 227.a.b.c
Eiusdem Epistola de ciborum delectu. 231.e
quæ additamentum accepit ex Codice Theodosiano. 232.a.b
Eleutherus Papa diem obiit, sedis eius tempus, & ordinationes. 239.b.e
Eliberis ciuitas vbi. 762.d
Eliberitanum Concilium quando & vbi. 762.b.c
Eliberitani Concilij austeritatis ratio. 762.b.c
Elima martyr cum socijs in Persia sub Decio. 435.e
Elpius Episcopus in Ponto. 185.b
Elxai pseudopropheta. 23.e.24.a.b

E M

Emben propheta Gentilis. 117.a
Emerentiana martyr Romæ sub Diocletiano. 743.e
Emerita martyr cum Digna Romæ sub Valeriano. 556.e
Emeritus martyr Alutimensis in Africa sub Diocletiano. 712.b
Emeritus martyr domum suam ad Synaxim celebrandam persecutionis tempore aperuit. 712.a
 E N
Enkratitæ heretici quando cogniti. 145.b.c.180.a.b
Encyclicæ litteræ quæ. 97.a

E P

Epaphus idem quod Apis. 69.e
Ephefi martyres soliti lapidari. 435.e
Ephefina Ecclesia florentissima. 11.c
Ephefina legati ad Ignatium. 28.e.29.a
Ephrem Episcopus Hierosolymitanus. 72.d
Ephrem Syrus scripsit sacros hymnos. 577.b
Epicharides martyr Romæ sub Diocletiano. 728.d
Epictetus martyr in Portu Romano cum socijs sub Alexand. Imper. 331.c
Epimachus cum Alexandro martyr Alexandria sub Decio. 417.b.c
 Epiphanes

- Epiphanius filius Carpocratis pro Deo habitus. 66.e
 Epiphanius corrigitur de tempore cladis iudeorum sub claudio. 68.d
 Epiphanius refellitur de tempore Pauli Samosat. 579
 Epipodius cum socijs martyr in Gallia sub Marco. 212.e
 Episcopi expulsi a suis Ecclesijs sub Traiano. 46.b
 Episcopi licet vitæ remissioris præstant quibuscumque Præfectis Gentilium. 71.d.322.c.d
 Episcopi Hierosol. ex circumcissione quando desierunt. 72.d
 Episcopi apud Montanistas quo gradu habiti. 175.b
 Episcopi ex causa indicunt ieiunia. 174.c
 Episcopi Ecclesiæ Vniuersalis quo modo præter Romanum Pontificem aliqui dicti reperiuntur. 232.a.b
 Episcopi omnes dicti pōtiffices, & Summi sacerdotes. 303.d
 Episcopi pallium quid mystice. 308.e.309.a
 Episcopi electio qualiter olim fieri solita. 321.d.e.322.a.b
 Episcopi omnes a Maximino iubentur occidi. 370.b.c
 Episcopi plures tempore persecutionis Romæ latitabant. 410.d
 Episcopi omnes qui reperiebantur Romæ tempore sedis Vacantis, admittebantur ad electionem Romani Pontificis. 440.c
 Episcopi Orientales qui adhæserunt Nouatiano. 468.c
 Episcopi etiam persecutionis tempore solliciti pro libertate Ecclesiastica. 492.e
 Episcopi lapsi sine honore restituendi sunt, & ad laicam tantum communionem admittendi. 493.c
 Episcopi iniuriam passî appellat Romanum Pont. 494.a
 Episcopi qui fauerunt Cypriano in questione de baptismo hereticorum. 505.b.507.d
 Episcopi qui a parte Stephani Papæ steterunt contra Cyprianum. 505.b
 Episcopi aduersantes Stephano Papæ eidem anno sequenti consenserunt. 507.b.c.d
 Episcopi Africani a Valer. damnatur ad Metalla. 524.b.c.d
 Episcopi omnes sanctissimi iure dicendi. 519.c
 Episcopi Africani qui Cypriani sententiam sunt sectati, postea effecti martyres. 551.c
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Antiocheno posteriori. 592.d
 Episcopi traditores in alios crimen vertunt, quinam ij fuerint. 708.a
 Episcopis subiciantur imperatores. 34.b
 Episcoporum lapsus & prauis moribus non præiudicant Catholica veritati. 701.e.702.a
 Episcoporum habitus antiquus. 540.e.541.e.542.a
 Episcoporum munus lapsos recipere in Ecclesiam. 406.c.d
 Episcoporum orientalium legatio ad Stephanum Papam. 496.e
 Episcoporum tabellarij non nisi clerici. 408.e
 Episcoporum vita corrupta tempore Decij. 394.a
 Episcopus gestare solitos anulos signatorios. 98.a
 Episcopus mittere ad diuersas prouincias munus, esse Romani Pontificis. 121.b
 Episcopus posthabuisse ciuiles leges, & contra eas statuisse Canones. 492.e.493.a
 Episcopus deponere esse tantum Romani Pontificis. 495.a.b
 Episcopus haud semper posse sentire quod velint in aliqua questione. 500.e.501.a
 Episcopum in omni loco duo presbyteri & tres diaconi committentur. 490.a
 Episcopus vnus in Ecclesia Catholica. 484.c
 Episcopus prædicans valletur septem diaconis. 50.c.d
 Episcopus Episcoporum Romanus Pontifex dictus. 95.d.e.306.d.e.307.e.308.a.503.d
 Episcopus Catholica Ecclesiæ dictus Pontif. Roman. ibid. & 455.c. vide Titulus, & Pontifex Romanus.
 Episcopus non suscipiendus absque Formata. 96.b
 Epistemes mart. cū Galatione in Phœnicia sub Decio. 423.d
 Epistola Alexandri ad Asclepiadem. 300.d.e
 Epistola Apollinaris Synodica. 171.b
 Epistola Canonica Gregorij Thaumaturgi. 568.d.e.569.a
 Epistola Canonica Dionysij Alexand. vide Dionys. Alex.
 Epistola Canonica Petri Alexandrini, vide Petrus Alex.
 Epistola Decretalis quæ. 97.a
 Epistole Decretales impugnatae. 13.a.b.c
 Epistola Ecclesiæ Smyrnenfis. 152.a.b
 Epistola Encyclica quæ. 97.a
 Epistola Ignatij quot, quæ, collecta a S. Polycarpo & a Philippensibus. 31.d.e. carum fides sincera. 32.a. esse in Ecclesia promptuarium traditionum. 33.d
 Epistola Lugdunensium et Viennensium ad Asianos. 203.e
 Epistola Marci Imp. ad Senatū pro Christianis. 196.e.197.a
 Epistola Marci Imp. ad Faustianam Augustam. 199.e
 Epistola Melitonis ad Onesimum. 164.e
 Epistole Pij Papæ legitime. 145.c.d.146.a
 Epistola Plinij ad Traianum. 23.a.b
 Epistole diuersorum vide, Litteræ.

E R

- Eradius martyr Tuderti sub Dioclet. 730.a
 Erasmus Episcopus in Campania martyr sub Dioclet. 729.d
 Erasmus Rhetorodamus alter Momus, cēsor librorū. 469.a.b
 Eremita cultor primus Paulus Thebaeus. 419.e.420.a
 Erotheides martyr in Cappadocia sub Dioclet. 753.d
 Errores sanctorum Patrum quo modo sint vere excusandi. 584.e.585.a

E S

- Esdræ bibliotheca. 223.d.e
 Esdras quando & quo modo restituit diuinam scripturam, 221.c.d.e.222.223.
 Esdras quas litteras mutauit. 222.e
 Esquilinus & Viminalis colles Vrbs hospitium syrorum. 127.e
 ἐταπε, quid. 4.c

E V

- Euangelica concordia Tatiani, & Ammonij. 178.e.
 179.a.b.c
 Euangelia consonantia seu Armonia ab Ammonio elaborata. 364.e.365.b
 Euangelium Petri nomine a quibusdam vulgatum, cuius occasione oborta sunt contentiones. 235.e
 Euangelium execrandum editum a Basilide. 60.d
 Euangelium deprauat & detruncat Marcion. 108.d
 Euangelium secundum Aegyptios. 180.e
 Euangelium gestare in pectore consueuerunt Christiani. 357.e
 Euaristus Papa creatur. 49.c.d
 Euaristus Papa diuinit Titulos. 49.c
 Euaristus martyr obiit. 67.e
 Euaristus quantum sedit, eius res gesta, & sepultura. 67.e.68.b
 Euaristus Legatus a Nouatiano. 454.b
 Eucharistia frequenti vsu percipi solita a Christianis. 34.b.c.d.e
 Eucharistia a Polycarpo conficitur Romæ, concedente Pontifice. 149.c
 Eucharistia mitti solita ad absentes, pro Catholica communicatione. 257.e
 Eucharistia ignem emisit in sumpturā eam indigne. 443.a
 Eucharistia conuersa in cinerē ne ab indigno sumeretur. 443.b
 Eucharistia seruari solita. 651.c
 Eucharistia missa ad Serapionem morientem. 467.c.d.e
 Eucharistiam execrandam conficiebat Carpocrates. 63.a.b
 Eucha-

- Eucharistiam magis conficiebat Marcus heresiarcha. 188.c.d
 Eucharistiam illi tantum negabant heretici qui Christi carnem non credebant. 60.e.172.b.c.d.173
 Eucharistiam qualem est opinatus Paulus Samosat. 772.e
 Eucharistiam veram certamq. ex Dionysij Alex. assertione. 772.d.e.773.a
 Eucharistiam exhorruit infans qui gustarat libamina idolorum. 442.e.449.a
 Eucharistiam indigne sumentes arrepti a demone, & alia grauiam passi. 442.e.443.a.b
 Eucharistiam mox sumunt qui sunt baptizati. 474.d
 per Eucharistiam hoc est, per corpus & sanguinem Christi cogit Nonatianus suos iurare. 448.e
 Eucherius Episc. Lugdun. scripsit Acta Martyrum Thebaorum. 657.a
 Eudemon Episcopus Smyrnenfis apostata. 448.b
 Euelpis martyr Larandis sub Alexandro. 333.b
 Euelpistus martyr Romæ sub Marco Imp. 141.a
 Euentius presbyter Romæ sub Hadriano. 77.e.78.a
 Euentius martyr Carthagine cum socijs sub Dioclet. 733.d
 Eugenia filia Philippi Præfecti Augustalis despondetur Acilio. 233.a.b.c
 Eugenia habitu virili delituit. 233.b. quando cum matre Romam redijt. 282.c
 Eugenia Acta martyrij ab antiquis cognita. 233.b.c
 Eugenia martyrium sub Gallieno. 556.d.e
 Eugenius Hermogenianus Præfectus detulit ad Senatū de persecutione indicenda. 673.c
 Eulalia martyr Emerita sub Diocletiano. 733.e.734.a.b
 Eulalia exemplo multi Christiani frangunt idola. 734.a.b
 Eulogius diacon. martyr Tarracone sub Valeriano. 557.e
 Eumenes Episc. Alexand. creatur. 83.a. moritur. 100.d
 Eunomia martyr cum Euprepia. Augusta sub Dioclet. 731.a
 Eunuchorum se ipsos castrantium pena. 333.d.e
 Eunuchorum secta. 333.d.e.334.a
 Eunuchi facti pharmaco vide, Castratio.
 Euode, vel Euodi, locus Tertulliani. 241.a.b
 Euodus Educator Antonini. 241.a.b
 Euodus machinator necis Plautiani. 292.e
 Euphrosyna martyr cum Flauia Domitilla Tarracina sub Traiano. 5.d
 Euprepia martyr Augusta sub Dioclet. 731.a
 Euprepia titulus Romæ. 145.c.d
 Euprepia martyr cum socijs sub Dioclet. 631.b.c
 Euplius legatus ab Ephesus ad Ignatium. 29.a
 Euphychius martyr sub Hadriano. 92.d
 Eusebij caesariensis error de tempore persecutionis Traiani. 3.c.d
 Eusebij error de tempore Epistolæ Plinij. 23.a
 Eusebij error in Chronico. 48.d.53.a
 Eusebij error de tempore aduentus Polycarpi Romæ. 149.c.d
 Eusebij error de tempore Apologiae Iustini ad Antoninum Imp. 98.c.d
 Eusebij error de tempore Marcommanici belli. 213.e
 Eusebij historia in quibus potissimum fide vacillet. 684.e.685.a.b
 eius libri de Martyribus fragmentum recognitum. 429.a
 eius ratio in numerando annos decem persecutionis. 681.c
 Eusebij error dum ante diecimimum Dioclet. pacem fuisse dicit in Ecclesia. 681.c.682.b.c
 erroris arguitur ex verbis Constantini. 683.c
 Eusebij error de tempore damnationis Pauli Samosat. 580.c.d
 eius dolus malus in recensendis scriptoribus Ecclesiasticis. 42.e.43.a
 Eusebij locus deprauatus de tempore martyrij Pionij emendatus. 157.d.e.158.a.428.e.429.430.

E X

- Eusebij locus declaratur de κλίμα. 561.e
 idem suppressit scriptores Ecclesiasticos Arrium redarguentes. 42.e.43.a
 Eusebius Alexan. legatus a Dionysio ad synodum Antioch. factusq. Episcopus Laodiceus. 521.b.c.d.522.c.d
 Eusebius idem consuluit fami, & obsidioni Alexandrinorum. 564.c.565.a.b.c
 Eusebius Ecclesiæ Alexandrinæ diaconus. 518.d
 Eusebius confessor curat sepulturas martyrum. 521.a.b
 Eusebius & socij martyres Romæ sub Valeriano Acta, 509.c.510.511.
 Eusebius & socij passi Romæ sub Commodus. 237.a.b
 Eusebius patronus Arrianorum. 42.e
 Eusebius a Maximoiure reprehensus. 43.d
 Eusebius in historia dolo malo multa suppressit. 596.b
 Eusebius parum æquus erga Hippolytū Portuensem. 330.d
 Eusebius auctor Apologiae pro Origene Pamphilo tributæ. 486.d.e
 Eusebius interdum Encomiastes potius quam Historicus. 334.b. parum fidelis in rebus gestis ab Origene. 384.c
 Eustachius idem & Placidus. 20.e.57.e
 Eustachius cum filijs & vxore in bos aeneum missus consummauit martyrium. 57.e
 Eustachius dictus, Iob Christianus. 58.a
 Eustathius Sebafterus Episcopus surripit litteras a Ziberio Papa. 167.b
 Eutropius iudex inter Origenem & hereticos. 316.b
 Eutropius martyr in portu Romano sub Aureliano. 602.a
 Eutropius pater constantij Augusti patris constantini magni. 586.e
 Eutyches martyr sub Traiano. 5.d.51.c
 Eutyches mart. Puteolis cum socijs sub Dioclet. 754.e.755.a
 Eutychia mart. pregnantis seruatur vsque ad partum, Thesalonica sub Dioclet. 746.e
 Euthymius martyr Nicomediae sub Dioclet. 690.b.c
 Eutychianus Papa creatur. 601. moritur. 623.c. eius decreta, & ordinationes. ibidem.
 Eutychianus cū socijs a Polycar. Romæ baptizatus. 627.a.b
 Eutychianus Phrygia hereticus in carcere cum confessoribus. 431.d
 Eutychianus cū socijs martyr in Cæpania sub Dioclet. 729.d
 Eutychius martyr Cesareæ in Mauritania. 707.c

- Exapla, vide, Hexapla.
 Excommunicantur a Victore Papa Asiani Quartodecimani 257.b
 Excommunicantur a Zepherino Papa Tertullianus et Proclus Montanista. 304.b.c
 Excommunicatur Origenes a Demetrio Episc. Alex. 356.b.c
 Excommunicantur a S. Cypriano schismatici Felicissimus, ac alij. 438.b.c.d.e
 Excommunicatur a S. Cypriano vna eademq. persona sepius. 451.e
 Excommunicatur a S. Cypriano defunctus. 492.b.c
 Exhortatio S. Cypriani ad Martyres. 403.e
 Exoletis cur non abstulit Alexander Imper. 308.d
 Exoleti a Philippo Christiano Imp. sublatis. 385.c
 Exomologesin fecere Romæ heresiarchæ. 123.d.e.148.c.d
 Exomologesin faciunt femine deceptæ a Marco. 180.b.c
 Exomologesin iubetur facere Philippus Christi. Imp. 380.c
 Exorcismorum magna vis. 482.d. vide, Arreptitij.
 Extorres Christiani diuino miraculo a bestijs aluntur in deserto. 749.b.c.d
 Extorres idem & confessores erant licet fugerent persecutionem. 408.a
 Extorres Christiani non amplius inuenti. 428.b.c
 Exuperantius martyr Romæ sub Valeriano. 515.a

Exuperantius Vexillarius legionis Thebæ. 658.c
 Exuperia martyr Romæ cum socijs sub Valeriano. 513.c
 Exuperius martyr in Phrygia sub Antonino. 92.d

F A

FABIANVS Papa creatur signo columbæ diuinitus apparentis. 374.b
Fabianus Papa creatus tempore difficillimo. 374.b.c
Fabianus Papa damnat Priuatum hæreticum. 377.e
Fabianus Papa edificat in cæmeterijs. 379.d.e
Fabianus Papa baptizat Philippos cæss. 382.c.d
Fabianus Papa diuidit regiones Vrbs diaconis. 51.a
Fabianus Papa indicat causam Origenis. 384.a.b
Fabianus Papa audit Romæ Origenem suam causam defendentem. 384.c.d
 nomine eiusdem epistola spuria. 374.e
 eius tempore nec Nouatus nec Nouatianus schismatici innotuere. 374.e. 375.a
 eius locus, idem locus Petri. 440.c
Fabianus Papa martyrium subiit. 393.a. anni sedis, ordinationes. 393.a.b
 tempus Fabiani Papæ sedis vacantis. 393.a.b
Fabius Episcopus Antiochenus creatur. 423.d. in fide vacillat. 467.a.b
Fabius Episcopus Antioch. a Cornelio Papa admonetur. 467.e. 468.a
Fabius Episcopus Antioch. moritur. 468.e. 469.a
Fabius martyr Romæ sub Dioclet. 705.a
Fabius Maximus Præfectus Vrbs. 635.d
Fabula Valentini. 101.b.c.d
Faces accense præcedebant imperatores. 225.e
Faces in funere Cypriani. 539.e
Facundus cum Primitiuo martyr in Hispania sub Diocletiano. 665.a. 733.e
Falconius Pimianus Proconsul in Asia fit Christianus. 304.e
Fati assertor Aquila Põiticus, reijciturq. ab Ecclesia. 87.a
Fatum astruentes impugnat Bardesanes Syrus. 185.e. 186. 187.
Faustina Aug. vxor Ant. Pij moritur & consecratur. 94.e
Faustina Aug. vxor Marci Aurel. moritur & consecratur, & templo donatur. 202.a.b
Faustinus Episcopus Lugdunensis laborat contra Nouatianos. 495.a. b. refert ad Stephanum Papam de Marciano Episcopo Arelatenfi Nouatiano. 495.b
Faustinus confessor illustris in Aegypto. 20.e
Faustinus martyr in Campania sub Decio. 436.c
Faustinus martyr cum Iouita Brixie sub Hadriano. 69.b.c
Faustinus martyr Romæ cū Simplicio sub Diocletiano. 705.
Faustus martyr Alutinenfis sub Diocletiano. 712.b
Faustus Diaconus Ecclesiæ Alexand. sub Dionysio. 518.d
Faustus martyr Romæ sub Valeriano. 515.a
Faustus martyr filius Marcelli Centur. in Hispania sub Diocletiano. 665.a

F E

Febribus tertianis & quartanis medendis vsus crucis, clauorum & sparti. 313.b.c
Felices tres martyres Alutinenfes sub Dioclet. 712.b
Felicianus passus Romæ cum Primo sub Diocletiano. 728.d
Felicianus martyr Rauennæ sub Diocletiano. 730.b
Felicianus Episcopus Fulginas. 772. b. c. martyr sub Decio. 436.c
Felicitas martyr in Africa cum Perpetua sub Senero. 290.a.b.c. 296.a.b
Felicitas martyr Romæ cum septem filijs passa an eadem sit cum Symphorosa. 182.d.e
Felicitatis & Perpetuæ corpora translata Carthaginem.

291.b
Felicissimus presbyter aduersatur electioni S. Cypriani. 387.a.b.c
Felicissimus schismaticus in Africa. 437.a.c. confessor a Cypriano dinellit, pronocat lapsos in Cyprianum. 437.d.e. quinque presbyteros armat in Cyprianum. e. idem iugunt se secularibus Magistratibus. e
Felicissimus colligit suos in monte. 438.a. noua addens scelera excommunicatur a Cypriano. 438.b.c.d. iterum. 451.e
Felicissimus patriarcha Nouatianorum ac Donatistarum. 439.a.b
Felicissimus diaconus ordinatus a Nouato. 439.b
Felicissimus quando cæpit innotescere. 439.b
Felicissimi duo, alter presbyter, diaconus alter. 439.b. 444.e. 445.a
Felicissimus presbyter Nouato aduersarius. 445.a
Felicissimus auditur in synodo. 451.c.d
Felicissimus legatus profectus ad Cornelium Papam contra Cyprianum. 461.d.e
Felicissimus immanium scelerum reus. 462.a
Felicissimus cum Felice baptizatur Romæ. 627.b
Felicissimus diaconus martyr Romæ cum Sixto Papa. 532.c
Felicissimus martyr cum Felice in Campania. sub Dioclet. 729.e.
Felicissimus martyr in Africa laudatus a Cypriano. 528.e. 529.a
Felicissimus martyr Tuderti sub Dioclet. 730.a
Felinus martyr Perusia sub Decio. 436.c
Felix Episcopus in Hispania substitutus in locum lapsi. 493.c.d
Felix Episcopus Castrangustanus. 494.e
Felix Episcopus Tibaritanus quod nollet libros tradere, factus martyr. 706.a.b.c. 707.a
Felix Episcopus in Africa cum collegis damnatus ad metallam sub Valeriano. 523.d
Felix Episcopus alter eodem supplicio affectus. 523.d
Felix discipulus S. Polycarpi martyr in Gallia sub Marco Imp. 157.b
Felix extorris. 407.e
Felix filius S. Felicitatis martyr Romæ sub Marco. 182.c
Felix martyr Romæ cum Blanda sub Alexandro. 325.d
Felix martyr in Portu Romano cum socijs sub Alexandro. 331.c.d
Felix martyr in Etruria sub Aureliano. 602.b
Felix martyr Aquileie sub Numeriano. 625.e
Felix martyr Romæ sub Diocletiano. 705.c
Felix & alij septem passi in Numidia sub Dioclet. 707.b
Felix cum Felicissimo martyr in Capania sub Dioclet. 729.e
Felix cum Nabore martyr Mediolani sub Dioclet. 730.c
Felix martyr Castraguste sub Dioclet. 733.d
Felix martyr Gerunde sub Dioclet. 733.e
Felix Papa creatur. 599.c
Felix Papa hæresin Pauli samosatani confutat & condemnat. 599.d
Felix Papa scribit ad Maximum Episcopum Alex. 599.d.e
Felix Papa secundus loco primi acceptus. 600.a.b
Felix Papa hortatur martyres. 602.a
Felix Papa martyrium subiit. 601.b.c
Felix Præfectus Augustalis Alexandria non assentitur castrationi adolescentis Christiani. 64.c
Felix schismaticus in Africa contra Cyprianum. 461.b
Femina arreptitia agit prophetam. 371.a.b.c
 eadem baptizare & Eucharistiam facere præsumit, vaticinia eius vnde. 371.c
Femina fatidica necatur a demone. 3.b
Femina Gentilis impudicissima facta Christiana mox euasit castissima. 138.e. 139.a.b
 Femina

femina Gentiles in albis vestibus Romæ funus celebrabant. 301.b.c
Femina Gentiles Romæ conuidebant a dextris, viri a sinistris. 301.b.c
Femina semper hæresum protectrices. 111.e. 112.a.b
Femina in hæresin abducta a Marco heresiarcha & impostore. 188.d.c. recantant palynodiam agentes exomolegesin. 189.b.c
Femina menstruate superstitiose a Græcis reijciuntur a sacramentorum perceptione, & ab Ecclesia. 582.a.b
Femine montani sacra agebant. 217.b
Femine pregnantæ damnatæ, detinētur in carcere vsque ad partum. 669.e. 746.b
Ferreolus martyr in Gallia sub Dioclet. 732.b
Festa anniuersaria fieri solita Alexandri ob translationem diuinæ scripturæ. 340.e
Festa anniuersaria Sanctorum martyrum. 156.b. vide Martyrum cultus.
Festa anniuersaria celebrant Christiani etiam tempore persecutionis. 680.b.c
Festa anniuersaria Dionysius Alexand. licet exul vbique celebrat. 566.a.b
Festiuitates Ecclesiæ ex traditione Apostolorum. 35.b
Festiuitates supra, Dies.

F I

Fides catholica, vide Ecclesia Catholica.
Fides Christiana magis persuadetur cum persecutionem patitur. 280.a
Fides Christiana probat personam, non persona fidem. 702.a
Fidei Christianæ veritas non ex vitæ austeritate iudicanda. 267.a.b
Fides Christiana non fedatur alienis vitijs. 702.a
Fidei Christianæ sublimiora mysteria diuinitus reuelata Gregorio Thaumaturgo. 361.c.d
Fidei Christianæ mysteria miraculis declarata. 426.d
Fidei professio a Concilio Antiocheno scripta. 595.e. 596.a
Fidei questio non definienda cuiuscunque voluntatis arbitrio. 500.e. 501.a
Fides martyr Agenni in Gallia sub Dioclet. 732.a
Fides martyr vna cum sororibus. 69.d
Fidelis martyr Comi sub Dioclet. 730.e
Fideles qui non sunt Deo, nec hominibus erunt. 740.c.d
Fidentius martyr Tuderti sub Dioclet. 730.a
Fili Dei eiusdem cum Patre substantia, vide, Iesus Christus.
Firmilianus Episcopus Cesareæ Cappadociæ Origenis discipulus. 339.d.e
Firmilianus Episcopus Cesareæ Cappad. insurgit in Stephanum Papam. 496.e. 497.a
Firmilianus ira succensus scribit ad Cyprianum in Stephanum Papam. 503.e
Firmilianus damnatus a Stephano Papa. 503.e. 504.a.b
Firmilianus idem schismaticus Quartodecimanus. 504.c.d
Firmilianus recantant palynodiam. 504.d.e
Firmilianus idem cum Cypriano sentit de baptismo hæreticorum, cuius sententia improbat. 504.d.e
Firmilianus a S. Basilio eiusdem Ecclesiæ Episcopo impugnatur. 504.e. 505.a
Firmilianus in Ecclesiam restitutus interfuit priori Concilio Antiocheno. 505.a.b
Firmilianus veniens ad posterius Concilium Antiochenum contra Paulum Samosat. congregatum moritur Tarfi. 592.e. 593.a
Firmina martyr Ancyra sub Dioclet. 730.a
Firminus Episcopus Ambianensis martyr sub Diocletiano. 732.a
Firmus cum Rustico martyr Veronæ sub Dioclet. 730.c

Firmus martyr sub Decio in Africa. 404.c
Fiscales Tituli. 49.e. 50.a
Fisci Aduocatus quando cæpit. 83.d

F L

Flauia Domitillæ & sociarum martyrium. 5.d. eiusdem corporis inuentio. 589.d
Flavianus confessor. 545.c.d
Flavianus cum socijs martyr in Africa sub Valeriano. eorumque Acta. 545.c. 546. 547. 548
Flavianus martyris insigne exemplum. 549.a.b
Flavianus renocatur in carcerem. 549.a.b
Flavianus accipit diuinas visiones. 550.a.b
 ducitur ad martyrium. 549.c.d. vltima eius verba ad populum. 550.e
Flavianus martyr Romæ sub Diocletiano. 728.d
Flavius Popiscus quando claruit. 739.b
Floccellus martyr in Gallia sub Pio Imper. 181.d
Flora cum Lucilla martyr sub Valeriano Imperatore. 557.b
Florentia martyr cum Modesto in Gallia sub Diocletiano. 722.d
Florentinus Iuriconsultus sub Alexandro. 323.c
Florentinus martyr Perusia sub Decio. 436.c
Florentius cum Gereone martyr in Gallia sub Maximiano Imper. 660.d
Florentius Viennensis Episcopus martyr sub Valeriano. 557.b
Florentius Pupienus aduersatur Cypriano. 483.e. 484.a
Flores rosæ & lilia Ecclesiæ quæ sint. 404.a.b
Florianus martyr cum socijs Laureaci sub Diocletiano. 661.c.d
Florianus inuadit imperium, & occiditur. 618.b
Floriani heretici. 219.c. 220.a
Florinus presbyter Rom. hæreticus. 219.b.c.d. olim auditor Polycarpi. 156.c. 157.a

F O

Foramina in quæ distendebantur pedes martyrum in compedibus. 410.d
Forenses conuentus, in quibus cognoscebantur etiam causa martyrum. 275.e
Fons olei in Transiberina regione illustratus Ecclesiæ. 231.b.c.d
Fons scaturiens precibus sancti Clementis. 5.b
Fons scaturiens Casarea Cappadociæ ex martyrio Iulittæ viduæ. 352.c
Formatæ Litteræ quæ. 96.b.c.d
Formatis impertiebatur Catholica communicatio. ibid.
Fornicatores licet penitentes respuunt Montanista. 306.a.b
Fornicatores penitentes recipit Ecclesia Catholica. 306.c.d
Fortuna martyr in Africa sub Decio. 404.c
Fortunatus lector cum socijs martyr in Apulia sub Diocletiano. 703.a
Fortunatus Episc. Catholicus in Africa. 470.d.e
Fortunatus Episc. in Africa legatus missus ad Cornelium Papam. 446.c.d
Fortunatus creatus Episcopus Carthaginensis in schismate contra Cyprianum. 461.a.b.c. eiusdem pseudoepiscopi scelera. 464.c.d
Fortunio martyr sub Decio in Africa. 404.c

F R

Francorum ingens facinus sub Probo Imp. 626.b.c
Fratres Domini Symeon & Inna superstites ad Traiani tempora. 26.e

- Frontinus Proconsul in Asia. 170.b
 Fronto legatus ab Ephesijs ad Ignatium. 29.a
 Fronto orator Consul suffectus. ibid.
 Fronto martyr Casaraugusta sub Dioclet. 733.d
 Fructuosi Episcopi Tarracoenensis ac sociorum martyrij Acta. 557.c.d.e
 Fructuosi Episcopi confessio. 558.b.c
 Fructuoso eunti ad martyrium propinatur vinum conditum. 558.d
 Fructuosus non patitur se discalceari. 559.a
 Fructuosus in extremis positus non nisi pro Catholica Ecclesia sibi orandum dixit. 557.c.d
 Fructuosus cum socijs igne consummat martyrium. 559.b.c
 Fructuosus cum socijs visus calum conscendere. 559.c.d
 Fructuosus curat post mortem suas reliquias. 559.e
 Fructus martyr in Africa sub Decio. 404.c
 Frugum benedictio ex antiquo Ecclesie ritu. 623.d.e
 Frumentarij inquisitores martyrum. 415.e
 Frumentarij qui sint, & quotuplices. 535.d.e. 536.a.b
 Frumentum largitur Marcus Imp. Christianis Hierapolitanis. 132.a

F V

- Fua martyr Alutinenensis sub Diocletiano. 712.b
 Fuga in tempore persecutionis commendata. 287.b.c.d. 288.a
 Fuga fideles deserta petierunt. 417.b.c
 Fuga fidelium in persecutione Decij. 416.e
 Fuga suadet suis Gregorius Thaumaturgus. 424.c.d
 Fugam in persecutione detestati sunt Marcionita & Montanista. 274.d.e. 288.b.c.d
 Fuga Cypriani, vide Cyprianus.
 Fuga Gregorij Thaumaturgi. 424.c
 Fulmina in hostes precibus Christianorum impetrata. 191.e
 192. 193. 194.
 Fulmen ante obitum Aureliani. 617.a.b
 Fulminatrix legio qua dicta. 192.d.e. 193. 194. 195
 Fulmine ista statue Taciti, quid de ijs Aruspices. 618.c
 Fulvius Ursinus illustrator Arnobij. 297.e
 Funera a Romanis feminis Gentilibus in albis vestibus celebrari solita. 301.b.c
 Funera, vide Defuncti, Exequie.
 Furius Orphitus Præfectus Urbis sub Aureliano. 604.a
 Fusca martyr cum Maura Rauenta sub Decio. 436.c

G

- GABINIUS pater S. Susannæ. 652.c
 idem presbyter fraterq. Caij Papa, scripsit Apologiam pro fide Christiana. 652.d
 eius martyrium. 655.e
 Gabriel Paleottus Cardinalis insignis probitatis vir Archiepisc. Bononiensis. 589.e
 Gaius, vide Caius.
 Galation martyr cum episteme Emese sub Decio. 423.d
 Galeni locus restitutus & emendatus. 131.a
 Galenus medicus quid de peste sub Marco. 158.e
 Galenus accersitur a Marco Imp. 162.d
 Galenus recusat ire ad bellum Marcomanicum. 162.e
 Galenus carpit Christianos atque Iudeos. 210.d.e
 Galenus damnat constantiam Christianorum. 210.d.e
 Galerius Maximus Proconsul in Africa. 534.d.e. moritur post illatam necem Cypriano. 539.e
 Galerius Maximianus adoptatur a Diocletiano, & accipit eius filiam Valeriam coniugem. 650.d
 Galerius Maximianus Caesar creatur. 650.d
 Galerius Maximianus defuncta Valeria, optat coniugium Susannæ. 651.e. 652.a

- Galerius Maximianus vim illaturus Susannæ a numine absterretur. 655.a
 Galerius Maxim. quid in Andream ducem Christianum. 669.e. 670.a.b.c
 Galerius Max. concionatur Nicomedia in theatro. 670.d.e
 671.a.b interrupta concio prodigijs. 671.b
 Galerius seuissimos Præsides ad persecutionem delegit. 674.c.d
 Galerius loquitur ad Christianos in Ecclesia. 674.e. 675.a
 Galerius quid Nicomedia in Asceterio sacrarum virginum. 676.e. 677.a
 Galerius quid Nicomedia in Dorotheum. 678.b.c. 679.a
 Galerius creatur Augustus. 739.e
 Galerius seuiorem excitat persecutionem in Oriente. 744.b.c
 Gallia a Germanis inuasa. 567.c
 Gallia liberata a Probo. 619.a
 Gallicani martyres sub Marco. 206.d. vsque 312.
 Gallicani martyres sub Diocletiano. 332.a.b.c. vide Martyres.
 Gallieni Imperium quando ceptum. 489.a.b. eius annus tertius quando incipiat. 490.e
 Gallienus excitata a patre persecutionem compressit. 561.b.c
 Gallienus seuit in Senatores, in Christianos benignus. 561.b
 Gallienus rescripsit pro Christianis. 561.c.d
 Gallienus dat licentiam Christianis adeundi cæmeteria. 561.c.d
 Gallienus a tot Tyrannis infestatus substitit precibus Christianorum. 577.d.e. 578.a
 Gallienus per suos domuit triginta Tyrannos precibus Christianorum. 577.d.e. 578.a
 Gallienus triumphat de Odenato. 598.e
 Gallienus studet placare Claudium quem sensit sibi infersum. 586.a.b. Epistola & dona ad eum missa. ibidem.
 Gallienus arte Claudij o. cibus. 586.d
 Gallienus quot annis imperavit. 586.d.e
 Gallorum cum Asianis amicitia vetus. 156.d. 157.c
 Gallus proditor Decij. 441.e
 sumit sibi Imperium cum Volusiano. 444.a.b
 Gallus & Voluf. Imp. persequuntur Christianos. 469.e.
 470.a.b
 Gallus Imp. eicit Episcopos & inter alios Cornelium Papam. 471.e
 Gallus & Voluf. Imp. occisi. 485.a.b. tempus eorum Imperij. 490.c
 Gallus quando adiit consulatum. 477.d.e
 Gauius comes in itinere S. Ignatij. 28.c

G E

- Gelasij iusta censura de Actis martyrum. 650.a
 Gemina contubernales Plotini. 367.e
 Geminus Faustinus excommunicatus a Cypriano post mortem. 492.b.c. quia reliquerat filijs tutorem Clericum contra Canones. 492.a.b
 Gemmarum redundantia Romæ sub Severo ex triumpho Persico. 259.b.c
 Geminianus martyr in Gallia sub Marco. 212.d
 Geminianus cum Lucia martyr Romæ sub Diocletiano. 728.d
 Generosa martyr in Africa sub Severo. 276.d
 Genesis exceptor martyr Arelate, sub Dioclet. 732.b
 Genesis mimus martyr Romæ sub Dioclet. 729.c
 Genethliaca a Bardesane confutantur. 187.b.c.d
 Genij deseruere Oracula, cur hoc. 3.a
 Genij non nisi demonia. 658.c.d
 3.a
 Genios ex sententia Plutarchi posse mori.
 Genium Cesaris inuare compellebantur Christiani. 276.a.e. vide

- vide Christiani, & Iuramentum.
 Gennadius perperam redarguit Dionysium Alex. 572.e
 Gentianus martyr Aurelianens. sub Diocletiano. 730.c
 Gentiles quid in Christianos, Traiani tempore. 5.e
 Gentiles qui prudentiores erant, facti sunt Christiani. 95.a.b
 Gentiles decepti ab impostore. 104.d.e
 Gentiles calumnijs compluribus exagitabant Christianos. 104.a.b.c. vide, & alumnix.
 Gentiles nullum delectum habebant inter Christianos Catholicos & hereticos. 104.a.b
 Gentiles Romani in dies superstiosiores. 117.c
 Gentiles iactabant Christianorum causa omnia mala obuenire. 122.e
 Gentiles historici fallacissimi, & in rebus Christianorum parum fideles. 132.c
 Gentiles admirati constantiam Christianorum. 139.d
 Gentiles magistratus in Christianos seuissimi. 139.e
 Gentiles timore consternabantur audientes Christianos loqui de extremo iudicio. 202.d.e. 203.a
 Gentiles Alexandrini quid in Christianos obloqui soliti. 283.c
 Gentiles accusant Christianos criminis maiestatis. 262.d.e. 263.b. 264.b.c
 Gentiles exp. obrant in Christianos inertiam. 274.b.c
 Gentiles ingentem consequi ex Christianis utilitatem. 274.b.c
 Gentiles arreptij curabantur a Christianis. 274.b.c
 Gentiles omnes esse arreptios. 482.d.e
 Gentiles complures per visum admoniti facti sunt Christiani & martyres. 287.a.b
 Gentiles occisi a Caracallo in ultionem sanguinis Christiani. 303.c.d
 Gentiles deriserunt simplicitatem diuinæ Scripturæ. 351.c
 Gentiles philosophi delecti iudices in causa fidei. 316.b. 607.e
 Gentiles acclamantes Iouem in theatro peste percussi sunt. 477.d.e
 Gentiles cum patiuntur eadem qua Christiani interius tamen seuius cruciantur. 483.d.e
 Gentiles cum verum Deum persequuntur suorum deorum iacturam patiuntur. 567.d.e
 Gentiles qui videbantur religiosiores & pii, ydem seuiores hostes erant Christianorum. 371.a
 Gentilicia sacra Romæ profanata. 314.e. 315.a
 Gentilicia superstitione apparente veritate Christiane religionis euanescent. 2.b.c
 Gentilicia superstitione collapsa. 135.d
 Gentilicia superstitione a Marco Imp. aucta. 151.e
 Gentilicia superstitione decreuit cum augetur Christiana religio. 357.b
 Gentilicia superstitionis pertasi multi facti sunt Christiani. 95.a.b
 Gentilis homo illusor quid de fine mundi in campo Martio. 202.e. 203.a
 Gentilium calumnia de scriptis Christianorum. 649.d.e
 Gentilium sepulchra abominanda Christianis. 279.b
 Georgius martyr, eius Acta apocrypha. 650.a
 Georgius Pachimerius quando vixit. 771.c.d
 Germanica Ecclesia antiqua. 93.b.c
 Gereon martyr cum socijs Thebæis sub Maximiano Imp. 660.d
 Gereonis martyrij locus dictus ad Martyres. 661.a
 Germana martyr in Africa cum socijs sub Dioclet. 707.e
 Germani excurrunt Gallias & ingrediuntur Italiam tempore Gallieni. 567.e. 568.a
 Germanicus martyr Smyrnæ sub Marco. 152.c.d
 Germanio Episcopus Hierosolymitanus. 261.d
 Germanus cum Seruando martyr in Hispania sub Dioclet. 734.d

G I

- Germanus filius Marcelli centurionis martyr in Hispania. 665.a
 Germanus homo vecors aduersatur Dionysio Alexandrino. 520.c.d.
 Germanus scriptor Ecclesiasticus. 329.e
 Germanus martyr cum socijs Casarea in Cappad. sub Decio. 435.d
 Geta a fratre tentatur insidijs. 300.d.e
 Geta ex Britannia redit Romam. 200.e
 Geta occidi iubetur ab Antonino fratre. 303.c.d
 Geta nomen, factum piaculum. 303.c.d
 Geta familiares omnes occisi. 303.c.d
 Geta quando Cesar dictus & quando Augustus. 248.e. 249. 250. b. 264.d
 Geta imperat. 300.c.d
 G. tuli Christo subditi. 95.e
 Getulius martyr sub Hadriano. 88.b

G L

- Gladio percuti vel securi qua differentia. 325.c.d
 Glaucias interpres Petri. 58.b
 Gloria in excelsis, hymnus Angelicus quando dicendus. 121.b
 Glycerius martyr Heracleæ sub Pio. 121.d. 183.a
 Glycerius presbyter Nicomediae quid cum Galerio Imp. 675.c. 676.a.b

G N

- Gneus Sidius Geta Dux exercitus in Africa. 193.a
 Gnostici auctores Adamitarum. 67.b.c
 Gnostici Basilidiani. 62.b
 Gnostici Carpocratiani. 62.b
 Gnostici Nicolaitæ. 62.b
 Gnostici sub nomine Christiano nefanda perpetrabant. 62.c.d.e. 63.a. 64. 65. 66. 67.
 Gnostici confutati a Plotino. 67.a.b
 Gnostici Reuelationum Zoroastis auctores. 67.b
 Gnostici negabant martyrium. 289.d.e
 Gnostici se intrudunt in Urbem. 147.e
 Gnosticorum soboles. 67.b.c.d
 Gnosticis iuncti Valentiniani. 101.e

G O

- Gordianus senior in Africa acclamatur Imperator. itemq. iunior. 274.e. ydem extincti. ibid.
 Gordianus puer Cesar dictus. 344.d
 Gordianus Cesar creatur Imperator. 374.a
 Gordianus aperuit Ianum ob bellum Persicum. 379.c
 Gordianus compressit Sabinianum tyrannum. 377.e
 Gordianus a Philippo duce exagitur. 379.d. occidi iubetur. 380.b.c.d
 Gordianus relatus inter diuos. 382.e
 eius sepulchrum & epitaphium. 382.e
 eius occisores omnes periere. 382.e
 Gordius centurio martyr Casarea Cappad. sub Diocletiano 751.b.c
 Gordius Episcopus Hierosol. 231.d
 Gothi excurrunt Asiam, Pontum, Galatiam, Macedoniam & Graciam. 568.a
 Gothi exurunt templum Dianæ Ephesie. 567.c.d.e
 Gothi compressi a Probo Imp. 620.a.b

G R

- Gradus Heliogabali, locus sic dictus, vbi. 637.e. 638.a
 Græci proprie gloria tenacissimi. 39.a
 Græci

- Græci auctores qui meminerunt Dionysii Areopagita. 38. b
39. a
Græci ante translationem septuaginta, an aliam habuerint diuine scripturæ editionem. 337. b. c. d. e. 338. a. b. c
Græci peregrinati sunt in Aegyptum. 337. b. c. d. e
Græci semper pueri, & ipsorum scientia iunior. 337. b
Græcis gratior quàm Latinis editio sancti Hieronymi. 347. d
Gratianus Proconsul in Asia agit pro Christianis. 73. c. d. e
Grata martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Gratus Proconsul in Asia, sub quo prodijt Montanus hæresiarcha. 168. e
Gratianus martyr Perusie sub Decio. 436. c
Gregorius martyr Spoleti sub Diocletiano, & alij. 730. a
Gregorius Nazian. ex habitudine corporis vaticinatur de Iuliano. 225. c. Scripsit hymnos. 577. b
Gregorius Papa quid de translatione corporum Apostolorum. 318. e. 319. a
Gregorius Nyssenus quid de legione Fulminatrice. 194. d. e
Gregorius Nonus legatos misit in Orientem. 361. d
Gregorius Decimustertius munificentissimus erga pauperes totius Ecclesiæ Catholicae. 184. b
Gregorius Thaumaturgus, ante dictus Theodorus, se contulit ad Origenem. 358. b. c. 359. c. d. eius primordia. ibidem.
Gregorius Thaumaturgus, calumniam patitur a meretrice. 360. a. b. c
Gregorius Thaumaturgus, edituum fecit diaconum, quem habuit fugæ comitem & signo Crucis miraculorum operatorem. 424. d. 425. d. e. 426. a
Gregorius Thaumaturgus, creatur Episcopus Neocesariensis in Ponto. 360. a. b. c
Gregorius Thaumaturgus, accepit diuinam reuelationem de fide Catholica. 360. c. d. 361. a. b
Gregorius Thaumaturgus, ordinat Episcopum Alexandrum Carbonarium. 362. b. c. d. 363. a
Gregorius Thaumaturgus, Ecclesiam erigit. 379. e. 380. a. quæ nunquam lesa a tremotibus. 380. a
Gregorius Thaumaturgus, fugit tempore persecutionis Decij. 424. c. fugamq. suis suadet. 424. c. d
Gregorius Thaumaturgus, nullum suorum audiuit lapsum esse tempore persecutionis. 424. d. e
Gregorius Thaumaturgus, inuisibilis factus hostibus. 424. d. e. 425. a
Gregorius Thaumaturgus, licet absens assistit tamen Troadio pugnantibus. 425. c. d
Gregorius Thaumaturgus, obmutescere fecit idolum, ac iterum vocale reddidit. 425. e. 426. a. b
Gregorius Thaumaturgus, pernoctat canens hymnos. 425. e
Gregorius Thaumaturgus, Crucis signo expugnat templum idoli. 425. e
Gregorius Thaumaturgus, saxum ingens precibus loco mouit. 426. d
Gregorius Thaumaturgus, post persecutionem rediens celebrat Natales dies Sanctorum martyrum. 443. d
Gregorius Thaumaturgus, occasione pestis plurimos conuertit ad fidem. 477. d. 478. a
Gregorius Thaumaturgus, peste tactos liberat. 478. b. c
Gregorius Thaumaturgus, excusatur a calumnia Sabellianismi. 530. c. d. idemq. oppugnauit Sabellium. 530. e
Gregorius Thaumaturgus, scripsit Epistolam Canonicam occasione incursionis Barbaricæ. 568. d. e. 569. 570.
Gregorius Thaumaturgus, interfuit Concilio Antiocheno priori contra Paulum Samosat. 581. b
Gregorius Thaumaturgus, redijt Neocesariam ex Concilio Antiocheno. 582. d
Gregorius Thaumaturgus, breui moriturus visitat Ecclesiam, & parat sibi sepulchrum. 582. d. e. quod illisum perman-
- sit a tremotibus; miraculum de eo. 583. a. b
Gregorius Thaumaturgus, viuens nihil possedit. 582. e
Gregorius Thaumaturgus, diem obiit, eiusq. dies natalis. 582. e
Gregorius Thaumaturgus, celebratur a S. Basilio. 583. c
Gregorius Thaumaturgus, dictus alter Moyses, eius miracula. 583. e
Gregorius Thaumaturgus, quæ scripsit, eius doctrina illibata, sed deprauata ab hereticis. 583. e. 584. a. b. d. e
Gregorius Thaumaturgus, excusatur quod publica oratione laudauerit aliquando Origenem. 585. a. b. a cuius erroribus alienus omnino. 585. b. c
Gregorius Thaumaturgus, exilarauit populum festis solemnibus Sanctorum martyrum. 443. e. 444. a. ludosq. solitos exhiberi dijs conuertit in honorem martyrum. ibid.
Gregorius Truronensis in ijs quæ de Dionysio Areopagita scribit, refellitur. 39. c
- G V
- Guinalius martyr Alutiniensis cum socijs sub Diocletiano. 712. b
Gundenis virgo passa in Africa sub Seuero. 289. e. 290. a
Guria cum Samona martyr Edesse sub Dioclet. 667. c. d
- H
- Habitus Episcoporum qualis olim. 541. e. 542. a
Hadriani tempore quæ hereses. 68. a. b
Hadrianus nepos Traiani, cui fuit in delicijs. 6. c
Hadrianus a Traiano adoptatus. 56. d. e. eiusdem genus, & dies natalis. 56. d. e
Hadrianus quando Consul creatus. 56. d. e. 57. a
Hadrianus quando redijt Romam, soluit populi debita. 57. a. b
Hadrianus persequitur Christianos absque edicto. 57. d. eius Rescripta ibidem. instar Phalaris scijit Romæ in Christianos. 57. e. eius persecutio instaurata. 71. e. 72. a
Hadrianus a Quadrato Episc. Atheniens. admonitus cessat a persecutione. 73. c
Hadrianus ad Fundanum Proconsulem, & alios Presides rescripsit pro Christianis. 74. b
Hadrianus dictus a suis Locupletator Orbis. 69. a
Hadrianus animaduertit in Magistratus. 69. a. b. 74. d
Hadrianus muro diuisit Britanniam. 69. e
Hadrianus abiit in Hispanias. 70. e
Hadrianus Athenas petijt, Eleusinijs sacris initiatur. 71. b
Hadrianus restituit leges Solonis Atheniensibus. 71. b. dedit autem idem Iouis Olympij. 73. a. draconem ex India posuit ibi pro numine. 105. b
Hadrianus inuisit Africam, multaq. contulit Africanis. 72. b. c
Hadrianus peregrinatur in Asiam, atque in Aegyptum. 74. c. d
Hadrianus consecrat vbique templa. 74. d
Hadrianus Antiochenis insensus. 74. e. 77. e
Hadrianus ex Hierosolyma Aeliam adificat. 74. e. porcum sculpsit in porta ciuitatis. 84. e. 85. a. b
Hadrianus venit in Aegyptum. 77. e
Hadrianus consecrat Antinum in deum. 80. a
Hadrianus in Aegypto Pompeij tumulum restituit. 80. b
Hadrianus insensus in Aegyptios, quid de illis. 81. b. c. d
Hadrianus edictum perpetuum promulgauit. 83. c. a quo sublatum. d
Hadrianus agit iterum in Iudeos. 83. e. 84. a
Hadrianus erigit templum Ioui ex aduerso templi Hierosolymitani. 85. e
Hadrianus erigit templum Veneris sine Adonidis in Bethlehem.

- lehem, profanatq. omnia loca sancta. 85. e. 86. a. b. c
Hadrianus quando Romam redijt. 84. a. 88. a. b
Hadrianus adoptat filios. 88. a. b
Hadrianus illustrat villam Tiburtinam. 88. d. e
Hadrianus agrotat. 88. e. 89. a
Hadrianus scijit in seruianum virum insignem & alios. 88. e
Hadrianus necat uxorem. 88. e. 89. a
Hadrianus mutat Magistratus, & alios novos creat, nouaq. nomina indidit. 92. c
Hadrianus mala valetudinis pertæsus mortem sibi cupit inferre. 88. d. e. 89. a
Hadrianus detinetur in vita effectis quibusdam miraculis. 89. e. 90. a. qualia illa essent. c. d. e. 91. a. b
Hadrianus ob eadem Christianorum dira patitur. 90. b
Hadrianus diem obiit, eius versus morientis. 91. e. 92. a. sepultura. 91. e. 92. a. etas. 91. e. tempus regni. 92. a
Hadrianus quid in medicos. 92. c
Hadrianus scripsit res a se gestas. 92. b
Hadrianus deditus magiæ. 92. c
Hadrianus relatus inter deos. 92. e
Hadrianus martyr, eius corpus Romæ inuentum. 589. d
Hadrianus Papa quo modo dicatur probasse canones Apostolorum. 15. e
- H AE
- Hæresiarcha Romam se conferunt, vt arcem catholica fidei expugnarent. 122. e. 147. d. e
Hæresiarcha damnantur ab Ecclesia Romana. 241. e. 242. a. b. 294. b
Hæresiarcha magna fide coluntur a suis sectarijs. 24. c. d
Hæresiarcha penitentes non nisi Romæ agunt exomologesin et recantant palynodiam. 124. a. b. 148. c. d. 294. b
Hæresiarcha & eorum heresis, vide Hæresis.
Hæresum certa nomina.
- Hæresis Acyllinorum. 383. c
Hæresis Acutianorum. 615. a
Hæresis Adamitarum. 190. b
Hæresis Adelpheiorum. 383. c
Hæresis Alogorum. 244. b
Hæresis Anabaptistarum. 506. e
Hæresis Angelicorum. 531. b
Hæresis Apellianorum. 110. e. 115. a
Hæresis Apostolicorum. 531. b. c
Hæresis Apotacthorum. 531. b
Hæresis Aquariorum. 178. c. 491. a. b
Hæresis Arconticorum. 190. a
Hæresis Artemonis & Theodori. 243. b. c. d
Hæresis Artotyritarum. 177. a
Hæresis Ascodritarum. 190. a
Hæresis Bardesanis. 186. d
Hæresis Basilidianorum. 58. b. c. d. 59. a. b
Hæresis Blasti. 219. c. d. e. 220. a. b
Hæresis Caiianorum. 105. b. c
Hæresis Carpocratianorum. 61. e. 62. a
Hæresis cerdonianorum. 106. e
Hæresis colarbasianorum. 188. a
Hæresis Docitarum. 235. e. 236. a
Hæresis Elxai. 23. e. 24. a
Hæresis Encratitarum. 180. a. b
Hæresis Florini. 219. c. d. e. 220. a. b
Hæresis Helceseorum. 24. c. 386. b
Hæresis Heracleonis. 103. d. 187. e
Hæresis Hermia. 161. e
Hæresis Hermogenis. 161. c. d. e
Hæresis Hieracitarum. 640. c. d. e
Hæresis Manicheorum. 605. b. c. 606. a. b. 614. b. c
Hæresis Marcionitarum. 106. d
Hæresis Materiariorum. 161. e
- Hæresis Melchisedechianorum. 244. d. e
Hæresis Millenariorum. 54. e
Hæresis Montanistarum. 166. b. c. d
Hæresis Nepotiana. 578. c. d
Hæresis Noetiana. 529. d. e
Hæresis Nouatiana. 455. e. d. e
Hæresis Ophitarum. 103. e. 104. a
Hæresis Opinantium. 235. e
Hæresis Patriciana. 280. e
Hæresis Patropassianorum. 529. b. c. d
Hæresis pattalorinchitarum. 177. b. c
Hæresis Pauliana. 579. d. e. 580. a
Hæresis Perticonasatorum. 176. e
Hæreses Praxeana. 245. e
Hæresis Quartodecimanorum. 177. a
Hæresis Quintillianorum. 177. a
Hæresis Sabelliana ex Praxea. 246. e. quando cognita. 529. b. c. 530. a
Hæresis sacramentariorum vnde origenem ducat, vide Sacramentarij. 61. b
Hæresis Saturnini. 161. e
Hæresis Seleuciana. 105. b
Hæresis Sethiana. 180. d. e
Hæresis Symmachiana. 280. d. e
Hæresis Tatiana. 177. e
Hæresis Tertulliana. 309.
Hæresis Theodoti. 244. a. b
Hæresis Theodorianorum. 231. d
Hæresis Trascodrugitarum. 176. e. 177. b. c
Hæresis Valentinianorum. 110. e. 111. 112
Hæresis Valesianorum. 786. e
- Hæreses in communi.
- Hæreses vnde progressæ. 484. b. c
Hæreses prodierunt ex contumacia Clericorum. 492. a
Hæreses ex ambitione progressæ. 115. e. 116. a
Hæreses multiplicatæ a diabolo postquam cessauit idololatria. 114. e. 115. a
Hæreses progressæ a Philosophis. 67. a. b. 77. c
Hæreses simul ac exoriuntur deferri solent ad Romanum Pontificem. 529. b. c
Hæreses cur in Christiana religione frequentes. 113. a. b. c
Hæreses in omnibus scientijs esse. 114. b. c
Hæreses omnes habuerunt feminas adiutrices. 111. e
Hæreses omnes cur ab Auctore recitentur in Annalibus. 61. a. b
Hæreses populo interdum propalandæ. 609. e
Hæreses demonstrasse, confutasse est. 175. d. e
Hæreses demonstrant veram Ecclesiam. 61. b
Hæreses prostratæ sunt tropheæ Ecclesiæ. 61. b
Hæreses omnes ad profectum Ecclesiæ a Deo permisse. 115. b. c
Hæreses comparatæ serpentibus. 1. b
Hæreses comparatæ insulis sterilibus. 160. d
Hæreses omnes quo modo confutentur. 112. e. 113. c. 116. b. 422. e
Hæreses omnes vnico confutari posse argumento, docet S. Augustinus. 611. c
- Hæretici.
- Hæretici corrumpunt scripta sanctorum Patrum. 184. d
Hæretici Decretales epistolas frustra impugnant. 13. c
Hæretici diuinas Scripturas sepe transferunt, nulli acquiescentes versioni. 294. d. e. 351. c. d. e. 352. e
Hæretici propinant mellita verba. 610. e
Hæretici soliti se iactare ac mentiri communicationem virorum illustrium. 244. a
Hæretici natura instabiles. 176. a. b
Hæretici post obitum Apostolorum facti procaciores. 27. b. c
- Hæretic

Iaderus Episcopus in Africa damnatus ad metalla cum alijs. 514.d
Iannica martyr in Gallia sub Marco. 212.d
Ianuarina cum socijs martyr Alutinenfis in Africa sub Diocletiano. 712.b
Ianuarina martyr in Africa cum socijs sub Seuero. 276.d
Ianuarinus Episcopus Beneuentanus martyr illustris Puteolis sub Diocletiano. 754.b.c.d.e. 755.a. miraculum eius sanguine reuiuifcente. 755.b
Ianuarinus diaconus martyr Romæ cum Sixto. 532.c
Ianuarinus filius S. Felicitatis martyr Romæ una cum socijs. 182.c
Ianuarinus filius Marcelli Centurionis martyr in Hispania sub Dioclet. 664.a
Ianuarinus martyr in Africa sub Dioclet. 707.e
Ianuarinus martyr cum Felice & Audacis in Apulia sub Diocletiano. 707.a
Ianus clausus aperitur a Gordiano ob bellum Persicum. 379. a

I B

Iberi ad fidem conuersi a Clemente Papa. 5.c
Iberos credere in Christum testatur Irenæus. 93.b

I C

Iconienfe Concilium contra Stephani Papa decreta. 496. b. c. quæ in eo statuta sunt, damnata fuere vide, Stephanus.

I D

Idola quæ erant celeberrima obmutuerunt. 2.d.e. vnde id acciderit. ibid.
Idola aliqua relicta vocalia permissu Dei, vt contra se loquerentur. 426.b
Idola obmutescunt præsentia Gregorij Thaumaturgi. 425. e
Idola habitatio malorum geniorum. 3.a.b
Idola aliqua a Christianis sub Philippo Imperatore confraeta. 393.c. 394.e
Idolo ab Eulalia confraeto, ceteri sunt eam imitati, sed repressi ab Episcopis. 733.b. 734.b
Idolorum responsa de fide Christiana propaganda. 320. e
Idolorum responsis commendata vita Christianorum. 683. a. b
Idolorum oracula. vide, Oracula.
Idololatriam penitus extirpare conantur Episcopi Hispaniarum. 763.e. 764.a
Idololatra. vide, Gentilitas.
Idolotytorum scrupulosa obseruatio. 268.e
Idolotyta quando obsint. 568.e

I E

Ieiunia ex traditione Apostolica. 35.b
Ieiunia noua indicere præsumebat Montanus vniuersæ Ecclesie. 173.e
Ieiunia religiosorum Regularium longe diuersa a Montani ieiunijs. 174.c
Ieiunia noua Montani. 306.a
Ieiunia detestabantur Carpocratiani. 63.c
Ieiunia Cyprianus indicit suis tempore persecutionis. 403.b
Ieiunia noua ex noua causa indicere solebant Episcopi in suis Ecclesijs. 174.c
Ieiunium Quadragesima. 84.b. 121.a
Ieiunium quarta & sexta feriæ in Ecclesia antiquissimum. 558.e. 762.e

Ieiunium Quattuor Temporum. 32.b
Ieiunium Sabbati Marcion quam ob causam indixit suis. 109.c
Ieiunium superpositionis quodnam intelligendum. 559.a
Iesu Christi diuina substantia coæterna cum Patre. 572.d
Iesu Christi diuinitatem impugnabant nebulones atque turpissimi. 585.c. 594
Iesu Christi diuinitatis defensores quæm sanctissimi Patres. 585.c. 594.d.e

I G

Ignatius amandatur Antiochia Romanæ. 27.d.e
Ignatius, qualis esset, eius declarant epistola. 27.e
Ignatius custoditur a seuis militibus. 28.c
Ignatius quando venit Smyrnam. 28.c.d
Ignatius quos habuit comites in itinere. 28.c.d
Ignatius licet vincetus vbique tamen gloriosus. 28.d.e
Ignatius legatos diuersarum Ecclesiarum suscipit. 28. e. 30. d. e

Ignatius scribit ad diuersas Ecclesias. 29.b.e
Ignatius quando scripsit ad Romanos. 29.c. 30.a
Ignatius magno animi ardore exoptat martyrium. 29. d. eius insignis humilitas. 29.d.e
Ignatius gloriatur vinculis. 29.e. 30.d.e
Ignatius mirifice laudat Romanam Ecclesiam. 30.c
Ignatius aduenit Troadem. 30.d
Ignatius quando scripsit ad Polycarpum. 30.e. & ad Smyrnenfes. ibid.

Ignatius perducitur Philippus. 31.a
Ignatius quando scripsit ad Antiochenos. 31.a. & ad Herodem eiusdem Ecclesie diaconum. ibid.
Ignatius quando scripsit ad Tarsenses. 31.c
Ignatius multo plures scripsit epistolas. 35.e. eius epistola collecta a Polycarpo & a Philippensibus. 31.d. 32. a. b. numerus earum, & sinceritas. 32.a. b. 36. b. c. quanti ponderis sint in Ecclesia Dei. 32. b. c. purissimi fontes traditionum. 32. c. d. 33. d. e. signum epistolarum eius. 35. d.

Ignatius quodnam inijt in scribendo consilium. 36.a. b
Ignatius suis epistolis representat purissimam faciem primitiue Ecclesie Catholice & Apostolice. 35. b. c
Ignatius eadem omnino docuit, quæ Apostoli. 32.c. d
Ignatius vehementer infectatur hereticos. 32.e. 33. a. b
Ignatius primus omnium exacte expressit hierarchiam caelestem. 36. b. c
Ignatius quo anno martyrium consummauit, & quo modo. 44. a. b. c

Ignatius vt Romæ pateretur, Dei consilium fuit. 44.e
Ignatius citatur a Dionysio Areopagita. 41.c. & ab Irenæo. 30.a
Ignatij reliquia trāsata in Syriam. 45. a. b. eadem illustrata miraculis. 45. e
Ignatij assertio de tempore celebrandi Paschatis. 126. a. b
Ignatius cum sublatus est ab Ecclesia Antiochena, ciuitas terremotu corruit. 47. e. 48. a
Ignatius martyr in Africa. 413. e
Ignominiosa missio quæ. 642. e
Ignotum Deum qui adorabant. 52. e

I L

Illuminata virgo martyr ruderti sub Diocletiano. 730. a

I M

Imagines quas habebant Basilidiani. 60. b
Imaginum cultus apud Carpocratem qualis. 66. c. d
Imaginum cultus quis legitimus. 66. d
Imago

Imago Iouis Pluuij, & declaratio eius. 197.e. 198. a. b
Imaginum antiquus vsus. 323. a
Imago asini exposita in derisionem Christiane religionis. 270. a. b
Imagines pastoris ouem humeris gestantis in sacris vasis posita. 308. b
Imaginum hereticorum occasione calumnie Nouantiu. 60. b
Immolatio infantium Christianis obiecta. 63. e. 64. a. 65. vi de, Calumnia.
Imperatores consecrati dij, & qua impostura & superstitione. 95. a. 301. a. b
Imperatores Gentiles in sua familia habuisse Christianos. 370. b. c
Imperatores Christiani purgarunt sordes Vrbs. 328. d
Imperatori venienti in Vrbs, quo modo occurri solitum, & quid tunc agi Romæ. 262. c. d. e
Imperatoris electio a militibus ad senatum reiecta. 617. d
Imperium Romanorum dire afflictatum cladibus multiplicibus ob necem Christianorum. 121. d. e. 470. a. b. 480. e. 481. a. status imperij mutatus prout Gentiles erga Christianos se habuerunt. 470. b
Imperij Romani diuisio inter Galerium & Constantiu. 739. e
Imperatores subditi sint Episcopis. 34. b
Impietas maximum omnium scelus, od idq. Christiani diuissimas penas subierunt, quod impij credentur. 135. c

I N

Incendium Alexandrinum. 344. a
Incendium Nicomediense Christianis calumniose tributum. 688. b. c
Incendium Romæ sub Commodo Imp. 238. c. d. e
Incensum non ponat diaconissa. 217. b.
Indes Eunuchus ad fidem conuersus, eiusq. res gestæ sub Galerio. 651. d. 676. b. c. 678. b. c. eius martyrii. 690. a. b
Index Romanorum Pontifi. ab Honorio Papa collectus. 68. a
Indis predicat Euangelium Pantenus. 230. d
Indulgentiam non nisi vere penitentes recipiunt. 466. d. e
Indulgentiam non aufert Ecclesiastica disciplina. 456. e
Indulgentia non conceditur absq. aliqua præuia satisfactio. 405. a. b. c. 411. e. 412. a
Indumenta Christianorum cuius coloris esse solent. 250. e. 251. a. 252. d
Indumenta Episcoporum qualia olim. 541. e. 542. a
Infans qui dicatur apud Afros. 712. a
Infames persone solite conqueri de Christianis. 274. b. c
Infamia graui laborant Christiani ex Gnosticorum turpitudinibus. 63. d. e. 64. 65. 66. vide, Calumnia.
Ingenes martyr Alexandria sub Decio. 417. e
Ingenus acclamatus Imperator. 544. a
Initiatio ab impostore excogitata. 105. a. b
Innocentius subdiac. martyr Romæ cum Sixto Papa. 532. e
Inquiri vetiti Christiani a Traiano. 22. e
Inquiri iussi Christiani sub Seuero. 273. a. quam periculose id tentari. 279. e
Inscriptiones insculptæ columnis de Christiana religione deleta. 738. c. d
Instrumenta Tortoria. 395. b. c. vide, Crucimenta, Tormenta.
Insula fertili comparata Ecclesia. 160. d
Insule sterili heresis similis. 160. d
Interpretatio Theodotionis quando innotuit. 229. b. cur Quarta dicta cum sit Tertia. 229. d. e
Interpretatio Quinta dicta quando apparuit. 314. a
Interpretatio Sexta ab Origene reperta. 334. c. d
Interpretatio Septuaginta quando facta, an prima omnium. 337. b. c. d. 338. a. b. quantum temporis ante Christu. 338. e. 339. a. diuino consilio elaborata. 339. a. diuinoq. afflata. spiritu eodemq. prophetico translata. 341. e. 342. a. b

Interpretatio Septuaginta an perierit incendio Alexandrino. 344. a
Interpretatio Septuaginta restituta modo a R. D. Antonio Carafa. S. R. E. Cardinali. 349. c. d
Interpretatione Septuaginta utebantur Iudei communiori vsu. 344. c. d. e
Interpretatio Septuaginta a quib. fuerit emendata. 345. a. b
Interpretatio Septuaginta quo modo a Iudeis cepta depruari. 344. e
Interpretatione Septuaginta vsi sunt Apostoli. 345. e. 346. a
Interpretatio Septuaginta dicta Vulgata & Communis. 346. b. c. d
Interpretatio Septuaginta non eadem apud omnes. 346. d. e
Interpretationes, Vetus, & Noua quæ dictæ sint. 348. b. c
Interpretationes diuersæ ab Origene collectæ atque ordine dispositæ. 335. a. b. 336. e. 337. a
Interpretes Nouantes damnantur. 351. b. c
Interpretari sepe diuinas scripturas nec maioribus acquiescere, hereticorum est. 294. b. c
Intercessio sanctorum nobis proficua. 602. e. 603. a. vide, Martyres, Cultus.
Inuentarium dictum Breue, atque Commemoratorium. 97. c. 722. b

I O

Ioannis Apostoli & Euangelistæ obitus. 8. c. 9. d. e
Ioannis Apostoli obitus quando contigit. 8. a. b
Ioannis Apostoli immortalitas redarguitur. 8. c. d. e
Ioannis Apostoli sepulchrum Ephesi. 8. d. e
Ioannis Apostoli reliquia in honore habitæ. 8. e
Ioannis Apostoli Sepulchrum terram vomit. 9. a. b
Ioannis Apost. proxime morituri vltima verba ad suos. 9. d. e
Ioannis Apost. ad Deum transitus. 9. d. e. pie creditur ad Deum cum carne assumptus. ibid. e.
Ioannis Apost. ætas. 10. b. c. d. eius sacerdotium quoto anno eius atatis incidit. 10. d. e. vltimus Apostolorum mansit in vita. 11. a
Ioannis Apost. martyrium quale. 10. & 11. a
Ioannis Apost. scripta in Elxai heresim. 24. a
Ioannis Apost. apparitio cum Dei Genitrice facta Gregorio Thaumaturgo. 361. b. c
Ioannis Apost. tolerantia Iudaici moris celebrandi Paschatis luna decimaquarta. 125. e. 126. b. 256. d. ipse autem diei Dominicæ prædicator. ibid.
Ioannis Apost. scripta commendata a Platonis. 365. d
Ioannis Damasceni error corrigitur. 14. d
Ioannis discipuli Domini auditor Papias. 54. e. 55. a. b. c. 55. c. d. interdum acceptus pro Ioanne Apost. 56. a
Ioannes Philopomus redarguit Proclum agentem aduersus Christianos. 176. b
Ioannes martyr Romæ cum socijs sub Valeriano. 515. a
Ioannes presbyter Rom. sepelit martyres. 588. d. 705. d. ipse quoque martyr. 728. b. c
Iob Christianus dictus Eustachius martyr. 58. a
Iocundinus martyr in Gallia sub Aureliano. 602. c. 238.
Ionathe paraphrasis existimata Theodotionis. 230. c
Iosephus Iudæus historicus refellit commentum de cultu capitis asini. 270. d. e
Iouilla martyr insignis in Gallia sub Marco. 213. b. c
Iouinus schismaticus. 462. b
Iouis Olympij templum Athenis ab Hadriano dicatū. 73. a
Iouis Pluuij simulachrum in Columna Antonini exculptum. 198. a. b
Iouis diuersa nomina ex diuersis causis. 198. d. e
Iouis statua in loco Resurrectionis Domini collocata ab Hadriano. 86. h
Iouis templum Hierosolymis ab Hadriano erectum. 85. e
Iouita martyr cum Faustino Brixia sub Hadriano. 69. e
Iraide

raide martyr Antinopoli in Aegypto sub Hadriano.
81. e
Irene cum Agape & Chionia martyr Thessalonica sub Diocletiano, earumq. Acta. 746.a.747
Irenaeus adolescens audivit Polycarpum. 156.e. itemq. & Papiam. 219. b. missus in Gallias a Polycarpo. 219.e
Irenaeus contestationem suis scriptis apposuit. 190.e
Irenaeus quando scripsit. 191.a
Irenaeus missus legatus ad Eleutherum Papam. 217.d.e
Irenaeus quid Romae egit. 218.a.b
Irenaeus prouocat semper haereticos ad traditiones Romanae Ecclesiae. 218. b
Irenaeus an. sit profectus in Asiam. 218.b
Irenaeus quando creatus Episcopus Lugdunensis. 219.b
Irenaeus quando scripsit aduersus Valentinianos. 219.c
Irenaeus quid aduersus Florinum & Blastum. 219. c. d. 291. e. 292. a
Irenaeus reuersus in Gallias. 220.b
Irenaeus accusat nimiam seueritatem Victoris Papae, sed an iure. 257.d.e
Irenaeus conciliator pacis inter Catholicos. 258.e
Irenaeus quae scripsit. 219. d. Graece scripsit. 220. c. Graecisq. notiora olim ea fuisse quae Latinis. 292. a. b. scriptor dictus est Apostolicorum temporum. 292. b
Irenaeus quando martyrio coronatus est. 291. c
Irenaeus martyr cum Abundio Romae sub Valeriano. 533.e
Irenaeus martyr cum Antonio & alijs Romae sub Valeriano. 557.a
Irenaeus martyr cum Mustiola in Etruria sub Aureliano. 602. b

Isaac Episcopus Ianuensis. 657. b
Isacius martyr in Pysidia sub Dioclet. 757. c
Ischyas martir Alexandria sub Decio. 417. b
Isidis cultus a Romanis saepe reiectus ac tandem mira celebritate acceptus. 117. c. d. e
Isidis festa ludibris plena representari ab indisciplinatis Christianis ante tempora Quadragesimae. 228. e. 229. a
Isidis sacra magno pretio in Vrbe. 228. c. d. e
Isidis sacris ex consule apostata initiatur. 228. a. b. c. d. e
Isidori duo, confusi saepe reperiuntur. 14. e
Isidori sententia de Canonibus Apostolorum. 15. a
Isidorus haereticus Basilidis filius, & eius scripta. 60. e
Isidorus martyr cum socijs in Aegypto sub Decio. 417. c. d

Italiae extrema pars inuasa a Germanis sub Gallieno. 567. e
568. a
ex Italia Gentiles in Pontum confluunt ad Aesculapium apparentem. 104. e
Italica ciuitas in Hispania & qua Traianus oriundus. corrigitur error Panuini. 1. d. e. 2. a
Italicus Praefes in Gallia persecutor sub Hadriano. 69. b
Itinerarium Clementis. 18. c

Iubaianus Episcopus consulit Cyprianum. 505. c. d
Iudaei in Aegypto rebellant sub Traiano. 53. b. c. eorum immanitas in Romanos. 53. b. c
Iudaei rebellantes deuastant Cyprum. 53. b. c. lege vetiti adire Cyprum. 53. c
Iudaei in Mesopotamia rebellant. 53. e
Iudaei aduersus Gentes aliquando victores. 54. a
Iudgi saepe a Romanis defecere diuersis temporibus. 68. c. d. e

Iudgi rebellant tempore Hadriani. 74. e
Iudaei collocant praesidia in cuniculis excauatis. 75. a. e. eorum latebrae instar cemitiorum. 75. a
Iudaei rebellantes concutiunt orbem. 75. c. d
Iudaei persequuti sunt Christianos sub Hadriano. 75. d. e
Iudaei iterum sub Hadriano rebellant. 83. e
Iudaei iterum rebellant sub Antonino Pio. 94. d
Iudgi iterum rebellant sub Seuero Imp. 260. a. b
Iudaei a Quinto compressi, auclaeq. eorum clades maiores in dies. 53. e
Iudaei Alexandriae occisi omnes. 54. a
Iudaei dira passi sub Hadriano. 83. e. 84. a. b. c. d. e. 85. b. c
Iudaei vetiti accedere in Palaestinam. 84. e. iterum hac lege coerciti. 260. c. d
Iudaei nec glebam quidem terrae in orbe possidebant. 85. d
Iudaei ab Antonino Pio iterum compressi. 94. d
Iudaei compressi sub Seuero. 259. e. 260. a. b. eodem iterum victi. 277. e
Iudaei a Pescennio Nigro dire afflicti. 259. e
Iudaei falsae pacis oraculo decepti. 259. e. 260. a
Iudaei a Claudio Latrone grauiam passi. 260. a
Iudaei vetiti a Seuero circumcidi. 281. a. b
Iudaei a Seuero quoque vetiti accedere in Palaestinam. 260. c. d. 280. a. aliaq. dira passi. 300. a
Iudaei deteriores omnibus Barbaris. 202. c
Iudaei ubiq. saltem verbis soliti exagitare Christianos. 299. e. 429. e
Iudaei studuerunt corrumpere editione Septuaginta. 344. e
Iudaei in deserto coluerunt Apin. 70. a. b
Iudaei cum Christiano disputatio. 299. e. 300. a
Iudaeorum calumniae redundantes in Christianos. 63. e
Iudaeos affligentes magna a Deo sunt consequuti beneficia. 2. a
Iudaeorum porta insculptus est porcus. 85. b. c
Iudaeorum calumniae conuerse in Christianos. 63. e
Iudaeorum legati ad Traianum. 24. e
Iudaeis tributus cultus Bacchi, & Adonidis a Plutarco. 85. b. c. & alijs. itemq. cultus asini. 270. c. d. 271. a. nec non cultus porci. 271. e
Iudaeus baptizatus arena. 224. a. b
Iudaicum bellum sub Traiano. 53. b. c
Iudaicum bellum sub Hadriano. 83. e. 84. 85. e
Iudaicum bellum sub Antonino Pio. 94. d
Iudaicum bellum sub Seuero. 259. e. 260. 277. e
Iudas scriptor Eccles. sub Seuero. 280. b
Iudas Ischariotes laudatur a Caianis. 105. c. d
Iudas Episcopus Hierosolymitanus. 72. d
Iudas frater Domini superstes tempore Traiani. 26. e
Iudices Ethnici adhibiti in controuersis cum haereticis. 316. b. 607. e
Iudices quo ritu ferre solerent sententiam capitis. 629. e
630. a
Iudicia capitalia in Christianos iniquissima. 118. b. c. 139. infra, Persecutio.
Iudicia peregrina quando adeunda a fidelibus. 464. b
Iudicij extremi praedicatione perterriti Gentiles. 202. d. e. 203. a
Iulia martyr in Africa sub Decio. 404. c
Iulia martyr Caesaraugusta sub Dioclet. 733. d
Iulia martyr Emerita sub Diocletiano. 734. b
Iulia martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Iulia martyr in Vlisipone sub Dioclet. 733. e
Iuliana martyr cum Paulo. 603. c
Iuliana martyr cum Cyrene Tarfi sub Dioclet. 757. a
Iuliana vidua hospes Origenis tempore persecutionis. 285. d
Iuliani duo ministri s. Cypriani in martyrio. 539. d
Iulianus Apameae Episcopus. 172. b
Iulianus Apameae quid de Traiano. 6. b. 7. a
Iulianus Apostata auferit frumentum donatum Christianis. 133. e
Iulianus

Iulianus Imp. post Pertinacem. 240. b
Iulianus Episcopus Hierosolymorum. 124. d
Iulianus iunior Episc. Hierosolym. 124. d
Iulianus Episc. Alexandrinus. 224. a. obitus eius. 235. b
Iulianus magus. 192. e
Iulianus filius symphorose martyr cum fratribus sub Hadriano. 88. c
Iulianus martyr cum Euno Alexandriae sub Decio. 417. a
Iulianus martyr Briaute in Gallijs sub Dioclet. 732. b
Iulianus martyr cum socijs in Africa sub Valeriano. 545. c
Iulitta martyr cu Quiriacio puero Tarfi sub Dioclet. 757. a. b
Iulitta vidua mart yr Casaree in Cappad. sub Dioclet. 752. a. b
Iulius Africanus Consul & Praefectus. 52. c
Iulius Africanus legatus pro restituenda Nicopoli. 319. b. c
Iulius Africanus scriptor Ecclesiasticus. 319. c. d
Iulius Capitolinus in Christianos infensus. 132. b. c
Iulius Capitolinus errat in annis Lucij Imp. 162. c
Iulius Capitolinus quando floruit. 739. b
Iulius Cassianus auctor Docitarum haereticorum. 236. a
Iulius Celsus Iureconsultus. 69. b
Iulius martyr in Gallia cum socijs sub Marco. 212. d
Iulius martyr Romae Senator sub Commodo. 238. a
Iulius martyr miles in Mysia sub Alexandro. 329. b
Iulius martyr in Britannia sub Dioclet. 735. b
Iulius martyr in Numidia cum socijs. 707. b
Iulius Donatus Praefectus Vrbs. 516. a. b
Iulius Maximinus Imper. persecutor. vide, Maximianus. 370. a. b
Iulius Paulus I. C. sub Alexandro. 323. c
Iulius Proculus Senator an fuerit Christianus. 238. a
Iulius Seuerus contra Iudaeos missus. 68. d
Iurabant Christiani Imperatoribus fidem. 154. a
Iuramentum per Genium Imperatoris praestare recusabant Christiani. 276. a. e. 277. a. 658. b
Iuramentum per corpus & sanguinem Christi a Nouatiano exactum a suis. 448. e. 449. a
Iuramentum militare quale exhibebant Christiani Gentilibus. 658. a. b. c
Iurare vitam Imperatoris non renuebant Christiani. 658. b
a Franchis explosum eiusmodi iuramenti genus. 658. d
Iure antiquo Romanorum Christiani, vt qui peregrinam inueberent in Urbem religionem plectendi. 135. a. b
Iureconsulti Christianis infensi atque molesti. 304. a. 323. d. e
Iureconsultorum responsa & leges Imperatorum hostium Christianorum non respuit Ecclesia. 326. a
Iureconsultus Nicomediae verbis & scriptis exagitat Christianam religionem. 691. e. 692. a. b
Iusta martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Iustinus martyr Treueris sub Dioclet. 730. e
Iustinus philosophus Plotonicus Samarita quo tempore recessit a patria. 75. d. e
Iustinus philosophus quo impulsu Christianam religionem professus est. 76. a
Iustinus philosophus scrutatus omnes scholas philosophorum. 76. a
Iustinus philosophus acquieuit magis Platonis. 76. c
Iustinus philosophus ab incerto homine fidem Christianam didicit. 76. e
Iustinus philosophus quando scripsit Apologiam ad Antoninum Imp. 98. c. d. 118. d. e
Iustinus philosophus numerat tempus ab annis Christi. 98. c. d
Iustinus philosophus contempsit edita Imp. de legendis libris Propheticis. 99. b. c. d
Iustinus philosophus impugnat Valentinum haesiarcham. 103. b
Iustinus philosophus magna libertate in dicendo. 118. b. c. 139. e. 140. a
Iustinus philosophus cur Marco Imp. philof. odiosus. 136. d
Iustinus philosophus redarguit Crescentem Cynicum. 136. d. e

Iustinus philos. patitur persecutionem a Crescente Cynico. 137. e
Iustinus philosophus scripsit Apologiam secundam ad Senatum tantum. 137. e
Iustinus philosophus rogat suam legi Apologiam. 140. b
Iustinus philosophus coronatur martyrio vna cum socijs. 141. a. b. 142. a. b. 142. a. d. eorum martyrij Acta. ibid.
Iustinus philosophus ubi hospitatus in Vrbe. 141. d. e
Iustinus philosophus stabilis in fide Christi. 142. c
Iustinus philosophus quo die martyrio coronatus. 142. d
Iustinus philosophus quot annos vixit. 142. c
Iustinus philosophus quae scripsit. 142. e. 143. a. de eius Epistola scripta ad Papam. 143. e
Iustinus cur in Apologia tam manifeste euulgat sacra Christianorum mysteria. 118. e. 119. a
Iustus Episc. Alex. creatur. 69. a. moritur. 83. a
Iustus Episcopus Hierosolymitanus. 51. d
Iustus Episcopus Viennensis martyr. 145. d. 146. e
Iustus martyr in Gallia sub Aureliano. 602. c
Iustus cum socijs Romae sub Caio Papa baptizatur. 627. b
Iustus martyr Tergeste sub Diocletiano. 730. d
Iustus martyr in Gallia sub Diocletiano. 730. e
Iustus puer martyr Bellouaci sub Diocletiano. 732. c
Iustus puer cum fratre Pastore martyr in Hispania sub Diocletiano. 734. c
Iuuenalis presbyter comes Marcellini Papae. 702. e

K

Kataphryge haeretici. 168. a. b. 169. 175. 176. vide, Montanus.
Kata Proclum dicti haeretici. 176. b. vide, Proclus.
Kata Aeschinem dicti haeretici. 176. b
Κεραυροβόλος, sic dicta legio Christianorum militum. 192. c. 195. d.

L

Lacerna, siue lacernus byrrus, vestis Episc. 541. b. c. d
Lactantius iuste conquestus de Iureconsultis in Christianos iniquissimis. 323. d. e
Lactantius celebris orator, eiusq. lucubrationes. 694. b. e
Lactantius Nicomediae docet Rhetoricam tempore persecutionis Diocletiani. 690. e. 691. a
Lactantius quodnam inierit in scribendo consiliu. 694. a. b
Lactantius iniuste redarguit cyprianum ad Demetrianum scribentem. 483. e
Lactis & mellis gustatio post baptismum. 653. a. b
Laica communio vide, Communicatio.
Laici probatae vitae & scientiae docuerunt aliquando publice in Ecclesia. 333. a. b
Lambda Episcopus Hierosolymitanus. 667. a
Lampades ardentes gestabant Quintiliani haeretici. 177. a
Lampridius historicus quando vixit. 323. d. 739. b
Lanarj Vici duo in Vrbe. 237. c
Laodiceorum Chronologia. 619. b
Laodicius martyr Heraclae sub Marco. 183. a
Lapidari soliti Christiani Ephefi. 435. a
Lapsi tempore persecutionis sub Marco. 204. d
Lapsi quamplurimi tempore persecutionis sub Decio. 395. d. e. 415. c. 416. d. e. 424. c
Lapsi tempore persecutionis sub Diocletiano. 757. d. e. 758. a
Lapsi a Praesidibus afflictati. 207. a
Lapsi recipiuntur a martyribus. 211. e
Lapsi respiscunt. 208. c. d
Lapsi restituti a martyribus. 211. c
Lapsi penitentes reijciuntur a Tertulliano. 306. a. b
Lapsi diuersi generis. 395. d. e. 396. a
Lapsi soliti adire martyres pro pace & communiōne postea

consequenda. 404.d.e.405.a
 Lapsi importunitate nimia agebant. 404.d.e.405.a.b
 Lapsi mitti soliti ad mart. ut magis erubescerent. 406.b.c.d
 Lapsi non nisi per Episcopos reconciliari solebant. 406.c.d
 Lapsi a martyribus tantum libellum supplicem accipiebāt,
 non autem reconciliantem. 406.d
 Lapsi cur interdum magna temeritate irrumpebant in Ec-
 clesia. 407.c.d. eos acriter redarguit Cyprianus. 409.b.c
 Letantius martyr cum socijs in Africa sub Severo. 276.d
 Letus Praefectus successit Philippo Christiano in praefectu-
 ra Augustali Aegypti. 282.b
 Laica communio tantum datur lapsis clericis penitentibus,
 idq. etiam seruatur in lapsis Episcopis. 445.e. 452.e.
 500.d.e
 Lapsi non festine, sed magna maturitate & consilio reci-
 piendi. 407.d.e
 Lapsi procaces, & in Episcopos contumeliosi. 407.c.d
 Lapsi communicantes sine consensu Episcopi excommuni-
 cantur. 409.d.e
 Lapsi recipiendi qui tamen mansueti essent humilesq. &
 non procaces. 410.a.b.411.d.e
 Lapsi qualiter recipiendi essent, sancitum Romae decretum
 in Concilio. 410.d.e
 Lapsi renocati ad penitentiam receptiq. a martyribus in
 Aegypto. 418.c
 Lapsi ex temeritate redditi securi. 424.c
 Lapsi visitabant martyres in carcere positos. 431.e
 Lapsi reddita pace, magno impetu obrudunt se in Eccle-
 siam. 442.a.b
 Lapsi non indistincte omnes simul, sed habito cuiusq. sa-
 tisfactionis delectu restituendi. 442.b. habendus de la-
 psis delectus. 452.b.459.e.460.a
 Lapsi admoventur a Cypriano, scripto commentario. 442.b
 Lapsi a Deo puniti & prodigijs perterrefacti. 442.c.d.e
 Lapsi ut satisfaciunt Ecclesiae admoventur. 443.e
 Lapsi qui, & quo modo restituendi, in Concilio Africano
 actum est. 451.e.452.a
 Lapsi Episcopi, sic recipiendi penitentes, ut tantum com-
 municent inter laicos. 445.e.451.e. sic ceteri sacerdotes
 & clerici minores. 494.e.500.d.e
 Lapsi penitentes admissi a Concilio Romano. 452.d.e
 Lapsi penitentes, virgente persecutione, etiam non absolu-
 ta penitentia recipiantur in Ecclesia. 459.d.e.460.a.b.c
 Lapsi quibus decretis coerciti. 463.c.d
 Lapsi non admitti solebant ad Ecclesiam sine plebis consen-
 sione. 463.c.d
 Lapsi restituti confessi sunt postea Christum. 475.c.d
 Lapsi Confessores restituti a Cornelio Papa. 455.b.c.458.e
 Lapsis non inconsulte danda pax a martyribus. 548.c.d
 Lapsis indulgentia qua consideratione danda. 465.
 Lapsis pro diuersitate delicti danda penitentia: quanam
 fuerint eiusmodi penitentiae vide, Canones penitentiales.
 Lapsorum causa duo inter se contraria oborta schismata.
 463.a.b
 Largus martyr Aquileia.
 Largus cum Cyriaco & smaragdo Romae ministrat confes-
 soribus laborantibus in Thermis. 665.e.666.a
 Latrones a Marco scripti milites. 159.a
 Lauream gestare soliti milites cum acciperent donatium.
 264.c.265.266
 Laureati milites etiam Christiani. 264.c.265
 Laureatę postes Christianorum. 263.d
 Laureatus Senatus occurrit Severo imp. 262.d
 Laurentia martyr Anconae sub Diocletiano. 730.b
 Laurentinus martir in Tuscia sub Decio. 436.c
 Laurentius martyr in Arica sub Decio. 413.e
 Laurentius martyr Romae sub Valeriano, eiusq. martyrij
 Acta. 532.d.e.533.a
 Lauri folijs cohibent risum Senatores. 237.a

L E

Lectores in Ecclesia Africana qui dicebantur. 414.c
 Lectorum munus legere Euangelium. 414.b.c
 Legatio Cypriani ad Confessores. 526.d.e
 Legatio Cypriani ad Orientales. 503.e
 Legationes diuersarum Ecclesiarum ad Ignatium. 28.e
 Legatio Ephesorum ad Ignatium. 28.c.29.a
 Legatio Fortunati & Caldonij contra Felicissimum a Cy-
 priano missa. 438.a
 Legatio Trallianorum ad Ignatium. 29.a
 Legatio Irenaei ad Eleutherium Papam. 217.e.218.a
 Legatio a Lucio Rege Britannorum missa ad Eleutherium
 Papam. 227.a.b.c
 Legatio Michaelis imp. ad Ludouicum Pium imper. cum
 scriptis Dionysii Arcopagite. 38.b.c
 Legatio eorundem missa Romam ad explorandam electio-
 nem Cornelij. 446.a
 Legatio a Nouatiano missa in Africam. 450.d.e. scelera
 legatorum. 454.b
 Legatio Nouati in Africam. 454.a.b
 Legatio a schismaticis Africanis ad Cornelium Papam
 contra Cyprianum. 461.d
 Legatio Publij ad Persas. 668.c
 Legatio ad Stephanum Papam ab Orientalibus. 496.e
 Legalium vsus differentia. 87.d.e
 Leges militares Aureliani aequissima. 591.d.e
 Leges Solonis & Draconis ab Hadriano restituta. 71.b
 Leges statui ab Episcopis aduersus leges ab imperatoribus
 latas & ius commune. 492.c.493.a
 Leges Marci de sepulchris. 158.d
 Leges veritati consentaneas, licet ab hostibus & impijs la-
 tas non reiecit Ecclesia. 326.a
 Leges Vlpianus collegit, quae aduersus Christianos promul-
 gate a diuersis erant. 323.e. 324.a. b. eandem frag-
 menta. 324.b
 Leges Seueri & Antonini mendosa inscriptio. 249.a.b
 Legis Moysi libri semper ydem & nunquam perdit. 222.
 e.223.a
 Legibus Romanorum omnes viuere iussit Hadrian. 83.c
 Legum inscriptiones mendosae. 249.a
 Lex de muliere praegnanate ne puniatur donec pariat. 291.
 a.b.746.d
 Lex & prophetae legi soliti in synagoga. 223.a
 Lex Diocletiani ut sepeliri possent damnati. 688.d
 Lex Iulia de adulter. ad viros adulteros propagata. 128.c.d
 Lex Ecclesiastica de celebrando Dominico, hoc est Synaxi
 habenda. 714.d.e
 Legalium scrupulosa observatio ab Idolotytis taxatur. 268.
 e.269.a
 Legio Fulminatrix dicta. 192.d.e.193. 294.295. dicta ea-
 dem Duodecima. 295.d.e
 Legio Fulminatrix non recens exorta sed antiqua. 195.d.e.
 196.a.b.c
 Legio Melitina in Cappadocia. 194.d
 Legio Thebana ex Christianis militibus collecta quod sacri-
 ficare nolisset occisa. 656.e.657.a
 Legionibus solite ex nouis militibus sufficit. 195.b.c
 Legionum numerus & nomina. 195.e.299.c.d
 Legionum numerus auctus a Severo. 250.d.299.c.d
 Leocadia martyr Tolerti sub Diocletiano. 734.f
 Leones in pace, & in praelio cerui qui dicti. 288.d.c.288.a
 Leonides pater Origenis martyr idemq. Episcopus. 282.c.d.e
 Leones parantur martyribus. 302.a.648.e
 ad Leones Christiani, acclamari solitum in Theatris. vide,
 Acclamatio.
 Leonilla martyr in Gallia sub Marco. 213.f
 Leonis Papae sententia de Manichaeis. 605.c
 Leontius Arrianus cur se castravit. 333.e
 Leucius martyr cum S. Cypriano apparet confessoribus. 547.d
 Lenoni-

Lenonibus dari solite a Gentilibus femina Christiana. vi-
 de, Femina, Christiana.
 Leontius cum socijs martyr in Pamphilia sub Diocletiano.
 757.d
 Leontius martyr cum socijs in Lycia sub Diocletiano.
 631.c
 Leontius scholasticus redarguitur. 579.c.d
 Leuinus Torrentius Episcopus Antuerpiae commendatur.
 577.b.c

L I

Libellatici qui proprie dicti sunt. 396.a.b.c. error aliorum
 de ijs confutatur. d.e
 Libellatici ubiq. damnati. 39.b.c
 Libellatici fidem Christi negabant. 397.d.e.397.b.c
 Libelli sine auctore nullius esse momenti. 22.d
 Libelli qui a Christum negantibus recipiebantur qui &
 quales essent. 396.d.e
 Libelli diuersi in causa lapsorum. 452.c
 Libelli concessionis & indulgentiae dari soliti a Praesidi-
 bus. 397.a
 Libelli dari soliti a martyribus in carcere positus de pace
 lapsorum. 404.d.e.405.a. quales ij essent. 405.e.406.a.
 b. aliquando indidcreti. 405.e
 Libelli etiam dari soliti a damnatis ad metalla. 406.b.c
 Libellorum martyrum consuetudo vnde manarit. 406.c.d
 Libellorum diuersa genera. 397.a.b
 Libellos scribere esse martyrum tantum. 408.e
 Libellus Luciani confessoris. 406.e
 Liberius Papa renocat litteras datas Eustathio. 167.b
 Libertas Gnosticorum qualis. 67.c
 Libidines monstruosae haereticorum. 60.c
 Libra auri quot solidos contineret. 702.e.703.a
 Libra Occidua quae. 702.d.e.703.a.b.c
 Libra Orientalis diuersa. 702.e
 Libri Ciceronis deos negates abolendi Gentilium sententia.
 685.d.e
 Libri Christianorum igni damnati a Diocletiano imp. 681.
 b.c. editum de ea re. 684.e.685.a
 Libri Christianorum olim a Gentilibus improbat. 686.a.b
 Libri canonici secundum Hebraeorum canonem a Melitone
 recensiti. 165.a
 Libri Veteris testamenti an & quo modo ab Esdra restituti.
 221.a.222.223.
 Libri Veteris Testamenti in omnibus synagogis asseruati.
 222.e.223.a.
 Libris apponi solita contestatio. 190.e
 Librorum legis appellatione etiam prophetas totamq. diui-
 nam Scripturam significari. 342.b.c
 Librorum cognoscendorum causa agitari solita in Concilijs.
 127.a
 Librorum sacrorum causa, ut proderent illos, torti sunt
 Christiani. 747.b.c. d. miraculum quod tunc accidit.
 712.b.c.d
 Libros omnes simul deprauare non facile, aliter excusandi
 sunt errores Patrum. 585.a
 Libya exhausta bello Iudaico. 70.e. nouis repletur Colonijs.
 ibidem.
 Lictores solitos virga percutere domos. 558.a
 Limina Apostolorum solita visitari etiam tempore perse-
 cutionis. 588.b.626.b.634.d.635.b.c
 Linius martyr in Gallia sub Valeriano. 557.b
 Lindanus Episc. Gandauensis egregie commendatur. 412.b
 Linea indumentum sacerdotale. 540.e
 Linteis inuolui solita corpora martyrum. 521.a
 Linteum funebre. 566.e
 Linteum tegumentum sedis Cypriani. 528.b
 Linteus Episcopus damnatus ad metalla. 524.d
 Litterae Anastasiae ad Chrysoygonum. 668.b.669.a

Litterae Apostolicae quae dicerentur. 93.c
 Litterae Apostolicae exscribi solite ab omnibus Ecclesijs, &
 ad alias mitti. 412.d
 Litterae Aureliani Imp. de consulendis litis Sibyllinis. 596.
 e.597.a.
 Litterae Breues quae. 97.c.d
 Litterae Canonicae quae, 96.d. epistola Canonica diuersorum.
 supra, Epistola.
 Litterae Catholicae quae. 97.d.b
 Litterae Circulares quae. 97.a
 Litterae Clericae quae. 97.b
 Litterae Chrysoygoni ad Anastasiam. 669.a.b
 Litterae Cleri Romani, sede vacante, scriptae ad omnes Ec-
 clesias. 400.c
 Litterae Cleri Romani promulgatae in Africa. 412.d.e
 Litterae Commonitoriae quae. 97.a
 Litterae Communicatoriae quae. 96.c.d.e
 Litterae Confessoriae quae. 97.c. quando earum vsus abolitus.
 764.c
 Litterae Confessorum ex metallo ad Cyprianum. 526.e.527.
 a.528.
 Litterae Confessorum schismaticorum in Cornelium Papam
 scriptae calumnijs plena. 454.e.455.a.b
 Litterae Confessorum schismaticorum respicientium. 456.a.b
 Litterae Confessorum ex carcere. 545.c.d.546.a.b
 Litterae Cornelij Papae ad Lupicinum Episcopum Viennens.
 471.b.c
 Litterae Cornelij Papae de restitutione schismaticorum. 455.
 b.c.d.e
 Litterae Cypriani ad Cornelium Papam exulem. 471.e.472.b.c
 Litterae Cypriani ad Lucium Papam. 476.b.c
 Litterae Cypriani ad Stephanum Papam. 500.b
 Litterae Cypriani ad Episcopos damnatos ad metalla. 524.
 d.e.525.a.b.
 Litterae Cypriani ad Confess. in carcere constitutos. 528.e.d
 Litterae Cypriani ad Successum Episcopum. 531.e.532.a.b
 Litterae Cypriani vltimae. 534.e.535.a
 Litterae Decretales quae. 97.b
 Litterae Dimissoriae quae. 97.a
 Litterae Encyclicae quae. 97.a
 Litterae Eucherij Episc. Lugdun. 657.b.c.d
 Litterae Episcoporum non nisi per clericos mitti solebant. 408.e
 Litterae Formatae dictae, quae. 96.c.d. vide, Formata.
 Litterae Gallieni imp. ad Episcopos de pace reddita Eccle-
 sia. 561.c.d
 Litterae Hadriani ab Fundanum Proconsulem. 73.e
 Litterae Hadriani ad Senatum de Iudaeis debellatis. 84.a
 Litterae Luciani de martyribus. 404.c
 Litterae Manetis ad Marcellum. 610.c.d.e
 Litterae Marci Aurel. Imp. de victoria Marcomanica &
 miraculo Christianorum. 196.e.197.e
 Litterae Marci ad Faustianam. 199.e
 Litterae martyrum Lugdunensium & Viennensium ad Au-
 gianos. 203.e.204.205
 Litterae martyrum plurimum existimandae. 415.a.b
 Litterae Memoriales quae. 96.d.e
 Litterae Pacificae quae. 96.d.e
 Litterae Pastorales quae. 99.b
 Litterae Prinatae haereticis scribi solite. 97.c
 Litterae Rom. Pontificis datae ad Montanum renocatae. 167.a.b
 Litterae scribi solite in tabulis, chartis, atque membranis.
 98.a
 Litterae schismaticorum contra Cyprianum ad Cornelium.
 464.e
 Litterae Seueri imp. ad Philippum Praefectum Augustale.
 281.c.d
 Litterae Synodales quae. 97.a
 Litterae Tractoriae quae. 97.e
 Litterae tractoriae quae. 96.e.97.a

Logos Basilidis. 59.e
Lolbianus acclamatus Imperator. 585.e
Longinus cum socijs martyr in Pamphilia, sub Diocletiano. 757.d
Longinus philosophus Platonius laudat Ammonium & Origenem Christianos philosophos. 364.b.c
Longinus philosophus Zenobię Reginę magister. 579.a. oc-
 cisus ab Aureliano. 600.d
 E V
Lacernus birrus supra, Birrus.
Lucanus hereticus. 110.e
Lucernę argentę in Ecclesijs etiam tempore persecutionis.
 710.a
Lucia martyr Romę cum Geminiano sub Diocletiano. 728.d
Lucia martyr Syracusis sub Diocletiano. 735.e
Lucianus confessor infestus Cypriano. 406.e
Lucianus confessor disciplinę Ecclesiasticę minus custos.
 407.a.b
Lucianus confessor scribit de martyribus. 404.c
Luciani Editio purgata. 346.d.e
Lucianus legatus a Cypriano ad martyres. 526. d. e.
 557. a
Lucianus successor Cypriani in sede Carthaginensi. 542.
 d. 550. e. 551. a
**Lucianus Samosatenus Epicurus quando diem obiit, &
 quomodo.** 771. e. 772. a
Lucianus Samosatenus apostata a fide Christiana. 772. a. b
Lucilla martyr sub Valeriano. 512. c. d
Lucilla cum Flora martyr sub Valeriano. 556. e
Lucilla filia Marci Imperat. desponsata Lucio Vero.
 132. a. b
Lucilla nuptię Ephesi. 132. e
Lucilla a demone arrepta. 132. e. curatur. 133. b. c. d
Lucilla Hispana femina factiosa. 707. d
Lucina matrona sepelit martyres. 627. b. 628. d. e
Lucina quę sub Gallo claruit. 474. d. e. item de alia Lucina.
 627. 628. d. e
Lucina matrona alia quę fuit discipula Apostolorum.
 638. e
**Lucina femina Consularis vxor Piniani Falconij viri cla-
 rissimi.** 794. e
Lucij commodi plures. 138. b
Lucius Alexandrinus presbyter. 520. e
Lucius Dux aduersus Iudeos bellum gerit. 53. d. e. 54. a. b
Lucius lapsus postea factus extorris. 407. e
Lucius martyr cum Ptolomęo. 139. c
Lucius martyr cum Tyrso in Asia sub Decio. 434. b
Lucius martyr cum socijs in Africa. 145. c
Lucius martyr Romę sub Claudio. 584. c
Lucius Papa quando sedere cepit. 475. b. c
Lucius Papa exulat. 475. c. ad eum scribit Cyprianus.
 476. b. c
Lucius Papa Romam redit ab exilio. 476. a. b
Lucius Papa martyrio coronatur. 489. b. c. eius sedis tem-
 pus. 489. d. e. eius decreta & pręconia. 489. c. 490. a
Lucius Antoninus nominari solitus. 134. d
Lucius Tribunus persequitur Christianos. 674. a
Lucius Verus Imper. 130. d. e. 131. a. b. vnde Veri cogno-
 men illi adhasit. ibid. deligitur a Marco collega Imperij.
 131. d
Lucius Verus accepit coniugem Lucillam filiam Marci.
 131. d. 132. a
Lucius Verus proficiscitur ad bellum Persicum. 131. d. e.
 Rediens ab Oriente, secum pestem vexit. 158. d. e
Lucius Verus proficiscitur ad bellum Marcomanicum.

162. a. eius obitus & sepultura. anniq. Imperij. 162. b. c
**Lucius Rex Britannię mittit legatos ad Eleutherium Pa-
 pam.** 227. a. b
Lucretia martyr in Hispania sub Diocletiano. 734. b
Lucretius inferens mortem Beatrici occiditur a demone.
 705.
Lucius dux Iudeorum. 54. a
Ludere tesseri abhorre a moribus Christianorum. 170. d
Ludi seculares sub Seuero. 291. d. e
**Ludovicus Pius Imperator accepit legationem ab Oriente
 & libros Dionysij Areopagita.** 386. c
Lugdunenses martyres, eorumq. litterę ad Asianos. 203. e.
 204. 205. 206.
Lugdunenses martyres sub Seuero. 191. d. e
Lugduni exhibita carnificina sanctorum martyrum. 203. d.
 vsque 217. c. d.
Lugdunenses martyres Eleutherium Papam consuluerunt.
 217. c. d
Luminum euerfores canes lenones libidinis. 65. e. 66. a
Luminum extinctiones in Synaxibus Carpocratis. 62. d. e
Lupulus sacerdos Iouis Capitolini Christo credit. 237. d
Lupus Prefectus Aegypti sub Traiano. 53. e
Luxorius martyr in Sardinia sub Diocletiano. 935. b
Luxurius Iudex & persecutor fidelium. 5. e
Lycaonia insula in Tiberi posita, cur sic dicta. 511. b
Lycus Ponticus hereticus. 110. d. e
Lydia martyr sub Pio. 92. d
Lysias Proconsul in Cilicia seuerissimus persecutor. 628. c.
 629. a. 631. b

M

Macar martyr in Aegypto sub Alexandro. 417. b
Macarij dicti Manichęi. 607. e
**Macarius monachus disputat cum Hieracita heretico, &
 suscitatur mortuum.** 641. c. d
**Macarius Felix & Verus scripserunt Acta martyrum
 Andronici & sociorum.** 649. b
Macarius cum socijs martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Macedonia heretica cum Eutychiano detrusa in carcerem.
 431. d
Macedonius martyr sub Hadriano. 92. d
Macra virgo & mater Rhemis sub Dioclet. 732. b. c
Macrianus proditor Valeriani. 560. e
**Macrina senior auia S. Basilij instituta doctrina Gregorij
 Thaumaturgi in Ecclesia Neocesariensi.** 391. e. 395. b.
 583. e. 584. a. 750. b
Macrobij candidi Area sepulchrum Cypriani. 539. e
Macrinus imperat, atque occiditur. 314. a. 314. c. eius ex-
 ibid.
 quifita seuitia. 192. b
Magi inuocant Mercurium. 62. a
Magia in pretio apud hereticos. 62. a
Magia tributa miracula Christianorum. 191. c. d. 192. 193
Magia studiosi persequuntur Christianos. 313. d
Magiam sectati philosophi. 365. c. 367. a. b
Magicos conatus dissipat aqua benedicta. 78. e
Magus Aegyptius deprauat Valerianum. 490. e
Magus Aegyptius qui Romę cum Plotino. 367. d
Magus Alexandrinus excitat populum in Christianos.
 390. e. 391. a. 392
**Magistratus palatinos innouat Hadrianus Imperator, &
 auget.** 92. e
Magnesiani legatos mittunt ad Ignatium. 29. b
Magnilianus Praes persecutor in Africa. 706. b. c
Magnus martyr Anagninę sub Decio. 436. e
**Magnus subdiaconus martyr Romę cum Sixto sub Va-
 leriano.** 531. c
Magnus consulit Cyprianum. 498. d.
 133. b. c
Magistrariani qui

Magister

Magister officiorum. 133. c
Magistratus veritatis cupidi facti Christiani. 627. d. e
Maestas spectat ad Imperatorem. 580. e
Maestatis crimen minus habitum delicto impietatis. 135. c
Maestatis rei deferuntur Christiani. 262. d. 263. a. b. vide,
 Calumnię.
**Mala omnia obuenerunt causa Christianorum, dicebant Genti-
 les.** 159. b. c. d. e. vide Calumnię.
**Malchion presbyter Antiochenus oppugnat Paulum Sa-
 mosatenum.** 592. b
Malchus martyr cum Prisco sub Valeriano. 521. c. d
Malchus dictus Porphyrius philosophus. 693. d
Malchus scriptor Ecclesiasticus. 383. c
Mamas martyr Cesareę in Cappad. sub Aureliano. 602. e
603. a. dies natalis eius & miracula. 603. c
Mamertini carcer in Vrbe. 510. d
Mamertinus Vrbs Prefectus. 5. a
**Mammaea mater Alexandri Imper. Romam quando ve-
 nit.** 315. c. eius virtutes c. d.
Mammaea Origene vsa est familiarissime. 315. d
Mammaea deficit ab optima morum institutione. 324. e
Mamuri vicus, & statua. 655. c
Mamurius Statuarinus. 655. c
Mandalis martyr Romę sub Aureliano. 602. a
Manes heresiarcha quando prodijt. 605. b. c. d
Manes & Manichęus idem, eius genus. 605. e
Manes deterrimus omnium hereticorum. 606. a
Manes nunquam fuit Christianus. 606. e
Manes antea Curbicus dictus. 607. a. b
Manes, quid significet. ibid.
Manes decipit Regem Persarum a quo capi iussus. 607. c. d.
 eius fuga. d. e. reuersus in Mesopotamiam. 607. e
**Manes disputat cum Archelao Episcopo delectis iudici-
 bus Gentilibus.** 607. e. 608. a. b. c. victus iterum fu-
 git. 608. e. 609. a
Manes tentat Marcellum, ad quem scripsit. 607. e. 608. a
Manes captus a Rege Persarum excoari iubetur. 609. a. b
Manes se esse Paracletum mentitus est. 607. a. 609. a. b
Manes quo modo se dicebat Apostolum a Deo missum.
 611. d
Manes quę dogmata docuit. 609. b. c. d. 611. e. 612. a.
 613. e
**Manes blandiloquentia seducebat fideles, etiam qui vi-
 debantur sapientes.** 610. c. d. e. 615. d. e. 616. a. b
Manes duo vel plura adinuenit Principia. 612. a
**Manes execrabatur pauperes, vetans ne quis illis faceret
 eleemosynam.** 612. b
**Manes patriarcha Agiomachorum, execrans reliquias, &
 memorias eorum.** 612. b. c
Manes quę scripsit. 611. e
Manes ridiculam purgationem animarum introducebat.
 612. d
Manes de Christo quid senserit. 612. e
Manes quid declarauit de rebus quę fiunt in celo. 613. a. b
Manes quinque excogitat elementa. 623. b. c
Manes portentosas excogitauit visiones. 613. e
Manes omnem statum ciuilem dissoluit. 614. a
Manes in multis emulatus Ecclesiam Dei. 614. c. d. e. quam
 introduxit hierarchiam. 614. e
Manes an baptizari. ibid.
Manes quale consilium inierit, vt propagaret heresim. 615. c
Manetis discipuli, qui fuerint. 615. a
**Manichęi heretici a Manete, ydem Catarię, Macharij, &
 mundatores dicti.** 607. b
**Manichęi promissis execrationibus horrendis cibum su-
 mebant.** 609. c. d
Manichęi perperam colunt virginitatem. 615. a
Manichęi proscripti edicto Diocletiani imp. 639. e. 640. a

Manichęi mox Africam inuaserunt. 639. d. 640. b. c
Manichęorum turpitudines horrendę. 609. d. e
Manichęorum artes in decipiendis hominibus. 616. a. b
**Manichęorum heresis acceruus omnium errorum & impie-
 tatum.** 614. b. c
**Manichęorum errores iam temporibus Apostolorum con-
 futati.** 611. d. e
Manichęorum hereses vno argumento prostrata. 611. d. e
Manichęorum hereses qui impugnant. 616. b. c
Mappalicus Carthagine illustris confessor. 404. a. b. c. eius
 prudentia atque modestia. 407. a
Maprilis martyr in Portu Romano sub Alexandro.
 331. d
Marcella martyr Alexandrię sub Seuero. 286. b. c
Marcella vxor Ambrosij. 317. c
Marcellianus martyr cum Marco Romę sub Diocletiano.
 626. d. e. 637. c. d
Marcellina Gnosticorum famosissima. 147. e
Marcellini Papę nomen cum Marcello confusum saepe.
 656. e. 657. a. e. 775. c. d
Marcellini Papę creatio. 656. b. c
Marcellini Papę epistola ad Salomonem. 656. d
Marcellinus Papa exhortatur Thebanos milites Christianos.
 656. e. 657. a. e
**Marcellinus Papa an reuera lapsus, & tota illa historia fi-
 gmentum sit.** 700. e. 701. a. 711. b. c. 724. d. e. 725.
 726. 727. d. e. ibidem de concilio excogitato potius
 quam coacto.
**Marcellinus & alij Pontifices Romani calumniam passi a
 Donatistis.** 701. a. eiusdem Acta deprauata. 702. b. c.
 confutantur. 711. b. c. 724. & sequent.
**Marcellinus Papa a seipso damnatus fingitur ob maestatem
 Romanę sedis: aliaq. ab hereticis eadem de causa colo-
 rata.** 726. a. d. e. 727. a
Marcellinus Papa martyrio coronatur. 741. a. b. 742. a. se-
 pulchra. a. b. tempus eius sedis vacationis. 742. b. c
**Marcellinus presbyter Romanus martyr Romę cum Petro
 sub Diocletiano. eius martyrij Acta & sepultura, &
 epitaphium Damasi.** 704. b. c. Ecclesia a Constantino
 erecta. 703. b
Marcellinus cum socijs passus Romę sub Decio. 398. e
Marcellinus cum socijs Perusię passus sub Diocletiano.
 436. c
Marcellus V. C. tentatur a Manete. 610. b. c. d
**Marcellus centurio martyr in Mauritania, eiusq. marty-
 rij Acta.** 663. a. b. c. 664. eiusdem Marcelli filij mar-
 tyres. 665. a. 733. e
Marcellus martyr in Gallia sub Marco. 212. e
**Marcellus Rom. Eccles. diaconus passus Romę sub Valeria-
 no, eius martyrij Acta.** 509. c. d. 510. a. b. c. d
Marcellus martyr spoleti sub Dioclet. 674. a
Marcellus Papa quando sedere cepit. 742. c. d. confusum
 interdum eius nomen cum Marcellino. 656. c. d. 665. d. e
 775. c
Marcia mater Marci & Marcelliani martyrum. 627. b
Marcia martyr in Campania sub Diocletiano. 729. e
Marciana martyr in Mauritania sub Diocletiano. 708. d
Marcianus Iureconsult. sub Alexandro. 323. c
**Marcianus martyr cum Ioanne apud Vrberem sub Diocle-
 tiano.** 6
**Marcianus martyr cum Nicandro Venafri sub Diocletia-
 no.** 329. e
Marcion heresiarcha quando prodijt. 106. d. 107. e. 108. a.
 Cerdonis fuit discipulus. 107. b. eius genus. c. d
**Marcion ex philosopho stoico factus Christianus, euasit
 heresiarcha.** 107. c. d
**Marcion intulit stuprum virgini & a patre Episcopo ex-
 communicatus Romam venit.** 107. d. e. 108. a. 123. b. c
 Marcion

Marcion ab Ecclesia Romana eiectus. 107.e
Marcion quas hereses adinuenit. 108.d.e.109.a
Marcion plures deos induxit. 108.e, 109.a
 ponit materiam Deum, Malum principium. *ibid.*
Marcion respuit Vetus testamentum, & mutilat Nouum. 109.a.b
Marcion super Apostolos se erexit. 109.b
Marcion rejiciebat coniugatos, execrabatur creaturas. 109.c. d. e
Marcion iterum baptizabat. 109. e
Marcion Romam iterum venit, deposuitq. sua sesteria apud Romanam Ecclesiam. 148.a.b.c.d. quanto tempore Romae mansit. 220.c
Marcion Romae agens Exomologesin, qua conditione susceptus ab Ecclesia Romana. 148.d
Marcion relapsus recipit sua sesteria. 148.e
Marcion gratus Marco Imp. quia erat Stoicus. 220.c
Marcion Romae occurrit Polycarpo. 149.c
Marcion plurimum obfuit Ecclesiae. 110.a.b
Marcion quae scripsit. 110.a
Marcion omnium hereticorum deterrimus. 110. a.b
Marcionis discipuli. 110.de
Marcionis heresis profugata. 110. a.b
Marcionis heresin Patres oppugnauere. 110. c.d
Marcionita ob odium Creatoris & creaturae cupidi erant martyrii. 288.a.b.430.b
Marcionita pseudomartyr. 157.d.172.d.e
Marcionita pseudomartyr. 433.d
Marcionita pseudomartyr. 521.c.d
Marcionita pseudomartyres plures. 109.e
Marcionita cur ieiunabant sabbato. 109.e
Marcionita. senis historia. 109.d
Marcus Tubero bellum agit aduersus Iudaeos. 54.a
Marcomanni in Romanos insurgunt. 162.a.b.c.218.c
Marcomannica expeditio & eius apparatus. 151.e. armati gladiatores, latrones, & alij. 158.e
Marcomannico bello periclitatur exercitus Romanus operam impostoris. 191.b.c.192.193.
Marcomannico bello periclitante siti & multitudine hostium exercitu Roman. precibus Christianorum militum liberatur. 191.b.c.192.193.194
Marcus iunior Episcopus Alexandrinus creatur. 98. d. moritur. 120.b
Marcus Aurelius, vnde nomen & cognomen accepit. 130.d.e.131.a.b. Philosophus stoicus. 134.e
Marcus Aurelius Imp. allegit Imperij collegam Lucium. 131. d.
Marcus Aurelius litteris accersit Abercium Episcopum. 133.a
Marcus Aurelius praedicatus clementissimus. 134.e.199. d.e. 200.a
Marcus Aurelius edictum promulgat, vt omnes dijs sacra faciant. 135.b.c.d
Marcus Aurelius rescripsit aduersus Christianos. 135.c.d. qua occasione seuijt in eos. 134.b.d.e.135.a.136.a
Marcus Aurel. laborat pro restituenda superstitione colla- b. pfa. 151.d.e. ipse superstitiosissimus. 135.d.e
Marcus Aurel. affectat gloriam. 135. e. parit Casio ty- ranno. *ibid.*
Marcus Aurel. in magno pretio habuit Philosophos. 136. a.b.c. magistros magnopere coluit. 136.b.c
Marcus Aurel. cur infensus fuit Iustino Philosopho. 136.d. 140. e.
Marcus Aurel. triumphat de Parthis. 151.c.d
Marcus Aurel. parat expeditionem in Marcomannos. 151.c.d. profectus redijt Romam. 162.a.b
Marcus Aurel. acrius persequitur Christianos. 151.e
Marcus Aurel. in Marcomannos agens deceptus ab impo-

store amittit magnam partem exercitus. 163. a.b
Marcus Aurel. diuino miraculo subactis Marcomannis, quid de ope Christianorum ad Senatum. 196.e.197.a.b
Marcus Aurelius confunditur sepe cum Lucio. 131.c.d. 134. b.e
Marcus Aurelius aliquam fidem praestat expulsoribus da- monum. 133.e
Marcus Aurelius edictum promulgat pro Christianis. 197. a. diu viguit. d
Marcus Aurel. quid ad Faustianam scribat. 199.e
Marcus Aurel. ampliauit legem maiestatis. 200.a
Marcus Aurel. concessit Christianis frui honoribus. 201.d
Marcus Aurel. proficiscitur in Orientem. 202. a. redijt in Italiam. d
Marcus Aurel. quid de Iudaeis. 202.e
Marcus Aurel. prohibuit libros fatidicos. 202.e
Marcus Aurel. in fine Imper. vexauit Christianos. 203. b. c. d
Marcus Aurel. calumniatus constantiam Christianorum. 210. d. e
Marcus Aurel. iterum parat bellum Marcomannicum. 218. c
Marcus Aurel. quando diem obiit. & quot annis impera- uit. 224.d
Marcus Epif. Hierosolym. 87.d
Marcus heresiarcha discipulus Valentini. 103.a.188.b
Marcus heret. affectat miraculum in Eucharistia ex magia. 188. b. c. d
Marcus heret. decipit feminas multas. 188.e.189.a
Marcus alius hereticus conuertitur ab Origene. 316.b
Marcus martyr Romae sub Claudio. 587.e
Marcus martyr cum socijs in Pisidia sub Diocletiano. 757. c
Marcus martyr cum Marcelliano Romae sub Diocletiano. 626. d. e
Marcus Velferus laudatur. 731. a
Marcus martyr Romae cum Timotheo sub Marco Imperat. 145. d
Marcus martyr Centumcellis sub Dioclet. 666. c
Mardonius martyr Nicomediae sub Diocletiano. 687.b.c. 690. a. b. c
Mareotis locus Aegypti exilio Dionysij nobilitatus. 520.a
Margarita Alutimensis martyr sub Dioclet. 712. b
Maria Virgo Dei Genitrix apparet Gregorio Thaumatur- go. vide, Virgo Maria.
Mariae Virginis partui dicata Ecclesia a Callisto Papa. 321. c
Maria puella baptizata a Stephano Papa. 509.d
Maria ancilla martyr sub Pio. 92. d
Mariani & Iacobi martyrii Acta, passi sunt in Numidia sub Valeriano. 551.d.e.552.553
Mariani cruciatus horrendi. 553. c
Mariani matris ingens animus. 555.e
Mariano ostensa prior visio. 553.d.e
Mariano martyri ostensa visio de clade Romani exercitus. 556. a
Martinus martyrii in Africa sub Decio. 415. c
Martini militis in Palestina pro fide certamen. 561. d.e
Martinus Episcopus Traditor. 708.b
Martinus Senator passus Romae sub Aureliano. 625. b
Martis pasta exundatio tempore Gallieni. 567. b.c
Martis refluxus ad sepulchrum Clementis. 12. b.c. d
Maritum aque ac uxorem teneri lege Iulia de adulterio. 128. c. d
Marius cum Marta ac filijs martyr sub Claudio. 588. b.c. eorundem corporum inuentio. 132. b
Marius Maximus historicus. 637. c
Martinus senex passus in Cilicia sub Diocletiano. 637. c
 MARO

Maro cum Eutyche martyr sub Traiano. 5. d
Marsilius Columna Archiepif. salernitanus. 79. b
Marsilius Ficinus quid de Plorino. 389. d
Marsippus philosophus vnus ex iudicibus inter Manetem & Archelaum. 607. e
Martha cultrix sanctorum martyrum. 511. c
Martia concubina Commodi fauet Christianis. 225. e
Martialis Episcopus Asturicensis. 493. e. 494. a. b
Martialis martyr in Portu Romano sub Alexandro. 331. d
Martialis martyr in Africa sub Decio. 404. c
Martialis martyr sub Marco. 182. e
Martialis filius Marcelli centurionis martyr. 665. a
Martianus Episcopus Arelatensis Nouatianus. 495. a
Martianus & Martiades pseudoprophetae. 190. b
Martianus lector martyr Romae sub Decio. 626. a
Martina virgo martyr Romae sub Alex. 329. a. b. 331. a
Martialis Episcopus Asturicensis. 493. e. 494. a
Martialis cum socijs martyr Caesaraugusta sub Diocletiano. 733. d
Martius & Martana feminae hereticae. 24. d
Martinus martyr Alutimensis sub Diocletiano. 712. b
Martis templum Via Appia. 512. d. precibus Stephani Pa- pa concussum. 515. c
 Martyres diuersarum Prouinciarum & temporum.
Martyres Aegyptij sub Seucro. 282. d. e
Martyres Aegyptij a concubibus necati sub Decio. 391. a. b. c. 418. e. 419. a. b. c. sub Valeriano. 520. d. in persecu- tione Diocletiani. 696. c. 697. a.
Martyres Armeni vndecim mille sub Traiano. 25. e. 26. a. b
Martyres Asiani sub Pio Imp. 121. d. e. 158. b. sub Marco. 165. b sub Decio. 428. e. 429. 430. b
Martyres Africani sub Seucro. 290. a. b. c. d. 291. a. b. sub Decio. 415. c. 417. a. b. sub Valeriano. 542. b. c. 545. b. c. d. 546. 551. c. d
Martyres Athenienses sub Marco. 212. d. e
Martyres Brixiani sub Hadriano. 69. b. c
Martyres Cappadoces sub Diocletiano. 753. d. e
Martyres Edesseni sub Traiano. 25. c
Martyres Galliarum sub Marco Imper. 157. b. 158. b. sub Diocletiano. 732. a. b. c
Martyres Itali sub Traiano. 46. d. 56. a. sub Hadriano. 92. sub Numeriano. 626. c. d. sub Dioclet. 728. a. 729.
Martyres Lygdunenses sub Marco. 204. b. 205. 206. 207. 212. c. d. 291. d. e
Martyres Hispani sub Valeriano. 557. b. c. d. 558. 559. sub Diocletiano. 732. a
Martyres milites sub Diocletiano. 656. vsque ad 662.
Martyres Nicomedienses incensi in Ecclesia sub Dio- clet. 679. b. c. 680. a. b. c
Martyres Palaestini sub Decio. 423. b. c. sub Valeriano. 521. c. d. sub Dioclet. 765. b
Martyres Pergameni sub Marco. 158. b
Martyres Philadelpheni sub Marco. 156. b
Martyres passi Romae sub Traiano. 5. d. e. 23. c
Martyres ciues Romani Romam ad martyrium, amanda- bantur. 25. d. 23. c
Martyres Romae sub Hadriano. 57. e
Martyres Romae passi sub Marco Imp. 140. d. e. 182. b. c. sub Alexandro. 325. b. c. d. e. sub Decio. 398. e sub Valeria- no. 513. 514. 515. 532. c. 556. d. e. 557. a. sub Claudio. 887. d. e. sub Numeriano. 615. d. e. sub Diocletiano. 728. b. d.
Martyres Scyllitani sub Seucro. 275. e. 276. a
Martyres Smyrneses. 152. b. c. 153. 154. sub Decio. 428. e. 429. 430. 431. 432. 433.

Martyres syri sub Valeriano. 521. d. e
Martyres Tarsenses sub Diocletiano. 756. b. c
 Martyrum Acta.
Martyrum Acta scribi solita vsque ad verbum vnum. 374. a
Martyrum Acta perdita atque eorum nomina. 23. d.
Martyrum Acta deprauata a Donatistis. 711. b. c
Martyrum Actis colligendis qui laborarint. 373. a
Martyrum diuersorum Acta, vide, Acta.
Martyrum Acta in Ecclesia publice legi solita. 136. c
 Martyrum agones & numerus.
Martyrum omnium consimile fuisse certamen. 551. d. e. 552. a
Martyres alacriter se offerebant martyrio. 698. a
Martyres ibi martyrium subire soliti, vbi magis cogniti. 664. b
Martyres aliquando poenam non sentiebant. 550. a. b
Martyrum numerus praeter spem Gentilium auctus. 43. d
Martyrum multitudo arguit Ecclesiam catholicam. 548. e
Martyres prouocabant in se bestias. 648. c. 697. a
Martyrum numerus qui vno mense passi sunt tempore Dio- cletiani. 687. b. c. 705. e
Martyrum tormenta. 696. c. 699. a. b. c
 Martyrum cultus.
Martyrum cineres, ne eas collectas venerarentur Christia- ni proiectae sunt a persecutoribus in Rhodanum. 209. d. e. eorum reliquias impense colebant Christiani. 635. a. b
Martyrum preces ad Deum pro nobis eos interpellantibus. 276. d. 602. e. 603. a
Martyrum sepultura diligenter curari solita. 401. c. d. pro- pe eos sepeliri optasse fideles, vt eorum precibus inua- rentur. 328. b. 649. b
Martyres morientes in carcere eodem honore habiti ac illi qui gladio necati essent. 401. c. d
Martyrum dies natalis in tabulis Ecclesiasticis adscriben- dus. 401. c. d
Martyrum dies natalis celebrandus. 155. d. e. 556. a. b
Martyrum dies natalis anniuersaria oblatione celebrandus. 401. c. d. 413. e. 601. e
Martyrum littera quanti faciendae. 415. a
Martyrum natalitia Cypriani celebrat reddita pace Ec- clesiae. 443. d
Martyrum natalitia celebrat Gregorius Thaumaturgus reddita pace Ecclesiae. 443. e. 444. a. eadem festiue cele- brari suis permisit. *ibid.*
Martyrum cultus in vniuersa Ecclesia Catholica semper idem. 443. e. 444. a
Martyribus erigi solita altaria, & Ecclesias. 542. c. 617. b.
Martyres damnatos in exilium, illic obeuntes celebrat Ec- clesia vt vere martyres. 552. c
Martyrum reliquiae vino ablutae. 559. d
Martyres sepeliendi cum dalmatica vel colobio. 623. e. eorundem corpora vnguentis delibuta. 648. d
Martyrum reliquiarum cultum inuident Gentiles Christia- nis. 688. c
Martyres sepeliri permitti ex edicto Diocletiani. 688. d
Martyrum reliquiae distrabebantur Tarso. 756. b. c
 Martyris nomen.
Martyres qui vere sint, ab Episcopis probandi. 146. c. eorundem antiqua canonizatio. 707. c. d. 721. e. 722. a
Martyres quibus distincti sint a Confessoribus. 404. e. 633. e
Martyris nominis gloriam quidam affectantes sese conij- ciebant in vincula. 720. a. 722. a
Martyres coronati martyrio dicebantur interdum etiam vi- uentes. 404. e
Martyr esse quis non potest extra Ecclesiam. 543. e
 Marty-

Martyribus obsequia exhiberi solita.
 Martyres cibari consueuisse in carcere agape christiano-
 rum. 268.c
 Martyrum propensorem curā gerendā tempore persecutio-
 nis, Clerus Romanus datis litteris monet fideles. 400.a
 Martyres in carcere positi magna frequentia a fidelibus
 visitari soliti. 400.e.401.a
 Martyres cohortantes, facti & ipsi martyres. 417.e.418.a
 Martyres positi in carcere frequentabantur a lapsis.
 404.d.e.
 Martyres in carcere magno honore colebantur ab Episco-
 pis. 405.e
 Martyribus in carcere constitutis a sacerdotibus cele-
 brari consueuisse clandestine sacrificium missae. 400.
 e.401.a
 Martyrum gloria a cypriano predicata litteris ad ipsos
 scriptis. 524.e.525.a.b.526.
 Martyrum virtus.
 Martyrum charitas erga lapsos. 208.b.c.211.b.c
 Martyrum vera humilitas. 210.e.548.b
 Martyrum reuerentia erga Romanum Pontificem. 217.c.d
 Martyres commiserantes lapsis, pro pace ipsorum scribe-
 bant libellos ad Episcopos. 404.d.e. quales. 405.e.406.
 a. b. c
 Martyres in fine soliti pace Ecclesiae & charitate erga
 fratres sua consignare martyria. 548.c.550.e.551.a
 Martyrum constantia, cum eorum dextera igni superpo-
 sita cremaretur. 762.a.b
 Martyrij desiderio flagrabant christiani. 29.e.30.a.70.d
 Martyrij tormenta quo modo martyres aliquando non sen-
 tiant. 550.a.b
 Martyrio se offerre, vetitum. 523.b.c.535.b.759.e.760.a
 Martyrio se non ingerant fideles: confiteri & non profiteri
 debeant. 535.b
 Martyrio coronati dicebantur, aliquid passi fidei causa.
 404.e
 Martyrium improbabant Basilides & eius sectatores. 59.b.
 60.a. itemdem Gnostici. 67.c. alijq. heretici. 101.e
 Martyrium appetebant Marcionita. 109.e
 Martyrium redimere licere pecunia. 761.d.e. aliter visum
 Hispanis Episcopis concilij Eliberini. 763.c
 Martyrium fugere, vel redimere licere. 288.d.e.289.a
 Martyrium affectantes, seq. offerentes peccant, nisi Deus ius-
 ferit. 287.b.c.d.288
 Martyrium esse donum Dei non humanae facultatis opus.
 479.e
 Martyrium suadebant Montanistae, vt nec fugere licere, nec
 se redimere dicerent. 174.d.288.d.e.289.a
 Massa candida in Africa. 543.e
 Massa candida in Hispania. 733.c
 Mastor seruus Hadriani imp. 89.e
 Materna martyr sub Marco. 212.c
 Maternianus Urbis Praefectus sub Caracal. 313.c
 Mathematici publice Romae profitebantur sub Alexandro.
 328.e
 Mathesi intendens Aquila, ab Ecclesia pellitur. 87.a
 Matrone duae martyres Alutineses sub Diocletiano.
 712.b
 Matthaei Euangelium repertum in India a Pantano. 230.e
 Matthias Episcopus Hierosolymitanus. 51.d
 Maturus martyr Lugduni sub Marco. 205.d.e.212.d
 Maulus Adrumeticus martyr sub Senero. 278.d
 Maura martyr in Thebaide sub Decio. 418.e
 Maura martyr Rauenne sub Decio. 436.c
 Mauritius cum sociis Agauni sub Diocletiano. 658.e
 Maurus & Papius martyres Romae sub Diocletiano. 775.
 c. d. e. 776. a. inuentio. 589. d. translatio eorundem.
 774. d
 Mauritania Ecclesiae sub Senero dire vexantur. 880.a

Maurus Episcopus martyr in Apulia sub Traiano. 56.a
 Maxima martyr in Africa sub Valeriano. 551.c.d
 Maxima & Iulia martyres Vlyssipone sub Diocletiano.
 733.e
 Maximilla pseudoprophetissa Montani. 166. b. c. d. relin-
 quens virum Montano adhaesit. 169. e. obsessa a demone.
 172. b. laqueo se suspendit. 171. e. eius obitus tempus.
 172. c
 Maximianus siue Maximus Alexandrinus Episcopus.
 582. c
 Maximianus Alutinenis martyr in Numidia sub Dioclet.
 712. b
 Maximianus Galerius vide, Galerius.
 Maximianus Herculus collega Imperij a Diocletiano assu-
 mitur. 632. d. e
 Maximianus Herc. lustrat exercitum. 658. b. legionem The-
 banam christianam occidit. 659. a. b. c
 Maximianus Herc. illicitum iuramentum exigit a Christia-
 nis militibus. 658. a. b. c
 Maximianus Herc. quibus moribus compositus. 661. d. qua-
 lis vultu. 661. e
 Maximianus Herc. a Iuliano Apostata fugillatur. 661. d
 Maximianus Herc. conatur perdere omnes milites Chri-
 stianos. 661. e
 Maximianus Herc. edificat sibi Thermas in Africa. 665. b.
 & Diocletiano Romae. ibid.
 Maximianus Herc. dānat milites Christianos ad opus Ther-
 marum. 666. a. b
 Maximianus Herc. cum Diocletiano deponit Imperium.
 736. d. e. 737. a. b
 Maximianus Herc. cum Maximiano Galerio saepe confun-
 ditur. 743. e. 744. a. 748. e
 Maximini duo interdum confusi. 372. d
 Maximinus senior imper. eius genus & mores. 370. a.
 b. c. d
 Maximinus persequitur Christianos. 370. b. c. occidi iubet
 Pontianum Papam. 371. d
 Maximinus immensa crudelitate praeditus. 372. b. c. quibus
 nominibus ea de causa fuerit appellatus. 372. a. b
 Maximinus seuit in Romanos. 372. b
 Maximinus allegit filium collegam Imperij. 372. e
 Maximinus a Senatu declaratur hostis Reip. 374. a
 Maximinus ob ciuile bellum cessat a persecutione fidelium.
 374. e
 Maximinus quando diem obiit. 375. e. 376. d. quot annis
 imperauit. 375. e. 376. a
 Maximinus cum Senero Cesar a Galerio Maximiano imp.
 creatur. 766. b
 Maximinus Acolythus legatur a cypriano ad confessores.
 526. c. d
 Maximus Alexandrinus Episcopus siue Maximianus.
 582. c. 631. d
 Maximus Antiochenus Episcopus. 226. b. 235. d
 Maximus Bostrensis Episcopus interfuit concilio Antioche-
 no contra Paulum. 581. c
 Maximus Commentariensis Romae patitur. 509. c. d. e
 Maximus Consul a demone correptus interiit. 512. d. e
 Maximus Diocletiani amicus fit Christianus. 653. d. e. ero-
 gat sua in pauperes. 652. e
 Maximus Dux Millenarius christianus adscriptus Ther-
 marum operi. 666. a. b. & martyrio coronatus. c. d
 Maximus Hierosoly. Episcopus. 124. d. alius Maximus iu-
 nior eiusdem sedis Episcopus. 231. d
 Maximus Legatus in Africa. 450. d
 Maximus martyr Romae sub Diocletiano. 704. e
 Maximus martyr Ephesi sub Decio. 434. e. d. 435. a
 Maximus martyr Ostiae sub Alexandro. 331. b
 Maximus Ostiensis Episcopus consecrat Dionysium Pa-
 pam. 534. a
 Maximus

Maximus martyr Romae sub Alexandro. 356. b. c
 Maximus presbyter Romanus confessor cum socijs. 398. d
 Maximus presbyter Romanus & alij confessores scribunt
 e carcere ad Cyprianum. 403. d. e. 411. c. d. idem se-
 dueti a Nonatiano in schisma prolapsi. 446. e. postea
 penitentes restituti a Cornelio Papa. 454. e. 455. b. c
 Maximus presbyter Alexandrinus postea Episcopus eius-
 dem Ecclesiae. 520. e. 521. b
 Maximus monachus inuehitur in Eusebium. 43. a. b
 Maximus Pupienus Imperator. 376. e
 Maximus Praeses in Cilicia persequitur Christianos. 644. e
 Maximus persecutor Christianorum in Mysia. 329. b. c
 Maximus schismaticus in Africa. 461. b
 Maximus scriptor Ecclesiasticus sub Senero. 242. e. 254. b
 Mazabanes Episcopus Hierosolymitanus creatur. 423. c.
 moritur. 582. c

M E

Megethius haereticus ad fidem conuersus. 316. e
 Melanius Episcopus Rothomagensis creatus a Stephano Pa-
 pa. 515. a
 Melchisedech quosnam parentes habuit. 245. c
 Melchisedechiani haeretici. 244. d. e. 245. a. b
 Melchisedech diuersimode creditus. 244. d. e. 245. a. d. e
 Meletius Episcopus in Ponto magni nominis. 631. d. e.
 632. a. b
 Melitina martyr Marcianopoli sub Pio. 121. d
 Melitenses martyres sub Dioclet. 688. d. e
 Melito Eunuchus Episcopus in Asia. 165. b. 256. d
 Melito Episcop. scriptis defensionem pro christianis.
 135. d. cetera eius scripta. 163. d. e. 164. c. d. e
 Melitonis nomine Apochryphum de Assumptione Virgi-
 nis. 165. a. b
 Melitonis laudes & sepultura. 165. b
 Membranarum vsus quam frequens. 97. a
 Memoria idem quod Ecclesia. 25. b. c. 48. a
 Memoria differt a templo. 25. c
 Memoria locus vbi Acta publica asseruantur. 715. b
 Memoriales litterae quae. 97. a
 Memoria Apostolorum semper illibate seruaata. 304. e.
 305. a
 Menedemus Philosophus. 741. c
 Menelaus Episcopus in Africa traditor. 708. b
 Mennus Fullo martyr sub Decio. 436. a
 Menodorus Marcionita pseudomartyr. 433. d
 Menstruate mulieres superstitiose exclusae ab Ecclesia.
 582. a. b
 Mensurius Episcopus Carthaginensis. 542. in locum Lu-
 ciani successus. 721. d
 Mensurius Carthag. Episc. non recipiebat inter martyres ob-
 trudentes se martyrio. 707. d. quos praeterea reiecerit.
 721. e. 722. a
 Mensurius Carth. Episc. calumniam patitur a Donatistis
 ex deprauatis Actis martyrum. 717. d. e. 718. 719.
 720.
 Mensurius Carthag. Episc. supponit comburenda scripta
 haereticorum. 721. d. ab eores gesta. 722. a. b
 Mensurius quando diem obiit. 722. b
 Mensura sportula quae. 409. e. 424. b
 Mercatores Africani eruuunt Tarfi corpora martyrum.
 756. b. c. d
 Meretricum ac lenonum vestigal abstulit Alexander.
 328. d
 Meretrix calumniata Gregorium arripitur a demone.
 359. a. b. c
 Mercuria martyr Alexandria sub Decio. 417. c
 Mercurius auctor magia. 192. b

Mercurius martyr sub Decio quid in Persas. 435. d. e.
 436. a
 Mesopotamia illustrata martyribus. 753. e. 754. a
 Metallum Sigense ad quod damnati fideles, vbi. 524. c
 Metamorphoseos Valentinii. 101. c
 Methodius Episc. Constantinop. scriptor vitae Dionysij Areo-
 pag. 38. c. d
 Methodius Episcopus Tyri. 604. d. e
 Metra martyr Alexandria tempore Philippi Imperatoris.
 391. a
 Mezentij seuitiam imitatur Maximinus. 314. e

M I

Michael imp. peruestigauit Acta Dionysij Areopagite.
 386. c
 Michael Singellus qualis. 37. e. 38. c. d. scripsit Areopagi-
 tica. 38. d
 Migdonius martyr Nicomediae sub Diocletiano. 678. b. c.
 690. a
 Militare non licere Christiano, affirmabat Tertullianus. 269.
 b. idipsum Manichaei.
 Militare iuramentum praestari solitum a christianis, quale.
 658. a. b. c
 Militares missiones quot & quales. 642. e
 Militares leges latae ab Aureliano. 591. d. e
 Miles Christianus sine corona procedens ad danatium,
 concitat turbas. 264. e. 265. grauitur punitur. 265. a. b.
 eius causa exacte discussa. 265. d. e. 266. a. b. c
 Milites christiani precibus pugnant in bello Marcomanni-
 co. 191. d. 192. 193.
 Milites custodes Ignatij quales. 28. e
 Milites hortantes christianos facti sunt ipsi martyres.
 417. e. 418. a
 Milites laureati suscipiunt donatium. 264. e. 265. 266.
 Milites martyres Romae sub Claudio. 587. d. e. 588. e
 Milites martyres Romae sub Aureliano. 602. a
 Milites martyres in Portu Romano sub Aureliano. 602. a
 Milites legionis Thebanae martyres sub Maximiano in Gat-
 lia. 656. e. 657. 658. 659. 660.
 Milites martyres cum Gereone. 660. e
 Milites Africani passi in Gallia sub Maximiano. 661. b. c.
 alij quoque milites christiani ab eodem vbiq. exagitati.
 661. d. 662. a. b
 Milites Christiani damnati ad opus Thermarum. 665. b. c
 Milites decem mille cum Zenone necati Romae ad Aquas
 saluias sub Dioclet. 666. e
 Milites viginti martyres Romae sub Dioclet. 666. b. c
 Milites damnari ad opus & metalla non licere. 665. b. c
 Milites christiani habiti loco transfugarum a Gentilibus, eo-
 rundemq. pena puniti. 665. c. d
 Milites vetiti subijci questionibus. 646. nec affici vilioribus
 panis iure poterant. 646. b. 665. b. c
 Milites proicientes arma graui pana affecti. 663. e. 664. a
 itemdem milites desertores. 663. e. fugitiui non gaudent
 priuilegijs militum. 646. d
 Milites Voloni, Voluntarij & Obsequentes. 159. a
 Militibus aere erecta a Traiano, diuino sic honore affectis.
 20. c
 Militibus christianis referta legiones. 658. b. d. 662. d
 Militis christiani occasione caepa est persecutio sub Senero.
 265. c. d. e. 266. a
 Millenariorum error quando captus. 54. e. qui eandem sunt
 seclati sententiam. 54. e. 575. d. e
 Millenariorum error diu toleratus. 576. d. e
 Millefimus annus Urbis quando contigit, & quo modo cele-
 bratus. 385. b
 Miltiades Papa vide, Melchisedech.
 Miltiades scriptor Ecclesiasticus impugnator Montani dog-
 matis.

N O

Noetus magister Sabellij. 529.d.e
 Noetus dicebat se esse Moysen. 530.a.b
 Nomades populi facti Christiani. 93.b
 Nomen Christianum in culpa absque alio delicto. 214.
 b. 215. a. 272. b. c. d. e. 284. a. vide, Christianum
 nomen.
 Nomina portentosa ab hereticis excogitata. 59.a.b
 Nomina Apostolorum soliti imponere fideles suis filijs.
 42. a. b
 Nominis mutatio in baptismo fieri solita. 509.d
 Nominis mutatio apud Christianos. 431. a. hoc permissum
 lege civili. ibid.
 Nonnus Episcopus Beræensis. 670.b
 Nonnus idem quod monachus. 331.d
 Nonnus dictus Hippolytus Episcopus Portuensis. 331.d
 Notarum inventores. 373.b
 Notarij scribentes Acta conciliorum & collationum,
 quales. 373.e
 Notarij septem a Clemente Papa delecti ad scribendas res
 gestas martyrum. 373.a. 430. d. non tantum res gestas
 sed et verba illorum scripserunt. a. b. 518.e
 Notarij septem Origeni suppeditati. 316.e
 Notariorum in scribendo pernicitas admiranda. 373.
 c. d. e.
 Notariorum alij Ecclesie alij Proconsulum. 373.b.c
 Notario libenter carebat Ambrosius suo vtens chirogra-
 pho. 317.b
 Notarium suum erubescerat aliquando Hieronymus.
 317. a
 Notarius vnus plus satis singulis Sanctis Patribus.
 317. a
 Notaria, siue Notoria quid. 549.e. 550.a
 Nouantium blandiloquentia. 610.e
 Nouantium iconoclastarum Patriarcha Manes.
 612. c
 Nouas Editiones scripturæ diuinæ edere & antiquis non
 acquiescere, hereticorum est. 351.b
 Nouatiani siue Nouatianenses non ex Nouato, sed ex
 Nouatiano schismatico. 445.c
 Nouatiani atque Nouati penes Græcos confusa sunt no-
 mina. 445.b
 Nouatiani hereses quæ. 455.c.d.e. 457.a.b
 Nouatiani periurium. 447.a.b
 Eiusdem versutia & male artes. 447.b.c
 Eius ignauia tempore persecutionis. 448.a.b
 Nouatiani vita, mores, & institutio. 447.e. 448.a
 Eius fastus atque superbia. 449.c
 Eius scripta. 544.a
 Nouatiani se Cataros dicebant. 457.a
 Nouatiani negabant clauas Ecclesie. 457.c
 Nouatiani Synodi Romanæ auctoritate excommunicati.
 458. e
 Nouatiani infestant Gallias. 495.a
 Nouatiani loco penitentia quam negabant, secundo ba-
 ptizabant. 498.b.c
 Nouatianorum rebaptizantium occasione exorta iterum
 questio de baptismo hereticorum. 495. e. 496.
 a. b.
 Nouatianorum rebaptizantium consilium. 497.e. 498.
 a. b. c.
 Nouatianum schisma magna tentatio in Ecclesia.
 449. d
 Nouatianus & Nouatus quando schisma conflauerunt. 375.
 a. b. c. d.
 Nouatianus a Nouato seducitur. 445.a

Nouatianus quid aduersus Cornelium molitur. 445.c.d
 Nouatianus ex improviso apparuit Episcopus. 446.c.d.e.
 447.e. 448. a. b
 Nouatianus baptizatus in lecto. 448.a
 Nouatianus ex philosopho stoico factus presbyter, dispen-
 sante Pontifice. 449.b.c
 Nouatianus suos sibi astringit iuramento. 448. e.
 449. a
 Nouatianus legatos mittit ad diuersas Ecclesias. 449. d.
 450.b.c
 Nouatianus scribit ad Ecclesiam Alexandrinam.
 449. e
 Nouatianus a Dionysio Episcopo Alexandrino corripit-
 tur.
 Nouatianus legatos mittit ad Cyprianum. 450.c.d
 Nouatianus Stoicam philosophiam conatus in Ecclesiam
 introducere de æqualitate peccatorum. 455.d.e
 Nouatianus montanizat. 456.e. 457.a
 Nouatianus symbolum Apostolicum adulterat in illis ver-
 bis, Remissionem peccatorum. 457.b
 Nouatianus a suis falso prædicatus martyr. 543.d
 Nouati Pudentis filij domus hospitium erat Christia-
 norum. 141.e
 Nouati liber apocryphus. 577.c
 Nouati fratris Pudentianæ obitus. 129.b.c
 Nouatus & Nouatianus quando schisma fecerunt. 374.e.
 375.a.b
 Nouatus cur desciuit ab Ecclesia. 444.d.e
 Nouatus a Felicissimo schismatico ducit originem. 439.
 a. b.
 Nouatus Nouatianum seducit in schisma. 439. e. 445.
 a. b.
 Nouatus ordinator Felicissimi. 439. b. 444. c. d. e.
 445. a
 Nouatus cur Romam venit. 439.d.e
 Nouatus scelestissimus omnium hominum. 444.d
 Nouatus cum suis legatus mittitur in Africam.
 454.a.b
 Nouatus quæ Romæ est operatus. 445.b
 Nouatus Urbem deserens, facta est quies in Ecclesia.
 454.c.d
 Nouatus ab Urbe cum discessisset, schismatici respici-
 scunt. 454.c.d

N V

Numerianus pro Numero. 423.c. 424.a
 Numerianus Cæsar dictus. 621.c.d
 Numerianus creatur Imperator post patris obitum.
 624.c.d
 Numerianus occisus ab Apro. 624.d
 Numerianus persecutus ne sit Ecclesiam. 625.d
 Numerius dux exercitus persecutor sub Decio.
 423.e
 Numidæ martyres sub Valeriano. 551.d.e
 Numidiam incurfant Barbari & captiuos ducunt Christia-
 nos. 457.c.d.e
 Numidicus Confessor ordinatur a sancto Cypriano.
 424. d. e
 Eius martyrium. ibid.
 Numismata Hadriani in quibus Africa est expressa.
 71. e
 Numismata Hadriani insigni notata inscriptione.
 69. a
 Nun Basilidis. 59.c
 Nuundinarius exceptor Actorum Cirtensum. 709.b
 Nuundinarius obtulit libellum de traditione facta a silua-
 no Episcopo Cirteni. 710.b
 Nuptias

Nuptias damnat Saturninus. 61.
 item alij, vide, Marcio, Manes.
 Nympha Catabassi vbi. 589.c.d.e
 Nympha vbi Petrus baptizauit. 776.b

N T

Oblatio pro defunctis, vide, Defuncti, Missa,
 Sacrificium.
 Oblationes hereticorum respuit Ecclesia. 148.e
 Oblationibus fidelium ditata Ecclesia. 148.e
 Obsequentes milites qui dicti erant. 159.a

O C

Occidari peccatores a Deo quo modo dicantur. 608.
 b. c. d.
 Occidua libra quæ. 702.e. 703. a. b. c
 Occisi occasione fugientium Christianorum non adscribendi
 culpæ eorum. 761.e. 762.a
 Oceanus martyr in Lycia cum socijs sub Diocletiano.
 757. d
 Octanius, martyr cum socijs Taurini sub Diocletiano.
 660. a
 Octanius, sic dictus liber Minutij Felicis. 292.a.b.c
 Octodorus locus martyrij militum legionis Thebanæ.
 657. e
 Octopla ab Origene composita. 335.a.b

O D

Odenati coniunx Zenobia. 579.a
 Odenato vincente, triumphat Gallienus. 578.e
 Odenatus obtinet Imperium Orientis. 578.e
 Odenatus vincit Persas. 578.e

O E

Oedipodis concubitu infamati Christiani. 65. c. d. 205. a
 vide, Calumnix.

O F

Officia Palatina ab Hadriano mutata. 92.c. 133.c
 Officij Stator seu Strator qui. 537.c.d
 Officium Palatinum seu curiale. 537.d

O L

Olei fons in Taberna meritoria illustratus Ecclesia.
 321.b.c
 Viget miraculum ibidem.
 Oleum ex aqua factum a Narcisso Episcopo Hierosoly-
 mitano. 260.e
 Olympius & Exuperius martyres Romæ sub Decio, eo-
 rumq. Acta. 413.b.c
 Olympiades martyr in Umbria sub Diocletiano.
 730. a

O N

Onesimus Episcopus Ephesinus legatus ad Ignatium.
 28.e. 29.a
 Onesimus Episcopus Ephesinus martyr Romæ. 46.c
 Eius reliquiarum translatio. 46.c

Onescritus magister Commodi. 218.e
 Ononychites depictus a Gentilibus Deus Christianorum.
 270.a.b
 Onusrij error de patria Traiani Imperat. vide, Panuinus;
 1.d. 2.a

O P

Ophiani siue Ophite heretici. 105.e
 Ophiani prodire ex schola Valentini. 103.e
 Ophiani quando emerere. 104.a
 Ophiani cito extincti. 104.c
 Ophianorum præstigia. 104.b
 Ophianorum hereses. 104.c.d
 Opilius Macrinus Imperator. 314.a
 Opinantes, sic dicti heretici. 235.c
 Optimus Proconsul in Asia sub Decio. 434.d
 Optatus ordinatur subdiaconus a Cypriano ex certa causa.
 408.c
 Optatus martyr cum socijs Cæsaraugustæ sub Dioclet.
 733.d

O R

Oracula edi ab idolis desierunt. 2.d.e. a. 3.a
 Oracula Christianorum vera. 52.d.e
 Oracula conficta ab Aruspibus. 618.c.d
 Oracula Gentilium ex malo demone prouenisse.
 3. a. b.
 Oracula prænuincia venturæ persecutionis. 470.b.c
 Oraculum Iouis Ammonis quando conticuit. 2.d
 Oraculum nouum ex commenticio Aesculapio. 104.e
 Oraculum Ponticum quid respondit in Christianos. 104.e
 105.a
 Oraculum Ponticum elusit seuerianum de promissa victo-
 ria. 131.e
 Oraculum Ponticum posuit iterum in discrimen Romanum
 exercitum. 163.b
 Oraculum de probitate Christianorum. 683.a.b
 Oraculum de fide Christiana propaganda. 320.e
 Oraculum de restitutione & augmento Romani Imperij.
 mendax. 618.b.c
 Oraculum de clade Romani Imperij a martyribus pronun-
 ciatum. 567.a.b
 Oraculum de Urbis annis ex Varrone Censorinus recenset.
 618.d
 Orare solitos Christianos apud reliquias martyrum. 655.
 d. vide, Martyrum cultus.
 Orare pro nobis sanctos in calis ex Cypriani doctrina.
 472.e
 Orandum non esse, dicebant Gnostici. 67.c
 Oratio & dictio simplex semper placuit sanctis Patri-
 bus, quod & diuino oraculo est comprobatum.
 364.a
 Ordinandi non nisi dignissimi. 412.e
 Ordinatio clericorum mature admodum & magna ex cau-
 sa facienda. 408.e. 409.d
 Ordinationes a Cypriano quanta circumspectione celebra-
 te. 413.a
 Ordinationes factæ a Romanis Pontificibus cur recenscan-
 tur. 121.b
 Ordinatio Numidici facta a sancto Cypriano. 414.e
 Ordinatio Optati facta a S. Cypriano. 408.e
 Ordinatio Saturi facta a S. Cypriano. 414.c
 Ordines sacri in Ecclesia a temporibus Apostolorum.
 34. a
 Ordines Ecclesiasticos ex dispensatione conferre, quam pe-
 riculosum. 448.d
 Ordinis & dignitatis iacturam patiantur lapsi. 493.w.d
 Ordinum

- Ordinum Ecclesiasticorum legitimus ascensus.* 656. a.
Orestes martyr in Cappadocia sub Diocletiano. 753. c
 Origenis ætas, & vitæ institutio. 282. e
 Origenes puer. 282. e
 Eius recta vitæ institutio, & flagrans ardor martyrij. 283. a. b
 Origenes scribit ad patrem epistolam hortatoriam. 283. b
 Eius eminentissimum ingenium. 283. c. d
 Origenes equalis Ammonij. 364. e
 Origenes an fuerit auditor Ammonij. 364. e
 Origenes a patre reprimitur. 283. c. d
 Origenes qua atate parente orbatus. 283. d
 Origenes quando docere cepit Alexandria. 248. d. 249. e
 285. b
 Origenes quo modo a vidua locuplete adiunatur. 285. a
 Origenes linguam Hebraicam didicit. 315. e
 Origenes excellit in omnibus scientijs. 316. b. c
 Origenes ab Ambrosio adiunatur. 316. e. septem ei Notarij suppeditantur & alia. ibid. e
 Origenes ordinatur presbyter. 332. d. e
 Origenes impugnatur a Demetrio Episcopo Alexandrino. 332. d. e. in quibus ab eo iuste accusatus. 333. c. d
 Origenes a Demetrio rursus exagitatus. 353. d. e. 355. b
 Origenis discipuli martyres. 285. d. e. 286. a. b. absque his alij eiusdem discipuli præstantissimi. 362. a. b
 Origenis Castratio, & vita mollis.
 Origenes quando se ipsam castravit. 295. b. c
 Origenes perperam interpretatus Evangelium de Eunuchis. 295. b. c
 Origenes semper in gynæceo cum puellis. 402. d
 Origeni inseruiunt puella in scribendo. 316. c
 Origenis castratio a Demetrio Episc. Alex. diuulgatur. 295. d. e
 Origenis castratio facta pharmano. 334. e
 Origenis castratio occasionem dedit sectæ dictæ Eunuchorum. 333. a
 Origenis Confessio.
 Origenes quid tempore persecutionis. 285. b. c
 Origenes sepe lapidibus impetitus a Gentilibus & quasi-tus ad necem. 285. c
 Origenes subducens se a periculis querit latebras. 285. d.
 delituit apud Iulianam viduam. 285. d. e
 Origenes fugiendum tempore persecutionis, disertis verbis dotet. 285. b. c. d
 Origenes quæ passus Alexandria ab Ethnicis. 355. c. d
 Origenes vendicatur a calumnia de thurificatione. 420. e. 421. 422. 423.
 Origeni falso adscriptus turpis lapsus. ibid. confutatur fabula de Aethiopo. 420. 421
 Origenis gloriosa confessio. 355. c. d
 Origenis defensionem qui scripserunt. 486. b. c. d
 Origenis Confessio sub Decio. 420. c. d. e
 Origenis labores in diuina Scriptura.
 Origenes quando interpretatus est Cantica canticorum. 295. d. e
 Origenes quando scripsit Commentarios in Ioannem. 353. d. e
 Origenes quæ scripsit Alexandria sub Alexandro. 355. a
 Origenes emulatione Longini philosophi scripsit Periar-chon. 355. b
 Origenes epistolas circulares scripsit pro sua defensione. 356. c. d
 Eius nomine multa fuisse vulgata. 356. d. e. falso ei ad-
- scribitur liber de Singularitate clericorum. 402. d. e
 Eius scripta corrupta ab hæreticis. 356. d. e
 Origenes quando de Martyribus scripsit. 372. c. d
 Eius scripta sub Gordiano Imp. 377. d. e
 Origenes quando, & quo impellente scripsit contra Celsum. 378. d. e. 380. e
 Origenes scripsit ad Philippum Imp. & ad Seueram Augustam. 381. e. 382. a
 Origenes scripsit professionem suæ fidei ad Fabianum Pa-pam. 384. a. b
 Origenes cogitat de Editionibus diuinæ scripturæ colligendis. 295. a
 Origenes querit Editiones diuinæ scripturæ. 314. b. 316. a
 Origenes inuenit Sextam editionem. 324. d
 Origenes componit Hexapla & Octopla. 334. e. 335. a. 337. a.
 Origenes quo ordine disposuit Editiones. 336. a. b. 337. a.
 Origenes optime meritis de editione Septuaginta. 335. d. e. 336. a. b
 Origenis editiones duæ communes. 346. d. e
 Origenis dialogus cum quinque hæreticis quos vicit. 316. b
 Origenis penitentia, Liber inscriptus falso illi tribuitur. 421. b
 Origenis immensum Studium collatum in cognoscendis, & disponendis editionibus commendatum a patribus. 335. d. e. 336. a
 Origenis labores contra hæreticos.
 Origenes conuertit Ambrosium Marcionitam. 316. a. b.
 Alios quoque hæreticos plures conuertit. 316. b. c
 Origenes reuocat Beryllum ab hæresi. 320. a. b
 Origenes quid passus Ephefi ab hæreticis. 356. e
 Eius scripta corrupta ab hæreticis. 356. d. e
 Eius nomine multa vulgata ab hæreticis.
 Origenes superat quinque hæreticos. 316. b
 Origenes disputat cum hæreticis arbitro Gentili philoso-pho. 316. b
 Origenis fama celebris.
 Origenem magnopere reueritus est Plotinus. 384. d
 Origenes a Mammea Alexandri matre accersitur. 315. d
 Origenes laudatus a Longino atque Porphyrio, alijsq. philosophis Gentilibus. 364. c. d. 422. b
 Origenes oratione laudatus a Gregorio Thaumaturgo. 585. a. b
 Origenis excellentia in omnibus scientijs. 316. c. d
 Origenis præconia mirifice extolluntur. 487. b. c
 Origenes hæreticus habitus.
 Origenes excusatur frustra. 356. a. b
 Aperte conuinci potest hæreticus. 357. a. b
 Origenes viuens mortuusq. damnatus. 486. e
 Origenes excommunicatus a Demetrio Episcopo Alexan-drino. 356. b. c
 Origenes excommunicatus ab Anastasio Papa. 486. e
 Origenes vbi bene nihil melius, vbi male nihil peius. 488. c
 Origenes viuens contestatur se fidem Catholicam semper sectaturum. 355. b
 Origenis librorum occasione multa funera in Ecclesia. 488. b
 Origenes casus magna tentatio in Ecclesia. 487. b. c.
 Origenis defensiones temere recens a multis sunt scriptæ. 486. e
 Origenis librorum lectio nunquam vetita penitus. 486. e
 487. a. b. c
 Origenis

- Origenis Apologia a Pamphilo an vere scripta fuerit. 486. c. d
 Origenis Apologia ab Eusebio potius elucubrata. 486. c. d
 Origenis Apologia a scripta Rufino. vide, Rufinus.
 Origenis Peregrinatio.
 Origenes vocatur in Arabiam. 333. a
 Origenes proficiscitur in Palestinam, inde reuersus Ale-xandriam. 333. e
 Origenis peregrinationes diuersæ in vnum collectæ. 353. a. b.
 Origenes rursus in Palestinam. 357. e. 358. a
 Origenes secedit Tyrum. 358. a
 Origenes cupidiſſimus inuisendæ Romanæ Ecclesiæ. 315. c.
 Origenes sub Zepherino Papa venit Romam. 315. d. e
 Origenes iterum venit Romam sub Fabiano Papa. 315. e. 384. c. d
 Origenes venit Romam dicturus causam coram Fabiano Pa-pa. 384. a. b
 Origenes Romæ dum esset, adiit Plotinum publicè profiten-tem. 384. d
 Origenes duo ne fuerint, an vnus tantum. 488. c. d
 Origenis obitus & ætas. 486. c. d
 Origenis turpes dicti qui fuerint. 488. c. d
 Ornatus corporis arguitur in viro Christiano. 636. a. b
 Orontius cum socijs martyr Ebreduni in Gallia. 731. d
 Orosius historicus erroris arguitur. 299. a
- O S
- Osculari soliti fideles pedes Romani Pontificis. 308. e. etiã presbyterorum. 653. d
 Osculum solitum impertiri cognatis etiam feminis. 652. e
 Osculum mysticum post preces. 653. d
 Osius Episcopus cordubensis egregius confessor in persecu-tione Diocletiani. 734. e. 762. e
 Osius Episcopus cordub. interfuit Concilio Eliberino. 762. e
 Ostiensis Ecclesia sub Alexandro vexata. 331. d. e
 Ostiense forum ab Aureliano constructum. 603. e
 Ostiensis Episcopus consecrat Romanum Pontificem. 534. a
- O V
- Ouinus Camillus occisus sub Alexandro. 324. d
- P
- Pacificæ Litteræ quæ essent. 96. d. e
 Pacis templum incensum sub Commodo. 238. c. d. e
 Pana nulla obest cui pura est conscientia. 636. e
 Penitentia agi solita in Ecclesia etiam pro leuioribus pec-catis. 405. b
 Penitentia Ecclesiastica diuersa. 568. d. e. 569. 570
 Penitentia præscribitur lapsis ab Ecclesia. 405. a. b
 Penitentiales Canones Gregorij Thaumaturgi. 568. d. e. 569. 570.
 Penitentiales canones Petri Episcopi Alexandrini. 758. b. c. 759. 760
 Penitentes ante ostium Ecclesiæ stare debeant. 570. a. b.
 Penitentiarius presbyter Ecclesiis singulis quando datus. 460. e
 Penitentibus omnibus Ecclesia indulget. 306. a. b
 Penitentium loca, & gradus, classesq. diuersa. 570. a. b.
 Penitentium recipendorum ritus. 308. e
- Palæstini martyres sub Diocletiano. 699. e. 700. a. 724. a. b. c.
 Palatium Anconæ sub Dioclet. 730. b
 Palatini magistratus ab Hadriano renouati & aucti. 92. c.
 Palatium & Capitolium, nomina propria facta communia. 764. b.
 Palatium Romæ pertingit incendium. 238. c
 Palinodiam recantant Romæ hæresiarchæ & non alibi. 123. d. e. 124. a. b.
 Palladium reiectum sub Commodo. 238. d
 Pallam non tangat diaconissa. 217. b
 Palliati derisi. 250. d. e. 251. a. 252
 Pallij Episcopalis mysterium. 308. e. 309. a
 Palliolum breue indumentum Episcopi. 541. d
 Pallium indumentum religiosorum tantummodo, non om-nium Christianorum. 250. e. 251. a. 252
 Pallium induit Heraclas Christianus Philosophus postea Episc. Alex. 252. e. 253. b
 Pallium induit Porphyrius martyr. 253. a. b
 Palma Episcopus in Asia. 185. b
 Palmaria insula illustrata exilio martyrum. 735. b. c
 Palmatus Consularis martyr sub Alexandro. 325. d
 Pamelij error de tempore conuersionis Tertulliani. 249. c. d. e. 250. a. 251. eius dispositio Epistolârũ Cypriani qualis. 412. b. c.
 Pammachius hospitem domũ edificat in Portu Romano. 590. b
 Pamphilia illustrata martyribus. 757. c. d
 Pamphili martyris primum certamen. 765. d. e
 Pamphilus martyr an scripserit Apologiam pro Origine. 486. c. d. 487. a
 Pancratius martyr Romæ sub Diocletiano. 729. b
 Paneade in Phœnicia purgata ab illusionem demonum. 562. c. d
 Panem manducaturi Manichæi, creatorem & creaturam execrabantur. 609. c. d
 Pannoniam depopulantur Sarmatæ. 568. a
 Pantheon icturn fulmine. 51. d
 Pantheon a Seuero refarcitum. 284. d
 Pantenus philosophus Christianus proficiscitur ad Indos. 230. d. omnium eruditissimus. 231. a. b
 Pantenus reperit apud Indos Evangelium Matthæi. 230. e
 Pantenus docuit Brachmanas. 231. a. b
 Panuini error de patria Traiani. 1. d. 2. a
 Panuinus parum fidelis in Chronico. 392. e
 Papa electio qualiter olim fieri solita. 440. b. c
 Papa titulus, Pontifex Max. Episcopus Episcoporum, am-bo simul. 95. d. e. 306. d. e. 307. a
 Papa summa auctoritas, vide, Pontifex Romanus.
 Papa nomen Romani Pontificis. 95. d. e
 Papæ commune nomen ceteris Episcopis. 143. e
 Papæ nomine aucupantur calumnias hæretici. 144. a
 Papa nomen proprium viri. 144. a
 Papa Romanus calumniam passus occasione Montani. 226. b
 Papias auditor Ioannis discipuli, non Apostoli. 55. c.
 Papias Theologus antiquus. auctor Millenariorum opinio-nis. 54. e. eius laudes & scripta. 55. a. quos habuit secta-tores. 54. e. traditionum explorator. 55. a. b
 Papias martyr in Aegypto sub Numeriano. 615. c
 Papias martyr Pergæ sub Decio. 434. b
 Papias & Maurus martyres Romæ sub Diocletiano. eorum-dem corpora quando inuenta. 589. d. & quo translata. 774. b. c. 775. d. e. 776. a
 Papinianus iureconsultus persecutus christianos occi-ditur. 304. a. eius discipuli. 323. e
 Papyrus

- Papylus** martyr Pergami cum socijs sub Marco imper. 158.b
Papyrius antiquus Theologus in Asia claruit. 256.d
Parabolæ Euangelij a Marcione perperam explicatæ. 108.d
Paracletum se esse montanus dicebat, quo modo. 172.e.
 173. a. idipsum Manes de se aiebat. 607. b. 610. a.
 611. d
Paradisum visibilem ex Platone Hermogenes docuit. 165. d
Paramon & socij martyres sub Decio. 435. e. 436. a. b
Paraphrases Ionatæ creditæ Theodotionis. 320. a
Parmenas diaconus martyr Philippis sub Traiano. 36. d
Parmenio martyr in Persa sub Decio. 435. e
Parochiarum diuisio iterum facta, ex qua causa. 590. e
Parthenius martyr cum Calocero Romæ sub Decio. 398. e
Parthi incursant Syriam. 568. a
Parthicum bellum absolutum. 151. c. d
Pascha temporis occasione obortæ in Ecclesia controuersia. 164. d
Pascha temporis occasione obortas controuersias vt componeret Polycarpus venit Romam. 149. c
Pasche tempus legitimum quando a Petro stabilitum. 125. e
Pascha tempus definitum traditum a Marco Ecclesie Alexandrina. 126. a
Pascha tempus etiam a Ioanne Apost. statutum die Dominico. vide, Ioannes.
Passionis Christi memoria agenda in Missa. 78. c
Passionis Christi die omnes Ecclesie edicto Dioclet. vbiq. prostratæ. 686. c. d
Pastor cognomen Romanæ familiæ. 127. e
Pastor presbyter Rom. titulum erexit in Viminali. 146. c. quando. 129. a. b
Pastor presbyter Romanus sub Claudio. 588. d
Pastor Senator in Vrbe. 79. e
Pastoris presbyt. Roman. sub Pio obitus. 140. e. eius Acta. 127. d
Pastoris Epistola ad Timotheum. 129. a. b. c
Pastoris Euangelici super humeros ouem portantis imago expressa egregie in vasis sacris. 308. c. d. e
Pastoris libri diuersi tituli. 126. d. e. 127. a. b
Pastorales litteræ quæ. 97. b
Pastor & iustus pueri martyres in Hispania. 734. e
Paternus Proconsul in Africa persecutor fidelium. 522. 523. a. b
Patriarchæ nomen antiquum. 49. a. b
Patriarcha Agiomachorum Manes. 612. e
Patriarchales sedes tres. 49. a. b
Patriciani heretici. 280. d
Patroni Regionum in Vrbe magistratus sic dicti. 634. e
Patropasiani heretici ex Praxea ducunt originem. 245. e. 246. e
Patropasiani heretici quando innotuere. 539. c. d
Patroclus martyr in Gallia sub Aureliano. 602. e. eius martyrium & sepultura. 613. b
Patrum modestia in tractandis rebus Ecclesiasticis. 168. c. d.
Pattalorinchita heretici. 177. b
Paulæ & Eustochijæ Portu Romano soluentium memoria. 130. d
Paulina martyr Romæ cum suis sub Valeriano. 109. a. b. c. 510.
Paulina martyr cum candida & Arthemio sub Dioclet. 703. c. d. 704. a
Pauli trophæa Romæ integra. 25. b. 318. b. vide, Apostolorum trophæa.
Pauli Epistola a Marcione decurtata. 109. b
Pauli Statua supra Columnam Antoninam sita. 199. e
Paulinus Episcopus Iconij. 333. b
Paulus concordia quid accepit a Notario S. Cypriani. 309. e. 310. a
Paulus confessor cum Dionysio Alexandrino. 520. e
Paulus Episcopus Cirtenis in Numidia Traditor. 709. d
Paulus iureconsultus sub Alexandro. 323. c
Paulus martyr in Africa cum successo. 550. c
Paulus martyr cum Iuliana in Palestina sub Aureliano. 603. c
Paulus martyr cum Reueriano Augustoduni sub Aureliano. 599. d
Paulus martyr in Africa sub Decio. 408. c
Paulus Samosatenus magister Zenobia Regina. 579. a
Paulus Samosatenus Episc. Antiochia heresiarcha. 560. a
Paulus Samosatenus quo tempore vixit, quas hereses propalauit. 579. a. b. c. 772. 773.
Paulus Samosatenus in priori Concilio Antiocheno simulat respicientiam. 581. c. d
Paulus Samosatenus se iuramento purgat. 581. d. fauet illi Zenobia Regina. 581. e
Paulus Samosatenus damnatur in Concilio Antiocheno posteriori. 592. a. b. c
Paulus Samosatenus obscenissimus, scelera eius immania singula narrantur. 593. b. c. d
Paulus Samosatenus damnatus ab Episcopis, expellitur ab Aureliano imp. 596. c
Paulus Samosatenus Sabellianus ex parte. 579. c
Paulus Samosatenus Sacramentum Eucharistiæ quo modo predicaret. 772. c. d. e. 773. a
Paulus Thebeus primus Eremita sub Decio cæpit. 419. a quo anno solitudinem ingressus. 419. e. eius atas. 419. e. 427. a. e
Pauperes execrabantur Manichæi, vetantes illis dari elemosinam. 612. b
Paupertas in Ecclesia longe dispar ab affectata paupertate hereticorum. 531. c. d
Pauperum æs alienum Cyprianus dissoluit. 438. b
Pauperum cura adhibenda, præcipue tempore persecutionis. 400. e
Pauperum captiuorum redemptio, vide, Cyprianus.
Pausilippus martyr sub Hadriano. 92. d
Pausis martyr in Palestina sub Diocletiano. 724. b
Pax dari solita a martyribus & Confessoribus. 548. c. 550. e ipsos eam vicissim accipere a Catholicis. 551. a
Pax Ecclesie diuturna occasione militis profligata. 264. e. 265. e. 266.
Pax Ecclesie reddita ab Antonio Pio. 121. e. 122. a. a Marco pariter, vide, Marcus.
Pax Ecclesie Africane reddita citius tempore Decij. 493. b. c
Pax Ecclesie reddita a Commodo imp. 225. c. d
Pax Ecclesie post obitum Seueri Imp. diuturna contra prophetias Montani. 302. e

P E

- Peccata laudata a Carpocrate.** 62. a
Peccata omnia ab hominibus consumanda, vt salutem assequerentur homines, carpocrates impie aiebat. 62. b. c. d. peccantibus indulgentia præstanda sed magna circumspeditione. 466. c. d
Peccantibus indulget Ecclesia vere penitentibus. 466. c. d
Peccantium occæctio quo modo a Deo fieri dicatur. 608. b. c
Peccatorum remissio falsa ab Helcesaiis promissa. 386. c
Peccatorum remissio in Ecclesia non sine satisfactione. 568. vide, Satisfactio.
 peccatorum

- Peccatorum remissionem ab Ecclesia aufert Nouatianus.** 457. b
Peccatorum diuersorum penitentia diuersa. 568. c. d. 569. 570. vide, Canones penitentiales
Peccatorum æqualitatem ex Stoica disciplina Nouatianus predicat. 455. e
Peccatum vnde ex Basilidis sententia. 60. c
Pedes Pontificis & aliorum sacerdotum penitentes fideles osculabantur. 308. e. vide, Osculari.
Pedibulum quid. 557. e. 558. a
Pedibus Pontificis se sternebant fideles. 508. e. 509. a
Pedo consul terræ motu obrutus. 47. d
Pedonis Consulatus quando contigit. 47. d
Pelagius martyr Constantiæ in Gallia sub Numeriano. 626. c
Pelusius martir Alutiniensis in Numidia sub Diocletiano. 712. b
Pentapolitani Episcopi in Aegypto contra Dionysium Episcopum Alexandrinum insurgunt. 570. d. e. 571. a
Peon martyr Romæ cum socijs sub Marco. 141. a. b
Pepuza vicus in Phrygia vbi Montanus docebat. 169. d
Pepuzeni nominati sunt Montanistæ. 169. d
Pepuzenorum baptismus cur minus subsistat. 517. e
Peregrina iudicia quando adeunda in causis Ecclesiasticis. 464. b
Peregrina religio vetita antiquitus in Vrbe. 135. a
Peregrinatio Hierosolymitana. 261. e. 262. a
Peregrini Syri Romæ hospitari soliti in Esquilij, vel in Viminali. 127. e
Peregrinus Episcopus Antiodorensis. 98. b
Peregrinus martyr Romæ cum socijs sub Commodo. 237. a. b.
Perennius Præfectus sub Commodo. 233. d. summam rerum administrat. 234. b
Perennius damnat Apollonium Senatorem Christianum. 233. e. 234. a. b. eius nequitia. 234. c.
Perennius a Commodo iubetur occidi. 234. d. e. dat penas de fuso sanguine Christiano. 234. d. 235. a. alius Perennius sub Gordiano persecutor Christianorum. 378. e
Perennis Senatus litteræ. 435. c
Perennis martyr Aretij sub Decio. 436. e
Perpetua & Felicitas martyres in Africa sub Seuero. 290. a. b. 291. a. b. eorum corpora translata Carthaginem. ibid.
Persæ domiti a Traiano. 52. b
Persæ quando primum seruiuerunt Romanis. 367. c
Persæ a Gordiano superati. 379. a. b
Persas bello vexat Diocletianus. 668. c
Persarum Regis filius Manetis culpa moritur. 607. c
Persarum Regis Sapore senior sub Decio, Narses sub Diocletiano, postea Hormisdas, cui successit Sapore iunior tempore constantini. 669. e
Persecutio sub Antonino Pio grauis admodum. 98. e. 121. c. d
Persecutio sub Alexandro ex populi furore. 390. e. 391. a. b. c. vide, Alexander.
Persecutio sub Aureliano. 597. e. 598. c. d
Persecutio sub Claudio. 587. e. quid in milites Christianos. 587. d. e. eius edictum in Christianos. 588. a. vide, Claudius.
Persecutio sub Decio quando cæpta. 339. b. 408. c. quibus premonstrata est visioibus. 394. b. eius ingens sententia. 395. b. c. acriter seuit Alexandria 415. e. 416. a. b. 417. a. b. credita hæc persecutio omnium seuisima. 419. b. c. exagitauit Ecclesias Ponticas. 424. c. d. e
Persecutio sub Diocletiano & Maximiano cæpta ab exordio ipsorum Imperij. 628. d. e. 673. a. b. 683. b. c. in mili-
tes grassata. 662. b. 663. 664. eius apparatus. 671. e. 672. a. b. c. quo anno indicta. 673. a. b. in Circo Romæ primum acclamata. 673. b. c. d. decreta Romæ ex Senatusconsulto. 673. d. creditum a Gentilibus Christianam religionem penitus esse deletam. 738. e. 739. a. eius acerbitatis testes columnæ incise litteris. 738. e. alia testimonia. 686. c. 687. a. eadem persecutio in Occidente duobus tantum annis durauit ab vltimis promulgatis edictis. 741. a. b. in Oriente decem. ibid. & 744. d. e.
Persecutio sub Galerio Maximiano in Oriente Nicomedia dire seuit. 748. d. e. vide, Galerius.
Persecutio sub Gallo & Volusiano. 459. d. e. eadem vna cum peste seuit. 469. e. quando cæpta est. 469. e. 470. a. oraculis antea prænunciata. 470. b. c. sepius nomine Decij recensita. 470. d
Persecutio sub Hadriano. 57. c. d. e. 70. d. an ex eius edicto prodierit & quo modo. 57. d. e. eadem postea aucta magis. 71. e. qua occasione sedata fuerit. 73. c. d. e
Persecutio sub Marco Aurelio ex populi tumultu concitata. 134. c. d. quando cæpta. 140. d. acrior seuit. 151. e. 163. e. rursus instauratur. 203. c. d. e. durauit vsque ad finem Imperij eiusdem. 216. e
Persecutio sub Maximiano, vide, Persec. sub Dioclet.
Persecutio sub Maximino. 370. b. eadem Sexta numerata. 370. d. acrius seuit. 371. 372. quieuit. 374. e
Persecutio sub Numeriano. 623. d. 625. 626. 627. vide, Numerianus.
Persecutio sub Seuero qua occasione cæpta. 264. e. 265. 266. 281. a. eadem a Plautiano excitata & aucta. 275. b. c. Africam quando inuasit. 280. quid in Aegypti Ecclesiam. 282. d
Persecutio sub Traiano qua occasione cæpta. 3. c. d. 4. e. eadem acrius seuit, & durauit etiam post eius rescriptum. 23. b. c
Persecutiones tres vsque ad Traianum. 3. d
Persecutio sub Valeriano quando cæpta. 490. d. e. quantum durauit. 508. c. d. Africanam Ecclesiam inuasit. 524. b. c. d. iterum recruduit. 542. b. c. 545. a. b. seuit potissimum in ministros Ecclesie. 551. b
Persecutionem redimere licere contra Montani & Tertulliani & aliorum sententiam. 288. c. d. e. 294. a. 296. d
Persecutiones sine edicto sæpe excitatæ. 57. d
Persecutionibus Ecclesia magis crescit. 119. e. 120. a
Persecutionis signo dignosci catholicos ab hereticis. 399. b. 472. d. e
Persecutionis tempore iubentur fideles vacare orationi atque ieiunijs. 403. b
Persecutionis tempore Episcopi extorres incogniti Romanæ se conferebant. 410. d
Persecutionis tempore fideles non prætermittant sacras synaxes & sacrificium Missæ. 710. e. 711. a. b
Persecutionis tempore etiam agi consueuisse concilia. 715. c. d. vide, Concilia.
Persecutionis tempore non intermissa celebratio dierum festorum, vide, Dies festi.
Personarum distinctio in Trinitate, & confusio, vide, Sabelius, Patropasiani, Paulus Samosatenus, Praxæas.
Personatos quo tempore Romanis licebat incidere. 228. e. 229. a
Pertinax imp. 240. a. occiditur. b.
Pescennius Niger initiatus sacris fidis. 228. b
Pescennius Niger inuadit Imperium. 240. d
Pestis ingens in Africa. 478. d. e
Pestis ingens Alexandria. 565. e. 566. c. d
Pestis sub Gallo quo anno cæpta. 469. d. e. decennialis. 469. e. cæpta vna cum persecutione. 469. e. ingrauescit. 477. e. 478. a. vnde progressa. 477. b. c.
Pestis sub Marco vnde exorta, & quam dira. 158. c. d. e
 Pestis

Pestis in ponto vnde progressa. 477. c. d. *speculum eius praenuncia.* 478. b. eius occasione multi facti Christiani. 478. c. d.
Pestis proficua Christianis. 479. c. d.
Pestis tempore quid Cyprianus erga suos. 478. e. 479. a
Pestis tempore quid Gregorius Thaumaturgus. 477. c. d. e. 478. b. c. d.
Pestis tempore quid Christiani Alexandriae. 566. c. d. e
Peste affectis ministrantes defuncti, vt martyres habiti. 566. e
Pestis tempore quid Christiani in Africa. 478. e. 479. a
Pestis tempore reuelationes diuinitus ostensa. 479. e. 480. a
Petra scelerata, & alia loca sic dicta. 273. d. e. 510. d
Petrus Alexandrinus confessor cum Dionysio. 520. e
Petrus Alexandrinus Episcopus quando creatus. 668. b
eius sententia de redemptione martyrii. 289. a. b. 761. d
Petrus Alex. Episc. scribit canones penitentiales. 758. b. c. 759. 760. eiusdem Epistola canonica dicta. 758. c

P H

Phalaridis supplicium. 57. e
Pharus apud Alexandriam locus vbi editio septuaginta elaborata est. 340. a. b
Phedimus Episcopus Amasenus in Ponto. 360. a. creat Gregorium Thaumaturgum Episcopum Neocesar. 360. b. c
Phibonita Gnostici heretici. 107. b
Philadelphensium legatio ad Ignatium. 30. d
Philadelphenses martyres decem sub Marco. 156. b
Philaas Episcopus in Aegypto martyr sub Diocletiano. 698. c. 699. d
Philaas. suae Epistola cruciamenta sanctorum martyrum prosequitur. 698. e. 699. a
Philetus Episcopus Antiochenus creatur. 314. b. moritur. 332. c
Philetus cum socijs martyr sub Hadriano. 92. d
Philippa cum socijs martyr Perga sub Pio. 121. d
Philippa martyr Thessalonica sub Diocletiano. 746. c
Philippenses excipiunt Ignatium. 31. a. curantq. eius Epistolas. supra, Epistola, Ignatius.
Philippopolis ciuitas a Philippo imperatore aedificata. 386. a
Philippus Augustalis Praefectus in Aegypto Christianus. 232. e. 233. a. persequitur magos & Iudeos. 233. a. quae passus est. 281. 282. c. d
Philippus diaconus vnus ex septem quo tempore celebrabat Pascha. 256. c
Philippus Episcopus Gortina in creta antiquus Theologus. 165. d
Philippus Imperator genere Arabs Misitheim sustulit. 379. b. c. d. e. quando creatus Praefectus pratorio. 379. d. e. eius ambitio, sauitia & ingratitude. d. e. affectat imperium. ibid. Gordianum imp. occidi iubet. 380. e
Philippus Imper. nondum Christianus immanissima scelera perpetrat. 380. e
Philippus Imp. quando factus est Christianus. 380. a. b. c. 381. a. 382. a. 385. e
Philippus quando cepit imperare. 380. c. d. 381. c. d
Philippus Imp. agit exomologesim. 381. c
Philippus Imperator cum Philippo Augustali confusus. 380. e
Philippus imp. quando Romam venit. 383. a
Philippus iunior Imp. creatus. 383. c. eius vita ac mores. 385. b. patrem redarguit cachinnantem. 385. b. a matre seuera ad seueritatem compositus. 385. b
Philippus Imper. pias sanctasq. leges Christiano dignas Imperatore tulit. 385. c. d. classes exoletorum vetuit, poetas spreuit. 385. c

Philippus imp. celebravit ludos saeculares. 385. e. 386. a. b
Philippus Imperator aedificat Philippopolim ciuitatem. 386. a
Philippus Imp. vna cum filio occisus. 392. b. anni eius imperij. 390. c. amborum Philipporum monumentum. 392. b. c.
Philippus Imperator relatus inter diuos. 392. d. e
Philippus martyr Romae cum socijs sub Marco. 182. c
Philo diaconus comes Ignatij. 28. d
Philocomi heretici. 383. c
Philomenus martyr Ancyrae sub Aureliano. 603. e
Philominus martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Philenidia cantilena. 140. b
Philoromus martyr in Aegypto sub Dioclet. 698. b
Philosophi de Deo disputant & lapides colunt. 366. e 367. a
Philosophi Cynici & Epicuræ infestissimi Christianis. 136. d. e
Philosophi Christiani facti nec deserentes philosophia euaserunt haereticæ. 67. a. b. 107. b
Philosophi complures facti Christiani. 77. b. c. itemq. heretici. 77. e. 383. c
Philosophi amore puerorum infames. 81. a
Philosophi Platonici vel ad Christianam fidem conuersi vel magis addicti. 365. c. 367. c. d
Philosophi minores quam rudes ac simplices Christiani. 367. a. b
Philosophi indigent cicuta vt ad paucas horas casti sint. 367. a. b
Philosophi Romae a Marco Imperat. stipem accipiunt. 136. c
Philosophia haesum officina. 107. b. e
Philosophia quo modo utilis Christianis. 365. c. 366. a. b. c. 367.
Philosophia Aristotelis a Christianis publice lecta, vide, Aristoteles.
Philosophia Platonis est introductio ad fidem Christianam. 365. c. d. e
Philosophia quo modo se habeat ad Theologiam. 366. c. d
Philosophia qui abutuntur declinant in magiam. 365. c. 366. b. c
Philosophia cum Christiana lege comparatio. 578. c. d
Philosophia inopia & infelix conditio. 578. c. d
Philosophiam cur discant & alios doceant Christiani. 365. b. c. d. 366.
Philosophiam addiscendo pleriq. facti sunt Christiani. 365. e
Philosophiam qui conati sunt introducere in Ecclesiam facti sunt heretici. 67. a. b
Philosophus incognitus exclamat in Theatro aduersus Perennium. 234. d. e
Philosophus Nicomedia tempore persecutionis insultat in Christianam religionem. 692. b. c
Philumena Apellis haereticæ scortum & haeresis administratrix. 111. a. b. eius immunditia atque praestigia. 111. d. e. 180. d
Phlegon Chronographus quando & quae scripsit. 89. a. b
Phlegontis Annales. 92. b
Phlegontis nomine Vita Hadriani. 92. b
Phocas Episcopus in Ponto martyr sub Traiano. 52. e
Photinus Episcopus Lugdunensis martyr sub Marco. 206. d. e

P I

Piaton martyr Tornaci sub Dioclet. 732. c
Pictura ex musiuo de Consulibus initiatis Isis sacris. 218. c. d
Pictura

Pictura sacra in vasis sacris, quid mystice. 308. c. d. e
Pictura vide, Imagines.
Pierius Alexandrinus presbyter. 631. d
pra doctrina excellentia dictus Origenes iunior. 631. d. e. eius scripta. 632. a
Pigmenius martyr Romae sub Dioclet. 728. c
Piniiani Assessor suffocatus a demone. 705. b
Pinianus Proconsul in Asia postea Christianus. 704. e
Falconius dictus cognomento. ibid.
Pinianus alter gener. s. Paula. 704. e. 705. b
Pinytus scriptor Ecclesiasticus. 165. e
Pinytus Episcopus. 185. c. eius studium erga suos. 185. c. d
Pionius presbyter Smyrnenis quo tempore passus sit. 157. d. e. 428. b. c. de eo Eusebij locus corruptus restituitur. 428. b. c. d. e. perperam ponitur sub Marco, ponendus sub Decio. 428. b. c. d. eius martyrii Acta germana. 157. d. e. 428. b. c. d. 429. 430. 434. a. Pionij eiusdem socij in certamine. 428. e. catenis cur se neclunt. 429. b. c. d. Pionius concionatus Smyrnenis. 429. d. e. damnatus a Proconsule, viuis comburitur, de castitate seruata vltimum elogium. 433. d. e. eius capilli ab igne illesi. 433. e. 434. a. dies natalis. 428. d. e
Piso Imperator acclamatur Thessalonica. 561. a
Pithon discipulus Marcionis. 112. a
Pius Imper. quid pro Christianis rescripsit. 164. b. vide, Antoninus.
Pius Papa creatur. 117. b. c. praecessit Anicetum. 125. c
Pius Papa de Paschatis tempore decretum. 125. e. 126. c
Pius Papa inuisit Nouatum fratrem s. Praxedis aegrotum. 129. b. c
Pius Papa scribit Epistolam ad Iustum Episcopum Viennensem. 145. d
Pius Papa predicat suum martyrium. 146. e. quando passus est. 147. a. eius sedis anni, decreta, & ordinationes. 147. b
Pius Papa quid de Baptismo hereticorum. 47. b

P L

Placidus, siue Placidus magister equitum. 20. e. 21. a
Idem martyr sub Hadriano cum suis. 57. e
Platonis imago apud Carperatem. 66. c. d
Platonica philosophia suauitas. 76. c. d. 77. a
Platonici Philosophi conuersi ad Christum. 365. alij qui reluctati sunt, euaserunt magi. 365. c. d
Plantianus relictus Romae Praefectus a Seuero. 269. e. seu iij in Romanos. 269. e. 270. a
Plautianus quid in Christianos. 275. b. c
Plautianus persequitur Christianos in Africa. 280. b. expilator bonorum Christianorum. 293. b. occiditur. 292. c. d. e. eius fastus & potentia. 292. d. e. 293. a. b
Plautilla filia Plautiani relegata in insulam. 293. a
Plautus filius Plautiani relegatus. ibid.
plebs Romana quid in electione Romani Pontificis. 440. d
Pleroma Valentini. 101. a
Plinij consulatus susceptus quando. 19. e. 20. a
Plinij Epistola ad Traianum de Christianis. 21. c. d. 22. a. b
Plinius olim Angur. 21. b
Plinius Proconsul in Bithynia. 21. a. b
Plinius quid contra Christianos. 21. d
Plotini atas. 364. c. 378. b
Plotinus auditor Ammonij. 364. b. fidelis custos secretorum eius. 383. b. c
Plotinus cogitat erigere Platonopolim. 578. c
Plotinus quando Romam venit. 383. b
Plotinus magiae auscultat. 367. d
Plotinus contubernalis seminarum. 367. e
Plotinus cogitat in Persidem proficisci. 379. c

Plotinus discipulos habuit alios Christianos, magos vero alios. 383. b. c
Plotinus scripsit contra Gnosticos. 383. c
Plotinus non abhorruit a Christiana religione. 383. d
Plotinus docebat Romae, quum eum Origenes conuenit. 384. d
Plutarchi testimonium de oraculis mutis redditus. 2. d. e. mira habet de Pythiade. 3. c
Plutarchus de Iudeis scribens multa mentitur. 171. a. e
Plutarchus discipulus Origenis sub Seuero. 285. b. 286. a. b
Pluuia precibus fidelium procurata in Africa. 193. a
Pluuia solita a Deo impertiri precibus Christianorum tributa dijs gentium. 193. b
Pluuia obtenta precibus Christianorum in Germania. 198. a. b
Pluuus Iuppiter dictus. ibidem.

P O

Poeta Christiani magni nominis qui. 577. a. b
Poeta ex numero bonarum artium professorum exclusi. 385. c
Polemo Smyrnenis adituus hostis Christianorum. 429. c. d. 430. 431.
Polybius Episcopus Trallianus tempore Traiani. 29. a. b
Polycarpus Episcopus Smyrnae. 28. d. e
Eius Epistola ad Philippenses. 35. c
Expectat auidè scire finem Ignatij. 45. d
Polycarpus quid in Marcionem sibi occurrentem. 149. a
Polycarpus Romam veniens plurimum profuit Ecclesiae. 149. a. quando venit. d. e
Polycarpus susceptus ab Aniceto Papa. 149. a. b
Roma rogatus sacrificare. 149. b
Polycarpus quaritur ad necem. 152. a. b. c
Eius fuga. 152. e. Visio in latebris illi ostensa. 153. a
Polycarpus captus a militibus ducitur Smyrnam. 153. a
Eius martyrii Acta. 153. e
Polycarpus quot annos vixit Christianus. 153. e
Polycarpus quid ad Proconsulim. 154. a. b. c
Polycarpus per ignem martyrium consummat. 155. a
Eius reliquia asseruata. 155. d. e. 156. a
Constitutus dies natalis celebratione anniuersaria recolendus. 156. a. b. eius scripta. 156. c. d. e
Polycarpus quid cum Ecclesia Gallicana. 156. d
Polycarpus quid in hereticos. 157. a
Polycarpus magister Irengi & Florini. 156. e. 157. a
Alij eius discipuli. ibidem
Polycarpus presbyter Romanus tempore Diocletiani sub caio Papa. 627. a. eius res gesta. 633. a. b
Polycrates Episcopus Ephesinus. 236. b. c. quid de tempore Paschalis. 256. c. d
Polycronius Episcopus Babylonis. 435. c
Polyeuctus martyr Melitina in Armenia sub Decio. 435. c
Polius martyr in Mauritania sub Diocletiano. 707. b. c
Pompeia martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Pompeianus dux exercitus sub Marco. 197. d. idem Consul. 200. a
Pompeij tumulus ab Hadriano instauratur. 80. a
Pompeius Episcopus in Africa interfuit Romae electioni Cornelij Papae. 440. d. eius reditus in Africam. 450. c
Pompeius martyr in Africa cum socijs sub Decio. 415. e
Pomponia martyr Alutinenis in Numidia. 712. b
Pomponius I. C. sub Alexand. 323. c
Pons Antonini Romae. 511. b
Pontianus Papa creatur. 327. e. mittitur in exilium. 369. c
martyrium subiit. 371. c. eius translatio. 371. d. decreta ipsius, ordinationes, & alia. ibidem.
Pontianus paralyticus sanatur. 509. e
Pontianus martyr Romae cum socijs sub Commod. 237. b
Ponti

Ponti Ecclesia florens. 21. c. a Decio exagitata. 424. c. d
Ponti populos seducit impostor. 105. c. d
Pontici martyres dirissima perpeffi. 750. b. c. d
Ponticus martyr in Gallia sub Marco. 209. a
Pontifex Max. & Episcopus Episcoporum dictus Papa antiquitus. 95. d. e. 306. c. d. e. vide, Papa.
Pontifex Romanus tantum damnat heresiarchas. 241. e. 242. a. b. 294. b
Pontifex Romanus calumniam patitur a Tertulliano iam heretico cataphryga. 245. b. 288. d. e. 289. a. sed ab inuito laudatur. 288. d
Pontifex Romanus Concilia indicit. 256. b. 257. a
Pontifex Romanus antisef primarius totius Catholicae religionis. 294. b. c
Pontifex Romanus renocat datas a se litteras ad Montanum errore surreptas. 167. a. b. c
Pontifex Romanus decipi potest ex falsis relationibus rei geste. 167. b
Pontifex Romanus cognitus ab omnibus Index omnium Episcoporum. 494. a. 570. c. d
Ad Pontificem Romanum deferuntur hereses recens emergentes, & ipsarum auctores. 529. b. c
Pontificem Romanum consecrat Episcopus Ostiensis ex antiquo vsu. 534. a. eius auctoritas super omnes Episcopos. 257. b
Pontificem Romanum appellare solent alij Episcopi. 494. a
Pontifices Romani nouerunt scripta Dionysii Arcopag. 43. e
Pontifices Romani ditissimi, etiam tempore persecutionum. 183. c. d. e. 184. a. b. c
Pontifices Romani, quos Donatista calumniati sunt. 701. a
Pontifices Romani superstitionis Gentiliciae concitare soliti Imperatores aduersus christianos. 638. a. b. 639. a
Pontifices Romani Gentiliciae superstitionis plures simul diuersi ordinis, eorumq. nomina. 306. e. 307. a
Pontificis Romani lapsus & prauis moribus nullum assert praedictum Catholicae veritati. 701. e. 702. a
Pontificis Romani maiestas etiam hostibus reuerenda. 727. b. laudantur ab istdem qui eos calumniauntur. b. c
Pontificis Romani esse creare Episcopos & mittere in diuersas prouincias. 121. b
Pontificis Romani electio qualiter olim fieri solita. 440. b. c
Pontificis Romani cura super omnes Episcopos. 257. b
Pontificis Romani pedes fideles osculantur. 308. e. vide, Osculari, Pedes.
Pontificis Romani tantum esse muneris deponere Episcopos. 495. a. b. c
Pontificis Romani tanta auctoritas vt ipse solus resistat sententiae omnium. 497. d. e
Pontificis Romani auctoritas quanta sit, res a Stephano Papa geste declarant. 506. b. e
Pontificis Romani indumentum. 542. a
Pontificis Romani summam auctoritatem nouit etiam Aurelianus Imperator. 596. c. d
Pontificis Romani auctoritate firmari res gestas in synodis. 596. c. d
Pontificis Romani collegas dici solere alios Episcopos, quo modo id accipiendum. 398. b. c
Pontificum Romanorum series Eusebii vitiosa. 120. e
Pontificum Romanorum chronologia per Consules qualis. 124. e
Pontificum Romanorum effusa largitas erga pauperes omnium prouinciarum. 183. c. d. e. 184. a. b. c
Pontificum Romanorum litterae publice legi solere in Ecclesiis. 184. c
Pontificum Romanorum decreta indici solita vniuersae Ecclesiae. 306. b. c. d

Pontificum Romanorum constantia in disciplina seruanda. 265. e. 266. a
Pontificum Romanorum modestia in rogandis fratrum sententis, nec sine illorum consensu quicquam audere cum possent. 448. d
Pontius diaconus comes Cypriani exulis. 523. d. e. scripsit res ab eo gestas. 540. a. b. c. eiusdem dies natalis. 540. d
Pontius martyr in Gallia, qui conuertit Philippum Imper. & filium eius. 382. b. c
Popinarij Romae litigant cum christianis de loco Tabernae meritoriae. 321. a. b. c
Populi furore saepe exagitati Christiani. 5. e. vide, Gentiles.
Populo Romae acclamante in Circo, decreta est persecutio in christianos. 673. d. e
Porcos a Iudaeis coli opinatus est falso Plutarchus. 171. a
Porcus Iudaeis abominandus. 85. b
Porcus sculptus portae Hierusalem. 84. d. e
Porcus quid in hieroglyphicis. 85. a
Porcus insigne Romanorum. ibidem
Porphyrij Philosophi Platonici patria, mores, & nomen vnde. 692. e
Porphyrij an fuerint plures. 697. d
Porphyrium patres fortissime redarguunt. 694. d. e
Porphyrius versatus cum Ammonio & Origene. 364. c. 422. e
Porphyrius erroris redarguitur dum ait Ammonium a fide Christiana descivisse. 364. e. 365. a
Porphyrius quando Romam venit, atq. eius. 578. b. c. 692. d. e
Porphyrius cepit scribere contra Christianos. 692. d. e. 693. a. b. d. e.
Porphyrius natus in Iudea aliquando Christianus. 693. a. b
Porphyrius in iram praecipit. 693. e
Porphyrius nominatus, pater calumniarum. 693. c
Porphyrius in Sicilia diu versatus. 693. d. e
Porphyrius postea a Constantino coercitus. 693. c
Porphyrius uxorem Marcellam habuit. 693. c
Portuenses martyres sub Alexand. 331. b. c
Portuenses memoriae. 589. e. 590. a. b
Postes coronare fronde vetitum Christianis. 263. d
Posthumus creatus Imperator in Gallia. 561. a. occiditur. 585. e
Potamia martyr in Gallia sub Marco. 212. d
Potamia martyr Nicomediae sub Diocl. 707. b
Potamiena martyr Alexandriae sub Seuero. 286. c. d. e
Potinus Marcionis discipulus. 110. d
Potitus martyr in Sardinia sub Pio. 121. d

P R

Præconis voce interloqui Iudices. 154. d
Præconis officium in causis capitalibus. 680. a. b
Prædicatione in Ecclesia nihil vtilius. 534. c. d
Studium Cypriani in ea re, vide, Cyprianus.
Prædicatores interdum debent errores manifestare hereticorum Populo. 609. e
Prædicationibus sacris recenseri solita Acta martyrum. 39. c
Præfetti crudelissimi delecti ad carnificinas martyrum. 674. a. quam saeuissime se gesserint. 690. e. 691. a. b
Præfetti Prætorio ius summum. 664. a. b
Præfetti plures eodem tempore diuersi generis in Vrbe. 627. d
Præfetti plures eodem tempore diuersi generis in Vrbe. 516. b. quo modo id accidat. 627. d
Præfectura vniuersalis Ecclesiae duplex. 232. d
Præfecturarum Vrbe Chronologia haud constans. 604. a. b
Præfectorum studium vt aliquem a fide diuellerent. 690. e. 691. a
Præfe-

Præfectus legionis atque Legatus ius habent in milites. 664. b. c
Præfectus prætorio etiam Carthagine. 706. d
Præpedigna martyr cum clauaio & filijs apud Ostiam sub Diocletiano. 653. a
Præpon discipulus Marcionis. 112. a
Prærogatiua dextera vel sinistra. 301. b. c
Præscriptio nulla aduersus veritatem. 40. c. d
Præsidalia Acta quæ. 664. d
Præsides prouinciarum nullum ius habent in milites sed eos delinquentes ad duces ipsorum mittunt. 64. a. b. c
Præsides seuietes in Christianis qui nominentur. 279. b. c.
Qui modestus se habuerunt, recensentur. 279. d
Prætoriani milites Romæ turbas concitant. 374. d
Præteas veniens Romam detexit Montani fallacias. 167. a. 246. b
Præteas confessor aliquando. 246. b
Præteas hereticus. 245. e. 246. a
Eius origo atque progressus. 246. d
Defecit a Montano. 246. a
Præteas damnatus Romæ a Zepherino Papa. 246. d
Prætede occultat martyres. 140. d
Eius Acta scripta a Pastore. 127. d. 140. d
Prætedis obitus. 140. d. e
Præcantur sancti pro nobis in celo. 472. e. vide, Cultus Martyrum cultus. Intercessio.
Præces dici solite in aduentu fratrum. 588. e. 653. c
Præces dici solite a Romano Pontifice alios visitante. 653. d.
Præbyter penitentiarius singulis Præfectus Ecclesiis. 460. e
Præbyteri interdum nominati Romani Pontifices. 257. e. 265. e. 266. a. b
Præbyterium idem quod Consistorium. 455. a
Prælidianus puer martyr Antiochia sub Decio. 423. e
Prima martyr Alutinenensis in Numidia sub Diocletiano. 712. b
Primiscrinij magistratus. 626. e
Primitiuus martyr Casaraugusta sub Dioclet. 733. d
Primitiuus martyr filius Marcelli Centurionis. 733. e
Primitiuus martyr Romæ cum socijs sub Valeriano. 515. a
Primitiuus martyr filius symphoroje cum fratribus Tibure sub Adriano. 88. c
Primolus martyr in Numidia sub Valeriano. 545. c
Primus Episcopus Alexandrinus succedit Cerdoni. 46. d. e
Eius obitus. 69. a
Primus Episcopus Corinthiorum. 149. e
Primus & Felicianus martyres Romæ sub Diocletiano. 728. d
Principia duo ex Cerdone. 106. e
Eadem ex Marcione. ibid.
Principes sine iustitia idem quod latrones in saltu. 119. c
Princeps strator siue Stator. 537. d. e
Prisca seu Priscilla pseudoprophetissa Montani. 166. b. 168. b
Prisca & Maximilla opulente feminae seductæ & seducen-tes. 168. b. c
Priscilla mentiebatur se virginem. 169. e. vide, Maximilla.
Priscilliani heretici a Priscilla dicti. 177. a
Prisca vxor Pudens senatoris. 145. e
Priscus martyr Tornaci in Gallia sub Aureliano. 602. d
Priscus martyr cum Malcho in Palestina sub Valeriano. 521. c. d
Priscus desertor a Tertulliano derisus. 628. c. d
Priscus Litteræ quæ dicebantur. 97. e
Priscus Episcopus Galatiarum. 619. b

Priscus hereticus in Africa damnatus in Concilio Africano. 377. e
Eum esse cauendum Cyprianus monet. 409. d
Romam se confert vt subripiat communionem Catholicae. 422. b. c
Venit in synodum acturus in Cyprianum. 461. a. b
Colligit Carthagine schismaticos & eligit Fortunatum pseudoepiscopum contra Cyprianum. 461. a. b
Priscus martyr Romæ sub Alexandro. 325. d
Probus Imperator eligitur. 618. b. c
Eius genus. d. e
Probus liberat Gallias. 619. a. e.
Debellat Sarmatas. 620. a. b
Gothos superat. 620. a. b
Probus triumphat de Blemmij atque Germanis. 620. d
Probus a militibus occisus. 620. e
Eius sepultura & epitaphium. 620. e. 621. e
Probus quot annis imperauit, confutatur error multorum de annis eius. 621. a. b. c
Probus cum socijs martyr Tarsi sub Diocletiano. 642. a. 643. 644.
Proclus, vide, Proculus.
Proconsularia Acta quæ. 628. d. e. 664. d
Proconsularia Acta Zenophili. 709. e. 710. a
Proconsules absque edicto Imperatorum sauibant in Christianos. 134. c. 135
Proconsules in prouincia idem ius habent quod Pontifices Romæ. 135. a
Proconsules ipso ingressu in prouinciam visitant res sacras & curant eas. 21. a. b
Procopius martyr in Palestina sub Dioclet. 699. e
Proculus Episcopus Veronensis. 730. c
Proculus martyr Bononiae sub Diocletiano. 730. b
Proculus siue Proclus Montanista. 176. b. c. 190. d
Proculus siue Proclus Siccensis. 176. d
Eius scripta. 190. d
Proculus idem Proclus Platonicus confutatur a Ioanne Philopono. 176. d
Proculus superatur a Caio Theologo. 176. d. 304. d. e
Proculus procurator Euodæ. 441. a
Curat Seuerum imp. egrotum oleo. 240. d
Proculus Cataphryga Tertullianum impulit in ruinam. 267. d. e
Proculus idem & Proclus excommunicatur a Zephyrino Papa. 305. e
Prodicus Adamitarum auctor. 190. e
Prodigia sub Seuero. 278. e
Prodigia sub Traiano. 52. d
Prodigia vehementia ob persecutionem illatam Christianis. 278. d. e
Prodigijs perterretur Galerius dum concionatur in Christianos. 671. c. d
Prodigijs multa præcognita, vide, Miraculum, Visiones.
Professio fidei concilij Antiocheni contra Paulum. 595. e. 596. a
Professio schismaticorum coram Cornelio Papa. 455. e
Professores Christiani persecutionis tempore deserunt scholas fugam captantes. 285. a
Professores scientiarum licet semel probati, possunt adhuc reijci. 379. c
Excluduntur a professorum privilegij poetae. 385. e
Promotus iudex Romæ quid in Christianos. 728. d
Propheta amans aurum, falsus conuincitur. 169. e. 170. a
Propheta affectans cultum corporis falsus conuincitur. 170. d
Propheta falsus Marcus, vide, Marcus. 188. c
Propheta falsus Montanus, vide, Montanus.
Propheta falsus Marcianus. 189. e. 190. e
Propheta falsi & veri signa. 169. e. 170. e
Propheta

Propheta non sunt loquuti in extasi. 174.d
 Propheta Ecclesiarum qui & quales. 170.e.171.a
 Propnetia apud Gentiles qui dicebantur. 117.e
 Prophetas negabat Marcion, vide, Marcion.
 Prophetias alias ab Angelis, alias a satana ex sententia Saturnini. 61.d.e
 Propnetia donum semper in Ecclesia. 167.d.e
 Propnetia falsa Montanistarum. 172.d.e
 Propnetia spiritum dare Marcus heresiarcha magia affe-
 Etabat. 188.d.e.189.a
 Propnetia apud Gentiles esse ad persuadendum magni ponderis. 483.d.e
 Propnetiarum lectio vetita ab Anton. Pio.
 Propnetissam agit femina arreptitia. 371.a.b.c
 Propnetissa Gentilium arreptitia. 3.a.b
 Propnetissa Montani. 168.e. 169. a. fuco & stibio illita. 170.d. falsa predicunt. 172.d.e
 Protasius martyr cum Gernasio sub Marco. 162.e
 Protus martyr in Sardinia cum Ianuario sub Diocletiano. 735.b
 Protus martyr Romae cum Hiacynto sub Valeriano. 556.e
 Pronocandi sunt heretici ad Apostolicas antiquas sedes. 112.c.d. 113.a.b, vide, Heretici.

P S

Psalmorum editio Septuaginta vititur Romana Ecclesia. 349.b
 Pseudopropheta. vide, Propheta falsus.
 Psychici qui sint appellati, & unde nomen deductum. 266.b.c. 268.a.b
 Psychici a Montanistis appellati sunt omnes, qui non receperunt eius Paracletum. 268.b
 Psychici nominati sunt homines animales. 305.e

P T

Ptolemæus catechista Romae martyr cum Lucio. 139.a.b.c
 Ptolemæus martyr Alexandria cum socijs sub Decio. 417.e
 Ptolemæi Philadelphi bibliotheca incensa. 344.a
 Ptolemæus Philadelphus diuinam Scripturam transferendam curauit. 338.e.339.340.
 Ptolemæus Valentini discipulus. 102.e

P V

Publius Episcopus Hierosolymorum. 124.d
 Pudens prefectus bene habuit Christianos. 279.d
 Pudens senator Christianus, eiusq. domus in Viminali. 127.e
 Puellæ Origenis amanuenses. 376.e
 Pueri in extasim rapti visiones vident. 405.c.d
 Puerorum trium reliquiae inuenta. 589.d
 Pulpitus in Ecclesia locus, ubi legitur Euangelium. 413.b
 Pupienus Imperator. 376.e
 Pupienus, qui aduersatur Cypriano. 484.a
 Purgatorium Manetis quam stultum. 612.d.e
 Purpurus Episc. Limatenis traditor & homicida. 708.b.
 quid in conuentu Cirtenst aduersus secundum Primatem Numidia. 708.e.709.a
 3821

P T

Pythagora imaginem venerantur Carpocratiani. 66.c.d
 Pythagora silentium affectant Basilidiani heretici. 59.b

Pythia afflata a malo demone. 5.a.b
 Pythiadis interitus ex demone. 3.b

Q V A

Q V A D R A G E S I M A L E ieiunium ab Apostolis traditum Ecclesiae. 84.b.c
 Quadragesimas plures excogitarunt Montanista. 172.c. 173.a
 Quadragesimæ Regularium diuersæ ab eis. 174.b
 Quadratus Episcopus Atheniensis succedit Publio. 71.b
 72.a.dedit Apologiam Hadriano pro Christianis. 73.a.
 persecutionem cohibuit. 73.c. eius atas .b
 Quadratus martyr Nicomediae sub Decio. 435.e
 Quadratus propheta. 170.e.171.a
 Quarta martyr in Gallia sub Marco. 212.d
 Quartillosa martyr in Africa sub Valeriano. Et visio ei ostensa. 546.d
 Quartodecimani heretici. 177. a. tenacissimi suæ ipsorum sententiae. 258.c
 a Victore Papa damnati. 254.e.255.256. non amplius tolerandi. 258.c.d.e
 Quartodecimanorum defensor Blastus. 258.d.e
 Quartus martyr cum Sixto Papa Romae sub Valeriano. 456.d

Q V A E

Quaestio in Ecclesia de baptismo hereticorum diu agitata. 495.e. 496.a. 497. 498.
 Quaestio in iudicio incipi debet a debiliore. 642.b

Q V I

Quinta editio diuinæ Scripturae quando inuenta. 314.a.b
 Quintilianus martyr Casar Augusta sub Diocletiano. 333.d
 Quintilianus Proconsul in Asia sub Decio. 432.e. 433. 434.
 Quintilius Marcellus vir optimus. 323.c
 Quintilla pseudoprophetissa. 176.a
 Quintillus frater Claudij Imper. 586.e
 Quinctinus martyr in Gallia sub Dioclet. 732.a
 Quinctus martyr Alutimensis in Numidia sub Dioclet. 712.b
 Quinctus martyr in Africa cum socijs sub Decio. 415.d
 Quinque presbyteri coniurant in Cyprianum. 399.b
 Quiriacus Episcopus Ostiensis martyr sub Alexandro. 352.e.331.b
 Quirinus mittit subsidia ad martyres damnatos ad Metalla. 526.d. 527.c.e. 528.a
 Quirinus Tribunus militum fit Christianus, & martyr. 78.a.b
 Eius filia Balbina itidem. 78.b

R A

R A C E M A T I O Seueri qua. 262.e.263.a.b.264.a. 269. 270. a.b
 Radere caput feminis magna ignominia. 630. vide, Femina.
 Rais discipula Origenis martyr sub Seuero. 286.b
 Rebaptizandi ne sint baptizati ab hereticis, diutius altercatum. 495.d.e.497.498
 Rebaptizationem vehementer exorruit Ecclesia. 501.d
 Reco-

Recognitiones Clementis quales. 18.b.c
 Duplicia earum volumina. d.e
 Redemptio captiuorum sollicita a Cypriano curata. 457.c. d. e.
 Redemptio martyrij a Montanistis improbata. 288.c.d.289.a.b.396.d.761.d.e.763.c
 Reges subiecti Episcopis esse debent. 34.b
 Regio Urbis dicta Caput Tauri. 68.b
 Regiola martyr Alutimensis in Numidia sub Diocletiano. 712.b
 Regionis patronus, nouus magistratus contra Christianos institutus. 634.e
 Relatio hominum in deos quo modo fieri solita. 95.a. 301. a. b.
 Relegari solitos Christianos in montes. 431.a
 Religio Christiana magno fuit adiumento Romano Imperio collabenti. 164.a
 Religio Christiana tempore Traiani iam repleuerat Orbem. 2.c. quam latissime propagata postea, vide, Christiana religio.
 Religio Christiana obmutescere fecit idola. 2.d.e
 Religio Christiana infamata sceleribus hereticorum. 63.d.e 64.65.66
 Religio Christiana quo magis atteritur, eo magis crescit. 66.c.
 Religio Christiana stabilis & inconcussa. 82.d
 Religio peregrina Romae antiquitus vetita. 19.d. 135. a. b.
 Reliquiae Cypriani vsque ad guttam vnam sanguinis collectae. 539.c.d
 Reliquiae fructuosi Episcopi diligenter collectae & honore habitae. 559.e
 Reliquiae Ignatij translatae Antiochiam. 45.e
 Reliquiae Onesimi translatae. 46.c
 Reliquiae Polycarpi asseruatae diligenter ab Ecclesia Smyrneni. 156.a
 Reliquiae S. Ioannis Euangelista. 8.e
 Reliquiae martyrum custoditae a maioribus. 655.b.c
 Reliquiae martyrum magno honore haberi solita a Christianis testimonio etiam Gentilium. 635.a.b
 Reliquiae martyrum cultus semper in Ecclesia. 155.d.e
 Reliquiae martyrum ab hostibus in flumen proiectae. 209. d. e.
 Reliquiae martyrum in honore habitae, ac etiam instrumenta ipsa carnificum quibus cruciati sunt. 238.a
 Reliquiae martyrum magnae estimationis apud fideles. 539. c. d.
 Reliquiarum martyrum cultus ex traditione Apostolorum. 45.e.
 Reliquiae sanctorum inferri solita in loca Deo dicanda. 50.b.
 Reliquiarum cultum execrabantur Manichaei. 612.c
 Gentiles quoque indigne ferebant. 688.c
 Reliquiarum colligendarum mira fidelium sollicitudo. 559.d.e.
 Remedium contra omnes haereses. 112.c. 113. a. b. c.
 116.b.
 Remedium adhiberi solitum febribus vetitum a Caracallo. 313.b.c
 Renuus martyr in Africa sub Valeriano, & visio illi ostensa. 545.c.d
 Reo dicenti causam tempus certum prefixum. 373.e
 Reparata martyr Casarea in Palaestina sub Decio. 423.c.d
 Repostus schismaticus in Africa. 461.b
 Rescriptum Antonini pij pro Christianis. 119.d.e.121.e. 122.a
 Rescriptum Aureliani imp. pro Christianis. 599.a
 Restituta martyr Romae sub Aureliano. 692.d

R I

Rictiorarus praeses in Gallijs seuissimus persecutor. 730.d
 Eius interitus miserandus. 732.d
 Ritus effusus Senatorum de amentia Commodi. 236.e.237.a
 Ritus Ecclesiastici praecedentes baptismum. 509.d.512.c.d
 Ritus Ecclesiastici sepeliendi defunctos. 539.e
 Ritus quibus Imperatores referebatur inter deos. 301.a.b.c
 Ritus recipiendi penitentes, vide, Penitentes.

R O

Rodana martyr sub Marco in Gallia. 212.d
 Rodanenses feminae seductae a Marco. 189.c.d
 Rodon Asianus venit Romam vt audiret Tatianum. 178. a.180.e.181.a.eius scripta.181.a.
 Rodopianus martyr in Caria sub Diocletiano. 757.d.e
 Rogata martyr in Gallia sub Marco. 212.d
 Rogatianus presbyter legatus S.Cypriani. 438.b
 Rogatianus Episc. in Africa in Synodo exposulatus de diacono contumelioso. 491.e.492.a
 Rogatianus confessor in carcere, ad quem scribit Cyprianus. 528.c
 Rogatianus a Fructuoso baptizatus in carcere. 558.b
 Rogatiani duo martyres Alutimenses in Numidia sub Diocletiano. 712.b
 Rogatianus cum Donatiano martyr Namete in Gallia sub Diocletiano. 732.b
 Rogati duo martyres Alutimensis in Numidia sub Diocletiano. 712.b
 Roma aucta menibus ab Aureliano. 603.d.e.637.d
 Roma afflicta cladibus ob necem martyrum. 159.a.b
 Romae patiebantur omnes ciuitate donati licet essent peregrini. 23.c
 Romam mittebantur insigniores ad penas. 23.c.27.e
 Romae millesimus quando. 385. b. Romae anni ex antiquo oraculo. 618.d
 Romae habita disputatio inter Caium antiquum Theologum & Proclum Montani scilatorum. 304.c.d
 Roma incendium sub Commodio. 238.c.d.e
 Romana Concilia, vide, Concilium.
 Romana Ecclesia prima omnium experiri solita persecutiones Gentilium. 4.d.e
 Romana Ecclesia mirifice laudatur ab Ignatio. 30.c
 Romana Ecclesia quid senserit de Dionysio Areopagita, & eiusdem scriptis. 39.b.c
 Romana Ecclesia palam solita sacra conficere, ratio huius rei. 102.c
 Romana Ecclesia impolluta semper ab omni sorde hereticorum. 103.d.e.123.d.144.b.c
 Romana Ecclesia omnes damnat haereses & haesiarchas. 103.d.e
 Ipsa tantum reconciliat haesiarchas penitentes. 124.a
 b.148.c.d
 Romana

Romana Ecclesia norma credentium, cuius sola auctoritate hereses omnes confutantur. 112. c. d. e. 113. a. 116. b.
 Eius esse hereses disquirere atque improbare. 124. b.
 Romana Ecclesia vexata ab hereticis. 122. e. 123. a. b.
 Romana Ecclesia apud Gentiles infamata ob scelera Gnosticorum. 147. e.
 Romana Ecclesia stabilis & inconcussa. 147. c. 611. c.
 Romana Ecclesia cui communicat monstrat esse catholicum. 148. d.
 Hinc multi heresiarchae suffurari conati sunt ab ea communicationem. 148. d. 412. c. d. 446. b. 461. d. e.
 Romana Ecclesia a Deo non sine errore labi. 166. e. 167. a.
 Romana Ecclesia interdum decepta falsis verum gestarum relationibus. 167. b.
 Romana Ecclesia inconsulta, nihil definiri solitum in Concilijs. 171. d.
 Romana Ecclesia ditissima, & munificentissima erga pauperes etiam longe positos. 183. d. e. 184. a. b.
 Romana Ecclesia consuli solita in ambiguis. 218. a. b.
 Romana Ecclesia traditiones illibatas custodiuit. 218. b.
 Romana Ecclesia citatur a Catholicis aduersus hereticos. 304. e.
 Romana Ecclesia indicit leges vniuersae Ecclesiae. 30. b. c. d.
 Romana Ecclesia tenacissima antiquae disciplinae. 409. e. 410. a.
 Romana Ecclesia a Nonsato schismate scissa. 439. d. e. 440. 448. e.
 Romana Ecclesia quem morem seruauit in eligendo Pontifice. 440. b. c.
 Romana Ecclesia vere catholica sine cuius communionem nemo Catholicus. 412. c. d. 446. b.
 Romana Ecclesia quibus ministrorum ordinibus constaret. 447. e.
 Romana Ecclesia dicta semper cathedra Petri & Ecclesia principalis. 464. a. 611. c.
 Romana Ecclesia sola iudicat et deponit Episcopos. 495. a. b. c. d. e.
 Romana Ecclesia reddi certior solet cum noua oboritur heresis. 529. b. c.
 Romana Ecclesia tribunal primum in vniuersa Ecclesia. 574. e.
 Romana Ecclesia auctoritas probe cognita omnibus Episcopis. 493. d. e.
 Eadem super omnes. 497. d. e.
 Romana Ecclesia auctoritatis exemplum patefactum in rebus a Stephano Papa gestis. 606. a. b. c.
 Romanam Ecclesiam reueritus est Cerdo & alij heresiarchae. 123. d. e. 124. a. b.
 Romanam Ecclesiam deserere idem est quod profiteri se esse hereticum. 455. c. d.
 Romana editio in diuinae scripturae excellentia, quae praefertur alijs omnibus Latinis. 347. e.
 Romana sedis vacatio ultra annum post obitum Fabiani. 383. b. 436. e.
 Romani ciues Christiani ex prouincijs Romam plectendi mittebantur. 21. d. 23. c.
 Romani nobiles complures facti sunt Christiani tempore Commodi. 226. d. e.
 Romani presbyteri deserunt Marcellinum. 725. a. b. c.
 Romani Gentiles.
 Romani dii subijciuntur deo Heliogabalo. 315. a.
 Romani Gentiles colunt sacra Aegyptiorum saepe reiecta. 117. c. d. e.

Romani Gentiles porco vti soliti in signis militaribus. 85. a.
 Romani Gentilis decepti ab Alexandro impostore. 104. e.
 Romani grauiter vexati a Commodio ob fufum sanguinem Christianum. 125. b. c. d.
 Romani mali habiti a Maximino. 372. b. c.
 Romani quo tempore incedebant personati. 228. e. 229. a.
 Romani complures occisi ob necatos ab illis Christianos. 303. d.
 Romani redacti sub titulo a Scythis in vltionem occisorum Christianorum. 470. a.
 Romanis legibus viuendum omnibus ex edicto perpetuo Saluij Iuliani. 83. e.
 Romanis legibus antiquis exagitati sunt Christiani. 135. a. b.
 Romanum Imperium sub Marco triplici clade affectum ob fufum sanguinem Christianum. 218. d. e.
 Romanum Imperium ob persecutionem Christianorum dirissima passum post Decium. 470. a. b.
 Romanum Imperium vexatum peste fame & bello sub Gallo ob necem Christianis illatam. 480. e. 481. a.
 Romanum Imperium bene vel male se habuisse, prout Imperator de Christianis meritis est. 470. a. b.
 Romanum Imperium diris cladibus exagitantium ob fufum martyrum sanguinem martyri pramonstratum in Numidia. 555. d. e.
 Romanum Imperium quibus afflictum sit cladibus sub Galieno. 556. b. 567. e. 568. a.
 Romanum Imperium a barbaris deuastatum. 587. a. vide, Clades.
 Romanum Imperium propagandum, ex oraculo commentitio proditum. 618. b. c.
 Romanum Imperium pacatum a Diocletio. 650. e.
 Romanum Imperium diuisum inter Galerium & Constantium Imp. 739. c.
 Romanus clerus, Senatus pauperum a Pio dictus. 146. c.
 Romanus clerus nequaquam fuit in culpa vt Tertullianus recederet ab Ecclesia. 266. a. b. c.
 Romanus clerus curat vniuersam Ecclesiam Catholicam sede vacante scribi litteras circularas, praescribit leges, audit Ecclesiarum controuersias, cogit Concilia, & alia. 397. e. 398. a. b. c. d. 399. d. e. 409. e. 410. a. 411. a. b. vide, Clerus Rom.
 Romanus exercitus ex falso oraculo impostoris in discrimen adductus. 163. a. b.
 Romanus exercitus obsessus a barbaris & siti eneatus liberatur precibus militum Christianorum. 193. d. e.
 Romanus martyr Antiochia sub Diocletiano. 700. a. b. c.
 Romanus Pontifex, vide, Pontifex Romanus, Papa.
 Romulus Subdiaconus martyr in Palaestina sub Diocletiano. 724. b.
 Romulus Praefectus domus Traiani martyr sub eodem. 26. a.
 Rosula martyr in Africa sub Valeriano. 543. a.

R V

Ruffina & Secunda martyres Romae sub Valeriano. 516. a. b.
 Ruffinus Aquileiensis haud satis digne excusat Dionysium Alexandrinum. 572. e.
 Idem erroris arguitur. 497. d. e.
 Eius impostura de Sixti Papae & martyris libris. 95. e. 96. a.
 Omnibus suis scriptis praefationem apposuit. 13. b.
 Ruffinus

Ruffinus Proconsul in Africa sub Seuero persecutor. 290. a.
 Ruffinus Rhetor Smyrnae quid in pionium martyrem. 431. e.
 Rufus Iudaea Praefectus Iudeos exagitat. 75. d.
 Rufus martyr in Cappadocia sub Diocletiano. 729. e.
 Rufus martyr cum Zosimo Philippis sub Traiano. 36. c. d.
 Rufus martyr Romae sub Diocletio. 729. b.
 Rusticus martyr in Africa sub Seuero. 288. e.
 Rusticus martyr cum Firmo Verona sub Diocletiano. 730. e.
 Rusticus Praefectus Urbis damnat Iustinum philosophum Christianum. 141. a. b. c.
 Rutilianus dux exercitus decipitur falso oraculo impostoris. 104. e.
 Sabbati ieiunium Marcionis. 109. e.
 Sabbatius martyr cum Trophimo in Phrygia sub Probino. 619. d. e.
 Sabbati magni mentio. 428. e. 429. d.
 Sabelliana heresis ex Hermogene. 161. d.
 Sabelliana heresis quae. 529. d. 230. a. b.
 Sabelliana heresis antiqua vestigia. 529. d.
 Sabellij error reperitur in Montano. 133. a. d. e.
 In Praxea. 246. e.
 In Aeschine. 267. b. c.
 Sabellius heresiarcha quando prodijt & ex qua schola. 529. a. b. c. 530. a.
 Sabina martyr Romae sub Hadriano. 69. d.
 Sabina vxor Hadriani Imperat. ab ipso occiditur. 88. e. 89. a.
 Sabina dicta Theodosia passa sub Gordiano Smyrnae iterum confessa sub Decio. 429. b. c. 431. a.
 Sabinianus martyr in Gallia sub Aureliano. 602. d.
 Sabinianus Tyrannus compressus. 377. d.
 Sabinus Augustalis Praefectus in Aegypto sub Decio persecutor. 415. e. 416. b.
 Sabinus Episcopus Spoletinus martyr sub Diocletiano. 673. b. c.
 Sabinus Praefectus Urbis sub Maximino. 372. d. 374. c.
 Sabinus Episc. in Hispania suffectus in locum Episcopi lapsi. 493. c. d.
 Sacerdotes omnes a Deo eliguntur, a quo & ira manat in illos qui eos contemnunt. 484. e.
 Sacerdotio initiandorum etas ex lege veteri. 10. e.
 Sacramenta negantes heretici quinam fuerint. 190. a. b.
 Sacramenta non reperiri apud hereticos definitum in Concilio Africano. 499. a. b. c.
 Sacramentarij heretici ab Ascodytijs & Archonticis prodire. 190. a.
 Sacramentarij heretici illi tantum olim, qui Christi carnem negabant. 773. c. in praetermissis.
 Sacramentum Eucharistiae, vide, Eucharistia.
 sacrificium Missae adiuncta memoria passionis Christi. 78. e.
 a Domino institutum. 491. b. c. d. ex vino & aqua. 491. a. b.
 sacrificium Missae non offertur martyribus sed Deo. 551. d.
 sacrificium Missae offerri solitum in natalijs martyrum. 542. b. c.
 sacrificium Missae omnibus spectantibus Romae offerri solitum. 102. c.
 sacrificium Missae offerri solitum pro defunctis. 492. b. c.
 sacrificium Missae iugiter offerebat Cyprianus. 484. d.
 sacrificium Missae offerri solitum in carcere in quo confesso-

res detinerentur. 400. e. 401. a.
 sacrificium non offerri sanctis hominibus, sed Deo in honorem Sanctorum. 551. d.
 sacrificium Eucharistiae, vide, Missa.
 sacrificium Gnosticorum obsequium, vide, Gnostici.
 sacrificium Montanistarum quale. 175. c. d.
 sacrificia Gentilium intermissa pene exoluerunt sub Traiano. 22. a.
 sacrilegium immanius scelus quam crimen maiestatis, idcirco Christiani seuius habiti. 135. c.
 Sagaris Episcopus in Asia & martyr sub Marco. 164. d. 165. d.
 Salamonis sepulchrum quando concidit. 84. a.
 Salem duae in Palaestina. 245. c. d.
 Saluianum edictum perpetuum. 83. c.
 Saluius Iulianus iureconsultus. 69.
 Samona & Guria martyres. 662. a.
 Sampsei heretici. 386. d.
 Sanctorum pro nobis apud Deum intercessio. 472. e. 602. e. 603. a. vide, Martyrum cultus.
 Sanctorum cultum execrabantur Manichaei. 612. c.
 Sanctorum cultus celebris in Ecclesia testificatione Gentilium. 635. a. b. 655. e. vide, Martyrum cultus.
 Sanctorum martyrum Acta, vide, Acta martyrum.
 Sanctis non templa, sed memorias excitamus. 25. c.
 Sanctorum memoria quam celebris in Ecclesia. 369. c. 370. a.
 Sanctus Diaconus martyr Lugduni sub Marco. 205. b.
 Sanctus tertio iteratum repeti in sacrificio Missae. 97. b.
 Sanctus, quid apud Gentiles. 519. c. d. e.
 Itemq. Sanctissimus, quibus competat eiusmodi titulus. 519. b. c. d. e.
 Sanctissimos iure dici omnes Episcopos. ibid.
 sanedrin, ipsum Concilium seniorum interpretatum est diuinam Scripturam. 339. b. c. d.
 Sanguinem Christi bibunt, vt sanguinem suum fundant Christiani. 459. e.
 Sanguis Christianorum vindictam clamat. 567. e.
 Sanguis martyrum vsque ad guttam vnam cum liceret colligebatur a Christianis. 530. c.
 Saporex Rex Persarum aduersus Gordianum copias ducit. 378. c.
 Saporex occupat Syriam, & capit Antiochiam. 378. e.
 Saporex vincitur a Gordiano. 379. b.
 Saporex debellat & captiuum ducit Valerianum Imp. eoq. vsus suppeditaneo consensurus equum. 560. d.
 Saporex iunior quando vixit, vide, Persarum Reges.
 Saprificus Iudex persecutor. 515. b.
 Saprificus presbyter Antiochenus apostata. 521. d. e.
 Sarceni captiuos ducunt Christianos. 418. b. c.
 Sarbelius martyr Edessa sub Traiano. 25. d.
 Sardinia insula illustrata martyribus. 735. b.
 Sarmaticum bellum sub Seuero. 259. e.
 Saprificus Praefes in Cappadocia sub Diocletiano persecutor. 753. a.
 satisfactio quae iniungenda hereticis poenitentibus vt recipiantur. 148. e.
 satisfaciendum Ecclesiae pro quolibet peccato, quod semper in vsu fuit. 405. a. b. c. 443. d. 452. a. b. c. 463. e. 484. d. 568. d. e. 569. a. 570.
 satisfactio necessaria vnicuique poenitenti, vide, Lapsi.
 Saturni vicus prope Carthaginem. 537. c. 548. a.
 Saturnillus idem cum Saturnino heresiarcha. 61. d.
 Saturninus heresiarcha quando prodijt. 54. a. 61. c. d.
 Genere Antiochenus. 61. d.
 Saturnini hereses quae. 61. e.
 Sathyrinus acclamatus Imp. 577. d.
 Sathyrinus in Aegypto Tyrannus. 62. c. d.
 Satur-

Saturninus Confessor, cuius modestia commendatur a Cypriano. 407.a.b
 Lector ordinatus. 408.e.414.c
 Saturninus martyr cum socijs in Africa sub seuro. 290.d
 Saturninus martyr in Portu Romano cum socijs sub Alexandro. 331.e
 Saturninus martyr cum socijs in Creta sub Decio. 436.c
 Saturninus martyr cum socijs Romae sub Valeriano. 557.a
 Saturninus senex martyr Romae cum sisennio. 665.e.666.a
 775.b.c.d.776.a
 Saturninus & successus & alij martyres in Africa sub Diocletiano. 707.e
 Saturninus cum socijs martyribus Alutinsibus in Numidia. 712.a.b. sub Diocletiano.
 Saturninus martyr in Sardinia sub Diocletiano. 735.b
 Saturninus Proconsul in Africa. 275.e
 Pgnas dedit de suo sanguine Christiano. 277.a
 Satorus martyr cum socijs in Africa sub seuro. 290.d
 Sauciolum Pratorij atrium apud Carthaginem. 557.c. 540.a

S C

Scantina lex. 6.c
 Scapula Proconsul in Africa scuit in Christianos. 278.d.e.
 Schisma in Africa, auctore Felicissimo. 436.c.d
 Schisma primum in Romana Ecclesia auctore Nouatiano. 439.d.e.440.445.b.c.d.448.d.e
 Schismata vnde exoriri solita. 453.e.454.a
 Schismata duo eodem tempore inter se contraria. 463.a
 Schisma Donatistarum in Africa caeptum tempore persecutionis Dioclet. 708.a.b
 Schisma rursus Carthagine in Cyprianum. 461.a.b.483.e. 484.a
 Schismatici Confessores lapsi, poenitentes restituti. 454.e. 455.a.b.c
 Schismatici deligunt Fortunatum Episcopum Carthaginensem contra Cyprianum. 461.a.b.c.d
 Schismatici venientes Romam contra Cyprianum a Cornelio reiecti. 461.e
 Schismatici falsas afferunt litteras contra Cyprianum. 464.e
 Schismatici quo modo dicantur a Basilio esse in Ecclesia. 504.e.505.a.d.e
 Schismaticorum montensium prima vestigia. 438.b.c.d
 Schismaticorum procacia in Cornelium. 461.e.462.a
 Schismaticorum nullum est tribunal. 465.a.b
 Schismaticos a Catholicis etiam Gentiles discriminarunt. 472.d.e
 Scientiae seculares vtiliter addiscuntur. 365.e
 Scientiae seculares quo modo se habeant ad Theologiam. 366.b.c.d
 scorpiacum Tertulliani vnde eiusmodi nomen accepit. 289.c.d
 scriptores Eccles. celebriores exorti sunt tempore persecutionis. 165.c.d.166.a
 scriptorum antiquorum qui texere catalogum. 41.b
 Scriptura diuina prima interpretatio quam fuerit. 229.c.d
 Scriptura diuina interpretatio prima fuit septuaginta, interpretum. 337.a.b
 Scriptura diuina interpretatio facta a Symmacho, Quarta cur dicta cum fuerit Tertia. 229.d.e

Scriptura diuina interpretatio facta a Theodotione quando innotuit. 229.b.c. Tertia cur dicta cum sit Quarta. d.e.
 Scriptura diuina interpretationes ab Origene disposita. 335.a.b.336.e.337.a. vide, Editio.
 Scriptura diuina simplicitatem venerati sunt Patres. 350.e.351.352.
 Eiusmodi autem simplicem dictionem contempserunt Gentiles haeretici. 351.c.d.e
 Eius humile dicendi genus est ex Spiritu sancto. 351.e
 Scriptura diuina interpretationes noua improbantur. 351.e
 Scriptura diuina interpretatio quanto tempore ante Christi aduentum facta. 338.c.339.a.b.c. diuinum in ea re consilium. ibid.
 Scriptura diuina Editiones diuersae, vide, Editio.
 Scriptura diuina ex Hebraico saepe translata, & deprauata ab haeticis. 494.d.e
 Scriptura diuina quo modo & quando per Esdram dicatur restituta. 221.e.222.223
 Scriptura diuina omnis legis nomine continetur. 342.b.c.d
 Scriptura diuina vtiliter a S. Hieronymo translata. 347.a.b.c.
 Scripturam diuinam adulterarunt haeretici. 244.b. vide, Haeretici.
 Scripturam diuinam ad libitum interpretari magna temeritas. 294.e.295.a
 Scripturam diuinam reueriti sunt Gentiles. 337.d.e. qui ea abusi sunt, diuinam mox vltionem sensere. 337.d.e.
 Scyllitani martyres passi in Africa sub Seuro, eorumque Acta. 275.e.276.a
 Scythae iam christiani esse cepti sub Pio Imperatore. 93.e
 Scythae occupant Asiam & exurunt templum Diana Ephesia. 567.c.d.e
 Scythianus magister Maeneticus. 606.c.d. ibid.

S E

sebastianus miles Christianus. 626.e
 Eius res gestae. 633.a.b
 Confessio & martyrium. 637.d.e.638.
 secreta mysteria Basilidianorum. 60.d
 Secula Valentini fantastica. 101.a.b
 Seculares ludi sub Seuro. 293.b.c. sub Philippo. 285.e. 286.a.b
 Secunda martyr cum alijs in Africa sub Seuro. 275.e
 Secunda martyr cum Rufina Romae sub Valeriano. 516.a.b
 Secunda cum Donatilla martyr in Africa sub Valeriano. 551.d
 Secunda martyr cum Maximo viro & filijs Romae sub Diocletiano. 666.e
 Secundiani Gnostici haeretici. 67.c.d
 Secundianus martyr Romae cum socijs sub Decio. 398.e
 Secundianus Praefectus Vrbs sub Valeriano persecutor. 510.b.c.d
 Secundina martyr Anagninae sub Decio. 436.c
 Secundolus martyr cum socijs in Africa sub Seuro. 290.d
 Secundus cum Alexandro Thebeae legionis miles martyr sub Dioclet. 660.a
 Secundus Tigisitanus Episc. Traditor. 708.c. quid in concilio Cirtenfi. 708.c.709.a.b. scribit ad mensurium Episcopum Carthaginensem de martyribus. 709.c.d
 Secundus Valentini discipulus ex quo secundiani. 103.a. 187.d.e.

securis & gladij vsus in nec hominum, quo modo se habuerit. 325.c
 sede Petri vniuersa compaginatur Ecclesia. 453.e.454.a
 sede vacante summum ius Ecclesiae Catholicae residet penes Romanum Clerum. 397.e.398. vide, Clerus Romanus.
 sedes Patriarchales tres, omnesq. Petri. 49.b
 sedis vacatio post Fabianum anno vno & amplius. 397.d. e.398.d.416.c
 Seleucus haereticus. 161.e
 Sempronius martyr Romae sub Valeriano. 513.b.515.a.b
 Senatores omnes probitate antecellunt Ecclesiarum Episcopi. 71.c.d
 Senatores plures facti sunt Christiani. 78.b.226.d.e
 Senatorum Christianorum qualis causa erat. 237.b
 Senatus Acta de censura Valeriani. 425.a.b.c
 Senatus Commodo turpiter adulatur. 236.c. videt occulte eius insaniam. e.237.a
 Senatus cogendi ritus & locus. 237.b.c
 Senatusconsultum de persecutione indicta sub Diocletiano. 673.d
 Senatus de eadem scribit ad Praefides. ibid.
 Senatus pauperum dictum collegium Clericorum Rom. Eccl. 146.c
 Seneca Episc. Hierosol. 72.d
 Sennen cum Adone martyr Romae sub Decio. 435.c
 Sententiae capitis ferendae ritus. 629.e.630.a
 Sententia ex tabella recitari solita. 276.d
 Sententia a Iudicibus Romana lingua ferri solita etiam apud Graecos. 437.b.c
 Sepeliendi defunctos antiquus ritus Ecclesiae. 579.e
 Sepeliri fideles cum Gentilibus nefas. 494.d.e
 Sepeliri iuxta martyres, fidelibus optatissimum. 328.b.617.b.649.b
 Sepeliri nefas intra urbem antiquitus. 326.d
 Sepeliri solitos martyres cum dalmatica vel colobio. 623.e
 Sepulchra Christianorum a Gentilibus dissipata. 279.b
 Sepulchra Christianorum fieri solita in cryptis atque speluncis ex antiquo instituto. 326.b
 Sepulchra sanctorum quam praecleara in Ecclesia. 369.e 370.a
 Sepulchrum S. Ioannis Euangelistae. 8.d.e.9.a.b
 Sepulchrum Salomonis quando cecidit. 84.a
 Sepultura martyrum sollicite a Cypriano curatur. 401.c.d
 Sepultura negari non poterat iure martyribus exscripto Diocletiani. 688.d
 Septem dormientes martyres. 435.b.c
 Septimus Lector martyr in Apulia sub Diocletiano. 707.a
 Septuaginta interpretes, idem seniorum concilium sanedrini nominatum. 339.b.c.d
 Septuaginta interpretes multa ex traditione a Moysae accepta perterunt. 339.d.e. in Pharo positi sunt interpretati diuinam scripturam. 340.a.b. an in singulis cellulis. 340.e.341.342. afflatus esse diuino numine. 340.c.d. multa propheticae. 342.e.343.a.b.a. an integra diuinam scripturam transtulerint. 341.e.342.a.b. eius rei gestae narratio. 337.b.c
 Septuaginta interpretum translatio ab Aquila Pontico deprauata. 87.b. ab Origene disposita non corrupta sed notata obelis & asteriscis. 335.e.336.d.e. eius vsus semper viguit in Ecclesia. 336.b. ea vsi sunt Apostoli. 345.c. 346.a. Iudaei antiquiores iidem, eademq. legi solita in Synagogis. 343.c.d
 Septuaginta translatio originalis reposita in Serapio 343.d.e. an ea perierit omnino. 343.e.345.c.d. quot annis ante Christum facta. 338.e.339.a.b. praestantior ceteris ex sententia Origenis. 336.b.c. quomodo cepta est depruari. 344.e.345.a. a quibus emendata diuersis tem-

poribus. 345.a.b. eadem dicta Communis. 346.b.c. a S. Hieronymo in Latinum conuersa. 346.e. ab Antonio Carafa Cardinali Bibliothecario restituta & in lucem edita. 349.d. viae, Editio.
 Seraphia martyr sub Hadriano. 69.d
 Serapis cultus a Romanis saepe reiectus & acceptus. 117.c.d.e
 Serapis rami oblatus Origeni. 355.c.d
 Serapis templum quando combustum. 224.a.343.e. 344.a
 Serapion Episc. Antiochenus. 302.c
 Serapion martyr Alexandriae sub Philippo. 391.c
 Serapion martyr in Aegypto sub Numeriano. 625.e
 Serapion martyr in Aegypto sub Seuro. 291.c
 Serapion scriptor Ecclesiasticus celebris. 171.b
 Serapionis scripta. 235.d.e.236.a
 Eius sententia de Apocalypsi. 235.e.236.a.b
 Serapion senex mori non potuit nisi accepta Eucharistia. 467.c.d
 Serena Augusta vxor Diocletiani. 654.d.e
 Curat corpus Susanna. 655.a
 Serenianus vir Consularis laudatus. 323.c
 Serenianus Praefes in Cappadocia diuus persecutor. 370.e
 Serenius Granius Proconsul in Asia quid pro Christianis. 72.e.73.c.d
 Serenus discipulus Origenis. 288.b
 Sergius Confessor cum Rogatiano in carcere, ad quos scribit Cyprianus. 528.c
 Serpentem colunt Ophitae haeretici. 104.b.c
 Serpentes colunt Gentiles pariter & haeretici. 104.a.b.c.
 105.a. iterum diabolus in serpente coli querit. ibid.
 Seruandus martyr in Hispania filius Marcelli Ceturionis. 665.a
 Seruandus martyr cum Germano in Hispania sub Dioclet. 734.d
 Serui militiae adscripti a Marco imp. 158.e
 Serui torti contra Christianos. 65.c.204.e
 Seruianus Praefectus Augustalis in Aegypto. 81.c.d.
 occiditur ab Hadriano. 88.e
 Seruilianus cum socijs martyr Romae sub Traiano. 5.e
 Seruulus martyr Tergeste sub Numeriano. 626.c
 sestertium, vel sestertium nummum, vel sestertij. 458.a.b.
 Sethiani haeretici. 105.e.106.a. eorum dogmata. 106.a. & scripta.d.
 Seuera Augusta vxor philippi imperatoris Christiana. 385.b
 Seuera Augusta Philippum filium qualiter educavit. 385.e.386.d.
 Seuera virgo & martyr apud centumcellas sub Dioclet. 666.c. eius insigne monumentum. c.d
 Seueriani haeretici a priori Seuro denominati. 180.c.d
 Seuerianus dux exercitus decipitur ab impostore. 104.e. 131.e
 Seuerianus martyr cum socijs Romae sub Diocletiano. 728.e
 Seuerus Cordubensis Episcopus. 590.e
 Seuerus dux ex Britannia in Palaestinam aduersus Iudeos vocatus. 83.e
 Seuerus haereticus Encratita ex quo Seueriani. 180.c.d
 Seuerus imperat. 240.d.e
 Dicitur Pertinax. 262.e
 Eius genus antiquum. 240.b.c.d
 Olim legatus in Gallijs. 291.e
 Seuerus imperator egrotans a Christiano curatur. 240.d.
 erga Christianos propensior. 241.c.d. abstinit a persecutione Christianorum. 275.c.d
 Seuerus imp. erga Albinum studia simulat. 241.c

Seuerus imp. expugnat Bizantium. 248. e. debellat populos Orientis, & solus imperat sine collega. e. quando sibi filios collegas ascituit. 249. a
 Seuerus imp. creauit Albinum caesarem. 249. e
 Seuerus imp. tranquillum ac floridum reddit Imperium. 249. d. c. 250. 251. quot Barbarorum nationes deuicit. 250. c. d. 259. b
 Seuerus imp. auxit legionum numerum. 250. d. 299. c
 Seuerus imp. triumphat de Barbaris Orientalibus. 255. b. c
 Seuerus imp. iudeos exagitat. 259. e. de illis, triumphat. 238. e. solo omnes expulit. 260. b. c. d. vetuit iudeos circūcidi. 281. a
 Seuerus imp. rediens ex Gallia Romam victo Albino senijt in ciues. 262. c. d. e. dictus Sylla Punicus. 262. e. eius racematio a Plautiano curata. 262. e. 263. a. 264. a
 Seuerus imp. retulit Commodum inter Deos. 262. e
 Seuerus imp. dat donatiuum militibus. 264. c. proficiscitur in Orientem, relinquens Romae Plautianum. 269. e. 270
 Seuerus imp. de castitate seruanda leges seueras tulit. 272. b. c. necat magchos. 272. b. c
 Seuerus imp. conficit bellum Parthicum. 277. b
 Seuerus imp. persequitur Christianos. 278. prodigia quae tunc acciderunt. ibid. eius edictum contra Christianos. 281. a. quid in Philippum Praefectum Augustalem in Aegypto Christiano. 281. c. d. rursus Romam scripsit aduersus Christianos. 384. b
 Seuerus imp. Praefecturam Augustalem Equitibus conferri solitam senatoribus confert. 282. b
 Seuerus imp. instituit Consulatus suffectos cum Ordinarijs adnumerari. 284. c
 Seuerus imp. triumphat de Parthis. 284. d. celebrat decennalia, arcus illi erectus. ibid.
 Seuerus imp. restaurauit Pantheon. 284. d
 Seuerus imp. occidi iubet Plautianum. 292. d. e
 Seuerus imp. coercet Britannos. 296. e. muro diuidit. 297. a propagauit Imperium. 299. c. d
 Seuerus imp. a filio saepe petitus ad necem. 298. e. eius status infelicissimus post persecutionem illatam Christianis. 298. e. 299. a
 Seuerus imp. multa largitur Tripolitanis & alijs Africanis. 299. a. b
 Seuerus imp. obiit in Britannia. 300. b
 Seuerus imp. filium Antoninum a recta institutione moru detraxit. 300. d. e. ob id meritas paenas dedit. ibid.
 Seuerus relaxat inter diuos. 300. e. 301. a
 Seuerus cum Maximino Caesar creatur. 766. b. c
 Seuerus martyr cum socijs Romae sub Diocletiano. 728. e
 Seuerus historicus erroris arguitur de martyribus Gallicanis. 213. e
 Sexta editio ab Origene inuenta. 330. c. d
 Sextus scriptor Ecclesiasticus. 254. b
 Sextus, sive sexti, dictus locus martyrij Cypriani. 536. d

S I

Sibyllina oracula de Antinoo. 80. c
 Sibyllina oracula de Christianis. 99. c. d
 Sibyllina oracula legi vetita ab Ant. Pio imp. 99. b. c. d
 Sibyllina carmina consulenda scribit Aurelianus ad Senatū. 596. d. e. 597. a. e
 Sigense metallum ad quod Christiani damnati sunt. 524. c
 Signa Romanorum porco effigiata. 85. a
 Signum cognoscendi Catholicos ab haereticis. 112. b. 113. a. b. c. 116. vide, Ecclesia Catholica.
 Sila propheta laudatur. 170. e
 Silentium quorundam haereticorum affectatum. 177. c
 Siluinus martyr cum socijs in Gallia sub Marco. 212. d
 Simplicitas sancta Christianorum. 102. b
 Simplicius martyr cum alijs in Africa sub Decio. 415. d

simplicius martyr Romae sub Dioclet. 705. d
 Simplicius senator martyr Romae cum socijs sub Alexandro. 325. d
 Simonem Cyreneum crucifixum pro Christo blasphemabat Basilides. 59. e
 Simulacra quinque virginum martyrum conflata cum cineribus earum. 54. d. e
 sinistra dignior dextera in rebus sacris. 301. b. c. 776. e
 Sisinus diaconus cum Saturnino sene ministrat Confessoribus in Thermis. 665. e. 666. a. idemq. martyr. 775. d. e.
 sisinnius diaconus cum Maximo martyr apud Auximum sub Diocletiano. 704. e. 705. a
 Sixtus Papa primus creatur. 79. e. eius martyriū. 95. d. anni sedis, & alia ab eo gesta. 96. b. eidem falso adscripti a Ruffino libri Sixti pythagorici. 95. e. 96. a. quid idem statuit de Formatis. 96. b. alia ab eo statuta. 98. b
 Sixtus Papa secundus creatur. 515. c. monetur de haerese Sabellij tum exorta. 529. b. c. martyrio coronatur. 532. b. c. an affixus cruci. 532. d. cur passus in cimiterio. 532. d. eius sedis tempus. 533. e
 Sixtus Papa quintus super columnas cochlides posuit statuas Apostolorum Petri & Pauli. 25. a. 199. e

S M

Smyrneses exceperunt Ignatium. 28. c. d
 Smyrnesis Ecclesiae littera de martyribus ibi passis. 152. b. c. 153. 154. idem libellus de martyribus. 158. a
 Smyrnesium clades sub Marco Aurel. Imp. 133. b. e

S O

Socrates historicus confutatur de presbytero penitentiario. 460. e. 461. a
 Sodalitia a Traiano prohibita. 4. b. c
 Sodomiticum scelus ante Christi aduentum longe lateq. diffusum. 80. e. 81. a
 Solis defectus prodigijs sub Seuero. 278. e
 Solon Procurator Fiscalis persecutor in Africa. 545. b. c
 Solonis & Draconis leges restituta per Hadrianum imp. 71. b.
 Solutor martyr cum socijs Taurini sub Dioclet. 660. a
 Solutor martyr Rauennae sub Dioclet. 730. b
 Sophia cum filiabus martyr Romae sub Hadriano. 69. d
 Sotadia cantilena. 140. c
 Sotas Episc. quid in Montanum. 171. c
 Soter Papa creatus. 182. b. pauperum vbiq. agentium curam suscipit. 183. c. d. laudatur a Dionysio Episcopo Corinthiorum. 183. c. martyrio coronatur sub Marco Imp. 216. e. 217. a. b. ordinationes ab eo factae, anni sedis & sepultura. 217. b
 Soteris virgo & martyr Romae sub Dioclet. 742. d. e. 743. a. b
 Sotio diaconus contubernalis S. Ignatij. 29. b
 Sotius diaconus martyr Puteolis cum alijs sub Diocletiano. 254. c
 Sozons martyr in Cilicia sub Dioclet. 757. b

S P

Spartianus erroris arguitur. 130. e
 Spartianus historicus in Christianos parum aequus. 132. b
 Spartianus quando vixit. 739. b
 Spectacula Christianis illicita. 65. b. 216. e. 274. c. d. 293. c. vide, Christiani.
 Spectrum pestis praenuncium in Ponto. 478. b
 Specus subterranei a iudeis excauari ob munitionem. 75. a.
 Speratus martyr cum socijs in Africa sub Seuero. 275. e. 276. a. b. c
 Spensippus martyr cum socijs. 213. b
 spiridion

spiridion Episc. quid redarguit in Triphillio. 352. c. d
 Spiritum nequam inhabitare semper in homine quo modo dicebat Valentinus. 202. d
 Spiritus nequam in Montano ac socijs. 69. a. b. c
 Spiritum paraclatum quo modo Montanum esse dicebant Montanistae, vide, Montanus.
 Spiritum paraclatum se esse dicebat Manes, vide, Manes.
 Spiritus sanctus a Patre filioq. procedens asseritur in confessione fidei reuelata Gregorio Thaumaturgo. 361. c. d. e.
 Spiritus sanctus negabatur a Basilide. 59. c
 Spiritus sanctus existimatus Melchisedech. 245. e
 Sportula clericorum ab Episcopo dari solita quolibet mense. 414. a. b
 Sportulantes clerici dicti qui eas accipiebant. 414. b

S T

Stattus martyr cum socijs Tybure sub Hadriano. 88. e
 Statio pro ieiunio. 558. e
 Stationarij milites qui. 553. d
 Stadius poeta quid de Septimio Seuero. 240. d
 Stator Officij qui. 537. c. d
 Statuarij facti Christiani, & statuaria ars collapsa. 728. e. 729. a
 Statue Taciti Imperatoris icla fulmine quid ridiculum excogitatum ab Aruspicijs. 618. c
 Stephanus Archidiaconus Romae Ecclesiae postea Papa. 489. e
 Stephanus Episcopus Salonitanus. 14. c
 Stephanus Episc. Africanus Romae cum esset, interfuit electioni Cornelij Papae. 440. d
 Stephanus Papa creatur. 490. b
 Stephanus Papa circumuenitur a Basilide Episcopo falsa relatione. 493. e
 Stephanus Papa excommunicat Asianos Episcopos baptizantes baptizatos rite ab haereticis. 496. d. e
 Stephanus Papa non admisit legatos Orientalium Episcoporum. 496. e. 497. a
 Stephanus Papa conuicijs vrgetur a Firmiliano Episcopo. 496. e. 497. a. quam aequior Stephani causa, quam Firmiliani. ibid.
 Stephanus Papa accipit litteras ex Concilio Africano. 500. b. c. d. quid ipse ad Africanos Episcopos rescripserit. 502. a. b. c
 Stephanus Papa carpitur nonnihil a Cypriano. 502. b. c
 Stephanus Papa promulgat decretum de non rebaptizando baptizatos ab haereticis quid de eo Augustinus. 502. c. d. e. multi Episcopi eidem assentiuntur. 505. b. c
 Stephanus nihil innouandum statuit. 506. b
 Stephanus Papa laudatus etiam a Donatistis. 506. d. e
 Stephanus Papa colitur a Latinis pariter & Graecis. 507. a
 eidem tandem assentiuntur omnes Episcopi. 507. a
 Stephanus Papa a Gentilibus tenetur, confitetur, & martyrium patitur sub Valeriano. 508. e. 509. a. b. 510. 511. eius martyrij Acta. 511. d. 512. a. 513. 514. d. e. 515. a. b. c. mirabilia quae tunc acciderunt. ibid.
 Stephanus Papa sacrificans occiditur. 515. c. d. sedis tempus, & ordinationes ab eo factae. ibid.
 Stephanus Papa quintus sub Ludouico imp. transfert reliquias Dionysij Romam. 39. c
 Styli simplicitas in historia commendatur. 150. d. e
 stipendia clericorum mensurna quae. 409. c
 Stoica philosophiae sectator Nouatianus, quam in Ecclesiam introducere conatus est. 456. d. e
 Stratonici haeretici Gnostici. 67. c

S T

subdiaconus etiam celebris esse debeat. 764. c. d
 subiectio genus penitentiae. 520. a. b
 successus & Paulus Episcopi martyres in Africa sub Valeriano. 550. c
 successus cum Saturnino martyr in Africa sub Diocletiano. 707. e
 suis imago sculpta in portis Hierusalem. 84. d. e. 85. a
 Suidas temporum ignorans. 89. b
 Redarguitur erroris de aetate Gregorij Thaumaturgi. 583. b
 Susa a Traiano expugnatur. 52. b
 Susanna martyr, eiusq. res gesta. 651. e. 652. 653. quae sita coniux Galerio Maximiano. 651. e. 652. a
 Eius animus infractus. 654. d. e
 capite truncatur. 655. a. b
 sepulta a serena Augusta. 665. b
 Eius velum aspersum sanguine asseruatur ab Augusta. 665. c
 Eius Ecclesiae titulus & monasterium. 655. d
 suppellectilia Christianorum. 651. b. c
 supplicia diuersa in Christianos solita irrogari. 273. a. b. c.
 vide cruciamenta, tormenta, Martyres.
 supplicium horrendum ab Aureliano excogitatum. 591. e
 suspensionis Censuram Cyprianus comminatur. 405. e

Syllogismis Aristotelicis utebantur Theodosiani haeretici. 294. c. d
 Sylvanus Episc. Cyrtensis in Numidia traditor. 709. a. b. 710. a. b
 Sylvanus martyr in Palaestina sub Diocletiano. 765. c
 Sylvanus martyr cum fratribus Romae sub Marco. 182. c
 Syluester Papa calumniam patitur a Donatistis. 701. a
 Symbola Carpocratianorum secreta. 61. e
 Symeon pater Domini Episcopus Hierosolymitanus subijf martirium crucis. 26. c. d
 Eius etas. 27. a
 Symeonis accusatores male habiti. 26. d
 Symmachi editio quando prodijt in lucem. 286. c
 Symmachiani haeretici qui. 280. d. e
 Symmachus haeticus Hebionita. 280. d
 Symmitrius cum socijs martyr Romae sub Marco. 140. d
 Symphorosa martyres sepelijt. 88. d
 Symphorosa longe diuersa a S. Felicitate. 182. d
 Eius nomen vnde. 182. d. e
 Eius ac filiorum martirium. 88. c. d
 Symphorosa alia vxor claudij sub Diocletiano claruit. 627. b
 Symphorosa martyr Romae sub Dioclet. 729. e
 Symphorianus martyr in Gallia sub Aureliano. 597. e. 598. a
 Symphorianus martyr Romae cum socijs sub Diocletiano. 728. c
 Synagoga omnes libros diuinae Scripturae habebat. 223. a. b.
 Eisdemq. editionis septuaginta. 343. c. d
 Synadense concilium in Asia. 497. b
 Synaxes Dionysius Alexandrinus vbiq. celebrat. 509. d. e
 Synaxes nec tempore persecutionis intermissae. vide, Missa.
 Synaxis Montanistarum. 175. d. e
 synaxis Gnosticorum, vide, Gnostici.
 synodus, vide, Concilium,
 synodica

Synodica littera qua
Synodica littera ex concilio Africano ad Cornelium Pa-
pam. 452.a.b.459.c
Synodica littera ex concil. African. ad Stephanum Pa-
pam. 500.d.e
Synodica littera ex concilio Antiocheno ad Dionysium.
Papam. 592.c.d.e.593.a
Synodica littera, vide, Littera.

T

Tabella titulus damnatorum. 433.c
Tabella in qua scribebatur sententia damnatorum
& recitabatur publice. 276.e.433.a.630.a
Tabellarij Episcoporum clerici. 408.e
Tabellarum in scribendo vsus frequentior. 98.a
Tabellarius Nicomediensis Episc. martyr. 689.d.e. 690.a
Taberna meritoria adiudicatur Christianis. 321.b.c.d. con-
uersa est in Ecclesiam. 321.b.c.d
Tabulis ludere non esse Christianorum. 170.d
Tactus imp. creatur. 617.c. moritur. 618.a
Tactus rescriptis pro Christianis. 618.a. eius statue ful-
mine icta. 618.c
Tarasius Episc. constan. explorauit res Dionysii Areopagi-
tae. 38.e
Tarsensis Ecclesia a S. Ignatio roboratur. 31.c
Tarraco ciuitas in Hisp. dira passa a Barbaris. 568.a
Tarsi carnificina martyrum & mercatus reliquiarum eius.
756.b.c.d.757.b.c.
Tatiana martyr Romae sub Alexandro. 325.e
Tatianus quo modo factus Christianus. 144.c
Tatianus discipulus Iustini martyris. 144.d. eius lucubra-
tiones. 144.d.e. 180.a
Tatianus. quid in Crescem Cynicum. 136.e. eius peregrina-
tio. 145.a. quanta fuit estimationis. 178.a
Tatianus quando & quo modo lapsus in haeresin. 145.b.
177.e. quibus adhaesit. ibid.e
Tatianus reueritus est maiestatem Romanae Ecclesiae. 178.a.b
Tatianus quas haereses disseminauit. 178.b.c. eius Diatessa-
ron. 178.d.e. falso adscriptum Ammonio. 178.e. 179.a
Tatianus quos habuit sectatores. 180.b.c. a quibus est con-
futatus. 180.e
Tation martyr in Isauria sub Dioclet. 757.c
Taurica Chersonesus trans Pontum. 5.b.c

T E

Telephorus Papa creatur. 98.c.d
Telephorus Papa confirmat ieiunium Quadragesimae. 84.c
121.a
Telephorus Papa martyrio coronatur. 120.e. eius sedis tem-
pus, decreta, & ordinationes ab eo factae. 121.a.b.c
Telluris sine Telluris templum Romae, ubi sepe cogebatur
senatus & causa indicabantur. 474.b.e. 510.d
Templa quae proprie dicta essent, & quando christiani ca-
ruere templis. 297.a.b.c. 298.c.d
Templa ab Hadriano erecta Hierosolymis. 85.e. 86.a.b.c
Templa Gentilium crucis illatione dicata. 50.a.b
Templum Idoli ingressus Gregorius, illud conticere fecit.
Temporum ratio praecipue attendenda in historia veritate.
604.e. vide, Chronica.
Tentatio grauis in Ecclesia lapsus Origenis & Tertulliani.
309.b.c. 487.b.c
Tentatio magna in Ecclesia fuit Traiani felicitas. 52.a.b
Tentatio magna in Ecclesia quaestio de baptismo haeretico-
rum. 496.b.c
Terebryntus scythiani discipulus impius. 606.c.d
Teregemini martyres in Gallijs sub Marco. 213.b
Terentianus Episcopus martyr Ruderti sub Pio. 92.d
Terentius martyr cum socijs in Africa sub Decio. 415.d

Terentius cum socijs martyr Ruderti sub Dioclet. 730.a
Terentius Praefectus Augustalis in Aegypto post Philip-
pum hominem Christianum. 282.b
Terror motus adscripti Christianis quod non colerent Deos.
370.d.e. 378.e
Terror motus Antiochenus sub Traiano. 46.e. 47.a.b. 48.a
Terror motus Antiochenus sub Leone imp. 48.e
Terror motus in Asia sub Pio imp. 121.e
Terror motus Romae & alibi sub Alexandro. 329.b
Terror motus grauissimi sub Gordiano. 378.c
Terror motus immensus sub Gallieno. 567.b
Terror motus in Oriente sub Maximino. 370.d.e
Terror motus immanis in Ponto sub Anastasio Imp. 583.a.
Gregorij Ecclesia ab eo immunes. ibid.
Tertullianus quando ad fidem conuersus. 249.e. 250.e. 251.
causa eius conuersionis asserta. 253.e
Tertullianus quo tempore pallium suscepit. 249.c. 250. lo-
cus eiusdem Tertulliani difficillimus explicatur. 249.d.e
250. 251.
Tertullianus apprimè eruditus. 252.b. 253.e. eiusdem pri-
mordia. 253.d.e. 254.a
Tertullianus aliquando catholicus et hostis Montani. 166.d
Tertullianus a muliercula seductus. 174.e. 175.a. eius la-
psus causa. 266.a.b.a
Tertullianus inuebitur in consularem virum apostatam.
228.b.c.d.e
Tertullianus quando scripsit de Molestijs nuptiarum. 253.e
Tertullianus quando scripsit de Praescriptione. 254.a
Tertullianus Romae agebat tempore Seueri. 259.c
Tertullianus Romae scripsit Apologeticum. 263.e. 264.a.
274.e
Tertullianus Romae agens suscepit patrocinium militis co-
ronam abijcientis. 264.e. librumque ibi scripsit de Corona
militis. 265.a.b
Tertullianus Montanizare cepit. 265.d.e
Tertullianus carpere incipit Romanam Ecclesiam, eiusq.
Pontifices. 265.c
Tertullianus cur & quando ab Ecclesia Romana excom-
municatur. 266.d.e. 306.b
Tertullianus quantum alias detulerit Romanae Ecclesiae.
266.d.e
Tertullianus agebat censorem Ecclesiae. 267.c. 268.a
Tertullianus ambitione abducitur. 266.e. 267.a. emulus Vi-
ctoris Papae. 266.a
Tertulliani lapsus quando contigit. 266.e. seducitur a Pro-
clo. 267.b
Tertullianus nimia austeritate corrumpit. 270.c.d
Tertullianus facilis in credendo, & tenax in retinendo.
267.d.e
Tertullianus intentus muliercularum visionibus. 267.e
Tertullianus inuebitur in agapen Catholicorum. 268.c.d
Tertullianus traditionibus nititur. 269.c.d
Tertullianus Roma recedens redijt Carthaginem. 278.b. tunc
ad Scapulam libellum scripsit. 278.a.b.c
Tertullianus ex schola Montani negat fugiendum in per-
secutione. 288.c.d.e. quando scripsit Scorpiacum. 289.c.d
Tertullianus quando scripsit librum de Spectaculis. 293.c.
quando scripsit contra Marcionem. 296.c.d. & de Resur-
rectione carnis. 296.b. & quando aduersus Iudaeos scri-
psit. 299.c
Tertullianus omne euomuit virus contra Romanam Eccle-
siam. 305.b.c
Tertullianus impugnator bigamiae, & nouorum ieiuniorum
promulgator. 305.d.e. 306.a
Tertullianus reijcit lapsos quantumlibet penitentes. 306.a
Tertullianus qua occasione scripsit de Pudicitia. 306.a.b
Tertullianus in quibus lapsus est, eius errores omnes colle-
git Pamelius. 309.a
Tertullianus a fide catholica excidens magnum intulit
Ecclesiae

Ecclesia scandalum. 309.b.c. eius laudes recenset Vin-
centius Lirinensis. 309.b.c
Tertullianus vt recederet a catholica Ecclesia nulla fuit
culpa Romani cleri. 266.a.b
Tertullianus multa scripsit, eademq. magno pretio apud
Catholicos sunt. 309.e. 310.a. legebat assidue ea Cypria-
nus. 309.e. 310.a.
Tertullianus conspirauit in sententiam Agrippini de ba-
ptismo haeticorum. 311.b.c. 497.b.c. quando de baptis-
mo scripsit. 311.c.d
Tertullianus a traditionibus declinans pariter a fide Ca-
tholica excidit. 311.e
Tertullianista ex Tertulliano haeretici quandiu perdurarunt.
309.d.e
Tertullianus baptizatur a stephano Papa. 515.a. idemq.
martyr. 516.d
Tertullus scapula Proconsul in Africa persecutor Chri-
stianorum. 278.d
Tertullus clericus Ecclesiae Carthaginensis. 404.b.c. 401.d
Tessera repuzenorum haeticorum quae. 177.a
Tesserarij qui dicebantur. 358.c
Testamenti Noui Editiones. 349.d.e. 350.c.d.e. vide,
Editio.
Testamentum an & quando fuerit restitutum per Esdras.
221.e. 222.a
Testamentum vetus a septuaginta interpretibus in Graeci
vertitur, atque id facilitatum a multis, vide, Editio.
Testes contra Marcellinum Papam. 702.d.e. 703.a
Testes Episcopo assistant diaconi. 50.c
Testimonia de Deo, iuxta illud: Tres sunt qui testimonium
dant in caelo, & in terra. 24.a
Tetrapla Origenis. 336.c
Tetricus imp. appellatus in Gallia. 585.e

T H

Thamelus martyr sub Pio. 92.d
Thamuz lucus. 86.b
Tharacus cum socijs martyr in Cilicia sub Dioclet. 644.e
645. 646. 647
Thaumaturgus cognomentum Gregorij, vide, Gregorius
Thaumat.
Thebeae legionis milites martyres. 656.e. 657.a
Thebulis haeticus factus ob repulsam Episc. 27.a.c
Thecla martyr cum Agapio in Palaestina sub Diocletiano.
724.a.b
Themistocles martyr in Lycia sub Decio. 435.c
Themison sectator Montani. 169.e. 172.b
Thelica martyr Alutinenfis in Numidia sub Dioclet. 712.
b. 713.
Theotecnus Episc. caesareae Palaestinae. 623.a.b. armat Ma-
rinum militem ad certamen. 562.a.b. interfuit concilio
Antiocheno contra Paulum. 581.b
Theodotus Pauli Apostoli auditor. 58.b.c
Theodectus poeta abusus diuina Scriptura a Deo percuti-
tur. 337.e
Theodora martyr cum Flauia Domitilla sub Traiano. 5.d
Theodora Maximiani filia iuncta Constantio imp. 650.d
Theodora illustris femina curat corpora martyrum. 728.c
Theodora dicta Sabina Smyrnae, Christum, confitetur sub
Decio. 431.a
Theodorus Episc. Synnadorum. 333.b
Theodorus dictus postea Gregorius Thaumaturgus venit
ad Origenem. 358.b.c
Theodorus dux quid in Aemilianum tyrannum. 564.c.d
Theodorus martyr in Africa sub Decio. 415.c
Theodorus martyr Romae cum socijs sub Valer. 515.a
Theodorus martyr cum socijs Romae sub Valeriano. 556.e

alius item Theodorus sub eodem imp. Romae. 557.a
Theodorus martyr in Ponto sub Dioclet. 750.b.c. combuffic
adem Matris Deum. ibid.
Theodorus martyr in Lycia cum socijs sub Dioclet. 757.d
Theodorus martyr sub Pio. 92.d
Theodorus presbyter scripsit defensionem pro libris Dio-
nysii Areopagite. 771.a
Theodosia martyr Tyri sub Dioclet. 765.a
Theodosius martyr Romae sub Claudio. 587.d
Theodotiani haeretici. 242.e. eorum calumnie in Victorio
Papam. 243.b.c. deprauant diuinam Scripturam. 294.c
vsi syllogismis Aristotelicis. 294.c.d
Theodotion diuinam scripturam in Graecum vertit, quando
eius editio innotuit. 229.b. dicta Tertia editio. 229.d.e.
secta fuit Marcionita. 229.c.d. siue Thebionita. ibid. ge-
nere Ephesus, vel Ponticus. 229.d
Theodotionis editio recepta ab Orientalibus. 230.b. transla-
ta in linguam syriacam. 230.c. credita esse paraphrasis
ionatae. 230.c
Theodotus coriarius haesiarcha, eiusq. genus. 242.c.d.
haereses. 242.a.b. 244.b.c
Theodotus sectator Montani. 166.e. 244.e
Eius filius. 172.a
Theodotus Melchisedechianus. 244.d
Theodotus seducit Natalium confessorum. 293.c
Theodolus martyr in Creta sub Decio. 435.c
Theodolus martyr Romae cum socijs sub Valeriano. 513.e
Theodolus martyr Thessalonicae sub Dioclet. 748.b
Theodolus martyr cum Euentio Romae sub Hadriano. 77.e
Theodolus martyr sub Pio. 92.d
Theognostus antiquus Theologus ab Eusebio dolose praeter-
missus. 42.e. 43.a. idem assertor consubstantialitatis filij
Dei. 43.a
Theonas martyr cum socijs in Cilicia sub Dioclet. 754.b
Theonilla martyr in Cilicia cum socijs sub Diocletiano. 628.
e. 630.d.e
Theonas Episcopus Alexandrinus. 631.d
Mortuus. 668.b
Theogenes martyr Episcopus Hipponensis. 551.d
Theogonius cum Bassa martyr Edessa sub Diocletiano.
754.a
Theologorum antiquorum assertiones de Diuinitate filij Dei.
243.c.d
Theophila virgo Nicomediae damnata ad lupanar sed diui-
nitus liberata. 677.a.b. 678.a
Theophilus Episc. Antiochenus eligitur. 159.e. eius lucu-
brationes. 160.a.b.c. quotus ordine. 160.c. anni sedis eius.
226.a.b
Theophilus Episc. caesareae Palaestinae. 236.e
Legatus a Victore Papa aduersus Quartodecimanos.
254.e. 255.
Praesidet concilio Palaestino loco Victoris Papae. 254.e.
255.a
Theophilus imp. Iconoclasta. 38.b
Theophilus Alexandrinus martyr sub Decio. 427.e
Theophilus & socij martyres in Lycia sub Diocletiano.
757.d
Theophilus scholasticus martyr sub Diocletiano in Cappa-
docia. 753.a.b.c
Theopista Traiana vxor Placidi. 57.e
Theopompus abusus diuina Scriptura diuinitus percutitur
amentia. 337.d
Therma Nouati vel Timothing. 127.d
Therma Diocletiani Romae. 665.b.c
Quando cepta & absoluta. 666. 667. 775.b.c. illis adscri-
pti martyres. vide, Martyres.
Therma Dioclet. Romae. 665.b.c
Therma Maximiani in Africa. 655.b
Thessa-

Theffalonicensis martyres sub Dioclet. 748.b.c
Theffalonicensis Ecclesie tributum remissum a caro imp. 625.c
Thomae Apost. corpus translatum ex Indis. 368.b
Thomas discipulus Manetis. 615.a
Thrasea martyr in Asia sub Marco. 170.d
Thraseo Romae ministrat Christianis in Thermis laborantibus. 653.e.665.e
Thurificare omnes Christiani iussi. 369.b.c
Thus impositum manui appositae super ignem. 762.a.b
Thyesteae cane tributa calumniose Christianis. 65.b.c.148.a
Thyesteae uide, Calumnia.

T I

Tiberianus ad Traianum de Christianis scribit. 54.d
Tiberis inundatio sub Pio. 121.e
Tiberius martyr cum socijs in Gallia sub Diocletiano. 732.d
Tiburina villa Hadriani. 88.d.e
Tiburini martyres sub Pio. 121.e
Tiburinus martyr Romae sub Alexandro. 356.b.c.d
Tiburinus filius Chromatij operatur miracula. 634.
Quid cum Torquato apostata. 635.c.636.a
Signo crucis superat tormenta, eius martyrium & constantia. 633.c.d
Timaeus Episc. Antiochenus creatur. 616.d
Moritur. 622.b
Timor inferbant Christiani Gentilibus inculcando Dei iudicium & penas aeternas. 202.d.e.203.a
Timothei plures discipuli Apostolorum. 41.c.d
Timothei Epistola ad Pastorem. 129.c.d
Eius Martyrium sub Marco. 145.d
Timotheus natus ex Pudente Senatore. 42.a
Timotheus discipulus Pauli, quando martyrio coronatus est. 41.c.d
Timotheus filius Zenobiae Reginae. 600.e
Timotheus martyr Alexandriae sub Decio. 417.d
Timotheus cum socijs martyr in Mauritania sub Dioclet. 707.b.c
Timotheus martyr in Palestina sub Dioclet. 724.b
Timotheus Gazensis martyr sub Dioclet. 724.a.b
Timotheus Praeses Campaniae sub Diocletiano persecutor. 754.c.d.e.755.a
Percussus tacitate, & sanatus a S. Ianuario. ibid.
Timius Rufus in Iudaea Praeses. 83.e
Tymnium, vicus in Phrygia ubi Montanus docebat. 169.d
Tituli, vnde. 49.d.e
Tituli Roma aucti. 49.e
Tituli Romanorum Pontificum quinam antiquitus fuerint. 195.d.e.30.b.c.d.307.e. vide, Pontif. Rom.
Titulis consuetis apud magistratus vsi sunt fratres exempli Pauli Apostoli. 519.b.c
Titulos dimisit Euaristius. 49.d
Titulus cortinae regiae. 49.e
Titulus Euprepiae Romae. 49.e
Titulus Fiscalis qui, qualisve. 49.e.50.a
Titulus inscriptio. 50.a
Titulus Pastoris. 49.e.129.a.b.c
Titulus crucis signum. 50.a
Titulus non imponendus rebus Ecclesiasticis. 50.b
Titus martyr in Gallia cum socijs socijs sub Marco. 51.d

T O

Trobarion Episc. Hierosolymorum. 51.d

Troparion Christianus oleo sanauit Seuerum imp. 240.e.241.a
Tormenta sanissima martyrum. 314.e.553.c.684.c.d.e.696.d.e.697.c.699.a.b.730.e.750.c.d.753.d
Tortoria instrumenta. 395.b.c.404.b.d.419.b
Torquatus apostata ex quibus detectus. 635.d.e.636.a.b
Torquere vsque ad mortem lege vetitum. 667.d

T R

Traditio Apostolica de ritibus & caeremonijs Ecclesiae. 40.e
Traditio Apostolica de cultu reliquiarum martyrum. 45.e
Traditiones Apostolicae ex Epistolis sancti Ignatii recte eliciuntur. 32.c
Egedemq. appellatae promptuarium Traditionum. 73.d.e
Traditiones Apostolicae Romae optime conseruatae. 49.e.160.d.218.b
Traditiones Ecclesiae a Tertulliano recensitae. 26.d.e
Traditioni standum esse monet Ignatius. 33.d.e
Traditionis antiquae quanta uis sit. 33.d. causa de baptismo haereticorum vniuersae Catholicae Ecclesiae demonstrauit. 506.a.b
Traditionum contemptores haeretici qui. 33.b.c
Traditionum utilitas & excellentia. 55.b
Traditionum Papias explorator. 55.a.b
Traditores sacrorum librorum. 685.a.686.e
Traditores qui ex Episc. Africanis vsdemq. schismaticis. 708.a.b
Traetatorij litterae quae. 97.e
Traetoria litterae quae. 96.e.97.e
Traianus imperat. 1.d.3.e
Eius aetas. 3.e
Patria. 1.d.e.d.2.a
Redarguitur Panuinus. 2.a
Traianus Turditanus, non Turdetinus. 1.d.2.a
Imperij eius tempus. ibid.
Cur illi a Deo collatum Imperium. 2.a
Olim in bello Iudaico insignis. 2.a
Eius clementia affectata. 3.e
Traianus aggressus est persequi Christiano. 3.c.d
Eius prima edicta. 3.e
Quod tulit aduersus Christianos quale. 4.b
Traianus dijs addictissimus. 4.a
Traianus vetat conuentus. 4.e
Traianus quid rescripserit in Clementem Papam. 5.a
Traianus dictus Optimus, reuera turpissimus. 6.a.b
Et Domitiano in aliqua parte deterior. 6.c
Traianus finit Gentiles sponte scire in Christianos. 5.c
Traianus vinosus, & pedarestia infamissimus. 6.c
Traianus nec in caelo tutus a vitio nefando, quid de eo Iulianus apostata. 6.d.e.7.a.b
De eius anima in caelum recepta commentum exploditur. 7.a.b
Traianus superstitiosissimus. 6.e.7.a
Traianus quando in Urbem redijt ex Dacia. 7.e
Consulatum adiit, cuius modestia in eo suscipiendo commendatur. 19.e
Traianus quae fecit laude digna. 8.a
Traianus puerorum pauperum curam suscepit. 8.a
Traianus agens aduersus Christianos pie sancteq. sibi agere visus est. 19.d
Commendatur eius equitas. ibid.
Traianus iterum aduersus Decebalum proficiscitur. 20.c
Eius studia erga milites. 23.e
Pontem

Pontem fabricat super Istrum. 23.e
Traianus ad Plinium quid de Christianis rescripsit. 22.d.e.23.a
Traianus superato Deceballo, redijt in Urbem. 24.e
Legati ex India ipsum conueniunt. 24.e
Eius forum, & columna Cochles in eo posita. 24.e.25.a
Traianus Armenos ac Parthos subijcit Imperio. 25.d
Traianus amice excipit Abagarum Regem Edessa. 25.d
Aliasq. plures gentes in fidem recepit. 25.e
Eius victoria. 51.e
Eius felicitas magna fidelium tentatio. 52.a.b
Traianus lustrans exercitum Christianos milites vt sacrilegos relegatos tandem neci tradi iussit. 25.e.26.a.b
Traianus in magnum discrimen positus ex terramoto Antiocheno. 47.a.b.c.d.e
Traianus persequens Ecclesiam, Episcopos a suis sedibus expulit. 46.b
Traianus triumphum agit deuictis compluribus gentibus. 51.e.52.a
Eius arcus triumphalis. 52.a
Quando dictus Parthicus. 52.a
Traianus instaurat persecutionem in Christianos. 54.c.d
Quid Antiochia in virgines Christianas. d.
Eius felicitas in contrarium mutata. d.e
Traianus tandem pro Christianis rescripsit. 54.d
Qui martyres tunc passi. 56.a
Traianus quando obiit, eius aetas, sepultura. 56.c.d
Refellitur commentum de retento viduae filio obside & alia fabulosa. 56.d.e
Traiana cognomen Theopistae uxoris Eustachij martyris. 57.e
Trauquillinus martyr Romae sub Dioclet. cum alijs. 626.e.635.b.c
Transfugarum pena. 665.b
Transfugarum loco habitati Christiani milites. 665.b.c
Trascodrugita haeretici. 176.e
Translatio diuinae Scripturae, vide Editio.
Translatio reliquiarum sancti Ignatii Roma Antiochiam. 45.b.c
Translatio reliquiarum s. Onesimi Roma Epbesum.
Translatio reliquiarum sancti Bonifacii martyris Tarso Romam. 756.e
Translatio corporum defunctorum lege Romanorum vetita. 45.d.158.d
Trebellius Pollio historicus quando claruit. 739.b
Trebellius ab Isauris creatur Imp. 577.c
Trebonianus Gallus proditor Dei. 441.e
Imperium accepit. 444.a. vide, Gallus.
Treueris delecta ad Carnificinam martyrum sub Dioclet. 730.d.e
Tribunitia potestas, ratio optima ad numerandos annos Imperatorum. 119.d.e.162.d.604.a
Tributum Romani pendunt scythis post Decij Imperium. 470.a
Tribulatio licet eadem communis sit Christianis atque Gentilibus, non parem tamen effectum parit vtrisque. 487.b
Tributa libentissime pendebant Christiani. 274.a
Trinitatem contrahabat in vnam personam Basilides. 59.
vide, Haeretici Patropasiani.
Trinitatis mysterium ab ipso Apostolorum exordio explanari consueuisse accedentibus ad fidem. 79.c.d
Trinitatis mysterium reuelatum Gregorio Thaumaturgo. 361.c
Tripbillius Episcopus orator redarguitur a Spiridione. 352.b.c
Tripolitani a Seuero Imp. donati pacis & abundantiae bo-

nis. 299.a
Triplos martyr Romae sub Aureliano. 602.a
Trisagium cantus. 98.a.b
Triumphus Seueri. 259.b.c
Trium puerorum reliquiae inuenta. 589.d
Troade exceptus Ignatius. 30.e
Inde scripsit ad Philadelphos. 30.c.d
Troadius martyr in Ponto sub Decio. 425.c.d
Trophaea Apostolorum Romae conspicua. 304.e.305.a
Trophima martyr in Gallia sub Marco. 212.d
Trophimus Episc. lapsus restitutus in Ecclesia cum suis ad laicam communionem. 445.d.e
Tryphon desertor contempta fidei. 52.b.c
Tryphon martyr Niccae sub Decio. 435.e
Tryphon Origenis auditor. 362.a
Eius scripta. ibid.
Tryphon philosophus Platonius. 362.a
Tryphon presbyter disputat cum Manete. 608.e

T V

Tuburbi in Africa ciuitate qui passi sunt martyres. 290.a
Tudertina cum Turditana ciuitate confusa. 1.d.2.a
Turditana ciuitas patria Traiani. 2.a
Turcius Apronianus Praefectus persecutor Christianorum. 728.c
Turris lignea adhiberi solita in funere Imperatorum. 301.e
Tutor effici non possit clericus statutum fuit in Concilio Africano iam dudum. 492.b
Tutorem nominans clericum ex testamento post mortem excommunicatur. 492.b
Tutele pupillorum magnopere prospectum est ab antiquis. 492.e

T Y

Tyrannio Episcopus Tyrj. 667.e
Tyrannus Episcopus Antiochenus post Cyrillum. 667.e
Tyri Origenes confedit ad lucubrationem Editionum. 334.e
335.a
Tyriorum Chronologia. 619.b
Tyrus diac. discipulus Polycarpi martyr in Gallia sub Marco. 257.d

V*alentiniani haeretici Gnosticis affines.* 67.c.d
Eisdemq. coniuuncti. 101.d.e
Eorundem turpitudine ac arcana sacra execranda. 102.a.b
vescebantur idolotytis. 102.a
Valentinianorum procacitas & obstinatio. 103.c
Qui se praefereunt Christo. 103.c
Quibus armis sint expugnati. 103.d.e
Qui scriptores aduersus eos egerunt. 103.b
Valentinus philosophus Platonius factus haeresarcha. 100.e
Valentinus factus haereticus quia reiectus est in petitione Episcopatus. 100.e
Eius fabulae superant omnes alias. 101.c.d
Eiusdem scripta. 101.d.e
Eiusdem assertio de tribus generibus hominum. 101.d.d
quo tempore idem.
Valentini Romam aduentus. 123.a. itidem sub Orniceto Papa.
Ac etiam sub Eleutherio. 220.c
Eiusdem Valentini discipuli. 187.d.e
Valentinus

Valentinus presbyter illuminat cecam filiam Asterij, & coronatur martyria sub Claudio. 89.a
 Valentinus magister militum martyr sub Dioclet. 730.b
 Valentinus miles Thebæe legionis martyr sub Dioclet. 730.b
 Valentinus martyr Rauennæ. 730.b
 Valentinus martyr Viterbij sub Dioclet. 730.a
 Valeria filia Diocletiani iuncta coniugio Galerio Maximiano. 650.d. Eadem defuncta, ab eaq. nominata. Provincia in Pannonia. 652.a.b.c.
 Valerianus Censor cum amplissima potestate. 426.e. 427.a
 b. eius prædicata laudes in Senatu. 427.c.d.e.
 Valerianus censor leges promulgat aduersus Christianos. 427.a.b.c.
 Valerianus auita superstitionis tenacissimus persequitur Christianos. 427.e
 Valerianus imperare capit. 485.c. 486.a. 489.a.b. 490.b.c
 Valerianus aliquandiu benemeritus de Christianis. 490.c.d
 Valerianus quando aggressus est persequi Christianos. 490.c.d. 508.c
 Valerianus deprauatus a Mago Aegypto. 290.e. 208.d
 Valerianus quid in Christianos statuit. 518.b. prohibet Christianorum conuentus adireq. cæmeteria. 518.b. eiusdẽ editum de exilio Episcoporum. 558.b.c
 Valerianus rescripsit ad Paternum Proconsulem in Africa de persecutione fidelium. 522.e. 523.a.b. eius persecutio in Africa. 524.c.d.e
 Valerianus rescripsit ad Senatam de persequendo Christianos. 531.e. 532.a.b. de nece etiam Episcoporum & Clericorum omnium. 551.b.c. eiusdem noua edicta. 545.b
 Valerianus dat penas sanguinis Christiani, cum capitur a Persis. 556.b. 560.c.d
 Valerianus factus suppedaneum conscendenti equum Regi Persarum. 560.d. quid in eum Constantinus Imp. 560.e
 Valerianus excoari iubetur a Rege Persarum. 560.a
 Valerianus derelictus precibus Christianorum omnium malorum damnus incurrit. 578.a
 Valerianus germanus siue filius Valeriani Imperatoris. 561.e. 580.c. 581.a. 585.d.
 Valerianus martyr cum socijs Romæ sub Alex. 356.b.c.d
 Valerianus Episc. Casarugustanus. 733.e. seruatus in oculis ad tempora Constantini. 734.c. 735.a. interfuit Concilio Eliberino. 762.e. 763.a
 Vasa aurea & argentea in Ecclesijs etiam tempore persecutionis erant. 357.a.b.c. 710.a. 722.a.b
 Vasa sacra non tangenda. 96.b
 Vaticana sepulchra demolita ab Heliogabalo. 318.a.b
 Vaticinia Christianorum vitata ab Imp. Marco Aur. 202.d.e
 Vatisinia martyris de clade Romani Imperij. 556.a
 Vatisinia falsa Montanistarum. 172.c
 Vatisinia, vide, Prophetia, Visiones.

V E

Vestigal lenonum & meretricum abstulit Alex. 328.d
 Vestigalia libenter persoluebant Christiani. 274.a
 Vela iudicum. 629.e. 630.a
 Vela Titulus. 49.e
 Velatas solere incedere feminas Christianas. 723.e
 Venus martyr in Africa sub Decio. 404.c
 Venerarium templum Hierosolymis. 85.e. 86.a.b.c
 Veneris simulacrum in Golgota ab Hadriano positum. 86.b
 Venustianus persecutor, deinde martyr sub Dioclet. 671.a.b
 Verba Dei prædicatio in Ecclesia vtilissima. 534.c.d
 Verborum ornatum dedita opera contempserunt Patres. 310.d. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Verissimus imp. qui dictus est. 130.c
 Verissimus martyr Vlyssipone cum socijs sub Dioclet. 733.e
 Veritas nullo vnquam perscribitur tempore. 40.c.d
 Veritas gaudet testibus. 50.e
 Veritatis Catholica norma. 112.b.c. 116.b
 Veritatis amatores, sic inscriptus liber contra Christianam religionem. 692.c
 Verus imp. qui nam eo nomine intelligatur. 130.c. 131.a.b
 134.b. Verus pro se uero interdum. 134.b.d
 Verus Viennensis Episc. 146.d. eiusdem ad Deum transitus. 146.b.
 Vestis Christianorum quales luctus tempore. 480.a.b.c
 Vespronius candidus Proconsul bene habuit Christianos. 279.d.
 Vestigia Apostolorum, locus sic dictus. 638.e
 Vestis templum incensum sub Commodo. 238.d.e
 Vestis sacra profanata ab Heliogabalo. 314.e. 315.a
 Vestes Episcopales, quales olim essent. 539.c. 540. 541
 Vestes Christianorum arctiorem vitam profitentium, vide, Pallium.
 Vestes pulle religiosorum tantum. 250.e. 251. 252
 Vestes candidas feminis in funere penes Romanos vsui fuisse. 301.b.c
 Vestis candida in sacris Gentilium adhiberi solita. 626.b. 480.b.c
 Vestis Christianorũ communis qualis esse solet. 480.b.c.d
 Vestis candida Aegyptijs Christianis in vsu. 480.d
 Vestes Christianorum ædem cum Gentilibus esse solita. 250.e. 251. 252
 Vestina martyr Carthagine cum socijs sub Seuero. 275.e. 276.a
 Vetius Epagathus martyr cum socijs Lugduni sub Marco Imp. 204.b
 Veturius magister militum persecutor Christianorum sub Diocletiano. 661.e

V I

Via regia in Ecclesia qua sit. 488.e
 Vibius Pasiennus Proconsul in Africa. 577.e
 Vicarius & successor idem apud Cyprianum. 490.a
 Victimam arte demonis supernatans. 562.c.d
 Victor Episc. Capuanus errat de Armonia Ammonij. 178.e. 179.a.b
 Victor Episc. in Africa damnatus ad metalla. 524.d
 Victor Episc. ruficadiensis Traditor. 708.e
 Victor historicus hallucinatur de patria Traiani. 1.d. 2.a
 Victor martyr Ebredui sub Dioclet. 731.d
 Victor & corona martyres sub Marco. 183.a
 Victor martyr in Africa sub Decio. 404.c
 Victor martyr in Africa cum socijs sub Valeriano. 557.a
 Victor martyr in Aegypto sub Numeriano. 625.c
 Victor martyr Solodori sub Maximiano. 659.b.c.d
 Victor martyr cum socijs in Gallia. 659.c
 Victor alius cum Gereone & socijs in Gallia sub Dioclet. 660.d
 Victor Maurus martyr Mediolani sub Dioclet. 731.c
 Victor Papa creatur. 239.c
 Victor Papa damnat Theodotum Coriarij haresiarcham. 241.e. 242.b.c
 Victor Papa defenditur a calumnijs aduersariorũ. 243.c.d.e
 Victor Papa questionem de tempore Paschatis terminat. 254.d.e. 255. 256.
 Victor Papa scribit ad Theophilum Episc. Casariensem de cogendo concilio in Palestina. 254.e. 255.a.b.c
 Victor Papa excommunicat Quartodecimanos Asianos. 257.b. per penam eius seueritas redarguitur. 257.d. 258.c.d.e. 259.a
 Victor

Victor Papa tentatio Tertulliani. 266.e
 Victor Papa ordinat Felicianũ Episcopum Fulginatensem. 772. eiusdem Victoris Papæ martyrium. 277.c. anni sedis eius. decreta, & ordinationes. 277.d
 Victoria martyr cum Anatolia apud Lacum Velinum sub Decio. 398.e
 Victoria martyr Alutinenfis sub Dioclet. 712.a.b
 Victoria negans, repetito certamina fit extorris. 407.e
 Victoria de Marcomannis precibus Christianorum obtenta. 191.b.c. 192. 193. 194.
 Victorinus confessor in Africa sub Valeriano. 545.c
 Victorinus martyr cum Tuscano Ambiani sub Diocletiano. 731.d
 Victorinus acclamatus Imp in Gallia. 585.e
 Victorinus hareticus Praxeanus. 245.e
 Victorinus martyr Romæ sub Traiano. 5.d
 Victorinus martyr in Africa sub Decio. 404.c
 Victorinus in Gallia martyr sub Valeriano. 557.a
 Victorinus cum socijs martyr Romæ sub Seuero. 728.e
 Victorinus Rauennæ martyr sub Dioclet. 730.b
 Victorinus Episc. Pictauiensis martyr sub Dioclet. 731.a.b
 c. perperam positus sub Syluestro Papa vixisse. 731.b. c. d. adiectus Millenarijs. 730.c
 Victorinus filius Marcelli centurionis martyr in Hispania sub Dioclet. 665.a. 733.e
 Viduitas in Ecclesia habita magno pretio. 35.a
 Viennensis ciuitas senatoria dicta. 145.d
 Viennensium & Lugdunensium martyrum Epistola. 203.b
 Vigellius Saturninus Proconsul in Africa persecutor quid passus. 277.a
 Viminalis collis hospitium Christianorum. 127.e
 Vincentius martyr Ebredui cum socijs sub Dioclet. 731.d
 Vincentius diaconus martyr Valentie sub Dioclet. 733.e
 Vincentius martyr cum socijs Romæ sub Commodo. 237.b
 Vincula Ignatij gloriosa. 29.e. 30.d.e
 Vincula, vide, Catene.
 Vindicta de sanguine Christiano qua lance pensata. 121. d.e. 225.b.c.d. 303.c. 482.e. 483.a.
 Vinum conditum propinari solitum damnatis. 268.c.d. 558.d
 Vinum sacrificij misceatur aqua. 79.d. 491.a.b.c
 Vinum ex magia Marcus haresiarcha mutare videbatur in sanguinem. 188.c.d
 Virgines Antiochenæ martyres sub Traiano quid de earum cineribus. 54.d
 Virgines Deo dicatæ captivæ ductæ ac redemptæ. 457.d.e
 Virgines Christianæ damnatæ ad lupanar diuinitus liberatæ. 677.a
 Virgines sacre simul degentes in Asceterijs. 676.c. 677.a
 Virginitas frequens tempore s. Ignatij 34.e. 35.a
 Virginitas ab Elxai haresiarcha explosa. 24.a
 Virginitas a Manete diuersa ratione culta. 615.a
 Virginitas voto coniuncta. 248.c.d
 Virginitatis votum simplex dispensat Cyprianus. 402.e. 403.a.
 Virgo incontinens nuptui tradenda. 403.a
 Virgo Maria apparet Gregorio Thaumaturgo. 360.e. 361.a
 Eiusdem partui erecta Romæ Ecclesia. 321.b.c.d
 Visio ostensa Ameliano martyri. 554.c.d
 Visio ostensa Agapio martyri. 556.b
 Visio ostensa Cirtenfisibus martyribus. 555.d.e
 Visio ostensa Flauiano martyri. 550.a.b
 Visio diuinitus ostensa Gregorio Thaumaturgo & reuelatio summe doctrina. 360.d.e. 361.a.b.c
 Visio Cypriano ostensa de pace ventura. 403.c.d
 Visio Cypriano ostensa de sacerdotibus a Deo defendendis. 484.e
 Visio ostensa Cypriano de tempore sui martyrij. 523.d.e

Visio ostensa Dionysio Alexandrino de legendis libris hareticorum. 517.b.c
 Visio ostensa Iacobo martyri. 554.c.d
 Visio ostensa Mariano martyri. 553.d.e
 Visio ostensa martyribus de clade vëtura Romano Imperio. 555.d.e. 556.a.eius euentus. 567.a.b.c.
 Visio ostensa Montano martyri. 547.c.d
 Visio ostensa Perpetue & Felicitati. 290.b.c.d.e
 Visio ostensa Quartillosæ martyri. 546.d.e
 Visio ostensa Rheno confessori. 546.a
 Visio ostensa sacerdoti tempore pestis. 479.e
 Visio ostensa Victori martyri. 546.c.d
 Visiones portentose Manetis. 613.e
 Visiones ostensa pueris tempore Cypriani. 405.c.d
 Visiones ante persecutionem a Domino ostensa. 394.b.c
 Visionibus muliercularum intentus Tertullianus seducitur. 267.e
 Visionibus admoniti multi facti sunt Christiani. 287.a.b
 Visitare confessores in carcere positos magno studio curabant Christiani. 400.e. 401.a. 521.a
 Vitalis martyr Bononia sub Dioclet. 730.b
 Vitalis martyr in Gallia sub Marco. 212.d
 Vitalis martyr Romæ sub Marco. 182.c
 Vitalis martyr sub Decio in Cappadocia. 435.e
 Vitalianus Praefectus præt. sub Maximino occisus. 374.c
 Vitellius Tribunus militum minister impietatis sub Commodo. 232.c
 Vitis insigne, & gestamen Centurionis. 663.b.c.d
 Vitulum, idemq. Apim colebant Aegyptij. 70.a.b
 Vitus puer cum Modesto & Crescentia martyr sub Diocletiano. 729.e

V L

Vlpianus i.c. sub Alexandro hostis Christianorũ. 323.c.d
 Eius liber de offic. Proconsulis. 123.e. 324.a.b.
 Carnif x Christianorum. 325.e. 331.a.b. vide, Domitius Vlpianus.
 Vlpianus martyr Tyri sub Dioclet. 745.d.e
 Vlpianus martyr in Gallia sub Marco. 212.d

V N

Vngere mortuos oleo Heracleon haresiarcha docuit suos. 188.a
 Vnitas Ecclesie in Episcopo vno. 484.e
 Vniuersalis titulus quo modo alijs quàm Romanis Pontificibus inditus videtur. 232.a.b.c

V O

Voces populi non audiendas in Theatro iniusta petentes, rescripsit Dioclet. 633.d.e
 Voces antiquo vsu in Ecclesia receptæ licet improprie videantur baud facile mutadæ. 350.d.e. 351.a.b. 352.a.b.c
 Vologesus Rex Parthorum. 131.e
 Volontarij siue Volones milites. 159.a
 Voluntas libera, non fatum vrget aliquem. 186.d.e
 Volusianus Imp. cum Gallo. 444.a. ambo quando occisi. 485.e. 490.b. tempus eorundem Imperij. c.d
 Vopiscus historicus in Christianos insensus plura mentitur. 620.d.e
 Votum continentie Christianis peculiare. 60.c
 Votũ continentie simplex dispensat Cyprianus. 402.e. 403.a

V R

Vrbanus Papa creatur. 328.b.c
 Vrbanus Papa baptizat Valerianum atque Tiburtium. 356.b.c.
 Vrbanus

Urbanus Papa edificat Ecclesiam in domo Cecilia. 356.d
Urbanus Papa martyrio coronatur. 356.e. 357.a. fecit vasa aurea & argentea. 357.a. eiusdem sedis anni, ordinationes & sepultura. 357.d.e
Urbanus Pontifex socius Capitolini quid cum Marcellino Papa. 702.e
Urbanus presbyter Romae comes Marcellini Papae. 702.e
Urbanus Praeses in Palaestina persecutor, penas dedit. 724.a.b.c
Urbanus presbyter schismaticus. 446.e. 447.a. resipiscit. 454.e
Urbanus puer cum socijs martyr Antiochia sub Decio. 423.e
Urbanus & Vitalis & alij Romae baptizati tempore Caij Papae. 627.a
Urbicus Praefectus Urbis persecutor sub Marco. 138.c.d
Urbis Millefimus quando celebratus. 385.a
Urbis Praefecti quo modo Romae semel plures essent. 627.d
Ursus & Victor milites legionis Thebaeae martyres sub Diocletiano. 659.e

V Y

Vulgata editio Septuaginta quae nã fuerit. 336.e. 346.b.c
Vulgata plures. 346.d.e. 347.a
Vulgata prior quo modo exoleuit. 347.d. 348.a.b
Vulgata recentior ex veteri & noua conflata. 348.e. 349.a
Vulgata editio Testamenti Noui probatur esse s. Hieronymi. 350.c.d.e. Quo modo, quando & a quibus restituta. 352.e

V X

Vxor iuste accusare potest virum suum adulterij. 127.c.d.e
Vxorum communitas ex Platone, quae ab eo est mutuata. Epiphanes haeresiarcha. 67.a.b
Vxorum communitas penes haereticos turpissimos Gnosticos. 62.e

X

Xenodochium Pammachij in Portu Romano. 590.b
Xylus, vide, Sistus.

Z

Zacharias presbyter martyr in Gallia sub Marco. 212.d.
Zachaeus Episc. Hierosolymitanus. 51.d
Zachaeus martyr in Palaestina sub Dioclet. 700.a
Zambdas Episc. Hierosolymitanus. 656.d. baptizat Thebaeos milites. 657.d
Zacharias Episc. Viennensis martyr sub Traiano. 56.a
Zama Episc. Bononiensis. 773.e

F I N I S.

Z E

Zebinus Episc. Antiochenus creatur. 332.e. moritur. 377.b
Zenobia Regina, genere Iudaea, male instituta a Paulo Samosateno. 579.a.b
 Eadem discipula Longini philosophi. 579.a
Zenobia post viri obitum imperat. 660
Zenobia vincitur ab Aureliano Imp. 660.d.e. qualis quantave fuerit femina. 661.a. ducta Romam in triumphum. 660.d.e
Zenobia in suburbio agens ad meliorem frugem reddita. 660.e. eius castitas coniugalis praedicata. ibid. quot qualesve filios habuerit. 660.e
Zenobia familia. 660.e
Zenobius Episc. in Cilicia & Zenobia soror martyres sub Diocletiano. 630.e. 631.a
Zenobius Episc. Florentinus. 660.e
Zeno martyr in Africa sub Decio. 415.c
Zeno martyr in Aegypto sub Decio. 417.b
Zeno Tribunus militum cum socijs martyr Romae ad Aquas Saluias sub Dioclet. 666.d
Zenophilus consularis in Africa cognouit causam Traditorum & cecilianii. 709.e. 710.a
Zephyrinus Papa creatur. 277.d.e
Zephyrinus Papa damnat Montanistas. 305.b
Zephyrinus Papa damnat Tertullianum. 305.b
Zephyrinus Papa quale edictum de recipiendis lapsis penitentibus promulgauit. 306.b.c.d
Zephyrinus Papa damnat Praxeam haeresiarcham. 246.c.d
Zephyrinus Papa recipit Natalium haereticum penitentem. 293.d
Zephyrinus Papa egregie laborat contra haereticos. 296.e. 304.c.
Zephyrinus quando martyr, quantum temporis sedit, ordinationes, sepultura. 317.d.e. 318.a
Zetarij qui dicebantur. 634.a
Zetus Episc. scelestissimus conspirat cum Nouatiano. 454.b

Z O

Zoe martyr Romae sub Dioclet. 626.e. 627.a. 634.d.e. 635.a
Zoe martyr in Phrygia cum socijs sub Pio. 92.d
Zoroastris nomine libri conficti a Gnosticis. 67.b. 383.c
Zosimus Comes historicus haud fidelis in recensendis rebus a Philippo Imp. gestis. 385.e. 386.a
Zosimus martyr in Portu Romano cum socijs sub Aureliano. 602.a
Zosimus martyr Philippis sub Traiano. 36.c
Zosimus miles martyr sub eodem Imp. 36.d
Zosimus martyr in Gallia cum socijs, sub Marco. 212.d
Zoticus martyr in Gallia cum socijs sub Marco. 212.d
Zoticus Otrenus Episc. impugnat emergentem tunc Montani haeresin. 168.e. 170.d. 172.b. passus sub Severo. 291.c
Zostriani nomine confictae reuelationes. 383.c

INDEX RERVM QVAE IN HOC SECUNDO TOMO ANNALIVM

PAVLO FVSIVS PERTRACTANTVR

ET HIC EODEM QVO SVNT POSITAE
 ordine, recensentur.

TRAIANI Imperium. 1.e
 Status Ecclesiae tempore Traiani. 2.b
 De oraculis Gentilium mutis redditis. 2.d
 Traianus quando aggressus persequi Christianos. 4.b
 Clementis exilium. 5.a
 Traianus quo modo turpissimus. 6.b
 Cur qui visi sunt meliores Principes acrius persequuti sunt Christianos. 7.b
 Ioannis Euangelistae obitus. 8.a
 De Ioannis Euangelistae aetate. 10.b
 Clemens Papa martyrio coronatur. 11.e
 Clementis scripta, vel quae Clementis nomine sunt conficta. 12.d
 Canones Apostolorum a quibus, quando, quot, cuius fidei sint. 14.c
 Anacletus Papa. 20.b
 Plinius litteris agit cum Traiano de Christianis. 21.c
 elucidantur loca obscura eiusdem Epistolae. 22.b
 Pseudopropheta infestat Ecclesiam. 23.e
 Columna Traiana conuersa in trophaeum Petri Apostoli. 25.a
 De Abagaro Rege Edessae. 25.d
 Expurgato a Traiano exercitu, qui in eo inuenti sunt milites Christiani, cruci affixi. 25.e. 26.a
 Symeonis fratris Domini insigne martyrium. 26.c
 Haereses inualescunt. 27.b
 Ignatius Episc. Antiochenus Romam mittitur: eius iter & res gestae. 27.d
 Status Ecclesiae Antiochena. 28.a
 Ignatij Epistolae a Polycarpo collectae indubitata fide receptae, promptuarium existunt traditionum Apostolicarum. 31.d
 Haeretici qui vixerunt tempore Ignatij. 32.e
 Hierarchia Ecclesiastica ab Ignatio diligenter expressa. 34.c
 Virginitatis foecundum germen in Ecclesia ex traditione Apostolorum. 34.e
 Ecclesiae Catholicae archetypus. 35.d
 Signum Epistolarum Ignatij. 35.d
 Ignatij temperantia in diuinis. 36.a
 Martyres Philippenses. 36.c
 Dionysius Areopagita quo tempore consummauit martyrium. 36.e
 Dionysius Areopagita an idem cum Dionysio Parisiorum Episcopo. 37.d
 Dionysij commentarij, an vere sint Areopagitae. 40.c
 Ignatij martyrium. 44.b
 Ignatij corporis translatio Roma Antiochiam. 45.d
 Heronis Episcop. Antiocheni ad Ignatium preces. 46.a
 Terramotus ingens Antiochiam sternit. 47.a
 Euaristus Papa. 49.d
 De Titulis. 49.d

Septem diaconi in Rom. Ecclesia. 50.c
 Traiani prospera gesta, quid de illis vaticinati Christiani. 52.a
 Iudaei rebellant. 53.b
 Iudaei diris cladibus exagitati. 53.e
 Quinque Virginum cineres mira edidere prodigia. 54.c
 Error Millenariorum. 54.e
 Papiae monumenta. 55.c
 Traiani obitus, Hadriani Imperium. 56.b
 Hadriani persecutio in Christianos. 57.c
 Haeretici sub Hadriano. 58.a
 Ecclesiae status sub Hadriano. 58.d
 Basilidis haeresis. 59.a
 Saturnini haeresis. 61.c
 Carpocratis haeresis. 61.e
 Gnostici haeretici plurimum obsunt Ecclesiae Dei. 63.d
 Defensio pro Christianis ex prauis haereticorum moribus infamatis. 64.d
 Imaginum cultus qualis in Ecclesia, & qualis apud haereticos. 66.d
 Philosophi patriarchae haereticorum. 67.a
 Adamitarum haeresis. 67.b
 Alexander Papa post Euaristum. 68.b
 Hadrianus quid in Iudaeos. 68.c
 Hadriani peregrinatio. 69.a
 Apis Aegyptiorum Deus inuentus. 69.e
 Christianorum ardor de subeundo martyrio. 70.c
 Athenae illustratae ab Hadriano, & de Ecclesia ibi posita. 71.b
 Hadrianus rescripsit pro Christianis. 72.e
 Quadratus Episcopus Athen. cohibet Hadrianum. 73.a
 Serenius Granianus quid pro Christianis. 73.d
 Haeretici qui vixerunt tempore Hadriani. 74.e
 Iudaei rebellant, & immania perpetrant facinora. 75.c
 Iustini philosophi primordia, quo modo factus est Christianus. 76.a
 Philosophiae Christianae excellentia. 77.a
 Alexandri Papae res gestae. 77.e. 78.a
 Sixtus Papa succedit Alexandro. 79.c
 Fide SS. Trinitatis imbuebantur catechumeni. 79.c
 Antinous puer consecratus in Deum, Gentilium Theologiam vnde prouenisset ostendit. 80.a
 Martyres Antinopolitani. 81.e
 Celsus philosophus Epicureus quid contra Christianos. 82.a
 Bellum Iudaicum sub Hadriano instauratur. 83.e
 Iudaei quibus exagitati cladibus ab Hadriano. 84.e
 Hierosolomitana loca sancta ab Hadriano profanata. 85.e
 Aquilae Pontici res gestae. 86.e
 Legalium vsus quamdiu viguit. 87.e
 Martyres Tiburtini sub Hadriano. 88.e
 Phlegontis supputatio. 89.a

Hadrianus falsis miraculis traducitur.	89. e	Iustinus secundam elaborat pro Christiana religione Apologiam.	138. a
Miracula falsa excogitata a Gentilibus.	90. e	Ptolomæi & sociorum martyrum Acta.	139. a
Hadriani obitus.	91. e	Acta martyrum Iustini & sociorum.	141. e
Antoninus Pius imperat.	92. e	Iustini lucubrationes.	143. a
Ecclesia latissime propagata.	93. a	Refelluntur calumniæ Nouantium ex Iustini verbis.	143. e
Antoninus Pius quas gentes compressit.	94. d	Ecclesiæ Romanæ iugis integritas.	144. b
Deorum Gentilium auctus numerus occasio fuit fidei propagandæ.	95. a	De Tatiano Iustini discipulo.	144. d
Titulus Romani Pontificis.	95. e	Epistola Pij Papæ ad Iustum Viennensem.	145. d
Sixti Pithagorici lucubrationes dolose adscriptæ Sixto Papæ.	95. e	Anicetus Pio succedit.	147. d
Litteræ Ecclesiasticæ dictæ Formatæ, & alia genera litterarum Ecclesiasticarum.	96. d	Hæresiarchæ rursus se Romam conferunt.	147. e
Thelephorus Papa succedit Sixto.	98. c	Hæresiarchæ simulant pœnitentiam, vt subripiant communicationem Romanæ Ecclesiæ.	148. c
Prohibetur ab Ant. Pio lectio librorum fatidicorum.	99. b	Qua præuia satisfactione recipiendus hæresiarcha in Ecclesiam.	148. e
Calumniæ sparsæ in Christianos.	100. b	Polycarpi Romam aduentus.	149. a
Valentinus hæresiarcha innotescit.	100. e	Hegesippus Romam venit.	149. d
Sacra Christianorum cur Romæ cunctis perspicua absque velis.	102. c	Hæreticus ex quo demonstratur.	150. a
Arma potissima aduersus omnes hæreticos.	103. d	Historiæ Ecclesiasticæ scribendæ antiquus & verax modus.	150. e
Ophitarum hæresis.	103. e	Triumphus Marci de bello Parthico.	151. c
Diabolus rursus per serpentem quærit decipere.	104. e	Polycarpi martyrij Acta.	152. b
Gaiiani hæretici.	105. c	Piorum studium erga Sanctorum martyrum reliquias.	155. d
Sethiani hæretici.	106. a	Discipuli Polycarpi.	156. e
Gerdo heresiarcha quando prodijt.	106. e	Pionij martyris Acta in aliud tempore errore translata.	157. d
Hyginus Papa quotus ordine ponendus.	107. a	Pestis ingens sub Marco exoritur.	158. e
Marcio heresiarcha.	107. c	Christianis solita tribui mala omnia quæ obuenerent.	159. b
Apelles hæresiarcha.	111. a	Typus Ecclesiæ Catholicæ.	160. d
Phylumena Apellis femina potens ad scelera.	111. b	Autolicus Gentilis homo multa scribit in Christianos, quem refellit Theophilus Episcopus Antioch.	160. e
Nulla hæresis sine femina adiutrice.	111. e	Bellum Marcomanicum.	162. a
Dogmata vera a falsis quò modo dignoscantur.	112. c	Falso oraculo impostoris Imperator Marcus decipitur.	163. b
Prouocatio ad Ecclesias Apostolicas.	112. e	Melito Sardenis pro Christianis agit apud Imperat.	163. e
Catholicum nomen cur inuentum.	113. e	Scriptores Ecclesiastici tempore Marci Imp.	165. b
Cur in Christiana religione plures hæreses.	114. a	Montani hæresis quando prodijt.	166. a
Hæreses vnde emerferunt.	115. e	Romana Ecclesia quando Montanum respuit.	167. a
Vbi vera Ecclesia.	116. b	Diaboli artes in oppugnando Dei Ecclesiam.	168. a
Romani Gentiles in dies supersticiosiores.	117. c	Priscilla & Maximilla propetissæ Montani.	168. c
Sacra Isidis ab antiquioribus Romanis sæpe repulsa.	117. d	Pseudoprophetæ quales.	170. c
Iustinus martyr suscipit defensionem Christianæ religionis.	118. b	Pseudomartyres hæreticorum.	172. d
Hyginus post Thelephorum fedit.	121. c	Ieiunia Montani cur respuit Ecclesia.	174. a
Martyres passi sub Pio.	121. d	Sectæ diuersæ ex Montano.	176. b
Antoninus Pius pro Christianis rescripsit.	122. a	Tatianus hæresiarcha quando prodijt.	177. e
Hæresiarchæ se in Urbem conferunt.	123. a	Redarguitur error Victoris Capuani de Armonia Ammonij & Tatiani Diatesferon.	179. b
Hæresiarchæ reueriti Romanam Ecclesiam.	124. a	Encratitæ hæretici.	180. b
Pius Papa succedit Hyginio.	125. d	Seueriani hæretici.	180. d
Quæstio de die celebrandi paschatis exorta sub Pio Papa.	125. e	Soter Papa succedit Aniceto.	182. a
Ioannes Euangelista quid de die celebrandi Paschatis senserit.	126. a	Symphorosæ res gestæ, & ambiguitas de nomine soluta.	182. d
Pastoris liber sic inscriptus, cuius fidei.	126. d	Soteris & aliorum Roman. Pontificum munificentia erga pauperes.	183. c
Hospitia Syrorum Romæ vbi.	127. d	Epistola Roman. Pontificum qualis æstimationis.	184. c
Antonini Pij lex æquissima.	128. d	Dionysij Corinthiorum scripta.	183. c
Pastoris Titulus, & Pastoris litteræ.	129. a	Bardesanes Syrus & eius scripta.	185. e
Antonini Pij Imperij annorum ratio.	130. a	Valentini discipuli hæresiarchæ.	187. d
Marcus Aurel. & Lucius imperant.	131. d	Marcus heresiarcha & impostor.	188. b
Alexander impostor in discrimen adducit Romanum exercitum.	131. e	Ecclesiæ Dei firmitas.	189. d
Matrimonium Lucillæ filia Marci cum Lucio.	132. d	Hæretici Sacramentarij quando primo cogniti.	190. a
Abercius curat Lucillam arreptitiam.	133. a	Prodicus hæresiarcha.	190. d
Marcus Aurel. Imper. persequitur Christianos.	135. b	Marcomanicum bellum confectum feliciter precipibus	
Marcus Imp. quid in Iustinum Philosophum.	136. d		
Crescens Cynicus quid in Iustinum Philosophum Christianum.	137. a		

bus militum Christianorum.	191. b	Melchisedechiani hæretici quando prodire, & quo auctore.	244. e
De legione Fulminatrice.	192. d	Praxeas hæresiarcha quo tempore cognitus est, & quæ docuit.	245. e
Iouis Pluuij imago.	198. a	Clementis Alexandrini chronologia & alia ab eo scripta.	246. e
Columna Antonina Pauli Apostoli statua nobilitata.	199. c	Seueri Imper. & collegarum annorum exacta disquisitio.	248. e
Christiani qua æstimatione apud Gentiles essent.	200. c	Tertullianus quando factus est Christianus, ea occasione, loca eius obscura elucidantur.	249. d
Christiani Gentilibus quàm proficui.	201. a	Pallium non omnium Christianorum indumentum erat.	251. c
Marcus Imperator prohibet futurorum prædictionem.	202. d	Controuersia excitatur de tempore celebrationis Paschatis.	254. c
Gentiles pertereri soliti a Christianis prænuntiatione futuri iudicij.	203. a	Concilium Palæstinum de paschate.	254. e
Persecutio in Christianos sub Marco.	303. c	De die Dominico plura.	255. d
Martyres Lugdunenses sub eodem Imper. Marco.	203. e	Concilium Romanum sub Victore.	256. a
Galenus de Christianis obrectationes iniustissimæ.	210. c	Concilium in Asia eodem tempore.	256. c
Ciborum delectus qui improbatus.	212. a	Auctoritas quanta Romani Pontificis.	257. b
Athenagoræ apologia.	213. e	Antiquus vsus de Eucharistia mittenda.	257. e
Christiani cæteris nationibus deterius habiti.	214. b	Victor Papa excusatur digne iusteq.	258. c
Nomen Christianum in crimen tantum.	215. a	Quartodecimani nõ amplius tolerandi visi sunt Rom. Pontifici.	258. d
Vita Christianorum innoxia.	215. d	Iudæi iterum afflicti sub Seuero.	259. e
Eleutherus Papa succedit Sotero.	217. c	De Narcysso Episcopo Hierosolymitano plura.	260. e
Irenæi legatio ad Rom. Pontificem.	217. e	Seuerus Imp. sæuij in Ciues.	262. d
Bello & peste Romanum Imperium deuastatur.	218. c	Accusatur Christiani criminis maiestatis idq. sapius.	263. b
Blastus & Florinus hæretici.	219. d	Militis Christiani coronam respicientis causa a Tertulliano iniuste defensa.	264. e
Marcion iterum Romam, & Valentinus hæresiarchæ petunt.	220. c	Tertullianus quando & qua occasione lapsus in Montani errores.	265. d
Charismata in Ecclesia.	220. e	Christiana religio derisa in imagine asini.	270. c
Diuina scriptura per Esdram restituta quo modo intelligendum.	221. c	Seuerus quid in mæchos.	272. b
Iudæus baptizatur arena, quid de ea re Dionysio visum.	224. b	Supplicia in Christianos experiri solita, & in Christianas feminas quid nefas excogitatum.	273. a
Commodus imperat.	224. e	Christiani Reip. vtiles.	273. e
Commodus vlciscitur sanguinem Christianum.	225. b	Vindicta a Deo immissa in Christianos spectacula aduentus.	274. d
Pax insperata illuxit Ecclesiæ.	225. e	Tertullianus scribit pro Christianis Apologeticum.	274. e
Romanorum nobiles plurimi fidem Christianam suscipiunt.	226. e	Plautianus persequitur Christianos.	275. c
De Lucio Britannorum rege.	227. a	Acta martyrum Scyllitanorum.	275. e
Ex consul apostata quid in eum Tertullianus.	228. c	Saturnini Proconsulatus in Africa.	277. a
Vt penes Christianos mense Martij aliqui personati ludant vnde obrepit.	228. e	Victori Zephyrinus Papa succedit.	277. e
Editio diuinæ Scripturæ a Theodotione elaborata.	229. b	Scapula Proconsul in Africa persecutor.	278. a
Pantæni ad Indos peregrinatio.	231. a	Præsidum Gentilium erga Christianos differentia.	279. b
Vniuersalis præfectura in Ecclesia diuersis modis accepta.	232. c	Symmachi editio diuinæ Scripturæ quando & vbi apparuit.	280. c
Philippi Christiani hominis præfectura Augustalis.	232. e	Persecutio sub Seuero quando vehementior sæuire cœpit.	281. a
Apollonij Senatoris martyris Acta.	233. d	Philippi præfecti Augustalis Christiani hominis in fide constantia.	281. d
Perennis Præfecti pœna ob fufum sanguinem Christianum.	234. d	Origenis pueritia, atas, & res gestæ.	283. a
Apocrypha quando permittenda.	235. d	Clemens Alexandrinus causam Christianorum defendit.	283. e
Docitæ hæretici prodeunt.	236. a	Seuerus de Parthis triumphat.	284. c
Commodus Imp. derisus a Gentilibus & Christianis.	236. e	Origenes Alexandria docet & aliæ res ab eo gestæ.	284. e
Petra scelerata quæ.	237. e	De fuga in persecutione ineunda.	287. b
Vrbis incendio templum Pacis conflagrauit sub Commodus Imp.	238. c	De redimenda persecutione & pace pecunia concilianda.	288. e
Victor Papa succedit Eleuthero.	239. d	Perpetua & Felicitas martyres Africanæ.	290. b
Seuerus imperat.	240. c	Irenæi Episcopi Lugdunensis martyrium & scripta.	291. d
Seuerus bene habuit aliquandiu Christianos curatus morbo a Proculo homine Christiano.	240. e	Plautianus persecutor occiditur.	292. c
Status Ecclesiæ sub Seuero.	241. d		
Theodotus hæresiarcha prodijt.	241. e		
Victor Papa purgatur a calumnijs hæreticorum.	242. e		

- Ludi ſæculares quo anno celebrati. 293. c
 De Natalio in hærefin lapſo recantante Romæ paly-
 nodiam. 294. a
 Hæreticorum mores deprauare diuinam Scripturam.
 294. d
 Origenis imprudens facinus ſe caſtrantis. 295. c
 Conſtantia Chriſtianorum longe antecellit eam quæ
 gentilium prædicatur. 297. d
 Chriſtiani ſemper habuerunt Eccleſias templorum
 inſtar, quæ ſit harum vocum differentia. 298. a
 Iudæorum cum Chriſtianis altercatio. 299. e
 Antoninus Caracallus imperat, eius pueritia Chriſtia-
 nis exulta moribus. 300. d
 Seuerus inter Deos relatus. 301. a. eius ritus inſtitu-
 tio. ibid. a. b.
 Siniftra in ſacris eſſe nobilior. 301. b. & 776. c
 Iuſta vindicta de ſanguine Chriſtiano. 303. c
 Diſputatio Romæ habita inter Caium, & Proclum.
 304. c
 Montaniſtæ excommunicantur a Zephyrino Papa.
 305. b
 Tertullianus infant in Eccleſiam Catholicam. 305. d
 Romani Pontificis de recipiendis lapſis promulgatum
 edictum. 306. a
 Romani Pontificis auctoritas in Eccleſia. 307. b
 Ritus recipiendi pænitentes. 308. b
 De pallij Episcopalis myſtico ſymbolo. 308. e
 Tertullianus quando in profundum malorum ſe mer-
 git. 309. a
 Concilium Africanum ſub Agrippino. 310. b
 Baptiſmi collati ab hæreticis improbandi auctor Ter-
 tullianus. 311. b
 Vltio in Alexandrinos de illata in Chriſtianos perfec-
 tione. 312. a
 Antoninus Caracallus totus in magicis. 313. a
 Heliogabali Imperium. 314. e
 Ambroſius ſtudet Origeni. 316. a
 Zephyrino ſuccedit Callyſtus Papa. 318. r
 De translatione corporum Sanctorum Apoſtolorum.
 318. d
 Alexandri Imperium. 320. d
 Alexander in multis imitatur Chriſtianos. 320. e
 Taberna meritoria quando conuerſa eſt in Eccleſiam.
 321. b
 Præſulum electio in Eccleſia quo modo fieri ſolita.
 321. e
 Hippolyti Portuenſis Canon temporum. 322. e
 Vlpianus I. C. Chriſtianorum hoſtis inſenſiſſimus.
 323. e
 Alexandri Imperium quo modo ſine ſanguine.
 324. e
 Callyſti Papæ martyrij Acta. 325. b
 Leges eorum qui fuerunt hoſtes Chriſtianorum cur ab
 iſdem receptæ ſunt Chriſtianis. 326. a
 De Cœmeterijs. 326. c
 De Urbano Papa cum ſuccedit Caliſto. 328. c
 Martyres Romæ ſub Alexandro. 329. a
 Scriptores Eccleſiaſtici ſub Alexandro. 329. e
 De Hippolyto Portuenſi plura. 330. c
 Origenes plures res geſtæ, & ordinatio in presbyterum
 333. c
 Caſtrantium ſe pœna. ibid. e
 Sexta Editio diuinæ Scripturæ inuenta. 334. c
 Origenes ſimul collegit, atque diſeruit editiones di-
 uinæ Scripturæ elucubrans Hexapla, atque Octapla.
 335. a
 Origenes benemeritus de Editione Septuaginta duo-
 rum, non autem eius corruptor extitit. 335. d
 De prima Translatione diuinæ Scripturæ. 337. b
 De Translatione Septuaginta Interpretum. 338. e
 De cellulis in quibus facta dicitur Editio controuer-
 ſio. 340. d
 Tranſlatio Septuaginta quo modo deprauata. 344. e
 Romanæ Editionis excellentia. 347. e
 Vulgata Vetus, & Noua. 348. b
 De Editione noui Teſtamenti. 349. d
 Monſtratur eſſe Hieronymi. 350. c
 Verſiones hæreticorum quales eſſe ſoleant. 351. b
 Inuenctiua auctoris in hæreticos nouos interpretes.
 351. c
 Diuina Scriptura cur ſimplici ſtylo edita Deo pro-
 miſſa. 351. e
 Sanctorum Patrum conſilium de ſimplicitate fermo-
 nis. 352. b
 Origenis peregrinationis compendium. 353. b
 Periarchon Origenis qua occasione ab eo conſcri-
 ptum. 354. b. c
 Similitates inter Demetrium, & Origenem. 354. e
 Excusatio Origenis inanis redditur. 356. a
 Cæcilie Romanæ Virginis, & ſociorum certamen.
 356. b
 Vaſa ſacra in Eccleſia Dei argentea, & aurea.
 357. a
 Pontianus Papa Urbano ſuccedit. 357. e
 Gregorij Thaumaturgi primordia. 358. c
 Gregorio oſtenſa viſio, & reuelatio de fide Catholica.
 360. d. e
 De Alexandro Carbonario Episcopo a Gregorio
 Thaumaturgo electo. 362. b
 Porphyrij calumnia de lapſu Ammonij reſellit.
 364. d
 Philoſophi Chriſtiani Alexandria publice profiten-
 tur. 365. b
 Philoſophiam conducere Chriſtianæ religioni. 365. e
 Præſtantia Chriſtianæ Philoſophiæ. 367. a
 De Plotino in magiam propenſiore. 367. d
 Alexandri de Perſis triumphus. 368. c. d
 Præſtant Chriſti ſerui Imperatoribus. 369. d
 Iulius Maximinus Imper. 370. a
 Perſequitur Chriſtianos. 370. c
 Terremotus grauiſſimi exagitant Orientem. 370. e
 Pſeudoprophetiſſa multos ſeducit. 371. a
 Anterus Papa Pontianus ſuccedit. 371. e
 Perſecutio Maximini vrget. 372. a
 Notariorum munus, eorum vſus, & in ſcribendo per-
 nicitas. 373. a
 Fabianus Papa ſuccedit Sotero. 374. b
 Gordianus imperat. 374. c
 Nouatus & Nouatianus nequaquam ſub Fabiano inno-
 tuerunt. 375. a
 Supputatio Cenſorini. 376. b
 Concilium 90. Episcoporum in Africa. 377. e
 Gordianus armat in Perſas. 379. a
 Eriguntur Eccleſiæ. 379. e
 Philippus Imper. an fuerit Chriſtianus, & quando.
 380. d
 Plotinus quando Romam venit. 383. b
 Origenes accuſatus hærefis cauſam agit apud Fabia-
 num Papam. 384. a
 Milleſimus Urbis celebratur a Philippo. 385. b
 Concilium in Arabia celebratum. 386. b
 Cyprianus ordinatur Episcopus Carthaginenſis.
 387. a
 Cyprianus qualis ante baptiſmum. 389. a
 Perſe-

- Perſecutio Alexandria Mago impellente ciues in Chri-
 ſtianos ſub Philippo. 390. e
 Aegyptiorum mores ab antiquis exacte deſcripti.
 391. d
 Philippis Augg. patre & filio occiſis Decius imperat.
 392. c
 Fabiano Papa coronato martyrio ſedes vacat annum
 & amplius. 393. b. 398. c
 Diſciplina Chriſtiana corrupta tempore Decij.
 393. e
 Perſecutio Decij antea diuinitus cognita. 394. b
 Propagatio facta Chriſtianæ religionis. 394. e
 Perſecutio in Eccleſia Africana. 395. b
 Miſerandus multorum lapſus. 395. d
 Libellatici qui nam proprie ſint. 396. c
 Ingens perſecutio Romanam Eccleſiam exagitat.
 397. d
 Romanus Clerus ſede vacante curat vniuerſalem Ec-
 cleſiam. 397. e. 399. d. e
 Fuga Cypriani tempore perſecutionis. 399. a. exqui-
 rit de ea Clerus Romanus. c.
 Cypriani litteræ ſcriptæ e latebris. 400. d
 Martyrum adnotandi dies martyrij diligenter.
 401. c
 Confefſores a carnis concupiſcentia miſerando mo-
 do proſtrati. 401. e. 402. a
 Cyprianus legitimus auctor libri de Singularitate cle-
 ricorum. 402. d. e
 Perſecutionis tempore ab Episcopis preces indici ſo-
 lere. 403. a
 Cruciamentorum genera. 404. b
 Lapſorum importuna ſuggeſtio. 404. d
 Vigor Eccleſiaſtica diſciplinæ. 405. a. b
 Diaconorum munus quod nam ſit tempore perfec-
 tionis. 405. d
 Libelli qui a martyribus ſcribi ſolerent. 405. e
 Vnde manauit illorum origo. 406. c
 Luciani Confefſoris improbus conatus. 406. e
 Cypriani obſeruantia erga Romanam Eccleſiam.
 408. a
 Seuera cenſura in clericos qui perſecutionis tempore
 reſeſſerunt. 409. c
 Clerus Romanus tenaciſſimus auitæ diſciplinæ.
 409. e
 Concilium Romanum a Clero collectum ſede vacan-
 te in cauſa lapſorum. 410. c
 Eccleſia Romana etiam ſede vacante præſcribit leges
 vniuerſæ catholicæ Eccleſiæ. 411. b
 Ordinatur Cyprianus Clericos adhuc in latebris.
 413. a
 Lectores qui dicerentur apud Afros. 414. b
 Sportulæ clericales. 414. b
 Lapſorum ingens numerus ſub Decio. 416. d
 Alexandrina Eccleſia quæ paſſa ſub Decio. 417. a
 Paulus Primus Eremita dictus, quando ſeceſſit in ſo-
 litudinem. 419. e
 Origenis certamen tempore Decij. 420. c
 Origenis lapſus calumniſe excogitatus. 422. d
 Balyæ Episc. Antiocheni certamen. 423. d
 Gregorius Thaumaturgus fugam arripuit ſub Ec-
 cleſiæ eo modo magis profuturus. 424. c
 Cenſura Valeriano collata cum ſumma poteſtate con-
 dendarum legum. 427. a
 Valerianus viuente Decio ſæuijt in Chriſtianos.
 427. e
 Acta Proconſularia martyrij Pionij Smyrnenſis preſ-
 byteri. 428. b
 Acta Maximi paſſi Ephesi. 434. d
 Schiſma conſtat in Eccleſia Africana auctore Feli-
 ciſſimo. 437. c
 Monteniſium prima veſtigia. 438. e
 Nouatus Episc. in Africa ſchiſmaticus innotefcit.
 439. d
 Cornelius Papa creatur. 440. a
 Electio Romani Pontificis quo modo fieri ſolita.
 440. c
 Decij Imp. finis infeliciffimus. 441. e
 Prodigia in eos qui lapſi ſunt. 442. c
 Lapſi quo modo recipiendi. 443. c
 Natalitia martyrum poſt perſecutionem ab Episco-
 pis tam in Occidente quàm in Oriente celebra-
 tur. 443. d
 Gallus & Voluſianus imperant. 444. a
 Nouatianum ſchiſma exortum. 444. e
 Clerus Romanus ex quot miniſtris conſtaret tempore
 Cornelij Papæ. 447. e
 Nouatianus Antipapa qualis. 448. e
 Dionyſius Alexandrinus Episc. redarguit Nouatia-
 num. 450. a
 Concilium Africanum ſub Cypriano. 451. b
 Concilium Romæ habitum ſub Cornelio. 452. c. d
 Cyprianus cur ſcribat de Vnitae Eccleſiæ. 453. c
 Vnde obortæ hærefes & ſchiſmata. 453. e
 Confefſorum qui lapſi in ſchiſma erant reſipiſcentia.
 454. c
 Dogmata Nouatiani. 457. a
 Collecta indiſta a Cypriano pro redemptione capti-
 uorum. 457. e
 Romanum concilium in cauſa lapſorum. 458. e
 Concilium Africanum in eadem cauſa. 459. a
 Creatus Fortunatus pſeudoepiſcopus Carthaginenſis
 contra Cyprianum. 461. a
 Legatio ſchiſmaticorum ad Cornelium. 461. d
 Duo inter ſe contraria ſchiſmata in Eccleſia Africana
 contra Cyprianum ambo. 463. a
 Satisfactio neceſſaria lapſis. 463. e
 De iudicijs peregrinis adeundis. 464. b
 Fabius Episcopus Antiochenus procliuiſ in ſchiſ-
 ma Nouatiani admonetur a Dionyſio Alexandri-
 no. 467. b
 Hippolyti presbyteri Nouatiani recantatio palino-
 dia. 467. e
 De perſecutione ſub Gallo & Voluſiano. 469. e
 Cornelij Papæ exilium ſub Gallo. 471. d
 Romanæ Eccleſiæ robur. 472. a
 Cornelij Papæ martyrium quando. 473. a
 Lucius Papa ſuccedit Cornelio. 475. c
 Eiuſdem confefſio & exilium. 476. a
 Peſtis immaniſſima ſub Gallo. 477. b
 Quid Chriſtiani tempore peſtis. 479. a
 Cyprianus magna conſtantia ſe erigit aduerſus De-
 metrianum Proconſulem. 481. b
 Diuerſimode Gentiles & Chriſtiani ſe habent in ea-
 dem perſecutione ferenda. 483. a
 Faſti Conſulares reſtituti. 485. c
 De obitu Origenis & Apologia pro eo elaborata.
 486. a
 De duorum Origenum opinione. 488. c
 Lucij Papæ certamen & corona. 489. b
 Stephanus Papa quando Lucio ſuccedit. 490. b
 Hærefis Aquariorum. 491. a
 Concilium Africanum tempore Stephani Papæ.
 491. e
 Episcopi leges ſtatuunt aduerſarias ciuilibus legi-
 bus, quæ Eccleſiaſtica libertati repugnant. 492. b
 493. a
 De

- De causa Basilidis & Martialis Lapforum Episcoporum . 493. d
 Sepultura Christianorum discretæ a sepulturis Gentilium . 494. b
 Concilium Africanum in causa Basilidis & Martialis . 494. c
 Romani Pontificis tantum esse deponere Episcopos lapsos . 495. d
 Stephanus Papa excommunicat Episcopos Asianos synodi Iconiensis . 496. d
 Romana Ecclesia traditionibus nitens omnes superat aduersarios . 497. d
 Nouatiani Anabaptistæ . 497. e
 Concilium Africanum Episcoporum septuagintaunius in causa rebaptizandi baptizatos ab hæreticis . 499. e
 Communicatio inter Cyprianum & Stephanum Papam nunquam interrupta . 500. e
 Cypriani consilium in scribendo de Bono patientiæ . 501. d
 Quid Stephanus in causa rebaptizationis decreuerit . 502. c
 Qualis causa Cypriani in ea quæstione . 503. b
 Concilium Africanum lxxxvij. Episcoporum in causa rebaptizationis celebratum . 503. d
 Firmilianus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ infant in Stephanum Papam . 504. a
 Cyprianus & alij Episcopi a Stephano dissidentes eidem reconciliati . 505. d
 Traditionum vis maxima . 506. a
 Episcoporum Orientalium pax cum Romana Ecclesia . 507. d
 Persecutio Valeriani . 508. d
 Acta Hippolyti, Eusebij & sociorum . 508. e
 Acta Stephani Papæ . 511. d
 Vetus baptizandi ritus . 512. c
 Stephani Papæ martyrium . 515. c
 Sixtus Papa succedit Stephano . 516. a
 De legendis libris hæreticorum admonitio . 517. c
 Edicta Valeriani in Christianos . 518. a
 Dionysij Alexandrini Episcopi res gestæ sub Valeriano . 518. d
 Persecutio diuersarum Orientalium Ecclesiarum . 521. c
 Acta passionis Cypriani . 522. d
 De Episcopis ad metalla damnatis . 524. c
 Sabellius hæresiarcha quando innotuit . 529. c
 Eluitur calumnia in Gregorium Thaururgum de Sabellianismo . 530. d
 Angelici & Apostolici sit dicti hæretici . 531. a
 Sixti Papæ martyrium & aliorum . 531. e
 Laurentij Diaconi Romanæ Ecclesiæ certamen . 532. d. e
 Dionysius Papa Sixto succedit . 533. e
 Cypriani martyrium . 534. b
 Frumentarij qui dicantur . 535. c
 Episcopi indumenta quæ olim . 541. a
 Massa candida sic dicti martyres . 543. c
 Acta martyrum Lucij, Montani, Flauiani & sociorum . 545. c
 Acta martyrum Mariani atque Iacobi . 552. e
 Visiones ostensæ martyribus de clade Imperij Romani . 555. d
 Martyres diuersis in locis passim sub Valeriano . 556. d
 Acta martyrum Fructuosi Episcopi & sociorum . 557. d
 Valerianus Imper. captus a Persis . 560. b
 Gallienus imperat & reddit pacem Ecclesiæ . 561. b
 Marini militis nobile certamen in Palæstina . 561. d
 Bellum ciuile Alexandrinum . 563. b
 Aemilianus Tyrannus . 564. b
 Pestis Alexandria . 565. e
 Clades Romani Imperij . 567. b
 Dianæ templum combustum a Gothis . 567. c
 Propagatio fidei ad Barbaros quo modo . 568. b
 Gregorij Thaumaturgi epistola Canonica cur & quando scripta . 568. d
 Concilium Romæ celebratur in causa Dionysij Episcopi Alexandrini . 570. d
 Præcipuum tribunal in Ecclesia Catholica Romæ situm . 574. e
 Nepos ex quo Nepotiani hæretici . 575. e
 Hymnorum scriptores . 577. b
 Tyranni complures vexant Imperium . 577. c
 Paulus Samosatenus horrendas euomit impietates . 579. c
 Concilium a Dionysio Papa cogitur contra Paulum Samosat . 579. e
 Antiochenum Concilium contra Paulum . 581. a
 Gregorij Thaumaturgi obitus . 582. d
 Claudius imperat . 586. e
 Claudius Imper. persequitur Christianos . 587. c
 Perfarum martyrum Romæ certamen . 588. b
 Aurelianus imperat . 591. c
 Antiochenum Concilium posterius contra Paulum . 592. a
 Conflictus de Diuinitate Filij Dei inter quos . 594. d
 Professio Antiochena contra Paulum . 595. e
 Primatus Romanæ Ecclesiæ Ethnicis etiam cognitus . 596. c
 Felix Papa Dionysio succedit . 597. c
 Aurelianus persequitur Christianos . 598. c
 Felix Papa agit cum Maximo Episcopo Alex. aduersus hæreticos . 599. d
 Eutychianus Papa Felici succedit . 601. e
 Martyres sub Aureliano . 602. a
 Manes hæresiarcha cognoscitur . 605. b
 Tacitus imperat . 617. d
 Imperium Probi . 617. e
 Francorum ingens facinus sub Probo . 620. b
 Carus imperat . 621. c
 Caius Papa Eutychiano succedit . 624. a
 Diocletianus imperat . 624. d
 Martyres sub Numeriano . 625. d
 Marci & Marcelliani martyrum res gestæ sub Diocletiano Imp . 626. d
 Acta martyrum Claudij Asterij Neonis & sociorum . 628. e
 Martyres Romæ passim exordio Imperij Diocletiani . 632. e
 Caij Papæ res gestæ . 633. b
 Dies Natalis & octaua Apostolorum Romæ celebrari solitus etiam tempore persecutionis vrgentis . 635. c
 Sebastiani martyris certamen . 637. d
 Christiani ab omni commercio seclusi . 639. b
 Quid Diocletianus in Manichæos . 639. e
 Hieracitæ hæretici . 640. d
 Acta Proconsularia martyrum Tharaci & sociorum . 642. c
 Acta martyrum publica sunt omnium fidelissima . 649. c
 Susannæ Romanæ virginis nobile certamen proprietate . 651. e
 Caij

- Caij Papæ res gestæ, cum martyrium subijt . 655. e
 Marcellinus Papa Caij succedit . 656. c
 Thebanæ legionis Christianæ res gestæ atque martyrium . 656. e
 Iuramentum militare Christianorum . 658. b
 Persecutio Diocletiani cœpta in milites . 662. b
 Marcelli Centurionis martyris Acta fidelia . 663. a
 Milites damnati ad opus Thermarum . 665. c
 Romæ milites magno numero necati . 666. e
 Guria & Samonæ martyrum res gestæ . 667. c
 Anastasiæ res gestæ & eius epistola . 668. c
 Andree & sociorum militum res gestæ . 670. a
 Maximianus Galerius Ecclesiam dire persequitur . 671. a
 Apparatus persecutionis immensæ . 672. a
 Certum tempus Diocletiani persecutionis disquiritur . 673. a
 Indes & Domnæ certamen . 676. c
 Theophilæ virginis certamen insigne . 676. b
 Nicomedesum martyrum fortitudo . 678. b. 687. c
 Status Ecclesiæ ante persecutionem . 681. d
 Edicta Diocletiani de Ecclesijs demoliendis & libris comburendis . 684. e
 Lactantij res gestæ, ac scripta . 691. a
 Philosophus exurgit contra religionem Christianam . 691. e
 Iuriconsultus eodem tempore contra religionem Christianam exurgit . 691. e
 Porphyrius in Christianos blasphemos libros euomuit . 692. c
 Arnobius Rhetor diuino miraculo prodijt pro Christiana religione pugnaturus, cum illa amplius vexata esset . 695. a
 Martyres in diuersis prouincijs passim . 696. e
 De Martyribus Aegyptijs quæ scripserit Philæas Episcopus . 698. d
 Marcellini Papæ certamen . 700. e
 Disquiritur historia de eius lapsu, an vera sit . 701. a. 724. d. 727. a
 Clericorum Romanorum pro fide Christi certamina . 703. b
 Acta Felicis Episcopi Tybarentis & sociorum . 706. a
 Martyres qui vere essent Martyres probari soliti diligenter ab Episcopis . 707. c
 Concilium Cirtense in Numidia ab Episcopis Traditoribus habitum . 708. d
 Donatistarum prima origo . 710. c
 Conuentus Ecclesiasticos agi solitos etiam persecutionis Ecclesiæ tempore . 711. b
 Acta Proconsularia Martyrum citata in publica colatione Catholicorum cum Donatistis in Africa . 711. e
 Miraculum de libris ab incendio diuinitus seruatis . 712. c
 Acta martyrum corrupta esse a Donatistis conuincuntur . 717. d
 Calumniæ a schismaticis confictæ in Mensurium Episcop. Carthag. 718. d
 Mensurij causa discutitur . 721. c
 De commenticia synodo contra Marcellinum . 724. d
 Martyres in persecutione Diocletiani passim in diuersis prouincijs . 728. a
 De martyribus passim in Gallia sub Dioclet. 730. d
 De Victorino Pictauiensi martyre ambiguitas . 371. d
 Martyres passim in Hispania sub Dioclet. 732. e
 De Cæsaraugusta martyrum Metropoli . 733. b
 Diocletianus & Maximianus cur se Imperio abdicarunt . 736. e. 737. e
 Columnæ erectæ Diocletiano de extincta Christiana religione . 738. d
 Constantius atque Galerius imperant . 739. c
 Constantij mores . 740. c
 Totus Occidens vbi Constantius regnat, a persecutione liber . 741. a
 Marcellini Papæ martyrium . 741. e
 Marcellinus Papa quando federe cepit . 742. d
 De S. Agnetis martyrio . 743. b
 Martyres Palæstini sub Dioclet. 744. a
 Acta Proconsularia Sanctarum Agapis, Chionis, & sociarum . 746. a
 Parentes Basilij extorres in syluis aluntur a bestijs . 749. b
 Martyres Pontici sub Dioclet. 750. b
 Cappadoces martyres sub eodem . 750. e
 Ianuarij Episcopi Beneuentani, & sociorum martyrium . 754. c
 Tarfensis carnificina martyrum sub Dioclet. 756. b
 Lapsi vrgent, vt in Ecclesiam recipiantur . 757. e
 Pœnitentiales canones instituti a Petro Episcopo Alexandrino . 758. b
 Concilium Eliberinum in Hispania quando celebratum . 762. d
 Multa in eo decreta elucidantur . 763. b
 Martyres Palæstini sub Dioclet. 765. b
 Seuerus & Maximinus Cæsares quando creati . 766. b
 Constantinus detinetur in custodia Romæ a Galerio . 767. a
 Constantij Imperatoris obitus . 767. b
 Infidiæ Constantino paratæ . 768. b
 Constantinus præsto est patri morienti, & ab exercitus acclamatur Imperator . 768. e
 Status Ecclesiæ Occidentalis tempore quo obiit Constantius Imp . 769. a
 Ex prætermisis .
 De scriptis Theodori pro defensione librorum Dionysij Areopagita . 771. a
 Luciani Samosatani obitus . 771. e
 Dionysij Alexand. epistolæ contra Paulum fragmentum de veritate sacratissimæ Eucharistiæ . 772. c
 De antiquitate Ecclesiæ Bononiensis . 773. e
 De inuentione & translatione corporum Papæ & Mauri . 774. a
 De eorundem martyrio . 775. c
 Sini fra in sacris dignior habita, in alijs secus . 776. c

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag.	Linea	Mendum	Emendatio.	Pag.	Linea	Mendum	Emendatio.
2	E 1	Boetia	Baotia	323	A 8	Portu Romano	Agro Verano
7	E 5	ingreditur	aggreditur	393	E 10	compta	corrupta, in multis fo-
lijs emendatum.
12	C 7	millia	milliaria	402	E 11	integra	integras
21	A	Anaclet.an.1.	an.2. sic in tit. superi-
riori.	459	C 2	significatia	significat. in pluribus
ibid.	A	Traian.an.1.	an.2. & in tit. superiori	466	C 4	Seclæ	folijs est emendatum
24	E 6	admirationem	admiratione	485	A 1	sed	dele
48	A 2	corruui	corruere	486	A 1	secundam	tertiam
51	C in tit.	Euarist.1.	Euarist.2.	490	in tit.	Impp.4.	Impp.3. usque ad pag.
ibid.	E in tit.	Euarist.2.	Euarist.3. sic in seq.
pag. in tit. superiori.	494	C in marg.	Martiani	Martialis (492)
ibid.	C 3	scuiebat	dele qua sequuntur vs-
que ad finem anni.
habentur alibi.	502	E 7	in qua	in qua
79	A 10	Episcopus	Archiepiscopus	523	in tit.	Sixti 4.	Sixti 1.
ibid.	A 11	Hydrologia	Hydragiologia	531		namque ait enim	dele, enim
93	B 2	& pecoribus	cum pecoribus	434	B 11	Apollonia	Apolloniae
94	A 3	Iudæ	Iudææ	538	B 5	inter fuit	interfuit
117	D 7	præscriptit	proscriptit	542	A 2	tegentes	tegens
121	D 3	Hera-leæ Glycerium	dele	545	B 2-3.	Maximus Galerius	Galerius Maximus
ibid.	D 4	Apud Comanos in Pon-
to Hermias miles	dele	551	B 7	Valerio Maximo	Vibio Palsieno
129	E 3	hoc anno	adde quo hæc scribim ⁹	590	B 5	Zenodochium	Xenodochium
152	in tit.	Anac.	Anic. sic usque ad pag.	594	E 11	congregatæ	congregati. in pluribus
folijs est emendatum
155	D 6	æterno	æternæ (150)	595	E 9	patrem	dele. emendatum in
multis.
163	A 10	Rutilano	Rutiliano	599	B 1	Valeriano	Aureliano
163	D in tit.	delendus Lucius Verus.	de sic sequentibus pag.	ibid.	B 4	Symphonianum	Symphorianum sic in
reliquis.
182	A 2	Decembre	Decembrem	605	B in marg.	Manetes	Manes
183	A 5	inter quos] usque, inter	alios. dele	619	D in marg.	Gallatius	Sabbatius
189	E 4	at vt ne	at ne	626	C 1	Tatianus	Ticianus
192	D 3	Ἡραυνοβόλος	Κεραυνοβόλος] sic & alijs	659	A 9	Octodurum	Octodorum
232	A 6	impugnat	impugnant	663	E 5	Arrius	Arrius
240	E 8	adhæserit	adhæserint.	665	B in marg.	Septemb.	Ianuarij
254	B 8	agendum erit	dele	ibid.	C in marg.	de incend. mit.	de incend. ruin.
262	A 2	Antionitas	Antinoitas	672	D 6	templa	alia.
280	D 2	Hexempla	Hexapla	673	D 9	huc vsque ibi. Adde: hic idem ille Hermoge-
nianus sub quo passus quoque Romæ legi-
tur Restitutus cuius martyrij Acta ha-
bentur.	
282	B in marg.	Lectus	Latus	676	C in marg.	Index	Indes
302	C 5	in Caracallus	in Caracallo				
305	in tit. sup.	Zephyr. 12.	Zephyr. 13.				
309	C 5	Paxeæ	Praxeæ				
ibid.	E 10	ingenij	ingenio				
314	B 2	septima] exapla]	sexta] octopla				

Dogmatu veritas quomo pbanda, ex tathiano, si conueni cotadodij tradiciones aply. pag. 112. est.
 Milagros fueros del ciclo sbiado amanco aurelio q su exercito por la oron de los solo ador. pag. 197.
 Divina scriptura no fuit vstiaua per sctrom vt dicitur dicit. pag. 221. est.
 castigo oportuno coheretis fign. te fign. dimiti, selebomto coho s. n. m. i. s. o. b. p. d. e. r. u. f. a. l. e. p. o. r. q. f. f. u. e. r. o.
 coheretis p. o. r. e. l. d. e. f. u. e. r. o. p. e. d. e. r. o. p. a. g. 264. est.
 testiam infelissim lapsu. pag. 265. est. de somnando de papa. 305. venit in pfundū muloz. pag. 309.
 Origenis lapsus et q dicitur qd vniuersi post mortem. pag. 486. qd nase supra es fusore. ibid. De fuo grandes looz q tme
 su manifestu p. d. i. c. i. o. p. a. d. i. s. o. q. d. e. c. a. t. d. e. z. m. d. e. s. p. l. o. n. n. s. d. e. t. e. r. o. p. a. g. 487. f.
 p. p. t. u. e. t. f. e. l. i. c. i. t. a. t. i. s. m. a. r. t. i. r. u. m. q. d. v. n. u. n. t. a. b. l. e. d. i. c. i. o. d. e. s. f. e. l. i. c. i. t. a. t. e. p. o. s. s. e. n. t. i. a. b. o. s. d. o. t. o. r. u. m. d. e. p. a. r. t. o. s. i. n. f. o. r. e. l. p. a. g. 291.
 Sacen scipt vultu qua ecclia bnt est mixta ex editione 70. int. scriptu as. sicut emendata, & ex editione de l.
 translatione s. jeronim, p. o. e. l. t. u. t. m. e. v. o. t. o. d. o. s. d. e. l. a. t. i. n. f. l. i. c. i. o. q. d. e. f. e. c. i. t. d. e. s. j. e. r. o. q. p. o. r. q. d. e. p. o. s. t. a. l. g. u. n. s. p. a. l. a. t.
 b. n. s. g. e. s. s. e. z. o. n. o. t. e. m. p. o. s. t. i. d. a. s. q. a. l. g. u. n. s. m. u. l. t. o. s. p. r. e. t. e. n. d. i. d. o. e. m. e. n. d. a. t. o. n. p. a. g. 350.
 p. p. e. r. e. n. s. i. o. i. n. s. t. a. c. o. t. a. b. o. s. c. u. r. i. o. s. m. u. l. t. o. s. q. i. n. p. r. e. s. e. n. t. i. a. b. e. n. e. z. a. n. d. a. d. i. n. g. u. e. d. a. d. s. e. a. t. r. e. b. e. n. a. m. i. d. i. a. z. c. a. s. t. e.
 s. i. n. p. h. i. l. i. b. e. r. o. d. e. l. a. t. r. a. n. s. l. a. t. i. o. v. u. l. g. a. t. o. q. d. e. f. a. l. a. t. a. p. a. g. 351.
 El empador alexandru, abn q dicitur, castigo sbiados vultu, & lefu lupo dada viltoria, ad e. f. d. e. h. i. p. p. e. 369.
 v. l. o. z. x. e. m. o. z. c. o. r. u. p. t. i. s. p. o. r. e. p. a. c. i. s. p. o. r. l. o. q. u. i. d. e. m. i. t. i. o. d. i. o. s. p. r. e. c. a. u. i. o. n. e. s. p. a. n. t. e. s. e. s. c. y. p. r. o. m. o. a. d. e. m. i. n. u. p. a. g. 393. est.
 v. e. x. a. d. a. g. u. n. d. a. d. o. d. i. o. s. p. r. e. s. e. n. t. i. o. d. e. l. a. p. r. i. d. i. c. i. a. d. e. l. a. p. r. o. p. r. i. a. t. i. o. c. o. m. o. a. d. e. m. i. n. u. p. a. g. 393. est.
 v. q. u. a. b. i. m. a. r. t. i. r. u. s. l. e. g. i. t. i. m. e. p. b. a. b. a. m. a. n. t. e. q. s. o. n. o. r. u. n. t. s. i. v. e. z. e. m. a. r. t. i. r. u. s. f. u. i. s. s. e. n. t. p. a. g. 407.
 v. a. d. m. i. n. a. b. l. e. e. x. o. d. i. c. i. o. g. r. a. t. o. d. e. c. o. s. t. a. n. c. i. o. q. u. a. d. o. z. p. d. e. c. o. s. t. a. n. c. i. o. m. y. e. n. o. a. d. e. m. i. n. u. p. a. g. 739.

